del 1500

51

10

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
8
51 G
10
ROMA

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

12 13
A C
24 7

8-51-G.10

Collegij Rom. Soc. Jesu — Cat. inscriptus

ΜΙΚΡΟΠΡΕΣ ΒΥΤΙΚΟΝ.

VETERVM QVORVNdam breuium Theologorum, ſiue Epiſcoporum ſiue Presbyterorum, aut

ſacri ordinis aliorum qui aut tempore Apoſtolorum, aut non multò poſt uixerunt, elenchus: Quorum hinc nomina (ut uides) ſequuntur:

D. Ignatij Antiochenæ Epiſcopi epiſtolæ.
Polycarpi Smyrnæorum Epiſcopi ad Philippenſes epiſtola.
D. Dionyſij Areopagitæ epiſtolæ.
Iuſtini Martyris admonitorius liber.
S. Maximi de charitate cẽturiæ IIII Græcè & Latinè.
D. Thalaſsij ſententiarum hecatontades IIII.
D. Gregorij Neocæſarienſis Epiſcopi in Eccleſiaſten commentaria, & alia quædam.
D. Petri Alexandrini Epiſcopi de pœnitentia canon.
Gennadij Patriarchæ & Synodi Conſtantinopolitanæ epiſtola.
Nicephori de ligandi ſoluendi'que poteſtate fragmentum.
Olympiodori in Eccleſiaſten Salomonis enarratio.
Iuſti Epiſcopi in Cantica Canticorum explanatio.
D. Salonij Epiſcopi Vienenſis in Parabolas Salomonis dialogi II.
D. Martialis Apoſtoli epiſtolæ.
D. Antonij Abbatis epiſtolæ.
S. Marci Heremitæ de lege ſpirituali ſentẽtiæ Græcè & Latinè &c.
Philonis Iudæi antiquitatum biblicarũ liber: nec non alia eiuſdem quæ extant opera, quæ ſe inuicem ſequuntur, partim Græcè & Latinè.
Chromatij de VIII. Beatitudinibus & alia quædam eiuſdem opuſcula.
Symmachi Epiſcopi Apologeticum.
Eccleſiæ orientalis ad Symmachum epiſt.
Albini in Geneſim quæſtiones.
Athenagoræ de mortuorum reſurrectione Græcè & Latinè.
Ariſteas de LXXII. interpretibus bibliorum.
Bertrami de corpore & ſanguine domini.
Lanfranci de ſacramento Euchariſtiæ.
Iuliani Pomerij contra Iudæos libri III.
Georgij Flori, de oratione & precibus cõpendium.
Pantoleonis de Luminibus ſanctis ſermo Græcè & Latinè.
Teſtamentum XII. Patriarcharum filiorum Iacob.
Euangelicæ hiſtoriæ ex IIII Euangeliſtis continuata narratio, ex Ammonij Alexandrini fragmentis.
R. Samuel libellus ueri Meſsiæ paraphraſ.
D. Andreæ Hieroſolym. ſuper ſalutationẽ Angelicã ſermo, Græcè & Latinè.

Inſtituti huius rationem præfatio mox ſequens aperit.

BASILEÆ.

AMPLISSIMO VIRO ac publici priuatiq́ue Iuris Con ſultiſsimo, Domino Georgio Gienge ro, Regiæ Maieſtatis Conſiliario Primo, ac Sueuiæ tum Superioris tum Inferioris præfecto, Domino ſuo obſeruandiſsi mo, [redacted] S.

Henricus Petri

NVnquam non laudandum, & meritò quidem eorum ab omnibus inſtitutũ eſt, Vir Ampliſsime, qui huic gnauiter rei incumbunt, ut libros ob argumenti tractationiſue dignitatem ſeculorum ætate dignos ab interitu corruptionisq́ ac obliuionis iniuria uindicent. Vnde etiam qui hoc faciunt, nullo quidem, cuius autoritate & patrocinio ſuum, aduerſus æmulos, ſtudium defendant, patrono opus habent. Ego uerò etſi in hoc ipſo pro uirili mea nunc ſim, ut uidelicet ueterum bonorum autorum memoriam uindicem: quia tamen modus et conſilium, quo facere id inſtituo, hoc eſt, congeries illa & autorum illorum in unum uolumen *συνάθροισις* non omnibus fortaſſe placebit, Virum mihi eligere uolui, cuius autoritate & exiſtimatione tutum hoc inſtitutum noſtrum ab immodeſtiorum quorundam inſultatione redderem. Quur autem te præ alijs illuſtribus uiris omnibus patronum meo inſtituto eligendum cenſuerim, cauſa breuiter hæc me mouit. Venit paucos ante dies huc ad nos deambulandi & noſtras quoq; partes cõtemplandi gratia (quemadmodum facere ſolent uiri philoſophi ac hiſtorici, ſtudioſi rerum omnium obſeruatores) D. Vuolfgangus Lazius, Regię Maieſtatis hiſtoricus & Medicus: Is, quum de tua quoq; amplitudine inter cætera, ueluti fit, ſermo nobis incidiſſet, eas in te cumulatiſsimè uirtutes omnes eſſe collatas, pro fide ac candore ſuo nobis commendauit, quæ uirum principem quàm maximè deceant & ornent: præcipuè uerò tuum erga literas literatosq́ homines ſingulare ſtudium, fauorem & beneuolentiam prædicabat. Quæ ſanè laus illa tua magna me ita commouit, ut de Mœcenate & Patrono te noſtro huic Micropresbytico eligendo cogitare ſtatim occeperim. Cui quidem inſtituto meo, etſi ſubruſticus quidam pudor & uerecundia (qua re pleriq; ab eminentiorũ præſertim ignotorum alloquio ferè deterremur) aliquandiu obſtiterit, minuit tamen eam & ademit mihi idem D. Lazius, dum haud ingratam fore tibi hanc noſtram inſcriptionem, ſpem mihi certiſsimam fecit. Hinc nimirũ in meo confirmatus propoſito, hunc uetuſtiſsimorum quorundam Theologorum elenchum ex officina noſtra tuæ, Vir excellentiſsime, humanitati nuncupo atq; dedico, & ut placido eum ſuſcipere uultu, meumq́ conatum probare uelis plurimum rogo. In hunc ergo modum tua mihi, ut certò confido, præparata beneuolentia

uolentia, Reliquum eſt, ut (quod epiſtolæ noſtræ munus proprium eſſe debet)
conſilij huius noſtri rationem exponamus, tum etiam quid ex unoquocꝫ eo-
rum, quos hîc cōiunximus autores, ſperandum ſit, breuiter enarremus. Quod
quidem ad prius, in libellos quoſdam Theologicos tam græcos quàm latinos
nuper incidi, quorum cùm cōmodum haud aſpernandum inſcriptiones ſeu ti
tuli pollicebantur, tùm precium aliquod eorum autorum celebritas arguebat:
& eos quidem partim annos ante plures excuſos, partim manu ſcriptos, pulue
re ac ſitu obductos: unde eorum ego metuens interitum, ſpectare cœpi quomo
do reuocati quaſi ab orco, luci ac ſplendori ſuo reſtituerētur. Ibi tum, Quid ſi,
apud me cogito, in unum horum aliquos uolumen ceu eiuſdem profeſsionis
ſymmiſtas, & nonnullos ſynchronos comprimam? Placuit ſummopere qui-
bus cum contuli uiris bonis & doctis hoc meum conſilium, unde quocꝫ ut in
inſtituto hoc pergerem me hortati ſunt, quaſi rem eſſem facturus gratiſsimam
ſacro ſtudio conſecratis omnibus. Quibus ſanè auditis, finem alacrius, quem-
admodum uides, noſtro huic conſilio impoſui. Quod uerò ad alterum, quos
nempe aut quales autores huc conquiſiuerimus, ſic habeto: Non certè niſi ue-
tuſtiſsimos, qui aut Chriſti & Apoſtolorum tempore, aut non multo poſt ui-
xiſſent, adeocꝫ nil niſi Catholicæ fidei & Apoſtolicæ doctrinæ conſona docu-
iſſent, ſimiliter bonorum & doctorum uirorum applauſu huc conſociandos
D. Ignatius. cenſui. Nam ut de D. Ignatio, Polycarpo & Dionyſio, quos in prima acie col
locauimus, prius dicam, σύγχρονοι hi fuere Mariæ uirgini Deiparæ & Apoſto
lis, quemadmodū ſcripta corū teſtātur. extant enim hic Ignatij (tertius ille poſt
D. Petrum Epiſc. Antiochenus fuiſſe fertur: paſſus Romæ ſub Traiano Imp.
anno domini CXI) ad Mariam matrem Ieſu, tum quocꝫ S. Ioan. Euangeliſtam
D. Dionyſius. epiſtolæ: Extant ſimiliter Dionyſij (cōuerſus hic fuit ad fidē à D. Paulo, quem
admodum legimus Act. 17. Epiſcopus fuit Athenienſis: ſanguinem pro Chri
ſti nomine effudit ſub Domiciano, an. dñi. 96. ętatis ſuę 90.) ad S. Ioan. Euan
geliſtam & Polycarpum illius diſcipulum epiſtolæ: quæ ſanè omnes ab Apo-
ſtolica doctrina nihil recedunt, quemadmodum legentibus fideliter fit manife
D. Iuſtinus. ſtum. Sequuntur hos Iuſtinus (ex Philoſopho hic ad fidem conuerſus, Romę
pro Chriſto martyrio coronatus, claruit ſub Antonio pio Imp. anno domini
S. Maximus. 150) S. Maximus (Gennadius hunc inter uiros illuſtres cōmemorās, Tauren
ſis eccleſiæ Epiſcopū fuiſſe ſcribit, cuius etiam D. Hieron. inter ſcriptores Ec-
D. Thalaſsius. cleſiaſticos meminit) & Thalaſsius: Quorum hi quidem de ſyncera charita-
te, continentia, & regimine mentis ſententiarū Centurias ſinguli quatuor græ
co ſermone conſcripſere: quas huc quocꝫ, propter ſpiritus, qui inde relucet, emi
nentiam et puritatem, apponendas cum interpretationibus ſuis duxi: Ille uerò
ad gentes librum quocꝫ nobis reliquit, doctum ſanè & fidei conſolatione ple-
num, in latinam linguam à Io. Pico Mirandulę comite eleganti ſtilo translatū:
quo eos admonet (unde admonitorius inſcribit) ut fidem chriſtianā & agno-
ſcant & recipiant: eamcꝫ probat ipſis nō tàm ex ſacris libris, quàm etiam Phi-
loſophorū & Poëtarum ſententijs, tum etiam Sybillarum (quæ gentibus miſ-
D. Gregorius. Neocæſarii. ſę à Deo prophetiſſæ putant) oraculis. Poſt illos poſuimus D. Gregorij Neo
cæſarienſis

cæſarienſis Epiſcopi (Origenis hic auditor et diſcipulus fuiſſe fertur: miracu-
lis coruſcauit, unde θαυματουργός cognominatus: claruit ſub Gordiano princi
pe anno domini 240) & Olympiodori in Eccleſiaſten cõmentaria. Sed ut quę Olympiod.
eiuſdẽ eſſent autoris opuſcula, non ſepararemus, hiſce interpoſuimus eiuſdem
S. Gregorij Canones, quibus quid de ijs ſit ſentiendũ qui in captiuitate cibos
Idolis conſecratos commederent, ac alia quoq; more infidelium perpatrarent,
cõſultus à quodã ſacerdote reſpondit. His adiuncti quoq; fuere D. Petri Ar- D. Pet. Alex.
chiepiſcopi Alexandrini, quem ἱερομάρτυρα ob fidei ſingularem conſtantiam di
xere, canones de ijs qui tempore perſecutionis à fide excidiſſent, & pœnitentiã
dein egiſſent: Nec nõ S. Gennadij Epiſcopi (ſub Leone Imp. hic mortuus eſt, S. Gennadius
anno domini 460.) & ſynodi Conſtantinopolitanæ epiſtola de non uenden-
dis aut emendis pecunia ordinibus ſacris, ac docendo gratis Euangeliũ exem
plo Chriſti domini noſtri: Acceſsit præterea ex Nicephoro de ligandi ſoluen- Nicephorus.
diq; poteſtate fragmentum. Hinc porrò ſequuntur, Iuſti Orgelitanæ eccleſiæ D. Iuſtus.
epiſcopi (claruit hic ſub Iuſtiniano Imp. anno Chriſti 540.) in Canilca cantico
rum annotationes, & D. Salonij Epiſcopi Viennẽſis ſuper Parabol. Salomo D. Salonius.
nis et Eccleſiaſten dialogi duo doctrina & pietate inſignes. Pręterea B. Martia B. Martial.
lis Apoſtoli (fuiſſe hic cum domino quoq; uidetur in monte cum proderetur Apoſtolus.
à Iuda oſculo & caperetur, ſicut legimus cap. 13. ad Toloſanos) epiſtolæ duæ ue
rè apoſtolicæ: nec nõ D. Antonij Abbatis (huius uitã Athanaſius inſigni uo- D. Antonius.
lumine Græco ſermone conſcripſit, claruit ſub Conſtantino Magno anno do
mini 330.) apoſtolici ſenſus ſermonisq;, ut D. Hieronymi uerbis utar, epiſtolę
ſeptem, quarũ pręcipua eſt ad Arſenoitas. Hos ſequuntur S. Marci Heremitę S. Marcus
de lege ſpirituali ſententię, κεφάλαια gręcè uocantur, lectu dignißimæ. Subne- Heremita.
ctere hiſce libuit Philonis Iudæi (alter hic Plato propter ſapientiã & facundiã Philo Iudæus
ſuã fuit habitus, uixit ſub Nerone Princ. anno dñi 50.) aliquot opuſcula: nem
pe Biblicarũ antiquit. librum: Item Quæſtionum in Geneſim ſolutiones: De
Eſſæorum, id eſt monachorum ſtatu libellum, ac deniq; de nominibus hebrai
cis ueteris ac noui teſtamenti non inutilem expoſitionem: poſtremo de mun-
do librum Græcè & Latinè: quanquã Budæus, qui ex græco eum in latinum
uertit, adduci ſe non poſſe dicat, ut eiuſdem Philonis Iudæi eſſe hunc de mun-
do librũ credat. Poſt hæc adiecimus D. Chromatij de octo Beatitudinibus ut D. Chromatius.
eruditam ita piam concionem, ac eiuſdem in cap. 5. & 6. Math. enarrationes:
Tum etiam Symmachi Epiſcopi Romani (moritur hic ſub Anaſtaſio Imp. Symmachus.
anno ſalutis 515.) apologeticum aduerſus Anaſtaſ. Imp. Orientalis præterea
eccleſiæ ad eundem Symmachum epiſtolam. Proximus nunc eſt Albinus, Ca D. Albinus.
roli Magni olim præceptor, cũ ſuis in Geneſim quæſtionibus pijs ſanè & do-
ctis adeoq; lectione dignis. Sequũtur hinc Athenagoræ Græci Philoſophi Athenagoras
clariſsimi de reſurrectione mortuorũ diſputationes, chriſtiana fide dignę. Hîc
enim ea omnia quæ ambiguam reddere reſurrectionis fidem poſſent, doctiſsi-
mè refutantur, reliqua uero quę ad eius fidem corroborandam faciunt, fideliſ-
ſimè allata omnia aſſerunt, & infallibilibus demõſtrationibus aſtruũtur. Mo-
leſta fortaſſe tibi eſt, Vir clariſsime, hæc prolixa horũ autorum ἀνακεφαλαιώσις:

ſed tamen quia non ſine commodo aliquo lectoris fit (Interim enim & libro-
rum argumenta quàm breuiſsimè narrantur, & authorum, de quibus conſta-
re nobis potuit, antiquitas & conditio explicantur) ne quæſo reliquos quoꝙ
Ariſteas. audire pigeat: breuis nanꝙ ero. Adiectus itaꝙ proximè nobis eſt, Ariſteæ (hu
ius & antiquitatem & dignitatem, ipſa quæ hîc deſcribitur hiſtoria teſtatur, ſi-
quidē ipſemet rei huic gerēdæ à Rege ſuo Ptolemęo miſſus interfuit) de LXXII
ſacrorum bibliorum interpretibus libellus: ex quo præter hiſtoriam pio lecto-
ri haud equidem negligendam, magnam rerum multarum cognitionem hau-
rire licet: Vt enim reliqua taceam, quanta ſcatent prudentia & ſapientia 72. illa
reſponſa ab interpretibus Regi ex tempore non ſine ſpiritus cœleſtis ui data?
Vnde ſibi ipſemet Rex Ægyptiorum Ptolem. congratulatur dicens: Maxima
mihi ueſtra præſentia adfulſerunt bona. nam & plurimum cōmodi ueſtris Re
Bertramus. ſponſis & doctrinam ad regnandū attuliſtis. hæc ille. Huic ſubiunximus Ber-
Lanfrancus. tramum & Lanfrancū (horum ex Trithemio libris ſuis uitæ præfixæ ſunt)
eiuſdē uelut farinę autores, Prior enim de corpore et ſanguine Chriſti domini,
Iulian Pom. Alter uero, de Sacramento Euchariſtiæ libros ſuos inſcripſere. Hos excipit Iu-
lianus Pomerius Toletanę eccleſię olim Epiſcop. (claruit ſub Marciano Imp.
anno domini 450.) qui tribus hiſce libris omnes Iudæorū errores conuicit et
diluit: Chriſti fidem aduerſus pertinacium inſultus ſolidiſsimis ſcripturæ ſan
ctæ teſtimonijs firmiſsimè aſſeruit cōmuniuitꝙ: Sextę ætatis cōprobationem
ut acri, ita magno iudicio ab origine repetit, à primis cauſis diſcernit, et à ſtirpe
Georgius Florus Baldus. ut aiunt, expendit. Reliqui nunc ſunt Georgij Flori Baldi de oratione & preci
Pantoleon. bus compendium: Pantoleonis de luminibus ſanctis ſermo græcè & latinè,
quem in uetuſto quodam codice manu ſcripto nuper reperimus, & dignum
quoꝙ quem adijceremus huc exiſtimauimus, quoniam Chriſti Ieſu gloriam
uindicat. Teſtamentū præterea XII patriarcharū filiorum Iacob. Item Euange
Ammonius Alexādrinus licę hiſtorię cōtinuata narratione ex Ammonij Alexandrini fragmentis. Rab-
Rabbi Samuel. bi itē Samuelis libellus ueri Meſsiæ paraphraſis. Et poſtremo D. Andreæ Hie
D. Andreas. Hieroſolymitan. roſolymitani ſuper ſalutationem angelicā ſermo, Gręcè pariter & Latinè ex ue
tuſtiſsimo quodam codice manu ſcripto. Hi igitur ſunt, Vir clariſsime, autho
res quos in unū hoc uolumen cōiunximus, quod tuæ, ut antea diximus, digni
tati inſcribimus & nuncupamus, & ut boni conſulere, meūꝙ cona-
tum & conſiliū probare uelis iterum atꝙ iterum rogo. Ba
ſilea Kalendis Septembris Anno reparatæ
ſalutis. M D L.

Index eorum omnium quæ
huic libro inſunt.

AAcharis filij Zaræ peccato ſuper omnē congregationē Iſraël facta eſt ira 128
abel cur iuſtus in Euāgelio nominetur 448
abimelech princeps unius anni, menſuum ſex 324
abraham 300. & 390
abraham duas habuit à deo promiſſiones 455
abſolō parricida diuino iudicio arbori appenſus eſt & cor eius ſagittis tranſfixum 6
acacius 441
acedia omnibus affectibus grauiſſima 56.114
acmon 46
actio mandati, dicitur id q̄d ipſo opere in mandato faciendū ordinatū eſt 275
actiones humanæ proficiſcunt̄ ab electione, & ab inſita nobis libera poteſtate 143.145
adam quot liberos habuerit 195
adæ eiectio è paradiſo 39
adoleſcentiæ comes eſt inſipientia 126
aduenire regnum dei, ut intelligendum 431
aduentus Christi, factus eſt omni mūdo iudiciū 257. 259.261
aëra principium uniuerſi dixerunt quidam philoſophi 32
aëris qualitates obſeruari non poſſunt 186
ægyptiæ ſitus & deſcriptio 501,610
ægyptiorū decem plagæ 302
ætatis ſextæ ſupputatio 567
ætates illæ duæ ab Adā uſq; ad Abrahā, denis generationibus includuntur, reliquæ autem tres uſq; ad Chriſtum in quaterdenis diſtinguutur 568
ætatum quinq; diſtinctio in generationibus diſpoſita, per quotas generationes diſcurrat 567
affectibus liber, nullum hominis diſcrimē nouit 66
affectuū, quidam ſunt corporales, quidam ſunt animales 56.274
affectuum carentia & cognitione conciliatur nobis reguum cœlorum 67
affectus eſt mot⁹ animi præter naturam 63
affectus aut tollūtur aut imminuuntur 69
affectuum ocioſæ tranquillitati ſccedit ſuperbia 68
affectuum cauſæ 56.78
affectus à dæmonibus uariè excitantur, & de ea re uariæ opiniones 75
affectuum alij intemperantiam, alij odium, nōnulli intemperantiā & odium ſimul progenerant 78
affectibus liberari, & cogitionibus ſolui differunt 89
affectio malæ cogitationis dux eſt, affectionis autē ſenſus quo ut male utamur cauſa eſt mens 112
affectiones quatuor ſunt, quibus prudētia utit̄ 113
afflictio arguit inclinationē uoluntatis 292.333
affectiones cientur per tria, memoriam, habitudinē corporis, & ſenſus 113
afflictio ſecundū deū opus pietatis eſt 267
africanus temporū ſcriptor nobiliſſimus 558
agricultura quando cœperit 297
alcinoi hortus 42
alexander 35.215
alexandria 501.441
alexandrina bibliotheca 36
allophili expugnant Iſraël 334.335.340
amicus fidus res eſt incomparabilis 89.104. & protectio firma 105
amor in deum, amantes inter ſe & cum deo copulat 106
amor mutuus ex quinq; cauſis naſcitur 62.69
anaxagoras 32.359
anaximander 32
anaximenes Mileſius 32
angelos Moſes nuncios appellauit, Græci Heroas 392
anima ἐντελέχεια 34
anima ex uirtutibus nutrit̄ 115.162.172.175
anima in corpus detruditur tanquam in carcerem, ut corripiat̄ & caſtiget̄ 151
anima à natura tribus rebus differt, ſenſu, uiſione, & impetu 393
anima dei imago ibid.
anima iniuriam non patitur 479
anima, de eaq; uariæ Philoſophorū opiniones 34
anima reuiuiſcit per baptiſmum, & moritur per homicidium 24
animā una cum corpore iudicari affirmat Plato 42
animam ſuam odit, qui iniquitatem diligit 176
animantia 391.406.475
animæ philoſophorum 392
animarum conuentus 392
animæ impuritas eſt, nō eſſe efficacem ſecundū naturam 53.83.
animæ corporiſq; concordia apud deū pretioſa 153
animæ materis 394
animæ uox, cognitio ſancta 108
animæ motus diuiduntur, in rationabilem, iraſcibilē, concupiſcibilem 154
animæ ſanitas eſt, imperturbantia & ſciētia 109.110
animæ ſæpes, lex eſt diuina, metus & legalīū ſenſuū uera cognitio 179
animi cogitatio, manifeſtat̄ operibus & ſermonibus 85.265
animus humanus duobus

plenus eſt unoquoq; pro
prium operante, angelo
& dęmone 91
animus purus 85.61
animus ille beatus qui ſola
diuina uenuſtate delecta
tur 51
antitheus 12
antiochia ciuitas Syriæ, pri
ma Petri apoſt. ſedes 18
antichriſtus 469
antonius Pius literatos ho
noribus quàm maximis
honeſtauit 216
aod maleficus 522
apollophanes ſophiſta 30
apoſtoli cum Petrus in uin
culis detinerẽt, publicas
orationes inſtituerũt 577
apoſtoli ſal terræ 418
apoſtolicam uiam ambulat
qui paſſionũ moleſtiam
& ignominiam pro ueri-
tate eligit 289
apollinariſtæ 352
apoſtata 219
appion 35
aquam omniũ rerum princi
pium Thales Mileſius eſ-
ſe aſſerit 32
aquas, pro hominũ cõuen-
tiunculis & congregatio
ne appellat ſcriptura 179
aquilo & Auſter Spiritus
ſancti inſinuãt bona 205
arcæ conſtructio qualis fue
rit 296.452
arcam ſacerdotibus interfe
ctis obtinuerũt Allophi-
archelaus 32.215 (li 335
archeſtratus poëta 215
areopagus 39
ariſtotelis Euripus mortis
cauſa fuit 46
arideus 42
arius 221.443
ariſtoteles mundum ingeni
tum eſſe ſtatuit 396
ἄσκησις 112.113
aſtrorum, dierum & tempo
rum obſeruationes non
ſunt attendendæ 249
aſtrologi quãdo cœperint
197
atlantis inſula abſorpta eſt
408

auaritiæ affectus quo mo-
do deprehendatur 89
auarus nunquã quietus 122
auaro dies ſunt tenebræ, &
uita luctus 122
auaritia 107.128.158.
162.183.270
auarus ab eccleſia dei abdi-
catur 128.155
augures cœperunt tempo-
re Loth 297
auguſtinus, Hieronymus,
Epiphani⁹, quid de annis
ſenſerunt 571.572
auro obediũt omnia, & gra
tia res intelligibiles admi
niſtrantur 276
auſter pro lucido loco, uel
pro ueriſſima luce, quæ
eſt Chriſtus, in ſacris ſcri
pturis accipitur 179

B

BAchoris 35
balaam 307
balac 307
baptiſatus omnem gratiam
accepit 283
baptiſmus 242.436.515.535
bartholomeus, centies die,
nec minus nocturnis ho-
ris orabat 584
baſilica Cumana ex uno la
pide 46
beatus qui habet partem in
reſurrectione prima 195
beatum facit non dicere ſed
eſſe 6.24
beliar 590.614
berengarius à CXIII. epiſco-
pis Romæ damnatus 526
berengarij palinodia 528
bilinguẽ ſcriptura ſub ma-
ledictione ſtatuit 290
blaſphemantẽ ne odio ha-
beas, ſed blaſphemiã 103
blaſphemiæ cauſæ ſunt, o-
pinio, & arrogantia 282
boëthi demõſtrationes 401
bonitas 3.41.605
bonum à deo gratuitò da-
tum eſt 263
bonum abſolutum eſt, nul-
lo mali genere animã oc-
cupare 165
botri dulcedo quibus ſit cõ
ceſſa 193
brutis nulla iniuſtitiæ indig
natio 479

C

CAdmus literarum in-
uentor 37
cain primus ædificauit ur-
bes 195
cain munera 423
calũniatores aut ſunt in pe-
cunijs, aut in opinionibus
ſectarum 151
calumnia ſummũ in huma-
nis malum 123.236
cambiſes Cyro mandat ut
nihil agat niſi ſacris pri⁹
rite peractis 576
candelabrum aureum Za-
chariæ 421
carmelus mons 210
caro & ſanguis Chriſti du-
pliciter intelligitur 521
cappadocũ origo ex Cam
297
caſtor 35
caſtitas 609
caſulæ ſeptuaginta in Pha-
ro 37
cataclyſmus centum & qua
draginta diebus in terra
perſeuerauit 296
cenez 313.317.318
ceruihel angelus uirtutis
præpoſitus 338
charitas quid operetur 50
55. 84 97. 100. 101. 105.
106. 108. 194
charitas in aduerſis proba-
tur 267
charitas opus proprium
53.94.106
charitatem non habẽs, om
nes licet Spiritus dona-
tiones habet, nihil utilita
tis accipit 55
charitatem erga proximũ
quis habeat 69
charitatẽ ſoluentia, quę 102
charitate dei cognitio men
tes pertrahit 53
charitatis nõ ſimulatæ pro-
prium eſt, uerbum uerum
è conſcientia bona pro-
fectum 106
charitate alienus, à deo alie
natus

natus eſt 53
chaos quale fuerit 937
conciliũ Chalcedonẽſe 134
chore & cum eo 250 qui aduerſus Aaron conſpirarũt, igne cõſumpti ſunt 6
choreb contra deum locutus 307
chriſtus unus mediator dei & hominum 8.19.132
chriſtus non ſua nũciat ſed quæ ſunt patris 23
chriſtus ſapiẽtia nobis fuit, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio 166
chriſtus uerus eſt & primus epiſcopus & ſolus natura pontifex 6
chriſtus eſt angularis lapis, quomodo intelligẽdum 530.531
chriſtus ut in ſexta ſeculi ętate naſceretur, quæ ſit ratio 570
chriſtus magni conſilij nuncius 19.139
chriſtus patris uerus eſt ſenſus 10.255
chriſtus una hypoſtaſis ex duabus naturis inſeparabiliter unitis 112
chriſtus ſolus integer 438
chriſtus principat⁹ eſt crux & mors ipſius, reſurrectio & fides 15
chriſti gloria fuit ęclare uerbum 225
chriſti generationes Mattheus regias, Lucas ſacerdotalis generis lineas exequitur 569
chriſtum in carne conuerſatum, paſſum & crucifixũ negans, uitam æternam non conſequitur 16
ciuitas beata, cuius rex filius liberorum 177.178
clemẽtia ex pauptate eſt 413
clemens Petri & Pauli auditor, & Anacleti papæ ſucceſſor 2
cœlebs qualis eſſe debet 101
cœlum animal eſſe quidam aſſerunt 352
cœli firmamentũ uiſibile, ſi dei ſignat firmamẽtũ 110
cognitio, eſt ſpeculatio de natura rerum 141
cognitionẽ quodam naturę ductu, opinio cõſequitur & inuidia 99
cognitio, in recordatione et memoria ueritatis ſubſiſtit 272
cognitio rerum aliud eſt, & aliud ueritatis cognitio 287.
cognitio per quã facta ſunt omnia, ſoli deo nota 171
cognitio ſecundũ naturam pręcedit fidem 270
cognitio charitati iuncta quid operet 14.99.100
cognitionis ueræ ſignũ eſt afflictionũ tollerãtia 280
colẽdi ſummus ritus, ad deum directa oratio 582
cõcionatores noui teſtamẽti, filij ueterũ patrũ 222
concretio 398
conciliari ab hominibus qd ſit 4.0
confeſſores qui 135
coniugiũ honeſtum conceſſum & inſtitutum à deo eſt 245
coniugalis caſtitas & obſeruantia, æternę uitæ conciliatrix 173
coniuges habendæ non libidinis ſed poſteritatis ſubrogandę gratia 13
conſcientia 108.109.275
conſtantinopolis Neſtori ſubſcripſit 444
cõſuetudo quã uim habeat ad recte uiuendum 502
contẽplationes ſpirituales ab affectibus liberãt 62
contrariorũ eadem eſt cognitio 168
conuiciũ animũ turbat 166
cor fons malorum 425
corde creditur ad iuſtitiam, ore fit confeſſio ad ſalutem 211
corporis habitudinem tria in deterius alterant 113
corporis tres exiſtunt motus 251
corporis complexionẽ permutare perhibentur angeli, dæmones, aër & uictus ratio 76
corpora omnia ſecundũ naturam motu carent, mouentur autem animę uirtutibus 82
corpuſcula ratione ſpeculatiua rerum principia dicit eſſe Epicurus 33
corpus 392.393
corpus Chriſti nõ ſenſibus carnis, ſed animæ fidelis contuitu aſpicitur, accipitur & comeditur 514
corruptionis modi tres in uniuerſum 401
cor bonum bonas cogitationes nutrit 109.414
correptio manifeſta melior eſt, quàm amor abſconditus 225
creatis in rebus à deo nõ eſt fruſtraniæocioſitatis locus 481
creaturas rationales duas condidit deus, angelos et homines 447
creatura omnis compoſita eſt ex ſubſtantia & accidente 94
credi quædam utiliter poſſunt, quædam quæri non poſſunt 534
crux dñi, ſemper in mẽte, in ore, in ſigno tenenda 242
crux dñi armatura cõuicta contra ſatanam 242
crucis dominicę tẽpore, ſigna quamplurima & magnifica diuinitus facta 30
crucis cõfeſſio interitus diaboli 10
crucis ſigno cœleſtis uictoria data eſt 242.244
cupido habẽdi imodica 128
currus Iouis 44

D

DAgon Allophilorũ deus 335
dalila uxor Samſonis 327
damas Magneſię epiſc. 30
damnati 173
dæmones gigantes appellantur

lantur 224
daniel 6.433
dauid manu fortis 137.337
dauid ſepties interdiu oraſſe fertur 583
dathan & Abiron Moſi reſiſtentes, uiui ad inferos depoſiti ſunt 6
debbora XL. annis præfuit Iſraëlitico populo 322
decem præcepta 303
defuncti nullius ſunt memores, nec pro nobis intercedere poſſunt 124. 173.322
demetreus Phalereus 495
democritus 359
denarij duo qui ſint, quos dedit ſaluator hoſpiti 102
deus, quare dicatur 347
deus eſt charitas 105
deus natura ſolus bonus eſt 103.110.149
deus nullum perſonarũ reſpectum habet 131
deus exiſtens 39.81
deus pater fortior eſt filio 236
deus nullum habet contrarium 81
deus magnificatur in nobis 451
deus ſecũdũ eſſentiã nobis eſt incognitus, ſecũdum maieſtatẽ immenſus 108
deus in immundicia uenerari non uult 610
deus omnia in ordine fecit bona 605
deus in primis honorãdus, poſt deum epiſcop. poſt hunc rex 17
deum amans, & laboris eſt amans 282
deum & materiã rerum eſſe principia dicit Ariſt. 33
deum nemo uidit 37
deo non eſt proprium nomen 39
deos ex aqua principiũ habuiſſe dixit Homerus 31
deo ſpontè ſeruiendum nõ coactè 195
deuorare ſanctos quid 213
dextra aure audire deum quid ſit 334
diaboli nomen unde 43.175
diabolus nouit legis iuſtitiam 269
diabolus ignorantia repletus eſt per inobediẽtiam 10.11
diaboli ſiue erroris ſpiritus deſcriptio 23.170
diaconis audiendum, tanq̃ miniſtris eccleſię dei 3.17
dialecticæ uſus 531
dies interitus bona eſt peccato mortuis 163
dies feſti honorandi 12
dilectio, legis plenitudo 55
dilectione ſancta cognoſcimus uerè oues Chriſti eſſe 247
dilectio fraterna 609
diluuiũ anno creationis mũdi M.D.CLII. fuit 296
diodorus hiſtoricorũ probatiſſimus 35
dioſcorus 444
diſcordia quædam religioſa 424
deſponſatio dei, utilior prudentia noſtra 281
diſſolutio 398
diuina humanis rebus inſerere uel in hiſtorias trãſferre prohibuit deus 512
diuina eſſentia æterna eſt, nullumq́ꝫ contrarium habet 81
diuinas proprietates, quatuor ſunt 81
diuina à conſcijs edocti tantum percipiunt 33 34.45
diuinarum rerum, quædam hominibus ſunt comprehenſibiles, quædam incõprehenſibiles 93
diuitiæ ſenſibilesq́ꝫ fortunę ſummũ eſſe hominis bonum falſò exiſtimatur, de eaq́ꝫ re pulchra diſputatio 160
diuitiæ quare in tantũ amentur 79
doctrina ſpirituali erudimur per ea quæ ſenſibiliter ſolent accidere 153
doctrinæ cœleſtis præcões quibus armis uelit Chriſtus inſtructos 619
dolus nõn omnis pro crimine habetur 354
dominus regni & dominatoris nomen eſt 347
dominus diligentes ſe flagellat 249
domus, regni cœleſtis gerit imaginem in quibuſdam ſcripturæ locis 77
duobus dñis ſeruire qd 435

E

EBrietas 459
ebrietas pro ſatietate ponitur 465
eccleſię antiſtes fortiſſimus ſit neceſſe eſt 199
eccleſiæ caput Chriſtus 143
eccleſiæ catholicæ duo ſtatus hominum 529
eccleſiã Chriſtus bis pulchrã pronunciat 193.207
eccleſia chriſti nunquã diſrumpi poterit 194.243
eccleſia ciuitas dei eſt 420
eccleſia columba dicit̃ 197
eccleſia requies Chriſti 199
eccleſiæ deſponſatio 200. 207.174
eccleſia mulier fortis 228
eccleſia parua ciuitas & murus dicitur 174.214.217
eccleſia terribilis 208
elchana 331
eleazarus pontifex 497
eleemoſynis beneficũ eſſe in pauperes, ſimplex impuritatum expiandarum genus 21.28.621
eleemoſynã dans nullũ mali aut boni, iuſti & iniuſti diſcrimen habet 52
eleemoſynis & charitate pauperibus ſuccurrere uerè dei donum eſt 159
elemẽtorũ natura 399.448
elementorum nomina atq́ꝫ pronomina 358
elementa quatuor, duasq́ꝫ principales poteſtates, amicitiam & litem rerum principia commentus eſt Empedocles 23
elemẽta ſubinde in alia atq́ꝫ alia

alia uertuntur 408
elon conſtituitur iudex Iſ-
raëlis 326
embryon 180
epheſus Aſię ciuitas, ſepul-
chro Ioannis Euangeli-
ſtæ celebris 21
epicurus hominis bonū uo
luptate metitur 163
epiſc. ætas non aſpicienda 5
epiſcopum contemnens de
terior eſt infideli 3.6
epiſcopus quis ſit 3.4
epiſcopus ſicut ipſe domi-
nus contemplandus 22
epiſco. ſunt, quotquot ſunt
Chriſti 13
epiſcopus uigilat pro ani-
mabus tanquam rationē
redditurus deo 3
epiſcopus ut Chriſtus uene
randus 3.14.17
errorem in faciē exprobra-
re, poteſtatis magis eſt
quam conſilij 290
errore pernicioſo nihil ad
interitum animæ effica-
cius 545
eruditionis lingua quo tem
pore à dño prębeat 148
eruditio per tentationes uir
ga ſpiritualis eſt 116
erupides 350
eſau 300
eſcæ duabus de cauſis crea-
tę ſunt, alimenti & cura-
tionis 90
eſſæi ante ſolis occaſum ci-
bum non attingunt 360
eſſæi bis die orant 359
eſſęorum cellulæ quales
ſunt ibid.
eſſæorum ſolitudo 359
eſſęi ſępe famē in ſeptimū
diem prorogant 360
eſſęi ſex diebus ſemoti ſin-
guli domi philoſophan-
tur, ſeptimo autē die con
ueniunt ibi.
eſſentia diuina, non claudi-
tur loco, nō tempore co-
anguſtatur, non ullo ſpa
cio terminatur 232
euangelicæ doctrinæ & le-
gis differētia 147.189.415
euangelio nihil detrahen-
dum 422
euangelicę prædicationis
pręco cognationis & cu
iuſuis neceſſitudinis affe
ctu carere debet 619
ἐυχαριςία 24.518.536.538
euchariſtiam ueram carnem
Chriſti & ſanguinē eſſe
nunꝙ controuerſum 537
euchariſtia uiuificatrix 538
euſebius in chronicis ſeptu
aginta hebdomadas, de
quibus Iacob, exequitur
558
eutyches 444
euodius Antiochenſiū pa-
ſtor ab Apoſtolis ordi-
natus 19
exhilaratio profuſa, lachry
mas etiam nolentibus ex
cutit 505

F

FAtidici 46
felicianus hęretic. 531
felicitatem imperfectam pu
tat Cicero cui fortunę bo
na non acceſſerint 580
fides ad tres tēporis ſectio
nes extenditur 92
fidem abnegātibus tempo-
re perſecutionis, quæ pœ
nitentia ſufferenda 130
fides eſt rerum ſperandarū
ſubſtantia 265.283.287
fidem nolle aſſerere, idē eſt
quod negare 548
fides non debet eſſe coa-
cta, & propterea ad fi-
dem Chriſti nemo cogen
dus 199
fidei poſſeſſione quid con-
ſequamur 117
fides præſentibus, quę per
ſenſus corporis appro-
bantur indubia, non eſt
neceſſaria 566
fides principiū eſt uitæ acti
uę, charitas autem finis
24.117.118
fidei rectę documenta 445
fides, rerum argumentū nō
apparentium 514
fides ſine charitate nō ope-
ratur cognitionem 53
filij hominum, graui corde
140
filij inſtituendi in eruditio-
ne & diſciplina dñi 23
filiorū Noë, qui in arca fue-
runt nomina 297
fornicatio omnium malorū
mater 590.592
fortes in eccleſia q ſint 199
fructus terrę poſt mortem
Moſis 310
funebris luctus, longè uti-
lior eſt conuiuio 163

G

GAſtrimargia 86
gedeon 323.324
genij duplices ſunt 392
gerara, maceries interpreta
tur 344. & incolatus 346
glorię uanæ cupido quid o-
peretur 86.89
golia Allophilius 335
gradus ad cœlum 413
gratia Chriſti nihil maius,
nihil præſtātius aut ſubli
mius, eaꝗ quid operetur
202.244.278
gratiam inuendibilē uena-
lem facientium pœna
134.135
gratianus Imperator refuta
tus ab Ambroſio 437
gula 600

H

HAbitus 393.405
hæreticus 191.
197.201.528
hęretici quando recipian-
tur in cōmunionem 530
hellanicus 35
hermes 46
heſiodus multorū dictorū
in Platone parēs eſt 397
heſter 433
hieruſalem arx 500
hieruſalē eſt ſupercœleſtis
incorporearū rerum con
templatio 110.137
hieruſalem circuitus 501
hieruſalem filia dicitur, cō-
feſſione peccatorum ni-
gra, formoſa gratia ſa-
cramenti 190
hieroſolyma, typus corpo-
ris Chriſti 190.208.427

hiſtoriarum eccleſiaſticarũ fides 542
homerus Orphicã poëſim imitatus 38
homerus poëſim ſuã Aegypriacis diſciplinis decorauit 43
homerus unũ deum innuere uidetur 35
homiomerias rerum principia dixit Anaxagoras 32
homo 6.120.161.393.482
homo conſtat, anima, corpore & ſpiritu 153
homo delictorũ pœnas luit non ſola anima 491.492
hominẽ humanos artus deuorare ſummum & deterrimũ piaculum eſt 477
homo in quo gradu atq; ordine deprehenditur cum moritur, in eo permanet inæternum 179
hominis labor ab electione conſilij 143
homines oẽs rectos ꝓtulit deus. electione uero ſua in obliquas uiuendi rationes diſſecti ſunt 140.167
homo quando perfectus ſit ſecundũ Platonem 580
homo uerſutus celat ſcientiam 221
honeſtum ut amplectamur tria nos mouent 66
hortus & pomarium differunt 142
hoſpitalitas quãtum ſit bonum 458.459
humanorũ caſuũ rationẽ, diſſertationis nomine ſignificat Eccleſiaſtes 165
humbertus Lothoring. 527
humilitas animi quæ & qd operetur 58.90.99.263
hypocriſeos & immiſericordiæ cauſæ ſunt, auaritia & ambitio 282
hypoſtaſis eiuſq; proprietates 112.118.119
hypoſtaſiũ trium una deitatis eſſentia adorat̃ 112.118

I

IAbel expugnat Iſraëlitaa 319
iacob 300
iacobus iuſtus cognominatus 2
iacobus Chriſto facie ſimillimus & uita & modo cõuerſationis 1
iacob luctatus eum angelo ut benediceretur 307
iareth 295
ideæ Platonis ex Moſe 43
iecta primua princeps ducũ 298.299
ignem uniuerſitatis principium affirmat Metapontinus Heraclitus 32
ignis triplex eſt genus 402
ignorantia ſcripturarũ 549
ieiunans dominicã aut ſabbatum eſt Chriſti interfector 12
ieiuniũ, labor & uigiliæ, corpus mentemq; tranquillam reddunt 64.113.116
ieiuniũ natura nec bonum nec malum propter cauſas certas 67
ieiunandum quarta & ſexta feria 12
iephta Galatides 324.326
iericho expugnatur 310
ieſus filius Naue morit̃ 313
immortalitatem parit uirtua & ſcientia 107
imperatorem accuſatorem eſſe non conuenit 438
imperator & pontifex quid & in quibus differãt 438
imperat. quis cẽſendus 107
impetus appellatur animi motua 394
impius diaboli eſt nõ ex natura ſed ex ſententia 6
incorporeũ neq; ſpeciẽ neque figuram ſed neq; effigiem animalis formæ habere poteſt 16
indignatio tempeſtiua probatior eſt riſu 123
infernus 225.26
inhoneſta honeſtis ut p̃ſeramus tribus impellimur 67
iniuriarũ recordatio 91.114
iniuſtorũ mors delectatio ſeculi 241
iniuſti quieſcere non poterunt 130
iniuſtus ſepultura aſini ſepeliet̃ iuxta Hieremi. 161
inſipienti tantum poſita eſt lex 123
inſtitor 228
intelligens uir quis ſit 118
interitus cauſæ & modi 397
inuidia 241.582.414.592
iobal primus docuit pſalmum organorũ 295
iob liberi 301
iocus interdũ non uituperabilis ſed neceſſarius 345
ioſeph 611.612
ioſias octo annorũ exiſtẽs idolatriam ſubuertit 6
ira aliquando uirtus eſt 163.164.236
iræ potentia 604
iris ſuæ arcus cœleſtis cur datus ſit hominib. 454
iſmaël quos habuerit liberos 300
iſraël. mens uidens deũ 137
iſraëlitarum ſtrages 330
iſraëlitici populi regũ computatio 556
iſychius 533
iudæi, manibus prius lotis, deo preces effundunt 516
iudęorum ſolennia à Chriſtianis nõ ſuſcipienda 12
iudicia dei ſunt inſcrutabilia, & inueſtigabiles uiæ eius 167
iudicij rapina 85.157
iudith 433
iuramentũ per nomẽ dei omnibus modis fugiendum 124
iuramentũ, teſtamentũ dei fidele eſt atq; ſolidiſſ. 348
iurare deum ſcriptura cõmemorat 427
iurare per elementa 427
iuſtificatio 284
iuſtitiam credimus corde, oris autem confeſſione ſalutem profitemur 24
iuſti in diſcrimen uitę à ſe ipſis proſilire nõ debent 131
iuſti uita functi ubi nam collocentur 149.150

iuſtus,

iuſtus, circa multa occupari non debet 140
iuſtus ex fide uiuit 566

L

LAbã ut interpret. 356
labor qui uirtuti impẽditur propriè dicenda eſt hominis eſſe pars 159
lamech paſtorum pater 295
lapides etiam diuturnitate putreſcunt 405
lapides pręcioſi Amorrhæorum 314
lauare faciem quid ſit 434
lex data eſt patribus magno motu 303
lex domini irreprehenſibilis 265
lex nullum iuſtificat 166
legibus humanis diuiniſq; nemo poteſt eſſe accuſator & iudex 438
legis mandata duplicia 606
legis pfectio in cruce Chriſti abſcondita eſt 265
legis perfectio in humanis uirtutibus non inquirenda 265
legis præceptorũ quædam & corporaliter & ſpiritualiter conſeruanda ſunt, quædam uero tantum ſpiritualiter 75
liberi creantur, nõ ob proprium noſtrum uſum, ſed ut ſint 480
liberum arbitrium 394 & 450.451
ligandi ſoluendiq; prouincia, pontificibus à deo demãdata 135. poſtmodũ ad monachos deuoluta 136
lignũ ſcientiæ boni & mali cur dicatur & quid per id ſignificetur 179.449
lingua 114.122.120
linguarum confuſio 300
liuore Chriſti ſanati ſumus 256.257.258
longanimus 95.272
loth inceſtus an ſit culpandus 459
lucerna quid ſignificet 421.435
lucianus 533
luctus gignit iuſtitię eſuriẽ 413.416
lyſãder ob paucu los uerſus Antilochi poëtæ pileum argento impleuit 216

M

MAgneſia Aeolica ciuitas, quæ ad Mæandrum uerſus dicitur 5
mala quædã propriè dicunt quędã impropriè 112,115
malalech 295
malitia quid 10,64.112
malum alienum, non addit peccatum 292
malũ eſt priuatio boni 452
mammona 435
mandati obſeruatio 217
mãdatis dei, duæ paſſiones ſunt contrarię 599
manichæi negant à deo eſſe coniugia 426
manichęorũ de animabus opiniones 150
manus homini datę ut oportuna operetur 152
manu homines ſignificant 429
maria 1.101.107
maris eſt facta imminutio quędam 405
matthæus ad apoſtolici muneris functionẽ uocatur 619
mathuſalam 295
melchiſedech ſine patre & matre eſſe dicit apoſt. 456
mendacium 426,604
mens 111.114.117.393.613
merapõtinus Heraclitus 32
michas filius Dedila 328
modeſtus, longanimis, benignus, humilis quis 110
monachorũ officia 70.90
monarchæ uel regis decretis nõ cõtradicendũ 124
monaſtici labores conſcientiam puram faciunt 113.114.116
monogamia 173
montium natura ut arborũ eſt 406
mors rectè aut ſecus facta obſignat 322
mortui uiuis beatiores 151
moſes 18.34.35.36.41.178,302,307.309.503.583
moſes Og & Seon interfecit 307
moſes quare quædam munda, quædam immunda dixerit 503.504
moſis hiſtoria, omnib. exoticis hiſtorijs antiquior 36
moſis ſanctio in homicidã 176
mundi ætates, & hominum ſexta ætas, inſtar ſex dierum cõprobantur 567
mundi ætates non in annis, ſed in generationibus cognoſcuntur 567.568.569
mũdi partiũ diſſolutio 405
mundi ortu & de eius interitu, tres philoſophorũ opiniones 396
mundo nihil accedere poſſe affirmat Plato 400
mũdos plures dixit Democritus 396
mundum eſſe ingenitum argumenta 398
mundum eſſe genitum interitusq; immunẽ dixit Moſes 397
mundum incorruptibilem argumenta 400
mundum à deo deſtrui non poſſe argumenta 403
mundus per ſe pfectus eſt 140.149
mundus quatuor conſtat elementis 448
μυστήριον 159.538

N

NAturæ cognitio 73
natura angelica, in mores catholicos & angelicos diuiditur 81
natura humana, in duas uoluntates ſecta eſt, pias & impias 81
naturam ſuam unũquodq; aſſeruat 400
nathaniel angelus, præſes ignis 324
negligentia, cauſa primæ tranſgreſſionis 216
neſtorius 443
nicolaitæ libidinis amatores, à Nicolao Apoſtolorum miniſtro dicti 5.14

noẽ placuit dño, eiusq́ꝫ procreatio & obit⁹ 196.198
numa Pompilius in regno ſucceſſorem Iouem è cœlo elicuit precibus 576
numeros commenſurationesq́ꝫ & quæ in illis ſunt harmonias, rerum principia nũcupat Pythago. 33

O

OBliuio, nullius eſt uirtutis 267
omiſſio duplex, uoluntaria & quæ fit præter uoluntatem 186
opera bona 84.100
operatio diuina 142.280.192.448
oraculũ de Chaldæis & Hebræis allatum 40
orandum ubi ſit & quomodo 17.580.581.583
oratio quibus ex cauſis cõficiatur 76.582
orare clauſo oſtio quid 430
origenes poſt apoſtolos eccleſiarum magiſter 361
ὀρμὴ quid ſit Græcis 391
orpheus ab hiſtoria Moſis eruditus 37.46
ὄρεκτος 391

P

PAcifici qui 414.418
panis quomodo in corpus mutetur 514.510
paradiſum ante creationẽ cœli & terræ plantatum eſſe uult Hieron. 395.443
paſſiones huius temporis non ſunt cõdignę ad gloriam futuram 2
paſtorum eccleſiæ periculum 548
pater non iudicat quenquã ſed omne iudicium dedit filio 223
paulus ſtigmata Chriſti in corpore ſuo portauit 8
pauperes 122.125.413.415.416
peccare deſiſtimus quinq́ꝫ potiſſimũ ob cauſas 68
peccatũ ignis eſt ardẽs 272
phadahel angelus 327
philautia 62.71,78.86.109
philiſtinorũ origo 297
philocharus 35
philoſophiæ profeſſio 45
pietatis deſignatio 351
pietatis ſtudioſi quibus potiſſimũ tẽtationibus probentur 76
piorũ languor non eſt morbi, ſed ineffabilis deſiderij 195
plato Ariſtotelis præceptor 36
plato à Moſe edoctus 41
platonis de dijs ſententia 33
plato de deo differens abſtinuit à nomine Moſis 39
plato Homerum è ſua Repub. pepulit 40
plato mundum genitum dicit 396
platonis ſententia de principijs rerum 33,34
pœna ad pauciores plerunque pertingit 622
pœnitentes euchariſtia abſtinent 436
pœnitẽtia aut cordis dolor, an in deum cadat 451
pœnitentia parit pręceptorum obſeruantiã, & hæc animæ præſtat purificationem 111
polybius Trallianorum antiſtes 20
poteſtate ſubditi eſſe debemus 439
pręcatio pura animo maximè cooperaẽ 51
pręcationibus impugnanẽ dęmones 76
pręcationis faciendę multę ſunt rationes 264
pręcepta temporibus inſeruiunt 418
pręceptorum opus eſt, rerum cogitationes nudas facere 61
pręceptorum ſeruatoris noſtri ſcopus uniuerſus qs ſit 99
pręceptum particulare eſt & generale 278
preces &, ſilentium maxima uirtutum arma 108
prędicatores dentes dicuntur 200.211.220
præsbyteri ſicut conſeſſus dei & coniunctio apoſtolorum Chriſti 3
præsbyteri ſimplices & in omnibus miſericordes eſſe debent 28
præsbyteris obediendum ut Chriſti Apoſtolis 3.17
principatus animi & ei adhærentia 395
principia rerũ & de ijs Philoſophorum opiniones 32.33
promiſſionum diuinarũ diuerſę ſunt gratiæ 416
prophetia cũ defecerit, diſſipabitur populus 226
propheta uidens dicitẽ 336
prouidentiæ ſcopus eſt. peccatores per fidem & ſpiritualem charitatem aduanare 94
prudẽtes uerè ſunt, qui proprię uoluntati dominantur 274
ptolomęi regis quęſtiones 72. ſeptuaginta duobus interpretibus propoſitæ 505
ptolomæus bibliothecam Alexandrinã inſtituit 36
ptolomæus Mindeſius 35
ptolomæus rex Aegyptiæ 492
puritatis & abſolutæ modeſtiæ exemplum 622
pythagorę unitas 366

Q.

Quadrageſima imitationem continet dei conuerſationis 12
quęſtio nequit eſſe locus argumenti 531

R

RAab 201.441
rationalis pars in nobis, ut diuinę rationi ſubijciatur, ſecundũ naturã eſt 74.109
rationes quibus deſerimur quatuor ſunt 104
rationes, certę cognitionis difficiles ſunt 138.139
religio qd, & unde dicaẽ 577

religio, iuxta Platon. eſt potiſſima iuſtitiæ pars 577
religionē trifariam diuiſit Plato ibi.
religioſi uiri qui, ſecundum oraculum 35
religioni ſuus honos, nunquam defuit 575
regna quatuor, de quibus Daniel, diſſoluens ſomnium quod uiderat Nabuchodonoſor, dicit 557
regno dignus & idoneus, q antea animæ corporiq́ʒ ſuo leges tulit 108
regnū cœlorū uim patit̄ 256
regnum cœlorū nō eſt merces operum 276
regnum cœlorū terra eſt repromiſſionis 110
rerū, quæ nobis in uita accidunt, aliæ ſunt in anima, aliæ in corpore, aliæ in ijs quę circa corpus comperiuntur 73.149
rerum memorię, precibus, lectione, continentia aut charitate abſoluunt̄ 113
rerū omniū rationes apud deum repoſitę 161
reprehenſio eſt, aut quæ fit cōpulſu malitiæ, aut quæ fit in timore dei 266
res ab æterno ſimul cū deo extitiſſe Gręci aſſerunt, qualitates tantum ex illo habere, & per hoc eſſentiæ nullum eſſe contrariū 81.93
res nobis à deo datas ſcriptura non tollit ſed immoderatū uſum emēdat 110
reſurrectionē corporū ſiue reſtitutionē negantium argumenta 474
reſurrectio, ſpecies euaricationis 482
reſurrectio corporū diſſolutorum, eoſdem homines conſtituit 493
retributio futura manifeſtatur cordis opationib. 265
rhegium urbs 407
romanæ eccleſ. dignitas 536
romani conſulta religione bella indicebant 576
romani quanto ſtudio poſt partas uictorias, ſupplicationes fieri procurauerint 576
ruben plaga percuſſit deus in ilijs per menſes ſeptem 590

S

Sabbatum ſanctificandum ſpiritualiter 75
ſabellus 221
ſabellius 443
ſacerdotio regnum ſubiecit deus 509
ſacerdotiū ſecundū unumquemq́ʒ iubileū 596
ſacerdotium ſumma eſt omniū bonorū qui in hominibus conſiſtunt 17
ſacramentorū miniſtri ornare debent eccleſiam 204
ſacramentū quid ſit, & quid ſignificet 534
ſacrificia ſalita 419
ſacrificiū eccleſiæ duobus conſtat 527.533
ſacrificium dictum, quaſi ſacrum factum 518
ſal infatuari quid ſit 420
ſalis natura 419
ſalomō arduam mulierum quęſtionē ætatis ſuæ duodecimo anno diſſoluit 6
ſalomon ſe Eccleſiaſten nominat 137
ſalomon tribus nominibus uocatus, Salomon, Ydidas & Eccleſiaſtes 230
ſalomon uaticinandi ſapiētia omniū clariſſ. 119
ſamſon 177.327
ſamſon 20 annis præfuit Iſraēlitis 328
ſamuel filius Annæ 333
ſamuel puſillus, Heli ſacerdotem nonagenarium redarguit 6
ſanctificari nomen dei quid ſit 431
ſancti ſiue boni ſemper uidebunt tormenta malorum 222
ſanctos orationes noſtras cognoſcere affirmant theologi 582
ſpiritus ſanctus nō ſua propria loquit̄ ſed quæ ſunt Chriſti 23
ſapiēs uerè quis ſit 161.168.232.344.354
ſapientia quid 141.298
ſapientia & cognitio, ſpiritus elatio 141
ſapientia & diſciplina quid differant 217
ſapientia longè melior potentia 174
ſapientia mundi 167.198
ſapientia prima eſt, carere ſtultitia 231
ſapientia ſermonis, & intellectus differunt 268
ſapientia uxor noſtra myſticè 173
ſapientię ſemitæ præcepta & mandata domini 218
ſapientię lex 218
ſapientiæ diuinæ nulla eſt indagatio 92.544
ſapientię domus, eccleſia Chriſti eſt 219
ſapientiæ umbra, practica uita 165
ſapientiæ theſauri, & fortitudinis peculiū uera hominis bona 128
ſapientis memoria perpetua 144
ſapientū uerba ſunt ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi 239
ſareptana uidua 537
ſauchius legiſlator Aegyptius 35
ſaul diſperſit maleficos 339
ſaul non expectans Samuelem ſacerdotē regno exutus eſt 6
ſaul filius Cis 336
ſcientia cum ſit immenſa, premit hominē atq́ʒ obruit 198
ſcientia dei, lignum uitæ 117
ſcientia mentale lumen 110
ſcientiæ cupiditas uoluptates repellit, & triſtitias 110
ſchiſmaticus 219
ſcriptura conſideranda nō docentis uita 20

ſcriptura

ſcriptura ſacra quatuor tradit, mandata, placita, minę & repromiſſiones 110
ſeculum ſignificat temporale ſpacium 149
ſedecia maleſica, Samuẽlẽ mortuum eleuat 339
ſella 295
ſemidei 358
ſemniũ religioſum fuit Eſſęorum habitaculũ 359
ſenectus prudentes non facit ſed ſpiritus 6
ſenſus eſt illatio quędam in mentem eorum quę apparent 393
ſenſus ſunt in homine tanquam in agro aliquo fœcundo 395
ſeniores ad loquendum excitantur 148
ſeptimo menſe partus ſunt uitales, propterea quod Iſaac hoc menſe ſit ædītus 312
ſeptuaginta hebdomadarũ prophetiæ Iacob, computatio 558
ſeptuaginta interpretũ conſonantia 36
ſepultura mortuorũ, remiſſionem ſignificat peccatorum 466
ſermo dei, clypeus eſt ignitus 226
ſermo dei non adulterandus 103
ſermo noſter in gratia eſſe debet, & ſale cõditus 277
ſeruch 297
ſeruitutis conditio utiliſſima eſt 355
ſeruos bella ſecerunt 466
ſeſochoſis legũ poſitione Aegyptios frenauit 35
ſeth liberi qui fuerint 295
ſeuerus Imp. poëtis pro ſingulis uerſibus quot aureos dederit 215
ſexagenaria ætas inexcuſabilis eſt & urgentiſſ. 341
ſibylla 37
ſibylla è baſilica Cumana oracula fudit 46
ſibylla Cum. Beroſi filia 46
ſignum quid ſit 527. 534
ſimilitudinis aduerbia non ſemper æqualitatem ſignificant 544
ſimon magus 14
ſynodus Epheſina 537
ſion interpretatur ſpeculatio 197
ſiſyphus 42
ſocrates Platonis pręceptor 36
ſocrates ſe nihil ſcire ſatetur 45
ſol propter motus uelocitatem ſpiritus dicitur 138
ſolon inter ſapientes ſapiẽtiſſimus 36
ſophocles de uno deo ſenſit 38. 41
ſpes in deum, alueus eſt cordis 284
ſpiritualẽ uiam ingredi neſcius, quibus rebus incũbat 100
ſpiritus actus animæ 153
ſpiritus cum animæ uocabulo coniunctus, potiorẽ animę uim, hoc eſt, intellectũ mentemq́ꝫ ſignificat 184
ſpiritus dñi libertas 208
ſpiritus in ſeptem partitur à prophetis 44
ſpiritum ſanctũ uirtutis appellatione confeſſus eſt Plato 44
ſpiritus ſanctus aduerſarius 424
ſpiritus ſeptem dati aduerſus hominem 590
ſpiritus ſignificatio 169
ſtulti labia, mortem illi perniciemq́ꝫ conciliant 177
ſtultus ex abundãtia loquitur 144
ſunamitis 209
ſuperbia 593
ſuperbia, motus principiũ (259
ſuberbię comitas, ſuſpicio & inuidia 107
ſuperbiæ dęmõ duplici malitia infectus eſt 67
ſuperſtitio 392
ſupeſtitionem à religione etiam ſeparauerunt Philoſophi 578
ſuſpiciones malæ animum obſuſcant 109
ſycophãtia nullus labor animæ grauior 103
ſynceritas amici in tentatione oſtenditur 107
ſyſara 319
ſyſara occidiť à Iahele 320

T

TAllus 35
tantalus 42
tarſus ciuitas metropolis Ciliciæ prouinciæ ab Argiuis condita 8
tempus tripliciter diuiditur 92
temporalia petenda etiam à domino oratione dominica inſtituimur 580
templi Salomonis deſcriptio 499
temporalibns ita frui debemus, ut per ea, duce iuſtitia ducamur in cœleſtia opera 121
temporalia reuerẽtia & admiratione digna 151
temperantia & uigilia, cum labore habent cõmerciũ 293
temperãtiæ merces affectuũ carentia, quæ diſcrimen procreat 65
tempus ſpacium, in quo fit aliquid, uel ipſa mediocritatis norma 145. 146
tentamur, aut rebus, & negocijs ipſis, aut rerum & negociorũ cogitationibus 72
tentatio duobus modis in ſcripturis intelligiť 460
tentationib. quinqꝫ ab cauſas affligimur 72
tẽtationis duplex ratio eſt, & cauſa diuerſa 438
tentatio grato animo, & ſine iniuriarũ recordatione perferenda 59
tentationum, aliæ uoluptates, aliæ triſtitiã, aliæ dolores corporales inducunt hominibus 68
terræ natura qualis 407

terra

terra altior aquâ 465
terra in ęternum manet 230
terræ inæqualitas argumen-
to eſt mundum eſſe ſem-
piternum 405
terra & omnia quæ propter
homines à deo ſunt con-
dita manent ſemper 119
tertullianus contra Iudæos
ſcripſit, eiuſq; hebdoma-
darum computatio 559
ter uocare aliquem quid ha
beat myſterij 334
terreſtria admonent cœle-
ſtium 412
teſtamentum inter Noë &
deum diſpoſitum 296
tetrapharmachum 401
thales Mileſius 32
thamariſcus 19
theologus magn⁹ inter ho
mines quis 65
theologiæ ſtudioſus, diuini
tatis cauſas nõ exqret 65
theophraſti argumenta, in
eos qui mundum ſempi-
ternũ eſſe negant 404
theopompus, quoniã ex le-
ge ſecretiors tranſtulit,
mentis turbatione corre
ptus eſt 512
theſauros in cœlos quis re-
ponat 424
theſaurus in cordibus no-
ſtris abſconditus qualis,
& quid operetur 101
thabel ſcripturæ inuentor
timęus Platonis 39 (195
timere deũ uera hominis ſa
pientia 217
timor dei duplex 58.117
timor domini humilitatem
comitem habet 54
timor dei omni hominũ mẽ
te inſitus eſt à natura 149
timori ſancto adiuncta eſt
operatio 186
tityus 42
trallis urbs Aſiatica muni-
tiſſima & opulẽtiſſima 2
tribuum nomina inſculpta
lapidibus 315
trinitatis una deitas 118
trinitatis ſanctæ cognitio-
ne præditus cũ deo eſt 77
trinitatis ſanctæ natura eſt
indiuidua 135
trinitatis comprobatio 437
triſtitia uoluptatis repreſ-
ſio eſt 108
tuba canere quid ſit 429
tullius hoſtilius 576
turpe non eſt quod ſine pec
cato geritur 11

V

VAcuitas ſiue ocyum
mater ęgeſtatis 9
ualetudinẽ bonam animi et
corporis dũtaxat, rogan
dam, innuit Seneca 580
uanæ gloriæ ſtudium, & a-
uaritia cognata inter ſe
uitia 90
uanis ac leuibus contradi-
cere ſtultum eſt 478
uenus aurea 42
uerborum enũciatio, rerum
q̃ ſi umbra quępiã eſt 165
uerbum caro factum, neq;
quod tranſmutauit, neq;
quod factũ alterauit 112
uerbum dei in tabernis non
tractandum 7
uercellenſis Synodus 529
ueritas, eſt rei manefeſtæ de
mõſtratio, nullis umbra-
rum imaginibus obuel-
latæ 514
ueritas examinatione dili-
gentiore extorquerĩ 31
ueritas nõ loquẽtis ſed ope
rantis dei eſt 290
ueritas pro manifeſtatione
in ſacris reperitur 542
uias duas, cõſilia duo, duos
actus, duo loca & duos
fines, filijs hominum de-
dit dominus 608
uias ſcriptura uirtutes no-
minat 101
uiduæ ſacrarium dei 9.27
uir potens eſt, qui ab opere
& ſcientia maliciã remo-
uet 106
uirga in ſacra ſcriptura, di-
uinum iudiciũ ſignificat,
baculus autem prouiden
tiæ typum denotat 77
uirgines Chriſti ſacramen-
ta 21
uiri à mulieribus amandi u-
nitatis quaſi tactu 12.19
uirtus cuiuſq; in quæ tem-
pora incidat, plurimum
refert 215
uirtus cum labore perficiẽ
140.175.434
uirtus in hoc ſita eſt, ut pla-
ceat ueritati 275
uirtus in mediocri norma
conſiſtit propterea mul-
tum iuſti eſſe non debe-
mus 166
uirtutis præmia ſunt, affe-
ctuum carentia & cogni
tio 67
uirtutes animo cooperan-
tur 51.98
uirtutes triplici diuiſione
partitus eſt Salomõ 136
uirtus dei imitatrix 82
uirtutum meditatio, patien
tia opus habet 112
uita humana, domus eſt la-
tronis & uinculum mor-
tis 255
uita hominis eſt umbra
mortis 77.165.183
uita pręſens per forum pro
pter rerum mutationem
deſignatur 183
uitæ conditionẽ per augu-
ria uel p natalis diei ob-
ſeruationem inquirentes
in uanũ laborant 177
uitę exitus melior q̃ ortus
uitæ ſalutiſq; ratio (123
habenda 102.181
uitium eſt, quo cor prorſus
tenetur propter diurnã
mẽtis anticipationẽ 275
uitulus cõflatilis Iſraëlitarũ
ex inauribus factus 304
umbilicus 210 (433
unctio capitis qd deſignet
unitas eſſentię, & indiuiſi-
bilis ſubſtantiarum com
munio 18.65
uoluntas hominũ, quæ cir-
ca mundana uerſatur ua
nitas eſt 137
uoluntatem dei fieri 431
uoluptas & inanis gloriæ
cupiditas omnis uitioſi-
tatis cauſa 270

uoluptates contemnuntur, aut metu, aut ſpe, aut cognitione, aut charitate quę in deum eſt 78
uotum eſt, cum deo pollicemur quid nos redditu-
uotum adimplen (ros 156
dum 112.156
uultus grauis correctionis eſt index, & ad ſolidū uirtutus gaudium animā parat 163
uxorem dimittens excepta fornicationis cauſa, mœchatur 246
uxores diligēdæ ut propria membra 12.13
uxores uiros ſuos proprio nomine uocare non debent 19

X

Xerxis Darius 35

Z

Zabulon primus in mari nauigauit 603
zacharias inter tēplū & altare ab Herode occiſ⁹ 133
zebul ſufficit Canez 319
zebul cum 25. annis præfuiſſet populo Iſraëlitico, mortuus eſt 319
zoophyta 393

FINIS.

DIVI IGNATII QVI ET THEOPHOrus, Antiochenæ eccleſiæ epiſcopi & Martyris, Epiſtolæ.

Ioanni Sancto ſeniori Ignatius & qui cum eo ſunt.

FRater de tua mora dolemus grauiter, allocutionibus & cõſolationibus tuis roborandi. Si tua abſentia protẽdatur, multos de noſtris deſtituet, properes igitur uenire, quia credimus expedire. Sunt & hic multæ de mulieribus noſtris Mariam Ieſu uidere cupientes, & quotidie à nobis ad uos diſcurrere uolentes, ut eam contingant & hubera eius tractent, quæ dominum Ieſum aluerunt, & quædam eius ſecretiora percuncten-tur ipſam Mariam Ieſu. Eſt & Salomæ, quam diligis, filia Annæ Hierofolimis & quinq; menſibus apud eam commorata. Et quidam notificauêre eandem matrem dei omnium gratiarum eſſe abundantem, & omnium uirtutũ more uirginis, uirtutis, & gratiæ fœcundam, quæ (ut dicunt) in perſecutionibus & afflictionibus eſt hilaris, in pœnurijs & indigentijs non quærula, iniuriantibus grata, & modeſta in re læta. Miſeris et afflictis condolet coafflicta & ſubuenire non pigreſcit. Contra uitiorum autem peſtiferos conflictus in pugna fidei diſceptãs eniteſcit. Noſtræ nouæ religionis & pœnitẽtiæ eſt magiſtra, & apud fideles omniũ operum pietatis miniſtra. Humilibus quidẽ eſt deuota, et deuotis deuotius humiliatur, & mirum ab omnibus magnificatur, cum à ſcribis & phariſæis ei detrahatur. Præterea multi multa referunt de eadẽ, tamẽ omnibus per omnia non audemus fidem cõcedere, nec tibi referre. Sed ſicut nobis à fide dignis narratur, in Maria Ieſu humanæ naturæ, natura ſanctitatis angelicæ ſociatur. Et hæc talia excitauerunt uiſcera noſtra, & cogũt ualde deſiderare aſpectũ huius (ſi fas ſit fari) cœleſtis prodigij, & ſacratiſſimi ſpectaculi. Tu aũt diligẽti modo diſponas ſuper deſiderio noſtro & ualeas. Amẽ.

DIVI IGNATII AD EVNDEM EPISTOLA.

Ioanni Sancto ſeniori Ignatius.

SI licitum eſt mihi à te, ad Hieroſolymæ partes uolo aſcendere, & uidere fideles ſanctos qui ibi ſunt, præcipue Mariam Ieſu, quam dicunt uniuerſis admirandam, & cunctis deſiderabilem. Quem enim nõ delectet uidere eam & alloqui, quæ uerum deum de ſe peperit, ſi noſtræ ſit fidei & religionis amicus? Similiter & illum uenerabilem Iacobum qui cognominatur Iuſtus, quem referũt Chriſto Ieſu ſimillimum facie & uita, & modo conuerſationis, ac ſi eiuſdem uteri frater eſſet gemellus. Quẽ dicunt ſi uidero, uideo ipſum Ieſum, ſecundum omnia corporis eius lineamenta. Præterea cæteros ſanctos & ſanctas. Heu quid moror? Cur detineor? Bone pręceptor properare me iubeas & ualeas.

DIVI IGNATII EPISCOPI ET MARTYRIS, AD BEATAM Mariam uirginem, matrem domini noſtri Ieſu Chriſti, Epiſt.

Chriſtiferæ Mariæ Ignatius.

ME Neophytum Ioannisq; tui diſcipulum confortare & cõſolari debueras. De Ieſu enim tuo percepi innumera dictu, & ſtupefactus ſum ex auditu, à te autẽ quæ ſemper ei fuiſti familiaris coniuncta, & ſecretorum eius conſcia, deſidero animo fieri certior de auditis. Scripſi tibi etiam aliâs & rogaui de eiſdem. Valeas, & Neophyti qui mecum ſunt ex te & per te & in te confortentur. Amen.

BEATAE MARIAE VIRGINIS, AD IGNATIVM EPISCOpum & Martyrem, Epiſtola.

Ignatio dilecto diſcipulo humilis ancilla Chriſti Ieſu.

DE Ieſu quæ à Ioãne audiſti & didiciſti uera ſunt. Illa credas, illis inhæreas, & chriſtianitatis uotum firmiter teneas, & mores & uitam uoto confirmes. Veniã autem unâ cum Ioanne te & qui tecum ſunt uiſura, ſta, & in fide uiriliter age, nec te commoueat perſecutionis auſteritas, ſed ualeat et exultet ſpiritus tuus in deo ſalutari tuo. Amen.

DIVI IGNATII EPISTOLAE DVODECIM QVARVM prima eſt ad Mariam Caſſobolitam.

Ignatius, qui & Theophorus, miſericordiam conſequutus, & gratiam Dei patris altiſſimi & domini noſtri Ieſu Chriſti qui pro nobis mortuus eſt, fideliſſimæ & deo dignæ chriſticolæ filiæ Mariæ plurimam in deo Salutem.

Prima quidem figuratio literæ, uelut pars chori ſenſus cõtinens non ſolũ his quibus impertit affectum, honorat accipiẽtem, ſed & in ipſis qui ſuſcipiunt amplius auget deſideriũ. Et quomodo nauigantibus in tempeſtate gratus eſt portus, ita & nobis literarũ tuarũ acceptabilis eſt modus. Quẽ tanq; tutiſſimũ ſolatiũ à tua fideliſſima mente de longinquo ſuſcepimus, conſpicientes in eo illud quod eſt bonũ. Omniũ namq; bonorũ largitor eſt deus. O ſapientiſſima mulierũ, tuã animã puriſſimis fontibus aſſimilamus, illis uidelicet qui tranſeuntes etiã non ſitientes uiſione ſui attrahũt, & potũ haurire inuitãt. Ita ẽm tuæ prudẽtiæ pollicitatio cõſtringit nos, iubẽs de illis ſanctis liquoribus, qui in anima tua redundant, hauſtũ ſumere. Ego aũt potaui non in eis tantũ nunc, quãtum publicanorum contrarijs ſentẽtijs exagitor. Quæ quidem ſunt fugæ & carceres ac uincula. Sed nihil horum recuſo. In iniuſtitijs autem eorũ magis edoceor ut Ieſum merear adipiſci. Lucror ego periculis mihi præparatis. Quia non ſunt cõdignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quæ autem per epiſtolam à te intimata ſunt, prompte adimpleui, de nullo eorũ dubitãs quos tu bene habere probaſti. Agnoui enim te iudicio dei teſtimonium memoratis uiris perhibuiſſe, & non gratia carnali. Nõ ualde aũt aſſidua fuerunt ſpatia, in quibus tua ſcripta perlegerem, neq; adhuc in te negocium perceperam. Nec enim habui quomodo oculis percurrerem illã ineffabilem tuæ ſententię relationem, pro anima tua ego efficiar. Quia diligis dominum Ieſum filium dei uiui, propterea & ipſe tibi dicit: Ego eos qui me diligunt diligo, & qui quærunt me inueniũt pacem. Obuenit itaq; mihi dicere, quia uerus eſt ſermo, quem audiui de te cauſante Romæ apud beatũ Papam Anacletum, cui ſucceſſit beatitudine dignus Clemens Petri & Pauli auditor. Et nũc adieciſti ſuper eum centupliciter, & adhuc adijcies teipſam. Valde enim deſiderabam uenire ad uos, & conquieſcere uobiſcũ, ſed non mihi fuit opportunum, prępediebat enim propoſitum meum non ſinens illo pergere militaris cuſtodia. Quia nullus talia perfecit uel paſſus eſt, qualia ego. Quapropter ſecunda conſolatio eſt inter amicos, ſcriptis ſe inuicem releuare. Saluto ſacratiſſimam animam tuam rogans ſuperadijcere ad propoſitum tuum. Præſens enim labor paruus eſt, merces uero quæ ſpectatur multa eſt. Fuge eos qui negant paſſionem Chriſti, & natiuitatem eius ſecundum carnẽ. Multi ſunt enim qui hãc ſanitatem infirmare conantur. Sed tu contra huiuſmodi conſueſce etiam alios monere. Quia in omni opere & uerbo bono perfecta es, potens & alios erudire in domino. Salutant te præsbyteri & diaconi, præ omnibus uero ſanctus Hieronymus. Salutant te Caſſianus hoſpes meus, & ſoror mea coniunx eius, & dulciſſimi filij eorũ. Incolumẽ & carnali, & ſpirituali ſalute dominus ſanctificet ſemper, & uideã te in domino conſecutã coronã.

DIVI IGNATII AD TRALLIANOS EX SMYRna Epiſtola II.

Trallis urbs eſt Aſiatica, in uertice quodam plano, promontorium natura munitum habet, Aſiaticarum urbium opulentiſſima. Vnde & dicuntur Tralliani.

Ignatius, qui & Theophorus, dilectæ à deo patre, & domino Ieſu Chriſto eccleſiæ ſanctæ, que eſt in Trallis, electæ & deo dignæ, pacificatæ in carne & ſpiritu Ieſu Chriſti, ſpei noſtræ in paſſione per crucem & mortem, atq; reſurrectionem, quam & ſaluto in plenitudine apoſtolicæ forma, & opto plurimum in deo gaudere.

Immacu-

IMmaculatum animum & ſine dolo in perſeuerantia cognoui uos habere, non in hæſi
tatione, ſed in fidei poſſeſſione, prout ſignificauit mihi Polybius epiſcopus ueſter,
qui peruenit uoluntate dei patris, Ieſu Chriſti filij eius, cooperatione ſpiritus Smyrnã,
& ſic mihi congratulatus eſt uincto in Chriſto Ieſu, ut omnem plenitudinẽ in ipſo con
ſpicerem. Suſcipiens ergo eum ſecundum deum, ueſtram beniuolentiam per ipſum agno
ui, inueniens uos imitatores eſſe Ieſu Chriſti ſaluatoris noſtri. Epiſcopo ſubiecti eſtote, ſi
cut domino. Ipſe enim uigilat pro animabus ueſtris, tanquam rationem redditurus deo.
Propter quod uidemini mihi non ſecundum carnem uiuere, ſed ſecuudum IeſumChriſtũ,
qui pro nobis mortuus eſt, ut credentes in mortem eius, per baptiſmum participes reſur-
rectionis eius efficiamur. Neceſſarium eſt enim uos nihil præter epiſcopum facere, neque
aliquid agere. Sed & præsbyteris ſubditi eſtote, ut apoſtolis Ieſu Chriſti ſpei noſtræ, in
quo perſeuerantes in ipſo inueniamur. Oportet ergo & diaconis qui ſunt in miniſterium
Ieſu Chriſti omni modo placere. Non enim in cibo & potu ſunt miniſtri, ſed miniſterij ec
cleſiæ dei. Oportet ergo præcepta eorum obſeruare, ſicut ignem ardentem. Ipſi uero ſine
tales, uos autem reuereamini eos tanquam dominum Ieſum Chriſtum, quoniam cuſtodes
ſunt loci eius, ſicut epiſcopus forma eſt patris omnium, præsbyteri uero ſicut cõſeſſus dei
& coniunctio apoſtolorum Chriſti. Sine ipſis enim eccleſia electa non eſt neq; collectio
ſanctorum, neq; congregatio ſancta. Confido enim & uos ſic conſiſtere. Exempla enim
charitatis ueſtræ accepi & habeo penes meipſum in epiſcopo ueſtro, quoniam ipſius con
ſtitutio magna doctrina eſt. Nam & manſuetudo eius uirtus eſt, quam arbitror etiam il-
los qui ſine deo ſunt reuereri. Quia autem diligo uos, parco frequẽtius uobis ſcribere, ne
uidear aliquibus contrarius aut tedioſus eſſe. Vinctus ſum enim pro Chriſto, ſed nondũ
Chriſto dignus ſum, ſi autem conſummauero, forſitan ero. Nõ ſicut apoſtolus præcipio,
ſed metior meipſum ne in gloriatione mea peream, bonum eſt enim in domino gloriari.
Et ſi ſaluatus fuero apud deum, plus me oportet timere, & non attendere ad eos qui mag-
nificant me. Hi uero qui me laudant, potius flagellant. Eligo enim pati, ſed neſcio an dig-
nus ſum. Zelus enim inimici, multis non uidetur, me autem impugnat. Debeo ergo eſſe
manſuetus, ut diſſoluatur princeps ſeculi huius diabolus. Nunquid non poteram uobis
ſecretiora ſcribere? ſed timeo ne paruulis uobis conſtitutis, læſionem imponam. Et igno-
ſcite mihi, quia non ualetis ferre uinculorum onera, quemadmodum ego uinctus ſum. Et
poſſum quidem intelligere cœleſtia, angelorum ſcilicet atq; archangelorum ordines, mi-
litiarum diuerſitates, uirtutum & dominationum differentias, ſedium atq; poteſtatum di-
ſtantias, tronorum magnificentias, cherubim & ſeraphim excellentis ſpiritus ſublimita-
tem, domini regnum, & ſuper hæc omnia omnitenentis dei incomparabilitatem. Hæc igi
tur ego cognoſcens, non omnino perfectus ſum, aut diſcipulus eſſe poſſum, qualis Pau-
lus aut Petrus. Multum enim mihi reſtat, ne à deo derelinquar. Rogo autem uos nõ ego,
ſed dilectio Ieſu Chriſti, ut idipſum dicatis omnes, & non ſint in uobis ſchiſmata. Sitis au
tem perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſcientia. Sunt enim quidam uaniloqui & mentis
ſeductores, non Chriſtiani ſed Chriſtum mercantes ſeductione, circunferẽtes nomẽ Chri
ſti, & cauponantes uerbum euangelij, & uenenum erroris commiſcentes dulci blandimẽ
to, ſicut puro melli uirus admiſcentes, ut qui biberit illius potus ſenſuales illecebras, dul-
cedine captus inobſeruanter morti addicatur. Monet autem quidam antiquorũ, ut nemo
bonus dicatur, qui malum bono admiſcuerit. Nominant enim Chriſtum, non ut Chriſtũ
prædicent, ſed ut Chriſtum ſpernant. Et legem proferunt, non ut legem ſtatuant, ſed ut le
gi contraria adnuncient. Chriſtum enim alienant à patre, legem uero Chriſti & natiuita-
tem ex uirgine abijciunt, crucem erubeſcentes, & paſſionem negantes, & reſurrectioni
non credentes, dominum incognitum profitentur, Chriſtum ingenitum putant, & neq;
quia eſt ſpiritus ſanctus confitetur. Quidam uero eorum filium hominem purum eſſe di-
cunt, alij autem ipſum patrem eſſe dicunt, ipſum filium, ipſumq; ſpiritum ſanctũ. Et crea
turam non opera dei eſſe per Chriſtum dicunt, ſed alterius cuiuſdã extraneæ uirtutis. Ca
uete ergo à talibus, ne ſumatis laqueos animabus ueſtris, & uitam ueſtram inexplorabilẽ
opponite omnibus hominibus, ne efficiamini muſcipula explorationis, & ſicut retia ex-
tenſa. Qui enim ſibi non parcit in operibus ſuis, frater eſt polluentis ſemetipſum. Si ergo
& uos deponatis naturalem ſuperbiam, inflatilem & tumidam extollentiam, poſſibile e-
rit uobis inſeparabiles eſſe à deo, prope eſt enim dominus timentibus eum. Et in quẽ (in-

quit)reſpiclam niſi in humilem & quietum & tremētem uerba mea? Venetemini autē &
epiſcopum ueſtrum ſicut Chriſtum,ſecundū quod uobis beati apoſtoli præceperūt. Qui
eñ inter altare eſt conſtitutus,mūdus eſt.Propter quod obedite epiſcopo ueſtro & pręſ-
byteris.Qui enim extra altare conſtirutus eſt,extra epiſcopum eſt & præsbyteros & dia
conos aliquid agens,qui talis fuerit pollutus eſt cōſcienria,& eſt deterior infideli. Quid
eſt enim epiſcopus,niſi omnem principatum & poteſtatē omniū illorū tenēs quemadmo
dum deceat hominem tenere,imitarorem dei factum ſecundum uirtutem? Quid eſt præs-
byterium,niſi inſtitutio ſancta conſiliarij & confeſſoris epiſcopi? Quid etiam diaconi, ni
ſi imitatores Chriſti miniſtrantes epiſcopo,ſicut Chriſtus patri,& operantes illi operatio
nē mundam & immaculatam? quo modo ſanctus Stephanus beatiſſimo Iacobo,& Timo
theus & Linus Paulo,& Anacletus & Clemens Petro. Qui igitut iſtis inobediens fuerit
hic ſine deo omnino erit,& impius & cōtemnens Chriſtum,& ordinationē ipſius mino-
rās. Ego uero hæc uobis mādo,nō quod aliquos inter uos tales agnouerim(nec permittat
deus aliquid huiuſmodi aliquādo in aures meas introire, qui filio ſuo nō pepercit propter
ſanctā eccleſiā)ſed præuidēs ſeditiones iniq præmonitione cōforto uos,ſicut filios meos
chariſſimos et lideles in domino,prępotās uos medicamine pręmuniente cōtra imminen
tem peſtilentiā,quā etiā uos tanq̄ morbū fugite,beneplacētes inChriſto domino noſtro.
Vos ergo ſuccincti māſuetudine imitatores eſtote paſſionū Chriſti et dilectionis eius qua
dilexit nos,dās ſemetipſum ꝓ nobis redemptionē,ut nos ſanguine ſuo mundaret ab anti
qua impietate,& uitā nobis præſtaret incipientibus nobis iā perire pro malitia quæ erat
in nobis. Nemo ergo ueſtrū aduerſus proximū aliquid habeat,dicēte domino : Dimittite
& dimitteť uobis. Nolite occaſionē dare gentibus,ne propter aliquos paucos inſipiētes,
uerbū domini & doctrina blaſphemeť,ne in uobis compleať q̄ propheta ex perſona dei
ad huiuſmodi dicit: Quoniā per uos nomen meū blaſphemať in gentib. Obturate aūt au-
res ueſtras,quādo uobis quis ſine Ieſu Chriſto filio dei loquiť,qui factus eſt per Mariā ex
ſemine Dauid,qui uere natus ex deo et ex uirgine,quia hoc ipſum eſt,quod et deus. Suſce
pit eñ uere corpus,uerbū(inquir)caro factū eſt, & habitauit in nobis ſine peccaro. Quis
eñ ex uobis arguet me de peccato? Manducauit eñ uere & bibit,& crucifixus eſt & mor
tuus ſub Pontio Pilato,ſed & ſecūdum placitum uolūtatis ſuæ uere crucifixus eſt,et uere
mortuus,uidentibus cœleſtibus,& terræſtribus & infernis. Cœleſtibus quidē tanq̄ incor
poralibus creaturis,terræſtribus uero ut Iudæis & Romanis,& cæteris hominibus , q̄ tūc
eodē tēpore præſto erāt,quādo crucifixus eſt dominus. Infernis aūt , ut multitudine eorū
qui cū domino reſurrexerūt. Multa(inquit)ſanctorū corpora dormientiū reſurrexerūt de
monumētis patefactis. Deſcendit aūt in infernū ſolus,aſcēdit uero cū multitudine, & diru
pit maceriā quę erat á ſeculo,& mediū parietē eius diſſoluit,et reſurrexit tertia die reſuſci
tante eū patre,& poſt dies quibus cōuerſatus eſt cū apoſtolis aſſumptus eſt ad patrē, & ſe
det ad dexterā eius,expectans donec ponanť omnes inimici eius ſcabellū pedū eius. Die
ergo paraſceues tertia hora accepit ſententiā á Pilato permittente patre,ſexta uero cruci
fixus eſt,nona aūt emiſit ſpiritū. Ante uero ſolis occaſum de cruce depoſitus eſt, & ſepul
tus in monumēto nouo. Sabbato uero māſit ſub terra in ſepulchro, quo poſuit eū Ioſeph
ab Arimathia. Dominica aūt die,reſurrexit á mortuis,ſecundū quod dictū eſt ab eo, ſicut
fuit Ionas in uētre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Cōtinet aūt dies paraſceue paſſio
nē eius,Sabbatū uero ſepulturā & requiem,Dominica aūt reſurrectionē. Quidā aūt tan-
quā ſine deo increduli & infideles,dicunt eū putatiue tantū fuiſſe hominē, & non uerum
corpus ſuſcepiſſe,atq̄ putatiue paſſum & mortuū. Ego uero pro paſſione et morte domi
ni mei uinctus ſum,& opto ad beſtias pugnare. Si enim putatiue & nō uere paſſus eſt &
mortuus,ergo ego gratis moriturus ſum,mēdacia de crucé domini cōfingens,ſed et pro
pheta ſuperflue dixit: Videbunt in quē cōpunxerunt,& plangēt inter ſeipſos tanq̄ ſuper
dilectū,& dolebūt dolore tanq̄ ſuper primogenitū. Ergo infideles illi & increduli nō mi-
nus ſunt,q̄ illi qui eum crucifixerunt. Ego ſic deuoui ſpē habere in eum , qui pro me uere
mortuus eſt,quia alienū eſt ab eo mendaciū. Vere etenim peperit Maria corpus,deo in eo
habitante,& uere natus eſt deus uerbū ex uirgine,corpus ſimile nobis paſſibile ſine pecca
to induēs,uere cōceptus eſt in utero,& factus eſt in utero,formās & faciēs ſibi corpus ex
uirgine,ſine ſemine ſcilicet & collocutione uiri,portatusq̄ in utero ſicut & nos tempore
portati ſumus,& uere lactatus eſt & nutritus,ſicut & nos,& cibo & potu ſicuti & nos u-

ſus eſt

ſus eſt,& triginta annos agens,baptiſatus eſt à Ioanne in ueritate & nō in phātaſmate,&
trib.annis prædicauit euāgeliū,& fecit ſigna & prodigia corā falſis Iudæis,& à Pilato præ
ſide iudex iudicatus eſt,flagellatus eſt,colaphis cæſus eſt,cōſputus eſt,ſpineā coronā pur
pureamq; ueſtem portauit,condemnatusq;,crucifixus eſt uere, uoluntarie complacens,
nō imaginarie neq; fallaciter mortuus eſt,ſed uere,& ſepultus eſt & reſurrexit à mortuis,
ſicut ipſe alicubi orans patrem dicebat: Tu autem domine reſuſcita me & reddam illis. Et
pater qui ſemper eum exaudit reſpondens ait: Exurge deus,iudica terrā, quoniam tu hæ-
reditabis in omnibus gentibus. Qui ergo reſuſcitauit eum pater, ipſe etiā nos per eum re-
ſuſcitaturus eſt,non ſine uera uita,hoc eſt non ſine ipſo qui ait: Ego ſum uita,qui credit in
me,licet moriatur uiuit, Et omnis qui uiuit & credit in me,non morieť in ęternum. Fugite
illas ſine deo hæreſes. Diaboli enim ſunt adinuentio,ſerpentis autoris malorū,qui permu
lierem ſeduxit Adam patrem generis noſtri. Fugite uero & malas ſoboles eius. Simonē
dico primogenitum generis ipſius,& Menandrum,& Baſilidem & totam collectionem
malignitatis ipſius,et illos hominis cultores Hebionitas,quos maledictos eſſe Hieremias
propheta aſſeruit. Fugite quoq; & illos immūdiſſimos Nicolaitas amatores libidinis, ma
los calumniatores. Nā talis fuit apoſtolorū miniſter Nicolaus. Fugite etiā ipſius nequiſſi-
mos nepotes, Theodotum ſcilicet & Cleobolū,qui generant fructum mortiferū, de quo
ſi quis deguſtauerit ſtatim morietur,non morte temporali,ſed æterna. Hi autē omnes nō
ſunt plātatio dei patris ſed progenies maledicti. Omnis autem plātatio (inquit dominus)
quam non plantauit pater meus cœleſtis,eradicabit. Quòd ſi fuiſſent rami patris,nō utiq;
eſſent inimici crucis Chriſti,ſed ſunt rami illorum,qui occiderunt dominum gloriæ, nūc
autem crucem negantes & paſſionem erubeſcentes operantur Iudæorum iniquitates,il-
lorum ſcilicet qui & deo rebelles extiterunt,& dominum occiderunt. Parum eſt enim eos
dicere prophetarū eſſe interfectores. Vos ergo inuitat Chriſtus ad ſuam incorruptionē,
per paſſionem ſuam & reſurrectionem,qui eſtis membra eius. Saluto uos ex Smyrna unà
cum compræſentibus mihi eccleſijs dei,quæ & præſentes me id requiſierūt in omni carne
& ſpiritu. Poſtulant uos uincula mea, quæ propter Ieſum Chriſtum porto,rogās deū ut
mereamini in cōſenſu & oratione ininuicē permanere. Decet em̄ unūquenq; ueſtrū bene
obſequi præsbyteris,epiſcopum in honorem dei patris,& in honorē Ieſu Chriſti,atq; a-
poſtolorum uenerari. Depræcor uos ex affectu audire me,ut nō ſit in teſtimoniū quod uo
bis ſcripſi,& orate pro me indigente miſericordia dei ac ueſtra charitate,ut merear conſe
qui ſortē cui ſubiaceo,ne reprobus inueniar. Salutat uos dilectio Smyrneorum & Ephe-
ſiorum memores ueſtri,eccleſiaq; quæ eſt in Syria,unde non ſum dignus dici ultimus eo-
rū qui ibi ſunt. Incolumes eſtote in Chriſto Ieſu,ſubiecti eſtote epiſcopo,ſimiliter et pręſ-
byteris atq; diaconis,omnes inuicem corde inſeparabili. Caſtificet uos ſpiritus meus, nō
ſolum nunc,ſed & quando deum meruero adipiſci. Adhuc enim in periculo ſum,ſed fide
lis eſt pater Ieſu Chriſti adimplere petitionem meam & ueſtram,in qua inueniamur im-
maculati,& acquiſiti in domino, Amen.

AD MAGNESIANOS EX SMYRNA EPISTOLA III.

Magneſia Aeolica ciuitas eſt,quæ ad Mæandrum uerſus dicitur. Nam,ut inquit
Strabo,ei proxima eſt,unde Magneſij & Magneſiani.

Ignatius qui et Theophorus,benedictæ eccleſię Magneſianæ.

GRatia dei patris in Chriſto Ieſu ſaluatore noſtro,in quo ſaluto eccleſiā quæ eſt in
Magneſia iuxta Meādrum,& oro in deo patre & Ieſu Chriſto domino noſtro,in
quo plurimum uos gaudere opto. Cognoſcens ueſtrā ſecundū deum bene diſpo
ſitā dilectionē,exultans aſſumpſi in fide Ieſu Chriſti alloqui uos,dignus effectus
ſancti atq; deſideratiſſimi nominis,in his quę geſto uinculis. Laudo eccleſias in quibus iu
bilare opto carne & ſpiritu Chriſti Ieſu, qui eſt ſaluator omnium hominum, maxime fide
lium,cuius ſanguine redēpti eſtis,per quē cognouiſtis deū,imò cogniti eſtis ab eo, in quo
ſuſtinētes ſeculi huius tentationē effugite. Fidelis eſt autē,qui nō permittit tentari uos ſu-
per id quod poteſtis ſufferre. Cæterum ego merui uidere uos,per deo dignum epiſcopum
ueſtrū Damā,& deo dignos præsbyteros ueſtros Baſſum ſcilicet & Apolloniū & conui-
uā meum Socionē quem ego nutriui,quoniā ſubditus eſt epiſcopo & præsbyteris in gra-
tia dei & lege Ieſu Chriſti. Et uos oportet non contemnere ætatem epiſcopi,& ſecundum

dei patris omnẽ uenerationem ei exhibere,& ſecundum ꝙ cognoui etiã ſanctos præſby-
teros ei deferre,non propter iuuentutem(quæ in eo uidet̃)arbitrantes contemnendũ,ſed
in ſapientia dei ei obedire,quandoquidẽ non longi temporis ſunt ſapientes,neq; ſenes ſci
unt prudentiam,ſed ſpiritus qui eſt in hominibus . Deniq; Daniel ſapientiſſimus duode-
cim annorum effectus,ſpiritu ſancto repletus eſt,& illos ſeniores canitiẽ uanã habentes,
calumniatores & alienæ pulchritudinis appetitores eſſe manifeſtauit.Samuel etiam cum
eſſet puſillus,nonagenariũ Heli ſacerdotẽ per increpationẽ redarguit ꝙ filios ſuos hono
rificaret ſuper deũ.Similiter & Hieremias audit à domino : Noli dicere quia iuuenis ſum
ego.Salomon quoq; & Ioſias in iuuentute mirifici & ſapientes in operibus ſuis apparue-
rũt,Salomon quidẽ duodecimo anno ętatis ſuæ regnare incipiẽs arduã & ininterpretabi
lẽ mulierũ pro paruulis quæſtionẽ,terribili iudicio diſſoluit.Ioſias uero octo annorũ exi
ſtens,aras & monumenta ſubuertere cœpit , lucos excidere,tẽpla deijcere,quæ non deo
ſed dæmonibus fuerant cõſecrata.Nã & falſos ſacerdotes interfecit ut corruptores & ſe-
ductores hominũ,nõ diuinitati ſed diabolo ſeruientes.Propter quod nõ eſt cõtemnenda
iuuentus cũ deo adiacuerit atq; adhæſerit,ſed illa ætas quæ ex ſententia nocet,etiã ſi inue-
terata fuerit dierũ malorũ.Iuuenis fuit etiã Chriſtophorus Timotheus,ſed audite quid ei
ſcripſit magiſter:Nemo(inquit)iuuentutẽ tuã cõtemnat,ſed forma eſto fideliũ in uerbo,in
cõuerſatione.Dignum eſt ergo & uos obedire epiſcopo ueſtro,et in nullo ei cõtradicere.
Terribile eſt em̃ tali cõtradicere.Nõ em̃ iſtum uiſibilẽ quis ſpernit , ſed illum inuiſibilẽ in
eo cõtemnit,qui nõ poteſt à quoq; cõtemni.Hic enim nõ ab homine, ſed à deo habet pro
motionẽ,dicit enim deus Samueli de cõtemporibus eius : Nõ te ſpreuerunt ſed me.Nã et
Moſes populo aduerſus ſe murmuranti ait:Nõ enim aduerſus nos murmuraſtis ,ſed aduer
ſus dominum deum.Nemo enim inultus remanſit,qui ſe contra potiores extulit. Deniq;
in lege,Dathan & Abiron Moſi reſiſtentes uiui ad inferos depoſiti ſunt. Sed Chore et qui
cõſpirauerunt cũ eo aduerſus Aaron ducenti quinquaginta , igne conſumpti ſunt.Ab-
ſalon etiã parricida exiſtens diuino iudicio arbori appẽſus eſt,ſed & cor eius (quod mala
cogitauerat)ſagittis transfixũ eſt.Nam & Achab & Naman nihilominus propter ſimilẽ
cauſam morte plexus eſt.Ozias quoq; leproſus factus eſt,qui cõtra ſacerdotes ſacerdotiũ
auſus eſt arrogare.Saul etiã ſacrificare præſumens regali dignitate dehonoratus eſt , non
expectans principem ſacerdotum Samuelem.Oportet ergo & nos uereri potiores, &
dignũ eſt nõ ſolum uocari nos chriſtianos,ſed etiã eſſe.Nõ em̃ dicere,ſed eſſe,facit beatũ.
Quidã aũt epiſcopum quidem uocãt,& præter ipſum omnia faciunt. Talibus igit̃ enĩ ip
ſe Chriſtus dicit(qui & uerus & primus eſt epiſcopus,& ſolus natura põtifex): Quid me
uocatis domine domine,& nõ facitis ea quæ dico? Tales enim nõ bonæ ſcientiæ,ſed deri-
ſores eſſe mihi uident̃.Quoniã uero negotia finem habent,& adiacet quidem uita ex ob
ſeruatione,mors uero ex inobedientia,& neceſſe eſt ut unuſquiſq; in loco quẽ ſibi de præ
teritis elegerit,in futuro eſſe præcipitat̃,fugiamus igit̃ mortem,& eligamus uitã. Duos em̃
characteres dico in hominibus inueniri , unum quidem ueræ monetæ ſignaculũ,alterum
uero adulterinæ.Pius enim homo & religioſus,uera moneta eſt,quę à deo formata uel ex
preſſa eſt,impius uero et irreligioſus,falſa moneta eſt,noxia,adulterina,praua,quæ non à
deo ſed à diabolo facta eſt.Hæc autem aſſerens non duas naturas hominum eſſe dico,ſed
unum eundemq; hominem, qui aliquando quidem dei,aliquando autem diaboli efficit̃.Si
quis igit̃ pius fuerit homo,dei eſt,ſi uero quis impius extiterit,diaboli eſt,non ex natura,
ſed ex ſententia factus.Infideles enim imaginem habẽt principis nequitiæ,fideles autem
formã habent autoris omnium dei patris,& Chriſti Ieſu filij eius.Propter quod ſi nõ ele-
gerimus ꝓ ueritate mori in paſſione ipſius,uita eius nõ eſt in nobis.Et quoniã in pręſcri-
ptis perſonis multitudinem ueſtri cõtemplatus ſum,in fide et dilectione moneo ut unani
mes in deo omnia facere feſtinetis,aſſidente epiſcopo in loco dei,et presbyteris in loco
cõſiſtorij apoſtolorum,et diaconis dulciſſimis mihi , quibus creditũ eſt miniſterium Ieſu
Chriſti,qui ante ſecula genitus eſt à patre deus uerbum,unigenitus filius,et in cõſumma-
tione ſeculorum ipſe permanet.Regni eius nõ erit finis ,inquit Daniel propheta. Omnes
in cõcordia inuicẽ diligamus,et ſecundum carnẽ nemo cõſideret propoſitum ſuũ,ſed ſe-
cundũ Chriſtum Ieſum.Nihil ſit in uobis, quod uos poſſit ſeparare, ſed adunamini epi-
ſcopo,ſubiecti ꝑ ipſum deo in Chriſto.Sicuti ergo dominus ſine patre nihil facit (nõ em̃
poſſum inquit à me ipſo facere quicq;) ſic etiam et uos ſine epiſcopo,ſiue presbyteri,ſeu

diaconi

diaconi ſiue laicus. Non ergo aliquid rationabile uobis uideaẽ,extra ipſius ſententiã,tale
enim iniquũ eſt,& ideo odioſum. Omnes in idipſum ad orationẽ ſimul cõuenite, una de-
precatio ſit cõmunis,unus animus,una ſpes,dilectio immaculata in fide Ieſu Chriſti, qua
nihil aliud melius eſt. Omnes adunati ad templũ dei cõcurrite, ſicut ad unũ altare,ſicut ad
unum Ieſum Chriſtum pontificẽ ingeniti dei patris. Nolite errare in aliena gloria, neq; in
tẽdatis fabulis,& genealogijs interminatis,& Iudaicis inflationib. Vetera enim trãſierũt,
& ecce facta ſunt omnia noua. Si enim nunc uſq; ſecundũ legẽ Iudaicã & circunciſionem
carnis uiuamus,negamus nos gratiã accepiſſe. Sancti etenim prophetæ ſecundum Ieſum
Chriſtũ uixerunt,ideoq; & perſecutionẽ paſſi ſunt inſpirante gratia ad manifeſtationem
incredulis,quia unus eſt deus omnipotens,qui manifeſtauit ſeipſum per Ieſum Chriſtũ fi-
liũ ſuũ,qui eſt uerbũ ipſius,nõ prolatiuũ ſcilicet ſed ſubſtantiale,nõ locutio articulatæ uo
cis,ſed operatio deitatis,ſubſtãtia ſcilicet genita,in omnibus bene placens ſuo genitori.
Si ergo ex antiquis ſcripturis cõuerſi ad uacuã ſpem uenerunt expectantes Chriſtũ(ſicut
ipſe dominus docet dicẽs:Si crederetis Moſi crederetis utiq; & mihi,de me enim ipſe ſcri
pſit. Nã & Abrahã(iuquit)pater ueſter exultauit ut uideret diẽ meũ, & gauiſus eſt. Ante
Abrahã em̃,inquit,ego ſum) quomodo nos poterimus uiuere ſine ipſo,cui & prophetæ
ſerui fuerunt,ſpiritu præuidẽtes eũ,& tanq; magiſtrũ expectabãt & ſperabãt ut dominũ
& Saluatorẽ,dicentes,ipſe ueniet & ſaluabit nos. Non ergo ſabbatizemus iudaice ut fe-
rijs gaudentes. Qui enim non operaẽ,non manducet. Et iterum:In ſudore uultus tui man
ducabis panẽ tuum,dicunt eloquia. Sed unuſquiſq; ueſtrũ ſabbatizet ſpiritaliter,medita-
tioni legis cõgaudens,non corporis dimiſſione fabricationẽ dei admirans,uelut Iudæus,
nõ omnia comedens & tepidũ bibẽs,& menſurate ambulans,& ſaltationes atq; plauſum
manuũ nũc habens. Sed pro ſabbatizatione diẽ feſtũ celebret omnis chriſtianus,domini-
cã reſurrectionem,regalem,eminentiſſimã omniũ dierum,de qua propheta expectãs di-
cebat,in finem pro octauo. In quo die & uita noſtra exorta eſt,& mortis in Chriſto facta
uictoria,quã filij perditionis negãt,inimici ſcilicet ſaluatoris,quorũ deus uenter eſt,ꝗ ter-
rena ſapiunt,amatores uoluptatũ & non dei,ſpeciem quidem pietatis præ ſe ferentes,uir-
tutem autem eius abnegantes,Chriſtũ mercantes,uerbum dei in tabernis prædicãtes, &
dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ uendentes,mulierum corruptores,aliena cõcupiſcentes,et
pecuniarum amatores,à quibus eruamini,miſericordia faciẽte,ꝑ dominum noſtrũ Ieſum
Chriſtum. Non enim ſentimus utilitatem eius,niſi nos tentauerit. Secundum autem ꝙ agi
mus iã nõ erimus,niſi ipſe noſtri miſeratus fuerit,ſi enim iniquitates obſeruauerit,quis ſu
ſtinebit? Efficiamur ergo digni cognomento ꝙ accepimus. Qui enim alio nomine præter
iſtud uocaẽ hic non eſt dei,non enim ſuſcipit prophetiã dicentem de nobis, quoniã uoca
biẽ nomine nouo,quo dominus uocauit eũ,& erit populus ſanctus. Quod & cõpletum
eſt primo in Antiochia Syriæ,ubi acquiſierunt diſcipuli nomen Chriſtianum Paulo & Pe
tro fundantibus eccleſiã. Abijcite ergo malum uetus fermentũ,quod corrumpit & putre
facit,& percipite nouum gratiæ fermẽtum. Exultate in Chriſto,ut non alienus dominẽ
ueſtri. Ineptum eſt em̃ Ieſum Chriſtum lingua tãtum proferre,& iudaiſmum in animo ha
bere. Non enim Chriſtianitas in iudaiſmum credidit,ſed iudaiſmus in Chriſtianitatẽ. Om
nes deniq; gentiles æqualiter crediderunt. Omnis lingua Chriſtum cõfeſſa ad dominum
collecta eſt,& facti ſunt lapidei corde,filij amici dei Abrahæ, & in ſemine eius benedicti
ſunt omnes,qui in uitã æternã deputati ſunt in Chriſto. Hæc autem dilectiſſimi mihi tali-
ter ſcribẽs,nõ agnoui aliquos ex uobis ſic haberi,ſed ſicut minimus ueſtrum uolo uos cõ
ſeruatos eſſe,ut nõ incidatis in hamos inanis gloriæ,ſed ut ad plenũ inſtructi ſitis in Chri
ſto,qui ante ſecula genitus eſt â patre,poſtea autẽ factus eſt ex Maria uirgine ſine collocu
tione uiri,& nobiſcum cõuerſatus ſancte & ſine quærela,omnem infirmitatẽ omnẽq; lã
guorem curauit in populo & ſigna atq; prodigia pro beneficijs hominum fecit,& illis qui
longe erãt,& illis qui prope,in multitudine unũ & ſolum uerum deum patrẽ ſuum annũ
ciauit,& paſſionem pertulit,& ab interfectoribus ſuis Iudæis ſub Pontio Pilato præſide,
& Herode rege,crucẽ ſuſtinuit,& mortuus eſt,atq; reſurrexit,& in cœlos aſcendit ad illũ
qui miſit eum,& ſedet ad dexterã eius,uenturuſq; eſt in conſummationem ſeculi in glo-
ria paterna iudicare uiuos & mortuos,et reddere unicuiq; ſecundũ opera ſua. Hæc qui in
pleno cognouerit et crediderit, beatus eſt,quõ et uos amici dei et amatores Chriſti eſtis
in plenitudine ſpei ueſtræ,à qua nulli ueſtrũ auerti cõtingat. Acquiſiui uos in om̃ib. ſiqdẽ

 dignus

dignus ero. Si enim uinctus ſum, ſed ad ſolutionem omnium ueſtrum, non ſum uinctus. Scio enim quia non inflamini, quia Ieſum habetis in uobis. Et magis cum laudauero uos, ſcio quia reueremini, ſicut ſcriptum eſt: Quoniã iuſtus ſui accuſator eſt in primordio ſermonis. Et dic tu, inquit, primus peccata tua ut iuſtificeris. Et cum feceritis (inquit) omnia quæ mandata ſunt uobis, dicite ſerui inutiles ſumus. Quoniam in hominibus qui ſe exaltauerit delinquit ante deũ. Dicit em̃ deus: Propitius factus ſum peccatori. Propter quod magni illi Abraham & Iob terram & cinerẽ ſemetipſos ante deum nominauerunt. Et Dauid. Quis ſum ego (ait) coram te domine quoniam glorificaſti me usq; nunc? Nam & Moſes ſupra omnes homines manſuetiſſimus dicit ad deũ: Gracilis uoce et tardus lingua ſum ego. Humiles ergo eſtote & uosipſi ut exaltemini. Qui enim ſe humiliauerit, exaltabitur, & qui ſe exaltauerit humiliabitur. Studete ergo confirmari in dogmatibus domini & Apoſtolorum, ut ex omnibus quæ facitis dirigamini in uiam rectam carne & ſpiritu, fide, et dilectione, cum honore digno epiſcopo ueſtro, & corona digno atq; ſpirituali Stephano præsbytero ueſtro, & ſecũdum deum diaconis. Subiecti eſtote epiſcopis & inuicem, quo modo Ieſus patri, ut laus ſit in uobis ſecundum deum, uidentes uos repletos omnibus bonis. Cõpendioſe rogaui uos in dilectione Ieſu Chriſti, mementote mei in orationibus ueſtris, ut deum merear adipiſci, & eccleſiæ quæ eſt in Syria, cuius non ſum dignus uocari epiſcopus. Indigeo enim illa laudabili ueſtra oratione, ut dignus ſim illam quæ in Syria eſt eccleſiam per bonã operationẽ ueſtram paſcere in Chriſto. Salutãt uos Epheſij de Smyrna, unde ſcribo uobis, præſcientes quomodo in gloria dei in omnibus refeciſtis me ſimul cum Polycarpo. Et cæteræ eccleſiæ in honore Ieſu Chriſti ſalutãt uos. Incolumes eſtote, in unanimitate poſſidentes inſeparabilẽ ſpiritũ in Chriſto Ieſu per uoluntatem dei. Amẽ.

AD TARSENSES EX PHILIPPIS EPISTOA IIII.

Tarſus ciuitas metropolis Ciliciæ prouinciæ, Pauli apoſtoli natalibus celeberrima, ab Argiuis, ut ſcribunt geographi, condita, hinc Tarſenſes.

Ignatius, qui & Theophorus, ſalutem conſecutæ in Chriſto eccleſiæ, laude dignæ, & memoria dignæ, & dilectione dignæ, quæ eſt in Tarſo, miſericordia & pax à deo patre & domino Ieſu Chriſto.

SAuciatus ſum in omnibus à Syria Romã usq; cum beſtijs depugnans, nõ ab irrationabilibus ſcilicet beſtijs uoratus, illæ enim uoluntate dei pepercerunt Danieli, ſed humanam figuram habentibus, quæ ſunt immanes beſtiæ. Obſident em̃ me nocte dieq;, ac deuorant. Sed nulli iniquorum iſtorum facio ſermonẽ, neq; habeo naturã meam tam honorabilẽ mihi ut plus eam quam dominũ diligã, propter quod paratus ſum, ad ignem, ad beſtias, ad gladios, & crucem, tantũ ut Chriſtum uideã ſaluatorem meum & deũ, qui pro me mortuus eſt. Rogo ergo uos ego uinctus Chriſti qui per terram & mare exagitor, ſtate in fide confirmati, quoniam iuſtus ex fide uiuit. Eſtote inclinabiles & unanimes in fide, quoniam dominus habitare fecit unanimes in domo. Agnoui enim quoniã quidam ex miniſtris ſatanæ uoluerunt uos conturbare, quorum quidam dicunt quia Ieſus putatiue natus eſt, & putatiue crucifixus. Quidã uero quia non eſt filius eius qui fecit mũdum. Alij autẽ quia ipſe eſt ille qui eſt ſuper omnia deus. Alij quoq; quia homo eſt purus. Quidam uero quia caro eius nõ reſurrexit, & quia oportet terminabilem uitã haberi, atq; hanc eſſe finem bonorum quæ non multo poſt corrumpitↄ. Quibus quidem multorũ malorum agger cumulatus eſt. Sed uos non intendatis mendacijs eorum. Pauli enim eſtis ciues & diſcipuli, qui ab Hieroſolymis & in circuitu usq; ad Illyricum cuncta repleuit euangelio, & ſtigmata Chriſti in corpore ſuo portauit. Cuius memores eſtote omnibus modis & cognoſcite quia dominus Ieſus Chriſtus uere natus eſt de Maria, factus ex muliere, & uere crucifixus eſt. In qua cruce gloriatur Paulus dicens: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Et uere paſſus eſt & mortuus, & reſurrexit. Si enim paſſibilis (inquit) Chriſtus, & ſi primus ex mortuis reſurrexit, & qui mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. Quod autem uiuit, uiuit deo. Inſuper quæ neceſſitas uinculorum? Chriſto non mortuo quæ neceſſitas tolerãtiæ, aut quæ neceſſitas flagellorum? Quid ꝙ Petrus crucifixus eſt? Paulus & Iacobus gladijs obtruncati ſunt. Ioannes in Pathmon relegatus eſt. Sed & Stephanus à domini interfectoribus Iudæis lapidibus extinctus eſt. Sed nec in hoc quidẽ eſt uictoria, uere enim crucifixus eſt dominus ab impijs. Et quia iſte qui natus eſt ex muliere filius eſt dei, & qui crucifixus eſt primogenitus eſt omnis creaturæ & deus uerbũ,

&

& ipſe fecit omnia iuſſione patris. Quod Apoſtolus corroborat dicens: Vnus deus pater ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus per quē omnia. Et iterum: Vnus em̄ deus, unus eſt mediaror dei & hominū homo Chriſtus Ieſus, q eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus uniuerſæ creaturæ, quoniā in ipſo creata ſunt omnia quæ ſunt in cœlo & in terra uiſibilia & inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo cōſtant. Et quia non eſt ipſe ille qui eſt ſuper omnia deus, ſed filius ipſius, qui et aſcendere ſe ad eum profiteẽ, dicens: Aſcendo ad patrem meum, & patrē ueſtrum, & ad deum meum, & deum ueſtrum. Et quādo ei fuerint omnia ſubiecta, tūc & ipſe ſubiectus erit illi qui ei ſubdidit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Ergo alius eſt ille qui ſubiecit filio omnia, & qui eſt omnia in om̄ibus, & alius filius cui ſubiecta ſunt omnia, qui et poſt hæc omnia ſubiectus erit illi qui ei ſubdidit omnia, & non eſt homo purus ille per quem ei in quo facta ſunt omnia. Omnia enim, inquit, per ipſum facta ſunt. Et in libro ſapientiæ ipſe de ſe ipſo refert dicens: Cum faceret cœlum aderam illi. Et iterum: Ego eram apud eum cuncta cōponens, & congaudebat mihi quotidie. Quomodo aūt homo purus audiret. Sede ad dexterā meā? aut quomodo diceret. Anteq̃ Abrahā fieret ego ſum? uel illud quod ait: Gloria illa glorifica me, quam habui apud te priuſq̃ mundus fieret? Quis autem homo poſſet dicere, deſcendi de cœlo nō ut faciam uoluntatem meā, ſed uoluntatem eius qui miſit me? Vel de quo homine diceretur: Erat lumē uerū quod illuminat omnē hominem uenientē in hunc mundū. In hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, et mundus eum nō cognouit. In propria uenit, et ſui eum non receperunt. Quomodo ergo huiuſmodi homo eſt purus, ex Maria demū habens initium ut eſſet, et non potius deus uerbum et filius unigenitus, de quo dictum eſt. In principio erat uerbum, et uerbū erat apud deum, et deus erat uerbum, omnia per ipſum facta ſunt, et ſine ipſo factum eſt nihil? Et paulo poſt: Vidimus gloriam eius, gloriā quaſi unigeniti à patre plenum gratia et ueritate. Et iterum: Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Qui et per Salomonē refert dicens: Creauit me dominus principium uiarum ſuarum, in opera ſua ante ſecula fundauit me, ante autē omnes colles genuit me. Et reſuſcitaturus eſt corpora noſtra, dixit enim: Amen dico uobis, quoniam uenit hora in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocē filij dei, et qui audierint uiuent. Quod etiā Apoſtolus confirmat dicens: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionē, et mortale hoc induere immortalitatem. Et quia oportet caſte ac iuſte uiuere, Iterum dicit: Nolite errare, neq; fornicarij, neq; molles, neq; maſculorum cōcubitores, neq; maledici, neq; ebrioſi, neq; fures, neq; rapaces regnum dei poſſidebunt. Et ſi mortui non reſurgunt neq; Chriſtus reſurrexit, uacua eſt ergo prædicatio noſtra, uacua eſt fides ueſtra, et adhuc eſtis in peccatis ueſtris, ergo et qui dormierunt in Chriſto perierunt. Si in hac uita tantum ſperātes ſumus in Chriſto, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Si mortui nō reſurgunt, manducemus et bibamus, craſtina enim moriemur. Si autem ſic cōfidimus, quæ eſt differentia hominum, et canum, uel aſinorum, qui nihil de futuro cogitant, qui comeſtionis tātummodo appetitores ſunt, et poſt comeſtionē inferi ſunt quid interitus moueaẽ? Acquiſiui uos in domino, elaborate unuſquiſq; omnem malitiā deponere, & ferocē animum, & maliloquia, & calumniā, et turpiloquium, malam conuerſationē, ſuſurrationē, inflationē malignam, auaritiam, inanem gloriā, inuidiam, & omnia quæ his ſimilia ſunt. Induite aūt dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et carnis curam ne feceritis in cōcupiſcentijs. Presbyteri ſubditi eſtote epiſcopo, diaconi presbyteris, populus diaconis. Pro animabus hāc ordinationem cuſtodientibus, ego efficiar & dominus ſit cum eis indeficienter. Mādo uobis ô uiri diligite coniuges ueſtas, filij honorate patres, & uos parentes nutrite filios in eruditione et diſciplina domini. Eas quæ in uirginitate ſunt honorate, ſicut ſacras Chriſti, uiduas pudicas ut ſacrariū dei ueneremini. Domini cū parcitate eſtote, ſerui cū timore dominis ſeruite. Nemo ocioſus in uobis ſit. Mater enim ægeſtatis eſt uacuitas. Hæc aūt dicēs non impero quantū oportet, & ſi quidem uinctus ſum tanq̃ fratres commoneo. Et ſi dominus eſt uobiſcū, acquiſiui uos. Orationibus ueſtris incumbite ut Ieſum merear adipiſci. Commendo uobis eccleſiam, quæ eſt in Antiochia. Salutāt uos & electæ eccleſiæ Philippenſiū, unde & ſcribo uobis. Salutat uos Philon diaconus ueſter, cui & ego gratias ago bene mihi ſeruiēti in omnib. Salutat uos Agathopus diaconus de Syria, qui me ſequiẽ in Chriſto. Salutate inuicē in oſculo ſācto. Saluto uniuerſos & uniuerſas q ſunt in Chriſto. Incolumes eſtote corpore et animo et ſpū, et mei ne obliuiſcamini, et ſit deꝰ uobiſcū, amē.

AD PHILIPPENSES DE BAPTISMO PER EVPHANIVM lectorem, nauim iam aſcenſurus. Epiſtola V.

Philippi ciuitas eſt in prima parte Macedoniæ, & hinc quoq; dicti Philippenſes.

Ignatius, qui & Theophorus, ex imperio Dei patris miſericordiam conſecutæ in fide & patientia & dilectione ſine dolo eccleſiæ quæ eſt Philippis, miſericordia & pax à deo patre & domino Ieſu Chriſto, qui eſt ſaluator omnium hominum maximeq; fidelium.

MEmores charitatis ueſtræ & ſollicitudinis, quæ eſt in Chriſto, quam oſtenditis in nobis, decens eſſe arbitrati ſumus ſcribere ad fraternã in domino unanimitatis ueſtræ dilectionem. Commonitos uos faciẽs curſus noſtri, ut idipſum dicatis omnes unũ ſentientes, in hoc ipſo fidei regulas præceptaq; feci, ſicut & Paulus erudiẽs uos dicit: Vnus eſt enim omniũ deus pater Chriſti, ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus filius dei unigenitus, dominator uniuerſorum, per quẽ omnia. Vnus autem etiam ſpiritus ſanctus qui operabatur in Moſe & Prophetis & Apoſtolis. Vnum quoq; eſt baptiſma, quod datur in morte Chriſti. Vna itaq; eccleſia etiã eſſe debet & una fides, quæ eſt in Chriſto, ſecundũ dictum eiuſdẽ Apoſtoli dicentis: Vnus deus, una fides, & unũ baptiſma. Vnus deus & pater omniũ, qui eſt ſuper omnes, & per omnes & in omnibus. Vnus eſt ergo deus pater, & nõ duo uel tres. Vnus ſcilicet qui eſt, & non eſt præter eũ ſolum uerus. Dominus enim (inquit) deus tuus, deus unus eſt, & iterũ: Nónne unus dominus creauit nos, & unus pater eſt omniũ noſtrũ? Vnus quoq; & filius, deus uerbũ, unigenitus (inquit) qui eſt in ſinu patris. Et rurſum. Vnus dominus Ieſus Chriſtus. Et alibi: Quod eſt nomen eius, aut quod eſt nomen filij eius. Scitote aũt quia unus eſt etiã ſpiritus ſanctus paracletus. Sicut idẽ Paulus ait: Vnus ſpiritus, ſicut uocati eſtis in unã ſpẽ uocationis ueſtræ. Et iterũ: Omnes, inquit, in uno ſpiritu parati ſumus. Manifeſte aũt omnia dona gratiarum ipſe unus atq; idem ſpiritus operaſ. Ergo neq; tres ſunt patres, neque tres filij, ſed neq; tres paracleti, ſed unus pater & unus filius, & unus paracletus. Propter quod & dominus mittẽs apoſtolos docere omnes gentes, præcepit eis baptizare eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Nõ in unum quendã trinomium, neq; in tres unius eiuſdemq; honoris, quia unus eſt tantũ qui homo factus eſt, nõ pater ſcilicet neq; paracletus, ſed ſolus filius, nõ putatiue, neq; in phãtaſmate, ſed certiſſima ueritate. Verbũ enĩ caro factũ eſt, & inhabitauit eã. Sapientia nãq; ædificauit ſibi domũ, & factus eſt ſicut homo deus cũ corpore, quod ſuſcepit ex uirgine, non ex collocutione ſcilicet aut ſemine uiri. Virgo enim inquit in utero cõcipiet & pariet filiũ. Vere natus eſt, & uere creuit, uere mãducauit, & bibit, uere crucifixus eſt, & mortuus, & reſurrexit. Qui hæc credit, ut uera eius continet natiuitas, beatus eſt, qui aũt hæc nõ credit, nihil refert ab eis qui eum crucifixerunt Princeps enim huius mundi in hoc gaudet, quãdo quis crucẽ negauerit. Interitum enĩ ſibiipſi eſſe cognouit confeſſionẽ crucis. Hoc enĩ tropheũ eſt cõtra eius uirtutẽ, quod uidens expaueſcit, & audiẽs timet. Nã & ante quàm facta eſſet crux feſtinabat facere hoc, & operari in filijs diffidentiæ, operatus eſt aũt inuidia in Phariſæis, in Saducæis, in ſenioribus, in iuuenibus, & in ſacerdotibus. Cũ aũt properaret ut fieret, conturbabaſ, & poſtea deſperationẽ immiſit proditori, & laqueũ ei oſtendit, & ſuſpendiũ eum docuit, & mulieri immiſit timorẽ in ſomno, ipſe conturbans & cõpeſcere tentans patibulũ crucis, ipſe omnia euocans mouet in ſuã perniciem, non recognoſcens. In tantum enim mala erãt nõ omnia. Malignus aũt ſentiebat ſuam perditionẽ. Initium enim illi fuit ad damnationem crux Chriſti, principium mortis, initiũ perditionis. Propter quod & in aliquibus quidem operatur negare crucem, paſſionẽ erubeſcere, qui ut funeſtum putãt uocari de uirgine generationem, circuncidere ipſam naturã, & diffamare quaſi odioſam. Iudeorũ auxiliator eſt ad negationem crucis, paganorum ad calumniã Mariæ, hæreticorum ad phantaſiã. Multiformis eſt enim malitiæ princeps, furans ſenſus, cõtrarius ſibimetipſi, & alia quidẽ ſuggerẽs alia uero oſtentans. Sapiens eſt enim ad male faciendũ, quod bonũ eſt aũt neſcit aliquãdo, ignorantia enim repletus eſt per inobedientiam. Quomodo enim non ſit talis qui nõ ſibi proponit ſuũ ſermonẽ? Si enim homo purus eſt dominus ex anima & corpore, quid circũcidis natiuitatem cõmunem naturæ hominum? Quid tanq; paruã gloriã in homine factã paſſionem, ſimulationem uocas, & mortem immortalis gloriam exiſtimas? Si deus eſt homo, quid unicum uocas dominum gloriæ illum uidelicet natura immutabilem? Quid ſine

lege dicis legiſlatorem, qui nõ humanam naturã habuit? Verbũ caro factum eſt, uerbum homo, ſed non in homine. Quomodo igitur magnus eſt ille qui in principio omnẽ ſenſibilem & intelligibilem naturã uoluntate patris præparauit, qui cum eſſet in carne, omnẽ infirmitatẽ atq; languorem curauit? Quomodo autẽ non eſt Deus ille qui mortuos reſuſcitauit, claudos ſanauit, leproſos mundauit, cœcos illuminauit, aquã in uinum conuertit, tuumq; exercitum uerbo tantum fugauit? Quid ergo deijcis naturam uirginis, & mẽbra turpia uocas? Hæc ergo præſeminas, & nudari iubes maſculos in facie fœminarum, fœminas uero in illicitum deſiderium maſculorum. Tunc omnia turpia uidentur, & pudicũ teipſum facis, cum tu ſis fornicationis ſpiritus. Ignoras quia tunc fit aliquid turpe, quãdo illicite perpetrat? Cæterũ nihil turpe eſt quod ſine peccato geritur, nihil prauũ, ſed omnia bona ualde. Et tu nõ uidens peſſundas eam. Quomodo rurſum nõ tibi uidetur natus eſſe Chriſtus ex uirgine, ſed ille qui eſt ſuper omnia deus, ille ſcilicet omnia potens? Quis ergo eſt qui hũc miſit dicito, quis ue huic dominatur, uel cuius ſententiæ ſubiectus fuit, aut cuius legẽ adimpleuit? Tu qui nullius ſententiã uel poteſtatẽ habes, Chriſtum ſeparas à generatione, legiſlatorẽ ingenitum eſſe pronuncias, et cruci affixũ illũ qui eſt ſine principio. Cuius ergo permiſſu hoc factum eſt non eſt dicere. Non enim me latuit tuũ antiquũ conſilium, neq; ignoro quoniã curane & lubrice incedis, tu autẽ ignoras quis eſt qui intus eſt qui omnia ſcire te fingis. Multa enim te latent uirginitas ſcilicet Mariæ, glorioſus partus, de cuius corpore Deus proceſſit. Stella orientis quę apparuit munera ferentibus Magis, archangeli ſalutatio ad uirginẽ facta, uirginis glorioſa conceptio, deſponſatæ puellæ prædicatio, & uirginis in utero infantis præuiſio, angelorũ hymno gloriæ ad gentiũ paſtores annunciatio, Herodis timor in extollentia regni, præceptio ad paruulorũ necẽ, in Aegyptũ tranſmigratio, atq; exinde reuerſio, cunabula infantilia, deſcriptio humana, lactis nutritio, nomẽ patria non ſeminantis, præſepe ubi poſitus eſt, eo quòd nõ fuerit locus, nulla humana præparatio, profectus ætatis, crementũ corporis, humana loquela. Sed & quod eſurijt, ſitiuit, iter ambulauit, laborauit, ſacrificiorũ oblatio, circũciſio, baptiſma. Vox dei deſuper ad baptizatũ, quid uel unde fuerit teſtificatio ſpiritus & dei uox, Ioannis prophetia ſignificantis paſſionem per agni appellationẽ, diuerſorũ ſignorũ operatio, uariæ curationes, imperiũ domini quo mari imperauit, & uẽtos ſedauit, & ſpiritus iniquos fugauit. Teipſum torquens, & manifeſtatione uirtutis ſuæ affligens, hæc omnia uidens nõ habes, quid facias niſi tenebroſas uertigines. Et ꝙ uirgo peperit ignoras. Sed cõfundit te angelorũ laudatio, Magorũ adoratio, ſtellæ apparitio. Ignorantiã igitur olim incurriſti per cõtumatiã, parua tibi uidentur cunabula, paſſiones, circũciſio, lactis nutritio, indigna tibi deo eſſe hęc uidentur? Iterũ ne uidiſti hominẽ quadraginta diebus & quadraginta noctibus in guſtato cibo humano, & angelos ei miniſtrantes, quos & tu timebas, uidens primo quaſi communẽ hominẽ baptizatũ, & cauſam ignorãs? Poſt ieiuniũ uero eſuriẽti inſidiabaris, & tentabas quaſi communẽ hominẽ, ignorans quis eſſet. Dicebas enim, ſi filius dei es, ignorãtiæ id eſt, nã ſi uere cognoſceres, ſcires ſine dubio quia quæ impoſſibilia uident ad faciendum, & difficilia ad conuertendũ, factori omnia poſſibilia ſunt. Et propter uentrẽ tẽtans eũ, qui paſcit omnes eſca indigẽtes, audes tentare dominũ gloriæ, oblitus per tuã malitiam quia nõ in pane ſolo uiuit homo, ſed in omni uerbo quod procedit ex ore dei? Si ſcires quia filius dei erat, cognoſceres utiq; quia in quadraginta diebus & quadraginta noctibus nullo egẽs, reddẽs corruptibile corpus etiã in cõtinuatione hoc facere poterat. Sed idcirco eſurijt, ut oſtenderet quia uere ſuſcepit corpus paſſibile, ſimile hominib. Propterea & primo oſtẽdit quia deus erat, & ſecũdo quia & homo fuit. Tu ergo qui tanq̃ fulgur de ſublimi gloria cecidiſti, audes dicere domino, mitte te deorſum, cui ea quæ ſunt æſtimant quaſi quæ non ſunt? & ad inanẽ gloriã prouocas eũ qui non extollitur, & fingis te ſcripturas de eo legere dicẽs. Scriptũ eſt enim quoniã angelis ſuis mãdauit de te, ne quãdo offendas ad lapidẽ pedẽ tuum, & fingis te ſequentia ignorare, auferens ea quæ de te ac tuis miniſtris prophetauit dicẽs. Super aſpidẽ & baſiliſcũ ambulabis, & cõculcabis leonẽ & draconẽ. Si ergo conculcatio es pedũ domini, quomodo tentas intentabilẽ? immemor legiſlatoris qui dixit. Nõ tentabis dominũ deum tuũ. Et audes impudentiſſime opera dei aſſumere, & dicere quia tibi traditus eſt principatus eorũ, & caſum tuũ oſtendis cõtra dominũ deum tuum, & promittens te ei dare quæ ſunt ipſius, dicens, hæc omnia tibi dabo ſi cadẽs in terrã adoraueris me. Quomodo nõ timuiſti talem uocẽ cõtra dominũ emittere, tu qui

omnium

omnium malignorum ſpirituum maligniſſimus es,& pro malitia uentre & pectore in ter-
ram repere iuſſus es,& per inanẽ glonam in honoratus es?Qui per auaritiam & arrogan-
tiam ad impietatem deductus es?Tu incenſor,draco , apoſtata ,ſerpens perplexus à Deo
diſcedens,à Chriſto ſeparatus,á ſancto ſpiritu alienus,& à choro angelorum,exulans.In
iuriator legis Dei,& legitimorum inimicus,qui ſuper protoplaſtos inſurrexiſti,& à mã-
dato Dei auertiſti eos qui nihil te læſerũt,qui aduerſus Abel Caim parricidam excitaſti,
qui in Iob mala exercuiſti.Tu ergo huiuſmodi dicis domino,ſi cadens in terrã adoraueris
me?O audacia,ô puniende ſerue fugitiue,ſerue flagellande,exterminator bonorũ,domi-
no dominorum,perfecto Deo omnium intelligibiliũ atq; ſenſibiliũ dicis , ſi cadens ado-
raueris me?Dominus autem longanimus eſt,qui non in præſenti & illico interficit eũ qui
per ignorantiã & audaciam talia dicit,ſed manſuete,reſpondet dicens.Vade ſatana.Non
dixit reuertere poſt me,nõ enim es reuerſurus aliquãdo,ſed uade, inquit, ſatana in ea quæ
tibi elegiſti loca,uade in ea quibus prouocatus es à tua malitia.Ego autẽ ſcio quis ſum,&
à quo miſſus ſum,& ſcio quem debeo adorare. Dominum enim(inquit)deum tuũ adora-
bis,& illi ſoli ſeruies.Scio eum & noui unum ſolum,cui non denego ſeruire,à quo tu apo
ſtata factus es.Nõ enim ſum Antitheus,hoc eſt contrarius Deo,ſed cõfiteor eius eminẽ
tiam,& non recuſo adorare eum quem noui natiuitatis meæ autorem & dominum, atq;
meæ perſeuerantiæ cuſtodem.Ego enim uiuo propter patrem.Hæc aũt fratres per diſpo
ſitionem Dei coactus ſum mittere ad uos, monẽs uos ad gloriã Dei,nõ quaſi extraneus,
ſed ſicut frater.Subiecti eſtote epiſcopo,& presbyteria,& diaconis.Diligite inuicẽ in do
mino,ſicut Dei ſimulachra. Videte ergo uiri,ut diligatis uxores ueſtras ut propria mem
bra,Mulieres uero ſicut unitatis tactu uiros ueſtros amate.Qui caſtus eſt uel cõtinens nõ
extollatur,ne perdat mercedẽ ſuam.Dies feſtos nolite inhonorare. Quadrageſimã uero
nolite pro nihilo habere,imitationẽ enim continet Dei conuerſationis,Hebdomadã etiã
paſſiouis nolite deſpicere.Quarta uero & ſexta feria ieiunate,reliquias pauperibus por-
rigentes.Quicunq; dominicam aut ſabbatum ieiunauerit præter unum ſabbatũ Paſchæ,
ipſi eſt Chriſti interfector.Orationes ueſtræ protendantur ad eccleſiam Antiochiæ. Vn-
de & uinctus ducor Romam.Saluto ſanctum epiſcopum Polycarpum . Saluto ſanctum
Epiſcopum Vitalem,& ſacroſanctum præsbyterũ,& conſeruos meos diaconos,pro quo
rum animabus ego efficiar.Adhuc dico epiſcopo & presbyteris in domino , quicunq; cũ
Iudæis paſcha egerit,aut ſolennia dierũ feſtorum eorũ ſuſceperit,comparticipabit eis qui
dominum & apoſtolos eius occiderunt. Salutant uos Philon & Agathopus diaconi.Sa-
luto congregationem uirginum,legionem uiduarum,à quibus adiutus ſum.Saluto popo
lum domini à minimo uſq; ad maximum. Tranſmiſi uobis hæc mea ſcripta per Euphaniũ
lectorem,uirum Deo honorabilem & fideliſſimum,qui mihi occurrit in regionem iã na-
uim aſcenſuro.Mementote uinculorum meorum , ut conſummer in domino.Incolumes
eſtote carne & anima & ſpiritu perfecta ſentientes,deuitãtes operarios iniquitatis,& cor
ruptores uerbi ueritatis,confortati in gratia domini noſtri Ieſu Chriſti.Amen.

AD PHILADELPHIENSES EX TROIA, EPISTOLA VI.

Philadelphia Myſiæ urbs,frequentibus terræ ſuccuſſionibus patens,frequentibusq; agi-
tata terræ tremoribus,idcirco malefidos parietes habens,ut qui (quod & geographi tra-
dunt)crebris concuſſionum iniurijs diſcutiantur rimisq; pateant.Hinc Philadelpienſes.

*Ignatius,qui & Theophorus,eccleſiæ Dei patris & domini noſtri Ieſu Chriſti,quæ eſt in Philadelphia, miſeri-
cordiam conſecutæ in dilectione & confirmatione,in concordia & exultatione Dei,in paſſione domini indiuiſæ, et in
reſurrectione eius,repletæ omni miſericordia,quam & ſaluto in ſanguine Ieſu Chriſti, quod eſt gaudium ſempiter-
num & ſingulare,maxime ijs,qui ſunt in unum,cum epiſcopo,cũ presbyteris,& diaconis probatis in uoluntate Dei
patris,per dominum Ieſum Chriſtum,qui ſecundum ſuam uoluntatem ſolidauit firmiter eccleſiam eius ſuper petram
ædificio ſpirituali non manufacto,quam flumina inundantia,& flantes uenti non ualuerunt ſubuertere,nec ualebunt
aliquando ſpiritus nequitiæ,ſed debilitantur uirtute domini noſtri Ieſu Chriſti.*

VIdens autem epiſcopum ueſtrum,cognoui quia nõ à ſemetipſo,neq; ab homini
bus promotus eſt in miniſteriũ ad cõmunionem pertinens neq; per inanẽ gloriã,
ſed in dilectione Ieſu Chriſti,& dei patris, qui reſuſcitauit eũ à mortuis, cuius ex
paueſco manſuetudinẽ,quomodo tacẽs amplius poteſt à loquẽte. Aptus eſt em̃
mandatis domini,& iuſtitia eius ſicut chordæ citharæ,& eſt irreprehenſibilis nõ minus à

Zacharia ſacerdote,propter quod beatificat anima mea illius ſecūdum deū diſpoſitionē,
cognoſcens innocentiam,& perfectam,& immobilem,& ſine ira circa omnes eius man-
ſuetudinem tanquam dei uiui. Sicut ergo filij lucis fugite diuiſionem unitatis,& malam
doctrinam hæreticorum, ex quibus exit coinquinatio in omnem terram. Vbi ergo paſtor
eſt,illuc ſicut oues congregemini,multi enim lupi pellibus ouium induti uoluntate mala
captiuant decurrentes ad deum, ſed in ueritate ueſtra non inueniunt locum. Abſtinete
itaq; uos à uerbis malis,quæ Ieſus Chriſtus non ſeminauit, ſed hominum interfectrix be
ſtia,propter quod non ſunt plantatio patris, ſed ſeminarium nequiſſimi. Non ergo ſepa
rationem inueniens apud uos hæc ſcribo, ſed ut muniēs uos ut filios dei. Quotquot ſunt
Chriſti,ipſi ſunt epiſcopi. Qui autem declinant eum uel communionē eius,& ſociant ſe
cum maledicis, ipſi cum illis ſimul abſcinduntur. Non enim ſunt agricolæ Chriſti, ſed ini
mici ſeminarium, à quibus eruamini ſemper precibus aſſidentis paſtoris ueſtri fideliſſimi
& mitiſſimi. Rogo itaq; uos in domino, quicunq; pœnitentes uenerint ad unitatem eccle
ſiæ,ſuſcipite eos cum omni manſuetudine,ut per utilitatem & bonam demonſtrationem,
de luto & muſcipula diabo eruti, & digni Ieſu Chriſto effecti, ſempiternam ſalutem per-
cipiant in regno Chriſti. Nolite ergo errare fratres. Quicunq; ergo ſeparatum à ueritatē
fuerit ſecutus,regnum dei non hæreditabit. Et qui non diſceſſerit à falſiloquo prædicato-
re,in gehennam damnabitur. Vnde nec à iuſtis diſcedere, neq; iniuſtis appropinquare o-
portet. Quicunq; enim in aliena ſententia ambulauerit, ipſe nō eſt Chriſti nec paſſionis
eius particeps, ſed eſt fraudator & corruptor uineæ Chriſti. Tali ne commiſceamini,ne ſi
mul cum eo pereatis,nec ſi pater ſit uel filius, aut frater aut domeſticus, Nō enim (inquit)
parcat oculus tuus ſuper eum. Qui ergo ódio habent deum,oportet etiam uos eos odire,
& ſuper inimicos eius tabeſcere, non quidem perſequi eos,aut percutere eos oportet ſe-
cundum gentes quæ non nouerunt deum,ſed inimicos arbitrari, & ſeparari ab eis, & mó
nere eos, & ad pœnitentiam prouocare,ſi forte audiant & acquieſcant. Amator enim ho
minum eſt deus noſter, & uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis ue
nire, propter quod & ſolem oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & in-
iuſtos. Cuius utilitatis etiam nos dominus uolens eſſe imitatores, dicit: Eſtote perfecti ſi
cut & pater ueſter cœleſtis perfectus eſt. Ego confido in uobis quoniā in domino nihil
aliud ſapitis. Propterea fiducialiter ſcribo deo dignæ dilectioni ueſtræ, rogans uos ut in-
ſtetis uni fidei, uni prædicationi, una gratiarumactione utentes. Vna eſt enim caro domi
ni Ieſu, & unus eius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, unus etiam panis, pro omnibus cō
fractus, & unus calix totius eccleſiæ, unus epiſc. ſimul cum omnibus presbyteris & diaco
nis conſeruis meis, quia & unus eſt ingenitus deus pater, & unus unigenitus filius, deus
uerbum & homo, & unus paracletus ſpiritus ueritatis, una etiam prędicatio, & fides una,
& unum baptiſma, & una eccleſia, quam fundauerunt ſancti apoſtoli à finibus uſq; ad fi-
nes in ſanguine Chriſti proprijs ſudoribus & laboribus. Et uos ergo oportet ſicut popu
lum ſacerdotalem & gentem ſanctam, in concordiā omnes in Chriſto conſummari. Mu-
lieres uero ſubditæ eſtote uiris ueſtris in timore dei, uirgines Chriſto in incorruptione,
non execrātes nuptias, ſed meliora diligentes, non in criminatione contagij, ſed propter
legis meditationem. Filij ſubditi eſtote parentibus, & diligite eos tanquam cooperarios
dei ad ueſtram generationem. Serui ſubditi eſtote dominis ueſtris in deo, ut Chriſti liber-
ti efficiamini. Viri diligite uxores ueſtras ſicut cōſerues in dn̄o ut propriū corpus, ſicut ſo
cias uitæ & cooperatrices ad filiorū procreationē. Virgines ſolum Chriſtū prę oculis ha
bete & eius patrem, in animabus ueſtris illuminatæ à ſpiritu ſancto. Memor ſum ſanctitā
tis ueſtræ ſicut Heliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut Heliſæi, ſicut Hieremiæ,
ſicut Ioannis Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſcipuli, ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Euodij,
ſicut Clemētis, uel eorū qui in caſtitate de uita exierūt. Nō detraho aūt cæteris beatis qui
nuptijs copulati fuerunt, quorū nunc memini. Opto enim deo dignus ad ueſtigia eorum,
in regno ipſius inueniri, ſicut Abraham & Iſaac & Iacob, ſicut & Eſaias & cæteri prophe
tæ, ſicut Petrus & Paulus & reliqui apoſtoli, qui nuptijs fuerunt ſociati, qui non libidinis
cauſa, ſed poſteritatis ſubrogandæ gratia coniuges habuerunt. Patres nutrite filios ue-
ſtros in eruditione & diſciplina domini, & docete eos ſacras literas, & artes honeſtas ut
non ocio gaudeant. Bene enim (inquit) nutrit pater iuſtus, in filio autem ſapiente lætabi-
tur cor eius. Domini benigne in domeſticos ueſtros intendite, ſicut ſanctus Iob docuit:

Vna enim eſt natura, & unum genus hominum. In Chriſto autem neqꝫ ſeruus neqꝫ liber. Principes ſubditi eſtote Cęſari, milites principibus, diaconi præsbyteris ut ſacrorum administratoribus, pręsbyteri uero & diaconi atqꝫ omnis clerus ſimul cũ omni populo & militibus atque principibus ſed & Cæſare obediant epiſcopo, epiſcopus uero Chriſto, ſicut patri Chriſtus, & ita unitas per omnia ſeruatur. Sint autem uiduę non uagæ neque gulosæ, neqꝫ proteruæ, ſed pudicæ & ſobriæ ſicut Iudith & Anna. Hæc autem nõ ſicut apoſtolus præcipio, quis enim ſum ego, aut & quæ domus eſt patris mei, ut æqualem me illis dicam: ſed ſicut commilito ueſter obedientiæ ordinem continens. Fratres mei ualde pronus ſum ad dilectionem ueſtram, ſuperexultans de unanimitate ueſtra. Moneo enim uos non ego ſed dominus Ieſus per me, in quo uinctus ſum. Adhuc magis timeo quia nõdum perſectus ſum, ſed oratio ueſtra ſaciet me perſectum apud deum, ut eum in quo uocatus ſum merear adipiſci, conſugiens ad euangelium tanquam ad corpus Ieſu Chriſti, ad apoſtolos tanquam ad præſbyteros eccleſiæ. Et prophetas quidem diligo, ut Chriſtum prænunciantes, continentes eius ſpiritum ſicuti & apoſtoli. Sicut enim pſeudoprophetæ & pſeudoapoſtoli unum eundemqꝫ malignũ & ſeductorem, & populum errare ſacientē ſpiritum aſſumpſerũt, ſic iterum ueri prophetæ, & ueri apoſtoli unum eundemqꝫ ſanctũ principalem bonum & uerum atqꝫ doctorē per Chriſtum acceperunt ſpiritũ. Vnus enim deus ueteris & noui teſtamẽti, unus & mediator dei & hominũ, ac ſacturã intelligibiliũ & ſenſibilium & prouidentiã gerens omniũ, unus quoqꝫ & paracletus, qui operabatur in Moſe & prophetis & apoſtolis. Omnes enim ſancti cum Chriſto ſaluati ſunt per ipſum, in ipſum ſperantes, atqꝫ ipſum expectantes, & per ipſum ſalutē adepti ſunt qui erant digni dilectione & digni laude, ſanctiſicati à Chriſto Ieſu, teſtificantes in euangelio ſpei cõmuni. Si quis deum legis & prophetarũ unum pręDicauerit, Chriſtum autē negauerit filium eſſe dei, mendax eſt quomodo & pater eius diabolus, & eſt huiuſmodi inſerioris circũciſionis pſeudo Iudæus. Si autem quis confitetur Chriſtũ Ieſum dominũ, negat autem deum legis & prophetarũ patrem eſſe Chriſti, hic in ueritate nõ ſtat, quomodo nec pater eius diabolus, & eſt huiuſmodi Simonis magi, & non ſancti ſpiritus diſcipulus. Si quis autem dicit unum deum, confiterqꝫ Ieſum Chriſtum, hominē uero purum putans dominũ & nõ deũ, unigenitũ & ſapientiã & uerbum dei, ſed ex anima & corpore eum ſolum eſſe exiſtimãs, huiuſmodi ſerpens eſt ſeductor, errorē prædicans ad perditionē hominũ, huiuſmodi pauper eſt ſenſu, ſicuti uocatur & adinuentor ipſius erroris Hebion. Si quis enim hæc confitetur, corruptionē autem & coinquinationē uocat legitimam cõmixtionē & ſiliorum procreationem, aut aliquam eſcam execrabilē putat, huiuſmodi habet cohabitatorē Draconem apoſtatam. Si quis enim patrem & filium & ſpiritũ ſanctum conſitetꝰ, & creaturam laudat, ſimulationē uero dicit incarnationē, & paſſionem erubeſcit confiteri, huiuſmodi fidem abnegat nihilominus quàm interſectores Chriſti Iudæi. Si quis autē hæc confeſſus fuerit, & quia deus uerbum in humano corpore habitauit ſicut & anima in corpore, propter quod inhabitare dicimus deum in corpore, ſed nõ in humana anima, dicit autē quaſdam iniquas mixtiones aliquid boni eſſe, & finem beatitudinis uoluptatem ponit (qualis ille ſalſo nomine Nicolaita) hic neque dei amicus neqꝫ Chriſti amator eſſe poteſt, ſed corruptor propriæ carnis, & propterea à ſpiritu ſancto deſertus eſt & à Chriſto alienus. Huiuſmodi omnes ſtatuæ exanimes ſunt, & ſepulchra mortuorum in quibus ſcripta ſunt tantum nomina defunctorum. Fugite ergo malas artes, inſidias ſpiritus qui operatur in filijs ſeculi huius, ne quando tribulati infirmemini in dilectione, ſed omnes idipſum eſtote inſeparabiles corde, & in unanimitate unum ſemper ſentientes in idipſum, de hoc ipſo glorificantes in requie, & in periculis, & in triſtitijs, & in gaudijs. Gratias ago deo per Ieſum Chriſtum, quia bene mihi conſcius ſum in uobis, & non habet quis unde gloriari neque clam neque palam & publice, quòd grauauerim aliquem aut in modico aut in magno. Et omnes quibus locutus ſum precor ut non in teſtimonium illud poſſideant.

Si enim ſecundum carnem me uoluerunt quidam oberrare, ſed ſpiritus meus non oberrat, à deo etenim eum accepi, noui enim unde uenerit, & quo eat, & occulta arguet. Clamaui enim uoce magna inter eos quibus loquebar, non meum ſermonem, ſed dei proferens, epiſcopo intendente, & præsbyteris & diaconis. Hi uero deſpexerunt me tanquam prohibentem diuiſionē quorundam fieri. Hoc autem dicenti teſtis ille eſt propter quem ego uinctus ſum, quia de humano ore hæc nõ cognoui, ſed ſpiritus mihi præconizauit dicens:

Hæc præter epiſcopum ne feceritis, unitatem diligite, diuiſionem fugite. Imitatores eſtote Pauli & cæterorum apoſtolorũ, quomodo & ipſi Chriſti. Ego quidẽ quod meum fuit, feci ut homo in uanitate perfectus, adijciens etiam hoc, quia ubi diſſenſio mentis & iracundia & odium, illic deus non habitat. Omnibus igitur pœnitentibus dimittit deus, ſi ad unitatem Chriſti concurrunt, & ad conſenſum epiſcopi. Credo gratiæ Ieſu Chriſti, quia ſoluit à nobis omne uinculũ iniuſticiæ. Rogo autem uos ut nihil ſecũdum iracudiam agatis, ſed ſecundum Chriſti militiam. Audiui enim quoſdam dicentes, ſi non inuenero euangelium in antiquis non credam. Talibus autem ego dico, quia mihi antiquitas Ieſus Chriſtus eſt, cui non obedire manifeſtus & irremiſſibilis interitus eſt. Principatus enim eius eſt crux & mors ipſius & reſurrectio & fides, in omnibus ijs, in quibus uolo uos & nos in orationibus ueſtris iuſtificari. Qui non credit euangelio, omnibus ſimul nõ credit, qui non præiudicat antiquitati ſpiritus. Durum eſt enim contra ſtimulũ calcitrare, durum etiam Chriſto non credere, durum quoq; apoſtolorum prædicationẽ ſpernere. Boni enim ſunt ſacerdotes & ſermonis miniſtri, melior autem eſt pontifex, cui credita ſunt ſancta ſanctorum, cui ſoli cõmiſſa ſunt ſecreta dei. Bona ſunt etiam officia uirtutis dei, bonus quoq; ſpiritus ſanctus, qui eſt ſuper omnia ſancta ſanctiſſimus, & uerbi miniſter, ſed ſuper omnes ſanctos ſanctiſſ. eſt ſummus pontifex & princeps pontificum, qui eſt legatus & miniſter patris, & princeps legionũ militiæ cœleſtis, per quem pater omnia fecit, atq; omnem prouidentiam gerit. Ipſe enim eſt uia quæ ducit ad patrem, ipſe eſt petra maceria, clauis, paſtor, ſacerdotium, ianua ſcientiæ & agnitionis, per quam introiuit Abraham, & Iſaac & Iacob, Moſes quoq; omnis chorus prophetarum, & columnæ mundi apoſtoli, & ſponſa domini eccleſia pro qua ſanguinem ſuum ſudit ut eam redimeret. Omnia igitur hæc in unitate unius & unigeniti ueri dei. Quid autem præcipuũ habet euangeliũ? præſentiam aduentus ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, paſſionem, ſed & ipſam reſurrectionem. Quæ enim prophetæ annunciauerũt dicentes, donec ueniat cui repoſitũ eſt & ipſe erit expectatio gentium, Hæc in euangelio completa ſunt, dicente domino, Pergite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Omnia ergo bona ſunt ſimul, lex, prophetæ & apoſtoli, omnis congregatio quæ per ipſos credidit. Solum autem reſtat ut nos inuicem diligamus, quoniam ſecundum orationem ueſtram & uiſcera quæ habetis in domino Ieſu, annunciatum eſt mihi pacificare eccleſiam, quæ eſt in Antiochia Syriæ. Decet enim uos tanquam eccleſiam dei ordinare epiſcopum ad mittendum illuc uiſitationem dei, concedere eis in idipſum conſtitutis glorificare nomen dei. Beatus eſt in Chriſto Ieſu, qui dignus effectus fuerit tali miniſterio. Et uos quidem feſtinantes glorificamini in Chriſto. Volunt autem uobis quod nõ eſt omnibus impoſſibile pro nomine dei, quomodo & ſemper uicinæ eccleſiæ conſueuerunt mittere uobis epiſcopos, præsbyteros, & diaconos. De Philone uero diacono uiro religioſo à Cilicia qui nũc mihi miniſtrat in uerbo domini, unà cum Gaio & Agathopo uiro multũ electo, qui à Syria me ſequitur, teſtificor uobis, quia renunciauerunt ſeculo, & martyrium conſummare elegerunt. Et ego gratias ago pro uobis rogãs, ut ſuſcipiatis eos in domino, ut & uos ſuſcipiat Ieſus Chriſtus. Qui enim eos diffamauerunt redempti ſunt in gratia Ieſu Chriſti, qui non uult mortem peccatoris, ſed pœnitentiam. Salutat uos dilectio fratrum qui ſunt in Troia, unde & ſcribo uobis per Burgum, qui miſſus eſt ſimul ab Epheſijs & Smyrnæis ad uerbum honoris, quos Ieſus Chriſtus redimat, in quẽ ſperant, carne & anima, ſpiritu & fide, dilectione & cõcordia. Incolumes eſtote in dño Ieſu Chriſto cum omni ſpe noſtra in ſpiritu ſancto, Amen.

AD SMYRNENSES EX TROIA EPISTOLA VII.

Smyrna (ut ſcribit Hieronymus) ciuitas eſt Lyciæ prouinciæ in Aſia, eamq; iuxta Epheſum inter Tracheam & Lepramactam ponit Strabo, unde Smyrnæi. Troia inter Propontidos fluenta & montem Idam ſita, memoratur monti uicinius adiacens, Aſiaticarum urbium uatum poëtarumq; monumentis famatiſſima.

Ignatius, qui & Theophorus, eccleſiæ patris altiſſimi & dilectiſſimi filij eius Ieſu Chriſti miſericordiã conſecutæ, & gratia repletæ, in fide & dilectione fundatæ, & totius gratiæ deo decentiſſime ſanctiſſimeq; ſanctificatæ, quæ eſt in Smyrna, immaculatæ ſpiritu & uerbo dei, plurimam ſalutem.

GLorifico deum & patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui per ſeipſum uos tantum illuminauit. Agnoui enim uos perfectos eſſe in fide immobili, tanquã clauis affi-xos cruci domini noſtri Ieſu Chriſti carne & ſpiritu, & confirmatos in charitate in ſanguine Chriſti, & uere ad plenũ inſtructos in domino Ieſu Chriſto filio dei primogenito totius creaturę, deo uerbo unigenito filio, qui eſt ex genere Dauid ſecundũ carnem ex Maria uirgine, baptizatus à Ioanne ut adimpleret omnis iuſtitia, qui conuerſa-tus ſancte ſine peccato, ſub Pontio Pilato & Herode tetracha uere clauis cõfixus eſt pro nobis in carne, à quo & nos redẽpti ſumus per diuinã & beatã eius paſſionẽ, ut tollat ſecũ ſibi coniunctos in ſecula per reſurrectionẽ ad ſanctos & fideles ſuos, ſiue ex Iudæis, ſiue ex gentibus in unũ corpus eccleſiæ ſuæ. Hæc eñ omnia paſſus eſt pro nobis, & uere paſ-ſus eſt, non putatiue, ſed uere ſicuti & reſurrexit. Sed non ut quidam infideliũ erubeſcen-tes, plaſmationẽ hominis & crucem & ipſam mortem dicunt, quaſi putatiue & non uere ſuſcepit corpus ex uirgine, & patatiue paſſus eſt, immemores illius qui dixit: Verbũ caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et iterum: Soluite templũ hoc, & ego in triduo reſuſcita-bo illud. Et in alio loco: Cum exaltatus fuero à terra omnia trahã ad meipſum. Ergo uer-bum habitauit in carne, ſapiẽtia eñ ædificauit ſibi domũ. Verbũ ergo templũ ſui ipſius ab aduerſarijs diſſolutũ reſuſcitauit tertia die, uerbũ utiq; exaltata carne ſua ueluti illo æneo ſerpente in eremo, attraxit ad ſe omnes ad ſalutẽ æternã. Ego autem non ſolũ natum eum & crucifixũ in corpore factum ſcio, ſed etiam poſt reſurrectionẽ in carne eum noui, & cre-do eſſe. Nam cum ad eos qui cum Petro erant ueniſſet, ait illis: Palpate me & uidete, quia non ſum dæmoniũ incorporeum. Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis ha-bere, & Thomæ dixit: Inijce digitum tuum in fixurã clauorũ, & affer manum tuã & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Et ſtatim crediderũt quia ipſe erat Chri-ſtus. Propter quod & Thomas ait illi: deus meus & dominus meus. Propterea ergo mor-tem cõtempſerunt, parum ducentes eſſe iniurias & plagas & alia nõnulla propter ipſum ſuſtinere. Nam & poſtq; oſtendit ſe eis quia uere & non putatiue reſurrexiſſet, manduca-uit cum eis & bibit. Et ſic uidentib. eis aſſumptus eſt cum carne ad eum qui miſerat illum in qua & iterũ uẽturus eſt cum gloria & uirtute, ſecundũ quod dictũ eſt ab angelis ad apo-ſtolos. Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à uobis in cœlum, ſic ueniet quemadmodũ uidiſtis eum aſcendentẽ in cœlum. Si ergo ſine corpore dicunt eum uenturum eſſe in cõſummationem ſeculi, quomodo uiſuri ſunt eum illi qui cõpunxerunt in eum, cognoſcẽtes plangent in-ter ſe? Nam incorporaliũ, neq; ſpecies neq; figura, ſed neq; effigies quidem aliqua anima-lis formæ haberi poterit, in qua figurę clauorũ uel lanceæ foramen appareat propter ſim-plicitatem naturæ. Hæc autem moneo uos chariſſimi, ſciens quia & uos ſic habetis, præ-cuſtodio autem uos à beſtijs hominũ figuras habentibus, quas non ſolum deuitare ſed e-tiam fugere oportet uos. Tantũ orate pro illis, ut forte pœniteant. Si eñ putatiue in cor-pore fuit dñs, & putatiue crucifixus eſt, ergo & ei putatiue ego uinctus ſum. Quare autẽ & meipſum tradidi ad mortem, ad ignem, ad gladium, ad beſtias? Sed nõ putatiue, ſed ue-re omnia ſuſtineo propter Chriſtum, ad cõpatiendum ei, ipſo me confortãte, quia non eſt mihi tanta uirtus. Quem profecto quidã ignorantes negauerunt, & conſentiunt, magis mendacio q̃ ueritati, quibus nec perſuaſeruut prophetæ neq; lex Moſi, ſed nec nunc uſq; euangeliũ, nec noſtrę ſpeciales paſſiones. Nam & de nobis hoc ipſum ſentiunt. Quid eñ me iuuat ſi me quis laudauerit, dñm autem meum blaſphemauerit, ſi non eum cõfeſſus fue-rit incarnatum eſſe deum? Hoc autem qui non dixerit, perfecte eum negat, ſicut mortuũ baiulans. Nomina uero eorũ infidelia nõ mihi eſt nunc uiſum ſcribere, ſed neq; cõtingat mihi ut mentionẽ eorum faciam donec pœniteat. Nemo ſeipſum ſeducat. Si enim nõ cre-diderit Chriſtum Ieſum in carne fuiſſe conuerſatũ, & confeſſus fuerit crucem eius, & paſ-ſionem & ſanguinẽ, quem effudit pro mundi ſalute, uitam æternã non conſequet̃, ſiue rex, ſiue ſacerdos, ſeu princeps, ſeu priuatus, ſeu dominus, ſiue ſeruus, ſeu uir, ſiue mulier, qui capit capiat, & qui audit audiat. Locus ergo & dignitas atq; diuitiæ neminẽ inflent, igno-bilitas & paupertas nullũ humiliet. Sed cum his omnib. fides eius ſit in deũ & in Chriſtũ, & ſpes fruitionis futurorũ bonorũ cum dilectione quę eſt circa deum & circa proximum. Diliges enim dominũ deum tuum ex toto corde tuo, & proximũ tuum ſicut teipſum. Sed & dominus dicit: Hæc eſt uita æterna ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſi-ſti Ieſum Chriſtũ & illud Ioan. Mandatũ nouum do uobis ut diligatis inuicem. In his eñ

duobus

duobus mãdatis tota lex pendet & propbetæ. Dicite ergo eis qui taliter docent, quomodo legem ponunt, incognitum eſſe patrem Chriſti p̄dicantes? Quomodo etiam, cum infidelem inimicitiã inuicem habent, dilectionẽ autem futurorũ negligunt, præſentia diſſimulant, quę uentura ſunt, tanq̃ pręſentia eſſe putãt, & tanq̃ ſomnia & phantaſiã exiſtimant, mandata contẽnunt, uiduam & orpbanũ deſpiciunt, uinctum derident, reſurrectionẽ negant? Huiuſmodi omnes nepotes ſunt illius inueterati malorũ ſpiritus qui & Adam per mulierẽ mandatũ tranſgredi perſuaſit, qui & Abel per Cain occidit, qui & Iob decipere conatus eſt, qui & Iehu filio Ioſedech reſiſtere tentauit, qui & apoſtolorũ fidem ſubuertere uoluit, & Iudæorũ multitudinẽ aduerſus dñm ſuſcitauit, qui & nunc operat̃ in filijs diffidentiæ, à quibus eruat nos dñs Ieſus Chriſtus, qui patrem deprecatus eſt ut non deficeret fides apoſtolorũ, non q̃ non ſufficeret cuſtodire eam, ſed gaudens de patris eminentia, ipſum deprecatus eſt pro eis. Dignum eſt ergo à talibus abſtinere, & neq; propriũ cum his neq; cõmune colloquiũ habere, ſed intendere legi & prophetis, & euangelizãtibus uobis ſalutare uerbũ. Nefandas uero hæreſes & ſchiſmata facientes fugite, ſicut principatũ malorum. Omnes epiſcopũ ſequimini ſicut Chriſtus Ieſus patrem, præsbyteros ſicut apoſtolos, diaconos autem ueneramini ſicut dei mandato miniſtrãtes. Nemo præter epiſc. aliq̃d agat eorum quæ ad eccleſiã pertinent, firma euchariſtia reputet̃ quæ ab epiſcopo cõceſſa fuerit, ubi epiſc. præſens fuerit illuc & plebs congreget̃, ſicuti & ubi Chriſtus eſt omnis cœleſtis militia adeſt, tanquam principi militiæ uirtutis dñi, & ipſe eſt diſpenſator totius intelligibilis naturę. Propterea non licet ſine epiſc. neq; offerre, neq; ſacrificiũ immolare, neq; miſſas celebrare. Sed ſi ei uiſum fuerit ſecundũ beneplacitũ dei, tunc demũ tutum & firmum erit. Ergo omnia quecunq; agitis & facitis iam mutabilia ſunt, ut corrigamus nos in deo cum tempus babemus pœnitendi. Quod eñ incertum eſt, non babet confeſſionẽ. Ecce enim homo (inquit) & opera eius cum eo. Sicut ſcriptũ eſt: Honora (inquit) fili deum & regem. Ego autem dico, honorate quidem deum & autorẽ omniũ & dñm, epiſc. autem tanquam principem ſacerdotũ, imaginem dei ferentẽ, principatũ quidem ſecundũ deum, ſacerdotium uero ſecundum Chriſtum, & poſt hunc honorare oportet etiã regem. Nemo enim potior eſt deo, neq; ſimilis ei, neq; epiſcopo honorabilior in eccleſia ſacerdotiũ deo gerenti pro mundi ſalute. neque regi quis ſimilis eſt in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat epiſcopũ honorabitur à deo, & qui inhonorauerit eum, à deo inhonorabit̃. Si enim quis contra regem inſurgens, damnatione dignus eſt, quomodo ultionẽ euadere poterit qui præter epiſcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim ſumma eſt omniũ bonorum, quæ in hominibus cõſiſtunt, quod ſi quis inhonorauerit, deum inhonorat & dñm Ieſum Chriſtum primogenitum totius creaturę, & ſolum natura principem ſacerdotem dei. Omnia bene uobis ordinate, quæ mundata ſunt in Chriſto. Layci diaconis ſubditi ſint, diaconi pręsbyteris, pręsbiteri epiſcopo, epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe patri. Secundũ quod uos me refeciſtis fratres, & uos dñs Ieſus Chriſtus. Abſentẽ me & pręſentẽ dilexiſtis, retribuat uobis deus propter quẽ tata in uincto eius oſtendiſtis, & ſi quidem non ſufficiens, ſed tamen deuotio ueſtra grandis eſt. Si quis eñ honorauerit prophetã in nomine prophetæ, mercedem prophetę accipiet. Manifeſte & qui honorat uinctũ Chriſti Ieſu, mercedem martyrũ accipiet. Philoni & Gaio & Agathopo, qui me ſequũtur in uerbo dei, qui ſunt miniſtri Chriſti, bene feciſtis ſuſcipienteo eos ſicut miniſtros dei, qui & maximas gratias agunt dño pro uobis, quoniã refeciſtis eos omnib. modis. Nihil uobis reputabit̃ ad peccatũ de ijs quæ eis impendiſtis. Det uobis dñs inuenire miſericordiã apud deũ in illa die, pro animabus ueſtris ſpiritus meus & uincula mea ſint, quæ non ſpreuiſtis, & non erubuiſtis. Hęc eſt perfecta ſpes in Chriſto Ieſu. Orationes ueſtræ appropinquauerũt ad Anthiochenã eccleſiã, cui & pacifici eſtis. Unde & uinctus omnes ſaluto, & nõ ſum dignus eſſe ultimus eorum. Sed ſecundũ dei uoluntatem dignus effectus ſum, non ex mea prouidentia, ſed ex gratia dei. Quam opto perfectã mibi tribui, ut per ueſtras orationes deum merear adipiſci, ut opus ueſtrum perfectũ ſit in cœlo & in terra. Decet ergo uos in honorẽ dei curã agere deo dignæ eccleſiæ dei quæ eſt in Syria, & gratulari eis, qui pacifici ſunt, & perceperunt ſuam magnificentiã, & reſtituta eſt in corpore eorum. Sed mihi uiſum eſt mittere illuc cum epiſtola, ut glorificent tranquillitatem quæ eis ſecundò contigit, & quietem. Ego uero merui portum tutiſſimũ orationibus ueſtris. Cum ſitis perfecti, perfecta cogitate, ſentite, ſapite, uolentibus eñ uobis

bene agere, etiam deus paratus eſt uobis præſtare. Salutat uos dilectio fratrum ueſtrorũ quæ eſt in Troia, unde & ſcribo uobis per Burgum, quem miſiſtis mecum unà cum Epheſijs fratribus ueſtris, qui me refecit in omnibus, & debuerant quidem omnes imitari, quia exemplum eſt miniſterij dei, retribuet ei dominus gratiam in omnibus. Saluto deo dignũ epiſcopum ueſtrum Polycarpũ, & deo decentiſſimũ præsbiterum, & Chriſtophorus diaconus meus, & cõſeruus, & ſpecialiter & generaliter omnes in nomine domini Ieſu Chriſti, & in ſanguine ipſius, & in paſſione, & in reſurrectione carnali & ſpirituali, in unitate dei & ueſtra. Gratia uobis, & miſericordia, & pax, & patientia in omnibus in Chriſto. Saluto domos fratrum meorum cum uxoribus & filijs, ſed & uirgines & uiduas. Incolumes eſtote in uirtute dei patris. Salutat uos Philon cõdiaconus, qui eſt mecum. Saluto domum Graniæ, quam opto firmari in fide & deuotione carnali & ſpirituali. Saluto Alcem deſiderabile nomen mihi, & Daphnium ſpiritalem & bonum filium. Et omnes nominatim incolumes eſtote in gratia dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, repleti ſpiritu ſancto & ſapientia ſancta atque diuina, Amen.

AD POLYCARPVM EPISCOPVM SMYRNENSIVM DE illuminatis, epiſtola VIII.

Ignatius epiſcopus Antiochiæ, qui & teſtis IeſuChriſti, Polycarpo epiſcopo Smyrnenſium.

SVſcipiens autẽ tuam ſententiã tanquã ſuper immobilem petrã fundatã, quoniã deſidero promereri faciem tuam immaculatã, quam acquiſiui in domino, rogo te gratia dei qua inductus es, adijcere ad curſum tuum, & rogare omnes ut ſaluentur in Chriſto. Defende locum tuum in omni diligentia. Vnitatis curam habeto, qua nihil melius eſt. Omnes baiula, quomodo & te Chriſtus. Omnes ſuffer in dilectione, orationibus indeſinenter uaca, ampliorem prudentitam quam habes poſtula. Vigila inobdormibilem ſpiritum poſſidens. Secundum adiutoriũ dei loquere. Omnium infirmitates porta ut perfectus athleta, quomodo & dominus omniũ. Ipſe enim (inquit) infirmitates noſtras portauit, & languores noſtros abſtulit. Vbi enim magnus fuerit labor, ibi etiam maius lucrum eſt. Si bonos diſcipulos amaueris, non eſt tibi gratia, magis peſtiferos ſubiuga in manſuetudinẽ. Non omne enim uulnus uno emplaſtro curatur acredines atq; uehementias, embrocha compeſce. Aſtutus eſto ut ſerpens, & ſimplex ut columba. Propheta enim ex anima & corpore carnaliter & ſpiritaliter extas, ut omnia quæ oſtenſa fuerint in facie corrigas. Quæ autẽ tibi inuiſibilia fuerint pete ut tibi manifeſtenẽ, ut tibi nihil reſtet ſed totius gratiæ abundans ſis. Tempus depoſcit te tanq; gubernatorẽ proſperũ petere, & ſicut naui periclitanti, portum aptum ad ſalutem requirere. Sic & te dei athletã pręſta, ut ueſtẽ incorruptionis, & uitam æternã percipias, pro qua & tu cõfidis in omnibus. Pro anima tua ego efficiar, & uincula mea quę dilexiſti. Qui ſe arbitranẽ fide dignos eſſe & aliter docent, non te circumueniant, ſed ſta firmus ſicut incus, quæ percutitur. Magni enim athletæ eſt uapulare & uincere, maxime autem pro deo omnia oportet nos ſuſtinere, ut ipſe ſuſtineat nos in regno. Plurimum adde ad feſtinationẽ, continuanter curre, tempora cognoſce, ut in ipſis ſemper uincas, Hic eſt enim ſtadium, illic corona expectat Chriſtum filium dei, intemporalem in tempore, inuiſibilem natura, uiſibilem in carne, impalpabilem & intactum, ut corporeum uero propter nos & cõtrectabilem, impaſſibilem ut deum, paſſibilem uero propter nos ut hominem, Amen.

AD ANTIOCHENSES EX PHILIPPIS, EPISTOLA IX.

Antiochia ciuitas eſt Syriæ, prima Petri apoſtoli ſedes, prima in qua Chriſtiani (qui baptiſma ſuſcepiſſent) à Chriſto nuncupari cœperunt, in qua Paulus & Barnabas ordinati ſunt, quæ & poſtea diui Ignatij moderationibus credita eſt, à qua Antiochenſes.

Ignatius qui & Theophorus, eccleſiæ Antiochenſi miſericordiam à Chriſto conſecutæ, habitanti in Syria (quæ prima Chriſti cognomen accepit) quæ eſt in Antiochia, in deo patre & domino Ieſu Chriſto ſalutem.

LEuia mihi & inoneroſa fecit dominus uincula, cum didiciſſem pacificos uos eſſe, & in omni concordia carnali & ſpirituali uos traſigere. Rogo igitur uos ego uinctus in domino, digne ambulare in ea uocatione qua uocati eſtis, cuſtodiẽtes uos ab introeuntibus hæreſibus malignis, ad ſeductionẽ & perditionem conſentientium eis, intendere autem apoſtolorũ doctrinæ & legi atq; prophetis credere, omniumq;

Iudæorum

Iudæorũ aut Paganorũ errorẽ abijcere, & neq; deorum multitudinẽ admittere, neq; Chri
ſtum ad excuſationẽ unius dei negare, Moſe fideli famulo dei ad populũ dicente: Domi-
nus deus tuus deus unus eſt. Et unum ac ſolum prædicãs deum, cõfeſſus eſt ſtatim etiam
dñm noſtrm dicens: Pluit dominus ſuper Sodomã & Gomorrã ignem & ſulphur à domi
no de cœlo. Et iterum: Et dixit deus: Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinẽ no-
ſtram. Et rurſum: Et fecit deus hominẽ, ad imagiuẽ dei fecit illum. Et paulo poſt: Ad ima
ginem dei fecit hominẽ. Et quia naſciturus erat homo, ſic ait, Prophetã ſuſcitabit uobis
dñs deus ueſter ſicut me. Nam & prophetæ ex perſona dei dixerunt: Ego deus primus
& ego poſt hęc, & pręter me non eſt deus. Hoc autem de patre omniũ dixeruut. De domi
no noſtro Ieſu Chriſto rurſum prophetæ proclamauerunt dicentes: Ecce puer natus eſt
nobis, & filius datus eſt nobis, cuius imperiũ eſt deſuper, & uocabitur (inquiunt) nomen
eius magni conſilij angelus, ammirabilis cõſiliarius, deus ſortis, poteſtatẽ habens, prin-
ceps pacis. Nam & de incarnatione eius ex uirgine dicunt. Ecce uirgo concipiet in utero
& pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Et de paſſione eius nihilominus adie
cerunt dicẽtes. Sicut ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſine uo
ce. Et iterum ipſe de ſeipſo referens dicit: Ego autem ſicut agnus innocens ductus ſum ad
immolandũ. Nam euangeliſtæ unũ ſolum teſtantes uerum deum eſſe patrem, etiã ea quę
ad dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ pertinent non prætermiſerunt, ſed potius exacte ſcripſe-
runt dicentes: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum,
hoc erat in principio apud deum, & omnia per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt ni
hil. Sed & de incarnatione eius ſubiunxerunt dicentes: Et uerbum caro factum eſt, & ha-
bitauit in nobis. Et iterum: Liber (inquiũt) generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abra
hę. Apoſtoli quoq; Chriſti aſſerentes quia deus unus eſt, adiecerunt dicentes: Vnus deus
unus & mediator dei & hominũ. Et de incarnatione eius ac paſſione eius non erubuerũt,
ſed potius fiducialiter ſubiunxerunt dicẽtes: Homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum
pro ſeculi uita. Omnis ergo qui unũ deum annũciat, intercipit aũt Chriſti diuinitatẽ, filius
eſt diaboli & inimicus omnis iuſticiæ. Qui aũt non confiteẽ Chriſtum filium eius eſſe qui
fecit mundũ, ſed alterius cuiuſdã incogniti pręter eum quẽ prędicat lex & prophetę, hic
organũ eſt ipſius diaboli. Quicunq; aũt incarnationẽ Chriſti recuſat, & crucem eius eru
beſcit, propter quam ego uinctus ſum, hic eſt Antichriſtus. Quicunq; uero purum homi
nem dicit eſſe Chriſtum, maledictus eſt ſecundũ dictũ prophetæ, nõ in deum fidens ſed in
hominẽ tantũ. Propterea & infructuoſus eſt quemadmodũ Thamariſcus quæ eſt in deſer
to. Hæc ſcribo uobis cum ſim Chriſti nouella oliuæ, non ignorans uos taliter ſapere, ſed
præcuſtodio uos ſicut pater filios ſuos. Videte ergo malignos operarios, inimicos crucis
Chriſti, quorum finis eſt interitus, quorum deus uenter eſt, quorum gloria in confuſione
eorum, uidete canes rapidos, ſerpẽtes ſuper pectus repẽtes, dracones, ſquamoſos, & aſpi
des, baſiliſcos, ſcorpiones. Hi enim ſunt thoẽs, uulpes, & ſimiæ, humana imitantes. Pauli
& Petri ſancti eſtis diſcipuli, nolite perdere depoſitum quod uobis cõmendauerunt. Me-
mẽtote digne beatiſſ. Enodij paſtoris ueſtri, qui primus uobis ab apoſtolis antiſtes ordi
natus eſt. Non cõfundamus patrẽ, ſed efficiamur certi filij & nõ adulterini. Scitis qualiter
cõuerſatus ſum inter uos. Quæ ergo p̃ſens dicebã uobis, hæc nũc & abſens ſcribo uobis.
Si quis non diligit dñm Ieſum, ſit anathema. Imitatores mei eſtote, pro animabus ueſtris
ego efficiar quando Chriſtũ meruero adipiſci. Mementote uinculorũ meorũ. Pręsbyteri
paſcite gregẽ qui uobis cõmiſſus eſt, donec oſtẽdat deus eũ q futurus eſt in uobis rector.
Ego aũt nunc feſtino ut Chriſtũ lucrifaciã. Diaconi agnoſcãt cuius ſint dignitatis, & ſtu
deant eſſe inculpabiles ut ſint Chriſti imitatores. Populus ſubditus ſit pręsbyteris & dia
conis, uirgines agnoſcant cui ſe coſecrauerũt, uiri diligant uxores, memores quia una uni
in principio creaturæ datæ ſunt in poſſeſſionẽ. Mulieres honorificent uiros ſuos ſicut car
nem ſuam, & non audeant proprio nomine eos uocare. Sciant autẽ ſolos uiros ſuos com
pares eſſe, quibus coniunctæ ſunt ſecundũ ordinationẽ dei. Parentes erudite filios erudi-
tione ſancta, filij honorare parentes ut bene ſit uobis & ſitis longęui ſuper terrã. Domini
nolite ſuperbe ſeruis uti, imitantes patientiſſimum Iob, dicentẽ, ſi praue iudicaui ſeruum
aut ancillam meam, iudicer ego ab eis, quid enim faciam ſi interrogationẽ fecerit dñs de
me? & cætera quę ſequunẽ bene noſtis. Serui nolite iracundiã in aliquo prouocare dños,
ne forte aliqui male faciant uobis, & uoſipſi uobis eritis rei. Nemo ocioſus manducet,

ne uagus & fornicarius efficiatur. Ebrietas, iracundia, inuidia, multiloquium, clamor, blaſphemia non nominenť in uobis. Viduæ non in delitijs agant, ne per luxuriã abijciant uerbũ. Cæſari ſubditi eſtote in ijs in quibus ſine periculo eſt ipſa ſubiectio. Principes nolite exaſperare, ne detis occaſiones aduerſum uos quærẽtibus eas. De maleficijs aũt & ueneficijs uel homicidio ex abundanti eſt ſcribere uobiſcũ, quando hęc etiã in gentibus abominabile ſit agere. Hæc aũt non ſicut apoſtolus præcipio, ſed ſicut ueſter conſeruus cõmemorans uobis. Saluto ſanctum pręsbyterũ ueſtrũ. Saluto ſanctos diaconos, & deſiderabile mihi nomen eius, quẽ reſeruaui poſt me in ſpiritu ſancto, cum Chriſtũ meruero adipiſci, pro cuius anima ego efficiar. Saluto ſubdiaconos, lectores, cãtores, oſtiarios, laborãtes, exorciſtas, atq; confeſſores. Saluto cuſtodes ſanctarũ portarũ diaconiſſas quę ſunt in Chriſto. Saluto ſuſceptrices Chriſti uirgines, quas ego nutriui in dño Ieſu. Saluto pudiciſſ. uirgines. Saluto plebem dñi à minimo uſq; ad maximũ, & omnes ſorores meas in domino. Saluto Caſſianũ hoſpitem meum, & coniugẽ eius, & amabiles natos eius. Salutat uos Polycarpus digne decentiſſ. epiſcopus, qui & curã ueſtri gerit, cui & cõmendaui uos in domino, & omnis eccleſia Smyrnenſiũ memor eſt ueſtri in oratione apud deum. Salutat uos Oneſimus Ephesiorum paſtor. Salutat uos Damas Magneſiæ epiſcopus. Salutat uos Polybius Trallianorũ antiſtes. Salutanr uos Philon & Agathopus diaconi, qui me ſequũtur. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Hæc autem à Philippis ſcribo uobis. Incolumes uos ille qui eſt ſolus unigenitus per illum qui ante ſecula natus eſt, ſpiritu & carne cuſtodiat, & uideã uos in Chriſti regno. Saluto eum qui pro me futurus eſt princeps ueſter, quẽ & acquiſiui in Chriſto. Incolumes eſtote deo & Chriſto illuminati ſpiritu ſan. Amẽ.

AD HERONEM ECCLESIAE ANTIOCHENAE DIACONVM, QVEM EI dominus oſtendit ſeſſurum in ſede ipſius, ex Philippis, epiſtola X

Ignatius qui & Theophorus, deo honorabili, deſiderabili, pudico, Chriſtifero, ſpiritifero in fide & dilectione Heroni diacono Chriſti miniſtro dei, gratia & miſericordia & pax ab omnipotente deo & Chriſto Ieſu domino noſtro unigenito filio eius, qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris, ut redimeret nos de hoc præſenti ſeculo in ligno, & ſaluos faceret in regnum ſuum cœleſte.

ROgo te in domino adijcere ad curſum tuum, defendere dignitatem tuam, concordiæ quæ eſt ad ſanctos curã gerere. Infirmiores ſuffer, ut adimpleas legem Chriſti. Ieiunijs & orationibus uaca, ſed non ultra menſurã, ne teipſum deijcias. Vino & carnibus nõ ex toto abſtineas, nõ eñ ex toto ſunt abominabiles. Bona (inqt) terræ comedetis, & carnes & holera manducabitis. Sed & uinum lætificat cor hominis, & oleum exhilarat, & panis confirmat. Sed & menſurate & ordinate, tanquã deo concedente. Quis enim mãducat aut quis bibit præter eum? Quoniã quicquid bonũ eſt, eius eſt, & quicquid optimũ, eſt ipſius. Lectioni intende, ut non ſolus ipſe ſcias leges, ſed etiã alijs eas expone, ut dei athleta. Nemo militans Chriſto implicat ſe negocijs ſecularibus, ut placeat ei cui ſe probauit. Sed nec ui athleta coronabitur, niſi legitime certauerit. Pro anima tua ego uinctus ſum. Omnis igitur qui dixerit præter illa quæ tradita ſunt, tametſi fide dignus ſit, tametſi ieiunet, tametſi uirginitatem ſeruet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat in grege ouium corruptionem operans. Si quis crucem negauerit, & paſſionem erubuerit, ſit tibi tanquam aduerſarius, tametſi ſubſtantiam ſuam pauperibus diſtribuat, tametſi montes trãsferat, tametſi corpus ſuum cõbuſtioni tradat, ſit tibi execrabilis & abominabilis. Si quis infalſauerit legem & prophetas, quos Chriſtus præſens adimpleuit, ſit tibi tanquam Antichriſtus. Si qui hominem tantum dixerit dominum, Iudæus eſt Chriſti interfector. Viduas bonora, quæ uere uiduæ ſunt. Pupillos tuere. Deus eſt enim pater pupillorũ, & iudex uiduarũ. Sine epiſcopis nihil agas, ſacerdotes enim ſunt, tu uero miniſter ſacerdotũ. Illi enim baptizant, ſacerdotium agunt, ordinãt, manus imponunt, tu uero eis miniſtras, ſicut ſanctus Stephanus Iacobo, & cæteris præsbyteris in Hieroſolymis. Congregationẽ noli negligere, nominatim omnes require. Nemo adoleſcentiã tuam contemnat, ſed forma eſt fidelium in uerbo & conuerſatione. Domeſticos ne confundas, communis eſt enim nobis & ipſis natura. Mulieres noli execrari, ipſæ enim patiunt & nutriunt. Diligi ergo oportet eas generationis cauſa tantum in domino, quia ſine muliere uir omnino generare non poteſt. Honorare ergo oportet eas, ut cooperarias generationis, quia neque uir ſine muliere, ñeque mulier ſine uiro

aliquando

aliquando originē ſortiri poterit, niſi in ſolis illis protoplaſtis, quia corpus Adæ ex quatuor elementis eſt factum, Eua uero de latere Adæ, glorioſum uero habitaculū domini de ſola uirgine. Execrabilis quidē uidetur legitima cōmixtio, ſed deo cōdecens eſt ipſius generatio. Decebat enim opificē non ſecundū humanā conſuetudinē natiuitate uti, ſed glorioſe & noue, ut decebat naſci factorem. Superbiā fuge. Superbis enim deus reſiſtit. Falſiloquium execrare, perdes enim omnes (inquit) qui loquuntur mendaciū. Inuidiā caue, autor enim eius eſt diabolus, & ſucceſſor ipſius Cain fratri inuidens, & de inuidia homicidium perpetrans. Sorores meas mone deum diligere, & ſolis uiris ſuis ſufficere debere. Similiter fratres meos mone ſuis coniugibus ſufficere debere. Virgines cuſtodi, tanq̃ Chriſti ſacramenta. Longanimis eſto, & multus ſis prudentia. Pauperibus ſecundū quod habueris, benefacere ne neglexeris. Eleemoſyna enim & fide purgantur peccata. Teipſum caſtum cuſtodi tanquā dei habitaculum. Templum Chriſti conſtitutus, & organum ſpiritus ſancti exiſtēs, ſcito quomodo te enutrierim. Et ſi minimus quidē ſum, æmulator meus eſto, & imitare conuerſationē meam. Non enim glorior in mūdo, ſed in domino. Heronē filium meum moneo, ut qui gloriatur, in domino glorietur, cuius & memini filij deſiderabilis, cui cuſtos ſiat ille unigenitus deus & dominus Ieſus Chriſtus, non omnibus credere, neque de omnibus præſumere, ne quis te ſubintret. Multi enim miniſtri ſunt ſatanæ, & qui cito credit, leuis eſt corde. Memēto dei & nunq̃ peccabis. Noli eſſe duplex animo in oratione tua, beatus eſt enim qui nō dubitauerit. Credo ergo in patrē domini noſtri Ieſu Chriſti, & in unigenitū filium eius, quia oſtendit mihi Heronē in ſede mea. Ergo adde ad curſum tuum, præcipio tibi coram deo qui eſt ſuper omnia, & coram Chriſto præſente, & ſpiritu ſancto, & coram miniſtrātibus legionibus, cuſtodi depoſitū meum quod ego & dominus Chriſtus cōmendauimus tibi. Et ne indignū te iudicaueris eorum, quæ oſtenſa ſunt mihi de te à domino. Cōmendo ergo tibi eccleſiā Antiochenſiū. Cōmendaui uos Polycarpo in dño Ieſu Chriſto. Salutant te epiſcopi Oneſimus, Vitus, Damas, Polybius, & omnes à Philippis, unde ſcripſi tibi. Saluta deo decēies præsbyteros. Saluta ſanctos condiaconos tuos, quos ego enutriui in domino in carne & ſpiritu. Saluta populū domini à minimo uſq; ad maximū ſecundū omnia quæ tibi cōmendo, ſicut Moſes Ieſu duci exercitus. & non tibi uideatᷣ oneroſum quod dictum eſt de re, & ſi tales nō ſumus quales illi ſuerunt, ſed tamē oramus ut tales ſimus, quia filij Abrahæ ſumus. Conſortare ergo Hero potenter, & age uiriliter. Tu enim introduces, & educes ex hoc nunc populū domini qui eſt in Antiochia, & non erit ſynagoga domini ſicut oues non habentes paſtorē. Saluta Caſſianum hoſpitem meum, & illam pudiciſſimā eius coniugē, & dilectiſſimos filios eorum, quibus det deus inuenire miſericordiā apud deum in illa die miniſtrationis quę eſt ad nos, quos & cōmendo tibi in Chriſto. Saluta eos qui ſunt in Laodicia fideles omnes ſecundū nomina in Chriſto. Eos qui ſunt in Tarſo noli negligere, ſed aſſidue eis intende confirmans eos in euangelio. Marium epiſc. qui eſt in Neapoli ſecus Zarbo ſaluto in domino. Intende etiam pudiciſſimæ Marię filię meæ, quæ eſt abunde doctiſſima, & ei quæ in domo eius eccleſiæ, quæ facta eſt mihi pro anima mea exemplū pijſſimarū mulierum. Sanum te & in omnibus probabilem pater Chriſti æuo longiore per ipſum unigenitum ſuum cuſtodiat ad utilitatem eccleſiæ. Incolumis in domino ora pro me, ut conſummem, Amen.

AD EPHESIOS DE VNITATE EX SMYRNA, EPISTOLA XI.

Epheſus ciuitas in Aſia ab Amazonibus olim condita, ſepulchro Ioannis euangeliſtæ dilectiſſimi apoſtoli celebris, à qua & Epheſij.

Ignatius, qui & Theophorus, benedictæ magnitudine repletæ dei patris, & prædeſtinatæ ante ſecula, ut ſit ſemper in ſingulari gloria inconuertibilis & adunata, & electa in paßione uera, in uoluntate dei patris & domini noſtri Ieſu Chriſti ſaluatoris, eccleſiæ beatitudine dignæ quæ eſt Epheſi in Aſia, plurimam in Chriſto Ieſu & immaculato gaudio, Salutem.

SVſcepi ueſtrum in domino multum deſiderabile nomen quod poſſidetis natura iuſta ſecundū fidem & dilectionem in Chriſto Ieſu ſaluatore noſtro, cum ſitis imitatores humanitatis dei, ut uiuificati in ſanguine Chriſti regenerationis, charitatis geminum opus cōſummate, audientes me de Syria uinctum pro Chriſto ſpe cōmuni cōfidentem orationibus ueſtris ut merear Romę beſtijs dimicare, ut per martyriū poſſim diſcipulus eius eſſe qui pro nobis ſeipſum obtulit deo hoſtiam & oblationem in odorem

ſed aliquanta indigna deo agentes, & contra doctrinam Chriſti ſapientes, ad interitum ſuum ſibimetipſis conſentiunt, quos oportet uos tanquam beſtias declinare. Iuſtus(inquit)declinās euadet interitum, extraneus etenim atq; alienus erit ab impiorum perditione. Sunt igitur canes muti, non ualentes latrare, rabidi occulte, quos obſeruare oportet, inſanabilem languorem habentes. Medicus autem noſter, eſt ſolus uerus deus unigenitus, & inuiſibilis, dominus omnium, unigeniti pater & genitor. Habemus autem medicū etiam dominū noſtrum Ieſum Chriſtum ante ſecula filium unigenitū, & in principio uerbum, poſtea uero & hominē ex Maria uirgine. Verbum enim(inquit)caro factum eſt, incorporalis in corpore, impaſſibilis in corpore paſſibili, immortalis in corpore mortali, uita in corruptione, ut de corruptione & morte liberet animas noſtras, & ſanet eas infuſas morbo impietatis, & iniquis deſiderijs. Nullus ergo ueſtrū ſeducat̃, quod & de uobis cōfido, homines etenim eſtis. Quando etenim nihil in uobis fuerit quod uos potuerit coinquinare, & tormentū ſuperinducere, ſecundū deū uiuetis, & erit Chriſti ſubiectio ueſtra, & eccleſiæ Epheſiorum, quæ eſt auxiliatrix, & multū amabilis. Carnales enim ſpiritualia non poſſunt agere, neq; ſpirituales carnalia, ſicut nec fides ea quæ ſunt infidelitatis, neq; infidelitas ea quæ ſunt fidei. Vos ergo repleti ſpiritu ſancto, nihil carnale, ſed omnia ſpiritualia agite. Vnuſquiſq; ueſtrum perfectus ſit in Chriſto Ieſu qui eſt ſaluator omnium hominum, maxime fidelium. Agnoui enim aliquos ex uobis à uia ueritatis diſcedētes malam doctrinam habere alieni & nequiſſimi ſpiritus. Quibus non tribuiſtis ſecus uiam ſeminare zizania, obturantes aures ad non ſuſcipiendum errorem qui ab ipſis eſt prædicatus, ſcientes quia huiuſmodi ſpiritus eſt erroris, non ea quæ ſunt Chriſti, ſed ſua loquens, falſiloquus etenim eſt. Sanctus autem ſpiritus non ſua propria loquitur, ſed ea quæ ſunt Chriſti. Neq; Chriſtus ſua nunciat. Sermo (inquit)quem audiſtis nō eſt meus, ſed eius qui me miſit. De ſpiritu ſancto dicit. Non enim loquetur à ſe, ſed quæcunq; audierit à me. De ſe autem patri: Ego te glorificaui ſuper terram, opus perfeci quod dediſti mihi ut facerē, manifeſtaui nomen tuum hominibus. De ſpiritu ſancto ait: Ille me glorificabit ſuper terram, quia de meo accipiet & annunciabit uobis. Ergo uterq; eorū ipſum glorificat, à quo & accepit quod faceret, & ipſum prædicat atq; eius uerba pronunciat. Erroris autem ſpiritus ſeipſum prædicat, ſua prophetia dicens, ſibi placēs etenim eſt, & ſeipſum glorificat. Acerbus nanq; eſt, plenus exiſtens falſiloquio, ſeductor, lubricus, ſuperbus, arrogans, uerboſus, diſſonus, immenſuratus, nigriformis, tumidus, de cuius operationibus liberauit nos Ieſus Chriſtus, fundans nos ſuper petram tanquam lapides electos (qui apti ſunt ad ædificium dei patris, eleuari in altum à Chriſto qui pro nobis crucifixus eſt) confortatos ſpiritu ſancto, in fide introductos, in ſpe & dilectione eleuatos à terra in cœlum, ambulantes immaculate. Beati enim(inquit)immaculati in uia, qui ambulant in lege domini. Via enim ſine errore eſt Ieſus Chriſtus, ſicut ipſe ait: Ego ſum uia, ueritas & uita. Deducit autem hæc uia ad patrem. Nemo enim(inquit)ueniet ad patrem niſi per me. Beati ergo eſtis uos deiferi, Chriſtiferi, ſpiritiferi, templiferi, in omnibus ornati in mandatis Ieſu Chriſti, regnum ſacerdotale, gens ſancta, populus in acquiſitionem. In quibus exultans, dignus effectus ſum, per quos ſcribo, alloqui ſanctos qui ſunt Epheſi, fideles in Chriſto Ieſu. Gaudeo enim in uobis quia uanitati non intenditis, neque ea quæ ſecundum carnem ſunt diligitis, ſed ea quæ ſecundum deum ſunt. Sed pro alijs hominibus orate indeſinenter. Eſt enim in illis ſpes, ut deum mereantur adipiſci. Nunquid qui cadit (inquit)non adijciet ut reſurgat? aut qui auertitur non conuertetur? Conuertimini ergo ad doctrinam, eſtote miniſtri dei, & os Chriſti. Dicit enim deus: Si abduxeritis præcioſum ab indigno, os meum eritis. Eſtote ergo ad iracundias eorum humiles, renunciate blaſphemijs eorum, uos uero orationi inſtate, illis errantibus uos ſtabiles eſtote radicati in fide. Vincite eorum ferocem conſuetudinem per ueſtram manſuetudinem, & iracundiam per lenitatem. Beati enim(inquit)mites. Nam & Moſes manſuetus ſupra omnes fuit, & Dauid mitis ualde. Propter quod Paulus monet dicens: Seruū autem domini non oportet litigare, ſed mitem eſſe ad omnes, docibilē, patientē, cum omni modeſtia corripientē eos qui reſiſtūt ueritati. Nolite feſtinare, ulciſci uolentes uos. Si reddidi retribuētibus mihi mala, fratres eos faciamus per manſuetudinē. Dicite itaq; his qui oderunt uos, fratres noſtri eſtis, ut nomē dn̄i glorificet̃. Imitemur ſcilicet dn̄m, cui cū malediceretur non maledicebat, cum pateret̃ non cōminabat̃, cum crucifigeretur nō cōtradicebat, ſed pro inimicis ſuis orabat dicens:

Pater

Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Cui plus nocetur ampliora ſuſtineat. Beatus qui abiectus & reprobatus fuerit propter nomen domini, ipſe etenim uerus eſt Chriſti. Videte ne herba diaboli inueniaẽ in uobis, amara etenim eſt & ſalſa. Ergo ſobrij eſtote & caſti in Chriſto Ieſu, iam enim nouiſſima tẽpora ſunt. Reuereamur & timeamus longanimitatem dei, & non ſimus diuitiarum aut utilium rerum appetitores. Futuram iracundiam plus timeamus quàm præſentem gratiam diligamus, præſens enim gratia eſt ut inueniamur in Chriſto Ieſu, & in ueritate uiuamus. Extra hoc autẽ, nec reſpirare oportet aliquando. Hæc eſt enim ſpes mea, hæc exultatio, hæ deniq; indeficientes diuitiæ. In quo & uincula mea à Syria Romam uſq; ſuffero ſpirituales margaritas, in quibus mihi contingat conſummari orationibus ueſtris, participem paſſionum Chriſti communem & mortis eius fieri & à mortuis reſurrectionis & uitæ æternæ, quàm mihi contingat percipere, ut in ſorte Epheſiorum Chriſtianorum inueniar. Qui & cum apoſtolis ſemper conuerſati ſunt in uirtute Ieſu Chriſti, Paulo, Ioanne & Timotheo fideliſſimo. Scio qui ſunt & quibus ſcribo. Ego itaq; minimus ſum, & ſupplex ſub periculis & iudicijs & longe cõſtitutus, uos uero conſecuti eſtis miſericordiam firmi in Chriſto. Traditus ſum autem propter deum generi interfectorum à ſanguine Abel iuſti ad ſanguinem Ignatij minimi. Pauli enim ſancti eſtis comminiſtri, & teſtimonium conſummatis eius qui eſt uas electionis. Sub ueſtigia eius merear inueniri & cæterorum ſanctorum, quando Ieſum Chriſtum meruero adipiſci, qui ſemper in ſuis orationibus memor ſit ueſtri. Feſtinate ergo frequenter accedere, ad euchariſtiam & gloriam dei. Quando enim aſſidue hoc ipſum agitur, expelluntur poteſtates ſatanę, qui actus ſuos conuertit in ſagittas ignitas ad peccatum. Veſtra autem concordia & conſonãs fides, ipſius eſt interitus, & conſentaneis eius tormentum. Nihil enim melius eſt quàm pacem habere, in qua omne telum euacuatur aereorum & terreſtrium ſpirituũ. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Ergo nolite uos uulnerare in aliqua contagione diaboli, ſicuti & Paulus dicit, habentes in Chriſtum ſpem & dilectionem, quæ eſt principium uitæ & finis. Principium quidem eſt fides, finis uero eius eſt dilectio. Ambæ uero ſimul iunctæ in unitate factæ hominem dei perficiunt. Sed & reliqua omnia quæ in beneuolentia ſequũtur cõſummant. Nemo enim fidem annuncians debet peccare, neq; dilectionẽ poſſidens debet fratrem ſuum odire. Qui enim dixit, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, ipſe iterum ait, & proximũ tuum ſicut teipſum. Qui enim annunciant eſſe Chriſtum, non ex ijs quæ dicunt tantummodo, ſed ex ijs quæ agunt agnoſcuntur. Ex fructu enim arbor cognoſcitur. Melius eſt eum igitur tacere & eſſe, quàm dicere & non eſſe, quia non in uerbo eſt regnum dei, ſed in uirtute. Corde enim creditur ad iuſtitiam, oris autem confeſſio fit ad ſalutem. Bonũ eſt igitur docere, ſed ſi fecerit ea quę dixerit. Qui docuerit & fecerit, hic magnus uocabiẽ in regno cœlorũ. Dominus autẽ noſter & deus Ieſus Chriſtus qui eſt filius dei uiui, primo uidelicet fecit & ſic docuit, ſicut teſtatur Lucas, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias. Nihil enim latet dominum, ſed etiam occulta noſtra coram ipſo ſunt. Omnia ergo faciamus tanquam ipſo in nobis habitante, ut ſimus eius templa, & ipſe habitet in nobis. Dominus itaque Chriſtus in uobis loquatur, ſicut & in Paulo, ſpiritus ſanctus nos doceat quæ ſunt Chriſti reſpondere. Adiuncti illi nolite errare fratres mei, & ne ſitis maſculorũ concubitores, qui huiuſmodi regnum dei non poſſidebũt. Qui enim habitacula corrumpunt, morti condẽnabuntur. Quomodo nõ magis qui Chriſti doctrinam diſrumpere conantur, ſempiternam damnationem percipient, propter crucem & mortem quam ſuſtinuit dominus Ieſus unigenitus dei filius? Cuius doctrinã quicunque deprauauerit, abiectus & pollutus in gehennã proijcietur. Similiter autem & omnis homo qui ſpreuerit quod à deo accepit condemnabitur. Qui imperitum paſtorẽ ſecutus fuerit, & falſam gloriam tanquam ueram ſuſceperit, particeps Chriſti eſſe non poterit. Quę enim ſocietas luci cum tenebris? aut Chriſto cum Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? aut templo dei cum idolis? Dico autem & ego, quæ cõmunicatio ueritati ad mendacium? aut quæ ſocietas iuſtitiæ cum iniuſticia? aut ueræ gloriæ cum falſa gloria? Propterea unguentum accepit deus in capite, ait eccleſia, ut fragret in incorruptione. Vnguentũ enim exinanitum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, attraxerunt te naribus, poſt te in odorem unguentorum tuorũ curremus. Ne unguatur quis fœtore huius

ſeculi,

ſeculi, ſancta dei eccleſia nō captiuetur ab aſtutia illius, ſicut mulier prima Eua. Quapropter cum ſimus rationabiles, non efficiamur ſtulti. Quare plantationem quam à deo per Chriſtum accepimus, non cuſtodimus ſed in iudicium per ignorantiam incidimus, ignorantes gratiam quam accepimus, & neſcientes perimus, quia Chriſti crux infidelibus quidem ſcandalum, fidelibus autem ſalus, & uita æterna. Vbi ſapiens, ubi ſcriba, ubi conquiſitor, ubi exultatio dictorum. Filius autem dei qui ante ſecula natus eſt, & omnia diſpoſitione patris conſtituit, ipſe in utero portatus eſt à Maria ſecundum diſpoſitionem ex ſemine Dauid & ſpiritu ſancto. Ecce enim (inquit) uirgo in utero cōcipiet & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Ipſe enim baptizatus eſt à Ioanne, ut fidelem faceret ordinationem quæ tradita eſt prophetis à deo, & latuit principem huius ſeculi uirginitas Mariæ, & partus eius ſimiliter & mors domini. Tria myſteria clamaui in ſilẽtio. Dei enim opera nobis manifeſtata ſunt. Stella in cœlo fulſit ſuper omnes quæ ante ipſam erant. Et lux eius inæſtimabilis & noua atq; peregrina apparuit uidentibus eam. Cætera uero ſydera ſimul cum ſole & luna, coruſca facta ſunt illi ſtellæ, illa uero ſuperabat omnes ſplendore ſuo, & facta eſt perturbatio, unde fuiſſet illa nouitas quæ apparuerat. Hinc hebetata eſt ſapientia huius mundi, iniquitas & malitia exterminabantur, maleficia adnullabantur, magica deridebantur, tenebræ & ignorantiæ diſſipantur, & tyrãni principatus abolebantur, deo ut homine apparente, & homine ſicut deo operante. Sed neq; primo gloria, neq; ſecundo puritas, ſed illa ueritas & cōuerſatio principatum accepit à deo, perfecta omnia in illo conſtabant, propter quod meditatus eſt mortis ſolutionem. State ergo fratres firmi in fide Ieſu Chriſti, & in dilectione eius atq; reſurrectione omnes. In omnibus enim his gratia. In eius nomine congregamini, cōmuniter in una fide dei patris & Chriſti filij eius unigeniti & primogeniti totius creationis, ſecundum carnem quidem ex genere Dauid. Eruditi à paracleto, obedientes epiſcopo, & presbytero impreuaricabili ſenſu, frangentes panem qui eſt medicamentũ immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed uiuendi per Ieſum Chriſtum in deo, catharticum expellens malum, ſit in uobis. Pro animabus ueſtris ego efficiar, & eius quem miſiſtis in honorem domini ad Smyrnam, unde & ſcribo uobis, gratias agens domino, diligens Polycarpum quomodo & uos. Memores eſtote mei, ſicut & ueſtri Ieſus Chriſtus qui eſt benedictus in ſecula. Orate pro eccleſia Antiochenſiũ, quæ in Syria eſt, unde & uinctus ducor Romam, qui ſum ultimus illorum fidelium, unde ſum ultimus ego, dignusq; effectus in honorem dei has ſuffere catenas. Incolumes eſtote in deo patre & domino Ieſu Chriſto, communi ſpe, in ſpiritu ſancto, Amen.

AD ROMANOS DE SMYRNA PER EPHESIOS, EPISTOLA XII.

Roma (à qua & Romani) notior eſt quàm ut hiſtoriæ lucem requirat, Italicarũ urbium præclariſſima, olim iam orbis caput, & urbs per excellentiam dicta. Et hæc pro communi argumento abunde dicta putentur.

Ignatus, qui & Theophorus, miſericordiam conſecutæ in magnitudine dei altiſſimi, patris Ieſu Chriſti unigeniti eius filij, eccleſiæ ſanctificatæ & illuminatæ in uoluntate dei (qui fecit omnia quæ ſunt ſecundum fidem & dilectionẽ Ieſu Chriſti dei & ſaluatoris noſtri) quæ & præſidet in loco regionis Romanorum, deo digne, eminentia digne, beatitudine digne, laude digne, fide digne, fundatæ in dilectione & fide Chriſti, paternum nomen habenti, ſpiritiferæ, quam & ſaluto in nomine domini omnipotentis, & Ieſu Chriſti filij eius qui eſt ſecundum carnem & ſpiritum, adunatis in mandatis eius, repletis gratia dei inſeparabiliter, & ablutis ab omni alieno colore, atq; immaculatis, plurimam in deo patre & domino Ieſu Chriſto, Salutem.

DEprecans deum obtinui ut uidere merear dignos uultus ueſtros ſicut plurimũ optabam promereri. Vinctus enim in Chriſto Ieſu ſpero uos ſalutare, ſi quidem fuerit uoluntas illius, qui dignum me faciat uſque in finem propoſitum meum conſummare. Illa uero principia bonę conuerſationis ſunt, ſiquidẽ per gratiam meruero ſortem meam uſq; in ſinem ſine impedimento percipere. Timeo enim dilectionem ueſtram, ne ipſa me lædat, uobis enim facile eſt quod uultis facere, mihi autem difficile deum promereri, tamen potero ſi uos peperceritis mihi occaſione amicitiæ carnalis. Nolo igitur uos homini placere, ſed deo ſicuti & complacuiſtis, nec enim ego habui aliquando tale tempus ut deum promeruiſſem. Ergo ſi & uos tacueritis de me, ego efficior dei. Si enim dilexeritis carnem meam, iterum forſitan abſoluar. Multum enim mihi præſtatis ſi me offeratis deo, cum iam altare paratum eſt ut in dilectione chorus effecti cante-

tis,deo patri in Chriſto Ieſu(quoniam epiſcopum Syriȩ dignum fecit Deus inueniri in occidente,ab oriente promittens ſuam paſſionem, martyrē bonum proficiſcentem de mundo ad deum)ut in ipſo oriar. Nunquam læſiſtis aliquem, alios docuiſtis. Ego autem rogo ut ſecundum illa firma quȩ docti eſtis ex omni uirtute optetis mihi ut non ſolum dicar ſed etiam inueniar Chriſtianus.Si autem inuentus fuero, & dici poſſum & tunc eſſe fidelis,quando mundo non comparuero,nihil enim de ijs quæ uidentur æternũ eſt.Quæ enim uidentur(inquit) temporalia ſunt, quæ autem non uidentur æterna ſunt, non ſolum in opere,ſed etiam in magnitudine. Chriſtianitas eſt̃ eſt quȩ oditur à mundo, amat̃ à Chriſto, quia non eſt ab hominib.ſed à deo.Si enim eſſetis(inquit)de mũdo,mundus quod ſuũ erat diligeret.Nunc autem quia non eſtis de mundo,propterea odit uos mundus,ſed ego elegi uos,manere in me.Ego ſcribo omnibus eccleſijs,& omnib. mando, quia uolũtarie pro deo morior,ſi uos nõ præpedieritis. Rogo itaq; uos ut nõ fruſtra ſit in me dilectio ueſtra. Sinite me ut beſtiarũ eſca ſim,per quam poſſum deũ promereri.Triticũ enim dei ſum,dentibus beſtiarũ molar,ut poſſim panis dei mundus inueniri.Magis aũt blandiamini beſtijs, ut mihi ſepulchrũ ſint, & nihil de meo corpore relinquant, ut non obdormiens grauis alicui inueniar.Non ſicut Petrus & Paulus prȩcipio uobis.Illi enim apoſtoli ſunt Ieſu Chriſti,ego autē uſq; nunc ſeruus,ſed ſi paſſus fuero, libertus ero Ieſu Chiiſti & reſurgã in eo liber.Nunc diſco uinctus nihil mundi cõcupiſcere,aut aliquod uanum. A Syria Romam uſq; cum beſtijs depugno per terram & mare, die ac nocte uinctus cum decem leopardis, hoc eſt cum militari cuſtodia, qui ex beneficijs peiores fiunt.in iniuſtitijs autem eorũ magis edoceor,ſed nec in hoc quidem iuſtificor. Vtinam fruar beſtijs quæ mihi paratæ ſunt, quas & opto mihi ueloces eſſe ad meum interitum, & allici ut celerius me comedant,ne ſicut in alijs territæ ſint,& non eos tetigerunt. Et ſi ipſæ noluerint,ego ipſis uim ingeram, ego urgebo.Ignoſcite mihi,ego ſcio quid mihi expediat. Nũc incipio eſſe diſcipulus,nulli æmulor uiſibiliũ & inuiſibiliũ,ut IeſumChriſtũ merear adipiſci,ignis,crux,beſtiarumq; conſtãtia,abſciſio,ſeparatio,cõfractio,diſſipatioq; membrorũ,interitus totius corporis, & flagella diaboli omnia in me ueniãt ut Ieſum Chriſtũ merear adipiſci. Nihil me iuuant quæ ſunt mundi huius, neq; regnum temporale. Bonum enim mihi mori in Chriſto Ieſu, quam regnare in finibus terræ. Quid enim prodeſt homini ſi uniuerſum mundum lucretur,animã uero ſuam perdat? Dominũ namq; deſidero filium ueri dei,& patrē Ieſu Chriſti,ipſum utiq; quæro,& illum qui pro nobis mortuus eſt & reſurrexit.Ignoſcite mihi fratres,ne mihi impedimenta opponatis ad uitam, Ieſus eſt enim uita fideliũ,ut ne uelitis me mori,quia uita mors eſt ſine Chriſto. Dei uolens eſſe,mundo non placeam.Sinite me puram lucem percipere,illuc perueniens homo dei ero. Concedite mihi ut ſim imitator paſſionum dei mei.Qui enim uult in ſeipſo habere,intelligat quod uolo,& compatiatur mihi ſciens quid ſit in me. Princeps enim mundi huius diripere me uult,& in iudicio dei mei dirumpere. Nemo ergo de præſentibus uobis auxilietur ei, magis autem mei adiutores eſtote,hoc eſt dei. Nolite dicere Ieſum Chriſtum mundum honorantes.Facinus in uobis non habiter,neq; ſi uos præſens rogauero,conſentiatis mihi, his autem cõſentite quæ ſcribo uobis.Viuus eñ uobis ſcribo deſiderans mori pro Chriſto.Meus eñ amor crucifixus eſt,& non eſt in me.Aqua autē alia uiua manet in me intrinſecus mihi dicens,ueni ad patrem,non comedã eſcam corruptionis, neq; uoluptates huius mundi deſidero,panem dei uolo,panem cœleſtē,panem uitæ,qui eſt caro Ieſu Chriſti filij dei uiui (qui natus eſt in nouiſſimo ex ſemine Dauid & Abrahæ) & potum uolo ſanguinem eius,qui eſt dilectio incorruptibilis,& uita æterna. Iam nolo ſecundũ homines uiuere,hoc autem erit,ſi uos uolueritis,Chriſto crucifigor,quia iam ego non uiuo,uiuit uero in me Chriſtus.Per modica ſcripta rogo uos.ne mihi obſeruetis. Credite mihi quia Ieſum diligo,quoniam & ipſe dilexit me,& ſeipſum tradidit pro me.Quid retribuam ei pro omnibus quæ retribuit mihi? Ipſe autem Deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti,& ipſe dominus Ieſus Chriſtus manifeſtauit nobis hȩc omnia, quia uerum dico,& uos ſimul cõdeprecamini mecum ut laborem conſequar in ſpiritu ſancto.Non ſecundum carnem uobis ſcripſi, ſed ſecundũ diſpoſitionem dei. Si autem paſſus fuero, dilexiſtis me.Sed ſi reprobatus fuero,odio me habuiſtis. Mementote in orationibus ueſtris illius qui pro me recturus eſt eccleſiam, quæ eſt in Syria.Credite in domino dicenti:Ego ſum paſtor bonus, qui uiſitauit eam,& ſit ueſtra in eo dilectio.Ego autem & erubeſco ex ipſis dici. Non enim ſum dignus eſſe ultimus au

purgamentũ, ſed miſerabilis ſum nunc, donec deum merear adipiſci. Salutat uos ſpiritus meus, & dilectio eccleſiarũ, quę me ſuſceperunt ſicut nomen Ieſu Chriſti. Habentes enim me non quaſi tranſeuntẽ uiam meam aſpiciebant, & per ciuitatẽ me deducebant. Hæc igitur ſcribo uobis de Smyrna, per Epheſios beatitudine dignos. Eſt aũt mecum ſimul cum alijs Crocus deſiderabile mihi nomen ex ijs qui aduenerunt mihi d Syria ad Romã in gloria dei. Credo uos agnoſcere quę mihi mandaſtis adhuc proxime cõſtituto. Omnes enim digni ſunt deo, & apud uos me oportet requieſcere. Scripſi uobis hæc nono Kalendas ſeptembris. Incolumes eſtote uſque in finem in patientia Ieſu Chriſti, Amen

Epiſtolarum diui Ignatij martyris finis.

POLYCARPI MARTYRIS SMYRNAEORVM EPISCOPI, DISCIPVLI IOANNIS euangeliſtæ, ad Philippenſes epiſtola.

Polycarpus & qui cum eo ſunt præsbyteri, eccleſiæ dei quæ eſt Philippis, miſericordia uobis & pax a deo omnipotente & Ieſu Chriſto ſaluatore noſtro abundet.

COngratulatus ſum uobis magnifice in dño noſtro Ieſu Chriſto, ſuſcipiens imitabilia uerba dilectionis quam oſtendiſtis in illis qui præmiſſi ſunt uiris ſanctis, decoris uinculis connexis, quæ ſunt coronæ electæ deo, illius ueri regni, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & quia firmitas fidei ueſtrę à principio uſq; nunc permanet, & ſanctificať in domino Ieſu Chriſto, qui ſuſtinuit pro peccatis noſtris uſque ad mortem, quem reſuſcitauit deus, diſſoluens dolores inferni, quem cum non uideritis nunc diligitis, in quem nunc non aſpicientes, creditis. Credentes autem, gaudebitis gaudio inenarrabili, & glorificato, in quo multi deſiderant introire; ſcientes quia gratia facti eſtis, non ex operibus, ſed in uoluntate dei per Ieſum Chriſtum. Propter quod ſuccincti lumbos ueſtros, ſeruite domino cum timore & in ueritate dimiſſo inani uaniloquio & multo errore. Credite ergo in illum qui reſuſcitauit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex mortuis, & dedit gloriam & ſedem in dextera ſua. Huic ſubiecta ſunt omnia, cœleſtia, & terreſtria, & ſubterranea, cui omnis ſpiritus ſeruit, qui uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Huius ſanguinẽ requirit deus ab eis qui non crediderunt in eum qui & reſuſcitauit eum à mortuis, qui & nos reſuſcitaturus eſt ad uitam ſi fecerimus uoluntatem eius, & ambulauerimus in mandetis ipſius, & dilexerimus quæ & ipſe dilexit, auocantes nos ab omni iniuſtitia, hoc eſt à concupiſcentia, ab auaritia, à detractione, à falſo teſtimonio, nõ reddentes malum pro malo, aut iniuriã pro iniuria, aut contumeliã pro cõtumelia, aut maledictũ pro maledicto. Mementote quod dominus docens dixit: Nolita iudicare ne iudicemini, & dimittite & dimittetur uobis, miſeremini, & dominus miſerebitur ueſtri. Qua enim menſura menſi fueritis, remetietur eadem & uobis. Mementote & illius quod dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu, & qui perſecutionẽ patiunť propter iuſtitiã, quoniã ipſorum eſt regnum cœlorũ. Hęc autem fratres mei non à meipſo imperans ſcribo uobis de iuſtitia, ſed quoniã uos prouocaſtis. Propterea quia neq; ego neq; ſimilis alius mei poterit ſequi ſapientiã beati & glorioſi Pauli, qui fuit apud uos & uiſus eſt ſecundũ faciem illis qui tunc erant hominib. qui docuit certiſſime atq; firmiſſime uerbum ueritatis, & qui abſens ſcripſit uobis epiſtolas, ad quas deflectimini ut poſſitis ædificari in fide quæ data eſt uobis, quæ eſt mater omniũ noſtrum, ſubſequente ſpe, præcedene dilectione, quæ eſt in deo & in Chriſto, & in proximo. Si enim quis horum intrinſecus repletus fuerit mandatis iuſtitiæ, & habuerit dilectionẽ, longe ab omni peccato. Principiũ omnium malorũ eſt auaritia. Scitote autẽ quia nihil intulimus in hunc mundũ, neq; auferre poſſumus. Armemur armis iuſtitiæ, & doceamus noſmetipſos primũ ambulare in mandatis domini, & poſt hæc mulieres ueſtras in fide quę data eſt eis & dilectiõe, & caſtitate, amãtes ſuos uiros in omni ueritate & charitate, diligẽtes omnes ęqualiter in omni cõtinẽtia. Et filios erudite in omni diſciplina, & timore dei. Viduæ uero pudicæ circa fidẽ dei interpellent inceſſanter pro omnibus, elongantes ſe ab omnibus diabolicis detractionib. & falſo teſtimonio, & ab omni malo, cognoſcentes ſeipſas, quia ſunt ſacrarium dei, quoniam omnia deus proſpicit, & nihil eum latet, neq; cogitatio, neq; cõſciẽtia, neq; aliquod

abditum cordis. Scientes au:ẽ quia deus non irtideť, debemus digne in mandatis eius & gloria ambulate. Simili'et diaconi inculpabiles ſint in conſpectu iuſtitiæ eius, ſicut dei & Chriſti miniſtri & non hominũ, nõ criminatores, neq; detractores, neq; auari, ſed omnia tolerantes, in omnibus miſericordes, diligentes in omnibus, ambulantes in ueritate domini, qui factus eſt miniſter omniũ. Huic ſi placeamus in hoc ſeculo, percipiemus ea quę futura ſunt ſecundũ quod repromiſit reſuſcitare nos à mortuis. Et ſi digne in eo conuerſati fuerimus, & ſi crediderimus conregnabimus cum eo. Iuuenes ſimiliter inculpabiles ſint in omnib. omnẽ ignorantiã præuidentes, refrenãtes ab omni malo. Bonum eſt eñ abſcindi ab omnib. concupiſcentijs, quoniã omnis concupiſcentia aduerſus ſpiritũ militat, quia neq; fornicarij, neq; molles, neq; maſculorũ concubitores regnũ dei poſſidebunt, neq; illicita facientes. Propter quod abſtineri oportet ab omnibus his. Subiecti eſtote præsbyteris & diaconis ſicut deo & Chriſto. Virgines caſta conſcientia ambulate. Præsbyteri ſimplices ſint, in omnib. miſericordes, omnes ab errore cõuertentes, omnes infirmos uiſitantes, uiduas, pupillos, & pauperes non negligentes, ſed ſemper prouidentes bona coram deo & hominib. Abſtinete uos ab omni iracundia & iudicio iniuſto. Longe ab omni auaritia eſtote, non cito cõſentiatis aduerſus aliquẽ, ne preuaricemur in iudicio, ſcientes quia debitores ſumus peccati. Si ergo deprecamur dominum ut nobis dimittat, debemus etiam nos dimittere. Ante conſpectum oculorum domini ſumus, & omnes oportet nos aſtare ante tribunal Chriſti, & unũquemq; pro ſe rationẽ reddere. Seruiamus ergo ei cum timore & reuerentia, ſecundũ quod euangelizauerunt nobis apoſtoli domini, & prophetæ annunciauerunt aduentũ domini noſtri Ieſu Chriſti. Zelantes bona, abſtinete ab ſcandalis & falſis fratribus, qui in uanum portãt nomẽ domini, qui oberrare faciũt inanes homines. Omnis enim qui non confiteť Ieſum Chriſtũ in carne ueniſſe, hic Antichriſtus eſt. Et qui non confiteť myſterium crucis, è diabolo eſt. Et qui deuiauerit eloquia dñi ad propria deſideria, & dixerit neq; reſurrectionẽ neq; iudiciũ eſſe, hic primogenitus ſatanæ eſt. Propter quod relinquentes uanitates multorũ, & falſas doctrinas, ad illud q̃d traditũ nobis à principio uerbũ reuertamur. Sobrij ſimus in orationibus, ieiunia tolerãtes, & ſupplicationibus petentes omniũ proſperatorẽ dñm, ne nos inducat in tentationẽ, ſecundũ q̃d dicit dñs. Spiritus quidem promptus eſt, caro aũt infirma. Indeſicienter aũt toleremus propter ſpem noſtrã & pignus iuſtitiæ q̃d eſt Chriſtus, qui ſuſtulit peccata noſtra in corpore ſup lignum, qui peccatũ non fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius, ſed propter nos omnia ſuſtinuit ut uiuamus in ipſo. Imitatores ergo efficiamur tolerantiæ eius, & ſi paſſi fuerimus pro nomine eius, glorificemus eum, hoc eñ iudiciũ poſuit de ſeipſo, & nos hoc credim⁹. Rogo igiť omnes uos inſiſtere uerbo iuſtitiæ & patientiæ, quam oculata fide uidiſtis, nõ ſolum in beatiſſ. illis Ignatio ſcilicet & Zozymo & Rufo, ſed in alijs qui ex uobis ſunt, & in Paulo, & in cæteris apoſtolis, confidentes quia hi omnes qui nõ in uacuum cucurrerunt, ſed in fide & iuſtitia, & ad debitũ ſibi locum cum dño, cui & conpaſſi ſunt, abierunt, quia non hoc ſeculũ dilexerũt, ſed eum qui pro ipſis & pro nobis mortuus eſt, & à deo reſuſcitatus. In his ergo ſtate, & domini exemplar ſequimini, firmi in fide & immutabiles fraternitatis amatores, diligentes inuicẽ in ueritate ſociati, mãſuetudinẽ domini alterutri præſtantes, nullum deſpicientes. Cum poteſtis benefacere nolite differre, quia eleemoſyna de morte liberat. Omnes uobis inuicẽ ſubiecti eſtote, conuerſationẽ ueſtrã conſiderãtes irreprehenſibilẽ in gentibus, ut ex bonis operibus ueſtris & uos laudẽ accipiatis, & dominus in uobis non blaſphemeť. Væh aũt illi per quem nomen dñi blaſphemať. Sobrietatem ergo docete omnes in qua & uos cõuerſamini. Nimis contriſtatus ſum pro Valente, qui præsbyter factus eſt aliquando apud uos, ꝙ ſic ignoretis locum qui datus eſt ei. Moneo itaq; uos ut abſtineatis ab auaritia, & ſitis caſti, ueraces. Abſtinete ab omni malo. Qui aũt in his non poteſt ſe gubernare, quomodo alij pronunciat hoc? Si quis non abſtinuerit ab auaritia, ab idololatria coinquinabiť, & tanq̃ inter gentes iudicabiť. Quis ignorat iudicium domini? An neſcimus quia ſancti mundũ iudicabunt? ſicut Paulus docet. Ego autẽ nihil tale ſenſi in uobis uel audiui, in quibus laborauit beatus Paul. qui eſtis in principio epiſtolæ eius, de uobis etenim gloriať in omnibus eccleſijs, quæ deũ ſolæ tũc cognouerãt, Nos aũt nondum noueramus. Valde ergo fratres contriſtor pro illo & coniuge eius, quibus det dominus pœnitentiã ueſtrã. Sobrij eſtote & uos in hoc, & non ſicut inimicos tales exiſtimetis, ſed ſicut paſſibilia membra & errantia eos reuocate, ut omniũ ueſtrũ corpus ſaluetis, hoc enim agentes, uoſipſos ædificatis. Confido enim uos bene exercitatos

eſſe

eſſe in ſacris literis, & nihil uos latet, mihi aũt non eſt cõceſſum modo, ut his ſcripturis dictum eſt. Iraſcimini & nolite peccare. Et ſol non occidat ſuper iracundiã ueſtrã. Beatus q̃ meminerit, quod ego credo eſſe in uobis. Deus autẽ & pater dñi noſtri Ieſu Chriſti, ipſe ſempiternus põtifex dei filius Chriſtus Ieſus ædificet uos in fide & ueritate & omni manſuetudine & ſine iracundia, in patientia & in longanimitate & tolerantia & caſtitate, & det uobis ſortem & partẽ inter ſanctos ſuos, & nobis uobiſcũ, & in omnib. qui ſunt ſub cœlo, qui credituri ſunt in dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ, & in ipſius patrẽ, qui reſuſcitauit eum à mortuis. Pro omnibus ſanctis orate. Orate etiã pro regibus & poteſtatibus & principibus, atq; pro perſequẽtibus & odientibus uos & pro inimicis crucis, ut fructus ueſter manifeſtus ſit in omnibus, ut ſitis in illo perfecti. Scripſiſtis mihi & uos & Ignatius, ut ſi quis uadit ad Syriã deferat literas meas, quas & dedero ad uos ſi habuerimus tẽpus oportunum, ſiue ego ſeu legatus quem miſero pro uobis. Epiſtolas ſane Ignatij quæ trãſmiſſæ ſunt uobis, habeo, & alias quantaſcunq; apud nos habuimus trãſmiſimus uobis, ſecundũ quod mandaſtis quæ ſunt ſubiectę huic epiſtolæ, ex omnib. eñ uobis magnus erit profectus. Continẽt eñ fidem, patientiã, & omnẽ ædificationẽ ad dñm noſtrum pertinentẽ. Et de ipſo Ignatio & de ipſis qui cum eo ſunt q̃d certius agnoueritis ſignificate. Hæc uobis ſcripſi per Creſcentẽ, quẽ in præſentẽ diem cõmendaui uobis, & nunc cõmendo. Conuerſatus eſt nobiſcũ inculpabiliter, credo q̃a uobiſcũ ſimiliter. Sororẽ aũt eius habebitis cõmendatã, cum uenerit ad uos. Incolumes eſtote in dño Ieſu Chriſto in gratia cum omnibus ueſtris, Amen.

DIVI DIONYSII

AREOPAGITAE EPISTOLA AD BEATISSIMVM Ioannem apoſtolum & euangeliſtam.

Ioanni Theologo & apoſtolo & euangeliſtæ in Pathmos inſula relegato.

SAluto te ſacram animã dilectiſſime, & eſt mihi iſtud ad te præ multis peculiarius. Exulta dilectiſſime ueraciter ei qui uere amabilis ac deſiderabilis & diligibilis eſt, nimiũ dilecte. Quid mirum ſi Chriſtus uera loquiť & iniqui diſcipulos ciuitatibus pelluntę Illi ipſi ſibi quæ mereñť profecto tribuentes, dum à ſanctis ſceleſti dirimunť atq; recedũt, uiſibilia ueraciter inuiſibiliũ manifeſtæ imagines ſunt. Neq; eñ in ſeculis futurus auctor erit deus iuſtarũ ab ſe ſeparationum, ſed ij qui prorſus ſe à deo ſequeſtrarunt, quemadmodũ & alios cernimus hic iam dei conſortio & familiaritate beatos, q̃a cum ſint ueritatis amatores, ab affectu omni materialiũ rerũ longiſſ. ſecedũt, & in omni libertate malorũ omniũ, & amore diuino bonorũ uniuerſorũ pacẽ diligunt & ſanctificationẽ, atq; ex præſenti uita futurę primitias ſumunt, inter homines angelico more cõuerſati, cũ omni tranquillitate animi ac denominatione dei & ſanctitate & uirtutibus reliq̃s. Et te quidẽ non adeo inſanus ſum ut arbitrer aliquid pati, imo & paſſiones corporis hac tantũ in parte ſentire credo, ut eas ſolum dijudices. Cæterũ qui te iniurijs impetũt, & exilio relegare ſe euangelij ſolem putant non recte, eos iure culpans, cupio his omiſſis quæ in ſeipſos peragunt ad bonũ conuertanť, & te ad ſe attrahendo, fiãt participes luminis. Nos aũt nulla procella, nulla aduerſitas priuabit Ioan. clariſſimo radio, id quidem conſecuturos memoria ac renouatione tuæueriſſ. Theologię. Poſt paululũ uero (dicam eñ et ſi audax dictu uideatur) tibi chariſſima ſocietate iũgemur. Ero autẽ prorſus dignior cui fides habeať, ſi (quę tibi præcognita ſunt) quæ ex deo didici hæc loquar, quòd ſcilicet & ex Pathmi cuſtodia dimittẽdus es liber, & in Aſiaticã terrã reuerſurus. illicq; perages boni dei imitationes, eaſq; poſteris trades.

DIVI DIONYSII EPISTOLA AD SAPIENTEM POLYCARPVM.

Dionyſius Ieſu Chriſti ſeruus, Polycarpo epiſcopo Salutem.

NOn ſnme quidẽ mihi conſcius aduerſus Grecos ſeu alios quoslibet aliquando dixiſſe. Sufficere eñ arbitrabar bonis uiris, ſi id quod uerum eſt ipſum in ſeipſo ut ſeſe habeat & ſcire & eloqui poſſent. Hoc enim quid ſit rite iuxta legem ueritatis oſtenſo, inuiolabiliterq; conſtãte, quodlibet quòd ſe aliter habeat, & ueritatem ſimulet, argueť, aliudq; eſſe, quàm id quod uere eſt, atq; omnino diſſimile, & quòd illud magis uideať eſſe quàm ſit, deprehendetur. Itaq; ſuperuacaneũ eſt ueritatis prædicatorem contra hos illoſue pugnare. Dicit eñ uere quiſq; numiſma habere ſe regium, & ha

bet ille fortaſſis quandã (ut ita dixerim) particulã, fallacemq́; ueritatis imaginẽ. Ac ſi quidem iſtud confutaueris, alius rurſum atq; alius eadem de re pertinaci intentione contendet. Porro ipſa ueritatis ratione cõparata, & rite firmiterq́; cõſtante atq; ita uim ſuam præferente, ui à nullo prorſus hominũ coargui poſſit, quicquid illud erit quod in aliquo diſſideat, nec ſe ita in omnibus habeat, ipſum ex ſeipſo inſuperabili ſtatui ueritatis obiectum detegitur atq; proſternitᷣ. Hoc itaq; inſtituro rite (ut mihi uideor) uſus non aduerſus Græcos, aut alios quoslibet diſſerere ſtatui, ſed ſatis eſſe putaui, ſi mihi ex diuina largitate cõtingeret primũ, ut de ueritate bene ſentirẽ, eamq́; probe tenerem, tum ut de ea quam noſſem uerba conuenienter facere poſſem. Tu autem aſſeueras ſophiſtã Apollophanem in me intorquere maledicta, & parricidã appellare, ut qui Græcorũ dictis atq; ſententijs in eoſipſos parum iuſte utar. Atqui nos contra uerius obijcere poſſemus, Græcos potius aduerſus diuina, diuinis uti iniuſtiſſime, ac nefario ſcelere per ſapientiã dei diuinę religionis cultum euacuare moliri. Neq; uero ego quicquã nunc de multitudinis opinione loquor, quæ poëtarum fictionibus carnaliter (ut ita dicam) & paſſibiliter ac perlibenter inhærens creaturę potius quám creatori famulatur. Verum & ipſe Apollophanes, diuinis aduerſus diuina nefarie utitur. Nam per hanc rerum ſcientiam quæ ab ipſo philoſophia rite nominatur, & à Paulo beatiſſimo ſapientia dei appellatᷣ, ad autorem omniũ, & eiuſmodi quoq; ſcientiæ parentẽ, oportebat uiros philoſophos ſubuehi. Ac ne aliorũ quàm ipſius opinionem contra inſtitutũ meum à ueritate deuiare conuincã, ſcire atq; intelligere Apollophanes debuit cum ſapiẽs ſit nihil unquã cœleſtis ordinis ac motus immutari ulla ratione potuiſſe, niſi autorem ſuum à quo & ut eſſet accepit, & cuius maieſtatis potentia cõtinetur, in hoc ſe incitantẽ habuiſſet, qui, ut ſacra teſtantur eloquia, facit omnia & transfert. Qua ergo ratione non colit eum quem ex hoc quoq; cognouimus ueraciter eſſe omniũ deum, admiraturq́; ipſius ineffabilem inæſtimabilemq́; uirtutem, per quam cuncta ſubſiſtunt? Quandoquidẽ ſol & luna per ſummã uim ſtatu omnino mirabili, unà cum cœlo ut eſſent prorſus immobiles, ipſius imperio paruerunt, atq; ad diei totius menſurã in eiſdem ſignis omnia conſtiterunt. Erit autẽ profecto maius atq; mirabilius, ſi alia atq; etiam pręſtantiora quæ continent, ita ferri, quæ uero continentᷣ, non ſimul acta memorentur. Et cum item alia quædã dies ꝑpetuo lumine triplo ferme quàm ſolet maior effecta eſt, & cœlum intra uiginti horas, quem iam exegerat curſum retrogrediẽs repetit, digniſſimoq́; miraculo cõtrarijs orbitis tanta mora temporis remeat ſol, miro atq; inſolito curſu motum illum annuum uaria temporũ dimenſione conſtantẽ intra decem horarum ſpatium contrahit, ipſumq́; totum rurſus intra decem alias nouam quandam tenens ſemitam, cõſicit. Hoc profecto miraculũ Babylonios tũc merito terruit, & abſq; pugna Ezechiæ ut qui deo putaretur æqualis, ac mortalibus cęteris uirtute præſtare, ſubiecit. Omitto quę in Aegypto magnifice contigere, & alia quædam ſigna alibi diuinitus facta. Sola hæc memoro quę cõmunia ſunt atq; cœleſtia, & orbi toti atq; omnibus nota. Sed forte dicturus Apollophanes eſt, hæc uera non eſſe. Ac iſtud quidem Perſarum ſacerdotũ monumentis reſeruata hiſtoria continet, magiq́; nunc, uſq; triplicis mitri, id eſt ſolis memoriã celebrant. Verum liceat illi ſane his per ignorantiã, ſiue per hæſitationem fidem non accõmodare. Age itaq; illum rurſus aggredere. Quid de illo qui tẽpore crucis dominicę factus eſt ſolis defectu, dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboq́; ſimul incidentẽ mirabiliter ſoli, lunę globum notabamus, non enim eiuſce coniunctionis tunc aderat tempus. Ipſamq́; rurſus ac hora nona ad ueſperam ad ſolis diametrũ ſupra naturę uires reſtitutã. In memoriã autem illius reuoca & aliud quiddam. Nempe enim ut ipſe nõ ignorat, eam lunæ incidentiam ab oriente cœpiſſe, & uſq; ad ſolaris corporis finem perueniſſe, ac tum demũ reſiliſſe notauimus. Neq; uero eadem ex parte ut aſſolet, & incidentia illa & repurgatio facta eſt, ſed ex aduerſo diametri. Hęc ſunt quæ tunc tẽporis contigere naturã profecto ſuperãtia, ac ſoli Chriſto poſſibilia, qui autor eſt omniũ, facitq́; magna & ſtupenda, quorũ non eſt numerus. Iſta illi ſi licuerit dicito. Ea ſi potes Apollophanes argue. Nempe enim pręſens unà tecum affui, unaq́; aſpexi, ac dijudicaui omnia, dignaq́; ſum admiratione proſecutus. Deniq; tũc neſcio quo afflatus ſpiritu ad diuinationẽ quoq; prorupit Apollophanes, atq; ad me cõuerſus, Hę, inquit, ò pręclare Dionyſi diuinarũ ſunt uiciſſitudines rerum. Iſta interim quantũ epiſtolaris patiebatur anguſtia dixiſſe ſufficiat. Potes autem ipſe ea etiam ſupplere quæ deſunt, ac deo perfecte offerre hominẽ cõpluribus in rebus ſapientem. Fortaſſe nõ dedignabitᷣ mãſuete atq; humiliter diſcere ſapientiſſimã religiõis noſtrę ueritatẽ.

IVSTINI

IVSTINI PHILOSOPHI ET MARTYRIS ADMONITORIVS GENTIVM LIBER, IOANNE FRANCISCO PICO, MIRANDVLAE DOMINO, INTERPRETE.

ADmonitionis erga uos meæ, uiri gentiles, initium ſumens, deum deprecor, & mihi ea ſuppetere, quæ me deceat eloqui: & pariter uobis præſtari, ut à priore contentione ſoluti, & ab errore maiorum liberati, ea quæ profutura ſint in præſens deligatis: minime exiſtimantes quicquã uos illis contumeliæ irrogaturos, ſi quæ contraria ſunt ijs, quæ illi minus recte exiſtimarunt, ea uobis nunc utilia uidebuntur. Exacta nanq; rerum perſcrutatio, ea etiam ipſa, quæ ſæpenumero recte ſe habere uiſa ſunt, alia omnino quàm prius apparuerant oſtendit, quandoquidẽ ueritatem ipſam examinatio diligentior extorquet. Quoniã itaque nobis de uero dei cultu ſermo proponitur, quo nihil antiquius exiſtimatum ab ijs puto, qui tutò in primis uitam ducere curauerunt, iudicij illius formidine, quod poſt uitæ huius finem euenturũ eſt, quod'q; maiores noſtri, & legum poſitores, & Prophetæ diuinitus prædicarunt, ſed & qui ſapientes apud nos exiſtimati: Neq; poëtæ duntaxat, uerumetiã Philoſophi quos ueram diuinam'q; ſententiam noſſe cenſuiſtis. Ante omnia mihi uidetur operæpretiũ, ut noſtros ueſtros'q; diuini cultus præceptores examinemus, quinam, & quot, quibùsue orti temporibus: ut qui ex progenitoribus ſuis religionem falſi nominis perceperunt, nunc ſaltem reſipiſcentes à uetere illo errore liberentur. Sed enĩ clare dilucide'q; oſtenſuri ſumus, nos ipſos eam, quæ ſecundum eſt, patrum noſtrorum religionem ſecutos. Quos nam igitur, uiri gentiles, ueſtræ religionis magiſtros eſſe dicitis? Poëtás ne? Atqui nil uobis proderit apud uiros poëtarum gnaros hoc ipſum effudiſſe: Norunt enim deorum generationem ab illis ſupra quàm dici poſſit, deridicule conſtitutam, quemadmodum licet ab Homero nobis diſcere, primo apud uos & præcellentiſſimo poëtarum: quippe qui dixerit generationem deorum ex aqua principium habuiſſe. Ita enim ſcripſit:

Poëtarum de dijs opiniones.

Oceanum diuum geneſim, Thetym'q; parentem.

Eſt præterea meminiſſe operæpretium, quæ de eo loquatur, quem illi deorum primum autumant, & quem ſæpenumero nuncupant hominum'q; deûm'q; parentẽ. Siquidem inquit:

Iuppiter humani diſpenſat munera belli.

Ipſum quoq; non belli ſolum in exercitu diſpenſatorem, ſed eius etiam criminis, quod in Troianos filia ipſius periurio commiſit, cauſam fuiſſe commemorat. Hunc ipſum & amore captum, & affectũ moleſtia, & plorantem, & à dijs alijs inſidias paſſum Homerus idem introducit, & aliquando ſuper ſuo ipſius filio talia conquerentem:

Hei mihi, quandoquidem charum Sarpedona cogunt
Fata Menœciadę forti ſuccumbere dextræ.

Et aliquando pro Hectore:

O dij cura coquit, oculis dum mœnia circum
Errantem uideo, ſequitur comminus hoſtis.

Quæ uero de alijs loquatur dijs, cum inſidias in Iouem moliti ſunt, nouerũt hij qui in eiuſmodi uerſus inciderunt.

Quondam cœlicolæ uinclis uincire tonantem
Conſtituunt, Iuno, Neptunus, & Attica Pallas.
Quod niſi terrores centum gemini Briarei
Ollis irruerent, ieciſſent uincula collo.

Sed & quæcunque de amatoria Iouis ipſius petulantia narrantur ab Homero opportunum eſt uobis ſuggerere ijſdem carminibus, quæ apud eum Iuppiter in Iunonem loquitur ad hanc ſententiam:

Non ita me domitum recolo mortalis amore,

Siue deæ nemini perfuſam pectore flammam
Non Ixioneæ flagrantem coniugis igne,
Acriſioneæ Danaës aut uuluera ſenſi,
Exarſi ſed nec Phœnicis membra puellæ
Alcmenæ, aut Semeles Dircæi ad mœnia Thebes:
Non me ſic Cereris, Latonæ ue impulit ardor,
Non quæ cura tui coniunx mihi deniq; ſedit.

Atqui arbitror conſentaneum, ut deinceps ad memorism reuocetis, quæ in Homerica *Vulnerati dij.* poëſi de alijs dijs, & quæ illi ab hominibus perpeſſi fuerint enarrentur. Martem nanq; & Venerem à Diomede uulneratos affirmat, aliorumq́; deorum affectus enumerat: Ita enim nobis à Dione filiam conſolante licet colligere, ad quam in bunc modum uerba facit:

Suſtine nata precor, quid enim tolerauimus omnes
Cœlicolæ alternos hominum mea nata dolores?
Gradiuum fortisq́; Ephialtes natus Alæo,
Atq; Othus pariter crudeli compede nectunt.
Trisq́; decemq́; iacit menſes conſtrictus in ære.
Et quondam Iuno dextram perfoſſa papillam eſt:
Amphitryoniadæ percuſſa tricuſpide telo.
Nec non ueloci percuſſus Pluto ſagitta,
Cum natus Iouis hic torua latus ægide tecti
Strauerat ad Pylios iactatum uulnere campos.
Tunc Iouis ad ſolium gemebundus, & inclyta Olympi
Tecta abijt, tergum pulſa affligante ſagitta.

Si autem ex sduerſo reliquorum pugnæ deorum meminiſſe conueniat, id uobis ueſter hic poëta ſuggeret dicens:

Tantus cœleſti rumor percrebuit aula,
Cum ſæua alterni ruerent in prælia diui.
Neptunum contra bellabat Phœbus Apollo,
Aduerſus Martem certabat Pallas Athenæ,
Iunoni obſtiterat bello Pharetrata Diana,
Latonam telis uolucer Cyllenius urget.

Hæc & ſimilia de dijs uos Homerus edocuit: nec Homerus modo, ſed etiam Heſiodus. Quapropter, ſi excellentiſſimis poëtarum fidem habetis, quibus deorum ueſtrorum genealogiæ conſcriptæ ſunt, neceſſe eſt uos aut eos tales exiſtimare, aut eoſdem credere omnino deos non eſſe. Quod ſi nec poëtis accedendum putatis, quoniam aſſeritis mendacia illis affingere licere: multaq́; eoa de dijs procul à ueritate fabulari, quoſnam alios diuini cultus præceptores haberi putatis? aut quo pacto illos eum ipſum didiciſſe exiſtimatis? fieri nanque minime poteſt, ut quæ tam magna ſunt tamq́; diuina, cognoſcantur ab ijs qui prius illa ipſa ab optime conſcijs non didicerint. Allaturi profecto eſtis ſapientes atque Philoſophos: ad eos enim tanquam ad munitiſſimum præſidium confugere conſueuiſtis, ubi quis poëtarum dogmata de dijs uobis ingeſſerit. Poſtquam igitur ab antiquioribus & primoribus decet exordiri, hinc initiuni ſumens, uniuſcuiuſq; ſententiam exponam, quæ ridiculoſior multo eſt, quàm theolo*Naturalis philoſophiæ parens Thales.* gia poëtarũ. Thales itaq; Mileſius, qui naturalem philoſophiã primus exorſus eſt, rerum omnium principium aquam eſſe definiuit: Quippe qui dixerit ex aqua produci omnia, & in aquam rurſus omnia reſolui. Poſt hunc Anaximander ex eadem Mileto profectus, infinitum eſſe rerum omniũ principiũ affirmauit: Iam enim ex eo omnia gigni, atq; in idem uniuerſa corrumpi. Tertius Anaximenes, & hic quoq; Mileſius, aëra principiũ dixit uni*Heraclitus.* uerſi, ex quo res fierent, & in quē eædem reſoluerent. Metapontinus Heraclitus uniuerſi*Anaxagoras.* tatis principiũ ignem eſſe affirmauit, & generari ex igne omnia, quę in ignē quoq; finiren*Archelaus.* tur. Anaxagoras Clazomenius rerum principia bomiomerias, id eſt ſimilares particulas eſſe dixit. Archelaus Apollodori ſilius Athenienſis, infinitũ aëra, & quæ illi adiacent raritatem, denſitatemq́; uniuerſi eſſe principium aſſerit, qui omnes à Thalete quadam ſucceſſione deducti, eam quam illi naturalem uocãt philpſophiã aggreſſi ſunt. Deinceps ue

luti

luti ex alio fonte Pythagoras Mniſarchi Samius numeros commenſurationesq́;, & quæ *Pythagoras.*
in ipſis ſunt harmonias, principia nuncupat, quæq́; ex utriſq; componuntur elementa.
Ad hæc & unitatem & ſine termino binarium. Epicurus Neocli filius Athenienſis, cor- *Epicurus.*
puſcula ratione ſpeculabilia rerum principia dicit eſſe, & ea quidem uacui expertia, inge-
nita & corrupta, tum nec frangi poſſe, neque ex partibus conflari. immutationi ſubiace-
re, proptereaq́; ratione ſpectabilia nuncupari. Empedocles Metoni Agrigentinus qua- *Empedocles.*
tuor elementa, ignem, aëra, aquam, terram: duasq́; principales poteſtates, amicitiam & li-
tem exiſtentium rerum principia commentus eſt, quarum altera quidem uniat, altera ue-
ro diſpertiat. Videte igitur, quænam eorum, qui apud uos ſapientes appellantur, confu-
ſio ſuborta ſit: eorum, inquam, quos præceptores religionis ueſtræ confitemini: Siquidē
hij rerum omnium aquam principium eſſe definiunt, ignem illi, alij alia ex hijs quæ ſupra
commemorata ſunt. Quibus in rebus probabiles quaſdam rationes adduxerũt, ut ſuum
dogma confirmarent, idq́; oſtenderent aliorum placitis eſſe præferendum. Hæc, inquam,
ab hijs tradita ſunt. Quomodo igitur, gentiles uiri, tutum fore putatis eis qui ſuæ conſu-
lunt ſaluti, ut arbitrentur ſe ab illis uerum dei cultum diſcere poſſe, qui ſibijpſis nunquam
perſuadere potuerũt, ne alternas ſeditiones exercerent, néue pugnantes contrariasq́; ſen
tentias afferrẽt? Verũenimuero, qui à primario illo uetuſtoq́; errore deſciſcere noluerint,
nequaquam ab hijs, quorum meminimus, ſed à celeberrimis, conſummataq́; uirtute Phi-
loſophis, Platone uidelicet & Ariſtotele, religionis normam ſe cepiſſe contendent: quos
uerum perſectumq́; dei cultum didiciſſe uolunt. Ego autem eos qui talia memorant, liben
ter in primis rogarim, unde nam edoctos illos affirment? Impoſſibile eſt enim, qui adeo
magna diuinaq́; à quibuſdam conſcijs non perceperint, eos aut illa noſſe ipſos, aut eadem
alios poſſe docere. Secundo loco & rectum & oportunum putamus, illorum examinare *De Deo.*
ſententias, quas utiq; nouerimus, ni alter alteri uidebitur aduerſa proferre. Quod ſi hos
ipſos minime inuicem conſentire deprehendemus, fore puto, ut eorum facile nobis igno
rantia dignoſcatur. Sed enim Plato, ac ſi cœlitus deſcendiſſet, & uniuerſa quæ in cœlis *Platonis de*
ſunt diligenter conſpexiſſet, ſupremum deum in ignea dicit eſſe ſubſtantia. Ariſtoteles *dijs ſententia.*
autem in libro ad Alexandrũ Macedonem, ſuæ ipſius philoſophiæ compendiariā quan-
dam ſententiā exponens, clare manifeſteq́; Platonis opinionem euellit, affirmans deum
in ignea ſubſtantia non contineri, ſed quintum quoddam & æthereum corpus tranſmu-
tationi minime obnoxium effingit, in quo deum repoſuit, nõ ut alij, quos, inquit, male ſen
tientes de deo ignea illum ſubſtantia collocaſſe. Deinceps ea, quam in Platonem effude-
rat, calumnia non cõtentus, Homerum quem ille iam à ſua republica tanquam mendacem
repulerat, tertium, ut inquit, eorum à ueritate ſimulachrorum imitatorem, in confirman-
dis ijs, quæ de æthereo corpore aſſeruerat, in teſtimonium uocat: Scripſit enim ſic: Igitur
& Homerus inquit:

Iupiter excepit nebulis & in æthere cœlum.

Cupiens Homeri teſtimonio fide dignam ſui ipſius opinionem oſtendere, ignarus ta-
men, quod ſi Homero utatur teſte, ut ſe uera dixiſſe demonſtret, multa eorũ quæ uera eſſe
arbitratus eſt, falſa apparebunt. Thales enim Mileſius, qui primus apud eos philoſophā *Thales Mile-*
di ſumpſit initium, occaſione de Homero ſumpta, ſuas de principijs opiniones commen *ſius aquā prin*
tus eſt. Ariſtotele nanq; dicente: deum & materiam rerum eſſe principia, apud eos omniū *cipium putat*
antiquiſſimus Thales, uniuerſitatis principium in aquam refert, ex qua omnia generenť, *rerum.*
& in quam uniuerſa procumbant: coniectatus in primis, quod animalium omnium ſemi-
narium principium humidum eſt, deinceps, quod plantæ omnes humido aluntur, atq; fru
ctificant, eoq́; deſtitutæ protinus areſcunt. Sed hijs coniecturis non cõtentus, Homerum
tanquam idoneum cui fides habeatur, citat ita dicentem:

Oceanus geneſim qui cunctis omnibus affert.

Cur igitur Thales ita in illum iure non exclamat? Quam ob cauſam, ô Ariſtoteles, in
deſtruendis Platonis opinionibus accedis Homero tanquam ueridico, noſtram autem
impugnaturus ſententiam ueridicum nõ putas Homerũ? Quod item ueſtri iſti ualde ad-
mirabiles Philoſophi nihil inter ſe conſentientes appareant, alijs etiā in rebus, ex ijs quo- *Platonis ſen*
que dignoſci facillimũ eſt. Nam tria rerum principia Plato poſuit, deum, materiā, & ſpe- *tentia de prin*
ciem. *cipijs rerum.*

ciem. Deum quidem effectorem omnium: Materiem autem, quæ primæ rerum generationi ſubiaceat, & illi ipſi ut creet occaſionem ſubminiſtret: Speciem uero, uniuſcuiuſque faciundæ rei exemplar.

Ariſtoteles.

Ariſtoteles eius principij, quam idæam ſeu ſpeciem nuncupamus, nullo pacto meminit. Duo autem ſtatuit principia, deum & materiam. Plato rurſus in prima illa ſphæra ſuprema cœleſti, & à planeta quaſi dixeris inerrabili, primum deum & idæas collocat. Ariſtoteles uero poſt deum primarium non idæas, ſed intelligibiles quoſdam deos ipſe cõſtituit. At in hunc modum de rebus cœleſtibus alterne diſſentiũt, ut noſſe deceat illos, quorum notitiæ res quæ in promptu nobis ſunt, non patuerunt, de quibus inuicem ſibi aduerſantur contradicuntq́; eoſdem non uideri dignos fide, ut cœleſtia doceant.

Anima.

Quod autem nec eorum ſermo conueniat de anima humana re quidem præſentanea, ex hijs utique manifeſtum, quæ cum uterque de illa diſſeruere. Plato quidem tripartitam illam arbitratur, cuius altera portio rationalis habeatur, iraſcibilis altera, tertia concupiſcibilis. Ariſtoteles uero minus communem animam conſtituit: in quo ſcilicet corruptibiles particulæ comprehendantur: Sed id ſolum quod ratione capax eſt animam eſſe dicit. Atqui Plato animam omnem immortalem clara uoce teſtatur: Ariſtoteles autem ἐντελέχειαν illam nuncupans, non immortalem, ſed mortalem eſſe uoluit. Et ab illo quidem ſemper mobilis, ab Ariſtotele uero immobilis definitur, ut quæ omnem motionem ipſa præueniat. Quibus in rebus aduerſa pugnantiaq́; uiciſſim ſtatuere redarguuntur. Enimuero ſi quis diligenter peculiares eorum opiniones conſiderare uoluerit, inueniet utiq; illos in eiſdem ipſis non perſtitiſſe. Siquidem Plato tria interdum rerum principia cõſtituit, deum, materiam, idæas: interdum quatuor, adiecit enim animam uniuerſi. Et rurſus cum ingeneratam materiem dixiſſet, eandem poſtea generatam aſſeruit: Et cum proprium ideæ principium aſſignauiſſet, & per ſemet ſubſiſtere affirmauiſſet, mox illud in intelligibilibus poſuit. Cum item omne quod genitum eſt, corruptioni obnoxium antea dixiſſet, aliqua poſtea illorum dicit poſſe non ſolui, neq; corrumpi. Quid igitur cauſæ eſt, ut non ſolum ad alterutrum, ſed ad ſeipſos etiam tumultuentur, qui apud uos ſapientes exiſtimãtur? Ob id uidelicet euenit, quod ab eis, qui nouerant, diſcere poſthabentes, ſibimet perſuadere maluerunt, proprio humanoq́; cõſilio cœleſtia poſſe cognoſcere, qui nec ea quæ ſunt in terris potuerunt. Cur quæſo humanam animam ueſtrorum Philoſophorum alij in nobis, alij circa nos eſſe dixerunt? Et ſane neque in hoc ipſo conuenire ſatis curauerunt, ſed ueluti propriam ignorationem differenter partientes, de ipſa quoque anima tumultuari rixariq́; delegerunt.

De anima Philoſophorum pugna.

Eorum quippe nonnulli ignem dicunt eſſe animã, hij aërem, illi mentem, alij motionem, euaporationẽ alij, poteſtatem alij fluẽtem ex aſtris, alij autem motiuum numerum, alteri aquam generationis effectricem. Et ut generatim dicatur, inordinata quædam & male conſona apud eos inoleuit opinio. Hoc ſolo bonis iudicijs digna laude exiſtimata, quod alterutros errabundos, nec hærẽtes ueritati redarguere delegerunt. Poſtquam igitur fieri non poteſt, ut quicquam ueri cultus à ueſtris præceptoribus condiſcatis, cum ſatis idoneam ſuæ ignorantię fidem ob alternas rixas uobis effecerint, ſequens puto, ut maioribus noſtris accedatis, qui præceptoribus ueſtris lõge antiquiores ſunt, quiq́; de propria nihil phantaſia uos edocebunt, neque ab alterutris diuellentur, nec inuicem quicquam demolientur, ſed quam procul ab omni contentione, procul à rixa dei cognitionem ſuſcepere, eandem uobis inſinuabunt. Neque enim aut ipſa natura, aut humana intelligentia magna adeo atq; diuina hominibus cognouiſſe poſſibile eſt, uerũ ſuperne ſanctis hominibus demiſſo dono, quibus opus non fuit aut arte, aut ut litigioſéue diſſererent, ſed ſeipſos diuini ſpiritus operationi puros exhiberẽt, ut diuinũ illud cœlitus deſcendens plectrũ, quod uiris iuſtis tanq; citharæ cuiuſdã, aut lyræ inſtrumento utitur, cœleſtiũ & diuinorũ cognitionẽ uobis reuelet. Quapropter ueluti ex uno ore, unaq; lingua, & de deo, & de creatione mũdi, & de hominis formatione, & de humanæ animæ immotalitate, & de eo quod poſt hanc uitam futurũ eſt iudicio, deq; omnibus quorũ nobis cognitio neceſſaria eſt, conſequẽter, & interſe cõſentientes nos edocuerũt: quæ utique diuina dogmata diuerſis & locis & temporibus præbuerunt. Incipiam igitur à

Moſis antiquitas.

Moſe, qui apud nos eſt primus & legiſlator, & propheta, exponens primum tempora, quibus natus eſt, eorum etiam teſtimonijs utens, quos dignos exiſtimatis quibus fides habeatur. Neque enim ex diuinis ſolum, quæ apud nos habentur hiſtorijs, hoc ipſum demonſtrare

demonſtrare tentauerim, quandoquidem illis adhuc propter antiquum maiorum ueſtro-
rum errorem credere noluiſtis, ſed ex ueſtris & nihil à noſtra religione diſcordibus hiſto-
rijs: ut percipiatis, omnium ſiue hiſtoricorum, ſiue ſapientum, ſiue poëtarum, ſiue philo-
ſophorum, ſiue legum poſitorum, qui apud nos ſunt, primum noſtræ religionis magi-
ſtrum Moſen uetuſtiorem multo fuiſſe, ut gentilia nobis declarant monumenta. Tem-
poribus enim Ogigis & Inachi, quos pleriq; ueſtrorum terrigenas putauerunt, facta eſt
Moſis mentio ueluti ductoris & principis Iudaicæ nationis: eius namque Palemon in pri- *Palemon.*
mo græcæ hiſtoriæ meminit, & Appion Poſſidonij tum in libro aduerſus Hebræos, tum *Appion.*
in quarto hiſtoriarum, referens tempeſtate Inachi regis Argiuorum Amaſide in Ægyp- *Ptolemæus.*
to regnante, Iudæos quibus præerat Moſes defeciſſe, ijsq; Ptolemæus Mindeſius conſen- *Mindeſius.*
tit, qui res Aegyptias literarum monumentis commendauit: quiq; Athenienſium geſta *Hellanicus.*
conſcripſerunt, Hellanicus & Philocharus: qui res atticas ut Caſtor, & Tallus, & Po- *Philocharus.*
lyhiſtor Alexander: Amplius Ioſephus & Philon, qui Hebræorū hiſtorias chartis man- *Caſtor.*
dauère, Moſis tanquam antiquiſſimi, longeq; uetuſtiſſimi Iudæorum principis memine- *Tallus.*
runt. Hic igitur Ioſephus antiquitatem uetuſtatemq; hiſtoriæ ex ipſa etiam librorum in- *Alexander Polyhiſtor.*
ſcriptione monſtrandi cupidus, ipſam in hunc modum exorditur: Flauij Ioſephi iudaicæ
antiquitatis: ut qui uetuſtatem ipſam hiſtoriæ nomine Antiquitatis expreſſerit. Sed & *Ioſephus.*
Diodorus apud uos hiſtoricorum omnium probatiſſimus, qui bibliothecas compendio *Philo.*
concluſit, & triginta cōtinuos annos in Aſia atque Europa, ut ipſe ſcribit, ambienda con *Diodorus.*
ſumpſit, nec non plurima proprijs oculis hauſit, quadraginta ſuę hiſtorię libros reliquit:
Quorum primo cum retuliſſet, ſe à ſacerdotibus Aegyptijs didiciſſe antiquū primumq;
legislatorem fuiſſe Moſen, ita de eo ijs ipſis uerbis mentionem fecit. Poſt antiquam apud
Aegyptios uitæ cōſtitutionē, quam deorum, heroumq; temporibus fuiſſe fabulant̄, mul-
titudini dicunt perſuaſiſſe ſcriptis uti legibus, eiſdemq; gubernari Moſen, magno animo
uirum & probatiſſima uita celebratum. Idem paululum progreſſus, dum uellet antiquo- *Legislatores.*
rum legislatorum mentionem facere, primum citat Moſen, de quo hijs in hunc modum
uerbis ſcribit: Apud Iudæos quidem Moſen, quem uocant deum, ſiue ob admirabilem,
diuinamq; notionem, quam decernit hominum multitudini profuturam, ſiue ob excellen
tiam & poteſtatem, quibus uulgus ipſum ſuſceptæ legi libentius obſequitur. Secundum
inter legis poſitores Aegyptios Sauchnin fuiſſe commemorant, inſignem prudentia ui-
rum. Tertium Seſochoſin dicunt regem, qui non modo inter Aegyptios bellicis nego-
cijs præcelluerit, uerumetiam bellacem gentem legum poſitione frenauerit. Quartum
Bochorim ſtatuunt, & eundem regem, quem memoriæ prodiderunt & de modo regnan-
di, & de domeſtica diſpenſatione Aegyptijs præcepiſſe. Sextus dicitur Xerxis pater Da
rius Aegyptijs legibus addidiſſe. Hæc uiri gentiles de Moſis antiquitate literis manda
uère, qui alieni ſunt à noſtra religione, & ea ipſa ſe ab Aegyptijs ſacerdotibus didiciſſe re
tulerunt, apud quos non ſolum natus eſt Moſes, ſed etiam Aegyptia erudititione dignus *Moſes Aegyptia eruditione præditus.*
eſt habitus: A filia enim regis in filij locum aſcitus, proptereaq; multa diligentia enutri-
tus eſt: quemadmodum hiſtoriographorum ſapientiſſimi Ioſephus & Philon memoriæ
prodiderunt, qui & eius uitam, & geſta, & generis dignitatem cōſcribendam ſumpſerunt.
Hij ipſi Iudæorum acta monumentis referentes, Moſen Chaldæo genere memorant ori-
undum: Nam cum eius maiores graſſante fame ex Phœnicia in Aegyptum migraſſent,
ibi hominem natum affirmant, quem ob excellentem uirtutem honorare deus propoſue-
rit, & ſuo generi principem legislatorem ac exercitus ducem præfecerit: cum uidelicet po
pulum Hebræorum ex Aegypto in propriam regionem reuerti. Huic itaque uiro deus
imprimis diuinum atque propheticum in ſanctos uiros deſcendentes donum elargitus
eſt, & primum noſtræ religionis futurum magiſtrum præparauit. Inde & prophetas reli-
quos, qui eodem præditi fuerunt dono, & eadem quoque nos edocuerunt. Hos ipſi no-
ſtræ religionis præceptores fuiſſe dicimus, nihil à propria & humana mente, ſed ex col-
lato ſuperne dono nos erudientes. Vos autem ubi ex antiquo patrum ueſtrorum erro-
re opinamini ijs ipſis obedire non oportere, quoſnam magiſtros ueſtræ religionis di-
gnos fide promitis? Fieri profecto non poteſt, quod ſæpius diximus, ut qui à deo magna
atque diuina à ſcientibus non didicerint, aut ipſi ſcire, aut recte alios docere poſſint.
Sed ubi ſatis res Philoſophorum ueſtrorum ex ijs quæ ſupra narrauimus redarguimus,

tanquam omni ignorantia, omniq; nugacitate plenas, dimiſſis ipſis. ſicuti & poëtas prius dimiſeratis, ad oraculorum fallacias conuertimini: ita enim quoſdam narrantes audiuimus. Reliquum igitur putauerim, ut quæ à uobis prius acceperam, eadem uobis in præſentia referam. Dum enim quiſpiam, ut ipſi dicitis, ab oraculo percunctaretur, qui iam olim religioſi uiri extitiſſent, in hunc modum oraculum reſpondiſſe fatemini:

Oraculum de ueris cultoribus.

Qui per ſe genitum Hebræi coluere tonantem,
Chaldæiq; ſimul Sophiam diuinaq; norunt.

Moſes.

Quoniam igitur & ab oraculis ueſtris diſcere poſſe ueritatem putatis, & ex hiſtorijs pariter, quæ de Moſis uita conſcriptæ ſunt, ijſq; à noſtra religione alienis, cognouiſtis Moſen ex Hebræo & Chaldæo genere cum Prophetis reliquis oriundũ, nihil inopinabile exiſtimabitis, ſi uirum hunc ex pio genere oriundum, & uitam agitantẽ dignam pietate religioneq; maiorum, magno hoc dono deus honorare deſtinauerit, eundemq; Prophetarumq; omnium primum oſtenderit. Neceſſarium autem exiſtimo rationem haberi temporum, quibus ueſtri floruere Philoſophi, ut noſcatis eam, quæ uobis iſtos attulit, ætatem recentiorem & propinquam admodum eſſe: Sic enim Moſis antiquitatem facilius cognoueritis. Ne autem de temporibus diſſerens, pluribus argumentis uſus rem protrahere uidear, hinc puto mihi exordiendum eſſe:

Socrates. Plato. Ariſtoteles. Alexãder Magnus.

Socrates Platonis, Plato Ariſtotelis præceptor fuit. Hi autem Philippi & Alexandri Macedonis temporibus floruerunt, quemadmodum nobis Athenienſiũ rhetores plane teſtantur, præſertimq; Demoſthenis contra Philippum ſcriptæ orationes. Quod autem Ariſtoteles Alexandro dum regnaret cõuixerit, qui Alexandri ipſius geſta conſcripſerũt abunde manifeſtant. Facile ergo eſt undecunque colligere Moſis hiſtoriam, omni exotica hiſtoria longe antiquiorem.

Ante Olympiadas nihil in hiſtorijs exacte ſcriptum.

Minime nanque ignorare uos decet, nihil eſſe gentilibus hiſtorijs exacte mandatum ante Olympiadas, nec ullam antiquam extare conſcriptionem, quæ aut Gręcorum aut Barbarorum geſta ſignificet, ſola Prophetæ Moſis præceſſit hiſtoria, quam afflatione diuina hebræis literis ipſe præſcripſit:

Cadmus literarum inuentor.

Neque enim adhuc erant græcæ literæ, ſicuti earum præceptores literarum declarant, aſſerentes, Cadmum ipſas ex Phœnicia primum attuliſſe & Græciæ tradidiſſe. Et primus inter ueſtros philoſophos Plato teſtatur eas poſterius inuentas: quippe qui in Timæo ſcripſerit, Solonem inter ſapientes ſapientiſſimum ex Aegypto redeuntem, hæc ipſa Græciæ retuliſſe, quæ ipſe ab Aegyptio ſacerdote, nec ſane uetuſto, audiuerat ad ſe dicẽte: O Solon, Solon Græci ſemper pueri eſtis: Nec apud Gręcos ſenex quiſpiam. Et rurſus: Omnes, inquit, quod ad animas pertinet, iuuenes eſtis, neque antiquam ullam opinionem, aut quicquam longæui temporis in illis habetis, neſcitis autem multa ſecula mutis uobis peracta eſſe, ob id quod literis caruiſtis. Quapropter ſciri conuenit omnem hiſtoriam fuiſſe græcis exaratam literis, quæ poſterius inuentæ ſunt, quibus utique literarum elementis, ſi quis recte memorari uoluerit, omnem inueniet conſcriptionem memoriæ commendatam, ſiue antiquorum poëtarum, ſiue legislatorũ, ſiue philoſophorum aut rhetorum.

Alexandrina bibliotheca.

Et ab ijs pariter hiſtorijs quæ foris ſunt edocebitur, Ptolemæum Aegypti regem cum bibliothecam illam in Alexandria præparauiſſet, atque ut eam conſummaret undecunque libros conduxiſſet, certiorem deinde factum antiquam hiſtoriam hebraicis conſcriptam characteribus, ſumma diligentia aduerſari, cognoſcendorũ

LXX. interpretum conſonantia.

uoluminum cupiditate adductum, uiris LXX. ſapientibus, hebræam ſimul & græcam linguam edoctis, ab Hieroſolymis accerſitis, uolumina illa ut interpretarentur mandauiſſe. Vt autem ab omni perturbatione ſemoti citius interpretationis officio fungerentur, iuſſiſſe illis nõ in urbe, ſed ab ea procul ſeptem ſtadijs intra Pharum paruas exędificari domunculas, interpretum numero pares, unicuique ſcilicet ſuam, ut eorum unuſquiſq; priuatim demandatum munus exequeretur. Adſtantibus uero miniſtris præcepit, haberent quidem omnem in curandis illis diligentiam: prohiberent uero ne inuicem obſeruarentur, ut & intrepretatio exactior, & conſonantia ſimul comprehendi poſſet. Poſtquam autem cognouit LXX. uiros non ſolum eadem ſententia, ſed eiſdẽ etiam dictionibus uſos, & nec uerbo quidem alternam conſonantiã interrupiſſe: ſed eadem omnino, & de eiſdem ſimul ſcripſiſſe: ſtupefactus, ac conſtanter credens interpretationem diuina uirtute confectam, omni quidem honore dignos interpretes, tanquam dei amicos perpendẽs, multis donis affectos in patriam redire iuſſit: libros autem illos diuinos, ut decebat exiſtimans,

illic

illic repoſuit. Hæc uobis, gentiles uiri, non fabulæ, non fictæ hiſtoriæ inſtar attulimus, ſed quę Phari accolæ nobis tanquam patria nunciarunt, & quæ uidimus ipſi illa protulimus, qui in Alexandria cum eſſemus caſularũ ueſtigia in Pharo, ueluti reliquias cuſtodiri conſpeximus: quæ licet uobis ex alijs pleriſq; diſcere, & præcipuè à ſapientibus atq; probatis uiris, Philone atq; Ioſepho, qui rem hanc hiſtoriæ mandauere. Si quis autem eorum è numero, quibus contradicendi ſtudium in uſu eſt, contendat libros hoſce non ad nos, ſed ad Iudęos pertinere: propterea quod in ſynagogis eorum uſque ad præſens adſeruentur, affirmetq́; fruſtra nos religionis noſtrę cultum inde didiciſſe, ex eiſdem libris norit, eorũ doctrinam non illis ſed nobis conferre. Quod autem adhuc apud Iudæos cuſtodiantur, quæ noſtræ religioni uſui ſunt, diuinæ rebus noſtris conſulentis prudentiæ opus exiſtimamus, ne ſi eos ex eccleſia duntaxat promeremus, anſam maleuolis calumniandi præberemus: quæ illis uidelicet adimitur, cum ea ex Iudęorum ſynagoga proferimus. Quo fit ut ex ipſis quos illi cuſtodiunt libris, clare manifeſteq́; appareat, doctrinã illam à ſanctis hominibus literis traditam, ad nos ipſos pertinere. Eſt igitur operæpretiũ, gentiles uiri, ut futuris proſpicientes, & illud quod non modo noſtri, ſed etiam alienigenæ prædicarunt, iudicium contemplantes, imprudenti maiorũ ueſtrorum errori nõ aſſentiamini: nec ſi quid illi uobis tradiderunt aberrantes id uerum putetis: ſed in periculum formidandæ infelicitatis oculos figentes, diligenter quæratis & perſcrutemini, quæ monumẽtis mandata ſunt ab illis, quos ut ipſi dicitis, magiſtros habetis: Multa enim eos, quanq; inuitos, diuinã prouidentia hominibus conſulens, loqui de nobis coëgit: & maxime qui ad Aegyptum profecti, & à Moſe, & reliquis maioribus religionis emolumentum conſecuti ſunt. Neq; enĩ pleroſque ueſtrum latere puto, quos & Diodori, & aliorum docuit hiſtoria: quod & Orpheus uidelicet, & Homerus, & Solon, qui leges Athenienſibus ſcripſit: ſed & Pythagoras & Plato, & alij nonnulli in Aegypto fuere, qui ſimulac ab hiſtoria Moſis eruditi ſunt, illis ipſis contraria definiuere, quæ prius amplexati fuerant. Quæ enim poſtea primus, ut ita loquar, multi dei cultus ueſtri magiſter Orpheus, Muſæo filio, & reliquis legitimis auditoribus de uno & ſolo deo prædicarit, neceſſarium puto uobis ſuggeri: Ad hunc enim modum cecinit:

Iuſtinus caſularum LXX. interpretũ ueſtigia uidit.

Quos licet affabor, portis exclude prophanos,
Luciferę Phœbes Muſeæ aduerte propago,
Vera loquar, quæ nota prius, quæ in pectore dudum
Conſerta, æternæ non præſtant munera uitæ:
Diuino aſſideas uerbo, quod conſpice ſemper:
Quod mentis nauem flectat: tu ſcande per arctum,
Et ſolum ſpectato ducem, qui præſidet orbi.
Is per ſe genitus, ſolus qui cuncta creauit,
Omnibus aſſiſtens: nemo eſt qui hunc uiderit unquam
Mortalis, ſed cuncta procul cernuntur ab ipſo,
Atq; malum, unde bonum, miſeris mortalibus infert,
Et rigidum bellum, lachrymas, ſæuoſq́; dolores:
Nec quicquam eſt aliud, non magni regis alumnum,
Quem neq; conſpicio tectum caligine denſa,
Mortales oculi quoniam mortalibus inſunt,
Atq; Iouem penitus non poſſunt cernere regem
Hic ſiquidem firmum ſortitus in æthere cœlum eſt,
Aureus huic thronus eſt, pedibus iacet arida tellus,
Et dextra Oceani uelocis littora cingit.
Hunc metuunt celſi montes, hunc flumina, pontus. Et rurſus alibi dicit:
Iupiter & Pluto, Phœbus, Dionyſius unum eſt.
Sed cur bis loquimur? deus adſtat in omnibus unus. In iuſiurandis autem ſic:
Per cœlum iuro te, quod deus inclytus edit,
Perq; patris uocem primam, quam protulit ipſe.

Quam quidem uocem dei uerbum nuncupat, per quod & cœlum & terram, & creaturam condidit uniuerſam. ſicut nos docent diuinæ ſanctorum hominum prophetiæ. Quibus cum & ipſe nonnihil operæ apud Aegyptios impendiſſet, didicit dei uerbo uniuer-

ſam creaturam conditam eſſe. Quapropter ubi dixerat:

Perq; patris primam uocem quam protulit ipſe: adiecit hæc & coniunxit:
Hac & conſilijs mundum firmauerat omnem.

Quo in loco uocis nomenclatura more poëtico uerbum expreſſit. Hoc autem ita ſe habere declarat, quod paulo ante interceſſerat:

Diuino aſſideas uerbo, quod conſpice ſemper.

Necnon oportunū putauerim, ut memoriæ ſuccurrant, quæ de uno & ſolo deo priſca illa & ualde antiqua Sibylla ſuis uos oraculis edocuerit: cuius tanquam fatidicę & Plato, & Ariſtophanes, & alij plerių meminerunt, quæ quidem in hæc carmina uocem reſoluit:

Vnus enim deus eſt, ſolus, non editus, ingens,
Omnia conſpiciens, non uiſilis Induperator:
Quem moritura caro potis eſt comprendere nunquam. Deinde alicubi ſic:
Immortales enim calles defleximus ipſi,
Necnon inſulſe manufacta ſacrauimus, atque
Idola infectos hominum teſtantia mores. Et rurſus alio loco in hunc modum:
Felices illi in terris omnino futuri,
Qui ſummum coluere deum, & laudare priuſquam
Deguſtent quicquam, freti pietate, putarunt
Qui mutos lapides, qui templa, altaria bruto
Sanguine quadrupedum fœdata, refellere diſcunt,
Vnius inq; dei laudem procumbere norunt.

Hæc illa quidem Sibylla cecinit. Homerus autem abuſus poëtica licētia, cum opinionem Orphei de pluralitate deorum in primis imitatus fuiſſet, fabuloſa quidem pleraq; ex eorū multitudine meminit, ne Orphicę poëſi nō ſuccinere uideretur, quam adeo ſibi propoſuerat imitandam, ut ex primo ipſius poëſis carmine ſuam ad illam conuenientiam ſignificarit: Cum enim ita Orpheus in principio ſui poëmatis dixiſſet:

Iam frugiferæ Cereris dea pande canenti. Ille ita:
Iram Pelidæ rigidi dea pande canenti.

Innuit eos primi Iliados carminis errores quos notat etiam Euſtathius interpres.

Deligens ut mihi quidem apparet, ita exordiri, ut etiam à poëtici metri ratione decideret, ne primus uideretur deorū nominis meminiſſe. Paulo autem poſt & ſuam de uno deo opinionē aperte dilucideq; declarat, cum ex Phœnicis perſona ad Achillē quodā loco infit:

Nec ſi pollicitus deus ipſe auferre ſenectam,
Et mihi florentem circunfudiſſe iuuentam.

Ipſo enim pronomine deum uere exiſtentem expreſſit, & alibi quoque ex Vlyſſis perſona Græcorum multitudini loquitur:

Non plures numero, ſed princeps unicus eſto.

Verum huic quoq; bono contrarium malum opere ipſo declarare conſtituit, quando ex deorum multitudine, bella, lites, ſeditiones, alternas inſidias enarrauit. Quippe monarchiam ipſam inexpugnabilem eſſe cōtingit. Atq; hæc ab Homero deſumpta ſint. Quod ſi oportunum quoq; iudicaueritis, ut à ſcena quoq; de uno deo teſtimonia producamus, audite Sophoclem dicentem: Vnus reuera, unus eſt deus, qui terram ſtruxit & cœlum, qui maris nitentes undas, & uentorum minas mortales plurimi corde aberrantes, in animæ perniciem ſimulachra ſtruximus lignea, lapidea, uel auro tecta, uel elephāto: quibus feſtiuitates & ſacra fecimus, pie in hunc modum colere exiſtimantes. Hæc ita Sophocles. Pythagoras autem Mniſarchi, qui ſuæ dogmata philoſophiæ per myſtica ſymbola expoſuit, uti declarant hij, quibus eius uita conſcripta eſt, de uno deo ſenſiſſe uidetur ea, quæ digna ſua in Aegyptum profectione habeantur: Quippe cum rerum principiū unitatē conſtituerit, & hanc ipſam omnium bonorū cauſam exiſtimauerit, allegorice docuit, unum & ſolum eſſe deum. Hinc autem manifeſtum fiet, hæc ita ſe habere, quando & unitatem & unum non parum inuicem differre decreuit: Illam enim in intelligibilibus, hæc autem in numeris collocauit. Sin autem uos Pythagoræ ſententiam de uno deo clarius cognoſcendi cupido inceſſit, illam ipſam audire: ita enim ſe habet: Deus quidem unus eſt, neq; ut nonnulli ſuſpicantur, extra mundi ornatum, ſed in ipſo omnino eſt, atq; omnes uniuerſo in circulo generationes conſiderat. Annos omnes & ſecula temperat, poteſtates diſpenſat, & opifex omniū quæ in cœlo ſunt, principiū, illuminator, & pater omniū: cunctorum

Vnitas Pythagoræ.

præterea quæ in circulo ſunt mens, motus & uita. In hunc planè modũ Pythagoras. Præterea Plato, ut uiſum eſt, Moſis, aliorumq́; Prophetarum de uno deo demonſtraturus doctrinam, quam dum eſſet in Aegypto percepit, ſed ob ea nihilominus, quæ Socrati acciderant, ueritus ne in ſe Anytum quendam & Meletum excitaret, quibus apud Athenienſes accuſareſ, aſſeuerantibus eum iniuſte in deos agere, eos renuẽs quos ciuitas recepiſſet, metu uidelicet cicutę, uarium quendam, & tectum inuolucris ſermonẽ de dijs molitus eſt, quò eorum poſſet opinio ſtare, qui plures deos autumarent, eodemq́; pariter ijs aſſentiri, qui contraria illis arbitrarẽtur, ſicuti facile eſt deprehendere ex ijs quæ ſcripta reliquit. Cum eñ antea ſtatuiſſet, omne ꝗd factũ eſt oportere diſſolui, poſtea deos factos aſſeuerat. Cum item rerum omniũ principia deum & naturam eſſe uoluerit, neceſſariũ eſt utiq; eum affirmaturum, factos ex materia eſſe deos. Si autem de materia, ex qua malum quoq; proficiſci putauit, quales nam illos eſſe deos conueniret, qui de materia prodirent, ſapientibus conſiderandum reliquit. Propterea nanq; ingenitam materiã affirmauit, ne conſequio dici uideretur, deum mali effectorẽ: de ijs enim dijs qui creati erant à deo ita dixerat: Dei deorũ quorũ ego creator ſum: Eius uero dei q uere eſt, rectè meminiſſe uiſus eſt. Qui eñ audiuerat deum Moſi in Aegypto dixiſſe: Ego ſum exiſtẽs. Quando ſcilicet eũ deus ad Hebræos miſſurus eſſet, hinc intellexit nullum ſui peculiare nomen inſinuaſſe: neque enim deo proprium nomen aptari poteſt: quippe cum nomina ſubiectis rebus, quæ uaria & diuerſa ſint, declarãdis manifeſtandisq́; apponanẽ, deo autem neq; quiſquã fuit prior, qui nomen imponeret, neq; ipſe ſeipſum nominare oportere cõſtituit, unus & ſolus exiſtens, qui idem per ſuos Prophetas teſtatur inquiens: Ego primus, & ego poſtea, & præter me non eſt alius deus. Ob id igitur, ut ſupra dixi, proprij nominis alicuius deus non fecit mentionem, cum Moſen ad Hebręos deſtinaſſet, ſed ui cuiuſdam participij ſe unum & ſolum deum myſtice docuit: ego enim, inquit, ſum exiſtẽs: ex oppoſito uidelicet ſeipſum diſtinguens exiſtentem ab ijs qui non exiſtunt, ut qui prius decepti fuerant, agnoſcerent ſe non illis qui exiſtunt, ſed planè non exiſtentibus applicuiſſe. Quoniam autem deus norat primos homines antiquæ parentum deceptionis meminiſſe, quam humani generis oſor dæmon ludificandi gratia excogitauit: tum cum ita illos allocutus eſt: Si mihi credideritis, dei mandatum prætereuntes, eritis ſicut dij: eos enim nominauit deos qui nõ ſunt, ut qui alios eſſe deos putaſſent, & ſeipſos quoq; fieri poſſe deos exiſtimarent. Propterea Moſen affatus eſt: Ego ſum exiſtens: Vt per hoc participium, exiſtens, dei exiſtentis, & eorum qui non ſunt differentiam edoceret. Qui autem dæmoni decipienti homines crediderũt, auſiq́; propterea diuinis obaudire pręceptis, exierunt è paradiſo, deorum quidem nomenclaturæ memores, uerum non ſatis edocti, an dij alij præter unum deum inuenirentur. Neque enim erat æquum ut qui mandatum primum, alioqui obſeruatu facile, non cuſtodiſſent, erudirentur amplius, ſed potius ut iuſta pœna plecterentur. Vbi ergo de paradiſo expulſi, arbitratiq́; ſunt ob ſolam ſe inobedientiã eiectos: ignari alioqui id etiam fuiſſe in cauſa, quod eos qui non erant dij, deos eſſe crediderant, deorum nomen hominibus de ſe propagatis tradiderunt. Quo fit, ut prima iſthæc de dijs mendax phantaſia, à parentemendacij originem traxerit. Aduertens itaq; deus falſam de pluralitate deorũ opinionem, eamq́; ueluti peſtilentem quempiam animæ morbum tollere cupiens: primum quidem apparẽs Moſi, ad eum inquit: Ego ſum exiſtens: Oportebat enim, exiſtimo, eum qui futurus erat Hebræi generis princeps & imperator, exiſtentem deum ante omnia cognoſcere. Quapropter huic primo apparens, eo modo quo fieri poteſt ut homini deus appareat, ad eum inquit: Ego ſum exiſtens. Dein illum ad Hebræos deſtinaturus in hunc modum illis dicere imperat: Exiſtens miſit me ad uos. Hæc igitur Plato cum in Aegypto didiciſſet, mirificè ijs delectatus eſt, quæ de uno deo tradita fuerant: Moſis tamen mentionẽ facere ob id, quod unum ſolumq́; deum edocuerat, ſibi apud Athenienſes tutum non putauit, ueritus Areopagum. Id autem quod à Moſe bene ſcriptum perceperat, non tanquã illud ab eo didiciſſet, ſed ueluti propria afferens opinione, in Timæo, opere quidem elaborato & in quo theologiam tradere molitus eſt, idipſum de deo diſſeruit, quod & Moſes: Ita nanq; ſcribit. Eſt igitur ut mea fert opinio, diuidendum primo, quid eſt quod ſemper exiſtit, & generatione caret: & quid illud eſt, quod quanquam factum ſit, nondum tamen exiſtit. An non quæſo, gentiles uiri, conſpicuis mentibus unum hoc idemq́; uidetur,

Deo non eſt proprium nomen.

Deus exiſtens.

Adæ eiectio è paradiſo.

Plato abſtinuit à nomine Moſis.

Timæus Platonis.

ſolo dirempto articulo? Moſes enim, qui exiſtit, inquit: Plato uero, quod exiſtit. Quorū utrunque ſemper exiſtenti deo cōuenire manifeſtum apparet. Ipſe enim eſt qui ſolus ſem per exiſtit, generatione carens. Quid autem illud ſit ab eo quod ſemper exiſtit è regione diſtinctum, de quo ille ait factum quidem, nunquam exiſtens, exacte conſiderandum eſt. Inueniemus enim ipſum clare manifeſteq; dicentem, quod ingenitum eſt ſempiternum eſſe, genitos autem uel fabrefactos, ut ipſe de illis inquit: Dei deorum quorum ego creator, factos & pereuntes cenſebimus. Ita nanque dixit: Eſt igitur, ut opinor, diuidendum primo, quid eſt id quod abſque generatione ſemper exiſtit. Et quid illud quod factū eſt, nunquam autem exiſtens. Quod enim intellectu cum ratione comprehenſum eſt, id ſemper exiſtit: Quod autem opinione cum ſenſu rationali cogitabile eſt, id fieri & perire dixeris, eſſe uero nequaquam. Hęc Platonis uerba, quibus mens emota non eſt, factorū deorū abolitionem & perniciē prædicant. Huic aūt uobis neceſſariò mens adhibenda eſt, quod Opificem deum, non Creatorem nuncupat, inter quæ multū intereſt iuxta ipſius dogma Platonis: Creator enim nullo indigens alio, propria ui & poteſtate facit, quod faciendū eſt: Opifex autem opificij poteſtatem ex materia deſumens, quod faciendum eſt efficit.

Creator. Opifex.

Sed fortaſſe nonnulli, quibus mens non eſt à multorum deorum dogmate reſipiſcere, opificem ipſum ijs quos produxit dijs ita dixiſſe contendent: Quoniam eſtis geniti, immortales aut omnino indiſſolubiles eſſe non poteſtis: non ſoluemini autem, neque mortali, fato me ita uolente, ſubijciemini, maiorem & fortiorem multo nexum ſortiti. Hoc in loco Plato eos formidans, qui deorum pluralitatem amplexi ſunt, opificem ſuum ſibiipſi contraria loquentem introducit: qui enim prius dixerat, corruptioni obnoxium eſſe omne quod factum eſt, nunc aduerſa atque pugnantia eundem ipſum aſſeuerantem refert: non ſentiens nullo pacto ſe poſſe mendacij crimē effugere. Aut enim mentiebatur prius, cum affirmabat corruptibile eſſe omne quod factum erat: aut nunc in illis enuntiandis mentitur, quæ ſuperius à ſe dictis aduerſantur. Si enim omnino neceſſe, iuxta eam quam prius attulerat definitionem, omne quod factum eſt corrumpi, quo pacto dein concedit, quod neceſſariò nequit fieri, idipſum ut fiat euenire poſſe? Quamobrem uiſus eſt Plato incaſſum opifici ſuo in ijs quæ fieri non poſſunt, blandiri uoluiſſe, ut quos ſemel ob id quod ex materia facti eſſent corruptibiles futuros affirmarat, rurſum per ipſum indiſſolubiles, & corruptioni minime obnoxios annuntiaret: Atqui poteſtas materiæ, iuxta Platonis dogma, ingenita eſt, & ipſi opifici contemporanea & coæua: Quo fit ut conſentaneum ſit, eam ipſius uoluntati non aſſentiri: Ab illo enim qui non fecit, in illud quod factum non eſt, nulla uis atq; poteſtas. Quamobrem fieri nequit ut cogatur, utpote ab omni exteriori neceſſitate, ab omni peregrina iniuria libera. Ad hoc Plato cum reſpexiſſet, ita ſcriptum reliquit: Neceſſarium eſt, ne dicatur deum poſſe cogi. An uero à ſua republica propterea pepulit Homerum Plato, quod in legatione ad Achillem dixerat Phœnix:

Dei uertuntur & ipſi.

Hoc autem Homerus non de ipſo rege, & eo qui iuxta Platonem deorum opifex eſt, cecinit: ſed de nonnullis, quos multos eſſe Græci putauerunt, ut eſt nobis à Platone diſcere, ubi ait: Dei deorum. Vni autem primo deo aurea illa catena omnium imperium & poteſtatem Homerus attribuit, à cuius diuinitate cæteri tantum diſtarent dij, ut haberentur digni qui inter homines computarentur. Ab eodem Vlyſſes cōtra Hectorem ad Achillem loquens in hunc modum introducitur,

Ipſe homineſq; deoſq;, Ioui confiſus, honore
Indignos retur, tumida circunfluus ira.

Quo in loco mihi uidetur Homerus, cum eadem quæ Plato in Aegypto didiciſſet, extra controuerſiam hoc ipſum innuiſſe, ut deo, qui exiſtit, fretus, eos qui non exiſtunt plane negligeret. Ipſe nanq; poëta alibi ui alterius dictionis, pronominis ſcilicet, deum ſignificat, quod pronomen participio æquiualeat, quo deum Plato exiſtentem dicit: Quo loco ait, quid eſt ſemper exiſtens generatione priuatum: neque enim temere mihi dictum uidetur à Phœnice:

Nec ſi pollicitus deus ipſe auferre ſenectam,
Et mihi florentem circunfudiſſe iuuentam.

Hoc

Hoc enim pronomen, ipſe, exiſtentem re uera deum ſignificat. Idem quoq́ aſſeuerat oraculum, quod uobis de Chaldæis & Hebræis allatum eſt: Nam percunctante neſcio quo, qui nam forte uiri deum pure coluiſſent, ita reſpondiſſe illud aſſeueratis.

Qui per ſe gentium Hebræi coluere tonantem,
Chaldæiq́ ſimul ſophiam diuinaq́ norunt.

Quo pacto igitur Plato Homero iraſcitur, affirmanti conuerti deos? Siquidem Homerum illud utilitatis gratia dixiſſe, manifeſtũ eſt ex hijs quæ ibi dicuntur: Eorum enim proprium eſt, qui precibus & ſacrificijs dignum putant clementiam conſequi, ut pœnitentia afficiantur eorum quæ peccauerunt, & in poſterum ceſſent. Qui enim diuinitatem inconuertibilem exiſtimarent, nequaquam deligerent à criminibus quæ commiſerunt retrocedere: Quandoquidem ex pœnitentia nihil ſe utilitatis percepturos putarẽt. Qui fit ergo, ut Philoſophus Plato condemnet Homerũ poëtam, aſſerentem uertibiles eſſe deos, cum ipſe deorum opificem tam facile conuerſum introduxerit? ut interdum quidem mortales deos, interdũ uero immortales eoſdem affirmauerit? Nec de illis modo, ſed de materia, ex qua (ut inquit) neceſſariò producti ſunt dei, uaria loquatur, & aliquando ingenitam, aliquando genitam aſſeueret: Ignarus, quod in quibus Homerum accuſat, in illa ipſemet impegiſſe conuincitur, cum dicat tam facile deorum opificem conuerti: Tametſi Homerus de ipſo etiam deo contraria cecinerit: quippe qui eum ſcribat ita de ſeipſo dixiſſe:

Nec reuocare datur, nec falli, aut fine carere,
Cum capite annuero fient mandata tonantis.

Sed hæc quidem inuitus, ut putauerim, Plato, formidans illos, qui deorum pluralitatem uenerantur, aliena dijs uidetur narraſſe. Quæ uero & à Moſe, & à Prophetis de uno deo prædicta myſtice fuerant, ea edoctus efferenda putat, pium affectantibus cultum, quid ſentiat manifeſtans. *Plato è Moſe edoctus.* Eo nanque delectatus quod Moſes à deo ſuſceperat: Ego ſum exiſtens, breuem dictionem participio expreſſam, multa cura ſpeculandam recepit, cognouitq́ deum, cum ſuam Moſi æternitatem ſignificare uoluiſſet, dixiſſe: Ego ſum exiſtens. Quandoquidem hæc ſyllaba ὢν, id eſt exiſtens, non unum duntaxat, ſed tria innuit tempora, præteritum, præſens, atque futurum. Sic enim Plato ὢν, id eſt exiſtens, ad futurum retulit tempus: quippe qui dicat nondum exiſtẽtem. *ὄν.* Hoc autem quod dico, nondum, non in præteritum (ut nonnulli putant) ſed in futurum tempus referri debet, quod è prophanorum monumentis planè conſtat. Plato igitur quaſi cupiat neſcientibus enarrare, quæ myſtice atque occulte de æternitate dei per participium illud ὢν dicta fuerant, hijs maxime dictionibus utitur ſcribens: Deum etenim (quod eſt antiquum dogma) omnium principium, finem, & media continet. Quo in loco proculdubio legem Moſis antiquum dogma nuncupauit, à Moſis nomine abſtinens, cicutæ formidine: Vtpote qui nouerat ipſius uiri doctrinam Græcis inuiſam. *Moſes Græcis inuiſus.* Antiquitatis autem uerbo Moſen expreſſit, cuius legem & antiquam, & primam, tum ex Diodoro, tum ex reliquis hiſtorijs ſupra à nobis eſt demõſtratum: Quando eum Diodorus legislatorum primum fuiſſe commemorat, non repertis adhuc Gręcarum characteribus literarum, quibus illi in hiſtorijs conſcribendis uſi fuerunt. Admiretur autem nemo, ſi de æternitate dei commotus à Moſe Plato ita ſcripſit, quem inuenies poſt deum uere exiſtentem, myſtice quoque rerum cognitionem Prophetis acceptam retuliſſe. Nam in Timæo de nonnullis principijs cum diſputaret, ita diſſeruit: Ignis & aliorum corporum principium ſuppoſuimus, ita incedentes, ut neceſſariæ uiſum eſt rationi conuenire. Quæ autem in hijs principia ſunt, & deus, & quicunque iunctus eſt amicitia, ſuperne cognouerunt. Sed quosnam alios dei amicos, præter Moſen & reliquos Prophetas exiſtimat? In quorum prophetias cum incidiſſet, & illorum de iudicio ſententiam perdidiciſſet, in primo de Republica libro ita exclamauit, dicens: Poſtquam autem eum proceſſerit quiſpiam, ut proſpiciat ſibi moriendum eſſe, irruit in illum & timor, & cura rerum earum, quas antea non timuerat. Nanque ob ea quæ de inferis prædicantur, in quibus iniuſti homines pœnas luant, ueretur ſe illic affligendum: Et quæ ſibi fabuloſa olim & ridicula uidebantur, tunc euertunt concutiuntq́ animum ne uera illa ſint, expaueſcentem: hic idem uel ſenectæ debilitate, uel quia ijs quæ illic geruntur propior eſt, illa ipſa magis perſpicit: Quo fit ut ſuſpicione & pauore repleatur, necnon ſecum ratiocinetur atque conſideret, num iniuſte quempiam affecerit. Tum

ſi qua anteactæ uitæ crimina menti ſe ingeſſerint, ueluti pueri cum de ſomno ſubito expergeſiunt, formidat, & ſpe mala uitam ducit: Si enimuero nil mali in ſeipſo conſpexerit,

Dulcem uitam agũt ſoli boni.

Dulcis ſpes ſemper adhæret,
Atq; ſenum nutrix bona,

ut ait Pindarus. Comiter nanq; Socrates ille inquit eum qui iuſtus & ſanctus eſt, dulcem uitam ipſorum perducere. Quo ſpes altrix ſenectutis dulce cor ſubleuet, quæ uerſatilem mortalium mentem maxime gubernat. Hæc ille in primo ſuæ Reipublicæ libro. In decimo uero clare manifeſteq; poſuit, quæ à Prophetis de iudicio didicerat, ſed ob Gentium pauorem non tanquã ab eis edoctus, eruditus autem ab aliquo, qui (ut ſibi fingere libuit) ſurrexiſſet in bello, quiq; duodecimo tumulari die cum deberet ur, pyræ impoſitus reuixiſſet, & quæ in inferno gererentur enarraſſet, uerbis autem iſtis ſcriptum reliquit: Adſtitiſſe alicui, qui à ſocio interrogaretur, ubi magnus ille Arideus eſſet. Hic autem Arideus

Arideus. cuiuſdam urbis Pamphiliæ tyrannidem uſurpauerat, patre ſene, & fratre natu maiore trucidatis. Alia quoq; multa ſcelera, ut ferebatur, commiſerat. Reſpondiſſe uero illum, non ueniſſe aut uenturum eſſe Arideum, & ijs uerbis adiecit: metuenda ſpectacula contemplati ſumus, cum prope os in eo eſſemus ut reuerteremur, pateremurq; plurima, tum illum repente uidimus tyrannis plurimis permixtum. Erant & priuati ſimul, qui facinora enormia commiſiſſent, qui dum redire conarentur, os illud non patiebatur, ſed mugiebat, quoties eorum quiſpiã qui uenia indignus, ſemet flagitijs refarſiſſet, regredi moliretur, priuſquam debitas pœnas dediſſet. Inibi quoque adſtiterant uiri truces, aſpectu ignei, qui eoſdem obſeruato ſigno comprehenſos ducebant. Arideum autem, & qui ſimul erant capite, pedibus, manibusq; truncatos, decorticatosq;, ac ſuper tribulis reuolutos, iuxta uiam diuerſos pertrahebant, ac ſpectantibus ſignificabant, quorum id cauſa fieret, quodq; in tartarum proijciendi raptabãtur. Inter omnes uero timores, quos eſſent perpeſſi (quanq; hij eſſent & magni & plurimi) is, inquit, excellebat, qui de oris illius mugitu inſerebatur, cum ſurſum remearent: contra eo ſilente nil ipſos pati regredientes memorabat. Huiuſcemodi pœnas & flagella eſſe, atq; ijs oppoſita præmia narrabat. Qua in re mihi uidetur Plato non ſolum de iudicio ſententiam à Prophetis didiciſſe, ſed eam quoque quæ de reſurrectione eſt à Gentibus minime credita. In eo enim, quod affirmauit animam unà cum corpore iudicari, nil aliud inſinuauit, quàm ſententiæ de reſurrectione adſtipularet. Qui enim fieri potuit, ut Arideus & cæteri, qui corpus, cui caput & manus & pellis ineſt, reliquerant ſuper terram, tanta in inferno flagella ſuſtinerent: Neque enim manus, aut pedes, pellemue habere animam cõfitebuntur. Sed cum in Aegypto in Prophetarum libros incidiſſet, & dogmata de reſurrectione corporum admiſiſſet, docuit animam ipſam cum corpore iudicari. Nec Plato modo, uerum etiam Homerus apud Aegyptios hæc edoctus Tityon pariter expẽdere pœnas aſſeuerauit: Ita enim in eius Necyomantia Alcinoo Vlyſſes enarrat:

Tityus. Vidimus & Tityum celebrem Telluris alumnum,
Siſyphus. Expanſumq; nouem corpus per iugera, cuius
Tantalus. Vtrinq; aſſidens contundit uiſcera uultur.

Quæ non certe ad animam, ſed ad corpus referri debent. Eodem modo & Siſyphum & Tantalum in corpore pœnas pati narrauit. Quod autem in Aegypto diuerſatus Homerus fuerit, & multa ex ijs quæ ibi didicerit, ad ſuã poëſim ipſe cõuerterit, ſatis edocet Diodorus hiſtoricorum celebratiſſimus, qui aſſerit illum in Aegyptum profectum didiciſſe, quod poculum illud, cui Nepenthes nomen fecit, iræ malorumq; omniũ obliuionem afferens, accepiſſet Helena à Polydamna uxore Theonis, & in Spartam deuexiſſet, eodem pharmaco prodit Homerus uſam Helenam, Menelai planctum ſedaſſe coram Telemacho ſuſcitatum. Idem ex Aegyptiorum hiſtoria Veneri cognomentum indidit Aureæ:

Venus aurea. Nouerat enim in Aegypto Veneris aureæ Lucum appellatum, & aureæ pariter Veneris pucrum nuncupatum. Quod ſi quiſpiam noſſe aueat, cuius nam gratia iſthæc nunc ad memoriam reuocarimus, id propterea feciſſe nos diſcat, ut oſtenderemus poëtã ipſum, multa ex diuina patrum noſtrorum hiſtoria in ſuam poëſim tranſtuliſſe, atq; in primis, creati mundi principium à Moſe celebratum: ita enim ſcripſit Moſes: In principio creauit deus

coelum

cœlum & terram, deinde ſolem, & lunam, & ſtellas. Hæc in Aegypto didicit Homerus, & ijs quæ de mundi geneſi ſcripta erant admodum oblectatus, Vulcanum introduxit in Achillis ſcuto ceu quandam mundi geneſeos imaginem deliniaſſe: Ita enim ſcripſit:

Homerus poëſim ſuam Aegyptiacis diſciplinis decorauit.

Hic etenim ignipotens ſtruxit, maria, æthera, terras,
Ardentem ſolem, plenæ quoque lumina lunæ,
Atque coronatum ſignis fulgentibus orbem.

Alcinoi hortus

Sed & paradiſi quoque terreſtris imaginem in horto Alcinoi ueluti adſeruatam effinxit, quem ſemper floridum, & plenũ fructibus, ſimilitudine quadã oſtendit, atque in hunc modum ſcripſit:

Hic nemora emittunt procero è ſtipite flores,
Punicei fructus, & olentia mala, pyrique,
Et dulces ficus, & blandæ germina oliuæ,
Queis neque deperijt fructus, nec deſinit unquam:
Non æſtas hiemesque nocent: uerum aura Fauoni
Perpetuum ſpirans, hos profert, deijcit illos,
Atque pyrum ueteri, ſic pomo poma ſeneſcunt,
Atque recens paſſis ſuperaduenit uua racemis.
Ficubus adduntur ficus, & uinea diues
Frugiferum teneris germen radicibus effert.
Huic ſoboles Phœbi radijs contacta caleſcit.
Hanc manibus carpunt, ex illis muſta tepeſcunt:
Illi deciduus flos, huic matura propinquat
Aetas, ut patulis refluat uindemia labris.

Cur nõ uerba iſthæc claram & manifeſtam eorum, quæ à primo Propheta Moſe de paradiſo dicta fuerant, imitationem oſtendunt? Si quis uero turris ædificationem contemplari uoluerit, cuius ſtructura tempeſtatis illius homines aditum ſibi in cœlum parare poſſe putauerunt, certior utique fiet & hanc ipſam per Othum & Ephialtem allegoria quadam Poëtam imitatum: De illis enim ita cecinit:

Hij ſiquidem bellum decernunt impetu magno
Cœlicolis Oſſam ſtatuunt præponere Olympo,
Et folijs tremulum componere Pelion Oſſæ,
Terreſtris celſum ut reſeraret ſemita cœlum.

Similiter quoque de humani generis hoſte de cœlis proiecto, quem diuinæ ſcripturę diabolum nuncupant (id enim nomenclaturæ à prima in hominis calumnia ſortitus eſt) ſi quis exacte conſiderauerit, inueniet à Poëta mentionẽ factam: non quod eum proprio diaboli ſignarit nomine, ſed ex peſſima illius operatione cognomẽ indiderit: Quippe qui ἄτην, hoc eſt damnum appellauerit, idque de cœlo ab ipſorum deo detruſum aſſeruerit. Et tanquam exacte memor uerborũ, quæ de illo protulit Eſaias Propheta, ita in ſua poëſi ſcriptum reliquit:

Diaboli nomẽ unde.

Actutum comptis damnum cepiſſe capillis
Dicitur iratus, ſtabilem iuratus Auernum:
Nunquam ſtelligeros rediturum rurſus in axes,
Sic fatus, celſo Damnum detruſit Olympo.

Atqui & Plato poſt deum atque materiam tertij ponendi principij, quod ſpeciem dixit, nõ aliunde quàm à Moſe ſumpſiſſe occaſionem uidetur. Nanque ſpeciei nomen ex Moſi uerbis percepit: minime tamen edoctus ab ijs qui nouerant: nihil enim eorum quæ à Moſe dicta ſunt, abſque ſpeculatione myſtica clare cognoſci unquã poteſt. Scripſerat nimirũ Moſes ueluti ex perſona dei ad ſe de tabernaculo loquentis: Sic autem facias mihi ſecundum omnia, quæ in monte monſtrauero, exemplar tabernaculi. Atque iterum: Et conſtitues tabernaculum ſecundum exemplar omnium partium eius. Et rurſum paulo poſt: Sic igitur facies ſecundum formam tibi in monte monſtratam. In hæc igitur incidens Plato, & non ea qua decebat contemplatione ſuſcipiens, autumauit ſpeciem ſeparabile quiddam eſſe, & rei ſenſibili præexiſtere: quod & rerum quæ fiunt exemplar ſæpius appellauit. Quoniã uero de tabernaculo Moſis hoc litera ſignificat, ſecundũ ſpeciẽ quæ oſtenſa tibi eſt in

Ideæ Platonis ex Moſe.

monte,ſic illud efficies, & in terra,item in cœlo, & in homine, Iudificatus uidetur Plato,
ut horum ſcilicet ideas eſſe putauerit. Nanque ubi ſcripſerat Moſes: In principio creauit
deus cœlum & terram,&deinde ſubdiderat:Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita,
exiſtimauit hanc de qua loquit̃(terra autem erat) præexiſtentẽ terram dictam fuiſſe: quan
doquidem ita diſſeruit:Terra autem erat inuiſibilis & incõpoſita. Illa autem de qua ſcri-
ptum eſt : Fecit deus cœlum & terram: arbitratus eſt ipſam illum dicere terram,quæ à deo
iuxta præexiſtentẽ ſpeciem condita fuiſſet:Pari pacto & de condito cœlo putauit.Id nan
que quod creatũ fuit,cuiq; firmamenti nomen inditum eſt, ſenſibile factum opinatus eſt.
Pſal.113. Aliud autem eſſe intelligibile,de quo Propheta dicat: Cœlum cœli domino, terrã autem
dedit filijs hominum. Et ad hunc pariter modum arbitratur Plato de homine, cuius pri-
mo meminit Moſes. Dein poſt multa eorum quæ creata fuerunt,de hominis formatione
mentionem fecit,ita ſcribens:Et fecit deus hominem, puluerem accipiens de terra. Autu-
mauit igitur hominem, qui prius nominatus fuit, ei qui factus eſt præextitiſſe. Eum uero
quem de terra poſterius formaſſet, ad ſpeciei præexiſtentis inſtar fabricatum. Quod au-
tem de terra conditus homo ſit, ex antiqua diuinaq; hiſtoria nouit Homerus, ubi ſcribi-
tur:Terra es,& in terram reuerteris. Quapropter Hectoris corpus exanime terram mu-
tam nominauit: Alicubi enim ita loquitur aduerſus Achillem cadauer illius raptantem:
Muta terra eſt corpus demortui. Quid mutam laceras inſanis perfide terram?
Et rurſus Menelaum aliubi introducit dicentem, ijs qui non prompte acquieuerãt Hecto
ri ad ſingulare certamen prouocanti:

Frigida uos omnes tellus diſſoluat,& unda.

Ipſos utiq; in antiquam ex terra fabricationem reſoluens.In Aegypto iſtæc à ueteribus hi-
ſtorijs & Plato & Homerus edocti, ſuis elucubrationibus inſeruere. Sed unde nam quæ-
Currus Iouis. ſo didicit retulitq; Plato, alato curru Iouem per cœlum duci, quàm à Prophetarum hiſto-
rijs? Quibus nouit de Cherubinis ita memoriæ mandatum: Et à domo egreſſa eſt gloria
domini,& aſcendit ſuper Cherubim,& ſuſceperunt Cherubim alas ſuas,in quibus erant
rotæ,& gloria domini erant in ipſis deſuper. Hinc magniloquus ille Plato commotus au
dacia,multa in hæc uerba clamauit:Magnus quidem in cœlo Iuppiter alatum currum im-
pellit.Vnde nam iterum quæſo iſtæc deſumpſit ut ſcriberet,præterquàm à Moſe & à Pro-
phetis?& unde nam rurſus oblata illi eſt occaſio,deum in ignea eſſe ſubſtãtia aſſeueran-
3.Regum 19. di?Nonne à tertia Regum hiſtoria? ubi ſcriptum eſt:Non in ſpiritu dominus,& poſt ſpi-
ritum commotio:Non in commotione dominus,& poſt commotionem ignis: Non in ig
ne dominus, & poſt ignem uox auræ lenis. Sed illa quidem contemplatione digna ſunt,
& ſecundũ anagogen ab ijs qui addicti religioni ueræ ſunt examinanda. Plato uero cum
ab hac cõtemplatione longe abeſſet, ipſiſq; nihilominus Prophetarũ uerbis acceſſiſſet,
in ignea deum ſubſtantia collocauit. Quod ſi quis exacte etiam conſiderare uoluerit,de
eo dono quod ſanctis uiris diuinitus confertur, quodq; ſanctum ſpiritum ſacri Prophe-
tæ nuncupant, diſcet nimirũ ita à Platone eo in dialogo qui Memnon inſcribitur,alio quo
dam nomine prædicatum:ueritus enim in dei dono recolendo ſancti ſpiritus nomencla-
tura uti ne ſequi Prophetarum ſcilicet dogma uiſus,Gentiũ hoſtis euaderet. Idipſum pro
fecto deſcendere diuinitus confitetur,ei tamen non ſancti ſpiritus,ſed uirtutis appellatio
nem digne adſcribendam putauit. Sic nanq; ille ad Memnonẽ eo ipſo in dialogo, quo de
reminiſcentia diſputatur,cum multa prius de uirtute quæſiſſet, & utrum doctrina, exerci
tationéue compararet̃,an uero neq; huius neq; illius beneficio,ſed natura potius,aut alia
quapiam ratione in homines proficiſceret̃? demum hijs ipſis uerbis ita decreuit. Si autem
nos in præſentia tota ipſa diſputatione recte queſiuimus,affirmamus uirtutem ipſam neq;
natura,neq; doctrina,ſed diuino fato ijs,qui ea pollent ſine ratiocinatione congenitam.
Quæ ut exiſtimo,cum à Prophetis didiciſſet,in uirtutis nomen tranſtulit pari pacto,quẽ-
admodum Prophetæ ſacri unum eundemq; ſpiritum in ſeptem partiri dicũtur, ſic & ipſe-
met unam,& ipſam uirtutem quam nuncupat, eandem ſcribit in quatuor diuidi, nullo au
tem modo ſancti ſpiritus meminiſſe uolens, per allegoriam quampiam, quæ à Prophe-
tis dicta fuerant dilucide nunciauit. Ita nanque in calce dialogi ad Memnonem:ob hanc,
inquit, ratiocinationem ô Memnon,ſi quibus aduenit uirtus,diuino illa fato aduenire ui-
detur, hoc autem ex eo plane percipiemus, & quo nam modo illius compotes euadant
homines,cum prius aggrediemur, quidnam ſit illa uirtus ſecundum ſeipſam percunctari.

Videtis

Videtis ne quo pacto donum ſuperne deſcendens ſolum uirtutem nominet, & ad hæc dignum cenſeat inquiſitione: utrum illud idem uirtutis nomine, aut alio quopiam nuncupari deceat? utpote qui formidauerit aperte ſancti ſpiritus nomine uti, ne ſecutus uidelicet Prophetarum dogma uideretur. Vnde nam iterum edoctus Plato cognouit tempus cum cœlo factum eſſe? de quo ſcripſerat: Tempus cum cœlo factum eſt: ut quod unà facta eſſent, unà ſoluerentur, ſi unquam eorum ſolutio fieret. Nonne & hoc à diuina Moſis historia perdidicit? Nouit enim temporis generationē ex diebus, menſibus, & annis ſuæ principium conſtitutionis deſumpſiſſe. Quoniā igitur dies, quæ unà cum cœlo facta eſt, omni tempori principiū præſtitit, quandoquidē promulgauerat: & factus eſt dies unus. Hinc Plato omne tempus ex parte innuens, diem ipſum tempus appellat, ne ueluti Moſis aſſectator calumniam pateretur apud Athenienſes, ſi diei uidelicet mentionem feciſſe uiderec. Rurſus unde nam cœli diſſolutionem imaginatus eſt? nonne hoc ipſum à ſacris Prophetis proditum exiſtimauit? Quod ſi quiſpiam & de ſimulachris quoque dogmata ſcrutari uoluerit, unde nam uidelicet prodijt, ut qui primi deos ueſtros effinxerūt, eoſdem formas hominum habere putauerint? comperiet & hoc ipſum eos ab hiſtoria diuina traxiſſe, teſtāte Moſis ſcriptura: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Ita enim ſuos deos effingere cœperunt, ueluti diceretur, hominum formam deo ſimilem eſſe: autumantes de ſimili creari ſimile. Sed quamobrem nunc, uiri gentiles, horum mentionem feci? Vt cognoſcatis, fieri non poſſe, ut religionem ueram ab illis addiſcatis, qui ne in hijs quidem rebus quicquam ſynceri ex ſeipſis ſcribere potuerunt, in quibus à prophanis ſui generis hominibus collaudantur, quiq; certa ueluti allegoria ſuis lucubrationibus deprompſerunt ea, quæ à Moſe & reliquis Prophetis didicerunt. Tempus igitur, gentiles uiri, nunc expoſtulat, ut qui ab exoticis hiſtorijs didiciſtis, Moſen & reliquos Prophetas eorum omnium, qui apud uos ſapientes exiſtimati ſunt, multo fuiſſe uetuſtiores: recedatis ab antiquo maiorum errore, & diuinis Prophetarū hiſtorijs occurratis: cognituri ab eis uerum dei cultum, non artificioſi eloquij artibus, non perſuaſionum illecebris enuntiatum: hoc enim illorum proprium, quos obſuſcandæ ueritatis cupido perurget, ſed pure atque ſimpliciter, nominibus quoq; & uerbis, quęcunq; ſe obtulerunt utentur illi, & uobis ea proferēt, quæ ſanctus in eos deſcendens ſpiritus afflauerit, in eos refundenda, quibus mens eſt religionem ueram percipere. Pudorem itaq; omnē, uniuerſumq; errorem hominum, & imaginarium ſtrepitum, & tumorem propellite, quibus eximias putatis ineſſe delitias, ea quæ uobis ſunt profutura capeſſentes: Nulla enim aut uos ipſos, aut maiores ueſtros cōtumelia affeceritis, ſi nunc in contrariam illorum errori uiam uerti uolueritis, quos decens eſt nunc in inferno intempeſtiuam agentes præſentiam lamentari. Quod ſi fieri poſſet, ut quæ illic geruntē uobis exponerent, & quæ ſibi uita functis contigerunt, agnoſceretis è quantis uos malis eripere curarent. Nunc autem poſtquam fieri ad præſens non poteſt, ut uos aut illinc ab illis, aut hic ab hijs erudiamini, qui iactant ſe hanc falſi nominis philoſophiam colere: reliquum uobis eſt, ut eliminato progenitorum errore, ſacrorum uirorū prophetias amplectamini. A quibus minime uobis poſtulandanda eſt elocutionis gloria: neque enim in uerbis, uerū in operibus res noſtræ religionis uerſantur: ſed ea quærenda, quæ cauſæ nobis æternæ uitæ futura ſunt. Qui enim fruſtra nomē philoſophię perquiſiuerunt, ut ignari refelluntē, ſicut & ipſemet inuiti coguntur fateri, ob id quod non ſolum ſeditiones alternas exercuerunt, ſed ipſorūmet opiniones aliter alias expoſuerunt. Quod ſi philoſophię terminū in ueritatis inuentione poſuerunt, quomodo fiet, ut qui ueritatē ipſam aſſecuti non ſunt, philoſophiæ nomine digni cenſeantur? Quare ſi is, qui apud uos ſapientium ſapiētiſſimus Socrates, cui & oraculum ueſtrū, ut aſſeritis, adſtipulatē dicens: cunctorū hominū Socrates ſapientiſſimus: fatetur ſe nihil ſcire, quomodo hij qui inferiores ſunt cœleſtiū ſcientiam afferrent? Dicitur autē Socrates ob id ſapientiæ nomine honeſtatus, quod cæteri hominum cum ea ſcire ſe fingerent quæ ignorarent, ipſe non erubuerit nihil ſe ſcire fateri. Ita enim ait: Videbar autem uel hac de cauſa ſapientiſſimus eſſe, quoniam quæ neſcio eadem me puto neſcire. Nemo autem exiſtimet ironice Socratem ignorantiam ſimulaſſe: quoniam in diſputationibus id ſæpius agere conſueuerit: ultima nanq; dictio Apologiæ, quam edidit abiturus in carcerem, extra controuerſiā declarat uere illum & exacte ignorantiā profiteri uoluiſſe. Ad hunc enim modum inquit:

Plato à Prophetis multa hauſit.

Philoſophiæ profeſſio

Socrates ſe nihil ſcire fatetur.

Ironia Socratis.

Sed

Sed iam hora eſt diſcedendi, mihi quidem morituro, uobis autem uicturis, utri aũt noſtrũ ad optabilius negocium proficiſcanẽ, ignotum eſt omnibus præterq́; deo. Hanc nimirũ extremã uocem in Areopago ſundens Socrates, ueſtigia torſit ad carcerẽ, rerũ apud nos occultarũ cognitionẽ in ſolum referens deum. Poſteriores uero, qui ne terreſtria quidem noſſe potuerunt, quæ in cœlo ſunt ac ſi uidiſſenr, ſcire ne profitebuntur. Ariſtoteles itaq́; perſpicacius Platone cœleſtia contemplatus, non ut ille in ignea ſubſtantia deum conſtituit, ſed in æthereo quinto elemẽto eum eſſe decreuit: dignum eſſe arbitratus, ut ſibi fides ob probatiſſimum elocutionis genus haberetur, nihilominus Euripi naturam, dum moraretur in Chalcide, cum percipere non potuiſſet, uiribus ob uerecundiam pudoremq́; deſtitutus exceſſit è uita. Nemo igitur ſapiens primam ſui ipſius ſalutem hanc eorum putet eloquentiam, ſed iuxtaueterẽ illam hiſtoriã auribus ceram obdens, ſuaue illud & perturbans incõmodum, ueluti Syrenum cantus effugiat. Illi enim quos memorauimus, eloquentiam ueluti eſcam præ ſe ferentes, à uera pietate multos abducere curauerũt, eum imitati qui auſus eſt deorum pluralitatem primos homines edocere: quibus uos non hærere, ſed ſacrorum uirorum propherijs accedere dignum cenſeo. Si qua uero uel deſidia, uel maiorum ſuperſtitio hactenus uos prohibuit, ne prophetijs ſanctorum uirorum audiretis, quibus facile diſceretis unum & ſolum eſſe deum, quę prima eſt religionis uerę cognitio: ſaltem Orpheo credite, qui prius uos deorum pluralitatem edocuit, mox perfectam & oportunam palinodiã cecinit, illa conſtituens quæ paulo ante ſcripſimus. Credite & reliquis, qui de uno deo eadem chartis retulere: diuinæ ſiquidem prouidentiæ, cõſulentis nobis, opus extitit, ut inuiti homines uera teſtatentur, quæ de uno deo prophetæ locuti fuerant, ut ab omnibus ſcilicet multideitatis, ut ita loquar, dogma refutatũ, occaſionẽ uobis ueræ cognitionis præberet. Quibus ut ex parte rectum dei cultum condiſcatis, facile præſtabitur ex antiqua Sibylla, inſpiratione quapiam per oracula uos edocẽte, quæ nimirum Prophetarũ doctrinæ proxima uidentur. Hanc autem ex Babylone profectã, & Beroſi illius qui Chaldaicam ſcripſit hiſtoriã, filiam fuiſſe aſſeuerant: quæ dum in quandã partem Campaniæ conceſſiſſet, ibi in urbe, cui nomen Cumis, oracula cecinit, quæ ſex paſſuũ milibus diſtat à Baijs: quo in loco calidæ balneæ frequentanẽ. Vidimus ipſi cũ in urbe fuiſſemus, locum ubi maxima conſtructa erat baſilica, ex uno lapide perpolita, opus quidẽ maximum, & omni dignũ admiratione, illic eam oracula fudiſſe affirmant, qui hæc à maioribus ſuis ueluti patria ſuſceperunt. Oſtendebant aũt nobis in medio baſilicæ uaſa tria, ex eodem lapide fabrefacta, quibus aqua repletis lauaretur, & accepta ſtola in penitiſſimã eiuſdẽ baſilicæ partem eodem perpolito lapide ædificatã procederet: cuius in meditullio tribunal altum, thronumq́; conſcenderet, & inde redderet oracula. Huius autem Sibyllę ueluti fatidicæ cum multi alij, tum Plato meminit in Phædro: qui mihi uideẽ cum in huius incidiſſet oracula, fatidicos diuinos exiſtimaſſe: Quippe q̃ ea uiderit opere impleta, quæ ipſa lõge antea prædixiſſet. Quapropter in dialogo, qui Mẽnon inſcribiẽ, admiratus oraculorũ cantores, hiſce uerbis eos laudauit. Ita eñ ſcripſit: Recte itaq́; eos, quos fatidicos nunc dicimus, diuinos uocauerimus: neq́; eñ hos fruſtra diuinos appellamus, & diuinare inſpiratos, & deo poſſeſſos, cum & magna & multa uere prænuntiant, ignari eorum quæ proferunt: Clare manifeſteq́; ad Sibyllæ reſpexit oracula. Neq́; enim illa ueluti poëtæ faciunt, caſtigandi & poliendi quę ſcripſiſſet poteſtatem habuit metricæ diligentiæ debitã ſed afflationis tempore, quę ad prędictionẽ ſpectabant, edebat, qua ceſſante eorum pariter memoria ceſſabat. Et hoc fuit in cauſa, ut Sibyllinorũ uerſuum menſura cuſtodita nõ fuerit: Ipſi enim dum Cumis eſſemus, id ipſum didicimus ab ijs, qui hæc enarrauerant, qui & oſtenderunt ubi oracula cecinifſet, & Lenticulam pariter ex ære fabrefactam, ubi reliquiæ illius adſeruarentur. Inter alia uero plurima hoc retulerunt, quod à maioribus ſcilicet audiuerant, eos qui oracula excipiebant, plurimum ineruditos, à metri ratione multis in locis exorbitaſſe, hancq́; aſſignant cauſam, cur multi illius uerſus menſura debita careant: tum uidelicet quod ipſo afflatu deſtituta non recordaretur Sibylla, quæ prius effuderat, tum quod notarij ob inſcitiam, ruditatemq́; à metri ratione exciderent. Eapropter Platonem Sibyllæ oracula contemplatum, de fatidicis illud protuliſſe conſtat, cum & magna & multa prænuntiat eorum, quæ loquuntur nihil gnari eorum. Enimuero, uiri gentiles, quoniam non in poëticis menſuris res ueræ pietatis conſiſtit, neque in ea quæ à

Ariſtoteli Euripus mortis cauſa fuit.

Orpheus.

Sibylla Cumana Beroſi filia.

Baſilica Cumana ex uno lapide.

Fatidici.

Carmina Sibyllina.

nobis probatur eruditione, poſthabentes & orationis & metri diligentiam, eis quæ pro-
tulit, ſine cõtentione adhærentes, cognoſcite quot nobis cauſa bonorũ extiterit, cum ma
nifeſte & lucide ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti aduentum prædicauerit: Qui cum dei uerbũ
incircunſcriptum eſſet poteſtate, aſſumpſit hominẽ ſecundũ imaginem dei & ſimilitudinẽ
afformatum, & antiquorum patrum nobis religionem ſuggeſſit, quam cum hij, qui ab illis
propagati ſunt reliquiſſent, inſidioſi dæmonis doctrina decepti, ad eorum quidij nõ ſunt
cultum declinauerũt. Si quis uero nos pauor perturbat, ut fidei de hominis afformatione
non auſcultetis, hijs aſſentiamini, quibus adhuc exiſtimatis adhærendum eſſe. Cognoſci
te tandem quod apud uos eſt oraculum, dignum cuidam exiſtimatũ, quod pro hymno dei
omnipotentis haberetur, cuius in medio ita poſitum eſt:

Quem primum finxit hominem, uocitauit Adamum.

Et hunc ipſum hymnum apud pleroſq; ſcimus extare, qui nobis cogniti ſunt, ad eorum re
dargutionem, qui ueritati, cui omnes teſtimonium perhibent, nolunt accedere. Itaq; gen-
tiles uiri, ni mendacem falſorum deorum phantaſiam ſaluti ueſtrę pręponendam putatis,
aſſentimini, ut dixi, uetuſtæ iſti, antiquiſſimæq; Sibyllę, cuius uolumina toto terrarum or-
be adſeruari contingit, quæ ſuperne afflata oraculis uos erudiet, quod qui dicuntur dij nõ
ſunt. De ſaluatoris autẽ noſtri Ieſu Chriſti futuro aduentu, & de hijs omnibus, quæ is fa-
cturus eſt, manifeſte prænuntiat, quorum notitia uobis neceſſaria quædam præexercita-
tio futura eſt ſacrorũ prophetias uirorũ. Si quis uero putauerit ex antiquiſſimis illis, qui
Philoſophi nuncupantur, ſeſe de deo quippiam didiciſſe, Acmonem & Hermetẽ audiat,
illum quidem in ſuis lucubrationibus deum omnino abſconditum appellantem: Herme-
tem uero plane ac manifeſte pronuntiantẽ, deum intelligere arduum eſſe, eloqui uero illi
etiam qui intellexerit omnino impoſſibile. Vndecunq; igit̃ ſcire uos decet fieri non poſ-
ſe, ut ab hijs, quàm à ſolis Prophetis, qui nos diuina inſpiratione erudiũt, uel deum uel di-
uinam religionem perdiſcamus.

REVERENDO IN Chriſto patri, domino Ioanni, Abbati

in Heylſprun, domino & patrono ſuo, multum colendo,
Vincentius Obſopœus, Salutem.

DEdimus in lucem ſuperiori anno, Reuerende in Chriſto Pater Ioan-
nes &c. Patrone ornatiſſime, diui Marci heremitæ gnomas aliquot de
lege Spirituali, quas cum per multis doctis & ingenioſis hominibus
gratas fuiſſe animaduerterim, impulſus ſum eiuſdẽ farinæ etiam alias
aliquot pblicare: quo pleniore ſubinde obſequio & beneficio omnes
ſanæ doctrinæ amantes demererer. Viſum eſt ergo in præſentiarũ haſ-
ce ſancti Maximi quatuor dę charitate Centurias in publicum ædere.
Libellus eſt de ipſo ſtatim titulo acceptus & plauſibilis, alteram Chri-
ſtianæ doctrinæ partem complectens, imo totam legem & Prophetas, ex duobus charita
tis præceptis dependentes. Nemo enim ita gentilis eſt & impius, atq; ab omni Chriſtiana
doctrina auerſus, ut mea coniectura fert, qui neſciat in fide & charitate omnẽ Chriſtiano
rum doctrinã ſitam & cõprehenſam eſſe. Qua de re hoc loco plura uerba facere, pręſentis
non eſt inſtituti, præſertim cum tot extent id ætatis à ſummis ingenijs de fide & charitate
libelli eruditiſſimi. Cæterum charitatem eſſe duplicem, dei & proximi, uel pueris leuiter
in Catechiſmo imbutis hoc tempore notum eſt. Has hoc libello uere Magnus ille Maxi-
mus (quẽ Gennadius inter uiros illuſtres cõmemorans, Taurienſis eccleſię epiſcopũ fuiſ-
ſe ſcribit, cuius etiam apud D. Hieronymũ inter ſcriptores eccleſiaſticos ſit mentio) omni
bus punctis ac numeris deſcripſit, nulla non charitatis officia perſequens, indicans etiã q
affectus, quę uitia, quę cupiditates eſſe ſoleãt obſtaculo, quo minus & deũ ex toto corde,
anima, uirtute, & proximũ, ut nos ipſos diligam⁹. Quapropter multus eſt in domãdis af-
fectib. contẽnendis tẽporalibus, unde crebra naſcit̃ pręceptorũ de charitate tranſgreſſio.

Multus eſt etiam in alijs quibuſpiam tradendis & ſcribendis, à charitate plane alienis & aproſdionyſis, nempe de Trinitate, de rerum diuinarum contemplationibus, ſed quæ cognita uiam ad charitatē ſternunt, hæc omnia prudens lector cum iudicio legendo iudicabit. Eſt ubi plus iuſto tribuat operibus, libero arbitrio, humanis uirtutibus, quæ tum demum uera & ſana cordato lectori credenda ſunt, cum à ſacris literis eadem non abhorrentia & diſcrepantia cōpererit. Nam ſanctorum Patrum ſcripta, etiam qualiumcunq; eatenus uera habēda ſunt, quatenus ad diuinæ ſcripturæ amuſſim exæquata ueritati diuinitus æditæ & inſpiratæ non reclamauerint. Omnipotentis dei uerbum omnium doctrinarum, Lydius lapis, quod aiunt, eſſe debet. Huius attritu & indice ſi quid non purū, purumq; aurum & argentū inuentum fuerit, adulterinum habeatur & inſyncerū, tantumq; illi tribuatur, quantum honoris humanum uerbum meretur. Hoc eſt, reputetur optimo dictum animo, modo teſtimoniorum fides, religio, & autoritas, quæ ſoli Chriſti uerbo debetur, in rebus ad conſcientiam pertinentibus, illi negetur. Ex his ergo omnibus qualicunq; ratione ſcriptis, quiſq; quod optimum eſt, quodq; ſibi ex uſu fore intelliget, excerpat, quibus aut ingenij cultum uberiorem faciat, aut ſuas contiones pleniores & ornatiores, imiteturq; apiculam è roſis & floribus multū & genere & colore, & odore, & uirtute diuerſiſſimis relicto ueneno mella ſublegentem. Multa pręclare docet, pleraq; ſcripturę loca pulcherrime explicat, de quibus omnibus lectoris eſto iudicium. Habet hic linguæ Græcæ ſtudioſus, quod cum fructu non mediocri poteſt lęgere, & hæc cauſa fuit, quæ mihi fere perpetua eſt, cur hunc libellum & Græcè & Latinè inuulgandum duxerim. Eſt qui Græca amat, eſt rurſus qui Latina deſyderat. Quod ergo extemporali meæ uerſioni deerit, hoc penſabit Græci ſermonis & exemplaris elegantia: meæ tenuitatis mihi ſum conſcius, neq; eñ Græcas literas Athenis aut Rhodi, aut in Creta, aut in Italia, ſed in media Germania hauſimus, idq; mutis magiſtris potiſſimū, nō ſine ſummo labore atq; uigilijs, maxima oppreſſi paupertate atq; inopia, ut ſemp res anguſta domi uirtuti meæ obſtitit. Dabit ergo candidus lector nobis benigne ueniam, ſi quibus in locis nos dormitantes ſenſerit, nam omnia iſta ſubito & ex tempore ac pene uerbū uerbo interpretati ſumus. Deerat ad accuratiorem cōmentationem & tempus & otium: quod omne ſibi & publica & priuata ſchola & res domeſticę odioſæ interpellatrices uendicant. Sed enim cum has de charitate Centurias publicare deliberatum & conſtitutum haberem, cogitaremq; quem meorum patronorum & amicorum hoc libello potiſſimū boneſtarē, tua paternitas primum mihi, quam dignam hoc mutuæ inter nos charitatis pignore iudicaui. Cui enim aptiori hoc munus offerri poſſit de charitate, quā ei qui omnes charitatis numeros implere ſoleat: quippe quē & charum omnes habeant, quiq; uiciſſim omnes ex animo charitate complectatur? Refriguit apud multos hoc extremo ſeculo charitas, plurimi ſunt apud quos ne ſcintilla quidē charitatis reſideat aut reluceat, cum tamen ſine fine de charitate garriant. Eius apud te ſolum domicilium conſtitutum uideo, ſicut etiam aliarum uirtutū omnium manſionem certiſſimam. Nihil faſtus & tumoris tibi adiecit iſtius dignitatis ſublimitas, quæ alijs fere omnibus criſtas erigit, nec te cōiecit ad otium & ignauas delitias prælatura: neq; enim minori fide & diligentia etiamnum Chriſti ouiculas doctrina euangelica paſcis, quam cum in cœnobio priuatam perſonam agebas. Et hæc ueræ charitatis argumenta ſunt certiſſima. Mitto decentem in omnibus rebus modeſtiam, mitto literarum ſtudium, fauorē erga omnes ſtudioſos propenſiſſimum, eruditionem multam & uariam, ingenij ſolertiam ſingularem, rerum multarum cognitionem & uſum mirificum, incredibilem prudentiā, inſignem comitatem, benignitatem, hoſpitalitatem, candorem, ſermonis ciuilitatem, & ſuauitatem, & leporem: pietate cum primis te excultum eſſe, & charitate mihi mirandū uenit, quibus qui ornatus eſt, non poteſt non etiam reliquarū uirtutum ornamento eſſe decoratus. Suſcipiat ergo tua Reuerenda paternitas, ſerena fronte quod offerimus, oblaturi adhuc multo plura id genus opuſcula, ſi hoc munuſculum æqui boniq; te facere intellexerimus. Venerabiles & ornatos uiros D. Ioannem Iubilate, patrem Priorem, & D. Sebaſtianū Vuagnerum, hominem μουσικώτατον ſaluere iubemus. Tua paternitas ualeat in Chriſto feliciter, & nos commendatos babeat. Ex Onoltzpachio, pridie Kalendas Iunij. Anno M. D. XXXI.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ

ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΜΑΞΙΜΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΑ περὶ ἀγάπης.

Πρόλογος πρὸς Ἐλπίδιον.

SANCTI PATRIS NOſtri Maximi Centuriæ quatuor Capitulorum de Charitate, Interprete [redacted]

Prologus ad Elpidium.

Ἰδοὺ πρὸς τῷ περὶ ἀσκητικοῦ βίου λόγῳ, καὶ τὸν περὶ ἀγάπης λόγον πέπομφα τῇ σῇ τιμιότητι πάτερ ἐλπίδιε, ἰσαρίθμοις κεφαλαίοις τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἑκατοντάσιν. οὐδὲν μὲν ἴσως ἄξιον τῆς σῆς προσδοκίας, τῆς δέ γε ἡμετέρας δυνάμεως οὐκ ἔλαττον. πλὴν γινωσκέτω ἡ σὴ ἁγιωσύνη, ὅτι οὐδὲ ταῦτα εἰσὶ τῆς ἐμῆς γεώργια διανοίας. ἀλλὰ τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων διελθὼν λόγους. κἀκεῖθεν τὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν συντείνοντα νοῦν. καὶ ἐν ὀλίγοις πολλὰ κεφαλαιωδέστερον συναγαγὼν ἵνα εὐσύνοπτα γένωνται διὰ τὸ εὐμνημόνευτον, ἀπέστειλα τῇ σῇ ὁσιότητι. παρακαλῶν, εὐγνωμόνως, ἀναγινώσκειν. καὶ μόνην θηρεύειν τὴν ἐν αὐτοῖς ὠφέλειαν. τὸ δὲ ἄχαρι τῆς λέξεως, παραβλέπειν. καὶ εὔχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τῆς πάσης πνευματικῆς ὠφελείας ἐρήμου. παρακαλῶ δὲ καὶ τοῦτο, μὴ εἰς ὄχλησιν ἡγεῖσθαι τὰ γεγραμμένα. ἐπιταγὴν γὰρ πεπλήρωκα. λέγω δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ οἱ λόγοις ἐνοχλοῦντες, πολλοὶ ἐσμὲν σήμερον. οἱ δὲ ἔργοις παιδεύοντες ἢ καὶ παιδευόμενοι, πάνυ εἰσὶν ὀλίγοι. ἀλλὰ μᾶλλον ἐμπόνως προσέχειν ἑκάστῳ τῶν κεφαλαίων. οὐ πάντα γὰρ πᾶσιν ὡς οἶμαι εἰσὶν εὔληπτα. ἀλλὰ καὶ πολλῆς τὰ πολλὰ τοῖς πολλοῖς δεόμενα τῆς συνεξετάσεως. εἰ καὶ δοκεῖ ἁπλούστερον εἰρῆσθαι. ἴσως γὰρ ἄντι φανείη χρήσιμον τῇ ψυχῇ ἐξ αὐτῶν ἀνακαλυπτόμενον. ἀναφανήσεται δὲ πάντως θεοῦ χάριτι τῷ ἀπεριέργοις ἐννοίαις καὶ μετὰ φόβου θεοῦ καὶ ἀγάπης ἀναγινώσκοντι. τῷ δὲ μὴ ὠφελείας χάριν πνευματικῆς ἐντυγχάνοντι. ἢ τούτῳ τῷ πονήματι. ἢ καὶ ἄλλῳ οἵῳ δήποτε ἀλλὰ τὰς λέξεις θηρεύειν πρὸς τὸ κακίζειν τὸν συγγραψάμενον. ἵνα σεαυτὸν ἐκείνου σοφώτερον δῆθεν ὡς οἰήσεως πεπλησμένος, οὐδὲν ὠφέλιμον οὐδαμόθεν οὐδέποτε ἀναφανήσονται.

Ecce ad eum ſermonem quẽ de uitæ exercitio cõſcripſi, & hunc de charitate cõpoſitum, tuæ Sanctitati miſi pater Elpidi, æquali capitulorum numero, quatuor Euangelijs, totidem Centurijs reſpondentem, fortaſſe non admodum dignum tua expectatione, noſtra tamẽ ingenij facultate non minorem. Verum tamen legat tua Sanctitas, quoniã neq; hęc noſtrę commentationis fœtura eſt, ſed perluſtratis atq; excuſſis Sanctorum Patrum ſcriptis atq; ſermonibus, & inde mente ad argumẽtum intẽta, paucis uerbis multa ſtrictim & breuiter admodũ collecta, ut & facilius legentium paterentur oculis, ac promptius memoriæ occurrerent, tuæ Sanctitati miſi, orans atq; obſecrãs, ut hæc qualiacũq; ſint, benigne & gratanter legas ac ſolam, in illius utilitatem uenari digneris, cæterum uerborum ornatum & compoſitionis elegantiam contemnas, proq; noſtra mediocritate preceris, quæ omnium ſpirituali utilitate uacua eſt. Quinetiã hoc à te contendo precibus, ne iſta in lectorum defatigationẽ ſcripta putes: nos enim imperata fecimus. Hoc ideo dico, quod noſtrũ qui orationibus ſuis alios defatigant, hodie non parum multi ſint; cæterum qui re ipſa docent aut docentur, perpauci admodum. Sed potius ſingulis capitibus legendis, attentum fac adhibeas animum. Neq; enim om̃ia ut opinor omnibus, intellectu & comprehenſu ſunt facilia, ſed multã quæ multa ſunt apud multos accurratam perſcrutationem requirunt, tametſi ſimpliciter dicta uideantur. Fortaſſe enim utilitas quædam ex illis reuelata apparebit. Apparebit autẽ omnino Chriſto uolente, hæc incurioſa mente & cum timore dei ac charitate legentibus. Porrò autem qui in huius opuſculi, aut alterius cuiuſcunq; lectionem inciderit, nõ hoc animo, ut ex ijs ſpiritualẽ aliquem fructum conſequatur, ſed ut dictiones uenetur ad probroſe & malitioſe flagellandum authorem, ut ſe ipſe hoc longe prudentiorẽ oſtendat, huic nihil utilitatis ex nulla re unquam apparebit.

ΠΡΩΤΗ ΕΚΑΤΟΝ-
ΤΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ,
τοῦ ἁγίου Μαξίμου.

PRIMA CENTVRIA
Capitulorum de Charitate,
Maximi Confeſſoris.

Ἀγάπη μέν ἐστι, διάθεσις ψυχῆς ἀγαθή, καθ᾽ ἣν οὐδὲν τῶν ὄντων, τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως προτιμᾷ, ἀδύνατον δὲ εἰς ἕξιν ἐλθεῖν ταύτης τῆς ἀγάπης τὸν πρός τι τῶν ἐπιγείων ἔχοντα προσπάθειαν.

β Ἀγάπην μὲν τίκτει ἀπάθεια. ἀπάθειαν δὲ, ἡ εἰς θεὸν ἐλπίς. τὴν δὲ ἐλπίδα, ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία. ταύτας δὲ, ἡ περιεκτικὴ ἐγκράτεια. ἐγκράτειαν δὲ, ὁ τοῦ θεοῦ φόβος, τὸν δὲ φόβον, ἡ εἰς τὸν κύριον πίστις.

γ Ὁ πιστεύων τῷ κυρίῳ, φοβεῖται τὴν κόλασιν. ὁ δὲ φοβούμενος τὴν κόλασιν, ἐγκρατεύεται ἀπὸ τῶν παθῶν. ὁ δὲ ἐγκρατευόμενος ἀπὸ τῶν παθῶν, ὑπομένει τὰ θλιβερά. ὁ δὲ ὑπομένων τὰ θλιβερὰ, ἕξει τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα. ἡ δὲ εἰς θεὸν ἐλπίς, χωρίζει πάσης γηΐνης προσπαθείας τὸν νοῦν. ταύτης δὲ ὁ νοῦς χωρισθεὶς, ἕξει τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην.

δ Ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν, πάντων τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγονότων προτιμᾷ τὴν γνῶσιν αὐτοῦ. καὶ ἀδιαλείπτως διὰ τοῦ πόθου, ταύτῃ προσκαρτερεῖ.

ε Εἰ πάντα τὰ ὄντα διὰ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τὸν θεὸν γέγονε. κρείττων δὲ ὁ θεὸς τῶν δι᾽ αὐτοῦ γεγονότων, ὁ καταλιμπάνων τὸν θεὸν καὶ τοῖς χείροσιν ἐνασχολούμενος, δείκνυσιν ἑαυτὸν προτιμῶν τὰ τοῦ θεοῦ, τὰ δι᾽ αὐτοῦ γεγονότα.

ς Ὁ τῇ εἰς θεὸν ἀγάπῃ τὸν νοῦν ἔχων προσηλωμένον, πάντων τῶν ὁρωμένων καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος, ὡς ἀλλοτρίου καταφρονεῖ.

ζ Εἰ κρείττων τοῦ σώματος ἡ ψυχή. καὶ κρείττων τοῦ κόσμου ἀσυγκρίτως ὁ κτίσας αὐτὸν θεὸς, ὁ προτιμῶν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα καὶ τοῦ θεοῦ, τὸν ὑπ᾽ αὐτοῦ κτισθέντα κόσμον, οὐδὲν τῶν εἰδωλολατρούντων διενήνοχεν.

η Ὁ τὸν νοῦν τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης καὶ προσεδρείας ἀποχωρίσας, καί τινι τῶν αἰσθητῶν προσδεδεμένον ἔχων, οὗτός ἐστιν ὁ προτιμῶν τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, καὶ τοῦ κτίσαντος θεοῦ, τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγονότα.

Charitas boni animi adfectus & propoſitũ eſt, cuius impulſu nihil in rebus humanis dei cognitioni anteponit. Impoſſibile autem eſt, ut aliquis charitatis habitum conſequatur, qui rerum humanarum adfectibus adhuc detinetur.

2 Charitatem parit adfectuum carẽtia, adfectum carentiam ſpes quæ in deum eſt. Cæterum ſpem perſeuerãtia & longanimitas. Hanc autem adquiſita temperãtia, porro temperantiam timor dei, timorem uero fides quæ in Chriſtum eſt.

3 Qui credit in Chriſtum, pœnam pertimeſcit & ſupplicium. Qui autẽ metuit ſupplicium, ab adfectibus temperat. Cæterum qui ab adfectibus tẽperat, patienter ſuffert adflictiones. Porrò autem adflictiones ſufferẽs, ſpem in deum habebit. Spes uero in deum fixa, mẽtem ab omnibus terrenis adfectionibus ſegregat. At mens ab his ſegregata, charitatem erga deum obtinebit.

4 Qui deum diligit, omnibus ab eo factis & creatis, eiuſdem cognitionem anteponit, cui etiam indeſinenter, propter deſyderium adhæret.

5 Quod ſi omnia quæcunq; exiſtunt per deum, & propter deum facta ſunt. Deus autem rebus per ipſum factis & conditis longe exiſtit præſtantior. Qui relinquit deum, ac uilioribus & deterioribus uacauerit, ſatis declarat ſeipſum deo anteponere ea quę per ipſum facta ſunt.

6 Qui charitati erga deum cor affixum habuerit, omnia uiſibilia atq; adeo ipſum corpus tanquam alienum contemnit.

7 Quod ſi anima corpore eſt melior, citraq; controuerſiam, deus qui mundum fabricatus eſt, eo multo eſt præſtantior, fit ut ille, qui animæ corpus, & deo mundum ab ipſo creatum antepoſuerit, nihil ab idololatris diſcrepet.

8 Qui mentem à charitate erga deum habenda, eiusq; præeminentia ſegragauerit, & alicui rerum uiſibilium alligatam habuerit, ille eſt qui animæ corpus, & deo conditori res ab ipſo conditas anteponit.

θ Εἰ ἡ ζωὴ τοῦ νοῦ ὁ φωτισμός ἐστι τῆς γνώσεως, τοῦτον δὲ ἡ εἰς θεὸν ἀγάπη τίκτει, καλῶς οὐδὲν τῆς θείας ἀγάπης εἴρηται μεῖζον.

ι Ὅταν ὑπὸ ἔρωτι τῆς ἀγάπης πρὸς θεὸν ὁ νοῦς ἐκδημῇ, τότε οὔτε ἑαυτοῦ οὔτε τινὸς τῶν ὄντων παντάπασιν ἐπαισθάνεται. ὑπὸ γὰρ τοῦ θείου καὶ ἀπείρου φωτὸς καταλαμπόμενος ἀναισθητεῖ πρὸς πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα. καθάπερ καὶ ὁ αἰσθητὸς ὀφθαλμὸς πρὸς τοὺς ἀστέρας, τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος.

ια Πᾶσαι μὲν αἱ ἀρεταί, συνεργοῦσι τῷ νῷ πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα. πλέον δὲ πάντων ἡ καθαρὰ προσευχή. διὰ ταύτης γὰρ πρὸς τὸν θεὸν πτερούμενος, ἔξω γίνεται πάντων τῶν ὄντων.

ιβ Ὅταν διὰ τῆς ἀγάπης ὑπὸ τῆς θείας γνώσεως ὁ νοῦς ἁρπαγῇ. καὶ ἔξω γενόμενος τῶν ὄντων τῆς θείας ἐπαισθάνηται ἀπειρίας, τότε κατὰ τὸν θεῖον Ἡσαΐαν ὑπὸ ἐκπλήξεως εἰς συναίσθησιν ἐλθὼν τῆς ἑαυτοῦ ταπεινώσεως, μετὰ διαθέσεως λέγει τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα. ὦ τάλας ἐγὼ ὅτι κατανένυγμαι. ὅτι ἄνθρωπος ὢν καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν μέσῳ λαοῦ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντος, ἐγὼ κατοικῶ. καὶ τὸν βασιλέα κύριον σαβαώθ, εἶδον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου.

ιγ Ὁ ἀγαπῶν τὸν θεόν, οὐ δύναται μὴ καὶ πάντα ἄνθρωπον ὡς ἑαυτὸν ἀγαπῆσαι, εἰ καὶ πρὸς τὰ πάθη δυσχεραίνει τῶν μήπω κεκαθαρμένων. διὸ καὶ τὴν περιστροφὴν αὐτῶν βλέπων καὶ τὴν διόρθωσιν, ἀμετρήτῳ καὶ ἀνεκλαλήτῳ χαίρει χαρᾷ.

ιδ Ἀκάθαρτός ἐστι ψυχή, λογισμῶν ἐπιθυμίας καὶ μίσους πεπληρωμένη.

ιε Ὁ ἴχνος μίσους βλέπων ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ. διὰ οἷον δήποτε πταῖσμα πρὸς τὸν οἷον δήποτε ἄνθρωπον, ἀλλότριος τυγχάνει πάμπαν τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης. διότι ἡ εἰς θεὸν ἀγάπη, τὸ εἰς τὸν ἄνθρωπον μῖσος παντελῶς οὐκ ἀνέχεται.

ις Ὁ ἀγαπῶν με φησὶν ὁ κύριος, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ὁ οὖν μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, τὴν ἐντολὴν οὐ τηρεῖ. ὁ δὲ τὴν ἐντολὴν μὴ τηρῶν, οὐδὲ τὸν κύριον ἀγαπῆσαι δύναται.

ιζ Μακάριος ἄνθρωπος ὁ πάντα ἄνθρωπον ἐξ ἴσου ἀγαπῆσαι δύναται.

ιη Μακάριος ἄνθρωπος ὁ μηδενὶ πράγματι φθαρτῷ ἢ προσκαίρῳ προσκείμενος.

ιθ Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ πάντα τὰ ὄντα περάσας. καὶ τῆς θείας ὡραιότητος, ἀδιαλείπτως κατατρυφῶν.

9 Si uita mentis illuminatio eſt cognitionis, hanc autem erga deum charitas parere ſoleat, diuina charitate nihil eſſe maius, præclare dictum eſt.

10 Quando præ amore & deſyderio charitatis, mens ad deum peregrinatur, tūc neque ſeipſum, nec aliam rem ullam earū quæ ſunt, omnino ſentit. Siquidem dum diuino & immēſo lumine illuſtratur, citra ſenſum agit, omnium earum rerum quæ à deo creatæ ſunt. Quemadmodum illuſtratus oculus erga ſydera Sole exoriente.

11 Omnes quidem uirtutes animo cooperantur, ad amorem diuinum, omniū autem maxime pura precatio. Huius enim adminiculo ad deum, quaſi alis ſubleuatur, atque ita extra omnes res humanas conſtituitur.

12 Quando propter charitatem à diuina cognitione mēs rapta fuerit, atq; extra res humanas conſtituta, diuinam & incomprehenſibilem magnitudinem perſenſerit, tūc ſecundum diuinum Eſaiam præ ſtupore in ſuæ ipſius humilitatis cognitionem delata cum adfectu, prophetæ uerba effatur, O miſer ego, quod natus ſum, quòd homo exiſtens, & immunda labia habens, in medio populi immunda labia habentis, ego habitem, & regē dominū Sabaoth oculis meis uiderim.

13 Qui deum diligit, non poteſt non etiam omnem hominem ut ſe ipſum diligere: & ſi adfectus moleſte ferat, à quibus nō dum prorſus eſt perpurgatus. Quare eorūdem cohertionem & emendationē uidens, immenſo & inexplicabili gaudet gaudio.

14 Immunda eſt anima, quæcunq; cogitationum concupiſcentijs & odio impleta eſt.

15 Odij aut ſimulatis ueſtigium cernens in corde ſuo, propter quodcunq; peccatum aduerſus quemcunq; hominem, omnibus modis alienus eſſe uidetur à charitate dei, propterea quòd nullo modo charitas, qua deus complectendus eſt, cum odio aut ſimultate aduerſus hominem ſuſcepta cohærere poſſit.

16 Qui diligit me, inquit dominus, præcepta mea ſeruabit. Hoc autem præceptum meum eſt, ut diligatis uos mutuo. Itaq; qui non amat proximum ſuum, præceptum Domini non ſeruat. Cæterum præceptum non ſeruans, neq; Dominum poteſt diligere.

17 Beatus eſt homo ille, qui omnem hominem ex æquo poteſt diligere.

18 Beatus eſt homo ille, qui nulli rei, aut negotio temporario & tranſitorio ſemet implicat.

19 Beatus eſt ille animus, qui omnibus rebus quæ ſunt poſt habitis, in ſola diuina uenuſtate & elegantia indeſinenter delitiatur.

κ Ὁ πρόνοιαν τῆς σαρκὸς εἰς ἐπιθυμίας ποιούμενος, καὶ μνησικακίαν διὰ πρόσκαιρα πρὸς τὸν πλησίον ἔχων, ὁ τοιοῦτος λατρεύει τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα.

κα Ὁ ἀνήδονον καὶ ἄνοσον τὸ σῶμα διατηρῶν, σύνδουλον αὐτὸ ἔχει πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων ὑπηρεσίαν.

κβ Ὁ φεύγων πάσας τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, πάσης ὕλης κοσμικῆς, ἑαυτὸν ἀνώτερον καθίστησιν.

κγ Ὁ τὸν θεὸν ἀγαπῶν, καὶ τὸν πλησίον πάντως ἀγαπᾷ. ὁ δὲ τοιοῦτος χρήματα τηρεῖν οὐ δύναται. ἀλλ' οἰκονομεῖ θεοπρεπῶς. ἑκάστῳ τῶν δεομένων παρέχων.

κδ Ὁ κατὰ μίμησιν θεοῦ τὴν ἐλεημοσύνην ποιούμενος, οὐκ οἶδε διαφορὰν πονηροῦ καὶ ἀγαθοῦ. δικαίου καὶ ἀδίκου ἐν τοῖς τοῦ σώματος ἀναγκαίοις ἀλλὰ πᾶσιν ἐξ ἴσου κατὰ τὴν χρείαν διανέμει. εἰ καὶ προτιμᾷ διὰ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν τοῦ φαύλου τὸν ἐνάρετον.

κε Ὥσπερ ὁ θεὸς φύσει ὢν ἀγαθὸς καὶ ἀπαθής. πάντας μὲν ἐξ ἴσου ἀγαπᾷ ὡς ἔργα αὐτοῦ. ἀλλὰ τὸν μὲν ἐνάρετον, δοξάζει ὡς καὶ τὴν γνῶσιν οἰκειούμενον. τὸν δὲ φαῦλον. δι' ἀγαθότητα ἐλεεῖ. καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ παιδεύων ἐπιστρέφει· οὕτω καὶ ὁ τῇ γνώμῃ ἀγαθὸς καὶ ἀπαθής, πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἴσου ἀγαπᾷ, τὸν μὲν ἐνάρετον, διά τε τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀγαθὴν προαίρεσιν. τὸν δὲ φαῦλον, διά τε τὴν φύσιν, καὶ τὴν συμπάθειαν ἐλεῶν ὡς ἄφρονα καὶ ἐν σκότει διαπορευόμενον.

κϛ Οὐ μόνον διὰ μεταδόσεως χρημάτων ἡ διάθεσις τῆς ἀγάπης γνωρίζεται, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον διὰ μεταδόσεως λόγου θεοῦ. καὶ σωματικῆς διακονίας.

κζ Ὁ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων γνησίως ἀποταξάμενος. καὶ τῷ πλησίον διὰ τῆς ἀγάπης ἀνυποκρίτως δουλεύων, πάντως πάθους ταχέως ἐλευθεροῦται. καὶ τῆς θείας ἀγάπης καὶ γνώσεως μέτοχος καθίσταται.

κη Ὁ τὴν θείαν ἀγάπην ἐν ἑαυτῷ κεκτημένος, οὐ κοπιᾷ κατακολουθῶν ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Ἱερεμίαν ἀλλὰ πάντα πόνον ὀνειδισμόν τε καὶ ὕβριν φέρει γενναίως. μηδενὶ τὸ συνόλον κακὸν λογιζόμενος.

κθ Ὅταν ὑβρισθεὶς παρά τινος. ἢ ἔν τινι ἐξουδενωθῇς, τότε πρόσεχε ἀπὸ τῶν λογισμῶν τῆς ὀργῆς. μήποτε τῆς ἀγάπης διὰ τῆς λύπης χωρίσαντες, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ μίσους κατασκηνώσωσιν.

20 Qui carnis prouidentiam uertit in concupiſcentiam,& propter res temporaneas iniuriarum memor infenſus eſt proximo,hic præ creatore creaturam colit.

21 Qui nullis uoluptatibus aut morbis obnoxium corpus ſeruauerit,conſeruum illud habet ad rem longe præſtantiorum ſeruitium.

22 Qui fugit omnes mundanas concupiſcentias, omni mundana materia ſe ipſe ſuperiorem eſſe oſtendit.

23 Qui deũ diligit,omnibus modis proximum quoq; diligit. Atqui eiuſmodi cumulandarum pecuniarum ratione habere non poteſt,ſed plane deo dignum diſpenſatorẽ agit,unicuiq; egentiũ benigne ſuppeditãs.

24 Qui deum emulando eleemoſynã facit,non nouit diſcrimen mali & boni, iuſti & iniuſti,in his quæ neceſſaria ſunt corpori,ſed omnibus ex æquo prout exigit neceſſitas,largitur:tametſi anteponere ſoleat,ta metſi improbo uirtute præditum, propter bonum propoſitum anteponere ſoleat.

25 Quemadmodum deus natura bonus exiſtens,& omnibus carẽs adfectibus,omnes enim pariter & ex æquo diligit, ueluti ſuas creaturas, attamen uirtute præditum glorificat, ut eum qui ſui cognitionẽ recte obſeruat. Improbi uero propter ſuam bonitatem miſeretur,eundemq; in hoc ſeculo caſtigans atq; inſtituens conuertit. Non ſecus facit qui animo bono & adfectibus uacuo præditus fuerit,omnes enim homines ex æquo amat,uirtute præditũ, propter naturam & bonum propoſitum,improbũ uero tum propter naturam & adfectum miſericordiæ,ut amentem & uæcordem,& in tenebris ambulantem.

26 Non ſolum pecuniarum diſtributione & largitione charitatis adfectus cognoſcitur,ſed multo impenſius & certius diuini Verbi diſtributione,ac corporalibus obſequijs.

27 Qui mundanis rebus atq; negotijs uere atq; ex animo renunciat, ac proximo charitatis obſequijs nulla hypocritica ſimulatione inſeruit,ab omnibus adfectibus quàm primum liberatur,diuinæq; charitatis & cognitionis particeps efficitur.

28 Qui dei charitatem in ſe ipſo poſſidet, nulla mentis perturbatione laborat,ſequens dominum deum ſuum,iuxta Eſaiam prophetam,uerum omnem laborem, opprobrium, contumeliam,& iniuriam magno animo generoſe tolerat,nemini mortalium in uniuerſum malum cogitans.

29 Quando ab aliquo contumelia iniurioſe adfectus,aut aliqua in re contemptus fueris,tunc caue ab iracundiæ cogitationibus,ne per illas propter animi perturbationem atque triſtitiam à charitate excluſus,in locum odij conſtituatis.

λ Ὅταν

λ Ὅταν ἐφ' ὕβρει ἢ ἀτιμίᾳ πονέσῃς, γίνωσκε σεαυτὸν μεγάλως ὠφεληθέντα τῆς κενοδοξίας διὰ τὴν ἀτιμίαν ἀπὸ σοῦ ἐκβληθείσης.

λα Ὥσπερ μνήμη πυρὸς οὐ θερμαίνει τὸ σῶμα, οὕτω πίστις ἄνευ ἀγάπης, οὐκ ἐνεργεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὸν τῆς γνώσεως φωτισμόν.

λβ Ὥσπερ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸν ὑγιῆ ὀφθαλμὸν εἰς ἑαυτὸ ἐφέλκεται οὕτω καὶ ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ τὸν καθαρὸν νοῦν φυσικῶς διὰ τῆς ἀγάπης πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται.

λγ Νοῦς ἐστὶ καθαρός, ὁ ἀγνοίας χωρισθεὶς, καὶ ὑπὸ τοῦ θείου φωτὸς καταλαμπόμενος.

λδ Ψυχὴ ἐστὶ καθαρὰ, ἡ παθῶν ἐλευθερωθεῖσα, καὶ ὑπὸ τῆς θείας ἀγάπης, ἀδιαλείπτως εὐφραινομένη.

λε Πάθος ἐστὶ ψεκτὸν, κίνησις ψυχῆς παρὰ φύσιν.

λς Ἀπάθεια ἐστὶν εἰρηνικὴ κατάστασις ψυχῆς καθ' ἣν δυσκίνητος γίνεται ψυχὴ πρὸς κακίαν.

λζ Ὁ τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης διὰ σπουδῆς κτησάμενος, οὐ μετατίθεται ταύτης, κἂν μυρία πάσχῃ κακά. καὶ πειθέτω σε Στέφανος ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τῶν φονευόντων εὐχόμενος, καὶ συγγνώμην παρ' αὐτοῦ ὡς ἀγνοοῦσιν αἰτούμενος.

λη Εἰ τῆς ἀγάπης ἐστὶ τὸ μακροθυμεῖν καὶ χρηστεύεσθαι, ὁ θυμομαχῶν καὶ πονηρευόμενος, ἀλλότριος δηλονότι τῆς ἀγάπης καθίσταται. ὁ δὲ τῆς ἀγάπης ἀλλότριος τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἀλλότριος εἴπερ ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί.

λθ Μὴ εἴπητε φησὶν ὁ θεῖος Ἱερεμίας, ὅτι ναὸς κυρίου ἐστὶ. καὶ σὺ μὴ εἴπῃς ὅτι ἡ ψιλὴ πίστις ἡ εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δύναταί με σῶσαι. ἀμήχανον γὰρ τοῦτο, ἐὰν μὴ καὶ τὴν ἀγάπην εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ἔργων κτήσῃ, τὸ γὰρ ψιλῶς πιστεύειν, καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι καὶ φρίσσουσι.

μ Ἔργον ἀγάπης ἐστὶν ἡ εἰς τὸν πλησίον ἐκ διαθέσεως εὐεργεσία. καὶ μακροθυμία καὶ ὑπομονή. καὶ τὸ μετὰ ὀρθοῦ λόγου χρήσασθαι τοῖς πράγμασι.

μα Ὁ ἀγαπῶν τὸν θεὸν οὐ λυπεῖ. οὐδὲ λυπεῖται πρός τινα, διὰ πρόσκαιρα. μίαν δὲ λύπην καὶ λυπεῖ καὶ λυπεῖται σωτήριον, ἣν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἐλυπήθη καὶ ἐλύπησε τοὺς Κορινθίους.

μβ ἀγαπῶν τὸν θεὸν, ἀγγελικὸν βίον ἐπὶ γῆς ζῇ. νηστεύων καὶ ἀγρυπνῶν. ψάλλων καὶ προσευχόμενος. καὶ περὶ πάντας ἀνθρώπου, ἀεὶ καλὰ λογιζόμενος.

μγ Εἰ οὗτινός τις ἐπιθυμεῖ τούτου καὶ τυχεῖν, ἀγωνίζεται. πάντων δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπιθυμητῶν

30 Quoties aut ob acceptam iniuriam aut ignominiā, perturbato eris animo, tunc ſcias teipſum magno affectum eſſe commodo, inani ambitione & gloria per contemptum & ignominiam à te reiecta.

31 Quemadmodum ignis recordatio corpus non calefacit, ſic fides ſine charitate non operatur in anima cognitionis illuminationem.

32 Quemadmodum Solis lumē ſanum oculum ad ſeipſum pertrahit, ſic dei cognitio ſanam mentem per charitatem naturaliter ad ſeipſam pertrahit.

33 Mens pura eſt, quę ab ignorātia ſegregata, & à diuino lumine illuſtrata fuerit.

34 Anima pura eſt, quæ ad ſectibus liberata, dei charitate indeſinenter exhilarat̄.

35 Adfectus eſt uituperabilis, motus animi præter naturam.

36 Adfectuum carentia pacatus eſt ſtatus animæ, ſecundum quem difficulter mouetur anima erga malitiam.

37 Qui charitatis fructus ſummo ſtudio conſecutus fuerit, nunquam illam deſerturus eſt, & ſi infinita mala illi ſufferenda ſint. Ad hoc perſuadeat te Stephanus Chriſti diſcipulus, quiq; eius exemplo ſicut et ipſe pro ſuis occiſoribus precatus eſt, ac ueniam ab illo tanq; ignorantibus poſtulauit.

38 Si charitatis eſt eſſe lōganimum & benignum, conſentaneum eſt iracunde ſæuientem, aut impotenter indignantem, & malitioſe agentem, alienum uidelicet à charitate fieri. Ceterum, qui à charitate alienus factus eſt, à deo alienatus eſt. Siquidē deus eſt ipſa charitas.

39 Ne dixeritis, inquit diuinus Hieremias, templum Domini eſtis, & tu ne dixeris, quòd nuda fides in dominum noſtrū Ieſum Chriſtum te ſeruare poſſit, niſi charitatem quoq; in illum per opera poſſederis. Siquidem nude credere nouerunt etiam dæmones, & contremiſcunt.

40 Charitatis opus eſt, operoſa & benigna in proximum, ex intimo adfectu animi beneficentia, & longanimitas & perſeuerantia. Præterea recta cum ratione rerum uſus.

41 Qui deum diligit, nulla triſtitia quenquam afficit, neq; à quoquam afficitur, propter res temporaneas. Vna autem ſed ſalutari triſtitia afficit & afficitur, qua beatus Paulus cōtriſtatus eſt, & contriſtauit Corinthios.

42 Qui deum diligit, angelicam uitam in terra tranſigit, ieiunans & uigilans, pſallens & orans, ac de omni homine bona quæq; ſemper reputans.

43 Si quod aliquis uehementer concupiſcit, illud quoque omni conatu ſtudet conſequi; omnibus autem bonis & rebus deſyderalibus longo interuallo diuinum

ἀγαπητότερον τὸ θεῖον, καὶ ἐπιθυμητότερον ἀσυγκρίτως. πόσην ἄρα σπουδὴν ὀφείλομεν ἐνδείξασθαι, ἵνα τὸ φύσει ἀγαθὸν καὶ ἐπιθυμητὸν τύχωμεν.

μδ Μὴ μολύνῃς τὴν σάρκα σου ἐν αἰσχραῖς πράξεσι, καὶ μὴ μιάνῃς τὴν ψυχὴν πονηροῖς λογισμοῖς· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ τὴν ἀγάπην φέρουσα.

με Αἴκιζε τὴν σάρκα σου ἀσιτίᾳ καὶ ἀγρυπνίᾳ. καὶ σχόλασον ἀόκνως ψαλμῳδίᾳ καὶ προσευχῇ· καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῆς σωφροσύνης ἐπὶ σὲ ἐπελεύσεται τὴν ἀγάπην φέρων.

μϛ Ὁ τῆς θείας καταξιωθεὶς γνώσεως, καὶ τὸν ταύτης φωτισμὸν διὰ τῆς ἀγάπης κτησάμενος, οὐ ῥιπισθήσεταί ποτε ὑπὸ τοῦ τῆς κενοδοξίας πνεύματος.

μζ Ὁ δὲ ταύτης μήπω καταξιωθεὶς εὐχερῶς ὑπ᾽ αὐτοῦ φέρεται. ἐὰν οὖν ὁ τοιοῦτος ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ πραττομένοις πρὸς τὸν θεὸν ἀποβλέψῃ, ὡς δι᾽ αὐτὸν πάντα ποιῶν, ῥᾳδίως σὺν θεῷ ἐκφεύξεται αὐτήν. Ὁ μήπω τυχὼν τῆς θείας γνώσεως τῆς διὰ ἀγάπης ἐνεργουμένης μέγα φρονεῖ ἐπὶ τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ κατὰ θεὸν πραττομένοις. ὁ δὲ ταύτης τυχεῖν καταξιωθείς, μετὰ διαθέσεως λέγει τὰ τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ ῥήματα, ἅπερ ἡνίκα τῆς θείας καταξιώθη ἐπιφανείας, εἴρηκεν. ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδός.

μη Ὁ φοβούμενος τὸν κύριον, συνόμιλον ἀεὶ ἔχει τὴν ταπεινοφροσύνην. καὶ διὰ τῶν ταύτης ἐνθυμημάτων, εἰς τὴν θείαν ἀγάπην καὶ εὐχαριστίαν ἔρχεται. μνημονεύει γὰρ τῆς κατὰ τὸν κόσμον προτέρας διαγωγῆς. καὶ τῶν ποικίλων παραπτωμάτων. καὶ τῶν ἐκ νεότητος, συμβάντων αὐτῷ πειρασμῶν. καὶ πῶς πάντων ἐκείνων ἐρρύσατο αὐτὸν ὁ κύριος. καὶ μετέστησεν ἀπὸ τῆς ἐμπαθοῦς ζωῆς, εἰς τὸν κατὰ θεὸν βίον. καὶ σὺν τῷ φόβῳ, προσλαμβάνεται καὶ τὴν ἀγάπην, εὐχαριστῶν ἀεὶ μετὰ ταπεινοφροσύνης πολλῆς τῷ εὐεργέτῃ καὶ κυβερνήτῃ τῆς ζωῆς ἡμῶν.

μθ Μὴ ῥυπώσῃς τὸν νοῦν σου, λογισμῶν ἀνεχόμενος ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ. ἵνα μὴ τῆς καθαρᾶς προσευχῆς ἐκπεσὼν, τῷ τῆς ἀκηδίας πνεύματι περιπέσῃς.

ν Τηνικαῦτα ὁ νοῦς τῆς πρὸς θεὸν παρρησίας ἐκπίπτει, ὁπηνίκα πονηροῖς ἢ ῥυπαροῖς λογισμοῖς συνόμιλος γίνεται.

να Ὁ μὲν ἄφρων ὑπὸ τῶν παθῶν ἀγόμενος, ὅτε μὲν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ κινούμενος ἐκταράσσεται, φεύγειν ἀλογίστως τοὺς ἀδελφοὺς ἐπείγεται. ὅτε δὲ πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκθερμαίνεται, μεταμελόμενος αὖθις, προστρέχων ἀπαντᾷ. ὁ δὲ φρόνιμος. ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τοὐναντίον ποιεῖ. ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ

numen deſyderabilius eſt atq; præſtantius, quantum ſtudium nobis impendendū eſt, ut id quod natura bonum eſt & deſyderabile conſequamur.

44 Ne contamines carnem tuam turpibus operibus neq; animam tuam coinquines prauis cogitationib. & pax dei ueniet ſuper te, charitatem adducens.

45 Adflige & compeſce carnem tuam ieiunio & uigilijs & pſalmodijs, ac orationibus ſtrenue incūbito, & ſanctificatio tēperantiæ ad te ueniet, charitatem adferens.

46 Qui diuina cognitione dignatus eſt, & eius illuminationem per charitatē poſſidet, ille nunquam ambitionis & uanæ gloriæ ſpiritu impugnabit. Porrò qui hac nunquam dignatus eſt, haud difficulter ab illo hinc inde rapitur. Itaq; ſi talis homo in omnibus quæ ab ipſo fiunt rebus inconuenienter ad deum reſpexerit, ueluti per ipſum omnia faciens, facile cum deo illum effugiet.

47 Qui diuinam cognitionē nondum conſecutus eſt, quæ per charitatem operat, ſuperbum ſe gerit, in his quæ ab ipſo deo auxiliante facta ſunt. At qui hanc conſequi dignatus eſt, cum adfectu Abraham patriarchæ uerba profert, quæ ipſe cum diuina apparitione dignatus eſſet, protulit: ego ſum terra & cinis.

48 Qui timet dominū, ſemper coniunctam habet humilitatem comitē, per q; huius cogitationes, ad diuinā charitatē et gratiarum actionē peruenit. Etenim mundanæ conuerſationis ſubinde recordatur, atq; etiam diuerſorum erratorū tenaciter memor eſt, neq; non tentationē quæ illi à puero cōtigerunt. Tum quomodo ex his omnibus liberauerit eum dominus, & tranſtulerit à uita multis adfectibus obnoxia, in eā quæ ſecūdum deum eſt uitam. Quinetiam cum timore charitatem accipit, gratias agens ſemper cū humilitate multa benefactori & gubernatori uitæ noſtræ.

49 Ne ſordibus contamines mentē tuam concupiſcentiæ & iracundiæ cogitationes ſuſtinens, ne pura precatione elapſus in pigritiæ & uæcordiæ ſpiritum incidas.

50 Tunc mens omni erga deum libertate excidit, quando prauis & ſordidis cogitationibus uacauerit.

51 Væcors homo & nullius iuditij, qui ducitur adſectibus, quando iracundia cōmotus conturbatur, citra omne rationis iuditiū fratrū conſortiū fugere cōpellitur. Porrò ubi iterum mutata animi ſentētia incenſus deſyderio incaluerit, ultrò ſemet offerēs occurrit. Cęterū homo cordat9 et prudēs in utriſq; diuerſum facit. Siquidē inflāmatus iracūdia oībus

θυμοῦ

ὁ μὲν τὰς αἰτίας τῆς ταραχῆς ἐκκόψας, τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς λύπης, ἑαυτὸν ἀπαλλάττει. ὁ δὲ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀλόγου ὁρμῆς καὶ συντυχίας ἐγκρατεύεται.

νβ Ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, μὴ καταλίπῃς τὸ μοναστήριόν σου. ἀλλὰ φέρε γενναίως τὰ κύματα τῶν λογισμῶν. καὶ μάλιστα τὰ τῆς λύπης καὶ ἀκηδίας. οὕτω γὰρ οἰκονομικῶς διὰ τῶν θλίψεων δοκιμασθεὶς, ἕξεις βεβαίαν τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα. ἐὰν δὲ καταλιμπάνῃς, ἀδόκιμος καὶ ἄνανδρος καὶ ἄστατος εὑρεθήσῃ.

νγ Ἐὰν θέλῃς τῆς κατὰ θεὸν ἀγάπης μὴ ἐκπεσεῖν, μήτε τὸν ἀδελφὸν ἀφῇς κοιμηθῆναι λυπούμενον κατὰ σοῦ μήτε συκοιμηθῇς λυπούμενος κατ' αὐτοῦ. ἀλλ' ὕπαγε διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου. καὶ ἐλθὼν πρόσφερε Χριστῷ καθαρῶς τῷ συνειδότι, δι' ἐκτενοῦς τῆς εὐχῆς, τὸ δῶρον τῆς ἀγάπης.

νδ Εἰ ὁ πάντα τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος ἔχων. ἀγάπην δὲ μὴ ἔχων, οὐδὲν ὠφελεῖται κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, πόσην ὀφείλομεν ἐνδείξασθαι σπουδὴν, ἵνα ταύτην κτησώμεθα.

νε Εἰ ἡ ἀγάπη πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται, ὁ φθονῶν τῷ ἀδελφῷ καὶ λυπούμενος ἐπὶ τῇ εὐδοκιμήσει αὐτοῦ. καὶ σκώμμασι χραίνων τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ. ἢ ἔν τινι κακοηθείᾳ ἐπιβουλεύων αὐτῷ, πῶς οὐκ ἀλλότριον αὐτὸν τῆς ἀγάπης καθίστησι. καὶ ἔνοχον τῆς αἰωνίου κρίσεως;

νς Εἰ πλήρωμα νόμου ἡ ἀγάπη, ὁ μνησικακῶν τῷ ἀδελφῷ καὶ δόλους κατ' αὐτοῦ. σκευάζων καὶ κατευχόμενος αὐτοῦ. καὶ ἐπιχαίρων τῷ πτώματι αὐτοῦ. πῶς οὐ παράνομός ἐστι καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ἄξιος.

νζ Εἰ ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ καὶ κρίνων ἀδελφὸν, καταλαλεῖ νόμου καὶ κρίνει νόμον. ὁ δὲ νόμος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν ἡ ἀγάπη, πῶς τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ὁ κατάλαλος οὐκ ἐκπίπτει. καὶ αἴτιος ἑαυτῷ γίνεται κολάσεως αἰωνίου.

νη Μὴ δῷς τὴν ἀκοήν σου τῇ γλώσσῃ τοῦ καταλάλου. μηδὲ τὴν γλῶσσάν σου τῇ ἀκοῇ τοῦ φιλοψόγου, ἡδέως λαλῶν ἢ ἀκούων κατὰ τοῦ πέλας. ἵνα μὴ ἐκπέσῃς τῆς θείας ἀγάπης. καὶ ἀλλότριος εὑρεθῇς τῆς αἰωνίου ζωῆς.

νθ Μὴ καταδέχου κατὰ τοῦ πατρός σου λοιδορίας. μηδὲ προθυμοποιήσῃς τὸν ἀτιμάζοντα αὐτόν. ἵνα μὴ ὀργισθῇ κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις σου. καὶ ἐξολοθρεύσῃ σε ἐκ γῆς ζώντων.

ξ Ἐπιστόμιζε τὸν καταλαλοῦντα ἐν ἀκοαῖς σου. ἵνα μὴ διπλῆν ἁμαρτίαν σὺν αὐτῷ ἁμαρτάνῃς. καὶ σεαυτὸν ὀλέθριον πάθει ἐθίζων. κἀκεῖνον κατὰ τοῦ πλησίον φλυαρεῖν οὐκ ἀνακόπτων.

indignationis cauſis abſciſis, ſeipſum ab omni erga fratres concepta triſtitia atq; moleſtia ſegregat. Verum in cõcupiſcentiæ ueſani impetus & caſus continentẽ ſe geſit.

52 In tempore tentationum, ne deſeras monaſterium tuum, uerũ generoſo animo cogitationum fluctus tolerato, maxime uero eos quibus te impugnat & obruit triſtitia & ignauia. Ita eñ militaris tes ac uere probatus tribulationibus firmam atq; conſtãtem in deũ ſpem habebis. Sin autem deſerueris, non probatus parumq; uirilis et inſtabilis inuenieris.

53 Quod ſi nolueris à charitate erga deum obtinenda excidere, neq; fratrem tuum à te conturbatum ad ſomnum capiẽdum dimiſeris, neq; tu ab illo conturbatus ſecedas cubitum, ſed uade, reconciliari fratri tuo, & ueniens, offer Chriſto tibi probe conſcio prolixis precibus donum charitatis.

54 Si omnes donationes Spiritus habens, charitatem autem non habens, nihil utilitatis accipit, ſecundum diuinum Apoſtolum, quanto conatu in hoc nobis incumbendum eſt, ut illam conſequamur?

55 Si charitas proximo malum non operatur, qui inuidet fratri, aut ob eius celebritatem & nominis ſplendorem dolore afficitur, probrobisq; dicteriis eius exiſtimationem cõmaculat, aut quadam malitia & improbitate illi tendit inſidias, quomodo ille ſe, ab omni charitate alienum eſſe non oſtẽdit, & æterni iudicij reum comprobat?

56 Si plenitudo legis eſt dilectio, præteritarum iniuriarum memor erga fratrẽ, aut dolos etiam & inſidias illi fabricans, aut male imprecans, eiuſdemq; lapſu & infœlicitate gaudens, quomodo ille iniquus nõ ſit, & æterno ſupplicio digniſſimus?

57 Qui detrahit fratri ſuo, eundemq; iudicat, detrahit legi, et legem iudicat. At lex Chriſti eſt charitas. Quomodo uero è lege Chriſti detractor non excideret, ſuaq; culpa author ſibi fiat æterni ſupplicij?

58 Ne accommodes aurium tuarũ operam linguæ detractoris, neq; linguam tuã impertias reprehendẽdi ſtudioſo, iucũde libenterq; loquens & audiens aduerſus proximum, ne à diuina charitate excidas, alienusq; inueniaris à uita æterna.

59 Ne ſuſcipias aduerſus patrem tuum contumeliam, neq; ulla animi promptitudine aut benignitate ſuſcipias eundem probroſe dehoneſtantem, ne iraſcatur dominus propter opera tua, tuq; extermineris è terra uiuentium.

60 Obdura os detractori audiendo illũ, ne duplici delicto cũ eo fias obnoxius, & te ipſe pernitioſo adfectui aſſuefaciendo, & illũ aduerſus proximum nugaciter & improbe debacchantem non compeſcendo.

ξα Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν φησὶν ὁ κύριος, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν. καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. διατί ταῦτα προσέταξεν; ἵνα σε μίσους καὶ λύπης καὶ ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἐλευθερώσῃ. καὶ τοῦ μεγίστου κτήματος τῆς τελείας ἀγάπης καταξιώσῃ, ἣν ἀμήχανον ἔχειν τὸν μὴ πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἴσου ἀγαπῶντα κατὰ μίμησιν θεοῦ, τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἴσου ἀγαπῶντος καὶ θέλοντος σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

ξβ Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ᾽ ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. καὶ τῷ ἀγγαρεύοντί σε μίλιον ἕν, ὕπαγε μετ᾽ αὐτοῦ δύο. διατί; ἵνα καὶ σὲ ἀόργητον καὶ ἀτάραχον διαφυλάξῃ καὶ ἄλυπον, κἀκεῖνον διὰ τῆς σῆς ἀνεξικακίας παιδεύσῃ. καὶ ἀμφοτέρους ὡς ἀγαθὸς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀγάπης ἀγάγῃ.

ξγ Πρὸς ἅπερ πράγματα ποτὲ πεπόνθαμεν, τούτων καὶ τὰς φαντασίας ἐμπαθεῖς περιφέρομεν. ὁ οὖν τὰς ἐμπαθεῖς νικῶν φαντασίας, καὶ τῶν πραγμάτων ὧν αἱ φαντασίαι, πάντως καταφρονεῖ. ἐπειδὴ τοῦ πρὸς τὰ πράγματα πολέμου ὁ πρὸς τὰς μνήμας τοσοῦτον ἐστὶ χαλεπώτερος, ὅσον τοῦ κατ᾽ ἐνέργειαν ἁμαρτάνειν, τὸ κατὰ διάνοιαν ἐστὶν εὐκοπώτερον.

ξδ Τῶν παθῶν τὰ μὲν ἐστὶ σωματικά, τὰ δὲ ψυχικά. καὶ τὰ μὲν σωματικά, ἐκ τοῦ σώματος ἔχει τὰς ἀφορμάς, τὰ δὲ ψυχικά, ἐκ τῶν ἔξωθεν πραγμάτων. ἀμφότερα δὲ περικόπτει ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια· ἡ μὲν τὰ ψυχικά ἡ δὲ, τὰ σωματικά.

ξε Τὰ μὲν τῶν παθῶν, τοῦ θυμικοῦ, τὰ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, τυγχάνει. ἀμφότερα δὲ, διὰ τῶν αἰσθήσεων κινεῖται. τότε δὲ κινεῖται, ὅτε ἀγάπης ἡ ψυχὴ καὶ ἐγκρατείας ἐκτὸς εὑρίσκεται.

ξς Δυσκαταγώνιστα μᾶλλον τὰ τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς πάθη, παρὰ τὰ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τυγχάνει. διὸ καὶ μεῖζον τὸ φάρμακον κατ᾽ αὐτοῦ ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐδόθη.

ξζ Πάντα τὰ ἄλλα πάθη, ἢ τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, ἢ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μόνου ἐφάπτεται, ἢ καὶ τοῦ λογιστικοῦ ὡς ἡ λήθη καὶ ἡ ἄγνοια. ἡ δὲ ἀκηδία, πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἐπιδραττομένη, πάντα σχεδὸν ὁμοθυμαδὸν κινεῖ τὰ πάθη. διὸ καὶ πάντων τῶν ἄλλων παθῶν ἐστὶ βαρύτατον. καλῶς οὖν ὁ κύριος τὸ κατ᾽ αὐτῆς φάρμακον διδάσκων, ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν λέγει, κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

61 Ego autem dico uobis, inquit dominus, diligite inimicos ueſtros, benefacite ijs, qui odio uos proſequũtur, orate pro perſequentibus uos. Quamobrem uero nobis facienda præcepit? nempe ut te ab odio, triſtitia, iracundia, & præteritarum iniuriarũ reminiſcentia liberaret, teq; re omniũ præcioſiſſima nimirum perfecta charitate dignum faceret, quam fieri non poteſt, ut aliquis habeat, qui non omnes homines ex æquo diligit, iuxta dei imitationē, omnes homines ex æquo diligētis, et uolētis ſaluos fieri, & ad ueritatis cognitionem peruenire.

62 Ego autem dico uobis, ne reſiſtatis malo, ſed quiſquis impegerit alapā in dextram tuam maxillam, obuerte illi & alterā, & ei qui uelit te in ius trahere, ac tunicam tuam tollere, permitte illi & pallium. Et qui te adegerit ad milliarium unũ, abito tum illo duo. Quorſum hæc præcepit nobis? ut te ab omni iracundia & perturbatione uacuũ conſeruaret, alienumq; à triſtitia, & illum per tuam malorum tolerantiam erudiret, et ſic utroſq; ueluti bonus pater, ſub charitatis iugum adduceret.

63 Quas res quondam dolenter pertulimus etiā imaginationes nō ſine graui adfectu apud nos circunferimus. Itaq; qui imaginationes dolore nos afficientes uincit, ille quoq; res ipſas unde tales imaginationes obueniũt omnibus modis contēnit. Quoniam bello quod aduerſus res ſuſcipimus, tāto grauior pugna eſt, quam aduerſus malorũ recordationem gerimus, quanto facilius eſt cogitatione q̃ re ipſa delinquere.

64 Adfectuũ, quidam ſunt corporales, quidam animales. Iam corporales ex ipſo corpore ſuas habent occaſiones. Porrò animales, è rebus externis proueniũt. Vtroſq; uero reſecat charitas & temperantia, hæc quidem animales, illa uero corporales.

65 Adfectuum partim ſunt in anima, quos excitat iracũdia: partim quos cõcupiſcentia, utriq; uero mouent̃ ſenſib. Cæterũ tũc mouent̃, quãdo extra charitatẽ & temperantiam anima conſtituta inuenitur.

66 Adfectus, quos excitat iracũdia, difficiliores ſunt expugnatu, quam quos excitat concupiſcentia. Quare etiā maius pharmacum, nempe chariratis præceptum à domino datum eſt.

67 Omnes alij adfectus, aut iracundiam in anima attingunt, aut concupiſcentiam, aut partem animæ rationalem, cuius generis eſt obliuio, aut ignorantia, aut acedia omnes animæ uirtutes depopulās, omnes ferè unanimiter adfectus commouet. Quapropter omnibus alijs quoq; adfectibus eſt grauiſſima. Probe itaq; Chriſtus aduerſus hāc nobis præſtitit pharmacum: In patientia ueſtra, inquit, poſſidebitis animas ueſtras.

ξη Μὴ

ξη Μὴ πλήξῃς ποτέ τινα τῶν ἀδελφῶν παραλόγως μάλιστα, μήποτε μὴ φέρων τὴν θλῖψιν, ὑποχωρήσῃ. καὶ οὐ μὴ ἐκφεύξῃ ποτὲ τὸν ἔλεγχον τοῦ συνειδότος, ἀεί σοι λύπην ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς προξενοῦντα, καὶ τῆς θείας παῤῥησίας τὸν νοῦν ἀπελαύνοντα.

ξθ Μὴ ἀνάσχῃ τῶν σκάνδαλά σοι φερουσῶν ὑπονοιῶν, ἢ καὶ ἀνθρώπων κατά τινων. οἱ γὰρ παραδεχόμενοι σκάνδαλα ἐν οἵῳ δήποτε τρόπῳ τῶν κατὰ προαίρεσιν ἢ παρὰ προαίρεσιν συμβαινόντων, οὐκ ἴσασι τὴν ὁδὸν τῆς εἰρήνης. τὴν φέρουσαν διὰ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ, τοὺς ταύτης ἐραστάς.

ο. Οὔπω ἔχει τελείαν τὴν ἀγάπην, ὁ ἔτι ταῖς γνώμαις τῶν ἀνθρώπων συνδιατιθέμενος, οἷον τὸν μὲν ἀγαπῶν. τὸν δὲ μισῶν, διὰ τόδε ἢ τόδε. ἢ καὶ τὸν αὐτὸν ποτὲ μὲν ἀγαπῶν. ποτὲ δὲ μισῶν, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας.

οα Ἡ τελεία ἀγάπη, οὐ συνδιασχίζει τὴν μίαν τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων φύσιν, ταῖς διαφόροις αὐτῶν γνώμαις. ἀλλ' εἰς αὐτὴν ἀεὶ ἀποβλέπουσα, πάντας ἀνθρώπους ἐξ ἴσου ἀγαπᾷ. τοὺς μὲν σπουδαίους, ὡς φίλους. τοὺς δὲ φαύλους, ὡς ἐχθροὺς ἀγαπᾷ. εὐεργετοῦσα καὶ μακροθυμοῦσα, καὶ ὑπομένουσα τὰ παρ' αὐτῶν ἐπαγόμενα. τὸ κακὸν τὸ σύνολον μὴ λογιζομένη. ἀλλὰ καὶ πάσχουσα ὑπὲρ αὐτῶν. εἰ καιρὸς καλέσειεν. ἵνα καὶ αὐτοὺς ποιήσῃ φίλους εἰ οἷόν τε, εἰ δὲ μή, τῆς γε ἰδίας διαθέσεως. οὐκ ἐκπίπτει. τοὺς τῆς ἀγάπης καρποὺς, ἀεὶ ἐξ ἴσου πρὸς πάντας ἀνθρώπους ἐνδεικνυμένη. διὸ καὶ ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, τὴν αὐτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ἐνδειξάμενος, ὑπὲρ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἔπαθεν καὶ πᾶσιν ἐξ ἴσου τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως ἐχαρίσατο. εἰ καὶ ἕκαστος ἑαυτὸν. εἴτε δόξης, εἴτε κολάσεως, καθίστησιν ἄξιον.

οβ Ὁ μὴ καταφρονῶν δόξης. καὶ ἀτιμίας. πλούτου καὶ πενίας. ἡδονῆς τε καὶ λύπης τελείαν ἀγάπην οὔπω ἐκτήσατο. ἡ γὰρ τελεία ἀγάπη οὐ μόνον τούτων καταφρονεῖ, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς προσκαίρου ζωῆς τε καὶ τοῦ θανάτου.

ογ Ἄκουε τῶν καταξιωθέντων τῆς τελείας ἀγάπης, ποῖα λέγουσι. τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. θλῖψις ἢ στενοχωρία. ἢ διωγμός. ἢ λιμός. ἢ γυμνότης. ἢ κίνδυνος. ἢ μάχαιρα. καθὼς γέγραπται. ὅτι ἕνεκα σοῦ ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς. ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν, ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. πέπεισμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή. οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί. οὔτε δυνάμεις. οὔτε

68 Ne concutias unquam ex fratribus tuis quenpiã, maxime uero temere, ne quã do tribulationis impatiens cedas, neq; tamen effugias eius qui tibi conſcius eſt tribulationem, in tempore orationis triſtitiã tibi conciliantem, & à diuina libertate mẽtem deturbantem.

69 Ne ſuſtineas in animo ſuſpitiones offendicula tibi aduerſus homines quoſpiam adferẽtes. Etenim quo aliquo modo offendicula ſuſcipiunt, quæ ſecundum animi uoluntatem, aut præter eiuſdem propoſitũ contingunt, illi uiam pacis nequaquam cõpertum habent, ferentem charitate duce in dei cognitionem illius amatores.

70 Nondum perfectam charitatem ille aſſecutus eſt, qui propter hominum ſententias diuerſe adfectus, hunc quidem diligit, illum uero odio proſequitur, propter hanc aut aliam cauſſam. Aut etiam eundem aliquando diligit, aliquãdo uero habet odio, propter eaſdem cauſſas.

71 Perfecta charitas non diuidit unam illam & eandem hominũ naturam propter diuerſas illorum ſententias. Sed in illã ſemper intentos habens oculos, omnes homines ex æquo diligit. Bonos quidem ut amicos, malos uero ut inimicos adamat, multis officijs & longanimitate cunctos complectens, ſufferens quoq; ea, quæ ab illis inferũtur mala, iniurias illatas omnino non reputando. Sed exigentibus occaſione & tempore pro illis quoq; patitur, ut & eos, ſi fieri poſſit, ex hoſtibus amicos faciat. Sin illud non contigerit, propterea tamen animo non excidit, charitatis fructus ſemper ex æquo omnibus hominibus oſtendens. Quapropter etiã dominus noſter & deus Ieſus Chriſtus, eadem charitate nobis oſtẽſa pro uniuerſo genere humano paſſus eſt, & omnibus ex æquo ſpem reſurrectionis gratuito largitus eſt, & ſi quiſq; ſeipſum aut gloria, aut ſupplicio dignum conſtituat.

72 Qui non cõtemnit gloriam & ignominiam, diuitias & inopiam, uoluptatẽ & triſtitiam, perfectam charitatem nondum cõſequutus eſt. Siquidem perfecta charitas non iſta ſolum habet contemptui, uerum etiam hanc uitam temporaneam & mortẽ nullo diſcrimine contemnit.

73 Audi eos qui perfectam charitatem honore dignati ſunt, cuiuſmodi de ea pronunciant. Quis nos ſeparabit à dilectione dei? num adflictio? num anguſtia? num perſecutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Quemadmodum ſcriptum eſt. Propter te habiti ſumus ueluti oues deſtinatæ mactationi. Verum in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos. Nam mihi perſuaſum habeo, quod neque mors, neque uita, neque angeli, neque principatus, neque poteſtates, neque

ἐνεστῶτα,

ἐνεστῶτα. οὔτε μέλλοντα. οὔτε ὕψωμα. οὔτε βάθος. οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ θεοῦ, τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

οδ Περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἄκουε πάλιν οἷα λέγουσιν. ἀλήθειαν λέγω ἐν χριστῷ οὐ ψεύδομαι. συμμαρτυρούσης μοι καὶ τῆς συνειδήσεώς μου, ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὅτι λύπη μοί ἐστι πολλή. ἀδιάλειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ηὐχόμην γὰρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν κατὰ σάρκα, οἵτινές εἰσιν ἰσραηλῖται. καὶ τὰ ἑξῆς ὡσαύτως τε μωσῆς καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι.

οε Ὁ μὴ καταφρονῶν δόξης καὶ ἡδονῆς τε τούτων αὐξητικῆς, καὶ δι' αὐτὰς συνισταμένης φιλαργυρίας τὰς τοῦ θυμοῦ προφάσεις ἐκκόπτειν οὐ δύναται. ὁ δὲ ταύτας μὴ κόπτων, τῆς τελείας ἀγάπης τυχεῖν οὐ δύναται.

ος Ταπείνωσις καὶ κακοπάθεια, πάσης ἁμαρτίας ἐλευθεροῦσι τὸν ἄνθρωπον, ἡ μὲν, τὰ τῆς ψυχῆς, ἡ δὲ τὰ τοῦ σώματος περικόπτουσα πάθη. ὅπερ ποιῶν καὶ ὁ μακάριος φαίνεται Δαβίδ, ἐν οἷς εὔχεται πρὸς τὸν θεὸν λέγων. ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπον μου. καὶ ἄφες πάσας τὰς ἁμαρτίας μου.

οζ Διὰ μὲν τῶν ἐντολῶν ὁ κύριος, ἀπαθεῖς τοὺς ἐργαζομένους αὐτὰς ἀποτελεῖ. διὰ δὲ τῶν θείων δογμάτων, τὸν φωτισμὸν τῆς γνώσεως αὐτοῖς χαρίζεται.

οη Πάντα τὰ δόγματα, ἢ περὶ θεοῦ, ἢ περὶ ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἢ περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προνοίας καὶ κρίσεως.

οθ Ἡ μὲν ἐλεημοσύνη, τὸ θυμικὸν μέρος τῆς ψυχῆς θεραπεύει, ἡ δὲ νηστεία, τὴν μὲν ἐπιθυμίαν μαραίνει. τῇ δὲ προσευχῇ τὸν νοῦν καθαίρει, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν παρασκευάζει. πρὸς γὰρ τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ τὰς ἐντολὰς ὁ κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο.

π Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ φησὶν ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰ ἑξῆς, ἡ μὲν πραότης ἀτάραχον τὸν θυμὸν διαφυλάττει, ἡ δὲ ταπείνωσις τύφου καὶ κενοδοξίας τὸν νοῦν ἐλευθεροῖ.

πα Διττός ἐστιν ὁ τοῦ θεοῦ φόβος. ὁ μὲν ἐκ τῶν ἀπειλῶν τῆς κολάσεως ἡμῖν ἐντικτόμενος, δι' ὃν ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ εἰς θεὸν ἐλπίς. καὶ ἡ ἀπάθεια. ἐξ ἧς ἡ ἀγάπη κατὰ τάξιν ἡμῖν ἐγγίνεται. ὁ δὲ αὐτῇ τῇ ἀγάπῃ συνέζευκται, εὐλάβειαν τῇ ψυχῇ ἀεὶ ἐμποιῶν, ἵνα μὴ διὰ τὴν τῆς ἀγάπης παρρησίαν, εἰς καταφρόνησιν θεοῦ ἔλθῃ.

inſtãtia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; ulla creatura alia poterit nos ſeparare à dilectiõe dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Et hæc quidem de charitate erga deum habenda, & dicentes & facientes ſunt omnes ſancti.

74 Cæterum de charitate erga proximum obtinenda, audi rurſum, qualia pronunciare ſoleant. Veritatem dico in Chriſto, non mentior, atteſtanti mihi ſimul conſcientia per Spiritum ſanctum, quod dolor mihi ſit magnus, & aſſiduus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, cognatis meis ſecundũ carnem qui ſunt Iſraelitæ. Et reliqua quemadmodum & alij ſancti teſtificantur.

75 Qui non contemnit gloriam & uoluptatem, & has ſubinde augentem; perq; illas conſiſtentem auaritiam, iracundi animi occaſiones reſecare non poteſt. Porrò qui his non reſecat, perfectam charitatem conſequi non poteſt.

76 Humilitas & malorum tolerantia, ab omni delicto liberabunt hominem. Illa quidem animæ, hæc uero corporis adfectus reſecans. Hoc feciſſe beatus quoq; Dauid uidetur, in his quibus ad deum precatur dicens: Vide humilitatem meam & laborem, & remitte uniuerſa delicta mea.

77 Per præcepta Dominus adfectuum expertes reddit eadem facĩẽtes. Porrò per diuina dogmata, cognitionis illuminationem eiſdem largitur.

78 Omnia dogmata, aut de deo, aut de uiſibilibus & inuiſibilibus, aut de ea quæ in illis eſt prouidẽtia & iuditio cõſtituta ſunt.

79 Eleemoſyna quidem rationalem animæ partem ſanat, at ieiunium ſedat concupiſcentiam, porrò oratio purgat mentem & animum, & ad rerum exiſtentiam contemplationem adornat. Siquidem ad uires animi, præcepta quoq; Dominus nobis largitus eſt.

80 Diſcite à me, inquit Chriſtus, quoniã mitis ſum & humilis corde, & reliqua. Siquidem manſuetudo animum nullõ perturbationibus conſeruat obnoxium. Verum humilitas ab inſolenti faſtu & ambitione mentem liberat.

81 Duplex eſt timor dei, quorum alter ex minis ſupplicij nobis ingeneratur, per quem temperantia & perſeuerantia, & in deum ſpes & indolentia, deinceps quoq; charitas ſecundum ordinem nobis innaſcuntur. Alter uero ipſa cum charitate coniungitur, reuerentiam quandam & metum cum pietate coniunctum in anima conſtituens, ne per charitatis libertatem, in contemptum dei erumpat.

πβ Τὸν μὲν πρῶτον φόβον ἔξω βάλλει ἡ τελεία ἀγάπη τῆς ψυχῆς τῆς κεκτημένης αὐτήν, μηκέτι τὴν κόλασιν φοβουμένης. τὸν δὲ δεύτερον, ἑαυτῇ ἔχει ἀεὶ ὡς εἴρηται συνεζευγμένον. καὶ ἐπὶ μὲν πρώτῳ φόβῳ, ἁρμόζει τὸ ἐπὶ φόβῳ κυρίου, ἐκκλίνει πᾶς ἀπὸ κακοῦ καὶ ἀρχὴ σοφίας φόβος κυρίου. ἐπὶ δὲ δευτέρῳ, τὸ ὁ φόβος κυρίου, ἁγνός διαμένων εἰς αἰῶνα αἰῶνος. καὶ τό, οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

πγ Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. πορνείαν. ἀκαθαρσίαν. πάθους. ἐπιθυμίαν κακήν. καὶ τὴν πλεονεξίαν. καὶ τὰ ἑξῆς. γῆν μὲν ὀνόμασε τὸ φρόνημα τῆς σαρκός. πορνείαν δὲ εἶπε, τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίας. ἀκαθαρσίαν δέ, τὴν συγκατάθεσιν ἐκάλεσε. πάθος δέ, τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸν ὠνόμασεν. ἐπιθυμίαν δὲ κακήν, τὴν ψιλὴν τοῦ λογισμοῦ τῆς ἐπιθυμίας παραδοχήν. πλεονεξίαν δέ, τὴν γεννητικήν τε καὶ αὐξητικὴν τοῦ πάθους ὠνόμασεν ὕλην, ταῦτα οὖν πάντα ὡς μέλη ὄντα τοῦ φρονήματος τῆς σαρκός, ἐκέλευσεν ὁ θεῖος ἀπόστολος νεκρῶσαι.

πδ Πρῶτον μὲν ἡ μνήμη, ψιλὸν τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν νοῦν ἀναφέρει. καὶ τούτου ἐγχρονίζοντος. κινεῖται τὸ πάθος. τούτου δὲ μὴ ἀναιρουμένου κάμπτει τὸν νοῦν εἰς συγκατάθεσιν. ταύτης δὲ γενομένης, ἔρχεται λοιπὸν εἰς τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν, ὅθεν ὁ πάνσοφος ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀπὸ ἐθνῶν γράφων, τὸ ἀποτέλεσμα πρῶτον κελεύει ἀναιρεῖν τῆς ἁμαρτίας. εἶτα κατὰ τάξιν ἀναποδίζοντας, εἰς τὴν αἰτίαν καταλήγειν. ἡ δ' αἰτία ἐστίν, ἡ γεννητικὴ ὡς προείρηται καὶ αὐξητικὴ τοῦ πάθους, πλεονεξία. οἶμαι δὲ ἐνταῦθα, τὴν γαστριμαργίαν σημαίνειν. ὡς μητέρα καὶ τροφὸν τῆς πορνείας ὑπάρχουσαν. ἡ γὰρ πλεονεξία οὐ μόνον ἐπὶ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βρωμάτων κακή. ὥσπερ καὶ ἡ ἐγκράτεια οὐ μόνον ἐπὶ βρωμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρημάτων.

πε Ὥσπερ στρουθίον τὸν πόδα δεδεμένον ἀρχόμενον πέτεσθαι, ἐπὶ τὴν γῆν κατασπᾶται σχοινίῳ ἑλκόμενον, οὕτω καὶ ὁ νοῦς μήπω ἀπάθειαν κτησάμενος καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῶν οὐρανίων πετόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν καθελκόμενος, ἐπὶ τὴν γῆν κατασπᾶται.

πϛ Ὅτε νοῦς τελείως τῶν παθῶν ἐλευθερωθῇ, τότε καὶ ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν ὄντων, ἀμεταστρεπτὶ ὁδεύει ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἁγίας τριάδος, τὴν πορείαν ποιούμενος.

πζ Καθαρὸς ὑπάρχων ὁ νοῦς τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων ἀναλαμβάνων, εἰς τὴν πνευματικὴν

82 Iam priorem metum eijcit ex anima perfecta charitas hanc poſſidente, ne poſt hac ſupplicium pertimeſcat. Verum, alterũ ſemper habet, ut dictum eſt, ſibi coniunctum. Ac priori quidem metui conuenit & quadrat illud, nimirum timore Domini declinat omnis à malo. Et principum ſapientiæ timor Domini. Altero uero, nempe illud, timor Domini, purus permanens in ſeculum ſeculi. Et illud, nõ eſt penuria timentibus eum.

83 Mortificate igitur membra ueſtra terreſtria, ſcortationem, immunditiem, mollitiem, concupiſcentiam malam, & auaritiã, & reliqua. Terram quidem nominauit, ſapientiam carnis. At ſcortationem peccatum opere completum dixit. Cæterum immunditiem cõſenſum uocauit. Porrò, mollitiem rationem in adfectibus ſitam nominauit. Verum, prauam cõcupiſcentiam nudam rationis & cupiditatis ſuſceptionem. Auaritiam uero materiam adfectus augentem & generãtem nominauit. Itaq; hæc omnia uelut carnalis ſapientiæ membra, mortificare iuſſit diuinus Apoſtolus.

84 Primum quidem memoria nudam cogitationem ad mentem pertrahit, & illa aliquandiu in animo perdurante mouetur adfectus. Hic ſi non actutum ſublatus fuerit, flectit mentem ad conſenſum. Quo facto etiam ad peccatum ipſo opere complẽdum pertranſit animus. Itaq; ſapientiſſimus Apoſtolus, ad eos qui ex gentibus conuerſi fuerant ſcribens, primum peccati effectũ iuſſit tollere, deinde ſecundum ordinem diligenter inquirentes, in cauſſa deſinere. Cæterum ipſa cauſa eſt, quæ adfectus, ut prædictum eſt, & auget & generat, nempe auaritia. Opinor uero ex hoc quoq; ſignificari guloſitatem, uelut matrem & nutricẽ ſcortationis exiſtentem. Siquidem auaritia non tantum propter opes & diuitias, ſed propter ciborum inſatiabilitatem quoque mala eſt. Quemadmodum temperantia non ſolum de edulijs, uerumetiam de pecunijs accipienda & intelligenda eſt.

85 Quemadmodum paſſerculus pede alligatus, uolare incipiens in terram funiculo detrahitur, ſic quoq; mens nõdum adfectibus liberata, & ad rerum cœleſtium cognitionem uolare contendens, ab adfectibus ducitur, & in terram detrahitur.

86 Quando mens in totum ab adfectibus liberata fuerit, tunc etiã ad rerum contemplationem irreuerſim contendit, ad cognitionem ſanctæ trinitatis iter faciens.

87 Mens pura exiſtens, rerum intellectum ſuſcipiens, per illas ad ſpiritualem

θεωρίαν

θεωρίαν αὐτῶν κινεῖται. ἀκάθαρτος δὲ ἐκ ῥαθυμίας γεγονὼς, τὰ μὲν τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοήματα ψιλὰ φαντάζεται. τὰ δὲ ἀνθρώπινα δεχόμενος εἰς αἰσχροὺς ἢ πονηροὺς λογισμοὺς μεταστρέφεται.

πη Ὅταν ἀεὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων ἐνοχλήσῃ τῷ νῷ, τότε γίνωσκε σαυτὸν μὴ ἔξω εἶναι τῶν ὅρων τῆς ἀπαθείας.

πθ Ὅταν ἡ ψυχὴ ἄρχηται τῆς ἰδίας ὑγείας ἐπαισθάνεσθαι, τότε καὶ τὰς ἐν τοῖς ὕπνοις φαντασίας ψιλὰς καὶ ἀταράχους ἄρχεται βλέπειν.

ϟ Ὥσπερ τὸν αἰσθητὸν ὀφθαλμὸν ἡ καλλονὴ τῶν ὁρατῶν, οὕτω καὶ τὸν καθαρὸν νοῦν, ἡ γνῶσις τῶν ἀοράτων πρὸς ἑαυτὴν ἐπισπᾶται. ἀόρατα δὲ λέγω, τὰ ἀσώματα.

ϟα Μέγα μὲν τὸ πρὸς τὰ πράγματα μὴ πάσχειν. μεῖζον δὲ πολλῷ, τὸ πρὸς τὰς φαντασίας αὐτῶν ἀπαθῆ διαμένειν, διότι ὁ διὰ τῶν λογισμῶν πρὸς ἡμᾶς τῶν δαιμόνων πόλεμος, τοῦ διὰ τῶν πραγμάτων πολέμου ἐστὶ χαλεπώτερος.

ϟβ Ὁ τὰς ἀρετὰς κατορθώσας, καὶ τῇ γνώσει πλουτήσας, ὡς φυσικῶς λοιπὸν τὰ πράγματα ὁρῶν, πάντα κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ πράττει καὶ διαλέγεται, τὸ σύνολον μὴ παρατρεπόμενος. ἐκ γὰρ τοῦ ἀλόγως ἢ εὐλόγως τοῖς πράγμασι χρήσασθαι, ἢ ἐνάρετοι ἢ φαῦλοι γινόμεθα.

ϟγ Σημεῖον ἄκρας ἀπαθείας, τὸ ψιλὰ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, ἀεὶ ἀναβαίνειν ἐπὶ τὴν καρδίαν, καὶ ἐγρηγορότος τοῦ σώματος, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους.

ϟδ Διὰ μὲν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, τὰ πάθη ὁ νοῦς ἀποδύεται, διὰ δὲ τῆς τῶν ὁρατῶν πνευματικῆς θεωρίας, τὰ ἐμπαθῆ τῶν πραγμάτων νοήματα. διὰ δὲ τῆς τῶν ἀοράτων γνώσεως, τὴν τῶν ὁρατῶν θεωρίας. ταύτην δὲ, διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἁγίας τριάδος.

ϟε Ὥσπερ ὁ ἥλιος ἀνατέλλων καὶ τὸν κόσμον φωτίζων, δείκνυσί τε ἑαυτὸν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ φωτιζόμενα πράγματα. οὕτω καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος τῷ καθαρῷ νῷ ἀνατέλλων, καὶ ἑαυτὸν δείκνυσι, καὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γεγονότων καὶ γενησομένων τοὺς λόγους.

ϟϛ Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸν θεὸν γινώσκομεν. ἀλλ' ἐκ τῆς μεγαλουργίας αὐτοῦ καὶ προνοίας τῶν ὄντων. διὰ τούτων γὰρ ὡς δι' ἐσόπτρων τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν κατανοοῦμεν.

ϟζ Ὁ καθαρὸς νοῦς, ἢ ἐν τοῖς ψιλοῖς νοήμασι τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων εὑρίσκεται, ἢ ἐν τῇ τῶν ὁρατῶν φυσικῇ θεωρίᾳ, ἢ ἐν τῇ τῶν ἀοράτων, ἢ ἐν τῷ φωτὶ τῆς ἁγίας τριάδος.

contemplationem commouetur. Ceterum impura ex ſocordia nata, partim quidē reliquarum rerū intellectum nudum imaginatur, partim uero humana complectens, in turpes & prauas cogitationes conuertitur.

88 Cum inter orandum nulla rerum mundanarum cogitatio animum cōturbat, tūc ſcias teipſum haudquaquam extra adfectuum carentiæ terminos eſſe conſtitutum.

89 Cum anima propriam ſanitatem inceperit perſentiſcere, tūc imaginationes quoque in ſomnijs occurrentes nudas et perturbationis expertes incipit inſpicere.

90 Quemadmodum rerum uiſibilium pulchritudo, ſenſibilem oculum, ſic mentē quoq; puram rerum inuiſibilium cognitio ad ſe pertrahit. Inuiſibilia uero dico ea, quę ſunt incorporea.

91 Magnum quiddā eſt, erga res nihil pati aut affici, multo autem maius hoc æſtimādum eſt, illarum imaginationibus nō commoueri. Quapropter bellum quo impugnant nos dæmones cogitationibus, ea pugna qua per res infeſtamur, eſt difficilius.

92 Virtutibus recte & egregie exornatus, & cognitione opulenter prǽditus, ueluti is, qui naturali quodā ingenij ductu res perſpicit, ille omnia recto quodam iuditio & facit & loquitur, rationem non peruertens. Ex quo enim rebus recte aut ſecus utimur, aut boni aut mali fieri ſolemus.

93 Signum eſt certiſſimum, omnes adfectus eſſe extinctos, quoties nude rerum cogitationes, aut ſenſus ſub inde in cor aſcendunt, cum uigilante corpore, tum ſopore proſtrato.

94 Mādatorum operatione animus omnes adfectus exuit. Verum per rerum uiſibilium ſpiritualem contemplationem rerum cogitationes nos adficiētes. Porrò autem rerum inuiſibilium cognitione, uiſibilium contemplationem abijcit. Hancautē per ſanctæ trinitatis cognitionem.

95 Quemadmodum ſol exoriens, & mūdum illuminans, cum ſeipſum, tum res à ſe illuminatas demonſtrat, ita quoq; ſol iuſtitiæ purgato animo exoriens, & ſeipſum uidendū exhibet, & rerū quæ à ſe factæ ſunt, & deinceps fient, rationes demonſtrat.

96 Nequaquam uero deum in eſſentia ſua cognoſcimus, ſed potius rerum ab illo factarum magnitudine. & eorum quæ ſunt prouidentia. Per hæc enim quemadmodum ſpeculum immenſam eius bonitatem & ſapientiam & potentiam cognoſcimus.

97 Pura mens, aut in nudis humanarum rerum cogitationibus inuenitur, aut in naturali rerum uiſibilium contemplatione, aut inuiſibilium, aut in lumine ſanctæ trinitatis.

ϟη Ἐν τῇ τῶν ὁρατῶν θεωρίᾳ γινόμενος ὁ νοῦς, ἢ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν λόγους ἐρευνᾷ, ἢ τοὺς δι' αὐτῶν σημαινομένους, ἢ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ζητεῖ.

ϟθ Ἐν δὲ τῇ τῶν ἀοράτων διατρίβων τούς τε φυσικοὺς αὐτῶν λόγους ζητεῖ, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως αὐτῶν, καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, καὶ τίς ἡ περὶ αὐτοὺς πρόνοια καὶ κρίσις.

ρ Ἐν δὲ θεῷ γινόμενος, τοὺς περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ πρῶτον λόγους, ζητεῖ μὲν ὑπὸ τοῦ πόθου φλεγόμενος, οὐκ ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν δὲ τὴν παραμυθίαν εὑρίσκει. ἀμήχανον γὰρ τοῦτο καὶ ἀνένδεκτον πάσῃ γενητῇ φύσει ἐξ ἴσου. ἐκ δὲ τῶν, περὶ αὐτὸν παραμυθεῖται. λέγω δή, τῶν περὶ ἀϊδιότητος, ἀπειρίας τε καὶ ἀορισίας. ἀγαθότητός τε καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως, δημιουργικῆς τε καὶ προνοητικῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. καὶ τοῦτο πάντη καταληπτὸν αὐτοῦ μόνον, ἡ ἀπειρία· καὶ αὐτὸ τὸ μηδὲν γινώσκειν, ὑπὲρ νοῦν γινώσκειν, ὥσπερ οἱ θεολόγοι ἄνδρες εἰρήκασι, Γρηγόριός τε καὶ Διονύσιος.

98 Iam in ſerum uiſibilium contemplatione mens conſtituta, aut naturales illarũ rationes rimatur & explorat, aut ea quæ per illas ſignificantur, aut ipſam cauſſam quæritat.

99 Cæterum in ſerum inuiſibilium cõtemplatione immorans aut uerſans, naturales illarum cauſſas & rationes quærit, tum etiam illarum generationis cauſſam indagatur, & ea quæ illis ſunt conſentanea. Adhæc etiam quæ nam ſit de eiſdem prouidentia & iuditium.

100 Sed enim in cõtemplando deo mẽs occupata, de eius eſſentia primum cauſas inquirit, flagrans deſyderio.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ δευτέρα.

EIVSDEM DE CHAritate Centuria ſecunda.

Ο γνησίως τὸν θεὸν ἀγαπῶν, οὗτος καὶ ἀπερισπάστως πάντως προσεύχεται. καὶ ὁ ἀπερισπάστως πάντως προσευχόμενος, οὗτος καὶ γνησίως τὸν θεὸν ἀγαπᾷ. οὐκ εὔχεται δὲ ἀπερισπάστως ὅ τινι τῶν ἐπιγείων ἔχων τὸν νοῦν προσηλωμένον. οὐκ ἄρα ἀγαπᾷ τὸν θεόν, ὅ τινι τῶν ἐπιγείων ἔχων τὸν νοῦν δεδεμένον.

β Ὁ νοῦς πράγματι χρονίζων αἰσθητῷ, πάντως πάθος ἔχει πρὸς αὐτό. οἷον ἐπιθυμίας ἢ λύπης. ἢ ὀργῆς. ἢ μνησικακίας. καὶ εἰ μὴ τοῦ πράγματος ἐκείνου καταφρονεῖ, τοῦ πάθους ἐκείνου ἐλευθεροῦσθαι οὐ δύναται.

γ Τὰ μὲν πάθη κρατοῦντα τοῦ νοῦ, συνδεσμοῦσιν αὐτὸν τοῖς πράγμασι τοῖς ὑλικοῖς. καὶ τοῦ θεοῦ χωρίσαντα, αὐτοῖς ἐνασχολεῖσθαι ποιοῦσιν. ἡ δὲ τοῦ θεοῦ ἀγάπη κρατήσασα, λύει αὐτὸν τῶν δεσμῶν. παραφρονεῖν πείθουσα οὐ μόνον τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἡμῶν τῆς προσκαίρου ζωῆς.

δ Ἔργον τῶν ἐντολῶν, ψιλὰ ποιεῖν τὰ τῶν πραγμάτων νοήματα. ἀναγνώσεως δὲ καὶ θεω-

QVi uere atque adeo germane deum diligit, ille omnino indeſinẽter atq; indiuulſe orat, & qui indiuulſe orat, ille germane quoque deum diligit. Cæterum ille nequaquam indiuulſe orat, qui rei alicuius mundanæ amori animum habet affixum. Itaque ille deum non amat, qui alicui rerum terrenarum mentem habet alligatam.

2 Animus rei alicui ſenſibili cunctanter inhærens, totus erga illam adfectus eſt, cuius generis eſt concupiſcentia, aut triſtitia, aut iracundia, aut præteritarum iniuriarum reminiſcentia. Et niſi rem illam contempſerit, ab illo adfectu nunquam liberari poteſit.

3 Quicunq; adfectus mentem exuperant, eundem rebus materialibus alligant, & à deo ſegregatam his ipſis uacare faciũt. Verum, ſi dei charitas præualuerit, ſoluit illam à uinculis, perſuadens non tantum res ſenſibiles, uerumetiam hanc uitam temporaneam contemnere.

4 Præceptorũ opus eſt, rerũ cogitationes nudas facere, cognitionis autem & contem

ρίας, ἄϋλον καὶ ἀνείδεον τὸν νοῦν ἀπεργάζεσθαι. ἐκ δὲ τούτου συμβαίνει, τὸ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι.

ε Οὐκ ἀρκεῖ πρακτικὴ μέθοδος πρὸς τὸ τελείως τὸν νοῦν παθῶν ἐλευθερωθῆναι. ὥστε δυνηθῆναι αὐτὸν ἀπερισπάστως εἰ μὴ καὶ διάφοροι αὐτὸν διαδέχονται πνευματικαὶ θεωρίαι. ἡ μὲν γὰρ ἀκρασίας καὶ μίσους μόνον τὸν ἐλευθεροῖ. αἱ δὲ καὶ λήθης καὶ ἀγνοίας αὐτὸν ἀπαλλάττουσι. καὶ οὕτω δυνήσεται ὡς δεῖ προσεύξασθαι.

ς Τῆς καθαρᾶς προσευχῆς δύο εἰσὶν ἀκρόταται καταστάσεις. ἡ μὲν τοῖς πρακτικοῖς, ἡ δὲ τοῖς θεωρητικοῖς συμβαίνουσα. καὶ ἡ μὲν, ἐκ φόβου θεοῦ καὶ ἐλπίδος ἀγαθῆς, τῇ ψυχῇ ἐγγίνεται. ἡ δὲ ἀπὸ θείου ἔρωτος καὶ ἀκροτάτης καθάρσεως. γνωρίσματα δὲ τοῦ μὲν πρώτου μέτρου, τὸ ἐν ἑαυτῷ συναγαγεῖν τὸν νοῦν ἐκ πάντων τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων. καὶ ὡς αὐτοῦ αὐτῷ παρισταμένου τοῦ θεοῦ ὥσπερ καὶ πάρεστι ποιεῖσθαι τὰς προσευχὰς ἀπερισπάστως καὶ ἀνενοχλήτως. τοῦ δὲ δευτέρου, τὸ ἐν αὐτῇ τῇ ὁρμῇ τῆς προσευχῆς ἁρπαγῆναι τὸν νοῦν ὑπὸ τοῦ θείου καὶ ἀπείρου φωτός. καὶ μήτε ἑαυτοῦ, μήτε τινὸς ἄλλου τῶν ὄντων τὸ σύνολον ἐπαισθάνεσθαι. εἰ μὴ μόνου τοῦ διὰ τῆς ἀγάπης ἐν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἔλλαμψιν ἐνεργοῦντος. τότε δὲ καὶ περὶ τοὺς περὶ θεοῦ λόγους κινούμενος, καθαρὰς καὶ τρανὰς τὰς περὶ αὐτοῦ λαμβάνει ἐμφάσεις.

ζ Ὅτι τις ἀγαπᾷ, τούτου ἀντέχεται πάντως καὶ πάντων τῶν πρὸς τοῦτο ἐμποδιζόντων αὐτῷ, καταφρονεῖ. ἵνα αὐτοῦ μὴ στερηθῇ. καὶ ὁ τὸν θεὸν ἀγαπῶν, ἐπιμελεῖται καθαρᾶς προσευχῆς. καὶ πᾶν πάθος πρὸς τοῦτο ἐμποδίζον αὐτῷ, ἀποβάλλει ἐξ ἑαυτοῦ.

η Ὁ τὴν μητέρα τῶν παθῶν ἀποβαλὼν φιλαυτίαν, καὶ τὰ λοιπὰ εὐχερῶς σὺν θεῷ ἀποτίθεται. οἷον ὀργὴν, λύπην, μνησικακίαν, καὶ τὰ ἑξῆς, ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ πρώτου κρατούμενος, ὑπὸ τοῦ δευτέρου κἂν μὴ θέλῃ, τιτρώσκεται. φιλαυτία δέ ἐστι, τὸ πρὸς τὸ σῶμα πάθος.

θ Διὰ τὰς πέντε ταύτας αἰτίας, οἱ ἄνθρωποι ἀγαπῶσιν ἀλλήλους. εἴτε ἐπαινετῶς. εἴτε ψεκτῶς, οἷον, ἢ διὰ τὸν θεὸν, ὡς ὁ ἐνάρετος πάντας. καὶ ὡς ὁ τὸν ἐνάρετον κἂν μήπω ἐνάρετος, ἢ διὰ φύσιν ὡς οἱ γονεῖς τὰ τέκνα. καὶ ἔμπαλιν, ἢ διὰ κενοδοξίαν. ὡς ὁ δοξαζόμενος τὸν δοξάζοντα, ἢ διὰ φιλαργυρίαν, ὡς ὁ τὸν πλησίον διὰ λῆψιν, ἢ διὰ φιληδονίαν. ὡς ὁ τὴν γαστέρα θεραπευόμενος καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα. καὶ ἡ μὲν πρώτη, ἐπαινετὴ, ἡ δὲ δευτέρα μέση· αἱ δὲ λοιπαὶ ἐμπαθεῖς.

plationis, nulli materiæ & figuræ mentem obnoxiã adornare. Ex hoc deinde ꝯ uenit, indeſeſſa & indeſinẽs orandi ſedulitas.

5 Nõ ſufficit efficax aliqua ratio aut diſciplina ad mentem perfecte liberandã ab abſectibus, ut poſſit illa indiuulſe uacare precationibus, niſi diuerſæ illam complexæ fuerint ſpirituales contemplationes. Illa enim ab intemperantia ſaltem & odio mentem liberat. Hoc uero et ab obliuione & ignorantia illam ſegregat, atq; ita poterit, ut par eſt, uacare precationibus.

6 Purę precationis duę ſunt ſummę cõditiones, quarum altera actionibus, altera ſpeculationi intentis ſolet cõtingere. Et altera quidem ex timore dei & ſpe bona animæ innaſcit̃, altera ex diuino amore & ſumma pietate. Cæterum prioris cognitiones illæ ſunt, uidelicet mentem ab omnibus mũdanis cogitationibus abducere & retrahere. Et nõ ſecus ac ſi ipſi deus ipſe præſto eſſet, orationes facere indeſinenter omnibus ſummotis turbis & adfectibus. Alterius uero, ut in ipſo orationis impetu, ipſa mens à diuino & immenſo lumine rapiatur, adeo, ut neq; ſe ipſa, neq; aliud quippiã ex ijs quæ ſunt in rebus humanis ſentiat, niſi ſolum illum, qui in ipſa per ſanctam charitatem eã illuminationem operatur. Et tunc ſi erga rationes quæ deo obtinendæ ſunt mouetur, puras & perfectas de illo demonſtrationes accipit.

7 Quam rem aliquis amat, eandem etiã omnibus modis amplectitur, & omnia quę illi erga illam impedimento ſunt, aut obſtaculo, contẽnit, re adamata priuetur. Ita qui deum diligit, puræ precationis curã habet, & omnem adfectum illi erga hoc obſtantẽ ex ſeipſo eiectum abijcit.

8 Qui omnium adfectuum matrẽ Philautiam, hoc eſt, amorem ſui abijcit, haud difficulter & reliquos deo adiuuante deponit. Nempe iracundiam, dolorem, præteritarum iniuriarum reminiſcentiam, & id genus reliquos. Porrò, qui à primo uincitur, à reliquis etiam nolens uulneratur. Eſt autẽ Philautia adfectus, quo aliquis erga proprium corpus adficitur.

9 Propter haſce quinq; cauſſas, homines mutuo amore ſe proſequuntur, aut laudabiliter, aut illaudabiliter. Videlicet aut propter deum, ſicut uirtute præditus omnes, & uirtute præditũ, qui nondũ uirtuoſus eſt diligit. Aut ductu naturæ, ueluti parentes amare ſolent ſuos liberos, & contra. Aut propter inanẽ gloriam, ut ille qui gloria adficitur, glorificantẽ. Aut propter auaritiã et habendi cupiditatẽ, ſicut ille qui proximũ amare conſueuit propter munera. Aut propter uoluptates, uelut ille qui uentrẽ colit, & ea quæ ſub uẽtre ſunt. Iam prima cauſſa laudabilis eſt, ſecunda media, reliquæ omnes adfectibus uitiatæ ſunt.

ι Ἐὰν τινὰς μὲν μισῇς, τινὰς δὲ οὐδὲ ἀγαπᾷς οὐδὲ μισῇς, ἑτέρους δὲ ἀγαπᾷς ἀλλὰ συμμέτρως, ἄλλους δὲ σφόδρα ἀγαπᾷς, ἐκ ταύτης τῆς ἀνισότητος, γνῶθι ὅτι μακρὰν εἶ τῆς τελείας ἀγάπης, ἥτις ὑποτίθεται πάντα ἄνθρωπον ἐξ ἴσου ἀγαπῆσαι.

ια Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν, τουτέστι, πολέμησον τοὺς ἐχθρούς, ἵνα μειώσῃς τὰ πάθη. ἔπειτα δὲ νῆφε, ἵνα μὴ αὐξήσωσι. καὶ πάλιν πολέμησον ἵνα κτήσῃ τὰς ἀρετάς. καὶ μετέπειτα νῆφε, ἵνα αὐτὰς διαφυλάξῃς. καὶ τοῦτό ἐστιν ἂν εἴη, τὸ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν.

ιβ Οἱ κατὰ συγχώρησιν θεοῦ πειράζοντες ἡμᾶς, ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐκθερμαίνουσιν, ἢ τὸ θυμικὸν ἐκταράσσουσιν, ἢ τὸ λογιστικὸν ἐπισκοτίζουσιν, ἢ τὸ σῶμα ὀδύναις περιβάλλουσιν, ἢ τὰ σωματικὰ διαρπάζουσιν.

ιγ Ἢ δι' ἑαυτῶν ἡμᾶς οἱ δαίμονες ἐκπειράζουσιν, ἢ τοὺς μὴ φοβουμένους τὸν κύριον καθ' ἡμῶν ἐφοπλίζουσιν. καὶ δι' ἑαυτῶν μὲν, ὅταν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἰδιάσωμεν. ὥσπερ τὸν κύριον ἐν τῇ ἐρήμῳ. διὰ τῶν ἀνθρώπων δὲ, ὅταν μετὰ τῶν ἀνθρώπων συνδιατρίψωμεν. ὥσπερ καὶ τὸν κύριον, διὰ τῶν φαρισαίων. ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὸν τύπον ἡμῶν ἀποβλεπόμενοι, ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς ἀποκρουσώμεθα.

ιδ Ὅταν ἄρχηται ὁ νοῦς εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ προκόπτειν, τότε καὶ ὁ δαίμων τῆς βλασφημίας ἄρχεται ἐκπειράζειν αὐτόν. καὶ τοιούτους αὐτῷ λογισμοὺς ὑποβάλλει, οἵους ἀνθρώπων μὲν οὐδείς, μόνος δὲ ὁ τούτου διάβολος ἐφευρίσκει. τοῦτο δὲ ποιεῖ, φθονῶν τῷ θεοφιλεῖ. ἵνα εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθὼν ὡς τοιαῦτα διανοηθεὶς μηκέτι τολμήσῃ διὰ τῆς συνήθους προσευχῆς πρὸς αὐτὸν ἀναπτῆναι. οὐδὲν δὲ ἐντεῦθεν ὠφελεῖται ὁ ἀλάστωρ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον βεβαιοτέρους ἡμᾶς ἀπεργάζεται. πολεμούμενοι γὰρ καὶ ἀντιπολεμοῦντες, δοκιμώτεροι καὶ γνησιώτεροι εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ εὑρισκόμεθα, ἡ δὲ ῥομφαία αὐτοῦ, εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτοῦ. καὶ τὰ τόξα αὐτοῦ, συντριβείη.

ιε Ὁ νοῦς ἐπιβάλλων τοῖς ὁρατοῖς, κατὰ φύσιν νοεῖ τὰ πράγματα διὰ μέσης τῆς αἰσθήσεως. καὶ οὔτε ὁ νοῦς κακὸν, οὔτε τὸ κατὰ φύσιν νοεῖν. οὔτε δὲ τὰ πράγματα, οὔτε ἡ αἴσθησις. θεοῦ γὰρ εἰσὶ ταῦτα τὰ ἔργα. τί οὖν ἐστι τὸ κακόν, δῆλον, ὅτι τὸ πάθος τοῦ κατὰ φύσιν νοήματος. ὅπερ δύναται μὴ εἶναι ἐν τῇ τῶν νοημάτων χρήσει, ἐὰν ὁ νοῦς γρηγορῇ.

ις Πάθος ἐστὶ, κίνησις ψυχῆς παρὰ φύσιν, ἢ εἰς φιλίαν ἄλογον, ἢ εἰς μῖσος ἄκριτον, ἢ τινός. ἢ

10 Si quoſpiam diligis, quoſpiam uero neq; diligis, neq; odio proſequeris, rurſus alios diligis, ſed mediocriter, alios autẽ uehementer diligis, ex ipſa charitatis inæqualitate, ſcias te longe lateq; abeſſe à perfecta charitate, iubẽte omnes homines ex æquo amare.

11 Declina à malo, & fac bonum, hoc eſt, expugna inimicos, ut adfectuum numerum imminuas. Deinde uero ſobrius eſto, ne augeantur. Et iterum pugna, ut pares tibi uirtutes, ac deinde ſobrie agas, ut eaſdẽ conſerues, & hoc conficies rationem parãdi & conſeruandi.

12 Qui dei permiſſu nos tentant, aut animæ concupiſcentiam accendunt, aut iracundiam cõturbant, aut rationem obtenebrãt, aut corpus doloribus obruunt, aut res corporales diſcerpunt.

13 Aut dæmones per ſe & ſua ſponte tentationibus nos adoriuntur, aut homines deum non metuentes aduerſus nos armant, aut per ſe ipſos quãdo ab hominum conuerſatione ſeiuncti ſolitariam uitam agimus, quemadmodum dominum in deſerte. Per homines autem, quando cum hominibus conuerſabimur, quemadmodum dominum per Phariſæos. At nos ad figurã noſtram reſpicientes, ex utraq; parte illos depellemus.

14 Quando mens in charitate dei quotidianis incrementis proficere incipit, tunc quoq; dæmon blaſphemiæ illam tentare incipit, eaſq; illi cogitationes ſuggerit quales nullus hominum unquam. Hoc autem facit, homini pio & deum amanti inuidens, ut in deſperationem prolapſus, ueluti talia cogitans, non amplius conſueta precatione audeat ad illum ſubuolare. Nihil uero inde Dæmon ſceleratiſſimus utilitatis capit ad ſcopum propriũ, ſed nos longe firmiores hac ratione reddit. Oppugnantibus enim dæmonibus repugnantes, probatiores, & in charitate obtinenda uelut germani Chriſtiani uehementiores inuenimur. Gladius uero eius, in cor eius intret, & arcus eius conterantur.

15 Animus ſemet rebus uiſibilibus applicans, iuxta naturam res humanas ſenſuum ductu & adminiculo intelligit. Iam neq; animus malus eſt, neq; iuxta naturam res intelligere, neq; res ipſæ, neq; ſenſus. Hæc omnia dei ſunt opera. Quid igitur malum eſt? ni/mirum adfectus intelligentiæ, quæ eſt ſecundum naturam, qui nequaquam poteſt eſſe in uſu intelligentiæ, ſi mens attente uigilauerit.

16 Adfectus eſt motus animi præter naturam, aut propter amorem ſine ratione, aut

διά τι τῶν αἰσθητῶν. οἷον περὶ μὲν φιλίαν, ἢ βρωμάτων ἀλόγων, ἢ γυναικός, ἢ χρημάτων, ἢ δόξης παρερχομένης, ἤ τινος ἄλλου τῶν αἰσθητῶν, ἢ διὰ ταῦτα. περὶ μῖσος δέ, οἷον ἤ τινος τῶν προειρημένων ὡς εἴρηται ἀκρίτως, ἢ πρός τινα διὰ ταῦτα.

ιζ Ἡ πάλιν κακία ἐστίν, ἡ ἐσφαλμένη κρίσις τῶν νοημάτων, ᾗ ἐπακολουθεῖ ἡ παράχρησις τῶν πραγμάτων. οἷον ὡς περὶ τῆς γυναικός, ἡ ὀρθὴ κρίσις τῆς συνουσίας, ὁ σκοπός ἐστι τῆς παιδοποιΐας, ὁ οὖν εἰς τὴν ἡδονὴν ἀποβλεψάμενος, ἔσφαλη περὶ τὴν κρίσιν, τὸ μὴ καλὸν ὡς καλὸν ἡγησάμενος. ὁ γοῦν τοιοῦτος, παραχρῆται γυναικὶ συνουσιαζόμενος, καὶ περὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων καὶ νοημάτων ὁμοίως.

ι Ὅτε τὸν νοῦν σου οἱ δαίμονες τῆς σωφροσύνης ἐκβαλόντες τοῖς τῆς πορνείας λογισμοῖς περικυκλώσωσι, τότε μετὰ δακρύων λέγε πρὸς τὸν δεσπότην. ἐκβαλόντες με νυνί, περιεκύκλωσάν με. τὸ ἀγαλλίαμά μου λύτρωσαί με ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με, καὶ σώζῃ.

ιθ Βαρὺς ὁ τῆς πορνείας δαίμων. καὶ σφοδρὸς ἐπιτίθεται τοῖς κατὰ τῶν παθῶν ἀγωνιζομένοις. καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀμελείᾳ τῆς διαίτης καὶ ἐν ταῖς συντυχίαις τῶν γυναικῶν. λεληθότως γὰρ τῇ λειότητι τῆς ἡδονῆς ὑποκλέπτων τὸν νοῦν, μετέπειτα ἐπεμβαίνει διὰ τῆς μνήμης ἡσυχάζοντι. τότε σῶμα ἐμπυρίζων. καὶ ποικίλας μορφὰς ὑπὸ τῷ νῷ παριστῶν. διὸ καὶ πρὸς τὴν συγκατάθεσιν τῆς ἁμαρτίας αὐτὸν ἐγκαλεῖται. ἃς ἐὰν θέλῃς μὴ ἐγχρονίζειν ἐν σοί, νηστείαν ἀνάλαβε, καὶ κόπον, καὶ ἀγρυπνίαν. καὶ τὴν καλὴν ἡσυχίαν μετὰ ἐκτενοῦς προσευχῆς.

κ Οἱ τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἀεὶ ζητοῦντες, διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν ζητοῦσιν. ἵνα αὐτὴν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν, ἢ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν ἐμβάλωσιν. ὅταν οὖν εὕρωσι τὸν νοῦν μὴ παραδεχόμενον, τότε αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται. ὅταν δὲ τῇ πνευματικῇ θεωρίᾳ ἐνασχολούμενον, τότε ἀποστραφήσονται καὶ καταισχυνθήσονται σφόδρα διὰ τάχους.

κα Διακόνου λόγον ἐπέχει, ὁ πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας ἀλείφων τὸν νοῦν. καὶ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ἀπελαύνων ἀπ' αὐτοῦ, πρεσβυτέρου δέ, ὁ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων φωτίζων. καὶ τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν ἐξαφανίζων. ἐπισκόπου δέ, ὁ τῷ ἁγίῳ μύρῳ τελειῶν τῆς γνώσεως τῆς προσκυνητῆς τῆς ἁγίας τριάδος.

propter odium ſine iuditio, alicuius rei gratia, aut propter rem aliquam ſenſibilem, ſcilicet propter amorem, aut ciborum temere appetitorum, aut mulieris, aut opum, aut gloriæ præteritæ, aut alterius cuiuſpiam rerum ſenſibilium, aut propter hæc. Propter odium uero, uidelicet, aut cuiuſpiã rei prædictarum, ut dictum eſt, ſine iudicio, aut erga aliquem, propter hæc.

17 Rurſus malitia, iudicium falſum eſt ſenſuum, quam rerum abuſus ſequitur. Videlicet ſuper mulieris concubitu rectum iuditium eſt, procreandorum liberorum ſcopus. Itaq; qui oculos ad uoluptatem deflexerit, in iudicando errat & deceptus eſt, quod non bonum fuit, ut bonum exiſtimans. Quare talis rem cum muliere habens, ea abutitur. Ad hunc modum de alijs quoq; rebus & ſenſibus iudicandum eſt.

18 Quando mentem tuam dæmones à temperantia deiectam, ſcortationis & immunditiæ cogitationibus circundederint, tunc lacbrymabundus dic ad Dominum: Eiectum me circundederũt, exultatio mea libera me à circundantibus me, & ſaluaberis.

19 Grauis ſcortationis dæmon eſt, & uehementer eos infeſtat, qui contra adfectus nauiter pugnant, maxime uero in diurni uictus rationis negligentia, & mulierum immodeſtis concubitibus. Etenim fraudulenter irrepens uoluptatis illecebris decipit animum, ac deinceps per memoriæ trãquillitatem ingreditur. Tunc corpus cupiditate inflammans, uariasq; formas animo exhibens, ad peccandi propoſitum eundẽ pellitiẽdo irritat. Has ſi nolueris in animo tuo multum morari, ad ieiuniũ, laborem, & uigilias te conſeras neceſſe eſt, neq; nõ honeſtam mentis tranquillitatem ſecteris oportet, indeſinenter precando.

20 Animam noſtram quærentes, cogitationibus adfectum ſuggerentibus eandẽ quærunt, ut ipſam aut in peccati cogitationem, aut in actum inijtiant. Itaque quando mẽtem inuenerint ſuggeſtas cogitationes non ſuſcipientem aut reſpuentem, tunc pudore afficiuntur, & declinant. Cæterum, quando eandem ſpirituali contemplationi intentam & uacantem offenderint, tunc ilico pudore ſuffuſi, auertunt ſeſe, in fugam proripientes.

21 Miniſtri ſermonem patienter ſuſtine, qui ad ſacra certamina mentem perungens, cogitationes quoque adfectibus plenas ab illa abigit. Senioris autem, qui rerum exiſtentium cognitionem illuſtrans, falſam quoque cognitionem prodit & detegit. Porro Epiſcopi, ut ſacra unguento exoptabilis cognitionis ſanctæ trinitatis te perfectum reddat.

κβ Ἀσθενοῦσι μὲν οἱ δαίμονες, ὅταν διὰ τῶν ἐντολῶν μειῶνται τὰ πάθη τὰ ἐν ἡμῖν. ἀπόλλυνται δέ, ὅταν εἰς τέλος διὰ τῆς ἀπαθείας ἐξαφανίζωνται. μηκέτι εὑρίσκοντες, τὰ δι' ὧν ἐν αὐτῇ εὑρίσκοντο καὶ ἐπολέμουν αὐτήν. καὶ τοῦτο ἂν εἴη, τὸ ἀσθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου.

κγ Οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων διὰ φόβον ἀνθρώπινον τῶν παθῶν ἀπέχονται. οἱ δέ, διὰ κενοδοξίαν. ἄλλοι δέ, δι' ἐγκράτειαν. ἕτεροι δέ, διὰ θείων κριμάτων, παθῶν ἐλευθεροῦνται.

κδ Πάντες οἱ λόγοι τοῦ κυρίου, τὰ τέσσαρα ταῦτα περιέχουσι, τὰς ἐντολάς. τὰ δόγματα. τὰς ἀπειλάς, τὰς ἐπαγγελίας. καὶ πᾶσαν σκληραγωγίαν διὰ ταῦτα ὑπομένομεν. οἷον νηστείας. ἀγρυπνίας. χαμευνίας. κόπους καὶ μόχθους ἐν διακονίαις. ὕβρεις. ἀτιμίας. στρεβλώσεις, θανάτους καὶ τὰ ὅμοια. διὰ γὰρ τοὺς λόγους τῶν χειλέων σου φησίν, ἐγὼ ἐφύλαξα ὁδοὺς σκληράς.

κε Μισθὸς τῆς ἐγκρατείας, ἡ ἀπάθεια. τῆς δὲ πίστεως, ἡ γνῶσις καὶ ἡ μὲν ἀπάθεια, τίκτει τὴν διάκρισιν. ἡ δὲ γνῶσις, τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην.

κϛ Πρακτικὴν μὲν ὁ νοῦς κατορθῶν, εἰς φρόνησιν προκόπτει. θεωρητικὴν δέ, εἰς γνῶσιν. τὸ μὲν γὰρ ἄγειν, εἰς διάκρισιν ἀρετῆς καὶ κακίας φέρειν τὸν ἀγωνιζόμενον. τὸ δὲ εἰς τοὺς περὶ ἀσωμάτων καὶ σωμάτων λόγους, ἄγειν τὸν μέτοχον. τῆς δὲ θεολογικῆς χάριτος, τότε νυνὶ καταξιοῦται, ὁπηνίκα τὰ προειρημένα πάντα διὰ τῶν τῆς ἀγάπης πτερῶν διαπτήσας καὶ ἐν θεῷ γινόμενος, τοὺς περὶ αὐτοῦ λόγους διὰ τοῦ πνεύματος ὡς ἀνθρωπίνῳ νῷ δυνατόν, διασκοπήσει.

κζ Θεολογεῖν μέλλων, μὴ τοὺς κατ' αὐτὸν ζήτει λόγους. οὐ μὴ γὰρ εὕρῃ ἀνθρώπινος νοῦς. ἀλλ' οὐδὲ ἄλλου τινὸς τῶν μετὰ θεόν. ἀλλὰ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς οἷόν τε διασκόπει, οἷον. τοὺς περὶ ἀιδιότητος. ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας. ἀγαθότητός τε καὶ σοφίας καὶ δυνάμεως. δημιουργικῆς τε καὶ προνοητικῆς, καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων. οὗτος γὰρ ἐν ἀνθρώποις μέγας θεολόγος, ὁ τούτων τοὺς λόγους, κἂν ποσῶς ἐξευρίσκων.

κη Δυνατὸς ἀνήρ, ὁ τῇ πράξει τὴν γνῶσιν συζεύξας. τῇ μὲν γάρ, τὴν ἐπιθυμίαν μαραίνει. καὶ τὸν θυμὸν ἡμεροῖ. τῇ δὲ τὸν νοῦν πτεροῖ, καὶ πρὸς θεὸν ἐκδημεῖ.

κθ Ὅταν λέγῃ ὁ κύριος. ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν, τὸ ταυτὸν τῆς οὐσίας σημαίνει. ὅταν δὲ πάλιν λέγῃ. ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, τὸ ἀχώριστον δηλοῖ τῶν ὑποστάσεων. οἱ οὖν τριθεῖται χωρίζοντες τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, εἰς ἀμφίκρημνον

22 Infirmi redduntur dæmones, quādo præceptorum obſeruatione adfectus qui in nobis ſunt imminuunt. Pereunt uero, quādo prorſus per adfectuum carētiam obſcurantur, amplius haud quaquam inuenientes ea per quæ in anima inueniebantur, quorumq; ſubſidio eandē oppugnabāt. Et hoc eſſe poſſit, quod dictum eſt: Infirmabuntur & peribunt à facie tua.

23 Nonnulli homines propter humanū metum ab adfectibus temperant, alij uero propter uanam gloriam, alij propter temperantiam. Rurſum alij propter diuina iuditia liberantur ab adfectibus.

24 Omnes ſermones domini hæc quatuor complectuntur, præcepta, doctrinas, minas, & promiſſiones. Et omnē durā diſciplinā propter hęc ſufferimus, cuiuſmodi eſt ieiunium, uigiliæ, humi ſomnū capere, labores, dolores in miniſterijs, contumelias, ignominias, duras tractationes, mortē et ſimilia. Etenim propter ſermones labiorū tuorum, inquit ille, ego conſeruaui uias duras.

25 Temperantiæ merces eſt adfectuum carentia, fidei uero cognitio. Et adfectuū carentia diſcrimē procreat, at cognitio charitatem erga deum.

26 Practicam mens recte exercens in ſapientia proficit, ac Theoricam in cognitione. Illius enim partes ſunt in uirtutis & uitiorum diſcrimen hominē militariter decertātem perducere. Huius uero in ſermones qui ſunt de rebus incorporeis & corporeis participem deducere. Verum Theologicæ gratiæ, ut tum primum gloria afficiatus, quando per hæc omnia prædicta charitatis alis penetrauerit, atq; in deo exiſtens Verbum quod de illo æditum eſt, ſpiritus ſancti adminiculo quantum humanæ menti poſſibile eſt contemplauerit.

27 Theologiæ operam daturus, ne diuinitatis cauſas exquiras: neq; enim humanæ menti ſunt peruestigabiles, ſed neq; alterius cuiuſpiā rei poſt deū. Sed potius cauſſas & rationes illi adhæreſcentes, quoad fieri poterit, conſydera, nempe cauſſas ipſius improprietatis, immenſæ infinitatis, indeterminationis, bonitatisq; & ſapientiæ & potentiæ procreandi, prouidendi, & iudicādi res creatas. Siquidem hic magnus inter homines eſt theologus, qui harum rerum rationes, uel aliquouſq; exquiſitas inuenerit.

28 Potēs ille uir eſt, qui operibus cognitionē copulat, illis enī tollit concupiſcentiā, & animo trāquillitatem parat, hac uero mentē à terrenis rebus eleuat, & ad deū peregrinat.

29 Quando dicit Dominus: Ego & pater unum ſumus, unitatem eſſentiæ ſignificat. Quando uero rurſum dicit: Ego in patre ſum, & pater in me eſt, indiuiſibilem ſubſtantiarum communionem indicat. Itaque qui filium à patre ſegregant, in anceps labuntur

ἐμπίπτουσιν. ἢ γὰρ συναΐδιον λέγοντες τῷ πατρὶ τὸν υἱόν, χωρίζοντες δὲ αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ, ἀναγκάζονται λέγειν μὴ ἐξ αὐτοῦ γεγεννῆσθαι. καὶ ἐμπεσεῖν εἰς τὸ τρεῖς λέγειν θεοὺς, καὶ τρεῖς ἀρχὰς, ἢ ἐξ αὐτοῦ γεγεννῆσθαι λέγοντες. χωρίζοντες δὲ, ἀναγκάζονται λέγειν μὴ συναΐδιον εἶναι τῷ πατρί. καὶ ποιῆσαι ὑπόχρονον τὸν τῶν χρόνων δεσπότην. χρὴ γὰρ καὶ τὸν ἕνα θεὸν τηρεῖν. καὶ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογεῖν κατὰ τὸν μέγαν γρηγόριον. καὶ ἑκάστην μετὰ τῆς ἰδιότητος. καὶ γὰρ διαιρεῖται μὲν, ἀλλ᾽ ἀδιαιρέτως κατὰ τὸν αὐτὸν, καὶ συνάπτεται μὲν, διῃρημένως δέ. καὶ διὰ τοῦτο, παράδοξος καὶ ἡ διαίρεσις, καὶ ἡ ἕνωσις. ἐπεὶ τί ἔχει τὸ παράδοξον, εἰ ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ ἥνωνται καὶ κεχώρισται, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τῷ πατρί, καὶ οὐδὲν πλέον.

λ Ὁ τέλειος ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς ἄκρον ἀπαθείας ἐλθών, οὐκ ἐπίσταται διαφορὰν ἰδίου καὶ ἀλλοτρίου, ἢ ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας. ἢ πιστοῦ καὶ ἀπίστου. ἢ δούλου καὶ ἐλευθέρου, ἢ ὅλως ἄρσενος καὶ θηλείας. ἀλλ᾽ ἀνώτερος τῆς τῶν παθῶν τυραννίδος γενόμενος. καὶ εἰς τὴν μίαν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀποβλεπόμενος, πάντας ἐξ ἴσου θεωρεῖ, καὶ πρὸς πάντας ἴσος διάκειται. οὐκ ἔστι γὰρ ἐν αὐτῷ ἕλλην καὶ ἰουδαῖος, οὐδὲ ἄρσεν καὶ θῆλυ. οὐδὲ δοῦλος καὶ ἐλεύθερος. ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χριστός.

λα Ἐκ τῶν ὑποκειμένων τῇ ψυχῇ παθῶν, λαμβάνουσιν οἱ δαίμονες τὰς ἀφορμὰς τοῦ κινεῖν ἐν ἡμῖν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς. εἶτα διὰ τούτων πολεμοῦντες τὸν νοῦν, ἐκβιάζονται αὐτὸν εἰς συγκατάθεσιν ἐλθεῖν τῆς ἁμαρτίας. ἡττηθέντος δὲ αὐτοῦ, ἄγουσιν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαν. καὶ ταύτης ἀποτελεσθείσης, φέρουσιν αὐτὸν λοιπὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν πρᾶξιν. μετὰ δὲ ταύτης λοιπὸν οἱ τὴν ψυχὴν διὰ τῶν λογισμῶν ἐρημώσαντες, σὺν αὐτοῖς ὑποχωροῦσι. μένει δὲ μόνον ἐν τῷ νῷ τὸ εἴδωλον τῆς ἁμαρτίας. περὶ οὗ φησιν. ὁ κύριος. ὅταν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ. ὁ ἀναγινώσκων νοείτω. ὅτι τόπος ἅγιος καὶ ναὸς θεοῦ, ὁ νοῦς ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου. ἐν ᾧ οἱ δαίμονες διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τὴν ψυχὴν ἐρημώσαντες, τὸ εἴδωλον τῆς ἁμαρτίας. ὅτι δὲ καὶ ἱστορικῶς ἤδη ταῦτα γέγονεν, οὐδεὶς τῶν τὰ ἰωσήππου ἀνεγνωκότων, ὡς οἶμαι ἀμφιβάλλει. πλὴν τινές φασι καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντιχρίστου ταῦτα γενήσεσθαι.

λβ Τρία εἰσὶ τὰ κινοῦντα ἡμᾶς ἐπὶ τὰ καλά, τὰ φυσικὰ σπέρματα. αἱ ἅγιαι δυνάμεις, καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεσις. καὶ τὰ μὲν φυσικὰ σπέρματα. ὡς ὅταν ὁ

præcipitium. Aut enim coæternum patri filium affirmantes, ſegregãtes uero illum ab eodem, coguntur dicere è patre nõ eſſe natum, atq; adeo eò adiguntur, ut dicant tres eſſe deos, & tria principia. Aut ſi dixerint è patre eſſe natum, cæterum ſegregantes illum, coguntur dicere filium patrinum eſſe coæternum, atq; ita omnium temporũ dominum faciunt temporaneum. Nam unus deus nobis colendus & ſeruandus eſt, & tres ſubſtantiæ confitendæ, iuxta doctrinã magni illius Gregorij, & unaquaq; peculiari proprietate. Etenim diuiditur, ſed indiuiſibiliter, copulatur quoq;, uerum diuiſibiliter. Atq; ob hoc ipſum ualde noua & inuſitata eſt & diuiſio & unitas; poſteaquam talem in ſe complectatur inſuetam rationi nouitatem. Quemadmodum enim homo homini unitus eſt, & ſegregatus, ſic etiam patri filius, & nihil plus.

30 Qui ſummum charitatis gradũ perfecte conſequutus eſt, ac iam ab omnibus adfectibus uiuit libere, ille nullum diſcrimẽ nouit hominis alieni aut proprij, aut alienę & propriæ, fidi atq; infidi, aut ſerui, aut liberi, aut om̃ino maris & fœminæ. Sed iam adfectuum tyrannide multo factus ſuperior, ac in unicam hominum naturam intẽtis oculis reſpiciens, omnes æqualiter contemplatur, et erga omnes ex ęquo adfectus eſt. Neq; enim ipſo eſt, aut Gręcus, aut Iudęus, aut mas, aut fœmina, neq; ſeru9, neq; liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus.

31 Ex adfectibus animæ ſubiectis, aut innatis, mouendi occaſiones accipiunt dęmones in nobis cogitationibus, cupiditatibus plenas. Deinde per haſce mentem impugnantes, illam adigunt, ut perueniat ad peccandi propoſitum. Eandem uero ſuperatã perducunt in peccati ſententiam, et hac perfecta & abſoluta, illam deinde captiuam in opus quoq; rapiunt. Quo perpetrato, anima deinceps cogitationibus deſolata, una cum ipſis diſcedunt. Manet uero ſolum in animo idolum peccati, de quo inquit dominus. Quando uideritis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto, qui legit intelligat. Quoniam locus ſanctus, & templum dei mens hominis exiſtit, in qua dæmones per cogitationes adfectibus plenas anima deſolata, peccati idolum erigunt. Quod autem hæc quoq; certa hiſtoria cõtigerunt, nemo certe ex his quibus Ioſephi ſcripta lecta ſunt, ut opinor, dubitabit, præterquam quod aliqui dicunt: hæc quoq; Antichriſti temporibus futura eſſe.

32 Tria ſunt, per quæ ad res honeſtas excitamur, naturalia ſemina, ſanctæ uirtutes, & bonum propoſitum. Et naturalibus quidem ſeminibus, ita ad honeſta impelli-

θέλομεν

ελόμεθα ἵνα ποιῶσιν ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως ποιῶμεν αὐτοῖς, ἢ ὡς ὅταν ἴδωμεν τινὰ ἐν στενώσει ἢ ἐν ἀνάγκῃ, καὶ φυσικῶς ἐλεῶμεν. αἱ δὲ ἅγιαι δυνάμεις, οἷον ὅταν κινούμενοι ὑπὸ καλοῦ πράγματι, εὕρωμεν συνεργίαν ἀγαθὴν, καὶ κατευοδούμεθα. ἡ δὲ ἀγαθὴ προαίρεσις, ὡς ὅταν διακρίνοντες τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, αἱρώμεθα τὸ ἀγαθόν.

λγ Τρία δὲ πάλιν εἰσὶ τὰ κινοῦντα ἡμᾶς ὑπὸ τὰ κακά. τὰ πάθη, οἱ δαίμονες, καὶ ἡ κακὴ προαίρεσις. καὶ τὰ μὲν πάθη. ὡς ὅταν ἐπιθυμῶμεν πράγματος παρὰ λόγον. οἷον, ἢ βρώματος παρὰ τὸν καιρὸν, ἢ παρὰ τὴν χρείαν, ἢ γυναικὸς παρὰ τὸν σκοπὸν τῆς παιδοποιΐας, καὶ τῆς μὴ νομίμου. καὶ πάλιν ὅταν ὀργιζώμεθα ἢ λυπώμεθα παρὰ τὸ εἰκός, οἷον. κατὰ τοῦ ἀτιμάσαντος ἢ ζημιώσαντος. οἱ δὲ δαίμονες, οἷον ὅταν ἐν τῇ ἀμελείᾳ ἡμῶν, καιροσκοποῦντες, ἐπιτίθωνται ἡμῖν ἄφνω μετὰ πολλῆς σφοδρότητος κινοῦντες τὰ προειρημένα πάθη καὶ τὰ ὅμοια. ἡ δὲ κακὴ προαίρεσις, οἷον ὅτι ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ, τὸ κακὸν ἀνθαιρώμεθα.

λδ Μισθοὶ τῶν πόνων τῆς ἀρετῆς εἰσὶν, ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνῶσις. αὗται γὰρ πρόξενοι γίνονται, βασιλείας οὐρανῶν. ὡς καὶ τὰ πάθη καὶ ἡ ἀγνωσία κολάσεως αἰωνίου. ὁ οὖν τούτους διὰ δόξαν ἀνθρώπων ζητῶν, καὶ μὴ δι' αὐτὸ τὸ καλὸν, ἀκούει παρὰ τῆς γραφῆς. αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε.

λε Εἰσὶ πολλά τινα φύσει καλὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γινόμενα. ἀλλ' οὐ καλὰ πάλιν διά τινα αἰτίαν, οἷον. νηστεία καὶ ἀγρυπνία. προσευχὴ καὶ ψαλμῳδία. ἐλεημοσύνη καὶ ξενοδοχία, φύσει καλὰ ἔργα εἰσὶν ἀλλ' ὅταν διὰ κενοδοξίαν γίνωνται, οὐκ ἔτι καλά.

λς Πάντων τῶν πραττομένων ὑφ' ἡμῶν, τὸν σκοπὸν ζητεῖ ὁ θεός. εἴπερ δι' αὐτὸ πράττομεν εἴτε δι' ἄλλην αἰτίαν.

λζ Ὅταν ἀκούσῃς τῆς γραφῆς λεγούσης, ὅτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐ τὰ παρὰ τὸν ὀρθὸν σκοπὸν πραττόμενα, ἃ καὶ δοκεῖ καλὰ εἶναι, ὁ θεὸς καλὰ ἀποδίδωσιν. ἀλλὰ τὰ κατὰ τὸν ὀρθὸν δηλονότι. οὐ γὰρ εἰς τὰ γινόμενα. ἀλλ' εἰς τὸν σκοπὸν τῶν γινομένων, ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις ἐφορᾷ.

λη Ὁ τῆς ὑπερηφανίας δαίμων, διπλῆν ἔχει τὴν πονηρίαν. ἢ γὰρ ἑαυτῷ ἀναπείθει τὸν μοναχὸν ἐπιγράφειν τὰ κατορθώματα, καὶ οὐχὶ τῷ θεῷ. τῷ καὶ χορηγῷ τῶν καλῶν. καὶ βοηθῷ πρὸς κατόρθωσιν, ἢ τούτῳ μὴ πειθόμενον, τοῦτ' ἔτι

mur, uidelicet, ſit quęcunq; uoluerimus, ut faciant nobis homines, pariter & nos illis faciamus. Vel ſic, quando uiderimus aliquē in neceſſitate aut anguſtia conſtitutum, ſit ut naturaliter eius nos miſereat. Sanctis autem uirtutibus, uidelicet quando ad honeſtam rem & actionem mouemur, & ſtatim ad id efficiundum ſubſidium quoddam nobis cooperans inuenimus, atq; ita ea in re proſperū ſucceſſum accipimus. Porrò bono propoſito ita mouemur, quādo bonum à malo diſcernentes, id q̄d bonū eligimus.

33 Rurſus tria ſunt, quibus ad mala faciendamouemur & impellimur, nimirum adfectus, dæmones, & malum propoſitū. Adfectibus hoc pacto ad mala rapimur, nempe quando præter rationem rei alicuius deſyderio tenemur, uidelicet aut cibi præterquam tempus aut neceſſitas exigit, aut mulieris præter ſcopum procreādi liberos, aut etiam illegitime. Et rurſus iraſcētes aut dolentes præter modum, ſcilicet aduerſus eū, qui contumelia aut iniuria adfecti ſumus. At dæmones quoties noſtri curam nō habemus, ipſi obſeruata opportunitate ex improuiſo in nos magna cum uehementia irruunt, excitantes in nobis prædictos iā adfectus, & ſimiles. Porro malum propoſitū, uidelicet quod bonum eſt cognoſcentes, malum tamen eligimus.

34 Præmia laborum uirtutis ſunt, adfectuum carentia & cognitio. Hę enim cauſſæ ſunt, quibus nobis conciliatur regnum cœlorum. Quemadmodum adfectus & ignorantia perpetui ſupplicij ſufferēdi cauſſæ ſunt damnatis. Itaq; has quærēs propter gloriam hominum, & non propter ipſius honeſti & boni amorem, audit à ſcriptura, petitis, & nō accipitis, propterea quod male petitis.

35 Sunt rurſus nonnulla quæ fiunt ab hominibus natura non mala, ſed rurſus nō bona, propter certam cauſam. Ex quo genere eſt ieiunium & uigiliæ, oratio & pſalmodia, eleemoſyna & hoſpitalitas, quæ quidē natura ſunt bona opera. Cæterum cum illa fiunt uanæ gloriæ aucupandæ gratia, non amplius bona ſunt.

36 Omnium quæ à nobis fieri ſolēt operum ſcopum adeo ſolum deus quærit, num iſta propter ſe an aliam cauſſam aliquam fieri ſolent.

37 Cū audieris ſcripturā dicentē: tu reddes unicuiq; ſecundū opera ſua, non ita accipe, quod ea quæ præter rectū ſcopū fiunt, tametſi bona eſſe uideant̄, deus retribuat, ſed quæ ſecūdū rectū fiūt. Neq; em̄ ad opera, ſed ad ſcopū operū diuinū iuditiū intētos haber oculos.

38 Superbiæ Dæmon duplici malitia infectus eſt. Aut enim perſuadet Monacho, ut ſibi ipſe egregias uirtutis actiones adſcribat, & non Deo, uirtutum largitori, & in omni præclara actione opitulatori. Aut in hac re non obtemderantem

ἀτελεστέρους τῶν μοναχῶν ἀδελφῶν ὑποβάλλει ἐξουθενεῖν. ἀγνοεῖ δὲ καὶ οὕτως ὁ ἐνεργούμενος, ὅτι τὴν τοῦ θεοῦ βοήθειαν ἀναπείθει αὐτὸν ἀπαρνεῖσθαι. εἰ γὰρ ἐκείνους ὡς μὴ δυνηθέντας κατορθῶσαι ἐξουθενεῖ, ἑαυτὸν δηλονότι ὡς ἐξ ἰδίας δυνάμεως κατορθώσαντα εἰσάγει. ὅπερ ἐστὶν ἀμήχανον. τοῦ κυρίου εἰπόντος χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἀσθένεια κινουμένη πρὸς τὰ καλά. ἄνευ τοῦ χορηγοῦ τῶν καλῶν εἰς τέλος ἀγαγεῖν οὐ δύναται.

λθ Ὁ ἐγνωκὼς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀσθένειαν. οὗτος εἴληφε πεῖραν τῆς θείας δυνάμεως. καὶ ὁ τοιοῦτος δι᾽ αὐτῆς τὰ μὲν, κατορθώσας. τὰ δὲ σπεύδων κατορθῶσαι. οὐκ ἐξουθενεῖ ποτε οὐδένα ἀνθρώπων. οἶδε γὰρ ὅτι ὥσπερ αὐτῷ ἡ βοήθησις καὶ πολλῶν παθῶν καὶ χαλεπῶν ἠλευθέρωσεν, οὕτω δυνατός ἐστι καὶ πᾶσι βοηθῆσαι ὅτε θέλει. καὶ μάλιστα τοῖς δι᾽ αὐτὸν ἀγωνιζομένοις. εἰ καὶ κρίμασιν τισίν, ὑφ᾽ ἓν πάντας τῶν παθῶν οὐκ ἀπαλλάττει. ἀλλ᾽ ἰδίοις καιροῖς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος ἰατρός. ἕκαστον τῶν σπευδόντων ἰᾶται.

μ Ἐπὶ τῇ τῶν παθῶν ἀνενεργησίᾳ, ἡ ὑπερηφανία ἐπισυμβαίνει. ἢ τῶν αἰτιῶν ἀποκρυπτομένων, ἢ τῶν δαιμόνων δολουργῶς ὑποχωρούντων.

μα Πᾶσα σχεδὸν ἁμαρτία, δι᾽ ἡδονὴν γίνεται, ἡ ταύτης ἀναίρεσις, διὰ κακοπαθείας καὶ λύπης, ἢ ἑκουσίου διὰ μετανοίας. ἢ οἰκονομικῆς περιφορᾶς διὰ τῆς προνοίας ἐπαγομένης. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. κρινόμενοι δὲ ὑπὸ κυρίου, παιδευόμεθα ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν.

μβ Ὅταν σοι ἔλθῃ ἐξ ἀπροσδοκήτου πειρασμός, μὴ τὸν δι᾽ οὗ αἰτιῶ. ἀλλὰ τὸ διὰ τί ζήτει. καὶ εὑρίσκεις διόρθωσιν. ἐπεί, εἴτε δι᾽ ἐκείνου. εἴτε δι᾽ ἄλλου, πιεῖν εἶχες τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων τὸ ἀψίνθιον.

μγ Ὅσον κακότροπος εἶ, τὸ κακοπαθεῖν μὴ ἀπαναίνου. ἵνα δι᾽ αὐτοῦ ταπεινωθείς, τὴν ὑπερηφανίαν ἐμέσῃς.

μδ Οἱ μὲν τῶν πειρασμῶν, ἡδονάς, οἱ δὲ, λύπας. οἱ δὲ, ὀδύνας σωματικὰς τοῖς ἀνθρώποις προσάγουσι. κατὰ γὰρ τὴν ἐγκειμένην τῇ ψυχῇ αἰτίαν τῶν παθῶν, καὶ τὸ φάρμακον ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν διὰ τῶν αὐτοῦ κριμάτων ἐπιτίθησιν.

με Αἱ ἐπιφοραὶ τῶν πειρασμῶν, τοῖς μὲν, πρὸς ἤδη γεγονότων ἁμαρτημάτων ἀναίρεσιν. τοῖς δὲ πρὸς νῦν ἐνεργουμένων. ἄλλοις πρὸς μελλόντων ἐνεργειῶν ἀνακοπὴν, ἐπάγονται. δίχα τῶν πρὸς δοκιμὴν ἐπισυμβαινόντων ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ.

inferiorũ fratrũ Monachorum contemptu impugnat. Sed & ſic ille qui dæmonis uafritie agitatᷓ ignorat ſe perſuaſum dei auxiliũ abnegare. Etenim ſi illos quaſi nequeãt aliquid pręclare, quod cũ uirtute coniunctum eſt facere, contempſerit, ſeipſum uidelicet tanquam propria potentia omnia recte facientem inducit. Quod equidẽ impoſſibile eſſe cõſtat, dicẽte domino: Sine me nihil poteſtis facere. Quoniã noſtra imbecillitas, quæ ad honeſta facienda mouetᷓ, ſine uirtutũ largitore ad finẽ peruenire haud poteſt, aut aliquid ſinẽ cõſecuta effectum reddere.

39 Qui perſpectam habet humanæ naturæ imbecillitatẽ, ille diuinæ uirtutis cepit experientiam. Et idem eius adminiculo quędã emendauit, quædã uero emendare feſtinãs, nunq̃ ullum cõtemnit hominem. Nouit enim quod quemadmodũ illi auxiliatus eſt, & à multis ac duris & grauibus adfectibus illum liberauit, ſic potens ſit etiã omnibus ferre ſuppetias, quando uoluerit, maxime uero ijs, qui ſua ope anniſi aduerſus carnẽ, mundum & dæmones aſſidue belligerantᷓ. Tametſi certo quodã iuditio ſimul omnes ab adfectibus nõ liberat, ſed ſuis temporib. ut bonus Medicus & perhumanus unũquenq; e feſtinantibus ſanitati reſtituit.

40 Otioſe adſectuum trãquillitati ferè ſemper accedere ſolet ſuperbia, aut dũ cauſſæ cælantur, aut dum dæmones fraudulenter ad tempus diſcedunt.

41 Omne ferme peccatũ propter uoluptatẽ conficitᷓ, deponitᷓ uero & tollitᷓ, aut per laborẽ & dolorẽ, aut uoluntariã reſipiſcentiã, aut per condemnationem propriã, quæ prouidẽtia quadã inducitᷓ. Si eñ ipſos nos iudicaremus, nõ iudicaremur à domino, corripimur, ne cum mundo condemnamur.

42 Superueniente tibi de improuiſo tẽtatione, ne illũ propter quẽ uenerit culpandũ cenſeas, ſed eã rem propter quã uenerit, inueſtigandã cures, & emẽdandi rationem inuenies. Quoniam ſiue propter illum, ſiue propter alium, diuinorum iuditiorum ebibendum eſt abſynthium.

43 Quantumcunq; fueris improbus, nõ tamen mala ſufferre recuſes, ut per hoc humiliatus, animi faſtum & inſolentiam expuas.

44 Tentationum, aliæ uoluptates, aliæ triſtitiam, aliæ dolores corporales inducũt hominibus. Siquidem ſecundum ſubiacẽtem animæ cauſſam adfectuum, etiam pharmacum animarum Medicus, per ſua iuditia adhibere conſueuit.

45 Impetus, ſiue tentationum impreſſiones, alijs quidem ad iam admiſſorum delictorum ſublationem, alijs uero ad eorũ, quæ in præſentia admittunᷓ, nonnullis ad eorũ quæ poſt committenᷓ impedimento introducunᷓ, abſq; his caſibus, qui probandi gratia alicui accidunt, ueluti ipſi Hiob accidiſſe uidemus.

μς Οἱ μὲ

μϛ Ὁ μὲν ἐχέφρων, τῶν θείων κριμάτων τὴν ἰατρείαν ἀναλογιζόμενος, εὐχαρίστως φέρει τὰς διὰ τούτων ἀποσυμβαινούσας αὐτῷ συμφοράς. μηδένα ἄλλον τούτων αἴτιον, ἢ τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας λογιζόμενος. ὁ δὲ ἄφρων τὴν τοῦ θεοῦ ἀγνοῶν σοφωτάτην πρόνοιαν, ἁμαρτάνων καὶ παιδευόμενος, ἢ τὸν θεὸν ἢ τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἑαυτοῦ κακῶν αἰτίους λογίζεται.

μζ Εἰσί τινα ἱστῶντα τὰ πάθη τῆς κινήσεως. καὶ μὴ ἐῶντα προβῆναι εἰς αὔξησιν. καὶ εἰσὶν ἕτερα, ἐλαττοῦντα καὶ εἰς μείωσιν ἄγοντα. οἷον. νηστεία καὶ κόπος. καὶ ἀγρυπνία, οὐκ ἐῶσιν αὔξειν τὴν ἐπιθυμίαν. ἀναχώρησις δὲ καὶ θεωρία καὶ προσευχὴ καὶ ἔρως εἰς θεόν, ἐλαττοῦσιν αὐτὴν καὶ εἰς ἀφανισμὸν ἄγουσι. καὶ ἐπὶ τοῦ θυμοῦ δὲ ὁμοίως. οἷον μακροθυμία καὶ ἀμνησικακία. καὶ πραότης, ἱστῶσι καὶ οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν αὔξειν. ἀγάπη δὲ καὶ ἐλεημοσύνη καὶ χρηστότης καὶ φιλανθρωπία, εἰς μείωσιν ἄγουσι.

μη Οὗτινος ὁ νοῦς διὰ παντὸς ἐστὶ πρὸς θεόν, τούτου καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἰς τὸν θεῖον ὑπερηύξησεν ἔρωτα, καὶ ὁ θυμὸς ὅλος, εἰς τὴν θείαν μετετράπη ἀγάπην. Τῇ γὰρ χρονίᾳ τῆς θείας ἐλλάμψεως μετουσίᾳ, ὅλος φωτοειδὴς γεγονώς. καὶ τὸ παθητικὸν αὐτοῦ μέρος πρὸς ἑαυτὸν συσφίγξας εἰς ἔρωτα θεῖον ὡς εἴρηται ἀκατάληκτον καὶ ἀγάπην ἀκατάπαυστον, ἔστρεψεν, ὅλως ἐκ τῶν ἐπιγείων ἐπὶ τὸ θεῖον μεταγαγών.

μθ Οὐ πάντως ὁ μὴ φθονῶν μηδὲ ὀργιζόμενος. μηδὲ μνησικακῶν τῷ λυπήσαντι, ἤδη καὶ ἀγάπην ἔχει πρὸς αὐτόν, δύναται γὰρ καὶ μήπω ἀγαπῶν. κακὸν ἀντὶ κακοῦ μὴ ἀποδιδόναι διὰ τὴν ἐντολήν. οὐ πάντως δὲ ὅτι καὶ καλὸν ἀνταποδιδόναι κακοῦ, ἀβιάστως. τὸ γὰρ ἐκ διαθέσεως καλῶς ποιεῖν τοῖς μισοῦσι, μόνης ἐστὶ τῆς πνευματικῆς τελείας ἀγάπης.

ν Οὐχ ὁ μὴ ἀγαπῶν τινα, ἤδη πάντως καὶ μισεῖ αὐτόν. οὐδὲ πάλιν ὁ μὴ μισῶν, ἤδη πάντως καὶ ἀγαπᾷ. ἀλλὰ δύναται ὡς μέσος εἶναι πρὸς αὐτόν. τουτέστι, μήτε ἀγαπᾶν, μήτε μισεῖν. τὴν γὰρ ἀγαπητικὴν διάθεσιν. μόνοι οἱ ἐν τῷ ἐνάτῳ κεφαλαίῳ ταύτης τῆς ἑκατοντάδος εἰρημένοι πέντε τρόποι, ἐμποιεῖν πεφύκασιν. ὁ εἷς ἐπαινετός. καὶ ὁ μέσος. καὶ οἱ ψεκτοί.

να Ὅταν ἴδῃς τὸν νοῦν σου τοῖς ὑλικοῖς ἡδέως ἐνασχολούμενον. καὶ τοῖς τούτων νοήμασιν ἐμφιλοχωροῦντα, γίνωσκε σεαυτὸν ταῦτα μᾶλλον, ἢ τὸν θεὸν ἀγαπῶντα. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός σου φησὶν ὁ κύριος, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ἔσται.

46 Cordatus homo, diuinorũ iudiciorum Medicinam reputans, animo æquo & gratanti ſuffert calamitates illi per hæc accidentes, nullam aliam harum cauſam, quàm ſua peccata eſſe exiſtimãs. Cæterum homo ſtolidus dei ſapientiſſimam ignorans prouidentiam, dum peccans corripitur, aut deum, aut homines ſuorum malorum autores fuiſſe exiſtimat.

47 Sunt quædam adfectus excitatos ſiſtentia illos porrò in augmẽtum progredi. Sũt rurſum alia eoſdem imminuẽtia, & ad decrementum ducentia uidelicet ieiunium, labor, & uigiliæ non ſinunt augeri concupiſcentiam, ſolitudo, cõtemplatio, oratio, & in deum charitas illam obſcurant & imminuunt. Idem de iracundia ſentiendũ eſt, hanc enim longanimitas & præteritarum iniuriarum obliuio, præterea mãſuetudo ſedãt, nec ſinunt in augmentũ progredi. Porrò charitas & eleemoſyna & benignitas & humanitas in decrementum eandem perducunt.

48 Cuius mens ſubinde apud deum eſt, illius etiam cõcupiſcentia, in dei amore aucta & cumulata eſt. Et animus non iniquus in diuinam charitatem cõuertitur. Diurna enim diuinæ illuminationis cõmunione totus eſt. Ac ſuam ipſius partẽ adfectibus obnoxiam ſibi coniunctam in diuinum amorem, ut dictum eſt, & indeſinẽtem & nunq̃ finiendam charitatem conuertit, omnino à rebus terrens ad deum ſubducens.

49 Qui omnino inuidia non laborat, neq; iracundia inflammatur, neq; acceptarum iniuriarum memor eſt erga eum, à quo per iniuriam dolore adfectus eſt, iam charitatem quoq; habet erga illum. Poteſt enim nondum planà amans malum pro malo nõ reddere, propter præceptum. Neque tamẽ prorſus, quoniam bonum pro malo reddere graue eſt. Siquidem non maligno animo adfectu benefacere odio proſequentibus, ſolius ſpiritualis & perfectæ charitatis opus eſt.

50 Nequaquã uero qui non diligit quempiam, iam omnino etiam odit illum; neque rurſus qui odit, ſtatim quoq; prorſus illum diligit. Sed ut medius eſſe poteſt erga illum adfectus, hoc eſt, neq; amare, neq; odiſſe. Nã amoris adfectum, quinq; tantum rationes, quas in nono huius Centuriæ capitulo enumerauimus, in nobis ingenerãt, quarum una laudabilis eſt, altera media, reliquæ omnes uitioſæ & uituperabiles.

51 Quãdo cõſpexeris mentẽ tuã rebus terrenis iucunde & cũ uoluptate uacantẽ & ad hærentẽ, & harũ cogitationibus pertinaciter incumbentẽ, cognoſcas planẽ teipſum has magis q̃ deũ diligentẽ. Vbicunq; em̃ eſt theſaurus tuus (inquit dominus) ibi & cor tuũ eſt.

νβ Νῦν

νβ Νοῦς θεῷ συναπτόμενος. καὶ αὐτῷ ἐγχρονίζων διὰ προσευχῆς καὶ ἀγάπης, σοφὸς γίνεται. καὶ ἀγαθὸς, καὶ δυνατὸς. καὶ φιλάνθρωπος. καὶ ἐλεήμων; καὶ μακρόθυμος. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πάντα σχεδὸν τὰ θεῖα ἰδιώματα, ἐν ἑαυτῷ περιφέρει. τούτου δὲ ἀναχωρῶν, ἢ κτηνώδης γίνεται φιλήδονος γεγονὼς, ἢ θηριώδης διὰ ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις μαχόμενος.

νγ Κόσμον λέγει ἡ γραφὴ, τὰ ὑλικὰ πράγματα. καὶ κοσμικοί εἰσι, οἱ τούτοις τὸν νοῦν ἐνασχολοῦντες, πρὸς οὓς καὶ λέγει ἐντρεπτικώτερον. μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον. μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν. καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστὶ. καὶ τὰ ἑξῆς.

νδ Μοναχός ἐστιν. ὁ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, τὸν νοῦν ἀποχωρίσας, καὶ δι' ἐγκρατείας. καὶ ἀγάπης. καὶ ψαλμῳδίας. καὶ προσευχῆς, προσκαρτερῶν τῷ θεῷ.

νε Κτηνοτρόφος μέν ἐστι νοητῶς, ὁ πρακτικός. κτηνῶν γὰρ λόγον ἐπέχουσι τὰ ἠθικὰ κατορθώματα. διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ ἰακώβ. ἄνδρες κτηνοτρόφοι εἰσὶν οἱ παῖδές σου. ποιμὴν δὲ προβάτων, ὁ γνωστικός. προβάτων γὰρ λόγον ἐπέχουσιν οἱ λογισμοὶ ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν θεωρημάτων ὑπὸ τοῦ νοῦ ποιμαινόμενοι. διὰ τοῦτο καὶ βδέλυγμα τοῖς αἰγυπτίοις πᾶς ποιμὴν προβάτων ἤγουν ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσι.

νς Ὁ μὲν φαῦλος νοῦς, κινουμένου τοῦ σώματος διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐπὶ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας καὶ ἡδονὰς, ἐξακολουθεῖ καὶ συγκατατίθεται ταῖς τούτου φαντασίαις καὶ ὁρμαῖς. ὁ δὲ ἐνάρετος, ἐγκρατεύεται καὶ κατέχει ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἐμπαθῶν φαντασιῶν καὶ ὁρμῶν. καὶ μᾶλλον φιλοσοφεῖ βελτίους ποιῆσαι τὰς τοιαύτας αὐτοῦ κινήσεις.

νζ Τῶν ἀρετῶν, αἱ μέν εἰσι σωματικαὶ, αἱ δὲ, ψυχικαί, καὶ σωματικαὶ μέν εἰσιν. οἷον. νηστεία. ἀγρυπνία. χαμευνία. διακονία. ἐργόχειρον πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι, ἢ πρὸς μετάδοσιν, καὶ τὰ ἑξῆς. ψυχικαὶ δὲ εἰσιν, οἷον ἀγάπη. μακροθυμία. πραότης ἐγκράτεια. προσευχὴ καὶ τὰ ἑξῆς. ἐὰν οὖν ἔκ τινος ἀνάγκης, ἢ περιστάσεως σωματικῆς. οἷον ἀρρωστίας. ἤ τινος τῶν τοιούτων συμβῇ ἡμῖν μὴ ἐκτελέσαι δυνηθῆναι τὰς προειρημένας σωματικὰς ἀρετὰς, συγγνώμην ἔχομεν παρὰ κυρίου τοῦ καὶ τὰς αἰτίας εἰδότος. τὰς δὲ ψυχικὰς μὴ ἐκτελοῦντες, οὐδεμίαν ἕξομεν ἀπολογίαν. οὐ γάρ εἰσιν ὑπὸ ἀνάγκην.

52 Animus qui deo copulatur, inq; eò per precationem & charitatem perdurat, ſapiens fit, & bonus redditur & potens, & humanus, & miſereſcens, & longanimis. Et ut ſimpliciter dicam, omnes fermè diuinas proprietates in ſe circunferre ſolet. Cæterũ ab hac diſcedens, & rerum terreſtrium curis ac ſtudio accedens & ſemet applicans, aut beluinus fit uoluptatis ſtudioſus, aut ferinus, rerum mundanarum gratia cum hominibus hoſtiliter decertans.

53 Mundũ ſcriptura uocat res terrenas, mundani uero ſunt hiſce rebus animo adhærentes & uacantes. Ad quos etiam dicit ore obiurgatorio, ne diligatis mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & uitæ arrogantia, ex deo non ſunt, ſed ex mundo, & reliqua.

54 Monachus eſt, qui mentẽ ſuam à rerum terrenarum amore ſegregatam habet, atq; per temperantiam & charitatẽ & pſalmodiam habet, & precandi aſſiduitatẽ in deo amãdo & colendo perdurat.

55 Iumentorum paſtor eſt practicus intelligens, iumentorum enim rationem morales uirtutes ſiue officia obtinent, Quamobrem etiam Iacob inquit: Iumẽtorum paſtores ſunt ſerui tui. Paſtor autem ouiũ eſt cognitione præditus, etenim ouium rationem obtinent cogitationes quæ in montibus contemplantium à mente paſcuntur. Quare abominatio Aegyptijs eſt, omnis paſtor ouium.

56 Animus malitia & improbitate cõtaminatus, quando corpus mouetur ſenſibus ad concupiſcentias & uoluptates conſectandas, ſtatim ſequitur, & cõſentit illius imaginationibus et impetui. At animus uirtute exornatus temperantiæ frenis ſemet coercet ac detinet ab imaginationibus & impetibus corporis adfectus inducẽtibus, ac potius Philoſophiæ ſtudijs eiuſmodi motus meliores facere conatur.

57 Virtutum quædam ſunt corporales, quædam animales. Corporales ſunt ieiunium, uigiliæ, humi quæſita quies, miniſteriũ, manuũ operatio, in hoc ne alijs oneroſi ſimus, aut ut alijs inopia laborantibus impertire poſſimus & ſimilia. Virtutes uero animales illæ ſunt, charitas, longanimitas, manſuetudo, tẽperantia, precatio, & eius generis ſimilia. Iam itaq; ſi aut neceſſitate præpeditis, aut corporali caſu, ſiue adflictione obrutis, uidelicet morbo, aut alia aliqua re conſimili, nobis cõtingeret, ut hiſce corporalibus uirtutibus minus ſatisfacere poſſimus, ueniam habemus propoſitam à domino eius rei cauſæ non ignaro. Cæterum animi uirtutibus non ſatisfacientes, nullam excuſandæ culpæ defenſionem habebimus. Neq; enim hæ perinde ut corporales neceſſitati ſubiectæ ſunt.

νη Ἡ εἰς θεὸν ἀγάπη, πάσης ἡδονῆς περιγινομένη. καὶ παντὸς πόνου καὶ λύπης πείθει καταφρονεῖν τὸν μέτοχον αὐτῆς. καὶ πεισθήτωσάν σοι οἱ ἅγιοι πάντες, τοσαῦτα πεπονθότες διὰ χριστόν.

νθ Πρόσεχε σεαυτῷ ἀπὸ τῆς μητρὸς τῶν κακῶν, φιλαυτίας. ἥτις ἐστὶν ἡ τοῦ σώματος ἄλογος φιλία. ἐκ ταύτης γὰρ εὐλογοφανῶς τίκτονται, οἱ πρῶτοι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ γενικώτατοι τρεῖς ἐμμανεῖς λογισμοί. ὁ τῆς γαστριμαργίας λέγω καὶ φιλαργυρίας. καὶ κενοδοξίας. τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ἀναγκαίας τοῦ σώματος δῆθεν λαμβάνοντες χρείας. ἐξ αὐτῶν γεννᾶται ἅπας ὁ τῶν κακῶν κατάλογος. δεῖ οὖν ὡς εἴρηται, προσέχειν ἀναγκαίως. καὶ ταύτῃ πολεμεῖν μετὰ πολλῆς νήψεως. ταύτης γὰρ ἀναιρουμένης, συναναιροῦνται πάντες οἱ ἐξ αὐτῆς.

ξ Τὸ τῆς φιλαυτίας πάθος, τὸν μὲν μοναχὸν ἐλεεῖν ὑποτίθεται τὸ σῶμα. καὶ συντελεῖν παρὰ τὸ προσῆκον εἰς τὰ βρώματα. οἰκονομίας δῆθεν χάριν καὶ κυβερνήσεως. ἵνα κατὰ μικρὸν παρασυρόμενος, εἰς τὸν βόθρον τῆς φιληδονίας ἐμπέσῃ. τὸν δὲ κοσμικόν, ἐντεῦθεν ἤδη πρόνοιαν αὐτοῦ ποιεῖσθαι εἰς ἐπιθυμίαν ὑποβάλλει.

ξα Τὴν τῆς προσευχῆς ἀκροτάτην κατάστασιν, ταύτην εἶναι λέγουσι, τὸ ἔξω σαρκὸς καὶ κόσμου γενέσθαι τὸν νοῦν, καὶ ἄϋλον πάντη καὶ ἀνείδεον ἐν τῷ προσεύχεσθαι. ὁ οὖν ταύτην ἀλώβητον διατηρῶν τὴν κατάστασιν. οὗτος ὄντως ἀδιαλείπτως προσεύχεται.

ξβ Ὥσπερ τὸ σῶμα ἀποθνῆσκον πάντως χωρίζεται τῶν τοῦ κόσμου νοημάτων. ἐὰν γὰρ μὴ τὸν τοιοῦτον θάνατον, μετὰ θεοῦ εὑρεθῆναι καὶ ζῆσαι οὐ δύναται.

ξγ Μηδείς σε ἀπατήσῃ μοναχέ, ὅτι ἔνεστι σωθῆναι ἡδονῇ καὶ κενοδοξίᾳ δουλεύοντα.

ξδ Ὥσπερ τὸ σῶμα διὰ τῶν πραγμάτων ἁμαρτάνει, καὶ ἔχει πρὸς παιδαγωγίαν τὰς σωματικὰς ἀρετὰς ἵνα σωφρονῇ, οὕτω καὶ ὁ νοῦς διὰ τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων, ἔχει ὡσαύτως πρὸς παιδαγωγίαν τὰς ψυχικὰς ἀρετάς, ἵνα καθαρῶς καὶ ἀπαθῶς ὁρῶν τὰ πράγματα, σωφρονῇ.

ξε Ὥσπερ τὰς ἡμέρας διαδέχονται αἱ νύκτες, καὶ τὰ θέρη οἱ χειμῶνες. οὕτω κενοδοξίαν καὶ ἡδονήν, λῦπαι καὶ ὀδύναι. εἴτε ἐν τῷ παρόντι, εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

ξς Οὐκ ἔστιν ἁμαρτήσαντα ἐκφυγεῖν τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἄνευ ἑκουσίων ἐνταῦθα πόνων, ἢ ἀκουσίων ἐπιφορῶν.

58 Charitas quæ erga deū obtinēda eſt, ſuadet ei qui ſui particeps eſt, ut omnem uoluptatem, omnē laborem iuxta ac dolorē & triſtitiam habeat cōtemptui. Ad te quoque perſuadeant omnes ſancti, qui tāta propter Chriſtum diris ſupplitijs perpeſſi ſunt.

59 Attende tibi ipſi omnibus modis cauens Philautiam omniū malorum matrem, quæ eſt immoderatus quidam & cœcus amor corporis. Ex hac enim aperte progenerant̄ illæ præcipuæ & adfectibus pleniſſimæ & generoſiſſimæ tres furibundæ cogitationes, nē pe crapulæ & auaritiæ, & uanæ gloriæ, occaſiones ex neceſſitate corporis fermè ſumentes. Ex illis deinde naſcitur omnium malorū ac uitiorum catalogus. Eſt itaq; operepretium ueluti prædictū eſt, diligenter animum attendere, & aduerſus hāc nauiter depugnare cum multa ſobrietate: Hac enim ſublata, tollunt̄ omnia uitia quæ ex illa progenerantur.

60 Philautiæ adfectus, Monacho ferē ingerit, ut miſereſcens ſuo parcat corpori, utq; præterquam æquum & bonum eſt cibis indulgeat. Et hac ferè corporis curandi & gubernandi prætextu. Vt cum ad hunc modum pellicitur, & ſenſim pertrahitur, tandem in uoluptatis et intemperantiæ foueā prolabatur. Quare homini mūdano & ſeculari ſubijcit, ut prouidentia quadā ſibi conſulat in cauenda concupiſcentia.

61 Summū orādi modū & perfectiſſimum hunc eſſe dicūt, quādo animus extra carnē & mundū poſita, ac ab omnibus terrenis rebus earūdemq; figuris remota orat. Itaq; qui hunc illæſum orandi modū obſeruat, ille reuera indeſinenter precatur.

62 Quemadmodū corpus moriens ab omnibus mundanis rebus ſeparat̄, ita quoque animus perfectam illam precandi rationem ſequēdo moriens, ab omnibus mundanis cogitationibus ſeiungit̄. Niſi enim hāc mortem moriatur, cum deo inueniri & uiuere non poteſt.

63 Nemo te decipiat Monache, quod liceat ſeruari uoluptatibus, aut inani gloriæ ſeruientem.

94 Quemadmodum corpus propter res peccat, habetq; ad diſciplinam uirtutes corporales, quarum adminiculo reſipiſcit, non ſecus quoq; animus per cogitationes adfectus in corde generantes pari ratione ad diſciplinam uirtutes habet animales, ut pure, & ſine adfectibus res contuens ad meliorem mentem redeat.

65 Quemadmodum diebus ſuccedunt noctes, & æſtates ſuſcipiunt hyemes, ſic inanem gloriæ cupidinem & uoluptatem ſuſcipiunt dolores & triſtitia, aut in præſenti, aut in futuro ſeculo.

66 Nō licet ei qui deliquit futurū effugere iudiciū, ſine uolūtarijs in hac uita laboribus, aut inuito animo perferendis adflictionibus.

ξς Διὰ πέντε αἰτίας φασὶ παραχωρεῖσθαι ἡμᾶς ὑπὸ θεοῦ πολεμεῖσθαι ὑπὸ δαιμόνων. καὶ πρώτην μὲν ταύτην φασὶν, ἵνα πολεμούμενοι καὶ ἀντιπολεμοῦντες, εἰς διάκρισιν τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας ἔλθωμεν. δευτέραν δὲ, ἵνα πολέμῳ καὶ πόνῳ τὴν ἀρετὴν κτώμενοι, βεβαίαν αὐτὴν καὶ ἀμετάπτωτον ἔχωμεν. τρίτην δὲ, ἵνα ἀπροκόπτοντες εἰς τὴν ἀρετὴν, μὴ ὑψηλοφρονῶμεν, ἀλλὰ μάθωμεν ταπεινοφρονεῖν. τετάρτην δὲ, ἵνα πειραθέντες τῆς κακίας, τέλειον μῖσος αὐτὴν μισήσωμεν. πέμπτην δὲ ἐπὶ πᾶσαις, ἵνα ἀπαθεῖς γενόμενοι, μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς οἰκείας ἀσθενείας, μήτε τῆς τοῦ βοηθήσαντος δυνάμεως.

ξη Ὥσπερ τοῦ πεινῶντος ὁ νοῦς ἄρτον φαντάζεται, καὶ τοῦ διψῶντος ὕδωρ, οὕτω καὶ τοῦ γαστριμάργου ποικιλίας ἐδεσμάτων. καὶ τοῦ φιληδόνου, μορφὰς γυναικῶν. καὶ ὁ τοῦ κενοδόξου, τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμάς. καὶ τοῦ φιλαργύρου, τὰ κέρδη. καὶ τοῦ μνησικάκου τὴν ἄμυναν τοῦ λυπήσαντος, καὶ τοῦ φθονεροῦ, τὴν κάκωσιν τοῦ φθονουμένου. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων παθῶν ὁμοίως. ἐκ γὰρ τῶν παθῶν ὀχλούμενος ὁ νοῦς, λαμβάνει τὰ ἐμπαθῆ νοήματα. καὶ ἐγρηγορότος τοῦ σώματος, καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους.

ξθ Ὅταν ἐπιθυμία αὔξῃ, τὰς ποιητικὰς τῶν ἡδονῶν ὕλας ἐν τοῖς ὕπνοις ὁ νοῦς φαντάζεται. ὅταν δὲ ὁ θυμὸς, τὰ φόβων ποιητικὰ βλέπει πράγματα. αὔξουσι μέν τοι τὰ πάθη, οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες. συνεργὸν τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν λαμβάνοντες, καὶ ταῦτα ἐρεθίζοντες. ἐλαττοῦσι δὲ, οἱ ἅγιοι ἄγγελοι πρὸς τὴν τῶν ἀρετῶν ἡμᾶς κινοῦντες ἐργασίαν.

ο Τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς πυκνότερον ἐρεθιζόμενον ἕξιν φιληδονίας δυσκίνητον τῇ ψυχῇ ἐντίθησιν. ὁ δὲ θυμὸς συνεχῶς ταραττόμενος, δειλὸν ἄνανδρον αὐτὸν ἀπεργάζεται. ἰῶνται δὲ, τὸ μὲν, ἄσκησις ἐπιτεταμμένη, νηστείας καὶ ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς. τὸν δὲ, χρηστότης. καὶ φιλανθρωπία καὶ ἀγάπη καὶ ἔλεος.

οα Ἢ διὰ τῶν πραγμάτων οἱ δαίμονες πολεμοῦσιν, ἢ διὰ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι ἐμπαθῶν νοημάτων. καὶ διὰ μὲν τῶν πραγμάτων, τοὺς ἐν τοῖς πράγμασι ὄντας. διὰ δὲ τῶν νοημάτων, τοὺς τῶν πραγμάτων κεχωρισμένους.

οβ Ὅσον ἐστὶν εὐκοπώτερον τὸ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνειν τοῦ κατ' ἐνέργειαν, τοσοῦτον ἐστὶ βαρύτερος ὁ διὰ τῶν νοημάτων πόλεμος, τοῦ διὰ τῶν πραγμάτων.

ογ Τὰ μὲν πράγματα ἔξωθεν εἰσὶ τοῦ νοῦ. τὰ δὲ τούτων νοήματα, ἔσω συνίστανται. ἐν αὐτῷ οὖν ἐστὶ, τὸ εὖ τούτοις χρήσασθαι, ἢ κακῶς. τῇ γὰρ ἐσφαλμένῃ τῶν νοημάτων χρήσει, ἡ παράχρησις τῶν πραγμάτων ἀκολουθεῖ.

66 Quinq; cauſſas eſſe affirmāt, quā ob rem deus concedat nos à dæmonibus oppugnari. Quarum primam hāc eſſe aiūt, ut dū oppugnamur militariter repugnātes in uitiorū & uirtutis diſcrimen ueniamus. Secundam uero, ut & bello & labore uirtutē nobis parantes, eandem firmam & immotā habeamus. Tertiam, ut proficientes in uirtute, nō alta ſapiamus ſuperbiētes, ſed diſcamus humilia ſapere. Quartam, ut tentati pfecto odio uitia odiſſe incipiamus. Quintam uero præ omnibus hanc potiſſimū adferunt, ut purgati adfectibus non unquam propriæ infirmitatis, & uirtutis nobis ex alto auxiliantis obliuiſcamur.

68 Quemadmodū famelici animus panem imaginatur, & ſitientis aquam, ſic hominis crapuloſi et uentri ſeruientis ciborū uarias cupedias & lautitias, & uoluptatum amantis mulierum formas, & uanæ gloriæ cupidi honores, qui ſibi habeantur ab hominibus, & auari lucrum, et iniuriarum memoris uindictam eius à quo læſus eſt, & inuidi adflictionem eius cui inuidet. Atq; ita de alijs adfectibus ſimiliter iudicādum eſt. Dum eñ animus ab adfectibus perturbatˀ, ſtatim arripit cogitationes malis adfectib. plenas, & uigilante, et dormiente corpore.

69 Creſcente concupiſcentia, animus in ſomnis factitias uoluptatū materias imaginatur. Cæterum animo factitias res contuente, immundi dæmones adfectus augere properant, negligentiā & ſecuritatē diei cooperatricē adſumētes, et hoſce prouocātes. Imminuūt aūt eoſdē ſancti angeli ad uirtuoſas operationes nos ſubinde excitātes.

70 Animæ pars concupiſcentiæ obnoxia frequēter irritata, habitū quēdā amoris erga uoluptatē difficulter mobilem imponit animæ. At animus dum continua impugnatione perturbatˀ, meticuloſus & imbellis efficitur. Sanantur autē illa quidē ieiunij, uigilarum & precationis ſedulo exercitio: Hic uero benignitate, humanitate, charitate, & miſericordia.

71 Aut rebus, & negotijs ipſis dæmones nos impugnant, aut rerum & negotiorum cogitationibus. Et rebus quidem eos qui uerſant in negotijs, cogitationibus uero, qui à rebus ipſis ſunt uacui.

72 Quanto facilius eſt cogitatione peccare, quam facto ipſo, tanto grauior quoq; pugna eſt, quæ cogitationibus fieri debet, quàm ea quæ rebus ipſis depugnanda eſt.

73 Res ipſæ extra mentem ſunt. Cæterum rerum cogitationes intra mentis penetralia conſiſtunt. Eſt itaq; in ea ſitum, ut recte ſiue ſecus hiſce utatur. Siquidem hallucinantē cogitationum uſum, rerum abuſus conſequitur.

οδ Διὰ τριῶν τούτων λαμβάνει ὁ νοῦς τὰ ἐμπαθῆ νοήματα. διὰ τῆς αἰσθήσεως, διὰ τῆς κράσεως, διὰ τοῦ μνήμης, καὶ διὰ μὲν τῆς αἰσθήσεως, ὅταν προσβάλλοντα αὐτῇ τὰ πράγματα πρὸς ἅπερ τὰ πάθη κεκτήμεθα, κινῇ αὐτὸν πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμούς. διὰ τῆς κράσεως, ὅταν ἐξ ἀκολάστου διαίτης, ἢ ἐνεργείας δαιμόνων, ἢ νοσήματός τινος ἀλλοιωθεῖσα ἡ τοῦ σώματος κρᾶσις, κινῇ αὐτὸν πάλιν πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ἢ κατὰ τῆς προνοίας. διὰ δὲ τῆς μνήμης, ὅταν τῶν πραγμάτων πρὸς ἅπερ πεπόνθαμεν, τὰ νοήματα ἡ μνήμη ἀναφέρῃ, καὶ κινῇ αὐτὸν ὁμοίως πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμούς.

οε Τῶν εἰς χρῆσιν παρὰ θεοῦ δοθέντων ἡμῖν πραγμάτων τὰ μὲν ἐν τῇ ψυχῇ. τὰ δὲ ἐν τῷ σώματι. τὰ δὲ περὶ τὸ σῶμα εὑρίσκεται, οἷον ἐν μὲν τῇ ψυχῇ, αἱ δυνάμεις αὐτῆς. ἐν δὲ τῷ σώματι, τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ μέλη. περὶ δὲ τὸ σῶμα, βρώματα. κτήματα. χρήματα. καὶ τὰ ἑξῆς. τὸ οὖν ἐν τούτοις χρῆσθαι ἢ κακῶς, ἢ τοῖς περὶ ταῦτα συμβεβηκόσιν, ἢ ἐναρέτους ἢ φαύλους ἡμᾶς ἀποφαίνει.

ος Τῶν ἐν τοῖς πράγμασι συμβεβηκότων, τὰ μὲν εἰσὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ. τὰ δὲ, τῶν ἐν τῷ σώματι. τὰ δὲ, τῶν περὶ τὸ σῶμα πραγμάτων. καὶ τῶν μὲν ἐν τῇ ψυχῇ. οἷον γνῶσις καὶ ἀγνωσία. λήθη καὶ μνήμη. ἀγάπη καὶ μῖσος. λύπη καὶ χαρά. καὶ τὰ ἑξῆς. τῶν δὲ ἐν τῷ σώματι. οἷον ἡδονὴ καὶ πόνος. αἴσθησις καὶ πήρωσις. ὑγεία καὶ νόσος. ζωὴ καὶ θάνατος. καὶ τὰ τοιαῦτα. τῶν δὲ περὶ τὸ σῶμα, οἷον τεκνία καὶ ἀτεκνία. πλοῦτος καὶ πενία. δόξα καὶ ἀδοξία. καὶ τὰ ἑξῆς. τούτων δὲ, τὰ μὲν καλὰ, τὰ δὲ κακὰ τοῖς ἀνθρώποις νομίζεται. οὐδὲν αὐτῶν κακὸν ὂν κατὰ τὸν ἴδιον λόγον. παρὰ δὲ τὴν χρῆσιν, ἢ τι κακὰ κυρίως. ἢ τι ἀγαθὰ εὑρίσκεται.

οζ Καλὴ ἡ γνῶσις τῇ φύσει, ὁμοίως δὲ καὶ ὑγεία. ἀλλὰ τἀναντία τούς πολλοὺς ὑπὲρ ταῦτα ὤνησεν, τοῖς γὰρ φαύλοις, οὐκ εἰς καλὸν ἡ γνῶσις συμβαίνει. εἰ καὶ τῇ φύσει ὡς εἴρηται ἐστὶ καλή. ὁμοίως δὲ οὐδὲ ὑγεία. οὐδὲ πλοῦτος. οὐδὲ χαρά. οὐ γὰρ συμφερόντως τούτοις κέχρηνται. ἄρα οὖν τἀναντία τούτοις συμφέρει. οὐκ ὄν οὐδὲ ἐκεῖνα κακὰ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον τυγχάνει, εἰ καὶ δοκεῖ κακὰ εἶναι.

οη Μὴ παραχρῶ τοῖς νοήμασιν, ἵνα μὴ ἐξ ἀνάγκης καὶ τοῖς πράγμασι παραχρήσῃ. ἐὰν γὰρ μή τι πρότερον κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνῃ, οὐκ ἂν ἁμάρτῃ ποτὲ κατ' ἐνέργειαν.

οθ Εἰκὼν τοῦ χοϊκοῦ, αἱ γενικαὶ κακίαι ὑπάρχουσιν. οἷον ἀφροσύνη. δειλία, ἀκολασία, ἀδικία, εἰκὼν δὲ τοῦ ἐπουρανίου, αἱ γενικαὶ ἀρεταί. οἷον φρό

74 Per hæc tria incidunt animo cogitationes adfectus inducẽtes, per ſenſum, per complexionem, per memoriam, & per ſenſum quidem quoties res erga quas adfecti ſumus illi incidentes, eundem mouent ad eiuſmodi cogitationes. Per complexionẽ uero ſiue temperamentum corporis, quãdo ex intemperanti uictus ratione, aut operatione dæmonum, aut morbo aliquo immutata corporis complexio, rurſus illum mouet ad cogitationes adfectus inductrices. Porrò per memoriam, cum rerum quarum gratia incommoda pertulimus, cogitationem reducit aut refricat memoria, monetq; eundẽ ſimiliter ad eiꝰ generis cogitationes.

75 Rerum nobis à deo in uſum datarũ, quædã ſunt in anima, quædam in corpore, quædam corporis ſuſtinendi gratia datę reperiuntur. Videlicet in anima ſunt eius dotes & uirtutes, in corpore ſenſus & reliqua membra. Propter aũt, aut circa corpus ſunt omnia ciborum genera, opes, poſſeſſiones & id genus reliqua. Itaq; his omnibus recte aut male uti, aut his etiã quæ circa hæc accidũt, aut bonos aut malos nos eſſe oſtẽdit.

76 Ea quæ nobis in rebus ſolẽt accidere, partim ſunt in anima, partim in corpore, partim uero in ijs, quæ circa corpus eſſe cõperiuntur. In anima ſunt, cognitio & ignorantia, obliuio & memoria, charitas & odium, triſtitia & gaudium, & reliqua. In corpore uero uoluptas & labor, ſenſus & excœcatio, ſanitas & ægritudo, uita & mors, & ſimilia. Res autem quæ circa corpus eſſe comperiũtur, ſunt prolis procreatio, ſobolis inopia, diuitiæ & paupertas, gloria & ignominia. Harũ rerum quædam bona, quædam mala uidentur eſſe hominibus. Eſt uero horum nihil in ſe propria ratione neque bonum neq; malum. Verum hiſce utentes recte aut ſecus, dum demum bona aut mala comperiuntur.

77 Bona eſt naturæ cognitio, pari modo quoq; ſanitas. Atqui cõtraria longe pluribus quam hæc profuerunt. Improbis em̃ haud quaquã bona accidit cognitio, tamet ſi naturæ, ut dictum eſt, bona ſit. Similiter neq; ſanitas, neq; diuitiæ, neq; gaudium, neque enim utiliter his utuntur. Ergo contraria his conducunt, nequaquam ſiquidem neq; illa propria ratione mala exiſtunt, quanquã mala eſſe uideantur.

78 Ne abutaris cogitationibus, ne neceſſitate adactus, ipſis quoq; reb. abutaris. Etem̃ ſi primũ cogitatione nõ peccaueris, neq; deinceps operatione & facto facile peccabis.

79 Imago terreni exiſtunt generalia uitia, uidelicet ſtultitia, puſillanimitas, intemperantia, iniuſtitia, & cætera. Porrò imago cœleſtis uirtutes generales, nempe ſapi-

νησις. ἀνδρεία. σωφροσύνη, δικαιοσύνη. ἀλλὰ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

π Εἰ θέλεις εὑρεῖν τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωήν, ἐν τῇ ὁδῷ αὐτὴν ζήτει. κἀκεῖ αὐτὴν εὑρήσεις. τῇ εἰπούσῃ, ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ θύρα, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή, πλὴν σφόδρα ἐμπόνως ζήτει. διότι ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν. καὶ μήπως τῶν ὀλίγων ἀπολειφθεὶς, μετὰ τῶν πολλῶν εὑρεθήσῃ.

πα Διὰ τὰ πέντε ταῦτα ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἁμαρτιῶν ἀνακόπτεται, ἢ διὰ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων. ἢ διὰ τὸν φόβον τῆς κρίσεως, ἢ διὰ τὴν μέλλουσαν μισθαποδοσίαν, ἢ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, ἢ τελευταῖον, διὰ τὴν συνείδησιν τὴν νύττουσαν.

πβ Τινές φασιν, ὅτι οὐκ ἂν ἦν τὸ κακὸν ἐν τοῖς οὖσιν, εἰ μή τι δ' ἄν, ἑτέρα τις ἦν δύναμις ἡ ἀνθέλκουσα ἡμᾶς ἐπ' αὐτό. αὕτη δὲ οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἕτερον, ἢ τῶν κατὰ φύσιν τοῦ νοῦ ἐνεργειῶν ἡ ἀμέλεια. διόπερ οἱ τούτων τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενοι, τὰ μὲν καλά, ἀεὶ ποιοῦσι. τὰ δὲ κακά, οὐδέποτε. εἰ οὖν θέλεις καὶ σύ, ἀπώσαι τὴν ἀμέλειαν, καὶ συναπελαύνεις τὴν κακίαν. ἥτις ἐστὶν ἡ ἐσφαλμένη χρῆσις τῶν νοημάτων. ᾗ ἐπακολουθεῖ, ἡ παράχρησις τῶν πραγμάτων.

πγ Κατὰ φύσιν ἐστὶ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ μέρους, τό τε ὑποτάγηναι τῷ θείῳ λόγῳ. καὶ τὸ ἄρχειν τοῦ ἐν ἡμῖν ἀλόγου μέρους. αὕτη οὖν ἡ τάξις, ἐν πᾶσι φυλαχθήτω. καὶ οὔτε τὸ κακὸν ἔσται ἐν τοῖς οὖσιν, οὔτε τὸ ἐπ' αὐτὸ ἀνθέλκον εὑρεθήσεται.

πδ Οἱ μὲν τῶν λογισμῶν, ἁπλοῖ εἰσίν. οἱ δὲ σύνθετοι. καὶ ἁπλοῖ μέν εἰσιν, οἱ ἀπαθεῖς. σύνθετοι δὲ οἱ ἐμπαθεῖς. ὡς ἐκ πάθους καὶ νοήματος συγκείμενοι. τούτων οὕτως ἐχόντων, πολλὰ τῶν ἁπλῶν ἔστιν ἰδεῖν ἑπομένους τοῖς συνθέτοις, ὅταν ἄρξωνται κινεῖσθαι, πρὸς τὸ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτάνειν. οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ χρυσίου. ἀνέβη ἐπὶ τὴν μνήμην τινός, λογισμὸς περὶ χρυσίου ἐμπαθής. καὶ ὥρμησε τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὸ κλέπτειν καὶ ἀπετέλεσε κατὰ νοῦν τὴν ἁμαρτίαν. συνείποντο δὲ τῇ μνήμῃ τοῦ χρυσίου, καὶ ἡ μνήμη τοῦ βαλλαντίου καὶ τοῦ σκεβρίου καὶ τοῦ κουβουκλείου. καὶ τῶν ἑξῆς, καὶ ἡ μὲν μνήμη τοῦ χρυσίου, ἦν σύνθετος. εἶχε γὰρ τὸ πάθος. ἡ δὲ τοῦ βαλλαντίου καὶ τοῦ σκεβρίου καὶ τῶν ἑξῆς, ἁπλῆ. οὐ γὰρ εἶχε πρὸς αὐτὰ πάθος ὁ νοῦς. καὶ ἐπὶ παντὸς δὲ λογισμοῦ, ὁμοίως ἔχει. ἐπί τε κενοδοξίας, καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ τῶν λοιπῶν. οὐ γὰρ πάντες οἱ συνεπόμενοι τῷ ἐμπαθεῖ λογισμῷ λογισμοί,

entia, fortitudo, temperantia, iuſtitia. Sed quemadmodum portauimus imaginē terreni, portemus etiam imaginem cœleſtis.

80 Quod ſi animum induxeris inuenire uiam ducentem ad uitam, eandem in uia quæras neceſſe eſt, & ibi inuenies, in ea ſcilicet quæ dixit: Ego ſum uia & ianua, & ueritas & uita. Veruntamē ualde laborioſe hęc tibi inquirenda & indaganda eſt. Pauci em̄ ſunt, qui illam inueniunt. Eſt itaq; omnibus modis tibi cauendum ne à paucis illis deſtitutus, cum multis uiatoribus inueniaris.

81 Quinq; ſunt, per quæ anima à peccādo deterretur atq; retrahitur, aut per timorem hominum, aut timorē iudicij, aut propter futuram mercedis retributionem, aut per dei charitatē, aut poſtremo propter flagellum conſcientiæ.

82 Quidam affirmant nullum malū eſſe in rebus exiſtētibus, niſi fortaſſe alia quæpiam uis ſit, qua ad malum pertrahimur. Sed hæc non eſt quicquam aliud, quam negligentia actionum mentis præter naturā. Quapropter qui harum curam habēt, ſemper quæ bona ſunt, faciunt, nunquam uero mala. Proinde ſi & tibi conſiliū eſt ad hunc modum facere abiecta negligentia, abijcies quoq; malitiam quæ hallucinās uſus eſt cogitationum, quem rerum abuſus ſtatim ſolet conſequi.

83 Secundū naturā eſt, ut rationalis pars in nobis & diuinæ rationi ſubijciatur & obtemperet, & irrationalem partem in nobis regat & gubernet. Eiuſmodi itaq; ordo in omnibus conſeruetur, atq; ita neq; malum erit ullum in rebus quæ ſunt, neq; quod ad ſe pertrahat illum inuenietur.

84 Cogitationū quædā ſunt ſimplices, quædam compoſitæ. Et ſimplices quidē carent adfectibus. Compoſitæ uero ijſdē ſubiectæ ſunt, nempe ex adfectibus & intellectu compoſitæ. Hęc cum ita ſint, complures ex ſimplicibus cernere licet ſequentes compoſitas, quando ſcilicet ſecūdum intellectum ad peccandum moueri inceperunt. Exempli gratia, ut circa aurum aſcendit cogitatio quædam in alicuius mētem adfectū de auro inducens, mox deinde intellectus ſeu cogitatio properat ad furtum faciendum, iamq; in animo peccatum furti planè admiſit & perfecit. Cæterum auri memoriam unà ſequebatur etiam memoria crumenæ & Scebrij & Cubuclei, & reliquorū. Et memoria auri erat cōpoſita, habebat enim adiunctū affectū. At crumenæ & Scebrij & reliquorū, Simplex: neq; enim ægra mēs ullo affectu mouebat. Et ſic quidē de omni cogitatione ſimiliter iudicandū eſt, cū ambitionis, tū mulierū, tū etiā cæterorū. Neq; em̄ omēs cogitationes quæ ſequunt̄ cogitationē, affectū cientē, ſtatim

καὶ ἐμ-

καὶ ἐμπαθεῖς εἰσίν. ὡς ἀπέδειξεν ὁ λόγος. ἐκ τούτων οὖν δυνάμεθα γνῶναι, ποῖα τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, καὶ ποῖα τὰ ἄλλα.

πε Τινὲς μὲν φασὶν ὅτι τῶν μορίων τοῦ σώματος καθαπτόμενοι οἱ δαίμονες κατὰ τοὺς ὕπνους, κινοῦσι τὸ πάθος τῆς πορνείας. εἶτα τὸ πάθος κινούμενον, ἀναφέρει τὴν μορφὴν τῆς γυναικὸς διὰ τῆς μνήμης, εἰς τὸν νοῦν. τινὲς δὲ, ὅτι τῷ μὲν νῷ ἐν σχήματι γυναικὸς, παραφαίνονται. τῶν δὲ μορίων τοῦ σώματος καθαπτόμενοι, τὴν ὄρεξιν κινοῦσι καὶ οὕτω γίνονται αἱ φαντασίαι. ἕτεροι δὲ πάλιν, ὅτι τὸ πάθος τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῷ πλησιάζοντι δαίμονι, κινεῖ τὸ πάθος. καὶ οὕτως ἀνάπτεται πρὸς λογισμοὺς ἡ ψυχὴ, ἀναφέρουσα τὰς μορφὰς διὰ τῆς μνήμης. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ἐμπαθῶν φαντασιῶν, ὁμοίως. οἱ μὲν οὕτως. οἱ δὲ οὕτως συμβαίνειν φασί. πλὴν ἐν οὐδενὶ τῶν εἰρημένων τρόπων, ἰσχύουσι πάθος τὸ οἱονδήποτε κινῆσαι οἱ δαίμονες, παρούσης τῇ ψυχῇ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας. εἴτε ἐγρηγορότος τοῦ σώματος, εἴτε κατὰ τοὺς ὕπνους.

πϛ Τὰ μὲν, τῶν τοῦ νόμου ἐντολῶν, καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἀνάγκη φυλάττειν. τὰ δὲ, πνευματικῶς μόνον. οἷον τὸ οὐ μοιχεύσεις. οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις. καὶ τὰ ὅμοια καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς χρὴ φυλάττειν. καὶ πνευματικῶς δὲ τρισσῶς. τὸ δὲ περιτέμνεσθαι καὶ φυλάττειν τὸ σάββατον, καὶ σφάξαι τὸν ἀμνόν. καὶ ἐσθίειν ἄζυμα μετὰ πικρίδων καὶ τὰ ὅμοια, πνευματικῶς μόνον.

πζ Τρεῖς εἰσὶν ἠθικαὶ καταστάσεις γενικώτεραι ἐν τοῖς μοναχοῖς. καὶ πρώτη μὲν, τὸ μηδὲν ἁμαρτάνειν κατ᾽ ἐνέργειαν. δευτέρα δὲ, τὸ ἐγχρονίζειν ἐν τῇ ψυχῇ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς. τρίτη δὲ, τὸ τὰς μορφὰς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν λυπησάντων, ἀπαθῶς θεωρεῖν κατὰ διάνοιαν.

πη Ἀκτήμων ἐστὶν, ὁ ἀποταξάμενος πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ. καὶ μηδὲν τὸ σύνολον ἐπὶ γῆς κεκτημένος πλὴν τοῦ σώματος. καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ δὲ σχέσιν διαρρήξας, τῷ θεῷ καὶ τοῖς εὐσεβέσι τὴν ἑαυτοῦ καταπιστεύσας οἰκονομίαν.

πθ Τῶν κτωμένων, οἱ μὲν ἀπαθῶς κτῶνται. διὸ καὶ στερούμενοι αὐτῶν, οὐ λυποῦνται. ὥσπερ οἱ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, μετὰ χαρᾶς προσδεξάμενοι. οἱ δὲ ἐμπαθῶς κτῶνται. διότι καὶ μέλλοντες στερεῖσθαι, περίλυποι γίνονται. ὡς ὁ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πλούσιος, ἀπῆλθε λυπούμενος. εἰ δὲ καὶ στερῶνται μέχρι θανάτου λυποῦνται. τοῦ οὖν ἀπαθοῦς καὶ τοῦ ἐμπαθοῦς τὴν διάθεσιν, ἡ στέρησις ἐλέγχει.

affectibus plenæ ſunt: tanquam iam oratione demōſtratum eſt. Ex his itaq; ſcire poſſumus, cuiuſmodi cogitationes affectibus uiciatæ, & quæ ſimplices ſint.

85 Quidam aiunt dæmones in ſomnis pudenda humani corporis contingere, ac deinde ſcortationis affectum excitare. Poſtea, moto iam affectu, mulieris formam in mentem inſerre auxiliāte memoria. Alij uero eoſdem affirmant animo habitu mulieres apparere, corporiſq; pudenda cōtrectare, atq; ad eum modū appetitum commouere, ac deinceps pari ratione in animo phantaſias et imaginationes ſubſurgere. Rurſus alij aliter ſentiunt, nempe affectum qui appropinquante dæmone, fortis eſt & uehemens, affectum mouere, atq; ita animā cogitationibus incēdi, auxilio memoriæ formarum imaginationes inducentem. Nō ſecus de alijs quoq; imaginationibus ſentiēdum eſt, quarum alias quidē ſic, has uero ſic affirmant contingere. Veruntamē in nullo prædictorum modorum dæmones affectū mouere ualent, præſente animæ charitate & tēperantia, ſiue corpus agat excubias, ſiue ſomno ſopitum quieſcat.

86 Præceptorum legis quædam & corporaliter & ſpiritualiter cōſeruanda ſunt, quædam uero tantum ſpiritualiter. Exempli gratia, non mœchaberis, non occides, non furtū facies, & id genus ſimilia, & corporaliter & ſpiritualiter neceſſario conſeruanda ſunt. At circuncidere præputium, ſeruare ſabbatum, mactare agnum, edere azymos panes cum ſalſamentis, & ſimilia, tantum ſpiritualiter.

87 Tres ſunt in Monachis morales ſtatus non ingeneroſi. Primus quidem nullū delictum facto admittere. Secūdus nō permittere, ut aliquantiſper perſeuerent in animo cogitationes, affectus inducentes. Tertius, mulierum formas & uultum eorum, à quibus iniuria & dolore laceſſiti ſunt, citra mentis affectum contemplari.

88 Omni poſſeſſione caret, qui omnib. ſuis poſſeſſionibus renunciauit, neq; omnino quicquam ſuper terram præter corpus poſſidet, erga quod omni quoq; affectu poſito, ſoli deo & pijs hominibus ſuarum rerum diſpenſationem credidit.

89 Sunt qui res ſuas citra omnem opum affectionem poſſident: quapropter etiam, cum illis priuantur, nequaq; triſtes cadunt animis: ueluti, qui bonorū ſuorū direptionē cū gaudio ſuſcipiūt. Sunt rurſus qui ſummo affectu bonorū quicquid habēt, poſſident. Quāobrē, quando his priuandi ſunt, conſternunt̃ triſtitia. Veluti diues ille Euangelicus à Chriſto triſti uultu & cōturbato animo diſcedebat. Si uero priuant̃, uſq; ad mortē triſtant̃. Itaque hominis cū affectu uel citra affectū, ſua poſſidētis, propoſitū, ſola arguit priuatio.

ϛ Τοὺς μὲν ἄκρως προσευχομένους, πολεμοῦσιν οἱ δαίμονες, ἵνα τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ψιλὰ μὴ ἀναλαμβάνωσι. τοὺς δὲ γνωστικοὺς, ἵνα ἐγχρονίζωσιν αὐτοῖς οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, τοὺς δὲ περὶ τὴν πρᾶξιν ἀγωνιζομένους, ἵνα πείσωσιν αὐτοὺς κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτάνειν. παντὶ δὲ τρόπῳ, πρὸς πάντας ἀγωνίζονται. ἵνα ἀπὸ τοῦ θεοῦ οἱ δείλαιοι, τοὺς ἀνθρώπους χωρίσωσι.

ϛα Οἱ κατὰ τὸν βίον τοῦτον ὑπὸ τῆς θείας προνοίας εἰς εὐσέβειαν ἐγγυμναζόμενοι, διὰ τῶν τριῶν τούτων πειρασμῶν δοκιμάζονται. οἷον ἢ διὰ τῆς τῶν ἡδέων δόσεως, ὡς ὑγείας καὶ κάλλους. καὶ εὐτεκνίας, καὶ χρημάτων, καὶ δόξης καὶ τῶν ὁμοίων, ἢ διὰ τῆς τῶν λυπηρῶν ἐπιφορᾶς, οἷον. στερήσεως τέκνων, καὶ χρημάτων, καὶ δόξης, ἢ διὰ τῶν ὀδύνας ἐμποιούντων τῷ σώματι, οἷον. νοσημάτων. καὶ βασάνων καὶ τῶν ὁμοίων. καὶ πρὸς μὲν τοὺς πρώτους λέγει ὁ κύριος. ὅτις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους καὶ τρίτους. ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν, κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

ϛβ Τὰ τέσσαρα ταῦτά φασιν ἀλλοιῶσαι τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος. καὶ διδόναι τῷ νῷ λογισμούς, εἴτε ἐμπαθεῖς δι' αὐτοῦ, εἴτε ἀπαθεῖς. οἷον τοὺς ἀγγέλους. τοὺς δαίμονας. τοὺς ἀέρας. τὴν δίαιταν, καὶ τοὺς μὲν ἀγγέλους λόγῳ φασὶν ἀλλοιῶσαι. τοὺς δὲ δαίμονας, δι' ἐπαφῆς. τοὺς δὲ ἀέρας, ταῖς μεταβολαῖς. τὴν δὲ δίαιταν, ταῖς τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων ποιότησι. καὶ πλεονασμῷ καὶ ἐλαττώσει. παρὲξ τῶν διὰ μνήμης καὶ ἀκοῆς, καὶ ὁράσεως συμβαινουσῶν αὐτῇ ἀλλοιώσεων. πρωτοπαθούσης τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν συμπιπτόντων αὐτῇ λυπηρῶν ἢ χαροποιῶν. καὶ ἐκ τούτων μὲν πάσχουσα ἡ ψυχή, ἀλλοιοῖ τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος. ἐκ δὲ τῶν προειρημένων ἡ κρᾶσις ἀλλοιουμένη, παρέχει τῷ νῷ λογισμούς.

ϛγ Θάνατος μέν ἐστι κυρίως ὁ τοῦ θεοῦ χωρισμός. κέντρον δὲ θανάτου. ἡ ἁμαρτία. ὃ δεξάμενος ὁ Ἀδὰμ ὁμοῦ τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου καὶ τοῦ παραδείσου καὶ τοῦ θεοῦ ἐξόριστος γίνεται, ᾧ ἐπηκολούθησεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ ὁ τοῦ σώματος θάνατος. ζωὴ δὲ κυρίως ἐστὶν, ὁ εἰπὼν ἐγώ εἰμι ἡ ζωή. οὗτος ἐν τῷ θανάτῳ γενόμενος, τὸν νεκρωθέντα πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανήγαγεν.

ϛδ Ὁ λόγος συγγραφόμενος, ἢ πρὸς τὴν ἰδίαν τοῦ ὑπόμνησιν συγγράφεται, ἢ πρὸς ὠφέλειαν, ἢ καὶ ἄμφω, ἢ πρὸς βλάβην τινῶν, ἢ πρὸς ἐπίδειξιν, ἢ ἐξ ἀνάγκης.

90 Homines, crebras precationes ad deum fundentes, impugnant dæmones, ne cogitationes rerum ſenſibilium nudas ſuſcipiant. At cognitione præditos, ut perſeuerent in illis cogitationes affectibus plenæ. Eos uero, qui rerum operationibus uacãt, ut perſuadeant illos, ipſo facto peccatũ perpetrare. Omnibus uero modis aduerſus omnes depugnãt, ut à deo ſcelerati illi ſpiritus homines diſiungant.

91 Qui in hac uita diuina prouidẽtia ad pietatem ſumma ope contẽdunt, illi tribus hiſce tẽtationibus probãtur, uidelicet, aut rerum iucundarum donatione, utpote ſanitatis, pulchritudinis, pulchrorum liberorũ, & opum, & gloriæ, & ſimilium. Aut per rerum dolentium & conturbantium calamitatem, cuiuſmodi ſunt liberorum præpropera orbitas, atq; etiam opum & glorię amiſſio. Aut per ea quæ corpori dolores inducunt, ut ſunt, morbi, cruciatus, tormenta & eiuſmodi. Et ad priores quidem ita Chriſtus loquitur. Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cæterum ad ſecundos unà cum tertijs, In patientia ueſtra poſſidebitis animas ueſtras.

92 Hæc quatuor corporis complexionem permutare perhibentur, & animo cogitationes inducere, aut affectus generantes, aut affectibus uacuas, nempe angelos, dæmonas, aerem, & uictus rationem. Ac angelos quidem uerbo immutare corpus perhibent, dæmones uero contactu: cæterum aerem mutationibus. Porrò uictus ratione, ciborum & potuum qualitate, abundantia & imminutione. Præter eas quæ illi per memoriam, auditum & uiſum contingunt mutationes. Patiente enim ſub initiũ anima ex ijs quæ illi contingunt, aut moleſtijs aut gaudijs, ex illis, inquam, patiens anima, corporis temperãtem, ut uocant, cõplexionem immutat. Ex his autem iam prędictis mutata corporis complexio, mẽti uarias cogitationes exhibet.

93 Mors animæ credenda eſt dei diſceſſio, at ſtimulus mortis peccatum eſt. Quẽ poſteaquam ſuſcepiſſet Adam, unà cum ligno uitæ in paradiſo, ſimul etiã à deo ſeiunctus excidit, & hunc deinceps neceſſario mors quoq; corporis conſequuta eſt. Vita autem proprie eſt qui dixit, Ego ſum uita. Ille in mortis poſitus anguſtijs, morte affectum & peremptum iterum in uitam fecit reducem.

94 Oratio quæ conſcribitur, aut propter ſuipſius commemorationem conſcribitur, aut in hoc ut proſit, aut horum utrorumq; gratia. Aut in aliquorũ dedecus et cõtumeliã, aut ad oſtentationem, aut neceſſario.

ϛε Τόπος

ϟε Τόπος ἐστὶ χλόης, ἡ πρακτικὴ ἀρετή. ὕδωρ δὲ ἀναπαύσεως, ἡ γνῶσις τῶν γεγονότων.

ϟϛ Σκιὰ θανάτου ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη ζωή. ὅστις οὖν ἐστὶ μετὰ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ ἐστὶν, οὗτος δύναται ἀπεῖν ἐναργῶς. τὸ ἐὰν καὶ πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιᾶς θανάτου οὐ φοβηθήσομαι κακά, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ.

ϟζ Νοῦς μὲν καθαρὸς, ὀρθῶς βλέπει τὰ πράγματα. λόγος δὲ γεγυμνασμένος, ὑπ' ὄψιν ἄγει τὰ ὁρώμενα. ἀκοὴ δὲ λαμπρὰ, ὑποδέχεται αὐτά. ὁ δὲ τῶν τριῶν ἐστερημένος, τὸν εἰρηκότα κακίζει.

ϟη Μετὰ τοῦ θεοῦ ἐστὶν, ὁ τὴν ἁγίαν γινώσκων τριάδα. καὶ τὴν δημιουργίαν αὐτῆς. καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ἀπαθὲς κεκτημένος.

ϟθ Τὴν ῥάβδον σημαίνειν φασὶ, τὴν κρίσιν τὴν τοῦ θεοῦ. τὴν δὲ βακτηρίαν, τὴν πρόνοιαν. τοῦ δὲ τῆς τούτων γνώσεως μετειληφότος, ἔστι τὸ λέγειν. ἡ ῥάβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐταί με παρεκάλεσαν.

ρ Ὅτε ὁ νοῦς παθῶν γυμνωθῇ, καὶ τῇ τῶν ὄντων καταλάμπηται θεωρίᾳ, τότε δύναται καὶ ἐν θεῷ γενέσθαι, καὶ ὡς δεῖ προσεύχεσθαι.

95 Locus fœni eſt uirtus practica, aqua autem ceſſationis, ſiue quietis, cognitio rerum quæ contigerunt.

96 Vmbra mortis, eſt humana uita. Si quis igitur cũ deo eſt, & deus cum illo, hic commode & liquide dicere poteſt, tametſi ambulem in medio umbræ mortis, nõ time bo mala, quoniam tu mecum es.

97 Animus purus, nulla praua malitia cõtaminatus, rectis oculis res humanas intuetur. At ratio exercitata, res uiſas ſub uiſum ducit. Cæterum auditus ſplendidus eaſdem ſuſcipit. Porrò, qui his tribus priuatus eſt, eundem res iam prædictæ mulctant dãno & infortunio.

98 Ille cum deo eſt, qui ſanctæ trinitatis cognitione & cultus eius efficacem quoq; potentiam habet perſpectam, neq; nõ prouidentiam cognitam. Præterea, qui partem animę affectibus obnoxiam, ſine affectibus poſſidet.

99 Virgam ſignificare perhibent diuinum iudicium, baculum uero prouidentiæ typum obtinere. Iam itaq; harum rerum cognitione aſſequuti, eſt dicere, Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

100 Animus, ſiquando affectibus denudatur, ac rerum in humanis exiſtentium, contemplatione illuſtratur, tunc etiam in iiſdem uerſari poteſt, ac planè, quemadmodum par eſt, uacare precationibus.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ
ΑΓΑΠΗΣ ΤΡΙΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΣ.

EIVSDEM DE CHA-
ritate Centuria Tertia.

Ἡ μὲν εὔλογος τῶν νοημάτων καὶ τῶν πραγμάτων χρῆσις σωφροσύνης καὶ ἀγάπης. καὶ γνώσεως ἐστὶ ποιητική. ἡ δὲ ἄλογος, ἀκολασίας καὶ μίσους, καὶ ἀγνοίας.

β Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, καὶ τὰ ἑξῆς. ἡ τράπεζα ἐν ταῦθα σημαίνει τὴν πρακτικὴν ἀρετήν. αὕτη γὰρ ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων ἡμᾶς. παρὰ χριστοῦ ἡτοιμάσθη. τὸ δὲ ἔλαιον τὸ λιπαῖνον τὸν νοῦν, τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων. τὸ δὲ ποτήριον τοῦ θεοῦ τὴν γνῶσιν τὴν τοῦ θεοῦ. τὸ δὲ ἔλεος αὐτοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ θεόν. οὗτος γὰρ διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ. καταδιώκει πάσας τὰς ἡμέρας. ἕως οὗ πάντας καταλάβῃ τοὺς σωθησομένους. ὥσπερ τὸν παῦλον. ὁ δὲ οἶκος, τὴν βασιλείαν. ἐν ᾗ ἀποκαθίστανται πάντες οἱ ἅγιοι. ἡ δὲ μακρότης τῶν ἡμερῶν, τὴν αἰώνιον ζωήν.

Rerum ac cogitationũ uſus rectus, et rationi conſentaneus, temperantiæ, charitatis & cognitionis mater eſt. Porrò, nõ rectus & peruerſus intemperantiæ, odij & ignorantiæ.

2 Paraſti in conſpectu meo menſam, & reliqua. Menſa hoc loco uirtutẽ operãtem ſignificat. Illa enĩ ex oppoſito, tribulantiũ nos, à domino parata eſt. Oleũ uero impinguans animum, rerũ factarũ contemplationem. Cæterũ, calix domini, dei cognitionẽ. At eius miſericordia, eius rationẽ atq; adeo ipſum deum. Ille enim per eius incarnationem, per ſingulos dies nos inſectaẽ, donec omnes qui ſaluãdi ſunt, cõprehendat. Quẽadmodum Paulũ inſequendo tandẽ cõprehẽdit. At domus, hoc in loco, regni cœleſtis gerit imaginẽ, in qua ab affectionibus recreati, omnes ſancti conquieſcent. Verũ longitudo dierũ, uitæ æternæ typum exprimit.

γ Κατὰ παράχρησιν αἱ κακίαι τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων ἡμῖν ἐπισυμβαίνουσιν. οἷον τῆς τε ἐπιθυμητικῆς, καὶ τῆς θυμοειδοῦς καὶ τῆς λογιστικῆς, καὶ τῆς μὲν λογιστικῆς δυνάμεως παράχρησίς ἐστιν, ἀγνωσία καὶ ἀφροσύνη. τῆς δὲ θυμοειδοῦς καὶ ἐπιθυμητικῆς μῖσος καὶ ἀκολασία. χρῆσις δὲ τούτων, γνῶσις καὶ φρόνησις. ἀγάπη τε καὶ σωφροσύνη. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν τῶν ὑπὸ θεοῦ κτισθέντων καὶ γεγονότων, ἐστὶ κακόν.

δ Οὐ τὰ βρώματα κακά. ἀλλ' ἡ γαστριμαργία. οὐδὲ ἡ παιδοποιΐα. ἀλλ' ἡ πορνεία. οὐδὲ τὰ χρήματα ἀλλ' ἡ φιλαργυρία. οὐδὲ ἡ δόξα. ἀλλ' ἡ κενοδοξία. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν ἐν τοῖς οὖσι κακόν, εἰ μὴ ἡ παράχρησις. ἥτις συμβαίνει, ἐκ τῆς τοῦ νοῦ ἀμελείας, περὶ τὴν φυσικὴν γεωργίαν.

ε Τὸ ἐν δαίμοσι κακόν, ταῦτα εἶναι φησὶν ὁ μακάριος Διονύσιος, θυμὸν ἄλογον. ἄνουν ἐπιθυμίαν, φαντασίαν προπετῆ. ἀλογία δὲ, καὶ ἄνοια, καὶ προπέτεια. περὶ τῶν λογικῶν, στερήσεις εἰσὶ λόγου καὶ νοῦ καὶ περισκέψεως. αἱ δὲ στερήσεις, τῶν ἕξεων εἰσὶ δεύτεραι. ἄρα οὖν ἦν ὅτε ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς λόγος. καὶ νοῦς καὶ περίσκεψις εὐλαβής. εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲ οἱ δαίμονες φύσει κακοί. ἀλλ' ἐκ παραχρήσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κακοὶ γεγόνασι.

ς Τὰ μὲν, τῶν παθῶν, ἀκολασίας. τὰ δὲ μίσους. τὰ δὲ καὶ ἀκολασίας καὶ μίσους εἰσὶ ποιητικά.

ζ Πολυφαγία καὶ ἡδυφαγία, ἀκολασίας εἰσὶν αἴτια. φιλαργυρία δὲ καὶ κενοδοξία, μίσους πρὸς τὸν πλησίον. ἡ δὲ τούτων μήτηρ φιλαυτία, τῶν ἀμφοτέρων ἐστὶν αἰτία.

η Φιλαυτία ἐστὶν, ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἐμπαθὴς καὶ ἄλογος φιλία. ᾗ ἀντίκειται, ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια. ὁ ἔχων τὴν φιλαυτίαν, δῆλον ὅτι ἔχει πάντα τὰ πάθη.

θ Οὐδεὶς φησὶν ὁ ἀπόστολος τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν. ἀλλ' ὑπωπιάζει δηλονότι καὶ δουλαγωγεῖ. μηδὲν πλέον αὐτῇ παρέχων. πλὴν διατροφῆς καὶ σκεπασμάτων. καὶ τούτων μόνων, τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. οὕτως οὖν ἀπαθῶς τις ἀγαπᾷ αὐτήν. καὶ ὡς ὑπηρέτιν τῶν θείων ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, τοῖς τὴν ἔνδειαν αὐτῆς ἀποπληροῦσι μόνοις.

ι Ὅν τις ἀγαπᾷ, τοῦτον πάντως καὶ σπουδάζει θεραπεύειν, εἰ οὖν τὸν θεόν τις ἀγαπᾷ, πάντως καὶ τὰ ἀρεστὰ αὐτοῦ σπουδάζει ποιεῖν. εἰ δὲ τὴν σάρκα, τὰ ταύτην τέρποντα.

3 Secundum abuſum uitia dotium ſiue uirtutum quæ ſunt in anima, nobis contingunt, uidelicet concupiſcentiæ, iracundiæ, & rationis. Siquidem rationalis potentiæ abuſus eſt imperitia & inſipientia. At iracundiæ & concupiſcentiæ odium & intemperantia. At horum uſus cognitio & ſapientia, charitas & temperãtia. Quòd ſi hoc ita ſe habet, conſentaneum eſt nihil à Deo creatorum aut factorum malum eſſe.

4 Cibi non ſunt mali, ſed crapula: neque liberorum procreatio, ſed ſcortatio: neque opes, ſed immodica habendi cupiditas: neque gloria, ſed eiuſdem immoderatus ambitus & affectatio. Quod ſi ita ſe habet, pro certo conſtat, in rebus nihil mali eſſe, niſi abuſum, qui ſemper ſolet accidere ex mentis negligentia circa naturalem agriculturam.

5 Malitiam dæmonum hãc eſſe affirmat beatus Dionyſius, animum à ratione alienum, amentem & ueſanam concupiſcentiam, imaginationem proteruam. Cæterũ rationis inopia, & amentia, & temeritas, de rationalibus auferunt & rationem, & mentem & prouidentiam. At habituum priuationes poſteriores ſunt. Itaque ſi dæmonibus ſuppeteret ratio, mens & cauta prouidẽtia, ſequeretur neq; dæmones natura malos eſſe, ſed ex abuſu uirtutum naturalium malos factos eſſe.

6 Affectuum alij intemperantiam, alij odium, nonnulli uero intemperantiam & odium ſimul progenerant.

7 Immodica edacitas & uoluptuoſa mãducatio intemperantiæ cauſa exiſtit. At habendi cupido & inanis gloriæ ſtudium odij erga proximum parentes ſunt. Porrò, horum mater Philautia, amborum cauſa eſt.

8 Philautia amor erga corpus propriũ affectus & irrationalis eſt, cui opponitur charitas & temperãtia. Qui Philautia tenetur, certum eſt hunc omnibus affectibus eſſe pleniſſimum.

9 Nemo, inquit, Apoſtolus, ſuam ipſius carnem odit, ſed cuſtodit, & in ſeruitutem redigit, nihil nimis illi exhibens, præterquam uictum & amictum. Atq; hæc ſola, quantum ad uitam ſuſtentandam exigit neceſſitas. Ad hunc itaq; modum aliquis citra affectum carnem ſuam amare poteſt. Et ſicut famulam diuinarum rerum, alit & fouet illam, his quibus eius neceſſitatem cõplere ſolet.

10 Quem amat aliquis, hunc omnibus modis ſtudet & adproperat etiam reuerenter habere & colere. Itaq;, ſi quis deum amat, omnino etiam ea quę ſibi maxime placitura ſunt, feſtinat facere. Cæterum, ſi quis carnem amat, ea quæ carni uoluptati ſunt, facit.

ια Τῷ

ια Τῷ μὲν θεῷ ἀρέσκει, ἀγάπη καὶ σωφροσύνη. καὶ θεωρία καὶ προσευχή. τῇ δὲ σαρκὶ. γαστριμαργία καὶ ἀκολασία. καὶ τὰ τούτων αὐξητικά. διὰ τοῦτο οἱ ἐν σαρκὶ ὄντες. θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

ιβ Ὁ νοῦς ἐὰν μὲν νεύσῃ πρὸς θεὸν, ἔχει δοῦλον τὸ σῶμα. καὶ πλέον οὐδὲν αὐτῷ παρέχει τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων. ἐὰν δὲ νεύσῃ πρὸς τὴν σάρκα, δουλοῦται τοῖς πάθεσι. πρόνοιαν αὐτῆς ἀεὶ εἰς ἐπιθυμίας ποιούμενος.

ιγ Εἰ θέλεις τῶν λογισμῶν περιγενέσθαι, ἐπιμελοῦ τῶν παθῶν, καὶ εὐχερῶς αὐτοὺς ἐκ τοῦ νοῦ, ἀπὸ τούτων ἐξελάσεις, οἷον. ἐπὶ μὲν τῆς πορνείας νήστευε καὶ ἀγρύπνει. κοπίασον, ἰδίασον. ἐπὶ δὲ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης καταφρόνει δόξης. καὶ ἀτιμίας, καὶ τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. ἐπὶ δὲ τῆς μνησικακίας, προσεύχου ὑπὲρ τοῦ λυπήσαντος καὶ ἀπαλλάττῃ.

ιδ Μὴ τῶν ἀνθρώπων τοῖς ἀσθενεστέροις ἑαυτὸν παραμέτρει. ἀλλὰ τῇ ἐντολῇ τῆς ἀγάπης, μᾶλλον παράτεινον. τοῖς μὲν γὰρ παραμετρῶν, εἰς τὸν βόθρον τῆς οἰήσεως ἐμπίπτεις, τῇ δὲ παρατείνων, εἰς τὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης προκόπτεις.

ιε Εἰ ὅλως τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης τὴν ἐντολὴν φυλάττεις, ὑπὲρ τίνος τῆς πρὸς αὐτὸν λύπης τὴν πικρίαν ἐντίκτεις, ἢ δῆλον ὅτι ταύτης τὰ πρόσκαιρα προτιμῶν καὶ αὐτῶν ἀντιποιούμενος, τὸν ἀδελφὸν πολεμεῖς.

ις Οὐ διὰ τὴν χρείαν τοσοῦτον τὸ χρυσίον ζηλωτὸν τοῖς ἀνθρώποις γέγονεν, ὅσον τὸ δι' αὐτοῦ τοὺς πολλοὺς τὰς ἡδονὰς θεραπεύειν.

ιζ Τρία ἐστι τὰ αἴτια τῆς τῶν χρημάτων ἀγάπης. φιληδονία, κενοδοξία, καὶ ἀπιστία. χαλεπωτέρα δὲ τῶν δύο, ἡ ἀπιστία καθέστηκεν.

ιη Ὁ μὲν φιλήδονος ἀγαπᾷ ἀργύριον, ἵνα δι' αὐτοῦ τρυφήσῃ. ὁ δὲ κενόδοξος, ἵνα δι' αὐτοῦ δοξασθῇ. ὁ δὲ ἄπιστος, ἵνα κρύψῃ καὶ φυλάξῃ, λιμὸν φοβούμενος, ἢ γῆρας ἢ νόσον, ἢ ἐξορίαν. καὶ ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἐλπίζει, ἢ ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ πάσης κτίσεως δημιουργῷ. καὶ προνοητῇ, ἕως τῶν ἐσχάτων καὶ μικροτάτων ζώων.

ιθ Τέσσαρές εἰσιν οἱ περιποιούμενοι χρήματα. οἱ προειρημένοι τρεῖς, καὶ ὁ οἰκονομικός. μόνος δὲ οὗτος δηλονότι ὀρθῶς περιποιεῖται. ἵνα ἑκάστῳ τὴν χρείαν παρέχων μὴ διαλείπῃ ποτέ.

11 Deo ſumme placent charitas & temperantia, & cõtemplatio & oratio. At carni crapula & intẽperantia, & ea quæ his dãt incremẽta. Quapropter qui in carne ſunt, deo placere non poſſunt. Cæterũ, qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cũ affectibus & concupiſcentijs ſuis.

12 Animus, ſi quando ad deum inclinauerit, habet corpus ſibi ſubiectũ mancipio, neq; plus illi exhibet q; uitæ alendæ fuerit neceſſarium. Verum enimuero eodẽ ad carnem declinante, ipſe affectibus in ſeruitutẽ redigitur, prouidentia eius ſubinde ad concupiſcencias tendente.

13 Decreuiſti apud te cogitationes uincere, uide ut curam habeas affectuum, atq; ita haud difficulter eijcies illas ex animo. Exempli gratia, inflammatus ſcortatione, ieiunijs ac uigilijs temet macera, opus facito, priuatim in ſolo loco agito. At prouotus iracundia & dolore ſiue triſtitia conturbatus, contemne honorem & gloriam, ac res terrenas omnes flocciſacias. Verũ præteritarum iniuriarum recurrente memoria, orandum eſſe cogites pro eo qui te affecit aut laceſſiuit iniuria, & diſcedent à te hæc omnia.

14 Ne temet hominibus infirmioribus admetiendum ſeu comparandum ſtudeas, ſed præcepto charitatis potius temet adcõmodes. Etenim illis te comparans, in ſuperbæ opinionis foueam incides. At huic te adcommodans, in humilitatis altitudinẽ ſubinde proficiendo exaltaberis.

13 Quod ſi prorſus charitatis erga proximum obtinendæ præceptum ſeruaueris, conturbatus ab illo iniurioſe, nullam oſtendes amarulentiam. Aut perſpicuum erit te charitati anteponere temporanea, atq; horum gratia te inſectari fratrem.

17 Non propter neceſſitatem in tãtam exiſtimationem & precium aurum peruenit hominibus, quãtum per illud multi uoluptates ſolent ſectari & colere.

17 Tres cauſę ſunt, quamobrem in tantum amantur diuitiæ, amor uoluptatis, inanis gloriæ affectatio, & diffidentia. Ex his tribus peiora & grauiora perpetrat diffidentia.

18 Voluptatis ſtudioſus amat argentum, ut eius adminiculo indulgeat delitijs. At ambitioſus ſiue gloriæ cupidus, ut per illud glorificetur. Cæterum homo diffidens, ut illud cõditum & cælatum conſeruet, aut famem, aut ſenectutem, aut morbum, aut exilium pertimeſcens. Inq; eo plus ſpei habet repoſitum, quàm in deo omnium rerum cõditore & prouiſore extremorum & minutiſſimorum etiam animantium.

19 Quatuor ſunt magnificantes aut conſectãtes ſtudioſe pecuniam atq; diuitias, tres iam prædicti, & familiæ curam obiens. Solus uero poſterior recto iudicio parandis diuitijs intentus eſt, ut unicuiq; neceſſariũ ſuppeditans, nunquam illi deficiant pecuniæ.

κ Πάντες οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοὶ, ἢ τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς ἐρεθίζουσιν, ἢ τὸ θυμικὸν ἐκταράσσουσιν, ἢ τὸ λογιστικὸν, καὶ ἐκ τούτου συμβαίνει τὸν νοῦν, ὀφθαλμιάσαι πρὸς τὴν πνευματικὴν θεωρίαν, καὶ τὴν τῆς προσευχῆς ἐκδημίαν. καὶ τούτου χάριν ὀφείλει ὁ μοναχὸς, καὶ μάλιστα ὁ ἡσυχάζων, ἀκριβῶς τοῖς λογισμοῖς προσέχειν. καὶ τὰς τούτων αἰτίας καὶ γινώσκειν καὶ ἐκκόπτειν. γινώσκειν δὲ οὕτως· οἷον ἐρεθίζουσι τὸ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, αἱ ἐμπαθεῖς μνῆμαι τῶν γυναικῶν. τούτων δὲ αἰτία, ἡ τῶν βρωμάτων καὶ πομάτων ἀκρασία. καὶ ἡ αὐτῶν τῶν γυναικῶν πυκνὴ καὶ ἄλογος συντυχία. περικόπτει δὲ ταύτας, πεῖνα καὶ δίψα καὶ ἀγρυπνία. καὶ ἀναχώρησις. τὸν δὲ θυμὸν πάλιν ἐκταράσσουσι, αἱ ἐμπαθεῖς μνῆμαι τῶν λυπησάντων, αἰτία δὲ τούτου, φιληδονία καὶ κενοδοξία. καὶ φιλοϋλία. διὰ γὰρ ταῦτα ὁ ἐμπαθὴς λυπεῖται, ἢ ὡς στερηθεὶς, ἢ ὡς μὴ ἐπιτυχών. περικόπτει δὲ ταύτας, ἡ τούτων αὐτῶν καταφρόνησις. καὶ ἐξουδένωσις διὰ τὴν εἰς θεὸν ἀγάπην.

κα Γινώσκει ὁ θεὸς ἑαυτὸν, γινώσκει καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα. γινώσκουσι δὲ καὶ ἅγιαι δυνάμεις τὸν θεόν. γινώσκουσι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ θεοῦ γεγονότα. ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ θεὸς γινώσκει ἑαυτὸν, καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα. οὕτω καὶ ἅγιαι δυνάμεις τὸν θεὸν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα.

κβ Ὁ μὲν θεὸς ἑαυτὸν γινώσκει, ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ. τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα, ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ δι' ἧς καὶ ἐν ᾗ τὰ πάντα ἐποίησεν. αἱ δὲ ἅγιαι δυνάμεις. τὸν μὲν θεὸν μετοχῇ γινώσκουσιν, ὑπὲρ μετοχὴν ὄντα. τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα, ἀναλήψει τῶν ἐν αὐτοῖς θεωρημάτων.

κγ Ἔξω μὲν τοῦ νοῦ εἰσι τὰ γεγονότα. ἔνδον δὲ, τὴν αὐτῶν θεωρίαν ἀναλαμβάνει. οὐχ οὕτως δὲ ἐπὶ θεοῦ τοῦ ἀϊδίου καὶ ἀπείρου. καὶ ἀορίστου. καὶ τὸ εἶναι. καὶ εὖ εἶναι. καὶ ἀεὶ εἶναι τοῖς οὖσι χαρισαμένου.

κδ Θεοῦ μετέχει τοῦ ἁγίου, ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ οὐσία, αὐτῷ τε τῷ εἶναι, καὶ τῇ πρὸς τὸ εὖ εἶναι ἐπιτηδειότητι. ἀγαθότητός τε φημὶ καὶ σοφίας. καὶ τῇ πρὸς τὸ ἀεὶ εἶναι χάριτι. ταύτῃ οὖν τὸν θεὸν γινώσκει. τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα. τῇ ἀναλήψει ὡς εἴρηται τῆς ἐν τοῖς γεγονόσι θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας. ἥτις δὴ ψιλὴ καὶ ἀνυπόστατος ἐν τῷ νῷ συνίσταται.

20 Omnes cogitationes quib. affectus ſunt comites, aut animi concupiſcentiam prouocant, aut iracundiam cõturbant, aut rationem confundunt. Atq; ex hoc poſtea prouenit mentem cæcutire ad ſpiritualem contemplationem, & ad orationis peregrinationem hallucinari. Huius rei gratia conuenit Monacho, maxime uero quieſcenti dare operam, ut ſummo ſtudio irruentibus cogitationibus intentus ſit, earundemqúe cauſas perſpectas habeat, & ſedulo reſecet. Cognoſcat autem ad hunc modum, exempli gratia, mulierum recordationes affectum inducentes, prouocant concupiſcentiam. Horum autem cauſa aut ciborum & potuum intemperantia, aut ipſarum etiam mulierum crebri & intempeſtiui occurſus exiſtunt, memento ut haſce omnes præſcidas crebris & ſiti, & uigilijs, & ſeceſſu. Rurſus conturbant iracundiam eorum qui te iniuria affecerunt, recordationes afficientes animum tuum, huius autem cauſa haud dubie uoluptatis ſectandæ ſtudium, aut gloriæ cupiditas, & amor rerum terreſtrium. Propter hæc enim homo plenus affectibus, ab alijs dolore affectus conturbatur, dum aut his per iniuriam priuatur, aut non iſta conſequitur. Has, inquam, cauſas omnes reſecat, aut harum ipſarum rerum neglectus, & contemptus per charitatem quæ erga deum eſt.

21 Cognoſcit deus ſeipſe, cognoſcit etiam ea quæ ab ipſo facta ſunt. Cognoſcũt etiam ſanctæ uirtutes Deum, cognoſcunt eundem, ea quoque quæ ab ipſo facta ſunt. Sed non ſicut deus cognoſcit ſeipſe, etiam ea quæ ab ipſo facta ſunt: ſic etiam ſanctæ uirtutes deum, & ea quæ ab ipſo ſunt condita.

22 Etenim deus cognoſcit ſe, & beata eius eſſentia. Cæterum quæ ab ipſo ſunt cõdita, & ſapientia eius, ipſum cognoſcunt, per quam & in qua fecit et condidit omnia. At beatæ uirtutes deum participatione cognoſcunt, ſupra omnem participationem exiſtentem. Verum quæ ab illo facta ſunt, ſuſceptione contemplationum quæ in illis ſunt.

23 Extra mentem ſunt res conditæ, intra ſe uero earundem contemplationem concipit. Verum non ad eum modum de deo æterno & immenſo & inuiſibili, qui largitus eſt rebus quæ ſunt ut eſſent, & bene eſſent, & ſemper eſſent.

24 Dei particeps eſt rationalis & intelligens eſſentia in hoc quod eſt, atq; etiam ipſa aptitudine ad hoc quod bene ſit. Bonitatis autem dico & ſapiẽtię. Præterea ipſa gratia ad hoc ut ſemper ſit, hac itaq; deum cognoſcit. Cæterum quæ ab ipſa facta ſunt, ſuſceptione, ut dictum eſt artificioſæ ſapientiæ quæ in rebus à deo conditis contemplanda eſt, quæ nuda & citra ullam ſubſtantiam in mente conſiſtit.

κε Τέσσαρα τῶν θείων ἰδιωμάτων συνεκτικά, καὶ φρουρητικά, καὶ διασωστικὰ τῶν ὄντων δι᾽ ἄκραν ἀγαθότητα ἐκοινοποίησεν ὁ θεὸς, παραγαγὼν εἰς τὸ εἶναι τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν οὐσίαν. τὸ ὄν. τὸ ἀεὶ ὄν, τὴν ἀγαθότητα. καὶ σοφίαν. τούτων τὰ μὲν δύο, τῇ οὐσίᾳ παρέσχε. τὰ δὲ δύο, τῇ γνωμικῇ ἐπιτηδειότητι. τὴν ἀγαθότητα, καὶ τὴν σοφίαν. ἵνα ἅπερ ἐστὶν αὐτὸς κατ᾽ οὐσίαν, γίνηται ἡ κτίσις κατὰ μετουσίαν. διὰ ταύτην καὶ κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ λέγεται γεγενῆσθαι. καὶ κατ᾽ εἰκόνα μὲν. ὡς ὂν, ὄντος. καὶ ὡς ἀεὶ ὂν, ἀεὶ ὄντος. εἰ καὶ μὴ ἀνάρχως. ἀλλ᾽ ἀτελευτήτως. καθ᾽ ὁμοίωσιν δὲ, ὡς ἀγαθὸς ἀγαθοῦ. καὶ ὡς σοφὸς σοφοῦ. τοῦ κατὰ φύσιν, ὁ κατὰ χάριν. καὶ κατ᾽ εἰκόνα μὲν, πᾶσα φύσις λογικὴ ἐστὶ τοῦ θεοῦ. καθ᾽ ὁμοίωσιν δὲ μόνοι ἀγαθοὶ καὶ σοφοί.

κϛ Πᾶσα ἡ λογικὴ καὶ νοερὰ οὐσία, διῄρηται εἰς δύο. τουτέστιν εἰς τὴν ἀγγελικὴν καὶ ἀνθρωπίνην φύσιν. καὶ πᾶσα ἡ ἀγγελικὴ φύσις, διῄρηται πάλιν εἰς δύο καθολικὰς γνώμας τε. καὶ ἀγγελικάς, ἁγίας τε καὶ ἐναγεῖς. τουτέστιν εἰς ἁγίας δυνάμεις καὶ ἀκαθάρτους δαίμονας. καὶ πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη. διῄρηται εἰς γνώμας μόνον καθολικὰς δύο, εὐσεβεῖς λέγω καὶ ἀσεβεῖς.

κζ Ὁ μὲν θεὸς ὡς αὐτοϋπαρξις ὤν. καὶ αὐτοαγαθότης. καὶ αὐτοσοφία. μᾶλλον δὲ ἀληθέστερον εἰπεῖν καὶ ὑπὲρ ταῦτα πάντα. οὐδὲν ἔχει τὸ σύνολον ἐναντίον. τὰ δὲ κτίσματα, ὡς πάντα μὲν μεθέξει καὶ χάριτι τὴν ὕπαρξιν. τὰ δὲ λογικὰ καὶ νοερά, καὶ τὴν ἀγαθότητος καὶ σοφίας ἐπιτηδειότητα, ἔχει ἐναντίον τῇ μὲν ὑπάρξει τὸ μὴ ὑπάρχειν. τῇ δὲ τῆς ἀγαθότητος καὶ σοφίας ἐπιτηδειότητι, κακίαν καὶ ἀγνωσίαν. καὶ τὸ μὲν ὑπάρχειν ἀεί, ἢ μὴ ὑπάρχειν ταῦτα, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πεποιηκότος ἐστί. τὸ δὲ μετέχειν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας ἢ μὴ μετέχειν, ἐν τῇ βουλήσει τῶν λογικῶν ὑπάρχει.

κη Οἱ μὲν Ἕλληνες ἐξ ἀϊδίου λέγοντες συνυπάρχειν τῷ θεῷ τὴν τῶν ὄντων οὐσίαν, τὰς δὲ περὶ αὐτὴν ποιότητας μόνον ἐξ αὐτοῦ ἐσχηκέναι, τῇ μὲν οὐσίᾳ, οὐδὲν λέγουσιν ἐναντίον. ἐν δὲ ταῖς ποιότησι μόναις. τὴν ἐναντίωσιν εἶναι. ἡμεῖς δὲ μόνην λέγομεν τὴν θείαν οὐσίαν. μὴ ἔχειν τι ἐναντίον. ὡς ἀΐδιόν τε οὖσαν καὶ ἄπειρον. καὶ ἀϊδιότητος ταῖς ἄλλαις χαριστικήν. τῇ δὲ τῶν ὄντων οὐσίᾳ, εἶναι μὲν τὸ μὴ ὂν ἐναντίον. καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ κυρίως ὄντος, ὑπάρχειν τὸ ἀεὶ εἶναι αὐτὴν ἢ μὴ εἶναι.

25 Quatuor diuinas proprietates, tum quibus continuat habitu, tum quibus cuſtodit, tum quibus res exiſtentes conſeruat pro ſua ſumma bonitate deus communes, perducta in uim & conditiorem eſſendi rationali & intelligibili eſſentia, nimirum id quod eſt, quod ſemper eſt, inſuper bonitatem & ſapientiam. Harum duas eſſentiæ tribuit, reliquas duas rationalis aptitudinis, nempe bonitatem & ſapientiam, ut quæ ipſe eſt per eſſentiam, etiam creaturæ fierent per participationem. Propter hanc etiam ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei facta eſſe perhibetur. Et quidem ſecundum imaginem, ut exiſtens exiſtentis, & ut ſemper exiſtens ſemper exiſtentis, licet non ſine principio, ſine fine tamen. Secundum ſimilitudinem uero, ut bonus boni, & ut ſapiens ſapientis, qui eſt ſecundum naturam, ſed ille ex gratia. Et ſecundum naturam omnis natura rationalis dei eſt, ſecundum ſimilitudinem uero, tantum boni & ſapientes.

26 Omnis rationalis & intellectus capax eſſentia, in duo diuiſa eſt, hoc eſt, in naturam humanam & angelicam Et omnis angelica natura rurſum in duos diuiſa eſt, & catholicos animos & angelicos, ſanctosque & ſceleſtos, hoc eſt, in ſanctas poteſtates & immundos dæmonas. Et omnis humana natura ſaltem in duas uoluntates in uniuerſum ſecta eſt, pias dico & impias.

27 Deus quidem, tanquam per ſeipſa exiſtens eſſentia, & ipſa per ſe bonitas, & ipſa per ſe ſapientia. Aut etiam, ut multo uerius dicam, etiam ſuper hæc omnia, nullum habet in uniuerſum contrarium. Cæterum creaturæ, ut harum omnium participes, & ex gratia ſubſtantiam habentes, rationales & intelligentes, & bonitatis ac ſapientiæ promptitudinem, habent contrarium ſubſtantiæ, non ſubſiſtere, bonitatis uero & ſapientiæ promptitudini, malitiam & ignorantiam. Et eſſe ſemper aut non eſſe idem ſunt in factoris eſſentia. Porrò, participem eſſe bonitatis eius & ſapientiæ, aut nō eſſe participem, hoc in arbitrio creaturarum rationabilium ſitum eſt.

28 Græci affirmantes ab æterno rerum eſſentiam ſimul cum Deo extitiſſe, ſolum autem qualitates ipſi adhærentes ex illo habere, eſſentiæ nullum dicunt eſſe contrarium. In ſolis autem qualitatibus eſſe contrarietatem. Nos autem ſolam dicimus diuinam eſſentiam non habere contrarium, ut æternam & immenſam & fine carentem, & quæ æternitatem etiam alijs largiatur. Rerum autem conditarum eſſentiæ eſſe, quod non ſit, contrarium, ac peculiariter exiſtentis facultate fieri, ut ipſa ſemper ſit, aut non ſit.

ἀμεταμέλη-

ἀμεταμέλητα δὲ εἶναι τὰ χαρίσματα αὐτοῦ. καὶ διὰ τοῦτο, καὶ ἔστιν ἀεί, καὶ ἔσται τῇ παντοκρατορικῇ δυνάμει διακρατουμένη. εἰ καὶ ἔχει τὸ μὴ ὂν ἐναντίον ὡς εἴρηται. ὡς ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραχθεῖσα, καὶ ἐν τῇ βουλῇ αὐτοῦ ἔχουσα τὸ εἶναι αὐτὴν ἢ μὴ εἶναι.

κθ Ὥσπερ τὸ κακὸν στέρησις ἐστὶν ἀγαθοῦ. καὶ ἡ ἀγνωσία στέρησίς ἐστι γνώσεως. οὕτω καὶ τὸ μὴ ὄν, στέρησίς ἐστι τοῦ ὄντος. οὐ τοῦ κυρίως δὲ ὄντος. οὐκ ἔχει γὰρ ἐναντίον. ἀλλὰ τοῦ κατὰ μέθεξιν τοῦ κυρίως ὄντος. καὶ αἱ μὲν τῶν προτέρων στερήσεις, τῇ γνώμῃ τῶν γεγονότων ἕπονται. ἡ δὲ τοῦ δευτέρου, ἐν τῇ βουλῇ τοῦ πεποιηκότος ὑπάρχεται. τοῦ ἀεὶ δι' ἀγαθότητα βουλομένου εἶναι τὰ ὄντα. καὶ ἀεὶ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετεῖσθαι.

λ Πάντα τὰ γεγονότα. τὰ μὲν εἰσὶ λογικὰ καὶ νοερά. καὶ τῶν ἐναντίων δεκτικά. οἷον ἀρετῆς καὶ κακίας. καὶ γνώσεως καὶ ἀγνωσίας. τὰ δὲ σώματα διάφορα, ἐκ τῶν ἐναντίων συνεστῶτα. τουτέστι γῆς. ἀέρος. πυρὸς ὕδατος. καὶ τὰ μὲν εἰσὶ ἀσώματα πάντη καὶ ἄϋλα. εἰ καίτινα τούτων συνέζευκται σώμασι. τὰ δὲ ἐξ ὕλης καὶ εἴδους μόνον ἔχει τὴν σύστασιν.

λα Πάντα τὰ σώματα, κατὰ φύσιν ἐστὶν ἀκίνητα. κινεῖται δὲ ὑπὸ τῆς ψυχῆς, τὰ μὲν λογικῆς. τὰ δέ, ἀλόγου. τὰ δὲ ἀναισθήτου.

λβ Τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἡ μέν ἐστι θρεπτικὴ καὶ αὐξητική, ἡ δὲ φανταστικὴ καὶ ὁρμητική, ἡ δὲ λογιστικὴ καὶ νοητική, καὶ τῆς μὲν πρώτης μόνης μετέχουσι τὰ φυτά, τῆς δὲ δευτέρας πρὸς ταύτῃ, τὰ ἄλογα ζῶα. τῆς δὲ τρίτης πρὸς ταῖς δυσίν, οἱ ἄνθρωποι. καὶ αἱ μὲν δύο δυνάμεις, φθαρταί. ἡ δὲ τρίτη, ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος ἀποδείκνυται.

λγ Ἀλλήλαις μεταδιδοῦσαι φωτισμοῦ καὶ ἅγιαι δυνάμεις, καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἢ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς μεταδιδόασιν ἢ τῆς ἐν αὐταῖς γνώσεως καὶ ἀρετῆς μὲν οἷον τῆς θεομιμήτου ἀγαθότητος. καθ' ἣν καὶ ἑαυτὰς καὶ ἀλλήλας. καὶ τὰς ὑποβεβηκυίας εὐεργετοῦσι, θεοειδεῖς ἐργαζόμεναι. γνώσεως δέ, ἢ περὶ θεοῦ τι ὑψηλότερον, σὺ γάρ φησιν ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα κύριος, ἢ περὶ σωμάτων βαθύτερον, ἢ περὶ ἀσωμάτων ἀκριβέστερον, ἢ περὶ προνοίας τρανότερον, ἢ περὶ κρίσεως σαφέστερον.

λδ Νοός ἐστι ἀκαθαρσία, πρῶτον μέν, τὸ γνῶσιν ἔχειν ψευδῆ. δεύτερον δέ, τὸ ἀγνοεῖν τι τῶν καθόλου. ὡς πρὸς ἀνθρώπινον νοῦν λέγω. ἀγγέλων γάρ ἐστι τὸ μηδὲν τῶν ἐπὶ μέρους ἀγνοεῖν. τρίτον δέ, τὸ ἐμπαθεῖς ἔχειν λογισμούς, τέταρτον δέ, τὸ συγκατίθεσθαι τῇ ἁμαρτίᾳ.

neminem uero donorum dei pœnitere debere. Et propter hoc ipſum etiam ſemper eſt, & erit ďum omnipotenti uirtute guber natur, tametſi non exiſtens habeat contrarium, ut dictum eſt, tanquam ex non exiſtẽtibus in uim eſſendi perducta, & in arbitrio eius habens eſſe ipſam aut non eſſe.

29 Quemadmodum malum eſt boni priuatio, & ignorantia eſt priuatio cognitionis. Sic etiam non exiſtens, priuatio eſt exiſtentis: non autem proprie exiſtentis, ſed eius qui ſecundum participationẽ peculiariter eſt. Et priorum quidem priuationes, rerum cõditarum uolũtatem ſequuntur. Secundi autem, in cõditoris ſita eſt arbitrio, qui creaturas propter bonitatem ſuam ſemper uult eſſe, & à ſe indeſinenter iuuari.

30 Omnes creaturę partim ſunt rationales & intelligentes, & contrariorum capaces, ueluti uirtutis & uitiorum, cognitionis & ignorantiæ. Partim corpora diuerſa ex contrarijs compoſita, hoc eſt, terra, aere, igne, aqua. Et nonnullę omnino ſunt incorporeæ & materiæ carentes, tametſi harũ aliquæ corporibus coniunctæ ſunt. Nonnullę ex materia et forma ſolum coitionẽ habẽt.

31 Omnia corpora ſecundum naturam motu carent, mouentur autem animæ uirtutibus, partim rationalis, partim irrationalis, partim inſenſibilis.

32 Animalium uirtutum alia eſt nutritiua & auctiua, alia phãtaſtica & appetitiua, alia ratiocinatiua & intellectiua. Et prioris quidem ſolius plantæ ſunt participes. Secundæ, cum prima animalia rationis expertia. Tertiæ, cum duabus prioribus, homines. Et duæ quidem priores uirtutes corruptioni ſunt obnoxiæ, ſola tertia incorrupta & immortalis eſſe oſtenditur.

33 Sanctæ uirtutes illuminationem inter ſe diſtribuentes, & humanæ naturæ, aut ſuam ipſarum uirtutem, aut eam, quæ in ipſis eſt, cognitionem diſtribuunt. Et uirtutem quidem, ueluti dei imitatricem, bonitatem, ſecundum quam & ſeipſas & inter ſe, & inferiores beneficio afficiunt, deiformes efficientes. Cognitionem uero, aut de diuinitate aliquid ſublimius, tu enim, inquit, altiſſimus in ſecula domine. Aut de corporibus profundius, aut de incorporeis aliquid certius & enucleatius, aut de prouidentia aliquid planius, aut de iudicio manifeſtius.

34 Mentis impuritas eſt, primum cognitionem habere falſam & erroneam. Deinde ignorare quiddam rerum catholicarum, tanquam ad humanam mentem dico. Siquidem angeli eſt nihil prorſus ignorare. Tertio cogitationes habere affectibus plenas. Quarto aſſentiri peccato.

λε Ψυχῆς ἐστὶν ἀκαθαρσία, τὸ μὴ ἐνεργεῖν κατὰ φύσιν. ἐκ τούτου γὰρ τίκτονται ἐν τῷ νῷ οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. τότε γὰρ κατὰ φύσιν ἐνεργεῖ, ὅταν αἱ παθητικαὶ αὐτῆς δυνάμεις, ὁ θυμὸς λέγω καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐν τῇ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς νοημάτων προσβολῇ, ἀπαθεῖς διαμένωσι.

λϛ Σώματός ἐστιν ἀκαθαρσία, ἡ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία.

μζ Ἀγαπᾷ ἡσυχίαν. ὁ μὴ πάσχων πρὸς τὰ τοῦ κόσμου καὶ ἀγαπᾷ πάντας ἀνθρώπους, ὁ μηδὲν ἀγαπῶν ἀνθρώπινον. καὶ γνῶσιν ἔχει θεοῦ καὶ τῶν θείων, ὁ μὴ σκανδαλιζόμενος εἴς τινα. εἴτε διὰ παραπτώματα, εἴτε διὰ λογισμοὺς ἐξ ὑπονοίας.

λη Μέγα μὲν τὸ μὴ πάσχειν πρὸς τὰ πράγματα. μεῖζον δὲ τούτου πολλῷ, τὸ πρὸς τὰ τούτων νοήματα, ἀπαθῆ διαμένειν.

λθ Ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια. ἀπαθῆ τὸν νοῦν διατηροῦσι πρός τε τὰ πράγματα, καὶ πρὸς τὰ τούτων νοήματα.

μ Οὐ πρὸς τὰ πράγματα ὁ νοῦς πολεμεῖ τοῦ θεοφιλοῦς. οὐδὲ πρὸς τὰ τούτων νοήματα. ἀλλὰ πρὸς τὰ πάθη τὰ τοῖς νοήμασι συνεζευγμένα οἷον. οὐ πρὸς τὴν γυναῖκα πολεμεῖ. οὐδὲ πρὸς τὸν λυπήσαντα. οὐδὲ πρὸς τὰς τούτων φαντασίας. ἀλλὰ πρὸς τὰ πάθη τὰ ταῖς φαντασίαις συνεζευγμένα.

μα Ἅπας ὁ πόλεμος τοῦ μοναχοῦ, πρὸς τοὺς δαίμονας. ἵνα τὰ πάθη τῶν νοημάτων χωρίσῃ. ἄλλως γὰρ ἀπαθῶς τὰ πράγματα, βλέπειν οὐ δύναται.

μβ Ἄλλο ἐστὶ πρᾶγμα, καὶ ἄλλο νόημα, καὶ ἄλλο πάθος, καὶ πρᾶγμα μέν ἐστιν. οἷον, ἀνήρ, γυνή, χρυσός, καὶ τὰ ἑξῆς. νόημα δέ, οἷον μνήμη ψιλὴ τινὸς τῶν προειρημένων. πάθος δέ, οἷον φιλία ἄλογος, ἢ μῖσος ἄκριτον τινὸς τῶν προειρημένων. πρὸς οὖν τὸ πάθος ἐστὶ τοῦ μοναχοῦ ἡ μάχη.

μγ Νόημά ἐστι ἐμπαθές, λογισμὸς σύνθετος ἀπὸ πάθους καὶ νοήματος. χωρίσωμεν τὸ πάθος ἀπὸ τοῦ νοήματος καὶ ἀπομένει ὁ λογισμός, ψιλός, χωρίζομεν δέ, δι' ἀγάπης πνευματικῆς καὶ ἐγκρατείας ἐὰν θέλωμεν.

μδ Αἱ μὲν ἀρεταί, τῶν παθῶν τὸν νοῦν χωρίζουσιν. αἱ δὲ πνευματικαὶ θεωρίαι, τῶν ψιλῶν νοημάτων. ἡ δὲ καθαρὰ προσευχή, αὐτὸν τῷ θεῷ παρίστησι.

με Αἱ μὲν ἀρεταί, διὰ τὴν γνῶσιν τῶν γεγονότων. ἡ δὲ γνῶσις διὰ τὸν γινώσκοντα. ὁ δὲ γινώσκων, διὰ τὸν ἀγνώστως γινωσκόμενον. καὶ ὑπὲρ γνῶσιν γινώσκοντα.

35 Animæ impuritas eſt, non eſſe efficacem ſecundum naturam. Ex hoc enim naſcuntur in animo cogitationes, affectus inducentes. Tunc enim ſecundum naturam operatur, cum ipſius uirtutes affectibus obnoxiæ, iram dico et concupiſcentiam, in appulſu rerum & cogitationum quas agitāt, ſine affectu permanſerint.

36 Corporis impuritas, eſt peccatū quod opere completur & perficitur.

37 Amat quietem, qui nullis humanis ſebus mouetur aut adficitur. & amat omnes homines, qui nihil humanum amore complectitur. Et cognitionem dei habet ac rerum diuinarum, qui in nullo offenditur, ſiue propter uitæ lapſus, ſiue propter cogitationes é ſuſpitionibus orientes.

38 Magnum quiddā eſt erga res animo non affici, ſed multo maius eſt erga harum cogitationes nulla adfectione conturbatū & quietum perdurare.

39 Charitas & temperantia, mētem ab adfectionibus uacuam conſeruant, cum erga res, tum erga harum cogitationes.

40 Haud quaquam aduerſus res pij & dei amantis hominis animus belligeratur, neq; aduerſus harum cogitationes, ſed cōtra adfectꝰ qui cogitationib. copulati ſunt. Videlicet, non aduerſus mulierem belligeratur, neq; aduerſus eū, à quo dolore & iniuria laceſſitus eſt, neq; aduerſus horū imaginationes, ſed adfectiones quæ imaginationibus coniunctæ ſunt.

41 In hoc uno Monachus depugnat aduerſus dæmones, ut ab adfectionibus cogitationum liberetur, nā alioqui ſiue adfectibus res intueri non poteſt.

42 Aliud eſt res, & aliud cogitatio, & aliud adfectus. Et res quidem eſt, cuiuſmodi, uir, mulier, aurum, & ſimilia. Cogitatio autem nuda recordatio alicuius prædictorum. Adfectus uero, ſtultus aut rationi non conſentaneus amor aut odium temerarium alicuius prædictorum. Itaque aduerſus adfectum ſolum Monacho pugna eſt propoſita.

43 Cogitatio adfectionibus obnoxia, eſt cogitatio compoſita ex adſectu & cogitatione. Segregemus adſectum à cogitatione, & remanet cogitatio nuda. Segregemus autem per charitatem ſpiritualem & temperantiam ſi uoluerimus.

44 Virtutes mentem ab adfectibus ſeiungunt. Spirituales autem contemplationes, à nudis cogitationibus. At pura precatio eandem ipſi deo exhibet.

45 Virtutes per rerum factarum cognitionem, cognitio per cognoſcentem, cognoſcens qui incognoſcibiliter cognoſcitur, quiq; citra cognitionem cognoſcit.

με Οὐχ ὡς προσδεόμενός τινος ὁ ὑπερπλήρης θεός, παρήγαγεν εἰς τὸ εἶναι τὰ γεγονότα. ἀλλ' ἵνα, αὐτὰ μὲν ἑαυτοῦ ἀναλόγως μετέχοντα, ἀπολαύῃ, αὐτὸς δὲ εὐφρανθῇ ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ὁρῶν αὐτὰ εὐφραινόμενα. καὶ τῶν ἀκορέστων ἀκορέστως ἀεὶ κορεννύμενα.

μϛ Πολλοὺς ἔχει ὁ κόσμος πτωχοὺς τῷ πνεύματι. ἀλλὰ παρὰ τὸ προσῆκον. καὶ πολλοὺς πενθοῦντας. ἀλλὰ διὰ ζημίας χρημάτων, ἢ ἀποβολὰς τέκνων. καὶ πολλοὺς πρᾳεῖς. ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα πάθη. καὶ πολλοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας. ἀλλὰ τὸ ἁρπάζειν τὰ ἀλλότρια, καὶ κερδαίνειν ἐξ ἀδικίας. καὶ πολλοὺς ἐλεήμονας. ἀλλὰ πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὰ τοῦ σώματος. καὶ καθαροὺς τῇ καρδίᾳ. ἀλλὰ διὰ κενοδοξίαν. καὶ εἰρηνοποιούς, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν τῇ σαρκὶ ὑποτάσσοντας. καὶ πολλοὺς διωκομένους. ἀλλ' ὡς ἀτάκτους. καὶ πολλοὺς ὀνειδιζομένους. ἀλλ' ἐπ' αἰσχροῖς ἁμαρτήμασι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνοι μακάριοι, οἱ διὰ Χριστὸν καὶ κατὰ Χριστὸν ταῦτα καὶ ποιοῦντες καὶ πάσχοντες. διατί; ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. καὶ αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. καὶ τὰ ἑξῆς ἅπασι, οὐχ ὅτι ποιοῦσι ταῦτα καὶ πάσχουσι, εἰσὶ μακάριοι. καὶ γὰρ οἱ προειρημένοι, τὸ αὐτὸ ποιοῦσι. ἀλλ' ὅτι διὰ Χριστὸν καὶ κατὰ Χριστὸν ταῦτα καὶ ποιοῦσι καὶ πάσχουσι.

μη Ἐν πᾶσι τοῖς ὑφ' ἡμῶν πραττομένοις. ὁ σκοπὸς ζητεῖται παρὰ θεῷ ὡς πολλάκις εἴρηται. εἴτε δι' αὐτὸν, εἴτε δι' ἄλλο τι πράττομεν. ὅταν οὖν τι θέλωμεν πρᾶξαι ἀγαθὸν, μὴ τὴν ἀνθρωπαρεσκίαν. ἀλλὰ τὸν θεὸν ἔχωμεν σκοπὸν, ἵνα εἰς αὐτὸν ἀεὶ ἀποβλεπόμενοι, δι' αὐτὸν πάντα πράξωμεν. ἵνα μὴ καὶ τὸν κόπον ὑπομείνωμεν. καὶ τὸν μισθὸν ἀπολέσωμεν.

μθ Καὶ τὰ ψιλὰ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων νοήματα, καὶ τὰ πάντων τῶν γεγονότων θεωρήματα, ἀπόβαλε τοῦ νοός ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς. ἵνα μὴ τὰ ἥττονα φανταζόμενος, τοῦ πάντων τῶν ὄντων ἀσυγκρίτως κρείττονος ἐκπέσῃς.

ν Ἐὰν τὸν θεὸν γνησίως ἀγαπήσωμεν, δι' αὐτῆς τῆς ἀγάπης, τὰ πάθη ἀποβάλλομεν. ἡ δὲ εἰς αὐτὸν ἀγάπη ἐστὶ, τὸ προτιμᾶν αὐτὸν τοῦ κόσμου. καὶ τὴν ψυχὴν τῆς σαρκός, ἐν τῷ τῶν κοσμικῶν μὲν καταφρονεῖν πραγμάτων. αὐτῷ δὲ σχολάζειν διὰ παντός. διά τε ἐγκρατείας καὶ ἀγάπης καὶ προσευχῆς. καὶ ψαλμῳδίας, καὶ τῶν ἑξῆς.

να Ἐὰν σχολάζοντες τῷ θεῷ χρόνῳ πολλῷ, τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἐπιμελώμεθα,

46 Non quaſi indigens cuiuſpiã deus per omnia plenus in uitam induxit creaturas, ſed ut ipſe ſui ipſius participes conditoris bonitate fruerentur. Ipſe uero in ſuis ipſius operibus lætaretur, uidens eaſdem lætari, & rerum inſatiabilium inſatiabiliter ſemper ſaturari.

47 Non parum multos habet mundus pauperes ſpiritu, ſed præterquam conſentaneum eſt. Et multos lugentes, ſed propter rerum iacturam, & liberorum amiſſionem. Et multos mites, ſed erga impuras adfectiones. Et multos eſurientes et ſitientes, ſed alienorum bonorum direptionem, & lucrum ex iniuſtitia prouenięs. Et multos miſericordes, ſed erga corpus & ea quæ ſunt corporis. Et puros corde, ſed propter inanem gloriam. Et pacificos, ſed animam corpori ſubijcientes. Et multos qui inſectationem patiuntur, ſed rebelles et inordinatos, & multos qui probris petuntur, ſed propter turpia flagitia. Verum enimuero illi ſoli beati qui propter Chriſtum, & ſecundum Chriſtum hæc faciunt & patiuntur. Quam ob rem? quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et ipſi deum uidebunt, & reliqua. Itaq; non quod hæc faciunt & patiuntur, beati ſunt. Etenim iam ſupra memorati idem faciunt, ſed quod propter Chriſtum, & ſecundum Chriſtum hæc faciũt & patiuntur.

48 In omnibus quæ à nobis fiunt actionibus, ſcopus apud deum quæritur, ut iam ſæpe dictum eſt: num propter illum aut aliud quiddam quod agimus, faciamus. Cum ergo aliquid bonę rei facere uoluerimus, ne ſtudeamus placere hominibus, ſed ipſum deum nobis ſcopum præfigamus, ut in illum ſemper intuentes propter illum omnia faciamus, ne & laborem ſuſtineamus, & mercedem amittamus.

49 Etiam nudas rerum humanarũ cogitationes, & omnium creaturarum contemplationes ex animo abijciẽdas cura in tempore precationis, ne quando deteriora contemplando omnium rerum citra cõtrouerſiam præſtantiore excidas.

50 Si deum recte & ex animo dilexerimus, ipſius charitatis adminiculo adfectiones abijciemus. Cæterum charitas qua deum complectimur eſt, ut ipſum muudo anteponamus, & animam corpori res humanas contemnentes. Ipſi autem ſoli uacare ſemper, tum per uitæ temperantiam, tum charitatem & precationem, & pſalmodiam, & id genus alia.

51 Si multo tẽpore deo uacantes, patris animæ adfectionibus obnoxie curã egerimus,

οὐκ ἔτι

ὐκ ἔτι πρὸς τὰς τῶν λογισμῶν προσβολὰς ὑποκείμεθα. ἀλλὰ καὶ ἀκριβέστερον τὰς τούτων αἰτίας καταστήσαντες καὶ ἐκκόπτοντες, διορατικώτεροι γινόμεθα. ὥστε πληρωθῆναι εἰς ἡμᾶς, τὸ καὶ ἐπεῖδεν ὁ ὀφθαλμός μου, ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου. καὶ ἐν τοῖς ἐπανισταμένοις ἐπ' ἐμὲ πονηρευομένοις, ἀκούσεται τὸ οὖς μου.

νβ Ὅταν βλέπῃς τὸν νοῦν σου εὐσεβῶς καὶ δικαίως ἀναστρεφόμενον ἐν τοῖς τοῦ κόσμου νοήμασι, γίνωσκε καὶ τὸ σῶμά σου καθαρὸν καὶ ἀναμάρτητον διαμένειν. ὅταν δὲ τὸν νοῦν βλέπῃς κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίαις σχολάζοντα καὶ μὴ ἀνακόπτῃς, γίνωσκε καὶ τὸ σῶμά σου, μὴ πολυχρονίζειν, τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν.

νγ Ὥσπερ τὸ σῶμα ἔχει κόσμον τὰ πράγματα, οὕτω καὶ ὁ νοῦς ἔχει κόσμον τὰ νοήματα. καὶ ὥσπερ τὸ σῶμα πορνεύεται μετὰ τοῦ σώματος τῆς γυναικός, οὕτω καὶ ὁ νοῦς πορνεύει μετὰ τοῦ νοήματος τῆς γυναικός, διὰ τῆς φαντασίας τοῦ ἰδίου σώματος. τὴν γὰρ μορφὴν τοῦ ἰδίου σώματος, βλέπει μιγνυμένην μετὰ τῆς μορφῆς τῆς γυναικὸς κατὰ διάνοιαν. ὡσαύτως καὶ τὴν μορφὴν τοῦ λυπήσαντος ἀμύνεται κατὰ διάνοιαν, διὰ τῆς μορφῆς τοῦ ἰδίου σώματος. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων ὁμοίως. ἅπερ γὰρ πράττει τὸ σῶμα κατ' ἐνέργειαν εἰς τὸν κόσμον τῶν πραγμάτων, ταῦτα πράττει καὶ ὁ νοῦς εἰς τὸν κόσμον τῶν νοημάτων.

νδ Οὐκ ἔστι φρῖξαι καὶ ἐκπλαγῆναι. καὶ ἐκστῆναι τῇ διανοίᾳ, ὅτι ὁ μὲν θεὸς καὶ πατὴρ κρίνει οὐδένα, πᾶσαν δὲ τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ υἱῷ. ὁ δὲ υἱὸς κράζει, μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. μὴ καταδικάζετε, ἵνα μὴ καταδικασθῆτε. ὁ δὲ ἀπόστολος ὁμοίως. μὴ πρὸ καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος. καὶ ἐν ᾧ κρίματι κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις. οἱ δὲ ἄνθρωποι ἀφέντες τὸ κλαίειν τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας, ἦραν τὴν κρίσιν ἀπὸ τοῦ υἱοῦ. καὶ αὐτοὶ ὡσεὶ ἀναμάρτητοι, κρίνουσι καὶ καταδικάζουσιν ἀλλήλους. καὶ ὁ μὲν οὐρανός, ἐξέστη ἐπὶ τούτῳ. ἡ δὲ γῆ ἔφριξεν. αὐτοὶ δὲ οὐκ αἰσχύνονται ἀναισθητοῦντες.

νε Ὁ τὰς τῶν ἄλλων ἁμαρτίας περιεργαζόμενος, ἢ καὶ ἐξ ὑπονοίας τὸν ἀδελφὸν κρίνων, οὔπω οὐδὲ ἤρξατο μετανοίας, οὐδὲ ἐρευνᾶν τοῦ γνῶναι τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας ἐν ἀληθείᾳ βαρυτέρας οὔσας μολίβδου πολυταλάντου. οὐδὲ ἔγνω πόθεν γίνεται ἄνθρωπος βαρυκάρδιος, ἀγαπῶν ματαιότητα καὶ ζητῶν ψεῦδος. διὰ τοῦτο ὡς ἄφρων καὶ ἐν σκότει διαπορευόμενος, ἀφεὶς τὰς ἑαυτοῦ ἁμαρτίας, τὰς τῶν ἄλλων φαντάζεται, ἢ οὔσας ἢ νομιζομένας, ἐξ ὑπονοίας.

haud amplius ad cogitationũ appulſus prolabimur. Sed multo compertius harũ cauſas intelligentes, & reſcindentes, illuſtratiores ſimus. Itaq; impleat in nobis, quod et uidit oculus meus, inter inimicos meos, & inter inſurgentes aduerſum me facientes mala, audiet oculus meus.

52 Cum uideris animum tuum pie & iuſte immundis cogitationibus uerſantem, ſcias etiam corpus tuum purum, & à peccato alienum permanere. Cum autem mentem uideris cogitatione peccatis uacantẽ, neq; amputaueris, ſcias etiam corpus tuũ, non diu duraturum, quo minus in peccata cogitationibus agitata incidat.

53 Quemadmodum corpus habet mũdum res ipſas, ſic etiam animus habet mundũ ipſas cogitationes. Et ſicut corpus ſcortatur cum corpore mulieris, ſic etiam animus ſcortatur cũ cogitatione mulieris, per proprij corporis imaginationem. Sui corporis formam uidet miſceri cum forma mulieris per intellectũ in animo. Similiter formam etiam eius à quo dolore adfectus eſt, ulciſcitur intellectu & animo, per formam proprij corporis. Non aliter quoq; ſolet in alijs peccatis uſu uenire. Quæcunq; ẽm corpus facit ſecundum operationem in mundum ipſarum rerum, eadem facit etiam animus in mundum cogitationum.

54 Non eſt horreſcendum aut obſtupeſcendum nec decet attonitum fieri animo, quoniam deus & pater neminem iudicat, omne enim iudicium tradidit filio. Cæterũ filius clamat: nolite iudicare, ut non iudicemini; nolite condemnare, ne condemnemini. Similiter etiam Apoſtolus, ne ante tempus iudicetis donec uenerit Dominus. Et quo iudicio iudicas alium, teipſum condemnas. At homines poſthabitis ſuis ipſorum peccatis indefletis, ſuſtulerunt iudiciũ à filio. Et ipſi tanquã integri uitæ ſceleriſq; puri iudicant & condemnant ſe mutuo. Ob quæ ſane cœlum obſtupuit, & terra inhorruit. Ipſi autem nõ pudeſcunt citra ſenſum agentes.

55 Qui aliorum peccata curioſe inquirit, aut ſuſpitione adductus fratrem iudicat, nondum reſipiſcentiæ fecit initium: neque ſcrutari ſuſtinet, ut cognoſcat ſua ipſius flagitia in ueritate longe grauiora, quàm plumbum multi ponderis ac precij. Neq; cognouit, unde homo conſequatur cordis duritiem, amans uanitatem, & quærens mendacium. Propter hoc tanquam inſipiens & in tenebris ambulans, ſuis peccatis neglectis, aliorum errata imaginatur, aut ea quæ ſunt, aut quæ praua ſuſpitione eſſe putantur.

νϛ Ἡ φιλαυτία ὡς πολλάκις εἴρηται, πάντων τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, αἰτία καθίσταται, ἐκ γὰρ ταύτης γεννῶνται οἱ τρεῖς γενικώτατοι τῆς ἐπιθυμίας λογισμοί. ὁ τῆς γαστριμαργίας, καὶ ὁ τῆς φιλαργυρίας. καὶ τῆς κενοδοξίας. ἐκ δὲ τῆς γαστριμαργίας γεννᾶται ὁ τῆς πορνείας. ἐκ δὲ τῆς κενοδοξίας, ὁ τῆς ὑπερηφανείας. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες. ἑκάστῳ τῶν τριῶν ἀκολουθοῦσιν. ὅτε τῆς ὀργῆς καὶ ὁ τῆς λύπης. καὶ ὁ τῆς μνησικακίας. καὶ ὁ τῆς ἀκηδίας. καὶ φθόνου. καὶ καταλαλιᾶς. καὶ οἱ λοιποί. ταῦτα οὖν τὰ πάθη, συνδεσμοῦσι τὸν νοῦν τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι. καὶ κατέχουσιν αὐτὸν εἰς τὴν γῆν, λίθου δίκην βαρυτάτου ἐπικείμενα. φύσει ὄντα αὐτὸν, πυρὸς κουφότερον καὶ ὀξύτερον.

νζ Ἀρχὴ μὲν πάντων τῶν παθῶν, ἡ φιλαυτία. τέλος δὲ, ἡ ὑπερηφανία. φιλαυτία δὲ ἐστὶν, ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἄλογος φιλία. ὁ ταύτην ἐκκόψας, συνέκοψε πάντα τὰ πάθη τὰ ἐξ αὐτῆς.

νη Ὥσπερ οἱ γονεῖς τῶν σωμάτων προσπάσχουσι τοῖς ἐξ αὐτῶν γεννωμένοις, οὕτω καὶ ὁ νοῦς φυσικῶς τοῖς ἑαυτοῦ πρόσκειται λόγοις. καὶ ὥσπερ τοῖς ἐκείνων ἐμπαθεστέροις. κἂν πάντως κατὰ πάντα ὦσιν οἱ παῖδες καταγελαστότατοι, πάντων φαίνονται ἐπιδεξιώτατοι καὶ εὐμορφότατοι, οὕτω καὶ τῷ ἄφρονι νῷ, οἱ αὐτοῦ λόγοι, κἂν πάντων ὦσι μοχθηρότεροι, πάντων φαίνονται φρονιμώτεροι. τῷ δὲ σοφῷ, οὐχ οὕτως οἱ ἑαυτοῦ λόγοι. ἀλλ' ὅταν δόξῃ πληροφορεῖσθαι. ὅτι ἀληθεῖς εἰσὶ καὶ καλοὶ, τότε μάλιστα ἀπιστεύει τῇ ἑαυτοῦ κρίσει. ἀλλ' ἄλλους σοφοὺς τῶν ἑαυτοῦ λόγων καὶ λογισμῶν, κριτὰς καθίστησι. μὴ εἰς κενὸν τρέχῃ ἢ ἔδραμε. καὶ δι' αὐτῶν, τὴν βεβαίωσιν λαμβάνει.

νθ Ὅταν τινὰ νικήσῃς τῶν ἀτιμοτέρων παθῶν. οἷον ἢ γαστριμαργίαν, ἢ πορνείαν, ἢ ὀργὴν, ἢ πλεονεξίαν. εὐθὺς ἐφίπταται ἐπὶ σοὶ ὁ τῆς κενοδοξίας λογισμός. ἐὰν δὲ τοῦτον νικήσῃς, ὁ τῆς ὑπερηφανείας διαδέχεται.

ξ Πάντα τὰ ἄτιμα πάθη κρατοῦντα τῆς ψυχῆς, τὸν τῆς κενοδοξίας ἐξ αὐτῆς ἀπελαύνουσι λογισμόν. καὶ πάντων τῶν προειρημένων, ἡττημένων, ἐπὶ αὐτὴν αὐτὸν ἀπολύουσιν.

ξα Ἡ κενοδοξία ποτὲ μὲν ἀναιρουμένη. ποτὲ δὲ μένουσα, τίκτει τὴν ὑπερηφανίαν. καὶ ἀναιρουμένη μὲν οἴησιν ἐμποιεῖ. μένουσα δὲ ἀλαζονείαν. κενοδοξίαν ἀναιρεῖ, ἡ κρυπτὴ ἐργασία. ὑπερηφανίαν δὲ, τὸ τῷ θεῷ ἐπιγράφειν τὰ κατορθώματα.

56 Philautia, ut ſæpe iam dictum eſt, omnium cogitationum adfectus inducentium cauſſa conſtituitur. Ex hac enim generantur tres concupiſcentiæ cogitationes etiam fortiſſimæ, nempe crapulæ, auaritię, & inanis gloriæ. Cæterum ex crapula, naſcitur ſcortationis cogitatio, ex inani gloria, ſuperbiæ. At reliquæ omnes unamquanque ex tribus cõſequuntur, nimirum cogitatio iracundiæ, triſtitiæ, acceptarum iniuriarum recordationis, ſocordiæ, inuidentiæ, obloquutionis, & reliquæ. Illi ergo adfectus rebus materialibus conſtringunt animũ, eundemque in terram detrahunt inſtar grauiſſimi lapidis illi incumbentes, cum natura ſua igne ſit leuior & celerior.

57 Omnium adfectuum principium eſt Philautia, finis autem ſuperbia. Porrò Philautia amor eſt quo corpus cõplectimur, rationi non conſentaneus. Hanc qui amputauerit, eadẽ opera omnes adfectus ex ea orientes abſcidit.

58 Quemadmodum parentes corporũ compatiuntur natis ex ſe liberis, ſic etiam animus naturaliter ſuis indulget rationib. & cogitationibus, etiamſi adfectibus multum infectæ fuerint. Et quanquam omninò & per om̃ia liberi fuerint ridiculoſiſſimi & turpiſſimi, omnium tamen uidentur ſuauiſſimi & formoſiſſimi. Sic etiam amenti animo ſuę cogitationes et rationes, tametſi ex omnibus fuerint peſſimæ, ſapientiſſimæ tamen eſſe uidentur. At ſapiens animus non idem de ſuis ſentit rationibus; Verum cum maxima certitudine ſibi firmꝰ uidet̃, quod & ueræ ſint & pulchrę, tunc maximę ſuo ipſius iuditio fidem denegat, & alios ſapientiores ſuarum rationum & cogitationum iudices adhibet, ne in uanum currat aut cucurrerit. Et per illos demum confirmationem ac certitudinem accipit.

59 Cum uiceris unã ex turpioribus adfectionib. puta aut gaſtrimargian, aut ſcortationem, aut iracundiam, aut auaritiam, ſtatim ad te aduolabit uanæ gloriæ cogitatio. Qua ſimiliter ſuperata ſuperbiæ cogitatio te excipiet.

60 Omnes ignominioſi & turpes adfectus ſuperantes animum inanis gloriæ uitium ex ſe abigunt, & omnium prædictorum ſi uincuntur, una cum ipſa cogitationem quoque ſoluunt.

61 Vanæ gloriæ cupido, aut cum uincitur, aut cum remanet, parit ſuperbiam. Et cum uincitur, opinionem in animo generat, manens uero inſolentiam, ſuauem gloriam tollit occulta operatio, ſuperbiam uero, cum deo authori præclaras uirtutum actiones adſcribimus.

ξβ Ογνώσεως

ξβ Ὁ γνώσεως θεοῦ καταξιωθεὶς, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἡδονὴν ἀπολαύσας γνησίως, οὗτος καταφρονεῖ, τῶν ἐκ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τικτομένων πασῶν ἡδονῶν.

ξγ Ὁ ἐπιθυμῶν τῶν ἐπιγείων, ἢ βρωμάτων ἐπιθυμεῖ, ἢ τῶν τὰ ὑπογάστρια θεραπευόντων, ἢ δόξης ἀνθρωπίνης, ἢ χρημάτων. ἢ τινος ἄλλου τῶν τούτοις ἑπομένων. καὶ εἰ μή τι τούτων κρεῖττον εὕροι ὁ νοῦς ἐφ' ὃ τὴν ἐπιθυμίαν μετενέγκῃ, οὐκ ἂν τούτων καταφρονεῖν εἰς τέλος πεισθείη. κρεῖττον δὲ τούτων ἀσυγκρίτως, ἡ τοῦ θεοῦ γνῶσις καὶ τῶν θείων ἐστί.

ξδ Οἱ τῶν ἡδονῶν καταφρονοῦντες, ἢ φόβῳ καταφρονοῦσιν, ἢ ἐλπίδι, ἢ γνώσει, ἢ καὶ τῇ εἰς θεὸν ἀγάπῃ.

ξε Ἡ ἄνευ πάθους τῶν θείων γνῶσις, οὐ πείθει τὸν νοῦν εἰς τέλος καταφρονεῖν τῶν προσύλων. ἀλλ' ἔοικε λογισμῷ ψιλῷ πράγματος αἰσθητοῦ. διὸ πολλοὺς ἔστιν εὑρεῖν τῶν ἀνθρώπων γνῶσιν ἔχοντας πολλήν, καὶ ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσι, δίκην χοίρων ἐν βορβόρῳ κυλινδουμένους. πρὸς ὀλίγον γὰρ διὰ ἐπιμελείας καθαρθέντες, καὶ τῆς γνώσεως ἐπιτυχόντες ὕστερον ἀμελήσαντες, ὡμοιώθησαν τῷ σαούλ, ὃς βασιλείας καταξιωθείς. καὶ ἀναξίως πολιτευσάμενος μετ' ὀργῆς φοβερᾶς ἀπ' αὐτῆς, ἀπεβλήθη.

ξς Ὥσπερ ὁ ψιλὸς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων λογισμὸς οὐκ ἀναγκάζει τὸν νοῦν καταφρονεῖν τῶν θείων, οὕτως οὐδὲ ψιλὴ γνῶσις τῶν θείων, πείθει εἰς τέλος καταφρονεῖν τῶν ἀνθρωπίνων. διότι ἐν σκιαῖς νῦν ὑπάρχει. καὶ εἰκασμοῖς ἡ ἀλήθεια. καὶ διὰ τοῦτο δεῖται τοῦ μακαρίου πάθους τῆς ἁγίας ἀγάπης, τῆς συνδεσμούσης τὸν νοῦν τοῖς πνευματικοῖς θεωρήμασι. καὶ πειθούσης προτιμᾶν τῶν ὑλικῶν, τὰ ἄϋλα. καὶ τῶν αἰσθητῶν, τὰ νοητὰ καὶ θεῖα.

ξζ Οὐ πάντως ὁ τὰ πάθη ἐκκόψας καὶ ψιλοὺς τοὺς λογισμοὺς ἐργασάμενος, ἤδη αὐτοὺς καὶ πρὸς τὰ θεῖα ἔτρεψεν. ἀλλὰ δύναται, μήτε πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πάσχειν, μήτε πρὸς τὰ θεῖα ὅπερ ἐπισυμβαίνει ἐπὶ τῶν πρακτικῶν μόνον καὶ μήπω γνώσεως καταξιωθέντων. οἳ φόβῳ κολάσεως, ἢ ἐλπίδι βασιλείας τῶν παθῶν ἀπέχονται.

ξη Διὰ πίστεως περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους, καὶ ἐν ἐσόπτροις τὴν ἀρετὴν ἔχομεν καὶ αἰνίγμασι. καὶ διὰ τοῦτο, πολλῆς δεόμεθα τῆς ἐν αὐτοῖς ἀσχολίας. ἵνα τῇ χρονίᾳ τούτων μελέτῃ καὶ ἀδολεσχίᾳ, ἕξιν δυσαπόσπαστον τῶν θεωρημάτων ποιήσωμεν.

62 Cognitione dei dignatus, uoluptate quoq; ex hac proueniente peculiariter fretus, ille omnes uoluptates ex concupiſcentia procreatas habet contemptui.

63 Qui res terrenas deſyderat, aut epularum lautitias cõcupiſcit, aut quę ſub uẽtre ſunt colit, aut humanam gloriam, aut opes & diuitias, aut aliquid aliud quod hæc ſequit̃. Et niſi humanus animus his aliquid præſtantius inuenerit, quo ſuam concupiſcentiam transferat, nunquam ut iſta contẽnat, perſuaderi poteſt. Præſtantiorem autem his omnibus, etiam citra cõtrouerſiam dei & rerum diuinarum cognitionem eſſe conſtat.

64 Qui uoluptatum uſum contemnunt, aut metu contemnunt, aut ſpe, aut cognitione, aut etiã charitate quæ in deũ eſt.

65 Rerum diuinarũ cognitio ab adfectibus aliena, non perſuadet animum uſque in finem res materiales habere deſpicatui. Sed ſimilis eſt nudæ cogitationi rei ſenſibilis. Quapropter multos homines inuenire licet magna cognitione præditos, & in carnis adfectionibus perinde ut immũdos porcos in ſceno uolutari. Modice enim adhibita diligentia perpurgati, & cognitionẽ aſſequuti, poſtrema ſupina quadam negligentia abrepti, regi Saul aſſimilati ſunt, qui dignatus regno, eoq; indigne adminiſtrato, terribili iracundia dei ex illo deiectus & profligatus eſt.

66 Quemadmodum rerum humanarum cogitatio, non cogit animum res diuinas contemnere, ſic neq; nuda cognitio rerum diuinarum eundem adigit, ut res humanas prorſus reſpuat. Quapropter in umbra nunc uerſatur, & ſolis coniecturis ueritas. Eamq; ob cauſam diuino adfectu nempe charitatis opus habet, animum diuinis contemplationibus conſtringentis & perſuadentis, ut materialibus immaterialia anteponat, & ſenſibilibus ſolo intellectu cõprehenſibilia & diuina præferat.

67 Qui adfectus abſcidit, nudas cogitationes operatus, iam illos nõ animo ad diuina conuertit, ſed poteſt neque humanis rebus moueri, neq; diuinis. Quod accidere ſolet in ijs tantum, qui operibus, & non cognitione dignati ſunt, qui metu pœnæ & ſupplicij, aut ſpe regni ab adfectibus temperant.

68 Per fidem ambulamus & non per ſpeciem, & in ſpeculis uirtutem habemus & ænigmatibus. Et ob hoc ipſum multo ſtudio & exercitatione in illis nobis opus eſt, ut horum diuturna meditatione & multiloquio habitum, qui nulla facultate nobis detrahi poteſt, contemplationum nobis paremus.

ξθ Ἐὰν πρὸς ὀλίγον τῶν παθῶν τὰς αἰτίας ἐκκόψαντες, τοῖς πνευματικοῖς ἐνασχοληθῶμεν θεωρήμασι, μὴ ἐν αὐτοῖς δὲ ἀεὶ διατρίψωμεν, αὐτὸ τοῦτο ἔχοντες ἔργον, εὐχερῶς πάλιν ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη περιτρεπόμεθα, μηδὲν ἄλλο ἐκεῖθεν καρπωσάμενοι, ἢ ψιλὴν γνῶσιν μετὰ οἰήσεως. ἧς τὸ τέλος· ἥτε αὐτῆς κατὰ μικρὸν τῆς γνώσεως σκότωσις, καὶ ἡ παντελὴς τοῦ νοῦ ἐπὶ τὰ ὑλικὰ ἐκτροπή.

ο Πάθος ἀγάπης ψεκτὸν, τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι τὸν νοῦν ἐνασχολεῖ. πάθος ἀγάπης ἐπαινετὸν, καὶ τοῖς θείοις αὐτὸν συνδεσμεῖ. εἴωθε γὰρ ὁ νοῦς ἐν οἷς χρονίζει πράγμασι, ἐν αὐτοῖς καὶ πλατύνεσθαι. ἐν οἷς δὲ πλατύνεται, ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἀγάπην τρέψαι. εἴτε ἐν τοῖς θείοις καὶ οἰκείοις καὶ νοητοῖς, εἴτε ἐν τοῖς τῆς σαρκὸς πράγμασί τε καὶ πάθεσι.

οα Ὁ θεὸς ἔκτισε τόν τε ἀόρατον κόσμον, καὶ τὸν ὁρώμενον. καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα δηλονότι αὐτὸς ἐποίησε. καὶ εἰ ὁ ὁρώμενος κόσμος τοιοῦτός ἐστι καλός, ποῖος ἄρα ἐστὶν ὁ ἀόρατος. εἰ δὲ κρείττων τούτου ἐκεῖνος, πόσον ὑπὲρ τοὺς δύο ὁ κτίσας τούτους θεός. εἰ οὖν κρείττων πάντων τῶν γεγονότων ὁ πάντων δημιουργὸς τῶν καλῶν, τίνι λόγῳ, ἀφεὶς ὁ νοῦς τὸ πάντων κρεῖττον, τοῖς πάντων χείροσιν ἐνασχολεῖται· λέγω δὴ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθεσιν. ἢ δῆλον, ὅτι τούτοις μὲν ἐκ γενετῆς συνανεστραφεὶς καὶ συνεθίσας, τοῦ δὲ πάντων κρείττονος καὶ ὑπὲρ τὰ πάντα, οὔπω τελείαν εἴληφε πεῖραν. ἐὰν οὖν χρονίᾳ ἀσκήσει τῆς τῶν ἡδονῶν ἐγκρατείας καὶ τῆς τῶν θείων μελέτης κατὰ μικρὸν αὐτὸν τῆς τοιαύτης σχέσεως ἀπορρήξωμεν, πλατύνεταί τε ἐν τοῖς θείοις κατ᾽ ὀλίγον προκόπτων, καὶ τὸ οἰκεῖον γνωρίζει ἀξίωμα. καὶ τέλος, ὅλον τὸν πόθον ἐπὶ τὸ θεῖον μεταφέρει.

οβ Ἀπαθῶς λέγων ἁμάρτημα ἀδελφοῦ, κατὰ δύο αἰτίας λέγει, ἢ ἵνα αὐτὸν διορθώσηται, ἢ ἵνα ἄλλον ὠφελήσῃ. εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων λέγει, εἴτε αὐτῷ εἴτε ἄλλῳ, ὀνειδίζων ἢ διασύρων αὐτὸν λέγει. καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃ τὴν θείαν ἐγκατάλειψιν. ἀλλ᾽ ἢ τῷ αὐτῷ, ἢ ἄλλῳ πταίσματι πάντως περιπεσεῖται. καὶ ὑπὸ ἑτέρων ἐλεγχθεὶς καὶ ὀνειδισθεὶς, καταισχυνθήσεται.

ογ Οὐχ εἷς λόγος, τῶν τὴν αὐτὴν ἁμαρτίαν κατ᾽ ἐνέργειαν ἁμαρτανόντων ἐστίν. ἀλλὰ διάφοροι, οἷον ἄλλο ἐστὶ, τὸ ἀπὸ ἕξεως ἁμαρτάνειν. καὶ ἄλλο τὸ κατὰ συναρπαγήν. ὃς οὔτε πρὸ τῆς ἁμαρτίας εἶχε τὴν ἐνθύμησιν, οὔτε μετὰ τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπὶ τῷ γεγονότι ὀδυνᾶται, ὁ δὲ ἀπὸ ἕξεως, ἐκ τοῦ ἐναντίου. καὶ πρὸ τούτου γὰρ κατὰ διάνοιαν οὐκ ἐπαύετο ἁμαρτάνων. καὶ μετὰ τὸ πρᾶξαι, τῆς αὐτῆς ἐστι διαθέσεως.

69 Si ad tempus ſaltem adfectionum cauſis præciſis, ſpiritualibus contemplationibus uacauerimus, neq; in illis exercendis ſemper uerſabimur, ipſum illud opus habẽtes, haud difficulter iterum ad carnis adfectiones prolabentes declinabimus: nihil aliud fructus inde ferentes, quam nudam cũ opinione cognitionẽ. Cuius finis ipſiusq; exiguæ cognitionis obtenebratio, & perfecta mentis ad res mundanas declinatio.

70 Adfectus charitatis reprehenſibilis rebus terrenis & materialibus animum uacãtem facit. Adfectus charitatis laudabilis, etiam cum diuinis illum colligat. Nam conſueuit animus, in quibus rebus aliquandiu moram traxerit, in iiſdẽ etiam dilatari. Porrò in quibus dilatatur, in illas ipſas concupiſcentiã quoq; & charitatẽ conuertere, ſiue in diuinas & proprias & intellectu cõprehẽſibiles, ſiue in carnis negotia & adfectus.

72 Deus inuiſibilem mundum, & hunc uiſibilem condidit, & animam & corpus uidelicet ipſe quoq; fecit. Et ſi hic mũdus qui coram oculis cernitur, adeo pulcher eſt, cuiuſmodi ille inuiſibilis putandus eſt? Porrò, ſi hoc uiſibili longe inuiſibilis eſt præſtantior, quãto præſtabilior his duobus qui hos creauit, deus eſt? Si igitur omnibus creaturis longe melior eſt omnium pulchrarũ rerum opifex, qua ratione animus eo relicto quod omnium eſt optimũ rebus multo deterrimis uacare & adhærere ſolet. Dico aũt carnis affectionibus. An ideo quod ab ineũte ętate hiſce conuerſatus & aſſuetus, rei omniũ precioſiſſimæ & excellentiſſimæ nondum plenam experientiam ſumpſerit? Itaque, ſi illũ diuturna exercitatione uoluptatum temperantiæ, & rerum diuinarum meditatione paulatim ab eiuſmodi habitu abſtraxerimus, dilatatur in rebus diuinis ſenſim proficiẽs, ſuamq; dignitatem agnoſcit. Ac poſtremo omne deſyderium eius ad diuina transfert.

72 Qui ſine adfectu fratris delictũ memorat, duabus de cauſis memorat, aut enĩ, ut peccantem emendet, aut ut alium iuuet. Quod ſi extra haſce memorat, ſiue ipſi, ſiue alteri, probris afficiendi & carpendi illius gratia dicit. Ac nequaq; diuinam retributionem effugiet, uerũ aut in eundẽ, aut alium turpiorẽ lapſum incidet, & ab aliis redargutus & ignominia adfectus pudore ſuffundetur.

73 Non una ratio eſt idem peccatũ peccantium, ſed diuerſæ. Videlicet alia eſt eius, qui habitu peccati inductus peccat, & alia, qui ad id ſubito impetu rapitur, qui neq; ante peccati factum, eam cogitationẽ habuit, neq; poſt peccatũ. Sed uehementi etiã dolore ob admiſſi delicti facinus adficitur. At qui habitu peccat, planè cõtrario modo agit. Nã primũ ipſa mẽtis agitatione peccãdi finẽ nõ facit, & poſt factũ eiuſdẽ eſt animi atq; propoſiti.

οδ ὁ δέ

οδ Ὁ διὰ κενοδοξίαν τὰς ἀρετὰς μετερχόμενος, δῆλον ὅτι καὶ τὴν γνῶσιν διὰ κενοδοξίαν μετέρχεται. ὁ δὲ τοιοῦτος οὐδὲ πρὸς οἰκοδομὴν δηλονότι πράττει τι ἢ διαλέγεται. ἀλλ᾽ ἐν πᾶσι τὴν παρὰ τῶν βλεπόντων ἢ ἀκουόντων δόξαν θηρώμενος. ἐλέγχεται δὲ τὸ πάθος, ὅταν τινὲς τῶν προειρημένων, τοῖς ἔργοις, ἢ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ψόγον ἐπιφέρωσι. καὶ ἐπὶ τούτῳ σφόδρα λυπεῖται. οὐ διὰ τὸ μὴ ἐκείνους οἰκοδομηθῆναι, οὐδὲ γὰρ τοῦτον εἶχε σκοπόν. ἀλλὰ διὰ τὸ αὐτὸν ἐξουδενωθῆναι.

οε Τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος, ἐντεῦθεν ἐλέγχεται, ἐν τῷ χαίροντα λαμβάνειν. καὶ λυπούμενον μεταδιδόναι. οὐ δύναται δὲ ὁ τοιοῦτος οἰκονομικὸς εἶναι.

ος Διὰ ταύτας πάσχων ὑπομένει. ἢ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ. ἢ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς μισθαποδοσίας, ἢ διὰ τὸν φόβον τῆς κολάσεως, ἢ διὰ τὸν φόβον τῶν ἀνθρώπων. ἢ διὰ τὴν φύσιν. ἢ διὰ τὴν ἡδονὴν, ἢ διὰ κέρδος, ἢ διὰ κενοδοξίαν, ἢ διὰ ἀνάγκην.

οζ Ἄλλο ἐστὶ λογισμῶν ἀπαλλαγῆναι. καὶ ἄλλο παθῶν ἐλευθερωθῆναι. καὶ πολλάκις τις λογισμῶν ἀπαλλάττεται μὴ παρόντων τῶν πραγμάτων ἐκείνων, πρὸς ἅπερ τὰ πάθη κέκτηται. κρύπτεται δὲ τὰ πάθη ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἀναφαινόντων τῶν πραγμάτων ἐλέγχονται. χρὴ οὖν τηρεῖν τὸν νοῦν ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ γνῶναι πρὸς ποῖον ἔχει τὸ πάθος.

οη Φίλος ἐκεῖνος ἐστὶ γνήσιος, ὅσπερ ἐκ περιστάσεως θλίψεις καὶ ἀνάγκας καὶ συμφορὰς, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ συνυποφέρων τῷ πλησίον ὡς ἰδίας, ἀθορύβως καὶ ἀταράχως.

οθ Μὴ ἀτιμάσῃς τὴν συνείδησιν, ἄριστά σοι ἀεὶ συμβουλεύουσαν. γνώμην γὰρ θείαν καὶ ἀγγελικὴν σοι ὑποτίθεται. καὶ τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας μολυσμάτων ἐλευθεροῖ καὶ παῤῥησίαν πρὸς τὸν θεὸν ἐν τῇ ἐξόδῳ σοι χαρίζεται.

π Εἰ θέλεις γενέσθαι ἐπιγνώμων καὶ μέτριος, καὶ ὑπὸ πάθους τῆς οἰήσεως μὴ δουλεύειν, ἀεὶ ζήτει ἐν τοῖς οὖσι τι ἐστὶ κρυπτόμενον τὴν σὴν γνῶσιν. καὶ εὑρίσκων πάμπολλα καὶ διάφορα πράγματα λανθάνοντά σε, θαυμάσεις τε ἐπὶ τῇ σῇ ἀγνωσίᾳ καὶ συστελεῖς τὸ φρόνημα. καὶ σεαυτὸν ἐπιγνοὺς, συνήσεις πολλὰ καὶ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ πράγματα. ἐπεὶ τὸ νομίζειν εἰδέναι, οὐκ ἐᾷ προκόπτειν ἐς τὸ εἰδέναι.

74 Qui inanis gloriæ cupiditate inductus, ſtudet uirtutibus, certum eſt eandē cognitionem quoq; ob uanam gloriam exercere. At qui hoc eſt animo prǽditus, ille alterius ædificandi gratia nihil quicquàm aut facit, aut diſſerit. Sed in omnibus & dictis & factis à uidentibus & audientibus unicā gloriam uenari ſtudet. Hic autem adfectus redarguitur, cum quidam iam ex ſupradictis, aut opera, aut dicta eius paulo obliquius carpſerint & reprehenderint. Quo facto, uehementer conturbatur, non quod illos ædificauerit, neque enim hunc ſcopum præfixum habuit, ſed quòd ipſe contemptus ſit.

75 Adfectus auaritiæ hoc pacto deprehenditur: Siquis accipiendo gaudet, & alijs impertiendo triſtatur, non poteſt uero talis œconomicum agere.

76 Propter haſce cauſas aliquis aduerſa patiens perſeuerat, aut propter charitatem dei, aut propter ſpem mercedis retribuendæ, aut propter metum ſupplicij, aut propter timorem hominum, aut propter naturæ tolerantiam, aut propter lucrum, aut propter inanem gloriam, aut propter neceſſitatem.

77 Aliud eſt à cogitationibus ſolui, et aliud ab adfectibus liberari. Et ſæpe fit, ut aliquis à cogitationibus liberetur, rebus illis non præſentibus, erga quas adfectibus perducitur. Abſconduntur autem adfectus in animo, quæ rebus adparentibus deprehēduntur. Itaq; animus in rebus obſeruandus eſt, & cognoſcendum quale id ſit, ad quod adfectibus trahitur.

78 Ille germanus eſt amicus, qui ingruente infortunio tribulationes, & difficultates & calamitates in tempore tentationis unà cum proximo perinde ut ſuas ſine animi conſternatione & tumultu, & perturbatione tolerat.

79 Ne ſpernas, aut contumelioſe repudies conſcientiam, optima quæq; ſemper tibi conſulentem. Nam conſilium diuinum & angelicum tibi ſuggerit, & ab occultis contaminationibus cor tuum liberat, ac libertatem erga deum in exitu tibi largitur.

80 Si animus eſt eruditione & diſciplinarum cognitione præcellentem, & modeſtum euadere, & falſæ ſcientiæ perſuaſioni nolle ſeruire, quære ſemper in rebus humanis, quæ tuæ cognitioni occulta ſunt, ac res quàm plurimas & diuerſas inueniens te fugiētes, cum ob tuam ignorantiam miraberis, tum inſoleſcentem animum compeſces, ad moderationem reuocatum. Et te ipſo cognito, multas & magnas res & admiratione dignas cognoſces. Quoniam uana ſcientiæ opinio, nunquam permittit aliquem in cognitione rerum proficere.

πα Οὗτος ἀκριβῶς βούλεται σωθῆναι, ὅταν ἰατρικοῖς φαρμάκοις μὴ ἀνθιστάμενος. αὗται δέ εἰσιν ὀδύναι καὶ λῦπαι διὰ ποικίλων ἐπιφορῶν ἐπαγόμεναι. ὁ δὲ ἀνθιστάμενος, οὐκ οἶδε τί ἐνταῦθα πραγματεύεται, οὐδὲ τί ἐντεῦθεν ὠνησάμενος ἀπελεύσεται.

πβ Κενοδοξία καὶ φιλαργυρία ἀλλήλων εἰσὶ γεννητικαί, οἱ μὲν γὰρ κενοδοξοῦντες, πλουτοῦσιν. οἱ δὲ πλουτοῦντες. ἀλλ' ὡς κοσμικοί. ἐπεὶ ὁ μοναχὸς ἀκτήμων ὤν, μᾶλλον κενοδοξεῖ. ἀργύριον δὲ ἔχων, κρύπτει αὐτὸ, αἰσχυνόμενος ὡς ἀνοίκειον πρᾶγμα τοῦ σχήματος ἔχων.

πγ Τῆς τοῦ μοναχοῦ κενοδοξίας ἴδιον, τὸ ἐπ' ἀρετῇ κενοδοξεῖν. καὶ τοῖς ταύτῃ ἀκολουθοῦσι. τῆς δὲ ὑπερηφανείας αὐτοῦ ἴδιον, τὸ ἐπὶ κατορθώμασιν ἐπαίρεσθαι. καὶ ἐξουθενεῖν τοὺς ἄλλους. καὶ τὸ ἑαυτῷ ταῦτα, καὶ μὴ τῷ θεῷ ἐπιγράφειν. τῆς δὲ τοῦ κοσμικοῦ κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανείας ἴδιον, τὸ ἐπὶ κάλλει καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ καὶ φρονήσει, κενοδοξεῖν καὶ ἐπαίρεσθαι.

πδ Τὰ τῶν κοσμικῶν κατορθώματα, πτώματά εἰσι τῶν μοναχῶν. καὶ τῶν μοναχῶν κατορθώματα, πτώματά εἰσι τῶν κοσμικῶν. οἷον τὰ τῶν κοσμικῶν κατορθώματα, πλοῦτός ἐστι, καὶ δόξα καὶ δυναστεία. καὶ τρυφὴ καὶ εὐσαρκία. καὶ εὐτεκνία. καὶ τὰ τούτων ἀκόλουθα. εἰς ἃ περιελθὼν ὁ μοναχὸς, ἀπόλλυται. τὰ δὲ τοῦ μοναχοῦ κατορθώματα, ἀκτημοσύνη, ἀδοξία, ἀδυναμία. ἐγκράτεια. κακοπάθεια, καὶ τὰ τούτων ἀκόλουθα. εἰς ἃ περιελθὼν ὁ φιλόκοσμος παρὰ πρόθεσιν πτῶμα ἡγεῖται μέγα. καὶ κινδυνεύει πολλάκις καὶ ἀγχόνῃ χρήσασθαι, τινὲς δὲ καὶ ἐχρήσαντο.

πε Τὰ βρώματα, διὰ δύο αἰτίας ἐκτίσθη. τροφῆς ἕνεκα καὶ θεραπείας. οἱ οὖν πάρεξ τούτων μεταλαμβάνοντες, ὡς παραχρώμενοι τοῖς εἰς χρῆσιν παρὰ θεοῦ δοθεῖσιν, ὡς τρυφηταὶ κατακρίνονται. καὶ ἐπὶ πάντων δὲ τῶν πραγμάτων, ἡ παράχρησις ἐστὶν ἡ ἁμαρτία.

πϛ Ταπεινοφροσύνη ἐστὶ, προσευχὴ συνεχὴς μετὰ δακρύων καὶ πόνων. αὕτη γὰρ ἀεὶ τὸν θεὸν εἰς βοήθειαν ἐπικαλουμένη, εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν καὶ σοφίαν ἀφρόνως θαρρεῖν οὐκ ἐᾷ. οὐδὲ ἄλλων κατεπαίρεσθαι. ἅτινα εἰσὶ χαλεπὰ νοσήματα τοῦ τῆς ὑπερηφανείας πάθους.

πζ Ἄλλο ἐστὶ μάχεσθαι τῷ ψιλῷ λογισμῷ, ἵνα μὴ κινήσῃ τὸ πάθος. καὶ ἄλλο ἐστὶ, τῷ ἐμπαθεῖ μάχεσθαι, ἵνα μὴ γένηται συγκατάθεσις. οἱ ἀμφότεροι δὲ τρόποι οὐκ ἐῶσι χρονίσαι τοὺς λογισμούς.

81 Ille exacta diligentia ſeruari cupit, qui pharmacis non reſiſtit. Sunt autem illa dolores & triſtitiæ quæ uarijs impreſſionibus inducuntur. Cęterum, qui reſiſtit, haud nouit quid inde negocietur, neq; quid inde emptum auferat.

82 Vanæ gloriæ ſtudium & auaritia, uitia inter ſe cognata ſunt, mutuo ſe progenerantia. Siquidem inani gloriæ ſeruientes diteſcunt, & diteſcentes inani gloriæ ſeruiunt, ſed ut mundani. Quoniam Monachus carens poſſeſſionibus, multo magis inani ſeruit gloriæ. Porrò argentum habens, abſcondit illud, quippe quem pudeat habere rem à ſuo habitu longe lateq; alienam.

83 Inanis gloriæ quam ſectatur Monachus proprietas eſt, ob uirtutẽ captare gloriam, & ob ea quæ hanc conſequuntur. At ſuperbiæ monachalis proprium eſt, ob præclaras uirtutis actiones extolli, & alios contemnere, & hæc omnia ſibi, non deo authori adſcribere. At mũdanæ gloriæ atq; ſuperbiæ proprium eſt, propter corporis pulchritudinem, & diuitias, & principatum & ſapientiam inanem ſectari gloriam, atq; elato animo extolli.

84 Mundanorum officia, Monachorũ lapius ſunt, & Monachorum officia ſunt lapſus mundanorum. Quippe mundanorum officia ſunt, diuitiæ & gloria, & præfecturæ, & delitiæ, & corporis proceritas, numeroſa liberorum ſoboles, & reliqua quæ hæc conſequuntur. Ad quæ ſi Monachus peruenerit, perit. At officia in quibus Monacho elaborãdum eſt, paupertas, ignominia, poteſtatis inopia, temperantia, malorum tolerantia, & quæ his ſunt ſimilia. In quæ ſi mundi ſtudioſus & amans inciderit præter animi propoſitum, ingẽtem lapſum eſſe exiſtimat. Et ſæpe in id adducitur diſcriminis, ut etiam de induẽdo laqueo cogitet, quem nonnulli etiam induerunt.

85 Eſcæ duabus de cauſis creatę ſunt, alimenti & curationis gratia. Quocirca, qui præter haſce cauſas ijſdem fruuntur, tanq; abutentes rebus in uſum à deo datis, perinde ut delitiarum ſectatores cõdemnantur. Et in omnibus rebus abuſus peccatum eſt.

86 Animi humilitas, precatio eſt aſſidua cum lachrymis & laboribus coniuncta. Ipſa enim ſubinde deum in auxilium uocans, in propriam potentiam & ſapientiã temere non audet confidere, neq; ſupra alios ſemet extollere. Quæ profecto grauia ſunt uitia ex adfectione ſuperbiæ prouenientia.

87 Aliud eſt cum nuda cogitatione pugnare, ne adfectionem excitet, & aliud eſt cum adfectibus plena pugnare, ne fiat aſſenſio. At utraq; pugnandi ratio, non permittunt diu in animo morari cogitationes.

πη Λύπη

πη Ἡ λύπη τῇ μνησικακίᾳ συνέζευκται, ὅταν ὁ νοῦς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδελφοῦ μετὰ λύπης εἰσοπτρίζηται· δῆλον, ὅτι μνησικακίαν ἔχει πρὸς αὐτόν, ὁδοὶ δὲ μνησικάκων εἰς θάνατον. διότι πᾶς μνησίκακος παράνομος.

πθ Ἐὰν μὲν σὺ μνησικακῇς τινὶ, προσεύχου ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἱστᾷς τὸ πάθος τῆς κινήσεως, χωρίζων τὴν λύπην διὰ τῆς προσευχῆς, ἐκ τῆς μνήμης τοῦ κακοῦ, οὗπερ σοι ἐποίησεν. ἀγαπητικὸς δὲ γενόμενος καὶ φιλάνθρωπος, παντελῶς ἐκ τῆς ψυχῆς τὸ πάθος ἀφανίζεις. ἐὰν δὲ ἄλλος σοι μνησικακῇ, χρηστικὸς γενοῦ πρὸς αὐτὸν καὶ ταπεινόφρων, καὶ καλῶς συναναστρέφου, καὶ ἀπαλλάξεις αὐτὸν τοῦ πάθους.

ϟ Τοῦ φθονοῦντος τὴν λύπην, κόπῳ στήσεις, συμφορὰν γὰρ ἡγεῖται, τὸ ἐν σοὶ φθονούμενον. καὶ οὐ δυνατὸν ἄλλως στῆσαι, εἰ μή τι κρύψεις αὐτό. εἰ δὲ πολλοὺς μὲν ὠφελεῖ, ἐκεῖνον δὲ λυπεῖ, ποῖον μέρος παραφρονήσεις, ἀναγκαῖον οὖν τῆς τῶν πολλῶν γενέσθαι ὠφελείας. κἀκείνου δὲ κατὰ δύναμιν μὴ ἀμελεῖν. μὴ δὲ τῇ τοῦ πάθους πονηρίᾳ συναπαχθῆναι. * ὡς οὐχὶ γὰρ πάθει, ἀλλὰ γὰρ πάσχοντι ἀμυνόμενον. ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὑπερέχοντα σεαυτοῦ. καὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πράγματι, προτιμᾶν αὐτόν, τὸν δὲ σὸν φθόνον δυνάσαι στῆσαι. ἐὰν ἐν οἷς χαίρει ὁ ὑπὸ σοῦ φθονούμενος, συγχαίρῃς. καὶ ἐν οἷς λυπεῖται, καὶ συσυλλυπῇ. πληρῶν τὸ τοῦ ἀποστόλου, τὸ χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων.

ϟα Ὁ νοῦς ἡμῶν μέσος ἐστὶ δύο τινῶν ἑκάστου τὰ ἴδια ἐνεργοῦντος. τοῦ μὲν τὴν ἀρετὴν. τοῦ δὲ τὴν κακίαν. τουτέστιν ἀγγέλου καὶ δαίμονος. ἐξουσίαν δὲ ἔχει ὁ νοῦς καὶ δύναμιν ὃ θέλει, ἤτε ἕπεσθαι, ἤτε ἀντιστῆναι.

ϟβ Αἱ μὲν ἅγιαι δυνάμεις προτρέπονται ἡμᾶς ἐπὶ τὰ καλά. τὰ δὲ φυσικὰ σπέρματα, καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεσις, βοηθοῦσιν ἡμῖν. τὰς δὲ τῶν δαιμόνων προσβολὰς, τὰ πάθη καὶ ἡ πονηρὰ προαίρεσις, συνιστῶσι.

ϟγ Τὸν καθαρὸν νοῦν, ποτὲ μὲν αὐτὸς ὁ θεὸς αὐτὸν ἐπιβαίνων διδάσκει. ποτὲ δὲ αἱ ἅγιαι δυνάμεις τὰ καλὰ ὑποτίθενται. ποτὲ δὲ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων θεωρουμένη.

ϟδ Χρὴ τὸν καταξιωθέντα γνώσεως νοῦν τά τε νοήματα τηρεῖν ἀπαθῆ τῶν πραγμάτων, καὶ τὰ θεωρήματα, ἀσφαλῆ, καὶ τὴν τῆς προσευχῆς κατάστασιν ἀθόλωτον. οὐ δύναται δὲ ταύτην ἀεὶ ἐκ τῶν τῆς σαρκὸς ἀναδέσεων, διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβουλῆς καπνιζόμενος.

88 Dolor ſeu triſtitia & acceptarum iniuriarum recordatio coniunctæ ſunt, cum animus fratris faciem cum dolore intuetur certũ eſt quòd acceptas iniurias de illo male cogitet. At uiæ eorum qui iniuriarũ ſunt memores ad mortem tẽdunt. Quapropter omnis iniuriarum memor iniuſtus eſt.

89 Quòd ſi tu iniuriarum memor de aliquo male cogitas, pro illo precare, et ſopito moti animi affectu, dolorem precatione ſeiungens à mali memoria, quod tibi ab illo obiectum eſt. Humanus itaque factus & benignitate amabilis, omnem affectum ex animo tuo prorſus exterminabis. Sin autẽ alius ob iniuriarum memoriam tibi infenſus eſt, gratioſus fias erga illum & humilis, ac humaniter & amanter cum illo uerſare, ſic fiet ut illum hoc affectu liberes.

90 Inuidentis dolorem atq; triſtitiam, labore ſedabis, nam calamitatem exiſtimat id ipſum in te cuius gratia tibi inuidet. Nec fieri poteſt, ut aliter hic morbus tranquilletur, niſi quiddam cælatum habueris. At ſi multis utilitati eſt, illi autẽ ſoli dolori, quid iam conſyderandum uenit. Neceſſe igitur erit ut multorum utilitati conſulatur, & illius tamen pro uirili ratio quoque habeatur, ne affectus improbitate ab officio abripiamur, quaſi non affectum. Sed illum patientem ulciſcentes. Putandum quoq; quòd ille humilitate te excellat, inq; omni tempore, loco & rebus tibi ipſi præferendus eſt. Tuã uero ipſius inuidiã ita ſedare poteris, ſi quibus rebus eum cui inuides gaudentem uideris, ipſe unà gaudeas, & quibus ille triſtatur, unà quoq; triſtitiam perferas, illud Apoſtoli dictum complendo, quo iubet gaudere cum gaudentibus, et flere cũ flentibus.

* Vel potius ita legendum ὡς οὐχὶ τὸ πάθος ἀλλὰ τὸν πάσχοντα, &c.

91 Animus noſter duobus quibuſpiã plenus eſt unoquoque propriam operante, illo quidem uirtutem, altero autem uitium, hoc eſt, angelo & dæmone. Cæterum animo poteſtas relicta eſt eligendi quod uult, aut ut ſequatur, aut ut reſiſtat.

92 Sanctæ uirtutes cohortantur nos ad bona. Cæterum naturalia ſemina, & bonũ animi propoſitum, nobis in hoc ſunt auxilio. Dæmonum autem uim & impetum, affectum & malum propoſitum nobis commendant.

93 Puram mentem nonnunquam deus ipſe docet, nonnunquam ſanctæ uirtutes quæ factu ſunt optima ſuggerunt, nonnunquam natura rerum contemplationi intenta.

94 Oportet animum cognitione dignatum res quas cogitat ſine affectu ſeruare, & quas contemplatur in tuto habere, & precationis conditionem incõtaminatam. Sed hoc illi per carnem non ſemper licebit, præſertim quoties inſidijs diabolicis fumo obſcurabit.

ϟε Οὐ δι' ὅσα λυπούμεθα, διὰ ταῦτα καὶ ὀργιζόμεθα. πλεονάζει γὰρ τὰ τὴν λύπην ἐμποιοῦντα, παρὰ τὴν ὀργὴν, οἷον ἐκλάσθη τόδε. ἀπώλετο τόδε. ἀπέθανεν ὁ δεῖνα. διὰ γὰρ τὰ τοιαῦτα λυπούμεθα μόνον. διὰ δὲ τὰ λοιπὰ, καὶ λυπούμεθα καὶ ὀργιζόμεθα, ἀφιλοσόφως διακείμενοι.

ϟϛ Δεχόμενος ὁ νοῦς τὰ τῶν πραγμάτων νοήματα, πρὸς ἕκαστον νόημα, μετασχηματίζεσθαι πέφυκε. θεωρῶν δὲ ταῦτα πνευματικῶς, πρὸς ἕκαστον θεώρημα ποικίλως μεταμορφοῦσθαι. ἐν δὲ θεῷ γενόμενος, ἄμορφος πάντη καὶ ἀσχημάτιστος γίνεται. τὸν γὰρ μονοειδῆ θεωρῶν, μονοειδὴς γίνεται, καὶ ὅλος φωτοειδής.

ϟζ Ψυχή ἐστι τελεία, ἧς ἡ παθητικὴ δύναμις, νένευκεν ὁλοτελῶς πρὸς θεόν.

ϟη Νοῦς ἐστι τέλειος, ὁ διὰ πίστεως ἀληθοῦς, τὸν ὑπεράγνωστον ὑπεραγνώστως, ὑπερεγνωκώς. καὶ τὰ αὐτοῦ δημιουργήματα, τὰ καθόλου θεασάμενος. καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς προνοίας καὶ κρίσεως, τὴν περιληπτικὴν γνῶσιν παρὰ θεοῦ εἰληφώς. ὡς ἐν ἀνθρώποις δὲ φημί.

ρ Τριχῶς τέμνεται ὁ χρόνος. καὶ ἡ μὲν πίστις, τοῖς τρισὶ συμπαρατείνεται τμήμασι. ἡ δὲ ἐλπὶς τῷ ἑνί. ἡ δὲ ἀγάπη τοῖς δυσί. καὶ ἡ μὲν πίστις καὶ ἐλπὶς μέχρι τινός. ἡ δὲ ἀγάπη εἰς ἀπείρους αἰῶνας τῷ ὑπεραπείρῳ, ὑπερηνωμένη. καὶ ἀεὶ ὑπεραύξουσα, διαμένει. καὶ διὰ τοῦτο μείζων πάντων ἡ ἀγάπη.

95 Non quæcunq; triſtitiam nobis inferunt eorũdem gratia etiam iraſcimur. Augeſcunt enim quæ triſtitiam ingerũt etiam citra iracundiam, nimirum fractum eſt, periit hoc, mortuus eſt amicorum quiſpiam. Propter hæc atque eiuſmodi dolemus tantum. Propter reliqua autem dolemus & iraſcimur, nulla ſcilicet philoſophica ratione exculti.

96 Animus qui rerum cogitationes ſuſcipit ad quancq; cogitationem in alium habitum traducitur. At ſpiritualiter illas contemplans, ad unamquamq; contemplationem uarie transformatur. At in deo poſitus, neque forma neq; habitu mutabilis perſeuerat. Quippe uniformem cõtemplans, & ipſe uniformis redditur & totus lucidus.

97 Anima perfecta eſt, cuius uis affectibus obnoxia prorſus ad deum declinauit.

98 Mens perfecta eſt, quæ per ueram fidem illum ſuper incognoſcibilem ſuper incognoſcibili ratione ſupercognouit. Et eius opificia uniuerſa contemplata eſt, iniq; illis ipſis prouidentiæ & iudicij cognitionẽ comprehenſibilem à deo cõſequuta eſt. Cæterum tanquam inter homines dico.

99 Hoc caput in græco exemplari non reperi

100 Tempus tripliciter diuiditur. Et fides ad tres temporis ſectiones extenditur. Spes ad unam, charitas autem ad duas. At fides & ſpes ſaltem ad tempus: cæterum charitas in infinita ſecula, ſuper immenſo ſemper augeſcens & creſcens permanet. Et hoc nomine maior omnium charitas.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ

ΑΓΑΠΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗ ΚΕΦΑ-λαίων ἑκατοντάς.

EIVSDEM DE CHA-

ritate Quarta Capitulo-

rum Centuria:

Πρῶτον μὲν θαυμάζει ὁ νοῦς τὴν θείαν ἐννοούμενος κατὰ πάντα ἀπειρίαν. καὶ τὸ ἀνέκβατον ἐκεῖνο καὶ πολυπόθητον πέλαγος. δεύτερον δὲ ἐκπλήττεται, πῶς ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν τῶν ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν ὕπαρξιν. ἀλλ' ὥσπερ τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας, οὕτως οὐδὲ τῆς φρονήσεως αὐτοῦ ἐστιν εὕρεσις.

PRimum miratur animus diuinam infinitatem præ omnibus cogitans, & illud imperuium & multis modis deſyderandum pelagus. Secundo obſtupeſcit cogitatione, quo nam pacto ex nihilo omnium rerum ſubſtantiam in eſſentiam perduxerit. Sed quemadmodum magnificẽtiæ eius non eſt finis. Sic neq; eius ſapientiæ ulla eſt inuentio aut indagatio.

β Πῶς γὰρ οὐ θαυμάζει τὸ ἄπλετον ἐκεῖνο θεωρῶν καὶ ὑπερέκπληκτον τῆς ἀγαθότητος πέλαγος, ἢ πῶς οὐκ ἐξίσταται ἐννοούμενος, πῶς καὶ πόθεν ἥ τε λογικὴ καὶ νοερὰ γέγονεν οὐσία. καὶ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὰ σώματα, μηδεμιᾶς ὕλης τῆς τούτων προϋπαρξάσης γενέσεως. ποία τις ἡ δύναμις ἐκείνη ἡ εἰς ἐνέργειαν κινηθεῖσα, ταῦτα εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν. ἀλλὰ τοῦτο, Ἑλλήνων παῖδες οὐ παραδέχονται. ἀγνοοῦντες τὴν παντοδύναμιν ἀγαθότητα. καὶ τὴν δραστήριον αὐτῆς καὶ ὑπὲρ νοῦν σοφίαν καὶ γνῶσιν.

γ Ἐξ ἀϊδίου δημιουργὸς ὑπάρχων ὁ θεός, ὅτε βούλεται δημιουργεῖ λόγῳ ὁμοουσίῳ καὶ πνεύματι, δι' ἄπειρον ἀγαθότητα. καὶ μὴ εἴπῃς τίνι τῷ λόγῳ νῦν ἐδημιούργησεν ἀεὶ ἀγαθὸς ὑπάρχων, ἐπεὶ κἀγώ σοι λέγω, ὅτι ἡ τῆς ἀπείρου οὐσίας ἀνεξιχνίαστος σοφία, τῇ ἀνθρωπίνῃ οὐχ ὑποπίπτει γνώσει.

δ Τὴν δὲ ἀϊδίου ἐν ἑαυτῷ ὁ δημιουργὸς τῶν ὄντων προϋπάρχουσαν γνῶσιν, ὅτε ἐβουλήθη. οὐσίωσε καὶ προεβάλετο. ἄτοπον γὰρ ἐπὶ θεοῦ τοῦ παντοδυνάμου διστάσαι, εἰ δύναταί τι οὐσιῶσαι, ὅτε βούλεται.

ε Δι' ἣν μὲν αἰτίαν ὁ θεὸς ἐδημιούργησε, ζήτει. ἔστι γὰρ γνῶσις. τὸ δὲ πῶς καὶ διὰ τί προσφάτως μὴ ζήτει. οὐκ ἔστι γὰρ τῷ σῷ ὑποπίπτουσα νῷ. διότι τῶν θείων, τὰ μὲν ληπτά, τὰ δὲ ἄληπτα τοῖς ἀνθρώποις. θεωρία γὰρ ἀχαλίνωτος, τάχα ἂν καὶ κατὰ κρημνῶν ὤσειεν, ὡς ἔφη τις τῶν ἁγίων.

ς Τινές φασι συνυπάρχειν ἐξ ἀϊδίου τῷ θεῷ τὰ δημιουργήματα. ὅπερ ἀμήχανον, πῶς γὰρ τῷ πάντη ἀπείρῳ, τὰ κατὰ πάντα πεπερασμένα, συνυπάρχειν δύναται ἐξ ἀϊδίου, ἢ πῶς κυρίως δημιουργήματα, εἰ συναΐδια τῷ δημιουργῷ. ἀλλ' οὗτος ὁ λόγος, τῶν Ἑλλήνων ἐστίν. οἵτινες οὐσιῶν μηδαμῶς. ποιοτήτων δέ, μόνον δημιουργὸν τὸν θεὸν εἰσάγουσιν. ἡμεῖς δὲ τὸν παντοδύναμον ἐγνωκότες θεόν, οὐ ποιοτήτων. ἀλλ' οὐσιῶν πεποιωμένων, δημιουργὸν αὐτὸν εἶναί φαμεν. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἐξ ἀϊδίου συνυπάρχει τῷ θεῷ τὰ δημιουργήματα.

ζ Κατά τι μὲν γνωστὸν τὸ θεῖον καὶ τὰ θεῖα. κατά τι δὲ ἄγνωστον καὶ γνωστὸν μέν, τοῖς περὶ αὐτὸ θεωρήμασιν. ἄγνωστον δέ, τοῖς κατ' αὐτό.

η Μὴ ἕξεις καὶ ἐπιτηδειότητας ζητήσῃς, ἐπὶ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀπείρου οὐσίας τῆς ἁγίας Τριάδος. ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὴν ποιήσῃς, ὥσπερ τὰ κτίσματα. ὅπερ ἄτοπον καὶ ἀθέμιτον ἐπὶ θεοῦ ἐννοῆσαι.

2 Quomodo enim nõ demiraretur immenſum illud contemplans & omnem ſtuporem excedens bonitatis pelagus? Aut qui non obſtupeſceret apud ſe cogitans, quomodo & unde rationalis & intelligens eſſentia facta ſit. Et quatuor illa elementa, ex quibus corpora ſunt compoſita, cum nulla horum generationis ante materia extiterit. Tum quæ uirtus illa in opus mota, hæc omnia perduxit in eſſentiam. Atqui hoc græcorum filij non ſuſcipiunt, ignorãtes omnipotentem bonitatem, & operatricem illius ſuper omnem humanum animũ, ſapientiam & cognitionem.

3 Ab æterno deus rerũ opifex exiſtens, quando uult uerbo conſubſtantiali & ſpiritu ſancto operatur per immenſam bonitatem. Et ne dicas quo uerbo nunc operatus eſt ſemper bonus exiſtens. Quoniam & ego tibi dico, quòd infinitæ eius eſſentiæ inſcrutabilis & imperueſtigabilis eſt ſapientia, quæ in humanam cognitionẽ nõ cadit.

4 Rerum opifex creaturarum cognitionem quæ in ipſo ab æterno fuit, quando uoluit pertraxit in eſſentiam, & in rerum naturam produxit. Abſurdum enim eſt de Deo omnipotente hæſitare, num poſſit aliquid in eſſentiã perducere, quando illi uiſum eſt.

5 Quam ob cauſam Deus res condidit, quære, eſt enim cognitio. Quomodo autem & quo medio, ne quæras: neque enim animo hoc eſt comprehenſibile. Nam rerum diuinarum, quædam hominibus ſunt comprehenſibiles, quædam incomprehenſibiles. Siquidem cõtemplatio eſt effrenis, quæ aliquem cito per præcipitium ageret, ut quidam è ſanctis patribus affirmare non dubitauit.

6 Quidam affirmant res conditas unà cum deo ab æterno extitiſſe, quod nullo pacto fieri potuit. Quomodo enim res quæ omnibus modis finitæ ſunt, cum eo qui in uniuerſum infinitus eſt, ſimul ab æterno eſſe potuerunt? Aut quomodo peculiariter opificia opifici queãt eſſe coæterna. Atqui hic ſermo Græcorũ eſt, qui eſſentiæ nequaquam, ſed ſolarum qualitatum opificẽ deũ introducunt. Nos autem qui deum omnipotentem nouimus, non qualitatum, ſed eſſentiarum authorem & opificem deum affirmamus. Quod ſi hoc uerum eſt, conſtat ab æterno nequaquam unà cum deo res conditas extitiſſe.

7 Diuinitas & res diuinæ partim noſci poſſunt, partim non noſci poſſunt. Et noſci poſſunt cõtẽplationib. quæ de illis ſunt. Incognoſcibiles uero ijs quæ ſecundũ illas ſunt.

8 Ne habitus & promptitudines quæras ſuper ſimplici & infinita ſanctæ trinitatis eſſentia, ne illam facias ueluti creaturas compoſitam. Quod perabſurdum & nefandũ eſſet de deo cogitare.

I Mira

θ Μόνη ἁπλῆ καὶ μονοειδὴς καὶ ἄποιος καὶ εἰρηνικὸς καὶ ἀστασίαστος, ἡ ἄπειρος οὐσία καὶ παντοδύναμος καὶ δημιουργικὴ τῶν ὅλων, πᾶσα δὲ ἡ κτίσις, σύνθετος ὑπάρχει ἐξ οὐσίας καὶ συμβεβηκότος. καὶ ἐπιδεὴς ἀεὶ τῆς θείας προνοίας, ὡς τροπῆς οὐκ ἐλευθέρας.

ι Πᾶσα ἡ νοερὰ οὐσία καὶ αἰσθητική, ἔλαβον δυνάμεις παρὰ θεοῦ εἰς τὸ εἶναι παραχθεῖσα, ἀντιληπτικὰς τῶν ὄντων. ἡ μὲν νοερά, τὰς νοήσεις. ἡ δὲ αἰσθητική, τὰς αἰσθήσεις.

ια Ὁ μὲν θεός, μετέχεται μόνον, ἡ δὲ κτίσις καὶ μετέχει καὶ μεταδίδωσι. καὶ μετέχει μὲν τοῦ εἶναι, καὶ τοῦ εὖ εἶναι. μεταδίδωσι δέ, τοῦ εὖ εἶναι μόνον. ἀλλ' ἑτέρως μὲν ἡ σωματική. ἑτέρως δὲ ἡ ἀσώματος οὐσία.

ιβ Ἡ μὲν ἀσώματος οὐσία καὶ λέγουσα καὶ πράττουσα καὶ θεωρουμένη, τοῦ εὖ εἶναι μεταδίδωσιν, ἡ δὲ σωματική, θεωρουμένη μόνον.

ιγ Τὸ μὲν ἀεὶ εἶναι ἢ μὴ εἶναι τὴν λογικὴν καὶ νοερὰν οὐσίαν, ἐν τῇ βουλήσει ὑπάρχει τοῦ τὰ πάντα καλὰ δημιουργήσαντος. τὸ δὲ ἀγαθὰ ταῦτα εἶναι κατὰ προαίρεσιν, ἢ φαῦλα, ἐν τῷ θελήματι τῶν γεγονότων ὑπάρχει.

ιδ Οὐ περὶ τὴν οὐσίαν τῶν γεγονότων, τὸ κακὸν θεωρεῖται. ἀλλὰ περὶ τὴν ἐσφαλμένην καὶ ἀλόγιστον κίνησιν.

ιε Εὐλόγως κινεῖται ἡ ψυχή, ὅταν τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς, τῇ ἐγκρατείᾳ πεποίωται. τὸ δὲ θυμικόν, τῆς ἀγάπης ἀντέχεται τὸ μῖσος ἀποστρεφόμενον. τὸ δὲ λογιστικόν. πρὸς τὸν θεὸν διάγει, διὰ προσευχῆς καὶ θεωρίας πνευματικῆς.

ις Οὔπω ἔχει τελείαν ἀγάπην, οὐδὲ τῆς θείας προνοίας κατὰ βάθος τὴν γνῶσιν, ὁ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ μὴ μακροθυμῶν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι λυπηροῖς ἀλλ' ἀποκόπτων ἑαυτὸν τῆς τῶν πνευματικῶν ἀδελφῶν ἀγάπης.

ιζ Σκοπὸς τῆς θείας προνοίας, τὸ τοὺς ὑπὸ τῆς κακίας ποικίλως διῃρημένους, διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ πνευματικῆς ἀγάπης, ἑνοποιεῖν. ἀμέλει διὰ τοῦτο πέπονθεν ὁ σωτήρ. ἵνα τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα, συναγάγῃ εἰς ἕν. ὁ οὖν μὴ στέγων τὰ ὀχληρά. μὴ δὲ φέρων τὰ λυπηρά. μὴ δὲ ὑπομένων τὰ ἐπίπονα, ἐκ τῆς θείας ἀγάπης καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς προνοίας περιπατεῖ.

ιη Εἰ ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ καὶ χρηστεύεται, ὁ ὀλιγοψυχῶν ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσι λυπηροῖς καὶ διὰ τοῦτο πονηρευόμενος ἐπὶ τοῖς λυπήσασι. καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης ἑαυτὸν ἀποκόπτων, πῶς τοῦ σκοποῦ τῆς θείας προνοίας οὐκ ἐκπίπτει.

9 Sola ſimplex & uniformis, & nō facta & pacata & aliena à ſeditione immenſa eſſentia, & omnipotens & omnium rerū creatrix. Omnis autem creatura compoſita eſt ex ſubſtantia & accidente, eſtq; indiga diuinæ prouidentiæ, tanquam non liberæ conuerſionis.

10 Omnis intelligēs & ſenſitiua ſubſtantia, à deo ſumpſit uirtutes, in eſſentiam perducta: intelligens, uires intelligendi: ſenſitiua, uirtutes ſentiendi.

11 Solus deus alios ſui facit participes, at creatura & participat & impertit, participat in hoc ut ſit, & bene ſit, impertit autem ſolum bene eſſe. Atqui aliter corporea, aliter incorporea eſſentia.

12 Siquidem incorporea eſſentia et faciens & dicens & contemplans bene eſſe impertit. At corporales ſolum contemplando.

13 Semper eſſe aut non eſſe rationalem & intellectus capacem eſſentiam, ſitū eſt in arbitrio eius qui omnia bona creauit. At illa ipſa bona eſſe iuxta propoſitum aut mala, poſitum eſt in uoluntate rerum conditarum.

14 Non ſecundum eſſentiam creaturarum malum conſyderatur. Sed ſecundum errantem motum, & rationi non conſentaneum.

15 Recta ratione mouetur anima, cū eiuſdem concupiſcentia temperantiæ ſubijcitur, iracūdia charitate compeſcitur, auerſante odium. Rationalis pars ad deū penetrat precatione & ſpirituali contēplatione.

16 Nondum perfectam charitatē conſequutus eſt, neq; diuinæ prouidentiæ ſecūdum profunditatem cognitionem, qui in tempore tentationis in doloribus & moleſtijs ſibi accidentibus longanimitate non perdurat, ſed ſeipſum à ſpiritualium fratrū charitate abſcindit.

17 Diuinę prouidētiæ ſcopus eſt eos qui uitijs diuerſimode diuulſi ſunt per rectā fidem & ſpiritualem charitatem adunare. Siquidem ob hoc ipſum ſaluator paſſus eſt, ut filios dei diſperſos in unum congregaret. Quocirca quicunque turbulenta non tolerat, neque moleſta patitur, neque dura & laborioſa ſuſtinet, extra diuinam charitatem & ſcopum prouidentiæ ambulat.

18 Si charitatis opus eſt, eſſe longanimum & benignum, qui paruo ac deiecto animo in malis accidentibus eſſe ſolet, & ob id ipſum praue agit in ijs à quibus dolore afficitur & moleſtia, atq; ſemetipſum à charitate erga illos habenda diuellet, quomodo ille à diuina prouidentia non excideretur?

ιθ Πρόσεχε σεαυτῷ μήποτε ἡ χωρίζουσά σε ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ κακία, οὐκ ἐν τῷ ἀδελφῷ, ἀλλ' ἐν σοὶ εὑρίσκηται. καὶ σπεῦσον αὐτῷ διαλλαγῆναι, ἵνα μὴ τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης ἐκπέσῃς.

κ Μὴ καταφρονήσῃς τῆς ἐντολῆς τῆς ἀγάπης. ὅτι δι' αὐτῆς υἱὸς θεοῦ ἔσῃ. ἣν παραβαίνων, υἱὸς γεέννης εὑρεθήσῃ.

κα Τὰ χωρίζοντα τῆς τῶν φίλων ἀγάπης, εἰσὶ ταῦτα. τὸ φθονεῖν ἢ φθονεῖσθαι. τὸ ζημιοῦν ἢ ζημιοῦσθαι. τὸ ἀτιμάζειν ἢ ἀτιμάζεσθαι, καὶ οἱ διὰ ὑπονοίας λογισμοί. μήποτε οὖν ἔδρασας τι τοιοῦτον, ἢ πέπονθας, καὶ διὰ τοῦτο τῆς τοῦ φίλου ἀγάπης χωρισθῇς.

κβ Συνέβη σοι πειρασμὸς ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ. καὶ ἡ λύπη εἰς μῖσος σε ἤγαγε. μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ μίσους, ἀλλὰ νίκα ἐν τῇ ἀγάπῃ τὸ μῖσος. νικήσεις δὲ, τρόπῳ τοιούτῳ προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ γνησίως πρὸς τὸν θεόν. τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ δεχόμενος, ἢ καὶ αὐτὸς διὰ ταύτης αὐτὸν θεραπεύων. καὶ σεαυτὸν αἴτιον τοῦ πειρασμοῦ λογιζόμενος, καὶ μακροθυμῶν, μέχρις οὗ παρέλθῃ τὸ νέφος.

κγ Μακρόθυμος ἐστίν, ὁ τὸ τέλος ἐκδεχόμενος τοῦ πειρασμοῦ. καὶ τὸ καύχημα τῆς καρτερίας λαμβάνων.

κδ Ἀνὴρ μακρόθυμος, πολὺς ἐν φρονήσει. ὅτι πάντα τὰ συμβαίνοντα, πρὸς τὸ τέλος ἀναφέρει, κἀκεῖνο περιμένων, ἀνέχεται τῶν λυπηρῶν. τὸ δὲ τέλος ἐστί, ζωὴ αἰώνιος κατὰ τὸν ἀπόστολον. αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσι σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.

κε Μὴ εὔκολος ἔσο πρὸς ἀποβολὴν πνευματικῆς ἀγάπης. διότι ἄλλη σωτηρίας ὁδὸς, οὐχ ὑπολέλειπται τοῖς ἀνθρώποις.

κς Μὴ τὸν χθὲς πνευματικὸν ἀδελφὸν καὶ ἐνάρετον, διὰ τὸ ἐν σοὶ σήμερον ἐξ ἐπηρείας τοῦ πονηροῦ ἐγγενόμενον μῖσος, κρίνε φαῦλον καὶ πονηρόν. ἀλλὰ διὰ τῆς μακροθυμούσης ἀγάπης τὰ χθεσινὰ καλὰ λογιζόμενος, τὸ σήμερον μῖσος, τῆς ψυχῆς ἀπόβαλε.

κζ Μὴ ὃν ἐπῄνεις χθὲς ὡς καλὸν καὶ ἐνεκωμίαζες ὡς ἐνάρετον, σήμερον ὡς φαῦλον καὶ πονηρὸν κακολογήσῃς, διὰ τὴν σὴν τῆς ἀγάπης εἰς μῖσος μεταβολήν. τὸν τοῦ ἀδελφοῦ ψόγον, ἀπολογίαν τοῦ ἐν σοὶ πονηροῦ μίσους ποιούμενος. ἀλλὰ τοῖς αὐτοῖς ἐγκωμίοις ἐπίμενον. κἂν ἔτι ὑπὸ τῆς λύπης κεκράτησαι. καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν ἀγάπην εὐχερῶς ἐπανέρχῃ.

κη Μὴ τὸν συνήθη τοῦ ἀδελφοῦ ἔπαινον, διὰ τὴν ἔτι ἐν σοὶ πρὸς αὐτὸν ὑπάρχουσαν κεκρυμμένην

19 Attende tibi ipſi cauens, ne improbitas à fratre exiens, tecum ab ipſo ſegregās, non in fratre, ſed in teipſo inueniatur. Ac propterea ut cum ipſo quam primum recōciliatus in gratiam redeas, ne præcepto charitatis excidas.

20 Caue ne charitatis præceptum deſpicatui habeas, quoniā per illud filius dei efficieris, ne illud trāſgrediens filius gehennæ inueniaris.

21 Ea quæ ab amicorum charitate nos ſegregant, iſta ferè ſunt, inuidere, aut ferre inuidiā, damno afficere aut affici, ignominia notare aut notari. Præterea cogitationes quæ è ſuſpicionibus natæ ſunt. Caue ergo unquam tale aliquid facias aut patiaris, ne quando ab amicorum charitate ſegregeris.

22 Accidit tibi è fratre aliqua tētatio, & dolor te ad odium eius pertrahit, ne uincaris ab odio, ſed uince charitate odium. Hoc autem modo uinces, ſi pro illo oraueris deum uere & ex animo, eius purgationem benignæ accipiens. Aut teipſum quoque placabis, teipſum tentationis cauſam & authorem reputando, ac longanimitatem obtinendo, donec iſta nubes pertranſierit.

23 Longanimis eſt perfectus, qui tentationes ſuffert, & tolerantiæ iactantiam accipit.

24 Vir longanimis, multa eſt patientia præditus quoniam omnia quæcunque illi accidunt ad unum finem refert. Et hunc expectans omnia quæ ipſi moleſta ſunt æquo ſuffert animo. At finis eſt uita æterna, ſecūdum Apoſtolum. Hæc autem eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

25 Ne facilis eſto in abijciendo charitate, quoniam nulla alia conſequenda ſalutis uia relicta eſt hominibus.

26 Caue ne fratrem heſterna luce ſpiritualem & uirtute præditum, propter odium hodie natum ex calumnia quæ te impetiuit malum & improbum iudices. Sed potius charitatis longanimitate heſterna eius bona animo reputans, hodiernum odium ex anima eijcias.

27 Caue, ne quem heri ut hominem bonum & uirtute præditum laudare & magnifice prædicare ſolebas, hodie ut malum & improbum uituperes, propterea quòd charitatem tuam in odium conuerteris, fratris reprehenſionem improbi odij tui defenſionem faciens. Sed in ipſis laudationibus perſeuera, tametſi dolore uictus ſis. Ita fiet, ut facilis tibi ad eius charitatem regreſſus pateat.

28 Caue ne laudē qua fratrē celebrare conſueuiſti, propter dolorē adhuc in te celatū,

λύπην

λύπην, ἐν τῇ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν συντυχίᾳ νοθεύσῃς. συμπλέξας μίσγων τοῖς λόγοις λεληθότως τὸν ψόγον, ἀλλὰ καθαρῷ τῷ ἐπαίνῳ ἐν τῇ συντυχίᾳ χρῆσαι. καὶ γνησίως ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ὑπὲρ σαυτοῦ προσεύχου. καὶ τοῦ ὀλεθρίου μίσους, τάχιστα ἀπαλλάττῃ.

κθ Μὴ εἴπῃς, οὐ μισῶ τὸν ἀδελφόν, τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀποστρεφόμενος. ἀλλὰ ἄκουσον Μωϋσέως λέγοντος, μὴ μισήσῃς τὸν ἀδελφόν σου τῇ διανοίᾳ σου. ἐλεγμῷ ἐλέγξεις τὸν ἀδελφόν σου. καὶ οὐ λήψῃ δι' αὐτὸν ἁμαρτίαν.

λ Ἐὰν ἀδελφὸς τυχὸν πειραζόμενος ἐπιμένῃ κακολογῶν σε, ἀλλὰ σύ γε, μὴ δὲ ἐκβῇς τῆς ἀγαπητικῆς καταστάσεως. τοῦ αὐτοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀνεχόμενος, ἐνοχλοῦντος κατὰ διάνοιαν. οὐκ ἐκβήσῃ δὲ ταύτης ἐὰν λοιδορούμενος εὐλογήσῃς. ἐὰν ἐπιβουλευόμενος, εὐνοήσῃς. αὕτη ἐστὶν ἡ ὁδὸς τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. καὶ ὁ μὴ ταύτην ὁδεύων, οὐ συναυλίζεται αὐτῷ.

λα Μὴ ὡς εὐνοοῦντας λογίζου, τοὺς λόγους σοι φέροντας, λύπην ἐν σοὶ καὶ μῖσος, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐργαζομένους. κἂν ἀληθεύειν δοκῶσιν. ἀλλ' ὡς θανατοῦντας ὄφεις, τοὺς τοιούτους ἀποστρέφου. ἵνα κἀκείνους τοῦ κακολογεῖν ἀνακόψῃς. καὶ τὴν σαυτοῦ ψυχήν, πονηρίας ἀπαλλάξῃς.

λβ Μὴ λόγοις δι' αἰνιγμάτων τὸν ἀδελφὸν κεντήσῃς. ἵνα μὴ τὰ ὅμοια παρ' αὐτοῦ ἀντιδεχόμενος, τὴν τῆς ἀγάπης διάθεσιν, ἐξ ἀμφοτέρων ἀπελάσῃς, ἀλλὰ μετὰ παρρησίας ἀγαπητικῆς, ὕπαγε ἔλεγξον αὐτόν. ἵνα τὰς αἰτίας τῆς λύπης λύσας, ταραχῆς καὶ λύπης ἀμφοτέρους ἀπαλλάξῃς.

λγ Ἐρεύνησον τὴν συνείδησιν μετὰ πάσης ἀκριβείας. μήποτε τῇ σῇ αἰτίᾳ ὁ ἀδελφὸς οὐ διαλλάγῃ. καὶ μὴ παραλογίζου ταύτην, τὰ κρυπτά σου γινώσκουσαν. καὶ κατηγοροῦσάν σου ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐξόδου. καὶ ἐν καιρῷ δὲ προσευχῆς πρόσκομμά σοι γινομένην.

λδ Μὴ μνημόνευε ἐν τῷ καιρῷ τῆς εἰρήνης, τῶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς λύπης ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ λεχθέντων. κἂν τε κατὰ πρόσωπον τὰ λυπηρὰ ἐρρέθη. κἂν τε πρὸς ἄλλον περὶ σοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσας ἵνα μὴ τοὺς λογισμοὺς τῆς μνησικακίας ἀνεχόμενος, εἰς τὸ ὀλέθριον μῖσος τοῦ ἀδελφοῦ ὑποστρέψῃς.

λε Οὐ δύναται ψυχὴ λογικὴ πρὸς ἄνθρωπον μῖσος τρέφουσα, πρὸς τὸν θεὸν εἰρηνεῦσαι, τὸν τῶν ἐντολῶν δοτῆρα, ἐὰν γάρ, φησί, μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ἀφήσει ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν. εἰ δὲ ἐκεῖνος εἰρηνεύειν οὐ θέλει, ἀλλὰ σύ γε σεαυτὸν ἀπὸ μίσους φύλαξον, προσευχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ γνησίως. καὶ μὴ κακολογῶν αὐτὸν πρός τινα.

quo illi clanculũ inſenſus eſt, in reliquorum fratrũ cõuerſione, atq; colloquio obliquis & malignis uerbis adulteres, admiſcẽs ſermonib. occultã uituperationẽ. Sed potius pura laudatione in colloquijs utere atq; ex animo pro illo, perinde ut pro te ipſo precare. Atq; ita exitioſo odio ſtatĩ liberaberis.

29 Ne dicas, nequaq; odio habeo fratrẽ meum, memoriam aut mentionem eius auerſans. Sed Moyſen audi dicẽtem, ne odio habeas fratrem tuum animo tuo, ſed reprehenſione obiurgabis fratrem tuum, & non ſuſcipies propter ipſum peccatum.

30 Quòd ſi frater qui forte tentatur, tibi maledicere perſeuerat, caue ne tu propterea è charitatis ꝓpoſito transferaris, ipſum improbum dæmonem, conturbantẽ te in animo. Sic autem à charitate non excides, ſi conuitijs laceſſitus, benedixeris. Si inſidijs impetitus, beneuolentiã obtinueris. Et hæc ipſa Chriſti philoſophiæ uia eſt, quã ſiquis nõ ambulat, nec cũ eo olim habitaturus eſt.

31 Ne tanquã beneuolos eos exiſtimes, qui tibi ſermones ad aurem apportant, dolorem & odium erga fratrem in te operantes, tametſi uera narrare uideantur. Sed tanquam peſtiferos ſerpentes eius generis homines auerſare, ut & illos à maledicẽtiæ & calumniæ uitio compeſcas, & tuam ipſius animam ab improbitate liberes.

32 Ne obſcuris & ænigmaticis ſermonibus fratrem tuũ odioſe pungas, ne ſimilia ab ipſo uiciſſim excipiẽs, charitatis propoſitum ex utroq; eijcias. Verum enimuero cum amabili uerborum libertate uade et ipſum redargue, ut ſublatis cauſis doloris ac triſticiæ, conturbatione utroſq; ſubleues.

33 Omni diligentia conſcientiam tuam ſcrutare, ne quando tua culpa frater tuus irreconciliatus maneat. Et ne contemnas illam cordis tui arcana cognoſcentem & accuſantem te in occulto exitus uitæ tuæ, & in tempore precationis obſtaculo tibi exiſtentem.

34 Ne uelis eſſe memor tempore pacis eorum quæ tempore doloris atque triſtitiæ à fratre tuo dicta ſunt, etiamſi in faciem moleſta auditu tibi dicta ſint. Aut etiã ſi ad alium de te ea dicta tu poſtea inaudieris, ne cogitationes iniuriarum acceptarum memoria complectens, ad exitioſum odium fratris tui regrediaris.

35 Non poteſt rationalis anima erga hominem alens odium, erga deum pacate agere, præceptorum datorem. Si enim, inquit, non remiſeritis hominibus errata ſua, neq; pater ueſter cœleſtis remittet uobis errata ueſtra. Si aũt ille pacẽ agere nolit, tu tamen temetipſum ab odij malignitate purum conſerua, pro illo pure precando, neq; eidem apud ullum maledicendo.

λς Ἡ τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἄφραστος εἰρήνη ταῖς δυσὶ ταύταις κεκράτηται διαθέσεσι. τῇ τε πρὸς τὸν θεόν. καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ. ὁμοίως δὲ, καὶ πάντων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνος ἁγίων. παγκάλως οὖν εἴρηται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς, ὁ νόμος ὅλος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

λζ Μὴ ἔσο αὐτάρεσκος. καὶ οὐκ ἔσῃ μισάδελφος. καὶ μὴ ἔσο φίλαυτος. καὶ ἔσῃ φιλόθεος.

λη Πνευματικοῖς συζῆσαι προῃρημένος. τοῖς σοῖς θελήμασιν, ἀπὸ θυρῶν ἀπόταξαι. οὐ μὲν γὰρ ἑτέρῳ τρόπῳ εἰρηνεῦσαι δυνήσῃ. οὔτε πρὸς τὸν θεόν, οὔτε πρὸς τοὺς συζῶντας.

λθ Ὁ τελείαν ἀγάπην κτήσασθαι δυνηθείς. καὶ ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ πρὸς ταύτην ῥυθμίσας, οὗτος λέγει κύριον Ἰησοῦν ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ ἐναντία δηλονότι.

μ Ἡ μὲν εἰς θεὸν ἀγάπη, εἰς τὴν θείαν ὁμιλίαν ἀεὶ φιλεῖ πτεροῦσθαι τὸν νοῦν. ἡ δὲ εἰς τὸν πλησίον, ἀεὶ καλὰ λογίζεσθαι περὶ αὐτοῦ παρασκευάζει.

μα Τοῦ ἐστιν δόξαν ἀγαπῶντος κενήν, ἤ τινι τῶν ὑλικῶν πραγμάτων προσκειμένου. τὸ πρὸς ἀνθρώπους λυπεῖσθαι διὰ πρόσκαιρα, ἢ μνησικακεῖν αὐτοῖς, ἢ μῖσος ἔχειν πρὸς αὐτούς, ἢ λογισμοῖς δουλεύειν αἰσχροῖς. τῆς φιλοθέου ψυχῆς, ταῦτα πάντα ἀλλότρια.

μβ Ὅταν μηδὲν εἴπῃς μηδὲ πράξῃς αἰσχρὸν κατὰ διάνοιαν. καὶ ὅταν τῷ ζημιώσαντι ἢ κακολογήσαντί τι μὴ μνησικακῇς. καὶ ὅταν ἐν τῷ καιρῷ τῆς προσευχῆς ἄϋλον καὶ ἀνείδεον ἀεὶ ἔχῃς τὸν νοῦν. τότε γνῶθι, ὅτι ἔφθασας εἰς τὸ μέτρον τῆς ἀπαθείας, καὶ τῆς τελείας ἀγάπης.

μγ Οὐ μικρὸς ἀγὼν κενοδοξίας ἀπαλλαγῆναι. ἀπαλλάττεται δέ τις, διὰ κρυπτῆς τῶν ἀρετῶν ἐργασίας. καὶ συχνοτέρας προσευχῆς. σημεῖον δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς τὸ μηκέτι μνησικακεῖν τῷ κακολογήσαντι, ἢ κακολογοῦντι.

μδ Εἰ θέλεις εἶναι δίκαιος, ἀπόνεμε ἑκάστῳ τῶν ἐν σοὶ μερῶν, τὰ κατ᾽ ἀξίαν. ψυχῇ λέγω καὶ σώματι. καὶ τῷ μὲν λογιστικῷ τῆς ψυχῆς, ἀναγνώσματα καὶ θεωρήματα πνευματικά. καὶ προσευχήν. τῷ δὲ θυμικῷ, ἀγάπην πνευματικήν, τὴν τῷ μίσει ἀντικειμένην. τῷ δὲ ἐπιθυμητικῷ, σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν. τῷ δὲ σαρκίῳ διατροφὴν καὶ σκεπάσματα. τὰ μόνα ἀναγκαιότερα.

36 Ineffabilis ſanctorum angelorum pax, his duobus affectibus firmata eſt, nempe charitate, quam erga deum, & quam inter ſe habent mutuam. Similiter quoque omnium ſanctorum qui unquam à ſeculo fuerunt. Omnibus ergo modis rectè à Saluatore noſtro dictũ eſt, quòd in his duobus mandatis tota lex & prophetę pendere ſoleant.

37 Ne tibi placeas, & non odio habebis fratrem tuum, neque teipſum adames, & deũ amabis.

38 Cum ſpiritualibus fratribus conuerſationem habere & uiuere deliberatum habens, omnibus uoluntatibus tuis longum ualere ſtatim præ foribus renuncia. Neque enim alio pacto pacem agere poteris, neque erga Deum, neque cum iis quibus cum uixeris.

39 Qui perfectam charitatem conſequi potuit, & omnem ſuam uitam ad eius regulam compoſuit, ille dicit Dominum Ieſum in ſpiritu. Et è cõtrario contraria uidelicet.

40 Charitas quæ erga deum eſt, ad diuinam conuerſationem animum ſolet extollere. Quæ autem erga proximũ eſt, ſemper optima quæque de illo cogitare eundem facit.

41 Inanem gloriam adhuc amãtis, aut alicui rerum materialium incumbentis eſt, dolore affici erga homines propter temporalia. Aut ob acceptarum iniuriarũ memoriam male de illis cogitare, aut eoſdẽ odio proſequi, aut fœdis cogitationibus eſſe deditum. Cæterum ab anima dei amante hæc omnia aliena ſunt.

42 Cum nihil cogitatione turpe dixeris aut feceris, cumque et à quo damnum datum, aut iniuria tibi obiecta eſt, aut factum cõuitium nihil mali cogitaueris iniuriarum illatarum immemor, cumque tempore precationis animum ab omnibus terrenis, rerumque formis alienum obtinueris, tunc compertum habeas, quod ad modum indolentiæ, perfectæque charitatis perueneris.

43 Haud mediocre certamen eſt ab inanis gloriæ cupiditate liberari. Liberatur autem quiſpiam, per occultam uirtutum operationem, & crebriorem precandi ſedulitatem. Cæterum, ſignum animi ab ea liberati, eſt non male cogitare ob ueterum iniuriarum memoriam, ei à quo probro ſe affectus eſt, et maledicis uerbis impetitus.

44 Si iuſtus eſſe uolueris, unicuique earum quæ in te ſunt partium, ea quæ ſua ſunt pro dignitate diſtribue, animæ dico & corpori. Et parti quidem rationali animæ ſpirituales lectiones & rerum diuinarum contemplationes, & precandi officium, parti iraſcibili, charitatem ſpiritualem quæ opponatur odio. Concupiſcibili uero modeſtiam & temperantiã. Corpori autem alimentum & indumenta, eaque ſola quæ erunt neceſſaria.

με Κατὰ φύσιν ὁ νοῦς ἐνεργεῖ, ὅταν τὰ πάθη ἔχῃ ὑποτεταγμένα, καὶ τοὺς λόγους τῶν ὄντων θεωρῇ, καὶ πρὸς τὸν θεὸν διάγῃ.

μϛ Ὥσπερ ὑγεία καὶ νόσος πρὸς τὸ σῶμα θεωρεῖται τοῦ ζώου, καὶ φῶς καὶ σκότος πρὸς τὸν ὀφθαλμόν, οὕτως ἀρετὴ καὶ κακία πρὸς τὴν ψυχήν, καὶ γνῶσις καὶ ἀγνωσία πρὸς τὸν νοῦν.

μζ Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις ὁ χριστιανὸς φιλοσοφεῖ, ἐν ταῖς ἐντολαῖς, ἐν τοῖς δόγμασι. καὶ ἐν τῇ πίστει. καὶ αἱ μὲν ἐντολαί, τῶν παθῶν τὸν νοῦν χωρίζουσι. τὰ δὲ δόγματα, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὄντων αὐτὸν εἰσάγουσι. ἡ δὲ πίστις, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἁγίας τριάδος.

μη Οἱ μὲν τῶν ἀγωνιζομένων, ἀποκρούονται μόνον τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· οἱ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ πάθη περικόπτουσι. καὶ ἀποκρούεται μέν τις, οἷον ἢ ψαλμῳδίᾳ, ἢ προσευχῇ, ἢ μετεωρισμῷ, ἢ ἄλλῳ τινὶ τοπικῷ περισπασμῷ. ἐκκόπτει δὲ τὰ πάθη, τῇ τῶν πραγμάτων ἐκείνων περιφρονήσει, πρὸς ἅπερ αὐτὰ κέκτηται.

μθ Πρὸς ἅπερ τὰ πάθη κεκτήμεθα πράγματα, εἰσὶ ταῦτα, οἷον, γυνή, χρήματα, δόξα, καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ τῆς μὲν γυναικός, τότε δύναταί τις περιφρονεῖν, ὅτε καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν, καὶ τὸ σῶμα ὡς δεῖ δι' ἐγκρατείας μαραίνει. τῶν δὲ χρημάτων, ὅτε πείθει τὸν λογισμὸν ἐν παντί, τῇ αὐταρκείᾳ στοιχῆσαι. τῆς δὲ δόξης, ὅτε τὴν κρυπτὴν ἀγαπήσει τῶν ἀρετῶν ἐργασίαν, καὶ θεῷ φαινομένην μόνῳ. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. ὁ δὲ τούτων περιφρονῶν. οὐδὲ εἰς μῖσος τινὸς ἔρχεταί ποτε.

ν Ὁ μὲν τοῖς πράγμασιν ἀποταξάμενος, οἷον τῇ γυναικί. καὶ τοῖς χρήμασι καὶ τοῖς ἑξῆς, τὸν ἔξω ἄνθρωπον ἐποίησε μοναχόν. οὔπω δὲ καὶ τὸν ἔσω. ὁ δὲ τοῖς τούτων ἐμπαθέσι νοήμασι, τὸν ἔσω ἄνθρωπον ὅ ἐστιν ὁ νοῦς. καὶ τὸν μὲν ἔξω ἄνθρωπον, εὐκόλως τις ποιεῖ μοναχόν. μόνον ἐὰν θελήσῃ. οὐκ ὀλίγος δὲ ἀγών, τὸν ἔσω ἄνθρωπον ποιῆσαι μοναχόν.

να Τίς ἄρα ἐστὶν ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ, ὁ παντάπασιν ἀπαλλαγεὶς ἐμπαθῶν νοημάτων. καὶ τῆς καθαρᾶς. καὶ ἀΰλου καταξιωθεὶς προσευχῆς. ὅπερ ἐστὶ σημεῖον τοῦ ἔνδον μοναχοῦ.

νβ Πολλὰ πάθη ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν κέκρυπται. τότε δὲ ἐλέγχονται, ὅταν τὰ πράγματα ἀναφαίνωνται.

νγ Δύναταί τις μὴ ὀχλεῖσθαι ὑπὸ παθῶν ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ἀπουσίᾳ, μερικῆς τυχὼν ἀπαθείας· ἐὰν δὲ ἀναφανῶσι τὰ πράγματα, εὐθὺς τὰ πάθη τὸν νοῦν περισπῶσι.

45 Secundũ naturam operatur animus, cum affectiones ſibi ſubiectas habuerit, & rerum cauſas ac rationes contemplatus fuerit, & cum deo conuerſationem habuerit.

46 Quemadmodum ſanitas & morbus in animantis corpore conſyderantur, ac lumen & tenebræ in oculo, ſic uirtus & uitium in anima, ſic cognitio & ignorantia in animo.

47 In his tribus chriſtianus philoſophatur in præceptis, in dogmatibus & in fide: præcepta mentem ab affectibus ſegregãt. Dogmata eandem in rerum cognitionem perducunt, fides uero in cõtemplationem ſanctæ trinitatis.

48 Quidam certantium ſolum cogitationes affectibus obnoxias expellunt atque reijciunt, nonnulli ipſos quoque affectus amputãt. Et quidam eoſdem reijcit aut Pſalmorum cantilenis, aut precatione, aut rerum ſublimium contemplatione, aut alia quapiam locali diſtractione. Ipſos autẽ affectus abſcindit, rebus ipſis contemnendis, quarũ medio ipſos conſequuti ſumus.

49 Res, per quas affectus cõſequimur, ferè illæ ſunt, nimirum mulier, opes, munera, & id genus alia. Ac mulierem tunc aliquis poterit reſpuere, cũ poſt ſeceſſum corpus etiam, ut par eſt, temperantiæ frenis coercuerit. Opes autem, cum rationem ac cogitationem omnino perſuaſerit, ut rerum ſufficientia contenta ſit. Gloriam, cum occultam uirtutum operationem amare incœperit, & deo ſoli apparentem. Et ſic de alijs ſimiliter iudicandum eſt. Porrò, iſta omnia reſpuens, neque in odium cuiuſquam unquã incidet.

50 Quicunque rebus uale dixit, uidelicet mulieri, & diuitijs, & id genus alijs, externum hominem fecit monachum, non uero itidem etiam internum. At qui affectuoſis horum cogitationibus, internum hominem qui eſt animus, etiam externum haud difficulter facit monachum, modo adſit uoluntas & animus. Cæterum haud mediocre certamen eſt, internum hominem facere monachum.

51 Quis ergo in hac generatione eſſe poſſit, qui affectuoſis cogitationibus per omnia liberatus ſit, ac pura omniſque materia libera precatione dignatus. Quod interni monachi argumentum eſt.

52 Multi affectus in animo noſtro occultati ſunt, qui tum deprehenduntur, cum res ipſæ apparuerint.

53 Poteſt aliquis nequaquam conturbari affectibus, rebus non præſentibus, particularem aliquam conſequutus affectionum carentiam. Rebus autem apparentibus, illico affectiones mentem diſtrahunt.

τὸ Μὴ

νδ Μὴ νόμιζε τελείαν ἔχειν ἀπάθειαν, τοῦ πράγματος μὴ παρόντος. ὅταν δὲ φανῇ, καὶ μείνῃς ἀκίνητος πρός τε τὸ πρᾶγμα, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα μνήμην αὐτοῦ, τότε γνῶθι σεαυτὸν, τῶν ὅρων αὐτῆς ἐπιβεβηκέναι. πλὴν μηδὲ οὕτω καταφρονήσῃς. διότι ἀρετὴ μὲν χρονίζουσα, νεκροῖ τὰ πάθη, ἀμελουμένη δὲ πάλιν ἐγείρει αὐτά.

νε Ὁ ἀγαπῶν τὸν Χριστὸν, πάντως καὶ μιμεῖται αὐτὸν κατὰ δύναμιν. οἷον ὁ Χριστὸς τοὺς ἀνθρώπους, εὐεργετῶν, οὐκ ἐπαύσατο. καὶ ἀχαριστούμενος καὶ βλασφημούμενος, ἐμακροθύμει· καὶ τυπτόμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ φονευόμενος, ὑπέμενε, μηδενὶ τὸ σύνολον, τὸ κακὸν λογιζόμενος. ταῦτα δὲ τὰ τρία, τὰ ἔργα εἰσὶ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. ὧν χωρὶς ὁ λέγων ἀγαπᾷν τὸν Χριστὸν, ἢ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τυχεῖν, ἑαυτὸν ἀπατᾷ. οὐ γὰρ ὁ λέγων μοι φησὶ κύριε κύριε, οὗτος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. καὶ πάλιν ὁ ἀγαπῶν ἐμὲ, καὶ τὰς ἐντολάς μου τηρήσει. καὶ τὰ ἑξῆς.

νς Ἅπας ὁ σκοπὸς τῶν ἐντολῶν τοῦ σωτῆρος, ἵνα ἀκρασίας καὶ μίσους τὸν νοῦν ἐλευθερώσῃ. καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ἀγάπην καὶ τοῦ πλησίον ἀγάγῃ. ἐξ ὧν τίκτεται τὸ φέγγος τῆς κατ' ἐνέργειαν ἁγίας γνώσεως.

νζ Μερικῆς γνώσεως παρὰ τοῦ θεοῦ καταξιωθεὶς, μὴ ἀμέλει ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας. αὗται γὰρ τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ἐκκαθαίρουσαι, τὴν ἐπὶ τὴν γνῶσιν ὁδὸν ἀεί σοι εὐτρεπίζουσιν.

νη Ὁδὸς ἐπὶ τὴν γνῶσιν ἐστὶν, ἀπάθεια καὶ ταπείνωσις, ὧν χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον.

νθ Ἐπειδὴ ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, σύζευξον τῇ γνώσει τὴν ἀγάπην. καὶ ἔσῃ ἄτυφος καὶ πνευματικὸς οἰκοδόμος. καὶ σεαυτὸν οἰκοδομῶν, καὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντάς σοι.

ξ Ἐντεῦθεν ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. ἐπειδὴ οὔτε φθονεῖ. οὐδὲ πρὸς φθονοῦντας πικραίνεται. οὐδὲ τὸ φθονούμενον δημοσιεύει ἐπιδεικτικῶς. οὐδὲ λογίζεται ἑαυτὸν ἤδη κατειληφέναι. καὶ ὧν οὐκ οἶδεν, ὁμολογεῖ ἀνερυθριάστως τὴν ἄγνοιαν. οὕτως οὖν τὸν νοῦν ἄτυφον ἀπεργάζεται, καὶ προκόπτειν εἰς τὴν γνῶσιν ἀεὶ παρασκευάζει.

ξα Πέφυκε πως ἐπακολουθεῖν τῇ γνώσει οἴησις. καὶ φθόνος ἐν προοιμίοις μάλιστα. καὶ ἡ μὲν οἴησις ἔνδοθεν μόνον. ὁ δὲ φθόνος, καὶ ἔνδοθεν καὶ ἔξωθεν, καὶ ἔνδοθεν μὲν, πρὸς τοὺς ἔχοντας γνῶσιν. ἔξωθεν δὲ, ἀπὸ τῶν ἐχόντων. ἡ οὖν ἀγάπη, τὰ τρία ἀναιρεῖ.

54 Ne exiſtimes abſolutam affectionum carentiam te habere, re non præſenti. Qua apparente, ſi immobilis ad ipſam eius que rei recordationem, poſtquam animum ſubierit, permanſeris, tum ſcias teipſum eius fines ingreſſum eſſe. Verum tamen, ne hic quidem contemnas, quoniam uirtus cetta mora perdurans affectiones interimit, at cuius nulla habetur ratio, ea eoſdem iterũ excitat.

55 Qui Chriſtum diligit, eundẽ quoque pro uirili imitari ſtudet: nempe Chriſtus hominibus benefacere non ceſſauit. Idemq́ multipliciter offenſus ingratitudine & blaſphemijs longanimitatem obtinuit. Cunque uerberaretur pro illis & occideretur, patienter omnia ſuſtinuit, nemini prorſus male cogitãs. Hęc autem tria, charitatis erga proximum colendæ ſunt opera, ſine quibus qui dixerit ſe amare Chriſtum ac regnum cœlorum conſequuturum, ſeipſum decipit. Neq; enim qui dicit mihi, inquit, domine domine, ille intrabit in regnũ cœlorum, ſed qui facit uoluntatem patris mei. Et iterũ: Qui diligit me præcepta mea ſeruabit. Et reliqua.

56 Vniuerſus ſcopus præceptorum ſeruatoris noſtri eſt, ut ab intemperantia & odio mentem liberet, & in ipſius charitatem & proximi nos inducat. Ex quibus naſcitur lumen ſanctæ cognitionis, quæ ocioſa non eſt.

57 Particulari aliqua cognitione à deo dignatus, caue charitatem & temperantiam neglectui habeas. Illæ enim concupiſcibilem partem expurgantes, uiam ad cognitionem ſubinde tibi planiorem faciunt.

58 Via ad cognitionem perducens eſt affectuum carentia & humilitas, citra quas nemo deum uidebit.

59 Quoniam ita comparatum eſt, ut cognitio inflatos reddat, charitas autem ædificet, coniunge cognitioni charitatem, & carebis omĩ ſuperba inflatione, erisq́ ſpiritualis œconomus, cum temetipſum, tum omnes tibi appropinquantes ædificans.

60 Ex hoc fieri ſolet ut charitas ædificet, cum neq; inuidiæ morbo corripitur, neq; erga inuidentes exacerbatur animo, neq; quod inuidiæ obnoxium eſt per oſtentationẽ publicat, neq; reputat ſeipſum conſequutum eſſe. Et earum rerum quas nouit, imperitiam ingenue confiteatur. Sic fiet ut omnem faſtum & inſolentiam à mente abigat, ac ſemper in uberiori cognitione proficiat.

61 Cognitionem quodam ductu naturæ opinio conſequitur, & inuidia in procemijs maxime. Opinio quidem interne ſolum, inuidia uero & interne & externe. Interne aduerſus cognitionem habentes, externe ab habentibus. Charitas ergo tria ſubuertit,

τὴν μὲν οἴησιν, ἐπειδὴ οὐ φυσιοῦται. τὸν δὲ ἔνδοθεν φθόνον, ἐπεὶ οὐ ζηλοῖ. τὸν δὲ ἔξωθεν, ἐπειδὴ μακροθυμεῖ καὶ χρηστεύεται. ἀνάγκη οὖν τὸν ἔχοντα γνῶσιν προσλαβέσθαι καὶ τὴν ἀγάπην, ἵνα ἄτρωτον τὸν νοῦν ἐν παντὶ διαφυλάττῃ.

ξβ Ὁ τοῦ χαρίσματος τῆς γνώσεως καταξιωθείς, καὶ λύπην ἢ μνησικακίαν πρός ἄνθρωπον ἔχων ἢ μῖσος, ὅμοιός ἐστι τῷ ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις τὸν νοῦν κατακεντοῦντι. διὸ ἀναγκαίως δεῖται ἡ γνῶσις τῆς ἀγάπης.

ξγ Μὴ ὅλην τὴν σχολήν σου περὶ τὴν σάρκα ἔχε. ἀλλὰ ὅρισον αὐτῇ τὴν κατὰ δύναμιν ἄσκησιν. καὶ ὅλον τὸν νοῦν σου, περὶ τὰ ἔνδον στρέψον. ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία, πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος. ἡ δὲ εὐσέβεια, πρὸς πάντα ἐστὶν ὠφέλιμος. καὶ τὰ ἑξῆς.

ξδ Ὁ ἀδιαλείπτως περὶ τὰ ἔνδον τὰς διατριβὰς ποιούμενος, σωφρονεῖ, μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ταπεινοφρονεῖ. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ θεωρεῖ. καὶ θεολογεῖ. καὶ προσεύχεται. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ὁ ἀπόστολος. πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ τὰ ἑξῆς.

ξε Ὁ τὴν πνευματικὴν ὁδὸν ὁδεύειν μὴ ἐπιστάμενος, τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων, οὐ ποιεῖται φροντίδα. ἀλλ᾽ ὅλην τὴν σχολὴν περὶ τὴν σάρκα ἔχει. καὶ ἢ γαστριμαργεῖ καὶ ἀκολασταίνει. λυπεῖται τε καὶ ὀργίζεται καὶ μνησικακεῖ. καὶ ἐντεῦθεν τὸν νοῦν σκοτίζει, ἢ ἀμέτροις ταῖς ἀσκήσεσι κέχρηται. καὶ θολοῖ τὴν διάνοιαν.

ξς Οὐδὲν τῶν ἐκ θεοῦ εἰς χρῆσιν ἡμῖν δοθέντων, ἀναιρεῖ ἡ γραφή. ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν κολάζει. καὶ τὴν ἀλογιστίαν διορθοῦται. οἷον, οὐ κωλύει ἐσθίειν. οὐ παιδοποιεῖν. οὐδὲ χρήματα ἔχειν καὶ ὀρθῶς διοικεῖν. ἀλλὰ κωλύει γαστριμαργεῖν. πορνεύειν. καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ νοεῖν ταῦτα κωλύει. διὰ τοῦτο γὰρ γεγόνασιν. ἀλλὰ τὸ ἐμπαθῶς νοεῖν.

ξζ Τὰ μὲν τῶν ὑφ᾽ ἡμῶν κατὰ θεὸν πραττομένων, κατ᾽ ἐντολὴν πράττεται. τὰ δέ, οὐ κατ᾽ ἐντολήν, ἀλλ᾽ ὡς ἄν τις εἴποι, ἑκούσιον προσφοράν. οἷον κατ᾽ ἐντολὴν μέν, τὸ ἀγαπᾶν τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον, τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς. τὸ μὴ μοιχεύειν καὶ φονεύειν. καὶ τὰ λοιπά. οὐ κατ᾽ ἐντολὴν δέ, τὸ παρθενεύειν. ἡ ἀγαμία. ἡ ἀκτημοσύνη. ἡ ἀναχώρησις. καὶ τὰ ἑξῆς. ταῦτα δώρων λόγον ἐπέχουσιν. ἵνα ἐάν τινας τῶν ἐντολῶν κατορθῶσαι διὰ ἀσθένειαν μὴ δυνηθῶμεν, διὰ τῶν δώρων, τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν ἐξιλεωσώμεθα δεσπότην.

opinionem, quoniam non inflatur: inuidiã internam quoniam non eſt æmula. Externam quoq;, quoniam longanimia eſt & benigna. Itaq; neceſſe eſt eum qui cognitione eſt præditus, ut charitatem quoq; ſuſcipiat, quo mẽtem ab omni uulnere inuiolabilem per omnia conſeruet.

62 Cognitionis dono dignatus, & dolorem aut ob iniuriarum memoriam ulceratum erga aliquem animum obtinena, ſimilis eſt ſpinis & tribulis amicum compungẽti. Quapropter cognitio neceſſario charitati coniungenda eſt.

73 Ne omne otium tuum impẽdas carni, ſed definito illi quàm maximã potes exercitationem & totam mentem tuam ad interna conuerte. Siquidem corporalis exercitatio parum prodeſt, at pietas ad omnia eſt utilis, & reliqua.

64 Qui indeſinenter in rebus internis perueſtigandis & contemplandis uerſatur, modeſtus eſt, lõganimis eſt, benignus eſt, humilis eſt. Quinetiam ipſe ſeruit contemplationibus, & Theologiæ ſtudio incumbit & precatur. Et hoc eſt quod inquit Apoſtolus: Spiritu ambulate, & cætera.

65 Spiritualem uiam ingredi neſcius, cogitationes adfectus generantes nulla cura conſyderat, uerum totam uacationẽ curandæ carni impendit, aut guloſitati & crapulæ indulgens, aut intumeſcens arrogantia. Triſtatur quoq; & iraſcitur, & iniuriarum memor eſt. Et ex hoc mentem obnubilat, aut immoderata exercitatione utitur, ac mentem conturbat.

66 Nihil rerum à deo nobis in uſum datarum ſcriptura tollit, ſed immoderatum uſum tollit & rationi non conſentaneum emendat. Nimirum non prohibet edere, neque procreare liberos, neq; opes poſſidere, neq; recte rempublicam adminiſtrare, uerum crapulari prohibet, tum ſcortari, & reliqua. Quineriam neq; illa cogitare prohibet, nam in hoc ipſum res ſunt conditæ, ſed cum adfectu cogitare.

67 Quæ à nobis ſecundum deum fiunt, partim ex præcepto fiunt, partim non ex præcepto, ſed quaſi aliquis diceret uoluntaria oblatione iſta fieri. Nimirum ex præcepto fit, ut deum & proximum diligamus, ut inimicos amemus, ne adulterium committamus, ne quem neci demus & id genus alia, quæ trãſgredientes condemnamur. Cæterum non ex præcepto eſt, uirginitas, cœlibatus, paupertas, uita heremitica, & id genus plura alia. Hæc donorum rationem habent, ut ſi qua præcepta ex infirmitate implere nequiuerimus, per dona optimum illum dominum placare ſtudeamus.

ξη Ὁ τὴν ἀγαμίαν τιμῶν ἢ παρθενίαν, ἀνάγκην ὀφείλει ἔχειν τὴν ὀσφὺν περιεζωσμένην, καὶ τὸν λύχνον καιόμενον διὰ προσευχῆς καὶ θεωρίας, καὶ ἀγάπης πνευματικῆς.

ξθ Τινὲς τῶν ἀδελφῶν, ἐκτὸς ἑαυτοὺς εἶναι νομίζουσι, τῶν τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρισμάτων. οὐ γὰρ ἴσασι διὰ τὴν ἀμέλειαν τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας, ὅτι ὁ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἀνόθευτον ἔχων πάντα τὰ θεῖα χαρίσματα συλλήβδην ἔχει ἐν ἑαυτῷ. ἐπεὶ δὲ γὰρ τῆς εἰς αὐτὸν κατ' ἐνέργειαν ἀγάπης, διὰ τὴν ἀργίαν μακρὰν ἐσμέν. τῆς δεικνυούσης ἡμῖν τοὺς ἐν ἡμῖν θείους θησαυρούς, εἰκότως ἐκτὸς ἑαυτοὺς τῶν θείων νομίζομεν χαρισμάτων.

ο Εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν κατοικεῖ, διὰ τῆς πίστεως κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. πάντες δὲ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἐν αὐτῷ εἰσιν ἀπόκρυφοι.
Πάντες ἄρα οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς
γνώσεως ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.
φανεροῦνται δὲ τῇ καρδίᾳ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἑκάστου διὰ τῶν ἐντολῶν καθάρσεως.

οα Οὗτός ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ κεκρυμμένος τῆς καρδίας σου, ὃν οὔπω εὗρες διὰ τὴν ἀργίαν. εἰ γὰρ εὗρες, ἄρα ἂν πεπράκεις πάντα καὶ ἐκτήσω τὸν ἀγρὸν τοῦτον. νῦν δὲ τὸν ἀγρὸν ἀφεὶς, τὰ περὶ τὸν ἀγρὸν περιέπεις. ἐν οἷς οὐδὲν ἄλλο εὑρίσκεται, πλὴν ἀκανθῶν καὶ τριβόλων.

οβ Διὰ τοῦτο λέγει ὁ σωτήρ. μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. τότε δὲ ὄψονται αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ θησαυρούς, ὅτε διὰ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας, ἑαυτοὺς καθαίρουσι. καὶ τοσοῦτον πλέον, ὅσον τὴν κάθαρσιν ἐπιτείνουσι.

ογ Διὰ τοῦτο πάλιν λέγει, πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην. καὶ ἰδοὺ πάντα ὑμῖν καθαρά ἐστιν. ὡς μηκέτι τοῖς περὶ τὸ σῶμα σχολαζόντων πράγμασι. ἀλλὰ τὸν νοῦν καθαίρειν σπευδόντων, ἀπὸ μίσους καὶ ἀκρασίας. ὃν καρδίαν ὀνομάζει ὁ κύριος. ταῦτα γὰρ τὸν νοῦν ῥυποῦντα, οὐκ ἐῶσι βλέπειν τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα Χριστόν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

οδ Ὁδοὺς ἡ γραφὴ τὰς ἀρετὰς ὀνομάζει. μείζων δὲ πασῶν τῶν ἀρετῶν, ἡ ἀγάπη καθέστηκε, διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος. ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι. ὡς καταφρονεῖν πείθουσαν τῶν ὑλικῶν πραγμάτων, καὶ μηδὲν τῶν προσκαίρων, προτιμᾶν τῶν αἰωνίων.

οε Ἡ εἰς θεὸν ἀγάπη, ἀνθίσταται τῇ ἐπιθυμίᾳ. πείθει γὰρ τὸν νοῦν ἐγκρατεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἡδονῶν. ἡ δὲ εἰς τὸν πλησίον, ἀνθίσταται τῷ θυμῷ. ποιεῖ γὰρ καταφρονεῖν δόξης καὶ χρημάτων. καὶ ταῦτά εἰσι τὰ δύο δηνάρια.

68 Qui cœlibatum aut uirginitatē honorat, ei neceſſe eſt, ut habeat lumbos præcinctos, & lucernam ardentem, per precationem & contemplationem, & ſpiritualem charitatem.

69 Quidam è fratribus exiſtimant ſe ipſos à ſpiritus ſancti donis alienos & immunes eſſe. Neq; enim nouerunt per negligentiam operationis præceptorū dei, quod qui legitimam in Chriſtum fidem habuerit, ille omnia diuina dona uno ſimul faſce comprehenſa in ſeipſo poſſideat. Quoniam charitate dei magna ſumus negligentia, quæ nobis diuinos theſauros in nobis oſtendit abſconditos. Inde fit, ut non iniuria noſipſos extra om̄ia diuina dona eſſe exiſtimemus.

70 Si Chriſtus in cordibus noſtris per fidem habitat, ſecundum diuinum Apoſtolum: Omnes autem theſauri ſapientiæ & cognitionis in ipſo ſunt abſconditi. Omnes igitur theſauri ſapientiæ & cognitionis etiam in cordibus noſtris ſunt abſconditi. Manifeſtantur autem cordi ſecundum proportionē uniuſcuiuſq; mūdationis p̄ præcepta.

71 Hic eſt theſaurus in agro cordis tui abſconditus, quem nōdum obſtante pigritia inueniſti. Nam ſi inueniſſes, haud dubie uendidiſſes omnia, & poſſediſſes agrum illum. Nunc autem relicto agro, quæ circa agrum ſunt, cōſectaris, in quibus nihil aliud inuenitur, niſi meræ ſpinæ & tribuli.

72 Eam ob cauſam dicit Saluator noſter: Beati mundo corde, quoniam ipſi deū uidebunt. Tunc autem uidebunt, atq; etiā in eo ipſo theſauros, cum per charitatem et temperantiam ſemetipſos mundauerunt. Atq; hoc impenſius, quanto ipſi ſe diligentius mundauerint.

73 Propterea iterum dicit, uendite omnem ſubſtantiam ueſtram, et date eleemoſynam, & ecce omnia uobis munda erunt, tanquam nō amplius rebus quæ ad corpus pertinent uacantibus, ſed ad mundandum ab odio & intemperantia animum properantibus. Hæc enim animum ſordibus contaminatum, non permittunt, ut Chriſtum in ipſis habitantem uideant, propter gratiam ſancti baptiſmatis.

74 Vias ſcriptura uirtutes nominat, omnium autem uirtutum maxima eſt charitas. Inde eſt quod dixit Apoſtolus, adhuc & excellentiorem uiam uobis oſtendam, quæ faciet, ut omnes res humanas contemnatis, ac temporaneis æterna bona præponatis.

75 Charitas erga Deum, reſiſtit concupiſcentiæ uoluptatum. Perſuadet enim animo uoluptatum temperantiam. At ea quæ eſt erga proximum, repugnat iracundiæ, inducit enim gloriæ & opum contemptum. Et hæc ſunt illi duo denarij,

ἅπερ ὁ σωτὴρ δέδωκε τῷ πανδοχεῖ, ἵνα σου ἐπιμελῆται, ποιήσονται. ἀλλὰ μὴ φανῇς ἀγνώμων τοῖς λῃσταῖς συνδυάζων. μήποτε πάλιν πληγῇς. καὶ οὐκ ἔτι ἡμιθανὴς ἀλλὰ νεκρὸς εὑρεθῇς.

ος Κάθαιρε τὸν νοῦν σου ἀπὸ ὀργῆς καὶ μνησικακίας. καὶ τῶν αἰσχρῶν λογισμῶν. καὶ τότε δυνήσῃ γνῶναι τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνοίκησιν.

οζ Τίς σε ἐφώτισεν εἰς τὴν πίστιν τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς τριάδος, ἢ τίς σοι ἐγνώρισε τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος. τίς δέ σε ἐδίδαξε, τοὺς περὶ ἀσωμάτων λόγους, ἢ τοὺς περὶ γενέσεως καὶ συντελείας τοῦ ὁρωμένου κόσμου, ἢ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ αἰωνίου ζωῆς, ἢ περὶ τῆς δόξης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τῆς φοβερᾶς κρίσεως. οὐχὶ ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ ἡ ἐνοικοῦσα ἐν σοί. ἥτις ἐστὶν ὁ ἀρραβὼν τοῦ ἁγίου πνεύματος. τί μεῖζον ταύτης τῆς χάριτος. ἢ τί κρεῖττον ταύτης τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως. ἢ τί τῶν ἐπαγγελιῶν ὑψηλότερον. εἰ δὲ ἐσμὲν ἀργοὶ καὶ ἀμελεῖς. καὶ μὴ καθαίρομεν ἑαυτοὺς τῶν κωλυόντων ἡμᾶς. καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκτυφλούντων παθῶν, ὥστε δύνασθαι καὶ φανότερον ἡλίου τοὺς περὶ τούτου λόγους ὁρᾶν, ἑαυτοὺς αἰτιασώμεθα. καὶ μὴ τὴν τῆς χάριτος ἐνοίκησιν ἀρνησώμεθα.

οη Ὁ ἐπαγγειλάμενός σοι θεὸς τὰ αἰώνια ἀγαθά. καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ δεδωκὼς, ἐνετείλατό σοι ἐπιμελεῖσθαι τοῦ βίου, ἵνα ὁ ἔσω ἄνθρωπος τῶν παθῶν ἐλευθερωθεὶς, ἄρξηται ἀπεντεῦθεν τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσεως.

οθ Τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν καταξιωθεὶς θεωρημάτων, σφόδρα ἐπιμελοῦ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας. ἵνα τὸ παθητικὸν ἀτάραχον διαφυλάττων, ἀνέκλειπτον ἕξεις τὸ τῆς ψυχῆς φέγγος.

π Τὸ θυμικὸν τῆς ψυχῆς, ἀγάπῃ χαλίνωσον. καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν αὐτῆς, ἐγκρατείᾳ καταμάρανον. καὶ τὸ λογιστικὸν αὐτῆς, προσευχῇ πτέρωσον, καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ, οὐκ ἀμαυροῦται ποτέ.

πα Τὰ τὴν ἀγάπην λύοντα εἰσὶ ταῦτα, οἷον, ἀτιμία, ζημία, συκοφαντία, ἢ εἰς πίστιν, ἢ εἰς βίον, δαρμοί. πληγαί καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ ταῦτα ἢ αὐτῷ συμβαίνοντα. ἤτινι τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἢ φίλων, ὁ ὢν διὰ τι τούτων λύων τὴν ἀγάπην, οὔπω ἔγνωκεν ὁ σκοπὸς τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν.

πβ Σπούδασον ὅσον δύνασαι πάντα ἄνθρωπον ἀγαπῆσαι. εἰ δὲ τοῦτο οὔπω δύνασαι, κἂν μηδένα μισήσῃς. οὐ δύνασαι οὐδὲ τοῦτο ποιῆσαι, εἰ μὴ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καταφρονήσῃς.

quos ſaluator noſter dedit hoſpiti, ut ſui curam haberet, ſed ne appareas ingratus cum latronibus colludens, nequando rurſus cõcutiaris, & non amplius ſemimortuus, ſed prorſus extinctus inueniaris.

76 Purga mentem tuam ab ira & iniuriarum reminiſcentia, & fœdis cogitationibus, & tunc poteris cognoſcere inhabitantem in te Chriſtum.

77 Quis te illuminauit in fide ſanctę et conſubſtantialis & adorandæ trinitatis? Aut quis te in cognitionem perduxit unius in ſancta trinitate incarnati? Quis docuit te rerum incorporearum rationes? aut rationes de generatione & perfectione mundi? aut de reſurrectione ex mortuis, & uita æterna? Aut de gloria regni celorum, & terribili iuditio? Nonne gratia Chriſti quæ in te habitat, quæ eſt arrabo Sancti ſpiritus. Quid maius hac gratia, aut quid hac ſapientia & cognitione præſtantius? aut quid promiſſis ſublimius? Portò autem ſi pigri & negligentes erimus, neque nos ipſos purgauerimus ab adfectibus, qui partim nobis obſtãt, partim animum noſtrum excœcãt, ut ſole clarius de eo rationes intueri queamus, noſipſi accuſemus, & gratiam in nobis habitantem non negemus.

78 Deus qui æterna bona tibi pollicitus eſt, & ſpiritus arrabonem in cor tuum dedit, præcepit tibi, ut uitæ rationem habeas, ut internus homo ab adfectionibus liberatus, in hoc ſeculo bonis frui incipiat.

79 Diuinis & ſublimibus contemplationibus dignatus, magnam rationem charitatis & temperantiæ habendã puta, ut partem animæ adfectibus obnoxiam inconturbatam conſeruans, indeficiẽtem animæ lucem habeas.

80 Animæ partem iracũdiæ obnoxiam charitate frenare uelis, & eiuſdem concupiſcibilem temperantia mollire. Et eius rationalem precatione in ſublime tollas, ita futurum eſt, ut mentis tuæ lumen nunquam obſcuretur.

81 Charitatem ſoluentia hæc ferè ſunt, nempe ignominia, contemptus, illati damni iniuria, ſycophantia, quæ fit, aut in fidem, aut in uitam, uerbera & uulnera, & alia. Et hæc, ſi aut ipſi accidũt, aut alicui cognatorum eius, aut amicorum. Quo circa, qui horum gratia charitatem ſoluit, nondum cognouit, qui nam ſcopus ſit Chriſti præceptorum.

82 Stude, quoad eius fieri poteſt, omnem hominem diligere. Si autem hoc nondum poteris, cura ſecundum: ſit, ut neminem odio habeas. Atqui ne hoc quidem poteris, niſi res humanas omnes ex æquo contempſeris.

πγ Ὁ δεῖνα ἐβλασφήμησε, μὴ μισήσῃς ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὴν βλασφημίαν. καὶ τὸν βλασφημῆσαι παρασκευάσαντα δαίμονα. ἐὰν δὲ τὸν βλασφημήσαντα μισεῖς, ἄνθρωπον ἐμίσησας. καὶ τὴν ἐντολὴν παρέβης. καὶ ὅπερ ἐκεῖνος τῷ λόγῳ ἐποίησε, ποιεῖς σὺ τῷ ἔργῳ. εἰ δὲ τὴν ἐντολὴν φυλάττεις, τὰ τῆς ἀγάπης ἐπίδειξαι. καὶ εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἵνα τοῦ κακοῦ αὐτὸν ἀπαλλάξῃς.

πδ Οὐ θέλει σε ὁ Χριστὸς μῖσος ἔχειν πρὸς ἄνθρωπον, ἢ λύπην, ἢ ὀργήν, ἢ μνησικακίαν τοσοῦτον καθ' οἷον δήποτε τρόπον, ἢ οἷον δήποτε πρᾶγμα πρόσκαιρον, καὶ τοῦτο παντὶ βοῶσι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια.

πε Πολλοί ἐσμεν οἱ λέγοντες. ὀλίγοι δὲ οἱ ποιοῦντες. ἀλλ' οὖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, οὐδεὶς ὤφειλε νοθεύειν διὰ τὴν ἰδίαν ἀμέλειαν. ἀλλ' ὁμολογεῖν μὲν τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν. μὴ ἀποκρύπτειν δὲ τὴν τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν. ἵνα μὴ ὑπόδικοι γενώμεθα μετὰ τῆς τῶν ἐντολῶν παραβάσεως, καὶ τῆς τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ παρεξηγήσεως.

πϛ Ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, παθῶν τὴν ψυχὴν ἐλευθεροῦσιν. ἀνάγνωσις καὶ θεωρία, ἀγνοίας τὸν νοῦν ἀπαλλάττουσιν. ἡ δὲ τῆς προσευχῆς κατάστασις, αὐτῷ παρίστησιν αὐτὸν τῷ θεῷ.

πζ Ὅταν ἴδωσιν ἡμᾶς οἱ δαίμονες τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου καταφρονοῦντας, ἵνα μὴ δι' αὐτὰ τοὺς ἀνθρώπους μισήσωμεν καὶ τῆς ἀγάπης ἐκπέσωμεν, τότε συκοφαντίας καθ' ἡμῶν ἐγείρουσιν ἵνα τὴν λύπην μὴ φέροντες τοὺς συκοφαντήσαντας μισήσωμεν.

πη Οὐκ ἔστι πόνος ψυχῆς, βαρύτερος συκοφαντίας. κἄν τε εἰς πίστιν. κἄν τε εἰς βίον τις συκοφαντεῖται. καὶ οὐδεὶς ταύτης καταφρονεῖν δύναται, εἰ μὴ μόνος ὁ εἰς θεὸν ἀποβλεπόμενος. ὡς ἡ Σωσάννα, τὸν μόνον δυνάμενον καὶ ἐξ ἀνάγκης ῥύσασθαι. ὥσπερ κἀκείνην καὶ τοὺς ἀνθρώπους πληροφορῆσαι, ὡς καὶ περὶ ἐκείνης. καὶ τὴν ψυχὴν τῇ ἐλπίδι παραμυθήσασθαι.

πθ Ὅσον εὔχῃ ἐκ τῆς ψυχῆς ὑπὲρ τοῦ συκοφαντήσαντος, τοσοῦτον καὶ ὁ θεὸς πληροφορεῖ τοὺς σκανδαλισθέντας.

ϟ Φύσει ἀγαθὸς μόνος ὁ θεός. καὶ γνώμῃ ἀγαθὸς, μόνος ὁ θεομίμητος. σκοπὸς γὰρ αὐτῷ ἐστὶ τῷ φύσει ἀγαθῷ τοὺς πονηροὺς συνάψαι. ἵνα γένωνται ἀγαθοί. διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν λοιδορούμενος εὐλογεῖ. διωκόμενος ἀνέχεται. βλασφημούμενος παρακαλεῖ. φονευόμενος ὑπερεύχεται. πάντα ποιεῖ, ἵνα τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγάπης μὴ ἐκπέσῃ.

83 Qui grauiter & enormiter blaſphemauit, ne blaſphemantem odio habeas, ſed ipſam blaſphemiam, & dæmonem autorem blaſphemiæ. At ſi blaſphemantem odio proſequutus fueris, hominem odio proſequutus es, & præceptum tranſgreſſus. Et quod ille uerbo fecit, hoc tu facis opere. Si uero præceptum ſeruas, quæ charitatis ſunt facito. Et ſi quid potes, fer illi ſuppetias, ut à malo liberetur.

84 Non uult Chriſtus, ut ullum hominem odio habeas, aut aliquem iracundia, aut dolore, aut iniuriarum memoria proſequaris, male eidem cogitando quacunque de cauſa, aut ob qualemcunq; rem temporalem. Et hoc paſſim quatuor clamant Euangelia.

85 Multi ſumus qui dicimus, pauci qui facimus. Atqui ſermonem dei nemo debebat adulterare propter ſuam negligētiam. Sed ſuam ipſius imbecillitatem confiteri, nequaquam uero dei ueritatem abſcondere, ne unà præcepta dei tranſgredientes, etiam uerbi diuini contemptus rei fiamus.

86 Charitas & temperantia animū ab adfectionibus liberant. Lectio & contemplatio, mentem ab ignorantia alienant. At precationis ſedulitas, ipſi deo eandem commendant.

87 Cum uiderint dæmones res mundanas nos habere contemptui, ut harum gratia homines odio non habeamus, atq; à charitate excidamus, tunc clancularias & obtrectationes aduerſus nos excitant, quo doloris impatientes, eos à quibus ſycophantia adfecti ſumus odio auerſemur.

88 Non eſt labor animæ grauior, quàm ſycophantia, ſiue quis ob fidem, ſiue ob uitam ſycophātias perpeſſus fuerit. Et nemo hanc poteſt contemnere, niſi ille ſolus, qui in Deum intentos habet oculos, ueluti Soſanna. Qui ſolus poteſt fidentes in ſe è periculis liberare, ſicut & illos. Etiam homines certos facere, ueluti etiam de illa innocenter condemnata. Et animam bona ſpe conſolari atq; erigere.

89 Quo uehementius pro ſycophantis & delatoribus precatus fueris, tāto magis etiam deus calumniæ ſcandalo offenſos innocentiæ tuæ certiores faciet.

90 Natura ſolus deus bonus eſt animo, ſolus deus imitator. Siquidem eius ſcopus eſt, illi qui natura bonus eſt, improbos coniungere, ut etiam illi boni fiant. Quapropter ab illis probroſe impetitus, benedicit. Inſectationem patiens tolerat, blaſphemias audiens cōſolatur. Si perimitur, orat pro occiſoribus. Omnia facit, quo minus à ſcopo charitatis excidat.

ϟα Αἱ μὲν ἐντολαὶ τοῦ κυρίου, διδάσκουσιν ἡμᾶς τοῖς μέσοις εὐλόγως χρήσασθαι πράγμασι. ἡ δὲ εὔλογος τῶν μέσων χρῆσις, τὴν τῆς ψυχῆς καθαίρει κατάστασιν. τίκτει δὲ τὴν διάκρισιν. ἡ δὲ διάκρισις, τίκτει τὴν ἀπάθειαν, ἐξ ἧς τίκτεται ἡ τελεία ἀγάπη.

ϟβ Οὔπω ἔχει τὴν ἀπάθειαν, ὁ διὰ συμβάσιν πειρασμοῦ, τὸ ἐλάττωμα τοῦ φίλου παραβλέπειν μὴ δυνάμενος. ἢ ὂν τυχόν, ἢ δὲ δοκοῦν. τὰ γὰρ ἐγκείμενα τῇ ψυχῇ πάθη ἐνταρασσόμενα, ἐκτυφλοῖ τὴν διάνοιαν. καὶ οὐκ ἐᾷ διαβλέψαι εἰς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς. οὐδὲ διακρῖναι τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος. οὐκ ἄρα οὖν οὐδὲ τὴν τελείαν ἀγάπην ὁ τοιοῦτος ἐκτήσατο, τὴν ἔξω βάλλουσαν τὸν φόβον τῆς κρίσεως.

ϟγ Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα. ἐπειδὴ τὰς τοῦ φίλου συμφοράς, ἰδίας λογίζεται. καὶ συνυποφέρει αὐτῷ μέχρι θανάτου κακοπαθῶν.

ϟδ Πολλοὶ μὲν οἱ φίλοι. ἀλλ' ἐν καιρῷ εὐημερίας. ἐν δὲ καιρῷ πειρασμῶν, μόλις ἂν εὕροις ἕνα.

ϟε Πάντα μὲν ἄνθρωπον, ἐκ ψυχῆς ἀγαπητέον. ἐπὶ δὲ θεῷ δὲ μόνῳ τὴν ἐλπίδα θετέον καὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος αὐτὸν θεραπευτέον. ἐφόσον γὰρ αὐτὸς ἡμᾶς συντηρεῖ, οἵτε φίλοι πάντες ἡμᾶς περιέπουσι. καὶ οἱ ἐχθροὶ πάντες, πρὸς ἡμᾶς ἀδυνατοῦσιν. ἐπὰν δὲ αὐτὸς ἡμᾶς ἐγκαταλείπῃ, οἵτε φίλοι πάντες, ἡμᾶς ἀποστρέφονται. καὶ οἱ ἐχθροὶ πάντες καθ' ἡμῶν ἰσχύουσι.

ϟς Τέσσαρές εἰσι γενικοὶ ἐγκαταλείψεως τρόποι. ἡ μὲν, οἰκονομική, ὡς ἐπὶ τοῦ κυρίου. ἵνα διὰ τῆς δοκούσης ἐγκαταλείψεως, οἱ ἐγκαταλελειμμένοι σωθῶσιν. ἡ δὲ, πρὸς δοκιμήν. ὡς ἐπὶ τοῦ ἰὼβ καὶ ἰωσήφ, ἵνα ὁ μὲν, ἀνδρείας. ὁ δὲ σωφροσύνης στῆλαι ἀναφανῶσιν. ἡ δὲ, πρὸς παίδευσιν πνευματικήν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀποστόλου. ἵνα ταπεινοφρονῶν. τὴν ὑπερβολὴν φυλάξῃ τῆς χάριτος. ἡ δὲ κατὰ ἀποστροφήν, ὡς ἐπὶ τῶν ἰουδαίων. ἵνα κολαζόμενοι πρὸς μετάνοιαν ἀνακαμφθῶσι. σωτήριοι δὲ πάντες οἱ τρόποι ὑπάρχουσι. καὶ τῆς θείας ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας ἀνάμεστοι.

ϟζ Μόνοι οἱ ἀκριβεῖς τῶν ἐντολῶν φύλακες, καὶ γνήσιοι τῶν θείων κριμάτων μύσται, τοὺς κατὰ συγχώρησιν θεοῦ πειραζομένους, οὐ καταλιμπάνουσι φίλους. οἱ δὲ τῶν ἐντολῶν καταφρονηταί, καὶ τῶν θείων κριμάτων ἀμύητοι, ὅταν μὲν ὁ φίλος εὐημερῇ, συναπολαύουσιν αὐτῷ. ἐπὰν δὲ πειραζόμενος κακοπαθῇ, καταλιμπάνουσιν αὐτόν, ἔστι δὲ ὅταν καὶ μετὰ τῶν ἐναντίων ἵστανται.

ϟη Οἱ μὲν τοῦ χριστοῦ φίλοι, πάντας ἀγαπῶσι γνησίως. οὐχ ὑπὸ πάντων δὲ ἀγαπῶνται.

91 Præcepta domini, docent nos rebus medijs rectè uti. At rerum mediarum uſus rectus & rationi conſentaneus, animæ conditionem purgat, deq́ſe diſcrimen procreat. Diſcrimen autem adfectuum parit carentiam, ex qua deinceps perfecta charitas naſcitur.

92 Ille nõ caret adfectibus, qui propter incidentem tentationem amici defectũ diſſimulare nõ poteſt, aut aliud aliquid, quod eſſe uidetur. Nam adfectus animæ incidentes, eundemq́; cõturbantes, intellectum exæcant, & non ſinunt ueritatis radios perſpici, neque à deteriore quod melius eſt diſcernere. Proinde nec talis perfectam charitatem conſecutus eſt, omnem metum iudicij excludentem.

93 Amicus fidus res eſt incomparabilis, quoniam amici calamitates ſuas eſſe exiſtimat, amicoq́; compatiens uſq; in mortẽ duram eius uicem & ſortem unà tolerat.

94 Multi ſunt amici, ſed rebus ſecundis ac proſperis. Cæterum tentationis tempore, uix unum inuenies.

95 Omnis homo ex animo amandus eſt, in deum autem ſolum omnis ſpes & fiducia noſtra collocanda, & ille tota uirtute & omni robore colendus. Quamdiu enim ille nos tuetur, & amicis omnibus curæ ſumus, & inimici omnes ad inferendam nobis iniuriam ſunt debiles. At ubi ille nos reliquerit, & amici omnes nos auerſantur, & inimici omnes aduerſus nos inualeſcunt.

96 Quatuor ſunt rationes quibus deſerimur, una eſt œconomica, ueluti in deo, ut ob deſertionem quæ uidetur, derelicti ſeruentur. Altera probationis eſt, ueluti diuo Hiobo & Ioſepho accidit, ut alter fortitudinis, alter temperantiæ columna declararetur. Tertia diſciplinæ paternæ, quæ declarata eſt in Apoſtolo, ut humilitatem animi conſeruans, charitatis excellentiam conſeruaret. Quarta eſt auerſionis ſeu odij, quę Iudæis accidit, ut adſecti ſupplitio ad reſipiſcentiam reflecterẽtur. Omnes autem hæ rationes ſalutares ſunt, & diuinæ bonitatis ac humanitatis plenæ.

97 Soli diligentes præceptorum cuſtodes & germani diuinorum iuditiorum myſtæ, amicos qui diuina ſeceſſione tentantur, non deſerunt. Porrò præceptorum contemptores, & qui diuinis iudicijs non ſunt initiati, quamdiu amicus agit proſpere, eius fœlicitate fruuntur. Vbi autem tentatus mala patitur, deſerunt ipſum. Accidit etiam ut aliquoties, ad hoſtium & aduerſariorum partes accedant.

98 Chriſti amici omnes amant ex animo, ſed non perinde amantur ab omnibus.

οἱ δὲ τοῦ κόσμου φίλοι, οὐδὲ πάντες ἀγαπῶσιν. οὐδὲ ὑπὸ πάντων ἀγαπῶνται. καὶ οἱ μὲν τοῦ χριστοῦ, μέχρι τέλους τὴν συνέχειαν τῆς ἀγάπης διατηροῦσιν. οἱ δὲ τοῦ κόσμου, μέχρις οὗ ἀλλήλοις διὰ τοῦ κόσμου προσκρούουσι.

ϟθ Φίλος πιστός, σκέπη κραταιά. ἐπειδὴ καὶ εὐημεροῦντι τῷ φίλῳ σύμβουλός ἐστιν ἀγαθός, καὶ συνεργὸς σύμψυχος, καὶ κακοπαθοῦντι ἀντιλήπτωρ γνησιώτατος καὶ ὑπέρμαχος συμπαθέστατος.

ρ Πολλοὶ μὲν πολλὰ περὶ ἀγάπης εἰρήκασιν. ἐν μόνοις δὲ τοῖς χριστοῦ μαθηταῖς ταύτην ζητήσας, εὑρήσεις. ἐπεὶ καὶ μόνοι αὐτοὶ ἔσχον τὴν ἀληθινὴν ἀγάπην τῆς ἀγάπης διδάσκαλον. περὶ ἧς ἔλεγεν. ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα, καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. ὁ οὖν κτησάμενος τὴν ἀγάπην, αὐτὸν τὸν θεὸν ἐκτήσατο. ἐπειδὴ ὁ θεός, ἀγάπη ἐστίν. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

Τέλος τῶν περὶ ἀγάπης κεφαλαίων τῆς τετάρτης ἑκατοντάδος.

At amici huius mundi, nec omnes amant, nec amantur ab omnibus. Et Chriſti quidẽ amici, uſq; in finem amoris ſtudium atq; ſedulitatem conſtanter tuentur. At mundi amici, quam diu mutuus officiorum uſus inter ipſos propter mundum conſiſtit.

99 Fidus amicus, firma eſt protectio. Nam & amico proſpere agenti, bonus eſt monitor & conſiliarius, & cooperator ex animo ſeruiens. Et amico mala toleranti, adiutor deditiſſimus, & propugnator amantiſſimus.

100 Multi quidem multa de charitate dixerunt. In ſolis autem Chriſti diſcipulis illam quæſitam inuenies. Quoniam illi etiam ſoli ueram charitatem nempe charitatis Magiſtrum habuerunt. De qua dixit: Si habuero prophetiam, & ſciuero omnia myſteria, & omnem cognitionem, charitatem autem nõ habeo, nihil utilitatis capio. Charitatem ergo conſequutus, ipſum deum cõſequutus eſt. Quoniam deus eſt charitas. Ipſi gloria in ſecula, Amen.

FINIS.

VENERANDIS ET NObilibus Dominis, Bernhardo, & Chunrado Adelmannis, de Adelmansfeldenſis, Fratribus Canonicis Auguſtenſis [redacted]

Salutem in Chriſto.

HAbetis hic dilectiſſimi Patroni aureolas Thalaſſij Monachi ſentẽtias, quas ille quatuor ἑκατοντάσιν eſt complexus. Eas ueſtro nomine dedicauimus, idq; iure optimo. Equidem uix dum recte audieratis Thalaſſium quẽdam de Charitate, continentia, ac regimine mentis ſcripſiſſe aliqua ut eſtis omnium Charitatis ſtudioſiſſimi, digniſſima mox cenſuiſtis, quæ latinis auribus communicarentur, & ut uobis in me primariũ, tam patrocinij quâm amicitiæ ius eſt, licet cauſarer me alijs occupatum, hanc tamen lucubratiunculam primum uertendam, mihi iniunxiſtis. Deniq; nunc ſimul ac qualitercũq; abſoluta eſt, ut reipub. & literariæ & Chriſtianæ curatores eſtis præcipui, impellitis etiam uix reuiſam in lucem extrudere. Quid igitur reliquum? niſi quod, ut omnium eſtis digniſſimi, ita in huius operæ cuius autores fuiſtis, patronos quoq; præficiamini. Licuit uobis patronali iure, hanc mihi iniungere prouinciam: Liceat & mihi clientulari gratitudine, uos ut patronos agnoſcere. Licuit uobis in demãdando hoc munere, utilitatis publicæ reſpectu imperioſe amicũ requirere, liceat mihi eadem occaſione, offerre quod uobis literatorum piorumq; calculis debetur. Non enim me latere poteſt, quantis uos fauoribus uincere conantur, quos cottidie officijs proſequi uos non deſiſtitis. Iam de Thalaſſio, non admodum refert, quibus principibus quaúe fortuna uixerit, neq; ꝓpterea Tireſias quiſpiã ab inferis reuocandus. Tã præſtantes etẽm ſunt ſentẽtiæ illæ, ne poſſint aliũde quã á ſacro pectore ꝓficiſci. Quãuis ẽm ſapiant monaſticã ſimplicitatẽ, neq; Rhetorũ floſculis picturaræ, neq; ſophiſtarũ fucis cæruſſatæ, doctæ tamen ſunt & arguiulæ, inſuper graues, ſanctę euangelicæ, atq; adeo θεολογικώτεραι. Enimuero in ea ſentẽtia ſum, quod niſi nomẽ ſuũ tam artificioſa cura initialib. ſententiarũ literis inſculpſiſſet, multis optimorũ ſanctiſſimorũq; doctorũ nominib. aſcitis & ſubinde uariatis, ꝙ in hoc genere fieri ſolet, ſeſe uenditaſſet. Equidem ſententiæ quæ uel Pythagoræ, uel Catonis,

tonis,uel Senecæ nomine,circumfertur,falſis inſcriptionibus ſic ſunt inſignitæ. Et quid mirum:cum in eccleſiaſticis libris.Eccleſiaſticus & Sapientiæ liber,cum aliorum ſint, nẽpe Philonis & Ieſu Sidrach, nomenclaratura ueterum, claſſicorumq́ autorum Salomonis dicantur. Vnde nobis ſatius fuerit,ab opere artificem,non ab artifice opus æſtimare. Nonnunquam decimo menſe prægnantes ualentulæ emortuos fœtus eniruntur, nũquam autem inualidæ pronis menſibus diuturnos & felices pariunt. Cęterum ut mihi haud abſque lucro fuit,in id operæ dieculas paucas inſumpſiſſe.Ita lectorem modo una ſit ipſi pietatis mica lectionis Thalaſſianæ pœnitere non poterit. Proinde neq; uobis moleſtum fuerit,ueſtro nomine libellum inuulgari,in quo uelut ſpeculo uirtutes ueſtras contemplari licet. Mihi autem longe gratiſſimum ſi hac ratione,& uobis amplius commender,& compluribus uel aliqua ex parte proſim. Valete. Ex Monaſterio diui Altonis,menſe Septem.

THALASSII HVMILIS Monachi, ad Paulum Presbyterum, de

ſincera Charitate ac uerà continentia,necnon de Regimine mentis Hecatontades quatuor [redacted] Birgitano Interprete.

SPIRITALI FRATRI, ET DILECTO DOMINO PAVLO,

Thalaſſius, quietis monaſticæ, ut apparet, re autem ipſa inanis gloriæ ſectator.

HECATONTAS PRIMA.

Hecatontas circiter centum ſententias cõplectitur.

AMor,ſi totus ordinetur in deum,amantes inter ſe & cum deo copulat.

Mens ſpiritali charitate locuples,nihil quod charitatem non deceat, de proxim[redacted]

Sub [redacted]riſin occultat,qui ore probat,quod apud ſe uere nihili facit.

Nihil tam atrox,nihilq́ tam ærumnoſum intentare poſſunt inimici, quod nõ citra turbationem ſufferet charitatem poſſidens.

Sola Charitas in unam ueramq́ concordiam,deum & creaturam cogit.

Charitatem ueram poſſidens aduerſus proximum,neq; ſuſpiciones, neq; uerbum aliquod admittet.

Apud deum & homines honorem meretur,qui operam ſuam ad charitatis diſſolutionem negat.

Charitatis non ſimulatæ proprium eſt,uerbum uerum è conſcientia bona profectũ.

Sub beneuolentiæ habitu liuorem occultat,qui fratrem quaſi ex alieno ore conuitijs laceſſit.

Vt carnales uirtutes humanam,ita & ſpiritales dei gloriam contrahunt.

Charitas & continentia animam purificant,mentem uero puræ preces illuſtrant.

Vere potens uir eſt,qui & ab opere & ſcientia maliciam remouet.

Magnam apud deum gratiam inuenit,qui ſedatis affectibus, cognitionem ſpiritaliũ adeptus eſt.

Si cogitationes animo infeſtas deeſſe cupis,ſtude continentiæ ac charitati in proximum.

Vt in tempore precum tuarum cuncta faceſſant offendicula,caue ab intemperantia & odio.

Vt in cœno aromata non inueniuntur,ita neq; charitatis ſuaueolentia in anima in iuriarum memori.

Iraſcentiæ & concupiſcentiæ impera,& quantotius à malis cogitationib. eris alienus.

Inanẽ gloriã abolebis,opera occulte faciendo,ſuperbiã uero neminẽ contemnendo.

Inanis

Inanis gloriæ comites ſunt, ſimulatio & uanidicentia, ſuperbiæ autem ſuſpicio & inuidia.

Imperator cenſendus eſt, qui anima & corpore rationi ſubiectis, ſeipſum rexerit.

Sinceritas amici in tentatione oſtenditur, quando ſcilicet in neceſſitate communicat.

Senſus muni & quieti aſſuefacito, cogitationes uero in pectore uerſantes iuſtifica.

Cogitationibus, ſi triſtitiam ferant, placide & abſq; acerbatione occurras. Sin uoluptariæ fuerint & illecebroſæ, hoſtiliter erga eas afficiare.

Silentium, preces, charitas, & continentia, quadriiugi equi ſunt, mentem in cœlum ſubuehentes.

Extenua carnem inedia & uigilijs, ſtatimq; uoluptariarum cogitationum uulgus eliminabis.

Sicut fluit cæra à facie ignis, ſic à timore dei impurior cogitatio.

Grande malum & incommodum animæ ſapienti, ſi mens exprobrandæ perturbationi diutine immoretur.

Triſtium, ærumnoſorumq; euentuum plagas patienter ſuſtine, talibus enim prudentia diuina te purificat.

Vbi materiam abieceris, mundoq; dixeris, uale. Reliquum, ut prauis & inanibus etiam cogitationibus renuncies.

Proprium mentis opus eſt uacare ſemper uerbis dei.

Vt dei opus eſt, regere mundum, ita & animæ gubernare corpus.

Qua ſpe occurremus Chriſto, adhuc corporeis uoluptatibus ſeruientes?

Aerumnarum, ſiue ſponte aſſumptarum, ſiue diuina prouidentia inductarum tolerãtia & mœror concupiſcentiam interimunt.

Auaricia per ſe mater eſt affectionum, quarum præſertim illecebroſarum nullus erit modus, ſi inualuerit.

Voluptatum penuria parens eſt triſtitiæ, uoluptati uero nulla non perturbatio coniuncta eſt.

Qua menſura corpori metiris, diuerſa tibi à deo remetietur.

Diuinorum opera iudiciorum, ſunt retributiones iuſtæ eorum, quæ per corpora ſunt operata.

Si multum uoluptatis corpori tu indulſeris, parũ gratiarũ diſpenſabit tibi deus.

Immortalitatem parit uirtus ac ſcie[redacted] mortis eſt mater.

Triſtitia quæ ſequundum deum eſt, libidines & concupiſcentias conficit, quarum interitus animæ eſt reſurrectio.

Imperturbabilitas eſt animam non moueri à quoquam malo, uerum hanc impoſſibile eſt aſſequi ſine miſericordia dei.

Saluator tam animi quam corporis eſt Chriſtus, cuius ueſtigia ſequi à malis reddit liberum.

Salutem uis aſſequi, renuncia uoluptatibus, amplectere charitatem ac continentiam una cum precum aſſiduitate.

Propria eſt imperturbabilitati uera diſcretio, iuxta quam in regula menſuraq; facito omnia.

Dominus noſter & deus eſt Ieſus Chriſtus, quem ſi mens ſequatur, non manet in tenebris.

Recollige mentem, & obſerua cogitationes, & ſi quas offenderis, in affectiones noxias tranſire, ipſas expugna.

A tribus cogitationes accipimus, à memoria, ſenſibus & habitudine corporis, ſed moleſtiſſimas affert memoria.

Sapientia præditus nouit rationes incorporeorum, & quod initiũ, & quis finis mũdi.

Actiuam uitam ne habeas neglectui, & illuſtrabitur mens tua. Ait enim: Theſauros inuiſibiles & abſconditos aperiam tibi.

Inuenit gratiam apud dominum, qui liberatus eſt ab affectionibus, inſuper & ille miſericordiam aſſequutus, qui ſcientiam meruit adipiſci.

Mens perturbationibus nudata, cottidie luculentior euadit, & ad res quæ uere ſunt cõtemplandas illuſtratur.

Vox

Vox animæ eſt cognitio ſancta, quæ ſi cui defuerit, is imprudenter obambulabit in tenebris.

Imprudens eſt, qui in malitia uerſatur, ipſum enim ignorantiæ tenebræ excipient.

Ieſum amans, à malicia liberabitur, & ipſum ſequendo, ueram uidebit ſcientiam.

Mens à perturbationibus libera, quæ conſiderat ſiue uigilet, ſiue dormiat corpore, uidet renuius.

Menti in ſummum purificatæ, anguſta ſunt, omnia quæ ſunt, ſemperq; cupit eſſe extra omnia quæ ſunt facta.

Beatus, &c. Sententia deerat exemplari.

Scrutatur uerba dei, qui eum colit. Inuenit autem qui operatur ueritatem.

Mens ueritatem inuenit, ſi à rectitudine dirigatur, amittit autē ſi ab affectione aliqua.

Vt deus ſequundum eſſentiam nobis eſt incognitus, ita ſequundum maieſtatem eſt immenſus.

Eſſentia quæ principio caret & fine, neq; ſapientia aliqua perſcrutabilis eſt.

Salus omnis creaturæ eſt, optima creatoris circa ipſam prouidentia.

Suffulcit enim dominus omnes uacillantes, & in miſerationibus confractos omnes erigit.

Chriſtus uiuētium & mortuorum eſt iudex, ac iuſtus, unius cuiuſq; operis retributor.

Imperare uis animæ & corpori, ante omnia affectionum cauſas circumcide.

Adhibe uires animæ ad ſtudia uirtutum, & ab omni affectionum uiolētia abſolueris.

Concupiſcentiarum impetus continentia refrenato, reliquos uero diuina ſpiritaliq; charitate.

An quod etiā honeſti ſermones & uarij quietis amatores offendāt, uel quod tres myſtici ſenſus eligendi ſint, nempe moralis, allegoricus & anagogicus. Hiſtorico & literali non admodum deditum eſſe, mūdanas autē & ſcurriles omnino miſſas facere oporteat.

Silentium & præces maxima uirtutum arma ſunt, mentem enim ſimul purificant, ac perſpicatiorem reddunt.

Solum ſpirituale colloquium prodeſt, at cæteris omnibus ſilentium præferendū eſt.

In colloquio quinque troporum tres elige, quarto ne ſis frequens, à quinto prorſus abſtine.

Silentium amat, qui ad ea quæ huius mundi ſunt, nō afficitur. Omnes autem homines amat, qui nihil humanum in eis amat.

Magiſtra uerax, conſcientia eſt, cui quiſquis auſcultarit, abſque ſcrupuli offendiculo permanet.

Illos ſolos conſcientia ſua non arguit, qui uel in uirtutum, uel in uitiorum faſtigium peruenerunt.

Ingens imperturbantia ſubtiles efficit cogitatus, ſublimis uero ſcientia ad ignotiſſima adducit.

Mœſticia ex uoluptatum defectu concepta, uituperabilis eſt, eas enim qui contempſerit, inoffenſus permanet ac iucundus.

Omnis triſtitia, uoluptatis repreſſio eſt, etiam ſi de mundana ſentias.

Dei regnum eſt bonitas ac ſapientia, quas qui nactus, municeps eſt in cœlis.

Miſer homo, qui in operibus ſuis corpus quam animam, & mundum quam deum maioris facit.

Aequalem in omnes charitatem poſſidet, qui bonis non inuidet, malorūq; miſeretur.

Quam uere idoneus, & utilis ad regendum, qui iam antea, animæ corporiq; ſuo leges tulit.

Ille ſpiritualis eſt negociator, qui ſuauia proſperaq; huius mundi propter futura ex æquo contemnit.

Anima affectionibus ſeruit, mens contemplationi.

Anima, charitate & temperantia firmatur, mens uero puris præcibus, ac ſpiritali contemplatione.

Cum ſermonem utilem audis, non iudica dicentem, ne teipſum precioſa admonitione priues.

Iudicium prauum mala cogitat, & benefacta proximi infideliter narrando eleuat ac imminuit.

Ne crediderις cogitatui mala de proximo cogitanti. Nam qui malum theſaurum habet, mala etiam cogitat.

Bonum

Bonum cor bonas cogitationes nutrit, qualem enim theſaurum habet, tales etiam habet cogitationes.

Habe rationem cogitationũ tuarum, maliciamq́; fuge, ne obſcura mente alia pro alijs uideas.

Judęos ante oculos propone, teq́; ipſum munias. Inuidia enim obcæcati, dominum & deum Beelzebulis nomine infamabant.

Suſpiciones malę animum obfuſcant, faciuntq́; ut ea quæ extra uiam ſunt, uideantur eſſe in uia.

Iuxta omnes uirtutes ſcaturiunt & uitia: inde eſt, quare mali uirtutes in malam partem interpretantur.

Mens, ſi in re aliqua diutius uel oblectetur, uel mœreat, ſtatim in acediæ graue malum cadit.

Conſcientia pura animã excitat, quã rurſus uſq; in terram, immũda cogitatio deijcit.

Si affectiones crebro dijudicentur & agitentur, expellitur inanis gloria, ſin conficiantur, tota ſubuertitur.

Vis ſemel ab omnibus animi perturbationibus liberari, aſſuefacito te charitatis, continentiæ, & precibus.

Mens apud deũ morã faciens precando, affectiuas animæ uires á paſſionibus liberat.

Sicut deus omnibus quæ ſunt dedit eſſe, ita & omnia prouidẽtia ſua ſimul colligauit.

Et cum eſſet dñs, factus eſt ſeruus, ſummã erga creaturas prouidentiam declarauit.

Deus & uerbũ abſq; ſui cõuerſione incarnatus, omni creaturę per carnem unitus eſt.

Rarum miraculum in cœlo & in terra, quia deus ſuper terram, & homo in cœlis.

Vt homines angelis aſſociarentur, & omni creaturæ diuinitas tribueretur.

Tam angelorum quàm hominum ſanctificatio & deificatio eſt, ſanctæ conſubſtantialiſq; trinitatis cognitio.

Peccatorum diſceſſio libertatem ab affectionibus præſtat, quàm qui nondum per gratiam aſſequutus, ab eo etiam peccata nondum diſceſſerunt.

Homo enim minor mundus particeps eſt naturæ omniũ creaturarũ, & homo ſuper opera manuum dei cõſtitutus: Hominiq́; ſeruiũt omnia, unde humana natura per incarnationẽ Chriſti exaltata, maieſtas & diuinitas quedã etiã omni creaturæ acceſsiſſe dicitur.

SENTENTIARVM ſecundæ Hecatontatos.

Ora pro me frater digniſsime, mala enim expecto grandia, & digna meis ſtudijs, triſticias ſcilicet animi, & dolores corporis.

HECATONTAS SECVNDA.

VIs ſemel à malis omnibus liberari, matri malorum Philautiæ renuncia.

Philautia amors ſui ipſius.

Animæ ſanitas eſt imperturbantia & ſcientia, quam nemo uoluptatibus ſeruiens aſſequi poteſt.

Abſtinentia cum patientia, & charitas cum longanimitate tam corporeas, quà animales uoluptates exiccant.

Principium malorũ animæ fuit philautia, Philautia autem amor eſt corporis.

Proprium eſt rationalis, ut rationi ſubdať, caſtigatumq́; corpus in ſeruiturẽ redigat.

Iniuria fit rationali hominis parti, ſi ſubijciatur brutæ alteri & rationis experti, prudẽtiam ſuam inſumendo ad explenda turpia deſideria.

Malum rationalis animę opus eſt, reliquiſſe conditorem, & ſeruire corpori.

Iuſſus es, corpus miniſtri loco habere, non ut illius ſupra quam exigit natura, ſeruias cupiditatibus.

Amicitiæ erga corpus uincula rumpantur, & non indulgebis ſeruo. Non enim omnia neceſſitas requirit.

Include ſenſus, intra quietis præſidium, ne in ſua deſideria mentem diſtrahant.

Vt tibi quies & patientientia contingant in promptu tibi ſint, temperantię, charitatis, precum, & lectionis arma ſane multo fidiſſima.

Mens uoluptatum eſcis, quas ambit, inhiare non ceſſat, donec corpore in ſeruitutem redacto contemplationi uacet.

In præceptis ſeruandis deſudandū eſt, ut ab animi affectionibus liberemur, in diuinis autem dogmatis, ut ſcientiam digne mereamur.

In imperturbantia & cognitione conſiſtit animę tranquillitas, quam uoluptatū mancipijs contingere eſt impoſſibile.

In ſeruitutē coge corpus, uoluptatib. circūſcriptis & liberabis mētē à graui ſeruitute.

Liber cōditus es, & in libertatē acceſſitus, pigeat igit̄ impuris uoluptatibus ſeruire.

Cum mœſticijs & uoluptatibus deſiderijsq́ ac timoribus mentem dæmones per ſenſilia connexunt.

Timor domini deſiderijs dominatur, & triſticia quæ ſecundum deum cōcupiſcentias repellit.

Deſiderium ſapientiæ timorem deſpicit, cupiditas autem ſcientiæ uoluptates repellit & triſticiam.

Quatuor autem in ſcripturis traduntur, mandata, placita, minę & repromiſſiones.

Concupiſcentias ſiſtunt abſtinentia & labor, minuunt autem quies ac diuinus amor.

Caue ſis, ne fratrem uerbis ænigmaticis pungas, neque enim tu ferres ſi ſic audires ē diuerſo.

Iram ſiſtunt longanimitas & iniuriarū obliuio, minuunt autem charitas & cōpaſſio.

Cui ſcientia data eſt, datum eſt mentale lumen, quod ſi quis dehoneſtarit, pro eo tenebras uidebit.

Seruatio mandatorum dei parit imperturbantiam, imperturbantia autem animæ, cuſtodit ſcientiam.

Senſilia duc ſurſum in cognitionē intellectualem, ab eis dimouendo ſenſus.

Naturalis & quę uidetur mulier, ſignificat operatiuā animā ad quam ſi mens, quæ uir eſt acceſſerit, ex ea uirtutes parit.

Scrutare eloquia dei, & doce ſcientiā dei, eos qui pie ac deſideranter ueritatē inquirūt.

Quod lux eſt uidentibus & uiſis, hoc deus eſt intelligentibus & intellectis.

Viſibile cœli firmamentum, fidei ſignat firmamentum, in quo omnes ſancti ceu luminaria lucent.

Hieruſalē eſt ſupercœleſtis incorporearū rerū cōtēplatio, in qua uiſio pacis ſpectat̄.

Actiuam uitam caue neglexeris, alioquin & ſcientia decreſceret, hoc enim eſſet, orta fame in Aegyptum deſcendere.

Libertas ſpiritalis eſt à perturbationibus eſſe liberum, quę nulli abſq; miſericordia Ieſu Chriſti contingit.

Terra repromiſſionis regnum eſt cœlorum, in quam mentem inducunt imperturbantia & ſcientia.

Aegyptus ſpiritalis eſt obtenebratio perturbationum in quam nemo niſi antea fame laboret deſcendit.

Aurem tuam ſpiritalibus ſermonibus frequenter accommoda, & mentem ab immundis cogitationibus elongabis.

Solus deus natura bonus eſt ac ſapiens, fit autem & mens participatione talis, modo ſtudioſa ſit.

Impera uentri, ſomno, irę, & linguę, & nunquam impinges ad lapidem pedem tuum.

Enitere, ut oēs homines ęqualiter diligas, affectionesq́ omnes ſimul à te abiges.

Senſibilium rerum cōtemplatio communis eſt menti & ſenſui, intellectualium autem ſcientia ſoli menti conuenit.

Impoſſibile eſt mentem uacare intellectualibus, niſi amicitiam erga ſenſus & ſenſilia antea amputarit.

Senſus natura ſenſibilibus afficitur, ſed cum circa ea diſtrahitur, diſtrahit̄ & mens.

Coge ſenſus in mentis obſequiū, & non des ipſis occaſionē, eam diſtrahendi.

Quando mentem ſenſibilibus uacare contingit, obſiſte ſenſibus, & obiecta in mentem ſubduc.

Signū mētis circa intelligibilia occupatę eſt, floccifacere omnia quę ſenſus oblectāt.

Occupata mens in contēplatione eorum quæ ſunt, ſolidam in eis uoluptatē experit̄.

Quando mens, unitatis ſcientia locupletata fuerit, tunc ſenſus omnino in ſeruitutem redactos tenet.

Prohibe

Prohibe mentem tuam circum ſenſilia uagari, ne deſideriorum triſticiæq́ fructus ſimul ex eis decerpat.

Quorum mens per omnia diuinis uacat, ijs & affectiuæ animæ uires diuina fiũt arma.

Impoſſibile eſt mentem ſcientia perfici, niſi prius affectiua animæ portio ſuis admonetur uirtutibus.

Mens non antea erit peregrina eorũ quæ in hoc ſunt mundo, niſi modis omnibus amicitiam erga ſenſus reſecuerit.

Proprium eſt rationali portioni animæ uacare cognitioni dei, affectiuæ autem charitatem & continentiam amplexari.

Non poteſt mens rei ſenſili diu immorari, niſi omnino illi afficiatur.

Mens perfecta eſt, quam ſcientia perficit, anima uero uirtutibus roborata.

Mentis cum ſenſibus amicitia, eam facit mancipium corporearum uoluptatum.

Quando à uirtutibus ſuis affectiuæ uires mouentur, tunc etiam mens à ſcientię ſuę loco deturbatur.

Accepimus poteſtatam filios dei fieri, ſed non erimus niſi affectiones exuerimus.

Nullus ſe putet filium dei factum, efficaciterq́ deũ in ſe operari, ſi nondũ diuinos characteres intra ſe poſſederit,

Similitudo morum, uel bonorum, uel malorum filios facit, uel dei, uel ſatanæ.

Vir intelligens eſt, qui ſeipſum attendit, & accelerat ab omni inquinamẽto ſeparari.

Obcæcata anima, etiam dum uapulat, non ſentit, benefactoremq́ agnoſcere renuit.

Sordida ueſtis è diuinis nuptijs eijcit, exteriorumq́ tenebrarum participem facit.

Qui timet deum, ſui ipſius curam gerit, & à prauo conſortio ſe alienat.

Impoſſibile eſt miſericordiam à deo aſſequi, eum qui ſeipſum negligit, & uoluptatibus ſeruit.

Neminem poſſe duobus dominis ſeruire, à Ieſu dictum eſt, etiam ſi credere nolumus.

Anima affectionib. ſordida, adeo obcæcata eſt, ut niſi ſecetur & urať. credere renuat.

Obduratos horrenda tormenta excipient, nam ſine magnis laboribus molleſieri nequeunt.

Vir intelligens ſollicitam ſui curam gerit, ultroq́ ſuſceptis laboribus eos quos inuitus ferret effugit.

Diligens animæ cura in malorum ſuſtinentia & humilitate conſiſtit, propter eas enim deus peccata omnia condonat.

Sicut concupiſcentiæ & iræ peccata multiplicant, ita continentia & humilitas eaſdem exinaniunt.

Conterit cor triſticia, quæ ſequundum deum eſt, eam parit timor ſuppliciorum.

Triſticia quæ ſequundum deum eſt corda purificat, & ab eis uoluptatũ inquinamenta elongat.

Patientia eſt, quando anima labores ultro deditaq́ opera ſubit, ubi ea fuerit, inde in exilium abire uoluptatum amor cogitur.

Quoduis peccatum uoluptate committitur, remittitur autem per malorum ſuſtinentiam & luctum.

Quiſquis pœnitentiam agere per labores ultro ſuſceptos renititur, is coactus in labores, qui iam prædefiniti ſunt incidet, quos & inuitus feret.

Chriſtus totius mundi ſaluator eſt, & pœnitentiam ijs qui eam acturi ſunt in ſalutem conceſſit.

Præceptorum obſeruantiam parit pœnitentia, pręceptorum uero obſeruantia animę præſtat purificationem.

Animam purificari, eſt eam ab affectionibus liberari. Ea autem libertas charitatẽ dei nobis parit.

Anima pura eſt, quæ deum diligit, mens uero pura quę ab ignorantia ſeceſſit.

Pro mãdatis Chriſti uſq́ ad mortẽ certa, per ea enim purificatus, ad uitam ingredieris.

Corpore ad miniſterium mandatorum utere, ſeruans ipſum quantum fieri poteſt, ſine morbo & luxu.

Carnis ſeditiones ex negligentia precum, dietæ, honeſtæq́ quietis oriuntur.

Formoſos liberos formoſa parit quies, nempe continentiã, charitatẽ, puraſq́ preces.

Lectio & precum puritas mentem purificant, animæ autem affectiuam partem charitas & continentia.

Aequalem continẽtiã ſemper obſerua, ne per inæqualitatem in contraria incidas.

Ne præuariceris in teipſum, cum tibi ipſi legem ſtatueris. Seipſum enim falſis rationibus palpans, ſeipſum ſeducit.

Occaſus ſpiritales ſunt, animæ perturbationib. inquietæ. Sol em̃ iuſticiæ illis occidit.

Filius dei quis eſt ob bonitatem & ſapientiam, & potentiam, & iuſticiam.

Maliciæ habitus morbus eſt animæ, mors autem per operationẽ peccati introducit.

Paupertas ſpiritalis eſt conſummata imperturbantia, quæ ſi menti conceditur, ab his quæ hic ſunt ſecedit.

Conſonas animæ uirtutes cuſtodi, ex ipſis enim naſcitur fructus iuſticiæ.

Contemplationẽ eorum quæ mens concipit, aiunt, omnino incorporeorũ eſſe, utpote quæ ſit à materia formaq́ꝫ abalienata.

Sicut quatuor elementa ex materia & forma, ſic & corpora quæ ex ipſis ſunt, ex ipſis etiam ſunt conſtituta.

Verbum propter miſericordiam caro factum, neque quod erat tranſmutauit, neque quod factum alterauit.

Vt ex deitate & humanitate, & in deitate & humanitate, ſic ex duabus naturis, dicimus eſſe unum Chriſtum.

Vnam hypoſtaſin in Chriſto confitemur ex duabus naturis inſeparabiliter unitis.

Inſeparabilem unam Chriſti glorificamus hypoſtaſin & citra omnem confuſionem naturarum confitemur unionem.

Trium hypoſtaſium, unamq́ꝫ deitatis eſſentiã adoramus, eiuſdemq́ꝫ eſſentiæ ſanctam trinitatem confitemur.

Proprietates trium hypoſtaſium ſunt paternitas, filiatio & proceſſio. Et cõmunia tribus hypoſtaſibus ſunt eſſentia, natura, deitas, bonitas.

SENTENTIARVM tertiæ Hecatontados.

VERVNTAMEN PROPRIE MALA SVNT, NON QVAE CARNEM affligunt, animam purificant, ſed quæ conſcientiã quidẽ triſticia afficiunt, carnem uero titillant.

HECATONTAS TERTIA.

Bona, de eo quod natura bonum, cogita, ſed & de omni homine ſentias bene.

Verborum & operum, ac cogitationũ rationem reddituri ſumus in die iudicij.

Habitus uirtutis uel maliciæ impellit nos, ut bene uel male cogitemus, uel loquamur, uel operemur.

Mens cui affectiones imperant, cogitat quæ non decent. Quales autem cogitationes ſint, produnt ſermones & opera.

Malæ cogitationis dux eſt affectio, affectionis autor ſenſus, quo ut male utamur, in cauſa eſt mens.

Include igitur ſenſus, expugna phantaſmata, & affectiones armis mandatorũ diripe.

Malicia inueterata longa, opus habet exercitatione. Sole clarior em̃ cõſuetudo haud ſubito immutatur.

Monaſtica uita, quam comitantur continentia ac charitas per patientiam & quietem facile quæ iniuncta ſunt exequitur.

Mentem ſubinde iudica, ut precari, cogitationesq́ꝫ in pectore obuerſantes diſperdere queas.

ἀσκήσις. Virtutum meditatio, patientia opus habet ac longanimitas. Voluptatis enim amor, multa laboris aſſiduitate in exilium mittitur.

ἀσκήσις Facile huius meditationis labores exercebis, ſi ad menſuram & regulam opera tua perfeceris.

Aequalem

Aequalem piæ exercitationis menſuram in omnibus ſerua, & niſi ob inexcuſabilẽ neceſſitatem regulam ſoluas minime.

Vt continentia & charitas purificant cogitationes, ita omnem ſuperbiam tollunt contemplatio, precumq; puritas.

Conſcientiã puram faciunt labores monaſtici, quales ſunt, ieiuniũ, uigiliæ, patientia, & longanimitas. ἄσχησις.

Qui inexpectatarũ tentationum plagas ſuſtinenter fert, modeſtus & probatus, atq; bonæ ſpei uir erit.

Patientia gaudet in ferendis laboribus animæ, conſiſtitq; in tentationibus, quæ uel ſponte ſuſcipiuntur, uel inuitis accidunt.

Tolerantia rerum grauium maliciam eliquat, conſtantia autem in finem uſq; perſeuerans, omnino exterminat.

Plagæ immiſſæ ſenſus affligunt, ſed uoluptas triſticia illata tollitur.

Quatuor ſunt generales affectiones, quibus prudentia ſapienter uiciſſim uſa eſt.

Voluptatem enim triſticia ſuperueniens frangit & contrahit, concupiſcentiam uero metus uindictæ abolet.

Mens prudentis animã ſuã exercet, & corpus ſuũ omni piæ exercitationi aſſuefacit.

Accelera, ut monachum te oſtendas, non exteriorem hominẽ, ſed interiorem ab affectionibus alienando.

Abdicatio prima eſt, ut quis ab operibus, ſecunda, ut ab affectionibus, tertia, ut ab ignorantia liber fiat.

Si quis uolet, facile à malis operibus alienus erit, ſed nõ item paruo labore ab eorundem affectionibus.

Si imperas cõcupiſcentijs, cohibe & iram. Nam eadẽ de cauſa quis & ira cõturbabitᵛ.

An non liberati à cogitationibus quæ animam afficiunt, ſpiritali etiam ac pura oratione fruimur?

Magna equidẽ mens, quę ab affectionibus eſt libera & ſequeſtrata eſt ab his quę ſunt & in deo uerſatur.

Sapiẽtiæ uacat, qui in tribus proficit, in mãdatis ſcilicet, doctrinis, & in fide trinitatis.

Mens affectionibus exuta, inuenietur in tenuibus cogitationibus cõtemplatione horum quæ ſunt, & lumine nullam referente ſpeciem.

Occultæ ſunt in animabus noſtris affectiones peſſimæ, deprehenduntur autem ubi opera in lucem prodierint.

Imperturbata manet aliquando mens, tranquillitatem aliquam particularem nacta, quandiu tamen abſunt opera, probata non eſt.

Per tria, ſcilicet memoriam, habitudinem corporis, & ſenſus, ut prædictum eſt, cientur affectiones.

Mens, cuſtoditis ſenſibus, & corporis habitudine, in obedientiam iuſtam firmata, bellum gerit aduerſus ſolam memoriam.

A ſenſibus oriuntur affectiones, quoties continentia ſpiritaliſq; charitas abfuerint.

Moderatum ieiunium, uigiliæ & pſalmodiæ parabile corpus reddunt,

Corporis habitudinem tria in deterius alterant, nempe dietæ inordinatio, dein uirtutum immutatio, tandem & dæmonum infeſtatio.

Rerum memoriæ, quibus affectiones uitiantur, precibus, lectione, continentia ac charitate abſoluuntur.

Senſus primùm claude, & quietiores facito, & poſtea armis uirtutũ aduerſus ea, quæ memoriam infeſtant præliare.

Vt cogitationum abuſus, malicia eſt earum, ita & operũ abuſus eorundẽ eſt malicia.

Tam cogitationum quàm operum abuſus eſt eiſdem non religioſe aut iuſte uti.

Affectiones turpes mentis uincula ſunt, quibus in carnalibus operibus detinetur.

Perfectã trãquillitatẽ aſſequutus eſt, qui neq; erga opa, neq; operũ memorias afficitᵛ.

Anima bona proximum ſuum beneficijs proſequitur, & ſi ingratum experiatur, longanimiter fert, quin etiam tolerat ſuſtinenter, ſi ab eo quid patiatur.

Tam grauia mala ſunt, prauæ cogitationes, ut niſi quis eis renunciet, ſciẽtiam ueram non addiſcet.

Virtutes & uitia ſiue fiant, ſiue omittantur, quando uiciſſim cogitationes excitãt, beneuel male animam afficiunt.

Malarum cogitationũ cauſæ ſunt uitia, uitiorũ inobedientia, inobediẽtiæ uero ſenſuũ deceptio, deceptionis autem ſenſuum, mentis negligentia circa ſui ſecuritatem.

Proficientes à ſuis diſpoſitionibus, facile excidere poſſunt, ſiue bonæ ſunt, ſiue malę. Perfectorum autem habitus circa utrunqꝫ difficillime mouenẽ.

Robur animæ eſt habitus uirtutis, difficile mobilis & immobilis, quem aſſequutus dicat cum inuicto Paulo: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti &c.

Anteſignana omniũ affectionũ eſt philautia, poſtrema uero omnium ſuperbia.

Ex affectionb. philautię tres generales cõcupiſcentiarũ cogitationes trahũt originẽ.

Intellige cogitationes gaſtrimargiæ, inanis gloriæ, & auariciæ. Quas ſequuntur omnes aliæ cogitationes affectionum, ſed non omnes communiter.

Gulæ cogitationem ſequitur fornicationis cogitatio, inanis autem gloriæ cogitationem, cogitatio ſuperbię, reliquæ uero communiter ad tres.

Communiter ad tres ſequuntur cogitationes triſticiæ, iræ, machinationis, inuidiæ, & acediæ, & cæterę.

Domine omnium Chriſte, libera nos ex omnibus pernicioſis affectibus & ex cogitationibus quæ ex ipſis oriuntur.

Propter te facti ſumus, ut in te delectemur poſiti in paradiſo à te plantato.

Ignominiã autem hanc noſtram nobis contraximus, quia prætulimus beatis illis delitijs has pernicioſas.

Quare dignam in nobis mercedem accepimus, ęterna uita commutata pro morte.

Eia ergo domine ſicut reſpexiſti, ita in finem uſqꝫ reſpicias, & ſicut homo factus es, ita ſalua nos omnes.

Veniſti enim ut ſaluos nos faceres, quia perditi eramus, ne ſepares nos à parte ſaluandorum.

Reſuſcita animas, & ſalua corpora, purificans nos ab omni inquinamento.

Rumpe uincula affectionum nos detinentium, qui rupiſti phalanges immundorum dæmonum.

Et libera nos à tyrannide ipſorum, ut tibi æterno lumini ſeruiamus ſoli.

Vt cum ex mortuis reſurrexerimus, cum angelis beatam ac æternam & indiſſolubilem choream tripudiemus.

SENTENTIARVM
quartæ Hecatontados.

Igitur precare continue ad dominum deum noſtrum, ut ſimul nos liberet à malis, tam ab his quę proprie dicuntur, quàm ab his quæ improprie habentur mala.

HECATONTAS QTARTA.

QVi mentem ab amicitia ac adulatione carnis ſequeſtrauit, uſtali ſpiritu opera carnis mortificauit.

Ne putes mentem à carnis amicitia deſciuiſſe, cum adhuc in his quæ carnis ſunt propria occupetur.

Sicut carni proprij ſunt ſenſus & ſenſilia, ita animæ intellectus, & quæ intellectu percipiuntur.

Abſtrahe animam à ſenſibus & ſenſibilibus, & inueniet mens in deo, & his quę mente percipiuntur.

Familiares deitati ſunt mentales naturæ, ſolaqꝫ mente perceptibiles. Senſus autem & ſenſilia in obſequium mentis creata ſunt.

Miniſtrent tibi ſenſus & ſenſibilia, ad contemplationem ſpiritualium, & non contra tu ſenſibus, aut his, quæ ad carnale deſiderium ſpectant.

Iuſſus es mactare opa corporis, ut uoluptatib. per labores emortuis animã reſuſcites.

Dominetur in te deus, dominusq; eſto ſenſuum tuorum,& ne deteriori tu melior poteſtatem in te dederis.

Sempiternus deus & immenſus & indefinitus,ſempiterna bona & immēſa ac ineffabilia,ijs qui ſe audierint pollicitus eſt.

Mentis proprium eſt in deo ſemper uerſari, & cogitare de ipſo , deq; prouidentia ac terribilibus ipſius iudicijs.

Poteſtas tibi data eſt in utrumuis declinandi. Sis ergo meliori ſubditus, & deteriorē tibi ſubijcito.

Boni ſunt ſenſus bona & ſenſilia,nam opera ſunt boni dei,nullo tamē modo his quę mente percipiuntur conferuntur.

Prædicta autem,quæ cōmunia ſunt omnibus in ſancta trinitate, & per negationē attribuunt, magis propria iudicantur ijs quæ per affirmationē ſunt dicta. At nō ſimiliter in proprietatibus. Nam,ut prędictum,earum etiam aliquas per affirmationē, aliquas per negationem dicunt,ut genitum eſſe & ſimilia. Nam innaſcibilitas ſingulari ſignificato differt à natiuitate. Per illud enim ſignificatur pater nō eſſe genitus, per hoc uero filius eſſe genitus.

Sicut abſurdum eſt ſubeſſe bonum dominum improbo ſeruo, ita & abſurdum,corruptibilis corporis mancipium eſſe rationalem mentem.

Mens niſi ſenſus moderetur,per eos in uaria mala ruet. Senſiliū enim illecebris ineſcata,maliciam ſibiipſi pariet.

Qui ſenſibus imperat, muniat etiam memoriam, ſimulachra etiam per ſenſus concepta refricant affectiones.

Caſtiga corpus & ſedulo precare, ſtatimq; ab occurſaculis cogitationū liberaberis.

Verbis diuinis continue uaca,nam diligens in eis ſtudium affectiones abſumit.

Lectio & uigilię,preceſq; cum pſalmodijs mentem ſiſtunt,ne circa affectiones uagēt.

Sicut uer facit germinare plantas, ita imperturbantia menti concedit contemplare ea quæ ſunt.

Mandata obſerua,& inuenies pacem. Deum dilige,& ſcientiam aſſequeris.

Sententia in te lata eſt, ut in difficultatibus labore & ſudore uultus tui panem ſcientiæ comedas.

Negligentia primum parentem noſtrum fecit tranſgredi, & pro delitijs paradiſi morti adiudicatus eſt.

Impera & tu Euæ,& à ſerpente caue,ne deluſa,tibi quoq; de ligno prębeat.

Sicut anima corpus ſecundum naturam uiuificat,ita & animam uirtus & ſcientia.

Mens opinione ſua ſibi ſapiens uiſa, nebula eſt ſine aqua à ſpiritibus inanis gloriæ & ſuperbiæ agitata.

Qui uanæ gloriæ dominatur, caueat ſibi etiam à fornicatione, ne dum honores fugit, incidat in ignominias.

Ab inani gloria fugiens,ad deum reſpice. Quod ſi minus feceris,certum, uel in ſuſpiciones,uel fornicationes incides.

Inanis gloriæ ſtudium eſt oſtentatio, ſuperbiæ uero contemptus aliorum, & efferata inſolentia.

Qui gulam fugit,caueat, ne quærat placere hominibus, pallorem uultus apparētem monſtrare cupiens.

Pulchrum eſt ieiunium, modico frugaliq; cibo gaudens, hominibus placere fugiens.

Quando uſq; ad ueſperam ieiunas,caue ad ſatietatem uſq; implearis,ne uidelicet iterum extruas,quæ paulo ante deſtruxeras.

Quando non bibis uinum,etiam aqua ne implearis. Sin minus obtemperaris, fornicationi eandem materiam ſuppeditabis.

Superbia facit,diuino deſtitui auxilio,confidere in ſeipſo,& inniti hominibus.

Duo remedia aduerſus ſuperbiæ mala proponuntur,quæ ſi quis accipere renuit, tertium longe acerbiſſimum habiturus eſt.

Superbiam tollunt precari cum lachrymis,contemnere neminem,deniq; damna prę ter uoluntatem accidentia.

Eruditio per tentationes uirga ſpiritalis eſt. Eum enim qui in ſuperbia extollebatur, humiliter ſentire docet.

Proprium

Proprium mentis opus eſt,ne cogitationem quidem ferre clam obtrectantem.
Sicut hortulanus nō eradicens zizanias,ſuffocat olera, ita & mens cogitationes nō purificans,diſperdit labores.
Vir intelligentia prȩditus, conſilijs paret, maxime patris ſpiritualis, ea quæ dei ſunt conſulentis.
Quem affectiones ſuæ perdiderūt,conſilium non audit, ſed & ſpiritualis eruditionis conſilium reſpuit.
Qui conſilium reſpuit uias ſuas non corrigit,ſed per prȩrupta & præcipitia fertur.
Monachum uerum agit mens,quæ ſenſibus ita renunciauit,ne uidere quidem ferat cogitationem uoluptatia.
Medicum agit mens,quæ ſibijpſi medetur, & ē quibus curata eſt, dein curat etiā alios.
Quære uirtutem,& inuentam ſerua,ne & uiuas turpiter,& moriaris miſerabiliter.
Dominus noſter Ieſus Chriſtus omnibus lumen præbuit, ſed ſi ſibi inobedientes fuerimus excœcamus noſipſos.
Ne paruam exiſtimes uirtutis iacturā,propter eam enim mors in mundū ingreſſa eſt.
Mandati obſeruatio,mortuorum eſt reſurrectio. Virtutem enim uita naturaliter ſubſequitur.
Mente per mādati tranſgreſſionē emortua, neceſſario etiā mors corporis ſubſequit.
Sicut Adam in mortem incidit præuaricando.Ita & ſaluator obediendo mortem trucidauit.
Maliciam mortifica, ne mortuus non reſurgas, & à breui morte in longam tranſeas.
Propter tranſgreſſionem Adæ, ſaluator homo factus eſt, ut ſoluta condemnatione, omnes exuſcitet.
E uita in uitam tranſit,qui & affectus interemit,& ab ignorantia ſeceſſit.
Scrutare ſcripturas,& inuenies mandata,quod ſi feceris quȩ dicunt,ab affectionibus liber aberis.
Obedientia mandati,animæ præſtat puritatem,purificatio autem animam luminis facit participem.
Lignum uitæ eſt ſcientia dei,cuius puri participes,permanent immortales.
Principium uitæ actiuæ fides eſt Chriſti,finis autem charitas dei.
Ieſus eſt Chriſtus dñs noſter,& deus qui ut nos uiuificaret,fidem in ſe nobis cōceſſit.
Qui ex anima & corpore & deitate nobis apparuit, ut animam & corpus ut deus ex morte redimat.
Fidem poſſideamus,ut ad charitatē ē qua ſciētiæ naſcitur illuſtratio peruenire liceat.
Fidei poſſeſſione conſequenter etiam habentur timor dei, abſtinentia illecebrarum, tolerantia laborum,ſpes in deum,mentis tranquillitas,charitas.
Ex charitate ſincera naſcitur naturalis ſcientia,quam theologiæ gratia ſumme expetenda,ſubſequitur.
Mens affectionibus imperans, extra periculum & timorē eſt,creditq́ꝫ deo, tam de his quæ interminatus eſt,quam quæ promiſit.
Cui fides data eſt,cōtinentiam poſtulat, quæ aliquandiu cuſtodita gignit patientiam habitum ad laborem impigrum.
Signum patientiæ eſt amor laborum,quibus freta mens,ſperat aſſequi,quæ promiſſa ſunt,& euadere quæ comminata.
Expectatio futurorum bonorum,mentem bonis expectatis coniungit,quibus immorando præſentium obliuiſcitur.
Præſentia reijcit,qui guſtauit ſperanda. Omne enim deſiderium in hæc euacuatū eſt.
Deus ipſe eſt,qui futura bona pollicetur,cui ſi continens credat,futura quaſi præſentia deſiderat.
Signum eſt mentem in bonis,quæ ſperantur uerſari,ſi omnem prȩſentium memoriam abolet,& in cognitione futurorum dilatatur.
Bona eſt ueritas,quam docet deus ueritatis. Hortatur enim pluribus argumentis piā animam,ut hinc abeat.

Bona repromiſſionis hæreditatem accepturis, depoſita ſuper ſecula ſunt, & ante omne ſeculum, ſupraq́; mentem & rationem.

Adaptemus nos regulis ueræ pietatis, ne ab affectibus ſubuerſi ſpe excidamus.

Ieſus eſt Chriſtus unus ex hæreditate, cuius etiam hæres futurus es.

Qui ſcientiam de ijs quę ſunt à deo didicit, ſcripturæ de prædictis haud difficile credit.

Mentem ab affectionibus exutam, comperies a ſpiritu ſancto cõuenienter ad omnia quę ſperantur doceri.

Ad proportionem mentis purificatæ, anima diuinorum cognitionem recipit.

Qui ad iuſtam regulam corpus aſſuefécerit, in ſcientia uerſabitur, per quam & amplius purificatur.

Mens quę in diuina philoſophia exercere ſe incipit, à fide auſpicatur, & tranſiens ea quę in medio interiacent, in ſummam deſinit fidem.

Huius philoſophiæ principiũ timor ſequens, finem uero charitas præuia conſiderat.

Mens quę à ſtabili fide exorditur, ultra omnem eſt philoſophiam, deſinitq́; in theologiam mentis, quam definiunt incõprehenſibilẽ fidem, & incognitę rei contemplationẽ.

Verba quibus beati ſanctiq́; patres noſtri de deo conſiderant & loquuntur, nõ ex his quæ per ipſum, ſed quæ circa ipſum accipiunt.

Omnia autem uerba quæ circa deum intelligunt, uel per affirmationem, uel negationem dicta.

Eſſentia, deitas, bonitas, & quæcunq; alia affirmatiua, per affirmationem dicuntur, cęterum eſſe ſine principio & immenſum, & incircumſcriptũ, & quęcunq; negatiua per negationem dici intelliguntur.

Cum una ſit ſanctę trinitatis unitas, abſconditor quàm ratione uel mente capi queat, prædicta tamen & ſimilia aiunt, quę circa ipſam conſiderantur.

Sicut autem unam deitatem ſanctæ trinitatis dicunt, ita & tres hypoſtaſes unius deitatis glorificant.

Intelligunt autem prędicta per negationem & affirmationem, ut communia ſunt ſanctę uniuſcuiuſq; eſſentię trinitati, abſq; proprietatum denotatione, quarũ nonnullas per affirmationem, nonnullas per negationem enunciant.

Appellant autem diuinarum hypoſtaſium proprietates paternitatem, filiationẽ, proceſſionem, & quæcunq; alia proprie dicuntur.

Hypoſtaſin definiũt eſſentiam cum proprietatibus, ideo unaquæq; hypoſtaſis habet quid commune eſſentię, & quid proprium hypoſtaſis.

Prędicta autem communia omnibus in ſancta trinitate, quę per negationem attribuuntur, magis propria iudicantur his, quę per affirmationem ſunt dicta. At non ſimiliter in proprietatibus. Nam earum etiam aliquas, ut prędictum eſt, per affirmationem, aliquas per negationem dicunt, ut genitum eſſe & ſimilia. Etenim non eſſe genitum, ſingulari ſignificato differt à genitum eſſe. Per hoc enim filius genitus eſſe ſignificatur. Per illud uero, pater non eſſe genitus.

Verbis inſuper & nominibus uſi ſunt, ad declarandas rationes, quibus ea quę circa eſſentiãm ſunt ſanctę trinitatis, ut dictum eſt, conſiderãtur, non ut ea, quæ ipſius ſunt eſſentię declarent, eiuſmodi enim nulla mente cognoſci, nulloq́; ſermone eloqui poſſunt, ſed ſoli trinitati ſunt cognita.

Sicut autem dicunt unam eſſentiam trium hypoſtaſium, ſic & unius eſſentię confitentur ſanctam trinitatem.

Enimuero patrem contemplantur ſine principio, & principium, & ſine principio quidem ut ingenitum. Principiũ autem ut genitorem & eructatorem eorum, qui ex ipſo nempe ſempiterno, & in ipſo exiſtunt, filij inquam & ſpiritus ſancti.

Vnitas apud ipſos ad trinitatem uſq; promota manet unitas, & trinitas uſq; ad unitatem iterum coacta manet trinitas, quod ualde admirabile eſt.

Intelligunt quidem omnes filium & ſpiritum ſanctum non carere quidem principio. Sempiternos autem. Et ideo non ſine principio, quia ad principium & fontem referuntur patrem ſcilicet. Sempiternos uero, quod à ſempiterno, ille per modum generationis, hic per modum proceſſionis patri coexiſtit.

Vnam autem trinitatis deitatem inſeparabilem cuſtodiunt, & inconfuſas tres hypoſtaſes unius deitatis diſcernunt.

Proprieta

Proprietates patris dicũt, nõ eſſe genitũ, & eſſe ab initio. Filij uero eſſe in principio, & eſſe genitum. At ſpiritus ſancti, cum principio eſſe & procedere. Principiũ autem filij & ſpiritus ſancti non temporale dicunt. Sed quomodo? cauſam maniſeſtant ex qua. Sicut ex ſole lumẽ, & ex ſempiterno exiſtentiã habẽt. Ex ipſa em̃ ſcd'm eſſentiã, nõ poſt ipſam.

Proprietas item hypoſtaſeon ab ipſis ſeruatur immobilis & ſtabilis, inq; alteram nõ cadens. Communitas uero eſſentiæ deitatis uidelicet inſeparabilis.

Vnitatem in trinitate, & trinitatem in unitate confitentur, utpote, quæ ſeparet inſeparatos, & coniungat ſeparatos.

Principium autem unum omnium patrem ſcimus. Et principium quidem filij & ſpiritus, ut genitorem & fontem coæternum coæternorum, & ſimul immenſorum & indefinitorum, & unius eſſentiæ, & incircumſcriptorũ. Principium uero creaturarũ, ut opificem & proſpectorẽ, & iudicem, nempe per filium in ſpiritu ſancto. Ex ipſo enim ait & per ipſum & in ipſo omnia, ipſi gloria in ſecula.

Coæternus item dicunt patri, non tamen ſimul cum eo carentes principio. Et coæternus quidem, ut coexiſtentes patri, ab immenſo. Non carentes autem principio, quia non ſine cauſa ſunt. Ex ipſo enim licet non poſt ipſum, ſicut ex ſole lumen, ut prædictum eſt. Dicunt autem & carentes principio, ut ſi quis de temporali principio loquatur ne ſubeſſe tẽpori putent, à quibus tempus cepit. Non carẽt igitur principio cauſali, carent autẽ principio temporali. Quod ante omne ſeculum & tempus & ſuper ſeculum & tempus, per quos & ſeculum & tempus, & quæ in ſeculo, & quæ in tempore, & quod patri, ſicut prædictum, eſt coæterni. Cum quibus ipſi ſit gloria & imperium in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI GREGORII Neocæſarienſis epiſcopi, in Eccleſiaſten cõmentariolus, [redacted] interprete.

IN hunc modum dicit Salomon ille, Dauid regis atq; prophetæ filius, tam regni gloria, quàm uaticinandi ſapientia omniũ clariſſimus, ad uniuerſam eccleſiam dei. Quàm inania ſunt nulliusq; penſi, cuncta hominum ſtudia ſimulac negocia: neq; enim facile quis uel unam aliquã recenſebit utilitatem concinnatã ex omnibus, quæ homines ſuper terrã reptantes, tanto corporum, animorumq; molimine parturiunt. Et licet in his temporalibus efficiant nihil, ſed magis ab eis uincanť & fatigentur, ad cõtemplanda tamen ſuper cœleſtia generoſiores mentis oculos attollere nolunt. Atqui tranſigitur interim ipſorũ uita, præterit optimus quiſq; dies, tranſeunt anni tempora, tranſeunt & anni, ſed & ſol curſum ſuum intra deſignatos terminos perficit, & nunc tempora hæc fores pulſant, nũc illa ſeſe latenter ſubducunt. Res autem ipſæ recte comparãtur fluxui torrentiũ, qui in immenſum maris profundũ ingenti ſtrepitu incidunt. Sunt tamen quæ eadem manent ſemper, ipſa ſcilicet quæ propter homines à deo ſunt condita, qualia ſunt, naſci è tellure, uerti in terram, eandem perpetuò conſiſtere terram, ſolem cum totam terram circumeat, perfecto circulo ad eandem recurrere exitus ſui metam: item flare uentos, totq; ac tantos amnes ſe in pontum effundere, uentosq; irruentes neq; cogere illum ſuos egredi ſinus, neque ipſos ſuis aberrare legibus. Et ea quidem uti conducibilia noſtrę huic uitæ ſic fieri cõgruebat. At quę ab hominibus elucubrata ſiue uerba ſiue opera, menſuram modumq; neſciunt. Quàm frequens enim ſermonũ ſtultæq; nugacitatis farrago? citra omnẽ tamen commoditatem. Veruntamen ita ſe habet hominũ genus, audiendo narrandoq; fabulas, & rerum elabentiũ, quamuis incertis, aſpectibus expleri nequit. Iam de operibus dic, erit'ne aliquid poſt nos, quod non ſuperoribus quoq; ſeculis ſit perfectũ? aut quod nouum illud hominum opus, quod non olim attentatum, modo memoria dignum ſit? Ego ſanè nihil uideo, quod quis uel recens uel nouum, uel priſcis ignoratum iure dicat. Et omnes qui diligenter rem perpendunt mecum ſentient, & inuenient quod quemadmodũ priora obliuione ſunt occultata, ita & præſentia apud poſteros tempore obſcurabuntur.

Vanitas uanitatum &c.

Generatio præterijt.

Terra in æternum ſtat &c.

Cunctæ res difficiles &c.

Quid eſt quod fuit &c.

Neq;

Ego Eccleſiaſtes fui rex, etc Neq; hęc nunc concionatorio munere fungẽs, temere immeditatóue in medium affe-
ro: equidem cum mihi regni Hebræorũ in Hieroſolymis adminiſtratio fuerit credita, ſatis
accurato ſtudio comperta ſunt omnia. Sanè diligenti indagatione animo aduerti maxi-
me uariam eſſe rerum quæ in terris aguntur conditionem, didiciq; cum primis hominẽ ad
laborẽ natũ, plurimisq; fruſtra occupari. Animũ eñ inferiora hęc omnia, graui, amarulen
Peruerſi difficile corriguntur &c. to, & abominato ſpiritu diſtendunt. Atqueadeò ad tantam rerum deordinationẽ per-
uentum eſt, ne uel ad integrum boni ſtatum mundus reparari, uel quantis abſurditatibus
humana negocia inuoluantur, poſſit cogitari. Mihi uero (reputanti mecum, quod maio
Loquutus ſum in corde &c. ri præ omnibus regibus qui ante me hic fuerunt, ſapientia præditus eſſem, callerem'q; pa-
rabolarum myſteria, & rerum intelligerẽ naturas) uenit aliquando in mentem, ſi qua alia
Cap. II. Dixi ergo in corde. non uulgaris pateret uia illuc deducens, ſcilicet ut ſapientiæ beneficijs ſcientiã, ſcientiæq;
adminiculis laborẽ cõmodius aſſequerer. Hoc itaq; conſilio firmato, in alio uiuendi ge-
nere uerſaturus, decreui uacare delitijs, uariasq; experiri uoluptates. Statim autem probe
intelligens eſſe etiam ea omnia uana, & riſum qui temere admitti poterat coërcebã, & uo
Cogitaui in corde meo &c. luptatem amara increpatione, temperantię ſtudio, emendabam. Poſtea uero quam con
ſideraui, quod animus poſſet naturam corporis, parentẽ illam ebrietatis & fluidam, quaſi
uinum diluere ac ſiſtere: appetitũ enim ſobrietas in ſeruitutem deducit: mirum me inceſſit
deſiderium ut uiderem quidnam mortalibus contingere poſſet, quod reuera bonum, &
in quo digne per hanc uitam occuparentur. Quocirca nihil omnium quæ admiratione di
Magnificaui opera mea, etc. gna cenſentur omiſi, quod non tractarim. Extructa ſtant in excelſum palatia., uineæ
conſitæ ſunt, horti etiam ex omni genere fructiferarum arborum magna cura plantati. Pi
ſcinæ quoq; inſtructæ ad excipiendas aquas, quæ diſtributæ plantas largiter rigent. Inſu-
per numeroſo miniſtrorum miniſtrarum'q; famulitio ſtipabar, quorum opera partim fo-
ris, partim domi & mecum utebar. Nec deerant animaliũ quadrupedũ armenta, plura eñ
ac pecoroſiora in mea quàm ullius ex priſcis illis facultate bubilia ouilia'q; erant. Addo
quod auri argenti'q; gazæ affluebant. Satellites erant, tributum'q; pendebant omnium re
ges. Plurimi item adoleſcentulorũ adoleſcentularum'q; chori ſuauiſſima carmina, quibus
me oblectarent, modulabant̃. In eandem etiam delitiarum partem inſtitui cõuiuia, tam'q;
multos ex utroq; hominũ genere pocillatores delegi, ut ne ipſe quidem eos dinumerare
poſſem. Tanta gloria omnes qui ante me regnauerunt in Hieroſolymis antecellebam.
Sapientia quoque perſeuerauit &c. Verum quid deinde ſit ſubſecutum, accipe. Sapientia imminuebatur paulatim, concupi-
ſcentiæq; parum ſanę inualeſcebant crebrius. Nam ubi me quibuslibet oculorũ illecebris,
& cuiuis infreni pectoris impetui undecunq; illi irrueret permiſi, nuſq; alió ſpectans q;
unde uoluptatũ ſpes aliqua affulgeret, tum me miſerum omnifarijs delicijs, in quaſcunq;
trahebat cupido, irretiui. Quin & in eam me miſeriam reprobi illi cogitatus intrudebant,
ut perſuaderem mihi delitias uel per ſe bonas eſſe, uel officium meum decere. Porrò ut re
ſipui, ut apertis oculis uidi quæ in manibus haberem, manifeſte comperi, etiam illa uæſani
ſpiritus opera minus feliciter ſuccedere, eſſeq; in eis difficultatis malitiæq; plurimum, atq;
adeò iam nihil in omnibus quæ homines cõmemorant, approbatione dignum, rationisq;
Tranſiui ad contemplandam &c. iudicio amplectendũ uidebatur. Collatis tamen inter ſe ſapientiæ bonis, & inſipientiæ
malis, meritò admirabilẽ eum uirũ prouũcio, qui aliquãdo abſurde acta uita, ſemetipſum
corripiens, in quam decet uiam reuertit̃. Grande etenim ſapientię inſipientiæq; interſtitiũ,
diſcrimen'q; tantum, quantum diei eſt ac noctis. Nam qui uirtutem ſectatur, ſimilis eſt ho-
mini clare ſurſum & undequaq; cernenti, uiam illius fulgidiſſimo iubare illuſtrante. Con
trà qui uitijs erroribusq; implicitus, comparandus eſt erranti in tenebris: cæcus enim eſt,
Et didici quod unus utriuſque &c. & oculos illi tenebroſa opera ſua effoderunt. De uarietate etiã finis utriuſq; in inſipien
tia mea cogitanti mihi, occurrebat diuerſum nihil. Dicebam autem, æquali ſorte ſapientẽ
ſtultum'q; mori. Sed his ego uerbis me ex ſtultorũ numero eſſe declaraui, dignus qui inſi
pientiæ recipiam mercedem. Quid boni ex his argutijs naſcitur? uel qualis utilitas huius
multiloquij, ubi nugacitatis fluenta quaſi ex ſcatebris inſipientiæ propelluntur? Nihil eñ
dignius ſuſceptu, quàm ſapiẽti inſipienti'q; cõmune fore nihil, neq; iuxta hominũ memo
riam, neq; iuxta dei retributionẽ. Etiam ſi nunc rerum omnium, quæ tamen adhuc ordiri
Et idcirco tæduit &c. uident̃, inſtaret finis, non tamen eundem cum ſapiente finem ſortiret̃ inſipiens. Proin
de merito exoſam habeo omnem hanc uitam, quam terreſtribus negocijs totus intentus,
in eiuſmodi uanitates inſumpſi. Nam ut comprehenſim dicam, omnes labores meos ama

ritudo

ritudo reſperſit, omniaq́; opera incōſiderato cōcitatioris animi impetu præcipitata ſunt.
Miſeri autem laborum meorum fructus, alteri (incertum ſapiens'ne ille an inſipiens fu- *Rurſum deteſtatus ſum &c*
turus ſit) obuenient. Cæterum ubi eos abiecerimus, tunc perſpicuū erit uera hominis bo-
na eſſe ſapientiæ theſauros, & fortitudinis peculium. Quod ſi hæc alicui curæ nō fuerint,
non tamen ideo ſecurus euadet, iam enim pro bonis mala, pro iucundis aſpera, pro quie-
tis moleſta recepit. Siquidem diu noctuq́; ſemper urgentibus & animi & corporis labori
bus, cor ſuum perpetuis & euanidis curis lancinat, ſeq́; moleſtis negocijs & turbellis tor-
quet ac diſcruciat. Igitur perfectum bonum non circa epulas potumq́; reſidet, quamuis *Nónne melius eſt comedere &c.*
non aliunde nobis quàm à deo alimenta erogentur. Nihil enim ſaluti noſtræ ſeruiens ex-
tra ipſius eſt prouidentiam. Et bonus quidem uir ſapientiā à deo aſſequutus cœleſti læ- *Homini bono &c.*
titia potitur: improbus autem ſicubi affligatur à deo, laborat habendi auiditate inſatiabi-
li, opesq́; magis ac magis coaceruare ſtudet. Eum etiam qui à deo honoratus eſt, uel coram
ipſo omnium domino ignominia afficere audet, pollicendo inutilia dona. Doloſa enim
uanaq́; ſunt iſtius miſerę animę ſtudia. Porrò quantum mihi uidere licet, per hoc tempus *Cap. III.*
omnia maximeq́; contraria contingunt. Nata ſunt aliqua, dein emoriūtur; plantata ſunt, *Omnia tempus habent.*
dein ſubuertunt: quæ nunc curabilia, dein letalia: extruunt ædes, paulò poſt ſolo æquan-
tur: lachrymatur, paulò poſt ridetur: nunc luctus, dein tripudium. Nunc terrena quis con
gregat, dein abijcit: & nunc inſano amore in mulierem exardeſcit, eandem dein aliquādo
capitali odio inſectatur. Nunc quis dedita opera quęrit aliquid qualecūq; id ſit, dein illud
ipſum rurſum diſperdit: & nunc anxia ſeruat cuſtodia, quod dein faſtidiens ſponte pro-
fert. Nunc quis occidit, dein occiditur: locutus eſt quis, idem poſtea obticuit. Dilexit, nō
multò poſt odio habuit. Humanæ res bellorum motibus nunc turbantur nunc uacant, et
ſi quando bonæ feliceſq́; uidentur, ſubitò in aduerſas & ex cōfeſſo malas uergunt. Di- *Vidi afflictionem &c.*
camus igitur tam infructuoſis laboribus aliquando longum ualere, ſiquidem omnia hęc
mea ſententia ad exagitandos homines aculeis uenenatis armata ſunt. Et malignus dæ-
mon, qui ab initio mundi uſque ad finem nocendi ſemper eſt auidus, ringenti ore ſeculum
hoc circuit, & immodice cōtendit, ſi qua occaſione nacta creaturam dei perdere poſſit.
Propterea perſuaſum habeo maxima hominis bona, iucunditatē mentis, & bonorū ope- *Et cognoui quod non eſſet &c.*
rum actionem. Quanquam non inficias ierim ex deo eſſe, etiamſi temporalibus fruamur
modo per ea, duce iuſtitia, ducamur in cœleſtia intermorituraq́; nunquā opera, quæcunq;
deus adeo ſtabiliter obſeruanda præſcripſit, ne cuiquā quātuſcunq; is ſit, ex eis uel detra- *Quod factum eſt permanet &c.*
here uel addere quicquam fas eſſet. Reuerentia enim & admiratione digna ſunt. Itaq;
iuxta præſcientiam dei, ea quę olim ſunt facta, nunc exiſtūt, & futura perinde certa ſunt,
atq; nunc ſint facta. Vnde indubitatum ſit eum qui iniuria afficitur, etiamnū uſum adiuto
re deo. Ecce uidi in regionibus infernis barathrum ad ſontes & impios plectendos, & de
licatam alteram regionem pijs deputatam. Quomodo ergo ego olim inſipiēter cenſui, *Et dixi in corde &c.*
apud deum reputari, iudicariq; ſimiliter, nihil differre iuſte & iniuſte agere, ratione prædi
tum uel brutum eſſe? ſed & nihil diſtare apud deum, hominū & iumentorum genera quia
omnibus ſine diſcrimine tempus diſpenſatur, & mors irrogatur, ſed diſcreta inter ſe ſola
uocis articulatione, cętera autem fermè eadem obuenire utriſq;, neq; eſſe iura mortis ſeue
riora in alia animantia quàm in homines, quin & ſpiritum omnibus ſimilem, nihilq́; am-
plius in homine, ſed una ratione uana quęcunq; ex eadem terra conſtituta in eandem ſint
reditura. incertumq́; de animabus humanis an in altum ſubuolaturę, & de reliquis bruto-
rum an deorſum ſint defluxuræ? Sicq́; mihi uidebatur nihil aliud bonū præter delitias &
fructum, qui ex præſentibus capitur. Non enim hominē ſi ſemel mortem guſtaret, ad illa
fruenda redire poſſe arbitrabar. Vbi autē ab huiuſcemodi cogitatibus memetipſum re- *Cap. IIII.*
duxi, conſiderabam & auerſabar prę nimio dolore tot calumniarū genera ab hominibus *Verti me ad alia.*
fingi, propter quas pleriq́; iniurijs affecti plorant & lamentantur, quia in extrema inopia
per uim aliorum deſtituuntur non modo auxilio ſuorum, ſed omni etiam conſolatione:
interim calumniatores tolluntur in ſublime, unde poſtea & ipſi corruant grauius. Inter *Et laudaui magis &c.*
iniuſtos autem & impios, melius habent uita defuncti quàm ſuperſtites. Et utriuſq; con-
ditione potius eligeretur ſors eius qui futurus malus nondū natus eſt, neq; humanas mo
leſtias attigit. Iam hoc exēplo meo colliqueſcit, ſi qui in uiros claros euadant, quanta eos
è proximis ſequatur inuidia, rametſi is qui maligni dęmonis ſtimulum illum in præcordijs *Rurſum cōtemplatus &c.*
gerit, & ex aliena felicitate inconſolabilem mœrorem concipit, nihil aliud inde conſequa

tur,quàm quod ſuam ipſius animam unà cum corpore abſumens diſcruciet ac edat. Vn-
de fit,ut qui ſapiunt,ſatius putent alteram manũ impleſſe in ocio,& tranquillitate,quàm
Conſiderans ut rancꝗ in laboribus,ſubdoliꝗ ſpiritus uerſutia. Eſt & aliud quoddam inconueniens,
reperi &c. quod tamen ſcio non raro cõtingere.Sæpe uiro ſolitario, cui nec frater nec filius eſt, opes
multæ affluunt,ipſe tamen ob deprauatos inſatiabilis animi mores, nullã omnino ſibíjp-
ſi quietem, recreationẽmue concedit. Blande illum rogarim, quanam de cauſa laboret,&
lucro ſtudens uarijs perpetuiſꝗ ſolicitudinibus animũ diſcruciet, cum tamen ſi quod bo-
Melius eſt er- num obuiam fiat fugiat,& quod amplecti queat repellat. Quanto feliciores illo, qui fa
go duos. miliaritatẽ cum aliquibus inierũt, è qua fructus optimos percipiũt.Nam cũ duo uiri in idẽ
negociũ incumbant, acciderítꝗ aliquid aduerſi uni, is non longe requiret auxiliũ, habet
enim ad manum qui iuuet. Contrà,homini infeliciter agenti & refocillationis indigo,ca-
lamitas ſumma eſt ſolitudo. Contuberniones ſanè,& qui in eodem cœnaculo uictitant,ſi
qua oriatur tempeſtas,ſtatim eam ſedant mutuis conſolationibus,gemina nimirũ felicita
te. Nam & per diem dicẽdi libertate feſtiui,& per noctẽ honeſta hilaritate ſunt ſecuri. So
litariam autẽ uitam trahens,horrendus ſibíjpſi uiuit,necꝗ credet ſi quis perſuadere conet̃,
Melior eſt pu- hominibus uehemere cõglobatis bene conſultũ, funiculũꝗ triplicẽ difficile rũpi. Ego
er pauper &c etiam magis probarim adoleſcentulũ pauperẽ & ſapientem,quàm ſtolidum regem,licet
ſenem, cui nuncꝗ uenit in animũ tantas fieri poſſe rerum nouationes, ut compeditorũ ali-
quis olim regno præficiatur, & ipſe ex iniuſto principatu iuſte excidat. Nonnuncꝗ enim
contingit eos qui tyrannidẽ inſipientis antea tulerunt, ſub prudentioris iuuenis modera-
mine reſpirare, & hilares agere: licet æquales ſui & iuniores, & qui præter illum non no-
uerunt aliũ, ſeducti opinione peruerſa & impetu ſpiritus contrarij, laudes ipſius prædica-
Cuſtodi pedẽ re neſciunt. Porrò in eccleſiæ negocijs principio uitæ tuæ rationẽ habeto, ut & ipſe re-
tuum &c. ctus ambules,& pro inſipientibus intercedas, qui fortè in poſterũ recepto intellectu ma-
Cap. V. la opera uitare diſcent. Tum etiam perpulchrũ fuerit lingua parcè, pectore autem con-
Ne temere. ſtanter uti. Nam licet abſurdis quibuſdam motibus impetat̃ animus, dedecus tamẽ foret,
eos continuò effutire, moribúſue eſſe minus cõpoſitos. Licet eñ longe à cœlo diſtemus,
quod diligẽter aduertendũ eſt, præſenti tamen auſcultantíꝗ deo loquimur. Grauiter itaꝗ
loqui utiliſſimũ: ut eñ uariarũ animi curarum aſſeclæ ſunt multiformes ſomniorũ phanta
Si quid uoui- ſię, ita & imprudentiæ perpetua comes eſt loquacitas. Verum tu ſi quid uouendo promi
ſti &c. ſeris, te præſta. Inſipientiũ propria eſt leuitas, quare tu uerax eſto, ſciens quod longe me-
lius eſt nihil uouere, citráꝗ uotum aliquid facere, quàm omittere, ubi uoueris. Quin & o-
Ne dederis os cioſorum uerborũ omniũ abundantia tanquã coram deo fugienda. Quid in animo ſuo
tuum &c. repoſuerit, ſentiet res ſuas à deo & pendere & corrumpi: & ſicut ſomniorũ, ita uerborum
maiorem partem eſſe euanidã, timoreḿꝗ dei in primis ſalutarem, tametſi ualde infrequẽs
ſit. Vnde nõ eſt ꝙ quis miret̃ ſi uideat pauperes calũnijs opprimi, iudicesꝗ ſubdolis ſtro-
Quia excel- phis circumueniri. Cauebis autem ne potentioribus tibi uideare maior, eſto enim nunc
ſo &c. ſis impunis, à futuris tamen imminentibusꝗ terroribus non eximet te ęrũnoſa hæc ſuper-
Auarus non im bia. Iam ſicut bona per rapinam parta poſſidere damnoſiſſimum ſimul eſt ac ſceleſtiſſi
plebitur &c. mũ, ita & uiro poſſidendarũ opum cupido nulla ex eis obueniet uel ſatietas, uel ſyncera
amicorum beneuolentia, quantumuis plurimũ argenti quod poſſeſſuri ſunt ab eo expe-
Vbi multæ ctent. Quippe hominis uani hoc fuerit. At boni, ut ſe accedentes lætos & ad deſpicien-
opes &c. da omnia eiuſmodi fortes reddat. Et profectò magnum quiddam cenſeri debet talibus cu
ris non eſſe agglutinatũ. Ecce pauper quamuis ſeruus ſit, nec habeat quo uentrem ſuum
expleat, placido tamen ſomno refocillatur, cum interim auaro, uigiliæ, cruciatuśꝗ animi
Eſt & alia in- quietem excludunt. Quid autem ineptius agitur, quàm dum repoſitis theſauris incuba-
firmitas &c. tur, tantoꝗ ſtudio cuſtoditur infinitorũ malorum occaſio? Equidem neceſſarió corrum-
pent̃ & diſperibunt aliquando diuitiæ illę, ſiue eas filij poſſideãt ſiue non, & diues ipſe ue
Et nihil auferet lit nolit talis iterum in terram abibit, qualis olim cum naſceretur cõparuit. Sed & hoc
ret ſecum &c. hominis augebit miſeriã, quod uacuis manibus abiturus. Non enim cogitat futurũ uitæ
finem, natiuitati ſuæ ſimillimũ, necꝗ attendit cuiuis uentorũ impetui potius quàm ſibi per
inutilia opera ſua conſultũ, dum ſic uitam ſuam omnẽ in impijſſimis deſiderijs, & uæſanis
conatibus, & triſtitijs, & infirmitatibus conſumit: & ut ſummatim dicam, eiuſmodi uiro
Hoc itaque dies ſunt tenebræ, & uita luctus. Non autem negauerim etiam opes bonas eſſe, & non
uiſum &c. reprobatas. Dei enim donum eſt, ſi homo læte perfruat̃ laboribus ſuis, modo opes illæ à
deo

deo ſint conceſſæ, & non rapina acquiſitæ. Talis enim neq; prauis deſiderijs ſeruit, neque
mœroribus tabeſcit, bono in omnes eſt animo, & in munere diuino exultat, & omnē ui-
tam ſuam bonis operibus adornat. Nunc aliam moleſtiā frequentē & infeſtā mortali- *Cap. VI.*
bus ſermone perſequar. Reſpondet nōnunq; deus omnibus aliquorū hominū uotis, con *Eſt & aliud*
ceditq́; eis facultates, honores, & quęcunq; alia animis cōcipiunt. Et ita inuenies uirū abun *malum &c.*
dantem omnibus, una tamen hac plaga diuinitus immiſſa, ne uel minimo fruar, ſed alteri
potius reponat. Emigratis ex hac uita, neq; ſibi neq; proximis fructum afferens. Ego e- *Hoc uanitas*
tiam hoc magnū argumentū certiſſimumq́; indiciū extremæ puto ærumnoſitatis, quando *et miſeria &c.*
qui plurimorū filiorū appellatur pater, incolumis longo tempore uixerit, animā ſuam uir
tutibus impinguare adeò negligit, ne uel mortis quidem memoriā deguſtandā admittat.
Huius ego nec prolis numeroſitatē, nec annoſitatē mihi æmulando optarim, imò meliorē
aio conditionem intempeſtiui fœtus qui abortiennis matris utero elapſus eſt, q; illius uiri.
Vt eñ abortiuū uane aduenit, ita et abſq; omni ſatietate & fructu clanculo abit, neq; mali
quippiam ſole non aſpecto attingit. Eius ſanè ſors leuior, quàm longæui illius, cui de bo-
nitate conſtat nihil, tametſi amborū idem finis ſit mors. Inſipienti poſita eſt lex, ne con *Omnis labor*
cupiſcentijs indulgeat, & propterea reprehendit̃. Sapiens ab eis ſua ſpōte ſibi temperat, *hominis &c.*
propter quod uitæ rectitudo, homini etiam inopia preſſo dux eſt itineris. Irritāt quorun-
dam oculos ferculorum ſpectacula, ſed cum inane ſit hoc uiuendi ſtudium, pernicioſæ il-
lecebræ animū in ſteriles occupationes trahunt. Vt autē ſatis nota quæ facta ſunt, ita *Quis futurus*
non minus & hoc manifeſtū, homini nullas eſſe uires in ea quæ ſupra ſe, quãuis homines *eſt &c.*
nugas excogitant, & excolunt, quæ poſtea amplectentiū eaſdē inſipientia, accipiūt incre
mentū. Inde tamē nihil aliud accedit cōmodi, quàm quod ſciam deſiderabilia quædā eſſe,
quæ homini in hac uita contingere poſſent. Diſſimularet̃ forſan hoc, ſi eo contenta eſſet
immodica hominū ſolicitudo, uerū futura etiam poſt mortē curioſius rimar̃, ſeq́; putat co
gnoſcere. Enimuero nō tam corpori oleū, quàm grata eſt animæ bona memoria: & uitę *Cap. VII.*
exitus melior quàm ortus: & ſatius fuerit lugere quàm conuiuari, & adeſſe mœrentibus *Melius eſt no-*
quàm inebriatis. Qui eñ finem ſuum recte ſecum cogitarit, non tanto ſtudio, quæ huius *men bonū &c.*
uitę ſunt amplexabit̃. Sed & riſu probatior eſt tēpeſtiua indignatio, quādoquidē aſſeue *Melior eſt ira*
ratione uultus corrigit̃ anima. Et hæc cauſa eſt, ob quam ſapientū animæ contractæ ſunt *riſu &c.*
ac tetricę, inſipientū uero elatæ & effuſæ. Hinc etiam longe optabilius eſt, increpationē &
caſtigationē ſapientis unius ferre, quàm totius chori improborū infeliciumq́; hominū eſ-
ſe auditorem. Equidē crepitui ſpinarum plurimarū, lato igne ardentiū, inſipientium riſus
ſcitè cōparar̃. Eſt & alia miſeria in humanis, ſummū, inquā, hoc malum Calumnia, quę *Sed & hoc ua-*
ſapientū maxime animabus inſidiatur, generoſam ac denſam illam uirtutū ſyluā extirpa *nitas &c.*
re molitur. Sermo non in principio, ſed cum ad calcē peruenerit laudandus eſt. Morum *ἐυσέβειᾳ.*
probetur modeſtia, nō faſtus aut ſupercilium. Furor & primus indignationis impetus co *ἀγαθῶν.*
hibendus eſt, ne præceps in iram (cui ſtulti ſeruiūt) ferar̃. Errant autē qui aſſerunt pri *Melior finis*
ſcis meliorem uitam conceſſam, non intelligentes quantū à poſſeſſionibus opum, ſapien *orationis &c.*
tia differat, quæ illis tanto ſit clarior, quāto umbra ſua ſplendidius apparet argentū. Non *Ne dicas quid*
enim uita noſtra diuitiarum ſubſidio, ſed ſapiētia ſubſiſtit. Dic precor, quis tantam, tamq́; *&c.*
ſuauem dei prudentiam poterit enarrare? aut quis poterit reparare quæ iuſte à deo uiden-
tur neglecta? Et ego olim nō recte ambulans cognoui quomodo iuſtus in iuſtitia ſua per
ſeuerans uſq; ad mortem nō excidat, inſidioſusq́; & impius cum malitia ſua cōmoriatur.

Porrò qui aut iuſtus eſt aut ſapiens, ne uideatur ſibi ipſi oppidò & immodice iuſtus uel *Noli eſſe nimi-*
ſapiens, ne forte admiſſo peccato uno, cōſequenter pluribus implicetur. Noli eſſe audax *um iuſtus &c.*
uel temerarius, ne te mors ante diem rapiat. Bonum maximum eſt dei adiutorio niti, & ſic
omne cauere peccatum. Abominabile etiam immaculata pollutis contingere manibus.
Atqui obedienti & timenti dominū, aduerſa omnia licebit effugere. Nec tantum ualent *Sapientia con-*
in ciuitate potentiſſimorū uirorum præſidia, quantū ſapientia: ea ſolet nonnunquā etiam *fortauit &c.*
omittentibus facere quæ oportebat, ignoſcere. Et quis eſt, qui non impingat alicubi?
Impiorum item ſermonibus caue ſis propius, ne ſi peſtilentibus uerbis, tanquam innoxijs *Sed & cunctis*
improbi ſerui gerris, aurem ſecurus accommodaueris, deinde ubi pectus tuum morſibus *ſermonib &c.*
ſaucium fuerit, incipias & tu in pleriſq; operibus cum maledictionibus recalcitrare, ſicq́;
ſubuerti. Omnia hæc mihi iam olim comperta. Sapientiam enim à deo aſſecutus eram:
ſed eam heu quanto damno meo abieci: ad ſimilem enim illi priſtinæ, amplius pertingere *Cuncta tenta-*
ui &c.

L 2 non

non ualeo. In tantum ſpacium tamq́; immenſum aufugit profundum ne ulla ſit eandem reparandi facultas. Deniq; in eam ductus ſum deſperationem, ne amplius requirerem, neq; cogitarem quàm euanidæ forent impiorum lætitiæ, quàm friuola conſilia, quamq́; ęgra uita. Cumq́; ſic haberem, lerali concupiſcentia irretitus, in hoc ipſum uolutabrum incidi.

Et inueni amariorem morte &c. Expertus etiam ſum mulierem eſſe mollem quandam terram, uel aliud tale quid. Cor em̃ ipſius quaſi ſagena prętereuntes cõcludit. Quod ſi manu ſola contingat, tenet: ſin amplexetur, uinculis trahit. A qua ſolus liberatur, qui deum habuit propitiũ, & ut inſpectorem omnium obſeruauit. At peccatis ſeruiens eam non effugiet. Equidem diligenti perſcrutatione facta in mulieribus omnibus, neq; in una inueni ſapientiam. Et in multis millibus uirum quis noſcet ſapientem, mulierem non item. *Solũmodo hoc inueni &c.* Hoc autem cum primis cognoui, ſimplices hominũ animas à deo conditas, ſed accerſere ſibiipſis malum, cogitatus uarios, & quęſtiones nunquam finiendas: & cum ad ſapientiam indagandam ſint nati, in uerboſitatibus tamen ætatem omnem deterunt. *Cap. VIII. Sapientia hominis lucet.* Sapientiæ iudiciũ ex luculento hominis uultu apparet, uelut & liuor impudens, ſtatim ut uidetur aliquis, prodit dignum quem ipſe inhabitet. *Ego os regis &c.* Magna diligentia regis uerba attendenda ſunt, ſed iuramentũ per nomen dei modis omnibus fugiendũ. Sermonibus domini licet moleſtum quid imperantibus decet obedire, cauereq́; ab omni in eum blaſphemia. Nam quamuis inferat tibi aliquid, nõ tamen tuum fuerit reprehẽdere, neq; cõtradicere decretis monarchæ uel regis. Nihilominus tamẽ in ſacris præceptis perſeuerare, & procul abeſſe à peſtilẽribus dictis, cõſultius & utilius.

Omni negocio &c. Equidem ſapiens ante oculos ſemper habet iuſtum iudiciũ ſuo tempore futurũ, & prænoſcit omnia humanę uitæ opera ſuperne retributionem expectare. Verum quod nunc mali parum animo aduertunt nimium de hac uita ſoliciti, id citra controuerſiam in futurum ignorabunt minime. Ignorantur ſanè ſuperuentura, è quibus nullum pro dignitate ſatis poterit annunciari: neq; ullus tam fortis, qui angelum animam ſuam ſeparaturum à corpore prohibere queat: neq; ulla omnino uia inuenitur, qua hora mortis uel quomodolibet prorogetur: ſicut & in medio prælio captis, omnia effugium negant, ita & tunc uniuerſa hominis impietas emicabit. *Omnia hæc cõſideraui &c.* Obſtupeſco itaq; quoties aſpicio, quot & quanta in proximũ damna homines cõminiſcuntur. Licet ſciam impios nonnullos ex hac uita ante diem raptos, ne cęteris prępedimẽto eſſent, eo quod uanitati ſeſe expoſuerãt. Quia em̃ diuina prouidentia non ſubitò omnes plectit, ob longanimitatem qua malos tolerat, & non ſtatim in delictis ulciſcitur: idcirco uir impius nihil referre putat, ſi frequẽter & grauiter peccet, confidens ſe cum innocentibus euaſurũ: ſed non intelligit, quod etiam poſt multum temporis malum non latebit impunitum. Bonum ergo maximum eſt pie colere deum. Impius ubi exciderit à pietate, non diu abutetur ſtultitia ſua. *Eſt & alia uanitas &c.* Peſſima autem & ementita opinio de iuſtis & iniuſtis ſæpe homines depaſcitur, quandoquidẽ de utriſq; plerunq; ſiniſtre ſuſpicantur. Sæpe enim quis iuſtus eſt, & non apparet eſſe iuſtus: contrà, impius ſæpe prudens habitus eſt. Quem ego errorem nimirum moleſtum, interq́; præcipuos poſuerim.

Laudaui igitur &c. Putabam autem aliquando bonum ſummum in eſculentis, poculentisq́; ſitum, eumq́; deo gratiorem, qui licentioſius per omnem uitam iis frueretur & refrigeraretur. Eamq́; lætitiã ſolam admirabar, atq; adeò nil aliud cogitabam, ne uel nocte uel die ab ulla re ad hominũ delitias inuenta me abducerem. Tandem ex iis unum hoc comperi, neminẽ huius farinæ, ullo pacto, quantumuis laboret, ad bonum, quod uerè bonum eſt peruenturũ. *Cap. IX. Sunt iuſti ac ſapientes &c.* Opinabar etiam tunc mea ſtudia, digna eſſe mortalibus omnibus, & ſi ſapiens quis, iuſtitiæ eſſet deditior, iniuſtitiæ ſubuerſor, nulli inimicus, æquus (id q̃d deo gratiſſimũ) omnibus, is mihi uanitati ſtudere & deſipere uidebatur. Similiter exiſtimabam eundem finem iuſti & impii, boni & mali, puri & inquinati, deum placantis & non placantis. Item quod iniuſtus et bonus, iuramenti fidem, cuſtodiens & frangens, in eundem tandem portum appulſuri eſſent. Et certus propè eram omnes pari fine conſummandos. *Vnde & nunc corda &c.* Etiamnum ſcio, quod eiuſcemodi ſunt inſipientium cogitatus, errores, & deceptiones. Multa enim dicunt, nempe mortuos, omnino perire, & mortuo honoratiorẽ uiuũ, etiamſi in tenebris ſqualeſcat, uel ob uilitatem comparetur canis uitę ad leonis cadauer cõparatæ. Viuentes uel hoc unum ſcire ſibi moriendum, mortuos uero planè nihil. Retributiones nulli repoſitas: ubi debitũ naturæ ſolurum fuerit, finem ſimul habituras inimicitias & amicitias erga defunctos. Eorum enim tam æmulatio defecit, quàm uita diſparuit, & ut ſemel dicam, nihil ex rebus noſtris commune futurum eis qui hinc migrarint. Poſteaquã uero homo talium errorum

præſtigijs fuerit incantatus, incipit conſultare in hunc modum: Heus quid agis? cur non *Vade ergo & comede &c.*
magis delicijs uacas? cur non epulis expleris omnibus, & uino obrueris? An non uides
omnia hæc à deo conceſſa, ut citra prohibitionem cuiuſquam ijs fruamur? ueſtibus indue
re nuper lotis, unguento caput perungito, mulierem hanc contemplare, ſed & illam, ua-
nam hanc uitam in uanitatibus tranſmitte. Præter hæc enim tibi reliqui nihil erit tam hic
quàm poſt mortem. Fruere ergo præſentibus, neq; ab inferno tibi timendũ, in quem om-
nes proficiſci dicimur, expers enim eſt ſapientiæ ſenſusq;. Hæc quidem nugantur ua- *Verti me ad aliud &c.*
ni, ego autem ſat ſcio, quod neq; qui pernicioſiſſimi habent, curſum hunc magnũ perfi-
ciunt, neq; qui ualidi & terribiles hominibus exiſtimati tam horrendo bello uincẽt. Sed
neq; in abundantia eduliorũ ſapientia probat̃, neq; ſapientiæ cum diuitijs cõmune aliquid
eſſe ſolet. Neq; aſſentior ijs qui omnibus eadem euenire putant. Equidem mihi ualde dor
mitare uidentur, qui talia cogitantes non reputant ſecum, quòd ueluti piſces & aues retia-
culo attracti miſerè conterendi iuſtis puniuntur ſupplicijs. Iam ego ſapientiam tanti fe *Hanc quoque ſub ſole &c.*
cerim, ut ciuitatulam à paucis habitatam, atq; magni regis manu obſeſſam, ſi modo uel u-
num ſapientem tametſi pauperem habeat, frequentem magnamq; putem. Poterit enim il
le & ab hoſtibus & à bellicis machinis oppidum ſuum facere ſaluum. Et alij quidem ſa-
pientem illum inopem non cognoſcunt. Verum ego ſapientiæ uirtutem longe præfero
potentiæ uulgari. Sapientia enim illius inde cõtemptibilis eſt, quia paupertati cohabitat:
ſed non multò poſt audietur potentes & tyrannos deſideriorum ſeruos alloquens ferro
ipſo potentior futura. Contrà inſipientia unius, etiamſi à pleriſq; ut magnus celebretur,
periculum affert multis. Nam & muſcæ ſi in unguentum cadant ſuffocatæ, tam unctio- *Cap. X.*
nem quàm unguenti faciem reddunt deformem. Inconueniens etiam eſt eandem rem ſa
pientiæ inſipientiæq; ſimul acceptam ferre. Sapientem ſemper ad dexteram inuenies bo- *Preciosior eſt ſapientia &c.*
norum operum, ſtultum uero ad ſiniſtram declinantem, nec unquam honeſtatis ducatu
in operibus ſuis utetur inſipientia. Cogitatus enim eius uani ſunt, ſtultitiaq; referti.
Quod ſi amice, bellum tibi moueat ſpiritus aduerſarius, reſiſtas ualide, certus, deum pro *Si ſpiritus &c.*
pitium etiam multitudini peccatorum ueniam poſſe dare. Opera autem tyranni & pa- *Eſt & malum &c.*
tris omnis malitiæ hęc ſunt: Inſipiẽtẽ in excelſum ſublimari, diuitẽ humiliari ſenſu, ſeruos
peccatorũ in equis ferri, & uiros ſanctos humiliter obambulare, uidereq; corã ſe impios
ſuperbientes. At qui alteri inſidiatur, neſcit quòd ſibiipſi primum & ſoli parat inſidias: *Qui fodit foueam &c.*
Qui ſecurum alterius demolitur pręſidium, in ſerpentis morſus paſſim incidet. Sed & qui
lapides extrahet ſufferet laborem non paruum. Similiter & qui ligna ſcindet in armis ſuis
periclitabitur, turbabitur autem ſi ferrum manubrio exilierit. Nulli bene cedet, qui conue
het opes, & per iniuſtitiam adaugere quęrit potentiam breui duraturã. Occultum autem
ſerpentis morſum, incantatores non medicabuntur. Mali itaq; uani ſunt, bonus uero bo-
na operatur, & ſibi & proximo conducibilia. Stulto item ſua garrulitas pernicioſa eſt: li-
cet autem interdum os aperiat, ſtulte tamen orditur, ſtatim finem facturus. Omnino ſuam
ipſemet declarat ſtultitiam. Impoſſibile uero homini eſt ſcire, uel etiam ab homine di- *Ignorat homo &c.*
ſcere, quæ ab initio fuerint, quæq; ſuperuentura ſint. Quis enim ille qui annunciet? Cæ-
terum homo qui in ciuitatem bonam concedere neſcit, & oculorum ſuorum, & faciei af- *Labor ſtultorum &c.*
flictionem expectat. Ciuitati autem cuius rex puer, & cuius principes crapulæ uacant, ma
la prædico. Sed beatam aſſero terram, in qua liberi filius imperat, & magiſtratus bonis in
tempore fruuntur. Piger & ocioſus domum ſuam minorem faciunt, alios ſubſannant, *In pigritijs &c.*
ingluuie ſua abutuntur omnibus, argento quouis trahuntur, uili precio nihil non humi-
le & uile facere parati. Deniq; regi, principibus & magiſtratibus parendum per om- *In cogitatione &c.*
nia, ita ut ne dicto quidem illis quis aduerſetur, aut uerbulum aliquod triſte obmurmuret.
Timendum, ne ſi quid etiam ſolus dixeris, manifeſtetur aliquando. Magno enim & diui-
ti & unico regi, angeli ueloces & alati, ſpirituali ſimul & rationali fungentes miniſterio,
deferent omnia. Iuſtum eſt, panem & cætera huius uitæ neceſſaria communicare homi- *Cap. XI.*
nibus, tametſi periturum uideatur beneficium, ac ſi quis in aquam proijciat panem. Ap- *Mitte panem &c.*
parebit autem procedente tempore non inutilem tibi fore miſericordiã. Da autem libera
liter, & diuide pluribus, ſua tamen cuiq;, neſcies enim quid ſuperueniens dies allaturus
ſit. Ecce nubes aliquandiu pluuias ſuas cohibent interdum, quæ poſtea largum imbrem
ſuper terram depluunt. Neque arbor ulla eſt, quæ ſemper ſtet. Eam enim licet homines
non ſuccidant, uento tamen olim ſubuertetur. Multi ſunt qui à cœlo futura uolunt præ

 noſcere.

Qui obſeruat uentum &c. noſcere. At quis nubes reſpiciens, & uentum expectans, uel meſſem uel uentilationem ob perſuaſiunculam friuolam intermitteret? Sane opera dei perinde nobis ignota ſunt, ut fructus prægnantium, quos ignoramus quales futuri. Qui igitur in tempore ſementem fecerit, fructus etiam comedet, quando tempus ſuum inſtabit, quamuis incertum quęnam *Dulce lumen &c.* ex his quæ plantauimus meliora erunt, tametſi in bonum cedant omnia. Si autem quis ſecum ratiocinetur quàm pulcher ſit ſol, quàm ſuauis hæc uita, quàm iucundum in ſumma felicitate longæuum fieri, & quàm horrendũ perpetuumq; malum ſit mors, nihil omnino afferens commodi, unde ſentiat nos frui debere omnibus præſentibus, utcunq; uideantur ſuauia: inſuper & adoleſcentibus conſulat, ſua ætate abuti, permittere animabus ſuis omnem uoluptatẽ, indulgere deſiderijs, uiuere ut libet, ſpectare oblectantia, auerſari autem quę non ſunt eiuſmodi. Ad quem ita dixerim: Inſipienter agis ô tu quiſquis es non expectans futurum in his omnibus dei iudicium. Mala res eſt intemperantia, libido autem & ſpurcitia damnum & iniuriam corporibus noſtris afferunt. Adoleſcentiæ comes

Cap. XII. eſt inſipientia, inſipientia uero ducit ad interitum. Operæprecium igitur, ut cum adhuc *Memẽto creatoris tui &c.* ſis adoleſcens, deum timeas, priuſquam miſerijs obijciare, ueniatq; ille magnus & terribilis dies domini, quando neque ſol, neq; luna, neq; ſtellæ aliæ ultra fulgebunt, mouebuntur autẽ ſupernæ uirtutes, angeli cuſtodes mũdi, in tempeſtate & turbatione illa uniuerſi, ita ut quieſcẽt tunc tam uiri potentes, quàm mulieres operariæ, & ſugiãt in tenebroſa domiciliorũ penetralia, clauſis ianuis omnibus, & ſi qua molendo occupata, prohibita fuerit timore nimio, gracili uocula ut auicula parua clamabit. Omnes autem impuræ mulieres in terram cadent. Similiter & ciuitates, & illarum ſanguinarij magiſtratus uindictam ſuperne expectabunt, urgente acerbiſſimo cruentiſſimoq; illo tempore, quod erit ut amygdalus florens. Tunc ita frequentia aderunt ſupplicia, ſicut multitudo locuſtarum aduolantium, & ita è medio abijcientur peccatores, ut nigra deſpicatiſſimaq; capparis. Et bonus quidem uir in domum ſuam æternam gaudens proficiſcitur. Improbi uero omnia ſuo *Antequã rumpatur &c.* luctu complebunt, neq; illis repoſitum argentũ neq; probatum aurum proderit. Magnus enim fons comprehendet omnia, quouſq; apud puteum ſtent hydria & uehiculũ rotæ, quàm contingit quandoq; elabi. Quum igitur ceſſabit curſus temporum per rotam, & uitæ per aquam ſignatus, & preterierit ſeculum urnam gerens, & iacuerint homines ſuper terram, tum erit una ſalus ſi agnouerint animæ conditorem ſuum, & ad eum reuola*Vanitas uanitatum &c.* uerint. Dico igitur ſicut & principio dixi, miram eſſe uanitatem qua occupantur homines, tamq; ſuperabundantem, ne quis eam rotam animo queat complecti. Cæterum & *Cumq; eſſet ſapientiſſ. &c.* hic meus quamuis ſapienter concionantis labor ſuperuacaneus, apud populum illum iuſtitiæ negligentem, doctrinamq; & curam reſpuentem. Ego quidem ſenior, longo iam uitę tempore tranſmiſſo, amore myſteriorum ueritatis non abſq; labore inquiſiui, ut inuenirem quæ placita eſſent deo. Comperi autem animos non minus ſapientium admonitionibus excitari ſopiriq;, qui ſi aculei clauiq; corporibus infigantur. Vnde ſpero futuros, qui doctrinas illas ſapientia plenas, ſibiq; à fideli paſtore & præceptore creditas, poſteris *His amplius &c.* enarraturi ſint multò uberius tamq; cõſonanter, ut qui ex uno ore audiunt. At quid pluribus, cum multiloquij nulla ſit utilitas? Sed nec tibi ô amice conſuluerim, inutilia & quæ *Finem loquendi &c.* minus conueniunt deſcribere, cum in eis præter laborem nihil ſit reliqui. Poſtremum, ex me quoq; cum epilogo finem petierit aliquis, eum ecce uobis & breuiter & manifeſte annunciabo ô homines: Timendus ante omnia deus omnium dominus ſimulac inſpector. Obſeruanda item mandata ipſius, & perſuaſum habeat unuſquiſq;, omnia poſt hac iudicanda, & ſingulos iuxta merita operum ſuorum ſiue bona ſiue mala, retributionem accepturos.

FINIS.

Sancti

SANCTI GREGORII archiepiſcopi Neocæſarienſis, miraculis clari, de ijs, qui in captiuitate idolis ſacrata comederunt, & alia quędam commiſerunt, epiſtola Canonica.

DOMINO BERNHARDO & Chunrado Adelmannis de Adelmanſfelden, Auguſtę Vyndelicorum canonicis, genere, eruditione & uita conſpicuis, [redacted].

QVum claritudini ueſtræ, quæ me nuper inter amicos nedum clientulos adſcitū, ſingulari facilitate proſequi cœpit, debeam multa, uelim plurima, ne modo nōnihil præſtem, aliquot ſanctorū patrum Canones, ijs diebus à nobis qualicunq; latinitate donatos, nuncupatim dedico. In quibus etſi non tanta eloquij uenuſtas, religio tamen, ut cætera interim taceam, ſeueritas & priſca ſanctimonia copioſe ſpectant. Eſt ein̄ præſertim Gregorio & Petro, non minor autoritas apud Græcos, q̄ magnis illis & œcomenicis concilijs. Quam nimirum, ille cui θαυματουργοῦ cognomen, miraculis, hic, quē & ἱερομάρτυρα uocant, ſanguine, imò uterq; pura & euāgelica eruditione ſibi cōciliauit. Quamuis autem noſtra ſecula, priſcas horreant pœnitentias, bonę tamen menti proficuum fuerit, primęuę illius auſteritatis memorem, dignos potius fructus pœnitētię operari, quàm ſpem in uanis hominū pollicitationibus, Semeicue Neelamitę ſomnijs collocare. Gennadij etiam epiſtola, lectu digniſſima eſt, quę tam dilucide, tamq; ardēter, letiferam illam Simoniæ peſtem inſectatur. Cęterū nemo nobis iure ſuccenſebit, quod Latinis auribus ingeramus, quid alię nationes, quid alia ſecula amplexata ſint, ſiquidem iubet Apoſtolus, δοκιμάζετε πάντα, τὸ καλὸν κατέχετε. Dogmatiſtę ſint alij, nobis modo interpretis officio fungentibus, munuſculum uel nihili, quod tamen non uſquequaq; diſpliciturum ſit, amicis patroniſq; nouis paraſſe permittant. Valete.

ARGVMENTVM.

GOthis & Boradis Pontū deuaſtantibus, ut in bellis fieri aſſolet, captiui cibis interdictis ueſcebantur, mulieribus uis fiebat. Auari alienis opibus inhiabant, exulū bona & prędia occupantes. Inuenta alij aut ſeruabant, aut reddituri mercedem inuentionis exigebant. De quibus à ſacerdote quodam conſultus, ſanctus ille Gregorius, hac epiſtola reſpondit.

CANON PRIMVS.

HAud graue piaculum eſt, Papa ſacratiſſime, ſi captiui edulia ſibi à dominis appoſita, comederint, pręſertim cum unus omnium ſermo ſit, barbaros, qui in has noſtras oras incurſionem fecerunt, idolis non feciſſe ſacra. Enimuero Apoſtolus ait: Edulia uentri, uenter edulijs, & hunc & illa deus abolebit. Quin & ſaluator noſter omnes cibos purificat. Non enim quod ingreditur, hominem reddit immūdum, ſed quod egreditur. Et de mulieribus captiuis, quę barbarorum atrocitate uitiatę ſunt, reſpondemus. Si uita alicuius, quę ambulat, ut ſcriptum eſt, poſt oculos fornicantes tanq; de inueterato fornicandi habitu ſuſpecta, fuerit condēnata antea, id ipſum de ea per captiuitatis tempus, cenſendū, neq; temere illi in precibus cōmunicandū. Sin ante egregia uixerit cōtinentia, mundamq; & nulla ſuſpicionis labe infectā prę ſe tulerit uitā, nunc uero uiolētiæ & neceſſitatis iniuria lapſa eſt, exemplū habemus in puella Deuteronomij, cui nullū imputat peccatum

tum mortis, neq; aliquid cõtinget, ſi cum ea, in agro inuenta, uimq́; paſſa uir cõcubuerit. Equidem perinde ac ſi quis aduerſus proximum ſuum inſurgat, illiusq́; occidat animam, talis & huius eſt cauſa. Clamauit puella, nec erat, qui adiumento illi eſſet.

CANON SECVNDVS.

De immodica habendi cupidine.

HAec quidem eiuſcemodi ſunt, auaritia autem periculoſa eſt, nec facile una epiſtola citari poſſunt diuinæ literæ, quibus non modo rapina, ſed omnis auaritia, alienorumq́; per turpe lucrum contactus fugienda, & abhorrenda denunciantur. Et omnis qui eius farinæ eſt, ab eccleſia dei abdicat̃. Iam quod tẽpeſtate huius incurſionis ſub tanto ululatu, tantisq́; lamẽtationibus audent aliqui exiſtimare, tempus, quod cæteris affert perniciem, ſibi lucro cedere, hominũ plane eſt impiorũ, oſorumq́; dei, etiam ſi non extreme peſſimorum. Vnde uiſum eſt, eos omnes abdicandos, ne ira dei, ſuper totum templum ueniat, primumq́; ſuper antiſtites, qui tales non inquirũt. Nam timeo ſicut ſcriptura ait, ne impius ſecum perdat iuſtum. Fornicatio enim ait, & auaritia propter quæ uenit ira dei ſuper filios inobedientiæ. Ne ſitis ergo illorũ comparticipes. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, ſicut filij lucis ambulate. Nam fructus lucis in omni bonitate, & iuſtitia & ueritate, probantes quid ſit gratum deo, & non cõmunicantes infructuoſis tenebrarum operibus, imò & reprehendite. Quæ enim clanculò ab illis fiunt, fœdum eſt & dicere. Omnia autem quæ arguuntur, per lucem clareſcunt. Talia quidem Apoſtolus. Porrò ſi pœnã luant, qui auaritiã tempore pacis exercuerunt, ipſoq́; tempore iræ rurſum ad auaritiam reuerſi, ex ſanguine perniciéq; afflictorũ, aut captiuorum, aut occiſorum lucrum faciunt, quid aliud expectandum, quàm quod ſua auaritia iram & ſibi & omni populo irritando coaceruent?

CANON TERTIVS.

ANnon Achar filius Zarę, in anathemate. peccato peccauit, & ſuper omnẽ cõgregationẽ Iſraël facta eſt ira? Et unus ille ſolus peccauit. Num ſolus mortuus eſt in peccato ſuo? Nos autẽ omne lucrum, quod non eſt noſtrum, ſed alienum, hoc tempore anathema exiſtimare oportet. Et Achar, & ij qui nunc, ex direptione accipiunt. Ille autem ex ijs quæ hoſtium, ij uero ex ijs quæ fratrũ ſunt, peſtilens lucrum faciũt.

CANON QVARTVS.

NEmo ſeipſum, tanquã inuenerit aliquid, decipiat. Neq; enim ex repertis lucrari quiddam licere teſtatur illud Deuteronomij. Si uideris uitulũ fratris tui, aut ouem errantem in uia, ne deſpicias ea, ſed fideliter reducas ea fratri tuo. Quod ſi non appropinquat frater tuus ad te, neq; noueris ipſum, coges ea in domo tua, eruntq́; apud te, donec frater tuus ea requirat, ſic facies de aſino, & ueſte, ſicq́; facies de omni quod amiſerit frater tuus. Hæc Deuteronomium. In Exodo autem, non ſolum accurare reduci in domum domini ſui iubentur, quæ ſunt fratris, ſed & quæ inimici. Cæterum, ſi tempore pacis à torpeſcente, delitijs uacante, & ſua negligente, ſiue fratre, ſiue inimico, lucrum facere non licet, quanto magis à periclitante & inimicos fugiente, ſuaq́; propter neceſſitatem relinquente?

CANON QVINTVS.

ATalij pro ſuis quę amiſere, res alienas inuentas detinentes, ſeipſos decipiunt, ut cum à Boradis & Gothis prohibeantur, ab hoſtibus aliquid rapere, ſuos, hoſtes facti, inuadunt. Quamobrem Euphroſynum, fratrem, parisq́; ſenectutis, ad uos miſimus, ut ſecundũ formam hic apud nos obſeruatã, & quorũ accuſationes admittendæ, & qui à precibus excludendi ſint, iſthic ſimiliter diſponat.

CANON SEXTVS.

ANnunciatum eſt & nobis incredibile quiddam, quod in regione ueſtra factum ſit, plane ab omnino impijs & infidelibus, nomẽ etiam ipſum domini ignorantibus, qui in tantam inhumanitatem & crudelitatem deuenerunt, ut captiuos, qui iam effugerant, ui detinuerint. Mittite aliquos in regionem, ne qui talia perpetrauerunt, fulmine tangantur.

Canon

CANON SEPTIMVS.

QVi in captiuitate diutina, iam inter barbaros connumerantur, facti & ipſi barbari, adeò, ut obliti ſe quoque Ponticos & Chriſtianos, cognatos uel fune, uel ligno trucident, ignoratasq́ barbaris uias & domos indicent, auditorio etiam excludantur, donec ſanctis, anteq́ eos ſancto ſpiritu conuenientibus, communiter quid de ipſis, decernatur.

CANON OCTAVVS.

ALienas domos ſub hac barbarorum incurſione ingredi auſi, ſi accuſati, conuictiq́ fuerint, ne uel auditorio digni cenſeantur. Sin ſe expurgauerint, ablataq́ reſtituerint, in ordine ſupplicum pœnitentium ſtatuantur.

CANON NONVS.

QVi in campo, aut in ſuis etiam ædibus, à barbaris quippiã relictum inuenerint, ſi accuſati conuincant̃ ſimiliter cum ſupplicibus pœnitẽtibusq́ numerandi ſunt. Quod ſi ſe excuſarint reſtitutis inuentis, ad preces quoq́ ut admittantur digni cenſeãtur.

CANON DECIMVS.

MAndatum hoc impleturi, abſq́ omni turpi lucro impleant. Neq́ indicij, neq́ conſeruationis, neq́ inuentionis, uel quocunq́ alio nomine mercedulam repetant.

CANON VNDECIMVS.

De quinq́ pœnitentium locis.

Πρόσκλαυσις, extra portas oratorij eſt, ibi peccatorem ſtantem, à fidelibus qui ingrediuntur flagitare oportet, ut pro ſe orent. Ἀκρόασις intra portam eſt, in loco quem νάρθηκα uocant, ibi ſtat peccator poſt catechumenos, & inde egreditur. Ait enim, ubi audierit ſcripturas & doctrinas, eijciatur, nec dignus habeatur, qui precibus interſit. Ὑπόπτωσις intra portam templi ut ſtans cum catechumenis egrediatur. Σύστασις, ut ſimul ſtet cum fidelibus, & non exeat cum catechumenis. Μέθεξις ad ſanctificationes pertinet.

DIVI PETRI ARCHIEpiſcopi & martyris Alexandrini, ex ſermone

de pœnitentia Canones, de ijs qui tempore perſecutionis à fide exciderunt & dein pœnitentiam egerunt.

ARGVMENTVM.

DEſertorum fidei uarijs generibus uariæ pœnitentiæ præſcribunt̃. Negauerunt aliqui Chriſtũ, tracti ad iudices, poſt multa tormẽta, de quibus Canon primus. Aliqui in carceribus, ſed ſine tormentis, de ijs Canon 2. Dein alij ſine tormentis & carceribus, qui tamen ad pœnitentiã redierunt, eos recipit Canon tertius. Alij ſine tormentis & carceribus à fide receſſerunt, ſed ad pœnitentiã non redierunt, illos reijcit Canon quartus. Iterũ alij aut ſimulanter adorauerũt, aut ſeruos ſubornarũt, qui arguuntur Canone quinto, ſexto & ſeptimo. Præterea quidã exciderant à fide, & ſponte redierunt in agonem, qui laudantur Canone octauo, & pro eis preces fiunt Canone undecimo. Sed reprehenduntur, qui temere periculis ſe ingerunt Canone nono & tredecimo. Qui pro ſe pecunias dederunt, nõ puniunt̃ Canone duodecimo. Clericos qui ſemel exciderunt, ad miniſterium altaris, amplius non admittit Canon decimus. Canon ultimus inter ueros confeſſores numerat, qui uincti & ui adacti adorarunt idola, & qui confeſſores ueri ſint indicat.

CANON PRIMVS.

QVum iam quartũ à perſecutione paſcha agatur, id temporis, ſat ſit ijs, qui ad iudices adducti, cuſtodiæq́ mancipati, tormẽta curatu difficilia, flagella moleſta, aliasq́ multas graues neceſſitates pertulerunt, & dein per infirmitatem carnis deſciuere. Tametſi ab initio ſuſcepti non ſint, ob grauem ruinam, quæ eos ne conſummarẽt, præpedierat, ueruntamen cum diu multumq́ repugnando certarint, neq́ uoluntate, ſed carnis imbecillitate proditi & deſtituti eo deuenerint, quandoquidem & in corporibus eorum ſtigmata Ieſu monſtrent̃, iamq́ tertium annũ lugeant poſt reditũ, adijciendi adhuc ad pœnitentiã eorũ,

quadraginta

quadraginta alij dies, facta admonitione, quod, cum eos etiã dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus, poſt baptiſmum ieiunaſſet, à diabolo tentatus ſit. Per eos, ubi ſe amplius in pœnitentiæ operibus exercuerint, cõtinenterq; ſobrij fuerint, precibus inuigilent, meditentur item, quod dominus tentanti ſe, ut adoraret ipſum, dixerit uade poſt me ſatana, ſcriptum eſt enim, Dominum deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerui es.

CANON SECVNDVS.

AT ijs qui cũ in uincula fuerint cõiecti, in carcere, ceu in obſidione, tribulationes et pedores ſuſtinuerũt, & dein abſq; diſcrimine tormentorũ, ob nimiã uiriũ inopiã, redacti ſunt in ſeruitutẽ diaboli, excœcati item & ſaucij. His, inquã, ſufficiat annus ad ſuperius tẽpus pœnitẽtiæ, quandoquidẽ omnino & ipſi ſeſe obtulerũt, ut pro nomine Chriſti affligerent̃. Qui etiã reſocillationẽ quam à fratribus in carcere acceperãt, multifariã rependunt, cum ſe cupiãt ab amariſſima diaboli captiuitate liberari, memores ſcilicet dicentis: Spiritus domini ſuper me, cuius gratia unxit me, ad euangeliũ annũciandum pauperibus miſit me, ut prædicem captiuis remiſſionẽ & cœcis uiſum, ut dimittã ſaucios in remiſſione, & prædicem annum domini acceptum, & diem retributionis.

CANON TERTIVS.

VErum ijs qui ſibi cauerũt, ne quid iſtiuſmodi paterent̃, neq; fructum aliquẽ fidei præbuerũt, ſed ſponte ſua, formidineq; & timore inſtigati, ad iniquitatẽ deſciuerunt, & nunc ad pœnitentiã redeunt, illis neceſſarium eſt, congruã de ſterili ficu parabolam accõmodare, ſicut dominus ait: Ficum quidã in uineto ſuo plantauerat, & uenit ut fructum in ea quæreret, nulloq; inuento, ait ad uinitorẽ. Ecce tres anni, iam tum uenio, & fructum in hac ficu quæro, nullumq; inuenio. Excide eam, ad quid etiam terram occupat? at ille reſpondens ait, Domine ſine illam etiam hoc anno, donec fodiam iuxta eam, & ſtercora adijciam, ſi forte fructum afferat, id ſi minus, in poſterũ excides eam. Illo ante oculos propoſito, magis uſui erunt, ſi interuallo tanti temporis, dignum fructum pœnitentiæ attulerint.

CANON QVARTVS.

DEploratis autẽ, & obduratis, pellemq; Aethiopis quę nõ mutat̃, & uarias pardi maculas gerentibus, dicet̃ illud de altera ficu, nullus ex te ultra erit fructus in ſeculum. Propterea ſtatim exareſcit. Adimpletur etiam in ipſis, quod ab Eccleſiaſte dictum eſt. Peruerſum nõ poteſt adornari, & defectus nõ poterit numerari, quando quod eſt peruerſum, niſi prius correctũ fuerit, in numero haberi non poteſt. Et tandem eueniet eis, quod dictum eſt à propheta Eſaia. Etenim uidebunt, inquit, membra hominum, qui in me præuaricati ſunt. Vermis enim ipſorũ nõ morietur, & ignis ipſorum non reſtinguetur, & erunt in uiſionẽ omni carni. Et ſicut prædictũ ab eo. Iniuſti ſic fluctibus agitabuntur, & quieſcere nequaq; poterunt. Non eſt gaudium impijs, dixit dominus.

CANON QVINTVS.

SImulatoribus autem, ad modum Dauid, qui ſe ſacro morbo laborare finxit, ut mortem auſugeret, cum tamen eo malo non teneretur, ut ijs qui non clare ſubſcribunt abnegationi, ſed ob animi anguſtiam illudunt, ſicut uerſipelles argutiq; pueri, in ſtultis ludicris inimicorũ inſidias fallere ſolent, quod aut aras prætereũt, aut manu ſcribunt, aut pro ſe gentiles ſubijciunt, tametſi cõfeſſores nonnulli, ut accepi, permiſerũt, maxime cum iuxta multam ipſorum pietatem cauerint, ne ipſi autores fierent, tum ignis, tum ſuffitus, qui impuris dęmonibus fiunt. Cum igitur hæc per ignorantiã fecerint, nihilominus tamen in pœnitentia reuerſionis ſemeſtre illis tempus iniungit̃. Sic equidẽ, imò, multo magis, utiles erunt, meditantes ſecum illud propheticum dictum, & dicentes: Puer natus eſt nobis filius, & datus nobis, cuius principatus ſuper humerũ eius & uocabitur magni conſilij nuncius. Sicut ſcitis in ſexto menſe cõceptum & alterum puerum, qui prę nunciauit ante faciem ingreſſus ipſius, pœnitentiam in remiſſionẽ peccatorum. Isq; conceptus eſt ad prædicandam pœnitentiam. Audimus enim utrunq; principio prædicantem non ſolum de pœnitentia, ſed de regno cœlorũ, quod, uti didicimus, intra nos eſt, eo quod prope nos ſit uerbum, quod credimus, in ore ipſorum, & corde ipſorum. De quo & illi admoniti diſcent, confiteri in ore ſuo, quod dominus Ieſus, & credent in corde ſuo, quod deus ipſum excitauit ex mortuis, utpote qui audiant, quod corde creditur ad iuſtitiã, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

Canon

CANON SEXTVS.

QVi autem ſeruos Chriſtianos in locum ſuum ſubornarunt. Serui quidem, tanq̃ ſubiecti, & quodammodo à dominis cuſtodia uincti propter minas & timorem illorum in hoc mali abacti ad annũ pœnitentiæ facta demonſtrent, ut addiſcãt deinceps ſerui Chriſti facere uoluntatẽ dei, & timere eũ, pręſertim cum audiãt, quod unuſquiſq;, ſi quid benefecerit, illud feret à dño, ſiue ſeruus ſiue liber.

CANON SEPTIMVS.

QVod ſi liberi, tribus annis probent pœnitentia, & tanq̃ ſimulationis rei, & tanquam impellentes conſeruos facere ſacra. Quandoquidem audire apoſtolum neglexerint, qui uult, ut omiſſis minis, domini & conſerui eadem faciant. Scientes ait, quod & ueſtri ipſorũ dominus eſt in cœlis, neq; perſonarũ reſpectus aliquis apud eum eſt. Si autem unum dñm habemus apud quem non eſt reſpectus perſonarũ, quoniã in omni & in omnibus eſt Chriſtus, tam in barbaris quam ſcythia tam ſeruis quàm liberis, conſiderare debent quod eis prohibitum ſit. Qui uoluerunt animas ſuas ſeruare, ſeruos ad idololatriam traxerunt, quos effugiſſe etiam ipſos liberos licuiſſet, ſi iuſtitiam & æquitatem illis fuiſſent impartiti.

CANON OCTAVVS.

QVi uero traditi exciderunt, deinde autem ſua ſponte redeunt in diſcrimen, confitentes ſe eſſe Chriſtianos, coniectiq; ſunt in cuſtodiã poſt tormenta, rationabile eſt in exultatione cordis, eorum exẽplo roborari, & cõmunicare in omnibus, tam precibus & ſuſceptione corporis & ſanguinis Chriſti, quàm adhortatione uerbi, ut conſtantius depugnantes, fiant & ipſi digni præmio ſupernæ uocationis. Etenim ſepties, ait ſcriptura, cadit iuſtus & reſurgit. Quod ſi omnes qui exciderũt feciſſent, perfectiſſimam, ęq; corde manantem oſtendiſſent pœnitentiam.

CANON NONVS.

ET qui tanq̃ ex ſomno, in diſcrimen à ſe ipſis proſiliunt, ad hoc enitentes ſummo ſtudio, ut rapiant, ſibi ipſis tentationẽ adcerſunt, nẽpe pugnas cũ mari & fluctuũ crebra inundatione, imo & fratribus accenſos peccantiũ carbones admouent. Et ipſis cõmunicandũ, uidelicet quod in nomine Chriſti hoc aggreſſi fuerint, etiam ſi minus attẽderint uerbis illius, qui docet, Orate ne intretis in tẽtationẽ. Et rurſum in precibus, ut dicamus patri. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Fortaſſia autẽ ignorant etiã patremfamiliãs præceptorẽ noſtrũ ſepenumero ſeceſſiſſe, ab ijs qui inſidias parabant, fuiſſeq; olim tempus, cum nõ libere ambularet per eos. Et quando tẽpus paſſionis eius appropinquauit, nõ ſeipſum tradidit, ſed expectauit donec uenirent cõtra eum cum gladijs & lignis. Dicit igitur ad eos: Tanquã ad latronẽ, exiſtis cum gladijs & lignis, ut cõprehendatis me. Qui & tradiderũt ipſum, ut ſcriptum eſt, Pilato. Ad ſimilitudinem ergo ipſius, qui pręter greſſa illius regula paſſi fuerint, recordentur diuinarũ ipſius ſcripturarũ, per quas nos cõfirmãs in tribulationib. dicit: Attendite uobiſipſis. Tradent eñi uos in cõcilia, & in ſynagogis ſuis flagellabunt uos. Tradent, inquit, ſed nõ uos ipſi tradite. Et ad duces & reges ducemini, propter nomen meum, ſed non uos ipſos ducite. Inſuper in perſecutionibus, propter nomen ſuum, profugere nos uult de loco ad locum. Quemadmodũ iterum audimus eum dicentem. Et quando perſequentur uos, de una ciuitate fugite in aliam, non uult nos transfugere ad ſatellites & lancearios diaboli, ne autores illis fiamus plurium homicidiorũ, quaſi cogentes eos, ut amplius exaſperentur, & perpetrent mortifera facinora, ſed uult ut expectemus & noſtrã ipſorum agamus curam, uigilare item & orare, ne ingrediamur tentationẽ. Sic Stephanus primus ad ueſtigia eius martyriũ in Hieroſolymis ſuſcepit, & raptus eſt à legis deſertoribus, & ductus in conciliũ. Cum uero lapidibus peteret, glorificaretq; in nomine Chriſti, obſecrabat & dicebat, domine ne ſtatuas illis hoc peccatũ. Sic Iacobus ſecundus, captus ab Herode, gladio capite plexus eſt. Sic præpoſitus apoſtolis Petrus, ſæpe captus & cuſtodiæ traditus, & dehoneſtatus. Poſtremũ Romæ crucifixus eſt. Similiter & clariſſ. Paulus, cum ſępe traditus & uſq; ad mortẽ periclitatus ſit, multũq; pugnarit, gloriatuſq; fuerit in crebris perſecutionibus & tribulationibus, in eadem urbe, & ipſe capite truncatus eſt. Qui ad laudum ſuarum catalogum ijs finijt, quod in Damaſco ſportula per murum dimiſſus ſit nocte, effugeritq; manus quærentis eum apprehendere. Inſtitutum enim erat eis cum primis euangelizare

&

&docere uerbum dei, interimq́ꝫ confirmabant fratres, ut in fide perſiſterent. Dicebant & hoc, quod per multas tribulationes oporteat ingredi in regnum dei. Quærebāt equidem non quod ſibijpſis conducibile eſſet, ſed quod multis, ut ſalui fierent. Multaq́ꝫ eſſent quæ facerent ad hæc, niſi ut apoſtolus ait, narrantibus nobis tempus defecturum eſſet.

CANON DECIMVS.

VNde ne clericos quidem ſe obijcientes, & deſertores, denuoq́ꝫ ad pugnā redeuntes, rationi conſentaneum eſt in miniſterio perſeuerare, quod deſertores ouilis dominici ſeipſos ſugillarunt, quod nemo apoſtolorū fecit. Etenim qui multas tribulationes exhauſit, copioſamq́ꝫ certaminū palmam oſtentauit beatus Paulus, quiq́ꝫ perſpectum habuit, quod melius eſſet diſſolui & eſſe cum Chriſto, infert & dicit: Sed manere in carne magis neceſſariū propter uos. Conſyderans enim, non quod ſibi utile eſſet, ſed quod multis ut ſaluarentur. Et magis neceſſarium putabat. adeſſe fratribus & illorum agere curam, quam ſuam ipſius quietem. Qui & docentem in doctrina, fideliū exemplar eſſe uult. Qui in carcere cum adhuc ſub iudice eſſent, deſciuerūt, & denuo pugnarunt, omninò ſunt inſenſati. Quomodo id officij repetūt, quod deſeruerūt dum adhuc fratribus utiles eſſe potuiſſent. Quatenus irreprehenſibiles, uenia digni erant de abſurdo ſuo facinore. Verum enimuero poſteaquā exciderunt, & tanquam ambitioſe agentes, ſeipſos affecerunt ignominia, ſacris amplius inſeruire nequeunt. Ideo magis dent operā & curent in modeſtia, quomodo uanæ gloriæ uacui, uitam perficiant. Sufficiat autē illis communio, facta diligentia & adminiſtratione in utroq́ꝫ, uidelicet in precibus & diuinis muneribus, tum ne contriſtati, diſſolutionem huius uitæ ui arripiant, tum ne nōnulli qui exciderant, prætextum obtendant, quod propter formam duræ caſtigationis, animum abiecerint, qui ſe ſupra omnes confuſione & opprobrio notabunt. Sicut ille qui poſuit fundamentum, & non potuit conſumare. Incipient enim ait omnes, qui prætergrediuntur illudere ipſi, ille homo fundamentum poſuit & non potuit perficere.

CANON VNDECIMVS.

QVi primum, in ardore perſecutionis à fide reſilierūt, ſtantes dein apud tribunal, & uidentes ſanctos martyres ad præmium ſupernæ uocationis feſtinare, honeſta æmulatione alacres addiderūt ſe illis, libertateq́ꝫ multa ſunt uſi, pſertim qđ aſpicerent eos qui ſubuerterent & exciderent, propter quos ſubſeruefacti intra ſe, & uoce undiq́ꝫ adhortati, ad profligendum elatum & aduerſarium, in hoc incubuerūt, ne ille ſibi prudens uideatur, in ijs, quos uerſutia ſua uiſus eſt in peius mutaſſe, tametſi neſciat, quod uincitur, ab ijs qui fortiter perferunt, ſpiculorum & flagellorum & tormenta, tum aciem gladij, tum ambuſtiones ignis, item & in aquas demerſiones, neſciatq́ꝫ orationes & deprecationes fieri, pro ijs qui à fide exciderūt, ſiue qui in cuſtodia afflicti, & ob famem & ſitim à fide deſciſcunt, ſiue qui extra carcerem in tribunali ſpiculis et flagellis torquentur, & dein per infirmitatem carnis deteriores reddunt̃. Dignum eſt conniuere, condolere, & compati, plorantibus & gementibus, ſuper ijs, qui in certamine defecerunt, ob nimiam inſidioſi diaboli atrocitatem, & ſuper parentibus, aut filijs, aut fratribus, ſed & illos in re nulla nocere. Scimus etenim aliena fide aliquos diuinę bonitatis factos participes, nempe in remiſſione peccatorum, & ſanitate corporis, & in reſurrectione mortuorū. Memores itaq́ꝫ multorum laborū & ærumnarū, quas ante in nomine Chriſti ſuſtinuerunt, certe & quod pœnitudine ducuntur & deflent, quæ eis acciderunt, traduntq́ꝫ ſe in perſeueranti mortificatione corporis, etiamq́ꝫ hoc in uita ſua teſtati ſunt, oramus & obſecramus, pro eorū propitiatione, cum alijs quæ ad hoc decent, per eum qui factus eſt nobis aduocatus apud patrem, qui propitiatur peccatis noſtris. Et ſi quid, inquit, peccauit, aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.

CANON DVODECIMVS.

IIs, qui pecuniam dederunt, ne modis omnibus afflictioni expoſiti eſſent, nihil culpæ imputari poteſt. Damnum enim & iacturam opum ſuſtinuerunt, ne animam ſuam aut damno afficerent, aut perderent. Quod alij propter turpe lucrum non fecere, tametſi dominus dixerit. Quid lucri habebit homo, ſi totum mundum lucretur, animam autem ſuam aut damno afficiat aut perdat. Et nō poteſtis deo ſeruire & mammonæ. Viſi enī

ſunt

ſunt illis, quod deo ſeruiant, pecuniamq́; cõtempſerint & faſtidierint. Impleuerunt́q; interim quod ſcribitur: redemptio animæ uiri, diuitię propriæ. Cum & in actis apoſtolorum legamus, raptos pro Paulo & Sila, in Theſſalonica ad magiſtratus urbis, & abſolutos, ubi accuſati fuerant in multis propter nomen, & concitaſſe turbam & magiſtratus. Accepta autem ſatisfactione à Iaſone, & à cæteris abſoluerunt ipſos. Fratres autem ſtatim per noctem dimiſerunt Paulum & Silam in Berrœam.

CANON TREDECIMVS.

VNde ne illis quidem, qui relictis omnibus ob animæ ſuæ ſalutem ſeceſſerunt, imputandum, perinde ac propter eos alij detineantur. Etenim & in Epheſo pro Paulo iterum Gaius & Ariſtarchus correpti in ſpectaculũ comites Pauli, & uolentem intrare ad populum, cum propter ipſum, qui perſuaſerat, & adduxerat turbam multam ad cultum dei ſeditio fuerat excitata, non permiſerunt ipſum diſcipuli, ut legitur. Præterea & quidam principum Aſianorum, cum eſſent amici illi, miſerunt ad ipſum & rogauerunt, ne ſpectaculo ſe committeret. Si autem inepti quidam nugatores obſtrepunt, ſynceriter attendentibus ei, qui dicit: Saluans ſalua tui ipſius animam, ne reſpexeris retro. Memores ſint & præcipui apoſtolorũ Petri, qui in uincula coniectus, & traditus quatuor quaternionibus militum, qui ipſum cuſtodirent, cum in nocte effugiſſet, & liberatus eſſet de manu ſanguinarij Herodis, & omni expectatione populi Iudæorum, iuxta mandatum angeli domini. Facto enim die, ait ſcriptura, erat turbulentia nõ parua inter milites, quidnã factus eſſet Petrus. Herodes autem cum inquiſiuiſſet eum, & non inueniſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus, iuſſit eos ad ſupplicium duci, propter quos nihil cauſæ improperatur Petro, licebat enim eis fugam capeſſere. Quemadmodũ & omnibus pueris in Bethlehem, & cunctis finibus eius, ſi cognouiſſent parentes eorum, quod futurum erat. Qui interempti ſunt à ſanguinario Herode, eo quòd unum puellum quęreret ad perdendum, qui & ſecundum mandatum angeli domini effugit, iam tum incipiens ſtatim prædari, & acriter diripere, iuxta appellationẽ nominis, ut ſcriptum eſt: Voca nomen eius, ſtatim prædare, cito diripe, eo quod priuſq; ſciat puer uocare patrem uel matrem, accipiet robur Damaſci, & ſpolia Samariæ coram rege Aſſyriorum. Magi igitur quaſi in prædam dati, & direpti, ſubmiſſi & honoriſice adorarunt puellum, aperientesq́; theſauros ſuos, obtulerunt illi cõuenientiſſima & decentiſſima donaria, aurum thus & myrrhã tanquã regi & deo & homini. Vnde nec reuerti ad Herodem regem uoluerunt, adiuti prouidentia. Oraculo enim per ſomnum accepto, inquit, ne reflecterẽt ad Herodẽ, per aliam uiam redierunt in regionem ſuam. Quo uiſo, cruentus Herodes, quod illuſus eſſet à Magis excanduit ualde, miſſisq́; militibus, interemit omnes puellos in Bethlehem, & cunctis ſinibus eius à bimatu & infra, iuxta tempus, quod ſciſcitatus erat à Magis. Cum quibus & altero puello, qui ante illum genitus erat, quæſito ad mortem & non inuento, patrem eius Zachariam occidit, inter templum & altare, cum effugiſſet puer cum matre Eliſabeth. In quo nihil quod reprehenſione dignum erat, inuentum.

CANON DECIMVSQVARTVS.

CAeterum ſi qui uim multam patiantur, lupatumq́; & uincula in os accipiant, fortiterq́; perſiſtant affectu fidei, & uinctis manibus adducãtur inuoluntarij ad prophanum ſacrificium, ſicut ſcripſerunt mihi è uinculis beatiſſimi martyres ex ijs, qui in Libya, & alij cõminiſtri huiuſcemodi, maxime cum & reliqui fratres de illis teſtentur. Tales, inquam, poſſunt eſſe in miniſterio, adlecti inter confeſſores. Nam & ipſi mortificati uarijs tormentis, nequiuerunt, aut loqui, aut ſonare, aut mouere, quo reſiſterent ijs qui fruſtra ui adegerant. Non enim participes fuerunt abominationis eorum, ſicut à comminiſtris iterum accepi. Cooptabitur autem inter confeſſores, quiſquis iuxta Timotheum adminiſtrauerit, obediens ei, qui dicit ſectare iuſtitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, manſuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende ęternam uitam, in quam uocatus es, & confeſſus es bonam confeſſionem coram multis teſtibus.

FINIS.

GENNADII PATRIARchæ & ſynodi Conſtantinopolitanæ

epiſtola, in totum orbem miſſa ad omnes Metropolitanos, & Papam Romanum.

Pientiſſimo comminiſtro ibidem, Gennadius, ſanctaq; Synodus in terrarum gubernatrice Conſtantinopoli noua Roma, conſtituta. Dominus noſter & deus & ſaluator Ieſus, cum ſanctis diſcipulis ſuis, quos per uniuerſum orbem, hominum doctores miſit, euangelij prędicationem credidiſſet, præcepit manifeſte, ut munus, quod abs ſe gratis accepiſſent, illud ipſi cæteris quoq; mortalibus gratis largirentur, proq; illo neq; æs, neq; argentum, neq; aurum, neq; ullas alias facultates terrenas aut materiales poſſiderent. Cœleſtibus enim & ſpiritualibus gratijs, terrena & caduca commutabilia non ſunt. Id mandati, nō illis modo, ſed & nobis pręcepit per illos, in quorum nos gradum & locum ſubſtituere dignatus eſt. Itaq; quemadmodum illi tum, ita & nos nunc diligenter cuſtodire & tenere oportet. Hic ſophiſmatis & argutijs ne utamur in tam apertis, talum periculoſum hinc inde iactādo. Gratis, inquit, accepiſtis, gratis date, nō poſſidete æs, neq; argentum, neq; aurum in zonis ueſtris. Simplex & manifeſtus mandati huius ſermo eſt. Nihil hic ambiguum, nihil hic ſupra caputum noſtrum, nulla hic opus ſophiſtica enarratione. A me, inquit, accepiſtis ſacerdotij dignitatem, pro qua ſi uel paruum uel magnum quid dependiſtis, ſi hæc uendita eſt à me, uenundate & uos eam alijs. Quod ſi gratis accepiſtis, date & uos gratis. Quid hoc mandato manifeſtius? quid obſeruantibus magis utile? Profecto, uæ ſuſpicātibus donum dei pecunijs uel poſſideri uel dari. Equidem tales, iuxta ſententiam ſancti Petri, amarulenti felle, & obærati iniuſtitiæ, à ſua ipſorum comprehenduntur auaritia. Vnde ſanctorum & beatorum, in ſancto, magno, œcomenicoq; Chalcedonenſi concilio congregatorum, de eadem re, dominicę huic legi canon concinit, qui in hunc modum clare pronunciatus eſt. Si quis epiſcopus, per pecuniam ordinauerit, uenalemq; fecerit inuendibilem gratiam, ordinaritq; per pecuniam, epiſcopum, uel præsbyterum, uel diaconū, uel alium quempiam clero adnumeratorum, uel etiam pecunia promouerit diſpenſatorem, uel defenſorem, uel æditurum, uel quemcunq; alium ex clero, turpi lucro captus, & id feciſſe conuictus fuerit de gradu ſuo periclitetur, & qui ordinatur, ex tali ordinatione uel promotione nundinatoria nihil aſſequatur, ſed alienus ſit à dignitate, & adminiſtratione quam pecunia nactus eſt. At qui tam illicitorum & turpium lucrorum conciliator fuerit, ſi clericus, ſuo excidat gradu, ſin laicus, aut monachus anathemate mulctet̄. Pulcherrima, ualdeq; religioſa canonis huius à tam ſanctis patribus lati ſunt mādata, quę omneis inſultus ſatanæ, & omnes conat⁹ diaboli, quos aduerſus donū ſpirituale intētat, repellere & excindere poſſent. Nullo enim pacto ordinationis promotionē fieri uult per pecunias, quas neq; ab initiante, neq; ab initiato accipere licet, ſed neq; ante tempus ordinationis, neq; per tempus ordinationis pro ordinatione, dari pecunias concedit. Omnino enim in hac cauſa, munerum acceptione interdixit. Quamuis autem manifeſte prohibita hæc, deprehenſi tamen ſunt nonnulli, qui cum Galatis ob turpe lucrum, & auaritiam, ſalutaria hæc & optima mandata paruiſaciant & tranſgrediantur. Quocirca nobis & ſanctæ huic ſynodo, in hac terrarū gubernatrice noua Roma cōſtitutæ, & operæprecium eſt uiſum, ea iterum innouare, ut ſine omni ſuſpicione, ſine omni excuſatione, ſine omni fraude excindatur impia & abominanda conſuetudo, quæ neſcio quo pacto in ſanctiſſimas irruperit eccleſias. Vt præconio ordinandorum à pontificibus, uere citraq; nundinatum habito, ſupernæ ſpiritus ſancti afflet gratia. Et haud ſcio, an promotione facta, per pecunias, & non per manus purē initiantes, ordinando, contra huius mandati tenorem concedatur, & non magis contrahatur ſpiritus ſancti gratia. Scias ergo modis omnibus pientiſſime Papa, omnem epiſcopum, uel pręsbyterum, uel alium quemuis, de quo Canon, etiam laicum, tali crimini obnoxium, cōmuni pontificum decreto & calculo damnatum, quomodo & præfatus Canon

diffiniuit

diffiniuit. Scire etenim oportet, gratiam eſſe gratiam, neq; apud eam intercedere argentũ. Sit igitur & eſt abdicatus, & omni ſacerdotali dignitate & miniſterio alienus, & maledictioni anathematis ſubditus, quiſquis hãc gratiã, uel per pecuniã poſſideri exiſtimat, uel præſtare pecunijs pollicet̃, ſiue clericus, ſiue laicus, arguatúrue aut nõ arguat̃ hoc facere. Non eñ fieri poteſt, ut quæ coire non poſſunt, cõmittantur, aut deo cõſonet cum ſatana, aut huic ſeruientes, ſeruire & deo. Eſt etenim & hæc dominica, citraq; omnem controuerſiam ſententia, non poteſtis deo ſeruire & mammonę. Iiſce nos & cõſiſi, & pro uirili obedientes, autoritate eius, à quo hæc dicta ſunt, contra legis huius præuaricatores, hanccine ſtatuimus ſententiã. Curet autẽ & ſanctitas tua, uniuerſas ruas cuſtodias, tibiq; ſubiectos epiſcopos, nec non & alios omnes exemplaribus, de ea certiores reddi, ut in uno ſpiritu, animaq; una, omnes ſimul Chriſtiani idem profitentes, contra hoſtem communem ualeamus, adiutore deo, radicem auaricię ab illo in nobis plantatam, cum omnibus malorum germinibus, ſimul excindere. Omnem fraternitatem, quæ tecum eſt ſalutamus. Saluus in domino, ora pro nobis pientiſſime frater.

Gennadius epiſcopus Conſtantinopolis nouæ Romæ.
Ioannes epiſcopus Metropolis Heracliæ.
Anaſtaſius epiſcopus Metropolis Ancyræ.
Eunomius epiſcopus Metropolis Nicomediæ.
Petrus epiſcopus Metropolis Nicææ.
Subſcripſerunt item & ſeptuaginta tres.

GENNADII ET SYNODI CONSTANTINOPOLITANAE epiſtolæ finis.

REVERENDO DOMINO Thelamonio epiſcopo Tripolitano, ſuffraganeoq; Baſilienſi, [redacted]

IN conuiuio nuper ô pientiſſime pater, cum lautiora quędã & planè cœleſtia fercula περὶ μετανοίας proferres, incitaſti me, ut & Græciam conſulerem quid nam & ipſa de ijs quæ tam uaria, ne dicam tenuibus nixa ſtirpibus apud noſtros ferunt̃, olim ſenſerit. Et ecce Nicephori quẽ Chartophylacem uocant, epiſtola ad Theodoſium monachum Corinthium περὶ τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν in manus uenit. Eam hodie uerſam, tuæ præſtantiæ ἀντὶ ἰσχάδων, cum aliæ nobis Attagen phaſideſq; non ſint, tanquã peregrinas ultramarinaſq; alites, quas auere tum uidebare, mitto. Quæ & ſi ad palatum, gulamq; multorum non ſunt futuræ, commendabunt tamen meum in te ſtudium. At tuum fuerit, ea aut cum Onocrotalis & Pygargis communes ducere, aut cum ſacrificalibus turturibus benedicere. Vale.

EX EPISTOLA NICEphori Chartophylacis ad Theodoſium Monachum, de ligandi ſoluendiq; poteſtate.

LIgandi ſoluendiq; prouincia, pontificibus ipſis, à clementiſſimo deo noſtro demandata eſt. Siquidem ad Petrum ait: Quæcunq; ligaueris, ligata, & quæcunq; ſolueris, ſoluta erunt. Vnde olim omnes oportebat ad ipſos pontifices accedere, ſuaq; illis occulta prodere, & ſic uel reconciliationem uel repudium ferre. Ignoro autem, qui factum ſit, cur hæc minus obſeruentur, quamuis exiſtimem, pontifices negotij tędio, frequen

tiq; multitudinis turbulentia defatigatos, id operæ ad monachos tranſmiſiſſe, ad eos ſcilicet qui uere probati ſint, alijsq; ualeãt eſſe utiles. Nihil enim tale inexpertis & indoctis permiſerunt. Equidem in aduerſa corporis ualetudine, illum inquirimus, dicimusq; medicum, qui tam reipſa, quam uerbis male habentem curare queat. Itaq; non reſpiciemus in hunc uel illum, qui præter medici nomen nihil habeat medici ſed in eum qui ſicut expedit, medicum præſtare poterit. Porrò ſi quis expertus ſit & frugi, & cum hoc ſacerdotio fungatur, ad illum in primis accedendum, nam poterit indigo prodeſſe, accedentem ſe diligentius curare reconciliare item & corrigere. Puto autem nullum qui pie & caute, huius moleſti temporis uitam agat ex hoc ordine exautorandum. Cæterum qui talem accedit, omnino ipſum dirigat & inſtruat, ut recte dirigatur. Et is quanto diuinorum ſacrorumq; Canonum peritior fuerit, hoc amplius inſtruet. Contra qui Canonum uigorem, & ſuam cuiuſq; delicti mulctam ignorarit, is nulli ulla in re unquam uſui eſſe poterit. Preterea qui fratrem, in ſe uno eodemq; die ſepties peccantem, uenia condonandum, ſuſcipiendumq; diiudicarit, is lapſos, quamuis & ſæpe & multum deliquerint, quo pacto repellet & abijciet? imò ſpiritualibus increpationibus admonebit, utiliter cõſonet, uitam futurã, & æterna ſupplicia in memoriã reducet, unũ cauebit ne indulgentius & citra omnẽ obiurgationem abſoluat, fiatq; alienorũ criminũ particeps. Iam, ſi qui peccauerant, lachrymis liqueſcant, ac continenter malorum ſuorum abalienationem meditentur, licet in eadem reincidant, ſuſcipiendos tamen eos duxeris, congruumq; deputaueris locum. Penes te enim facultas eſt, & ut noſti, menſuram caſtigationis adhibeas. Eos autem qui hinc emigrant, in quocunq; fuerint peccato detenti, ne ligaueris, ſed diuinorũ purorumq; ſacramentorum facito participes. Qui citra pactum polluti, gratias agant deo noſtro, quod de faucibus diaboli liberati ſunt. Parum in horum caſtigationem præſcribere operæprecium. Non enim noſtrum eſt definire, ſed uoluntatis eorũ qui mandatis parent. Tempus & ſi longum ſit, non tamen amplius eſt. quàm correctio requirat, forte nihil omnino cõmodi correcto afferret. Vidimus autem & breui tempore multos, multa abſterſiſſe, ac emendaſſe. Alioquin & ſi menſura temporis cui iniungatur, is tamẽ tandem declarabit, an digne admiſſus uel repudiatus fuerit, qui mandatis obtemperauerit.

OLYMPIODORI IN Eccleſiaſten Salomonis enarratio,

Zenobio Accizolo Florentino interprete.

PRAEFATIO.

RErum certam cognitionem cum à deo Salomon accepiſſet, qui fuit filius Dauid non ſolum carnis progenie, ſed imitatione uirtutis triplici ipſas diuiſione partitus eſt, in marales ſcilicet, ac naturales, & eas quæ intellectu ſolo percipiũtur: ac morales quidem tradidit in Prouerbijs: naturales autem in Eccleſiaſtæ ſententijs: intelligibiles uero in Cantico canticorum. Eſt tamen inuenire & in Eccleſiaſte moralium interſperſam doctrinam: & rerum naturalium in Prouerbijs: cum tamẽ ſuæ ac propriæ ſingulis diſcretæ ſint. Canticum uero canticorum totum prorſus ubiq; de intellectualibus differit, ſpectatq; ad allegoricũ ſenſum. Sed & in Eccleſiaſte ac in Prouerbijs, eſt item inuenire quæ intellectualia ſunt. Se uero ipſum Eccleſiaſten, hoc eſt, concionatorem Salomon nominauit, tanquam cunctos mortales in eccleſiæ cœtum uocans & in concordiam nectens, ac in cõmuni phyſicam rerum ſpeculationẽ tradens. Illud quoq; ſciendum eſt, ſapientem hunc noſtrum Eccleſiaſten modo è ſua ipſius loqui perſona, modo eius perſonam gerere, qui ea quæ in mundo ſunt attonitus admiretur. Atq; hæc quidem ut in præuio quodam proſpectu dicta à nobis ſint. Primum uero caput hęc fermè complectitur. Eccleſiaſtę genus narrat & dignitatem, tum uero & ciuitatem ipſam, in qua regia illi conſtituta erat. Decernit autem atq; oſtendit quæcunq; in hoc mundo ſunt, uanitatem eſſe: nõ quod omnia damnet atq; accuſet, uerum potius cõſilia hominũ reprehendat,

qui

qui in hoc mundo ſpem ſuam collocaſſe uidentur. Docet autem & de ſolis ipſius motu, primo quidem lectionis occurſu, phyſice loquens, cum tamen ad theologicā allegoriam ſua mens intentioq́; pertineat. Idem inquit & de fluminibus quæ in mare prorumpunt neque illud complent. Hinc uero etiam docet in rebus quas crearit deus, nihil eſſe recens ac nouum, ſed eas eum tueri locum, quem ab opifice deo ſemel ſortitæ ſunt. Neq; ueo oculū expleri poſſe aſpectu, neq; penitus ſcire homines prima præteritorū neq; futurorum poſtrema. laborioſamq́; occupationē filijs hominū deū dediſſe. Agere aūt homines quęcūq; agant nulla quidē neceſſitate, electione autē ſpiritus, hoc eſt propriæ libertatis. Quodq́; peruerſum eſt, donec in ſua prauitate perſiſtat, concinnari corrigiq́; non poſſe. Vt autem ſermoni ſuo fidem autoritatemq́; cōciliet, utpote qui omnia quę in mundo ſunt uana eſſe affirmat, docet ſe ſapientem, & regem, diuitemq́; fuiſſe, ut ita facilius in animos legentiū irrepat, uanitatem cuncta appellans. Docet etiam in multitudine ſapientiæ, multitudinē eſſe cognitionis, meminitq́; de mundi huius lętitia. Contenditq́; ſi fieri poſſit, ui rationalis ſubſtantię quę nobis ineſt, ſaluam fieri carnem.

CAPVT I.

Verba Eccleſiaſtæ filij Dauid regis Iſraël in Hieruſalem: Vanitas uanitatum, omnia uanitas.

Verba.] Cuncta ſcilicet hæc uerba ſapientis Eccleſiaſtæ, erudiētis nos aſpernari uitę huius uanitatem, auditorē conuertūt atq; hortantur ad uerbum fidei, quæ eſt in Chriſtum deum noſtrum.

Eccleſiaſtæ.] Tanquam in eccleſia dei, uerba ſapientię cuſtodiantur, Eccleſiaſten ſe Salomon nominauit.

Filij Dauid.] Suum genus ac dignitatem refert Eccleſiaſtes, ut ad perſonę autoritatē animum conuertentes, promptiores reddamur ad doctrinam ſuſcipiendam.

Quod autem ſpectat ad latentem ſenſum, ita intellige. Dauid, interpretatur manu fortis. Manu autem fortis eſt omnia continens deus. Huius uero filius, dominus noſter Ieſus Chriſtus, uerus eſt Eccleſiaſtes, qui ex omnibus gentibus populisq́; duobus, unam ſibi fecit eccleſiam, quiq; regnat in uero Iſraël. Iſraël nanq; interpretatur mens uidens deum, in uiſione pacis regiam ſedem habens, iuxta quod ſcriptum eſt: Et factus eſt in pace locus eius. Hieruſalem ſiquidem pro uiſione pacis accipitur. Ipſe igitur manifeſte nos docet uoluntatem hominum, quę circa mundana uerſatur, uanitatem eſſe: quam & diffuſius uanitatum uanitatem appellat.

Quid habet homo amplius in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole.

Omnes quidem homines ſub eodem ſole uerſamur: eorum uero qui laborant, alij quidem uires intendunt ſuas, ob ea quę ſolem ſupereminēt, ut cœleſte regnum in hęreditatē accipiant: alij uero ob ea laborant, quę ſunt ſub ſole, ut inanem ſcilicet gloriam, uel pecunias, dignitatémue acquirāt. Quid igitur, inquit, homine homo amplius habet in eo labore quo laborat ſub ſole, quādo omnes relicta pręſenti uita cōmunem mortem ſubimus?

Generatio præterit & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat.

Eorum quę creata ſunt, alia quidem durāt abſq; ſucceſſione, cum pręſenti ſeculo ſimul extentia, ueluti cœlum, terra, aſtra, & ſol: alia uero corrumpuntur ac pereunt, ſed generis ſucceſſione ſeruantur, ut homines ſunt, ut aues, ut piſces ac plantę. Quid igitur homines laboratis circa terrena, quādo ipſa terra ſenſu carens elementū in longinquū tempus perdurat, uos autē ſecundum generationē peritis? Aut ita intellige. Terra quidem in æternum ſtat, accuſatrix ueſtri effecta, in qua nefaria opera perpetraſtis. Myſtico autem ſenſu: Generatio autem pręterit, Iudęorum ſcilicet eiecta & repulſa. Generatio uero aduenit, eorum ſcilicet qui in Chriſtum crediderunt. Sacra uero ſcriptura, terra nuncupatur: inſtar enim terrę immobilis eſt, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, ueterique ac nouo teſtamento ſubnixa manet in ſeculum, immobiles habens & iuſtorum promiſſiones, & quę peccatoribus repoſita declarantur ſupplicia.

Oritur ſol & in locum ſuum aſpirat.

Certum ſolis curſum, diſpoſitumq́; oſtendit, ut nos ad illius contemplationē attollat,
qui fabricatus eſt ſolem. Mouetū autem circulari motu, ut nonnulli arguunt ex uerbis Eſ- 3.Eſd.4.
drę ita dicentis: Magna eſt terra, & excelſum eſt cœlum, & uelox curſu eſt ſol, & uertitur

 in circulo

in circulo cœli, & in una die ad locum ſuum reuertitur. Quaſi dicat: hic etiam ſol quamli‑bet magnus, ad ſolem iuſtitiæ comparatus, uanitas eſt. Myſtico autem ſenſu ita intelliges Oritur ſol in cordibus fidelium, dirigens adhuc proficientes, ad ea quæ agenda ſunt, ſed & in ipſis occidit, quando altitudines ſententiarum inquirunt, atq; ita maius deſiderium cognitionis illis accendit. Aliter Oritur ſol, unigenitum dei uerbum è paterno ſinu: occidit in nouiſſimis diebus, ad occaſum uitæ huius carne aſſumpta, ſuam quodammodo di‑uinitatem occultans. Ipſis quidem fidelibus, deus immutabiliter factus homo cognoſce‑batur, ab infidelibus autẽ ſimplex ac merus eſſe homo putabatur. Oritur inſuper ex deipa‑ra Maria ſecundum carnem: occidit autem ad inferni ima deſcendens. Sed & rurſus exori‑tur à mortuis ſurgens. Quibuſcunq; autem modis hunc ſolem conſideres, omnes fideles trahit ad regnum cœlorum, ueriſſime teſtatus: Cum autem exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum.

Ibi ipſe oriens tranſit ad Notum, & flectitur ad Aquilonem.

Climata explicat quæ ſol percurrit. Symbolice autẽ contemplando, poteris Notum intelligere qui à calida mundi regione ſpirat, pro inſita hominibus rationali prudentia, quæ nequaquã torpet, ſed quaſi ignea feruensq; eſt. Aquilonem uero pro fortitudine: eſt enim uentus hic acer & expeditus. Liben, pro temperãtia, quæ infrigerat uoluptates cor‑poris & exiccat. Apelioten uero ſeu ſubſolanũ, pro ipſa iuſtitia, quæ per omnes cõmeat extenditurq; uirtutes. Omnes igitur animæ regiones illuſtrans, interno ſplendore radiat ſol iuſtitiæ. Aliter. Deus uerbum carne aſſumpta, uillas & ciuitates ad Notum conſtitu‑tas ipſe ſuis pedibus circuiuit. Per Apoſtolos aũt, boreales plagas. E gentibus itaq; eccle‑ſiam cogregans, omnia demum colluſtrans, omne ad ſalutem conuertit.

Luſtrans in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.

Literali quidem ſenſu, ſpiritum uocat ſolem, propter motus uelocitatem. Nonnulli ta‑men è gentilium opinione ita exponunt: Quoniam ĩ putant ſolem anima præditũ eſſe ani‑mal. Myſtico autem ſenſu, ſpiritus ſanctus apoſtolis infuſus, circuire illos terras omnes faciebat, & Euangelium prædicare. Sed & apoſtolos induxit, ut conuerſo itinere redeun‑tes, eos inuiſerẽt quos prius in doctrina fidei erudierãt, ut in Act. apoſtol. plane inuenies.

Omnes torrentes intrant mare, & mare non redundat.

Pſal. 13. Mos eſt diuinæ ſcripturę, ut omnes, pro pleriſq; accipiat, iuxta illud: Omnes declinaue‑runt, ſimul inutiles facti ſunt. Neq; enim iuſti, neq; prophetæ declinauerũt. Eſt igitur ad‑mirari ſapientiam creatoris, quonam pacto hoc fiat, ut pleriſq; fluuijs mare intrantibus, ipſum tamen in terminis ſuis conſiſtat. Myſtice autẽ, flumina ſunt apoſtoli, iuxta quod ſcriptum eſt: Et torrente uoluptatis tuæ potabis eos. Mare autem intelligitur præſens ui‑

Pſal. 35. ta, iuxta illud: Hoc mare magnum & ſpacioſum. Euangelici itaq; apoſtoliciq; ſermones, in dulcorem mutant huius uitæ ſalſedinem, uerum mare hoc nequaquam impletur: neque enim omnium fides eſt. Moraliter autem, quaſi propoſito exemplo, ſubinuiteos homi‑nes, qui inexplebilis auaritiæ morbo laborant. Inſatiabile nanq; illorum deſiderium non explecur, quanquam more torrentum undiq; ad illos diuitię confluant.

Amos 5. *Ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant.*

Amos propheta inquit: Qui uocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ. Vi‑detur itaq; hoc loco phyſicas adducere rationes, quod uidelicet aqua maris à nubibus in‑de attracta, & in terrã effuſa, faciat ipſos torrentes. Inquit igitur: E mari torrentes fluuijq; exorti, rurſus in illud reuertuntur. Myſtico autem intellectu: Ad locum unde apoſtoli exierunt, illuc fecerunt ut fideles conuerterentur, ad deum uidelicet, ut in lumine domini poſtea ambularent. Aliter. Qui è uirtute in uitium ac malitiam decidunt, torrentum ac fluuiorum more ex alto quodam loco in præceps, concauumq; ac terreſtre delabuntur. Poſſunt tamen & cum ad ipſum iam uitium peruenerint reſipiſcere, ad pœnitentiam re‑deuntes, & per conuerſionẽ reuerti iterum in uiam, quæ perducit ad paradiſum, unde ho‑mo primus eiectus fuit.

Cunctæ rationes difficiles, non poterit homo eas explicare ſermone.

Rationes quæ de certa rerum cognitione afferendæ ſunt, magnam difficultatẽ habent, eo quod non poſſunt homines quantumuis magna pollentes ingenij ui, rerum omnium abſolutam

abſolutam conſequi cognitionem. Aliter. Omnes rationes, tam quæ ad ſecularē, quàm
quæ ad diuinā ſapientiam pertinēt, non ſine labore tradi poſſunt: ſeculares tamen acmun
danæ ſcientię, plerunq; diſcentibus detrimentum adducunt. Scientia uero dei ac diuinus
ſermo, ſemper eſt utilis: quē tamē nō poterit homo pro dignitate explicare, licet alioquin
prudens ſit, niſi qui accepit donum doctrinæ, ſapientiæq; ſermonem. Aliter. Semper ſe
rē diuini uerbi doctores laborant, atque in anguſtia ſunt, ac plerunq; ab ipſa doctrina re-
trahuntur, cum fruſtra ſe uideant operam inſumere, ac laborem ſolum lucrari ob auditorū
inobedientiam ac deſidiam. Prędicationis itaque officium deterret eos, qui cum negligen
tia audiuntur. Aliter. Oportet prius facere, ac deinde alios docere. Labor eſt itaq; non
uulgaris atque exiguus, ſed ualde periculoſus, quenquam alios ea docere, quæ prius ipſe
non fecerit. Quapropter homo perfectus ac prudens, cum rei magnitudinem contempla
tur, ab ipſa prædicatione reſilit ac retrahitur.

Non ſaturabitur oculus uiſu, neque auris auditu implebitur.

Verba hæc ſecundum phyſicam rationem ita exponi poſſunt, uidelicet: Neque oculus
uniuerſam ſenſibilem creaturam, mundiq; machinam poteſt complecti, neq; cuiuſquam
mens omnes capere rationes atque ſermones, qui de illa explicari poſſent: quia uidelicet
deeſt homo, qui de ijs loquatur ac doceat. Aliter. Oculi hominū cum ualde agiles ſint,
ac quodammodo lubrici, ad concupiſcentiam proni ſunt, neque expleri poſſunt. Sed &
qui pruritum aurium patiuntur, ſemper quidem res nouas diſcere geſtiunt & affectant,
nunquam tamen curant ad ueritatis notitiam peruenire. Quapropter & diuini uerbi præ-
cones non laborant, ut aures oculosq; diſcentium modeſtos temperatosq; efficiant.
Aliter. Audiendi ſenſus ac uidendi, principales regijq; ſunt, ac cęterorum ſenſuū maxime
rationales: proprias nanq; operationes, humanæ uitę perutiles ac neceſſarias, ſine ulla
ſatietate efficiunt. Guſtus autem, odoratus ac tactus, citius fatigantur, ac tædio afficiunt.

Quid eſt quod fuit? Ipſum quod futurum eſt. Quid eſt quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt.

Creatarum rerum aliæ quidem alienæ ſunt, id eſt ſemel creatæ, ſucceſſionem non ha-
bituræ: ut ſol, ut luna, ut quæ perpetuò durant. Aliæ uero per ſucceſſionem conſeruan-
tur, quæ uidelicet ſunt ſub ſole: ut animalia ipſa ac plantæ, quæ generationi ſubiacent &
corruptioni. De huiuſmodi ergo creaturis, quas ſucceſſio ſeruat, habetur hic ſermo: ho-
mo ſiquidem natus eſt olim, fuitq; ab initio, quo defuncto alius generatur. Item & planta
fuit, planta enaſcitur.

Et non eſt aliquid recens ſub ſole, neque qui dicat ac loquatur, ecce hoc nouum eſt.

Iam præceſſerunt in ſeculis quę fuerunt ante nos. Seculum quandoq; ſpacium uitæ hu
manę ſignificat, iuxta illud: Non comedam carnem in ſeculū, id eſt in tota uita mea. Et a- 1 Cor. 8.
libi: Erit tibi ſeruus in ſeculum. Quandoq; autem perpetuam temporariam durationem 1 Reg. 27.
mundi huius ab initio creationis uſq; ad finem. Dicit ergo nihil eſſe nouum in ſucceſſio-
nibus hominū, animalium, ac plantarū. Aliter etiam. Qui probi officioſiq; fuerint in hac
uita, in futuro ſeculo coronantur, puniuntur autem ſceleſti. Quid eſt igitur quod fuit? ip
ſum quod futurum eſt. Quaſi dicat, officioſe quiſpiam uixit, pręmia uirtutis accipiet: ſce-
leſte alius uixit, ſui flagitij pœnas dabit. Quę igitur in futura uita & ſeculo nobis adue-
nient, pręmia illorum erunt quę in hac uita ſeculoq; pręceſſerint.

Non eſt primis memoria, ſed nec eorum quidem qui poſtremo futuri ſunt erit recordatio, cum ijs qui futuri ſunt in nouiſſimo.

Particularia ſingulorum hominum facta, quę in tota uita geſſerunt, ſunt quodammo-
do infinita, ut eorum meminiſſe nequaquā poſſimus. Sed neque ſcimus ea quę poſteri ac
uenturi facient, hoc eſt, ignoramus quę ſigillatim cuncti homines ab initio mundi fece-
rint. Neque enim cum illis in uita fuimus, ſed neq; eorum qui poſt nos futuri ſunt cogni-
tionē habemus. Vniuerſalia enim fortaſſe quodāmodo poſſumus, particularia uero cun
cta ſcire non poſſumus. Non eſt igitur primorū memoria, neq; in nouiſſimis futurorū.
Aliter. Qui officioſe uixerunt in hoc mundo, mox cœleſtis regni præmium conſequuti,
non habent in ſenſu memoriam laborum, quos in præſenti uita pertulerunt: ſed neq; ſen-

ſu animoq́; pecipiunt damnatorum pœnam:non erit itaq; ipſia memoria cum illis,qui fu-
turi ſunt in nouiſſimis, hoc eſt eorū qui tunc punient̃.Non quod ulla obliuio animas oc-
cupatura ſit, ſed quia ex pręſenti uoluptate,dolorum memoria ceſſabit, iuxta quod ſcri
ptum eſt:In die bonorum,obliuio eſt malorum.

Ego Eccleſiaſtes fui rex Iſraël in Hieruſalem.

Quia nos adhortatur ſenſibilia cuncta deſpicere, facilius autē conſilio illius creditur,
qui ea contēnenda proponat, quę ipſe poſſederit ac expertus fuerit, ideo ſuam nobis ex-
poſuit dignitatem,ut cum attentione uerba ſua accipiamus.

Et dedi cor meum ad quærendum & ſpeculandum in ſapientia de omnibus quæ ſunt ſub ſole.

Et cum dei munere ſapientiā accepiſſem, totam meam mentem dedi in conſideratione̅
rerum quę ſunt ſub ſole. Aduerte autē quod Eccleſiaſtes non contemplat̃ inacceſſibilia
quæ ſunt ſuper cœlum,ſed quę ſub ſole ſunt. Inquit igitur,non humana intelligentia ſpe-
culatus ſum,ſed ſapientia utens,quę mihi dono dei tradita fuit.

Quoniam laborioſam diſtentionem dedit deus filijs hominum,ut occuparentur in ea.

Pſal.4. Filios hominū uocat,qui ad hęc terrena & uana hiant attoniti, iuxta illud quod in pſal
mo legitur: Filij hominum uſquequo graui corde? Vidi igitur in ſapientia quod labori-
ſam occupationem dedit deus filijs hominum: ad magnā enim illorum utilitatem factum
eſt,quod in comparandis diuitijs, & in acquirenda inani gloria, ac etiam in ijs quę uentri
ac gulę gratificantur,ſummopere laborandū ſit. Si enim labores & anguſtias tantas ſubi
mus ac patimur,ut poſſideamus quę uana ſunt,quónā flagitij ac ſceleris progrederemur,
ſi hęc ipſa otioſis nobis ultro aduenirent? Vtiliter igitur data eſt hominibus hęc diffici-
lis diſtentio uel occupatio. Si autem & ipſa uirtus cum labore perficitur, & hoc item ho-
mini perutile eſt. Si enim quoquò te uertas & circa bonum & circa malum laborare opor
tet,conſequitur uero malum punitio,bonum autem fruitio uoluptasq́; ineffabilis,ſine ul-
la comparatione pręoptandus eſt labor & occupatio circa bonum. Præſertim uero offi-
cioſus uir qui uere uacat uirtuti,circa multa occupari non debet,iuxta illud Euangelij di-
Luc.10. ctum:Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima:paucis uero eſt opus,ac unum
eſt neceſſarium. Quo loco intelligit de præceptis, aut de charitate præcepta omnia conti-
nente. Vtiliter itaq; data eſt hominibus, laborioſa atq; difficilis occupatio.

Vidi quæ fiunt cuncta ſub ſole, & ecce omnia uanitas, & electio ſpiritus.

Quæcunq;, inquit, faciunt homines, non quæ operant̃ eorum bonorū gratia quæ ſunt
ſuper ſolem,atq; cœleſtium, ſed eorum gratia quæ ſunt ſub ſole,corruptibilium ac terre-
ſtrium,omnia uidi quod uanitas ſunt:præter enim hoc, quo elabuntur ac euaneſcunt,etiā
diſponunt homines ad ſupplicia poſt præſentem uitam futura, quandoquidem nulla coa
cti neceſſitate hæc faciunt,ſed præuia electione certoq́; conſilio. Spiritum uero hoc loco
animam intelligit rationalem, quæ liberi arbitrij poteſtate decorata eſt.

Quod deprauatum eſt, adornari non poterit: neq; quod deficit, poterit annumerari.

Si ex perſona Eccleſiaſtæ uerba hæc accipis, ita intellige. Qui praue obliquatus eſt,
& in uitium cecidit,dum in peruerſitate ſua perdurat,uirtutem reſumere non poterit. Sin
Pſal.36. autem à uitio recedat,tunc uirtutē reſumit,iuxta illud: Declina à malo, & fac bonum. Sed
neq; is,cui deficit gratia dei, donec eſt in hoc defectu, pœnitentiamq́; nō ſubit, poteſt in-
ter pios annumerari. Aliter. Fuerunt nonnulli qui dicerent, caſu fortuito mundum fa-
ctum eſſe,ac imperfectum exiſtere, ad quoa Salomon ſe conuertit dicens: Quidnam de-
prehenditur in hoc mundo quod imperfectum ſit atque peruerſum, uel ita ut emendari il
lud oporteat? Quid uero etiam deficit in uniuerſo mundo, ut addendū annumerandumq́;
ſit? Quod ſi uerba hęc accipis ex illorum perſona,qui perpendunt naturam hominum, &
qui dicunt quoſdam eſſe ita natura peruerſos ut emendari non poſſint, in multis redargui
mus eorum ſtultam opinionem. Nullus enim natura eſt malus. Igitur & Matthæus de te-
lonco ad Euangeliſtæ dignitatem uocatus eſt. Sed & plurima in hoc mundo, quæ ignaris
uidentur noxia & mala, ut ſerpentes, ut leones, & his ſimilia, hominibus conducunt ad ſa
lutaria pharmaca, & ut conuertantur prudentioresq́; fiant animalium illorum exemplo
Prouerb.6. & comparatione, cum dici ſibi audiunt: Vade ad formicam ô piger: necnon ut uerecun-
dia afficiantur, cum comparari illis ſe ſentiunt, ut: Comparatus eſt iumentis inſipientibus.

Nihil

Nihil eſt itaq; in hoc mundo malum, ſed omnia commoda & utilia. Vidit enim deus, inquit ſcriptura, omnia quæcunque fecerat, & erant ualde bona. Ne igitur dicatis ô ſtulti, Quod prauum eſt concinnari non poterit, neque quod deeſt annumerari.

Locutus ſum in corde meo dicens: ecce magnus effectus ſum, & appoſui ſapientiam ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem & cor meum uidit multam ſapientiam & cognitionem, parabolas & ſcientiam. Cognoui ego quod & hoc electio ſpiritus, quoniã in multitudine ſapientiæ multitudo cognitionis: & qui addit cognitionẽ, addit dolorem.

Loqui aliquis dicitur in corde ſuo, cum mentem ad cogitandũ applicans ſecum diſputat & ratiocinatur. Collegi itaq;, inquit, & ſubducta ratione appoſuiſſe me uidi ſapientiam, ſuper omnes qui me præceſſerunt natu. Appoſui autem ſignificat profectu magno auctam in eo fuiſſe ſapientiam. Sapientia uero, cognitio diuinarũ humanarumq́; rerum & cauſarum quæ ad eaidem res pertinent. Cognitio uero eſt ſpeculatio de natura rerum: & qui hac quidem præditi ſunt cognitione, ſeſeipſos erudiunt, atque ab ignoratione uindicant. Qui uero ſermones ſapientiæ diſcunt, alios quoque homines ueritatem ſubinde edocent. Sapientiam uero & cognitionem, non iam uanitatem eſſe dixit, ſed ſpiritus electionem, monens nos nequaquam fati beneficio naſci, aut fieri homines ſapientes, ſed ſapientiæ deſiderio ac labore, petitamq́; à domino deo ſapientiam conſequentes. Quod ſi quis adhuc ſcientiæ plus habere deſiderat, addat, inquit, & ſtudioſos labores. Aut etiam ſic intellige. Qui adeptus ſcientiam cognitionemq́; delinquit, longe amplius puniendus eſt: ideo qui addit cognitionem addit & dolorem. Cui autem ſapientia ſit amplior quàm ipſa cognitio ſiue ſcientia, meritò inquit in multitudine ſapientiæ contineri multam cognitionem.

CAPVT II.

Dixi in corde meo: Age iam periculum faciam in lætitia & in bonis, & ecce hoc quoq; uanitas. Riſui dixi circuitum, & dixi, lætitiæ, quid ita hoc facit?

Mundana, inquit, gaudia mecum reputans, inſpexi num quid haberent boni: & uidi demum quod lætari uel ob affluentiam diuitiarum, uel propter gloriam, aut aliquid eorum quæ in mundo ſunt, mera eſt uanitas. Dixi autem huiuſmodi lætitiæ (riſum enim hic lætitiam intelligit) dixiq́; huiuſmodi gaudio: Circumuagare à me longius & abſiſte. Quid ita hoc facis? hoc eſt, quid me allicis ut huiuſmodi rebus gaudeam? Etenim uanitas mera eſt, ac nihil penitus aliud, iſtis de rebus lætitia & uoluptas.

Et conſideraui ſi cor meum traheret ut uinum carnem meum.

Poculum quod bibentes haurimus, à conſpectu noſtro tollitur & euaneſcit. Cõſideraui itaq; num in proſperitatibus mundanis uoluptatibusq́; humana mens eſſe poſſit ita uirilis ac fortis, ut abſumere ac delere ualeat quaſi epotum uinum cõcupiſcentias carnis.

Et cor meum præceßit in ſapientia, & pollens in lætitiis, donec uiderem quale bonum filijs hominum, quod facient ſub ſole in numero dierum uitæ ipſorum.

Eccleſiaſtes noſter cum à deo ſapientiam accepiſſet, ulmq́; prudentiæ ſicut arenã maris, acutiſſima mentis acie præditus, poterat quidem diuinos tractare ſermones, ac magna loqui myſteria, quod ipſum ſanè cernitur pulchre efficere. Poterat autem & ingenij acumine, ad quæcunq; libuiſſet commode uti. Sicut enim aliquis acuto præditus uiſu, eadem oculorum ui, modo ad honeſta & neceſſaria utitur, modo & laſciuè abutitur, nulla quidem oculorum culpa & cauſa, ſed affectu & intentione peccante: ita & is, cui deus mentẽ ſapientia exornauit. ſi quidem ut decet dono dei utatur, res diuinas commode cõtemplatur: ſin uero ad terrena deprimatur, elangueſcit ac degenerat in dei dono, optime tamẽ ac perſpicaciſſime terrena quoq; percipit, ac intellectu conſequitur: neq; uero mentis acies, ſed animi intentio, prout uel bene uel male dei dono utatur, digna laude uel uituperatione cenſetur. Dedi igitur, inquit cor meum hoc eſt mentem meam, & reputaui quale nam bonum eſſet in hominibus, et quid nam operari poſſunt, dum in hoc mundo ſunt, ex quo perpetuam in hac uita lætitiam uoluptatemq́; cõſequantur. Qualia itaq; ſunt humana facinora contemplatus, & rationali quadam ſapientia uſus, dedit ſeipſum ad ea peragenda quæ ſubinde enumerat.

Magnificaui

Magnificaui opus meũ, ædificaui mihi domos, plantaui mihi uineas, feci mihi hortos & paradiſos, & plantaui in eis lignum omne fructus. Feci mihi piſcinas aquarum ut rigarem ab eis ſyluam producentem ligna.

Magnificaui, inquit, factum meum. non opus dei, ſed meum ipſius: operibus enim dei nullus quicquam poteſt adijcere. Aedificaui mihi domos. In hebraico ſuo ſermone commodam dictionem nactus, propriè ac perargutè locutus eſt: Domificaui mihi domum. Plantaui mihi uineas. Regia poteſtate uſus, diuitiarumq; copia, circa omne poſſeſſionum genus effuſus eſt. Feci mihi hortos & pomaria. Hortus eſt oleribus cõſitus, pomarium uero uarijs plantis atq; arboribus, ideoq; additur: Et plantaui in ipſis lignum fructiferum. Feci mihi piſcinas aquarum, ut ex ipſis irrigarem ſyluam germinantem ligna. Splendide ac ſumptuoſe pomaria concinnauit, proceraſq; arbores, quæ ſponte quodammodo ſua in montibus enaſcunt̃, ut palma, ſalices, quercus, ac piceas in pomarijs ſuis conſeuit: ideoq; meminit ſyluæ ſtudio comparatæ, in qua irriganda magna aquarum copia opus erat.

Poſſedi ſeruos & ancillas, & uernæ nati ſunt mihi.

Cum enim uernę minus ſufficerẽt in familiari ac domeſtico miniſterio, uenalitios quoque ſibi ſeruos comparauit.

Poſſedi quoq; armenta & greges ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem.

Superaui, inquit, omnes ante me reges, in armentis & gregibus, uel in reliquis omnibus quæ ſuperius enumerauit: poteſt enim ad illa quoq; accõmodari.

Congregaui mihi aurum & argentum.

Quia multi ſtabilem quidem poſſeſſionem habere ſolent, repoſitis tamen pecunijs, addit & harum quoq; ſibi fuiſſe copiam.

Et regum ſubſtantiam, & regionum.

Sed & reges, inquit, habui ſtipendiarios, ac tributa mihi ſoluentes: & fructiferas regiones, hoc eſt agros: regiones enim in ſacra ſcriptura, fertiles agri intelliguntur iuxta quod in euangelio legitur: Leuate oculos ueſtros & uidete regiones, quoniã albę ſunt ad meſſem. Et hinc quoque, inquit, magnam habui rerum copiam.

Feci mihi cantores & cantatrices in delitijs filij hominis.

Sed neq; poſthabui, inquit, ac neglexi demulcere cantibus aures meas: delectantur enim huiuſmodi cantibus, non filij quidem dei, ſed filij hominum.

Propinatores & propinatrices.

Vel ut ex uario propinantium aſpectu, ac alternata mutatione, appetitum ſibi ad pocula prouocaret, uel tanquam ualde mollis exiſtens, ac mulieroſi hominis ingenium exprimens.

Et magnificatus ſum, & appoſui ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalẽ. Sapientia quoq; ſtabilis mihi fuit.

Adeo, inquit, exaltatus ſum, ut in nullo unquam conſilio rationeq; aberrauerim.

Et omne quod appetiuerunt oculi mei, non abſtuli illis, neq; prohibui cor meum ab omni letitia.

Inquit igitur: Omnem oculorum concupiſcentiam & animæ appetitum circa uoluptatem (quam & lætitiam uocat) ad executionem perduxi.

Quoniam cor meum letatum eſt in omni labore meo.

Cunctis, inquit, ſtudio ac electione ſuſceptis laboribus, hanc cepi portionẽ ac ſortem; quod illorum fruitionem conſequutus ſum, composq; uotorum ſum factus.

Et inſpexi ego omnia opera mea quæ fecerant manus meæ, & laborem quem laboraui ut facerem, & ecce omnia uanitas, & electio ſpiritus.

Hæc, inquit, omnia operatus, per actiuas factiuaſq; facultates, inueni quod cuncta humana ſtudia uanitas ſunt, nihilq; amplius lucro apponitur illis, qui laborant circa omnia quæ uidentur ſub ſole, eo quod omnes æque cõmunem ſubeant mortem, diuites ſimul ac pauperes. At qui laborant ob ea quæ ſunt ſuper ſolem, ſupplantãtes omnia quæ uiden-
Ioan. 10. tur, habẽt aliquid amplius, iuxta Saluatoris ſententiã dicentis: Ego ueni ut uitam habeãt, & abundantius habeant: quaſi dicat, ut careant pœnis, & fruantur promiſſa beatitudine. Notandum quoq; quod qui ſtudent circa ea quæ uana ſunt, & ſeſe uoluptatibus tradunt,

excuſare

excuſare non poſſunt carendis ratione fortunæ motum, neq; fati neceſſitatem: humanæ ſiquidem actiones proficiſcuntur ab electione, & ab inſita nobis libera poteſtate.

Et inſpexi ego ut uiderem ſapientiam & circuitum & ſtultitiam. Quoniam quis eſt homo qui ſequi poßit conſultationem quæcunq; hæc operata eſt?

Cum nobis ſpectandum propoſuerit auari hominis perſonam, circaq; terrenas ſubſtantias occupati, nunc nos conuertit ad ſapientiam: & comparatione propoſita, periculum facit quid inter ſe differant ſapientia & uoluptas, quam & errorem uocat, atq; circuitum: uel quod ad omnem uentum circumferantur bona iſta terrena, quę materiam ſuggerunt lætitiæ ac uoluptati, uel mutata ε litera in α, non περιφορὰν legemus, ſed παραφορὰν, hoc eſt, inſanam extaſin mentisq; exceſſum. Inſanire enim uidentur ac eſſe ſui obliti, qui in loco miſeriæ & lachrymarum, lætandum ſibi eſſe falſò exiſtimant. Inquit igitur: Quæramus an poſſit homo, qui elegerit ſibi ſecundum hanc ſtultitiam uiuere, complere ſua deſideria: hoc enim ſignificat, ſequi poſſit conſultationem. Mox autē inuenit homines perquàm raro fieri deſiderij ſui compotes: eapropter addidit: Quis eſt homo? quaſi dicat, rarus eſt ualde. Neque enim quicunq; diteſcere appetit, penitus hoc conſequitur: nec qui gloriæ cupidus eſt, uoti prorſus efficitur compos: & eadem ratione in cęteris ſeſe habet. Qui uero ſapientiam adamarit, deo duce feliciter ductus, ſequitur penitus conſultationem, hoc eſt, inueniet quod affectabat. Vel aliter. Attonitus erumpit in interrogationem: Quiſnam eſt, inquiens, homo, qui poſſit reſpicere ac conuerti à deſiderijs ſuis, & inſpicere motus electionis ſuæ finemq; propoſitum, ut dijudicet iterum, ſapienter uiuat an ſtulte? Aliter. Eleuatus, inquit, extra corpus & per ſapientiā uidens, quod poſt exitum huius uitæ nemo poteſt redire in uitam, & iterum frui eiſdem rebus, quas dum uiueret certo conſilio exercebat (quis enim perſæpe pro nullus accipitur) præpoſui ſapientiam ſtultitię.

Et uidi quod amplius eſſet ſapientiæ ſupra ſtultitiam, ſicut amplius eſt luci quàm tenebris.

Tenebræ ipſæ per priuationem lucis fiunt, ita ut lux quidem reuera exiſtat, tenebræ uero nihil penitus ſint. Ita, inquit, igitur eſt ſapientia ad ſtultitiam: opera enim ſtultitiæ tranſeunt, perpetuam punitionem conciliantia ſuis cultoribus: opera uero ſapientiæ in perpetuum durant, æternaq; cultores ſuos lætitia afficiunt. Quod autem, inquit, amplius ſapientiæ ſuper ſtultitiam, non eſt per comparationem dictum: quæ enim ſeſe mutuo tollunt ac deſtruunt, ſicut ſunt lux ipſa & tenebrę, inuicem non comparantur. Huius generis eſt ſapientia & ſtultitia. Non eſt itaque in genere malorum reponenda lætitia, ſed ob affectionem eligentis. Addidit illud Amplius, hoc eſt, ſine ulla comparatione multo melius facit qui ſapientiam præponit ſtultitiæ.

Oculi ſapientis in capite ipſius, ſtultus autem in tenebris ambulat.

Caput eminentia quædam eſt & ſuprema totius corporis pars, pedes uero infimi ſunt, terramq; contingentes. Quando itaq; præſidens intellectus purgatus fuerit, ſuperna ſpeculatur, non quæ ſunt ſuper terram, ac tunc in capite oculos uere habet. Quando uero mens ad terrena conuertitur, tunc in pedibus habere oculos uidetur, circa limum terræ occupata. Aliter. Caput eccleſiæ Chriſtus eſt, ad quem ſi ſapiens, dum ambulat, oculos intendit, ſicut & Chriſtus perambulauit, oculos habet in capite. Stultus autem ambulat in tenebris, ſemper declinans in terram, tenebricoſoq; caligat intellectu.

Et cognoui etiam ego, quod occurſus unus occurret omnibus ipſis. Et dixi ego in corde meo, ſicut occurrit ſtulto, occurret etiam mihi. Et ut quid ſapiens factus ſum?

Omnia ſecum meditans ſapiens noſter Eccleſiaſtes, quæ adferre aduerſarij contra ipſum poſſent, è propria loquitur perſona. Cum igitur inueniat multa & uaria, quæ communia omnibus ſunt, quæ occurſus appellat: qualia ſunt ægrotare, beneualere, diteſcere, paupertatem pati, & præcipue communem omnibus mortem: aduerſarij ſubiens perſonam, inquit. Si hæc communia ſunt ſtultis & ſapientibus, quæ utilitas demum erit ſuſcepiſſe labores officioſos & ſapientem fieri? Mox autē hoc refutato ſermone, oſtendit quale ſit nobis à ſapientia lucrum. Ait ergo:

Tunc abundanter locutus ſum in corde meo, quoniam ſtultus ex abundantia loquitur: quia & hoc uanitas.

Adducta ſtulti illatione, tanquã ex illius perſona eandem nunc illationem per ſeipſum diſſoluit. Inquit eñ: Et ego abundantius locutus ſum in corde meo, quod uana & ſuperflua eſt talis cogitatio, & inſanæ mentis eſt talia uerba effundere. Stultus enim furore efferuens quæ temere cogitauit, per os effundit: quoniam ſtultus ex abundantia loquitur, hoc eſt, ſuperfluente in ipſo ſtultitia. Mox & cauſam docet, redarguens illationem ſtulti cum dicit:

Quoniam non eſt memoria ſapientis cum ſtulto in ſeculum.

Etſi enim, inquit, quæ uaria & differẽtia ſunt in hac uita, ſtultis æque ac ſapientibus cõmunia ſint, at in futuro tamen ſeculo ſapiens erit in memoria æterna, & immortalem ha-
Pſal. 9. bet fruitionem: ſtulti uero memoria deletur, iuxta id quod eſt in pſalmo: Perijt memoria illorum cum ſonitu, hoc eſt, non ſunt exiſtimandi memoria digni.

Secundum quod aduenientibus diebus omnia obliuioni tradita ſunt.

In uenturo, inquit, ſeculo, quæcunq; nobis in hac uita occurrerint, ſiue infirmitas, ſiue proſpera ualetudo, ſiue diuitiæ, ſiue etiam paupertas, in obliuionẽ ibunt. Tum uero concludens ſolutionem inquit:

Et quomodo moritur ſapiens ſicut & ſtultus?

Quomodo, inquit, dicens ô ſtulti quod propter communem omnibus mortem, nihil ſapiens ſtulto plus habeat? quandoquidem ſapientis memoria perpetua ſit apud deum, ſtulti uero nequaquam. Si enim quæ in hac uita occurrunt omnia ſunt communia, tamen in futura uita unumquenq; opera ſua ſequentur.

Et odio habui uitam, quoniam malum aduerſum me facinus, quod factum eſt ſub ſole: quoniam omnia uanitas & electio ſpiritus.

Propterea, inquit ſapiens, odio habui laborioſam uitam, & quem laboraui laborem meum, ob ea quæ ſunt ſub ſole: malum enim facinus, laborioſam uitam peccatorum hominum intelligit. Hic autem ſapiens odit impuram & impollutam uitam, & menſurã in perpetuum quærit. Et ſtulti ſubiens perſonam inquit: Quoniã malum aduerſum me facinus quod factum eſt ſub ſole. Sapiens enim non teſtatur ſe laborare ob ea quæ ſunt ſub ſole. Quanquam enim propter neceſſarios uitæ uſus laboret etiam ſapiens, non tamen principalem operam conſumit circa hæc mundana atq; præſentia, ſed laborat quod ſatis eſt ad neceſſaria uitæ: ſummum uero ſuum ſtudium uirtuti impendit, tranſeuntia hæc & temporaria contemptui ducens, ſtudens autem ea ſibi comparare quæ ſunt futura æterna quæq; ſunt ab oculis noſtris procul remota.

Et odio habui omnem laborem meum quem laboro ſub ſole, quoniam relinquam ipſum homini poſt me uenturo. Et quis ſcit ſapiens'ne ſit futurus an ſtultus? & ſi dominabitur in omni labore meo quem laboraui, & in quo ſolicitus fui ſub ſole? & hoc etiam uanitas.

Prorſus ſapiens noſter laborioſam collectionem pecuniarum & poſſeſſionũ, & huic impenſum laborem, cum teſtatione odij, prudens, inquit, dictum. Primum quidem quod huiuſmodi rerum poſſeſſio perpetuò non durat apud habentem, ſed ipſe quidem uitam egreditur, nihil ſecum portans: alter uero poſſidenda accipit, quæ ipſe labore multo comparauit. Alterũ etiam memorabile uerbum, inquit, quod uidelicet ignorat diues quali ſucceſſor ſuus futurus ſit uita, intemperaténe ac luxurioſe uicturus, an prudenter ac ſobriè diuitias expenſurus. Tertium notatu dignum eſt, quod licet demum temperatũ ac prudentem ſucceſſorem futurum, ignoramus perpetuò ne ſit futurus relictę hęreditatis poſſeſſor, cum pecunię ad alios atq; alios cõtinuè deuoluant, multis uarijsq; caſibus cõmutatæ. Inquit igitur: Licet concedamus prudentẽ fore hęredèm, qui parcè relictis utatur, hoc ipſum quoque eſt uanitas. Quare autem hoc dicat, contemplandum nobis relinquit, quoniam uidelicet melius eſt noſipſos dum ſumus in uita, diſpenſare diuitias noſtras in pauperum ac egenorum neceſſitates, ut ita theſaurum habeamus indeficiẽtem in cœlis, quàm alios in hęreditatem tranſmittere, qualeſcunq; demum illos fore contingat.

Et conuerſus ſum ut renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laboraui ſub ſole.

Deteſtans Eccleſiaſtes quę ſuperius dicta ſunt, conuertitur ad euangelicã uitam, qua-
Matth. 19. ſi & ipſe cum Petro apoſtolo Saluatori dicat: Ecce omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te. Subinde autem prædictam indignationis cauſam reſumit, quam contra tempora concepit. Ait ergo:

Quoniam

Quoniam eſt homo, quoniam labor ipſius in ſapientia & ſcientia & in fortitudine, & homo ei qui non laborauit in ipſo dabit partem ipſius, & hoc etiam eſt uanitas, & magnum malum.

Quæ enim, inquit, utilitas homini in humana ſapientia & prudentia & fortitudine laboranti, & maligne ſe gerenti, hoc eſt, ſuarum rerum partem alijs non ponenti, ſed ſemper amplius ſuis bonis addenti? quandoquidem alius qui nihil in ea ſubſtantia laborarit, omnes ſuas diuitias accipit. Eſt autem & intelligere: Conuerſus ego ſum, ut renunciarem cordi meo in omni labore meo quem laboraui ſub ſole cogitans quod alius quidem diuitias meas accipiet, ego uero curas laboremq́ʒ ſubiero. Interpoſita uero illa uerba uidelicet: Quoniam eſt homo, quoniam labor ipſius in ſapientia & ſcientia & fortitudine, hoc ſignificant. Contempſi, inquit, laborare circa res uanas, rationibus colligens, quod eſt alter labor dignus laude, qui ſtabiles congregat uirtutum diuitias. Eſt autem huiuſmodi labor quem laborat homo, ut acquirat ſapientiam, ſcientiam, & fortitudinem. Hunc igitur laborem ego potiorem ducens, conuerſus ſum ut renunciarem cordi meo in omni labore quem laboraui ſub ſole, hoc eſt circa res uanas.

Quoniam fit homini in omni labore ſuo electio cordis ſui, pro eo quod ipſe laborat ſub ſole. Quoniam omnes dies eius in doloribus & in diſtentione animi ſui, neq; in nocte dormit cor ſuum: & hoc etiam uanitas eſt.

Aduenit, inquit, homini labor, quem laborat, ſiue bonus ſit ſiue malus, ab electione cõſilij. Quod ſi operam uirtutibus impendat, laudandus hic labor: ſin uero circa uitium occupetur, omnes illius dies tranſeunt in plenitudine dolorum, iracundiæ, occupationis ſollicitæ, ac uigiliarum. Hæc enim omnia conſequuntur eos, qui circa inane ſtudium uitæ huius uerſantur, quare & hoc etiam uanitas eſt.

Et non eſt homini bonum niſi quod comedit & bibit, & oſtendit animæ ſuæ bonum in labore ſuo. Et hoc etiam uidi ego quod eſt de manu dei. Quis enim ex ſeipſo bibit & comedit?

Quæ media, inquit, ſunt & indifferentia, nec mala per ſe, nec bona, ab ipſo deo hominibus tribuuntur, qualia ſunt diuitiæ, bona ualetudo, autoritas. Sumpta igitur aduerſarij perſona inquit Eccleſiaſtes: Quod ſi hæc dantur ab ipſo deo hominibus, nihil ergo in hominibus inuenietur boni præter edendi bibendiq́ʒ uoluptatem. Tum uero ſoluens obiectionem, inquit:

Quod homini bono in conſpectu ſuo dedit ſcientiam, ſapientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit occupationem addendi & congregandi, ut tradat ei qui eſt bonus in conſpectu dei. Quoniam & hoc uanitas eſt & electio ſpiritus.

Nolite, inquit, dicere ô inſani, quod tranſitoria & corruptibilis hæc cibariorum uoluptas bona ſit: homini enim bono deus ſcientiam & ſapientiam dedit, ut in ijs lætetur in cõſpectu dei, hoc eſt, cuſtoditus & aſpectus à diuina prouidentia. Homini autem peccatori negocium dedit circa hæc ſenſibilia, ut laborãs & congregans affligatur. Quod ſi in hoc laborandi ſtudio & congregandi perſiſtat, & hoc ſane ipſum eſt uanitas & electio ſpiritus. Sciendum uero eſt, deum hanc dediſſe homini peccanti & congreganti occupationẽ, non ut peccet quidem ac congreget, ſed magis ut contemplatione ac tædio uanitatis mundanæ, in cognitionem ueniat laborioſę huius uitæ, deſideretq́ʒ immortalem ac iucundam uitam, quæ in futuro ſeculo ſanctis in præmium danda eſt.

CAPVT III.

Omnibus eſt tempus, & occaſio eſt omni rei quæ ſub ſole eſt.

Rerum aliæ quidem temporariæ ſunt, aliæ uero æternę: ac æternę quidem inuiſibiles ſunt, ſupraq́ʒ ſolem cõſtitutæ. Hic autem eſt ſermo de ijs quæ ſunt ſub ſole ac tempori ſubijciuntur, (quandoquidem & temporaliter eſſe cœperunt) ſuoq́ʒ tempore, hoc eſt oportuno fiunt. Et tempus quidem ſpacium illud ſignificat, in quo fit aliquid: occaſionem uero dicimus commodum tempus ac oportunum aliquid faciendi. Poteſt itaque tempus & occaſio eſſe, ſed occaſio tamen tempus non eſt, ſed illa quam nanciſcimur rebus peragendis temporis oportunitas. Et cuncta quidem quæ fecit deus oportuno proueniunt tempore, ut æſtas, autumnus hyems, ac uer. Quæ uero homines facimus, laudabilia quidem ſunt ſi fiant tempore oportuno: ſin uero ante tempus fiant, aut

præter tempus, iure damnanẽ. Oportuno quis tempore ſuæ cõmiſcetur uxori, cum appetit filios procreare: pręter tẽpus uero, cum uoluptatis & cõcupiſcẽtię cauſa hoc facit. Qui æſtate ſeminat, ante tempus ſeminat: qui etiam hyeme ad meſſem ſeſe accingit, præter tempus hoc ipſum aggreditur. E diſciplina autem horum uerborum docemur, omni in re defectus uitare atq; exceſſus, eo quod res fermè omnes, hinc atq; hinc aſſiſtentes ac propinquas enormitates habeant. Nam qui deficit à medio fortitudinis ſtatu, labitur in timiditatem: qui uero illum exceſſerit, audax efficitur. Poteſt itaq; & alia ſignificatione accipi tempus, pro ipſa mediocritatis norma: occaſio autẽ pro tempore oportuno. Nam qui & ad normam & ſuo tempore, actiones omnes ſuas modereẽ, hac ueluti regula & amuſſi utens, facile in omni uirtute conſummatus euadet.

Tempus gignendi & tempus moriendi.

Sæpe contrariarũ rerum diſtincta ſunt tempora, contingit tamen quandoq; & eodem tempore utraq; fieri. Corporalis itaq; natiuitas & generatio aliud habet tempus, & aliud corporalis interitus: ſpiritualis uero natiuitas, per lauacrũ regenerationis, unum & idem tempus habet cum morte. Nam qui renaſcuntur in diuino lauacro, conſepulti ſunt Chriſto in baptiſmate. Et corporaliter quidem naſci ac mori in noſtra poteſtate non eſt, ſed arbitrio dei & generamur & morimur. Spiritualis uero natiuitas & interitus pendet à nobis: opus enim eſt cum diuina operatione & gratia, noſtra quoq; electione, ut moriamur quidem peccato, naſcamur autem iuſtitiæ. Sapienter autem ac notanter Eccleſiaſtes à natiuitate cœpit, & morte & temporariæ huius uitæ nos admonens. Propterea enim & Moſes, ut aiunt, primum quidem ſuum uolumen Geneſin inſcripſit. Exodum uero ſecundum nominauit, ut in hiſtoria figurate nobis hanc temporariam uitam deſcriberet.

Tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum eſt.

Præter literæ ſenſibilem ac manifeſtum intellectum, myſtice ſic intellige Sæpe quidem uno eodemq; tempore plantat aliquis & euellit, uidelicet cum euellit zizania, quę ſeminauit malus homo: plantat autẽ ſiue ſerit legitima uerbi ſemina, amputans uitium, inſerens uirtutem. Sæpe uero hæc facit alio atq; alio tempore, ut cum Paulus abſcindit fornicarium à communione eccleſiæ, plantat uero eundem, pœnitentia emendatum.

Tempus occidendi, & tempus ſanandi.

Occidendi quidem peccatum, ſanandi uero animam cuiq; ſuam, pœnitentiæ medicina.
Huiuſmodi uero actio, ſuo ſemper & oportuno fit tempore, præſertim uero nunc dum ſu
2.Cor.6. mus in præſenti uita, & in teſtamento gratiæ Paulo teſtante qui ait: Ecce nunc tempus ac-
ceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Corporalibus autem ita myſticum ſenſum accommo-
dabis. Principi ac domino tempus eſt perdendi homicidam, curandi uero ac fouendi eum
qui bene de ſe meritus fuerit, minusq; etiam ac clementius corrigendi eum qui leuius in ſe
deliquerit

Tempus deſtruendi & tempus ædificandi.

Diuina ædificatio diuiditur in practicam, theoricamq; uirtutem. Qui igitur officioſe operatur & ex uirtute, moralem domum practicamq; ædificat. Qui uero ſpiritualia & inuiſibilia contemplatur, ſpeculatiuam ſibi conſtruit domum: atque is quidem utcunq; ædificat, domũ nõ manu factam ſemper ſibi parat in cœlis. Qui pœnitentiã facit, demolit ac deſtruit anteactæ uitæ peccatũ. Et bonum quidem nobis pulchrumq; eſt tolli procul à peccato, ſuperædificari autem ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum.

Tempus eſt flendi & tempus ridendi.

Eſt tempus quoddam non ſecundum ſpacium temporis motusq; ſumptum, ſed à rebus
ipſis. Nam qui non in profundo cordis, ſed in ſuperficie uultus fleuerit, audire poterit il-
Thren.1. lud de ſe dici, quod dictum eſt olim de Hieruſalem: Voce ſua ſerò lamentata eſt, & lachry-
mæ eius in maxillis eius. Qui uero decenter lachrymas fuderit, & tactus dolore cordis
intrinſeco pœnitentiam fecerit, exaudietur utiq; iuxta illud: Planctum planxit Hieruſa-
lem, clamorẽ lachrymarũ tuarum quando uidit, miſertus eſt tui. Et eſt etiam in tẽpore ſpa-
ciũ ſignificante, lugere in hac uita ut in futura rideamus. Nam & ob peccata, ac ruinã diſci-
pulorũ uel fratrũ oportunè lugemus: de pfectu uero illorũ meritò ridemus & exultam⁹.

Tempus plangendi & tempus ſaltandi.

Plangunt ſe ac percutiunt, qui pœnitentiæ ſtudent: at uero ſaltant, qui præcincti ſunt
temperantia, excultiꝗ prudentia, immoti fortitudine, perfecti iuſtitia. Saltauit itaque Da
uid in conſpectu domini, ſed non temere. Ideo & prophetæ facti uelut pueri in plateis ac
foro uitę huius, propter immunitatem maliciæ, infantilemꝗ ſimplicitatem dicebant Iu-
dæis: Luximus uobis & non planxiſtis: hoc eſt, triſtia uobis prædiximus, & pœnitentiam Matth. 11
non egiſtis. Apoſtoli quoque ad eoſdem dixerunt: Tibia uobis cecinimus & non ſalta- Luc. 7.
ſtis: hoc eſt, regnum cœlorum annunciauimus, inſtar tibiæ ſonoram uocem fundentes,
neque tamen tripudium duxiſtis, neque præ lætitia doni huius ſaltaſtis. Hæc enim nos do
cet euangelica Saluatoris parabola.

Tempus iaciendi lapides, & tempus colligendi.

Qui mortaliter peccauit ſine propoſito emendationis & pœnitentiæ, eijcitur è ſpiritua
li domo: qualis eſt lapis ſcabioſorum, de quo ſymbolice & figurate apud Moſen ſcribi- Leuit. 14.
tur. Qui uero ita peccat ut curari uelit, colligitur per pœnitentiam in ędificationem Apo
ſtolorum & Prophetarum. Omnis itaque qui ſaxeo eſt corde, ducitur foras, præcioſi ue-
ro lapides colliguntur. Lege etiam cautum erat lapidari adulteram. Et magiſter quidem Leuit. 20.
lapidibus cædit diſcipulos peccantes, hoc eſt, correctiuis ſermonibus. Cum uero ſatis il-
los erudierit ac reprehenderit, ceſſat à correctiuis ſermonibus, colligitꝗ quos iactaſſe ui
ſus fuerat lapides.

Tempus amplectendi, & tempus longe fieri ab amplexibus.

Iuxta literam, tempus amplexandi propriam uxorem, quando tempus orationis non
impediat, aliáue boneſta neceſſitas. Tempus eſt inquam, licetꝗ id nobis facere, uel pro-
pter filios procreandos, uel ut conſulamus fragilitati atque innocentiæ noſtrę, ne uideli-
cet libidine ſuccenſos, callidus hoſtis ad adulterium nos prouocet. Tempus uero abſi-
ſtendi à cõplexibus, uel propter orationes deo fundẽdas, uel ut grauidę uxori parcamus.
Aliter. Tempus amplectẽdi erat in principio creati orbis, ut multiplicãtes impleremus
terram: nunc uero tempus abſiſtendi à complexibus, qnandoquidẽ extrema hora diei nos
occupauit, & ad finem ſeculorum mundus feſtinat. Spiritualiter uero ac myſtice ita in-
tellige. Honora ſapientiam ut te amplectatur, atꝗ hic quidem complexus ſemper eſt o-
portunus. Cum uero in ſacris ſcripturis, lex per leuam manum ſignificetur, per dextram
uero euangelica doctrina, ipſaꝗ mens nomine capitis innuatur, totius uero corporis ap-
pellatione intelligatur eccleſia: meritò canit ſponſa in Cantico cãticorum: Leua eius ſub Cant. 2.
capite meo, & dextera ipſius amplexabitur me, hoc eſt, ipſa quidem lex ad ſapientiorum
quorundam tantummodo peruenit intellectum, ipſumꝗ perficit: euangelica uero doctri-
na diuino quodam complexu totam eccleſiam comprehendit. Ab hoc quidem cõplexu,
nullum unquam tempus eſt abſiſtendi. Cum tamen arca iam fabricata eſſet, ac terris dilu-
uia imminerent, tempus erat abeſſe procul à complexibus matrimonij: ideoꝗ hinc maſcu
li, hinc uero fœminę ſeorſum diſiunctę intrarũt in arcam. Poſtquam uero aquę diluuij iam
reſederant, Noẽ cum uxore ſua exiuiſſe arcam narratur: tempus enim tunc erat coniuga-
lis amplexus. Semper autem tempus eſt elongari à uitio & peccato, agglutinari autem
deo illiꝗ perpetuò adhærere.

Tempus quærendi & tempus perdendi.

Si literalem ſonum ordinemꝗ inſpicias, uidetur hæc ſentẽtia ordine præpoſtero eſſe ac
cipienda. Nemo enim quęrit, niſi quod prius perdidit. Myſtico tamen ſenſu nihil immu
tando lectionem, ita intelliges. Qui eſt in ignorantia conſtitutus, tempus tunc habet quę
rendi ueritatem: qua inuenta tempus aliud ſibi aduenit, ut ignorantiæ perdat tenebras &
relinquat. Aliter. Quærit aliquis animam ſuam, quę perijt: ea uero inuenta ab errore re-
ſipiſcens, debet quantum ad priorem ſpectat iniquitatem, perire prorſus ac mori. Ingruen
te uero martyrio tempus eſt perdendi animam, ut ipſam inueniamus.

Tempus cuſtodiendi & tempus abijciendi.

Qui pecuniarum diſpẽſator eſt, nouit quo tempore pecunias uel apud ſe cuſtodiat uel
expendat. Myſtice autem, tempus eſt cuſtodiendi ſacram doctrinã, ne illam temere qui-
buicunꝗ nullo delectu habito profundamus. Tempus uero effundendi, cum dociles fue-
rint ac bene diſpoſiti auditores. Oportet enim, inquit, abijcere argentũ meum trapezitis,

non autem ſancta dare canibus, neque ſuibus margaritas. Aliter. Tempus eſt ſeruandi euangelica præcepta: idem quoque tempus eſt abijciendi legales umbras.

Tempus ſcindendi & tempus conſuendi.

Qui eccleſiæ hoſtes aduerſariosq; conciliat, & ad unitatem catholicæ fidei perducit, ille proculdubio conſuere dicitur: qui uero fornicantem cum uxore patris ſui ab eccleſia eijcit, oportune hic ſcindit. Aliter. Qui coram domino per contritionē ac pœnitentiā cor ſuum diſcindit, ſeſeipſum aſſuit in eccleſia primogenitorum fidelium.

Tempus tacendi & tempus loquendi.

Qui in ſilentio & ſub monaſterij diſciplina doctrinam ſacram fuerit perdoctus, cum au-
toritatem conſequutus fuerit loquendi ac prædicandi, tunc dominus illi præbet oportu-
no tempore linguam eruditionis, & cognoſcat quando uerbum proponi oporteat: atq;
Exod.14. ita fit, ut tempore ſuo tunc loquat̃. Audituro eñ populo dicitur in ueteri lege: Audi Iſraël
Eccleſ.32. & tace. Senior autē prudens ita ad loquendū excitat̃: Loquere ſenex, tibi eñ hoc cōuenit.

Tempus amandi, & tempus odio proſequendi.

Mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, magna cum dilectiōe Saluatoris pedes oſculata,
hoc eſt, ſemitas pietatis ac ueræ fidei ingreſſa, magno ſe prorſus odio ab iniquitate auer-
tit, ut iam utriuſq; rei atque effectus unum tempus idemq; fuerit. Aliter. Semper quidem
anima in amore uerſari debet, atq; in odio, ut amet quidem ſecundum opera ſponſum ſu-
Cant.1. um, ac dicat: Oſculetur me ab oſculis oris ſui, oderit autem inimicum hominē, hoc eſt dia-
bolum, qui zizania ſeminat.

Tempus belli, & tempus pacis.

Qui bellum gerit contra ſpiritales nequitias, pacem cum deo habet. Et in hac quidem uita tempus eſt aſſidue pugnandi contra principatus & poteſtates. Qui uero palmā conſequetur, deinde in futuro ſeculo lætabitur in delitijs, & in multitudine pacis.

Quid habet amplius homo in ijs quæ laborat?

Poſtquam ea perſecutus eſt quæ ad actionū tempora occaſionesq; pertinēt, iterum redit ad perſonam hominis contemplandam, docetq; laborantem circa res humanas nihil deniq; plus cæteris habiturū: quandoquidem & aduerſa & proſpera omnibus fermè communia ſint, præcipue uero mortalis uitæ interitus. Solus itaq; ſapiens qui hæc cognoſcit, amplius nonnihil cæteris hominibus aſſequutus fuerit.

Vidi igitur occupationē quam dedit deus filijs hominum, ut occupētur in ea, omnia quæ fecit bona ſunt in tempore ſuo.

Iam ſuperius dictum eſt quod filijs quidem hominum, hoc eſt, ſecundum paſſionē carnis uiuentibus, ſapientibus uero nequaquam, deus occupationes ac difficultates dedit: ut dum occupantur circa ea quę media quadam ratione indifferenter ſe habent, tam ad malū quàm ad bonum, penitus ad alteram partem, hoc eſt, ad iniquitatis uiam non delabantur. Omnia igitur media & indifferentia bona ſunt, modo ſuo tempore exerceantur, & ad neceſſarios uſus: ſicuti eſt agrū colere, opibus cōparandis ſtudere, bibere & comedere: atq; ut ſemel dicatur, operandi bonū tempus eſt ſemper, ſicut cōtrà, ſemper tempus à flagitijs abſtinendi. Aliter. Tempus hic appellat uſum ipſarū rerum, hoc eſt cum quis rebus utitur quantum naturæ leges iuraq; permittunt. Ait itaq; Eccleſiaſtes: Contēplatus ego hominum mores, quo pacto uidelicet occupentur & conuertantur ab ijs quæ natura permittit, ad ea quę ſunt præter naturam. Hæc, inquit, prudenter conſiderans, uidi quod natura quidem nihil eſt malum, ſed omnia quę ſecundum naturam mouentur ac fiunt, per ſe bona ſunt. Oculi enim boni ſunt, qui ſine praua intentione aliquid intuentur. Sed cum occupantur & conuertuntur à ſimplici operatione naturæ ad curioſa ſpectacula, non iam amplius boni ſunt. Omnia igitur bona in tempore ſuo, hoc eſt, ſi ſecundum ſimplicem naturæ operationem, & iuxta quod decet uſurpentur & fiant.

Et ſeculum tradidit deus in cordibus eorum, ut non inueniat homo opus quod fecit deus ab initio uſque in finem.

Permiſit, inquit, deus ſolicitos eſſe & occupari ſapiētes mundi huius, ne ſi aſſidue tranquillo animo attendiſſent ad fabricam & ſtructuram mundi huius, perſpecta & cognita illius pulchritudine, uiſibilia hæc deum eſſe, uel deos arbitrarentur. In multiplici tamen occupatione non reliquit illos ſua prouidentia deſtitutos, ſed humanæ naturæ communem

mortis

mortis cogitationẽ adiunxit, ut ſcientes quod hic perpetuò futuri non ſumus, æternę uitæ curam habeamus. Aliter. Seculum ſignificat temporale ſpacium, complectiturq́ꝫ omnia quę in ipſo fuerint, Inquit ergo: Deus filijs hominum ſeculi pręſentis dedit cognitionem, uidelicet quod tẽporale initiũ habuit cœlum & terram, & quęcunqꝫ conſpicimus, & quod hęc ipſa tempore immutatur. Eorum uero quæ ante initium temporis fuerunt, quęq́ꝫ poſt hoc ſeculũ futura ſunt, certam & manifeſtã ſcientiã non habemus, ideoq́ꝫ nobis dicitur ab alia ſcriptura: Altiora te ne quæſieris, & profundiora te ne ſcrutator. Eccleſ. 3.

Et cognoui quod non eſt bonum in ipſis, niſi lætari & facere bonum in uita ſua.

Sapiens cognoſcit quod natura bonũ eſt. Natura autẽ bonus ſolus eſt deus, qui omnia protulit ex ſua ingenua bonitate. Qui tamen quantũ in ſe eſt, quãtumq́ꝫ ſua facultas patitur, bonum operatur erga deum & proximum charitate ſeruata, hic ineffabili & uera lætatur lætitia. Cognoui igitur, inquit, quod nihil eſt boni in uita niſi hoc ipſum bonum operari, & in bona operatione lætari.

Et omnis homo qui comedit & bibit, & uidet bonum in omni labore ſuo, hoc donum dei eſt.

Sapiens quidem nouit quod bonũ eſt: omnis autem homo, hoc eſt, uulgaris, & in multitudine media ſumptus, qui aberrat à cognitione ueri boni, cum uoluptate ſola bonũ diffiniat & metiatur, comedere ac bibere bonum eſſe exiſtimat. Et ſanè manifeſtũ, quod ſenſibilium rerum copia, dei munere hominibus data eſt: non tamen ut conceſſis rebus abutamur, ſed ut eas cõmunicemus in proximos liberales, deo gratias de acceptis muneribus exhibentes. Commiſcuit autem hoc loco perſonas Eccleſiaſtes, eius ſcilicet qui uere ſapiens, quod proprie bonum eſt cognoſcit, & eius qui errore malo ductus, fallitur circa ipſius boni cognitionem.

Cognoui quod omnia quæcunqꝫ fecit deus, ipſa erunt in ſeculum: ad ea non eſt addere, & ab ipſis auferre non eſt, ut timeant faciem eius.

Rerum alię quidem uiſui ſunt obnoxiæ, alię uero uideri nõ poſſunt. Hic autẽ ſermo habetur de uiſibilibus rebus: & harum quidẽ aliæ ſemper eodem modo perdurant: ut terra, cœlum, ſol, luna: alię uero per ſucceſſionẽ ſeruantur in ſpecie, ut homines, plantę, & ſimilia. Noui igitur, inquit, quod non eſt apponere ad ea, quæ in mundi cõſtitutione deus creauit, cum eiuſmodi cõpoſitio perfecta ſit & indeficiens. Sed neqꝫ ab ea quicquã ut ſuperuacaneum eſt auferre. Qui uero ad ſpeculationẽ mundi animũ adijciunt, rationesq́ꝫ ſingularum rerum quantum in ſe eſt, conſequũtur, timore dei occupantur, attonitiq́ꝫ redduntur, autoris omniũ ſapientiã demirantes. In omni itaqꝫ hominũ mente inſitus aſt à natura dei timor, uel legitima quędam ratio, quæ ab ordine ac pulchritudine uniuerſi, hominũ corda conuertit ad creatoris ſapientiã cõtemplandã. Sciendũ uero eſt, hæc quę uidemus, eſſe ueluti ſymbola quędã ac ſigna ſpiritualiũ rerum. Quare ſi finem ſpectes ob quem facta ſunt, omni prorſus carẽt defectu. Nam ſiue quid eorũ principaliter deus produxit, ſiue quid in ſecundas cauſas referendum eſt, non eſt eis apponere quicquã nec demere. Omnia igitur bona & pulchra, perfecta omnia ſunt, ac neceſſaria dei opera.

Quod eſt factum, iam eſt, & quæ futura ſunt, iam fuerunt: & deus quæret eum qui perſecutionem patitur.

Si quid olim fuit, nunc etiam eſt. Homo fuit, homo & eſt: arbor fuit, arbor etiam eſt. Sed pari ratione fuerunt, & quę futura ſunt. Homines futuri ſunt poſt nos, & iam priores illis fuerunt alij. Deus autem quæret perſecutione affectum, hoc eſt innocuum, qui alij perſecutionem non inferat, & ſeruabit eum.

Et etiam uidi ſub ſole locum iudicij, ibi impius: & locum iuſti, & ibi pius. Dixi ergo in corde meo: Simul iuſtum & impium iudicabit deus, quoniam ſuum tempus eſt omni operi.

Ab his ſenſibilibus ad ſpiritualia nos attollens, ait ſe prognoſtice ac puro mentis intuitu contemplatum eſſe locum iudicij, qui repoſitus eſt impijs ſub ſole, quaſi dicat infernum. Sed & locum iuſti ſe uidiſſe cõmemorat. Addidit autem & ad locum iuſti, particulã illam uidelicet, ſub ſole. Quod ſi ſecundũ literã ſimpliciter accipiatur, nulli dubium quin in paradiſo, & in cœlis futuri ſint iuſti. Sin autem ad utrunqꝫ inferas illud, ſub ſole, ad iuſtum uidelicet atqꝫ ad impium, contemplatũ fuiſſe intellige eos qui nunc ex hac uita decedunt, qui nondum ad regna peruenerunt cœlorum. Digna ſane inquiſitu res eſt, ubinam ſub ſole iuſti uita functi collocentur. Conſtat autem quod in paradiſo, cum dixerit Chriſtus latroni, Hodie mecũ eris in paradiſo. Sciendumq́ꝫ eſt quod literalis traditio paradi-

ſum docet eſſe in terra. Nonnulli uero dixerunt quod paradiſus etiam eſt in inferno, id eſt ſubterraneo loco: ad quam ſuam opinionẽ illud accõmodant euangelicũ: Diues Lazarũ uidit, ipſe tamen in inferiore demerſus, cum Lazarus eminentiore eſſet in loco, ubi eſſet Abraham. Verum quomodocunq; hæc ſe habeant, illud proculdubio conſtat, tum ex præſenti Eccleſiaſtæ noſtri loco, tum ex omni ſacra ſcriptura futuros pios in proſperitate ac pace, iniuſtos uero in ſupplicijs ac tormentis. Alijs autem placuit paradiſum eſſe in cœlis. Bonus autem ac ingenuus Eccleſiaſtes, hiſtoriæ ſenſum potius conſectabitur. Tum uero ſecundum examinans ita infert:

Dixi intra meipſum: Nunquid cum impio damnatur & iuſtus?

Hæc ſanè uerba diſquiſitionem ambiguam habent, non abſolutam affirmationem. Semel enim docuit alium eſſe locum iuſti, alium impij, ſed poſtea nos admonet & in metum adducit, cum deus ſit omnes homines iudicaturus, noſtrasq́; res omnes diligenti examine diſcuſſurus. Inquit ergo:

Tempus erit omni rei & omni operi.

Hoc eſt, erit uniuerſalis iudicij tempus. Myſtico autem intellectu ſic accipe. Vidi ſub iuſtitiæ ſole dominum Ieſum Chriſtum, qui ſcilicet uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos. Vidi inquam locum impij à ſiniſtris uidelicet cõſtitutum, & iuſti item uidi locum qui eſt à dextris eius: & dixi in corde meo, quod deus omnes ad iudicium conuocabit, pro dignitate unicuiq; diſtribuẽs, illud tempus definiens ac decernens, in quo noſtra omnis actio & operatio diſtricto examine perpendetur.

Ibi dixi ego in corde meo de ſermone filiorum hominis, quod dijudicabit illos deus.

Math. 12. Simile eſt hoc illi quod in euangelijs legitur: Omne uerbum ocioſum quod loquentur homines, reddent de eo rationem in die iudicij. Intellige autem cum hoc loco dicit ſermonem, ſubintelligi & internũ mentis uerbum, occultamq́; cogitationẽ, nam & de his quoque ratio à nobis diligens exigetur.

Et ut oſtenderet quod ipſi iumenta ſunt, & ut oſtenderet occurſus filiorum hominis, & occurſum iumenti, occurrit enim æque his. Vt mors huius, ita & huius mors. Et ſpiritus eſt in cunctis, & nihil plus habuit homo quàm iumentũ.

Propterea, inquit, uidi & conſideraui rationes iudicij quod exercetur ſub deo, ut oſtendam hominibus, hoc eſt, ut homines doceam nihil eos à iumentis differre ſecundum corporis rationẽ, uitamq́; illam, quæ tota corpori uacat & indulget. Eundemq́; nanq; aërem cum brutis animantibus homines reſpiramus, eundemq́; interitum ſubimus, & in his ſanè rebus, homo iumento amplius nihil habet. Iumentorum itaq; brutalis uita, quæ Veneri indulget, uanitas mera eſt. Monet autem nos per hæc Eccleſiaſtes, ne corpori indulgeamus, ſed animam quę prædita eſt ratione, uirtutibus excolamus: hac enim ſimiles angelis ſumus, cum uis ipſa ſentiendi, nobis cum iumentis brutisq́; animalibus ſit communis.

Omnia pergunt in unum locum. De terra facta ſunt, & omnia in terram reuertuntur. Et quis nouit ſpiritum filiorum hominis, & ſi ipſe aſcendat ſurſum, & ſi ſpiritus iumenti deſcendat ipſe deorſum in terram.

Manichæi animas huc & illud transferri aſſerentes, immortales quidem illas eſſe aiunt, ſed omnia ſubire corpora tam hominum quàm brutorũ, reptilium quoq; ac plantarum. Nos Chriſtiani, quos diuinæ ſcripturæ meliora erudiunt, iumenta accipimus pro ijs hominibus, qui non utentes munere rationis, comparantur iumentis inſipientibus. Homines autem meritò illos eſſe cognoſcimus, qui diſtincti à beſtiali ritu uiuendi, ſecundum rationem ſe moderantur. Quis igitur ſcit, num ij qui apud multos uidentur prudentiores, in ipſo iudicij tempore digni cenſebuntur regno cœlorum, an potius ad inferni barathrum demittentur? Quis item contrà illud ſcit, an qui carere quodãmodo ratione uidentur, occulto dei iudicio ad ſuperna tollentur? Quod enim rationalis anima ſit immortalis, brutorum uero anima corpori immoriatur, cuiuis planè manifeſtum eſt, qui paulum modo rationis ſit particeps. Aliter. Multis in locis Eccleſiaſtes uoluptuarij hominis perſonã ſubiens, conuenientes ſuſceptæ perſonæ ſermones loquitur, quaſi dicat, quis nouit quæ futura ſunt? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Explicans autem Apoſtolus qualia ſint quæ
1. Cor. 15. ad præſentem uitam pertinent, inquit: Si in hac uita in Chriſto tantum ſperantes ſumus,

miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Vbiq; igitur Eccleſiaſtes per ænigmata nos erudiens, ad futuræ uitæ cogitationem tranſmittit.

Et uidi quod non eſt bonum, niſi cum lætabitur homo in operibus ſuis. Quis enim adducet illum, ut uideat quæ poſt ſe futura ſunt?

Si è perſona uoluptuarij hominis intelligantur hæc uerba, ita intellige. Vidi, inquit, ego uoluptati addictus quod nihil ſit boni in uita, præter quã lætari in ſuis operibus & uoluptatibus, & quod hæc portio eſt homini hęreditasq; cõceſſa. Quę eũ uerba uoluptuarius temere effuderit, docet ſubinde Eccleſiaſtes unde ſit, quod huiuſmodi cogitationes huic hominum generi innaſcantur, quia uidelicet nemo illis poteſt intellectum cæcum habentibus oſtendere, quę futura ſunt eis poſt illas, quibus nunc fruũtur, uoluptates, ęterna ſcilicet tormenta ſuppliciaq; grauiſſima. Sin autem uerba eadem è perſona ſapientis dicta intelligantur, altior quidam ac nobilior illis inerit ſenſus. Non eſt, inquit, homini bonum excepta illa lætitia ac ſelicitate, quæ illum excipiet ex operibus quæ fecerit in hac uita. Actio enim ex qua lætitiã habere expectat, ipſa ſcilicet ſecundum uirtutem, hæc erit portio ſua & ſors. Eum nanque qui officioſe non uixerit, non continget uita perſunctum redire huc amplius, ut per pœnitentiam emendet quæ perperam geſſit.

CAPVT IIII.

ET conuerti ego me, & uidi calumnias quæ fiunt ſub ſole. Et ecce fletus, calumnias patientium, & non eſt qui eos conſoletur, neq; poteſtas quæ liberet eos à manu calũniantiũ, & non eſt qui conſoletur eos.

Ad alia me, inquit, examinanda conuerti, & contemplatus homines, uidi calumniatores iniuſtos, & qui calumniam patiebantur lugentes ex infirmitate, eo quod nullus pro illis contra calũniantes uindictæ potentiã exerceret, atq; ita eos conſolaretur. Calumniatores autem ſunt, alij quidem in pecunijs, alij uero in opinionibus ſectarum, ſicut hęretici contra fideles. Quin & ipſe princeps autorq; malorũ diabolus, cum apoſtaticis poteſtatibus, aſſidue calumnias texunt, mendaciaq; moliuntur.

Et laudaui mortuos qui iam deceſſerunt, magis quàm eos qui uiuunt uſque nunc. Et felicior mihi utriſque, qui nondum natus eſt, nec uidit opus malum, quod paratur ſub ſole.

Mortuos uiuis putat beatiores. Quid ita? Nempe quia iuſti iam laborum omnium deſiuerunt, peccatores autem laſſari ſunt in peccatis: utiliter itaque utriſq; mors communis aduenit. Myſtico autem ſenſu ita intellige. Qui peccato mortui ſunt, uiuentes in Chriſto, longe meliores ſunt illis qui uiuunt in peccato. Tum ſequitur: Et felix mihi ſuper utroſque, qui nondum natus eſt, neq; nouit laborioſam hanc uitam, quam opus malum nominat. Ab ijs autem uerbis Eccleſiaſtæ quidam adducti ſunt, ut dicerent animam præexiſtere ante corporis inſtitutionem. Quomodo enim, inquit, uocari poteſt beatus ac felix, qui nihil ſcit? Quibus ita reſpondemus. Si quemadmodum ipſi dicitis, anima in corpus hoc detruditur, ut tanquam in carcerem coniecta corripiatur & caſtigetur, ob ea delicta quę antequam ſubiret corpus admiſit, quomodo tunc felix eſſe poterat, cum peccaret neq; argueretur? Quem enim diligit dominus arguit, & caſtigat omnẽ filium quem ſuſcipit. *Heb. 12.* Si autem à deo diligi bonum eſt, ſi etiam bonum eſt corripi, deſcendit autẽ anima *Cyrillus in* in corpus ut corripiatur, ergo bona erit corporea hęc uita, & in corpore hoc felicior erit *cap. 1. Ioan.* anima illis, quæ antequã ſubirent corpus peccabant, neque dignæ habebantur correptione diuina. Facile eſt itaq; euertere illatã ab illis rationẽ. Neq; enim anima corporis conſtitutione prior exiſtit: & Salomon feliciorẽ uocat utriſq; qui nondum natus fuerit, hoc eſt, qui in exiſtentiam nullam uenerit, nihilq; fuerit: ut ſermo hic cum domini uerbis prorſus conueniat: Bonum illi erat, ſi natus non fuiſſet homo ille. *Matth. 14.* Hac autem abſoluta quæſtione, alia nos & quidem grauior quæſtio ſuſcipit. Si melius ſit homini non natum ipſum eſſe quàm natum, ob malum igitur contigerit homini natum eſſe. Erit ergo malorum cauſa deus, qui hominem produxit in uitam. Quomodo itaque uidit deus cuncta quæ fecit, & ecce erant ualde bona? Cui quæſtioni ſic reſpondemus. Quod cum duas hoc loco perſonas attulerit noſter Eccleſiaſtes, alteram quidem calumniam inferentis, alteram uero patientis, non ſimpliciter loquitur de calumnia patiente, ſed lugentem illum inducit

pro ijs quæ iniuſte patitur. Verba igitur hic expreſſa non prodeunt à perſona ſapientis,
aut fidelis hominis, ſed eius qui in hoc mundo pacem habere percupiat. Philoſopus enim
neque ſi iniuſte quid patiatur lachrymas fundit, quin lætaẽ potius & exultat, ſicut & Apo
Hebr. 10. ſtolus ſcribit: Rapinam bonorum ueſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. Cum itaq; Eccleſia
ſtes duas hoc loco perſonas induxerit, ad philoſophiæ normam nequaquam ſe moderan
tes, quarum altera eſt inferentis, altera uero calumniã patientis, ac præ dolore nimio & ig
norantia rerũ lachrymas effundentis, ſubiũxit quod in cõparatione horũ duorũ hominũ
carentium philoſophia, bonum ſit in natura rerum non eſſe: quam ſanè ſententiam facile
poſſet experientia ac exemplo nobis ueram oſtendere. Si quis enim interrogaret ſanctos
Martyres, Apoſtolos, aut Prophetas, uel cũctos homines qui ſecundũ uirtutem uixerũt:
Agite nobis hoc dicite ſancti uiri, propoſita uobis optione, uel naſcendi autore deo, uel
non naſcendi, utram in partẽ propenſiores fuiſſetis? Nonne ilico reſpõſuros putas? Gra
tias agimus deo noſtro, qui ſecundũ bonitatem ſuam nos fecit, quiq; nos in uirtutis gym-
naſio uoluit decertare, ut has nobis æternæ gloriæ coronas plecteret & imponeret. Satis
itaq; oſtenſum eſt, quod de peccatoribus & imperfectis hominibus loquiẽ Eccleſiaſtes.

Et uidi ego omnem laborẽ & omnem fortitudinẽ operis, quod æmulatio eſt homini, hoc uanitas & electio ſpiritus.

Fortitudo & induſtria digna uituperatione cenſetur, cum quis uires ſuas circa uanita-
tes intendit, & uoti tamen compos efficitur. Zelus autem uituperabilis eſt, qui proxime
uicinam habet inuidiam. Vidi igitur, inquit, laborem hominũ circa res uanas, & alios uidi
homines illis inuidere. Vt, exempli gratia, iniuſte aliquis diuitias ſibi comparat, ecce alij
ſtatim huic inuidere incipiunt: uel ipſi ſimiles conſequi diuitias affectãtes, idem & ipſi ſtu
dium æmulantur. Huiuſmodi igitur occupatio hominum uanitas eſt, & ut ſæpe iam dixi-
mus, electio ſpiritus.

Stultus complicuit manus ſuas, & comedit carnes ſuas.

Manus homini datæ ſunt, ut illis oportuna ſibi & conuenientia operetur. Ocioſus ita-
que ceſſator, manus clauſas & complicatas tenens, cum ſubinde pœnitentia tangitur, ac
dolore diſtabeſcit, dicitur meritò carnes proprias deuorare. Myſtico autem ſenſu, qui
operationes ſuas nõ exercet in uirtutibus, carnes deuorat ſuas, cũ ipſe ſibi ſit ſuppliciorũ
mediator & tormentorum proxeneta. Aliter. Complicare, complecti ob dilectionem,
& ſalutando blandiri. Stultus itaque cum diligat turpes ſuas operationes & amplectatur,
proprias deuorat carnes, ipſe ſibi iuſtum ſupplicium parans.

Bona eſt plenitudo pugilli cum requie, ſuper plenitudinem pugillorum duorum cum labore & electione ſpiritus.

Melius eſt modicum iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas. Myſtico autem ſenſu,
pugillus eſt indeficiens fides, quæ eſt in dominũ Ieſum Chriſtum. Duo autem pugilli in-
telligendi ſunt, cum quis duobus dominis ſeruire ſtudet, deo ſcilicet & mammonæ, & op
3. Reg. 18. probria illa pari quæ Propheta commemorat: Vſquequo claudicabis in utrunq; popli-
tem? Melius eſt ergo ſine ulla controuerſia quod hic prius ponitur. Aliter. Pugillus u-
nus. unitas ipſa quæ materia caret: pugilli duo, materialia quæ diuidi poſſunt. Habetur pre
terea ipſa dualitas in ſcripturis ſacris immunda atq; impura. Nam immũda animalia bina
Gen. 6. ingrediebantur in arcam Noë. Melius ergo eſt uanitatẽ ſequi, ac officioſam uitam ducere
cum quiete. hoc eſt ſine inanis gloriæ fuco, quàm occupari circa dualitatẽ, hoc eſt, res ma-
teriales, Aliter. Contemplari poſſumus hominem fuiſſe olim pugillum, cum uideli-
cet deus puluerem de terra accipiens, ac ueluti pugillo concludens plaſmauit hominem.
Pugillus etiam fuit mulier: à latere nanque Adam coſtam manu deus apprehendens, E-
uam plaſmauit. Melior ergo eſt cœlibatus pugillis duobus, hoc eſt, dualitate & copula
coniugali. Quamuis enim coniugium damnandum non ſit, cœlibatus certe laudabilis &
moleſtia carens.

Et conuerſus ſum & uidi uanitatem ſub ſole.

In circuitũ, inquit, mouens oculos mentis meæ, nihil uidi eorum quæ huius mundi gra-
tia fiunt ab hominibus, quod non uanitas mera ſit. Per hæc autem uerba intellige ſignifi-
cari nequitias hominum & peccata.

Eſt

Eſt unus, & non eſt ſecundus, nec filius nec frater: nec eſt finis in omni labore eius, nec oculus eius impletur diuitijs: & cui ego laboro, & fraudo animam meam bonis? hoc etiam uanitas eſt & occupatio mala.

Amplius, inquit, res humanas conſiderans uidi quoſdam, qui ne legitimos habent hæredes, inſatiabili affectu circa diuitias occupari, oculum habentes inexhauſtum & inexplebilem. Quod cum ſatis contemplatus ſit, introducit inexplebilem huius hominis perſonam ex auaritiæ pœnitẽtia ita loqui: Et cui ego laboro & fraudo animam meam bonis? Iure ergo & huic labori uanitatẽ attribuit. Aliter. Myſtice ſic intellige: Eſt unus. Vnum hoc loco accipit, qui ſeipſum tantummodo fouet ac diligit, qui ne habere quidem uelit filios ac fratres. Nam qui deſiderio illorum tenetur, quamuis natura nullos affines & conſanguineos habeat, quia tamen ſecundum dei præcepta charitatem ſectatur, omnes homines quamuis externos, eſſe ſibi filiorum loco putat & fratrum, iuxta illud: Eſto orphanis tanquam pater, & tanquam maritus matri eorum. Hic itaq; unus ac ſolus, qui habere non curat filium neq; fratrem, laborioſa quadam electione uiuendi ac ſolicitudine fraudat animam ſuam bonis, neque ad futura attendens, neque in uita quicquam boni efficiens. Huic ergo & uanitas attribuitur.

Boni duo ſuper unum, quibus eſt bonum precium in labore ipſorum.

Concordiam duorum in operibus bonis laudat, hæc nanque precium conſequiť apud deum. Itaq; Saluator bene concordes Apoſtolos binos miſit ante faciem ſuam. Eos uero qui turrim ſuperbiæ fabricantes in malo opere conueniebant, diſſipauit deus atq; diſperſit. Myſtice autem ſic accipe. Laudabilis eſt & apud deum precioſa duorum (hoc eſt animæ corporisq;) in bono cõcordia. Quomodo autem meliores ſint duo quàm unus, exemplo nunc propoſito planè intelliges. Si corpus quidem uoluptatibus abſtineat, & temperate ſe gerat, anima uero ipſa inani gloria capiať, irrita quodãmodo uanaq; redditur corporis temperantia. Rurſusq; ſi anima quidem humilitatẽ colat, libidinetur autem corpus, animæ uana eſt humilitas. Vna enim parte compoſiti hominis delinquente, aut anima uidelicet aut corpore, neceſſe eſt & partem alteram comprehendi.

Bona itaque duorum copula & concordia, ſi cõueniant ad precioſam uirtutẽ, quoniam ſi cadant, unus eriget participem ſuum. Et uæ uni ſi cadat, neque ſit alter ad illum erigendum.

Qui bonis de rebus conueniunt, mutuum ſibi auxiliũ præſtant. Si enim accidat ut alter ex humana fragilitate omittat aliquid quod faciendum ſit, alterius conſilio emendabitur. Quod autem dicit, ſi cadat, non eſt accipiendum de ambobus eodem tempore, ſed modo de hoc, modo de illo.

Et ſi dormierint duo, calor ipſis erit: unus autem quomodo calefiet?

Ex eo quod corpori ſolet accidere, ſpiritualiter erudimur. Qui eñ ſimul cubant & dormiunt, magis quàm qui ſolus iaceat, calefiunt: ita etiam qui ſpiritualiter cõueniunt & concordant. Vbi eñ fuerint duo aut tres congregati in nomine meo, ibi & ego ſum in medio ipſorum, dicit dñs, qui uidelicet ſancti ſpiritus ignem caloremq; fidelibus ſuis gratificať. Matth.18.

Et ſi quiſpiam præualuerit contra unum, duo reſiſtent aduerſus eum.

Iterum per ea quæ ſenſibiliter ſolent accidere, ſpiritualem nobis tradit doctrinã. Sicut eñ duo cõcordi animo uel per forũ plateasq; ciuitatis ambulantes, uel per deſertas eremi ſolitudines, tutius ac facilius repellunt irruentis contra ſe alterius impetum, ita & futurũ intellige in ſpirituali pugna. Nam cum Eccleſiaſtes edocere nos uelit, quæ ad corpus animamq; pertineant (ſicut etiam Paulus apoſtolus fecit, quo loco & ipſe trium quæ homini 1. Theſſ.5. inſunt rerum mentionem facit, cum ait: Integer ueſter ſpiritus & anima conſerueť) tria nobis latenter contemplanda propoſuit, uidelicet quod ſi unus quiſpiã nobis inſurgat, hoc eſt, ſuperbia carnis, tunc anima ſpiritui amicè coniuncta, carnem cõpeſcit ac frenat, ut ſpiritualibus animæ motibus ſubijciatur, & pareat. Sciendũ nanq; eſt (quod ad hunc locum pertinet) hominẽ tribus ex rebus conſtare, anima ſcilicet, corpore ac ſpiritu: non quod ſecundum ſubſtantiæ uim aliud ſit ſpiritus, aliud anima, (neque enim duo rationalia inſunt homini) ſed quod ratione ſola, ea ſeorſum conſiderantes, aliud eſſe ſpiritum dicamus, aliud animam. Vocamus enim ſpiritum, actum animæ ipſius, dexteriorem ſublimioremq; uim, qui ſpiritus eſt idem, puto, qui & intellectus, ſiue ipſa mens, ſicut in Eſdræ libris accipi animaduertimus. Aut ita intellige. Spiritus eſt ipſum chariſma ſpiritus, quod ani-

mam

mam lætificat & illuſtrat, diuina nobis inſuflatione tranſmiſſum. Itaq; ſi impollutum ſeruemus quod nobis ineſt ad imaginem dei factum, integrum habemus chariſma ſpirituale. Sin uero ad peccatorum ſemitas declinemus, donum ſancti ſpiritus uiolamus in nobis. Hoc eſt, puto, quod Apoſtolus nos precatur manere integros ſicut ab initio fuimus, immaculatum habentes corpus & animam, purumq; ſeruantes chariſma ſpirituale. Aliter quoq; ita poteſt intelligi. Motus animæ diuiduntur in rationabilem, iraſcibilem, concupiſcibilem. Si igitur tria hęc ex uirtute officioq; cōueniant, tunc ſecundū rectam naturę normam, ira excandeſcit contra malas affectiones ac dęmonas: concupiſcentię ipſa uis potiora tantum deſiderat: unde & Daniel uir concupiſcentiarum uocabatur: rationalis autem pars omnia iuſte moderatur, iraſcibilem uim cōcupiſcibilemq; compeſcens. Sin autē contrà eueniat, ut pręter legem rationis, altera illarum uirium, uel ira ſcilicet, uel appetitus quod delectat perſequatur, tunc duæ reliquæ partes concordi fœdere puritatē ſeruantes, ut rationalis puta concupiſcendiq; uis, iracundiam deprimunt, ac ſibi obedire cogunt: aut contrà, iracundia rationi adiuncta, concupiſcentiam ſedat. Ita ergo fit ut concordes duo, tertium reluctantem redigant in ſeruitutem.

Funiculus triplex non citò rumpetur.

Rurſus Eccleſiaſtes exemplo triplicis funiculi ad ſpirituales nos euehit cōtemplationes: ac primum quidem charitatem nos docet, in concordiæ nexum nos uocans. Inquit ergo: Si anima, corpus & ſpiritus in bonum conueniant, non facile diſſoluuntur ab hoſtis incurſu. Aliter. Cum rationalis animæ uis, iraſcendi ac concupiſcendi potentię unitatis puritatem cuſtodiunt, animam ſeruant prorſus innoxiam. Aliter. Qui credunt in conſubſtantialem trinitatem patrem & filium & ſpiritum ſanctum, à reſiſtētibus hęreticis & aduerſarijs expugnari non poſſunt.

Bonus eſt puer pauper & ſapiens, ſuper regem ſenem & ſtultum, qui neſcit prouidere in poſterum: quod & è carcere uinculisq; interdum quis egrediatur ad regnum, quodq; in regno ipſius natus ſit pauper.

Pueri fermè non eo digni ſunt honore quo ſenes, neque ita pauperem ueneramur ut regem. Comparans igitur Eccleſiaſtes ſtulticiam cum ſapientia, quantum hęc ipſa præſtet oſtendit. Inquit enim longe potiorem eſſe puerum & pauperem, modo ſit ſapiens, eo qui ſit ſenex & ornatus regia poteſtate, ſed ſtultus. Amens enim non intelligit ſapientiam è ſeruili quandoq; conditione atq; in uincula coniectum hominē ad faſtigium regium euehere. Cuius rei exempla ſumi poterūt ex Ioſeph, quem dei munere inſita ſapientia, & adoleſcentem & pręcio coēmptum, & in carcerem detruſum, totius Aegypti gubernatorem conſtituit. Hęc eadem ſapientia ſi regi inſideat, modeſtiam tueri docet ac frugalitatem, ita ut regia dignitate qua pollet nequaquā extollatur, ac tumeat. Nam dei gratia & ſui cognitione pauperem ſe eſſe intelligit, neq; in regno, neq; in diuitiarū copia paupertatis humilitatem deponit, ut beatus & ipſe ſit quemadmodū & pauperes ſpiritu. Aliter. Seneſcens ac ſtultus, Hebręorū populus dici poteſt. Cui qui iunior ſucceſſit, in dei cognitionē populus ex gentibus conuocatus, uere ſapiens, ac redemptus à diabolica ſeruitute, per ſidem Chriſti ſaluatoris cōſequutus eſt regale ſacerdotiū: ſpiritu quidem pauper, ſed euangelica beatiudine decoratus. Exemplar autem ac dux huiuſmodi pauperū ipſe Chriſtus eſt ſaluator noſter, qui ſapiētia quidem patris eſt dei, iuuenis autem ſi corporeę genituręe tempus conſideres. Idem quoq; rex dignitate diuina, pauper factus propter noſtram ſalutem, quanquam per ſe ditiſſimus. Euaſit idem catenas mortis, & inferni carcerem fregit ac ſoluit, ſuo nos erudiens exemplo mediocritatē ſectari, cum dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Math. 11.

Vidi cunctos uiuentes, qui ambulant ſub ſole, cum adoleſcente ſecundo qui exurget pro eo. Non eſt terminus omni populo, omnibus inquā qui fuerunt ante eos. Et poſtremi non lætabuntur in eo. Sed & hoc uanitas & electio ſpiritus.

Totus hic locus ad allegoricū intellectū myſticumq; pertinere putādus eſt: quando quidē nullus eſt qui corporali intuitu cunctos poſſit uidere homines, qui ambulant ſub ſole. Cum uero myſticum ſenſum alij aliò referri contendant: nam adoleſcentem ſecundum alij Chriſtum dominum uolunt intelligi, alij autē filium perditionis Antichriſtū: nos utranq; proſequemur expoſitionem. Vidi, inquit, cunctos iuuenes qui ambulant ſub hoc uiſibili ſole, hoc eſt, ipſos peccatores, cum adoleſcēte ſecūdo, hoc eſt Antichriſto, qui exurget

pro

pro ipſo domino uidelicet noſtro Ieſu Chriſto: & non erit finis multitudinis peccatorū, eorum ſcilicet qui ab initio ſeculi præceſſerunt. Sed & poſtremi, qui temporibus antichriſti ſcilicet in eum credent, non lætabuntur in eo: neque enim ſeruare poteſt impietas adhærentes ſibi. Vt autem doceat hunc errorem infidelitatis non neceſſitate, nec caſu, ſed electione liberæ uoluntatis eſſe populis aduenturum, adiunxit dicens: Sed & hoc uanitas eſt & electio ſpiritus. Aliter. Vidiſſe ſe, inquit, ambulantes ſub iuſtitiæ ſole, omnes ſcilicet qui uere uiuunt ex fide cum adoleſcente ſecundo, qui proculdubio eſt ſaluator noſter homo de cœlo cœleſtis, qui nobis natus eſt ac ſurrexit pro adoleſcēte primo Adam, qui fuit homo de terra terrenus. Et infiniti erant, inquit, ſub hoc ſole in anteriora progredientes, hoc eſt, ſecundum uiuentis fidei diſciplinam, præteritæ quidem uitę obliti, tanquā mortui peccato, tendentes autem de uirtute in uirtutem, ſemper oculos mentis ad propoſitam uitæ æternæ gloriam dirigentes. Sed qui nam ſunt poſtremi ipſorum, qui non delectabuntur in adoleſcente ſecundo domino noſtro Ieſu Chriſto? Nimirum uel Iudæi ſunt qui cum primi eſſent, facti ſunt nouiſſimi: uel qui in fine ſeculi credent in antichriſtum: uel generaliter omnes qui poſt primos officioſe pieq; uiuentes, ipſi cum ſenſus & uoluptatis illecebras conſectentur, meritò poſtremi ac nouiſſimi & habendi ſunt & uocādi. Sed hos quoq; nouiſſimos oſtendit electione propriæ uoluntatis nō gauiſuros eſſe in adoleſcente ſecundo, ideoq; tritum iam ſibi uerbum illud adduxit: Sed & hoc uanitas & electio ſpiritus. Sciendum eſt autem (quod ad prædictorum enarrationem pertinet) Adam hominem primum adoleſcentem uocari, ſub intellectu eius temporis, quo recens creatus erat adhuc in paradiſo uoluptatis, & uigore iuuentutis ſuæ ſtrenuus erat operando uirtutes. Vocatur adoleſcens & Chriſtus ſaluator, propter magnum robur diuinæ uirtutis. Vocatur & antichriſtus, qui iuuenili temeritate feruidus eſt in malo, robuſtusq; nequitiæ innouator.

Cuſtodi pedem tuum cum ingrederis in domum dei, & propinquus eſto ut audias.

Aequiuoca quadā ratione loquendi, exterioris hominis membra & de interiore dicuntur, ut oculus puta, manus, ac pes, & membra reliqua. Non tamen contra contingit, ut interioris hominis partes de exteriore dici conſueuerint. Dicuntur enim pennę alęq; de anima, iuxta illud: Si dormiatis inter medios cleros, pennę columbę deargentatæ. Pſal. 67. Inquit ergo: Cuſtodi animæ tuæ pedem in omni opere tuo cum incedis, ut in cōſpectum uenias domus dei, hoc eſt cœleſtis Hieruſalē. Qui uero cuſtodit pedem animæ ſuæ, propè eſt ut audiat, hoc eſt, ut obediat uerbo diuinę pręceptionis, & proficiendo mādata legis exequatur. Quod ſi de corporali pede dictum intelligas, cuſtodi, inquit, totum corpus tuum (à parte enim totum ſignificauit) ne inſtrumentis eiſdem quibus in bono utimur, abutamur in malo, quaſi dicat: Ne quæſo pedibus eiſdem quibus templum dei frequentas, theatrales adito ludos, & obſcœna ſpectacula. De alijs quoq; humani corporis membris idem intelligere faciendum. Et profecto qui impolluto pede ſubeunt eccleſiam dei, debent ab impijs locis & prophanis ſe penitus, ut deo contrarijs, continere.

Super donum ſtultorum ſacrificium tuum, quia ignorant quid faciant mali.

Quia ſtulti quoq; nonnunquā munus offerunt deo, ut qui ex inani gloria eleemoſynā faciunt, ſicut & Cain, qui recte quidem offerebat, male autem diuidebat: ideo tuum, inquit, ſacrificiū cum prudentia fiat & diſcretione. Inſipientes enim non intelligunt, quoties male offerunt, eo quod illorum zelus careat diſcretionis iudicio. Qui enim prudens ac ſciēs operatur bonum, pari quoq; cognitione malum deuitat. Qui uero prius illud ignorat, facile & alterum ignorabit. Illud itaq; quod ait, Quia ignorant quid faciant mali, ita intellige: ignorantia occupātur, & tenebris abteguntur mentes. Proprie autem ac diſtincte locutus eſt cum dicit, donum ſtultorum: ſacrificiū uero prudentium tantūmodo intellexit.

CAPVT V.

Ne feſtines in ore tuo, neque properet cor tuum ad offerendum ſermonē in conſpectu dei: quoniam deus eſt in cœlo ſuperius, & tu inferius es in terra.

Promptā ad loquendum linguam corripiendā monet: tum uero quia è temeratio ac prompto corde ipſi linguæ fatuę ſentētiæ quas efferat, ſuggerunt. Vt fontē quoq; ipſum ac caput obſtruat inſipiētiū uerborū, inquit: Ne properet cor tuū efferre

uerbum in conſpectu dei. Quaſi dicat: Quia deus ubiq; pręſens, omnia perſpicit, etiam deprehendens occultas animę cordiſq; cogitationes, quanquam per ſermonis indicium non emergant. Deus enim qui in altiſſima cœlorũ ſpecula ſedem habet, quę in imo fiunt conſpicit uniuerſa. Aliter. Ne temere de diuinis myſterijs uerba profunde, neq; utcunque omnia quę in buccam ueniũt. Mortalis enim homo cum ſis, ac graui corpore circumſeptus, & orbis infimus habitator, nequaquam potes inuiſibilis dei ſubſtantiam ſupercœleſtiſq; comprehendere.

Idcirco ſint pauci ſermones tui.

Ob omnes cauſas ſuperius dictas, ſint tui ſermones nõ ſolum pauci numero, ſed etiam diligenti examinatione perpenſi.

Quoniam in multitudine tentationis aduenit ſomnium, & uox ſtulti in multitudine ſermonum.

Si more prouerbij abſolute ac libere hoc dictum putea, ita intellige. Sicut qui per diem multis tentationibus curiſq; agitantur, per quietem ſubinde ſomnijs conturbantur, ita & ſtultus in multiloquio peccans, ſua ipſius uoce arguitur. Aliter. Sicuti ſomnium dormientem quempiam uel ad auaritiam, uel ad libidinem tentans, euolat mox & irritum eua neſcit, ut nihil eorum quę facere uidebatur certum eſſe contingat, ita & uox hominis ſtulti nihil utile commodumq; concludens, ſomnio uidetur eſſe perſimilis, quaſi dicat, ſomnijs comparatus ſtulti hominis ſermo. Sin autem uelis Eccleſiaſten quaſi ratione confirmantem quę ſuperius attulit, hęc uerba proferre, uidelicet, quoniam aduenit ſomnium in multitudine tentationis, & uox ſtulti in multitudine ſermonum: ita accipiea, ut quaſi nos moneat dicens: Ne multiloquus eſto ac nugax, neque ſtultitiam tibi inſitam tuo profer ſermone, quoniam multæ nugacibus adueniunt tentationes, quæ ipſos non interdiu ſolum uigilantes conturbent, ſed per quietem quoq; dormientes exterreant.

Sicut uouiſti uotum deo, ne moreris illud reddere, quoniam non eſt uoluntas in ſtultis. Tu igitur quecunque uoueris redde.

Votum eſt, cum quid deo pollicemur nos reddituros. Vouemus autem deo & pollicemur non pecunias modo, ſed abſtinentiam uictua, & caſtitatem, & quę ſunt generis eiuſdem. Quia ergo ſtultos perſępe pollicitorum pœnitentia ſubit ac dolor, nolentes uota perſoluere, hortatur ut citò ac uelociter quę promiſimua deo reddamus.

Melius eſt te non uouere, quàm poſt uotum promiſſa non reddere.

Malum eſt proculdubio ac deteſtabile ſi nihil unquam uelis deo tribuere: multo tamen eſt peius ſi pollicearis te deo quid daturum, neq; perſoluaa. Duobus igitur propoſitis malis, bonum dixit, quod minus eſt malum. Alio quoq; ſenſu intellige. Caue ne quid temere promittas in cõſpectu dei, quia ſimulac reus uoti factus fueris, multitudo te circumueniet tentationum, quę perſoluere promiſſionem impediat, ita ut ne dormiens quidem ſine moleſtia ſis futurus. Vt, exempli gratia, pecunias auarus quiſpiam uouit deo ſe redditurũ, mox autem non interdiu ſolum torquetur & auocatur, rationibus hinc inde ſubductis, egeſtatem ſibi ac pauperiem ante oculos ponena, ſed (ut par eſt) dormiens, quoque eiſdem imaginibus conturbatur, ne uota deo perſoluat. Quanto autem ſupplicio torquẽdi ſint qui contemnunt uota complere, docent noa in Actibus apoſtolorum Anania & Saphira repentina morte ſublati.

Ne dederis os tuum ut peccare facias carem tuam.

Lingua ſi nugax fuerit, corpus totum coinquinat: præſertim uero ſi cum mulieribus incautus ſermo commiſceatur, carnem ſtimulat ad peccandum.

Ne dixeris ignorantiam eſſe in conſpectu dei.

Cum effrena, inquit, lingua peccaueris, ad pœnitentiam redi, neq; conſuetam prætende excuſationem, quod imprudens neſciuſq; peccaueria. Aliter. Qui in ipſa fece nequitię uolutantur, ita prudentiam dei negant & aſpernantur, ut dicant dedignari deum curare ac ſcire quę hic ab hominibus ſcelera committantur. At tu nequaquam hęc dixeris: nihil enim latet oculos dei.

Ne forte iraſcatur deus contra ſermonem tuum, & deſtruat opera manuum tuarum.

Ne, inquit, ore tuo ac lingua peccaueris, ne & fructum bonorũ operum tuorũ amittas.

Iratus

Iratus enim deus contra temerarios ſermones, delet è libro uitæ, ſi quid eſt quod uidea-
mur nobis bene laudabiliterq́; feciſſe. Aliter. Caue ne dicas, deus ignorat quæ ab ho-
minibus perpetrantur. Iraſcitur enim talia dicentibus, neq; approbat opera illorum. Sim
plices quoq; & tardiores ingenij peccatores, nihilominus è medio tollit, aut paupertate
eoſdem ple[illegible]orum ſortunas operaq́; corrumpens.

Quoniam in multitudine ſomniorum, ac uanitatum, copiaq́; ſermonum. Tu deum time.

Tria ſimul ualde ſimilia cõparauit, inania ſcilicet ſomniorũ phantaſmata, uanos homi
nũ labores, & ineptã multiloquij loquacitatẽ. Somnij enim perſimilia ſunt nugacis homi
nis uerba: neque ſanè multum à ſomnijs differunt irrita hominum ſtudia. In multitudine
igitur ſomniorum, hoc eſt, ſomniantium hominum fruſtraq́; laborantium, necnon uerba
plurima effundentium, iraſcitur deus. Multitudinem autem hoc loco non ſimpliciter mul
tiloquium intellige, ſed ocioſiloquiũ. Paulus enim loquens de regno dei, quamuis ad me
diam uſq; noctem uerba produceret, nullo tamẽ auditores afficiebat faſtidio. Qui autem
multa quidem uerba profundat, rem uero ipſam de qua agitur minus facilem reddat, nihil
fermè uidetur loquutus fuiſſe. Sed & qui ocioſe ac præter rem loquitur, in uerbo quoque
uno nugax eſſe deprehenditur. Semel autem nobis cunctarum uirtutum obſeruantiã ſug
gerens: Tu, inquit, deum time. Timor enim omnia excedit.

*Si calumniam pauperis, & rapinam iudicij uideris in prouincia, ne mireris ſuper hoc negocio, quoniã excelſo exce
ſior eſt alius qui cuſtodiam babet: & ſuper ipſos alij quoq; excelſi ſunt, & ſuperfluitas terræ.*

Rapinam iudicij uocat, cum ditiores in prouincia & ciuitate largitionibus corrumpũt
iudices ad iniqua iudicia. Aliter. Etiam rapinam iudiciorũ exercet, qui cauſas nihil ad ſe
pertinentes, uiolenter ſibi uendicat & extorquet. Ait ergo: Quotieſcunq; uideris calum-
nia & largitionibus inopes à potẽtioribus premi, ne admireris, hoc eſt, ita ob hanc ipſam
rem indigneris, ut fluitare mundum ſine ulla prouidentia ſuſpiceris. Deus enim ſuper om
nes excelſus, omnia ſpeculans & obſeruans quæ ab ipſis patrantur, qui ſibi uidentur ex-
celſi, locupletes & glorioſi, reddet unicuiq; pro ſuorum operum dignitate. Et ſuper ipſos
excelſi, hoc eſt, qui ſeſeipſos inaniter iactant & magniſaciunt, nihil aliud fermè cenſendi
ſunt quàm ſuperfluitas terræ, hoc eſt, inutilis terræ globus & maſſa, iuxta illud: Quid ſu- Eccleſ. 10
perbis, inquit, terra & cinis.

Super omnes autem rex eſt dominus agri elaborati.

Generali quadam cõcluſione utens, deus, inquit, inſtar uiridarij mundum ſibi hunc ex-
coluit & ornauit, & in eo dominatur ut agri dominus, cuius & aſſiduam prouidentiã ge-
rit. Non itaq; decet opinari mundum carere gubernatione regnantis, ob eas quæ inter ho
mines fiunt iniquitates: imò reuocare mentem oportet. Quod cum mundus hic ager nun
cuperur, iuxta euangelicam parabolam, deus hominem mundi huius regem dominumq́;
conſtituit, ſicut ſcriptum eſt: Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Admonet itaq; nos hoc Pſal. 8
loco Eccleſiaſtes dignitatis noſtræ, ut debitam uenerationem deo exhibentes, qui nos re
gia honeſtauit corona, pie officioſeq́; uiuamus. Aliter. Quandoquidẽ deus uniuerſi hu
ius mundi eſt dñs & poſſeſſor, ueluti agri cuiuſdã diligentia ſumma elaborati, idcirco ſe-
duli caueamus ne demoliamur uineã domini Sabaoth, aut iniquis actionibus, aut impijs
dogmatis, aut pernicioſis doctrinis. Omnibus enim præeſt, omnia ſpeculatur agri domi-
nus & poſſeſſor elaborati. Aliter. Diuina ipſa ſcriptura eſt uelut ager quidam ferax &
odoratus, quaſiq́; paradiſus optimis arboribus cõſitus, habensq́; theſaurũ occultum. Par
eſt autem ut qui hunc habere quærunt theſaurum, placere ſtudeant regi domino agri hu-
ius, hoc eſt, deo omnipotenti. Placebunt autem, ſi cunctis mundi delicijs renunciauerint,
& ſi neq; Iudęorum more ſolum literę iacentis ſenſum conſectantur, neq; è cunctis etiam
ſcripturæ uerbis allegorias & myſteria perſcrutentur, ita ut tanquã inutilem poſthaben-
tes literæ ueritatem, plantas agri huius radicitus ſubruant & euellant, cum potius deceat
fideliter quæ ſunt ſcripta rimari, & duce ſpiritu ligonibus terram uerſare. Ita nimirum deo
placebimus agri huius domino, & ſpiritualem illi paradiſum reddemus excultum.

Qui pecuniam diligit, pecunia non explebitur, & qui amauit fructus in multitudine ipſius, & hoc etiam uanitas.

Huius ſententiæ poſterior particula ita conſtruenda eſt. Et qui amauit fructus, hoc eſt,

quicunq; amauit ſibiipſi, non autem communis utilitatis gratia congerere fructus, quaſi dicat: Qui laborat auaritiæ morbo, ſiue pecuniam congerat ſiue fructus, nunquam explet plura ſemper affectans, ut potius pecuniarum dici ſeruus quàm dominus mereatur.

Multitudine bonorum multiplicati ſunt qui comedunt ea. Et quæ uirtus ac fortitudo poſſidenti bona? Principatus enim eſt illi ut uideat oculis ſuis.

Symmachus interpres poſteriorem particulam ita conuertit. Quæ enim uirilitas ineſt habenti ea bona, niſi ut tantũmodo ea ſpectet oculis ſuis? Senſus autem hic eſt. Inuenias qui ſumma animi ui, & corporis contentione flagitium aggrediatur, ut auarus ſolet, qui quacunq; poteſt ratione pecunias cogit, eſtq; fortitudo hæc ſtrenuitasq; damnanda. Qui uero ſic impudenter auari ſunt, hoc ſibi tanquam bonum ſummum proponunt, ut inter pocula patinasq; uerſentur, & ut ſpectaculo fruantur quas congeſſere pecuniarũ. In multitudine ergo bonorum, hoc eſt, in affluentia pecuniarum quæ illis aſſidue multiplicatur, geſtiunt non ſecus ac ſi bonis illis pecuniisq; ueſcantur. Et quæ illis demum reſultat utilitas ex huiuſmodi ſtrenuitate atque uirtute? Solo nanq; intuitu principatum gerit in pecuniis, auaritia tali correptus. Quaſi dicat, nullo alio uſu dominus eſt earum preterquam quod appoſitas contẽplatur. Aliter. Quibus legitimo honeſtatis iure opes atq; diuitiæ augeſcunt, multiplicantur etiam qui illis utantur. Qui enim uere cupiunt probitate ſibi augeri, multis, hoc eſt, pauperibus ſuas opes impertiunt. Vt itaque à tenacitate nos dehortetur, ad miſericordiam uero conuertat, quid prodeſt, inquit, impudenti auaro ac tenaci ſua turpis huiuſmodi uirilitas & fortitudo, quæ oculorum ſolo intuitu pecuniis uti diuitiisq; permittit?

Dulcis eſt ſomnus ſerui, ſiue parum comedat, ſiue multum: pleno autem diuitiarum non eſt qui ſinat eum dormire.

Poſita comparatione oſtendit felicius euenire homini ſeruili cõditioni ſubiecto, quàm ei qui liber cum ſit, auaritiæ tamen eſt ſeruus. Famulus enim ſecuram uitam ducens, quocunq; demum uictu alatur, dulci ſomno reficitur. At qui pecuniis ſeruit, herum habet importunum, qui dormire eum non ſinit, curam ſcilicet augendi lucri anxietatibus plenam. Myſtice autem: Qui deo famulantur æquo animo feruntur, atque lætantur de temporaria huius ſeculi uita in æternam transferri, quam uitæ præſentis translationẽ pulchre atq; appoſite uocauit ſomnum. Auaros autem nõ ſomnus excipit, ſed horribilis mors, quæ non ſinit eos quieſcere, ſed æterno tradit ſupplicio.

Eſt infirmitas quam uidi ſub ſole, diuitias conſeruatas apud dominum in perniciem ſuam, & pereunt diuitiæ illæ in occupatione mala.

Omnes iniquitatis ſpecies, morbi ſunt ipſius animæ. Adeò uero grauis eſt & intenſus auaritiæ morbus, ut radix malorum omnium meritò nominetur. Inquit ergo: Vidi aſſeruatas opes in perniciem poſſidentis. Aut enim peregre proficiſcens, perdit auarus diuitias, cum propter eas nonnunquã graſſatorum inſidias raptorumq; patiatur: aut ſi cætera euadat incõmoda, uita demum excedẽs pecuniis tunc priuatur. Planeq; intelligit ſe pro incerta re atq; inſtabili laboraſſe, ut quibus omnino cariturus erat pecunias cõgregaret: hoc enim ſignificat cum dicit, in occupatione mala. Quia uero multi ſub prætextu hæredum filiorum diuitias cumulant, meritò ſubiungit:

Et genuit filium, & nihil eſt in manu eius. Sicut egreſſus de uentre matris ſuæ nudus reuertetur, ut pergat ſicut uenit.

Etſi auarus ſub prætextu filiorum ſe excuſet, tamen hunc monemus, ut naſcentis ſibi filioli manum inſpiciat. Et cum inuenerit illum ſine pecuniis de uẽtre matris in hunc mundum ueniſſe, rurſus inſpiciat morientis manum: etenim inueniet eum ſicut nudus & inanis pecuniarũ uenit è matris utero, ita & pauperem ſubire ſinum telluris ex hac uita commigrantem. Meritò ergo ſequitur.

Et nihil accipiet in labore ſuo ut ueniat in manum ipſius, & hoc infirmitas mala. Sicut enim aduenit, ita & abibit. Quid ergo eſt illi amplius? laborat enim in uentum, & omnes dies in tenebris, in luctu & triſticia multa, in infirmitate & ira.

Si itaque neque auarus ipſe, neque illius filius quem hæredem ſibi inſtituit, neque hominum prorſus

num prorſus aliquis poteſt ſecum moriens efferre ſenſibilium facultatum, nonne infelicia animæ morbua eſt auaritia? Quid itaque laboras in uentum, cum ſint diuitiæ prorſus inſtabiles, & aquatilis bullæ cum detumeſcit, perſimiles? Sed & ipſa auaritia in tenebris elangueſcit, hoc eſt in ignorantia & luctu. Auarus enim neque ſuipſius miſeretur, cum parcè ac uix congeſtis utatur, ſed etiam triſti inſuper iracundia ſtimulatur, & leui occaſione in contentionē ſurgit & excādeſcit, anima graui ægritudine occupatus. Vide igitur quot auarum incommoda circumueniant, poſt quæ defunctum uita etiam tenebræ inferni ſuſcipient, repulſum à conſpectu dei, iuſta illius ira ſeueriſſime puniendum.

Ecce, uidi ego bonum, hoc eſt ut comedat quis & bibat & uideat bonum in omni labore ſuo quem laborat ſub ſole, in numero dierum uitæ ſuæ quos dedit ei deus. Diuitias enim dedit, ſubſtantias & poteſtatem ut comedat ex eis, & accipiat partem ſuam, & lætetur in labore ſuo: hoc eſt donū dei. Non enim recordabitur multis diebus uitæ ſuæ, eo quod deus occupet illum in lætitia cordis ſui.

Auari perſonam miſeriasq́; ſuperius oſtendit Eccleſiaſtes. Cumq́; uiſus ſit in eum grauiter irruiſſe, nunc uiciſſim aliam aggreditur curandi rationem, ut non inuehendo perterreat, ſed ut blande ac ſenſim contrectando, ſi fieri poſſit, liberum metu, ſuſpicionibus conciliet. Quia enim auarus ſic malis affectionibus occupatur, ut ſimplicem uirtutis exacte medicinam ferre non poſſit, multa cum prudentia noſter Eccleſiaſtes quę iucunda homini contingunt in uita, breuiter percurrendo, præceptis ſuis admiſcet: atque ita mox docet non oportere uentri omnia & gulæ luxurioſius indulgere, cum breuis hoc in ſeculo nobis futura ſit uita. Hortatur itaque, aliud intendens, auarum, ut dum uiuit ſuis utatur bonis, ita diſſimulanter appoſitis uoluptatibus, abducere illum ſtudens ab auaritiæ morbo. Inquit ergo: Bonū eſt tibi auare locuplex comedere, bibere ac lætari, donec ea meditaris quæ ſunt ſub ſole. Sed profecto decet etiam te id cogitare, quod paucos ac numerabiles dies tibi ad uiuendum dederit deus. Tempus enim uitæ tibi conceſſæ ſecretū eſt tibi in ſortem, terminusq́; deſcriptum. Cum itaque diuitias à deo acceperis, facultatemq́; illis utendi, cogita non ſolum ut comedas & bibas, ſed ut portionem tuam ſortemq́; accipias. Vide autem quàm ſit admirabilis Eccleſiaſtæ noſtri doctrina. Poſtquam enim blande permulcendo metū auaro ſuſpicionemq́; imminuit, edendi ſcilicet ac bibendi uoluptate propoſita, tunc ſenſim irrepit docens, non eſſe hanc ſortem hominis, partemq́; propriam ut eſculentis ſcilicet poculentisq́; perfruatur. Monet ergo ut partem ſibi decentius decretam accipiat, hoc eſt, hęreditatem ac ſortem quæ ſit illi ſtabilis ac perpetuò duratura. Ea uero eſt, diſpergere pauperibus opes ſuas, & de huiuſmodi diſpenſatione ſolidā lætitiam capere. Hoc enim uere eſt donum dei, in eleemoſynis & charitate pauperum uitam operamq́; conſumere. Tunc uero ut magis illi perſuadeat partem hanc ſibi propriam capere, hoc eſt, bene uti ſuis diuitijs, ut ita ſtabiles illi fiant, reuocat illi in memoriam breuitatem uitæ huius cum dicit, quod non multos recordabitur dies uitæ ſuæ. Huiuſmodi autem hominis occupatio in pauperibus ſubleuandis, & acceptiſſima eſt deo, & miſericordis cor animamq́; lætificat. Et hæc quidem quę docuimus ab Eccleſiaſtæ adducta, nunc blande auaros adhortando, nunc contrà ſeuerius increpando, ſatisfuerint ad ipſius literæ ordinem ſenſumq́; explicandum. Qui uero diuinius ac ſublimius loquentem poteſt audire Eccleſiaſten, cum meminerit ad ſe pertinere illud Euangelij dictum: Qui habet aures audiendi audiat: *Matth. 13.* idem profecto nouit qui ſolus ſit bonus, unus enim bonus eſt deus. *Matth. 29.* Idem quoque nouit, quod qui manducat carnem filij hominis, & bibit eius ſanguinem, futurę felicitatis partem hic aliquam, fruitionemq́; accipit. Bene igitur operam inſumit ſuam, uirtutesq́; exercet dum eſt ſub ſole, hoc, in pręſenti uita, ſecum animo deputans, quod deus numerabiles poſuerit dies ſuos, neq́; deceat ne unum quidem illorum pati uacuum ac ſterilem pręterire. Labor enim quem uirtuti homo impendit, proprie dicenda eſt hominis eſſe pars, quæ ſola nimirum efficiet ut pars noſtra ſit deus, iuxta illud quod pater Eccleſiaſtę noſtri canit in pſalmo: Portio mea es domine. *Pſal. 118.* Et profecto hæ ſunt illę diuitiæ, de quibus ait Apoſt. In omnibus diuites facti eſtis in ipſo, in omni cognitione & ſapientia. *1. Cor. 2.* Nam qui hæc bona ſpiritualia bibit & comedit, & in his lætitiam ſuam ponit, planè intelligit quod hæc chariſmata dei ſunt, aueťq́; peruenire ad ęternam uitam. Temporariam uero hanc ut exigui ſpacij deſpicit & contemnit. Accidit enim hoc omnibus qui dei munere cir

ea ſpiritualia occupantur, & ad ea contemplanda mentem attollunt, ut mundana hęc om-
nia paruipendant. Si qui uero putant diuitias iſtas, ſenſibilesq́ue fortunas ſummũ eſſe homi-
nis bonum, hi mihi paucis rogandi ſunt: quid ita ſit quod illas deus æque cunctis homini-
bus non impartiat, cum tamen idem perſonarũ non ſit acceptor? Atqui cernitur quæ uerè
ſunt bona, cunctis æque liberaliter effudiſſe, hoc eſt, liberum arbitrium, diſpoſitionemq́ue
ad exercendas obeundasq́ue uirtutes. Quapropter licet ad bene officioſeq́ue uiuendum diui-
tiæ adminiculo eſſe poſſint, & uirtutes ipſas quandoq; ut præmia conſequantur, non ab-
ſolute tamen, neque ſuapte natura uel bonæ uel malæ dicendæ ſunt & habendæ. Sed cum
per ſe mediæ ſunt, ac ſuſq; deq; accipiantur, facile tranſeunt & immutantur in habitum be-
ne illis malèue utentis.

CAPVT VI.

EST & malum quod uidi ſub ſole, & quidem frequens eſt apud homines. Vir cui dabit deus diuitias, ſubſtantiã & gloriam, & nõ eſt quod deſit animæ ſuæ ex omnibus quæ cõcupiſcet, nec tribuet ei poteſtatẽ deus ut comedat ex eo: nã uir extraneus uorabit illud, & hoc quoq; uanitas & infirmitas mala.

Literæ huius intellect⁹ rectà fertur in auaros & nimia parcitate aſtrictos.
Quod autem inquit: Nec tribuet ei poteſtatem deus ut comedat ex eo, ſimi-
Rom. 1. le eſt illi quod ait Apoſtolus ſcribens ad Romanos: Tradidit illos deus in paſſiones ig-
nominiæ. Non quod deus ipſe quenquam hominum cogat auaritiam intemperantiamue
ſectari, ſed quod ea permittat quæ homines electione liberæ uoluntatis aggrediuntur,
dum liberi arbitrij naturã facultatemq́ue conſeruant. Myſtico autem ſenſu ita intelligendũ.
Sæpe accidit ut aliquis magnas ſibi diuitias in dicẽdi copia, & in ſciẽtia ſcripturarũ com-
pararit, aliarumq́ue rerum cognitione: ſed quia deinde fœtidas morum uerbis ſuis diſſidet,
ac doctrinæ, hinc fit ut qui in libros illius traditionesq́ue incidunt, magnã inde ipſi quidem
utilitatem capiant, nihil uero ipſe autor emolumenti perceperit, eo quod correſponden-
tes uerbis mores non habuerit. De huiuſmodi uiris intellexit Saluator, cum dixit: Quic-
Matth. 23. quid dixerint uobis facite, ſecundum uero opera eorum nolite facere. Aliter. Diues
olim fuit populus Iudæorum, locupletatus lege, prophetis & ſacerdotio: qui tamen ex di-
uitijs fructum non cepit, morbo graui correptus, impietatis in Saluatorem ſuum commiſ-
ſæ, propterea uenerunt extremi, & bona ſua comederũt, populus ſcilicet è Gentibus in
Epheſ. 2. eccleſiam cõuocatus, de quo ſcriptum eſt: Qui alienati erant à gubernatione Iſraël, & ex-
terni à teſtamento promiſſionis.

Si genuerit quiſpiam centum liberos, & uixerit multos annos, & multitudo magna fuerint dies annorum eius, & anima illius non impleatur bonis ſubſtantiæ ſuæ, & ſepultura illi non fuerit, ego dixerim quod melior illo ſit abortiuus. In uanitate enim uenit, & pergit ad tenebras, & in tenebris occultabitur nomen eius, non uidit ſolem neque cognouit: requies huic ſuper hunc.

Quod ait, ſi genuerit quiſpiam centum, per hyperbolen dictum intellige. Vtitur autem
hoc loquendi modo ſcriptura, cum à paruo declinat in immenſum aliquod. Hyperbole e-
nim eſt ſermo ueritatem excedens, ut aliquid expreſſius ante oculos ponat, ſicut & Apo-
1. Cor. 13. ſtolus ait: Adhuc per exceſſum uobis oſtendo. Si linguis angelorum loquar, & ſi habue-
ro omnem ſcientiã, & cognouero cuncta myſteria, charitatẽ uero nõ habeam, nihil mihi
prodeſt. Atqui ſine charitate habere illa quæ recenſuit, non eſt poſſibile. Sed quo pacto
ſit accipiendum quod dicit, ipſe præueniens nos edocuit, cum dicit: Per hyperbolen uiam
uobis oſtendo. Dicit ergo Eccleſiaſtes: Quamuis ergo fœcundus in numero filiorũ quiſ-
piam fuerit, quod eſt impoſſibile: ſi uero etiam ad annoſum uixerit ſenium, flagitioſe au-
tem, neque ſecundum uirtutem duxerit uitam, atque ita perdite, ut defunctus ne ſepultu-
ra quidem dignus cenſeatur (quandoquidem & hoc ipſum perſæpe contingit) facile dixe-
rim tali homine longe meliorem eſſe abortiuum. Hic nanque homo uere in uanitatem ue-
nit, & in tenebras pergit, ignorãtia uiuens, & nomen ipſius in tenebris occultabitur, cum
delendus ſit è libro uiuentium, neque dignus habendus ſit iuſtitiæ ſole. Quare autẽ abor-
tiui fœtus, aut mortui enaſcantur, aut unum uiuant diem alterúmue, explicare hoc loco
non eſt cõſilium, ſed potius inſcrutabili diuinę prouidentię relinquendũ puto. Myſtice
autem quæ ſuperius dicta ſunt intellige. Apoſtolus quidem & ipſe erat Iudas Iſcario-
thes,

this,& doctrinæ ſuæ uerbis multos genuit filios:ſed quia ſubinde non impletus eſt bonis
ut perſeueraret in finem, ſed conuerſus eſt ad iniquitatem, repletusq; eſt potius ſpiritu ſa-
tanæ:ſepultura etiam caruit,hoc eſt, non immortuus fuit Saluatoris ſepulturæ.Qui enim
Chriſto conſepulti ſunt in baptiſmo,munusq; dei cuſtodiunt in uirtute uiuentes,hi pro-
fecto & cum Chriſto reſurgunt.Talis itaq; magiſter ac doctor qui multos quidem genue-
rit ſua doctrina diſcipulos (hoc enim ſignificat centenarius ille numerus) multumq; æta-
tis edocendo contriuerit,tali autem,quam modo diximus, ſepultura dignus non habea-
tur,eo quod mortuus peccato & ſepultus non fuerit, pergit dubio procul ad tenebras,
neque uidebit iuſtitiæ ſolem. Paulus uero Apoſtolus,qui de ſeipſo dicit: Nouiſſime au- 1. Cor. 15.
tem omniũ tanquã abortiuo uiſus eſt & mihi:ſepultura dignus eſt habitus,qui & bonum
certamen certauit, cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. De illo autem qui male uixit,&
Hieremias ſcribit:Sepultura aſini ſepelietur,hoc eſt,non habebitur dignus quiete homi- Hier. 22.
num rationalium,cum paſſiones carnis conſectatus inſtar pecorum uitam finierit.

Et ſi mille annorum uixerit curſum,bona non cognouit.Nónne ad locum unum omnia pergunt?

Etiam ſi ad copiam filiorum, congeſtasq; diuitias hoc cuiquam dei munere accedat, ut
mille annorum ſpacio ſit in uita, non tendat autem ad uerum bonum, hoc eſt,ut ſecundũ
uirtutem laudabiliter uiuat,quid ſibi deniq; omnia illa prodeunt? Etenim in eundem pa-
riter pergit locum, in quem abortiui pergunt, & qui acerba morte intercepti rapiuntur ẽ
uita. Terra eſt enim hic quoq;,& in terram ibit.

Omnis labor hominis in ore ipſius,ſed anima eius non implebitur.

Quia ſuperius de eſculentis ac poculentis mẽtionem fecit, ne quis fortè ſuſpicari poſ-
ſit ipſum uentris & gulæ illecebras attuliſſe,apte nunc inquit: Etſi homines ad indulgen-
tiam uentris plurimos labores inſumunt, nihil tamen eorum quæ gulæ gratificantur, ip-
ſius animæ parit ſaturitatem:ſed inanis penitus ac ieiuna perſiſtit, cum ſibi conueniens ali
mentum,uerbi ſcilicet ac uirtutum,ex inertia hominũ non accipiat. Aliter. Nequitia,im
perſectum quid eſſe cenſetur.Anima ergo quæ huic annexa perdurat,ſemper aliquid pro-
fert flagitioſi,contumelias ſcilicet,iurgia,blaſphemias, doloſa uerba. Neq; propterea ta
men expletur,eo quod nequitia,ſicut dixi,imperfecta,incompletaq; ſit.

Quid enim eſt amplius ſapienti quàm ſtulto? Quoniam nouit pauper ambulare in conſpectu uitæ.

Quid habet,inquit, amplius ſapiens ab ipſo ſtulto? quaſi reſponderi deceat. Multum
ſanè habet,atq; omnibus modis.Stultus enim ſeſe uoluptatibus more pecudum mancipa
uit, ſapiens uero pauper ſpiritu, iuxta euangelij dictum, ambulat coram uita, hoc eſt,per
uirtutum ſemitas pergit, donec demum perueniat ad ultimum appetibile. Diſſolui enim
cupit & eſſe cum Chriſto,qui profecto eſt uita ęterna. Aliter.Populus ſtultus & inſipiẽs
Iudæorum,in ligno uitam ſuſpendit.Gentilis uero populus olim pauper & uacuus gratia
rum dei,ad crucifixum accurrit:ita profectus in cõſpectum uitę ſalutaris, in dominum Ie
ſum Chriſtum,fide locupletatus eſt.

Melius eſt proſpicere oculis,quàm ambulare iuxta uoluntatẽ animæ ſuæ.Sed & hoc uanitas eſt,& electio ſpiritus.

Inquit Apoſtolus:Animalis homo non percipit ea quę ſunt ſpiritus.Eſt uero animalis 1. Cor. 2.
homo,qui traditus appetitui ſenſitiuo ſemitas rationis egreditur. Et in Euangelio ſcriptũ
eſt:Si oculus tuus lucidus fuerit,totum quoque corpus tuum lucidum erit:hoc eſt, ſi ratio Luc. 11.
nalis animæ uis, ipſe ſcilicet intellectus, luce fuerit illuſtrata, appetitus ſenſitiui licentiam
in ordinem ſuum rediget. Longe itaque melius eſt perſpicaces habere oculos animæ ac ra
tionis,luce Sancti ſpiritus illuſtratos,quàm pergere iuxta uoluntatem animę, hoc eſt,ani
malis hominis ritu,qui in tenebris ambulat.Neq; enim aliud iſte homo cẽſendus eſt quàm
uanitas & electio ſpiritus,cũ certa electione conſilij animalis homo affectus ſit,ad uanita
tesq; commigrarit.Sed ex Euangelij uerbis, quæ nos ad huius loci comparationem attuli
mus, ſuboriri dubitatio poteſt, cum illic unius oculi tantum, hic uero duorum mentio fa-
cta ſit.Dicimus autem,ibi quidem intellectum unius oculi appellatione ſignatum eſſe,hic
uero ſpirituales operationes intellectus,practicam ſcilicet ac ſpeculatiuam, oculorũ dua
litate monſtrari,quibus qui pie officioſeq; utatur,perſpicacem ſanè habebit oculorum in-
tuitum.Eſt pręterea & illud ſcitu digniſſimũ,morẽ hunc eſſe diuinæ ſcripturæ,ut pro una

tantum potentia, totam animam nobis quandoq; proponat: ut à cōcupiſcibili, cum dicit: Et comedet uuas donec impleat animam, hoc eſt, appetitum. Ab iraſcibili autem, cum dicit: Anima benedicta tota eſt ſimplex, homo autem iracundus caret pudore. Pro parte
1. Pet. 1. nanque iraſcibili ipſum totum, hoc eſt, animā protulit. Cum uero inquit, animas noſtras ſanctificari ad obedientiam ueritatis: quia rationalis tantum potentia ſanctificationis eſt capax, ad hanc unam uim ſenſum intendens, totum ipſum, hoc eſt, animam nominauit. Quandoq; uero totum cum partibus ſuis animæ appellatione uult intelligi, ut cum dicit:
Rom. 15. Omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubdita ſit. Hoc etiam loco ad rationalem aſpiciens potentiam, quam dualitate oculorum expreſſit, longe melius eſſe ait homini ſpirituali quàm animali.

Si quid fuit, iam uocatum eſt nomen eius, & eſt cognitum quod eſt homo, & non poterit iudicari cum eo, qui ſit fortis ſuper eum: quoniam multa ſunt uerba augentia uanitatem.

Multi ſunt, inquit, ſermones uanitatem multiplicantes, qui impudenter efferuntur contra prouidentiam dei. Sunt nanque permulti qui inconſultius quærant. Quare hunc deus paupertate oppreſſit hominem, huic uero contrà magnas opes diffudit? Cur hunc uenuſtum eſſe uoluit, hunc deformem? & quæ ſunt huiuſmodi curioſæ nugationes. Quas ut è medio tollat noſter Eccleſiaſtes, ait omnium rerum quæ factæ ſunt rationes, cur ita factæ ſint, repoſitas eſſe apud autorem deum, qui tantæ eſt ſapientiæ, ut non ſolum eas ſciret eſſe futuras antequam fierent, ſed earum quoq; nomina recondita haberet in præſcientiæ ſuæ conſilijs. Si quid enim deus in generationē produxit, huius & rationem & nomen comprehenſum habuit apud ſeipſum. Cum itaq; multò ante præſciret quæ cuique homini utilia eſſent futura, ita deniq; unumquenq; produxit in uitam: cum inquam præſciret omnes hominis conditiones, quod mutabilis, quod mortalis, quod imbecillis erat futurus. Nullus itaque hominum auſit efferre uerba contra illum, qui nouit omnia antequā fiant, & conuenienti loco ſingula ſtatuit iuxta ſibi uni cognitas rationes. Non enim poterit quiſquā iudicari, hoc eſt, contendere in iudicio cum fortiſſimo omniu m: uincet enim pro-
Pſal. 50. culdubio fortis, iuxta quod Dauid canit in pſal. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & uincas cum iudicaris.

CAPVT VII.

Quid eſt amplius homini? Quoniam quis nouit quid ſit homini bonum? quid futurum eſt ſibi? Et in umbra ea fecit. Quis enim homini nunciabit quid poſt eum futurum ſub ſole ſit.

Non officioſam hominis uitam, ſed uanam ſtultamq; carpit, cum dicit: Quid habet amplius homo qui circa uana & peritura occupatur? Dices'ne hunc habere coniugem? Verum cui ſatis conſtat ob eandem ipſam cōiugem doliturus nec ne ſit? uel in adulterio deprehenſam, aut alias afferentem doloris cauſas? An pecunias habere hunc dices? Atqui pecuniæ Iudam ad laqueum compulerunt. An uero potius uineam? Quaſi non propter uineam ſit Naboth inſidias mortemq; perpeſſus. Quis enim homini nunciabit, quid illi ſit euenturum donec eſt in hac uita? Præſens uero hæc autoritas noſtri Eccleſiaſtę, omnem funditus euertit diuinandi ſuperſtitionem, uanasq; aſtrologorum nugas de hominum genituris. Nullus enim mortalium certam futurorum ſcientiam cōſequi poteſt. Vt uero etiam cocedamus homini cuncta ad uotum in hac uita ceſſura eſſe, illo tamen calculo hunc urgebimus, qui eum male urat & torqueat, numerabiles ſcilicet poſitos eſſe ſuæ uitæ dies, qui uelut umbra tranſcurrūt. Ex quo planè comprobatur, uiuendū eſſe nobis ſecundū uirtutem, mentis oculos erigentibus ad futuram uitam, mortis & umbrarum immunem, de qua nobis abunde per Prophetas, Apoſtolos, & redemptorē mundi eſt traditum. Quæ enim uentura nobis in hoc mundo ſint, penitus ignoramus. Quæ uero nobis repoſita ſint in futuro ſeculo, fide iam ſcimus, quod tormenta uidelicet peccatores, æterna uero gloria iuſtos accipiet.

Melius nomen bonum, oleo bono: & dies mortis ſuper diem natiuitatis eius.

Symmachus pro eo quod legimus, ſuper oleum bonum, tranſtulit, ſuper unguentum bene olens. In unguento autem omnes hominum delicias ſignificauit. Melius itaque eſt, inquit, ex officioſis actionibus laudabilis famæ fructum percipere, & exultare ob nomen ſuum ſcriptum in cœlis, propter uiuam bonorum operum fidem, quàm frui omnibus hu-

manis

manis delicijs. Bonam etiam decernit eſſe tranſitus uitæ huius diem, ſuper diem natiuitatis. Natalitius enim dies in turbulentum uitæ huius pelagus nos inducit, ubi draco latibulum ſuum poſuit: trãſitus uero dies, è ſtadio nos edocuit. Et ſi quidem peccator fuerit qui decedit, peccare ultra iam deſinit: qui uero fuerit iuſtus, uita perfruetur æterna. Myſtice autem, melius eſt habere nomen bonum, hoc eſt, habere Chriſtũ in portione ac ſorte propter fidei chriſtianæ ſacramẽtũ, & uocari eius cognomine chriſtianũ, quàm ſine illius fide in eleemoſynas facultates ſuas profundere. Multi nanque Gentilium quia hoc carent nomine, ſine ulla utilitate ac fructu animę ſuæ fortunas ſuas erogant indigentibus. Si tamen hoc fecerint affectu miſericordiæ moti, ipſi quoque in cognomen hoc ſanctum aliquo pacto peruenient: ſicut & Cornelius ipſe uenit Centurio. Bona eſt etiam interitus dies, quia peccato mortui, Chriſto conſepelimur, ſuper diem uulgaris huius ac mundanæ natiuitatis, qua nos Adam pater primus in uitam progenuit.

Melius eſt ire ad domum luctus quàm ad domum conuiuij, propterea quod hic futurus eſt finis omnium hominum.

Luxuriæ maculas & deſidiæ, quas anima contrahit è conuiuijs, etiam ſanctus ille Iob cum ſecum tacite reputaret, ſacrificia pro expiandis filijs offerebat: quanquam illi non malo conſilio, ſed tuendę gratia conuiuia inter ſe quaſi cognatorum chariſtia celebrarent. Funebris uero luctus longe utilior eſt conuiuio. In eo nanque cõmunem fragilitatis humanæ conditionem reputantes, & orbatis compatimur, & errores proprios emendamus, ac in melius reſipiſcimus. Hoc enim ſignificat quod ſtatim ſubſequitur:

Et uiuens affert bonũ in mentem ſuam. Super riſum bona eſt ira. In triſtitia enim uultus, cor & animus emẽdabitur.

Iraſci ſine peccato, bonum laudabileq; cenſetur: ut cum quis uel contra dęmonas, uel contra carnis paſſiones inſurgit & excandeſcit: huiuſmodi iram, hoc loco bonã appellat. Quæ autem nõ odio peccati, ſed appetitu uindictę illatas ulciſcitˉ iniurias, hęc damnanda eſt ira. Melius itaq; eſt hoc pacto iraſci, quàm riſu lento diſſolui. Grauis enim uultus nec reſolutus, correctionis eſt index, & ad ſolidum uirtutis gaudium animam parat. Aliter. Iraſci quodammodo dici poteſt, qui ſeuera delinquentes corripit obiurgatione. Melius eſt ergo uel pręceptori uel domino ſubditos orationegraui coërcere, quàm per uiſum atque blanditias pati illorũ mentes langueſcere. In uultus enim auſteritate, quam hoc loco triſtitiam nominat, & ſibi melius conſulet, & ſubditos in uiam probitatis conuertet.

Cor ſapientum in domo luctus, & cor ſtultorum in domo letitiæ.

Vir ſapiens eſt funebri luctu ſecum animo deputans, ſeſe natum de corruptibili carne, breui ex hac uita migraturum: mortales cæteros, qui eadem ſunt nati conditione affectu pio proſequitur. Contẽnit autem quæcunq; ſuis oculis obuerſantur, ut caſui mortiq; ſubiecta. Stultus autem cum mentis hebetudine, ſolida putet eſſe quæ ſunt in mundo, neq; illorum mutationem intelligat, proptereaq; futuri exitus ſit ſecurus, delicijs effluit, uoluptatibusq; indulget. Animaduerte autem quod initio te admonui, ac ſæpe obiter repetiui, Eccleſiaſten noſtrum non ingenue quidem ex ſententia ſua loquentẽ, ſed ex perſona uoluptarij, quam nonnunquam ut ſibi commodum eſt aſſumit, ita de patinis, poculiſq; diſſerere, ut uideri poſſit ijs, qui non intelligunt obliquum ſermonis ductum, uelut Epicureus quidam, bonum hominis uoluptate metiri. Sed animi ſui conſilium compluribus in locis planè oſtendit, tum proxime à nobis loco expoſito, ubi ſapientis ait mentẽ uerſari in domo luctus, ſtulti uero in domo lętitiæ.

Melius eſt audire correctionem ſapientis, ſuper uirum audientem carmen ſtultorum.

Hoc nanq; effœminat animum, ſapientis uero correctio colligit & confirmat.

Quia ſicut uox ſpinarum ſub olla, ita riſus ſtultorum.

Ebulliens, inquit, riſus & cachinnatio ſpinis uidetur eſſe perſimilis, quæ ſub ollæ fundo ſtrepitantes conflagrant. Primo quidem, quia ſicut ille flagor ardentiũ ſpinarum planè percipitur auditu, quanquam oculis non cernatur, ita & immodeſtus cachinni ſonus ſtultos facile prodit. Tum uero, inde à ſpinarum globo fumus attollitur, hic quoq; caligo quædam mentis ex huiuſmodi riſu cognoſcitur. Ibi ollam ſpinæ ſuccendunt, hic animam ſtulti riſus peccati ſorde non carens, igni parat æterno. Sapiens enim uix tenui ac modeſto riſu uultum reſoluit.

Sed & hoc uanitas, quia calumnia uexat ſapientem, & perdit cor uigoris eius.

Aliam uanitatis ſpeciem nobis ante oculos ponit. Quem uero hic ſapientem uocat? Si
profectò accipiendũ putes, qui cum ceciderit non collideť in tentationibus, tunc ita intel-
lige. Inſipientes corde, qui non ſunt dei gratia confirmati, non ſolum in ſeipſis, ſed in dei
prouidentia ſcandalum patiuntur, ita ut calumnijs ac blaſphemijs abſtinere non poſſint,
quod uel deum intueri humana non putent, uel contemptu quodam humanarũ rerum pa
ti, omnia temere immutari, cum ſæpe uideant impios lætis exultare ſucceſſibus, contrà au
Pſal. 72. tem iuſtos grauiter premi. Ad hoc pertinet illud, quod in pſalmis cecinit Dauid: Penè ef-
fuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos pacem peccatorum uidens. Sentis'ne quo
modo animæ uires labefactus ſit, & neſcio quid ineptire uideatur. Sed quia perfectus erat
ſapiens ac Spiritu ſancto plenus, ſtatim ſubdidit nouiſſima, ad quæ peccatores demũ per-
ueniant: Facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt, perierũt propter iniquitatẽ ſuam.
Si uero ſapientem pro eo accipias, qui nuper ſacra imbutus ſit doctrina, planè ſcito quod
Neophyti huius, hęreticorum contagia & calumniæ & diabolicæ tentationes, & quæ mo
do retuli iuſtis impijs ꝗ contingere, facile poterunt animæ uigores infringere. Quod niſi
mature ad ſe rediens conualeſcat, huic quoq; uanitatis ſarcina inſidebit.

Melior eſt finis orationis quàm principium.

Orationis, in qua agitur de uirtute, melior eſt finis principio: neq; enim ſolum cœpiſſe
pulchrum eſt, ſed multo magis rei cœptæ finem impoſuiſſe.

Melior eſt longanimis, eo qui ſpiritu eſt elatus.

Superius eſt à nobis dictum, quæ contraria ſint, in comparationem propriè dictam ue-
nire non poſſe. Non itaque comparatiue ad amuſſim accipienda ſunt quæ nunc tradit Ec-
cleſiaſtes, ſed diſcretis rationibus ita ut ſe habent reputanda. Inquit ergo ſapientẽ ac lon-
ganimem bonum eſſe, illi autem qui per ſuperbiam ſpiritus leuiter efferaẽ, deum reſiſtere.

Ne ſis uelox in ſpiritu tuo iraſci, quoniam ira in ſinu ſtultorum requieſcet.

Ne ſis uelox, id eſt, caueto ne malum iracundiæ cõcipias habitum, ita ut tranſeat in affe
ctum cordis: ſed ſi oporteat fortaſſe ex enata occaſione nonnihil iraſci, caue inquam ne in
paſſionem ac peccatũ temere cadas. Ira enim quæ culpabilis eſt, habitat & quieſcit in ſtul
torum mente ac capite, quod hoc loco ſinum uocauit, tanquam iræ ſit receptaculum quod
dam, ſedesq́;. Aliter quoque: In ſinu accipies, quaſi dicat, ne ſtultorum more ac ratione
carentium hominũ iram in ſinu confoue, neue illi blandiendo indulge atq; adulare, quod
profecto efficiunt, quo procliuiores ſunt ad ulciſcendum.

*Ne dicas quid nam factum eſt quod priores dies fuerunt præſentibus meliores?, Non enim ſapienter de hac ipſa
re interrogaſti.*

Quotidie ſic ſtulti homines loqui ſolent. Dicunt enim: Patrum noſtrorum tempori-
bus illis priſcis, loqui deus hominibus modo per Angelos, modo per Prophetas ſolebat:
licebat antiquis patribus uxores multas accipere, multas diuitias poſſidere, quæ tamẽ no
bis euãgelica lex coërcuit. Sunt præterea qui dicant, olim me deus auxilio ſuæ gratiæ pro
tegebat, nunc uero me penitus ſolum dereliquit, ideoq́; bona operari non poſſum. Hæc
autem omnia ſunt inſipientium uerba. Eſt & alios ita blaterantes audire: Tempeſtate no-
ſtra mundus hic malis hominibus eſt refertus: alij ſunt boni dies, alij uero mali. Cæterum
qui duce uirtute ſuam moderatur uitam, de uita in uitam tranſit, ac de fide in fidem profi-
cit operibus bonis, neque apud illum eſt aliqua dierum differentia: ſed congruis rationi-
bus nouit euertere, quas paulò ante adduximus, ſtultorum hominum quæſtiones.

*Bona eſt ſapientia cum hereditate, & amplius eſt uidentibus ſolem: quoniã ſapientia eſt in umbra ipſius, ſicut um-
bra argenti. Multa quoque cognitio ſapientiæ uiuificabit habentem ſe.*

Ille cui per dona ſpiritus datur ſermo ſapientię, habet proculdubio ſapientiam cum hę
reditate ac portione Sancti ſcilicet ſpiritus. Hic etiam copiam magnam habet cognitionis
in uidendo ſole hoc, quem luminare magnum uocamus. Neque enim pulchritudine atto
nitus illum cultu latriæ ueneratur ut deum, neq; in ſola illius admiratione ſpectaculoq́; cõ
ſiſtit, ſed ab hac ſolari luce, proportione quadã duciẽ ad autorẽ ſolis contemplandũ, atq;
diuina ſuperiori luce perfunditur. Præſtat enim ſapientia, quæcunq; argentum præſtat, ſi
ue pecunia: eripit à periculis, extruit ciuitates, protegit habentem, accipitur enim umbra
hoc loco pro ipſa protectione. Habet autem adhuc amplius ſapientia, uiuificantẽ ſcilicet
cognitionem

cognitionem ſiue ſcientiam, dum perſuadet uiſibilia cuncta contemnere, ſolam uero ſuſpicere uitam æternam. Aliter. Sapientia, inquit, cum hæreditate ac ſorte, hoc eſt, fides cum operibus, amplius aliquid præſtat habentibus ſe, quàm alijs qui mortuam ſine operibus fidem habeant. Quid autem amplius præſtat? Nempe ſolem ipſum: ad ſolem nanq; iuſtitiæ contuendum perueniunt, qui ſunt præditi fide. Argentum uero in ſcripturis myſtico ſenſu pro eloquio ipſo accipitur. Sicut igitur enarratiuus & dilucidus ſermo docet nos ſapientiæ diſciplinas, ſic & umbra ſapientiæ, hoc eſt, practica uirtus, quę introductio quædam eſt ac uelut umbra, perducit nos ad perfectam ſapientiam diuinarum ſcilicet rerum contemplationem & intellectum. Huiuſmodi uero ſapientiæ poſſeſſio, uitam nobis confert ſempiternam. Per umbram itaque argenti, hoc eſt, uerborum enunciationem quę rerum quaſi umbra quæpiam eſt, ad res ipſas & ſcientias peruenimus. Per ſapientiæ uero umbram, hoc eſt, practicam uitam, quæ eſt uelut præuia introductio ad theoricam, peruenimus ad contemplandam diuinarum rerum ſublimitatem. Ita uero literam compones. Sapientia eſt in umbra ipſius, id eſt, ſublimis contemplatio myſteriorum, eſt in practica uita ipſius poſſidentis: ac per hoc qui prius hanc habuerit umbram, habebit & mox ſapientiam: ſicut umbra argenti ſcilicet ſe habet ad ſapientiæ diſciplinas, hoc eſt, ſicut uerba ſunt præuia & inducunt ad ſapientiæ diſciplinas.

Vide opera dei, quoniam quis poterit adornare quem deus peruerterit in die proſperitatis eius?

Fuere permulti, qui uidentes enormitates rerum magnas cõtingere in uita mortalium, dum nolunt autorem malorum & iniuſtitię deum aſſerere, egregie ſe putarent illius partes tueri poſſe, ſi in aliud blaſphemiæ genus ac ſtultitiæ laberentur. Dicebant enim neque à deo mundum creatum eſſe, neque ulla dei prouidentia gubernari. Si enim curam gereret deus humanarum rerum, cur, inquiunt, non omnes æque diuites ſtatuiſſet? Cur ue non omnibus ucgetam tribuiſſet ac proſperam corporis ſanitatem? Hanc ut radicitus tollat opinionẽ noſter Eccleſiaſtes, manifeſte aſſerit eſſe deum mundi autorem, nec poſſe quenquam corrigere quę ſint praue obliquata, illo excepto: ut claudos, puta, reuocare in ſanitatem, & quę ſunt generis eiuſdem. Quod ſi uelis planè cognoſcere omnia nobis in utilitatem noſtram deum diſpenſare, adijce animum ad ea quæ protinus inſequũtur, uidelicet:

Viue in bono, & intuere in die mali. Intuere (inquam) hoc enim congruum. Huic fecit deus de diſſertatione, ut non inueniat homo poſt eum quicquam.

Viue, inquit, ſecundum uirtutem: hoc eſt enim, uiue in bono, & obſerua cum tibi tentationes infortuniaq; acciderint, ut uideas congrue ac oportune nec ne cuncta fecerit deus. Hanc uero humanorum caſuum rationem pulchre nobis deus occuluit, quam & diſſertationis nomine ſignificauit Eccleſiaſtes, quod de huiuſmodi rerum cauſis ſoleant homines inter ſe multiplices diſſertationes afferre. Pulchre, inq;, deus nobis illam occuluit, ne cognoſcat homo quę ſibi ſunt euentura. Congrue uero deus atque appoſite quod uidetur nobis malum adducit, poſt id, quod uiſum eſt nobis bonum. Contraq; nonnunquam bona malis ſuperinducit, ut, exempli gratia, bene quis ualet, & hoc fruitur bono uiuens ſecundum uirtutem, pauloq; mox in aduerſam incidit ualetudinem, uel de opulento pauper efficitur. Et quid ita nobis hæc euentura non præuidemus? cur ue horum euentuum cauſas ignoramus? Nempe ad maiorem noſtram commoditatem. Si enim quæ uentura nobis eſſent homines præſciremus, nullus dei nobis ineſſet metus, nulla religio. Hac autem perutili rerum ignoratione concluſi, cum ad ſingula pendeamus, & deum pio colimus metu, & cognoſcimus ab eo, & quidem ſolo, nobis malorum omnium finem futurum. Nullus quippe poteſt, illo excepto, quod peruerſum eſt in hominibus emendare. Conſonum eſt itaque, quod eſſe uidetur diſſonum, & ęquale eſt quod inæquale uidetur. Vnde omnes eodem pacto communiq; futurorum ignoratione commouentur ad timorem dei. Protinus uero ſubſequitur.

Omnia uidi in diebus uanitatis meæ.

Hæc, inquit, ut ſapiens cõſideraui in diebus uanitatis. Vocat autẽ uanitatis dies pręſentem uitã: primo quidẽ, quia uiuentes homines pleriq; quod fas piumq; eſt, minus ſequuntur

Hæc omnia tentaui in ſapientia. Dixi ſapiens efficiar, & ipſa procul elongata eſt à me multo magis quàm erat. Et alta profunditas, quis inueniet eam?

Cum ſpiritualium rerum & ſenſibilium cognitionem attigiſſet Eccleſiaſtes, & ex parte aliqua ſapientiæ magna myſteria proſpexiſſet, contemplatus illius patentiſſimū pelagus, quod quãto ulterius quis proceſſerit, tanto illi maiora ſpacia relinquunt, in eiuſmodi uoces erupit. Quod & multo pòſt uidemus Apoſtolo Paulo contigiſſe, cum ex admiratione proclamat: O altitudo diuitiarum ſcientiæ & ſapientiæ dei, quàm inſcrutabilia ſunt Rom. 11. iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius.

Circuiui ego & cor meum, ut cognoſcerem & conſiderarem & quærerem ſapientiã, & rationẽ ut cognoſcerem impietatem ſtulti, & turbulentiam, & errorem. & inuenio amariorem morte ipſam mulierem, quæ laqueus eſt uenatorius, & ſagena cor ipſius. Bonum eſt uinculum ad manus ipſius. Qui eſt in conſpectu dei, educetur ab ea, qui autem peccator eſt, comprehendetur in ipſa.

Vir ſapiens cum ad intelligendum aliquid uires intendit, collecta mente omnia in circuitu rationibus luſtrat, ſeſeipſum ſuasq́; facultates ſpeculatur atque perpendit. Tum & obiectam rem, materiamq́; intelligendam optime conſulis, neq; prauo animi iudicio à ueritate aberrat. Neque item recta linea fertur ad ſenſibilia proſpectanda, ſed clauſis ſenſuũ feneſtris, ac recedens in ſuæ mentis penetralia deambulat in circuitu: ibi arcano reflexu in ſe rediens intellectus, ſeſe ſpeculatur ipſum, & quod intelligendum obijcitur. Hoc itaque pacto colligens meipſum, inquit Eccleſiaſtes, quæſiui ſcire quęnam eſſet mundanarum rerum ſapientia, & eiuſdem ratio: ſiue illam intelligat rationem quæ poſitis calculis numerisq́; ſubducitur, ut in Arithmetica fit facultate: ſiue potius numeros genethliacis obſeruationibus ſeruientes: aut ſimpliciter rationes omnes, quæ per numeros colliguntur à ſtudioſis ſecularibus, gentilibusq́; philoſophis. Quæſiui ergo ſcire quænam hæc ſit multorum ſophiſtarum ſtulticia & turbatio, & inconſtans error, mentisq́; circumductio, & inueni demum hanc ipſorum ſapientiam perſimilem eſſe adulteræ mulieri. Sicut enim illa blandis ſermonibus ac doloſis iuuenes lactat, ita & hæc ſtultos uenatur irretitos ſyllogiſmorū laqueis & ſagenis. Ac ſicut illa molli contrectatione animam frangit, fractamq́; deuincit, ita hæc mala eadem adducit titillanti orationis concentu. Peccator itaque ſine ulla controuerſia atque præſidio facile in illius captiuitatem protrahitur: pius uero ac fidelis auxilio dei ſuffultus, ab illius extrahitur laqueis. Aſſerit autem uel morte peiorem eſſe huiuſmodi ſapientiã, ſiue potius ſtulticiam dici oporteat: tantoq́; noſtræ animæ damnoſiorem eſſe, quanto peius eſt morti animam tradere (quod hæc præſtat ſapientia) quàm eandem animam nexu corporis expedire, quod temporariæ mortis eſt munus.

Ecce hoc inueni, dixit Eccleſiaſtes. Singillatim inſpexi ut inuenirem rationem, quam quærebat & expectabat inuenire anima mea, neq; tamen inueni. Virum de mille unum inueni, & mulierem in his omnibus non inueni. Verũtamen hoc inueni, quod fecerit deus hominem prorſus rectum, ipſi uero ſibi homines quæſtiones multiplices, rationesq; compararint.

Totus hic locus ſenſu myſtico ac morali exponendus eſt, ita uidelicet. Cum inſpicerem, inquit, uniuerſum genus muliebre, non ſexu quidem corporeo, ſed eneruiac effœminato ingenio muliebri, in nulla mulierum rationem inueni, quam quærebat anima mea, fortem ſcilicet uirilemq́; rationem: huiuſmodi nanq; rationem ſapiens exigit ac requirit. Neque uero ſolum hoc mihi accidit in ijs qui mollitie eneruati, à uiris ad fœminas deſciuerunt: ſed quod grauius multo eſt, cum ad illos quoque inſpiciendos me tranſtuliſſem, qui putabantur mulieres non eſſe, perquam rarum in his quoque inueni, qui uirili ingenio ac uirtute uerus eſſet uir, diciq́; mereret. Ex admiratione itaq; cum mecũ tacitus reputare cœpiſſem, unde hæc enormitas orta eſſet, inueni demũ q̃d deus omnes homines rectos protulerit, carentesq́; prauitate, ipſi uero ſua electione, in obliquas uiuendi rationes commigrarint, diſſectiq́; ſint: ut alius quidem libidinibus, alius auaritię ſeruiat, alij paſſionibus alijs ſint ſubiecti.

CAPVT VIII.

Quis nouit ſapientes? & quis nouit uerbi ſolutionem? Sapientia hominis illuminabit faciem eius, & impudens uultu ſuo punietur.

Qui uere ſapiens ipſe non fuerit, neq; diſcretionis donum fuerit dei beneficio conſequutus, non facile ſapientem uerum diſcernet ab eo qui uideatur ſapiens & non ſit. Ille autē quem deus diſcretionis dono dignatus ſit, noſcit planè quid inter uerum ſapientem, exiſtimatumq́; interſit: hic etiam poteſt ſoluere quæſtiones, ac ſermonum uertices explicare: hic profectò habet animæ ſuæ faciem luce magna conſpicuā, iubare ſcilicet diuinæ ſapientiæ illuſtratam. Qui uero nequaquam ſapiens fuerit, effreno tamen uultu impudentiam præ ſe tulerit, hoc eſt, qui contentioſis ſermonibus captiunculisq; ſophiſticis ſeſe efferat, redargutus impudentiæ pœnas dabit, odioq; habebitur.

Os regis cuſtodi, & de uerbo iuramenti dei ne ſtudeas à facie eius ambulare.

Bonum quidem cenſetur homini, ut terreno regi ac mortali pareat ſubiectusq; ſit. Bonum uero eidem eſt, ſi os regis omnium dei ſeruarit & cuſtodierit, ſicut & ſcripturæ nobis cuſtodire præcipiunt. Eſt autem os regis dei cuſtodire, diuina myſteria ſilentio occultare, neq; indignis ac prophanis auditoribus explicare. Bonum quoque eſt homini præcepta legis, quę ſuo deus ore pronūciauit, fideliter obſeruare. Bonū item eſt cauere ne iurādo per deum, ſacroſanctum illius nomen temerè ac leuiter uſurpemus: néue etiam ſtudeamus extra faciē dei ambulare, ſed omnia noſtra opera ſic peragamus, ut deum uereamur tanquam præſentem iudicem & inſpectorem. Aliter quoque ita uerba hęc punctis diſtingues, uidelicet: Et de uerbo iuramenti dei nequaquam ſtudueris & feſtinaueris, hoc eſt iuramenta ne frequenter ac temerè uſurpato, ſed à facie ipſius ſcilicet iuramenti ambulato, hoc eſt, abſiſte longius ac diſcede, neq; omnino ſuſtine, ut iuramentū in os tuū admittas.

Nec conſiſtas in ſermone malo, quia omne quod uoluerit facit. Tanquam rex poteſtatem habens loquitur, & quiſnam illi dicet, quid feciſti?

Simpliciter ac abſolute bonum eſt, nullo mali genere animam occupare, neque conſiſtere in ijs, quæ quouis modo male locuti ſumus aut opinati: quia tamen ſubſequentia uerba de præceptis, ut uidere mox poteris, mentionem faciunt, ita intelliges quæ modo exponenda propoſui, uidelicet, cum ille præceptorum legem tulerit, qui eſt omnium rex & dominus, autoritatē habens, neque propterea liceat cuiquā intercedere ac reluctari. Ne quęſo ut peruicax contrariam tu legem præceptis feras, rationē curioſius perſcrutando, quare hoc potius quàm illud præceperit obſeruandum. Qui enim ſic loquutus fuerit, malignitatis criminè non carebit. Tu uero ſtans in timore ac fide, cura ut quæ præcepta tibi ſunt exequaris.

Qui cuſtodiet præceptum, neſciet uerbum malum. Et tempus iudicij cognoſcit cor ſapientis, quoniam omni negocio eſt oportunitas temporis & iudicium.

Qui cuſtodierit, inquit, dei præceptum, neſciet uerbum malum, hoc eſt, opus malum nō faciet. Eſt enim duplex cognitio: altera quidem generica, in pura mentis intelligentia & notitia: altera uero quæ in actionem prodit atq; emergit, iuxta quod ſcriptum eſt: Cognouit Adam Euam uxorem ſuam: non quod prius illam neſciret, ſed cum ad illius carnalē copulam acceſſiſſet, tūc illam dicitur exteriore quadam actionis notitia cognouiſſe. Qui ergo ſecundum hanc agendi cognitionem, præcepta cuſtodit, ignorat proculdubio malū, quia illud non operatur. Cæterum ſecundum priorem ſimplicem ac latētem in intellectu cognitionem, qui nouit bonum, nouit protinus & quid ſit malum, cōtraq; bonum nouit, qui non ignarus fuerit mali (contrariorum enim eadem eſt cognitio) non uſu quidem, ſed ſciendi ui ac facultate. Inquit ergo: Cum ſapiens uir omnia ſuo tempore ac diſcrete faciat, in iudicioq; diſponat, nouit affuturum uniuerſalis iudicij tempus, in quo deus iudex iuſtas iuſtitias iudicabit, unicuiq; reddens pro dignitate.

Quoniam ſciētia hominis multa eſt ſuper eum, quia non eſt qui futurum cognoſcat. Quo enim pacto futurū ſit, quis renunciabit ei?

Immenſa cum ſit ipſa ſcientia, premit hominem atq; obruit. Si enim uoluerit omnia ſcire, uaſta mole irruens ſuper eum, angit eius mentem ac ſuffocat. Sunt autem quædā ne-

ceſſaria

ceſſaria ad ſalutem, à quorum cognitione homo nequaquam repellitur: utputa hominem eſſe animal rationale, mortale, cuius anima ſit immortalis:: eſſe bonis malisq́ paratas repenſiones, & quæ demum ad eruditionem fidei ſpectant. Prǫterea uero creatum fuiſſe hominem ad imaginem dei, ſuiq́ officij eſſe puram & immaculatam imaginem conſeruare. Quæ autem poſt ipſum futura ſint, ſolum ſcire deum, & eos duntaxat quibus idem deus uoluerit nota facere. Quia uero Eccleſiaſtes hoc loco ultimi iudicij potiſſimum mentionem facit, ita hæc omnia ad intellectum iudicij accõmodabis. Multa eſt ſcientia & immenſa de rationibus ſermonibusq́ iudicij, neq; eſt qui homini certas unquam iudicij rationes renſiciarit, hoc eſt, quo tempore, aut ubi locorum iudicium ſit futurũ, uel quo pacto deus uniuſcuiuſq; uitã moresq́ diſquiret, aut quomodo qui hora undecima in uineam uenerũt, precium primi retributionis accipiant, aut quo dei iudicio ſibi approbantur boni, quos ipſi fortaſſe malos eſſe cenſuimus: contrà uero damnabiles deo ſunt, qui nobis eſſe probi uidebantur. Itaque propter hæc omnia, noli eſſe ſolicitus ac ſapere plus quàm oporteat, ne obſtupeſcas, ut ſuperius idem Eccleſiaſtes te monuit.

Non eſt homo qui poteſtatem habeat in ſpiritu, ut prohibere ſpiritum penitus poßit: neque eſt qui poteſtatem habeat in die mortis.

Spiritus ſignificatio late patet. Nam & ipſa anima ſpiritus nuncupatur: ipſe quoq; uentus & aër quem reſpiramus: & donum Sancti ſpiritus hac appellatione ſignificatur. Itaq; ſecundum prædicta omnia ſignificata, nullus ſanè eſt, qui poteſtatem habet ſuper ſpiritũ, ſolo deo excepto. Neque enim animare corpus, aut anima caſſum reddere, neque uentum impellere, ut Notum puta uel Aquilonem, neque infundere chariſma ſpiritus, aut reuocare, neq; item aërem uitare, tẽperatum'ue efficere, alterius eſt cuiuſq; quam ſolius dei.

Non eſt itaque poteſtatem habens in ſpiritu, ut illum prohibere poßit, neque eſt poteſtatem habens in die mortis. Non eſt emißio uel nauigatio in die belli.

Verba hæc literaliter intellecta hæc ſonant. Bello ciuitatem ac prouinciam occupante, non eſt commodum neque tutum claſſes educere ac nauigare àd negocia externa. Myſtico autem intellectu ſic accipe. Quem deus iuſſerit mori in bello, non eſt qui extinctum emittat ſeu reuocet in hanc uitam. Aliter. Quando in iudicio quis incœperit conſciẽtiæ ſcelerum ſuorum bella ſentire, nequaquã poterit huiuſmodi præces effundere: Mitte me domine in uitam ut pœnitentiam ſubeam peccatorum. Sed neque qui articulo mortis animam agit, poteſt prǫcari: Da mihi quæſo domine ut pœnitentiæ cauſa modicum quid adhuc uiuam. Nullus eſt itaq; poteſtatem hanc habens in die mortis.

Neque impietas ſaluum faciet ſibi ſubiectum.

Cum itaq; non ſit qui in die mortis poteſtatem habeat, neque ſit in die belli tuta nauigatio uel emiſſio, impietatem ſummo ſtudio euitemus.

Et omnia uidi ego.

Hæc ſe omnia uidiſſe affirmat Eccleſiaſtes, & cognouiſſe, ut tanquã conſcio rerum omnium atque experto, fidem dociles habeamus.

Et dedi mentem meam in omne opus quod factum eſt ſub ſole, ut uiderem quæcunq; potenter operatus eſt homo in hominem, ut ipſum damno moleſtiaq; afficeret. Et tunc uidi impios in ſepulchra inductos, etiam de loco ſancto.

Attente, inquit, applicui mentem meam, ut uiderem opera hominum, & quàm multiplici ratione homo homini damnum inferat: quia uero perſæpe homines ſcandalizantur, & iniquã rem putant eoſdẽ eſſe impios, qui & potentes fortunatiq́ ſint, ideo profundius, inquit, ſuper hac re contemplatus ſum, & uidi demum poſtremam impiorum ruinam, cum ſcilicet non tantum corpore, ſed anima moriantur. Quod enim ait hoc loco, in ſepulchra inductos, in ſupplicia & tormenta intelligit. Eis uero qui in ſepulchra hǫc inducantur, nihil potentia profuit, nihil quod habiti olim iuſti ſanctiq́ fuerint, nihil quod in templo dei ſacra miniſteria muneraq́ obiuerint. Docet itaque nos Eccleſiaſtes nequaquam ſcandalizari, propterea quod in hominum uita enormem ſtatuum diſſidentiam conditionumq́ cernamus: cum contrà potius ſpectare debeamus ad eam quæ in futuro ſeculo eſt retributionem.

Et proceſſerunt & laudati ſunt in ciuitate, quod ita effeciſſent.

Qui uidebantur, inquit, eſſe pij ac ſancti, cum tamen in impietate ſua ambularent atque procederent, nihilominus laudem ab hominibus retulerunt, uel ignorātibus illorum impietatem, uel eiſdem callide adulantibus. Nihil uero illis profuit aut ſimulatæ ſpecies pietatis, aut adulantiū laus. In uanitatem nanq; abijt hoc totum negociū, quandoquidem in ſepulchra miſeri corruerunt. Quod autem ait, & hoc etiam uanitas, poſſet à ſuperioribus diſtingui ſententijs, & ad inſequentes apte uerſus tranſmitti, ut ita uidelicet legatur:

Et hoc etiam uanitas. Quia enim non eſt contradictio facientibus malum citò, propterea impletum eſt cor filiorum hominum in ipſis ut faciant malum.

Hoc eſt, inquit, quod uanitatem auxit & confirmauit, quia non ſunt qui contradicant facientibus malum citò, neque qui eos coarguant, ut citò hic ad contradicentes referatur, ſignificetq; ſedulò ac uehementer contradicant, acriq; reprehenſione compeſcant. Vel illud, citó, ad operantes malum referto, quaſi uelociter ac ſtudioſe peccantes. Inquit ergo: Quia mali non arguūtur, ſed potius laudibus & plauſu efferuntur, idcirco impletum eſt, & in malo habitu ſtabilitum cor filiorum hominum, ut ſtudeant operari mala. Appoſite autem dixit filiorum hominum, filij enim dei mala non operantur.

Qui peccauit, operatus eſt malum ex tunc, & à iuuentute ſua

Peccatum dolo ac fraude mala diaboli inuectū eſt in orbem terrarū, ea propter orationē dominicā cōcludimus orantes, ſed libera nos à malo, hoc eſt, à diabolo. Qui ergo peccat, diaboli iuſſum exequitur & uoluntatem. Diabolus autem ex tunc, & à iuuentute ſua, hoc eſt, ab initio, dux fuit & autor peccati. Aliter. Non eſt, inquit, recens peccatū, ſed peruetuſtum. Hinc eſt quod & Noë dicentem deum audiuit, conſediſſe iam & confirmatam fuiſſe hominum mentem, ut ſeduli eſſent in peccatis, ac uehementer operarentur malum. Iuuentutem autem hoc loco intellige, non quo ad ætatem, ſed ſimilitudine quadam, quo ad temerarios mores, & ritu iuuenum à rationis ſemita leuiter aberrantes: quos mores dici poſſunt habere diaboli, autores peccati, & qui ueſtigia illorum ſectantur ſceleſti, peccatoresq; homines. Aliter. Qui habitum peccati iam contraxit, & iam propoſuit in mente ſua peccare, ex tunc peccare iam incipit, ex quo uoluntatis aſſenſum præbuit, tametſi deinde multò poſt propoſitū illud in actum producat, aut atiam nō producat quod cogitauit, retardatus fortaſſe non electione immutati conſilij, ſed aliquo intercedente impedimento. Aliter. Qui peccat malumq; operatur, etſi nobis ſolūmodo innoteſcat cum flagitium patrat, tamen apud latens præſcientiæ diuinæ iudicium, iampridem multoq; antequam nobis peccator appareret, reus eſſe cognoſcebatur.

Et hoc ego noui, quod erit bonum timentibus deum, quomodocunq; timeant à facie eius: & bonum non erit impio, & non prolongabit dies in umbra, qui non timeat à facie dei.

Poſtquam ſatis coarguit uanitatem mundi huius, ſanctum domini timorem eccleſiaſticæ concioni conatur inſerere. Cum enim uiuant in conſpectu dei, caueantq; ſibi in omni ſua actione & cogitatu, tanquam deo iudice cuncta cernente, omnium bonorum operum & conceptuum deus illis cauſa exiſtit: contrà uero, ipſi impio nullum eſt bonum. Quod autem ait, non prolongabit diem in umbra, ita intellige: peccator diu nō erit in uita, quoniam uidelicet totum tempus uitæ ſuæ quantūuis longum ſit, non reputauit eſſe umbram, ſed ſolicito ſtudio ſibi comparare ſtuduit quæ fluxa & temporaria ſunt, tanquā eſſent perpetuò duratura. Vel aliter ita intellige. Qanquam peccator in pręſenti uita per patientiam dei protegi quodammodo defendiq; uideatur potius quàm puniri, paulò tamē poſt, æternis ſupplicijs tranſmittetur.

Eſt uanitas quæ facta eſt ſuper terram. Sunt iuſti, quoniam peruenit ad eos tanquam opus iniuſtorū. & ſunt iniuſti, quoniam peruenit ad eos tanquam opus iuſtorum. Hoc etiam dixi quod eſt uanitas.

Nunc Eccleſiaſtes perſonam eius inducit, qui è ſcandalo labitur in errorem, aitq;: Vidi iuſtos in hac uita ab ijs malis correptos, quæ potius impijs debebātur, utputa ægritudine, paupertate, uel alio difficili caſu adueniente. Contràq;, inquit, uidi quæ pijs deberētur, ad impios perueniſſe: idcirco talis inſipiens tanquam cōtemptor factus diuinę prouidentię: & hoc, inquit, uanitas eſt. Sapiens autem uir euentus rerum proſpiciens, & quę ſingulis pro dignitate retribuantur, planè nouit atque intelligit deum nequaquam caſu hæc per-

mittere euenire: ſed ut iuſti maiori præmio coronentur, impij uero grauiori pœna torquentur. Notanter autem hic quoque uanitatem ſupra terram uidiſſe ſe ait: in cœlo ſiquidem nihil eſt uani.

Et laudaui cum lætitia, quod non eſt bonum homini ſub ſole præterquàm quod comedat & bibat, & lætetur: & hoc ipſum aderit ſibi in labore ipſius omnibus diebus uitæ ſuæ, quos ſibi dedit deus ſub ſole. In quibus dedi cor meum, ut cognoſcerem ſapientiam, & uiderem occupationem quæ facta eſt ſuper terram: quoniam die ac nocte non eſt qui uideat ſomnum oculis ſuis.

Si adhuc uoluptuariam perſonam loqui exiſtimes, hæc in uoluptate ac uſu ſenſibilium rerum gaudium hominis repoſitum ducit, atque metitur. Sin uero quis loquentem ſibi proponat audire Eccleſiaſten, ſtatim percipiet quis ſit uerus cibus ac potus, cum fideles Chriſtiani iam in præſenti uita arrabonem ſpiritus acceperimus. Quod autem ait: Dedi cor meum ut cognoſcerem ſapientiam: noſter Eccleſiaſtes acutiſſimo ſuæ mentis oculo contemplatus, intellexit ac uidit nullum hominem uacuum eſſe occupatione atque ſolicitudine, nullumq́ꝫ demum eſſe, qui ſomnum, hoc eſt, quietem uideat: ſed ipſorum alij quidem officioſe circa res diuinas occupati uerſantur, alij uero inutiliter ac reprehenſione digniſſimi, circa perituras res ſtudent. Et iuſtus quidem hoc pacto non dat ſomnum oculis ſuis, neque palpebris ſuis dormitationem, ſed uigilat: quoniam ſibi nox proceſſit, dies autem appropinquauit. Vigilat ergo, neque cadit in caliginem ignorantiæ, neqꝫ per diem, hoc eſt tempus proſperitatis, neque per noctem, hoc eſt tempus tentationis. Iniuſtus autem in perpetua iniquitate inſequentem diei noctem coniungens, dulcem oculis ſomnum non capit, uel aſſidue cogitans quonam pacto conſequatur quæ concupiſcit, uel timens ne amittat quæ poſſidet.

Et uidi omnia opera dei, quoniam non poterit homo inuenire opus quod factum eſt ſub ſole, quantumcunqꝫ laborauerit homo ut quærat, & non inueniet. Et quæcunqꝫ dixerit ſapiens ſe cognoſcere, non poterit tamen inuenire.

Recondita illa dei cognitio, per quam facta ſunt omnia, ſoli deo eſt nota. Nos autem mortales quicqd uel ſcribimus, uel loquimur, uel de his rebus intelligere nos arbitramur, ex parte cognoſcimus, participatione quadam ſuæ gratiæ illuſtrati. Nullus itaque. neque ſecularis ſcientiæ, neque diuinæ ſapientiæ, uel mediocriter conſultus, uel, quantum homini licet, perfecte eruditus, poterit omnium rerum certam habere cognitionem. Neqꝫ enim ſcire poterit ſubſtantias rerum, neque menſurã cœli, terræ, ac maris: aut quomodo hæc ipſa concreta coaluerint, quibuſue adminiculis innixa conſiſtant. Quod ſi forte quiſquam ſapiens uideatur probabiles rationes afferre, ipſam tamen intimam ueritatem inuenire prorſus non poterit.

CAPVT IX.

OMnia hæc transmiſi in cor meum, & cor meum omnia hæc uidit, quod ſint iuſti atque iniuſti, & opera ipſorum in manu dei.

Dixit ſuperius quarum rerum cognitio ſit abſtruſa, ut nos auerteret ab inutili ac uana perquirendi ſolicitudine. Nunc autem proponit, qua in re ſatisfacere ſibi poſſit ſapientis intuitus & cognitio: quod uidelicet iuſti ſapientesqꝫ homines, unà cum operibus ſuis ſub umbra dei & protectione ſuæ dextræ conquieſcant. Neqꝫ enim permittit deus illos impetentiũ uiribus deuaſtari. Probi nanqꝫ homines & officioſa opera proteguntur à deo: at uero de impijs ſcriptum eſt: Et ipſi de manu tua repulſi ſunt. Pſal 87.

Dilectionem & odium non eſt homo qui ſciat. omnia ante faciem eius, uanitas in omnibus.

Symmachus pro eo quod nos attulimus, uanitas in omnibus, ita expoſuit: Omnia incerta ſunt in conſpectu ipſorum: hoc eſt, neſcit homo ſi quem nunc maxime odit, mutatis uicibus amicum & beneficum ſit experturus: contraqꝫ an timendum ſibi quandoqꝫ ſit ab eo, quem nunc amore proſequitur. Altiori autem intellectu: Qui adhuc ſapit quę hominis ſunt, neqꝫ planè deo ſe tradidit, neſcit diſcreto iudicio quæ dilectione ſunt digna, quæ odio. Ardua eñ uirtus atqꝫ difficilis, amore eſt digna: odio autẽ proſequenda uoluptas, quæ de ſenſibilibus prouenit. Homo autem qui peruerſe aberrat in intellectu rerum, facile ſibi omnia quæ uana ſunt, ante oculos ut bona proponit: deqꝫ ijs iudicat non ut ueritas habet, ſed ut uoluptas ſubdola ſubminiſtrat.

Euentus unus iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, ſacrificanti & non ſacrificanti: ſicut bonus, ſic & peccator, ſicut iurans, ſic qui iuſiurandum timet. Hoc malum eſt inter omnia quæ ſunt ſub ſole, quod uidelicet idem cunctis ſit euentus.

Sæpe ſuperius oſtenſum eſt, quod quæ media ſunt, fuſcꝫ deque habenda, per ſe nec bona nec mala, ut ægritudo, ut ſanitas, ut diuitiæ, ut paupertas, & quæ generis ſunt eiuſdẽ, iuſtis ac peccatoribus communia ſunt atque æque contingunt, quatenus ſcilicet hi quoque animalia ſunt morti ſubiecta. Quatenus autem rationales ſunt, plurimum ſanè inter ſeſe differunt: quandoquidem libera electione conſilij, alteri quidem quod pium faſq́ꝫ eſt operantur, alteri uero ad impietatem feruntur. Auerte autem quod iurantẽ poſuerit inter peccatores. Quod autem malum uocarit cõmunionem illam, æqualitatemq́ꝫ euentuum, ita intelligendum eſt, ut hęc uerba proferant è perſona prauè de rebus ipſis iudicante: cum propter æquales communesq́ꝫ caſus, nihil opinetur ab impio iuſtum differre. Pariter enim uterque labores perpetitur, donec eſt ſub ſole: cæterum poſt huius uitæ curriculũ, unicuiqꝫ redditur pro dignitate.

Ipſum quoq; cor filiorum hominis impletum eſt malicia, & circuitus in corde ipſorũ, & poſteriora ipſius ad mortuos. Quoniam quis cõmunicat ad omnes uiuentes?

Cor filiorum hominis impletum eſt malicia, huc & illuc in circuitu ambulant, neqꝫ deſiſtunt unquã homines fatigari, donec ipſi quoque ad mortuos deueniant: nullus eſt enim qui perpetuam & indeciduam habere poſſit cum uiuentibus ſocietatem. Sed & ipſum, qui cunqꝫ is demum ſit omnibus, finis excipiet. Aliter. Filij hominis, hoc eſt gregarij ac uulgares, uidentes communi quadam ſorte iuſtos iniuſtoſq́ꝫ uexari, implentur iniquitate atque malicia, & ipſorũ mens in flagitioſis laboribus circumfertur, donec prauis operibus mortui, mereantur inter uita iam functos adnumerari, cum nullam habeãt ſocietatẽ cum ijs qui uixerunt ſecundum uirtutem, qui nunc proprie ac uere uiuere dicendi ſunt, propterea quod ad repoſitam ſibi æternam uitam peruenerunt.

Eſt ſpes, quoniam melior eſt canis uiuens leone mortuo.

Mendicus qui uiuit ſecundum deum meliorẽ habet ſpem, quàm proteruus & arrogans, qui in peccato ſuo mortuus eſt. Aliter. Populus gentilis ueluti canis immundus, cum per fidem in eccleſiam uenerit, iam regeneratus in domino, meliorem ſpem habet quàm regius ille populus Iudæorum.

Viui norunt ſe morituros eſſe, mortui uero penitus nihil cognoſcunt.

Illi quorum intellectus humore uiuido irrigatur, cum ſecum reputant temporariũ uitæ huius curriculum, officioſe uiuunt, confirmati ſpe uitæ æternæ. Qui uero in peccato mortui ſunt, ignorantiæ nebula occupati, uiuunt ſine ratione pecorum more.

Neque eſt amplius illis precium, quoniam deſijt memoria ipſorum.

Quid enim precij ſit peccatoribus, quorum ne meminiſſe quidem dicitur deus? Nouit enim dominus eos ſolos, qui ſui ſunt. Hoc uero ad Iudaicum populum referendum eſt.

Amor quoque ipſorum & odium & zelus iam perierunt.

Qui in peccatis mortui ſunt, quorum eſt populus Iudæorũ, neque charitatem erga de-
Numer. 25. um habent, neque odium erga iniquitatem, neque poſſunt dicere iuxta illud Phinees: Ze-
lans zelaui ſuper dominum.

Neque habent partes in ſeculum, in omni opere quod ſub ſole eſt.

Iudæorum populus terram promiſſionis, quæ ſibi ſorte obtigit, amiſerunt. Ciuitatem quoque Hieruſalem ac ſacerdotij dignitatem, ita ut neqꝫ in præſenti uita partem ſuam habeant ſuper terram.

Vade ergo & comede in lætitia panẽ tuum, & bibe in corde bono uinũ tuum, quoniã approbauit deus opera tua.

Literali ſenſu, in lętitia & corde bono uti quis dicĩ bonis ſibi à deo cõceſſis, cum modeſte utitur & ad naturę neceſſitates: hic eſt enĩ proprius uſus rationalis creaturę: eapropter, inquit, panem tuum. Nam qui inexhauſta cupidine gulæ uentriq́ꝫ deſeruiũt, pecorũ uitam potius conſectantur. Myſtico autem ſenſu, panis & uinum rationalis creaturæ ſunt ipſæ uirtutes, ex quibus animæ nutriuntur. Aliter. Verbum caro factum homines cohortatur,

tatur ad myſticam ſui corporis participationē, cum propter noſtram ſalutem carnem aſſumpſerit. Approbat ergo hoc fieri, congaudet myſterijs, ritibusq́; eccleſiæ.

In omni tempore candida ſint ueſtimenta tua.

Hoc eſt, actiones & opera quæ uirtutis normam ſequuntur, necnon tradita nobis indumenta per lauacri regenerationem, quæ proculdubio candide aſſeruantur per omne tempus quo à peccatorum ſordibus abſtinemus. Candida quoq; habere dicitur ueſtimenta, qui lauat per ſingulas noctes lectum ſuum, & lachrymis ſuis ſtratũ ſuum rigat, ita ſordes peccatorum per pœnitentiam tergens.

Et oleum tuo in capite non deficiat.

Literali ſenſu, mites ac perhumanos uult eſſe eos, qui uirtutes exercent, ne ſcilicet extenuent ac decolorent facies ſuas ficta hypocriſis auſteritate. Myſtico autem intellectu, oleum duo hæc præſtat, ut lumen ſcilicet tueatur, & defeſſa membra confirmet. Vtraque uero hæc affert unctio Sancti ſpiritus, mentem nanque fidelium illuminat, & in ſolida tranquillitate conſtituit. Hanc uero unctionem proculdubio habebimus, niſi ipſi Sancto ſpiritui moleſti, ingratiq́; reſiſtamus. Aliter. Noſtrum caput Chriſtus nuncupatur in ſcripturis ſanctis, qui ſibijpſi collatas accepturus eſt quaſcũq; pauperibus eleemoſynas conferemus. Ne itaque deſiſtamus caput hoc noſtrum perungere oleo miſericordiæ, hoc eſt, Chriſti pauperes & egenos miſericordi affectu protegere.

Vitam cognoſce cum uxore quam dilexiſti omnibus diebus uitæ uanitatis tuæ, qui dati ſunt tibi ſub ſole, omnibus diebus uanitatis tuæ: quoniam hoc pars tua in uita tua & in labore tuo, quo tu laboras ſub ſole.

Verba hæc ſi abſolute accipias, ita myſtice intellige. Cum uxore dilecta, hoc eſt, Eccleſia. quæ ſponſa eſt Chriſti: in hac ſiquidem inuenitur uita æterna. Quod ſi ad uxorem mariti cuiuique referas, tunc literali ſenſu nos admonebit, ut iuxta monogamiæ legem, uxore una contenti ſimus. Coniugalis nanque caſtitas & obſeruantia, ipſa quoque nobis eſt æternæ uitæ conciliatrix. Vitam igitur cognoſce, & uide cum uxore quam dilexiſti, quaſi dicat: Caue ne ab uxore decipiaris, ſicut eſt Adam deceptus ab Eua uxore. Tu uero contrà ſtude, ut mutuæ ſocietatis debiliorem partem, hoc eſt mulierem, in melius ipſe conuertas, ad æternæ uitæ cognitionem. Myſtico autem ſenſu, ſapientia uxor noſtra dicitur, cui ſi conuiuamus, æterna proculdubio uita perfruimur.

Quæcunq; inuenerit manus tua ut faciat, quantum patitur facultas tua operare: quoniam neque opus, neque ratio, neque cognitio, neque ſapientia eſt in inferno quô tu perrecturus es.

Hortatur nos ut omni contentione ac ſtudio practicas aggrediamur uirtutes, non tamen ſupra facultatem elaborantes. Qui enim quod poteſt in his exercet, ſecundum congruam cognitionem uiuit, & dignus inuenitur ſcientiæ dono ac ſapientiæ, quantum permittat deus, atq; ad illius utilitatem impartiatur. In inferno autem cum practicæ operationes eſſe nõ poſſint, quas medijs ſenſibus exercemus, qui ibi propter patrata flagitia ſunt ſepulti, non ualentes amplius practicas obire uirtutes. neque ſapientes effici poſſunt, neque aliter officioſi ac probi: ad id enim tantummodo delati ſunt in infernũ, ut æternis torqueantur ſupplicijs.

Verti me & uidi ſub ſole, quia non eſſet leuibus curſus, neque bellum potentibus, neque ſapientibus panis, neque diuitiæ prudentibus, neque ſcientibus gratia: quoniam tempus & caſus continget omnibus ipſis, neque nouit homo tempus ſuum.

Verti me, inquit, hoc eſt, aliud contemplatus ſum, quod uincere in curſu, brauiumq́; accipere non ſit cuiuſcunq; leuis ac expediti ad currendum, neque omniũ qui potentes ſunt, egregium ſe ac inuictum præſtare in bello, neque ad prudentes ſapienteſq́; uiros atq; induſtrios diuitias deuolui, ſed neque eos qui multa nouerunt, gratiam conſequi. Caſus enim omnibus communes contingunt, hoc eſt, incerti rerum euentus. Nihilq́; eſt hominibus unquam ſatis, nihil undiq; perfectum, nihil æquale, omniaq́; ferè diſſimili fine terminantur. Tranſeunt enim omnia & immutantur, in acceſſis dei iudicijs. Sed neq; homo, inquit, nouit tempus proprij finis, idcirco uigilare oportet, operariq́; uirtutes. Myſtico autem ſenſu, quicunq; ſunt uirtute agiles atque expediti, qui'ue potentes, qui ſapientes, qui

diuites, ſibiipſis nequaquam debent cõfidere: contrà uero dicere id debent, quod uere ſa-
pientes teſtantur: Niſi dominus ædificauerit domũ, in uanum laborauerunt qui ædificant
eam: debentq́; deo ut autori, omnia referri. Vt enim ait Apoſtolus, neque uolentis eſt ne-
que currentis, ſed miſerentis dei. brauium, uictoriamq́; referre. Nam neque gratiam habet
quiſpiam, quod multa cognoſcat, niſi ex deo gratiam accipiat. Neque ſcire poteſt adue-
nientis ſibi gratiæ tempus, niſi mente diuino lumine illuſtretur.

Sicut piſces capiuntur in rete malo, & ſicut aues in laqueo, ita illaqueantur filij hominis in tempore malo, quando repente irruat ſuper eos.

Rete malum eſt è multiplici uitio ac iniquitate contextum. Eſt ſiquidem & bonum re-
te, ſagena ſcilicet è præceptis inſtitutisq́; tum antiquis, tum recentioribus ſaluatoris no-
ſtri contexta. Homines ergo, qui fluitans & inſtabile huius uitæ pelagus ſulcant, uarias
uoluptatum illecebras conſectantes, quaſi carentes ratione piſciculi, malis retibus impli-
cantur. Illi quoque qui opinione uana ſcientię ſuperbiunt & efferuntur, cum ſibi uidean-
tur excelſi eſſe atque aërambuli ueluti uolantes aues, dæmonum laqueis facile capiuntur,
& incidunt in malũ tempus infernorũ ſuppliciorũ, cum repẽtinus interitus illis aduenia t.

Et hoc etiam uidi, ſapientiam ſub ſole: & meo quidem iudicio magna eſt ciuitas parua, & in ipſa pauci uiri, & ueniet ſuper eam rex magnus, & circundabit eam & ædificabit munitiones magnas circa ipſam, & inueniet in ea uirum pauperem ſapientem, & ſeruabit ciuitatem in ſapientia ſua, & homo non recordatus eſt uiri illius pauperis. Et dixi ego: Bona eſt ſapientia ſuper potentiam. Et ſapientia pauperis nihil facta eſt, & uerba eius non ſunt audita.

Locus hic ad perſonam ſcandalum patientis pertinet, qui tanquam ſecum loquens, ui-
diſſe ſe dicit magnam ſapientiam ſub ſole, ciuitatem quampiam exiguam paucis inhabi-
tatam hominibus: quam cum obſideret rex magnus, ſeruauit quidam ciuis pauper qui-
dem, ueruntamẽ ſapiens, cuius ſolerti conſilio uicti fuerint arma obſidentis: ingratos ue-
ro fuiſſe ciues in pauperem illum. Solent enim plerunque homines beneficiorum imme-
mores, conſiliaq́; puſillorum hominum, quanquam ſint perutilia, paruiſacere, cum tamẽ
opulentis ac potẽtibus adulentur, eorumq́; ſermones laudibus in cœlum ferant. Sed ego,
inquit ſapiens, longe à uulgari opinione abhorrens, aliter dicam: ſapientiam ſcilicet lon-
ge meliorem eſſe potentia. Atque hæc quidem ad literalem pertinent intellectum. Al-
tiore autem myſtico ſenſu ita intelliges. Parua ciuitas, eſt militans deo in terra Eccleſia:
parua, inquam, comparatione eius quæ triumphat in cœlis. Pauci in hac ciuitate ſunt uiri,
ſancti ſcilicet & electi dei. Magnus autem rex, iniquitatis caput, eſt diabolus. Hic aſſidue
hanc circuit ciuitatem, ut illius ciues redigat in ſeruitutem. Pauper autem ſapiens in hac
ciuitate, cuius cõſilio ipſa ſeruatur, ipſe eſt Chriſtus dominus deus noſter. Dicit enim ciui-
Ioan.16. bus ſuis ſanctis: Confidite, ego uici mundum. Ac huius quidem pauperis uerba à ſtultis
gentilibus & perfidis Hebræis non audiuntur. Sapiens uero Eccleſiaſtes intelligens in
ſpiritu, quod deus non per ſolam diuinitatis ſuæ potentiam & uirtutem, ſed ſapientię ſo-
cietate utens, uerbumq́; caro factum, tyrannũ diabolum deiecturus eſſet, nullam ſibi per-
fugi excuſationẽ relinquens, ut ſicut olim ipſe antiquum uicerat hominem Adam, ita de-
mum ſub homine fractus corrueret nouo Adam. Propterea nũc afflatus ſpiritu, multò an-
tè hoc myſterium patefecit, in hæc uerba prorumpens.

Sapientia melior eſt quàm potentia. uerba ſapientũ audiuntur in quiete, plusquam clamor potentium in ſtultitia.

Locus hic non eſt accipiendus, quaſi per comparationem dicatur: neque enim eſt com-
parare ſapientiam cum ſtulticia. Fit enim comparatio inter ſimilia, non inter contraria.
Inquit ergo: Verba ſapientum audiuntur in quiete, hoc eſt, cum auditores iucunde acci-
piunt quę dicuntur, fit requies quidem in mente ipſorum. Clamor uero ſtultorum dignus
eſt qui damnetur, licet illi potentia magna polleant: anima enim quæ ſtultitia repleta eſt,
cum clamore & turbulentia ſermones profert ſine quiete, ordine, ac cõſtantia. Aliter.
Apoſtoli ſapientiæ miniſtri, auditorum mentes quietas ab omni paſſione ſedatasq́; redde-
bant: inſipientium uero clamor Iudæorum, cum iniuſte clamarent: Tolle tolle crucifige
eum, & illos perdidit, & omnes q huiuſmodi acclamationib. aſſenſus faciles præbuerũt.

Melior eſt ſapientia quàm bellica inſtrumenta.

Melius

Melius eſt conſilium cuiuſcunq; prudentis, quàm omne auxilium quod ab armis expectari poſſit. Myſtice autem oſtendit potentiam ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui utique eſt ſapientia. Huius enim uirtus, arma belli, hoc eſt, diabolum tartareasq; phalanges euertit, omnesq; ſpecies ſuæ iniquitatis ad debilitatem redegit.

Et peccator unus multa bona perdet.

Adam peccauit, & in omnem generis humani poſteritatem, peccati labem mortemq; tranſmiſit, ipſeq; imaginem dei, ad quam factus fuerat, uiolauit, & uiolatores ſibi ſimiles quamplurimos propagauit. Vnus quicunq; is demum ſit, dum ſeſe peccati ſorde commaculat, & bona corrumpit, quæ ſibi ex acquiſitis uirtutibus inſidebāt, & multos etiam malo exemplo ad imitationem inducit.

CAPVT X.

M*vſcæ mortificantes putrefaciunt apparatam olei ſuauitatem.*

Apparatum oleum eſt unguentum, ſicut & Aquila interpretatus eſt: muſca uero impurum animal, quod putredines & ulcera inſidendo exugit, appetitq; laceræ cutis ſciſſuras. Mortificat autem & corrumpit oleum unguentariū muſca, cum in illud temere proijcit: nam & ipſa immoritur, & olei uim extinguit. Iudæi ergo propriā uitam contemnentes, animæq; ſalutē, uerè ſunt muſcæ mortificantes, cum ſuaue redolens uerbū ſaluatoris Ieſu Chriſti ſemper uitiare ac fœdare ſtuduerint, ſemperq; affectarint anſas calumniarū arripere, quibus illum urgere poſſent. Parum ſapientiæ precioſius eſt, quàm gloria magnę ſtultitiæ. Multi è ſua ſtultitia gloriam & laudem retulerunt, utputa qui dicendi facultate pollentes, iniuſtum clientibus patrociniū præſtant: qui ex opulentia clari ampliq; habentur: uel qui ſeculari ſapientia præditi, circa inutiles quæſtiones uitam conſumunt. Sed longo interuallo precioſior eſt habendus, qui ianuas & initium ſapientię, quę eſt ſecundum deum, ingreditur, & in ea eruditur, incipitq; eam libare, omnem ſtultorum gloriam paruipendens.

Cor ſapientis in dextrum ipſius, & cor ſtulti in ſiniſtrum ipſius.

Cor hoc loco pro intellectu ac mente accipi decet. Materiale enim cor & carneum, omnibus in ea parte corporis ſitum eſt, quam thoracis cratem appellant. Sapientis itaque intellectus ſemper in dextras uergit partes uirtutis ac laudabiles, ſtulti autem mens in ſiniſtra fertur, & in ea quæ facile culpari poſſint.

Sed & cum ſtultus in uia ambulauerit, cumq; cor ipſius retardetur ac deſipiat, omnia ſunt ſtultitia.

In hac uita quā uerè uiam dixeris, ſtultus perambulans, cum ad ſiniſtra cor habeat, ſemper ceſſat ac poſterior inuenitur: in uacuum enim pergit, nequaquā ſibi propoſito ſupernæ uocationis brauio. In anteriora itaque ſeſe non extendit, nec properat ad finem: ſed quamuis ad hæc ipſa pergere uideatur, medio in curſu deficiet, omnia imperfecte & ſine ratione cogitans & aggrediens. Quod ſi ipſam adeat uiam iuſtificationum, uel, ut uerius dicam, adire ſe ſimulet, hoc eſt, diuinorum obſeruantiam mandatorum, quia tamen illius mens flectitur ad ſiniſtra, ceſſabit prorſus atque deficiet, ut neque quid præceptum ſit intelligat, neque operetur iuxta legiſlatoris uoluntatem.

Si ſpiritus poteſtatē habentis aſcenderit ſuper te, locū tuū ne dimiſeris, quia curatio ceſſare faciet peccata magna.

Spiritus poteſtatem habentis eſt diabolus princeps mundi huius, & dominus filiorum inobedientiæ, qui nulla coacti neceſſitate, ſed electione liberæ uoluntatis ſeſe ultro ſubiecerunt illius dominationi atque tyrannidi. Inquit ergo: Si te ad ſupernæ patriæ beatitudinem cogitatione ac ſtudijs erectum, irruens ex aduerſo ſpiritus poteſtatem habentis, deturbare conetur ad inferiores ſemitas mundi huius, omnes illi aditus præclude, omnes obſtrue ſenſuum operationes, ut neque per oculos, neque per aures, neque per linguam, neq; aliunde admittatur. Primis nanq; affectionū ſublatis principijs atq; cauſis, nulli prorſus orient affectus. Quod ſi quid ad ipſa mentis penetralia callidus hoſtis ueneni transfuderit, tu tamē in ueſtigio tuo conſiſtens, locum ſtationēq; ne deſeras: ita ut tēperantia munit⁹, procul libidines, ſtupraq; repellas, odiumq; coërceas charitate, ſtationesq; ſingulas

uirtutum ſtrenue tuearis. Si enim cadas, ut negligẽtius reſiſtens permittas inſidere tibi ac requieſcere ſuper te ſpiritum poteſtatẽ habentia, multa & magna peccata ſuper animam tuam facile aggregabis. Aliter. Si animam tuam curaueris adhibita uirtutum diligentia, plurima ſedabis. Talis eſt enim uirtutum curatio, ut cohibere poſſit ſpiritũ habentis poteſtatem. ne te ſuperueniat & conculcet.

Eſt malum quod uidi ſub ſole, quaſi non ſpontaneum egreſſum ſit à facie potentis. Stultus traditus eſt ſublimitatibus magnis, & diuites in humilitate collocabuntur.

Literali ſenſu, aliam ſe uidiſſe ait iniquitatem in humanis rebus, principes ſcilicet uiros ac magiſtratus, inuitos quidẽ quaſi metu coactos maioris alicuius poteſtatis, eos qui ſtulti ſunt gloria honeſtare, fortunas uero locupletum ciuium populari ſectioni addicere inuita proſcriptione: ſæpe enim principes ciuitatis ac magiſtratus, regijs edictis contra uoluntatem ſuam obedire coguntur. Myſtico autem intellectu, ſponte ſua homines atq; electione ſemel uoluptatis uiam ingreſſi, inuiti mox facere plurima compelluntur, urgente eos diabolo, qui poteſtatem habet ſuper filios inobedientiæ, ut tanquam iniquam deteſtentur ac accuſent iuſtiſſimam dei prouidentiam, ita ſtulte interrogantes: Vt quid inſipientes in ſublimes dignitatum gradus conſpicui efferuntur? contrà uero qui honeſto loco nati gentilitijs polleant opibus, in paupertatem dijciuntur? Cum itaque cęci mortales ſponte primum noſtra uolentes, hauſto uoluptatis poculo ebrietatem cõtraxerimus, tum ſurripit ille callidus poteſtatem habens, ſubijcitq; nobis quæ inuiti faciamus, ebrietatis nebula occupati: cuius generis ſunt libidinibus pollui, rixari, percutere. Neque enim qui ebrij fiunt, talia ſe facturos cogitant, ſed ebrij iam effecti, uel inuiti compellũtur ad huiuſmodi flagitia perpetranda: ita & uoluptatis ſtudio traditi, ſcandalizamur ſæpe de inacceſſis dei iudicijs, ac contra diuinam ſapientiam linguam temere exertamus.

Vidi ſeruos in equis, & principes quaſi ſeruos ambulare ſuper terram.

Vitæ mutabilitatem & conuerſionem nobis contemplandam proponit, ut à mundanis rebus incertis, ad ſtabilem illam cœleſtem beatitudinem nos conuertat.

Qui fodit foueam, incidet in eam.

Locus hic totus ſoli uacat myſtico intellectui, aliter enim ſemper hoc non contingit, ut qui foueam fodit in eam cadit. Inquit ergo: Peccator ſuam animam prius excruciat: qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & unuſquiſque ob ea quæ peccauerit, punie-
Num. 35. tur. Ipſe etiam Moſes legiſlator ita faciundum ſanxit in homicidam, uidelicet: Facite illi eo pacto quo is contra proximum ſuum malignatus eſt.

Et qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.

Sepes animæ, lex eſt diuina, & metus,ueraq; legalium ſenſuum cognitio. Qui ergo legem dei contemnit, & diuina præuaricatur mandata, qui falſa cognitione decidit in peccatum, cuius opifex eſt ipſe callidus ſerpens, iſte incautus ac diuina caſſus gratia, morſus ſerpentis perpetietur.

Qui extrahit lapides dolebit, & affligetur in eis.

Qui ſibi domum uirtutibus extruit, lapides congregat, ac bene ædificat: qui uero uel ſocordia, uel uana elatione demolitur ac ſoluit quæ prius erant extructa, lapides aufert, angiturq; miſer, dolet ac periclitatur. Aliter. Lapides ſancti apud prophetam Zachariam ſancti homines ſunt. Qui ergo huiuſmodi lapides eximit, hoc eſt, perſequitur ſanctos atque interficit, labore affligitur, hoc eſt, perniciẽ ſibi attrahit: ſicut Herodes fecit qui Ioannem Baptiſtam gladio percuſſit.

Ligna ſcindens periclitabitur in eis, ſi exciderit ferrum, & ipſe faciem conturbatus eſt, & fortitudines corroborabit, & ſuperflua robuſti ſapientia.

Per ſymbola & ſenſibilia, ad ſpiritualia nos perducit. Inquit ergo: Qui ſua fretus doctrina, ueluti ferro quodam utens, ſcindere ac cõminuere aggreditur diuinas ſcripturas, quaſi ligna quędam bene olentia: ſi fortè decidat & aberret ab intentione Spiritus ſancti, neq; ſecundũ legiſlatoris mentem recte ac fideliter eas interpretetur, ſed à ratione procul exorbitet, in magno eſt periculo, ne in pernicioſaa hæreſes impingat, faciemq; doctrinæ

ſuæ

ſuæ confundit & animas auditorum. Quod autem ait, & fortitudines corroborabit, ita
intellige: hoc eſt, aduerſantes ualidiores efficiet: ex ijs enim erroribus, quos interpres ali-
quis ac magiſter in doctrina uerbi admiſerit, ualidiores aſſumunt uires, qui ex aduerſo lo-
co ſecum diſputantes cõtendunt. Qui uero fortis extiterit in opere & ſermone, ita ut cum
ſapientia eloquatur, habet omnino multum, atq; adeò omnino aliquid amplius quàm cæ
teri, ut ſcilicet in ſcindendis lignis nequaquam periclitetur. Nam qui tãtũmodo potens
fuerit in ſermone, ac uolubili præditus lingua, ſophiſticis aũt captiũculis abundet, uacuus
diuina ſapientia, excidente ferro periclitabitur, in cædendis quæ ſuperius diximus lignis.

Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eſt amplius excantanti.

Qui clàm peccat, nec emiſſa uoce palàm ſuo de peccato gloriatur, ſiue is agendo per-
peram delinquat, ſiue in corde ſuo impium dogma hæreticum'q; concipiat, poterit tamen
in melius emendari, cum nondum ad effrenam peruenerit impudentiam. Neque ſanè ni-
mium laborabit in eo reuocando, quicunq; ſalutari doctrina excantare aggrediatur uirus
inferni ſerpentis. Aut ita intellige. Si peccati ſerpens mordeat in ſilentio, hoc eſt, ita ut
peccator admiſſum ſcelus confiteri nolit, nullam poterit ſalutem præſtare qui ſancta ex-
cantatione curandum ſuſcipiat, ſua peccata non confitentem.

Verba oris ſapientis gratia, & labia ſtulti demergent ipſum. Initium uerborum oris ſui ſtultitia, & ultimus error eius malus: & ſtultus multiplicabit uerba.

Paulus Apoſtolus cupiens eos quos in fide erudiebat ſapientes eſſe, ita ad eos ſcribit:
Sermo ueſter penitus ſit in gratia, ſale conditus. Sermo enim ſapientis neque auſterus eſt *Coloſſ.4.*
inhumanus'ue, neque mollis & diſſolutus, ſed gratia multa conditus, ita ut pariter cohi-
beat, neque ſinat auditores diffluere. Labia uero ſtulti, hoc eſt uerba, mortem illi pernici-
em'q; conciliant. Nam & ſuæ ipſius animæ noxius eſt ſtultus, & animas quoque auditorũ
corrumpit. Demerſio enim de qua hic loquitur Eccleſiaſtes, ad æterna referenda eſt ſup-
plicia, iuxta illud: Præcipita domine, & diuide linguas eorum. Stultus uero cum inſipien- *Pſal.54.*
ter loqui incipiat, circumfertur & errat in ſtultitia cordis ſui, finem'q; ſortitur malum. Sed
& uerba, inquit, ſtultus multiplicat, hoc eſt, incaſſum blaterat & nugatur, ſiue multa lo-
quatur, ſiue pauca. Multitudo enim hoc loco, pro nugacitate ponitur. Nam qui nil boni
loquitur, nihil utile, etiam in paucis uerbis nugatur. Quod ſi quid tamen interdum uideatur
boni loquutus, cum deinde mores orationi non conſonent, & hic quoque nugatur, cum
planè ignoret quid loquatur, quid'ue bene agendo comprobet & confirmet. Oportet
enim eum qui bene dicat, prius facere, ac deinde alios edocere. Multiplicat ergo uerba,
hoc eſt, ſiue multa ſiue pauca loquatur, ſuo illo ſermone importunus eſt ac moleſtus.

Neſcit homo quid factum fuerit, & quid futurum ſit poſt ipſum, quis renunciabit ei? Labor ſtultorum affliget eos, neſcit pergere in ciuitatem.

Et ſi multa iam nouerimus quæ facta ſunt ante nos, tradita nobis à ſanctis patribus per
legentes qualia ſunt, in principio creauit deus cœlum & terram, & permulta alia: licet e-
tiam per fidem ſciamus quæ ſunt futura, ut de iuſtis puta, atque iniuſtis, quod reſurgent, hi
quidem in uitam, hi uero in mortem pœnam'q; æternam: tamen omnia nequaquã ſcimus,
ſed quædam: Ex parte enim cognoſcimus, inquit Paulus, & ex parte prophetamus. Quis *1.Cor.13.*
aũt nobis ea quę pòſt ſunt renunciabit? hoc eſt, futura, utputa, num filios genituri ſimus,
an genitos iam liberos amiſſuri, nobis'ne in patria, an apud exteros moriendum ſit, exi-
guòne ſpacio an contrà longinquo futuri ſimus in uita. Idcirco qui ſoliciti ſunt hęc reſci-
re, uel per auguria, uel per natalis obſeruationem diei, uel per mendaces alias huiuſmo-
di diuinationes, & qui cętera demum ſcire affectant, quorum habere certam cognitionem
non poſſumus, in uanum laborant, inutilem'q; ſibi deſumunt operam. Hæc autem fermè
cuncta ſtultis contingunt, propterea quod minime norunt pergere in ciuitatem, hoc eſt,
optimę ciuitatis normam ſibi ad uiuendum proponere, neq; perſequi uolunt eccleſię ſim
plicem fidem, pulchram'q; pergere in ciuitatem ſupercœleſtem ſcilicet Hieruſalem, cuius
opifex & autor eſt deus.

Væ tibi ciuitas cuius rex iunior, & principes tui mane comedunt. Beata es terra, cuius rex filius liberorum, & principes tui ueſcuntur tempore ſuo in fortitudine, & non confundentur.

Literalis quidem ſenſus, miſeram cenſet ciuitatem, cuius rex inſtabiles habet mores iu-
uenum

uenum ritu, & cuius principes dimiſſis publicis negocijs curisq́; ciuilibus, prima irrūpente aurora poculis comeſſationibusq́; indulgent. Nam qui mero & crapula ſeſe infarciūt, quiq́; leues ſunt & parum ſibi conſtantes, neq; regno, neque principatibus alijs gerendis ſunt apti. Beatam uero iudicat regionē, cuius rex ſit filius liberorum patrum, hoc eſt, qui ſit officioſe ac liberaliter educatus, quiq́; probæ educationis mores conſeruet, ut nihil penitus uelit, quod ſeruile ſit, quod illiberale, quod turpe, & cuius principes regionis omni ſtudio curant quæ ad commoda ſubditorum pertineant: modeſte præterea, ſuoq́; tempore ueſcuntur, non ijs quæ ad uentris & gulæ gratiam cōparentur, ſed quæ uirile robur bonamq́; ualetudinem patiant ac tueātur, hoc eſt, quæ neceſſaria ſint. Tales enim principes inſitam pectoribus gerentes iuſtitiam, iuſtumq́; iudicium iudicantes, nulla unquam ignominia confundentur. Myſtico autē ſenſu ac morali, anima rationalis eſt ciuitas, huiusq́; ciuitatis rex intellectus: qui ſi fuerit iuueniliter leuis atq; inconſtans, motusq́; ſuos quaſi principes quoſdam habuerit gulæ ac uoluptatibus indulgentes, uæ proculdubio adiunctum habebit: ſin uero rex intellectus ſacris enutriatur diſciplinis, uerè filius eſt liberorum & motus habet rationum, qui congruo tempore omnia exequuntur, tam quæ ad corporis curam ſpectant, quàm quæ ad animæ faciunt mentisq́; ſolertiā. Quod ſi ciuitas hæc & prouincia, quam animam nuncupamus, ita uiuat, ita ſe regat, bonisq́; profectibus roboretur, nulla unquam turpi nota ignominiaq́; fœdabitur.

In plenitudinibus humiliabitur contignatio, & in deſidia manuum ſtillabit domus: in riſu faciunt panem, & uinum lætificat uiuentes, & pecuniæ obediunt omnia.

In parabola nos erudit, hortans ne contemnamus operari bonum, ne ſpiritualis noſtræ domus, hoc eſt, animæ, contignatio, id eſt firmæ ac connexæ rationes humilientur & corruant, ita ut domus ipſa perſtillet, defluentibus undiq; uitijs conturbata, atq; ita ſi quas habebamus prius uirtutes, ex deſidia & inertia amittamus. Oportet ergo aſſidue inſpicere noſtram hanc domum, neq; ſolum ea reſpectare quæ bene hactenus geſſimus, ſed oculos ad contignationem, hoc eſt, ad ſupremum finem erigere. Nam qui ſegnius ſeſe habent ad capeſſendas uirtutes, ad ſolam uoluptatem oculos animumq́; conuertunt, occupanturq́; circa id quod hominum quamplurimi ſuaue lætumq́; opinantur, palamq́; iactant comparari pecunias oportere, cum argēto dicant omnia ſubiecta. Aliter. Deſides ocioſiq́; homines ſinunt ſtillare domum ſuam: qui uero aguntur ſanctis eccleſię inſtitutis, pane quodam myſtico uinoq́; aluntur, cuius uirtute confirmati, dæmonis aduerſantis inſidias facile ridere poſſunt, ſcientes quod uniuerſi mundi machina argento ſubiecta ſit, hoc eſt, dei uerbo propter nos incarnato, quod argenti appellatione ſacra uocat ſcriptura. Sciendum uero eſt quod nomine panis, omne ſiccum alimentum ſolet eadem ſcriptura deſignare: ſicut & uinum uocat, aut aquam, quod inſitam humiditatem habet. Hoc ſignificare uoluit Moſes, cum quadraginta diebus, quibus legem accepit, neq; panem, inquit, comedi, neq; bibi uinum, hoc eſt, neq; ſiccum, neq; humidum quicquam guſtaui.

In conſcientia tua regi ne imprecceris, & in ſecreto cubiculi tui ne imprecceris diuiti. Volucris enim cœli aſportabit uocem tuam, & qui habet alas ſermonem tuum renunciabit.

Volucrem cœli ſunt qui putent eſſe animam ipſam, uel ſpiritum nobis inſitum: habentem uero alas, aut ſpiritum ſanctū qui apparuit in columbæ ſpecie, quiq́; omnia complet, omnia nouit, aut ipſos ſanctos angelos. Contrà uero nonnulli habentem alas, pro diabolo accipiendū dicunt: uolucres uero cœli, parentes diaboli aëreas poteſtates. Secundum uero utranq; expoſitionem ita intellige. Ne regi, nícue diuiti impreceris, ac ne in penetralibus quidem. Tua nanq; maledicta excurrens fama deferet ad illius aures, cui tu malum imprecatus fueris. Imprecari uero quempiā dicimus, cum malum aliquod uel ſibi, uel proximo aduenire uotis expoſcit.

CAPVT XI.

MItte panem tuum ſuper faciem aquæ, quia in multitudine dierum inuenies illum.

Eſa. 58. Scriptum eſt: Frange eſurienti panem tuum. Cæterum panis appellatione omne genus eleemoſynæ deſignatur. Dicit ergo Eccleſiaſtes. Cum lachrymis & miſericordi affectu facito eleemoſynam: huius enim fructus tecum permanebit in ſeculum.

Alite

Aliter. Aquas pro hominum conuentiunculis & congregatione ſolet appellare ſcriptura, iuxta illud: Libera me de aquis multis & de manu filiorum alienorum. *Pſal. 143.* Inquit ergo: O tu quiſquis es diuinæ legis interpres ac doctor, alimentũ uerbi quod tibi gratia Spiritus ſancti liberaliter dedit, ſine ulla intermiſſione pauperibus & egenis imparti, pręmium miniſterij huius relaturus, ut cum deo uerbo uincas iunctus in ſecula.

Da partem ipſis ſeptem, partem quoque dato & ipſis octo, quia ignoras quid futurum ſit mali ſuper terram.

Qui credit ueteri teſtamento, partem dedit ipſis ſeptem, propter ſabbati cultum qui in lege ueteri continetur, quiq; tunc ſpirituali ſanctificatione perficitur, cum à peccatis deſiſtimus ac requieſcimus. Qui uero nouum recipit teſtamentum, partem ſuam dedit & ipſis octo, propter dominicam reſurrectionem, quam octauo celebramus die, hoc eſt, ſabbatum inſequente, ut primo quodam initio reſurrectionis ſeculiq; futuri. Inquit ergo: Recipe uetus ac nouum teſtamentum. Vel aliter. Noſtræ huius uitæ tempus ſeptem dierum numero deſignat̃. Inquit enim ſcriptura: Requieuit deus die ſeptimo ab omni opere quod patrarat. *Geneſ. 2.* Initium uero futuri ſeculi, octaua eſt dies, cuius ſymbolum nobis eſt dominica reſurrectio. Quod ergo nos monet Eccleſiaſtes, hoc eſt: Modeſte, inquit, uiue in præſenti ſeculo, & theſauriza tibi tibi per operum bonorum exequutionem, quæ ad futuræ uitæ bonum pertineant, atque ita partem ipſis ſeptem dato, & ipſis octo. Aliter. Septem dona Spiritus numerat Eſaias. Poteſt igitur chriſtianus populus appoſita quadam collatione per ſeptenarium numerum deſignari, cum ſeptem ſpiritualibus donis ditatus fuerit. Octonario autem numero deſignabitur populus Iudæorum, qui octauo die circunciſionis accepit ſignum. Inquit ergo: Confer eleemoſynam in omnes homines. Quod autem inquit, quia non cognoſcis quid mali futurum ſit ſuper terram, ad omnes poteſt accõmodari expoſitiones, quas modo attuli, ita uidelicet. Recipe duo teſtamenta, ut ignorantiæ pariter ac nequitiæ tenebras procul abs te repellas. Vel, modeſte age quæ ad huius pertinent uitæ officia, cogitans aſſidue & de futuro ſeculo. Neque enim noſti quàm grauia repoſita ſint tormenta ijs, qui neque ſeptenarijs partem ſuam dederunt neque octonarijs. Vel eleemoſynam omnibus confer in cordis tui ſimplicitate: neque enim noſti, quis hominum uere indigeat, quis'ue ſimulata paupertate per auaritiam petat.

Si repletæ fuerint nubes pluuia, in terram effundunt: & ſi decidat lignum ad auſtrum ſiue ad boream, in loco ubi ceciderit lignum ibi deſidebit.

Prima quidem particula huius loci, literali ſenſu poteſt ad eleemoſynam referri: quia ſicut nubes iuſſu diuino imbrem ſuper omnes homines ſpargunt, ita conuenit eleemoſynam cunctis hominibus impartiri. Myſtico autem & ſublimiori ſenſu, nubes pro ſanctis uiris accipiuntur, quorum unus fuit Moſes, qui dicit: Expectetur ut pluuia eloquium meum. *Deut. 32.* Sancti ergo repleti diuino uerbo, quale ſcilicet factum ad Oſee, ſanctosq; alios effundunt fœcundum imbrem, non ſuper ſolam Iudęam, ſed & in omnem terram in quam exiuit ſonus eorum. Et hæc quidem de prima particula loci huius, quæ ad pluuiam pertinet. Ligna uero in ſcripturis ſacris ſignifictã modo iuſtos uiros, modo etiam peccatores. Auſter autem accipitur pro illuſtri loco ac lucido, uel pro ueriſſima illa luce, quę eſt Ieſus Chriſtus dominus deus noſter. Contrà uero Boreas pro caliginoſo ac tenebrarum pleno accipitur loco, proq; ipſo diabolo, qui in tenebris habitat. In quocunq; igitur loco ſeu illuſtri ſeu tenebroſo, hoc eſt, ſiue in turpi ſcelerum ſtatione, ſiue in honeſta uirtutum deprehendatur homo cum moritur, in eo gradu atq; ordine permanet in æternum. Nam uel requieſcit in lumine felicitatis æternæ cum iuſtis & Chriſto domino, uel in tenebris cruciatur cum iniquis, & principe mundi huius diabolo.

Qui obſeruat uentum non ſeminat, & qui conſiderat nubes non metet. Sicut non eſt qui ſciat quæ uia ſit ſpiritus, neque quomodo compingantur oſſa in uentre pregnantis, ita non cognoſces opera dei quodcunq; facturus eſt.

Qui uentos obſeruant, ſationi minus incumbunt. Plerunque enim contingit, ut qui hodie perflat uentus, craſtina die ſit quieturus: aut contrà bacchaturus ſit die craſtina, qui hodie conquieſcit: hodie cum pluat, cras erit aër ſerenus. Non oportet ergo uentos obſeruare, ſed ſpe bona ſationẽ facere, deo confidentes autori bonorum omniũ. Nam ſi pręobſeruatione nubium ac uentorũ differamus ſationis tempus, irritam deinde meſſem experiemur.

ac fortis, & qui tutò poſſit atque intrepide contra diaboli colluctationes in campum deſcendere, aptum exuere antiqnum hominem, nouumq́; induere, qui ſit ad imaginem dei factus. Hic autem qui ambulat immaculatus in ſemitis cordis ſui, hoc eſt, animam in tuto loco conſtituens mentemq́; purificans, habet utiq; & puros ſui corporis ſenſus, redditurq́; aptiſſimus ad mirabiles pulchritudines contemplandas, lætitiam ſummam percipiens in ſpirituali adoleſcentia, internaq́; mentis perſpicua uiſione. Quia uero maſcula nomenclatura perſæpe ſcriptura utitur in his locis, in quibus fœminas ęque ac uiros ad uirtutē hortatur, ſciendum eſt quod à principaliori parte ac ſexu orationem aggreditur, mulieris nanque caput eſt uir: una uero utriq; animæ eſt ſubſtantia, & unum ſumus omnes in domino, cum fœminei ſexus uirilisq́; differentia ad corpus ſolum pertineat. Quare etſi hoc loco adoleſcentem ſolum uideas adhortationem accipere, ſub huius tamē adhortationis lege fœminas putato æque ac uiros ipſos cōprehendi. Verba quoq; illa Pauli apoſtoli, quibus inquit: Deſpondi uos uno uiro uirginem caſtam exhibere Chriſto: tam ad uiros pertinere quàm ad mulieres exiſtimato. Et cognoſce in his omnib. quod ducet te deus in iudicio. 2.Cor.11.

CAPVT XII.

Et remoue iram à corde tuo, & abducito malignitatem à carne tua, quoniam iuuentus & amentia uanitas. Et memento creatoris tui in diebus adoleſcentiæ tuæ, antequam ueniant dies afflictionis & anni, in quibus dices, non eſt uoluntas mea in eis.

Hoc loco in memoriam nobis reuocat diuinum iudicium, loquiturq́; tanquam autoritatem habens: Remoue iram à corde tuo. Potes enim cum ſis præditus ratione, iracundiam frenare. Malignitatem uero carnis, accipit pro omni peccato. Nam & Apoſtolus opera carnis uocat opera peccati. Præcipua uero malignitas carnis eſt ipſa libido. Paſſiones uero quas dicimus, ſunt motus inconſtantis animi ac iuuenilis. Animo autem iuuenili amentia ferè plerunq; annexa eſt, quæ nihil eſt aliud quàm mera uanitas. Inquit ergo: Si uelis exuere hunc iuuenilem animum, & petulantis ſuperbiæ motum freno compeſcere, indelebilem dei memoriam conſeruato. Dies autem adoleſcentiæ, præſentis uitæ dies ſignificant: uerè ſtultitiæ dies, ſi ad perfectionem comparentur futuræ uitæ. Si enim in præſenti uita memoriam dei abieceris, incumbit tibi tempus punitionis, quod diem uocat afflictionis cum peccatores tunc puniendi ſint, & tunc dices, non eſt uoluntas mea in ipſis. Nullus enim cum torquetur, tormentis carere nollet. Qui ergo in hac uita non ſecutus domini præcepta, ſed ſuas cupiditates, ex amentia & animi imperfectione facit ea quæ uult, in tempore punitionis torquetur ita ut non uult.

Antequam obtenebreſcat ſol & lumen & luna & ſtellæ, & reuertantur retro nubes à pluuia, in die in qua commouebuntur cuſtodes domus, & in obliquum deprauati fuerint uiri fortitudinis, & ceſſauerint molentes, quoniam ad paucitatem redactæ fuerint, & obtenebreſcent quæ aſpiciunt per foramina, & occludent ianuas in platea in infirmitate uocis molentis.

Audiui quempiam qui uerba loci huius putaret ad particularem uniuſcuiuſq; interitum pertinere: alium qui ad uniuerſalem mundi conſumptionem, alium item qui ad altiorem ſenſum referret: quæ omnia paucis omnino uobis explicabo. Orationem conuertit Eccleſiaſtes ad eum quem admonendum ſuſcepit, aitq́;: Rationem habeto tuæ ſalutis, eamq́; curato diligenter, donec uti potes libero uoluntatis arbitrio, integrumq́; tibi eſt ad uirtutē accedere. Poſt hanc etenim uitam tibi accidet nō ſicuti uis, ſed torqueberis ſicuti nō uis. Rationem itaque tui habeto ante obitus diem, antequam ſcilicet tibi ſol obtenebreſcat, et luna & ſtellæ: huiuſcemodi enim tenebræ unicuiq; contingunt in extremo uitæ obitu. Tu itaq; curato ſalutem tuam, priuſquam in aquam terramq́; ſoluaris. Corpus enim hoc noſtrum quod ueluti nubes quædam uidetur animæ ſuperincumbere ac ſuperpoſitum eſſe, defunctis nobis in ſimilia elementa reſoluitur, aquam ſcilicet atque aërem. In ipſo etiam mortis die domus, hoc eſt, animæ cuſtodes commouentur, & obliquum declinant, ac remittuntur quæ prius rectæ ac intenſæ fuerant rationis uires, quæ hoc loco uiri fortitudinis nuncupantur: dolent enim ac conturbantur in ipſo formidabili à corpore noſtro exitu. Poſſunt & cuſtodes domus intelligi, corporis noſtri materiales oculi ac ſenſibiles, qui in mortis articulo contuendi uires extingui ſentiunt. Tunc etiam molentes ocioſi ſunt, hoc eſt, dentes ipſi ac molares, qui inditos ori cibos molunt atq; comminuunt, non quod

prorſus numero pauci fiant, ſed quia ad paucitatem uirtutis officijq; deueniant. Pupillæ quoque oculorum, quæ ueluti per foramina quædam proſpiciunt, tenebris obducuntur, cum meatus omnes & operationum uiæ, quibus uſi ſumus in uita, penitus occluduntur. Incipit enim tunc homo tenui uocis filo ac infirmo loqui, cum in extremo reſpirat, uoce uix ægreq; & per dentes reſonante. Prius itaque quàm te hæc mortis incōmoda comprehendant, cura ut in officioſis, opererisq; uirtutem. Aliter ad uniuerſalem mundi finem ita hæc accommodare poteris. Sicuti per uerbum dei creatura mundi creata eſt, ita & diuino iuſſu quandoq; reſoluetur. Cum enim ad ſeculorum finem mundus peruenerit, ſuperuacuus erit uſus luminariū: tunc pluuia opus non erit quæ irriget terram, ſed nubes quodammodo à pluuia retro conuertenſ, hoc eſt, pluuiā nullam dabunt: uel cum pluuia pariter ſoluentur & euaneſcent, cum neque nubium neque imbrium uſus aliquis ſit futurus: uel tunc in aliud miniſterium domino deo obedient, uehicula fortaſſe geſtandis ſanctis effecta. Tunc & cuſtodes domus commouebuntur, hoc eſt ſancti, fortitudinis uiri hoc loco nuncupati, qui tunc in obliquum pauliſper declinabunt & ſecedent, propter antichriſtum: non quod penitus rectitudinem iuſtitiæ remiſſuri ſint aut caſuri. Ipſi enim ſunt cuſtodes eccleſiæ & mundi huius, quorum præſidio conſiſtit & conſeruatur. Tunc & molentes redigentur ad paucitatem. Molentes pro ipſis Iudæis accipiendi ſunt, qui tanquam in piſtrino molentes, graue legis iugum laborioſumq; pertrahunt. Redigentur autem ad paucitatem, quia præter paucos, cæteri omnes ad fidem Chriſti cōuerſi erunt. Tunc enim ſaluus erit omnis Iſraël, hoc eſt, plurimi ex Iſraël. Tunc pauci illi qui ad fidem Chriſti non acceſſerint, qui nunc dici poſſunt modicum quid per foramina literæ legalis aſpicere, cæcitate ultima caligabunt & tenebreſcent, cum in ipſo errore penitus fuerint confirmati, & uiuentes in obſtinatione & contumacia, ianuam ſalutis ſibipſis occluſerint. Plateam uero ſiue forum pro præſenti uita intellige. Illud autem patiuntur Iudæi quod ſuperius dictum eſt, eo quod permanſerint contumaces in infirmitate uocis molentis, hoc eſt, legalis literæ. Grauis enim lex eſt, atque etiam debilis & infirma, cum iuſtificare neminem poſſit, ſicut & Apoſtolus inquit: Infirmitas enim legis, in qua infirmata eſt propter carnem, & quæ ſequuntur. *Rom. 8.*

Et conſurget ad uocem paſſerculi uel auiculæ, & humiliabuntur omnes filiæ cantici, & ab altitudine uidebunt & ſtupore in uia.

Hoc loco ſapiens noſter Eccleſiaſtes loquitur de extremo iudicij die, quando mortui conſurgent in iuſſu & uoce tubæ archangeli. Iuſſu autem paſſeris, hoc eſt, uerbi, quod carneum corpus aſſumpſit, qui propter ſolitariam ſuam in cruce manſionem de ſeipſo dixit per Prophetam Dauid: Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto. Tunc humiliabuntur filiæ cantici, hoc eſt, animæ rationales mortalium hominum, quæ in delicijs & in uoce organi & cantus ſuauitate, muſicisq; inſtrumētis oblectatę nimium fuerint. Aut animas intellige falſa docentium magiſtrorum ac mendaciū prophetarum, quæ ſonora uolubilitate uerborum quaſi dulci quodam cantico perniciosa uoluptate occuparint aures & animum auditorū. Sed & ipſæ Iudęorum animæ, quæ filię ſunt cantici prophetarum, humiliabuntur, quoniam non audierunt canentes Prophetas & uocantes eas ad fidem Chriſti: ſicut cecinit Eſaias: Cantabo dilecto canticum dilecti: & quę ſunt generis eiuſdem. Omnes itaque prædictæ peccatorum animæ, ſed fortaſſe & iuſtorum animæ admirabuntur & obſtupeſcent, quando adducentur in uiam iudicij, & uidebunt ex alto uenientē i.. nubibus filium hominis in gloria patris ſui. *Pſal. 101.* *Eſa. 5.*

Florebit amygdalus, & pingueſcet locuſta, & diſsipabitur capparis.

Cant. 2. Cum præſentem uitam animo Salomon reputaret, in Cantico canticorum inquit: Hyems tranſijt: triſtitiam uitæ huius ac turbulentiam denotans. Ver autem nominauit futuram in ſplendore gloriæ uitam iuſtorum. Sequitur enim: Flores uiſi ſunt in terra noſtra. Idem ergo nunc ſibi in mentem uenit, atque ait, quod tunc in gloria reſurrectionis florebit amygdalus, pingueſcet locuſta, & aperietur capparis (ita enim alius interpres expoſuit.) hæc autem omnia uere ipſo proueniunt. Ait ergo, futurā uitā uerno tempori eſſe maxime comparandam. Aliter. Qui agriculturæ ſunt periti, aiunt ante cæteras arbores eſſe florere amygdalum, & reliquarum poſtremā folia exuere, ut uideatur quodāmodo frondibus uirere perpetuis. Scimus autem nuces amygdalas triplices eſſe. Nam extrinſecus uiridem calicem ligneæ teſtæ, ſiue duriori putamini impoſitum habent, cui nucleus ineſt,

quem comedimus. Talis uero eſt homo è corpore, anima, ſpirituq́ꝫ compoſitus. Inquit ergo: Tunc florebunt iuſti ſicut amygdali, habentes in uigore & gloria, corpus, animam & ſpiritum. Aliter. Virga Aaron quam germinaſſe credimus, nuces protulit, gerens ſignū ſaluatoris domini Ieſu Chriſti, qui uirga fuit egreſſus è radice Ieſſe. Ait ergo quod in futuro ſeculo ſacer florebit ſermo dignis auditoribus, perfectam tribuens doctrinam. Iuſtis igitur in gaudio conſtitutis, locuſta pingueſcet, hoc eſt peccatorum corpora depaſcetur infernus, ita ut pingueſcere uideatur. Locuſta enim hoc loco ſupplicium figurat & pœnam, quia & locuſtis deus Aegyptios deuaſtauit. In hoc itaque ſtatu rebus conſtitutis, florentibus inquam iuſtis, peccatoribus autem traditis ad æternum ſupplicium, diſſipatur capparis & euaneſcit. Quæ cum amarorem quendam & ſalſedinem habeat, anxietatem figurat ſolicitudinemq́ꝫ peccati. Ipſum uero peccatum, priuatio quædam cum ſit, neque reuera ſubſiſtat, in nihilum redigetur atque ceſſabit, cum homines exacto iudicio, amplius in hoc mundo peccaturi non ſint.

Quoniam iuit homo in domum æternitatis ſuæ.

Inquit Propheta Dauid: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus eſt: non perpetuā habitationem, ſed incolatum uocans præſentem uitam. Tunc ergo, inquit, commigrans homo è præſenti incolatu, in æternam ſuam domum, hoc eſt futurum ſeculum perueniet. Pſal. 119.

Et circumierunt in foro plangentes.

Tunc & qui fuerunt in hac uita peccatores, plorabunt & ſe percutient. Forum uero ſiue platea præſens dicitur uita, propter crebras rerum uices ac mutationes.

Antequam euertatur funiculus argenti.

Orationem conuertit ad auditorem quem admonendum ſuſcepit, aitq́ꝫ: Cura adoleſcens ut pijs operibus tuaq́ꝫ probitate ſeuerum uenturum iudicem tibi placabilem reddas atque demulceas, antequam per ſupremam iudicij flammam deleantur huius mundi diuitiæ, funiculusq́ꝫ auaritiæ ſcindatur, qui materiam præbet omnibus peccatis ad homines implicandos: radix enim malorum omnium auaritia perhibetur. Antequam igitur excedas ab hac uita in qua uiget doloſa pecunia & auaritiæ ſtudium, diſpone omnes operationes tuas, ut ſecurus iudicij futuri egredi poſſis.

Et antequam conteratur flos auri.

Florem auri pulchritudinem intellige, uel arcam repoſitoriumue in quo aurum repoſitum aſſeruamus. Ait ergo: Antequā precioſa mundi huius ſupellex diſpereat, accede ad uirtutem. Aliter. Argentū plurimis in ſcripturæ locis pro diuino ſermone accipitur, aurum uero pro intellectu ac mente. Thecā uero auri intelligimus noſtrū cerebrum. Ita igitur uerba hæc expones. Antequam tranſeat tibi doctrina ſacræ ſcripturæ, quæ inſtar triplicis funiculi ac flagelli, malas noſtras affectiones uitiaq́ꝫ depellit, dum potes cerebrum tuum purgare, donecq́ꝫ es in uita, multam tui rationem habeto.

Et antequam conteratur hydria ſuper fontem.

Hoc loco Eccleſiaſtes noſter philoſophatur de maſſa ac globo humani corporis. Ne quis enim putaret hoc corpus noſtrum, quod in morte reſoluitur in nihilum, perpetuò abiturum eſſe, ſymbolice nobis oſtendit ſuam reparabilem perennitatem. Sicut enim hydria iuxta fontem attrita, aqua non perit, nec euaneſcit, ſed in fontem ſuum reuertitur, rurſusq́ꝫ cum quis uoluerit aquam poterit haurire de fonte: ita & corpus quod in elementa reſoluitur, in fontem ſuum, terram uidelicet ipſam redit, paratū iterum in membra componi, quando autor ille uoluerit, qui ab initio illud plaſmauit. Aliter. Aqua hydriæ in fonte non perit, ſed ad ſuam plenitudinē integritatemq́ꝫ accedit, in fonte ipſo exiſtentem. Quando igitur quod ex parte euacuatum fuerit, iuxta Apoſtolum, tunc ueniet quod perfectum eſt. Particularis itaque hæc noſtra cognitio, quæ nunc nobis ineſt, tunc perfectionem ſuam accipiens, erit uelut aqua hydriæ, ad plenitudinem fontis deueniens, fonti parte tunc addita, qua fons prius carebat.

Et antequam conuoluatur rota ſuper lacum.

Alijs eandem ſententiā uerbis expreſſit. Conuolui enim rotam ſuper lacum, eſt rotam conuoluendo infringi ac decidere in lacum ſiue ciſternam unà cum aqua ipſa, quam figu-

li ſuo operi ſuperinfundũt. Rotam enim hoc loco accipit ciſternæ uel puteo appoſitam,
qua figuli ſolent aquam exhaurire. Similiter autem hic quoque aquam intelligit in lacum
deferri, ſicut ſuperius ſuum in fontem. Aliter. Rota accipitur pro noſtra hac uita, ob ip-
Pſal. 28. ſas reuolutiones ac motus, iuxta illud: Vox tonitrui tui in rota. Inquit ergo: Antequã ro-
ta huius uitæ nos ſecum præcipites deuoluat in lacum, propriam curemus ſalutem. Lacus
Pſal. 39. uero pro inferno accipitur, iuxta quod alibi dicitur: Saluaſti me de lacu inferiori, & à de-
ſcendentibus in lacum.

Et antequam reuertatur puluis in terram ſicut erat.

Corpus nanque noſtrum in affine ſibi elementum terram ſoluitur, iuxta illud: Terra
Gen. 3. es, & in terram reuerteris.

Et ſpiritus reuertatur ad deum qui dedit illum.

Spiritus ſi cum animæ uocabulo coniunctus legatur, potiorẽ animæ uim, hoc eſt, in-
tellectum mentemq́ꝫ ſignificat. Sin uero ita ſimpliciter & abſolute poſitum inuenias, ſine
ulla mentione animæ, ſicut hoc loco ponitur, pro anima ipſa poſitus intelligitur. Inquit
ergo: Cum in terram corpus reſoluitur, anima reuertitur ad deum, redditura rationem re-
rum quas geſſit in uita creatori ſuo. Neque enim de terra plaſmata eſt anima noſtra ratio-
nalis, ſed talis exiſtit, qualem ſolus ille nouit, qui eam creauit. Noſtroq́ꝫ huic terreno cor-
pori colligatur, ſicut etiam & à corpore educitur, cum illi ſoli placuerit, qui eam corpo-
ri colligauit.

Vanitas uanitatum dixit Eccleſiaſtes, omnia uanitas, & amplius: quod fuerit ipſe Eccleſiaſtes ſapiens, & docuerit hominem ſcientiam. Et auris inueſtigabit elegantiam parabolarum.

Repetit hoc loco quem ſuperius perſæpe uſurpauit ſermonem, aſſeritq́ꝫ omnia quæ-
cunq́ꝫ ſunt in mundo uanitatem eſſe, ſe uero ipſum nonnihil amplius quàm cęteros homi-
nes accepiſſe, hoc eſt, egregię ac ſingularis ſapientiæ propriam poſſeſſionem: ſola nanq́ꝫ
ſapientia ſolius eſt ſapientis poſſeſſio. Ait præterea ſe hanc ſapientiæ poſſeſſionem ſine
inuidia cæteris communicaſſe hominibus, tam uidelicet ea tradentem quæ ad ſenſibilium
rerum ſpectant cognitionem, quàm ea quæ materia ſeiuncta intellectu ſolo percipiuntur.
Tum ſubinfert, quod qui purgatam habuerit aurem, qualem uidelicet ille qui dicit: Appo-
ſuit mihi aurem ut audirem: poterit facile inueſtigare elegantias ſcientiarum, quæ in pro-
uerbijs continentur. Aut aliter ita intellige. Qui habuerit elegantem aurem ornatam
inauribus uerbi diuini, qualem habuit Rebecca, quę accepit inaures à puero ſeu ſeruo A-
braham, hic poterit audire atque percipere quæ parabolice traduntur.

Multum quæſiuit Eccleſiaſtes ut inueniret ſermones uoluntatis: & ſcriptos rectitudinis ſermones ueritatis. Verba ſapientum ſicut ſtimuli boum, & ſicut claui igniti, quæ ex conſtitutionibus tradita ſunt à paſtore uno, & ſuperfluum ex ipſis.

Sermones uoluntatis intelligit conformes ſermones uoluntati diuinæ, quos quiſquis
ſequutus homo fuerit, percipiet gloriã uitæ, ac felicitatis æternæ. Vel ſermones intelligit
Pſal. 39. myſteria continentes, de quibus ait Saluator in pſalmis Dauid: Vt facerem uoluntatem
tuam deus meus uolui. Voluntas aũt fuit patris, ut unigenitus filius ſuus humanã carnem
aſſumeret. Voluntatis itaque diuinæ ſermones, ipſiusq́ꝫ ſapientiæ, quæ & rectitudo & ue-
ritas iure optimo nuncupatur, quæſiui inquit noſter Eccleſiaſtes, ex ijs monumentis, quæ
ſcripta Prophetæ nobis reliquerunt. Neque enim ſatis eſt tantummodo uoluiſſe, niſi &
multo quoque ſtudio perquiramus. Qui enim quærit inuenit, & pulſanti aperietur. Hæc
igitur cum quæſiſſet Eccleſiaſtes, cognouit quod uerba prophetarũ pieq́ꝫ de deo ſentien-
tium patrum, ſunt perſimilia ſtimulis boum. Sicut enim ſtimuli boues pungunt, urgentq́ꝫ
aratro ſulcum proſcindere, ita & theologorum uerba excitant nos, qui ſpe bona aramus,
proſcindere ſulcum ſpiritualem: ut cum purgatus fuerit ager cordis noſtri, pulchros in
eo uirtutis ſurculos conſeramus. Similia quoque ſunt clauis ignitis atque candentibus,
qui altius ac facilius lignis infiguntur: ita & ſapientium uerba theologorum, in penitiſſi-
mos ſinus intellectus noſtri altius figuntur. Hæc autem uerba tradita ſunt nobis ex con-
ſtitutionibus: alia uero exemplaria habent, è compoſitionibus. Conſtitutiones autem ſi-
ue compoſitiones, intellige opera dei, quæ admirabili ac ſupremo ordine & harmonia di-
ſpoſita & conſtituta ſunt: ex quibus proportione quadam ac ſimilitudine ducimur in ali-
quam dei opificis cognitionẽ. Poteris & conſtitutiones hoc loco accipere pacta utriuſq́ꝫ
teſtamenti,

teſtamenti, ueteris ſcilicet ac noui. Vnde autē cognitio data eſt nobis, ut & ſenſibilia ſpecularemur, & intelligeremus quæ intellectualia ſunt? Ex uno nempe paſtore. Quo autem? qui ſcilicet & in cœlis & in terra rationales paſcit creaturas, qui & dixit: Ego ſum paſtor bonus. *Ioan.10.* Sequitur autem: Et ſuperfluum ex ipſis. Quodnam ſuperfluum ex harum ſcilicet rerum cognitione? Ampla enim & permagnifica cognoſcimus, utputa, quod hæreditas noſtra uita æterna futura eſt: quod bonus ille paſtor dignatus eſt noſter fieri magiſter: & (quod denique in ſuprema felicitate locandum eſt) quod qui digni habiti ſumus imperfecta hac cognitione, quæ eſt ex parte dum uiuimus, ad perfectam deinde in futuro ſeculo ueniemus, puri pariter à ſancta conſubſtantiali trinitate illuſtrandi.

Fili caue tibi à faciendis multis libris, quoniam non eſt finis, & meditatio multa carnis labor.

Multi libri multiq́; ſermones, qui non tendunt ad unum eundemq́; propoſitum finem, conturbant animam legentis atque confundunt. Quoties uero cunque de uera religione ſermonem quis faciat, tametſi in longum ſpacium temporis illum protrahat, ſicut Apoſtolus fecit, qui in ſchola trinoctium de myſterijs Chriſti perdocuit, is neq; tunc multa dicit, neque moleſtus eſt & importunus, imò uero potius auditores ſatiare non poteſt. Talia etiam ſunt ſanctæ ſcripturæ uolumina, quę multis conſcripta uerſibus, multa tamē nequaquam dicuntur, ſed lex domini nuncupatur: quandoquidem unus in utroq; teſtamento legis eſt lator, libriq́; omnes ſanctæ ſcripturæ in eundem finem ſcopumq́; feruntur: ſicut & nos dominus docuit, qui uere magnus eſt Eccleſiaſtes, patriſq́; ſapientia, his maxime uerbis: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum ſicut teipſum, *Matth.22.* in his enim duobus mandatis, tota lex & Prophetæ pendent. Vides'ne igitur ut in ſermone uno & uerbo abbreuiato, multiloqui libri & argumētoſi comprehendantur, neque ideo multi ſint? Quæ ſunt itaque uolumina quæ nos dehortatur componere Eccleſiaſtes? Nempe Gentilium uolumina & monumenta, qui ſcilicet alter alterius euertunt & impugnant ſententias, ſemperq́; inter ſeſe grauiſſimū bellum gerunt. Necnon abſterret nos ab hæreticorum libris inuicem diſſidentium, recentibuſq́; Iudæorū uoluminibus ac ſecundarijs, quę infinita propè ſunt, fabuliſq́; conferta. Dum enim ſcripturas nouis quibuſdam figuris interpretari ſtudent, in ridiculas fabellas & genealogias conuerſi ſunt traditioneſq́; ediderunt à ſententia ſcriptoris longiſſime aberrantes. Multa itaque meditatio, quæ in huiuſmodi conficiendis libris adhibetur, ſolum affert laborem carnis, & affligit corpꝰ ſine ulla utilitate ac fructu. Meditatio uero quā intēdimus circa diuinos libros, in qua nos uerſari die noctuq́; ſanctus Dauid hortatur, cum dicit: Et in lege eius meditabitur die ac nocte, *Pſal.1.* non labor eſt carnis, ſed exultatio ſpiritus. Quamuis enim in ſudore & lachrymis ſeminemus, laborantes circa honeſtum, in exultatione tamen metemus inclytum uirtutis fructum. Bonorum ſiquidem laborum, glorioſus eſt fructus. *Sap.9.* Aduertendum eſt autem quod filium ſuum uocat Eccleſiaſtes, quem admonendum ſuſcepit. Cauendum eſt igitur nobis, ut omni ſtudio paternam hanc dignationem ſeruemus. Quod profecto faciemus ſi paterna mandata non tranſgrediamur. Quod uero ait, non eſt finis, intellige ſine fine uerſari circa res uanas, uel quod res uanæ propoſitum finem fructumq́; illum nō habent, quem conſequi poſſimus illas perſequentes: uel quod infinita laborum eſt multitudo, qui per orbem terrarum circumferuntur.

Audi ſupremum finem ſermonis: Deum time, & mandata eius obſerua: quoniam hoc eſt omnis homo. Omne opus adducet deus in iudicium, in omni quod omiſſum fuerit, ſiue bonum ſiue malum.

Ego, inquit, tibi compendioſam & breuiſſimam ſalutis uiam oſtendo: Deum time, & mandata eius obſerua. Timorem uero intellige, nō qui eſt ualde imperfectorum quaſiq́; ſeruilis, quo incipientes ac timidi introducuntur in uirtutis ac pietatis uiam: (Hic nanque propter imminentes minas formidataq́; ſupplicia, perturbatione non caret) ſed intellige timorem domini ſanctum & ſanctificantem, quem debemus ex charitate pioq́; affectu erga illum qui leges tulit, mandataq́; ſeruari ſua inſtituit. Si enim carnē à fornicatione compeſcamus ſupplicij metu, non charitate iubentis, quis dubitet quin ſublato iudicij pœnarumq́; terrore, in fœdas libidines prolapſuri ſimus, cum ſtupri deſiderium in pectore habeamus? Quod & de cæteris flagitijs quę lege nobis prohibentur intelligendum eſt. Si uero non minarum metu atque ſupplicij, ſed odio uitiorum peccare nolumus, tunc charita-

 te proſe-

te proſequentes latorem legis, mandata eius ſeruamus, & cauemus ſeduli ne defluamus. Sancto enim timori adiuncta eſt operatio: ſicut & qui operatur, idem etiam timet ne quod præceptum contemnat atque poſthabeat. Timor hic itaq; ſanctus cum ab honeſtate proficiſcatur, noſtras ſanctificat animas & charitati æquipollet. Qui uero timorem hunc habet, & mandata dei cuſtodit, hic eſt ſapiẽs omnis homo, hoc eſt, integer & undecunq; perfectus. Hæc itaque, inquit, ſecurus operare, certus quod omne opus humanum à liberi arbitrij facultate profectum adducet deus in iudiciũ, rationem à nobis exigens eorum quæ geſſerimus in uita, quæq; etiam facere omiſerimus, ſiue illa bona ſint ſiue etiam mala. Omittunť aũt perſępe multa ſedulo ac uolentibus nobis, multaq; rurſus nobis inuitis. Nam ſi cum poſſim bene quid facere, illud tamen ſciens bonum eſſe omitto atque poſthabeo, hæc uoluntaria eſt omiſſio. Si uero per ignorantiam boni, omiſi operari bonum quod poteram, hæc ipſa omiſſio præter uoluntatem contingit. Accidit autem ut inuiti quandoque bonum operemur, perſæpe uero ſcientes atque conſultò: rurſusq; contraria ratione, malum perſæpe aggredimur conſcij quid patremus, noſtramq; conſcientiam contemnentes: hoc ſanè ipſum uoluntariũ eſt peccatum. Quandoq; uero per ignorantiam patramus aliquid quod lege diuina prohibeť ne fiat, quod ſanè peccatũ præter noſtram uoluntatẽ con-
Pſal. 18. tigiſſe putandum eſt. De huiuſmodi uero peccatis & beatus Dauid orabat dicens: Delilicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine: hoc eſt, quę per ignorantiã peccaui, cum mala eſſe neſcirem. Nos autẽ bene iam per Eccleſiaſtẽ edocti, timeamus deum, & illius mandata cuſtodiamus, omni noſtra contentione ac ſtudio: ſumma enim ſalutis noſtræ in miſericordijs domini, ac benignitate iudicis repoſita eſt: cum quo, & per quem, deo patri eſt gloria, ſanctoq; ſpiritui, & nunc & in ſecula ſeculorum, Amen.

OLYMPIODORI FINIS.

REVERENDISSIMO præſuli Traiectenſi, & Vuormatienſi coadiutori, eidemq; illuſtriſſimo principi ac domino, domino Henrico, comiti Palatino Rheni, duci Bauariæ, [redacted]

S. D.

VOluenti mihi nuper uetetũ quædam, reuerendiſſime & illuſtriſſime princeps, cum ſacrarum, tum prophanarum literarum monumenta, admodum tempeſtiue incidi in Iuſti epiſcopi Orgelitani, quam in Canticũ canticorũ ſcripſit explanationem. In quo tam præclaram dicendi facultatem, & tractandæ ſcripturæ dexteritatẽ, illis pręſertim temporibus, floruit enim ſub Iuſtiniano Imperatore, non potui non uehementer admirari. Et planè ſic habere comperio, ut quanto quiſq; ſit autor antiquior, tanto ſit abſolutior & integrior. Nihil ſophiſticatur, nihil nugarum admiſcet, omnia ſimplici explanatione tractat. In allegorijs uero, ni ſallor, fœliciſſimus, in hoc non aliter quàm in ſpeculo, aut uitreis in undis ueteris imago ſeculi relucet, quo nondum feruor ille Chriſtianæ charitatis, ut noſtra hac tempeſtate relanguerat. Nempe quod animo ſentiebant, re ipſa teſtabantur, & uita doctrinæ reſpondebat, mores cum religione conſentiebant, ut ex factis paruo negocio cuiuſq; uocatio cognoſceretur. Contemptis enim rebus, quas mundus iſte amat, ſuſpicit, admiratur, ad unum fœlicitatis ſcopũ cõtendebant, certi interim ſe à cœleſti remuneratore Chriſto, à quo ſumpſerant exemplũ, ſanctimoniæ & innocentiæ præmiũ accepturos. Qui quidem ſtatus Chriſtianorũ, quanquã hodie labefactatus ſit, uixq; reliquiæ priſcę ſynceritatis apud paucos, nulla alia cauſa, quam quod fideli laboremus inopia, qua quicquid Chriſtianis moribus officit, naſcitur, quemadmodũ è diuerſo, diuites in fide, innocẽtiã, animi lenitatẽ, charitatẽ, & id genus uirtutes exhibẽt, adpareãt, nullo modo tamen ſecuris licet eſſe ſpeculatoribus domini, ſed uigilantibus oculis oues ſibi creditas, obſeruent & cuſto

diant

diant. Cuſtodientur autem optime, & bona fide annumerabuntur, ſi ſeſe ueterũ exemplo
Præſul cõparet. Quod cum tuæ celſitudini, ampliſſime Præſul, curæ eſſe nunq̃ dubitarim,
id tamen, ut plenius mihi perſuadeam, Ioãnes Lotzerus tam medicinæ quàm omniũ hone
ſtorum ſtudiorũ profeſſor, & patronus optimus, in aula illuſtriſſimi principis ac domini,
domini Ludouici principis Electoris, fratris tui Phyſicus, tuarũ laudum præco benigniſſi
mus effecit. Maxime uero, laudans tuam erga ueterum lucubrationes propenſam uolun-
tatem, & ſingularem fauorem. Quæ ſanè res, ut hic prætereã tuam magnificentiam, pie
tatem, humanitatem, ut hic non recenſeam, manſuetudinẽ & prudentiam cum Epiſcopo,
tum tali Principe, tantoq́ generis & natalium nomine celebri, mea ſententia in primis di-
gna eſt. Hac igitur tuarum uirtutum tam inſigni laude illectus ego, tuę celſitudinis nomi-
ni, hunc autorem tam bonum quàm antiquum, non enim uetuſtati ſuus honor deeſt, dedi-
co. Sequor hac in re morem ueterum qui in hanc uſque ætatem ſeruatur, nempe quod com
mendaturi Regibus & Principibus literas, eiuſmodi ad illos dona deferrent, quæ offeren
tium obſeruantiã atq; pietatem declarabant. Munus eſt exiguum, ſi magnificentiã tuę cel
ſitudinis conſiderem, ſed non inconueniens, meo iudicio, partim quod ab Epiſcopo olim
ſit elaboratũ, partim quod quaſi ueterem monetam, hunc librum in agro tuæ diocœſis re-
pererim. Exemplar enim mihi uetuſtum, uenerabiles & colendi uiri, Decanus & Canoni
ci eccleſiæ diui Pauli, apud Vangionum Vuormatiam. ex Bibliotheca ſua cõmendato de
derunt. Sic ergo ſol in ſuum reuertitur circulũ, cum Iuſtus epiſcopus reſtitutus, tibi iuſti-
ciæ cultori, & clariſſimo Præſuli dedicatʳ. Sic & antiquorũ diligentiſſimo ſtudio ſuus ho-
nos illibatus permanebit, ſi tantus princeps illa, tanta diligentia fuerit proſecutus. Quin
& hoc nomine ab ignauorum & calumniantiũ garrulitate tutus erit, ſi tuo pręſidio quic-
quid laboris in eo reſtituendo collocauimus, collocauimus autem non parum, ut ſit in re-
purgandis numiſmatibus, multas è terra ſordes referentibus, probatum fuerit. Vale feli
citer clementiſſime princeps, Heydelbergæ, pridie Nonas Iunias. Anno M. D. XXIX.

IN NOMINE SANCTAE
Trinitatis incipit explanatio in Cantica
Canticorum, epiſtola Iuſti epiſcopi, ad ſanctum Sergium Papam.

DOmino meo uere piiſſimo & præcipue dei gratia copioſo, ſemperq́ in
Chriſto probato, domino Sergio Papæ, Iuſtus epiſcopus. Sciens te tam
ſolerti ſtudio, pro refrigeriis pauperũ laboraſſe, ut illis temporalem con
ſolationem, tibiq́ acquiſieris æternã mercedem, quodq́ iam ſatis eſſe di-
iudicans, totum ad dei eloquia, ex quibus nunquã fuiſti uacuus pro ani-
mæ cultura te cõuerteris, quoddã tibi incorporalis ſpeciei ſpirituale xe-
niũ procuraui. Quod ſi tibi Chriſtus, nõ ex noſtro merito, ſed ſuo munere fecerit eſſe gra
tũ, fortſitan proueniet, & in diebus ieiunij quodãmodo refectus ad menſam uenias, & an-
tequã cibum capias, quædã te prægustaſſe præſentias. Nec hoc dicens tranſmiſſionis hu-
ius meritum priuſquã approbes, arroganter inſinuare ſtudeo. Sed hæc intercedente cha-
ritate, in qua te totum poſſideo, ita de tuo, tanquam de meo animo præſumens, tibi accep
tum fore, abſque ulla ambiguitate confido. Igitur in Chriſto Ieſu germanũ cordis mei te
eſſe non neſciens, libellum de tractatu libri Canonici, qui Canticũ Canticorũ proſcribitʳ,
quẽ nuper Chriſto illuminante edidimus, tibi primitus cenſui offerendũ. in quo nõ noſtra,
ſed ea potius quæ tua ſunt, quia ſic diligis te ſuſcepiſſe cognoſce. Quẽ precor, cum ea ſo-
licitudine, quam in Chriſto geris, recenſeas, ut ſi quid illic corrigendũ perſenſeris, cum li
bertate cõmoneas, & ſi cæteris in Chriſto fratrib. relegendũ, uel fortaſſe placuerit offeras
tranſcribendũ. Itaq; quia ſic accidit, ut mẽbranis deſiſtentibus, minutiorib. literis, eandẽ
ſcripturã in pares quaterniones ſuſceperint. Nec ſtudioſe fabrefactis literis ambiatʳ, ſi me
moratam rem alicuius momenti eſſe cenſueris. Quia hoc ipſum, ut pręfatus ſum, donãte
dño tuũ eſt, ut diligẽtiore ſtudio tranſſcriptũ, utilius coapteʳ, quãtocius ſtudebis. Quod

tus pergam ad eum, poſtulaturus tres panes, uidelicet, ut ſecundum præceptum patrum, triformi expoſitionum regula, uenientem amicum de uia, reficiam. Sed nec ad priorem petitionem excuſatione oppoſita conquieſcam donec & ſi non propter amicitiã, uel propter importunitatem, tamen quicquid eſt neceſſarium, eodem largiente percipiam. Igitur ſacramenta libri huius, quia multum inſcrutabilia & inuoluta dinoſcuntur, non immerito in ipſa prænotatione tituli Cantica Canticorum præſcribuntur, quia à cæteris eminentiora ſine dubitatione aliqua perducuntur. Sunt enim plurimis, & penè inſolitis ultra aliarum ſcripturarum conſuetudinem uelata myſterij, ita ut niſi Chriſtus præſit, ſenſibus nec comprehẽdi, nec ſubtiliſſimis intelligentiarũ aditis, ualent inueſtigari. Quapropter precor omnes, in quorum manus iſtud opus inciderit, ut laborem noſtrum pia mente conſyderent, & in tanta difficultate, ſicubi hæſitauero intuentes, in quam arduis gradiar, agnoſcant. Sicubi autem inoffenſo pede concurrero, illi qui dextram laſſo porrigit, & ubi uoluerit, ducit: unà mecum gratias agant. Studebo ſanè quanta ualuero breuitate, prælatis ſententijs expoſitiones annectere, ne congeſta prolixitas, adferat legenti faſtidium. Sed quia tantæ myſteriorum profunditates, compendio ſermonis, non queunt explicari, ſufficiat lectori huius arcani, ſi patefactum reperiat oſtium, ſecretiora uero, quæ illic rex æternus condi uoluit, infuſo ſibi lumine deſuper, magis ipſe cum introierit perſcrutetur. Iam nunc quod primordia, uel coſequentia præfati libri continent, illuminante Spiritu ſancto, per quem ſcripta ſunt, cernamus.

I.

Oſculetur me oſculo oris ſui.

VOx Eccleſiæ hęc eſt, uenientis ad Chriſtũ in oſculo, offenſam quã apud deum homines peccando contraxerant, reſolui cupientis, & pacem in qua, dum eſſe- *Quid oſculum quod cupit eccleſia.*
mus deo patri inimici, per ipſum filium eius reconciliamur, inuenire deſyderantis. Propter quod Propheta ad deum: Pacem tuam domine da nobis, & omnia reddidiſti nobis. In Euangelio quoque redeuntem à regione longinqua filium, pater deoſculatus eſt. Tunc enim quodãmodo uenientibus ad ſe, oſculum tradidit, quando unicum ſuum in homine naſci uoluit, per quem etiam ut ei pacis uinculo adhæreamus, attribuit. Denique & angeli, naſcente Chriſto, gloria in excelſis deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis, idcirco uoce cõſona clamauerũt, quia ipſum, qui eſt pax noſtra, nobis utiq; talia dicendo, perſpicue docuerunt.

II.

Quia meliora ſunt ubera tua uino, flagrantia unguentis optimis.

Vbera Chriſti Apoſtolos & Euangeliſtas non incongrue accipimus, per ipſos enim in fide nutrimur & ſpirituali alimento reficimur. Idcirco autem meliora uino probantur, quia Euangelica doctrina eminentior, quàm lex olim data, dinoſcitur. Denique illic figura, hic ueritas, illic tanquam auſteritas uini, diligendum tantummodo proximum, & inimicum odiendum oſtendit, hic dulcedo gratiæ, pro inimicis orandum, & eos qui nos oderunt admonet diligendos. Ipſa quoque Chriſti ubera, id eſt, Apoſtolos unguentis optimis flagrantia declarat, quia tantis uirtutibus, tantiſq; enituere miraculis, ut odor iuſticiæ eorum, longe lateq; diffuſus, tunc intuentes oblectaret, & uſq; huc omnes reficiat audientes, ſicut unus ex ipſis pronunciat dicens: Deo autem gratia, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat in omni loco, pronos.

III.

Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.

Quem unxit deus, id eſt Chriſtum, oleo lætitiæ præ participibus ſuis, huius etiam uelut oleum effuſum eſt nomen. Quicunque enim Chriſtiani à Chriſto nominantur, ipſiq; chryſmate perungũtur, atq; in eius nomine baptiſati, Sancto ſpiritu adimplentur, ut unguentũ, quod deſcendit à capite in barbam Aaron, quod uerum, perfectũ, atq; fortiſſimũ declarat, id eſt ſacer ſpiritus, qui à deo diffuſus eſt in Chriſto: deſcendit etiã in oram ueſti-

menti

menti eius, ac totam, uſq; in finem, Eccleſiam replet, quæ ei inhærendo, ſine dubio, ueſtis ipſius eſt. Nam in transfiguratione uultus eius ſplenduit ſicut ſol, ut in Euangelio legimus, & indumenta ipſius uelut nix candida ſacta ſunt, quæ talia nullus fullo ſuper terram facere potuit. Nullus enim doctorum ad tantum nitorem, ſicut ille diſcipulos ſuos aliquādo perduxit, uel ſic, à maculis ablutos, inſtar niuis candidos in ſe credentes facit. Hunc ergo adoleſcentulæ, uel nouellæ ecleſiæ, uel incorruptæ animæ dilexerūt, quæ etiam flagranti unguento repletæ, cum Apoſtolo dicūt: Charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.

IIII.

Trahe me poſt te, curremus in odore.

Quid ſit trahi à Chriſto. Dicit dominus in Euangelio: Nemo uenit ad me niſi pater, qui miſit me, attraxerit eum. Attrahitur enim ad Chriſtum, qui credit Chriſto. Illi uero currunt poſt eum, qui eum imitantur, uel qui dono ipſius ipſum ſequendo proficiunt.

V.

Introduxit me rex in cellaria ſua.

Introduxit Chriſtus Eccleſiam in ſua cellaria, cum ei reuelat ſcripturarū occulta myſteria, ſicus Apoſtolus ait: ut oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuę in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Vel tunc ex toto ſancti introducuntur in Chriſti cellaria, cum eis in fine dicetur: Venite benedicti patris mei, percipite regnū, quod uobis paratum eſt ab origine mundi.

VI.

Exultabimus & letabimur in te, memores uberum tuorum ſuper uinum.

Exultant ſancti & lætantur in domino, cum recordantur, quemadmodum per ubera Chriſti Apoſtolorum ſcilicet doctrinis ſpirituali lacte nutriti ſunt. Quam doctrinā Chriſti dum priſcæ legis præceptis inſpiciunt clariorem, in illa uel ex ipſa Chriſtum intuentes intelligunt, quibus ipſe in Euangelio dicebat: Veſtri beati oculi qui uident, & aures quæ audiunt. Amen dico uobis, multi prophetæ & reges, quæſierunt uidere, quæ uidetis, & non uiderunt, & audire quæ audiſtis, & non audierunt.

VII.

Recti diligunt te.

Qui ſint recti. Nec enim praui poſſunt diligere æquitatem. Illi enim recti ſunt, & diligunt deum, qui non amore creaturæ captiui tenentur, ſed ſicut rectos decet, præcioſum infirmis præponentes, deo autori omnium dilectione ſortiſſima adhæſerunt. Sed & illi deum recte diligere approbantur, qui non ſolum in beneficijs ſed in flagellis ipſius, conſtituti, ſimiliter gratias agunt ſicut & ille dicebat: Benedicam dominum in omni tempore, laus eius in ore meo. Id eſt, & quando lætitiā ex dono capio, & quando dolorem eodem corripiente ſuſcipio. Sicut alius quoque uehementiſſima paſſione probatus, carne putridus, & ſyncerus corde locutus eſt: Si bona ſuſcepimus de manu domini, mala cur non ſuſtineamus: dominus dedit dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factum eſt ſit nomen, &c.

VIII.

Nigra ſum ſed formoſa filia Hieruſalem ſicut tabernacula cedar, ſicut pellis.

Nigra confeſſione peccatorum, formoſa gratia ſacramenti filia Hieruſalem. Ex illa enim, primitiuorum Eccleſia, per Euangelium nata eſt, quę prima credidit in Hieruſalem, uel certe ſicut Apoſtolus dicit: Illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quę eſt mater noſtra. Et merito, quia adſimilat ſe tabernaculis cedar, quod interpretatur obſcuritas, ad cuius filios Apoſtolus dicit, fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Poteſt etiam nigra uocari, cum paſſionibus opprobrijs, contumelijs & deſpectui traditur. Conſydera nigram atque formoſam in Paulo: In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur: adoriamur ſed non deſtituimur: deijcimur, ſed non perimus. Qemadmodum

tabernacula

tabernacula Cedar, tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus, omnium peripſema & ſicut pellis Salomonis: ſemper mortificationem Ieſu Chriſti in carne noſtra circumferentes, ut uita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali.

IX.

Nolite me conſyderare quod fuſca ſim. Quia decolorauit me ſol.

Id eſt, nolite me conſtitutam in perſequutione deſpicere. Aeſtus enim tribulationum ſuſtinui, & quaſi decorem temporalis iucunditatis amiſi. Per multas enim tribulationes oportet me intrare in regnum dei. In illis nanque ſum, de quibus ſcriptum eſt: Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. Et nos quidem triſtitiam habebitis, mundus autem gaudebit, ſed triſtitia ueſtra in gaudium conuertetur.

X.

Filij matris meæ pugnauerunt contra me.

Filij ſcilicet Synagogæ, qui docentem & arguentem Stephanũ martyrem lapidauerũt. Et facta eſt perſequutio magna in Eccleſia, quæ erat Hieroſolymis, & omnes fratres diſperſi ſunt per regiones Iudeæ & Samariæ. Vel illi etiã pugnauerunt aduerſus eccleſiam, qui Paulum pręedicantem in Gentibus per ciuitates ſingulas perſecuti ſunt. Similiter & illi qui his qui ex Gentibus crediderant onera legis imponenda cenſebant. Quę beatus Iacobus cum cæteris Apoſtolis ſalubriter remouenda decreuit. Nam & illi qui Galatas in Chriſto credentes circumcidi ſuaſerant, perturbantes Euangelicam traditionem, aduerſus Eccleſiam pugnaſſe docentur. De quibus Paulus Apoſtolus ait: Neque enim hi qui circumciduntur legem cuſtodiunt, ſed uolunt uos circuncidi, ut in carne ueſtra glorientur. De ipſis etiam dixit: Vtinam abſcindantur qui uos conturbant.

Perturbantes euangelicam doctrinam contra eccleſiam pugnant.

XI.

Poſuerunt me cuſtodem in uineis.

Vineę quoque iſtę Synagogę ſunt. Acceperat quippe Saulus poteſtatem & epiſtolas à principibus ſacerdotum, ut quoſcunq; credentes in Chriſto reperiſſet, uiros ac mulieres, in cuſtodias traderet, ut punirentur. Vt dum iſta perpetraret, quaſi Synagogę uineam cuſtodiret. Et ſequitur, uineam meam non cuſtodiui. Factus enim ex Saulo Paulus, ex perſecutore pręedicator, dum uerbũ dei Iudęis contradicentibus prædicaret, & omnino ſperneretur, eiſdem incredulis dixit: Vobis quidem oportebat pręedicari uerbum dei, ſed quoniam repuliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis tantę ſaluti, ecce conuertimur ad Gentes. Sic enim pręecepit nobis per ſcripturam dominus: Dedi te in lucem Gentium, ut ſis in ſalutem uſque ad extremum terrę: uel ſicut ipſe ad Galatas ſcripſit: Audiſtis conuerſationem meam in Iudaiſmo, quia perſequebar Eccleſiã dei, & expugnabam illam & proficiebam in Iudaiſmo ſupra multos coëtaneos meos in genere meo. Abundãtius ęmulator exiſtẽs paternarum mearum traditionũ. Et iterum: ſed quę mihi fuerunt lucra, hęc arbitratus ſum detrimenta, tanquam ſub ænigmate dicens: Poſuerũt me cuſtodem uineis, uineam meam enim non cuſtodiui.

XII.

Iudica mihi quem diligam anima mea ubi paſcas, ubi cubas in meridie.

Legimus in Euangelio: Si dixerint ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, nolite exire. Hic enim atque illic partes eſſe noſcuntur. Chriſtus autem in Eccleſia catholica tanquã in meridie cubans, mundum uniuerſum ſuo fulgore perfudit, & in ſpiritu feruentibus requieſcit. Atque ex ea charitate qua orbem uniuerſum irradiat, credentes in ſe populos quotidie paſcit.

Vnitas.

XIII.

Ne uagari incipiam per greges ſodalium.

Id eſt, Si in ea claritate, qua fidelium tuorum uniuerſitas conſiſtit, te habitantem ignorauero, per greges ſodalium, id eſt, per congregationes hæreticorum incipiam oberrare. Sodales quippe Chriſti ex quadam parte hæretici adpellantur, quia natiuitatem, paſſio-

nem,

Chriſtiani nomine tantum.

nem, & reſurrectionem ipſius profitentur, ſed quia de ipſis Apoſtolus ait, habentes formam pietatis, & uirtutes eius abnegantes, nō iam ſodales, ſed aduerſarij comprobantur.

XIIII.

Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere & abi poſt ueſtigia.

Vox Chriſti eſt ad Eccleſiam. Si ignoras te ô pulchra inter mulieres, ſi non intelligis, quia tu es illa cui in pſalmo dicitur: Audi filia & uide & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui, quia concupiſcit rex pulchritudinem tuam, quia tu ſola accepiſti decorem in corruptibilibus ſacramētis. Et bene ait: Inter mulieres, id eſt, glorioſa inter hæreſes. Congrue enim mulierum nomine uocitantur, quia uirginitatem quæ eſt in Chriſto amiſerunt. Igitur non oberres, me alibi extra te quærendo ullo modo, in te quippe ubi me hactenus non quærebas tanquam in meridie requieſco. Iam intellige ubi me paſcentem, & gubernantem temetipſam, quæras, ne uelut in nocte quorumlibet ſimulatio te abducat. Quia tantummodo in te certa ſynceritas me apud te regnante perdurat. In illis te eſſe cognoſce, quibus poſt reſurrectionem meam ueraciter repromiſi. Ecce ego uobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſeculi. Quod ſi quadam promiſſorū meorum dubitatione aliquo modo fluctuas, nec meam præſentiam, nec tuam pulchritudinem cognoſcis, egredere, & abi poſt ueſtigia gregum tuorū. Merito etenim poſt ueſtigia gregum perget, quia paſtoris præſentiā dereliquit. Et paſce hœdos tuos, iuxta tabernacula paſtorum. Iniuſtos homines oblectans traditionibus uel conuenticulis hęreticorū. His etenim redargutionibus obiurgari merentur, qui Chriſtum in catholica Eccleſia, uel ſeipſos Eccleſiam catholicam eſſe non cognoſcunt.

Vnde eccleſiæ ſynceritas.

XV.

Equitatui meo in curribus Pharaonis.

Dicit Abacuc propheta: Nunquid in fluminibus iratus es domine, aut in fluminibus furor tuus, uel in mari indignatio tua, qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſalus. Quos equos Apoſtolos & Euangeliſtas accipimus. Ideo Chriſtus loquitur ad Eccleſiam: Tunc equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, cum ſapientes mundi, ad meam fidem euocandos cōuerti, ut depoſito tumore ſeculi, ſub me, qui ſum ſalus uera currendo proficiant, meq; circumferendo pijs prædicationibus, credentium fide oculis manifeſtent. Ac ſicut princeps mundi huius, qui iam miſſus eſt foras, falſis philoſophis, tanquam elatis curribus, uſus eſt ad perniciem, ita ego mea ſapientia repletis Apoſtolis, credentes inſtituam ad ſalutem.

XVI.

Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis.

Caſtitatem comitem uerecundiæ prædicauit. Dicitur enim genus turturum amiſſo corporali conſortio ſolitarium incedere, nec carnalem copulam ultra requirere. Habet itaq; Chriſti ſponſa eximiam pulchritudinem, quando cum pudore retinet caſtitatem.

XVII.

Collum tuum ſicut monilia.

In collo hi inſinuantur, qui legem dei diebus ac noctibus meditari non deſiſtunt, quiq; etiam uelut munda animalia ſalutarē doctrinam iugiter ruminando reddunt. Hi quia præclara eccleſiæ ornamenta ſunt, uelut ſponſæ monilia deſcribuntur.

XVIII.

Murenulas aureas faciamus tibi uer.

Vox iſta doctorū eſt, qui tunc ornamenta eccleſiæ auro argēto'q; permixta diſponunt, quando ſpirituales intelligentias eloquij nitore ediſſerunt. Murenulæ autem à capite defluentes, ſolent ad ceruicem ornandam aptari. Et idcirco illæ doctrinę præclaræ ſunt, quæ à capite, id eſt, Chriſto procedentes, ſic ſpirituali officio miniſtrant, ut ceruicē noſtram iugo Chriſti ſubdendā edoceant, ita ut talibus ab Apoſtolo dicat̄: Non alta ſapientes &c.

Quæ doctrinæ præclaræ.

XIX.

XIX.

Dum eſſet rex in accubitu ſuo nardus.

Narrant Euangelia ante biduum paſchę, recumbente domino, à muliere habente alabaſtrum unguentum Nardi piſtici, eius capiti ſuperfuſum, & hic prophetia dicit: Cum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Igitur tam hæc quàm illa figurate dicta uel facta noſcuntur, quia rege noſtro uel in cruce, uel inclinato capite ſpiritum reddidit, uel in ſepulchro, ubi corpore conditus requieuit in ſuo accubitu conſtituto, eccleſia piæ confeſſionis odorifero unguento eum perunxit, ut eum uoluntarie paſſum fuiſſe, & à mortuis die tertia uirtute propria reſurrexiſſe, in ſalutem credentiũ prędicare nõ ceſſet.

XX.

Faſciculus myrrhæ dilectus meus.

Myrrhæ ſpecies mortuorum corporibus condiendis apta dinoſcitur. Faſciculus itaq; myrrhæ Chriſtus paſſus mortuus & ſepultus. Igitur ubera Eccleſiæ, id eſt, eruditi & ſpirituali lacte redundantes, qui naſcentes in fide populos nutriunt, illi ſine dubio comprobantur, qui mortem domini ſicut præceptum eſt annunciare donec ueniat omnibus modis non conſiſtunt.

XXI.

Botrus cypri dilectus meus mihi in uin.

Botrus in Cypro, Chriſtus ſuſpenſus in crucis ligno, quod genus ligni odoriferum ſemper & incorruptum eſt. Signum etenim crucis, cum odore chryſmatis prænotamus in fronte. Bene autem ait Botrus Cypri, dilectus meus mihi, quia non illis qui crucifixerũt ſed his qui in crucifixũ crediderunt, botri iſtius dulcedo conceſſa eſt. In uineis Engaddi, in ſynagogæ populis ubi dominica peracta eſt paſſio. Engaddi interpretatur oculus tentationis meæ. Lege Euangelium & inuenies Phariſæos & Sadducæos nihil aliud intendiſſe ſuis interrogationibus, niſi ut dominum per ſingula tentaſſent, & inuenirent cauſas accuſandi eum. Quibus ipſe dicit: Quid me tentatis hypocritæ? Sed tantum bonum paſſionis Chriſti illis quidem geſtum, nobis autem qui credidimus, conſtat eſſe conceſſum. *Quibus dulcedo botri ſit cõceſſa.*

XXII.

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu.

Chriſtus Eccleſiam quàm amicam pacis ſuæ oſculo fecit, bis pulchram pronunciat, ſicut Apoſtolus ait, ſanctam corpore & ſpiritu eſſe docuit, adijciens, oculi tui columbarum. Nihil eſt maius quod faciem ornet in corpore, quàm diſpoſitio oculorum, per quos conuenienter ſanctos Apoſtolos accipimus, qui etiam figura proſpicere potuerunt, quorum priuilegia deſignans beatus Paulus Apoſtolus ad Corinthios ſcribens ait: Vos eſtis corpus Chriſti. Et alio loco: Quoſdam quidem poſuit deus in eccleſia primum apoſtolos &c. Iam cum dicit, oculi tui columbarum ipſos Apoſtolos, quibus præceptum eſt, ut eſſent aſtuti ſicut ſerpentes & ſimplices ſicut columbę, euidenter oſtendit. Per cuius auis ſimilitudinem, eoſdem ſancto etiam Spiritu repletos eſſe demonſtrat.

XXIII.

Ecce tu pulcher es dilecte mi & dec.

Chriſtum quem pulchrum & decorum Eccleſia hoc loco commemorat, Pſalmiſta ſic pronunciat, dicens: Specioſus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Sed hæc tua pulchritudo exinde eſt, quia in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Addens autem: Lectulus noſter floridus, ipſum corpus dominicum in quo deitas requieuit, ſyncerũ odoriferum, ex uirgine natum oſtendit.

XXIIII.

Tecta domorum noſtrarum.

Domus iſtæ, in quibus Chriſtus habitat, ſancti ſunt, ſicut Propheta dicit, quoniam habitabo in eis. Tecta autem & laquearia domorum iſtarum cedrina, & cypreſſina, quæ incorruptibilia & odorifera dinoſcuntur, dilectionẽ dei & proximi, quæ per Spiritum ſanctum deſuper conceſſa eſt, id eſt, ut ſancti in ſe ſint, demonſtrat.

corripiant ſecundũ illud: Meliora ſunt uulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula blandientis. Et iterum: Qui arguunt laudabuntur, & ſuper ipſos ueniet benedictio.

XXXI.

Fulcite me floribus, ſtipate me malis.

Sanctorum cœtibus coniungi uel circundari deſiderat, quæ pio & caſto amore langueſcit, quia languor non eſt morbi, ſed ineffabilis deſiderij, ſecundum illud: Defecit in ſalutari tuo anima mea, & in uerbum tuum ſuper ſperaui. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando cõſolaberis me? Fœlices illi, qui tali profectu proficiũt. Quodammodo enim qui multum deſiderat langueſcit, & deficit, donec optata uel quæſita repetiat.

XXXII.

Leua eius ſub capite meo & dextera.

Ipſe Salomon in Prouerbijs ait: Beatus homo qui inuenit ſapientiam, & affluit prudentia, longitudo dierũ in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria. Ac ſic electa Chriſti Eccleſia ſiniſtram habens ſub capite temporalia ſibi ſubiecta deſcribit, & dextera eius ſe amplexari, dum æterna concupiſcit, edocuit.

XXXIII.

Adiuro uos filiæ Hieruſalem per capreas.

Filias Hieruſalem ſanctas & pacificas doctorũ animas dicit, quas per munda & uelocia animalia quæ ruminare non deſinunt, & in campis ſanctarũ ſcripturarũ aluntur, coniurat, ne ſuſcitare faciant donec ipſa uelit. Quod Paulum Apoſtolum feciſſe cognoſcimus, cum uirginibus de conſeruanda ſanctimonia, non præceptum, ſed conſilium dedit. Et in Euangelio diuiti dicitur: Si uis perfectus eſſe, uade & uende omnia quę habes, & da pauperibus. Et alio loco ubi Spadones laudantur, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum. Et ſtatim adijcitur. qui poteſt capere capiat. Et iterum Apoſtolus, cum ad continentiã hortatur, hoc ad utilitatẽ ueſtram dico, non ut laqueũ uobis inijciam, ſed ad id quod honeſtum eſt, hortor, & quod facultatem præbeat ſine impedimento Deum obſeruandi. Et rurſus ad Philemonem, ſine conſilio autem tuo, nihil uolui facere, uti ne uelut ex neceſſitate bonum tuum eſſet ſed uoluntarium. Tunc enim dilecta quoaduſq; uelet nullo modo ſuſcitatur, quando ſanctorum uota uolũtate ſpõtanea domino offerunt. *Sponte ſeruiẽdum Deo non coacte.*

XXXIIII.

Vox dilecti mei.

Hæc uox Chriſti quæ in hac prophetia tantum commemoratur, non inſcite de illa accipitur, qua genus mortuorum hominum in Euangelio ſuſcitantur, ſicut ipſe pronunciat dicens: Amen amen dico uobis, quia ueniet hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient uocem eius, & procedent qui bona fecerunt in reſurrectionem uitæ. Et in Apocalypſi dicitur: Beatus qui habet partem in reſurrectione prima. Ille in prima reſurrectione partem inuenit, qui erutus de mala conſuetudine tanquam à morte, Chriſto uiuificante reſurgit.

XXXV.

Ecce iſte uenit ſaliens in montibus.

Venit Chriſtus ſaliens in montibus cum perfectior perfectis adparuit. Tranſiliens colles, cum omnem ſanctorum altitudinem ſuæ maieſtatis excellentia ſuperauit.

XXXVI.

Similis eſt dilectus meus capreæ.

Similis capreæ, quia in ſimilitudine carnis peccati nobis adparuit, ſimilis etiam ceruorum hinnulo, quia de ſanctis qui ſerpentem uicerunt ſecundum carnem duxit originem.

XXXVII.

En ipſe ſtat poſt parietem.

Stat poſt parietem noſtrum, induitur uelamine corporis noſtri.

XXXVIII.

Reſpiciens per feneſtras proſpici.

Cum quiddam ſui occuluit, quiddam autem manifeſtauit, quaſi per feneſtras & cancellos proſpexit. Non enim ſe ex toto præcipue ſecundum deum oſtendit, qui patrem uidere cupienti Philippo dixit: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me. Et alio loco, qui diligit me mandata mea cuſtodit, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum. Vel tunc per feneſtras & cancellos proſpexit, quando plebẽ in parabolis edocuit. Poteſt etiam intelligi, quod tunc per feneſtras proſpexit, quando in paſſione lancea perforato latere, ſanguine & aqua manante redemptionis & lauacri ſacramenta produxit.

XXXIX.

Dilectus meus loquitur mihi ſurge.

Dilectus eccleſiæ. Dilectus in hoc libro ſæpe deſcribit, quis enim tam dilectus eccleſiæ, quàm ille propter quem Martyres animas poſuerunt. Surge, propera, & ueni, ſurge, crede, propera, peracto curſu pij laboris præmiũ ſuſcipe. Amica mea reconciliata mihi per mortem, formoſa mea, munda facta per lauacrum.

XL.

Iam enim hyems tranſijt.

Quia temporalis tribulatio finem accepit.

XLI.

Hymber abijt & receßit.

Crebra & multiplex tentatio, uel paganorum perſequutio quieuit.

XLII.

Flores adparuerunt in terra.

Sancti redundauerunt in mundo, menſe nouorum, quando paſcha celebratur, exorti, quibus Apoſtolus dicit: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.

XLIII.

Tempus putationis aduenit.

Hi qui in domo domini ſunt plantati, adhibita diſciplinæ falce, ab omni ſuperſtitione purgati, uenturis fructibus præparantur.

XLIIII.

Vox turturis audita eſt in terra.

Anna in Euangelio octoginta quatuor annorũ caſtiſſima uidua non recedens de templo ieiunijs & orationibus Chriſtum agnoſcit, & loquitur omnibus de eo, qui expectabant redemptionem Iſraël. Iſtarum quoque auium conbinatio in ſacrificium offerri mandauit, qui nil omnino in oblatione dei præclarum, niſi cum fideles corpore & ſpiritu ſanctificati domino offeruntur.

XLV.

Ficus protulit groſſos ſuos.

Tandem etiam Synagoga credentes in Chriſto produxit Iſraëlitas, ſicut & Apoſtolus ait: Nolo uos ignorare myſterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Iſraël, donec plenitudo Gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret.

XLVI.

Vineæ florent, & dederunt odorem.

Congregationes clericorum, monachorũ quoque & uirginum in eccleſia proficiunt, & per bonam famam & conuerſationem innotuerunt.

XLVII.

Surge amica mea, ſpecioſa mea.

Pĳs appellationibus ſemper hortatur Eccleſiam ut relictis temporalibus, ad externa feſtinet.

XLVIII.

Columba mea in foraminibus pe.

Non ob aliud Eccleſia columba uocatur, niſi quia eſt ſine dolo, & Spiritu ſancto repletur, habitat in foraminibus petræ, quia ſemper receptaculū habet in his, ex quibus ſanata eſt uulneribus Chriſti. Recipitur etiam in cauernā maceriæ, cum ſancta ex ſcripturarum cōſolatione fouetur, uel cum præcedentium ſanctorum meritis atq; orationibus ex toto protegitur. In his foraminibus petræ Thomas Apoſtolus, tanquam columba protectionem inuenit, cum poſt reſurrectionem contractatis Chriſti uulnerum locis, remota omni dubietate, Deus meus, & dominus meus fideliter exclamauit.

XLIX.

Oſtende mihi faciem tuam Sion.

Sion interpretatur ſpeculatio, quæ merito in illis intelligitur, qui cum Apoſtolo dicūt: Nos autem gloriam dei ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à domini ſpiritu. Et iterum: Non contemplantibus nobis quæ uidentur, ſed quæ non uidentur. Quæ enim uidentur, temporalia ſunt, quæ autem non uidentur æterna ſunt. Hæc itaque inuitatur, ut ſemper ante deum adſiſtat, ſicut Helias, qui dicebat: Viuit dominus in cuius conſpectu adſto hodie, nec ſit de illis, quos Propheta denotat dicens: Verterunt ad me tergum, & non faciem, & uox tua, inquit, in auribus meis. Clamauerūt iuſti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorū liberauit eos. *Qualiter ſint uincendi hæretici.*

L.

Vox enim tua dulcis, & facies tua.

Orationes ſanctorum ſemper domino acceptæ, gratiaq; eius præſentes, quia de Chriſti lumine acceperunt, ut in decore iuſticiæ permanerent.

LI.

Capite nobis uulpes paruulas.

Dicit per parabolam in Euangelio dominus, cum creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania, id eſt, proficiente Eccleſia, numeroſæ etiam hæreſes ſurrexerunt, uel illa in fide permanente, quàm praue ſentirent, inueſtigatæ ſunt. Sic & ille Samſon, qui interpretatur Sol, captis trecentis uulpibus, eorum caudis ignem appoſuit, & fructus inimicorum accendit. Semper enim hæretici in primordĳs, uelut ficta religione conſpicui, in extremis ſuis ignem trahunt, gehennæ incendio deputati. Et ideo capite nobis uulpes, conuincite hæreticos, eorumq; uerſutias ſanctarum ſcripturarum concludite teſtimonĳs. Quos uulpes paruulas dicit, quia nihil magni ſecundum rectam fidem intelligendo cōtinent, omne enim quod ſapiunt, exhibent, qui puſilli ſunt, demoliuntur uineas, ſubuertunt plebes, prauis eas traditionibus corrumpentes, uinea noſtra floruit, Eccleſia catholica indeclinabili augmento proficit. *Praua traditiones.*

LII.

Dilectus meus mihi, & ego illi.

Dicit Apoſtolus: Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & eccleſia. De ipſo enim eadem eccleſia dicit: Dominus pars hæreditatis meæ. Et iterum à patre, filio dicitur: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Habet igitur Chriſtus Eccleſiam in ſuo corpore & Eccleſia Chriſtum in capite, quæ connexio, quia diſſociari non poteſt, merito dixit, dilectus meus mihi &c.

LIII.

Qui paſcitur inter lilia.

Paſcitur inter lilia Chriſtus, quando corpus eius, quod eſt Eccleſia, Sanctorum & Virginum cœtibus, decoratur.

LIIII.

Donec adſpiret dies, & inclinentur.

Donec euangelica traditio in clariore luce proficiat, & figuræ ueteris teſtamenti, quæ uelut umbræ, in ritu ſacrificiorum typicis obſeruationibus præceſſerunt, depellantur.

LV.

Reuertere ſimilis eſto dilecte mi.

Dum dilectum inſinuat regredi, ſimilemq; eapreę & hinnulo dicit, Chriſti in cœlos aſcenſionem, mundis & uelocibus animalibus comparandam demonſtrat. Hęc enim celeri ſaltu montiũ altiora tranſiliunt. Supergreſſus eſt aũt Chriſtus omnia quę uidentur excelſa, quia de ipſo Apoſtolus dicit: Propter quod deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtiũ, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Bethel autem interpretatur domus dei, ergo ideo ſuper montes Bethel, quia omnibus ſanctis, qui in cœlo & in terra ſunt, Chriſtum prædicat potentiorem.

LVI.

In lectulo per noctes quæſiui quem.

In his qui in fide dormitant, & ignorãtiæ tenebris deleti ſunt, quæſiuit Chriſtum, quem diligit Eccleſia, ſed uide quid ſequitur: Quæſiui illum, & non inueni, dicit dominus ad Adam: In ſudore uultus tui comedes panem tuum. Non enim qui uitio quodam uel ſopore inertiæ reſoluuntur, ad illius panis qui de cœlo deſcendit, eſum cito perueniũt, ſed qui ſanctis laboribus inuigilauerint, ipſi eum reperiunt.

LVII.

Surgam, & circuibo ciuitatem per.

Conſyderaui omnem gloriam præſentis ſeculi, inſpexi congregationes infidelium, & diuerſas ſectas philoſophorum, ſed nec illic reperi quem diligit anima mea.

LVIII.

Inuenerunt me uigiles qui cuſto.

Mundi ſapientia.

Diſputauerunt contra me ſeculi ſapientes, idolorumq; cultores, multa inaniter perſcrutantes, pluresq; libros irritis laboribus conficiẽtes, quibus dixi. Cur incaſſum ſuperfluo conatu uexemini? Cur fruſtra uehementer ingenia ueſtra atteritis, num quem diligit anima mea, uidiſtis? Quandoquidem falſo nomine ſapientiæ gloriamini, ſtultam fecit deus ſapientiam ueſtram, quia Chriſtum illic inuenire minime ualuiſtis.

LIX.

Paululum cum pertranſiſſem eos inue.

Cum pertranſiſſem huiuſmodi homines, qui in ſeculo uana ſcientia clari putantur, & cum eorum ſuperſtitioſis adinuentionibus reſtitiſſem, eorumq; ſapientiam ſtultam iudicaſſem, inueni quem diligit anima mea. Inde eſt, quod Apoſtolus de talibus dicit, ſapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non huius ſeculi, ſed loquimur dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcõdita eſt, quam prædeſtinauit deus ante ſecula in gloriam noſtram, & quia ipſa ſapientia, quæ Chriſtus eſt, apud tales non reperitur, ſequitur, quam nemo principum huius ſeculi cognouit, ſi enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent, ſicut ſcriptum eſt, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit deus his, qui diligunt illum. Sed quia apud ſpirituales inuenit illum, quem diligit ſponſa, audi quid ſequatur. Nobis autẽ reuelauit deus per ſpiritum ſuum, ſpiritus autem omnia ſcrutatur, etiam profunda dei.

LX.

Tenui eum, nec dimittam donec.

Ita nanque adhærebo Chriſto, in eius fide perſeuerabo, donec ipſum in Synagogæ populis, tanquam in domo matris prædicans, introducam in cubiculum genitricis meæ, ut Iudæi qui eum hactenus negabant ore, corde recipiãt, illuminatisq; mentis oculis eorum. In cubiculum, in ſecreto ſanctarum ſcripturarum conſiſtentem, qui nobis olim reuelatus eſt, aliquando reperiant, uel tunc Chriſtus in domum matris inducitur, cum ad Hieruſalem cœleſtem, Chriſtianus populus, qui eſt corpus ipſius, ſociatur. Vbi eſt quod oculus non uidit, nec audiuit, nec in cor hominis, &c.

LXI.

Adiuro uos filias Hieruſalem.

Hanc ſententiam iam in ſuperioribus conſtitutam, in quantum deus adiuuit, adhibitis teſtimonijs nos pertractaſſe meminimus. Sed idcirco iterum in hoc libro arbitror repetitum, ne quiſquam doctorum, uel muneribus ſolicitet, uel minis deterreat credituros, ſed tantum quæ ſancta ſunt prædicet, & uoluntarie ad fidem uel religionem credituros, ſiue conuertendos adducat.

Ad fidem Chriſti, nemo cogendus.

LXII.

Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum.

Per deſertum aſcendit eccleſia, quando populus gentium fide occupans credentiũ multitudinem proficit. De ipſa enim in Pſalmis canitur: Poſuit deſertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua, in exitus aquarum. Virgulta fumi ex aromatibus, orationes dicit, quæ ex cordis compunctione ad dominum aſcendunt à ſanctis. Solet enim fumus lachrymas excitare. Myrrha & thus & uniuerſi pulueris pigmẽta, mortificationis inſignia, uel diuerſa gratiarum, quæ in electis redundant dona, inſinuant.

LXIII.

En lectulum Salomonis ſexagin.

Lectulus Salomonis requies Chriſti eſt, quæ requies Eccleſia, conuenienter accipitur quam ſub numero in Pſalmis legimus electam. Quoniam, inquit, elegit dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo, quoniã elegi eam. In ſexagenario autem numero, quia ſexagenarius totus ſuis partibus conſtat, & per denarium aſcendit. Merito ex fortiſſimis Iſraël deſcribuntur, qui præſente domino in Eccleſiæ cuſtodiam deputantur. Ad ipſam etiam dicitur per prophetam. Super muros tuos Hieruſalem, cuſtodes cõſtitui, tota die & nocte perpetuo non tacebunt. Omnes tenentes gladios ad bella doctiſſimi. Et uniuſcuiuſq; enſis ſuper femur ſuum. Ipſis enim Apoſtolus dicit: State ergo ſuccincti lumbos ueſtros in ueritate, & induite loricam iuſtitiæ, & calciati pedes in præparationem Euagelij pacis. In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt uerbum dei. Illi itaque ſunt ad bella doctiſſimi, qui contra carnis ſuæ concupiſcentias nouerunt repugnare. Et ille enſem ſuper femur ſuum utiliter baiulat, qui carnales fluxus atque libidines, ſpiritali cibo mortificat. Quicunq; igitur huiuſmodi in Eccleſia reperiuntur, hi fortes, ex fortiſſimis Iſraël contemplando deum, eſſe noſcuntur.

Qui eccleſiæ præficiuntur, fortiſſimi ſint neceſſe eſt.

Qui ad bella doctiſſimi.

LXIIII.

Ferculum fecit ſibi rex Salomon.

Vbi ciborum exhibitio ſcribitur, illic credentium fides, quam Chriſtus aduertitur. Nam cum dominus mulieri Samaritanæ ad puteum loqueretur, & illa regrediens maieſtatem eius cæteris in ciuitate commanentibus nunciaſſet, diſcipuli eius ſuperuenientes rogabant eum dicentes: Rabbi manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem uos neſcitis. Et paulo poſt ex ciuitate illa, multi crediderunt in eum Samaritanorum. Horum fidem cibum ſibi futurum oſtendit, quando diſcipulis hoc ſe commeſturum, quod illi neſcirent, paulo ante prædixit. Sed in hoc loco, ut ſequentia docent, nomen Ferculi magis inſtrumentum, in quo aliquid deferatur, uel ſicut alia editio haber geſtatorium, quàm ipſum cibum oſtendit. De lignis lybani, de præcipuis in Eccleſia ſanctis.

LXV.

Columnas eius fecit argenteas.

Suſtentacula Eccleſię pręparauit ex doctis uel Apoſtolis ſuis, ſicut Paulus uas electionis ad Galatas ſcripſit: Cum cognouiſſent, inquit, gratiam dei Iacobus, Cephas, Ioannes, qui uidebantur columnæ eſſe, dextras mihi & Barnabę dederunt ſocietatis.

LXVI.

Reclinatorium aureum.

In illis bene epulaturus Chriſtus reclinatorium inuenit, qui intellectu ſyncero prædid uelut aurum in ſancta congregatione refulgent.

LXVII.

Aſcenſum purpureum.

Aſcenſum purpureum Martyrum eximiam perfectionē in effuſione ſanguinis docet.

LXVIII.

Media charitate conſtruit prop.

Vt iſta omnia eccleſię ornamenta conſtrueret, nulla alia cauſa eſt, niſi quia dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem & hoſtiam deo in odorem ſuauitatis.

LXIX.

Egredimini, & uidete filiæ Sion.

Semper præ oculis habete ſanctę animę regem Salomonem, pacificū noſtrum qui Chriſtus eſt, quemadmodum paſſionem ſuſtinuit, ut genus humanum ab interitu liberaret, inſpicite eum in diademate, quo coronauit eum mater ſua, in illa ſpinea corona quam capiti eius Synagoga ſuperpoſuit, in die deſponſationis eius. Tunc enim uniuerſam eccleſiam ſibi deſpondit, quando in patibulū crucis aſcendens, ex eadem cruce ſignum in frontibus, omnes in ſe credentes edocuit, ſicut ipſe ait: Ego cum exaltatus fuero à terra, traham omnia ad meipſum. Qui dies paſſionis fuit etiam dies lętitię cordis eius. Scit enim Chriſtus quę bona per ſuam paſſionē, in progenies & multa tēpora fidelibus cōdonauit.

Deſponſatio Eccleſiæ.

LXX.

Quam pulchra es amica mea.

Repetitio ſermonis commendat pulchritudinem quam laudat, uel ea ſanctorum genera, quę ſub ſpecie ſimilitudinum intromittit, conſyderanda pręmonſtrat.

LXXI.

Oculi tui columbarum abſque eo.

Simplicitas ſpiritualium plurimum ueneranda, quia ſe nec extollere nouerunt, & conſcia puritate, magis deo quàm hominibus placere contendunt.

LXXII.

Capilli tui ſicut greges caprarum.

Docet Apoſtolus mulieri capillos pro ornamento datos, & idcirco Eccleſia illos populos in ornamento quàm maxime habet, qui ex circumciſione primitus crediderunt, qui uenditis, & in uſum pauperum prorogatis facultatibus ſuis, habeant cor & animā unam, hi aſcenderunt de monte Galaad. Galaad interpretatur aceruus teſtimonij, ac ſic aſcenſus id eſt, profectus eorum proceſſit de teſtimonijs ſanctarum ſcripturarum, cum illic Chriſtum intellexerunt, in quem poſtea crediderunt.

LXXIII.

Dentes tui ſicut greges detonſarum.

Dentes prędicatores dicit, qui ea quę ſuſceperunt, ſalubriter comminuendum, in corpus Chriſti traijciunt. Hi detonſarum gregibus comparantur, quia expoſito utere homine, in nouitate ſpiritus proceſſerunt. Aſcenderunt quoqꝫ de lauacro, cum accepta per baptiſmata remiſſione peccatorum profecerunt in Chriſto.

LXXIIII.

Omnes gemellis foetibus & ſter.

Omnes repleti in charitate Chriſti, & proximi, & quia ad miſericordiam prompti, idcirco ſterilis nemo inter eos.

LXXV.

Sicut uitta coccinea labia tua.

Raab illa meretrix, quæ ſaluari meruit, Iſraëlitico populo aſſociari, coccineum funiculum in ſignum ſalutis per feneſtram ſuæ domus appendit. Quapropter illorum labia decora, qui paſſionem iugiter prædicant, & eius ſanguinem, datam redemptionem annunciant, nil'q dulcius quod loquantur ſe inueniſſe congaudent, ſicut & Apoſtolus ait. Nihil me arbitror inter uos ſcire, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum.

LXXVI.

Sicut fragmen mali punici genæ.

Illi in facie eccleſiæ decorem efficiunt, qui comitante uerecundia, caſtitatem obſeruāt, ſiue ſancti Martyres, qui imitantes Chriſti paſſionem, roſeo ſanguinis ſui decore perfuſi ſunt, abſque eo quod intrinſecus latet, præter caſtitatis & martyrij meritum. Multa ſunt & alia ſanctorum bona, quæ ille nouit, qui ea in eorum corde conceſſit.

LXXVII.

Sicut turris Dauid collum tuum.

Turris dicitur perfectio uel doctrina ſanctorum, quæ non à ſe, ſed à Chriſto ædificata eſt, cum propugnaculis, tum ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs, quibus infideles uel hæretici debellantur. *Quibus propugnaculis hæretici debellandi.*

LXXVIII.

Mille clypei pendent, ex ea omnis ar.

Poteſt hæc turris, ſcriptura Canonica ueteris & noui teſtamenti conuenienter intelligi, quæ per Spiritum ſanctum, uelut turris excelſa, constructa eſt, mille clypei pendent ex ea. Hic numerus per plenitudinē uniuerſitatis accipitur, ſicut in pſalmo: Verbi quod mandauit in generationes. tanq; diceret, in omnes generationes. Itaq; in hac ſancta ſcriptura omnis armatura fortium reperitur, ex qua uel contra diabolum, uel contra miniſtros eius fortiter repugnat, nam & ipſe dominus, cum in deſerto à diabolo tentaretur, ex hac turri arma produxit, cum eum prolatis ex ſacra ſcriptura teſtimonijs uſq; quaq; deuicit. *Quibus armis Chriſtus aduerſus diabolum uſus eſt.*

LXXIX.

Duo ubera ſicut duo hinnuli ca.

Duo ubera eccleſiæ, duo ſunt teſtamenta coaptata duobus hinnulis capreæ gemellis, id eſt, duobus populis, qui ex te nutriuntur, circumciſionis uidelicet & præputij, ex peccati traduce natis, quę tamen paſcuntur in lilijs, dum ſanctorum proficiunt pariter exemplis & doctrinis.

LXXX.

Donec aſpiret dies, & inclinetur.

Donec, ſicut Apoſtolus ait, abſorbeatur quod mortale eſt.

LXXXI.

Vadam ad montem myrrhæ, & ad.

Coniungar his, qui ſe propter deum mortificando creuerunt, ſeq; illi offerendo odorem gratiæ propinare non deſinunt.

LXXXII.

Tota pulchra es amica mea, &

Sicut dicit Apoſtolus, ut exhiberet ſibi eccleſiam ſine macula & ruga, nec hoc uacat, quod ait: Tota pulchra eſt, in omnibus ſcilicet puſillis & magnis. Sed ſic, non ſolum in Martyribus, Confeſſoribus, eruditis Virginibus, ſed etiam in continentibus eleemoſynarijs ac pœnitentibus.

LXXXIII.

Veni de libano ſponſa mea ueni.

Libanus

Libanus candor interpretatur, niſi enim quis candorem in ſacro baptiſmate, quo peccatorum remiſſio datur, perceperit, ad Chriſtum uenire non poteſt.

LXXXIIII.

Coronaberis de capite amana de.

Seir interpretatur lucerna, Hermon conſecratio, quæ omnia referuntur ad Chriſtum, qui quos illuminat, conſecrat, ipſosq; coronat, quos illuminans conſectauerit.

LXXXV.

De cubilibus leonum, de monti.

Euocatur Eccleſia de cubilibus leonum, & montibus pardorum, quando relicta elatione ſuperba, uel diuerſarum traditione ſectarum, ſimplex & humilis uenit ad Chriſtum.

LXXXVI.

Vulneraſti cor meum ſoror mea.

Vulnus iſtud cordis dilectio eſt. Ingentis amoris itaque in illo oculo, Eccleſia Chriſto complacuit, quoniam non temporalia, ſed æterna proſpexit. Sicq; iam in uno crine colli, quia nõ ornari uiſibilibus, ſed futuris ſtuduit, aut forte unus oculus & crinis colli, eſt credentis Eccleſiæ populus, quem Chriſtus ſic dilexit, ut animam ſuam poneret pro eo.

LXXXVII.

Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ.

Infirmi in fide ſuſcipiendi. Quam admirandi ſunt illi doctores, qui naſcentes in fide homines nutriunt, & garrientium carnalium moleſtias populorum, tanquam piæ nutrices perferunt, donec quos ſpirituali lacte educauerant, ad perfectionem perducant.

LXXXVIII.

Pulchriora ubera tua uino & od.

Iam ſupra, ubera iſta Apoſtolos, uel apoſtolicos uiros eſſe prædiximus, quorũ doctrina uinum exuberat, ueteris ſcilicet legis traditionem, atque præceptum. Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Diſtributio gratiarum, quæ per Spiritum ſanctum conceſſa eſt, quã Apoſtolus declarat, cum dicit: alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſciẽtiæ &c. in tantum præeminet, ut cunctas mundi uanitates exuperet.

LXXXIX.

Fauus diſtillans labia tua ſponſa.

Fauus diſtillans labia tua, expoſitio ſcripturarum ſacrarum, mel & lac in doctriua tua ſub lingua tua, eo quod lacte paruulos nutris, in melle diuerſorũ uulnerum peccatorum putredines tollis.

XC.

Et odor ueſtimentorum tuorum ſicut.

Dicit per Prophetam ad Hieruſalem de ſanctis: Viuo ego dicit dominus, quia omnibus his uelut ornamento ueſtieris, & circundabis tibi eos quaſi ſponſa. Proinde ueſtimenta Eccleſiæ, omnes uidelicet ſancti, præclari in uerbis & operibus, reddunt ſuauitatem odoris.

XCI.

Ortus concluſus, ſoror mea ſponſa.

Huic ſponſæ, quæ uelut ortus concluditur, id eſt, Chriſti gratia, tam indiſſolubilis maceria circundatur, ut de ea Eſaias Propheta dixerit: Non adijciet ut pertranſeat pręte omnis incircumciſus & immundus. Poteſt etiam ortus concluſus, & fons ſignatus, ipſa mater domini ſancta Maria intelligi, quæ uirgo concipiens, uirgoq; generans, concluſi orti & ſignati fontis intemeratum in ſe decus exhibuit.

XCII.

Emiſſiones tuæ paradiſus malorum.

Profectus tui, congregatio ſanctorum Martyrum, cum pomorum fructibus, cum reliqua fidelium multitudine, quæ iuſtitiæ dulcedine decoratur.

XCIII.

XCIII.

Cypri cum nardo nardus & crocus.

Incorruptio & fortitudo, uirtutis martyrum, doctrina, bona fama, reperiuntur in uniuerſis populis baptiſmate in Chriſto renatis.

XCIIII.

Myrrha & aloë cum omnibus pri.

Mortis Chriſti inſignia cum præcipuis Sancti ſpiritus donis.

XCV.

Fons ortorum puteus aquarum ui.

Fons patens eruditio populorum, puteus profunditas doctrinarum, quæ fluunt impetu de lybano, cum feruore ſpiritus emittuntur à Chriſto.

XCVI.

Surge Aquilo, & ueni Auſter perfla.

Vnus Spiritus, id eſt, quia Aquilo atque Auſter ſunt diuerſa uocabula, unius Spiritus ſancti inſinuant dona. Aquilo dum æſtuantibus refrigeria præbet, Auſter dum duros ad credendum, uel benefaciendum reſoluit. Aquilonem autem in bonam partem poni, Pſalmiſta docet, mons Syon latera Aquilonis ciuitas regis magni. Et rurſum Ezechiel Propheta: Eſt ſuper me manus domini, & uidi, & ecce ſpiritus fulgẽs ueniebat ab Aquilone. Et quoniam in duobus unus aduertitur, non ait perflate, ſed perfla ortum meum, & fluant aromata illius, inſpira credentem populum & redundent bona opera eius. *Vnde bonã opera.*

XCVII.

Veniat dilectus meus in ortum ſuum.

Ingrediatur in eccleſiam ſuam, & delectetur in operibus ſanctorum ſuorum, uel, paſcatur à fidelibus in pauperibus, retributurus pro temporalibus regnum æternum.

XCVIII.

Veni in ortum meum ſoror mea.

Feſtina ad regnum meum plebs nomine meo ditata, ſoror mea, de ſanguine meo, ſponſa mea in fide mea, ſicut & Oſeas Propheta dicit: Deſponſabo te mihi in fide.

XCIX.

Meſſui myrrham meam cum aro.

Suſcipe qui propter me paſſi uel mortui ſunt, cum meritis eorum martyres meos.

C.

Comede fauum, cum melle meo.

Eos qui tenera uel uehementiore doctrina ueteris & noui teſtamenti eruditi ſunt, ſuſcipe in corpore meo.

CI

Comedite amici, & bibite & ine.

Dicit dominus in Euangelio ad Apoſtolos: Iam non dico uos ſeruos & amicos. Petro autem Apoſtolo in illo uaſe de cœlis emiſſo, in quo ei diuerſa genera animaliũ ſunt oſtenſa, dictum eſt: Petre macta & manduca, id eſt, mortifica quod ſunt, & quod ipſe es effice. Ergo comedite amici & bibite. Sit uobis lætitia de conuerſione populorũ in ueſtram tranſeuntium unitatem.

CII.

Ego dormio, & cor meum uigilat.

Propter Chriſtum mori paratus ſum, ſed poſt mortem cum ipſo regnaturũ me eſſe credo. Ego etiam à temporalibus delectationibus conſopitis quodammodo ſenſibus conquieſco, ſed futura deſydero, æternaq; conquiro.

CIII.

Vox dilecti pulſantis.

Dicit in Apocalypſi ipſe dominus, ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, introibo cum illo & cœnabo cum ipſo, & ipſe mecum. Pulſat dominus quando quę bona ſunt, uel per doctrinam docet, uel occulta inſpiratione ſanctorũ corda ad benefaciendum inſtigat.

inſtigat. Vel hæc eſt uox pulſantis in Euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam uos.

CIIII.

Aperi mihi ſoror mea amica mea.

Aperiri ſibi petit Chriſtus uel in obedientia infidelium, uel in fide Gentiũ uocatarum. Tunc enim oſtium illi aperitur, quando ea quæ præcepit adimplentur, uel quando in his, qui crediderunt ei per fidem introitus reſeratur. Soror Chriſti eſt Eccleſia de ſanguine eius. Amica, quia per mortem eius reconciliata, columba de Spiritu ſancto, immmaculata baptiſmi ſacramento.

CV.

Quia caput meum plenum eſt ro.

Hi qui principali honore in Eccleſia præeminere uidentur quaſi caput in Chriſti corpore aduertuntur, & qui in ipſa fideliũ congregatione ſacramenta uiſibilia adminiſtrant, ueluti cincinni deſcribuntur. Sed quia plerunq; mortales homines, uitijs uel tenebrarum operibus inficiuntur. Hi ergo uelut guttis noctium prægrauati Chriſto quaſi capiti adhærere uidentur. Sed de quibuſdam Apoſtolus ait: Ipſi Chriſtum non ſyncere annunciãt. Propterea uox ſponſæ uelut pro talibus ingemiſcentis ſubſequitur.

CVI.

Spoliaui me tunica mea, quomodo.

Miniſtri ſacramentorum ornare debent eccleſiam.

Veniens ad fidem, ueterem hominem ſecundum priſtinam conuerſationem depoſui, & indui nouum, qui ſecundum deum creatus eſt. Si quid etiam contagij dum in terrenis gradior pedibus meis acceſſit, Chriſto lauante ablutum eſt, & nunc miniſtros ſacramentorum per quos ornari debeo, carnalibus infectos uitijs non ſine mœrore conſpicito. Et idcirco quia malis quibus renunciaueram, in quorundam præuaricatione me fuſcari perſentio, ſpoliaui me tunica mea quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos lugubri corde pronuntio, tanquam apertius loquens. Nunquid condecet ut ueſtibus peccatorum quibus credens me exui iterum induar? Aut ſordibus quibus abluta ſum rurſus male uiuendo inquinari me patiar, uel ſi oportet ut à profectu ad defectum, uel à nitore iuſtitiæ ad peccatorum nigredinem male conuerſando regrediar.

CVII.

Dilectus meus miſit manum ſuam.

Miſit manum ſuam per foramen, quando me per paſſionum anguſtias tranſire perdocuit, & uenter meus conturbatus eſt ad tactum eius, quando imminẽte perſequutione infirmiores mei conturbati contremuerunt acerbitate pœnarũ, quæ mihi illatæ ſunt ex permiſſu eius. Tactus autem iſte aduenientis plagę intelligitur cruciatus, ſecundum illud in Hiob dicente ſatana ad dominum: Alioqui tange oſſa & carnem eius niſi in faciem benedixerit tibi.

CVIII.

Surrexi, ut aperirem dilecto meo.

Euigilans, corde Chriſtum confeſſa ſum, nec deterrita ſupplicijs corporalibus in paſſionibus, & in operibus meis confeſſorum mortificatio, & in electis adparuit in conſpectu domini mors precioſa ſanctorum.

CIX.

Peſſulum oſtij mei aperui.

Omni dubietate remota Chriſto credidi, eumq; ineffabili amore dilexi, & clara uoce in nationibus prædicaui, atque ut mihi adeſſet in tribulationibus inuocaui.

CX.

At ille declinauerat.

In hoc quaſi declinauit atq; tranſiuit, cum me perſequentibus tradidit & iniquis, & ut in meum corpus deſæuirent, ipſe permiſit.

CXI.

Anima mea liqueſacta eſt.

Promiſſiones eius audiens æſtuaui deſyderio, quando beatos eſſe qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, eodem promittente cognoui.

CXII.

Quæſiui, & non inueni illum uoca.

Sic in conculcatione malignantium derelicta ſum quaſi auxiliator nõ eſſet, & qui ab inimicis defenderet, ſubuenire nõ poſſet, ſicut & beatus Iob in paſſione poſitus, dixit, Clamo ad te, & non exaudis me, ſto & non reſpicis me. Inmutatus es mihi in crudelem, & in furore manus tuæ aduerſaris mihi.

CXIII.

Inuenerunt me cuſtodes, qui cir.

Comprehenderunt me ſeculi poteſtates, qui quaſi Rempub. regere noſcuntur.

CXIIII.

Percuſſerunt me, uulnerauerunt me plagis.

Et ſupplicijs in corpore meo debacchati ſunt, & onerantes uinculis in carceribus cõcluſerunt. Prolongantes exquiſitis cruciatibus uitam, nec mortem celeriter inferẽtes, ne faciliter ab illatis pœnis exui poſſem.

CXV.

Tulerunt pallium meum cuſto.

Etenim quando Eccleſias ad ſolum uſq; demoliti ſunt, & altaria ſimul cum Euangelijs & cæteris libris Canonicis ignibus cremauerunt, quando ſacerdotes concluſerunt ad metalla condemnatos, quando nec ſacrificando locus, nec baptiſandi libertas, nec cõmunicandi eſt attributa licentia. Cum hæc omnia perſecutores agerent, tunc quodammodo ſponſæ Chriſti, id eſt, Eccleſiæ, quaſi quoddam pallium abſtulerunt.

CXVI.

Adiuro uos filiæ Hieruſalem ſi.

Sanctos quoſq; coniurat ſi per iſtas tribulationes ad ipſum cõtempta uita mundi peruenïant, ut inſinuent Eccleſiam in his perſequutionibus conſtitutam ineffabili circa deum dilectione feruentem, nec tantis & tam horrendis anguſtijs ullo modo frigeſcentem.

CXVII.

Qualis eſt dilectus tuus ex dile.

Vox interrogantium electorum, & fidem eccleſiæ ex eius reſponſione inquirentiũ. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, id eſt, qualis eſt deus ex deo, uel filius à patre, in ſimilitudine omnium æqualitatem declarans perſonarum. Qui enim non diſcernũtur in unius eſſe naturæ, & in eadem permanere creduntur gloria maieſtatis.

CXVIII.

Dilectus meus candidus & rubi.

Candidus, quia in principio erat uerbum, & deus erat Verbum. Rubicundus quia ex uirgine genitus. Verbum caro factum eſt, habitauit in nobis. Candidus in uirginitate, rubicundus in paſſione, ſicut & propheta de eodem dicit. Quis eſt iſte qui uenit de Edom tinctis ueſtibus de Boſra. Edom ſanguis interpretatur, & idcirco ab effuſione ſanguinis rubicundus. Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Electus ex milibus. Ipſe eſt de quo in Pſalmis: Quis ſimilis erit deo inter filios dei, Et iterum; Speciosus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis.

CXIX.

Caput eius aurum optimum.

Legimus in Apoſtolo caput uiri Chriſtus. Caput autẽ mulieris uir. Caput uero Chriſti deus. Et ideo ſicut in metallis nihil ſimile auro, ita nec in creaturis quicquam comparabitur creatori. Eſt autem caput Chriſti deus, ſecundum quod paulo ante ex Euangelio cõmemorauimus, In principio erat Verbum, &c.

CXX.

Comæ eius ſicut elatæ palmarum.

Hi equidem ſancti, capiti ſuo, id eſt, Chriſto adhærere noſcuntur, qui in ſimilitudine

S coruí

corui ſe peccatores agnoſcũt. De quibus eſt ille qui dicit, ſi iuſtum me uoluerim facere contra te, os meum condemnabit me. Et rurſum alius: Quoniam iniquitatem meã ego agnoſco. Et conſona uoce Ioannes cum electis pronunciat, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & ueritas in nobis non eſt. Si uero confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis & iuſtus eſt, qui nobis peccata dimittat, & mundat nos ab omni iniquitate. Similiter & Paulus: Chriſtus Ieſus uenit in hunc mundum peccatores ſaluos facere quorum primus ego ſum. Et quia omnis ſecundum Euangelium qui ſe humiliat exaltabitur, hi qui ſe confeſſione peccati deijciunt, ſecundum quod in hoc libro ſcribitur, palmarũ proceritati non immerito comparantur.

CXXI.

Oculi eius ſicut columbæ ſuper.

Spiritu ſancto repleti, electi eius abſq; ullo felle amaritudinis permanẽt, & ſcripturarum riuulis populum imbuunt.

CXXII.

Quæ lacte ſunt lotæ.

Exinde mundiores effecti, quia Chriſtum in carne natum, fide non dubia credunt, & ſacramento uiſibili ſe renatos, ablutos & nutritos agnoſcunt, reſident iuxta fluenta pleniſſima, id eſt, inter ſancti ſpiritus affluentiſſima dona.

CXXIII.

Genæ illius ſicut areolæ aroma.

Sicut enim in oculis columbarum, iure Apoſtolos accipimus ſpiritu ſancto repletos, ita & in genis, quæ uicinæ ſunt oculis, eas eccleſias, quæ per Apoſtolos crediderũt, quæ uelut areolæ aromatum, ſuauiſſimum odorem ex ſancta conuerſatione producunt, confitæ à pigmentarijs, pijs ſcilicet prædicatoribus, ad quos Apoſtolus ait: Tu autem cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis & pinguedinis oliuæ factus es.

CXXIIII.

Labia illius diſtillantia myrrham.

Doctores eius ſpiritu, uel etiam carne uirginis, in hocq; paſſionem eius prædicantes, ut pro illo, qui pro nobis mortuus eſt, non recuſent mortem.

CXXV.

Manus illius tornatiles aureæ.

In manibus Chriſti deputantur, qui ea quæ bona ſunt, operari non deſinunt. Idcirco tornatiles aureæ, quia ad omne opus bonum ſemper paratæ, plenę hyacinthis, ſecundum illud Apoſtoli. diuites in operibus bonis facile tribuentes, & theſaurizantes ſibi fundamentum bonum in futuro, ut adprehendant ueram uitam.

CXXVI.

Venter eius eburneus.

In uentre ipſius deputantur, qui credentes in fide parturiunt, & eburneus etiã ipſe uẽter fons baptiſmi ex quo renaſcimur, non inconuenienter accipitur, & quia eboris deſuncti animãtis ſpecioſa, & incorruptibilia oſſa noſcuntur, propterea nobis ab Apoſtolo dicitur: An ignoratis, quia quicunq; baptiſati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptiſati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo in baptiſmum per mortem, ut quomodo ſurrexit Chriſtus per gloriã patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Diſtinctus ſapphyris, adornatus ex ſe progenitis & in confeſſione clariſſimis ſanctis.

CXXVII.

Crura illius columnæ marmoreæ.

Crura quæ totum corpus baiulant, ipſi ſunt ſancti, qui domum eccleſiæ, uelut marmoreæ columnæ fundatæ ſuper baſes aureas deſcribũtur. Hi enim iuſti qui cæteros charitate ſubportant, & ſcripturarum conſolationibus fulciuntur. Sicut ait Apoſtolus: Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorũ ſuſtinere, & non nobis placere. Et paulo poſt, tanquam baſes aureas, ſcripturas ſanctas inſinuat, dicens, quæcunq; ſcripta ſunt, ad noſtrã doctrinã ſcripta ſunt, ut per patientiã & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

CXXVIII.

Species eius ut lybani electus ut.

Omnes ſancti qui ſuauiſſimum odorem, ex bona cõuerſatione dederũt, & in incorru

ptionis integritate perdurant,deo autore,tantorum bonorũ gratiam perceperunt.

CXXIX.

Guttur illius ſuauißimum.

Hi qui myſteria eius exponunt,& in lege ipſius quotidie meditãtur,in ſacra doctrina ſaporem ſuauiſſimum adminiſtranr. Et totus deſyderabilis, ubi illud adimplebirur quod beatus Ioannes in Epiſtola ſua dicit: Chariſſimi nunc filij dei ſumus, & nondum adparuit quod erimus. Scimus quia cum adparuerit ſimiles ei erimus, & uidebimus eum ſicuti eſt.

CXXX.

Talis eſt dilectus meus & iſte eſt.

Ad has gratiarum uarietates,& ad iſta myſteriorum ornamenta iuſtos intendere perſuadet,cum ſponſi decorem in eius membris contemplandum inſinuat.

CXXXI.

Quo abijt dilectus tuus ô pulch.

Tanquam ſcrutantes atq; dicẽtes,quia tantam pulchritudinem eius expoſuiſti,ut ad quærendum eum noſtrum cor ardens efficeretur,nunc oſtende quò abierit, uel ubi declinauerit. Bene autem adpellatur Eccleſia uirgo,pulcherrima mulierum,quia de ea Paulus ſic fidelibus loquitur: Deſpondi uos uni uiro ut uirginem caſtam exhiberem Chriſto. Et congrue de ipſo dicit: Quo abijt,quò declinauir dilectus tuus. Declinauit enim quodammodo cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus,& habitu inuẽtus ut homo,humiliauit ſe uſq; ad mortem,mortẽ autem crucis. Igitur qui excelſum quæſierit in forma dei,non eum reperiet,niſi credat in formam ſerui, in qua ſe idcirco humiliauit,ut nos iacentes erigeret.

CXXXII.

Dilectus meus deſcendit ad ortum.

Deſcendit in ortum ſuum,quando uiſitauit in aduentu ſuo Iſraël populum ſuum, ſicut ipſe ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſraël. Areolam autem aromatis,ipſam ſanctam Mariam uirginem intelligendam accipimus,ex ea quippe nobis odor iuſtitiæ ortus eſt, Dominus Ieſus Chriſtus.

CXXXIII.

Vt paſcatur in hortis & lilia.

Vt regnet in gentibus,uel in Eccleſijs delectetur ut ex eis uirgines quoſque uel ſanctos aſſumat.

CXXXIIII.

Ego dilecto meo, & dilectus me.

Ego Chriſti regnum,& ille rex meus: ego corpus ipſius,et ipſe caput meum. Paſcitur inter lilia cum in corde uirginum requieſcit,uel cum illic per gratiam quã ipſe tribuit, quotidie augetur & proficit.

CXXXV.

Pulchra es amica mea pulchra &c.

Pulchra per iuſtitiam,ſuauis & amica,quia ſemper pacifica,decora ſicut Hieruſalem. Dicit dominus in Euangelio: In reſurrectione non nubent neq; nubentur, ſed erunt ſicut angeli in cœlo. Merito autem Eccleſia,ſicut Hieruſalem decora deſcribitur,cui in æternũ ſimilitudo angelorum à domino condonatur.

CXXXVI.

Terribilis ſicut caſtrorum acies.

Quanti tyranni & perſecutores unà cum autore ſuo diabolo, conati ſunt Eccleſiæ uirtutem dirumpere,& præualere nullo modo potuerunt. Habet enim ſancta Eccleſia caſtrorum aciem ordinatam,quando imminente Chriſto nec martyres perſecutio nec uirgines carnalis delectatio,nec miſericordes cupiditas,nec humiles temporalis gloriæ deuicit ambitio.

CXXXVII.

Verte oculos tuos à me,quia ip.

Non me ſemper in corpore cõſpiciendum requiras,quẽ ſpiritu per fidem melius cernis. Idcirco etenim in cœlos aſcendi,ut nõ ſemper localis tibi adpaream, qui ſic omnia di

uinitatis meæ pręſentia repleo,ut ubiq; adſim,cunctaq; contineā,& à nullo loco cōtinear.]

CXXXVIII.

Capilli tui ſicut greges caprarum,dentes tui ſicut grex ouium,quæ,omnes gemellis fœtibus & ſeri,ſicut cortex mali punici genæ.

Hos quatuor uerſus,bis in hoc loco conſtat eſſe deſcriptos,quos deo donante,iam in ſuperiori loco tractauimus,in quibus tamen Iudæorum & Gentilium populos conuertēdos,cum geminæ dilectionis fructu prædixit, & martyrum gloriam cum eorum meritis declarauit.

CXXXIX.

Sexaginta ſunt reginæ,& octua.

In ſexagenario numero, qui aſcendente ſenario, per denarium adimpletur,omnem bonorum perfectionem,quæ ex legis præceptis conſumatur,agnoſcimus. Quemadmodum autem ipſe ſenarius,totis ſuis partibus cōſtet, breuiter aduerti: nam ſexta pars eius, unius,tria,duo,media autem tria eſſe probatur.Vnum autem & duo & tria,ſex eſſe qui neſciat,quod in alio numero,diſtributis partibus,& in unum reductis, ita adimpleri difficile inuenitur.Itaq; reginæ perfectæ ſanctorum animæ,quæ non ſunt,peccatorum ancillæ dicuntur. Sic enim ſcribitur: Vbi ſpiritus domini,ibi libertas.Concubinæ autem quę ſunt Agar,in ſeruitutem generat,in illis qui ſuſcepto ſemine uerbi dei,non ſpiritualia,ſed carnalia ſapiunt,merito deputantur.Adoleſcentularum autem,quarum non eſt numerus,eorum eſt multitudo,qui,quæ ſemper ſancta ſunt audire parati ſunt, nec tamen quæ audiunt operibus adimplere contendunt, de quibus Apoſtolus dicit: Semper diſcentes,& nunquam ad ſcientiam ueritatis peruenientes.Et licet iſta ſint genera hominum,qui Chriſto tanquam per doctrinam ipſius ſociantur, attamen quia in electis non diuerſitas,ſed unitas commendatur,audi quid ſequitur.

CXL.

Vna eſt columba mea perfecta.

Columba quia ſimplex eſt,& ſpiritualiter ſapit: perfecta, quia mundum relinquens, me magis quam temporalia,aut ſe,diligit,ſecundum illud:Si uis perfectus eſſe, uade & uēde omnia quæ habes,& da pauperibus,& ueni ſequere me.

CXLI.

Vna eſt matris ſuæ electa.

Matris ſuæ cœleſtis Hieruſalem,de qua Apoſtolus dicit,quæ autem ſurſum eſt,Hieruſalem mater noſtra eſt.Vna eſt ergo illi,quia in futura beatitudine,ipſa tantummodo con ſociabitur illi.

CXLII.

Viderunt illam filiæ,& beatiſſi.

Quæ enim ſanctæ ſunt animæ,quæ Eccleſiam non miris laudibus efferūt, cum etiam nec concubinæ,id eſt,carnales,in eius præconio ſileant,quando eam inuictam in martyribus,& uictricem in uirginibus admirantur.

CXLIII.

Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi.

Conſurgit quaſi aurora,cum ſpretis tenebrarum operibus,caſte & ſobrie uiuit in cōiugatis:pulchra ut luna,cum in continentibus candido nitore reſplendet: electa ut ſol,cū in uirginibus perfectionis decore refulget,ſicut illa bona terra in Euāgelio,quæ ſuſcepto in ſemine uerbi dei triceſimum & ſexageſimum,atq; centeſimum fructum perduxit. Terribilis ut acies ordinata. An non terribilis,quæ gentium ritus,idolorumq; cultus ſubuertit,& ipſa in fide Chriſti perdurans, à gentibus ſuperari non potuit: Eſt & in eo terribilis multum,cū ei in Petro datur illa poteſtas,ubi dicitur:Quæcunq; ligaueris ſuper terram,erunt ligata & in cœlo,& quæcunq; ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.

Eccleſia terribilis.

CXLIIII.

Deſcendi ad ortum nucum,ut ui.

Ortus nucum,Canonem ueteris & noui teſtamenti deſignat. Species enim nucum aliud oſtendit in cortice,& aliud retinet in medulla. Quod ſi quis in ſcripturis ſanctis non diſcreuerit, & quodammodo uelut in nucis corticibus interna non quæſierit,ad par- tum ſpi-

tum ſpiritualis intelligentiæ peruenire non poteſt. Quod autem ait, ut uiderem poma cõuallis, ut uiderem fructum humilimæ in eccleſia plebis, ſicut in Pſalmis canitur: Quoniã tu populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis.

CXLV.

Vt inſpicerem ſi floruiſſent uineæ.

Vt probarem ſi in tantũ profeciſſet eccleſia, ut germinarent in ea, qui ad martyrij perfectionẽ adtingerent, & rubicundã propter Chriſti ſui ſanguinis effuſionẽ pulchri eſſent.

CXLVI.

Neſciui anima mea conturbauit.

Quid neſciuit Chriſtus, niſi peccatum. Neſciuit etiam illos, qui in Euangelio dicunt: Domine, nõne in tuo nomine prophetauimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus. Et tũc, inquit, dicã illis: Amẽ dico uobis, quia neſcio uos, nõ quod eos quales eſſent neſciret, ſed quia nihil boni ex ipſis eſſe recognouit. Anima mea cõturbauit me, ꝑpter quadrigas Aminadab. Aminadab iſtũ quoq; in Chriſto genealogice reperim⁹. Vnde & has quadrigas in bonam partem accipiendas eſſe cognoſcimus, in quibus Euangeliſtas non incongrue accipimus. Porro autem quod ait: Anima mea conturbauit me, hæc conturbatio non eſt tranquillitati contraria, ſed ſolicitudini congruens reperitur, ſecũdum illud quod ad Martham in Euangelio dicitũr: quid ſolicita es, & turbaris erga plurima. Et in Pſalmis: Commouiſti terram, & conturbaſti eam, ſana contritiones eius, quia mota eſt. Vnde uero omnis Euangeliorum narrationes manant niſi per Spiritum ſanctum, ſecundum illud Ezechielis prophetæ, quocunq; ſpiritus ibat, illuc & rotæ pariter ferebantur.

CXLVII.

Reuertere reuertere Sunamitis, re.

Bis Sunamitem iſtam in libro Regum laudabili in loco reperimus conſtitutam, id eſt, tam illam quæ Dauid regi in ſenectute miniſtrauit, & in eius complexu uirgo quidẽ pulcherrima permanſit, quàm etiam illam cuius Heliſeus filium ex promiſſione natum, & poſt hoc mortuum ſuſcitauit. Quapropter in hoc nomine, ſanctam Eccleſiam accipiendã eſſe quis dubitet? Frequenter uero ei, Reuertere dicitur, quæ quondam in illo iuniore filio in regionem longinquam abiens auerſa fuerat, tunc etenim reuerſa, quando ad deum ex corde conuerſa eſt. Aut idcirco iam crebro ei reuertere dicitur, ut etiam ſi conuerſa deliquerit, deſperatione non decidat, ſed à peccandi conſuetudine ſpei indulgentia reſipiſcat. Quæ uox ad ſanctos utiq; comprobatur, qui conuerſæ pulchritudinem deſiderãt intueri.

CXLVIII.

Quid uidebitis in Sunamite, niſi.

Quid in Eccleſia intuendum eſt niſi diſpoſitio eorum, qui ſemper in procinctu tanq; in caſtris conſtituti, contra diabolum dimicare non ceſſant, idcirco utiq;, ne fideles fidem amittant, ne religioſi apoſtatæ efficiantur eleuati, ne miſericordes auaritia obdurentur, ne pœnitentes reuertantur ad uomitum, ne uirgines integritatis decore careant, ne continẽtes caſtimoniæ nitorem amittant. Hi ſunt in Eccleſia chori caſtrorum iugiter in certamine conſtituti, & deo muniente ſemper inuicti.

CXLIX.

Quàm pulchri ſunt greſſus tui.

Quàm admirandi profectus in his, qui Verbum dei annunciant, in Eccleſia Chriſti, ſicut Apoſtolus ſcriptum in propheta commemorat. Quàm ſpecioſi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona? Et iterum ipſe: Calciati pedes in præparatione Euangelij pacis.

CL.

Iunctura femorum tuorum.

Iunctura femorum tuorum ex circumciſione & præputio uenientium, ſocietatem ad uertimus populorum, id eſt, ut tam illi qui ex femore Abraham ſecundum carnem propagati ſunt, quàm illi qui in ſemine eius, id eſt, in Chriſto meruerunt, cum in unitatem fidei copulantur, tanquam monilia quæ fabricata ſunt manu artificis, deſcribuntur. Quis enim artifex tanquam monilia, hos in fide populos ſociauit, niſi ille de quo Apoſtolus ait: Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unum.

CLI.

Vmbilicus tuus crater tornatilis.

Hi qui non extremo, ſed in medio Eccleſiæ corpore commorantur, umbilicus dicuntur. Crater tornatilis uaſa ſunt utilia, in eo tornatilis, quia ad obediendum, uel ad omne opus bonum parati, nunquam indigent poculis, quia ſpiritus ſancti gratia ſemper repleti ſunt.

CLII.

Venter tuus ſicut aceruus tritici.

Qui ſemper ſancta ſcripturarum alimenta percipiunt, & ea quæ ſunt ſalutaria infra ſe congerunt, in uentris ſimilitudine deputantur, hi uelut aceruus tritici congeſtus lilijs merito pronunciantur, quia ex doctrina ſana, ex qua quotidie replentur, multos affatim reficiunt, quæ doctrina in tantum proficit, ut etiam ad uirginitatis obſeruantiam pijs perſuaſionibus multos adducat.

CLIII.

Duo ubera ſicut duo hinnuli.

Duo teſtamenta, duobus hinnulis capreæ, id eſt, ex peccati traduce uenientibus populis coaptata. Ex his enim operibus nutriuntur, qui originali peccato obnoxij, in Chriſto tanquam hinnuli, renaſcuntur.

CLIIII.

Collum tuum ſicut turris eburnea.

Notitia ſcripturarum, quæ frequenti meditatione conquiritur, uelut turris eburnea, in colli pulchritudine deſignatur. Idcirco autem turris eburnea, quia qui uerbo dei aſſiſtunt, cotidiano profectu per nitorem iuſtitiæ in excelſiora proficiunt.

CLV.

Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon.

Spirituales doctores tui conſtituti in porta, in Chriſto, ſicut aquæ irriguæ ad erudiendos populos. Idcirco nanque piſcinæ, quia Spiritus ſancti repleti ſunt ſcientia. In alio libro ipſe etiam Salomon dicit: Extruxi piſcinas aquarum, ut irrigarem ſyluas lignorum germinantium.

CLVI.

Naſus tuus ſicut turris libani.

Naſus Eccleſiæ illi ſunt, qui odorem iuſtitię, qui eſt in Chriſto, percipientes, ad cordis interna traijciunt. Hi qui in magna uirtute conſiſtunt, ſicut turris libani diſponuntur. Libanum autem candorem eſſe iam ſuperius diximus, horum proceritatis candor, reſpicit contra Damaſcum, quia ſapientia eorum quæ ex deo eſt, illuminat mundum.

CLVII.

Caput tuum ut Carmelus & comæ.

In Carmelo monte ſancti Helias & Heliſæus ſæpe receptaculum habuere, quapropter in capite Eccleſiæ domino noſtro Ieſu Chriſto, quo ſublimius nil eſt tanquam in monte Carmelo & iuſti habitaculum, & multitudo populorum, tanquam diuerſitas animaliũ, ſapientiæ percipiunt alimentum. Comæ capitis illius, ſicut purpura regis iuncta canalibus. Eminentiores quique ſancti, beati uidelicet martyres Chriſto conſimilati, per purpurã regalibus ornamentis, & ſalutaribus ſemper copulatio intelligitur doctrinis.

CLVIII.

Statura tua adſimilata eſt palme.

Perfectio tua peruenit ad præmiũ, & doctores tui dulces effecti ſunt per Spiritũ ſanctũ.

CLIX.

Dixi, aſcendam in palmam appre.

Illi in palmam aſcendunt, qui in Chriſti cruce proficiunt, de quibus Apoſtolus dicit, qui Chriſti ſunt carnem ſuam crucifixerunt, cum uitijs & concupiſcentijs, id eſt, ipſi autẽ fructus huius palmæ, ſanctæ crucis præmia conſequuntur, qui illud, ſi tamen compatimur, ut & glorificemur, cum eodem Apoſtolo dicunt.

CLX.

Et erunt ubera tua ſicut botri uuæ.

Nec etenim alij reperiuntur, qui naſcentes in fide enutriunt, niſi doctores Eccleſiæ.

CLXI.

CLXI.

Et odores tui ſicut malorum.

Et ſuauitas eruditionis tuæ per eos propagabitur, qui ſobrie & iuſte uiuẽdo, odorem bonæ conuerſationis propinare non deſinunt.

CLXII.

Guttur tuum ſicut uinum optimum.

Poſſunt etiam in gutture illi ſancti intelligi, per quos lex & Prophetæ & Euangelica doctrina pronunciata eſt, quæ utiq; ſancta ſcriptura eximio ſapore prædita, ut uinum optimum redolet, ac reſplendet, & per Spiritum ſanctum potantes inebriat.

CLXIII.

Dignum dilecto meo ad potan.

De hac ſacra ſcriptura Chriſti portãt, cum ex ea Chriſtiani, qui ſunt membra ipſius miris modis & incomparabili dulcedine ſatiantur.

CLXIIII.

Labijſq; & dentibus illius ad ru.

Labia & dentes Chriſti, doctores Eccleſiæ, hi quod ſanctũ eſt, ruminare non deſinũt, cum ea quæ ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, cotidie meditantur.

CLXV.

Ego dilecto meo, & ad me con.

Huic dilecto ex uoce Eccleſiæ dicitur: Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua. Videamus & alibi, quomodo ipſa dilecto ſuo loquatur: Nos autem populus tuus, & oues gregis tui. Et, quomodo ad me conuerſio eius, dicit Propheta. Eritq; antequã clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus, ego exaudiam, dicit Dominus. Sed nulla eſt ad Eccleſiam tam euidens Chriſti conuerſio, niſi cum Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

CLXVI.

Veni dilecte mi, egrediamur in.

Egreditur Chriſtus cum Eccleſia in agro, quando ſanctis præditis uiſitat mundum, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt, qui ſeminat bonum ſemen, eſt filius hominis, ager eſt mundus. Commoremur in uillis in populis credentibus circumquaq; diffuſis, in quibus Chriſtus per fidem habitat, non ſine Eccleſia cum eoſdem ipſos in ſuis membris reputans, ſuã efficit Eccleſiam.

CLXVII.

Mane ſurgamus ad uineas.

Vt animæ quæ per fidem coli iam meruerunt, in matutinis Chriſtum reſurrexiſſe cognoſcant, ne ultra de ſui corporis reſurrectione diffidant.

CLXVIII.

Videamus ſi floruit uinea.

Appareat, ſi fideles, quæ corde crediderunt, ore pronũcient, ſicut Apoſtolus ait: Corde creditur ad iuſticiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, uel ſi flores fructus parturiũt, ſi in eis per ſancta deſideria pietatis opera prodierunt.

CLXIX.

Si floruerunt mala punica.

Si illi qui in Chriſto crediderunt, in tanta dilectione proficiunt, ut etiam occidi pro ipſo omnibus modis delectentur. Vis uidere malum punicum, audi in Actibus Apoſtolorũ Paulum Apoſtolum: Ego, inquit, non ſolum iudicari in Hieruſalem, ſed & mori pro Chriſto paratus ſum.

CLXX.

Ibi dabo tibi ubera mea.

In hac ſancta confeſſione ſociabuntur tibi doctores mei comparati, ut patiantur pro te, qui quoq; ſine fine regnabunt apud te.

CLXXI.

Mandragoræ dederunt odorem.

Hi qui alta radice in fide fundati ſunt, & quadam diſciplinæ uel parſimoniæ auſteritate uigere noſcunt publicis prædicationibus populos inſtruxerũt, odorẽ ſuauitatis ex cõuerſatione ſanctiſſima propinantes.

CLXXII.

Omnia poma noua & uetera.

Quoniam tam in patriarchis & prophetis, quam in apoſtolis & martyribus, ego ipſe noua & uetera ſeruaui tibi, quia illi te pronunciauerunt, & crediderunt uenturum, iſti prædicare non deſinunt ex uirgine natum, ac pro ſalute omnium paſſum, & poſt reſurrectionem in cœlos aſſumptum.

CLXXIII.

Quis mihi det te fratrem meum.

Sugit ubera matris Chriſtus, cum myſterijs priſcæ legis reficitur Chriſtianus populus, uel cum eum ſpiritualibus ſacramentis doctores, & pijſſima expoſitione, tanquam uero lacte reficiunt.

CLXXIIII.

Vt inueniam te foras & oſculer.

Vt te, inquit, quem ueteris teſtamenti figuræ tegebant, per Euangelium, ego in ueritate reperiam. Et bene ait, te foris inueniam, quia & illi iuniori filio, de regione lõginqua redeunti, pater in occurſum regreſſus eſt, ut deoſculer, inquit, te, ut tibi reconciliari merear, & iam nemo me deſpiciet, uidelicet ut non dicatur Petro pro Cornelio, quem gratia Spiritus ſancti præuenerat: Quare introiſti ad uiros præputium habentes, & manducaſti cum illis, ſed ipſe Petrus pronunciet: In ueritate comperio, quoniam perſonarum acceptio non eſt apud deum, ſed in omni loco, & in omni gente, qui timet eum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.

CLXXV.

Apprehendam te & ducam te in.

Cum enim te apprehendero, tibiq; per fidem adhæſero, reſtat ut introducam te in domum matris meæ, in congregationem uidelicet Hieruſalem, illuc utiq; te introducã, quando cum omnibus bonis, quæ per tuam gratiam cõſequuta ſum, etiam ipſa perduci eò, hoc eſt ad cœleſtem Hieroſolymam meruero.

CLXXVI.

Ibi me docebis, & dabo tibi poc.

Ibi me docebis, ut iam non in ænigmate per ſpeculum, ſed facie ad faciem uideam, & non ex parte ſicut nunc, ſed tũc cognoſcam, ſicut cognitus ſum, ut ille ait: Et dabo tibi poculum ex uino condito, & muſtum malogranatorum meorum, quãdo optimos & dulciſſimos protulero martyrum & ſanctorum fructus, & filij hominum qui in umbra alarum tuarum ſperant, inebriabuntur à pinguedine domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos.

CLXXVII.

Leua eius ſub capite meo, & dex. Aduro uos filiæ Hieruſalem, ne.

Hæc quæ in hoc loco ſcripta ſunt, in ſuperioribus iam prædicta, & Chriſto illuminante, reperiuntur expoſita. Sed idcirco arbitror iterato in hoc libro conſcripta, ut uehementius cordi inſideant, & bis inſinuata uiuaciori memoria renouentur. Hæc iubent ſpernenda temporalia, & infra nos poſita, uelut ſiniſtram ſub capite conſtitutam edocent, & cœleſtem gloriam, quæ nos ex ſuperiori parte, tanquam dextera complexatur, expectãdam admoneant, uel illud, ut ſeruituri domino, uoluntarij non inuiti, quæ ſunt ſancta perficiãt, ſecundum quod Petrus Apoſtolus docet, paſcite, qui in uobis eſt gregem dei, nõ coacti, ſed ſpontanei.

CLXXVIII.

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de de.

Bene de deſerto aſcendere deſcribitur, cui propheta dicit, pro eo fuiſti derelicta, & odio habita, & non erat qui pertranſiret, de cuius etiam filijs in Pſalmo canitur: Errauerũt in ſolitudine, in ſiccitate uiam ciuitatis habitationis non inuenerunt. Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis defecit, & clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos, & deduxit eos per uiam rectam, ut irent in ciuitatem habitationis. Idcirco ſequitur.

CLXXIX.

Delitijs adfluens.

Vnde & populus Iſraël à deſerto egrediens, in terrã promiſſionis lacte & melle fluentem

tem ingreditur,& ille filius,qui de ſiliquis porcorum paſci cupiens,ſaturari non poterat, ad conuiuium quod de pingui occiſo uitulo pater præparauit, reficiendus inducitur. Has delitias à deſerto ueniens eccleſia, in Chriſto multiplices reperit, & nixa ſuper dilectum ſcribitur,quia ad ipſam per prophetam idem dilectus dicit:Ego feci,ego feram,ego portabo,& ego ſaluabo.

CLXXX.

Sub arbore mali ſuſcitaui uos.

In odorifero crucis patibulo,ubi ego occubui,illic te à peccatorum interitu ſuſcitaui, quando te credentem ſigno crucis prænotare præcipio.

CLXXXI.

Ibi corrupta eſt mater tua.

Vbi tu per meam mortem ſuſcitari meruiſti,illic per ſuam impietatem ſynagoga capta eſt,quando crucifige clamabat,& ſanguis huius ſuper nos,& ſuper filios noſtros, Pilato iudicante,reſpondit.

CLXXXII.

Pone me,ut ſignaculum ſup.

Ita ut cum pſalmiſta dicere poſſis:Signatum eſt ſuper nos lumē uultus tui domine dediſti lætitiam in corde meo.Quoniam quęcunq; ſignata ſunt,facile temerari non poſſunt. Sic recipe fidem meam,ut eam integram illibatamq; cuſtodias, & quæ per crucem meam ſignaculum accepiſti theſaurum iuſtitiæ,quem in te contuli, à nullo fore contingendū ullo modo pertimeſcas.

CLXXXIII.

Vt ſignaculum pone me ſuper.

Primitus ſuper corde,inde ſuper brachium ſignaculum ſuperponendum intellige,id eſt,ut tam in cogitatione,quàm in opere,ad meum ſignum recurras,ac te per hoc,non alterius,ſed mei eſſe demonſtres,meq; contutante,integra perſeueres.

CLXXXIIII.

Quia fortis ut mors dilectio tua.

In tantum dilexi te,ut mori uoluerim pro te, & hæc erat fortitudo amoris, acerbitas mortis.Dura autem ſicut inferus emulatio,ut ſancti quoq; econtrario pro Chriſto occidi non metuant,quem pro ſua ſalute,mortem ſuſcepiſſe ſine dubio cognouerunt.

CLXXXV.

Lampades eius lampades ignis.

Vaſa in quibus caſtitas habitat,ſemper ſunt ſplendida et ſpiritus ſancti igne feruentia.

CLXXXVI.

Aquæ multæ non potuerunt.

Nec flumina obruent illam,nec tribulationes,nullæ quamlibet ualidæ perſecutiones, dilectionem,quæ eſt ex deo,uel circa deum,perturbare uel uincere poſſunt. Secundum illud quod Apoſtolus dicit:Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti,an tribulatio,an anguſtia,an perſequutio,an fames,an nuditas,an gladius,an periculum. Certus ſum enim,quia neque mors,neque uita,neque angeli,neque principatus,neque excelſum,neque profundum,neque creatura alia poterit uos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro.

CLXXXVII.

Si dederit homo omnem ſubſtan.

Tanquam dicat:Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,& ſi tradidero corpus meum,ut ardeam,charitatem autem non habeam,nihil mihi prodeſt. Hac enim nihil precioſius,ut Ioannes Apoſtolus ait. Quia deus charitas eſt,& qui manet in charitate,in deo manet.

CLXXXVIII.

Soror noſtra parua & ubera non.

Eccleſia ex Gentibus ueniens,rudis adhuc ad credendum,& nec dum prædita uberibus eruditis ad docendum,ſecundum quod Apoſtolus loquitur:Non potui uobis loqui, quaſi ſpiritualibus,ſed tanquam paruulis in Chriſto,lac uobis potum dedi,non eſcam.Nondum enim poteratis, ſed nec quidem adhuc poteſtis, adhuc enim eſtis carnales.Et alibi

ſecularia

ſecularia iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in Eccleſia illos conſtituite ad iudicandum. Ad uerecundiam ueſtram dico. Sic non eſt inter nos ſapiens quiſquam, qui poſſit iudicare inter fratrem ſuum. Dum eos in tanta puſillanimitate redarguit, utiq; adhuc puſillam in fide, & necdum ſpiritualibus nutrimentis habilem plebem oſtendit.

CLXXXIX.

Quid faciemus ſorori noſtræ.

Quemadmodum diſponemus Eccleſiam tempore, quo ad fidem uocanda eſt.

CXC.

Si murus eſt, ædificemus ſuper eam.

Qui cœperint in fide creſcere, & ita ſtabiliri, ut robore ſuo infirmos quoſq; commoneant, ſuſcepto honoris priuilegio, ad cæteros docendos inſtituantur. Secundum quod Paulus ad Timotheum: Hæc commenda fidelibus qui idonei erunt & alios docere. Et iterum ad Titum: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui. Dum iſta ſic in Eccleſia diſponuntur, tanquam propugnacula argentea muris adijciuntur.

CXCI.

Si oſtium eſt compingamus.

Dicit propheta in Pſalmis: Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtãtiæ labijs meis. Itaq; ſi eſt quis idoneus ad loquẽdum, & uelut oſtium, quod aperitur & clauditur, tempus loquendi uel tacendi intelligit, hoc tale oſtium tabulis cedrinis compingatur, ut dum odoriferum lignum, in ſe ſuſcipit, cum Paulo dicere poſſit: Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mũdus crucifixus eſt, et ego mũdo.

CXCII.

Ego murus, & ubera mea ſicut.

Vox Eccleſiæ eſt, tam in fide & pro fide proficientis: Ego murus, quia ipſe ædificauit me, qui fortiſſimus pugnat pro me, & ubera mea ſicut turris, hi qui conſtruente deo proceritate iuſtitiæ creuerunt, & in me paruulos qui in Chriſto ſunt, nutriunt, & donec ad perfectionis cibum perueniant, eos educare non deſinunt, quo aduſq; eis uoce ſapientiæ dicat: Relinquite infantiam, & uenite, & ambulate per uias prudentiæ.

CXCIII.

Ex quo facta ſum coram eo.

Ex quo in Chriſto pacem reperi, ex eo & murorum præſidia, & turrium propugnacula cum decore ſuſcepi, cum eis ab eo qui me condidit ciuitas eſſe promerui, habens munimenta in ſanctis, & decorem retinens in electis.

CXCIIII.

Vinea fui pacifico.

Cultura aſſidua adhibita eſt à Chriſto in Eccleſia quæ illos habet populos, de quibus in Pſalmis canitur: Plantati in domo domini, in atrijs dei noſtri florebunt. Tradidit eã cuſtodibus. Commiſit eam regendam Apoſtolis uel ſucceſſoribus eorũ Epiſcopis. Ad quã ſub nomine Hieruſalem, dicit dominus per prophetam: Super te & ſuper muros tuos poſui cuſtodes tuos, tota die & nocte, uſq; in finem non tacebunt.

CXCV.

Vir adfert fructus eius mille ar.

Chriſtus de quo propheta dicit: Ecce uir oriens nomen eius. Compenſa regnum cœlorum pro ſanctis laboribus uel eleemoſynis. Secundum illud quod in Euãgelio dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod uobis paratum eſt ab origine mũdi, quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere, hoſpes fui, & collegiſtis me, nudus, & operuiſtis me, infirmus & in carcere, &ueniſtis ad me. In mille autẽ argenteis plenitudo totius remunerationis oſtenditur, & merces conſummata iuſtorum.

CXCVI.

Vinea mea coram me eſt.

Secundum quod in Pſalmis canitur: Oculi domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Dicit etiam Apoſtolus: Quoniam ipſe dominus in iuſſu & in uoce archangeli, & in tuba dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgent primi, deinde nos qui uiuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur, cum illis obuiam domino in aëra, & ſic

ſemper

ſemper cum domino erimus. Igitur quia ſemper poſt reſurrectionem ſancti cum domino ſunt, idcirco dominus dicit, Vinea mea coram me eſt.

CXCVII.

Mille tui pacifici & ducenti his.

Duodecim quippe ſi per centenum numerum amplientur, mille ducentos efficiunt; qui numerus utiq; Apoſtolis uel apoſtolicis uiris, qui ex eis ſpiritu aliter, per Euangelium in Chriſto ſunt geniti, conuenit, qui in ſumma perfectione conſtituti, tanquam illa terra optima centeſimum fructum autori ſuo reſpondet. Hi quoq; pacifici, id eſt, Chriſti diſcipuli merito deſcribuntur, ſimul quia ipſi Eccleſiæ fructus cuſtodiunt, cum uel malos foris doctrinæ ſuæ uoce deterrent, uel ſuis orationibus, de improbis canibus & beſtiarum morſibus, Eccleſiam quam Chriſtus plantauit defenſare non ceſſant.

CXCVIII.

Quæ habitas in hortis.

Quæ redundas in populis ſub cultu iuſtitiæ conſtitutis, uel doctrinæ ſpiritualis aqua ſemper irriguis.

CXCIX.

Amice auſculta, fac me audire.

Dicit in Euangelio dominus diſcipulis ſuis: Iam non dicam uos ſeruos, ſed amicos. Et iterum: Qui habet ſponſam ſponſus eſt, amicus autem ſponſi, qui ſtat & audit eũ, gaudio gaudet propter uocem ſponſi. Fac me audire uocem tuam, illam utiq;, qua remunerãdis fidelibus dicis, Euge ſerue bone et fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui.

CC.

Fuge dilecte mi aſſimilare capreæ hinnuloq; ceruorum ſuper montes aromatum.

Qui conuerſatus es nobiſcum in terris, pronus regredere ad ſuperna. Sicq; aſcẽdens in excelſis, qui nunc appares obtutibus carnis, adeſto ſemper oculis cordis, ut te in fide retineamus, quem aſpectu non cernimus. Aſſimilare capreæ hinnuloq; ceruorum, quia tu es qui carnem ſuſcepiſti mortalium, & ſaltu celeri omnes altitudines tranſcendiſti cœlorum. Super montes aromatum, excellior exiſtens ſuper omnem gloriam angelorum.

REVEREND. AC ERVDITO PATRI, D. GUILIELMO FIGULO, COENOBIJ ad S. Crucem in Auſtria Seniori, Domino & amico ſuo

chariſsimo Iohan. Alexander Braſſicanus, Iureconſultus. S. D. P.

Recte ac prudenter mihi Plinius dixiſſe uidetur, plurimum referre, in quæ tempora cuiuſq; uirtus inciderit. Ita, ut complures magni nominis ſcriptores hoc unum ſibi defuiſſe conquerantur, quod non ſub Alexãdro Magno uixiſſent. Vnde & Archeſtratus, inſignis aliàs poeta, cum graui admodum paupertate premeretur, & perinde ab omnibus cõtemptibilis haberetur, fertur ad eum quidam dixiſſe, ἀλλ᾽ εἰ κατ᾽ Ἀλέξανδρον ἐγένου, κατὰ στίχον ἄν σοι Κύπρον ἢ Φοινίκην ἔδωκεν. Id eſt, At ſi tu in Alexandri tempora incidiſſes, in ſingulos ille uerſus Cyprum aut Phœnicem tibi dediſſet. Quemadmodum enim fruges non tã ingenio ſoli, quam cœli beneficio, melioreq; temperie lætius exuberant, ita & meliores artes eximiaq; ingenia, benignitate, humanitateq; principum uirorum euocantur & excitãtur. Sic Archelaus Macedonum rex, Chœrilo poetæ deſcribenti uictoriam Athenienſium aduerſus Xerſen, pro unoquoque uerſu aureum ſtaterem numerari iuſſit. Hieron Archimelo Epigrammatario poetæ propter unicum Epigramma in nauem ſuam ſcriptum mille frumenti medimnos dono dedit, & ſuis ſtipendijs in Pyræum uſq; miſit. Imperator Seuerus Oppiano pro ſingulis uerſibus ſingulos aureos dono dedit. Ita ut ueteres ob eam rem aurea carmina Oppiani dixerint. Antonius Pius non donis tantum & pecu-

& pecunijs literatos ornauit, ſed prouincijs præfecit, honoribusq; quàmaximis honeſta uir. Dionyſius Syracuſanus Heliconem Cyzicenum talento donauit, quod Solis deliquium prædixiſſet. Lyſander ob pauculos uerſus Antilochi poetæ pileum argento impleuit. Quos uiros cum apud me memoria repeto, uerſibus ijs alloqui conſueui.

Fœlices animæ, quæ uos tam læta tulerunt.
Secula, uel tales qui uos genuere parentes.

Nec omnino contemnendum ſeculum fuiſſe deprehendimus, quo memorabiles illi ſcriptores, ac eruditiſſimi Epiſcopi, Saluianus, Eucherius, Claudianus, Salonius, Veranius, Vincentius, ac alij non multum ijs abſimiles uixerunt. Noſtra certe ætas ſic eſt inquinata flagitijs omnibus, ſic pernitioſis ſectis eſt (ut ita dixerim) diſſecta, ut cum nullo ſuperiore, quantumuis corrupto, ſeculo conferri poſſit, à principibus plane nihil eſt præſidij bonis ſtudijs, adeo ut uere dixerit ille, habere eos τὴν ψυχὴν ἐν ταῖς φάτναις καὶ τῶν μάσων, ἀλλ' ὄνων ἐπιτηδειοτέραν ἀκηδῆ. Ex Epiſcopis quam pauciſſimi ſtudiorum cauſſæ fauent, nec ſcio, quo fatali tandem malo ſei e ſummi cum infimis in literarum cladem conſpirauerint. Corruunt Academiæ fere omnes, frigent auditoria, iam non erudiendis adoleſcentibus, ſed alendis porcis inſtituta. Tum à ſtudiorum cultu (quæ malũ eſt hæc inſania) bona pars ſe Sellularibus artibus addicit. Sed quid facias, ubi res in manu tua non ſit. Et recte Polynices apud Tragicum poetam admoneat, τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας φέρειν χρεών. Ego interea ut me à conſpectu malorum, quæ noſtra tot per annos uidit ætas, uel aliqua ex parte auertam, ſic me ſecretorum ſtudiorum honeſtiſs. uoluptati addixi, ut præterea ſusq; deq; faciam omnia, eius autem ſeceſſus non aſpernandum fructum ad te muneri mitto, nimirũ Salonij Viennæ Galliarum Epiſcopi in prouerbia Salomonis, ac Eccleſiaſten, breuem quidem illam, ſed inſigniter eruditam interpretationem, quam cum nuper ab interitu uindicaſſem, neminem certe habui, cui potius illam & ob egregiam eruditionem, & incredibilem tuum in me amorem, quam tibi inſcriberem. Habes itaq; à Braſſicano tuo munus exiguum quidem, ſed quod abunde magnum uideri queat, ſi ſæpe lectum fuerit. Et memineris oportet, naturam nuſquam magis eſſe totam & perfectam, quam in minimis. Vale bene uir optime ac amiciſſime, Viennæ Auſtriæ ex Regio Collegio. Anno à nato Ieſu M. D. XXXI. Menſe Decembri.

D. SALONII EPISCOPI Viennenſis erudituſs. Dialogus prior,

ad Veranium fratrem, in quo Parabolæ Salomonis non minus pie, quam erudite explicantur.

Colloquuntur Veranius & Salonius.

VEranius. Parabolæ qua lingua dicuntur? Salonius. Græca, Latina uero interpretantur Similitudines. Veranius. Quare Salomon huic libro nomen iſtud impoſuit? Sal. Vt per hoc demonſtraret quia nõ iuxta literam, ſed aliter & ſpiritaliter intelligere debemus, quod dicit. Ver. Quid ſignificabat Salomon, quod per parabolas locutus eſt? Sal. Dominum Ieſum Chriſtum, qui per parabolas locutus erat turbis Iudæorum. Nam & ipſo nomine ſuo eundem Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat. Ver. Quomodo ergo interpretatur Salomon? Sal. Pacificus ſiue amabilis. Significat autem illum, de quo dicit Apoſtolus: Chriſtus pax noſtra, qui fecit utraq; ũnum. Et item: Pacificans per ſanguinem ſuum, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſiue quæ in terris. Item quod Salomon amabilis interpretatur, aptiſſime illum ſignificat, cui loquitur pater, dicens: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui. Ver. Quid ſignificat ipſo pacifico regni ſui ſtatu? Sal. Perenne Chriſti & Eccleſiæ regnum, de quo ſcriptum eſt: Et regni eius non erit finis. Ver. Quare iuxta Septuaginta Interpretum tranſlationem hæc dicta Salomonis non parabolæ, ſed prouerbia nominantur? Sal. Sicut parabolæ dicuntur, quia occulta ſunt, & ſecreta myſteria ſignificant, ſic & prouerbia congrue uocantur, quia talia ſunt quæ ſæpius in ore fidelium uerſari,

uerſari, & memoriæ commendari ac retineri debeant. Ver. Quid utilitatis parabolæ Salomonis tribuunt? Sal. Sapiẽtiam uidelicet & diſciplinam, & hoc eſt quod ait: Ad diſcendam ſapientiam & diſciplinam. Ver. Quid diſtat inter ſapientiam & diſciplinam? Sal. Sapientia eſt diuinarum rerum cognitio. Diſciplina uero, eſt ſanctæ & puræ uitæ conuerſatio. Ver. Quid eſt ergo diſcere ſapientiam? Sal. Scire & intelligere, quomodo recte credere debeas. V. Quid eſt diſcere diſciplinam? Sal. Cognoſcere, qualiter unũquenq; oporteat uiuere, & quid operando conueniat agere, & quo debeat intentionem cordis dirigere. Sequitur: Timor domini principium ſapientiæ.

Ver. Quot ſunt timores domini? Sal. Duo, hoc eſt, ſeruilis & ſanctus. Ver. Seruilis quare dicitur? Sal. Quia ueluti ſerui domino ſeruimus timore gehennæ, ne ad tormenta ducamur. Ver. Sanctus timor quare dicitur? Sal. Quia ſicut bonus filius timet, ne uel in modico offendat oculos amantiſſimi patris, ſic & qui perfecti ſunt in Eccleſia, timent, ne peccando offendant oculos dei. Ver. Quis ex illis duobus ſapientior? Sal. Seruilis, quia quicunq; ſapere incipit, hoc eſt, poſt peccata ſe cognoſcit erraſſe, primo diuino timore corripitur, ne ad tormenta trahatur. Ver. Timor uero ſanctus quid operatur? Sal. Auget ſapiẽtiam, quoniam perfecta charitas foras mittit timorem illum ſeruilem. Timor uero ſanctus permanet in ſeculũ ſeculi. Ver. Quid eſt quod Salomon dicit: Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum? Nunquid non ſolent aues ſæpe retibus capi? Sal. Solent utiq;. Ver. Qui ſunt ergo iſti pennati? Sal. Sancti & electi uiri, qui habent pennas fidei, ſpei, & charitatis, cæterarumq; uirtutum, quibus ad cœleſtia contemplanda uolant, habent & ſpiritales oculos, quibus & inſidias hoſtis antiqui præuident, & peccata præcauent. Fruſtra ergo, id eſt, in uanũ iacitur rete ante oculos pennatorum, id eſt, Laqueus inſidiarum diaboli obijcitur ſanctis & electis uiris, quia facile in terra ſuperare poſſunt inſidias diaboli, qui ſuam conuerſationem habent in cœlis. Ver.

Quæ eſt ſapientia, de qua dicit Salomon: Sapientia foris prædicat, in plateis dedit uocem ſuam? Sal. Chriſti Ieſu, qui eſt dei uirtus & dei ſapientia, ſicut dicit Apoſtolus. Ver. Hæc ergo ſapientia quomodo foris prædicat? Sal. Intus prædicat, id eſt, in ſecreto, antequam pateretur, quia paucis, id eſt, ſolis diſcipulis myſteria ſuæ diuinitatis oſtẽdit: poſt reſurrectionem uero ſuã prædicauit, quia miſſo deſuper ſpiritu ſancto, aperte ſe per Apoſtolos, quod dei filius eſſet, mundo declarauit. Ver. Quomodo in plateis dedit uocem ſuam? Sal. Quia quæ ante in ſecreto & in occulto, & in uno tantum Iudæorum populo docuerat, poſtea in latitudine plebium, & coram omnibus gentibus manifeſte prædicat per Apoſtolos, iuxta hoc quod eis præcepit, dicens: Quæ dico uobis in tenebris, dicite in lumine, hoc eſt, in manifeſto: & quæ in aure auditis, prædicate ſuper tecta, id eſt, aperte & coram omnibus. Ver. Quid eſt quod ait: In capite turbarum clamitat? Sal. Per caput deſignantur principes Iudæorum. In capite turbarum clamitabat, quia principibus Iudæorum homicidium, quod in ſe patrauerãt, palam per Apoſtolos ad memoriam reducebat, & eoſdem ad pœnitentiæ remedium uocabat. Ver. Quomodo intelligendũ eſt quod ſequitur: In foribus portarum urbis profert uerba ſua? Sal. Per urbem ſancta dei deſignatur Eccleſia, congregata de utroq; populo, Iudæorum uidelicet & Gẽtium. Fores portarum huius urbis, ſancti doctores fuerunt, qui uerbum Euangelij prædicando, credentes in eam introduxerunt. Sapientia ergo in foribus portarũ urbis uerba ſua proferebat, quando Chriſtus in Apoſtolis ſuis loquebatur. Ver. Quid eſt quod ait, Inclina cor tuũ ad intelligendam prudẽtiam? Quomodo poteſt homo inclinare cor? Sal. Ille inclinat cor ſuum ad cognoſcendam prudentiam, qui humiliat ſe, & emundat animum ſuum à peccatis, ut dignus fiat ad percipienda myſteria Diuinitatis. Ver. Quid eſt quod dicit: Ne innitaris ſapientiæ tuæ? Quis enim innititur ſapientiæ ſuæ? Sal. Ille, qui ſua ſapientia, aut ſuis uiribus confidit ſe poſſe implere Diuina mandata. Ver. Ecce iterum dicit: Ne ſis ſapiens apud temetipſum. Quis enim eſt ſapiens apud ſemetipſum? Sal. Ille certe, qui ſe præ cæteris quaſi doctor extollit & iactat de his, quæ ex dictis patrum recte cognoſcere ac intelligere potuit. Ver. Quæ eſt ſapientia uera hominis? Sal. Timere dominum & recedere à malo, & hoc eſt quod mox ſequitur: Time dominum & recede à malo.

Ver. Vnde ſcis, quod hæc ſit uera ſapientia hominis? Sal. Quia in libro Hiob ſcriptũ eſt: Ecce timor domini, ipſe eſt ſapientia. Et recedere à malo, intelligentia. Ver. Quis ille homo, de quo Salomon dicit, Beatus homo, qui inuenit ſapientiam? Sal. Chriſtia-

nus fidelis & catholicus. Ver. Quando iſte inuenit ſapientiam? Sal. Cum doctrina ueritatis, id eſt, Euangelij corporis ſimul & cordis percipit, & in Scripturis ſanctis domini uoluntatem ſtudet cognoſcere. Ver. Quando affluit prudentia? Sal. Quando cum magno amore, & ſui conditoris dilectione audit præcepta diuina, & opere ſtudet implere. Ver. Quid eſt quod ait: Viæ eius pulchræ, & omnes ſemitæ eius pacificæ? Quæ ſunt iſtæ uiæ ſapientiæ? aut quæ ſunt ſemitæ eius? Sal. Viæ ſapientię ſunt actiones domini, quas geſſit in carne: ſiue doctrinæ ipſius, quæ continentur in libris Euangelij, quæ uiæ pulchræ ſunt, quia diuinæ. Semitę ſapientiæ, ſunt præcepta & mandata domini, quæ ad pacem æternam pacificæ, quia omnia præcepta domini ad pacem æternam perducunt.

Ver. De qua lege, aut de quo conſilio dicit Salomon, cum ait: Cuſtodi legem atq; conſilium? Sal. De lege uidelicet ac conſilio ſapientiæ domini Ieſu Chriſti. Ver. Quę eſt lex ſapientiæ? Sal. Lex ſapientiæ eſt, quæ dicit: Si uis ingredi ad uitam, ſerua mandata, id eſt, non occides, non mœchaberis, non furtũ facies, &c. Ver. Quod eſt conſilium ſapientiæ? Sal. Si uis perfectus eſſe, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, &c. Ver. Quid eſt quod ait: Abominatio domini eſt omnis illuſor? Quis eſt illuſor? Sal. Illuſor eſt, qui uerba dei peruerſe intelligendo & docendo corrumpit. Illuſor eſt, qui ſuos proximos ſimplices & pauperes inſultando contemnit. Illuſor eſt, qui magna dei promiſſa quaſi parua deſpicit, & pœnam æternæ damnationis quaſi tolerabilem ſpernit. Omnes hos tales abominatur dominus, & cum ſimplicibus eſt ſermocinatio eius, quia illos gratia cœleſtis ſapientiæ illuminat, quia nihil in ſe duplicatis habent. Ver. Quare Salomon dicit: Et ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea? Quomodo unigenitus fuit coram matre ſua, cum præceſſerit eum frater uterinus, ſicut Scriptura ſancta, libri Regum, teſtatur? Sal. Verum eſt, quia præceſſit eum frater uterimus, ſed ille mox mortuus eſt, quaſi nunquã fuiſſet, ſine nomine ab hac uita diſceſſit, propterea ſe unigenitum appellat. Ver. Quare dicit: Ne declines ad dexteram neq; ad ſiniſtram? Quis enim ſe ita continere poterit, ut corpus ſuum in dextram partem aut in ſiniſtram non declinet? Sal. Nemo, ſed per dextram deſignatur uia bona, per ſiniſtrã uia mala & reproba. Non prohibet ambulare in dextra uia, ſed declinare ad dexterã. Ver. Quis ergo declinat ad dexteram, uel ad ſiniſtram? Sal. Iuſtus declinat ad dexteram, qui de ſua iuſtitia & ſuis uiribus præſumit. Iniuſtus declinat ad ſiniſtram, qui propter carnis fragilitatẽ ſaluari ſe poſſe deſperat. Declinat ad dexteram, qui uult plus ſapere, quam oportet ſapere. Declinat ad ſiniſtram, qui ſeruit ſtultitiæ. Ver. Cur ergo dicit paulo inferius: Vias quę à dextris ſunt, nouit dominus? Sal. Per uias quæ à dextris ſunt, deſignantur ſanctæ actiones & opera bona. Hæc enim nouit dominus, id eſt, dirigit, & placent illi, unde & econtra in iudicio dicturus eſt reprobis: Non noui uos, hoc eſt, non uos elegi, non enim mihi placetis, quia nõ uos uideo in luce mea, non uos uideo in iuſtitia mea. Ver. Quid eſt quod dicit: Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. De quo honore dicit? aut quos uocat alienos? Sal. De honore dicit, quo factus eſt homo ad imaginẽ dei. Alienos dæmones appellat, & eſt ſenſus: Ne honorem tuum, quod ad imaginem dei creatus es, male uiuẽdo ſubdas immundis ſpiritibus. Ver. Quem appellat crudelem? aut de quibus annis dicit? Sal. Annos uocat ſpacia uitæ, Crudelem, diabolũ, & eſt ſenſus. Spacia uitæ, quæ tibi dedit deus, male uiuendo ne tradas Diabolo. Ver. De qua ciſterna docet Salomon bibere aquam, aut de quo puteo fluenta? cum dicit: Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui. Sal. Ciſternam uocat catholicam, id eſt, ueteris & noui teſtamenti doctrinam: puteũ uero profunditatem & altitudinem eiuſdem catholicæ doctrinæ: aquam, ſcientiam: fluenta, copiam & abundantiam ſcientiæ, id eſt, uarios ſacræ ſcripturæ appellat intellectus. Docet enim his uerbis, cauere à doctrina hæreticorũ, & attendere lectionibus ſacrarũ ſcripturarum, & eſt ſenſus: Bibe aquam de ciſterna tua, id eſt, ſerua, & opere imple doctrinã, quã alijs prædicaris. Et fluenta putei tui, id eſt, abundantia ſermonis tui ſeu ſcientiæ affluenter in te redundet in operibus bonis. Ver. Quare dicit Salomon: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide, cum ſtatim ſubiungat: Habeto eas ſolus, ne ſint alieni participes tui? Si fontes noſtros foras deriuamus, & in plateis aquas diuidimus, quomodo ſoli eam habere poſſumus? Sal. Quamuis in uerbis ſonare uideatur, tamen nulla eſt contrarietas, quia hæ ſentẽtiæ nõ poſſunt niſi ſpiritaliter intelligi. Fontes ergo noſtros foras deriuamus, cũ alijs uim prædicationis infundimus, cũ uerba ſacræ ſcripturæ alijs annũciamus.

mus. In plateis aquas diuidimus, cū populis prædicamus. Platea nāq; dicta eſt à latitudine:
eſt ēm græcus ſermo. In plateis ergo aquas diuidimus, quādo in multitudine auditorū uer
ba ſciētiæ dilatamus, iuxta uniuſcuiuſq; qualitatē diuina eloquia diſpēſamus. Ver. Si a-
quas in plateis diuidere debemus, quō ergo eas ſoli habere poſſumus? Sal. Aquas in
plateis diuidimus, quādo alijs uerba diuina late prædicamus, & tamē ſoli aquas habemus,
quia de ipſa prædicatione humanas laudes nō quærimus. Ver. Quid eſt quod dicit: Ne
ſint alieni principes tui? Sal. Alienos uocat dæmones, de quibus dixit Pſalmiſta: Alie-
ni inſurrexerunt ſuper me, & fortes quaſi animam meā, &c. Tunc ēm malignos, id eſt, im-
mundos ſpiritus in prædicatione participes & ſocios nobis facimus, quando per ſuper-
biam intumeſcimus, & de prædicatione noſtra inanem gloriam deſyderamus. Ver.
De quo homine dicit Salomon: Non apoſtata uir inutilis graditur ore peruerſo? Sal.
Apoſtatam hominem appellat ſciſmaticum, qui laborat ſcindere unitatem Eccleſiæ.
Ver. Qua lingua dicitur apoſtata? Sal. Græca, quod interpretatur in Latino ſermo
ne, refuga & recedens à ueritate. Quare ergo ſchiſmaticus dicitur apoſtata? Sal. Quia
more ſuperbientis angeli intus prius intumeſcit, & cadit à mentis ſuæ ſtatu, quia ſic ab a-
more ſui conditoris & à ueritate recedit. Niſi enim prius à ueritate recederet in Eccleſia,
iniuſtitiam non diſſeminaret. Ver. Cur ergo de illo dicitur: Annuit oculis, terit pede, di
gito loquitur? Sal. Interior mentis cuſtodia, quæ membra exterius ſeruat ordinata,
hic ergo apoſtata, quia ſtatum & cuſtodiam perdidit, idcirco dominica membra exteriora
habet ex morte, & tulit inordinata. Ver. Quid eſt quod de lege ſua dicit: Liga eā in di
gitis tuis, ſcribe eā in tabulis cordis tui? Quis enim legem in digitis ligare poteſt? aut ſi fe-
cerit, quæ utilitas erit? Sal. In digitis dicit, id eſt, in actibus. Legē in digitis ligare eſt,
quicunq; in bonis operibus eam ſtudet implere & exornare. In tabulis cordis dicit, id eſt,
in latitudine cogitationis. Scribit ergo legem in tabulis cordis ſui, qui eam cum gaudio ſu
ſcipit, & memoriæ commendat. Ver. Quid eſt quod ſapientia dicit: Per me reges reg-
nant, & conditores legis iuſta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decer-
nunt iuſtitiam? Quæ eſt hęc ſapientia, per quam reges regnant, principes imperant, condi
tores legum & potentes decernunt iuſtitiam? Sal. Chriſtus dei uirtus & dei ſapientia.
Ver. Nunquid Chriſtus omnibus tyrannis impijs & principibus dat regnum & impe
rium? Sal. Non utiq;, ueruntamen ipſo permittente, impij reges & principes ſuſcipiūt
regnum uel imperia, quia ſcriptum eſt in libro Hiob: Permittit regnare hypocritam prop
ter peccata populi. Sed in hoc loco reges, ſanctos dicit Apoſtolos qui primū ſemetipſos,
deinde Eccleſiam ſibi commiſſam, fideliter regere nouerunt. Siue reges appellat omnes
ſanctos, qui ſeipſos & alios bene regere ſciunt. Ver. Quos appellat conditores legum?
Sal. Vtriuſq; teſtamenti ſcriptores. Ver. Quos uocat principes & potentes? Sal.
Cæteros doctores & rectores fidelium. Omnes enim iſti per ſapientiam dei patris habue-
runt regnum, principatum & imperium, id eſt, per Chriſtum acceperunt, ut aliquid boni
eſſent, unde ipſe dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Ver. Quid eſt quod ſapientia di-
cit: Delectabar per ſingulos dies ludēs coram eo, id eſt, coram patre omni tempore ludēs
in orbe terrarum. Nunquid ſapientia, id eſt, dei filius pueriliter ludebat coram patre? Sal.
Abſit. Sed quod dicit ludens, intelligendum eſt, gaudens. Ludebat enim per ſingulos
dies, id eſt, gaudebat ſe eſſe unum, id eſt, unius ſubſtantiæ cum patre à principio ex diebus
æternitatis. Ver. Quomodo ludebat omni tempore in orbe terrarum? Sal. Quia
cū tempora, orbis & creaturæ eſſe cœpiſſent, ipſe filius gaudebat, quia ipſe quod erat, ſem
per in patre manebat. Ver. Quid eſt quod ait: Sapientia ædificauit ſibi domum? Quam
domum ædificauit ſibi ſapientia? Sal. Sapientia, id eſt, Dei filius ædificauit ſibi domū,
quia ipſe creauit hominem in utero uirginis, quē in unitate ſuæ perſonæ aſſumpſit. Ver.
Quomodo excidit columnas ſeptem? Sal. Septem columnas excidit, quia per ſeptifor
mem gratiam Spiritus ſancti erexit Eccleſias per orbem terrarum, quæ ſicut columnæ ſu-
ſtentando continent memoriam eius, id eſt, myſterium incarnationis ipſius. Ver. Po-
teſt aliter intelligi? Sal. Vere poteſt. Sapientiæ domus Eccleſia Chriſti eſt. Columnæ
autem domus huius, ſancti doctores, quæ columnæ bene eſſe ſeptem dicuntur. Quia ſan
cti doctores repleti ſunt ſeptiformi gratia Sancti ſpiritus. Ver. Quomodo ergo excidit
ſapientia has columnas? Sal. Excidit columnas, quia mentes prædicatorum ab amore
præſentis ſeculi ſeparauit, & erexit eos ad portandam eiuſdē Eccleſiæ fabricam. Ver.

De quibus ancillis dicit paulo inferius: Miſit ancillas ſuas, ut uocarent ad arcē & ad mœ-
nia ciuitatis? Sal. Ancillas uocat ſanctos Apoſtolos. Ver. Quare uocat eos ancillas?
Sal. Propter inſipientiā, infirmitatē & paupertatem, qua idiotas, infirmos, pauperes &
deſpectos elegit Apoſtolos, quos ad prędicandū miſit in mundū, ut fideles populos uoca-
rent ad arcē æternę beatitudinis, & ad mœnia cœleſtis Hieruſalē. Ver. Quis eſt filius ſa-
piēs, qui lætificat patrē, aut quis eſt filius ſtultus, qui mœſtitia eſt matri ſuæ? Sal. Ille, qui
accepta fidei ac baptiſmatis myſteria bene ſeruat, et opere implet, filius ſapiens eſt, ille pro
culdubio lætificat deum patrē. Qui uero accepta fidei ac baptiſmatis ſacramenta malis o-
peribus, uel hæretica prauitate corrumpit, filius ſtultus eſt, hic nimirū eſt mœſtitia matri
ſuæ, uidelicet Eccleſiæ, quia contriſtat eā. Ver. Quid eſt quod ait: Stultus labijs uerbera
bit? Quomodo poteſt homo ſtultus labijs uerberari? Sal. Verberatio in hoc loco dam-
nationē ſignificat. Stultus ergo labijs uerberabit, quia propter uerba iniqua & mala, quæ
locutus eſt, condemnabitur. Vnde & alibi dicit Moſes: Et uita in manibus linguæ, quoniā
unuſquiſqꝫ aut ex uerbis ſuis condemnabitur, aut ex uerbis ſuis iuſtificabit. Ver. Cur di-
citur habere manus lingua, cū manus habere non poſſit? Sal. Metaphorice dictū eſt, id
eſt, per translationem, quemadmodū uenti dicuntur habere pennas. Manus enim linguæ
ipſa uerba ſunt, quibus aut bene loquendo meret uitā, aut mala loquendo meret mortem,
aliter per manus ſæpe in ſcripturis ſacris opera deſignant, ut illud: Labores manuū tuarum
quia manducabis. In manibus linguæ dicit, id eſt, in operibus. Opera ēm linguæ ſunt col-
loquia bona uel mala, ex quibus mors naſcit aut uita. Ver. Quis ille piger, de quo dici-
tur: Sicut acetum dentium, & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerunt eum? Sal.
Piger eſt male uiuens catholicus, qui non laborat nec operatur, ut ad æternam beatitudi-
nem peruenire mereat. Per acetum & fumum hæreticorum deſignatur perfidia. Per ocu-
los & dentes, prædicatores ſanctæ Eccleſiæ, qui bene oculi dicuntur, quia recta itinera præ
uident. Pulchre etiam dentes, quoniam ſpiritualia alimenta fidelibus miniſtrare ſolēt. Er-
go ſicut acetū dentibus, & fumus oculis, id eſt, ſicut perfidia hæreticorū eſt contraria bo-
nis doctoribus, quia cōtriſtat eos, & moleſtiā illis gignit & lachrymas, ſic piger, id eſt, ca-
tholicus malus, grauis eſt eiſdē bonis doctoribus, qui miſerūt eum, hoc eſt, qui iuſſerunt,
ut fidem ſuam operibus impleret. Ideo grauis eſt, qui fidē ſuam prauis operibus deſtruit.
Ver. Quid eſt quod ait: Manus in manu nō erit innocens malus? Quomodo malus ho-
mo manus eſt in manu, & ideo nō erit innocens? Sal. Qui manum iungit ad manum, ni-
hil utiqꝫ operatur, malus ergo ꝗ̃ diu fuerit manus in manu, non erit innocens, quia etſi ad
tempus ſubtrahit manus ab opere malo, tamen quandiu malus eſt, innocentiā cordis ha-
bere non poteſt, unde ſuperius dicit: Abominabile eſt domino cor prauum. Ver. Quid
eſt ergo manus in manu? Sal. Conſcientia praua in opere malo. Ver. Quomodo intel
ligendū eſt quod ait: Circulus aureus in naribus eius, mulier pulchra & fatua? Sal. Hoc
modo circulum aureum infixeris in naribus ſuis, id eſt, in naribus porci, ille dum pergit
terram uertere ac fodere naſo, immergit circulum aureum in uolutabrum luti, & tunc per
dit circulus aureus decorem quem habuit. Similiter ergo mulier fatua, ſi habet pulchritu-
dinem uultus, uel ſi accipiat ornamenta inauriū monilium, ſimul & ueſtimentorum, ſordi
dat pulchritudinem ſuam, & amittit decorem, ſi ſe cœno libidinis coinquinare diligit, &
adulterijs corrumpit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligenda eſt hęc ſententia?
Sal. Quicunqꝫ ſacras ſcripturas intēte meditatur, & iugiter perſcrutatur diuina eloquia,
accipit ornamenta ſcientiæ. Quod ſi male uiuendo corrumpit & deſtruit, quod bene intel
ligit, circulum aureum habet in naribus, ſed more ſuis, uidelicet porci terram fodit, coin-
quinat & luto immergit, quia ornamentum quod per noticiam ſcripturarum immunda a-
ctione ſordidauit, talis anima mulier pulchra & fatua: pulchra, quæ per ſcientiam, ſed dedi
ta carnalibus delectationibus, fatua eſt per actionem. Ver. Quid eſt quod dicit: Anima
quæ benedicit, impinguabitur, & qui inebriat, ipſe quoqꝫ inebriabitur? Plures nanqꝫ ſunt,
qui alios inebriāt, ſed ipſi nō inebriant? Sal. Non dicit hoc de corporali ebrietate, ſed de
ſpirituali anima, quæ benedicit impinguabitur, quia quæcunqꝫ exterius prædicando bene
dicit, ſpiritualem benedictionem accipit, id eſt, gratia ſpirituali augetur & creſcit. Simili-
ter qui ſacro eloquio mentes auditorum ſtudet inebriare, inebriatur & ipſe, ſancti Spiritus
infuſione repletur. Ver. Quare non dixit homo, ſed anima quæ benedicit impinguabi-
tur? Sal. In ſcripturis diuinis ſæpius poni ſolet pars pro toto, aut totum pro parte, ſecū-
dum

dum ſpeciem Grammaticæ artis, quæ dicitur Synecdoche, ſic ergo in hoc loco pars poſi-
ta eſt pro toto homine. Totum uero ponitur pro parte, ut illud: Tulerũt dominum demo
numẽto: Dominum dicit pro corpore domini. Ver. Quis eſt ille, de quo dicit: Qui ab
ſcondit frumenta, maledicetur in populis? Nunquid propter ea maledicendus eſt aliquis,
quia non omnibus frumenta ſua miniſtrat? Sal. Frumenta, uerba ſunt ſanctæ prædica-
tionis, ergo quicunq; abſcondit hæc frumenta, id eſt, uerba ſanctæ prædicationis apud ſe
retinet, & non uult annunciare alijs eloquia, iſte maledicetur in populis, quia pro culpa ſi-
lentij condemnabitur, quoniam multis prodeſſe potuit, ſed quia noluit, ideo pro multorũ
pœna iuſte punietur. Ver. Qui ſunt illi qui uendunt frumenta, de quibus mox ſequi-
tur: Benedictio autem ſuper capita uendentium? Sal. Illi uendunt frumenta, qui uerba
uitæ & ſanctæ prædicationis ſuis auditoribus annunciant. Ver. Quod præcium acci-
piunt ab eis? Sal. Præcium fidei, & confeſſionis ſanctæ. Ver. Quomodo ueniet be
nedictio ſuper eorum capita? Sal. Quia ſingulis eorum dicturus eſt dominus: Euge ſer
ue bone & fidelis, quia, &c. Ver. Quid eſt quod ait: Qui conturbat domum ſuã, poſſi
debit uentos? Quomodo poteſt aliquis poſſidere uentos? Sal. Domum in hoc loco
mentem appellat, in qua unuſquiſq; ueluti in domo habitat per cogitationes. Ventos, im-
mundos ſpiritus appellat. Qui ergo domum, id eſt, mentem ſuam malis & noxijs cogita-
tionibus perturbare non timet, iſte nimitum poſſidebit uentos, quia per malas cogitatio-
nes uiam fecit dæmonibus, ut ingrediantur & habitent in ipſo. Poſſidebit uentos, id eſt,
dæmones ad condemnationem ſui. Ver. Quomodo mulier diligens corona eſt uiro
ſuo, & putredo in oſſibus eius, quæ confuſione res dignas gerit? Sal. Mulier bona & ca
ſta honorem uito ſuo præbet in omnibus, & quia diligit eum, & bene regit domũ ipſius.
Corona illi eſt, quia eius uirtutibus addit gratiam, unde coronatur à domino. Adultera ue
ro mulier, quamuis foris uideatur ſpecioſa, putredo tamen eſt in oſſibus, quia intus feto-
re luxuriæ ſuæ membra coinquinat. Ver. Quomodo intelligẽdum eſt quod ait: Melior
pauper eſt & ſufficiens ſibi, quam glorioſus & indignus pane? Sal. Vere melior eſt fra-
ter idiota & ſimplex, qui operatur bona quæ nouit, unde uitam æternam mereatur habere
in cœlis: quam glorioſus, id eſt, clarus doctrina & eruditione ſcripturarũ, uel comptus do
ctoris officio, qui indiget pane dilectionis, quia neq; dominũ diligit, neq; proximum. Vel
certe ideo pane indiget, quia non operaẽ quæ intelligit, aut docet. Ver. Quis eſt homo
uerſutus, qui cælat ſcientiam? Sic enĩ dicit: Homo uerſutus cælat ſcientiã. Sal. Verſutus
hoc loco in bona ſignificatione poniẽ, id eſt, ſapiens & prudens. Vir ergo uerſutus, id eſt,
ſapiẽs & prudens aliquando de induſtria cælat ſcientiã, duabus uidelicet de cauſſis: una,
quia infirmis auditoribus non poteſt loqui quaſi ſpiritualibus, ſed quaſi carnalibus, id eſt,
magna ſacrarũ ſcripturarũ myſteria, quæ nouit, non audet illis manifeſtare, ne forte ſcãda-
lizentur: altera, quia nõ uult ſanctum dare canibus, neq; mittere margaritas ante porcos.
Ver. Quid eſt quod ait: Vult & non uult piger? Si uult, quomodo ergo non uult? Sal.
Per pigrum ille deſignaẽ, qui ſe nõ uult exercere in bonis operibus. Vult ergo regnare pi
ger cũ deo, & nõ uult laborare pro deo. Vult peruenire ad beatitudinẽ, & tamen non uult
præcepta Chriſti implere, ut beatitudinẽ mereatur obtinere. De hoc enim Iacobus dicit:
Vir duplex animo inconſtans eſt in omnibus uijs ſuis. Ver. De quib, operibus dicit: A-
nima autem operantium impinguabitur? Sal. De illis dicit, qui bona operantur, qui do-
mini ſtudent implere præcepta, illorum anima impinguabitur gratia ſpirituali, & dulcedi
ne regni cœleſtis. Quare impinguabitur anima illorũ, qui bona operãtur? Quia poſt labo
res uitæ præſentis inmarceſſibili mercede remunerabitur. Ver. Quis eſt nuncius impij,
de quo dicit: Nuncius impij cadit in malum? Sal. Nuncius impij, id eſt, angelus diaboli;
Arrius fuit & Sabellius, cæteriq; hæretici angeli ſatanæ, iſti nimirum ceciderunt in malũ,
id eſt, æternæ gehennæ tormentum. Ver. Quis eſt legatus fidelis, de quo ſequitur: Lega
tus fidelis, ſanitas? Sal. Legatus fidelis eſt unuſquiſq; catholicus prædicator & doctor,
qui ſibi, ſuiſq; auditoribus ſanitatẽ & ſalutẽ acquirit æternam. Ver. Quare dicit: Iacebũt
mali ante bonos, & impij ante portas iuſtorum, cum in hac uita magis boni ſoleant iace-
re ante malos, & iuſti ante portas iniquorũ? Sal. In nouiſſimo iuditio coronatis iuſtis,
impij condemnabuntur, qui eos in præſenti uita affligebant, & idcirco dicit: Iacebunt ma-
li ante bonos, & impij ante portas iuſtorum. Attamẽ quod dicit, ante bonos, & ante por-
tas iuſtorum, non ad uicinitatem loci pertinet, quoniam mali & boni non ſibi erunt tunc

 uicini,

uicini,ſed pertinet ad uiſionem bonorum,quoniam boni ſemper uidebunt tormenta maloru͂.Vnde deo liberatori ſuo maiores ſine fine referāt gratias. Ver. Quid eſt quod ait: Pondus & ſtatera iuditia ſunt domini,& opera eius omnes lapides ſeculi? Quomodo pōdus & ſtatera iuditia ſunt domini? Sal. Quia dominus omnia in pondere, & mēſura,& numero conſtituit.Pondus & ſtatera iuditia domini ſunt, quia ſicut ipſe uoluit,unicuiq; menſuram fidei,& gratiam Spiritus ſancti diſtribuit. Ver. Quos appellat lapides ſeculi? Sal. Iuſtos & fortes in fide omnes lapides ſeculi,id eſt,ſancti & electi uiri opera ſunt domini,quia nemo ſua uirtute,nemo ſuo merito electus eſt à domino,ut cœleſti ędificationi eſſet aptus,ſed ſola gratia & miſericordia ipſius. Ver. Quid eſt quod dicit: Corona ſenum,filij filiorum,& gloria filiorum,patres eorum. Si mali ſunt filij filiorum, quomodo gloria ſunt ſenum? id eſt,patrum ſuoru͂,aut ſi patres mali ſunt aut fuerunt,quomodo ſunt gloria filiorum? Sal. Senes in hoc loco Patriarchas uocat & Prophetas,quorum filij ſunt ſancti Apoſtoli,& filij filiorum,ſucceſſores Apoſtolorum,uidelicet ſancti prædicatores.Omnes enim iſti corona ſenum ſunt,id eſt, Patriarcharum & Prophetarum,quia digna laude celebrant eos,per quorum exempla & uaticinia ad cognitionem gratiæ peruenerunt. Ver. Quomodo patres gloria ſunt filiorum? Sal. Magna quippe eſt gloria prædicatoribus noui teſtamenti,quia filij ueterum patrum,id eſt,Patriarcharu͂ & Prophetarum eſſe meruerunt. Ver. Quare dicit: Qui dimittit aquam,caput eſt iurgioru͂? Nunquid ille qui clauſam aquam decurrere dimittit, iurgia concitat? aut nunquid non magis uinum quam aqua iurgia cōcitare ſolet? Sal. Figurate hoc dictum eſt. Nam per aquam deſignatur lingua leuis,fluxa,& qui immodice linguam ſuam relaxat,caput eſt iurgioru͂, quia qui linguam ſuam non refrenat,iurgia & lites concitat,& concordiā diſſipat. Ver.

Dic mihi,quæſo,quomodo in facie prudentis lucet ſapientia, ſicut ait Salomon: Oculi autem ſtultorum ſunt in finibus terræ. Sal. Prudens homo ſæpe in ipſa uultus claritate & faciei ſuæ ſolet præmonſtrare grauitatem ſui ſenſus,& claritatem intellectus. Stulti uero ad hanc imitandam & ſectandam,uidelicet grauitatē,oculos mentis nō poſſunt attollere,ſed tota admiratione perquirunt,qualiter ad finem, hoc eſt,ad impletionem carnaliu͂ uoluptatum pertingere ualeant. Ver. Nunquid ita ſolummodo intelligere debemus? Sal. Neq; ſpecialiter hoc de Chriſto debemus intelligere dictum. In facie nanq; prudentis,uidelicet Saluatoris,lucebat ſapientia diuinitatis,quam ipſe in carne apparens,uirtutu͂ & doctrinæ teſtimonia demonſtrabat & confirmabat. Oculi uero ſtultoru͂,id eſt,Iudæorum non credentium,magis incendebantur terrenis deſiderijs, quam ſalutaribus eius monitis atq; doctrinis. Ver. Quid eſt hoc quod ait: Donum hominis dilatat uiam eius & ante principes ſpaciu͂ ei facit? Quod eſt hoc donum quod dilatat uiam hominis? quod ante principes facit illi ſpacium? Sal. Donum hoc donum eſt charitatis ſiue aliarum uirtutum,quas à domino fideles accipiunt,hoc uidelicet donum hominis,dilatat uiā eius, id eſt,actionē,quia unuſquiſq; fidelis quanto amplius gratia ſancti Spiritus intus repletur, tanto magis uiam ſuam foris dilatat,id eſt,bonorum operu͂ greſſum multiplicat,quia quotidie in ſanctis deſiderijs & bonis operibus creſcit & augetur. Ver. Hoc donum quomodo facit homini ſpatium ante principes? Sal. Quia inter magnos Eccleſiæ rectores in foro tribuit illi culmen honoris,& gloriam æternæ beatitudinis. Ver. Quare dicit: Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella,nec ad os ſuum applicet eam? Quis enim eſt tā piger,qui comedendo uel bibendo manum ad os ſuum non applicet? Sal. Qui abſcondit manum ſuam ſub aſcella, non uult utiq; ad aliquod opus uel laborem extendere illam, ergo per pigrum deſignatur unuſquiſq; ſegnis & deſidioſus prædicator, qui non uult opere implere quod dicit. Manum quippe ad os porrigere,qui ſtudet opere implere quod docet. Ver. Quis eſt ille piger,de quo dicit: Propter frigus piger arare noluit,mendicabit ergo æſtate,& non dabitur ei? Quod ſi piger tempore frigoris arare noluerit,nunquid æſtatis tempore qui ſibi aliquid tribuat inueniri non poterit? Sal. Sæpe nanq; pigri & frigore & æſtatis tempore inueniunt,qui ſibi tribuant eleemoſynam, fideles, ſed piger in hoc loco illum ſignificat,qui propter deſidiam,& huius mundi aduerſitatem,quæ per frigus deſignatur,in dei ſeruitio negligit laborare, & idcirco in futuro die iudicij mendicabit,quia non habebit opera bona,pro quibus mereatur accipere beatitudinem,quoniam quicquid ſeminauerit homo, hoc & metet. Ver. Cur ergo dies iuditij & regnum dei æſtati comparatur? Sal. Quia tunc omnia noſtræ triſtitiæ nubila tranſibunt,& uitæ il-

lius

lius dies æterni ſolis claritate fulgebit. Ver. De quo rege dicit: Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo? Sal. De illo qui eſt rex regum, & dominus dominantium, uidelicet domino Ieſu Chriſto, qui ſedet in ſolio iudicij, quia pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Ipſe nimirum diſſipat omne malum intuitu ſuo, quia reſpectu potentiæ omne malum etiam ſecretarum cogitationum penetrabit, ut reddat ſecundum quod egit, unde in Euangelio dicit: Nihil opertũ quod non reueletur, et occultum, quod non ſciatur. Tunc iuſtis cum domino coronatis, ſoli reprobi pœnas ſubibunt æternas. Ver. Quid eſt quod ait: Pondus & pondus, menſura & menſura, utrũque abominabile apud deum? Sal. Pondus & pondus, menſuram & menſuram dicit, diuerſum pondus & diuerſam menſuram. Quantum ergo ad literam, quicunque in domo ſua uarium habet pondus, uariamq́ menſuram, propter hoc utique habet, ut aliter libret metiaturq́ ſibi, atq; aliter proximo, quod eſt utique abomninabile Domino, unde in lege Moſis Dominus præcepit, dicens: Sit tibi æquus modius, iuſtusq́ ſextarius. Ver. Quomodo autem ſpiritualiter intelligi debet? Sal. Ille in domo ſua diuerſum habet pondus, & diuerſam menſuram, qui ſemper in ſuis actibus quærit, unde ipſe laudetur, et in aliorum actibus perſcrutatur, unde ipſi uituperẽtur. Iſte utiq; talis abominabilis eſt deo, quia nimirum quantum ſibi placere deſiderat, tantum diſplicet deo, qui omnia cordis ſecreta timatur. Ver. Quomodo intelligendum eſt quod ait: Malum eſt, malum eſt, dicit omnis emptor, & cum receſſerit, tunc gloriabitur? Sal. Secundum literam ſolet emptor uituperare quod emere deſiderat, & dicere: Malum eſt, malum eſt, ueruntamen ſi bene emerit, gloriabitur, cum receſſerit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligi debet?

Sal. Ille ueraciter eſt emptor, qui ſibi æterna in cœlis præmia comparare deſiderat. Ipſe nimirum emere ſtudet terrenis cœleſtia, caducis manſura, temporalibus æterna. Talis ergo emptor quicquid patitur in prẹſenti, malum eſſe dicit, quia malum eſſe intelligit. At tamen quia omnia aduerſa pro deo patienter ſuſtinet, cum receſſerit de mundo, tunc gloriabitur, quia perueniet ad beatitudinem. Ver. Item, quomodo intelligendũ eſt, quod paulo poſt dicit: Hæreditas ad quam feſtinatur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit? Sal. Hæreditas hæc acquiſitio auaritiæ poteſt intelligi, ergo quicunq; per auaritiæ nequitiam in hac uita ſibi diuitias multiplicare deſiderant, neceſſe eſt, ut in futuro æternæ hæreditatis beatitudinem amittant. Aliter, quicunq; pro bonis operibus humanam laudem quærere deſiderant, in principio quaſi ad hæreditatem feſtinant, ideoq; in nouiſſimo benedictione carebunt, quia nullam remunerationem percipient à deo. De talibus enim ſcriptum eſt: Amen dico uobis, quia receperunt mercedem ſuam. Ver. Quid eſt quod ait: Ruina hominis eſt deuorare ſanctos, & poſt uota tractare? Quid eſt hoc, deuorare ſanctos? Sal. Deuorare ſanctos, eſt uoto ſe obligare. Impij autem deuorabant ſanctos, quod uoto ſe obligabant, ubi perſequerentur ſanctos, & occiderẽt eos, quemadmodum quadraginta uiri Iudæi, ſicut in Actibus Apoſtolorum loquitur: Deuouerunt ſe non manducaturos neq; bibituros, donec occiderẽt Paulum. Et Pagani, ut ſæpe legimus, dijs ſuis deuouerunt ſanguinem Chriſtianorum. Ver. Quid eſt quod ait: Et poſt uota tractare? Sal. Poſt uota promiſſa tractare, eſt ſanctos perſequi & diſtrahere, & quaſi uile mancipiũ contẽnere. Ver. Quomodo ergo ruina eſt hominis, deuorare ſanctos, & poſt uota tractare? Sal. Si enim peccatum eſt alicui homini nocere, multo magis peccatum eſt, cum aliquis ſanctos dei perſequitur, aut offendit, aut lædit, & idcirco ruina eſt illi, qui perſequendo ſanctos, æternæ damnationis ſibi præparat interitum.

Ver. Quomodo intelligendum eſt quod ait: Sicut diuiſiones aquarum, ita cor regis in manu dei. Quare dixit cor regis tantum eſſe in manu Dei, & non omnium hominum? cum alibi ſcriptum ſit: In manu eius ſunt omnes fines terræ. Si omnes fines terræ in manu, hoc eſt, in poteſtate Dei ſunt, & corda omnium hominum ſunt in manu eius. Sal.

Regem in hoc loco non illum debemus intelligere, qui rex eſt ſolo nomine, & temporaliter alijs imperat, ſed unumquenque uirum ſanctum, fidelem, atque religioſum Chriſtianum, cuius milites ſunt ſacræ uirtutes, & ipſe uitiorum bella in ſe bene uincere nouit. Sicut ergo Deus multifarijs diuiſionibus aquarum late fines terrarum & aëris implet, ita cor regis quocunq; uoluerit, inclinabit, id eſt, ad quodcunq; bonum uoluerit, conuertet, quoniam ſicut diuiſiones gratiarum Angelis & hominibus iuxta uoluntatem ſuam tribuit, ita corda regum, id eſt, ſanctorum uarijs donis replet, & diuer-

ſis ornat muneribus. Ver. Quid eſt quod ait: Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur? Qui ſunt iſti gigantes, in quorum cœtu morabiť, qui errauerit à uia doctrinæ? Sal. Gigantes appellat immūdos ſpiritus, id eſt, dæmones, de quibus beatus Hiob dicit: Ecce gigantes gemunt ſub aquis, & qui habitant cum eis, id eſt, dæmones, & omnes quos ipſi deceperunt, & qui ſibi conſenſerunt ſub pœnis torqueñ. Ver. Quare dæmones appellantur gigantes? Sal. Quia dæmones ſuperbi & elati ſunt, & male fortes, ſicut olim fuerunt gigantes. In cœtu ergo iſtorum gigantium, id eſt, dæmonum commorabuntur omnes, qui errauerūt à uia doctrinæ, id eſt, à uia ueritatis, quia ſimul cum dæmonibus torquebūtur in pœna æternæ damnationis. Ver. Quæ eſt ciuitas fortium, uel quis eſt ſapiens, de quo dicit: Ciuitatem fortium aſcendit ſapiens, & detraxit robur fiduciæ eius? Sal. Ciuitatem appellat mundum, fortes dæmones. Mundus iſte quōdam ciuitas fortium erat, quia idolorum cultui deditus, dæmonibus ſeruiebat, & fiduciam uitæ in cultu habebat, qui non ſunt dij, ſed opera manuum hominum. Ver. Quis eſt ergo ille ſapiens, qui hanc ciuitatem fortium aſcendit? Sal. Ille filius uirginis, dei uirtus & dei ſapientia, qui tunc ciuitatem hanc aſcendit, quando natus in carne uiſibilis, mundo apparuit. Ipſe nimirum deſtruxit robur fiduciæ eius, quia ſubuertit & abſtulit de mūdo cultum deorum, in quibus confidebant gentiles. Ver. Quid eſt quod ait prouerbium: Adoleſcens iuxta uiam ſuam, & iam cum ſenuerit, non recedet ab ea? Nunquid non multi recedunt à uia ſua mala, quam ambulauerant in adoleſcentia? Sal. Vere plurimi inſpirante diuina gratia in ſenectute conuertuntur à uitijs, quæ habuerunt in adoleſcentia, nec Salomon hoc fieri poſſe negat, Sed frequentius hoc cōtingere ſolet, ut mores quos homo diſcit in adoleſcentia, non eos mutet in ſenectute, attamen non ſemper ita euenire confirmat, & idcirco ponit huiuſcemodi prouerbium, ut omnes admoneat, quatenus à prima ætate uirtutibus & bonis operibus ſtudeant inſudare, ne forte in ſenectute nō poſſint ſtudia bonorum operum diſcere, quæ neglexerunt in tenera ætate. Ver. Quid eſt quod dicit: Fouea profunda os alienæ: Quæ eſt hæc aliena? cuius os eſt magna fouea? Sal. Os alienæ dicit os meretricis, qui ergo uerba meretricis libenter audit, & oſcula eius delectabiliter ſuſcipit, quaſi ianuam pulſat profundæ foueæ, id eſt, inferni, & niſi cito ſe ab eius colloquio uel oſculo ſubtrahat, deſerente ſe deo, illico mergitur in foueam mortis, & hoc eſt quod dicit: Cui iratus eſt dominus, incidet in illā. Ver. Quid eſt quod ait: Appone cor ad doctrinam meam? Et paulo poſt ſubiungit: Ecce deſcripſi eam tibi tripliciter in cogitationibus & ſcientia, ut oſtenderem tibi firmitatem & eloquia ueritatis. Quomodo tripliciter deſcripſit doctrinam ſuam & ſcientiam? aut quid eſt apponere cor, & intelligere doctrinam? Sal. Tripliciter uero doctrinam ſuam deſcribit, qui unicuiq; præcipit, ut eam ſtudeat implere cogitatione, locutione & opere. Ver. De quib. terminis dicit: Ne trāſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui? Sal. Terminos antiquos dicit terminos ueritatis & fidei, quos ſtatuerunt ab initio catholici doctores. Hoc ergo præcepit, ut ueritatem ſacræ fidei & Euangelicæ doctrinæ nemo aliter ſuſcipiat, quam à ſanctis patribus eſt tradita. Siue hoc præcipit, ut eloquia ſanctarum ſcripturarum nemo aliter interpretetur, niſi iuxta uniuſcuiuſq; ſcribentis intentionem. Ver. Quæ ſunt opes illæ, de quibus dicit: Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non potes, quia facient ſibi pennas, & uolabunt in cœlum? Quas pēnas ſibi opes, id eſt, diuitiæ ſeu copiæ facere poſſunt? Sal. Opes iſtæ ſunt arcana diuinitatis, & ſecreta cœleſtium myſteriorum, & eſt ſenſus: Ne erigas oculos tuæ mentis ad perſcrutanda diuinitatis arcana, & myſteriorum cœleſtium ſecreta, quæ penetrare non potes, nec intelligere uales, quoniam ſolis à quibus hæc patent, id eſt, ſupernis ciuibus tantum manifeſta ſunt. Ver. Quæ ſunt cellaria, de quibus dicit: In doctrina replebuntur cellaria uniuerſa ſubſtantia præcioſa & pulcherrima? Sal.

Cellaria ſunt corda iuſtorum, qui per doctrinam ſapientiæ replentur ſubſtantia præcioſa & pulcherrima, id eſt, donis uirtutum atque bonorum operum. Ver. Quid eſt quod dicit: Septies enim cadit iuſtus, & reſurget? Si iuſtus eſt, quomodo cadere, id eſt, peccare dicitur? Sal. Loquitur enim hic Salomon de leuibus & quotidianis peccatis, ſine quibus nullus iuſtorum in hac uita eſſe potuit, nec eſſe poteſt, ut alibi dicit: Benedicam Domino in omni tempore. Septies etiam ſignificat aliquando, ſæpe & frequenter, quod aptiſſime hic intelligi poteſt: Septies, hoc eſt, ſæpe cadet iuſtus & ſæpe reſurget, aut certe omni tempore cadit & reſurgit, ſcilicet gratia diuina, ſecundum quod ſupra dictum eſt.

Ver.

Ver. Quomodo intelligendum eſt: Præpata opua tuum foris, & diligenter exerce agrũ tuum, ut poſtea ædifices domum tuam? Quod eſt hoc opus, quod foris præparare debemua? Sal. Opus uocar bonam actionem, ideoq; addidit tuum, hoc eit, tibi utile & neceſſarium. Opua ergo noſtrum foris præparamus, cum actionem noſtram bene exterius componimus, & ut deo placeat, ordinamus. Ver. Quomodo agrum noſtrum diligenter exercemus? Sal. Agrum diligenter exercemua, ſi à ſpinia uitiorum corpus noſtrũ purgamus. Ver. Poſt agri exercitium domum noſtram quomodo ædificabimus? Sal.

Si primo exterius actua noſtroa bene componimus, tunc domum nobis bene ædificamus, cum puritatem uitæ, & munditiam etiam cogitationum ſeruamus, & habitaculũ noſtræ mentia pijs cogitationibus exornamus. Ver. Quia eſt dominus, aur qui ſunt reges, de quibus dicit: Gloria domini, eſt cælare uerbum: gloria regum, inueſtigare ſermonem? Sal. Dominua iſte dei filiua eſt, uidelicet dominus Ieſus, cuius gloria fuit cælare Verbum, id eſt, ſe eſſe dei filium, quia dum in carne apparuit, magis ſe hominem, quam dei filium confiteri uoluit, ut diabolus eum non cognoſceret, & ita paſſione ſua genus humanum redimeret. Quoniam ſi eum diabolua cognouiſſet dei filium eſſe, nunquam crucifixiſſet. Gloria quippe domini fuir cælare Verbum, id eſt, in forma hominia, diuinitatis ſuæ occultare potenriam, ut dum infirmitatem carnis oſtenderet, diabolus eum à paſſione retrahere feſtinaret, quatenus per ignorantiam paſſionia perueniret ad gloriam reſurrectionia. Ver. Qui ſunt ergo reges quorum gloria eſt, inueſtigâre ſermonem?

Sal. Reges iſti ſancti fuerunt Apoſtoli, qui diligenter ſermonem domini inueſtigare ſtudebant, quo ſe Domini fore ſignificabant. Nam ubi non aperte ſe Dominum eſſe mõſtrabat, ſed myſtice uolebat intelligi, eius ſermonem ſumma perſerutabantur diligentia, quale eſt illud: Ego & pater unum ſumus, &c. Nam cum cælaret Verbi diuinitatem, & oſtenderet carnis infirmitatem, interrogauit hos reges, dicens: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Cui regum eximius, uidelicet beatus Petrua Apoſtolus, inueſtigans ſermonem illiua, quem antea ſæpe audiuit, continuo reſpondit: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Ver. Quid eſt quod ſequirur: Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile eſſe dicunt. Sal. Reges uocat Propheras & Apoſtolos, qui reuelante ſancto Spiritu arcana diuinitatia cognoſcere meruerunt. Per cor regum deſignatur ſcientia & intellectua Prophetarum & Apoſtolorum. Ver. Quomodo ergo intelligẽdum eſt quod ait: Cœlum ſurſum, & terra deorſum, & cor regum inſcrutabile? Sal. Stetit altitudo cœli, & profunditas terræ comprehendi non poteſt ab hominibua, ita noſtræ fragilitatis capacitaa non ualet comprehendere, neq; penetrare altitudinẽ ſcientię & intellectus Prophetarum & Apoſtolorũ. Ver. Quomodo ſibi concordant, aut quomodo ſibi cõuenire poſſunt ea quæ dicit: Ne reſpondeaa ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne efficiaris ei ſimilis, &: Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens eſſe uideatur? Iſtę nimirum ſententiæ ualde ſibi uidentur eſſe contrariæ. Sal. Vere bene ſibi concordant, ſi eas diligenter conſideremus. Per hoc enim quod ait: Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, nos admonet, ut quia ſtultus ſapientiam non percipit, nos eius ſtultitiam nõ imitemur, ſed potius contemnamus & deſpiciamua, & quoties ei loquimur, non turpiter, non furioſe, non ſuperbe, ſed honeſte, patienter atq; humiliter hoc loquamur ſapienrer, ne illi ſimiles efficiamur. Per hoc uero quod ſequitur: Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, nos admonet, ut ſapienter increpemus & redarguamus ſtultum, & manifeſte demonſtremus, quanta ſit in eo ſtultitia, ne forte ſi non agnoſcat ſtultitiam ſuam, ſe putet eſſe ſapientem. Ver.

Quis eſt ille ſuſurro, de quo dicit: Verba ſuſurronis quaſi ſimplicia, & ipſa perueniunt ad interiora uentris? Sal. Suſurronem appellat incentorem litis, & bilinguem, qui laudes uerborum ſimulat, & ideo quaſi ſimplicia eſſe uidentur uerba ipſiua. Sed perueniunt ad interiora uẽtria, quia ſuſurro ſemper quærit audire, unde poſſit iurgia ſeminare, quibus ſtomachus indignetur, & omnia interiora perturbenť. Ver. Quis eſt ille amor abſconditus, de quo dicit: Melior eſt manifeſta correptio, q̃ amor abſcõditus? Sal. Amorẽ abſconditũ in hoc loco amorẽ uocat illicitũ, id eſt, libidinoſum, ut eſt amor adulterinua, qui pro ſua turpitudine abſcondiť, ne à ſapientibus redarguať. Melior eſt ergo manifeſta correptio, quam amor abſconditus, quia multo meliua eſt, aliquem ut corrigatur, manifeſte increpare, quam ſtudio ſimul peccandi occulte diligere. Ver. Quid eſt quod ait: Anima ſaturata calcabit fauum, anima eſuriens amarum pro dulce ſumet? Quomodo anima

ſaturata

ſaturata ſauum calcat? Sal. Iuxta literam anima ſaturata ſauum calcat, quia quicunque
cibis repletus eſt, & dulcem contemnit ac deſpicit eſcam. Qui uero eſurit, licet aliquam in
cibis amaritudinem ſumat, paruipendit. Ver. Spiritualiter autem quomodo intelligẽ-
da eſt hæc ſententia? Sal. Anima ſaturata eſt anima diuitum, qui in præſenti uita habẽt
conſolationem ſuam, quoniam rerum temporaliũ copijs abundant. Vnde dominus in E-
uangelio ait: Væ uobis qui ſaturati eſtis, quia eſurietis. Anima ergo diuitũ calcat fauũ quia
pro terrenis bonis ſpernit dulcedinem regni cœleſtis. Anima uero eſuriens & amarũ pro
dulci ſumet, quoniam qui eſurit & ſitit iuſtitiam, omnem amaritudinem pro dulcedine ſu
mit, quia patienter ſuſtinet omnem præſentis uitæ aduerſitatem pro amore ſupernæ dulce
dinis, id eſt, æternæ beatitudinis. Ver. Cui loquitur Salomon, cum dicit: Diligẽter ag-
noſce uultum pecoris tui, tuosq; greges conſidera? Nunquid lanigeros docet conſidera
re greges? Sal. Non, loquitur enim paſtori Eccleſiæ, & eſt ſenſus: Diligẽter curam im
pende, quibus præpoſitus es, & agnoſce animos & actus ſingulorum, & ſi aliquam ſordi-
tatem uitiorum inueneris, citius caſtigare & emendare ſtude. Ver. Quare mox ſubiũ-
git. Non enim habebis iugiter poteſtatem, ſed corona tribuetur in generationem genera
tionum? Sal. Vt paſtor Eccleſiæ ouibus ſibi commiſſis inceſſanter curam adhibeat, et
eſt ſenſus: Non enim tu ſemper habebis poteſtatem paſcẽdi oues dominicas, ſed corona
tribuetur in generatione generationum, id eſt, æterna præparata eſt corona, quã & tu per-
cipies, ſi bene paueris dominicas oues. Ver. Quid neceſſe fuit Salomoni dicere: Aper
ta ſunt prata, & apparuerunt herbæ uirentes, & collecta ſunt fœna de montibus? Quis e-
nim hoc dicit quod ignorat? Sal. Vere nullus, ſi hæc uerba tantum iuxta literam acci
pimus. Ver. Quomodo intelligenda ſunt? Sal. Vere tantum ſpiritualiter. Ver.
Quid ergo prata ſignificant? Sal. Per prata deſignantur cœleſtia myſteria quæ ideo
prata dicuntur, quia paſcua ſunt animarum fidelium. Hæc enim prata, hoc eſt, diuina my-
ſteria diu clauſa fuerunt ſub typis ac figuris legalibus. Ver. Quomodo, & quando a-
perta ſunt hæc prata? Sal. Aperta quippe ſunt prata, quia per gratiam domini Salua-
toris reuelata ſunt cœleſtia ſacramenta, quando aperuit diſcipulis ſuis ſenſum, ut intellige
rent ſcripturas. Tunc apparuerũt & herbæ uirentes, hoc eſt nouæ ſententiæ Euãgelicæ ue
ritatis & gloriæ. Ver. Quid ſignificant fœna, quæ collecta ſunt de montibus? Sal.
Per montes deſignant̃ ſancti patres ueteris teſtamenti ſcriptores. Per fœna ſcripta eorũ.
Collecta ſunt fœna de mõtibus, quia ſcripta ſanctorũ ueterũ patrũ collecta ſunt ad pabu-
lum & ad refectionem ouium dominicarum, id eſt, animarũ fidelium. Ver. Quid eſt
quod ait: Pauper & creditor obuiauerunt ſibi, utriusq; illuminator eſt dominus? Quis eſt
iſte pauper & iſte creditor, qui ſibi obuiauerunt? Sal. Pauper eſt humilis uerbi dei audi
tor, creditor autem eſt, qui pauperi, id eſt, humili auditori pecuniam uerbi dei prædicando
committit. Ver. Quando pauper & creditor obuiant ſibi? Sal. Quando in unam
eandemq; auditor ſimul & prædicator diuinæ pietatis gratiam conueniunt, unde pulchre
ſequitur: Vtriusq; illuminator eſt dominus, quia ſine gratia diuinæ pietatis nec ille potuit
prædicare, nec iſte credere. Ver. Quid eſt quod ait: Cum prophetia defecerit, diſſipabi
tur populus? Quæ eſt hæc prophetia, qua deficiente, populus diſſipabitur? Sal. Pro-
phetia eſt ſacerdotalis eruditio atq; doctrina. Ergo cum ceſſauerit doctrina & eruditio ſa-
cerdotum, populus diſſipabitur, quia cum deeſt admonitio & increpatio ſacerdotum, ſuæ
uoluntati & arbitrio relinquitur, & continuo uarijs peccatis uitijsq; corrumpitur. Ver.
Quomodo ignitus clypeus eſt omnis ſermo dei, ſic em̃ dicit Salomon: Omnis ſermo dei
ignitus clypeus eſt ſperantibus in ſe? Sal. Omnis ſermo diuinæ autoritatis idcirco ig-
nitus clypeus dicitur, quia corda electorum, quæ ſpem ſuam in deo ponunt, & igne chari-
tatis accendit, & ſcientia ueritatis illuminat, & ſordes uitiorum, quas in eis reperit, conſu
mit, & purgat, & ab inſidijs hoſtium, cunctisq; defendit aduerſitatibus. Ver. Quæ eſt
ſanguiſuga, cuius duas dicit eſſe filias, ſic enim ait: Sanguiſugę duæ ſunt filiæ, dicentes: af-
fer affer, & nunquam ſatiantur? Sal. Sanguiſuga diabolus eſt, qui ſemper ſanguinem
ſitit, id eſt, ad peccata homines trahere cupit, & ſitim peccãdi inceſſanter accendit. Ver.
Quæ ſunt illæ duæ filiæ ſanguiſugæ, dicentes, affer affer, & nunquam ſatiantur?
Sal. Luxuria uidelicet & auaritia, iſtæ nimirum ſpiritualiter diaboli ſitim & ar-
dorem imitantur, quia ſicut nunquam peccando ſatiantur, ſic nec auaritia nec luxuria. Nã
quanto quiſque magis luxuriatur & fornicatur, tanto amplius delectatur. Similiter
quanto

quanto quiſq; ſibi diuitias accumulat, tanto magis eas ſemper augmentare deſyderat. Ver. Quare poſuit Salomon exemplum ſtellionis, dicens; Stellio nutritur manibus, & commoratur in ædibus regis. Sal. Vt pigros & ingenio tardos ad operandum & benedicendum prouocaret. Ver. Quod genus animalis eſt ſtellio? Sal. Genus lacertæ ualde pigræ, & colore uario, unde nomen accepit ſtellio, quia quaſi ſtellis, id eſt, guttis diſtinctus & uariatus eſt. Ver. Quid ergo ſignificat ſtellio? Sal. Illos ſignificat, qui tardi ſunt ingenio, & tamen quotidiano ſtudio & diligentia magis æternam aulam conſcendunt, hoc eſt, quamuis cũ magno labore ad noticiam ſacrarum ſcripturarum perueniunt, & penetrare ualent ſecreta cœleſtium myſteriorum. De talibus ſcriptũ eſt in Euangelio: Qui habet, & dabitur ei, & abundabit, quoniam qui habuerit ſtudium legẽdi, dabitur ei facultas intelligendi. Ver. Quæ ſunt illa tria, de quibus Salomõ dicit: Tria ſunt quæ bene gradiuntur, & quartum, quod incedit fœliciter? Sal. Leo fortiſſimus beſtiarum, qui ad nullius pauet occurſum, Gallus ſuccinctus lumbos, & Aries, nec eſt rex qui reſiſtat ei. Iſta ſunt quæ bene gradiuntur. Ver. Quem ſignificat iſte leo? Sal. Illum, de quo ſcriptum eſt; Sicut leo de tribu Iudę, &c. Dominum ſcilicet Ieſum Chriſtum, qui fortiſſimus beſtiarum dicitur, quia quod infirmũ eſt dei, fortius eſt hominibus. Ver. Quod eſt illud infirmum dei? Sal. Infirmum fuit dei, carnem noſtræ mortalitatis aſſumere, ſed hoc fortius eſt hominibus, quia ipſe homo natus ex uirgine perfectus extitit deus. Ver. Quare iſte leo ad nullius pauet occurſum? Sal. Quia peccatum non fecit, nec eſt inuentus dolus in ore eius, unde ipſe dicit in Euangelio: Ecce uenit princeps mundi, & in me non inuenit quicquam. Ver. Quid ſignificat gallus ſuccinctus lumbos? Sal.

Sanctos prædicatores. Ver. Quare galli prædicatores dicuntur? Sal. Quia inter præſentis uitæ tenebras uerum mane, hoc eſt, ueram lucem prædicando, annunciant gloriam uidelicet æternę beatitudinis. Ver. Quare iſti galli ſuccincti lumbos dicuntur? Sal. Quia ſancti prædicatores in membris ſuis luxuriam & libidinem reſtinguũt.

Ver. Quid ſignificat aries, cui non eſt rex qui reſiſtat? Sal. Per arietem ſancti deſignantur confeſſores & ſacerdotes, qui ueluti arietes gregem præcedunt, quia populum fidelem per exempla ſua gradientem ducunt. Iſti nimirum arietes ſi ſpiritualiter & recte uiuant, nullus eſt rex, qui eis reſiſtere ualeat, quia nullus eſt tam ſçuus perſecutor, qui eorum intentionem ualeat impedire, quia etſi eis mala ingeruntur, omnia patienter ſuſtinent pro Chriſto. Ver. Quid eſt illud quartum, quod incedit fœliciter? Sal. Ille, qui ſtultus apparuit, poſtquam erectus eſt in ſublime. Ver. Quis eſt ille? Sal. Antichriſtus, qui eleuabitur in ſublime, hoc eſt, in excelſum, quia cum fuerit homo nequiſſimus, dedignabitur ſe filium dei nominare, ſed mentietur ſe eſſe deum. Ver. Eleuatus in ſublime quomodo ſtultus apparebit? Sal. Quia in ipſa elatione & ſuperbia ſua ſubito diuino gladio percuſſus interibit. Ver. Quare de illis ſuperioribus dicit: Tria ſunt quæ bene gradiuntur, de iſto uero: Quartum quod incedit fœliciter. Quare ſimiliter de iſto non dixit, incedit bene, ſed ait fœliciter? Sal. Quia omne quod fœliciter incedit, ſemper non bene incedit: neq; omne quod incedit bene, ſemper fœliciter. Ver. Quæ ſunt ergo quæ incedunt bene, aut quæ fœliciter? Sal. Illa bene incedunt, quæ ambulant ſancte & iuſte. Illa incedunt fœliciter, quę in hac uita habent proſperitatem ſuã. Leo, gallus & aries bene gradiuntur, ſed non fœliciter. Quia & Chriſtus dei patris uoluntatem in omnibus compleuit, ſed multa aduerſa, & mortem ſuſtinuit. Similiter ſancti prædicatores & cõfeſſores diuinam ſtudent adimplere uoluntatem, ſed multas in hac uita ſuſtinent perſecutiones. Antichriſtus uero non bene incedit, quia ſuperbus contra dei uoluntatem omnia faciet. Sed incedet fœliciter, quia, quamuis ad breue tempus, in magna erit gloria & proſperitate. Ver. Quis eſt ille rex Lamuhel, de quo dicit: Verba Lamuhel regis uiſio, qua erudiuit eum mater ſua? Sal. Lamuhel Hebræa lingua dicitur: Latine interpretatur, in quo deus. Ipſe nimirum eſt Salomon rex Iſrahel, in quo fuit deus, quia niſi deus in eo manſiſſet, tot & tanta diuina myſteria nec intelligere, nec ſcribere potuiſſet. Ver. Quæ fuit mater eius, quæ erudiuit eum, & docuit uiſionem? Sal. Secundum literam poteſt intelligi carnalis eius mater Berſabęe regina, quæ prudenter illũ docuit. Sed mater in hoc loco nulla melius intelligitur, q̃ ſpiritualis & diuina gratia, quæ illum in corde inuiſibiliter erudiuit & docuit intellectũ ſapiẽtiæ, quã ipſe foris hominib. & prædicauit & ſcripſit. Ver. Quæ eſt mulier illa fortis, de qua dicit: Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ulti-

de ultimis finibus precium eius? Sal. Mulier fortis appellatur ſancta Eccleſia catholica, quæ ideo mulier dicitur, quia deo ſpirituales generat filios ex aqua & ſpiritu ſancto. Fortis ideo dicitur, quia cuncta ſeculi huius aduerſa ſimul & proſpera, propter fidem & amorem ſui conditoris ac redemptoris contemnit & deſpicit. Ver. Quare dixit Salomon, Mulierem fortem quis inueniet? Sal. Quia per ſpiritum ſanctum cognouit, quo modo nullus prophetarum, nullus omnino electorum ſufficeret ad redemptionem humani generis, niſi ſolus mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, ideoq; ait: Mulierẽ fortem quis inueniet: ſubauditur niſi Chriſtus. Ver. Quare mox addidit, Procul, & de ultimis finibus precium eius? Sal. Vt oſtenderet quia non ſuo tẽpore, ſed longe poſt eum nec ſimilis illi uenturus erat Chriſtus, id eſt, purus homo peccatorum ſordibus, ſed in fine ſeculorũ deſcenſurus erat de cœlis dei filius, qui natus ex uirgine, perfectus eſſet deus & homo, & hoc eſt quod ait, Procul, id eſt, longe poſt, ſignificat autem tempus quod fuit à diebus Salomonis, uſq; ad partum uirginis. De ultimis uero finibus dicit, quia à ſummo cœlo egreſſio eius. Ver. Quod precium dedit dominus pro hac muliere? Sal. Semetipſum, ſicut dicit Apoſtolus: Qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam in odorem ſuauitatis. Ver. Mulier fortis quomodo facta eſt quaſi nauis inſtitoris? ſic enim dicit Salomon: Facta eſt quaſi nauis inſtitoris, de longe portans panem ſuum. Sal. Inſtitor dicitur negociator propterea, quia ſemper inſiſtit, ut acquirat & multiplicet merces & lucra ſua. Nauis ergo inſtitoris onuſta diuerſis mercimonijs, quæ in ſua patria magis abundant, per mare pergit ad loca peregrina, ut illic uenditis omnibus illis, quæ attulit, chariora domũ reportet. Sic ergo mulier fortis, id eſt, ſancta Eccleſia ſemper deſyderat onerari uirtutum diuitijs, & abundare bonis operibus, nauigans per mare ſeculi huius, ut per ea mereatur, id eſt, acquirat maiora, id eſt, diuinæ gratiæ dona. Ver. Quis eſt huius nauis inſtructor? Sal. Dominus Ieſus Chriſtus, qui dedit preciũ ſanguinis ſui, & redemit Eccleſiam. Sancta ergo Eccleſia ad exemplum inſtructoris, hoc eſt, Domini ac redemptoris ſui ſemper ſibi multiplicare laborat uirtutum atq; bonorum operum lucra, ut per ea mereatur maiora acquirere, id eſt, æternæ beatitudinis præmia, & hoc eſt quod ait: De longe portans panem ſuum, quia in omnibus bonis quę temporaliter agit, ſolam tantum uiui panis ſacietatem deſyderat, quia æternam ſolummodo retributionem expectat. Ver. Quid eſt dicere: Sindonem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananæo? Sal. Sindonem fecit Eccleſia, & uendidit, quia fidem quam credendo reuerat, loquendo dedit, ac ab infidelibus fidem rectæ cõuerſationis accepit, quare & Chananæo cingulum tradidit, quia per uigorem demonſtratæ iuſticiæ fluxa opera gentilitatis aſtrinxit, unde hoc quod percipitur, uiuendo teneatur. Ver. Quid eſt quod ait: Stragulatam ueſtem fecit ſibi, Byſſus & purpura indumentum eius? Quæ eſt ſtragulata ueſtis? Sal. Stragulata ueſtis eſt, quæ uariata textura firmiſſima fieri ſolet. Ver. Quid ergo ſignificatur per ſtragulatam ueſtem? Sal. Fortia opera ſanctæ Eccleſiæ, & diuerſa uirtutum ornamenta, de quibus propheta dicit: Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, circundata uarietate. Ver. Byſſus & purpura quomodo indumentum eius mulieris, id eſt, ſanctæ Eccleſiæ eſt? Sal. Byſſus, eſt genus lini cãdidiſſimi, unde pulchre per byſſum deſignatur corporis caſtitas, & ſanctæ conuerſationis puritas. Per purpuram uero ſanguinis effuſio deſignatur. Fortis ergo mulier, id eſt, ſancta Eccleſia induit ſe byſſo dei, id eſt, ſeruat corporis caſtitatem, & ſanctæ conuerſationis rutilat nitore. Induit & ſe purpura, quando in ea ſancti martyres pro Chriſti nomine ſanguinem fundunt. Ver. Si byſſus & purpura indumentum eſt ſanctæ Eccleſiæ, cur ergo dicit in ſequentibus: Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſima? Sal. Nulla eſt contrarietas, quia fortitudo refertur ad purpuram, decor uero ad byſſi candorem. Eſt ergo fortitudo indumentum Eccleſiæ ſanctæ, quia propter fidem Chriſti, & iuſtitiam patienter ſuſtinet malorum hominum improbitatem & perſecutionem. Eſt & decor indumentum eius, quia operatur iuſtitiam, & ſe uirtutum gratia ornat. Ver. Quare autem dicit: Ridebit in die nouiſſima, cum dominus dicat in Euangelio: Vę uobis qui ridetis, quia lugebitis & flebitis? Sal. In ſcripturis ſacris riſus gaudium ſignificare ſolet, unde dominus in Euangelio: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis, id eſt, gaudebitis. Et beatus Hiob dicit: Os autem ueracium replebitur riſu, id eſt, gaudio. Mulier ergo fortis, id eſt, ſancta Eccleſia ridebit in die nouiſſimo, id eſt, gaudebit in tribulatione regni cœleſtis. Ver. Qui ſunt filij mulieris

qui

qui eam beatiſſimam prædicauerunt? aut quis eſt uir eius, qui laudauit eam, ſic enim dicit: Surrexerunt filij eius, & beatiſſimam prædicauerunt filij eius, & uir eius laudauit eam

Sal. Filij huius mulieris, id eſt, ſanctæ Eccleſiæ, ſunt om̃es electi, uir eius dominus eſt Ieſus Chriſtus. Surgent enim filij Eccleſiæ, uidelicet omnes electi de puluere terræ in nouiſſimo die iudicij & immortalitatis gloria decorati, matrem ſuam beatiſſimam prædicabunt, id eſt, laudabunt ſanctam Eccleſiam, quæ illos genuit deo ex aqua & ſpiritu ſancto. Surget & uir eius, dominus uidelicet Ieſus Chriſtus, cũ in die iudicij manifeſtus apparuerit in potentia diuinitatis, & laudabit eam, dicens in iuditio: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum ab initio mũdi: Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare, &c.

Ver. Cur ergo poſuit præteritum, dicens: Surrexerunt? debuit enim dicere, ſurgent.

Sal. Quod ergo Salomon futurum nouerat, certiſſimum tenebat, & ideo more prophetico præteritum poſuit pro futuro. Ver. De quibus dicit quod ſequitur: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es uniuerſas? Sal. Multas filias appellat Eccleſias hæreticorum, & turbas malorum catholicorum. Ver. Quæ filiæ dicuntur Chriſti uel Eccleſiæ? Quare dicuntur filij Chriſti aut Eccleſiæ? Sal. Propter fidei ac baptiſmi ſacramentum, & adoptionem filiorum, quam in baptiſmate perceperunt. Ver. Iſtę filiæ quas diuitias congregauerunt? Sal. Orationes, ieiunia, eleemoſynas afflictionem, & caſtimoniam carnis, linguæ refrenationem, meditationem ſcripturarum, & cæterorum bonorum operũ diuitias, quæ ueræ diuitiæ ſunt, ſi ſpirituali fiant intentione, uidelicet propter regni cœleſtis retributionem, aliter nihil proſunt agentibus. Vnde filiæ uidelicet hæreticorum, aut turbæ malorum catholicorum, fruſtra congregauerunt ſibi diuitias, quia uel in fide errauerunt, uel certè huiuſmodi bona opera non ſpirituali fecerunt intentione, de quibus in Euãgelio dominus: Multi dicũt mihi in illa die, domine domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos. Sancta uero Eccleſia catholica ſupergreſſa eſt, hoc eſt, tranſcendit omnes illas filias, quæ quicquid boni agit, in fide tantum recta & ſpirituali operatur intentione. Ver. De qua gratia, & de qua pulchritudine loquitur, cum dicit: Fallax gratia, & uana pulchritudo, mulier timens dominum, ipſa laudabitur. Sal. Fallax gratia humanæ laudis, quam hypocritæ ab omnibus exquirunt. Pulchritudo uana eſt pulchritudo caſtitatis, uel bonæ operationis, quam hypocritæ hominibus oſtendere cupiunt, ut ab eis laudentur. Ver. Quare hæc gratia & hæc pulchritudo fallax dicitur uana? Sal. Quia fallit, hoc eſt, decipit ſimulatores, quoniam dum in hac uita quærunt mercedem, in futuro nullam recipient remunerationem, & ſi caſtitatẽ ſeruant, uel aliqua bona operantur, uana ſunt omnia quæ faciunt. Ver. Quæ eſt mulier timẽs dominum? Sal. Sancta uidelicet quæ in hac uita ſemper manet Eccleſia in timore domini, quæ ſemper eius deſyderat præcepta implere. Ver. Quomodo ergo laudabitur hęc mulier? Sal. Idem Salomon in fine huius libri manifeſte demonſtrat, cũ dicit: Date ei de fructu manuum ſuarum, & laudent eam in portis opera eius. Ver. Cuius ſunt hæc uerba? Sal. Vir illius domini & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Ver. Quãdo hæc uerba dicturus eſt? Sal. In die iudicij, quãdo præcipiet Angelis ut poſt finem huius uitæ Eccleſiam ad regni cœleſtis gaudia introducant. Sic enim præcipiet Angelis: Date ei de fructu manuum ſuarum, hoc eſt, bonorum operum. Nam per manus opera deſignantur, ac ſi patenter dicat, quia fructum bonorum operum facere curauit, hoc eſt, charitatem, gaudium, pacem, benignitatem, bonitatem, modeſtiam, continentiam, fidem, patientiam, hoc fructu dignam illi reddite mercedem. Et laudent eam in portis opera eius, hoc eſt, in iudicio, ſiue in ingreſſu patriæ cœleſtis laudant eam opera ipſa quæ fecit, hoc eſt, remuneretur pro bonis operibus, quæ geſſit.

Finis Parabolarum Salomonis.

D. SALONII VIENNENſis epiſcopi doctiſsimi, Dialogus alter,

ad Veranium Fratrem, in quo Eccleſiaſtes quàm puriſſime exponitur.

Colloquuntur Veranius & Salonius.

VEr. Quot nominibus uocatus eſt Salomon? Sal. Tribus, ſicut ſcripturæ ſacræ maniſeſtiſſime docēt, id eſt, Salomon, Ydida, & Eccleſiaſtes. Ver. Quare his nominibus appellatus eſt? Sal. Salomon, id eſt, pacificus dictus eſt, eo quod in regno eius pax fuit. Ydida uocatus eſt, id eſt, dilectus domini, quia dilexit eum dominus. Ver. Eccleſiaſtes qua lingua dicitur? Sal. Græca, nam Hebraice Cohelecht dicitur. Ver. Quomodo ſonat in Latino ſermone Cohelecht, aut Eccleſiaſtes? Sal. Ille proprie dicitur Eccleſiaſtes, qui cœtum, id eſt, Eccleſiā cōgregat. Vnde Latino ſermone recte Eccleſiaſtes dicitur Concionator, quia concionatur, id eſt, loquitur ad populum, & ſermo eius non ad unum ſpecialiter, ſed generaliter dirigitur ad omnes. Concionator ergo in Eccleſia ſancta dici poteſt prædicator. Ver. Quot libros ædidit Salomon? Sal. Tres tantum, iuxta numerum uocabulorum ſuorum: Prouerbia, Eccleſiaſten, & Cantica Canticorum. Ver. Quid ait Salomon in Prouerbijs, aut quid docet in Eccleſiaſte, uel Cantico Canticorum? Sal. In Prouerbijs docet paruulum, & per uarias ſententias inſtruit quaſi filium. In Eccleſiaſte uero iam perfectæ ætatis uirum imbuit, ut intelligat, quia in huius mundi rebus nihil eſt perpetuum, nihil glorioſum aut magnum, ſed omnia ſunt breuia, caduca, & uana, quæ cernimus. In Cantico Canticorum, iam conſumatum uirum atque perſectum in omnibus, & uarijs exornatū uirtutibus, ſponſi, id eſt, domini noſtri Ieſu Chriſti amplexibus iungit. Ver. Spiritualiter autem quid ſignificat ille Salomon, Ydida & Eccleſiaſtes? Sal. Dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt noſter Salomon, id eſt, pacificans omnia per ſanguinem ſuum, fecit utraque unum, id eſt, de duobus populis unam ſibi conſtruxit Eccleſiā. Vnde Apoſtolus: Chriſtus, inquit, pax noſtra, qui fecit utraque unum. Ipſe eſt & Ydida, id eſt, dilectiſſimus patris filius, de quo ipſe pater ad diſcipulos ait: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. Ipſe nimirum eſt Eccleſiaſtes, id eſt, concionator noſter, qui congregat cœtum, uidelicet ſanctam Eccleſiam de uniuerſo orbe terrarum, ad quem loquitur, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Hic eſt filius Dauid, ad quem cæci in Euangelio clamabant, dicētes: Miſerere noſtri fili Dauid. Hic eſt etiam rex Hieruſalem, non terreſtris, ſed illius cœleſtis, quæ eſt mater omnium noſtrorū. Ver. Quid eſt quod dicit Eccleſiaſtes: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas, cum ſcriptum ſit in libro Geneſis: Vidit deus cuncta quæ fecit, & erant ualde bona. Si cuncta quę fecit deus ualde bona ſunt, quomodo ergo omnia uanitas, & non ſolum uanitas, ſed etiā uanitas uanitatum? Sal. Cœlum & terra, maria & omnia quæ in hoc circulo continētur, per ſe quàm bona ſunt, quoniam à bono deo creata ſunt, ſed comparata deo, utique pro nihilo habenda ſunt, quia ſemper deus permanebit id quod eſt, illa uero omnia tranſibunt. Nam quæ uidentur, temporalia ſunt, quia tranſitoria. Quæ autem non uidentur, æterna ſunt. Ver. Quare bis replicauit ſententiam ſuam, dicēs: Vanitas uanitatum dixit Eccleſiaſtes: Vanitas uanitatum, & omnia uanitas? Sal. Ad exaggerandam magnitudinem uanitatum iterauit ſententiam ſuam, ut per hoc demonſtraret, quia omnis gloria mundi ſicut flos fœni marceſcet, & ſicut fumus pertranſibit. Ver. De quibus generationibus dicit: Generatio præterit, & generatio aduenit? Sal. De generatione Iudæorum, & generatione Gētium. Recedit enim generatio prima Iudæorum, quoniam perijt propter infidelitatem, & ſuccedit ei generatio de Gētibus, congregata uidelicet ſancta fidelium Eccleſia, quæ per fidem Chriſti ſaluatur. Poteſt & ſic intelligi: Generatio uade, & generatio ueni, id eſt, alijs morientibus, alij naſcuntur, & quos prius uideras, iam non uides, & incipis uidere eos, qui ante non fuerint. Ver. Quare Salomon dicit: Terra in æternum ſtat, cum dominus in Euāgelio dicat: Cœlū & terra tranſibunt? Sal. Vere iuxta

domini

domini ſententiam, cœlum & terra tranſibunt, per meliorationẽ, ſed non per ablationem quia igne iudicij purgata, meliorabuntur, quoniam renouabuntur, ſed penitus nõ deſtruentur. Tantum quippe ardebit cœlum ſurſum, & terra deorſum, quantum malitia hominum ſimul & dæmonum coinquinari potuit. Ergo iuxta ſententiã Salomonis, terra in æternum ſtabit, quoniam nunquam deſtruet̃, ueruntamen renouabitur & meliorabitur.
Ver. Quid ſignificare uoluit Salomon, cum ait: Oritur ſol & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibiq; renaſcens, girat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem? Quis enim neſcit, quod oritur ſol & occidit, & per incognitas nobis uias regreditur ad locum ſuum, unde certus eſt ut iterũ oriatur? Sal. Hoc ideo Salomõ dicit, ut oſtenderet quia ſol ipſe, qui hominibus in lucem diei datus eſt, ſua mutabilitate, id eſt, ortu ſuo & occaſu, quotidie huius ſeculi monſtraret interitũ. Per has nanq; mutationes temporum, & per ortum ſyderũ & occaſum docet Salomon, quod humana ætas quotidie oritur & occidit. Ver. Quid ſol in hoc loco ſpiritualiter ſignificat? Sal. Illum uerum ſolem, dominũ uidelicet Ieſum Chriſtum, qui eſt ſol iuſtitiæ, de quo dicit propheta: Vobis qui timetis deum orietur ſol iuſtitiæ. Iſte ſol iuſtitiæ quotidie oritur timentibus ſe, id eſt, fidelibus ſuis, uidelicet ſanctis et pijs hominibus. Occidit etiam Meridie pſeudopropheris, id eſt, hæreticis & malis catholicis, quia propter peccata ſua lumen gratiæ ipſius amittunt. Occidit & infidelibus, quia luce fidei non merentur illuſtrari. Ver. Quid eſt quod ait: Omnia flumina currũt in mare, & mare non redundat, ad locum unde exeunt reuertuntur, ut iterum fluant? Quis enĩ nouit, quod ad locum ſuum flumina reuertantur, ut iterum fluant? Sal. Nouit Eccleſiaſtes ille, ſcilicet Salomon, per gratiam ſancti Spiritus. Sed iſte noſter Eccleſiaſtes, uidelicet Ieſus Chriſtus, qui eſt ipſarum aquarum conditor, per potentiã diuinitatis, qua æqualis eſt deo patri, pleniſſime nouit, quia flumina quæ in mare currunt, in abyſſum defluunt, & per occultas uenas ad capita fontium reuertuntur, & de matre abyſſo iterum ebullire incipiunt. Ver. Spiritualiter autem quid ſignificant hæc flumina? Sal. Per hæc flumina deſignantur ſancti prædicatores, qui cum uirtutibus emicant, doctrinis coruſcant. Vere flumina ſunt, quoniam aridam terram carnalium cordium ſancta ſua prędicatione ſimul et operatione irrigant, ut ferant bonorum operum fructus. Ver. Quomodo ergo reuertũtur hæc flumina ad locum unde exeunt, ut iterum refluant? Sal. Quia ſancti prædicatores in omni doctrina & opere quod faciunt, ad laudem ſui creatoris recurrunt, ut domino autori ſuo laudes & gratias referant, per quem ut talia facerent, & omne bonum ſuum acceperunt. Semper etenim ad fontem ueri luminis reuertuntur, ne forte areſcant & exiccentur, ut ex eo aquam ſcientiæ, & gratiam uirtutum accipiãt, ut iterum fluant, hoc eſt, & ſemetipſos bonis operibus repleant, & aliorũ corda fluentis doctrinæ ſpiritualis infundant. Omnes etiam fideles flumina ſunt, & hæc flumina ad locum unde exeunt, reuertuntur, quoniam per ſancta deſideria ad amorem ſui conditoris redeũt, & de omnibus bonis laudes & gratias illi referunt, à quo ea perceperunt. Ver. Quare dedit Salomon cor ſuum, hoc eſt, ſolicito corde ſtuduit, ſcire prudentiam atque doctrinam, erroresq; & ſtultitiam. Bonum quippe eſt, ſcire prudentiam atque doctrinam, quid autem boni eſt, ſcire errores atque ſtultitiam? Sal. Sicut enim bonum eſt, ſcire prudentiam & doctrinam, ita uere bonum eſt, errores ſcire & ſtultitiam. Quoniam prima ſapientia eſt, carere ſtultitia, carere uero ſtultitia nemo poteſt, niſi qui intellexerit eam. Similiter nemo errores uitare poteſt, niſi qui intelligit eos, propterea in rebus terrenis plurima ſunt noxia creata, ut dum ea uitamus, erudiamur ad ſapientiam. Ver. Quare fuit æquale ſtudium Salomoni ſcire prudentiam & doctrinam, & econtrario, errores & ſtultitiam?
Sal. Vt dum appeteret alia, & ad alia declinaret, id eſt, apprehenderet bona, & deuitaret mala, uera eius probaretur ſapientia. Ver. Quid eſt quod Salomon dicit, quia in multa ſapientia multa ſit indignatio: & quod addit ſcientiam, addit & laborẽ. Quomodo multa eſt indignatio in multa ſapientia? Sal. Ideo in multa ſapientia multa eſt indignatio, quia quanto quiſq; maiorem ſapientiam percipit, tanto amplius ſibi indignatur, & dolet ſe uitijs & peccatis ſubiacere, & non habere uirtutes. Nam quanto quiſq; plus in ſapiẽtia proficit, tãto magis ſibi iraſcitur de malis operibus quæ geſſit, & contriſtat̃ & dolet ſuper peccatis ſuis, & ideo qui addit ſapientiã, addit & laborẽ, quia quanto amplius cœleſtia & æterna cognoſcit, tãto magis dolẽdo & flẽdo laborat, ut errorum laqueos euadere poſſit, & liberari ualeat de huius ſeculi miſeria. Ver. Quare dicit: Riſum deputaui errorẽ,

& gaudio dixi, cur fruſtra deciperis, cum hominum naturale ſit ridere, & dominus in Euāgelio dicat: Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra magna eſt in cœlo? Sal. Nō reprehendit Salomon riſum naturalem, id eſt, modeſtum & honeſtū, unde alibi dicit: Vir ſapiens tacitus ridebit. Sed riſum diſſolutum & immoderatum atq; perſtrepentem appellat errorem, talis nempe riſus uocatur cachinnus. Similiter non ſpirituale ſed temporale gaudium uocat deceptionem. Illi uero qui præterita mala ſua non plangūt, neq; intelligūt ruinam peccatorum ſuorum, cachinnant & gaudent in rebus temporalibus, quia noua & breuia putantur eſſe bona perpetua, & idcirco ſuauitate præſentis uitæ decepti, quotidie huius ſeculi errore uexantur. Ver. Quid eſt quod ait: Vidi in omnibus uanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole? Quomodo dicit nihil permanere ſub ſole, cum ſuperius dixerit, terra autem in æternum ſtat? Sal. Nihil enim permanebit ſub ſole, quod non tranſeat, quoniam omnia uana ſunt. Vnde in Euangelio ait dominus: Cœlū & terra tranſibunt, attamen terra in æternum ſtabit, quia non funditus deſtruetur, ſed meliorabitur, ſicut dictum eſt ſuperius. Ver. Quare dicit: Sapientis oculi in capite eius, ſtultus autem in tenebris ambulat? Nunquid oculi ſtulti non ſunt in capite ipſius? Sal. Oculi in hoc loco non poſſunt corporales, ſed ſpirituales intelligi, oculi uidelicet mentis, id eſt, ſenſus & intētiones animi. Per caput uero deſignat̃ Chriſtus, unde Apoſtolus ait: Caput uiri Chriſtus. Oculi uiri ſapientis in capite ſunt, quia uir ſapiens omnem intentionē ſuam ad Chriſtum dirigit, & in Chriſto collocat, & oculos ſuæ mentis ſemper ad cœleſtia meditanda ſubleuat, ſtultus uero in tenebris ambulat, quia & ſtultitiæ ſimul, & peccatorum ſuorum tenebris obſcuratur, & amore huius mūdi obſcuratur, odit enim cœleſtia, & ideo non poteſt ſicut uir ſapiens ad cœlum oculos ſuos erigere, quia non cogitat ea quæ dei ſunt, ſed quæ huius ſeculi. Ver. Quid ergo diſtat inter uirum ſapiētem & ſtultum?

Sal. Hoc diſtat, quia iſte ſapientia & claritate illuſtratur et exornatur, ille uero errore ſtultitiæ ſuæ obtenebratur & deturbatur. Tantum quippe diſtat inter ſapientem & ſtultū, quantum inter diem & noctem, lucem & tenebras. Ver. Quomodo tantum diſtat inter ſapientem & ſtultum, cum unus ſit interitus utriuſq;, ſic enim moritur doctus ut indoctus, ſapiens ut inſipiens? Sal. Quamuis unus ſit occaſus, & ſimilis mors ſapientis & ſtulti, & ſæpe in hac uita magis affligitur ſapiens, quàm ſtultus, tamen non erit ſimilis memoria in futuro, nec æqualem percipient remunerationem. Quoniam ſapiens in die iudicij ad regni cœleſtis eleuabitur gloriam, ſtultus uero demerget in æternæ dānationis tormenta. Ver. Quis eſt ergo iſte ſapiens, qui tantum diſtat à ſtulto quantū lux à tenebris? Nunquid ille qui philoſophicæ tantum diſciplinæ pollet affluentia, uel liberalium artium ſplendet eloquētia? Sal. Nonnunquā ſecularis prudentia inimica deo eſt, & carnalis ſapientia, quamuis eloquentiæ floribus exornetur, nullum tamē in ſe ſpiritualem, nullum perpetuæ beatitudinis fructum continet. Sed ille ueraciter eſt ſapiens, qui dominum diligit, qui eius mandata cuſtodit, & quantum poſſibile eſt humanæ fragilitati, eius uoluntatem in omnib. ſtudet implere, de quo paulo inferius dicit: Homini bono in conſpectu ſuo dedit deus ſapientiam, & ſcientiam, & læticiam. Ver. Quare ſtatim ſubiungit: Peccatori autem dedit afflictionem & curam ſuperfluam? Si enim deus peccatori homini dedit curam & ſolicitudinem ſuperfluam habere, quid ergo ipſe peccat, ſi curis ſuperfluis atq; ſolicitudine rerum temporalium affligitur? Sal. Cauſa ſuperfluæ curæ atq; malæ ſolicitudinis non eſt in deo, ſed in illo qui ante ſponte ſua peccauit, quia peccatis ſuis exigentib. promeruit, ut haberet curam ſuperfluā & ſolicitudinem, & ideo quod ait: Peccatori autē dedit curā ſuperfluā, intelligendum eſt, ſuis meritis exigentibus, dari permiſit, uidelicet quia peccator fuit. Ver. Quid uult demonſtrare per hoc quod ait: Omnia tempus habent? Quod ſi omnia tempus habent, ergo æternæ diuinitatis ſubſtantia tempus habet. Sal. Abſit, illa quippe ineffabilis & æterna maieſtatis diuinæ eſſentia, quæ omnia creauit ex nihilo, non loco clauditur, non tempore coanguſtiat̃, non ullo ſpacio terminatur. Et idcirco Salomon, ut oſtenderet de quibus hoc dixerit, ſtatim ſubiunxit, dicens: Et ſuis ſpacijs trāſeunt uniuerſa ſub cœlo. Vult enim demonſtrare, ꝙ contraria ſibi ſunt omnia, quę in mūdo ſunt, & nihil eſt perpetuum ex omnibus quæ ſub cœlo ſunt, & iſta tempus continent.

Ver. De qua plantatione ait, de qua euulſione loquitur, cum dicit: Tempus plantādi, & tempus euellendi, quod plantatum eſt? Nunquid de plātatione aut euulſione arborum aut herbarum dicit? Sal. Non, ſed de natiuitate & morte hominum, nam quod ſuperius

dixit:

dixit: Tempus naſcendi, hoc eſt quod ſequitur, & tempus plantandi, hoc eſt enim plantare quod naſcitur. Quod ſupra dicit, tempus moriendi hoc eſt quod hic ſequitur, tempus euellendi id quod plantatum eſt. Nam euelli hoc eſt, quod & mori. Soli quippe deo notus eſt ortus & occaſus hominum, id eſt, tempus naſcendi, & tempus pereundi, & tempus plātandi, & tempus euellendi. Quoniam ipſe inſtituit, & tempus in quo unuſquiſq; naſceretur & plantaretur ad uitam, & tempus in quo moreretur, & de hac uita euelleretur, hoc eſt per ſententiam mortis eradicaretur. Ver. Quid eſt quod iterum dicit: Tempus occidendi & tempus ſanandi? Nulli quippe dubium, quod tempus ſanandi à deo conceditur, ſed nunquam deus inſtituit tempus occidendi alium, aut eum quem ſemel occiderit homo poterit nunquam ſanare? Sal. Non utiq;, ſed illi ſoli eſt tempus occidendi, & tempus ſanandi, qui per Moſen loquitur, dicens: Ego occidam & ego uiuere faciam, percutiam & ego ſanabo. Ipſe nimirū ſtatuit tēpus, in quo peccatores occidātur, & ſanent infirmi, hoc eſt, peccatis languidi. Tunc enim occidit, cum uel corporis infirmitate, uel aliqua mundi huius aduerſitate peccatores affligit, ut corrigantur & moriantur peccatis, & uiuāt deo. Sæpe nanq; deus ideo flagellat ſceleratos, ut eos occidat & ſanet, id eſt, ut deſinant eſſe q; ſunt, & incipiant eſſe quod non ſunt. Eſt ergo tempus ſanandi, cum deus omnipotens eos quos occidit, id eſt, aduerſitatibus miſericorditer afflixit, per occultam inſpirationem cōpungit, & ad pœnitentiam prouocat. Ver. De qua deſtructione uel ædificatione loquitur, cum dicit: Tempus deſtruendi, & tempus ædificandi? Nunquid de ædificatione ac deſtructione domorū loquitur? Quid enim nobis prodeſſet, ſi hoc diceret? Quis enim neſcit quoniam alij deſtruunt, & alij ædificant domos? Sal. Non hic loquitur Salomon de domorum, ſed de malorum deſtructione, & ædificatione bonorum, quoniā neceſſe eſt prius mala deſtruere, & ſic bona poſtea ædificare, iuxta illud Pſalmiſtæ: Declina à malo, & fac bonum. Hoc ergo dicit, quia tempus eſt deſtruendi mala, & tempus eſt ædificandi bona. Quoniam in præſenti uita conceſſum eſt nobis tempus à deo, ut deſtruamus mala, & ædificemus bona, id eſt, prius in nobis per pœnitentiam deleamus peccata, poſtea uero per ſancta deſideria uirtutum conſtruamus ædificia. Ver. Quare dicit tempus flendi, & tēpus ridendi, tempus plangendi, & tempus ſaltandi? Quis enim ignorat? quia alio tempore flemus, alio autem ridemus, aut quid profuit dicere tempus ſaltandi? Nunquid forſitan oſtendere uoluit, quia oportet nos ſaltationum exercere ludicra? Sal. Abſit, nihil oportet nos ſcurriliter agere, ſed tempus flendi eſt uita præſens, tempus ridēdi uita futura. Qui ergo in præſenti uita quotidianis fletibus & lachrymis ſe purgare ſtuduerit, in uita futura ridebit, id eſt gaudebit. Similiter tempus plangendi eſt uita præſens, tempus ſaltādi eſt uita beata. In motu nanq; ſaltationis homo ſuæ mentis gaudium, & animi demonſtrat affectum. Qui ergo in hac uita plangēdo ſtudet abolere peccata, in futura uita ſaltabit, id eſt, lætabit̃ & exultabit in gloria æternæ fœlicitatis. Ver. Quid eſt quod ait: Tempus ſpargendi lapides, & tempus colligendi? Quid enim prodeſt lapides ſpargere, aut quid prodeſt colligere, niſi forte domum aliquis uelit ædificare? Sal. Non de hac cauſſa loquit̃ Salomon, ſed de gentium diſperſione & collectione. Nam per lapides Gentes deſignant̃. Vnde Ioannes: Potens eſt, inquit, deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Tēpus enim fuit ſpargendi lapides ante aduentū domini, quia Gētiles non permanſerunt in unitate fidei, ſed recedentes à deo diſperſi ſunt, quia uarios deos adorabāt, & diuerſa idola colebant. Tempus autem fuit colligendi lapides poſt aduentum domini, quia ſicut Apoſtolus dicit: Vbi uenerit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Tunc quippe cœpit colligere lapides, quia peracto paſſionis ac reſurrectionis ſuæ myſterio, direxit Apoſtolos ſuos in uniuerſum terrarum orbē, dicens: Ite, docete omnes Gētes, baptizātes eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti. Deinde celebrato quadrageſimo die myſterio aſcēſionis in cœlos, mox ut ab Apoſtolis fama nominis eius diffuſa eſt longe lateq; per mundum, lapides, id eſt, Gentiles, qui erant diſperſi per uariam idolorum culturam, collecti ſunt, quia reſipiſcentes, & abominantes idola in unitatem fidei conuenerunt. Ver. Cur iterum dicit: Tempus dilectionis & tempus odij, tamen Ioannes Apoſtolus dicit: Qui oderit fratrē ſuum, homicida eſt. Et in Euangelio dictum eſt: Qui odit animam ſuam in hoc mundo, in uitam æternam cuſtodit. Item: Qui non odit patrē ſuum & matrem, fratres & ſorores, uxorem & filios, ad huc aūt & animam ſuā, nō poteſt meus

eſſe diſcipulus. Dic ergo quando tempus eſt dilectionis, & quando tempus odij? Sal. Ex nunc quidē tempus eſt dilectionis, quoniā poſt dominū diligere debemus patrem & matrem, uxorem & filios, & cæteros propinquos. Odij uero tempus, quia pro Chriſti cōfeſſione contēnere ſimul & odiſſe debemus & patrē & matrem, omneſq́; propinquos, ſi nobis in uia domini fuerint cōtrarij, ſicut ſancti martyres ſæpe feciſſe leguntur. Ver. Quid eſt quod rurſum dicit: Tempus belli & tempus pacis? Quomodo tempus eſt belli? cū dominus in Euangelio dicat: Eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum es cū illo in uia. Et item: Si quis percuſſerit te in dextram maxillā tuam, præbe illi & alterā: & qui uoluerit auferre tunicā tuā, dimitte illi & palliū. Sal. Vere nobis ſemper eſt tēpus belli & pugnę, quā diu in præſenti uita ſumus, quoniā ſemper neceſſe nobis eſt pugnare aduerſus inſidias hoſtis antiqui, & æreas, id eſt, malignorum ſpirituum debellare poteſtates. Pacis uero tēpus erit, cū de præſenti ſeculo migrauerimus, quoniā ſi bene pugnauerimus in hoc ſeculo, in futuro coronabimur, & in cœleſti Hieruſalē æterna pace requieſcemus. Ver. Quare dicit: Cuncta fecit deus bona in tempore ſuo, cū ſuperius dixerit omnia uanitatē eſſe? Si omnia uana, quomodo ergo bona ſunt? Sal. Omnia uana ſunt, quia tranſitoria, ueruntamē cuncta bona ſunt, quoniā à deo bona creata, & bona quæ ſunt, nō tamen ſemper, ſed in tēpore ſuo. Nā bonū eſt uigilare, bonū etiam eſt dormire, attamen ſemper uigilare, aut ſemper dormire nō eſt utiq́; bonum. Ver. Quare dubitando loquitᷣ Salomon, dicens: Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adā aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorū deſcendat deorſum? Quis enim ignorat, quia ſpiritus iumentorum, id eſt, pecorū, cunctorumq́; brutorum animalium ſimul cum corpore diſſoluatur? Spiritus uero filiorum Adam, id eſt hominū, non ſimul cum corpore diſſoluitur, ſed mox ut egredietur de corpore, aut deducitur ad gloriam, aut demergitur in pœnam. Sal. Paulo ſuperius oſtendit Salomon, quia quantum ad corporis utilitatem, nihil diſtat inter iumentum & hominem, quia ſicut moritur iumentum, moritur & homo. Sed ut oſtenderet, quia ſecundum animæ dignitatem multū diſtat homo à iumento & pecore, idcirco diſiunxit, dicens: Quis nouit, ſi ſpiritus filiorum Adā aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumentorum deſcendat deorſum? Oſtendit enim, quia hæc ſola differentia eſt inter homines & beſtias, quoniam hominis ſpiritus aſcendit in cœlum, et ſpiritus iumenti ſeu pecoris deſcendit in terram, quia moritur & ſimul diſſoluitur cū carne. Ver. Cur ergo dicit Salomō, quis nouit? quaſi nemo ſit, qui hoc cognoſcere poſſit. Sal. Ideo ait, quis nouit? ut difficultatem rei demonſtraret, nam quis in ſcripturis ſacris non impoſſibilitatem, ſed difficultatem aut raritatem ſignificare ſolet, ſicut eſt illud: Generationem autem eius quis enarrabit? hoc eſt, aut nullus, aut perrarus. Nam quod impoſſibile eſt fieri, nullatenus poteſt, quamuis cū magno labore. Ergo ideo dicit: Quis nouit, quia perrarus, aut certe difficile inuenitur, ita ſpiritualis homo qui tunc perfecte comprehendere ualeat, cum de corpore ſpiritus egreditur, utrum aſcendat, an ducatᷣ ad pœnam? Ver. Quid ſignificant ſpiritualiter iſti filij Adā, aut illa iumenta? Sal. Filij Adā ſignificant ſanctos & electos uiros, qui merito appellantur homines, quia rationaliter ſancte & ſpiritualiter uiuunt, per iumēta uero deſignantᷣ carnales, quia propter ea iumēta uocantur, quoniam beſtialiter & carnaliter, ſicut iumenta & pecora uiuūt. Hinc em̄ ſanctus propheta Daniel dicit: Homines & iumēta ſunt domine. Solet enim fieri, ut illi qui uidentur homines iuſti peccent & conuertantur à iuſtitia ſua, & faciant iniquitatem. Ecōtrario illi qui ſunt mali & impij, conuertantur ab iniquitate ſua, & faciāt iuſtitiam & æquitatem. Ideo dicit Salomon: Quis nouit ſi ſpiritus filiorū Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus iumētorum deſcendat deorſum, quia tam incertus eſt uitæ huius ſtatus, ut et peccator, qui iumētum uocatur, per pœnitentiam conuerſus ſurgat, & aſcendat in cœlum, & iuſtus à iuſtitia ſua ruat in peccatum, & demergatur ad inferos. Ver. Quid eſt quod ait: Stultus cōplicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas? Quis eſt enim tam ſtultus, qui carnem ſuam comedat? Sal. Stultus iſte, piger ille debet intelligi, de quo in prouerbijs dicit: Abſcōdit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicuit eam. Iſte piger et ſtultus cōplicat manus ſuas, & comedit carnes ſuas, quia magis eligit in ocio & torpore uiuere, & habere pugillum farris, quàm laborando acquirere, unde paſcatur. Comedit carnes ſuas, dictum eſt per hyperbolen. Ver. Quid eſt hyperbole? Sal. Hyperbole igitur dicitur, quādo aliquid incredibile profertur. Ver. Quō ergo dictū eſt hyperbolice, comedit carnes ſuas? Sal. Quia incredibile eſt ut homo comedat carnes ſuas. Sed ad exaggerandam pigritiam

gritiam

griſtiam huius ſtulti ait, comedit carnes ſuas, ut oſtenderet, quia magis ſtultus deſiderat, ut caro eius tabeſcat inedia, & miſeria famis deficiat, quam ut manuum ſuarum laboribus ſuſtentetur. Ver. Quis eſt unus, de quo dicit Salomon: Vnus eſt, & ſecundum nō habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare nō ceſſat, nec ſatiantur oculi eius diuitijs? Sal. Ille eſt, qui cum ſit unus, id eſt, ſolus, non habet ſecundum, hoc eſt, filium, non fratrē aut aliquem propinquum, & nunquam ceſſat laborare, hoc eſt, diuitias congregare, nec tātas congregat, ut ei ſufficiant. Et ideo maxima uanitas eſt, cōgregare diuitias & ignorare cui eas relinquant. Ver. Quē ſignificat ſpiritualiter ille unus, qui non habet ſecundum? Sal. Dominum Ieſum Chriſtum, qui naturaliter ſolus eſt dei patris filius, & ſolus deſcendit de cœlis ad redimendum genus humanū. Ver. Quomodo non habet filium uel fratrem, cum in ſacro baptiſmate omnes Chriſtiani filij dei efficiantur, & fratres domini noſtri Ieſu Chriſti? Sal. Ille ſolus proprius & naturalis filius, cæteri uero omnes ſunt adoptiui, & ideo fratres eius ſunt non natura, ſed gratia. Ver. Quomodo ergo iſte unus laborare non ceſſat? Sal. Quia peccata noſtra patiēter ſuſtinet, & miſericorditer ad pœnitentiam expectat, & pro nobis quotidie apud deum patrem interpellat. Ver. Quomodo non ſatiantur oculi eius diuitijs? Sal. Quia noſtram ſemper deſiderat ſaluē. Ver. Quis eſt iſte funiculus triplex, de quo dicit Salomon: Funiculus triplex difficile rumpitur? Sal. Vnitas patris & filij & Spiritus ſancti, quia in diuinitate tres ſunt perſonæ ſed tantū una eſt natura. Ver. Cur ergo ait, difficile rumpitur? Illud ēm quod difficile eſt, fieri poteſt, quamuis cum magno labore. Nunquid ergo poteſt iſte funiculus rumpi? Sal. Vere nunquam, quia indiuidua eſt ſanctę Trinitatis natura, ſed difficile in hoc loco pro impoſſibili accipiendum eſt, quia fieri non poteſt, ut diuinitatis ſcindatur natura. Ver. Quis eſt ille puer pauper & ſapiens, de quo dicit Salomon: Melior puer pauper & ſapiens, rege ſtulto & ſene? Sal. Dominus Ieſus Chriſtus, qui puer dictus eſt propter innocentiā & ſimplicitatem, quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Iſte puer cū eſſet diues, pro noſtra ſalute factus eſt pauper. Iſte ueraciter eſt ſapiens, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ver. Quis eſt ille rex ſenex & ſtultus? Sal. Diabolus qui pene ab ipſo mundi exordio regnauit in genere humano, & ideo ſenex uocatur. Et uere ſtultus rex, quia quanto plures decipit, tanto ſibi pœnam accumulat. In regno quippe huius regis ſenis & ſtulti, id eſt, diaboli, natus eſt puer optimus, dominus uidelicet Ieſus Chriſtus, qui factus eſt rex regum, & dominus dominantium. Ver. Quid eſt quod ait; Cuſtodi pedem tuum, ingrediens domum dei. Nunquid ab offenſione lapidum monet cuſtodire pedem, quando ingredimur domum dei, id eſt, Eccleſiam. Sal. Quāuis ſemper honeſte & cum timore ac ſilentio debeamus ingredi domum dei, tamen nō pedem corporis docet cuſtodiendum, ſed pedem animæ, id eſt, greſſum mentis, ut in conſpectu dei mundas preces effundamus, & eſt ſenſus. Quando ingrederis domum dei, uidelicet Eccleſiam, cuſtodi pedem tuum, id eſt, greſſum mentis tuæ, ne offendas in malis cogitationibus, ut oratio tua pura dirigatur ad deum. Ver. Quid eſt quod ait: Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam? Quomodo dat homo os ſuum, ut peccare faciat carnem ſuam? Sal. Quando loquitur uanitates & uerba libidinoſa, quibus caro incitetur ad peccandum. Sed iſte eſt proprius huius loci ſenſus: Ne dederis os tuum, ut peccare facias carnem tuam, hoc eſt, noli quærere uanas excuſationes, quibus des occaſionem carni tuæ ad peccandum, hoc eſt, noli dicere, nō ego pecco, ſed quod in me habitat peccatum, id eſt, fragilitas carnis meæ. Quia ſi hoc dicis, dominum prouocas ad iram, quaſi ipſe ſit autor malitiæ atq; peccati. Ver. Quid eſt quod ait; Omnis labor hominis in ore eius, ſed anima illius non implebitur? Quomodo poteſt fieri, ut omnia quæ laborat homo, ſint in ore illius? Sal. Vir Eccleſiaſticus ſapiens & doctus omnem laborem ſuum habet in ore ſuo, quia omnia quæ in ſcripturis ſacris diſcit, quotidie meditatur, prædicat & docet, & anima illius non implebitur, quia non ſufficit ſibi quod didicit, ſed magis ac magis ſemper diſcere cupit & ſtudet. Ver. Quid eſt quod ait: Melius eſt uidere quod cupias, q̃ deſiderare quod neſcias? Quomodo uidet homo q̄ cupit, aut quomodo deſiderat quod neſcit? Sal. Ille qui oculis mentis diſcernit inter bonum & malum, uidet quod cupiat bonum, & quod repudiet malum. Qui autem ſequitur uoluntatem cordis ſui & concupiſcentias, ſæpe deſiderat quod neſcit, quia uult comprehendere quod non poteſt. Ver.

De quo dicit Salomon; Qui futurus eſt, iam uocatum eſt nomen eius, & ſcitur quod

homo ſit? Sal. De domino Ieſu Chriſto, cuius nomen ante uocatum eſt in ſcripturis ſacris, quia ipſe carnē de uirgine ſumpſerit, & cognitum eſt Prophetis & ſanctis dei, quod uerus homo erat uenturus. Ver. Si hoc de domino Ieſu Chriſto dictum eſt, quid eſt quod ſequitur: Et non poſſit contra fortiorem ſe in iudicio contendere? Quis eſt ille fortior, contra quem dominus Ieſus contendere non poſſit in iuditio? Sal. Deus pater, qui fortior eſt, quia filius ſecundum humanitatem minor eſt patre. Ver. Quid eſt quod ait: Melior eſt ira riſu, cum riſus naturalis ſit, ira uero ſit uitium? Sal. Ira non ſemper eſt uitium, ſed aliquando eſt uirtus, quando iraſcimur nobiſipſis, uel alijs peccantibus, hæc ergo ita melior eſt riſu, quia riſus diſſoluit mentem, & lætitia corrumpit hominis animum, hæc ira corrigit & emendat peccantem. Ver. Quid eſt quod ait: Calumnia conturbat ſapientem, & perdit robur cordis illius? Qui enim uere ſapiens eſt, nulla turbatur calumnia, nulla deijcit aduerſitate. Sal. Sapiens in hoc loco non intelligēdus eſt ille, qui perfectus & conſumatus in ſapientia eſt, ſed qui iam cœpit habere ſapientiam, & tamen adhuc non eſt perfectus. Talem ſapientem calumnia hominū ſiue aduerſitas aliqua facile conturbat & perdit uigorem ac fortitudinem animæ illius, qui dū patienter nō ſuſtinet aduerſa, uexatur impatientia. Ver. Quid maledicere eſt, quia priores dies meliores fuerunt, q̃ iſti qui modo ſunt? Sal. Ideo malum eſt hoc dicere, quia ſicut ipſe ait, ſtulta eſt talis interrogatio. Ver. Quare ſtulta interrogatio eſt, ſi quis dicat: Quæ cauſſa eſt, quia priora tempora meliora fuerunt, q̃ nunc ſunt? Sal. Ideo ſtulta interrogatio eſt, quia unus deus conditor eſt omnium temporum, cunctorumq́; dierum. Ver. Quamuis enī unus ſit deus, conditor omnium temporū, cunctorumq́; dierum, nunquid non fuerunt tempora bona & mala? Sal. Vere fuerunt, ſed uirtutes faciunt nobis tempora bona, uitia & peccata faciunt tempora mala, & idcireo nos ita ſemper bene uiuere debemus, ut dies præſentes nobis meliores ſint, quàm præteriti. Ver. Quid eſt quod ait Salomon: Noli eſſe iuſtus multū, neq; plus ſapias quā neceſſe eſt? Quid enim mali eſt, ſi multū homo iuſtus, aut quis poteſt plus ſapere quam neceſſe ſit? Sal. Ille multum & nimis iuſtus eſt, cuius iuſtitia ſæua & crudelis, & alios excitat ad querelam & murmurationem, uerbi gratia. Qui uidet fratrem ſuum peccare, & magis uult eum condemnare atq; punire, q̃ per pœnitentiam corrigere & emēdare, ille nimirum multum & nimis eſt iuſtus. Ver. Quomodo ſapit homo plus q̃ neceſſe eſt? Sal. Quando ſuperbe ſapit, unde monet Apoſtolus: Noli altū ſapere, id eſt, noli ſuperbe ſapere, ſed time. Ille etiam plus ſapit, q̃ neceſſe eſt, qui ea uult intelligere quæ nō poteſt comprehendere, neq; penetrare. Ver. Quare Salomon dicit: Qui timet dominū, nihil negligit, cum Iacobus Apoſtolus dicat: In multis offendimus omnes? Nunquid Iacobus aut cæteri Apoſtoli non timebant deum? qui ſe in multis offendere confitebantur?

Sal. Timebant utiq;, & in multis offendebant, quia non eſt homo ſuper terram qui faciat bonum, & non peccet. Ver. Quomodo ergo uerum eſt, quod dicit: Qui timet dominum, nihil negligit? Sal. Qui enim ſanctum & caſtum dei timorē habet, nihil omnino negligit, quia neq; proſperis eleuatur, neq; aduerſis deijcitur, quoniam quicquid illi accidit, non eum contriſtat. Ver. Quis eſt ergo ille, qui ſanctum & caſtum dei timorē habet? Sal. Qui dominum in nullo uult offendere, & quantum ipſe adiuuare dignat̃, eius uoluntatem & mandata ipſius in om̃ibus uult & ſtudet adimplere. Ver. Quid eſt quod ait: Sapientia confortabit ſapientem ſuper decem principes ciuitatis? Quæ eſt hæc ſapientia, aut qui ſunt iſti principes? Sal. Sapientia in hoc loco dominum Ieſum Chriſtum ſignificat, qui eſt uirtus & ſapientia dei. Decem principes ciuitatis, ſancti Angeli ſunt intelligendi, qui ſunt principes ciuitatis, id eſt, cœleſtis Hieruſalem. Sunt & principes Eccleſię, quia ipſi quotidie regunt eam, & cuſtodiunt. Ver. Cur ergo decē dicuntur? Sal. Quia decem fuerunt ordines Angelorum, ſed unus cecidit per ſuperbiam, & idcireo boni Angeli ſemper ad hoc laborant, ut de hominibus numerus adimpleatur, & perueniat ad perfectum numerum, id eſt, denarium. Ver. Quomodo ergo ſapientia confortat ſapiētem ſuper decē principes ciuitatis? Sal. Quia maius eſt auxiliū ſapientiæ, id eſt, Domini Ieſu Chriſti, q̃ ſit Angelorum. Ver. Quid eſt quod Salomon dicit: Virum unum de mille reperi, mulierem autem ex omnibus non inueni? Nunquid non multæ mulieres ſanctæ fuerunt, uirgines ſimul & uiduæ, quæ pudicitia ac caſtitate, ac bonis operibus deo placuere? ex quibus plurimæ illarum martyrio coronatæ ſunt? Sal. Vere fuerunt, & uſq; nunc ſunt plurimæ uirgines ac uiduæ deo acceptæ. Sed hoc dicit Salomon, quia ſuo tempore

pore/e multis uiris uix potuit inuenire bonum. De mulieribus uero nullam inuenit, quia omnes eum non ad uirtutem, ſed ad luxuriam traxerunt. Ver. Poteſt hæc ſentẽtia ſpiritualiter intelligi? Sal. Vere poteſt, nam per uirum deſignatur bonus animi cogitatus, per mulierem uero, carnalis & diſſoluta cogitatio. De mille ergo uiris uir unus inuenitur, id eſt, unus cogitatus, mundus & purus, qui peruerſa cogitatione non turbetur, id eſt, polluatur extrinſecus. De mulieribus uero nulla inuenitur, quæ placeat deo, quia carnalis & peruerſa cogitatio non eſt accepta deo. Ver. Quid eſt quod ait: Qui cuſtodit præceptum dei, non experietur quicquam mali? Quomodo nihil mali experietur, qui præcepta dei cuſtodit, cum ſancti uiri qui præcepta dei cuſtodierunt, multa mala perpeſſi ſint in hoc ſeculo? Sal. Verum eſt, quia qui præcepta dei cuſtodit, id eſt, omne quod iuſſit & præcepit deus, non experietur quicquam mali in futuro, hoc eſt, nullum malum patietur, nullum malum ſuſtinebit in die iudicij. Quamuis enim aliqua mala patiatur in hac uita, leuia ſunt & tranſitoria, in futura uita nihil mali patietur, qui perueniet ad æternæ beatitudinis gloriam. Ver. Quid eſt quod ait: Melior eſt canis uiuus leone mortuo? quid per canem uiuum aut leonem mortuum Salomon uult intelligi? Sal. Canis uiuus ſignificat populum Gentium: leo mortuus populum Iudæorum, a deo derelictum. Melior eſt ergo apud deum canis iſte uiuus, quàm leo ille mortuus, quia nos qui de Gente credimus uiuentes, per fidem cognoſcimus deum patrẽ, & filium, & Spiritum ſanctũ. Aliter, canis uiuus eſt peccator, qui ſe peccatis mortuum confitetur, & per pœnitentiã reſurgens, incipit per iuſticiam uiuere. Leo mortuus, eſt iuſtus, qui in ſua iuſticia confidit, & de meritis ſuis gloriatur, & idcirco ſuperbia elatus mortuus eſt apud deum. Melior eſt ergo peccator humilis, & per pœnitentiam correptus, quam iuſtus ſuperbus, quia ille abominabilis, iſte deo acceptus eſt. Ver. Quid eſt quod dicit: Omni tempore ſint ueſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat? Nunquid poteſt aliquis candida ueſtimenta ſemper habere? Et ſi forſitan ita eſt diues ut ſemper ueſtimẽta candida poſſit habere, quod omnino difficile eſt, quomodo fieri poteſt, ut de capite ipſius nunquam deficiat oleum? Quis nãq; ferre poteſt, ut ſemper habeat caput oleo perunctum? Sal. Hæc ſententia non hiſtorialiter, ſed ſpiritualiter debet intelligi. Nam per ueſtimenta uirtutes deſignantur, quibus anima ueſtitur & ornatur. Per oleum uero deſignatur opus miſericordiæ, id eſt, eleemoſyna, uel certe ſpiritualis lætitia, & eſt ſenſus: Omni tempore ſint ueſtimenta tua candida, id eſt, quæcunq; bona egeris, ſint munda & pura, ut poſſint deo eſſe accepta, & nunquam deficias ab operibus miſericordiæ, & ſemper habere ſtude ſpiritualem lætitiam. Ver. Quæ ſunt muſcæ, de quibus Salomon dicit: Muſcæ morientes exterminant ſuauitatẽ illius? Sal. Veruntamen Salomon ſpirituales muſcas intelligit. Ver. Quæ ſunt illę ſpirituales muſcæ? Sal. Dæmones, uitia & peccata, hæc enim omnia exterminant hic ſuauitatem unguenti, id eſt, gratiam ſancti Spiritus. Ver. Quid eſt quod ait: Cor ſapientis in dextera eius, & cor ſtulti in ſiniſtra illius? Quis enim habet cor ſuũ carnale in dextra uel in ſiniſtra manu? Sal. Vere nullus, & ideo hæc ſententia ſpiritualiter debet intelligi. Ver. Quomodo ſpiritualiter debet intelligi? Sal. Per cor deſignatur intentio ſeu cogitatio. Per dextram manum, opus bonum, per ſiniſtram uero malum. Cor igitur ſapientis in dextra eius, quia intentio & cogitatio uiri ſapientis ad hoc tendit, & ad hoc laborat, ut ſemper bona operet. Quatenus in die iudicij ad dexterã domini, id eſt, in ſorte iuſtorũ ſtare mereatur, & cũ ipſis in æterna beatitudine gloriari. Cur uero ſtulti in ſiniſtra illius, quia & mala quæ cogitat, & malis operib. accumulat, pro quibus in die iudicij à ſiniſtris, id eſt, in ſorte reproborum ponetur, & cũ eis in æternum punietur. Ver. Quis eſt ille ſpiritus, de quo dicit: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris? Quis eſt iſte qui habet poteſtatem, cuius ſpiritus ſi aſcenderit ſuper nos, locum noſtrũ dimittere non debemus? Sal. Diabolus princeps huius mundi, ſpiritus eius eſt maligna ſuggeſtio. Ver. Spiritus diaboli quomodo aſcendit ſuper nos? Sal. Quia perſuadendo facit ut mala cogitemus, ſi ergo ſuggerente diabolo, mala cogitatio aſcenderit in cor noſtrum, non ei locum dare debemus, ſed contra ipſam fortiter pugnare, ne forte opere compleamus malam cogitationem. Poteſt & ſic intelligi, ſi habes in te humilitatẽ, munditiam, caſtitatem, patientiam, charitatẽ, & diabolus ſuggerit tibi ſuperbiã, libidinẽ, immunditiam, iram, odium, ne dimiſeris locum tuum, id eſt, ne dimittas humilitatem & efficiaris ſuperbus. Sic & de cæteris eſt intelligendum. Ver. Quare dicit Salo-

mon?

mon? Vę tibi terra, cuius rex iuuenis eſt, & cuius principes mane comedunt? Nunquid nõ beata fuit terra Iſraël, quę iuuenem habuit regem, Dauid ſcilicet, qui fuit triginta annorũ, quando ſuſcepit regnum? Nunquid non bonus rex Ioſias, qui regnare cœpit in adoleſcentia? Sal. Vere bonus rex Dauid, bonus & Ioſias. Sed uæ terræ, cuius rex iuuenis eſt, hoc eſt, in quo parua & infirma eſt ſapientia, & carnalis prudentia, qui iuuenilia deſideria ſequitur, odit iuſtitiam, ueritatem, & iudicium. Ver. Quomodo principes mane comedunt? Sal. Principes mane comedunt, quando luxurioſam uitam ducunt, & idcirco uæ terræ, cuius principes mane comedunt, quia magis amant huius ſeculi uoluptates, & carnis delectationes, quam populi ſalutem, ideoq́ luxurioſe uiuendo peruertunt iudicium. Ver. Quomodo beata eſt terra, cuius rex eſt nobilis, & cuius principes comedunt in tẽpore ſuo? Sal. Si rex nobilis eſt, hoc eſt, decorus ſapiẽtia, ſplendidus iuſtitia, ornatus bonis moribus & actibus, uere beata eſt terra cui præeſt, quia regit eam in iudicio & æquitate, & exaltat iuſtitia. Ver. Qui ſunt illi principes, qui in tempore ſuo comedunt? Sal. Illi nimirum, qui non luxuriantur, qui non amant huius ſeculi uoluptates, qui nõ uiuunt in crapula & ebrietate, ſed cibos quærũt tantũ ad corporis ſuſtentationẽ. Ideoq́ beata terra, quæ tales habet principes, quia dum iuſticiam & æquitatem diligunt, utique non peruertunt iudicium. Ver. Quid eſt quod ait: Da partes ſeptem necnon & octo? Quę ſunt illæ ſeptem partes uel octo quas dare nos iubet? Sal. Per ſeptenariũ numerum uetus teſtamentũ propter ſabbatum, qui eſt ſeptimus dies ſanctificatus in lege, per octonarium uero deſignatur nouũ teſtamentum propter diem dominicam, qui eſt octauus, domini Chriſti reſurrectione ſanctus. Ver. Quomodo ergo intelligendum eſt quod ait: Da partes ſeptem, necnon & octo? Sal. Hoc modo, id eſt, utrunq́ teſtamẽtum, uetus ſcilicet & nouum, pari ueneratione credendo ſuſcipe, & præcepta eorum diligenter implere ſtude. Ver. Quid eſt quod ait: Si ceciderit lignum ad Auſtrum, aut ad Aquilonem, in quocunq́ loco ceciderit, ibi erit? Nunquid quod cadit lignum ad Aquilonem, aut ad Meridiẽ, non ſæpe mouetur in alias mundi partes? Sal. Nulli hoc dubium eſt, ſed hæc ſententia ſpiritualiter intelligi debet. Nã ꝑ lignũ homo deſignaẽ, quoniã unuſquiſq́ eſt quaſi lignũ ſyluæ generis humani. Per Auſtrum, qui eſt calidus uentus, deſignatur requies paradiſi. Per Aquilonem, qui eſt frigidus, deſignatur inferni ſupplicium. Et eſt ſenſus. Vbicunq́ ſibi homo locum ad futuram ſedem præparauerit, ibi erit cum mortuus fuerit, hoc eſt, ſi bene ſibi locum uiuendo præparauerit ad Auſtrum cum ceciderit, id eſt, mortuus fuerit, in requie paradiſi & gloria regni cœleſtis permanebit in æternum. Si uero male uiuendo ſibi locum præparauerit ad Boream, inferni pœnas luet in ſecula ſeculorum. Ver. Quid eſt quod ait: Qui obſeruat uentum, non ſeminat, & qui conſiderat nubes, nũquam metit? Quis enim eſt tam ſtultus, qui ſemper obſeruet uentum, ut non ſeminet, & ſemper conſideret nubes, ut nunquam metat? Sal. Hæc ſententia ſpiritualiter intelligenda eſt. Nam per uentum & nubes ſæpe tempeſtas generari ſolet, per uẽtum ergo deſignatur diabolus, per nubes præſentis ſeculi aduerſitates. Quicunq́ igitur timet diaboli perſecutionẽ, aut mundi huius aduerſitates, non ſeminat, id eſt, uerbum dei non prædicat, nec operatur bona quæ ualet. Etiam nunquam metet, quia etſi aliqua bona inchoat, ad perfectionẽ non ea perducit. Ver. Quid ergo agendum eſt? Sal. Sine conſideratione nubium, & timore uentorũ, in medijs tẽpeſtatibus ſeminare debemus, id eſt, in omnibus aduerſitatibus uerbum dei prædicare, & bona opera quæ ualemus, agere ſemper oportet. Ver. Quid eſt: Mane ſemina ſemen tuum, & ueſperi ne ceſſet manus tua? Quis enim ſemper, & mane & ueſperi ſeminare poteſt, maxime cum glaciali tempore nullus audeat ſeminare? Sal. Semen hoc loco non intelligẽdum eſt frumenti, uel alterius cuiuslibet grani, ſed ſemẽ boni operis, ex quo naſcitur fructus iuſticiæ, & merces æternæ remunerationis. Ver. Quid ergo docet cum dicit: Mane ſemina ſemẽ tuum, & ueſperi ne ceſſet manus tua? Sal. Vt nullo tempore, nulla ætate à bonis operibus ceſſemus, & noſtram matutinam iuſticiã ueſper inueniat, & ueſpertinam miſericordiam iterum ſol ortus accumulet. In adoleſcentia pariter & ſenectute uirtutum copia nos ſemper deo commendet. Mane ergo ſemina ſemẽ tuum, & ueſperi ne ceſſet manus tua, hoc eſt, ſemper te in bonis operibus exerce. Ver.

Quid eſt quod ait: Et florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis? Quid enim profuit hoc dicere, cum nullus ignoret, quia & amygdalus florere ſolet, impinguari locuſta, & diſſipari capparis? Sal. Hæc ſententia ſpiritualiter eſt intelligenda,

genda & magnum in ſe continet myſterium. Nam per amygdalum deſignatur dominus Ieſus Chriſtus, quia ſicut nux amygdali cõſtat ex corio, oſſe, & nucleo, ita Chriſtus ex carne, anima, & diuinitate. Quoniam per os amygdali diuinitas deſignatur. Ver. Per locuſtam & capparim quid ſignificatur? Sal. Per locuſtam, populus Gentilis: per capparim populus Iudaicus. Ver. Quomodo ergo intelligenda eſt hæc ſentẽtia? Sal. Florebit amygdalus, id eſt, naſcet̃ Chriſtus, & coruſcabit miraculis. Impinguabitur locuſta, id eſt, credet Gẽtilis populus, & replebit̃ donis ſpiritualibus. Diſſipabitur capparis, hoc eſt, peribit propter infidelitatem populus Iudaicus. Ver. Quare uerba ſapientium ſtimulis & clauis aſſimulant̃? Sic enim dicit Salomon: Verba ſapientũ ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Sal. Aptiſſime uerba ſapientum clauis & ſtimulis comparantur, quia peccatorũ culpas neſciunt palpare, ſed pungere, qui em̃ ueraciter ſunt ſapientes, eorum proculdubio uerba claui ſunt & ſtimuli, quia peccatores non blandimentis fouẽt, ſed aſpera increpatione redarguunt, & eorũ ſecretas conſcientias quaſi pungendo ad dolorẽ & lamenta, execrant, ut corrigantur. Ver. Quid eſt quod ait: Quæ per magiſtrorũ conſilium data ſunt à paſtore uno? Qui ſunt illi magiſtri, per quorũ conſilium data ſunt ſapientiũ uerba, aut quis eſt unus ille paſtor, à quo data ſunt? Sal. Magiſtri ſunt ſancti Prophetæ & Apoſtoli. Paſtor unus eſt deus, à quo data ſunt omnia uerba ſapientium, quia ipſe docuit magiſtros, id eſt. Prophetas & Apoſtolos, & reſtruxit eorum conſilium, quoniam ipſe dedit uerba in corde & ore ipſorum. Ver. Quid eſt quod Eccleſiaſtes in fine libri ſui dicit: Deum time, & mãdata eius cuſtodi, hoc eſt enim omnis homo? Quomodo fieri poteſt, ut hoc tantum ſit homo, id eſt, timere deũ, & mandata eius obſeruare? Multo quippe maior eſt pars eorum hominum qui nec timent & cuſtodiunt. Sal. Vere maior pars eſt malorum, quam bonorũ, quia ſicut dominus dicit; Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Et incomparabiliter maior infidelium multitudo, quam fidelium. Ver. Quid ergo uult in hoc loco Salomon demonſtrare? Sal. Hoc nanq; demonſtrat in his uerbis, quia non eſt homo, qui deum non timet, & mandata eius nõ cuſtodit. Ver. Quare nõ eſt homo? Sal. Quia non cuſtodit modum rationemq́; ſuæ naturæ. Ver. Quæ eſt ratio & modus naturæ humanæ? Sal. Rationabiliter uiuere, quia inter animantia omnia ſolus homo creatus eſt rationale animal, quoniam inter cuncta terræ animantia ſolus homo accepit à deo rationem & intellectum, ita ut agnoſceret ſuum creatorem, & diligeret eum, ac timeret, & corde & ore ſimul laudaret. Ver. Quid eſt deum timere? Sal. Voluntatem eius implere, & bona quæ facienda ſunt facere. Ver. Si ergo qui non timet deum, & mandata eius non cuſtodit, non eſt homo, quid ergo eſt? Sal. Beſtia eſt. Ver. Quomodo beſtia eſt, cum in eo uideatur humana ſubſtantia et perſona? Sal. Quamuis enim uideatur habere humanam ſubſtantiam & perſonam, tamen quia non rationabiliter, ſed beſtialiter uiuit, non homo, ſed beſtia dicendus eſt. Ver. Quomodo beſtia uocatur? Sal. Si eſt crudelis ſuis domeſticis & ſubiectis aut uicinis, leo eſt, non homo: ſi autem raptor eſt, Tigris uel lupus: ſi uero eſt adulter aut fornicator, aut immundus, canis eſt aut porcus: aut ſi eſt ſtultus, aſino comparatur: fraudulentus itaq; aut ſimulator, cõgrue uulpeculæ aſſimulatur, ſic de cæteris intelligendum eſt. Ver. Quis eſt ergo ueraciter homo? Sal. Ille qui deum timet, & mandata eius cuſtodit.

BEATI MARTIALIS Apoſtoli, ad Burdegalenſes Epiſtola.

CAPVT. I.

MArtialis ſeruus dei & Apoſtolus Ieſu Chriſti cum ſancto ſpiritu, qui repleuit corda noſtra, qui ſubdidit ſibi omnem mundum, qui alligauit diabolũ & peccatũ, Burdegalẽſibus iã in Chriſto renatis per aquã & ſpiritũ ſanctũ filijs & filiab. cũ ſorte & hæreditate dei, quæ data eſt per orationẽ. Pax uobis & miſericordia: quia cognouiſtis ueritatẽ. Manifeſtaui em̃ uobis nomẽ creatoris, q ſolus eſt creator. Cœlũ enim, & terrã, mare, & omnia quæ in eis ſunt, ipſe creauit & perfecit & benedixit. Vos aũt ignorabatis ipſum genus ueſtrũ: nec uos de uno patre et una matre

creatos

creatos eſſe noueratis. Sed & uindictam, quæ facta eſt per diluuiũ, neſciebatis: in quo omni mundo punito, quia cõtra creatorem ſe erexerat in omnem ſuperbiam, ille qui ſolus iuſtus inuentus eſt cum filijs in ſpirituali eccleſia, quæ nunc in uobis apparet, reſeruatus eſt. Nam & in illo ſeculo ex quo primus homo cœpit à deo formatus de limo, congregatio filiorum dei, quæ iam congregatur, proclamabat, donec pater generis noſtri, & Hebræorum, qui uocatus eſt Abraham, iuſtum filium ſuum dilectiſſimum Iſaac, quem unicũ ſuſceperat deo ſuper altare immolandum hoſtiam obtulit. Vnde & fortis deus eum nõ permiſit occidi, quia non delectatur ſed ualde magis offenditur effuſione ſanguinis hominũ. Victima autem arietis, quæ debita erat in lege Hebræorum, pro homine cæſa eſt: ſed deus nõ ſanguine arietis, ſed uoluntate patris & filij iuſta delectatus eſt.

CAPVT. II.

IPſa figura fratres. uidentibus oculis noſtris in filio dei noſtro tempore perfecta eſt. Deus enim qui pater eſt omnium gentium, unicum ſuum, quem ſolum genuit & unice dilexit, ad mortem uenire iuſſit. Mori enim potuit quia homo fuit: & quia de uirgine Maria natus eſt homo. Filius dei ante principium fuit: & quia deus erat, diu teneri à morte non potuit. Reſurrexit enim ante lucem in die tertia de loco in quo eum ſepeliri uidimus: & apparuit nobis, & lætificauit nos. Teſtes enim ſumus: quia eum aſcendere in cœlum uidimus: nec tamen à cœlis unquam receſſit. Scitote autem quia de cœlis contemplatur bonos & malos: & bonos quidem remunerabit ineffabiliter, malos autem puniet miſerabiliter. Itaq; nolite retro reſpicere ad idola quæ coluiſtis & fabricaſtis: ſed ipſum ſolum quem uobis prædicaui deum unum colite & adorate per omnem locum. Ipſe enĩ eſt cuius oculos nemo poterit effugere, cuius poteſtatem nemo euadere poteſt. Sicut autẽ ſimulacra ueſtra antiqua diruiſtis; ita ſubuerſa ſit infidelitas à cordibus ueſtris.

CAPVT III.

HOnorabatis ſacerdotes qui decipiebant uos ſacrificijs ſuis, qui mutis & ſurdis ſtatuis offerebant, quæ nec ſe nec uos iuuare poterant: nunc autem multo magis ſacerdotes dei omnipotentis, qui uitam uobis tribuunt in calice et uiuo pane, honorare debetis. Quem enim uobis conſtitui dei iuſſu, iuſtum eſt à uobis conſeruari. Ipſe enim Sigibertus, qui ante conſulebat dæmonia ſeruus creaturæ: nũc in fide domini noſtri Ieſu Chriſti perfectus, ſoli Creatori ſeruiẽs, pro ſtercore reputat ipſa dæmonia quibus ante deſeruiebat. Ignotum uero deum, quem non nouerat, modo cognitum nõ ſanguine beſtiarum: ſed fide ſyncera & iubilatione cõfeſſionis ſibi & uobis propitiabilem facit. Nam dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti dei ad conſecrationem reſeruari iuſſimus: qua dedicata in nomine domini dei Iſrael & ipſius teſtis Stephani, qui pro eo à Iudæis paſſus eſt, non hominis cultum ſed dei in ea frequentatis. Stephanus enim nõ deus: ſed amicus dei fuit: qui pro teſtimonio eius, animam ſuam poſuit: cuius ſanguine ipſa menſa eſt decorata, quia ſuo ſanguine Ieſus Chriſtus comprobatus eſt eſſe deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim deo creatori offertur in ara, non homini, neq; angelo. Nec ſolum in ara ſanctificata, ſed ubiq; offertur deo oblatio munda, ſicut teſtatus eſt: cuius corpus & ſanguinem in uitam æternam offerimus, dicẽtes: Spiritus eſt deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare. Ipſe enim corpus habens & immaculatum & ſine peccato, quia conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine, in ara Crucis ipſum permiſit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes ſe nomen eius à terra abolere: nos cauſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis uitam præſtandam, & mortẽ effugandam hoc enim ipſe dominus noſter iuſſit nos agere in ſui commemorationem. Nã de ſacrificijs idolorum notum uobis à me factum eſt: quia ea maxime de cauſa dominabatur uobis diabolus. Et ſicut communio uiui dei eſt uobis uita: ſic participatio menſæ ſimulacrorum erat uobis æterna mors: & infirmitates, & corruptiones, & nimiæ tribulationes huius ſeculi.

CAPVT IIII.

SEd etiam poſtquàm baptizati eſtis, oportet uos caſtos eſſe à malitia, ut menſa diuina digni ſitis. Nolite autem unum & idem putare eſcam humanam, & diuinã, quæ uobis uiſibilis eſt, ſed tamen in fide perfecta tota cœleſtis. Per unã enim corpus; per alteram anima uiuit. Cauete autem ab homicidijs: ne forte & uos occidamini. Eſt

enim indignus menſa domini, qui hominem occiderit. Nam ſi præſumit Euchariſtiã, reus eſt mortis animæ & corporis ſui. Reuiuiſcit enim anima per baptiſmũ: & moritur per homicidium. Corpus uero, quod tanto peccato eſt ſubditum, in impiorum pœnis æternaliter excruciabitur cum anima ſua: poſt illum diem, quando uerus deus & uerus homo iudicabit omnes gentes. Nolite ergo concupiſcere terræna, qui iam adquiſiſtis cœleſtia, quia per cupiditates mundi huius exardeſcunt mentes in homicidia in inuicem. Vnde et animę pereunt, & quas Chriſtus lauerat aqua ſanctificationis, hoſtis uitæ adquirit in perditione ſuæ mortis, eo quod dum à deo recedunt, peccatis mortis ſe inuoluunt.

CAPVT V.

SCribere autem uobis neceſſarium duco, ut uelut paruuli malitia, ſanctificatos uos domino prębeatis: attendentes quia gratiſſimum deo hoſpitium eſt mens munda à cupiditatibus & ſimulatione. Nam ſicut perturbationes maris uidetis, ſic in uobis metipſis fluctus uitiorum ſentietis. Deo autem claritatẽ ſuę miſericordię ſuper uos extendente, non conturbabimini, ſed exultabitis in tranquillitate poſiti. Beati uero eritis, ſi cũ exultatione deo ſeruiẽtes, libidini reſtiteritis, unde maxima corona remunerationis impertietur uobis. Nec beſtiales mores oportet ulterius eſſe in eis, qui uaſa domini mũda ſunt in adoptionẽ filiorũ æternæ hæreditatis, ſed honeſtate rationabili omẽs homines uti. Hæc enim agentes ſecuri terrã poſſidebitis, & omnia irrationabilia ſubiecta erunt uobis. Ipſa quoq; elemẽta, quibus ante ſeruiebatis, ſeruiẽt uobis tanq; cultoribus & magnis amicis dei. Prædicationem autem meam nolite in uanum ducere quaſi nouam, neq; obliuiſcamini mirabilium dei, quæ per me uidiſtis, quia & uos multa gratia digni eritis, cum Euangelium Chriſti in laude & reuerentia habebitis. Itaq; ſicut frequẽter adorabitis opera manuum ueſtrarum, ſic potius et multo frequentius unũ deũ qui uos creauit, uobis uitam tribuit, adorate, quia ab ipſo adiutoriũ habebitis, nõ ſolum in hoc ſeculo, ſed etiã in futuro. Et aſſidue deo gratias agite qui de tenebris mortis uos abduxit, & iã cœli ciues fecit. Sed & ſpiritum dei ſanctificate in cordibus ueſtris, per ipſum enim uobis peccatorum remiſſio tribuitur. Itaq; ſpinas cordis auellite, ut in ſuauitate dei requieſcatis. Hæ ſunt enim ſpinæ quæ per multas amaritudines & inuidias & doloſitates non ſinunt gaudium & oleum ſpiritus ſancti in uobis dominari.

CAPVT VI.

SEd neq; metuatis eos, qui needũ receperint uiã ſalutis. Obcæcauit enim illos diabolus tenebris ſuis, ne ſe facile eruant à morte. Mors nãq; eorum eſt delectatio ſeculi. In deſiderijs enim animæ ſuæ morientur, & in aduentionibus ſuis peribũt, & iniquitas eorum in caput eorum deſcendet. Habentes enim naturalem ſenſum, deum qui illos creauit, qui eis uitam & intellectum dedit, abnegant, & dũ ipſi male agunt, bene agentes impugnant. Linguas ſuas, ſicut ſerpentes exacuunt, & uenenum aſpidum ſub labijs eorum. Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiã pacis non cognouerunt, non eſt timor dei ante oculos eorum. Propterea illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor: ſicut ſpiritus ſanctus hæc locutus per os uaticinantis regis proteſtatus eſt. Nec ſentiũt ſe iã in abyſſum demerſos: cum iã ſint iudicati. Qui enim non credit iam iudicatus eſt: quia nõ credit in nomine unigeniti filij dei, qui nos ſaluauit, et illuminauit claritate diuinitatis ſuę, apparens homo per carnem ſine peccato, in ſimilitudine carnis peccati. Nolite ergo carnales timere: ſed magis uos ſpirituales eſtote, et creſcite in gratia dei: & ſuſtinete patiẽter eos, qui in uobis Chriſtum perſequũtur: in quẽ crediſtis, & cuius ſpiritu ſanctificati eſtis in æternam ſalutem.

CAPVT VII.

NVlla ſit in uobis inuidia: per hanc enim ſpiritus ſanctus mẽtem derelinquit. Recedẽte autem ſpiritu ſancto à tabernaculo mentis, euacuatur homo dulcedine: & implẽt omni amaritudine: nullusq; locus ei eſt in cœlo: quia alienum ſe fecit à bonitate. Efficitur cubile draconum, & habitatio immundorum ſpirituum. Inde ab auaritia abſorbetur: & ab omni dulcedine infructuoſus & ſterilis contabeſcit miſer & derelictus. Vos autem oculos ueſtros aſſidue ad miſericordiam diuinitatis eius erigite: & malitiam diaboli calcate, quia & iam per tropheum Chriſti deuictus eſt: & per Crucem domini ligatus eſt.

CAPVT VIII.

Crucem domini,in quem credidiſtis deum uerum & dei filium,ſemper in mente, in ore,in ſigno tenete.Crux enim domini armatura ueſtra inuicta contra ſatanã, galea cuſtodiens caput,lorica protegens pectus,clypeus tela maligni repellens, gladius iniquitatẽ & angelicas inſidias peruerſæ poteſtatis ſibi propinquare nullo modo ſinens.Hoc ſolo ſigno cœleſtis uictoria data eſt nobis:& per crucẽ baptiſma dei ſanctificatum eſt.Neq; in ueneficijs neq; in furtis imitemini peſſimos : & ipſi enim tales à regno dei excludentur.In fide autem perfecti eſtote: pro certo ſciẽtes, quia Ieſus Chriſtus ipſe eſt filius dei uiui,qui ſedet à dextris eius:& uos protegit ut regnum diaboli diſperdat. Sed tamen in ſua diſpenſatione occulta ab humano intellectu, permittit diabolum dominari in ſuos:& perſequi bonos in diuerſis tentationibus,quibus electi probantur, & examinantur. Examinati uero,poſtea coronabuntur.Qui uero eos tentant ultionem nõ effugient:quia omnes oportet aſtare ante tribunal Chriſti, qui iudicabit in iuſtitia orbẽ.Beati autem eritis fratres mei in illo die:ſi conſcientiam ueſtram puram coram deo nunc exhibueritis.Et ſicut unam fidem,unũ baptiſma tenetis à deo in uobis : ſic angelis cohæredes eritis:naturam quidem humanam,claritatem uero angelicam habituri. Non quidem euacuabitur ueritas corporis,ſed non erit pondus & fragilitas corruptionis. Nunc morimur per Adam:& tunc reſurgemus per Chriſtum . Nunc fragilitate circundamur:tunc uirtute induemur. Et ſi enim morimur corpore: ſed tamẽ nunquam moriemur ſpiritu.Spiritus enim ſine motte citatus eſt à deo.

CAPVT IX.

Et maxime uiuimus per paſſionem agni incontaminati, qui à Iudæis in cruce pro ſalute mundi paſſus eſt.Ipſius ſanguis uulnera lauit noſtrarum animarũ,quibus à morte fatigati,& per lignum ueticum uſq; ad paſſionem domini & mortificati,& conſopiti,ineffabili dolore proſternebamur.Nunc autem,ex quo reſurrexit à mortuis,iam uiui,iam fortes,iã immortales,iam in ſanitate plena & perpetua exultabimus. Superna enim Dei gratia clarificauit corda noſtra,ad gloriam et illuminationem gentiũ.Gloria ſalus noſtra,& illuminatio noſtra. De illuminatione noſtra , illuminatio ueſtra manat, quia dum potentia ſua Rex regum nos inſtruere curauit,per nos æternam uobis claritatẽ miſit.Quæ ergo eſt nebula peccatorum,quæ ſplendorem ueſtrum obſcurare poſſit? Nam ſi ad horam obſcuret,cito tamen pertranſiet. Claritas autem domini in æternum permanebit,quæ nunc in uobis paulatim accenditur . Virtute autem dei & ſapientia quæ manet in æternum uſq; ad perfectum clareſcens, illuminabitur tanq; lumen perpetuum angelorum.Ex hac enim claritate,quę illuxit in cordibus ueſtris per fidem qua in mortem domini credidiſtis,conſummabitur in uobis æterna beatitudo , quæ neq; in deo Patre,& domino Ieſu Chriſto,& ſpiritu dei initium,nec in uobis finem operabitur.

CAPVT X.

Sane de myſterio trinitatis,quã bonus & beatus & ſuauis deus Rex regum per noſtram adnunciationem reuelare dignatus eſt uobis,ſcitote intelligentes quia ultra omnem ſenſum angelicarum poteſtatum & uirtutum uera diuinitas excellit,quã impoſſibile eſt etiam à ſpiritibus angelicis comprehendi.Sola enim trinitas in diuinitate unitatis ſeipſam nouit.Hæc enim ante ſecula in claritate ſuæ æternitatis permanebat,nihil in ſe diminutum,uel quod augeri poſſet,intra ſe continens,ſed unius ęternitatis, unius uoluntatis,unius eſſentiæ,unius ſanctitatis,unius puritatis , ultra omnem puritatẽ, ultra omnem gloriam in charitate,in ueritate,in bonitate habitauit . Nunc uero in fine tẽporum propter nos ad quos bonitatis ſuæ magnitudinem extendit,gloriam tantæ maieſtatis reuelauit ſanctis ſuis,quibus & efficaciã ſuæ uirtutis multotiens dignãter præbuit. Vnde quidam ex noſtris in amore & intelligentia magnus proteſtabatur populo ſuo dicẽs: Audi Iſraël,dominus deus tuus unus eſt.Hoc enim unus & ſolus deus , dum mitteret quẽ elegit ad deducendum populum ſuum de ſeruitute,dignatus eſt pandere,dicẽs: Ego ſum deus Abraham,deus Iſaac,deus Iacob,hoc nomen memoriale meum in æternũ.Rurſum trinitatem in unitate deſignauit dicẽs:Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſraël. Qui eſt,miſit me ad uos.Hæc autem fratres ſcitote,quia uerbum in quod credidiſtis,filius eſt unigenitus ante omnem ſubſtantiam,ante omne initiũ.Ipſe eſt enim principiũ , quia de principio ineffabiliter genitus eſt.In noſtro uero tempore mirabiliter ab angelo annũciatus,& in ueri-

in ueritate incomprehenſibili de uirgine Maria natus eſt, nihil diminutus à diuinitate maieſtatis ſuæ, cuius nos teſtes ſumus. Spiritus uero dei qui uos ſanctificauit credentes in ipſum, qui filium naturalem & ſibi ſecundum æternitatem coęqualẽ per omnia, reſuſcitauit tertia die à mortuis, non eſt genitus ſicut uerbum, quia & ipſe ſpiritus in diuina ęqualitate glorioſus proceſſit ineffabiliter ab eo qui genuit, & ab eo quoq; qui genitus eſt. Itaq; ſpiritus domini non genitus, non factus, non creatus, ſed procedẽs eſt à patre & uerbo. Verbo autem domini cœli firmati: & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Itaq; nihil diſcretũ in diuinitate trinitatis ſentiatis: quia nobis unus & idem deus, qui cuncta creauit, Pater: & unus & idem dominus, per quem om̃ia facta ſunt, filius eius Ieſus Chriſtus, & unus idemque deus ſpiritus ſanctus: in quo omnia ſubſiſtunt. Et hæc in perſonis tria diuiſa: in diuinitate, unus deus indiuiſus eſt.

CAPVT XI.

HOc etenim fratres uobis ſcribere neceſſarium duxi: ſicut & pręſens uos docui per Euangelium Chriſti: uolens uos confirmare in ueritate fidei noſtræ, per quam ſanati eſtis ab infidelitate: ut firmam fidem ueſtrã cuſtodiatis, obſeruantẽ immaculatã tunicã ueſtrã in cõſpectu æternę claritatis dei, quia in nouiſſimis temporibus (ut dum in cœlo cũ Chriſto, quem deũ & hominem in terra adorauimus, quẽ ad cœlos aſcendentem uidimus, erimus ſoluti à corpore: uenturi uero poſt nos, in hac terręna pugna conuerſabuntur) oportet multos diſcedere retro, dum deũ, qui illos creauit & uocauit, abnegare non timebunt. Et inimicus qui nunc à cordibus ueſtris proiectus eſt, uenturus eſt, ut ſuperſeminet populo dei grana errorũ. Sed firma eccleſia dei & Chriſti nec cadere nec diſrumpi poterit unquam. Venient autẽ præſumptores abſq; gratia dei loquentes, quorũ gloria labiorum procedit ex ſuperbia: ſimiles illi qui ſuperbia cœlum præſumẽs habitare, mox de cœlo cum angelis ſuis ſequacibus ruit in æternam uoraginem. Hi docebũt aliam doctrinam quæ aliena eſt à deo, amica autẽ diabolo: per quam ipſe ſpiritus erroris animas poſt ſe trahere feſtinabit.

CAPVT XII.

VOs itaq; filij mei, quos in Chriſto per Euangelium genui, ſolũ patrem cognoſcite deum, & ſolũ dominum cognoſcite Ieſum Chriſtum, & ſolum dominantem uiuificatorẽ cognoſcite Spiritũ ſanctum: & unam fidem, unũ baptiſma, unũ deũ creatorem omniũ diligire, ipſumq; ſolum timete, & in mãdatis eius, quæ à me audiſtis, uſq; ad mortem patienter perſeuerate, expectantes aduentum eius. Seculares fabulas declinate: quæ corda ueſtra poſſint ſenſim à diuino amore deflectere.

CAPVT XIII.

ET ut uerbum Chriſti habitet in uobis cũ gratia orate aſſidue. Inuicẽ uoſipſos in uerbo exhortationis & conſolationis ædificate, alterutrum diligentes, in ſynceritate ambulantes, in gratia dei abundantes. Euigilate in operibus fructuoſis: & maxime laborate propter ſpem remunerationis: quæ magna promiſſio eſt uobis in cœlis. Solum autem Deum timẽtes, eum qui in fidelibus dominatur, ſatanã nolite timere. Nihil enim gregi Chriſti poterit nocere, quem fortem uidet in fide eius, qui eum emundauit ut non haberet immũditiam ſed plenam & perpetuam gratiam. Gratia & pax uobis fratres cum benedictione dei æterna, Amen.

EIVSDEM AD TOLOSANOS EPISTOLA. *Cap. I.*

SEruus dei, Apoſtolus Ieſu Chriſti Martialis Cephas omnibus fratribus qui ſunt Toloſæ cum ſacerdotibus & miniſtris ſpiritualibus eccleſiarũ dei: gratia uobis & ueritas & pax à deo Patre noſtro, et domino Ieſu Chriſto. Gratias agite deo inceſſanter filij: qui eripuit uos à profunda caligine damnationis æternæ, & circumſpicite diligentiſſime caput ueſtrũ, quod eſt Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula, Amen. Vos enim eſtis membra eius & corpus immaculatum, nec aliqua re coinquinatum, neq; ſordibus obuolutum. Iam enim ſanctificati & mundati eſtis aqua regenerationis. Videbo autem uos in proximo & uiſitabo in Spiritu ſancto, in gratia & fide caſtitatis per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis & reſurrexit in ueritate reſurrectionis: quem gens Hebræorum iudicans purum hominem, per inuidiam damnauit morte.

Sanauerat enim uidentibus oculis noſtris ægrotos & languidos eorum: curauerat paralyticos, mundauerat leproſos, dæmoniacos liberauerat, & quod maius eſt, mortuos eorum tanquam de ſomno reſuſcitauerat. Nam & quendam iam fœtentem quatriduanum, rogātibus ſororibus eius, ita de monumento facile reſuſcitauit, ut ad ſolum eius uerbum continuo de monumento reſurgeret, ligatus ſudario mortuorum. Cœcis etiam uiſum reddebat, unde & nato cœco oculos præbuit. Et innumera alia magnalia operatus eſt in populo Iudæorum, ſicut prædico & annuncio uobis teſtificans uera eſſe quæ de eo à me per Euāgelium ueritatis audiſtis.

CAPVT II.

HVnc enim dominum & magiſtrum noſtrum, qui uere Chriſtus filius dei eſt, poſt tanta & innumera beneficia, quæ in eis operatus erat, turbæ Iudæorum, ſuadentibus principibus ſacerdotum & Scribis, ſine aliquo reatu mortis, dum cauſa non inueniretur in eo, poſtulauerūt interimi in ligno. Propter quod magnis uocibus acclamabant Iudæi dicentes. Crucifige, crucifige. Mors autem eius lignum crucis eis extitit. Vnde triumphus crucis uita noſtra eſt in æternum. Per crucem enim uita nobis reſtaurata eſt, & mors mortua eſt.

CAPVT III.

ECce ut uobis iam notum feci, & iterum uobis notum facio, quòd Chriſtus poſtq̧ reſurrexit de ſepulchro conuerſatus eſt nobiſcum per dies xl. & conueſci nobiſcū non eſt dedignatus, ut ſe in ueritate carnis uiuum nobis demonſtraret. Et præcepit nobis prædicare & teſtificari gentibus potentiam & remiſſionem peccatorum & regnum cœlorum. Aſcendit autem in cœlum, & ſedet à dexteris dei æternus in maieſtate, in gloria Patris. Vnde iudex uiuorum & mortuorum apparebit in die nouiſſimo: ad cuius uocem omnis caro reſurget, & ſancti renouabuntur in incorruptione immortalitatis æternæ.

CAPVT IIII.

ET nunc fratres, quem impij occidere putātes morti tradidere, immortalem uos adorate deum & Saluatorem ueſtrum dominum Ieſum Chriſtum. In cuius nomine niſi quis baptiſatus fuerit per aquam regenerationis, ſaluari non poteſt. Ipſe enim ad hoc uenit in mundum ut omnes homines uocaret in ſaluationē: quæ amiſſa erat per ſerpentem in primo Adam. Qui ergo iam deo per dilectionem mādatorum ac per myſteria ſacramentorum eius coniuncti eſtis, oculos mentis ueſtræ attollite in gloriā maieſtatis & magnitudinis eius.

CAPVT V.

ANte omnia autem & ſuper omnia, cœleſtis ſit conuerſatio ueſtra; nihilq̧ terrenū, nihil diabolicū, nihilq̧ carnale ſapiatis. Gratia enim ſaluati eſtis. Nec ullo modo dubitetis promiſſiones dei æternas, quas à me audiſtis, & quas per memetipſum olim tradidi uobis. Iis autem, qui ſunt increduli, nec adquieſcunt ueritati, tribulatio & indignatio & ignis æternus, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Amplitudo deniq̧ & altitudo charitatis per uos diffundātur, per quam alterutrum inuicem diligatis. Quia deus & charitas & ueritas eſt, nihilq̧ in eo triſte uel mendacium. Incōmutabilis ēm eſt, & uirtus dei ultra omnem modum & omnem ſenſum inæſtimabilis.

CAPVT VI.

BEne igitur facietis ſi abominamini idola, quæ dudum deos eſſe credebatis. Hæc autē ſunt opera manuum hominum, non uidentia neq̧ audientia, quia nec flatum habent, quæ nec ſe nec uos quicquam iuuare poſſunt. Quin potius cultores ſuos in malitiā æternæ tribulationis ſubmerſerunt, quia in ipſis manufactis dæmones dānati ſpiritus erroris ſubintroierūt, qui hactenus per longa ſecula creaturam ad imaginem dei factam in morte deceperunt: donec nouiſſimo tempore inſequente uirtus crucis dei ui eos diſperdidit, & ibi illuſionibus, quibus ante uos ledebant, coërcuit.

CAPVT VII.

VIdiſtis enim per me in nomine domini quem Iudæi crucifixerunt, & qui tertia die reſurrexit à mortuis, dæmones exire coactos de ſtatuis manu factis, in quibus reſponſa fallatia & plena deceptionum cultoribus ſuis dabant, & eas iuſſu meo in nomine dei per uirtutem Chriſti in puluerem redegiſſe. Ecce enim tempus quo

dæmonibus

dæmonibus ablata eſt poteſtas decipiendi & nocendi, ut non dominentur hominum fide lium, & ut nihil eos, qui in deum uiuum crediderint, ultra lædere præualeāt. Liberati itaq; à poteſtate ſatanæ, gaudete in domino qui liberauit uos, & nolite extollere cornu ueſtrum aduerſus ueritatem maieſtatis, quam ſemel per me cognouiſtis, & in potentia ſignorū & curationum efficacem copioſe probaſtis. Nō eſt enim alius deus in cœlo & in terra, in quo oportet uos ſaluos fieri, niſi dominus Ieſus Chriſtus, quem uobis oſtendi crucifixum à Iudæis, & tertia die reſurrexiſſe à mortuis cuius nomen glorioſum erit in ſecula. Ecce autem ipſe rex noſter.

CAPVT VIII.

Stephanus qui iam cognouit ueritatem dei creatoris ſui, & baptiſatus eſt à me cū tyrannis & ſatellitibus ſuis, in gratia dei quotidie creſcit noua germinis uiui, quam dominus noſter Ieſus Chriſtus uſq; in finem ſeculi per eos quos nouit & prædeſtinauit, ſibi multiplicabit ſecundum diuitias gratiæ ſuæ. In cuius nomine ſicut multi ueſtrum uiderunt, tyrannum eius reſuſcitaui à mortuis, qui & ipſe cum ſatrapis baptiſatus à morte duplici ſubtractus eſt. Virgo autē Valeria ſponſa regis terreſtris, ſed melius ſponſa regis cœleſtis, quæ per meam prædicationē uirginitatem mentis & corporis deo deuouerat, gladio decollata, dū uitam temporalem contempſit, æternā inuenit, & temporalem mortem pro Chriſto ſuſcipere non recuſans, æternam mortem deuicit. Hæc enim per orationē meam ſpiritu ſancto repleta, magna effecta eſt in gratia dei. Et ideo prudens uirgo ad cœleſtia regna peruenit, & diabolum triumphauit. Hæc porrò ſpiritus dei in illa eſt operatus, qui omne bonum operatur in nobis in Chriſto Ieſu, pro cuius amore & teſtimonio inuincibiles ſemper non cunctamur ferre cum omni patientia gladios carnificū. Pro cuius teſtimonio grata fuerunt nobis uincula, tribulationes, carceres, anguſtiæ, fames, diuerſæq; paſſionum acerbitates. Ipſe enim locutus eſt nobis dicēs: Confidite, ego uici mūdum. Cuius enim gratiæ debetur omnis plena uictoria, niſi eius, qui de morte triumphator morte ſua mortē uicit, & ſatanam ligans, infernum ſpolians, captiuum eſſe fecit. Spōſus autem uirginis adeo eſt effectus teſtis paſſionum Chriſti, ut in corpore ſuo cœleſtem conuerſationem iam præbeat ſubditis, deſideria carnis ſuæ crucifigens, regnū diaboli minuens, nec ſolum Chriſto cui credidit, Eccleſias per ſuū regnū fecundū quod Spiritui ſancto & nobis uiſum eſt diſponere, & fabricare gaudeat, ſed antiqua templa dæmoniorū, & ſpurciſſima fana idolorum deſtruere perfectus in fide uideatur. Ipſius enim iuſſu idola Cadurci oppidi ac Toloſanæ urbis & confinis eius iam nuper diruta ſunt. Cui etiam obedire debetis in omnibus, quia princeps à deo uobis eſt conſtitutus, à quo omnis poteſtas & paternitas in cœlis & in terra originem ac fortitudinem ſumpſit. Quem principem bonum ad hoc tātum munus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus nouo homini coniunctus eſt, ut pro ſuauitate quoq; præmij futuri illectus, copulam carnaliū nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenus liberior deo famulari poſſit, & multas cateruas populorum ſubdere fonti regenerationis.

CAPVT IX.

Nec ideo tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cum et hoc coniugium honeſtum conceſſum ſit & conſtitutum à deo ab initio mundi in multiplicationem generis humani. In tātum enim dominus meus & magiſter Ieſus Chriſtus legitimum & imaculatū thorū cōnubij approbauit ijs qui in ſanctificatione & honore caſtitatis nubere uolunt: ut ad quaſdam nuptias inuitatus eas præſentia ſuæ maieſtatis ſanctificauerit, & miraculo magnifice ſtupendo lætificauerit. Ibi enim ſex hydrias plenas aqua factas, aqua in uinum mutata, uiniferas oſtendit, & cunctos qui aderant beneficio tanto ualde lætificauit. Hebræis quoq; eum interrogantibus, ſi liceat homini dimittere uxorē, reſpondit dicens: Non legiſtis quia qui creauit ab initio hominē, maſculum & fœminam, creauit eos, & benedixit eis dicens: Creſcite & multiplicamini & replete terrā, & terror ueſter ſit ſuper cuncta animantia terræ: Quod deus coniunxit homo non ſeparet. Nam & pater noſter Adam primus factus ex limo, uxorē cœpit ex coſta propria plaſmatam, de qua proteſtatus eſt dicens. Hoc nūc os ex oſſibus meis, caro de carne mea. Hæc uocabitur uirago, quia de uiro aſſumpta eſt. Quapropter relinquet homo patrem ſuū & matrem ſuā, & adhærebit uxori ſuæ, & erūt duo in carne una. Vnde dominus & magiſter meus Hebræis ſciſcitantibus hæc quoq; ſubintulit dicens. Ego autem dico uobis, quia qui

cunq; dimiſerit uxorē ſusm, excepta fornicationis cauſa, mœchatur. Et qui dimiſſam ab alio duxerit, mœchatur. Vltra hunc autem gradum homini licite conceſſum uiduitatē in præmio maiori conſtituit. Sed & tertium excellentem gradum honeſtatis in uirginitate demōſtrauit nobis perfectū, & per omnia ſimilem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos dicens. Non omnes capiunt uerbum hoc, ſed qui poteſt capere capiat.

CAPVT X.

IDeo prædico uobis, quicunq; in uobis uiduitatē propter recōpenſationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis dei. Qui uero in ſublimitate excelſiori permanſerint uirgines eſſe eligentes, centuplicatā in perpetua benedictione gloriam conſequētur. Nā qui in uirginitate ſingulari uirginitatem matris ſuæ elegit, qui mortuus & reſurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentius ſecū qui tales eſſe elegerint in benedictione & regno patris exaltabit. Omnis aūt per Eccleſiā deo regeneratus incorruptionē fidei poſſideat, ne corrumpat perfidia ſerpēnis, quia Eccleſia ſancta & uirgo effecta eſt, q; Chriſtus reſurgēs à mortuis ſanguine ſuò ſanctificauit, & per oīa immaculatā cōſtituit.

CAPVT XI.

DE aliјs uero admonere uos uolo, ut cuſtodiatis uos ab immolatione & ſuffocatis, ut ſit omnis ſornicatio longe à uobis. Immunditism fugire, quia iam ſanctificati eſtis, & in ſanctitate deo ſeruite. Cauete autem à furtis & rapinis, & ab omni auaritia, & nolite inuicem inſidiari. Certi eſtote, neminem effugere poſſe præſentiam dei uiui, qui de cœlo reſpicit ſuper filios hominum. Cui ſi attentius ſeruietis, omnem malitiam & uenenum diaboli conculcabitis:

CAPVT XII.

MEmentote uero ſermonis mei quē ſæpe dicebā uobis, quanta & qualia in cœlo præparata ſunt ſanctis & timentibus deum. Omnis enim potentia & gloria in regno dei indeſinenter permanent, quæ nec augeri nec minui poſſunt. Ibi enim ſunt theſauri ſapientiæ & ſcientiæ perennes, in eo qui nos uocauit in regnū & glotiam ſuam. Ibi ordines multitudinis laudantiū deum angelorum & uirtutū, quæ per ipſum uerbū, per quod omnia ſacta ſunt, creatæ in laudibus creatoris ſui quieſcunt. Ipſe laus & requies eorū, & ſpectatio noua, in quem ſemper deſiderant proſpicere. Vbi locū habet uirginitas, continentia, caſtitas, longanimitas, expectatio, charitas. Quo fides & ſpes, timor & munditia tendunt: Ibi ueritas & iuſtitia, & pax & obedientia mandatorum dei, locū paratum habent ab origine mundi. Multa milia illic poteſtatū & archangelorū in intima luce gloriæ dei creatoris ſui contemplari deſiderant. Hæc autem uobis cōmunia erūt, ſi proximi deo fueritis, ſi amatores eius, ſi imitatores. Ille enim paſtor paſtorum & rex regum uobis reliquit exemplum, quod decenter ornat conſcientiam ueſtram.

CAPVT XIII.

AVdiſtis namq; à me exemplum patientiæ ipſius quia cū malediceretur nō maledixit, qui, ſicut agnus innocens, ante tribunal corruptibilis iudicis ſe iudicari permiſit. Nam & diſcipulo ſuo à quo tradendū ſe nouerat dulcedine ſuæ bonitatis, nobis trementibus & intuentibus ſæuitiā eorū qui eū comprehendere uenerunt, oſculum dedit. Qui aūt eum tradidit condiſcipulus nobis erat, ſed merito auaritiæ ſuæ plenus iniquitate, qua præciū mundi uendidit, obligatus in nequitia deſperationis ſuæ, ut etiā uenia ſemetipſum indignum faceret, nō ſuſtinuit pœnitentiā, donec laqueo mortis ſemet ipſum cōſumpſit. Tantā ergo iniquitatem auaritiæ execramini filiј mei amatiſſimi, gloria mea & corona, & nolite iterū uos tradere in mortē æternā, quā iā per dei electionē euadere meruiſtis. Et nolite reuerti ad priſtina noxia, in quibus ſeducamini ſecundū carnē, ſapientes tantū ea quæ carnis ſunt, nondum enim tunc noueratis ſapere ſecundum ſpiritum.

CAPVT XIIII.

DE cætero itaq; gaudete, quia euaſiſtis laqueos auaritiæ, facti ſinceri & irreprehenſibiles coram deo & hominibus, & ſine offenſa. Veritatem ex corde puriſſimā oſtendite, ut nunq; in ipſum mentiri inueniamini. Habemus enim teſtem ueritatis & conſcientiæ noſtræ deum magnum omnipotentē, & filium eius ſaluatorē noſtrum, & paracletum ſpiritum, qui charitatem dei infudit cordibus noſtris. Cui per omnia ſemper placentes inueniamur ueritatis ui amici, ne timeamus ullo modo filios mendaciј, qui inuidia & multis peccatis obcœcati indigni ſunt cognoſcere ueritatē dei, & ſi cog

noſcunt non eam diligunt, quin potius perſequuntur quantum in ipſis eſt. Quorū uindicta in proximo inſtat, quia quod nolunt recuſant, quod uolūt approbant, quorū taciturnitas (ſi non eam perſequerentur) ſufficeret illis ad damnationem gehennæ, nunc aūt quia cognitam perſequuntur, centuplicatam ſibi gehennam adquirunt. Ne ergo timueritis neq; formidetis, ſed neq; admiremini eos. Vapor eñ eſt nebulæ malitia eorū, quę cito pertranſibit ſicut fumus noxius oculis. Deus autem & ueritas in ſempiternum permanet. Et ueritate delectatur dominus deus noſter, mendacio autem irritatur. Nō enim eſt mendacium ex deo, ſed ex diabolo.

CAPVT XV.

ROgate tamen pro talibus obſecrationē ad dominum facientes, ut ſi non cognoſcunt claritatem ueritatis quomodocunq;, ſaltē ab ignorantiæ nocte reſurgant, & apperiantur oculi eorū ad intelligenda diuina, & pietatis plena myſteria. Qui uero puritatem ueritatis cognoſcūt quidem ſed non diligūt, orate pro eis ut purgētur à malitia & nequitia cordis ſui. Pro uobis ſine intermiſſione orate, ut nunq; ueritas in intelligētia ueſtra obnubilationē aliquo modo capiat (quod abſit) ſed ſemper quotidie augmentetur ad ſalutem ueſtram in gloria dei patris. Oratio ſiquidē uobis neceſſaria eſt. Inſtātes itaq; orationi, inſtate cotidie, qa aduerſarius ueſter in circuitu quærēs, ut fera peſſima, quā ex ouibus dei dilaceret. Qui maxime per fidē ſtabilē & orationē purā atq; aſſiduam fugit ab ouili dei. Orate aūt in gloriam domini, & quicquid exhibetis fratribus, per gloriā dei exhibete, non per inanem gloriam, & uoſmetipſos in gloriā dei continete. Petitiones in ſalutē æternā quęrite, regnum dei & iuſtitiā eius petere maxime deſiderate, & cūcta neceſſaria uobis à deo tribuentur. Patrem omnium, deum in cœlis regnantem ſemper inuocate, ut ueniat eius regnum deprecantes, fiatq; eius uoluntas in nobis ſicut in angelis cœlorum.

CAPVT XVI.

VObiſipſis inuicē donate ut ſine impedimento fiant orationes ueſtræ, & odiū fratrib. nolite tenere, neq; alicui detrahere inueniamini, & inſuper aures à detractoribus auertite. In hoc enim cognoſcent nos omnes uere oues Chriſti eſſe, ſi dilectionē ſimplicē & ſanctam habuerimus ad inuicem. Tunc autem amici dei eritis nec iam uos uocabit ſeruos, ſed amicos ſuos, quis in dilectionem conſummabitis.

CAPVT XXVII.

CVm uero impietatem amantes qui ſunt longe à dilectione dei & mandatorum eius conuēticula contra ueſtram, imò contra gloriam dei, ut uerum eius lucidiſſimū in æternum obſcurare in aliquo poſſint, inter ſe egerint, nolite dubitare in fide dei, ſed uoſmetipſos in Spiritu ſancto cohortantes in laudes gratiſſimas deo datori omnium bonorum credite, qui uos gloria ſua dignos efficiet, & ſub omni celeritate tanquam oriens ſol in ſerenitate lucidiſſima atq; placidiſſima poſt tetram noctē ad uos dignabitur per gratiam uenire, & caligines omnium inimicorum ueſtrorum in momento ad nihilum rediget. Vobis autem dabit lætitiam angelorum & claritatem cœleſtem ſuper abundanter quam petitis aut intelligitis. Deo enim cura eſt de uobis, & nouit nequitiam inſidiantium uobis, ut puniat eam tempore congruenti. Vos autem ereptos à malitia diripientium ſuperiores illis faciet, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro.

Vobis enim eſt teſtis ſcrutator renū & cordium. In eius obedientia nihil arroganter, nihil ſuperbe, nihil temere præſumere, ſed tanquā puſillus grex dei, uoluntatem eius adimplere ſtudete in uerbis ſanctis & operibus bonis. Etenim frequens & aſſidua dei cuſtodia ſuper uos, qui moderatꝰ uos in bonitate clemētiæ ſuę, annuens uobis ſecundū dignitatem & omnipotentiam magnitudinis & maieſtatis ſuæ.

CAPVT XVIII.

VAeh autē illis qui præſentibus intenti deum non diligunt & uos perſequuntur, non enim uos ſed deum perſequuntur. Patitur enim deus in uobis qui in eum creditis, & retributionem eius expectatis cum conſcientia & fide apud eū integra. Quando autem patimini propter iuſtitiam, gaudete, & de ijs quæ in triſtitia cordis ueſtri accidunt nolite mirari. Eſt eñ permiſſio iuſta probās & examinans corda ueſtra ſi eū uere diligitis. Aduenę eſtis & incolę huius mundi et uelut peregrini, ideoq; expectate hæreditatē regni dei, ꝙ poſt exiliū mali huius ſeculi à deo cū gaudio poſſidendum per-

cipietis,& ſi quotidie peregrinamini in multis tentationibus & caſibus dolorum & ærumnarum, quas perferetis. Quid ad uos delectatio mundi? Mundus enim ſine fide infidelis, uos autem in fide & remuneratione gratiæ.

CAPVT XIX.

COnfido aũt de uobis in domino ꝙ liberabimini uelociter à ſerpẽtibus inſidioſis, & aduerſarijs qui uobis propter iuſtitiã dei detrahũt, qui uos uolũt habere in cõfuſionem, & in opprobrium, & in damna temporalia. De quibus etiã eripiat uos mirabiliter omnipotens deus, qui nunc uos habent in deriſum & in ſimilitudinẽ improperij, qui ualde torquenẽ in ueſtra bona fama, & glorioſa corã deo & ſanctis eius fiducia, dicẽtes uos in caſſum laborare propter deũ, & tãta mundi huius delectamẽta, ꝓpter uim uirtutis & præceptũ dei inane, contemnere. Eſt enim qui uobis fidẽ tribuit, et cui curatis placere, cuiuſꝗ uoluntati concordare maluiſtis, & recordatis, prout noſtis & poteſtis, protector & cornu ſalutis ueſtræ, exaltatio atꝗ refugiũ ueſtrum in die uiſitationis, quando cuncta diſcernet in ueritate & æquitate, iudicaturus unumquẽꝗ iuxta uias ſuas, & iuxta fructum adinuentionũ ſuarum. Vos aũt in adinuentionibus ueſtris nihil agitis nec ſapitis. Nec enim poſt cor ueſtrũ ambulare debetis, ſed potius in puritate deo gratiſſima uoluntatem conſtitutionis dei adimplere paratis. Eſtis enim populus dei, audiẽtes eum & in uijs eius ambulantes. Ideo inimici noſtri pro nihilo humiliabuntur à deo, & ſuper tribulãtes uos erit manus domini in uindictam & ultionem debitã. Qui enim mentiti ſunt deo, inimici eius ſunt, & erit tempus eorum in ſecula in tormentis ſecundum rectitudinẽ iuſti iudicij dei, quem expectamus ut conſoletur uos, ſicut & conſolari dignatus eſt nos.

CAPVT XX.

ECce per eum qui in me loquitur dominũ meum & magiſtrũ Ieſum Chriſtũ adnuntio uobis. Iam inſtat regnũ eius, iam fulget ſupra ſolẽ nomen eius, iam prædicãtur per omnem terram opera magna & mirabilia. Iã ſubdidit ſibi principem harũ prouinciarũ, & futurũ ut ſubdat ſibi principes totius orbis. Iã excuſſit iugũ diaboli de ceruicibus ſuorũ fideliũ, iam ex integro cõfirmabit gloriã regni ſui in uobis. Vnde omnis eccleſia exultatione inenarrabili replebiẽ ſine ulla cunctatione feſtinãter, & gaudio quod nunquam poſſit aufferri à diligentibus & deſiderantibus charitatem & ueritatem, & gloriam dei, quæ eſt Ieſus Chriſtus dominus noſter benedictus in ſecula, Amen. Cõfracta eſt deniꝗ catena diaboli, qua ligatos dei ſeruos in incredulitate tenebat, cuius ſectatores maligni in ſuis iniquitatibus aſſumentur, & in ſupercilio ſuo deijcientur uſꝗ ad profundum nouiſſimi, in quo non eſt aqua, ſed ariditas perpetua cũ igne æterno, unde nunꝗ extrahentur. Quòd ſi reſipuerint à malitia ſua, liberabuntur ab eo cui nihil eſt impoſſibile. Deo enĩ omnia ſunt poſſibilia. Et ſi liberatio eorum peruenerit, et hoc donum, et uictoria, et immenſa gratia erunt in eis ſicut et in uobis.

CAPVT XXI.

VOs enĩ ſcitis quõ reſtitiſtis ueritati, ſed gratias deo ago qui liberauit uos à lege peccati & mortis, qui inſpirauit cordibus ueſtris ea uelle quę & ipſe deſiderat, atꝗ in unitate ſuæ bonitatis per gratiã adoptionis uos adunauit. Nunquam ergo deficiatis ab oratione pura, nunꝗ de dei noſtri largitate deſperetis, quia ſalubriter quæ deſideratis adhuc differt, ut accendantur multo magis deſideria ueſtra in eum. Obſeruate aũt eos qui in hypocriſi loquunẽ mendacium, ut uos de uia ueritatis quam cum deo elegiſtis auertant in ſemitas incongruas iniquitatũ & negligentiæ. Et quanto magis per ipſos pulſat oſtiũ mentis ueſtræ ſatanas uolens irrumpere intro, & germen in uos pietatis obruere, eo magis ſolidi in charitate, & firmi in fide, & alacres in ſpe dei gloriæ, talibus reſiſtite uiriliter, ſcientes ꝙ pertranſibũt ſub omni celeritate quæ uobis contraria ſunt, deo pro uobis pugnãte: permanebunt aũt in æternũ, quæ per gratiã ſpiritus dei conſtituta ſunt uobis. Eſt aũt hæc hora nouiſſima, in qua oportet ab infidelibus ueritatẽ reprobari, fabulas autem quæ ipſis placent, pro firmitate muri ſpiritualis extolli, cũ ſit citiſſima caſura parietis eorum, quia linitus eſt abſꝗ tẽperatura, nec ſunt ueraces qui linũt eũ, & prophetantes mendatiũ. Sed et plantatio eorũ ſi aliquid etiã germinis emerſerit eradicabitur, ut nõ appareat ueſtigiũ laborũ eorum. Veſtra aũt plantatio, quam in uobis pater cœleſtis plantauit, nullo modo eradicabiẽ, & uſꝗ ad cœlos cœlorũ et ante conſpectũ domini ſine fine coronãda, amplificabiẽ, in augmentatione dexterę uirtutis dei, qui humilia reſpicit & alta à longe cognoſcit.

Caput

CAPVT XXII.

VNde fratres mei uobis erit magna dei retributio in bonis gloriæ ſuæ, qui ei obedi tis, qui cū imitati fuiſtis, cuius uoluntas requieuit in uobis, qui pro eius nomine tanta ab inuidia ſerpentis antiqui paſſi eſtis hucuſq;. Nō autem uos eſtis qui uin citis inuidiā ſatanæ, ſed deus & pater omnis gloriæ fortitudinem incredulorū & aduerſantium atq; inſidiantiū uobis in uobis deuincit. Nec enī uos eſtis uictores, ſed deus omnis gratiæ, in quem fideliter creditis & aſpiratis, quem uere diligitis. Ideoq; nihil meri tis ueſtris aſcribatis, quaſi non egentes dei gratia, quia ſine deo nihil poteſtis facere.

CAPVT XXIII.

COmmendo autem uos deo in gratia eius in qua ſtatis, ut liberet & cuſtodiat uos à malis omnibus, non ſolum in hoc ſeculo ſed etiam in futuro. Et ualde con gratulor fidei ueſtræ in qua deo ſeruientes attentius ei placere deſideratis. Porro à murmuratione cuſtodite corda ueſtra, & timete tormenta æterna, tormēta ama ra & intolerabilia, quibus peccatores & qui deū nō nouerunt punient, & qui cognitū nō dilexerunt. In quo exemplo cruciatuū gehennæ ſæpe uidetis tribulationes quibuſdā immi nere in corporibus ardentibus, quas tamen qui in gratiarū actione ſuſtinent, coronā ſibi adquirunt. Non ergo admiremini uidentes ignita in ferocitate cruciari innoxios. Quos enim diligit dominus, flagellat. Ipſos autem qui mei filij ſunt, ſi ſentimus in contumacia proteruitatis poſt baptiſmum, nullo modo perturbamur, ſed magis condolemus illis.

CAPVT XXIIII.

VEſtra autem oratione tales opus habēt, ut oretis pro eis, quatinus diabolus à cor dibus eorum auferatur, qui eos ad hoc incitat contra nos, ut in æternum demer gat interitum. Quando autē præſens fui uobis corpore, unanimi dilectione me habuiſtis in charitate Chriſti, ideoq; plurimum cōgratulatus ſum in domino ue ſtræ ſanctæ fidei & dilectioni. Et hac de re oratio noſtra continua pro uobis eſt ad deum, ut hic & in futuro à malis omnibus uos eripiat. Abſens uero corpore erga uos eandem di lectionem poſſideo, & ideo maxime, quia ſcio eam uos erga memetipſum poſſidere. Ta lis enim dilectio amabilis Spiritui ſancto eſt, per quam uenietis ad gaudia claritatis domi ni, ubi cuncta uobis gloria affluet, quæ nunquam minoratur in perſecutionibus. Denique quia ſuſtinetis eas à ſuperbis huius ſeculi, nolite à fiducia domini deſperare, ſed ad eū cor da ueſtra conuertite, qui uos liberabit à præſenti & futura ira.

CAPVT XXV.

OBſeruationes autem dierum & temporum atq; aſtrorum nolite attēdere, quibus Gentes idolis deditæ intendūt, & tali obſeruatione à diabolo decipiuntur, & à ueritate relinquuntur. Confidite ergo in potentia domini Ieſu Chriſti, cuius cle mentia immenſurabilis eſt, cuius poteſtas ineffabilis, cuius gloria ſemper & in æternum deſiderabilis, quia nunquam derelinquet uos, ſed in omnibus ubiq; uobis aderit, ſicut ipſe nobis pollicitus eſt, dicens. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad cō ſumationem ſeculi. Ipſi enim omnia abſcondita patent, & nihil ſine eius uoluntate pote rit uobis euenire. In illius contemplatione mentem ueſtram aſſidue figite, & præter eum nihil diligatis, quoniam ipſi cura eſt de uobis.

CAPVT XXVI.

QVod uero in ueſtra poſtulatione à me petitis, ſcitote confidentes, quia à deo tri buetur uobis ultra quàm petitis & intelligitis. Ipſe enim eſt pax, ipſe omnia ſu perat bella, ipſe uobis uictoriam de inimicis, pacem firmam & ſine ſanguine da bit. Hæc eſt enim uoluntas eius & gloria, & de ueſtro bono deſiderio congau det. Nosq; ei gratias referimus qui ſedet ad dexteram dei patris in gloria Spi ritus ſancti.

CAPVT XXVII.

SAlutate in perfectione pacis qui diligūt dominum Ieſum Chriſtum. Pro impijs ue ro aſſidue orate, ut ad ueritatem dei conuertantur, per quam gloriam & in qua per manemus, & cum qua ſine fine perpetuam dei uiſionem cōtemplabimur. Pro qua etiam millies corpus noſtrum ſub omnibus tormentis morti dare optamus. Eſt enī uiſio dei qua ſola angeli perfruuntur, & omnes perfecti in dilectione eius, ad quam perue nire deſideramus cottidie ſuſpirantes ad illius inæſtimabilem gloriam.

Caput

CAPVT XXVIII.

FAtigari autem uos nolo uſq; ad me, quouſq; nuncium meum uidẽtes ſine aliqua hæ
ſitatione ad præſentiam noſtram ueniatis, ut præſentes inuicẽ in gloria Chriſti gau
deamus, qui abſentes eius dilectionem & præſentiam omnipotentiæ ſuæ omni ho-
ra præ oculis habemus. Pax uero & omne bonum, omniſq; conſolatio, oro deum
ut iugiter maneat uobis, languorem autem ac nequitiã & omne peccatum, & quicquid eſ-
ſe poteſt moleſtum procul faciat dominus à uobis, ut animæ ueſtræ in gloriam dei ſine cor
ruptione perueniant, & abſq; metu diaboli: corpora autem ueſtra ſine macula peccatorũ
præſententur domino in reſurrectione carnis ad diem uniuerſalis iudicij. Amen.

Τέλος, καὶ τῷ θεῷ δόξα.

Hæ duæ Epiſtolæ bis temporibus à domino reuelatæ ſunt & repertæ in ſacrario Baſi-
licæ ſancti Petri in urbe Lemouica, ubi hactenus latuerant defoſſæ in arca ſaxea ſub terra,
quæ præ nimia uetuſtate uix legi potuerunt.

DIVI ANTONII MERI-
to magni Abbatis ſanctiſsimi, ad

fratres ſuos. Epiſtola I.

PRimum ſaluto uos in domino. Exiſtimo autem animas quaſcunq; appræhen
derit gratia dei uocantis ad prædicationem ſuam per uerbum proprium, ha-
bere tres modos ſeu maſculos ſeu fœminas. Quidã ẽm per teſtamẽtariam le
gem & inditum in eis ſemel bonum à prima ſui conditione pertingere uerbo
dei ad eos morati non ſunt, ſed perrexerunt parati cũ eo, ſicuti & noſter pro-
genitor Abraham, cui primo, quia porrexit indaginẽ deus per teſtamentariam legem, ap
paruit dicẽs, exi de terra tua & de cognatione tua & de domo patris tui, & ueni ad terram
quam oſtendero tibi. At ille in nullo hæſitans paratus fuit in uocatione. Hic autem figura
erat primæ uiæ huius inſtitutionis, quæ nunc uſq; perſiſtit in eis qui eius ſequunẽ ueſtigia.
Vnde & iterum ſi animæ ſic ſuſtineant, & ita egerint, facile eaſdem uirtutes aſſument, eo
quod parata ſint corda earum repleri ſpiritu dei. Et hæc inſtitutio prima. Huic uero ſecun
da exiſtit de ijs qui audiunt ſcriptam legem teſtificantem eis uniuerſa ſupplicia quæ pecca
toribus præparantur, & annunciantem de ſanctis promiſſionibus ad eos qui proficiunt,
quibus & per teſtimonia inſcriptæ legis ſobria uoluntas exiſtit, & per hanc quæſierunt in
trare in uocatione uocantis. Sic & Dauid teſtificatur dicens: Lex domini immaculata cõ-
uertens animas. Et in hoc eodẽ loco: Declaratio (inquit) ſermonem tuorũ illuminat, & in-
tellectũ dat paruulis. Sed & alia q̃ plurima, de quibus modo non poſſumus enarrare. Por-
ro tertia inſtitutio eſt, in qua duris cordibus ſæpe inter uitia & in peccati operibus perma
nentibus aliquotiens benignus deus infert labores ad increpandum, donec ſentiant per æ-
rumnam, & pœnitentes ex toto, accipientes et ipſi uirtutes. Quemadmodum & illi de qui
bus prædixi. Hæ igitur ſunt introductiones tres in animabus quæ ad pœnitudinẽ ueniunt,
donec adipiſcantur gratiam & uocationem filij dei. Sed puto quod eos primus uocet ſpi
ritus qui ingrediuntur ex toto corde certamen, & ordinant ſemetipſos ad ſuſtinendum in
omni luctatione aduerſarij, donec deuincant eum. Præſtat uero eis & lenitate in omnibus
iuuans eos ſpiritus, ut indulcenẽ in illis opera pœnitentię. Ponit eis terminos modũ quen
dã pœnitudinis in corpore & anima eorũ uſq; quo doceat eas etiã conuerſionis modũ ad
conditorem propriũ deum. Necnõ & præbet eis uiolentiæ compulſionẽ in anima diſcur-
rentem & corpore, ut utraq; ſanctificari queant, ut eodẽ modo hęreditatẽ utraq; ſumant.
Corpus quidẽ in ieiunijs crebris & uigilijs atq; ſolertia, miniſterijs quoq; quæ facit in cor-
pore. Conandũ hoc in omni fructificatione carnali. Spiritus quoq; pœnitentiæ deductor
efficitur, & in iſtis tentat eum in his, ne qua ſit inimicitia ad conuertẽdum forte retrorſum.
Tũ uero ille deductor ſpiritus incipit adapperire animæ oculos ad pœnitentiam exhiben
dam, & ut ſanctificetur etiam ſenſus, diſtinctionẽ intermediam præbet, incipiens doceri à
ſpiritu ſanctificare corporis & animæ pœnitentiam, ſenſu per ſpiritum edocto deducen-
tem nos ad illud animæ corporiſq; agendum, qui ſanctificans omnia ac diſtrictionem præ
bens

bens ut & carnis miſceatur fructus ad uniuerſa corporis naturalia, ex quibus tranſgreſſio fuit, & adducit unumquodq; corporum naturaliũ ad priorē conditionē, nō habēs aliquid alienũ aut hoſtile ſpiritus. Corpus ſiquidem redigat̃ ſub poteſtatem ſenſus, doctũ à ſpiritu ſecundum eloquiũ Pauli: Obculco corpus meũ & in ſeruitutē redigo. Quoniam uero ſenſus antea ſemetipſum ſanctificat in eſcis & potationibus à ſopore & ſemel ac ſimpliciter in cunctis motibus ſuis, quicq; & naturalē copulam ſegregauerat ſanctificationi propriæ. Reor autem tres corporis exiſtere motus. In ipſo enim eſt naturale corporis concretum illi, quod tamen non operatur aut efficit aliquid ſine animæ uoluntate, niſi quòd iudicat in corpore ſolum. Nam & alius motus exiſtit ex paſtu corporis multorum ciborum ac potuum, ex quibus adinflatio ſanguinis orta per eſcas oppugnat totius animæ corpus epularũ ſumptione permotum. Ob hoc & Apoſtolus ait. Nolite inebriari uino in quo eſt luxuria. Deinde domino nunciante diſcipulis ſuis in Euangelio dicitur: Videte ne quando grauētur corda ueſtra in eſca & potu ſiue delitijs. Inquirentibus præſertim menſuram ſanctificationis debitum eſt iſtud efferre. Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutē redigo. Tertius uero motus eſt ſpirituũ malignorum temptantium per liuorē, ac uolentium flaccidiores efficere eos, qui conantur ſanctificare ſemetipſos. Veruntamen ſi in ijſdem tribus modis ſuſtineat anima ſemetipſam teſtimonijs quibus ſpiritus docuerit ſenſum, ſanctificabit̃ in utroq; ab illo languore triſormi. Sin uero dimiſerit ſemetipſum ſenſus à teſtimonijs quibus ſpiritus teſtificatur ei, tunc maligni ſpiritus ſuperſerunt congregationi corporis, & oppugnant illo motu uſq; dũ anima fatigetur & incipiat requirere, unde auxiliũ ueniat, conuerſaq; reapprehendat ſpiritus teſtimonia ac ſanetur. Tunc etiã ei dat quòd unica ſit requies poſtulanda à deo, & quia ſic ſit pax eius. Hæc autem aſſerui ad pœnitendũ in corpore & anima, & qualiter oportet mundari eam, cumq; ſumpſerit tale certamen, tunc nuncia ſpiritus adſunt, & incipit diſcernere & iã ægritudines animales quæ accedũt et per proprias uoluptates. Tunc ſiquidē erit participatio ſpiritus cũ ſenſu, per cuſtodiã mandatorũ quæ ei tradidit, & docet eum curare omnem languorem propriæ animæ, unumquodq; eorum diſcernēs ei permixtione accepta in corpore naturalium ac reliquorũ quæ ſunt peculiariter ei extra corpus á capite uſq; ad pedes, propriam uoluntatē permixtam habēs in illis, & oculis quidem terminum ut recte & confidenter conſpiciat̃, nihil ultra peregrinum gerētes. Deinde ut aures audiãt in pace, nec oblectent̃ amplius obtrectationē ac cõtumelias ſpirituales audire, ſed potius ut omniũ correctionē & miſerationē inſeſſurã præ omni deſiderent poſſeſſione. Quoniam in illis ægrotabat prius, deinde rurſus ut linguam propriam doceat ſanctitatē, quoniã huiuſmodi languor inſederat ei dudum, ut quibus ægrotabat ex ipſis ſemper aliquid loqueretur, tradens linguę promenda organo, utpote extanti ſibi. Hic ergo languor abundãtius magnificatus eſt illi in hoc membro quod eſt lingua. Vnde & Iacobus apoſtolus teſtificat̃. Si quis uideat̃ religioſus eſſe nō refrẽnans eſt propriã linguã, ſemetipſum fallit, & huius religio uana eſt. Idemq; ibi ait: Et lingua pua pars eſt maculãs totũ corpus, & alia multa, quę nō poſſum adijcere cuncta. Quod ſi p̃ualuerint ſenſus ſumere ab ſpiritu, ipſe prius ſanctificabit̃, & tandem perſcrutans ſermones, tradet quidem propriæ linguæ, ſed nihil habentes prauũ aut animæ uoluntariũ, per quæ uerbum Salomonis implebit̃ dicentis: Mei ſermones dicti ſunt à deo, nec eſt in illis aliquid prauũ atq; perplexũ. Idem rurſus in alio loco ait: Lingua ſapientiũ ſanat, & alia q̃ plurima. Deinde iterũ manuũ motus intra me ſi erant aliquando motæ in quibus non oportebat, animæ uoluptatibus, ſed nunc ei ſpiritus unus terminat ſenſum, ut in ſanctitate, in orationibus & miſericordijs moueantur, huiuſmodiq; opera perficiãt. Quin etiã in his illud eloquij compleatur orationũ cauſa prolatum. Eleuatio manuum mearũ ſacrificiũ ueſpertinũ. Idem alibi Salomon: Et quia manus fortium ditantur. Sicq; poſtmodũ ut ipſam eſcam uentris & potum emundet, etiam ſic ad ſatietatē eis utat̃. Aut ſi aliquãdo illis animæ uoluptas paululum in deſiderijs fuerit, conſiderans quod nonnulli in ſatietate eſcæ uel potus dæmonibus obtemperarint, de quibus ſpiritus per Dauid ait: Superbo oculo & inſatiabili corde cum hoc non edebam. Nam & iſti ſi iterum domini inquiſierint ſanctitat̃, etiam ſpiritus rurſum terminat eis eadem ſanctimonia, ut moderate & ſufficienter ad ſuſtinendũ corpus utantur, & ultra non habeãt in eo concupiſcentiã aut uoluptatē. Sicq; eloquiũ Pauli complebit̃ dicētis: Siue cõmeditis ſiue bibitis, ſiue quid aliud facitis, oĩa in gloriã dei facite. Deinde & his quę p cogitationē coit⁹ ſub aluo metit̃, rurſus ſenſus ab ſpiritu doct⁹ diſcretionem

tionem tribuit motibus eorum in ſupra dictis tribus modis, & innititur ad ſanctificationem, auxiliatorem ſpiritum habẽs. Extinguitur etiam motus ille per uirtutem ſpiritus pacificantis totum corpus & perimentis totum illum motum. Hoc eſt uerũ eloquium quod à Paulo prædictum eſt: Mortificantes membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, concupiſcentiam malam, & quæ deinceps. Sic denuo pedes, qui licet aliquando nõ erant, habentes incolumem greſſum, nec ſecundum deum ambulabãt, hos iterum ſenſus qui ſub ſpiritus fuerit uoluntate ad pergẽdum miniſtrare operibus optimis cogit, ut immuratum corpus fiat ſub ſpiritus poteſtate. Sed æſtimo quòd talis habitatio iã acceperit etiam in hac partem quãdam ſpiritualis corporis, quam acceptura erat in reſurrectione iuſtorum. Hæc uero dixi propter animæ ægritudines, quæ uſurpant permixtionẽ inter naturalia corporis, cum inde anima mouetur in illis, ſectatrix effecta malignorũ ſpirituum ut operentur in mẽbris. Sed etiam prædixi quod habeat proprie etiam ipſa diſcretionem horum. Nam ſuperbia languor eſt eiuſdem corporis, iactantia, id eſt, ægritudo eſt ei extra corpus: Item inflatio, odium, inuidia, ira, atq; puſillanimitas, impatiencia quoq; ac reliquæ minutiæ horum. Quòd ſi uero crediderit ſe deo ex toto corde, tũc benignus deus tribuit ei ſpiritum pœnitentiæ, & teſtificatur illi, ut de uno quoq; languore pœniteat. Propter quæ aduerſarij prohibent ea tentantes uſurpare ſibi, nec ſinunt pœniteri. Quæ ſi ſuſtinuerit obediens, hortantem ſe ſpiritum ad pœnitẽdum, creator quoq; illius miſerationis uiſceribus motus ſupra labores eius quibus in egeſtatibus corporeis, id eſt ieiunijs plurimis, in uigilijs, in meditationibus multis, in uerbo dei, ac præcibus largis, uel in abdicationibus mundanis, in humilitate, in paupertate ſpiritus, in quibus cunctis ſuſtinentẽ, deus benignus aſpiciens & conſyderans, & patientiam eius in tentationibus perdurantem, miſerans adiuuauit eam.

Sancti Antonij Abbatis, ad Arſenoitas. Epiſtola II.

Antonius omnibus dilectiſſimis qui ſunt in Arſenoite & in parochia eius, uel qui cum illis in domino ſalutem. Vniuerſos uos paratos abire ad deum ſaluto in domino chariſſimi à minore uſq; ad maximum, & à maſculis uſq; ad fœminas. O filij Iſraëlitæ, ſecundum ſenſualem ueſtram extantiam. Vere etenim filioli grandis uobis in generatione ueſtra promiſſio, decebat quippe uos propter eum qui uiſitationem ueſtri fecit, nequaquam fatigari certantes, donec uoſmetipſos offeretis ſacrificium deo in omni ſanctimonia, ſine qua nemo poterit hæreditare deũ. Nam pro certo, chariſſimi, magnum eſt uobis iſtud, ut percontemini de cognitione ſenſualis extantiæ, in qua nõ eſt maſculus neq; fœmina, ſed ſubſtantia tantum immortalis exiſtit, habẽs quidem principium, finem uero nequaquam, debitumq; uobis erat cognoſcere, & de eo quomodo omnino deciderit in tantam humilitatem, & confuſionem eximiam, quæ pertranſiens in omnibus uobis aduenit. Igit̃ quando ſubſtantia immortalis exiſtit non conſoluenda corporibus, hanc ob cauſam deus eandem plagam aſpiciens irremediabilem effectam, & quia magnificata eſſet uehementer per ſuam indulgentiam, uiſitationem eorum faciens propter propriam bonitatem poſt aliquantum temporis legem poſuit eis, unde & operatus eſt per Moſen præbendo legem. Et Moſes quidem fundauit eis ueritatis domum, curare uolens eandem ualidam plagam. Sed perficere nequiuit ædificium domus. Inſuper autem & omnis ſanctorum chorus collectus in unum perijt patris bonitatem de ſalutari noſtro, ut calcaret in terris pro noſtra cunctorum ſalute. Ipſo utpote extante noſtro magno & fideli pontifice ac medico uero, qui ſolus ſanare poſſet hanc enormem plagam. Vnde & uoluntate patris exinaniuit ſemetipſum propria gloria, deusq; exiſtens formã ſerui aſſumpſit, tradens ſe propter noſtra peccata. Et delicta quidem noſtra humiliauerunt eum, ſed liuore eius nos omnes ſanati ſumus. Quamobrem dilectiſſimi filioli in domino ſcire uos uolo quòd pro noſtra ſtultitia elegit ſtulta, & pro noſtra infirmitate formam infirmitatis aſſumpſit, ob quã noſtram pauperiem effectus eſt pauper, & ob noſtram mortem figuram induit mortis. Ergo quia in his omnibus ſuſtinuit propter nos, uere dico dilectiſſimi in domino, quia nõ debemus dare ſomnum oculis noſtris, neq; palpebris noſtris dormitationem, poſtulãtes ac perurgentes dei patris inæſtimabilem bonitatem uſq; quo egrediatur nobiſcum, & in hoc requiem habeamus, aduentus Ieſu atq; uirtutis, ut obſequamur ſanctis, qui nos excolere feſtinant tempore negligentiæ noſtræ, alacritatem animorum dantes ei, ad iuuãdum nos in tempore tribulationis noſtræ. Tunc enim ſeminans pariter cum metẽte gaudebit. Noſſe

etiam

etiam uos cupio filioli quàm plurimum dolorem meum, quem habeo pro uobis aſpiciẽs
grandem illam confuſionem quæ ſuper uniuerſos aduenit, & conſiderans multum illum
laborem ſanctorum omnium atq; gemitum, quem emittunt pro uobis ſemper ad deum,
cernentes laborem proprij conditoris, omneſq; malitias paruipendentes, nec non & de-
cipulas diaboli, & angelorum eius inſidiantium, iuges ad perditionem noſtram. Quoniã
etenim portio eorum in infernum habet ire, idcirco & illi uolunt noſtrum quoq; ſtudium
unà ſecum attrahere. Vere igitur chariſſimi in domino ſicut prudentibus loquor, ut cog-
noſcatis cunctas opificis noſtri diſpenſationes, pro nobis factas, quæ & uiſitationem no-
ſtri faciunt per manifeſta & occulta præconia. Nos ſumus rationabiles nuncupati, ſed ge
rimus irrationabilem ſenſum dum ignoramus occultas calliditates, & artes diaboli multi
formes, quæ ſint, qualeſq; noſcantur. Quando enim compererint conari nos confuſionẽ
noſtram cognoſcere, & quòd quæramus modum efficatiæ illorum, operantes in nobis, &
non tantum ut non obediamus malitijs eorum, aut hortamentis quæ diſſeminant in cordi
bus noſtris, ſed & nequam plurimi noſtrorum, profiteantur ſtudia eorum, ipſi quoq; cog
noſcentes indulgentiam conditoris quod mors his fiat in terris, illis uero ſit præparatum
hæreditare gehennam propter negligentiam ſuam. Scire autem uos uolo filioli quòd non
deſino obſecrans pro uobis deum nocte ac die, ut ipſe aperiat oculos cordis ueſtri ad pro-
uidendum crebrius occultam malignitatem illorum, quam per ſingula ſupra nos effundũt
in iſto nunc tempore. Quæſo etiam ut concedat uobis ſcientiæ cor, ac diſcretionis ſpiritũ
præſtet, ut poſſitis offerre proprium cor, hoſtiam ſanctã in conſpectu patris in multa ſan
ctitate, & ſine querela. Vere enim filioli inuidẽt nobis per omnem horam in ſuo maligno
concilio & perſecutione quam plurima, & malitia ſua, nec nõ & ſpiritibus erroris ſiue co
gitationibus blaſphemis, infidelitatibus noſtris quoq; quæ ſeminantur ab ipſis in cordib.
ac doloribus multis, quæ irrogant nobis per omnem horam, animi etiam defectionibus,
in quibus per ſingula labefacere animum non deſiſtunt, in uniuerſis quoq; iracundijs ſuis
& obtrectationibus quas docẽt nos habere, & aduerſus alterutrũ, & ut iuſtificemus noſ-
metipſos in his quæ facimus, & condemnationem quæ ſeminatur ab ipſis in mentibus no
ſtris etiam cum exiſtimus ſingulares, cumq; faciunt nos proximum iudicare, nec tamẽ ip-
ſo extante nobiſcum, præſumptionibus ſiquidem quas ingerũt cordibus noſtris, in ſuper-
bia duri cordis extantes & inuicem ſpernentes, amaritudinem habentes, omni hora uitu-
perantes alterutrum, & non noſmetipſos, opinantes laborem noſtrum, & propria cõſta
te uirtute, iudices exiſtentes manifeſtorum, totum intra domum noſtram mutante latro-
ne, & in iurgijs atq; ſimultatibus aduerſumq; alterutrum affectibus, donec ſermonem pro
prium conſtare faciamus, ut pareamus in conſpectu noſtro iuſtificati animoſitatem nobis
præbentes ac facientes ſtudia, quę tamen impoſſibile eſt geri. Intempeſtiue enim facientes
nos reſolui, ob id quod ſumus ex illo, quod emolumenti eſt uobis. Propter quę ridere nos
faciunt tempore fletus, & flere in tempore riſus. Et, ut ſemel atq; ſimpliciter dixerim, tran-
ſponunt ſemper à recta uia in alijs quàm plurimis erroribus, per om̃ia noſipſos ſibimet in
famulos redegerunt, quorum tempus nõ eſt in propatulo fieri modo. Cumq; uero his om
nibus corda noſtra repleuerint, & inebriati fuerimus illis, tunc indulget deus quàm diu ge
rit malitia noſtra, ac de reliquo uiſitationem noſtri faciens reſolutione grauiſſimi corpo-
ris huius relinquentibus illud, tunc maligna opera quæ gerebamus male, reuelat nobis in
corpore pœnæ expoſito, quòd induti fuerimus per indulgentiam conditoris. Tunc etiam
fiunt nouiſſima noſtra peiora prioribus. Propter quod nolite affligi obſecrantes benigni
tatem patris, ut ſemper poſſitis habere uobiſcum adiutorium eius, doceatq; uos cognitio
nem ſui qui ſe bene habet. Vere etenim dico uobis nati mei, quia uas iſtud in quo ſumus in
habitantes, in perditionem nobis exiſtit, & domus eſt plena bellis. Pro certo filioli dico
uobis, quòd omnis homo illectus in uoluptatibus ſuis, & proſtratus à cogitationibus pro
prijs, complexuſq; à maligno, ſeminauit in corde, qui congaudet eis & recepit ſenſu uelu
ti magna exiſtentia ſacramenta in eo quod agit, iuſtificans ſemetipſum, huiuſmodi anima
coexiſtit malignis ſpiritibus conſiliatrix in malum, corpus quoq; illius cuſtodia eſt horrẽ
dorum arcanorum quæ occultat in ſemetipſo. Præualebunt autem aduerſus huiuſmodi,
quoniam non traduxit eos coram omnibus. At nunquid & ipſi neſcitis, quòd non huiuſ-
modi capturas habeant: quas nos cognoſcentes proculdubio fugiamus. Cæterũ & ſi quæ-
ſieris non inueneris peccatum eorũ, nec iniquitatem corporaliter manifeſtam. Corpus em̃

eſt animæ recipiens malignitatem eorũ,quã cum ſuſceperit, tunc ſi uelit in propatulo pu
nit per corpus iſtud in quo ſumus inhabitantes. Nunc itaq; filioli non demus ei locũ ullũ,
alioquin nobiſmet dei excitabimus iram & illi permiſcentur in domibus noſtris irridentes
nos,quoniam hoc nouerunt quod perditionis eſt noſtræ, quæ tamen & ipſa de proximo
conſiſtit,ſicuti & uita de prope.Quis enim unquam deum aſpexit ut uidens congauderet
ei,de re tanta apud ſemetipſum,ne forte aufugeret eum,ſed ut adiudicaret,etiam ueluti ha
bitanti in hoc pondere tanto?aut quis aliquando aſpexit diabolum oppugnantem nos,&
prohibentem beneficia adipiſci,aduerſantem nobis & ſtantem in loco corporali ſecreto,
ut præuidens fugeret ab ipſo?Sed illi quidem habitant in occulto,nos autem propalamus
eos per ſtudia meliora.Quoniam igitur ex uno creatore ſunt omnes ſecundum ſenſualem
extantiam eorum,in fugiẽdo uero eos à deo & multa diuerſitas eſt,in illis effecta ob diuer
ſas operationes ipſorum,idcirco autem omnia hæc nomina adiecta ſunt iſtis,propter uni-
uſcuiuſq; eorum operationem,ideo & nunc quidam ipſorum uocantur archangeli,alij ſe-
des & dominationes & poteſtates,& Cherubim. Hæc autem eis nomina ſunt addita pro
eo quod conditoris proprij cuſtodierunt uoluntatem. Item ob crimen aliorum motum ne
ceſſario fuit nominari etiam iſtos propter malignas adinuentiones ipſorum diabolum &
ſatanam.Porrò alij nuncupati ſunt dæmones ſpiritusq; maligni,etiam immundi,flatus er-
roris,princeps quoq; ſeculi huius. Aliæq; complures in eis aduerſitates exiſtunt. Rurſum
uero & in ijs qui obuiauerunt illis in grauiſſimo corpore iſto,in quo & ſumus inhabitan-
tes,& ipſi etiam nuncupati ſunt. Quidam quidem Patriarchę,alij uero Prophetę & reges
ac ſacerdotes,nonnulli iudices & Apoſtoli,atq; alij multi electi effecti propter egregium
motum ſuum. Vniuerſa autẽ hæc nomina adſcita ſunt eis ſiue maſculi,ſiue fœminæ ob di-
uerſitates operationis eorum,& iuxta principatum ipſorũ,quia ex uno ſunt omnes. Pro-
pterea ergo quicunq; in proximum peccauerit in ſemetipſum delinquit. Qui & male fece
rit proximo,ſemetipſum efficit malũ. Itidem qui bene fecerit proximo ſibimet hoc facit.
Si uero quis erit qui aliquando peccare potuerit in deum,uel quis eſt qui eum unquàm reſi
ſtere queat?Quis uero erat qui ei miniſtrauerit aliquando,aut quis benedicat eũ unquàm,
ut opus habeat benedictione eius?Quis enim potuit honorare illum ut ipſe honorandus
exiſtit,uel quis eſt qui ualeat exaltare eum ſicut excelſus habetur?Quamobrem dũ ſumus
ueſtiti grauiſſimo corpore iſto,alieno inuitamento ſuſcitemus deum in nobis, ut hoc agẽ
tes commendemus illam circa nos bonorum uiſcerum eſſentiam. Non autẽ ſimus noſmet
ipſos amantes Si uero,illorum inconſtantis portionis erimus. Nam qui cognouerit ſemet
ipſum uniuerſos cognouit. Ideo & ſcriptum eſt: Qui uocauit ex nihilo ut eſſent cuncta.
Hoc autem dicentes ſignificant de ſenſuali natura quæ occulta eſt in hoc corruptibili cor
pore,extante in principio increpanda ab eo. Aut qui potuerit diligere ſemetipſum,nihilo
minus diliget omnes. Chariſſimi filioli mei quæſo uos ut non laboretis neq; fatigemini in
uicem diligentes,ſed tollite corpus quod eſtis induti,facite illud altare, ſuperponite deſu
per omnem deliberationem ueſtram,omnemq; malignum inſtructum relinquite in con-
ſpectu domini. Extollite manus cordis ueſtri ad eũ,id eſt, ſenſus agẽdorum,& precamini
deum ut donet uobis illum inuiſibilem & magnum ignem qui deſcendens cœlitus come-
dat altare & omnia quæ in eo,uniuerſiq; ſacerdotes Baalim, qui quidem exiſtũt operatio
nes aduerſæ,timeant fugientes à facie ueſtra,quemadmodum Heliæ prophetæ. Tũc demũ
uidebitis ueſtigium hominis in mari adducens ſpecialem imbrem quod eſt paracleti ſpiri
tus conſolatio. Dilectiſſimi mei nati in domino filij Iſraëlitæ ſanctiſſimi, non opus eſt
beatificari corporum noſtrorum uocabula tranſitura,nec enim ignoratis charitatem quã
habeo in uobis,quia non eſt charitas corporalis,ſed ſpiritualis & amans deum. Dilecti in
hoc & repleor,quod beatitudo uobis facta ſit in tempore iſto. Sermo igitur uobis exiſtat
iudex,ac non æſtimetis perfectum ueſtrum inſtitutum. Quod eſt ergo obſequium dei ue-
ſtram tantum operationem exiſtere?Sed eſt uirtus quædam cooperans uobis. Certantes
itaq; uoſipſos offerre hoſtiam deo continue præbere cooperanti uobis uirtuti & requiem
Chriſti Ieſu. Quoniam unita eſt uniuerſo ſanctorum choro,ſed & mihi deterrimo habitã-
ti in hac lutea & tenebroſa domo. Quam enim ob cauſam differerem uobis,niſi ut requi
em exhiberem?Vnde & obſecro ut quia omnes creati ſumus unius ſubſtantiæ inuiſibilis
& initium ſine fine,unice diligamus alterutrum,quotquot enim cognouerint ſemetipſos
cognoſcent quod unius ſubſtantiæ immortalis exiſtant. Scire quoq; uos uolo quod Ieſus

Chriſtus

Chriſtus dominus noſter ipſe patris uerus eſt ſenſus, in quo omnis plenitudo totius naturæ rationabilis effecta eſt, eorum maxime qui ſunt imaginis eius conformes effecti, caput totius creaturæ & corpus Eccleſiæ. Nam & idcirco nos omnes membra ſumus in alterutrũ & corpus Chriſti. Nec poteſt dicere caput pedibus, non uos habeo opus, ſed ſi patitur unum membrum, totum corpus mouetur cum eo & patitur. Alienatorum uero membrorum corporisq́ꝫ propria non ſunt capiti ſociata, ſed fœditati dedita, propter proprias libidinum paſſiones irremediabilis eorum effecta eſt plaga, quia obliuionem acceperũt principij atqꝫ finis. In quo & creaturarum genitor, uiſceribus motus pro plaga noſtra quæ ſanari non poterat, niſi per ſolam ipſius bonitatem, miſit unigenitum nobis, ut per ſeruitutem noſtram, ſeruitutis aſſumeret formam, traderetq́ꝫ ſe pro peccatis noſtris. Et peccata, quidem noſtra humiliauerunt eum, ſed liuore eius nos omnes ſanati ſumus. Hi congregauit nos ex omnibus regionibus, uſqꝫ quo reſurrectionem cordium noſtrorum de terra faceret, docens cunctos nos unius eſſe ſubſtantiæ, & membra in alterutrum. Propterea debemus diligere uehementer, quia quicũqꝫ dilexerit proximum diliget animam propriam. Et hic ſermo manifeſtus ſit uobis chariſſimi nati in domino filij Iſraelitæ ſancti, qui paraſtis uoſmetipſos ad deum ire, offerre uoſmetipſos hoſtiam deo in omni ſanctitate, quoniam nec poteſt hæreditatem capere quiſpiam ſine ſanctitate. Aut nunquid ignoratis dilectiſſimi quod aduerſarij uirtutis, ueritati ſemper inſidiantur. Et idcirco chariſſimi, obſeruate, ne detis oculis ſomnum, aut dormitationem palpebris, proclamantes ad proprium conditorem die ac nocte, ſi forte regrediatur uobis adiutorium ab excelſo, quo protegente ſint corda ueſtra & cogitationes in Chriſto. Nam uere ô filioli in domo ſumus latronis inhabitantes, & in uinculis mortis extamus uincti. Pro certo etiam dico uobis quòd noſtra negligentia & humiliatio, extranea commotio, non nobis ſolis eſt detrimẽto, ſed Angelis labor exiſtit, & omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, quia nondum uſqꝫ requieuerunt propter nos. Vere nati mei hęc noſtra humiliatio illis omnibus triſtitia eſt. Sicut iterum ſalus & gloriatio noſtra lætificationem eis ac requiem omnibus præbet. Vt autem cognoſcatis quia benignitas patris non ceſſat à quo motio facta eſt, beneficijs fulciens ſemper uſqꝫ in hodiernum diem, ut obnoxios faceret nos proprię morti, quoniam in noſtra ſumus poteſtate creati, unde & illi poſtulant pro nobis ſemper. Sed ſcriptum eſt: Immittit ſe angelus domini in circuitu timentium eum, & liberabit eos. Ergo filioli ſcire uos uolo ex quo factus mundus uſqꝫ nunc uniuerſa quæcunqꝫ extra uirtutem fuerunt completa malitia ipſorum, & ipſi cognoſcunt inter filios eſſe diaboli reputatos, propterea quod conanť unicuiqꝫ noſtrum ingerere propriam uoluntatem. Nam pro certo eſt quod cũ ſe nouerit diabolus per ſuperbiam & inanem gloriam cœlitus fuiſſe deiectum, ideo & illi eos qui peruenerint in magna menſura aggrediũtur, in primis artifices exiſtentes per ſuperbiam & inanem gloriam, ut ſint aduerſum ſe alterutrum, ſcientes quod per iſta ſegregẽt nos à deo. Et quia nouerunt quod qui dilexerint proximum diligant deum, ideo & illi cum ſint uirtutis inimici proprium ſeminant fomitem ſimulationum in corde noſtro, ut poſſideamus inimicitiam magnam aduerſus alterutrum, ne uel de longe proximo colloquamur. In totum uere filioli uolo uos etiam iſtud cognoſcere, eſſe quamplurimos qui ſuſtinuerint maximũ certamen in conuerſatione ſanctiſſima, ſed indiſcretio interfecit eos. Vere filioli, quia nõ eſt tantum mirandum ſi negligatis uoſmetipſos, quãtum ſi non diſcernẽtes proprium opus, incidatis in menſurã diaboli, arbitrantes quod iam uicini dei ſitis effecti, & expectantes ſortem lucem, tenebris occupemini. Quid enim omnino fuerat opus ut præcingens ſe Ieſus linteo ac ponens peluim inferiorum ſibi lauaret pedes? Sed exemplum iſtud effecit, ſignificans de conuerſuris ad proprium illud ſupernumq́ꝫ principium. Initiũ quippe motus ſuperbia exiſtit, quæ facta eſt in primis. Et ne ſi rurſus poſt multa conſiſtens in corde tuo, & in tota anima tua, & in toto ſpiritu tuo, in tota etiam anima & in corpore toto non poteris hæreditarie capere regnum dei. Vere filioli mei in domino quæſo creatorem meũ die ac nocte, à quo & habeo ſpiritum commendatum, ut aperiat oculos cordis ueſtri ad cognoſcendam dilectionem noſtram à uobis, quam habeo erga uos, & ut patefiant auditus animæ ueſtræ ad conſpiciendam confuſionem propriam. Quiſquis etenim cognouerit decus ſuum, hic demũ requiret & electam gloriam ſuam. Et quicunqꝫ cognouerit propriã mortem, iſte iterũ cognoſcet etiã ſuam æternam uitã. Quaſi prudẽtibus loquor uere filioli, quia timeo ne forte fames nos cõprehendat in uia, & in loco quo poteramus diuites fie-

ri ſi uelimus. Volebam autem uidere uos ad faciem in corpore, ſed iam expecto tempus
quod eſt prope, in quo poſſimus ex ipſo nos contuitu alterutrum peruidere, cum aufuge
rit dolor, triſtitia, ac gemitus, cumq; ſuper caput exultatio extiterit uniuerſorum. Erant et
alia multa quæ uelim dicere, ſed ſi dedero occaſionem ſapienti, ſapientior erit. Saluto om-
nes deſideratiſſimos meos naros in domino per nomen.

Beati Antonij Abbatis. Epiſtola III.

SCitis gratiam domini noſtri Ieſu Chriſti, ꝙ propter nos pauper factus eſt, cū diues
eſſet ut nos paupertate illius ditaremur, ſeruitus aūt illius liberauit nos, & infirmi-
tas eius conſtituit ualidos. Stulticia illius nos ſapientes effecit. Si tamen iterum per
mortē propriam reſurrectionem faciat noſtram, ut in hac poſſimus uocem magnā
eleuare dicētes: Tametſi nouimus ſecundū carnem, ſed creatura eſt in Chriſto noua. Ve-
re chariſſimi in domino dico uobis quòd iuxta minutias uerbi libertatis in qua cūcti libe-
ri ſumus effecti, alia habeo multa quæ dicam uobis, ſed non eſt horum tempus dicendi mo
do. Saluto interim uos omnes chariſſimi mei nati in domino, filij Iſraëlitæ ſancti ſecūdum
ueſtrā ſenſualem extantiam. Vere inquam decebat uobis quaſi propinquantibus proprio
conditori ad inquirendam ſalutē animarum ueſtrarum per teſtamentariam legē, licet pro
pter multitudinem malitiæ & malignitatis diſtinctionem ac libidinum uoluntates refrixe
rit teſtamentaria illa lex, animæq; ueſtræ ſenſus officio obierint, & idcirco nequaquam po
tueritis animaduertere ſenſualem & glorioſam eſſentiam propter mortē qua corruerunt.
Ideoq; ſcriptum eſt in ſcriptura diuina, quòd ſicut in Adam omnes moriunē, ita & in Chri
ſto omnes uiuicabuntur. Ergo iſte eſt uita totius rationabilis naturæ creatæ in ipſo ſecun-
dum effigiem imaginis eius. Ipſe etiam exiſtit ſenſus uerus patris. Sed imago quidem geni
toris inuerſabilis eſt quæ aſſumpta eſt, pręter illam uobis accidit malitia. In qua & uniuer
ſi mortui ſumus. Extra naturam ſiquidem eſt ſubſtantiæ ſenſualis in deo. Ergo omnibus
inquit, extra naturam eſt, Acquiſiuimus domum tenebroſam ac prælijs plenā. Et in hoc
teſtificamur uobis quod totius uigoris ſcientia deficit à nobis. Ob quam etiam cauſam a-
ſpiciens genitor noſter deus infirmitatem noſtram quod impoſſibiles ſimus effecti geſta-
re uerita: em, ex quo huius rei gratia bonitate propria uenir uiſitationem facere creatura-
rum ſuarum per miniſterium ſanctorum. Obſecro uos uniuerſos in domino chariſſimi, ut
intelligatis quæ ſcribo uobis. Quia non dilectionem corporalem habeo in uos, ſed charita
tem ſpiritus culturæ dei. Præparate uoſmetipſos ad conditorem ueſtrum ire. Scindite cor
da uera & non ueſtimenta ueſtra. Et ſcitote quid poſſimus reſtituere domino pro cunctis
donationibus quæ dedit nobis, cuiq; & uſq; & hic in iſta habitatione memoriam noſtri fe
cit propter immenſam bonitatem ſuam & infinitam dilectionem non faciens nobis ſecun
dum peccata noſtra. Qui & ſolem uſq; fecit miniſtrare nobis in tenebroſa domo. Lunam
quoq; ac ſidera cuncta iubens deſeruire uanitati perituræ propter corporum cōſtabilitio
nem. Aliaſq; uirtutes multas nobis miniſtrare præfecit, quas neq; uidimus corporis ocu-
lo. Quid ergo dicemus? quaſi in aliquo boni fraudemur ab eo quod ipſe nō fecerit nobis?
Nunquid patriarchæ non paſſi ſunt pro nobis, aut ſacerdotes non docuerunt nos? Nun-
quid prophetæ pro nobis mortui non ſunt? Aut apoſtoli perſecutionem non ſuſtinuerūt
pro nobis? Nunquid filius dei dilectus non pro nobis omnibus mortuus eſt? Ob quæ uni-
uerſa debemus & ipſi properare ad pergendum in omni ſanctitate ad proprium condito-
rem, qui cernens creaturam non poſſe curare plagam, quæ facta fuerat Iudæis, proprijs ui
delicet membris, pater ipſe creaturarum ſciens infirmitatem ſenſus eorū eſt motus uiſce-
ribus circa eos. & ſecundum multam dilectionem ſuam non pepercit unigenito filio ſuo,
ſed ob noſtram omnium ſalutem tradidit eum & propter noſtra peccata. Et iniquitates
quidem noſtræ humiliauerunt eum, liuore autem eius nos omnes ſanati ſumus. Hic con-
gregauit nos ex omnibus regionibus uerbo uirtutis ſuæ, donec illam ſenſus noſtri reſurre
ctionem effecerit. docēs nos alterutrum exiſtere membra. Docet idcirco uniuerſis nobis
properantibus ad proprium cōditorem exercere habitudines noſtras ac ſenſus officia ad
agnoſcendam dignitatem, boni maliq; diſcrimen, ut ſciatis omnes illas Ieſu diſpenſatio-
nes, quas in proprio dedit affectu, ſimilis nobis factus per omnia excepto peccato. Pro-
pter uero multam malitiam noſtram diſtrictionemq; malitiæ & grauedinem inconſtan-
tiæ noſtræ factus eſt aduentus eius quibuſdam quidem ſtultitia, alijs uero ſcandalum, alte-
ri parti

ri parti emolumentū, itemq́; alij ſapientia & uirtus. porro alij reſurrectio & uita. Hoc quoque manifeſtum ſit uobis, quod aduentus illius factus ſit omni mundo iudicium. Ecce enim (ait) ueniunt dies dicit dominus, & omnes ſcient me à minimo uſq; ad maximum eorum, & auditum faciā uſq; ad extremū terrę, ut omne os obſtruatur, et ſubditus fiat omnis mundus deo. Quia cum cognouiſſent deum, non ut creatorem proprium glorificauerūt: & id propter uæcordiam ſuam, per quam nec potuerūt capere ſapientiam eius. Sed unuſquiſq; noſtrum uendidit ſemetipſum proprijs uoluptatibus in mala, & ipſis ſeruus dictus eſt. Ob quæ ipſe Ieſus exinaniuit ſemetipſum à gloria. formam ſerui accipiēs, ut illius ſeruitus nos liberaret. Stulti fuimus, & in ſtultitia noſtra facinus geſſimus. Aſſumpſit ille habitus ſtultitiæ, ut nos faceret ſapientes. Inopes eramus, & in paupertate noſtra omnis defecerat uigor à nobis. Item ille ob hæc aſſumpſit inopiæ formam, ut paupertate ſua nos in omni ſapientia & intellectu ditaret. Non ſolum autem hæc, ſed inſuper & infirmitatis noſtræ figuram aſſumpſit, ut propria infirmitate nos robuſtos efficeret, obediens factus patri in omnibus uſq; ad mortem, mortem autem crucis, ut in ſua morte & humilitate illam cunctorum reſurrectionem efficeret, eumq́; deſtrueret qui mortis habebat imperiū, hoc eſt diabolum. Igitur ſi pro certo liberabimus noſmetipſos in eius aduentum, profecto inueniemur diſcipuli Ieſu, & diuinæ hæreditatis inſtituemur hæredes. Chariſſimi in domino turbor uehementer & moueor in ſpiritu meo, quòd nominibus amicti ſumus, & cunctorum ſchemata baiulamus in conſpectu infidelium gloriantes. Sed metuo ne illud Pauli oraculum impleatur in nobis, quo ait: Habentes formam pietatis, uirtutem autem eius negantes. De charitate uero quam habeo in uos, oro pro uobis ad deum ut conſideretis uitam ueſtram, & hæreditate capiatis ea quæ non uidentur. Nam uerum filioli eſt quòd etiā ſi demus noſipſos ex tota uirtute inquirere deum, nec ſic quidem condigna gratia erit. Id enim inquirimus, quod noſtrum exiſtit, & quod naturale eſt ſubſtantiæ noſtræ. Vere etiā chariſſimi in domino qui in omni ſanctitate paraſtis uoſmetipſos offerre hoſtiam deo, quia nihil de ijs quæ expediebant celabimus uobis, ſed perſpicua facientes teſtificabimus ea, quod aduerſarij uirtutis ſubripiunt ueritati. Hoc quoq; cognoſcite ſcientes, quod hic qui ſecundum carnē eſt, ſemper inſectetur eum qui ſecundum ſpiritū, & quòd omnis qui uoluerit pie uiuere in Chriſto, perſecutionem patitur. Propter quod Ieſus cognoſcens tribulationes omnes ac temptamenta ueniens in mundo ad Apoſtolos, & ſciēs quod per patientiam ſuam reſolueret uniuerſam inimici uirtutem, id eſt, idololatriam, cōſolabatur dicens: Vos tribulationem habebitis in mundo, ſed conſtantes eſtote, quia ego uici mundū. Docebatq́; eos dicens: Nolite timere mundum, quia omnes afflictiones mundi condignæ non ſunt ad eam quæ expectatur gloriam. Nam ſi eos qui ante uos fuerunt prophetas inſecuti ſunt, & uos perſequentur, & ſi me oderunt, & uos oderint. Sed confidentes eſtote, quia ueſtra ſapientia ſoluetis omnem inimici uirtutem. De minutia uero uerbi libertatis in qua liberati ſumus, habeo alia multa dicere uobis, ſed ſi dedero occaſionem ſapienti, ſapientior erit. Opus tamen habemus conſolari inuicem exiguis quibuſq; ſermonib. quod ſi uere perſpexerit mens, iam nequaquam egebit loquelæ corporalis mendacio. Gaudeo autem in omnibus uobis dilecti in domino uiri Iſraëlitæ ſancti ſecundum propriā ſenſualem extantiam. Quia primum quidem decebat rationabilem uirum cognoſcere ſemetipſum, deinde ut cognoſcat ea quæ ſunt dei, & uniuerſas ipſius gratias, quaſcūq; ſemper cū eo facit. Ac deinceps nouerit, quòd omne peccatum, & totum quicquid querulоſum exiſtit, extra naturam eſt ſenſualis extantiæ. Deniq; uidens conditor noſter nos hæc extra naturā poſſidere arbitrio liberali in quo hic moriebamur, horū cauſa uiſceribus pro nobis motus propria bonitate uoluit conuertere nos ad illud ſine fine principiū, uiſitationem fecit creaturarum non parcens ſibimetipſi ob noſtram uniuerſorum ſalutem. Tradidit quippe ſe pro peccatis noſtris, & iniquitates quidem noſtræ humiliauerūt eum, ſed liuore eius nos omnes ſanati ſumus. Verbo etiam uirtutis ſuæ congregauit nos ex omnibus regionibus ad extremum terræ uſq; ad ultimum orbis, docens ꝙ eſſemus alterutrum mēbra. Quā obrem ſi pro certo parauimus noſmetipſos liberos facere in eius aduētu, ſcrutetur ſemetipſum rationabilis homo quid nā poſſit retribuere deo pro cunctis donis quæ fecit in nobis. Vnde & ego quoq; deterrimus qui hāc deſcripſi epiſtolā, expergefactus à dormitione mortis, plurimū illud temporis quod mihi fuit ſuper terram, factū exiſtimo luctū & fletum, lugens quid nā poſſum retribuere domino pro omnibus quæ fecit mihi. In nullo enī

fruſtrati ſumus eorũ quæ nõ perfecerit nobis in humilitate noſtra. Angelos etenim ſuos nobis miniſtrare fecit, prophetasq́ proprios uaticinari præcepit. Apoſtolos etiam ſuos nobis euãgelizare iuſſit. Inſuper uero illud omniũ inſigne eſt perceptorũ, ꝙ unigenitum ſuum formã ſerui fecit aſſumere pro nobis. Obſecro itaq́ chariſſimi in domino uos, qui ſanctorũ exiſtitis cohæredes, ut excitare uelitis proprias mẽtes in timore dei. Sermo enĩ uobis iſte ſit manifeſtus, ꝙ Ioannes quidẽ præcurſor Ieſu baptizauerit in remiſſionẽ peccatorum propter nos, ſpiritu aũt ſanctificati fuerimus in Chriſto. Præparemus noſipſos nũc in omni ſanctitate ad purgandã ſenſualẽ mentẽ noſtrã, ut ſimus mundi in baptiſmate Ieſu ad offerendum noſmetipſos hoſtiã deo. Hic uero paracletus ſpiritus qui conſolaẽ nos, cõuertit rurſus ad principiũ noſtrũ ad recuperãdas hæreditates proprias, & magiſteria eiuſdem ſpiritus conſolantis. Huius rei gratia quotquot in Chriſto baptizati ſunt, Chriſtũ induti ſunt. Nec eſt maſculus aut fœmina. Non eſt ſeruus aut liber. Omnis etiam lingua corporum deſtruitur apud illos, accipientibus eis doctrinã ſancti Spiritus in tẽpore quo ſument hæreditatẽ ſanctã, & adorabũt patrẽ ſicut oportet in ſpiritu & ueritate. Manifeſtus ſiquidẽ ſit uobis ſermo iſte, ne expectare uelitis iudiciũ futurũ in illa præſentia Ieſu. Iã etenim aduentus illius omnibus nobis iudicium exiſtit. Scitote etiam quod omnes in ſe geſtantes ſpiritum, recipiant & ueſtiantur ueſtimento illo quo ſumus exuti, iuxta ſenſualẽ noſtram extantiã. Nã & ſæpe fit uox ueniens ſemper à deo patre ad omnes illos qui in ſe ipſum gerunt, dicens eis: Conſolamini conſolamini populum meum dicit dominus, & ſacerdotes loquimini in corde Hieruſalem. Deus quippe uiſitationem continuo fecit creaturarum ſuarum, manifeſtans propriam bonitatem. Et uere chariſſimi ſecũdum minutias uerbi libertatis in qua liberati ſumus, ſunt & alia quàm plurima quæ dicantur uobis. Sed ſi dedero occaſionem ſapienti, ſapientior erit. Deus autem pacis det uobis gratiam diſcretionis, ut cognoſcatis quæcunq́ ſcribo uobis, quòd mandatum ſit domini. Cuſtodiat uos idem totius gratiæ deus ſanctos in domino uſq́ ad nouiſſimum flamen. Oro aũt deũ ſemper pro omnium ueſtrum ſalute in domino dilectiſſimi. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus uobis. Amen.

Sancti Antonij Abbatis. Epiſtola IIII.

CHariſſimis & honorabilib. in domino ſalutẽ. Vere dilectiſſimi in domino, quia non in uno tempore tantũ uiſitationem facit deus creaturarũ ſuarũ, ſed à conſtitutione mundi quotquot uenerint ad opificem deum per teſtamentariam legem ijs coadeſt deus ſingulis in ſimplicitate ſecundũ gratiam per ſpiritũ ſuũ. De rationalibus aũt naturis in quibus illud teſtamentariũ refriguit, & officia animorũ illorum mortificata ſunt, ita ut ultra non inquirant cognoſcere ſemetipſas ſecundũ ſuam priorem conditionem. Aliæ irrationabiles omnino effectæ, ſeruierũt creaturæ potius ꝙ creatori. Idem uero conditor, propria bonitate noſtri uiſitationẽ effecit per teſtamentariã legẽ, quoniam ſubſtantia immortalis exiſtit. Quotquot igiẽ digni habiti ſunt gratia, & concreuerunt per ſuã cardinalẽ legem, edocti ſunt per Spiritũ ſanctũ accipiẽtes filiorũ adoptionis ſpiritũ, hi etiã præualuerunt adorare conditorẽ propriũ ſicut oportet. De quibus & Paulus ait, quia non perceperint repromiſſiones propter nos. In ſua uero impartibili dilectione uolens ipſe cunctorũ deus uiſitationẽ facere refrigidationis noſtræ ac diſpẽſationis, excitauit Moſen doctorẽ legis, qui daret nobis legem in litera. Et fundauit ipſe nobis ueritatis domũ quæ eſt Eccleſia catholica, quã creauit uolens cõuertere deus ad primũ initium. Et quia Moſes quidẽ ædificauit ut præcedens, idcirco nõ timebimus aſſerere eundem latorem legis unũ eſſe ex præcurſoribus. Et quia ſpiritus qui fuerit cũ Moſe idem ſit operatus & in choro ſanctorũ, omnesq́ petierunt de unigenito dei. Itẽ Ioannes unus de præcurſoribus extat, & ideo lex atq́ prophetæ uſq́ ad Ioannẽ. Regnũ cœlorũ uim patiẽ, & uiolenti diripiunt illud. Præuidentes aũt ij qui ſpiritu ferebanẽ, ꝙ nulla creatura poſſit curare illam grandiſſimã plagam, niſi ſola beatitudo dei, qui eſt unigenitus eius, quemq́ & deſtinauit ſalutẽ totius orbis, qui & eſt medicus magnus potens curare ingentẽ plagã ſua bonitate, pater creaturarũ non pepercit unigenito propter nos, eũ pro noſtra uniuerſorũ ſalute tradens pro peccatis noſtris & pro iniquitatib. Et ipſe quidem ſemetipſum humiliauit, ſed illius liuore nos omnes ſanati ſumus, uerboq́ uirtutis ſuæ congregauit nos ex omnibus regionibus ab extremo terræ uſq́ ad ultimũ orbis faciens reſurrectionẽ cordiũ noſtrorum à terra, docuitq́ nos alterutrũ exiſtere membra. Obſecro ergo uos chariſſimi in domino ut

intelligatis ſcripta, quia dei mandata ſunt. Magnum quippe nobis eſt hoc, ut aduertamus mentem ad formam quam aſſumpſit Ieſus propter nos, eo ꝙ per omnia nobis ſimilis fuerit excepto peccato. Decet etiam ut & noſipſi liberemus ipſos nos in eius aduentũ, & illius ſtulticia nos ſapientes efficiat, paupertas ipſius ditet, & infirmitas robuſtos oſtendat, & ut ipſe omnium reſurrectio fiat, deſtruẽs eum qui mortis habet imperium. Tunc em̃ ceſſabimus opus habere ſecundum carnẽ in Ieſu aduentu. Nanq; Ieſus cooperatur nobis in bono ſeruitio uſq; quo deſtruamus malitiam omnẽ. Tunc quoq; dicet nobis Ieſus: Iã non uocabo uos ſeruos at fratres. Quando igitur ſic eos uocauit deus ut acciperent ſpiritũ filiorum adoptionis, tunc & Spiritus ſanctus docuit eos adorare patrẽ ſicut oportebat. Vnde & mihi quoq; deterrimo iuncto Ieſu tempus iſtud in quo aduenimus factum eſt lætificatio, & luctus, & fletus. Quoniam et multi de genere noſtro induerunt indumenta pietatis, uirtutem uero negauerunt. Quamobrem & ego in his quidem lætificor qui pręparauerunt ſemetipſos liberare in aduentu Ieſu, in illis uero lugeo, qui interpellant nomen Ieſu, & faciunt uoluntates cordis & carnis. Nec non & eos defleo qui intuentes longitudinem temporis puſillanimes effecti ſunt, & ſpoliauerunt ſe pietatis amictu facti ſicut beſtiæ. Agnoſcant uero huiuſmodi dicentes: Quia iam nõ uocabo uos ſeruos ſed amicos & fratres. Quia quæcunq; nota fecit mihi pater manifeſtaui uobis. Confitentes igitur mente ꝙ agnouerunt ſemetipſum ſecundũ ſenſualem ſuam ſubſtantiã dederunt uocem dicẽtes. Quia & ſi cognouimus te aliquando ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus. Quiq; accipientes filiorum adoptionis ſpiritum exclamauerunt dicentes: Nõ enim accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepimus ſpiritũ adoptionis in quo clamamus Abba pater. Nunc ergo deus, cognouimus quæcunq; donaſti nobis, & ſcimus quoniam filij ſumus & hæredes erimus. Hæredes quidem dei, cohæredes autem Chriſti. Manifeſtus igitur ſit uobis iſte ſermo, quod niſi quis præparauerit emendationem propriam, nec creatus fuerit ex tota uirtute, quòd huic aduentus Saluatoris in iudicium fiet. Quibuſdam em̃ eſt odor mortis in mortem, quibuſdam autem odor uitæ in uitam, propterea quòd in ruinã & in reſurrectionem multorum poſitus ſit in Iſraël & in ſignum contradictionis. Quapropter obſecro uos ne negligatis ſalutem propriam, ſed unuſquiſq; ueſtrũ ſcindat cor, & non ueſtimenta, ne forte amicti habitu iniuſto paremus nobis iudicium. Ecce enim iam appropinquabit tempus in quo probentur uniuſcuiuſq; ueſtrum opera. De minutia uero uerbi erant alia quæ ſcriberentur uobis, ſed ſcriptum eſt: Da ſapienti occaſionem & ſapientior erit. Saluto uos omnes in domino à minimo uſq; ad magnum, deus autem pacis cuſtodiat uos uniuerſos, chariſſimi.

Beati Antonij Abbatis. Epiſtola V.

ANtonius dilectiſſimis natis filijs Iſraëlitis ſecundum ſenſualem ipſorum extantiã. Non enim neceſſe eſt nominari uocabula quæ tranſeunt quia filij eſtis Iſraël. Adhuc uere nati mei, dilectio quã habeo in uos non eſt dilectio corporalis, ſed eſt charitas ſpiritus culturæ dei. Propterea autem nec defatigor obſecrans deũ die ac nocte pro uobis, ut poſſitis cognoſcere gratiam quæ conceſſa eſt uobis. Quia non in uno tẽpore uiſitationem facit creaturarum ſuarũ, ſed à cõſtitutione mundi moderatur deus proprias creaturas, per generationes ſingulas, expergefaciens quemq; occaſionibus quibuſdam & gratia. Nunc itaq; filioli nolite negligere proclamantes ad dominum die & nocte compellantes benignitatem patris, ut hoc donet uobis adiutorium de cœlo, docens uos uſq; quo cognoſcatis quid in ſe habeat. Nam uere filioli qui in propria nece cõſiſtimus habitantes & in latronis domo & manentes, nec nõ & mortis uinculis obligamur nũc. Quapropter ne dederitis ſomnum oculis ueſtris, nec palpebris dormitationem, offerẽtes uoſmetipſos ſacrificium deo in omni ſanctitate, quem nemo hæreditare poteſt ſine ſanctimonia. Vere chariſſimi in domino manifeſtus ſit uobis iſte ſermo & id quod bonum eſt faciatis, in quo & uniuerſos reficietis ſanctos, alacritatem animorum præbentes, obſequiũ angelorum, & lætificationem Ieſu. Quoniam nec dum requiem habuerunt propter nos uſq; ad hanc horam. Sed & mihi determino hac habitanti in lutea domo eandem lętitiam in ſpiritu meo. Vere etem̃ filioli quia noſtra incõmoditas & inutilitas dolorẽ eis omnibus præbet, utunĩ lachrymis atq; gemitibus pro nobis in conſpectu cõditoris, & ob hoc cunctorũ etiã deus iraſcitur ſuper opera noſtra maligna propter gemitũ ſanctorũ, ſicuti iterũ profectus & emendatio noſtrorum animorum alacritatem præbet choro ſanctorum. Et

ut intur prece multa atq; lætitia in exultatione coram creatore noſtro. Ipſe quoq; cunctorum opifex lætatur in operibus noſtris, & propter teſtimoniũ ſanctorũ donat nobis chariſmata immenſa. Igitur ut cognoſcatis quòd deus diligat ſemper propriam creaturam, eo quòd ſit immortalis extantiæ, non eſt reſoluenda corporibns, aſpiciens ſenſualẽ naturam ipſe quòd mortuo omnino perrexiſſet in abyſſum, & illud teſtamẽtariũ refriguiſſet. Tum idem deus propria bonitate eandem uiſitat ex morte per Moſen ædificare uolens, & magnam curare plagam, & geſtiens conuertere eam ad priſtinam concordiani. Sed potens diſceſſit ab eis. Adhuc inſuper & omnis prophetarũ chorus ædificauerunt ſupra fundamentum Moſis. Sed nec iſti ualuerunt mederi ingentem plagam membrorum ſuorum. Cernentesq; quòd ceſſaſſet uirtus eorum, iterato adhuc uniuerſus ſanctorũ chorus collectus in unum orationes refert in conſpectu proprij conditoris dicens: Nunquid rheſina non eſt in Galaad, aut medicus inibi? Quare ergo non aſcendit ſanitas filiæ populi mei? Domine curauimus Babylonem, & non eſt ſanata. Nunc fugiemus ab ea. Petentibusq; cunctis benignitatẽ patris de unigenito, quòd niſi ipſe in terris calcaret, nulla creatura curare poſſit ingentem plagam, huius rei cauſa bonitate propria uocem dedit dicens: Fili hominis facito tibi uaſa captiuitatis. Voluntas itaq; patris unigenito nõ pepercit pro noſtra omnium ſalute, ſed tradidit eum pro peccatis noſtris. Et iniquitates quidem noſtræ humiliauerunt eum, ſed liuore nos omnes ſanati ſumus. Congregans ipſe nos ex omnibus regionibus à ſummo terræ uſque ad extremum orbis, faciens reſurrectionẽ ſenſuum noſtrorum de terra, & quòd alterutrum membra ſumus. Attendite ergo filioli ne forte illud oraculum Pauli impleatur in uobis: Habentes quidem formam pietatis, uirtutem autem eius negantes. Quamobrem unuſquiſq; noſtrum ſcindat proprium cor deflens in cõſpectu eius dicens: Quid retribuam domino pro omnibus bonis quæ retribuit mihi? Formido iterum filioli ne forte illud eloquium impleatur in uobis: Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Vere filioli, quia ſicut prudẽtibus loquor, ut intelligatis quæ dico uobis. Quòd niſi unuſquiſq; ueſtrũ exuerit omnẽ puluerẽ naturæ huiuſcemodi materiæ, & abrenũciauerit ei, & om̃i operationi eius ex toto corde, expãderitq; manus cordis ſurſum ad uniuerſorũ patrẽ, & ipſe uiſceribus moueat̃ circa laborẽ eius, & donec ei inuiſibilẽ ignẽ, qui comburat omnẽ immunditiã ab eo, ac principalẽ ipſum expurgãs tunc ſpiritũ ſuum ſanctum faciat habitare uobiſcum, & ſic poſſimus habitare patrem ſicut oportet. Nam q; diu fatiſcimus naturali materiæ, uelut inimici exiſtimus angelorũ dei, atq; ſanctorũ eius. Nunc ergo obſecro uos dilectiſſimi in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, uti ne uelitis negligere propriã uitam, nec confundat exiguitas temporis illud ſine fine tempus, ne pellicula carnis corruptibilis cõfuſcet regnũ ineffabilis lucis, neq; cõdemnationis locus exitialis in angelis exterminet ſedes. Vere filioli q̃a anima mea phãtaſma patit̃, & ſpiritus meus in pauore cõſiſtit, q; uniuerſi nos uelut gurgite immerſi ſum9, & ut ebrij muſto cõſiſtim9. Cum unuſquiſq; noſtrum propriæ diſtrahitur uoluntati, huius dominio ſubiugamur, nolentes attollere oculos noſtros ad cœli gloriam inquirẽdam, et illam ſanctorum omnium operationem illuſtrem, ipſorum ueſtigijs inhærentes. Vt ergo ſciatis quòd cœli ſancti, ſiue angeli, ſiue ſedes, ſiue dominationes, ſiue Cherubim, ſiue Seraphim, ſiue ſol, ſiue luna, ſiue aſtra, ſiue Patriarchæ, ſiue Prophetę, ſiue Apoſtoli, ſiue diabolus, ſiue ſatanas, ſiue ſpiritus maligni, ſiue principes aëris huius, & ne plura dixerim, ſiue maſculus, ſiue fœmina ſecũdum principium creaturæ ſuæ ex uno ſunt omnes, excepta ſola perfecta ac beata Trinitate patris & filij & Spiritus ſancti. Propter bonum uero quorundam motum opus fuit ut deus horum nomina uocitaret, & ſecundum ſtudia ipſorum, his qui amplius profecerunt atribuit ſuperexcellentem gloriam dignitatis.

Beati Antonij Abbatis. Epiſtola VI.

DEbet rationabilis homo paratus eſſe ut liberet ſemetipſum in aduentu filij dei, cognoſcens ſe eſſe ſecundum ſenſualem ſuam extantiam. Quia quicunq; cognouerit ſemetipſum, cognoſcet diſpenſationẽ proprij cõditoris, uel quæcũq; facit in proprijs creaturis. Dilectiſſimi nobis in domino mẽbra noſtra & cohæredes ſanctorũ, obſecro uos in nomine Ieſu Chriſti facere ut præſtet ipſe uobis omnib. diſcretionis ſpiritũ, ad diſcendũ & ſciendũ dilectionẽ quã habeo in uobis. Quia nõ eſt corporalis dilectio, ſed eſt ſpiritualis charitas diuinæ culturæ. De nominibus uero corporũ noſtrorũ nõ opus eſt nominari ea, pertrãſeunt em̃. Cognoſcat aũt homo id quod uerũ eſt nomẽ.

Propter quod & Iacob luctante per totam noctem cum Angelo, nomen illi erat Iacob. Mane autem facto uocauit nomen ipſius Iſraël, quod eſt mẽs uidens deum. Puto etenim non ignorare uos quod aduerſarij uirtutis obſideant ueritatem. Vnde nec in uno tantum tempore deus uiſitat proprias creaturas, ſed ab exordio mundi. Nonnulli etenim parauerunt ſe uenire ad proprium conditorẽ per teſtamentariam ipſius legẽ, edocti ab illo adorare opificem ſuum ſicut oportet. Quoniam uero per paſſionẽ infirmitatis & grauedinẽ corporis ac diſtinctionẽ malignã refriguit teſtamentariũ illud, & officia ſenſus animę laſſauerunt. Idcirco non potuerunt exquirere proprie ſecundũ ſuam creationẽ quod eſſet ſubſtantia immortalis non correſoluenda corporibus, unde nec præualuit ſemetipſam liberare in iuſtitia. Huius rei gratia aggreſſus eſt eos deus per ſcriptã legẽ, ut doceret eos adorare patrẽ ſicut oportet. Sed quoniã deus unus exiſtit, & ſecundũ ſenſualẽ eſſentiam in idipſum eſt unitas, ſit iſte uobis ſermo manifeſtus, ꝙ omnis locus in quocũq; nõ fuerit cõſonantia, illic bella cõgerunt ſibi & iudicia faciũt oriri apud ſemetipſos. Videns aũt conditor ꝙ plaga eorũ magnificata fuerit uehemẽter, et opus haberet remediũ Ieſu medici ueri (ipſe em̃ unigenitus creator illorũ exiſtit, & ipſe curat eos) miſit ante ſe inſtructorem domus, ac ille nequaquam proficiens abijt ſibi. Itemq; deus excitauit prophetarum choros per ſpiritum ſuum, quiq; ædificauerunt quidem ſupra fundamentum Moſi, ueruntamen nec iſti quidem potuerunt, ſed eodẽ modo derelinquentes abierunt ſibi. Et ipſi cuncti ſpiritum in ſe gerentes peruiderunt plagã ꝙ inſanabilis eſſet, & quia per nullã creaturarũ curari poſſit niſi per unigenitũ qui ſenſus eſt patris, & imago eius exiſtit. Cuius etiam imaginis effigie tota facta eſt creatura. Agnoſcentes liquido quòd hic ſaluator & medicus exiſteret magnus, collecti ſunt in idipſum omnes, & retulerunt orationes pro commembraneis ſuis, qui ſumus nos proclamantes ac dicẽtes. Nunquid rheſina eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare ergo non aſcendit ſanitas filiæ populi mei? quia curauimus eam, & non eſt ſanata. Nunc ergo ibimus ab ipſis. At ipſe deus ſupereminenti & non ſimulata dilectione affuit nobis per ſanctos ſuos, dicens: Fili hominis facito tibi captiuitatis uaſa. Ipſe quoq; in forma dei exiſtens non rapinã arbitratus eſſe ſe æqualẽ deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & obediens factus eſt uſq; ad morrem, mortem aũt crucis. Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu Chriſti omne genu curuetur cœleſtium, terræſtrium, & infernorũ, omniſq; lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Nunc ergo chariſſimi, ſermo iſte ſit uobis manifeſtus, quòd benignitas patris non pepercit unigenito propter nos, ſed tradidit eum propter noſtram omnium ſalutem, tradens ipſe ſemetipſum propter peccata noſtra. Et iniquitates quidem noſtræ humiliauerunt eũ, ſed liuore eius nos ſanati ſumus. Ipſe quoq; uerbo uirtutis ſuæ congregauit nos ex omnibus regionibus ab extremo terræ uſq; ad ultimum orbis, faciens reſurrectionem ſenſuum noſtrorũ & remiſſionem peccatorũ, docens nos alterutrum exiſtere membra. Obſecro quapropter fratres in nomine Ieſu Chriſti ut cognoſcatis hanc tam magnam diſpenſationem, quòd ſimilis nobis per om̃ia fuerit excepto peccato. Debet aũt uniuerſa rationabilis natura propter quam maxime ſaluator aduenit, ut dijudicaret habitudinem ſuam & ignorantiã proprij ſenſus, diſtinctionemq; dare intermedium mali ac boni, liberari quærens per eius aduentum. Etenim quotquot liberi facti ſunt per illius diſpenſationem hi uocati ſunt ſerui dei. Quod tamen nec dum perfectum eſt, niſi quod tantum in tempore ſuo iuſtũ exiſtit, & deducet ad filiorum adoptionẽ. Nã is ſaluator noſter ſciens quòd appropinquaret accipere ſpiritũ filiorum adoptionis, dedit ut etiam cognoſcerẽt eũ docti à Spiritu ſancto, quòd aduentus Ieſu factus ſit hominibus iudiciũ. Vnde et uos chariſſimi in domino cognoſcite uoſmetipſos, ut ad hæc & tempus poſſitis cognoſcere, & parati ſitis offerre uoſipſos ſacrificiũ deo. Vere chariſſimi in domino, quod tanq; rationabilibus uobis ſcribo, et qui potuiſtis cognoſcere uoſmetipſos. Scio enim quòd quicunq; cognouerit ſemetipſum agnoſcet & deum. Qui uero cognouerit deum, agnoſcet & diſpẽſationes illius, quas effecit in proprijs creaturis. Manifeſtus quoq; ſit uobis iſte ſermo, ꝙ non corpoream dilectionẽ habeo in uobis, ſed charitatẽ ſpiritus culturæ dei, eius uidelicet dei, qui gloriatur in cõſilio iuſtorum. Parate ergo uoſipſos dum habetis qui pro uobis exorent, & poſtulantes pro ueſtra ſalute, ut ignem quem uenit ipſe mittere ſuper terrã immittat cordibus ueſtris, ut poſſitis exercere habitudines ueſtras. Et det ſenſuũ officia ad cognoſcendũ diſcernere malignum

à bono

à bono, à ſiniſtra dexteram, à ſubſtantia in ſubſtantiam. Sciens enim Ieſus quod imperium diaboli materia facit, aduocans diſcipulos dixit eis: Nolite theſaurizare uobis ſuper terram, nec ſoliciti ſitis de craſtino. Craſtinus enim dies ſolicitus erit de ſe. Vere fratres ſcitis quod tempore uentorum proſperitatis, omnis gubernator plaudit ſibi, in contraria uero quæq; uentorum, omnis gubernator manifeſtatur. Intelligite ergo tempus in quod aduenimus quale ſit. De minutia autem uerbi libertatis erant plurima quæ dicerentur uobis. Sed ſi dedero occaſionẽ ſapienti ſapientior erit. Saluto uos à minimo uſq; ad maximum.

Sancti Antonij Abbatis. Epiſtola VII.

ANtonius omnibus dilectiſſimis fratribus in domino ſalutem, non deficio memorans ueſtri qui eſtis catholicæ membra. Agnoſcere autem uos uolo dilectionẽ quã habeo in uobis, quia non eſt corporea, ſed eſt dilectio ſpiritus culturæ dei. Corporum quippe noſtrorum amicitia in ſubſtantia & inconſtantia eſt, quæ mouetur ſæpe ab extraneis uentis. Cuncti uero, qui timent dominum & cuſtodiunt mandata eius, ſerui ſunt dei. Sed nõ eſt in ipſa ſeruitute perfectio, niſi quòd tantum iuſta tenet, deducens filiorum adoptionem. Propter quod & Prophetæ & Apoſtoli omniſq; ſanctorum chorus deo ſuſcepti ut crederet ei apoſtolica prædicatione per uolũtatem patris uincti Chriſti effecti ſunt. Deniq; Paulus ait: Vinctus Ieſu Chriſti uocatus Apoſtolus. Scripta itaq; lex cooperatrix fiat uobis in hoc ſeruitio uſq; quo dominari poſſimus omni uitio, et perficiamur in optimo miniſterio uirtutis per apoſtolicum mandatum. Quia ſi prope fuerimus effecti ad accipiendum donum, tunc dicet uobis Ieſus. Quia iam non uocabo uos ſeruos meos, ſed amicos & fratres. Quia quæcunq; nota fecit mihi pater reuelaui uobis. Quotquot eñi propoſuerunt edocti ſunt per Spiritum ſanctum, hi cognouerunt ſemetipſos ſecundũ ſenſualem ſuam extantiam, in ipſa uero ſui cognitione proclamauerunt dicentes. Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepimus ſpiritum filiorum adoptionis, in quo clamamus Abba pater, ut cognoſcamus quãta nobis donauerit deus. Quia & filij ſumus & hæredes. Hæredes quidem dei cohæredes ſanctorum. Fratres dilectiſſimi, & cohæredes ſanctorum, omnis uirtus non eſt aliena uobis, ſed ueſtra exiſtit. Si tamen inculpabiles ſitis à mala uita deo autem manifeſti. In mala enim anima nõ intrabit ſpiritus dei, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Sancta quippe eſt uirtus fugiens ab omni dolo. Vere dilectiſſimi, quia ſicut rationabilibus ſcribo uobis & quaſi potentibus cognoſcere uoſmetipſos. Quia qui ſemetipſum cognouerit, deum cognouit. Qui uero cognouerit deum, hũc adorare debet ſicut oportet. Et chariſſimi in domino cognoſcite uoſmetipſos, quia qui ſemetipſos cognoſcunt, & tempus cognouerunt, qui uero cognouerũt tempus, ij poterunt ſtatuere ſemetipſos immobiles à diuerſitate linguarum. De Arrio uero qui in Alexandria ſurrexit, & loquitur aliena uerba de unigenito, cui qui eſt & qui ſine tempore eſt, tempus non adſciuit, & ineffabilis finem inter creaturas non dedit, immobilis immobilitatem non affixit.

FINIS.

Hieronymus in libro de Viris illuſtribus.

Antonius Monachus, cuius uitam Athanaſius Alexandriæ Epiſcopus inſigni uolumine proſecutus eſt, miſit Aegyptiacę ad diuerſa monaſteria, apoſtolici ſenſus ſermoniſq; Epiſtolas ſeptem, quæ in Græcam linguam translatæ ſunt. Quarũ præcipua eſt ad Arſenoitas. Floruit ſub Conſtantino & filijs eius regnantibus.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ

ΗΜΩΝ ΑΣΚΗΤΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΧΩΡΗΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ

κεφάλαια περὶ νόμου πνευματικοῦ.

SANCTI PATRIS NOſtri Marci Heremitæ, Capitula de

Lege Spirituali, [redacted] interprete.

Επειδὴ πολλάκις ἐβουλήθητε γνῶναι πῶς ὁ νόμος πνευματικός ἐστι κατὰ τὸν ἀπόστολον. καὶ τίς ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐργασία τῶν φυλάττειν αὐτὸν βουλομένων, τούτου χάριν κατὰ δύναμιν εἰρήκαμεν. πρῶτον ὅτι θεὸν εἰδαμεν παντὸς ἀγαθοῦ εἶναι αἴτιον, καὶ ἀρχὴν, καὶ μεσότητα, καὶ τέλος, τὸ δὲ ἀγαθὸν ἀμήχανον ἐνεργεῖν ἢ πιστεύεσθαι, εἰ μὴ ἐν χριστῷ ἰησοῦ καὶ ἁγίῳ πνεύματι.

Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ κυρίου δεδώρηται. καὶ ὁ οὕτω πιστεύων, οὐκ ἀπολέσει αὐτό. ἡ δὲ βεβαία πίστις πύργος ἐστὶν ἰσχυρός. χριστὸς δὲ τὰ πάντα τῷ πιστεύοντι γίνεται.

Κατάρχέτω σου πάσης προθέσεως, ὁ κατάρχων παντὸς ἀγαθοῦ. ὅπως κατὰ θεὸν γίνεται τὸ προκείμενον.

Ο ταπεινόφρων καὶ ἔργον ἔχων πνευματικὸν, ἀναγινώσκων τὰς θείας γραφὰς, πάντα εἰς ἑαυτὸν νοήσει καὶ οὐκ εἰς ἕτερον.

Επικαλοῦ τὸν κύριον, ἵνα ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας σου, καὶ ἴδῃς τὴν ὠφέλειαν τῆς προσευχῆς καὶ ἀναγνώσεως.

Ο ἔχων τι χάρισμα καὶ συμπάσχων τοῖς μὴ ἔχουσι, διὰ τῆς συμπαθείας φυλάσσει τὸ δώρημα. ὁ δὲ ἀλαζὼν, ἀπόλλει αὐτὸ τοῖς τῆς ἀλαζονείας πειρασμοῖς περικρουόμενος.

Στόματα ταπεινόφρονος λαλήσει ἀλήθειαν. ὁ δὲ ἀντιλέγων αὐτῷ, ὅμοιος ἐστι τῷ ὑπηρέτῃ ἐκείνῳ, τῷ τὴν σιαγόνα τὸν κυριὸν ῥαπίσαντι.

Μὴ γίνου μαθητὴς τοῦ ἐπαινοῦντος ἑαυτὸν. ἵνα μὴ ἀντὶ ταπεινοφροσύνης, ὑπερηφάνειαν μάθῃς.

Μὴ πρᾶξαι πρᾶγμα σκολιὸν ἐπιλῦσαι διὰ φιλονεικίας ἀλλὰ δι᾽ ὧν ὁ πνευματικὸς νόμος κελεύεται

Poſtquã ſæpenumero ſcire uoluiſtis, qui nam lex Spiritualis ſe haberet ſecundum Apoſtolum, tum quomodo cognoſcẽda, & opere implenda ſit ijs, qui eandem ſeruare decreuiſſent animo, eius rei gratia pro uirili noſtra diſſeruimus. Primum igitur omnium certo ſcimus, deũ omnis boni eſſe autorem, cum principiũ, tum medium & finem. Porro, bonum opus fieri non poſſe, ut autefficax ſit, aut credatur, niſi in Chriſto Ieſu & Spiritu ſancto.

Omne bonum à deo gratuito nobis datum eſt. Ad hunc ergo modum credens, illud neutiquam amiſſurus eſt. Cæterum firma & conſtans fides, turris eſt fortiſſima. Chriſtus autem credenti fit omnia.

Incipiat ille promouendo omne animi tui propoſitum, qui omnis boni conſueuit eſſe principium, ut ſecundũ deum fiat quicquid faciendum ſtatueris.

Homo humilis, & opus habens ſpirituale, ſacras Scripturas perlegendo, omnia in ſeipſum, & non in alium dicta, intelliget.

Inuoca Dominum, ut aperiat oculos cordis tui, & uideas utilitatem orationis & lectionis.

Qui habuerit aliquod donum ſeu gratiam, & compatitur non habentibus, hac ipſa compaſſione conſeruat munus à deo acceptum. Cæterum homo iactabundus, et arrogans amittit illud, dum arrogantiæ tentationibus decipitur.

Os humilia ſentientis, loquitur ueritatem: at qui ei contradicit, ſimilis eſt ſeruo illi, qui Chriſto in maxillam incuſſit alapam.

Ne fias diſcipulus nominis ſemetipſum extollentis, ne humilitatis loco, diſcas ſuperbiam.

Ne extollaris unquam in corde tuo, propter ſcripturæ intelligentiam, nequãdo in ſpiritum blaſphemiæ incidas in animo. Caue, ne unquam tentes rem prauam, per contentionem diſſoluere, ſed per ea quæ lex ſpiritualis facienda mandat,

νόμος

νόμος διὰ ὑπομονῆς καὶ προσευχῆς, καὶ μονολογίστου ἐλπίδος.

Τυφλὸς ἐστὶ κράζων καὶ λέγων υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησόν με. ὁ προσευχόμενος σωματικῶς καὶ μήπω ἔχων γνῶσιν πνευματικήν.

Ο ποτὲ τυφλὸς ἀναβλέψας καὶ ἰδὼν τὸν κύριον, οὐκ ἔτι υἱὸν Δαβὶδ ἀλλὰ υἱὸν θεοῦ ὁμολογήσας προσεκύνησε.

Μὴ ἐπαρθῇς ἐκχέων δάκρυον ἐν προσευχῇ σου· χριστὸς γὰρ ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν σου καὶ νοερῶς ἀνέβλεψας.

Ο κατὰ μίμησιν τοῦ τυφλοῦ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον καὶ ἐγγίσας τῷ κυρίῳ, ἀκολουθεῖ αὐτῷ καὶ κήρυξ γίνεται τῶν τελειοτέρων δογμάτων.

Κακία ἐν λογισμοῖς μελετωμένη, θρασύνει καρδίαν, ἀναιρουμένη δι᾽ ἐγκρατείας καὶ ἐλπίδος συντρίβει αὐτήν.

Εστι συντριμμὸς καρδίας ὁμαλὸς καὶ ἐπωφελὴς, εἰς κατάνυξιν αὐτῆς. καὶ ἔστιν ἕτερος ἀνώμαλος καὶ ἐπιβλαβὴς πλῆξιν αὐτῆς.

Αγρυπνία καὶ προσευχὴ καὶ τῶν ἐπερχομένων ὑπομονὴ συντριμμός ἐστιν ἀνεπηρέαστος καὶ ἐπωφελὴς τῇ καρδίᾳ. μόνον, εἰ μὴ διά τινος πλεονεξίας ἐγκόψομεν αὐτῶν τὴν σύγκρασιν. ὁ γὰρ ἐν τούτοις ὑπομένων, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς βοηθηθήσεται. ὁ δὲ ἀμελῶν καὶ διαχεόμενος, ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀφορήτως ὀδυνηθήσεται.

Φιλήδονος καρδία, εἱρκτὴ καὶ ἅλυσις τῇ ψυχῇ ἐν καιρῷ ἐξόδου. ἡ δὲ φιλόπονος θύρα ἐστὶν ἀνεῳγμένη.

Σιδηρᾶ πύλη ἡ εἰς τὴν πόλιν ἀπάγουσα ἐστὶ σκληρὰ καρδία. τῷ δὲ κακοπαθεῖ καὶ τεθλιμμένῳ, αὐτομάτη ἀνοιχθήσεται καθὼς καὶ τῷ πέτρῳ.

Πολλοί μέν εἰσι προσευχῆς τρόποι. ἕτερος ἑτέρου διαφορώτερος. ὅμως, οὐδὲ εἷς τρόπος εὐχῆς ἐπιβλαβὴς τυγχάνει. εἰ μή τι ἂν οὐκ ἔστιν εὐχὴ ἀλλ᾽ ἐργασία σατανική.

Ανθρωπος κακοποιῆσαι θέλων πρῶτον ηὔξατο κατὰ συνήθειαν. καὶ οἰκονομικῶς ἐμποδισθεὶς, ὕστερον εὐχαρίστησεν.

Ο Δαβὶδ φονεῦσαι βουληθεὶς Ναβὰλ τὸν Καρμήλιον, ὑπόμνησιν λαβὼν περὶ θείας ἀνταποδόσεως, ἐγκοπεὶς τῆς προθέσεως, πολλὰ εὐχαρίστησεν.

Οἴδαμεν δὲ πάλιν ἃ πεποίηκεν ἐπιλαθόμενος τοῦ θεοῦ. καὶ οὐκ ἐπαύετο ἕως ὁ νάθαν αὐτὸν εἰς μνήμην κατέστησεν.

Εν καιρῷ μνήμης θεοῦ πολυπλασίαζε δέησιν, ἵνα ὅταν ἐπιλάθῃ ὁ κύριος ὑπομνήσῃ σε.

nempe per patientiam & precationem & ſpem unicam.

Cœcus eſt clamans & dicens: Filij Dauid miſerere mei. Precabatur autem corporaliter, nondum inſtructus cognitione ſpirituali.

Idem receptis oculis, ac uiſo domino, nō amplius eundem filij Dauid, ſed filij dei appellatione confeſſus, adorauit.

Ne extollaris, ſi inter orandum profuderis lachrymas. Chriſtus enim oculos tuos tetigit, & iam paulo ante uiſum recepiſti.

Qui cœcum imitans abiectis ueſtimentis dominum appropinquauerir, eundem ſequitur, ac perfectiorum doctrinarum precofit.

Malitia animi cogitationibus meditata, audatia cor confirmat, dum autem per temperantiam & ſpem tollitur, conterer illam.

Vigiliæ & præcatio, & earum rerū quæ nobis obijciuntur tolerantia, contritio eſt inoffenſa & cordi utilis, niſi alicuius lucri gratia earundem commixtionem abſciderimus. Etenim in hiſce conſtanter perdurans, & in reliquis ſentiet auxilium. At iſta negligens et effundens temere, in exitu difficiles dolores ſentiet.

Cor uoluptatis amans, carcer et cathena eſt animæ in tempore egreſſionis, at idem laboris ſtudioſum ianua eſt aperta.

Ferrea porta ducens ad ciuitatem cor durum eſt. Cæterum ei qui malis affligitur & tribulationibus iactatur, ſua ſponte quemadmodum Perro aperitur.

Multæ ſunt præcationis faciendæ rationes, altera tamen eſt altera præſtantior.

Veruntamen nulla exiſtit noxia, niſi nō fuerit præcatio, ſed operatio quædam diabolica.

Homo malum facinus perpetrare uolēs primum pro more præcatus eſt, atq; ita domeſtico præpeditus negocio, poſtea gratias egit.

Dauid cum apud animum ſuum decreuiſſet, neci dare uelle Nabal Carmelitam, cum eius mentē ſubijſſet diuina retributio, abſtractus à propoſito, magnas Deo egit gratias.

Neq; rurſum ignoramus quid fecerit dei oblitus, neque eius rei prius finem fecit, quam eidem Nathan propheta deum uindicem in memoriam reuocarit.

Quo tempore memoria Dei in mentem tibi uenerit, omnibus modis præcationi uacandum cenſeas, ut ſi eius forte tibi ueniret obliuio, ille te ſui commonefaciat.

Ἀναγινώ-

Ἀναγινώσκων τὰς θείας γραφὰς, νόει σου τὰ κεκρυμμένα. ὅσα γὰρ προεγράφη φησὶν, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκαλίαν προεγράφη.

Τὴν πίστιν ἡ γραφὴ λέγει ἐλπιζομένων ὑπόστασιν. καὶ τοὺς μὴ ἐπιγινώσκοντας τὴν ἐνοίκησιν τοῦ χριστοῦ, ἀδοκίμους εἴρηκεν. ὥσπερ δι' ἔργων καὶ λόγων φανεροῦται ἔννοια, οὕτω διὰ τῶν καρδιακῶν ἐνεργημάτων, ἡ μέλλουσα ἀνταπόδοσις.

Οἰκτίρμων καρδία δηλονότι οἰκτειρηθήσεται. καὶ ἐλεηθήσεται ὁμοίως ἐλεήμων. τὰ δὲ ἐναντία, ἡ ἀκολουθία ἀντιπεφώνισεν.

Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας, διδάσκει πᾶσαν ἀλήθειαν, καὶ οἱ μὲν πολλοὶ, αὐτὸν κατὰ γνῶσιν ἀναγινώσκουσιν. ὀλίγοι δὲ νοοῦσιν αὐτὸν κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

Μὴ ζήτει αὐτοῦ τὴν τελειότητα ἐν ἀρεταῖς ἀνθρωπίναις. τέλειος γὰρ ἐν αὐταῖς οὐχ εὑρίσκεται. ἡ γὰρ τελειότης αὐτοῦ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ ἐγκέκρυπται.

Νόμος ἐλευθερίας, διὰ μὲν γνώσεως ἀληθοῦς ἀναγινώσκεται. διὰ δὲ ἐργασίας ἐντολῶν νοεῖται. πληροῦται δὲ, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.

Ὅταν πρὸς πάσας τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ διὰ συνειδήσεως κατορθοῦσθαι βιασώμεθα, τότε νοήσομεν τὸν νόμον τοῦ κυρίου ἄμωμον. ἐν τοῖς ἡμετέροις μὲν καλοῖς ἐπιτηδευόμενον, χωρὶς δὲ οἰκτιρμῶν θεοῦ, ἀνθρώποις τελειωθῆναι μὴ δυνάμενον.

Ὅσοι πάσης ἐντολῆς ἑαυτοὺς ὀφειλέτας οὐκ ἐλογίσαντο, οὗτοι τὸν τοῦ θεοῦ νόμον σωματικῶς ἀναγινώσκουσι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνος διαβεβαιοῦνται, διὸ καὶ πληροῦν αὐτὸν διὰ ἔργων νομίζουσιν.

Ἔστι πρᾶγμα προφανῶς ἐπιτελούμενον ὡς καλὸν, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸ, ὡς ἀγαθόν. καὶ ἔστιν ἕτερον ὡς πονηρὸν, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐπιτελοῦντος αὐτὸ ὡς ἀγαθόν.

Οὐ μόνον δὲ ἔργα ποιοῦσί τινες, ἀλλὰ καὶ λόγον λαλοῦσι τῷ τρόπῳ ᾧ προειρήκαμεν. οἱ μὲν γὰρ ἐναλλάσσουσι πράγματα κατὰ ἀπειρίαν ἢ ἄγνοιαν. οἱ δὲ ἐναλλάσσουσι κατὰ πρόθεσιν πονηρίας. ἕτεροι δὲ, κατὰ σκοπὸν εὐσεβείας.

Ὁ ἐν προβολῇ ἐπαίνου ἐγκρύπτων διαβολὴν, δυσεύρετός ἐστι τοῖς ἁπλουστέροις. ὅμοιος δὲ τούτῳ ἐστὶν, ὁ κενοδοξῶν ἐν ταπεινῷ σχήματι.

Οἵτινες ἐπιπολὺ κατασοφισάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ ψεύδει, ἀναχωρηθέντες ὕστερον, διὰ πραγμάτων ἐλέγχονται.

Sacram ſcripturam perlegens, myſteriorum rationem habe. Quæcunque enim præſcripta ſunt, inquit, ad noſtram doctrinam præſcripta ſunt.

Fidem uocat ſcriptura rerum ſperandarum ſubſtantiam, & eos qui nullam habent Chriſti conuerſationis in nobis cognitionem, reprobos eſſe dixit.

Quemadmodum operibus & ſermonibus manifeſtat animi cogitatio, ſic cordis operationibus futura retributio.

Cor clemens & benignum clementiam uidelicet conſequitur, pari quoque ratione miſereſcens miſericordiæ fit particeps. Cæterū ab his uirtutibus alieno & auerſo, conſimilis etiam reſpondebit conſequentia.

Lex libertatis omnem ueritatem perdocet, atque equidem non pauci illam iuxta cognitionem legunt: porro autem perpauci eandem iuxta proportionem operationis mandatorum cognoſcunt.

Ne quæras legis perfectionem in humanis uirtutibus, perfectus enim nullus in illis inuenitur, Siquidem perfectio legis in cruce Chriſti abſcondita eſt.

Lex libertatis ueritatis quidem cognitione legitur, operatione autem mandatorum intelligitur. Completur autem per miſerationes domini Ieſu Chriſti.

Quando ad omnia mandata dei conſcientia noſtra emendari cogemur, tūc primum intelligemus legem domini eſſe irreprehēſibilem, quæ noſtris quidē bonis operibus exercetur, uerum citra dei miſerationes ab hominibus compleri non poteſt.

Quicunque totius legis Chriſti debitores ſe ipſos non reputauerunt, illi legem diuinam tantum legunt corporaliter, non intelligentes & quę dicant, neque de quibus certo affirment, propterea eandem ſemet operibus quoque complere poſſe exiſtimant.

Eſt res quæ manifeſte perficitur ut bona, neque tamen ſcopus perficiētis illam bonus eſt, eſt rurſum alia uelut mala, ſcopus tamē illam perficientis non malus eſt.

Non ſolum autem opera quidam faciūt, uerum ſermones etiam loquuntur ad eum modum quē prædiximus. Alij enim immutant opera iuxta imperitiam aut ignorantiam, alij uero immutant propoſito malitiæ, partim autem iuxta ſcopum pietatis.

Qui laudis prætextu celat calumniam, comprehenſu difficilis eſt ſimplicioribus. Similis autem illi eſt qui ueſtitu ſordido amictus ambitioſe arrogans eſt.

Qui aliquandiu ueritatem mendacijs fraudulenter obfuſcarunt, tādem ubi receſſerint, ipſis operibus mendaces redarguuntur.

Ἔστι ποιῶν τι προφανὲς καλὸν τῷ πλησίον ἀμυνόμενος, καὶ ἔστιν ἐν τῷ μὴ ποιῆσαι αὐτὸ, ὠφελῶν κατὰ διάνοιαν.

Ἔστιν ἔλεγχος κατὰ κακίαν, καὶ δι᾽ ἄμυναν, καὶ ἔστιν ἕτερος, κατὰ φόβον θεοῦ καὶ ἀληθείας. τὸν παυσάμενον καὶ μετανοοῦντα, μηκέτι ἔλεγχε. εἰ δὲ λέγεις κατὰ θεὸν αὐτὸν ἐλέγχειν, πρῶτον τὰ σὰ κακὰ φανεροποίησον. πάσης ἀρετῆς κατάρχει θεὸς, ὡς καὶ τοῦ μεθημερινοῦ φωτὸς ἥλιος. ποιήσας ἀρετὴν, μνήσθητι τοῦ εἰρηκότος ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Διὰ θλίψεως τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἑτοιμάζεται. ὁμοίως καὶ τὰ κακὰ διὰ κενοδοξίας καὶ ἡδονῆς.

Ἐκφεύγει ἁμαρτίας, ὁ παρὰ ἀνθρώπων ἀδικούμενος. καὶ ὁμοίαν τῆς θλίψεως, εὑρίσκει τὴν ἀντίληψιν.

Ὁ μὴ πιστεύων τῷ χριστῷ περὶ ἀνταποδόσεως, πᾶσαν ἀδικίαν ὑπομένει κατὰ ἀναλογίαν τῆς πίστεως.

Ὁ ἀδικούντων ἀνθρώπων ὑπερευχόμενος, καταράσσεται * δαίμονας. ὁ δὲ τοῖς πρώτοις ἀντιτασσόμενος, ὑπὸ τῶν δευτέρων τιτρώσκεται.

* δαίμοσι

Κρεῖσσον πλημμέλεια ἀνθρώπων, καὶ μὴ δαιμόνων. ὁ δὲ εὐαρεστῶν τῷ κυρίῳ, ἀμφοτέρους ἐνίκησεν. πᾶν ἀγαθὸν παρὰ θεοῦ οἰκονομικῶς παραγίνεται, διαφεύγει δὲ μυστικῶς τοὺς ἀγνώμονας.

Πᾶσα κακία εἰς τὴν ἀπηγορευμένην ἡδονὴν καταλήγει, καὶ πᾶσα ἀρετὴ, εἰς παράκλησιν πνευματικήν, καὶ ἡ μὲν προτέρα κρατοῦσα, προσερεθίζει τὰ οἰκεῖα, καὶ ἡ δευτέρα δὲ ὁμοίως τὰ συγγενῆ.

Ὀνειδισμὸς ἀνθρώπων, θλίψιν παρέχει τῇ καρδίᾳ, ἁγνείας δὲ γίνεται αἰτία τῷ ὑπομένοντι. ἄγνοια ἀντιλέγειν πρὸς τὰ ὠφέλιμα παρασκευάζει, καὶ θρασυνομένη αὔξει τῆς κακίας τὰ προεγκείμενα. μηδὲν ζημιούμενος, τὰ θλιβερὰ πρόσδεχου, καὶ ὡς ἀποδώσων λόγον τὴν πλεονεξίαν ἀπόβαλλε.

Ἁμαρτήσας λαθραίως, μὴ πειρῶ λανθάνειν. πάντα γὰρ γυμνὰ τε καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

Κατὰ διάνοιαν σεαυτὸν ἐπιδείκνυε τῷ δεσπότῃ. ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ θεὸς εἰς καρδίαν ὁρᾷ.

Eſt qui apertę bonum opus facit, & nocet per hoc proximo, eſt rurſum qui illud non facit, & proximo utilis eſt ſecundum animi cogitationem.

Eſt reprehenſio quæ fit impulſu malitiæ, & propter uindictam, eſt rurſum alia, quæ fit in timore dei & ſecundum ueritatem.

Eum qui delinquendi finem fecit & reſipiſcit, non amplius coargue. Si autem dixeris ſecundum deum te illum redarguere, primum tua uitia palam facito.

Omnis uirtutis initium & autor Deus eſt, quemadmodum Sol quotidiani luminis.

Quoties aliquid uirtutis feceris, fac memor ſis eius, qui dixit: Sine me nihil poteſtis facere.

Per tribulationes & afflictiones bona parantur hominibus, quemadmodum mala per uanam gloriam & uoluptatis ſtudium.

Peccata ſolet effugere, quicunq; ab hominibus iniurioſe afficitur, ac æquale tribulationi inuenit ſubſidium.

Qui non credit Chriſto de retributione, omnẽ iniuſtitiam ſuffert iuxta proportionem fidei.

Qui pro hominibus iniuriam inferentibus precatur, maledicit dæmonibus. Qui uero primis reſiſtit, à ſecundis uulnus accipit.

Melior eſt iniuria ab hominibus illata quam à dæmonibus, cæterum qui deo placuerit, utroſq; ſuperabit.

Omne bonum à deo gubernante peculiariter procedit, diſcriminat autem myſtice ingratos.

Omne uitium in deſperantem uoluptatem deſinit, & omnis uirtus in conſolationem ſpiritualem. Ac illud quidem ſuperãs, prouocat domeſtica ſeu propria, hæc uero ſimiliter cognota.

Probrum obiectum ab hominibus, cordi tribulationem exhibet, ſanctimoniæ autem & puritatis cauſſa eſt pertoleranti.

Ignorantia occaſio fit contradicendi ijs quæ ſunt utilia, quæ ſi audatia animatur, auget uitiorum propoſitum.

Nullam inferens iniuriam, moleſta & affligentia te ſuſcipe, & tanquam rationem redditurus abijce à te auaritiam.

Si quid occulte aut clanculum peccaueris, ne coneris celare aut clam habere. Omnia enim nuda & aperta ſunt oculis illius, erga quem nobis ſermo eſt.

Etiam quod ad animum & cogitationes attinet, hero tuo temet oſtende. Homines enim in faciem, deus autem in cor & pectus fixos habet oculos.

μηδὲν

Μηδὲν λογίζου ἢ πράττε ἄνευ σκοποῦ. ὁ γὰρ ἄσκοπος ὁδοιπορῶν, ματαιοπονήσει.

Τῷ ἐκ τῆς ἀνάγκης ἁμαρτάνοντι, δυσμετανόητα γίνεται. διότι ἀλάθητός ἐστιν ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη.

Σύμβασις ὀδυνηρὰ, μνήμην θεοῦ παρέχει τῷ συνετῷ. θλίβουσα κατὰ ἀναλογίαν, τὸν ἐπιλανθανόμενον τοῦ κυρίου.

Πᾶς ἀκούσιος πόνος γινέσθω σοι μνήμης θεοῦ διδάσκαλος, καὶ οὐκ ἐπιλείψει σοι ἀφορμὴ πρὸς μετάνοιαν.

Λήθη καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἔχει δύναμιν. ἀλλ' ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀνομιῶν κατ' ἀναλογίαν κρατύνεται.

Μὴ λέγε τί ποιήσω. ὅτι οὐκ ἐθέλω καὶ ἔρχεται. διότι μνημονεύων παρελογίσω τὸ ὀφειλόμενον.

Ὃ μνημονεύεις, ποίησον, καὶ ὃ ἀμνημονεῖς, ἀποκαλύπτεται, καὶ οὐ μὴ παραδῷς ἀκρίτως τὴν ἔννοιαν.

Ἡ γραφή φησιν ἅδης καὶ ἀπώλεια φανερὰ παρὰ κυρίῳ. ταῦτα δὲ περὶ καρδιακῆς ἀγνοίας καὶ λήθης λέγει.

Ἅδης ἐστὶν, ἄγνοια, ἀπώλεια δὲ ἐστι, λήθη. ἀμφότερα δέ ἐστιν, ἀφάνερα. διότι ἐξ ὑπαρχόντων ἀπώλοντο.

Τὰ σὰ περιεργάζου κακά. καὶ μὴ τὰ τοῦ πλησίον. καὶ οὐ μὴ συληθῇ σου τὸ νοερὸν ἐργαστήριον.

Πάντων τῶν κατὰ δύναμιν καλῶν, δυσχώρητος ἡ ἀμέλεια. ἐλεημοσύνη δὲ καὶ προσευχή, ἀνακαλεῖται τοὺς ἀμελήσαντας.

Πᾶσα θλίψις κατὰ θεὸν, ἔργον ἐστὶν εὐσεβείας ὑπόστατον. ἡ γὰρ ἀληθινὴ ἀγάπη δι' ἐναντίων δοκιμάζεται.

Μὴ λέγε κεκτῆσθαι ἀρετὴν ἐκτὸς θλίψεως. ἀδόκιμος γάρ ἐστι διὰ τὴν ἄνεσιν.

Πάσης ἑκουσίου θλίψεως, ἀναλογίζου τὴν ἔκβασιν, καὶ εὑρήσεις ἐν αὐτῇ ἁμαρτίας ἀναίρεσιν.

Πολλαὶ συμβολίαι τοῦ πέλας πρὸς τὸ συμφέρον. ἑκάστῳ δὲ τῆς ἰδίας γνώμης οὐδὲν ἁρμοδιώτερον. ζήτει θεραπείαν, ἐπιμελήσαι τῆς συνειδήσεως, καὶ ὅσα λέγει, ποίησον, καὶ εὑρήσεις τὴν ὠφέλειαν.

Τὰ κρυπτὰ ἑκάστου, ὁ θεὸς οἶδε καὶ ἡ συνείδησις, καὶ διὰ τούτων αὐτῶν λαμβανέτω διόρθωσιν.

Ὁ ἀβουλήτως κοπιῶν, καθολικῶς πτωχεύει. ὁ δὲ μετ' ἐλπίδος τρέχων διπλουτός ἐστιν.

Ἄνθρωπος ὅσα δύναται ἐπιτηδεύει κατὰ τὸ θέλημα. ὁ δὲ θεὸς τὰς τούτων ἐκβάσεις, ποιεῖ κατὰ τὸ δίκαιον.

Nihil cogites aut facias citra præfixum ſcopum, etenim qui ſine ſcopo iter facit, ne quicquam laborat.

Qui nulla neceſſitate coactus peccat, hunc difficulter ſubit pœnitētia, propterea falli non poteſt diuina iuſtitia.

Caſus moleſtus ac dolorem adferēs, dei memoriam homini intelligētia exculto exhibet, cōturbans proprie eum, qui domini obliuiſcitur.

Omnis labor quem inuitus feceris, dei reminiſcendi tibi magiſter ſit, ita fiet, ut nunquam tibi deſit occaſio reſipiſcentiæ.

Obliuio per ſe nullius eſt uirtutis, ſed per noſtra ſcelera uiribus roborata dominatur.

Ne dicas quid faciam, quoniam quod nō uolo, mihi euenit, propterea deliberans ſtatue, quod factu ſit optimum.

Quorum memor es facito, & quorum non memor es, ea reuelantur, & ne citra iudicium temere tradas tuam cogitationem.

Scriptura dicit infernus & perditio manifeſta ſunt apud dominum. Hæc autem de cordis ignorantia & obliuione dicta ſunt.

Infernus eſt ignorantia, perditio autem obliuio, utraque uero obſcura eſt, propterea quoque noxia.

De tuis ipſis malis ſatage, & non de proximi, neque unquam non bene cauto tibi imponat, ſi quid in te innouatum fuerit.

Omnis afflictio ſecundum deū opus pietatis eſt. Siquidem uera charitas in aduerſis probatur.

Ne dicas te uirtutis poſſeſſorem eſſe citra afflictionem, neque enim probari poteſt propter requiem & trāquillitatis ociū.

Omnis uoluntariæ afflictionis exitum conſidera, & inuenies in illa peccati interitum.

Multa conſilia proximi ad utilitatem, unicuique autem propria ſententia nihil cōuenientius.

Quærens remedium, curam habe cōſcientiæ, & quæcunque loquitur facito, & ita utilitatem inuenies.

Cuiuſque hominis arcana deus comperta habet & conſcientia, & propter hæc ipſa ſemet emendat & corrigit.

Inconſulto labore ſemet conficiens, prorſus mendicum agit. Cæterum qui ſpe propoſita currit, locuples eſt admodum.

Quæcunque poteſt homo pro uoluntate ſua facit: Verum deus horum exitum pro ut iuſtum eſt diſpenſat.

Ἐὰν θέλῃς ἀκατακρίτως παρὰ ἀνθρώπων ἔπαινον λαβεῖν, πρῶτον ὑπὲρ ἁμαρτιῶν σου ἀγάπησον ἔλεγχον.

Ὅσην ἄν τις ὑπὲρ ἀληθείας Χριστοῦ καταδέξηται ἐντροπήν, ἑκατοντα πλασίως ὑπὸ πλήθους δοξάζεται.

Κρεῖσσον δὲ πᾶν ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι διὰ τὰ μέλλοντα.

Ὅταν ἄνθρωπος ἄνθρωπον ὠφελήσῃ ἐν λόγοις ἢ ἐν πράγμασιν, θεοῦ εἶναι τὴν χάριν νοείτωσαν ἀμφότεροι. ὁ δὲ μὴ συνιῶν τοῦτο, παρὰ τοῦ συνιέντος ἐξουσιασθήσεται.

Ὁ ἐπαινῶν τὸν πλησίον κατά τινα ὑπόκρισιν, ὀνειδίσει αὐτὸν ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸς ἐντραπήσεται.

Ὁ ἀγνοῶν ἐνέδρας πολεμίων, σφάζεται εὐχερῶς, καὶ ὁ μὴ εἰδὼς τὰς αἰτίας τῶν ἀγαθῶν, καταπίπτει ῥᾳδίως.

Ἀπὸ φιληδονίας, ἀμέλεια, καὶ ἀπὸ ἀμελείας, λήθη προσγίνεται. τῶν συμφερόντων γὰρ τὴν γνῶσιν ὁ θεὸς πᾶσι δεδώρηται.

Ἄνθρωπος ὑποτίθεται τῷ πλησίον, καθὰ ἐπίσταται. θεὸς δὲ ἐνεργεῖ τῷ ἀκούοντι, καθὰ ἐπίστευσεν.

Εἶδον ἰδιώτας, ἔργῳ ταπεινοφρονήσαντας, καὶ ἐγένοντο τῶν σοφῶν σοφώτεροι.

Ἕτερος ἰδιώτης ἀκούσας ἐκείνου ἐπαινουμένου, τὴν ταπείνωσιν οὐκ ἐμιμήσατο. ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἰδιωτείᾳ κενοδοξῶν, ὑπερηφανείαν προσελάβετο.

Ὁ σύνεσιν ἐξουθενῶν καὶ εἰς ἀμαθίαν ἐγκαυχώμενος, οὐκ ἔστιν ἰδιώτης τῷ λόγῳ ἀλλὰ καὶ τῇ γνώσει.

Ὥσπερ ἐστὶν ἄλλο σοφία λόγου καὶ ἄλλο φρόνησις, οὕτως ἕτερον ἰδιωτεία λόγου καὶ ἕτερον ἀφροσύνη.

Οὐδὲν βλάψει ἀμαθία λέξεων τὸν εὐλαβέστατον. ὡς οὐδὲ σοφία λόγων τὸν ταπεινόφρονα.

Μὴ λέγε οὐκ ἐπίσταμαι τὸ δέον, καὶ ἀναίτιός εἰμι μὴ ποιῶν αὐτό, εἰ γὰρ ἐποίεις καλὰ ὅσα ἐπίστασαι, καὶ τὰ λοιπά σοι ἀκολούθως ἀπεκαλύπτετο. οἰκείῳ τρόπῳ ἐν δι' ἑνὸς κατανοούμενος.

Οὐ συμφέρει σοι πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν πρώτων, εἰδέναι τὰ δεύτερα. ἡ γὰρ γνῶσις φυσιοῖ διὰ τὴν ἐνέργειαν. ἡ δὲ ἀγάπη, οἰκοδομεῖ διὰ τὸ πάντα ὑπομένειν.

Τὰς γραφὰς τὰ ῥήματα διὰ πράξεων ἀναγίνωσκε, καὶ μὴ πλατυλόγει ἐπὶ ψιλοῖς τοῖς νοήμασι φυσιούμενος.

Quod ſi animus eſt nullius iuditíj laudē obnoxiam ab hominibus conſequitur, primum de peccatis tuis redargutionē amans, boni conſule.

Quantamcunque pro Chriſto ignominiam quis pertulerit, tantum in cētuplo magis à multitudine gloriæ conſequetur.

Satius autem eſt omne bonum operari propter futura.

Quoties homo homini uerbis profuerit aut operibus, dei uterque gratiam eſſe agnoſcat.

Cæterum hoc non intelligens, ab intelligente poteſtate ſuperabitur.

Laudans proximum ſimulata quadam & figurata laude, temporis progreſſu illum probro afficiet & ipſe rurſum pudore ſuffundetur.

Ignorans hoſtium inſidias, haud difficulter iugulatur, & cui bonorum cauſſæ non ſunt perſpectæ, facile labitur.

A uoluptatis amore & ſtudio negligentia, à negligentia proficiſcitur obliuio. Rerum enim utilium cognitionem deus omnibus largitus eſt.

Homo dat cōſilium homini quemadmodum nouit. Deus autem operatur in audiente, ſecundum quod credidit.

Vidi homines idiotas opere humilia ſapientes, & facti ſunt ſapientiores ſapientibus. Alter idiota cum audiſſet illum extolli laudibus, humilitatem non eſt imitatus, ſed in priuata ſua conditione ambitioſe & arroganter ſemet efferens, ſuperbiam arripuit.

Reſpuens intellectus prudentiam, & ad imperitiam ſemet conuertens non eſt idiota ratione, ſed cognitione.

Quemadmodum aliud eſt ſapientia ſermonis, & aliud intellectus, ſic aliud ſermonis proprietas, aliud inſipientia.

Nihil oberit ruditas dictionum attentiſſimo: quemadmodum nec ſapientia ſermonum humilia ſapienti.

Ne dixeris: haud ſcio quid deceat, adeoq; culpa uaco ſi non fecero id. Si enim, quæcunque honeſta cognoſcis, facies: Et reliqua merito tibi reuelabuntur: proprio quodam modo ſenſim intelligendo.

Non tibi conducit, antequam perfeceris prima, ſcire poſteriora. Cognitio enim inflat propter efficatiam. Dilectio autem ædificat, eò quod omnia tolleret.

Scripturæ uerba per ipſas actiones cognoſce: nec faſtuoſe diſſeras, nudo ſolum intellectu inflatus.

Ὁ ἀφεὶς τὴν πρᾶξιν καὶ γυμνῇ τῇ γνώσει ἐπερειδόμενος, ἀντὶ διστόμου μαχαίρας, καλαμίνην ῥάβδον κρατεῖ, ἥτις ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὴν γραφὴν, τρήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ εἰσελεύσεται. τὸν ἰὸν τῆς φύσεως πρὸ τῶν πολεμίων ἐμβάλλουσα.

Μέτρον ἔχει καὶ σταθμὸν παρὰ θεῷ, πᾶσα ἔννοια, ἔστι γὰρ τὸ αὐτὸ ἢ ἐμπαθῶς ἢ μεσοτρόπως λογίσασθαι.

Ὁ ποιήσας ἐντολὴν, ἐκδεχέσθω τὸν ὑπὲρ αὐτῆς πειρασμόν. ἡ γὰρ εἰς Χριστὸν ἀγάπη, δι' ἐναντίων δοκιμάζεται.

Μὴ καταφρονήσῃς ποτὲ ἐν λογισμῶν ἀμελείᾳ. ἀλάθητος γὰρ ἐστὶν ὁ θεὸς ἀπὸ πάσης ἐννοίας.

Ὅταν ἴδῃς λογισμὸν ἀνθρωπίνην σοι δόξαν ὑπαγορεύοντα, γίνωσκε σαφῶς, ὅτι αἰσχύνην σοι κατασκευάζει.

Ἐπίσταται ὁ ἐχθρὸς τοῦ πνευματικοῦ νόμου τὸ δίκαιον, καὶ ζητεῖ μόνον τὴν νοερὰν συγκατάθεσιν. οὕτω γὰρ ἂν, ἢ τοῖς τῆς μετανοίας ὑπεύθυνον ποιήσει τὸν ὑποχείριον, ἢ μὴ μετανοοῦντα, ἀκουσίοις συμφοραῖς ὀδυνήσει αὐτόν.

Ἔστι δὲ ὅτε καὶ πρὸς τὰς συμφορὰς ἀντιμάχεσθαι παρασκευάζει. ὅπως καὶ οὕτω τὰς ὀδύνας πολυπλασιάσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ διὰ τὴν ἀνυπομονησίαν, ἀποδείξει ἄπιστον.

Πρὸς τὰ ἐπερχόμενα πολλοὶ πολλὰ ἀντετάξαντο. ἀλλ' ἐκτὸς προσευχῆς καὶ μετανοίας, οὐδεὶς τὸ δεινὸν διέφυγεν.

Ἐν δι' ἑνὸς τὰ κακὰ λαμβάνει τὴν δύναμιν. ὁμοίως καὶ τὰ ἀγαθὰ, δι' ἀλλήλων αὐξάνεται, καὶ τὸν ἑαυτῶν μέτοχον, ἐπὶ τὰ πρόσω μείζονα προτρέπονται.

Τὰ μικρὰ ἁμαρτήματα, εὐτελίζει ὁ διάβολος. ἄλλως γὰρ ἐπὶ μεῖζον κακὸν ἀγαγεῖν οὐ δύναται.

Ῥίζα αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας, ἀνθρώπινος ἔπαινος, ὥσπερ καὶ σωφροσύνης ὁ περὶ κακίας ἔλεγχος. οὐχ ὅταν ἀκούωμεν. ἀλλ' ὅταν αὐτὰ καταδεχώμεθα.

Οὐδὲν ὠφελήθη ὁ ἀποταξάμενος καὶ ἡδυπαθῶν. ὁ γὰρ ἐποίει διὰ τῶν χρημάτων, τοῦτο καὶ μηδὲν ἔχων ἐργάζεται.

Πάλιν ὁ ἐγκρατὴς ἐὰν κτᾶται χρήματα, ἀδελφὸς ἐστὶ τοῦ προτέρου κατὰ διάνοιαν. μητρὸς μὲν τῆς αὐτῆς διὰ τὴν νοερὰν ἡδονήν. πατρὸς δὲ ἑτέρου, διὰ τὴν τοῦ πάθους ἐναλλαγήν.

Ἔστιν ὁ περικόπτων πάθος, διὰ μείζονα ἡδυπάθειαν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων αὐτοῦ τὸν σκοπὸν, δοξάζεται. τάχα δὲ καὶ ἑαυτὸν ἀγνοεῖ κοπιῶν ἀνόνητα.

Qui omiſſa actione, nuda cognitione nititur, is pro bicipiti gladio arundineam uirgam obtinebit, quæ tẽpore belli, iuxta ſcripturam, manum eius perforabit ac penetrabit: naturæ ſagittam ante hoſtes immittẽs.

Menſuram habet & ſtationem à deo omnis meditatio. Cõtingit enim idem aliquid aut cum affectu aut moderate conſiderare.

Ne deſpexeris quippiam quandoq; per cogitationum negligentiam. Nulla em̃ eſt cogitatio quæ deum lateat.

Si cogitatio ſubierit, quæ humanam tibi gloriam deprædecet: certo ſcias quòd infamiam tibi ea paret.

Nouit inimicus ſpiritualis legis iuſtitiam ac quærit ſolum intellectus aſſenſionẽ. Sic etenim aut potentiæ debitum effecerit mãcipium: aut non reſipiſcentem moleſtijs alias inſtantijs aut impræſſionibus tentationibus afflixerit.

Fit autem quandoq; ut ad pugnam aduerſus tentationes illas præparet eum atq; incitet, quò uel ſic dolores ei multiplicet, ac in fine propter intollerantiam infidelem eum conuincat.

Aduerſus imminens infortunium, multi multa oppoſuerunt, ſed citra orationem & reſipiſcentiam nullus fatũ effugere potuit.

Quæ mala ſunt, gradatim ac ſenſim incrementum accipiunt, ſimiliter etiam quæ bona ſunt mutuo augmento multiplicantur, ſuiq; participem ſubinde porro ad maiora cohortantur & impellunt.

Modica delicta admodum eleuat & extenuat diabolus, alioqui enim ad maius malum aut uitium hominem adducere non poſſet.

Turpis concupiſcentiæ radix eſt laus humana, quemadmodum etiam modeſtiæ uitiorum reprehenſio, non quando illam audimus, ſed quando illam non grauatim ſuſcipimus.

Nihil utilitatis conſequutus eſt, qui bonis ſuis renunciauit & indulget delitijs. Quod enim faciebat opes poſſidens, illud etiam nihil habens operatur.

Rurſus homo temperans, ſi opum diues fuerit, frater eſt prioris in animo, matris autem ipſius propter nouam uoluptatem, patris uero alterius propter affectuum mutationem.

Eſt qui affectus reſecat maioris uoluptatis conſequendæ gratia, atque ita ab ignorantibus ſcopum eius gloriam conſequitur, fortaſſe autem ſeipſum quoq; ignorat, quod inutili labore ſemet conturbet.

Ἡ αἰτία πάσης κακίας, κενοδοξία καὶ ἡδονή. ὁ δὲ μὴ μισήσας αὐτὰ, οὐ μὴ περιέλῃ πάθος.

Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν, εἴρηται ἡ φιλαργυρία. ἀλλὰ καὶ αὕτη σαφῶς δι' ἐκείνων συνίσταται. ἐκτυφλοῦται ὁ νοῦς διὰ τῶν τριῶν τούτων παθῶν. φιλαργυρίας λέγω, κενοδοξίας καὶ ἡδονῆς.

Τρεῖς θυγατέρας λέγω βδέλλης. αὗται εἰσὶ κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ὑπὸ μητρὸς ἀφροσύνης ἀγαπητῶς ἀγαπώμεναι.

Γνῶσις καὶ πίστις αἱ τῆς φύσεως ἡμῶν σύντροφοι, δι' οὐδὲν ἕτερον, ἢ δι' ἐκείνας ἠμβλύνθησαν.

Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πόλεμος καὶ φόνοι καὶ πᾶς ὁ λοιπὸς κατάλογος τῶν κακῶν, δι' ἐκείνας ἐν ἀνθρώποις σφόδρα ἐκραταιώθησαν.

Οὕτως μισῆσαι δεῖ φιλαργυρίαν καὶ κενοδοξίαν καὶ ἡδονὴν, ὡς μητέρας τῶν κακῶν καὶ μητρυιὰς τῶν ἀρετῶν, διὰ ταῦτα μὴ ἀγαπᾶν τὸν κόσμον, μὴ δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ προσετάχθημεν. οὐχ ἵνα τὰ κτίσματα τοῦ θεοῦ ἀκρίτως μισήσωμεν. ἀλλ' ὅπως τῶν τριῶν ἐκείνων παθῶν τὰς ἀφορμὰς περικόψωμεν.

Οὐδεὶς φησὶ στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις. ὁ γὰρ μετὰ τῶν ἐμπλοκῶν τὰ πάθη νικῆσαι θέλων, ὅμοιός ἐστι τῷ μετὰ ἀχύρων σβεννύοντι ἐμπυρισμόν.

Ὁ διὰ χρήματα ἢ δόξαν ἢ ἡδονὴν ὀργιζόμενος τῷ πλησίον, οὔπω ἔγνωκεν ὅτι ἐν δικαιοσύνῃ διοικεῖ ὁ θεὸς τὰ πράγματα.

Ὅταν ἀκούσῃς τοῦ κυρίου λέγοντος. ὅτι εἴ τις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ οὐκ ἔστι μου ἄξιος, μὴ μόνον περὶ χρημάτων νόει τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν τῆς κακίας πραγμάτων.

Ὁ μὴ γινώσκων τὴν ἀλήθειαν, οὔτε ἀληθῶς πιστεύειν δύναται. ἡ γὰρ γνῶσις, κατὰ φύσιν προηγεῖται τῆς πίστεως.

Ὥσπερ ἑκάστῳ τῶν ὁρωμένων τὸ προσφυὲς ἀπένειμεν ὁ θεὸς, οὕτω καὶ τοῖς ἀνθρωπίνοις λογισμοῖς, κἂν θέλωμεν κἂν μή.

Εἴ τις προφανῶς ἁμαρτάνων καὶ μὴ μετανοῶν οὐδὲν ἔπαθεν ἕως τῆς ἐξόδου, τούτου νόμιζε ἀνηλεῶς εἶναι τὴν κρίσιν.

Ὁ ἐμφρόνως προσευχόμενος, ὑπομένει τὰ ἐπιφερόμενα, ὁ δὲ μνησικακῶν, οὔπω καθαρῶς προσηύξατο.

Ζημιωθεὶς ἢ ὀνειδισθεὶς ἢ διωχθεὶς παρά τινος, μὴ λογίζου τὸ παρόν. ἀλλὰ τὸ μέλλον ἐκδέχου, καὶ εὑρήσεις ὅτι πολλῶν σοι ἀγαθῶν γέγονε πρόξενος. οὐ μόνον ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι.

Om̄is uitioſitatis cauſſa eſt inanis glorię cupiditas & uoluptas, quas qui non odio habuerit, affectibus nunquam exonerabit.

Radix omnium malorum dicta eſt auaritia. Verum etiam hæc per illa manifeſta cō ſiſtit. Excœcatur autem mens tribus hiſce affectionibus, auaritia uidelicet & gloriæ cupidine ac uoluptate.

Tres hirundinis ſeu ſanguiſugæ filias eſſe affirmo, hæ ſcripturę teſtimonio, à matre Immodeſtia ſummo amore diliguntur.

Cognitio & fides naturæ noſtræ coalumnæ, nulla alia re, quā per illas hebetatę ſunt.

Furor & iracundia & bellū & cædes, & reliquus uniuerſus uitiorum catalogus, inter homines uehementer inualuerunt.

Itaq; odio habenda eſt auaritia & ambitio & uoluptas, ut uitiorum matres, & uirtutum nouercæ.

Propter hęc ne diligamus mundū, neq; ea quæ in mundo ſunt nobis colenda proponamus. Nō ut ea quæ à deo creata ſunt ſine iuditio proſequamur odio, uerum ut horum trium affectuum occaſiones prædicamus.

Nemo, inquit Apoſtolus, militās huius uitæ negocijs implicatur. Etenim qui hiſce implicitus affectiones ſuperare uoluerit, ſimilis eſt ei qui paleis conatur incendium reſtinguere.

Qui propter opes aut gloriam aut uoluptatem proximo iraſcitur, nondum cognouit dominum in iuſtitia res mundanas adminiſtrare ſolere.

Quando audieris dominum dicentem, niſi quis renunciauerit omnibus ſubſtantijs ſuis, non eſt me dignus, nō tantum de relinquendis diuitijs hoc dictum accipias, ſed etiam de omnibus uitiorum ac improbitatis actionibus.

Qui non cognoſcit ueritatem, nequaquā uere poteſt credere. Siquidem cognitio ſecundum naturam præcedit fidem.

Quemadmodum unicuiq; rerum quæ uidentur, deus promptitudinem tribuit, ſic humanis quoq; cogitationibus ſiue uelimus ſiue nolimus.

Si quis aperte & obſtinate peccans & nō pœnitēs nihil paſſus fuerit uſq; ad uitæ exitum, huius iudicium inclemens & immiſericors futurum ne dubites.

Qui cordate orat, ſuffert ea quæ illi obijciuntur, cæterum qui acceptarum iniuriarum memor eſt, nondum pure præcatus eſt.

Damno affectus, aut probro & cōtumelia laceſſitus, aut perſecutionē paſſus à quopiā, fac ne animo tecū cogites quod præſens eſt, ſed quod futurū eſt ſuſcipe, atq; ita certo inuenies eū multorū bonorū tibi fuiſſe autorē, non tantū in præſenti, ſed etiā in futuro ſeculo.

Ὥσπερ

Ὥσπερ τοῖς κακοσίτοις ἀψίνθιον ὠφελεῖ τὸ πικρόν, οὕτω τοῖς κακοτρόποις κακὰ πάσχειν συμφέρει. τοὺς μὲν γὰρ εὐεκτεῖν, τοὺς δὲ μετανοεῖν παρασκευάζει τὰ φάρμακα.

Εἰ μὴ θέλεις κακοπαθεῖν, μὴ δὲ κακοποιεῖν θέλε. διότι θάτερον ἐκείνῳ ἀπαραβάτως ἀκολουθεῖ. ὃ γὰρ σπείρει ἕκαστος, τοῦτο καὶ θερίσει.

Ἑκουσίως τὰ φαῦλα σπείροντες καὶ ἀκουσίως θερίζοντες, τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ θαυμάζειν ὀφείλομεν. ἐπειδὴ δὲ καὶ θέρους ἀνὰ μέσον καὶ σπόρου καιρός τις διώρισται. τούτου χάριν ἀπιστοῦμεν περὶ τὴν ἀνταπόδοσιν. ἁμαρτήσας, μὴ αἰτιῶ τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν. εἰ μὴ γὰρ ὁ νοῦς προέδραμεν, οὐκ ἂν τὸ σῶμα ἐπηκολούθησε.

Τῶν προφανῶς ἀδικούντων, πονηρότερος ἐστὶν ὁ λαθροκακοῦργος. διόπερ ἐκεῖνος καὶ πονηροτέρως κολάζεται.

Ὁ δόλους συμπλέκων καὶ κεκρυμμένως κακοποιῶν. ὄφις ἐστὶ κατὰ τὴν γραφήν, ὁ καθήμενος ἐν ὁδῷ, καὶ δάκνων πτέρναν ἵππου.

Ὁ ἐν ταὐτῷ εἰς τινὰ μὲν ἐπαινῶν. εἰς τινὰ δὲ ψέγων τὸν πέλας, ὑπὸ κενοδοξίας καὶ φθόνου κεκράτηται, καὶ διὰ μὲν τῶν ἐπαίνων, κρύπτειν πειρᾶται τὸν φθόνον, διὰ δὲ τὸν ψόγον, ἑαυτὸν εὐδοκιμώτερον ἐκείνου συνίστησιν.

Ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τὸ αὐτὸ καὶ πρόβατα βόσκειν καὶ λύκους, οὕτως ἀδύνατον ἐλεοῦς τυχεῖν τὸν δολοποιοῦντα τὸν πλησίον.

Ὁ τῇ ἐπιταγῇ ἐπιμίσγων λάθρα τὸ ἴδιον θέλημα, μοιχός ἐστι καθὼς ἐν τῇ σοφίᾳ δεδήλωται. καὶ δι᾿ ἔνδειαν φρενῶν, ὀδύνας καὶ ἀτιμίας ὑποφέρει.

Ὥσπερ ὕδατος καὶ πυρὸς ἐναντία ἡ συνόδος, οὕτως ἐναντιοῦνται ἀλλήλοις δικαιολογία καὶ ταπείνωσις.

Ὁ ζητῶν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀγαπάτω ταπεινοφροσύνην, ὁ δὲ κατακρίνων τὸν ἕτερον, σφραγίζει τὰ ἑαυτοῦ κακά.

Μὴ ἀφῇς ἀνεξάλειπτον ἁμαρτίαν κἂν βραχυτάτη τυγχάνῃ. ἵνα μὴ ὕστερον, ἐπὶ μεῖζον κακόν κατασύρῃ σε.

Ἐὰν θέλῃς σωθῆναι, ἀληθῆ λόγον ἀγάπησον, καὶ μηδέποτε ἀκρίτως ἔλεγχον ἀποστραφῇς.

Λόγος ἀληθὴς μετέβαλε γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ ὑπέδειξεν αὐτοῖς φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς.

Quemadmodum ijs qui crudo & indigeſto ſunt ſtomacho, amarum prodeſt abſynthium, ſic male moratis mala tolerare utile eſt.

Illos enim ad bonam ualetudinem conſequendam, hos uero ad reſipiſcentiam amplectendam inducunt pharmaca.

Quod ſi nolueris mala pati, neq; mala facienda fac cogites. Siquidem illud huic indiuiſſus comes eſſe conſueuit. Quod enim quiſq; ſeminat, hoc etiam metet.

Volente animo mala ſeminantes, inuito eadem metentes, iuſtitiam dei admirari debemus, poſteaquam et per mediam meſſem ſiue æſtatem etiam ſationis tempus definitum eſt huius rei gratia diffidimus de retributione.

Si quid flagitioſe deliquiſti, caue ipſum culpes facinus, ſed potius mentis tuæ cogitationem; niſi enim præcurriſſet cogitatione animus, corpus nunquam fuiſſet ſubſequuturum.

Aperte peccantibus multo improbior eſt in occulto admittens flagitia, propterea ille quoq; grauiore punietur ſupplicio.

Qui nectit & conatur dolos per fallaciã, & occulte malis afficit proximum, ille ſerpens eſt ſecundum ſcripturam, qui iacet in uia & equi pungit calcaneum.

Qui eadem ratione apud hunc quidem laudat, apud alium uero uituperat proximum, illum ambitione & inuidẽtia uictum eſſe conſtat. Atq; equidem per laudem inuidentiam cælare nititur, per reprehenſionem uero ſe ipſum illo præſtantiorem oſtendere conatur.

Quemadmodum non licet ſimul & oues & lupos paſcere, ita nullo modo mihi fieri poſſe uidetur, ut is miſericordiam conſequatur, qui doloſe agit cum proximo.

Qui imperio propriam uoluntatem admiſcet, mœchus eſt, quemadmodum in ſapientia manifeſtatum eſt. Et propter mentis inopiam dolorem aufert & ignominiam.

Quemadmodum aquæ & ignis contraria eſt ſocietas, ſic quoque contraria ſunt inter ſe cauſſæ dictio & humilitas.

Quærens peccatorum condonationem & ueniam, humilitatem diligat. Cæterum qui condemnat proximum, obſignat ſua ipſius mala.

Ne dimittas peccatum indeletum, tametſi exiſtat ualde modicum, ne te poſtea ad maius malum & uitium pertrahat,

Quod ſi animus eſt ſaluari, ueracem ſermonem dilige, neq; unquam præcipitanter & temere reprehenſionem auerſeris.

Sermo uerus mutauit uiperarum progenies, illiſq; oſtendit ut fugerent à futura ira.

Ὁ δεχόμενος λόγους ἀληθείας, ὑποδέξεται τὸν θεὸν λόγον. φησὶ γὰρ ὁ κύριος. ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται.

Παραλυτικὸς δὲ χαλασθεὶς διὰ τοῦ δώματος, ἁμαρτωλὸς παρὰ πιστῶν κατὰ θεὸν ἐλεγχόμενος καὶ διὰ τὴν ἐκείνων πίστιν, λαμβάνων τὴν ἄφεσιν.

Κρεῖσσον μετ᾽ εὐλαβείας ὑπερεύχεσθαι τοῦ πλησίον, ἢ ἐλέγχειν αὐτὸν ἐν παντὶ πράγματι.

Ὁ ὀρθῶς μετανοῶν, ὑπὸ ἀφρόνων χλευάζεται. τοῦτο δὲ αὐτῷ ἐστὶ τεκμήριον εὐαρεστήσεως.

Ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγκρατεύεται, καὶ οὐ παύσεται ἕως ἂν ἐξολοθρεύσῃ κύριος σπέρμα Βαβυλῶνος. πῦρ δέ ἐστι καιόμενον ἡ ἁμαρτία. ὅσον ἂν περικόψῃς τὴν ὕλην, τοσοῦτον σβεσθήσεται.

Ἐπαρθεὶς ἐν ἐπαίνοις ἐκδέχου ἀτιμίαν. φησὶ γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται.

Ὅταν πᾶσαν ἑκούσιον κακίαν ἀποβάλωμεν τῆς διανοίας, τότε ἂν πολεμήσωμεν πάθεσι τοῖς κατὰ πρόληψιν. ἔστι δὲ τῶν προτέρων κακῶν μνήμη ἀκούσιος. παρὰ μὲν τοῦ ἀγωνιστοῦ προβῆναι εἰς πάθος κωλυομένη. παρὰ δὲ τοῦ νικητοῦ ἕως προσβολῆς ἀνατρεπομένη.

Προσβολή ἐστιν ἀνείδωλον κίνημα καρδίας κλέστου ραν δίκην, ὑπὸ τῶν ἐμπείρων κατεχομένη.

Ὅπου εἰκόνες λογισμῶν, ἐκεῖ γέγονε συγκατάθεσις. κίνημα γάρ ἐστιν ἀνείδωλον, ἀναίτιος προσβολή. ἔστι δὲ καὶ ὁ ἐκ τούτων ἐκφεύγων, ὡς δαλὸς ἐκ πυρός, καὶ ἔστιν ὁ μὴ ἀναστρέφων, ἕως ἂν ἐκκαύσῃ φλόγα.

Μὴ λέγε ὅτι οὐ θέλω καὶ ἔρχεται. πάντως γὰρ κἂν μὴ αὐτὸ, τὰς δὲ αἰτίας ἀγαπᾷς τοῦ πράγματος.

Ὁ ζητῶν ἔπαινον, ἐγκεῖται πάθει, καὶ θλίψιν ἐπελθοῦσαν ἀποδυρόμενος, ἀγαπᾷ τὴν ἄνεσιν.

Ὡς ἐπὶ ζυγοῦ ἀστατεῖ τοῦ ἡδυπαθοῦντος ὁ λογισμός. ποτὲ κλαίει καὶ ἀποδύρεται διὰ ἁμαρτίας. ποτὲ πολεμεῖ καὶ ἀντιλέγει τῷ πλησίον, ἐκδικῶν τὰς ἡδονάς.

Ὁ πάντα δοκιμάζων καὶ τὸ καλὸν κατέχων, ἀκολούθως ἀπὸ παντὸς πονηροῦ ἀφέξεται.

Μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει, ὁμοίως καὶ ὁ λόγοις σοφίας παραβάλλων τὸ οὖς αὐτοῦ.

Χωρὶς μνήμης θεοῦ, γνῶσις ἀληθὴς ὑπάρχειν οὐ δύναται. ἐκτὸς γὰρ τῆς προτέρας, ἡ δευτέρα νόθος ὑπάρχει τὸ

Qui ſuſcipit ſermones ueritatis ſuſcipiet deum uerbū. Dicit enim dominus, qui uos recipit, me recipit.

Paralyticus per tectum demiſſus peccator à fidelibus ſecundum deum redarguit, & propter illorum fidem remiſſionē conſequutus eſt.

Satius eſt cū timore orare pro proximo, quam eundem in omni opere redarguere.

Qui uere reſipiſcit emendata in melius uita, ab hominib. fatuis ſubſannatur, hoc autem illius probitatis argumentum eſt.

Qui certat, ab omnibus ſe temperat, nec prius finem facit, quam dominus omne ſemen Babylonis profligatum exterminauerit.

Conſidera duodecim eſſe peccati affectiones, quarum ſi unam ex illis amaueris uoluntate, ea implebit reliquas undecim.

Ignis ardens eſt peccatum, iam quantum peccandi materiam ſuſtuleris, tantum extinguetur.

Si laudatus animo ſublato ſuperbieris, contumeliam ſuſcipe, ait enim qui ſe exaltat humiliabitur.

Quando noſtra ſponte omnem iniquitatem ex animo eiecerimus, tunc aduerſus affectiones belligeramur, mentis anticipata opinione.

Mentis anticipatio eſt priorum malorū aut uitiorum memoria non uoluntaria, quę apud certatorem ne in affectū erumpat prohibetur, apud uictorem uero uſq; ad acceſſum uiolentiorem ſubuertitur.

Acceſſus uero uiolentior eſt motus cordis, carens idolis, occultum inditium in expertis detinens.

Vbi cogitationū imagines, ibi facta eſt aſſenſio, motus etenim eſt ab idolis alienus, extra noxiam acceſſus. Eſt autem qui etiā ex ijs aufugit, ueluti ex igne ſtipes ſeu titio. Eſt rurſus qui nō reuertitur, donec flāma concremata ſubſederit.

Ne dicas, quod non uolo uenit, omnino enim etſi illud nequaquam tamē rei cauſſas amare te uerisimile eſt.

Qui laudem uenatur in affectus incidit, & tribulationem uenientem deplorans amat requiem.

Tanquam in ſtatera uoluptates ſectantis fluctat cogitatio, nonnūquam plorat & deflet peccata, mox pugnat & contradicit proximo excuſans atq; defendens uoluptates.

Omnia probans & bonū retinens, cōſequenter ab omni quoq; malitia ſemet abſtinet.

Homo longanimis multa ſapientia præditus eſt. Similiter qui uerbi ſapientiæ ſuam aurem accommodat.

Citra dei recordationem aut memoriam ueritatis, cognitio non poteſt ſubſiſtere. Etenī ſine priore, illud poſterius ſpurium & illegitimum eſt.

σκληροκάρ-

σκληροκάρδιον οὐκ ὠφελεῖ λεπτοτέρας γνώσεως λόγος. διότι ἐκτὸς φόβου μετανοίας πόνους οὐ καταδέχεται. τῷ δὲ πραεῖ ἀνθρώπῳ, πιστολογία συμβάλλεται. καθότι οὐ πειράζει θεοῦ μακροθυμίαν, καὶ οὐ τύπτεται ἐν πυκνῇ παραβάσει.

Ἄνδρα δυνατὸν, μὴ ἐλέγξῃς περὶ κενοδοξίας. ἀλλὰ τὴν ἐπιφορὰν τῆς μελλούσης ἀτιμίας ὑπόδειξον. τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ, ὁ συνετὸς ἀδήλως ἐλέγχεται.

Ὁ μισῶν ἔλεγχον, κατὰ πρόθεσιν ἔγκειται πάθει, ὁ δὲ ἀγαπῶν, δηλονότι κατὰ πρόληψιν παραφέρεται.

Μὴ θέλε ἀκούειν ἀλλότρια πονηρεύματα, τῷ γὰρ τοιούτῳ θελήματι, καὶ οἱ χαρακτῆρες τῶν πονηρευμάτων διαζωγραφοῦνται.

Ὁ κακοῖς λόγοις ἐνηχηθεὶς, σεαυτῷ ὀργίζου καὶ μὴ τῷ λαλήσαντι. πονηρᾶς γὰρ ἀκοῆς, πονηρὸς καὶ ὁ ἀποκρισιάριος.

Εἴ τις ματαιολόγοις ἀνθρώποις περιέτυχε, ὑπεύθυνον ἑαυτὸν ἡγείσθω τῶν τοιούτων ῥημάτων, κἂν μὴ προσφάτως ἀλλ᾽ ἐκ παλαιοῦ χρεωστήματος.

Ἐὰν ἴδῃς τινὰ καθ᾽ ὑπόκρισιν ἐπαινοῦντά σε, ἐν ἰδίῳ καιρῷ παρ᾽ ἐκείνου ψόγον ἐκδέχου.

Τὰ παρόντα θλιβερὰ προσσυνάλλασσε τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, καὶ οὐδέποτε σου τὸν ἀγῶνα χαυνώσει ῥᾳθυμία.

Ὅταν διὰ σωματικὴν παροχὴν ἄνθρωπον ὡς ἀγαθὸν ἐκτὸς τοῦ θεοῦ ἐπαινέσῃς, ὕστερον ὁ αὐτός σοι πονηρὸς καταφανήσεται.

Πᾶν ἀγαθὸν παρὰ κυρίου οἰκονομικῶς ἐπέρχεται. οἱ φέροντες αὐτὸ, εἰσὶν ἀγαθοῦ διάκονοι.

Ἀγαθῶν καὶ κακῶν τὰς μετεμπλοκὰς ὁμαλῷ λογισμῷ ὑποδέχου, καὶ οὕτως ἀναιρεῖ ὁ θεὸς, τῆς ἀνωμαλίας τὰ πράγματα.

Ἡ ἀνισότης τῶν λογισμῶν, τὰς τῶν ἰδικῶν ἀνιδίων μεταβολὰς ἐπιφέρει. ὁ θεὸς γὰρ τὰ ἀκούσια τοῖς ἑκουσίοις προσφυῶς ἀπονέμει.

Τὰ αἰσθητὰ, τῶν νοερῶν ἐστὶν ἔκγονα. τὸ δέον φέροντα ψήφῳ θεοῦ.

Καρδίας ἡδυπαθούσης, λογισμοὶ λοιμοὶ ἀναφύονται, καὶ ἐν τῷ καπνῷ τὴν ἐγκειμένην ὕλην ἐπιγινώσκομεν.

Παράμενε τῇ γνώμῃ, καὶ οὐ κοπιάσεις ἐν πειρασμοῖς. ἐκεῖθεν δὲ ἀναχωρῶν, ὑπόμενε τὰ ἐπερχόμενα.

Εὔχου μὴ ἐλθεῖν σοι πειρασμὸν, ἐλθόντα δὲ, καταδέξαι ὡς σὸν, καὶ οὐκ ἀλλότριον.

Ἆρον τὴν ἔννοιαν ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, καὶ τότε δυνήσῃ ἰδεῖν τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

Hominem graui corde præditum, nihil iuuat ſubtilioris & argutioris cognitionis oratio, propterea quod citra metum pœnitẽtiæ laborem ſubire nequeat.

Homini miti cõfert credulitas quatenus dei longanimitatem nõ tentat, neq́ crebra tranſgreſſione percutitur.

Hominem potentem ne coarguas ambitionis & inanis gloriæ cupidum, ſed potius futuræ damnationis ignominiam illi oſtende. Hoc enim modo homo intelligens & cordatus haud difficulter coarguitur.

Qui odio habet redargutionem ſecundum propoſitũ adhuc ſubiectus eſt affectibus, cæterum qui amat, uidelicet ſecundum mentis anticipationem rapitur.

Ne uelis cupidus eſſe audiendi aliena flagitia. Hac enim audiendi uoluptate & prolubio flagitiorum quoq́ characteres nutriuntur.

Maledicas orationes inaudiens, tibi ipſe non ei qui loquutus eſt iraſcere. Prauus enim auditor, prauum requirit reſpõſorem.

Si quis in uaniloquos homines inciderit, reũ ſe ipſum putet talium uerborũ, quamquam non excommunicatione colloquij, ſed ex antiquo debito.

Si quem uideris ſimulanter & hypocritice te laudantem, ab eodem ſuo tempore uituperationem quoq́ ſuſcipe.

Præſentes tribulationes cum futuris bonis commuta, ita fiet, ut nunq́ ſgonis difficultas te emolliat.

Quando propter externam aliquam, hoc eſt corporalem largitionem hominẽ ut uirum bonum extra deum laudaueris, poſtea ille tibi improbus apparebit.

Omne bonum principaliter à deo uenire ſolet, cæterum illud deferẽtes, boni illius miniſtri ſunt.

Bonarum & malarum rerum communes implicationes æqua ratione ſuſcipito, atq́ ita deus auertit inæqualitatis occaſiones.

Cogitationum inæqualitas propriorum improprie mutationes inſert. Nam deus in uita uoluntarijs prompte diſtribuit.

Senſitiua naſcũtur ex intelligibilibus, id quod oportet diuino calculo afferentia.

Cordi delitijs indulgenti, peſtilentes ſuccreſcũt cogitationes, & in fumo materiam ſubiacentem cognoſcimus.

Permane conſtans in animo, & nullam ſenties in tentationibus moleſtiam. Illinc autem diſcedens, ſuffert contingentia.

Præcare deũ ne tibi ueniat tentatio, cæterum uenientem ſuſcipito, ut tuam, nõ ut alienã.

Tolle cogitationẽ tuam ab omni auaritia, ac tum conſpicere poteris omnes diaboli inſidias.

Ὁ λέγων

Ὁ λέγων πάσας εἰδέναι τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, οὐκ οἶδεν ἑαυτὸν τέλειον εἰσφέρειν.

Ὅταν ἐξέλθῃ ὁ νοῦς τῶν σωματικῶν φροντίδων, βλέπει κατ' ἀναλογίαν τὰς τῶν ἐχθρῶν πανουργίας.

Ὁ λογισμοῖς συναπαγόμενος, ἐκτυφλοῦται ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὰς μὲν ἐργασίας τῆς ἁμαρτίας βλέπει, τὰς δὲ αἰτίας αὐτῶν, οὐ δύναται ἰδεῖν.

Ἔστιν ὁ ποιῶν προφανῶς ἐντολὴν, δουλεύων πάθει, καὶ διὰ λογισμῶν πονηρῶν, ἀγαθὴν πρᾶξιν ἀφανίζων.

Ἐμφερόμενος ἐν ἀρχῇ κακοῦ, μὴ λέγε οὐ μὴ νικήσῃ με, καθὸ ἂν ἐμφέρῃ, κατὰ τοσοῦτον ἤδη νενίκησαι.

Ἕκαστον τῶν γινομένων, ἀπὸ μικροῦ ἄρχεται, καὶ κατὰ μέρος τρεφόμενον, λαμβάνει τὴν αὔξησιν.

Δίκτυον ἐστὶ πολύπλοκον ἡ τῆς κακίας μέθοδος. ὁ μερικῶς ἐμπλακεὶς ἐὰν ἀμελήσῃ, περιεκτικῶς σφίγγεται.

Μὴ θέλε ἀκούειν δυστυχίας ἐχθρῶν ἀνθρώπων. οἱ γὰρ ἡδέως ἀκούοντες τῶν τοιούτων ῥημάτων, καρποὺς τρυγῶσι τῆς ἰδίας προθέσεως.

Μὴ πᾶσαν θλίψιν ἐπερχομένην τοῖς ἀνθρώποις δι' ἁμαρτίαν νόμιζε. εἰσὶ γάρ τινες εὐαρεστοῦντες καὶ πειραζόμενοι. γέγραπται γὰρ, ἀσεβεῖς καὶ ἄνομοι ἐκδιωχθήσονται. ὁμοίως καὶ οἱ εὐσεβῶς θέλοντες ζῆν ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται.

Ἐν καιρῷ θλίψεως, βλέπε τὴν προσβολὴν τῆς θλίψεως. ἐπειδὴ γὰρ ἡ προσβολὴ παραμυθεῖται τὴν θλίψιν, εὐπαράδεκτος γίνεται.

Τινὲς φρονίμους λέγουσι, τοὺς διακρίνοντας τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων. φρόνιμοι δέ εἰσιν, οἱ ἐπικρατοῦντες τῶν ἰδίων θελημάτων.

Πρὸ ἀναιρέσεως τῶν κακῶν μὴ ὑπακούσῃς τῇ καρδίᾳ σου. οἵας γὰρ ἐνθήκας ἔχει, τοιαύτας καὶ προσθήκας ἐπιζητεῖ.

Ὥσπερ εἰσὶν ὄφεις συναντῶντες ἐν νάπαις, καὶ εἰσὶν ἕτεροι φωλεύοντες ἐν οἰκίαις, οὕτως εἰσὶ πάθη λογικῶς μορφούμενα, καὶ εἰσὶν ἕτερα πρακτικῶς ἐγκείμενα εἰ καὶ ἐξ ἄλλων εἰς ἄλλας εἰκόνας μετεμορφώθησαν.

Ὅταν ἴδῃς τὰ ἐγκείμενα ὑποστατικῶς κινούμενα, καὶ εἰς πάθος προκαλούμενα τὸν νοῦν ἡσυχάζοντα, γίνωσκε ὅτι ὁ νοῦς πότε καὶ τούτων προηγήσατο, καὶ εἰς πρᾶξιν ἤγαγε, καὶ τῇ καρδίᾳ ἐνέθηκεν.

Οὐ συνίσταται νέφος ἐκτὸς αὔρας καὶ ἀνέμου, καὶ οὐ γεννᾶται πάθος ἐκτὸς ἐννοίας.

Quid dixerit ſe noſſe omnes diaboli inſidias, non nouit ſe ipſum perfectum inferre.

Mens egreſſa de corporalibus cogitationibus, uidet ſecundum proportionem inimicorum uerſutias.

Qui cogitationibus ducitur, excœcatur ab illis, & peccatorum quidem operationes uidet, porro illorum cauſas uidere non poteſt.

Eſt qui facit propalam mandatum affectibus ſeruiēs, & per cogitationes prauas bonum opus obſcurans.

Dum uerſaris in mali ſeu peccati principio, ne dicas, non uinces me, quatenus enim in eo uerſatis tantum iam quoque uictus es.

Vnumquodque eorum quod fit, à paruis incipitur initijs, atq; ita dum particulatim nutritur, lentis incremētis augmentū conſequitur.

Vitiorum methodus rete eſt multiplex qui particulatim implicitus eſt, ſi neglexerit, tandem omnibus membris conſtringitur.

Ne uelis cupidus eſſe audiendi inimicorum hominum infortunia, libēter enim audientes uerba huiuſmodi, proprij propoſiti fructus uindemiant.

Ne omnem afflictionem aut tribulationem hominibus propter peccata contingere exiſtimes. Sunt enim qui deo placent, & tamen probantur tentationibus. Scriptum eſt enim: Impij & iniqui perſecutionem patientur. Similiter ſcriptum eſt, uolentes pie in Chriſto uiuere perſecutionem patiētur.

In tempore tribulationis, acceſſum tribulationis intuere. Si enim adiectio tribulationem conſolatur, dulcis fit tribulatio & facilis.

Quidā prudentes uocant eos, qui multo uſu exculti res ſenſibiles dijudicare poſſūt.

Verum illi demum prudentes perhibendi ſunt, qui propriæ uolūtati dominantur.

Ante uitiorum ſublationem caue cordi tuo obtemperes. Quales enim impoſitiones habet, tales etiam adpoſitiones requirit.

Quemadmodum ſunt ſerpentes occurrētes in nemoribus, ſunt item alij in ędibus latenter excubantes, ſic affectus ſunt rationaliter formati, ſunt itē alij latentes in operibus, tametſi ex alijs in alias ſubinde transmutent.

Cū uideris concupiſcentias certo moueri, & ad affectum mentē quieſcentē ijſdē prouocari, tum ſcias quod harum ante hac mens dux extiterit, inq; opus duxerit, cordiq; eas ipſas impoſuerit.

Non cōflatur nubes citra uenti ſpiritū, neq; ullus generatur affectus citra cogitationē.

Ἐὰν μηκέτι ποιῶμεν τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς κατὰ τὴν γραφήν, ῥᾳδίως ἐν κυρίῳ ὑπολήξει τὰ προεγκείμενα. τὰ μὲν ὑποστατικὰ τοῦ νοὸς εἴδωλα, πονηρότερά ἐστι καὶ ἐπικρατέστερα. τὰ δὲ λογιστικὰ τούτων αἴτια καὶ προηγητικά.

Ἔστι κακία καρδιακῶς κατέχουσα διὰ τὴν χρονίαν πρόληψιν, καὶ ἔστι κακία λογισμικῶς πολεμοῦσα διὰ τῶν καθημερινῶν πραγμάτων.

Ὁ θεὸς τὰς πράξεις, κατὰ τὰς προθέσεις λογίζεται. δώῃ γάρ σοι φησὶ κύριος, κατὰ τὴν καρδίαν σου.

Ὁ ἐν θεωρίᾳ συνειδήσεως μὴ ἐγκαρτερῶν. οὐδὲ τοὺς σωματικοὺς πόνους ὑπὲρ εὐσεβείας καταδέχεται.

Φυσικὴ βίβλος ἐστὶ συνείδησις. ὁ ἐμπράκτως ἀναγινώσκων αὐτήν, λαμβάνει πεῖραν θείας ἀντιλήψεως.

Ὁ μὴ αἱρούμενος τοὺς ὑπὲρ ἀληθείας πόνους ἑκουσίως, ὑπὸ τῶν ἀκουσίων χαλεπωτέρως παιδεύεται.

Ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ δύναμιν ποιῶν αὐτό, διὰ μικρῶν πόνων τοὺς μεγάλους ἐκφεύξεται.

Ὁ ἐκτὸς προσευχῆς καὶ ὑπομονῆς πειρασμοὺς νικῆσαι θέλων, οὐκ ἀπώσεται αὐτούς, ἀλλὰ πλέον ἐμπλακήσεται.

Κύριος ὡς τὰς ἰδίας ἐγκέκρυπται ἐντολάς, καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν κατ' ἀναλογίαν εὑρίσκεται.

Μὴ εἴπῃς ἐποίησα ἐντολὰς καὶ οὐχ εὗρον τὸν κύριον. γνῶσιν γὰρ μετὰ δικαιοσύνης πολλάκις εὕρηκας. οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτόν, εὑρήσουσιν εἰρήνην.

Εἰρήνη ἐστὶ τῶν παθῶν ἀπαλλαγή. αὕτη δὲ ὡς λέγει ὁ ἅγιος ἀπόστολος, ἐκτὸς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχ εὑρίσκεται.

Ἄλλο πρᾶξις ἐντολῆς, καὶ ἄλλο ἀρετή, κἂν δι' ἀλλήλων τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀφορμὰς λαμβάνωσι τὰ πάντα, πρᾶξις ἐντολῆς λέγεται. ἐν τῷ πρᾶξαι τὸ προστεταγμένον. ἀρετὴ δέ, ἐν τῷ ἀρέσκειν τῇ ἀληθείᾳ τὸ γεγενημένον.

Ὥσπερ εἷς μέν ἐστιν ὁ αἰσθητὸς πλοῦτος. κατὰ δὲ κτῆσιν πολυμερής, οὕτω μία ἐστὶν ἡ ἀρετή, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας.

Ὁ ἐκτὸς ἔργου σοφιζόμενος καὶ λαλῶν λόγους, πλουτεῖ δι' ἀδικίας, καὶ οἱ πόνοι αὐτοῦ κατὰ τὴν γραφήν, εἰς οἴκους ἀλλοτρίους ἔρχονται.

Si non amplius carnis uoluntates fecerimus, ſecundum ſcripturam, facile in Domino deſinent concupiſcentiæ conceptæ in animo.

Subſtantiua mentis ſimulachra, peiora ſunt & fortiora, cæterum rationalia, horum cauſæ ſunt & duces.

Eſt uitiū, quo cor prorſus tenetur propter diurnam mentis anticipationem. Rurſum eſt aliud ratione nos impugnans per quotidianas actiones.

Deus actiones ſecundum propoſitum æſtimat, dabit enim, inquit, tibi dominus ſecundum cor tuum.

Qui in contēplatione conſcientiæ cōſtanter non perdurat, neq; labores corporales pro pietate ferendos ſuſcipit.

Naturalis liber eſt conſcientia, hanc quicunque ſtrenue & nauiter legerit, ille diuini auxilij non dubiam ſumet experientiam.

Quicunque pro ueritate tuenda labores ſua ſponte non ſuſceperit, à multo grauioribus & acerbioribus etiam inuitus caſtigabitur.

Qui uoluntatem dei perſpectā habet, eandemq; pro uirili fecerit, modicis laboribus maximas difficultates effugiet.

Qui citra orationem & patientiam tētationes uincere uoluerit, nequaquam eas à ſe propulſabit, ſed multo magis illis implicabitur.

Dominus in ſuis ipſius mandatis deliteſcit abſconditus, & à quęrētibus illum inuenitur.

Ne dicas mandatis ſatisfeci, neq; tamē dominum reppeni. Etenim cognitionem cum iuſticia non raro inueniſti. Cæterum qui recte quærunt illum, pacem inuenient.

Porro pax eſt affectuum liberatio. Hęc autem ut beatus, inquit, Apoſtolus citra Spiritus ſancti cooperationem non inuenitur.

Aliud eſt mandati actio, aliud uirtus, tametſi ex ſe mutuo omnia hæc bonorum occaſiones accipiant.

Actio mandati dicitur id quod ipſo opere in mandato faciendum ordinatum eſt, uirtus autem in hoc ſita eſt, ut placeat ueritati id quod actum eſt.

Quemadmodum unæ ſunt diuitiæ ſenſibiles, iuxta autem poſſeſſionem multiplices, ſic una uirtus eſt, diuerſimodas habens actiones quibus perficitur.

Qui citra laborem alios decipiendo diteſcit ex iniquitate, etiam labores eius ſecundū ſcripturam in alienas ædes migrabunt.

πάντα

Πάντα ὑπακούσεται τῷ χρυσίῳ φησὶ, καὶ τῇ χάριτι, τὰ νοητὰ διοικηθήσεται.

Συνείδησις ἀγαθὴ, διὰ προσευχῆς εὑρίσκεται καὶ προσευχὴ καθαρὰ, διὰ συνειδήσεως. θάτερον γὰρ θατέρου κατὰ φύσιν προσδεῖται.

Ὁ Ἰακὼβ τῷ Ἰωσὴφ χιτῶνα ποικίλον ἐποίησε καὶ ὁ κύριος τοῖς πραέσι γνῶσιν ἀληθείας χαρίζεται. καθὰ γέγραπται, ὅτι διδάξει πραεῖς ὁδοὺς αὐτοῦ.

Πάντοτε ἐργάζου τὸ ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ μείζονος, μὴ στρέφου ἐπὶ τὸ ἔλαττον. ὁ γὰρ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, φησὶν, οὐκ ἔστιν εὔθετος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Auro obediunt omnia, inquit, & gratia res intelligibiles adminiſtrantur.

Conſcientia bona per orationem inuenitur, & pura ratio per conſcientiam. Alterum enim ſecundum naturam egens eſt alterius:

Iacob filio ſuo Ioſeph uariegatam parauit tunicam, & dominus manſuetæ cognitioni ueritatis largitur notitiam, quemadmodum ſcriptum eſt, docebit manſuetos uias ſuam.

Semper pro uirili operare bonum, & in tempore maioris ne cōuertas re ad id quod minus eſt. Qui enim ſe uertit retro, inquit Chriſtus, non aptus eſt regno cœlorum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΙΟΜΕΝΩΝ ΕΞ ΕΡΓΩΝ δικαιοῦσθαι κεφάλαια.

EIVSDEM D. MARCI

Capitula, de his qui putant ex operibus ſe iuſtificari, Vincentio Obſopœo interprete.

Ἡ τῶν ἔξωθεν κακοπιστία ἐν τοῖς ὑπογεγραμμένοις, ἐλέγχεται ὑπὸ τῶν βεβαιοπίστων. καὶ ἐπεγνωκότων τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ κύριος πᾶσαν ἐντολὴν ὀφειλομένην δεῖξαι θέλων, τὴν δὲ υἱοθεσίαν ἰδίῳ αἵματι δεδωρημένην, φησίν. ὅταν πάντα ποιήσητε τὰ προστεταγμένα ὑμῖν, τότε εἴπατε. δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμὲν, καὶ ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν. διὰ τοῦτο οὐκ ἔστι μισθὸς ἔργων ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἀλλὰ χάρις δεσπότου, πιστοῖς δούλοις ἡτοιμασμένη.

Οὐκ ἀπαιτεῖ δοῦλος ὡς μισθὸν τὴν ἐλευθερίαν. ἀλλ' εὐαρεστεῖ ὡς ὀφειλέτης καὶ κατὰ χάριν ἐκδέχεται.

Ὁ ἀποθανὼν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ τοῖς εὖ δουλεύουσιν αὐτῷ, τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. φησὶ γὰρ, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ. ἐπὶ ὀλίγα ἐγένου πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω. εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου.

Οὔπω δοῦλος ἐστὶ πιστός, ὁ ψιλῇ τῇ γνώσει ἐπερειδόμενος. ἀλλ' ὁ διὰ ὑπακοῆς τῷ ἐντειλαμένῳ χριστῷ πιστεύων.

Rerum externarum incredulitas aut ſuperſtitio, his quæ infra ſcripta ſunt cōfutatur à ſimiter credentibus, & ueritatē cognoſcentibus.

Dominus totius legis debitores nos eſſe indicare uolens, & filiorum adoptionē proprio ſanguine nobis gratuito datam, inquit: Cum omnia feceritis quæ præcepta ſunt uobis, dicite, ſerui inutiles ſumus, & quod debuimus facere fecimus, propterea regnum cœlorum non eſt merces operum, ſed gratia domini fidelibus ſeruis præparata.

Seruus non poſtulat libertatem tāquam debitam ſibi mercedem, ſed acquieſcit tanquam debitor, benignitatem heri ſentiens, & ex gratia ſuſcipitur.

Qui pro peccatis noſtris mortuus eſt, ſecūdum ſcripturas, etiam fideliter & probe ipſi ſeruientibus, libertatem largitur gratuito. Ait enim: Euge ſerue bone & fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui.

Nondum uero ſeruus fidelis perhibendus eſt, qui nudę ſaltem cognitioni innititur, ſed qui per obedientiam præcipienti Chriſto fide adhæreſcit.

Ὁ τὸν δεσπότην τιμῶν, ποιεῖ τὰ κελευόμενα. σφαλεὶς δὲ ἢ παρακούσας, ὑπομένει ὡς ἴδια τὰ ἐπερχόμενα.

Φιλομαθὴς ὢν γίνου καὶ φιλόπονος· ἡ γὰρ ψιλὴ γνῶσις φυσιοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Οἱ ἀπροσδοκήτως ἡμῖν συμβαίνοντες πειρασμοί, οἰκονομικῶς ἡμᾶς φιλοπόνους διδάσκουσι, καὶ μὴ βουλομένους εἰς μετάνοιαν ἕλκουσιν.

Αἱ ἐπερχόμεναι θλίψεις ἀνθρώποις τῶν ἰδίων κακῶν εἰσὶν ἔκγονα. ἐὰν δὲ αὐτὰς διὰ προσευχῆς ὑπομένωμεν, εὑρίσκομεν πάλιν ἀγαθῶν πραγμάτων ἐπιφοράν.

Τινὲς ἐπ' ἀρετῇ ἐπαινεθέντες ἡδύνθησαν, καὶ τὴν τῆς κενοδοξίας αὐτῶν ἡδονήν, ἔδοξαν εἶναι παράκλησιν. ἕτεροι ἐφ' ἁμαρτίαις ἐλεγχθέντες, ἐπόνησαν, καὶ τὸν ἐπωφελῆ πόνον, ἐλογίσαντο, εἶναι κακίας ἐνέργειαν.

Ὅσοι προφάσει ἀγώνων ἀμελεστέρων κατεπαίρονται, οὗτοι διὰ ἔργων σωματικῶν δικαιοῦσθαι νομίζουσιν. ὅσοι δὲ ἐπερειδόμενοι ψιλῇ τῇ γνώσει τοὺς ἀγνοοῦντας εὐτελίζουσιν, οὗτοι ἐκείνων πολὺ ἀφρονέστεροι τυγχάνουσιν.

Ἐκτὸς τῶν κατ' ἀρετὴν ἔργων, οὔπω βεβαία ἡ γνῶσις κἂν ἀληθὴς τυγχάνῃ· διότι παντὶ πράγματι, τὸ ἔργον ἐστὶ βεβαίωσις.

Πολλάκις ἐκ τῆς περὶ τὴν πρᾶξιν ἀμελείας, καὶ ἡ γνῶσις σκοτίζεται.

Ὧν γὰρ αἱ ἐργασίαι καθόλου παρελογίσθησαν, τούτων καὶ αἱ μνῆμαι κατὰ μέρος οἰχήσονται.

Ἡ γραφή, διὰ τοῦτο κατὰ γνῶσιν ὑποτίθεται, ἵν' ὀρθῶς αὐτῷ ποτέ, διὰ τῶν ἔργων δουλεύσωμεν.

Ὅταν προφανῶς ἐπιτελῶμεν ἐντολάς, τὰ μὲν ἴδικα, παρὰ κυρίου ἀναλόγως λαμβάνομεν, ὀφειλόμεθα δὲ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς προθέσεως.

Ὁ θέλων τι πρᾶξαι καὶ μὴ δυνάμενος, ὡς ποιήσας ἐστὶ παρὰ τῷ καρδιογνώστῃ θεῷ. τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν νοητέον.

Ὁ νοῦς ἐκτὸς τοῦ σώματος ἀγαθὰ καὶ κακὰ ἐκτελεῖ πολλά. τὸ δὲ σῶμα ἐκτὸς τοῦ νοός, οὐδὲν τούτων ἐπιτελέσαι δύναται. διότι ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας, πρὸ τῆς πράξεως ἀναγινώσκεται.

Τινὲς μὴ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς, πιστεύειν ὀρθῶς νομίζουσι. τινὲς δὲ ποιοῦντες, ὡς μισθὸν ὀφειλόμενον τὴν βασιλείαν ἐκδέχονται, ἀμφότεροι τῆς βασιλείας ἀπεσφάλησαν.

Παρὰ δεσπόταις μισθὸς δούλοις οὐ χρεωστεῖται. οὐδ' αὖ πάλιν οἱ μὴ δουλεύσαντες ὀρθῶς ἐλευθερίας τυγχάνουσι.

Qui dominũ honore afficit, iuſſa domini ſui capeſſit. Cæterũ q errat aut hero ſuo dicto nõ ẽ audiẽs, ꝓpria expectat ſupplitia.

Diſcendi ſtudioſus exiſtens, fac etiam laboris amans euadas. Siquidem nuda cognitio inflare ſolet hominem.

Tentationes ex improuiſo nobis cõtingentes, peculiariter laboris ſtudioſos nos erudiunt, atq; etiam inuitos ad pœnitentiã pertrahunt.

Tribulationes hominibus contingẽtes, ex proprijs naſcuntur uitijs. Eas uero ſi per orationem tolerauerimus, iterum bonarũ rerum additamentum inueniemus.

Quidam ob uirtutis claritatem atq; præſtantiam laudati, geſtierũt lætitia, ac ſuæ ipſius ambitionis uoluptatem cohortationẽ eſſe exiſtimauerũt. Alij propter peccata reprehenſi, doluerunt ſeu laborauerunt, & utilem dolorem ſeu laborem efficacem uitiorum operationem reputauerunt.

Quicunq; occaſione certaminum aduerſus uilioris conditionis homines inſolenter extolluntur, illi ex operibus iuſtificationem ſemet conſequuturos exiſtimant. Quotquot autem nudæ tantum cognitioni nitentes, ignorantes adſpernantur, ij prioribus longe dementiores habẽdi ſunt.

Citra uirtutis opera nõdum firma eſt cognitio, tametſi uera exiſtat. Quamobrẽ cuiuſq; rei ſtabilitate opus eſt.

Non raro per negligentiam quæ circa aliculus rei operationem committitur, etiam cognitio obſcuratur.

Etenim quarum rerũ operationes neglectæ ſunt, harum etiam memoria ſenſim & particulatim aboleſcet.

Scriptura propter hoc ſecundum cognitionem nos admonet, ut recte illi per opera ſeruiamus.

Quando aperte præceptis ſatis facimus, propterea quidẽ à domino recipimus. Debemus autem ſecũdum ſcopum propoſiti.

Cui animus eſt aliquid faciẽdi nec poteſt, perinde eſt apud deum cordis cognitorem ac ſi feciſſet. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum eſt.

Animus hominis ſine corpore bona & mala mulra perficit. Cæterum corpus ſine mente horum nihil poteſt perficere. Quaptopter lex libertatis ante opus cognoſcitur.

Quidã non facientes præcepta, ſe tamen recte & ſane credere exiſtimant. Rurſum ſunt nonnulli facientes, qui tanquam debitum mercedẽ regnum cœlorum ſe ſuſcepturos ſperant. Horum utriq; à regni cœleſtis poſſeſſione fruſtrati, excident.

Ab heris nulla merces ſeruis debetur, neq; rurſum, niſi recte ſeruiẽtes libertatem & manumiſſionem conſequuntur.

Εἰ χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν κατὰ τὰς γραφὰς καὶ οὐ ζῶμεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, δηλονότι δουλεύειν αὐτῷ κεχρεωστήκαμεν. πῶς οὖν ὀφειλομένην τὴν υἱοθεσίαν λογισόμεθα.

Θεὸς δεσπότης κατ᾽ οὐσίαν, καὶ δεσπότης κατ᾽ οἰκονομίαν. ὅτι καὶ μὴ ὄντας ἐποίησε. καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ θανόντας, διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος ἐξηγόρασε, καὶ τοῖς οὕτω πιστεύουσι, τὴν χάριν ἐδωρήσατο.

Ὅταν ἀκούσῃς τῆς γραφῆς λεγούσης, ὅτι ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὐκ ἔργα λέγει γεέννης ἢ βασιλείας ἀντάξια. ἀλλ᾽ ἔργα τῆς ἑαυτοῦ ἀπιστίας ἢ πίστεως ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ.

Οὐχ ὡς συναλλάκτης πραγμάτων. ἀλλ᾽ ὡς θεὸς κτίστης καὶ ἀγοραστὴς ἡμῶν.

Ὅσοι τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας ἠξιώθημεν, τὰ ἀγαθὰ ἔργα, οὐ δι᾽ ἀνταπόδοσιν προσφέρομεν, ἀλλὰ διὰ φυλακὴν τῆς δοθείσης ἡμῖν καθαρότητος.

Πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ὃ διὰ τῆς ἡμετέρας ἐργαζόμεθα φύσεως, ἀπέχεσθαι μὲν ποιεῖ τοῦ ἐναντίου κακοῦ, προσθήκην δὲ ἁγιασμοῦ ἐκτὸς χάριτος, ποιῆσαι οὐ δύναται.

Ὁ ἐγκρατὴς ἀπέχεται γαστριμαργίας, ὁ ἀκτήμων, πλεονεξίας, ὁ ἥσυχος πολυλογίας, ὁ ἁγνὸς, φιληδονίας, ὁ σεμνὸς, πορνείας, ὁ αὐτάρκης φιλαργυρίας. ὁ πρᾶος ταραχῆς, ὁ ταπεινόφρων, κενοδοξίας. ὁ ὑποτακτικὸς, φιλονεικίας. ὁ ἐλεγκτικὸς, ὑποκρίσεως, ὁμοίως ὁ εὐχόμενος, ἀπέχεται ἀνελπιστίας. ὁ ὁμολογητὴς, ἀρνήσεως, ὁ μάρτυς εἰδωλολατρείας. βλέπεις πῶς πᾶσα ἡ ἕως θανάτου ἐπιτελουμένη ἀρετὴ, οὐδὲν ἕτερον, ἢ ἁμαρτίας ἐστὶν ἀποχή, ἁμαρτίας δὲ ἀποχὴ, φύσεως ἐστὶν ἔργον, οὐ βασιλείας ἀντάλλαγμα. ἄνθρωπος μόλις φυλάσσει τὰ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως. χριστὸς δὲ διὰ σταυροῦ τὴν υἱοθεσίαν χαρίζεται.

Ἔστιν ἐντολὴ μερικὴ, καὶ ἔστιν ἑτέρα περιεκτική, τῇ μὲν γὰρ μερικῶς, κελεύει μεταδοῦναι τῷ μὴ ἔχοντι. τῇ δὲ ἐντέλλεται, πᾶσιν ἀποτάξασθαι τοῖς ὑπάρχουσιν.

Ἔστιν ἐνέργεια χάριτος, τῷ νηπίῳ ἀγνοουμένη, καὶ ἔστι τῆς κακίας ἑτέρα, τῇ ἀληθείᾳ ἐξομοιουμένη. καλὸν δὲ τὰ τοιαῦτα μὴ ἐνοπτρίζεσθαι διὰ τὴν πλάνην. μήτε ἀναθεματίζειν διὰ τὴν ἀλήθειαν. ἀλλὰ πάντα δι᾽ ἐλπίδος προσφέρειν τῷ θεῷ, αὐτὸς γὰρ οἶδε τῶν ἀμφοτέρων τὸ χρήσιμον.

Si Chriſtus pro nobis mortuus eſt ſecundum ſcripturas, non uiuamus nobiſipſis, ſed ei qui pro nobis mortuus eſt, & reſurrexit, pro officio ſeruire debemus. Quomodo igitur filiorum adoptionem nobis deberi putabimus?

Deus domin⁹ noſter eſt & ſecũdũ eſſentiã, & dominus ſecũdum gubernationem ſiue familiæ adminiſtrationem. Quoniam cum non eſſemus nos fecit & condidit, & peccato mortuos ꝓprio ſanguine ſuo nos mercatus eſt. Et ijs qui ita credunt gratiam ſuam gratuito largitus eſt.

Quando audieris ſcripturam dicentem quod redditurus ſit unicuiq; ſecũdum opera ſua, non dicit opera gehenna aut regno digna, uerũ unicuiq; ſuæ incredulitatis aut fidei opera redditurus eſt.

Nõ ut conciliator rerum, ſed ueluti deus conditor & mercator noſter.

Quicunq; generationis lauacro dignati ſumus, bona opera non propter retributionem facimus, ſed propter cuſtodiã conceſſæ nobis puritatis & munditiæ.

Omne opus bonum, quod per noſtram naturam operamur, tantum equidem efficit, ut à contrario malo aut uitio abſtineamus.

Cæterum extra gratiam, ſanctificationis acceſſionem nobis facere non poteſt.

Qui temperantis eſt animi à crapula & gaſtrimargia abſtinet, opum negligens ab auaritia, quietus à garrulitate, purus & caſtus à uoluptatibus, pudicus à ſcortationibus, contentus à ſtudio congerendæ pecuniæ, mitis & manſuetus à tumultu & turbis, humilis animi ab ambitione & uana gloria. ſubditus à contentione, redargutus à ſimulatione, Similiter qui uacat precationibus ab incredulitate & diffidentia alienus eſt. Confeſſor à negatione, martyr ab idololatria. Vides ergo quemadmodum omnis uirtus quæ in mortem uſque perficitur, nullum aliud opus quam peccati abſtinentia ſit. Porro autem peccati abſtinentiam naturæ opus eſſe certum eſt, quod regni permutatione nequaquam penſandum eſt. Homo uix quæ naturæ ſunt opera ſeruat. Chriſtus autem per crucem adoptionem filiorum largitur.

Eſt præceptum particulare, & eſt alterum generale, illo particulariter præcepit non habenti imperciendum. Hoc mandat omnibus bonis renunciandum.

Eſt actio gratię ſtulto incognita, eſt rurſum altera uitij ſeu malitię quę ueritati aſſimilat, porro bonum eſt, ne talia intueamur propter errorem, neq; deuoueamus propter ueritatem. Sed omnia in ſpe deo offerenda ſunt, ipſe enim nouit utrorumq; utilitatem.

Ὁ διαπεράσαι θέλων τὴν νοητὴν θάλασσαν, μακροθυμεῖ, ταπεινοφρονεῖ, ἐγκρατεύεται. ἐκτὸς δὲ τῶν τεσσάρων τούτων ἐὰν εἰσελθεῖν βιάσηται, θορυβεῖ μὲν τὴν καρδίαν. περᾶσαι δὲ οὐ δύναται.

Ἡσυχία ὠφελεῖ, τῶν κακῶν ἀργήσασα. ἐὰν δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἀρετὰς ἐν προσευχῇ προσλάβῃ βοήθημα, πρὸς ἀπάθειαν οὐδὲν αὐτῆς συντομώτερον.

Οὐκ ἔστιν ἡσυχάσαι τὸν νοῦν, ἄνευ σώματος. οὔτε λῦσαι τὸ τούτων μεσότοιχον ἄνευ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.

Ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος. καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, οἱ δὲ πνεύματι περιπατοῦντες, ἐπιθυμίαν σαρκικὴν οὐ μὴ τελέσωσιν.

Οὐκ ἔστι τελεία προσευχὴ χωρὶς νοητῆς ἐπικλήσεως, ἀπερισπάστως δὲ βοώσης ἐννοίας, ἐπακούει ὁ κύριος.

Νοῦς ἀπερισπάστως εὐχόμενος θλίβει καρδίαν, καρδίαν δὲ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.

Καὶ ἡ προσευχὴ, ἀρετὴ λέγεται, κἂν μήτηρ αὐτῶν τυγχάνῃ. ἀπογεννᾷ γὰρ αὐτὰς, διὰ τῆς εἰς Χριστὸν συναφείας. ἐὰν πράξωμεν χωρὶς προσευχῆς ἢ ἀγαθῆς ἐλπίδος. ὕστερον ἐπιβλαβὲς καὶ ἀτελὲς τυγχάνει.

Ὅταν ἀκούσῃς ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, μετόχους ἀρετῶν καὶ μετόχους ἀγάπης νόει, ἀγάπη γὰρ, ἐσχάτη μὲν ἀρετῶν τυγχάνει κατὰ γένεσιν. πρώτη δὲ εὑρίσκεται ἁπασῶν κατὰ τὴν ἀξίαν, τὰς προγεγενημένας αὐτῆς, ἐσχάτας ἀποδεικνύουσα.

Ἐὰν ἀκηδιάσῃς ὑπὸ κακίας πολυτρόπως θλιβόμενος, μνημόνευσον τῆς ἐξόδου καὶ τῶν χαλεπῶν κολαστηρίων.

Κρεῖσσον γὰρ τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ θεῷ διὰ προσευχῆς καὶ ἐλπίδος, ἢ μνήμας ἔχειν ἐξωτέρας, κἂν ἐπωφελεῖς τυγχάνωσιν.

Οὐδεμία τῶν ἀρετῶν μόνη καθ' ἑαυτὴν ἀνοίγει τὴν φυσικὴν ἡμῖν θύραν, ἐὰν μὴ πᾶσαι ἀκολούθως ἀλλήλων ἐξήρτηνται.

Οὐκ ἔστι ἐγκρατὴς, ὁ λογισμοῖς τρεφόμενος, κἂν γὰρ ὠφέλιμοι ὦσιν, οὐκ εἰσὶ τῆς ἐλπίδος ὠφελιμώτεροι.

Ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον πᾶσα, ἀμετανόητος. περὶ ἧς κἂν ἅγιος ὑπὲρ ἑτέρου προσεύξηται, οὐκ εἰσακούεται.

Ὁ ὀρθῶς μετανοῶν οὐκ ἀντιλογεῖ τὸν κόπον τοῖς παλαιοῖς ἁμαρτήμασιν, ἀλλ' ἀεὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν θεὸν ἐξευμενίζεται.

Traijcere uolens mare intelligibile, longanimis eſt, humilis eſt, uigilat, temperans eſt. Extra hæc quatuor ſi conatur ingredi, cor quidem conturbat, traijcere uero non poterit.

Quies prodeſt, quę à uitijs agitat ocium. Cæterum ſi haſce quatuor uirtutes in precationibus in auxilium aſciuerit, erga affe/ctuum indolentiam nihil habere poteſt cō pendioſius.

Non licet pacare mentem ſine corpore, neq; ſoluere horum medietatem ſine quiete & præcationibus.

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritū, & ſpiritus aduerſus carnem. Cæterum, qui ſpiritu ambulant, carnalem concupiſcentiam non perficiunt.

Non eſt perfecta præcatio ſine intelligibili denominatione, animum autem indeſinenter clamantem exaudit dominus.

Animus indeſinenter uacans præcationibus, cor conturbat, cor autem contritum & humiliatum deus non reprobabit.

Præcatio quoq; uirtus dicitur, tametſi mater illarum exiſtat. Siquidē uirtutes progenerat, propinquitate qua Chriſto affinia eſt.

Si operati fuerimus ſine precatione & bona ſpe, noxium & inefficax poſtea redditur.

Cum audieris, erunt nouiſſimi primi, & primi nouiſſimi uirtutum participes, et charitatis participes intellige. Etenim charitas nouiſſima uirtutum exiſtit ſecundum generationem, prima autem omnium inuenitur iuxta dignitatem, eas quæ ante ipſam natæ ſunt, nouiſſimas eſſe oſtendens.

Si torpueris pigritia à uitijs multipliciter uexatus, memor eſto exitus & acerborum ſuppliciorum.

Melius eſt adhærere deo præcationibus, quam rerum externarum reminiſci, tametſi bonæ ſint & utiles.

Nulla uirtutum ſola per ſe naturalē noſtram ianuam aperit, niſi omnes conſequēter ex ipſa dependeant.

Ille non eſt temperans, qui alitur cogitationibus, nam tametſi utiles fuerint, non tamen ſunt ſpe præſtantiores.

Omne peccatum quod alienum eſt à pœnitentia morti eſt obnoxium pro quo condonando etiamſi ſanctus pro altero intercelſerit, non exaudietur.

Si quæcunq; bona natura habet quotidie facere debuimus, quid reliquum pro anteactis uitijs deo retribuemus?

Εἰ ὅσα ἔχει ἡ φύσις ἡμῶν ἀγαθὰ καθημέραν ποιοῦντες αὐτὰ κεχρεωστήκαμεν, τί λοιπὸν περὶ τῶν προγεγενημένων κακῶν τῷ θεῷ ἀνταποδώσομεν.

Ὅσην ἂν ὑπερβολὴν ἀρετῆς σήμερον ποιήσωμεν, παρελθούσης ἀμελείας, ἔλεγχός ἐστιν, οὐκ ἀνταπόδοσις.

Ὁ θλιβόμενος νοερῶς καὶ ἀναπαυόμενος σαρκικῶς, ὅμοιός ἐστι τῷ σαρκικῶς θλιβομένῳ, καὶ νοερῶς διαχεομένῳ.

Ἡ δὲ ἀμφοῖν θλῖψις ἑκούσιος, συνεργεῖ πρὸς θάτερον. ἡ τῆς διανοίας, τῇ σαρκικῇ, καὶ ἡ τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν κατὰ διάνοιαν. τὸ γὰρ ἀσύνθετον αὐτῶν, μοχθηρότερον γίνεται.

Μεγάλη ἀρετή, τὸ ὑπομένειν τὰ ἐπερχόμενα. καὶ ἀγαπᾶν τοὺς μισοῦντας κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου. ἀγάπης δὲ ἀνυποκρίτου τεκμήριον, ἀδικημάτων συγχώρησις.

Οὐκ ἔστιν ἀπὸ καρδίας συγχωρῆσαί τινι τὰ παραπτώματα, ἐκτὸς γνώσεως ἀληθοῦς. αὕτη γὰρ ἴδια ἑκάστῳ τὰ ἐπερχόμενα δείκνυσι.

Οὐδὲν ἀπολέσεις, ὃ ἐὰν ἀφῇς διὰ τὸν κύριον. τῷ γὰρ ἰδίῳ καιρῷ, πολυπλασίως ἐλεύσεται.

Ὅταν ὁ νοῦς τοῦ τῆς εὐσεβείας σκοποῦ ἐπιλάθηται, τότε τὸ προφανὲς ἔργον τῆς ἀρετῆς ἀνόνητον γίνεται.

Εἰ παντὶ ἀνθρώπῳ βλαβερὰ ἡ κακοβουλία, πολλῷ μᾶλλον τοῖς τὴν ἀκρίβειαν ἐπαγγελλομένοις.

Ἔργῳ φιλοσόφει περὶ βουλῆς ἀνθρώπου, καὶ ἀνταποδόσεως θεοῦ. οὐκ ἔστι γὰρ ὁ λόγος τῆς ἐργασίας σοφώτερος.

Τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας πόνοις, ἀκολουθεῖ ἡ ἀντίληψις. τοῦτο δὲ γνωστέον, διὰ νόμου θείου καὶ συνειδήσεως.

Εἷς περιέλαβε φρόνημα, καὶ ἀπερισκέπτως ἐκράτησεν. ἕτερος δὲ περιέλαβε, καὶ τῇ ἀληθείᾳ συνέκρινε. ζητητέον, ποῖος αὐτῶν εὐσεβέστερος ἐποίησε.

Σημεῖον γνώσεως ἀληθοῦς, ἡ τῶν θλιβερῶν ὑπομονή. καὶ τὸ μὴ αἰτιᾶσθαι ἀνθρώπους ἐπὶ ταῖς ἑαυτῶν συμφοραῖς.

Ὁ ποιῶν ἀγαθὸν καὶ ζητῶν ἀνταπόδοσιν, οὐ δουλεύει θεῷ. ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ θελήματι. οὐκ ἔστιν ἁμαρτήσαντα τὴν ἀνταπόδοσιν διαδρᾶσαι. εἰ μὴ διὰ μετανοίας προσηκούσης τῷ σφάλματι.

Τινὲς λέγουσιν, οὐ δυνάμεθα ποιῆσαι τὸ ἀγαθόν, ἐὰν μὴ ἐναργῶς δεξώμεθα τὴν χάριν τοῦ πνεύματος. ἀεὶ δὲ οἱ προαιρέσει ταῖς ἡδοναῖς ἐγκείμενοι, ὡς ἀβοήθητοι παραιτοῦνται τὸ κατὰ δύναμιν.

Qui uere reſipiſcit, nõ reputat laborem priſcis peccatis ęquãdo, uerum ſemper per ſe deum placat.

Quanto excellentius hodie uirtutem fecerimus, accedente negligẽtia, redargutio eſt non retributio.

Qui mente affligitur, & quieſcit corpore, ſimilis eſt ei qui corpore affligitur & mẽte lætatur. Cæterũ uoluntaria afflictio quæ uenit & utriſq; cooperatur ad alterum, mẽtis quidem carnali, carnis uero ei quæ ſecundum mentem eſt, harum uero diſiunctio tãtum fit deterior.

Magna uirtus eſt perferre ea quæ accidũt & diligere eos qui nos proſequuntur odio ſecundum Verbum domini. Porro charitatis non fictæ & ſimulandi neſciæ ſignũ eſt iniuriarum condonatio.

Non licet ex corde ignoſcere cuiquam ſua delicta ſine uera cognitione. Hæc enim quæ unicuiq; accidunt oſtendit.

Nullius rei iacturam facies, quam propter dominum reliqueris. Suo enim peculiari tempore multiplici fœnore ad te redibit.

Quoties humanus animus ſcopum pietatis obliuioni tradiderit, tunc manifeſtum opus uirtutis inutile redditur.

Si omni homini infœliciter cedere ſolet inconſulta temeritas, multo magis, his qui accuratam inueſtigandi diligentiam tollũt à medio.

Opere philoſophare de conſilio hominis retributione dei. Nullus enĩ ſermo aut diſputatio operatione eſt ſapientior.

Labores pro pietate ſuſceptos, ſequitur retributio. Hoc autem ignorandũ non eſt, per legem diuinam & conſcientiam.

Vnus prudentiam accipit & inconſiderate uicit, alter accepit, & cum ueritate indicauit. Quærendum uter illorum fecerit religioſius.

Veræ cognitionis ſignum eſt, afflictionum tolerãtia, neque ſuarum calamitatum aut damnorum culpam aſſignare hominibus.

Faciens bonum & quærens retributionem, non ſeruit deo, ſed propriæ uoluntati. Non licet ei qui peccauit retributionem perficere, niſi per reſipiſcentiam delicto conuenientem & congruam.

Quidam dicunt, non poſſumus bonum facere, niſi euidenter ſpiritus ſancti gratiam ſuſceperimus. Semper autem tales animi propoſito ſtudentes uoluptatibus, tanquã ij, qui omnium deſtituti ſunt auxilio, faciendi facultatem expoſtulant.

Ἡ μὴ

Ἡ μὲν χάρις, τοῖς ἐν Χριστῷ βαπτισθεῖσι, μυστικῶς δεδώρηται, ἐνεργεῖ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

Καὶ κρυφίως βοηθεῖν ἡμῖν ἡ χάρις οὐ παύεται. ἐφ' ἡμῖν δέ ἐστι ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν τὸ ἀγαθὸν κατὰ δύναμιν. πρῶτον μὲν θεοπρεπῶς διεγείρει τὴν συνείδησιν. ὅθεν καὶ κακοποιοὶ μετανοήσαντες τῷ θεῷ εὐηρέστησαν. πάλιν ἐν διδασκαλίᾳ τοῦ πλησίον, ἐγκρύπτεται. ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει, τῇ διανοίᾳ παρέπεται, καὶ διὰ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας, ἐκδιδάσκει τὸν νοῦν, τὴν ἑαυτοῦ ἀλήθειαν. εἰ οὖν τῆς μερικῆς ταύτης ἀκολουθίας μὴ κρύψομεν τὸ τάλαντον, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου, ἐναργῶς εἰσελευσόμεθα.

Ὁ πρὸ τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν τὰς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος παραζητῶν, ὅμοιός ἐστι δούλῳ ἀργυρωνήτῳ, ὃς ἅμα τῷ ἀγορασθῆναι, σὺν ταῖς ὠναῖς, καὶ ἐλευθερίας γραφὴν παραζητῶν.

Ὁ τὰς ἔξωθεν ἐπιφορὰς δικαιοσύνῃ θεοῦ παραγινομένας εὑρηκώς, οὗτος ἐζήτησε τὸν κύριον, εὗρε γνῶσιν μετὰ δικαιοσύνης.

Ἐὰν νοήσῃς κατὰ τὴν γραφήν, ὅτι ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα κυρίου, γενήσεταί σοι πᾶσα σύμβασις, θεογνωσίας διδάσκαλος.

Κατὰ τὴν ἑκάστου ἔννοιαν ἀπαντᾷ τὸ ὀφειλόμενον. τὴν δὲ ποικιλίαν τῆς ἁρμοδίου ἐπιφορᾶς, μόνος ὁ θεὸς ἐπίσταται.

Ὅταν ἀτιμίαν τινὰ παρὰ ἀνθρώπων πάθῃς, εὐθὺς τὴν ἐπιφορὰν τῆς παρὰ θεοῦ δόξης ἐννόησον. καὶ ἔσῃ μὲν τῇ ἀτιμίᾳ, ἄλυπος καὶ ἀτάραχος ἴσῃ. ἐν δὲ τῇ δόξῃ πιστὸς καὶ ἀκατάκριτος εὑρεθήσῃ, ὅταν ἐλεύσεται.

Ἐπαινούμενος ὑπὸ πλήθους κατ' εὐδοκίαν θεοῦ. ἐπιδεικτικὸν μὲν, μηδὲν ἐπιμίξῃς τῇ κυριακῇ οἰκονομίᾳ ἵνα μὴ πάλιν ἐκ μεταβολῆς εἰς τοὐναντίον ἐμπέσῃς.

Σπόρος οὐκ αὐξηθήσεται δίχα γῆς καὶ ὕδατος. καὶ οὐκ ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος ἐκτὸς ἑκουσίων πόνων, καὶ θείας ἀντιλήψεως.

Οὐκ ἔστι χωρὶς νέφους ἐπιχυθῆναι βροχήν. οὐδὲ χωρὶς συνειδήσεως ἀγαθῆς εὐαρεστῆσαι θεῷ.

Μὴ ἀπαναίνου μανθάνειν κἂν λίαν φρόνιμος τυγχάνῃς. ἡ γὰρ οἰκονομία τοῦ θεοῦ, ὠφελιμωτέρα ἐστὶ τῆς ἡμετέρας φρονήσεως.

Ὅταν ὑφ' ἡδονῆς τινος ἡ καρδία παρακινηθῇ τοῦ τῆς φιλοπονίας τόπου, τότε λίθου βαρυτάτου δίκην ἀπὸ καταβάσεως ἐνολισθήσαντος, δυσεπικράτητος γίνεται.

Gratia quidem ijs, qui in Chriſto baptizati ſunt arcana quadam & myſtica ratione data eſt, operatur autem ſecundum proprietatem operationis præceptorũ. Quin etiam occulte gratia nobis auxiliari nõ deſinit. In nobis autem ſitum eſt pro uirili bonum facere aut non facere. Primum quidē diuinitus excitat cõſcientiam. Vnde etiam malefici uita per reſipiſcentiam in melius mutata, deo accepti ſunt. Rurſum in doctrina proximi occultatur. Eſt etiam quando in ſacrarum literarum lectione cogitationem ſubſequitur & per naturalem ordinem mentem docet ſuam ipſius ueritatem. Proinde ſi particularis huius ordinis talentum non defoſſum abſconderimus, in gaudium domini manifeſte intrabimus.

Qui ante præceptorum operationem ſpiritus opem aut efficatiam quærit, ſeruo ære empto non eſt abſimilis, qui ſimulatq; emptus fuerit, una cum rebus uenalibus etiam libertatis libellum quærit.

Qui externam condemnationem iuſtitia dei prouenientem inuenit ille quærens dominum, inuenit cognitionem poſt iuſtificationem.

Si intellexeris ſecundum ſcripturam in omni terra eſſe iudicia domini, omne quicquid tibi acciderit, diuinam cognitionem te docebit.

Secundum cuiuſq; ſententiam occurrit debitum: uerum diuerſitatem competentis retributionis ſolus deus nouit.

Ignominia affectus ab hominibus, ilico retributionem gloriæ quæ eſt à deo fac animo cogites, atq; ita nullam triſtitiam & cõturbationem ignominia ab hominibus obiecta tibi illatura eſt, propter gloriam autē fidelis & iniudicatus inueris cum uenerit.

Cum laudaris à multitudine ſecundũ uoluntatem dei, caue quicquam oſtentationis diſpenſationi dominicæ admiſceas, ne rurſum mutatione facta in contrarium prolabaris.

Semen non excreſcet accepto augmento ſine terra & pluuia, neq; homo quicquã utilitatis capiet ſine laboribus uoluntarijs diuinoq; adiutorio. Non effunditur ſine nubibus pluuia, neq; ſine bona conſcientia deo placere poſſibile eſt.

Ne recuſes diſcere, tametſi uehementer prudens fueris. Dei enim diſpenſatio utilior eſt quam noſtra prudentia.

Quando à uoluptatis titillatione cor commotum fuerit laboris loco, tũc inſtar grauiſſimi lapidis in lubrici loci deſcenſu decurrentis difficulter teneri poteſt.

Ὥσπερ μόσχος ἄπειρος βοτάναις ἐπιτρέχων καταντήσει εἰς ἀμφίκρημνον τόπον, οὕτω εὑρίσκεται ψυχὴ κατὰ μικρὸν ὑπὸ λογισμῶν ἀποβουκολουμένη.

Ὅταν ὁ νοῦς ἀνδρισάμενος ἐν κυρίῳ ἀποσπάσῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ χρονίας προλήψεως, τότε ἡ καρδία ὡς ὑπὸ δημίων κολάζεται, τεινόντων αὐτὴν ἔνθα καὶ ἔνθα τοῦ νοὸς καὶ τοῦ πάθους.

Ὥσπερ οἱ ἐν θαλάσσῃ πλέοντες ἡδέως ὑπομένουσι τὸν ἡλιακὸν καύσωνα, οὕτως οἱ μισοῦντες τὴν κακίαν, ἀγαπῶσιν ἔλεγχον. διότι ἐναντιοῦται ὁ μὲν τοῖς ἀνέμοις, ὁ δὲ τοῖς πάθεσι.

Ὥσπερ φυγὴ ἐν χειμῶνι ἢ ἐν σαββάτῳ ὀδυνὴ γίνεται τῇ σαρκὶ καὶ βεβήλωσις τῇ ψυχῇ, οὕτως ἐπανάστασις παθῶν γηραλέῳ σώματι καὶ ψυχῇ καθιερωμένῃ.

Οὐδεὶς οὕτως ἀγαθὸς καὶ οἰκτίρμων ὡς ὁ θεός. τῷ δὲ μὴ μετανοοῦντι, οὐδὲ αὐτὸς ἀφίησι.

Πολλοὶ λυπούμεθα ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις, τὰς δὲ αὐτῶν αἰτίας, ἡδέως καταδεχόμεθα.

Ἀσπάλαξ ὑπὸ γῆν ἕρπων τυφλὸς ὤν, ἀστέρας ἰδεῖν οὐ δύναται. καὶ ὁ μὴ πιστεύων περὶ προσκαίρων, οὔτε περὶ τῶν αἰωνίων πιστεῦσαι δύναται.

Χάρις πρὸ χάριτος, ἡ ἀληθὴς γνῶσις δεδώρηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ. πρὸ πάντων τῷ δωρησαμένῳ πιστεύειν τοὺς μετόχους αὐτῆς ἐκδιδάσκουσα.

Ὅταν ἐνάμαρτος ψυχὴ τὰς ἐπερχομένας θλίψεις οὐ καταδέχηται, τότε οἱ ἄγγελοι περὶ αὐτῆς λέγουσι, ἰατρεύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα καὶ οὐκ ἰάθη.

Νοῦς ἐπιλαθόμενος τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, ὑπὲρ τῶν ἐναντίων ὡς συμφερόντων, τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται.

Ὥσπερ ἐν ὕδασι πῦρ χρονίσαι οὐ δύναται οὕτως οὐδὲ λογισμὸς αἰσχρὸς φιλοθέῳ καρδίᾳ. ὅτι πᾶς φιλόθεος, ἀλλὰ καὶ φιλόπονος, ἑκούσιος δὲ πόνος, ἐχθρὸς ἡδονῆς κατὰ φύσιν ὑπάρχει.

Πάθος ἔργου νομὴν κρατῆσαν διὰ τοῦ θελήματος, ὕστερον καὶ μὴ θέλοντι τῷ μετόχῳ, βιαίως κατεπεγείρεται.

Τῶν ἀκουσίων λογισμῶν τὰς αἰτίας ἀγαπῶμεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέρχονται. τῶν ἑκουσίων δηλονότι καὶ τὰ πράγματα.

Οἴησις καὶ ἀλαζονεία βλασφημίας εἰσὶν αἰτίαι. φιλαργυρία δὲ καὶ κενοδοξία, ἀσπλαγχνίας καὶ ὑποκρίσεως.

.. Ὅταν ἴδῃ ὁ διάβολος ὅτι ὁ νοῦς ἐκ καρδίας προσηύξατο, τότε μεγάλους καὶ κακοτέχνους λογισμοὺς ἐπιφέρει. μικρὰς γὰρ ἀρετὰς, μεγάλαις ἐπιφοραῖς ἀναιρεῖν οὐκ ἀνέχεται.

Quemadmodum imperitus uitulus currens in gramine defertur ad præcipitium, ſic inuenitur anima quæ pauliſper conditionibus agitata, aut paſta fuerit.

Cum mens in domino uiriliter adulta animam à diuturna animi anticipatione abſtraxerit, tunc cor ueluti à tortoribus punitur, trahentibus illud hinc & hinc mente et affectibus.

Quemadmodum ij qui in mari nauigāt, ſolis æſtum libēter perferunt, ſic illi quibus odio ſunt uitia, reprehenſionem diligunt. Ille enim uentis aduerſantur, hæc uero affectibus.

Quemadmodum fuga in hyeme & ſabbato dolor eſt corpori & profanatio animæ, ſic affectuum impugnatio ſeneſcenti corpori & animæ ſanctificatæ.

Nemo tantæ bonitatis et miſericordię ac deus eſt, at reſipiſcere nolenti neque ipſe largitur ueniam.

Multi noſtrum ſunt, quibus peccata triſtitiam ingerunt, illorum tamen cauſas libenter ſuſcipimus.

Talpa ſuper terram ſerpens capta oculis ſtellas uidere non poteſt, & qui de rebus tēporaneis deo fidem non habet, neq; de æternis poteſt credere.

Gratia pro gratia uera cognitio à deo data eſt, præ omnibus largitori credere ſui participes erudiens.

Cum anima peccatis obnoxia accidētes tribulationes non ſuſcipit, tunc angeli de illa dicunt, medebamur Babyloni & non ſanata eſt.

Mens quæ ueræ cognitionis obliuiſcitur, pro rebus ſibi contrarijs tanquam utilibus cum hominibus certamen ſuſcipit.

Quemadmodū in aqua ignis durare non poteſt, ita neque turpis cogitatio in corde dei amante. Quoniam omnis qui dei amator eſt etiam laboris amans eſt. Cæterum labor uolūtarius, naturaliter uoluptati inimicus exiſtit.

Affectus uicta operis conſuetudine per uoluntatem, poſtea inuito etiam participi uiolenter excitatur.

Cogitationum inuitis nobis emergentiū cauſas amamus, atq; hinc etiā earū quæ nobis uolentib. contingūt, res nobis eueniūt.

Opinio & arrogantia cauſſa ſunt blaſphemiæ, auaritia autem & ambitio immiſericordiæ & hypocriſeos.

Cum uiderit diabolus mentem ex corde oraſſe, tunc magnas & malitioſas cogitationes animo ingerit, modicas eñ uirtutes magnis impreſſionibus ſubuertere non ſuſtinet.

λογισμὸς ἐγχρονίζων, δηλοῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου προσπάθειαν ταχέως δὲ ἀναιρούμενος, σημαίνει πόλεμον καὶ ἐναντιότητα.

Τρεῖς εἰσὶ νοητοὶ τόποι, εἰς οὓς ὁ νοῦς ἐκ μεταβολῆς εἰσέρχεται. κατὰ φύσιν. παρὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν, καὶ ὅταν μὲν εἰς τὸν κατὰ φύσιν εἰσέλθῃ, εὑρίσκει ἑαυτὸν αἴτιον τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ ἐξομολογεῖται τῷ θεῷ τὰς ἁμαρτίας, ἐπιγινώσκων τὰς αἰτίας τῶν παθῶν. ὅταν δὲ εἰς τὸν παρὰ φύσιν γένηται, ἐπιλανθάνεται τῆς δικαιοσύνης τοῦ θεοῦ, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διαμάχεται ὡς ἀδικοῦσι αὐτὸν, ὅταν δὲ εἰς τὸν ὑπὲρ φύσιν εἰσαχθῇ, εὑρίσκει τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου πνεύματος οὓς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ἀγάπην, χαρὰν, εἰρήνην, καὶ τὰ ἑξῆς καὶ οἶδεν ὅτι ἐὰν προκρίνῃ τὰς σωματικὰς φροντίδας, ἐμμεῖναι ἐκεῖ οὐ δύναται, καὶ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου ἐκείνου, ἐμπίπτει εἰς τὴν ἁμαρτίαν. καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθούσας αὐτῇ δεινὰς συμβάσεις. κἂν μὴ πρόσφατον, ἀλλὰ τῷ ἰδίῳ καιρῷ ὡς οἶδεν ἡ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνη.

Τοσοῦτον ἑκάστου γνῶσις ἀληθὴς τυγχάνει, ὅσον αὐτὴν πραότης καὶ ταπείνωσις καὶ ἀγάπη βεβαιώσουσι.

Πᾶς ὁ βαπτισθεὶς ὀρθοδόξως, ἔλαβε μυστικῶς πᾶσαν τὴν χάριν. πληροφορεῖται δὲ λοιπὸν, κατὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν.

Ἐντολὴ χριστοῦ κατὰ συνείδησιν ἐπιτελουμένη, κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀδυνῶν τῆς καρδίας, δωρεῖται παράκλησιν. πλὴν, ἕκαστον αὐτῶν, ἰδίῳ καιρῷ παραγίνεται.

Ἔχε πρόσμονον δέησιν ἐπὶ παντὶ πράγματι, ὡς μηδὲν ἐπιτελεῖν ἐκτὸς βοηθείας.

Οὐδὲν προσευχῆς εἰς συνεργίαν δυνατώτερον, καὶ πρὸς εὐδοκίαν θεοῦ, οὐδὲν αὐτῆς ὠφελιμώτερον. πᾶσα ἐργασία ἐντολῶν, ἐν αὐτῇ περικέκλεισται. τῆς γὰρ εἰς θεὸν ἀγάπης οὐδὲν ἔργεται ἀνώτερον.

Προσευχὴ ἄρρεμβος σημεῖον φιλοθεΐας τῷ παραμένοντι. ἀμέλεια δὲ αὐτῆς καὶ ῥεμβασμὸς, φιληδονίας τεκμήριον.

Ὁ ἀθλίπτως ἀγρυπνῶν καὶ μακροθυμῶν καὶ προσευχόμενος, πνεύματος ἁγίου ἐναργῶς μέτοχος τυγχάνει. ὁ δὲ θλιβόμενος ἐν τούτοις καὶ θελήματι ὑπομένων, ταχέως καὶ οὗτος ἐπιτυγχάνει τῆς ἀντιλήψεως.

Ἐντολὴ ἐντολῆς ἀποδέδεικται διαφορωτέρα, διὸ καὶ πίστις πίστεως βεβαιοτέρα εὑρίσκεται.

Ἔστι πίστις ἐξ ἀκοῆς κατὰ τὸν ἀπόστολον, καὶ ἔστι πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις.

Cogitatio perſeuerans, hominis affectū ſignificat, at quæ celeriter tollitur, bellū & aduerſitatem indicat.

Tres loci ſunt intelligibiles, in quos animus ex mutatione ingreditur. Vnus ſecundum naturam, alter præter naturam, tertius ſuper naturam. Et quando eum qui eſt ſecundum naturam ingreditur, inuenit ſe ipſum malarum cogitationum cauſſam & autorem eſſe, confiteturq́ deo peccata, cognoſcens cauſſam affectuum. Cum uero in eo qui eſt præter naturam conſtitutus fuerit, iuſtitiæ dei obliuiſcitur, contenditq́ cum hominibus, tanquam ipſum iniuria afficerent. At quando in eum qui eſt ſupra naturam inductus fuerit, tum Spiritus ſancti fructus offendit, quos Apoſtolus uocat charitatem, gaudium, pacem & reliqua. Neque illud ignorat, quod ſi corporalium rerum curas prætulerit, ſe ibi perdurare non poſſe. Atq; diſcedens ex illo loco, in peccatum incidit, inq; grauia quæ hæc conſequūtur diſpendia. Etſi non ilico, ſuo tamen peculiari tempore, quemadmodum nouit dei iuſtitia.

In tantum cuiuſque cognitio uera eſſe ſolet, quantum manſuetudo & humilitas charitatem firmam fecerint.

Omnis recte baptizatus, omnem gratiā accepit myſtice, pleniſſime uero nouit reliquum per præceptorum operationem.

Præceptum Chriſti quod iuxta conſcientiam perficitur, ſecūdum multitudinem dolorum cordis largitur conſolationem. Veruntamen unumquodq; horum ſuo tempore perficitur.

Conſtantem in omni re precationem obtine, quaſi nihil citra opem poſſis effectum reddere.

Ad parandum dei ſubſidiū nihil eſt præcatione efficacius aut potentius, atq; ad eiuſdem beneplacitum nihil illa utilius. Omnis præceptorum opera in illa concluſa eſt, ea enim quæ eſt erga deum charitate, nihil dictu eſt ſublimius.

Præcatio attenta ſignum eſt amoris erga deum perſeuerantis. At eiuſdem negligentia & diſtracta mentis occupatio ſtudij uoluptatis argumentum eſt.

Qui ſine dolore & moleſtia uigilat, lōganimis eſt uacans præcationibus, ille perſpicue Spiritus ſancti eſt particeps. Qui uero in his affligitur, uoluntate tamen conſtanter perſeuerat, actutum & ille ſubſidium conſequetur.

Præceptum præcepto oſtenſum eſt excellentius, ideo etiam fides fide firmior inuenitur.

Eſt fides ex auditu ſecundum Apoſtolum, & eſt fides rerum ſperandarum ſubſtantia.

Καλὸν τὸ διὰ λόγων ὠφελεῖν τοὺς πυνθανομένους. κρεῖσσον δὲ τὸ δι' ἀρετῆς καὶ προσευχῆς συνεργεῖν αὐτοῖς. ὁ γὰρ διὰ τούτων ἑαυτὸν προσφέρων τῷ θεῷ, βοηθεῖ καὶ τῷ πέλας διὰ τοῦ ἰδίου βοηθήματος.

Εἰ θέλεις συντόμῳ λόγῳ ὠφελῆσαι τὸν φιλομαθῆ, ὑπόδειξον αὐτῷ προσευχὴν καὶ πίστιν ὀρθήν, καὶ τὴν ἐπερχομένων ὑπομονήν. πάντα γὰρ λοιπὰ τὰ καλά, διὰ τούτων εὑρίσκεται.

Περὶ ὧν τις ἤλπισεν εἰς θεόν, οὐκ ἔτι περὶ ἐκείνων τῷ πλησίον διαμάχεται.

Εἰ πᾶν ἀκούσιον ἐκ τῶν ἑκουσίων τὴν αἰτίαν ἔχει κατὰ τὴν γραφήν, οὐδεὶς οὕτως ἐχθρὸς ἀνθρώπου, ὡς αὐτὸς ἑαυτοῦ τυγχάνει. ἑκούσιον λέγει τὸν λογισμόν. ἀκούσιον δὲ τὴν σύμβασιν.

Πάντων τῶν κακῶν, προηγεῖται ἡ ἄγνοια· δευτέρα δὲ αὐτῆς ἐστὶν, ἡ ἀπιστία.

Φύγε πειρασμὸν δι' ὑπομονῆς καὶ δεήσεως. εἰ δὲ ἐκτὸς τούτων ἀντιτάσσῃ, σφοδρότερος ἐπέρχεται.

Ὁ πρᾶος κατὰ θεόν, τῶν σοφῶν ἐστὶ σοφώτερος· καὶ ὁ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, τῶν δυνατῶν δυνατώτερος. ἐπειδὴ τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ κατὰ γνῶσιν βαστάζουσιν.

Ὅσα ἐκτὸς προσευχῆς ἢ λαλοῦμεν ἢ πράττομεν, ὕστερον ἢ σφαλερὰ ἢ ἐπιβλαβῆ τυγχάνουσι, καὶ ἡμᾶς ἀγνώστους διὰ τῶν πραγμάτων ἐλέγχουσιν.

Ἐξ ἔργων καὶ λόγων καὶ ἐννοίας, δικαίωσις, ἐκ δὲ πίστεως καὶ χάριτος καὶ μετανοίας, θησαυροὶ σωτηρίας πολλοί.

Ὥσπερ μετανοοῦντι ὑψηλοφρονεῖν ἀλλότριον, οὕτως ἑκουσίως ἁμαρτάνοντι, ταπεινοφρονεῖν ἀδύνατον.

Οὐκ ἔστι συνειδήσεως κατάγνωσις ἡ ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ χάριτος θεοῦ καὶ συμπαθείας ἐπίγνωσις.

Ὅπερ ἐστὶν οἶκος αἰσθητὸς τῷ κοινῷ ἀέρι, τοῦτο νοῦς λογικός, τῇ θείᾳ χάριτι.

Ὅσην ἂν ἐκβάλῃς ὕλην, τοσοῦτον αὐτομολήσει, καὶ ὅσην ἂν ἐμβάλῃς, τοσοῦτον ὑποχωρήσει.

Ὕλη οἴκου, σκεύη καὶ βρώματα, ὕλη δὲ νοός, κενοδοξία καὶ ἡδονή.

Χώρημα καρδίας, ἐλπὶς εἰς θεόν. στενοχωρία δὲ αὐτῆς, φροντὶς σωματική. μία μὲν ἔστι καὶ ἀναλλοίωτος ἡ χάρις τοῦ πνεύματος. ἐνεργεῖ δὲ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται.

Ὥσπερ ὑετὸς ἐπιχυθεὶς τῇ γῇ, τοῖς φυτοῖς προσφυῆ παρέχει ποιότητα, γλυκεῖαν μὲν τοῖς γλυκέσι, στυφὴν δὲ τοῖς στυφοῖς, οὕτως ἡ χάρις ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν ἀρρεπῶς ἐπιβάλλουσα, ἁρμοζούσας ταῖς ἀρεταῖς τὰς ἐνεργείας χαρίζεται.

Pulchrum eſt oratione prodeſſe interrogantibus. Eſt autem longe præſtãtius per uirtutẽ & precationem illis cooperari. Etenim qui per hæc ſeipſum deo offert, etiam proximo auxiliatur proprio quodam auxilio.

Quod ſi compendioſo quodam ſermone diſcendi cupidum iuuare eſt animus, fac illi oſtendas præcationem & ueram fidem, necnon rerum accidentium tolerantiam. Omnia enim reliqua quæ pulchra ſunt, per hæc inueniuntur.

Pro quibus rebus conſequendis aliquis in deum ſperauit, illarum gratia non amplius contendit cum proximo.

Si omne non uoluntarium ex uolũtarijs ſecundum ſcripturam cauſſam habet & originem, nemo ita infenſus eſt homini, ut ſibi ipſi exiſtit. Voluntariã dicit cogitationẽ non uoluntariam autem contingentiam.

Omnium malorum dux eſt ignorantia, ſecunda poſt hanc eſt incredulitas.

Patientia & præcatione fugienda eſt tentatio. At ſi extra has te illi oppoſueris, uehementius te impugnabit.

Qui iuxta doctrinam Chriſti mitis eſt, ſapientibus eſt ſapientior. Et qui humilis eſt corde, potentibus eſt potentior. Quoniam iugum ſecundum cognitionem baiulant.

Quæcunque extra præcationem aut loquimur aut facimus, poſtea aut periculoſa aut damnoſa exiſtunt. Ac nos ab omni cognitione rerum alienos eſſe arguunt.

Ex operibus & ſermonibus & cogitatione eſt iuſtificatio, ex fide autem & gratia & pœnitentia multi ſalutis theſauri proueniunt.

Quemadmodum à pœnitentiam agente alienum eſt elato animo ſuperbire, ſic ſua ſpõte peccantẽ humilẽ eſſe impoſſibile eſt.

Non eſt conſcientiæ damnatio humilitas, ſed gratiæ dei & condolentis affectus cognitio.

Quod domus ſenſibilis eſt communi aëri, hoc mens rationalis diuinæ gratiæ.

Quantum eieceris materiæ, tantũ aufugiet, quantũ uero inieceris, tãtum ſecedet.

Materia domus ſupellex, & res cibaria, materia autem mentis uoluptas, & inania gloriæ cupiditas.

Alueus cordis ſpes in deũ eſt, at eiuſdẽ anguſtia cura rerum corporaliũ. Vna eſt & immutabilis gratia ſpiritus. Operatur autem in uno quoque quemadmodũ ſibi uiſum fuerit.

Quemadmodum pluuia terræ infuſa accommodam qualitatem, plantis ſuppeditat, dulcem quidẽ dulcibus, amaram autem amaris, ſic quoque gratia fidelium cordibus indeclinabiliter adijciens conuenientibus uirtutibus actiones largitur.

Τῷ

Τῷ δὲ χριστὸν πεινῶντι, γίνεται τροφή. καὶ τῷ διψῶντι, πόμα ἡδύτατον. τῷ ῥιγοῦντι, ἔνδυμα, καὶ τῷ κοπιῶντι, ἀνάπαυσις, τῷ προσευχομένῳ, ἐλπὶς καρδιακή, καὶ τῷ πενθοῦντι παράκλησις.

Ὅταν δὲ οὖν ἀκούσῃς τῆς ἁγίας γραφῆς λεγούσης περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὅτι ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον τῶν ἀποστόλων, ἢ ὅτι ἐφήλατο ἐπὶ τὸν προφήτην, ἢ ἐνεργεῖ, ἢ λυπεῖται, ἢ σβέννυται, ἢ παροξύνεται, καὶ πάλιν τοὺς μὲν ἀπαρχὴν ἔχοντας, τοὺς δὲ πλήρεις πνεύματος ἁγίου, μὴ τομήν, ἢ ἀλλοίωσίν τινα ἐννοήσῃς ἐπὶ τοῦ πνεύματος. ἀλλὰ πίστευε, καθ' ὃν προειρήκαμεν τρόπον. ἄτρεπτον ὂν καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ παντοδύναμον. διὸ ἐν ταῖς ἐνεργείαις καὶ μένει καὶ ἐστί. καὶ ἑκάστῳ τὸ δέον ἀποσώζει θεοπρεπῶς. αὐτὸ μὲν γὰρ ἡλίου δίκην ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας ἐκκέχυται τελείως. ἕκαστος δὲ ἡμῶν καθ' ὃ ἂν τὰ ἐπισκοτοῦντα πάθη μισήσας περιαιρῇ, ἀναλόγως φωτίζεται. καθ' ὃ δὲ ἂν ἀγαπῶν αὐτὰ διαλογίζεται, ὁμοίως σκοτίζεται.

Ὁ μισῶν πάθη περιαιρεῖ τὰς τούτων αἰτίας. ὁ δὲ ταῖς αἰτίαις ἐγκείμενος, ὑπὸ τῶν παθῶν καὶ μὴ βουλόμενος πολεμεῖται.

Ὅταν ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἐνεργούμεθα, ἑαυτοὺς αἰτιασώμεθα, καὶ μὴ πατρῴαν ἁμαρτίαν.

Ῥίζαι τῶν λογισμῶν εἰσίν, αἱ προφανεῖς κακίαι. ἃς χερσὶ καὶ ποσὶ καὶ στόματι, ἐκδικοῦμεν ἕκαστος.

Οὐκ ἔστι προσομιλεῖν πάθει, μὴ ἀγαπῶντα τὰς τούτου αἰτίας. τίς γὰρ αἰσχύνης καταφρονῶν, κενοδοξίᾳ προσομιλεῖ. ἢ τίς ἐξουδένωσιν ἀγαπῶν, ὑπὸ ἀτιμίας ταράσσεται. τίς δὲ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ἔχων, ἡδονὴν σαρκὸς παραδέχεται. ἢ τίς τῷ χριστῷ τελείως πιστεύων μεριμνᾷ περὶ προσκαίρων ἢ διαμάχεται.

Ὁ ἀθετούμενος ὑπό τινος καὶ μήτε λόγῳ μήτε ἐννοίᾳ τῷ ἀθετοῦντι φιλονεικῶν, γνῶσιν ἀληθῆ κέκτηται καὶ πίστιν βεβαίαν ἐπιδείκνυται τῷ δεσπότῃ.

Ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι, ἑκάστῳ τὸ δίκαιον τοῦ θεοῦ ἀποσώζοντος.

Εἰ οὔτε τῷ ἀδικοῦντι ἐστὶ περίσσεια, οὔτε τῷ ἀδικουμένῳ ὑστέρημα, ἐν εἰκόνι μὲν διαπορεύεται ἄνθρωπος. πλὴν μάτην ταράσσεται.

Ὅταν ἴδῃς τινὰ ἐν πολλαῖς ἀτιμίαις ὀδυνώμενον, γίνωσκε ὅτι λογισμοῖς κενοδοξίας ἐμφορηθεὶς, ἀηδῶς τῶν καρδιακῶν σπερμάτων θερίζει τὰ δράγματα.

Eſurienti propter Chriſtum cibus dabitur, & ſitienti porus delicatus, algenti indumentum, & laboranti requies, precanti cordis ſpes infundetur, & lugena conſolatione erigetur.

Cum audieris ſacram ſcripturam dicentem de ſancto Spiritu, quod ſederit ſuper ſingulos Apoſtolorum, aut quod inſilierit ſuper Prophetam, aut operatur, conturbatur, extinguitur, aut exaſperatur. Et rurſus alios quidem ab initio habentes, alioa uero plenos ſancto Spiritu, ne ſectionem aut uerſionem, ſeu mutationem Spiritus ſancti in animo cogites, ſed aut eum modum cre de quem diximus, nempe indeclinabilem, immobilem, & omnipotentem. Propterea etiam in actionibus & manet & uerſatur, & unicuique quod decet conſeruat diuinitus. Ille enim ſolis inſtar ſuper baptiſatos perfecte effuſus eſt. Vnuſquiſque autem noſtrum in quantum obtenebratoa affectus odio habuerit & ſuſtulerit e medio, similiter & illuminatur. Quantum uero eiuſdem amans animo retractauerit, obſcuratur.

Qui affectus odio habuerit, eorundem cauſam tollit ac præſcidit. Verum quiſcauſis incumbit, ille etiam nolens ab affectibus impugnatur.

Cum à prauis uitijs irritamur, aut impellimur, ipſi noa accuſemus, & non paternũ piaculum.

Cogitationum radices ſunt aperta uitia, quę manibus pedibusque & ore noſtrũ quiſque eijciat.

Non licet conuerſari affectui niſi eius cauſas & occaſiones dilexerimus. Quis enim contemnens turpitudinem, ambitionem colendam amplectitur? Aut quis contemptum amans propter acceptam ignominiam conturbaretur? Quis autẽ cor contritum & humiliatum habens, uoluptatem carnis ſuſciperet? Aut quis Chriſto perfecta & ſyncera fide adhærens, de rebus temporalibus ſolicitus eſt, aut pro eiuſdem cõtentioſe pugnat.

Qui ſpernitur ab aliquo, neque tamen uel uerbo, uel cogitatione, cum eo à quo ſpernitur expoſtulat, ille ueram cognitionem poſſidet, ac firmam fidem domino oſtendit.

Mendaces ſunt filij hominum in nugis iniuriandi, unicuique iuſticiam dei conſeruantia.

Si neque iniuriam inferenti ulla accreſcit abundantia, neque eandem perferenti ulla pœnuria, in imagine incedit homo, ueruntamen ne quicquam conturbatur.

Cum uideris aliquem in multa ignominia dolentem, ſcias eum ambitionis cogitationibus impletum, libenter cordis ſeminum metere manipulos.

Ὅταν τι-

Ὁ σωματικαῖς ἡδοναῖς πέρα τοῦ δέοντος ἀπολαύσας, ἑκατονταπλασίοις πόνοις ἀποτίσει τὴν περιουσίαν.

Ἀρχικὸς ὑποτακτικῷ χρεωστεῖ λέγειν τὸ ὀφειλόμενον. παρακούομενος δὲ, τὴν ἐπιφορὰν τῶν κακῶν προδιαγγέλλειν.

Ὁ ἀδικούμενος παρά τινος, καὶ μὴ περιζητῶν τῷ ἀδικοῦντι τὰ δέοντα, κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος πιστεύει τῷ Χριστῷ, καὶ ἑκατονταπλασίως λαμβάνει ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, καὶ κληρονομεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Μνήμη θεοῦ ἐστι, πόνος καρδίας ὑπὲρ εὐσεβείας γινόμενος, πᾶς δὲ ἐπιλανθανόμενος τοῦ θεοῦ, ἡδυπαθὴς καὶ ἀνάλγητος γίνεται.

Μὴ λέγε ὅτι ὁ ἀπαθὴς θλίβεσθαι οὐ δύναται. κἂν μὴ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ πλησίον ὤφειλε χρεώστηκεν.

Ὅταν ὁ ἐχθρὸς τῶν ἐν τῇ λήθῃ ἁμαρτημάτων πολλὰ κρατήσῃ χειρόγραφα, τότε καὶ ἐν τῇ μνήμῃ ποιεῖν αὐτὰ τὸν χρεωφειλέτην ἀναγκάζει, τῷ τῆς ἁμαρτίας λόγῳ, εὐλόγως ἀποχρώμενος.

Εἰ βούλει διηνεκῶς μνημονεύειν θεοῦ, μὴ ἀπωθοῦ ὡς ἀδίκους τὰς ἐπιφοράς. ἀλλ' ὡς δικαίως ἐρχομένας ὑπόμενε. ἡ μὲν γὰρ ὑπομονὴ, δι' ἑκάστης συμβάσεως, τὴν μνήμην ἀνακαινεῖ. ἡ δὲ παραίτησις, μειοῖ τὸν φαιδρὸν τῆς καρδίας πόνον, καὶ διὰ τῆς ἀνέσεως τὴν λήθην ἐργάζεται.

Ἐὰν θέλῃς παρὰ κυρίου ἐπικαλυφθῆναι τὰς ἁμαρτίας σου, μὴ φανεροποιήσῃς ἀνθρώποις τὰς σεαυτοῦ ἀρετάς. ὃ γὰρ ἂν πράττωμεν ἐπὶ ταύταις, τοῦτο καὶ ὁ θεὸς ἐπ' ἐκείναις ἐργάζεται.

Κρύψας ἀρετὴν μὴ ἐπαίρου ὡς δικαιοσύνην ἐκτελῶν. δικαιοσύνη γάρ ἐστι μὴ μόνον τὸ κρύπτειν τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐννοεῖν τῶν ἀπηγορευμένων.

Μὴ χαῖρε ὅταν εὖ ποιήσῃς τινὶ, ἀλλ' ὅταν ἀμνησικάκως ὑπομείνῃς τὴν παρεπομένην ἐναντιότητα. ὃν γὰρ τρόπον αἱ νύκτες τὰς ἡμέρας, οὕτως αἱ κακίαι τὰς ἀρετὰς διαδέχονται.

Κενοδοξία καὶ φιλαργυρία καὶ ἡδονὴ ἄσπιλον εὐποιΐαν διαμεῖναι οὐκ ἀφιᾶσιν, εἰ μὴ πρότερον αὐταὶ φόβῳ θεοῦ καταπέσωσιν.

Εἰς τὰς ἀκουσίους ὀδύνας, τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ θαυμασίως ἐγκέκρυπται, τὸν ὑπομένοντα εἰς μετάνοιαν ἕλκον, καὶ ἀπαλλάττον τῆς αἰωνίου κολάσεως.

Τινὲς ἐργαζόμενοι ἐντολὰς, ἐν ζυγῷ ἀντιρρέψαι αὐτὰς ταῖς ἁμαρτίαις ἐκδέχονται. τινὲς δὲ δι' αὐτοῦ τὸν ἀποθανόντα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐξευμενίζονται. ζητητέον τίς αὐτῶν ἔχει ὀρθὸν τὸ φρόνημα.

Qui uoluptatibus corporalibus præterquam par eſt fruitur, ille cẽtuplicibus laboribus penſabit abundantiam.

Qui in imperio eſt ſubdito, debet dicere debitum officium, at non auſcultanti malorum pœnam annunciare.

Qui iniuria afficitur ab aliquo, neque tamen iniurianti debitam ultionem quærit, ſecundum eam quidẽ partem Chriſto credit, & centuplicia quidẽ in hoc ſeculo accipit, & uitam æternam hæreditate conſequetur.

Memoria dei labor cordis eſt pro pietate ſuſceptus. Omnis autem qui dei obliuiſcitur, uoluptarius & inhumanus redditur.

Ne dicas eum qui ab affectibus liber eſt affligi aut dolere non poſſe nam tametſi non pro ſe ipſo, pro proximo tamen iſtud facere debuit.

Cum inimicus peccatorum obliuioni datorum multa chirographa aſſequutus fuerit, tunc debitorem etiam in memoria ea ipſa facere adigit, peccati cauſſa rationabiliter abutens.

Si uolueris indeſinenter dei memor eſſe, ne auerſeris eius correptiones & pœnas tanquam iniuſtas, ſed uelut iuſte uenientes tolera. Siquidem tolerantia in ſingulis malis accidentibus memoriam renouat ac refricat. Cæterum excuſatio, hilarem cordis laborem minuit, atq; ita omiſſione obliuionem inducit & operatur.

Si uolueris apud dominum peccata tua occultare, fac ne ambitioſe uirtutes tuas manifeſtes hominibus. Quicquid enim in his fecerimus, hoc etiam Deus in illis faciet.

Virtutem occultans ne extollaris quaſi iuſtitiam operatus eſſes. Iuſtitia enim eſt non tantum cælare quæ pulchra ſunt, uerum etiam rerum quas denegaueris nõ eſſe memorem.

Ne gaudeas cum alicui bene feceris ſed cum citra acceptarum iniuriarum memoriam ingruentem aduerſitatem pertuleris. Quo enim modo noctes diebus, eodem uitia ſuccedunt uirtutibus.

Gloriæ & auaritiæ ſtudium benefactorum collationem immaculatam permanere non ſinunt, niſi prius metu dei proſtratum conciderit.

In doloribus non uoluntarijs miſericordia dei mirabili quadam ratione occultata eſt, tolerantem trahens ad pœnitentiam, & liberans ab æternis ſupplicijs.

Quidam operantes præcepta, expectant ut ea peccatis in ſtatera præponderent. Alij uero per eum qui pro peccatis noſtris mortuus eſt in beneuolentiam dei ſemet inſinuant. Quærendum qui nam illorum rectius ſapiant.

ειώνης

Γεέννης φόβος καὶ παραδείσου πόθος, παρέχουσι τὴν τῶν θλιβερῶν ὑπομονήν. καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἑαυτῶν. ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ γινώσκοντος τοὺς διαλογισμοὺς ἡμῶν.

Ὁ πιστεύων περὶ τῶν μελλόντων, τῶν ὧδε ἡδέων ἀδογματίστως ἀπέχεται. ὁ δὲ ἀπιστῶν, ἡδὺς καὶ ἀνάλγητος γίνεται.

Μὴ εἴπῃς. πῶς ἡδυπαθεῖ ὁ πένης, μὴ ἔχων τὰ αἴτια. δύναται γάρ τις καὶ διὰ μόνων τῶν λογισμῶν, ἀθλιωτέρως ἡδυπαθεῖν.

Ἕτερόν ἐστι γνῶσις πραγμάτων, καὶ ἕτερόν ἐστιν ἀληθείας ἐπίγνωσις. καθόσον διαφέρει ὁ ἥλιος τῆς σελήνης, κατὰ τοσοῦτον τῆς προτέρας ἡ δευτέρα ὠφελιμωτέρα τυγχάνει.

Ἡ τῶν πραγμάτων γνῶσις, κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν προσγίνεται. ἡ δὲ ἀληθείας ἐπίγνωσις, κατὰ τὸ μέτρον τῆς εἰς Χριστὸν ἐλπίδος. εἰ οὖν θέλεις σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, πειρῶ πάντοτε ὑπερβαίνειν τὰ αἰσθητά. καὶ διὰ μόνης ἐλπίδος προσκολλᾶσθαι τῷ θεῷ. οὕτω γὰρ ἀκοντὶ μὲν περιτρεπόμενος, εὑρήσεις ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, διὰ τῶν προσβολῶν πολεμούσας σοι. ταύτας δὲ διὰ τῆς προσευχῆς νικῶν καὶ μένων εὔελπις, εἰς τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τῆς μελλούσης ὀργῆς ῥυομένην σε.

Ὁ συνιῶν τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Παύλου μυστικῶς εἰρημένον, τὴν πάλην ἡμῶν πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας φήσαντος, γνώσεται καὶ τὴν παραβολὴν τοῦ κυρίου, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι καὶ μὴ ἐκκακεῖν.

Ὁ νόμος ἓξ ἡμέρας τυπικῶς ἐργάζεσθαι, τῇ δὲ ἑβδόμῃ σχολάζειν παρακελεύεται. διότι ψυχῆς ἔργον ἐστὶν, ἡ διὰ χρημάτων εὐποιΐα. σχολὴ δὲ αὐτῆς καὶ κατάπαυσις, τὸ πωλῆσαι πάντα καὶ δοῦναι πτωχοῖς κατὰ τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ διὰ τῆς ἀκτημοσύνης καταπαύσαντα, τῇ νοερᾷ σχολάζειν ἐλπίδι. εἰς ταύτην τὴν κατάπαυσιν, καὶ ὁ Παῦλος ἡμᾶς μετὰ σπουδῆς προτρέπεται λέγων, σπουδάσωμεν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν κατάπαυσιν. ταῦτα δὲ εἰρήκαμεν, οὐκ ἀποκλείοντες τὰ μέλλοντα. οὔτε ὧδε τὴν καθολικὴν ἀνταπόδοσιν ὁρίσαντες. ἀλλ᾽ ὅτι χρὴ πρῶτον ἐν τῇ καρδίᾳ ἔχειν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργοῦσαν. καὶ οὕτω κατ᾽ ἀναλογίαν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. τοῦτο φανεροποιῶν ὁ κύριος, ἔλεγεν. ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι. τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν, ἔστι πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, καὶ πάλιν οὕτως τρέχετε ἵνα καταλάβητε, καὶ πάλιν δοκιμάζετε ἑαυτοὺς εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει. ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, εἰ μήτι ἄρα ἀδόκιμοί ἐστε.

Gehennæ metus, & paradiſi deſyderium præbent afflictionum patientiã, & hoc non ex ſeipſis, ſed ex eo qui cognoſcit cogitationes noſtras.

Qui de rebus futuris fidẽ habet, à rebus huius ſeculi dulcibus ex uoluptuoſis inde liberanter abſtinet. Qui uero non credit, uoluptarius & inhumanus efficitur.

Ne dixeris: quomodo pauper indulget uoluptatibus, non habens occaſionem aut facultatem ſeruiendi illis. Poteſt enim aliquis uel ſolis cordis cogitationibus, uoluptatum illecebris miſerrime eſſe deditus.

Aliud eſt rerum cognitio, & aliud ueritatis cognitio. Quantum enim ſol à luna differt, tanto priore ſecunda exiſtit præſtantior.

Rerum cognitio ſecundum proprietatem operationis præceptorum accidit, at ueritatis cognitio, ſecundum menſurã ſpei quæ eſt in Chriſtum. Itaq; ſi ſaluari uolueris, & in ueritatis cognitionem peruenire, ubiq; periculum facias, omnia ſenſibilia excedẽdi, ac ſola ſpe deo adhærendi. Ad hũc enim modum animaduertens, inuenies principia & facultatem incurſionibus tibi repugnantia. Hæc autem oratione uincẽs, inq; bona ſpe perſeuerans gratiæ dei, quę à uentura ira liberabit.

Qui intelligit id, quod à ſancto Paulo myſtice dicitur, affirmante noſtram luctam aduerſus ſpiritualia eſſe nequitiæ, ille cognoſcet etiam parabolam Domini, docentis ſemper orandum eſſe, & non defatigandum.

Sex dies ſub figuræ prætextu operari, ſeptimo autem ocium agere lex iubet. Quia animæ opus eſt opibus prodeſſe egentibus. Ocium autem eius & requies, uendere omnia & dare pauperibus ſecundum ſermonem Domini. Atque ita per rerum nuditatem, quieſcentem nouæ ſpei uacare. Ad eandem requiem & Paulus omni nos hortatur ſtudio, ſic inquiens: Studeamus ingredi in illam requiem. Hæc autem diximus, non excludentes futura, neque hic uniuerſalem retributionem definientes. Sed quod oporteat primum in corde habere gratiam Spiritus ſancti operantem, atque ita ſecundum proportionem ingredi in regnum cœlorum. Hoc manifeſtans etiam dominus dicebat: regnum cœlorum intra uos eſt. Hoc etiam Apoſtolus dixit: Fides eſt rerum ſperandarum ſubſtantia. Et iterum: Sic currite ut comprehendatis. Et iterum: Probate uos ipſos num ſitis in fide. An uero non cognoſcitis, quod Chriſtus Ieſus in uobis habitat, ne igitur ſitis reprobi.

Ὁ ἀλγέων

Ὁ ἀλήθειαν ἐγνωκὼς, ταῖς θλιβεραῖς ἐπιφοραῖς οὐκ ἀντιτάσσεται. οἶδε γὰρ ὅτι εἰς φόβον θεοῦ ὁδηγοῦσι τὸν ἄνθρωπον.

Αἱ παλαιαὶ ἁμαρτίαι κατ᾽ εἶδος μνημονευθεῖσαι, βλάπτουσι τὸν εὔελπιν. μετὰ λύπης μὲν γὰρ ἀντιδοθεῖσαι, τῆς ἐλπίδος ἀφιστῶσιν. ἀλύπως δὲ ἐξεικονισθεῖσαι τὸν παλαιὸν μολυσμὸν ἐναποτίθενται.

Ὅταν ὁ νοῦς κρατήσῃ διὰ ἀρνήσεως τὴν μονολόγιστον ἐλπίδα, τότε ὁ ἐχθρὸς προφάσει ἐξομολογήσεως, τὰ προγεγραμμένα κακὰ ἐξεικονίζει, ἵνα τὰ χάριτι θεοῦ ἐπιλησθέντα πάθη, ἀναζωπυρήσῃ καὶ λεληθότως ἀδικήσῃ τὸν ἄνθρωπον. τότε γὰρ κἂν φαιδρὸς καὶ μισοπαθὴς ὑπάρχῃ, ἐξ ἀνάγκης σκοτισθήσεται, συγχυθεὶς περὶ τοῖς πεπραγμένοις. κἂν ὁ μιχλώδης ἔτι καὶ φιλήδονος ᾖ, συγχρονίσει πάντως καὶ ἐμπαθῶς προσομιλήσει ταῖς προσβολαῖς, ὡς πρόληψιν εὑρεθῆναι τὴν τοιαύτην μνήμην, καὶ οὐκ ἐξομολόγησιν, ἂν θέλῃς θεῷ προσφέρειν ἀκατάκριτον ἐξομολόγησιν, μὴ μνημόνευε κατ᾽ εἶδος τὰς παρατροπὰς, ἀλλ᾽ ὑπόμενε γενναίως τὰς τούτων ἐπαγωγάς.

Τὰ ἀνιαρὰ, διὰ τὰς προγεγενημένας ἁμαρτίας τὸ προσφυὲς ἐπικομίζοντα.

Ὁ γνωστικὸς καὶ εἰδὼς τὴν ἀλήθειαν, οὐ διὰ μνήμης τῶν πραχθέντων, ἀλλὰ διὰ ὑπομονῆς τῶν ἐπερχομένων, ἐξομολογεῖται τῷ θεῷ.

Ἀποβαλὼν πόνον καὶ ἀτιμίαν, μὴ ἐπαγγέλλου δι᾽ ἑτέρων ἀρετῶν μετανοεῖν. κενοδοξία γὰρ καὶ ἀναλγησία δουλεύειν τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ διὰ δεξιῶν πεφύκασιν.

Ὥσπερ τὰς ἀρετὰς πόνοι καὶ ἀτιμίαι, οὕτω καὶ τὰς κακίας ἡδοναὶ καὶ δόξαι τίκτειν εἰώθασι. πᾶσα σωματικὴ ἡδονὴ, ἐκ προβαλούσης ἐστὶν ἀνέσεως, ἄνεσιν δὲ γεννᾷ ἡ ἀπιστία.

Ὁ ὢν ὑπὸ ἁμαρτίας οὐ δύναται μόνος περιγενέσθαι τοῦ σαρκικοῦ θελήματος. διότι τὸν ἐρεθισμὸν ἄπαυστον ἔχει καὶ ἐγκείμενον τοῖς πάθεσιν.

Ἐμπαθεῖς ὄντας, προσεύχεσθαι δεῖ καὶ ὑποτάσσεσθαι. μόλις γὰρ ἔστι μετὰ βοηθείας πολεμῆσαι ταῖς προλήψεσι.

Ὁ μετ᾽ ὑποταγῆς καὶ προσευχῆς πυκτεύων τῷ θελήματι, ἀθλητής ἐστιν εὐμέθοδος.

Ὁ τὴν νοητὴν πάλην διὰ τῆς τῶν αἰσθητῶν ἀποχῆς προφανῶς ἐπιδεικνύμενος.

Ὁ μὴ συναλλάσσων τῷ θεῷ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα. ὑποσκελίζεται ἐν τοῖς ἰδίοις ἐπιτηδεύμασι. καὶ ὑποχείριος τῶν ἀντιπάλων γίνεται.

Ὅταν ἴδῃς δύο κακοὺς ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, γίνωσκε ὅτι ἕτερος τῷ ἑτέρῳ συνεργεῖ πρὸς τὸ θέλημα.

Qui ueritatis cognitionem conſequutus eſt, adflictionibus non repugnat, neque enim ignorat quod in timorem dei perducant hominem.

Præterita peccata ſpecie quadam memoria repitita, nocent homini in bona ſpe cõſtituto. Nam cum triſtitia retributa à ſpe deficiunt.

Sine triſtitia autem ſub imagine quadam concepta in animo, ueteri inquinatione hominem contaminant.

Cum mens per negationem ſpem unice conſiderandam appræhenderit, tunc inimicus ſub confeſſionis prætextu ante ſcripta uitia effingit, ut affectus gratia dei obliuioni traditos iterum incenſos exuſcitet, & hominem latenter iniuria afficiat. Tunc enim ſi alacris & affectibus inimicus exiſtat, neceſſario obtenebrabitur, detentus & cõfuſus propter perpetrata uitia. Et ſi nebuloſus eſt & uoluptatem amãs fuerit omnino una perdurabit, & affecto animo incurrentibus paſſionibus conuerſabitur, ut mẽtis anticipatio talis memoria & nõ confeſſio inueniatur. Itaq; ſi uolueris deo offerre condemnatam confeſſionem, impulſionum in errorem ne recorderis, uerum horum illecebras generoſe perferto.

Triſtia ſunt, quæ propter peccata præterita commodum adferunt.

Scientia præditus quiq; ueritatem nouit, nequaq; memoria rerum factarũ, ſed patientia rerum confitentium confitetur deo.

Cum abieceris laborem & ignominiam, ne pollicearis per alias uirtutes reſipiſcentiam. Ambitio enim & indolentia ad ſeruiendum peccato natæ ſunt.

Sicut uirtutes laborib. & ignominia, ſic etiam uitia uoluptatibus & gloria procreari conſueuerunt. Omnis corporalis uoluptas ex præſumpta licentia prouenit. Porro licentiam incredulitas generat.

Qui in peccatis conſtitutus eſt, non poteſt ſolus carnalem uoluntatem ſuperare. Quapropter prouocatorẽ habet irrequietum, & urgentem affectibus.

Qui urgentur affectibus his orandũ eſt: Vix enim licet cum auxilio mentis anticipationibus repugnare.

Qui cum ſubiectione & præcatione aduerſus uolunratem luctatur, hic athleta ualde promptus eſt, qui mentis luctam per rerum ſenſibilium abſtinentiam manifeſto oſtendit.

Qui non conciliat deo ſuam uoluntatem ſupplantatur & euertitur proprijs exercitijs, & ab aduerſarijs ſuperatur.

Cum uideris duos improbos mutua beneuolentia coniunctos tum ſcias quod alter alteri cooperatur ad uoluntatem.

ὑψηλό-

Ὑψηλόφρων καὶ κενόδοξος, μόλις συναλλάσσουσιν. ὁ μὲν γὰρ δουλικῶς ὑποπίπτοντα, ἐπαινεῖ τὸν κενόδοξον. ὁ δὲ συνεχῶς ἐπαινοῦντα, μεγαλύνει τὸν ὑψηλόφρονα.

Φιλαλήθης ἀκροατὴς, ἀμφοτέρωθεν πορίζει τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς μαρτυρούμενος, προθυμότερος γίνεται, ὑπὸ δὲ τοῖς κακοῖς ἐλεγχόμενος μετανοεῖν ἀναγκάζεται.

Δεῖ ἡμᾶς κατὰ τὴν προκοπὴν καὶ τὸν βίον ἔχειν. καὶ κατὰ τὸν βίον ὀφείλομεν τὰς προσευχὰς ἀναφέρειν.

Καλὸν μὲν τὴν κεφαλαιωδεστέραν κρατεῖν ἐντολὴν, καὶ μηδὲν κατ' εἶδος μεριμνᾶν μὴ δὲ κατ' εἶδος προσεύχεσθαι. ἀλλὰ μόνον ζητεῖν τὴν βασιλείαν κατὰ τὸν λόγον κυρίου. εἰ δὲ περὶ ἑκάστης χρείας φροντίζομεν, ὀφείλομεν περὶ ἑκάστης προσεύχεσθαι. ὁ γὰρ ἐκτὸς προσευχῆς τι ποιῶν ἢ φροντίζων, οὐκ εὐοδοῦται ὑπὸ ἐπὶ τέλει τοῦ πράγματος, ὅπερ δὴ ὃ εἶπεν ὁ κύριος, οὐ δύνασθε χωρὶς ἐμοῦ ποιεῖν οὐδέν.

Τὸν παραλογιζόμενον τὴν περὶ προσευχῆς ἐντολὴν, ἀτοπώτεραι παρακοαὶ διαδέχονται. ἑτέρα τῇ ἑτέρᾳ καθάπερ δέσμιον παραπέμπουσα.

Ὁ τὰ ἐνεστῶτα θλιβερὰ προσδοκίᾳ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προσδεχόμενος, γνῶσιν ἀληθείας εὕρηκε, καὶ ὀργῆς καὶ λύπης, ταχέως ἀπαλλαγήσεται.

Ὁ κακουχίαν καὶ ἀτιμίαν ὑπὲρ ἀληθείας αἱρούμενος, ἀποστολικὴν ὁδὸν πορεύεται, τὸν σταυρὸν ἄρας, καὶ τὴν ἅλυσιν περικείμενος. ὁ δὲ ἐκτὸς τῶν δύο τούτων προσέχειν τῇ καρδίᾳ πειρώμενος, πλανᾶται κατὰ νοῦν, καὶ ἐμπίπτει εἰς πειρασμοὺς καὶ παγίδας τοῦ διαβόλου.

Οὔτε τοῖς λογισμοῖς τοῖς κακοῖς ἐκτὸς τῶν αἰτιῶν, οὔτε ταῖς αἰτίαις ἐκτὸς τῶν λογισμῶν δεῖ πολεμοῦντα νικῆσαί ποτε. ὅταν γὰρ τὸ ἓν μονομερῶς ἀποβάλωμεν, μετ' οὐ πολὺ διὰ τοῦ ἑτέρου τοῖς ἀμφοτέροις ἐμφερόμεθα.

Ὁ φόβῳ κακοπαθείας καὶ ὀνειδισμοῦ τοῖς ἀνθρώποις μαχόμενος, ἢ ὧδε δι' ἐπιφορᾶς περισσοτέρως κακοπαθεῖ, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀνηλεῶς κολάζεται.

Ὁ πᾶσαν κακὴν ἐπιφορὰν ἀποκλεῖσαι βουλόμενος, ὀφείλει διὰ προσευχῆς, συναλλάσσειν τῷ θεῷ τὰ πράγματα, καὶ κρατεῖν μὲν νοερῶς τὴν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα, τὴν δὲ φροντίδα τῶν αἰσθητῶν, κατὰ δύναμιν παραλογίζεσθαι.

Ὅταν εὕρῃ ὁ διάβολος ἐκτὸς ἀνάγκης ἄνθρωπον τοῖς σωματικοῖς ἐνασχολούμενον, πρότερον ἁρπάζει αὐτοῦ τὰ τῆς γνώσεως λάφυρα. εἶθ' οὕτω τὴν εἰς θεὸν ἐλπίδα, ὡς κεφαλὴν ἀποτέμνει.

Alte ſapiens & ambitioſus libenter familiaritatem ineunt. Ille enim ſeruiliter ſuccũbentem ambitioſum laudat, hic uero indeſinenter laudantẽ magnificat alte ſapiẽtem.

Veritatis amans auditor, utrinq; ueritatẽ lucrat̃. Cum enim in bonis teſtimonio uincitur, promptior & melior reddit̃. In malis autem dum coarguitur, ad reſipiſcẽtiam adigitur.

Oportet nos ſecundum quod proficimus etiam uitam inſtituere & ſecundum uitam debemus precationes offerre.

Equidem pulchrum eſt ut maxime ſummarium illud præceptum arripiamus, & nihil ſpeciatim ſoliciti ſimus, neq; quicq̃ ſpeciatim precemur, ſed ſolum regnũ dei iuxta domini ſermonem quæramus. Si uero de unaquaque re neceſſaria ſolicite cogitauerimus, debemus etiã de unaquaq; conſequenda preces ad deum fundere. Quicq̃ enim ſine deprecatione aliquid facit aut ſollicito animo cogitat, ille nullam proſperitatẽ ſentiet. Et hoc eſt quod dixit dominus: Sine me nihil poteſtis facere.

Fallentem præceptum de faciendis precationibus abſurdiores inobedientiæ excipient, altera alteri tanquã uinctum alterius uicibus tranſmittentes.

Qui inſtantes huius uitæ moleſtias ac tribulationes futurorũ bonorum expectatione ſuſcipit, ueram cognitionem inuenit, & ab iracũdia atq; triſtitia ſtatim liberabitur.

Qui paſſionũ moleſtiam et ignominiam pro ueritate eligit, ille apoſtolicã uiam ſublata in humeros cruce & uinctus catena ambulat. Qui uero citra hæc duo cordi morem gerere uoluerit, errat ſecundũ animũ, & incidit in tentationes & laqueos diaboli.

Neq; qui aduerſus malas cogitationes ſine cauſis, neq; qui aduerſus cauſas, ſine cogitationib. pugnat unquam uincit. Vno enim tantum profligato non multo poſt per alterum in utrunque rapimur.

Qui metu uexationis & contumeliç pugnat cum hominibus, ille aut in hac uita per impreſſiones abundantius uexabitur, aut in futuro ſeculo immiſericorditer puniet̃.

Qui omnium malorum impetum & impreſſionem excludere uoluerit, debet precationibus Deo commendare ſua negotia, & ſpem quæ in illum eſt, animo apprehendere, curam uero rerum ſenſibiliũ pro uirili contemnere.

Cum diabolus hominẽ inuenerit ſine neceſſitate negotijs corporalibus uacantem, primum quidem rapit ipſius cognitionis ſpolia, deinde ſpem quam in deum habet, ueluti caput amputat.

Εἴποτε λάβοις καθαρᾶς προσευχῆς ὀχυρὸν τόπον, τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων ἀνατιθεμένην παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν τῷ καιρῷ, μὴ καταδέχου. ἵνα τὸ μεῖζον μὴ ἀπολέσῃς. κρεῖττον γὰρ τοῖς τῆς προσευχῆς βέλεσι κατατοξεύειν αὐτὸν κατὰ τόπον συγκεκλεισμένον, ἢ προσομιλεῖν αὐτῷ τὰ σκῦλα προσφέροντι καὶ ἀποσπᾶν ἡμᾶς τῆς κατ' αὐτοῦ δεήσεως μηχανωμένῳ.

Ἡ τῶν πραγμάτων χώρα, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ καὶ ἀκηδίας, ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἐν καιρῷ δὲ καθαρᾶς προσευχῆς, καταβλάπτειν εἴωθε.

Διδασκαλεῖν ἐν κυρίῳ λαχὼν καὶ παρακουόμενος, θλίβου νοΐ, ὡς καὶ μὴ ταράσσου προφανῶς. θλιβόμενος γὰρ, οὐ συγκατακριθήσῃ τῷ παρακούοντι. ταρασσόμενος δὲ, ἐν τῷ αὐτῷ πράγματι πειρασθήσῃ.

Ἐν καιρῷ διηγήσεως, μὴ κρύψῃς τὰ τοῖς παροῦσι προσήκοντα. τὰ μὲν εὐπρεπῆ, σαφεστέρως. τὰ δὲ σκληρὰ, αἰνιγματωδῶς διηγούμενος. τῷ ἐν ὑποταγῇ μὴ ὄντι, σφάλμα μὴ προσενέγκῃς εἰς πρόσωπον. ἐξουσίας γὰρ δ' οὐσία· μᾶλλον ἢ συμβουλίας ἐστί.

Τὰ πληθυντικῶς γινόμενα, γίνεται πᾶσιν ὠφέλιμα. ἑκάστῳ τὰ ἴδια, κατὰ συνείδησιν ἐμφανίζονται.

Ὁ λαλῶν ὀρθῶς, ὠφελεῖ καὶ αὐτὸς ὡς παρὰ θεοῦ λαμβάνειν τὰ ῥήματα, οὐ γὰρ ἀλήθεια, οὐ τοῦ λαλοῦντός ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ ἐνεργοῦντος θεοῦ.

Πρὸς ὃν οὐκ ἔχεις ὁμολογίαν ὑποταγῆς, μὴ φιλονείκει ἀνθιστάμενος τῇ ἀληθείᾳ, ἵνα μὴ μῖσος ἐγείρῃς κατὰ τὴν θείαν γραφήν.

Ὁ ὑποτακτικῷ ὅπου οὐ δεῖ ἀντιλέγοντι παραχωρῶν, πλανᾷ αὐτὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ πράγματι, καὶ τὰς συνθήκας τῆς ὑποταγῆς, ἀθετεῖν παρασκευάζει.

Ὁ φόβῳ θεοῦ νομοθετῶν ἢ παιδεύων τὸν ἁμαρτάνοντα, τὴν ἐναντιουμένην τῷ σφάλματι ἀρετὴν, ἑαυτῷ περιποιεῖται.

Ὁ δὲ μνησικακῶν καὶ κακοθελῶς ὀνειδίζων, τῷ ὁμοίῳ πάθει κατὰ τὸν πνευματικὸν περιπίπτει νόμον.

Ὁ καλῶς μαθὼν τὸν νόμον, φοβεῖται τὸν νομοθέτην, καὶ ἐλπίζων ἐπ' αὐτῷ, ἐκκλίνει ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

Μὴ γίνου δίγλωσσος ἑτέρως μὲν τῷ λόγῳ, ἑτέρως δὲ τῇ συνειδήσει διακείμενος, τὸν γὰρ τοιοῦτον ἡ γραφὴ ὑπὸ κατάρας ἵστησιν.

Ἔστιν ὁ ἀλήθειαν λέγων καὶ ὑπὸ ἀφρόνων μισούμενος, κατὰ τὸν ἀπόστολον, καὶ ἔστιν ὁ ὑποκρινόμενος, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπώμενος, ὅμως οὐδέτερον τῶν ἀνταποδόσεων τούτων, πολυχρόνιον γίνεται, διότι ὁ κύριος ἐν ἰδίῳ καιρῷ, ἑκάστῳ τὸ δέον ἀνταποδίδωσιν.

Si quando puræ præcationis tutum locũ inueneris, rerũ cognitionem quam tibi inimicus ſuggerit in tempore caue ſuſcipias, ne id quod maius eſt amittas. Præſtabilius enim eſt præcationis iaculis iaculari ipſum in loco concluſo, quam cõuerſationem cũ illo habere exuuia afferente, & nos à precã di ſedulitate quæ aduerſus illum fit abſtrahere moliente.

Locus rerum aut negotiorum tempore tentationis & ſocordiæ iuuat hominem. Tempore uero puræ præcationis conſueuit lædere.

Si docendi prouinciam aſſequutus es in domino, & obaudiendo negligeris, mente fac affligaris, neq; tamẽ aperte perturberis. Cum enim affligeris, nequaquam cum obaudiente damnaris, porro ſi perturbaris, ea dem re tentaberis.

Quo tempore tibi aliquid exponendum fuerit, ne uelis præſentes quæ dictu & auditu conſentanea ſunt elam habere. Et ea quidem quæ honeſta & decora ſunt manifeſtius, quæ uero dura & obſcura per ambages exponens.

Ei qui tibi ſubiectus non eſt, errorem ne exprobres in faciem. Hoc enim poteſtatis magis quam conſilij argumentum eſſet.

Quæ in communi fiunt pro pluribus, omnibus fiunt utilia. Vnicuiq; propria ſecundum ſcientiam apparent.

Qui recte loquitur, iuuat & ipſe alios, tãquam à deo uerba ſumit. Etenim ueritas nõ loquentis ſed operantis dei eſt.

A quibus obedientiæ confeſſionem non habes, ne contentioſe repugnes ueritati reſiſtẽs, ne quod odium aduerſus ſcripturam ſacram importunitate tua exuſcites.

Qui ſubdito cõtradicenti ubi non oportet ceſſerit, ea in re ſeducit illum, & obedientiæ fœdera obijcit contemptui.

Qui timore dei legem condit, aut peccãtem caſtigat, contrariam errori uirtutem ſibi ipſi uendicat atq; conciliat. Qui uero iniuriarũ memor eſt & malicioſe exprobrat, in eundem affectum ſecundum legem ſpiritualem incidit.

Qui probe legem perdidicit, timet legiſlatorem, & ſperans in eundem ab omni malo declinat.

Ne fias bilinguis, aliter quidem ſermone, aliter uero conſcientia temet oſtentans.

Eiuſmodi enim hominem ſcriptura ſub maledictione ſtatuit.

Eſt qui ueritatem dicit, & ab inſipientibus habetur odio ſecundum Apoſtolum. Et eſt qui ſimulat, & propter hoc amatur. Attamen neutrum horũ retributionis diurnum erit. Quoniam dominus ſuo tempore unicuiq; ut oportet retribuet.

Ὁ τὰ μέλλοντα μοχθηρὰ ἀναιρεῖν βουλόμενος, ὀφείλει τὰ ἐνεστῶτα ἡδέως ὑποφέρειν. οὕτω γὰρ νοερῶς συναλλάσσων πράγματι, διὰ μικρῶν ὀδυνῶν μεγάλας ἐκφεύξεται.

Ἀσφάλισαι λόγον ἀπὸ καυχήσεως, καὶ λογισμὸν ἀπὸ οἰήσεως. ἵνα μὴ παραχωρηθεὶς, πράξῃς τὰ ἐναντία. οὐ γὰρ δι᾽ ἀνθρώπου μόνου τελεσιουργεῖται τὸ ἀγαθόν. ἀλλὰ τοῦ παντεπόπτου θεοῦ.

Ὁ παντεπόπτης θεὸς ὥσπερ τοῖς ἔργοις ἡμῶν ἀξίας ἐπιφορὰς ἀπονέμει, οὕτω καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ τοῖς ἑκουσίοις νοήμασιν.

Οἱ ἀκούσιοι λογισμοὶ, ἐκ προλαβούσης ἁμαρτίας ἀναφύονται. οἱ δὲ ἑκούσιοι, ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου θελήματος. ὅθεν αἴτιοι εὑρίσκονται τῶν προτέρων οἱ δεύτεροι.

Ταῖς μὲν παρὰ πρόθεσιν κακαῖς ἐννοίαις, λύπη παρέπεται. διὸ καὶ συντόμως διαφανίζονται. ταῖς δὲ κατὰ πρόθεσιν, χαρὰ, ὅθεν καὶ δυσαπάλλακτοι γίνονται.

Ὁ φιλήδονος λυπεῖται ἐν ψόγοις καὶ κακοπαθείαις. ὁ δὲ φιλόθεος, ἐν ἐπαίνοις καὶ πλεονεξίαις.

Ὁ μὴ γινώσκων τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ, ἀμφίκρημνον ὁδὸν κατὰ νοῦν διαβαίνει, καὶ ὑπὸ παντὸς ἀνέμου ῥᾳδίως ἀναρρίπτεται. ἐπαινούμενος γαυριᾷ, καὶ ψεγόμενος, παραπικραίνεται, εὐωχούμενος ἀσελγαίνει, καὶ κακοπαθῶν, ἀποδύρεται. συνιῶν φαντιᾷ, καὶ μὴ νοῶν σχηματίζεται, πλουτῶν ἀλαζονεύεται, καὶ πτωχεύων, ὑποκρίνεται, κορεσθεὶς θρασύνεται, καὶ νηστεύων κενοδοξεῖ. τοῖς ἐλέγχουσι φιλονεικεῖ, καὶ τοῖς συγγνώμην αὐτῷ ἀπονέμουσι ἐνυβρίζει. ἐὰν μήτε τὴν κατὰ χάριν Χριστοῦ γνῶσιν ἀληθείας καὶ φόβον θεοῦ αἰτήσηται, οὐ μόνον ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν συμβάσεων, δεινῶς τραυματίζεται.

Ὅταν λῦσαι θέλῃς πρᾶγμα συμπεπλεγμένον, ζήτει πρῶτον αὐτοῦ τί τῷ θεῷ ἀρέσκει. καὶ εὑρήσεις τὴν λύσιν αὐτοῦ ἐπωφελῆ.

Ἐν οἷς ἂν πράγμασιν εὐδοκῇ ὁ θεὸς, ἐν τούτοις καὶ πᾶσα κτίσις ὑπουργεῖ. ἐκ οἷς δὲ ἂν αὐτὸς ἀποστρέφηται, ὁμοίως καὶ ἡ κτίσις ἀντιτάσσεται.

Ὁ ἀντιτασσόμενος ταῖς σκυθρωπαῖς ἐπιφοραῖς, ὡς οὐκ οἶδεν ἀντιμάχεται τῷ κελεύσει τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ καταδεχόμενος αὐτὰς μετὰ γνώσεως ἀληθοῦς, οὗτος κατὰ τὴν γραφὴν ὑπομένει τὸν κύριον.

Πειρασμοῦ ἐπελθόντος, μὴ ζήτει διατί, ἢ διὰ τίνος ἐλήλυθεν. ἀλλ᾽ ὅπως ἂν αὐτὸν εὐχαρίστως καὶ ἀμνησικάκως ὑπομείνῃς.

Ἀλλότριον κακὸν, οὐ προστίθησιν ἁμαρτίαν. ἐὰν μὴ ἡμεῖς αὐτὸ κακαῖς παραδεξώμεθα ἐννοίαις.

Qui futuras tribulationes tollere uoluerit, ille præſentes debet iucunde & libenter perpeti. Ita enim mente aſſueſcens rei, modicis dolorib. et moleſtijs magnas effugiet.

Fac munias linguam tuam à iactantia & cogitationem ab opinione, ne cum ceſſeris diuerſa facias. Neq; enim ex homine ſolo bonum perficitur, ſed omnia uidente deo.

Omnia uidens deus quemadmodum operibus noſtris digna additamenta ſuppeditat, ſic etiam cogitationibus & uoluntarijs conſilijs.

Nõ uoluntariæ cogitationes ex anteuertente peccato naſcuntur, cæterum uoluntariæ ex uoluntate per ſe exiſtente. Vnde noxiæ inueniunt præ primis poſteriores. Malas cogitationes præter propoſitum contingentes triſtitia ſubſequitur, quapropter etiam breui momento euaneſcunt. At quæ ſunt iuxta propoſitum, gaudiũ, unde fit ut etiam difficulter queant abijci.

Voluptatis ſtudioſus & amans in reprehenſionibus & uexationibus triſtitia afficitur. Porro homo pius in laudibus & abundantia, cui nõ ſunt explorata iudicia dei periculoſam & præcipitem uiam iuxta mentẽ ambulat, & à quouis uento facile mouetur & impellitur. Si laudatur iactabundus inſoleſcit, ſi reprehenditur, irritatur. Cõuiuium agitans, laſciuit ebrius. Si uexatur malis, lamentatur, Intelligens effertur oſtẽtatione, non intelligens, ſimulat. Abũdans opibus, arroganter ſuperbit, mendicum agens, opes domi ſimulat. Saturatus, ferocit, & ieiunans inani ſeruit gloriæ. Cum reprehendẽtibus contendit, & his qui illi largiuntur ueniam tanquam ſtultis petulãter iniurioſus eſt. Itaq; ſi non ſecundum gratiam Chriſti ueritatis cognitionem, & dei timorem poſtulauerit, nõ tantum ab adfectionibus, ſed etiam ab accidentibus grauiter uulneratur.

Quãdo cauſam aut negotium aliquod intricatum ſoluere animo decreueris, primũ fac in eo quæras quod deo placet, atq; ita eius negotij cõmodam ſolutionẽ inuenies.

In quibus rebus Deus complacitum habuerit, in illis etiam omnis creatura ſubſeruit. Quæ uero ille auerſatur, ſimiliter in illis & omnis creatura reluctatur.

Qui repugnat ſemet opponens triſtibus aduerſitatibus, ille neſcius repugnat dei imperio. Qui autem eaſdem ſuſcipit, uera cognitione ille ſecũdum ſcripturam ſuffert dominũ.

Tentatione ueniente ne quæras quare aut per quem uenerit, uerum ut eandem gratanter & ſine iniuriarum recordatione perferas memento.

Alienum malum non addit peccatum, ſi nos illud malis cogitationibus non ſuſceperimus.

Εἰ οὐκ ἔστι ῥαδίως εὑρεῖν τὸν ἐκτὸς πειρασμοῦ εὐαρεστήσαντα, εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ θεῷ ἐπὶ πᾶσι τοῖς συμβᾶσι.

Εἰ μὴ νυκτερινῆς ἐπέτυχεν ὁ πέτρος, οὐκ ἂν τῆς ἡμερινῆς ἐπέτυχε, καὶ εἰ μὴ αἰσθητῶς ἐτυφλοῦτο ὁ παῦλος, οὐκ ἂν πνευματικῶς ἀνέβλεψε, καὶ εἰ μὴ ὡς βλάσφημος ἐσυκοφαντεῖτο ὁ στέφανος, οὐκ ἂν τῶν οὐρανῶν αὐτῷ ἀνοιχθέντων, τὸν κύριον ἐθεάσατο.

Ὥσπερ ἡ κατὰ θεὸν ἐργασία ἀρετὴ λέγεται, οὕτως ἡ παρὰ προσδοκίαν θλῖψις, περισπασμὸς λέγεται.

Ὁ θεὸς τὸν ἀβραὰμ ἐπείραζε. τουτέστι πρὸς τὸ συμφέρον ἔθλιβεν. οὐχ ἵνα μάθῃ ὁποῖος ἐστὶν, ἀλλ' ὅπως ἀφορμὰς αὐτῷ παράσχῃ τῆς τελείας πίστεως.

Πᾶσα θλῖψις, ἐλέγχει τὴν ῥοπὴν τοῦ θελήματος. εἴτε εἰς δεξιὰ ῥέπει, εἴτε ἀριστερά. διὰ τοῦτο ἡ συμβαίνουσα θλῖψις, πειρασμὸς ὀνομάζεται, τῷ μετόχῳ πεῖραν τῶν κεκρυμμένων θελημάτων παρέχουσα.

Φόβος θεοῦ, ἀναγκάζει ἡμᾶς πολεμεῖν τῇ κακίᾳ. ἡμῶν δὲ πολεμούντων, ὁ κύριος ἀναιρεῖ αὐτήν.

Σοφία ἐστὶν, οὐ μόνον διὰ φυσικῆς ἀκολουθίας εἰδέναι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπομένειν ὡς ἰδίαν τὴν τῶν ἀδικούντων τιμωρίαν. οἱ μὲν γὰρ τῇ προτέρᾳ ἐναπομείναντες, πρὸς ὑπερηφανίαν ἀνεπτερώθησαν. οἱ δὲ ἐπὶ τὴν δευτέραν φθάσαντες, ταπεινοφροσύνην ἐκτήσαντο.

Εἰ βούλει μὴ ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ πονηρῶν λογισμῶν, ἐξουδένωσιν ψυχῆς καὶ θλῖψιν σαρκὸς ὑπόδεχου, καὶ τοῦτο οὐ μερικῶς. ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ καὶ καιρῷ καὶ πράγματι.

Ὁ ταῖς θλίψεσιν ἑκουσίως ἐμπαιδευόμενος, ὑπὸ τῶν ἀκουσίων λογισμῶν οὐ καταδέχεται. ὁ δὲ τὰ πρῶτα μὴ καταδεχόμενος, ὑπὸ τῶν δευτέρων καὶ μὴ καταδεχόμενος, αἰχμαλωτίζεται.

Ὅταν ἀδικουμένου σου σκληρυνθῇ τὰ σπλάγχνα καὶ ἡ καρδία, μὴ λυποῦ. ὅτι οἰκονομικῶς ἐκινήθη τὸ προκείμενον, ἀλλὰ χαίρων, ἀνάτρεπε τοὺς ἐπανακύπτοντας λογισμούς. εἰδὼς ὅτι τούτων ἐκ προσβολῆς ἀναιρουμένων, κἀκεῖνα μετὰ τὴν κίνησιν ἀναιρεῖσθαι πέφυκε. τῶν λογισμῶν ἐνδελεχούντων, κἀκεῖνα προσθήκην λαμβάνειν εἴωθεν.

Ἐκτὸς συντριμμοῦ καρδίας, ἀδύνατον καθόλου ἀπαλλαγῆναι κακίας. συντρίβει δὲ καρδίαν, ἡ τριμερὴς ἐγκράτεια. ὕπνου λέγω καὶ τροφῆς, καὶ σωματικῆς ἀνέσεως. ἡ δὲ περὶ τούτων περισσεία, ἡδυπάθειαν ἐντίκτει, ἡδυπάθεια δὲ, τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς παραδέχεται. ἀντίκειται δὲ καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ προσηκούσῃ διακονίᾳ.

Si non facile inuenire licet eum qui ſine tentationibus placuerit, gratiæ deo agēdæ ſunt in omnibus quæcūq; nobis acciderint.

Niſi nocturnā aſſecutus eſſet Petrus, neque diurnam aſſequutus eſſet, et niſi corporaliter excœcatus fuiſſet Paulus, nunq; ſpiritualiter uiſum recepiſſet. Et niſi ut blaſphemus ſycophantice accuſatus fuiſſet Stephanus, nequaq; apertis cœlis Chriſtū uidiſſet.

Quemadmodum operatio ſecundū deū uirtus dicitur, ſic præter expectationem afflictio uocatur diſtractio.

Deus tētauit Abrahamum hoc eſt ad utilitatem eius afflixit, nō ut diſceret qualis eſſet, ſed ut perfectæ fidei occaſiones illi ſuppeditaret.

Omnis afflictio arguit momētum ſeu inclinationem uoluntatis, ſiue in dexterā uergat ſiue in ſiniſtram. Quapropter accidens tribulatio uocatur tentatio occultarum uoluntatum experientiam participi exhibēs.

Timor dei cogit nos pugnare aduerſus animi prauitatem atq; malitiam, nobis autem pugnantibus Dominus illam deſtruit.

Sapientia eſt non ſolum per naturalem conſequentiam noſſe ueritatem, ſed perferre tanquam proprium hominum iniuria afficientium ſupplicium. Nam qui in priori perſiſtunt, efferuntur ſuperbia. At qui ad ſecundum quoque peruenerunt, humilitatē conſecuti ſunt.

Quod ſi nolueris à prauis cogitationibus ad ullum opus impelli, contemptum uitæ & carnis tribulationem ſuſcipe. Et hoc non particulariter, ſed in omni loco & tempore & negotio.

Qui afflictionibus animo uoluntario caſtigatur, ab inuitis cogitationibus nequaquam ſuſcipitur. At qui prima non ſuſcipit à poſterioribus tametſi non ſuſcipitur, capitur.

Cum iniuria affectus cor & uiſcera induruerint, ne perturberis, quoniam recte commotum eſt propoſitum, ſed gaudens auerte prorumpentes & proſpicientes cogitationes. Sciens quod ſi has ſine impreſſione ſuſtuleris, & illa poſt motum tolli ſolere. At cogitationibus aſſidue mouētibus et illa augmentum accipere conſueuerunt.

Sine corde contrito, impoſſibile eſt omnino liberari à malitia & uitijs. Conterit autem cor tripartita temperantia, ſomni dico & cibi & corporalis licentiæ. Cæterum horum exceſſus & abundantia uoluptatem generat.

Voluptas autem prauas cogitationes ingerit, repugnat uero præcationi & conuenienti cogitationi.

Κελεύειν

Κελεύειν ἀδελφοῖς λαχὼν φύλαττε τὴν τάξιν σου, καὶ μὴ διὰ τοὺς ἀντιλέγοντας, παρασιωπήσῃς τὰ δέοντα. ἐν οἷς μὲν γὰρ ὑπακούσουσι μισθὸν ἕξεις ὑπὲρ τῆς ἐκείνων ἀρετῆς, ἐν οἷς δὲ παρακούσουσι, πάντως ἀφιέντες αὐτοῖς, καὶ λήψῃ τὰ ἴσα παρὰ τοῦ εἰρηκότος, ἀφίετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν.

Πανηγύρει ἔοικε πᾶσα σύμβασις. ὁ εἰδὼς πραγματεύεσθαι κερδαίνει πολλά, ὁ δὲ μὴ εἰδὼς, ζημίας ὑποφέρει.

Τὸν ἀπὸ ἑνὸς λόγου μὴ ὑπακούοντα, μὴ βιάζου μετὰ φιλονικίας. ἀλλὰ τὸ κέρδος ὃ ἀπέβαλεν ἐκεῖνος συμπεριποίησαι σεαυτῷ. πλεῖον γὰρ τῆς ἐκείνου διορθώσεως ὠφελήσει σε ἡ σὴ ἀνεξικακία.

Ὅταν ἡ τοῦ ἑνὸς βλάβη εἰς τοὺς πολλοὺς διατρέχῃ, τότε οὐ δεῖ μακροθυμεῖν. ὅτι ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον. ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶμεν. διότι τῆς μονομεροῦς ἀρετῆς ἡ πολυμερὴς ὠφελιμωτέρα τυγχάνει.

Ὥσπερ λέαινα δαμάλει φιλικῶς οὐ προσίεται, οὕτως ἀναισχυντία τὴν κατὰ θεὸν λύπην, εὐμενῶς οὐ παραδέχεται.

Ὥσπερ λύκῳ πρόβατον οὐ συνέρχεται εἰς τεκνογονίαν, οὕτως οὔτε κόρῳ πόνος καρδιακὸς, εἰς κύησιν ἀρετῶν.

Οὐδεὶς δύναται πόνον καὶ λύπην κατὰ θεὸν ἔχειν. ἐὰν μὴ πρότερον καὶ τούτων τὰς αἰτίας ἀγαπήσῃ.

Φόβος καὶ ἔλεγχος, εἰσδέχονται λύπην. ἐγκράτεια δὲ καὶ ἀγρυπνία προσομιλοῦσι πόνῳ.

Ὁ γραφικαῖς ἐντολαῖς μὴ παιδευόμενος, τῇ μάστιγι τοῦ ἵππου, καὶ τῷ κέντρῳ τοῦ ὄνου ἐλαθήσεται καὶ ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ, τὰς σιαγόνας ἀγχθήσεται.

Ὁ ὑπὸ τῶν μικρῶν εὐχερῶς νικώμενος, καὶ τοῖς μεγάλοις ἐξ ἀνάγκης δεδούλωται. ὁ δὲ τούτων καταφρονῶν, καὶ τοῖς μεγάλοις ἐν κυρίῳ ἀνθίσταται.

Μὴ πειρῶ ἐλέγχων ὠφελεῖν τὸν ἐν ἀρεταῖς καυχώμενον. διότι ὁ αὐτὸς καὶ φιλενδείκτης καὶ φιλαλήθης εἶναι οὐ δύναται.

Πᾶν ῥῆμα χριστοῦ, ἔλεον καὶ δικαιοσύνην καὶ σοφίαν ἐμφαίνει θεοῦ, καὶ τὴν τούτων δύναμιν, διὰ τῆς ἀκοῆς ἐμβάλλει τοῖς ἡδέως ἀκούουσιν. ὅθεν οἱ ἀνελεήμονες καὶ ἄδικοι ἀηδῶς ἀκούοντες, τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν γνῶναι οὐκ ἐδυνήθησαν, ἀλλὰ καὶ λαλοῦντες ἐσταύρωσαν, καὶ ἡμεῖς οὖν, ἴδωμεν εἰ ἡδέως αὐτοῦ ἀκούομεν. αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, καὶ ἀγαπηθήσεται

Cum fratribus præcipiendi prouinciam nactus es, cuſtodi ordinem tuũ, et caue ne propter contradicentes ea quæ decent ſilẽtio diſſimulata prętereas. Etenim in quibus obtẽperauerint, præmiũ habebis propter ipſorũ uirtutes. In quibus uero minus morem geſſerint, remittes eis conceſſa uenia, et accipies paria ab eo qui dixit, remittite et remittetur uobis.

Nundinis ſeu populoſo conuentui ſimile eſt omne quod nobis accidit. Qui nouerit uti foro, multa lucratur, qui uero minus nouerit, damno afficitur.

Eum qui uno ſermone nõ ſtatim obtemperat, ne contentioſe cogas, ſed lucrũ quod obtulit tibi ipſi uendica, plus enim ex eius emendatione, quam tua clementia utilitatis capies.

Cum unius detrimentum in multos percurrens diffunditur, tunc nõ oportet eſſe lõganimen, neq; quærenda eſt ſua ipſius utilitas, ſed multorum, ut ſeruemur. Quoniam unius uirtute multorum uirtus potior eſt atque præſtantior. Si quis in quodcunq; peccatum inciderit, neq; lapſu peccati cõtriba tur, haud difficulter idem rete iterũ incidit.

Sicut leæna iuuencam amico non accedit animo, ita neq; impudentia triſtitiã quæ ſecundũ deũ eſt beneuole & libẽter accipit.

Quemadmodum ouis cum lupo procreandæ ſobolis gratia nullam conuerſationẽ contrahit, ita neq; cum ſatietate labor cordialis procreandarum uirtutum gratia ullã coniunctionem copulat.

Nemo laborem & triſtitiam ſecundum deum habere poteſt, niſi prius harum cauſas amauerit.

Metus & redargutio triſtitiam ſuſcipiũt, temperantia autem & uigilia cũ labore habent commertium.

Qui præceptis ſcripturæ non docet, aut caſtigatur, equi flagello & aſini ſtimulo impellendus eſt. Etin chamo ac freno maxilla eius conſtringenda eſt.

Qui à paruis tentationibus facile uincit, etiam à magnis neceſſario in captiuitatem ſubigitur. Qui uero illas contempſerit, etiam maioribus Domini auxilio repugnat.

Ne tentes redarguendo iuuare hominem uirtutũ ſuarum iactabundum oſtentatorem, propterea quod monitorum impatiens eſt, & ueritatis amator eſſe nequeat.

Omne uerbum Chriſti miſericordiam & iuſtitiam & ſapientiam dei oſtendit. Et harũ uirtutem per auditum inijcit iucunde audientibus.

Vnde immiſericordes & iniuſti, non libenter audientes dei ſapientiam cognoſcere nõ potuerunt, quinetiam loquentes crucifixerunt. Nobis igitur uidendum eſt, num liben tèr ipſum audimus. Ipſe enim dicit, qui diligit me, præcepta mea ſcripta ſeruabit, &

ὑπὸ τοῦ πατρός μου. κἀγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. Βλέπεις πῶς τὴν ἑαυτοῦ ἐμφάνειαν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐνέκρυψε.

Πασῶν τῶν ἐντολῶν ἐστὶ περιεκτικωτάτη, ἡ εἰς θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπη. ἥτις ἐκ τῆς τῶν ὑλῶν ἀποχῆς καὶ τῆς τῶν λογισμῶν ἡσυχίας συνίσταται. τοῦτο εἰδὼς ὁ κύριος, παραγγέλλει ἡμῖν λέγων. μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον, καὶ εἰκότως. ὁ γὰρ τῶν ὑλῶν καὶ τῆς μερίμνης αὐτῶν μὴ ἀπαλλαγεὶς, τῶν πονηρῶν λογισμῶν, πῶς ἀπαλλαγήσεται. ὁ δὲ τοῖς λογισμοῖς περιεχόμενος, πῶς ἂν ἴδοι, τὴν ὑπὸ τούτων καλυπτομένην ἁμαρτίαν ἐνυπόστατον, ἥτις ἐστὶ, σκότος καὶ ὁμίχλη ψυχῆς.

Ἐξ ἐννοιῶν πονηρῶν καὶ λόγων καὶ πράξεων ἐμπεσοῦσα. τοῦ μὲν διαβόλου διὰ προσβολῆς ἀβιάστου πεφράζοντος, καὶ τὴν ἀρχὴν ὑποδεικνύοντος. τοῦ δὲ ἀνθρώπου, διὰ φιληδονίαν καὶ κενοδοξίαν, ἡδέως προσομιλήσαντος. εἰ γοῦν καὶ κατὰ διάκρισιν οὐκ ἐβούλετο, ἀλλὰ κατ' ἐνέργειαν, ἐδύνατο καὶ παρεδέχετο. ὁ δὲ ταύτην μὴ θεασάμενος τὴν περιεκτικὴν ἁμαρτίαν, πότε ἂν δεηθείη περὶ αὐτῆς καθαρισθήσεσθαι. ὁ δὲ μὴ καθαρισθεὶς, πῶς ἂν εὕρῃ τὸν τόπον τῆς καθαρᾶς φύσεως. ὁ δὲ τοῦτο μὴ εὑρὼν πῶς ἂν ἴδοι τὸν ἐνδοτέρον οἶκον τοῦ Χριστοῦ. εἴπερ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐσμὲν, κατὰ τὸν προφητικὸν καὶ εὐαγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν λόγον. χρὴ οὖν διὰ τὴν τῶν προειρημένων ἀκολουθίας ζητῆσαι τὸν οἶκον τοῦτον, καὶ διὰ προσευχῆς παραμένοντας, κρούειν. ὅπως ἢ ὧδε ἢ ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀνοίξῃ ἡμῖν ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ ἀμέλει εἴποι. οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ. οὐ μόνον δὲ ὀφείλομεν αἰτήσασθαι καὶ λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ δοθὲν φυλάξαι.

Εἰσὶ γάρ τινες καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν, ἀπολέσαντες, διὸ τῶν προειρημένων πραγμάτων, ψιλὴν μὲν τὴν γνῶσιν ἢ καὶ συμβατικὴν πεῖραν, ἴσως καὶ ὀψιμαθεῖς καὶ νέοι κατέχουσι, τὴν δὲ μεθ' ὑπομονῆς παράμονον ἐργασίαν, μόλις τῶν γερόντων οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολύπειροι. οἱ πολλάκις αὐτὴν δι' ἀπροσεξίας ἀπολέσαντες, καὶ δι' ἑκουσίων πόνων ἀναζητοῦντες καὶ εὑρίσκοντες. τοῦτο οὖν ποιεῖν καὶ ἡμεῖς μὴ παυσώμεθα, ἕως αὐτὴν ἀναφαίρετον καθ' ἐκείνους κτησώμεθα.

Ταῦτα τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἐκ πολλῶν, ὀλίγα ἐγνώκαμεν τὰ δικαιώματα ἃ καὶ ὁ μέγας ψαλμῳδὸς ὑφηγεῖται, τοῦ μαθεῖν αὐτὰ καὶ ποιεῖν τοὺς συνετῶς ψάλλοντας ἐν κυρίῳ, αὐτῷ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

Τέλος τῶν τοῦ μακαρίου κεφαλαίων Μάρκου.

diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Vides, quomodo ſui ipſius manifeſtationem in præceptis abſconderit.

Ex omnibus præceptis non aliud plura complectitur, quam charitatis quę eſt erga deum & proximum. Hæc ex rerum naturalium abſtinentia & cogitationũ quiete conſtat et ſubſiſtit. Hoc cum non ignoraſſet dominus, præcepit nobis dicens: ne ſoliciti ſitis de craſtino, & iuſte quidem, nam qui à rebus materialibus ſolicitudine ſua liberatus non eſt, à prauis cogitationibus quomodo liberabitur? porro qui cogitationibus detinetur, quomodo uidere poſſit peccatum in illis abſconditum, aut quæ ſint tenebræ & caligo animæ.

Quæ prauis cogitationibus & ſermonibus & operibus incidit, partim quidem diabolo uiolento incurſu tentante, & principium commonſtrante, partim uero homine ſtudio uoluptatis & ambitione iucunde cõuerſante. Etenim, ſi ſecundum diiudicationem non uoluit, ſecundum tamẽ operationem potuit & ſuſcepit. Cęterum qui hoc tã late patens peccatũ non animaduertit, quãdo tamen precatur, ut ab illius cõtagio perpurgetur. At ab illo nõdum purgatus, quomodo purę naturæ locum inueniret. Porro, qui hunc non inuenerit, quomodo interiorem Chriſti domum perſpiceret. Siquidem domus dei ſumus iuxta Propheticũ & Euãgelicum, & Apoſtolicũ ſermonem. Oportet itaq; iuxta prædictorum cõſequentiam, eiuſmodi domum quærere, & precãdo perſeuerantes pulſare, ut aut hic, aut in exitu aperiat nobis paterfamilias, & non dicat, neſcio unde uos eſtis. Non autem ſolum debemus petere & accipere, ſed etiam quod datum eſt ſeruare.

Sunt enim quidam, qui quod acceperunt, amittunt. Quapropter prædictarum rerum nudam cognitionem & accidentem experiẽtiam fortaſſe etiam qui tardo ſunt ad diſcendum ingenio, & iuuenes apprehendũt & amplectuntur, operationem uero cũ perſeuerantia conſiſtentem uix è ſenibus qui religioſi habentur & multa ornati experientia. Qui non raro ipſam amiſerunt ſua negligentia, et uoluntarijs laboribus eandem iterum quæſiuerunt & inuenerunt. Itaq; hoc ipſum nec nos facere deſiſtamus, donec illam ita in noſtra poteſtate poſſideamus ut à nobis auferri nequeat amplius.

Hæc quidem de lege ſpiritual i ex multis pauca ſtatuta nouimus, quæ etiam à magno Pſalmiſta percenſentur, ut ea perdiſcant et faciant, qui cum aliqua intelligentia pſallant in domino. Ipſi gloria in ſecula, Amen.

Philonis

FINIS.

PHILONIS IVDAEI
Antiquitatum biblicarum

liber incerto interprete.

INitio mundi Adam genuit tres filios, & unam filiam, Cain, Noaba, Abel, & Seth. Et uixit Adam, poſtquam genuit Seth, annos DCC. & genuit filios duodecim, & filias octo. Et hæc ſunt nomina uirorum, Aeliſeel, Suris, Aelamiel, Brabal, Naat, Harama, Zaſam, Maathal, & Anath. Et hæ filiæ eius, Phua, Iectas, Arebica, Siphatecia, Sabaaſin. Et uixit Seth annos CV. & genuit Enos. Et uixit Seth, poſtquam genuit Enos annos DCCVII. & genuit filios tres, & filias tres. Et hæc ſunt nomina filiorum eius, Elidia, Phonna, & Matha: Filiarum uero, Malida, & Thila. Et uixit Enos annos CLXXX., & genuit Cainan. Et uixit Enos, poſtquam genuit Cainã, annos DCCXV. & genuit filios duos, & filiã. Et hæc ſunt nomina filiorũ eius, Phoë, Thaal: Filiæ autem, Catennath. Et uixit Cainan annos DXX. & genuit Malalech. Et uixit Cainan, poſtquam genuit Malalech, annos DCCXXX. & genuit tres filios, et duas filias. Et hæc ſunt nomina uirorum, Athac, Socer, Lopha. Et nomina filiarum, Ana, & Leua. Et uixit Malalech annos CLXV. & procreauit Iareth. Et uixit Malalech, poſtquam procreauit Iareth, annos DCCXXX. et genuit filios ſeptem, & filias quinq;. Et hæc ſunt nomina uirorum, Leta, Mata. Ceehar, Melie, Suriel, Lodo, Otim. Et hæc ſunt nomina filiarum eius, Ada, & Noa, Iebal, Mada, Sella. Et uixit Iareth annos CLXXII. & genuit Enoc. Et uixit Iareth, poſtquam genuit Enoc, annos DCCC. & genuit filios quatuor, & filias duas. Et hæc ſunt nomina uirorum, Lead, Anac, Soboac, & Ietar: Filiarum autem, Tetheco, Leſſe. Et uixit Enoc annos CLX. & V. & genuit Matuſalam. Et uixit Enoc, poſtquam genuit Matuſalam, annos CC. & genuit filios quinq;, & filias tres. Placuit autem Enoc deo in tempore illo, et non inueniebatur, quoniam tranſtulit illum deus. Nomina autem filiorum eius, Anaz, Zeum, Achaun, Pheledi, Elid: Filiarum autem, Theth, Lephith, Leath. Et uixit Mathuſalam CLXXXVII. & genuit Lamech. Et uixit Mathuſalam, poſtq; genuit Lamech, annos DCCLXXXII. et genuit duos filios, & duas filias, et hæc ſunt nomina uirorum, Inab, & Rapho: Filiarum autem, Aluma, et Aniuga. Et uixit Lamech annos CLXXXII. & genuit filium, & uocauit eũ ſecundũ natiuitatem ſuam, Noë, dicens: Hic requiem dabit nobis, et terræ, ab his qui ſunt in ea, in quibus uiſitabitur, propter iniquitatem operum malorum: & uixit Lamech, poſtquam procreauit Noë, annos DLXXX. & V. Et uixit Noë annos CCC. & genuit filios tres, Sem, Cham, Iapheth. Cain autem habitauit in terra tremẽs, ſecundum quod conſtituit ei deus, poſtquam interfecit Abel fratrem ſuum, et nomẽ mulieris eius Themech, et cognouit Cain Themech mulierem ſuam, & concepit, et peperit Enoc. Cain autem erat annorum quindecim, quando fecit hæc, et ex eo cœpit ædificare ciuitates, quouſq; conderet ciuitates ſeptem, & hæc ſunt nomina ciuitatum: Nomen primæ ciuitatis ſecundum nomen filij ſui Enoc: Nomen autem ſecundæ ciuitatis Mauli, & tertiæ Leed, & nomen quartæ Tehe, et nomen quintæ Ieſca, nomen autem ſextæ Celet, & nomẽ ſeptimæ Iebbat: & uixit Cain, poſtquã genuit Enoc, annos DCCXV. et genuit tres filios, & duas filias, et hæc ſunt nomina filiorum eius, Olad, Lizaph, Foſal, et filiarũ eius, Citha, et Maac, et facti ſunt omnes dies Cain anni DCCXXX. et mortuus eſt. Tũc accepit Enoc mulierem de filiabus Seth, et genuit ei Ciram, et Cuuth, et Madab. Ciram autem genuit Matuſaël, Matuſaël autem genuit Lamech, Lamech autem accepit ſibi mulieres duas, nomen uni Ada, et nomen alteri, Sella, et peperit Ada Iobab, ipſe erat pater omnium habitantium in tabernaculis, et paſcentium pecora, et iterum genuit ei Iobal, qui initiauit docere omnem pſalmum organorum. In tempore illo cum initiaſſent habitantes terram operari iniqua, unuſquiſq; in uxores proximi ſui, contaminantes eas, indignatus eſt deus, et cœpit percutere cyneram, cytharam, et omne organum dulcis pſalterij, et corrumpere terrã. Sella autem genuit Thobel, et Nuha, et Theſſa, et hic eſt Thobel, qui oſtẽdit hominibus artes in plumbo, & ſtagno, & ferro, & æramento, & argento, & auro, & tunc cœperunt habitantes terram facere ſculptilia, & adorare ea. Dixit autem Lamech ambabus

Hiſtoria Geneſeos habet. DCCC. annos cap. 5.

Cain cœpit primus ædificare urbes.

Lamech paſtorum pater.

Thobel ſculpturæ inuentor.

mulieribus ſuis, Adæ & Sellæ: Audite uocem meam mulieres Lamech, & intendite in ob-
ſeruatione mea, quia uiros corrupi pro me, & lactentes de mamillis abſtraxi, ut filijs meis
Gen. 6. oſtenderem iniqua operari, & habitãtibus terram, & nunc ſepties uindicabitur de Cain,
de Lamech autem ſeptuagies ſepties. Et factum eſt cum cœpiſſent homines multiplicari
ſuper terram, filiæ ſpecioſę natę ſunt eis, & uiderunt filij dei filias hominum, quoniam pul
cherrimæ erant, & acceperunt ſibi uxores ex omnibus quas elegerant, & dixit deus: Non
dijudicabit ſpiritus meus in omnibus iſtis in ſecula, eò quod carnales ſunt: erunt autem an
ni eorum centum uiginti, in quos poſuit terminos ſeculi, & in manibus eorum ſcelera nõ
extinguebantur, & uidit deus, quoniam in omnibus inhabitantibus terram, adimpleta e-
rant opera malignitatum & iniquitatem cogitantibus his in omnibus diebus, dixit: Dele
am hominem, & omnia quæ germinata ſunt in terra, quoniam pœnitet in eo quod feci eũ.
Noë uero inuenit gratiam & miſericordiam ante dominum, & procreatio eius: Noë qui
erat homo iuſtus, & immaculatus in progenie ſua, placuit domino. Ad quem dixit deus:
Aduenit tempus omnium hominum habitantium ſuper terram, quia peſſima ſunt opera
eorum, & nunc facito tibi arcam de lignis cedrinis, & ſic eam facies: trecentorum cubito-
rum longitudo eius, & quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo,
& ingredieris in arcam tu, & mulier tua, & filij tui, & mulieres filiorum tuorum tecum: &
Gen. 7. diſponã teſtamẽtum meum ad te, ut diſperdam omnes habitantes terram. De animalibus
autem mundis, & de uolatilibus cœlis mundis, accipies ſeptem & ſeptem, maſculum &
fœminam, ut poſſit uiuificari ſemen eorum ſuper terram. Nam de pecoribus, & de uo-
latilibus immundis, accipies tibi duo & duo, maſculum & fœminam, ſimulq; accipies tibi
& illis in eſcam. Et fecit Noë quæ præcepit ei deus, & ingreſſus eſt in arcam ipſe, & omnes
filij eius cum eo, & factum eſt poſt ſeptem dies, cœpit aqua diluuij eſſe ſuper terram. Et
in illa die aperti ſunt omnes abyſſi, & fons magnus, & cataractæ cœli, & erat pluuia ſu-
Diluuiũ anno per terram XL. dies, & XL. noctes. Erat autem tunc annus milleſimus ſexcẽteſimus quin
creationis mũ quageſimus & ſecundus, ex quo fecerat deus cœlum & terram, in die qua corrupta eſt
di M DCLII. terra, cum habitantibus in ea, propter iniquitatem operum eorum. Et perſeuerante cen-
fuit. tum & quadraginta diebus Cataclyſmo in terra, ſuperfuit ſolus Noë, & qui cum eo erãt
in arca, & ut memoratus eſt deus Noë, minuit aquam. Et factum eſt in die nonageſimo
ſiccauit deus terram, & dixit ad Noë: Exi de arca, tu & omnes qui tecum ſunt, & creſcite,
Menſe ſecũdo, & multiplicamini ſuper terram. Et exiuit Noë de arca, ipſe & filij eius, & mulieres filio-
ſeptimo & ui rum eius, & omnes beſtias, & reptilia, & uolatilia, & pecora duxit ſecum, ſicut præcepit
ceſimo die ha- ei deus. Tunc ædificauit Noë aram domino, & accepit de omnibus pecoribus, & de uo-
bet hiſtoria latilibus mundis, & obtulit holocauſtomata in aram, & acceptus eſt domino tanquam o-
Geneſeos. dor requietionis. Et dixit deus Non adijciam iam maledicere terræ pro homine, quoniam
Gen. 8. figura cordis hominis deſijt à iuuentute ſua. Et ideo non adijciam ſimul diſperdere omnes
uiuentes, ſicut feci. Cum autem peccauerint inhabitantes terram, dijudicabo eos in fame,
ſiue in gladio, ſiue in igne, ſiue in morte, & erit terræmotus, & diſpergentur inhabitabi-
lia. Terram autem non adijciam corrumpere aqua diluuij, & in omnibus diebus, terræ ſe-
mentes & meſſes, frigus & calor, æſtus & autumnus, dies ac nox non requieſcent, quo-
uſque rememorabor qui inhabitant terram, donec compleantur tempora. Cum autem cõ
pleti fuerint anni ſeculi, tunc quieſcet lumen, & extinguentur tenebræ, & uiuificabo mor
tuos, & erigam dormientes de terra, & reddet infernus debitum ſuum, & perditio reſtitu-
et paratecem ſuam, ut reddam unicuiq; ſecundum opera ſua, & ſecundum fructus adinuẽ
tionum ſuarum, quouſq; iudicem inter animam & carnem, & requieſcet ſeculum, & extin
guetur mors, & infernus claudet os ſuum, & non erit ſine fœtu terra, nec ſterilis habitan-
tibus in ſe, & non coinquinabitur ullus, qui in me iuſtificatus eſt, & erit terra alia, & cœlũ
aliud habitaculum ſempiternum. Et adiecit dominus ad Noë, & ad filios eius dicens: Ec-
ce ego diſponam teſtamentum meum ad uos, & ad ſemen ueſtrum poſt uos, & non adij-
ciam iam corrumpere aqua diluuij terrę, & omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in ci-
bum. Veruntamen carnem in ſanguine animæ editis. Qui enim effundet ſanguinem ho-
minis, ſanguis eius effundetur, quoniam ad imaginem dei factus eſt homo. Vos autẽ cre-
ſcite & multiplicamini, & implete terram, ſicut multitudo piſciũ multiplicantiũ in flucti-
ctus. Et dixit deus: Hoc eſt teſtamentum quod diſpoſui inter me & uos, & erit cum in-

nubilauero

nubilauero cœlum nubibus, apparebit arcus meus in nube, & erit in memoriam teſtamēti inter me & uos, & inter omnes habitantes terram. Et fuerunt filij Noë, qui exierunt de arca: Sem, Cam, & Iapheth. Filij Iapheth, Magog, Madai, Nidiazec, Tubal, Mocteras, Cenez, Riphath, & Thegorma, Eliſa, Deſſin, Cethin, Tudant. Et filij Gomer, Thelez, Lud, Deberlet. Et filij Magog, Ceſſe, & Tripha, Pharuta, Ammiel, Golaza, Samanac. Et filij Duden, Sallus, Phelucíti, Phallita. Et filij Tubal, Phanatonoua, Eteua. Et filij Diras, Maac, Tabel, Callana, Samplameac, Elaz. Et filij Mellec, Amboradat, Vrac, Boſara. Et filij Cenez, Iubal, Zaraddana, Anac. Et filij Heri, Phuddet, Doad, Dephad, Zeath, Enoc. Et filij Torgama, Abiuth, Saphath, Aſaph, Zepthir. Et filij Eliſa, & Zaac, Zenez, Maſtiſa, Rira. Et filij Zepti, Macziel, Temna, Aela, Phinon. Et filij Teſſis, Meccul, Loon, Zelatabar. Et filij Duodennin, Itheb, Peat, Pheneth. Et hi ſunt qui diſperſi ſunt, & habitauerunt in terra apud Perſas, & Monadas, in inſulis, quæ ſunt in mari. Et aſcēdit Phanat, filius Dudeni, & præcepit fieri naues maris, et tunc diuiſ[illegible]ſt pats tertia terrę. Domereth, & filij eius acceperunt Ladech. Magoge autem, & filij eius acceperūt Degalmadam. ⋆ & filij eius acceperunt Beſto. Iuban, & filij eius acceperunt Ceel. Tubal, & filij eius acceperunt Pheed. Miſech, & filij eius acceperunt Nepthi. Iras, & filij eius acceperunt ⋆ Duodennut, & filij eius acceperunt ⋆ Godariphath, & filij eius acceperunt Boſarra. Tergoma, & filij eius acceperunt ⋆ Fudeliſa & filij eius acceperunt ⋆ Thabolatheſis, & filij eius acceperunt Matecham. Cethim, & filij eius acceperunt Thaan. Dudennin, & filij eius acceperunt Caruba. Et tunc cœperunt operari terram, & ſeminare ſuper eam, & cum ſitiret terra, exclamauerunt habitantes eam ad dominum, & exaudiuit eos, & ampliauit pluuia: & factum eſt cum deſcenderet pluuia ſuper terram, apparuit arcus in nube, & uiderunt habitantes terram memoriam teſtamenti, & ceciderunt in faciem ſuam, & immolauerunt offerentes holocauſtomata domino. Filij autem Cam, Chus, & Meſtra, & Phuni, & Chanaan. Filij Ethri, Chus, Saba, & Tudan Et filij Effuntenus, Zeleutelup, Geluc, Lephuc. Et filij Sidona. Endain, Racin, Simmin, Vruiu, Nenugin, Amathinnephin, Telaz, Elat, Cuſin. Chus autem genuit Nembroth, ipſe initiauit eſſe ſuperbus ante dominum. Meſtra uero genuit Ludin, & Iuenugin, & Labin, & Latuin, & Petroſonun, & Ceslun: Vnde exierunt Philiſtini, & Cappadoces, & tunc cœperunt etiam & ipſi ædificare ciuitates, & hæ ſunt ciuitates, quas ædificauerunt, Sidona, & circumiacentia eius, id eſt, Reſun, Beoſamaza, Gerras, Calon, Dabircaino, Tellunlacis, Sodoma, & Gomorra, Adama, & Segom. Et filij Sem, Elam, Aſſur, Arphaxa, Luzi, Aram, & filiarum, Aſſum, Gedrummeſe. Arphaxas autē genuit Sala, Sala genuit Heber, & Heber nati ſunt duo filij, nomen uni, Phalech. Quoniam in diebus eius diuiſa eſt terra, & nomen fratris eius Ieptam. Iepta autem genuit Elimodan, & Salaſtra, & Mazaan, Rea, Dura, Vzia, Deglabal, Mimoël, Sabthphin, Eulac, Iubab, & filij Phalec, Ragau, Rephuth, Zepheram, Aculon, Sachar, Siphaz, Nabi, Suri, Seciur, Phalacus, Rapho, Phalthia, Zaldephal, Zaphis, & Artemam, Heliphas. Hi filij Phalec, & hęc nomīna eorum, & acceperunt ſibi uxores de filiabus Iectan, & generauerunt filios & filias, & compleuerunt terram. Ragau autem accepit ſibi mulierem, Melcham, filiam Ruth, & genuit ei Seruch, & quum factus fuiſſet dies partus eius, dixit: ex iſto naſcetur in quarta generatione, qui ponat habitationem ſuper excelſa, & perfectus uocabitur, & immaculatus, & pater Gētium erit, & non diſſoluetur teſtamentum eius, & ſemen eius in ſeculum multiplicabitur: & uixit Ragau, poſtquam genuit Seruch, annos CXVIIII. Et genuit ſeptem filios, & quinque filias, & hæc ſunt nomina filiorum eius, Abielobth, Salma, Dedaſal, Zeneza, Accur, Nephes, & hæc nomina filiarum eius: Cedema, Deriſa, Seipha, Pherita, Theila: & uixit Seruch annos XXIX. & genuit Nachor: & uixit Seruch, poſtquam genuit Nachor, annos LXVII. & genuit quatuor filios, & tres filias, & hæc ſunt nomina uirorum, Zela, Zobadica, & Phodde, & hæ filiæ eius Tephila, Oda, Selipha: & uixit Nachor annos XXXIIII. & genuit Tharram, & uixit Nachor, poſtquam genuit Tharram, annos CC. & genuit VIII. filios, & V. filias, & hæc ſunt nomina uirorum, Recap, Dediap, Eerechap, Ioſac, Sital, Niſab, Nadab, Camoël, & filiæ eius, Eſca, Thiphabruna, Ceneta, & uixit Tharra annos LXX. & genuit Ambram, & Nachor, & Arram. Tharra autem genuit Loth. Tunc cœperunt hi, qui habitabant in terra, inſpicere in aſtra, & inchoauerunt ex his imaginari, & diuinationes

Agricultura.

Philiſtini.
Cappadoces.

Aſtrologi.
Augures.

tiones facere, & filios, & filias ſuas traijcere per ignem. Serui autem & filij eius, non
ambulauerunt ſecundum eos. Et hæ ſunt generationes Noë in terris, ſecundum tribus
& linguas eorum, ex quibus diuiſæ ſunt gentes ſuper terram poſt diluuium. Tunc uenien
tes filij Cam, poſuerunt ſibi principem Nembroth. Filij autem Iaphet, conſtituerunt ſibi
Phenech in ducem. Nam filij Sem, conuenientes præpoſuerunt ſibi principem Iectam, &
cum ueniſſent hi tres in unum fecerunt conſilium, ut inſpiciētes conſiderarent populum
adpropinquantium ſibi. Et hoc uiuente adhuc Noë factum eſt, ut conuenirent omnes in
unum, & habitauerunt unanimes, & erat terra pacifica. Anno autem CCC. & quadrageſi
mo exitus Noë de Arca, poſtquam ſiccauit deus diluuium, conſiderauerunt principes po
pulum ſuum, & inſpexit Phenech filius Iaphet, filij Gomer, omnes trāſeuntes ſecundum
ſceptra ducationis ſuæ, fuerunt numero VMDCCC. Filiorum autem Magog, omnium trā
ſeuntium ſecundum ſceptra ducatus ſui, factus eſt numerus. VIMCC. Filij autem Madain
omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, fuerunt numero. VMDCC.
Filij autem Tubal omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, fuerunt nu
mero. IXMCCCC. Et filij Meſca, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſua-
rum fuerunt numero. VMDC. Filij uero Thiras, omnes tranſeuntes ſecūdum ſceptra du-
cationum ſuarum fuerunt numero. XIIMCCC. Et Filij Ripa, tranſeuntes ſecundum ſcep-
tra ducationum ſuarum, fuerunt numero. XIMD. Filij uero Torgoma, tranſeuntes ſecū
dum ſceptra ducationis ſuæ, fuerunt numero. XIIIIMCCCC. Nam filij Eliſa, tranſeuntes
ſecundum ſceptra ducationis ſuæ, fuerunt numero. XIIIIMDCCCC. Filij autem Terſis om-
nes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationis ſuæ, fuerunt numero. XIIMC. Nam filij Ce
thin, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationis ſuæ, fuerunt numero. XVIIMCCC.
Filij uero Doin, tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, fuerunt numero.
XVIIMDCC. Et factus eſt numerus caſtrorum filiorum Iaphet, omnes uirtutificati, & om-
nes in præcinctu armorum poſiti, in conſpectu ductorum ſuorum CXLMCCII. præter
mulieres & pueros. Conſideratio Iaphet in pleno fuerunt numero. CXLII. Et tranſiuit
Nembrot ipſe & filius Cam, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum,
inuenti ſunt numero. XXIIIIMDCCC. Filij Phua, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra
ducationum ſuarum facti ſunt numero. XXVIIDMCC. Et filij Canam, omnes tranſeun-
tes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum inuenti ſunt numero. XXXIIMDCCC. Filij ue
ro Soba omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, inuēti ſunt numero.
IIIIMCCC. Et filij Lebilla, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum inuē
ti ſunt numero. XXIIMICCC. Filij uero Sata uniuerſi tranſeuntes ſecundum ſceptra duca-
tionum ſuarum inuenti ſunt numero. XXVCCC. Et filij Remma, uniuerſi tranſeuntes ſe-
cundum ſceptra ducationum ſuarum inuenti ſunt numero. XXXDC. Filij uero Sabaca,
omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarū inuenti ſunt numero. XLVICCCC.
Et factus eſt numerus caſtrorum filiorum Cam, uniuerſi uirtutis uiri, & in apparatu armo
rum poſiti in conſpectu ducationum ſuarum. CCXLIIIIDCCCC. Præter mulieres & pueros.
Et inſpexit Iectam filius Sem filios Elam, & fuerunt omnes tranſeuntes ſecundum ſcep-
tra ducationum ſuarum numero. XLVII. Filij autem Aſſur omnes tranſeuntes ſecūdum
ſceptra ducationum ſuarum inuenti ſunt numero. LXXVIII. Et filij ⋆ uniuerſi tranſe
untes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, inuenti ſunt numero. LXXXVIICCC. Filij
uero Lud, omnes tranſeuntes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum, inuenti ſunt nume-
ro. XXXDC. Factus eſt numerus filiorum Cam, ⋆ Nam filij Arphaxa, uniuerſi tranſe
untes ſecundum ſceptra ducationum ſuarum numero. CXIIIIDC. Et factus eſt omnis nu-
merus eorum. CCCXLVIIDC. Numerus caſtrorum filiorum Sem, omnes erant proficiſcen
tes in uirtute & in præcepto belli, in conſpectu ducationum ſuarum IX. extra mulieres,
& pueroa. Et hæc ſunt generationes Noë diuiſæ poſitæ, quorum omnium numerus fa-
ctus eſt in unum. DCCCCXIIII. Et hi omnes conſiderati ſunt adhuc uiuente Noë, & iux-
ta Noë poſt Cataclyſmum annos CCCL. Et facti ſunt omnes dies Noë anni DCCCCL. &
mortuus eſt. Tunc hi omnes qui diuiſi erant habitantes terram, poſtea congregati habi-
tauerunt ſimul, & profecti ab Oriente inuenerunt campum in terra Babylonis, & habitan
Gen.11. tes ibi, dixerunt quiſq; ad proximum ſuum: Ecce futurum eſt, ut diſpergamur unuſquiſq;
à fatre ſuo, & in nouiſſimis diebus alterutrum erimus expugnantes nos. Nunc ergo ue-
nite

nite & ædificemus nobiſmetipſis turrim, cuius caput erit uſq; ad cœlum, & faciemus nobis nomen & gloriam ſuper terram. Et dixerunt unuſquiſq; ad proximum ſuum. Accipiamus lapides & ſcribamus ſinguli quiq; nomina noſtra in lapidibus, & incẽdamus eos igne, & erit quod peruſtũ fuerit in luto & in latere: & acceperunt ſinguli quiq; lapides ſuos, extra uiros duodecim, qui noluerunt accipere, & hæc nomina eorũ, Abraham, Nachor, Lotb, Ruge, Tenute, Zaba, Armodatb, Iobab, Eſar, Abimahel, Saba, Auphin. Et cõprehendit eos populus terræ, & adduxerunt eos ad principes ſuos, & dixerunt. Hi ſunt uiri qui tranſgreſſi ſunt conſilia noſtra, & nolunt ambulare in uijs noſtris. Et dixerunt ad eos duces: Quare noluiſtis mittere ſinguli quiq; lapides cum populo terræ? & ille reſponderunt dicentes: Non mittimus uobiſcum lapides, nec coniungimur uoluptati ueſtræ. Vnũ dominũ nouimus, & ipſum adoramus. Et ſi nos mittatis in ignem cum lapidibus ueſtris, non conſentiemus uobis, & irati duces dixerunt: Sicuti locuti ſunt, ſic eis facite, & niſi cõſenſerint uobiſcũ mittere lapides, conſumetis eos igne cũ lapidibus ueſtris. Et reſpondit Iectam, qui erat primus princeps ducum: Non ſic, ſed dabit̃ eis ſpacium dierum ſeptem, et erit ſi pœnituerint ſuper conſilijs ſuis peſſimis, & uoluerint uobiſcum mittere lapides uiuant: ſi quo minus fiat, & ſecundum ſententiam ueſtram tunc comburantur. Ipſe aũt quærebat quemadmodum ſaluaret eos de manibus populi: quoniam de tribu eorum erat, & deo ſeruiebat. Et his dictis ſuſcepit eos & incluſit in domo regia, & ut factum eſt ueſpera præcepit dux L. uiros potentes in uirtute uocari ad ſe, & dixit eis: Proficiſcimini, & accipite hac nocte uiros iſtos, qui incluſi ſunt in domo mea, & imponite ſtipendia eorum de domo mea: ſuper decem iumenta, & ipſos uiros adducite ad me, & ſtipendia eorum cum iumentis adducite in montana, & ſuſtinete eos ibidem, & ſcitote quia ſi quis ſcierit quæ dixi ad uos, igni uos concremabo, & profecti uiri fecerunt omnia quæ præcepit eis princeps eorum, & adduxerunt uiros à domino eius noctu, & accipientes ſtipendia impoſuerũt iumentis, & duxerunt eos in montana ſicut præcepit eis, & uocauit ad ſe princeps illos duodecim uiros, & dixit ad eos; Confidentes eſtote, & non timeatis, nõ enim moriemini. Fortis eſt enim deus in quo confiditis, & ideo ſtabiles eſtote in ipſo, quia liberabit & ſaluabit uos, & ecce nunc præcepi quinquaginra uiris, qui uos educant acceptis ſtipendijs de domo mea, & pręcedite in montana, & ſuſtinete uos in ualle, & alios uobis dabo L. uiros, qui deducant uos uſque illuc, & euntes abſcondite uos ibidem in ualle, habẽtes aquam in potu defluentem de petris, & continete uos uſque in dies XXX. donec pauſet animoſitas populi terræ, & quouſque deus mittat iracundiam ſuper illos, & diſrumpat eos, Scio enim quia non permanebit conſilium iniquitatis quod conſiliati ſunt facere, quoniam uana eſt cogitatio eorum, & erit cum conſummati fuerint ſeptem dies, & quæſierint uos, & dicam eis; exeuntes & fracto oſtio carceris in quo erant incluſi fugerunt nocte, & miſi ego centum uiros qui eos quærerent, & auocabo eos à præſenti furore, & reſponderunt ad eũ undecim uiri dicentes: Inuenerunt gratiam ſerui tui ante oculos tuos, quia ſoluimur nos de manibus ſuperborum horum. Abram autem ſolus tacuit, & dixit dux ad eum. Quare non reſpondes mihi Abram ſerue dei? Reſpondit Abram & dixit: Ecce ego fugio hodie in montana, & ſi euaſero ignem, exient de montibus feræ beſtię, & comedent nos, aut eſcæ nobis deficient, & moriemur fame, & inueniemur fugientes ante populum terræ, cadentes in peccatis noſtris. Et nunc uiuit in quo confido: quia non mouebor de loco meo in quo poſuerunt me, & ſi fuerit aliquod peccatum meum, ut conſumens cõſumar, fiat uolũtas dei. Et dixit ad eũ dux: Sanguis tuus ſuper caput tuũ ſit, ſi nolueris proficiſci cũ iſtis. Si autem uolueris, liberaberis. Nam ſi uolueris remanere, ſecundũ quod uis remane. Et dixit Abrã: Nõ ꝓficiſcar, ſed hic ero: Et accepit dux undecim illos uiros, & alios L. miſit cũ eis, & præcepit eis dicens: Expectate & uos in mõtanis uſq; in dies XV. cũ illis L. qui pręmiſſi ſunt, & poſt reuertemini & dicetis: nõ inuenimus eos, ſicut illis prioribus dixi. Et ſciatis quia ſi quis præterierit ex his omnibus uerbis, quę locutus ſum ad uos, igne comburet̃. Et profectis uiris, accipiẽs Abrã ſolũ recluſit eũ ubi fuerat incluſus. Et tranſactis diebus ſeptẽ, cõgregatus eſt populus, & dixerunt ad ducẽ ſuum dicentes: Redde nobis uiros qui noluerunt conſiliari nobiſcũ, & cõburemus eos igni. Et miſerunt duces qui adducerent eos, & non inuenerunt niſi ſolũ Abrã. Et cõgregati omnes ad duces ſuos dixerunt: Fugierũt homines quos incluſiſtis, euadẽtes cõſiliũ noſtrũ. Et dixit Phenecb, & Nebroth ad Iectã:

Non eſt in Geneſi.

Vbi

Vbi ſunt uiri quos incluſiſti? At ille dixit: Frangẽtes fregerunt noctu. Ego autem miſi C. uiros, qui quærerent eos, & præcepi, ut ſi inuenirent eos, non tantũ igni cõcremarent, ſed & corpora eorum darent uolatilibus cœli, & ſic perdant illos. Et tunc dixerunt illi, hunc ergo qui inuentus eſt ſolus, congregamus eum. Et acceperunt Abram, & adduxerunt eũ ad duces ſuos, & dixerunt ad eum. Vbi ſunt qui tecum fuerũt? & ille dixit: Ego nocte dormiens dormiebam, ubi expergefactus ſum, non inueni eos. Et accipientes eum conſtruxerunt caminum, & incenderunt eum igni, & lapides concrematos igni miſerunt in caminum. Et tũc Iectam dux, liquefactus ſenſu accepit Abram, & miſit eum cum lateribus in caminum ignis. Deus autem commouit terræ motum grandem, & ebulliens ignis de camino, exiliuit in flammas & ſcintillas flammæ, & combuſſit omnes circumſtantes in conſpectu camini, & fuerunt omnes qui concremati ſunt in die illa LXXXIII D. Abræ autem non eſt quidem modica facta læſura concrematione ignis, & ſurrexit Abram de camino, & concidit caminum ignis, & ſaluatus eſt Abram, & abijt ad XI. uiros, qui erant abſconſi in montanis, & renunciauit eis omnia quæ contigerant illi, & aſcenderunt cum eo de montanis gaudentes in nomine domini, et nemo eos obuians terruit die illa. Et cognominauerũt locum illum nomine Abræ, & linguæ Chaldæorum Deli, quod interpretatur deus. Et factum eſt poſt hæc uerba, populus terræ non conuerſus eſt à cogitationibus ſuis malignis. Et conuenerunt iterum ad duces, & dixerunt: In ſecula nõ uincetur populus, & nunc conueniemus & ædificemus nobis ciuitatem & turrim, quæ nunquam auferetur. Et cum cœpiſſent fabricare, uidit deus ciuitatem et turrim quam fabricabant filij hominum, & dixit: Ecce populus unus, & lingua una, & hoc quod cœperũt facere, non ſuſtinebit terra, neq; cœlum uidens patietur, & erit, ſi modo non prohibeantur ut omnia audeant quæ præſumpſerint facere. Et ideo ecce ego diuidam linguas eorum, & diſpergam eos in omnes regiones, ut non cognoſcat unuſquiſq; fratrem ſuum, nec audiant ſinguli quiq; linguam proximi ſui, & commendabo eos petris, & ædificabũt ſibi tabernacula in calamis ſtipularum, & effodient ſibi ſpeluncas, & quemadmodum feræ campi habitabunt ibi, & ſic erunt ante conſpectum meum in omni tempore, ut nunquam cogitent hæc, & tanquã ſtillicidium arbitrabor eos, & in ſcuto approximabo eos, & alijs in aqua finis ueniet, alij autem ſiti ſiccabuntur. Et ante omnes hos eligam puerum meum Abram, & eijciam eum de territorio eorum, & adducam in terram quam reſpexit oculus meus ab initio, cum peccauerunt ante conſpectum meum omnes inhabitantes terram, & adduxi aquam diluuij, & non exterminaui eam, ſed conſeruaui illam: Non enim dirupti ſunt in illa fontes iræ meæ, neq; deſcendit in ea aqua conſummationis meæ. Ibi enim faciam inhabitare puerum meũ Abram, & diſponam teſtamentum meum cum eo, & ſemini eius benedicam, & dominabor ei deus in æternum. Populi autem inhabitantes terram, cum initiaſſent ædificare turrim, diuiſit deus linguas eorum, & mutauit eorum effigies. Et nõ cognouit unuſquiſq; fratrem ſuum, nec audiebant ſinguli quiq; linguam proximi ſui. Et ſic factum eſt, ut dum ædificatores miniſtris ſuis iuberent afferrent lapides, illi afferrent aquam, & ſi depoſcerent aquam, illi afferrent ſtipulam. Et ſic interciſa cogitatione eorum, ceſſauerunt ædificare ciuitatem, & diſperſit eos dominus inde ſuper faciem totius terræ. Et propterea uocatum eſt nomen loci illius Cõfuſio: quoniam ibi deus cõfudit linguas eorum, & inde diſperſit eos in faciem totius terræ. Abram autem exiuit inde, & habitauit in terra Chanaam, & accepit ſecum Loth filium fratris ſui, & Sarai mulierẽ ſuam. Et cũ eſſet Sarai ſterilis, & nõ eſſet ei conceptus, tunc Abram tulit Agar ancillam ſuam, & peperit ei Iſmaël. Iſmaël autem genuit duodecim filios. Tunc diſceſſit Loth ab Abram, & habitauit in Sodomis. Abram uero habitauit in terra Cam. Et uiri Sodomorum, uiri peſſimi, & peccatores ualde. Et uiſus eſt deus Abram dicens: Semini tuo dabo terram hanc, & uocabitur nomen tuũ Abraham, & Sarai uxor tua dicetur Sara. Et dabo tibi ex ea ſemẽ ſempiternum, & diſponam teſtamentum meum tecum. Et cognouit Abraham Saram uxorem ſuam, & concepit, & peperit Iſaac: Iſaac autem accepit ſibi mulierem de Meſopotamia, filiam Patuel, quæ concepit & genuit ei Eſau & Iacob. Eſau autem accepit ſibi mulieres Iudin filiã Bereu, et Baſſemech filiam Elon, & Elibemam filiam Anan, & Manem filiam Samael, & genuit ei Adeliphan. Et filij Adeliphan, Temar, Omar, Seſphor, Getan, Tenax, Amalech. Et Iudin genuit Tenacis, Ieruebemas, Baſſemem, Rugil. Et filij Rugil, Naizar, Samaza. Et Elibeema genuit Auz, Ioollam, Coro. Manẽ genuit Tenetde, Thenatela. Iacob autem accepit ſibi

mulieres

mulieres filias Laban Aſtri, Lian, & Rachel, & duas concubinas, Ballam, & Zelphan. Et peperit ei Lia Ruben, Simeon, Leui, Iudam, Iſachar, Zabulon, et Dinam ſororem eorum. Rachel autem enixa eſt Ioſeph, & Beniamin. Bailam peperit Dan, & Neptalim. Et Zelpha peperit Gad, & Aſſer. Hi filij ſunt Iacob XII. & una filia. Et habitauit Iacob in terra Chanaã, & Dinam filiam eius rapuit Sycem, filius Emor Correi, & humiliauit eam. Et ingreſſi ſunt filij Iacob Simeon, & Leui, & interfecerũt omnem ciuitatem eorum in ore gladij, & Dinam ſororem ſuam acceperunt, & exierunt inde. Et poſtea accepit eam in uxorẽ Iob, & genuit ex ea XIIII. filios, & VI. filias, id eſt, VII. filios, & III. filias antequam percuteretur in paſſione, & poſtea VII. filios, & III. filiaa, quando ſaluus factus eſt. Et hæc nomina eorum, Eliphac, Ermoë, Diaſat, Philias, Diffar, Zellud, Thelon. Et filiæ eius, Meru, Litaz, Zeli. Et ſicuti fuerunt nomina priorum, ſic & nouiſſimorum. Iacob autem & XII. filij eius habitauerunt in terra Chanaan, & oderant fratrem ſuum Ioſeph, quem & tradiderunt in Aegyptum Petephrę principi cocorũ Pharaonis, & fecit apud eum annos XIIII. *Iob quatuordecim filij, & ſex filiæ.* Et factum eſt poſteaquam uidit ſomnium rex Aegypti, & nunciauerunt ei de Ioſeph, & ſoluit ei ſomnia. Et factum eſt poſtquam ſoluit ei ſomnia fecit eum Pharo principem ſuper omnem terram Aegypti. In illo tempore facta eſt fames ſuper omnem terrã, ſicut dijudicauerat Ioſeph. Et deſcenderunt fratres ſui emere eſcas in Aegypto, quoniam tantummodo in Aegypto erant eſcæ. Et cognouit Ioſeph fratres ſuos & agnitus eſt eis, & non malignatus eſt cum eis. Et miſit, & uocauit patrem ſuum de terra Chanaan, & deſcẽdit ad eum. Et hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, qui deſcenderunt in Aegyptum cũ Iacob, unuſquiſq; in domo ſua. Filij Ruben, Enoc, & Phallut, Aſrom, & Carmin. Filij autem Simeon, Namuel, & Ianunetdot, & Iacim, Eſaul filius Canantidis. Filij uero Leui, Gerſon, Caat, et Merari. Nã filij Iudæ, Auna, Selon, Phares, Zarami. Filij ante Iſachar, Tola, & Phua, Iob, & Sombran. Filij uero Zabulon, Sarelon, & Iaillil, & Dina ſoror eorum peperit XIIII. filios, & VI. filias. Et hæc ſunt generationes filiorum quas peperit Iacob. Omnes animæ filiorum & filiarum LXXII. Filij autem Dan, Vſinã. Filij Neptalim, Betaal, Neemmu, Surem, Optiſarielet. Hæ generationes Ballę, quas peperit Iacob. Omnes animæ VIII. Nam filij Gad, Sariel, Sua, Viſui, Mophat, & Sar. Soror eorum filia Scriebel, Melchiel. Hæ ſunt generationes Zelphæ mulieris Iacob quas peperit ei, & omnes animę filiorum et filarum numero X. Et filij Ioſeph, Ephraim, & Manaſſen. Beniamin uero generauit Gela, Esbel, Nanubal, Abocinephec, Vtundeus. Et hæ ſunt animæ quas peperit Rachel Iacob XIIII. Et deſcenderunt in Aegyptum, & habitauerunt ibi annos CCX. Et factum eſt poſt receſſum Ioſeph, multiplicati ſunt filij Iſraël, & creuerunt ualde. Et ſurrexit rex alius in Aegypto, qui non nouerat Ioſeph, & dixit populo ſuo: ecce populus iſte multiplicatus eſt magis quàm nos: Venite, conſilium habeamus aduerſus eum, ut non multiplicetur. Et iuſſit rex Aegypti omni populo ſuo dicens: Omnem filium, qui natus fuerit Hebræis, in flumẽ abijcite, nam fœminas uiuificate. Et reſponderunt Aegyptij regi ſuo, dicentes: Maſculos eorum interficiamus, & fœminas eorum ſeruemus, ut eas noſtris demus ſeruis in uxores, & erit qui natua fuerit ex eis ſeruus, & ſeruiet nobis: & hoc eſt, quod peſſimum uiſum eſt coram domino. Tunc ſeniores populi congregauerunt populum cum planctu, et planxerunt cum luctu, dicentes: ἀμετοκέαν paſſa ſunt uiſcera mulierum noſtrarum, fructus noſter inimicis noſtris traditus eſt, & nunc deficimus. At conſtituamus nobis terminos, ut non appropinquetur mulieri ſuæ uir, ne fructus uentria earum cõtaminetur, & uiſcera noſtra idolis ſeruiant, melius eſt em̃ ſine filijs mori, donec ſciamus quid faciet deus. Et reſpõdit Anram, & dixit: Celerius eſt, ut in uictoria minuatur ſeculum, aut immenſurabilis mũdus concidat, aut cor abyſſi aſtra contingat, quàm genus filiorum Iſraël minoretur. Et erit cum impletum fuerit teſtamentum, quod diſponens deus locutus eſt ad Abraham, dicens: Habitando habitabunt nati tui in terra non ſua, & in ſeruitutem redigentur, & affligentur annis CCCC. Et ecce ex quo inuentus eſt ſermo dei, quem dixit ad Abraham, ſunt anni CCCL. Ex eo quod nos in Aegypto ſeruimus anni ſunt CXXX. Nunc ergo non permanebo in his, quæ uos determinatis, ſed ingrediẽs mulierem meam accipiam, & faciam filios, ut amplificemur ſuper terram. Non enim permanebit deus in ira ſua, nec ſemper obliuiſcetur populi ſui, neq; genus Iſraël in uanum proijciet ſuper terram, nec in uanũ diſpoſuit teſtamentum patribus noſtris, et cũ adhuc non eſſemus, de his tamen locutus eſt deus. Nunc ergo iens accipiam mulierem meam, & non acquieſcam præceptis regis, & ſi rectũ

eſt ante oculos ueſtros, ita faciamus omnes. Erit enim cum concipient mulieres noſtræ nõ
agnoſcentur tanquam in utero habentes, quouſq; compleant menſes tres, ſicut & fecit ma
ter noſtra Thamar: quia non fuit conſilium eius in fornicatione, ſed nolens recedere de fi
lijs Iſraël, recogitans dixit; Melius eſt mihi ſocero meo commixta mori, quàm Gentibus
commiſceri, & abſcondit fructum uentris ſui uſq; ad tertiũ menſem, tunc enim agnita eſt,
& iens ut interficeretur, ſtatuit hoc, dicens: Cuius eſt hæc uirga, & hic anulus, & melotis,
de eo concepi. Et ſaluauit eam conſiliũ eius, de omni periculo. Nũc ergo faciamus & nos
ſic. Et erit cum completum fuerit tempus parturitionis, ſi potuerimus non proijciemus
fructum uẽtris noſtri. Et quis ſciet, ſi pro hoc zelabitur deus, ut liberet nos de humiliatio-
ne noſtra? Placuit uerbum ante conſpectum dei, quod cogitauit Anra, & dixit deus: Eò
quod placuit ante conſpectum meum cogitatio Anræ, & non diſſipauit teſtamentũ meũ,
inter me & patres eius diſpoſitum, & ideo ecce nunc quod genitum fuerit ex eo, mihi ſer-
uiet in æternum, & per eum faciam mirabilia in domo Iacob, & faciam per eũ ſigna et pro
digia populo meo, quæ non feci ulli, & faciam in eis gloriam meam, & annũciabo eis uias
meas. Ego deus incendam pro eo lucernam meam, quæ habitet in eo, & oſtendam ei teſta
mentum meum, quod non uidit ullus, & patefaciam ei ſuper excellentiam meam, et iuſti-
tias & iudicia, et lumen ſempiternum luceam ei, quoniam pro eo cogitaui in antiquis die-
bus, dicens: Non erit mediator ſpiritus meus in hominibus his in ſempiternum, eò quod
ſunt caro, & erunt dies eorum anni CXX. Et profectus eſt Anra de tribu Leui, & accepit
uxorem de tribu ſua, & factum cum acceperat eam, imitati ſunt eum cæteri, & acceperunt
uxores ſuas. Huic autem erat unus filius, & una filia, & nomen eorum Aaron, et Maria, et
ſpiritus dei incidit in Mariam nocte, & uidit ſomnium, & enarrauit parentibus ſuis mane,
dicens: Vidi in hac nocte, & ecce uir ſtabat in ueſte byſſina, & dixit mihi: Vade, & dic pa
rentibus tuis: ecce quod naſcetur de uobis in aquam proijcietur, quoniam per eũ aqua ſic-
cabitur, & faciam per eum ſigna, & ſaluabo populum meum, & ipſe ducatum eius aget
ſemper. Et cum enarraſſet Maria ſomnium ſuum, non crediderunt ei parentes eius. Verbũ
autem regis Aegypti inualeſcebat contra filios Iſraël, & humiliabantur aggrauati in ope
re laterum. Iacob autem concepit de Anra, & abſcondit eum in utero ſuo per tres men
ſes; non enim poterat amplius celare eum, quia rex Aegypti præpoſuerat principes loco
rum, ut quando parerent Hebrææ, ſtatim in flumen proijcerent maſculos eorum: & acce-
Fiſcella eſt in pit infantem ſuum, et fecit ei tybin de cortice arboris pini, et poſuit tybin in os fluminis.
exodi cap. 2. Ipſe autem puer natus eſt in teſtamento dei, & in teſtamento carnis eius. Et factum eſt ut
proijcerent eum, congregati omnes presbyteri, altereabantur cum Anra, dicentes: Nón-
ne ij erant ſermones noſtri, quos locuti ſumus, dicentes: Melius eſt nobis ſine filijs mori,
quàm fructus uentris noſtri in aquis proijciantur? Et hæc dicentibus illis, non obaudiebat
Anra. Filia autem Pharaonis deſcendit lauare in flumine, ſecundum quod in ſomnis uide
rat, & uiderunt ancillæ eius tybin, & miſit unã, & accepit, & aperuit eam. Et ut uidit pue-
rum, et dum uidiſſet ✶ in Zaticon, hoc eſt, in teſtamentum carnis dixit: De filijs He-
bræorum eſt. Et ſumpſit, et nutriuit eum, & factus eſt ei filius, & cognominauit nomen
Moſes. eius Moſes. Mater autem eius uocauit eum Melchiel. Ei nutritus eſt infans, & glorioſus
factus eſt ſuper omnes homines, & liberauit per eum deus filios Iſraël, ſicut dixerat. Rege
autem Aegyptiorum mortuo, leuauit ſe alius rex, et afflixit omnem populum Iſraël. At il
li clamauerunt ad dominum, et exaudiuit eos. Et miſit Moſen, & liberauit eos de terra Ae
gyptiorum. Miſit quoq; deus ſuper eos decem plagas, & percuſſit eos. Hæ autem erãt pla-
gæ, id eſt, ſanguis, & ranæ, grando, & mors iumentorum, locuſtæ, et cyniſes, et intractabi-
les tenebræ, & mortalitas primitiuorum. Et dum exiſſent inde, & proficiſcerentur, adhuc
obturatum eſt cor Aegyptiorum, et appoſuerunt perſequi eos, & inuenerunt eos iuxta
mare rubrum. Et clamauerunt filij Iſrael ad dominum ſuum, & dixerunt ad Moſen, dicen-
tes: Ecce nunc aduenit tempus perditionis noſtræ mare enim ante nos, & multitudo inimi
corum poſt nos eſt, & nos in medio. Ob hoc nos eduxit deus, aut hæc ſunt teſtamẽta quę
diſpoſuit patribus noſtris, dicens: Semini ueſtro dabo terram quam uos habitatis, ut nunc
quod placitum eſt ante conſpectum ſuum, faciat in nobis? Tunc conſiderantes metum tẽ
poris filij Iſrael, in tres diuiſiones conſiliorum diuiſerũt ſententias ſuas, nam tribus Rubẽ,
& tribus Iſachar, et tribus Zabulon et tribus Simeon dixerunt: Venite mittamus nos in
mare. Melius eſt enim nos in aqua mori, quã ab inimicis occidi. Tribus aũt Gad, & tribus

Aſſer,

Aſſer,& tribus Dan,& Neptalim dixerunt:Nõ,ſed reuertamur cũ eis, & ſi uoluerint no
bis donare uitam,ſeruiemus eis.Nã tribus Leui,& tribus Iuda,& Ioſeph, & tribus Benia
min dixerunt:Non ſic,ſed accipientes arma noſtra pugnemus cum eis,& erit deus nobiſ-
cum.Exclamauit & Moſes ad dominũ,& dixit:Domine deus patrũ noſtrorũ,nõne tu di-
xiſti ad me:Vade,& dic filijs Liæ,miſit me deus ad uos:Et nunc ecce adduxiſti populum
tuum ad labium maris & inimici perſecuti ſunt poſt eos, & tu domine memor eſto nomi
nis tui.Et dixit deus:Quoniam exclamaſti ad me, tolle uirgam tuam,& percute mare,&
ſiccabitur.Et faciente hæc omnia Moſe cõminatus eſt deus mari,& ſiccatum eſt mare, &
ſteterunt maria aquarum, & apparuerunt profunda terræ,& denudata ſunt fundamenta
habitationis à ſtridore timoris dei,& ab inſpiratione iræ domini mei. Et pertrãſiuit Iſraël
per ſiccum in medio mari,& uiderunt Aegyptij,& appoſuerunt perſequi eos, & deus ob
durauit ſenſum eorũ,& non ſcierunt quoniam in mare ingrederentur. Factum eſt dũ Ae
gyptij eſſent in mari,adiecit deus præcipere mari,& dixit ad Moſen: Appone adhuc per-
cutere mare,& fecit ſic,& præcepit domin9 mari, & reuerſum eſt in fluxus ſuos,& coope
ruit Aegyptios,& currus,& equites eorum.Populum autem ſuum deduxit in eremum,
quadraginta annis pluit de cœlo panem,& ortigometram adduxit eis de mare,& puteum
aquæ conſequentis eduxit eis.In columna autem nubis per diem deducebat eos,& in co-
lumna ignis per noctem lucebat eis.Et in menſe tertio profectionis filiorum Iſraël de ter
ra Aegypti,uenerunt in eremum Sina,et memoratus eſt deus uerborum ſuorum,& dixit:
Dabo lumen mundo,& illuminabo inhabitabilia,& diſponam teſtamentũ meum cum fi
lijs hominum,& glorificabo populum meum ſuper omnes gentes,in quem eijciam excel
ſa ſempiterna,quæ eius erunt in lumine,impijs uero in punitionem.Et dixit ad Moſen:Ec
ce ego uocabo te craſtina die,eſto paratus,& dic populo meo:Tribus diebus non aſcen-
dat uir ad mulierem,& tertia die loquar ad te,& ad eos,& poſt ea aſcendes ad me,et dabo
uerba mea in ore tuo,& illuminabis populum meum in eo quod dedi in manus tuas, legẽ
ſempiternam,& in bac omnem orbem iudicabo: erit enim bęc in teſtimonium.Si enim di
xerint homines:Non ſciuimus te,& ideo nõ ſeruiuimus tibi, propterea boc uindicabo in
eis,quoniam non cognouerunt legem meam.Et fecit Moſes quæ præcepit ei deus,& ſan-
ctificauit populos,& dixit ad eos:Eſtote parati in tertium diem, quoniam poſt tres dies
diſponet dominus teſtamentum ſuum uobiſcum. Et ſanctificati ſunt populi.Et factũ eſt *Lex data pri-*
in tertio die,ecce uoces ſonantiũ,& coruſcantiũ ſplẽdor,& uox organorum ſonabat for *mitus magno*
titer.Pauor factus eſt in omni populo,qui erat in caſtris.Et eiecit Moſes populos obuiam *motu.*
deo.Et ecce montes ardebant igni,& terra tremuit,& colles conturbati ſunt,et mõtes uo
luebantur,& abyſſi ebulliebant,et omne habitabile mouebat̃,& cœli plicabantur, & nu-
bes bauriebant aquam,& flammæ ignis exardeſcebant,& tonitrua,& ſulgura frequenta-
bant,& uenti & procellæ ſtrepebant,aſtra congregabantur,& angeli præcurrebant, quo
uſq; deus poneret legem teſtamenti ſempiterni filijs Iſraël,& daret præcepta æterna quæ
non tranſirent.Et tunc locutus eſt dominus populo ſuo omnia uerba hæc,dicens:Ego
ſum dominus deus tuus,qui eduxit te de terra Aegypti,de domo ſeruitutis. Deos ſculpti *Decem præ-*
les nõ facies tibi,nec facies om̃e abominamentũ Solis & Lunæ,aut omniũ ornamentorũ *cepta.*
cœli,nec omnium quæ ſunt ſuper terram facies ſimilitudinem,nec eorum quæ repũt in a- *Exod.20.*
quis,uel ſuper terram.Ego ſum dominus deus tuus,deus zelans,& reddens peccata dor-
mientium in uiuos filios impiorum,ſi in uijs parentum ſuorum ambulabunt,uſq; in tertiã
& quartam progeniem,faciens miſericordiam in mille generationes his qui diligunt me,
& cuſtodiunt mandata mea.Non accipies nomẽ domini dei tui in uanum,ne uiæ meæ ua-
næ efficiantur: abominatur enim eum deus,qui accipit nomen eius in uanum. Conſerua
diem ſabbati,ſanctifica eũ.Sex diebus fac opera,ſeptima aũt dies ſabbati domini eſt, non
faciens in eo omne opus,tu,& omnis operatio tua,niſi ut in ea laudes dominum, in eccle-
ſia presbyterorum,& glorifices fortem in cathedra ſeniorum.In ſex enim diebus fecit do
minus cœlum & terrã,& mare,& omnia quæ ſunt in eis,& uniuerſum orbẽ, & inhabita-
bilem eremum,& quæcunq; operãtur,& omnẽ diſpoſitionẽ cœli, & pauſauit ſeptima die
deus.Propterea ſanctificauit deus ſeptimã diem,quia requieuit in ea.Diliges patrẽ tuum,
& matrem tuam,& timebis eos,& tunc exurget lumen tuũ,& præcipiam cœlo,& reddet
pluuiam ſuam,& terra accelerabit fructum ſuum, & multorũ eris dierum,& habitabis in
terra tua,& non eris ſine filijs,quia non deficiet ſemen tuum habitantiũ eam.Non mœcha

beris,quia inimici tui non mœchati ſunt in te,ſed exiſti in manu excelſa. Non occides,eo
quod dominati ſunt tibi inimici tui ut occiderent te,ſed uidiſti mortem eorum. Non eris
falſus teſtis,aduerſus proximũ tuum dicens falſum teſtimoniũ,ne falſum teſtimoniũ dicãt
contra te cuſtodes tui.Non concupiſces domũ proximi tui,nec ea quæ habet,ne & alij cõ
cupiſcant terram tuam.Et ut quieuit dominus loqui,populus in pauore timuit ualde,et in
lampadibus uiderant montem ardentem igne,& dixerunt ad Moſen: Tu nobis loquerę,et
non loquatur deus ad nos,ne forte moriamur. Ecce enim hodie ſcimus,quoniam loquitur
deus homini,os ad os,ut uiuet homo. Et nunc cognouimus uere, quoniam portauit terra
uocem dei cũ tremore.Et dixit ad eos Moſes: Nolite timere,propterea enim ut probaret
uos uenit deus,ut recipiatis timorem eius in uos,ut nõ peccetis. Et ſterit omnis populus à
longe.Moſes autem acceſſit ad nebulam,ſciens quoniã ibi erat deus,& tunc dixit ei deus,
iuſtitias & iudicia ſua:& detinuit eum ſecum quadraginta dies, & quadraginta noctes,&
Exodi 22. ibi ei mandauit multa,& oſtendit ei lignũ uitæ,de quo abſcidit, & accepit,& miſit in myr
rham,& dulcis facta eſt aqua myrrhæ,& ſequebatur eos in eremo annis XL. & aſcendit in
montem cum eis,& deſcendit in campos,& pręcepit ei de tabernaculo,& arca domini,et
de ſacrificio holocauſtomatum,& incenſorum,& de obſeruatione mẽſis, & candelabro,
et de labro,& uaſis eius,& de hebdomade,& de logio,& de præcioſiſſimis lapidibus,ut fa
ciant ſic filij Iſraël,& oſtendit ei ſimilitudinem eorum,ut faceret ſecũdum exemplar quod
uiderat,& dixit ad eum: Facite mihi ſanctificationem,& erit tabernaculum gloriæ meæ in
uobis.Et deſcendit Moſes,& cum perfuſus eſſet lumine inuiſibili,deſcendit in locum ubi
lumen ſolis & lunæ eſt,uicit lumen faciei ſuæ ſplendorem ſolis & lunæ,et hoc neſciebat ip
ſe.Et factum eſt cum deſcenderet ad filios Iſraël,uidentes non cognoſcebant eum. Cũ aũt
locutus fuiſſet,tunc cognouerunt eum,& erat ſimile factũ hoc,ſicut in Aegypto quando
cognouit Ioſeph fratres ſuos,ipſi aũt non cognouerunt eum, & factum eſt poſtea cũ ſci
ret Moſes quoniam glorioſiſſima facta fuerat facies eius,fecit ſibi uelamen unde cooperi
ret faciem ſuam,& dum eſſet in monte,corruptum eſt cor populorum,et congregati ſunt
ad Aaron,dicentes: Fac nobis deos,quibus ſeruiamus,quemadmodum habent & cæteræ
Gentes: quoniam Moſes ille per quem facta ſunt mirabilia coram nos,raptus eſt à nobis,&
dixit ad eos Aaron: Aequo animo eſtote,Moſes enim ueniet,& appropiabit nobis iudici
um,& legem illuminabit nobis,& ſuperexcellentiam dei exponet de ore ſuo,conſtituens
iuſtitias generi noſtro.Et hæc loquente eo,non obaudierũt ei,ut compleretur uerbum,ꝙ
dictum eſt in tempore quo peccauit populus ædificans turrim, cũ dixit deus: & nunc niſi
prohibeã eis,omne quod præuiderint ſibi facere,præſument deterius. Timens aũt Aaron,
quoniam uirtutificati erant populi ualde,dixit ad eos: Afferte nobis inaures mulierum ue
ſtrarum.Et petierunt uiri unuſquiſq; mulierem ſuam,& ſtatim dederunt, & miſerunt eas
Vitulus conflatilis ex inauribus. in ignem:& effigiata ſunt in figurã,& exiuit uitulus cõflatilis. Et dixit dominus Moſi: Fe
ſtina hinc,quoniã corruptus eſt populus, & præuaricatus eſt uias meas,quas præcepi ei.
Quid ſi cõpletæ fuiſſent ſponſiones,quas ſpopondi patribus ueſtris, quando dixi eis: Se
mini ueſtro dabo terram hanc,in qua habitatis: Ecce enim nec dũ ingreſſus eſt in terram,
etiam portans iudiciũ,& reliquerunt me;& ideo ſcio quia ſi ingreſſi fuerint in terrã ipſam,
maiores iniquitates operabuntur:& nunc quoq; relinquã eos, & conuerſus iterum cõcor
dabor eis,ut ædificetur mihi domus in eis,quæ & ipſa iterum deponetur, propter ꝙ pecca
turi ſunt in me,& erit mihi hominum genus tanq; ſtillicidium urcei, & tanquam ſputum
æſtimabitur.Et feſtinans Moſes deſcendit & uidit Vitulum,& reſpexit in tabulas,& uidit
quoniam non erant ſcriptę,& feſtinans confregit eas,& apertæ ſunt manus eius,& factus
eſt ſimilis mulieri parturienti in primitiuis ſuis, quæ cum tenetur in doloribus,& manus
eius ſuper pectus illius,& uirtus non erit quæ adiuuet partum eius. Et factum eſt poſt horã
unam,dixit in ſenſu ſuo: Non uſq; ad uictoriam poſſidet amaritudo,aut in ſempiternũ præ
ualet malum. Et nunc exurgam,& confortabo lumbos, quomodo ſi peccauerunt, non in
uano erunt quæ ſurſum enarrata ſunt mihi. Et exurgens cõfregit Vitulum,& miſit eum in
aquam,& potauit populum. Et factum eſt ſi quis habuit in uoluntate ſenſus ſui,ut perfice
retur uitulus,abſcidebatur lingua eius,ſi quis uero coactus in timore conſenſerat, ſplende
bat uiſus eius. Et tunc aſcendit Moſes in montem,& orauit dominũ,dicens: Ecce nunc tu
deus,qui plantaſti uineam hanc,& dediſti radices eius in abyſſum,& ſarmenta eius exten
diſti uſq; ad ſedem tuam altiſſimam, reſpice in iſto tempore,quia uinea iſta emiſit fructũ
ſuum,

ſuum,& non cognouit cultorem ſuum. Et modo ſi iraſceris in uineā tuam,& eradices eā de abyſſo,& areſacias ſarmenta eius de ſede tua altiſſima & æterna, nō ultra iam ueniet abyſſus ut nutriat eam,nec thronus tuus ut refrigeret uineam tuam, illam quam incēdiſti. Tu es enim,qui omne lumen es,& domum tuam ornaſti lapidibus præcioſis , & auro,& aromatibus,& iaſpide,& lignis balſami,& cinnamo,& radicib.myrrhæ,& coſti.Inſperſiſti domum tuam,& diuerſis eſcis,& ſuauitate diuerſi potus ſaturaſti eam.Si ergo nō miſertus fueris uineæ tuæ,omnia domine in uano facta ſunt,& nō habebis qui te glorificet. Nam etſi aliam uineam plantaueris,nec hæc tibi credet,eò quod priorem diſſipaſti.Si em̄ relinquens relinqueris ſeculum,& quis faciet tibi quod locutus es tanquam deus?Et nūc contineatur furor tuus à uinea,maius quod à te prædictum eſt, & quod dicendū eſt,& nō fiat in uano labor tuus,nec in uilibus diſtrahatur hæreditas tua.Et dixit ei deus: Ecce miſericors factus ſum iuxta ſermones tuos.Excide itaq; tibi duas tabulas lapideas,de eo loco unde excideras priores,& reſcribe in eis iuſtitias quæ erant in primis.Et feſtinauit Moſes,& fecit omnia quæ præcepit ei deus.Et deſcendens fecit tabulas,& uaſa eius, & arcā, & lucernam,& menſam& thuribulum holocauſtomatum,& hippomidem,& logion,& lapides præcioſos,& labrum,& baſes,omniaq; quæ ei oſtenſa ſunt. Et compoſuit uniuerſa ueſtimenta ſacerdotum,præcinctoriam quoq;,& cæteras,& citharam,& lamina aurea & coronam ſanctam,& oleum unctionis ſacerdotū, & ipſos ſacerdotes ſanctificauit.Et completis omnibus,uniuerſos eos operuit nubes. Tunc exclamauit Moſes ad dominum, & locutus eſt ei deus de tabernaculo,dicens:Hæc eſt lex thuribili in qua immolabitis mihi,& exorabitis pro animabus ueſtris . De his autem ex quibus offeretis mihi,offerte de pecoribus uitulum,& ouem,& capram ; nam de auibus turturem,& columbam.Et ſi facta fuerit in terra ueſtra lepra,& erit ut purgetur leproſus,accipiant domino duos pullos uiuos,& lignum cedrinum,& hyſſopum,& coccinum,& accedet ad ſacerdotem, & occidet unum,unum autem ſeruet,& ſtatuet leproſum in omnibus quę pręcepi in lege mea. Et erit cum obuiauerit uobis tempora,ſanctif.cabitis me in die feſtiuitatis , & iucundabimini in conſpectu meo in feſtiuitate Azymorum,& conſtituetis in conſpectu meo panē, celebrantes feſtiuitatem memorialem,quia in ea die exiſtis de terra Aegypti.Et in feſtiuitate hebdomadis,conſtituetis ante conſpectū meum panem,& facietis mihi oblationem fructibus ueſtris.Nam feſtiuitas pſalphingarum in oblationē erit proſpeculatoribus ueſtris,in eo quod præſpexi creaturam memores ſitis totius orbis per initia.Oſtendentibus uobis,agnoſcā numerum mortuorum,& natorum per ieiunium miſericordiæ. Ieiunabitis enim mihi pro animabus ueſtris,ut compleantur ſponſiones patrum ueſtrorum. Et feſtiuitatem Scenophegiæ afferte mihi,& accipietis mihi fructū ligni ſpecioſum,& ramum palmæ,& ſalicum,& cedrū & ramos myrrhæ,et memor ero in pluuia totius terræ,& conſtituet modus temporum,& conſtituā aſtra,& præcipiam nubibus,& ſonabunt uenti,& percurrēt coruſcationes,et erit turbo tonitruum,et hoc erit in ſignum ſempiternum.Et rorem dabunt noctes,ſicut locutus ſum poſt diluuium terræ. Tunc præcepit ei de anno uitæ Noë,& dixit ad eum:Hij ſunt anni quos diſpoſui poſt hebdomadas, in quibus uiſitaui ciuitatē hominum,in quo tempore oſtendi eis locū generationis,& colorē. Et dixit:Hic locus eſt,quem docui protoplaſtū,dicens:Si non tranſgredieris quæ tibi mandaui,omnia ſub te erunt.Ille autem tranſgreſſus eſt uias meas,& ſuaſus eſt de muliere ſua,& hæc ſeducta eſt de colubro.Et tūc cōſtituta eſt mors in generationes hominū . Et adiecit dominus adhuc oſtendere uias paradiſi,et dixit ei: Hæc ſunt quæ perdiderunt homines,non ambulantes in eis,quoniā peccauerunt in me.Et præcepit ei dominus de ſaluatione animarū populi,& dixit:Si in uijs meis ambulauerint,nō relinquam eos,ſed miſerebor eis ſemper,& benedicam ſemen eorum & feſtinabit terra dare fructum ſuum,& pluuia erit eis in lucrificationem,& non ſterilizabit.Sciens autem ſcio,quoniam corrumpent uias ſuas,et relinquam eos,& obliuiſcentur teſtamenta quæ diſpoſui patribus eorum, & ego tamē non in ſempiterno obliuiſcar eos.Ipſi enim ſcient in nouiſſimis diebus,quoniam pro peccatis eorum derelictum eſt ſemen eorū,quin fidelis ſum in uijs meis. Tunc dixit ad eum deus: Incipe inſpicere plebem meā à XX.annis,& ſupra uſq; ad XL.annos ut oſtendā nationibus ueſtris,quantum annunciaui patribus eorū in terra aliena. Quomodo quinquageſima parte eleuaui eos de terra Aegypti,quadraginta autem & nouem partes mortuæ ſunt in terra Aegypti.Dum inſiſteris eos,& cum inſpexeris,ſcribe numerū eorum,donec adimpleā

omnia quæ locutus ſum patribus eorum, & donec conſtituam eos in terra ſua cõfidenter: quia nullum uerbum de quibus locutus ſum patribus eorum minueram, ex his quæ dixi eis: Semen ueſtrum tanquam ſtellæ cœli erit in multitudine. In numero ingredientur in terram, & in modico tempore ſine numero efficientur. Et tunc deſcendit Moſes, & numerauit eos, & erat numerus plebis DCIIIIMDL. Plebem autem Leui non dinumerauit cum eis, quoniam ſic præceptum erat ei, ſed enumerauit eos qui ſupra L. annos erant. Quorum numerus erat XLVIIMCCC. Et dinumerauit adhuc qui infra uiginti annos, & factus eſt numerus eorum DCCCM DCCCL. Et tribum Leui perſpexit, & factus eſt omnis numerus eorum CXX. CCXD. DCXX. CC. DCCCC. Et nunciauit Moſes numerum eorum deo. Et dixit ad eum deus; Hij ſunt ſermones quos dixi patribus eorum in terra Aegypti, & poſui numerum in annis CCX. omnibus qui uiderunt mirabilia mea. Et factus eſt numerus omnium nouies milies decem milia, ducẽties nonaginta & quinq; milia hominum, præter mulieres. Et mortificaui omnem multitudinem eorum, quia non crediderunt mihi. Et ſuperfuit quinquageſima pars de eis, et ſanctificaui eos mihi. Propterea pręcipio generationi plebis meæ, ut dent mihi decimationes de fructibus ſuis, ut ſit in conſpectu meo in memoriam, quantos labores abſtuli ab eis. Et ut deſcendit Moſes, & annunciauit plebi hæc, plorauerunt & luxerunt, & habitauerunt circa eremum annis duobus. Et miſit Moſes exploratores explorare terram XII. uiros, ſic enim ei præceptum erat. Qui ut aſcenderunt, & conſpexerunt terram, reuerſi ſunt ad eum, & depoſuerunt fruges de fructibus terræ, & contribulauerunt cor populi, dicentes; Non poteritis hæreditare terram, quoniam ferreis uectibus clauſa eſt à potentibus ſuis. Duo autem uiri de duodecim non ita locuti ſunt, ſed dixerunt: Sicut poſſunt ferra dura ſuperare aſtra, aut ſicut uincunt arma coruſcationes aut extinguuntur tonitrua à uolatilibus, ſic poterunt iſti repugnare domino. Videbant enim quoniam in aſcenſu eorum coruſcationes lucebant aſtrorum, & ſequebantur tonitrua conſonantia eis. Et hæc nomina eorum, Chaleb filius Ieſſone, filij Beri, filij Batuel, filij Galipha, filij Cenen, filij Selunum, filij Selon, filij Ride. Secundus, Ieſus filius Nauæ. filij Eliphat, filij Gal, filij Nephelien, filij Emon, filij Saul, filij Dabra, filij Effrem, filij Ioſeph. Plebs autem non audierunt uocem duorum, ſed conturbati ſunt ualde, & locuti ſunt, dicentes: Nunquid hæc ſunt uerba, quæ locutus eſt deus, dicens; Inducam uos in terram fluentem lacte & melle? Et quomodo nunc eleuat nos, ut incidamus in romphæã, & mulieres noſtræ erunt in captiuitatem? Et his dictis, ſubito apparuit gloria dei, & dixit Moſi. Sic perſeuerat populus, ut omnino non exaudiat me? Ecce nunc in uano nõ erit cogitatio quæ exiuit de me, præmittam Angelum iræ meæ in ipſos, ut cõtribulet corpora eorum igni in eremo, ego autem mandabo angelis meis, qui cuſtodiunt eos, ut non rogent pro eis, quia animas eorum includam in theſauros tenebrarum, & dicam ſeruis meis patribus eorum; Ecce hoc eſt ſemen cui locutus ſum, dicens; Adueniet ſemen ueſtrum in terrã non ſuam, & Gentem cui ſeruierit ego iudicabo, & compleui uerba mea, & tabefeci inimicos eorum, & ſubieci angelos ſub pedibus eorum, & nubem poſui in tabernaculum capitis eorum, & præcepi mari, & diſruptis ante faciem eorum abyſſis ſteterunt muri aquarum. Et nihil ſimile factum eſt uerbo huic, ex qua die dixi: Congregentur aquæ ſub cœlo in locum unum, uſq; in hunc diem, & eduxi eos. Inimicos autem eorum interfeci, & adduxi eos in conſpectu meo uſq; ad montem Sina. Et inclinaui cœlos, & deſcendi incendere lucernam populo meo, & creaturæ ponere terminos, & docui eos, ut facerent mihi ſanctimonia, ut habitarem in eis, ipſi autem dereliquerunt me, & increduli facti ſunt uerborum meorum, & euanuit ſenſus eorum, & nunc ecce uenient dies, & faciam eis ſicut uoluerũt, & corpora eorum deijciam in eremo. Et dixit Moſes: Nunquid antequam ſemen acciperes, quo hominem faceres ſuper terram, ego conſtitui uias eorum? & ideo nunc ſuſtineat nos miſericordia tua uſq; in finem, & pietas tua in longitudinem dierum. In tempore illo præcepit illi de fimbribus, & tunc reſtitit Choreb, & ducenti uiri cum eo, & locuti ſunt, dicentes: Quid ſi ponitur nobis lex inſufferibilis? Et iratus eſt deus, & dixit: ego pręcepi terræ, & dedi mihi hominem, & nati ſunt ei in primis duo filij, & ſurrexit maior, & occidit minorem, & feſtinans terra deglutiuit ſanguinem eius. Ego autem expuli Cain, & maledixi terræ, & locutus ſum Sion, dicens: Nõ adijcias ut deglutias ſanguinẽ, & nunc fortiter contaminatæ ſunt cogitationes hominum. Ecce ego pręcipio terræ. & deglutiet corpus & animam pariter, & erit habitatio eorum in tenebris, & in perditione, & non morientur,

ſed

ſed tabeſcent,quouſque rememorabor ſeculi,& ero innouans terram,& tunc morientur
& non uiuent,& auferetut uita eorum de numero omnium hominum,et non reſpuet eos
infernus ultra,& perditio eorum non rememorabitur,& erit exitus eorum ſicut tribus gē
tium,quarum dixi non memorabor,id eſt,caſtra Aegyptiorum,& Gētem quam perdide
ram aqua diluuij,& deglutiet eos terra,& non adijciam amplius. Et loquēte Moſe omnia
uerba hæc populo,adhuc diffidens erat Choreb,& uiri eius,& miſit Choreb conuocari ſe
ptem filios ſuos,qui non fuerunt cum eo in conſilio.Illi autem mandauerunt ei dicētes:Si-
cut imaginem non oſtendit pictor per artem,niſi ante doctus fuerit,ita nos legem fortiſſi
mi accipientes,quæ docet nos uias eius,non intrabimus in eas,niſi ut in eis ambulemus.
Pater nos non genuit,ſed fortiſſimus non plaſmauit, & nunc ſi ambulauerimus in uijs e-
ius,erimus ſilijs ſui.Si autem tu diffidens es,ingredere uiam tuam,& non aſcenderunt ad
eum.Et factum eſt poſt hæc aperta eſt terra coram ipſis,& miſerunt ad eum filij eius dicē-
tes:Si adhuc inſtat furor tuus,quis te adiuuabit in die perditionis tuæ? & non audiuit eos,
& aperuit terra os ſuum,& deglutiuit eos,& domos eorum,& motum eſt quater funda-
mentum terræ,ut deglutiret homines,ſicut prēceptū fuerat ei.Et ſuſpirauit poſt hæc Cho
reb,& Synagoga eius,quouſq; redderetur firmamentum terræ. Synagogæ autem plebis
dixerunt Moſi:Non poſſumus manere in † Syna loci huius, unde glutitus eſt Choreb,& *† ſinu fortaſſe*
uiri eius. Et ille dixit ad eos: Tollite de gyro eorum tabernacula ueſtra,nec coniugamini *legendum eſt.*
peccatis eorum,& fecerunt ſic. Tunc oſtenſum eſt genus ſacerdotale in electione tribus,
& dictum eſt Moſi:Accipe per duodecim tribus ſingulas uirgas,& pone eas in tabernacu
lo,& tunc ad quem locuta fuerit gloria mea,ipſius uirga florebit, & auferam murmuratio
nem de populo meo.Et fecit ſic Moſes,& poſuit XII. uirgas,& proceſſit uirga Aaron,
& protulit florem,& fecit ſemen amygdali.Erat autem illa ſimilitudo quæ tunc nata eſt,ſi *Virga amyg-*
milis operi quod operabatur Iſraël,dum eſſet in Meſopotamia apud Laban Syrum,quan *dalina.*
do tulit uirgas amygdalinas,& poſuit eas in congregationem aquarum,& ueniebant pe-
cora bibere,& diuidebantur per uirgas decoriatas,& pariebant albos hœdos,et guttis a-
ſperſos,& uarios.Propterea ſimilis facta eſt Synagoga populi gregi ouium,& ſicut parie
bant pecora ſecundum amygdalinas uirgas,ſic conſtitutum eſt ſacerdotium per uirgas a-
mygdalinas.In illo tempore interfecit Moſes Seon & Og reges Amorrhæorum,& hære-
ditauit omnem terram eorum populo ſuo,& habitauerunt in ea.Balac aūt erat rex,Moab
inhabitans contra eos,& timuit ualde,& miſit ad Balaam filium Beor interpretem ſom-
niorum,qui habitabat in Meſopotamia,& mandauit ei dicens:Ecce ego ſcio,quomodo in
regno patris mei Epher,cum expugnarēt eum Amorrhæi,maledixiſti eos,& traditi ſunt
in conſpectum eius,& modo ueni,& maledic populum iſtum, quoniam multus eſt ſuper
nos,& honorificabo te nimium.Et dixit Balaam:Ecce placuit Balac,& neſcit,quoniam
non ita eſt conſilium dei,ſicut conſilium hominis.Ipſe autem non nouit,quoniā ſpiritus
qui nobis datus eſt,in tempore datus eſt,uiæ aūt noſtræ non ſunt directæ,niſi uelit deus,et
nunc expectate hic,& uidebo quid mihi loquatur dominus in hac nocte.Et dixit ad eum
deus per noctem:Qui ſunt uiri,qui uenerunt ad te? Et dixit Balaam:Vt quid domine ten-
tas genus hominum? Hi ergo non poſſunt ſuſtinere, quoniam tu plus ſcis quæ habentur
in ſeculo,antequam fundares illud.Et nūc illumina ſeruum tuum, ſi rectū eſt ut proficiſcar
cū eis.Et dixit ad eum:Nónne de hoc populo locutus ſum Abrahæ in uiſu,dicēs:erit ſemē
tuū tanq; ſydera cœli,quādo leuaui eū ſuper firmamentū,& oſtendi ei omniū aſtrorum di
ſpoſitiones,& filiū eius petij in holocauſtomata? & adduxit eū ut cōponeret in ſacrario,
ego aūt reddidi eū patri ſuo.Et quia nō cōtradixit,facta eſt oblatio eius in conſpectu meo
acceptabilis,& pro ſanguine eius elegi iſtos.Nōne de hoc dixi,ego reuelabo Abrahæ o-
mnia quæ ego facio? Et Iacob,cum luctaretur in puluere cū angelo,qui ſtabat ſuper hym-
nos,non dimiſit eū donec benediceret illū? Et nūc ecce tu cogitas proficiſci cū eis, ut male
dicas quos elegi? Quod ſi maledixeris eos, quis erit qui benedicet te? Et ſurrexit Balaam
mane,& dixit:Proficiſcimini uiā ueſtram, quoniam non uult me deus uenire uobiſcū, &
profecti ſunt,& retulerunt Balac quæ dicta fuerant de Balaā,et adiecit Balac mittere alios
uiros ad Balaam,dicens:Ecce ego ſcio,quoniam,cū offeras deo holocauſtomata,recōci-
liabitur deus hominibus,& nunc appone adhuc ut petas à domino tuo,& roges in holo-
cauſtis quātis uoluerit.Quod ſi forte propiciabit̃ malis meis, habebis mercedē tuā,tū &
deus accipiet oblationes ſuas.Et dixit ad eos Balaam:Ecce inſipiēs eſt filius Ephor,& ne-

ſcit quoniam inhabitat in gyro mortuorum, & nunc expectate hac nocte, & uidebo quid mihi dicat deus. Et dixit ad eum deus: Vade cum eis, & erit uia tua in ſcãdalum, & ipſe Balac erit in perditionem. Et leuauit ſe mane, & profectus eſt cum eis, & uenit aſina eius in itinere eremi, & uidit angelum, & aperuit oculos Balaam, & uidit angelum, et adorauit eũ in terra. Et dixit ad eum angelus: feſtina, & uade, quia quæ dixeris fient ei: & uenit in terrã Moab, & ædificauit ſacrarium, & obtulit oblationes, & cum uidiſſet partem populi, non permanſit in eo ſpiritus dei, & tulit parabolam eius, & dixit: Ecce adduxit me Balac ad montem dicens: Veni irrue in ignem hominum iſtorum, quem aquæ extinguent non ſuſtineo, ignem uero qui abſorbet aquam, quis ſuſtinebit? Et dixit illi, facilius eſt tollere fundamenta, & omne faſtigium eorum, & extinguere lumen ſolis, & intenebriſcare lumen lunæ, quàm qui uoluerit eradicare plantaginem fortiſſimi, aut exterminare uineam eius. Et ipſe neſciuit quoniam ideo elatus eſt ſenſus eius, ut feſtinet perditio eius. Ecce enim uideo hæreditatem quam oſtendit mihi fortiſſimus in nocte, & ecce dies uenient, et admirabitur Moab quæ accidunt ei, quoniam uoluit Balac muneribus perſuadere fortiſſimum, & pecunijs emere dogma. Nónne oportebat te interrogare, quæ miſit in Pharaonem, & in terrã eius, propter quod uoluit in ſeruitutem redigere eos? Ecce uinea obumbrans in deſiderio multo, & qui zelabitur quoniam non marceſcit. Si autem quis dixerit in conſilio ſuo, quoniam in uano laborauit fortiſſimus, aut ſuperflue elegit eos, ecce nunc uideo ſalutem liberationis quæ futura eſt. Et continens eos retineo in ſonis uocis meæ, & non poſſum dicere quæ uideo oculis meis, quia modicum mihi ſupereſt ſancti ſpiritus, qui manet in me, quomodo cognoui, & per quod ſuaſus ſum à Balac, perdidi tempus uitæ meæ: ecce adhuc uideo hæreditatẽ diſſolutionis populi huius, & ſplendet ſuper ſplendorẽ ſulgorum lumẽ eius, & leuior curſus eius ſagittis. Et ueniet tempus, & ſuſpirabit Moab, & infirmi erũt ſeruientes Cham, qui hæc cogitauerunt ſuper eos. Ego autem ſtridebo dẽtibus, pro eo quod deductus ſum, & tranſgreſſus ſum quæ dicta ſunt ad me nocte. Et prophetia mea manifeſta permanebit, & uerba mea uiuent, & ſapientes & intelligentes uerba mea memorabuntur, quoniam ego cum maledixi perij, benedixi autem, & non ſum benedictus. Et hæc dicens tacuit. Et dixit Balac: Fraudauit te deus tuus multorum munerum meorum. Et tunc dixit ad eum Balaã: Veni, & conſiliemur quid facias eis, elige ſpecioſas mulieres, quæ ſunt in nobis, et quæ in Mazia, et ſtatue eas ante eos nudas, et ornatas auro, et lapidibus pręcioſis, & erit cum uiderint & concubuerint cum illis, peccabunt domino ſuo, & incident in manus ueſtras, quia aliter expugnare eos non potes. Et his dictis, auertit ſe Balaam, & reuerſus eſt in locum ſuũ. Et poſt hæc ſeductus eſt populus poſt filias Moab: fecit enim Balac omnia quæ oſtendit ei Balam. Et in tempore illo occidit Moſes populos, & media ſpolia eorum diuiſit populo, & cœpit manifeſtare eis uerba legis, quæ locutus eſt eis in Oreb deus, & locutus eſt ad illos dicens: ecce ego dormio cum patribus meis, & eam ad populũ meum. Noui autem quia ſurgentes relinquetis diſpoſita uobis per me uerba, & iraſcetur deus in uobis, & derelinquet uos, & diſcedet de terra ueſtra, et adducet ſuper uos obediẽtes uos, & principabuntur uobis non uſque in finem, quia rememorabitur teſtamenti quod diſpoſuit ad patres ueſtros. Tunc autem & uos, & filij ueſtri, & omnes generationes ueſtræ reſurgent poſt uos, & quærent diem mortis meæ, & dicent in corde ſuo. Quis dabit nobis paſtorem unum ſicut Moſes, aut iudicem tanquam filijs Iſraël, qui in omni tẽpore oret pro peccatis noſtris, & exaudiatur pro iniquitatibus noſtris? Ego autem hodie teſtor uobis cœlum & terram, quia cœlum hoc audiet, & terra perſpiciet auribus, quia deus reuelabit finem orbis, ut uobiſcum diſponat ſuper excelſa ſua, & incendens in uobis ſempiternam lucernam, & recordabimini iniqui. Cum autem locutus ſum uobis, reſpondiſtis uos dicentes: Omnia quæ locutus eſt nobis deus, faciemus & audiemus. Si autem tranſgreſſi fuerimus, aut corruperimus uias noſtras, uocabit ſuper nos teſtem, & abſcidet nos. Scitote autem quoniam panem angelorum manducaſtis XL. annis, et nunc ecce ego benedico tribus ueſtras, antequam finis meus ueniat. Vos autem ſcitote laborem meum quem laboraui uobiſcũ, ex quo aſcẽdiſtis de terra Aegypti. Et his dictis, locutus eſt ad eũ deus tertio dicens, ecce tu proficiſceris dormire cum patribus tuis. Exurget aũt populus hic et requiret me, et obliuiſcetur legem meã in qua illuminaui eum, et relinquam ad tempus ſemen eorũ. Tibi autẽ oſtendam terram priuſquam moriaris, ſed non ingredieris ibi in hoc ſeculo, ne uideas ſculptilia in quibus incipiet populus hic inplanari et deuiari.

Demon-

Demonſtrabo tibi locum, in quo mihi ſeruiet annos DCCXL. & poſt hæc tradetur in ma-
nus inimicorum ſuorum, & demolientur eum, & circundabunt eum alienigenæ, & erit in
illa die ſecundum diem illum in quo contriui tabulas teſtamenti quas diſpoſui ad te in O-
reb, & peccantibus illis, euolauit ex eis quod erat ſcriptum. Dies autem erat ſeptima deci-
ma menſis quarti. Et aſcendit Moſes in montem Oreb, ſicut præceperat ei deus, & orauit
dicens: Ecce ego quidem compleui tempus uitæ meæ, & compleui annos CXX. Et nūc pe-
to, miſericordia tua cum populo tuo, & miſeratio tua cum hæreditate ſua ſolidetur domi-
ne, & longanimitas tua in loco tuo ſuper electionis genus, quoniam tu præ omnibus dile-
xiſti eos. Et tu ſcis quoniam ego eram paſtor ouium, & cum paſcerem gregē in eremo, ad-
duxi eos uſq; in montem tuum Oreb, & tunc primum uidi angelum tuum ignitum de ru-
bo, tu autem uocaſti me de rubo, & ego timui, & declinaui faciem meam, & miſiſti me ad
eos, & liberaſti eos de Aegypto, inimicos autem eorum demerſiſti in aquam, & dediſti eis
legem, & iuſtitias in quibus uiuent. Quis eſt autem homo qui tibi non peccauit. Quomo
do conſtabilietur hæreditas tua, ſi non miſertus fueris eis? Aut quis adhuc naſcet̄, ſine pec
cato? Emendabis autem eos in tempore, & non in ira. Tunc oſtendit ei dominus terram,
& omnia quæ ſunt in ea, & dixit: Hæc eſt terra quàm dabo populo meo. Et oſtendit ei lo
cum unde eleuant nubes aquam, ad irrigandum omnem terram, & locum unde accipit flu
uius irrigationem, & terram Aegypti, & locum firmamenti, unde bibet ſola terra ſancta.
Et oſtendit ei locum unde pluit manna populo, uſq; ad ſemitas paradiſi. Et oſtendit ei mē
ſuras ſanctuarij, & numerum oblationum, & ſigna in quibus incipiant inſpicere cœlum,
& dixit: Hæc ſunt quæ prohibita ſunt generi hominum, quoniam peccauerunt ſibi. Et nūc
uirga tua in qua facta ſunt ſigna, erit in teſtimonia inter me & populum meum. Et cū pec-
cauerint iraſcar eis, & memorabor uirgæ tuæ, & parcam eis iuxta miſericordiam meā, &
erit uirga tua in conſpectu meo in commemorationem omnium dierum, & ſimilabitur ar
cui in quo diſpoſui teſtamentum ad Noë, cum exiret de arca, dicens: Dabo arcum meū in Gen. 9.
nubem, & erit in ſignum inter me & homines, ne ultra ſit aqua diluuij in omnem terram.
Te autem accipiam inde, & glorificabo te cum patribus tuis, & requiem dabo tibi in dor-
mitione tua, & ſepeliam tecum pace, & lugebunt te omnes angeli, & militiæ contriſta-
buntur. Nullus autem angelorum nec hominum ſciet ſepulchrum tuum, in quo incipies Deut. ult.
ſepeliri, donec uiſitem ſeculum, & excitabo te & patres tuos de terra Aegypti, in qua dor
mietis, & uenietis ſimul, & habitabitis inhabitationem immortalem, quæ non tenetur in
tempore. Cœlum autem hoc erit in conſpectu meo tanquam nebula currens, & tanquam
dies tranſiens externus, & erit cum appropinquauerit uiſitare orbē, iubebo annis, & præ
cipiam temporibus, & breuiabuntur, & accelerabuntur aſtra, & feſtinabit lumen ſolis
in occaſum, & non permanebit lumen lunæ, quoniam feſtinabo excitare uos dormientes,
ut quem oſtendi tibi locum ſanctificationis, in eo habitent omnes qui poſſunt uiuere. Et
Et dixit Moſes: Si adhuc potero petere domine de te iuxta multitudinem miſericordię tuę
non indigneris mihi, & oſtende mihi quanta quantitas temporis tranſijt, & quanta re-
manſit, & dixit ad eum: Iſtic mel apex magnus momenti plenitudo & clathi gutum, & o-
mnia compleuit tempus: quatuor enim ſemis tranſierunt, & duæ ſemis ſuperſunt. Et au-
diens Moſes repletus eſt ſenſu, & mutata eſt effigies eius in gloria, & mortuus eſt in glo-
ria ſecundum os domini, & ſepeliuit eum iuxta quod promiſerat ei, & luxerunt angeli in
morte eius, & præcedebant eum fulgura, & lampades, & ſagittæ omnes unanimes, & in
illa die non eſt dictus hymnus militum pro receſſu Moſi, nec fuit talis dies ex eo quo fe-
cit deus hominem ſuper terram, nec erit talis adhuc in ſempiternum, ut humilietur pro
hominibus hymnus angelorum, quoniam ualde amauit eum, & ſepeliuit eum per manus
ſuas ſuper excelſam terram, & in lumine totius orbis. Et in tempore illo diſpoſuit
deus teſtamentum ſuum cum Ieſu filio Nauæ, qui remanſit de uiris explorantium terram:
quoniam ſors exierat in eos, ut non uiderent terram, eò quod male locuti fuerant de ea,
& propter hoc defuncta eſt generatio illa. Tunc dixit deus ad Ieſum filium Nauæ: Ut
quid luges, & ut quid ſperas in uanum, cogitans quod Moſes adhuc uiuet? Et ideo ſuper-
flue ſuſtines, quoniam defunctus eſt Moſes. Accipe ueſtimenta ſapientiæ eius, & in-
due te, & zona ſcientiæ ipſius præcinge lumbos tuos, & immutaberis & eris in uirum a-
lium. Nónne pro te locutus ſum Moſi ſeruo meo dicēs: iſte ducet populum meum poſt te,
& in manū eius tradā reges Amorrhæorū. Et accepit Ieſus ueſtimenta ſapiētiæ, & ueſtiuit
ſe, &

ſe,& zona intelligentiæ præcinxit lumbos ſuos, & factum eſt cum ueſtiret ſe ea, incenſa
eſt mens eius, & ſpiritus eius commotus eſt, & dixit populo: Ecce prima generatio defun
cta eſt in eremo, eò quod contradixerint deo ſuo. Et ecce nūc uos omnes duces ſcitote ho-
die, quia ſi proficiſcimini in uijs dei ueſtri, dirigentur ſemitæ ueſtræ. Si autem non obau-
dieritis uoci eius, & ſimiles fueritis patribus ueſtris, corrumpentur opera ueſtra, & uos ip
ſi confringemini, & peribit de terra nomen ueſtrū, & ubi erūt uerba quæ locutus eſt deus
patribus ueſtris? Nam etſi dixerunt Gētes forſitan, defecit deus, quoniam non liberauit
populum ſuum, sgnoſcentes tamen quod elegerit ſibi plebes alias, faciens cum eis mira-
bilia magna, tunc intelligent quoniam perſonam non accepit fortiſſimus. Sed quia pecca
ſtis per extollentiam, ideo abſtulit uirtutem ſuam à uobis, & ſubiecit uos. Et nunc exur-
gentes ponite cor ueſtrum, ut ambuletis in uijs domini ueſtri, & diriget uos. Et dixerūt ad
eum populi: ecce nos ſcimus hodie quæ prophetauerunt Eldat & Modat, in diebus Moſi
dicentes: Poſt requietionem Moſi, dabitur principatus Moſi Ieſu filio Naue. Et non zela-
tus eſt Moſes, ſed gauiſus eſt in auditu eorum, & ex hoc crediderunt omnes populi, quoni
am tu his ducatum agas, & diuides eis in pace terram, & nunc etiam ſi fuerit conflictus, cō
fortare & uiriliter age, quoniā tu ſolus in Iſraël principaberis. Et hæc audiens Ieſus, co-
girauit ut mitteret in Iericho exploratores. Et conuocauit Cenez, & Seeniamiā fratrem,
duos filios Caleph, & dixit ad eos dicens: Ego & pater ueſter miſſi ſumus per Moſen in e-
remo, & aſcendimus cum cæteris decē uiris: et reuertentes illi male locuti de terra, & diſ-
ſoluerunt cor populi, & diſſipati ſunt ipſi, & cor populi cū eis, ego aūt & pater ueſter ſoli
cōpleuimus uerbū domini, & ecce uiuimus hodie, & nūc mittā uos inſpicere terrā Iericho
imitamini patrē ueſtrū, & uiuetis & uos. Et aſcendentes inſpexerunt ciuitatē. Et ut renun
ciauerunt uerbum, aſcenderunt populi, & expugnauerunt ciuitatem et incenderunt eam
igni. Et poſtquam defunctus eſt Moſes, deſijt manna deſcendere filijs Iſraël, & tūc cœpe-
Fructus terræ runt manducare de fructibus terræ. Et hæc ſunt tria, quæ dedit populo ſuo deus, propter
poſt mortem tres homines, id eſt, puteum aquæ myrrhæ pro Maria, & columnam nubis pro Aaron, &
Moſi. manna pro Moſe. Et finitis his tribus, ablata ſunt hæc tria dona ab illis. Populus autem &
Ieſus pugnabant contra Amorrhæos, & inualeſcente pugna ſuper inimicos ſuos, per om
nes dies Ieſu conſumpti ſunt XXX. & IX. reges, qui habitabant terrā. Et dedit Ieſus in ſor
tem terram populo, unicuiq; tribui ſecundum ſortes, iuxta quod præceptū fuerat ei. Tūc
acceſſit ad eum Caleph, & locutus eſt dicens: Scis quoniam ambo in ſorte miſſi ſumus de
Moſe ire cum ſpeculatoribus, & quia nos compleuimus ſermonem domini, ecce nos ui-
uimus modo, & nunc ſi eſt beneplacitum ante oculos tuos, detur Cinez filio meo in ſortē
territorium trium turrium. Et benedixit eum Ieſus, & fecit ſic. Et cum ſenuiſſet & proceſ-
ſior eſſet in diebus Ieſus, dixit ad eum deus: ecce tu ſeneſcis, & proceſſior es dierum, & ter
ra facta eſt multa ualde, & non eſt qui ſortiatur eam: & erit ut poſt receſſum tuum commi-
ſceatur populus hic cum habitantibus terram, & ſeducentur poſt deos alienos, & derelin
quam eos ſicut teſtatus ſum in ſermone meo ad Moſen, ſed tu teſtare eis antequam moria-
ris. Et dixit Ieſus: Tu præ omnibus ſcis domine, quid agat cor maris antequam iraſcatur,
& tu inueſtigaſti aſtra, & numeraſti ſtellas, & cōſtituiſti pluuiam, tu ſcis ſenſum omnium
generationum antequam naſcantur, & nunc domine largire populo tuo cor ſapientiæ, &
ſenſum prudentiæ: & erit cum dabis hæreditatibus tuis diſpoſitiones iſtas, non peccabūt
coram te, & tu non iraſceris eis. Nónne hæc uerba ſunt quæ locutus ſum ante conſpectum
tuum domine, cum furatus eſt Achiras de anathemate, & traditus eſt populus ante te, &
ego rogans in conſpectu tuo dixi: Nónne melius erat nobis domine ſi mortui fuiſſemus
in rubro mari, ubi demerſiſti inimicos noſtros: aut ſi defuncti fuiſſemus in eremo, ſicut pa
tres noſtri, quam tradamur in manus Amorrhæorum, ut exterminaremur ſemper, & ſi cir-
ca nos uerbum eſt, nihil mali erit nobis, quoniam etſi tranſlata fuerit finis noſtra in mortē,
tu tamen uiuis, qui ante ſecula & poſt ſecula es, & ſi non poteſt excogitare homo, ut pro-
ponat generationem unam, uni dicit: corrumpit deus quem elegit ſibi populum, & ecce
nos erimus in inferno, tu tamen facies uerbum tuum uiuum, & nunc ſuſtineat plenitudo
miſerationum tuarum populum tuum, & eligat hæreditas tua uerum, quia ipſe & genera-
Gen. 49. tio eius principabuntur populo tuo. Nónne pro eo dixit pater noſter Iacob, dicens: Non
deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femoribus eius. Et nunc confirma prædictos ſermo
nes, ut diſcant gentes terræ & tribus orbis, quoniam ut ſempiternus es. Et adiecit dicens:

O domine,

O domine, ecce dies uenient, & aſſimilabuntur domus Iſraël columbæ fœtanti, quæ collocans filios ſuos non relinquet, nec obliuiſcetur locum ſuum, ſicut & iſti conuerſi ab actibus ſuis, expugnabunt ſalutem quæ naſcitur eis. Et deſcendit Ieſus in Galgala, & ædificauit ſacrarium lapidibus fortiſſimis, & non intulit in eos ferrum, ſicuti præceperat Moſes, & ſtatuit lapides magnos in monte Gebal, & dealbauit eos, & ſcripſit ſuper eos uerba legis, manifeſta ualde: & congregauit omnem populum in unum, & legit in aures eorũ omnia uerba legis. Et deſcendens cum eis, leuauit ſupra ſacrarium ſacrificia pacifica, & hymnizauerunt ualde, & leuauerunt arcam teſtamẽti domini de tabernaculo cum tympanis, & choris, & nablia, & cum citharis, & pſalterijs, et omni organo bene ſonanti. Et erant ſacerdotes & leuitæ aſcendentes ante arcam, & iubilantes in pſalmis, & poſuerũt arcam ante conſpectum ſacrarij, & leuauerunt inſuper ſacrificia pacifica multa ualde, et pſallebant unanimiter omnis domus Iſraël in uoce magna, dicens: Ecce compleuit dominus noſter, quæ locutus eſt patribus noſtris dicens: Semini ueſtro dabo terram fluentem lacte & melle. Et ecce induxit nos in terram inimicorum noſtrorum, & ipſos tradidit contractos corde in conſpectu noſtro, & ipſe eſt deus qui mandauit patribus noſtris in occultis animarũ dicens: Ecce fecit dominus omnia quæ locutus eſt ad nos in Oreb, & ſi cuſtodiat cor noſtrũ uias eius, bene erit nobis, & filijs noſtris poſt nos. Et benedixit eia Ieſus, & dixit: Dabit dominus ut permaneat in eo cor ueſtrum per omnes dies, & non recedentes de nomine eius perſeuerabit teſtamentum domini uobiſcum, & non corrumpatur ſed ut ædificetur in uobis habitaculum dei, ſicut locutus eſt, cum miſit in hæreditatem ſuam cum iucunditate & hilaritate, & factum eſt poſt hæc cum audiſſet Ieſus & omnis Iſraël, quod filij Rubẽ, & filij Gad, & dimidia tribus Manaſſe, qui habitabant circa Iordanem, ædificaſſent ſibi altare, & immolarent ſacrificia in eo, & feciſſent ſacerdotes in ſacrario, conturbati ſunt omnes populi ualde, & uenerunt ad eos in Silon, & dixit ad eos Ieſus, & omnes presbyteri dicentes: Quæ ſunt hæc opera quæ facta ſunt uobiſcum, nec dum habitantibus nobis in terra noſtra? Nónne iſta ſunt uerba, quæ locutus eſt ad uos Moſes in eremo dicens: Videte, ne ingredientes in terram ueſtram exterminetis opera ueſtra, & corrumpetis omnem populum iſtum? & nunc quare inimici noſtri ſuperabundauerunt, niſi quia uos corrumpitis uias ueſtras, & feciſtis omnem conturbationem, & ideo collecti ſuper nos, frangent nos? Et dixerunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manaſſe ad Ieſum, & ad omnem populum Iſraël: Ecce nũc deus amputauit fructum uentris hominum, & poſuit lumẽ, ut quæ in tenebris ſunt uideant, quoniam ipſe ſcit quæ in occultis ſunt abyſſi, & lumen cũ eo permanet. Nunc ſcit dominus deus patrum noſtrorum, ſi aliquis de noſtris, aut nos ipſi fecimus rem iſtam in uerbo iniquitatis, niſi pro poſteris noſtris, ut non ſeparetur cor eorum à domino deo noſtro, et ne dicant ad nos: Ecce nunc fratres noſtri, qui trans Iordanẽ ſunt, habent ſacrarium, ut offerant oblationem in eo, nos autem in iſto loco nõ habentes ſacrarium, recedamus à domino deo noſtro, quia prolongauit deus noſter de uijs noſtris, ne ſeruiamus ei. Et hæc dicentes diximus inter nos: Faciamus nobis ſacrarium, ut ſit eis animoſitas ad exquirendum dominum. Etenim aliqui ex nobis aſtantes & ſcientes, quia fratres ueſtri nos ſumus, & innoxij ſtamus ante conſpectum ueſtrum. Facite itaq; quæ placent in oculis domini. Et dixit Ieſus: Nónne fortior eſt rex dominus ſuper milia ſacrificia? Et quare non docuiſtis filios ueſtros uerba domini, quæ audiſtis ex nobis? Quia ſi erant filij ueſtri in meditatione legis domini, non ſeducerentur ſenſus eorum poſt ſacrarium manu factum. Aut non ſcitis quando uiduato ad modicum populo in eremo, aſcendente Moſe ut acciperet tabulas, ſeductus eſt ſenſus eius, & fecit ſibi idola? Et ſi non miſericordia dei patrum ueſtrorum cuſtos fuiſſet, omnes ſynagogæ factæ eſſent in fabulam, & diuulgarentur omnia peccata populi propter inſipientiam ueſtram. Et ideo nunc euntes effodite ſacraria quæ ædificaſtis uobis, & docete legem filios ueſtros, & erunt meditantes eam die ac nocte, ut fiat eis per omnes dies uitæ eorum dominus in teſtimonium et iudicem. Erit deus teſtis & iudex inter me & uos, & inter cor meum & cor ueſtrum, quia ſi in aſtutia feciſtis rẽ hanc, uindicabitur in uobis, propter quod uoluiſtis diſperdere fratres ueſtros: ſi autem in ignorantia feciſtis, ſicut dicitis, propter filios ueſtros miſericors erit uobis deus. Et reſpondit omnia populus: Amen, amen. Et obtulit pro eis Ieſus, & omnis populus Iſraël, mille arietes pro uerbis excuſationis, & orauerunt pro eis, & dimiſit eos cum pace: & euntes deſtruxerunt ſacrarium, & ieiunauerunt, & plorauerunt ipſi & filij eorum, &

orantes

orantes dixerunt: Deus patrum noſtrorum, & præſcius cordis hominum omnium, tu ſcis quia non factæ uiæ noſtræ in iniquitate ante conſpectum tuum, ſed nec deuiauimus à uijs tuis, ſed tibi ſeruiuimus omnes, quia opera manuum tuarum ſumus. Nunc miſerere teſtamenti tui filijs ſeruorum tuorum. Et poſt hæc Ieſus aſcēdit in Galgala, & leuauit tabernaculum domini, & arcam teſtamenti, & omnia uaſa eius, & leuauit eā in Silo, et demonſtrationem & ueritatem poſuit ibi. Et tunc Eleazar ſacerdos miniſtrans altari, conuenientes omnes qui ueniebant ex populo interrogantes dominum, per demonſtrationem inſtruebat eos, quoniam per hoc oſtendebatur eis. In ſacrario uero nouo, quod erat in Galgalis, conſtituit Ieſus uſq; in hodiernum diem, quæ offerebant à filijs Iſraēl holocauſtomata per ſingulos annos. Quouſq; enim ædificaretur domus domini Hieruſalē, & offerretur in nouo ſacrario, non prohibitus eſt populus offerre in eo, quia ueritas & demonſtratio oſtendebat omnia in Silo. Et quouſq; poneretur per Salomonem arca in ſacrario domini, erant offerentes ibi uſq; illam diem. Eleazar uero filius Naue diſpoſuit populū, & diuiſit eis terram, potens in uirtute. Et cum adhuc inimici Iſraēl eſſent ſuper terram, appropinquauerunt dies Ieſu ut moreretur, & miſit, & uocauit omnem Iſraēl in omni terra eorum cū mulieribus & filijs, & dixit ad eos: Congregamini ante conſpectum arcæ, & teſtamenti domini in Silo, & diſponam uobis teſtamentum antequam moriar. Et cōgregatis omnibus populis XVI. die menſis tertij ante cōſpectum domini in Silo cum mulieribus & filijs, dixit Ieſus ad eos: Audi Iſraēl. Ecce ego diſpono ad uos teſtamentum legis huius, quam diſpoſuit dominus patrib. noſtris in Oreb, & ideo ſuſtinete hic iſta nocte, & uidete quid loquatur ad me pro uobis deus. Et expectantibus populis illa nocte, uiſus eſt dominus Ieſu in aromate, & dixit dicens: Secundum ſermones hos loquar ego huic populo. Et ſurrexit Ieſus mane, & congregauit omnem populum, & dixit ad eos: Hæc dicit dominus. Vna petra erat unde effodi patrem ueſtrum, & genuit uir ſcopuli illius duos uiros, quorum nomina ſunt Abraham & Nachor, & de dolatura loci illius natæ ſunt duæ mulieres, quarum nomina ſunt Sara & Melcha, & habitauerunt in unum trans flumen & accepit Abraham Saram, & Nachor Melcham. Et cum ſeducerentur habitantes terram, ſinguli quiq; poſt præſumptiones ſuas, credidit Abraham mihi, & non eſt ſeductus cum eis, & ego eum erui de flamma, & accepi eum, & ſuperduxi eum in omnem terram Chanaan, & dixi ei in uiſu dicens: Semini tuo dabo terram hanc. Et dixit ad me: Ecce nunc dediſti mihi mulierē, & hæc ſterilis eſt. Et quomodo habebo de mea petra concluſa? Et dixi ad eum: Accipe mihi uitulum trimum, & capram triennam, & arietem trimum, turturem & columbam. Et accepit hæc ſicut præcepi ei. Ego autem immiſi in eum ſomnum, & pauorem circundedi ei, & ante eum locum ignis in quo expientur opera facientium iniquitatem in me, & faculas oſtēdi ignis, unde illuminabuntur iuſti, qui crediderunt mihi. Et dixi ad eum: Hæc erunt in teſtimonio inter me & te, quoniam de concluſa dabo tibi ſemen. Et aſſimilabo te columbæ, quia accepiſti mihi ciuitatem, quàm incipiēnt ædificare filij tui in conſpectu meo. Turturē autem aſſimilabo Prophetis, qui de te naſcentur. Et arietem aſſimilabo ſapientibus, qui de te naſcentur, illuminantibus filios tuos. Vitulum uero aſſimilabo multitudini populorū, qui multiplicatus eſt per te. Capram aſſimilabo mulieribus, quarum aperiā metras, & parient. Hæc erunt in teſtimonium inter nos, quoniam non tranſgrediar uerba mea. Et dedi ei Iſaac, & plaſmaui eum in metra eius quæ eum genuit, & præcepi ei ut citius reſtituens eum redderet mihi in menſe ſeptimo, et propterea omnis mulier quæ peperit ſeptimo mēſe, uiuit filius eius, quoniam ſuper eum uocaui gloriam meam, & nouum oſtēdi ſeculum. Et dedi Iſaac Iacob & Eſau, & dedi Eſau terram Seir in hęreditatem: Iacob autem & filij eius deſcenderunt in Aegyptum. Et humiliauerunt Aegyptij patres ueſtros, ſicut uos ſcitis, & memoratus fui patrum ueſtrorum, & miſi Moſen amicum meum, & liberaui eos inde, inimicos autem illorum percuſſi, & eieci eos in manu excelſa, & deduxi eos per rubrū mare, & ſubſtraui ſub pedibus eorum nubem, & eduxi eos per abyſſum, & adduxi eos ſub montem Sina, & inclinaui cœlos, & deſcendi, & ſolidaui flammam ignis, & obturaui uenas abyſſi, & impediui curſum ſtellarum, & ceſſaui ſonos tonitruum, & extinxi plenitudinem uenti, & increpaui multitudinem nubium, & ſtatui motus earum, & ſuſpendi tempeſtatem militiarum, ut non corrumperem teſtamentum meum, quoniam mouebantur in deſcenſu meo omnia, & animabantur uniuerſa in aduentu meo, & nō permiſi diſſipari populum meum, ſed dedi ei legem meam, & illuminaui eos, ut facientes hæc uiuant, & lon-

Septimo menſe partus ſunt uitales propter Iſaac qui hoc menſe eſt æditus.

grui

græui fiant,& non moriantur. Et induxi uos in terram iſtam,& dedi uobis uineas,ciuitates quas non ædificaſtis habitatis,& compleui teſtamentum ueſtrum quod dixi patribus ueſtris. Et nunc ſi uos obaudieritis patres ueſtros,apponam cor meum in uobis in ſempiternũ,& obumbrabo uos,& non apponent inimici ueſtri expugnare uos, & erit terra ueſtra nominata in omnem orbẽ,et ſemen ueſtrũ electũ in medio populorũ dicentiũ:Ecce populus fidelis,quia crediderunt domino,propterea liberauit eos dominus,& plantauit eos. Et ideo plantabo uos tanquam uineam deſiderij,& regam uos tanquã gregem amabilem,& mandabo pluuiæ,& rori,& ſaturabũt uos in tempore uitæ ueſtræ. Erit autem & in finem uniuſcuiuſq; omnium ueſtrum ſors in uita æterna,uobis & ſemini ueſtro,& accipiam animas ueſtras,& reponam eas in pace,quouſq; compleatur tempus ſeculi,& reddam uos patribus ueſtris,& patres ueſtros uobis, & ſcient ipſi per uos, quoniam non in uano elegi uos. Hæc ſunt uerba quæ locutus eſt dominus ad me nocte hac. Et reſponderunt omnes populi,& dixerunt:Dominus eſt deus noſter,& ipſi ſoli ſeruiemus. Et fecerunt epulationem omnes populi in illa die & innouationem, diebus XXVIII. Et poſt dies illos adiecit Ieſus filius Nauæ congregare omnes populos & dixit ad eos:Ecce nunc dominus eſt teſtatus in uobis hodie. Teſtatus ſum uobis cœlũ & terram, quoniã ſi ſuſtinetis ſeruire domino,ſi aũt non uultis ſeruire ei,et uultis obaudire dijs Amorrhæorũ,in quorũ terra habitatis,dicite hodie in conſpectu domini,& proficiſcimini. Ego aũt & domus mea ſeruiemus domino. Et leuauerunt omnes populi uocẽ ſuam, & plorantes dixerunt:Forſitan dignatus eſt deus,& in timore eius melius eſt nobis mori,quã deleri de terra. Et benedixit Ieſus filius Nauæ populos,& oſculatus eſt eos,& dixit ad illos:Fiant uerba ueſtra in miſericordiam ante dominum noſtrum,& mittet Angelum ſuum & conſeruet uos. Memores eſtote mei poſt mortem meam,& Moſis amici domini,& non recedant de uobis uerba teſtamenti,quæ diſpoſuit ad uos per omnes dies, & dimiſit eos, et profecti ſunt unuſquiſq; in hæreditatem ſuam. Ieſus autem repoſuit ſe in lectulo ſuo, & miſit & uocauit filium Eleazari ſacerdotis,& dixit ad eum:ecce iam uideo oculis meis tranſgreſſionem populi huius, in quo incipient præuaricari,tu tamen uirtutifica manus tuas, in quo tempore es cum eis. Et oſculatus eſt eum,& patrem eius,& filios eius,& benedixit eũ,et dixit:Dominus deus patrum ueſtrorum dirigat uias ueſtras,& populi huius. Et ut deſijt loqui ad eos,complicuit pedes ſuos in lectum,& obdormiuit cum patribus ſuis. Et poſuerunt filij eius manus ſuas ſuper oculos illius. Et tunc omnis Iſraël congregati ſunt in unum, ut ſepelirent eum, & planxerunt eum planctu magno,& hæc dicebãt in planctu ſuo:Plangite ſuper pennã aquilæ huius leuis, quoniã euolauit à nobis,& plangite ſuper uirtutem catuli leonis,quoniam abſconſus eſt à nobis. Et quis iens renuntiet iuſto Moſi,quoniam habuimus quadraginta annis ducem ſimilem ei? Et compleuerunt planctum ſuum,& ſepelierunt eum manibus ſuis in monte Effraim,& reuerſi ſunt unuſquiſq; in tabernaculum ſuũ. Et poſt mortem Ieſu requieuit terra Iſraël. Et quærebant Allophili pugnare cum filijs Iſraël. Et illi interrogantes dominum dixerunt:Si aſcendimus, & pugnamus contra Allophilos? Dixit eis deus:Si corde puro aſcendiſtis,pugnate:ſi autem contaminatum eſt cor ueſtrum, non aſcendatis,& adiecerunt interrogare,dicentes:Quomodo ſciemus,ſi omne cor populi ęquale ſit? Et dixit eis deus:Mittite ſortes in tribus ueſtras,& erit omni tribu qui uenerit in ſortem,ſeparetur in unam ſortem,& tunc ſcietis cuius cor purum eſt,& cuius contaminatum ſit. Et dixit populus:Conſtituamus prius in nobis ducem,et ſic ſortem mittamus. Et dixit eis Angelus domini:Præponite. Et dixit populus:Quem præponemus,qui dignus ſit domine? Et dixit eis Angelus domini:Mittite ſortem in tribu Caleb,& qui oſtenſus fuerit in ſorte,ipſe uobis principabitur. Et miſerũt ſortem in tribum Caleb, & exiuit ſors ad Cenez. Et conſtituerunt eum principem in Iſraël. Et dixit Cenez populo:Adducite mihi tribus ueſtras,& audite uerbum domini. Et collecti ſunt populi. Et dixit ad eos Cenez: Scitis quanta uobis mandauit Moſes amicus domini,ut non traſgrediemini legem in dextram uel in ſiniſtram? Sed & Ieſus qui poſt eum fuit princeps, eaſdem uobis mandauit. Et nunc ecce audiuimus de ore domini, quoniam cor ueſtrum contaminatum eſt,& præcepit nobis dominus,ut mittamus ſortem in tribus ueſtras,ut ſciamus cuius cor receſſit à domino deo noſtro. Nónne adducetur in populum indignatio iracũdiæ? Prædico aũt uobis hodie,quoniam etſi de domo mea aliquis exierit in ſortem peccati,non ſaluabitur, ſed igne concremabitur. Et dixit populus:Bonum uerbũ dixiſti facere. Et adduxit tribus in cõ-

Ieſus filius Nauæ moritur.

Cenez ſubſtituitur Ieſu filio Nauæ.

ſpectu eius, & inuenti ſunt de tribu Iuda CCCXL. & V. uiri. De tribu autem Ruben DLX. Nam de tribu Simeon DCCLXXV. Et de tribu Leui CL. Et de tribu Iſachar DCLX. & V. De tribu Zabulon DXL. & V. Et de tribu Gat CCCLXXX. Et de tribu Aſſer DCLXV. Et de tribu Manaſſe CCCCLXXX. Et de tribu Effraim CCCCXL. & VIII. Et de tribu Beniamin CCLX. & VII. Et factus eſt omnis numerus eorum, qui inuenti ſunt ſorte peccati VIM.CX. Et duxit eos omnes Cenez, & incluſit eos in carcere, quouſq; ſciretur quid fieret de eis. Et dixit Cenez: Nónne de iſtis dixit Moſes amicus domini, dicens: Fortis eſt in uobis radix, germinans fel & amaritudinem? Et nunc benedictus dominus, qui reuelauit omnes uolũtates hominum iſtorum, nec patiebatur corrumpere populum in nequiſſimis operibus ſuis. Congregate ergo huc demonſtrationem & ueritatem, & Eleazarum ſacerdotem prouocate, & interrogemus per eum dominum. Et tunc Cenez & Eleazar, & omnes ſeniores, & omnis ſynagoga unanimes orauerunt, dicentes: Domine deus patrum noſtrorum, reuela ſeruis tuis ueritatem, quoniam inuenimur non credentes prodigijs quæ feciſti patribus noſtris, ex quo eieciſti eos de terra Aegypti uſq; in hodiernum diem. Et reſpondit dominus, & dixit: Primum interrogate eos qui inuenti ſunt, & confiteantur opera ſua quæ aſtute agebant, & poſtea igne concremabuntur. Et adduxit eos Cenez, et dixit ad illos: Ecce nunc ſcitis quomodo confeſſus eſt Achiar, quando exiuit in ſortem, & renũtiauit omnia quæ fecit, & nunc renuntiate nobis nequitias ueſtras, & adinuentiones. Et quis ſcit quoniam ſi dixeritis ueritatem nobis, & ſi modo moriamini, miſerebitur tamẽ uobis deus, cum uiuificabit mortuos? Et dixit ei quidam eorum Elas nomine: Nunquid non iam aderit nobis mors, ut moriamur in igne? Dico autem tibi domine meus, non ſunt ſimiles ullæ adinuentiones, quas nequiter gerimus. Si autem uolueris manifeſte ueritatem interrogare, ſingulariter interroga uiros, uniuſcuiuſq; tribus, & ſic ſciet aliquis ex aſtantibus differentias peccarorum ipſorum. Et interrogauit Cenez eos qui erant de tribu ſua, & dixerunt ad eum: Nos uoluimus imitari & facere uitulum, quem fecerant in eremo. Et poſt hæc interrogauit uiros de tribu Ruben, & dixerunt: Nos uoluimus immolare dijs habitantium terram. Et interrogauit uiros de tribu Leui, & dixerũt: Nos uoluimus probare tabernaculum ſi ſanctum eſſet. Et interrogauit derelictos de tribu Iſachar, & dixerunt. Nos uoluimus interrogare per dæmones idolorum, ſi manifeſte annunciarent. Et interrogauit uiros de tribu Zabulon, & dixerunt. Nos uoluimus manducare carnes filiorum noſtrorum & ſcire ſi curam de ijſdem habet deus. Interrogauit derelictos de tribu Dan, & dixerunt: Nos docuerant Amorrhæi quæ ipſi agebant, ut doceremus filios noſtros. Et ecce hęc abſconſa ſunt ſub tabernaculo Elas, qui tibi dixit, ut interrogares nos. Mitte ergo, & inuenies ea. Et miſit Cenez, & inuenit ea. Et poſt interrogauit eos, qui ſupererant de tribu Gat, & illi dixerunt: Nos mœchati ſumus alterutrum in mulieres noſtras. Et deinceps interrogauit uiros de tribu Aſſer, qui dixerunt: Nos inuenimus ſeptem ſimulachra aurea, quę uocabant Amorrhæi ſanctas Nymphas, & auferentes eas cum præcioſiſſimis lapidibus, qui ſuperpoſiti erant eis, abſcondimus illa. Et ecce nunc depoſita ſunt ſub cacumẽ montis Sychem. Mitte ergo & inuenies ea. Et miſit Cenez uiros, & ſuſtulerũt ea inde. Hæ ſunt Nymphæ, quæ inuocatæ oſtendebãt Amorrhæis per ſingulas horas opera eorum. Hę ſunt enĩ, quæ adinuenerunt ſeptem uiri peccatores poſt diluuium, quorum nomina hæc ſunt, Chanam, Phuht, Selath, Nebroth, Elath, Deſuat. Nec erit iã talis ſimilitudo in ſeculo ſculpta manu artificis, uel picturæ diſtincta uarietate. Erant autem confixa & confirmata in conſecrationem idolorum. Lapides illi præcioſi erant, allati de terra Euilat. In quibus cryſtallinus erat, & praſinus, & uelut in diatrium ſculpti modum oſtendebant. Et alius ex his ſculptus erat deſuper, alius uelut chryſopaſſus ſtigmatus ita relucebat ſculptura, tanquã ſubiacentis profundi oſtentaret liquorem. Et hi ſunt lapides præcioſi quos habebant Amorrhęi in ſanctis ſuis. Quorum prætium ideo inæſtimabile erat, quoniam per noctem ingredientibus his, non erat neceſſarium lumen lucernę, ita explendebat genuinum lapidum lumẽ. Inter quos tamen plus lucebat ille, qui in modum diatridis ſculptus de ſetia emundabatur. Nam etſi quis de Amorrhæis cœcus erat, ibat & ponebat oculos ſuos ſuper eum, & recuperabat lumen. Quos inueniens Cenez, ſequeſtrans depoſuit eos, donec ſciret quid de eis fieret. Et poſt hæc interrogauit reliquos de tribu Manaſſe, & illi dixerũt: Nos tantummodo contaminauimus ſabbata domini. Et interrogauit derelictos de tribu Effraim, qui dixerũt. Nos uoluimus traijcere filios & filias noſtras per ignem, ut ſciremus ſi manifeſta

eſſent quæ dicta fuerant: & interrogauit derelictos de tribu Beniamin, dixerunt: Nos uoluimus in hoc tempore librum legis perſcrutari, utrum manifeſte deus ſcripſiſſet quę erāt in eo, aut Moſes docuiſſet ea per ſe. Et accipiens omnia uerba hæc Cenez, cum ſcripſiſſet ea in libro, & legiſſet ante cōſpectum domini, dixit ad eum deus: Accipe uiros, & ea quæ inuenta ſunt apud eos, & omnia eorum, & pone in torrentem phiſon, & combures ea igni, ut pauſet ira mea ab eis. Et dixit Cenez: Nunquid et lapides hos præcioſos cōburemus igni, aut ſanctificamus eos tibi, quoniam non ſunt in nobis ſimiles his? Et dixit ad eum deus: Si deus aliquid accipit in nomine ſuo de anathemate, quid faciat homo? Et ideo nūc accipies lapides iſtos præcioſos, & om̄ia quæ inuēta ſunt in libro, & cū homines ſic diſponas, lapides ponas in unā partē cū libris, quoniā nō poterit ignis exurere eos. Et poſt oſtēdam tibi quomodo eos perdas. Nam homines & omnia quæ inuenta ſunt concremabis igni. Et congregatis omnibus populis, dices ad eos: Sic fiet omni uiro, cuius declinauerit cor à deo ſuo. Et poſtquam concremauerit ignis homines iſtos, tunc libros & lapides præcioſos, qui non poſſunt igni comburi, neq; incidi ferro, neq; aqua deleri, pones eos in uertice montis iuxta nouum ſacrarium, & ego præcipiam nubi, & iens accipiet ros, et mittet ſuper libros, & delebit ea quæ ſcripta ſunt in his, quoniam non deleantur ex alia aqua, niſi ex ea quæ non ſeruiuit unquam hominibus. Et poſt eam mittam coruſcum meum, & cōburet libros ipſos. De lapidibus uero præcioſis præcipiam angelo meo, & accipiet illos, & iens ponet illos in profundum maris, & mandabo profundo, & abſorbet eos, quoniam non poterunt permanere in ſeculo, eò quod contaminati ſunt ab idolis Amorrhæorum. Et alij angelo præcipiam, & accipiet mihi duodecim lapides ex eo loco unde ablati ſunt iſti ſeptem, quos tu cum inueneris ſuper uerticem montis, ubi eos poſiturus es, accipiens pones eos ſuper epomiden contra duodecim lapides quos in eremo poſuit Moſes, in logio ſanctificabis eos ſecundum duodecim tribus. Et ne dicas, quomodo ſciam quem lapidem, in qua tribu ponam? Ecce ego dicam tibi nomen tribus ſecundum nomen lapidis, et inuenies utraq; ſculpta. Et iens Cenez, accepit omnia quæ inuenta fuerant, & homines ſimul cum his, & recongregauit ad ſe omnes populos, & dixit ad eos: ecce uos uidiſtis omnia mirabilia, quæ oſtendit nobis deus, uſq; in hodiernum diem, & ecce exquirentibus nobis uniuerſos, qui uerſute excogitabant mala contra dominum, & contra Iſraël, manifeſtauit eos nobis deus ſecundum opera eorum. Et nunc maledictus homo quicūq; tale ad inuenerit facere inter uos fratres. Et reſpondit omnis populus, Amen, Amē. Et his dictis, concremauit omnes homines illos igne, & omnia quæ inuenta ſunt cum eis, præter lapides præcioſos. Et poſt hæc uolens Cenez experiri ſi comburerētur lapides igni, miſit eos in ignem. Et factum eſt mox ut cadebant in ignem, extinguebatur ignis. Et accipiens Cenez ferrum ut frangerentur, & cum tetigiſſet eos gladius, ſoluebatur ferrum eius. Et poſt hæc uolens uel libros delere per aquam, factum eſt, ut decidens ſuper eos, aqua ſtringeretur in ſe. Et uidens hæc dixit Cenez: Benedictus deus, qui fecit tantas uirtutes in filios hominum, & fecit protoplaſtum Adam, & oſtendit ei omnia, ut cum peccaſſet in ipſis Adā, tunc hæc uniuerſa adnegaret, ne oſtendens hæc generi hominum, dominarētur eis. Et his dictis accepit libros & lapides, & poſuit eos ſuper uerticem montis, iuxta ſacrarium nouum, ſicut præcepit ei dominus. Et accipiens ſacrificiū pacificorum, holocauſtomata obtulit in ſacrario nouo duo milia holocauſtorum, uniuerſa ſuperponens ea in holocauſtū. In illa die & epulati ſunt epulationem magnam, ipſe & omnis populus in unum. Et fecit deus eadem nocte, ſicuti dixit Cenez, præcepit nubi, & iens accepit ros de glacie paradiſi, & effundēs illum ſuper libros, deleuit eos, & poſt hæc uenit angelus, & combuſſit eos. Alius autem angelus accepit lapides præcioſos, & proiecit eos in cor maris, & præcepit profundo maris, & abſorbuit illos. Et alius angelus iens attulit duodecim lapides, & poſuit eos iuxta locum illum unde tulerat illos ſeptem. Et exculpſit in his nomina tribuū. Et ſurgens Cenez in craſtinum, inuenit lapides illos duodecim ſuper uerticem montis, ubi ipſe poſuerat illos ſeptem. Et ſculptura eorum erat talis, ut tanquam oculorum forma deſignaretur in eis. Et primus lapis in quo ſcriptum erat nomen tribus Ruben, conſimilabatur lapidi Sardino. *Nomina tribuum inſculpta lapidibus.* Secundus autem lapis ſculptus erat de dente, & ibi exculpto nomine tribus Simeonis, ſimilitudo Topazanis uidebatur in eo. Et in tertio lapide ſculptum erat nomen tribus Leui, qui Smaragdino lapidi erat ſimilis. Nam quartus lapis Cryſtallus nominabatur, in quo erat ſculptum nomen tribus Iudæ, & lapidi Carbunculo ſimilabatur.

Quintus uero lapis erat Praſinus, & ſuper ipſum ſculptum erat tribus Iſachar, & lapidis Sapphyri color erat in eo. Et ſexti uero lapidis ſculptura erat tanquam Chryſopraſſus eſſet, diuerſis diſtinctionibus ſtigmatus, & ibi erat ſcripta tribus Zabulon, et lapis Iaſpis aſſimilabitur ei. Nam ſeptimi lapidis reſplendens ſculprura, oſtendebat in ſe uelut infuſum liquorem profundi, & ibi ſcriptum erat nomē tribus Dan, qui lapis aſſimilabatur lapidi Ligirio. Octauus lapis ſculptus erat de Adamante, & ibi ſcriptum erat nomen tribus Neptalim, & Amethyſto lapidi aſſimilabitur. Et noni lapidis ſculptura erat tenebrata ex monte Ophir, & ibi ſcripta tribus Gad, & lapis Achates aſſimilabat̄ ei. Et lapidis decimi ſculptura excauata erat, & expreſſit ſimilitudinem lapidis Theman, & ibi erat ſcripta tribus Aſſer, & lapis Chryſolithus aſſimilabatur ei. Et undecimus lapis electus de Libano, & ibi ſcriptum erat nomen tribus Ioſeph, & lapis Beryllus ſimilabatur ei. Et lapis duodecimus excisus de excisione, & ſuper ipſum ſcripta erat tribus Beniamin, & lapis Onychinus ſimilabatur ei. Et dixit deus ad Cenez: Accipe lapides iſtos, & pone eos in arca teſtamenti domini cum tabulis teſtamenti, quas dedi Moſi in Oreb, & erunt ibi cum his, donec exurgat Iahel, qui ædificet domum in nomine meo, & tunc ea proponet ante me ſupra duo cherubin, & erunt in conſpectu meo in memoriam domus Iſraël. Et erit cum impleta fuerint peccata populi mei, & cœperunt inimici potentari domui ipſorum, accipiā lapides iſtos, & illos priores unà cum tabulis, & reponam ea in locum unde ab initio prolata ſunt, & erunt ibi quouſq; memor ſim ſeculi, & uiſitabo habitantes terram, & tunc accipiā & iſtos, & alios plures ualde meliores, ex eo quod oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non aſcendit, quouſq; tale aliquid fieret in ſeculum, & non indigent iuſti opera luminis ſolis, neq; ſplendore lunæ, quoniam præcioſiſſimorum lapidum lumen erit lumen eorum. Et ſurrexit Cenez, & dixit: Ecce quantum bonum fecit deus hominibus, & propter peccata eorum ab his omnibus defraudati ſunt. Et nunc ſcio hodie quoniam genus hominum eſt, & uita eorū in nihilo deputabitur. Et his dictis accepit lapides de loco ubi erant poſiti, & cum tolleret eos, uelut lumen ſolis diffuſum ſuper illos, ſplendebat terra de lumine eorum. Et poſuit eos Cenez in arca teſtamenti domini cum tabulis ſicut præceptum fuerat ei, & ſunt uſq; in hodiernū diem. Et poſt hæc armauit de populo tria millia uirorum, & aſcendit expugnare Amorrhæos, & percuſſit prima die octingenta millia uirorum. Et ſecunda die interemit quingenta millia. Et facta die tertia, male locuti ſunt uiri plebis aduerſus Cenez, dicentes: Ecce nunc ſolus Cenez operatus eſt cum muliere ſua, & cōcubinis ſuis in domo ſua, & nos mittet in pugnam, ut in conſpectu inimicorum noſtrorum conteramur. Et audientes hæc pueri Cenez, renuntiauerunt ei. Et præcepit quinquagenario, & addu : ex his uiros triginta & ſeptem, qui fuerunt detractores eius, & incluſit eos in carcerem. Quorum nomina hæc ſunt: Leetuz, Betul, Aephal, Dealma, Anaph, Deſac, Beſac, Getel, Anaël, Anaxim, Noac, Cehecboac, Obal, Iabat, Enaht, Beath. Zelut, Effor, Ecent, Dephap, Abidan, Eſar, Moab, Duzal, Azat, Phelac, Igat, Zophal, Eliezor, Ecar, Zebar, Sebet, Neſach, Cere. Et cum incluſiſſet eos quinquagenarius ſecūdum præceptum Cenez, dixit Cenez: Quādo fecerit ſalutem dominus populo ſuo in manibus meis, tunc puniam uiros iſtos. Et his dictis iuſſit Cenez quinquagenario, dicens: Vade, & elige de pueris meis trecentos uiros, & equos tanto numero, & nullus ſciat de populo horam in qua exiturus ſum ad pugnam, tātum in qua hora tibi dixero, præpara uiros, ut ſint parati in nocte. Et miſit Cenez nuntios ſpeculatores, ut uiderent ubi eſſet multitudo caſtrorum Amorrhæorum. Et uenerunt nuncij, & ſpeculantes uiderunt quia multitudo de caſtris Amorrhæorum in rupibus conuerſabantur, cogitantes & hæc, ut uenientes pugnarent aduerſus Iſraël. Et reuerſi ſunt nuntij, & renuntiauerūt ei iuxta uerbum hoc. Et ſurrexit Cenez ipſe, & trecenti equites cum eo, noctu, & accipiens pſalpingas in manu ſua, cœpit deſcendere cum trecentis uiris. Et factum eſt, cum appropiaſſet caſtris Amorrhæorum, dixit pueris ſuis: Hic ſtate, ego autē ſolus deſcendā, ut uideā caſtra Amorrhæorū. Et erit ut pſalpingauero deſcendatis, ſin autem non, ibi expectabitis me. Et deſcendit Cenez ſolus, & orauit antequam deſcenderet, & dixit: Domine deus patrū noſtrorum, tu oſtendiſti ſeruo tuo mirabilia, quæ præparaſti facere in teſtamento tuo in nouiſſimis diebus, & nunc unum de mirabilibus tuis mitte ſeruo tuo, & expugnabo inimicos tuos, ut ſciant ipſi, & omnes Gentes, & populus tuus, quoniam non in multitudine militiæ, neque in uirtute equitum liberat dominus, ſi cognouerint ſignum ſalutis, quod facies mecum ho-

die.

die. Ecce ego euaginabo romphæam meam de theca ſua, & refulgebit in caſtris Amorrhæorum, & erit ſi cognouerint Amorrhæi quia ego ſum Cenez, ſcio quoniam tradidiſti eos in manus meas. Si autem nõ me cognouerint, & putauerint alium eſſe, ſcio quoniam non exaudiſti me, ſed tradidiſti inimicis meis. Nã & ſi traditus tradot morti ſcio quod propter delicta mea non exaudiuit me dominus, & tradidit me inimicis meis. Nõ autem perdet hæreditatem ſuam in morte mea. Et profectus eſt poſtea quam orauit, & audiuit multitudinem Amorrhæorum dicentium: Surgentes expugnemus Iſraël. Scimus enim quoniam ſanctæ noſtræ Nymphæ ibi ſunt cum eis, & tradent eos in manus noſtras. Et ſurrexit Cenez. induit eum ſpiritus domini, & euaginauit romphæam ſuam. Et ut refulſit Amorrhæis ſplendor eius, ſicut coruſcus acutus, uidentes dixerunt. Nónne hæc eſt romphæa Cenez, quæ multiplicauit uulneratos noſtros. Et directum eſt uerbum quod locuti ſumus, dicentes: Quoniam tradiderunt eos ſanctæ Nymphæ in manus noſtras. Et ecce nunc in hodiernum diem epulatio Amorrhæis, cum traditus fuerit nobis inimicus noſter. Nũc ergo ſurgite, & unuſquiſq; præcingat ſe romphæa ſua, & incipite pugnare. Et factum eſt ut audiuit Cenez uerba eorum, indutus ſpiritu uirtutis, & tranſmutatus in uirum alium, deſcẽdit in caſtra Amorrhæorum, & cœpit percutere eos. Dominus autem miſit ante faciem eius angelum in Gethel, ſuperpoſitum occultis, & operantem inuiſibiliter, angelum uirtutis cooperantem eum, & percuſſit in Gethel cæcitate Amorrhæos, ita ut uidens unuſquiſque proximum ſuum, æſtimarent aduerſarios ſuos eſſe, & interficerent ſe alterutrum. Et Zeruel, qui præerat uirtuti, ſuſtinebat brachia Cenez, ne conſiderarent eum, & percuſſit Cenez de Amorrhæis quadragintaquinq; millia uirorum, Ipſi autem percutientes ſe alterutrum, ceciderunt quadragintaquinq; millia uirorum. Et dum interfeciſſet Cenez multitudinem magnam, uoluit diſſoluere manum ſuam de romphæa, quoniam indiſſolubiliter aſtrictum fuerat manubrium romphææ, & aſſumpſerat dextera eius uirtutem gladij. Et tũc qui derelicti fuerant de Amorrhæis, fugierunt in montana, Cenez autem quærens quemadmodum reſolueret manum ſuam, & reſpiciens oculis ſuis uidit uirum Amorrhæorum fugientem, & comprehendit eũ, & dixit ad illum: Scio quia Amorrhæi perirt ſunt, & nunc demonſtra mihi, quomodo diſſoluam manum meam de gladio iſto, & dimittam te. Et dixit Amorrhæus: Vade, & accipe uirum de Hebræis, & interfice eum, & calente adhuc ſanguine eius ſuppone manum tuam, excipiens ſanguinem eius, exoluetur manus tua. Et dixit Cenez: Viuit dominus, quia ſi dixiſſes, accipe uirum de Amorrhæis, accepiſſem unum ex his, & te ſaluaſſem, ſed quoniam dixiſti, de Hebræis, ut odium tuum oſtenderes, os tuũ erit ſuper te, & ſecundum quod locutus es, ego faciam tibi. Et his dictis, interfecit eũ Cenez, & dum caleret adhuc ſanguis eius, ſupponens excepit eum in manum ſuam, & abſoluta eſt. Et abijt Cenez, & exuit ueſtimenta ſua, & mittens ſe in flumen, & lauit ſe, & iterũ aſcendens mutauit ueſtimenta ſua, & reuerſus eſt ad pueros ſuos. Dominus autem immiſit eis ſomnum grauem in nocte, & dormierunt, & non cognouerunt ex omnibus quę egerat Cenez. Et uenit Cenez excitauit eos de ſomno, & intuentes illum oculis ſuis uiderunt, & ecce campus plenus erat corporibus, & ſtupentes mente intuebantur ſinguli quique proximum ſuum. Et dixit ad eos Cenez. Quid miramini? Nũquid ſicut uia hominum uiæ domini ſunt. Nam in hominibus multitudo ualet, in deo autem quod conſtituerit. Et ideo ſi deus uoluerit ſalutem facere populo huic per manus meas, quid miramini? Exurgẽtes ſurgite, & ſinguli quiq; accingimini romphæis ueſtris, & ibimus in domum ad fratres noſtros. Et ut audiuit omnis Iſraël ſalutem factam per manus Cenez, exierũt uniuerſi populi unanimes obuiam ei, & dixerunt: Benedictus eſt dominus, qui te conſtituit ducem in populo ſuo, & oſtendit quia fidelia erãt quæ ibi locutus fuerat, & quę nos audiebamus per uerbum, nunc uiſu uidemus, apparente opere ſermonis dei. Et dixit ad eos Cenez: Interrogare fratres ueſtros, & referant uobis quantum laborauerunt mecum in pugna. Et dixerunt uiri illi, qui fuerunt cum eo: Viuit dominus, quoniam nos non pugnauimus, ſed nec ſciebamus, niſi tantum cum expergefacti ſumus, uidimus campum plenum corporibus. Et reſpondit populus: Nunc ſcimus quoniam conſtituerit dominus facere ſalutem populo ſuo: non indiget multitudine, ſed ſanctificatione. Et dixit Cenez quinquagenario, qui incluſerat uiros illos in carcerem: Produc huc uiros iſtos, & audiemus uerba eorum. Et cũ produxiſſet eos, dixit ad illos Cenez: Dicite mihi, quid uidentes de me murmurabatis in populo? Qui dixerunt: Quod nos interrogas, quid nos interrogas? Nunc ergo præcipe

Principatus Cenez durauit annis quinquaginta ſeptē

igni nos comburi, quia non pro hoc peccato quod nunc locuti ſumus moriemur, ſed in illo priori de quo comprehenſi ſumus. Confeſſi ſunt uiri, qui arſerunt in peccatis ſuis, quia nos tunc conſenſimus peccatis eorum, dicentes: Fortaſſe populus non cognoſcet nos, & tunc fugimus populum, ſed recte trāſducti ſumus in peccatis noſtris, ut inciderimus in detractionem tuam. Et dixit Cenex: Si ergo ipſi aduerſus uos teſtificamini, in quo uobis miſerebor? Iuſſit Cenez comburi eos igni, & miſit cineres eorum ubi uſſerant multitudinem peccantium in torrentem Phiſon. Et principatus eſt Cenez populo quinquaginta & ſeptem annos, & timor erat ſuper omnes inimicos eius, omnibus diebus ſuis. Et dum appropinquaſſent dies Cenez ut moreretur, miſit & uocauit omnes, & Iabis & Phinees duos prophetas, & filium Eleazari ſacerdotis, & dixit ad eos: Ecce nunc oſtendit mihi dominus omnia mirabilia ſua, quæ præparauit facere populo ſuo in nouiſſimis dieb. Et nunc ego diſponā teſtamentū meum uobiſcum hodie, ut non derelinquatis dominum deū ueſtrū poſt diſceſſum meū. Vos enim uidiſtis omnia mirabilia in eos qui peccauerunt, & quanta retulerint ipſi confitentes ſponte peccata ſua, aut quomodo conſumauerit eos dominus deus noſter, pro quo tranſgreſſi fuerant teſtamentum eius. Propter quod nunc parcētes domeſticis & filijs ueſtris, permanete in itineribus domini dei ueſtri, ne perdat dominus hæreditatem ſuā. Et dixit Phinees filius Eleazari ſacerdotis. Si præcipit Cenez dux, & prophetę & populus, & ſeniores, dicam uerbum quod audiui de patre meo cū moreretur, & non tacebo de mandato quod mandauit mihi, dum acciperetur anima eius. Et dixerunt Cenez dux, & prophetę: Dicito Phinees. Nunquid aliquis loquitur prior ſacerdote, qui cuſtodit mandata domini dei noſtri, præſertim cū exeat de ore eius ueritas, & de corde eius lumen refulgens? Et tunc dixit Phinees. Pater meus dum moreretur mandauit mihi, dicens: Hæc dices filijs Iſraël, congregatis uobis in congregationem, dominus apparuit mihi ante triduum in ſomnis noctu, & dixit ad me: Ecce tu uidiſti, ſed pater tuus ante te, quantum laborauerim populo meo. Erit autem poſt obitum ueſtrū, exurget populus hic & corrumpet uias ſuas, recedens à mādatis meis, & indignatus iraſcar eis, ſed memor ero tēporis eius quod fuit ante ſecula, in tempore quo non erat homo, & iniquitas non erat in eo, cum dixi ut fieret ſeculū, & laudarent me qui uenturi erant in eo, & plantabo uineā grandem, & de ea eligam plantationem, & diſponam eā, & nominabo eam nomine meo, & erit mea ſemper, cum ego fecerim omnia quæ dixi. Tamen plantatio mea quæ à me nominata eſt, non agnoſcet me plantatorem ſuū, ſed corrumpet fructum ſuum, & non reportabit mihi fructū eius. Hæc ſunt quæ mādauit mihi pater meus, ut dicerē populo huic. Et leuauit Cenez uocem ſuam, & ſeniores, & omnis populus unanimiter, plorantes planctū magnum uſque ad ueſperā, & dixerunt: Nunquid in uano perdet paſtor gregē ſuum, niſi perpeccauerit ei? Et non ipſe eſt, qui parcat iuxta abundantiā miſericordiæ ſuæ, quoniam ipſe plus laborauit in nobis. Et dum ſederent, inſiluit Spiritus ſanctus, habitans in Cenez, & extulit ſenſum eius, & cœpit prophetare, dicens: Ecce nunc uideo quæ non ſperabā, & cōſidero quæ non cognoſcebam. Audite nunc, qui habitatis ſuper terrā. Sicut commorantes in ea prophetauerunt, ante me uidentes horam hanc, priuſquam corrumperetur terra, ut cognoſcatis prædeſtinatas prophetationes omnes uos qui habitatis in ea. Ecce nūc uideo flammas non ardentes, et audio uenas expergefactas de ſomno, quibus non eſt fundamentū, neque faſtigia montium, nec ſuſpenſorium fundamenti conſidero, ſed omnia in apparētia, & inuiſibilia quibus locus non eſt in totum, & cum oculus meus nō ſciat quod uideat, cor meū adinueniet quæ dicat. De flamma autem quam uideo, non ardentem uidi, & ecce ſcintilla aſcendit, & quaſi ſubſtrauit ſibi ſub diuum, & erat ſimilitudo ſubſtrati eius tanquā aranea oriens in modum ſcuti. Et dum factum eſſet fundamentum, uidi: de uena illa excitabatur quaſi ſpuma ebulliens, & ecce dum mutauit ſe tanquam in aliud fundamentum, inter medium autem fundamentum ſuperioris & inferioris de lumine inuiſibilis loci, aduenerunt quaſi imagines hominum, & perambulabant, & ecce uox dicens: Hæc pro fundamento erunt hominibus, & habitantibus in eis annis VII. Et fundamentum inferius ſubſtratū erat, ſuperius autem deſpumauerat, & qui proceſſerunt de luce inuiſibilis loci, hi erunt qui habitabunt * & nomen hominis illius * Et erit cum peccauerit mihi, & completum fuerit tempus, extinguetur ſcintilla, & pauſabit uena & ſic mutabūtur. Et factum eſt cum locutus fuiſſet Cenez uerba hæc, expergefactus eſt, & reuerſus eſt ſenſus eius in eū. Ipſe autem neſciebat quæ locutus fuerat, neque quæ uiderat. Hoc autem ſolū dixit populo:

Si ſic eſt requies iuſtorum, poſtea quam defuncti fuerint, oportet eos mori corruptibili ſeculo, ut non uideant peccata. Et cum hæc dixiſſet Cenez, defunctus eſt, & dormiuit cum patribus ſuis. Et planxit eũ populus triginta diebus. Et poſtea conſtituit ſuper ſe populus ducẽ Zebul, qui in illo tempore congregauit populos, & dixit ad eos: Ecce nũc ſcimus omnem laborẽ quem laborauit nobiſcũ Cenez in diebus uitæ ſuæ, & nunc ſi filios habuiſſet, ipſi debuerant principari populo, & quia filiæ ſuperſunt, accipiant partẽ ampliorẽ in populo, quoniã pater earũ in uita ſua contempſit dare eis, ne audiretur auarus & cupidus. Et dixit populus: Facito omnia quæ ſunt placita ante oculos tuos. Cenez aũt erant tres filiæ, quarum nomina hæc ſunt. Primogenita, Ethema, ſecũda, Pheila, tertia, Zelpha. Et dedit Zebul primogenitæ omnia quæ in gyro erant terræ Phœnicum, & ſecundæ dedit oliuetum Accaron, tertiæ autem dedit quæ circa Accaron erant cultiua. Et uiros eis dedit, id eſt, primogenitæ Eliſephan, ſecundæ Odihel, tertiæ autem Doel. In diebus uero illis conſtituens Zebul theſaurũ domino, & dixit populo: Ecce ſi quis uoluerit ſanctificare domino aurũ, & argentũ, afferat in theſaurum domini in Silon, præterea ne aliquis habens de idolis rem, uelit ſanctificare theſauris domini, quoniam non uult dominus abominamẽta anathematũ, ne conturbetis Synagogam domini, ſufficit enim tranſacta iracundia. Et tulerunt omnes populi quod ſuggeſſit cor eorum, à uiris uſq; ad fœminas, aurum & argentũ. Et omne quod allatum eſt ponderatum, auri talenta XX. & argenti talenta CCL. Et iudicauit Zebul populum annis XX. & V. Et ut compleuit tempus ſuum, miſit et conuocauit omnes populos, et dixit: Ecce nũc ego proficiſcor mori, uidete teſtimonia quę teſtati ſunt præceſſores noſtri, & non ſit cor ueſtrum ſimile fluctibus maris. Sed ſicut fluctus maris non intelligit, niſi ea tantum quæ ſunt in mari, ſic & cor ueſtrum nihil aliud cogitet, niſi ea tantum quæ ſunt legis. Et obdormiuit Zebul cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ſepulchro patris ſui. Tunc filij Iſraël non habuerunt quem conſtituerent ſibi iudicem, & declinauit cor eorum, & obliti ſunt ſponſionem, & tranſgreſſi ſunt uias quas mandauerat eis Moſes, & Ieſus, miniſtri domini, & ſeducti ſunt poſt filias Amorrhæorum, & ſeruierunt dijs eorum. Et iratus eſt eis dominus, & miſit angelũ ſuũ, & dixit: Ecce unũ populũ elegerã ex omni tribu terræ, & dixi ut permaneret gloria mea in hoc ſeculo cum eo, & miſi eis Moſen famulũ meum, qui mandaret ſuper excellentiã meam & iuſtitias, & trãſgreſſus eſt uias meas. Et nunc ecce ego ſuſcitabo inimicos eius, & dominabuntur ei, & tunc dicẽt omnes populi, propter quod tranſgreſſimus uias dei, & patrũ noſtrorum, propter hoc uenerunt nobis hæc, & principabatur eis mulier, quę illuminauit eos XL. annis. Eſt poſt hęc ſuſcitauit eis dominus Iabel regẽ Aſor, & cœpit expugnare eos, & habebãt Syſarã principem uirtutis ſuæ, cui erant VIII. currus ferrei, & uenit in montem Effrem, & expugnabat plebẽ, & timuit eum Iſraël uehementer, & non potuit ſtare plebs per omnes dies Syſaræ. Et cum humiliatus fuiſſet Iſraël ualde, collecti ſunt in montẽ Iuda omnes filij Iſraël unanimes, & dixerunt: Dicebamus beatos nos eſſe præ cæteris Gẽtibus, & nũc ecce ita humiliati ſumus præ omnibus plebibus, ut non poſſimus habitare in terra noſtra, & inimici noſtri dominantur nobis, & nunc quis nobis fecit hæc omnia? Nonne iniquitates noſtræ, quoniam dereliquimus dominum patrum noſtrorũ, & in his ambulauimus, quæ non proderant nobis? Et nũc uenite ieiunemus ſeptẽ dies à uiro uſq; ad mulierem, & à minimo uſque ad lactantem. Et quis ſcit ſi replacabitur deus hæreditati ſuæ, ut non diſperdat plantationem uineæ ſuæ? Et cum ieiunaſſent plebes VII. diebus in cilicio ſedentes, miſit eis dominus ſeptima die † Debboram, quæ dixit ad eos: Si poteſt occidenda ouis reſpondere in conſpectu occidentis eam, cum & qui occidet, & qui occiditur taceat, cum aliquoties contriſtetur in eam? Et nunc uos nati eſtis in gregem, in conſpectu domini noſtri, & perduxit uos in altitudinem nubium, & angelos ſubiecit ſub pedibus ueſtris, & diſpoſuit uobis legem, & mandauit uobis per Prophetas, & caſtigauit nos per duces, & oſtendit uobis mirabilia non pauca, & propter uos præcepit luminaribus, & ſteterunt in locis iuſſis, & cum uenirent ſuper uos inimici ueſtri lapides grandinis pluit ſuper eos, & perdidit eos, & præcepit uobis Moſes, & Ieſus, & Cenez, & Iebul, & non obaudiſtis eis. Nam uiuentibus illis oſtendiſtis uos ſicut ſeruientes deo ueſtro, mortuis autem his, mortuũ eſt etiam & cor ueſtrum. Et facti eſtis ſimiles ferro miſſo in ignem, quod conflatũ per flammam, fiet tãquam aqua, & cum exierit de igne, reuertitur in duritiam ſuam, ſic & uos, dum uos urunt hi qui uos monent, demonſtratis factum, & poſtquam defuncti fuerint, obliuiſcimini omnium.

Zebul ſufficitur Cenez.

Zebul XXV. annis cũ præfuiſſet populo Iſraelitico, mortuus eſt.

† forte legendum eſt à maximo uſq; ad lactentem.

† alias Debboram.

Et ecce nunc dominus reconciliabitur uobis in hodierna die, non pro uobis, ſed pro teſtamento ſuo, quod diſpoſuit patribus ueſtris, & iuramēto quod iurauit ut nō dereleret uos, uſq; in finem. Scitote autem, quoniam poſt diſceſſum meum incipietis peccare in nouiſſimis ueſtris. Propter quod faciet in uos mirabilia dominus, & tradet in manus ueſtras inimicos ueſtros, quoniam patres ueſtri mortui ſunt. Nam qui eis diſpoſuit teſtamentū deus uita eſt, & miſit Debboram, & uocauit Barach, & dixit ad eū: Surge & pręcinge lumbos tuos tanquam uir, & deſcende, & expugna Syſaram, quoniam uideo aſtra conturbari in diſpoſitione ſua, & parari in pugnam uobiſcū. Video etiam et coruſcationes immobiles in curſu ſuo. proficiſcentes ad impedienda curruum eorum, qui gloriantur in uirtute Syſaræ, qui dicit: Iens deſcendam in brachio uirtutis meæ expugnare Iſraël, & ſpolia eorum diuidam pueris meis & ſpecioſas mulieres accipiam mihi in concubinas. Et propter hoc locutus eſt de eo dominus, ut brachium infirmæ mulieris expugnet eum, & ſpolia eius rapiant puellæ, & in manus mulieris incidat etiam & ipſe. Et ut deſcendit Debbora & populus, & Barai in obuiam inimicorum, ſtatim dominus conturbauit motum ſtellarum ſuarū, & dixit ad eas dicens: Feſtinate, & ite, incidunt enim inimici ueſtri in uos, & conturbate brachia eorum, & conteremini uirtutem cordis eorum, quoniam ueni ut dominetur populus meus. Nam etſi populus meus peccauit, ego tamen miſereor ei. Et his dictis, profecta ſunt aſtra ſicut præceptum fuerat eis, & incenderunt inimicos eorum. Et erat numerus congregatorum in una hora perempti, nonagies nonaginta ſeptem milia uirorum Syſaram autem non diſſipauerunt, quoniam ſic præceptum fuerat eis. Et cum Syſara ſedens equo fugiſſet, ut liberaret animam ſuam, Iahel uxor Chinei ornauit ſe ornamento ſuo, & exiuit obuiam ei. Mulier autem erat bonæ ſpeciei ualde, & uidēs eum dixit ad illum: Ingredere, & ſume cibum, & dormiens ad ueſperum, mittā tecum pueros meos. Scio enim, quoniam memor mei eris, & uicem reddes mihi. Et ingreſſus Syſara, ut uidit roſas ſparſas in lecto, dixit: Si liberabor, ibo ad matrem meam Iahel, & erit mihi mulier. Et poſt hæc ſitiuit Syſara, & dixit ad Iahel. Porrige mihi modicum aquæ, quoniam diſſolutus ſum, & uritur anima mea de flamma, quam uidi in aſtris. Et dixit ad eum Iahel: Modicum requieſce, & ſic bibes. Et cum obdormiſſet Syſara, Iahel perrexit ad pecora, & mulſit ex eis lac. Et cum mulgeret, dicebat: Ecce nunc memor eſto domine, quoniam quando diuidebas omnem tribum uel generationem terræ, nónne elegiſti ſolum Iſraël, & non aſſimilaſti eum animalibus. niſi uelut arietem præcedentem, & ducatorem gregis? Et ideo reſpice & uide, quia Syſara cogitauit dicens: Vadam & puniam gregem fortiſſimi. Et ecce ego accipiam de lacte pecorum iſtorum quibus aſſimilaſti populum tuum, & iens potabo eum. Et cum biberet, diſſoluetur, & poſt hæc occidam eum. Hoc autem ſignum erit quod facies mihi domine, ut dormiente Syſara, cum ingreſſa fuero, ſi expergefactus petierit me continuo dicens: pota me aqua, ſcio quoniam exaudita eſt oratio mea. Et reuertens ut ingreſſa eſt Iahel, expergefactus Syſara, dixit ad eam: Pota me, quoniam uror ualde, & exardeſcit anima mea. Et accipiens Iahel uinum, miſcuit lacte, & dedit ei bibere. Et ille bibens obdormiuit. Iahel autem accipiens palum in ſiniſtra manu ſua, appropiauit ei dicens: Hoc ſignum ſi faciet mecum dominus, ſcio quoniam incidet in manus meas Syſara: Ecce iacto eum in terra de lecto in quo dormit, & erit ut ſi non ſenſerit, ſcio quoniam traditus eſt. Et accipiens Iahel Syſaram, impulit eum in terram de lecto. Ille autem non ſentiebat, quoniam ualde fuerat diſſolutus. Et dixit Iahel: Virtutifica in me domine hodie brachium meū, propter te, & propter populum tuum, & propter eos qui ſperant in te. Et accepit Iahel palum, & poſuit eum ſuper tempus eius, & percuſſit de malleo, & cū moreretur, dixit Syſara ad Iahel: Ecce dolor accepit me Iahel, & morior tanquam mulier. Et dixit ad eum Iahel: Vade gloriare apud patrem tuum in inferis, & dicito, quoniam incideris in manus mulieris. Et faciens occidit eum, & poſuit corpus eius donec reuerteretur Barach. Mater autem Syſaræ dicebatur Themec, quæ miſit ad amicas ſuas dicens: Venite, & exeamus ſimul in obuiam filio meo, & uidebitis filias Hebræorum, quas adducet filius meus ſibi in concubinas. Barach autem reuerſus à perſecutione Syſaræ, cōtriſtatus ualde quod non inueniſſet eum, cui exiens in obuiam Iahel, dixit: Veni ingredere, benedictus à deo, & tradam tibi inimicum tuum, quem perſequens non inueniſti. Et ingreſſus Barach inuenit Syſaram mortuum, & dixit: Benedictus dominus qui miſit ſpiritum ſuum, & dixit, in manum mulieris tradetur Syſara. Et his dictis, abſtulit caput Syſarę, & trāſmiſit illud matri eius, & mādauit

Clauum tabernaculi habet liber iudicum cap. 4.

Iahel Syſaram occidit.

ei dicens

et dicens: Accipe filium tuum quem ſpêrabas uenire cum ſpolijs. Tunc Debbora & Barach filius Abino, & omnis populus unanimiter hymnum dixerunt domino in illa, dicentes: Ecce de alto oſtēdit nobis dominus gloriam ſuam, ſicut fecit ſuperioribus locis, emittens uocem ſuam, ut confunderet linguas hominum, & elegit mentem noſtrā, & eiecit de igne Abrahā patrem noſtrum, & elegit eum pro omnibus fratribus ſuis, & cuſtodiuit eū de igne, & liberauit eum de lateribus turrificationis, & dedit ei filiū in nouiſſimo ſenectutis eius, & eiecit eum de metra ſterili, & zelati ſunt eum omnes angeli, & inuiſi ſunt ei cultores militiarum. Et factum eſt cum zelarent ei, dixit ad eum deus: Occide fructum uētris tui pro me, & offeres pro me ſacrificium quod donatum à me tibi. Et Abraham non contradixit, & profectus eſt ſtatim. Et cum proficiſceretur, dixit ad filium ſuum: Ecce nunc fili offero te holocaſtomata, & in manus te trado qui donauit te mihi. Filius autem dixit ad patrē: Audi me pater, ſi agnus ex pecoribus acceptatur in oblationes domini in odorem ſuauitatis, & pro iniquitatibus hominum pecora conſtituta ſunt in occiſionem, homo autem poſitus eſt in hæreditatem ſeculi, & quomodo nunc dicis mihi: ueni, & hæreditare ſecuram uitam, & immenſurabile tempus? Quid ſi non eſſem natus in ſeculo, ut offerrer ſacrificium ei qui me fecit? Erit aūt mea beatitudo ſuper omnes homines, quia nō erit aliud, & in me adnuntiabuntur generationes, & per me intelligent populi, quoniam dignificauit dominus animam hominis in ſacrificium? Et cum obtuliſſet pater filium in aram, & ligaſſet ei pedes ut eum occideret, feſtinauit fortiſſimus, & miſit de alto uocem ſuam dicēs: Non interficias filium tuum, neq; diſperdas fructum uentris tui, nunc enim manifeſtaui, ut apparerem ignorantibus me, & clauſi ora maledicentium ſemper aduerſus te. Erit aūt memoria tua in conſpectu meo in ſempiternum, & erit nomen tuum, & huius, in generationem & generationem. Et dedit Iſaac duos filios, etiam ipſos de metra cōcluſa. Et tunc mater eorum erat in tertio anno nuptiarum ſuarum, & non erit ſic omni mulieri, nec gloriabitur ſic quæcunq; fœmina. In tertio autem anno appropinquans, nati ſunt ei duo filij, Iacob & Eſau. Et dilexit deus Iacob, Eſau autem odio habuit propter opera eius. Et factū eſt in ſenectute patris eorum, benedixit Iſaac Iacob, & miſit eum in Meſopotamiā, & generauit ibi duodecim filios, & deſcenderunt in Aegyptum, & habitauerunt ibi. Et cū malignati fuiſſent aduerſus eos inimici eorum, exclamauit populus ad dominum, & exaudita eſt oratio illorum, & eduxit eos inde, & duxit in montem Syna, & protulit eis fundamentum intellectus, quod præparauit ex natiuitate ſeculi, & tunc commoto fundamento militiæ, feſtinauerunt fulgura in curſus ſuos, & uenti ſonum reddiderunt de promptuarijs ſuis, & terra mota eſt de firmamento ſuo, & tremuerunt montes, & rupes in compaginibus ſuis, & nubes eleuauerunt fluctus ſuos contra flammam ignis, ut non exurerēt ſeculum. Tunc expergefactus eſt abyſſus de uenis ſuis, & omnes fluctus maris conuenerunt in unum. Tūc paradiſus reddita inſpiratione fructus ſui, & cedri libani motæ ſunt de radicibus ſuis, & beſtiæ campi commotæ ſunt in habitationibus ſyluarum, & omnia opera eius conuenerunt ſimul, ut uiderent teſtamentum diſponentem dominum ad filios Iſraël. Et omnia quæ dixit fortiſſimus, hæc cuſtodit, habens teſtem Moſen dilectum ſuum. Et cum moreretur, diſpoſuit ei firmamentum, et oſtendit ei tunc quos nunc habemus teſtes, dicens: Sit teſtis inter me, & te, & populum meū, cœlum, in quo ingreſſus es, terra, in qua ambulaſti uſq; nunc, miniſtri enim erunt uobis ſol & luna & aſtra. Et cum exurgeret Ieſus regere populum, factum eſt ut die in qua expugnabat inimicos appropinquaret ueſpera, pugna adhuc ſuperante, dixit Ieſus ſoli & lunæ: Vos miniſtri, qui facti eſtis inter fortiſſi- *Ioſue 10.*
mum & filios eius, ecce nunc pugna adhuc ſupereſt, & uos derelinquitis officia ueſtra, ſtate ergo hodie, & lucete filijs eius, & intenebrificate inimicos eius. Et fecerunt ita. Et nunc in diebus his inſurrexerat Syſara ſeruificare nos, & exclamauimus ad dominum noſtrum & præcepit aſtris, & dixit: Diſcedite de diſpoſitionibus ueſtris, & incēdite inimicos meos, ut ſciant uirtutem meam. Et deſcenderunt aſtra, & expugnauerunt caſtra eorum, & ſine labore cuſtodierunt nos. Propterea non ceſſamus hymnizare, nec tacebit os noſtrum in narrando mirabilia eius, quoniam memoratus eſt & iuuenum & antiquiorum ſponſionum, & liberationem ſuam oſtendit nobis. Et ideo in mulieribus gloriatur Iahel, quoniam ſola direxit bonam uiam per manus ſuas, occidens Syſaram. Vade terra, ite cœli, & fulgura, ite angeli militiæ, ite & nuntiate patribus in promptuarijs animarū eorum, & dicite: Non eſt oblitus fortiſſimus ſponſionum minima, quas diſpoſuit nobis dicens: multa

faciam

faciam miracula cum filijs ueſtris. Et nunc ex hodierna die ſcietur, quia quæ dixit deus hominibus, ut faceret, hæc & faciet. Etiamſi moratur homo hymnizare deo, hymniza uel tu Debbora, & euigelet ſancti ſpiritus gratia in te, & incipe laudare opera domini, quoniam non reſurget talis dies per quem aſtra annuntient, & expugnent inimicos Iſraël, ſicut præceptum eſt eis. Ex hac hora ſi incidat Iſraël in præſſura, inuocet teſtes iſtos, unà cum miniſtris, & legatione fungetur ad altiſſimum, & memor erit iſtius diei, & mittet liberationem teſtamenti ſui. Et tu Debbora incipe loqui quæ uidiſti in campo, quoniam populi ſecuri ambulantes profecti ſunt, aſtra pugnabant pro eis. Gratulare terra ſuper habitantes in te, quoniam adeſt conſcientia domini quæ turrificat in te. Non enim iniuſte accepit deus de te coſtam Protoplaſti, ſciens quoniam de coſta eius naſceretur Iſraël. Erit enim in teſtimonium plaſmatio tua, quid fecerit dominus populo ſuo. Suſtinete horæ diei, & nolite feſtinare, ut exponamus quæ poteſt ſenſus noſter proferre, quia nox futura eſt nobis. Erit ſimilis nocti, cum deus percuſſit primogenita Aegyptiorum, propter primogenitum ſuum. Et tunc pauſabo de hymno meo, quia tempus præparabitur iuſtificationibus ſuis. Hymnizabo enim ei in innouatione creaturæ, & populus memor erit ſaluationis huius, & erit ei in teſtimonium. Et mare teſtis ſit cum abyſſo ſuo, quoniam nõ ſolum ſiccauit eum deus ante conſpectum patrum noſtrorum, ſed & caſtra de diſpoſitionibus ſuis euertit, & expugnauit inimicos noſtros. Et ut pauſauit Debbora de uerbis ſuis, aſcendit cum populo unanimiter in Silon, & obtulerunt ſacrificia & holocauſtomata, & de latis pſalpingis pſallauerunt. Et cum pſallerent, oblatisq́ ſacrificijs dixit Debbora: Erit hoc in teſtimoniũ pſalpingum, inter aſtra & dominum eorum. Et deſcendit Debbora inde, & iudicauit Iſraël

Debbora XL. annis præfuit Iſraelitico populo.

XL. annis. Et factum eſt dum appropinquarent dies mortis eius, miſit & congregauit omnes populos, & dixit ad eos: Audite nunc populi mei. Ecce ego moneo uos tanquam mulier dei, & illumino uos tãquam ex fœmineo genere, & obaudite mihi quaſi matri ueſtræ & intendite uerbis meis, tanquam morituri & ipſi. Ecce ego proficiſcor mori uiam totius carnis, quo uenietis & uos, tantum cor ueſtrum dirigite ad dominum deum ueſtrum in tẽpore uitæ ueſtræ, quoniam poſt mortem ueſtram, in his in quibus uiuitis pœniteri non poteritis. Signata eſt enim iã nunc mors, & perfecta eſt, & menſura, & tempus, & anni reddiderunt depoſitum ſuum. Nam ſi requiratis in inferno inique agere poſt mortem ueſtram, non poteritis, quoniam pauſabit cupiditas peccandi, & plaſmatio iniqua perdet poteſtatem ſuam, quoniam & infernus accipiens ſibi depoſita, non reſtituet, niſi repoſcetur ab eo qui depoſuit ei. Nunc ergo filij mei uos obaudite uoci meæ, donec habetis tempus uitæ, & legis lumen, dirigite uias ueſtras. Et dum loqueretur Debbora uerba hæc, leuauerunt omnes populi uocem unanimiter, & plorantes dixerunt: Ecce nunc mater moreris, & relinquens filios tuos, cui commendas eos? Ora itaque pro nobis, & poſt receſſum tuum erit anima tua memor noſtri in ſempiternum. Et reſpondit Debbora, & dixit ad populum. Adhuc uiuens homo poteſt orare pro ſe & pro filijs ſuis, poſt finem autem nõ poterit exorare, nec memor eſſe alicuius. Propterea nolite ſperare in patres ueſtros, non enim proderunt, niſi ſimiles inueniamini in eis. Erit autem ueſtra ſimilitudo tunc tanquam ſydera cœli, quæ nunc in uobis manifeſta ſunt. Et mortua eſt Debbora, & dormit cum patribus ſuis, & ſepulta eſt in ciuitate patrum ſuorum, & planxerunt eam populi LXX. diebus. Et dum plangerent eam, hæc uerba dixerũt: Ecce perijt mater ex Iſraël, & ſancta quærebat ducatum in domo Iacob, quæ obdurauit ſeptem generationis ſuæ, & generatio eius requiret eam. Et poſt mortem eius quieuit terra annis VII. Et in illo tempore aſcendit quidam Aod de ſactis Madian, & hic erat maleficus, & dixit ad Iſraël, dicens: Vt quid intendiris legi ueſtræ? uenite, ego oſtendam uobis qualis non eſt lex ueſtra. Et dixit populus: Quid oſtenſurus es nobis, quod non habeat lex noſtra? Et ille dixit ad populum: Nunquid aliquando uidiſtis ſolem noctu? Et dixerunt non. Et ille dixit: Quando uolueritis oſtendam uobis, ut ſciatis quoniam dij noſtri uirtutem habent, & non fallent eos qui ſeruiunt eis. Et illi dixerunt, oſtende. Et abijt, & fecit magicis ſuis, præcipiens angelis qui præerant maleficijs, quoniam immolabat eis multo tempore ✶ in hoc enim quod mõſtrabatur ab angelis antequã iudicarent, & uellent perdere immenſurabile ſeculũ, & quia trãſgreſſi ſunt, factũ eſt ut angeli in poteſtate non eſſent. Quando enim iudicati ſunt, tunc cæteris nõ eſt data poteſtas, & in his operantur qui miniſtrãt hominibus in maleficijs, uſque quo ueniat immẽſurabile ſeculum. Et tunc arte maleficij oſtẽdit populo ſolẽ nocte. Et ſtupefacti

Mors recte aut ſecus facta obſignat. Aduerte.

Aod maleficus

peſacti populi dixerunt: Ecce quantū poſſunt dij Madianitū, & nos non ſciebamus. Et uolens deus tētare Iſraël, ſi adhuc eſſet in iniquitatibus, permiſit, & directū eſt opus eorū, & populus Iſraël implanatus eſt, & cœpit ſeruire dijs Madianitū. Et dixit deus: Tradam eos in manus Madianitū, eò quod implanati ſunt ab his. Et tradidit eos in manus eorū, & cœperunt Madianites in ſeruitutem redigere Iſraël. Gedeon autem erat filius Ioath, & fortiſſimus inter omnes fratres ſuos. Et dum eſſet tempus æſtiuum, uenit habens manipulos ut excuteret eos in montem, & fugaret imminentes Madianitas, obuiauit ei angelus domini, & dixit ad eum: Vnde uenis, & ubi ingreſſus tuus? Dixit ei: Quid me interrogas unde ueniam, quia preſſura circuiuit me, incidit enim Iſraël in anguſtias, tradētes traditi ſunt in manus Madianitū. Et ubi ſunt mirabilia quæ narrauerūt nobis patres noſtri, dicētes: Dominus elegit Iſraël ſingularē præ omībus populis terræ? Et ecce modo tradidit nos, & oblitus eſt ſponſionū, quas dixit patribus noſtris. Malebamus enī ſemel tradi morti, ꝗ ſic per tempus puniri populū eius. Et dixit ad eū angelus domini: Nō traditi eſtis in uanū, ſed adinuentiones ueſtræ fecerunt uobis hæc, quia ſecundū quod reliquiſtis ſponſiones, quas accepiſtis à domino, uenerunt uobis mala hæc, & non fuiſtis memores mandatorū dei, quæ mandauerunt uobis hi qui fuerunt ante uos, ideoueniſtis in odium dei ueſtri, ſed ipſe miſerebitur, ſicut nemo miſeretur genus Iſraël, etiā non propter uos, ſed propter eos qui dormierunt. Et nunc ueni, mittam te, & liberabis Iſraël de manu Madianitū, quoniam hæc dicit dominus. Et ſi Iſraël non eſt iuſtus, tamen quia Madianitę peccatores ſunt, propter hoc cognoſcens iniquitatem populi mei remittam illis, & arguam eos poſtea, eò quod inique geſſerint, in Madianitas autem in præſenti faciam uindictam. Et dixit Gedeon: Qui ſum ego, & quæ eſt domus patris mei, ut uadam contra Madianitas ad pugnam? Et dixit ad eū angelus: Forſitan tu putas quemadmodum uia hominū, ſic uia ſit dei. Homines enim intēdunt in gloriam ſeculi, & diuitias, deus autem in directum bonū, & in manſuetudinē. Nūc ergo uade, & cinge lumbos tuos, & dominus erit tecū: te enim elegit, ut uindictā facias de inimicis ſuis, ſicut ecce præcepit tibi. Et dixit Gedeon ad eū: Non indignetur dominus meus, ut dicam uerbum: Ecce Moſes primus omnium prophetarum petijt dominum ſignum & datum eſt ei. Ego autem qui ſum, niſi forte quia elegit me dominus, det mihi ſignū, ut ſciam quoniam dirigor. Et dixit ad eum angelus domini: Curre, & accipe mihi aquā de lacu illo, & funde ſuper petram iſtam, & dabo tibi ſignum. Et abiens accepit ſicut præcepit ei. Et dixit ad eum angelus: Antequam fundas ſuper petram aquam, pete quid uelis fieri de ea, ſiue ſanguinem, ſiue ignem, ſiue ut nuſquam cōpareat. Et dixit Gedeon: Fiat mediū ſanguis, & medium ignis. Et effudit Gedeon aquam ſuper petram, & factum eſt cum effudiſſet, ut fieret media pars flamma, media autem pars ſanguis, & cōmixta ſunt utraq;, id eſt, ignis & ſanguis, & nō extinxit ignem ſanguis, nec ſanguinem ignis exuſſit: Et hæc uidens Gedeon petijt alia ſigna, & data ſunt ei. Nónne hęc ſcripta ſunt in libro Iudicum? Et accepit Gedeon CCC. uiros, & abiens uenit uſq; ad extrema caſtrorum Madian, & audiuit unumquenq; loquentem ad proximum ſuum, dicentes: Videbitis inæſtimabilē turbationem romphææ Gedeonis uenientem ſuper nos, quia tradidit in manus eius deus caſtra Madianitum, et incipiet conſummare nos, id eſt, matrem cum filijs, quoniam cōpleta ſunt peccata noſtra, ſicuti & dij noſtri oſtenderunt nobis, & non credimus eis. Et nunc ſurgentes adiuuemus animas noſtras, & fugiamus. Et Gedeon mox ut audiuit uerba hæc, induit ſpiritum domini, & uirtutificatus dixit CCC. uiris: Exurgētes unuſquiſq; ueſtrum cingat ſe romphæam ſuam, quoniam traditi ſunt Madianites in manus noſtras. Et deſcenderunt cū eo uiri, & acceſſit, & cœpit pugnare, & tubantes ululauerunt pariter & dixerunt: Romphæa domini ſuper nos. Et occiderunt ex Madianitis quaſi CXXM. uirorum, & fugerunt reſidui Madianitum. Et poſt hæc uenit Gedeon, & cōgregauit populum Iſraël, & dixit ad eos: Ecce miſit me dominus pugnare pugnā ueſtram, & abij ſecundum quod præcepit mihi. Et nūc unam petitionem peto à uobis, ne auertatis faciē ueſtram, & det mihi unuſquiſque ueſtrū aurea dextralia, quæ habetis in manibus ueſtris. Et extendit Gedeon tunicā, & miſerunt ſinguli quiq; dextrales ſuos, & penſata ſunt omnia, & inuentum eſt pondus eorum talenta XII. Et accepit ea Gedeon, & fecit ex his idola, & adorabat ea. Et dixit deus: Vna uia poſita eſt ut nō redarguam Gedeonem in uita ſua, eò quod diſſipauerat ſacrariū Baal, quia dixerunt tunc omnes, uindicet ſe Baal. Erit nunc ſi caſtigauero eum propter quod inique geſſit in me, dicitur: Non deus caſtigauit eū, ſed Baal, quoniā ante peccauit in eum.

Videtur aliquid deeſſe.

eum. Et ideo nunc morietur Gedeon in bona ſenectute, ut quod loquantur. Sed poſtea cũ mortuus fuerit Gedeon, caſtigabo eum ſemel, eò quod dereliquerit in me. Et mortuus eſt Gedeon in ſenectute bona, & ſepultus eſt in ciuitate ſua. Et filium de concubina habens, occidit fratres ſuos omnes, uolens eſſe dux populi. Tunc conuenerunt omnia ligna campi ad ficum, & dixerunt: Veni, regna ſuper nos. Et dixit ficus: Nunquid in regno nata ſum, aut in principatu lignorum? Aut ideo plantata ſum, ut regnem in uobis? Et ideo ficus ego uobis regnare non poſſum, ſic non accipiet Abimelech perſeuerantiam principatus ſui. Et poſtea conuenerunt ligna ad uineam, et dixerunt. Veni, regna ſuper nos. Et dixit uitis: Ego plantata ſum ad præſtandam hominibus ſuauitatẽ, uenite & ſuſtinete ortus mei fructum, Sed quemadmodum ego nõ poſſum regnare ſuper uos, ſic ſanguis Abimelech exquiritur de uobis. Et deinceps uenerunt ligna ad malũ, & dixerũt: Veni, regna ſuper nos. Et dixit: Præceptum eſt mihi, præſtare hominibus fructum odoris, ideo non poſſum regnare ſuper uos, & Abimelech lapidibus morietur. Et tunc uenerunt ligna ad rubum, & dixerunt: Veni, regna ſuper nos. Et dixit rubus: Naſcente ſpina, ueritas in ſpecie ſpinæ prælucebat. Et quando iudicatus eſt protoplaſtus, mortis ſpinas, & tribulos iudicata eſt proferre terra. Et cum Moſen illuminabat ueritas, per ſenticetum illuminabat eum. Et nunc erit ut de me uobis ueritas audiatur. Et ſi in uero dixiſtis rubo, ut in ueritate regnaret ſuper uos, ſedete in umbra eius; ſin autem in hypocriſi, exeat ignis, & deuoret, & comedat ligna campi, quia malus facta eſt in caſtigatores, & ficus facta eſt in populum, & uinea facta eſt in præceſſores. Et nunc erit uobis in hac hora, quemadmodum Abimelech, qui occidit fratres ſuos iniuſte, & uult principari in uobis. Si dignus eſt Abimelech eorum quorum uult principatum, ſit ſicut rubus, quæ facta eſt redarguens imperitos populi. Et exiuit ignis de rubo, & comedit ligna quæ in campis ſunt. Poſt hæc principatus eſt Abimelech populo anno uno, & menſibus ſex, & mortuus eſt. Et dimittente muliere ſuper eum medium fragmentum molæ, ædificauit ſacrarium Baal, & ſeduxit populum, dicens: Omnis qui non ſacrificauerit Baal, morietur. Et cum ſacrificaret omnis populus, ſoli ſeptem uiri noluerunt ſacrificare, quorum nomina hæc ſunt, Dephal, Abieſdrel, Getalibal, Selumi, Aſſur, Ionadali, Memihel. Qui reſponderunt dicentes Iair: Ecce nos memores præceptorum ſumus, quæ præceperunt nobis præceſſores noſtri, & Debbora mater noſtra, dicens: Videte ne declinetis cor ueſtrum ad dextram, uel ad ſiniſtram, ſed legi domini intendite die ac nocte. Et nunc quare corrumpis populum domini, & ſeducis eum, dicens: Deus eſt Baal, adoremus eum. Et nunc ſi deus eſt, ſicut dicis, loquatur tanquam deus, & tunc ſacrificabimus illi. Et dixit Iair. Comburite eos igni, quoniam blaſphemauerunt Baal. Et acceperunt eos pueri eius, ut incenderent illos igni. Et cum imponerent eos ſuper ignem, exiuit Nathaniel angelus qui præeſt igni, & extinxit ignem, & incendit pueros Iair: uiris autem ſeptem fugam dedit, ita ut nemo eos uideret è populo, quoniam populum percuſſerat cæcitate. Et ut uenit uſq; ad locum Iair, incenſus eſt igne, & antequam eum combureret, dixit ad eum Angelus domini: Audi uerbũ domini antequam moriaris, & hæc dicit dominus: Leuaui te de terra Aegypti, & poſui te ducem ſuper populos meos, tu autem exurgens corrupiſti teſtamentum meum, & ſeduxiſti eos, & quæſiſti flamma concremare ſeruos meos, eò quod caſtigarent te, qui incenſi ſunt igni corruptibili, nunc autem uiuificati ſunt igne uiuo, & liberati ſunt, tu autem morieris, dicit dominus, & in quo igne morieris, in eo habebis habitationem. Et poſtea incendit eam, & uenit uſq; columnam Baal, quam demoliens, incendit Baal cum aſſiſtentibus populis, id eſt M. uiris. Et poſt hæc uenerunt filij Ammon, & cœperunt expugnare Iſraël, & acceperũt ciuitates eorum multas. Et dũ coanguſtarentur populi ualde, cõgregati ſunt in Maſphath, dicentes ſinguli quiq; ad proximos ſuos: Ecce nunc uidemus preſſuram quæ includit nos, & dominus receſſit à nobis, & iam non eſt nobiſcum, & inimici noſtri rapuerunt ciuitates noſtras, & dux non eſt qui ingrediatur, & exeat ante conſpectum noſtrum. Nunc ergo uideamus quem ponamus ſuper nos, ut pugnet pugnam noſtram. Iepthan autem Galadites erat potens in uirtute, cum zelaret fratres ſuos, qui eiecerant eum de terra ſua, & ille iens ſedit in terra Tobi. Et congregati ad eum uiri uagi, commorati ſunt cum eo. Et factum eſt cum expugnaretur Iſraël uenerunt in terram Tobi ad Iepthan & dixerunt ad eum: Veni principare populo. Quis enim ſcit, ſi propterea ſeruatus es in dies iſtos, aut propterea liberatus es de manibus fratrum tuorum, ut principeris in tempore hoc populo tuo? Et dixit ad eos Iepthan: Sic poſt

Abimelech princeps unius anni, menſium ſex.

Nathaniel angelus præſes ignis.

Ieptha Galadites.

Iudicum 11.

odium

odium dilectio reuertitur, aut tempus omnia uincit, quoniam eieciſtis me de terra mea, & de domo patris mei, & nunc ueniſtis ad me, quando prꝗſſura facta eſt uobis. Et dixerunt ad eum: Si deus patrum noſtrorum cum peccauiſſemus ei, & tradidiſſet nos in conſpectū inimicorum noſtrorum, & præmeremur ab his, immemor fuit peccatorum noſtrorum, et liberauit nos, & quid tu uis homo mortalis iniquitates, quæ acciderunt nobis, memorari in tempore prꝗſſuræ noſtræ? Et ideo non ita ſit coram te domine. Et dixit Iephthan: Deus poteſt peccatorum noſtrorum memor nō eſſe, qui habet tempus & locum ubi requieſcat à longanimitate ſua tanquam deus, ego autem mortalis, & de terra factus, in quam reuerſurus ſum, ubi proijciam iram meam, & iniuriam qua nocuiſtis me? Et dixit ad eum populus: Edoceat te columna, cui aſſimilatus eſt Iſraël, quia cum auferuntur ab ea filij eius, tamen de loco non recedit ſuo, & reſpuens iniuriam ſuam, obliuiſcet uelut in profundo abyſſi. Et ſurrexit Iepthan, & uenit cum eis, & collegit omnē populum, & dixit ad eum: Scitis quod dum uiuerent duces noſtri, monuerunt nos ut ſequeremur legem noſtram. Et Amon, & filij eius auerterunt populum de uia ſua, in qua ambulabant, & ſeruierunt dijs alienis, qui eos perderent. Nunc ergo ponite corda ueſtra in lege domini dei ueſtri, et deprecemur eum unanimes, & ſic pugnabimus aduerſus inimicos noſtros, confidentes & ſperantes in domino, quoniam non tradet nos uſq; in finem. Et ſi peccata noſtra ſuperabundent, miſericordia tamē eius implet terram. Et orauit omnis populus unanimiter, uiri & mulieres, pueri lactentes. Et cum orarent, dicebant: Intende domine in populum quem elegiſti, & non corrumpas uineam quam plantauit dextera tua, ut ſit coram te in hæreditate hæc gens, quam habuiſti ab initio, & quam prætuliſti ſemper, & pro qua feciſti habitabilia, & induxiſti in terram quam iuraſti, & ne tradas nos in conſpectum odientium te domine. Et pœnituit deum iræ ſuæ, & confortauit ſpiritum Iepthæ. Et miſit nuncium ad Getal regem filiorum Ammon, & dixit: Quare importunus es terræ noſtræ, & accepiſti ciuitates meas, aut contriſtaris? Quare tibi non præcepit Iſraël, ut diſperderes inhabitantes terram? Et nunc redde mihi ciuitates meas, & pauſabit iracundia mea à te. Si quod minus, ſcito quoniam aſcendam ad te, & præterita tibi reddam, & retribuam malitias tuas in caput tuum: aut immemor ſum, quoniam ſubdoli fuiſtis populo Iſraël in eremo? Et legati Iepthæ dixerunt mandata hæc regi filiorum Ammon. Et dixit Getal: Putabat Iſraël in quantum acceperat terram Amorrhæorum? Et ideo dicite: Scitote, quia nunc reſiduas ciuitates accipiam à te, & reddam tibi malitiā, & uindicabo Amorrhæos quos nocuiſtis. Et adfecit Iepthan mandare regi filiorum Ammon, dicens: In ueritate didici, quia adduxit te deus ut diſperdam te, niſi requieſcas ab iniquitate qua uis nocere Iſraël, et ideo uentā ad te, & manifeſtabo me tibi. Non enim, ſicut dicitis, ſunt dij qui dederūt uobis hæreditatem quam poſſidetis, ſed quia poſt lapides ſeducti eſtis, ueniet ignis poſt uos in uindictam. Et quia nolebat rex filiorum Ammon exaudire uocem Iepthæ, ſurrexit Ieptha, & armauit omnem populum ut exiret, et in prꝗcinctu pugnaret, dicens: Cū traditi fuerint filij Ammon in manus meas, & reuerſus fuero, omnis qui mihi primus obuiauerit, erit domino in holocauſtū. Et iratus eſt dominus ira, & dixit: Ecce orauit Ieptha, ut offerret mihi omne quod primum obuiauerit ei, & nunc ſi canis primus obuiauerit Iepthæ, nunquid canis offerret̃ mihi? Et nunc fiat oratio Iepthæ in primogenitum eius, id eſt, in fructum uentris ipſius, & petitio ipſius in unigenitam eius. Ego autem liberans liberabo populum meum in iſto tēpore, non pro eo, ſed pro oratione quam orauit Iſraël. Et uenit Ieptha, et expugnauit filios Ammon, & tradidit eos dominus in manus eius, & percuſſit ciuitates eorum ſexaginta, & reuerſus eſt Ieptha cum pace. Et exierunt mulieres in obuiam ei in choris. Et erat ei unigenita filia, quæ in choris exijt prima obuiam patri ſuo. Et uidens eam Ieptha, reſolutus eſt, & dixit: Iuſte uocatum eſt nomen tuum Seila, ut offeraris in ſacrificiū. Et nunc quis dabit cor meum in ſtatera, animam in pondere, & ſtabo, & uidebo, utrum epulatio quꝗ facta eſt, an triſtitia quꝗ contingit mihi? Et quia in cantico uotorum aperui os meum domino meo, non poſſum reuocare illud. Et dixit ei Seila filia eius: Et quis eſt qui triſtetur moriens, uidens populum liberatum? Aut immemor es quæ facta ſunt in diebus patrum noſtrorum, quando pater filium imponebat in holocauſtum, & non contradixit ei, ſed epulans conſenſit illi? Et erat qui offerebatur paratus, & qui offerebat gaudens. Et nunc omnia quæ oraſti non deſtruas, ſed fac unam † autem petitionem. Peto à te antequam moriar poſtulationem minimam, exoro priuſquam reddam animam meam, ut uadam in montes, & per-

† ante forte ligendum.

Et meum

meem incollibus,& perambulem petras,ego & conuirginales meæ,& effundam in eis lachrymas meas,& referam triſtitias iuuentutis meæ, & plorabunt me ligna campi,& plangent me beſtiæ campeſtres, quia non ſum triſtis in hoc quod moriar,nec dolet mihi quæ reddo animam meam,ſed quoniam in oratione præoccupatus eſt pater meus,& ſi ſpontaneam me non obtulero in ſacrificium,timeo ne nō ſit acceptabilis mors mea, aut in uano perdam animam meam. Hæc referam montibus,& poſt reuertar. Et dixit pater eius: Vade. Et profecta eſt Seila filia Iepthæ,ipſa & conuirginales eius,& uenit,& narrauit ſapientibus populi & nemo potuit reſpondere ad uerbum eius. Et poſt uenit in montem Stelac, & dominus cogitauit ſuper eam noctu,& dixit: Ecce nunc concluſi linguam ſapientū populi mei in generationem iſtam, ut non poſſent reſpondere filiæ Iepthæ ad uerbum eius, ut compleretur uerbum meum,ne deſtrueretur conſilium meum quod cogitaueram,& ipſam uidi magis ſapientem, quàm patrem ſuum, & ſenſatam uirginem præ omnibus,qui hic ſunt ſapientibus,& nunc detur anima eius in petitione eius, & erit mors eius precioſa ante conſpectum meum omni tempore. Et ut uenit filia Iepthę in montem Stelac,cœpit plorare. Et hic trenus eius,in quo plangens plorauit ſe antequam recederet,& dixit: Audite montes trenum meum,& intendite colles lachrymas oculorum meorum, & teſtes eſtote petræ in planctu animæ meæ. Ecce quomodo accuſor,ſed non in uano recipiatur anima mea. Proficiſcantur uerba mea in cœlis,& ſcribantur lachrymæ meæ ante conſpectum firmamenti,ut pater non expugnet filiam quam deuouit ſacrificare,ut princeps illius unigenitam audiat in ſacrificio promiſſam. Ego autem non ſum ſaturata thalamo meo nec repleta ſum coronis nuptiarum mearum. Non enim ueſtita ſum ſplendore ſedens in

†legerim hic citius moſcho.

genua mea,non ſum uſa † Moſi odoris mei, nec froniuit anima mea oleo unctionis quod præparatum eſt mihi. O mater in uano peperiſti unigenitam tuam,quoniam factus eſt infernus thalamus meus,& genuam meam ſuper terram,& confectio omnis olei quod præparaſti mihi effundatur,& alba quam neuit mater mea tinea comedat eam,et corona quā intexuit nutrix mea,in tempore marceſcat,& ſtratoria quæ texuit in genuam meā de Hyacinthino & purpura,uermis ea corrumpet,& referentes de me conuirgines meæ in gemitu per dies plangant me. Inclinate arbores ramos ueſtros,& plangite iuuentutem meam uenite feræ ſyluarum & concúlcate ſupra uirginitatem meam, quoniam abſciſſi ſunt anni mei,& tempus uitæ meæ in tenebris inueterauit. Et his dictis. reuerſa eſt Seila ad patrem ſuum, & fecit omnia quæcunq; orauit,& obtulit holocauſtomata. Tūc omnes uirgines Iſraël conuenerunt,& ſepelierunt filiam Iepthæ,& planxerunt eam,& fecerunt filij Iſraël planctum magnum,& conſtituerunt in eo menſe quartadecima die menſis,ut conuenientes per ſingulos annos plangerent filiam Iepthæ per dies quatuor. Et fecerunt nomen ſe-

Iudicum liber habet annos 6

pulchri eius iuxta nomen eius Seila. Et iudicauit Ieptha filios Iſraël annos decem,& mortuus eſt,& ſepultus eſt cum patribus ſuis. Et poſt eum ſurrexit Moab. Iudex in Iſraël Addo filius Elech de Praton,& iudicauit & ipſe filios Iſraël annis octo. Et in diebus ipſius miſit rex Moab nuntios ad eum, dicens: Ecce nunc ſcies, quoniam ciuitates meas accepit Iſraël,& nunc redde eas in remiſſionem. Et dixit Addo: Nec docti eſtis in his quæ cōtigerunt filijs Ammon,niſi forte iam peccata Moab repleta ſint? Et miſit Addo, & accepit de populo XX. M. uirorum,& uenit in Moab,& expugnauit eos,& interfecit de eis XLV. M uirorum,reliqui autem fugerunt ante conſpectum eius. Et reuerſus eſt Addo cum pace,

Addo moritur

& obtulit holocauſtomata,& ſacrificia domino ſuo,& mortuus eſt,& ſepultus eſt in Euphrata ciuitate ſua. Et in tempore eo elegit populus Elon,& conſtituit eum ſibi iudicem, & iudicauit Iſraël XX. annis. Et in illis diebus expugnauerunt Allophilos, & acceperunt

Elon.

ab bis duodecim ciuitates,& mortuus eſt Elon, & ſepultus eſt in ciuitate ſua. Filij autem Iſraël obliti ſunt dominum deum ſuum,& ſeruierunt dijs habitantium terram,& propter hoc traditi ſunt Allophilis, & ſeruierunt eis annis XL. Fuit autem uir de tribu Dan,cui nomen erat Manuc,filius Edoc,filij Odo,filij Eriden,filij Phadeſur,filij Dema, filij Suſi, filij Dan,& erat ei mulier cui nomen Eluma, filia Remac,& hæc erat ſterilis,& non pariebat ei. Cui cum diceret quotidie Manuc maritus eius: Ecce concluſit dominus metram tuā ut non pareres,& nunc dimitte me,ut accipiam aliam mulierem, ne moriar ſine fructu. Et dicebat illa: Non me concluſit dominus ut non parerem, ſed te,ut non faciam fructum. Et ille dixit ad eam: Experimentum noſtrum manifeſtat lex. Et cum altercarentur quotidie et contriſtarentur ambo ualde,quia ſine fructu erant,in nocte quadam aſcendit mulier ſola-

rium

rium,& orauit,dicens:Ecce tu domine deus totius carnis,utrum uiro meo, aut mihi nõ ſit datum procreare filios,reuela mihi,uel cui prohibitum ſit,aut cui conceſſum ut faciat fructum,ut cui prohibitum eſt,immeſcat in peccatis ſuis, quia manet ſine fructu,uel ſi ambo fraudati ſumus,& hoc reuela nobis,ut peccata noſtra ſuſtinentes,taceamus corã te. Et exaudiuit dominus uocẽ eius,& miſit ei angelũ ſuum mane,& dixit ad eã: Tu es ſterilis, quæ non parturis,& tu es metra,quæ prohibita es non facere fructũ. Sed nunc exaudiuit dominus uocẽ tuam,& intendit lachrymis tuis,& aperuit metrã tuam. Et ecce cõcipies & paries filiũ,& uocabis nomen eius Samſon,hic enim erit ſanctificatus domino tuo. Intẽde autem ne guſtet ex omni fructu uineæ,& ne comedat omne immũdum,quia ſicut ipſe dixit, liberabit Iſraël de manu Allophilorũ. Et cum locutus fuiſſet angelus domini uerba hæc, receſſit ab ea. Et illa uenit ad uirũ ſuum in domum,& dixit ad eum: Ecce ego appono manum meam ſuper os meum & ore tacens ante te omnes dies, propter quod gloriata ſum in uano,& non credidi uerbis tuis. Angelus enim domini uenit ad me hodie, & manifeſtauit mihi,dicẽs: Eluma tu es ſterilis. ſed cõcipies,& paries filiũ. Et nõ credidit Manuc mulieri ſuæ. Et cõfuſus triſtitia,aſcẽdit & ipſe in ſolario,& orauit,& dixit: Ecce nõ ſum dignus audire ſigna & prodigia quæ fecit in nobis deus,aut uidere faciẽ miſſi. Et factũ eſt dum loqueretur uerba hæc,adiecit angelus domini uenire ad uxorẽ eius, ipſa aũt erat in agro,& Manuc in domo ſua. Et dixit ad eam angelus: Curre,& clama ad uirum tuũ,quoniam dignatus eſt deus,ut uocem meam audiat. Et currens mulier clamauit uiro ſuo,& ille feſtinãs uenit ad angelum in agro in animo,qui dixit ad eum: Ingredere ad mulierem tuam,& faccito omia uerba iſta. At ille dixit ei: Sed uide tu domine, ut uerbũ tuum fiat ſuper puerum tuum. Et ille dixit: Fiat. Dixitq; ad eũ Manuc: Si poſſem, perſuaderẽ tibi, ut ingredereris in domum meam,& maducares apud me panem, & ſcires, ut cum uadas darem tibi dona quæ tecum ferres,ut offerres ſacrificium domino deo tuo. Et dixit ei angelus: Non ingrediar tecum in domum tuam,nec manducabo panẽ tuum,nec dona tua accipiam. Si enim offeres ſacrificiũ de his quæ ſunt aliena,non poſſum gratificari tibi. Et ædificauit Manuc altariũ ſuper petrã,& obtulit ſacrificia,& holocauſtomata. Et factum eſt dum cõcidiſſet carnes,& poſuiſſet eas ſuper ſacraria,miſit angelus,& tetigit ea de ſummitate ſceptri ſui, & exiuit ignis de petra,& deuorauit holocauſtomata,& ſacrificia. Et angelus aſcẽdit ab eo cum flamma ignis. Manuc uero,& mulier eius uidentes hæc ceciderunt in faciẽ ſuã,& dixerunt: Morte moriemur,quia uidimus dominũ facie ad faciem. Nõ ſufficiebat quod uidi eum. Et adhuc interrogauit nomen eius, nec ſciens quoniã miniſter dei eſſet, Angelus aũt qui uenerat dicebatur Phadahel. Et factũ eſt in tempore dierum ipſorum cõcepit Eluma,& peperit filium,& uocauit nomen eius Samſon,& erat dominus cum eo. Et cum cœpiſſet creſcere et quęrere expugnare Allophilos,accepit ſibi mulierẽ de Allophilis. Quã incenderunt Allophili in igne,quoniam humiliati erãt de Samſon ualde. Et poſtea iratus eſt Samſon in Azotum,& incluſerunt,& circuierunt ciuitatẽ,& dixerunt: Ecce nũc traditus eſt inimicus noſter in manus noſtras,& nunc congregemus,& adiuuemus alterutrum animas noſtras Et cum ſurrexiſſet Samſon noctu,& uidiſſet ciuitatem clauſam,dixit: Ecce nunc pulices iſti incluſerunt me in ciuitate ſua. Et nunc erit dominus mecum,& egrediens per portas eorum expugnabo eos. Et ueniẽs ſuppoſuit ſiniſtram manũ ſuam ſub plectro portæ,& concutiens depoſuit portam muri,unã earũ tenebat in dextera ſua pro ſcuto,alteram poſuit ſuper ſcapulas ſuas,& auferens,quoniam non habebat gladium,perſequebatur in ea Allophilos,& interfecit in ea uigintiquinq; milia uirorum. Et leuauit omia quæ erant portæ,& poſuit ea in montem. De leone autẽ quem interfecit,& de maxilla aſini in qua occidit Allophilos,& de uinculis uelut ſponte diruptis de brachijs eius,& uulpibus,quas apprehendit,nónne hæc ſcripta ſunt in libro Iudicũ? Tũc deſcendit Samſon in Gerarã ciuitatẽ Allophilorũ,& uidit ibi fornicariã,cui nomen erat Dalila, & ſeductus eſt poſt eam,& accepit eã ſibi in uxorem. Et dixit deus: Ecce nunc Samſon ſeductus eſt per oculos ſuos,& immemor fuit uirtutis quã feci cũ eo,& commixtus eſt filiabus Allophilorum, & non intendit in Ioſeph puerum meum,qui fuit in terra aliena, & factus eſt in coronam fratrum ſuorum,eò quod noluerit contriſtare ſemen ſuũ. Et nunc erit Samſon concupiſcentia ſua in ſcandalum,& commixtio eius in perditionem, & tradam eum inimicis eius,& cæcabunt eũ,ſed in hora mortis eius memorabor illius, & adhuc ſemel uindicabo eũ in Allophilos. Et poſt hæc,mulier eius cũ importuna eſſet illi, dicebat ad eum. Indica

Phadahel angelus.

Samſon.

Dalila uxor Samſon ſ.

Ee 2 mihi

mihi potentiam tuam,& in quo ſit uirtus tua,& ſic cognoſcam quoniã amas me. Et cũ feſelliſſet eã Samſon ter,& illa importuna ei eſſet quotidie, manifeſtauit ei quarto cor ſuũ. Et inebriauit eum illa,& ſoporato illo uocauit tonſorem, & totondit ſeptem crines capitis,& receſſit uirtus eius ab eo,quoniam ſic & ipſe annuntiauerat. Et uocauit Allophilos & percuſſerunt Samſon,& excæcauerunt eum,& miſerunt illum in carcerem. Et factũ eſt in die potationis eorum uocauerunt Samſon,ut illuderent eum, & ille ligatus iuxta duas columnas,orauit,dicens: Domine deus patrum meorum, exaudi me adhuc ſemel,& conforta me,ut moriar cum Allophilis iſtis,quoniam uiſus quem iſti ſuſtulerunt mihi, gratis mihi datus eſt à te. Et adiecit dicens Samſon: Proficiſcere anima mea,& noli cõtriſtari,morere corpus,& noli lugere te. Et apprehendit duas columnas domus, & iactauit eas,& cecidit domus,& omnia quæ circa eam erant,& interfecit omnes qui in circuitu eius erãt. Et fuit numerus eorum quadraginta millia uirorum ac mulierum. Et deſcenderunt fratres Sãſon,& omnis domus patris eius,& accipientes ſepelierũt eum in ſepulchro patris eius,ipſe autem iudicauit Iſraël XX. annis. Et in diebus illis non erat dux in Iſraël,ſed faciebat unuſquiſq; quæ placita erant ante cõſpectum eorum. Et in illo tempore ſurrexit Michas filius Dedila,matris Heliu,& habebat mille dragmas auri,& quatuor tegulas conflatiles auri,& quadraginta didragmas argenti. Et dixit ad eum mater eius Dedila: Audi fili uocem meam,& facies tibi nomen ante mortem: accipe aurum iſtud,& confla illud, & facies tibi idola,& erunt tibi in deos,& tu ſiêre eis ſacerdos. Et erit qui uoluerit interrogare per eos, qui ueniet ad te,& reſpondebis ei. Et erit in domo ara, & columna ædificata ex auro iſto quod habes,comparabis tibi thus in incenſum,& oues in ſacrificium. Et erit quicunq; uoluerit facere ſacrificium,dabit pro ouibus ſeptem didragmas, & pro thure ſi uoluerit incẽdere,dabit didragmam unam argenti & ponderis,& ſacerdos nomen tuum erit, & diceris cultor deorum. Et dixit ad eam Michas: Bene mater conſiliata es mihi ut uiuã,& nunc erit nomen tuum plus quam meum,& in nouiſſimis diebus omnia à te exquirẽtur. Et profectus eſt Michas,& fecit omnia quæcunq; præceperat ei mater ſua. Et excluſit,& fecit ſibi effigies tres puerorum,& uitulorum,& leonem,aquilam,& draconem, & columbam. Et factum eſt,ut omnes qui ſeducebantur,uenirent ad eum, & ſi quid uoluiſſent pro uxore interrogare,per columbam interrogarent eum: Si quis autem pro filijs,per effigies puerorum. Qui uero pro diuitijs,per ſpeciẽ aquilæ. Qui pro fortitudine,per leonis effigiem conſulebant eum. Si autem pro pueris et pro puellis,per effigies uitulorum interrogabãt, nam ſi pro longitudine dierum, per draconis effigiẽ interrogabãt. Et erat iniquitas eius multiformis,& irreligioſitas eius aſtuta. Et nunc recedentibus filijs Iſraël à domino,dixit dominus: Ecce eradicabo terrã,& perdã totum genus hominũ,quoniam cum ponerẽ excelſa in monte Sina,oſtendi me filijs Iſraël in procella,& dixi,ut non facerent idola,& cõſenſerunt ut non ſculperent effigies deorum. Et conſtitui his, ut nõ acciperent nomẽ meũ in uanum,& elegerunt hoc,ne acciperent ſibi nomen meum in uanum. Et præcepi eis,ut cuſtodirent diẽ ſabbati,& conſenſerunt mihi ut ſanctificarent ſe. Et dixi eis, ut honorificarent patrẽ & matrem,& promiſerunt facturos ſe. Et conſtitui eis non furari,& conſenſerunt. Et iuſſi eos homicidiũ non facere,& acceprũ habuerunt ut non facerent. Et præcepi eis ne mœcharent,& non negauerunt. Et conſtitui eis,ne falſum teſtimoniũ dicerẽt,& ne cõcupiſcerent unuſquiq; uxorẽ proximi ſui,neq; domũ,nec omnia quæ eius ſunt,& acceptauerunt ut non facerent idola,nec opera deorum eorum, qui nati ſunt de corruptela in appellatione ſculptili. Sed eos per quæ facta ſunt corrupta omnia. Fecerunt enim eam mortales homines,& ignis miniſtrauit in conflatione eorũ, ars hominis produxit eos,& manus operatæ ſunt illos,& ſenſus adinuenit eos. Quæ accipientes acceptauerunt nomẽ meum in uanũ,& nomen meum impoſuerunt ſculptilibus,& die ſabbati,quem acceperũt ut cuſtodirent,operati ſunt abominamenta ab eo. Propter quod dixi eis,ut diligerent patrem & matrem, me inhonorificauerũt creatorem ſuum. Et quod dixi eis,ut non furarentur in ſenſu ſuo,furati ſunt in ſculptilibus. Et quod dixeram, ut non occiderent,occidunt quos ſeducunt. Et cum præcepiſſem eis nõ mœchari,zelum ſuum mœchati ſunt. Et quod elegerunt ne falſum teſtimonium dicerent,falſum teſtimonium acceperunt ab eis quos exterminauerunt,& concupierunt mulieres alienas. Propterea ecce ego exhorreſco genus hominum,& ut eradicem plaſmata,multiplicabuntur morientes ſuper numerum naſcentium,eò quod uitiata eſt domus Iacob iniquitatibus,& multiplicata eſt impietas Iſraël,&

Samſon XX. annis præfuit Iſraelitis.

non

non poſſum ex toto diſperdere de tribu Beniamin, quoniã ipſi primi ſeducti ſunt poſt Mi-
cham, & populus Iſraël non erit impunis, erit autem eis in ſcandalum ſempiternum in me-
moriam generationis generationum. Micham autem tradam igni. Et erit mater eius in cõ-
ſpectu eius marceſcens uiua ſuper terram, & uermes exiẽt de corpore eius. Et tunc loquẽ-
tibus eis inter ſe ad inuicem, dixit illa tanquam mater caſtigans filium ſuum: Ecce quale o-
peratus es peccatum. Et reſpondit ille, tanquam filius obaudiens matri, & aſtute agens, et
tu maiorem feciſti iniquitatem. Et erit ſimilitudo columbæ quam fecit ad eijciendos ocu-
los eius, & ſimilitudo aquilæ erit, ut præſtet illis de pennis ignem, & effigies puerorum
quas fecit erunt ei ad radenda latera, & effigies leonis quam fecit, erit ei ut fortes ſint tor-
quentes eum. Et ſic non hoc ſolummodo Michæ faciam, ſed omnibus qui peccant in me.
Et nunc ſciet genus hominum, quoniam non zelabunt me in adinuentionibus quæ faci-
unt, ſed omni homini erit illa punitio, ut in quo peccato peccauerit, in eo adiudicabit̃. Et
ſi mentiti fuerint ante conſpectum meum mandabo cœlo, & mentietur eis pluuiam. Et ſi *Mentiri dixit*
uoluerit unuſquiſq; concupiſcere rem proximi ſui, mandabo morti, & abnegabit eis fru- *pro negare.*
ctum uentris eorũ. Et ſi iudicabunt in nomine meo falſe, ego non exaudiam orationes eo-
rum. Et cum diſcernitur anima à corpore, tunc dicent: Non contriſtemur in his quæ paſſi
ſumus, ſed quia quæcunq; adinuenimus, hæc & recipiemus. Et factum eſt in tempore illo
uenit quidam de tribu Leui in Gabao, & cum uellet manere ibi, occidit ſol. Et uolentẽ ibi
ingredi, non permiſerunt qui habitabant eam. Et ille dixit puero ſuo: Ambula, & duc mu-
lum, & ueniemus in ciuitatem Nobam, forſitan permittent nos ingredi in eam. Et uenit il-
luc, & ſedit in platea ciuitatis, & nullus dixit ei: Ingredere in domum meam. Erat autẽ ibi
quidam leuites, cui nomen erat Bethac hic cum uidiſſet eum, dixit ad illum: Nũ tu es Beel
de tribu mea? Et ille dixit: Ego ſum. Et dixit ad eum: Non ſcis malitiam habitãtium in hac
ciuitate? Et quis te perſuaſit ut ingredereris huc? Vnde feſtinus exi hinc. & ingredere in
domum meam in qua habito, & mane hodierna die, & dominus concludet cor eorum an-
te nos, ſicut concluſit Sodomitas ante conſpectum Loth. Et ingreſſus ciuitatem, manſit
ibi nocte illa. Et conuenerunt omnes inhabitantes ciuitatem, & dixerũt Bethac: Produc
qui uenerunt ad te hodie, ſi quo minus, & te & illos igni cremabimus. Et ille exiuit ad eos,
& dixit illis: Nónne hi fratres noſtri ſunt, ne faciamus mala cum eis, ne peccata noſtra mul-
tiplicentur in nos? Et illi reſponderunt: Nunquam factum eſt, ut aduenæ imperent inhabi-
tantibus. Et uim facientes ingreſſi ſunt, & abſtraxerunt eum & concubinam eius, & eiece-
runt eum foras, & remiſſo uiro, uſi ſunt turpiter concubina eius, uſquequo moreretur,
quoniam tranſgreſſa fuerat uirum ſuum quodam tempore, cum peccaſſet cum Amale-
chitis, & propterea tradidit eam dominus deus in manus peccatorum. Et facto mane exi-
uit Bethac, & inueniens concubinam ſuam mortuam, impoſuit eam ſuper mulum, & fe-
ſtinans exiuit, & uenit in Gades. Et accipiens corpus eius diuiſit eam, & miſit eam in par-
tes per duodecim tribus, dicẽs: Hæc mihi facta ſunt in Noba ciuitate. Et ſurrexerũt ſuper
me habitantes in ea, ut occiderent me, & acceperunt concubinam meam, incluſo me illam
occiderunt. Et ſi placet hoc ante conſpectum ueſtrum, ut taceatis, dominus autem iudi-
cat, ſi aũt uolueritis uindicare, dominus adiuuabit uobis. Et coturbati ſunt omẽs uiri duo-
decim tribus, & collecti in Seron, dixerunt unuſquiſq; proximo ſuo: Si facta eſt talis ini-
quitas Iſraël? Et dixit dominus ad Anteciminum: Vides quemadmodum conturbatus eſt
populus inſipiens? In terra in qua debuerant mori quàm uerſute geſſit Michas, ut in iſtis
ſeduceret populum, in columba & aquila, & in effigie hominum, & uitulorum, & leonis,
& draconis? Et ideo quia non ſunt tunc zelati propterea ſit eorum conſilium in manu, &
conturbabitur cor eorum, ut eum peccatores conſumant, quam iniqua gerentes. Et ut fa-
ctum eſt mane conturbati ſunt populi Iſraël, & dixerunt: Aſcẽdamus, & inquiramus pec-
catum quod factum eſt, ut auferatur iniquitas à nobis. Et hæc loquentes, dixerunt: Inter-
rogemus primum dominũ, & diſcamus, ſi tradet fratres noſtros in manus noſtras ſin mi-
nus, pauſemus. Et dixit eis Phinees: Offeramus demonſtrationem & ueritatem. Et reſpõ-
dit eis dominus, dicens: Aſcendite, quoniam tradam eos in manus ueſtras. Ipſe autem ſe-
duxit eos, ut compleret uerba ſua. Et aſcenderunt in pugnam, & uenerunt in ciuitatem
Beniamin, & miſerunt nuntios, dicentes: Mitte nobis uiros, qui fecerunt iniquitatẽ hanc,
& parcemus uobis, reddentes unicuique malitiam ſuam. Et indurauit populus Beniamin
cor ſuum, & dixerunt ad populum Iſraël: Quare tradamus uobis fratres ueſtros? Et ſi

Strages Iſraelitarum. parcitis, non pugnabimus contra uos Et exiuit populus Beniamin in obuiam filijs Iſraël,
& perſecutus eſt eos. Et ceciderunt filij Iſraël in conſpectu eius, & percuſſit in eis quadra
gintaquinq; millia uirorum. Et factum eſt cor populorum conturbatũ nimis, & uenerunt
lugentes, & plorantes in Silon, & dixerunt: Ecce tradidit nos dominus in conſpectu habi
tantium in Noba. Et nunc interrogemus dominum, quis in nobis peccauit. Et interroga-
uerunt dominum. Et dixit ad eos: Si uultis, aſcendite, & pugnate, & tradẽtur in manus ue
ſtras, & tunc uobis dicetur propter quod cecidiſtis in cõſpectu eorum. Et aſcenderunt a-
lia die expugnate eos, & exierunt filij Beniamin, & perſecuti ſunt Iſraël, & percuſſerunt
in eis quadragintaſex millia uirorum. Et diſſolutum eſt cor populorũ ualde, & dixerunt:
Nunquid uoluit deus ſeducere populum ſuũ? Aut nunquid ita conſtituit propter id quod
factum eſt malum ut æqualiter cadant, qui faciunt iniqua? Et hæc dicentes, ceciderunt in
conſpectu arcæ teſtamenti domini, & ruperunt ueſtimenta ſua, & impoſuerunt cinerẽ ſu-
per capita ſua, ipſi & Phinees filius Eleazari ſacerdotis, qui orauit & dixit: Quæ eſt ſedu-
ctio hæc, qua ſeduxiſti nos domine? Si iuſtum eſt ante conſpectum tuum quæ fecerunt fi-
lij Beniamin, quare nobis non renuntiaſti, ut incenderemus? Si autem nõ erat placitum in
cõſpectu tuo, quare nos permiſiſti ut caderemus ante eos? Et adiecit dicere Phinees: deus
patrum noſtrorum audi uocem meam, & renuntia ſeruo tuo hodie, ſi recte factum eſt an-
te conſpectum tuum, aut forte peccauit populus, & uoluiſti diſperdere malefacta eorum,
ut emendares etiã in nobis qui peccauerunt tibi. Ego enim memor ſum in iuuentute mea,
quãdo peccauit Iambri in diebus Moſi famuli tui, & ingreſſus intraui ego, & zelatus ſum
animæ meæ, & ambos ſuſpendi in rõmphæa mea, & uoluerũt inſurgere aduerſum me re-
ſidui, & mortificare me, & miſiſti angelum tuum, & percuſſiſti ex his XXIIII M. uirorum
& me liberaſti de manibus eorum. Et nunc undecim tribus miſiſti, & adduxiſti eis; dicẽs:
Ite, & percutite eos. Et euntes, tradiri ſunt. Et nunc dicunt, quod manifeſtationes tuæ ue-
ritatis mentiantur coram te. Et nunc domine deus patrum noſtrorum, non abſconde à
ſeruo tuo, ſed renuntia nobis propter quid feciſti in nos iniquitatem iſtam? Et uidens do-
minus quoniam attente orauerat Phinees in conſpectu eius, dixit ad eum: Per me iuraui,
dicit dominus, quoniam ſi non iuraſſem, memor tui non fuiſſem eo quod dixiſti, neq; re-
ſpondiſſem uobis hodie. Et nũc dic populo, ſtate, & audite uerbum domini hæc dicit do-
Apologus. minus: Erat quidam in media ſylua potentior, cui commendauerunt omnes beſtiæ ſyluã,
ſua poteſtate ut eam cuſtodiret, ne forte aduenientes cæteræ feræ exterminarent eam. Et
cum cuſtodiret hanc leo, aduenerunt feræ agri de alia ſylua, & comederunt omnes catu-
los ferarum, & exterminauerunt fructum uentris earum, & leo uidit, & tacuit. Et feræ be
ſtiarum ſecuræ erant, quoniam commendauerunt leoni ſyluam, non ſentientes quia filij
earum exterminati erant. Et poſt tempus, exurrexit minima fera ex his quæ commenda-
uerant leoni ſyluam, & comedit minimum catulum alterius feræ peſſimæ, & ecce leo ex-
clamauit, & conturbauit omnes feras ſyluæ, & pugnauerunt inter ſe, & expugnauerunt
unuſquiſq; proximum ſuum. Et cum exterminarentur multæ feræ, uidit alius catulus leo-
nem de alia ſylua tanta, & dixit: Nónne tu exterminaſti feras tantas? Quæ iniquitas hæc?
ut cum exterminarentur ab initio tantæ feræ, aut filij earum iniuſte ab alijs feris peſſimis,
& quando oportebat moueri feras omnes, ut ſe uindicarent, quando corrumpebatur fru-
ctus earum in uano, tunc tacebas, & non loquebaris. Sed unus catulus nũc perijt feræ peſ-
ſimæ, & exagitaſti totam ſyluam, ut ſe comederent inuicem omnes feræ iniuſte, ut mino-
retur ſylua. Et nunc te oportet exterminari primum, & ſic conſtitueris reſidua. Et audie-
runt catuli ferarum, & interfecerunt leonem primum, & catulum propoſuerunt pro eo, et
ſic cæteræ feræ in unum ſubiectæ ſunt. Michas exurrexit, qui ditauit uos in h[illegible] quæ com-
miſit ipſe & mater eius. Et fuerunt iniqua & peſſima, quæ nullus adinuenit ante eos, ſed
in uerſutia ſua fecit ſculptilia, quæ non ſunt facta uſque in hanc diem, & nullus zelauit,
ſed omnes ſeducti eſtis, & uidiſtis fructum uẽtris ueſtri corrumpi, & tacuiſtis ſicut malus
ille leo. Et nunc uidentes quemadmodum concubina huius iniqua gerens mortua eſt, &
conturbati eſtis omnes, & ueniſtis ad me, dicentes: Si tradas in manus noſtras filios Benia
min. Propterea uos feſelli, & dixi: Tradam uobis illos. Et nunc diſperdi eos qui tunc ta-
cuerunt, & ſic uindicabo in omnes qui inique geſſerunt. Et exurrexit omnis populus una
nimiter, & abijt, & exierunt filij Beniamin obuiam eis, æſtimantes ut ſicut antea euicerant
eos, & neſciebant quoniam completa erat malitia ſuper eos. Et cum ueniſſent ſicut primũ

& per-

& perſequerentur poſt eos, reſugit populus à facie eorum, ut darent locum. Et nunc exurgentes ab inſidijs, facti ſunt filij Beniamin in medio eorum. Et conuerſis his qui reſugiebant, interfecti ſunt uiri ciuitatis Noba, à uiro uſq; ad mulierem, LXXXXV. M. uirorum, & incenderunt ciuitatem filij Iſraël, & direpta ſpolia eorum perdiderunt omnia in ore gladij & nemo ſuperfuit de filijs Beniamin, niſi DC. uiri, qui fuge. unt, & non ſunt inuenti in pugna. Et reuerſus eſt omnis populus in Silon, & Phinees filius Eleazari ſacerdotis cum eis.

Hi autem ſunt qui derelicti ſunt de genere Beniamin, principes tribus decem patriarum, quorum nomina hæc ſunt. Primæ patriæ, Ezbaile, Ziebbalac, Reindebac, Belloch. Et ſecundæ patriæ, Netach, Zenip, Phenoch, Deniech, Gereſaraz. Et tertiæ patriæ, Ierimuth, Veloth, Ambel, Genuth, Nephuth, Phienna. Et ex quarta ciuitate, Gemuph & Eliel, Gemet, Soleph, Raphaph, & Doffo. Et de quinta patria, Anuel, Code, Fretã, Remmon, Pecam, Nabath. Et ſexta patria, Rephaz, Sephet, Araphaz, Metach, Adhoc, Balinoc. Et de ſeptima patria, Beninmephiz, Araph, Ruimel, Belon, Iaal, Abac. Et decima patria, Enophlaſa, Melec, Meturia, Meac, & cæteri qui ſuperfuerunt principes tribus numero LX. Et in illo tempore reddidit dominus Micha & matri eius omnia quæ loquutus eſt. Et erat Micha diſſolutus igne, & mater eius marceſcens, ſicut loquutus fuerat dominus de eis. Et in tempore eo Phinees reclinauit ſe ut moreret, & dixit ad eũ dominus: Ecce tranſiſti CXX. annos, qui conſtituti erant omni homini, & nunc exurge, & uade hinc, & habita Danabẽ in monte, & inhabita ibi annis plurimis. Et mandabo ego aquilæ meæ, & nutriet te ibi, & non deſcendes ad homines iam, quouſq; ſuperueniat tempus, & proberis in tempore, & tu claudas cœlum tunc, & in ore tuo aperietur, & poſtea eleuaberis in locum ubi eleuati ſunt priores tui, & eris ibi quouſque memorabor ſeculi, & tunc adducam uos, & guſtabitis quod eſt mortis. Et aſcendit Phinees, & fecit omnia quæ præcepit ei dominus. In diebus autem quibus conſtituit eum in ſacerdotem, unxit eum in Selon. Nam in illo tempore cum aſcenderet, tunc factum eſt ut filij Iſraël facientes paſcha, præceperint filijs Beniamin, dicentes: Aſcendite, & expugnate uobis mulieres, quoniam nõ poterimus uobis dare filias noſtras. Iurauimus enim in tempore iræ noſtræ, & non fiat ut deleatur una tribus de Iſraël. Et aſcenderunt filij Beniamin, & rapuerunt ſibi mulieres, & ædificauerunt ſibi Gabaon & cœperunt inhabitare ibi. Et quieſcentibus interim filijs Iſraël, dux non erat eis in diebus illis, & unuſquiſque faciebat quod placitum erat ante oculos eius. Hæc ſunt mandata, & iuſtitiæ, & teſtimoni[illegible], & manifeſtationes factæ in diebus Iudicum Iſraël, antequam regnaret in eis rex, & in tempore illo cœperunt filij Iſraël requirere à domino, & dixerunt: Sortiamur omnes nos, ut uideamus qui ſit qui poſſit principari nobis ſicut Cenez, forſitan enim inueniemus hominem, qui liberet nos de preſſura noſtra, quia inconueniens eſt populum eſſe ſine principe. Et miſerunt ſortem, & nullo inuento triſtati ſunt populi ualde, & dixerunt: Non fuit dignus populus exaudiri de domino, quia non reſpondit nobis. Et nunc ſortiamur uel per tribus, ſi uel per multitudinem reconcilietur deus: Sciemus enim quia reconciliabitur dignis ſuis. Et miſerunt per tribus, & in nulla tribu exiuit ſors. Et dixit Iſraël: Eligamus nobis ex ipſis poſiti in neceſſitate. Sciemus enim quoniam abominauit deus populum ſuum, & exhorruit nos anima eius. Et reſpondit quidam nomine Nethez, & dixit populo: Non ipſe nos odio habet, ſed ipſi nos exoſos fecimus, ut relinqueret nos deus. Et ideo etiam morientes non relinquamus eum, ſed ad eum fugiamus, qui ambulantes in uijs noſtris iniquis, non ſciuimus eum qui creauit nos, & propterea erit noſter cogitatus in uano. Scio enim quia non in fine nos abijciet deus, neque in generatione odietur populum ſuum, & ideo uirtutificamini, & adhuc oremus & mittamus ſortem per ciuitates, ſi enim peccata noſtra amplificata ſunt, & longanimitas eius non deficiet. Et miſerunt ſortes per ciuitates, & ſortitus eſt Armathem. Et dixit populus: Si iuſtificata eſt Armathem præ omnibus ciuitatibus Iſraël, quoniam ſic eam elegit ſuper omnes ciuitates? Et dixit unuſquiſque ad proximum ſuum: In ipſa ciuitate, quæ exiuit per ſortem, per uiros mittamus ſortem, & uideamus quem ex ea elegit dominus. Et miſerunt per uiros, & neminem comprehẽdit præter Elchanan: Quia in eo ſuper uolauit ſors, accepit populus eum, & dixerunt: Veni, & eſto nobis dux. Et dixit Elchana ad populum: Ego non poſſum dux eſſe ſuper populum iſtum, nec exiſtimare quis poſſit eſſe uobis in ducem. Sed ſi peccata mea comprehenderunt me, ut ſuperuolaret ſuper me ſors, ego me interficiam, ut non me contaminetis. Iuſtũ eſt enim me pro peccatis meis tan Elchana.

tummodo mori, quàm ſuſtinere pondus populi. Et uidens populus quod non eſſet uoluntas Elchana ut ducatum ageret ſuper eum, orauit iterum ad dominũ, dicens: Domine deus Iſraël, quare in uictoria inimicorum dereliquiſti populum tuum, & in tempore anguſtiæ neglexiſti hæreditatem tuam? Ecce & ipſe qui comprehenſus eſt in ſorte, nõ perfecit mãdata tua, ſed ſolum hoc eſt quod ſuperuolauit ſuper illum ſors, & putauimus nos habere ducem. Et ecce etiam ipſe factus eſt in ſorte, ſi non repugnaret. Quem adhuc poſtulabimus, aut ad quem fugiemus, & ubi eſt locus requietionis noſtræ? Si enim ueræ ſunt diſpoſitiones quas diſpoſuiſti patribus noſtris, dicens: Semen ueſtrum amplificabo, & hoc ſcient, tunc profuerat nobis dicere, abſcido ueſtrum ſemẽ, quàm negligas radicem noſtram. Et dixit ad eos deus: Si redderem ſecundum mala ueſtra, oportuerat me nec intendere ad genus ueſtrum. Et quid faciam quoniam ueniet nomen meum ut inuocetur in uos. Et ſcitote, quia Elchana ſuper quem cecidit ſors, non poteſt principari in uobis, ſed magis filius eius qui naſcetur ex eo, ipſe principabitur in uobis, & prophetabit, & ex hoc non deficiet ex uobis princeps plurimis annis uſq; ad annos multos. Et dixit populus: Ecce domine decem filios habet Elchana, & qui eorũ principabitur aut prophetabit? Et dixit deus: Nullus de filijs Phenennæ poterit principari populo, ſed natus de ſterili quam dedi ei in uxorem, ipſe erit Propheta in conſpectu meo, & diligam eum quemadmodum dilexi Iſaac, & erit nomen eius in conſpectu meo ſemper. Et dixit populus: Ecce nunc forſitan memor fuit noſtri deus, ut liberet nos de manu odientium. Et in illa die fecerunt ſacrificia pacifica, & epulati ſunt in diſpoſitionibus ſuis. Et cum eſſent Elchanæ duæ mulieres, nomẽ uni Anna, & nomen alteræ Phenenna. Et quia Phenennæ erant filij, & Annæ non erant, improperauit ei Phenenna dicens: Quid tibi prodeſt quod te diligit Elchana uir tuus, tu uero es lignum ſiccum? Et ego ſcio quia dilecturus eſt me, delectatus in conſpectu filiorum meorum, aſtantium in circuitu eius, tãquam plantatio oliueti. Et ſic cum quotidie improperaret ei, & Anna contriſtaretur ualde, & eſſet timens deum à iuuentute ſua, factũ eſt ut ſuperueniente die bono paſchæ, cum aſcenderet uir eius ut ſacrificaret, inſultat Phenenna Annæ dicens: Non eſt dilectus mulieris, ſi diligat eã uir eius, aut pulchritudinem illius. Ne glorieẽ in ſpecie ſua Anna, ſed qui gloriatur, glorietur cum uidet ſemen ſuum ante conſpectum ſuum, & quando inter mulieres non ita fuerit fructus uentris eius, in uanũ fiet dilectio. Quid enim profuit Rachel, quod dilexit eam Iacob? & niſi datus fuiſſet ei fructus uẽtris illius in uanum fuerat dilectio eius. Et cum audiſſet hæc Anna, diſſoluta eſt anima eius, & confuſa eſt lachrymis. Et uidit eam uir eius, & dixit: Quare triſtis es, & quare non es, & ut quid concidit cor tuum in te? Nónne meliores ſunt mores tui ſuper decem filios Phenennæ? Et audiuit eum Anna, & ſurrexit poſtea quàm comedit, & uenit in Silon in domum domini, ubi Heli ſacerdos ſedebat, quem propoſuerat Phinees filius Eleazari ſacerdotis, ſicut præceptum ei fuerat. Et orauit Anna, & dixit: Nónne tu domine inſpeculatus es cor omnium generationum antequam plaſmares ſeculum? Quæ aũt metra aperta naſcitur, aut quæ cluſa moritur, niſi uolueris? Et nunc aſcendat oratio mea in cõſpectu tuo hodie, ne deſcendam inde uacua, quoniam tu ſcis cor meum, quomodo ambulaui in conſpectu tuo ex die iuuẽtutis meæ. Et noluit Anna orare clara uoce, ſicut omnes homines. Tunc enim cogitauit dicens. Ne forte non ſim digna exaudiri, & erit ut plus me zelãs improperet mihi Phenenna, ſicut quotidie dicit, ubi eſt deus tuus in quo confidis? Et ego ſcio, quia non quæ in filijs multiplicatur ditata eſt, quæq; minorata eſt eguit, ſed quæ abundat, ditata eſt & in uoluntate dei. Nam qui ſcierint quod oraui, ſi cognouerint quod non exaudior in oratione mea, blaſphemabunt. Et non ſoli mihi erit teſtis in anima mea, quia miniſtræ ſunt orationum mearum lachrymæ meæ. Et dum oraret, uidens eam Heli ſacerdos quoniam anxiaretur ſenſu, & uelut ebria ageret, dixit ad illam: Vade, & aufer uinum tuum a te: Et illa dixit: Si ſiti in me exaudita eſt oratio mea, ut ebrie audiam. Ego autem ebria ſum dolore, & calicem bibi fletus mei. Et dixit ad eam Heli ſacerdos: Renuntia mihi improperum tuum. Et illa dixit ad eum: Mulier ſum Elchana, & quoniam concludens cõcluſit deus metram meam, oraui in conſpectu eius, ut non eam ad eum ſine fructu de ſeculo hoc, & non moriar non habens imaginem meã. Et dixit ad eam Heli ſacerdos: Ambula, quoniam ſcis pro quibus oraueris, exaudita eſt oratio tua. Noluit autem ei dicere Heli ſacerdos quis prænumeratus eſt ex ea Propheta. Ipſe enim audiuit, cũ dixit dominus pro eo. Et uenit Anna in domum ſuã, & mitificata eſt à dolore ſuo, nulli renuntians hoc quod oraſſet.

Samuel filius Annæ.

oraſſet. Et in tempore dierũ illorũ concipiens peperit filiũ, & uocauit nomen eius Samuel quod interpretatur fortis, ſecundum quod uocauit deus nomen illius cum prophetaret eum. Et ſedit Anna, & lactauit infantem, quouſq; fieret duorum annorum. Et cum abſtuliſſet eum de lacte, aſcendit cum eo leuans munera in manibus ſuis, & erat puer ſpecioſus ualde, & dominus erat cum eo. Et ſtatuit Anna puerum ante conſpectum Heli, et dixit ad eum: Hoc eſt deſiderium quod deſideraui, & hæc eſt petitio quam petiui. Et dixit ad eam Heli: Non tu ſola petiſti, ſed populus orauit pro hoc. Non eſt petitio tuæ ſolius, ſed in tribus antea promiſſum erat, & per hunc iuſtificata eſt metra tua, ut ſtatuas prophetiam populis, & lac mamillarum tuarum conſtituas in fontem duodecim tribuum. Et audiens hęc orauit Anna, & dixit: Venite in uoce mea omnes Gentes, & intendite alloquutioni meæ omnia regna, quoniam apertum eſt mihi os ut loquar, & labijs præceptum eſt ut hymnizẽ domino, ſtillate mamillæ meæ, & renuntiate teſtimonia ueſtra, quia præceptum eſt uobis lactare. Statuetur enim qui lactatur de uobis & populus illuminabitur, aceruus eius & Gentibus oſtendet terminos, & exaltabitur cornu eius ualde. Et ideo loquar aperte uerba mea, quoniam ex me exurget conſtitutio domini, & omnes homines inuenient ueritatem. Nolite feſtinare magna eloqui, nec eijcere de ore ueſtro uerba alta, ſed delectamini in gloriationem, dum enim exiet lumen ex quo naſcetur ſapientia, ut non qui poſſident plurima, dicantur diuites, ſed quæ pepererunt in abundantia matres, audient: ſterilis enim ſaturata eſt, quæ autem multiplicata fuerat in filijs, euacuata eſt, quia dominus mortificat in iudicio, & uiuificat in miſericordia, quoniã iniqui ſunt in hoc ſeculo, uiuificat iuſtos cum uult, iniquos autem concludet in tenebris. Nam iuſtis conſeruat lumẽ ſuum, & cum mortui fuerint iniqui, tunc peribunt, & cum dormierint iuſti, tunc liberabuntur. Sic autem omne iudicium permanet, quouſque reueletur qui tenet. Dicito, dicito Anna, & noli tacere, hymniza filia Batuel, in mirabilibus tuis quæ fecit deus tecum. Quæ eſt Anna, quoniam ex ea Propheta eſt? Aut quæ eſt filia Batuel, ut pareret lumen populis? Exurge & tu Elchana, & præcinge lumbos tuos, hymniza ſuper ſigna domini, quoniam pro filio tuo prophetauit Aſaph in eremo, dicens: Moſes, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos: Ecce perfectum eſt uerbum, & conuenit prophetia. Et hæc ſi manent quouſque dent cornu Chriſto ſuo, & adhæſit potentia thronis regis eius. Stet autem filius meus hic miniſtrans, quouſque fiat lumen Genti huic. Et abierunt inde, & profecti ſunt cum iucunditate, gaudentes & exultantes corde, in omnem gloriam quam fecit cum eis deus. Populus autem deſcendit unanimiter in Silon cum tympanis & choris, cyneris & nablia, & uenerunt ad Heli ſacerdotem, offerentes ei Samuel. Quem ſtatuerunt ante conſpectum domini, unxerunt eum, & dixerunt: Viuat propheta in plebe, & in longo tempore ſit lumen Genti huic. Samuel autem erat infans ualde, & nihil horum ſciebat. Et cum deſeruiret in conſpectu domini, & duo filij Heli ambulantes in uijs patrum ſuorum, cœperunt iniqua agere ad plebem, multiplicantes iniquitates ſuas. Et erant commorantes iuxta domũ Bethac, & cum conuenirent populi ſacrificare, ueniebant Ophni & Phinees, & ad iracundiam prouocabant populum, rapientes ſanctificata, antequam offerrentur ſancta domino. Et non placuit uerbum hoc domino, neq; populo, neq; patri eorũ. Et ſic dixit pater eorũ ad eos: Quæ eſt auditio hæc, quam ego audio de uobis? Aut non ſcitis quoniam depoſitũ de Phinees locum accepi? Et ſi exteramus acceptũ, quid dicimus ſi iterum inquirat qui depoſuit eum, & pro eo quod depoſuit nocuerit nos? Et nunc dirigite uias ueſtras, & ambulate in uijs bonis, & permanebunt actus ueſtri. Si autem cõtra dixeritis, & adinuentiones ueſtras peſſimas non continueritis, uos ipſos perditis, & erit in uanum ſacerdotium, & in nihilum deputabitur quod ſanctificatum eſt, et tunc dicent: In uano orta eſt uirga Aaron, aut in nihilum deſcendit natus flos illius. Et ideo cum poteſtis adhuc, filij corrigite quod peccaſtis, & orabunt pro uobis uiri in quo peccaſtis: ſi autem nolueritis, & permanſeritis in iniquitatibus ueſtris, ego immunis ero, & non tãtummodo delebo, ne forſitan audiam diẽ mortis ueſtræ anteq; moriar, ſed & ſi hoc factum fuerit, uocabo culpã, & quamuis cõtriſter ego, uos tamen perietis. Et non obaudierunt filij eius, quoniam dominus de eis dederat ſententiam ut morerentur, propter quod peccauerãt. Nam cum dixiſſet eis: pœnitemini de uia ueſtra iniqua. Illi dicebant, quando ſenuerimus, tunc pœnitebimus. Et propter hoc admonitis à patre ſuo non datum eſt ut pœniterentur, quia aduerſantes ſemper fuerant. & iniuſte egerant ualde, diripiẽtes Iſraẽl. Indignatus eſt dominus ad Heli. Et Samuel

erat

erat deſeruiens in conſpectu domini, neſciens adhuc quid eſſet eloquia domini. Nec dum enim audierat eloquia domini, erat enim annorum octo. Et cũ memoraretur deus Iſraël, uoluit reuelare Samueli ſermones ſuos, & Samuel erat dormiẽs in tẽplo domini. Et factũ eſt cũ clamaret deus ad eum, cogitauit primo, dicens: Ecce nunc Samuel iuuenis ut ſit dilectus in conſpectu meo, tamen quia adhuc uocem domini non audierit, neq; loquutionem altiſſimi eſt ſolidatus, tamen ſimilis eſt Moſi famulo meo octogenario. Locutus ſum Samuel, octo annorum eſt, & Moſes uidit ignem in primis, & expauit cor eius. Et ſi uiderit ignem Samuel modo, quemadmodum ſuſtinebit? Et ideo nunc erit uox ad eum tanq; hominis, & non tanquam dei, & cum intellexerit, tunc loquar ad eum tanq; deus. Et in media nocte uocauit eum uox de cœlo, & expergefactus Samuel, cognouit uelut uocem ſacerdotis Heli, & cucurrit ad eum, & dixit dicens: Quare me excitaſti pater? Ego enim timui, quoniam nunquam me clamaueras noctu. Et dixit Heli: Heu me nũquid ſpiritus immundus ſeduxit filiũ meum Samuel? Et dixit ad eum: Vade dormi, ego enim non clamaui tibi. Tamẽ hoc mihi dic, ſi memor es, quoties qui uocauit te clamauit? Et ille dixit: Bis. Et dixit ad eum Heli: Dicito cuius uocem cognouiſti fili mi? Qui dixit: Tuam, propterea cucurri ad te. In te uideo hoc ſignũ quod habebunt homines ab hodierna die, & uſq; in ſeculum, quoniam ſi clamauerit bis, alter ad alterum per noctem uel in meridie, ſcient quoniam ſpiritus peſſimus eſt. Si autem adijciat ter clamare, ſciam quia angelus eſt. Et abijt Samuel, & dormiuit, & audiuit ſecundo uocem de cœlo, & exurgens cucurrit ad Heli, & dixit ad eum: Quid me clamauit, quoniam audiui uocem patris mei Elchanæ? Et tunc intellexit Heli, quod inciperet deus uocare eum. Dixit enim Heli: In duabus uocibus quibus clamauit ad te deus, aſſimilatus eſt patri, & magiſtro, nũc autem tertio deo. Et dixit ad eũ: Aure tua dextra intende, ſiniſtra tace. Phinees enim ſacerdos præcepit nobis dicens: Auris dextra audit dominum per noctem, ſiniſtra autem angelum. Et ideo ſi in dextra audieris, dicito: Dic quid uis, quoniam audio, tu enim me plaſmaſti. Si autem in ſiniſtra audieris, ueni & annuntia mihi. Et abijt Samuel, & dormiuit ſicut præceperat ei Heli. Et adiecit dominus tertio loqui, & repleta eſt Samueli dextra auris. Et ut ſciuit quoniam patris ſui eloquutio deſcenderat, conuerſus Samuel in alio latere, dixit: Si poſſibilis ſum, loquere, quoniam tu plus de me noſti. Et dixit ad eum deus: Illuminans illuminaui domum Iſraël in Aegyptum, & elegi tunc mihi Prophetam Moſen famulum meum, & feci per eum prodigia populo meo, & uindicaui de inimicis meis, ſicuti uolebam, & adduxi populum meũ in eremum, & illuminaui eos ſicuti uiderunt. Et cum exurrexiſſet tribus contra tribum, dicentes: Quare ſacerdotes ſoli ſancti ſunt? ego nolui diſperdere eos, et dixi ad eos: Date unuſquiſq; uirgam ſuam, & erit cuius uirga floruit, ipſum elegi in ſacerdotium. Et cum omnes dediſſent uirgas ſicut præceperam, tunc præcepi tertiæ tabernaculi, ut floreret uirga Aaron, ut manifeſtaretur genus eius omnibus diebus. Et nunc qui floruerunt abominauerũt ſancta mea. Propterea ecce dies uenient, & compeſcam flos quod tũc natum fuerat, & obuiabo eis, quia tranſgrediuntur uerbum quod mandaui Moſi famulo meo, dicens: Si obuiaueris nidum, non accipies matrem cum filijs, ideo continget eis ut matres cum filijs moriantur, & patres cum filijs pereant. Et cum audiuit Samuel uerba hæc, diſſolutum eſt cor eius, & dixit: Si ſic obuiauerit iuuentuti meæ, ut prophetizem à perditione nutritoris mei, & nunc quomodo datus ſum in petitione matri meæ? Et quis me ſuſcepit? Quomodo me præcepit ut euangelizem mala? Et exurrexit Samuel mane & noluit renuntiare Heli. Et dixit Heli ad eum: Audi nunc fili, ecce deus antequam naſcereris promiſit in Iſraël, ut mitteret te eis, & prophetares. Et nunc adueniente matre tua & orante, quia ignorabat quod factũ fuerat, dixi ad eam: Proficiſcere, quia quod naſcetur ex te filius erit mihi. Sic dixi matri tuæ, & ſic direxit dominus uiam tuam. Et ſi caſtiges nutritorem tuum, uiuit dominus, ne abſconderis à me quæ audiſti. Tunc timuit Samuel, & renuntiauit ei omnia uerba quæ audiuit. Et ille dixit: Si reſpondebit plaſma ei qui eum plaſmauit, ita ut non potero reſpondere cum uoluerit afferre quæ tradidit fidelis dator ſanctus qui prophetauit. Ego enim ſub poteſtate eius ſum. Et illis diebus Allophili collegerunt caſtra ſua, ut expugnarent Iſraël, et exierunt filij Iſraël pugnare cũ eis: Et perſecutionẽ paſſus populus Iſraël in cõgreſſu primo, dixerunt: Leuemus arcã teſtamenti domini, & forſitan pugnat nobiſcũ, quoniã in ea ſunt teſtimonia domini, quæ diſpoſuit patribus noſtris in Oreb. Et aſcendens arca cum eis, cũ adueniſſet in caſtra, intonuit domin⁹, & dixit: Erit ſimilitudo horæ hui⁹, ſicuti facta

Ter uocare aliquem.

Dextra aure audire deum.

eſt in eremo, quando acceperunt arcam ſine præcepto meo, & factum eſt eis exitium. Sic & in iſta hora cadet populus, & arca capietur ut finiam inimicos populi mei propter arcã, & corripiam plebes meas propter quod peccauerunt. Et cum ueniſſet arca in pugnam, exierunt Allophili in obuiam filijs Iſraël, & percuſſerunt eos. Et erat ibi Golia quidam Allophilus, & uenit uſq; ad arcam, & tenebat arcã Ophni & Phinees filij Heli, & Saul filius Cis. Et apprehendens Golia de manu ſua ſiniſtra interſecit Ophni & Phinees. Saul autẽ quia leuis pedibus erat, fugit à facie eius, & diſrumpens ueſtimenta ſua, impoſuit cinerem in caput ſuum: Et uenit ad Heli ſacerdotem, & dixit ad eũ Heli: Renũtia mihi quid euenit in caſtris? Et dixit ad eũ Saul. Quid me interrogas hæc? q̃a populus oppreſſus eſt, & deus recepit Iſraël. Sed & ſacerdotes interfecti ſunt in romphæa, & arca tradita eſt Allophilis. Sed cum audiſſet Heli de captiuitate arcæ, dixit: Ecce de filijs meis, & de me prophetauit Samuel, ut moriamur ſimul, arcam autem tunc non nominauit mihi. Et nunc tradita ſunt teſtimonia inimicis, quid adhuc poſſum dicere? Ecce perit Iſraël de ueritate, eò q̃ ablatæ ſunt iuſtitiæ ab eo. Et cum deſperaſſet Heli ualde, cecidit de ſella, & mortui ſunt in die una Heli, & Ophni & Phinees, filij eius, Et mulier Heli ſedebat pariens, quæ audiuit hæc, reſoluta ſunt omnia uiſcera eius. Et dixit ad eã obſtetrix: Reſume, & non diſſoluaĩ anima tua quoniam natus eſt tibi filius. Et dixit ad eam mulier: Ecce nunc una anima nata eſt, & quatuor morimur, id eſt, pater, & duo filij, et nurus eius. Et uocauit nomen eius, ubi eſt gloria, dicens: Perijt gloria dei in Iſraël, quoniã captiuata eſt arca domini. Et cum dixiſſet hæc, amiſit animam. Samuel autem in his omnibus neſciebat, quoniam ante triduum pugnę miſerat eum deus, dicens ad illum: Vade, & inſpice locum Aromathæ, ubi erit habitatio tua. Et audiens Samuel quæ contigerant Iſraël uenit, & orauit dominum dicens: Ecce nunc in uano ignoratur mihi intellectus, ut uiderem exercitũ populi mei. Et nunc timeo, ne forte dies mei in malis ueteraſcant, & anni mei finiantur in dolore: Vbi enim arca domini nõ eſt mecum, quid adhuc mihi uiuere? Et dixit dominus ad eũ: Noli triſtis eſſe Samuel, quia ablata eſt arca, reducam eam, & qui abſtulerunt eam euertã, & uindicabo plebem meam de inimicis meis. Et dixit Samuel: Ecce etiamſi uindicas ſecundum longanimitatem tuã, nos tamen qui nunc morimur quid faciemus? Et dixit ad eũ deus: Anteq̃; moriaris uidebis cõſummationẽ, quã adducã ſuper inimicos meos, in quibus periẽt Allophili extincti in ſcorpionibus, & omnibus reptilibus peſſimis. Et cũ captiuatam arcam domini Allophili poſuiſſent in templum Dagon dei ſui. Et cum ueniſſent interrogare Dagon de exitu ſuo, inuenerunt eum cecidiſſe in faciem, & manus eius ac pedes ante arcam poſitos. Et exierunt in primo mane crucifigentes ſacerdotes eius. Et alia die uenientes, inuenerũt ſicut heſterna die, & multiplicabatur perditio in eis ualde. Congregati ſunt Allophili Acharon, & dixerunt ſinguli ad proximum ſuum: Ecce nũc uidemus, quoniam perditio amplificata eſt in nobis, & periet fructus uentris noſtri, quoniam repentia quæ miſſa ſunt in nos, exterminabunt in utero habentes ſiue ſugentes, & eas quæ lactant, & dixerunt: Videamus propter quid manus domini conualuit ſuper nos, nunquid pro arca, quoniam inuenitur quotidie deus noſter cadens in faciem ante conſpectum arcæ, & ſacerdotes in uanum perdidimus, ſemel & iterum. Et dixerunt ſapientes Allophilorum: Ecce nunc de hoc ſcire poſſumus, ſi dominus miſit in nos perditionẽ propter arcã ſuã, & conueniens dominatio ſuper uenit nobis. Et nunc quia moriunĩ omnes pregnantes & lactentes, & quæ lactãt ſine filijs efficientur, & qui lactentur pereunt, accipiemus & nos uaccas quæ lactãt, & iungamas in currum nouũ, & arcam ponamus in eo, & filios uaccarũ includamus. Et erit ſi uaccæ proficiſcendo profectæ fuerint, ita ut non ſe conuertant ad filios ſuos, ſciemus quoniã propter arcam hæc paſſi ſumus. Si autem noluerint proficiſci, deſiderantes filios ſuos, ſciemus quoniam tempus ruinæ uenit nobis. Et reſponderunt quidam de ſapientibus & diuinis. Non hoc tantum tempus, ſed initio triũ uiarum quæ ſunt circa Acharon ponamus uaccas, Media enim uia dirigit e Acharon, & dextera in Iudæam. Et ſi ſiniſtram uiam proficiſcentes in Iudæam, ſciemus quoniam uere deus Iudæorum exterminabit nos. Si autem per illas alias proficiſcantur, ſciemus quoniam ualidum nobis tempus accidit, ut nunc deos noſtros negauimus. Et acceperunt Allophili uaccas quæ lactabant, & iunxerunt in currum nouum, & arcam impoſuerunt in eo, & ſtatuerunt in initio trium uiarum, & filios earum incluſerunt apud ſe. Vaccæ autem quamuis mugirent, & quærerent filios ſuos, tamen proficiſcebantur in dexteram uiam, quæ dirigit in Iudæam. Et tũc ſcierunt, quoniã pro arca ex

Dagon Allophilorũ deus.

termina-

terminabantur, & congregati ſunt omnes Allophili, & reduxerunt arcam in Silon, cum tympanis, & tibijs, & choris. Et pro repentibus peſſimis quæ exterminauerunt eos, fecerunt ſedilia aurea, & ſanctificauerunt arcam. Et factum eſt in ea exterminatio Allophilorum, numerus earum quæ in utero habentes mortuæ ſunt LXXV M. & lactentes LXV M. & earum quæ lactabant LV M. & uirorum XXV M. Et quieuit terra ſeptem annis. Et in tẽpore illo concupierunt filij Iſraël, petentes regem. Et congregati ſunt ad Samuel, & dixerunt: Ecce nunc tu ſenuiſti, & filij tui non ambulant in uijs domini, & nunc cõſtitue ſuper nos regem qui nos dijudicet, quoniam completum eſt uerbum quod dixit Moſes patribus noſtris in eremo, dicens: Conſtituendo conſtitue de fratribus tuis ſuper nos principem. Et eum audiſſet Samuel uerba regni, contriſtatus eſt ualde in corde ſuo, & dixit: Ecce nũc uideo, quoniam non eſt adhuc tempus regnandi nobis in ſempiterno, & ædificare domũ domini dei noſtri, petentibus regem ante tempus. Quod ſi totũ uoluerit dominus, uidetur mihi quoniam rex non diſponitur. Et dixit ad eum dominus noctu: Noli contriſtari, mittã enim regem illis qui eos exterminabit, & ipſe poſtea exterminabitur. Qui autem uenturus eſt ad te craſtino die, hora ſexta, ipſe eſt qui regnaturus eſt ſuper eos. Et alia die Saul filius Cis ueniebat de monte Effrem, quærens aſinos patris ſui. Et dũ ueniret in Armathen, ingreſſus eſt, ut interrogaret Samuel pro aſinis. Ille aũt ambulabat iuxta Baam, & dixit ad

Videns Propheta. eum Saul. Vbi eſt qui uidet? Quoniam in illo tempore Propheta uocabatur uidens. Et dixit ad eum Samuel: Reſume te mecum hodie, & renunciabo tibi mane, propter quod ueniſti interrogare. Et dixit ad dominum Samuel: Dirige domine populum tuum, & annuncia mihi quæ cogitaſti de eo. Et reſumpſit Saul cum Samuel in illa die, & ſurrexit mane, & dixit ad eum Samuel: Ecce ſcias, quoniam elegit te dominus in principem populo ſuo in tempore hoc, & erexit uias tuas, dirigetur tempus tuũ. Et dixit Saul ad Samuel: Quis ſum ego, & quæ eſt domus patris mei, ut dicat dominus meus ad me uerbum iſtud? Non enim intelligo quæ dicis, quoniã iuuenis ſum. Et dixit Samuel ad Saul: Quis dabit uerbũ tuum per ſe uenire uſq; ad finem ut longæuus ſis? Tamen intende, quia aſſimilabũtur uerba tua uerbis Prophetæ, cui nomen erit Hieremias. Et abeunte Saule, in illa die uenerunt populi ad Samuel, dicentes: Da nobis regem, ſicut promiſiſti nobis. Et dixit ad eos: Ecce rex uobis ueniet poſt triduum: Et ecce Saul uenit, & obuiauerunt ei omnia ſigna, quæ dixerat ei Samuel: Nonne hæc ſcripta ſunt in libro Regum? Et miſit Samuel, & congregauit omnẽ populum, & dixit ad eos: Ecce uos, & rex ueſter. Ego autem in medio ueſtri ſum, ſicut prę ceperat mihi deus. Et ideo dico uobis ante conſpectum regis ueſtri, ſicut dominus meus Moſes, famulus dei, dixit patrib. ueſtris in eremo, quando ſynagoga Coræ ſurrexit aduerſus eũ: Scitia quia non accepi nihil de uobis, nec nocui aliquem ueſtrũ, & quoniã mentiti ſunt tunc, & dixerunt: accepiſti, deglutiuit illos terra. Et nunc uos impuniti à domino, reſpondere in conſpectu domini, & in conſpectu Chriſti eius, ſi pro hoc petiſtis regẽ, eò q; ego male tractauerim uos, & dominus erit teſtis uobis. Si autẽ iam uerbum domini completum eſt, ego excuſatus ſum, & domus patris mei: Et reſponderũt populi: Nos ſerui tui ſumus, & rex noſter nobiſcum, quia nos indigni ſumus iudicari à Propheta. Nunc ſtatue ſuper nos regẽ, qui nos iudicet. Et omnes plorauerũt populi, & rex planctu magno, & dixerunt: Viuat propheta Samuel. Et cõſtituente rege, attulerũt ſacrificia domino. Et poſt pugnauit Saul cum Allophilis uno anno pugna expedientiſſima. Et in tempore illo dixit dominus ad Samuel: Vade, & dic ad Saul: Miſſus es ut diſperdas Amalech, ut compleantur uerba quæ locutus eſt Moſes famulus meus, dicens: Diſperdam nomen Amalech de terra qua locutus ſum zelo meo. Et ne obliuiſcaris quin perdas omnem animam ex eis, ſicut pręceptum eſt tibi. Et abijt Saul, & expugnauit Amalech, & uiuificauit Agag, regem Amalech, quoniam dixerat ei: Oſtendã tibi theſauros abſconſos. Et propter hoc parcens ei uiuificauit eum, & adduxit eum in Armathen. Et dixit deus ad Samuel: Vidiſti quomodo in momento corruptus eſt rex argento, & uiuificauit regem Amalech, & mulierem eius? Et nunc permitte ei, ut conueniat Agag mulierẽ ſuam in nocte hac, & ipſum interficies in craſtinum. Nam mulierem eius conſuluerunt quouſq; pariat maſculũ, & tunc etiã ipſa morietur, & qui natus fuerit ex ea, fiet in ſcandalũ Sauli. Tu autem exurge craſtino, interficias Agag: quia peccatum Saul ſcribitur in conſpectu meo per omnes dies. Et cũ ſurrexiſſet Samuel in craſtinum, exiuit Saul obuiam ei, & dixit ad eũ: Tradidit dominus inimicos noſtros in manus noſtras, ſicut locutus eſt. Et dixit ad Saul Samuel: Quem nocuit

Iſraël

Iſraël, quoniam antequam ueniret tempus ut regnaret rex ſuper eum, poſtulauit te ſibi in regem, & tu miſſus ut faceres uoluntatem domini, tranſgreſſus es, & ideo qui per te uiuificatus eſt morietur nunc, & quos dixit theſauros abſconſos, non oſtendet tibi, & qui naſcetur ab eo, erit tibi in ſcandalum. Et uenit Samuel ad Agag, habens gladium interfecit eum, & reuerſus eſt in domũ ſuam. Et dixit dominus ad eum: Vade, unge quem tibi dixero, quoniã completũ eſt tempus, in quo aduenerit regnũ eius. Et dixit Samuel: Ecce nunc delebis regnum Sauli? Et dixit: Deleo. Et profectus eſt Samuel in Bethel, & ſanctificauit presbyteros, & Ieſſe, & filios eius. Et uenit Eliab primogenitus Ieſſe, & dixit Samuël: Ecce nunc ſanctus Chriſtus domini. Et dixit ad eum dominus: Vbi eſt uiſio tua? quam uidit cor tuum? Nonne tu es qui dixiſti Saul: Ego ſum qui uideo? Et quare neſcis quẽ uncturus es? Et nunc ſufficit tibi exprobratio, & require paſtorem omnium minimũ, & hunc unge. Et dixit Samuël: Audi Ieſſe, mitte adhuc filiũ tuum de grege, quoniã eum elegit deus. Et miſit Ieſſe, & adduxit Dauid, & unxit eum Samuël in medio fratrum ſuorũ, & erat dominus cum eo ex illo die. Tunc cœpit pſallere Dauid pſalmum hunc, & dixit: In finibus terræ incipiam glorificari, & in dies ſeculi dicam hymnum. Abel imprimis quando paſcebat pecora, acceptabilius fuit ſacrificiũ eius, quàm fratris illius: & zelans eum frater eius occidit eum: me autem non ſic, quia cuſtodiuit me deus, & quoniam angelis ſuis tradidit me, & cuſtodibus ſuis ut cuſtodiant me, quoniam fratres mei zelauerunt me, & pater meus, & mater mea neglexerunt me, & cum ueniret Propheta, non clamauerũt ad me: & quando nominatus eſt Chriſtus domini, obliti ſunt mei. Deus autem dextera ſua, & miſericordia ſua appropinquauit mihi, propterea non ceſſabo hymnizare omnes dies uitæ meæ. Et cum adhuc Dauid loqueretur, ecce leo amarus de ſylua, & urſa de monte rapuerunt tauros Dauid, & dixit Dauid: Ecce hoc ſignum erit mihi in fortiſſimum initium uictoriæ meæ in pugna. Et exeo poſt eos, & liberabo quæ direpta ſunt, & occido eos. Et exiens Dauid poſt eos, accepit lapides de ſylua, & occidit illos. Et dixit ad eum deus: Ecce in lapidibus tradidi in conſpectu tuo feras iſtas. Erit autem tibi in ſignum hoc, quoniã lapidibus interſicies poſt inimicũ populi mei. Et in tẽpore illo ablatus eſt ſpiritus domini à Saule, & præfocabat eum ſpiritus peſſimus. Et miſit Saul, & adduxit Dauid, & pſallebat in cithara pſalmum in nocte. Et hic pſalmus quem pſallebat in Saulem, ut recederet ab eo ſpiritus iniquus. Tenebræ & ſilentium erant antequã fieret ſeculum, & locutũ eſt ſilentium, & apparuerunt tenebræ, & factum eſt tunc nomen tuum in compaginatione extenſionis, quod appellatum ſuperius cœlum, inferius uocatum eſt terra. Et præceptum eſt ſuperiori, ut plueret ſecundum tempus eius: & inferiori præceptum eſt, ut crearet eſcam omnibus quæ facta ſunt. Et poſt hæc facta eſt tribus ſpirituũ ueſtrorum. Et nunc moleſta eſſe noli tanquam ſecunda creatura, ſi cõminus memoraret artari in quo ambulas. Aut non audire tibi ſufficit, quoniam per ea quæ conſonant in conſpectu tuo multis pſallo? Aut immemor es, quoniam de reſultatione inchaomatonata eſt ueſtra creatura? Arguet autem tempora noua unde natus ſum, de quo naſcitur poſt tempus de lateribus meis, qui uos donauit? Et cum hymnizaret Dauid, parcebat Saul ſpiritus. Et poſt hæc uenerũt Allophili pugnare ad Iſraël. Et Dauid reuerſus eſt in eremo ut paſceret oues, & obuiauerunt ei Madianites, & uolebant rapere oues eius, & deſcendit ad eos, & expugnauit eos, & occidit de eis XV M. uirorũ. Hæc eſt prima pugna, quam pugnauit Dauid cum eſſet in eremo. Et exiuit uir de caſtris Allophilorũ, nomine Golia, & intendit in Saul & in Iſraël, & dixit: Nonne tu es Iſraël, qui ſugiſti ante conſpectum meum, quando abſtuli à uobis arcam, & interfeci ſacerdotes ueſtros, & nunc regnãs deſcendes tanquã uir & rex, & expugnabis nos? Si minus, ego ueniam ad te, & captiuare te faciam, & populũ tuum ſeruire dijs noſtris. Et audiens hæc Saul & Iſraël, timuerunt ualde. Et dixit Allophilus, iuxta numerũ dierum in quibus epulatus eſt Iſraël, quando accipiebant legem in eremo, quadraginta diebus, ita ego improperabo eis, & poſt pugnabo cum illis. Et factum, cum completi fuiſſent quadraginta dies, & ueniſſet Dauid uidere pugnam fratrum ſuorum, audiuit uerba quæ locutus eſt Allophilus, & dixit: Si hoc eſt tempus quod dixit deus ad me, tradã in manus tuas in lapidibus inimicũ populi mei? Et audiuit Saul uerba hæc, & miſit, & accepit eum, & dixit: Quis erat ſermo quem locutus es populo? Et dixit Dauid: Ne timeas rex quoniã iam & expugnabo Allophilum, & auferet deus odia & opprobria ex Iſraël. Et profectus eſt Dauid, & accepit ſeptem lapides, & ſcripſit nomina patrum ſuorum, Abraham, Iſaac, &

Prima pugna Dauid.

Ceruihel angelus. Iacob, Moſi, & Aaron, & ſuum, & fortiſſimimi, & miſit deus Ceruihel angelum præpoſitum ſuper uirtutẽ. Et profectus eſt Dauid ad Goliam, & dixit ei: Audi uerbum antequam moriaris. Nonne ſorores erant duæ mulieres, unde natus es tu, & ego? Et erat mater tua Orpha, & mater mea Ruth. Et elegit ſibi Orpha duos Allophilorum, & abijt poſt eos, Ruth autem elegit ſibi uias fortiſſimi, & ambulauit in eis. Et nunc nati ſunt de Orpha tu, & fratres tui, & quia exurgens hodie ueniſti deuaſtare Iſraël, natus de cognatione tua, ecce ueni & ego uindicare populũ meum. Nam & tres fratres tui poſt mortẽ tuam incident in manus meas, & tunc dicitis matri ueſtrę, non pepercit nobis qui natus eſt de ſorore tua. Et miſit Dauid in fundibulo lapidẽ, & percuſſit Allophilũ in fronte ſua, & cucurrit ſuper eum, & euaginauit romphæã eius, & caput eius tulit ab eo. Et dixit ei Golia, dum adhuc eſſet in eo anima eius: Feſtina, & interfice me, & exulta. Et dixit ei Dauid: Antequam moriaris aperi oculos tuos, & uide interfectorẽ tuum, qui te interfecit. Et reſpiciens Allophilus, uidit angelum, & dixit: Non ſolus occidiſti me, ſed qui tecum aderat, cuius ſpecies nõ eſt ſicut ſpecies hominis. Et tunc Dauid abſtulit caput eius ab eo. Angelus autem domini erexit faciem Dauid, & nemo agnoſcebat eum. Et uidens Saul Dauid, interrogauit eum quis eſſet, & non erat qui cognoſceret eum. Et poſt hæc zelauit Saul Dauid, & quærebat occidere eum. Dauid autem, & Ionathas filius Saul, diſpoſuerunt teſtamentum ſimul. Et ut uidit Dauid quoniã quęrebat eum Saul occidere, fugit in Armathẽ, & exiuit poſt eum. Et manſit ſpiritus in Saul, & prophetauit, dicens: Quid ſeduceris Saul, aut quẽ perſequeris in uanum? Completum eſt tempus regni tui. Perge in locum tuum, tu enim morieris, & Dauid regnabit. Nonne tu, & filius tuus ſimul moriemini? Et tunc apparebit Dauid regnum? Et abijt Saul, & non ſciuit quæ prophetauit. Dauid autem uenit ad Ionathan, & dixit ad eum: Veni, & diſponamus teſtamentũ antequam ſeparemur ab inuicem. Saul enim pater tuus quærit interficere iniuſte. Et ex quo cognouit quoniã diligis me, nõ renunciat tibi quæ cogitauerit de me. Propter hoc autem odit me, quoniã diligis me, & ne regnẽ pro eo. Et cum ego reddiderim illi bona, ille retribuit mihi mala: & cum ego Goliam occiderim in uerbo fortiſſimi, uide finem quem tribuit mihi, quia determinauit domũ patris mei, ut diſperderet eam. Atque utinam conſtituatur in pondere iudicium ueritatis, ut audiant determinationem multitudo prudentiũ. Et nunc timeo, & ne interficiat me, ne perdat pro me uitam ſuam, ſanguinẽ enim iuſtum nunquam effundet. Quare anima mea perſecutionem patiatᷣ? Minimus enim inter fratres meos fui paſcẽs oues, & quare morte periclitor? Iuſtus eñ ſum, & iniquitatẽ nõ habeo. Et quare pater tuus odit me? Sed iuſtitia patris mei adiuuet me. ut in manus patris tui non incidã. Et cum ſim iuuenis, & mollis dierum, in uano Saul inuidet mihi. Si nocuiſſem eum, rogarem ut donaret mihi peccata: quoniam ſi iniquitatem deus donat, quanto magis pater tuus, qui eſt caro & ſanguis? Ambulaui in domo eius in toto corde, etiam quaſi leuis aquila prouectus ſum ante conſpectũ eius. Poſui manus meas in lancea, & benedixi eum hymnis, at ille cogitauit interficere me, & tanquã paſſer qui fugit ante faciem accipitris, ſic fugi ante faciẽ eius. Cui hæc dixi, aut cui annunciaui quæ paſſus ſum, niſi tibi, & Melchol ſorori tuæ? Ambo eñ nos in ueritate eamus inuicem. Et melius erat frater, ſi in pugna occiſus eſſem, quàm inciderẽ in manus patris tui: fuerunt enim in pugna oculi mei ubiq́ uidentes, ut cuſtodirẽ eum de inimicis eius. Frater meus Ionatha, audi uerba mea, & ſi eſt in me iniquitas, argue me. Et reſpondens Ionatha, dixit ad Dauid: Veni ad me frater meus Dauid, & dicam tibi iuſtitiam tuam. Tabeſcet anima mea in triſticia tua ualde, quoniã ſeparamur modo ab inuicem. Et hoc coëgerunt peccata noſtra, ut ſeparemur ab inuicẽ, ſed memores ſimus dum uiuimꝰ noctu & die inuicem: & ſi mors ſeparat nos, ſcio qa animæ noſtræ alterutrũ ſe cognoſcẽt. Tuum eſt eñ regnũ in hoc ſeculo, & ex te erit initium regni, adueniens in tempore. Et nunc tanquã infans qui auferet à lacte matris ſuæ, ſic erit ſeparatio noſtra. Teſtis eſto cœlum, & teſtis eſto terra, in his quæ locuti ſumus inter nos. Et ploremus unuſquiſq́ ad proximum, & lachrymas noſtras condamus in uas unum, & commendemus uas terræ, & erit nobis in teſtimoniũ. Et plorauerunt unuſquiſq́ ad proximum ſuum ualde, & oſculati ſunt ſe inuicem. Timuit autem Ionatha, & dixit ad Dauid: Memores ſumus frater teſtamenti inſtituti inter nos, & iuramenti poſiti in corde noſtro. Et ſi prior te obiero, & regnando regnaueris, ſicut locutus eſt dominus non memor ſis iræ patris mei, ſed teſtamenti tui, quod diſpoſitum eſt inter me & te. Nec memor ſis odij quo te odit pater meus in uano, ſed dilectionis meę qua

te amaui. Nec memor ſis, quod tibi ingratus fuit pater meus, ſed memor eſto menſę in qua
manducauimus ſimul. Nec retineas zelum quo te zelauit male, ſed ueritatem quam habe
mus ego & tu. Nec cures mendaciũ quod mentitus eſt Saul, ſed iuramenta quæ ad inuicẽ
iurauimus. Et oſculati ſunt inuicẽ. Et poſt hæc abijt Dauid in eremũ, & Ionatha ingreſſus
eſt ciuitatem. In illo tempore ſacerdotes, qui habitabant in Noba erant cõtaminantes ſan
cta domini, & exprobrantes primitiua populis. Et indignatus eſt deus, & dixit: Ecce ego
delebo habitantes in Noba, quoniam ambulant in uijs filiorum Heli. Et in tempore illo
uenit Doëch Syrus ad Saul, & dixit ei: Tu'ne ſcis quoniam facit conſilia Abimelec ſacer-
dos cum Dauid, & romphæam dedit ei, & miſit eum in pace? Et miſit Saul, & uocauit A-
bimelec, & dixit ad eum: Morte moriaris, quoniam conſiliũ diſpoſuiſti cum inimico meo.
Et interfecit Saul Abimelec, & domũ patris eius, & nec unus quidem liberatus eſt ex tri-
bu eius, niſi ſolus filius eius Abiathar. Qui abiens ad Dauid, renũtiauit ei omnia quæ con
tigerant illi. Et dixit ei: Ecce populus hic in anno quo cœperat regnare Saul, cum peccaſ-
ſet Ionatha, & uellet mortificare eum, exurrexit, & non permiſit eum, & nunc interfice-
rentur ſacerdotes CCCLXXXV. uiri. Tacuit, & nihil dixit. Et propterea ecce dies uenient
cito, & tradam eos in manus inimicorũ eorum, & cadent uulnerati cum rege ſuo. Et ad A-
doch Syrum hæc dixit dominus: Ecce dies uenient cito, & aſcendet uermis igneus in lin-
guã eius, & tabeſcere faciet eum, & erit habitatio eius cum lair in igne inextinguibili ſem
per. Omnia quæ fecit Saul, & reliqua uerborum eius, & quomodo perſecutus eſt Dauid,
nonne ſcripta ſunt in libro Regum Iſraël. Et poſt hęc Samuël mortuus eſt, & congrega- Reg.lib.1.
tus eſt omnis Iſraël, & planxit eum, & ſepeliuit eum. Tunc Saul cogitauit, dicens: Auſe-
rens maleficos de terra Iſraël, memor mei erunt poſt diſceſſum meũ. Et diſperſit Saul om
nes maleficos de terra. Et dixit deus: Ecce Saul non propter timorẽ meum tulit maleficos
de terra, ſed ut ſibi nomen faceret. Ecce quos diſperſit ad eos uadat, & diuinationẽ conſe
quatur ab illis, eò quod non habeat Prophetas. Et tunc Allophili dixerũt unuſquiſq; ad
proximũ ſuum: Ecce Samuel mortuus eſt propheta, & quis orat pro Iſraël? Et Dauid qui
expugnauit pro eis inimicus eſt Saul, & non eſt cum eis. Et nunc exurgẽtes eamus, & pu
gnemus eos, & uindicemus ſanguinem patrum noſtrorũ. Et collecti ſunt Allophili, & ue
nerunt ad pugnam. Et ut uidit Saul quoniam Samuël mortuus eſt, & Dauid nõ eſſet cum
eo, reſolutæ ſunt manus eius. Et interrogauit per dominũ, & non obaudiuit eum: & quę-
ſiuit prophetas, & non apparuit ei ullus. Et dixit Saul ad populum: Quæremus aliquem
diuinum, & interrogemus per eum quod cogito. Et reſpondit ei populus: Ecce nunc eſt
mulier Sedecla nomine, & hæc filia Debicũ dianitæ, qui ſeduxit populũ Iſraël maleficijs.
Et ecce hæc habitat in Eedor. Et induit Saul ueſtimenta ſua non bona, & abijt ad eam ipſe
& duo uiri cum eo noctu, & dixit ad eam: Eleua mihi Samuëlẽ. Quæ dixit: Timeo regem
Saulem. Et dixit ad eam Saul: Non noceberis à Saule in hoc uerbo. Et dixit Saul intra ſe:
Quando regnabã in Iſraël, etiamſi Gentes nõ uidebãt me, ſciebant tamẽ quomodo Saul
eram: Et interrogabat Saul mulierẽ, dicens: Si uidiſti Saulem aliquando? Quæ dixit: Fre-
quenter uidi. Exiuit Saul foras, & plorauit, & dixit: Ecce nunc ſcio quoniam ſpecies mea
mutata eſt, & gloria regni mei tranſiuit à me. Et factum eſt cum uideret mulier Samuëlẽ
deſcendentẽ, & Saulẽ uidit cum eo, exclamauit, & dixit: Ecce tu es Saul, & quare illuſiſti
me. Et dixit ad eã: Noli timere, ſed dic quid uidiſti? Quæ dixit: Ecce quadraginta anni ſunt
ex quo eleuo mortuos Allophilis, ſed hæc ſpecies non eſt uiſa, ſed nec poſtea uidebitur. Et
dixit ad eam Saul: Quę ſpecies eius? Quæ dixit: Interrogas me de dijs. Ecce enim ſpecies
eius non eſt hominis. Ipſe enim ueſtitur ſtolam albam ſuperpoſitã deploidem, & duo an-
geli deducentes eum. Et memoratus eſt Saul deploides quam diſruperat Samuël dum ui-
ueret, & percutiens manum eius proiecit eam in terram. Et dixit ad eum Samuël: Vt quid
inquietaſti, ut eleuares me? Putaui quod appropinquaſſet tempus reddendi merces ope-
rum tuorum. Et ideo noli gloriari rex, neq; tu mulier. Vos enim non deduxiſtis me, ſed ea
traditio, in qua dixit mihi deus cum uiuerẽ, ut ueniens nuntiarẽ tibi, quod peccaueras iam
ſecundo negligenter deo. Propterea poſt reditionẽ animæ meæ cõturbata ſunt oſſa mea,
ut dicerem tibi, mortuusq; audirer uiuens. Nunc ergo caſtrino tu & filij tui mecum eritis,
tradito populo in manus Allophilorũ, & propter quod zelata ſunt uiſcera tua, accipiet
de te quod eſt tuũ. Et audiuit Saul uerba Samẽlis, & diſſolutus eſt, & dixit: Ecce ego uado
cum filijs meis mori, ſi ruina mea exoratio eſt iniquitatum mearũ. Et ſurrexit Saul, & abijt

 inde, &

inde, & Allophili expugnabant Iſraël,& exiuit Saul in pugnam,& fugit Iſraël ante conſpectum Allophilorū, & uidens Saul quoniā confortabatur pugna ualde, dixit in corde ſuo: Quid confortaris ad uitam, cum Samuël euangelizauerit tibi mortē cum filijs tuis? Et dixit Saul ei,qui portabat uaſa eius: Tolle romphæam tuam,& mortifica me, antequā uenient Allophili, & abutantur me. Et noluit qui portabat uaſa eius inijcere manus ſuas in eum. Ipſe autē incubuit ſuper romphęam ſuam,& non potuit mori,& reſpexit retro ſe, uidit uirum currentem,& clamauit ad eum,& dixit: Tolle machæram meam,& mortifica me,adhuc anima mea in me eſt. Et uenit ut mortificaret eum,& dixit ad eum Saul: Anteq̃ mortifices me,nuntia mihi quis es. Et dixit ei ille: Ego ſum Edab, filius Agag regis Amalechitarum. Et dixit Saul: Ecce nunc uenerunt ſuper me uerba Samuëlis, quomodo dixit: Qui natus fuerit de Agag erit tibi in ſcandalum. Vade autem, & dic Dauid: Ego occidi inimicum tuum. Et dices ei: Hęc dicit Saul: Non memor ſis odij mei,neque iniuſtitię meæ.

PHILONIS IVDAEI BIBLICARVM ANTIQVItatum libri finis.

PHILONIS IVDAEI Quæſtionum & Solutionum in Geneſin liber.

Gen. 25. *QVare quadraginta annorum erat Iſaac cum nupſiſſet Rebeccam?*

Nuptiæ maturæ ſapiēti quadragenariæ ſunt, bonum eſt enim prius exerceri,& concreſcere eruditionū directis ſpiculis,nullo altero deſiderio occupatum. Vt enim amicum eſt amatori prudentiarū ſua fruniſcere merita,eūdem modum etiam nuptiarū carpitur affectus, imitabili ætatis teſtimonio,ut confirmetur etiam lex liberorum. In quadragenaria eſt, ſecundum quam etiam medici aſſerunt, tot diebus reconditū ſemen in uulua figuratur in maſculinum, pręſertim hactenus non pro libidine prona,ſed pro filiorū ſyncera progenie cultum dignum facientes, huius ætatis nuptias celebrant.

Vt quid Rebecca ait: Si ſic futurum eſt mihi,ad quid mihi hoc?

Studioſa & ingenioſa mens, hæc non faſtidio potius quàm dolore affectabili proſequitur,ita enim recordata ait: Vt quid mihi hoc? Sub differentia eſſe tanquam ſuperior compenſatam ęſtuaret,partim ex ſuſpitione,partim à ueritate: ambiguitas enim mentis imper-
† ut fecta & clauda. Et ſi oportet proprijs † & reuocabis cæca eſt. Vnde melius eſt oculos mētis inſtruere,& acutius ſemen reuentatem malo ac bono examinato, utriuſq; enim naturę amplexus, quiuis & ſimplici mente ductus,unum appetit,alterum excuſat.

Quid eſt: Perrexit interrogare à domino eloquium dei?

Superbiam corripit pro eis,qui ſe dicunt aliquid noſſe,quos nihil ſcientes pudet requirere interrogare,ſcrutare. Hi etiam languorum imperitia,uſq; in terminū uitæ ęgrotātes, medicū non ſuſcipiūt à quo facillime curati ſani fuiſſent. His uero quibus deſideriū eruditionis,& prudentiarū cupido eſt,undiq; omnia doceri cura eſt,etſi ueteranę ſunt ætatis.

† perrogante *Vt quid † interrogante ea audiuit: Duæ gentes in utero tuo ſunt,& duo populi ex utero tuo diſpergentur,& populus populum ſuperabit,ut maior ſeruiet minori?*

Quatuor titulos deſignat eloquium,quorum unum glorioſe dictum, quod nō duo infantes in utero dixit,ſed pro infantibus gentes. Certum eſt enim de infantibus non dixiſ-
† ex utriſq; ſe,ſed de naſcendis † utriuſq; deſignat, qui poſtmodum principes magnarum gentium fie-
† diſtinctio. rent. Secundum uero propheticum & utiliſſimum, ne ſit intermixtio, ſed alterutri † diſtrictio. Non uniuſcunq; gentis,ſed re uera ſapientiam & modeſtiam,cuius gratia prius gentes cōmemorando, poſtmodū populos nominauit, quia multum intereſt uerbo & rationabilitati: horum enim diſceptatio utiliſſima eſt, uno inertiam,altero iuſtitiam appetente. Tertia conſideratio eſt, ne iuſta iniuſto aptentur,ideo dictum eſt, populum populi meliorem,dum neceſſe eſt unum ſuperare alterum, præcellentē bonitate, dum iuſtus iniquū ſuperat,& modeſtus luxurioſum. Sunt enim cœleſtia ſalubria,terrena uero ineptiarum & tenebrarū ſimillima. Quarta conſideratio, quod maior ſeruiat minori. Inueterata eſt enim

malitia,

malitia, quæ à prima ætate concreuit. Beneuolentia uero iuuenior, quia in nouiſſimo oritur tempore, deficiente uitiorum pondere. Tunc enim incipit perpendere ſenſus principatum meliorem. Hęc tamen pro nobis dicta ſunt. Quis enim neſciat cœlum nullius mali comporem, & qui morantur in eo angeli omnes boni, & in omnibus neceſſarijs perfectiſſimi. In mundum autem antiquior prudentia, & uetuſtiori iniquitatis ac inſipientiæ, aliarumq; uirtutum ſapientia ſingulæ ita in genere humano econtrario habent ſui. Bonum enim, ut dixi, ſerotinum & aduenticium, prauitas ab infantia penè conſiſtit, ſed tamen regitur à iuueniore, non temporis lege, ſed naturæ.

Quare dixit: Completi ſunt dies eius, ut pareret?

Quia prudentium germina non ſunt minus perfecta, nec diebus diminuta, ſed plena & integra. Ex perfectis numeris dictum cõſtat pro parte narrationis. Intellectus uero ſubtilis hoc ſapit, cum ſtudioſa anima ſaginata fuerit ſapientiæ inſtitutis quibus uice meridiani luminis totus animus illuſtratur, tunc incipit generare contrarietates cogitationũ, quibus † ſanatæ profanis interſunt. † *ſancta*

Quid eſt: Erant gemini in utero eius?

Dictum oratoriæ patet, certum eſt: morali uero ſtylo non oportet ignorare, ſicut ex una ſtirpe duo oriuntur rami, ita ex una mente melior & deterior ſpecies naſcitur. Et quidem gemina ſunt pro natura cunctante anima pro utrorumq; obſequio: per abſentiam enim unius obſecundat altero, ſimili uitio ualetudinis corporalis. Libido enim & dolor ex una radice, ſecundum poëticum carmen. Agitante enim libidine, dolor cælatur. Porrò ſi is tenuerit, illa ſubducitur. Ita omnes uirtutes contra malitiam habentur, econtra malitiarum momenta uirtutibus aduerſantur. Cælatur enim pudicitia adueniente luxuria, & iuſtitia per iniquitatem, & audacia per trepidantiam.

Vt quid primogenitus totus rubeus, & piloſus ut & pellis?

Denſitas uice rabientis beſtiæ ex ira. Rubeſcit enim in ſanguineum uiſum, & moribus inſuauis ut pellis, & eò amplius denſus ut grauatum ex aſtuta petulantia, non ex natura, ideo facile capitur. Quanto enim ſperat affugere prauus, tanto facilius capitu̅ à prudentibus. Differt primogenitus primitiuo, eſt enim ille ſenſus fœmineus, alter uero maſculinus principalis uirtutis, cui propriũ eſt generare. Adeo primogenitus melior, prauus uero primitiuus fluxu materiali paſſibilis more ſui nexu enixus. Vnde etiam in rebus certis incorporales uirtutes merito primogenitæ uocantur. Quas nonnulli figuras ac formas uocantes menſuras & normas rerum, ſenſibilia autem non ita. Sunt enim figurę ſine patre, inde materialem ſenſum facturum matrem appellant.

Quare nomen illi imponitur Eſau, qui interpretatur factura, uel rubor?

Vtrunq; mores inſinuat malitiæ, fictionibus enim plenus & infidus, nec quicq̃ integrũ exercendo, nec facile flectitur, tali ligno ſimilãdo, quod facile prius frangitu̅, q̃ curuatur.

Quare dixit: Poſt hæc exiuit frater eius?

Germana ſunt uirtus & malitia, unius animæ fœtus. Dimicantur autem & litigant quodammodo adhærentia, diſſocietatẽ deſiderant, ſeparata uero & liberata diſtant.

Vt quid manus ſecundi apprehenderat calcaneum alterius?

Quoniã ſtudioſus animus captator eſt, & naturaliter ſtrenuus, ſemper arcendo uitiũ & minime ei fiduciam permittendo, ne quando erigatur. Tenere ergo calcaneum fortiſſimæ mentis eſt, & optimi luctatoris, non admittentis malum exaceruari. Quod uero tenetur, infirmum eſt. Hæc igitur ſi quis non auribus, ſed mentis intuitu recordetur, inueniet facultates uirtutis idoneas. Præſidente enim animo & præualente, uitium uincitu̅ & claudicat, hoc modo beneuolentia poſſidebit. Qui † uero ſupplantator dictus eſt. Iacob non † *merito* conſiderauit, quòd poſt CXX. annos Rebecca concipit, iam ſcriptura diuina præſagiente totidem annos in peregrinatione moratur, unum è filijs pro neceſſitudine nuptiarum.

Quare ſexaginta annorum dicitur generaſſe Iſaac?

† Sexagenaria ętas inexcuſabilis & urgentiſſima eſt in mundo, eſt cũ quinquagenarius † *ſexagenaria* in idipſum numero, nec non etiam ipſam quam habet elegantiam in unionibus ſextilitas, *meta* hunc in denarijs ſexagenitas, equidẽ ſextili interſtitio omnia creantur. Per ſexagenitatẽ uero uir perfectus ſecundũ ſeculi proximitatẽ. Sicut enim ſexagenitas affinis ſextilitatis; ita uir ſtrenuus omni mundo propinquus, ideo in creatura mundana & immaculata cœleſti cenſura efferuntur. Caduca uero & infirma, quæ à philoſophis ſublunalia appellãtur,

pro terrenis: ac per hoc germina ſtudioſi uiri diſcerni oportet à mortalitate, filiorũ enim alter cœleſtis alter terrenus.

Quare Eſau uenator & ruralis, Iacob uero ſimpliciter, per innocentiam habitans domum?

† & æqua

Locus allegoriæ capax eſt. Prauus enim & captator, & ruſticus. Sicut enim uenantibus conſuetudo eſt, canibus & beſtijs conuerſari, ita prauus uitio malitiarum feris aſſimilatur. ſine lenitate & temperantia mentem regendo. Etiam canibus comparatur, qui iuſto plus ſatiati ad rabiem & furorem erumpunt. Præterea ruralis exors ciuitatis, ut refuga legum † atque popularitatis alienus iugum iuſtitiæ uitando, nullo ſequitur bono, manſuetudinis & beneuolentiæ inimicus, quibus fortunæ hominum conſiſtere uidentur. Vrbanus autem in utroque uiget, ſine fictione domum habitando inſictum igitur inſinuat pro ſimplicitate, ſine inſidijs, ſine illecebris, quæ ſunt atrocitatis fomenta: ita ruralitas diſſipat ſtatum domeſticum, ubi paterfamilias diſpenſabilis, ut ciuili albo conſcriptus, & diſciplinarum proximus abeſt, ac per hoc non fallitur, qui intelligit regimen ciuilitatis familiarẽ eſſe diſpenſationem, ita enim ſtatus domeſticus ſtabilis habetur.

Quare dicitur Iſaac dilexiſſe Eſau, Rebecca uero diligebat Iacob?

Quis non miretur nominum poſitionem, tam recte & aptiſſime rebus cõſonantem: dicendo enim dilexit, tranſactum inſinuat tempus. Quod uero diligitur adeſt utrique, & ſempiternatur ſine fine defectionis, & forſitan praua conuerſatio licet floreſcat, temporalis, utpote diurna, non diuturna eſt. † Reſpui uero mores immortales impœnitibiles.

† Reprobi

Quare ab uno pro cauſa uenationis diligebatur. Mater uero ſine cauſa?

† enim

Sapientiſſime dictum eſt. Studioſus † uero ex utraque parte diligitur, adeò nonnulli imitantes Moſen, pro laude uirtutis æmulantur uerbo tantummodo gloriam capere, inde huiuſmodi uiri per occaſionem diliguntur. Ait enim ſcriptura: Dilexit eum, quod uenatio illius eſca fuit ei naturalis, ſuumque edictum eſt. Non enim quæ capiuntur ab eo eſca eius eſt, illius ipſius mali uenatio, dum ſuperbia capitur. Paſcitur enim ſapientis animus melius cum poterit uenare malitiam, & contraria ſuperare.

Quid eſt dictum: Coxit Iacob cocturam?

† Imprudentiã

Riſúsne uidebitur dictum? Scio in huiuſmodi dicto inſipientibus & fluxidolis, qui nullo momento uirtutes cernunt, ſecundum † prudentiam ſuam diuinas lectiones penſitantes, quæ tam caute præſcriptæ ſunt. Sicut enim cæci tactu tantum corpora tractant, nõ decus coloris, non formas, neque figuras, uel quicquam aliud qualitatis teſtimonium probantes, ita minus docti, & inertis animæ oculi priuantur in ſermone narrationis occupati, nõ ſcrutare nomina Hebraica, non barbara intrinſecus perpendere poſſunt ad conſiderandam altitudinem mentis, maxime cum ipſa narratio conſcientiam arguit impunitatis, & medelam ſuggerit ex aperto.

Quid enim pro friuola eſca primitias minori cedit?

† Contactum

Vt famulus uentris, uituperator, nullum continentię zelum ſectando, ita altiora intellectu huius dicti ueritatis titulos cõmendat. Omne enim quod coquitur amiſſa uirtute quã prius habuit, diſſolutum ſit, quod poterat non † coctum nullo ſubiacere improperio, ſed tanquam continentiæ ſtatu permanere. Ita prudens concupiſcentiæ neruos, & fortitudinem uitiorum deſtruit.

Quare dictum eſt: Venit Eſau de campo deficiens?

Apud quoſdam defectio adiectio uocatur. Defecta enim mortalitate, immortalitas apponitur, prauus tamen pro inopia uirtutis, non penuria ciborum aut poculorum defectus dicitur.

Quare dixit: Guſtemus de hac coctura?

† Adiecta

Quia defectio, id eſt, amator uitiorum & inertiſſimus ſtatim confitetur eſuriem prudẽtiæ, & extenuationem uirtutis, cuius gratia deguſtare uitium Aeua feſtinat, qua tam eſſe coctorum fortitudinem pro illecebris ſuauitatis † allecta cõditura pro colore ſanguineo & familiari uitiorum. Semper enim paſſiuis ſequitur confuſio, erubeſcentibus eis quod peſſima bonis anteponat.

Quare uocatum eſt nomen eius Edom, quod tranſlatum Græce dicitur rutilum, ſiue terrenum?

Proprium uocabulum luxurioſi moris minus cœleſtia appetentis, terrena uero & fluxidola petentis, & inreprehenſibilem uitam ne quidem in ſomnis cogitantis. Coloribus uero & ſaporibus per omnem ſenſum opprimitur.

Quare

Quare dixit: Vende primitias tuas mihi?

Hoc dictum, uidetur fraudem inſinuare, dum minor iura maioris uſurpat. Sed ſtudioſus & parſimoniæ amicus non fraudatur ſed profectus eius in hoc inuenitur, ſciens opes paruorum oportere ſuccidi, ne amplius delictis ſuppeditantes decipiant animam, ſed auferatur potius occaſio omnis noſtra malorum, & eſt utiliſſimus pro melioratiõe morum, ita non fraus, ſed profectus acquiritur pro detrimento. Altiori ſane intellectu ſcire oportet, ſapientẽ non de animalibus, aut prædijs, uel pecunijs tractare, ſed pro conſtantia animæ, quamuis primitiæ ſint & antiquiores ſingularum uirtutum fontes, aquarum etiam paruus pro teſtimonio exiſtimationis uſurpat. Nullus enim ita inſanus eſt, licet inſipiens, ut palàm profiteatur malitiam. Ait ergo illi ſubtiliter: Noli mẽtiri, ne tanquã in † ſpeculo ficta ueritate polluaris, ſed confitere iam nunc alienam morum tuorum eſſe ſapientiam, cuius extraneus iam factus es. Hæc enim proxima, & propria eſt prudentibus uiris.

† *Spectaculo*

Quare ita reſpondit: Ecce ego pergam mori, & ad quid mihi primitiæ iſtæ?

Eloquium dicti probatiſsimum eſt. Reuera enim uita praui ad mortem feſtinat per ſingulos dies. Nec enim meditando adeo non dixit: ad quid mihi primitię? quæ dirigunt uirtutem & beatitudinem, ut quid mihi habeo enim prærogatiuam libidinis & luxuriæ, & quæq; horum ſimilia uidentur.

Quid eſt: Deprauauit Eſau primitias ſuas?

Diuinum reſponſum conſonat priori. Derogat enim & prauus ſtudioſum, ut ſolertiã ſtrenuus prauorum ſpernere facta. Impoſſibile eſt enim conſenſum † inuenire, & intemperantiam, quare fit famis ſuper terram, præfamem ante factam temporibus Abraham.

† *Inuenire ex intemperantia*

Vt quid adiecit & dixit: Super terram?

Digne ſcrutandum eſt. Vbi enim alibi contingere poteſt, dum nefas cœlum dicere huiuſmodi cõtagio lędi. Sed forſitan allegorico more loquitur. Terrenus enim ſenſus circa nos corpus eſt, cui cum pura & ſobria mens penetrauerit, famen non ciborum, ſed iniquitatis operatur. Perinde differentia eſt inter famem, & famẽ. Prior enim indocilitatis penuriam fecerat, promoto & perfecto per eruditionem & doctrinam uiro. Nouiſſima uero diſſipauit ea quæ minus apta uidebantur: naturaliter enim & ſine doctrina uirtutes acquirũt obediẽte fortitudine. Ita utraq; famis abundãtię & frugalitatis meliores ac † lętiores.

† *Lectiores*

Quid eſt: Perrexit Iſaac ad Abimelech regem Philiſtim in Gerara?

De dicto clarum eſt. Profectionis ſignum ſcrutatu autem diligentiori plus inuenitur, & amplius panditur nominibus interpretatis. Abimelech enim paternus rex eſt, Philiſtim alienigenę Gerara ſpes.

Quare ait illi eloquium diuinum: Ne deſcendas in Aegyptum?

Pro tam certo oratorio dicto, nihil obſcurum uidetur. Morali tamen diſcuſſione ita ſentimus, Aegyptus interpretatur deprimentes. Deprimit autem, & occupat mentem concupiſcentia, triſtitia, metu. Perfectio igitur felicitati naturæ pollicenti excellẽtiam ſuggeſſit ſermo diuinus, ne in foueam uitiorum deſcendat, ſed potius uegetat integritate mediocritatis ſuæ contentum eſſe, quanquam ſunt nonnulli in iſto medio ſtatu durantes pro impoſſibilitate fragilitati, qui aut excellunt, paulatim ad ſummos uirtutũ terminos accedũt, pro nihilo terreſtria reputantes diriguntur in altum.

Vt quid dixit illi: Inhabita, inquam tibi dixero terram. Eſto autem incola in hac terra?

Incolarum & poſſeſſorum differentia inſinuatur, uerbo quidem, utpote ciuitatis inhabitantium hominum: opere autem ipſo animarum dicit affectum diſſimili uita commorantium. Permittitur ergo ſapienti incolatus pro ſpectaculo tantum & actu, inhabitare uero meliora ſperare, quæ tentorium nanq; ſenſus aliæ noſtrum corpus eſt, ſecũdum immorantem in eo animam, quę ſibi beneuolentiam ſectatur, pro aduena habetur, memor matris ciuitatis in qua tranſmigratur, aforet etiam de qua diuinus ſpiritus decernit & hortatur firmius illic habitare. Quæ eſt autem digna ciuitas ſolertiſſimi uiri, niſi ipſa uirtus ſecũdum eloquentiæ titulos muratas?

Quid eſt ergo: Tecum ero, & benedicam te?

Reſponſum diuinum ſubſiciuam continet cohærẽte conſequentia. Dei enim comitiũ benedictionẽ & complacationem paratiſsime præſtat: ita per abſentiam maledictionem quia malum magnum inſipientia eloquentiæ inimica.

Quid eſt. Conſtituam iuramentum meum, quod iuraui patri tuo?

Vnum illud interim dicetur, quod dei uerba iuramentorum fortiora, uel in quem iurauiſſet deus niſi in ſe, dicitur tamen iurare poſt noſtra infirmitate. Exiſtimamus enim iuracula hominum fortiora eſſe uerborum. Deus uero beatus & propitius, non ſecundũ ſuam magnitudinem iudicat, ſed aduerſus generis poſſibilitatem. Vult ſane laudare filium paternæ generoſitatis dignum. Ita enim confirmentur filio paternæ fœdens oracula, cum ſimilis eius geſtorum uirtus autori cõmendatur. Ceſſate nunc generis nobilitatẽ laudãtes diuinis literis, audita ueritate, pœnitemini, inſtruimur non illos uocare generoſos, qui ex bonis procreanť parentibus, ſed æmulatores paternæ pietatis. Iniuſtũ eſt minus ultroneũ bonum laudare, nec enim per cuiuſdam cõſilium naſcimur. Ita enim minus ſpontanea bonitas pro nihilo imputatur, quoniam ſpontaneum melioris actus teſtimonium eſt, & paterna imitatio.

In utroq; exemplari parts uetuſtatis ita legebatur, credo legendum paterni fœderis.

Quid eſt: Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli?

Vtraq; hic promuntur, quibus natura uniuerſitatis conſtat pro cenſu quantitatis atque qualitatis. Pro uno enim dictum eſt, multiplicabo: pro altero, ſicut ſtellas cœli. Ita puras & ſplendidas, & inſignem ſortitas ordinẽ, & ſuo autori immortabili curſu uotus, promiſit † luminoſum ſemen filiorũ, qui omnes per omnia cœlipetas ætherios dum hos aliasq; regiones illuſtrantes.

† numeroſum

Quid eſt: Dabo ſemini tuo omnem terram iſtam?

Dictum declarat, utpote decreto pronuntiatum, quod ſolus ille ditiſſimus eſt ſapiens, & omnia eius eſſe. Ad intellectum uero donabo tibi omnem cenſum terrenum, ut principatum quendam ſubiectum: uolo enim te non ex hac opes flatare, uel fœnora exigere. ex intemperantia uitiorum acquiſita, ſed loco imperatoris præſidentem uniuerſa ſubiecta habere nemini ſubiectum.

Quid eſt. Benedicentur in nomine tuo omnes gentes terræ?

Penſa declaratione dicti, intellectus altior huiuſmodi eſt: Omnes gentes figuras eſſe terreni corporis noſtri, quorum per ſingulos ſenſus ſingula uitia naſcuntur, meliorantur uero ſobrium ſortita pręſidem, utraque recte regentem, ſecundum Poëticum carmen: Rex beneuolus artifex eſt. Fiunt autem peiora, ſi princeps auditoris mali mores ſectetur ſeueriſſimi agitatoris, qui impetum equorum retundere non præualens, uehementia uelocitatis ſuæ obruitur.

Quare dixit: Pro eo quod audiuit pater tuus, & cuſtodiuit præcepta mea, & mãdata mea, & iuſtificationes meas?

Hæc mea præclara bona diuinæ uirtutis domeſtica, illis deſtinantur hominibus paucis uel plurimis pro donis, qui plura diſciplina ſapientiam & iuſtitiam ſynceram ſectantur, quorum ſpes præponitur in autorem peractis mandatis atq; præceptis. Præcepit enim ut autor, his qui abſque timore non facilius obtemperant, mandat uero ſupplicibus ſuis ut amicus. Iuſtificationes uero & legitima hominibus deſtinantur nimiæ prouidentiæ plena. Legi † uero naturali iuſtificationes pertinent, legitima uero adoptiuæ ita lex erit iuſtitiæ, & iuſtitia legis.

† nanq;

Quare dixit: Incolaueritis, ac incola Geraræ?

Gerara interpretatur maceries, quam per allegorism dicimus eſſe † fsctum eorum, quare circa corpus, & extra corpus uana & † igneas glorias figurantem huius maceriæ habitator non ſine ærumna plurimis ſeruiendo diſcretis dominis, quorum minas tolerando, tanquam pecus infructuoſa ſpe occupatus, quæ nullius momenti ſunt ut prima potire cogitatur. Incola uero ſpem ſibi recondit futurę libertatis, contentus ad tempus neceſſitati, cuius ſpem facillime effugiet cum illecebris eius.

† ſtatum *† inanes* *† potare*

Qui ſunt illi uiri, quos ſcriptura meminit?

† Singulare ſumet animarum petes, cogitationes ſunt quaſi habitatores, utputa partem eloquentiæ pro meritis ſapientię uel inſipiẽtiæ, partes iracundiæ pro uirtute aut trepidantia, pars concupiſcentiæ pro pudicitia & luxuria, & quidem nutritorius panis cibus & potus exigitur: ſinguli quoq; ſenſuum ſingula delectamenta requirunt. Maceriæ tsmen habet locus proprios habitatores ſuis conſilijs † inter peruerſos pró ſpe corporis & extra corpus. Inde etiam uiolare conantur, puras & immaculatas mentes.

aliàs *† Singularum animarum partes.* *† interpenſos*

Quid eſt: Factus eſt longeuus illic?

Incolare

Incolare diuturno uidetur,pro diuturno interuallo, deo amabilis anima,& deo dedita. Quæq; autem ſunt extra loca,& meliora ſunt & ſine tempore.Locus enim & tempus germana ſunt, & ſimul ſubſtituta, & pariter agitata : cuiuſmodi luſus uidetur, quem proſpiciens Abimelech de feneſtra,uidit Iſaac ludentem cum uxore ſua Rebecca. Ex dicto quidem coitus inſinuatur uiri ad uxorem. Per intelligentiam uero æſtimamus non omnem iocum uituperabilem, eſt enim & neceſſarius pro auſpicijs innocẽtiæ,ſimplicitatis,& puræ iucunditatis.Nec enim uexat aſtutia puerilem ętatem. Vnde etiam puerorum nominatio, & luſus ſimilat in Græco. Superueniente autem perfectorũ delectatione facile tranſfiguntur. Eſt etiam in ipſis iocoſitas, cuius elongantur maliuoli mores, triſtem uitam petentes & anxiam. Studioſi uero præterea delectantur in bonis operibus ſemper,non tantum homines ſemoti malorum,ſed etiam animæ diſiunctæ corporibus, aut ſine nodo corporis liberæ,præcipue dæmones,quos religioſus Moſes angelos ſolet nominare.Ipſæq; ſtellę,in quibus intelligibiles & diuinæ generantur,& immixtæ, uel potius ſemotæ triſtitiarũ formæ terrenæ lætitiæ à pace ſimiliter & † omne cœlum & mundus,quia animal eſt,& rationabile,& animal inſigne,& philoſophia plenum,ideoq; ſine triſtitia,ſine timore,plenum potius libertate. Dicitur quoq; etiampater, & creator uniuerſitatis ſemper digno ſuo luſu delectari. Delectatur enim in ſplendore uirtutũ,&creaturarũ ſuarum uniuerſitate. Inuiſibili ergo exemplari, ex incorporalibus figuris conſtituto, merito menſuræ uniuerſorũ in ipſius uiſibiles ſunt pro imitaculo ueræ atq; ſynceræ ſupernæ imaginis. Quapropter ſapiens finem perfectum æſtimando, aſſimilare deo tunc capit naſcibilem in nato coniectũ, feſtinat nõ deeſſe huius ſimilitudinis & iucũditatis, cuius cauſa de re dicitur,cum firma & indeclinabili ſimilitudine,cui nomen Rebecca eſt,perſeuerãtia interpretata,aut pro ſempiterna hilaritate anima delectatur. Hanc portionẽ nullus habebit malorũ, non aptus fie nuptijs religioſæ ac piæ ſuauitatis,munus tamen tanquã de feneſtra proſpicit quidem, nõ tamen purum ſentit utrorumq; † iugum, cuius mens dubitat † citius cernere meliora. Solet enim ſuam conſuetudinem pro plenitudine laudis accipere.

† omni cœli metuenaus

† iocum

† acutius

Quid eſt: Seminauit in illo anno, & inuenit centeſinarium hordeum?

Anni tempus perfectũ ex omnibus anniuerſarijs momentis conſtat, cuius ex nomine intelligitur apud ſe,& infra ſe omnia habere. Sanctus etenim numerus eſt cẽtenarius, de decimatione cõpoſita uirtus dicto perfecte teſtãte. ſtudioſum & in cultura, & in omni uira poſſe dirigi, ſemperq; eius germina ampliatur plus quàm pridẽ intelligentia ſubtilior. Hordeum hominibus & animalibus eſca eſt, nobis autẽ mens, homo, ſenſus, anima. Cum ergo rerũ frugalitas deerit, præparat anima ſe, utpote ſeges optima, & fit capax abundantiarum uirtutis, & germina beneuolentiæ multiplicantur, deo palàm proferente certa ex inuiſibili ſuo theſauro, ut utraque res beneficia ſentiat, prona uidelicet atq; rationabilis, per unam eandemq; gratiam perfectæ diuinitatis, quæ eſt primitiua numeri ſanctioris.

Quid eſt: Procedens maior fiebat, quouſq; maior factus eſt ualde?

Certo exiſtente oratorio dicto, intellectus ita examinetur. Certum eſt ſecundum ſimilitudinem imperfecti numeri, & omnia cõtinentis, anni prudentiã creſcere, primo interim gradu prouectam. Cum autem inceperis ampliate, iam non pro naſcibilibus, ſed pro incomparabilibus mente occupantur.

Vt quid hæc quæ foderunt pueri patris eius, diſsipantes obſtruunt Philiſtinenſes?

Geminam nuntiat cauſam lectio. Vnam qua prauis mos eſt, nullos titulos inſignis memorię relinquere, quod beneuoli pro capeſſenda gloria ſtudent. Secũda, pro inuidia & liuore proſperitatis cõmunem deſpicientibus utilitatẽ, malentes lædi potius quàm ſentire beneficia. Nemo uetabit fontẽ ò ſtolidiſſimi hominũ bonis prouiſum in uſu, quodq; indigentiæ ueſtræ proficientes pulſauit aliquis, pro his dicendo nullam extare inuidioſis defenſionẽ rationabilitatis, pro diſpendio accipiẽtibus optimorũ uirorum gratias, ſed altæ mentis coniectura hoc expoſcit, foſſuras puteorũ auſpicia eſſe diſciplinatũ, quarum ſingulæ altæq; finis ſitientibus potus eſt. † Eſcarum ergo amatores, iniectam obſtruſionem, quæ pro ignorantia accipitur, expurgant per obſeruantiã inſtitutorum. Adeo perfectus, huiuſmodi foſſuras non facit: eſt enim plenus ſcientiæ, ſed pueri, quos dignos ſui miniſterij arbitraẽ. Sunt autẽ ij, qui modo eruditioni dantur, paulatim accedentes in altum quouſque attingant in finem. Hi quidem bonum deſiderium proſequentes, dignum inueniunt fructum. Alienigenarum uero mens, pro inuidia proſperitatis decipere conatur

† Marum

oportunitatis,

oportunitatis, quibus doctrinæ pro promptis greſſibus creſcunt, terrã inijcientes, hoc eſt, terrenæ cõcupiſcẽtiç pondus, quibus grauata mens premit, & ſine philoſophia remanet.

Quare Abimelech dixit ad Iſaac: Perge à nobis, quia poßibilior nobis factus es.

Peſſimũ inuidiæ uirus, & uituperabile, ita prauus, utpote cæcus, diſiungere conatur uirum prudentẽ uerbo quidem à ciuitate, ipſe autem rede anima ſua cum clauſula liuoris ingeſtæ. Ait enim: Poſſibilor factus es nobis, utpote infirmitatem optando his qui diriguntur, cum poſſit congratulari melioribus, & in utriſq; proficere, maxime philoſophiæ titulis, quorum omnes unanimes eſſe oportuerat.

Vt quid obſtruſa putea rurſus effodit?

Spontaneæ clementiæ & humilitatis prudens, nulla detentus ſæua memoria, ſuperare dignatur aduerſarios: non mala pro malis, ſed per beneficia, ſenſus tamẽ alterior hoc aduocatur mens deo dedita, licet ad tempus decipiat̃ ſupradictis quibuſdã moleſtiarũ ponderibus, cœni uice inquietãtibus & oecupantibus, exportare eas & reuelare nouit, ut interim poſſit priſtinos ſapientiæ ſplendores ſine ullo impedimento teeuperare. Vt quid eadem uocabula poſuit puteis, quæ etiam præter eius æmulus paternæ pietatis honorem † ſibi referens † per operis induſtria, & foſſatim purgare ſollicitus eſt, ne omnino præualeat inuidia in terram eorum. Inde conſequẽs erat, procedentẽ in operibus etiam nomina confirmare. Illud quoq; dicetur, quod ſemetipſos amantibus ſtudioſius, inimicus uidetur qui diligere ſolet merita digna iuſtitiarum & ueritatis, quas utraſq; ſectatur amator integritatis, nihil auferendo alienum, licet diu oblita ipſe nimio ſudore potuit inuenire. Veritatem uero in omnibus imitando, & paternam operum conſtitutionem, nominumq́; firmitatem, quibus etiam mens cautior nunciatur. Proprietates enim nominum à ſapientibus poſitæ, ipſarum rerum indices ſunt, tanquam de ſpeculo declarantes ſuarum formarum conditiones. Inde pari directa ſingulorum uocabula ſufficere certus, præuidit ne † imitatis nominibus † imitationem res capiat, ut ſolet in Geometriæ figuris, quarũ ſingulæ ſuis uocantur momentis, quas ſi quis mutare uoluerit, mutatur etiam ſenſus natura.

† ſimul † pro † mutatis † immutationẽ

Vt quid in ualle Geraræ putei eſſe dicuntur?

Interpretatur Gerara incolatus. Hoc auſpicabile dictum gemino ſenſu nanciſcendũ. Incola enim aut conſentit habitatoribus, aut alienatur. Dum ergo conſentit, obſtruſio parens boni pectoris. Alienatio uero, purgationis inſinuat auſpiciũ, dum exhortat̃ anima ex uſitatis in altitudine diſciplinarũ miniſtrare. Ideo maceries incolato comparatur, conſpirando enim conſuetis locorũ fallaeijs, nouitio, humili, & ualloſo ſtatu perdurat. Demigrare autem cupiẽs, erigitur ad titulos uirtutis, in quibus ſi ſollicitus fuerit, iam quartum requirit titulum, pro his quç deſiderat, & derelicta ualle cum trinitate puteorũ egreditur expeditiſſime, ſeparatus ab inſidia & ambiguitate. Re uera enim offendebat ęrũnis ditentus miſerrimis, titulo infatigatæ & minus laborioſæ libertatis.

Quare in primo dimicantur, ſecundo iudicantur, in tertio ceſſant. Et primum uocatur iniuria, ſecundum inimicitia, tertium ſpacioſitas?

Hæc pignora ſunt induſtriæ, utpote aliquo in ſtudioſam inducto diſciplinã. Eſt enim dimicatio, dum amatores doctrinç ad inſtitutores conferunt, opponentes magiſtros corpori animæ. Cum autẽ fuerit obſtinatiſſima perſeuerantia, & ſtudioſa exercitatio, iam non litigium, ſed iudiciũ eſt, ceſſante læſura cõgruæ rationis eſt altius examen requirere. Prouecto nanq; amatore diſciplinarũ, infirmãtur alienigenæ moris eruditionis abdicato litigio atq; iudicio, ac per hoc merito prima momenta pro iniurijs accepta ſunt. Patimur enĩ iniuriam deſiderantes, amor obtinet firmitãtem. In ſecuudo autem inimicos ſentimus eos, nõ præualentibus nocere alienigenarũ moribus, inanem exaggerantibus inimicitiam. Tertia igitur ſpacioſitas, & quia perfecta melioratio confuſionem affert inimicis, inanis enim reuelata eſt & prauitas iniuriarum, & inimicitiarum inſolentia.

Quid eſt: Aſcendit inde ad puteum, ſed ſuſpenſum?

Qui enim adhuc docetur, licet promouerit & creuerit, nihilominus religionis moras ſortitur. Cum autẽ perfectis approximauerit, altiores facit cõmemorationes. Ait enim: Puteus quaterni numeri, & in ipſo numero fallit. Puteus enim iuramenti filia ſeptima eſt, quod Hebraice legitur Berſabace Berfilia Sabeæ ſeptima. Iam peruide quanta eſt unitas in Mathematico tractatu, & hic in prioribus trãslatis libris ex aperto dicẽte Philone quarta in omnibus corporibus, & incorporalibus precioſa eſt, pro numero quidem qui

Verba ſunt interpretis quiſquis hic tandem fuerit.

accenſus

accenſus eſt decem. In figuris autem quod ſecundũ eam ſoliditatis natura conſtat, poſt ſignum & elogium, ſecundũ muſicos uero omnes armonias continet, quadralitatẽ pertinacitate, in dimidialitatẽ & per omnes in duplicitate, & bis per omnes in quadruplicatione hæc inquit in incorporalibus. Corporalibus uero elemẽta mundi quatuor totidẽ anni momenta, debuit prius corporalia pandere, poſtmodũ incorporalia. Hic eñ ipſe pro incorporalibus proſequendo, coitũ uiri & mulieris quatuor habere uices, quod turpiſſimũ eſt interpretare, ne forte quidam ſerui dei amatores eſſe eorum exiſtiment. Videtur mihi Philoritum Iudæorũ ſectauiſſe, linguam imprauiſſe. Si enim ſeptimũ compoſuiſſet, uiginti & octo metas pacis inueniſſet. Deniq; poſt momẽta lamentationis titulũ pacis enixa eſt Berſabee. Quapropter inquit Moſes, laudando quartũ numerũ ſanctũ & glorioſum proteſtatur. Vt quid autem iuramentũ dicitur, in opere ipſo declarabo poſt modicum in familiari capitulo, totus liber tranſlatus nihil tale continuit, ſed † cœtus effugere conatur. † coactus

Vt quid in nocte dominus uiſitatur, & ait: Ego ſum deus patris tui, ne timeas, tecum enim ſum?

Familiariſſimũ tempus animæ ſpeculatoriæ, nox uagis erroribus meridianis, & uanis aſpectibus liberata, ac per hoc nec metus pulſat, nec uacillat cogitatus abſente timore. Caret autem timore pacatiſſima mens, cum diuinitati peruigilat perſeueranter. Habet tamen lectio neceſſarium modum, ne quis procerũ præſumat facile occaſionibus, ſed prioris aquirat meritis, digne enim dicendo: Ego ſum deus patris tui, generis cenſuram declarauit. Tecum autem ſum pro tua & ipſi uigilantia, cuius cauſa non indignatur uniuerſorum pater indignum uiſitare eum inuiſibilis animarum medicus.

Quare dominus uiſitatus oſtendit ſemetipſum deum? Dominus deus

Dominus quidem regni & dominatoris nomen eſt. Deus autem appellatur pro beneficijs, quibus certius manifeſtatur, quoniam ſapientiam nõ inter ſubiectos ut rex, ſed inter amicos benefaciendo dinumerat. Poterat Philo pluribus inuehere, niſi computo uteretur Mahematico.

Quare dicendo benedixi te, adiecit, & multiplicabo ſemen tuum propter patrem tuum?

Spontaneæ diſciplinæ titulus perfectus, ob nullam aliam cauſam diuinam promeretur gratiam, niſi pro ſe ac pro ſuauitate. Iuuenior aũt moribus, & adhuc erudiens nõ propter ſe, ſed pro meritis prouectæ doctrinæ, cuius ſapiẽtia pro principali exemplo diſcentibus præponit̃, ad nanciſcendã ſpem meliorũ. Poſſunt eñ hac æmulatione parentib. ſimilare.

Quare ædificando illic altarium, non obtulit ſacrificium, ſed inuocato nomine domini fixit tabernaculum ſuum?

Sacrificia præ omnibus bonis ſine ſanguine, & uictima animalium pronorũ participatio ſapientiæ alienarũ eſſe credunt, qui puro pectore placere deo deſiderant, cuius gratia ſufficere credit inuocationis autoria uirtutẽ, qua princeps atq; dominator eſt uniuerſitatis, nullius egens. Ita illic figere dicitur tabernaculũ ſuum, ſuam nempe uirtutẽ, in qua puritas illa animæ † inhabita cõmoratur, firmiter ſciens, dominũ uniuerſorũ principem, ſine ulla eſſe penuria. O pura credulitas, quæ factas pridem frugum centeſimas excellit. † inhabitarẽ cõmemoratur.

Quare poſt quartam putei foſſuram à pueris factam, exijt Abimelech ad eum, & † Acho thalami præpoſitus, & Phichol princeps militiæ? † Achoza

Videntur mihi exploratores potius, quàm pro fœdere amicitiarũ aduenisſe, in utroq; parati ad prælium, ſi infirmũ uiderint: ad pacem, ſi potentiorẽ. Senſu tamen ſubtiliori intelligitur quartus, ut tamen in numeris inſignis eſt, in quo conſtitutus ſtudioſus per omnem felicitatem prouehitur. Sequitur tamen etiam ualde perfecto contraria uirtus, præſtolanti & obſeruanti ad incurrendum. Et eſt huius fortitudo tres animæ partes: mentis acumen rationabile, & animoſitas & deſiderium. Pro acumine † quidem rex, animoſitate princeps militiæ, concupiſcentia Phichol, qui libidinis uidetur eſſe prouiſor. Ocholach quidem regna † parcẽtur ex utraq; manu ſtipatus, hinc atq; hinc ſuo protectu prohibundus, obtinente enim iracundia ut princeps militiæ operatur, eò amplius pandimus dictum ex nominum tranſlatione eſt Abimelech † Alido, Phichol iracundia. † ergo † parentes † Ocholach

Quare dicentibus & nunc benedictus à domino facit cœnam, & manducauerunt, & biberunt?

Non pro laude ſua hoſpitio rogat, nec nouit blandire ſtrenuus, aut procacẽ medelam ſapiens affectat̃, ſed propoſitis iracundijs quibus exagitati præſidere terrena ſortiti ſunt, nunc confitet̃ unum uniuerſitatis deũ, benedictũ eum confitentur, ſed continuatione ſermonis etiam præteritũ æuum declarãt, quoniã & nunc, & à principio ipſe eſt ſine immutatione, uel diminutione benedictionis, quem noſipſi ſuſpectũ habuimus, nunc uero abſit

omnis

omnis inuidia. Suſcepta igitur eorum pœnitentia, menſura participantur dulcedines pro
exiſtimatione, pro ueritatis autem allegoria, pro hoſpitio, quid ipſe facit conuocandos
† ſtrenuos eſſe † trans uos, qui non perdurant in delictis, utpote propitialis & clementiſſimæ natu-
ræ, hoc modo eos ſuſcipiendo pro cibis & potis diſciplinæ, atq; ſapientię ſpectaculis ſagi
nant, quarum eſuriem & ſitim confeſſi, iam nunc fruniſcũtur, ut qui deſtinati perrexerũt,
cum ſalute uenerunt. Quidam aduerſarij mores ad animam nocendam, ſed ex contagio
uirtutis ſine diſpendio etiam profecerunt, unde cum ſalute liberatos, à plurimis uitiorum
nexibus inſinuat curatos, præcipue & uno medicamentorum remedio pietatis.

Quare pergentibus pueris Iſaac, uenientes qui quartum puteum foderunt, dixerunt non inueniſſe aquam?

Quod & iuramentum uocat, & ciuitatem, puteum iuramenti fallit. Poſt iuramenta au-
toris, quicquid agit iuſtus, hoc fœdere firmari ſperat ſecundũ quadrinitatis uirtutem. Vn
de etiam ualde ait, ſeueriſſimã uocamus uirtutem. ſpectatiſſimã ad capeſſendum intelle-
ctum: obſcure autem ſenſualia occupantem, pro incertis eorum monumentis, cunctantur
enim, & immutationem capiunt uarijs conditionũ nutibus. Nuntiat itaque diuinus ſermo
poſt natiuitatem quarti filij, ſtabilitatem non ſterilitatem in creatione maixme incorpora
lis & intelligibilis ſubſtantiæ: hæc etenim ad quartum uſque tenditur. Senſualis uero, qui
nione incipit, quam non ſine mercede nominauit. Naturaliter itaq;, quoniam finis incor-
poralium uſq; in quarto eſt, totius autem rei, & totius diſciplinę terminus hominibus in-
certus eſt, deo autem manifeſtus, ideo in quarto puteo non inueniunt aquam. Sicut enim
puteum fodientes aquam requirunt, ita etiam diſciplinã ſectantes, finem explorãt, quod
eſt impoſſibile hominibus reuelari. Et quidem ſuperbi mentiẽtes, ſolent affirmare ſe ſum
mos eſſe muſicos, ſummos grãmaticos, tranſiſſe uero & Philoſophiæ grumos, & ſapien
tiæ, & totius diſciplinæ & uirtutis metas. Aſtutus uero, & non ſui cultor uel ſui laudator,
confitetur ex aperto quantum deeſt à fine, & iuratus tali fœdere conſcientiã cõmendat,
quod nihil perfecte homo noſſe poteſt. Hic aliena loquitur, qui tot capitulis ſe exiſtimat
tantum ſcire, finis enim ſcientiæ, deo tantum recondita eſt. Quem etiam teſtem animæ uo
cat, quoniam pura conſcientia confitetur ſuam ignorantiã. Sola enim nouit anima, quo-
niam nihil nouit firmiter. Iuramentum igitur nihil eſt aliud, quàm teſtimonium dei fidele,
atq; ſolidiſſimum. Si fidele eſt, certum eſt. nec placet illi incerta credulitas.

Quare Eſau quadragenarius accepit uxorem Iudith filiam Beher Cetthei, & Barbatnath filiam Elom Henæi?

Nulla quæſtio requiritur ex dicto, relatio autem intelligibilis naturaliter continet. Pri
mo, quod ęquiparatus annorum numerus nuptijs aptus eſt, & in hoc feſtinat peruenire.
Quis enim non optabit uſque ad uerbum uel ad quantum uidetur imitare potiora, ut ita
ſimilitudinem rerum attingat, ita in hoc prauus, & commentis eruditus ſubornatur inſi-
gnium rerum titulis, cum ſit denotationis non extraneus. Primus gradus ambitur per fal
laciam deferendo, & utpote ignorando inſipiens lucem & tenebras, nigrum & ſplendi-
dum, bonum & malum, & alia huiuſcemodi æqua ipſe per numerũ, poſſibilitate uero nõ
† cœlo illo ſolum diſparia, uerumetiã cõtraria. Et hæc quidem digna † zelo tartareo. Inde putans pri
ma ſua commenta dirigi, & altera ſuperinducit conſilia, quorum reatum uerborum ſuffra
gio cælat. Accepit ergo duas uxores, quas Chaldæi uocant Iudith, & Baſemath. Quarum
una interpretatur laudatrix, ſecunda nominata. Vides quà feſtinat uiri ſimilitudo eſſe lau-
dari atque nominari. Ego nõ negabo Hebraica lingua, & Syrorũ loquela Baſemath, ſua
uitatem interpretari. Nominata autem Sema dicitur, non Baſemath. Hoc ergo prauus am
bitur, non ueritate, ſed fictis alatus argumẽtis. Nigræ enim generationis eſt Cetheus, qui
exceſſus interpretatur, cuius merita ſectando, nomine ſcilicet tantum & uanæ gloriæ, di-
gno domicilio habetur beſtiarum. Heuet enim ſerpens interpretantur, exceſſus atq; men
tis Cetheus & beſtiarum merita figuræ ſunt ferarum, quibus chari ſunt famuli iracundiæ
& concupiſcentiæ, adeo aptiſſime interpretantur imas atque inferiores ſortitus concu-
piſcentiæ regiones. Alterius autem uxoris Nominatæ pater Elom arietis eſt impetus, pro
auſpicio furię.

Quare has ipſas dixit contendere Iſaac & Rebeccæ?

Non utique ex conſenſu, nec enim conſonat pondus figuræ & concupiſcentiæ autori
mentis. Veruntamen conſiſtere conantur litigia aduerſus bonorum perſeuerantiam, quæ
eſt Rebecca, & turbelas & contentiones opponant, ſcientes illorum regimen ſuam eſſe
diſſipationem.

Quid

Quid eſt: Poſtquam ſenuit Iſaac caligati ſunt oculi eius?

Ad uidendum oratoriam partem, examinantes aſſerunt pro quadam utilitate prouectū oculos habuiſſe infirmos. poſtmodo enim ſanatus aciem habuit luminum. Et contigit utiliter, ne benedictionis indignus accipiat, ſiquidem ueriſimili ratione differunt. Non tamen hac uſq; ſcripturæ decus definitur, ſed altioribus titulis allegoriam cautius extendi. Congrue enim dictum eſt, non quia ſenuit caligati ſunt oculi eius, ſed poſtquam ſenectuti morauit, eò plus ſenuit omne corpus. Poſt ſenectutem ergo, hoc eſt, cum decidendo mutauerit. Tunc enim dei feratur anima ſenſibili obſcure cernendo, intelligibilia uero acutiſſime intuetur, ſi tamen etiam hoc edicere proprium eſt. Detentus enim ad prophetandum, non ſuis utitur conſilijs, ſed diuino ſpiritu ſubſona præſagit. Et propheta quidem pro organo, deus autem propheta, cuius organi plectrum uerbum eſt eius, percutientis per ualde aptiſſimam armoniam ſuam, per quam edicta nuntiantur ſuperna.

Quare dixit maiori filio: Accipe uas tuum, pharetram, & arcum?

Dicto declarato allegoria talis eſt. Subſignat enim prauū nihil pacificum ſentire, gaudere prælio, & paratura belli, natura quidem audacē, & plus timidum, uno enim loco uerſatur contumatia & timiditas ut ſorores, cuius cauſa non utitur armis aptis cōſtantiæ uirtuti, ſed ſagittis pro inertia timiditatis: uno enim certamine deuitantes longiter ulciſcere machinantur.

Quid eſt: Cape mihi uenationem, & fac mihi epulas ſicut amo, & affer mihi ut manducem, quatenus benedicat te anima mea antequam moriar?

Oratoria pars, ut mihi uidetur, huiuſmodi intellectum ſuggerit, duobus exiſtentibus filijs, uno beneuolo, altero noxio, noxium benedicere uult, non ante ponēdo alterius, ſed qui nouit illum etiam per ſemet benedictionis dignum, prauum uero ſuis moribus prohibendum, pro una tantum ſpe ſalutis oracula patris habentem, quæ niſi impetrauerit omnium foret infeliciſſimus. Altiori autem ſenſu dicetur. Primum † illi det non animalia capere, ſed uenare peſſima & ferociſſima uitia, uti more immaniſſimi animalis, ulciſcatur illas, & perimat. Secundo, ut præualere poſſit, non ut ei mos eſt, ſed ut patrem libet. Om̄is enim eſca prudenti optime per intellectus & ſermones † ſtetit ſtrenuas operas. Si ergo cœperit peſſimorumq; uitiorum uoraginem, & pro eſca ſuauiter mihi condas & offeras amabiliter mihi, demonſtrãdo iſtam tuam operam, reficiar quidem ego tuis meliorationibus, atq; ſucceſſibus, optabit autem tibi bona non compoſitus ego homo, ſed quod eſt in me auguſtiſſima ſobrietas animæ.

† ille uadit. *† & ſtrenuas*

Vt quid Rebecca his auditis ait ad Iacob filium ſuum: Audiui patrem tuum loquentem ad Eſau fratrem tuum?

Bene atq; obſeruantiſſime hunc quidem Iacob, filium autem ſuum minime, conſtantiſſimi enim & ornatiſſimi mores perſeuerantiæ, ne poſt merito uacatur, procax uero & iners nequaquam illum, itaq; ſors in pace † fœcundatur & requie, huius uero non ita, quamuis enim conſtantiſſimi & temerarij fratres ſint. attamen poſſunt ſibi eſſe contrarij.

† fundatur

Quid eſt. Nunc ergo fili audi me, & perge ad oues & accipe mihi inde duos hœdos molles † Aegyptios, & fac cito eos patri tuo eſcas ut amat, & manducabit, & benedicat te ante mortem?

† & optimos

Vaſtitas corporis, & inſita robuſtis certa eſt ex præparatione epularum, duos nāq; pingues hœdos ſumere pelorij corporis eſt, cum nimietate fortitudinis, quæ omnem paleſtri coſibilitatem ſuperat, & ſi in ſenectute duobus utitur hœdis pro cibo, quotiens putas in iuuentute? Hoc non pro auiditate dictum, continens enim fuit, ut nemo alter, ſed pro mira quadam ſtructura dum oportet ſectatores uirtutum, & tanti generis autores mirabile magnitudinis corpus habitare. Sed hæc tranſitoria uia dicitur, illud uero præcipue dicendum eſt: Sententiæ ſolertiſſimorum non dimicantur inter ſe, ut quidam putauerunt, horū enim armonia inſeparabiliter ſibi conſonat, ad unum enim terminum feſtinat, uno conſilio freti. Ideo deſiderat mater ſibi ſimilem digna nanciſcere, pater uero non uult dehoneſtari ex eo met natum, egeſtatem peſſimi moris per miſericordiam emendando. Hæc oratoriæ partis redditio eximio tamen ſenſu, ita anima cultrix pietatis habet quendam perſeuerantiæ affectum Hebraice dictum, Rebeccam habet paleſtricum ſuum quomodo natura Iacob, utpote ergo in concilio animæ morum ſuadet perſeuerantiam paleſtrico eundo ad pecora, hoc eſt, ad lenes & puras auras, quibus cenſura laudabilis ſua capit augmenta. Accipe mihi inde electos quos appellat hœdos, unum pietatis amorem, alterum humanitatis, Secundum figuram hos ergo etiam patri tuo, qui eſt clementiſſimi pectoris, titulos

libẽtiſſimos pronũciabo, quibus reſectus, te ſibi ſimilẽ faciat deſtinatione benedictionis.

Vt quid reſpondit Iacob: Eſt Eſau frater meus uir piloſus, ego uero lenis. Timeo, ne forte palpauerit me pater, & inueniar in conſpectu eius tanquam contemptor?

† fautorem.

Coniectura lectionis rationabilis ſimul ac ueriſimilis, quantum uero ad intellectum naturaliſſima. Nam etſi quaſdam ueſtitus ſpecies continentia tanquam in ſpectalon temperantiæ fallere uidetur, contemnendo ueritatis † factorem, ſolitum uice optimi medici aptiſſime ſcrutare membra, quibus ſanitas & imbecillitas declaratur omnis. Igitur directis uocabulis ſummæ nunciantur, ſenſus enim luxurioſus, incultus ſordibus, agreſti luco ſimilis, ut habitaculum ferarum. Continens uero, lenis, & tranquillus, & parſimoniæ ſocius. Pater uero non de palpatu, ſed de ſcrutatu partium animæ totam planam inueniendo, ſeruantiſſime dignatur eum non uti contemptorem reſpuere, nec enim, ait, poſſunt ſobrij tali uitio maculari.

Vt quid dicente eo: Adducat ſuper me maledictionem pro benedictione, mater ait: Super me maledictio tua fili?

Dignum eſt hic maternum laudare fauorem, cõfitentem excipere maledictum pro eo filio, qui utriſq; tuetur parentibus pro honore. Agitur enim gemina pietate, ne uideatur fallere patrem uſurpando priuilegium alterius, néue matri minus inueniatur obtemperaſſe. Adeo uerecunda pietate reſpondit, non quod maledictum aliquod prolaturus eſt, ſed ait nequando ſuperducat maledictum, quamuis ille pro uiſceribus pijs quiuerit ne forte cõſcientia mea pulſata, tale aliquid accipiat incuſando memet, tanquam merita maledictio paretur.

Quare accepit Rebecca ſtolam Eſau bonam, quæ erat apud ipſam in domo, & ueſtiuit Iacob?

† namanan
† uirum
† eurupides quoq; neminẽ irreprehenſibilem.
† abundant

Scriptura clara eſt, dum per ſtolam, qui uidetur abſens tã quam aſſiſtens eſt. Vide intellectu uero ſubtili: Ita prauus alias ſtolas habet, ac plurima ueſtimenta, quibus ut callidus ſigna iniuriarum occulta habet, tamen ut unam bonam ſtolam ſenſibilem, & oſtentatoriam cenſurã pro induſtria uſq; ad uerbum quam ex Muſica diſciplina imbutus placare feſtinat, † non unam naturam perfecte malus eſt, ſed etiam contrarietatibus temperatus iuſtitiæ & iniquitatis, documentis infamiæ & beneuolentiæ, optimorum & malorum eſſe † uirorum, qui mediocrius delinquit, dum nullus ſine peccato † Erupides quoq; irreprehẽſibilem dixit, tamen quibuſdam † abundantur malitiarum fomenta turpia, iniqua, adeo prauis aduerſantur ſtrenui, quibuſdã tamen ita altrinſecus ineſt temperantiá, ut nonnulli omnia peſſima obtineant abſq; uno bono, nonnulli omnia neceſſaria ſine ullo malo. Quos ſolet philoſophia ſummos uocare ſecundũ malitiam & uirtutẽ. Videtur ergo de induſtria dixiſſe, & ex aperto: rurali uero ſtolam aptam non eſſe, ideo apud matrẽ fuit, nec dũ illi donata, ſed iuſto reſeruata. Tu ſi unã habere ſpeciem laudabilem quaſi ſpectabilem aut prætextam, uel urbanam cenſurã cæteris omnibus uituperabilis conſtitutus. Fautrix uero mater animæ perſeuerantia, decernens nequando imbrui depereat, ſimul & unifaria contingat ruina, apud ſe reſeruando, & cuſtodiendo ſtolam aſſeueratur, qua accepta ornat palæſtricum quem ſollicite applicat ut patri. Et ſicut eſt familiariſſima res Muſicæ cithara, gubernatori temonum retinaculum, & medico collyrium non † tempeloxij plenum, qui cupiunt etiam naues aureas habere, & medicamentorum horrea plena, ita certa cenſura eſt, & elegans pulchritudo, quaſi non quidem proprium prædium alterius, ſed proprium artificis digne & proſpere utentes.

† in utroq; exemplari ita legebatur, forte non tantopere locupletũ erat legendum.

Quare pelles ſuper brachia, & nuditatem colli poſuit?

Dictum inſinuat, qua poſſit latere, aſſiſtens patri ne uideretur quis ſit. Sed abſens frater circundatur brachia, & alia proxima membra ouili pellicula. Fuit nam ille denſo capillo, ſubtili autem intellectu. Brachia, & terganea colla omnium ſunt fortiora, lenia atq; aperta ad ueritatem habet ſtrenuus uir, ſicut alias uirtutes, ita fortitudinem ſectatur. Cum autẽ hanc obumbrauerit denſando, pro neceſſitate temporis & utilitate utitur, permanens in eodem ſtatu, & pręcedentia uota non excedens. Pro ſecundis autem caſibus immutatur, formam in alteram pro uſitate uidentur. Hoc enim etiam medici ſolent obſeruare, immutantes remedia laborantium, quàm habuerunt ante languorem. Medicus autem circa uitam rerum pro ſtatu temporum fit, ſapienter gubernando inſipientiæ momenta, & uiriliter timiditatem & iuſſe iniquitatem dicebat, etiam mendoſa minus mentitur, & fallat alienus fallaciæ, & detrahebat non derogando.

† Eſau

Quid eſt: Dedit † Iſaac & panes quos fecit in manibus Iacob?

Complent

Complenti uitam, mauult perſeuerantiā non modo per ambitionē ſtudij, ſed etiam pro merito certatoris agere: eſt enim naturaliū conditionū mater, quæ porrigit in † manibus auſpicia, parſimonia quidē panis. pro pura aurē & abundātiori refectiōe cæteras epulas.

† panibus

Quare interrogantı patre: Quis es tu fili? Dixit: Ego Eſau primogenitus tuus, feci ſicut locutus es mihi?

Item fallax eſſe uidetur à bonis emotus prauitate negotiationū, nanque pro uirtute acquiſita ſolent calumniatores fallaciam nuncupare. Quid autem diſpenſabilius utilitati, ꝗ optime ſtudioſi turpiſſimi quoq; & ſcrupuloſæ uitæ homines, & optimi uiri exquirunt. Dicit enim & magiſter malitiæ, pacem uelle prælia parando, & pacis tempore arma renouando, ita demum etiam rex amictu ſubornatur priuati pro utilitate, ſi aliter non poterit euadere, expedit enim ut ſubiectis, ita & domeſticorū conditionib. Hæc pro partibus orationis. Altius autem dicitur uniuſcuiuſq; noſtri anima plurimos habere infra ſe tanquā homines, pro uarietate accedentiū rerum, utputa in me eſt & Eſau ille ligneus, nequaquā flexibilis, piloſus item, & obſcurus ad captandas uirtutū fruges, & procax in montibus paſſim procedens. In me etiam Iacob lenis, nec temere audax. In me & ueteranus, & iuuenis, & priuatus, & magiſtratus, ne me & religioſus inquit, & profanus. Si enim ſtudioſus fuero, differentia uirtutis oſtentatoriæ, & procaciter ego tantūmodo quantū oculis placeres, ſufficit ſapientiæ & iuſtitię merita diſſimulando. Dicendo itaq; Iacob: Ego ſum Eſau, imploratione naturæ non mentitur, dum anima ſecundum illius ſpeciem mota eſt.

Quare dixit pater: Quid eſt quod hoc tam cito inueniſti fili mi?

Habet oratoria pars rationabilē redditionē, allegoria quoq; tanto melius, dementi enī ſufficientes moras uenationi, cōpendioſiorē inuenit, & minus quā ęſtimauit, altior autē ſenſus ita poſcit. Miratur prudens, ſi tam cito prauus eruditus ſit repentino ſtudio melioratus, ut non tantum aſſumeret induſtriarū titulos, ſed etiam per ſemetipſum inuenire potuiſſet celeriter, tam ſubito ex inertia ingenioſus, qui pridem ligneus eſſe putabatur.

Quare reſpondit, quod tradidit dominus in pectore meo?

O ſobrioſa reſponſio, & apta religioſo animi magiſtro, aſſerenti, nulli mortaliū auxilioſum eſſe. Tradidit enim mihi diſciplinarū pignora ſpectatiſſima ſapientiæ genitor, cuius gratia non tantū doctus, ſed etiam poſſibilis factus ſum ad inueniendū. Qui enim deo utit prædicatore, & proficit, & prodeſſe alteris idoneus eſt. Proficit uero inſtructus, prodeſt inueniendo notos, ac minime diſſonantes. Poſtmodū autem doctoris dignitatē aſſumit: Approxima, & palpabo te fili, ſi tu es filius meus Eſau. † Et non incredulus primo caſu ſtudioſus † miratur, ſi tam ualde prauus incrementa habuit uirtutis olim ſurdus & tardus, modo ſtrenuus effectus. Secundo, quod non ſolum quæ dicit meminit, ſed ipſe plurima acquiſiuit, utpote de ſterilitate fœtoſus. Tertio quod titulos diuinitus largitos refert, & deum confitetur autorem, † qua pro miro pauore motus, ait: Appropria mihi, cupio enim noſſe diligentius, ſi tu ille es, & non alter. Vnde etiam palpando eum dicitur, aut potius manu quàm mentis intuitu examinādo quę modo dicta atq; geſta ſunt, & conferēdo ea cum antecedentibus uerbis atq; operibus, inuenit in eis non magnam diſſonantiam.

† ut
† mirator ſit tam
† quapropter

Quare poſt palpatum dicitur: Vox quidem uox Iacob, manus uero manus Eſau?

aliàs

Voce nunc accipit non oris ac linguæ pulſantis aërem, ſed † pro caſum dictam, & habentem differentiā pro ſuo † iudicio. Deſignatio enim pietatis † eſt ſpontanea figura, congrua † exercitoris moribus cōtinentia, quibus beneuolentia & ſanctitas oriuntur, huius gratia recuperauit ſermonem, dicens: Vox quidem uox Iacob, manus uero manus Eſau. Subnitendo, quod non uocem quamlibet, ſed eam laudat, quæ profeſſa eſt autoris eſſe emolumenta bonorum, quod erat alienum praui, prauum uero continentiam ſtudentis & exercitati pro libidine doloris eligentis hanc uitam utiliorem & præcioſam credenti. Manus autem poſſunt eſſe indocti ad effecturam, multa enim inofficioſe tentant agere, nō ex integritate cordis, aliquoties enim & religata ſibi praui reſiſtunt, & ſenectuti dederunt, & amicitiæ iura conſeruāt. Sed hęc pro ſua auaritia gerunt, ut captata oportunitate quoſdam amplius decipiant. Ita falluntur minus ſobrij modico teſtimonio ſeducti, & friuola mirantes. Cautus autem, & gerendorum cauſas, & conſilia rerum requirit, uituperabilia reprehendendo, doctus & reſponſis diuinæ ſcriptura, quę permittit iuſtitiarum titulos iuſte ſectari quàm iniuſte.

† pro raſu uino dictam
† indicio
† &
† exercitoris

Quid eſt. Non cognouit eum, erant enim manus eius quaſi manus Eſau fratris eius?

Quod paulo ante dictum, eo amplius conſignat, inſtruendo poſſe aliquoties ſimili-

Quid eſt: Eſto dominus fratris tui?

Copotiſſimum confirmat, & paulatim progrediendo augmẽtis declarat illic priuatos, hic principes, nunc proximum generis fratrem obligando, putáſne magiſtrum humanitatis & manſuetudinis, tam iniquiſſimum titulum diuinis inſeruiſſe ſcripturis? Quid enim huius iniuriæ, uide quid loquitur ſapiens huiuſmodi peius quàm frater fratri ſubiectus ſit. Hoc quidem nec ſuſpicari, nec dicere fas eſt. Vt enim paulò ante dixeram, utiliſſimum eñ non arbitratur, inſipienti libertatem deſtinare, quem † iudicat dominũ ſtudioſum, & prudentem uirum, qui eum tanquam medicus bonus, ut his arceat infirmitates, curando reficiat. Cæteras etiam animæ anxietates ſanare quamuis ſolent aſſeuerare nonnulli, germanas eſſe partes animæ rationabilitatis & minus rationabilis, impetrare autem oportere, & dominare rationabilitatem, per iuſtiſſimam legis naturam deteriora ſubijcere: melior enim ſtatũ obtinebit, quandiu principatur ille. Porrò ſi indignatur, ut populi rebellantis calloſitas abſente magiſterio ſentiat pœnas ſæuiores. Excipiet etiam gubernator clades non apte regendo carinam, & auriga male agitando, & dux exercitum incaute ſtruendo, & diſpenſator, & ciuilis ſeu magiſtratus male adminiſtrando, quorum omnium peior eſt anima ſine rectore.

† iudicant ne e

Quid eſt. Qui te maledixerit, maledictus erit, & qui te benedixerit, benedictionibus repleatur?

Naturale arbitrium promit, maledicendo enim prudentem ſemet anteceſſu ſauciat, & laudando, ſeipſum conlaudat. Reuera enim laus eſt beneuolis, quod ab odioſis odiuntur, & qui diligunt iuſtum, ſemper diliguntur. Ita non dixit, quod meretur maledictum maledicendo, & benedicendo benedictionem, ſed quod is ſemel maledictus eſt, ut eſt alter ſimiliter laudabilis.

Quid eſt: Factum eſt cum exiſſet Iacob à facie patris, uenit Eſau frater eius?

Parte oratoria ſine ambiguitate conſtituta, auſpicia naturaliſſima, & aptiſſimi tituli dicentur. De contrarijs enim ſi alterum egreditur, ſuperuenit aliud, utputa exeunte penuria uel ignominia, diuitiæ & gloria ſuperueniunt, abſente languore & infirmitate, adeſt ſanitas & robuſtas. Hoc modo deficiente continentiæ uerbo, exceruicante contumaces uitiorum intemperantia decurrit, cum ſuo defenſore & propugnatore. Neq; tamen longius tẽditur interſtitium, ſed ad quantum duxerit momentum, quantum exierit, tantum ad inuicem ſibi præſtolatur arte quadam obſeruatiſſima, ne pũctum temporis ceſſant animæ uacuitatem relinquere, neceſſe enim capacem contrarietatem plenam eſſe ſuperuenientium habitaturum.

Quid eſt: Fecit ipſe eſcas, & obtulit patri?

Vides pro Iacob, teſtante eloquio, feciſſe eum epulas ſicut amat pater, huic autẽ non ita licet ſiletur de nomine placentis. Equidem ſimilia ſtudioſis agere praui machinantur, nihilominus odio digna ſunt, dum non puro conſilio obſecundant. Quis enim ignorat cõmentatores uelle ſapiẽtium ſimiles titulos proſequi, & amplius, & fortius perorare, utpote uerborum arte munitos, ſed illa omnia diſſonantia curatiſſima tamen uident, nullo ſubſiſtente decore, propterea etiam interpretatorum moribus ſunt indiſciplinati. Hæc uero libentiſſima, de ipſo fonte beneuolentiæ dulcedine mittunt.

Quare ſic dicit: Exurgat pater meus, & manducet ex uenatione filij ſui?

Diſſimilis huius ſententia priori, ille enim ingrediendo recta uoce patrem nominauit, immanis autem & ferox, quaſi de altero ad alterum: Surgat pater meus, & manducet. Inuitus † enim rem ipſam confitetur, à naturali neceſſitudine coactus, quoniam copioſam † ergo filij uenationem, ſcilicet manſuetorum, alioquin gurgite ferocitatis detento, inſanabilis languor proueniet.

Quare interrogando eum: Iſte quis eſt?

Vnum adiecit filij, quod dixerat priori. Hæ ſunt ſuauitates, quas diuina ſcriptura cõdere dignatur, diuino ſermone temperatus: corripit enim & tacere monet inſipientem, alienantem ſe à recta ſententia, nullo liberalitatis iudicio inſtitutorum, nec aliquo digno ſobrietatis titulo.

Quare dicente Eſau: Ego ſum primogenitus filius tuus, eſces ſumentis detentus eſt pater ualde uehementer? † Iſaac

Incremento ſermonis extenſo, lectio notum fecit, quod ultra modum compunctus eſt. Indignatur nanq; quod primo quidem filium ſe confiteri pręſumpſerat prauus, ne quidem famuli ordinem promerendo. Secundo, quod etiam primogenitum ſe dixit filium, primi-

†licebit tiarum deſtructor pro friuola ſuauitate. Hæc utraq; ſancire † libet Prophetam ſecundum merita pignorum, quæritantem, quatinus & filius, & primogenitus probatetur. Alter uero ne permittitur ſimilia poſtulare, pro petulantia & ſuperbia ſauciante ueritatem.

Quare dixit: Manducaui ex omnibus antequam tu ueniresẽ

Poſt inſinuationem lectionis, hoc amplius intelligitur: Anima prudentis omnium fruitur bonorum, antequam ſuperueniat extranea cogitatio non amica uirtutis, illa enim inſolentius commeante, uice uinolenti præconis placidum ſcholæ conuiuium conturbat.

Quid eſt. Benedixit eum, & erit benedictusẽ

Sic prouerbium cuiuſdam legimus, dicentis: Qui anteceſſu egerit, uenturi præmia por-
†abit tando † habet. Hic proptie dicitur de his, qui modo conſiſtunt, inertiſſimus enim ille, per omnia iuſta & optima procraſtinando, & tardus, & hebes reuelatur, ſed induſtriarum ſectator tarditatem pro diſpendio ponit, cuius gratia confirmat benedictiones eius aduerſus præſumptionem inertis, ſpernendo difficultatem, & reuera hoc modo habetur effe-
†affectus ctus, quouſq; enim non irrepſerit † aſpectus alicuius abominandi, aut uerbum moleſtiſſimum, procedentibus benedictionibus paratur ſpacioſiſsima uia ad proficiſcendum, eo tamen moleſtante, quatitur anima pro odio malignitatis, laceſſitur etiam zelo, plus exhor-
†firmiori tante iuſtitia ad benedicendum pro † infirmiori arbitrio, ut etiam in futuro ibidem ordo perſeueret.

Quare cum audiſſet Eſau, exclamauit uoce magna, & amara ualde, & dixit: Benedic etiam me paterẽ

Lectio talis eſt: Pro necdum impetrata benedictione, aſpernatur pro dignis fratri meritis, utpote enim faſcinator curatiſſimam iudicat plus ſuam utilitatem pro alterius detrimento. Adeo magna & amata exclamatio innotuit, eo dicente: Benedic utiq; etiam me pater. Dicetur & altero ſenſu uerſutia indocti ex utroq; doloſa, & ſibimet aduerſa in negocijs, ſententijs, uerbis. Vides quid in uno benedictiones appetiuit: in idipſum inuidioſe motus, attamen in uiſo confirmat uota, aſſerens: Benedic etiam me pater, tanquam & illi iuſta optando, quę tamen ore tantummodo confitetur, rem autem ipſam ſine cõptomiſſo ſubſcripſit, ſuis moribus ſatis faciens.

Quare dixit: Reſpondet ſic. Veniens frater tuus cum dolo, accepit benedictionem tuamẽ

Non omnis dolus crimen eſt. Quod ſi cum dolo tuliſſet, nempe nonnullus dicat, non eſſe laudabile. Quid ergo adiecit: Benedictus eritẽ Videtur enim ſubſignate, quia non omnis dolus accipitur pro crimine, nec enim ſine dolo latrones à uigilijs capiuntur, & aduerſarios Magiſter militiæ nõ ſi-
†pugilum ne dolo capit, & præuentotiæ huius ſunt rationes, & † exuſti cum certamina, quibus enim fallacia uidetur fortitudinis præcioſior, qui enim ita deuicerit æmulos, brachijs & adoreis
† munerantur largius † nominantur, hactenus nõ eſt reatus, uel doli incuſatio, ſed laus eius qui artificio ſus eſt, in hoc enim ſtudioſus omnia perficit.

†nunc bis *Quid eſt quod dixit Eſau: Iuſte uocatum eſt nomen eius Iacob, ſupplantauit enim me iam † altera uice, & primitias abſtulit, & nunc accepit benedictionem meamẽ*

Vtraq; exiſtimando, uera dicere mentitur. Nihil enim tulit, ſed recepit & primitias, & benedictionem. Propriæ enim ſortes ſunt certatoris iam & ſucceſſibus meliorato, quæ quamuis aliquis inſipientium uſurpauerit ad demonſtrandam quibuſdam fictam beneuolentiam, nihilominus ut alienam, aut ultro ſpernit, aut inuitus ſoluit. Et hæc quidem non mendoſo, illud ſanè quod inſipiens adiecit, ex aperto mentitur, ita aſſeuerando, & nũc accepit benedictionem meam. Cui iuſte ego reſpondebo, non tuam accepit benedictionẽ, ſed ſibi congruam. Tibi autem benedictio à terris oritur, illius de cœlo: cui etiam tu pro fa-
†de mulo dicatus es, ille pro domino, & tua ſpes cultrum † ad prælium, illi uero pax quidem amica, ſpes uero pacis merito funditur. Cur ergo in tanta differentia auſus eſt dicere eum accepiſſe benedictionem tuam, cuius nulla portio tibi competit.

Quare ſic interrogante: Non dereliquiſti mihi benedictionem paterẽ

Reſpondit: Si dominum illum feci tibi, & frumento, & uino confirmaui eum, tibi quid faciam filiẽ In ipſa ſubſtantia ait nullum uotorum titulum, quem dignum eſt carpere uere
†niſi bonum pater, † niſi enim tibi ad principatum aptus eſſe dominus ditiſſimus: inſipiens uero, pauper, ſeruus, inops, & ſubiectus eſt. Dignum eſt autem conſiderare, quos fratres dixit Iacob. Vnus eſt enim, qui & geminus, ſed allegorice, inuitando non ſolum exclamat, quod non de hominibus nunc tractat, ſed de moribus animæ, qui per partes animæ ſtatuti ſunt, per uiſum, & auditum, & guſtum, odoratum, & tactum, cum umbilicum libidines & concupiſ-

concupiſcentiæ opprimunt,cum anxietate & timore propinqua ſunt. Hæc animæ uitia & germina. Cum autem dicat eum fili,quod eſt in Græco dictum nate, non ut filio teſtimonium parentelæ perhibeat,ſed tanquam paruuli inſipientiam arguendo.

Quare dicendo: Num benedictio una eſt tibi pater? Benedic etiam me?

Nouit etiam maximus inertiarum cultor, quoniam dei gratiarum copioſi ſunt fontes, imò quod mens prudentis abundantiam habet bonorum. Quæ cauſa amplius efficitur cōditionalis, quoniam uidendo laudabilia,amabilia,uituperabilia: cæco enim offendenti datur uenia,tanti autem acuminis uirum reprehendat quiuis merito pro lapſis, proprietamen † interpretatur [†interſatur],quod & una eſt benedictio,& plures una,ſecundum genus plures,ſecundum ſpecies pro differentia interponendorum.

Quid eſt: Compunctio Iſaac,exclamauit uoce Eſau,& plorauit?

Non ut quidam opinantur,ſenectute compunctum: ſuperuixit enim annis L,ſed ſtimulo quidem pulſatus,quod tam inertiſſimus nouit optimarum rerum merita,utitur autem illis in aduerſis. Quod autem præſtigiati ſumit meliorum,probatam fidem explorat,expoſcendo optibilia,non à quolibet,ſed à uero amabili deo. Scit bene nunc aduentibilem eſſe theſaurum,dicendo: Num benedictio una eſt tibi pater? Intuendo ergo ſtrenuus † indutū [†inductum] hæc omnia proſequentem,& in nullo prudentiarum conſpirantem, ſauciatur non leuiter pro ſpontanea eius imprudentia. Ego me confiteor legiſſe in Hebræo compunctionē & taciturnitatem eiſdem literis declaratam,& aliud incredibile in pſalmo LXIIII. Non habet tibi dicet hymnus,ſed tibi ſilet hymnus deus in Sion. Et aliud mirum,non eſt dictū ſoli ſtare,ſed tacere eiſdem aſpicibus,quibus etiam hymnus tacet. Vide quantam allegoriam compunctio requirit.

Quare exclamante,& poſt fletum Eſau pater incipit benedicere?

Nempe aliquis dicat lachrymas intuentem anima,paſſum pio dolore patrem pro filio: Qui hoc ſuſcipiatur offendit,prudens enim miſericordia utitur,ſed dignis eam ſuperfundit. Digni ſunt miſeri,uel infelices,non ſuperbi,uel facinoroſi. Mouit ergo obtuentē nō miſericordia,ſed æſtimatio pœnitentiæ ad meliora uenturum, & uidendo flentem,æſtimauit ingemiſcere,ſuſpirantem pro ſuauitate infeliciſſima,felicitate ſimile huius patitur deprimentia Aegypti anima,& Iſraël mentis intuitu ſtibrium,qui cum ingemuiſſet & exclamaſſet nō regibili uoce,ſed intelligibili,meruit ſalutem à deo,qui oportunas obſecrationes tacitis exclamationibus præuenit,pro beneficijs peccantium largiendo.

Quare ita incipit benedicere: A pinguedine terræ erit inhabitatio tua,& de rore cœli deſurſum?

Vides quia ſuperiora terrena cœleſtium arbitrando, modus iſte probatur,propitio autem & beneficiorum datori,omnis gratia non admittentis mentem ſub uno deſertum fieri,à meliori & beatiori ſpecie priuatum, imò in terreno corpore deductum in Acheronte & Pyriphlegethonte concupiſcentiarum. Hij ſunt enim tartarei domini ſed dedi illi fiduciam euolare aliquando,et in cœlo reſpicientē iam deitudinis deguſtare ſcintillas. Sunt enim,qui ex impuni luxuria diluuium paſſi,uitijs immergunt, nequaq̄ ſe exinde erigētes.

Quid eſt: Super gladium uiues?

Quam natus aliter declarauit,inſipientis fortunā prælium eſſe impræ dicabile. Iuſti uero per altiſſima,gaudente enim ſegregatione,& conſtantia. Ille turbas & rapinas explorat quemlibet pati iniuriam facere. Hæc mortuis congrua ſunt,illa uiuentibus à deo. Non ſemel,ſed ter miſerrimum pronuntiabo eū, qui cū † minima [†nimia] ſenſibilitate mortē ſuſtineat.

Quid eſt: Fratri tuo ſeruies?

†Ob [†Hoc] iam proximo bono proſecuti,contumaci dignum ne laxamentum capiat, ſine iugo enim degere,pernicioſum eſt,dum ſeruitutis conditio utiliſſima,ſtudioſum dominum ſortita,& carina ſaluatur obedientibus gubernatori miniſtris,& domus erigitur melius famulis uigilantibus pro imperio domini, & urbs erit beatior,ſi plebs ſubiecta ſit adminiſtranti,& iuuenes ueteranis debitum deferentes honorem. †Felices [†Vides malim] & indocti,ſapiētibus obſecundantes.

Quid eſt: Erit ergo cum depoſueris,& exoluas iugum tuum de collo tuo?

Hoc inquit bonū,quod tu ſuſpicaris eſſe malū ſeruitiū, nō quolibet caſu aduocauit tibi, ſed cum petulantiā & tumorē uanæ gloriæ depoſueris,& cū diſſoluas iugū uitiorum de te metipſo,quouſq; eū ſic occupaueris,ualde te extollendo,indignum te ſuæ ſeruitutis probabit prudens,non ut relaxatum in libertatem,ſed ut plurimos pro uno dominos habeas, infra te penetrante,qui tuam animam inceſſanter expoſcant.

Quid eſt: Dixit in corde,appropinquent dies luctus patris mei,ut occidā Iacob fratrē meū?

† promitur Non in propatulo ſæuit infeſtus, ſed de corde, ut ait Poëta. Quod enim non uoce † pro-
mittitur, ſed ſine uoce, & in corde conſilij eſt externi & profundi. Talis eſt prauitas malig
nantium iracundia ſuppreſſa, ſcrupuloſa, inſidioſa, pataturas ſibi impoſſibiles reſeruādo,
nullo enim genere præualebit lædere congeries uitiorum impaſſibilitatis titulum, cui per-
mittitur à natura decipientis animam & diſſipare & perimere. Didicit enim ex induſtria
† eſt huiuſmodi frater plantare & ſuperare: non itaq; ſuperari, dum † etiam uita uerißima ante
† nimiam oculos eius pręcioſa, at illi ediuerſo mors quam excipiat conſenſualitate † minimam pro
peſſimo contagio & inſanabili cruciatu.

Quare cum audiſſet mater minas, ait: Surgens fuge ad Laban fratrem meum in Charran?

Dictum palàm deſignat præſagium matris, tranſmigrationem nuntiantis pro cautela
dilecti. Mentis autem ſubtilitas hoc poſtulat. Laban interpretatur candidus, pro auſpicio
certi luminis. Charran, foramina, per quæ meatum ſenſualitatis deſignat oculis atq; nari-
bus. Suadet ergo ſecrere anima ſobria ſuſceptis ſuis ſi obſtinatiſſime uerißimam uitam ſe
ctando, atrociſſimum & infeſtiſſimum uicinum patimini, enormiſſimam excipietis cladē.
Sin uero uitatis eius colloquijs, ualere dixeritis, penitus ſeparati tanquam incorporales,
ne uictū quidem quotidianum habebitis. Sed potius mediā arripite uiam, nec unq; læden
tes eſurie corpus, néue rurſus ſumminiſtrantes illi ſuauitatum uaria guſtamina, ſed ſimpli
citer fruentes tutiores eritis. Quid enim ſimplicius candidi coloris, quod Chaldęi uocant
Laban; ultra modum ergo meliora concidere poſſunt ad peiora, mediæ uero habēt inter-
uallum ad paraturā cuſtodię, ne quid ſubito abominandum proueniat. Ante Chriſti aduē
tum, iuſtus illic morabatur, ubi ſigna cœli cognoſcantur per nocturnam mundi ſapiētiam,
quæ eſt inter ueſperum & matutinum. Hunc ſtatum primus tranſijt Abraham. Iam perui-
de uocabula Chaldæorum, non eſt delirationis aut exceſſus nomen hoc, ſed culpa deniq;
acta in peccatores dicuntur Hebraice ſecundum ſydera, licet Labam candor pro luminari
indicio, Harran foramina pro magnitudine ſtellarum. Ait tamen Abraham tranſitor, quē
omnes fideles imitare poſſunt, & ſi nox occupauerit, non decipiuntur ad maternæ eccle-
ſiæ uiſcera reuocati.

Quid æſtimando accipiam te inde, ne quando orbitabor?

At nobis lectione certa exiſtente, per allegoriam diſſeramus mediam hanc latē aſſidue
habitare creatorem, mater inutile arbitratur, ſed ad tempus ei prodeſſe quem uult ſemotū
† genuinæ eſſe cognatæ, uel † geminæ malitiæ, utpote in lucidiori quadam mentis regione exhiber-
nantem, inde paleſtricon perfectum redeuntem iam minime decipiendū, utpote ſemipue
rum, altero tamen per inopiam ſobrietatis pro mortuo imputato, ueretur merito paternæ
quibuſdam caſibus paulatim cedat ſimplicitas morū, ſuperfluis & curioſis occupata, aut
† ſterilitatem pro amatore regionis redire nequiuerit, intolerabile malum inijciēdo animæ, hoc eſt, † ſta
bilitatem inſignium titulorum ſapientiæ:

Quare dixit Rebecca Iſaac: Faſtidiata ſum uitæ meæ, propter filias filiorum Chet?

Manifeſtiſſimum eſt dictum. Aſpernatur enim pro uxoribus prioris interraneis, & eſt
amplius allegoricus, ita Chet exceſſus ſiue dolorationis nomen eſt. Filiæ autem huius in
tentabiles ſunt incurſiones, quas clementiſſima anima pro odio habet, & deſtruit, dignus
uitij, quæ deferendo quæq; ordinem, cunctaq; cenſuram.

Quid eſt: Iſaac cepit ſibi Iacob uxorem ex hac terra?

† Aut † Vt quid mihi uiueretur clementiſſimi pectoris decus, ne quando ille deliteſcat per cō
tagium eius partis, quod ſaluari præcipue poſſit, terreno matrimonio ante cœleſtia copu
lato. Si enim acceperit, inquit, uxorem, qui iam ſtudioſus eſt moribus inquinatiſſimis, &
ſecundum has eaſdem libidines præuaricando cœleſtia, quæ ſemper caſta ſunt concilia, ut
quid mihi uiuere cernenti tam pernicioſam tranſmigrationem uel excidium, utpote ciui-
tatis, hoc eſt, animæ obſidium. Naturalis nanq; frater ultroneus inimicus, à principia detē
tus odio clementiæ, peruerſas arripuit uias, directo itinere uitato, & manſuetudinis aliena
tus, ferocitatis extitit familiariſſimus, inertiam uegetando, & totam mentem furijs deſide
† uenenatus riorum iniquis † uenatus, ſe religauit aſtutijs.

Quare inquit pater illius: Surgens, fuge in Meſopotamiam in domum Bathuel patris matris meæ, & accipe tibi uxorem à filiabus Laban fratris matris tuæ?

Pars orationis in utroq; permittere patrem filio dicit, mandantem ad copulādam uxo-
rem proprij generis, intellectus auſpicialis eſt relationis, concilium bonarum cogitatio-
num

num ſuarum,conuocando animas uadat meliori parti. Videns infeſtum aduerſarium,noli cunctare,ſed exurgens dum adhuc firmis doloribus uteris, nec dum certamine prolatam fortitudinem demonſtrantes,nec ad retribuentem præualentes feſtinanter recede. Si enim longius larem conſtitueris huius beſtiæ,tibi melius erit. Hȩ† quoq; furore & concupiſcẽ † quoq;
tiȩ inſtinctu malitiarũ euaneſcũt,eris ergo in Meſopotamia,uerbi gratia in regione Chaldæorum,& Babylonis. Quod eſt autem integrũ uerum os malitiæ, atq; uirtutis,quæ ſunt meliorationis latera uia duntaxat † diligẽs aut beatitudine, licet ipſa regio Meſopotamiæ † dirigens
inter duo flumina conſtat, Tigridis,& Euphratæ. Talis etiam in anima grumus eſt malitiȩ atq; uirtutis,quarum ferox Tigridi pertinet,alter lenior Euphrates, hoc eſt,iucunditatis ſucceſſus. Bathuel uero interpretatur filia dei,ſecũdo quodam gradu pro maribus ſubſti Bathuel
tutus,ſicut in hȩreditatibus prȩrogatiuus titulus & ſubciſiuus,cui eſt anima locus ille,quẽ domum ſermo diuinus uocat utiliſſime,ex hac † autem permittit ducere uxorem,amatricem diſciplinæ,nomen autẽ uxoris poſſeſſio pro filijs generis præclari,quod iam diximus † enim
Laban,Græce enim λευκὴς. Sunt autem plurimi perſonis deferentes,quas aut cito laudant,aut cito uituperant. Nobis autem,qui per allegoricum examen iſta requirimus,quia ſemota ſunt à uiſibilibus,expedit uigilantiſſime nomina ſcrutare, nec alicuius nũcupationis ſimilitudine falli,quorum diſtinctio & diſcretio differentiam rerum declarat,ſic et modo candor,quem aiunt eſſe Laban,perfecta translatione lucidus uel ſplendens: ſin uero ſecundum uiſibilia tranſtuleris,nomen candoris, hoc eſt, albeſcentis coloris indicium,ut ſolent pictores ex candore colorum faciem exprimere interno minio; ita etiam Iſaac,qui dicitur riſus,perfecta translatione ſerenus atq; lucidus intelligitur.

Quid eſt. Audiuit Iacob patrem & matrem,& perrexit in Meſopotamiam?

Laudetur etiam oratoria pars,quȩ continet filium † eſſe obedientem utriſq; parẽtibus, † eſſe
quidam † autem ſemiplenam & mancam exhibent deuotionem malis,nec ipſam, quibus † enim
legislator interminatur mortem,inde merito certum eſt,uitam & immortalitatem prædicari,qui recto corde,& integra mente utrorumq; parentum pietatem ſuſcipiunt. Pro intellectu tamen altius ſpeculantes,æſtimamus hunc titulum eſſe laudabilem, cum ſtudioſi ſobrietas moribus ſynceri † paſtori ornatur,& uerbo prædicantis defert pro paterna uirtu- † pectoris
te,& diſciplinarum dignitate, fauens pro materna quoq; clementia,quæ nutrit & diligit.

Quid eſt: Videns Eſau filias Chanaan,quod malignæ in cõſpectu Iſaac patris,perrexit ad Iſmahelech,accepit Melchol ſororem Nabeoth ſuper uxores ſuas uxorem?

Perpendere ſtatim monemur differentiam prioris,& huius de quo nunc ſermo eſt. Ille † enim
† autem utriſq; placebat parentibus hominibus,ut cenſura diſcipuli magiſtris. Hi autẽ neutri obſecundãt,ſimulato autem fauore deferendo, matris quidem nec meminit unquam, patrem uero hucuſq;, nec ita demum infeliciſſimus ſaluat fictum obſequium,ſed palàm cum cognouiſſet,quod aſpernatur interraneus pater primas quidem nõ repulit,alteram autem ſuperducit,augendo peccatum nõ obſoluto priori. Vnde profecto notas aduerſus eum promendo,dixit eum nõ remiſiſſe, ſed ſuperduxiſſe prioribus uxoribus uxorẽ,non tranſitorie,ſed pro teſtimonio fauoris,quem habuit ad extraneas ſapiẽtiæ & pudicitiȩ fœminas,quas pater malignas iudicat. Nullius accipiendo perſonam,qualem tibi dicam ô in Variabant hic
feliciſſime etiam tertiam illam deſponſationem,de qua poſſit etiam priores emendare,ab exemplaria,ſe
ſit,ſed ut rurſus acciperet,& præmuneraret eam,quæ uitam ſine uita cõficiunt, merito uo cuti tamen ſu
catur apud Hebræos Mahelet,quæ interpretatur ab initio,potentia utiq; libidinis, quæ ab mus Laurẽtia-
origine mundi,uel primæ generationis coætanea,omni animali pro ſubciſiua innumera- nũ ut uetuſtius
bilium malorum tam peſſimam,tam noxiam præparauit etiam approximantibus perniciem. Iſmahel pater eſt,auris contagio uiſionis,cæca eſt enim mens concupiſcentijs dedita,nec poteſt intueri tam digna ad conſiderandum ſpectacula,mundũ uidelicet,& ea quæ in mundo ſunt,ut ipſius ſenſi naturam, horum enim inueſtigatio ſpectabilis eſt atque amantiſſima.

INTERPRES.

Secundum conſequentiam teſtimoniorum diuinæ ſcripturæ non expoſuit Philo titulos allegoriæ,ſed ea captare uoluit capitula,quæ uidentur intuitui mentis ſuæ ſuccurriſſe.

FINIS.

Philonis

PHILONIS IVDAEI
liber de Statu Eſſæorum, id eſt,

monachorum, qui temporibus Agrippæ re-
gis monaſteria ſibi fecerunt.

DE ſtatu Eſſæorũ diſputaturus, qui actib. ipſis nõ uerbis æmulati ſunt ſem-
per agere uitam, ne mediocrius adſeram in plurimis partibus differentio-
res, ſtatim etiam religionem ipſis rebus ſpeculantes, integre indicabo, ni-
hil de meo pro commendatione meliori inferendo, quod ſolet inopia bo-
norũ poëtis, omnibusq́ꝫ cauſidicis contingere, ſed ſine arte circumplexus
ueritatẽ, quã ualde etiã eloquẽtiſſimos uitare optime noui. Certandũ eſt
ergo, atq́ꝫ deluctandum, ne magnitudo uirtutis eorum rea ſilentij exiſtat, ijs qui omnẽ rẽ
optimam ubiq́ꝫ prædicari permittunt: dum beneuolentia philóſophi de prima ſtatim ſalu-
tatione nominis cõprobatur. Cultores ergo & cultrices pietatis merito uocentur, plus q̃
medicina remedia promittentes, oppido enim corpora curat, hæc etiã animas reficit peſſi-
mis imbecillitatibus inſanabiliter detentas, quas prouiderunt libidines, & amores, & tri-
ſtitiarũ trepidantia, uſurpatione atq́ꝫ inſipientia, & iniquitate, cæterorumq́ꝫ uitiorũ & ma-
†At liciarũ inexplicabilis congeries. † Ad quantũ uero naturaliter, uel de ſacris potius legibus
ſunt inſtructi, illud colere quod eſt etiam boni melior, & uno ſyncerior, & unionis præci-
pua fons eſt. His comparandus eſt, qui ſe nimiũ ſuperſtitioſos adſerunt, aut nempe eis qui
elementa honorificant terrena, aquam, aërem, ignem, quibus etiã pronomina poſuere al-
tera, ignem quidem Vulcanum, pro accendendo puto uocantea: Iunonẽ aërẽ pro leuan-
do uel ſuſpendendo: aquã uero Neptunũ forſitan proputãdo: terram uero Demetorẽ, ad
quantum mater omnium eſſe putatur, plantatorũ atq́ꝫ animaliũ. Et quidẽ nomina ſophi-
ſtarũ ſunt inuenticula, elementa uero materies ſiue anima, ab ſe immobili artifici ſubiecta
ad omnes figurarũ & qualitatum ſpecies, altera uero quæ apothelíſmata uocant, ſolẽ, lu-
†aut nam, aliasq́ꝫ ſtellas, planetas † autem minus planetarũ uſq́ꝫ cœlũ ac mundum, ne ipſa ab ſe
facta ſunt, ſed à quodam creatore perfectiſſimæ diſciplinæ. Certe ſemideos alij colentes,
†enim ignominia dignum: quoniam † aũt modo & mortalis idem ſit, & immortalis, omittã ori-
ginem erroris puerilis inconſtantiæ plenã, quã uiſi ſunt non ſine pernitie ſua obijcere bea-
tis, diuinisq́ꝫ uirtutibus, utpote mortalibus uxoribus immorantes cõuenerant totius uitij
inſontes & felices. Delubra quoq́ꝫ & ſimulacra, quorũ materia lapides & ligna, quæ ante
†paria paululũ ſine forma, ingenio artis inciſa, quorũ germina uel † patria lauacrum uſo uel pe-
dum lauandorũ, alijsq́ꝫ inhoneſtis uſibus, quæ tenebrarũ nõ luminis miniſterio cedũt. Ae-
gyptiorum proinde portenta nec meminiſſe melius, qui muta animalia non modo man-
ſueta, ſed etiam immaniſſima pro deorũ honore poſuiſſe ſub lunaribus auris. De arida qui-
dem leonem, undarum uero inuiciniſſimum crocolidum, & de uolatilibus miluum, Aegy-
ptiacam aucellam, ibin. Hæc intuentes ſubſtantiæ carentia & eſcæ egẽtia, & ad edendum
†uorulentia rapaciſſima, & plena ſtercoris, † uirulenta, atq́ꝫ homicidas uarijs ſubiecta morbis, nec tan-
tum naturali morte, ſed etiam negatitio uenerantur mites homines immaniſſima, & ratio-
nabiles minus rationabilia, & quibus propinquitas eſt ad diuinitatem, ne monſtris quidẽ
†comparati † comparãdis ut principes & domini, obnoxia & † fabuloſa ſuſcipientes, ſed hos quidem
†famuloſa qui non tantum eiuſdem ſocietatis, ſed etiam proximantes ſibi repleuerunt uerboſitatis,
ſine medela permanere dignum eſt, intuitu mentis, qui præcipuus eſt ſenſuum portus ob-
ſtruſi. Dico autem non corporales oculos, ſed animæ quæ uerum & mendacium directò
cognoſcit. Genus igitur religioſum, ſemper cernere doctum ſubſtantialis culminis maie-
ſtatem digne pietati admittitur commendari, ſenſibilem onoſolem tranſgreditur, & mun-
di huius inordinantiam deſerat, ut ita ad perfectam beatitudinem deducatur, ad uota nãq́ꝫ
religionis commeantes, non exuſitato, nec ex mandato cuiuſquam, aut depreeatione, ſed
amore cœleſti rapiuntur, utpote debacchantes, & more corybantum præſagantes, donec
uideant quod deſiderãt. Hactenus pro amore immortalis, & beatiſſimæ uitæ iam ſe defun-
ctos exiſtimantes, omiſſa temporali gleba dimiſere ſubſtantias filijs, alijsq́ue cognatis,
ſpontanea uoluntate ante tempus præhæreditati, quibus autem parentelæ non ſunt,

proximis

proximis,uel amicis admittunt,oportuit enim oculatas diuitias diligentes cæcum relin-
quere ſenſum his qui adhuc mente caligant. Anaxagoram & Democritum Græci decan
tant,quod philoſophiæ cupidine pulſati,paſturas ouium locupletes maſſas ſuas promi-
ſerunt. Miror huiuſmodi uiros etiam ipſos pecuniarum meliores fuiſſe,ſed quanto melio
res,qui non pecudis poſſeſſiones dimiſerunt,ſed hominum penurijs ſubuenerūt,parētes,
uel amicos ex inopia copioſos efficientes,& illud quidem non integri cōſilij,ne furioſos
dicam uiros,quod tota Græcia præfert. Attamen ſobrium, cum ſapientia ſuperueniente
moderatum,quid enim amplius gerant aduerſarij obſidentes,aut ſecant,aut excidunt cō
trariorum regiones,ut raritate neceſſariorum oppreſſi proſternantur. In hoc Democri-
tiani ſuos læſere conſanguineos,manu facta ſuis pauperiem confitentes,non inſidia uti-
que,ſed ex improuiſo contempſere,quod alteris quanto meliores eſſe credamus, & mira
biliores eos qui non minus philoſophiæ integritatem ſuperantes,munificentia pro tar-
ditate uſi,miſericordiam deſidiæ præponentes,dimiſere ſubſtantias,non ad diſſipandum,
ut & alijs prodeſſent illi pro copioſitate,ſe uero pro expeditione †uanæ religionis,nec cu †uerò
ræ prædiorum tempora conſumant,nec pecuniarum ſollicitudo dejciat. Tempori autem
parſiſſe,quam optimum eſt,quoniam ſecundum medicum Hippocratem, uita quidem bre
uis,ars uero lōga. Hoc mihi uidetur etiam Homerus inſinuaſſe paucis carminibus tertiæ
decimæ rapſodiæ: μυσῶντ' ἀγχιμάχων καὶ ἀγαυῶν ἱππημολγῶν γλακτοφάγων, eoſdēq; ἀβίους
appellat,hoc eſt,ſine uita: ſolicitudo enim domeſticarum rerum iniurias parturire cōſue-
uit,ipſamq; iniquitatem generare ſolet. Iuſtitia uero propoſiti melioris eſt,ſecundum na-
turales diuitiæ cōſtant,omnem ſenſum uanarum gloriarū ſuperantes,omiſſis enim poſſeſ
ſionibus,iam à nulla re decepti,recedunt impœnitibiliter relictis fratribus,uxore,parenti
bus,& omni pluriuaria propinquitate,& amicitiarum ſocietates,ipſosq; lares, quāti ſunt
& uiri quarum conſuetudo ponderoſa atq; inſidioſa eſt. Tranſmigrant ergo non in alte-
ra ciuitate † ſurſum,ut ſolent uenditionibus ſubiecti,ſerui infeliciſſimi,qui per immutatio †rurſum
nem dominij libertatem adipiſcere † ſolent. Omnis enim ciuitas,etiam legibus perfœde- †ſperant
rata,perturbationum fons eſt infinitis rea conditionibus, quas non ſuſtinebit,qui ſemel
amori ſapientiæ deditus euigilauerit. Solent aliqui etiam extra muros cōmorantes, in hor
tis uel † uni telluris caſis ſolitudinē imitari,non faſtidio humani odij,ſed pro diſparalitate †unicellulis
morum uitantes,dum inutiles eas & noxias eſſe cognoſcunt. Plurimis itaq; locis orbis
terrarum hoc inuenitur genus, † prouenit enim perfecti boni compotem eſſe non Græci †conuenit
am,totumq; Romanum ſolum, ſed etiam Barbariæ partes. Abundat autem in Aegypto
per loca quæ legum caſtella uocantur,& præſertim circa Alexandriam,undiq; optimi ui
ri aptiſſimos ſaltus elegerunt, ut patriæ † meliora loca compotentes immorantur, religio- †molliora
nis eſt optima † religio altera,ſuper ſtagnū quod maria uocatur,collis humilioris,ſpatioſi †regio
taa nimia pro cautela habitantium,& aëris temperantia prouiſus, munitionem enim ca-
ſtella uicina faciunt,temperiem uero auræ ſtagni maritimo ſitu adhærente,& uicino æquo
re † parciant: ſtagni enim ſpiſſiores,& pelagi leuiores,commixta ſanabilem ſtatum operā †parciſſunt
tur. Cellulæ tamen uniuerſis ualde humiliſſimæ, pro ſolia calore & aëris abſconſione,nec
proximæ ſibi,ut mos eſt in oppidis moleſtus & faſtidioſus. Amatores etiam maximæ ſoli
tudinis denſas habere uicinitates,nec tamen longius ſibi pro uoto ſuæ communionis,ut
etiam ſi latronum impetus contingat,alterutro auxilientur. Singulis ergo habitaculū eſt
religioſum,quod Semnium uocant,ſiue monaſterium,in quo deſolati modeſtiſſimæ uitę
ſacramentis occupantur,non potus illic,nec cibus inducitur,aut quodlibet pro corporis
neceſſitudine,ſed legis & eloquia diuina per choros prophetarum dignis deſtinata præ-
ſagia,quibus ad puritatem diſciplinæ & integritatem pietatis animis eriguntur,atq; mag
nificantur,inceſſabilem in ſe habentes dei commemorationem, ut etiam ipſis uiſionibus
aliud quicquam,niſi ſplendores diuinarum uirtutum,cœleſtium imagines ſpeculētur. Plu
rimi etiam adhuc ſomno detenti,uerba proferunt religioſa,atq; ſaluberrima ſapientiæ de
creta Singulis autem diebus bis orare conſueti, mane atq; ueſpere, oriente quidem ſole,
eam ſibi placationem à deo dari precantur,quæ poſſit mentes eorum cœleſti luminis lar-
gitate ſaginare. Hac cauſa uero,ut anima totius ſenſualitatis huius mundi libera,in ſua ſe
de atque albo ſtabilita,ueritati copuletur. Inter matutinum & ueſpertinum tempus,pro-
prio uacant exercitio,diuinis interpellantes ſcripturis,ſcrutātes ſapientiæ titulos, & diſſe
rentes,ſciētes momēta oratoriæ interpretationis pro exiſtimatione abſcōſæ naturę decla

rari.

rari. Habent etiam tractatus uirorum antiquorum, qui huius concilij principes facti, quã
plurima pignora diluendarum lectionum demiſere. quos utpote magiſtros imitantes ijſ-
† deitatis dem moribus gaudent. Voluntatis non tantum † ueritatis figuras explorant legẽtes, ſed
etiam cantica, & hymnos in deum multimodis metris, & armoniæ ſonis magnopere de-
ſcribunt. Sex quidem diebus ſemoti ſinguli, apud ſe philoſophantur, nec limen cellulæ trã
ſeuntes, neq; è longinquo reſpicientes perdurant. Septimis autem diebus cõueniunt, pia
concilij communicatione ſecundum ætates ordinanter conſidentes, cum competenti ha-
† licro bitu dexteram celantes ſupra pectus & gremia colli, ſiniſtram † ligero leniter lumbis re-
miſſam, hic præſidens unus ſenior ſectarũm peritiſſimus, mitiori aſpectu, uoce cõſtantiſ-
ſima ſermocinatur, cum rationabilitate atq; ſapientia, non tortuoſitate uerborũ, ut ſolent
cauſidici, aut ſophiſtarum fallacia diſputare, ſed ipſius intelligentiæ inueſtigatam uerita-
tem, quæ non pinnis aurium reſilit, ſed per auditum in animam cautius penetrãdo perma
net. Silentio tamen alteri omnes auſcultantes, ſuffragia non uerbis, ſed conſenſu mentis,
aut uultus, aut capitis motu referunt. Hoc commune eſt monaſterium, qua ſeptimis adu-
nantur diebus, duplici ſtructura munitum, una uirorum, altera mulierum. Cœtu diſcernũ-
tur, ex uſu enim etiam fœminæ ſectantur eiuſdem præpoſiti fructum zelo deifico, medius
autem utrarunq; cellularum paries, tertio uel quarto cubito exaltatus, uice thoracis ædifi
catus, reliquam altitudinem uſq; ad tectum apertum habet, duabus hoc cauſis, ut & pudo
ri fœminini ſexus ſeruetur reuerentia, & auſcultatio ſit facillima, nullo offendente tracta-
toris reſponſa. Abſtinentiam præcipue pro fundamento cordis dedicantes, ſequentes ſu-
perædificant uirtutes. Cibum aut potum nemo eorum ante ſolis tangit occaſum, lumine
enim dijudicant philoſophiæ indaginem, tenebris uero corporis neceſſitudinem admit-
tunt adeo differentiora per diem, huic uero modicum noctis tribuerunt, nonnulli tamen
poſt triduum commonentur ad eſcam, quibus maior diſciplinæ amor inhæſit. Alij uero uſ
queadeo indeliciantur ſapientiæ gremijs, atq; reſponſis locupletiſſimis, ut etiam duplum
† cicada aque tempus ſuſtinent, denicq; uix poſt ſex dies cibantur, ex more iam inſtituti, utpote † cicare
† aeris quæ † eris hauſtus quibus fallor, quorum eſuries præſonantia uocis lenitur. Feſtiuiſſimam
itaq; ſacratiſſimam diem ſeptimam credentes, præſentiori priuilegio remunerant, in qua
poſt animæ diligentiam, corpus reficiunt tanquam ouiculæ, ſuperfluis laboribus relaxati.
† opulenti cibantur enim nihil exquiſitum, ſed panem uiliſſimum, & ſales, † pro pulentis, & ditiores
ad eicam hyſſopo condientes utuntur. Potus eis aqua fontanea, quas enim impoſuit mi-
ſerabili uentri natura domina humano generi. Eſuriem, ac ſitim omnino deſpiciunt, non
pro blandimento quicquam requirentes, niſi hæc utiliſſima, quorum abſq; uiuere non eſt,
ita cibantur ne eſurient, & bibunt ne ſitiant. Satietatem pro inſidia animæ atq; corporis
aſpernantur. Indumentorum tamen gemina ſpecies, una tegminis, altera per amictum ſi-
ue ornamento, remiſſior enim & expedita uel paratiſſima ad hoc tantum operata, dum ſi
mulat & amictus friuolus humilitatibus manſionis, pro amphibilo pallium de pelle hiber
† colobio na groſſiorem, æſtate uero † cobolio hoc modo ſine typo immorantur, per omnia ſcientes
ſupercilium mendoſitatis initium, uirtutem uero ſimplicitatis amicam, manant enim utra
† emendant que fontis uice: † emerdatio enim plurifariæ malorũ ſpecies, à ueritate uero diuitiæ huma-
narum atq; diuinarum rerum. Velim etiam communes conuocationes eorum, & hilario-
† mores res in conuiuijs † moras edicere, è diuerſo ponendo cætera conuiuia, illi enim aſſidue † mi
† meraculo raculo ſatiati, quaſi non uino epotato, ſed incitamento furoris, aut quicquid peius per ex-
ceſſum animi inuſitatum ea aliquid crepitantes, ueluti canes indomiti, exululant, & reſur
gunt aduerſus ſe, morſibus inuicem lanıantes, aliquoties & detondentes auriculas, & na-
res dentibus deſecantes, deguſtant & digitos, aliqua membra comedunt, & reuera Cyclo
pis & Vlyſſis fabulam ueram oſtendunt, & ſi quid crudelius irrogãres. Illi enim inimicos
uerendo ulciſcebantur, ij amicos, & parentes, in ipſo menſuram libamini neſando operã-
tur, in inuicem rabientes pro fœdere, connubia infœderata gerentes, & omnem ſpeciem
† luctatores nequitiarum irrogantes, & qui poterant eſſe in melioribus † luctatoribus miſera-
bile certamen exhibent, illi nanq; pro corona adipiſcenda ſpectio-
res geſtiunt uideri pro uictoriæ & laude exercitij,
ij uero uſq; ad tenebras.

FINIS.

Diui

DIVI HIERONYMI Presbyteri in librum Philonis

Iudæi de nominibus Hebraicis Præfatio.

PHilo uir diſertiſſimus Iudæorum, Origenis quoq; teſtimonio comprobatur ædidiſſe librum Hebraicorum nominum, eorumq; Etymologias iuxta ordinem literarum è latere copulaſſe. Qui cum uulgo habeatur à Græcis, & bibliothecas orbis impleuerit, ſtudij mihi fuit in latinam eum linguam uertere. Verum tam diſſona inter ſe exemplaria reperi, & ſic confuſum ordinem, ut tacere melius iudicauerim quàm reprehenſione quid dignum ſcribere. Itaq; hortatu fratrū Lupuli & Valeriani, qui me putant aliquid in Hebrææ linguæ notitia profeciſſe, & rei ipſius utilitate commotus, ſingula per ordinem ſcripturarum uolumina percucurri, & uetus ædificium, noua cura inſtaurans, feciſſe me reor, quod à Græcis quoq; appetendum ſit. Præterea & illud in præfatione commoneo, ut ſi qua hic prætermiſſa ſint, alteri ſciat lector operi reſeruata. Libros enim Hebraicarum quæſtionū nunc in manibus habeo, opus nouum, & tam Græcis quàm Latinis uſq; ad id locorum inauditum: non quod ſtudium meum inſolenter extollam, ſed quod ſudoris conſcius, ad lectionem eorum prouocem neſcientes. Si quis igitur & illos, & præſens uolumen, librum quoq; locorum quem æditurus ſum habere uoluerit, parui pendet ructum & nauſeam Iudæorum. Ac ne forte conſummato ædificio, quaſi extrema deeſſet manus, noui teſtamenti uerba & nomina interpretatus ſum, imitari uolens ex parte Origenem, quem poſt apoſtolos, eccleſiarum magiſtrum, nemo niſi imperitus negat. *Origenis laus* Inter cætera enim ingenij ſui præclara monumenta, etiam in hoc laborauit, ut quod Philo quaſi Iudæus omiſerat, hic ut Chriſtianus impleret.

PHILONIS IVDAEI DE NOMINIBVS HEBRAICIS Noui & ueteris teſtamenti liber, diuo Hieronymo interprete.

NOn ſtatim ubicunq; ex a litera, quæ apud Hebræos dicitur aleph, ponuntur nomina, exiſtimandum eſt ipſam ſolam eſſe quæ ponitur. Nam interdum ex ain, ſæpe ex he, nonnunquam ex heth literis, quæ aſpirationes ſuas uocesq; commutant, habet exordium. Sciendum igitur quod tam in Geneſi quàm in cæteris libris ubi à uocali litera nomen incipit, apud Hebræos à diuerſis (ut ſupra diximus) inchoëtur elementis. Sed quia apud nos non eſt uocum tāta diuerſitas, ſimplici ſumus elatione contenti. Vnde accidit, ut eadem uocabula quæ apud illos non ſimiliter ſcripta ſunt, nobis uideantur in interpretatione uariari.

INTERPRETATIO NOMINVM DE GENESI iuxta numerum Alphabeti.

AEthiopiæ, tenebræ, uel caliginis. Aſſyriorum, diligentium. Adam, homo ſiue terrenus, aut indigena, uel terra rubra. Abel, luctus, ſiue uanitas, aut uapor, ſiue miſerabilis. Ada, teſtimonium. Ararat, Armenia, ſiue mons uelli catus. Aſcenez, ignis ſic aſperſus. Anuila, dolēs, ſiue parturiens. Archat, inſidiæ. Aſſur, dirigens, uel beatus, aut gradiens, ſiue arguens. Ananim, reſpondentes aquæ. Amorrhæum, amarum, uel loquentum. Arucheum, circumrodētem me. Aſenneum, leuantem me. Aradium, uindemiator meus ſufficiens. Amathi, indignatio mea. Adam, humus, uel terra, ſiue terrena. Arfaxat, ſanans depopulationem. Aram, excelſus. Aſarmoth, atrium mortis. Adoram, generatio excelſa. Ahizel, pergēs. Abimael, pater meus à deo. Abram, pater excelſus. Aran, riſcus, arca uel capſa. Aegyptus, tribulatio coanguſtans. Aggea, quæſtio, uel feſtiuitas. Amraphel, dixit ut caderet. Arioch, ebrius, uel ebrietas. Aſtaroth, ouilia, uel faciunt exploratores. Amalec, populus lambens, uel lingens. Aner, lumē, uel illuminatio, uel lucerna, uel ciuitas, uel oculus

hominis. Agar,aduerſa,uel conuerſa. Abraham, pater uidens populum. Ammon,filius populi mei,uel populus mœroris. Abimelec,pater meus rex. Azia,uidēs. Arbee, quarta,uel quatuor. Aſurim,nemus. Apher,humilis,ſiue puluis. Abidahe,pater meus ſciens. Ader,grex. Aſer,beatitudo,ſiue beatus. Ana,reſponſio,ſiue reſpondens. Aluham,deſpiciens. Ahia,umbracum. Abdan,deſiderabilis. Achan, neceſſitas,uel labor eorum. Aran,iracundus uel decus. Adad,præcipuus,uel patruelis. Auith,iniqua. Achobor,mures. Adollamitem,teſtificantem,ſiue teſtimonium aquæ. Aunan,mœror eorū,uel labores. Aſenec,ruina. Aod,inclytus. Amul,parcens. Aggi,feſtiuitas mea. Aheri,declinās. Arohedi,uindemiator ſufficiēs. Arieli,leo dei mei. Achi,frater meus. Arad,deſcendens. Aſom,feſtinantes Adad,teſtimonium,uel ramnus.

BAbylon,uel Babel, conſuſio. Bethel,domus dei. Bara,in malitia,ſiue creatura. Bale,præcipitans,ſiue deuorans. Barat,grando. Berſabee,puteus ſatietatis,uel puteus ſeptimus. Buz,deſpiciens,ſiue contemnens. Bathuel,uirgo dei. Beeri, puteus meus, ſiue putei mei. Baſemoth,in nominibus, ſiue delinquens, uel ueniens,aut poſita. Bala inueterata. Benoni,filius doloris mei. Beniamin,filius dextræ. Balaam,ſine populo,uel abſq; ſubſtantia eorum, ſiue in eis. Beor,impelle. Boſra,in tribulatione,uel anguſtia. Badad,præcipuus. Balaannan, habens gratiam. Beria,in clamore eius. Bechor,primogenitus,uel clitellis,aut ingreſſus eſt anguſtus.

CAin,poſſeſſio, uel acquiſitio. Cainan,lamentatio,uel poſſeſſio eorum. Cithij, amentes, uel ſtupentes. Carnaim, cornua. Cades, ſancta, ſiue mutata. Cinei, poſſidentes. Ceni,nidus meus,uel poſſeſſio. Cenez,zelotypus uel ſeſſio eius. Cedmonei,antiqua triſtitia uel orientales. Camuel reſurrectio dei uel ſtatio dei. Cedar tenebræ uel mœror. Cedma orientalis uel antecedens. Chore caluitium. Caath, molares dentes ſiue patientia. Hucuſq; per ſimplicem c literam lecta ſint nomina: exin aſpiratione addita: id eſt per χ Græcum legenda. Cherubim ſcientia multiplicata uel quaſi plures. Cham,calidus. Sed ſciendum quod in Hebræo χ literam non habeat,ſcribitur autem per ח quæ duplici aſpiratione profertur. Chethim cōfracti. Chus Aetiops. Canaan σαλος,hoc eſt motus eorum uel negociator aut humilis. Chalanne conſummatio futura ſiue omnes nos. Chalec quaſi uiride. Chesluim contecta regio eorum. Chapturim manus exploratorū ſiue tortorum, ſed melius Cappadoces. Chetheus mentis exceſſus ſiue fixus uel abſciſus. Sed hoc nomen in Hebraico non incipit à conſonāti litera,uerum ab ח, de qua iam ſupra diximus. Chaldæi quaſi dæmonia uel quaſi ubera aut feroces. Charran, foramina ſiue ira uel fodiens eos: ſed & hoc nomen à ח Hebraico incipit. Chebron coniugium ſiue incantator aut uiſio ſempiterna: & hoc ח in principio habet. Chodorlaomor quaſi generatio manipuli ſiue quaſi decorum manipuli. Chorræi, de foraminibus quos uocant Troglodytas. Choba condemnatio. Chaſed,quaſi populantes: ſunt autem Chaldæi. Chet, percutiens. Chetura, thymiama offerens, uel copulata aut iuncta. Chodad,præcipuum. Chabrata, quaſi electum, ſiue graue. Chorri,ſiue Chorræus,farina,aut farinatus,ſeu poſt me,uel foramen meum. Chazbi,mendacium. Charmi,uinea mea,uel cognatio mea. Chaber,cōiunctio,uel incantator: ſed & hoc per ח heth literam ſcribitur.

DOdanim,patruelis: in propinquos uertitur & cognatos. Dedan,ſolitarius, ſiue fratruelis eorum. Daſem,frenum. Decla,ſubtile,ſiue palmata. Damaſcus, ſanguinis potus,ſiue ſanguinis oſculum,uel ſanguinis ſacci. Dadam,iudicās. Dedan,grande iudicium. Dan,iudicium, aut iudicans. Duma,tacens. Dina, iudicium iſtud. Debbora, apis ſiue eloquentia. Diſon fortis papilla, ſiue calcabit eam: ſed hoc Syro ſermone dicitur: cęterum Hebraice,pinguedo interpretatur,aut cinis,id eſt, fauilla holocauſtorum. Diſan, ſimiliter ut ſupra: licet quidam putent fortem elephantem interpretari. Dennaba,iudicium afferens. Dorhaim, pabulum,uel uiride eorū,aut ſufficientem defectionem.

EDen,uolupras,ſiue deliciæ,uel ornatus. Euila,dolens,ſiue parturiens. Euphrates, frugifer,ſiue creſcens. Eua,calamitas,aut uæ,uel uita. Enoch,dedicatio. Enos,homo,ſiue deſperatus,uel uiolentus. Eugum,ferum,ſiue peſſimum. Eber,tranſitor. Elmodad, ad matrem eius præcipuam,ſiue dei menſuram. Ellaſar, dei declinatio, ſiue hanc ſeparans. Eſrom,iacula gregum, Eſcol,botrus, ſiue ignis omnis. Ephron,pul-

ris mœ-

uis mœroris,uel puluis inutilis,ſiue puluis eorum.Eldaa,ad ſcientiam, ſiue de ſcientia.Etheus,formidans,ſiue ſtupens. Edom,rufus,ſiue terrenus. Emor.aſinus. Ephrata, ubertas,ſiue puluerulenta.Eſer,fictus,id eſt,plaſmatus.Eſban,ignis in eis.Efraim, frugifer,ſiue creſcens.Eſron,ſagittam uidens.Esbel,ignis uanus,ſiue uetus. Hucuſq; per breuem literam e,nunc per productam nominum ſunt legenda principia.Eliſa,deus meus, uel eius ſalus,uel ad inſulam,uel dei mei ſalutatio.Elam,ſeculi uel orbi.Emim,horribiles.Eliezer dei auxilium.Epha,diſſolutus,ſiue menſura. Eſau,ſactura, ſiue rubeus, uel aceruus lapidum, ſeu uanus,aut fruſtra. Elom,regio campeſtris,aut quercus,uel roboreus. Eliphaz, dei mei aurum. Emam,calor eorum. Ebal,uallis uetus aut aceruus lapidum. Ela, terebinthus. Er,uigiliæ, ſiue pollicens,aut reſurrectio,uel effuſio. Enaim,oculi,ſiue fontes. Eroon,id eſt,Eroim,in facie eorum,ſiue uigiliæ dolorum.

FIlſon,os pupillæ,ſiue oris mutati. Fut,Libyæ, ſiue oris declinatio.Fetruſim,diſſoluens menſuram. Filiſthim,cadẽtes,ſiue ruina poculi,aut cadentes,potione.Farao, diſſipans,ſiue diſcooperiens eum. Faleg,diuidens.Ferezei, ſeparantes,ſiue diſſeminati,uel fructificantes. Fara,ferocitas eorum.Fichol , os omnium:ab ore, non ab oſſe. Filiſthim, ruina duplex.Faldas,ruina paupertatis,ſiue cadens germen.Fau,nihil, aut ſubito. Fiennon,ori eorum,aut ori uincto. Futifar,os inclinans ad diſſecandum. Farez,diuiſio.Fetreſe,Libycus uitulus,ſiue diſcooperiens,uel certe diuiſio,aut os declinãs. Fallui.mirabilis. Fua,hic,aduerbium loci,ſiue rubrum.Fanuel,facies dei.

GEon,pectus,ſiue præruptum. Gomer, aſſumptio,ſiue conſummatio, uel perfectio.Gergeſeus,colonum eijciens,ſiue aduenam propinquantem. Gerara,ruminationem uidit,ſeu maceria. Sed ſciendum,quod Gerara interpretatur , incolatus: Gedera uero maceria ſiue ſepes. Gaza,fortitudo eius. Gomorra , populi timor,ſiue ſeditio. Sciendum,quod g literam in Hebraico non habet,ſed ſcribitur per uocalem ע ain. Geter,torcular uidens,ſiue accola explorationis. Gegal,præruptum, ſiue uallis uetus. Geraris,aduenæ propinquantes,ſiue cornupera eorum. Gaam,uallis æſtus. Gad,tentatio,ſiue latrunculus,uel fortuna. Gallaad.aceruus teſtimonij,ſiue tranſmigratio teſtimonij. De hoc in libris Hebraicarum quæſtionum plenius diximus. Gathan, tangens riſit.Geſen,appropinquãs palpationi eorum,ſiue uicinitas. Gerſam,aduena ibi aut adiectio eorum.Gera,ruminatio,uel incolatus.Guni,elatio mea,ſiue hortus meus.

IObel,dimittens,aut mutatus,ſiue defluet. Iubal,delatus ſiue dimittens. Iareth,deſcẽdens ſiue roborans. Iapheth,latitudo. Iauan,eſt & non eſt ſiue columba:ſed Syrum eſt. Iebuſæum, calcatum ſiue præſepe eorum. Iectan,paruulus. Iarce,luna. Iobab, magno patre,ſiue diſtillans. Ieſcha,tabernaculum uel unctio eius.Iſmaël,auditio dei. Iſaac,riſus uel gaudium. Iedlaph,manum tollens uel manũ ad os. Iexan,durus ſiue duricies. Iesboch,eſt cinis ſiue tactus.Iethur,uerſus aut ordinatus. Iudith, laudans aut confitens aut Iudæa. Iacob,ſupplantator. Iuda,laudatio ſiue confeſſio. Iſſachar,eſt merces. Ioſeph,augmentum. Iordanis,deſcenſio eorũ. Ior,riuus. Iaboch,harena ſiue luctus.Ieus, parcens aut faciens aut commotus. Ieglam,deſpiciẽs. Iectran,ſuperfluus eorum. Ieth.th, dans. Irad,ciuitatis diſſenſio.Iram,ciuitas eorum. Iras,uidit fratem meum ſiue fratris mei uiſio. Iamuel,dies eius deus. Iamin dextera. Iachin.præparens.Iob,magus. Ioalel ,uita dei ſiue exordium dei uel præſtolans deum Iemna ,marina ſiue numerabilis. Ieſua,planicies ſiue eſt deſiderium meum aut certe Saluator. Ieſſul,eſt dolore. Ioſiel,dimidum dei. Ieſar figmentum ſiue tribulatio.

LAmech,humiliatus aut percutiens ſeue percuſſum. Ludim,nati ſiue proſunt fortiter. Laabim,deuſti ſiue flammantes. Leſa,in ſalutem. Luth,utilis. Lot, uinctus ſiue declinatio. Laban,candidus. Lathuſim,malleatores. Laommim,tribus ſiue matres. Lia,laborioſa. Leui,additus ſiue aſſumptus. Lotam,uinculum eorum, ſiue ipſe concluſus.

MAuiaël,quis eſt dominus deus;uel ex uita deus.Malaleel,laudans deum. Mathuſale,mortis cõcuſſio uel mortuus eſt & interrogauit. Magog, quod δῶμα id eſt,tectum uel domate,hoc eſt,de tecto. Madai,menſura ſiue quàm ſufficienter.Moſoch,prolongatio ſiue defectio aut certe compreſſus.Meſraim,hoſtes eourm ſuie menſura.Sed ſciendum,quod Meſraim,Aegyptus appellatur. Meſa,aqua rara uel euado. Melcha,regina eius. Mamre,diuiſo ſiue perſpicuũ. Maſech, potũ dans ſiue

propinans. Moab de patre. Maacha, frangens ſiue cõfracta. Madan, metiens ſiue reſpondens. Madian, de iudicio ſiue de cauſa. Mabran, de iucunditatibus. Maſma, exaudientem. Maſſa, leuans, ſiue pondus aut onus. Mahelethi, chorus ſeu à principio. Meza, exiſto. Maneeth, requieſcens ſiue donanti. Maſreca, uectigal uanum ſiue libans uel trahẽs. Mezabel, quàm bonus deus. Matred, percuſſio ſiue uirga deſcendens. Mizaab, aquam hauriens ſiue aqua fluens. Mabzar, munita. Magdiel, de repromiſſione dei ſiue turris dei uel magnificat me deus. Madianæi, uel Madianitæ diiudicantes. Manaſſe, oblitus uel neceſſitas. Merari, amarus, uel amaritudines. Melchiel, rex meus deus. Machir, uendens. Memphon, de ore eorum. Melchiſedec, rex iuſtus.

NAid motus ſiue fluctuatio. Noëmina, decus ſiue uoluptas uel fides. Noë, requies. Nemrod, tyrannus uel profugus aut tranſgreſſor. Niniue, pulchra uel germen pulchritudinis. Nepthuim, ſcalpentes ſiue aperientes. Nachor, requies luminis uel requieſcenti luce uel obſecratio nouiſſima. Nabaioth, prophetans. Nabdeel, ſeruiens deo uel urſus dei. Nephis, refrigeriũ uel anima. Neptalim, cõſeruauit me uel dilatauit me, uel certe implicuit me. Naath, requieſcens. Noëman, fidelis uel motus eorum.

OBeth, longitudo. Ochozath, tenens. Oolibama, tabernaculum meũ in aliquo uel tabernaculi altitudo. Odollamites, conteſtans aliquem uel teſtimonium in aqua. Ophim, thalami. Hucuſq; cum per o breuem literam legerimus, exin per extenſum pronunciemus elementum. Ophir ſiue Aphir, quod per א aleph literam ſcribitur, interpretatur irritum, uel herboſum. Ox, uolentem. Omar, populus uel amarus. Onan, mœror eorum.

RIphat, uidens buccellam, ſiue uidẽs bona Rodij, quod Hebraice dicitur. Rodim, interpretantur deſcendentes, aut patruus iudicans, uel uiſio iudicij. Rechema, tonans, uel excelſa. Rohoboth, inclinatio, uel plateæ. Ragau, ægrotans, uel paſcens. Raphaim, gigantes. Rebecca, multa patientia, uel multum accepit, ſiue patientia. Remma, uel Ruma, uidens aliquid, uel excelſa. Rachel, ouis, uel uidens principium, aut uiſio ſceleris, ſiue uidens deum. Hoc autem ſecundum accentuum & literarum euenit diuerſitatem, ut tam in contrarias ſignificationes nomina commutentur. Ruben, uidens filius, uel uidens in medio. Raguel, paſtor dei, uel pabulum eius deus. Ros, caput. Ramelſe, pabulum, uel tinea, ſiue malicia de tinea. Quod in principio dixeramus in uocalibus literis obſeruandum: eò quod apud nos interdũ una ſit litera, & apud Hebræos uarijs uocibus proferatur: hoc nunc quoq; in s, litera ſciendum eſt. Siquidem apud Hebræos tres s, ſunt literæ: una quæ dicitur ס ſamech, & ſimpliciter legitur, quaſi per s, noſtram literam deſcribatur: alia ש ſin, in qua ſtridor quidã non noſtri ſermonis interſtrepit: tertia צ zade, quam noſtræ aures penitus reformidant. Sicubi ergo euenerit, ut eadem nomina aliter atq; aliter interpretentur, illud in cauſa eſt, quod diuerſis ſcripta ſunt literis. Hoc autem quod in Geneſi diximus, in omnibus libris ſimiliter obſeruandum.

SEla, umbra eius. Seth, poſitio, uel poſitus, aut poculum ſiue gramẽ, aut ſemẽ, ſeu reſurrectio. Sem, nomen, uel nominatus. Saba, captus, ſiue captiuitas, uel certe conuertens. Sabatha, gyrans, ſiue circuiens. Sabathacha, circuiens te, ſiue circumſeſſio tua, uel ſedes tua. Sennaar, excuſſio dentium, ſiue fœtor eorum. Sodoma, uenatio mœroris. Samareum, lanam meam, ſiue coniunctum meum, ſed melius cuſtos. Sodoma, pecus ſilens, uel cæcitas, uel ſimilitudo eorum Seboim, caprearum uel Damularum, ſiue ſtatio eius, mare, aut ſtatio maris. Saleph, miſſa. Sepbar, narratio, ſiue liber. Serug, corrigia ſiue perfectus. Sarai, princeps mea. Sichem, humeri, uel labor. Seor, parua, uel meridiana. Sennaab, dentis pater, ſiue fœtor patris. Semeber, nomen perditionis, ſiue ibi perditio. Segor, parua: ipſa eſt, quæ & ſupra Seor. Sed ſciendũ, quia literã g in medio non habeat: ſcribaturq; apud Hebræos per uocalẽ ע ain. Sau, ſiue Sauhe, digne, uel eleuatio Seir, piloſus, uel hiſpidus. Saraa, princeps. Sur, murus, uel directus, aut conuerſio, ſiue rete. Sue, loquens, ſiue cantilena. Simeon, exauditio, uel nomen habitaculi. Sale, pax, uel reddens. Sichimorum, humeri: ipſa eſt quæ & Sichem. Sed in Latinum & Græcum ſonum uertitur. Sebeon, ſtante iniquitate. Sophar, ſpeculator eius, uel buccina. Samma, perditio. Saphon, ſpeculator. Sobal, uana uetuſtas, uel uectes ad

portan-

portandum. Salama,ueſtimentum,uel pacifica. Saul,expetitus, uel abutens. Saua, eloquentia,uel clamor. Sela,ut eius,uel dimiſſio eius,aut petitio. Somtonphanec,corrupte dicitur,nam in Hebræo legimus, Zaphanethphane, quod interpretatur, aſconditorum repertor. Porrò ab Aegyptijs didicimus,quod in lingua eorum réſonet,ſaluator mũdi. Semrom,nomen uidens,aut cuſtos. Sared, ut deſcenderet. Sephion, egreſſum eſt os triſtitiæ. Suni,pupilla mea,uel ſecundus meus. Sare,malicioſus,uel ſibilans. Syria, ſublimis,ſiue humecta. Satalam,radicatus.

TAeth,occidens. Tacho,ſilens. Talam,ros. Hucuſq; cum per literam t ſimplicem legerimus,nunc aſpiratione addita,legendum eſt. Thobel, ſiue Thubal ductus ad luctum,uel conuerſus ad uniuerſa. Thiras, timens, ſiue rediens ad ſuperfluum. Thogorma,incolatus quiſpiam,aut interpres. Thares,exploratores,lætitiæ,ſiue gaudiũ. Thara exploratores odoris,ſiue exploratio aſcenſionis,uel paltio. Thargal,ſciens,iugum,uel explorator. Thamar,palma,ſiue amaritudo,uel cõmutãs. Theman,auſter,uel africus, Thamna,uetant,uel deficiẽs. Thameth,perfecta pars ſiue conſummatio data. Thola,uermiculus,uel coccinum. Theshon,feſtinus ad intelligendum.

Vs,conſiliator. Vl,dolens,ſiue parturiens. Vſam,feſtinus eorum.

NAmram,cantio eorum,uel tempus oſtendens. Zelphan,ambulans os: ab ore non ab oſſe,uel fluens os. Zabulon,habitaculum eorum uel iuſiurandum eius aut habitaculum fortitudinis uel fluxus noctis. Zara,oriens uel ortus. Zauan, motus uel fluctuatio eorum. Zohomim,præparati in acie uel quę hæc eſt aqua.

Interpretationes de Exodo.

ASer,beatus. Aaron,mons fortitudinis ſiue mons fortis. Aheberim,Hebræorum uel tranſeuntium. Apherezæi,ſeparati ſiue abſq; muro. Anacim,humilitas uana ſiue humiles uanos uel humiles conſurgentes,aut reſponſio uana, aut monile colli. Aod,glorioſus. Amram,populus excelſus. Aminadab,populus meus ſpontaneus. Abiu,pater meus eſt ſiue pater ipſe. Aſir, uinctus. Abiaſar,patris mei collectio. Amalech,populus brutus ſiue populus lingens. Abiud,patris robur ſiue pater eorum. Accherubim,cognoſce & intellige,ſiue ſcientiæ multitudo. Achiſamech,fratrem meum roborans.

Beſeleel,in umbra dei. Beelſephon,habens ſpeculam.

CAath,patientia uel molares dentes ſiue dolans aut componens. Cades,ſancta. Chanani, negociatores ſiue hic pauperculus aut præparati uel humilitas. Charmi,uinea mea uel agnitio aquę. Cherubim ſcientiæ multitudo aut ſciẽtia & intellectus.

DAn,iudicium uel iudicans. Ebreorum,tranſeuntium. Ebrioth,tranſitus. Ethi, timuerunt ſiue obſtupuerunt. Emori,mater lux mea. Eui,ferales uel feroces. Enoch,dedicauit. Emorræum,loquentem ſiue amaricantem. Eſrom,ſagittam uidens ſiue atrium triſtitiæ uel fortis. Ebron, participatio triſtitiæ ſiue fortitudinis uel augmentum ſempiternum. Eleazar,deus meus adiutor ſiue dei adiutorium. Edom,rufus. Hucuſq; per e breuem literam legimus,exin per extenſum legamus elementum. Eliſapham,dei mei ſpecula uel deus meus abſcondens. Eliſabei, dei mei ſaturitas, uel dei mei iuramentum aut dei mei ſeptimus. Elcana,dei poſſeſſio. Ethan, conſummatus ſiue ſuſcipiens nauigationem. Elim,ariet. Epha,menſura. Eliezer,deus meus adiutor. Eliab,deus meus pater.

FArao, diſſipans ſiue diſcooperuit eum. Fitom, os abyſſi uel ſubito. Fua,hic, aduerbium loci, ſiue apparebo,ſed melius rubrum. Fallu,mirabilis. Futiel, hic declinans deum, aduerbium loci, non pronomen, uel declinans deus ſiue oris declinatio dei. Finees, ori parcens uel ore requieuit aut oris augurium. Filiſtim,ceciderunt duo. Faſech, tranſgreſſus ſiue tranſcenſio.

GAd,tentatio ſiue accinctus uel latrunculus. Gerſam,aduena ibi. Gerſom,eiectio eorum ſiue aduena ibi aut aduena pupillæ. Gadiel,accinctio mea deus. Gadi,hœdus ſiue tentatio mea. Gamaliel,reddidit mihi deus. Goēl,propinquus ſiue redimens.

Galaad,aceruus teſtis. Super hoc in libris Hebraicarum quæſtionum plenius diximus. Guni,horti ſiue arrogantia mea. Gabua,ſublimitas. Gomor, menſura atticorum cœnicum trium.

ISraël,eſt uidere deum ſiue uir aut mens uidens deum. Et de hoc in libris Hebraicarũ quæſtionum plenius diximus. Ietro, ſuperfluus huius. Ieſubæi, calcatus ſiue præſepe meum. Iamuel,dies eius deus. Iamin,dextera. Iachin,præparans. Ieſſaar,eſt meridies ſiue meridianus, aut unctio mea uel metaphoricôs, oleum. Iochabed, ubi eſt gloria ſiue eſt grauis,aut domini gloria. Ithamar,ubi amarus uel ubi palma,uel eſt amarus ſiue inſula palmæ. Ieſus,ſaluator. In,menſura liquentis materiæ. Leui additus. Lobeni,filio meo uel cor ego aut candor.

MEſraim,hoſtes eorum uel Aegyptus. Moyſes uel Moſes, attractans uel palpans aut ſumptus ex aqua ſiue aſſumptio. Madian,de iudice. Merari,amara ſiue amaritudines. Mooli, de infirmitate ſiue chorus meus aut ab initio. Moſi,attrectator,ſiue palpator meus. Miſaël, tactus dei ſiue quis interrogauit. Magdalon,quis grandis uel turris. Moab,de patre. Maria,illuminatrix mea uel illuminans eos aut ſmirna maris,uel ſtella maris. Mara, uel merra,amaritudo. Marath,amara. Manhu,quid eſt hoc?

NEphtalim,latitudo. Naphec,pruna uel carbo ſiue ſeductio. Naaſſon, augurans uel augur fortis. Nadab,ſpontaneus. Naue,ſemen,germen ſiue pulchritudo.

OZiel,fortitudo mea deus. Omer,criſpans ſiue manipulus. Oliab, profectio mea pater. Oephi,trium modiorum menſura. Nomina quatuor quæ ſequuntur,per extenſam legenda ſunt literam. Oreb,ardor ſiue ſiccitas aut coruus,uel ſolitudo. Ori,lux mea. On labor uel dolor. Or,iracundia.

RVben,uidens filius uel uidentem filium. Remeſſes, intonuit lætus ſiue malitia de tinea. Raguel,paſtio dei ſiue amicus eius deus. Raphidim,laxæ manus uel ſanitas iudicij,aut uiſio oris ſufficiens eis.

SYmeon,audiuit triſtitiam uel nomen habitaculi. Sephra, adhæſit uel placens. Sephora,auis eius uel pulchritudo ſiue placens. Sor,meridianus. Soriel, coangustans deus uel robuſtus deus. Salu,tentatio reſpiciens. Saul,expeditus,ſiue abutens. Semei,audi uel auditio mea. Setri exactor meus uel abſconſio mea. Soahoth,tabernacula. Sur,murus aut robuſtus ſiue anguſtia. Sin, amphara uel tentatio ſiue rubus. Sinai, rubus amphora mea ſiue menſura mea uel mandatum. Sabbata, requies. Sethim,ſpinarum.

THeman,auſter. Thelame, riui aquarum uel ager aquarum. Thola, uermiculus aut coccinum. Theth,ſubter.

Vr,ignis aut lumen uel luminoſus.

Zabulon,habitaculum fortitudinis. Zecri,memoria mea.

Finiunt interpretationes Hebraicorum nominum libri Exodi, inter quas & quæſtiones de Leuitico potes inuenire,exceptis quatuor,quas ſubnectere curauimus.

Badrifath, κλίμα,id eſt,plaga: uerbi gratia,quod dicimus plaga ſeptentrionalis uel meridiana. Melcho,rege. Salumith,retributio uel pacifica.

Interpretationes de Numeris.

AAron, mons fortis. Aminadab,populus meus ſpontaneus: Amiuth,populus meus inclytus. Abidan,pater meus iudex. Aggelaoni,annunciat iniquitatem meam. Ahiezer,frater meus adiutor. Amiſaddai,populus meus ſufficiens. Achran,turbauit eos Ahira, fratris mei amicus. Anam, nubes. Abia, pater meus iuſte uel patris mei abundantia. Aſeroth, atrium anguſtiæ ſiue beatitudinis. Amiel,populus meus dei. Amath,indignatio uel urer. Ahiman,frater meus quis. Anachim,monile collo ſublimi. Aethi,obſtupefaciens ſiue perterrens. Abiram, pater meus excelſus. Aunan,non eſt uel inutile. Arrad,ſuſcitauit deſcendens uel ſuſcitauit deſcenſionem. Atarum,exploratorum. Aei,quam Græci λιθολόγιμα uocant. Arnon, aceruus triſtitiæ ſiue laus. Ar,ſuſcitauit uel uigilia. Ammon,populus mœroris. Aggag,δῶμα,id eſt,tectum. Aſur,beatitudo ſiue greſſus. Aggi, feſtiuitas ſiue ſolennis. Arodi,maledictio ſufficiens ſiue maledictus. Arieli,leo deus meus. Ammon,peper-

cit

eſt. Aſerecl, beatus deus. Aphar, fodit ſiue humus. Agla, ſolennitas iſta ſiue uitulus. Achiram, fratris mei ſublimitas. Arad, deſcendi. Aber, commiſit uel certamen inijt aut particeps. Araboth, humilem planam atq; campeſtrem. Abarim, in tranſitu, quod ſignificantius Græce περᾶν dicitur. Atharoth, coronę. Aroër, ſubleuans uel uacuefactio uigilis aut myricæ. Abiroth, ſcalptum. Alas, fermenta ſiue commiſce: quod Græce dicitur φύρασιν. Arada, obſtupuit admiratus eſt. Aſmona, feſtinus ſiue feſtinans aut numera. Aggedgad, annuncia ſiue accinctus uel latrunculus. Achiam, umbraculum ſiue prærupta. Alamon, ſuper multitudinem aut deſpectio. Abetſatim, luctus littorum uel riparum. Achrabbim, ſcorpiones uel decentem. Adar, ſublimis uel pallium. Aſemona, os eius: ab oſſe non ab ore. Aſmo, nouiſſimum eius. Arebla, inſidiatrix. Ain, fons. Axan, fortitudo eorum. Achidod, fratris mei gloria.

BEniamin, filius dexteræ. Bamot, in morte ſiue excelſa. Baſan, bruchus ſiue pinguedo. Nam quod interpretari ſolet ignominia uel confuſio, Buſa dicitur. Balach, lingens uel elidens aut inuoluens. Balaam, uanus populus ſiue præcipitās eos uel ſine populo. Beor, impelle. Baal, habens ſiue uir. Beelphegor, habens os pelliceum. Bechor, in ſagmate uel ingreſſus eſt agnus. Bale, præcipitauit ſiue abſorbuit. Baria, in malis ſiue in commutatione eius. Beelſephon, habens aquilonem ſiue ſpeculam. Baon, in iniquitate. Bamech, electa cōmotio. Bathanamra, domus bardorum ſiue domus amaritudinis. Beelſephon, aſcenſio ſpeculæ. Betharan, domus arcæ uel montium, aut aſcenſus humilium. Baalmeon, habens habitaculum. Benachan, filius neceſſitatis. Baci, luctus ſiue in uomitu aut uetus.

CAdes, commutatus, ſiue ſanctus. Ceni, ærarius meus ſiue nidus meus aut poſſeſſio. Citus, ſtupentibus ſiue mirantibus. Canat, æmulatio ſiue zelotypia. Calaath, eccleſia uenit, uel uoces. Cadasbarne, commutatus electus uel mutabilis. Carithaim, uilla uel oppidum eorum. Core, caluicium. Camuel, reſurrectio det aut ſtabit deus. Hucuſq; per c literam ſimplicē legerimus: exin apſiratione addita, nominū ſunt legenda principia. Chanaan, reuerſus eſt ſiue quaſi reſpondentes aut quaſi mouentes. Caleb, quaſi cor aut omne cor uel canis. Chamos, congregatus uel quaſi attrectatio. Chozbi, calix in me ſiue immola mihi. Chenneroth, cithararum ſignū aut quaſi lucernæ. Chaslon, ſcelerata triſtitia, uel quaſi protectio. Cherubim, quaſi plures aut uermiculata pictura uel ſcientiæ multitudo.

DVel, agnoſcant deum. Dathan, donum eorū ſiue ſufficiens donū. Dibon, ſufficiens ad intellectum uel abūdanter intelligens. Dibongad, ſufficienter intelligens tentationē. Depheca, adhęſit, ſiue remiſſio. Deblaim, lateres ſiue maſſas quę de recentibus ficis compingi ſolent: quas Hebręi deblatan, Gręci παλάθας nuncupant. Itaq; in præſenti loco, nomen quod propoſuimus, interpretatur palatæ eorū.

EPhraim, creſcens ſiue frugifer. Eldad, ad ſolum ſiue ſolitarium uel ad unum. Erma, anathema eius. Eſebon, cogitatio ſiue cingulum mœroris. Edraim, deſcenſio paſtorum. Elcan pars eorum ſiue teſtimonium eorum. Esbel, ignis uetus ſiue uanus. Eui, deſideraui. Elade, ad adſcenſum. Ebrona, tranſgreſſus ſiue tranſgreſſio. Eniel, gratia mea deus. Ephod, ſuperindumentum, uel ſuperhumerale. Eſcol, botrus ſiue ignis omnis. Hucuſq; per e, breuem literā legerimus: exin per extenſum legamus elementū. Eliſar, pater meus fortis, ſiue pater meus coanguſtās. Eliab, deus meus pater uel deus pater. Elon, exercitus fortitudo. Eliſame, deus meus audiuit. Eliſama, deus meus audiens. Eliſaphath, deus cōgregauit uel dei mei protectio ſiue abſconſio. Enan, nubes. Edrai, inūdatio paſcet me. Er, uigilēs aut cōſurgens uel pollicēs. Elon, quercus ſiue aulō: de quo in libro locorū plenius diximus. Erā, uacue fecit. Ethā, fortē. Eſaū, uolūtas mœroris ſiue fortitudinis. Enō, fons triſtitiæ. Elidad, deus meus patruelis uel deus meus patruus

FAdaſſur, redēptio fortis ſiue uallata. Fegiel, occurre mihi deus uel occurſio dei. Faran, ferus eorū uel frugifer. Falecti, ſaluator meus. Faleth, ruina uel deiectio. Faſga, abſciſus uel dolatus aut os multū: ab ore non ob oſſe. Fethora, oris exploratio ſiue buccella luminis uel os turturis. Fagur, oris pellis uel hiauit. Finees, os requieuit uel ſilet uel ori pepercit. Farez, diuiſio. Finoni, os meū nepotum Farnac, uitulus ſaginatus aut diſceſſio mea. Gedeon, tentatio iniquitatis uel tentatio iniquitatis meæ. Garizim, diuiſio ſiue præciſio.

IFanne, innuit uel innuens. Iegal, propinquus uel redimens. Ieſu, ſaluator. Iazer, adiutum. Iarden, deſcenſio eorum uel uide iudicium. Iaſſa dimidia uel factum man datum. Iaboch, lucta uel puluis. Iarib odor eius uel luna. Iaſub, conuerſio. Ialel, expectauit deum. Iamna, mare uel dextera eius. Ieſeui, quod eſt deſyderaui uel æqualis meus. Iaaſel, dimidiauit deus. Ieſer. plaſmauit, hoc eſt, finxit uel fictum. Iair, illuminans. Ietebata, bonitates ſiue declinauit ut ueniat. Iſimoth, adducet mortem. Iegali, redimens me uel propinquus meus.

Laël, in deum uel deo. Lomna, alba uel candida.

MAnaſſes, obliuioſus uel quod oblitus eſt. Madian, contradictio uel reſponſio. Medad, menſus eſt. Michaël quis ut deus. Machi, quid. Matana, donum. Medaba, aquæ eminentes. Machir, reſtituet ſiue uenundabit uel de infirmitate. Maala, chorus uel infirmitas. Melcho, rex eius. Malchiel rex meus deus. Macheloth, eccleſia. Macha, dulcedo uel ſaturitas. Maſeroth, excluſiones uel uincula aut ſucceſſiones, ſiue diſciplinæ, quod in noſtris codicibus mazuroth legitur.

NAthanaël, deus meus uel donum dei. Naabi, abſcondit uel requieuit in me. Neſe, ſufflans uel ſuſpirans. Namuel, dormiuit deus ſiue in quo deus. Noa, motus quem Græci ſignificantius σάλον uocant, Neeman, decus ſiue motus eorum. Namra, pardus ſiue amaritudines. Nabau, ueniemus uel in concluſione. Nobe, latrans. Naaſon, ſerpentinus, uel augurium.

OThotham, ſignum eorum. Ozin, auris. Oſan, maritima eorum uel thalamus eorum. Ofir, ignominia. Sed apud Hebræos per beth literam ſcribitur. Hueuſq; per o breuem literam legerimus, exin per extenſum legamus elementum. Obab, dilectus ſiue amplexus aut ſepes. Ori, coquens uel claudens me uel apprehendẽs. Oſee, ſaluator aut ſaluans. Onam. dolor, uel triſtitia eorũ aut muſſitatio uel murmuratio. Or, lumen. Obat, magnus pythoniſſa, quàm Græci ἐγγαστρίμυθον uocant. Og, coaceruans ſiue abſconditus. Oni, dolor meus.

RAfao, ſanans aut medicans. Rahob plateæ ſiue latitudo. Recem, uarietas ſiue pictura. Rebe, quatuor, ſed per ain literam ſcribitur. Ratma, uiſio conſummata ſiue iuniperus uel ſonitus. Remmonfarez, maligranati diuiſio ſiue ſublimiũ diuiſio. Reeſa, frenum.

SAddeſor, uberũ eorũ lux uel uberũ lumen. Salamiel, retribuens mihi deus uel pax mea deus. Suriſaddai, continens mea ubera uel fortis meus dominus. Suriel, continens me deus, uel fortis meus deus. Scar, puſillus. Samoë, audiens. Saphat, iudicauit. Sodi, arcanum meũ uel excluſit me. Suſi, equus meus. Sethur, abſconditus ſiue diuertens. Siſai, longæuus meus. Soontanis, urbs Aegypti. Seon, germen quod non eſt, uel germen inutile uel alloquium inutile aut calor ſiue tentatio laceſſens. Seſor, auis. Sethim ſpinæ. Satan, contrarius. Seth, poſitio ſiue poſuit. Seir, piloſus uel hircus. Salu, tentatio reſpiciens, ſed melius εὐθαλῆ quem fortunatum uel uegetum poſſumus appellare. Seſton, abſconditus uel egredere os uel mœroris aut ſpecula eorum. Soni, coccus uel pupilla mea. Sela, petitio uel petens. Semron, nomen uidit uel cuſtos eius. Sichem, humerus. Semidahe, nomen meum ſcientia. Salphaad, umbra formidinis ſiue umbra in idipſum, id eſt, pariter. Sutala, poculum mixtum ſiue ſpina uiridis, uel madida. Suſan, atterens ſiue ad umbraculum raſtrorum, quod Hebraice dicitur ſuſaſim. Sofar, tuba. Sarahe, uelamen ſiue princeps fratris. Sicher, ebrietas. Salim, redde. Sabama, conuerſio quæpiam ſiue leua in eis uel tolle altitudinem. Saſan, labium uel hericius aut lepus. Sochoth, tabernacula. Salmona, umbra portionis ſiue umbra numerauit aut imago eius. Sin, ſitiens. Senna, uoluntas ſiue mandatum eius. Sedada, ex latere eius. Saſan, labium ſiue barba ſuperioris labij, quam Græci μύστακα uocant. Safatam, iudicans populum. Samuel, nomen eius deus. Salomi, pax mea.

THola, uermiculus uel coccinum. Herſa, cõplacens ſibi, quod Græce melius dicitur εὐδοκοῦντα. Thena, caſtra uel donata. Theth, ſubter. Thare, exploratio uel paſtura ſiue nequitia. Hęc omnia quæ ex litera hac poſuimus, cum aſpiratione in ſuis legenda ſunt principijs. Vapſi, finis meus. Zachur, memor. Zarad, alienus uel deſcenſio. Zoob, aurũ. Zemeri, iſte exacerbans ſiue amaricans. Zare, ortus eſt. Zeſer, hoc os uidiſtis: ab ore non ab oſſe. Zamri, pſalmus uel canticum meum.

De

De Deuteronomio.

ASTaroth, caulæ præſepia ouilia uel atria. Aza, fortitudo eius. Acaba, occidens ſiue ueſpera. Argob, maledicta ſublimitas. Aui, feri. Auothiair, gloria luminis uel uita luminis, ita tamen ut pronuncietur anathiair. Acan, neceſſitas. Aſeroth, atria ſiue ueſtibula, ſi tamen per heth, & zade literam ſcribatur. Si uero per aleph & ſin beatitudines ſonat. Amora, populi illuminatio, ſiue populus eius. Adama, humus. Beelfegor, habens os pellis ſiue ſuperior pellis. Baſar, anguſtia ſiue in anguſtia uel infantia. Boſor, in anguſtia. Beroth, putei. Barne, filius mutationis. Balaam, uanus populus. Cademoth, à principio mortis ſiue principium mortis. Tria nomina hæc quæ ſequuntur ex c, per aſpirationem legenda ſunt. Chorreus, iracundus ſiue de foramiue, quem Græci τρωγλη uocant. Caphthurim, manus tortorum ſiue exploratorum. Chaptor Cappadocia. Edraim, inundatio malorum uel natiuitas peſſimorum ſiue defenſio paſtorum. Erma, anathema. Euim, iniqui. Ermon, anathema triſtitiæ. Eſdod, effuſio. Emmim populi. Quatuor nomina quæ ſequuntur, per extenſam uocalem legenda ſunt. Eſau, aceruus lapidum ſiue collectio lapidum, quod dicitur λιθολόγημα, uel fruſtra aut factura id eſt, ποιησις. Elath, terebinthus uel aulones. Emim, terribiles. Ebal, uorago uetus. Faſga, abſciſa, uel dolata ſiue os delicti. Faras, auctus ſiue ſuccreſcens. Fennador, conuerſio generationis. Gaza, fortitudo. Sed ſciendum quod apud Hebræos non habeat in principio literam conſonantem, uerum incipiat à uocali ain, & dicatur aza. Geſuri, iuxta lumen uel uicinia luminis. Golan, tranſmigratio eorum uel uolutabrum eorum. Gergeſeum, colonum applica. Gaulon, uolutatio eius. Gorizim, diuiſio ſiue aduena. Galgal, rota uel reuelatio. Gai, uorago. Gebal, uorago uetus ſiue λιθολόγιον: I literam & L idcirco prætermiſimus, quia eadem nomina in cæteris libris interpretantur: & ſuperfluum eſt dicta uel dicenda repetere. H autem à pleriſque aſpiratio putatur eſſe non litera. De K ſuperfluum eſt facere mentionem, cum etiam apud Latinos exceptis Kalendis, ſuperflua iudicetur. Igitur obſeruandum, quod eadem nomina quæ hic uel alibi prætermiſſa ſunt, in alijs libris poſſumus inuenire. Miſor, directum quod Græce dicitur εὐθὺ, uel plana atque campeſtria. Maachati, fracti ſunt mihi, aut uenter percuſſus. Moſera, eruditio uel diſciplina eius. Mamoazer, de longe ſiue alienatus. Oraim, conceptus ſiue comprehenſio. Rafaim, medici uel gigantes. Rabbath, multitudo uel grandis. Rubeni, uiſio filij mei, uel uidete inter me. Ramoth, excelſum ſignum ſiue uidit mortem uel excelſa. Sidon, uenatio triſtitiæ, ſiue inutilitatis. Sareon, princeps mœroris. Sanir, leua nouitatem ſiue deus lucernæ. Salacha, leuans ueni uel tollens uenit. Sethim, ſpinæ. Seboim, caprea uel damma aut flatio eius. Sames mandatum humile. Sina tentatio ſiue rubus, ſi tamen per ſamech literam ſcribatur. Thebel, inſulſitas. Zozomim, hæ cogitationes, ſiue quæ eſt hæc aqua uel in acie præparati.

Quæſtiones in librum Ieſu Naue.

AIn, quæſtio uel chaos. Adonibezech, dominus meus fulgurans uel dominus contemptus uani. Si uero per ſade literam ſcribatur interpretari poteſt, dominus meus iuſtus. Azeca, fortitudo ſiue decipula. Alion, quem ſupra aulonem diximus, quod ſi æglon legere uoluerimus interpretatur uacca eorum. Aſer, ſegitta luminis. Araph, medicamentum, quod ſi legere uoluerimus ara, interpretatur furibunda. Araboth, humilia, plana atque campeſtria. Alac, pars mea ſiue lubricum. Aermon, anathema mœroris uel triſtitia. Anaba, uua uel humilitas mea. Aſdod, diſſolutio uel effuſio ſiue incendium. Arnon, lumen eorum aut maledictio eorum. Aroër, ſuffuſio uigiliæ, ſiue exurgens uigilia, ſed melius myricæ. Ader grex. Amanon, mons Ciliciæ, qui & thuris: inde Amana, inquietus, turbulentus uel deus uigiliarum. Adram, congregatio eorum. Aſec, continuit ſiue continentia. Adraim, inudatio peſſimorum. Accaron, eruditio triſtitiæ uel ſterilitas. Amas, indignatio uel furor. Azotus id eſt aſdodij, gens patrui mei uel incendia. Aſcalon, appenſa uel ignis infamis. Aſaar, mane diluculum. Achrabbim, ſcorpiones. Adar, magnificus ſiue pallium.

Aſamona, os eius ab oſſe non ab ore. Achor, turbatio uel tumulus. Adomim, rubræ. Anacam, humilis, exurgens. Ahimam, frater eius. Acſa, claudicans uel factura, id eſt, ποίησις. Atoniel, tempus eius dei, uel reſponſio dei. Adada uſq; ad teſtimonium. Aſergadda, atrium accinctionis eius. Aſmona, celeriter numera. Aium, acerui lapidum, id eſt, λιθολόγιον. Ain, fons uel oculus. Ain, chaos. Aingannim, fons aut oculus hortorum. Adollamim, congregatio eorum. Adaſa, noua. Aathar, deprecatio. Achazib, mendacium ſiue ſtultitia. Ani, pauper. Arab, inſidiæ. Ammeta, luctus. Accen, nidus. Alala, laxitas. Araba, multa uel inſidiæ occidens ſiue aſpera. Ataroth, corona. Aſreel, beatus deus. Agla, feſtiuitas eius. Aſer, beatus: ſi per aleph & ſin literam ſcribatur: ſin autem per beth & ſade, atrium interpretatur. Amathim, indignatio, id eſt, bilis eorum. Anem, circuli uel coronæ ſiue præcinens. Aērim, aceruus lapidum, id eſt, λιθολόγιον. Aphara, uitulus uel taurus. Afara, humus eius: alijs quippe literis ſcribitur. Ammona, populus eius. Aſani, uolãs ego. Aalee, mille. Aſarſualim, atrium uulpium. Afom, os: ab oſſe non ab ore. Aſan, fumus. Afarim, fodiens mare. Ames, robuſtus. Amad, populus adhuc. Acbaran, turbans eos. Ammon, populus mœroris. Amma, populus eius. Annaceb, cognomẽtum. Aſeph, atrium ſiue ueſtibulum. Adame, cruores ſiue ſanguines: numero plurali. Aialon, campi uel aulones. Anatboth, obediens uel reſpondens ſignum. Abdo, ſeruus eius. Ammador, populus generationis. Alax, laxitudo, quam Græci χαυνότητα uocant ſiue lenitas, per extenſam primam ſyllabam. Aſtarten, facturam ſuperfluam, id eſt, ποίησιν περιττήν. Aſtaroth, factura, id eſt, ποίησις exploratorum.

BEthauen, domus inutilis. Babylon, cofuſio. Betharan, domus iræ uel domus montium. Balagad, habuit accinctum uel uir accinctus aut uir pirata uel fortunatus. Betbaſimoth, domus deſerta uel domus adducẽs mortem. Bamotb, excelſa. Baal habens. Baalmeon, habens domicilium. Bethfeor, domus oris pellium. Begumim, fabri cementarij. Betharam, domus ſublimium, ſiue montium. Bethanamra, domus pardorum ſiue amaritudinum. Bethaglam, domus feſtiuitatis eorum. Betharaba, domus humilis uel ueſperæ. Boon, pollex uel in medio. Baala, habens eam uel ſupra. Bala, habens eam uel uir eius ſiue uenit hæc. Baaloth, in aſcenſu uel aſcenſus, numero plurali. Bethafeleth, domus ſalutis. Bazeota, deſpectio ſiue contemptus. Baal, uetuſtas. Baſecoth adeps uel defecatio. Bethdagon, domus tritici. Bethafue, domus mali: non à malitia ſed ab arbore intelligendum. Betbſur, domus robuſti. Bethanoth, domus præcidentium. Betharaba, domus multa uel grandis. Benennam, in eis uel in medio eorum. Bethagla, domus feſtiuitatis eius. Beroth, putei. Betula, uirgo. Bethmarcaboth, domus quadrigarum. Bethlabaot, domus uenientium. Balathad, habitus: ab habendo, non habitu, id eſt, cultu ueſtis. Beram, puteus altitudinis. Bethfeſe, domus oris florẽtis. Bethfamis, domus ſolis. Bethen, uenter. Betbemec, domus uallis. Benaël, ædificatio dei. Bethanab domus humilitatis uel domus reſpondens. Belathala, habita: genere fœminimo, ab habendo: participium eſt, non uerbum imperatiuum. Benebarach, filius fulguris. Balac, elidens.

CAriathiarim, ciuitas uel uilla ſyluarum. Cadesbarne, commutata, electæ, ſiue ſanat electe. Cades, ſanctitudo uel ſancta ſiue mutata. Cariatham, ciuitas eorum uel uocatio perfecta. Cain, lamentatio. Ceila, ad fundam iacta ſiue ſuſcitans eam aut tollens ſibimet. Carmelus, mollis ſiue cognitio circunciſionis. Cariatbbaal, ciuitatem habuit ſiue ciuitas habita. Cane, calamus. Notandum, quod latinum canna, de lingua Hebræa ſumptum eſt. Cnſim, ſummitas uel principium. Cathat morſus uel congregati. Caſeon, duri fortitudine. Caſabam, congregatio eorum. Cartham, uocationem perfecit. Cedemoth, prius uel oriẽtalis. Hucuſq; per c ſimplicem literam legerimus, exin aſpiratrone addita legendum eſt. Chidon, ſcutũ uel clypeus. Chifara, catulus eius uel manus diſſipata ſiue expiatio. Quod aũt diximus, catulus eius, leonem ſignificat, quẽ Græci uocant σκύμνον. Chermel, molle uel tenerum ſiue cognitio circunciſionis. Melius autẽ ſi interpretetur, agnus tener. Chellon, reuelatio eorum. Chiſil, robuſtus. Chabon, quaſi intelligens. Chereloth, uidiſti ſignum. Chiſiloth, ſtulti ſignum. Chabul, quaſi germen.

DAbir, loquens uel loquela, aut rurſum timens. Dar, generatio. Dibon, abundanter uel ſatis intelligens. Dabira, loquens uel eloquẽtia, uel urſum timens. Dimona, ſatis numerans uel ſublimitas. Dilam, egens pauper. Daleam, egeſtas eorũ. Duma, ſilentiũ ſiue gaudũ. Dana, cauſa uel iudicium eius. Dabath, clunis. Dabrath, loquela. Dedata, generatio eius, Domna, ſilentium.

Ellom

ELlom, uitulus mœroris, uel feſtiuitas eorum. Eſdod, effuſio uel incendiū ſiue ignis patruelis. Euxus, lapides colligens, quod Græce dicitur λιθόλογος. Eui, deſyderans ſiue eſt. Eſrom, iraſcens uel ſagitta uiſionis. Eneā, ecce iſta uel ecce ſunt. Emmam, mater eorum. Eltholeth, ad natiuitatem. Ermon, anathema ſiue damnatio. Eſchaol, ignis parturitionis. Eſna, δευτέρωσις, quam nos à ſecundo numero dicere poſſumus ſecundantem, uel ignis, uel ediſſertio. Eſchamina, concitatio. Eglon, uacca eorum. Eſaan, innitor ſiue cōfirmo. Elthechem. protulit. Emec, uallis. Eglon, feſtiuitas iſta, uel uitulus mœroris, uel iuuencæ. Elec, portio. Emecaſis, uallis conciſionis. Erma, anathema eius. Ennathon, gratiam dantes. Enarad, ecce concepit. Elcath, portiunculam. Elammelech, ad regem. Eſtamoë, mulier uentris. Elthaci, nequaquam uomentem. Hucuſque per e, breuem literam legerimus, exin per extenſum legamus elementum. Elo, exercitus eius, pro εὐταξία enim ſemper in Hebrēo, aut turmæ militum deſcribuntur aut opes. Engaddi fons hœdi. Endor, fons generationis. Engannim, fons hortorum. Ennadda, fons exacutus. Edroi, inundatio paſcens me. Eram, uita ſublimis. Feſga, dolata, ſiue præciſa, aut oris multi. Falecti, ſaluans me.

GAzer, præciſio ſiue diuiſio uel conſtrictio. Goſnam, iuxta eam uel applicatam. Gaza, fortis, ab ain litera incipiens, non à conſonante gimel. Geth, torcular. Geſſor, applicans lumen, uel applicans dirigentem. Galiloth, reuelationis uel tranſmigrationis. Gazeo, robuſto. Getheo, torculari. Gadera, ſepes eius. Gaderoth, maceria uel ſepes. Galioth, colles. Gabaon, collis mœroris. Gatthaafer, torcular eius humi uel foſſum. Gabathon, ſublimitas eorum uel collis mœroris. Gethremmō, torcular excelſum uel torcular ſublimiū. Golam, tranſmigratio eorum. Galim, loca paluſtria uel acerui. Galgalis, uolutabrum. Gabaath, collis patruelis.

IErimnth, timens mortem uel altitudo mortis. Iaſie, eſt os: ab ore non ab oſſe. Iabin, intelligens uel intelligentia uel ſenſus uel prudentia. Iecmam, poſſedit populū. Iazer auxilium. Iarim, ſaltuum uel ſyluarum. Iebneel, ædificatio dei. Iagur, colonus uel aduena. Ietan, mercedes. Ietraël, honeſtas dei. Iepte, aperiens uel apertus. Ianum, dormitans. Iecta extenderunt. Iezraël, ſemen dei. Ierdom, incubuit populus. Ianua, requies. Ieblaam, deſipiſcens populus. Ierphal, dimiſit deus. Iecnaam, poſſeſſio populi. Iaſie, adapertio uel oſtenſio, ſiue ſuperficies. Iepheel, aperiet deus. Icdala, manus maledictio. Iaiel, requies dei. Ieraon, timebunt. Ierachon, aurugo, quam Græci ἴκτερος uocant. Ieſſonne, nudus uel conuerſio. Iera, inclinatio. Iezel, fortitudo uel adiutorium.

LAchis, intereſt uel ſibimet uiri. Lobna, candor uel lateres. Labo, ingreſſus ſiue uenientes. Laamas, ad iniquitatem. Luza, amygdalon: licent quidam interpretentur κλοιόν, torquem uidelicet damnatorum, quam uulgo bloiam uocant. Poteſt autem interpretari & hic ipſe. Labec, acceptabilis. Lacum, ad conſurgendum. Leſem, ad nomen. Leſemdam, nominis iudicium.

MEceda, exuſtio ſiue orientalis uel inantecesſum, id eſt, prius. Madon, contradictio ſiue habitatio. Maſepha, ſpecula ſiue de ſpecula. Maſphat, ſpeculatio uel contemplatio uel intentio uel locus iudicij. Marom, ſublimis ſiue de excelſo. Maſarphoth, incendia ſiue de tribulatione roſtrorum. Maachati, uenter cæſus ſiue fracta eſt mihi. Marom, aliter amara triſtitia. Mageddo, pomorum eius ſiue cœnacula eius. Medab, aquarum fames. Mephaat, aquarum impetus ſiue ab eis tempora. Manaim, caſtra. Meſphat, iudicium. Maabeel, congregatio dei. Modaba, natiuitas. Medabena de oneribus. Medalgad, turris piratæ uel turris accincti. Mareſa, à capite Maon, habitaculum. Maaroth, ſpeluncæ. Meddin, iudicium. Maala, chorus. Melch regina. Melſa, rixa uel azyma. Marala, amara conſcenſio. Maalaph, de mille ſiue de doctrina. Magdaliel, turris mea deus. Maſadda, requirentē ſiue retinentem. Miſor, directa ſiue campeſtris uel de tribulatione.

NApheddor, conuerſio generationis. Nephtoë, diſſoluti, ſiue deceptio. Naſib, titulus uel ſtatio. Naabſan, uel naſab, exiccata. Naal, aſcenſio. Noa, mouens ſiue commotio. Naalal, laudent.

Oziph,

OZiph,germinatio. Orchiataroth,lõgitudo coronæ. Oli,infirmitas. Ozanoth, quaſi ſignum uel forte ſignum. Huc uſq; per o, breuem literam legerimus,nũc per extenſam legendum eſt. Oam,uæ populo ſiue inſaniens. Oram,uæ excelſo uel iracundia, Oſa,ſpes. Othoniel,reſponſio dei uel reuelatio dei uel tempus mei dei uel ſignum dei. Ocer,diligens ſiue perſcrutans. Oga, inclytus uel glorioſus. Ono,dolor eius. Q literam,quam neque Græci reſonant,nec Hebræi, & exceptis Latinis nulla alia lingua habet,à nobis hic penitus prætermiſſa eſt.

RAal, latitudo uel fames ſiue impetus, Recem, uarietas ſiue uacuefactio. Rebe,quartus uel ordinatus. Romoth, uiſio mortis. Ragal,res uel deorſum ferens. Raphaim,gigantes,uel reſolutæ matris. Remnon,ſublimitas. Rama, excelſa, Rabboth,multi, Ramath,excelſa hæc. Roob,late. Raahat,maxillæ,ſiue buccæ.

SArathan,tribulatio eorum. Semro,cuſtos eius uel nomen uidit. Salacha,tulit ſibimet uel tentatio itineris. Saron,princeps iuſtitiæ. Semron maron, cuſtos amarimœroria. Sabama, leua excelſam ſiue conuerſio quædam. Sart, uinculum ſiue anguſtia eius. Sin,egrediens. Sechrona,ebrij uel tabernacula. Siſai,longæuus. Seme,auditio. Sualim,uulpes. Sicileg,defecatio uocis adductę ſiue effundit ſextarium. Seneſanna, tollens rubrum uel tentationes.. Saloim,emerſiones uel emiſſiones. Saraa, carbones ſiue anguſtia malorum. Socha,tabernaculum uel umbraculum. Saarim,portæ. Sanam, abundans ſiue egreſſus eorum. Samer cuſtodita. Sior,paruulum ſiue turbulentum. Sabacha reticulum. Selom,auulſio uel dimiſſio ſiue ubi eſt ipſe. Semdahe, nominis ſcientia. Samari,lana mea. Selam,latus:à latere,non à latitudine. Sabe,ſeptẽ uel ſepties. Sarith,reliquiæ. Sonim,coccinum. Seon,ſemini eius. Saaſim, incubuit egrediens. Sala,tollens. Sames,ſol. Salabim,aggrauans intellectum.

TAla,ros eorum ſiue irrorata. Tyrus,quæ Hebraice dicitur Zor,& interpretatur tribulatio,ſiue anguſtia,uel fortitudo. Hucuſq; per t,ſimplicem literam legerimus,exin aſpiratione addita legendum eſt. Taphue,malum: ab arbore,non à malicia intelligendum,ſiue tympanũ apertum. Thaanac,reſpondens,ſiue humilitas. Therſa, complacatio, quæ ſignificantius Græce dicitur εὐδοκία. Thalme, ſulcus,uel dependens. Thamna numerus uel fidelis ſiue numerata aut cõſummatio eorũ. Thennat,ficus. Therela,uidiſti Teberinthum. Thabor,ueniens lumen. Thalla,ager eius uel appenſio. Thaphnathſare,numerus operimenti noui. Vr, ærarium,ſiue ad iracundiam prouocans. Zebbi,dotis meæ. Zabdi,fluxus uehemẽs ſiue abundans. Ziph, germinans. Zanoẽ,repulit uel iſte requieuit.

De libro Iudicum.

ADonibezech,dominus fulminis ſiue dominus contemptus uani. Achiman,frater meus quis; Axa,claudicans uel iraſcens. Athaniel, tempus meum dei. Arrad, conſurrectio deſcenſionis aut teſtimonium deſcendens. Accho,uſq; huc aut hamus,uel humilitas eius. Alablac,uel lactea. Achrabbim, ſcorpiones. Aſtaroth,ouilia uel factura id eſt ποίησις exploratorum. Anatba,reſponſio. Araſth,artifex. Abinoẽm, patris mei decor. Abel, luctus uel committens. Abelmeola, luctus parturientis. Ares,ſol. Abiezer, patris mei adiutorium. Abed,ſeruus. Armor, anathema mœroris,uel imago triſticiæ. Auoth,commoratio, uel ſedes aut uinculum ſiue incunabula, quod Græce dicitur ἔπαυλις. Abgam,pater ſordis. Abdon,ſeruus mœroris. Allel,laus. Aoth,laus, Aminadab,populus meus ſpontaneus.

BEzech,fulgur uel contemptus uanus,ſiue micans. Baalmeſur,habens uel uir ex principe. Barach,fulgurãs. Bachal,iugum. Bara,creatura ſiue lectus. Baraẽnnim,creatura nidorum ſiue tribuli. Baalbarith,habens pactum. Bera,puteus. Berith,pactũ. Baalthamar,habens palmã. Booz,in fortitudine ſiue in quo uirtus.

CEnetz, poſſeſſio contemptibilis,uel ſpretio. Cethrom, tenebræ eorum uel thymiama. Ciſon,impegerunt, ſiue duritia eorum uel lætitia. Carcar, inueſtigatio. Camon,reſurrectio inutilis. Quatuor nomina quæ ſequuntur ex c litera aſpiratione addita ſunt legenda. Chetim, inſanies uel formidans ſiue ſignata. Chuſam,Aethiopia eorum. Chamos,quaſi attrectans,uel cõgregans. Chelon,conſummatio ſiue omnis dolor,uel ab initio. Debbora,apis uel loquax. Dalila,paupercula uel

ſitula.

ſitula. Dagon,piſcis triſtitiæ. Enach,humilis conſurgens uel humilitas inanis. Elohe, deus. Eglon,roratus uel orbita,uel iuuencæ,uel feſtiuitas illa,uel uitulus mœroris. Ezri, auxilium meum. Ephod,ſuper indumentum,quod Græce dicitur ἐπένδυμα ſiue ἐπωμίδα. Ephrata, frugifera ſiue de cinere ueniens, aut puluerulenta. Et ſuper hoc quid nobis uideatur, in libris Hebraicarum quæſtionum plenius diximus. Ephrathites,humus aut puluis eorum,ſiue frugifer. Duo nomina quæ ſequuntur,per extenſum legamus elementum. Eud,accipiens gloriam. Eatam,auis eorum. Fura,laguncula uel frugifer. Fanuel,facies dei. Fua,operarius uel ſonitus aut euidens. Farez,diuidens uel uiolentus ſiue diuiſio. Cazar,commotio. Gera,ruminatio. Gedeon,circumiens in utero,uel inutile ſiue tentatio iniquitatis. Gabatha,collis ſiue ſublimis. Garizim, accola ſiue aduena eius. Gaala, abijciens ſiue reuelatio.. Gaza,fortitudo eius. Gadam,tentatio uel accinctio populi. Iezbaam,defluens,uel deſipiſcens populus. Iabin,intelligens uel ſapiens, uel ſenſus uel prudentia. Iaël cerua uel coniugium ceruale ſiue incipiens. Ioas, ſperans ſiue temporalis,uel domini robur. Ierobaal,iudicet Baal,uel iudicet habens,aut ſuperior ſiue iurgiū habens. Iecbaze,torcular lupi. Iecha,torcular. Iephone,conuerſio. Ioatham,eſt perfectus. Iair, eſt illuminans. Ionathan, columbæ donum,uel columbæ dedit,aut domini donum. Iabes,exiccata uel ſiccitas.

Canticum Debboræ.

LAphidoth,lampas ſiue quaſi os cultri:ab ore, non ab oſſe. Lais,leo uel ſibimet uir. Meroz,aquæ ſacramentorum. Maaz,robuſtus,fortis. Mere, manifeſtus uel illuminans aut apertus. Mello,plenus. Manne,requies. Micha,quis hic,aduerbium loci,uel quis iſte. Nahellel,laus,hymnus. Nabe,latratus. Tria nomina quæ ex o ſubijcimus,per extenſam legenda ſunt literā. Obed, ſeruiens. Othoniel,reſponſio dei uel reuelatio dei. Obab,dilectio. Othoniel,tempus mei dei uel ſignū dei. Oreb,coruus aut ſiccitas. Racab,aſcenſio ſiue cōſcendens. Raſathaim,impietas eorū. Saſai,longæuus uel ſenarius. Sepheth,ſpecula. Salabbim,ſalus cordiū. Syria,ſublimitas. Sairath,capra. Semegar,nomē aduena ſiue ibi colonus. Siſara,gaudij excluſio ſiue tollens recedentem uel equi uiſio. Sectha,ſpinæ. Saratha,uinciens uenit ſiue tribulatio. Suroëb,ſaxum corui. Salmana,umbra prohibendi uel umbra commotionis. Samir,uepres uel incultum. Seon,tentatio calens uel germen quod non eſt. Semanath,nomen humile. Samſon,ſol eorum uel ſolis fortitudo. Sorec,electa,optima. Salma, ſentiens uel perfecta ſiue pacifica. Tabath,bona. Excepto hoc nomine,cætera quæ ſequuntur huius literæ per aſpirationem legenda ſunt. Thalmi,ſuſpenſio uel ſulcus. Thamarhares,enumeratio ſolis. Thanach, humilitas uel reſpondebit tibi. Thebes,conuerſio ſiue fieri oua. Zeb,lupus. Zebul,habitaculum. Zabulonites,habitaculum eius.

In Ruth.

BOoz,in fortitudine. Elimelech,deus meus rex. Ieſſe,infulæ libamen. Maallon,de feneſtra ſiue à principio,uel conſummatio. Noēmi,pulchra. Orpha,ceruix eius. Ruth,uidens uel feſtinans ſiue deficiens.

De primo libro Regum.

ANna,gratia eius. Aphec,furor nouus aut continenter. Aminadab,pater meus ſpontaneus uel urbanus. Abia pater dominus uel pater fuit. Abiel,pater meus deus. Ammoni,comprimens,uel coanguſtans me. Aſor, ſagitta luminis. Ahias,frater alius uel frater eius. Achitob,frater meus bonus. Achinaam,fratris decor. Abenner,pater meus lucerna uel pater lucernæ. Agag, δῶμα,id eſt tectum. Armathaim, altitudo eorū. Azecha,fortitudo ſiue decipula. Adreel,greges domini. Azel,abiens,pergēs. Achis,ueruntamē uir ſiue frater meus aut frater uir. Achimelech,frater meus rex. Auilach,dolens ſiue parturiens. Arch,mora. Abiathar,pater ſuperfluus. Achela,ſuſcipiens eam. Abigal,pater exultationis ſiue pater erroris. Abiſai,patris mei incenſum uel ſacrificium. Aendor,oculus aut fons generationis. Abigail,patris mei exultatio. Aſan,fumans. Aathach,tempore ſuo. Baalim, habentes ſiue aſcendentes uel ſuperiores. Bethchar,domus agnitionis uel domus agni. Bochorach,primogenitus tuus. Bezech,egeſtas. Badan,ſolus uel in iudicio. Beſes,in ipſo floruit uel abſciſio. Bama,in quo. Barita,Pythoniſſa quam Græci ἐγγαστρίμυθον uocant. Boſorti,annunciatio uel caro. Berſabee,puteus ſacietatis uel puteus ſeptimus. Cariathiatim,ciuitas ſyluarum. Cus,

durus uel uomitus uiri ſiue uomens uir. Quæ ſequuntur aſpiratione addita ſunt legenda. Cherubiin, multitudo ſcientiæ. Chetti, inſanientes uel metuentes. Chereti, interficientes qui ſignificātius Græce dicũtur ἐξολοθρεύοντες. Chateb, quaſi cor aut omne cor ſiue canis. Dauid, fortis manu ſiue deſyderabilis. Damaim, ſanguinum. Doëch, motus ſiue ſollicitus quod Græce dicitur ἀγώνιος. Eleazar, adiutorium ſiue dei adiutorium. Eſcabod, cecidit gloria uel uæ gloriæ. Et de hoc quid nobis uideatur in libris Hebraicarũ quæſtionum plenius diſputatum eſt. Euilath, à principio. Ebræi, tranſitores. Etthi, mecum. Eſthamoë, cogitans. Tria nomina quæ ſequuntur per extenſam literam proferenda ſunt. Elchana, dei poſſeſſio. Eliu, deus meus iſte. Eliab, deus meus pater. Finees, os requieuit ſiue os mutum uel ſilens. Fenenna, conuerſio. Falti, ſaluatori meo. Gabaa, collis. Galgala, uolutatio ſiue reuelatio. Goliath, reuelatus ſiue tranſmigrans. Gallim, tranſmigrantes ſiue reuelati. Geſuri, iuxta lumen meũ uel applicantes è lumine meo. Garizim, abſciſiones. Gelboë, uolutio ſiue decurſus uel aceruus pluens. Iedori, applicans ſiue accedens. Ieroboam, miſericors. Ioſue, ſaluator. Iechonia, præparatio dei. Ioël, incipiens uel ſuit dei. Iabes exiccata. Ierobaal, iudicium, Baal ſiue iurgium ſuperiotis aut habentis. Ieſaui, id eſt, deſyderaui. Ieſſai, inſulæ ſacrificium ſiue incenſum. Ioab, inimicus uel eſt pater. Ieramecli, miſericordia dei mei. Matar, pluuia uel complutor me. Machemus, humilitas ſiue attrectata. Mageddon, tentans. Melchiſue, rex meus ſalus ſiue rex meus tyrannus. Merob, de multitudine. Michol, aqua omnis uel ex omnibus. Meolati, à parturiente me ſiue à dolente me. Maon, habitaculum. Maoch, euiratus quē Græci ἐλασίαν uocant. Ner, lucerna. Nuath, pulchritudo. Nobe, latratus. Nabal, inſipiens quod ſi legere uolueris nebel, menſuræ nomen eſt ſiue pſalterij. Ophni, diſcalciatus ſiue inſania conuerſionis. Odollam, teſtimonium eorum. Ramathaim, excelſa eorum. Rachal, negociatio. Rachel uero interpretatur ouis uidens deum. Sophim, ſpecula uel ſcopulus. Saupha ſpeculator aut ſupereffundens. Sabaoth, exercituum ſiue uirtutum. Samuël, nomen eius deus. Semſi, ſol meus. Saror, coanguſtans ſiue indutus. Saul, petitio uel habitans uel abutens uel abuſiuum eorum. Saliſa, tertia uel uitula triennalis uel ui conſternans. Salim, uulpes: ſed melius ſi legatur ſualim. Suph, ſpecula uel effundens. Sena, tollens uel anguſtia ſiue dens. Soba, mandatum in ea. Sur, rectus uel fortis uel inuincibilis. Sama, ubi uel audiens. Sochor, ramus uel humilitas. Sethui, fatuus. Saruia, uinctus ſiue anguſtia. Sonaim, coccinea uel ſubſiſtens eis. Sephamoth, labium mortis. Thou, amens uel errans. Ziphei, germinantes ſiue florentes.

De ſecundo libro Regum.

ASuri, atrium meum. Abiſa, patris incendium ſiue ſacrificium uel holocauſtum: quod ſignificantius Græce κάρπωμα dicitur. Aſaë, factura, id eſt, ποίημα. Amman, cubitus menſura non brachium. Amon, matris flerus. Abeſſalon, pater pacis. Adonia, dominator dominus. Aggia, feſtus ſiue ſolennis. Abithal, pater meus ros. Agla iuuencula uel uitula. Aia, uultur. Adrezer, decorum auxiliũ. Achohereth, diſperdens ſiue diſſipans. Amiel, populus meus dei. Anon, dolens. Abiſai, pater ſacrificij. Ammiod, populus meus glorioſus. Ahitophel, frater meus cadens ſiue irruens uel frater meus cogitans ſiue tractans. Arachi, longitudo mea. Ameſa, populum tulir. Aphelethi, mirabilis. Adoniram dominus excelſus. Adoram, generatio excelſa. Ahiloth, frater inclytus. Armoni, illuminans me uel anathema ſiue cellarium meum aut domus mea. Adino, tenellus uel delicatus. Aheſan, uoluntatis ſiue conſilio egeo. Ahoi, ſpinarũ. Aga, meditans ſiue loquens. Ararites, montanus. Adollam, congregatio eorum. Ariel, leo dei. Aſaël, factura dei, id eſt, ποίημα. Aradius, obſtupeſcens uel admirans. Aras, elatus. Alab, lac. Abiezri, dei mei auxiliũ. Anathothides, reſpondens ſignũ. Adai, robuſtus ſiue ſufficiens. Abialbō, pater meus ſuperintelligēs. Azmath, fortis morte. Ahiē, fratris matris. Aſerai, atriũ meũ. Arunas, illuminati.

BAurim, electi. Berothi, putei. Baana, uenit reſpondens. Bega, excelſa. Banaia, cementarius, id eſt, ædificator domini. Bethroob, domus platearum. Bethſabee, filia ſaturitatis: ita tamē ut prima correpta ſit ſyllaba: alioquin ubi producitur, ſemper domus interpretat̃. Balaſor, habens ſagittam luminis uel aſcenſio atrij. Bethchar, domus agni. Baurim, electi, ut ſupra uel iuuenes. Berzellai, ferrum meum. Bochori, primogenitus meus. Bethmacha, domus humilis uel fori uel tributi. Baana, uenit reſpō dens.

dens. Bareumi,fugit eum quiſpiam. Bethoro,domus iræ. Caſir,meſſis. Cabſeel,congregatio dei. Tria nomina quę ſequuntur,aſpiratione addita legenda ſunt. Calamach,omnem fortitudinem. Chuſi,Aethiopia. Chorethi,diſſipans ſiue diſperdens. Eliaba,nequaquã abſconditus. Excepto hoc nomine, cætera quæ ex e litera ſequuntur per extenſam primã ſyllabã legenda ſunt. Eliſue,dei mei ſalus. Eliſame, deus meus audiens. Elidahe, deus meus ſcit. Eliphaleth,deus meus ſaluans. Elianan,domino donante. Feletthe,mirabilis ſiue excludens. Faraothoni,auolantis triſtitiæ meæ. Farai,hi ante me. Gio,lucta ſiue luctari. Gelo,migra uel tranſmigranti. Gera ruminãs. Gom,ſouea. Gob,lacus. Gaas, cõmotus. Gelonites,tranſmigrãtes. Garab,ſcabioſus. Hiram,uiuens excelſe. Hiſtob,uir bonus. Hiras,uigilans. Hisboſer,uir cõfuſionis. Idcirco cum aſpiratione hæc nomina poſuimus,quia & apud Græcos & apud Hebręos per diphthongũ ſcribuntur. Iezraël,ſeminauit deus. Iethraã, ſuperfluus populus. Iebgar,elegit. Iaphie,illuminat uel oſtendit. Ioram,qui eſt ſublimis uel manus ſublimis uel manus ſublimiũ. Ieroboſeth,iudicans confuſionem,id eſt,ignominiã. Ididia, amabilis domino. Ionadab,domini ſpõraneus. Ioadahe, ipſe cognoſcens. Ioſaphat,ipſe iudicat. Iodahe,ſciens ſiue cognoſcens. Iesbi,eſt in me. Iaare,ſaltus. Ioiadahe,domini cognitio ſiue ipſo cognoſcente,Iaſan uetus. Iagaal,propinquus. Iaazaher,auxiliabitur. Ietan,reſpondens. Lodabar,ipſi uerbum. Laſabi,ſperauit in me. Manaim,conſolatio ſiue requies. Maacha,molitus ſiue confractus. Miphiboſeth,de ore ignominia. Maana,requies. Maaria,domus mea uel amara ſiue ex uiſione. Machati,,ſubactus,id eſt mollitus meus. Nephee, applicans ori uel lyncurius nomen eſt lapidis. Naas,ſerpens. Nethophati,incluſus. Neele,ſcala uel torrens. Naalia,torrẽtes. Orchathi,æſtimatio mea. Odſi,menſis meus. Tria nomina quæ ſequuntur per extenſam literam proferenda ſunt. Obedadam,ſeruiens homo. Ohiada,ipſe cognoſcit. Oren,ira. Reſpha,λιθόστρωτον,ſiue curſus. Rachab,quadriga. Roboam,latitudo populi. Ragal,triſtes uel deorſum. Ragalim,pedes. Rapha,ſanitas. Ribal,iudicantes. Saphati,iudicans me. Sion, ſpecula uel ſpeculator ſiue ſcopulus. Samoẽ,auditio. Sobab,conuertens. Soba,ſecta à ſecando. non à ſectando,Suſacim,gaudiũ cilicij. Siba,egreſſus uenit. Saraia,princeps dñs. Sobach,conuertens te. Sunem,coccineũ ſiue eleuans. Sabe,ſaturitas. Sadoch,iuſtus. Sia, indigentes ſiue dormitantes. Sobochai, condenſum ſiue fructetum. Et ſuper hoc quid nobis uideatur in libris Hebraicarum quæſtionum plenius diximus. Samai, ubi mihi ſiue audiens. Salmon,umbra uirtutis. Sarai.princeps mea. Salech,egrediens. Thebes,fuerũt in ea ſiue facta mea. Thalme,ſulci. Thecue,clangor uel tuba ſiue percuſſio. Thecuites,tuba canens ſiue buccinator. Theetim,inferiores uel ſubter. Hæc nomina quæ poſuimus per literam t aſpiratione addita ſunt legenda. Vria,lux mea dei. Vſi,feſtinans. Vrchi, longitudo mea. Vſarhi,feſtinante me.

De tertio libro Regum:

ABiſai,pater meus ſuperfluus ſiue patris mei rugitus. Accherethi, interficiens ſiue diſſipãs uel demoliens. Amaſa.populum tollens ſiue leuans. Azor,atrium. Azaria,auxiliũ domini. Ahia,frater eius uel ubi hæc? Ahiſar,frater meus princeps. Adoniram,dominus meus excelſus. Aelam,ante fores ſiue ueſtibulũ. Adadezer,decorum auxiliũ. Adoram,generatio excelſa ſiue decor excelſi. Ano,dolor eorũ. Aſa,tollens ſiue ſuſtollens. Auan,ſubuertit eos ſiue mouẽs eos uel fons. Auachim, nõ eſt innocens. Anani,gratificatus mihi ſiue donatus mihi. Ahab,frater patris. Azuba, relicta uel deſerta. Bethſabee,filia iuramenti per breuẽ primã ſyllabã legendũ eſt. Benur, filius aërius ſiue filius ignis. Bethſames,domus ſolis. Bethanan, domus gratiæ aut doni. Baſamath,delinquẽs. Baaloth,aſcendentes. Bul,germinis. Booz.in fortitudine. Baraſa, in egeſtate ſiue ueniens ad faciendum uel hauriens. Cane, pœnitentia ſiue clangor tubæ. Carmelus,tenellus aut mollis ſiue ſciẽtia circũciſionis. Hucuſq; per c ſimplicẽ literã legerimus:exin aſpiratione addita legendũ eſt. Chalacad,paſcẽs ſiue nutriens. Chamos, congregatio ſiue quaſi attrectanti uel palpanti. Charith, diuiſio ſiue cognitio. Chanaan, erubeſcens ſiue negociator. Dachar, compungentes. Dardahe, generatio cognitionis. Dabir,oraculum. Diu,pulchritudo. Damaſcus,ſanguinem bibens uel propinans. Eſda,miſericordia. Ezraël,ſemen dei. Emori, amaricantis uel loquentis. Eſrai,indigena uel orientalis. Ezazon,uiſio. Hucuſq; per e breuem literam,exin per extenſam legamus. Eli,deus meus ſiue ſcandens ſiue ſcindens. Elioreb,dei hyems. Eri,uigil meus. Elon,

aulon, de quo plenius in uolumine locorum diximus. Ethan, robuſtus ſiue aſcenſus. Eman, accipiens uel formido eorum. Ethanim, robuſtorum. Eſiongaber, uoluntas ſiue conſilium triſtitiæ confortatæ, uel iuuenilis. Ela, maledicta uel ipſi. Eſaion, uoluntas ſiue conſilium mœroris. Elias, deus dominus. Eliſaé, dei mei ſalus. Felethi, admirabiliter. Fadaia, redemptio domini. Gaber, aut uir aut iuuenis uel fortis ſiue uiriliter. Goneabath, furtum filiæ. Gonath, arrogantia tua uel hortus tuus. Gezi, præruptũ uidens uel uallis uiſio. Gir, diuiſio uel præciſio. Gozan, tonſio eorum uel fortitudo eorum. Gabe, collis. Godolia, magnificus domini. Iezabel, cohabitatrix ſiue eſt fluxus uanus. Ieconiam, ulciſcitur populũ. Iair, illuminauit. Iacon, præparatio. Ieroboam, dijudicans ſuper nos. Ieſſai, inſulæ ſacrificium uel holocauſtum. Ioſia, cuius eſt ſacrificium domino uel ſalus domini, uel fortitudo domini. Ieu, ipſe uel eſt. Ioram, qui eſt excelſus. Ioſaphat, domini iudiciũ. Iemla, plenitudo uel circũciſio. Leben, ædificatio uel candida. Mageddo, cœnacula eius. Maacha, percutiens ſiue percuſſa. Maces, de fine. Maol, chorus uel de plenitudine. Malachra, deſpiciens ſiue diuiſio. Mechonoth, fulcra quæ Græci baſes uocant, id eſt, ὑποθινοῦσα. Melloth, plenitudo ſiue adimplera. Machaia, quid hic: aduerbium loci ſiue quis dominabitur. Moſe, ſaluificator ſiue à ſaluatore. Naphaddor, diſperſa generatio. Netna imago. Neiſoth, ſtatio. Naboth, conſpicuus uel ſeſſio ſiue excluſio. Nadab, ſponte. Naama, decor domini mei. Neſib, ſtans. Namſi, tangens uel attrectans ſiue palpans. Omri, criſpans meus uel manipulus meus. Oza, robuſtus domini. Olda, deſtructio ſiue diuertibulum. Tria nomina quæ ſequuntur, per extenſam literam proferenda ſunt, Og, congregans. Ophir, infirmans. Obedia, ſeruiens domino. Rei, paſtor meus. Ramoth, uiſio mortis. Razon, myſticus uel ſacratus. Rabaam, impetus populi uel latitudo populi. Sunamitis, quicunq; morietur, ſiue mortificata. Siſa, tentatio ſiue farinaceus. Saalabim, aggrauans intellectum. Soca, ramus. Sarthan, tribulatio eorum ſiue demolitorum aut coanguſtantium. Sion, ſpecula uel mandatum ſiue inuium. Saba, captiua. Sathan, contrarius ſiue aduerſarius. Suba, incenſa ſiue conuertens. Sadala, latus eius: à latere non à latitudine. Sabua, lepra. Seſac, byſſus cilicij. Sichima, humerus. Semeia, audiens dominum. Somer cuſtos. Sali, miſſa. Sophar, diſſipare uel diuidere. Sigab, ſupertollere. Sareptha, incendium ſiue tribulatio panis. Sidonia, uenatio inutilis. Saphat, iudicans. Sedechia, iuſtus dominus. Taphath, paruulus uenit. Thabremmon, bonus ad uidendum, ſiue bona ſublimitas, uel bona uiſio eorum. Hucuſq; per t ſimplicem literam legerimus, exin aſpiratione addita legendum eſt. Thanath reſpondet tibi. Thermad, exploratio redemptionis. Thafiſa, claudicatio ſiue remiſſio uitæ. Thedor, paxillus. Themor, zmirna. Tharſis, exploratio gaudij. Thaphnes, cooperte ſignum, quod ſignificantius Græce σημεῖον dicitur. Therſa, placens. Thebni, palea mea. Thesbi, captiuans ſiue conuertens. Zoëlet, tractum ſiue protractum. Zabad, fluens torris quem uulgo titionem uocant. Zamri, iſte laceſſans uel amaricans: proptie enim nomen ab amaritudine figuratũ eſt. Zaba, iniquitas. Zabaoia, dotata dñi.

De libris Regum.

AHiel, uiuens deo uel uidens deum. Abiram, patri excelſo. Azaël, uiſus deo. Adad, patruus uel patruelis aut teſtis. Azaia, apprehendens deum uel fortitudo domini, ſiue fortitudo eius. Acana, lapides eius. Athalia, tempus domini, uel tempus eius, ſiue temporalis domini. Aramathai, dejciens eum. Arnon, lux eorum uel arca mœroris, Amaſia, robuſtus domini uel populus elatus. Affec, continebit uel apprehendet. Amia, robuſtus domini uel populus domini. Amathi ueritas mea. Azaria, adiutor dominus. Affith, libertus. Argob, maledicens excelſum. Ariel, leo dei. Azor ſagitta luminis. Aaz, continens aut apprehendẽs. Ala, infirmitas. Abur, liuor aut uulnus. Azama, delictum. Adramelech, ſtola regis uel decor regis. Anamelech, reſpondente regi. Abiſa, uoluntas mea in ea. Azaph, colligẽs. Arphatht, ſanans, aut ſanatus. Anei, nũquid cõmotus eſt. Amos, robuſtus. Ararat, armenia uel mons conuulſus. Aſaradon, uincens uel exacutus. Arus, inciſa uel aureus. Adaia, teſtimonium domini. Achicam, frater meus ſurgens. Aſaia, facienti domino. Achabotmus. Ares, ſol. Amital, calefactus ros. Auil, ſtultus inſipiens.

Baalzebub,

BAalzebub,deuorans muſcam. Baalfaliſa,habens tertium. Badachar,uenit compungi. Bethagan, domus horti. Bethecacon, domus ſculpturæ. Baſan,confuſio ſiue pinguedo uel ſiccitas.Bedech inſtauratio.Banada,filius decorus.Baladan,uenit ſibimet iudicãs uel uanitas pro ſemetipſo. Baſecat,adipem.Bethim,domibus.

CAbalaam,præcipitauit. Cadeſim, cõmutati ſiue effœminati. Caree,caluus. Hucuſq; per c ſimplicem litera,exin aſpiratione addita proferendum eſt. Chabratha, electio : ſuper hoc in libris Hebraicarum quæſtionum plenius diſputatum eſt. Charith,conciſio. Charan,ira uel foramen. Chomarim,æditui.

EZer,ſeparatus.ſanctificatus. Elciau,pars domini. Ebſiba, uoluntas mea in eo. Eſeliau,prope dominum eſt. Enam,ecce hæc ſunt. Ennathan,ad dantem ſiue deo dante. Quatuor nomina quæ ſequuntur,per extenſam literã proferamus. Eloth, arietis ſignum uel arietatio. Elam dei populus uel pro foribus. Elia,dei domini. Eliachim,dei reſurrectio. Eſaia,ſalus domini.

FArfar,fodientes ſiue diſſipationes uel talpæ. Ful,ruina uel cadens. Facria,aperiente domino uel oris aſſumptio. Falazar, cadens princeps uel cadentem principem. Facurim,conſciſſio. Faſee,tranſcenſus ſiue traſgreſſus. Fadai,redemptio domini.

IEblaam,abſorbet. Ioſabe, ubi eſt ſaturitas uel domini ſaturitas. Ioiade,domini cognitio. Iozacar,domini memoria uel qui eſt memor. Iozabad,domini dos uel qui eſt dotatus. Ioaz,ubi eſt retinere uel domini retentio. Ioadina,domini delicata ſiue quæ eſt delicata uel tenella. Iactel, cœtus dei uel auxilium dei. Iona, columba uel ubi eſt donatus ſiue dolens. Iachalia, fortitudo domini. Ioatham,conſummatus ſiue perfectus. Iezechia, apprehendens dominum uel fortitudo domini. Ioaë, ubi eſt frater ſiue fractura fratris. Iothaba, peccantes in ea. Ididia, amabilis domini uel amabilis eius. Ieremiahu,excelſus domini. Iezania,audiens uel auſcultans dominum. Ioiacim, domini reſurrectio uel ſuſcitatio ſiue qui eſt conſurgens.

MAſſa, onus ſiue aſſumptio. Mattham, donata uel donana. Manaẽm,conſolans. Manaa,conſolatio ſiue munus aut ſacrificiũ. Medon,aquæ eorum. Mocotha,plagæ eius. Mocoth,plagæ. Marodas, amara arrogantia ſiue contritio. Meſſalem,reddens uel reddita. Mazaroth,ζώδιων,quę duodecim ſigna Mathematici aſſerunt. Moloc rex. Meſti,uarietas. Mageddo,de tentatione. Mathania,donum dei. Mechonoth, fulturæ quas baſes uel hypothemata, id eſt,ſuppoſitiones poſſumus dicere. Maſſaphat,ſpeculatio ſiue contemplatio. Marodach,amaritudinẽ immittens.Mamzamaroth,tridentes uel fuſcinulæ.quas Gręci ἀναλύμπτηγας uocant.

NAboẽ,propheta uel prophetans.Naaman,decus ſiue commotio eorum. Nergal,lucerna aceruí.Naazab prophetauit tunc ſiue ſeſſionis initium. Noẽſthã, æs eorum. Niniue, fœta ſiue germen pulchritudinis uel ſpecioſa. Neſrath,fugitiuus tener uel tentatio tenera. Nechotha, ſtyracem eius uel aromata. Necho,percuſſi.Nabuchodonoſor,prophetia lagunculę anguſtę ſiue prophetans iſtiuſmodi ſignũ ſiue ſeſſio in agnitione anguſtię Naoſta,æs eius.Nabuzardã,prophetauit palas, quæ uentilabra uulgo nuncupant ſiue prophetia alieni iudicij. Nathania, donante dño.

RAchab,aſcenſio ſiue excelſa. Ramalia,excelſus domini. Raaſon,curſus uel cõplacentia,quam ſignificantius Græci εὐδοκίαν uocant. Rabſaris,princeps eunuchus ſiue magiſter aut maior eunuchus. Rabſace,princeps deoſculans ſiue multus oſculo. Rafes,uolucres ſiue curſus oris.Rablai,multum hæc ſiue multa. Ruma,excelſa. Roblath,multam iſtam ſiue multitudo.

SVnem, dentes uel coccineum ſiue uarietas. Samariam, cuſtoditam. Sabath,requies uel intermiſſio. Sir, lebes uel aula, quam uulgo ollam uocant. Saderoth, περίβολοι,mœnia uel porticus publicæ. Sabia.caprea uel dama. Sela,ſemper. Semath,audiens. Saulum,reddens. Salmanaſſar, perfectus uinculo uel ad uinciendum. Sapharuahim,libri uel literæ. Sochothanoth,tabernacula uel umbracula filiarum. Sennacherib,tollens uel leuans deſerta. Sobnas,ſedens uel reuertens. Saẽſdema, peſtilens aẽr,quem Græci ἀνεμοφθορίαν uocant. Saraſar,princeps tribulationis. Safau,labium eius. Sademoth,arua uel regiones. Saraia, uinctus. Safania, abſcondit dominus uel domini protectio. Omnia nomina quæ per t literam ſubdita ſunt,aſpiratione addita ſunt proferenda.

THapſe, indignans ſiue ſeſſio offendiculi. Theglat, tranſmigrans actiua ſignificatione intelligendum, quod Græce dicitur ἀποικίζον, id eſt, alios transferens. Thartach, ſubuerſio, quam melius Græci ἀναστροφὴν uocant. Thartan, turturem dedit uel ſuperfluus uel elongans. Thalaſar, appenſus princeps. Thaaſar, diuitiæ. Thecum, patienti. Therac, elongatus ſiue ut nomen proprium figuremus, Proculus. Thoſ. protectio oris ſiue gehenna. Theraphim, incendia: ſed melius imagines uel figuræ, quas Græci μορφώματα uocant. Thanameth, conſolator.

De Pſalterio.

ABeſſalon pater pacis. Aſaph, congregans. Aleph, mille ſiue doctrina. Ain, fons ſiue oculus. Beelphegor, habens hiauit ſiue habens os pellis uel pelliceum. Beth, domus. Babylon, confuſio. Cades, immutata uel ſancta. Coph, uocatio uel auis: ſed melius excuſſio, quã Græci ἔλκυσμα uocant. Cedar, tenebræ uel mœror. Chuſi, Aethiops. Caph, manus palma uel uola. Deleth, pauper uel tabula uel ianua. Ezraites, ſemen dei. Ermon, anathema eius uel anathema mœroris. Ephrata, frugiſera ſiue equidem uides. He, ipſa uel iſta ſiue ſuſcipiens. Heth, uita uel uiuacitas. Fe, os: ab ore non ab oſſe, ſiue laqueus ſiue decipula. Gebal, definiens ſiue diſterminans. Gimel, retributio uel plenitudo. Iemini, dextera mea. Idithun, tranſiliẽs eos ſiue ſaliẽs eos. Iod, principium uel ſcientia aut dominator. Lamech, doctrina ſiue diſciplina. Mem, ex quo uel ex ipſis ſiue à qua. Nun, fœtus uel piſcis ſiue ſempiternum. Res caput. Selmon, umbra offendiculi uel ſentiens ſiue imago fortitudinis. Samech, firmamentũ: quidam erectionem uel adiutorium ſiue ſulturam putant. Sade, regio ſiue iuſtitia uel ueneratio. Sin, dentes. Thet, bonum. Quatuor reliqua quæ ſequuntur aſpiratione addita proferenda ſunt. Thabor, ueniens lumen uel ueniat lux. Thau, ſignum uel ſubter. Thalaſar, appendit principem. Thobel, offerre. Vau, & ipſe. Zebeth, uictima ſiue hoſtia. Zai, oliua uel fornicatio ſiue hæc. De alphabeto Hebræorũ plenius in ea epiſtola, quam ſuper centeſimo decimo octauo pſalmo, ad ſanctam Paulam ſcripſi exiſtimo diſputatum.

De Eſaia Propheta.

AIt, condemnatio. Aelamite, deſpicientes ſiue comparati. Aſaph, congregans. Aiarh, mos. Arran, ira uel iraſcens. Ane, nunquid commotus eſt. Aua, iniquitas. Adremelech, decorum regnum uel decorus rex. Aſſerdan, uinculum curis ſiue iudicij uel exactitus. Achor, turbatio uel tumultus ſiue peruerſio. Barachia, benedictus dominus uel benedicens dominus. Boſra, in tribulatione. Baladan, ueniens eam iudicare. Bel, uetuſtas ſiue abſq;. Citiorum, conciſorum ſiue plagæ conſummationis. Carthaginis, ſcrutationis. Ciro hæreditas. Duo nomina quæ ſequuntur per aſpirationem legenda ſunt. Chalanne, omnes. Chelcian. pars mea dominus eſt. Dimaon, ſufficit eis mœror. Deſech, calcatio uel unctio. Dodanim, patruelis: uertitur etiam in propinquos. Emmanuel, nobiſcum deus. Eleale, ad aſcenſum ſiue conſcenſum. Eglaim, uituli, uel iuuencæ. Ezao, uiſio. Tria nomina quę ſequunť. per extenſam proferenda ſunt literã. Elamite, λιθολογίων eorum ſiue comparati aut deſpicientes. Elim, aries ſiue deficiens. Eſa, reſolutus uel effundens. Facee, aperiens. Fut, induite. Gebim, foſſæ. Gazon, nux eorum. Iaſub, reuertens. Iaas, dimidium uel fuit. Ioach, cuius eſt frater, ſed melius confitens ſiue glorificans. Ieruſalem, uiſio pacis. Laiſa, leo. Luit, maxillæ ſiue genæ. Luth, utilis uel declinãs ſiue utinam. Madian, iniquitas. Magro, gutturi uel de fauce. Magmas, tale tributum ſiue de tactu. Madehena, à ſaltu eius. Memphis, ab ore. Marodac, amara contritio ſiue procacitas. Moſoc, capientes. Nabao, prophetia uel uenientes. Nerid, pardorum ſiue apoſtatarum. Niniue, fœta uel germen pulchritudinis aut ſpecioſa. Naſaram, germen molle uel tenerum. Nabo, ſeſſio uel ſuperueniens. Ozia, fortitudo domini. Oronaim, foramen mœroris. Romelia, excelſus domini. Refel, λιθόστρωτον. Rabba, multa uel multitudo. Sorec, ultima uel electa. Sicera, ebrietas. Seraphim, ardentes uel incendentes. Sion, ſpecula. Siloa, miſſus. Sabaoth, exercituum ſiue uirtutum uel militiarum. Samariam, cuſtodia eorum. Suſir, irritum. Sabama, tollens altitudinem. Sargon, princeps horti. Sobnam, ſedens uel reuertens. Siſaim, egrediens. Saron, princeps mœroris, uel cantans triſtitiam. Seraphar, princeps tribulationis ſiue elatio. Sabaim, captiui. Saba, captiuitas. Tabeel, bonus deus. Tanis, mandans humilia. Zacharia, memor domini.

De Oſee.

De Oſee.

BEeri,puteus meus uel in lumine. Baalim,in ſuperioribus,ſuperiores uel habentes aut uiri.Bethaben, domus inutilis uel domus idoli. Dabelaim,palatæ. Gomer, conſummata atque perfecta. Ioran,domini coſummatio ſiue perfectio. Iezraël ſemen dei. Iarib,dijudicans uel ulciſcens.Ierebeel,iudicium dei uel dijudicans ſuperior. Mahamad, deſyderabile. Oſee, ſaluans uel ſaluatus aut ſaluator. On,inutilitas uel dolor aut labor ſiue iniquitas. Salmana, umbra commotionis uel conſummatus ſiue perfectus. Seboim,ſtatio ſiue ſtantes.

De Amos.

AMos,fortis ſiue robuſtus uel populus auulſus ſiue populum auellens. Accaron, gregis paſcua ſiue in paſcuis,quod dicitur ἐν ποιμενοφορίοις.Amaſia,populus domini uel fortis domini uel populum leuans. Gaza,fortitudo eius. Gog,δῶμα, id eſt,tectum. Melchon,rex noſter. Raphan,factura ueſtra uel requies ueſtra. Theman,auſter. Thecuc, tuba uel buccina ſiue percuſſio,quam Græci κρουσμόν uocant.

De Michæa.

AChaz , apprehendens uel tenens. Anachim, humilitas renuens . Michæa, quis hic,aduerbium loci,uel quis iſte? Moraſthi,hæres meus.

De Iohele & Abdia.

NEmrod, apoſtata. Fatuel, latitudo dei, uel aperiens deus. Ioël, incipiens, uel eſt deus uel dei. Abdia,ſeruus domini. Amathi,ueritas mea,uel fidelis meus.

De Iona & Nahum.

IOna,columba uel dolens.Ioppe,pulchritudo. Elceſei,aduocati. Niniue,ſpecioſa. Nahum,conſolator. Senam,abundantia. Sarfaad,incendium.

De Habacuc & Sophonia.

HAbacuc,amplexans. Amaria,dicente domino,uel uerbum domini. Godolia,magnificatus dominus uel magnificus. Sophonia,abſcondens eum.

De Aggæo.

AGgæus,feſtus ſiue ſolennis. Ioſedech,domini iuſtus,ſiue iuſtificans. Salatiel,petens domini,uel petitio domini. Sabath, ſceptrũ uel uirga. Zorobabel,princeps, uel magiſter Babylonis,ſiue aliena translatio,uel in Babylone.

De Zacharia & Malachia.

ADdo,ſeruus,ſiue teſtis eius uel fortitudo eius. Aſaël,factura dei. Ananeel,gratia dei. Cheſeleu,ſpes eius.Ragom,hyems ſiue multum delictum.Rama,excelſa. Sedrac,decorus meus. Elia, deus dominus. Malachia, angelus domini uel meus. Theſbites captiuans.

De Hieremia.

ANahot,reſponſio,ſiue reſpondens, ſignum uel obedientia. Amon,fidens uel nutriens ſiue onus. Achobor,mus. Anania,gratia diſſipata, ſiue gratia dei. Azor,adiutus. Amaſia,factura dei. Ananeel,gratia dei. Anan,gratia. Ania, gratia domini,uel donans dominus. Abdiel,ſeruiens deo.Abdemelech,ſeruus regis. Aſa,factura. Afrec,furor alienus, ſiue uita diſſipata atq; diſciſſa. Azau, fortitudo eius. Aroër,ſuffoſſa ſed melius myricæ. Alaſa,triplex uel conternata. Ahi,queſtio uel uallis ſiue uiuit. Arfath,ſiue ſanans. Aſchenez,ignis ita ſperſus. Amithal,calefactus ros. Auil,ſtultus,inſipiens.

BVz,deſpectus ſiue contemptus. Baruch,benedictus. Baalis, habens uirum. Baaſa,ueniente factura. Boſor tribulatio. Bel uetuſtas. Aethulia,dolens domus dei.

CAriathiarim,ciuitas ſaltuum ſiue ſyluarum. Colaia, uox facta. Cedron,triſtis, mœror ſiue dolor. Cariatham, ciuitas uel oppidum eorum. Carioth,occurſus igni. Hucuſq; per c ſimplicem literam legerimus, exin aſpiratione addita proferendum eſt. Checia,pars domini.Chabomim,manus uel aceruus ſpinarum,ſed melius præparationis , licet plerique Hebræorũ libam uel cruſtulam ſignificari putent. Chamaon,ſimilis eis. Charmamos,agnus congregatus,ſiue agnitio,quaſi ſarmentum. Chamos,congregatus. Dedan,hoc iudiciũ ſiue tale iudiciũ.Dalaia,hauriens dominus,

uel pauperculus domini. Dibon, ſatis intelligens. Deblathaim, palatæ eorum. Ennom, ecce hæc, ſiue ſunt. Elnathã, ad dantẽ ſiue addentẽ uel donũ dei. Elaſa, ad faciendũ. Ezriel, adiutus à deo. Eſebon, cogitatio mœroris. Hucuſq; per e breuem literam legerimus: exin per extenſum legamus elementũ. Elam, oppoſiti ſiue abiecti uel compoſiti. Eliſama, deus meus audiens. Eſai, defectio mea. Eliſame, deo meo audiente. Elon, exercitus fortitudinis. Feſor, os nigredinis. Fathures, deceptus, calcatus ſiue buccella confirmata. Farao Nechao, diſſipans præparata. Gamaria, retribuẽs dominus ſiue conſummans dominus. Garab, ſcabies, ſiue incolatus multus. Gamuel, retributio dei. Ieremia, excelſus domini. Iechonia, præparatio domini uel ſic factus domino. Iezonia, auſcultans dominũ. Iegdaliau, magnificus domini. Ioachal, robuſtus & fortis. Ieraia, timens dominũ. Ionathan, domini donum uel columbam dedit. Iuchal, potens. Ioanam, erat donans uel domini donũ. Iazer, auxiliatus. Maſcia, factura domini. Morethi, hæres meus. Moloch, rex. Matthama, munus & donum. Melchia, rex meus. Maſefa, ſpeculatio ſiue cotemplatio. Magdalo, magnificẽtiæ ſiue turri. Meſaat, aquæ impetus. Maon, habitaculũ. Melcham, rex eorũ. Marodac, amara contritio ſiue impudentia. Medon, metiẽtes. Meleamitis, hæreditatis cuiuſdam. Neria, lucerna domini. Nathania donũ domini uel dedit dominus. Nergel, lucerna aceruí. Nabuſabaru, calcatum tempus. Nechao, paratus iſte. Holofernes uitulus ſaginatus. Omre uerbum. Excepto hoc nomine, quatuor quæ ſequuntur per extenſam uocalem legenda ſunt. Ofaz, obrizum. Eſt autem genus auri, quod Græci κιῤῥὸν uocãt. Oiade, eius ſcienti ſiue ipſe cognouit uel domini ſcientia. Oſai, ſaluabit me. Oronaim, foramen mœroris. Rechab, quadriga uel aſcendens. Rabſaris, princeps eunuchus. Rabmag. princeps cibi. Rablata, multa hæc ſiue multum iſte. Sedechia, iuſtus domini. Sior, firmamentũ nouum uel turbidum. Sor, fortis, uel petra ſiue tyrus. Seſac, byſſus ſacceus ſiue manus ſacci. Selom, translatus ſiue reſtituẽs. Samaia, audiens dominũ. Safane, labium eius. Salom, retribuens ſiue pacificus. Sefela, humilis ſiue campeſtris. Selemia, reddente domino. Saraia, princeps fuit. Safathia, iudicat dominus. Saraſar, princeps tribulationis. Samagar, nomen aduenæ. Sarſachim, princeps cadaueris uel ruinæ. Safan, Cherogryllus, lepus uel hericius, ſiue labium eorũ. Sabama, attollens excelſum. Segon, loquela inutilis. Tafnas, inſanum os ſerpentis ſiue opertum ſignum. Duo nomina quæ per t literam ſequuntur, aſpiratione addita ſunt legenda. Thof, gehenna uel operculum oris. Thaamath, dedit indignationem ſiue bilem.

De Daniele.

AFfanez, equorum domitor. Anania, gratia dei. Abdenago, ſeruiens taceo. Amalaſar, dixit princeps. Arioth, ad ſolitudinrm redigens. Aſuerus, atrium eius uel beatitudo. Aſtiages, uoluntas, uel conſilium feſtiuitatis. Habacuk, amplexans eos, ſiue ſuſcipiens eos. Artaxerſis, lumen ſilenſio tentans. Balthaſar, capillus capitis. Bari, in commutando, ſiue putei uel in uentre. Bel, uetuſtas. Dura, loquens. Elam, ſecula uel ſempiterna. Forthommim, diuiſio perfecta populi glorioſi. Et de hoc quid nobis uideatur in libris Hebraicarũ quæſtionũ plenius diximus. Ioachim, cuius eſt præparatio uel domini præparatio. Iezechiel, fortis dei uel apprehendens deum. Iezania, auris eius uel auſcultante domino. Iobab, inimicus ſiue eſt pater. Iſmoth, adducet mortem. Iſar, immutata uel paruula. Iezahel, eſt iter. In, fuit uel menſura. Miſaël, quæ palus domini. Miſac, qui riſus uel de gaudio. Mane, numerauit. Michaël, quis ut deus. Perſæ, tentantes. Suſanna, lilium uel gratia eius. Sennaar, dentis uacuefactio. Sidrac, decorus meus. Suſis, equitatio uel reuertens. Vlai, palus, à palude, non à palo, ſiue dolor fœmoris aut umbraculi.

De Ezechiele.

AZur, adiutus. Accerethi, interficiens ſiue demoliens. Aſſurim, ignis illuminationũ. Aram, ira uel iracũdus. Aun, inutilis ſiue idolum. Ainagallim, fons uel oculus uituli. Azara, crepido. Auran, iracundia. Ariel, leo dei. Aſer, beatitudo. Arſemel, ſilentium circuncíſionis. Achal, omnia. Aradi, deponentes. Aclamite, appoſiti ſiue collati, aut obiecti. Buzi, deſpectus, ſiue cõtemptus. Banaia, ædificiũ dñi. Berota, putei eius. Baalmeon, deſcenſio humilis. Fagazin, in excelſo contẽptus. Bubaſtus, os uel labiũ exprimẽti. Bath, filia uel menſura. Cariathim, ciuitas eorũ. Cedar, triſtis uel tenebræ. Cades, mutata uel mutatꝰ. Cur, gelu. Hucuſq; per c ſimplicẽ

literam

literam legerimus: exin aſpiratione addita proferendũ eſt. Chobar, grauitudo uel grauitas ſiue iuxta electum. Chodchod, Carthaginenſes. Channa, fundũ uel præparatio. Chalamad, cõſummauit ſiue mẽſus eſt. Chaldęi, quaſi uberà uel quaſi feri aut quaſi dęmones. Cherethim, diſponentes, pro quo melius in Græco διατιθέμενοι. Chemnor, agnitio luminis uel cætera. Cherchoro, cognita ablatio. Chelbon, lactei. Chalamar, omnis amaritudo. Chomor, laceſſiones. Deblata, palatæ. Dioſpolis, abnuens, ſed melius Gręce louis ciuitas. Eſemel, electrum. Eliſa, ad inſulam, ſiue deus ſaluator. Elbon, robuſtus fortitudine, ſiue dei fortitudo. Ethalon, incunabula mœroris. Ezer, fortitudo uel auxiliũ. Emmer, ſermo uel uerbum. Eſchani, habitantes contemptũ. Eliſee, dei eſt hæc uel dei ſalus. Hucuſq; per e breuem literã legerimus: exin per extenſum legamus elementum. Enagallim, fons uel oculus uitulorũ. Elam, ſempiternũ, uel ſeculum, uel λιθολόγιον eorũ. Efi, mẽſura. Engaddi, oculus uel fons hœdi. Enom, fons fortitudinis. Felechia, ſalus dñi. Fut, Libyæ. Fennag,, nutus. Fares, diſſipans. Facud, uiſitatus uel uiſitãs. Gaze, gazophylacium ſiue fortitudo eius. Gog, tectum. Gomor, conſummatio ſiue perfectio uel uenundatio. Galali, uolutabra. Galilæa, uolubilis ſiue tranſmigratio facta. Iezechiel, fortitudo dei. Iezania, auris eius. In, menſura. Iob, ocioſus. Ir, uigil. Lidi, nati. Maalmeon, habitationem, ſiue de habitatione. Moſoch, amentes ſiue trahentes. Magog, quod tectum, uel de tecto. Megia, deſpectio. Mahalaim, conſummatio eorum. Magdol, magnitudo uel turris. Magalim, tranſmigrationes ſiue coloniæ. Manaim, de requie. Noë, requies, uel commotio. Oolla, tabernaculum meum in ea. Oeſa, æſtus. Hucuſq; per o breuem literam legerimus: exin per extenſam legendum. Ozan, abijt. Oram, irari. Ofar, uolantes. Oſia, ſalus domini. On, dolor uel mœror. Rabbath, multitudo. Raama, tonitrus. Rodij, uiſio iudicij. Ramoth, uiſio mortis. Regma, malitia quæpiã. Semel, idolum. Et notandũ quod natiuus ſermo ſit in Hebræis uoluminibus à ſimilitudiue, unde & ſimulacra dicuntur. Saſan, hericius uel lepus ſiue labium eius. Semoth, nomina. Sela, umbraculũ eius. Sanir, tolle nouitatẽ uel dens lucernæ. Sœne, gyrus eius uel expecta, Seim, exeuntes. Sodada, latus eius, à latere, non à latitudine intelligendũ. Sabarim, circumire montes. Saphirus, ſpecioſus egregius. Sua, ſaluatoris. Sais, tentio. Sataim, libri uel hiſtorici. Sonam, pecus eorũ uel dentes eorum. Tanis, mandatũ humile. Tafnas, ſtupens os ſerpentis: ab ore non ab oſſe intelligendũ. Exceptis his duobus nominibus, cætera eiuſdem literæ per aſpirationẽ proferenda ſunt. Thelabim, diſperſi. Et ſuper hoc in libris Hebraicarũ quęſtionũ quid nobis uideatur plenius diximus. Thãmutz, cõſummantes ſiue contẽptus: & ſuper hoc in libris illis pleniſſime dicitur. Theraſim, figuræ. Thuba, deferẽs uel deferetur ſiue delatus. Thogorma, auellẽs uel incolatus cuiuſdã. Tafnes, opertũ ſignũ. Thicon, mediã. Thau, cõſummatio. Thafof, ſpecula. Thobel, uniuerſa uel uanitas. Themora, conſummatio amaritudinis. Sarda, abalienatus ualde.

De Iob.

AVſitidi, conſiliatrici. Et ſuper hoc quod nobis uideatur, in libris Hebraicarum quæſtionũ diximus. Aſom, ſilens uel oſſeus. Adad, patruelis uel teſtis. Baldad, uetuſtas ſola. Barachiel. benedictio dei. Buzites, contemptibilis. Barad, grando. Barachel, benedixit deum. Buzi, cõtempſit me. Dennaha, iudicium ferens. Eliphaz, dei contemptus. Eliu, deus meus iſte uel deus domini. Gabis, altitudo confuſionis, ſiue πετρόβολι. Getbam, applicuerunt eos. Iob, dolens. Leuiathan, additamentũ eorũ. Mazuroth. ζώδιον, id eſt, ſigna horoſcopi. Naamatites, mouens mortẽ. Naamath, decor. Oofar, uolans. Ophir, infirmitas. Raam, uiſio uel multum. Raphaim, gigantes uel medici. Rathamim, iuniperi. Ram, excelſus. Saucacorum, cantilenæ. Sofar, ſpeculæ diſſipatio uel ſpeculatorem diſſipans ſiue ſpeculatorem uidebo. Saba, conuerſio uel captiuitas. Sichem, uarietas. Satan, aduerſarius. Sin, loquens. Senec, cymbalum. Topzium, bonum.

De euangelio Matthæi.

ABraham, pater uidens populũ. Aminadab, populus meus uoluntarius. Abia, pater dominus. Aſa tollens aut attollens. Aazia, apprehendens dominum aut robur domini uel fortitudo eius. Aaz, apprehendens. Amon, fidelis uel nutricius, ſi tamen ab aleph litera exordium habeat: quod ſi ex ain ſcribitur, onuſtus interpretatur. Abiu, pater meus iſte uel pater meus eſt. Azor, adiutor. Archelaus, agnoſcens leo. Amẽ, uere ſiue fideliter. Andreas, decorus uel reſpõdens pabulo. Alpheus, fugitiuus, ſed melius milleſimus uel doctus. Amora, popul⁹ ſcitus uel populi illuminatio.

Abel, luctus aut uapor ſiue uanitas. Acheldemach, ager ſanguinis, Syrum eſt non Hebræum. Booz, in quo robur uel in ipſo fortitudo, ſed melius in fortitudine. Bartholomeus, filius ſuſpendentis aquas uel me, Syrum eſt nomen non Hebræum. Bethzaida, domus frugum uel domus uenatorum. Bariona, filius columbæ, Syrum eſt pariter & Hebręum. Bar, quippe lingua Syria filius, & iona columba, utroq; ſermone dicitur. Bethphage, domus oris uallium uel domus buccæ, Syrium eſt, non Hebræum: quidam putant domus maxillarum uocari. Bethania, domus afflictionis eius, uel domus obedientiæ. Barachia, uel benedictus domini, uel benedictio domini. Barabban, filium magiſtri eorum, Syrum eſt, non Hebręum. Caiphas inueſtigator uel ſagax, ſed melius uomens ore. Cadrantes, caligo uel tenebræ, quem nos per q literam quadrantem dicimus. Corbana, oblatio. Camanæua, poſſidens ſiue poſſeſſio. Hucuſq; per ſimplicem c literam ſcripta ſunt nomina, quæ Græci per x efferunt: exin aſpiratione addita legendum, quam illi literam chi, uocant. Chanani, negociator uel motabilis aut ipſe pauperculus. Chorozain, hoc myſterium meum. Cananæi, negociatores. Diabolus, deflueus: Gręce uerò dicitur criminator. Dauid, deſyderabilis aut fortis manu. Daniel, iudiciũ dei, uel iudicat me deus. Eſrom, ſagittam uidit ſiue atrium eorum. Eſſai, inſulæ libatio, ſed melius incenſum. Hucuſque per e breuem literam legerimus: exin per extenſum legamua elementum. Eliacim, dei reſurrectio uel deus reſuſcitans aut deus reſuſcitauit. Eliu, deus meus iſte, uel dei mei iſtius. Eliezer, deus meus adiutor. Elia, deus dominus. Eli eli lammazaabthani, deus meus, deus meus, quare dereliquiſti me. Farez, diuiſio. Fariſæi, diuidentes, ſiue diuiſi. Genneſar, ortus, principium. Gehenna, de ualle ſunt, ſiue uallis gratuita. Getſemani, uallis pinguedinum. Golgatha, caluaria, Syrum eſt, non Hebræum. Ieſus, ſaluator uel ſaluaturus. Vt i literæ ſeruemus ordinẽ, aſpirationẽ h in pleriſq; omiſimus: licet eam grammatici non putent literæ loco habendam. Iſaac, riſus ſiue gaudium. Iacob, ſupplantator ſiue ſupplantans.. Iudas, confitens ſiue glorificans. Ioſaphat, ipſe iudicans, ſed melius dominus iudicauit. Ioram, ubi eſt aut qui eſt excelſus, ſed melius ſublimabitur. Ioatham, conſummatus ſiue perfectus. Iezechia, fortis domini uel confortauit dominus. Ioſia, ubi eſt incenſum domini. uel ſalus domini, poteſt & fortitudo domini dici. Iechonias, pręparans uel præparatio domini. Ioachim, ubi eſt præparatio, uel domini præparatio. Ioacim, domini reſurrectio ſiue dominus ſuſcitans. Ioſeph, appoſuit, ſiue apponens. Ieruſalem, uiſio pacis, uel timebit perſecte. Ieremias, excelſus domini. Ioanna, cui eſt gratia uel domini gratia. Iſaia, ſalus domini. Iſcarioth, memoriale domini: quod ſi uoluerimus legere Iſſacharioth, interpretatur, eſt merces. Poteſt autem dici & memoria mortis. Iericho, odor eius ſiue luna. K literam nos ſuperfluam habemus exceptis kalendis, per c uniuerſa exprimimus, unde conſequenter hic prætermiſſa eſt. Lebbæus, figuratum nomen à corde, quod nos diminutiue corculum poſſumus appellare. Manaſſes, obliuioſus. Mathan, donum ſiue donatus. Mariam pleriq; æſtimãt interpretari illuminant me iſti, uel illuminatrix, uel zmyrna maris, ſed mihi nequaquã uidetᷣ. Melius autẽ eſt, ut dicamus ſonare eam ſtellam maris, ſiue amarum mare: ſciendumq́;, quod Maria ſermone Syro domina nuncupatur. Matthæus, donatus quondam. Magedda, poma eius, uel nuncia. Magdalene, turris, ſed melius ſicut à monte montanus, ita turrenſis, à turri dicatur. Naaſon, quidam putant requietum ſonitum interpretari, ſed melius eſt augurãt, ſiue ſerpens eorũ. Nazareth, flos, aut uirgultum eiua, uel mundiciæ, aut ſeparata, aut cuſtodita. Scribitur autem non per z literam, ſed per Hebræum ſade, quod nec s nec z literam ſonat. Nazaræus, mundus. Neptalim, diſcretus, ſiue ſeiunctus, uel conuertit, ſiue conuoluit me. Obed, ſeruiens. Oſanna, ſaluifica, quod Græce dicitur ὡς ἀννά. Vtrunq; autẽ nomen per extenſam literam legendum. Raab, lata, ſiue dilatata. Rachab, aſcendens, uel concita, ſiue uidens. Rutb, feſtinans. Roboam impetus populi. Rachel, ouis, uel uidens deum. Rama, excelſa, ſiue exaltata. Racha, uanus. Rabbi, magiſter meus, Syrum eſt. Ramatham, excelſa eorũ, uel ſublime eis. Salman, ſenſibilis, ſiue ſenſus. Salomon, pacificus, ſiue pacatus erit. Salathiel, petitio mea deus. Hæc tria nomina per ſin literam ſcribuntur, reliqua duo ſade in exordio habent. Sadoch, iuſtificatus ſiue iuſtus. Sidon, uenatio. Thamar, palma uel amara. Thomas, abyſſus uel geminus, unde & Græce didymus appellatur. Tharei, paſcens ſiue paſtura. Zara, oriens ſiue ortus eſt. Zorobabel ipſe magiſter Babylonis, id eſt confuſionis. Zabulon, habitaculum: poteſt & habitaculi ſubſtantia nuncupari.

Zebedæus,

Zebedæus, dotatus ſiue fluens iſte. Zacharia, memoria domini, uel memor domini. Zachæus, iuſtificatus aut iuſtus, uel iuſtificandus, Syrum eſt, non Hebræum.

De Marco.

ABba pater, Syrum eſt non Hebræum. Arimathia, altitudo eius, uel exaltatus eſt ipſe. Idumæa, rufa ſiue terrena. Iſraël, uir uidens deum, ſed melius rectus domini. Chemna, zelotes, unde in alio loco Cananæus, in alio zelotes dicitur. Salome, pacifica. Tyro, anguſtiæ. Tyrus quippe lingua Hebræa Zor dicitur, quod in noſtrum ſermonem transfertur anguſtia. Tiberius, uiſio eius, ſiue bonitas eius. Tabita cumi, puella ſurge, Syrum eſt. Traconitis, negociatio triſtitiæ.

De Luca.

AEpheta, adaperire. Auguſti, ſolenniter ſtantis aut ſolennitatẽ additam. Abiline, lugentes. Aaron, mons eorum. Anna, gratia eius. Aſer, beatus aut beatus erit. Amos, onerans aut onerauit. Aggeus, ſolennitas. Addai, robuſtus, uiolenter figuratum nomen ab eo quod dicitur Saddai. Arſaxath, ſanans depopulationem. Adam, homo aut terrenus ſiue indigena. Ammans, populus abiectus. Cæſar, poſſeſſio principalis. Cirinus, hęres qui apud nos melius effertur, & uerius per q literam, ut dicatur Quirinus. Coſam, diuinans. Cainam, luctus aut lugens. Capharnaũ, ager uel uilla conſolationis. Eſeli, uicinus meus. Eber, tranſitus. Enoch, dedicatio. Enos, homo. Hucuſq; per e breuem legerimus, exin per extenſum legamus elementum. Erodes, pelliceus, glorioſus. Eliſabeth, dei mei ſaturitas uel dei mei iuramentũ aut ſeptimus. Eli, aſcendens. Elmadadi, dei mei menſura. Er, uigilans, aut uigilia. Enam, oculus eorum. Eliſeus, dei mei ſalus. Fanuel, facies dei. Faſe, tranſitus ſiue tranſgreſſio, pro quo noſtri paſca legunt. Falech, diuidens aut diuiſit. Filippus, os lampadis uel os manuum. Gabriel, confortauit me deus aut fortitudo dei uirtus mea deus. Galilęa, uolutabilis aut tranſmigratio perpetrata uel rota. Geraſenorum, ſuburbana, aut coloni ibidem. Iturea, montanę, Syrum eſt. Iordanis, deſcenſus eorum aut apprehenſio eorum uel uidens iudicium. Ione, columba mea. Iannai, præparatus. Ioiarim, dominus exaltans uel eſt exaltans. Iared, deſcendens ſiue continens, quod Græce dicitur ἐπίζρατον. Ioanna, dominus gratia eius uel dominus miſericors. Iairus, illuminans aut illuminatus. Liſania, natiuitas tentationis ſed nimium uiolenter. Leui, appoſitus. Lamech, humilis: quidam putant percutientem ſiue percuſſum poſſe reſonare. Lazarus, adiutus. Lot, ligatus aut declinans uel uacans. Moſes, aſſumptus uel palpans ſiue contrectans aut urgens, ſed melius eſt, ex aqua. Matthathia, donum dei aut aliquando. Melchi rex meus. Matuſale, mortuus eſt & miſit. Maallelel, laudatus dei uel laudans deum. Martha, irritans, prouocans: ſermone autem Syro, domina interpretatur uel dominans. Naaſon, augurans. Nahum, conſolatio ſiue conſolator. Neri, lucerna mea. Nathan, dedit uel dantes. Nachor, requieuit lux. Noë, requieſcit aut requieuit. Naa, pulchra. Niniuitæ, natiuitas pulchritudinis aut ſpecioſi. Petrus, agnoſcens. Pontius, declinans conſilium. Pilatus, os malleatoris. Sed ſciendũ eſt, quod apud Hebræos p litera non habetur, nec ullum nomen eſt, quod hoc elementũ ſonet. Abuſiue igitur accipienda, quaſi per f litera ſcripta ſint. Ros, caput. Ram, ſublimis. Reu, paſcens aut paſtus eſt. Sicera, ebrietas. Omne enim quod inebriari poteſt, apud Hebræos Sicera dicitur. Symeon, audiens uel audiuit triſtitiam. Sedi, ex latere meo. Semi, audiens. Salathiel, petitio mea deus. Salmam, pax. Seruch, lorum ſiue corrigia uel dependens ſiue perfectio. Salem, miſit. Sem, nomen. Seth, poſitus aut ponens uel poſuit aut poculum ſiue germen uel reſurrectio. Saraphtha, incenſa ſiue anguſtia panis, nomen ex Hebræo Syroq; compoſitum. Simon, pone mœrorem uel audi triſtitiam. Suſanna, lilium aut gratia eius: ſed melius, ſi fœmininũ omen figuretur à lilio. Samaritæ, cuſtodes. Sodoma, paſtio ſilens, uel declinatio eorum aut fulua. Satan, aduerſarius ſiue tranſgreſſio. Saba, captiuitas. Sadducæi, iuſtificati.

De Ioanne.

AEnon, oculus aut fons eorum. Anani, donauit mihi. Baneteem, filij tonitrui, quod corrupte Boanerges, uſus obtinuit. Barſemia, filius cœcus, quod & ipſum corrupte quidam Bartimeum legunt. Beelzebub, habens muſcas aut uir muſcarum. In fine ergo nominis b litera legenda eſt, non l: muſca enim zebub uocatur. Barrabbas, filius patris. Cephas, Petrus: Syrum eſt. Cana, poſſeſſio ſiue poſſidet.

Eptaim,

Epraim, fertilis ſiue auctus, quem nos poſſumus ab augendo augentium dicere. Meſſias, unctus, id eſt, Chriſtus. Manna, quid eſt. Nazareth, flos mundiciæ. Salim, pugilli ſiue uolæ aut ortus aquarum, quod breuius Græce dicitur, βρύοντα. Sichar, concluſio ſiue ramus. Corrupte autem pro Sichem quæ transfertur in humeros, ut Sichus legeretur uſus obtinuit. Siloë miſſus.

De actis Apoſtolorum.

ANdreas, decus in ſtatione uel reſpondens pabulo, ſed hoc uiolentum. Melius autem eſt, ut ſecundum Græcam etymologiam ἀπὸ τοῦ ἀνδρὸς, hoc eſt, à uiro uirilis appelletur. Alphæus, milleſimus ſiue ſuper os: ab ore, non ab oſſe. Acheldemach, ager ſanguinis, Syrum eſt. Aegyptus, tenebræ ſiue tribulatio. Arabes, humiles ſiue campeſtres. Annas, donans. Alexander, auferens anguſtiam tenebrarũ, ſed & hoc uiolentum. Ananias, gratia domini. Amos, potẽs uel fortis, ſi tamẽ ab aleph litera incipiat, & finiatur in ſade: quod ſi exordium ſumit ab ain, & conſummatẽ in nun, in populum transſertur. Azotus Hebraice uocatur Eſdod, & ſecundũ priſtinum nomen etymologiam habet ignis patruelis. Aſcalon, ignis inſanus aut ignis ignobilis. Aeneas, reſpondens, aut pauper ſiue miſeria. Agabus, nuncius tribulationis, ſed & hoc uiolentũ. Atalia, tempus eius, melius declinatio domini. Amphipolis, populus ore corruens. Apollonia, diſciplina uel ſynagoga eorum, ſed & hoc uiolentum. Athenienſes, exploratores aut reſpondentes uel humiles ſiue tempore diſſipati, ſed & hoc uiolentum. Areopagus, primitiua, ſed & hoc uiolentum eſt, cum Athenienſis curiæ nomen ſit, quæ à Marte nomen accepit. Aquila, dolens ſiue parturiens. Achaia, ſoror laborans. Appelles, congregans eos, ſed uiolentum. Arthemis, id eſt, Diana, ſuſcitans ægrotationes, uiolentum eſt. Ariſtarchus ſuſcitans coronã. Antipstridem, donantis laudationẽ uiolentũ eſt. Agrippa, congregans ſubito. Adrumetina, diuidens ſublimiter, uiolentum eſt. Adria, continens mala ſiue locus malorũ, uiolentũ eſt. Appij, forum, libera uel fortis ubertas. Bartholomeus, filius ſuſpendẽtis aquas uelut ſupra. Barſaban, filium reuertentẽ, uel filiũ quietis, ex Syro & Hebræo ſermone nomen compoſitum. Barnabas, filius prophetæ uel filius uenientis, aut ut pleriq; putant, filius conſolationis. Blaſtum, habentem lucrum. Berieu, maleficium ſiue in malo: nonnulli Barieſu corrupte legunt. Bithynia, filia ſpecioſa ſiue inutilis. Beroëa, filius eius, Syrum eſt. Bernice, eleganter uel electe commota, uel filius ex Syro, Hebræoq; compoſitũ. Cappadocia, manu redempta domino, uiolentum eſt. Cirenæ, hæres. Creta, uocationes aut uocatæ, inter Syrum & Hebræum. Caiphas, inueſtigator aut ſagax uel uomens ore. Cyprius, triſtis aut mœror. Cyrenenſes, hæredes. Cilicia, cœtus aut luctus uel aſſumptio aut uomitus eius. Cæſarea, poſſeſſio principalis. Candacis, commutatæ. Cornelius, intelligens circumciſionẽ. Claudius, ſpes tranquillitatis. Cis, uomens uir aut durus. Coloniam, reuelationem eorum, aut uocem eorum. Corinthum, conuerſationem eorum, quam Græci ſignificantius πολιτείαν uocant, hoc eſt, adminiſtrationẽ reipublicæ. Criſpus, ſciens uel cognoſcens. Co, excuſſio ſiue præſtolatio. Cinereas, poſſidens ſectatores. Cos, mentis exceſſus. Cauden, recurſum aut retentionem ſiue clangorem. Exceptis paucis nominibus, omnia penẽ ex c litera uiolenter interpretata ſunt. Dauid, deſyderabilis ſiue manu fortis. Damaſcus, ſanguinis poculum. Derben, generationis filium ſiue loquentẽ. Dionyſius, diiudicatus ſiue uehementer fugiens. Damaris, ſilens caput. Demetrius, uehementer innectens ſiue nimium perſequens. Derbeus, loquax ſiue ut ſupra. Druſilla, generis pacifici. Dioſcori, pulchri ad regendum, ſunt autem gemini Caſtores. Eleonis, id eſt, mõtis oliueti, quod interpretatur diuinitas uel allaborantes. Elamitæ, obiecti oppoſiti ſiue deſpecti. Ebręi, tranſitores. Emor, aſinus, ſi per beth literam ſcibatur: quod ſi per aleph, loquax dicitur. Elimas, ad tranſgreſſionẽ, ſiue tranſgredi faciẽs. Ermes, anathema mœroris. Eraſtus, frater meus uidens, ſatis abſurde uocabulum figuratum. Elada, ad ſcientiã uel ad aſcenſum ſiue dei ſcientia: ſyra uero lingua dicitẽ ſuper hanc. Ellenon, id eſt, Gręcorũ, ad aſcendentes ſiue ſciẽtia dei. Epheſum, uoluntas mea in ea, ſiue finis eorũ. Eutyches, amens. Porrò Gręce dicitur fortunatus. Ebraice, tranſitorie. Eurielion, commiſcens ſiue deorſum ducens. Quæ ſequuntur duo nomina per extenſam ẽ literam ſunt legenda. Erodes, pellis gloria. Eſaias, ſalus domini, uerum apud Hebræos ab i litera ſumit exordiũ. Filippus, os lampadarum. Frygio, ſciſſio pectorũ. Fariſæi, diuiſi. Farao, denudans eum ſiue diſſipator eius.

Fœnicis,

Fœnicis,annuerunt ſiue nutus.Fiſidiam,os ſonitus,quia,ut ſupra dixi p literam non habent,propterea Piſidiam per f efferunt. Felicem,ruinam facturæ ſiue timorem eius,Latinum nomen eſt.Feſtum,ore multorum,& hoc Latinum nomen uiolenter Hebraice figuratur.Galilæi,uolubiles ſiue rotabiles.Gamaliel,retributio dei.Gaza,fortitudo eius,g litera addita eſt,ſiquidem Hebraice per ain ſcribitur.Galionis,transferentis.Galatiam,magnificam ſiue translatam.Gaium,commotum,ſed melius uallenſem.Ieroſolyma,uiſio pacis. Ioannes,in quo eſt gratia uel domini gratia.Ioſeph,auctus.Iuſtus,parcẽs ſiue ipſe alleuatus.Ioël,incipiente deo ſiue eſt deus. Ionatha,columba dans ſiue columba ueniens. Ioppe,pulchritudo.Italica,mentis excellus. Ieſar,inſulæ oblatio.Iaſonis,deſiderantis ſiue qui mandatum fecerit.Iulum,incipientem.Iconium,præparatio aut conſolatio.Libyam,uenientes ſiue introitus,numero plurali.Leuites,additus.Libertinorum facientiũ paleas.Lydda,utilitas.Lucius,ipſe ſuſcitans.Lycaonia,ad ſuſcitandum. Lyſtra,generãs decorem.Lydia,quam nos poſſumus dicere præædificatã. Porrò Græce melius appellatur ἐφλυδίσα.Lyſias,generatus.Lycie,lachrymantis.Laiſa,in ſalutem. Omnia penè ex l litera nomina uiolenter uſurpata ſunt.Matthæum,donatum.Maria,illuminata,uel ut ſupra.Medi,menſurantes ſiue menſurati.Meſopotamia,eleuata uocatione quadã,ſed melius à Græco etymologiam poſſidet.quod duobus fluuijs,Euphrate ambiatur,& Tigri.Madian,in iudicio uel ex iudicio.Moloch,rex ueſter,quem & Melchom ſolent dicere.Marcus,excelſus mandato Manaëm,caſtrum.Moëſia,attrectatio ſiue palpatio.Macedo,quem nos orientalem poſſumus dicere,figuratum nomen ab eo,quod Hebraice legitur Mecedem.Mytilene,declinans ſiue tranſmigrans.Miletum,generantem.Mnaſonem,conſolantem ſiue quieſcentem.Myrra,amara.Militine,de infirmitate ſiue mandatum humilitatis. Nazaręũ mundum ſanctum ſiue abiunctum.Nicanorem,ſtantem lucernam.Nicolaum,ſtultum eccleſiæ languentis.Niger,aſcendens.Neapolim,commotionem mirabilem. Naſſon,augurans.Petrus,agnoſcens ſiue diſſoluens.Parthi,diuidentes perſecte.Pontus, inclinans. Pãphylia,conuerſi à ruina,ſiue diuiſio cadens.Pontius,declinans conſilium.Pilatus,os malleatoris.Procorum,fructus congregantem.Parmenam,diuidentem plenitudinẽ.Paſcha tranſcenſus ſiue tranſgreſſio.Paſum,redemptionem cadentem. Parion, diſcooperiẽtem. Perge,uoraginem.Phytona,os abyſſi.Priſcilla,agnoſcens.Pirrhus,diſſoluens. Patara,ſeparans.Ptolomais,deducens ad menſuram.Portium,diuidentem duritiã eorum. Publius tabernaculum eius.Puteoli declinantes.Hæc omnia Græca nomina,uel Latina,quã uiolenter ſecundum linguam Hebraicam interpretata ſint, perſpicuũ puto eſſe lectori.Romani,ſublimes,uel tonantes.Rafaim,facturæ ueſtræ,uel laxitati eorum.Rhode,uidẽs uel fortis.Rhodem,uiſionẽ aut diſſenſionem.Regium,paſcua eorũ.Romã,ſublimen ſiue tonitruum.Samaria,cuſtos.Simonis,obedientis ſiue ponentis triſtitiam aut audientis mœrorem. Salomon,pacificus.Samuel,nomen eius deus.Sadducæi,iuſtificati.Sapphirã,narrantem,ſiue literatam aut librariam,uel certe Syro ſermone formoſa.Stephanum, normã ueſtram,uel *σκοπόν* ueſtrum,quo ueru & iacula diriguntur. Sichem,humeri.Sinai, ſentis aut ſecundus interpretatur,aut mandatum menſuraq; eius,uel certe tentatio.Saulus,tentatio reſpicientis uel ſaturitas. Sarona,cantans triſtitiam.Sidonij, uenatores.Seleuciã,tollentem ſemetipſam ſiue experimentum itineris uel exeuntem ad uocationem. Salaminã, umbra commotionis aut fluctus uel ſalutationem iudicij.Sergio,principi uallis ſiue hortuli.Saul,petitio ſiue expetitus dicitur.Silam,miſſus.Syria,ſublimis iuxta Hebræã etymologiam,nam Syria Hebraice Aran.Samothracia,auditio reuelationis ſiue reſponſionis. Soſthenes,ſaluanti eos ſiue gaudium da mihi.Scæua,uulpecula clamans,uel loquens.Soſipater,narrans.Secundus,eleuans.Samus,auditus.Sicariorum,ebrioſorum. Sebaſte,gyro ſiue gyranti,ita tamen ut à ſamech litera exordium habeat.Salmonem,nomen habitaculi.Syrtim,anguſtiam ſiue tribulationem,melius autem Saluſtius à tractu ait nomen impoſitum.Syracuſe,murus ſiue maceria lætitiæ. Timonem,numerantem ſitim ſiue pinguedinẽ. Tabita,damna uel caprea.Tyrij,coanguſtati,ut ſupra diximus,ab Hebraico Zor nomine declinatum. Troadem,requiem. Tyranni,continentis eos ſiue confortantis eos. Tertullus,placens ſtercore uel aggere eorum. Tabernæ uiſiones eorum ſiue bona uiſio. Hucuſq; per ſimplicem τ,nunc per θ Græcum legenda ſunt. Theophile, ſurſum ferens ſiue conuertens,ſed melius Græca etymologia,ab eo quod amatus ſit deo. Thomas, didymus,id eſt,geminus uel abyſſus. Theudas,laudatio ſiue capiens aut ſignum. Tharſenſis,

explorator lætitiæ. Thyatira,illuminata. Theſſalonicenſium,feſtinãtium umbram roborare,ſiue firmare.

De epiſtola Iacobi Apoſtoli.

ABraham,patris uidentis multitudinem. Elia,dei domini. Eſaia,ſalus domini. Iob,magus. Iunia,incipiens. Iaſon, factus in mandato. Raab,dilatata. Sabaoth,uirtutum ſiue exercituum.

De prima epiſtola Petri Apoſtoli.

ASia,eleuans. Bithynia,uirguncula aut filia domini. Babylon,confuſio ſiue tranſlatio. Cappadocia,manus redempta domino. Galatia, tranſmigrans ſiue tranſlata. Marcus,ſublimis mandato. Sara,princeps. Siluanus,miſſus.

De ſecunda epiſtola Petri.

BAlaam,uanus populus aut deuoratio eius. Boſor,in tribulatione,aut carneus ſiue pellicens. Cappadocia,manus redimens domino. Electe,aſcendentes. Galatia,tranſmigrata. Gomorra,populi timor ſiue cęcitas, g in principio additum eſt,alioquin ex ain deſcribitur. Lot, declinans ſiue uinctus. Marcus, ſublimis mandato ſiue defricatus aut auarus. Noë,requies. Pontius,declinans. Paulus, mirabilis. Sara,princeps. Simon,audiens. Sodomis,fuluis aut tacentibus. Siluanus,miſſus.

De prima epiſtola Ioannis.

Diotrephes,ſpecioſus,inſulſus ſiue decor inſaniens.

De tertia epiſtola Ioannis.

Demetrius,fortis ad perſequendum,ſiue fortis uirga deijcere. Gaius,mobilis.

De epiſtola Iudæ.

AEgyptus,tenebrę ſiue tribulatio. Adam,homo. Balaam,uanus populus. Cain, poſſeſſio. Core,caluicies aut glacies, diabolo defluente ſiue clauſo in ergaſtulis. Enoch,dedicatio. Gomorra,populi timor aut cæcitas. Michaël,quis ut deus. Moſes,palpans ſiue leniens. Sodoma,pecus tacens.

De epiſtola Pauli ad Romanos.

ABraham,pater uidens populum. Adam,homo ſiue terrigena. Abba,pater: Syrum eſt. Achaia,frater quis,aut frater eius,uel frater domini,uel frater meus dominus. Aquila,dolens ſiue parturiens. Aſia,eleuata ſiue gradiens. Andronicus, decorus ad ſtadium aut reſpondes,ſiue cogitans paſtionem. Ampliatus, populus malleator. Appelles,congregans eos. Ariſtobolus,ſuſcitans dolore germen. Aſyncritum, dirigens thuribulum. Beniamin,filius dexteræ. Bal, habens ſiue deuorans. Cenchreis,poſſidens ſectatores. Dauid,deſyderabilis. Epineton,ſuperindutum. Ermon, anathematizantes mœrorem. Ermam,auferentem ſiue anathema noſtrum. Eraſtus,frater meus uidẽs aut uigilans. Tria nomina quæ ſequuntur,per h literam ſunt legenda. Heſaias,ſalutare domini. Helias,deus dominus,aut fortis dominus. Herodionem,formidinem. Farao,diſco operiens eum. Feben,ore ædificantem aut oris filium. Flegon, diſſecans,ſiue diuidens. Filologum,ore præcipuum,uel os meum ei in hortum. Gomorra,populi timor uel cæcitas. Gaius,mobilis ſiue uallenſis. Iuda,confitens,ſiue glorificans. Ieſus,ſaluator. Iſraël,uir uidẽs deum. Iſaac,riſus. Ieſſe,inſulæ libamen. Illyricus, aduena aut elementum,uel certe ſecundum uerſus. Ieruſalem,uiſio pacis Lucius,ipſe eleuans ſiue conſurgens. Moſes, attrectãs ſiue leniens. Macedonia,orientalis. Maria,illuminans aut illuminata. Narciſſus,aſcenſus lætitiæ,ſiue lucerna ſcindens,aut colligẽs. Nereus,lucerna domini. Oſee,ſaluator. Olympam,parturientem thalamos. Paulus,mirabilis ſiue electus. Priſcus,agnoſcens. Perſidã, tentantem ſiue diſſuentem latera ſua. Patrobam, diſſoluentem eum ſiue uidentem eum. Quartus,plangens ſiue ſuperflue. Rebecca, multa patientia ſiue quæ multum acceperit. Rufum,ſanantem nos,uel reficientem nos. Sara,princeps. Sabaoth,uirtutum, ſiue exercituum. Sodoma,pecus tacens ſiue fulua uel ſterilis. Sion,ſpecula. Spania, expeditio ſiue accinctio,ſed rectius Hiſpania ſcribitur. Stachin,facientem cantilenas. Satanas, παραβάτης, ſiue contrarius. Soſipatrus,ſaluans diſperſos. Trifenam,innuentem ſiue reuertentem. Trifoſſam,perſpicuam. Timotheus,beneficus. Tertius,adiungens,id eſt,applicans ſe. Vrbanus,luce gaudens.

Ad Corinthios I.

APollo, miraculum ſiue congregans eos. Achaia, frater meus quiſpiam uel frater meus dominus. Aquila, parturiens ſiue dolens. Barnabas, filius conſolationis. Corinthum, ciues ſiue decuriones eorum. Cephas, Petrus, Syrum eſt. Criſpum, ſcientem. Chloës, inueſtigantes, ſiue omnes, ſed melius concluſio ſiue conſummatio. Damaſcus, ſanguinis potus. Epheſo, uoluntas mea in ea ſiue anima mea in ea. Eua, uita ſiue calamitas. Ebræi, tranſitores. Gaium, commotum. Galatia, magnifica ſiue translatio. Iudæis, confitentibus ſiue laudantibus. Iacobo, ſupplantatori. Ieruſalem, uiſio pacis. Moſes, palpans ſiue leniens. Macedonia, orientalis. Maranatha, dominus noſter uenit, Syrum eſt. Priſca, cognoſcens. Soſthenes, ſaluans in tempore. Stephana, regulam ueſtram uel ſpeculatorem ueſtrum ſiue iudicãtem uos. Siluanus, miſſus. Satanas, aduerſarius. Sabbatum, requies.

Ad Corinthios II.

ASia auferens, ſiue pergẽs. Abraham, pater uidens multitudinem. Areta, ſtupor ſiue deſcenſio. Beluir, cæca anguſtia ſiue cæcum lumen uel filius præuaricationis, ſed rectius Belial dicitur. Damaſcus, ſanguinis potus. Eua, calamitas ſiue uita. Ebræi, tranſitores. Iſraëlitæ, uiri uidentes deum. Siluanus, miſſus. Satanas, trãſgreſſor ſiue aduerſarius. Troadem, requiem ſiue latitudinem. Titum, quærentem ſiue bonum ſed melius mutatum.

Ad Galatas.

ARabiam, humilem ſiue occidentalem. Antiochiam, paupertatis ſilentium. Abraham, ut ſupra. Abba, pater, Syrum eſt. Agar, aduena ſiue conuertens. Cilicia, aſſumptio ſiue uocatio lamentabilis. Damaſcus, ut ſupra. Iudaiſmum, cõfeſſionem. Ieroſolyma, uiſio pacis. Iacobo, ſupplantatori. Iohannes, domini gratia, ſiue cui donatum eſt. Iſaac. riſus. Iſraël, uir uidens deum. Petrus, diſſoluens ſiue diſcalcians. Syria, ſublimis. Syra, menſura eius ſiue tentatio.

Ad Epheſios.

BEnſamin, filius dexteræ. Clemens, eccleſiaſtes ſiue concionator. Epafroditen, frugiferum. Ebræus, tranſitor. Eucodiam, apprehendentem dominum.

Ad Philippenſes.

PHilippenſes, os lampadarum. Phariſæus, diuiſus. Philippus, os manuum ſiue lampadarum. Syntychan, loquelam, ſiue ἀδολεσχίαν, quam nos dicere poſſumus cantilenã. Theſſalonicam, feſtinans umbram ſtatuere.

Ad Coloſſenſes.

ARiſtarchus, mons facturæ ſuperfluæ. Archippus, longitudo operis ſiue inſidiæ oris uel inſidiæ dilatati. Barnabas, filius cõſolationis. Coloſſis, uoce factæ. Demas, ſilens. Epaphra, frugifer uel equidem uidens. Ieſus, ſaluator. Iuſtus, parcẽs ſiue ipſe elatus. Ierapoli, iudicio ſuperiori. Laodicia, tribus amata domini, ſed melius natiuitas expectata. Lucas, ipſe conſurgens aut ipſe eleuans. Marcus, ſublimis mandato ſiue amarus uel certe attritus atq; limatus. Nimpham, applicitam ori eorum. Oneſimo, decore ſiue reſpondenti. Tychicus, tacens.

Ad Theſſalonicenſes.

AChaia. frater meus quis ſiue frater meus dominus. Athenæ, in tẽpore diſſipatæ. Siluanus, miſſus. Satãnas, aduerſarius, ſiue tranſgreſſor.

Ad Hebræos.

ABraham, pater uidens multitudinem. Aegyptus, tenebræ ſiue anguſtiæ. Aaron, mons fortitudinis. Abel, luctus. Barac, fulgurans. Cain, poſſeſſio. Dauid, deſiderabilis ſiue fortis manu. Enoch, dedicatio. Eſau, rubeus ſiue aceruus lapidum. Ebræus, tranſitor. Farao, nudauit eum ſiue diſſipauit eum. Faſe, tranſcẽſus, quod interpretatur paſcha. Gedeon, experimentum iniquitatis. Ieſus, ſalus ſiue ſaluator. Iuda, confitens uel laudator. Iſaac, riſus. Iacob, ſupplantator. Ioſeph, addens ſiue augmentum. Iericho, luna ſiue odor eius. Iepthe, aperuit ſiue aperientes. Leui, additus. Moſes, palpans uel leniens. Melchiſedek, rex iuſtus. Manna, quidnam eſt iſtud? Noé, requies ſiue re-

quieſcens. Raab, ſi per ain mediam literam ſcribatur, ſamen ſignificat: ſi per he, impetum; ſi per beth, latitudinem. Sabbata, requies. Salem, pax. Sara, princeps. Sampſon, ſol eorũ, Sion, ſpecula. Samuel, nomen eius deus.

De Timotheo.

ALexander, leuans anguſtiam tenebrarum. Adam, homo. Galatia, translatio. Gallia, transferens. Diabolum, defluentem ſiue clauſum in latumijs. Epheſum, uoluntas eius. Eua, calamitas, aut uita, ſiue uæ. Iamnes, marinus ſiue ubi eſt ſignum. Iambres, mare pelliceum ſiue mare in capite. Onoſiphorus, reſpõdens narrationem. Pontius, inclinans conſilium. Pilatus, ore malleator ſiue ore contundens. Satanas, aduerſarius. Ymeneus, dormitans.

De Timotheo II.

ASia, eleuatio. Archippus, longitudo operis. Ariſtarchus, mons facturæ ſuperfluæ. Antiochia, pauperratis ſilentium, Aquila, dolens ſiue parturiens. Creſcens, tenebroſus. Carpum, ſciẽtiẽ perſpicue. Corinthus, oritur ipſe. Claudia, ſpes tranquillitatis. Dauid, deſiderabilis uel fortis manu. Demas, ſilens ſiue terrenus uel ſanguineus. Dalmatiam, pauperiatem grandem Eunice, ornantis. Euchodiam, apprehendentem dominum. Ermogenes, uomens eos in ualle, ſed melius mons ſcrutatus. Epheſo, uoluntas eius. Eraſius, frater uidens Eubulus, cohabitator. Fygelus, occurrens ſiue aduerſarius. Filonem, faciem dei. Filethus, declinans ſiue os meum. Galatia, magnifica ſiue translatio. Iconium, uocatam ſiue duram, ſed melius ubi eſt calamus. Loide, ὀφελιμότης, id eſt, quæ conſecuta eſt utilitatem. Lyſtris, utilitas anguſtiæ uel tribulationis. Lucas, ipſe cõſurgens aut ipſe eleuans. Linus, candidus ſiue tibicen. Moſes palpans ſiue contrectans. Membranas, apertas ſiue manifeſtas. Mileto, generare ſiue qui eſt eius Priſcam, agnoſcentem. Pudens, indutus conſilio. Roma, excelſa, ſiue tonitruum. Troadi, ſeruienti. Trophimum diſſoluentem thalamos.

De Tito.

ARteman, anathematizantem ſiue conturbantem. Apollo, mirabilem. Cretam, uocationem conſummatam. Nicopoli, germen protectionis meæ. Zenam, commotionem eius ſiue commouens eum uel ipſe requieſcens.

De Philemone.

APphia, continens ſiue cõtinentia uel libera. Archippo, longitudini operis. Demas, ſilens. Epaphran, quem nos creſcentem ſiue augmentum poſſumus dicere. Filemoni, mire donato uel certe os panis eorum. Oneſimum, reſpondentem.

De Apocalypſi Ioannis Apoſtoli.

ASia, elatio. Amen, uere, ſiue fideliter. Aſer, beatitudo ſiue beatus. Aegyptus, tribulatio Armageddo, conſurrectio tecti ſiue conſurrectio in priora, ſed melius mons è latrunculis, uel mons globoſus. Alleluia, laudate dominum. Balaam, uanus populus. Balac, elidens. Beniamin, filius dexteræ. Babylon, confuſio ſiue trãslatio. Diabolus, deorſum fluens. Dauid, deſiderabilis. Epheſus, uoluntas mea ſiue conſilium meum. Euphrate, frugifero. Filadelphia, ſaluans hærentem domino. Gad, tentatio. Gog, δῶμα, id eſt, tectum. Iezabel, fluxus ſanguinis uel fluens ſanguine, ſed melius ubi eſt ſterquilinium. Iſſachar, eſt merces. Ieſus, ſaluator. Ioſeph, adaugens. Laodicia, tribus amabilis domino, ſiue fuerunt in uomitu. Leui, additus. Labbaddon, perdens pro eo quod eſt interficiens, ſed melius ſolitarius eorum. Manna, quid eſt hoc? Manaſſes, obliuioſus ſiue obſtupeſcens. Michaël, quis ut deus. Magog, de domate, hoc eſt, de tecto ſiue quod eſt tectum. Nicolaitarum, effuſio ſiue eccleſia languens, uel ſtultitia eccleſiæ languentis. Neptali, conuerſantis Paulo, ori eorum ſiue ori tubæ. Pergamo, diuidenti cornua eorũ uel diſſecanti uallem. Ruben, uidete filium ſiue uidete in medio. Smirnæ, cantico eorũ. Sardis, principi pulchritudinis. Satanæ, tranſgreſſori ſiue aduerſatio. Symeon, audientis triſtitias. Sodoma, pecori tacenti. Zabulon, habitaculum pulchritudinis.

De epiſtola Barnabæ.

ABraham, pater uidens populum. Adam homo. Amalech, populus lingẽs ſiue populus brutus. Dauid, deſiderabilis. Eua, calamitas, ſiue uæ, aut certe uita. Ephraim frugifer ſiue ubertas. Manaſſe, oblitus. Nahũ, germen. Rebecca, patiẽtia. Sabbata, requies. Sion, ſpecula. Sina, menſura, mandatũ uel tentatio. Satan, aduerſarius ſiue præuaricator.

Guliclmus

Gulielmus Budæus Iaco-
bo Tuſano. S.

PHilo, quiſquis hic fuit, qui librum de mundo ſcripſit: nam inclytum illum Philonem, qui Platonem facundia æquauiſſe dicitur, nequaquam eum fuiſſe mihi perſuadeo, differendo de mundo, deq; eius interitu, aut æternitate conſtituenda, non tam Hebraicæ philoſophiæ alumnus, mea quidem ſententia, quàm Græcorum affectator eſſe, uideriq; meditatus eſt. Scita enim amplexus eſt, non tam ſcholæ circunciſæ congruentia, quàm religione oraculari ſolutæ ac liberæ. Huius autem librum è uulgatis tantum exemplaribus uerti, ut qui manu ſcriptum nullum unquam uiderim, id quod ueniæ emerēdæ gratia teſtandum exiſtimaui, ſi id in eam partem aliquatenus ualiturum eſt. Veritus ſum enim, ne ſi in mendis deploratioribus, aut ſi in loco uno, aut altero mutilato ſenſus non cohæreat: iniqua cōditione alienam culpam præſtare ideo mihi contingat, quod periclitari, ut aiunt, quàm extra telorum iactus conquieſcere malui. In quo tamen inſtituto, non minus inertiæ præſidium, patrociniumq; parata ſunt, quàm induſtriæ inconſultæ, geſtientiq; dedecus & conuicium. Verum hos libellos cum edere mihi uiſum eſſet, ſerotinam fortaſſe fœturam, nec ſatis iam uiuidam, ne rationi quidem meæ inſtitutoq; conſentaneam, ſed tamen edere eos ueterno excutiendo, animiq; cauſa cum ſtatuiſſem, amicitiæ, quæ tibi mecum intercedit ut dicarem cupide appoſiteq; feci, tuoq; ſub nomine publicandos tradidi: quippe quo omnium hominum ordinis noſtri familiariſſime iam uti cœperim, in eo quidem negocio, quod mihi adhuc reliquum eſt cum cultu literarum elegātium. Nullus certe uſqueadeo mihi cōmentandi in eo genere uſum aliquot iam annorum inerti uocatione languentem, & penè intermortuum, uiſendi, adhortandi, admonendi officio exuſcitauit. Quocirca cui libētius Philologiæ, ut ita dicam, priſtinæ noſtræ delitias penitiores, mihiq; ſanctiores patefacerem, quales ſunt illæ cunq;, hominem habui adhuc neminem, inſpiciendas etiam ocioſe permitterem, arbitrandasq; pro poteſtate. Idq; merito me feciſſe confido, non doctrinæ modo tuæ merito, ſingularis & ingenuæ, mihiq; exploratæ, ſed etiam acris, peruigilis, cōſtantisq; ſtudij, quod publice fructuoſum eſſe, futurumq; ſentio, mihi eò amplius priuatim iucundum & oportunum. Vale, Calend. Aprilis. Anno M. D. XXVI.

ΦΙΛΩΝΟΣ ΠΕ-
ΡΙ ΚΟΣΜΟΥ.

PHILONIS IVDAEI
liber de Mundo, Gulielmo Budæo interprete.

OΥδὲν τῶν ὄντων, ἰσότιμον ὑφέστηκε θεῷ. ἀλλ' ἔστιν εἷς ἄρχων καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς, ᾧ πρυτανεύειν καὶ διοικεῖν μόνῳ θέμις τὰ σύμπαντα. τὸ γὰρ οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεὺς, οὐκ ἐπὶ πόλεων καὶ ἀνθρώπων λέγοιτ' ἂν ἐν δίκῃ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ κόσμου καὶ θεοῦ. ἑνὸς γὰρ ἕνα ποιητήν τε καὶ δεσπότην ἀναγκαῖον εἶναι. τοῦτο δὴ προομολογηθέντες, ἀκόλουθον ἂν εἴη συνυφαίνειν τὰ ἁρμόζοντα. τίνα ἐν

NIhil in rerum natura proditum eſt deo æquiparandum. Vnus eſt enim ipſe princeps, dux, & rex, cui pro imperio regere uniuerſa, adminiſtrareq; ius eſt. Nam illud Homericum:

Nō bona multiplici dominatu cōdita res ē
Publica, rex unus, dominator et unic⁹ eſto.

Non de ciuitatibus magis & hominibus, quàm de mundo, deq; deo dictum, par eſt ut intelligamus. Vnius enim mūdi fictorem eſſe unū, dominumq; unum neceſſe eſt. Hoc igit̃ cōfeſſo ac poſito, deinceps nobis attexēda, quæ ei ſunt cōſentanea, quæ cuiuſmodi ſint ipſa.

νῦν σκοπῶμεν. εἷς ὢν ὁ θεὸς, δύο τὰς ἀνωτάτω δυνάμεις ἔχει. διὰ τούτων τῶν δυνάμεων, ὁ ἀσώματος καὶ νοητὸς ἐπάγη κόσμος, τὸ τοῦ φαινομένου τοῦδε ἀρχέτυπον, ἰδέαις ἀοράτοις συσταθεὶς, ὥσπερ οὗτος σώμασιν ὁρατοῖς. καταπλαγέντες οὖν τινες τὴν ἑκατέρου τοῦ κόσμου φύσιν, οὐ μόνον ὅλους ἐξεθείωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς μερῶν, ἥλιον λέγω καὶ σελήνην, καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανὸν, ἅπερ οὐδὲν αἰδεσθέντες θεοὺς ἐκάλεσαν. ὧν τὴν ἐπίνοιαν καθορῶν Μωυσῆς φησὶ, κύριε κύριε βασιλεῦ τῶν θεῶν, εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς ὑπηκόους ἄρχοντος διαφορᾶς. καὶ ὁ τοῦ ἰουδαίων ἔθνους πρεσβύτατος, γένος μὲν ὢν χαλδαῖος. πατρὸς δὲ ἀστρονομικοῦ τῶν περὶ τὰ μαθήματα διατριβόντων, οἳ τοὺς ἀστέρας θεοὺς νομίζουσι, καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανόν τε καὶ κόσμον. παρ' ὧν ἔστιν εὖ, καὶ τὸ χεῖρον φασιν ἀποβαίνειν, οὐδὲν ἔξω τῶν αἰσθητῶν αἴτιον ὑπολαμβάνοντες εἶναι. τούτου δέ τι ἂν εἴη χαλεπώτερον, ἢ μᾶλλον ἀπελέγξαι τὴν ἐν τῇ ψυχῇ δυσγένειαν δυνάμενον διὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν πολλῶν καὶ δευτέρων καὶ γεννητῶν, εἰς ἀνεπιστημοσύνην ἰόντος τοῦ ἑνὸς καὶ πρεσβυτάτου, καὶ ἀγενήτου, καὶ ποιητοῦ τῶν ὅλων, καὶ διά τε ταῦτα ἀρίστου. καὶ μυρία ἄλλα, ἃ διὰ μέγεθος, ἀνθρώπινος λογισμὸς οὐ χωρεῖ. ὃν ἐν νῷ λαβὼν καὶ ἐπιθειάσας, κατέλιπε μὲν πατρίδα καὶ γενεὰν καὶ πατρῷον οἶκον, εἰδὼς ὅτι μένοντος μὲν, αἱ τῆς πολυθέου δόξης ἐγκαταμένουσαι ἀπάται, ἀνεπίσκεπτον κατασκευάζουσιν εἰς τὴν τοῦ ἑνὸς εὕρεσιν, ὅς ἐστιν ἀΐδιος μόνος, καὶ τῶν ἄλλων πατὴρ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν. εἰ δὲ μεταναστείη, μεταναστήσεσθαι καὶ τῆς διανοίας τὴν ἀπάτην, μεταρμοσάμενος τὴν ψευδῆ δόξαν, εἰς ἀλήθειαν. ἅμα δὲ καὶ τὸν πόθον ὃν ἐπόθει γνῶναι τὸ ὂν προσαναρριπίσει λόγια, τὰ χρησθέντα, οἷς ποδηγετούμενος μετὰ τὴν τοῦ ἑνὸς ἀοκνοτάτην σπουδὴν, καὶ ζήτησιν, οὐκ ἦν ὃ πρότερον ἀνῆκεν, ἢ τρανοτέρας λαβεῖν φαντασίας οὐχὶ τῆς οὐσίας. (τοῦτο γὰρ ἀμήχανον) ἀλλὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, καὶ τῆς προνοίας. διὸ καὶ πιστεῦσαι λέγεται τῷ θεῷ πρῶτος, ἐπειδὴ καὶ πρῶτος ἀκριβῆ καὶ βεβαίαν ἔσχεν ὑπόληψιν, ὡς ἔστιν ἓν αἴτιον ἀνώτατον τὸ προνοοῦν τοῦ τε κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. ἐπειδὴ γὰρ τὴν οὐσίαν ἄτακτον συγκεχυμένην οὖσαν εἰς τάξιν ἐξ ἀταξίας, καὶ ἐκ συγχύσεως εἰς διάκρισιν ἄγων ὁ κοσμοπλάστης, κοσ-

Moſes. Abraham.

hinc iam conſideremus. Vnus ipſe deus cũ ſit, duas habet ſupremas poteſtates, per quas mundus ille coagmentatus eſt intelligibilis, atq; incorporeus. Qui huius mundi conſpicui exemplar eſt primogenium, formis ille quidem cæcis conditisq; cõſtitutus ut hic qui oculis cernitur. Quo euenit, ut nõ nulli mortales mũdi utriuſque naturam ad ſtuporem uſq; ſuſpicientes, non totos illos ſolum uelut deos, ſed etiam eorum partes pulcherrimas cõſecrarint. Solem, inquã, & lunam, uniuerſumq; cœlum, quæ nihil illi ueriti ſunt, quo min⁹ deos appellarẽt. Quorum animi ſenſa Moſes perſpiciens: Domine, inquit, deorum rex. Significare ille quidem uolens præſtantiam principis præ ſubditis. Ille etiam Iudæorum Gentis autor antiquiſſimus, Chaldæorum Gente oriundus fuit Aſtronomo parente, eorumq; uno, qui artium Mathematicarum ſtudio incubuerunt, quiq; deos eſſe ſtellas arbitrati ſunt, ut uniuerſum cœlum mundumq; eorum ui quod recte, quodq; ſecus contingit, euenire ipſi cenſentes, utpote qui nullam eſſe cauſam extra ea exiſtimarent, quæ ſenſu percipi poſſunt. Ad hoc quid nam eſſe fœdius, quid nam conuincere & demonſtrare poteſt luculẽtius ignauiam degeneris animi: per ſcientiam multorum, & ſecũdorum, & genitorum, ad inſcitiam tendentis unius, uetuſtiſſimi, ingeniti, omniumq; fictoris, atq; eam ob rem optimi, propterq; alias ſexcentas, quæ magnitudine ſua excedunt humanæ ratiocinationis modum. Quem Chaldæus ille mente conceptum, cum & deum ſuſpicere cœpiſſet, religioniq; habere, ſolũ quidem ipſe patrium uertere inſtituit, genusq; ſuum ac larem paternum pro derelicto habere. Probe enim nouerat, quod ſibi illic manenti fallacis opinionis occurſus, quæ deorum multitudinem aſtruit, notionem incommodam attuliſſent ad unius dei inuentionem, qui ſolus eſt æternus, aliorum omnium parens, intelligibilium iuxta ſenſibiliumq; : ſin inde migrare inſtituiſſet, emigraturam quoque ab ſe intelligebat rationis impoſturam. Hac ille ratione uanitatem opinionis uertit in ueritatem, cum eo quoque quod oracula cœlitus ipſi ædita denuo deſiderium in ipſo exuſcitarunt, quo ſuapte ſponte flagrabat, cognoſcendi id quod eſſe dicitur. Quibus ille oraculis deductus, in unius ueſtigationem ibat ſtudio quam accuratiſſimo. Neque uero eius contentionis quicquam ipſe ante remiſit, quàm mente ipſe concepit ſpeciem clariorem: non illam quidem naturæ eius & eſſentiæ (Etenim hoc maius eſt, quàm ut id aſſequi quiſquam poſſit) ſed ſubſtantiæ atque prouidentiæ. Quamobrem princeps ille credidiſſe dicitur, quando princeps ipſe ſtabilem & exquiſitam opinionem habuit, ſupremam unam eſſe cauſam, mundi eorumq; quæ in mundo ſunt prouidentem. Cum enim rerum ſubſtantiam confuſam & permixtam, ex incondita illa congerie in ordinem, atq; ex indiſcreta confuſione in diſcrimẽ redigere uolens mundi fictor, degerere eã, atq; ordi-

μῶν

μὲν ἤρξατο, γῆν μὲν καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ μέσον ἐῤῥίζου, τὰ δ' ἀέρος καὶ πυρὸς δένδρα, πρὸς τὴν μετάρσιον ἀνεῖλκεν ἀπὸ τοῦ μέσου χώραν, τὸν δὲ αἰθέριον ἐν κύκλῳ τόπον ὠχυροῦτο, τῶν ἐντὸς ὅρον τε καὶ φυλακτήριον αὐτὸν τιθείς. ἀφ' οὗ καὶ οὐρανὸς ὠνομάσθαι δοκεῖ. καὶ ταῦτα μὲν τὰ τέλεια τοῦ παντὸς ἦν μοσχεύματα. τὸ δὲ παμμεγεθὲς καὶ παμφορώτατον ἔρνος ὁ κόσμος οὗτος, οὗ παραφυάδες οἱ ἀρτίως λεχθέντες βλαστοί. ὅπου ποτ' οὖν ἄρα τὰς ῥίζας καθῆκε, καὶ τίς ἐστιν αὐτῶν βάσις, ἐφ' ἧς ὥσπερ ἀνδριὰς ἐρήρεισται, σκεπτέον. σῶμα μὲν οὐδὲν ἀπολειφθὲν εἰκὸς ἔξω πλανᾶσθαι, τὴν δ' ὅλην ὕλην ἐργασαμένου καὶ διακοσμήσαντος θεοῦ. τελειότατον γὰρ ἥρμοττε τὸ μέγιστον τῶν ἔργων, ὑπὸ μεγίστου δημιουργοῦ διαπλάσασθαι. τελειότατον δ' οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ τελείοις συνεπληροῦτο μέρεσιν. ὥστε ἐκ τῆς ἁπάσης ὕλης μηδὲν ἔξω μηδὲ τοῦ βραχυτάτου καταλειφθέντος συνέστη. ὅδε ὁ κόσμος ἀνάγκη τοίνυν ἐκτὸς, ἢ κενὸν ἢ μηδὲν εἶναι. εἰ μὲν δὴ κενόν, πῶς τὸ πλῆρες καὶ ναστὸν καὶ τῶν ὄντων βαρύτατον εὑρέθη ταλαντεῦον, στερεοῦ μηδενὸς ὑποβάλλοντος. ἃ ῥ' οὐ φάσματι ἂν ἐοικέναι δόξαι. ζητοῦσι δὲ ἀεὶ τῆς διανοίας βάσιν σωματικήν, πᾶν ἔχειν εἰκός, ἐάν γε κινούμενον τυγχάνῃ, τὸν δὲ δὴ κόσμον διαφερόντως, ὅτι τὸ μέγιστον σωμάτων ἐστί, καὶ πλῆθος ἄλλων σωμάτων ὡς οἰκεῖα ἐγκεκόλπισται μέρη. τὰς δυσωπίας οὖν εἴ τις ἀποδιδράσκειν βούλοιτο τὰς ἐν τοῖς διαπορηθεῖσι, λεγέτω μετὰ παρρησίας, ὅτι οὐδὲν τῶν ὑλικῶν κραταιὸν οὕτως, ὡς τὸν κόσμον ἀχθοφορεῖν ἰσχύσαι. νόμος δὲ ὁ ἀΐδιος θεοῦ αἰωνίου, τὸ ὀχυρώτατον καὶ βεβαιότατον ἔρεισμα τῶν ὅλων ἐστίν. οὗτος ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα, καὶ ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐπὶ τὰ μέσα ταθείς, δολιχεύει τὸν τῆς φύσεως δρόμον ἀήττητον, συνάγων πάντα τὰ μέρη καὶ σφίγγων. δεσμὸν γὰρ αὐτὸν ἄρρηκτον τοῦ παντὸς ὁ γεννήσας ἐποίει πατήρ. εἰκότως οὖν, οὔτε γῆ πᾶσα διαλυθήσεται πρὸς ὕδατος, ὅπερ αὐτῆς οἱ κόλποι κεχωρήκασιν, οὐδ' ὑπ' ἀέρος σβεσθήσεται πῦρ, οὐδ' ἔμπαλιν ὑπὸ πυρὸς ἀὴρ ἀναφλεχθήσεται, τὸν θεῖον νόμον μεθόριον ταττόντες αὐτοῦ. οὕτω μὲν δὴ τὸ παμφορώτατον φυτὸν ἐῤῥιζοῦτο, καὶ ῥιζωθὲν ἐκρατεῖτο. τῶν δὲ ἐν μέρει καὶ βραχυτέρων φυτῶν, τὰ μὲν μεταβατικῶς κινητά, τὰ δὲ ἄνευ μεταβάσεως, ὡς ἂν ἑστῶτα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἐδημιουργεῖτο. τὰ μὲν οὖν μεταβατικῇ κινήσει χρώμενα, ἃ δὴ φαμὲν ἡμεῖς ζῷα εἶναι, ταῖς τοῦ παντὸς ὁλοσχερεστέραις προσεγίνετο μοίραις. γῇ μὲν τὰ χερσαῖα, πλωτὰ δὲ τὸ ὕδατι, τὰ πτηνὰ δὲ ἀέρι, τοὺς ἀστέρας δὲ ἐν οὐρανῷ.

ne conſtituere cœpiſſet, terram quidem & aquam in medio fibris ſuis conſtabiliuit, aëris uero ignisq́ ſtirpes ſublimes è media regione ſuſtulit, æthereum locū in ambitu cōmuniens, limitemq́ eorū faciens quæ intus ſunt, & tanq̃ præſidiū. Quare οὐρανὸς, id eſt, cœlum ab ὅρῳ, id eſt, termino, nomē deductum uideri poteſt. Atq́ hæ quidem ueluti propagines quædam integræ ſunt, uiuiradicesq́ uniuerſi. Prægrandis uero ſtipes, atq́ fœcūdiſſimus eſt hic mūdus, cuius uelut ſoboles ad fruticans, germina illa ſunt à nobis ſuprà dicta. Vbinam igitur radices egerit, & quænā ſit eius baſis conſiderandū, ſuper qua baſi ſtatuæ in modū affirmatus eſt mūdus. Eſt aūt ſimile ueri, corpus nullū errati cū extra eſſe relictū, cū deus uniuerſi materiā opificio concinnatā ordine digeſſerit conſentaneumq́ fuit maximo opifici omnium operū maximum omnibus numeris abſolutū fingere. Atqui abſolutiſſimū eſſe nō potuit, ui non abſolutis quoq́ partibus cōpleret. Quocirca, ſi ita hic mūdus cōpactus eſt, ut uniuerſæ materiæ nihil, ne tantulum quidē extra relinqueret, neceſſe utiq́ uel inane extra, uel nihil eſſe. Quod ſi inane, quo tandē modo plenū mundū & denſum, omniūq́ rerū grauiſſimū, libratū eſſe inani cōperium eſt, ſolidoq́ nullo nixū? Certe uiſo ludificāti ſimile id uideri poſſit, quęrēre ſemper cogitatione ſedimentū aliquod corporeū: cuiuſmodi cū omne quod mouetur habere rationi eſt conſonū, tū mundū præcipue, quod corpus omniū corporū maximū eſt: quippe quod aliorū corporum congeriem in ſinu ſuo tanq̃ proprias partes gerit. Quare ſi cui effugere propoſitū eſt identidem recurſanteis huius quęſtionis difficultates, ne uereatur ille dicere & aſſerere, nihil ita ualidū eſſe, duntaxat eorū quæ in materia ſita ſunt, ut mundum geſtare queat. Eſſe uero ille dicat ſempiterni dei legē æternam, fulturā firmiſſimam uniuerſorum, & certiſſimā. Hæc lex à medijs ad extrema, & à ſummis ad media protenſa, inuictū naturæ curriculū quaſi Circenſe peragit, coagmentans omnes mundi partes & aſtringens. Etenim uinculum infractū uniuerſi eam fecit ipſe parēs qui genuit. Proinde conſentaneū eſt dicere, nec terram omnem diſſolutum iri ab aqua quam intra ſinus ipſa ſuos concepit, nec ab aëre ignem extinctum iri, nec uero aërem ab igne conflagraturū, utiq́ lege diuina pro confinio aëre collocato. Hac igitur ratione ſtirps illa fertiliſſima ſuis cum radicibus condita, actis ipſis radicibus affirmata eſt. At uero ſingularum ſtirpium partim tranſitu mouentur, partim citra tranſitionem condita ſunt, ut eodem in loco manſitantia. Et quæ tranſitiuo quidem motu utuntur, quæ nos animantia dicimus, ea amplioribus uniuerſi partibus acceſſionis uice ceſſerunt, terræ quidem terreſtria, aquæ natalitia, aëri uolucria, deniq́ cœlo ſtellæ.

Vranos.

Baſis mundi.

Animantia.

ἀλλὰ δὲ ἔστι γῇ καὶ ὕδατι, καὶ ἀέρι γένη, ὁ ποιῶν ἐποίει. ἀέρι μὲν τὰ πτηνά, καὶ δυνάμεις ἄλλας, αἰσθήσει οὐδαμῇ οὐδαμῶς καταλαμβανομένας. ψυχῶν ὁ θίασος οὗτος ἀσωμάτων ἐστί. διακεκοσμημένων οὔσαις αὐταῖς ἐν τάξεσι. τὰς μὲν γὰρ εἰσκρίνεσθαι, λόγος ἔχει σώμασι θνητοῖς. καὶ κατά τινας ὡρισμένας περιόδους ἀπαλλάττεσθαι πάλιν. τὰς δέ, θειοτέρας κατασκευῆς λαχούσας ἁπάσης ἀλογεῖν τῆς περὶ γῆς χώρας. ἀνωτάτω δ' εἶναι πρὸς αὐτῷ τῷ αἰθέρι τὰς καθαρωτάτας. ἃς οἱ μὲν παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες, ἥρωας καλοῦσι καὶ δαίμονας. Μωϋσῆς δὲ εὐθυβόλῳ χρώμενος ὀνόματι, ἀγγέλους προσαγορεύει. πρεσβευομένας τε διαγγελλούσας τά τε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθά, καὶ τῷ βασιλεῖ ὧν εἰσιν ὑπήκοοι χρεῖοι. ἐκεῖναι δὲ ὥσπερ εἰς ποταμὸν τὸ σῶμα καταβᾶσαι, ποτὲ μὲν ὑπὸ συρμοῦ δίνης βιαιοτάτης ἁρπασθεῖσαι κατεπόθησαν, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν φορὰν ἀντισχεῖν δυνηθεῖσαι, τὸ μὲν πρῶτον ἀνενήξαντο, εἶτα ὅθεν ὡρμήθησαν, ἐκεῖσε πάλιν ἀνέπτησαν. αὗται μὲν οὖν εἰσι ψυχαὶ τῶν ἄνωθεν εὐθενῶς φιλοσοφούντων, ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους μελετῶσαι τὸν μετὰ σωμάτων, ἀποθνήσκειν βίον. ἵνα τῆς ἀσωμάτου καὶ ἀφθάρτου παρὰ τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀφθάρτῳ ζωῆς μεταλάχωσιν. αἱ δὲ καταποθεῖσαι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ὅσοι σοφίας ἠλόγησαν, ἐκδόντες ἀστάτοις καὶ τυχηροῖς πράγμασιν ἑαυτούς, ὧν οὐδὲν εἰς ψυχὴν ἢ νοῦν ἀναφέρεται, πάντα δὲ ἐπὶ τὸν συμφυᾶ νεκρὸν ἡμῶν τὸ σῶμα, ἢ ἐπὶ τὰ ἀψυχότερα τούτου. δόξαν λέγω καὶ χρήματα, καὶ ἀρχάς, καὶ τιμάς, καὶ ὅσα ἄλλα ὑπὸ τῶν μὴ τεθεαμένων τὰ πρὸς ἀλήθειαν καλά, ἀπάτῃ ψευδοῦς δόξης ἀναπλάττεται ἢ ζωγραφεῖται. ψυχὰς οὖν καὶ δαίμονας καὶ ἀγγέλους, ὀνόματα μὲν διαφέροντας, ἓν δὲ καὶ ταὐτὸν ὑποκείμενον διανοηθείς, ἄχθος βαρύτατον ἀποθήσεις δεισιδαιμονίαν. ὥσπερ γὰρ ἀγαθοὺς δαίμονας, καὶ κακοὺς λέγουσιν οἱ πολλοί καὶ ψυχὰς ὁμοίως, οὕτω καὶ ἀγγέλους τοὺς μὲν τῆς προσρήσεως ἀξίους πρεσβευτάς τινας ἀνθρώπων πρὸς θεόν, καὶ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἱεροὺς καὶ ἀσύλους. φύλακας διὰ τὴν ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλην ταύτην ὑπηρεσίαν. τοὺς δ' ἔμπαλιν ἀνιέρους καὶ ἀναξίους τῆς προσρήσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων, οὐχ ἁμαρτήσεις. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ, ὁ ὑμνογράφος οὑτωσὶ λέγων. ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτούς, ὀργὴν θυμοῦ αὐτοῦ διὰ ἀγγέλων πονηρῶν.

Enimuero in terra, in aqua, in aëre, fictor ipſe duplicia finxit genera, ut in aëre uolatilia, aliaſq; poteſtates ſenſu quidem illas nuſquam nulloq; pacto comprehenſas. Animarum illic conuentus eſt corpore uacuarum, ordinibus non iiſdem deſcriptarum. Quippe alias earum corpora ſubire mortalia, ruſuſq; ſtatis quibuſdam temporum circuitibus inde decedere ferunt: alias conſtitutionem diuiniorem ſortitas ab omni terreſtri ſitu cogitatione abhorrere. At quæ ſint earum puriſſimæ, eas uero opinio eſt excelſiſſimo in loco, apud ætherem ipſum ſtationē habere. Quas qui in Græcia philoſophari inſtituerunt, Heroas appellauere: At Moſes appoſito nomine uſus, Nuncios appellauit, legatione utiq; functitanteia atq; internuncios: ſubditis quidem bonorū à principe manantium indices, principi uero ipſi regiq;, operarum commode ſibi ab illis nauatarum. Illas porrò corporibua conceretas perinde in corpus ut in flumen delapſas, interdum fluctuantis aquæ uortice rapi & abſorberi: interdum impetum illum eluctatas indeq; exiſtētes, retro deinde ſubuolare, unde erant profectæ. Atq; hæ quidem eorum animę ſunt, qui philoſophiæ olim ſtudio cōſtanrer indulſerunt: à principio quidem illæ ad finem commentatæ de uita eam ob rem eum corpore defungenda, uitam ut adipiſcātur incorpoream interituſq; neſciam, apud eum qui interius ipſe neſciua eſt & ingenitus. At uero illæ demerſę, eorum hominum, qui ſapientię rationem nullam habentes, ſemetipſos fluxis rebus, fortuitiſq; dediderunt. Quarum rerum nihil eſt quód ad mentem pertineat, aut animam, omnia uero ad emortuum illum noſtrum referantur, qui cum coaleſcimus, corpus inquam, ad eaq; inſuper quę inanimatiora ſunt ipſo, ad gloriam inquā, ad opes, ad magiſtratus atq; honores. Quæq̄ue alia ipſi opinione fallaci circumuenti imaginantur & pingunt, quibus haud unquam contigit ipſis ea cernere, quæ ad normā ueritatis pulchra ſunt & honeſta. Animas igitur & Larea, ſiue Genios, & Nuncios (ſic Dæmonas & Angelos appellanr) nomine differentes, cæterum unum tute, idemq; ſubiectum eſſe animaduertens, grauiſſimum onus depoſueris, quam ſuperſtitionē uocamus. Quemadmodum enim bonos Genios, maloſq; uulgus appellat, & animas itidem bonas malaſq;, ſic angelorum quoq; alios uaticinio & prædictione dignos, quoſdam uelut Legatos hominum ad deum, deiq; rurſus ad homines, ſacroſanctoa tu quidem excubitores exiſtimans propter hanc ipſam innocentem honeſtiſſimamq; muneris functionem: alios rurſus eorum profanos iudicās, uaticinioq; indignos, non ſanè perperam ipſe iudicaueris. Huic meæ ſententiæ hymnorum autor ille aſſtipulatur, dicēs: Emiſit in eos irā excandeſcētiæ ſuæ per nuncios prauos.

Animarum conuentus.

Heroes.

Angeli.

Animæ philoſophorum.

Corpus.

Angeli & Dæmones.

Superſtitio.

Yſlors

Ὕδατι δὲ ζῶα πλωτὰ καὶ ζωόφυτα, τῇ γῇ δ' αὖ, ζῶά τε χερσαῖα καὶ φυτά. καὶ τὰ μὲν φυτά, κατώκαρα εἰργάσατο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, τοῖς βαθυτάτοις τῆς γῆς μέρεσι πήξας. ζώων δὲ τῶν ἀλόγων τὰς κεφαλὰς ἀνελκύσας ἀπὸ γῆς ἐπὶ προμήκους αὐχένος ἄκρας ἡρμόζετο τῷ αὐχένι, ὥσπερ ἐπίβασιν τοὺς ἐμπροσθίους πόδας θείς. ἐξαίρετον δὲ τῆς κατασκευῆς ἔλαχεν ἄνθρωπος. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων τὰς ὄψεις, περιήγαγε κάτω κύψας. διὸ νένευκε πρὸς χέρσον, ἀνθρώπου δὲ ἔμπαλιν ἀνώρθωσεν. ἵνα τὸν οὐρανὸν καταθεᾶται. φυτὸν οὐκ ἐπίγειον, ἀλλ' οὐράνιον ὡς παλαιὸς λόγος. ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι, τῆς αἰθερίου φύσεως τὸν ἡμέτερον νοῦν μοῖραν εἰπόντες εἶναι, συγγένειαν ἀνθρώπῳ πρὸς αἰθέρα συνῆψαν. ὁ δὲ δὴ μέγας Μωυσῆς οὐδενὶ τῶν γεγονότων τῆς λογικῆς ψυχῆς τὸ εἶδος ὁμοίως ὠνόμασεν. ἀλλ' εἶπεν αὐτὴν τοῦ θείου καὶ ἀοράτου θεοῦ ἐκείνου εἰκόνα. δόκιμον εἶναι νομίσας ὡς εἰωθεὶ καὶ τυπωθὲν σφραγῖδι θεοῦ. ἧς ὁ χαρακτήρ ἐστιν, ὁ ἀΐδιος λόγος. ἐνέπνευσε γάρ φησιν ὁ θεός εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, πνοὴν ζωῆς, ὥστε ἀνάγκη πρὸς τὸ ἐκπέμποντα τὸν δεχόμενον ἀπεικονίζεσθαι. διὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον, καθ' εἰκόνα φασὶ θεοῦ γεγενῆσθαι. οὐ μὴν κατ' εἰκόνα τινὸς τῶν γεγονότων. ἀλλ' ἐπαναλαβόντες τὸν λόγον σαφηνείας χάριν εἴπωμεν, ὅτι τῶν σωμάτων, τὰ μὲν ἐνεδύσαντο ἕξιν, τὰ δὲ φύσιν, τὰ δὲ ψυχήν, τὰ δὲ λογικὴν ψυχήν. λίθων μὲν οὖν καὶ ξύλων ἃ δὴ τῆς συμφυΐας ἀπέσπασαι, δεσμὸν κραταιότατον, ἕξιν εἰργάσατο. ἡ δέ ἐστι, πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ' ἑαυτό. ἄρχεται μὲν γοῦν, ἀπὸ τῶν μέσων ἐπὶ τὰ πέρατα τείνεσθαι, ψαῦσαν δὲ ἄκρας ἐπιφανείας, ἀνακάμπτει πάλιν ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀφίκηται τόπον, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον ὡρμήθη. ἕξεως ὁ συνεχὴς οὗτος δίαυλος. τὴν δὲ φύσιν ἀπένειμε τοῖς φυτοῖς, κερασάμενος αὐτὴν, ἐκ πλείστων δυνάμεων, θρεπτικῆς τε, καὶ γεννητικῆς. ψυχὴν δὲ φύσεως τρισὶ διαλλάττουσαν ὁ ποιῶν ἐποίει. αἰσθήσει, φαντασίᾳ, ὁρμῇ. τὰ μὲν δὴ φυτά, τούτων ἀμέτοχα, τῶν δὲ ζῴων ἕκαστον, ἀθρόον μετέχει τῶν εἰρημένων. αἴσθησις μὲν οὖν ὡς αὐτὸ δήπου δηλοῖ τὸ ὄνομα, εἴσθεσίς τις οὖσα, τὰ φανέντα ἐπιφέρει τῷ νῷ. φαντασία δέ, τύπωσις ἐν ψυχῇ, οἱονεὶ φαντασίας τις οὖσα. ἃ γὰρ εἰσήγαγεν ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ὥσπερ δακτύλιός τις, ἢ σφραγὶς ἐναπεμάξατο τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα, ἢ τὸ ἐκμαγεῖον φυλάττει παρ' ἑαυτῷ, μέχρις ἂν ἡ ἀντίπαλος τῇ μνήμῃ, τὸν τύπον λεάνασα λήθη, ἀμυδρὸν ἐργάσηται, ἢ παντελῶς ἀφανίσῃ.

Porrò autem in aqua mundi opifex tũ animãtia finxit natalitia, tum ea quæ Zoophyta quaſi plantanima uocant, ab natura inter animal plãtamq́ ambigua. *Zoophyta.* In terra uero animãtes finxit terreſtres cum ſtirpibus. Verum ſtirpes in caput merſas fecit, earumq́ capita in imo terræ defixit. At animantium brutarum capita ab humo retracta, in ceruiceſq́ oblongas protẽta, ita cum ceruicibus ipſis compegit, ut pedes anteriores ſcanſionis uicem obtineant. *Homo.* Præſtanti uera atq; eximia cõſtitutione homo ab eo donatus eſt. Siquidem cum aliorum animalium facies ita circumegiſſet, deorſum ut uergentes in humum procumberẽt, uerſa ille uice humanam faciem rectam uoluit eſſe, ut cœlum ſuſpiceret: ſtirps ille quidem exiſtens, non terrena, ſed cœleſtis, ut eſt uetuſto dicto proditum. *Mens.* Enimuero cæteri naturæ ætheree partem mentem eſſe noſtram dictitantes, cognationem homini cũ æthere copulauerunt. Magnus uero Moſes, formam rationalis animæ nulli eorum quæ genita ſunt ſimiliter nuncupauit, ut qui animã eſſe numinis imaginem, deiq́ illius dixerit, qui oculorum ipſe obtutum nullum admittit: *Anima dei imago.* ſignũ dei probum quo imago expreſſa eſt, ex eo ille quidem eſſe ratus, quod eius ſigni forma eſt atque noia ſempiterna, ratio. Inſpirauit, inquit, Deus in faciem eius ſpirationem uitæ. Atqui eum qui admittit, ad exemplar affingi neceſſe eſt emittentis. Quod fit, ut hominem factum ad imaginem dei aiunt, non etiam ad alicuius eorum quæ genita ſunt. *Triplex corpus.* Age iam hunc denuo ſermonem explanationis gratia ita exordiamur, ut corpora quædam habitum, quædam naturam induiſſe, quædam animam dicamus, quædam deniq; animam rationalem. Lapidum igitur & lignorum, quæ abſtracta ſunt à coalitu, uinculum ualidiſſimum deus fecit habitum, *Habitus.* qui ſpiritus eſt, conuerſa reflectens in ſeipſum. Incipiens enim à medijs in extrema tenditur, cumq́ ſupremã attigerit ſuperficiem, reflectitur rurſus, quoad eodem loci peruenerit, unde primum profectus erat. Atque hic eſt circularis curſus habitus. Naturam autem deus ijs attribuit, quæ radicibus hærent, eamq́ attribuit cum è plurimis facultatibus attemperatam, tum uero altrice ui & genitrice. Animam etiam fictor ipſe tribus rebus finxit à natura differentem, ſenſu, uiſio (ſic phãtaſiam uocant) impetu. Etenim cum ſtirpes earum rerum exortes ſint, unumquodq; animans frequenter ijs afficitur. Senſus porrò, ut nomen ipſum indicat Græcum, illatio quædam eſt in mentem eorũ quæ apparent & uidentur. *Senſus. αἴσθησις εἴσθεσίς τις οὖσα.* At uiſus impreſſio eſt in anima. Simul enim atq; ſenſus aduentitiũ quippiã ſigillatim importauerit, uiſum continuo annuli modo aut ſigni, notã ſuam imprimit, impreſſamq́ effigiẽ aſſeruat penes ſeſe, quoadusq; obliuio memoriæ aduerſaria, formã ipſam uel exoletã reddat interlinẽdo, uel penitus euanidã. *Viſum.*

Τὸ δὲ

Τὸ δὲ φανὲν καὶ τυπῶσαν, τοτὲ μὲν οἰκείως, τοτὲ δὲ, ὡς ἑτέρως διέθηκε τὴν ψυχὴν, τοῦτο δὲ αὐτῆς
Impetus. τὸ πάθος, ὁρμὴ καλεῖται. ἣν ὁριζόμενοι, πρώτην ἔφασαν ψυχῆς κίνησιν. τοσούτοις μὲν ζῶα ὑπερέχει φυτῶν. ἴδωμεν τοίνυν τίνι τῶν ἄλλων ζώων ὑπερβέβηκεν ἄνθρωπος. τοῦτο δὴ τὸ ἐξαίρετον γέρας ἔλαχε διάνοιαν, ἣ τὰς ἁπάντων φύσεις σωμάτων τέ καὶ πραγμάτων εἴωθε καταλαμβάνειν. Καθάπερ γὰρ ἐν μὲν τῷ σώματι τὸ ἡγεμονικώτατον ὄψις ἐστὶν, ἐν δὲ τῷ παντὶ ἡ τοῦ φωτὸς φύσις, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν ἐν ἡμῖν τὸ κρατιστεῦον ὁ νοῦς.
Mens. ψυχῆς γὰρ ὄψις οὗτος, ταῖς οἰκείαις περιλαμπόμενος αὐγαῖς, δι' ὧν ὁ πολὺς καὶ βαθὺς ζόφος ὃν κατέχεεν, ἄγνοια τῶν πραγμάτων ἀνασκίδναται. τοῦτο τῆς ψυχῆς τὸ εἶδος οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων ἐξ ὧν τὰ ἄλλα ἀπετελεῖτο διεπλάσθη. καθαρωτέρας δὲ καὶ ἀμείνονος ἔλαχε τῆς οὐσίας ἐξ ἧς αἱ θεῖαι φύσεις ἐδημιουργοῦντο, παρὸ καὶ μόνον τῶν ἐν ἡμῖν, εἰκότως ἄφθαρτον ἔδοξεν εἶναι διάνοια.
Animæ materia. Μόνην γὰρ αὐτὴν ὁ γεννήσας πατὴρ, ἐλευθερίας ἠξίωσε, καὶ τὰ τῆς ἀνάγκης ἀνεὶς δεσμὰ, ἄφετον εἴασε. δωρησάμενος αὐτῇ τῆς πρεπωδεστάτης, καὶ οἰκειοτάτης κτήματος αὐτῷ, τῆς ἑκουσίου μοίρας, ἣν ἠδύνατο δέξασθαι. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα ὧν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡ ἐξαιρουμένη εἰς ἐλευθερίαν διάνοια οὐκ ἔστι, καταζευχθέντα καὶ χαλιναωθέντα πρὸς ὑπηρεσίαν ἀνθρώποις παραδέδοται, ὥσπερ οἰκέται δεσπόταις. ὁ δ' ἄνθρωπος, ἐθελουργοῦ καὶ αὐτοκελεύστου γνώμης λαχὼν, καὶ προαιρετικαῖς χρώμενος ταῖς ἐνεργείαις, εἰκότως ψόγον μὲν ἔχει ἐφ' οἷς ἐκ προνοίας ἀδικεῖ. ἔπαινον δὲ ἐφ' οἷς ἑκὼν κατορθοῖ. παρὰ
Liberum arbitrium. γὰρ θεοῦ τὴν ἑκούσιον κίνησιν εἰληφὼς, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοιωθεὶς αὐτῷ, χαλεπῆς καὶ ἀργαλεωτάτης δεσποίνης τῆς ἀνάγκης ἐλευθερωθεὶς, κατηγορίας δεόντως τυγχάνει, ὅτι τὸν ἐλευθερώσαντα οὐ περιέπει. τοιγάρτοι τὴν κατ' ἀπελευθέρων ἀχαρίστων ἀπαραίτητον δίκην ὀρθότατα ἀποτίσει. τούτου ἕνεκα τὸ σῶμα ἀνεγερθὲν πρὸς τὴν καθαρωτάτην τοῦ παντὸς μοῖραν οὐρανὸν τὰς ὄψεις ἀνέτεινεν. ἵνα τῷ φανερῷ τὸ ἀφανὲς ἐκδήλως καταλαμβάνηται. ἐπειδὴ τοίνυν τὴν πρὸς τὸ ὂν διανοίας ὁλκὴν ἀμήχανον ἦν ἰδεῖν, ὅτι μὴ τοὺς ἀχθέντας πρὸς αὐτὸν μόνους, ὃ γὰρ πέπονθεν ἕκαστος αὐτὸς δὴ αἱρέτως οἶδεν, εἴδωλον ἐναργὲς ἀειδοῦς ὄμματος, τὰ τοῦ σώματος ποιεῖ, δυνάμενα πρὸς αἰθέρα ἀπονεύειν.

Ipſum etiam uiſum, quod imaginem inſculpſit, interdum animam proprie, interdum alio quodam modo afficit: quæ animæ affectio impetus appellatur, uel animi appetitio, ὁρμὴ Græce dicitur. Quam qui finire uolunt, primum animi motum eſſe dicūt. His tot rebus animalia præſtant ijs, quæ radicibus hærent. Age uero, uideamus quinā præſtat homo cæteris animantibus, nimirū eximio munere, quam mētem appellamus, qua mente omnium ipſe naturas comprehendere ſolet, tum corporum, tum rerum. Quemadmodum enim in corpore uiſus eſt longe omnium princeps (id quod in uniuerſo natura luminis obtinuit) ita eorū quæ in nobis ſunt anim⁹ imprimis bonitate cenſet. Quippe qui animæ ſit oculus, proprijs ille quidē ſplendoribus circunfuſus, queis multa caligo, atraq; diſcutitur, quam rerum ignorantia offudit. Hæc animæ forma, elementis nō iiſdem ficta eſt, è quibus cætera quoq; perfecta ſunt, puriorem uero, potioremq; ſortita eſt ipſa materiam, ex qua ſcilicet naturæ diuinæ procreatæ ſunt. Quamobrem ſolus ipſe in nobis animus, interitus immunitate merito donatus eſſe uiſus eſt. Quippe quē ſolum parens eius, & ſator libertate dignatus ſit, neceſſitatisq; uinculis remiſſis, liberum eſſe, nexuq; ſolutum ſiuerit: donato illi pignore, tum decentiſſimo, tum maxime accommodato, liberi ſcilicet arbitrij, ea ſorte quam ille admittere poterat et capere. Siquidem alia animalia, quorum in animis non eſt animus in libertatem aſſertus, & uehiculis illa quidem iuncta, & frenis cohibita, ad obſequiū hominibus mancipata ſunt, ut ſeruitia dominis. Homo uero ſenſum mentis ſortitus, arbitrij ſui prærogatiua ac ſua ſponte præditum, actionibusq; fungens à propoſito proprio manantibus, nō immerito male audit ob ea, quæ ſciens prudensq; ſecus agit, ut bene uice uerſa, ob ea quæ recte, atq; ordine facit. Nam qui uoluntarium motū diuinit⁹ accepit, eoq; nomine aſſimilis deo factus eſt, è grauis ipſe, & perquā moleſtæ dominæ iure ac mancipio uindicatus in libertatem. Huic nimirum par eſt uitio ut uertatur, cum aſſertorem ſuum non colit & obſeruat, dignumq; eum quiuis merito iudicarit, qui in fraudem incidat, quæ aduerſus ingratos libertos prodita eſt, ſummoto omnium deprecatore. Eaq́ue de cauſa corpus humanum arrecta facie conformatum, oculos attollit in cœlum, & intendit quæ pars lucidiſſima eſt uniuerſi, ut eo quod oculis præceptum eſt, atque animaduerſum, id quoque non dubie comprehendatur, quod oculis ſubductum eſt. Quandoquidem autem fieri nequit, ut mentis humanæ ſequacitas erga id quod eſt, niſi ab ijs demum uideatur, qui ad illud ipſi feruntur (ſiquidem quo quiſq; modo afficiatur, ipſe imprimis nouit qui afficitur) idcirco euidens ſimulachrum oculi inaſpectabilis oculum corporis deus finxit, qui poteſt æthera contueri.

Ὁπότε

ὥσπερ γὰρ οἱ ἐκ φθαρτῆς παγέντες ὕλης ὀφθαλμοί, τοσοῦτον ἐπιβαίνουσιν, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς χωρεῖς πρὸς τὸν μακρὰν ὄντως ἀφεστῶτα ἀνατρέχειν οὐρανόν, καὶ ψαύειν τῶν περάτων αὐτοῦ, πόσον τινὰ χρὴ νομίσαι τὸν δρόμον τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων. ἃ πόθῳ τὸ ὂν πολλῷ ἰδεῖν κατιδεῖν τηλαυγοῦς ἱμέρου πτερωθέντα, οὐ μόνον πρὸς τὸν ἔσχατον αἰθέρα τείνεται, ἀλλὰ καὶ τὸν παντὸς λιπόντα τοῦ κόσμου τοὺς ὅρους ἐπείγεται πρὸς τὸν ἀγένητον. διεξελθόντες οὖν περὶ τῶν ὁλοσχερεστέρων ἐν κόσμῳ φυτῶν, ἴδωμεν ὃν τρόπον καὶ ταῖς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ βραχεῖ κόσμῳ δένδρα ὁ πάνσοφος ἐδημιούργει θεός. Αὐτίκα τοίνυν ὥσπερ βαθύγειον χωρίον, σῶμα τὸ ἡμέτερον λαβών, διεξαμενὰς αὐτῷ τὰς αἰσθήσεις ἀπειργάζετο. κᾆτ' ἔθ' οἷα φυτὸν ἥμερον καὶ ὠφελιμώτατον, ἑκάστην αὐτῶν ἐνταῦθα. ἀκοὴν μὲν, εἰς οὖς, ὄψιν δ' εἰς ὄμματα, καὶ εἰς μυκτῆρας ὄσφρησιν, καὶ τὰς ἄλλας, εἰς τὰ οἰκεῖα συγγενῆ χωρία. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ὁ θεσπέσιος ἀνὴρ, ἐν ὕμνοις λέγων ᾧδε. ὁ φυτεύων οὖς οὐκ ἀκούει; ὁ πλάσσων ὀφθαλμὸν οὐκ ἐπιβλέπει; καὶ τὰς διοικούσας μέντοι μέχρι σκελῶν τε καὶ χειρῶν, καὶ τῶν ἄλλων τοῦ σώματος μερῶν, ὅσαι ἐντός τε καὶ ἐκτὸς δυνάμεις ἁπάσας εὐγενῆ μοσχεύματα εἶναι συμβέβηκε. τὰ δὲ ἀμείνω καὶ τελειότερα τῷ μεσαιτάτῳ καὶ καρποφορεῖν δυναμένῳ διαφερόντως ἡγεμόνι προσερρίζου. ταῦτα δέ εἰσι νοήσεις, κατάληψις, εὐστοχία, μελέται, μνῆμαι, ἕξεις, διαθέσεις, τεχνῶν ἰδέαι πολύτροποι, βεβαιότης ἐπιστημῶν, τῶν ἀρετῆς ἁπάσης θεωρημάτων, ἄληστος ἀνάληψις. τούτων οὐδὲν οὐδεὶς ἱκανὸς ἔνδον φυτουργῆσαι. πάντων δ' ἀθρόον εἷς ὁ ἀγένητος τεχνίτης. οὐ πεποιηκὼς μόνον ἀλλὰ καὶ ποιῶν ἀεί, καθ' ἕκαστον τῶν γιγνομένων τὰ φυτὰ ταῦτα. Τοῖς εἰρημένοις δ' ἐστὶν ἀκόλουθος καὶ ἡ τοῦ παραδείσου φυτουργία. λέγεται γὰρ, ἐφύτευσεν ὁ θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε. τὸ μὲν οὖν ἀμπέλους, καὶ ἐλαιῶν, ἢ μηλεῶν, ἢ ῥοιῶν, ἢ τῶν παραπλησίων δένδρα οἴεσθαι, πολλῆς καὶ δυσθεραπεύτου εὐηθείας. Ἀλλ' ὅπως μηδεὶς ὑπολάβῃ τὸν ποιητὴν γεωργὸν εἶναί τινος τῶν γεγονότων, ἀναγκαίως ἐπιβοᾷ Μωυσῆς λέγων. κύριος βασιλεύων τὸν αἰῶνα, καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι. ὁ γὰρ δὴ θεὸς, καὶ πατὴρ καὶ τεχνίτης καὶ ἐπίτροπος τῶν ἐν οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ, πρὸς ἀλήθειάν ἐστι.

Nanque oculi cum è materia interitura compacti, eouſque ſurſum tollantur, ut à ſitu terreno ad cœleſtem locum excurſent tã to interſtitio à nobis abſcedentem, eiuſque fines attingant, cuius tandem eſſe modi oculorum animæ curſum exiſtimare debemus, qui præ ingenti ipſi deſiderio perſpicue cernendi, illud unum quaſi alites facti, non ad æthera modo ſummum contendũt, ſed uel infra ſe utcunque relinquentes uniuerſi mundi extrema, ad illud ingenitum pernici curſu feruntur. Itaque cum ſuper præcipuis mundi ſtirpibus commenta inſtituerimus, uideamus nunc quonam modo Deus omnifaria ſapientia cumulatus, ſuas etiam hominis (qui minor eſt mundus) arbores mollitus eſt. — *Oculus* — *Homo minor mundus.*

Iam primum igitur in corpore noſtro tãquam in agro quodam ſoli fœcundi, ſic ipſe ſenſus noſtros finxit, quaſi quædam humoris conceptacula: deinde uelut plantas ſingulas manſuetas, & fructuoſas ſingulis impoſuit: auditum in auribus, uiſum in oculis, olfactum in naribus, alios'q́ itidem ſenſus in locis cognatis atque accommodatis. Cuius rei teſtem laudare diuinum illum uirum promptũ eſt, qui in pſalmis ita inquit: Nam qui aurem ſerit, non audit? qui oculum fingit, non inſpicit? — *Senſus.*

Quin & cunctas partes ad crura uſq; manus q; pertinenteis, alias'q́ partes corporis, generoſas eſſe contigit propagines, atque uiuiradices. Quibus ex ipſis præſtantiores illæ, atq; perfectiores, principatui affibratas adnexuit, qui medius eſt ipſe, longeq́ fructuoſiſsimus omnium. Hæ autem ſunt intelligentia, comprehenſio, conijciendi rectitudo, commentationes, memoriæ, habitus, affectiones, artiũ genera multiplicia, certitudo ſcientiarũ, apprehenſio ſpeculaminũ uniuerſæ uirtutis, quam delere obliuio non poteſt. Horum omnium ullum alius nemo poteſt intus iſtar plantæ pangere, aut ferere: unus uero omnium ſimul artifex ingenitus, qui non ſolum olim hæc finxit plantaria, ſed quotidie etiam fingit, ſimul ut ſinguli oriuntur homines. — *Principatus animi, & ei adhærentia.*

His conſentanea ſunt ea quæ de Paradiſi cõſitione monumentis literarũ prodita ſunt. Conditus eſt, inquit ille, Paradiſus in Edem ad ortum Solis, collocauitq́; ibi deus hominẽ ab ſe fictum. Quod ſi uites, olearum'q́, & malorum, & punicarum ſtirpes, atq; alias huiuſmodi illic fuiſſe exaudias, multa hæc ſit utique deploratáq; ſtultitia. — *Paradiſus.*

Ne quis uero arbitraretur fictorem ipſum cuiuſpiam eorum, quæ fingebantur uſum de ſiderare, Moſes neceſſario exclamauit: Dominus ſeculorum regnator, & in ſecula porroq́. Deus enim, & pater, & opifex, curator'q́ reuera eſt rerum omnium quæ in cœlo, quæq́ in orbe terrarum ſunt.

Καὶ μὴν τά γε μέλλοντα συσκιάζεται ὑπὸ τοῦ αὖθις χρόνου τότε μὲν βραχεῖ, ποτὲ δὲ μακρῷ διαστήματι, δημιουργὸς δὲ καὶ χρόνου ὁ θεός, καὶ γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, πατήρ. πατὴρ δὲ κόσμος, χρόνου, τὴν αὐτοῦ κίνησιν, γένεσιν ἀποφήνας ἐκείνου. ὥστε οὐδὲν παρὰ θεῷ μέλλον, ὑπὸ καὶ τὰ τῶν χρόνων ὑπηγμένῳ πέρατα. καὶ γὰρ οὐ χρόνος, ἀλλὰ τὸ ἀρχέτυπον τοῦ χρόνου καὶ παράδειγμα. ἐν αἰῶνι δὲ, οὔτε παρελήλυθεν οὐδὲν, οὔτε μέλλει. ἀλλὰ μόνον ὑφέστηκεν. ἱκανῶς οὖν διαλεχθέντες περὶ τούτων, σκεπτέον ἤδη καὶ περὶ ἀφθαρσίας αὐτοῦ. τριτταὶ τοίνυν δόξαι παρὰ τοῖς φιλοσόφοις περὶ τούτου γεγόνασι. τῶν μὲν, ἀΐδιον φαμένων, ἀγένητόν τε καὶ ἀνώλεθρον, τῶν δὲ, ἐξ ἐναντίας γενητόν τε καὶ φθαρτόν. εἰσὶ δ' οἱ παρ' ἑκατέρων ἐκλαβόντες, τὸ μὲν γενητὸν, ἀπὸ τῶν ὑστέρων, παρὰ δὲ τῶν προτέρων τὸ ἄφθαρτον, μικτὴν δόξαν ἀπέλιπον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον οἰηθέντες αὐτὸν εἶναι. Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ Ἐπίκουρος, καὶ ὁ πολὺς ὅμιλος τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς φιλοσόφων, γένεσιν καὶ φθορὰν ἀπολείπουσι τοῦ κόσμου. πλὴν οὐχ ὁμοίως. οἱ μὲν γὰρ, πολλοὺς κόσμους ὑπογράφουσιν, ὧν τὴν γένεσιν ἀλληλοτυπίαις καὶ ἐπιπλοκαῖς ἀτόμων, ἀνατιθέασι. τὴν δὲ φθορὰν, ἀντικοπαῖς καὶ προσράξεσι τῶν γεγονότων. οἱ δὲ στωϊκοὶ, κόσμον μὲν ἕνα, γενέσεως δ' αὐτοῦ, τὸν θεὸν αἴτιον, φθορᾶς δὲ, μηκέτι θεόν, ἀλλὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν τοῖς οὖσι πυρὸς ἀκαμάτου δύναμιν χρόνων μακραῖς περιόδοις ἀναλύουσαν τὰ πάντα εἰς ἑαυτήν. ἐξ ἧς πάλιν ἀναγέννησιν κόσμου συνίστασθαι προμηθείᾳ τοῦ τεχνίτου. ἀριστοτέλης δὲ, ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον εἶναι. δεινὴν δὲ ἀθεότητα κατεγίνωσκε τῶν τ' ἀναντία διεξιόντων, οἳ τῶν χειροκμήτων οὐδὲν ᾠήθησαν διαφέρειν τὸ τοσοῦτον ἔργον θεοῦ. γενητὸν δὲ καὶ ἄφθαρτον φασὶν ὑπὸ πλάτωνος ἐν τιμαίῳ δηλοῦσθαι. τινὲς καὶ οἴονται σοφιζόμενοι, κατὰ πλάτωνα γενητὸν λέγεσθαι τὸν κόσμον, οὐ τῷ λαβεῖν γενέσεως ἀρχήν, ἀλλὰ τῷ εἴπερ ἐγίγνετο μὴ ἂν ἑτέρως, ἢ τὸν εἰρημένον συστῆναι τρόπον. ἢ διὰ τὸ ἐν γενέσει, καὶ μεταβολῇ τὰ μέρη θεωρεῖσθαι. βέλτιον δὲ καὶ ἀληθέστερον ὑπονοεῖν τὸ πρότερον. οὐ μόνον ὅτι διὰ παντὸς τοῦ συγγράμματος πατέρα μὲν καὶ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸν θεοπλάστην ἐκεῖνον, καλλίεργον δὲ καὶ ἔγγονον τοντονὶ τὸν κόσμον ἀπ' ἀρχετύπου νοητοῦ παραδείγματος μίμημα αἰσθητὸν, πάνθ' ὅσα ἐκεῖνο νοητὰ περιέχοντα, αἰσθητὰ ἐν αὐτῷ, τελεώτατον πρὸς νοῦ τελειότητα, ἐκμαγεῖον πρὸς αἴσθησιν.

Deus pater eſt mundi, Mũdus temporis.

Tres philoſophorũ opiniones de mundi ortu et interitu.

Democritus.

Stoici.

Ariſtoteles.

Plato.

Porrò autẽ futura umbra poſteri tẽporis occuluntur, breui interdum, interdum longinquo interuallo. At opifex tẽporis deus, ut qui parens ſit eius patris: ſiquidem mundus parens eſt tẽporis, cuius motum deus tẽporis ortum eſſe ſtatuit. Ita nihil apud deũ futurum eſt, utpote qui temporum fines redegerit in ſuam poteſtatem. Neq; uero ipſe tẽpus eſt, ſed primogenia forma temporis, atque exẽplar. At in æternũ nonnihil nec præterijt, nec uenturũ eſt: extitit uero tantum, atq; in natura rerũ eſt. Verũ cum his de rebus ſatis explicatum ſit, uidendum iam de mundi cõditione immuni ab interitu. Qua de re tres opiniones apud ſtudioſos philoſophiæ extiterunt, alijs perpetuũ eſſe mundum ſtatuẽtibus, ortusq; exortẽ & obitus, alijs contra genitum eſſe opinantibus, atq; interiturum. Fuerunt etiam qui utrorumq; opinionẽ ita exciperent, ut ab his natalem mũdi, æternitatẽ ab illis mutuarent, indeq; ueluti cinnum temperatũ ex utroq;, ſcitũq; mixtum relinquerent, genitum eſſe mundũ non item occaſurum. Et Democritus quidem Epicurusq;, ac pleraq; Stoicorum multitudo, genituram mũdi interitumq; prodiderunt, tametſi non ſimiliter. Eorum enim partim compluteis mundos deliniantes, ipſorum ortum attribuunt corpuſculis indiuiduis inuicem offenſantibus, in occurſuq; implicitis. Interitum autem tum ſtatuunt, cũ mundi concreti & ſic enati, colliſi inter ſe fuerint occurſu, & conflictati. At Stoici mundũ unũ ponentes, ortus eius autorẽ faciunt deũ atq; cauſam, non itẽ interitus. Ceterum uim quandã in rebus exiſtentẽ interitus cauſam eſſe uolunt, ab ijs rebus oriundã, quæ labori nõ cædunt, longinquis tẽporum circuitibus omnia ad ſe colligentẽ, ex qua ruſus inſtauratitiũ mundi natalẽ cõſiſtere artificis prouidẽtia. Ariſtoteles perpetuũ mundũ, ingenitumq; eſſe cenſuit, nefariæq; impietatis eos eſſe inſimulãdos exiſtimat, qui his cõtraria diſſeruere, ut qui tantũ opus dei nihilo præſtare cẽſuerint operib. manufactis. Opinio eſt aũt à Platone in Timæo, mundũ eſſe genitũ planè ſignificari. Sunt rurſus, qui captioſe diſputent mundũ Platonis opinione ita eſſe genitum, non ut ortus ille quidem auſpicatum acceperit: quatenus uero ita eſt coagmentatus, ut non aliam utiq; cõpagem accepturus fuerit, ſi contigiſſet eum naſci, genitum eſſe dictum, aut quia in ortu & cõmutatione partes eius uideantur. Cæterum ſatius & uerius eſt priori ſententiæ aſſentiri, idq; non ideo tantum, quod in toto ille opere parentem, fabrum, opificem, diuinum illum fictorem: hunc autem mundum concinnum, affabrefactum, & oriundũ uocat, ab exemplari primigenio intelligibili ſenſibilẽ effigiem, omnia quæ in illo ſunt intellectu percepta, in ſeipſo ſenſu comprehenſa continentem, abſolutiſſimam ad mentis perfectionem, ſimulachrum expreſſum ad ſenſum.

ἀλλ' ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ Πλάτωνος, διὰ τὴν τῆς φιλοσοφίας αἰδῶ. μηδὲν ἂν ψευσάμενος. πατέρα δὲ τοῦ Πλατωνικοῦ δόγματος ἔνιοι νομίζουσι τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, γενητὸν καὶ ἄφθαρτον οἰόμενοι τὸν κόσμον ὑπ' ἐκείνου λέγεσθαι. γενητὸν μὲν, ὅτι φησίν.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα.
Καὶ, εὐρύστερνος πάντων ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί.

ἄφθαρτον δὲ, ὅτι διάλυσιν καὶ φθορὰς οὐ μεμήνυκεν αὐτοῦ. χάος δὲ ὁ μὲν Ἀριστοτέλης τόπον οἴεται, ὅτι τὸ δεξόμενον ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι σώματι. τὸ τοίνυν γενητὸν εἶναι τὸν κόσμον, ἐναργέστατα παρ' Ἡσιόδῳ μεμήνυται. μακροῖς δὲ χρόνοις πρότερον, ὁ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους νομοθέτης Μωϋσῆς γενητὸν καὶ ἄφθαρτον ἔφη τὸν κόσμον ἐν ἱεραῖς βίβλοις. εἰσὶ δὲ πέντε ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε γένεσιν. ἐν ᾗ ἄρχεται τὸν τρόπον τοῦτον. ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τοὺς δὲ ἀγένητον καὶ ἄφθαρτον κατασκευάζοντας λόγους προτέρους τακτέον. οἰκείαν ἀρχὴν λαβόντας. ἅπασι δὲ τοῖς φθορὰν ἐνδεχομένοις, αἰτίαι διτταὶ τῆς ἀπωλείας. αἱ μὲν ἐντὸς, αἱ δὲ, ἐκτὸς προϋπόκεινται. σίδηρον γοῦν καὶ χαλκὸν, καὶ τὰς τοιουτοτρόπους οὐσίας, εὕροις ἂν ἀφανιζομένας, ἐξ ἑαυτῶν μὲν ὅταν ἑρπινώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ὑποδραμὼν διαφάγοι. πρὸς δὲ τῶν ἐκτὸς, ὅταν ἐμπιπραμένης οἰκίας, ἢ πόλεως, συναναφλεχθεῖσαι τῇ πυρὸς βιαίῳ ῥοπῇ διαλυθῶσιν. ὁμοιοτρόπως δὲ καὶ ζώοις ἐπιγίνεται τελευτὴ, νοσήμασι μὲν ἐξ ἑαυτῶν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκτὸς, σφαττομένοις, ἢ καὶ λευομένοις, ἢ ἐμπιπραμένοις ἢ θάνατον οὐ καθαρὸν, τὸν διὰ ἀγχόνης ὑπομένουσιν. εἰ δὲ φθείρεται καὶ ὁ κόσμος ἐξ ἀνάγκης, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐκτὸς, ἢ πρός τινος τῶν ἐν αὐτῷ διαφθαρήσεται δυνάμεων. ἀμήχανον δ' ἑκάτερον. ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι τοῦ κόσμου. πάντων εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ συνηρανισθέντων. οὕτω γὰρ εἷς τε ἐστὶ, καὶ ὅλος καὶ ἀγήρως. εἷς μὲν καὶ ὅλος, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν. ἀγήρως δὲ καὶ ἄνοσος, ἐπειδὴ τὰ νόσοις καὶ γήρᾳ σώματα ἁλωτὰ, θερμότησι καὶ ψύξεσι καὶ ταῖς ἄλλαις ἐναντιώσεσι, πρὸς ἐπιπιπτούσαις ἔξωθεν ἰσχυρῶς ἀνατρέπεται. ὧν οὐδεμία δύναμις ἀποδρᾶσα κυκλοῦται καὶ ἐπιτίθεται παθῶν. μηδενὸς ἀποστατοῦντος μέρους ἀλλ' ὁλοκλήρων ἐγκατειλημμένων εἴσω.

Sed etiam quod Ariſtoteles hoc de Platone teſtificatur, qui cū eſſet philoſophiæ reuerētia imbutus, nequaquam commiſiſſet, ut uanitatis crimine ſe obſtringeret. Huius uero decreti Platonici parentem nonnulli Heſiodum poëtam eſſe putant, ab eoq; arbitrantur genitum mundum eſſe dictum, nec tandem occaſurum. Et genitum quidē dictum ob id putant, quod ita ſcripſerit: *Heſiodus.*

Principium rerū genitū chaos, edita tellus:
Qui ſitus eſt cunctis certiſſimus, aptus in æuum.

Nō occaſurum uero idcirco, quoniā diſſolutionem eius & corruptionem non indicauit. Cæterum Chaos Ariſtoteles locum ideo eſſe cenſuit, quia locum in rerum naturam prius editum eſſe quàm corpus neceſſe eſt. Mundum igitur genitum eſſe apud Heſiodum clariſſime patefactum eſt. Multis autem ætatibus ante Moſes apud Iudæos legum conditor, dixit in ſacris ſcriptis genitum eſſe mundum, interitusq; immunem. Sūt enim quinq; numero libri, quorum primum Geneſim nominauit, quem ita exorſus eſt. In principio creauit deus cœlū & terram. *Chaos.* *Moſes.*

Verum eam diſputationem, quæ mūdum ortus et interitus exortem aſtruit, ſatius eſt ut loco primo commemoremus, conſentaneo ipſi exordio utentes & cohærenti. Omnibus igitur quæ corruptionem admittunt, duas internicionis cauſas imminere ſuppoſitum eſt, alteram inteſtinam, extrinſecus alteram aduenientem. Etenim ferrum, æs, alias eiuſmodi naturas compertū habemus ſua ipſas ſponte exoleſcere, cum ſcilicet ærugo gliſcens exeſt ipſa inſtar morbi ſerpētis: ab externis autē cauſis, cum uel ædes, uel urbem flagrantem diſſolui contingit ignis incubitu uiolento. Sicut animantibus quoque mors aduenit, morbis quidem è ſemetipſis, extrinſecus autem cum aut iugulantur, aut lapidatione obruuntur, aut exuruntur, aut ſuſpendio intereunt fœdo genere mortis. Quamobrem ſi mundus neceſſitati interitus non exemptus eſt, aut ab aliqua externa ui interibit, aut ab aliqua intus exiſtente. At utrunque eiuſmodi eſt, cauſam ut cōminiſci eius nequeas. *Mundū intéritus exortem eſſe.* *Duæ interitus cauſæ.*

Siquidem extra mundum nihil eſt, cum omnia ad complementum eius in unum coierint, ſic enim euenit, ut unus eſſet & totus, nec ſenectutem ſentiens. Vnus & totus, propter cauſam iam dictam, nec ſenectutem, nec morbum ſentiēs, idcirco, quod ea corpora, quæ morbis & ſenio corripiuntur, caloribus & frigoribus, aliiſq; noxis euertuntur, quæ extrinſecus uehementer incumbunt. Atqui nullius earum incubitum mundus ſentit foras ſe proripientis, mundumq; ambientis, cum nulla pars mundi ab eius compage deſciſcat, integraq; intus omnia cohibeantur.

εἰ δ' ἄρα τι ἦν ἐκτὸς, πάντως ἂν ἦν κενὸς ἢ ἀπαθὴς φύσις, ἣν ἀδύνατον παθεῖν τι ἢ δρᾶσαι. καὶ μὴν οὐδ' ὑπό τινος αἰτίας διαλυθήσεται τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. πρότερον μὲν, ἐπεὶ δὴ τοῦ ὅλου τὸ μέρος καὶ μεῖζον ἔσται καὶ κραταιότερον, ὅπερ δὴ ἀτοπώτατον. ὁ γὰρ κόσμος ἀνυπερβλήτῳ κράτει χρώμενος, ἄγει τὰ πάντα μέρη, πρὸς μηδενὸς αὐτὸς ἀγόμενος. ἔπειτα διότι διττῶν οὐσῶν τῶν φθορᾶς αἰτιῶν, τῆς μὲν ἐντὸς, τῆς δὲ ἐκτὸς, ἃ τὴν ἑτέραν οἴεται ὑπομένειν, δέχεται καὶ τὴν ἑτέραν δεῖ πάντως. σημεῖον δὲ βοῦς, ἵππος, ἄνθρωπος, καὶ τὰ παραπλήσια ζῷα, διότι πέφυκεν ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ σιδήρου, καὶ νόσῳ τελευτήσει. ἐπειδὴ τοίνυν ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἐκτὸς φθαρησόμενος ἐδείχθη ὁ κόσμος, διὰ τὸ μηδὲν ἔξω καταλελεῖφθαι, πάντως οὐδ' ὑπό τινος τῶν ἐν αὐτῷ, διὰ τὴν προεπιλογισθεῖσαν ἀπόδειξιν, καθ' ἣν τὸ ἁλωτὸν τῇ ἑτέρᾳ τῶν αἰτιῶν, καὶ τὴν ἑτέραν ἐπιπέφυκε δέχεσθαι. μαρτυρία δὲ καὶ τὰ ἐν Τιμαίῳ περὶ τοῦ τὸν κόσμον ἄνοσον εἶναι καὶ μὴ φθαρησόμενον. τάδε τῶν δὲ ἐν τεττάρων, ἓν ἕκαστον εἴληφεν ὅλον ἡ τοῦ κόσμου σύστασις. ἐκ γὰρ πυρὸς παντὸς, ὕδατός τε καὶ ἀέρος καὶ γῆς συνέστησεν αὐτὸν ὁ συνιστὰς, μέρος οὐδὲν οὐδενὸς, οὐδὲ δύναμιν ἔξωθεν ἀπολιπών. τάδε διανοηθεὶς, πρῶτον μὲν ἵνα ὅλον ὅτι μάλιστα ζῷον τέλειον ἐκ τελείων μερῶν εἴη, πρὸς δὲ τούτοις ἓν, ἅτε οὐχ ὑπολελειμμένων ἐξ ὧν ἄλλο τοιοῦτον γένοιτ' ἄν. ἔτι δὲ, ἵνα ἀγήρων καὶ ἄνοσον ᾖ, κατανοῶν ὡς τὰ περὶ σώματα θερμὰ καὶ ψυχρὰ, καὶ πάνθ' ὅσα δυνάμεις ἔχει ἰσχυρὰς, καὶ περιιστάμενα ἔξωθεν, καὶ προσπίπτοντα ἀκαίρως λύει, καὶ νόσους καὶ γῆρας ἐπάγοντα, φθίνειν ποιεῖ. διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ τὸν λογισμὸν τόνδε, θεὸς ὅλον, ἐξ ὅλων ἁπάντων τέλειον καὶ ἀγήρων καὶ ἄνοσον αὐτὸν ἐτεκτήνατο. τοῦτο μὲν δὴ παρὰ Πλάτωνος πρὸς τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ κόσμου μαρτύριον εἰλήφθω. τὸ δ' ἀγένητον παρὰ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. ἕπεται γὰρ τῷ γενομένῳ διάλυσις. ἀφθαρσία δὲ τῷ ἀγενήτῳ. ἐπεὶ καὶ ὁ τρίμετρον ἐκεῖνο ποιήσας, τό τοι γενόμενον καταθανεῖν ὀφείλεται, δοκεῖ μὲν ἀπὸ σκοποῦ συνθείς. ἀλλ' ἀκολουθίαν τῆς φθορᾶς ὧδ' ἔχει. ἑτέρου δὲ δεῖ τοιόνδε. πάνθ' ὅσα τῶν συνθέτων φθείρεται, διάλυσιν εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη λαμβάνει. διάλυσις δὲ, οὐδὲν ἦν ἄρα, ἢ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ἑκάστου ἐπάνοδος. ὥστε κατὰ τοὐναντίον ἡ σύνθεσις εἰς τὸ παρὰ φύσιν τὰ συνελθόντα βεβίασται.

Quod ſi eſt aliquid foris, prorſus id aut inane ſit neceſſe eſt, aut natura quædã quæ affici non poſſit, quæq; nec actum, nec paſſionẽ admittat. Nec uero ab ulla cauſarũ diſſoluetur, quas intra ſe cõtinet, alioqui pars maior eſſet, & ualidior toto, quod eſt abſurdiſſimũ. Nanq; mundus cũ ui inſuperabili præditus ſit, ducit ſecũ omnes partes, à nullaq; ducitur. Et hæc ratio prima. Deinde cũ duæ ſint cauſæ internicionis rerũ, una inteſtina, altera extraria quæcunq; unam earum ferre poſſunt, ea alteram etiã admittere prorſus apta ſunt. Cuius rei argumentum eſſe poteſt huiuſcemodi: Bos enim, equus, homo, & alia eiuſdem modi, quoniã natura ita cõparata ſunt, ut ferro interimantur, morbo item ipſa conſequens eſt ut pereant. Quandoquidẽ igitur nulla ab cauſa extraria mundum peremptum iri demonſtratum eſt, cũ nihil foris ſit reliquũ, nec ab ulla quidẽ utique re interna perimet, obſtat enim antecedens demonſtratio, qua collectum eſt nobis, id demũ eſſe obnoxiũ alterutri cauſæ interitus, quod naturæ conſtitutione capax eſt alterius. Accedunt etiã argumenta eiuſmodi è Timæo Platonis, ut ægrotationis mundũ, corruptioniſq;, expertem credere debeamus. Principiorũ quatuor unũquodq; totũ coagmentatio mundi cõcepit, quippe quæ ex igne omni, aqua, omni aëre, & deniq; omni terra ita ſit coagmentata à conditore, nulla ut pars ullius, nulla uis extra relicta ſit ab illo. Id quod eo cõſilio agere inſtituit. Primum, ut animal illud totum quam maxime, perfectũ perfectis è partibus eſſet. Deinde, ut unũ eſſet, nullis ſcilicet reliquis ſuperantibusq; principijs, è quibus aliud tale naſci poſſet. Deniq; ut ſenectutis & morbi expers eſſet. Probe enim ille intelligebat, quæ cunq; corpore calido & frigido ſunt quæcũque uires habent ualidas, ea omnia extrinſecus circũfuſa, & intempeſtiue incumbẽtia, atq; incidentia, & lædere ſolere, & morbis ſenectute in generandis ad tabẽ perducere.

Mundus totus è totis factus. Eam ob cauſam, eoq; conſilio deus totũ è totis conſummatũ fabricatus eſt mundũ, ſimul ſenectutis, ſimul morbi immunẽ. Hoc igiť ex Platone elogiũ de indiſſolubili cõpage mũdi mutuandum uiſum eſt. *Verum mũdus ſit ingenitus.* At uero ingenitum quoq; mundũ eſſe, à ueritate naturali defendere quis poſſit? Nam ut geniti comes eſt diſſolutio, ſic ingeniti perpetuitas, nec ab re trimetrum illud compoſitum eſt:

Quæiſcunq; naſci contigit, mori quoq;.

Hoc enim modo continet diſſolutionis conſequentiam.

Diſſolutio. Alterũ eſt ne argumentũ, quod id aſtrui poteſt. Quicquid concretũ perimitur, id in ea *Concretio.* ipſa ſoluiť è quibus compoſitum eſt. Vnde fit, nihil ut aliud ſit diſſolutio, quàm regreſſus in id cuiuſq;, quod ſecundum naturam erat. Quare in contrariũ id quoq; ualet, ut concretio uiolenta ſit rerũ coagmentatio in aliquid coẽuntiũ, quod præter naturã eſt propriam.

καὶ δὴ τα,

καὶ δῆτα, οὕτως ἔοικεν ἀψευδέστατα ἔχειν. ἄνθρωποι γὰρ ἀπὸ τῶν τεσσάρων στοιχείων, ἃ δὴ ὅλα τοῦ παντός ἐστιν, οὐρανοῦ, γῆς, ἀέρος τε καὶ πυρός, βραχέα μέρη δανεισάμενοι συνεκράθησαν. τὰ δ' ἀνακραθέντα τῆς κατὰ φύσιν θέσεως ἐστέρηται. θερμότης μὲν, τῆς ἄνω φοιτῶ, κάτω δὲ, τῆς γεώδους καὶ βάρος ἐχούσης οὐσίας ἐπελαφρισθείσης, καὶ τὸν ἄνω τόπον ἀντιλαβούσης, ὧν τὸ γεωδέστατον τῶν ἐν ἡμῖν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ. δεσμὸς δὲ φαυλότατος ὃν ἔσφιγξε βία, βίαιός ἐστι καὶ ὀλιγοχρόνιος. ῥήγνυται γὰρ θᾶττον ὑπὸ τῶν δεθέντων. ἔτι ἀπαυχενιζόντων διὰ πόθον τῆς κατὰ φύσιν κινήσεως, πρὸς ἣν αὐτοῦ δέοντα μετανίσταται. κατὰ γὰρ τὸ τραγικόν, χωρεῖ δ' ὀπίσω τὰ μὲν ἐκ γαίας φύντ' ἐς γαῖαν, τὰ δ' ἀπ' αἰθρίου βλαστάνοντα, εἰς οὐράνιον πόλον ἦλθε πάλιν. θνήσκει δ' οὐδὲν τῶν γιγνομένων, διακρινόμενον δ' ἄλλο πρὸς ἄλλο, μορφὴν ἰδίαν ἀπέδειξε. τοῖς μὲν δὴ φθειρομένοις ἅπασι, νόμος ἀναγέγραπται καὶ θεσμὸς οὗτος. ὁπότε μὲν ὑφίσταται τὰ συνεληλυθότα ἐν τῇ κράσει πρὸ τῆς κατὰ φύσιν τάξεως, ἀταξίας ἀντιμετειληφέναι, τὸ πρὸς τοὺς ἐναντίους τόπους μετανίστασθαι, ὥστε τρόπον τινὰ ξενιτεύειν δοκεῖν. ὁπότε δὲ διαλύοιτο, πρὸς τὴν οἰκείαν τῆς φύσεως λῆξιν ἀνακάμπτειν. ὁ δὲ κόσμος ἀμέτοχος τῆς ἐν τοῖς λεχθεῖσιν ἀταξίας ἐστίν. ἐπεὶ φέρε θεασώμεθα. φθειρομένου τὰ μέρη νυνὶ μὲν ἀνάγκη τετάχθαι παρὰ φύσιν ἑκάστα χώραν. τοῦτο δὲ ὑπονοεῖν οὐκ ἀγεννές. ἀρίστην γὰρ θέσιν καὶ τάξιν ἐναρμόνιον τὰ τοῦ κόσμου μέρη εἴληχεν. ὡς ἕκαστον καθάπερ πατρίδα φιλοχωρεῖν, μὴ ζητεῖν ἀμείνω μεταβολήν, ἀλλὰ ὥσπερ γῆ μὲν ὁ μεσαίτατος ἀπονενέμηται τόπος, ἐφ' ἣν πάντα τὰ γεώδη, κἂν ἀναρρίψῃς τι τῶν γεωδῶν, κάτω φέρεται. τὸ δ' ἐστὶ σημεῖον χώρας τῆς κατὰ φύσιν. ἔνθα γὰρ μὴ ὑπὸ βίας ἐνεχθὲν ἐνεχθὲν ἵσταται καὶ ἠρεμεῖ, τὸ οἰκεῖον εἴληχε χωρίον. ὕδωρ δὲ ἐπὶ γῆν ἀνακέχυται δεύτερον. ἀὴρ δὲ καὶ πῦρ, ἀπὸ τοῦ μέσου πρὸς τὸ ἄνω κεχώρηκεν. ἀὴρ μὲν, τὸν μεθόριον ὕδατος καὶ πυρὸς κληρωσάμενος τόπον. πῦρ δὲ, τὸν ἀνώτατον. διὸ κἂν ἁψάμενος δᾷδα πρὸς γῆν καταφέρῃς, ἡ φλὸξ οὐδὲν ἧττον ἀντιβιάσεται. καὶ πρὸς τὴν φυσικὴν τοῦ πυρὸς κίνησιν ἐπικουφίσασα αὐτὴν ἀναδραμεῖται. εἰ δὴ φθορᾶς μὲν αἴτιον ἡ παρὰ φύσιν κατὰ τῶν ἄλλων ἐχθ ζώων, ἐν δὲ τῷ κόσμῳ κατὰ φύσιν ἕκαστα τῶν μερῶν διατέτακται τὰς οἰκείας διακληρωσάμενα χώρας, ἐνδίκως ἂν λέγοιτο ὁ κόσμος ἄφ

Idq; ſane uidetur eſſe uetiſſimum. Siquidē quatuor ab elementis, quæ tota ſunt uniuerſi, cœlo, terra, aëre, & igne particulas homines mutuati, tū demū hac temperatura conſtituuntur. Quæ uero mixtura cōcreuerunt naturali ea ſitu fraudata eſſe cōtingit. Quippe ut ſuperno ſitu calor, ſic inferno natura terrena fraudatur, quæ cum ipſa libramento prædita ſit, tamē ſubleuata ſupernū locum arripit. Nāq; quod in homine in primis terrenū eſt, id ſibi caput obtinet. Atqui deterrimus eſt nexus, quē uiolentia aſtringit, qui ut uiolētus eſt ipſe, ita tenorē aſſeruare diuturnum non poteſt. *Caput.* Citius enim rumpitur, utiq; rebus ſic uinctis renitentibus, cōtumaciterq; reluctantibus præ deſiderio quo affectæ ſunt ad motum naturæ ſuæ cōgruum, quem ad ipſum cum propenſę ipſæ ferrentur, migrare inde coactæ ſunt. Atque ut eſt ſcriptū apud Poëtam autorem tragœdiæ.

Terris profecta rurſus in terras eunt,
Quæ germinant ab ætheris celſo ſitu,
Rurſum poli petunt ſitum ſoluta: nec
Quicquam perijt, ut editum ſemel fuit.

Diremptum uero aliud ab alio, demū formam peculiarem accipit. Eſtq; lex illa intereūtibus rebus omnib. ſanctioq; perſcripta. Vt enim cum unū quodq; in rerū naturam primū extitit, quæ in eius concretione coierunt, ab ordine illa quidē naturæ ſuę accommodato ad habitū tranſeunt inordinatū, id quod tū deniq; fit, cū in loca diſcedunt contraria, ita ut modo quodā peregre eſſe more hoſpitum, diuerſariq; uideantur. Ita cū diducuntur interitu ad propriā ea naturæ ſuę ſorte reuerti conſtitutū eſt. At mundus huiuſcemodi cōditionis indigeſtæ expers eſt, id quod hac ratione, ſi placet, in prōptu eſt ut cognoſcamus. Eſto igitur mundū interire, ut contigerit: nimirum partes eius in loca naturæ cuiq; diſſentanea digeſtas eſſe, neceſſe erit tute actutum ut fateare, idq; ita futurum exiſtimare non degeneris eſt intellectus. Optimū porro ſitū, cōtinuamq; digeſtionē, & cohærentē partes mundi ſortitæ ſunt, id adeo, ut unaquæq; pars loco ſuo ut patria acquieſcēs, mutationē in melius nō expoſcat. *Elementorum ſitus optimus.* Quā ob cauſam medius exacte locus attributus eſt terræ, ſuper qua terrena cūcta ſunt collocata, adeo ſi quippiā terrenū ſurſum eiaculeris, id cōtinuo terrā uerſus feret. Hocq; argumentū eſt, eū eſſe ſitū è natura terrenorū. Etenī ubi quid nulla ui delatū ſubſiſtit & quieſcit, ibi locū propriū idipſum utiq; ſortitū eſt. Iam uero aqua ſecundo loco à terra affuſa eſt in terrā, aër & ignis è medio ſublimia abierūt. Et aër quidē, aquæ, ignisq; confinē locū ſortitus eſt, ignis aūt locum excelſiſſimū: Quo euenit, ut ſi ſuccenſam facē deorſum in terram demiſeris, nihilo ſecius flamma reluctans ſurſum illico reſiliat, nimirū ſeipſam arrigens ad naturalem ignis motum. Quapropter ſi internicionis cauſam motio præter naturā in alijs animantibus affert: in mundo autem ſingulæ partes naturæ ſuæ congruenter, ordineq; deſcriptæ ſunt, regionesq; ſibi familiares ſortitæ, profecto corruptionis immunis merito mundus dicetabitur.

Vnum quodq; naturam ſuam aſſeruat.

θαρτες. ἔτι τοίνυν ἐκεῖνο παντί τῳ δῆλον, ὅτι φύσις ἑκάστη διατηρεῖν καὶ διασώζειν, εἰ δ' οἷόν τε ἦν, καὶ ἀθανατίζειν ἕκαστα ὧν φύσις ἐστὶν ἐσπούδακεν. ἡ μὲν ἐν τοῖς δένδρεσι, τὰ δένδρα, ἡ δ' ἐν τοῖς ζῴοις, τῶν ζῴων ἕκαστον. ἀσθενεῖ δὲ τὸ μέρος ἀναγκαίως ἄγειν πρὸς ἀϊδιότητα. ἢ γὰρ ἔνδεια, ἢ φλογμός, ἢ κρυμός, ἢ μυρία ἄλλα τῶν εἰωθότων συνίστασθαι κατασκήψαντα διέσεισε καὶ διέλυσε τὸν συνέχοντα δεσμόν, καὶ τέλος κατέρρηξε. μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα ἀγήρω διαφυλάττειν. ἀναγκαῖον οὖν τὴν τοῦ κόσμου φύσιν γλίχεσθαι τὴν ὅλου διαμονήν, οὐ γὰρ δὴ τῶν μερῶν ἐστι χείρων, ὡς ἀποδιδράσκουσα καὶ λειποτακτοῦσα νόσον ἀνθ' ὑγείας, καὶ φθορὰς ἀντὶ σωτηρίας παντελοῦς τεχνάζειν. ἐπεὶ δ' ἡ πασῶν ὑπὲρ ἥ γε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα. ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι. ἀλλ' εἰ τοῦτ' ἀληθές ἐστι, φθορὰς ὁ κόσμος οὐ δέξεται. διατί; ὅτι ἡ συνέχουσα φύσις αὐτὸν ἀήττητός ἐστι κατὰ πολλὴν ἰσχὺν ἐρρωμένη, τῶν ἄλλων ὅσα βλάπτειν ἔμελλεν, ἅπαξ ἁπάντων ἐπικρατοῦσα. διὸ καὶ Πλάτων φησίν, οὐδὲν ἔτι προσιέναι αὐτῷ ποθέν, αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ τροφὴν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν παρέχων, καὶ πάντα ἐν ἑαυτῷ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ πάσχων καὶ δρῶν, ἐκ τέχνης γέγονεν ἀρίστης, ἡγήσατο αὐτὸ ὁ συνθεὶς αὔταρκες ὄν, ἄμεινον ἔσεσθαι μᾶλλον ἢ προσδεές. ἀποδεδειχότες γε μὴν κἀκεῖνος ὁ λόγος ἐστίν, ἐφ' ᾧ μυρίους οἶδα σεμνυνομένους, ὡς ἠκριβωμένῳ καὶ πάνυ ἀνεξελέγκτῳ. πυνθάνονται γάρ, τίνος ἕνεκα τὸν κόσμον φθείρει ὁ θεός. ἤτοι γὰρ ὑπὲρ τοῦ μηκέτι κοσμοποιῆσαι, ἢ ὑπὲρ τοῦ ἕτερον κατασκευάσαι. τὸ μὲν δὴ πρότερον, ἀλλότριον θεοῦ. πρὸς τάξιν γὰρ ἀταξίαν μεταβάλλειν δέον, οὐ πρὸς ἀταξίαν τάξιν. εἶτα δ' ὅτι καὶ μετάνοιαν, πάθος καὶ νόσημα δέξεται ψυχῆς. ἔδει γὰρ ἢ μὴ κοσμοποιῆσαι τὸ παράπαν, ἢ κρίνοντα πρέπον αὐτῷ τὸ ἔργον, χαίρειν τῷ γενομένῳ. τὸ δὲ δεύτερον ἄξιον οὐ βραχείας ἐρευνῆς. εἰ γὰρ ἕτερον ἀντὶ τοῦ νῦν ὄντος κατασκευάσει, πάντως ὁ γενόμενος ἢ χείρων ἢ κρείττων ἢ ὅμοιος ἀποτελεσθήσεται. ὧν ἕκαστον ἐπίληπτον. εἰ μὲν γὰρ χείρων ὁ κόσμος, χείρων καὶ ὁ δημιουργός, ἀμώμητα δὲ καὶ ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπανόρθωτα τὰ τοῦ θεοῦ, τελειοτάτῃ τέχνῃ καὶ ἐπιστήμῃ δημιουργηθέντα.

Plato.

Iam cuiuis id manifeſtum, quod unaquæq; natura eorũ aſſeruationi ſtudet, atq; incolumitati, quorum ipſa natura eſt, atq; ſi fieri poſſet, immortalitatem aſcitam ijs cuperet, ut arborea natura arbores ſeruatas cupit, & natura animalis unũ quodq; animãs. In ſingulis uero ſempiternam efficere ſtabilitatẽ nõ ualet, expugnante neceſſitate, paruaq; iuxta magnaq; ſenectutis immunia cõſeruare. Siquidem uel penuria, uel flamma, uel rigor, uel aliud quippiam (qualia coire ſexcenta in rerum necẽ ſolent) decumbentia, diſcutiunt, ac diſſoluunt, ac deniq; abrũpunt uinculum, quod concreta coërcet ac cohibet. Quare mundi etiam naturã neceſſe eſt incolumitatẽ uniuerſi uelle & concupere. Niſi uero ipſa naturis deterior eſt ſingularum mũdi partium, & ut fugax, & ſtationis ſuæ, ordinisúe deſertrix, pro ſanitate morbum, pro incolumitate plena & abſoluta machinari internitionem conatur. Imò uero, ut uerbis utar Poëtæ:

Et facie & ceruice alias ſupereminet om̃eis
Cõſpicua in primis, ſint pulchrę q̃libet illę

Atqui, ſi hoc uerum eſt, corruptionem mundus haud quaq; admiſſurus eſt. Quid ita? Nempe, quod cohibitrix ipſius natura multifariam inuicta eſt ui roboris indomiti, omnibus ipſa præualens uiolentijs, quæ noxam allaturæ fuerant ei interituræ. Quã ob cauſam Plato: Nihil, inquit, accedere undecunq; illi poteſt. Sibimet enim ipſe tanq; alimentum naturam ſuam præbet, omniaq; cum in ſeipſo, tum uero à ſeipſo & facit, & patitur, arte præſtãtiſſima conditus. Ipſum adeo ſufficientem ſibi ſuppeditantemq; omnia coagmentator eius molitus eſt, talem utiq; præſtantiorem eſſe ratus, quàm ſi aliquo deficeretur.

Alia rurſus argumenta mundum incorruptibilem aſtruentia.

Eſt autem & illa argumentatio huic demonſtrationi aptiſſima, ob quam me nõ latet gloriari quam plurimos, ſeſeq; ea uenditare tanquam numeris omnibus exquiſita, irrefutabiliq; in primis, argumentariq; illos huncin modum percunctabundos. Nam qua randem de cauſa, inquiunt, Deus mundum diſturbandum ſtatuerit? nempe aut nullum poſtea mundum, aut ut alterum ab integro molliatur. At illud prius alienum à deo eſt, ut cui conueniat inconditum rerum ſtatum digerere in ordinem: nec uice uerſa res ordine concinneq; conſtructas, ad congeriem indiſcretam inconditamq; reducere. Deinde ſi ita fecerit, iam erit ipſe obnoxius pœnitentiæ, & pœnitentia morbus eſt animæ, atque ægrotatio. Certe quidem aut mundum ordiri prorſus non oportebat, aut quando cenſebat dignum ſe opus eſſe, in abſoluto quoque opere acquieſcere. Alterum illud longiuſculam diſceptationem expoſcit. Etenim ſi alterum mundum Deus pro hoc qui nunc eſt, conſtructurus eſt, qui conſtruetur, aut deterior, aut præſtantior, aut huic ſimilis erit. At horum quod elegeris cunq;, non carebit reprehenſione. Quippe, ſi deterior mundus futurus, & deterior quoque opifex eius. At Dei opificia omni reprehenſione & Momo quoque maiora, & ſimul emendationem reſpuentia, ut quæ ad numeros omnes artificij ac ſcientiæ confecta ſint & exacta.

ὑπερέτις

εὐπρεπὲς δὲ θεῷ, τὰ ἄμορφα μορφοῦν. καὶ τοῖς αἰσχίστοις περιτιθέναι θαυμαστὰ κάλλη. εἰ δὲ ὅμοιος, ὁ τεχνίτης οὐδὲν κομιδῇ νηπίων παίδων διαφέρων, οἳ πολλάκις παρ' αἰγιαλοῖς ἀθύροντες ψάμμους γεωλόφους ἀνιστᾶσι, κἄπειθ' ὑφαιροῦντες ταῖς χερσί, πάλιν ἐρείπουσι. πολὺ γὰρ ἄμεινον τοῦ κατασκευάζειν ὅμοιον μηδὲν μήτε ἀφαιροῦντα, μήτε προστιθέντα, μήτε πρὸς τὸ ἄμεινον ἢ χεῖρον μεταβάλλοντα, τὸν δ' ἐξ ἀρχῆς γενόμενον ἅπαξ κατὰ χώραν ἐᾶν. εἰ δὲ κρείττονα δημιουργήσει, γενήσεταί τι κρείττων καὶ ὁ δημιουργός. ὥσθ' ἡνίκα κατεσκεύασε, καὶ τὴν τέχνην καὶ τὴν διάνοιαν, ἦν ἀτελέστερος. ὅπερ οὐδὲ θέμις ὑπονοεῖν, πρὸς δὲ τούτοις, τὰ μὲν τῶν θνητῶν ἔργα ἡμῶν, φθαρτὰ δεόντως ἂν γένοιτο. τὰ δὲ τοῦ ἀθανάτου κατὰ τὸν εἰκότα λόγον, ἄφθαρτα δήπου. τῇ γὰρ φύσει τῶν τεχνιτῶν, εὔλογον τὰ δημιουργηθέντα ἐξομοιοῦσθαι. ἀποδείξεσι δὲ οἱ περὶ τὸν Βοηθὸν κέχρηνται πιθανωτάταις, ἃς αὐτίκα λέξομεν. φασὶ γάρ, εἰ γενητὸς καὶ φθαρτὸς ὁ κόσμος, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι γενήσεται. ὅπερ καὶ τοῖς στωϊκοῖς ἀτοπώτατον δοκεῖ εἶναι. διατί. ὅτι οὐδὲ μίαν φθοροποιὸν αἰτίαν εὑρεῖν ἔστιν. οὔτ' ἐντός, οὔτ' ἐκτὸς ἣ τὸν κόσμον ἀνελεῖ. ἐκτὸς μὲν γὰρ οὐδὲν ἔστιν, ὅτι μὴ τάχα που κενόν, τῶν στοιχείων ἀποκριθέντων εἰς αὐτὸν ὁλοκλήρων. εἴσω δ' οὐδὲν νόσημα τοιοῦτον, ὃ γένοιτ' ἂν αἴτιον τῷ τοσούτῳ διαλύσεως. εἰ δ' ἀναιτίως φθείρεται, δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἔσται ἡ γένεσις τῆς φθορᾶς, ὅπερ οὐδ' ἡ διάνοια παραδέξεται, καὶ μὴν φασὶν ὅτι γενικοὶ φθορᾶς τρόποι εἰσὶ τρεῖς, ὅ τε κατὰ διαίρεσιν, καὶ ὁ κατὰ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, καὶ ὁ κατὰ σύγχυσιν. τὰ μὲν οὖν ἐκ διεστηκότων αἰπόλια, βουκόλια, στρατεύματα, χοροί, ἢ πάλιν ἐκ συναπτομένων σώματα, παγέντα διαστάσει καὶ διαιρέσει λύεται. κατὰ δὲ ἀναίρεσιν τῆς ἐπεχούσης ποιότητος, ὁ μετασχηματιζόμενος, ἵνα μὰ δὲ ἑτεροειδῆ τινα τύπον παράσχῃ μορφῆς, κατὰ δὲ σύγχυσιν, ὡς ἡ παρὰ ἰατροῖς τετραφάρμακος. αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν συνενεχθέντων ἠφανίσθησαν εἰς δ' αἱρέτους μιᾶς γένεσιν ἀποτελεσθεῖσαι. ποῖον δὴ τούτων ἄξιον, τὸν κόσμον φθείρεσθαι φάναι, τὸν κατὰ διαίρεσιν.

Siquidem deo decorum, atq; congruum cũ informia conformare, tum rebus deformiſſimis formas uiſendas, decorasq; accommodare. Sin erit ille mundus futurus huic ſimilis, nimirum deus opifex eius nihilo iã præſtiterit infantulis, qui circa littora interdum ludibundi arenam cumulant altiuſcule, ſubindeq; manibus nonnihil arenæ ſubducentes, cumulos hoc pacto excitatos diſturbant. Longe enim ſatius eſſet, nihil nec adimentem, nec addentem, nec in melius, peius ue commutãtem, eum qui nunc creatus eſt eodẽ in ſtatu ſemel eſſe ſinere, quàm alterum ſimilem hoc euerſo adſtruere.

Quod ſi præſtantiorem mundum facturus eſt, continuo fuerit etiam præſtãtior opifex. Ex quo ſequetur illud, ut cum priorem conficeret & artificio ipſe & ingenio imperfectior fuerit, id uel quod ſuſpicari nefas. Adde, quod quemadmodum conuenit nos mortales opera quoq; mortalia facere, ita dei immortalis opificia erunt utique interitus expertia. Et rationi congruit, opera fabrefacta naturæ opificum ſimilitudinem referre. Ad hoc uero probandum Boëthus demõſtrationibus uſus eſt quàm appoſitiſſimis, quas dicẽdas iam habemus. *Boethi demonſtrationes.*

Neque uero mundus, inquit ille, genitus eſt, atque interiturus, & non ex eo quod non eſt fiet aliquid, id quod Stoicis abſurdiſſimum uidetur. Quid igitur tandem? dicat aliquis, quia ſcilicet nullam quiſquam comminiſci cauſam queat tabificam, nec internam, nec externam, quæ mundum perem ptura ſit. Nam extra mundum nihil eſt, niſi ſicubi forſan uacuum, cum elementa prorſus in eum reſoluantur ex ſuo concremento. Intus autem nulla talis eſt ægrotatio, quæ diſſolutionis cauſam afferre tantæ coagmentationi poſſit. Quod ſi circa cauſam ullam mundus perimi poteſt, liquebit iam, ex eo quod in rerum natura nequaquam eſt, corruptionis cauſam enaſci, id quod ne concipi quidem cogitatione poteſt. Et corruptionis quidem modos treis aiunt eſſe in uniuerſum, unum per diuiſionem, alterum per peremptionem qualitatis res obtinentis, alium per confuſionem. *Corruptionis modi tres.*

Quæ igitur è diremptis rebus conſtant, ut ſunt greges, armenta, exercitus chori, aut rurſus quæ corpore coagmentato coacta ſunt, ea deductione ſoluũtur, atq; diuiſione. Peremptiuus autem qualitatis modus eſt, cum ita ſit habitus immutatio, ut ne diuerſa quidẽ forma faciem quandam præbeat.

Per confuſionem fit corruptio, ut in medicamento quod tethrapharmacum dicitur. In quo uires eorum, quæ collata ſunt exoleſcentes in unius facultatis genituram emoriuntur. Agedum quoniam iſtorum modorum conuenit, ut mundum interire exiſtimemus, Vtrum eo quem fieri per diuiſionem docuimus? *Tetrapharmacum.*

ἀλλ' ὅτι ἐκ διεστηκότων δεῖν ὡς τὰ μέρη σκεδασθῆναι, ὅτι ἐκ συμπεπλεγμένων ὡς διαλυθῆναι, ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς ἡμετέροις ἥνωται σώμασι. τὰ μὲν γὰρ ἐπίκηρός τε ὂν ἑαυτῶν ἔχει καὶ δυναστεύεται πρὸ μυρίων ἀφ' ὧν βλάπτεται. τῆς δ' ἀηττήτου ῥώμης πολλῇ τινι περιουσίᾳ πάντων κατακρατούσης. ἀλλ' ἀναιρεῖσθαι παντελεῖ τῆς ποιότητος, ἀλλ' ἀμήχανον τοῦτό γε. μένει γὰρ κατὰ τοὺς τἀναντία αἱρουμένους ἡ τῆς διακοσμήσεως ποιότης, ἐπ' ἐλάττονος οὐσίας τῆς τότε ἰδίως ἐλλειποῦσα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν. ἀλλὰ ὅτι κατὰ σύγχυσιν, ἄπαγε. δεήσει γὰρ πάλιν ὡς τὸ μὴ ὂν γίνεσθαι τὴν φθορὰν παραδέχεσθαι. τίνος χάριν; ὅτι εἰ μὲν ἕκαστον ἐν μέρει τῶν στοιχείων ἐφθείρετο, μεταβολὴν ἠδύνατο τὴν εἰς ἕτερον δέχεσθαι, πάντων συλλήβδην ἀθρόον κατὰ σύγχυσιν ἀναιρουμένων, ἀνάγκη ὑπονοεῖν τὸ ἀδύνατον. ἐκεῖνο δ' ἄξιον διαπορῆσαι, τίνα τρόπον ἔσται παλιγγενεσία, πάντων εἰς πῦρ ἀναλυθέντων, δαπανηθείσης γὰρ τῆς οὐσίας ὑπὸ πυρός, ἀνάγκη καὶ τὸ πῦρ οὐκ ἔτ' ἔχον τροφὴν ἀποσβεσθῆναι. μένοντες μὲν οὖν, ὁ σπερματικὸς ἐσώζετο λόγος τῆς διακοσμήσεως. ἀναλυθέντες δέ, συναπόλλυνται. τὸ δ' ἐστὶν ἔκθεσμον καὶ ἀσέβημα ἤδη διπλοῦν, μὴ μόνον φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίαν ἀναιρεῖν, ὥσπερ ἀκοσμίᾳ καὶ ἀπραξίᾳ, καὶ τοῖς πλημμελέσι πᾶσι χαίροντες θεοῦ. τὸν δὲ λόγον ἀκριβέστερον ὧδε διερευνητέον. πυρὸς γὰρ τριττὸν εἶδος, τὸ μὲν ἄνθραξ, τὸ δὲ φλόξ, τὸ δὲ αὐγή, ἄνθραξ μὲν οὖν ἐστι, πῦρ ἐγγεῶδες, ὃν τρόπον ἕξεως πνευματικῆς περιφώλευκε καὶ ἐλλοχᾷ δι' ὅλης ἄχρι περάτων τεταμένον. φλὸξ δέ ἐστιν, ὅπερ ἐκ τροφῆς αἴρεται μετεωριζόμενον. αὐγὴ δέ, τὸ ἀποστελλόμενον ἐκ φλογός, συνεργὸν ὀφθαλμοῖς, εἰς τὴν τῶν ὁρατῶν ἀντίληψιν, μέσην δὲ χώραν αὐγῆς τε, καὶ ἄνθρακος εἴληχε φλόξ, σβεσθεῖσα μὲν γὰρ εἰς ἄνθρακα τελευτᾷ, ζωπυρουμένη δ' ἔχει φέγγος, ὃ τὴν κουφιστικὴν ἀφῃρημένον δύναμιν, ἀστράπτει. εἰ κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὖν τὸν κόσμον ἀναλύεσθαι φῶμεν, ἄνθραξ μὲν οὐκ ἂν γίνοιτο. διότι παμπληθὴς ὑπολείψεως τοῦ γεώδους. ὡς τὸ πῦρ ἐγκαταλειφθῆναι συμβέβηκεν. ἀρέσκει δὲ μηδὲν τότε τῶν ἄλ-
Ignis. λων ὑφεστάναι σωμάτων, ἀλλὰ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέ-
Carbo. ρα, εἰς ἄκρατον πῦρ ἀναλύεσθαι. καὶ μὴν οὐδὲ φλόξ,

At mũdus nec ex diductis eſt cognitus, ita ut partes eius diſſipandæ ſint: nec è corporibus compactis, ita ut diſſoluendæ, nec ut noſtra corpora itidem unitus eſt. Quippe quæ natura ſua fluxa potentiæ cedunt rerum innumerarum, unde noxa ipſa afficiũtur: at mundi robur indomitum, præ multa abundantia omnibus rebus præualens, Nũ igitur potiſſimum integra qualitatis perẽptione corruptũ iri mundum dicemus? tamen eum modum interitus concipere nemo poteſt: quippe cum eorũ ſententia, qui contraria de mundi interitu ſentiunt, manſura ſit qualitas ipſa coagmẽti, in minorem ſubſtantiam contracta, in conflagratione mundi. Age uero ſuperiouibus modis interire mundus non poteſt confuſionis modo poteſt. Abſit, ut hoc poſſe interire cenſeamus. Alioqui reuoluemur eodem, ut admittendum nobis ſit, interitum mundi perinde futurum, atque ſi nihil in rerum natura ſit. Quo tandem iſtuc modo? Quia ſi unaquæq; partium mũdi uiciſſim interiret, alia mutari in aliam potuiſſet, cum uero omnia ſimul interire uniuerſaq; dicunt, neceſſe eſt in intellectum id admittere quod fieri poteſt. Eſt uero operæprecium quærere, qua ratione altera erit generatio mũdi, cum oĩa in ignem reſoluta fuerint. Siquidem exhauſta ab igne rerum natura, neceſſe erit ignem quoq; extingui alimento defectum. Qui ſi permaneret incolumis, eſſet utiq; ratio ſeminalis coagmentationis mũdi. Igne uero reſoluto, illico una cum eo illa quoque ratio conſequens eſt ut perimatur. Atqui nefarium eſt geminatæq; impietatis, non tantum mũdum capitis crimine arceſcere, ſed etiam (ſi dijs placet) natalem eius inſtauratitium tollere. Quaſi uero inertia deus & incondita rerũ nece, omnibusq; perperam factis gaudeat.

Proinde hanc diſputationem in hunc modum exquiſitius explicandã habemus.

Flamma. Ignis genus eſt triplex carbo, flamma, & ſplendor. Carbo ignis eſt in terreno. Hocq; mo-
Splendor. do ſpiritualis habitudinis tanquam in ſpecu latet igni, & quaſi locum inſidet, uſquequaque intentus, & ad extrema uſq; pertingens. Flamma eſt id, quod ab alimento ſublime tollitur. Splendor eſt, qui è flamma emittitur, oculis ſubſeruiens, & prælucens ad res ſpectabiles apprehendendas.

Medium autem locum carbonis & ſplendoris flamma obtinet, utpote quæ & extincta deſinat in carbonem, & excitata lumen habeat, quod ui uſtiua cum deficitur, fulget. Quocirca, ſi reſolutum iri mundum de flagratione cenſuerimus, haud quaquam carbo fiet. quippe in quo terreni permultum reliquum eſſet, ubi ignem comprehenſum eſſe contigit. At placet cæterorum corporum nullam iam tum in rerum eſſe natura, terramque aquam, aërem, in ignem merum reſolui. Nec uero flammam manſuram eſſe

ἅμμα

ἅμμα γὰρ τροφῆς ἐστι. μηδενὸς δὲ καταληφθέντος, ἀτροφήσασα αὐτίκα ἀποσβεσθήσεται. τούτοις ἕπεται, τὸ μηδ᾽ αὐγὴν ἀποτελεῖσθαι. καθ᾽ ἑαυτὴν γὰρ ὑπόστασιν οὐκ ἔχει, ῥεῖ δ᾽ ἀπὸ τῶν προτέρων ἄνθρακος καὶ φλογός, ἀφ᾽ οὗ μὲν ἐλάττων, πολὺ δ᾽ ἀπὸ φλογός. ἐκείνων δ᾽ ὡς ἐδείχθη κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν οὐκ ὄντων, οὐδ᾽ ἂν αὐγὴ γένοιτο, ὥστ᾽ ἀμήχανον παλιγγενεσίαν τὸν κόσμον λαβεῖν, μηδενὸς ἐν τυφομένου σπερματικοῦ λόγου. ἐξ ὧν ἐστι δῆλον, ὅτι ἀγένητος καὶ ἄφθαρτος ὢν διατελεῖ. Δίχα τοίνυν τῶν εἰρημένων, κἀκείνῳ χρήσαιτο ἄν τις εἰς πίστιν, ὃ καὶ τοὺς μὴ πέρα τοῦ μετρίου φιλονεικεῖν αἱρουμένους ἐπισπάσεται. τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις ἐναντίων ἀμήχανον τὸ μὲν εἶναι, τὸ δὲ μὴ. λευκοῦ γὰρ ὄντος, ἀνάγκη καὶ μέλαν ὑπάρχειν. καὶ μεγάλου βραχύ, καὶ περιττοῦ ἄρτιον. καὶ γλυκέος πικρόν. καὶ ἡμέρας νύκτα, καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα. γενομένης δ᾽ ἐκπυρώσεως, ἀδύνατόν τι συμβήσεται. τὸ μὲν γὰρ ἕτερον ὑπάρξει τῶν ἐν ταῖς συζυγίαις, τὸ δ᾽ ἕτερον οὐκ ἔσται. φέρε δ᾽ οὑτωσὶ θεασώμεθα. πάντων γὰρ εἰς πῦρ ἀναλυθέντων, κοῦφον μὲν ἔσται, καὶ μανὸν καὶ θερμόν, ἴδια γὰρ πυρὸς ταῦτα. βαρὺ δ᾽ οὐδὲν ἢ πυκνόν, ἢ ψυχρόν, τὰ τοῖς λεχθεῖσιν ἐναντία. πῶς οὖν ἄν τις ἐπισχῆται μᾶλλον τὴν πεπλεγμένην ἐκ τῆς ἐκπυρώσεως ἀκοσμίαν ἢ τὰ φύσει συνυπάρχοντα δίχα νῦν ἀπαρτώμενα τῆς συζυγίας. ἡ δ᾽ ἀλλοτρίωσις ἐπὶ τοσοῦτον κεχώρηκεν, ὡς τοῖς μὲν ἀϊδιότητα προσομολογεῖν, τοῖς δὲ τὸ ἀνύπαρκτον. Ἔτι τοίνυν κἀκεῖνό μοι δοκεῖ, μὴ ἀπὸ σκοποῦ τοῖς ἰχνηλατοῦσι τἀληθὲς εἰρῆσθαι. φθειρόμενος ὁ κόσμος, ἤτοι ὑπό τινος φθαρήσεται αἰτίας, ἢ ὑπὸ θεοῦ. ὑπ᾽ ἄλλου δὲ οὐδενὸς τὸ παράπαν δέξεται διάλυσιν. οὐδὲν γάρ ἐστιν ὃ μὴ περιέχει. τὸ δὲ περιεχόμενον καὶ κρατούμενον ἀσθενέστερον δήπου τοῦ περιέχοντος, ὑφ᾽ οὗ καὶ κατακρατεῖται. ὑπὸ δὲ θεοῦ φθείρεσθαι λέγειν αὐτόν, πάντων ἀνοσιώτατον. ὁ γὰρ θεός, οὐκ ἀταξίας, καὶ ἀκοσμίας, καὶ φθορᾶς, ἀλλὰ τάξεως καὶ εὐκοσμίας καὶ ζωῆς, καὶ παντὸς αἴτιος ἀγαθοῦ ἀνωμολόγηται παρὰ τοῖς τ᾽ ἀληθῆ δοξάζουσι. προσφιλοτεχνοῦντες δέ τινες τῶν ἀΐδιον ὑπολαμβανόντων τὸν κόσμον εἶναι, καὶ τοιούτῳ πρὸς

placet, ut quæ ſit ignei alimēti elatio in ſublime. Ita cum relictum nihil fuerit, utique ipſa tabeſcēs protinus extinguetur. Quibus etiam ipſis hoc conſequens eſt, ut ne ſplendor quidem inde exiſtat, qui ſuapte ipſe natura ſolus ſubſiſtere nequit, à prioribusq́ʒ illis manat, flamma ſcilicet & carbone, ab hoc quidem ille minor, à flamma uero multus. At illa à conflagratione mundi non futura ſunt, ut probatum eſt, ita ne ſplendor quidem erit poſtea. Quo fit, omnino ratio ut iniri non poſſit mundi denuo naſcituri, cum ſeminalis nulla ratio confoueatur intus. Atqʒ ex ijs planum factum eſt, ingenitum mundum permanere, et incorruptum.

Quin abſqʒ his etiam ſic explicatis foret, & hoc argumento quis uti poſſet ad huius ipſius rei fidem, idoneo quidem ipſo, & utique huiuſcemodi quod omneis in eam opinionem adduceret, duntaxat qui eſſe ipſi pertinaces præter modum non obſtinaſſent. Eorum igitur, quę coniugatim contraria ſunt inter ſe, ut hoc ſit, illud non ſit, omnino fieri nequit. Nam ſi album ſit, & nigrūm eſſet neceſſe eſt, & magno exiſtente, parum erit, & impari par, & dulci amarū, & deniqʒ die exiſtente nox erit, & quæcunque ſunt alia huiuſcemodi. Atqui ſi mundi inflammationem fore dederimus, inde futurum ſequetur, quod fieri per rerum naturam nequit, eritq́ʒ coniugatorum alterutrū cum alterū iam non ſit. Id quod licebit hoc pacto ut cognoſcamus. Omnibus in ignē reſolutis, leue quidem, & rarum erūt, & calidum, cum ignis ſint propria, graue uero non erit, non denſum, non frigidum, quæ tamen è regione ſunt illorum. Quomodo autem potius inhibere quis poſſit mundi prorſus non futuri conſequentiam, quæ in mūdi deflagratione ſanè implicita eſt, ſiquidem ea detur, quàm ſi ea quæ natura una eſſe comparata ſunt, hoc ille pacto demonſtrarit è ſua coniugatione dirimi? At hoc poſito coniugationis diremptio eouſqʒ progreditur, ut his æternum eſſe non negent, illis eſſe omnino negent.

Oppoſitorum alterum nō eſſe ſine altero.

Iam uero quod ſequitur, non longe à propoſito, quaſiq́ʒ ſcopulo abſcedere uidetur eorum qui uerum ueſtigare inſtituerunt. Mundus ſi interiturus eſt, aut à cauſa quadam interibit, aut diuinitus. At uero aliunde diſſolutionem nullo modo admittit, quippe qui nihil non contineat, ipſe & cohibeat, & quod continetur debilius eſt utiqʒ continente, cum ab eo coërceatur ut prævalente. Adeo porrò deſtrui mundum dicere, ſceleratum eſt in primis, & nefarium. Siquidem deum non ordinis diſſoluti, non inconditæ rerū rationis, non internicionis autorem, ſed ordinis potius, & compoſitæ rationis, deniqʒ uitæ atque omnis boni cauſam eſſe, apud eos in confeſſo eſt, qui uere de rebus opinati ſunt.

Mūdus à deo deſtrui non poſſe.

At uero eorum, qui ſempiternum mundum eſſe cenſuerunt, ſunt qui argumentationi ambitioſæ, artificioſæ'que indulgentes, inſuper etiam hac diſputatione utuntur ad

Internicionis modi quatuor.

κατασκευὴν λόγῳ χρῶνται. φθορᾶς τέτταρας εἶναι τρόπους τοὺς ἀνωτάτω συμβέβηκε, πρόσθεσιν, ἀφαίρεσιν, μετάθεσιν, καὶ ἀλλοίωσιν. δυὰς μὲν οὖν προσθέσει μονάδος, εἰς τριάδα φθείρεται, μηκέτι μένουσα δυάς. τετρὰς δ᾽ ἀφαιρέσει μονάδος, εἰς τριάδα. μεταθέσει δὲ, τὸ ζ στοιχεῖον εἰς η, ὅταν αἱ μὲν ἐγκάρσιοι παράλληλοι πρὸς ὀρθὰς διαναστῶσιν. ἡ δὲ πρὸς ὀρθὰς ἐπεζευγμένη πλαγιασθεῖσα συνάψῃ τὰς παρ᾽ ἑκάτερα. κατ᾽ ἀλλοίωσιν δὲ, μεταβάλλων οἶνος εἰς ὄξος. τῶν δὲ κατειλεγμένων τρόπων, οὐδεὶς ἐφάπτεται τοῦ κόσμου τὸ παράπαν. ἐπεὶ τί φῶμεν, προστίθεσθαί τι τῷ κόσμῳ πρὸς ἀναίρεσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἔξω ἐστὶν, ὃ μὴ μέρος γέγονεν αὐτοῦ ὅλου. περιέχεται γὰρ καὶ κατακρατεῖται. ἀλλ᾽ ἀφαιρεῖσθαι, πρῶτον μὲν τὸ ἀφαιρεθὲν πάλιν κόσμος ἔσται τοῦ νῦν βραχύτερος. ἔπειτα ἀμήχανον ἔξω τι σῶμα τοῦ ὅλου διαρτηθὲν τῆς συμφυΐας σκεδασθῆναι. ἀλλὰ τὰ μέρη μετατίθεσθαι, μένει μὲν οὖν ἐν ὁμοίῳ, τοὺς τόπους οὐκ ἐναλλάττοντα. οὐ γὰρ ἐποχήσονταί ποτε ἔτι ὕδατι πᾶσα ἡ γῆ, οὐδ᾽ ὕδωρ ἀέρι, καὶ οὗτος, πυρί. ἀλλὰ τὰ μὲν φύσει βαρέα, ἐν γῇ, καὶ ὕδωρ τὸν μέσον ὑφέξει τόπον, γῆς μὲν, θεμελίου τρόπον ἀποδεδούσης, ὕδατος δ᾽ ἐπιπολάζοντος. ἀὴρ δὲ καὶ πῦρ τὰ φύσει κοῦφα, τὸν ἄνω. καὶ μὴν οὐδὲ κατὰ ἀλλοίωσιν φθείρεσθαι νομιστέον. ἰσοκρατὴς γὰρ ἡ τῶν στοιχείων μεταβολή. τὸ δ᾽ ἰσοκρατὲς, ἀκλινοῦς βεβαιότητός ἐστιν ἀσαλεύτου μονῆς αἴτιον, ἅτε μὴ πλεονεκτούμενον. ὥστε ἡ ἀντίδοσις καὶ ἡ ἀντέκτισις τῶν δυναμένων ἀναλογίαις ὅροις συμμέτρου κανόνος ὑγείας καὶ ἀτελευτήτου σωτηρίας δημιουργός. δι᾽ ὧν ἀΐδιος ὁ κόσμος ἀποδείκνυται. Θεόφραστος μέντοι φησὶ τοὺς γένεσιν καὶ φθορὰν τοῦ κόσμου κατηγοροῦντας, ὑπὸ τεττάρων ἀπατηθῆναι τῶν μεγίστων, γῆς ἀνωμαλίας, θαλάττης ἀναχωρήσεως, ἑκάστου τῶν τοῦ ὅλου μερῶν διαλύσεως, χερσαίων φθορᾶς κατὰ γένη ζώων. κατασκευάζειν δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὕτως. εἰ μὴ γενέσεως ἀρχὴν ἔλαβεν ἡ γῆ, μέρος ὑπανεστὼς οὐδὲν ἂν ἔτι αὐτῆς ἑωρᾶτο. χθαμαλὰ δ᾽ ἤδη τὰ ὄρη πάντων ἐγεγένητο. καὶ οἱ γεώλοφοι πάντες, ἰσόπεδοι τῇ πεδιάδι. τοσούτων γὰρ καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὄμβρων δι᾽ ἀϊδίου φερομένων, εἰκὸς ἦν τῶν διῃρημένων εἰς ὕψος, τὰ μὲν, χειμάρροις ἀπερρῆχθαι, τὰ δ᾽ ὑπονοστήσαντα κεχαλάσθαι. πάντα δὲ διὰ πάντων ἤδη λελειάνθαι.

Alium mundũ fieri nõ poſſe.

aſtruendam opinionem ſuam. Quatuor eſſe modos internicionis rerum ſumma diuiſione conuenit, additionem, ademptionẽ, trãſpoſitionem, mutationem. Binarius igitur acceſſione unitatis in ternarium interit cum iam binarius non ſit. At quaternius unitatis deceſſione in ternarium. Tranſpoſitione autem interit Zelementum in H, cum lineæ quidem obliquæ & paralelæ ſub rectæ ad rectos angulos fuerint, linea autẽ ad utranq; protenta & pertinens, in tranſuerſum deflexa, ipſas ad rectos angulos attigerit & copularit. Immutatione fit corruptio, cum uinum in acetũ uertitur. Nullus autem modorum qui enumerati ſunt, mundum attingit prorſus. Nam quid hic comminiſci quiſquam eorum poſſit? additum iri quippiam mundo ad eius demolitionem? quo'nam tandem id modo, ſi nihil eſt extra mundum, quod nõ idem pars ſit mundi totius? Quicquid enim, id eſt, cohibet ab eo, & edomatur. Quid igitur? ablatum iri? Primum, ſi id fateare, quicquid erit quod auſeretur, id denuo mundus erit hoc mũdo minor. Deinde nõ eſt inire rationem, qua corpus aliquod ab uniuerſi coaleſcẽtia diremptum uſquam diſpergi poſſit. Age, nũquid partes mundi tranſponendas comminiſcemur ad mundi corruptionem? Atqui in ſimili permanebunt locos non permutãtes. Neq; enim unquam futurum eſt, ut omnis terra inuehatur aqua, nec ut aqua aëre, & hic igne. Sed quæ in terra naturæ grauis ſunt aquaq; medium locum obtinebũt, ita ut terra fundamenti uice fulciat, illic q; aqua innatet, at aër, ignisq; quæ natura leui ſunt, ſuperiorem locum teneant.

Neq; uero exiſtimãdum eſt eo modo interiturum mundum alius ut ex alio fiat. Nã que elementorũ immutatio ęquepollet per omnia, & quod ęquepollet, id firmitudinis indeclinabilis cauſa eſt, atq; illabefactabilis permanſionis, cum nullo exuberantiore inferius ſit. Quam ob cauſam refundendarum uirium reprehendarumq; uiciſſitudo, regulis illa quidem adæquata proportionis, artifex eſt ſanitatis atq; incolumnitatis in æuum pertinacis. Vnde fit demonſtrabile, mundum eſſe ſempiternum.

Theophraſtus in eos qui mundũ ſempiternũ eſſe negant.

Porrò autem Theophraſtus eos, qui ortum mundo interitumq; obijciunt, quatuor rebus falſos eſſe exiſtimauit, terræ inæquabilitate, maris receſſu, ſingularum partiũ uniuerſi diſſolutione, terreſtrium deniq; internicione generatim per animantia graſſante. Primum ſic aſtruitur: Niſi terra principium ortus cœpiſſet, nulla pars eius altius inſurgens conſpiceretur, complanati uero montes omnes fuiſſent, collesq; ad æquilibrium redacti cum planicie camporum. Siquidem tot imbribus quotannis ab æuo labẽtibus, locorum in altum æditorum alia torrentibus abrupta fuiſſent (ut ſimile ueri eſt) alia ſuopte nutu ſubſidentia peſſum iuiſſent, omniaq; iam uſquequaq; perplanata diffunderentur.

Terræ inæquabilitas.

νυνὶ δὲ, συνεχεῖς ἀνωμαλίαι, καὶ παμπόλλων ὀρῶν αἱ πρὸς ὕψος ὑπερβολαί, μηνύματ' εἰσὶ, τοῦ τὴν γῆν μὴ ἀΐδιον εἶναι. πάλαι γὰρ ὡς ἔφην ἐν ἀπείρῳ χρόνῳ ταῖς ἐπομβρίαις ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα πᾶσα λεωφόρος ἐγεγένητο. πέφυκε γὰρ ἡ ὕδατος φύσις καὶ μάλιστα ἀπὸ ὑψηλοτάτων καταράττουσα, τὰ μὲν, ἐξωθεῖν τῇ βίᾳ, τὰ δὲ, ὑπὸ συνεχεῖ τῇ ψεκάδων κλάπτουσα κοιλαίνειν. ὑπεργάζεσθαί τε τὴν σκληρόγεων καὶ λιθωδεστάτην, ὀρυκτήρων οὐκ ἔλαττον.

Καὶ μὴν ἥ γε θάλαττά φασιν ἤδη μεμείωται. μάρτυρες δὲ, αἱ νήσων εὐδοκιμώταται, Ῥόδος τε καὶ Δῆλος. αὗται γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμέναι κατὰ τῆς θαλάττης ἐδεδύκεσαν ἐπικλυζόμεναι, χρόνῳ δ' ὕστερον ἐλαττουμένης ἠρέμα, κατ' ὀλίγον ἀνίσχουσαι διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν γραφεῖσαι μηνύουσιν ἱστορίαι. πρὸς δὲ τούτοις, μεγάλων πελαγῶν μεγάλους κόλπους καὶ βαθεῖς ἀναξηρανθέντας, ἠπειρῶσθαι καὶ γεγενῆσθαι τῆς παρακειμένης χώρας μοῖραν οὐ λυπράν, σπειρομένους καὶ φυτευομένους, οἷς σημεῖα, τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολελεῖφθαι θαλαττώσεως, ψηφῖδάς τε καὶ κόγχας, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς εἴωθεν ἀποβράττεσθαι. εἰ δὲ μειοῦται ἡ θάλαττα, μειωθήσεται μὲν ἡ γῆ. μακραῖς δὲ ἐνιαυτῶν περιόδοις, καὶ εἰσάπαν ἑκάτερον στοιχεῖον ἀναλυθήσεται, δαπανηθήσεται καὶ ὁ σύμπας ἀὴρ, ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἐλαττούμενος. ἀποκριθήσεται δὲ τὰ πάντα, εἰς μίαν οὐσίαν τὴν πυρός. πρὸς δὲ τὴν τοῦ τρίτου κατασκευὴν κεφαλαίου, χρῶνται λόγῳ τοιῷδε. φθείρεται πάντως ἐκεῖνο, οὗ πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι. τοῦ δὲ κόσμου πάντα τὰ μέρη φθαρτά ἐστι, φθαρτὸς ἄρα καὶ ὁ κόσμος. ὃ δὲ ὑπερεθέμεθα, νῦν ἐπισκεπτέον. ποῖον μέρος τῆς γῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτης ἀρξώμεθα, μεῖζον ἢ ἔλαττον, οὐ χρόνῳ διαλυθήσεται. λίθων οἱ κραταιότατοι ἆρ' οὐ μυδῶσι καὶ σήπονται κατὰ τὴν ἕξεως ἀσθένειαν (ἡ δ' ἐστὶ πνευματικὸς τόνος δεσμὸς οὐκ ἄρρηκτος, ἀλλὰ μόνον δυσδιάλυτος) θρυπτόμενοι καὶ ῥέοντες, εἰς λεπτὴν τὸ πρῶτον ἀναλύονται κόνιν, εἶθ' ὕστερον δαπανηθέντες, ἐξαναλύονται. τί δ' εἰ μὴ πρὸς ἀνέμου ῥιπίζοιτο τὸ ὕδωρ, οὐκ ἀκίνητον ἐαθὲν, ὑφ' ἡσυχίας νεκροῦται, μεταβάλλει γοῦν, καὶ δυσωδέστατον γίγνεται, οἷα ψυχὴν ἀφῃρημένον ζῷον. αἵ γε μὴν ἀέρος φθοραί, παντί τῳ δῆλον. νοσεῖν γὰρ καὶ φθίνειν, καὶ τρόπον τινὰ ἀποθνήσκειν πέφυκεν. ἐπεί, τί ἄν τις μὴ στοχαζόμενος, ὀνομάτων εὐπρεπείαις,

Nunc uero crebræ ſalebræ, permultorumq́; montium iuga in altum exurgentia, indicia ſunt terræ minime ab æterno æditæ. Alioquin iam olim, ut dictum eſt, in tempore infinito imbrium ui terra à fronte, ut dicitur, ad calcem, ad uiæ uehicularis æquabilitatē cōplanata uideretur. Et eſt ea uis aquæ præſertim ſuperne caſitantis, ut quædam ui extrudat, quædam continenti ſtillicidio caua reddat, ſolū etiam ut prædurum ac glareoſum foſſorum more ſubigat.

Quin & mare ipſum, inquiunt, imminutum eſt. *Maris minutio* Indices ſunt inſulæ celeberrimæ Rhodos & Delos. Quæ cū olim mari ſummerſæ & obrutæ non cernerentur, temporis interuallo exiſtere ſenſim cœperunt & conſpici, utique mari ſenſim itidem ſubſidente, ut quidem uetuſtis proditum eſt hiſtorijs, quæ de ipſis conſcriptæ ſunt. Ingentes etiam ſinus maris altiſſimosq́; exaruiſſe aiunt, continentiq́; acceſſiſſe, ſimul tractus adiacentes in apertum protuliſſe, partibus illos quidem luculētis, nec ſterilibus, ut apparuit cū ſeminari cœpti eſſent, arbuſtisq́; conſeri. His etiam accedunt indicia maris è priſca proluuie retroacti, id quod ſcrupi & conchulæ marinæ in ſicco deſtitutæ oſtendunt, aliaq́; eiuſdem modi, quæ mari æſtuante expui ſolita ſunt. Quod ſi mare imminuitur, minuetur & terra, longisq́; annorum circuitibus prorſus utrunque elementum reſoluetur, & uniuerſus uero aër exhaurietur, ad imminutionem ſenſim uergens, omniaq́; è ſuo concremento in unam naturam ignis liqueſcent. Ad tertij autem *Partium mundi diſſolutio.* capitis ſtructuram hoc argumento utuntur: Id, inquiunt, omnino petiturum eſt, cuius partes obuiæ & expoſitæ interitui, at mundi partes tales ſunt, igitur mundus huiuſcemodi. Nunc agitandum, quod huc digrediendo reieceramus.

Quænam igitur terræ pars, ut ab eodem auſpicemur, uel maior, uel minor tempore nō diſſoluetur? Quid lapides firmiſſimi? nonne tumore putrifico affecti putreſcunt tandem, atq; ab habitus infirmitate *Habitus.* (qui tenor eſt ſpititualis, uinculumq́; fracturæ non immune, tametſi ægre eſt ſolutile) fragiles & fluxi in tenuem primum puluerem ſoluti, deinde conſumpti, tum demum prorſus euanidi abeunt? Aqua uero quid ipſa? nonne ſi immota manſerit, nec ſtatu diuentiletur, quiete enecatur? certe quidem mutari eam cōſtat, graue olentiaq́; infici, more animantium, quæ anima priuatæ ſunt. Enimuero aëris corruptiones nulli nō apparēt manifeſto, & ægrotare enī aër, & tabeſcere, & modo quodam emori è ſua naturali conſtitutione poteſt. Quod ſi animi intentionem ad indagandam rerum

ἀλλὰ

ἀλλὰ τἀληθὲς, εἴποι λοιμὸν εἶναι, πλὴν ἀέρος θάνατον. τὸ οἰκεῖον πάθος ἀναχέοντες ἐπὶ φθορᾷ πάντων, ὅσα ψυχῆς μεμοίραται.

Peſtis.

τί γὰρ μακρηγορεῖν περὶ πυρός. ἀτροφῆσαν γοῦν, αὐτίκα σβέννυται. εἰ δὴ τῶν μερῶν ἕκαστον τοῦ κόσμου φθορὰν ἐπιδέχεται, δῆλον ὅτι καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν παγεὶς κόσμος, ἄφθαρτος οὐκ ἔσται. τὸν δὲ τέταρτον καὶ λοιπὸν λόγον ἀκριβωτέρον ὧδε φασίν. εἰ ὁ κόσμος ἀΐδιος ἦν, ἦν ἂν καὶ τὰ ζῷα ἀΐδια. καὶ πολύ γε μᾶλλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἄμεινον, ἀλλὰ καὶ ὀψίγονον φανῆναι τοῖς βουλομένοις ἐρευνᾶν τὰς φύσεις.

Animentium conditio mortalis.

εἰκὸς γοῦν, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον, ἀνθρώποις συνυπάρξαι τὰς τέχνας. ὡς ἂν ἰσήλικας. οὐ μόνον ὅτι λογικῇ φύσει ἐμμέθοδον τὸ οἰκεῖον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ζῆν ἄνευ τούτων, οὐκ ἔστιν. ἴδωμεν οὖν τοὺς ἑκάστων χρόνους ἀναλογίσαντες τῶν ἐπιτραγῳδουμένων θεοῖς μύθων. εἰ μὴ ἀΐδιος ἄνθρωπος, οὐδ' ἄλλο τι ζῷον, ὥστε, οὐδὲ αἱ δεδεγμέναι ταῦτα χῶραι, γῆ, καὶ ὕδωρ, καὶ ἀήρ, ἐξ ὧν τὸ φθαρτὸν εἶναι τὸν κόσμον, δῆλόν ἐστιν. ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τὴν τοσαύτην εὑρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μήτις τῶν ἀπειροτέρων ὑπαχθῇ. καὶ ἀρκτέον γε, τῆς ἀντιρρήσεως, ἀφ' οὗ καὶ τῆς ἀπάτης οἱ σοφισταί. τὰς ἀνωμαλίας, οὐκ ἔτ' ἐχρῆν εἶναι τῆς γῆς, εἴπερ ἀΐδιος ἦν ὁ κόσμος. διατί ὦ γενναῖοι. φήσουσι γὰρ ἕτεροι παρελθόντες, ὅτι δένδρων οὐδὲν αἱ φύσεις τῶν ὀρῶν διαφέρουσιν, ἀλλὰ καθάπερ ἐκεῖνα καιροῖς μέν τισι φυλλορροεῖ, καιροῖς δὲ πάλιν ἀνηβᾷ, τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ τῶν ὀρῶν, τὰ μὲν ἀποθραύεται μέρη, τὰ δὲ προσφύεται. μακροῖς δὲ χρόνοις ἡ πρόσφυσις καθίσταται γνώριμος. διότι τὰ μὲν δένδρα ὠκυτέρᾳ χρώμενα τῇ φύσει, θᾶττον καταλαμβάνειν ἔχει τὴν ἐπίδοσιν. τὰ δ' ὄρη βραχυτέρᾳ. διό καὶ τὰς ἐκφύσεις αὐτῶν αἰσθητάς, ὅτε μὴ χρόνῳ μακρῷ μόλις εἶναι συμβέβηκεν, ἐοίκασί τε τὸν τρόπον τῆς γενέσεως αὐτῶν ἀγνοεῖν, ἐπεὶ κἂν ἴσως αἰδεσθέντες ἡσύχασαν. φθόνος δ' οὐδεὶς ἀναδιδάσκειν. ἔστι δ' οὔτε νέον τὸ λεγόμενον οὔθ' ἡμέτερον ῥῆμα, ἀλλὰ παλαιῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν. οἷς οὐδὲν ἀδιερεύνητον τῶν εἰς ἐπιστήμην ἀναγκαίων ἀπολέλειπται. ὅταν τὸ κατακεκλεισμένον ἐν τῇ γῇ πυρῶδες, ἄνω τῇ τοῦ πυρὸς ἐλαύνηται φυσικῇ δυνάμει, πρὸς τὸν οἰκεῖον τόπον στείχει. κἄν τινος λάβηται βραχείας ἀναπνοῆς ἄνω μὲν συνανέσπασε πολλὴν τῆς γεώδους οὐσίας ὅσον ἂν οἷόν τε ᾖ. ἔξω δ' ἐπιγινόμενον, φέρεσθαι

Locus hic mutilatus eſt.

Refutatio.

Montium natura arborum

ueritatem potius, quam ad nominũ appellationumq́; decorũ cõtuleris, quid'nam aliud dixeris peſtem eſſe quam aëris mortem? qui noxam qua afficitur in omnium necem effundit, quibus quidẽ ipſis participibus animæ eſſe cõtingit. Iã de igne quid opus eſt uerbo ſius diſputare? qui ſimul alimento defectus eſt, tabeſcit & extinguitur. Quare ſi unamquanq; mundi partiũ ſuũ manet exitium, nimirum mũdus ipſe, qui ex ijs cõpoſitus eſt, exitij non erit expers. Quartã illi eandẽq; ultimam rationẽ exquiſitius hunc in modũ proſequuntur. Si mundus (aiunt ipſi) ſempiternus eſſet, eſſent etiam animalia ſempiterna, eoq; magis genus hominum tale eſſet, quo reliquis eſt præſtantius. At ſero genitos homines apparebit, ijs qui rerũ naturas inſtiterint perſcrutari. Eſt enim ueriſimile, atq; adeo neceſſariũ, ſimul cum hominibus in naturã rerum æditis, artes quoq; extitiſſe, ut æquales hominibus. Nec id modo eã ob rem, quod naturæ rationali ea ſunt accõmodata, quę artificio cõſtant, ſed etiã quod ſi abſq; ijs artibus eſſet, uita nõ procederet. Id ex fabulis uidere poſſumus, ſi ſingularũ tẽpora recẽſeamus, quas dijs Poëtæ ſingulis affictas decantauerũt. Ceterũ niſi homo æternus ſit, nullũ aliud animal æternũ erit. Ita ne loca quidẽ æterna erunt, quæ ipſa excipiunt animalia, terra, aqua, & aër. Ex quo ſequit, ut ſit manifeſtũ, mundum eſſe exitio obnoxiũ. Hic enimuero cũ iſtis hominibus qui uerba fundunt cõmentitia, neceſſe eſt pedem ipſi ut cõferamus, ne quis eorũ quos deficit rerũ prudentia maior, ab ipſis adducatur quoquo modo in errore. Protinus autẽ nobis ab refutatione ordiẽdũ eſt, quãdo captionum artifices ipſi auſpicantur ab impoſtura. Si mundus, inquiunt, æternus eſſet nullas iam in terra oportebat extare inęqualitates. Quid iſtud tandẽ obſecro? Erunt enim, qui in mediũ prodeuntes dicere nõ uereantur, montiũ naturã nihil quicquam ab arborum differre. Nam ut illę temporũ uicib. amittunt folia, alternisq; repubeſcũt, eodẽ etiã modo montiũ partes quædã abrumpunt, & quædã uiciſſim adnaſcunt, tametſi nõ niſi lõginquitate tẽporis agnatio hæc innoteſcit, idcirco quod arbores natura celeriore prædite, incrementũ ſuũ cito capiũt, mõtes uero tardiore: unde fit, ut enatę eorũ partes uix ſenſu hominũ percipiant, ac niſi longo tẽpore. Atqui enaſcentiũ montiũ rationẽ planè ignorare iſti mihi uident, alioq pudor eos, ut opinor, uetuiſſet tale quicquam proloqui. Quare eos docere nequaquam grauabimur. Eſt aũt quod dicturi ſum⁹, nec nouũ, nec noſtrũ, ſed antiquorũ inuẽtũ, hominũ ſanè ſapientũ, q nihil nõ ipſi diſputatũ reliquerũt, eorũ quidẽ certe quæ ad ſcientiã neceſſaria eſſe cẽſent. Cũ igit natura ignita in terra cõdita ſurſum uerſus rapit ignis, ut naturali ad propriũ locũ tẽdit, ac ſi quantulũ ſit cunq; ſpiraculũ nacta, ſublime rapit ſecũ multũ terrenę naturę, & quam poteſt plurimum, ſimul ac uero terra ipſa eruperit, fert

De ignis ac terra natura.

βραχυτέραν,

βραχυτέραν, ἣ καὶ μέχρι πολλοῦ συμπαρελθεῖν βιασθεῖσα, πρὸς μήκιστον ἀρθεῖσα ὕψος συστέλλεται κορυφουμένη, καὶ πρὸς ὀξεῖαν ἀποτελευτᾷ κορυφὴν, πυρὸς σχῆμα μιμουμένη. γίνεται γὰρ τοῦ κουφοτάτου καὶ βαρυτάτου τότε τῆς φύσεως ἀντιπάλων, ἀναγκαία συρραγέντων διαμάχη, πρὸς τὴν οἰκείαν ἑκατέρου χώραν ἐπειγομένου. καὶ τὸ βιαζόμενον ἀντιτείνοντες, τὸ μὲν διὰ πυρῶν συνανέλκον γῆν ὑπὸ τοῦ περὶ αὐτὴν νευστικοῦ, βρίθειν ἀναγκάζεται. ἡ δὲ γῆ κατωτάτω ταλαντεύουσα, ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἀνωφοίτου ἐπελαφρισθεῖσα, μόλις ὑπὸ δυνατωτέρας τῆς τῶν κουφιζόντων ἰσχύος, ἄνω πρὸς τὴν τοῦ πυρὸς ἕδραν ὠθεῖται καὶ ἵσταται. τί οὖν θαυμαστὸν εἰ μὴ τὰ ὄρη ταῖς τῶν ὑετῶν φοραῖς ἀναλοῦται, τοῦ συνέχοντος αὐτὰ δυνάμεως ὑφ᾽ ἧς καὶ διανίσταται μάλα παγίως καὶ κραταιῶς ἐνειλημμένης. λυθέντες γὰρ δεσμοῦ τοῦ συνέχοντος, εἰκὸς ἦν διαλυθῆναι καὶ πρὸς ὕδατα σκεδασθῆναι. δυνάμει τε σφιγγόμενα τῇ τοῦ πυρὸς στεγανώτερον πρὸς τὰς τῶν ὑετῶν φορὰς ἀντέχει. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν λελέχθω περὶ τοῦ τὴν ἀνωμαλίαν τῆς γῆς πίστιν οὐκ εἶναι γενέσεως καὶ φθορᾶς κόσμου. πρὸς δὲ τὸ ἀπὸ τῆς μειώσεως τῆς θαλάσσης ἐπιχειρηθὲν, ἐκεῖνο δεόντως ἂν λέγοιτο. μὴ τὰς ἀνισχούσας νήσους αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσαι δ᾽ ἔστιν ἃς ἀποτομαὶ κατακλυζόμεναι τοῖς πάλαι χρόνοις, αὖθις ἀπεδρώθησαν σκοπεῖν χρή. φυσιολογίας γὰρ ἀντίπαλον φιλονεικία. τριπόθητον ἡγουμένης ἀλήθειαν ἰχνηλατεῖσθαι. ἀλλὰ πολυπραγμονεῖται καὶ τοὐναντίον. ὅσαι μὲν ἠπείροις οὐ παράλιοι μόνον, ἀλλὰ καὶ μεσόγειοι μοῖραι κατεπόθησαν. ὅτι δὲ χέρσος θαλαττωθεῖσα μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεῖται, ἡ περὶ τὸν σικελικὸν πορθμὸν ᾀδομένη ἱστορία, ἀγνοεῖται παρ᾽ οὐδενὸς τῶν ἐλλογίμων, τὸ παλαιὸν ἠπείρῳ ἰταλίᾳ σικελίαν προσάπτουσα. μεγάλων δὲ τῶν παρ᾽ ἑκάτερα πελαγῶν βιαίοις πνεύμασιν ἐξ ἐναντίας ἐπιδραμόντων, ἡ μεθόριος ἐπεκλύσθη καὶ ἀνερράγη, παρ᾽ ἣν καὶ πόλις ἐπώνυμος τοῦ πάθους ῥήγιον κτισθεῖσα ὠνομάσθη, καὶ τοὐναντίον ἢ προσεδόκησεν ἄν τις ἀπέβη. συνεζεύχθη μὲν γὰρ τὰ τέως διεστῶτα πελάγη, κατὰ τὴν σύρρευσιν ἑνωθέντα. ἡ δ᾽ ἡνωμένη γῆ, ὑπὸ μεθορίου πορθμοῦ διεζεύχθη. πρὶν δ᾽ ἂν ἤπειρος οὖσα σικελία νῆσος ἐβιάσθη γενέσθαι. πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας λόγος τῆς θαλάσσης ὑπερχυθείσης ἠφανίσθαι πόλεις κα-

compendioſa uia. Ea porrò terrena natura ignem ſubſequi erumpentem coacta, ad altitudinem multam aſſurgens, in arctũ contrahitur, ac tandem in uerticem deſinit mucronatum, igneam naturam imitando. Siquidem tunc neceſſe eſt, ut leuiſſima natura & grauiſſima, quæ ſunt aduerſariæ, inter ſe confligantur, cum utraque in locum ſuum ſuopte nutu urgeatur, contráq; alterius uiolentiam altrinſecus diſtrahatur. Proinde natura ignea terram ſublimem ſecum rapiens deorſum uergere cogitur terreno degrauãte. Terra uero infimum libramento ſuo depreſſa, contráq; ab igne ſuſpenſa, qui ſuamet ipſe ſponte ſublime attollitur, uix tandem ipſa à præualente potentia, atq; ſubleuatrice euicta, ſurſum in ſedes ignis protruditur, atq; ibi conſiſtit. Quid igitur mirum eſt, montes aquis imbrium torrentibus nõ abſumi, cum uis ipſos continens, à qua etiã eriguntur, quam firmiſſime in eis atq; ualidiſſime implicita ſit? Soluto enim uinculo quo cohibentur, diſſolui eos cõſentaneum eſſet, in aquasq; diſſipari, nunc uero ignis ui aſtricti pertinacius reſiſtunt aquarum delapſibus.

Atque hæc ſunt quæ dicẽda habuimus, eò pertinentia ut doceremus inæquabilitatem terræ argumentum non eſſe fide dignum ortus et interitus mundi. Ad id porro, quod argumentantur de minutione maris, hoc modo reſponderi cõuenienter poteſt. Non ipſos tantummodo mari emergentes inſulas oportere conſiderare, cæterum aliquæ ne continentes partes undis olim abruptæ, mariq; adobrutæ, denuo redditæ ſint continenti, id uero ipſos perpendere oportere. Studio enim naturæ indagandæ (quam phyſiologiam uocant) aduerſa eſt contentio, cum id ſtudium antiquiſſimam curam habeat ueritatis inueſtigandæ. Quid quod uice uerſa ingenti contentione ſtudij eius inquiritur, quot quantæq; partes non oræ tantum maritimæ, ſed etiam mediterraneæ, excurrente mari hauſtæ ſint. Nam quod terra mari admiſſo merſa, nauibus nunc onerarijs nauigatur & prægrandibus, hiſtoria teſtis eſt. Siculi freti cantatiſſima, nemini non doctorum cognita. Olim Italia Siciliam continenti adiungebat, cum uero utrinque ingens mare uiolentis flatibus, aduerſisq; incurriſſet, confinis anguſtia terræ interrupta, mari ſummerſa eſt, ſecundum quam anguſtiam urbs Rhegium condita, ab euentu interrupti ſoli appellata eſt, contráque hominum expectationem contigit, ut duo quidem maria terræ prius anguſtia dirempta, eo caſu coniungeretur, in unúmque confluerent, terra uero ut ante unita, confini poſtea freto deduceretur.

Quod fretum tunc interfuſum effecit, ut quæ olim erat continens, nunc inſula Sicilia ſit uiolentia caſus edita. Fama eſt, & alias urbes mari ſuperfuſo abſorptas poſtea non ex-

καταποθεί-

καταποθείσας. ἐπεὶ καὶ κατὰ Πελοπόννησον, φασὶ τρεῖς, Αἴγειραν, Βοῦράν τε, καὶ ὑψηλὴν Ἑλίκην, πολλῷ τῷ πελάγους ἐπικλυσθῆναι φορᾷ, ἡ δὲ Ἀτλαντὶς νῆ-
Atlantis. σος ἅμα Λιβύης καὶ Ἀσίας μείζων, ἥ φησιν ἐν Τιμαίῳ Πλάτων, ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ νυκτὶ, σεισμῶν ἐξαισίων καὶ κατακλυσμῶν γενομένων δῦσα κατὰ τῆς θαλάττης, ἐξαίφνης ἠφανίσθη, γενομένη πέλαγος οὐ πλωτὸν, ἀλλὰ βαραθρῶδες. οὐδὲν οὖν εἰς τὸ φθείρεσθαι τὸν κόσμον ἡ πλασθεῖσα ὑπὸ λόγου μείωσις τῆς θαλάττης συνεργεῖ. φαίνεται γὰρ ὧν μὲν ἀναχωροῦσα, τὰ δ' ἐπικλύζουσα. ἐχρῆν δὲ, μὴ θάτερον τῶν γινομένων, ἀλλὰ συναμφότερα θεωροῦντας ἐπικρίνειν. ἐπεὶ κἀν τοῖς περὶ βίον ἀμφισβητήμασι, ὁ νόμιμος δικαστὴς, πρὶν παρὰ τῶν ἀντιδίκων ἀκοῦσαι γνώμην οὐκ ἀποφαίνεται. καὶ μὴν ὁ τρίτος λόγος ὑφ' ἑαυτοῦ διελέγχεται. μὴ ὑγιῶς ἐρωτηθεὶς, ἀπὸ τῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ φάσεως. οὐ γὰρ οὗ πάντα τὰ μέρη φθείρεται, φθαρτόν ἐστιν ἐκεῖνο. ἀλλ' οὗ πάντα τὰ μέρη ἅμα καὶ ἐν ταὐτῷ ἀθρόα κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. ἐπεὶ καὶ ἄκρον ἀποκοπείς τις δάκτυλον, ζῆν οὐ κεκώλυται. εἰ δὲ τὴν κοινωνίαν τῶν μερῶν, καὶ μελῶν πᾶσαν, αὐτίκα τελευτήσει. τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον, εἰ μὲν συλλήβδην ἅπαξ ἅπαντα τὰ στοιχεῖα ὑφ' ἕνα καιρὸν ἠφανίζετο, φάσκειν ἐνδέχεσθαι τὸν κόσμον φθορὰν ἦν ἀναγκαῖον. εἰ δ' ἕκαστον ἰδίᾳ πρὸς τὴν τοῦ γείτονος μεταβάλλει φύσιν, ἀθανατίζεται μᾶλλον ἢ φθείρεται. παντελῶς γε μὴν εὐήθεια, τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν τεχνῶν ἐξετάζεσθαι. τῷ γὰρ περὶ τὸν λόγον ἀτοπίας τις ἀκολουθήσας, νέον τὸν κόσμον ἀποφανεῖ, κομιδῇ μόλις πρὸ χιλίων παγέντα ἐνιαυτῶν. ἐπεὶ καὶ οὓς παρειλήφαμεν τῶν ἐπιστημῶν εὑ-
Elementa in ρετὰς, τὸν λεχθέντα ἐνιαυτῶν ἀριθμὸν οὐχ ὑπερ-
alia uerti ex βάλλουσιν. εἰ δὲ δὴ καὶ λεκτέον τὰς τέχνας ἰσή-
aliis. λικας ἀνθρώπων γένει, μεθ' ἱστορίας φυσικῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπερισκέπτως, καὶ ῥαθύμως λεκτέον, ἡ δ' ἱστορία τίς; φθοραὶ τῶν κατὰ γῆν οὐκ ἀθρόων ἁπάντων ἀλλὰ τῶν πλείστων δυσὶ ταῖς μεγίσταις αἰτίαις ἀνατίθενται, πυρὸς καὶ ὕδατος ἀλέκτοις φοραῖς. κατασκήπτειν δ' ἑκατέραν φασὶν ἐν μέρει, ἐν πάνυ μακραῖς ἐτῶν περιόδοις. ὅτε μὲν οὖν ἐμπρησμοῖς καταλαμβάνει, ῥεῦμα αἰθερίου πυρὸς ἄνωθεν ἐκχεόμενον, πολλαχῆ σκεδάννυται μεγάλα κλίματα τῆς οἰκουμένης ἐπιτρέχον.

titiſſe. Nanque circa Peloponeſum aiunt tres urbes uehemẽti maris impetu eſſe merſas, Aegiram, Buram, Helicen in edito loco ſitam. Certe quidem Atlantis inſula, Aſia ſimul, Aphricaq́ maior, ut autor eſt in Timæo Plato, diem unum noctemq́ factis terræmotibus inuſitatis & portẽtoſis cum diluuijs deorſum ſidens, repente abſorpta eſt à mari atque condita, mari eò caſu ibi facto nequaquam nauigabili atque uoraginoſo. Quocirca ad mundi interitum aſſerendum nihil contulit commentitia maris immunitio. Etenim ſi aliunde mare recedit, aliò etiam immeando terras mergit. Quamobrem iſtos oportebat nõ alterum tantum contemplatione proſequẽteis, ſed utrunq́, ita demum de ea re ſtatuere, non aliter atq́ in ciuilibus controuerſijs factitatur quib. in ipſis legitimus iudex non ante quã de re agitatur ſententiam profert, quàm ipſos ambigentes uiciſſim audierit.

Iam uero tertium illud argumentum à ſeſe refellitur, ut abſurda percũctatione deductum ſtatim prima argumentatione effata. Neque enim id protinus interiturum eſt cuius partes omnes intereunt. Id uero demum om̃ino interibit, cuius partes omnes unà & uniuerſæ in eodem atq́ eodem tempore intereunt. Neque uero non is uiuere poteſt, cuius ſummus digitus abſciſſus eſt, cui tamen ſi ipſi communis uſus omnis partium membrorumq́ auferatur, illico interibit. Eodemq́ modo, ſi cuncta ſimul elementa ſub utrunq́ tempus exoleſcerent, nimirum fateri neceſſarium foret mundum corruptionis eſſe capacem. Sin elementa ſingula priuatim in naturam mutantur uicini elementi, immortalitate prædita eſſe elementa ex eo magis declaratur quàm eſſe interitura.

Porrò autem illa ſumma eſt ſtultitia, genus humanum ab artibus æſtimare, cuius argumenti abſurditatem ſi quis probandã eſſe ſequendamq́ cenſuerit, recentem ille planè mundum hoc argumento demonſtrauerit, utpote uix ante annos mille conditum, ſiquidem omnes artium inuentores, quos memoria prodente accepimus, eum numerum annorum non exceſſerunt. Quod ſi artes æquales eſſe generi humano dicendum eſt: conſulta iam nobis naturali hiſtoria opus erit, nec enim citra animaduerſionem, ſupinaq́ fiducia nobis id dicendum eſt. Hiſtoria porrò quæ nam eſt illa? Terreſtrium interitus non uniuerſorum unaq́ omnium, ſed plurimorum, cauſis duabus maximis imputantur, ignis ſcilicet & aquæ inuſitatæ abundantiæ, & quam nemo exprimere queat ſermone. Vtranq́ enim illam uim in terris decumbere alternis aiunt, longiſſimis annorum circuitibus. Interdumq́ deflagratio graſſatur, cum flumen ignis ætherij ſuperne effuſum, multisq́ in locis & uarijs ſparſum, tractus ingentes orbis terrarum permetitur.

ποτὲ δὲ κατακλυσμὸς, ἁπάσαν τὴν ὕδατος κατασύρει φύσιν, αὐθιγενῶν ποταμῶν καὶ χειμάῤῥων οὐ πλημμυρούντων μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καθεστὸς προσυμβαλλόντων τῆς ἐπιβάσεως, κατὰ δὲ τοὺς λεχθέντας τρόπους, δίχα μυρίων ἄλλων βραχυτέρων, φθειρομένου τοῦ πλείστου μέρους ἀνθρώπων, ἐπιλείπειν δὲ ἀνάγκης καὶ τὰς τέχνας. δίχα γὰρ τῶν μεθοδευόντων, οὐκ ἔστιν καθ' αὑτὴν ἰδεῖν ἐπιστήμην. ἐπειδὰν δὲ, αἱ μὲν κοιναὶ νόσοι χαλάσωσιν, ἄρξηται δὲ ἀνηβᾶν καὶ βλαστάνειν τὸ γένος ἐκ τῶν προσκαταλειφθέντων τοῖς ἐπιβρίσασι δεινοῖς, ἄρχεσθαι καὶ τὰς τέχνας πάλιν ἀνίστασθαι, οὐχ ὅτι πρῶτον γινομένας, ἀλλὰ τῇ μειώσει τῶν ἐχόντων ὑποσπανισθείσας. ἃ μὲν οὖν περὶ κόσμου παρειλήφαμεν, εἴρηται κατὰ δύναμιν.

Τέλος.

Interdum proluuies euagatur, uniuerſam aquarum naturam detractam ſecũ inuehẽs, cum interim amnes atq; torrentes expatiẽtur, non alueos tantum ſupergreſſi, ſed etiã ultra conſtitutum modum incrementi exundãtes. Proinde his duobus modis alijsq; innumeris, ſed minoribus, cum genus hominum perire contigit, artes quoq; perire neceſſe eſt: quippe artem ſine artifice ſubſiſtentem haud quaquam uidere eſt. Cum uero in medium morbi graſſati iam langueſcere cœperint & cedere, ſimulq; hominum genus repubeſcere, et tanquam fruticari ex humanis reliquijs, quæ ſuperſtites ſæuientibus malis, degrauantibusq; fuerũt, ibi tum rurſus artes excitari incipiunt, nõ quod nõ & ante illæ quidem natæ fuerint, ſed quod circunciſa artificum multitudine raræ eſſe cœperant. Hæc ferè habebamus, quæ à maioribus accepta, de mundo diceremus pro ingenij facultate.

Philonis Iudæi de mundo libri finis.

EX IOANNE TRITTENHEIMIO ABBATE Spanheimenſe.

PHilo Iudæus natione Alexandrinus: de genere ſacerdotum, à beato Hieronymo inter ſcriptores Eccleſiaſticos idcirco ponitur, quoniã in ſuis opuſculis plerunq; in Chriſtianorum laude uerſatur. Hic cum ſuæ Gentis Legatus Romam miſſus eſſet, amicitiam beati Petri Apoſtoli habuiſſe memoratur, & ob hanc cauſam etiam ſancti Marci diſcipuli eius ſectatores apud Alexandriam laudibus ornauit ſuis. Erat autem uir undecunq; doctiſſimus, & uelut alter Plato habitus, ita ut uulgò diceretur: Aut Plato Philonem, aut Philo imitatur Platonẽ. Tanta enim fertur ſimilitudo ſenſuum & eloquij amborum. Scripſit autem libros & multos & elegantiſſimos. De quibus ſubiecti feruntur:

De uita ſapientis	lib. 1	De gigantibus	lib. 1
De conuerſatione uitæ	lib. 1	In quinq; libros Moſis	lib. 5
De confuſione linguarum	lib. 1	De ſomnijs	lib. 1
De natura quadrupedum	lib. 4	De tabernaculo	lib. 4
De his quæ ſenſu teſtamur	lib. 1	De uita contemplatiua	lib. 1
De eruditione	lib. 1	De agricultura	lib. 2
De hærede diuinarum rerum	lib. 1	De ebrietate	lib. 2
De diuiſione inæqualium	lib. 1	De uictimis & repromiſſionibus	lib. 1
De tribus uirtutibus	lib. 1	De prouidentia	lib. 1
De natura & inuentione	lib. 1	De ideis	lib. 1
De pactis	lib. 1	De Alexandro	lib. 1
De generationis ſucceſſu ·	lib. 1	De ratione animalium	lib. 1
Adam genuit tres filios.		Quod omnis inſipiens ſeruus ſit	lib. 1
De mutatione nominum	lib. 1		

Alia quoq; multa ſcripſiſſe legitur, quæ ad noticiam meam non uenerunt.

Claruit ſub Nerone principe. Anno domini L.

FINIS.

PRAESTANTISSIMO uiro D.Phoyllano, celebris Eccleſiæ B.Petri Leodienſis Decano, Martinus Lypſius. S. P. D.

QVoniam rectè uiſum eſt ijs, qui ſapientia cæteros præcelluerunt, ueræ neceſſitudinis cultor integerrime, primas gratitudinis partes in eo eſſe, ut intelligamus cui beneficium ferre debeamus acceptum: par eſt profectò ei qui execrabilem ingratitudinis notam effugere uolet, ut etiam atq; etiam nouerit, humiliterq́; profiteatur, ſe primum deo (è quo ceu fonte perẽni nobis promanat, quicquid boni uel habemus iam, uel etiam ſperamus in poſterum) debere ſacrificium deuotæ gratiarũ actionis & laudis. Dehinc & erga patriam ac parentes, ſed & in amicos ſyncerum gratitudinis affectum indicijs neutiquam fictis declaret neceſſe eſt. Sed dices. Quorſum hæc? Accipe uir humaniſſime. Identidem mecum reuoluens tuorum in me beneficiorum magnitudinem, aliquo ſymbolo gratum erga talem tantumq́; amicum, pectus oſtendere aliquandiu in uotis habui, ſed honeſto uereq; iuſto niſui obſtabat infantia, obſtabat pudor, obſtabat & metus quidam ſuperſtitioſus, qualis ferè ſolet occupare animos putidulos. Verum ubi tandem erecta nonnihil mentis acie contemplari cepi, quàm ſit atrox ingratitudinis malum, quamq; moleſtum ijs qui gratuita præſtiterunt officia, ſi nullam, uel ſane quam minimam ſuæ beneficentiæ uiderint ab his in quos ea collocarũt haberi rationẽ, ad hæc quòd ut quiſq; germana uereq́; heroica uirtute, ac generoſi pectoris probitate pollet, ita pro uirili adnititur ne execrandi huius uitij labes illi iure poſſit attribui, cogitans item, eos qui benefacta in homines conferunt ingratos, omnem non ſine iuſto animi dolore operam perdere, atq; adeò intolerabilius eſſe ingratitudinis malum, quàm uel inſcitiæ uel imprudentiæ uel id genus alia, uelut acutiſſimis ſtimulis ac arietibus ualidis incitatus ſum & impulſus ad quiddam audendum, quod ante hac ſi tentaſſem, arrogãs quædam præſumptio magnaq́; temeritas ęſtimari potuiſſet, meq; tacitus hunc in modum increpui. Pudeat tandem huius ignauiæ, pudeat ceſſationis, pudeat puſillanimitatis, per quæ in horrendum iſtud teterrimæ ingratitudinis barathrum præceps corruis. Ipſe noſti, norunt & alij tecũ, quoties aliquot annis non uulgarem expertus es patroni illius incomparabilis beneuolentiam, ſynceritatem, fauorem, beneficentiam, officia, pectusq; illud erga te nil aliud ſpirans quam meros puræ dilectionis igniculos, merasq; gratias, & adhuc cunctaris? His, ac id genus alijs extimulationibus animatior factus, cum timore exui pariter & pudorem, proſusq; decreui iacere aleam, & quauis ratione grati ſaltem animi ſignificationem aliquam, erga tam niuei pectoris amicum dare. Hoc itaque dum eſſem animo, commodum euenit, ut excutiendorum ueterum librorum gratia, Benedictinorum Diui Trudonis bibliothecam, antiquitate magis quàm uoluminum copia celebrem inuiſerem. Mox bene fortunantibus ſuperis incidi in codicem uetuſtum, Romano charactere eleganter deſcriptum, qui inter cætera Chromatij Epiſcopi conciones quaſdam habebat. Accepto guſtu adeo placuit, ut obnoxie rogarim bibliothecæ præfectum, pateretur eum diebus aliquot apud me hoſpitari. Prætexuit illico nunc hoc nunc illud, ut me retunderet, ſed potiſſimum inculcans, quanto ſtudio is liber ab omnibus eo aduentantibus deſideraretur, flagitaretur, legeretur: recenſens etiam Epiſcopos aliquot, inter quos fuerat & inſignis ille non tantum politioris literaturæ uindex, ſed etiam ſublimis illius doctrinæ cælitus nobis datæ ſtrenuus adſertor, dominus Antonius Atrebatenſis antiſtes: hasq; ob cauſas fieri non poſſe, ut uel ad breue tempus eo libro careret bibliotheca. Quæ cum ad refellendum honeſtis rationibus meam poſtulationem ualere putaret uir non ſtupidus, adeo tamen luſit operam, ut tum multo inſtantius adamatæ rei cupidine ſuccenſus, urgerem, obteſtarer, obſecrarem, omnemq́;, ut dici ſolet, mouerem lapidem, quo uel paucos dies hac in re dignaretur gratificari Lypſio. Vici tandem, quamuis ægre, acceptumq; librum non ſatis habui legere, ſed etiam meapte manu à capite ad calcem uſque non ſine uoluptate de-

ſcripſi

ſcripſi. Poſt hæc profectus Louanium, circuiui bibliopolia, ſciſcitans num fortè uſquàm proſtaret Chromatius. Sed bibliopolis ita reſpondentibus, quaſi ne nomen quidem noſſent Chromatij adij tandem ædes Bartholomæi Grauij, quem mihi & ingenij candor, & probatæ fidei meritum, his annis non fucata glutinarat neceſſitudine. Huic quū de Chromatio multum quæſito narraſſem, pauliſper uelut cogitabundus ſubſiſtens, ait. Diſſerit ne de octo beatitudinibus? Maxime inquam. Tum ille. Opinor inquit, reliquum mihi eſſe unicum exemplar. Hic exhilaratus, exhibe quæſo inquam. Abijt, ac poſt paulum temporis optatum nobis obtulit Chromatium. Dato igitur præcio, librum quamuis contaminatum & lacerum accipio, reuerſusq́ domum, conferre non diſtuli excuſum cum deſcripto, & comperio opus paſſim deprauatum, imo & locis aliquot mutilum. Neque tamen (ut dicam ingenuè) quicquam horum uel Adamo Baſilienſi typographo, è cuius officina primum exijt Chromatius, uel Ioanni Sichardo caſtigatori non minus perito quàm ſedulo iuſte imputari poſſit, ſed euentui: propterea quòd uni duntaxat exemplari fidere coacti ſunt, cuius illis copiam fecerat uir doctæ pietatis amantiſſimus, Mathias à Saræcaſtro, Treuirorum Officialis. Prę̨ſtiterunt ſanè hi ſtudioſis quod licuit, anſam poſteris prębentes haud incommodam, quos emaculatiora nacturos exemplaria piè ſperabant. Verum ne & nobis merito exprobretur unius exemplaris inopia, ac proinde nec nos iam dare potuiſſe compertiora quam tum dederunt illi, non quieuimus, donec & alterum paris antiquitatis codicem impetraremus à Laurentianis iuxta Leodium, qui etiam mox pro ſuo in nos ſtudio, hac in re nobis commodare non recuſarunt. Ita duobus freti uetuſtis uoluminibus, quanta potuimus diligentia noſtro; functi ſumus officio, ne minutias quidem ipſas relinquentes indiſcuſſas. Vitiata correximus, perperam diſtincta (quæ tamen pauca occurrerunt) caſtigauimus, mutila reſtituimus, ſed unum quod magnopere cordi nobis erat, nimirum calci operis adijcere quæ certò conſtat deeſſe fruſtra ſumus adniſi, quod in ambobus quæ nobis obuenere codicibus, eadẽ prorſus ſit imperfectionis iactura. Chromatij ergo conciones, annis ab hinc plus minus tredecim primùm è tenebris erutæ & utcunque in lucem prolatæ, nunc rurſum ueluti renatæ prodeunt, noſtra quali quali opella politæ, & quoad fieri licuit integritati redditæ. Hanc operam uir honorande, & ſi tuæ præſtantiæ multis modis imparem, quia tamen in præſentia non dabatur aliud, tuo nomini apud Leodios gratioſo uiſum eſt nuncupare, ut hoc xeniolo quamtumlibet uili et exiguo, ſaltem ab ingrati cordis culpa me alienum eſſe conteſter, probeq́ meminiſſe quantum tali amico pro multiplicibus quæ in me extant meritis, ſed potiſſimum communicati crebro hoſpitij nomine debeam, ac quotidie magis ac magis debiturus ſum, cum tu quotidie nouis beneficijs uetera accumulas, ſine ulla bene merendi defatigatione. O nobilem animum, qui ſolis inſtar, beneficentiæ ſuæ radios expromere non ceſſat. O pectus uerè generoſum, quod pro ſuo modulo diuinam imitari geſtit benignitatem. Verum ne immodicis laudibus offendam amici modeſtiam, refrenabo impetum, & deflectens aliorſum par amicorum tua eminentia dignum huc adferam: quos te non illibenter in communionem hanc admiſſurum nihil addubito, nempe ab inuidentiæ morbo ſi quis alius mirè immunis. Horum unus eſt, uir ſynceritate ſingulari, moribus commodiſſimis, quemq́ haud iniuria omnium horarum hominem dixeris, honorabilis Dominus Nicolaus Maueus, Abbas Nouimonaſterij. Quod, ut noſti, ad ripam Moſæ fluminis, amœniſſima planicie in ſuburbio oppidi Hoyenſis ſitum, illinc Leodium petentibus ad dexteram ſe oſtentat. De uiri huius in me tum multis tum inſignibus meritis, mi Phoyllane, duntaxat unum hic referam, idq́ ſtrictim, ne lectorem faſtidioſulum tædio enecem. Quum ob Geldrum hoſtem in Brabantia graſſantem, ego cum diſcipulis aliquot fugiens cogerer exulare, hic deſtitutos & errabundos liberaliſſime ſuſcepit hoſpitio, affatim ſuppeditans quicquid uel nobis ad uitam cõmunem, uel ſtudiorum noſtrorum rationi conducere poterat. Nec his tamen limitibus ſe coarctari paſſa eſt benigna uiri liberalitas; ut præſens præſentem benigniſſime tractaret, ſed etiam abeuntem iam honorario munere proſequutus eſt. Iam & alterum huic non diſſimilem accipito: eximium illum tam uita quàm eruditione, ſed & heroica corporis proceritate uirum, dominum Ioannem Huetium, curiæ Leodien. Officialem, qui quàm ſe nobis exhibeat promptum quoties ſe offert occaſio, ad omnia ſyncera amicitiæ munia, non facilè queam ullis explicare uerbis, in cuius colloquijs triplex

mihi fructus, miram enim ſentio & facundiam, & legum peritiam, & philoſophiæ cognitionem. Dicas, in una anima non ſimplex inhabitare numen. Sed quid ego hæc tibi, amice incomparabilis, qui uirum ipſum & intus & in cute noſti, ob diuturnam ſimul & amicam cum eo conſuetudinem? Porro ut à te unde cœpit oratio, ibi ſortiatur & finem, obuijs quæſo ulnis ac fronte exporrecta Decane colendiſſime, Chromatium nunc quaſi de nouo redditum orbi ſuſcipe, qui ut prætercam interim alia, de octo illis apud Matthæum beatitudinibus ita ſcribit diſerte & ſancte, ut non legi ſolũ ab eruditę pietatis cultoribus, ſed etiam edifci ad uerbum reuera dignus ſit: tanta eſt in ſermone mundicies & caſtimonia, tanto in tractando dexteritas & acrimonia. Sed mouebit fortaſſe quoſdam quòd minus exactè, ac ut ita dixerim neglectius, alicubi citat diuinæ ſcripturæ teſtimonia. His reſpondeo, Si rem ut eſt expendant, non magis hanc ob cauſam offendi debent in Chromatio, quàm in alijs priſcorum patrum qui latine ſcripſerunt lucubrationibus. Siquidem in ueteris inſtrumenti ſcripturis, cum antiquis orthodoxis ſeptuaginta ſecutus eſt autoritatem, quæ olim apud omnes erat ſacroſancta. Quòd uero ad nouum attinet teſtamentum, ſi non ea quam huius æui Theologorum neceſſaria poſcit cenſura, uſus eſt uel ſedulitate uel cautione, id meo iudicio, & ſeculi illius quo floruit Chromatius piam arguit ſimplicitatem, & non uulgarem eruditorum illius temporis candorem. At ſi quis obijciat, eſſe nõnulla ab ipſo producta ſcripturæ documenta, quæ unde ſint deprompta non liquet, is nouerit idem uſu uenire lectoribus attentis, & in Cypriano, & in Hilario, & in Ambroſio, & in Auguſtino, nec dubito quin & in alijs ueteribus eccleſiaſticis ſcriptoribus. Tanta erat id temporis in latitudine capaciſſima orthodoxæ fidei (quæ iſtiuſmodi offenſiunculis labefactari non poterat tunc, nec poterit unquam) tum translationum tum exemplariorum uarietas, ne dicam diuerſitas. Verum ut uel nunc epiſtolæ plus ſatis loquaci finis imponatur, unum hoc ſuper eſt uir amiciſſime, idemq́ integerrime, ut ad ipſum hũc Chromatium, ſucciſiuis ſaltem horis diligenter euoluendum accingaris, quo ipſius rei experimento comprobes, quàm parce tanti ſcriptoris encomion ſcripſerimus, & plus te gaudeas inter legendum reperire in progreſſu, quam in operis frõtiſpicio poſita pollicetur præfatio. Domino Ioanni à Flemalia, tibi olim familiari, nunc Dionyſiano Canonico, meis uerbis ſalutem dicere dignaberis, honorifice ſimul & amanter: eſt enim quod nec te latet, noſtri fauentiſſimus. Fratres noſtros Leonardinos, audio iam diu optata frui tranquillitate, faxit deus ut id illis ſit perpetuum. Hoc & te illis ominari ex animo, certus ſum, ob tuũ in eos affectum ſingularem. Vtinam te ſeruet incolumem, ſemperq́ ad meliora prouehat, una cum Canonica ſodalitate fidei tuæ credita, totius Chriſtiani gregis unica ſpes, dominus Ieſus. Ex monaſteriolo Cruſalenſico menſe Martio. Anno ſalutis 1546.

CHROMATII EPISCOpi de octo Beatitudinibus

Concio elegans.

Terreſtria admonent cœleſtium.

DAt nobis fratres conuentus hic populi & mercatus frequentia occaſionem, proponendi ſermonis Euangelici: ſolẽt enim ſecularia eſſe ſpiritalibus exempla, & terreſtria imaginem præbere cœleſtibus. Nam & dominus ac ſaluator noſter frequenter admonet nos per terreſtria de cœleſtibus, cum dicit: Simile eſt regnum cœlorum reti miſſo in mare. Vel certe: Simile eſt regnum cœlorum homini negotianti, quærenti bonam margaritam. Si ergo mercatus hanc ipſe continet rationem, ut unuſquiſque pro utilitate ſua, aut uendat quæ ſibi ſuperflua ſunt, aut emat quæ deſunt, non incondite et ego proponam mercem quam mihi commiſit dominus, prædicationem utiq; cœleſtem: ſiquidem me minimum quoq; & ſi indignum, tamen de ſeruis illis quibus dominus talenta diſtribuit ad negociandum, lucrumq́; faciendum elegit. Nec ſane deerunt mercatores, ubi per gratiam

dei

dei tales ac tanti auditores. Magis autem neceſſe eſt lucrum cœleſte † captari, ubi terreſtre commodum non negligitur. Cupio fratres chariſſimi, proponere uobis illas beatitudinum margaritas, ex ſancto præcioſas Euãgelio: aperite itaq; cordis ueſtri theſauros, emite, percipite auide, feliciter poſſidete. Dominus ac deus noſter, unigenitus ſummi patris, qui de deo homo, de domino magiſter dignatus eſt fieri, cum turbæ multæ ex diuerſis cõfluerent regionibus, aſſumptis diſcipulis ſuis, id eſt, Apoſtolis ſuis, aſcendit montem, & aperto ore ſuo docebat eos dicens:

† captare

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: Beati mites, quoniam ipſi poßidebunt terrã, etc.

Gradus ad cœlum.

Gradus quoſdam firmiſſimos ex lapidibus præcioſis ſternit quodammodo dominus ſaluator, per quos ſanctæ animæ & fideles repere poſſint & aſcendere ad ſummum illud bonum, id eſt, regnum cœlorum. Breuiter igitur, Fratres chariſſimi, qualitates graduum cupio demonſtrare, ueſtra modò mens tota & anima ſit intenta, quia non ſunt parua quæ dei ſunt.

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Grad. I.

Mirum principium fratres, doctrinæ cœleſtis, non à terrore incipit, ſed à beatitudine, non terrorem faciens, ſed potius deſiderium. Vice enim agonothetæ uel munerarij, certatoribus in hoc ſtadio ſpiritali præmium grande proponit, ut dum aſpiciunt premium, nec labores timeant, nec pericula perhorreſcant. Beati ergo pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Non ſimpliciter, neq; confuſe beatos pauperes dixit, ſed addidit, pauperes ſpiritu. Nec enim omnis paupertas felix eſt, quia fit ſæpe ex neceſſitate, fit nonnunquam per peſſimos mores, fit etiam ex indignatione diuina. Beata ergo paupertas eſt ſpiritalis, eorum ſcilicet hominum, qui ſpiritu & uoluntate pauperes ſe faciũt propter deum, renunciando ſeculi bonis, ſubſtantiam ſuam ultrò erogando, quos meritò beatos appellat, quia pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, per uoluntariam enim paupertatem cœleſtis regni diuitias adſequuntur.

Pauperes ſpiritu.

Deinde ait: Beati mites, quia ipſi poßidebunt terram.

Grad. 2.

Mirè poſt primum gradum ſecundus oſtenditur: Beati, inquit, mites, quia ipſi poſſidebunt terram. Sed ſicut impoſſibile eſt extra ordinem ſecundo ſiſtere gradui, niſi aſcenderis primum: ſic homo mitis eſſe nõ poterit niſi prius pauper ſpiritu fuerit factus. Quomodo ergo inter diuitias poſitus animus, inter curas & ſollicitudines ſeculares, ex quibus negocia, lites, prouocationes, iræ, exacerbationes ſine intermiſſione naſcuntur, quomodo inquam inter hæc animus poterit eſſe mitis & lenis, niſi prius à ſe omnes cauſas iracundiæ occaſioneſq; rixarum abrenuntiando præciderit? Non fit mare tranquillum, niſi ceſſauerint uenti, non extinguitur ignis, niſi materiã incendij, ſpinarumq; ſarmẽta detraxeris. Sic nec animus erit mitis & quietus, niſi ea quæ exuſcitant & inflammãt fuerint abdicata. Bene ergo gradus iungitur gradui, quia pauperes ſpiritu, ipſi incipiunt iam eſſe mites.

Clementia ex paupertate e[...]

Accedit & tertius: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

Grad. 3.

Quis nobis iſte luctus intelligendus eſt? Salutaris utiq;, non ille qui ex rerum naſcit detrimentis, non qui ex amiſſione charorum, nec qui ex iactura ſecularium dignitatum, quæ utiq; omnia iam pauper factus ſpiritu non dolebit. Hic eſt luctus ſalutaris, qui agitur pro peccatis, pro recordatione diuini iudicij. Nam quia prius inter innumeras ſeculi occupationes & aſperitates animus conſtitutus, de ſeipſo cogitare non poterat, iam ſecurus & mitis effectus, incipit ſeipſum propius intueri, examinare actus ſuos diurnos atq; nocturnos, & ſic præteritorum criminum uulnera incipiunt apparere, & tunc luctus ac lachrymæ ſubſequuntur ſalutares, & adeò ſalubres, ut mox cœleſtis conſolatio occurrat, uerus enim qui dixit: Beati qui lugent, quia ipſi conſolabuntur.

Salutaris luctus.

Accedamus fratres ad quartum. Beati, inquit, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Grad. 4.

Verè enim poſt pœnitentiam, poſt luctus & lachrymas peccatorum, quæ alia naſcitur eſuries, & quæ ſitis, niſi iuſtitiæ? Sicut enim qui caliginem noctis emenſus eſt, iam † geſtit proximam lucem, & qui choleram amaram digeſſit, eſcam concupiſcit & potum: ſic & mens hominis Chriſtiani, poſtquam per luctus & lachrymas ſua peccata digeſſerit, iam ſolam dei iuſtitiam eſurit atq; ſitit, & meritò eius, quam deſiderat, ſatietate gaudebit.

Luctus gignit iuſtitiæ eſuriẽ.
† al. gerit

Occurrat & quintus gradus: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Grad. 5.

Nemo alteri præſtare poterit, niſi prius ipſe ſibi præſtiterit. Poſtquam ſibi ergo miſeri-
cordiam impetrauit, ſatietatemq́ iuſtitiæ, incipit iam dolere de miſeris, incipit iam pro a-
lijs peccatoribus exorare, factus miſericors in ipſos etiam inimicos, maiorem ſibi cumulũ
miſericordiæ per huiuſmodi pietatem in aduentum domini præparabit, ideo dicitur: Bea-
ti miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Grad. 6. *Adeſt ecce gradus ſextus: Beati, inquit, mundo corde, quia ipſi deum uidebunt.*

Planè iam mundo ſunt corde, planè iam deum uidere poterunt, qui pauperes ſpiritu,
qui mites, qui lamentati peccata, qui iuſtitia refecti, qui miſericordes, in aduerſarijs quoq;
tam ſyncerum oculum cordis & lucidum gerunt, ut ſine aliqua malitiæ lippitudine in ac-
Munditia cordis. ceſſibilem dei claritatem ſine impedimento conſpiciant. Munditia enim cordis, & cõſci-
entiæ puritas, nullam nubem ad intuendum dominum patietur.

Sequitur fratres. Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur.

Grad. 7. Magna dignitas paci ſtudentium cum filiorum dei appellatione cenſentur. Bona qui-
dem & hæc pacificatio, quæ fit inter fratres, propter ſubſtantiam ſeculi litigantes, aut pro-
pter uanam gloriam, aut ſimultates. Sed parua hæc merces, quia dixerat dominus in exẽ-
Luc. 12. plum noſtri: Quis me conſtituit iudicem, aut diuiſorem ſuper uos? Iam enim præmiſerat,
ablata tua ne repetas. Et alio loco: Quomodo poteſtis credere gloriam ab inuicem accipi-
entes? Potior ergo & ſublimior pacificatio intelligenda eſt à nobis, illam dicam, qua ho-
mines Gentiles, qui inimici ſunt dei, per inſtantiam doctrinæ adducuntur ad pacem qua
Pacifici qui. peccatores emendantur, & deo per pœnitentiam reconciliantur: qua rebelles hæretici
corriguntur, qua eccleſiæ diſcordantes ad unitatem pacemq́ formantur. Verè enim qui
tales ſunt pacifici, non ſolum beati ſunt, ſed digni meritò filij dei uocabuntur: ipſum enim
dei filium Chriſtum imitantes, qui pax noſtra & recõciliatio ab Apoſtolo prędicatus eſt,
ſocietatem nominis eius ſortiuntur.

Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Grad. 8. Non eſt dubium fratres, quia bono facto comes eſt ſemper inuidia. Nam ſalua perſe-
Inuidia comes recte facti. cutorum crudelitate, ubi cœperis rigidam tenere iuſtitiam, inſolentiam repercutere, incre-
dulos ad pacem domini conuocare, ubi cœperis deniq; à mũdanis hominibus & erroneis
diſcrepare, ſtatim perſecutiones oriuntur. Neceſſe eſt ſurgant odia, æmulatio laceret. Sic
deniq; ad illum ſummum gradum, ad ipſum caput atq; faſtigium ſuos Chriſtus auditores
adducit, non tantum ut ſuſtineant patiendo, ſed etiam ut moriendo congaudeant.

*Beati, inquit, eſtis, cum uos perſequuntur, & exprobrant, & dicunt omne malum aduerſum uos, propter iuſti-
tiam, mentientes. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis: Sic enim perſecuti ſunt Prophe-
tas, qui fuerunt ante uos.*

Perfecta uirtus eſt, fratres, poſt tot iuſtitiæ miniſtrationes, propter ueritatem obpro-
bria ab hominibus ſuſtinere, affligi cruciatibus, morte deniq; affici, nec terreri, propoſito
nobis exemplo Prophetarum, qui diuerſis modis propter iuſtitiam lacerati, paſſionum
Chriſti conformes & præmij eſſe meruerunt. Hic gradus celſior eſt, in quo Chriſtum Pau-
Philip. 3. lus aſpiciens dicebat: Vnum autem quæ quidem retro ſunt obliuiſcẽs, ad ea quæ in primo
ſunt me extendens, ſector ad brauium ſupernæ uocationis dei in Chriſto Ieſu. Et adhuc a-
2. Tim. 4. pertius ad Timotheum: Certamen, inquit, bonũ certaui, curſum conſummaui. Quaſi qui
omnes gradus aſcenderat, addidit: Fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſti-
tiæ. Verè enim uniuerſo curſu completo hoc ſupererat, ut per tribulationes & paſſiones
gaudens Paulus ad gradum ſublimiorem martyrij perueniret. Dignè ergo dominicus ſer-
mo ſuadet. Gaudete, inquiens, & exultate, quia merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. Creſce-
te per incrementa perſecutionum euidenter oſtendit.

Oſtenſi ſunt, Fratres, octo gradus Euangelici, extructi ex lapidibus, ut dixeram præ-
Gen. 28. cioſis. Oſtenſa eſt illa ſcala Iacob, cuius cacumen de terra pertingebat ad cœlum, per quã
qui aſcendit, portam inuenit cœli, ac per eam ingreſſus ſine fine in conſpectu domini lętus
adſtabit, laudaturus dominum cũ ſanctis Angelis in æternum. Hic noſter mercatus, hæc
nundina ſpiritalis. Demus benedicti quæ habemus, offeramus ſpiritus paupertatem, ut
accipiamus ſecundum promiſſionem regni cœleſtis ubertatem. Offeramus manſuetudi-
nem, ut terram poſſideamus, & paradiſum. Defleamus peccata, & noſtra & aliena, ut con-
ſolationem de domini bonitate mereamur. Eſuriamus & ſitiamus iuſtitiam, ut copioſius

utiq;

utiꝙ ſaginemur. Demus miſericordiã ut uerã miſericordiã cõſequamur. Viuamus pacifici, ut filij dei uocemur. Mundũ cor, & caſtum corpus offeramus, ut lucido ſenſu deum uidere poſſimus. Perſecutiones propter iuſtitiã minimè timeamus, ut cœleſtis regni efficiamur hæredes. Opprobria, cruciatus, mortem deniꝙ, ſi eueniat, propter dei ueritatem gaudentes amplectamur & læti, ut merces nobis cum Prophetis & Apoſtolis copioſa præſtetur in cœlo. Vt autem uerbi finis cum præfatione concordet, ſi eſt gaudium mercatoribus propter lucra præſentia & caduca, magis gaudeamus omnes pariter & lætemur, quia tales domini hodie inuenimus margaritas, quibus nulla poſſint bona ſeculi cõparari. Quas ut acquirere, obtinere, poſſidere mereamur, auxilium nobis, & gratia cum uirtute ab ipſo domino poſtulanda eſt, cui ſit gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Chromatij Epiſcopi in V. caput Matthæi Declamationis, finis.

CHROMATII EPISCOPI IN V. CAPUT MATTHÆI, & in partem ſexti, tractatus aliquot, eruditione pariter ac pietate inſignes.

VIdens autem, inquit, turbas Ieſus aſcendit montem. Et ſedente eo, acceſſe
runt ad eum diſcipuli eius, & aperiens os ſuum, docebat eos, dicens: Beati
pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, & cætera quæ
ſequũtur. De terrenis & humilibus, ad alta & excelſa diſcipulos ſuos do- Tractatus 1.
minus ducturus, montem conſcendit, & quidem oliueti, ut per ipſius uo Mons oliueti.
cabuli ſignificationem, † diuinæ miſericordiæ ſuæ munus oſtenderet. Aſ- † diuinum
cendit igitur dominus montem, ut diſcipulis ſuis terrena iam relinquentibus, & ſuperna
petentibus, uelut in alto iam poſitis, præcepta traderet cœleſtium mandatorum, & promiſſas olim benedictiones diuino munere largiretur, ſecũdum quod Dauid ante teſtatus fue-
rat, dicendo: Etenim benedictiones dabit qui legem dedit. Et ut apertius & gratiam Apo Pſal. 83.
ſtolorum, & autorem tantæ huius benedictionis oſtenderet, addidit dicens: Ambulabũt
de uirtute in uirtutem. uidebitur deus deorum in Sion: filius ſcilicet dei, qui in Sion Apoſtolis benedictiones donauit. Idem enim in hoc mõte benedictiones Apoſtolis dedit, qui
iamdudum in monte Sina Moſi legem tradiderat, probans ſe eſſe utriuſꝙ legis autorem,
ſecundum quòd per Hieremiam ipſe dominus manifeſtat dicendo: Et dabo illis teſtamen Hier. 31.
tum nouum, non tale, quale iamdudum dedi patribus eorum, cum educerem eos de terra
Aegypti, ſed hoc eſt teſtamentum quod dabo illis. Scribam leges meas in cordibus eorũ,
et in ſenſu eorum ſcribam illas. Et iamdudum quidem cum lex daretur, iuxta montem po
pulus prohibebatur accedere, nunc domino docẽte in monte, nemo prohibetur. Imò po-
tius omnes inuitantur ut audiant, quia in lege ſeueritas eſt, in Euangelio gratia. Illic terror Lex.
incredulis incutitur, hic credentibus benedictionum munus infunditur. Si uis ergo & tu Euangelium.
benedictiones à domino accipere, relinque terrenam conuerſationem, pete uitam ſupernam. Aſcende in altitudinem fidei, tanquam montem, ut benedici iure à domino merearis. Sed quæ iam ipſa uerba benedictionum ſint, uideamus.

Beati, inquit, pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Plures quidẽ nouimus pauperes. Sed nõ quia tantũ pauperes, idcirco beatos, quia unũquemꝙ noſtrũ nõ neceſſitas paupertatis facit eſſe beatũ, ſed fides deuotæ paupertatis. Nã multos ſcimus egere quidẽ ſeculi facultate, nihilominus tamẽ à peccatis nõ deſinere, atꝙ à fide dei eſſe alienos, quos utiꝙ manifeſtũ eſt beatos dici nõ poſſe. Et ideo debemus requirere qui iſti beati ſint, de qb. ait domin⁹: Beati pauperes ſpũ, quoniã ipſorũ eſt regnũ cœlorũ. Hos utiꝙ pauperes ſignificat eſſe beatos, q cõtẽptis mũdi diuitijs, ſpretaꝙ ſeculi facultate

ut † deo fierent diuites, mundo eſſe pauperes uoluerunt. Hi tales pauperes quidem ſeculo
† domino uidentur, ſed deo diuites ſunt, egentes ſeculo, ſed Chriſto locupletes. Cuius beatæ pauper
Paupertatis exempla in Apoſtolis. tatis exemplum nobis primi in ſe Apoſtoli præbuerunt, qui cōtempta omni facultate, ſta
tim ſequuti domini uocem, ipſius eſſe diſcipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam A-
poſtolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, uniuerſis rebus ſuis poſſeſſioni
busq́; diſtractis, ſub hac deuota paupertate domini diuitias quæſierunt. Vnde & Apoſto
2.Cor.6. lus in tali paupertate diuitias ineſſe cœleſtes oſtendit, dicens: Tanquam nihil habētes, &
omnia poſſidentes. Inde deniq; Petrus, cum aſcendens in templum à claudo eleemoſy-
Act.3. na peteretur, ait: Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In
nomine domini noſtri Ieſu Chriſti ſurge & ambula. O uerè beata paupertas, quæ cum ni-
hil de mundi facultate habeat, tantum de cœlo largitur. Non dat quidem argentum uel
aurum: ſed, quod plus eſt diuitijs omnibus, reddit corporis ſanitatem. Imaginem Cæſaris
in numo quam daret non habuit: ſed Chriſti imaginem in homine reformauit. De hui-
uſmodi pauperibus in præſenti loco dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis
Pſal.21. teſtatur dicendo: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & uiuet cor eorum in ſeculum ſeculi.
Pſal.71. Et iterum: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum. Iſte pauper clama-
uit & dominus exaudiuit eum. Talium ergo pauperum dominus docet eſſe regnum cœ-
† paupertauerunt. lorum, qui ſe cauſa religionis ac fidei, ſeculo † pauperauerunt, ut locupletem ſanctum Spi
ritum poſſiderent. Vel certe beatos pauperes dicit, qui nulla ſuperbia diaboli inflantur,
nulla ambitione ſeculi extolluntur, ſed humilitatem ſpiritus cum fidei deuotione cuſtodi
Pſal.50. unt. Vnde dicitur à Dauid in Pſalmo: Sacrificium deo ſpiritus contribulatus, cor contri-
tum & humiliatum deus non ſpernit. Tales ergo pauperes ſpiritu, beati ſunt apud deum.

Deinde ait: Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

Chromatius hic ſequitur beatitudinum ordinem, qui nunc eſt in codicibus græcis. Sicut de pauperibus ſuperius, ita & hic de lugentibus loquitur, non eos beatos appel
lans, qui aut dilectæ alicuius coniugis orbitatem, aut amiſſionem charorum pignorum fi-
liorumq́; grauiter lugent, ſed eos potius beatos eſſe ſignificat, qui aut propria commiſſa
peccata iugi lachrymarum fletu expiare contendunt, aut qui pio legis affectu iniquitatem
ſeculi, ac peccantium delicta lugere non deſinunt. His ergo tam ſancte lugentibus nō im
merito à domino conſolatio exultationis æternæ promittitur. Eum deniq; Dauid ſan-
Sanctus luctus. ctus expectans, etiam ſtratum ſuum iugi lachrymarum fletu rigauit, dicēdo: Lauabo per
Expectās proſpectans. ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Et iterum. Fuerunt
mihi lachrymæ meæ † panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi eſt deus tuus? Et
Pſal.6. iterum: Quia cinerem ſicut panem manducabam, & potum meum cum fletu temperabā.
Pſal.41. Et iterum: Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis in lachrymis in menſura. Vis
† panis autem ſcire pium luctum ſanctorum? Audi dictum de Samuele Propheta, quia uſq; ad diē
Pius luctus. mortis eius luxerit regem Saulem. Hieremias quoq; cum populi peccata defleret, ita ait:
Thre.2. Vt flumina aquarum tranſierunt oculi mei, ſuper contritionem plebis meæ. Et iterum:
Hie.9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo hanc ple-
Dan.10. bem die ac nocte? Daniel etiam graui luctu pro populi peccatis afficitur, ſecundum quod
2.Cor.12. ipſe teſtatur dicens: Et eram, inquit, lugens tribus hebdomadis dierum: panem non man-
ducans, & uinum non bibens. Sanctus quoq; Apoſtolus quoſdam Corinthiorum luctu
ſimili deflet dicendo: Et ueniam ad uos, ut lugeam multos ex his qui ante peccauerunt, &
non egerunt pœnitentiam in immunditia quam geſſerunt, & fornicatione, & immundi-
tia. Huiuſmodi ergo luctum dominus perpetui gaudij conſolatione compenſat, ſecūdum
quod Eſaias retulit, dicens: Dare his qui lugent Sion, gloriam pro cinere, unctionem læti-
Eſa.61. tiæ lugentibus, pro ſpiritu mœſtitiæ, amictum gloriæ. Vnde & Dauid ait: Conuertiſti plā
Pſal.29. ctum meum in gaudium mihi, diſrupiſti ſaccum meum, & præcinxiſti me lætitia.
Deinde ait:

Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram.

Diuerſæ ſunt gratiæ promiſſionum diuinarum, quia diuerſi gradus meritorum.
Ait ergo: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Mites ſunt homines manſue-
ti, humiles, & modeſti, in fide ſimplices, & ad omnem iniuriam patientes, qui præceptis
euangelicis inſtituti, dominicæ manſuetudinis imitantur exemplum, qui ait in Euāgelio:
Matt.11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Denique Moſes iamdudum idcirco ma-
ximam

ximam gratiam apud deum habuit,quia mitis erat. Hoc enim de eo ſcriptum eſt:Et erat
Moſes manſuetus,præ omnibus qui erant ſuper terram. Vnde Dauid in Pſalmo ait:Me- *Pſal.131.*
mento domine Dauid,& omnis manſuetudinis eius. Huiuſmodi ergo mites beatos oſtē
dit,quibus non in præſenti uita,ſed in futura poſſeſſionem terræ illius felicis repromiſit,
de qua dictum legimus in Pſalmo:Manſueti autem poſſidebunt terram,& delectabuntur *Pſal.36.*
in multitudine pacis. Et iterum: Qui expectant dominum, ipſi hæreditate poſſidebunt *Pſal eodem*
terram. De qua & per Salomonem Spiritus ſanctus teſtatur, dicens: Quoniam recti habi *Prouerb.2.*
tabunt in terra,& ſancti habitabunt in ea. Hos ergo mites dominus beatos oſtendit,qui
lenitatem manſuetudinis dominicæ ſequētes,beatæ illius terræ hæreditate perpetua poſ-
ſeſſione fruentur. Maxime tamen de terra noſtri corporis loquitur,in qua ſancti transfi- *Terra.*
gurati in gloriam,ſecundum Apoſtolum,æterna felicitate regnabunt.

Deinde ait:Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,quoniam ipſi ſaturabuntur.

Non facili deſiderio,nec leui cupiditatis ardore,expetendam à nobis eſſe iuſtitiā do-
cuit. Siquidem hos beatos eſſe ſignificat, qui ad eam conſequendam eſuriendi ac ſitiendi
modo,interni deſiderij cupiditatibus inardeſcunt. Quia ſi eam unuſquiſq; noſtrum eſuri-
ens ac ſitiens deſiderio concupiſcat,non poteſt aliud ſemper quam iuſtitiam cogitare,iu-
ſtitiā quærere,quia eſuriens ac ſitiens,neceſſe eſt id quod ſitit atq; eſurit concupiſcat. Me-
ritò igitur his taliter eſurientibus ac ſitientibus,qui panis cœleſtis ac fons aquæ uiuæ eſt,ſa
tietatem refectionis illius perpetuæ repromittit dicendo:Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſti
tiam,quoniam ipſi ſaturabuntur. Illam uticq; iuſtitiam fidei,quæ dei & Chriſti eſt,de qua *Rom.3.*
& Apoſtolus retulit:Iuſtitia autem dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes
qui credunt in eum. Vel certe ipſum dominum ac ſaluatorem noſtrum,qui nobis ſecundū
Apoſtolum,& iuſtitia,& ſanctificatio,& redemptio factus eſt,cuius deſiderio,uelut cibi *1.Cor.1.*
ac potus,modo beati ſemper exæſtuant,ſecundum quod ipſe dominus per Salomonem
teſtatur dicens ex perſona ſapientiæ:Qui me manducant adhuc eſurient,& qui me bibēt, *Eccle.24.*
adhuc ſitient. Hanc ergo iuſtitiam etiam nos ſemper eſurire ac ſitire debemus,ut ſaturati
cibo refectionis perpetuæ mereamur. Bene autem cum additamento dictum eſt in loco
præſenti:Beati qui eſuriunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur,quia qui non iuſtitiam,
ſed iniuſtitiam eſuriunt,ſcilicet qui aurum & argentum deſiderant, qui diuitias uel hono
res ſeculi concupiſcunt,& qui nunquam terrenis opibus, uel carnis deſiderijs ſatiantur,
ij tales non beati,ſed infelices ſunt,quia eis nō ſpes promiſſæ gloriæ,ſed damnationis pœ
na debetur. Deinde ait:

Beati miſericordes,quoniam ipſis miſerebitur deus.

Plurimis quidem teſtimonijs tam in ueteri Teſtamento,quàm etiam in nouo,ad faci-
endam miſericordiam à domino prouocamur,ſed ad compendium fidei arbitramur ſatis
ſuperq; ſufficere,id quòd in præſenti loco ipſe dominus,propria uoce depromit dicendo:
Beati miſericordes,quoniam ipſis miſerebitur deus. Dominus miſericordiarum miſeri-
cordes dicit eſſe beatos,oſtendens unumquemq; miſericordiam dei promereri non poſſe,
niſi & ipſe miſericors fuerit. Vnde & alio loco ait: Eſtote ergo miſericordes,ſicut & pa- *Luc.6.*
ter ueſter,qui eſt in cœlis,miſericors eſt. Deinde ait:

Beati mundo corde,quoniam ipſi deum uidebunt.

Hos mundo corde eſſe ſignificat qui depoſita ſorde peccati,ab omni ſe carnis inqui-
namento purgauerint,& per opera fidei atq; iuſtitiæ deo placuerint,ſecundum quòd Da
uid in pſalmo teſtatur,dicens:Quis aſcendet in mōtem domini,aut quis ſtabit in loco ſan *Pſal.23.*
cto eius?Innocens manibus,& mundo corde, qui non accepit in uano animam ſuā. Meri
to & Dauid ſciens deum non niſi mundo corde poſſe uideri, ita in pſalmo præcatur,di-
cens:Cor mundum crea in me deus,& ſpiritum rectum innoua in uiſceribus meis. Huiuſ- *Pſal.50.*
modi ergo mundo corde dominus beatos eſſe oſtendit,qui pura mente,& integra conſci
entia ſub fide domini uiuentes,deum gloriæ in futuro cœleſti regno conſpicere merebun-
tur,non iam per ſpeculum & in ænigmate,ſed facie ad faciem,ut Apoſtolus retulit. Mo- *1.Cor.13.*
do enim licet oculis fidei deū contēplemur,claritatē tamē eius præ infirmitate carnis uide
re non poſſumus. Tūc aūt uidebimus eū accepta immortalitate in cœleſtē gloriā trāsfor-
mati,cū immortalē deū immortalibus oculis cōſpicere cœperimus. Et tunc uerè implebiť
in nobis illud ꝙ ſcriptū eſt:Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuitate domini uirtutum. *Pſal.47.*

Non

Nonimmeritò idem Dauid cum futuri temporis gloriam oſtenderet,in qua ſancti cũ deo
Pſal.139. habitabunt,ita retulit: Attamen iuſti confitebuntur tibi, & habitabũt recti cum ſacie tua.

Deinde ait: Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur.

Pacifici ſunt, qui à diſſenſionis, & diſcordiæ ſcandalo ſeparati, dilectionem charitatis
fraternæ, & pacem eccleſiæ ſub catholicæ fidei unitate cuſtodiunt. Quam pacem tuẽdam
Ioan.14. diſcipulis ſuis dominus in Euangelio peculiariter commendat, dicendo: Pacem meam
do uobis, pacem relinquo uobis. Quam pacem dominum eccleſiæ ſuæ daturum Dauid
Pſal.87. ante teſtatus eſt, dicens: Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur
pacem in plebem ſuam. Et ſuper ſanctos ſuos, & in eos qui conuertuntur ad ipſum. De
Ephe.1. qua pace cuſtodienda & Apoſtolus commonet, dicens: In omnibus ſeruantes unitatem
Phil.4. ſpiritus cum uinculo pacis. Et iterum: Pax dei quæ ſuperat omnem intellectum, cuſtodi-
at corda ueſtra & corpora à malo. Nihil enim tam neceſſarium ſeruis dei, tam ſalutare ec-
cleſiæ, quam charitatem ſeruare, quàm pacem diligere, ſine qua deum uideri non poſſe
ad Hebræos Apoſtolus docet, dicendo: Ante omnia diligite pacem, ſine qua nullus no-
ſtrum deum uidere poterit. Vnde omni ſtudio ac deuotione pacem eccleſiæ ſeruare nos
conuenit, & eos qui à pace diſſentiunt, ad eccleſiæ charitatem, quantum in nobis eſt, pa-
Pſal.119. cis ac fidei ſtudio reuocare, exemplo Prophetæ, qui ait: Cum his qui oderãt pacem, eram
pacificus, cum loquebar illis impugnabant me gratis. Meritò & in Euangelio, in exulta-
†facta tione Angelorum natiuitatem domini nuntiantium, hæc uox † ſancta reperitur: Gloria
Luc.2. in altiſſimis deo, & pax in terra, hominibus bonæ uoluntatis. De qua pace & Dauid re-
tulit: Pax, inquit, multa eſt diligentibus te, & non eſt illis ſcandalum. Et Eſaias ſimiliter:
Pſal.118. Et ponam in multa pace filios tuos, & in æquitate ædificaberis. Si enim ad hoc filios dei
carnem ſuſcipere, & pati dignatus eſt, ut pacificaret nos deo per ſanguinem crucis ſuæ,
utique ſecundum quod Apoſtolus retulit, per omnia pacifici eſſe debemus, ut uerè ipſum
Pſal.75. deum pacis in nobis habere mereamur. Hoc enim ſcriptum eſt: Factus eſt in pace locus
eius, & habitatio eius in Sion. Et ſic uerè non ſolum filij dei erimus, ſed & hæredes dei, co
hæredes autem Chriſti. Hoc enim Apoſtolus retulit: Si filij, inquit, dei & hæredes dei, co-
hæredes autem Chriſti.

Deinde ait: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

Non immeritò eſuriendam ac ſitiendam iuſtitiam dominus ſuperius memorauit, cu-
ius deſiderio in tantum ſitire nos docet, ut propter eam & perſecutionem mundi, & pœ-
nas corporis, & ipſam mortem contemnere debeamus. In qua ſignificatione martyres
†iuſtitiã fidei maximè declarantur, qui propter † iuſtitiam fidem & nomen Chriſti, perſecutiones in ſe-
& nomẽ, &c. culo ſuſtinent, quibus ſpes magna promittitur, id eſt, poſſeſſio regni cœlorum. Cuius bea
titudinis apoſtoli principes extiterunt, & omnes iuſti, qui propter iuſtitiam legis diuer-
ſis perſecutionibus afflicti, merito fidei ſuæ ad regna cœleſtia peruenerunt.

Deinde ait: Beati eritis cum uos perſecuti fuerint homines, & exprobrabunt, & dicent omne malum contra uos. Gaudete in illa die, & exultate: dico enim uobis quia merces ueſtra multa eſt in cœlis. Sic enim faciebant & Prophetis patres eorum.

Omnia quæ tempore perſecutionis propter nomen Chriſti aduerſus iuſtos perſecu-
torũ excogitare poteſt nefanda perfidia, uel diuerſa obprobria ingerere, uel corpori pœ-
nas inſerre, non ſolum patienter ferre debemus, ſed etiam cum gaudio exultationis acci-
pere, propter futuram gloriam. Hoc enim ait: Gaudete in illa die, & exultate: dico uo-
bis, quia merces ueſtra multa eſt in cœlis. Quàm glorioſa eſt perſecutionis huius toleran
tia, cuius mercedem dominus repoſitam eſſe dicit in cœlis. Et idcirco propoſitæ gloriæ
præmium conſiderantes ad omnem tolerantiam paſſionis deuota fide parati eſſe debe-
mus, ut conſortes gloriæ Prophetarum atque Apoſtolorum effici mereamur, per Chriſtum
dominum noſtrum, qui eſt benedictus in ſecula.

Tractatus 11. *Deinde ait: Vos eſtis ſal terræ. Sed ſi ſal terræ infatuatum fuerit, ad nihilum ualet, niſi ut proijciatur foras & conculcetur ab hominibus.*

Sal terræ Apoſtoli. Dominus Apoſtolos ſuos ſal terræ cognominat. Et uideamus quid ſub huius uoca-
buli comparatione, de Apoſtolis ſuis dominus uelit intelligi. Quod ut plenius poſſimus
aduertere, primum ſollicite requirendum eſt, quid hoc ſal ſit, & cuius terræ, & in quam de

inde

inde rem utilitatemq́ proficiat. †Iam etiam ſalis ipſius naturam, uſumq́ tractare debe-
mus, ut his cognitis, dominici dicti uirtutem ſpiritali intelligentia facilius adſequamur. *†Tamen*
Natura igitur ſalis per aquam, per calorem ſolis, per flatum uenti conſtat, & ex eo quòd *Natura ſalis.*
fuit in aliam ſpeciem generatur. Sic & Apoſtoli atq; omnes credentes, per aquam baptiſ-
mi, per fidem Chriſti, qui in comparatione ſol iuſtitiæ dictus eſt, & per inſpirationem ſan-
cti Spiritus deo renati, ex terrena in cœleſtem natiuitatem tranſierunt. Vnde non imme-
rito ſancti Apoſtoli ſal terræ à domino nuncupantur. Et cuius terræ? Promptum eſt no-
ſcere, id eſt, terræ corporis noſtri, quamdudum inſipientem, ac ſenſu uanitatis inſulſam,
euangelicæ prædicationis ſapientia ſalierunt. Ipſi enim ſal terræ noſtræ facti ſunt, quia
per ipſos & uerba ſapientiæ accepimus, & per cœleſtem natiuitatem, in ſpiritalem ſumus
demutati naturam. Sicut igitur ſal hoc, id eſt, ſal terræ indiſcretè omnibus opus eſt, id eſt,
Regibus ac potentibus, diuitibus & pauperibus, ſeruis ac dominis, ſic & cœleſtis ſapien-
tiæ uerbum, quod per Apoſtolos prædicatum eſt, neceſſarium eſt cunctis ad uitam. Oẽs
enim, ſecundum Apoſtolum, egent gratia dei. Quia †ſicut præſentem hanc uitam non ſi- *†ſicut in præ-*
ne ſalis uſu habemus, ita quoque illam uitam æternam, ſine dono ſapientiæ diuinę adipiſ- *ſenti non ſine*
ci non poſſumus. Sed quia de natura, uel gratia ſalis ſecundum intelligẽtiam ſpiritualem *ſalis uſu uitam*
iam ſuperius dictum eſt, nunc quoq; de ipſa ſalis uirtute tractemus. Vos ergo, inquit, eſtis *habemus.*
ſal terræ. Itaq; ſicuti ſales cum operantur in carne qualibet, corruptelam non admittunt, *Simile.*
fœtores auferunt, ſordes expurgant, uermes non ſinunt generari: ita & cœleſtis gratia ac
fides, quæ per Apoſtolos data eſt, ſimili exemplo in nobis operatur. Aufert enim carna-
lis concupiſcentię corruptelam, peccatorum ſordes expurgat, odorẽ malæ cõuerſationis
excludit, uermes delictorum non ſinit generari, id eſt, de corpore libidinoſas & mortife-
ras uoluptates exurgere, conſeruans corpora noſtra etiam ab illo immortali uerme, qui
indefeſſa pœna peccatores excruciat, de quo ſcriptũ eſt: Vermis eorum non morieẽ, & ig-
nis eorum non extinguetur. Et ſicuti ſales à foris quidem apponuntur, intrinſecus uerò o- *Eſa.66.*
perantur per uirtutem naturæ ſuæ: ita & cœleſtis gratia exteriora hominis atq; interiora
perpenetrat, et totum hominẽ integrum à peccato incorruptumq́ conſeruat. Hos autem
deo dignos eſſe, qui ſale cœleſtis ſapientiæ condiuntur, etiam dudum præcedente figura
legis oſtenſum eſt, quia omne ſacrificium offerendum deo ſale ſaliebatur. Quod idipſum *Salita ſacrificia*
Euangeliſta cõmemorauit dicendo: Omne, inquit, ſacrificium ſale ſalietur. Oſtendens eũ *Mar.9.*
hominem dignum uerè ſacrificium deo fieri, qui cœleſtis ſapientiæ uirtute eſſet infuſus.
Vnde non immerito cum per Ezechielem Prophetam dominus Ieruſalem, imò potius ſy-
nagogam increparet, inter cætera ait: Aqua non eſt lota, neq; ſale ſalita. Pronuntiãs quia *Eze.16.*
neq; gratiam baptiſmi ſalutaris ad abluenda peccata ſua acceptura erat, neq; fidẽ cœleſtis
ſapientiæ ſuſceptura. Si quis itaq; hoc cœleſti ſale uſus fuerit, condietur, qui autem nolue-
rit, infatuabitur. Non immeritò & Apoſtolus, ſermonem noſtrum ſemper gratiæ ſale con
ditũ eſſe debere commonuit. Adhuc huius ſalis gratiam ac uirtutem, etiam in libris Reg-
norum inuenimus præoſtenſam. Cum in Hierico eſſent aquæ malignæ, quæ ſteriles facie-
bant, petitus eſt ſanctus Heliſæus Propheta, ut iiſdem aquis remedium ſalutare præberet.
Tunc ſanctus Heliſæus cœleſtis myſterij non ignarus, dixit afferri ſibi uas fictile, & mitti *4.Reg.2.*
in eo ſalem. Et uenit, & miſit ſalem ad exitus aquarum, & ſic ſanata ſterilis natura aqua-
rum, in fœcunditatem mutata eſt. Quod in ſacramentum futuræ ueritatis geſtum, manife-
ſta ratione cognoſcimus. Nam aquas Gentes ſignificari euidenter Apocalypſis retulit di-
cendo: Aquæ quas uidiſti, populi, & Gentes, & turbæ, & nationes ſunt. Quæ aliter ſana- *Apoca.17.*
ri, uel remedium ſalutare accipere non poterant, niſi ſal in uas fictile mitteretur: id eſt, dei
ſapientia humanum corpus acciperet. Quæ poſtquam ad exitus aquarum, id eſt, ad exi-
tum mortis humanæ, ſalutis noſtræ cauſa peruenit, tunc omnium credẽtium natura, quæ
à fructu ſeminis ſterilis erat, in fide ac iuſtitiæ fœcunditatem mutata eſt. Vnde non imme-
rito dominus Apoſtolos ſuos ſal terræ appellat, quos diuina ex ſe & cœleſti ſapientia re-
pleuit. Sic autem eos ſal terræ eſſe teſtatus eſt, ſicut & lucem mundi. Nam cum ipſe lucem *Lux mundi*
mundi ſe eſſe profeſſus ſit, tamen etiam diſcipulos ſuos hoc nomine uoluit nuncupare,
non auferens ſibi quod ſuum eſt lumen, ſed largiens, quia lumen uerum & æternum,
quod ſuum eſt, ſine aliquo detrimento propriæ naturæ largitur. Scimus ſanè & nonnul-
los ſales de terra generari, ſed & hæc ſimilitudo congruit Apoſtolorum perſonæ. Quia
quamuis nati de terra humani corporis uiderentur, aliud tamen per fidem Chriſti eſſe iam

cœperant,

cœperant, ut non iam terra, ſed ſal terræ haberentur: quia de carnalibus facti ſunt ſpiritua
les, idonei qui fide poſſent condire inſulſa corda credentium. Vos ergo, inquit, eſtis ſal ter
ræ. Si autem ſal infatuatum fuerit, in quo condietur? Ad nihilum ualet, niſi ut proijciatur
Infatuari ſal. foras, & conculcetur ab hominibus. Infatuari autem eos oſtendit, qui cum ſemel per fi-
dem & ſapientiam cœleſtem eruditi, fideles ac ſtabiles debeant permanere, relicta fide &
ſapientia diuina, aut in hæreſim ruunt, aut ad ſtultitiam Gentilium redeunt. Et idcirco ait:
Si autem ſal infatuatum fuerit in quo condietur? Quia infatuati fraude diaboli huiuſmo-
di homines, amiſſa fidei gratia euaneſcunt. Qui cum potuiſſent etiam alios non creden-
tes, adhuc à fide alienos diuinæ prædicationis uerbo condire, etiam ſibi inutiles extiterũt.
Iudas. Deniq; Iudas Iſcariothes de huiuſmodi ſalibus fuerat, ſed poſteaquàm diuinam ſapien-
tiam reprobauit, & de Apoſtolo apoſtata factus eſt, non ſolum alijs prodeſſe non potuit,
ſed & ſibi miſer & inutilis factus eſt. Et ideo addidit dominus dicens: Ad nihilum ualet,
niſi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Quia huiuſmodi iam non fideles
ac domeſtici, ſed proiecti ab eccleſia, ut extranei, & fidei hoſtes habendi ſunt. Vnde & Iu
das de domeſtico fidei, inimicus factus eſt ueritatis. Proiecti itaq; huiuſmodi extra eccle-
ſiam, neceſſe eſt ut diuerſis uitijs carnis, & uarijs uoluptatibus ſeculi cõculcentur. Et hoc
Conculcari ab eſt quod ait: Ad nihilum ualet, niſi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominib. Quid
hominibus. ſit autem conculcari ab hominibus, etiam Salomon in libro ſuo retulit, cum de muliere
Eccli. 9. meretrice loqueretur: Mulier, inquit, fornicaria, quaſi ſtercus in uia ab hominibus prætere
untibus conculcatur. Quia igitur conditi iam ſale apoſtolico ſumus, in tali ac tanto con-
dimento gratiæ ſpiritalis permanere debemus, ut ipſi quoq; ſal terræ nuncupari à Chriſto
domino noſtro mereamur, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Tract. 3. *Deinde ait: Vos eſtis † lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Neq; accendunt lucernam,*
† Lumen *& ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt.*

Sal terræ dominus diſcipulos ſuos appellauit, quia infatuata à diabolo corda humani
generis, per cœleſtem ſapientiam condierunt. Nunc quoq; lumen mundi eos nuncupat,
quia à ſeipſo, qui uerum & æternum lumen eſt illuminati, ipſi quoq; lumen facti ſunt tene-
brarum. Nam quia ipſe ſol iuſtitiæ eſt, non immeritò etiam diſcipulos ſuos lumen mundi
cognominat, quia per ipſos, quaſi per quoſdam micantes radios, uniuerſo orbi cognitio-
nis ſuæ lumen infudit, fugauerunt enim à cordibus hominum tenebras erroris, luce ueritatis oſtenſa. Per ipſos nanq; illuminati etiam nos, ex tenebris lumen ſumus effecti, dicen-
Ephe. 4. te Apoſtolo: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, ſicut filij lucis
1. Theſ. 5. ambulate. Et iterum: Non eſtis filij noctis, neq; tenebrarum ſed eſtis filij luminis, & filij
1. Ioan. 1. diei. Meritò & ſanctus Ioannes in Epiſtola ſua teſtatus eſt dicens: Deus lux eſt. Et qui ma
net in deo, in lumine eſt, ſicut & ipſe eſt in lumine. Vnde quia de tenebris erroris libera-
tos nos eſſe gaudemus, ſemper quaſi filij lucis in lumine ambulare debemus.

Et addidit: Non poteſt, inquit, ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.

Ciuitas eccle- Ciuitatem hic eccleſiam ſignificat, de qua multis locis diuinæ ſcripturæ teſtantur, &
ſia dei eſt. de qua Dauid maximè loquitur, dicens: Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas dei. Et iterum:
Pſal. 45. Fluminis † impetus lætificant ciuitatem dei. Et iterum: Sicut audiuimus, ita & uidimus in
† τὰ ὁρμήματα ciuitate domini uirtutum in ciuitate dei noſtri, deus fundauit eam in æternum. Et ut ma-
εὐφραίνουσι. niſeſte ſe de hac ciuitate loqui Spiritus ſanctus oſtenderet, etiam montis ipſius fecit men-
tionem dicendo: In ciuitate dei noſtri, in monte ſancto eius. De qua per Eſaiam dominus
Eſa. 54. loquitur dicens: Ecce ego præparabo tibi carbunculum lapidem, & fundamenta tua Sap-
phyrum, & propugnacula tua Iaſpidem, & portas tuas lapidem Cryſtallum & circuitum
tuum lapides electos, & omnes filios tuos docibiles dei. Et multa ſimilia, quæ prætermiſi-
mus, ne tædium legentibus faceremus, maximè cum hæc quæ dicta ſunt, ad probationem
Ciuitas ſupra ciuitatis huius ſatis abundeq; ſufficiant. Ciuitatem ergo ſupra mõtem poſitam, eccleſiam
montem. oſtendit, ſupra fidem domini ac ſaluatoris noſtri, in cœleſti gloria conſtitutam, quæ actu
ſpiritali omnem humilitatem terrenæ infirmitatis excedens, uniuerſo mundo conſpicua
facta eſt & glorioſa, quæ iam non per annuntiationem legis obumbratur, ſed per Euãge-
licam doctrinam aperta prædicatione conſpicitur.

Et addidit. Neq; enim accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſupra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt.

Videamus itaq; & huius dicti dominici rationem. Scimus lucernam ad hoc accendi,
non

non ut modio, aut aliquo operimento tegatur, quod ſi fiat, uſus eius nulli rei proderit. Sed *Lucerna loco*
ideo accenditur in candelabro, ut in edito loco poſita, cœcitatem obſcuræ noctis abijciat, *edito.*
& lucis ſuæ uſum in domo cõſtitutis impertiat. Quod ideo dominus commemorat, quo
ſciremus & nos idcirco gratia fidei accenſos, ac luce ſpiritus illuminatos, ut & ipſi per o-
pera fidei atq; iuſtitiæ uelut lucerna ſpiritaliter luceremus, & hos qui in tenebris erroris
ſunt poſiti, ignorantiæ nocte depulſa, ueritatis ipſius lumine illuſtraremus. Vnde Apo- *Phil.2.*
ſtolus ait: Inter quos lucetis ſicut luminaria, in hoc mundo uerba uitæ cõtinentes. Quòd
ſi non faciamus, uidebimur tam neceſſarij luminis utilitatem ad damnum tam noſtrum, quàm
aliorum, infidelitate noſtra uelut quodã uelamine obtegere & obumbrare. Quapropter *Mat.25.*
& illum qui talentum ad lucrum cœleſtis negociationis acceptum, abſcondere magis uo-
luit, quàm ad menſam numularijs dare, debitam pœnam incurriſſe ſcimus & legimus.
Et idcirco lucerna illa † ſpiritalis, quæ ad uſum ſalutis noſtræ accẽſa eſt, ſemper lucere de- *† ſplendens*
bet in nobis. Habemus enim lucernam cœleſtis mandati, & gratiæ ſpiritalis, de qua Da- *Pſal.118.*
uid retulit: Mandatum tuum lucerna pedibus meis, & lux ſemitis meis. De qua & Salo- *Prouerb.6.*
mon ait: Quoniam lucerna eſt præceptum legis. De qua per Sophoniam quoq; prophe- *Soph.1.*
tam dominus teſtatur: Et ſcrutabor Hieruſalem cum lucerna. In hac enim lucerna inex-
tinguibile legis ac gratiæ ſuæ lumen oſtendit, quòd non aliquo cœcæ mentis uelamine o-
periendum eſt, uel obſcurandum, ut Iudæi, uel hæretici faciunt, qui perſpicuam lucẽ prædi-
cationis diuinæ prauis interpretationibus obtegere & occultare nituntur, pro fide perfi-
diam prædicando, & lumen ueritatis † erroris tenebris obuelando. Vnde lucerna hæc le-
gis ac fidei non occultanda nobis eſt, ſed ad ſalutem multorum ſemper in eccleſia, uelut in *† erroribus te-*
candelabro conſtituenda, ut ueritatis ipſius luce & nos fruamur, & omnes credentes illu- *nebroſis*
minentur. Ad cuius luminis contemplationem etiam per Eſaiam nos ſanctus Spiritus ad
hortatur, dicẽdo: Venite ambulemus in luce domini, dimiſit enim populum ſuum domus *Eſaie 2.*
Iſraël. De qua luce & beatus Petrus in epiſtola ſua teſtatus eſt dicens: Qui eripuit uos de *2.Pet.1.*
tenebris, & uocauit uos in admirabilem lucem. Vnde & Zacharias propheta, ut ſpirita-
lis huius luminis, & cœleſtis candelabri, quod in figura eccleſiæ oſtenſum eſt, manifeſtaret
myſteria, inter cætera quæ ei pro merito prophetiæ monſtrata ſunt, etiam cãdelabrum au-
reum cum lampadibus ſuis ſe uidiſſe teſtatus eſt. Nam & in tabernaculo teſtimonij, ad fu-
turæ ueritatis exemplum, cãdelabrum cum lucernis indefeſſo lumine populo lucebat. Cu-
ius rei ratio Iudæis quidem occulta eſt, ſicuti & omnia ſacramenta legis, ſed nobis iam ma- *Candelabrum*
nifeſta. Scimus enim in candelabro illo typum ueri & æterni luminis oſtenſum, id eſt, ſpiri- *aureum Za-*
tus ſancti: qui per multiformem gratiam omne eccleſiæ corpus ſemper illuminat. Vnde *chariæ.*
& dominus in Euangelio inter cætera diſcipulos ſuos, ut lucernas in manibus ardentes
habeant, adhortatur dicendo: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Quod uti-
que dominum præcepiſſe non corporali ſenſu, ſed ratione ſpiritali intelligendum eſt. Nã *Luc.12.*
quia in lucerna mandatum dei, ſiue lumen legis ſignificatur, idcirco lucernam in manibus *Lucerna man-*
portare iubemur, ut illuminati gratia Spiritus ſancti, operibus iuſtitiæ ac fidei luceamus, *datorum dei.*
ſecundum quod Salomon retulit: Viæ, inquit, iuſtorum ſimiliter ut lux fulgebunt, præce- *Prouerb.4.*
dunt enim & illuminant donec † corrigat dies. Merito ergo cũ in præſenti loco dominus *† dirigat*
lucernæ mentionem feciſſet dicendo: Neq; accendunt lucernam & ponunt eam ſub mo-
dio, ſed ſupra candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo ſunt, addidit dicens:

Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & magnificent patrem ueſtrum qui in cœlis eſt.

Magnificatur enim deus in nobis apud incredulos & infideles, ſi ſecundum præcep-
ta diuina uiuamus, ſi bonis operibus luceamus. Vnde & ſactus Apoſtolus ait: Magnifica- *Magnificatur*
te & portate deum in corpore ueſtro. Et beatus Petrus in epiſtola ſua ſimiliter cõmonet: *deus in nobis.*
Vt cum detrectauerint de uobis, opera iuſtitiæ magnificent deum noſtrum. Poteſt autem *1.Cor.6.*
& aliter intelligi, quia multiplex intelligentia ſpiritalis eſt, ut in lucerna ipſum dominum *2.Pet.2.*
ſignificari noſcamus, propter aſſumpti corporis humilitatem. Hic quidem non ſolum ſe-
cundum gloriam diuinitatis ſol iuſtitiæ nuncupatur, ſed ſecundum aſſumpti corporis ſa-
cramentum etiam lucerna oſtenditur, quia cum deus eſſet gloriæ & maieſtatis æternæ, hu-
milis in hoc mundo tanquam lucerna apparuit. Et non ſine cauſa tanquam lucerna, quia lucer-
na per noctem lucere conſueuit. Idcircò itaq; in hoc mundo humilis tanquam lucerna ap-
paruit, ut tenebras erroris de cordibus noſtris, & ignorãtiæ noctem depelleret, qui in hoc

mũdo uelut in nocte poſiti degebamus. Huiuſmodi ergo lucerna,id eſt,incarnatio Chri
ſti,oſtenſa à lege ac propbetis,iã nõ obſcura prædicatione legis tanqꝫ modio tegitur,nec
infidelitate ſcribarum ac phariſæorum,uelut quodam uaſe perfidiæ operitur, ſed in cruce
uelut in candelabro conſtituta,omnem eccleſiæ domum illuminat. Secundum myſterium
itaqꝫ incarnationis lucerna eſt,ſecundum gloriam uerò diuinitatis ſol iuſtitiæ eſt. Deniqꝫ
in ipſo crucis candelabro,tanquam ſol reſplenduit,cum per Apoſtolorum prędicationẽ,
quaſi per quoſdam radios uniuerſo orbi clariſſimum ſuæ cognitionis lumen inuexit domi
nus & ſaluator noſter,qui eſt benedictus in ſecula. Deinde ait:

Tract.4. *Nolite putare,quia ueni ſoluere legem aut Prophetas. Non ueni ſoluere,ſed adimplere.*

Non ad diſſoluendam legem,uel Prophetas filius dei uenit,qui autor eſt legis,& Pro
phetarum,quia ipſe Moſen ad tradendam legem populo dedit,& Propbetas ad prædica-
tionem futurorum ſancto Spiritu mundauit. Non ergo,inquit,ueni ſoluere legẽ aut Pro-
phetas,ſed adimplere. Impleuit autem legem & Prophetas hoc modo,dum ea quæ ſcrip-
Ioan.9. ta erant in lege & Prophetis ipſe conſummat. Vnde cum acetum in cruce oblatum ſibi bi
biſſet,ait: Adimpletum eſt,ut euidenter oſtenderet,omnia quæ de ſe in lege,ac Prophetis
ſcripta erãt,etiam uſqꝫ ad aceti potum eſſe completa. Adimplet legem omni modo,dum
myſterium paſchę uel agni olim in figura monſtratum,paſſionis ſuæ ſacramento comple
1.Cor.5. uit. Vnde ait Apoſtolus: Nam & paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Adimplet legẽ
dum ſacrificia legis,omniaqꝫ exempla in ſe præfigurata, accipiendo corpus ueritatis ra-
tione compleuit. Vel certe adimplet legem,dum præcepta legis quæ dederat, Euangelicę
gratiæ ſuæ ſupplemento confirmat. Quam autem legem uenit adimplere,in ſequenti de
monſtrat dicendo:

Donec cœlum & terra tranſeant,iota unum,uel unus apex à lege non cadunt,donec omnia fiant.

Quàm uera igitur ac diuina ſit prædicatio legis, ex hoc ipſo cognoſcimus, de qua ne
Nullum apicẽ iota quidem uel unum apicem poſſe cadere dominus manifeſtat. Quanquam in hoc iota
periturum. uel apice legis,etiã ſacramentũ crucis poſſit intelligi, quia iota & apex quandã in ſe ima-
ginẽ crucis oſtendunt,quæ à lege ac Prophetis prædicata,nulla ratione poterat præteriri.

Deinde ait. Qui ſoluerit,inquiens,unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines,minimus uocabitur in regno cœlorum.

Cum mandata minima ſoluere impiũ ſit,multo magis magna & maxima. Vnde per
Eccli 19. Salomonem id ipſum Spiritus ſanctus conteſtatur,dicens: Qui modica ſpernit,paulatim
Nihil tollẽdum decidet. Et idcirco nihil eſt de præceptis diuinis ſoluendũ,nihil mutilandum,ſed totũ fide
de Euangelijs. li ac deuota mente ſeruandum atqꝫ docendum, ne cœleſtis regni gloria amittatur. Quia
quæ iudicio infideliũ,uel hominum ſeculi minima putantur & parua, hæc apud deum nõ
ſunt parua,ſed neceſſaria. Qui autem docuerit & fecerit,hũc magnum futurum dominus
oſtendit in regno cœlorum. Quapropter non ſolum uerbis operandum eſt,ſed & factis,
nec ut doceas tantum,ſed ut quod docueris facias. Et audiamus ipſum dominum,huiuſ-
Matt.23. modi doctores qui dicunt & non faciunt,in Euangelio increpantẽ: Vę,inquit,uobis Scri
bæ & Phariſæi hypocritæ,quia oneratis homines oneribus,quæ portari non poſſunt,ipſi
Rom.2. autem non tangitis digito ueſtro ſarcinas ipſas. Vnde & Apoſtolus ait: Non,inquit,audi
tores legis iuſti ſunt apud deum ſed factores legis iuſtificabuntur. Si hoc etiam de audiẽ-
Eccli.4. tibus dicit,quid de doctoribus intelligendum eſt? Inde & Salomon ait: Noli eſſe citatus in
lingua tua,& ſegnis,ac remiſſus in operibus tuis. Et ideo oportet eum qui docet,exem-
plum ex ſe præbere puræ fidei, & honeſtatem conuerſationis ſuæ,ut Apoſtolus Timo-
1.Tim.4. theo ſcribit: Forma,inquit,eſto fidelium. Et iterum: Exemplũ teipſum præbens operum
Tit.4. bonorũ,in iuſtitia,in caſtitate,in ſobrietate,per doctrinam ſanã. Vnde & ipſe filius dei,
qui magiſter & dominus legis eſt,ad exemplum noſtrum,cuncta quæ docuit uoluit rebus
ipſis implere. Et addidit:

Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum.

Reprehenditur iuſtitia Scribarum & Phariſæorum,quia non fidem promiſſionis diui
næ,ſed humanam laudem,& ſeculi gloriam quærebant,ſicuti habemus exemplum de illo
Phariſæo ſuperbo & elato,qui ut ſibi uidebatur,iuſtitiæ ſuæ merita præferens,impudẽter
ſe elato animo,ac ſuperbis uocibus in conſpectu dei iactabat. Retinebant ergo ſpeciẽ iu
ſtitiæ Scribæ & Phariſæi,non ut deo placerẽt,ſed ut famã humanæ gloriæ quærerent, ut lu
cra terrena, & temporalia commoda mercarentur. Et ideo hortatur dominus,ut hanc

†famoſam iuſtitiã laudis humanæ,operibus iuſtitiæ cœleſtis ac fidei meritis præcedamus, †fumoſam
per Chriſtum dominum noſtrum.

Deinde ſequitur: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autẽ Tract.5.
dico uobis. Si quis iraſcitur fratri ſuo, reus erit iuditio.

Hoc eſt quod dixit dominus: Non ueni ſoluere legem, ſed adimplere. Hoc eſt, quòd
minus erat addere, præcepta ſcilicet legis in melius reformare. Vnde & ſanctus Apoſto- Rom.3.
lus ait: Legem ergo deſtruimus per fidem? Abſit, ſed legem cõſtituimus. Rudi & duro po
pulo legis tradita ſunt mandata iuſtitiæ, perfecto autem & fideli populo Euangelica tra-
duntur præcepta conſummatæ fidei, & cœleſtis iuſtitiæ. Lex præcipit non occidendum,
Euangelium uerò nec iraſcendum, ut omnem radicem peccati † auferret de cordibus no- †auferat
ſtris quia per iracundiam poteſt etiam uſq; ad homicidium perueniri. Vnde non immeri-
to beatus Iob in libro ſuo ita teſtatus eſt dicens: Stultum interficit iracundia, ſeductum au Iob.5.
tem occidit æmulatio. Dauid quoq; ita ait: Iraſcimini, & nolite peccare, dicite in cordibus Pſal.4.
ueſtris & in cubilibus ueſtris compungimini. Quod teſtimonium ſanctus Apoſtolus in- Ephe.4.
terpretatus eſt, dicens: Sol non occidat ſuper iracũdiam ueſtram, neq; detis locum diabo-
lo. Cum ergo iraſci non liceat, multo magis homicidij crimen admittere. Et cùm iracũdia
teneatur in futuro iudicio, quam putamus pœnam habiturum ipſius ſceleris factorem?

Qui autem dixerit, inquit, fratri ſuo racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis.

Ita docet nos dominus per omnia eſſe perfectos, ut ne leuibus quidem uel uanis ſer-
monib. futuro iudicio Rei teneamur. Vetat namq; dici fratri racha, id eſt, uacue et inanis Racha.
non enim debet dici uacuus & inanis, qui fide & Spiritu ſancto plenus eſt. Neq; enim de-
bet frater fatuus appellari, qui credendo in Chriſto, diuinæ ſapientiæ gratiam conſecutus
eſt. Vnde & cum per Salomonem Spiritus ſanctus de uiro euangelico loqueretur, ita te-
ſtatus eſt dicens: Beatus qui non eſt lapſus uerbo oris ſui, & non eſt ſtimulatus triſtitia de Eccli.14.
licti. Et idcirco alio loco idem Salomon ait: Fac ori tuo ſeras, & linguæ tuæ, & uerbis tuis Eccli.28.
fac ſtateram. Et iterum: Circuncide à te prauum os, & iniqua labia longè expelle à te. Et Eccli.10.
iterum. Indiſciplinatæ loquelę non adſueſcat os tuum, eſt enim in illa triſtitia delicti. †Vn Eccli.23.
de & Dauid ait. Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circunſtantiæ labijs meis. Et †Inde
iterum in alio Pſalmo. Dixi, domine cuſtodiam uias meas, ut nõ delinquã in lingua mea. Pſal.140.
Quia ut Salomon ait. Labia imprudentum ſtulta narrabunt, & ſtatera appenditur uerbũ Pſal.38.
prudentis. Et ideo dominus in Euangelio, etiam pro ocioſo ſermone rationem nos reddi Eccli.21.
turos eſſe teſtatus eſt. Hinc & Apoſtolus ita hortatur dicens: Omnis ſermo malus ex ore Matt.12.
ueſtro non exeat, niſi qui bonus eſt ad ædificationem fidei. Et iterum: Sermo ueſter ſit ſem Ephe.4.
per in gratia ſale conditus, ut ſciatis quomodo oporteat uos unicuiq; reſpondere. Ob quã Col.4.
rem in omnibus cautos nos eſſe conuenit, ne per familiaritatem inutilium uerborum †dã- †damna
num ſaluti acquiramus.

Dehinc ait: Si offers munus tuũ ante altare, & ibi rememoratus fueris, quia habet aliquid frater tuus aduerſum te, relinque illic munus tuum, & uade prius reconciliare fratri tuo, & tunc offer munus tuum.

Quanti habeat dominus fraternam dilectionem, ex hoc ipſo cognoſcimus, cum ob- Charitas fra
latum deo munus oſtendit accepte non offerri, niſi prius oblator muneris fratri ſuo, ira- terna.
cundia † ſepoſita, reconcilietur. Inuenimus deniq; offerentis Cain munera idcirco à deo †depoſita
repudiata, quia charitatis iura non ſeruans, aduerſus fratrem, iram animo retinebat. Vn- Cain munera.
de non immerito dominus in Euangelio multis locis, charitatis fraternæ dilectionẽ præ-
cipuè cuſtodiendam eſſe inſinuat, dicendo: Mandatum nouum do uobis, ut dilectionem Ioan.13.
habeatis ad alterutrum. Et iterum: In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi
charitatem ad alterutrum habueritis. Non immerito etiam per Zachariam Prophetam
ita dominus loquitur: Iudicium iuſtum & pacificum iudicate, & nolite retinere malitiam
fratris ueſtri in cordibus ueſtris. Per Dauid quoq; ſimiliter teſtatur: Deſine ab ira. & dere- Pſal.36.
linque indignationem. Pari modo etiam per Salomonem Spiritus ſanctus loquit̃ dicens: Eccli.28.
Homo homini reſeruas iram, & à deo quæris medelam? Ipſe in hominem ſimilem tibi nõ
habes miſericordiam, & deum exoras pro peccatis? Et ipſe cum ſis caro retines iram, &
propitiationem petis à deo? Et quis orabit pro delictis tuis? Et ſuperaddidit, dicens: Me-
mento nouiſſima, & deſine inimicari. Vnde & ſanctus Dauid, Euangelici præcepti per Pſal.65.
Spiritum ſanctum non ignarus, de ſe ita teſtatus eſt dicens: Si iniquitatem, inquit, cõſpexi

in corde meo non exaudiat dominus. Quid enim tam gratum deo, tam neceſſarium no-
ſtræ ſaluti, quàm quod dominus præcipit, irā non retinere, pacifico animo ac ſimplici con
ſciētia deo munus offerre, ſicuti obtulit primus Abel? Et ideo munera ipſius ſuſcepta ſunt
à deo, Cain reprobata, quia Abel pura ac ſimplici mente munera domino offerebat, Cain
†muneribus nostris uerò iram aduerſus fratrē tenebat in corde. Quapropter ſi uolumus † munera noſtra deo
placere, excludere iracundiam de corde debemus, interficere malitiam contra fratrem ſu
ſceptam, tenere uero pacem fraternam, ſeruare charitatem, diligere unanimitatem, custo
dire concordiam, ut placere domino mereamur, qui eſt benedictus in ſecula.

Tract. 6. *Poſt hinc ſequitur: Eſto, inquit, conſentiens aduerſario tuo, dum es cum illo in uia, ne forte aduerſarius tradat te iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.*

De hoc domini dicto, quidam ita exiſtimant intelligendum, aſſerentes huiuſmodi ad
uerſarium, qui culpa ſua uel aliena inimicus extiterit, cito ad pacem & amicitias eſſe reuo
candū, dum cum illo ſumus in uia, id eſt, in curſu uitæ præſentia, ne cum de ſeculo fuerit re
ceſſum, unuſquiſque ut charitatis immemor, & inimicitiarum reus, incipiat deo iudici offer
ri, & tradi à iudice miniſtro, id eſt, Præpoſito tormentorum, ut miſſus in carcerem gehen-
næ, debitas peccati pœnas exſoluat. Sed aſſertio iſta nō plenam uidetur habere rationem.
Quid enim ſi aliquis è fratribus ob cauſam fidei aduerſarius exiſtat? Nunquid perfidiæ ip
†accommodandus ſius conſenſus † commodandus eſt, ne cum tali religioſa diſcordia maneat? Habemus ad
uerſarios & Gentiles, qui fidei noſtræ aduerſantur, qui nos interdum tempore perſecutio
Religioſa quædam diſcordia nis ad nefanda ſacrificia cogunt. Nunquid & propter huiuſmodi aduerſarios hoc agen-
dum eſt, quemadmodum uoluntati ipſorum conſenſum ſacrilegum commodemus, ne ini
mici permaneant? Quorum ſacrilegæ perſuaſioni, non modo conſentiendum non eſt, ue
rum etiam inuicta fide reſiſtendum. Quidam etiam aperte aduerſarium hic diabolum in-
†aduerto telligendum exiſtimant, quod qua ratione aſtruant, nō † animaduerto. In quo enim debet
conſenſus diabolo commodari? Cuius hoc opus eſt ut totum contra fidem, contra ſalu-
tem, contra diuinam religionem ſuadeat, hortetur, extorqueat. Niſi forſitan hoc ſenſu in
telligi debeat, ut ſi forte perſecutor aliquis inimicus exiſtens, uel diabolus, qui autor per-
ſecutionis eſt, uoluerit cauſa nominis Chriſti, Chriſtiano mortem inferre, libenter con-
ſenſum accommodet, ut morti pro Chriſto tradatur, ne idem diabolus, qui accuſator no-
ſter eſt, reos nos apud deum conſtituat de fidei præuaricatione, & pœnæ obnoxios faciat:
quia diabolus quamuis omnium criminum autor ſit, ipſe tamen & accuſator eſt. Hoc enim di
Apoc. 12. ctum de eo in Apocalypſi legimus. Et præcipitatus eſt, inquit, draco, accuſator fratrum no
†accuſabat ſtrorum, qui † accuſat eos in conſpectu dei die ac nocte. Ipſe ſuaſor, ipſe accuſator. Suadet
Aduerſarius, ut decipiat, accuſat ut damnet. Alij uero, quorum aſſertio plenior mihi uidetur, aduerſa-
Spiritusſanctus rium hic Spiritum ſanctum exiſtimant intelligendū, qui aduerſatur uitijs et deſiderijs car
Gala. 5. nis ſecundum quod Apoſtolus manifeſtat dicendo; Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpi
ritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, ut non quæcunque
uultis illa faciatis. Spiritus enim cœleſtia deſiderat, caro terrena concupiſcit. Spiritus do
Ephe. 4. nis ſpiritalibus gaudet, caro uitijs corporalibus oblectatur. Vnde & Apoſtolus ait: Noli
te cōtriſtare Spiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Huic, credo,
aduerſario peccati & erroris humani, ſuadenti quæ iuſta & ſancta ſunt, in omnibus obe-
dire nos dominus præcepit, dū cū illo ſumus in uia, id eſt, in comitatu uitæ præſentia, ut æ-
ternā pacem, & perpetuā ſocietatē cum eo habere poſſimus. Verum ſi quis uoluntati Spi-
†obaudiens ritus ſancti dicto non † audiens, & contrarius extiterit, non dubiū eſt huiuſmodi hominē
poſt exceſſum uitæ, dei filio, qui iudex uiuorū ac mortuorum eſt, offerendum, à quo trade
Nouiſſimus quadrans. tur miniſtro, id eſt, angelo tormentorum, mittendus in carcerē gehennæ. Vnde nō dimit-
tetur, niſi etiam nouiſſimum quadrantem reddat, id eſt, omnem pœnam debiti, etiam uſ-
que ad nouiſſimum peccatum exoluat. De hoc igitur aduerſario dominus in præſenti lo
co loqui intelligitur, qui aduerſans peccatis noſtris, ſalutē noſtram deſiderat, qui non id-
circo cupit ſibi eſſe conſentaneos, ut & pœnas inferni euadere, & regna cœleſtia conſe-
Eccli. 4. qui mereamur. De quo & Salomon in libro ſuo teſtari uidetur, cum dicit: Eſt unus, & nō
eſt ſecundus. Et quidem nec filius, nec frater eſt ei, & non eſt finis omni labori ſuo. Et opti
mi ſunt duo, quàm unus, quibus eſt merces bona labor ipſorum. Quia ſi ceciderit unus, al
ter erigit ſocium ſuum. Væ illi uni cum ceciderit, quia non habet qui erigat illū, oſtendens

quia

quia caro quæ cōcordiam & ſocietatem ſancti Spiritus habere meruerit, cum in mortem
ceciderit, ab eodem ſpiritu erigatur in uitam, & in gloriam ſempiternam. Et ideo uæ uni
illi dixit, quia cum ceciderit, non habet qui erigat eum, id eſt, quia caro, quæ conſortium
ſpiritus per infidelitatem ſuam non meruerit habere, nō in uitam æternam erigitur, ſed in
pœnam perpetuam ſuſcitatur, ab eo qui iudex uiuorum & mortuorum eſt, cui eſt laus &
gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde ait: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico uobis: Si quis uiderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. *Tract. 7.*

Non immerito ſanctus Dauid ait dicendo: Tu mandaſti, mādata tua cuſtodire nimis. *Pſal. 118.*
Adeo nimis, quia non ſolum adulterium, ſed etiam concupiſcentia rea teneatur ad crimē.
Lex adulterium damnat: Euangelium uerò etiam cōcupiſcentiam punit, quæ radix eſt ad- *Euangelium,*
ulterij. Vnde per Salomonem multis locis idipſum Spiritus ſanctus conteſtatur dicendo: *damnat etiam*
Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à uoluptate tua uetare. Quia ſi dederis animæ tuæ *uoluntatem.*
concupiſcentiam, tradet te in gaudium inimicis tuis & inuidis tuis. Et iterum: Ne des for *Eccli. 18.*
nicarijs animam tuam in ullo, ne perdas te & hæreditatem tuam. Noli circunſpicere in ui *Eccli. 9.*
cis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne
circumſpexeris ſpeciem alienam. Et poſtea addidit: Speciem alienæ mulieris multi admi-
rantes reprobati ſunt, colloquium enim illius quaſi ignis ardeſcit. Bene dixit, quaſi ignis
ardeſcit: quia in huiuſmodi mulieris colloquio, deſiderium libidinis quaſi ignis accendit.
Vnde uitare debes talem mulierem, ne te flamma cupiditatis eius exurat. Ideo & Salomō
ait: Non te uincat formæ deſiderium, neq; capiaris oculis tuis, neq; rapiaris palpebris tuis. *Eccli. 23.*
Et iterum ait: Auſer à me uentris concupiſcentiam, & concubitus concupiſcentiæ non ap
prehendat me, & animæ irreuerenti & infrunitæ ne tradideris me. Audiamus & beatum
Iob, qui ſe in omnibus uirum Euangelicum præbuit, & mandatum Domini, antequam
audiret impleuit, idipſum de ſe conteſtari, cum dicit. Si deflexit pes meus de uia, & ſequu- *Iob. 31.*
tum eſt cor meum oculum meum. Si manibus meis tetigi munera, alij fructus meos edant.
Si ſecutum eſt cor meum uxorem alienā, aut ſi aſſiduus fui ad illam, placeat & uxor mea
alteri. Ira enim furoris eſt & immundi ſpiritus, commaculare mulierem uiri, ignis eſt ar-
dens. Vnde quia graue peccatum eſt adulterium, ad extirpandam radicem peccati ipſius,
ne conſcientia noſtra maculetur, etiam concupiſcentiam interdixit, quæ eſt adulterij ori-
go, ſecundum quòd beatus Iacobus in Epiſtola ſua refert. Concupiſcentia, inquit, parit *Iac. 1.*
peccatum, peccati autem concupiſcentia adquirit mortem. Idcirco & per Dauid Spiritus
ſanctus de hoc ipſo ita loquitur. Beatus, inquit, qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad pe *Pſal. 136.*
tram. Hunc beatum & uerè Euangelicum uirum oſtendens, qui deſideria & concupiſcen
tias carnis per infirmitatem humanam naſcentes, ſtatim antequam creſcant in ipſo natiui
tatis exordio per fidem Chriſti, qui petra dictus eſt, enecauerit.

Deinde ait: Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum & proijce abs te. Expedit enim tibi ut pereat unum mēbrorum tuorum quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Et ſi manus tua, inquit, ſcandalizat te, abſcide eam, & proijce abs te. Expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorū, quàm totum corpus tuū eat in gehennam.

Oculum mihi uel manum non corporis humani ſignificat, ſed oculum uel manū cor-
dis, id eſt, ſenſum malæ concupiſcentiæ carnalis deſiderij abſcidi de cordibus præcipit, un
de omnia mala procedere ipſe dominus in Euangelio manifeſtat, dicendo. De corde enim *Cor fons ma-*
exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, blaſphemiæ, falſa teſtimonia, & cæte *lorum.*
ra quæ coinquinant hominem. Verum, corpus deliberare nihil proficit ad malæ mentis e-
mendationem, in qua totus gurges eſt uitiorum. Deniq; uidemus multos orbatos oculis,
uel corpore debilitatos, à uitijs tamen non ceſſare. Vnde hæc magis membra uitiorum,
malæ mentis & prauæ cogitationis, excidere nos dominus præcipit propter regnum cœ
lorum, ne dominantibus uitijs, & corpus & anima, id eſt, totus homo reus efficiatur ignis
æterni. Quidam autem hoc de filijs, uel proximis intelligendum eſſe exiſtimant qui no- *Oculū eruere.*
bis uelut oculi capitis chari ſunt ac dilecti, ut ſi forte aliqui de huiuſmodi, fidei ac ſpei no-
ſtræ contrarij exiſtentes, ſcandalum generauerint, abijciantur à nobis, & ut inimici ſalu-
tis habeantur, ne cum eiuſmodi hominibus perfidis ac blaſphemis unuſquiſque noſtrum
ſociatus, pari pœna damnetur. Sed quia corporis mentio facta eſt, rectius id magis de cor *Corpus.*
pore eccleſiæ poteſt intelligi, in quo oculus uelut prætioſum membrum Epiſcopus ſigni-

 ficatus

ficatus agnoſcitur, qui lumine mandati diuini totum corpus illuminat. De hoc ergo dictũ
rectè intelligitur. Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Expedit enim
tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam, ut
ſi forte huiuſmodi oculus, id eſt, Epiſcopus per prauam fidem & turpem cõuerſationem
eccleſiæ ſcandalum fuerit, eruendum eum eſſe, id eſt, abijciendum à corpore eccleſiæ præ-
1.Cor.9. cipit, ne peccato ipſius reus populus teneatur. Scriptum eſt enim, quia modicum fermen-
Manus. tum totam maſſam corrumpit. Et iterũ: Auferte malum de uobis ipſis. In manu uerò preſ-
byter ſignificatus intelligitur, qui ſi & ipſe prauam fidem tenens, aut nõ rectè uiuens, ſcã
dalum populo fecerit, abſcidi eum dominus iubet, id eſt, abijci, ne peccato ipſius eccleſia
maculetur, cùm eccleſia iuxta Apoſtolum ſancta & immaculata eſſe debeat, per Chriſtũ
Tract.8. dominum noſtrum, qui eſt benedictus in ſecula. Amen.

Dehinc ſequitur: Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Qui dimiſerit uxorem ſuam, det illi libellum repudij. Ego autẽ
dico uobis: Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam excepta cauſa fornicationis, facit eam mœchari.

In omnibus dominus ac ſaluator noſter legis antiquæ iura reformat in melius. Iamdu
dum quidem populo Iudaico illicitè uiuenti, ac ſuis uoluptatibus ſeruienti, per Moſen re-
pudij dandi quacunq; de cauſa indulta uidebatur licentia, non quòd ita legis ratio poſtu-
laret, ſed quia populi carnalis effrenata uoluptas, ſecundum rigorem diſciplinæ iuſtitiã le
gis tenere nõ poſſet. Idcirco hęc permiſſa facultas eſt, ſecundũ quod alio in loco ipſe domi
nus reſponſo ſuo adhuc eis requirentibus manifeſtat. Nã cũ dicerẽt: cur Moſes permiſiſ-
Matt.19. ſet dari librum repudij? Reſpondit dominus dicens: Ad duritiam cordis ueſtri ſcripſit hoc
Moſes dari librum repudij, ab initio autem non fuit ſic. Vnde nunc non immerito domi-
nus ac ſaluator noſter ſublata illa licentia, antiquæ conſtitutionis ſuæ præcepta reſtaurat.
Iubet nanq; matrimonij caſtum coniugium indiſſolubili lege ſeruari, oſtendens coniugij
legem à ſe eſſe primitus inſtitutam. Ipſe enim ait: Quod ergo deus cõiunxit in unum, ho-
† forte praua mo non ſeparet. Quo dicto & † paſſiuam Iudæorum licentiam, & ſtultam ac miſerabilem
Manichæi. Manichæorum præſumptionem, qui negant à deo eſſe coniugia, huius ſententiæ pronun
tiatione damnauit, dicens: Excepta cauſa fornicationis uxorem non licere dimitti. Aper-
te demonſtrans, eũ contra dei agere uoluntatem, qui matrimoniũ à deo iunctũ, illicita di-
uortij ſeparatione temerare præſumpſerit. Vnde non ignorent, quod graue apud deum dam
nationis crimen incurrant, qui per effrenatam libidinis uoluptatem, abſq; fornicationis
cauſa, dimiſſis uxoribus, in alia uolunt tranſire cõiugia. Quod idcirco ſe credunt impune
cõmittere, quia humanis & ſeculi legibus id uidetur permiſſum, neſcientes in hoc ſe gra-
uius magis delinquere, quia humanas leges diuinis legibus præferant, ut quod illicitum
† licere deus eſſe conſtituit, ideo licitum credant, quia ab homine ſit † libere permiſſum. Sed ſicu-
ti uxorem caſtè ac purè uiuentem dimittere fas non eſt, ita quoq; adulteram dimittere per-
miſſum eſt: quia ipſa ſe mariti conſortio fecit indignam, quæ in corpus ſuum peccãdo dei
templum auſa eſt uiolare.

Dehinc ait: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non peierabis, reddes autem domino iuramenta tua. Ego autem di
co uobis, non iurare omnino, neq; per cœlum, quia thronus eſt dei: neq; per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neq;
per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt regis magni. Neq; per caput tuum iurabis, quia non potes unum capillum album fa
cere aut nigrum. Sit autem ſermo ueſter, eſt, eſt, non, non. Quod autem abundantius eſt, à malo eſt.

Non iurãdum. Per gratiam doctrinæ Euangelicæ, lex per Moſen data profectum accepit. In lege prę
ceptum eſt, non eſſe peierandum: in Euangelio uero, nec iurandum. Quod idipſum olim
per Salomonem præcipere Spiritus ſanctus præmeditabatur, dicendo: Iurationi non ad-
Eccli.23. ſueſcat os tuum. Et iterum: Sicut autem ſeruus flagellatus aſſiduè, à liuore non minuitur,
Ibidem. ſic omnis iurans & negocians, à peccato non purgabitur. Vnde iurare nos prorſus non
conuenit. Quid enim unicuiq; noſtrum iurare neceſſe eſt, cùm nobis mentiri omnino nõ
Mendacio ſub liceat? Quorum uerba ita uera ſemper, ita debent eſſe fideliſſima, ut pro iuramẽto habeã-
lato, tollitur tur. Et idcirco dominus non ſolum peierare, ſed etiam iurare nos prohibet, ne tunc tantũ
& iuramento uideamur uerũ dicere cum iuramus, ne quos ueraces in omni ſermone eſſe cõſtituit, puta-
rum occaſio. remus ſine iuramento licitũ eſſe mentiri. Iuramenti enim hæc cauſa eſt, quia omnis qui iu-
rat, ad hoc iurat, ut quod uerum eſt eloquatur. Et ideo dominus inter iuramentũ & loque-
lam noſtram nullam uult eſſe diſtantiam, quia ſicut in iuramento nullam cõuenit eſſe per-
fidiam, ita quoq; in uerbis noſtris nullum debet eſſe mendacium, quia utrũq;, & periurium
Sapi.1. & mendacium, diuini iudicij pœna damnatur, dicente ſcriptura: Os quod mentit, occidit

animam.

animam.Quiſquis ergo uerum loquitur,iurat,quia ſcriptum eſt: Teſtis fidelis non menti *Prou.14.*
tur. Vnde non immeritò deum noſtrum iurare ſæpe ſcriptura diuina commemorat,quia à *Deum iurare.*
deo qui uerax eſt,& mentiri neſcit,quicquid dicitur,pro iuramento habetur, quia uerum
eſt omne quod loquitur. Inuenimus quidem aliquoties deum iurantem,ſed propter Iudai
cæ infidelitatis perfidiam,qui putant omne uerum non niſi in fide iuramenti cōſiſtere. Id-
circo ergo etiam deus iurare uoluit,ut qui loquenti deo non credebant,crederent uel iu-
ranti. Ait ergo dominus: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non peierabis. Ego autem di-
co uobis,non iurare omnino: neq; per cœlum,quia thronus eſt dei,neq; per terram, quia
ſcabellum eſt pedum eius,neq; per Hieroſolymam,quia ciuitas eſt magni regis. In his do-
mini dictis,quibus per huiuſmodi elemēta iurare nos prohibet, duplex intelligentia eſt.
Primum enim uoluit à nobis & uſum iurationis,& conſuetudinem humani erroris aufer *Per elementa*
re,ne unuſquiſq; noſtrum per hæc elementa iurando,aut creaturam in honore diuinæ ue- *iurare.*
nerationis haberet,aut idcirco impunitatem periurij habere ſe crederet,ſi per mundi ele-
menta iurarer,cum ſcriptum ſit: Nec iurauit proximo ſuo in dolum. In quo etiam errorem *Pſal.23.*
tam Iudaicæ infidelitatis,quàm etiam generis humani condēnat,qui relicto creatore crea
turam ſub diuina ueneratione habuerunr, ſecundum quod Apoſtolus retulit: Et colue- *Rom.1.*
runt,& ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori. Deinde etiam hoc modo poteſt intelli
gi. Quia cum iuratur per cœlum & terram,iuratur per eum qui cœlum & terrā conſtituit,
ſecundum quod ipſe dominus alio loco manifeſtauit,dicendo: Qui iurat in altari,iurat in *Matt.23.*
eo & in omnibus quæ ſuper illud ſunt. Et qui iurat in throno dei,iurat in eo & in eo qui
habitat in ipſo. Neq;,inquit,per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis. Id eſt typus *Hieroſolyma.*
corporis Chriſti,quod eſt ſpiritalis illa & cœleſtis eccleſia. Neq;,inquit,per caput tuū iu-
rabis,quia ſecundum Apoſtolum: Caput uiri Chriſtus eſt. Vnde qui per hæc iurat,per eū *1.Cor.11.*
qui omnium horum autor eſt,iurat. Sit ergo,inquit,ſermo ueſter,eſt,eſt;non,non. Quod
autem abundantius eſt,à malo eſt. Docens quod omnis ſermo à nobis prolatus,nihil ali-
ud q̄ quod uerum eſt debeat continere,cum omne mēdacium,id eſt, quod amplius eſt,ad
autorem diabolum reuocetur, qui ſemper ab initio mendax eſt,ſicut & pater eius. Vnde *Ioan.8.*
ſemper quod uerum eſt loqui & meditari debemus,ut diſcipulos nos eſſe eius qui ueritas
eſt,oſtendamus,qui eſt benedictus in ſecula. Amen. Dehinc ſequitur.

Audiſtis quia dictum eſt antiquis. Oculum pro oculo,dentem pro dente. Ego autem dico uobis,non reſiſtere ma *Tract.9.*
lo. Sed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam,præbe illi & ſiniſtram,& ei qui uult tecum iudicio contendere,&
tunicam tuam tollere,dimitte ei & pallium.

Ad omne nos exemplum patientiæ & humilitatis,dominus per euangelica præcep-
ta conformar. Iamdudum iuſſum fuerat in lege, ut ſi qui iracundiæ furore commotus,uel
oculum,uel dentem alterius eruiſſet,ipſe quoq; ſimili pœnæ, atq; eidem damno ſubiace-
ret. In quo præcepto & iuſtitia legis oſtenſa eſt,& inſolentis populi ſub hoc terrore teme
ritas refrenata eſt,ut quia metum futuri iudicij non habebant,ſaltem uel præſentis uindi-
ctæ pœna eos à ſcelere prohiberet. Hi uero qui ſecundum fidem euangelicam uiuunt, re-
tributionē uindictæ iſtius non requirunt,quibus omnis ſpes retributionis & uindictæ in
futuro ſeruatur. Et idcirco dominus in Euangelio non ſolum uicem nos iniuriæ reddere
non iubet,ſed percuſſos in dexteram maxillam, etiam aliam præcipit præbere,ſi hoc ira
percutientis exegerit. Hoe enim ait:

Qui te percutit in dextram maxillam,præbe illi & ſiniſtram.

Hoc eſt enim † uerè fide uiuere,non præſentem ultionem, ſed futuram uindictam ex- *†uera*
pectare ab eo qui ait: Mihi uindictam,ego retribuam dicit dominus. Hunc talem euange *Ezech.9.*
licum uirum,qui percuſſus in maxillam,libenter alterā præbeat,Hieremias euidenter oſtē
dit,cum dicit: Bonum eſt uiro,cū portauerit iugū graue in iuuentute ſua. Sedebit ſingula- *Tren.3.*
riter,& tacebit,quia portauit iugum graue. Dabit percutiendam maxillā ſuam,& ſatiabi
rur in opprobrio. In quo manifeſte eum utiq; oſtendit beatum uirū,qui ſub hoc iugo euā-
gelicæ legis uiuens,ab omni ſe perſequentis iniuria non auertit. Huiuſmodi enim meditā
tio tolerantiæ,ducit ad paſſionem martyrij. Facile enim etiam perſecutionis tempore pœ
nas corporis poterit ſuſtinere,ſi in pace antè exercitatus, huiuſmodi iniurias æquanimi-
ter ac libenter ſuſcipiat. Nec ſanè conuenit Chriſtiano uicem iniuriæ reddere, ne ſimilis
ei cui uicem reſtituit iudicetur. Si enim malum eſt iniuriam facere, non eſt alienus à culpa
qui uicem malam rependit,ac per hoc non poteſt bonus haberi qui malum imitatur. Nō

ſolum autem maxillam præbendam percutienti dominus præcipit,ſed & damna ſubiri. Hoc enim addidit:Et qui uult tecum iudicio contendere,& tunicam tuam tollere,remit‐te ei & pallium. Poſt corporalis enim iniuriæ tolerantiam,uult nos dominus etiam rerum ſecularium habere contemptum,& uſq; adeo ab omni lite uel cōtentione iudicij eſſe ſummotos,ut ſi forte calumniator uel tentator exiſtens ad probandam fidem noſtram litem moueat,uolens auferre quæ noſtra ſunt,non ſolum hæc quæ iniuſtè expetit,ſed etiam illa quæ non poſtulat ſponte nos dominus iubet offerre. Quia ſi unuſquiſq; propter calumniam litigantis hæc quæ ſunt parua contempſerit,per eiuſmodi exercitationem eruditus,fa‐
† huius mundi cile poterit etiam in perſecutione uniuerſa quæ ſunt † huiuſmodi contemnere. Perfecta
Vera uictoria. enim fides iſta,& perfecta uictoria eſt,contra iniuriam facientem,ſi etiam ea quæ nō po‐ſtulat offerantur.

Deinde ait:Et quicunq; te angariauerit mille paſſus,uade cum illo adhuc alia duo.

Ad omne deuotionis opus,impigros nos eſſe præcipit dominus ac paratos. Bonum
†promptæ enim noſtrum uult non tam neceſſitatis eſſe,quam † propriæ uoluntatis,ut dum amplius ex nobis facimus, quàm ab alijs poſtulamur, maioris mercedis gloriam conſequamur. Integræ enim charitatis,ac perfectæ deuotionis officium eſt,plus ſponte præſtare q̃; pete‐ris. Hunc ſenſum quidam etiam ſpiritaliter intelligendum crediderunt,ut qui angariatus fuerit mille paſſus,uadat cum eo adhuc alia duo. Id eſt, ut quicunq; infidelis,uel necdum cognitionem ueritatis conſecutus,de uno deo patre,rerum omnium conditore,uelut per iter legis ingreſſus fecerit mentionem,uadas cum illo adhuc alia duo, id eſt,ut poſt patris profeſſionē,per uiam ueritatis hunc eundē uſq; ad cognitionē filij, & Spiritus ſancti per‐ducas,oſtendens illi non ſolum patrem,ſed & filium,& Spiritū ſanctū eſſe credendum.

Deniq; ſequitur:Et qui petit à te,da ei.

Id eſt,ut poſt cognitionem trinitatis,donum gratiæ cœleſtis prompto animo tribua‐mus. Vel certe miſericordiam poſtulātibus tribuamus ſecum dum quod poſſumus,ut ip‐
†petierimus ſi id quod à deo † petimus,præcedente meritò facilius impetrare poſſimus ab eo qui ait:Pe‐
Matt.7. tite,& dabitur uobis. Verum ſi eos qui nos petunt deſpiciamus, qua fiducia deum nobis
Eccli.4. quod petimus præſtare credimus?dicente ſcriptura: Vide ne auertas faciem tuam ab ullo paupere,ita fiet ut nec à te auertatur facies dei.

Et omni,inquit,uolenti mutuari à te,ne auerteris te.

Iubemur per omnia religionem pietatis ac fidei cuſtodire,ut neceſſitatem tribulatio‐nis alterius quaſi propriā computemus, nec plus facultatē quàm fratrē faciamus. Et ideo uel petentibus fratribus,uel mutuo in neceſſitate poſtulantibus, religioſo animo,& pio affectu communicare debemus,expectantes mercedem retributionis æternæ,ſecundum
Pſal.111. quod Dauid ait:Iocundus uir,qui miſeretur & commodat,diſponet ſermones ſuos in iu‐dicio. Et iterum:Sparſit,dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Vnde & ſanctus Iob,cuius exemplum ſequi nos conuenit, hæc ipſa Euāgelica præcepta implens,
†ſeſe teſte ita commemorat,dicendo:Quod ſi miſſum feci inopem, exire ianuam meam nudo
Iob.31. ſinu. Quod ſi cautionem cuiuſquam habui,& non diſrupi. Et ſi credidi, nihil accepi à de‐bitore meo. Aut ſi mei cauſa unquam terra gemuit, aut ſulci eius plorauerūt ſimul,aut ſi fructus eius manducaui ſolus ſine prætio,aut ſi animam domini terræ decipiens contriſta‐ui. Quæ omnia Iob idcirco fideliter impleuit,quia mercedem ab eo expectabat,qui retri‐butor eſt æternorum bonorum,cui laus & gloria in ſecula. Amen.

Tract.10. *Dehinc ſequitur:Audiſtis,quia dictum eſt antiquis:Diliges proximum tuum,& odies inimicum tuum. Ego autem dico uobis:Diligite inimicos ueſtros,benefacite ijs qui uos oderūt, & orate pro calumniantibus & perſequētibus uos, ut ſitis filij patris ueſtri,qui ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos,& pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui uos diligunt,quam mercedem habebitis? Nónne & Publicani hoc faciunt?Et ſi ſalutatis fratres ueſtros tantum,quid amplius facitis?Nónne & Ethnici hoc faciunt?Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & pater ueſter qui in cœlis eſt perfectus eſt.*

Per omnia uult nos dominus in præceptis ſuis eſſe perfectos. Iamdudum quidem in
Præcepta tem lege præceptum eſt:Diliges amicos,& odies inimicos,ſed populo terreno,& carnali ſecū‐
poribus inſer‐ dum tempus data iſta præcepta ſunt,ſicuti & illud:Oculum pro oculo,dentem pro dente.
uiunt. Nunc aūt Euangelico populo traduntē præcepta cœleſtis ac perfectæ iuſtitiæ, ut inimicos diligamus,odientes amemus,pro calumniantibus ac perſequentibus nos oremus,ut ue‐re filij dei eſſe mereamur,qui pro miſericordia ſua indiſcrete ſuper bonos ac malos,iuſtos

atq;

atq; iniuſtos, uitæ præſentis beneficia cœleſtia ac dona largiṫ. Ad huiuſmodi præcepta E-
uangelica cuſtodienda, etiã per Eſaiam hortatur nos Spiritus ſanctus dicens: Audite uer
bum domini, qui timetis nomen eius. Dicite, fratres noſtri eſtis, his qui uos oderũt, & abo
minantur. Nomen domini magnificetur, & appareat illis in iucunditate eorum, & illi cõ-
fundantur. Vnde non immerito Dauid in Pſalmo ita teſtatur, dicens: Domine deus meus *Pſal. 7.*
ſi feci hæc. Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, decidã merito ab inimicis meis inanis. Bea
tus quoq; Iob idipſum ita cõmemorat, dicens: Quod ſi gauiſus ſum in delicto inimici mei, *Iob 31.*
ſi dixi in corde meo, benefactum eſt, audiat auris mea maledictionem. Hæc autem Euan-
gelicæ gratiæ præcepta, quæ nunc ad ſalutem hominum data ſunt, inuenimus per manda
ta legis in animalibus formata cum dicitur: Si, inquit, uideris boues inimici tibi ſub onere *Exod. 23.*
ruiſſe, nõ tranſies, ſed eleuabis cũ eo. Vt iam tunc in lege Moſis unuſquiſq; in animalibus
diſceret, quod quandoq; ſecundũ Euangelium facturus eſſet in homine. Et merito ſequiṫ:

*Si diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? Nónne & Publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutatis fra-
tres ueſtros tantum, quid amplius facatis? Nónne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & pater ue-
ſter, qui in cœlis eſt, perfectus eſt.*

Oſtendit dominus meritum nos perfectæ dilectionis habere non poſſe, ſi eos tantum
diligamus, à quibus uicem nobis rependi dilectionis mutuæ nouerimus, cum huiuſmodi
dilectionem etiam Gẽtibus ac peccatoribus ſciamus eſſe communem. Vnde uult nos do-
minus communem legem dilectionis humanæ, lege dilectionis Euangelicæ ſuperare, ut
non ſolum circa eos, qui nos diligunt, ſed etiam circa inimicos & odientes amoris noſtri
oſtendamus affectum, ut ueræ pietatis ac bonitatis paternæ in hoc imitemur exemplum.
Et addidit:

Attendite ne iuſtitiam ueſtram faciatis coram hominibus, alioquin mercedem non habebitis à patre ueſtro, qui *Matt. 6.*
in cœlis eſt.

Ab omni iactantia inanis gloriæ, atq; humanæ cupiditatis uult nos eſſe dominus alie-
nos, ut opus iuſtitiæ noſtræ nõ hoc ſtudio faciamus, † quo hominibus placere uelimus, ſed *† quod*
ſoli deo, à quo expectamus meriti noſtri mercedem. Amittit enim meritum iuſtitiæ apud
deum, qui idcirco iuſtè uult uiuere, ut gloriam humanæ laudis acquirat. Vnde Apoſtolus *Gal. 1.*
ait: Si adhuc hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem.

*Dehinc ait: Cum autem facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut Hypocritæ faciunt, qui amant ſtare in
ſynagogis, & in plateis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico uobis, perceperunt mercedem ſuam. Te autẽ fa-
ciente eleemoſynam, ne ſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſconſo, & pater tuus qui
uidet in abſconſo, reddet tibi.*

In omnibus nos dominus ad perfectæ fidei gloriam doctrina cœleſti conformat. Su-
perius docuit opus iuſtitiæ non propter homines, ſed propter deum eſſe faciendũ. Nunc *Tuba canere.*
quoq; iubemur eleemoſynam facientes, tuba canere non debere, id eſt, non promulgare
quod facimus, quia non eſt deuotæ mentis idcirco in dei rebus aliquid operari, ut gloriam
humanæ laudis expectet. Pleriq; enim ideo aliquid in uſus pauperum largiuntur, ut inanẽ
laudem hominum, & famam ſeculi de facultate mercentur. Quos operis ſui mercedem in
hoc ſeculo recepiſſe dominus manifeſtat, quia dum hanc gloriam ſeculi quærunt, merce-
dem futuræ promiſſionis amittunt, & ideo addidit dominus, dicens.

Vt ſit eleemoſyna tua in abſconſo, & pater tuus qui uidet in abſconſo reddet tibi.

Volens opus miſericordiæ non eſſe publicum, ſed occultum, id eſt, ut nõ propter ho-
minum laudem, ſed propter deum tantum operemur, à quo expectamus gloriam, & futu-
ræ benedictionis mercedem. Huius autem fidelis operis eleemoſynam, ſub religioſæ taci-
turnitatis ſilentio Salomon eccleſiam collaudans olim † præteſtatus eſt, dicens: Specioſæ *† proteſtatus*
ſunt genæ tuæ, præter taciturnitatem tuam. Hanc ſcilicet taciturnitatem, de qua ait domi- *Cant. 4.*
nus: Ne ſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. Sed non hic dominus de humani corpo- *Neſciat ſi-*
ris manibus loquitur, quibus nec uidendi, nec loquendi ullus eſt ſenſus, ſed in manu dex- *niſtra.*
tera uel ſiniſtra, aut opus aut homines ſignificantur. Deniq; ſcriptum legimus in libris re- *Manus pro*
gnorum, manu homines ſignificari, cũ dicitur. Nónne decem mihi manus ſunt in Iſraël? *hominibus.*
Id eſt, decem tribus Iſraël. Vnde non dubium eſt in dextera manu iuſtos ſignificari, in ſini
ſtra uerò peccatores intelligi, ſecundum quod Salomon retulit: Partes dexteriores no- *Prou. 4.*
uit dominus. Peruerſæ autem ſunt, quæ ſunt à ſiniſtris. Huius autem dexteræ ac ſini-
ſtræ intelligentiam, dominus in Euangelio apertiſſime manifeſtat, cum iuſtos à dextris,

gratiam per fidem credentibua Chriſto donatam in Euangelio Ioannes oſtendit,dicēdo:
Quotquot crediderunt in eum,dedit eis poteſtatem filios dei fieri,his qui credunt in no/ Ioan.1.
mine eiua,qui non ex ſanguinibus,neq; ex uoluntate carnis,neq; ex uoluntate uiri, ſed ex
deo nati ſunt. Vnde & Apoſtolus ait:Quoniam autem eſtis filij dei,miſit deus ſpiritum fi Gal.4.
lij ſui in corda ueſtra,clamantem,abba,pater. Quia igitur tanti muneris gratiam conſecu
ti ſumus,ut non ſolum ſerui,ſed & filij efficeremur,quaſi filij dei agere & conuerſari debe
mus,ut id nos eſſe quod dicimur ſpiritali actu probemus , ſecundum quod Ioannes in Epi Ioan.3.
ſtola ſua ait:Qui natus eſt ex deo,peccatum non facit,quia natiuitas dei cuſtodit illum,et
diabolus non tangit illum. Qui autem peccatum facit , non ex deo, ſed à diabolo eſt,quia
diabolua ab initio peccat. Et idcirco ſacramentum cœleſtis natiuitatis noſtræ cuſtodien/
tes,ab omni peccato alieni eſſe debemus , ut uerè filij dei dici uel eſſe mereamur. Sciūt &
ſancti Prophetæ huius diuinæ miſericordiæ gratiam,in qua nobis deum,patrem nuncupa
re permiſſum eſt, dicente Eſaia: Tu es enim pater noſter,quia Abrahā non cognouit nos, Eſa.63.
& Iſraēl non cognouit nos. Sed tu domine pater noſter , ab initio nomen tuum ſuper nos
eſt. Similiter & Hieremias in libro ſuo teſtatur,dicens : Vnus eſt enim pater omnium no/ *Tale quiddam*
ſtrum. Quanta domini miſericordia . Qui iamdudum nobis patrem diabolum uoluntate *pene habes.*
propria adſciueramus,nunc renati per aquam & Spiritum ſanctum,patrem deum habere Mala.1.
iam cœpimus. Ipſe ēm deus pater unus eſt nobis , qui regenerat Spiritu ſuo,quos facit ad
æternam hæreditatem filios. Et ideò quaſi filij dei ambulare debemus,ne aliter agentes q̄
filios dei conuenit,rei ſub uſurpatione tanti nominis teneamur. Ait ergo:

Pater noſter qui in cœlis es: ſanctificetur nomen tuum.

Non quòd ab aliquo nomen dei ſanctificari poſſit,cum omnes ipſe ſanctificet, qui ait
per Prophetam. Sancti eſtote,ſicut & ego ſanctua ſum,dicit dominus. Sed idcirco nomē Leuit.3.
ipſius ſanctificari poſtulamus,ut in nobis ſanctificetur per opera iuſtitiæ, per fidei meri/ *Sanctificari no*
tum,per gratiam Spiritus ſancti. Quam ſanctificationem,ut per huiuſmodi dona accipe/ *men dei.*
re poſſimus,miſericordiæ ipſius auxilium neceſſarium eſt. Verum nō eget aliqua ſancti/
ficatione,ille qui fons eſt ſanctitatis æternæ. Deinde ait:

†Adueniat regnum tuum, *†Veniat*

Similiter & hic non deo optamus ut regnet , qui rex eſt æternorum ſeculorum,cuius *Aduenire regn*
regnum nec initium habet,nec finem,ſed ut illud regnum,id eſt cœleſte,quod nobis pro/ *num dei.*
miſit,adueniat. Sed magnæ fiduciæ & ſynceræ conſcientiæ eſt,hoc domini regnum,ut ad
ueniat,cōfidenter optare . Et idcirco,quia ut regnū dei † ueniat ſemp oramus tales nos in *†adueniat*
fide domini & in mandatis eius exhibere debemus,ut futuro regno digni eſſe poſſim⁹

Dehinc ait. Fiat uoluntas tua,ſicut in cœlo & in terra.

Par quoq; & hic intelligentiæ ratio eſt. Non enim quiſquam eſt, qui obſiſtere & con/
tra dicere deo poſſit ne quod uelit faciat,cum uoluntate eius & in cœlo & in terra cuncta
conſiſtant,ſed ut in nobis uoluntas eius fiat oramus. Voluntas autem dei eſt,ut toto cor/
de ei credentes,hæc quæ fieri præcipit impleamus. De qua uoluntate dei Apoſtolus teſta
tur,dicens. Voluntas dei eſt ſanctificatio ueſtra ,ut abſtineatis uos à carnalibus concupiſ/ *Voluntatē dei*
centijs. De quo & dominus in Euangelio locutus eſt dicens: Hæc eſt autem uoluntas pa/ *fieri.*
tris mei,qui miſit me,ut omnis qui uidet filium & credit in eo,habet uitam æternam. Cum 1.Theſſ.4.
ergo dicimus: Fiat uolūtas tua ſicut in cœlo & in terra,hoc oramus , id eſt,ut ſicuti dei uo Ioan.6.
luntas ab angelis fideliter cuſtoditur in cœlis,ita quoq; à nobis religioſa ac fideli deuotio
ne ſemper ſeruetur in terra. Quæ uoluntas ut in nobis rite poſſit impleri, ſine intermiſſio/
ne diuinæ dignationis auxilium poſtulandum eſt. Vel certè: Fiat uoluntas tua ſicut in cœ
lo & in terra,ut ſicut in cœlo,id eſt,in ſanctis ac cœleſtibus hominibus dei uoluntas im/
pletur;ita quoq; in terra,id eſt,in his qui necdum crediderunt,per credulitatem fidei,& ue
ritatis cognitionem,ut dei fiat uoluntas oramus.

Dehinc ait. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Duplici modo hoc domini dictum intelligimus. Primum , ut non aliud quàm quoti/
dianum uictum poſtulemus . Nō enim iubemur diuitias petere,aut affluentiam ſecularū
rerum,ſed panem quotidianum,quod Chriſtianis fide uiuentibus, ad præſentem uitam ſo
lummodo neceſſarium eſt,dicente Apoſtolo: Habentes uictum & tegumentum,his con/ 1.Tim.6.
tenti ſimus. Idipſum quoq; & Salomon euidēter oſtendit : Vſus,inquit,hominis,panis,a/ Eccli.29.
qua & ueſtimentū. Sed cum dicimus hodie,docemur de præſenti tantū die, nō de om̄i uitæ Hodie.
tempore,

tempore cogitare, ne mens noſtra ſeculari ſollicitudine occupetur, ſecundum quod ipſe
dominus alio loco aperte demonſtrat, dicendo: Nolite cogitare de craſtino, craſtinus enĩ
dies ſollicitus erit ſibiipſi. Hoc autem ſpiritaliter nobis præceptum eſſe debemus aduerte-
re, ut panem quotidianum petamus, id eſt, panem illum cœleſtem & ſpiritalem, quẽ quoti
Ioan. 6. die ad medelam animæ, & ſpem æternæ ſalutis accipimus, de quo ait dominus in Euange
lio: Panis cœleſtis caro mea eſt quam ego dabo pro mundi huius uita. Et hunc ergo panẽ
quotidie poſtulare iubemur, id eſt, ut præſtante domini miſericordia, quotidie panem cor
1. Cor. 11. poris domini accipere mereamur. Ait enim ſanctus Apoſtolus: Probet ſe homo, & ſic
de pane domini manducet, & de calice bibat. Et iterum: Qui manducat panem domini in
dignus, & calicem bibit, reus erit corporis & ſanguinis domini. Vnde non immerito ſem
per orare debemus, ut hũc panem cœleſtem quotidie mereamur accipere, ne aliquo inter-
uenienate peccato à corpore domini ſeparemur.

†dimitte †remittimus *Et † remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos † dimittimus debitoribus noſtris.*

Iuſta planè ac neceſſaria omnibus hæc uox eſt. Primum, ut peccatores nos eſſe confi
teamur, dehinc ut ſic à deo nobis oremus dimitti peccata, quemadmodum peccãtibus in
nobis ipſis dimittimus. Quod ſi minime faciamus, ipſi nos apud deũ reos uerbis noſtris
efficimus, dicente ſcriptura. Laqueus fortis eſt uiro, propria labia. Vnde non immerito &
Salomon dominicæ huius orationis formam per Spiritum ſanctum non ignorans, ante
Eccli. 7. præmonuit dicendo: Non mentieris uerbum in tua oratione. Quis enim audeat, aut quo-
modo poteſt deo in oratione mentiri? Niſi forte is, qui ſecundum dominicam orationem
à deo peccatorum ueniam poſtulans, ipſe in ſe peccantibus non dimittit, non retinens di-
Eccli. 28. ctum diuinum: Homo homini reſeruas iram, & à deo quæris propitiationem? Et ipſe in
hominem ſimilem tibi non habes miſericordiam, & deum pro peccatis exoras? Hoc autẽ
Luc. 16. alio in loco ipſe dominus apertiſſime manifeſtat, proferens ſerui illius debitoris exemplũ,
cui plurimum debenti, rogatus dominus debitum omne conceſſerat, qui cum poſt indul
tum debitum conſeruo ſuo debenti ſibi nollet ipſe dimittere, in carcerem traditus, & dam
natus in pœna eſt.

A tentatione nos liberari. *Dehinc ait: Et ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos à malo.*

Tentationis huius duplex ratio, & cauſa diuerſa eſt, quia alijs per peccatum tentatio
infertur ad emendationem, alijs ad fidei probationem infertur ad gloriam, ſecundũ quod
Iacob. 1. beatus Iacobus in Epiſtola ſua teſtatus eſt, dicens: Beatus qui ſuſtinuerit tentationẽ: quo
niam beatus factus accipiet coronam uitæ, quam promittit deus ijs qui eum diligunt. Nõ
enim ſic oramus, ut tentationem quam ſcimus eſſe utilem penitus recuſemus, dicente ſan
Pſal. 25. cto Dauid: Proba me domine, & tenta me, ure renes meos & cor meum. Cum etiam ſan-
ctum Abraham ſciamus per tentationem perfectæ fidei gloriam conſecutum, beatũ quo-
que Apoſtolum ad profectum fidei ſuæ traditum tẽtationibus legerimus. Qui cum repel
li à ſe tentationis autorem à domino poſtularet, reſponſum eſt illi: Sufficit tibi gratia mea
2. Cor. 12. nam uirtus in infirmitate perficitur. Non ergo ne in toto tentemur oramus, ſed ne ſupra
quam uirtus fidei patitur tentationi tradamur. Quod idipſum in alio libro Euangelij eui-
ἀποκρύφοις. denter oſtenſum eſt, ſic enim ſcriptum eſt: Et ne nos † inferas in tentationem, quam ſuffer-
1. Cor. 10. re non poſſumus. Apoſtolus quoq;, ut idipſum oſtenderet, ita teſtatus eſt dicendo: Fide-
†prouentum lis autem deus, qui non patitur tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione e-
tiam † tranſgreſſum, ut poſſitis tollerare; Et ideo non illam tentationem à nobis auferri,
quæ eſſe poteſt utilis deprecamur: ſed illam, quæ ad fidei noſtræ euerſionem, modum infir
†congruè ac neceſſarie mitatis excedit. Et idcirco † congrue, neceſſariæ in fine orationis, etiam liberari nos po-
ſtulamus à malo, qui fidem noſtram diuerſis tentationibus quotidie † expugnare non de
†oppugnare ſinit, à † qua nos nõ immerito quotidiana oratione deprecamur, ne immiſſionibus ipſius
†quo impediti, præcepta diuina minime poſſimus implere. Vniuerſa igitur quæ fidei ac ſaluti no-
Epilogus dominicæ orationis. ſtræ ſunt neceſſaria, in hac breuitate orationis dominicæ continentur, dum profeſſionem
nominis paterni confitemur, dum ſignificationem ineſſe in nobis ipſius nominis poſtula
mus, dum † aduenire regnum dei petimus, dum uolũtatem eius in nobis fieri deprecamur,
†uenire dum panem uel terrenum uel cœleſtem, ad ſpem ſalutis noſtræ quotidie exoramus, dum
peccatorum ueniam imploramus, dum grauem tentationem auferri à nobis oramus, po-
ſtremo dum à malo nos liberari, qui eſt autor omnis peccati, indeſinenter à domino poſtu
lamus. Quod idipſum futurum olim per Eſaiam Spiritus ſanctus prænuntiauerat dicẽdo.

Quoniam

Quoniam uerbum breuiatum faciet dominus per uniuerſum orbem terræ. Vnde non immerito ſequitur.

Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, remittet uobis pater ueſter qui eſt in cœlis delicta ueſtra. Si autem non remiſeritis hominibus, nec pater ueſter remittet uobis peccata ueſtra.

In hoc quod oramus: † Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitori- *† remitte* bus noſtris, ſequitur domini iuſta ſententia, qua ait: Si non remiſeritis hominibus peccata eorum, nec pater ueſter remittet uobis, qui eſt in cœlis. Et idcirco ut de remittendis nobis peccatis dominum confidenter orare poſſimus, ipſi prius in nobis peccantibus remittamus. Vnde & Salomon ait: Remitte proximo tuo peccata, & tunc tibi peccata ſoluentur. *Eccli. 7.* Quod ſi infideli animo ac prædurata mente, delinquẽtium in nos peccata teneamus, nos quoq; peccatorum ueniam accipere nõ mereri aperte dominus manifeſtat, cui eſt honor, laus & gloria, unà cum Spiritu ſancto ante omnia ſecula, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Deinde ait: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri ſicut Hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas, ut pareant *Tract. 13.* *hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, perceperunt mercedem ſuam. Vos autem cùm ieiunatis, ungite caput ueſtrũ, & faciem ueſtram lauate, ne pareatis hominibus ieiunantes, ſed patri ueſtro qui eſt in abſconſo, & pater ueſter qui eſt in abſconſo, reddet uobis.*

Sicuti in ſuperioribus præceptis, ita quoq; circa ieiunij obſeruationem, ad perfectæ *Ieiunia.* nos fidei meritum dominus doctrinæ ſuæ mandatis inſtituit, ut non propter humanã gloriam, ſicut hypocritæ faciunt, ſed propter futuram ſpem ſoli domino ieiunemus, à quo expectamus humilitatis huius deuotæ mercedem. Verum qui ita ieiunant, ut magis hominibus quàm deo placeant, habent quidem laborem de corporis afflictione, ſed per inanem gloriam mercedem laboris apud deum habere non poſſunt, quia cùm ſolummodo, id eſt, cauſa religionis ac fidei agere debeant, humanæ potius laudis gloriam quærere malũt, & ideo ait dominus:

Amen dico uobis, perceperunt mercedem ſuam.

Et unum quidem propoſitum uidetur eſſe ieiunij, tam eius qui deo tantũ deuota mente ieiunant, quàm etiam illius qui ieiunans hominibus placere deſiderat, ſed diſtãs gratia ieiunantum. Quia quamuis utriſq; ſimile propoſitum uideatur, atq; idem ieiunij labor, non tamen idem fructus eſt, nec eadem retributio meritorum. Longe enim differt ille, qui propter deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit, quia huic pro mercede laboris compenſatio fit laudis humanæ, illi pro deuotione humilitatis meritum gloriæ in futuro ſeruatur. Sic quoq; & orantium habitus, ſecundum propoſitum quidẽ non differre uidetur, ſed ſecundum animi fidem, & mentis affectum, magna diſtantia meritorũ eſt. Aliud eſt enim, ut ſuperius dictum eſt, ſub expectatione humanæ laudis orare, aliud ad hoc tãtum orare, ut orationis ſuæ à deo retributore expectet mercedem. Similis cauſa eſt, & circa omnem obſeruantiam diuinæ religionis. Vnde non immerito dominus, omne ſtudium laudis, atq; humanæ iactantiæ, uolens à nobis abeſſe, docet nos quemadmodum ipſi religioſo animo ac deuota mente placeamus, dicendo: Vos autem cum ieiunatis, ungite caput ueſtrum, & faciem ueſtram lauate, ne pareatis hominibus ieiunãtes, ſed patri ueſtro qui eſt in abſconſo, ut ſi fieri poteſt, opus ieiunij, & ipſius corporis atq; animę afflictionem, uultus hilaritate uelemus. Cuius rei exempla, etiam ſecundum hiſtoriam in ſanctis præterito tempore legimus præoſtẽſa. Nam ſanctiſſima Iudith, cum magno mœrore pro *Iudith.* populo eſſet afflicta, poſt ſolennitatem triduani ieiunij, capite uncto, & lota facie, ita internæ afflictionis triſtitiam texit, ut ſimulato gaudio lætari hoſtibus uideretur: ac ſic dum per lætitiam uultus ieiunium texit, de hoſte triumphum uictoriæ reportauit. Similiter Heſter ſanctiſſima, dum lota facie, & capite uncto, poſt triduanum ieiunium intelligià rege *Heſter.* non potuit: Aman illum populi ſui inimicum nequiſſimum interemit. Quid de Daniele *Daniel.* ac tribus pueris dicemus? Qui in tanta abſtinentia, inter tot adoleſcentes, qui cibis regalibus paſcebantur, ſoli uultu cæteris gratiores inuenti ſunt. Sed quia id ſecundum literam diximus, quid etiam ſecundum ſpiritualem intelligentiam ſentiẽdum ſit debemus aduertere. In unctione capitis, miſericordiã ſignificari cognoſcimus. Vnde ungere caput, pro- *Vnctio capitis* ximo eſt miſericordiam facere, quę miſericordia in pauperem facta, refertur ad dominum, qui caput uiri ſecundum Apoſtolum intelligit̃, ipſo domino dicente: Quàm diu uni ex mi- *Matth. 5.* nimis iſtis feciſtis, mihi feciſtis. In cuius miſericordiæ uice, diuina retributione uelut quo- *Matth. 5.*

dam oleo cœleſti perfundimur ab eo qui ait: Beati miſericordes, quoniam ipſis miſerebit
Pſal.138. deus. Nouit hanc cœleſtis olei in capite unctionem etiam ſanctus Dauid, cum dicit: Sicut
Lauare faciē. unguentum in capite, quod deſcendit in barbam. In facie uerò lauanda, emũdatio corpo-
ris, ac ſynceræ conſcientię puritas ſignificata cognoſcitur. Vnde lauare faciem, hoc eſt, ab
omni ſorde peccatorum, & ſqualore delicti & faciem cordis noſtri, & ipſam cõſcientiam
mũdam referre, ut uere lætitiam cœleſtis gaudij, & hilaritatem ſancti Spiritus in nobis ha-
bere poſſimus. Ac ſic fit, ut dum ſub hac fidei deuotione deo potius quàm hominibus ie-
iunamus, à deo, qui occultorum eſt cognitor, accipiamus retributionis ęternæ mercedem.
Hoc enim ait dominus: Ne pareatis hominibus ieiunantes, ſed patri ueſtro, qui eſt in ab-
ſconſo, & pater ueſter qui eſt in abſconſo, reddet uobis. Si ergo uis caput ſemper unctum
gerere, & mũdam faciem cordis habere, iuxta domini dictũ, inſiſte fideliter operibus mi-
† deuote ieiunijs ſericordiæ, inſiſte † deuotioni ieiunij, ut placere domino merearis, cui eſt gloria in ſecula
ſeculorum. Amen. Deinde ait:

Tract.14. *Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, ubi erugo & tinea exterminant, & ubi fures effodiunt, & inuo-*
Matth.6. *lant. Theſaurizate autem uobis theſauros in cœlo, ubi neq; erugo, neq; tinea exterminant, & ubi fures non effodiunt*
Luc.12. *nec furantur. Vbi enim erit theſaurus tuus, illic erit & cor tuum.*

Theſaurizare Prohibet nos dominus in terra theſaurizare, ubi omnis infirma ſunt & caduca. Con-
trarium eſt enim fidei ac ſaluti, hos terrenos theſauros expetere, diuitias ſeculi querere, fa-
cultates mundi ſectari, quas poſſunt & tineæ corrumpere, & erugo abſumere, & fures ra-
pere. Quia quicunq; magis in terra theſaurizare uoluerint, quam in cœlo, theſauros illos
Matt.19. æternæ & cœleſtis uitæ habere non poſſunt, dicente ipſo domino: Quoniam diues diffici-
1.Tim.6. le intrabit in regnum cœlorum. Similiter & Apoſtolus: Nam qui uolunt diuites fieri inci-
dunt in tentationem, & muſcipulam diaboli. Recordemur illius diuitis, qui omnem glori-
am ſuam in ſeculi theſauris, atq; in redituum ſuorum ubertate conſtituit. Qui cum prop-
ter affluentiam frugum, de ampliandis horreis cogitaret, atq; animæ ſuæ delitias opum, et
ſecuritatem longæ uitæ promitteret, non dicam ſubripiente fure hæc quæ congregauerat
perdidit, ſed ipſam animam ſub eadem nocte, cui theſaurizabat, amiſit. Vnde non imme-
Pſal.38. rito Dauid ipſe teſtatus eſt, dicens: Theſaurizat, & ignorat cui congregabit ea. Cogite-
mus & illum adoleſcentem, qui cum prope omnia præcepta legis impleſſet, quia theſau-
ros magis terrenos habuit quàm cœleſtes, uitæ æternæ theſauros obtinere non potuit. Et
Pſal.61. idcirco bene Dauid ait: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere, diui-
tiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Quapropter uult nos dominus theſauros noſtros nõ
in terra, ubi perire poſſunt, ſed in cœlo recondere, ubi nulla aduerſa dominantur, ubi fu-
res nos effodiunt, id eſt, diabolus & angeli eius nec tinea nec erugo extermināt, id eſt, pec-
cata dominantur. Quemadmodum autem hunc theſaurum in cœlo reponere debeamus,
Math.19. ipſe dominus in Euangelio manifeſtat, dicendo ad illum adoleſcentem: Vade, uende om-
nia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo. Huiuſmodi ergo theſau-
ros, qui æterni ſunt & incorrupti, qui perire non poſſunt, per opera iuſtitiæ, per pietatis ac
Theſauros in cœlos reponere. miſericordiæ merita iubemur in cœlo recondere. In cœlo eñ recondit, quicquid ſecũdum
fidem ſcripturæ in uſum pauperum fideliter erogatur, dicente ſcriptura: Qui dat pauperi,
deo fœnerat. Vnde & ſub Apoſtolis credẽtes, memores huius dominici præcepti, theſau-
Prou.19. rizaſſe ſibi inuenimus in cœlo, quia uenditis uniuerſis rebus ſuis, terrenos theſauros ad
Act.4. regna cœleſtia tranſtulerunt. Et ideo addidit dominus, dicens:

Vbi fuerit theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

Quia ſi in cœlo ſemper bonis operibus theſaurizemus, ubi omnis ſpes & ſalus eſt no-
ſtra, ubi nobis uita æterna repoſita eſt, in terra licet poſiti, cor tamen in cœlo ſemper habe-
mus. Verum non poteſt cor in cœlis habere, qui cupiditate ſeculi captus, theſaurizare ſi-
bi magis in terra maluerit. Meritò & ſanctus Apoſtolus etiam diuites ſeculi, quemadmo-
1.Tim.6. dum hunc theſaurum cœleſtem conſequi poſſint, hortatur, dicens: Diuitibus huius ſeculi
præcipe, non ſuperbe ſapere, neq; ponere in incertum diuitiarum ſpem ſuam, ſed in deum
uiuum, qui præſtat nobis omnia abundanter ad fruendum. Benefaciant, diuites ſint in o-
peribus bonis, facilè tribuant, communicent, theſaurizent ſibi in futurum, ut apprehen-
dant ueram uitam, ab eo qui autor eſt uitæ, & immortalitatis æternæ, cui eſt laus & gloria
in ſecula ſeculorum. Amen. Deinde ait.

Lucerna, inquit, corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuum lucidum † eſt. Si autē oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum eſt. Si ergo lumen, quod in te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantæ ſunt? Tract. 15. † erit

Lucerna corporis ſenſus mentis & fides cordis intelligitur. Quæ ſi in nobis pura & lucida fuerit, ſine dubio omne corpus noſtrum illuminat. Idcirco autem lucerna in comparatione fidei ponitur, quia ſicut lucerna incedentium in nocte greſſus illuminat, ne aut in foueas, aut in offendicula quæq; ambulantes incurrant, ita in hac ſeculi nocte, ſplendor fidei omnes uitæ noſtræ greſſus, præeunte lumine ueritatis illuminat, ne aut in foueas peccatorum, aut in offendicula diaboli incidamus. Hoc eſt ergo quòd ait dominus. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam eſt, totum corpus tuum tenebroſum eſt. Oſtendens, quia ſi hæc fides noſtra, quæ lucerna corporis, uel oculus ſignificatur, in nobis aut peccatorum tenebris aut perfidiæ obſcuritate cæcetur, ſine dubio, omne corpus noſtrum obſcurum tenebroſumq; redditur. Quod idipſum ſanctus Iohannes oſtendit, dicens: Deus lux eſt. Et qui charum habet fratrem ſuum, in lumine manet, ſicut & ipſe eſt in lumine. Qui autē odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit ubi ambulat, quia tenebræ occæcauerūt oculos eius. Et ſi hoc de eo qui fratrem ſuum odit, ſecundum dictum Ioannis intelligitur, in quibus tenebris hæreticus demoretur, qui amiſſo lumine catholicæ ueritatis, perfidus ac blaſphemus exiſtit, debemus aduertere. *Lucerna corporis.* *1. Ioan. 2.*

Et ideo ait dominus: Si lumen, inquit, quod in te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantæ ſunt?

In eo ſcilicet, qui ueritatem in mendacium, & fidem in perfidiam demutauerit. Alio autem ſenſu, oculū corporis, quod eſt membris omnibus pulchrius ac præcioſius Epiſcopum aduertimus ſignificatum, qui clara fidei ſuæ ac doctrinæ prædicatione, uelut oculus quidam, eccleſiæ corpus illuminat. Qui ſi per ſimplicem fidem ac ſanctam conuerſationem, catholicus & fidelis doctor extiterit, poteſt populus cui præeſt, doctrinæ ac formæ ipſius exemplo in lumine ſemper ueritatis manere. Verum ſi is qui lumen cæteris præbere uidetur, per prauam fidem, aut per turpem conuerſationem nequā & perfidus doctor extiterit, ſine dubio, uitæ ac perfidæ ſuę exemplo totum corpus poteſt tenebroſum efficere. Vnde non immerito de tali oculo dominus dicit: Si lumen quod in te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantæ ſunt? Hoc eſt, ſi huiuſmodi doctor, qui lumen fidei ex ſe præbere cæteris debet, per hæreſim occœcatus tenebroſus extiterit, quantę in populo illo poſſint eſſe tenebræ peccatorum, debemus aduertere. Et addidit:

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim unum odiet, & alterum amabit, aut unum patietur, & alterum contemnet. Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ.

Non poſſe unumquemq; noſtrum duobus dominis ſeruire, id eſt, deo & diabolo, dominus manifeſtè declarat. Et deus quidem quamuis dominus omnium ſit, quia omnia ab ipſo creata ſunt, & in omnibus ipſe dominetur, poteſtate, uirtute, natura: horum tamē præcipuè dominus eſſe dignatur, qui dominum ac deum ſuum conditorem uniuerſitatis cognoſcentes, præcepta eius fideli ſeruitute cuſtodiunt. Diabolus uerò horum tantum dominus intelligitur, quos à uero domino ac parente ſeducens per peccatum, nequiſſimæ ſuæ ſubiugat ſeruituti, & quibus per iniquitatis ſuæ operam, illicito iure dominatur. Hac ergo de cauſa & ipſe ſuo loco dominus appellatur, quia huiuſmodi ſtultis hominibus per peccatum dominatur. Et idcirco ſcriptū eſt: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Sed quia iam per dei miſericordiam uiſitati, liberati de diaboli dominatione, uerum dominum recognouimus. à quo creati & redempti ſumus, priori domino, id eſt, diabolo, qui nobis more tyrannico dominabatur, ſeruire prohibemur, uel potius auaritiæ & cupiditati, quā mammonam nuncupat, quæ interdum etiam religioſas mentes captiuare conſueuit. Vnde fugere ac uitare debemus cupiditatem pecuniæ, auaritiam ſeculi, ne nos indignę ſeruituti eius, uel diabolo, qui autor eſt auaritiæ ſubiugemus. Et hoc eſt quod ait dominus: Nemo poteſt duobus dominis ſeruire. Aut enim unum odiet, & alterum amabit, aut unum patietur, & alterum contemnet. Quia quicunq; ex toto corde dominum ac deum ſuum diligit, neceſſe eſt diabolum cum ſuis actibus oderit, quia in dilectione manifeſtum eſt diabolum ſemper in execretionem haberi. Verum qui per iniqua opera peccatorum, mammonam uel diabolum diligit, faciendo ipſius uoluntatem, deum amare non poteſt, cuius præcepta contemnit. Et ideo qui deum diligit, ſeruus diaboli non poteſt nuncupari, cui iam ipſe *Duobus dominis ſeruire.* *Mammonā.*

per fidem cœleſtis gratiæ dominatur. Similiter & qui peccatis deſeruiens, dominationi ſe
diabolicæ ſubdit, huiuſmodi deum babere dominum non meretur. Et ideo ait dominus:
Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ. Oſtendens nos non poſſe & deo ſeruire & dia-
bolo, id eſt, deo miſericordiæ autori, & diabolo, mammonæ & auaritiæ dominatori. Hoc
2. Cor. 6. & Apoſtolus oſtendit, cum dicit: Quæ ſocietas lucis ad tenebras? Mammona, id eſt, dia-
bolus qui autor eſt mammonæ. Ille nos ad miſericordiam prouocat, hic ad auaritiam. Ille
ad uitam, hic ad mortem. Ille ad ſalutem, bic ad perditionem. Cui de duobus obtempera-
† trahit re debemus? Ei utiq; qui nos ad uitam inuitat, non ei qui nos † tradit ad mortem.

Huic tractatui finis deeſſe uidetur. Quod uerò ſequitur, fragmen eſt tractatus alterius eiuſdem Chromatij, qui nondum totus in lucem prodijt.

Matth. 3. Quapropter reſpondens dominus Ieſus dixit ei: Sine modo, ſic enim decet nos im-
De baptiſmo. plere omnem iuſtitiam. Ieſus igitur ad conſummanda legis omnia ſacramēta, ut baptiza-
retur à Ioanne, à Galilæa in Iordanem deſcendit. Sed Ioannes deum ſuum per Spiritū ſan-
ctum recognoſcens, cuius ne calceamenta quidem dignum ſe fuiſſe portare profeſſus, im
plere quod iubebatur excuſat, quia non credebat ei baptiſmum neceſſarium eſſe, quem
ſciret ad hoc ueniſſe, ut baptiſmo ſuo mundi peccata deleret, & idcirco baptizari ſe ab eo
potius oportere teſtatur dicendo: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Tanquam
ſi diceret: Ego homo ſum, tu deus: Ego peccator, quia homo, tu ſine peccato, quia
deus. Quid uis à me baptizari? Non recuſo obſequium, ſed ignoro myſterium. Ego pec-
catores baptizo in pœnitentiam. Tu quid uis baptizari, qui non habes cauſam peccati?
Imò potius quid uis baptizati ut peccator, qui ueniſti peccata tollere? Quid eſt ergo
deeſt aliquid quod ait Ioannes: A te debeo ego baptizari, & tu uenis ad me? quidem famuli ſui fidele
ſeruitutis, ſed diſpenſationis ſuæ myſterium dicendo: Sine modo, ſic enim oportet nos im
Baptiſmus plere omnem iuſtitiam, oſtendens hoc eſſe omnem iuſtitiam, ut ipſe dominus & magi-
Chriſti. ſter in ſalutis noſtræ ſacramentum compleret. Non ergo ſui cauſa baptizari dominus ue-
nit, ſed cauſa noſtri, ut impleret omnem iuſtitiam. Iuſtum eſt enim ut quod quis docet al-
terum facere, prior incipiat. Quia igitur magiſter & dominus humani generis uene-
rat, exemplo ſuo docere uoluit quid eſſet faciendum, ut diſcipuli magiſtrum, ſerui do-
minum, ſequerentur. Quia ergo nouum baptiſmum daturus erat, ad generis humani ſa-
lutem, & remiſſionem peccati, prior ipſe baptizari dignatus eſt, non ut peccata depone-
ret, qui peccatum ſolus non fecerat, ſed ut aquas baptiſmi ſanctificaret ad diluenda pecca
Sanctificatio ta credentium. Nunquam enim aquę baptiſmi purgare peccata credentium potuiſſent, ni
baptiſmi. ſi tactu dominici corporis ſanctificatæ fuiſſent. Ille ergo baptizatus eſt, ut nos lauaremur
à peccatis. Ille tinctus eſt in aqua, ut nos à delictorum ſordibus purgaremur. Ille laua-
crum regenerationis accepit, ut nos ex aqua & Spiritu ſancto renaſceremur, quia ſicut
Ioan. 3. ipſe alio in loco ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in
regnum cœlorum. Baptiſmum ergo Chriſti, ablutio eſt delictorum noſtrorum, & re-
Gal. 3. nouatio eſt uitæ ſalutaris. Audi hoc ipſum Apoſtolum demonſtrantem cum dicit: Quot
quot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Et addidit: Conſepulti ergo il-
li eſtis per baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus ſurrexit à mortuis, ſic &
uos in nouitate uitæ ambuletis. Per baptiſmum itaque peccato morimur ſed Chriſto con
uiuimus, uitæ priſtinæ ſepelimur, ſed nouæ uitæ reſurgimus, ueteri hominis errore ex-
uimur, ſed noui hominis indumenta ſuſcipimus. Impleuit ergo dominus etiam in bap-
tiſmo omnem iuſtitiam, quia ad hoc baptizari uoluit, ut baptizaremur, ad hoc lauacrum
regenerationis accepit, ut renaſceremur in uita. Et baptizauit quidem Ioannes domi-
num, ac ſaluatorem noſtrum, ſed potius ille baptizatus à Chriſto eſt, quia ille aquas ſan-
ctificauit, bic aquis ſanctificatus eſt, ille gratiam donauit, hic accepit, hic peccata depo-
ſuit, ille remiſit, quia hic homo, ille deus. Dei eſt enim peccata remittere, ut ſcriptum eſt:
Marc. 2. Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus deus? Et ideo ait Ioannes ad Chriſtum: Ego à te
debeo baptizari, & tu uenis ad me? Ioannes enim baptiſmo egebat, quia ſine peccato eſſe
non poterat. Verum Chriſtus baptiſmo egere non poterat, quia peccata non fecerat. Vn
de in baptiſmo illo dominus ac ſaluator noſter primum Ioannis, debinc totius mūdi pec
cata purgauit. Et ideo ait: Sine modo, ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam. Cu
ius baptiſmi gratia dudum myſtice præoſtenſa eſt, cum populus per fluuium Iordanis in

terram

terram promiſſionis inductus eſt. Sicut ergo tunc populo ad terram promiſſionis eundi per Iordanem uia fuit domino præcedente, ita nunc per eaſdem aquas fluuij Iordanis primum iter uiæ cœleſtis apertum eſt, per quod ad beatam illam terram promiſſionis, id eſt, promiſſionem regni cœleſtis deducimur. Illis Ieſus filius Naue in Iordane dux fuit, nobis uerus Ieſus Chriſtus dominus per baptiſmum dux extitit ſalutis æternæ, unigenitus dei filius, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen. Dehinc ſequitur.

Et baptizatus Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua. Et ecce aperti ſunt ei cœli, & uidit ſpiritum dei deſcendentem quaſi columbam, & ecce uox de cœlo dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui.

Item ex capite tertio.

Vt in domini corporea natiuitate, ita quoq; in baptiſmo eius omni admiratione digna, & maieſtati eius congrua paruerunt. Cœli igitur, de aquis aſcēdente domino, poſt baptiſmum patuerunt, ſanctus Spiritus in habitu columbæ ſpecie corporali deſcendit, teſtimonium patris ſupra filium deſerens, uox etiam patris ſtatim de cœlis auditur, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Cuius ſacræ uocis auditū ſuper aquas Dauid quoq; ante prænuntiauerat, dicendo: Vox domini ſuper aquas, deus maieſtatis intonuit. *Pſal. 28.* In hoc utiq;, in quo uox paternæ maieſtatis teſtimonium filio perhibēs, quaſi quoddam tonitruum ſonuit. Quis igitur hic contra fidem hæreticis locus eſt? quæ in hac patris profeſſione blaſphemandi occaſio relicta eſt? *Trinitatis cō probatio.* cum etiam expreſſa proprietate uerborum ſacramentum ſit perfectæ trinitatis oſtenſum. In myſterio enim baptiſmi & filius manens uidetur in corpore, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit, & uox patris de cœlis auditur, ut trinitatis unitas declaretur, quia nec pater ſine filio intelligi poteſt, nec filius ſine Spiritu ſancto cognoſci. Vide igitur quale patris de filio teſtimonium ſit dicentis: Hic eſt filius meus. Suus utiq;, non per adoptionem gratiæ, neq; per religionem creaturæ, ut Hæretici uolunt, ſed ſui proprietate generis, & ueritate naturę. *Citatur hic locus ab Albino cōtra Felicem ex Chromatij libello.* Multi enim ſanctorum filij dei dicuntur, & ſunt, ſed hic ſine compaſſione unus deo patri filius unigenitus, & uerus, & proprius, non aliunde quam de patre natus. Quia tā uerus pater, pater eſt, & deus eſt, ſicuti etiam uerus filius, filius eſt, quàm uerus & dominus eſt. Perfecta ergo fides eſt trinitatis oſtenſa, cum & pater Chriſtum dominum, ac deum noſtrum, filium ſuum eſſe teſtatur, & Spiritus ſanctus, id eſt, paracletus in tanto fidei ſacramento patri filioq; coniungitur, ut uerum patrem, uerum filium, uerū etiam Spiritum ſanctum crederemus, tres perſonas, ſed unam diuinitatem trinitatis, unamq; ſubſtantiam. *De octo beatitudinibus.* Hæc tranſitoriè de trinitatis myſterio dicta ſunt. Verum quia omnia quæ pro nobis dominus egit, in ſacramentum ſalutis noſtræ oſtenſa cognoſcimus, in eo quod baptizato domino cœli aperti ſunt, idem monſtratur, quia renatis in baptiſmo, cœlorum regna paterent, quæ nobis filius dei in corpore ad cœlum aſcendens primus aperuit. Vnde & ſtatim in eo quod ſanctus Spiritus in ſpecie columbæ deſcendit, & uox patris de cœlis auditur, dicentis: Hic eſt filius meus. In quo cœleſte myſterium, & ſalutis noſtræ ordo reuelatur, quia per ſalutare baptiſmum aquæ eſſemus & filij dei futuri, & donis ſancti Spiritus munerandi, per quem eſt patri, & filio laus & gloria, in ſecula ſeculorum.

Chromatij Epiſcopi in 5. & 6. caput Matthæi finis.

In epiſtolis ſequentibus omni deſtituti exemplarium præſidio, coniecturas duntaxat in marginum ſpatijs poſuimus.

APOLOGETICVS SYMmachi epiſcopi Romani aduerſus Anaſtaſium Imperatorem.

AD Auguſtæ maieſtatis, Gratiani Imperatoris epiſtolā, octo libris beatus reſpondit Ambroſius, quia pro fide catholica & illi non piguit prolixius prędicare, & hic non faſtidiuit gratanter accipere. *Gratianus reſpōſus ab Ambroſio.* Hæc dixerim, ut ſi modum libelli promendo collegerim, ne exiſtimarer quæ nō oportuit locutus. Si mihi, Imperator, apud exteros reges, eoſq; totius diuinitatis ignaros, pro fide catholica dicendum foret, quicquid eius ueritati rationiq; † congruerit, etiam prætenta *†congrueret*

1.Cor.9. morte perorarem. Væ mihi erit ſi non euangelizauero, meliusq́ eſt iacturam uitæ præſen-
tis incidere, quàm ſempiterna damnatione puniri. Verum tu ſi Romanus Imperator es, e-
tiam Gentium barbarum legationes debes clementer admittere. Si Chriſtianus princeps
es, qualiſcunq; præſulis Apoſtolici debes uocem patienter audire. Contumelias tuas, Im-
perator, quas ſub diuino iudicio ipſe perpendis utrum'ne in me religioſa mente profude-
ris, fateor uel mei cauſa, uel tui diſſimulare me nõ poſſe. Mei cauſa, promiſſionem domi-
ni recolendo, dicentis: Quum uos perſecuti fuerint, & dixerint omne malum aduerſum
Matt.5. uos, propter iuſtitiam, gaudete. Tui autem, quia nollem ſic meam gloriam prouenire, ut
te poſſit non mediocriter onerare. Et ego quidem dominicis & apoſtolicis eruditioni-
Ezec.9. bus inſtitutus, benedictionem ſtudeo tuis, Imperator, referre maledictis, contumelijs ho-
†quantum norificentiam reddere, & odijs redhibere charitatem. Sed uide, quæſo, ne ab eo qui ait: Mi-
Matt.18. hi uindictam, & ego retribuam: † quanto à me remittitur, tãtum à te cumulatius exigatur.
Quid enim Chriſtus dicat de his qui uel minimum in eum credentem ſcandalizauerint,
Euangelium referat, non mea uoce promatur. Sed fortaſſe dicis: Imperator, potius te eſſe
minimum, qui credas in Chriſto, & de te hoc rectius accipi, & me eſſe ſcandalizantem tu-
am fidem, Chriſtus itaque deus ueraciter totus, & totus homo eſt ſic conceptus, ſic edi-
tus, ſic conuerſatus in ſeculo, ſic paſſus, ſic apud inferos, ſic reſuſcitatus, ſic eum diſcipu-
lis apparens, ſic eleuatus in cœlum, ſic exinde dictus eſt eſſe uenturus, ſic hodieq́ue in cœ-
Col.2. li regione perſiſtit, dicente Apoſtolo: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corpo-
†Ergo ille eſt raliter, & certè de eo dicit quòd nunc eſt ipſe. † Ergo eſt ille minimus, qui credit in Chri-
minimus, &c. ſtum. Sed huiuſmodi in Chriſtum credit, qui in integrum Chriſtum credit, nõ in ſemichri-
Semi-chriſtus ſtum, & ideo non Chriſtum, quia Chriſtus non niſi integer. Integer autem, non niſi hui-
creditur à non uſmodi. De tali ergo in ſe credente dicit, ipſe etenim minimus eius, & paruus eſt, pro quo
nullis ſcandalizato quid † promiſerit, ipſius, ut dictum eſt, melius uerbis oſtenditur. Fortaſſe di-
† promiſerit cas Imperator: Sed ego quoq; talem Chriſtum credo, & ideo inter eius minimos iure con
numeror. Hoc grauius, ſi & talem credis, & talem non credentibus communione miſce-
†ſolum ris: Non † enim, inquit Apoſtolus, qui faciunt, ſed qui conſentiunt facientibus. An com-
Rom.1. municare non eſt conſentire cum talibus? Proinde aut doce alios non eſſe, aut longe gra-
uius, ut dictum eſt, contra notam ſibi erit tendere ueritatem. Contumelias igitur Impera-
tor, quas in meam proferendas putas eſſe perſonam, utinam quàm mihi glorioſæ ſunt, ita
Ioan.7. te grauare non poſſent. Domino meo dictum eſt à quibuſdam: Dæmonium habes, Vo-
rator, De fornicatione natus: & putas, quia ego debeam mihi dolere? Quàm talia profe-
renti cautum eſt, & diuinis legibus & humanis? In ore duorum aut trium teſtium ſtabit
†Quid cum omne uerbum. † Quid & cum humano te examinante iudicio falſa fuerint approbata.
& humano Quid † facis Imperator in diuino iudicio? An quia Imperator es, nullum dei putas eſſe iu-
†facies dicium? Taceo quod Imperatorem accuſatorem eſſe non conueniat. Poſtremo iiſdem
diuinis humanisq; legibus nemo poſſit eſſe accuſator & iudex. Nunquid nam ſub alieno
iudicio dicturus es cauſam? uel accuſator adſtabis? Dicis eſſe me Manichæum. Nunquid
ego Eutychianus ſum, uel Eutychianos defendo? Quorum furor maxime Manichæo-
rum ſuffragatur errori Roma mihi teſtis eſt, & ſcrinia teſtimonium perhibent, utrum à fi-
de catholica, quam in ſede beati Apoſtoli Petri, ueniens ex paganitate ſuſcepi, aliqua ex
Sardus enim parte deuiauerim. Procedat aliquis, & qualibet ratione conuincat, alioqui conuitia ſunt
erat Symma- iſta, non criminum probamenta, neſcio utrum quibus obijcitur falſum, an falſis obiecto-
chus. ribus inimica dicentibus me non ordine conſecratum. Inter imbres lapidum totus euaſi,
Locus cor- iudicauit deus. An quia Imperator es, diuinum putas contemnendum eſſe iudicium? Sed
ruptus. fortaſſe dices, etiam indignantem deum noxia quæ'que plerunque permittere, ſcriptum
Matt.7. eſt: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Oſtende ergo quid extimes arguendum, ut ira-
tum maxime deum, quæ non conuenerant, permiſiſſe demonſtres. An quia Eutychianis
nullatenus acquieſco? Me quidem iſta non ſauciant, ſed te palam aperteq́ demonſtrant
meum cogitaſſe honorem repellere, quem interuẽtu ſuo beatus Petrus impoſuit. An quia
†nomini Imperator es, contra Petri niteris poteſtatem? Et qui Petrum Alexandrinum recipis, bea-
Inter Impera- tum Petrum Apoſtolum in ſuo qualicunque Vicario calcare contendis? An bene factus
torem & Pon- eſſem, ſi Eutychianis fauerem? ſi Acacij † nomine communicarem? Latêre non poteſt,
tificem quid cur iſta prætendas. Conferamus autem honorem Imperatoris cum honore Pontificis,
interſit. inter quos tantum diſtat, quantum ille rerum humanarum gerit, iſte diuinarum. Tu Impe-

rator

rator à Pontifice baptiſmum accipis, ſacramenta ſumis, orationem poſcis, benedictionem ſperas, pœnitentiam rogas. Poſtremo tu humana adminiſtras, ille tibi diuina diſpenſat. Itaque ut non dicam ſuperior, certè æqualis honor eſt. Nec te putes mũdi pompa præcellere, quia quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus. Itaq; uideris quid te deceat. Tamen cum in accuſationem proruperis tam diuinis legibus quàm humanis, pari mecum ſorte conſiſtis, in qua cariturus honore ſummo ſi fuero, (quia id mauis te accuſante conuictus, amiſſurus pari ratione, ſi non conuiceris dignitatem. Sit iſtud in mundo iudicium, ſpectante deo & angelis eius, ſpectaculum omni ſeculo † ſimus, quo aut Sacerdos bonæ uitæ, aut Imperator religioſæ modeſtiæ conſequatur exemplum. Quia his præcipuè duobus officijs regitur humanum genus, ut nõ debeat aliquid eorum exiſtere, quo ualeat offendi diuinitas, maxime cum uterq; honor uideatur eſſe perpetuus, atq; ita humano generi ex alterutro conſulatur.

O modeſtiam Petri ſucceſſore dignam.
1. Cor. 4.
† ſumus

Præcor Imperator, pace tua dixerim, memento te hominem, ut poſſis uti conceſſa tibi diuinitus poteſtate, quia etiam ſi hæc ſub humano præuenire iudicio, † ſub diuino neceſſe eſt ut diſcutiantur examine. Fortaſſis dicturus es ſcriptum eſſe: Omni poteſtati nos ſubditos eſſe debere. Nos quidem poteſtates humanas ſuo loco ſuſcipimus, donec contra deum ſuas erigunt uoluntates. Cæterum ſi omnis poteſtas à deo eſt, magis ergo quæ rebus eſt præſtituta diuinis. Defer deo in nobis, & nos deferemus deo in te. Cæterum ſi tu deo non deferas, non potes eius uti priuilegio, cuius iura contemnis.

† Deeſt aliquid ut moliris, uel tale quippiã.
Poteſtati omni ſubditos eſſe.

Dicis quod mecum † cõſpirans Senatus excommunicauerim te. Iſta quidem ego, ſed rationabiliter factum à deceſſoribus meis, ſine dubio ſubſequor. Dicis quod male te Romanus tractet Senatus. Si nos te male tractamus, ſuadentes ut diſcedas ab hæreticis: tu nos bene tractas, quos uis ſociare præcipitanter hæreticis? Quid ad me, inquies, quod egit Acacius? Recede ergo, & nihil ad te. Nam ſi non recedis ab eo, pertinet & ad te. Relinquamus † utrunq; mortuum. Et nos hoc petimus, ut nihil ad te pertineat quod egit Acacius. Tu nos facis obijcere tibi, qui uis ad te pertinere quod egit Acacius. Nos uitamus quod egit Acacius, uita & tu, & ad utroſque non pertinet quod egit Acacius, ut poſſis ſine ijs quæ egit Acacius, ea quæ ad nos pertinet cauſa coniungi, ut poſſis ſine Acacio noſtræ communioni ſociari. Nos non te excommunicauimus Imperator, ſed Acacium, tu recede ab Acacio, & ab illius excommunicatione recedis. Tu te noli miſcere excommunicationi eius, & non es excommunicatus à nobis. Si te miſces, non à nobis, ſed à te ipſo excommunicatus es. Ita fit ut in utroque, ſiue diſcedas non ſis excommunicatus à nobis ſiue non diſcedas, non ſis excommunicatus à nobis. Catholici principes quidem ſemper Apoſtolicos Præſules inſtitutos ſuis literis præuenerunt, & illam confeſſionem, fidemq; præcipuam, tanquam boni filij quæſiuerunt debitæ † poteſtatis affectu, cui noſcis ipſius domini ſaluatoris † curam totius eccleſiæ delegatam. Quod quia per occaſiones fortaſſe publicas tua creditur præteriſſe tranquillitas, ne magis honorem meũ, quàm ſollicitudinem dominici gregis appetere iudicarer, appellare non deſtiti meis te ſponte colloquijs. Vulgatum fuiſſe deſignas, quod tua Serenitas directa militari manu compelleret eos, qui ſe à contagione perfidorum multis temporibus abſtinere delegerint, ui & armis in præuaricatæ communionis conſortia deteſtanda compellere. Vbi te rerum humanarum princeps, qualiſcunq; ſedis Apoſtolicæ Vicarius conteſtari mea uoce non deſino, ut te memineris hominem quantalibet ſis mundi poteſtate ſubnixus, circumſpiciasq; cunctos, qui ab initio dogmatis Chriſtiani catholicam fidem diuerſo propoſito perſequi, uel affligere ſunt conati, quemadmodum (uaſtitatis inſectatione, cuius placuit contritionis illatæ,) ipſi qui intulerint iſta præualendo defecerint, & orthodoxa ueritas hoc præualuerit magis, quò putaretur oppreſſa, quæ ſicut ſub inſectatoribus ſuis creuiſſe monſtratur, ſic obtriuiſſe cognoſcitur inſequentes. Miror ſi non humanus ſenſus intendit, præcipuè qui ſe Chriſtiano uult uocabulo nuncupari, inter illos ſine dubio deputandum, qui rectam confeſſionem, communionemq; Chriſtianam uarijs ſuperſtitionibus impugnare ſunt niſi, dum hanc & ipſi quocunque modo percellere moliuntur. Quid intereſt enim utrum Paganus, an quòd eſt deterius, ſub nomine Chriſtiano uerã ſynceramq; traditionem Apoſtolicæ regulæ conetur infringere, atq; in hanc prorumpere cæcitatem, ut cum in illis regionibus cunctæ prorſus hæreſes opiniones ſuas habeant publicè licentiam profitendi, ſola catholicæ communionis libertas putetur ab ijs qui ſe religioſos exti

† conſpirante Senatu
Senatus Rom. in Anaſtaſium.
† uterq;
† Forte pietatis
† Deeſt uerbũ cuiuſmodi eſt, ore.
Hominem ſe meminiſſe.
Sententia obſcura. Ecleſia inſectationibus creuit.

†quod mant ſubtuenda? Quæ ſi putatur error,(† cum non licet)cum cæteris,quibus illic facultas
eſt agere,ſinatur erroribus. Sin integritas æſtimatur,ſequenda potius fuerat,quàm uiolē-
ta perſecutione uaſtanda. Nec eam probantur inſequi potuiſſe,niſi praua ſectantes. At ne
†notabantur ipſi conuincerentur errare,repellere cogitarunt,quo † nutabantur errantes, malentes nō
†aſſectari †affectare quod iuſtum eſt,ſed potius ſubmouere,quo docentur iniuſti. Sic receſſit ab hu-
manis mentibus deus,ut obſtinante contra eius ordinis uoluntatem,non aſpiciant & in i-
ſto ſeculo diuinum non deeſſe poſſe iudicium,& poſt huius uitæ curſum illi ſit tremendo
non defuturus examini,ſub quo pernicioſorum ſtudia modis omnibus actionum diſcuſ-
†qui ue ſa pateſiant,& patefacta puniantur,niſi qui hæc omnino non credunt,† qui illa ſe perpe-
traſſe impune confidunt. Nos autem humani generis conſcientiam conteſtati,qua poſſu
mus uoce nullatenus ceſſamus omnipotentem deum ſuis cauſis minime defuturum,&
quantacunque ſit humana præſumptio,quantacunque potentia, ſub diuino nutu huius atro-
citatis cenſuram ſine dubitatione uindicandam. Nam talem auſum neque hic confidimus
euaſurum,& in illo magno dei iudicio recepturum,quòd ijs temeritatibus diuina retribu
tione debetur. Hæc nos nequaquam tacuiſſe ſufficiat,ut cum ſuperna fuerit ultio ſubſecu-
ta,& uera nos protuliſſe conſideratio humana cognoſcat,& pœnam non inaniter pronū
tiaſſe uenturam,& propoſuiſſe præmonitionis formam qua huiuſmodi præcipitijs de cæ-
tero temperetur. Certe ſi huiuſmodi propterea relinquendos proprio definitis arbitrio,
quia nec à Chriſtianis uexari deceat,Chriſtum quocunque titulo confitentes,nec uiuentes
in iure Romano lacerari conueniat à Romanis,conſequenter oſtenditur,Romanos homi
nes,& qualiſcunque Chriſtianæ profeſſionis impetere, nec Chriſtianum dici poſſe modis
omnibus,nec Romanum. Proinde aut repellendi fuerant aut nullus penitus impetēdus,
& quod in uno genere iudicas amouendum, in omnibus repelle ſi præuales. Si omia ſunt
ſinenda nullus penitus excludendus. Alioqui dum parendo cunctis erroribus ſis amicus,
non niſi ſolum tibi probatur diſplicuiſſe quod uerum eſt. Omnes catholici principes,ſiue
cùm imperij gubernacula ſuſceperunt,ſiue cum Apoſtolicæ ſedi nouos agnouerunt præ-
ſules inſtitutos,ad eam ſua protinus ſcripta miſerunt, ut ſe docerent eius eſſe conſortes.
Itaque qui hoc non fecerunt,ab eadem ſeipſos profitentur alienos, quod chartis quoque tuis
apud te etiam poſſumus adſtruere,niſi te æmulum,& reum,& inimicum uitaremus, & iu-
dicem. Non mirum,ſi catholicos perſequuntur Manichæorum patroni,cum falſitas non
poſſit non perſequi ueritatem. Non mirum ſi in orthodoxos ſæuiant, quibus poteſt cum
cunctis hæreſibus conuenire,& uniuerſis erroribus amici, non poſſint niſi ſolis eſſe non
†ſubeſt mendū errantibus inimici. Si error eſt,conuincendus eſt. Verùm ſi error non eſt,tibi uerum deeſ-
†Forte,nō po- ſe cognoſce,qui perſequeris,† quo profiteris errare. Sed prauitatis complex,† non poteſt
teſt cum non niſi eum perſequi qui eſt prauitatis.
perſequi.

Apologetici Symmachi,ad Anaſtaſium Imperatorem,finis.

Hanc Epiſtolam ſequentem Græcè ſcriptam ab aliquo non ſatis perito interprete uerſam arbitror.

ECCLESIA ORIENTALIS AD SYMMACHUM EPISCOPUM ROMANUM.

BOnus ille,& amator hominum dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui propter
Matt. 9. bonitatem ſuam in nos inclinans cœlos,& deſcendens ad terras,immacula
tis Euangelijs quotidie illud clamat: Non opus eſt fortibus medicus,ſed ma
le habentibus. Non ueni uocare iuſtos,ſed peccatores ad pœnitentiam. Plus
aūt uolens aperire operæ ſuæ clementiæ,adiecit in ſequentibus dicens: Quis
†num autem ueſtrum habens centum oues,ſi perdiderit ouem unam ex ijs,† non relinquit nona
ginta nouem in eremo,& uadit ad perditam,quàm diu inueniat illam? Et inueniens,impo
nit illam gaudens in humeris ſuis,& ueniens domum ſuam, conuocat amicos ſuos & uici
nos,dicens; Cōgaudete mihi,quia inueni ouem meam perditam. Et ut clarius fieret quod
dicitur,

dicitur, mox adiecit parabolam mulieris, quæ perditam inuenerat drachmam, utriſq; ad-
iungens, & dicens: Amen dico uobis, quia ſic fiet gaudium in cœlis de uno peccatore cō
uerſo. Hæc dixi, Sanctiſſime, audens ſupplicare non pro perditione unius ouis, neq; pro
perditione unius drachmæ, ſed pro amica nobis ſalute, non Orientalium partium tātum,
ſed trium propè plagarum habitabilis mundi, non corruptibili argento aut auro redem-
ptarum, de uana conuerſatione à parentibus tradita, ſed præcioſo ſanguine Agni dei, ſi-
cut docuit beatus glorioſorum Apoſtolorum princeps, cuius cathedram beatitudini tuæ
credidit Chriſtus optimus paſtor, qui uenit quærens, & liberans quod perierat, et ponens
animam ſuā in redemptionem pro multis. Quem imitātes, Sanctiſſimi beatiſſimiq;, feſti-
nare ad adiuuandum nos, ſicut beatus Paulus doctor †ueſter ad auxilium quandoq; Mace- †noſter.
donum feſtinauit. Et ille quidem in uiſione cognoſcens periclitari Macedones, in ueritate
adiuuare eos properauit. Tu autem affectuoſus in † filijs pater, non in uiſione, ſed in ueri- †filios
tate ſpiritalibus cernens oculis, pereuntes in præuaricatione patris noſtri Acacij noli re-
morari, magis autem, ut ita dicam ſicut Propheta, non dormites, ſed feſtina ad liberan- Pſal. 120.
dum nos, quia non in ligando tantum poteſtas eſt tibi data, ſed in ſoluendo quoque diu
uinctos, ad imitationem magiſtri. Neq; in eradicando, aut diruendo, ſed in plantando at-
que ædificando, ſecundum beatum Hieremiam, magis ſecundum ſaluatorem mundi Chri- Hiere. 1.
ſtum, in cuius ille extitit typo. Neq; in tradendo tantum Satanę in interitum carnis, ſed et 2. Cor. 5.
in charitate formando longa aduerſione deiectos, ne (quod abſit) maiori triſtitia abſorptis
nobis à Satana, uideamini pertuliſſe diſpendium. Non enim ignoras eius ingenium, qui 2. Cor. 1.
quotidie à ſacro doctore tuo Petro doceris, oues Chriſti per totum habitabilem mundum
creditas tibi paſcere, non ui, ſed ſponte coactas, qui cum doctiſſimo Paulo clamas nobis
ſubiectis tibi, & dicis: Non enim dominamur uobis in fide, ſed cooperamur in gaudio.
Quare deprecamur diſrumpi nouum chirographum noſtrum, ſicut ſaluator & dux no-
ſter Chriſtus uetus illud in cruce diſrupit, ne ultra poſt lauactum regenerationis malorum
noſtrorum ſubiaceamus delictis ſed ut eius, qui comedit uuam acerbam ligauerit dentes,
ſecundum beati Ezechielis prophetiam. Cum ergo in ueritate parabolam iſtam ſalutari
aduentu ſuo ſaluator impleuerit, cur, ſanctiſſime ac beatiſſime, Acacij inobedientia, u-
uam acerbam comedentis, noſtri, id eſt, filiorum ipſius, in tam longo annorum curſu liga-
ti ſunt dentes? Si unus homo peccauit, quare toti ſynagogæ, aut magis toti habitabili mū-
do per anathema diuinus furor incumbit? Vbi ergo dei promiſſio, quæ dicit: Non perci- Ezech. 18.
pient filij parentum peccata, neque parentes filiorum ſuorum, ſed unuſquiſque morietur
in ſuo peccato? Si propter Alexandrinorum, aut magis Eutychianiſtarum amicitiam, Alexandrini.
qui auertuntur, & anathematizant ſanctiſſimum & beatiſſimum Papam Leonem, uel in
Chalcedone ſynodum habitam, anathematizatus eſt Acatius, quare nos à uobis æſtima-
mur hæretici? Et in anathemate ſumus nos, qui amplectimur ſolam illam epiſtolam, &
quæ dicta ſunt in ſancta ſynodo? Qui propter prædicationem recti dogmatis ueſtri quo-
tidie oppugnamur, & ut hæretici anathematizamur ab ijs, qui Eutycheti conſentiunt?
Noli facere iudicium, per illum qui cunctam iudicat terram, ne perdas iuſtum cum im-
pio, & fiat apud te iuſtus ut impius, nec æqualiter iudicentur à te orthodoxi & hæretici,
uel qui anathematizant prædictam ſanctam epiſtolam, ſanctam'que ſynodum ueſtram re-
ctam, & ij qui uobiſcum ab eis anathematizantur, & qui orant mori quotidie pro recta fi-
de, quæ à uobis prædicatur. Et Ieſus quidem Naue incircunciſos, & idolorum ſeruito- Phil. 2.
res Gabaonitaa cum mendacio confugientes ad ſe, dum oppugnarentur ab Abimelech,
uel cæteris quatuor cum eo principibus, pro eo quod ad eum confugerant deo coope-
rante ſtrenue uindicauit, ne blaſphemaretur nomen dei eius, tanquam non eos adiuua-
re præualentis. Nos autem, Sanctiſſimi uiri Ieſu magni dei & Saluatoris ſpei noſtræ diſci-
puli, imitatoresq; eius, qui figuram ſerui adſumpſit, ut à peccato nos liberos redderet,
quod regnabat in nobis, uidentes oppugnari nos & mortificari, non ſicut Gabaoni-
tas incircunciſos, ſed uobiſcum circunciſos in Chriſti circunciſionem, neque idolorum
ſeruitores & æmulos, & ſi peccatores, tamen Chriſtianos, & uobiſcum omnia in Chriſto
ſapientes, non deſpiciatis, neque contemnatis ultra, pij patres, ſed ſicut prædictus beatiſ-
ſimus Ieſus Naue non illos tantum ſed & Raab meretricem illis antepoſuit, propter duo- Duarum natu-
rum exploratorum ſuſceptionem: ita & uos nos uigilanter aſſumite, cum dei iuuamine, rarum contro-
propter duarum naturarum traditionem, quæ à uobis per Epiſtolam inter ſanctos conſti- uerſia.

tuti

Ioſ.2. tuti Papæ Leonis, contra Eutychetis deliramenta directa eſt. Et illa quidem ſuſcipiens ex-
ploratores, in ſtuppam lini ſuæ domus abſcondit, nos autem rectæ fidei ueſtræ ſuſcipien-
tes confeſſionem, in corde noſtro non abſcondimus, ſed in eccleſiarum dogmatibus dei
miſericordia eam cum autoritate prædicamus. Et illa quidem rogata per metum eos ſe ha-
bere negauit. Nos autem oramus, ne unquam humano metu negemus rectæ doctrinę no-
ſtræ ueritatem, & uſq; ad ſanguinem pro ea ſtabimus, ſi ita contingat. Vnde non tædietis
† quum ſe ab, &c. nos adiuuare, neq; odio habeatis propter aduerſantium communionem, † quando & ab
hac plurimi facultatibus impediti, & non habentes ſollicitudinem, multarum animarum
ſuſpenderint, quibus uerò multarum animarum cura commiſſa eſt, in creditis ſibi com-
Ioan.10. municent eccleſijs, nullum contrarium habentes communicantem ſibi, metuentes relin-
quere lupis oues, propter uocem domini, dicentem: Mercenarius autem, & qui non eſt pa-
ſtor, cui non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem & relinquit oues, & fugit, & lu-
pus rapit eas atq; diſpergit, quia mercenarius eſt, & non habet ouium curã. Qui ergo non
amore uitæ capti, ſed ouium ſalutem curantes, plurimi ſacerdotum hoc faciunt, de inſe-
quentibus miſerante deo cognoſcere poterit tua paternitas. Quidam enim de ijs qui in ſa-
cerdotio conſtituti ſunt, ſperantes in exilio mitti Presbyteros orthodoxos, & ſanctos ui-
ros, uolentes ſe præter neceſſitatem ab eccleſijs ſub arbitro ſubducere, ipſoſ'que ſequi,
non ceſſerunt eis hoc facere, adiurantes eos ut manerent in creditis ſibi ſanctis eccleſijs
ad populi munimen orthodoxi, in ſe ſuſcipiendo, quæ putantur diſcretionis illorum. Si-
cut Rebecca quondam dicens Iacob: In me peccatum tuum fili: ita illi ab eccleſijs ſibi cre-
ditis dixerunt diſcedere ſponte uolentibus: In nos ueniat peccatum diſcretionis ueſtræ,
tantummodo oues Chriſti præter neceſſitatem lupis non relinquatis, ne in loca ueſtra Hę-
retici ingredientes, lupi diſcerpant oues, aut certè ab ipſis ouibus ſuis, propter rectam fi-
dem fugati, & his qui non fugantur, ſed ſponte diſcedere cupiunt, ne cui aduerſantium
communicent, tali fide dicentes: Putas iſti amore uitæ hoc faciunt, aut amore animarum,
ad imitationem domini ſui primi paſtoris Ieſu Chriſti, magni dei, & Saluatoris ſpei no-
ſtræ, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis? Omni modo autem & qui uidentur com-
municare orthodoxi, & qui ſe à communione abſtinent, omnes, poſt deum, tuæ lumen ui-
ſitationis & aſſumptionis operimur: quare feſtina iuuare. Orientem ex quo uobis duo
grandia diei lumina Petrum & Paulum ad illuminationem totius mundi ſaluator direxit.
Reddite ergo ei bonam retributionem, quam uobis ipſe dedit, illuminate eam rectæ fidei
lumine, ſicut per ipſum uos quondam diuinæ cognitionis lumine idem illuminauit. Sicut
enim quando toto mundo in peccatis ægrotante, unius hominis delicto laſſati, in ægritu-
dinis curatione boni illius medici diſcipuli, ipſum cœleſtem medicum, & principem pa-
Pſal.143. ſtorem, magiſtrum ſuum ad curam uocantes ægritudinis ipſius, aliquando dicebant: Do-
Pſal.76. mine inclina cœlos tuos, & deſcende. Aliquando rurſus: Qui regis Iſrael intende, qui ſe-
des ſuper Cherubin appare, excita potentiam tuam, & ueni ut liberes nos. Sic nos modo
qui infirmitati nouæ præuaricationis Patris noſtri deijcimur, ad tuam clamamus beatitu-
† exiſtens filij dei ad dilectionem, &c. dinem, ut & tu imitator † exiſtens dei, ad filij dilectionem deprecatione uenias, imitatio-
ne ipſius cœleſtis patris tui, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper
iuſtos & iniuſtos. Feſtina ad auxilium noſtrum, ſciens Sanctiſſime, ſicut in principijs di-
Matth.5. ctum eſt, quia non opus habent ſani medico, ſed male habentes. Quòd ſi parua exiſte-
ret ægritudo, nos forſitan ad ſpiritalem noſtrũ medicum curreremus, quatenus & paſſio-
nes bonorum medicorum, id eſt, glorioſorum Chriſti diſcipulorum, ueſtrorumq; docto-
rum, & ſancta adoraremus tua ueſtigia, ut & præuaricationis medicinam & ſolutionem
uinculorum, & delicti remiſſionem de tuo ſancto ore ſuſciperemus. Sed quia non eſt hul-
cus aut macula, neque plaga tumens, ſed totum hulcus eſt à pedibus uſque ad caput, ſicut
beatus Eſaias antiquam præuaricationem deflens dixit: Vos iam boni medici, & illius ue-
† imitatores ri medici, uel bonorum diſcipulorum ipſius certiſſimi † plantatores, feſtinate ad curam re-
ſolutorum eccleſiaſtici corporis membrorum, ut diſſolutas manus noſtras, diſſolutaq; ge-
nua corrigatis, & curſus rectos faciatis pedibus noſtris, ne quod claudum eſt amplius di-
ſtorqueatur, ſed curetur magis per ſtrenuitatem, & optimam diligentiam ueſtram. Sicut
enim magiſtro noſtro domino Paulo glorioſo Apoſtolo propter infideles aliquos, dum
Act.3. eum pigeret ſermonem domini in Corintho loqui, adſtans dominus dixit: Loquere, &
non taceas, quia multus eſt mihi populus in hac ciuitate. Et nunc tuæ dicit beatitudini

eius

eius benignitas: Feſtinare, & non retardare ad Orientis auxilium, magis autem ad maio-
res partes habitabilis mundi, quia non tantum pro centum uiginti milibus illis in magna
quandoque conſtitutis ciuitate Niniue, ſed à multo plurimis ſpera exſpectari tuam poſt
deum medicinam. Si enim, qui præceſſit beatitudinem tuam inter ſanctos cõſtitutus Leo
Archiepiſcopus, ad Attilam tunc errorem barbarum per ſe currere non duxit indignum *Hic fuit Hunnorum princeps.*
ut captiuitatem corrigeret corporalem, nec tantum Chriſtianorum ſed & Iudæorum, ut
credibile eſt atq; Paganorum, quanto magis feſtinare ad tuam attinet ſanctitatem, nõ ad
corporeæ quæ bello † fuit, captiuitatis correctionem atq; conuerſionem, ſed animarum *† fit*
quæ captiuatæ ſunt, uel quotidie captiuantur, ut inter duas diabolici uias erroris, Euty-
chetis atque Neſtorij, tertiam, imò mediã nobis oſtendas expreſſius ueri, rectiq; dogma-
tis uiam? Dubiam eam fecerunt noſtra peccata, æſtimantibus quibuſdam, non poſſe in-
ter Neſtorij & Eutychetis ſalutis uiam mediam reperiri, ſed quod omnino neceſſum ſit,
aut illius eſſe quenquam, aut illius. Propter hoc feſtina poſt deum nos adiuuare. Et ſicut
inter Arij, diuidentis atq; ſeparantis unam deitatis naturam atq; ſubſtantiam, in diuerſas *Arius.*
naturas uel ſubſtantias, & Sabellij quoq; confundentis perſonas, & minuentis numerum *Sabellius.*
trinitatis, oſtenderunt ſanctiſſimi patres uiam mediam ueritatis, in confeſſione diuinitatis
unam ſubſtantiam, naturam, uirtutemq; demonſtrantes, propter Sabellium tres perſo-
nas & æque potentiæ unam ueritatem, ſic & uos nunc ſanctiſſimi & beatiſſimi, illumina-
te nos ſpiritalis ſcientiæ ueſtræ lumine, quod eſt inter Eutychetis, ad imitationem Sabel-
lij, naturas atq; ſubſtantias cõfundentis, & inter Neſtorij, ad imitationem Arij, perſonas
& ſubſtantias diuidentis, uera rectæ fidei confeſſio tradita nobis à Papa Leone, inter ſan- *Neſtorius.*
ctos conſtituto, et diſcipulorum in Chalcedone ſanctorum patrum duarum ſubſtantiarũ, *Interpretis in-*
aut naturarum unitas in una eademq; perſona, & unius ſubſtantiæ, magni dei & ſaluato- *ſcitia uidetur*
ris noſtri Ieſu Chriſti. Ipſi enim docuerunt nos diuinis ſcripturis, alteram eſſe uiſibilẽ, pal- *confundi ſub-*
pabilem, & paſſibilem carnis naturam: & alteram inuiſibilem, impalpabilem, & incom- *ſtantia & ſub-*
prehenſibilem naturam, in una perſona & una ſubſtantia magni dei, & ſaluatoris noſtri *ſiſtentia.*
Ieſu Chriſti. Alterã de matris ſubſtantia & natura, uenientem de ſemine Dauid, Abrahæ,
& Adæ, ſecundum carnem natam; alteram uerò ex utero ante Luciferum genitam, de ſub
ſtantia & natura patris. Sed ne rurſus propter immaculati partus duas naturas & ſubſtan
tias, occaſionem apprehendentes, (qui ſecundum Neſtorium ſapiũt) duas perſonas aut
duos filios, uel duos Chriſtos male introducant, docuerunt ſancti illi & beati patres unã
ſcire perſonam, & ſubſtantiarum inſeparabilem unitatem, ex duabus ſubſtantijs & natu-
ris, & in duabus ſubſtãtijs & naturis, magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Nos enĩ,
ô ſanctiſſime & beatiſſime Symmache, eundem eſſe exiſtimamus, & ex duabus naturis,
& in duabus naturis, & non, ſicut illi dicunt, ex duabus naturis unam naturã poſt aduna-
tionem. In duabus autem ſubſiſtentibus naturis cum unitate non pati confiteri, ut doceãt
ſe Arianorum eſſe imitatores, dicentium, per filium glorificari patrem cum filio autem non
pati ſe eum glorificari. Sed ſicut contra illos † docuerãt fratres tui ſanctiſſimi patres, per
quem, & cũ quo æqualiter pati dicere nos, quia per quẽ humanitatem, cum quo diuinita- *† runt*
tem ſignificant magni dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Sic & nunc illis, ex duabus qui *Locus obſcu-*
dem naturis dicentibus, in duabus autem non cõſitentibus: nos ex duabus, & in duabus *rus.*
pariter dicimus. Ex duabus enim dicentes, ex quibus ſubſiſtit unitas: in duabus autem, in
quibus uiſus eſt, & palpatus eſt, & adſumptus poſt paſſionem, & reſurrectionem confite
mur, & in quibus ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Neq; enim nuda diuinitas poterat
aut palpari, aut crucifigi pro uita mundi, nec ſimplex humanitas morti ſubiacẽs, per mor-
tem confundere eum, qui obtinebat mortem, hoc eſt diabolum. Vnde & poſt reſurrectio
nem in immaculata carne ſua uiſum uerbũ dei, & deus noſter omnibus diſcipulis ſuis di-
cebat: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Palpate me, & uidete, quia *Luc. 24.*
ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habentem. Habentem dixit, ut nõ his
in illa mutatus putaretur, ſed in ueritate aſſumpſiſſe crederetur. Beato quoque Thomæ *Ioan. 20.*
diffidenti clamat: Infer digitum tuum, & uide manus meas, & da manum tuam, & mitte
in latus meum, & noli eſſe incredulus ſed fidelis. Vnde dum aſſumeretur, duo uiri uiſi di-
ſcipulis in albis ueſtibus, clamabant, & dicebant: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpiciẽtes in cœ *Act. 1.*
lum? Hic Ieſus, qui ablatus eſt à uobis in cœlũ, ita ueniet ſicut uidiſtis euntem in cœlum, ut

dum

dum uenerit omni modo in gloria patris cum ſanctis Angelis in die terribili iuſti iudicij, ſic infideles Iudæi † uidebunt in quem conpunxerunt. Conpeccatores autem mei, eū qui eorum miſertus eſt, & liberauit eos, neglectus autem ab eis eſt. Secundum uos autem, ſancti & iuſti, † uidebit quem dilexit anima eorum, & lætabuntur lætitia ineffabili & glorioſa, accipientes conſummationem fidei ſuæ in ſalutem animarum ſuarum, & audientes ſuauiſſimam uocem eius, dicentem: Venite benedicti patris mei, hæreditemini paratum uobis regnum ab initio mundi. Cuius beatæ uocis cum tua beatitudine, & nos indignos dignetur Chriſtus, Dominus noſter, per omnia Sanctiſſime Pater.

† uideant — *Locus mendoſus.* — *† bunt* — *Matt. 23.*

Eccleſiæ Orientalis ad Symmachum Epiſcopum Romanum epiſtolæ finis.

Haud parum diſſidet huius epiſtolæ ſequentis phraſis, ab ea quæ ſuperius habetur aduerſus Anaſtaſium Imperatorem fortaſſis, quia ad Græcos Grçce ſcripta, poſtea per aliquem minus peritum ſit uerſa in latinum ſermonem.

PRESBYTERIS, DIACONIS Archimandritis, & cuncto ordini plebeio per Illyricum, & Dardanium, & Daciam conſtitutis, Symmachus Epiſcopus Romanus.

NVllus ſtupeat, ſeruatum hactenus nos nunc ſoluiſſe ſilentium, cum prudentiſſimi Salomonis iſta uox perſonet: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Quod taciturnitatem præſentis temporis expugnans, inter ea quæ accidūt nunc ſilere me fidei ſtimulis excitatum magni conſtat eſſe faſtidij. Quippe ubi religionis reuerentia & ſumma concutitur, aptum iuxta diuinam ſcripturam dicere, eos qui mites ſunt, debere eſſe pugnaces, ſiquidem ſpiritalis quæ eſt, & deo accepta cōgreſſio, uniuerſa laudabiliter tolerat, ne quiſquam diuina charitate ſeparetur. Sed congruum eſt illis religioſa offerre dogmata diſciplinæ, à quibus inſtitutionis ipſius expectatur plena perfectio. Sed breuiter perſtringemus. Cui incognitum, Conſtantinopolitana eccleſia qua Neſtorij contagione laborauerit? Neſtorij inquam, qui quaſi putre corporis membrum à ſocietate catholicæ communionis exciſus eſt, ubi terrarum prædicatur congregatio Calcedonenſis ſancta concilij, quæ Eutychen, Dioſcorum, duo nomina famoſa, & magnæ perfidiæ, unius ſententiæ integritate damnauit, iniquitatis complices, & uno ſpiritu diuinis dogmatibus aduerſarias peſtes. Quis Petrum & Timotheum præfatorum uernulas ignorauit, propugnatores intentionis addictæ, & autores ac magiſtros ſuos ſæuo errore uincentes? Illum Timotheum loquimur parricidam, qui ſanctæ recordationis Proterij ſuperſtitis, non ſolum eccleſiā non religioſis autoribus occupauit, uerumetiam effuſionem pij ſanguinis ad crimen perſuaſionis adiecit. Ipſius nempe damnationē uniuerſalis eſt eccleſiæ uox locuta, dum eū nomine quoq; Chriſtiani honoris exuerit. Cuius Petrum ſequacem notum fecerunt orthodoxorum plurimæ paſſiones, in quibus ille uirtutem animi ſui exultauit oſtendere. Nouit Epheſus, cum tota ſocietate Dioſcori, ubi cum proprij amore peccati finem ſancti Flauiani operatus innotuit. Tacenda ſunt Antiochiæ mala, ubi per alterius Petri nefanda ludibria reuerendum Sacerdotij nomen irriſum eſt. Quis Apameæ Ethyrij gemitus, tragicis criminibus comparandos, uel ſi ſolis uacet digna poſſit lamētatione deflere? Quid de Acacio? † Quæ de bonis ſuis faſcino quodam grauatus baſilicis coimperante præmiſerat, nouo exemplo pœne deprehenſus eſt, aduerſus ſeipſum dicens ipſe ſententiam, illos mutata uoluntate defendens, quos prius glorioſum putauit addicere, & laborans ſociare fidelibus, quos dudū Hæreticos manifeſte præuaricationis oſtenderat, propter quos maxime fugiendus, & deſignato ſuperius damnatorum agmini coæquandus ille, propter quæ fidelis probatus eſt eſſe, diſſoluens, & permixtus ijs per quos eccleſiæ læſio generalis euenit. Aduerſum hos ſi patrum dogmata ratio ſuadet eſſe ſeruanda, cogitate ſi poſſunt maiore tranſgreſſione calcari, quam nūc per eos,

Eccli. 3. — *Conſtantinopolis Neſtori ſubſcripſit.* — *Eutyces Dioſcorus.* — *Timotheus is eſt herulus Alexandriæ Epiſcopus.* — *Die Paſchæ unà cū ſex alijs* — *Petrus is fuit Cnapheus, Theopaſſitarū præcipuus.* — *† Qui*

eos, qui in partibus ueſtris Eutyches dogmata recidiua reſuſcitant. Si uero tanquam infir
me conſtitutæ ſententiæ ſine periculo negligantur citra ullum ruborē crudelitatis noſtræ
ſumma ſubſiſtit, ſemper ſuccedentibus † nobis uetera conſtituta ſoluentibus. Quando e- † nouis
nim paternarum regularum deſpiciuntur inuenta, nec eorū quæ bene inſtituta ſunt firmi-
tas uindicatur. Huiuſmodi impietatem neceſſe eſt fidei ſemper uenire. Nam ubi facilis diſ-
ſolutio eſt rationabilis conſtituti, ibi omnis ſanctitatis forma corrumpitur, Chriſtus im-
petitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Inſtituta patrum reuerenda calcantur. Et
quis non uitæ mortem iuſta electione præponat? Vbi catholicæ fidei adoranda reuerentia,
ubi multorum ore ſanctorum dogmata conſtituta, ubi doctorum ueterum fidelis autori-
tas, ubi illa religioſarum mentium ſtupenda patientia, proprijs bonis contenta nuda uide
tur ſpe æternæ hæreditatis excidere, quaſuis ambiens paſſiones, ne incorruptibilis illius
boni iudicaretur indigna. Nam nulla maiora documēta ſunt fidei, quàm ubi temporis ra- Documenta
tio ſuadet, uitam ſubdere paſſioni. Et ideo, qui pro ea periculum perſecutionis obire me- fidei.
ruerit, dignum ſe cœlo oſtendit eſſe militem. Chriſtus uos pio ſanguinis ſui precio com-
parauit, gratiæ libertate conceſſa, nihil inuenientibus humanis operibus, quod dignum
pro tanta mercede tribueret. Atq; ideo ubi religionis iniuria eſt, amore fidei omnem tran
ſcendere oportet affectum. Vnuſquiſq; ergo exilia & peregrinationes tanquam domum
patriam reſpiciat, ne deſiderijs retētus humanis, Chriſti ſocietate priuetur. Ecce tēpus, quo
repetit fides milites ſuos, & inclamat ad defenſionē ſui feruorē gratiæ conſecutos. Fidem
ipſam dicere iudicemus. Ecce tempus optabile, ecce fructuum congregatio deſiderata fi-
delium, ut paruis paſſionibus munera magna compenſet. Pluribus charitatem ueſtram,
pro diſpēſatione nobis credita cuperem' hortari: ſed quid opus noſtræ uocis ſtimulis, ubi
ad tolerandas pro Chriſto magnanimiter paſſiones apoſtolicis & patrū docemur exem-
plis? Quæ per damnum humanarum rerum, cœleſtium uobis oſtendunt augmenta uirtu-
tum. Ergo pronūtiemus inter alia, & dicamus cum ſancto Dauid: Quàm bonum & quàm Pſal. 132.
iocundum, habitare fratres in unum. Vt & de uobis Apoſtolus Paulus dixerit: Vos au- Gal. 3.
tem in Chriſto unum eſtis. † Dum hæc enim unitas iſta non † reducat, nullus ambigat ea- † Donec enim
dem nihilominus eſſe uentura, quæ in Conſtantinopolitana nuper eccleſia contigerūt: de &c. † redeat
quibus pariter mihi ingemiſcere neceſſe eſt, & tacere. Nam qui apoſtolicæ ſedis admoni-
tionem negligendam eſſe crediderunt: merito inciderunt in ea, quæ uenire ſolent ſolatio
deſtitutis. Si quis ergo ſalutem propriam cogitans, ſeruare cupit apoſtolica iudicia: cum
ſe à præfatorum ſcelere ſeiunxerit, noſtræ cōmunionis ſe nouerit ſine dubitatione parti-
cipem. Quia ſi ab eorum, quos apoſtolica ſedes damnauit, ſocietate non ſe remouerit:
ſciant nullo colore, nullo figmento, nulla calliditate eccleſiaſticæ cuſtodiæ poſſe ſubripe
re. Quia ſicut illos, qui à ſupradictorum ſe, hoc eſt Eutychetis, Dioſcori, Timothei, Petri
& Acacij uenenis diſſociant, amplectimur: ita noſtra circa † iſtorū cura & ſollicitudo, ne † iſtos
ſubripere poſſint ſemper inuigilat. Deus uos incolumes cuſtodiat chariſſimi fratres.

FINIS.

CLARISSIMO VIRO domino Laurentio Truchſes à Bomersfelden S. Moguntineñ. Eccleſiæ Decano, Menradus Moltherus S. D.

NON in hoc præſtantiſſ. domine, ſummis uiris ac de Repub. Chriſtiana benemeritis literarum ſtudioſi publico ex more ſuas commendant lucubrationes, quaſi uanæ gloriæ, qua nil miſerius auidis, ſed ut hinc multi ad recta ſtudia, cum tuenda tum uindicanda excitentur, ſi ſuo illos honore debito quidem non fraudari conſpexerint. Eſt enim immenſum calcar illud gloriæ, humanis adeo infixum pectoribus, ut nil tam aſperum, nil tam durum, nil tam impenetrabile, quod nō penetret laudis, illa, quā honeſtam uocant, cupido. Hinc prouerbialis ille ſenarius apud Græcos celebratur:

Τιμώμενοι γὰρ πάντες ἥδονται βροτοί.

Meretur autem tui claritas generis, conſiliorum maturitas, prudentia, iuſtitia, religio, pietas, & præcipuus quidam erga literas tam ſacras, quàm prophanas fauor, quæ omnia nec obſcuro nec uario ſermone, ſed clariſſima & una omniũ uoce perferuntur, ut qui propter hæc præſentibus es cognitus, ſerueris æternus poſteritati. Addam ijs integritatem, qua libertati & dignitati Eccleſiæ tuæ conſulere maluiſti, quàm tuis commodis. Denique conſtantiam, quam animo excelſo magnificoq́;, cum tuis meritis haudquaquã digna præmia rependeretur ſeruaſti, & adhuc ſeruas. Quod ſi nemo tuum hoc factum celebraret, quod fieri non poteſt, neutiquam tamen irremuneratũ manebit. Non enim caret munere uirtus. Ego uero cum tuam erga me beneuolentiam recordor, non potui cõmodius gratum meum erga te animũ, quàm hoc literario munuſculo teſtari. Fateor autem & ingenue quidẽ, tam exiguũ munuſculũ, tuæ ſummæ amplitudini, dignitati, liberalitati, nõ perinde cõgruere. Sed ita mihi perſuaſi, quod uiris magnæ uirtutis & fortis offertur, oportere potius aptum eſſe, quàm æquale. Nouum eſt munuſculum, ſed ex ueteri non ſine magno labore, quod feroci pumice nonnihil eſſet abraſum, quodq́; hactenus pauerit tineas (ut Horatiano uerbo utar) inertes renouatum. Videbatur autem mihi non indecens, ut ad te, cui ingenium dextrum & ſemper expromptum eſt, Albini in Geneſim quæſtiones mitterentur, ut quanto interuallo, à priſca illa ſtudiorum ſimplicitate, noſtro ſeculo quidam, qui ſimplicem illum ſacræ ſcripturæ ſenſum, huc illucq́;, ſurſum deorſum, ueluti auſtri nymboſo impetu ferunt & uertunt, abſint, intelligeres. Nec eſt ut autorem commendem, commendat ipſum antiquitas conditioq́;, quippe Caroli illius magni præceptor fuit in diſciplinis liberalibus. Adiuncta eſt in ueteri exemplari, eiuſdem Caroli & Albini, de Rhetorica, & de uirtutibus diſputatio, meo uidere non uulgaris. Hoc exemplar cum mihi inſignes pietate & humanitate uiri Ioannes Enolfus Decanus, & Pancratius Thiel Scolaſticus Regalis Eccleſiæ diui Ciriaci prope Vangionum Vuormatiam cõmodato dediſſent, pertinet enim ad eiuſdem eccleſiæ bibliothecam, ut auidus fœnerator, nolui monetam uetuſtam condere, ſed plures, eius theſauri participes facere, eas ipſas quæſtiones Albini in Geneſim cum nihil agerem exſcripſi, & ne nihil agerem reſtitui, reſtitutas tuo conſecraui nomini, ut hominis ingrati notam effugerem, & iam ad Ettelbergam honeſtorum ſtudiorum dulciſſimũ habitaculum iter accincto, cum tuis elegantiſſimis colloquijs frui non liceret, quod interim te Menradi admoneret, eſſet. Poſſem ex ſcribentibus quibuſdam, quoſdam integros locos hinc ſumptos demonſtrare. Sed hoc nolim ſic accipi, quaſi diligentiam illorum reprehendem, uel Cornicem non ſuis plumis exornatam denudare uelim, ſed ut uериſſimũ agnoſcamus quod ille ait, nullum eſſe iam dictum, quod non dictum ſit prius. Proinde nil tam accurate ſcribitur, quod à ueteribus illis, uiris utiq; emunctę naris, exactiſſimo iudicio, & extremis cenſurarum limis, non fuerit ſcriptum expolitumq́;. Porro, quid profuit ſancta non ſancte tractari? Quid profuit bene cepta, male finire, ac ueluti Capra Sya, ut eſt prouerbium, beneficium quod datum eſt, perdere? Certe auaritia, fraude, technis, dolo malo, ſcelere, inſidijs, inuidia, ambitione, undiquaq; quæq; nunc turbantur, deuaſtantur, diripiuntur. Interim nec honeſtis ſtudijs, nec diſciplinis, nec literis, nec ſanctis moribus, nec denique ulli pacato ocio liber locus relinquitur. Poſſet autem his rebus quanquam iam ferme deſperatis adhuc conſuli, ſi tuis cõſilijs obtemperaretur. Sed hæc, ne te in os laudare uidear, alias, & rectius alijs quàm tibi. Bene uale præſtantiſſ. domine, & Menradum inter tuos clientulos adſcibito, amore, ſtudio, officio, nulli unquam ceſſurum.

Spiræ Nemetum. Idibus Februarij,

Anno à Ieſu nato.

M. D. XXIX.

Albini

ALBINI CAROLI illius Magni olim præceptoris, in Geneſim Quæſtiones.

PRAEFATIO.

Dilectiſſimo in Chriſto fratri Siguulfo pręsbytero ſalutem. Quia indiuiduus & fidelis mihi, Chariſs. frater, ſocius tantopere fuiſti, & quod ſacræ lectionis ſtudioſiſſimum eſſe noui, paucas interrogationes de libro Geneſeos, quas ut recordor per uices à me exquiſiſti, pariter cõgregatas, tuo nomini dicaui, ut haberes, unde & tuam poſſes memoriam recreare, quæ ſæpe perdit quod ſeruare debet, niſi in theſauro literarũ reconditum teneat. Maxime nobis, qui ſeculi occupationibus diſtrahimur, & diuerſis itinerum moleſtijs ſatigamur. Et quod pondere librorũ nobiſcum portari nequeũt. Ideo aliquoties breuitati ſtudendum eſt, ut ſit leui pondere præcioſa ſapientiæ margarita, & habeat ſelſus ex itinere uiator, quo ſe recreet, licet ex pondere portantis manus non grauetur. Sunt in eodem libro difficillimæ quæſtiones plurimæ, quas ad præſens tangere non libuit, uel etiam non licuit, uel quod de illis me non interrogaſti. Hæ etiam maximè hiſtoricę ſunt, & ſimplici reſponſione cõtentę. Illę uero maioris inquiſitionis longioriſq; tractatus indigent. His tantum dilectiſſime frater, eſto contentus, & ſi quid in eis perperam dixerim, tu frater nos corrigere ſtudeas. Si quid uero bene, non mihi, ſed largitori gratias age. Qui & te proficere, & me tibi ſufficere ex donis ſuis faciat, ſine quo nihil poſſumus, in quo omnia poſſibilia ſunt credenti. Qui creditam ſuæ nobis pecunię largitionem, in laudem nos & gloriam ſui nominis multiplicare faciat. Interrog. Quomodo conuenit quod in Geneſi legitˋ: Requieuit deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis. Et in Euangelio, pater meus uſq; modo operatur, & ego operor? Reſ. Requieuit à nouarũ conditione creatione creaturarum, non á conditarum gubernatione. Et ideo deus tunc creator in ſex dierũ creatione putandus eſt, nunc uero gubernator in totius mundi naturis. Int. Quot creaturas rationales condidit Deus? Reſp. Duas: Angelos & homines, & cœlũ angelis, & terrã hominibus habitationẽ. Int. Quare angelicũ peccatũ ſilentio in Geneſi abſconditũ eſt, & hominis patefactũ? Reſp. Quia angelicum uulnus Deus non prędeſtinauit curare, hominis uero ſanare prædeſtinauit. Inter. Cur ſummi angeli peccatum inſanabile fuit, & hominis ſanabile? Reſ. Angelus ſui ſceleris inuentor fuit, homo uero alterius fraude ſeductus. Item quãto ſublimior angelus in gloria, tanto maior in ruina. Homo uero quanto fragilior in natura, tanto facilior ad ueniam. Int. Cur homo ſuę poteſtatis auctor eſt creatus? Reſp. Vt ſibi ipſe autor eſſet ad uitam ſiue ad mortem: ſi uero neceſſitate eſſet ſubiectus, tunc nec boni operis haberet gloriã, nec mali pœnam, ſed eſſet quaſi unum ex pecoribus. Int. Cur in Paradiſo lignum uitæ & lignũ ſcientiæ boni & mali creatum eſt? Reſ. Vt per illud potuiſſet homo immortalis eſſe, per hoc uero mortalis, ligno uitę quaſi medicina, ut incorruptibilis, eſſet utebatur. Ligno autem ſcientiæ boni & mali, quaſi ut ueneno, ut moreretur. Inter. Quare Adam mundi dominus legem accepit? Reſp. Vt non tanto extolleretur dominio, ſed in obſeruatione mandati ſciret ſe ſubiectũ eſſe creatori ſuo. Int. Quid eſt quod deus inſpirauit in faciem Adę ſpiraculum uitę? Reſ. Inſpiratio dei in faciẽ hominis traditio eſt animæ rationalis. Int. Cur homo ſexto die creatus eſt, cum propter rationẽ nobilior cæteris eſſet creaturis, quę ante ſe factę ſunt. Reſ. Vt primum creator mundum quaſi domũ prępararet, & poſt introduceret habitatorem, id eſt, dominum domus. Int. Quare creator in Adæ maledicto terrę maledixit, & non aquis? Reſ. Quia de terræ fructu contra interdictum manducauit homo, non de aquis bibit, & quod prędeſtinauit deus in aquis abluere peccatũ, quod de fructu terrę contraxit homo. Int. Quare terreſtria animalia plus maledictionis habent, quàm aquatilia. Reſ. Quia plus de maledicta terra uiuunt quam aquatilia, & ideo Chriſtus poſt reſurrectionẽ de piſce manducare uoluit nõ de aliquo animali terreſtri. Int. Quare ipſe creator hominis peccatũ per ſeipſum expiare uoluit, & non per angelum? Reſ. Quia non ſufficiebat unius angeli meritum ad redemptionẽ totius generis humani, nec tantũ ſceleris incurriſſet diabolus in nece angeli, quantũ incurrit in nece creatoris. Int. Cur diabolus tam infe-

ſtᵘ eſt hoím ſalutiſ? Reſ. Propter odiũ in creatorẽ & inuidiã in hominẽ, & deſperatione ſuę ſalutis. Int. Quare deus in principio legem non dedit, quam poſtea per Moſen tradidit? Reſ. Quia in hominib. primis diu lex bonæ naturæ ſeruabat̃, at ubi naturalis lex euanuit, oblata conſuetudine peccandi, data eſt lex literæ per Moſen, ut bona quæ ſciebant̃ autoritatẽ haberent, & quæ latere cœperũt manifeſtarent̃, & ut terror diſciplinæ corrigeret delinquentes, & fidem reformaret in deũ. Int. Vt quid Abel ſacrificiũ ſuſceptũ eſt, & Cain refutatum? Reſ. Abel deo optima & naturalia offerebat. Cain uero uiliora & humana inuentione excogitata ut putat̃. Int. Cur Abel in Euangelio ſingulariter iuſtus nominatur? Re. Tria maxima iuſticię p̃conia in eo eſſe legunt̃ Virginitas, ſacerdotiũ, martyriũ. In quibus primus Chriſti figurã geſſit, qui fuit uirgo ſacerdos & martyr. Int. Quare Enoch tãto tempore ſeruabat̃ à morte? Reſ. Vt oſtenderet̃ quid omnes homines potuiſſent, ſi nõ peccaſſent. Int. Cur idem Enoch moriturus eſt? Reſp. Vt debitum ſoluat humanæ naturę, & q̃d Chriſtus uoluit, nullus poſſit, id eſt, non mori. Int. Quot modis eſt operatio diuina? Reſ. Quatuor. Primo, quod in uerbi diſpenſatione omnia æterna ſunt. Secundo, quod in materia informi, qui uiuit in æternũ, creauit omnia ſimul. Tertio, quod per op̃a dierũ ſex uarias diſtinxit creaturas. Quarto, ꝙ ex primordialib. ſeminibus non incognitæ oriuntur naturę ſed notæ ſæpius ne pereant reformantur. Int. Quæ creaturæ de nihilo factæ ſunt? Reſ. Cœlum, terra, angeli, lux, aër, aqua, anima hominis. Int. Quot elemẽtis mundus conſtat? Reſ. Quatuor, igne, aëre, aqua, terra. Int. Quę eſt ſingulorũ natura elemẽtorũ? Reſ. Ignis calidę & aridę eſt naturæ. Aër calidæ & humidę. Aqua humidæ & frigidę. Terra frigidę & aqueæ eſt naturæ. Int. Cuius naturę cœlum eſſe fert̃? Reſ. Igneę rotundę atq; uolubilis. Int. Si uolubile, cur nõ cadit? Reſ. Rueret propter nimiã celeritatẽ ut ſapiẽtes mũdi dixerũt, ſi non planetarũ hoc curſu moderaret̃. Int. Cur deus ſenario numero mundi creationem perfecit? Reſ. Quia ille numerus perfectus iuxta Arithmeticę diſciplinę rationem legitur eſſe, & ut oſtenderet deus omnia perfecta, & ualde bona ſe condidiſſe. Int. Quid eſt, in principio creauit deus cœlum & terrã? Reſ. In filio perfecit deus cœlum & terram. Int. Cur dictum eſt plantauerat deus Paradiſum à principio? Reſ. Hieronymus uult ante conditionẽ cœli & terræ Paradiſum plantatũ eſſe. Int. Quid in cœli terræq; nomine significatur, quando dicit̃, in principio fecit deus cœlum & terrã? Reſ. Informis illa materia quã de nihilo fecit deus, appellata eſt primo cœlum & terra, nõ q̃a iam hoc erat, ſed quia iam hoc eſſe poterat. Nam ſecundo die cœlum iſtud ſydereũ factum eſſe legit̃, & tertia die terram apparuiſſe & ueſtire floribus cœpiſſe. Siue in cœli nomine & terrę ſpirituales & terrenę creaturæ intelligi poſſunt. Int. Quid eſt ſpiritus dñi ferebat̃ ſuper aquas? Reſp. Non per uagationẽ, ſed poteſtate & regentis imperio ad formandũ uel uiuificandũ informem materiã quę hoc loco aquę nomine ſignificat̃. Int. Quid eſt terra aũt erat inuiſibilis & incompoſita. Reſp. Inuiſibilis propter obſcuritatẽ, incompoſita propter deformitatẽ. Int. Quid eſt quod dicitur: Dixit deus, fiat lux? Reſ. Dixit pro fecit ſcriptor poſuit, ut celeritatem uel facilitatẽ operis dei oſtenderet. Int. Quid eſt appellauit deus lucem diem? Reſ. Id eſt, appellari fecit. Int. Quare prima die lux creata legit̃? Reſ. Cõgruit operib. Dei, ut prima die à luce ęterna lux temporalis prima fieret, ut eſſet unde cętera quę crearet, apparerent. Int. Quid eſt: Factum eſt ueſpere & mane dies unus. Reſ. Id eſt, finis operis perfecti, & initiũ op̃is incœpti. Int. Quid eſt: Vidit deus ꝙ eſſet bonũ? Reſ. Id eſt, in ea bonitate placuit ut fieret q̃d fecit. Int. Quare de ſolo homine dictũ eſt: Faciamus hominẽ, de alijs autẽ creaturis legit̃, dixit deus? Reſ. Vt uidelicet quæ rationabilis creatura condebat̃ cũ conſilio facta uiderent̃, & ut eius nobilitas oſtenderet̃. Int. Cur plurali numero dixit faciamus? Reſ. Vt oſtenderet̃ triũ una operatio perſonarũ. Int. In quo eſt homo conditoris ſui imago? Reſ. In interiori homine. Int. Cur utrumq; imago & ſimilitudo? Reſ. Imago in æternitate, ſimilitudo in morib. Int. Cur iterũ dixit, creauit deus hominẽ ad imaginẽ ſuã cum antea dixit ad imaginẽ noſtrã? Reſ. Vt utrunq; & pluralitas perſonarũ & unitas ſubſtantiæ inſinuaret̃. Int. Quare de homine ſolo creato nõ dicit̃ ſingulariter, uidit deus quod eſſet bonũ, ſicut de cæteris creaturis dictũ eſt? Reſ. Quia poſtq̃ homo creatus eſt, dicebant̃ omnia ualde bona, quaſi ante eſſe ſingula bona, propter hominẽ aũt omnia ualde bona, q̃d omnia in decorẽ hominis creata ſunt, homo uero in gloriã & laudẽ cõditoris ſui factᵘ eſt. Int. Quid eſt quod legit̃: Requeuit deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis? Reſ. Si diuidas ſeptenariũ numerũ. & in unum & ſex. erunt duo primi numeri perfecti. Vnitas uero in ſe ipſa natura & poteſtate p̃fecta eſt. Senarius uero numerus primus opere & actu

perfectus

perfectus eſt, & partibus ſuis implet̃. Nam unũ, duo, tria, faciunt ſex, ſignificat̃ ergo requiẽ diei ſeptimi, ꝙ deus ante creationẽ mundi in ſe ipſo natura & poteſtate pfectus eſt, & æternaliter in ſe ipſo habet requiẽ. Creaturę uero actu ab ipſo creationis accepto, habẽt per ipſum in ſuis naturis perfectionẽ quandã & requiẽ, in opatione obediẽtiæ, & maxime rationabiles creaturæ in eo bono beatæ ſunt, ut in eo conditore ſuo requieſcãt. Int. Cur de die ſabbati dicit̃: Benedixit deus diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, cũ de alijs diebus nõ legatur hoc eum dixiſſe? Reſ. Vt oſtenderet ſanctorũ requiẽ poſt ſex huius ſeculi ætatũ labores, in ęterno ſabbato, & benedicta requie, quieturã, ſicut dictur⁹ eſt: Venite benedicti patris mei. pcipite regnũ &c. Ideo & ille dies ſine ueſpera legit̃, ꝗd ultima requies ſanctorũ ſempiterna eſt. Int. Cur dixit: Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ? Reſ. Contra eos, qui ſine initio mundũ ſemp fuiſſe affirmãt. Int. Cur die quo fecit cœlũ & terrã, & nõ in diebus? Reſ. Diem pro toto tẽpore primordialis creaturę poſuit, ſicut & Apoſt. Ecce dies ſalutis, diem totũ tẽpus intelligi uoluit, quo ſancti in hac uita pro ęterna ſalute laborãt. Int. Quid eſt, omne uirgultũ agri, anteꝗ̃ oriret̃ in terra? Reſ. Vt celeritatẽ opis dei inſinuaret, id eſt, anteꝗ̃ aliqui fructus ex terra creſcendo orirent̃, aut germinarẽt, repente omnes campi & colles, herbis erant & arborib. cooperti. Int. Quid eſt, non enĩ pluerat dñs deus ſuper terram? Reſ. Vt intelligeret̃ quantũ prima terræ germinatio, à moderna diſtabat, quę morulis à pluuiarũ irrigatione, uix tandẽ & tarde perficit̃. Illa uero ad iubẽtis imperiũ mox exorta apparuit. Int. Quid eſt: Fons aſcendebat è terra irrigãs uniuerſa ſup faciẽ terræ? Reſ. Aut de ſolo dicit paradiſo, qui uno fonte irrigari credit̃. Aut ſi de tota terra intelligendũ eſt, omnẽ aquarũ abundantiã intelligi uoluit. Int. Formauit igit̃ dñs deus hominẽ, ꝗd igit̃ num non ante die ſexto homo legit̃ eſſe creatus? Reſ. Prius per anticipationẽ de hominis creatione dixit, quã modo per recapitulationẽ, plenius exponere aggreſſus eſt. Int. Quid eſt ꝙ dixit: Formauit igit̃ deus hominẽ de limo terræ, & inſpirauit in faciẽ eius ſpiraculũ uitæ? Reſ. Quia uidelicet in corporis & animæ ſubſtantiã factus eſt. E quibus corpus de limo terrę formatũ eſt, anima uero de deo nihilo inſpirãte creata. Int. Quid eſt: Poſuit deus hominẽ in Paradiſo uoluptatia ut operaretur & cuſtodiret illum, aut à quo cuſtodiri ille debuit. Reſp. Non homini erat labor & afflictio in Paradiſo, ſed uoluntatis exhilaratio. Cum ea quæ deus creauerat humani operis adiutorio lætius ueratiusꝗ̃ puenirent, & cuſtodiret illũ, id eſt, ut cuſtodiret eundem Paradiſum ſibi ipſi, ne aliquid admitteret ut inde mereretur expelli. Int. Cur dictum eſt: Lignũ ſcientiæ boni & mali? Reſp. Non quod lignum ipſum in ſua natura rationale eſſet, uel ſcientiã boni & mali habuiſſet, ſed quod homo in eo experiretur & ſcire potuit, quid eſſet inter obedientię bonum & inobedientiæ malum. Int. Quid ſignificat: Morta morieris? Reſp. Duplicẽ mortẽ hominis deſignat, animæ uidelicet & corporis. Animæ mors eſt, dum propter peccatũ quodlibet animã deſerit deus. Corporis mors eſt, dum propter neceſſitatẽ quãlibet corpus deſerit̃ ab anima. Et hanc duplam mortẽ Chriſtus ſua ſimpla morte deſtruxit. Nam ſola carne mortuus eſt ad tempus, anima uero nunꝗ̃, quia nunꝗ̃ peccauit. Int. Vnde dicit̃: Adduxit ea ab Adam ut uideret quid uocaret ea? Reſ. Non circuitu locali adducens, ſed occulto nutu ſuæ potentiæ uoluit ut uenirent. Int. Cur uoluit deus ut homo cunctis animantib. nomina imponeret? Reſ. Vt homo intelligeret ſe ipſum, quãto melior eſſet cunctis animantib, ex rationis diſcretione, & eo magis conditorẽ ſuũ diligeret, quo ſe meliorẽ alijs uiuentibus intelligeret. Int. Cur dicitur: Adæ uero non inueniebat̃ adiutor ſimilis eius? Reſ. Quia inter omnia animãtia terræ nullũ rationale inueniebat̃, niſi ille ſolus. Int. Cur mulier de latere uiri dormiẽtis ædificata legit̃, & non de terra plaſmata ſicut uir? Reſ. Certe myſterij cauſa ſignificans, quod Chriſtus propter Eccleſiã in cruce dormiuit, ex cuius latere fons ſalutis noſtræ manauit. Int. Quomodo cõuenit Chriſto ꝗd dictum eſt, propter hoc relinquet homo patrẽ & matrem, & adhærebit uxori ſuæ? Reſ. Reliquit patrẽ, quia non in ea forma apparuit hominibus, qua æqualis eſt patri: reliquit matrẽ, dum ſynagogã deſeruit Iudæorũ, de qua ſecundũ carnem natus eſt, & adhærebat Eccleſiæ, quã ex Gentibus cõgregauit. Int. Quare nõ erubeſcebãt Adam & Eua dum nudi erant? Reſ. Quia nullã legem ſenſerũt in membris ſuis repugnantẽ legi mentis ſuæ, nihil enĩ putabant uelandũ, quia nihil ſenſerunt refrenandũ. Nam in pœnã peccati euenit homini, ut ipſa ſua caro rebellis ei eſſet in motibus ſuis, quia ipſe rebellis erat creatori ſuo in actibus ſuis. Int. Vnde ſerpens callidior dicit̃ cunctis animantibus terræ? Reſ. Non ex ſua natura, ſed ex diabolici ſpiritus inflatione, utebat̃ enim ſerpente diabolus quaſi organo, ad perpetrandã calliditatis ſuæ malitiã. Int. Cur tentari

deus hominẽ permiſit, quem conſentire præſciebat? Reſ. Quia magnæ laudis non eſſet, ſi ideo homo non peccaſſet, quia malefacere non potuiſſet. Nam & hodie ſine intermiſſione genus humanũ ex inſidijs diaboli tentaẽ, ut ex eo uirtus tentati probetur, & palma nõ conſentientis glorioſior appareat. Int. Sic ſerpens ſonum uerborũ eius qui per eum loquebatur intelligere potuit? Reſ. Non eſt credibile, eũ intelligere potuiſſe, quæ per eum diabolus agebat, ſed ſicut dæmoniacus & mente captus loquiẽ quæ neſcit, ita ſerpens uerba ædebat quæ non intelligebat. Int. Cur mulier ad interrogata ſerpẽti reſpondet? Reſ. Vt pręuaricatio eius eſſet inexcuſabilis, cum nullo modo dicere potuit ſe oblita eſſe mandati, quod ſerpenti prodidit. Int. Cur homo factus eſt in liberum arbitrium? Reſ. Quia noluit creator hominẽ cuiuslibet creare ſeruum quem ad imaginem ſuam fecit, quatenus ex uoluntario bono laudabilis appareret, uel appetitu malo damnabilis. Int. Quæ eſt libertas uera? Reſ. Maxima libertas eſt ſeruire iuſticiæ, & à peccato liber eſſe. Int. Quomodo potuit mulier credere ſerpentis ſermonibus, quod diuinitus à re bona fuiſſet prohibita? Reſp. Quia forte inerat menti illius ante amor quidam propriæ poteſtatis, & quædam de ſuperbia præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat uincenda & humilianda Inter. Cur mulier conſyderauit lignum poſt ſerpentis perſuaſionem? Reſpon. Vt exploret, ſi quid in eo mortiferum eſſet, dum nihil in eo tale reperiret, confidentius guſtauit ex eo. Inter. Vnde uir conſentit fœminæ? Reſp. Quia forte illam eo cibo mortuam non eſſe cernebat, & potuit fieri, ut putauerint alicuius ſignificationis cauſa dixiſſe creatorem, ſi manducaueritis ex eo morte moriemini. Int. Ad quid aperti ſunt oculi eorum? Reſp. Ad inuicem concupiſcendum, quod eis ad pœnam, mox poſt peccatum euenit. Inter. Cur ad folia ficulni turbati cucurrerunt? Reſp. Quia gloriam ſimplicis caſtitatis amiſerunt, ad duplicem libidinis pruriginem confugerunt. Int. Quid eſt quod poſt meridiem abſcondit ſe Adam & uxor eius? Reſp. Id eſt, poſt beatæ paradiſiacæ fœlicitatis lucem, in huius ſeculi caligine à miſeria abſconderunt. Inter. Cur deus quaſi neſciens interrogauit ubi eſſet Adam? Reſ. Non utiꝗ ignorando quæſiuit, ſed increpando admonuit, ut attenderet ubi eſſet, & unde cecidiſſet. Int. Vnde à domini præſentia abſcondi poſſe putabat? Reſpon. Hæc ei inſipientia de peccati pœna accedit, ut eum hoc latere putet quem latere nihil poteſt. Int. Cur Adam peccatum in mulierem detorſit? Reſp. Ad cumulum peccati ſui ſuperbe reſpondit, non humiliter, quaſi querimoniam in deum dirigeret. Cur ei talem dediſſet ſociam, unde ei peccati occaſio eſſet, ſimiliter & mulier ſuæ culpæ cauſam in creatorem refert, quare ſerpentem per quem deciperetur, creauerit. Int. Quare non eſt interrogatus ſerpens cur hoc fecerit? Reſ. Quia forte id non ſua natura, uel uoluntate fecerat, ſed diabolus de illo & per illum fuerat operatus. Ideo dicit ei, ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes. Siquidem in pectore calliditas nequitiarũ eius indicatur, qui & terram deuorat, dum luxuria & libidine peccantiũ paſcitur & dilatatur? Nam ſicut diabolus per ſerpentem loquebatur, ita & in ſerpente maledicitur. Int. Quod eſt ſemen mulieris uel ſerpentis? Reſp. Semen eſt totum genus humanum. Quæ duo ſemina, continuum inter ſe gerere odium debent, ut non faciamus quæ diabolus uult, quia ille nunquam uult nobis profutura. Inter. Quid eſt caput ſerpentis & calcaneum mulieris? Reſ. Caput ſerpentis eſt illicitæ ſuggeſtionis cogitatio, quod nos omni intentione conterere atꝗ allidere debemus ad petram qui eſt Chriſtus. Calcaneũ mulieris eſt extremum uitæ noſtræ tempus, quo diabolus nos acrius impugnare ſatagit. Cui ſi uiriliter reſiſtimus, uictoriam perſeuerantiæ cum ſalute noſtra accipiemus. Int. Quæritur cum dicitur: Et ſub uiri poteſtate eris, ſi ante peccatum mulier ſub poteſtate uiri eſſet? Reſp. Fuit itaque, ſed ea ſeruitute quæ per dilectionem operatur & foras mittit timorem. Poſt uero conditionali ſeruitutis timore quæ per diſciplinam operatur. Int. Cur ſpinas & tribulos germinauit terra? Reſp. Per peccatum enim hominis terra maledicta eſt, ut ſpinas pareret, & uenenoſas herbas uel ad pœnam & exercitationem mortalium, ut ante oculos homo ſemper habeat originale crimẽ, & uel ſic admonitus ſe auertat à peccatis. Int. Cur deus fecit homini tunicas pelliceas? Reſp. Vt eos mortales fuiſſe inſinuaret. Inter. Quomodo dominus deus dixit de homine poſt peccatum: Ecce Adam factus eſt quaſi unus ex nobis? Reſp. Propter ſanctam trinitatem plurali numero dixit ex nobis, ſicut & in creatione eius: Faciamus hominem ad imaginem &c. Hic utitur uoce deterrentis, ad incutiendum alijs, ne peccarent, timorem, uel ſenſu exprobrantis, quia non ſolum non fuerat factus, qualis fieri uoluerit, ſed nec illud quod factus fuerat, cõſeruauit. Int. Quid eſt Che

rubin uel flammeum gladium & uerſatilem ad cuſtodiendam uiam ligni uitæ poſuit? Reſp.
Id eſt, per Euangelicũ miniſteriũ ignea quædam cuſtodia, quæ tamen bene uerſatilis dicitur,
ſignificat quandoq; illam remouendam eſſe à paradiſi ianuis. Int. Vnde nouerat Cain domi
num ad munera eius non reſpexiſſe, & ad munera Abel reſpexiſſe? Reſ. Igne miſſo de cœlis
ut credit, hoſtiam Abel ſuſcepit, ut ſæpiſſime factum offerẽtibus uiris ſanctis legimus. Cain
uero ipſe ſacrificiũ ſuum conſumere igne debebat. Int. Quid eſt: Dominus dixit ad Cain,
nónne ſi bene egeris recipies, ſi autẽ male, ſtatim in foribus peccatũ tuum aderit? Reſ. id eſt,
ſi pura mente obtuleris ſacrificiũ, recipies reſpiciente deo ad te & ad ſacrificiũ tuũ: ſi aũt male
egeris intrantem uel exeuntem te, ſemper peccatũ tuum comitabitur, & deſinet dñs cuſtodi
re introitum tuum & exitum tuum. Int. Quomodo intelligendũ: Sub te erit appetitus tuus,
& tu dominaberis illius? Reſ. Tu quia liberi es arbitrij, nõ habet peccatũ ſuper te dominiũ,
ſed tu ſuper illud & in tua poteſtate eſt, ſiue compeſcere ſiue concupiſcere illud. Int. Quare
dominus interrogauit Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? Reſ. Non tanquã ignarus, ſed tanquã
iudex reum quem puniat. Cui Cain ad cumulum peccati ſui fallaciter ac ſuperbe reſpondit.
Int. Quomodo uox ſanguinis Abel clamat ad dominũ? Reſ. Homicidij illius reatus in con
ſpectu iudicis apparebit. Int. Vnde Cain maledicit̃ in peccato ſuo, cum prius terra in opere
Adę ſit maledicta? Reſ. Quia Cain ſciebat damnationẽ præuaricationis primæ, & nõ timuit
originali peccato fratris homicidij ſuperaddere ſcelus. Ideo maiore maledictione dignus ha
bebatur. Int. Quod eſt ſignum Cain, quod poſuit ei deus, ut non occideret̃. Reſ. Ipſum ui-
delicet ſignum, quod tremẽs & gemens, uagus & profugus ſemper uiueret, nec audere eum
uſpiam orbis terrarũ ſedes habere quietas. Et forte ciuitatem condidit, in qua ſaluari poſſet.
Int. Cur ipſe ſe morte damnauit dicendo: Omnis qui inueniet me, occidet me? Reſ. Deſperã
do dixit, uel ut compendio mortis cruciatus euaderet præſentes. Int. Quomodo ſeptuplum
punietur qui occidet Cain? Reſ. Solet ſeptenarius numerus in ſcripturis ſanctis ſæpiſſime
pro plenitudine cuiuslibet rei poni. Quaſi dixiſſet, grauiſſima ultione puniendũ eſſe, qui tã-
tæ damnationis acerbitate admonitus, à ſanguine effundendo nollet manus cohibere. Int.
Quid eſt quod legitur Lameh dixiſſe cum occideret̃ Cain: ſeptuplũ de Cain uindicet̃, de La
meh aũt ſeptuagies ſepties? Reſ. Quia homicidij peccatũ ſeptima generatione diluuio uin-
dicatum eſſe legit̃. Adulterij uero ſcelus, quod primus omniũ Lameh in duabus cõmiſit uxo-
ribus, non niſi ſanguine Chriſti expiandũ eſſe, qui ſeptuageſima & ſeptima generatione ue
nit in mundum. Int. Vnde euenit diabolo prima mala uoluntas? Reſ. Cum cauſa miſeriæ ma
lorum angelorũ quæritur, ea merito occurrit, quia noluerũt ad illum cuſtodire fortitudinem
ſuam, qui eſt ſummũ bonum, ſed auerſi ſunt ab illo, & ad ſeipſos cõuerſi ſunt, & ſua propria
delectati poteſtate. Et iſte primus defectus eſt, & prima inopia rationalis creaturæ. Hoc ui-
tium quid aliud quàm ſuperbia nuncupat̃. Int. Quid eſt malum? Reſ. Malum nihil eſt per
ſe niſi priuatio boni, ſicut tenebræ nihil ſunt niſi abſentia lucis. Int. Cur per tres filios Noë,
ſecunda origo ſeculi ſurrexit? Reſ. Vt tres partes mundi à trium gene neratione implerent̃.
Porro Sameh in filijs ſuis Aſiam, Cham Libyã, Iaphet Europã poſſidebat. Int. De quibus
dixit: Cum cœpiſſent homines multiplicari ſuper terrã & uidentes filij dei filias hominum,
quod eſſent pulchræ? Reſ. Filias hominũ progeniẽ Cham, & filios dei ſobolem Seth appel
lare ſcriptura uoluit. Hi auita benedictione religioſi. Illæ paterna maledictione impudicæ.
Sed poſtquam filij Seth concupiſcentia uicti, ex filiabus Cham connubia iunxerunt, ex tali
coniunctione hominem immenſo corpore uiribus, ſuperbi moribus hinc dicti quos ſcriptu-
ra gygantes nominat, procreati ſunt. Int. Quid eſt quod dixit: Non permanebit ſpiritus
meus in homine in æternum, quia caro eſt? Reſ. Spiritus hoc loco iram ſignificat, & caro fra
gilitatem humanæ naturæ, quaſi dixiſſet: Fragilis eſt in hominibus conditio, non ad ęternas
conſeruabo cruciatus, ſed hinc reſtituam quod merentur. Inter. Quid ſignificat præfinitus
ille numerus. Erantq; dies eius CXX. annis? Reſpon. Datus eſt iſte numerus ad agendam
pœnitentiam humano generi, ſed contemptores præuenit uindicta. Nam poſt C. annos ue-
nit diluuium. Inter. Quid eſt, quod de deo dicit: Pœnitet me feciſſe hominem, & iterum
tactus dolore cordis ſui intrinſecus. Nunquid in deum pœnitentia aut dolor cordis cadere
poteſt? Reſpon. Non deum de facto ſuo pœnitet. Nec deus dolet ſicut homo. Cui eſt de
omnibus rebus omnino tam fixa ſententia, quam certa præſcientia. Sed utitur ſcriptura ſan-
cta, uiſitatis nobis uerbis intelligentibus, quo aptet ſe noſtræ prauitati, quatenus ex cogni-
tis incognita cognoſcamus. Interrogatio. Noë uir iuſtus & perfectus erat. Si nullus ſi-
ne peccato, quomodo aliquis perfectus eſſe poteſt? Reſponſio. Perfecti hinc dicuntur,

non ſicut perficiēdi ſunt ſancti in illa immortalitate qua ęquabunť angelis dei, ſed ſicut eſſe
poſſunt hac in peregrinatione pfecti. Int. Quid eſt, ꝙ dixit deus ad Noë: Finis uniuerſæ car
nis uenit? Reſ. Significat omnes mortales, pter illos qui in arca ſaluandi erant. Illi igiť quaſi
ſeminariū ſecundę originis ſeruati ſunt. Int. Diſperdā eos cū terra, quomodo cum terra dū
terra poſtea remanſit? Reſ. Tradunt doctores terrę uigorē & fœcunditatē lōge inferiorē eſ-
ſe poſt diluuiū, ꝙ̄ ante, & idcirco hominib. carnē edere licentiā eſſe datā, & ante diluuiū fru
ctibus terræ ſolūmodo uictitaſſe homines. Int. Quæ ſunt ligna leuigata, de quibus arca præ-
cipitur fieri? Reſ. Fortia & inſolubilia, de quibus alia tranſlatio dicit quadrata, ne arca uen-
torū ui, ſeu aquarū inundatione ſolueretť. Int. Et bitumine linies, quæ eſt natura bituminis?
Reſ. Bitumen eſt feruentiſſimū & uiolentiſſimū gluten, cuius eſt hæc uirtus, ut ligna eo obli
ta, nec uermibus exedi, nec ſolis ardore, nec fluctibus uentorū, nec aquarū poſſint inundatio
ne diſſolui. Int. Qualem ergo arcæ ſpeciē uel formā debemus intelligere? Reſ. Vt uideť ha-
buit quatuor angelos ex imo adſurgentes, & eiſdem paulatim uſq; ad ſummū in anguſtū at
tractis in ſpaciū unius cubiti fuit collecta. Sic referť, ꝙ in fundamentis CCC. cubiti, in longitu
dine & latitudine triginta, ut in textu patet. Et uere nulla potuit tam cōueniens & congruēs
arcæ ſpecies dari, ꝙ̄ ut ſummo uelut recto quodā anguſto, culmē diffunderet imbriū ruinas,
& ima in aquis quadrata ſtabilitate cōſiſtens, nec impulſu uentorū, nec impetu fluctuū, nec
ingetudine animaliū, quæ intrinſecus erāt, aut inclinari poſſint aut mergi. Int. Quomodo eā
bicameratā & tricameratā intelligere debemus? Re. Bicameratā in inferioribus, tricameratā
in ſuperioribus, ita ut quinq; habitationū diſtinctiones in ea eſſe aduertamus, inferiora eius
ſtercoribus & ſpurcitijs eſſe deputata, ne animalia & præcipue homines, fœtore uexarētur.
Hinc aūt ſuperior & cōtigua camera cōſeruādis animaliū ſtabulis deputaretur. In hos ergo
uſus inferiores partes, quæ bicameratę dicūtur, fuerunt. Tradunt fuiſſe diſtinctas ſuperiores
partes, quæ tricameratæ dicūtur, ad habitaculū, primo beſtijs immitioribus uel ſerpētibus, de
putata eſſe. Ab his cōgrua in ſuperioribus loca mitioribus animalibus, ſtabulaq; fuiſſe. Su-
pra omnia uero in excelſo hominibus ſedem locatā, utpote ſicut honore & ſapientia antece
dit, ita & loco cuncta pcelleret animalia. Et ſic quinq; manſiones in ea eſſe intelligunť. Pri-
ma ſtercorina. Secunda Apothecaria Tertia feris animātibus. Quarta māſuetis. Quinta ho
minibus. Int. Quomodo de hoſtio quod in latére arcę ędificabať intelligendū eſt? Reſ. Tra-
dunt hoſtiū, quod ex latere factū eſt eo loci fuiſſe, ut inferiora quæ dixit bicamerata infra ſe
haberet, & quæ dixit tricamerata ſuperiora à loco oſtij appellata ſunt, & inde ingreſſa ani-
malia uniuerſa per ſua quęq; loca ſecundū quę ſupra diximus, cōgrua diſtinctione diſtincta
Locus non ſunt. Int. Quid habet myſterij menſura arcæ? Re. Habet myſteriū perfectū corporis Chriſti.
integer. Sexies eñ trecenti habent intra ſe L. & decies XXX. Sic eñ humanū corpus. Quę figura ap
te Chriſto cōuenire noſciť, ppter longanimitatē omnia ſufferentis fidei & amplitudinē cha
ritatis, & ſublimitatē ſpei ęternę. Int. Ad quid feneſtra in ſummitate arcę iubeť fieri? Reſ. Vt
haberet unde emitti poſſent aues ad explorandā ſiccitatē terrę. Int. Quid ſibi uult, duo &
duo, ſeptena, ſeptena an quatuor ex immundis & XIIII. ex mundis animātibus debemus in-
telligere, introducenda eſſe? Reſ. Non duo & duo propter quatuor, ſed propter maſculū &
fœminā. Nam de immundis tantūmodo duo, de mundis ſeptē. Int. Cur immunda pari nume-
ro poſuit, munda uero impari? Reſ. Vt haberet Noë, unde hoſtias imolaret deo ex mundis.
Int. Vnde pulchriora fuerūt munda ꝙ̄ immunda? Reſ. Propter futurū humano generi uſum.
quia ex mundis debeť hominibus ut pulchriora eſſent quæ prodeſſent, ꝙ̄ quę nocerent. Int.
Quęri ſolet utrum in tanta capacitate arca deſcribiť, ut eſſe animalia tāta & tot cum māſiun-
culis & ęſcis eorū illic potuerint? Re. Hanc quęſtionē Origenes ſoluit, cubito Geometrico,
aſſerēs cubitū Geometricū tantū ualere, quantū ex noſtris ſex ualent. Int. Quid eſt: Ingreſſa
eſſe omnia animalia ad arcam? Reſ. Non Noë colligente, ſed deo iubente, ſicut dictum eſt in
prima creationne: Adduxit ea ad Adam, ut uideret quid uocaret ea. Sic diuino nutu coacta
animalia ſponte pſinito numero ueniebant ad arcam. Int. Quid de piſcibus uel alitibus, quæ
in aquis uel ſup aquas uiuere poſſunt intelligi debet. Si in arca eſſent uel nō, uel de ſectilibus
minutiſſ. quales ſunt ſciniphes, muſcę &c. Reſ. Hanc quæſtionē S. Auguſt. XV. de Ciuitate
dei ita ſoluit: Quęri ſolet de minutiſſ. beſtiolis nō ſolū quales ſunt mures & ſtelliones, uerū
etiā quales locuſtę, muſcę, deniq; & pulices, utrū nō ampliori numero in arca illa fuerint, ꝙ̄
qui eſt definitus, cū hoc imparet deus. Prius ammonēdi ſunt quos hęc mouēt, ſic accipiendū
qd dictū eſt, quæ reptāt ſuper terrā, ut neceſſe nō fuerit cōſeruari in arca, quæ poſſent in aqs
uiuere, nō ſolū merſa ſicut piſces, uerūetiā ſupnatantia. Deinde cū diciť maſculus & fœmina

profecto

ꝓſe ꝗo intelligit̃ ad reparandũ. Quis nõ uideat quantũ genus dicat̃ per hoc, nec illa neceſſe fuerat intrare, ubi eſſent quę poſſent ſine concubitu, de quibuſq; rebus uel rerũ corruptionibus naſci. Vel ſi fuerũt ſicut in domib. cõſuerũt eſſe, ſine ullo numero definito eſſe potuiſſe. Aut ſi miſteriũ ſacratiſſ. q̃d agebat̃, & tantæ rei figura, etiã ueritate facti aliter nõ poſſet impleri, niſi ut oĩa ibi certo illo numero eſſent, quæ uiuere in aquis illius natura ꝓhibẽte nõ poſſent. Nõ fuit iſta cura illiꝰ hominis, uel illorũ hominũ, ſed diuina, nõ eñ ea Noë capiẽs intro mittebat, ſedueniẽtia & intrãtia ꝑmittebat, ad hoc eñ ualet q̃d dictũ eſt, intrabũt ad te, nõ ſcilicet in hominis actu, ſed dñi nutu. Int. Quomodo poſtea q; clauſum eſt oſtiũ, & nullus hominũ extra arcã fuit, bituminari extrinſecus oſtiũ potuit? Reſ. Hoc ſine dubio diuinũ opus fuit ne ingrederent̃ aquæ per aditũ, q̃d humana nõ muniuerat manus. Int. Quomodo leones in arca uel aquilæ quæ cõſuerunt carnib. uiuere, paſci potuerũt? Reſ. Forte et alia animalia, propter aliorũ eſcam in arcã fuerũt miſſa, uel aliqua cibaria p̃ter carnẽ à uiro ſapiente uel deo demonſtrata, quæ animantiũ ęſcis cõuenirent, q̃d magis credibile eſt. Int. De quibus animantibus dictũ eſt, in quibus erat ſpiritus uitę? Reſ. Non ſolũ de hominib. ſed etiã de cęteris omnibus quæ uitali aura ueſcunt̃. Int. Si aqua tranſcendit XV. cubitis, cuius altitudo, hunc aërem turbulentũ ut fert̃ tranſcendit, ubi dicit̃ nec nubes uideri, nec uentus ſentiri? Reſ. Si terra ſpacium illius tranquilli ętheris inuadere potuit, cur nõ & aqua creſcendo. Sunt tamẽ quidã qui putant, nec terræ inæqualitatẽ talem, nec montiũ altitudinẽ tantam ante diluuiũ fuiſſe, ſicut nũc eſt. Int. Quid de pace & cõcordia, & unde ſe inuicẽ nõ debellarẽt, diuerſi generis animãtia, ſentiendũ eſt? Reſ. Sicut dei nutu adducebant̃ in arcã, ita & Dei nutu conſeruant̃ in arca. Siue eñ manſiunculis ſecundũ genera ſua diuidant̃, ſiue iũctim manerẽt, dei potẽtia gubernabant̃. Int. Quid de potu animaliũ ſentiendũ eſt, de quo nihil dicit ſcriptura? Reſ. Sunt quidã qui putãt unius diei æſcã in arca uel potũ, in multos ꝓdeſſe dies animantib. uel forſan in totũ annũ. Sed dimittamus incertas cõiecturas, & cõcedamus diuinę potẽtię de creaturis ſuis facere q̃d uoluit. Int. Quærit̃ ubi coruus requieuerit, ſi colũba non inuenit ubi requieſceret? Reſ. Potuit coruus cadaueri cuiuslibet animãtis inſedere, q̃d colũba naturaliter fugit. Int. Quare magis terrena animalia perierũt cum homine, q; aquatilia? Reſp. Propter maledictionẽ terræ, de qua ueſcebant̃ animalia terræ. Int. Quid de animalib. ſentiri debet, quorũ natura nec ſemper in aridis, nec ſemper in humidis uiuere poteſt, ſicut ſunt lutri, situli marini. Et multa auiũ genera in aquis uictum requrunt, ſed in aridis dormiũt & requieſcũt? Reſ. Potuit diuina uirtus utrãuis eorum naturã, donec diluuiũ tranſiret tẽperare, ut aut in humore tantũ, aut in arido tantũ uiuere poſſent, niſi forte extra Arcã, in aliqua eius parte loca illa p̃parata eſſent, unde & in aquis uiuere, & in aridis requieſcere potuiſſent. Int. De quo ſpiritu dixit: Adduxit deus ſpiritũ & imminutæ ſunt aquæ? Reſ. Bene de illo ſpiritu intelligi poteſt, de quo dictũ eſt, ſpiritus dñi ferebat̃ ſuper aquas. Tunc eñ ferebat̃, ut cõgregatis aquis in ſuum locũ terra appareret, nũc aũt adductus dicit̃, ut ablatis è medio aquis diluuij, faciẽ terrę reuelaret. Poteſt & ſpiritus nomine uẽtus intelligi iuxta illud Pſal. Stetit ſpiritus procellæ, cuiꝰ crebris flatib. aqua cogeret̃ recedere. Int. Quo reuerſæ ſunt aquę dũ dicit̃: Reuerſæ ſunt aquæ de terra recedẽtes & euntes? Reſ. Datur iuxta literã ꝙ omnis fluuiorũ ac riuorũ decurſus per occultas terræ uenas ad matricẽ abyſſum redeãt, iuxta illud Salom. Ad locũ unde exeunt flumina reuertunt̃, ut iterũ fluant. Int. Cur quadragenario numero pluuia inundabat, & iterũ poſt quadraginta dies dicit̃, Noë feneſtrã aperuiſſe? Reſ. Quadragenarius numerus tribulationẽ pœnitentiæ oſtendit. Quod uero poſt 40. dies feneſtrã aperuit Noë, ſignificat ieiunio cœlum reſerari. Ideo Moſes, Helias & ipſe Saluator, quadragenario numero ieiunia conſecrarũt, tanq; tribus tẽporibus neceſſario ante legẽ, ſub lege, ſub gratia. Int. Quare columba ramũ oliuę portat? Reſ. Columba ſpiritus ſancti, expulſo alite teterrimo ad Noë poſt diluuiũ, quaſi ad Chriſtũ poſt baptiſmũ deuolat, & ramos refectionis ac luminis portans, pacẽ orbi nũciat. Int. Si deus fecerat omnia bona, & etiã ualde bona, quid eſt ꝙ munda & immunda nominauit animalia. Nunq̃d immundũ bonũ eſſe poteſt? Reſ. Etiam quod immũdum dicit̃, in ſua natura bonum eſt, ad cõparationẽ uero alterius naturę melioris, quaſi immundũ putat̃. Int. Cur bos melior eſt leone? Reſ. Quia eius natura magis cõuenit neceſſitati hominis, propter quẽ omnia creata ſunt animalia. Int. Cur homo in terrorẽ cæteris animalib. poſitus eſt? Reſ. In ſolatiũ tranſactæ uindictæ, & ne pauci homines à pluribus opprimerent̃ beſtijs, & ut ſciret ſe irrationabilibus debere, nõ rationabilibus. Vnde & primi patres noſtri paſtores pecorũ, non reges hominum fuiſſe legunt̃. Int. Cur ęſus carniũ homini poſt diluuiũ conceditur, & non ante? Reſ. Propter infœcunditatẽ terræ (ut ęſtimat̃) & hominis fragilitatẽ. Int. Cur arcus in ſignũ ſecuritatis

tatis datur? Reſ. Quia præſciuit creator formidabiles hominũ animos, ne iterũ diluuio delerentur, dum ſæpius inũdationes pluuiarũ cernerent. Int. Cur idem ſignũ ſecuritatis in cœlo poſitũ eſt? Reſ. Vt ab omnibus inſpici potuiſſet, & ut pro quacunq; tribulatione oculos cordis ad eũ attollamus, qui habitat in cœlis. Int. Cur ſignũ illud diuerſi coloris datᷣ hominib.? Reſ. Propter ſecuritatẽ & timorẽ, unde & in arca idẽ color aquæ & ignis oſtenditᷣ, q̃a ex parte eſt cœruleus & ex parte rubicũdus. Eſt ergo utriuſq; iudicij teſtis, unius uidelicet facti, & alterius faciẽdi, id eſt, quia mũdus iudicij igne cremabitᷣ, aqua diluuij non deletᷣ. Int. An pluuię ante diluuiũ eſſent? Reſ. Videtᷣ non, quia arcus non erat, niſi ex radijs ſolis & humida nube. Poteſt aũt fieri, ut ex roris & fontiũ (ſicut in Aegypto) irrigatione terræ fœcundarentᷣ. Int. Poſt diluuiũ quare uir iuſtus Noé inebriatus eſſe legitur? Reſ. Forte ut D. Hieron. dicit: Inebriari uino poſſe neſciebat. Nec eñ ante diluuiũ legitᷣ uino homines uſos. Ideo ſpecialiter de Noẽ dicit: Plantauit Noẽ uineã. Int. Cur nudatio fœmorũ poſt ebrietatẽ ſecuta eſt? Reſ. Quia ſępe ſatietatẽ libido ſubſequitᷣ. Int. Cur Cham in poſteris maledicebatᷣ? Reſ. Quia peccantib. & non pœnitentib. futura imminet pœna. Sępe quidẽ reproborũ nequitiæ, hinc quidẽ multę proficiũt, ſed in poſterũ feriuntᷣ. Prophetatũ quippe eſt hinc. q̃d terrã Chanaã eiectis Chananæis & debellatis accepturi forent filij Iſraël, qui uenirent de ſemine Sem. Int. Quẽ hominẽ uult fratrẽ intelligi, dum dicitᷣ ſanguinẽ hominis requirã de manu fratris ſui? Reſ. Omnẽ hominẽ fratrẽ intelligi uoluit, ſecundũ cognationẽ ex uno ductã. Int. Quomodo diuiſus eſt orbis à filijs & nepotibus Noẽ? Reſ. Sem ut æſtimatᷣ Aſiã, Cham Aphricã, Iaphet Europã ſortitus eſt. Int. Quot gentes ſinguli eorũ procrearũt? Reſ. De Iaphet nati ſunt filij XV. de Chã XXX. De Sem XXVII. Simul LXXII. De quibus ortæ ſunt Gentes LXXII. Inter quas miſit dñs diſcipulos ſuos LXXII. Int. Cur dictum eſt dilatet deus dñs Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem? Reſ. De Sem Hebræi, de Iaphet populus gentiũ naſcitᷣ, quia igitᷣ lata eſt multitudo credentiũ, altitudinẽ quæ Iaphet dicitᷣ latitudo ſuſcepit nomẽ. Quod additᷣ habitet in tabernaculis Sem, de nobis prophetatᷣ, qui in eruditione ſciẽtiæ ſcripturarũ eiecto Iſraële uerſamur. Int. Quid eſt q̃d dicitᷣ in Geneſi: De terra illa exijt Aſſur, & ędificauit Niniuẽ & Robooth ciuitatẽ? Reſ. Nõ duas ſignificat ciuitates, Robooth nanq; platea dicitur, eſt ergo ſenſus, hic ędificauit Niniuẽ et plateas ciuitatis. Int. Quomodo Nemrot gygas uenator robuſtꝰ cõtra dñm dicitᷣ? Reſ. Id eſt, hominũ terrenorũ ſuppreſſor & extinctor, erigebat ergo cum ſuis populis turrim cõtra dñm, in qua eſt impia ſignificata ſuperbia, ut non intelligeretur iubens homini, qui noluit intelligere, ut obediret deo iubenti, ſic illa cõiuratio diſſoluta eſt, cũ qui neq; ab eo quẽ non intelligebat abſcederet, neq; ſe niſi ei cum quo loqui poterat, aggregaret. Itaq; per linguas diuiſæ ſunt gentes, diſperſæq; per terras. Int. Cui dicit deus, deſcendamus & confundamus linguas eorũ? Reſ. Deſcendere dei eſt humanos actus inſpicere, uel eorum ſenſibus propinquare. Quod uero plurali numero dixit, deſcendamus, & iterũ cõfudit deus labiũ uniuerſæ terræ, diſtinctione perſonarũ ſanctã trinitatẽ, & operationis unitatẽ in maieſtate diuina uoluit oſtendere. Sicut in exordio humanæ creationis dictum eſt: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã, & iterũ: Fecit dñs hominẽ ad ſimilitudinẽ ſuam, ut trinitas in perſonis, & unitas in potentia eſſe credatᷣ. Int. An credibile eſt tantæ ſtultitiæ fuiſſe homines, ut in cœlum altitudinẽ ædificij cuiuslibet erigere ſe poſſe putarent? Reſ. Solet ſuperbiã ſtultitia ſequi, humilitatẽ ſapientia. Ideo turris hic ſuperbiæ loco poſita eſt. Fecit ergo ſuperbia diuerſitates linguarũ, & quos turris diſſociauerat, Eccleſia collexerat. Int. Quis primo hominũ, hominibus dominari & regnũ dilatare ſtuduit? Reſ. Nemrot gygas, ut in ſacra legitur hiſtoria, qui extruendæ turris, & cõdendæ Babyloniæ autor extiterat. Int. An unum opus eſt turris & ciuitatis, an duo? Reſ. Veluti æſtimatᷣ à plurimis, arx fuiſſe ciuitatis Babyloniæ turris illa. & ideo ciuitas illa Babylõ, id eſt, confuſio, dicitur, quia confuſum eſt labiũ uniuerſę terrę, & in linguas loquela hominũ uarias diuiſa. Huius ciuitatis Babylonis uidelicet, mirabilẽ conſtructionẽ gentiũ cõmendat hiſtoria, cuius nimia diſponebatᷣ altitudo. ſiue turris unius quam præcipuã moliebantᷣ inter alias erigere in cœlũ, ſiue omniũ turriũ quæ ꝑ numerũ ſingularẽ ita ſignificatæ ſunt, ut dicitᷣ miles cũ multos milites intelligimus. Int. In qua familia illa ꝑmanſit lingua, quæ primitus à deo data fuerat? Reſ. Vt putatᷣ in familia Heber, ex quo Hebręi dicti ſunt. In eam partẽ hominũ q̃ dei portio ꝑmanſit, in qua et Chriſtus naſciturꝰ erat. Oportuit eñ in ea lingua ſalus mũdo primo ut p̃dicaretᷣ, ꝑ q̃ primũ mors intrauerat in mũdũ. Int. Si deus ab omnib. opibus ſuis requieuit die 7. unde ſubito tãta apparuit diuerſitas linguarũ? Reſ. Nõ in hac diuiſiõe linguarũ, nouũ quid cõdere creatorẽ æſtimatᷣ, ſed dicẽdi modos & formas in diuerſis loquelarũ generib. diuiſit. Vnde eaſdẽ ſyllabas

&eius poteſtatis literas aliter cōiunctas, in diuerſis inueniemus Gentiū linguis, ſępe etiā
eadem nomina, uel uerba aliud quid ſignificantia in alia lingua, atque aliud in alia, ubi di-
cimus in pſalmo: In uirga ferrea, in Gręco habetur ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ. Igitur in latino ſyde-
ra, non ferrea ſignificat, ſicut in Gręco, ſed aſtra. Inter. Quid eſt quod de Aran legitur,
fratre Abrahamꝰ Reſp. Mortuus eſt Aran ante Thare patrem ſuum in Vr Chaldęorū,
Vr uero ignis dicitur. Et Chaldæi ignem colunt pro deo. Thare uero, ut Hebręi tradunt,
cum filijs ſuis, aliò miſſus eſt à Chaldæis, quia ignem adorare nolebat, in quo igne Aran
conſumptus eſt. Et hoc eſt quod nunc dicitur: Mortuus eſt ante conſpectum Thare pa-
tris ſui, ſicut Hieronimus in libro Hebraicarum quæſtionū referr, ita dicens: Vera eſt He-
bræorum illa traditio, quòd egreſſus ſit Thare cum filijs ſuis, de igne Chaldæorū, & quia
Abraham Babylonio uallatus incendio illud adorarare noluit, dei ſit auxilio liberatus, &
ex illo tempore, ei dies uitæ & tempus reputet̃ ætatis, ex quo confeſſus eſt deum, ſpernens
idola Chaldæorū, & ita ſoluitur obſcuriſſima quæſtio de Abraham. Legitur enim Tharā
cum LXX. eſſet annorū genuiſſe Abrahā, & uixiſſe poſtquā genuit Abraham CXXXV.
annos, & fuiſſe omnes Tharæ annos CCV. Item legitur in Geneſi: Erat autem Abraham
LXXV. annorum, cum egreſſus eſt ex Charra, uidelicet mortuo patre eius Thare. Igitur
ab anno natiuitatis Abrahā, uſq; ad annū quo egreſſus eſt ex Charra, anni ſunt CXXXV.
Sed ei non cōputantur anni qui tranſacti ſunt, anteq; exiret de igne Chaldæorū, dei libe-
ratus protectione. Hæc Hieron. Int. Quomodo intelligendū eſt pater Meldie, ipſe eſt
pater Ieshe, uel quę fuit eſcaꝰ Reſ. Thare genuit Abraham, Nachor & Aran, Aran ge-
nuit Loth & Melchā & Sarri cognomento Ieſcam, & acceperunt uxòres Abrahā, Sarri,
Nachor uero Melchā. Nec dum aūt in patruos & fratrū filios nuptiæ lege prohibitæ fue-
runt. Int. Quid in tribus illis egreſſionibus intelligendū eſt, in quibus pręcipit̃ à dño A-
brahæ, ut egrediat̃ de terra ſua, & de cognatione ſua, & de domo patris ſuiꝰ Reſ. Quid
aliud, niſi nobis egrediendū eſſet de terreno homine, & de cognatione uitiorū noſtrorū,
& de domo patris, id eſt, mundo, qui diaboli domus dicit̃, ut in pſal. Obliuiſcere populum
tuum, & domum patris tui. Int. Quantæ fuerunt promiſſiones dñi ad Abrahāꝰ Reſ.
Duæ, una ſcilicet quòd terrā Chanaan poſſeſſurus ſit in ſemine ſuo, quod ſignificat̃ cum
dictum eſt, uade in terrā quam demonſtrauero tibi, & faciam te in gentem magnā. Aliam
uero longe præſtantiorē, quod pater eſt non unius gentis Iſraëliticæ ſolum, ſed & omniū
gentium, quæ fidei eius ueſtigia ſequunt̃, quod his uerbis promittitur: Et benedicent̃ in te
omnes gentes, quæ fidem Abrahæ imitant̃. Int. Quomodo Sarra cum à Pharaone rap-
ta fuiſſet, conſequens eſt, ut uiolata non fueritꝰ Reſ. Quia iuxta librū Heſter, quęcunq;
mulierū placuiſſet regi apud ueteres VI. menſibus ungebat̃ oleo mytteo, & ſex menſibus
in pigmentis uarijs erat & curationibus fœminarū, & tunc demū ingrediebat̃ ad regem.
Atq; ita poterat fieri, ut Sarra poſtq; placuerat regi, dum per annum ei ad regem præpara
tur introitus Abrahæ Pharao multa donauerit, & Pharao poſtea percuſſus ſit à domino
illa adhuc intacta ab eius cōcubitu permanente. Int. Vtrum cōuenerit Abrahæ tam ſan
cto uiro, ut cælaret Sarram eſſe uxorē ſuam, cur non magis poſuit in deo ſpem ſuam, ne oc
cideretur à regeꝰ Reſ. oſtenditur in eius facto, quòd homo non debet tentare dñm deum
ſuum, quando habet quod faciat, & rationabili conſilio, fecit eñ quod potuit pro uita ſua,
quod aūt non potuit, illi cōmiſit, in quem ſperauit, cui etiam pudicitiā coniugis cōmenda
uit, nec eum fides & ſpes fefellit. Nanq; Pharao à deo territus, multiſq; propter eam ma-
lis afflictus, ubi eius uxorē eſſe didicit, illæſam cum honore reddidit uiro ſuo. Int. Erit ſe
men tuū ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena quæ eſt in littore maris. Qui ſignificati ſunt in ſtel
lis, & qui in arenaꝰ Reſ. In ſtellis pauciores firmiores clariores intelligunt̃. In arena au-
tem, maritimi littoris magna multitudo infirmorū atq; carnaliū. Int. Quid eſt Raſim &
Zozimꝰ Reſ. Raſim gygantes, Zozim terribiles interpretant̃. Significant̃ aut robuſti
quiq; in Arabia. Int. Dixit deus ad Abrahā: Leua oculos tuos, & uide à loco in quo tu
nunc es, & ad Aquilonē & Auſtrū, ad orientē & ad mare, quia omnē terrā quam tu uides,
tibi dabo & ſemini tuo. Si enim terra tantū promittebatur ei, quam tunc in uno loco ſtans
uidere potuit per quatuor climata mundi, anguſta uidetur eſſe terra promiſſionisꝰ Reſ.
Non hoc ſolum terræ promiſſum eſt, quod uidere potuit, non enim dictum eſt tantū terrę
tibi dabo quantū tu uides. Sed tibi dabo terrā quā uides, cum & ulterior undiq; dabat̃. Et
idcirco ſubiūxit: Surge, & perambula terrā in latitudine & longitudine, ut perambulādo

perueniret

perueniret ad ea, quæ oculis uno loco ſtans, uidere non potuiſſet. Significabatur autē ea terra, quam carnale ſemen eius accepturum erat. Int. Quid, ad orientem & ad meridiē? Reſp. Solet ſcriptura ſancta, dum de plagis terræ promiſſionis loquitur, mare pro occidente ponere, ab eo quòd Paleſtinæ regio mare in occidēris plaga habeat. Int. Qui ſunt expediti, de quibus dictum eſt: Numerauit expeditos uernaculos ſuos? Reſp. Expeditos dixit, ad bellum promptos, & qui non fuerunt uxorati, de quibus in ſequentibus dicit, exceptis his quæ comederunt iuuenes. Int. Et perſecutus eſt uſque ad Dan, qui locus eſt Dan? Reſp. Dan Phœnices oppidum eſt, quod nunc Paneas dicitur, ubi unus de fontibus Iordanis oritur, qui dicitur Dan, alter uero Ior, & his duobus fontibus, qui haud procul à ſe diſtant, in unum riuulum fœderatis, Iordanis appellatur, ſicut ex duobus fontibus unus fluuius, ita ex nominibus una appellatio procreatur. Int. Quis eſt iſte Melchiſedec rex Salem, quem Apoſtolus dicit ſine patre & ſine matre eſſe? Reſp. Ideo dixit Apoſt. eum abſq; patre & abſq; matre, quia genealogiam eius ſacra ſcriptura non narrat. Aiunt enim Hebræi hunc Melchiſedec, mutato nomine, Sem eſſe filium Noē, & ſupputantes annos uitæ ipſius, oſtendunt eum uſq; ad Iſaac tempora uixiſſe, omneſq; primogenitos pontifices fuiſſe, hoſtias Deo immolaſſe, uſque ad tempora Aaron, & legis ceremonias. Et hæc eſſe primogenita, quæ uendidit Eſau fratri ſuo Iacob, qui etiam Melchiſedec iure de triumphis abnepotis ſui decimas accepit. Porro Salem eam ipſam uolūt, quæ poſtea Hierusalem dicta eſt. Hæc etiam primo Iebus, ut referunt, poſtea Salem, deinde Hieruſalē dicta eſt. Iſte autem Melchiſedec figuraliter Chriſtum ſignificat, ſecundū Apoſtolum, quia Chriſtus ſine matre in cœlis, & ſine patre in terris, offerens deo pro nobis in terris ſui corporis panem, & ſui ſanguinis uinum, ad quem dicitur: Tu es ſacerdos in ęternum, ſecundū ordinem Melchiſedec. Int. Quis fuit Damaſcus Eliezer, de quo dixit Abraham: Hæres meus erit? Ref. Filius procuratoris Abrahæ, qui poſtea, ut aiunt, Damaſcum condidit, & nomen ciuitati dedit, regnumq; in ea obtinuit. Int. Nunquid cōuenit fidei Abrahæ, ut ſignum quaſi dubius quæreret à domino dicens: Domine deus, unde ſcire poſſum, quòd poſſeſſurus ſum eam? Reſp. Non quaſi dubius ante fieret de promiſſione dei, ſed quomodo futurum eſſet, exquirebat. Int. Quid igitur in illo myſtico ſigno de poſteritate generis ſui, Abrahæ intelligendum erat? uel cur trium annorum animalia illi erant ſumenda? uel cur animalia diuidit, & uolucres non diuidit? Reſp. Trium annorum animalia, tres temporum articulos deſignant, quibus populus ad ſummum honoris culmē adoleuit. A temporibus uero Patriarchæ Abrahæ, uſq; ad tempora Moſi, coniunctus eſt deo: A tempore autem Moſi legiſlatoris, à deo legis acceptione, & miraculorum oſtenſione, triumphis, & terræ repromiſſionis ingreſſione glorificans. A temporibus uero Dauid regio honore & templi ciuitatis, quę Hieruſalem, inſtructione eleuatus eſt, Aries regiam & ſacerdotalem dignitatē, Vacca, cum legis litera ſeruientem, Capra eandem gentem peccatricem eſſe deſignat, Aues uero, ſpirituales & dei electos præfigurabāt. Diuiſiones itaq; animaliū, ſchiſmata inter carnales ſemper eſſe oſtendunt. In eo quod aues non diuiſit, pax & unitas ſpiritualium intelligitur. Quod circa ueſperā pauor eſt ſuper Abrahā, terrorem ſignificat dei iudicij, qui ſeparabit ſpiritales à carnalibus, alios ſtatuēs ad dexterā, alios ad ſiniſtram. Aues uero quæ ſuper cadauera uolitant, dæmonia ſunt & potentes, qui carnalibus inſidere quærūt, quas deuotus doctor ſedula admonitione abigere debet. Int. Quid eſt quod dictum eſt: Abraham ſcito prænoſcēs, quod peregrinū futurum ſit ſemen ſuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, adfligent quadringentis, unde iſti quadringenti anni computati ſunt anni ſeruitutis? Reſp. Non ſic accipiendum eſt tanquā in illa duriſſima ſeruitute quadringentos annos dei populus fuerit, ſed quia ſcriptum eſt: In Iſaac uocabitur tibi ſemen, ex anno natiuitatis Iſaac, uſq; ad annum egreſſionis ex Aegypto, computantur anni CCCCV. Cum ergo de quadringentis XXX. detraxeris XXV. qui ſunt à promiſſione uſq; ad natum Iſaac, non mirum eſt, ſi quadringentos & quinq; annos ſummā ſolida quadringentos uoluit appellare ſcriptura, quæ ſolet tempora ita nuncupare, ut quod de ſumma perfectionis numeri paululum excreſcit, aut infra non computetur. Non itaq; quod ait: In ſeruitutem redigent eos, & nocebunt illis, ad quadringentos annos referendum eſt, tanq; per tot annos eos habuerint in ſeruitute, ſed referendi ſunt quadringēti anni ad id, quod dictū eſt: Peregrinū erit ſemen tuum in terra nō propria, quia ſiue in terra Chanaan, ſiue in Aegypto peregrinū erat illud ſemen, antequam hæreditatem ſumerent ex pro-

ex promiſſione Dei, quod factum eſt, poſtquam ex Aegypto liberati ſunt, ut Hyperbaton hinc intelligatur, & ordo ſit uerborum, ſciendo ſcies, quia peregrinum erit ſemen tuũ in terra non propria, CCCC. annis, illud autem interpoſitum intelligatur, & in ſeruitutẽ redigent eos, & nocebũt illis, ita ut ad CCCC. annos iſta interpoſitio non pertineat. In extrema enim parte ſummæ huius, hoc eſt, poſt mortem Ioſeph factum eſt, ut in Aegypto populus dei duram perageret ſeruitutẽ. Int. Quare dictum eſt in Geneſi: De filijs Abraham quarta progenie reuertuntur huc, & in Exodo legitur, quinta generatione aſcenderunt filij Iſraël de terra Aegypti? Reſp. Egreſſi ſunt filij Iſraël de terra Aegypti quarta generatione. Replica genealogiam Leui, Leui genuit Cath, Cath genuit Abram, Abram Aran, Aran Eliazar, Eliazar Phinees. Cath cum patre ſuo Leui ingreſſus eſt Aegyptum, rurſus Eleazar cum patre ſuo Aran egreſſus eſt Aegyptum. A Cath uſq; ad Eliazar computantur quatuor generationes. Quod autem ſecundum Exodum quinta generatione egreſſi ſunt filij Iſraël de terra Aegypti, tribus Iudæ ordo numeretur, Iuda genuit Phares, Phares Eſrom, Eſrom genuit Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naaſon, Naaſon Salmon. Phares cum patre ſuo ingreſſus eſt Aegyptum, Naaſon princeps Iuda in deſerto deſcribitur, cuius filius Salmon terram promiſſionis introijt. Computa à Phares uſq; ad Naaſon, & inuenies generationes quinq;. Int. Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Aegypti, uſq; ad flumen Euphraten, de quo fluuio dixit Aegypti? Reſp. Non à fluuio magno Aegypti, hoc eſt Nilo, ſed á paruo, qui diuidit Aegyptum & Palæſtinam. Int. Quomodo defenditur Abraham adulterij reus non eſſe, dum uiuente legitima uxore ſua coniunctus eſt ancillæ ſuæ? Reſp. Nondum promulgata erat unius uxoris lex Euangelica. Habebat quoq; promiſſionem à deo multiplicandi ſeminis ſui, ſed necdũ ſciebat, ex qua uxore, quia poſtea dictum eſt ei de Sarra, habere filium, ſic enim propagandi uoluntas pia fuit, quia concumbendi uoluptas libidinoſa non fuit. Etiam Sara, cum prolẽ de ſe habere non potuit, de ancilla habere uoluit, conſentiebatq; in facto, quia ſe ſterilem eſſe ſciebat. Int. Quomodo manus omnium contra Iſmaëlem, & manus eius cõtra omnes? Reſp. Inuenit Angelus Domini Agar ſuper fontem aquæ in deſerto, ad fontem in uia Aſſur, &c. & uocauit nomẽ eius Iſmaël, quia exaudiuit Dominus humilitatem (Iſmaël interpretatur exauditio domini) hic erit ferus homo, manus eius ſuper omnes, & manus omnium ſuper eum, & contra faciem omnium fratrum ſuorum habitabit. Significat autem ſemen eius habitaturũ heremo, id eſt, Saracenos, uagos, incertiſq; ſedibus, qui uniuerſas Gentes, quibus deſertum ex latere iungitur, incurſant & impugnãt. Int. Quæ litera adiecta eſt nomini Abraham & Sarri? uel quæ mutationis nominum illis cauſſa fuit? Reſp. Dixit dominus ad Abraham: Ecce teſtamentum meum tecum, & eris pater multitudinis Gentium, & non uocabitur nomen tuum Abram, ſed erit nomen tuum Abrahã, quia patrem multarum Gentium poſui te. Dicunt autem Hebræi, quod ex nomine ſuo deus quod apud illos Tetragrammaton eſt, E literam Abrahæ & Sarræ addiderit. Dicebatur enim primum Abram, id eſt, pater excelſus, & poſtea uocatus eſt Abraham, pater multarum, nam Gentium non habetur in nomine, ſed ſubauditur, nec mirandum. Quare cum apud Græcos & quoſdam alios, litera uideatur addita, nos e literam Hebræam additam dixerimus. Idioma enim linguæ eſt per e ſcribere, ſed per a legere, ſicut econtra a literam, ſæpe pro e pronunciant. Et dixit deus ad Abraham, Sarri uxor, tua non uocabis eam Sarri, ſed Sarra erit nomen eius. Errant qui putant primum Sarra per unum r ſcriptum fuiſſe, & poſtea ei alterum r additum. Sarri ergo primum uocata eſt per ירש. Sublato Iod, id eſt, Iota, i elemẽto, additum eſt e, quod per a legitur, & uocata eſt Sarra. Cauſa nominis mutati hæc eſt, quod antea dicebatur princeps mea unius tantummodo domus, poſtea uero dicitur abſolute. Int. Quare Abraham circunciſionem accepit? Reſp. Idcirco Abrahæ circunciſio commendata eſt, ut ſub lege eſſet, ſicut Adam ne de ligno manducaret ut probaretur ſi compleret hoc an non. Credens enim filium ſe habiturum, per cuius generationem omnibus Gentibus benedictio futura eſſet, in cuius nepotibus caſtitatis et ſobrietatis unicum manſiſſet exemplar. Vnde in ea parte corporis, ſignum fidei accepit, unde filius fidei non carnis naſciturus erat. Nec truncata corporis parte deformior, ſed fidei in deum ſigno glorioſior. Igitur pro deo aliquid perdere lucrum eſt, non damnum. Ita Abraham fidei ſuæ, ſignum accipiens non deformatus eſt, ſed melioratus. Si enim Adã pactum dei cuſtodiſſet, Abraham hoc pactum non accepiſſet. Sed quia ille in hoc membro,

culpam inobedientiæ primo agnouit, decuit ut iſte in hoc membro, ſignũ ſecundo obedi-
entiæ acciperet, ut oſtenderetur obedientes quandoq; generaſſe filios ad uitam, dum olim
præuaricatores generarunt ad mortẽ. Int. Nunquid dubitãdo dixit, putas'ne cẽtenario
naſcetur filius, & Sarra nonagenaria pariat? Reſp. Nõ uerba hæc dubitantis diffidentiã
oſtendunt, ſed admirantis gaudiũ. Ideo præ gaudio ridentis Abrahæ filius dicebaẽ Iſaac.
Riſus iſte in bono accipi debet, ut & in Euangelio: Beati qui lugent nunc, quoniam ride-
bunt ipſi. Int. Quare Sarrã ridentẽ redarguit dominus, cũ & Abrahã riſerit, & illũ nõ
arguit dominus? Reſp. Riſus Abrahæ admirationis & lætitiæ fuit, Sarræ aũt dubitatio-
nis & diffidentiæ, q; ab illo diiudicari potuit, qui corda hominũ nouit. Vnde hæc eadẽ Sar
ra ridens corripiẽ, correpta protinus fœcundaẽ, & contra ſpẽ ex diuina promiſſione acce
pit, quod habiturã ſe ex humana ratione dubitauit. Int. Quod in ueteri teſtamento pro
priis nominibus nominati ſunt, anteq; naſcerenẽ? Reſp. Quatuor, Iſmaël, Iſaac, Salo-
mon, Ioſias, certis quibuſdã ex cauſſis. Int. Quæritur cũ tres uiri eſſent, qui Abrahæ ap
paruerunt, quomodo ſingulariter dominũ appellat dicens: Domine, ſi inueni gratiã ante
te? Reſp. Igitur in angelis dominũ ſentiens, domino potius q; angelis loqui elegit. Equi
dem aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tẽpus ex aëre aſſumptis per an-
gelos loquiẽ deus, ſicut nunc Abrahã, non ſolum tres uiros uidere potuit, ſed etiã terreno
habitaculo ſuſcipere, & eorũ uſibus etiã cibos adhibere. Niſi enim angeli cũ quædam no-
bis in terra nunciant ad tempus ex aëre corpus aſſumerent, exterioribus profecto noſtris
obtutibus non apparerent. Nec cibos cũ Abrahã ſumerẽt, niſi propter nos ſolidũ aliquid
ex cœleſti elemento geſtarent. Nec mirũ quod illi ipſi qui ſuſcepti ſunt, modo angeli, mo-
do domini uocanẽ, quia angelorũ uocabulo exprimunẽ, qui exterius miniſtrabant, & ap-
pellatione domini oſtenditur, qui eis interius præerat, ut per hoc præſidentis imperiũ, &
per illud clareſceret officiũ miniſtrantium. Int. Quid eſt clamor Sodomorũ, uel quid eſt
quod dominus dicit: Deſcendã & uidebo, utrum clamorẽ qui uenit ad me opere cõpleue
rint? Reſp. Peccatum cum uoce eſt culpa in actione. Peccatũ uero cum clamore eſt cul-
pa et libertate & iactantia. Quod aũt dixit, deſcendã & uidebo, & huiuſmodi. Omnipo-
tens dominus & omnia ſciens, cur ante probationẽ, quaſi dubitat, niſi ut grauitatis nobis
exemplũ proponat, ne mala hominũ ante præſumamus credere quã probare. Et ecce per
Angelos ad cognoſcenda mala deſcendit, mox facinoroſos percutit, atq; ille patiens, ille
mitis, de quo ſcriptũ eſt: Tu aũt cum tranquillitate iudicas. Ille de quo rurſum ſcriptũ eſt:
Dominus patiẽs eſt, cũ tanto crimine inuolutos inueniens, quaſi patientiã prætermiſit, &
diẽ extremi iudicii expectare ad uindictam noluit, ſed eos igne iudicii ante diẽ iudicii præ-
uenit. Ecce malũ, & quaſi cũ difficultate credidit. cũ audiuit, & tamẽ ſine tarditate percuſ-
ſit, cum uerum cognoſcendo reperit, ut nobis uidelicet daret exemplũ, quia maiora crimi
na, & tarde credenda ſunt cũ audiuntur, & citius punienda, cũ ueraciter agnoſcunẽ. Int.
Quare Abrahã dixit, puluis ſum & cinis, cum tantas promiſſiones à deo accepiſſet? Reſp.
Sublimitatẽ promiſſionum, humilitatis temperauit ſubiectione. Aperte enim intelligiẽ,
in quo loco ſe poſuerat, qui puluerem ſe ac cinerẽ, etiã tum cũ deo loquereẽ æſtimabat. Si
igitur ſe ita deſpicit, qui uſq; ad honorem diuinæ collocutionis aſcendit, ſollicita intentio
ne penſandũ eſt, qua pœna illi feriendi ſunt, qui ad ſumma non proficiunt, et tamẽ de mini
mis extollunẽ. Int. Quæri ſolet utrũ quod de Sodomis dixit deus, nõ ſe perdere locum,
ſi inuenirenẽ illic C. uel X. iuſti, ſpeciali quadam ſententia de illa ciuitate, an de omnibus
intelligendũ ſit generaliter, parcere deũ loco in quocunq; uel decem iuſti fuerint? Reſp.
Non eſt neceſſe, ut hoc de omni loco accipere compellamur, ueruntamẽ de Sodomis po
tuit ſic dici, quia ſciebat deus, ibi non eſſe uel decẽ, & ideo ſic reſpondebatur Abrahæ, ut
ſignificaretur, nec tot ibi poſſe inueniri, ad exaggerationem iniquitatis illorum. Int.
Quare Abraham in tribus uiris illis, ſi deum intellexit, uel angelos, & iterum Loth in duo
bus eos humano cibo ueſci putabat? Reſp. Fortaſſe prius eos homines eſſe arbitrati
ſunt, in quibus deum loqui intellexerunt, quibuſdam diuinæ maieſtatis exiſtentibus & ap-
parentibus ſignis, poſtea angelos eſſe cognouerunt, cum eis uidentibus in cœlum iſſent.
Sed intuendum eſt hic, quantum bonum ſit hoſpitalitas. Hoſpitalem domũ ingreſſi ſunt
Angeli, clauſas hoſtium domus ingreſſus eſt ignis. Int. Si iudicium dei iuſtum eſt, qua
re infantes in Sodomis cũ parentib. cremati ſunt? Reſp. Vt nimis impiũ facinus Sodomi-
tarũ poſſit aduerti, peccatũ eorũ peruenit uſq; ad necẽ filiorum, ne de origine illorum ali-

quod ſignum remaneret. Nonne prouiſum eſt illis, ne diu uiuentes exempla ſequerent̃ patrũ. Et leuius crucient̃ in futuro, uel omnino, nõ in aliena cauſa, occiſi parentes tam pro ſe q̃ prohis rei ſunt. Ergo mors filiorũ crimẽ eſt parentũ, & ideo futuri ſunt accuſatores parentum. Eſt qualecunq; beneficiũ reũ non eſſe, qui glorioſus non eſt. Prodeſt eñ pauperem nõ eſſe, qui rex eſſe non poteſt. Int. Quare Loth cum iuſſus eſſet ad montẽ fugere, Segor ꝑtulerit ubi ſaluaret̃, & rurſum de Segor ad montẽ migraſſet? Reſ. Tradunt Hebræi ꝙ Segor frequenter terræ motu ſubruta, Bale primũ, & poſtea Saliſſa appellata ſit, timueritq; Loth dicens: Si cum ceteræ adhuc urbes ſtarent, iſta ſæpe ſubuerſa eſt: quanto magis nunc in ruina nõ poterit liberari. Et hãc occaſionẽ infidelitatis, etiã in filias coitus dediſſe principiũ certũ eſt. Qui eñ cæteras uiderat ſubrui ciuitates, & hãc fuiſſe quę dei auxilio eruta erat, utiq; de eo ꝙ ibi cõceſſum audierat ambigere nõ debuit. Int. Cur igit̃ angeli, quaſi hoſpites coacti domũ Loth introiſſe dicunt̃? Reſ. Vt tẽtata eſſet chãtitas Loth, probata & remunerata, & ut oſtenderet̃ quantũ eſſet hoſpitalitatis bonũ. Hoſpitalẽ uero domum angeli ingreſſi ſunt, ad liberandũ hoſpitẽ ſuum, clauſas autẽ domus hoſpitibus ignis ingreſſus ad perdendos peccatores in eis. Idcirco hoſpites nõ ſunt euitãdi, ſed ultro inuitandi. Int. Quærit̃: Quare de cœlo uindicta data eſt ſuper habitatores impios ciuitatũ illarũ? Reſp. Quia clamor peccantiũ in cœlum aſcendiſſe dicit̃, idcirco de cœlo puniendi erant. Int. Cur ſulphureo igne puniebant̃? Reſ. Vt putidiſſimus libidinis ardor, putidiſſimo flammarũ ardore puniret̃. Int. Cur uxor Loth in ſtatuam ſalis uerſa eſt? Reſ. Ad condimentũ fideliũ, quia punitio impij, eruditio eſt iuſti. Int. Quo conſilio filiæ Loth concubitum patris petierunt, uel ab hoc inceſtu purgari poſſunt, dum hoc ſciẽtes fecerunt, ille uero neſciens? Reſ. Videt̃ filias Loth quædã didiciſſe de ſeculi cõſumatione, quæ immineret per ignem, ſed tanq; puellæ, non intelligebant perfectè quæ didicerãt, ꝙ Sodomiticis igne uaſtatis, multũ adhuc ſpacium integrũ reſideret in mundo. Suſpicatę igit̃ ſunt tale aliquid factum, quale in tẽporibus Noë audierãt, & ob reparandã mortaliũ poſteritatẽ, ſolas ſe eſſe cum parẽte ſeruatas. Recuperandi igitur humani generis, deſyderiũ ſumũt, atq; inteſtaurandi ſeculi ex ſeſe dandũ opinant̃ exordiũ. Et quàm graue eis crimen furari concubitũ patris, grauior tamẽ eis impietas uidebat̃, ſi humanæ (ut putabant) poſteritatis ſpẽ ſeruata caſtitate deleſſent. Propter hoc ergo cõſiliũ ineũt, minore ut arbitror culpa, maiori argumẽto patris mœſtitiã uel rigorẽ uino molliũt, & reſoluunt, ſingulis ingreſſæ noctibus, ſingulę ſuſcipiũt ab ignorante, conceptũ ultra non repetũt nec reqrunt. Vbi hinc libidinis culpa, ibi inceſti crimen arguit̃. Quomodo dabit̃ uitio, quod non iterat̃ in facto. Int. Loth inceſtus in hoc facto culpandus eſt an non? Reſ. Culpandus eſt quidẽ in hoc facto Loth, quantũ ebrietatis ignorantia meret̃. Nam & hanc lex externa condẽnat, quæ cibum & potum non niſi ad ſalutẽ corporis ſumere mandat. Et hinc diligentius intendendũ eſt, quantum ſit ebrietatis malum, & ualde timendum eſt illis, quibus hoc malum in uſu eſt. Nam in crimine ebrietas decipit, quem Sodoma non decepit. Vritur ille flamma mulierum, quem flamma ſulphurea non uſſit. Erat ergo Loth arte, non uoluntate deceptus, ideo medius quidã inter peccatores & iuſtos, quippe qui ex Abrahæ cognatione deſcẽderat, in Sodomis tamen habitauerit. Nam & hoc, ꝙ euadit è Sodomis, ſicut ſcriptura indicat, magis ad honorẽ Abrahę, quã ad meritũ pertinet Loth. Int. Quare diebus Noë peccatum mundi aqua ulciſcit̃, hoc uero Sodomitarũ igne punit̃? Reſ. Quia illud naturale libidinis cum fœminis peccatũ, quaſi leuiori elemento damnat̃, hoc uero contra naturã cum uiris libidinis peccatũ, acrioris elementi uindicatur incendio, & illic terra aquis abluta reuireſcit, hinc flammis cremata, æterna ſterilitate areſcit. Int. Cur Abrahã Sarram uxorem ſuam, ſororem ſuam ſecundo eſſe dixit? Reſ. Quia ex prioris Pharaonis correptione certus erat de dei defenſione, quod uiolari non potuit, incertus de ſua uita, an illorũ euaderet manus. Et miranda eſt Sarrę pulchritudo, formaq;, in tanta eñ ætate, ut amari potuerit, ut uir ſuus propter eius pulchritudinẽ ſe periclitari metuerer. Int. Cur dixit deus ad Abimelech: Peperci tibi, ut non peccares in me? Re. Vt aduerteretur in deum peccari, quando talia cõmittuntur, quæ putant homines leuiter habenda, tanquã in carne, peccata. Int. Cur non mox Abimelech mortuus eſt, dum dixit ei deus, ecce tu morieris? Reſ. Vtique deus prædixit, quod ſine dubio futurũ fuiſſet, ſi in hac ammonitione à peccato abſtinendo non caueret̃. Int. Quare Abrahã in die ablactationis Iſaac, & nõ in die natiuitatis uel circumciſionis, fecit conuiuiũ grande? Reſ. Propter ſignificationẽ ſpiritualẽ, tunc gaudium ha-

bendum eſt de uno uiro ſpirituali, quando ſolido ueritatis cibo, non lacte carnalis intelligentiæ paſcitur. Int. De quo ludo arguit Sarra Iſmaël, filiū Agar? Reſ. Dupliciter hoc ab Hebræis exponitur, ſiue quod idolothitū fecerit, iuxta illud: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: ſiue quod aduerſum Iſaac, quaſi maioris ætatis loco ſibi & ludo primogenita uindicaret, quandoquidem Sarra audiens, non tulit, & hoc ex ipſius approbatur ſermone dicētis: Ejce ancillam hanc cum filio ſuo. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Int. Poſt quot annos puer ablactari ſolet? Reſ. Inter Hebræos uaria opinio eſt, adſerentibus alijs quinto anno, alijs duodecimo ablactationis tempus impleri. Int. Si tredecim annorum erat Iſmaël, quando natus eſt Iſaac, adiunctisq; ætate ablactationis annis, quomodo conuenit, tantæ ætatis adoleſcentē matris ſediſſe in ceruicibus, dum dicitur: Sumpſit Abrahā panes & utrem aquæ, & dedit Agar, ponens ſuper humerum eius, & paruulū, & dimiſit eam? Reſ. Omnis filius ſecundū idioma linguæ Hebræorum, ad comparationem parentum infans uocatur, & paruulus, & eſt ſenſus: Poſuit Abraham panes & utrem ſuper humerum Agar, & hoc facto dedit puerū matri, hoc eſt, in manu eius eum tradidit, cōmendauit, & ita emiſit è domo, quod in ſequētibus declaratur, dum dicitur: Surge, tolle puerum, & tene manum eius, nō ut eum de terra uel iacentem tolleret, ſed quaſi comitem manu teneret. Quod autem manu parentis tenetur, ſolicitus monſtratur affectus. Int. Quid eſt quod dicitur, matrē fleuiſſe, & deum uocem pueri exaudiſſe? Reſ. Mater non ſuam mortem, ſed filij deplorabat, pepercitq; deus puero, pro quo fletus matris erat. Int. Quomodo ad puteum iuramenti agrum plantauerat Abraham, ſi in terra illa, quemadmodū Stephanus ait in Actis, non acceperat hæreditatem, nec ſpacium pedis? Reſ. Ea eſt intelligenda hæreditas, quam deus fuerat munere ſuo daturus gratuito, non iſta quæ precio empta eſt. Intelligitur autem ſpacium circa puteū ad illud emptionis pactum pertinere, in quo fuerant agnæ ſeptem datæ, quando Abimelech & Abraham ſibi iurauerunt. Int. Quid illud: Tentauit deus Abraham? Et Iacobus Apoſtolus dicit: Deus neminē tentat, quomodo utrunq; intelligendū eſt? Reſ. Duobus modis tentatio in ſcripturis ſolet intelligi. Vna eſt, quæ per deum fit probationis cauſa, ut iuſtificetur homo & coronetur, de qua & dicitur: Tentat uos dominus deus ueſter, ut ſciat ſi diligatis eum, hoc eſt, ut ſcire uos faciat. Alia eſt de qua Iacobus dicit: Deus neminem tentat, qua peccato implicatur, de illa Apoſtolus dicit: Ne forte tentauerit uos is, qui tentat. Igitur Abraham à deo tentatus eſt, ut probaretur, iuſtificaretur, coronaret̄, & ut eius obedientia, tali probata examine, poſteris innoteſceret. Int. De quo dixit Abrahæ: Super unum montium, quem monſtrauero tibi? Reſp. Aiunt Hebrei hunc montem eſſe, in quo poſtea templum conditum eſt. Int. Cur in tentatione Abrahæ deus dixit: Tolle filium tuum chariſſimum, quem diligis, Iſaac? Reſp. Vt ex charitatis ammonitione, & nominis recordatione, tentationis pondus accumularetur, & paternus affectus torqueretur ex memoria promiſſionis, cum ante deus dixit ad eum: In Iſaac uocabit̄ tibi ſemē, quaſi ſi ille occideretur, tota ſpes promiſſionis fruſtraret̄. Int. Et cur non ſtatim licuit ei occidere filiū, ſed triduana itineris mora eum imolaturus ſecum ducere iuſſus eſt? Reſ. Quatenus longitudine temporis tentationis quoq; augeretur incrementū. Nam per triduum iter protenditur, & per totum triduum creſcentibus curis, paterna uiſcera cruciant̄, ut omni hoc ſpacio tam prolixo intueretur filium pater, cibum cum eo ſumeret, tot noctibus puer penderet in amplexibus patris, inhæreret pectori, cubitaret in gremio, quatenus per ſingula momenta in paterno affectu dolor occidendi filij accumularetur. Int. Si Abraham indubitanter & firmo animo cogitabat mactare puerū domino in holocauſtum, quid eſt quod dixit pueris ſuis: Vos expectate hic, ego & puer cum adorauerimus, reuertemur ad uos? Reſ. Indubitanti animo mactare eum credebat, idcirco utrunq; laudis eſt, in cōſtantia offerendi & in fide reſuſcitandi. Sciebat certiſſime deum fallere nō poſſe, & licet puer occideretur, miſſionem tamen dei ſaluam permanere. Vnde & Paulus Apoſtolus per Spiritū ſanctum didicerat, quid animi habuiſſet Abraham intra ſe, dum fidem eius laudat dicens: Fide Abraham non hæſitauit, cum unicum offertet in quo acceperat promiſſionem, quia à mortuis eum reſuſcitare potens eſt deus. Inter. Vnde aries iſte qui pro Iſaac imolatus eſt ueniens, ſolet quæri, an de terra ſubito ibi creatus eſſet, uel aliunde ab angelo allatus? Reſ. Aries iſte non putatiuus, ſed uerus eſſe credendus eſt. Ideo magis à doctoribus æſtimatur, aliunde eum angelum attuliſſe, quàm ibi de terra, poſt ſex dierum opera dominum

procreaſſe.

procreaſſe. Int. Quare appellauit Abrahā nomen loci illius, dominus uidit, nuſquam eſt quod dominus non uideat? Reſ. Vidit, pro apparuit dixit, hoc eſt, uideri fecit, ſicut ibi: Et nūc cognoui, quia times deum, id eſt feci, ut cognoſcat. Eo genere locutionis dum per efficientem ſignificatur, id quod efficitur. Sicut pigrum frigus dicimus, eo quod pigros faciat. Illud autem quod dixit, unde uſque hodie dicitur, dominus in montem uidebit. Exin apud Hebræos prouerbiū uenit, ut quando in anguſtia conſtituti ſunt, domini quocꝫ optant auxilio ſubleuari, dicunt in monte dominus, hoc eſt, ſicut Abrahæ, miſerebitur & noſtri. Vnde & in ſignum dati arietis, ſolent etiam nunc cornu clangere. Int. Vocauit angelus dn̄i Abrahā ſecundò de cœlo dicens: Quia feciſti rem hanc, & non peperciſti filio tuo unigenito propter me. Nunquid Abraham propter angelum non pepercit filio ſuo, & non propter deum? Reſp. Angeli nomine dn̄s Chriſtus ſignificatus eſt, qui ſine dubio deus eſt, & manifeſte à propheta dictus eſt magni conſilij angelus. Aut deus in angelo, aut ex perſona dei angelus loquebatur, ſicut in prophetis etiam fieri ſolet. Nam in conſequentibus hoc magis uidetur apparere, ubi legitur: Vocauit angelus domini Abraham iterum de cœlo dicens, per memetipſum iuraui dicit dominus. Int. Quid eſt, quòd ſecundò ad Abrahā eædem & non aliæ promiſſiones factæ ſunt? Reſ. Significat duplex ſemē Abrahæ futurū eſſe, unum carnale, aliud ſpirituale. Ideo dixit ei dominus: Erit ſemen tuū ſicut ſtellę cœli, & ſicut arena maris. In ſtellis cœli ſpirituales, in arena maris carnales intelligūtur. Int. Cur nominauit ſcriptura filios Nachor fratris Abrahæ? Reſ. Quia de illis uel de illorum ſtirpe aliquid celebre poſtea geſtum eſſe legitur, itacꝫ Hus unus erat, de cuius ſtirpe Iob deſcendit. Sic enim ſcriptum eſt in exordio uoluminis eius: Vir fuit in terra Hus, nomine Iob. Male igitur æſtimāt quidā Iob de genere Eſau natū, ex cuius genere eſt Balam ille diuinus, ut Hebræi tradūt, qui in libro Iob dicitur Heliu, primū uir ſanctus propheta dei, poſtea per inobedientiā & deſyderiū munerū excæcatus, dum Iſraël maledicere cupit, diuini uocabulo nuncupan̄t. Deeſt hic nonnihil. Int. Cur una ciuitas Hebron tribus appellata eſt nominibus, uidelicet Hebron, Arbe, Mambre? Reſ. Hebron à gygantibus quondā condita eſt. Arbe à numero uidelicet quatuor, quod ibi quatuor patriarchę ſepulti ſunt, Adam magnus humani generis pater. Abrahā, Iſaac, Iacob, hęc eadē quoque à quodam amicorū Abraham Mambre uocata eſt. Int. Quid ſignificat quod Abraham puero ſuo dicit: Pone manum tuam ſuper femur meum, & iura per dominū deum cœli? Reſ. Tradunt Hebræi, ꝙ in ſanctificatione eius, hoc eſt, circūciſione iurauerit, ſed melius intelligendū eſt, iurare eū in ſemine Abrahæ, hoc eſt Chriſto, quia ipſe dominus deus cœli in ea carne tum uenturus erat, quæ de illo fœmore propagata eſt. Int. Quomodo ſeruus Abrahæ in petitione ſigni augurationis uitio culpandus non eſt? Reſ. Aliud eſt mirum aliquid petere, quod ipſo miraculo ſignificat, aliud humanos errores ſuperſtitioſa uanitate, in auſpicijs, augurationibus, diuinationibus obſeruare. Quædam enim pacta ſunt diabolicæ familiaritatis, & non ſine grandi peccato fiunt, quando fiunt. Illud igitur ſuperius petitionis genus, comprobatio ſeu coniunctio fidei eſt ad deum, hoc poſterius infidelitatis coniunctio ad diabolum. Int. Quid hoc ad Rebeccam, ſoror noſtra eſt, obtineat ſemen tuum portas inimicorum tuorum &c. Num prophetę fuerunt, quia hoc dixerunt, quod in futuro factū eſt? Reſ. Non prophetæ fuerunt aut uanitate tam magna optauerūt. Sed deus qui promiſerat deus ille Abraham, latere non potuit. Int. Quæ eſt exercitatio Iſaac, quia ſe exercere dicitur in campo ad ueſperā? Reſ. Significat illa exercitatio orationē, ſecundū illud quod Chriſtus orabat in monte. Etiam hinc Iſaac typum domini geſſit. Int. Quæ eſt illa terra Auſtri, ubi habitat Iſaac, reuertente ſeruo patris ſui cum Rebecca? Reſ. Significat terram illam, unde à patre ad imolandum fuerat adductus. Int. Quid eſt theriſtrum quo ſe operuit Rebecca? Reſp. Pallij genus eſt, ut nunc ſunt Arabica ueſtimenta, quibus mulieres prouinciæ illius uelantur. Int. Cur Abraham poſt promiſſum ſibi & natum Iſaac, in quo ei multiplicatio prolis, & benedictio Gentiū promiſſa eſt à deo aliam uoluit ducere uxorem? Reſp. Non propter incontinentiā, cum iam eſſet grandæuus. Sed ſicut Agar & Iſmaël ſignificant carnales ueteris teſtamenti, ſic Cethura & filij eius ſignificant hęreticos, qui ſe ad nouum teſtamentum pertinere exiſtimant, Sed utræcꝫ concubinæ dicuntur. Sic enim dicitur: Filijs concubinarū largitus eſt munera, ſola Sarra uxor ſemper uocatur. Int. Quæ eſt iſta Cethura, aut unde genus duxit? Reſp. Suſpicantur Hebræi eandem eſſe Agar, quæ Sarra mortua ex concubina facta ſit uxor. Et uidetur

Munera excæcant oculos.

Abrahæ ætas iam excuſari, ne ſenex poſt mortem uxoris uetulæ, nouis arguaẽ nuptijs la-

Deeſt hic non-nihil. ſciuiſſe Int. Quomodo conuenit Abrahæ tam ſancto uiro quod dicitur: Et deficiens mortuus eſt? Reſp. In Hebræo non habetur deficiens, ſed à LXX. interpretibus addiũ eſt. Int. Quid, ꝙ plenus dierũm dicitur? Reſ. Quod lucis & diei operibus plenus occubuerit. Int. Quid eſt, quòd dicit ſcriptura de filijs Iſmaẽl: Habitauerũt ab Ebila uſq; ad Sur, quæ eſt cõtra faciem Aegypti? Reſ. Ebila eſt regio, quam circũfluit Phiſon ex paradiſo fluens. Dicta à quodam Ebila, nepote Noẽ, & eſt ſolitudo contra faciem Aegypti. Sur quoq; eſt ſolitudo, inter Cades & Barad, extendens deſertũ uſq; ad mare rubrum, & Aegypti confinia. Int. Quid eſt, quod dicitur de Iſmaële, corã omnibus fratribus ſuis obijt, uel qui ſunt fratrũ nomine dicti? Reſ. Id eſt, nullo prius morte prærepto. Fratres aũt pro filijs appellari, ad Iacob Laban demonſtrat dicens: Ponatur coram fratribus tuis, ut iudicent inter nos. Nec em̃ legimus alios fratres Iacob ibi habere exceptis liberis ſuis. Int. Quæriẽ quo ierit Rebecca, interrogare dominũ, cum paruuli in utero collidebanẽ? Reſp. Forte ad locum, ubi aram conſtituerat Abrahã orare uenit, uel erant aliqui in eo tempore homines dei, in quibus poſſet deus interrogari. Int. An ſecundũ hiſtoriã uel allegoriam intelligendũ eſt, quod dominus reſpondit Rebeccæ: Duo gentes ſunt in utero tuo, & duo populi ex uentre tuo diuidentur, populuſq; populum ſuperabit. & maior ſeruiet minori? Reſ. Secundũ utrunq; modum. Spiritualiter uero ſic intelligendũ. In Eſau figuratur maior populus dei, hoc eſt, Iſraëliticus ſecundũ carnem, per Iacob autem figuraẽ ipſe Iacob in populo Chriſtiano, ſecundũ ſpiritualem progeniẽ propagato. Etiam hiſtorica proprietate inuenitur hoc reſponſum eſſe completum, ubi populus Iſraẽl, hoc eſt Iacob, minor filius, ſuperauit Idumæos quos propagauit Eſau, eoſq; fecerunt tributarios per Dauid. Int. Quæ ſunt primogenita quæ Eſau uendidit Iacob fratri ſuo? Reſ. Tradunt Hebræi omnes primogenitos fungi ſacerdotali officio, anteq; Aaron in ſacerdotẽ eligeretur, & habuiſſe ueſtimenta ſacerdotalia, quibus induti uictimas deo offerebant. Et hæc eſſe ueſtimenta Eſau, quib. Rebecca induit Iacob filiũ ſuũ, quorũ odore pater oblectatus, benedictiõis initiũ aſtruit. Int. Si uiri iuſti uoluntas bona eſt, quid eſt quod Iſaac non Eſau, quem uoluit, ſed Iacob, quem noluit, benedixit? Reſ. Iuſti hominis quantum ad conſcientiã pertinet, uoluntas bona eſt, quantum autem ad præſentiã, immunis eſt ab aduerſis. Deus enim ſolus eſt, qui de futuris iudicat. Ac per hoc Iſaac iuſtus, quantum ad præſentem ſtatum pertinet, dignum eſſe maiorem filium benedictione putabat. Sed deus occultorum cognitor, minorem mereri benedictionem oſtendit, ut benedictionem non hominis, ſed dei oſtenderet. Ideo dictum eſt in numeris ad Moſen, & Aaron ſacerdotem: Ponite nomen meum ſuper filios Iſraẽl, ego dominus benedicam eos. Sacerdotis eſt benedicere, dei eſt effectum tribuere benedictionis. Vnde intellexit Iſaac per ſpiritum prophetiæ, à deo benedictionem ſuper minorem filium prædeſtinatã hinc ait: Benedixi ei, & erit benedictus. Int. Quid eſt quod Iacob dixit: Terribilis eſt locus iſte, nõ eſt hic aliud niſi domus dei, & porta cœli? Reſ. Hæc uerba ad prophetiã pertinent, quod futurũ erat in terra promiſſionis, deum timere & colere, tabernaculumq; ei fieri, eumq;, qui eſt ſuper omnia benedictus deus, pedibus ambulare in ea. Portã cœli aũt ſic intelligere debemus, tanq; inde fiat aditus credentibus ad capeſcendum regnum cœlorum. Int. Cur Iacob fudit oleum ſuper lapidem, quem erexit in titulum? Reſ. Non ex idololatria, nec enim tunc, nec poſtea frequentauit lapidem adorando, aut ei ſacrificando, ſed ſignum fuit prophetiæ euidentiſſimæ conſtitutum, quod pertinet ad unctionem, unde & Chriſti nomen à chriſmate eſt. Int. Quomodo dictum eſt: Seruiuit Iacob pro Rachel ſeptẽ annis, & uidebanẽ illi pauci dies, cum magis breue tẽpus longum eſſe ſoleat amantibus? Reſ. Propter laborem ſeruitutis, quem facilem & leuem amor faciebat. Int. Poſt ſeruitutem ſeptem annorum, Iacob ſoceri ſui fraude deceptus copulatus eſt Liæ, an etiam poſt alios ſeptem ſeruitutis annos Rachel accepturus erat? Reſpon. Non, ut quidam male æſtimant, poſt ſeptem annos alios Rachel accepit uxorem, ſed poſt ſeptem dies nuptiarum primæ, nam ſequitur: Et ingreſſus eſt ad Rachel, & dilexit Rachel magis quàm Liam, & ſeruiuit ei ſeptem annis alijs. Int. Duæ ancillæ, Bala & Zelpha, uxores an concubinæ dicendæ ſunt? Reſp. Forte omnis concubina uxor, non autem uxor concubina, more loquendi in ſcripturis appellatur, id eſt, ut Sarra & Rebecca, & Rachel, concubinæ dici non poſſunt, Agar uero & Cethura, & Bala, & Zelpha, & uxores & concubinæ. Inter. Quomodo pro aſpectu uirgarum uariarum uarij peco-

rum

rum fœtus naſcebantur? Reſp. Obſeruat Iacob tempora, quo aſcendebantur pecora, & poſt calorem diei ad potandum auida pergebant, diſcolores uirgas hic ponebat in canalibus, & admiſſis arietibus & hircis, in ipſa potandi auiditate, oues & capras faciebat aſcendi, & ex duplici deſyderio, dum auide bibunt, & aſcenduntur à maribus, tales fœtus conceperunt, quales umbras arietum & hircorum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpecula contemplabantur. Ex uirgis enim in canalibus poſitis, uarius erat imaginum colur. Nec mirum hanc in conceptu fœminarũ eſſe naturam, ut quales perſpexerint, ſiue mente conceperint, in extremo uoluptatis æſtu, quo concipiunt, talem ſobolem procreent, cum hoc ipſum etiam in equarum gregibus apud Hiſpanos dicatur fieri. Et Quintilianus in ea controuerſia, in qua accuſabatur matrona quædam, quæ Aethiopem peperit, pro defenſione illius argumentetur, in hoc conceptu eſſe naturam, quam ſupradiximus. Et multa dicuntur ſimul fieri in animalium fœtibus. Et mulieri accidiſſe traditur, ut ſcriptum reperitur in libris antiquiſſimi & peritiſſimi medici Hypocratis, quæ ſuſpitione adulterij fuerat punienda, cum pulcherrimũ puerum peperiſſet, utriqꝫ & patenti & generi diſſimilem, niſi memoratus medicus ſoluiſſet quæſtionem, illis ammonitis, quærerent, ſi forte aliqua talis pictura eſſet in cubiculo, qua inuenta, mulier à ſuſpitione liberata eſt. Int. Quare Iacob primi temporis ſua eſſe uoluit, & ſerotina Laban: uel cur hac arte non ſua magis omnia fecit eſſe? Reſ. Iacob prudẽs & callidus, iuſtitiã & æquitatẽ iam in noua arte ſeruabat. Si enim omnes agnos & hœdos uarios pecora procreaſſent, erat aliqua ſuſpitio de hoc, & aperte huic rei Laban inuidus contraiſſet. Ergo ita omnia temperauit, ut ipſe fructum ſui laboris acciperet, & Laban non penitus ſpoliaretur. Siquando oues & capræ primo tempore aſcendebantur, quia uernus eſt fœtus, ante ipſas ponebat uirgas, & uaria ſoboles naſceretur. Quæcunqꝫ oues & capræ ſero quærebant mare, ante harum oculos non ponebat, ut unius coloris pecora naſcerentur. & quicquid primum naſcebatur, ſuum erat, quia uarium erat, quidquid poſtea Laban, unius enim tam nigri quàm albi coloris pecus oriebatur. Int. Cur nec Iacob fraudis in hoc arguendus eſt? Reſp. Per hoc cogit inquiri Prophetiã, & aliquam figuratam ſignificationẽ res iſta, quam ſine dubio, ut Propheta fecit Iacob. Non enim tale aliquid niſi reuelatione ſpirituali eum feciſſe credendum eſt. Int. Quomodo decem uicibus dicit Iacob ſocero ſuo, mutaſſe eum mercedem ſuam? Reſ. Hic eſt ſenſus, ꝙ per ſingulos fœtus ſemper Laban conditionẽ mutauerit, ſi uidebat uariũ naſci pecus, dicebat: Nolo in futurum uaria mihi naſcantur. Rurſus cum uidiſſet unius coloris naſci pecora Iacob, dicebat: Futuros fœtus unius coloris pecora mihi procreabunt. Et quid plura, uſqꝫ ad decem uices, ſemper Iacob mutata eſt conditio. Et quodcunqꝫ ſibi propoſuerat Laban ut naſceretur, in contrarium colorem uertebatur. Ne cui autem in ſex annis decem pariendi uices incredibiles uideantur, lege Vergiliũ: Bis grauidæ pecudes &c. Natura autem Italicarum ouium, & Meſopotamiæ una eſſe perhibetur. Inter. Quare conſtituit Iacob lapidem in titulum? Reſp. Diligenter animaduertendũ eſt, quod iſtos titulos in rei cuiuſcunqꝫ teſtimoniũ cõſtituebant, nõ ut eos pro dijs colerent, ſed ut eis aliquid ſignificarent. *Sic & imagines in eccleſia.* Inter. Quid eſt quod Iacob iurauit per timorem patris ſui Iſaac? Reſ. Per deum utique, quem timebat Iſaac pater eius, iurare intelligitur, quem timorem etiam ſuperius cõmendat, cum diceret: Deus patris mei Abrahæ, & timor patris mei Iſaac. Int. Quæ ſunt caſtra dei, quæ uidit Iacob in itinere? Reſp. Nulla dubitatio eſt, quin angelorum fuerit multitudo. Ea quippe in ſcripturis militia cœli nominari ſolet. Int. Quomodo fidem habuit Iacob, quandoquidẽ tantum timuit Eſau fratrem ſuum? Reſp. Satis in uerbis eiuſdem Iacob, quæ ſequũtur, & humana infirmitas & fides pietatis apparet, ut & deus liberaret eum, & quæ promiſit impleret. Admonendi ſumus tamen hoc exemplo, ut quãuis credamus in deum, faciamus tamẽ quæ facienda ſunt, in præſidiũ ſalutis, ut prætermittentes ea, deum tentari uideamur. Inter. Quomodo ergo Iacob ab eo poſtulat benedici, cui luctando præualuit? Reſ. Magna eſt de Chriſto prophetia, duplex enim Iacob hinc intelligit, carnalis & ſpiritualis. Præualuit enim Iacob Chriſto, uel potius præualere uiſus eſt, ſup eos Iſraëlitas, à quibus crucifixus eſt Chriſtus. Et ab eo benedicit in eis, qui crediderũt in Chriſtũ, ex quibꝰ erat qui dicebat: Et ego Iſraëlita, ex genere Abrahæ, ex tribu Beniamin. Vnus ergo atqꝫ idẽ Iacob, & claudus & benedictꝰ, claudus in latitudine fœmoris tanqꝫ in multitudine generis, de quo dictum eſt: Et claudicauerũt à ſemitis ſuis. Benedictus autẽ in eis, de quibus dictum eſt: Reliquiæ per electionẽ gratię ſalue factæ ſunt.

Int. Quæ eſt cauſa immutati nominis Iacob, ut Iſraël uocaretur? Reſ. Varia huius nominis interpretatio æſtimatur, ſed beatus Hieronymus taliter de eius interpretatione dixit, ſenſus hic eſt: Non uocabitur nomen tuum ſupplantati, hoc eſt Iacob, ſed uocabitur princeps cum deo, hoc eſt Iſraël. Quomodo enim ego princeps ſum, ſic tu qui mecum luctari potuiſti, princeps uocaberis. Si autem mecum deo, ſiue angelo (quoniam pleriq; uarie interpretant̃) pugnare potuiſti, quanto magis cum hominibus, hoc eſt, Eſau formidare non debes. Int. Quid eſt quod Iacob ait: Sic uidi faciem tuam, quaſi uiderem faciem dei, utrum pauentis & perturbati animi uerba, uſq; in hanc adulationē proruperunt? Reſ. Hæc uerba fraterna ſunt, & benigno animo dicta, quoniam poſt benignā ſuſceptionē, metus ipſe tranſierat. Et fortaſſis dei nomine, angelorū aliquem uel ſanctorum, hoc loco intelligere debemus, ſecundum Apoſtolū qui dixit: Et ſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodū ſunt dij multi & domini multi. Int. Quomodo promiſit Iacob fratri ſuo, ut ſequeretur ueſtigia eius, cum alio itinere tenderet? Reſp. Forte ad horam ſequebatur, uel primo promiſerat, ſed aliud poſtea cogitabat. Int. Quomodo duo filij Iacob tantā cędem & deprædationē per ſe in terra aliena facere potuerunt? Reſ. Multitudo non parua erat cum Iacob, qui plurimū ditatus fuit, ſed filij eius in hoc facto nominantur, quia eiuſdē facti principes & autores fuerūt. Int. Quid eſt quod Iacob dixit domui ſuæ, proijcite deos alienos, qui in medio ſunt ueſtri. Et iterum: Dederunt ei omnes deos alienos quos habebant, & inaures quæ in auribus eorum erant. (Hæ ad idololatriā non pertinebant?) Reſ. Intelligendū eſt has inaures philacteria fuiſſe deorum alienorum. Nam Rebeccam à ſeruo Abrahæ inaures accepiſſe, ſcriptura teſtatur, quod non fieret, ſi eis inaures habere ornamenti gratia nō liceret. Ergo illæ inaures quæ cum Idolis datæ ſunt, (ut dictum eſt) Idolorum philacteria fuerūt. Int. Quare ſecundo dicitur ad Iacob, nō uocaberis Iacob, ſed Iſraël erit nomen tuum. Et appellauit eum Iſraël? Reſ. Dudum nequaquā ab angelo nomen ei imponitur, ſed quod imponendū ſit à deo prædicatur. Quod igitur futurū promittitur, hinc dicitur expletum. Nimirum nomen hoc ad illam recte intelligit̃ pertinere promiſſionem, ubi ſic uidebitur deus, quomodo non eſt antea patribus ſuis uiſus. Int. Quæ eſt Effrata, ubi Iacob Rachel uxorem ſuam condidiſſe dicitur? Reſ. Effrata & Bethleem unius uerbi uocabulū eſt, ſub interpretatione conſimili, ſiquidem in frugiferā panis domū uertitur, propter eum panē qui de cœlis deſcendiſſe dicitur. Int. Vbi eſt turris gregis iuxta quam dicitur Iacob habitaſſe? Reſ. iuxta Bethleem, ubi angelorū grex in domini ortu cecinit, uel ubi Iacob paſcens pecora ſua loco nomen impoſuit, uel quod uerius eſt, quod uaticinio futurorum, iam tunc myſterium monſtrabatur. Int. Quid eſt quod de Iſaac dicitur, & conſumptus ætate mortuus eſt, & appoſitus populo ſuo, quomodo conſumptus, uel cui populo appoſitus? Reſ. Conſumptus ætate, id eſt, perfectus ætate, uerum angelorum populo, uel ſanctarum animarū adponuntur, qui hanc uitam placentes deo finiunt. Tunc dicunt̃ apponi quādo nulla iam remanet ſolicitudo tentationū, & periculū peccatorum, quod intuēs ſcriptura ait: Ante mortē ne laudes hominē quenq;. Int. Quomodo ſcriptura dicit: Poſt mortem Iſaac patris ſui, Eſau abſceſſiſſe de terra Chanaā, & habitaſſe in monte Seir, cum ueniente de Meſopotamia Iacob legatur eum miſiſſe nuncios ad fratrem ſuum in terra Seir, regionis Edom, quum ibi habitaret tunc temporis? Reſ. In promptu eſt cogitare, quod ſcilicer Eſau poſtea quam in Meſopotamiā frater eius abſceſſit, noluit habitare cum parentibus ſuis, ſiue ex illa cōmutatione, qua dolebat ſe benedictione fraudatum, ſiue cauſa uxorum ſuarum, quas odioſas uidebat eſſe parentibus, & cœperat habitare in monte Seir. Deinde poſt reditum Iacob fratris ſui, facta inter eos concordia, reuerſus eſt & ipſe ad parentes, & cum mortuū patrem ſimul ſepeliiſſent, quia eos plurimū ditatos, terra illa ſicut ſcriptum eſt minime capiebat, abſceſſit rurſus in Seir, & ibi propagauit gentem Idumorū. Int. Dum conſtat Beniamin natum eſſe in Chananæa, quomodo tunc XII. naſci filij Iacob dicuntur in Meſopotamia? Reſp. Nulla eſt facilior ſolutio huius quæſtionis, quàm ut per Synecdochē accipiatur. Vbi enim maior pars eſt aut fortior, ſolet eius nomine, etiam illud comprehendi, quod ad ipſum nomen pertinet. Int. Quomodo impletur ſomniū Ioſeph, quo dicit ſe uidiſſe ſolem & lunam, & XI. ſtellas adoraſſe, dum conſtat, eo regnante in Aegypto, matrem eius Rachel, multo eſſe ante defunctam. Imo nec patrem legimus eum adoraſſe? Reſ. In Chriſto facile eſt ſomnii intelligere perfectionē. Huic em̄ datum eſt nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine eius flectaẽ

omne

omne genus cœleſtiũ terreſtriũ & infernorũ. Int. Quare Iſraëlitas ſcriptura, quibus à fratribus uenditus eſt Ioſeph, etiam Madianitas uocat, cum Iſmaël ſit de Agar filius Abrahę, Madianita uero de Cethura? Reſ. Quia ſcriptura de Abraham dixerat, quod munera dederit filijs concubinarũ ſuarũ, Agar ſcilicet & Cethura, & diuiſit eos ab Iſaac filio ſuo in terra Orientis. Itaq; unam gentem feciſſe intelligendi ſunt. Int. Quomodo intelligendũ illud Iacob: Deſcendam ad filium meum lugens in inferno? Reſ. Perturbati & dolentis uerba ſunt, mala ſua etiam hinc exaggerantis, uel etiam inferni nomine ſepulchrũ ſignificauit, quaſi diceret: In luctu maneo, donec me terra ſuſcipiat, ſicut illum ſepulchrum. Int. Qualiter hiſtoria de Iuda, & tribus filijs eius, & uxore eius Thamar, intra tam paucos annos compleri potuit? Reſ. Solet ſcriptura ſancta per recapitulationẽ multa proferre. Aliquot ergo annis ante uenditum Ioſeph hæc fieri cœpiſſe intelligi datur. Etiam mox ut adoleſceret Iudas, incidit in amorẽ eius, quã duxit uxorẽ, nondũ uendito Ioſeph in Aegyptum. Int. Cur dixit de Thamar, depoſitis ueſtimentis uiduitatis ſuæ? Reſ. Vt intelligatur ex temporibus patriarcharum, certa & ſua fuiſſe ueſtimenta uiduarũ, non utique talia, qualia coniugatarũ. Int. Quare dixit Iudas, iuſtior eſt Thamar quàm ego? Reſ. Thamar in biuio ſedens uel campeto, ubi diligentius debet maior aſpicere, quod iter gradiendi capiat, non ut uagam turpitudinis libidinẽ impleret, ſed ut liberos à ſocero ſuſciperet, iuſtiore cauſa, quàm ſocer. Ille libidinis, illa liberorũ gratia. Et ideo in comparatione eius minus malefecerat. Int. Si Phares inde ſortitus nomen diuiſionis, quia diuiſerat membranã ſecundarũ, unde Zara nomen accepit? Reſ. Sara interpretatur oriens, ſic ergo uocatus, uel quia primus apparuit, uel quod plurimi ex eo nati ſunt iuſti, ſicut in paralippomenon legimus. Int. Cur Gentiles homines in carcere præſagia futurorum, cum Ioſeph uiderũt? Reſ. Non pro ſuis meritis, ſed ut magnificaretur Ioſeph, & manifeſtaretur qui latebat. Int. Quid tres propagines? Reſ. Tres rami. Int. Cur Pharao & Herodes dies natiuitatis ſuæ honoribus feſtiuos habuerunt? Reſp. Eò quòd putabant, quod hora natiuitatis eorum, eos ordinaſſet in regnum. Similem rem facientes adoratione, ut quorum erat par impietas, eſſet una ſolennitas. Int. Quid eſt, quod Pharao dixit, putabam me ſuper flumen ſtare? Reſp. Id eſt, quod alio loco legitur: Ecce ego ſuper fontem ſto aquæ. Hoc genere locutionis, & pſalmo dicitur: Qui fundauit terram ſuper aquam. Secundum hanc locutionẽ intelligitur, quod altior ſit terra quàm aqua. Altius quippe ab aquis ſuſtollit̃, ubi habitant terrena animalia. Int. Quomodo multitudo harenæ comparatur? Reſ. Quia ſicut harena innumerabilis eſt, ita multitudo frugum, uſitato numero comprehendi non poterat. Int. Quomodo de uiro ſancto Ioſeph intelligere debemus, quod inebriaſſet fratres ſuos? Reſp. Ebrietas ſecundum Hebræam linguam pro ſatietate ponitur. Sicut in Pſalmo: Viſitaſti terram & inebriaſti eam. Et iterum: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Int. Quod Ioſeph toties fratres ſuos ludificauit, & tanta expectatione ſuſpendit antequàm manifeſtare ſe uoluiſſet? Reſp. Tribulabat eos, non ut ſe uindicaret, ſed ut illos purgaret à crimine tranſacti ſceleris in eum, uel magis ut hac dilatione accumularetur gaudium eorum, dum uiderent tantam gloriam eius, quem extinctum eſſe arbitrabantur. Int. Quomodo dicitur: Filij eius & filiæ deſcenderunt cum Iacob in Aegyptum, cum Iacob tantummodo unam filiam, Dinam habuerit? Reſpon. Aut nepotes filiarum nomine intelligere debemus, aut pluralis numerus pro ſingulari poſitus eſt, ſicut ibi: Miſit in eis muſcam caninam. Quid dicit ſcriptura: Omnes animæ quæ egreſſæ ſunt de fœmoribus Iacob, quid reſpondendum eſt eis, quid hoc teſtimonio confirmare nituntur, à parentibus ſimul animas cum corporibus propagari? Reſp. Animæ pro hominibus dictæ, à parte totum ſignificata locutione. Int. Hi filij Liæ, quos genuit in Meſopotamia Syriæ, animæ filiorum & filiarum triginta tres. Nunquid iſtæ omnes triginta & tres animæ ex Lia in Meſopotamia Syriæ natæ ſunt, dum ibi Iacob non plus, quàm uiginti annis cum ſocero ſuo moratus eſt, & ſeptem anni tranſierunt, antequam Liam uxorem duxiſſet? Reſpon. Ideo ſcriptura ſancta hos omnes in Meſopotamia ortos eſſe dixit, quoniam eorum patres ibi orti ſunt. Inter. Si ſexaginta & ſex ſunt animæ quæ ingreſſæ ſunt cum Iacob in Aegyptum, & ibi Ioſeph cum duobus filijs ſuis inuentus eſt, quomodo triginta poſtea dicuntur eſſe animæ domus Iacob. Reſpon. Ipſo patre Iacob, quaſi radice adnumerato ſeptuaginta eſſe noſcuntur. Interrogatio. Dum hic legimus ſeptuaginta eſſe animas domus Iacob, quomodo in Actibus Apoſtolorum dicitur, in animabus ſeptuaginta quinque de-

ſcendiſſe

ſcendiſſe Iacob in Aegyptū? Reſp. Non poterat Lucas contrariū ſcribere aduerſum eam ſcripturam, quæ iam fuerat Gentibus diuulgata, & utiq; maioris opinionis, illo duntaxat tempore ſeptuaginta Interpretū habebatur autoritas, quam Lucas, qui ignotus in nationibus erat. Hoc autē generaliter obſeruandū eſt, quod ubicunq; ſancti Apoſtoli, uel Apoſtolici uiri loquuntur ad populos, his plerunq; teſtimonijs abutuntur, quę iam fuerant in Gentibus diuulgata, licet pleriq; tradunt, Lucam ut proſelytū, Hebræas literas ignoraſſe. Int. Filij Iacob interrogati, quid operis haberent? Reſponderunt: Paſtores ouium ſumus, ſicut & patres noſtri. Quare Patriarchas primos paſtores ouium, & non Reges Gentium fuiſſe legimus? Reſ. Quia ſine ulla dubitatione iuſta ſeruitus, & iuſta eſt dominatio, cum pecora homini ſeruiūt, & homo pecoribus dominatur, ſic enim dictum eſt homini cum crearetur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram, & habeat poteſtatem piſcium maris, & uolatilium cœli, & omnium quæ ſunt ſuper terram. Vbi inſinuatur, rationem debere dominari irrationali uitæ. Seruum autem hominem homini uel iniquitas fecit, uel aduerſitas. Iniquitas quidem, ſicut dictum eſt: Maledictus Chanaan erit ſeruus fratribus ſuis. Aduerſitas uero, ſicut accidit ipſi Ioſeph, ut uenditus à fratribus, ſeruus alienigenę fieret. Itaq; primos ſeruos, quibus hoc nomen in Latina lingua inductum eſt, bella fecerunt. Cum eñ homo ab homine ſuperatus, iure belli poſſit occidi, quia ſeruatus eſt, ſeruus eſt appellatus. Inde & mancipia, quia manu capta. Int. Quæ eſt terra Geſen uel Rameſis? Reſ. Iudæi autumant ea, quę nunc Thebaida dicit̃. Ramaſe pagum Arſenaten olim dictum putant. Int. Quomodo in terra Aegypti paſcua pecoribus inueniri potuerūt, cum ea terra pluuijs non irrigat̃. Et fratres Ioſeph ideo terrā Chanaā reliqſſent, ꝙ herbas gregibus ſuis non inueniſſent? Reſ. Perhibetur ab eis, qui loca ſciunt, in multis Aegypti paludibus potuiſſe paſcua non deeſſe, etiam cum fames eſſet frumentorū, quę ſolent Nili fluminis inundatione prouenire. Magis eñ dicunt̃ paludes illæ feraces paſcua gignere, quando aqua Nili minus excreſcit. Int. Quid ſibi uult à tanto uiro, & tali Patriarcharam ſolicita corporis cōmendatio, ut non in terra Aegypti ſepeliat̃, ſed in terra Chanaā iuxta patres ſuos? Re. In his ſacramenta tibi quęrēda ſunt, & admirationis gaudiū inuenies. Cadaueribus quippe mortuorū peccata ſignificari in lege, non eſt dubiū. Hinc illa ſentētia ducta eſt: Qui baptizat̃ à mortuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? Sic & qui ieiunat ſuper peccata ſua, & iterum ambulans hæc eadem facit. Sepultura ergo mortuorū, remiſſionē ſignificat peccatorū, eo pertinet quod ſcriptum eſt: Beati quorum remiſſę ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Vbi ergo ſepeliēda erant hęc ſignificantia cadauera Patriarcharū, niſi in ea terra, ubi ille crucifixus eſt, cuius ſanguine facta eſt remiſſio peccatorū. Int. Quid eſt ꝙd Iacob cōuerſus ad caput lectuli ſui, orauit dominum? Reſ. Scilicet poſtꝙ iurauerat ei filius de petitione quam rogauerat, adorauit deū contra caput lectuli ſui. Sanctus quippe & deo obediens uir oppreſſus ſenectute, habebat lectulū poſitū, ut ipſe iacēs, abſq; difficultate ulla ad orationē eſſet paratus. Int. Quid eſt ꝙ Iacob dicit: Duo filij tui Effrem & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon erunt mihi? Reſ. Significat ſicut Ruben & Simeō duæ tribus erunt, & ſuis uocabulis tum uocabunt̃, ſic Effrem & Manaſſes duæ tribus erunt, duos quoq; populos procreabunt, & ſic hæreditabunt repromiſſionis terram, ſicut & filij mei. Reliquos autem filios, quos poſt mortem meam genueris, tui erunt. In nomine patrum ſuorū uocabuntur, in hæreditate ſua non accipient ſeparatim terram nec funiculos habebunt proprios, ut reliquæ tribus, in tribu Effrem & Manaſſe quaſi appēdices populi cōmiſceant̃. Int. Cur Iacob filio ſuo Ioſeph, quaſi neſcienti indicare uoluit, ubi, & quando ſepelierit matrem eius? Reſp. Forte Prophetice commemorare uoluit, ibi ſepultam matrem Ioſeph, ubi Chriſtus fuerat naſciturus. Int. Quæ eſt pars una, quam Iacob dedit Ioſeph filio ſuo, quam tuliſſe ſe de manu Amorrhæorum, dicit, in gladio & arcu ſuo. Reſp. Significauit urbem Hebraice dictā Sichem, & ſecundum Græcam & Latinam declinationem Sichima, quæ corrupte à plurimis Sichar nominatur, quæ ut nunc Neapolis urbs Samaritanorū dicitur. Sichem Hebræa lingua transfertur in numerum, unde ſeptuaginta interpretati ſunt. Quod autem dicit, ſe eam in arcu & gladio poſſediſſe, arcum hinc & gladium, iuſtitiā uocat, per quam meruit peregrinus & aduena, interſecto Sichem & Emor, de periculo liberari. Timuit eñ, ꝙd ſuprà legimus, ne uicina oppida atq; caſtella, ob euerſionē fœderatæ urbis aduerſum ſe cōſurgerēt. Et dñs non dedit eis, ut nocerēt illi. Int. Quid intelligendū de benedictionib. ꝗbus Iacob

Vnde nomen ſeruus.

patriarcha

patriarcha benedixit filios ſuos, an hiſtorice an allegorice intelligendæ ſunt, dũ dixit: Cõ
gregamini filij Iacob, ut annunciem uobis, quæ uentura ſunt in nouiſſimis diebus, & uide-
tur ex his uerbis magis Allegoriam ſonare, quàm hiſtoriam? Reſp. Vtrunq; & hiſto-
ria eſt & allegoria. Hiſtoria, de diuiſione terræ promiſſionis, quæ diuidendæ erant nepoti
bus illorum. Item allegoria, de Chriſto & Eccleſia, in nouiſſimis quid futurũ temporibus.
Sed prius hiſtoriæ fundamenta ponenda ſunt, ut aptius allegoriæ culmen priori ſtructuræ
ſuper ponatur. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, principiũ doloris mei, prior Ruben.
in donis effuſus es ſicut aqua. Non creſcas. Aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtra-
tum eius. Eſt autem hic ſenſus: Tu es primogenitus meus, maior in liberis, & debebas iux
ta ordinem natiuitatis tuæ hæreditatem, quæ primogenitis iure debebatur, habere, nempe
ſacerdotium accipere & regnum. Verum quia peccaſti, & quaſi uaſculo aqua nõ tenetur,
uoluptatis effuſus es impetu, idcirco præcipio tibi, ut ultra non pecces, ſisq; in fratrum nu
mero pœnas peccati lugens, quod primogeniti ordinem perdidiſti. Principium autẽ do-
loris, eſt omnis primogenitus, quia pro eo primum commouentur uiſcera parentum. Si-
meon & Leui fratres uaſa iniquitatis bellantia. In conſilium eorum ne ueniat anima mea, Simeõ et Leui.
& in cœtu illorum non ſit gloria mea, quia in furore ſuo occiderunt uirum, & in volunta-
te ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio illorum
quia dura, diuidam eos in Iacob, & diſperdam in Iſraël. Significat autem non ſui fuiſſe cõ
filij, quod Sichen & Emor fœderatos uiros interficerent, contra fas in pacis & amicitia-
rum tempore. Sanguinem fuderunt innocentum, & quaſi quodam furore ſic crudelitate
repleti, muros hoſpitæ urbis euerterunt. Vnde dicit maledictus furor eorum, quia perti-
nax, &c. Leui enim hæreditatem propriam non accepit, ſed in omnibus ſceptris, paucas
urbes ad inhabitandas habuit. De Simeone uero in libro Ieſu ſcriptum eſt, quod & ipſe
proprium funiculum non acceperit, ſed de tribu Iuda quiddam habuerit. Iuda, te lauda- Iuda.
bunt fratres tui, manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum. Adorabunt te filij patris
tui. Catulus leonis Iuda. Ad prædam fili mi aſcendiſti (ſiue ut in Hebræo ſcriptum eſt, de
captiuitate aſcendiſti fili mi) requieſcens occubuiſti ut Leo, & quaſi Leæna, quis ſuſcita-
bit eum. Quia Iuda confeſſio ſiue laus interpretatur, recte ſcribitur, Iuda confitebuntur ti
bi fratres tui, uel laudabunt te. Et licet de Chriſto grande ſit myſterium, ſecũdum literam
tamen ſignificat, quod per ſtirpem Dauid generantur reges. Et quid adorarent eum om-
nes tribus. Non enim ait, filij matris tuæ, ſed filij patris tui, & quod ſequitur: Ad prædam
fili mi aſcendiſti, oſtendit eum captiuos populos ducturum eſſe, & iuxta intelligentiam
ſacratiorem. Chriſtum aſcendiſſe in altum, & captiuam duxiſſe captiuitatem. Siue quod
melius puto, captiuitas paſſionem aſcenſus reſurrectionem ſignificat. Alligãs ad uineam
pullum ſuum, & ad uitem aſinam ſuam. Quod uidelicet pullum aſinæ cui superſedit Ieſus,
hoc eſt, Gentilium populum, uineæ Apoſtolorum, qui ex Iudæis ſunt copulauerit, & ad
uitem, ut in Hebræo habetur, ad electam uitem alligauerit aſinam, cui ſuper ſedit Eccleſia
ex nationibus congregata. Quod autem dicit: Fili mi, eõuerſio eſt ἀποστροφὴ ad ipſum Iu-
dam, quod Chriſtus hæc omnia ſit facturus. Quod autem ait: Non auferetur ſceptrum de
Iuda, & dux de fœmoribus eius, donec ueniat ille qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Iſachar.
Gentium, ſignificat quod non deficerent principes de tribu Iuda, uſq; ad tempus, quo na-
tus eſt Chriſtus, qui miſſus à patre, expectatio eſt Gentium. Iſacbar aſinus fortis accubãs
inter terminos, uidit requiem quod eſſet bona, & terram quod optima, ſuppoſuit hume-
rum ſuum ad portandum, factusq; tributis ſeruiens. Supra Zabulon dixerat, maris mag-
ni littora poſſeſſurum, Sidonam quoq; & reliquas urbes, nunc ad mediterraneam prouin
ciam redit. Et Iſachar quæ iuxta Neptalim eſt pulcherrimam regionem poſſeſſurum ait:
Benedictio nanq; habitatorem facit. Aſinum autem oſſeum uel fortem uocat, & humerũ
ad portandum, quia in labore terræ, & uehendis ad mare quæ in finibus ſuis naſcebantur
plurimum laboraret, Regibus tributa comportans. Aiunt Hebræi per metaphorã ſignifi
cari, quod ſcripturas ſanctas, die ac nocte meditans ſtudiũ ſuũ, dederit ad laborandum, &
idcirco omnes ei ſeruiunt, quaſi magiſtro dona portantes. Dan iudicabit populũ ſuũ ſiat
Dan coluber, &c. Salutare tuum expectabo domine. Samſon iudex Iſraël, de tribu Iuda Dan.
fuit, hoc ergo dicit nunc uidens in ſpiritu, comam nutrire illum, & de hoſtibus triumpha-
re, quod in ſimilitudinem colubri reguliq; obſidentis uias, nullum per terram Iſraël tranſi
re permittat, ſed etiam ſi quis temerarius uirtute ſua quaſi uelocitate equi confiſus,

eam

eam uoluerit prædonis more populare. Non illum poterit effugere. Totum autem quod
loquitur, ad formam ſerpentis & equi pertinet. Videns ergo tam fortem Nazaræum tuū,
qui propter meretricem mortuus eſt, & moriens noſtros occidit inimicos, putaui ò deus
ipſum eſſe Chriſtum filium tuum uerum, qui mortuus eſt & reſurrexit. Ille igitur mihi ſal-
uator mundi, & mei generis præſtolandus eſt, ut ueniat cui repoſitum eſt, et ipſe erit expe
Gad. ctatio Gentium. Gad accinctus præliabitur ante eum, &c. Significat quod ante Ruben, et
dimidiam tribum Manaſſe & filios, trans Iordanem in poſſeſſione diuiſerat, poſt qua-
tuordecim annos reuertens, prælium aduerſum eos Gentium uicinarum grande repe-
rit, & uictis hoſtibus fortiter dimicauit. Lege librum Ieſu Naue & παραλειπομένων.
Neptalim ceruus emiſſus, uel ager irriguus, Dan eloquium pulchritudinis interpretatur.
Hebræi hic uolunt intelligi Tiberiadem. Hæc legis uidebatur habere notitiam. Ager ir-
riguus, eloquia pulchritudinis prophetarum. Ceruus emiſſus temporaneas fruges, &
uelocitatem terræ uberioris oſtendit. Sed melius ſi cuncta ad doctrinam ſaluatoris refe-
rantur, qui ibidem maxime docuerit, ut in Euangelio ſcribitur. Filius meus Ioſeph accre-
Ioſeph. ſcens, & decorus aſpectu, &c. ô fili Ioſeph, qui tam pulcher es, ut te tota de muris & turri-
bus ac feneſtris puellarum Aegypti turba proſpectaret. Inuiderunt tibi fratres tui, haben
tes liuoris ſagittas, & zeli iaculis uulnerati. Verum arcum tuum & arma pugnandi, poſui
ſti in deo, qui fortis eſt propugnator, & uincula tua quibus te fratres ligauerūt, ab ipſo ſo-
Beniamin. luta ſunt & diſrupta. Vt ex tuo ſemine tribus naſcatur Effraim fortis, ſtabilis, & inſtar la-
pidis durioris inuicta, imperās decem tribus Iſraël. Beniamin lupus rapax, mane comedit
prædam, & ueſpere diuidet ſpolia. Hæc de Apoſtolo apertiſſima eſt prophetia: in ado-
leſcentia enim perſecutus Eccleſiam, in ſenectute prædicator Euangelij factus eſt. Hebræi
dixerunt: Altare in quo imolabantur hoſtię, & uictimarum ſanguis in parte tribus Benia
min fuiſſe. Hoc ergo ſignificat, quod ſacerdotes immolant mane hoſtias. Ad ueſperā ue-
ro diuidant, quæ ſibi à populo ex lege collecta ſunt. Hæc hactenus hiſtorice. Spiritualiter
autem Ruben prioris populi Iudæorum oſtēdit perſonam, cui à domino per prophetam
dicitur: Iſraël primogenitus meus. Etenim iuxta quod primogenitus debebatur, ipſius e-
rat accipere ſacerdotium & regnum. Additur, tu uirtus mea, quoniam huic populo funda
mentum fidei ex ipſa uirtute dei, qui eſt Chriſtus aduenit. Quomodo autem ipſe ſit prin-
cipium dolorum, niſi dum patri deo ſemper irrogat iniurias, conuertens ad eum dorſum
non faciem. Prior in donis, quia primum ipſi credita ſunt eloquia dei, & legis latio, & te-
ſtamentum. Vltra nō creſcas, quia peccauit & Chriſtum negauit, poſtquam diſperſus eſt
in uniuerſum orbem, ualde imminutus eſt. Sed quare talia meruit ſubiecit, quia aſcendiſti
cubile patris tui, quando corpus dominicū in quo plenitudo diuinitatis requieſcebat, rap
tum in cruce ſuſpendit, & ferro commaculauit. Simeon & Leui uaſa iniquitatis, per hos
ſcribæ & phariſæi & ſacerdotes intelliguntur. De Simeone enim ſcribæ erant Iudæorum,
de tribu uero Leui, principes ſacerdotum, qui conſilium fecerunt, ut Ieſum dolo tenerent
& occiderent, de quo dicit: In conſilium eorum ne ueniat anima mea. Nouiſſimis quidem
temporibus Iudæi occiderunt uirum, id eſt, Chriſtum, de quo dicitur: Ecce uir. Oriens no-
men eius. Et iterum, fœmina circundabit uirum. Suffoderunt murum, id eſt, ſpiritualem il
lum fortiſſimum murum, qui cuſtodit Iſraëlem, lancea confoderunt. Maledictus furor eo
rum, quia pertinax, cum Chriſtum furore accenſi obtulerunt Pontio Pilato dicentes: Cru
cifige eum. Et indignatio eorum dura, dum Barrabam latronem peterent, & principē ui-
tæ crucifigendum poſtularent. Diuidam eos in Iacob & diſpergam in Iſraël, quia nonnul
li ex illis crediderunt, quidam autem in infidelitate permanſerunt. Diſperſi ergo ſunt quo
rum patria, templum ſubuerſum eſt, & per orbem terrę gens incredula ſpargitur. Iuda te
laudabunt fratres tui, pec hunc Iudam uerus confeſſor exprimitur Chriſtus, qui ex eius tri
bu ſecundum carnem eſt genitus, ipſum laudant fratres ſui, Apoſtoli uidelicet & omnes
cohæredes eius. qui per adoptionem filij deo patri, & Chriſti fratres effecti ſunt per gra-
tiam, quorum ipſe dominus eſt per naturam. Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuo-
rum. Iiſdem enim manibus & eodem crucis tropheo & ſuos texit, & inimicas aduerſari-
asq; poteſtates deuicit, unde ei à patre dicitur: Sede ad dexteram meam, donec ponam ini
micos tuos ſcabellum pedum tuorum. Adorabunt te filij patris tui. quando multi ex filijs
Iacob adorantes eum, per electionem gratiæ ſalui facti ſunt. Catulus Leonis Iuda, quādo
paruulus (ut ſcriptum eſt) natus eſt nobis, ad prædam aſcendens, in crucem uidelicet, cap-

tiuos

tiuos populos ut redimeret, quos aduerſarius ille inuaſerat. Requieſcẽs accubuit ut Leo, hoc manifeſtiſſime in paſſione factũ, quando inclinato capite tradidit ſpiritũ. Siue quãdo in ſepulchro, uelut quodam corporis ſomno quieuit. Sed quare ut Leo, quia nõ neceſſitate, ſed poteſtate hoc ipſum impleuit, ſicut ipſe dicit: Nemo tollet animã meã, ſed ego ponã eã. Quod addidit, ut catulus Leonis, inde enim eſt mortuus, unde natus. Bene Chriſtus ut Leo requieuit, qui nõ ſolũ mortis acerbitatẽ nõ timuit, ſed etiã in ipſa morte, mortis imperiũ uicit. Quod dicit, quis ſuſcitabit illũ? quia nullus niſi ipſe, unde ait: Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud. Nõ deficiet dux de Iuda. Hoc manifeſtiſſime ad Iudã refertur. Diu enĩ fuit ex ſemine illius intemerata apud Iudæos ſucceſſio regni, donec Chriſtus naſceretur, & hoc ſupra diximus. Alligans ad uineã pullum ſuũ. Pullus, populus eſt ex Gentib. cui adhuc nunq̃ fuerat onus legis impoſitum. Hunc alligauerunt Apoſtoli, q ex Iudæis ſunt, ad uineam, de qua dicitur: Vinea domini Sabaoth. Et ad uitẽ, quæ dicit: Ego ſum uitis uera, alligat aſinã, hoc eſt, Synagogam grauidã, & graui legis pondere depreſſam. Lauit in uino ſtolã ſuam, carnem ſuam uel Eccleſiã uino, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorũ. Palliũ, Gentes ſunt, quas corpori ſuo iunxit, ſicut ſcriptũ eſt: Viuo ego, dicit dominus, niſi hos omnes induam, ſicut ueſtimentum. Pulchriores oculi eius uino, oculi, Apoſtoli & Euangeliſtæ, qui lumen ſcientiæ Eccleſiæ pręſtant, quorum ſcripta auſteritatem uini, priſcæ legis ſuperant, quia longe leuiora ſunt. Dentes eius lacte candidiores, hi ſunt præceptores ſancti, qui præcidunt ab erroribus homines. Zabulon in littore maris, Zabulon interpretatur habitaculum pulchritudinis, Eccleſiã ſignificat, quæ in littore maris habitat, & credentibus refugium & periclitantibus demonſtrat fidei portum. Hæc contra omnes turbines ſeculi inconcuſſa firmitate ſolida, expectat naufragium Iudæorum & hæreticorum procellas, qui circunferuntur omni uẽto doctrinæ, quorum etſi tunditur fluctibus, non tamen frangitur. Et in terra Zabulon prædicaſſe Chriſtũ teſtatur Euãgelium: Terra Zabulon & terra Neptalim, populus qui ſedebat in tenebris, uidit lucem magnã. Sidon interpretatur uenator. Venatores uero qui ſunt, niſi Apoſtoli, qui ex illis locis aſſumpti ſunt, de quibus dicitur: Mittam uenatores multos, & uenabũtur uos in omni loco Iſachar, aſinus fortis. Iſachar interpretatur merces, refertur ad populum Gentium, quem dominus præcio ſanguinis ſui mercatus eſt. Hic Iſachar aſinus fortis ſcribitur, quia prius populus Gentilis, quaſi brutum & luxurioſum animal, nullaq́ʒ ratione ſubſiſtens, nunc fortis redemptoris collum dominio ſubmittens, ad iugum diſciplinæ Euangelicæ peruenit. Hic cubans inter terminos, uidit requiem, quod eſſet bona, & terram, quod eſſet optima. Inter terminos cubare, eſt præſtolato mundi fine requieſcere, nihilq́ʒ eorum, quæ uerſantur in medio, quærere, ſed ultima deſiderare. Fortis aſinus requiẽ & terram optimam uidet, cum ſimplex gentilitas ſe ad robur boni operis erigit, & ad æternæ uitæ præmium tendit. Vnde apponit humerum ſuum ad portandum, quia dum ad promiſſam requiem peruenire deſiderat, cuncta mandatorum onera libenter portat. Facta eſt tributis ſeruiens, dum regi Chriſto bonorum operum offert munera. Dan iudicabit populum ſuum, ſicut aliæ tribus Iſraël: Fiat Dan coluber in uia, Ceraſtes in ſemita. Dicunt quidam Antichriſtum per hæc uerba dici, de iſta tribu futurum, pro eo quod hoc loco Dan & coluber aſſeritur & mordens. Inter tribus Iſraël primus Dan, ad Aquilonem caſtrametatus eſt, illum ſignificans, qui ſe in lateribus Aquilonis ſedere dicit, de quo figuraliter Propheta dicit: A Dan auditus eſt fremitus equorũ, qui non ſolum coluber, ſed etiam cornutus ſerpens dicitur, per quem digne Antichriſtus aſſeritur, qui contra uitam fidelium cũ morſu peſtiferæ prædicationis armabitur, & cornibus contra poteſtates. Quis autẽ neſcit anguſtiorem eſſe ſemitam, q̃ uia ſit. Ergo coluber in uia, quod in præſentis uitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quaſi parcẽdo blanditur, ſed mordet, quum eos quibus libertatem tribuit erroris ſui ueneno conſumit. Fit iterum Ceraſtes in ſemita, quia quos fideles reperit, & eſſe inter anguſta itinera præcepti cœleſtis, conſtringere uidet, non ſolum nequitia callidæ perſuaſionis impetit, uerumetiam terrore poteſtatis perimit in perſęcutionis angore. Poſt beneficia fictę dulcedinis exercet cornua poteſtatis. Equi mundum ſignificant, qui per elationem ſuam in curſu labentium temporũ ſpumat. Et quod Antichriſtus extrema mundi apprehendet, Ceraſtes ille equi ungulas mordere perhibetur. Equi ungulas mordere, eſt extrema ſeculi contingere. Vt cadat aſcenſor eius retro, Aſcẽſor huius equi eſt, quiſq́ʒ iniquitatib. mũdi extollitur, unde & retro cadere dicitũ.

REVERENDISSIMO D. Antonio à Granuella, Epiſcopo Atrebatenſi, Petrus Nannius. S. P. D.

SErius quidem quàm uolebam, non tamen importune tibi libellum de reſurrectione mortuorum offero. Paſchales enim feriæ, quibus Chriſtus reſurrexit, primitiæ dormientium, ſolennem habent de reſurrectione tractatum: adeo ut quod fortuito factum eſt, cōſilio procuratum uideri poſſit. Non iniquus igitur hac in parte ſum meis iſtis perpetuis negocijs, quæ mihi hanc cōperendinationem attulerint: quanq; alias ea ſatis moleſte ferre ſoleo. Non hic me uēdito de laboribus, id tantū dico ludū iocūq; eſſe cætera, præut eſt in philoſophis uertēdis operā ſumere. Habēt ipſi ſuā phraſim etiā in Græca lingua à cæteris ſcriptoribus diuerſam, & à uulgo abhorrentem, tantum abeſt, ut cum Latino ſermone cōueniant. Hinc eſt, quod tam pauci philoſophos transferūt, atq; inter eos qui trāſtulerunt, paucíſsimi probentur. Nobis præter iſta incōmoda id quoq; moleſtiæ fuit, quod hic noſter Athenagoras non in philoſophicis rebus, ſed in altiſsimis Chriſtianitatis myſterijs philoſophetur, ut qui eum aggrediatur, non minùs cum peritiſsimo theologo, quàm prudentiſsimo philoſopho negocium habeat, id'que in re grauiſsima, nimirùm defunctorum corporum reſurrectione, de qua cardo ac ſumma totius Chriſtianę religionis pendet. Nobis porrò non niſi unicum exemplar fuit, à doctiſsimo quidem uiro deſcriptum, ſed tamen non paucis uitijs infectum: nec mirum, nō enim meliora mihi poterat tradere, quàm in archetypo inuenerat, quod unum ſupereſſe aiunt in uniuerſa Europa. Vtinam qui noſtra legent, priùs Græca inſpiciant, ut ipſi ſuapte experientia cognoſcant, quàm difficile ſit huius philoſophi linguam intelligere, atque ubi intellexerint, ita in Latinum idioma refundere, ut nec Græcitatis peregrinitas, nec philoſophicæ ſpinoſitatis aſperitas appareat: ſed obuium quiddam habeat & attemperatum uulgi ingenijs. Nihil mihi tale arrogo, ſed me id conatum fuiſſe non diſsimulo. Hermolaus certè ea omnia ad amuſsim pręſtitit. Hic eñ philoſophos aliquot cum pauculis ſcholaſticis in diatriba murmurantes in forum & in publicum protraxit, ac luci aſſuefecit. Cæterùm inter elucubrandum ſemper mihi laborem mitigauit recordatio tui, cogitāti id operis ſummo uiro deſudari, cui non minùs Eccleſiæ negocia, quàm Cæſarianarū rerum curæ incumbunt, & feliciter innituntur. Nō ſenſit faber, aut ſi ſentit, ſine animi ægritudine laſsitudinem tranſmittit, cùm corona principi ſuo excudenda eum in labore occupatum tenet. Nec Nannius eam fatigationem duram exiſtimauit, quæ mecœnati ſuo impēderetur in libello uerè aureo, & ſuper omnium gemmarum pręcia æſtimando. Hic enim refutantur omnia, quæ reſurrectionem ambiguā faciunt. Afferuntur ea quæ incredulis hominibus uelint nolint reſurrectionis fidem infigant. Non enim hic Athenagoras noſter uerisimilibus agit, quæ pronitatem credēdi, nō neceſsitatem habeant, ſed omnia demonſtrationibus communit, omnia inexpugnabilibus rationibus inſtruit, ut nihil habeat ceruicoſa gentilitas quod opponere poſſit. Accipe igitur eruditiſsime & religioſiſsime præſul eum libellum, qui de baſi ac fundamēto totius Chriſtianitatis feliciſsimè diſceptat. ac Nannium ut ſoles tua propitia beneuolentia foue. Louanij 13. Calendas Maias. Anno 1541.

ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ ΠΕΡΙ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

ATHENAGORAE ATHENIENſIS, Philoſophi Chriſtiani, de mortuorum reſurrectione, Petro Nannio interprete.

Παντὶ δόγματι καὶ λόγῳ τῷ ἐν τούτοις ἀληθείας ἐχομένῳ παραφύεταί τι ψεῦδος, παραφύεται δὲ οὐκ ἐξ ὑποκειμένης τινὸς ἀρχῆς κατὰ φύσιν ὁρμώμενον ἢ τῆς κατ᾽ αὐτὸ ὅπερ ἐστὶ ἕκαστον αἰτίας, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν τὴν ἔκθεσμον σπορὰν ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς ἀληθείας τετιμηκότων σπουδαζόμενον. τοῦτο δὲ ἔστιν εὑρεῖν, πρῶτον μὲν ἐκ τῶν πάλαι ταῖς περὶ τούτων φροντίσιν ἐσχολακότων, καὶ τῆς ἐκείνων πρός τε τοὺς ἑαυτῶν πρεσβυτέρους, καὶ τοὺς ὁμοχρόνους γενομένης διαφορᾶς, οὐχ ἥκιστα δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐν μέσῳ στρεφομένης ταραχῆς. οὐδὲν γὰρ τῶν ἀληθῶν οἱ τοιοῦτοι κατέλιπον ἀσυκοφάντητον, οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ, οὐ τὴν γνῶσιν, οὐ τὴν ἐνέργειαν, οὐ τὰ τούτοις ἐφεξῆς καθ᾽ εἱρμὸν ἑπόμενα, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας ὑπογράφοντα λόγον. ἀλλ᾽ οἱ μὲν πάντη καὶ καθάπαξ ἀπογινώσκουσι τὴν περὶ τούτων ἀλήθειαν, οἱ δὲ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς διαστρέφουσιν, οἱ δὲ καὶ περὶ τῶν ἐμφανῶν ἀπορεῖν ἐπιτηδεύουσιν. ὅθεν οἶμαι δεῖν τοῖς περὶ ταῦτα πονουμένοις λόγων διττῶν, τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, τῶν δὲ περὶ τῆς ἀληθείας. καὶ τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας, ἢ τοὺς ἀμφιβάλλοντας. τῶν δὲ περὶ τῆς ἀληθείας πρὸς τοὺς εὐγνωμονοῦντας, καὶ μετ᾽ εὐνοίας δεχομένους τὴν ἀλήθειαν. ὧν ἕνεκεν χρὴ τοὺς περὶ τούτων ἐξετάζειν ἐθέλοντας τὴν ἑκάστοτε προκειμένην χρείαν σκοπεῖν, καὶ ταύτῃ τοὺς λόγους μετρεῖν, τήν τε περὶ τούτων τάξιν μεθαρμόζειν πρὸς τὸ δέον, καὶ μὴ τῷ δοκεῖν τὴν αὐτὴν πάντοτε φυλάττειν ἀρχὴν, ἀμελεῖν τοῦ προσήκοντος, καὶ τῆς ἐπιβαλλούσης ἑκάστῳ χώρας. ὡς μὲν γὰρ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν πάντοτε προτοστατοῦσιν οἱ περὶ αὐτῶν λόγοι τῶν ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς δὲ πρὸς τὸ χρειωδέστερον ἀντεστραμμένως οἱ ὑπὲρ αὐτῶν, τῶν περὶ αὐτῶν. οὔτε γὰρ γεωργὸς δύναιτ᾽ ἂν προσηκόντως καταβάλλειν τῇ γῇ τὰ σπέρματα, μὴ προεξελὼν τὰ τῆς ἀγρίας ὕλης, καὶ τὰ τοῖς καταβαλλομένοις ἡμέροις σπέρμασι λυ-

OMnibus dogmatibus & rationibus, quæ ab harum rerum ueritate pendent & fulciuntur, aliquid falſi adnaſcitur, & cohæreſcit. Adnaſcitur autem, non ex origine, et naturali ductu rerum, aut ex cauſis ſubſtantiæ, ſed ex ſtudio eorum, qui adulterinam ſementem, ad corrumpendam ueritatem, in pretio & ueneratione habẽt. Id ita eſſe deprehendas ex ueterum lucubrationibus, qui huic curæ operam impenderunt, dum pariter & cum prioris, & cum ſui ſeculi hominibus diſſident, imprimis autem ex ea quę inter ipſos opinionum tumultuatio eſt. Nullam enim iſtiuſmodi homines ueritatem ſine obtrectatione dimiſerunt, non ſubſtantiam dei, non cognitionẽ non operationem, aut ea quæ iſtas res per ſeriem conſequuntur. Imò nec pietatis depictricem orationem. Nam aliqui eorũ planè deſperant de iſtarum rerum ueritate: alij pro libidine torquent: alij de manifeſtis dubitationem inſtituunt.

Quamobrem puto eum qui de iſtis rebus diſputaturus ſit, duplici oratione opus habere, altera nimirum quæ pro ueritate, altera quæ de ueritate diſceptet, priore oratione aduerſus incredulos & dubitantes, ſecunda aduerſus beneuolos & ueritatis ſtudioſos utendũ exiſtimo. Qua de cauſa oportet eos, qui hiſce de rebus quæſtionem inſtituere uolunt, ſubinde inſpicere, quid res exigat, & eatenus uerba metiri, earumq́; rerum ordinem neceſſitati adaptare, ut non dum prima quæ'que pro ſerie priori loco conſtituas, decorum uioles, & neceſſitatis & congrauitatis reſpectum deferas. Vt enim ad demonſtrationem & naturale conſequium, priora ſunt ea, quæ de rebus, quàm pro rebus diſputantur, ita quando ad utilitatem referuntur, priore loco ponenda ea, quæ pro rebus, quàm quæ de rebus diſceptant. Neque enim agricola aptè poteſt inſpargere ſemen, niſi purgato agro à ſyluestri materia, eis'que quæ ſementibus bonis noxam adferunt.

μαινόμενα. οὔτε ἰατρὸς ἐγχέειν τι τῶν ὑγιεινῶν φαρμάκων τῷ δεομένῳ θεραπείας σώματι, μὴ τὴν ἐνοῦσαν κακίαν προκαθάρας, ἢ τὴν ἐπιρρέουσαν ἐπισχών, οὔτε μὴν ὁ τὴν ἀλήθειαν ἐθέλων διδάσκειν, περὶ τῆς ἀληθείας λέγων πεῖσαι δύναιτ᾽ ἄν τινα, ψευδοδοξίας τινὸς ὑποικουρούσης τῇ τῶν ἀκουόντων διανοίᾳ, καὶ τοῖς λόγοις ἀντισταθούσης. διὸ πρὸς τὸ χρειωδέστερον ἀφορῶντες, καὶ ἡμεῖς προτάσσομεν ἔσθ᾽ ὅτε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας λόγους τῶν περὶ τῆς ἀληθείας. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ποιῆσαι καὶ νῦν ἐπὶ τῶν τῆς ἀναστάσεως λόγων οὐκ ἀχρεῖον φαίνεται σκοποῦσι τὸ δέον. εὑρίσκομεν γὰρ ἐν τούτοις τοὺς μὲν ἀπιστοῦντας πάντη τινὰς καὶ ἀμφιβάλλοντας, καὶ τῶν γε τὰς πρώτας ὑποθέσεις δεξαμένων τινὰς, ἐπίσης τοῖς ἀμφιβάλλουσιν ἀποροῦντας, τὸ δὲ πάντων παραλογώτατον, ὅτι ταῦτα πάσχουσιν οὐδ᾽ ἡντιναοῦν ἔχοντες ἐκ τῶν πραγμάτων ἀπιστίας ἀφορμὴν, οὐδ᾽ αἰτίαν εὑρίσκοντες εἰπεῖν εὔλογον, δι᾽ ἣν ἀπιστοῦσιν ἢ διαποροῦσιν. σκοπῶμεν δὲ οὕτως, εἰ πᾶσα ἀπιστία μὴ προχείρως καὶ κατά τινα δόξαν ἄκριτον ἐγγινομένη τισὶν, ἀλλὰ μετά τινος αἰτίας ἰσχυρᾶς, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἀσφαλείας. τότε γὰρ τὸν εἰκότα σώζει λόγον, ὅταν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ ἀπιστοῦσιν, ἄπιστον εἶναι δοκῇ. τὸ γάρ τοι τοῖς οὐκ οὖσιν ἀπίστοις ἀπιστεῖν, ἀνθρώπων ἔργον οὐχ ὑγιεῖ κρίσει περὶ τὴν ἀλήθειαν χρωμένων. οὐκοῦν χρὴ καὶ τοὺς περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπιστοῦντας ἢ διαποροῦντας μὴ πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀκρίτως, καὶ τὸ τοῖς ἀκολάστοις κεχαρισμένον, τὴν περὶ ταύτης ἐκφέρειν γνώμην, ἀλλ᾽ ἢ μηδεμιᾶς αἰτίας ἀνάπτειν τὴν τῶν ἀνθρώπων γένεσιν, ὃ δὴ καὶ λίαν ἐστὶν εὐέλεγκτον, ἢ τῷ θεῷ τὴν τῶν ὄντων ἀνατιθέντας αἰτίαν, εἰς τὴν τοῦδε τοῦ δόγματος ἀποβλέπειν ὑπόθεσιν. καὶ διὰ ταύτης δεικνύναι τὴν ἀνάστασιν οὐδαμόθεν ἔχουσαν τὸ πιστόν. τοῦτο δὲ ποιήσουσιν ἐὰν δεῖξαι δυνηθῶσιν, ἢ ἀδύνατον ὂν τῷ θεῷ, ἢ ἀβούλητον τὰ νεκρωθέντα τῶν σωμάτων, ἢ καὶ πάντη διαλυθέντα πάλιν ἑνῶσαι καὶ συναγαγεῖν πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σύστασιν. ἐὰν δὲ τοῦτο μὴ δύνωνται, παυσάσθωσαν τῆς ἀθέου ταύτης ἀπιστίας, καὶ τοῦ βλασφημεῖν ἃ μὴ θέμις. ὅτι γὰρ οὔτε τὸ ἀδύνατον λέγοντες ἀληθεύουσιν, οὔτε τὸ ἀβούλητον, ἐκ τῶν ῥηθησομένων γενήσεται φανερόν. τὸ ἀδύνατόν τινι γιγνώσκεται κατὰ ἀλήθειαν τοιοῦτον, ἢ ἐκ τοῦ μὴ γιγνώσκειν τὸ γενησόμενον, ἢ ἐκ τοῦ δύναμιν ἀρκοῦσαν μὴ ἔχειν πρὸς τὸ ποιῆσαι καλῶς τὸ ἐγνωσμένον. ὁ γὰρ ἀγνοῶν τι τῶν γενέσθαι δεόντων, οὐκ ἂν οὔτ᾽ ἐγχειρῆσαι, οὔτε ποιῆσαι τὸ παράπαν δυνηθείη ὅπερ ἀγνοεῖ, ὅτι γινώσκων καλῶς τὸ ποιηθησόμενον, καὶ πόθεν γένοιτ᾽ ἂν, καὶ πῶς.

Neq; medicus infundere ſalutare pharmacum ægroto corpori, niſi uitioſa prius expurgarit, aut affluentem purulentiam cohibuerit: neq; qui ueritatē docet, de ueritate loquens, perſuadere poteſt, dum adhuc in animis inhabitat falſa opinio, quę ipſis ueri rationibus obſiſtit. Quamobrē & nos quoq; cura & reſpectu utilitatis, nōnunq; prius pro ueritate quàm de ueritate ſermonē inſtituimus, id quod in præſentiarum nō inutile factu uidetur, dum quòd neceſsitas exigat, ante oculos habemus, præcipuè in oratione quæ de reſurrectione corporū diſputatura eſt. Nam & hîc quoque quoſdam uidemus planè incredulos, quoſdam dubitabundos, alios quoq; qui primas ſuppoſitiones, & ſtamina quæſtionis admittūt, ęquè tamē cū illis qui dubitabūdi ſunt animo incerto & ambiguo fluctuare: deinde patiuntur iſtam animi fluctuationē ſine ulla quam ex reb. ipſis deriuare poſſunt dubitādi occaſione. Nullam enim cauſam allegare poſſunt, ſaltem ueriſimilem, cur aut dubitent, aut hæſitent. Id ita eſſe, hoc pacto cōſideres. Siquidem omnis credendi difficultas nō temere ex futili nulliúſque iudicij opinione naſcit̄, ſed ex ualida cauſa et ueriſimilitudine plurimùm munita. Tum enim incredulitas rationem iuſtam habet, cùm ipſa res de qua non creditur, quiddam incredibile continet. Nā rebus quæ dubitandi cauſam non habent non credere, eorum hominum eſt, qui ſano iudicio in diſcutienda ueritate minime utūtur. Decet igitur qui reſurrectionem nō credunt, aut ambigunt, non ad id quod ipſis temerè apparet, aut quod nepotibus & luxurioſis opinari gratum eſt, ſentētiam ſuā dirigere, ſed in excutienda contemplādaq; huius dogmatis ueritate, aut nullam cauſā aſſignare hominū creationi, q̄d facillimum refutatu eſt, aut omnia creata Deo autori imputare, atq; inde edocere reſurrectionē ipſam nulla ex parte fidem mereri. Atqui illud facient, ſi oſtendent Deo aut uoluntatē aut facultatem reſtituendi mortui diſſolutiq; corporis deeſſe, ut illud rurſus conſolidet et couniat, ad hominis ueteris formā inſtaurandam. Quòd ſi illud probare nequeant, deſiſtant ab iſta impia incredulitate & blaſphematione nefaria. Verùm quòd falſa dicturi ſunt, ſiue deum allegent non poſſe ſiue non uelle, ex ſequentibus apparebit: Impotentia enim alicuius inde deprehenditur, ſi aut ignoret quod faciendum ſit, aut ſi norit, imbecillior ſit uiribus, quàm ut probe efficiat. Qui enim ignorat quid faciendum, is neque conari, neq; perficere quicquam poteſt, earum duntaxat rerum, quarum notitiam nullam habet. Qui autem cognoſcit quid faciendū ſit, & quomodo, & unde id confici poſſit,

δύναμιν δὲ ἢ μηδ᾽ ὅλως ἔχων πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸ γινωσκόμενον, ἢ μὴ ἀρκοῦσαν ἔχων, οὐκ ἂν ἐγχειρήσειε τὴν ἀρχὴν εἰ σωφρονοίη, καὶ τὴν ἰδίαν περισκέψαιτο δύναμιν. ἐγχειρήσας δὲ ἀπερισκέπτως, οὐκ ἂν ἐπιτελέσειε τὸ δόξαν. ἀλλ᾽ οὔτε ἀγνοεῖν τὸν θεὸν δυνατὸν τῶν ἀνισταμένων σωμάτων τὴν φύσιν κατὰ μέρος ὅλον καὶ μόριον, οὔτε μὴν ὅποι χωρεῖ τῶν λυομένων ἕκαστον, καὶ ποῖον τῶν στοιχείων μέρος διεδέξατο τὸ λυθὲν, καὶ χωρῆσαν πρὸς τὸ συγγενὲς, καὶ πάνυ τοῖς ἀνθρώποις ἀδιάκριτον εἶναι δοκῇ, τὸ παρὰ τῷ παντὶ πάλιν προσφυῶς ἑνούμενον. ὁ γὰρ οὐκ ἠγνόει πρὸ τῆς οἰκείας ἑκάστου συστάσεως, οὔτε τῶν γενησομένων στοιχείων ἡ φύσις ἐξ ὧν τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, οὔτε τὰ μέρη τούτων ἐξ ὧν ἔμελλεν λήψεσθαι τὸ δόξαν, πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρωπείου σώματος σύστασιν, εὔδηλον ὡς οὐδὲ μετὰ τὸ διαλυθῆναι τὸ πᾶν ἀγνοήσει, ποῦ κεχώρηκεν ἕκαστον. ὧν εἴληφε πρὸς τὴν ἑκάστου συμπλήρωσιν. ὅσον μὲν γὰρ κατὰ τὴν νῦν κρατοῦσαν παρ᾽ ἡμῖν τῶν πραγμάτων τάξιν, καὶ τὴν ἐφ᾽ ἑτέρων κρίσιν, μεῖζον τὸ τὰ μὴ γινόμενα προγινώσκειν· ὅσον δὲ πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τούτου σοφίαν, ἀμφότερα κατὰ φύσιν καὶ ῥᾴδιον ἐπίσης, τὸ παρὰ τὰ μὴ γινόμενα προγινώσκειν, τὸ καὶ διαλυθέντα γινώσκειν, καὶ μὴν καὶ τὴν δύναμιν. ὡς ἐστὶν ἀρκοῦσα πρὸς τὴν τῶν σωμάτων ἀνάστασιν δείκνυσιν, ἡ τούτων αὐτῶν γένεσις. εἰ γὰρ μὴ ὄντα κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν ἐποίησε τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, καὶ τὰς τούτων ἀρχὰς, καὶ διαλυθέντα, καθ᾽ ὃν ἂν τύχῃ τρόπον, ἀναστήσει μετὰ τῆς αὐτῆς εὐμαρείας. ἐπίσης γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο δυνατὸν, καὶ παρὰ λόγου βλάβος οὐδὲν, κἂν ἐξ ὕλης ὑποθῶνταί τινες τὰς πρώτας ἀρχὰς, κἂν ἐκ τῶν στοιχείων ὡς πρώτων τὰ σώματα τὰ τῶν ἀνθρώπων, κἂν ἐκ σπερμάτων. ἧς γάρ ἐστι δυνάμεως καὶ τὴν παρὰ τοῖς νενομισμένην ἄμορφον οὖσαν μορφῶσαι, καὶ τὴν ἀνείδεον, καὶ ἀδιακόσμητον πολλοῖς καὶ διαφόροις εἴδεσι κοσμῆσαι, καὶ τὰ μέρη τῶν στοιχείων εἰς ἓν συναγαγεῖν, καὶ τὸ σπέρμα ἓν ὂν καὶ ἁπλοῦν εἰς πολλὰ διελεῖν, καὶ τὸ ἀδιάρθρωτον διαρθρῶσαι, καὶ τῷ μὴ ζῶντι δοῦναι ζωὴν, τῆς αὐτῆς ἐστι, καὶ τὸ λελυμένον ἑνῶσαι, καὶ τὸ κείμενον ἀναστῆσαι, καὶ τὸ τεθνηκὸς ζωοποιῆσαι πάλιν, καὶ τὸ φθαρτὸν μεταβαλεῖν εἰς ἀφθαρσίαν. τοῦ αὐτοῦ δ᾽ ἂν εἴη. καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ σοφίας, καὶ τὸ διατεθρυμμένον πλήθει ζώων παντοδαπῶν ὁπόσα τοῖς τοιούτοις σώμασιν ἐπιτρέχειν εἴωθε, καὶ τὸν ἐκ τούτων ἀγείρειν κόρον, διακρῖναι μὲν ἐκεῖθεν, ἑνῶσαι δὲ πάλιν τοῖς οἰκείοις μέρεσι καὶ μορίοις, κἂν εἰς ἓν ἐξ ἐκείνων χωρήσῃ ζῷον, κἂν εἰς πολλὰ, κἂν ἐντεῦθεν εἰς ἕτερα, κἂν ἐκείνοις αὐτοῖς συνδιαλυθὲν ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς ἐνεχθῇ κατὰ τὴν φυσικὴν εἰς ταύτας ἀνάλυσιν.

uires autē aut omnino non habet, aut non ſufficientes habet ad rem exequēdam, quã probè intelligit is ſi ſapiet ſuaſq; facultates inſpiciet, aut non tentabit, aut ubi incircū‑ſpectè tentauerit, ſine operis deſtituetur. Atqui neq; poſsibile eſt ut de⁹ ignoret, uel ex parte, nel ex particula naturã corporum reſurrectioni deſtinatorū. Neq; enim late‑re poteſt, quò ſingula ex tabidis membris abierint, et quæ in ſe elementorum par‑tes putrefacta receperint, & in cognatam naturã admiſerint, tametſi omnino apud homines id quod rurſum uniuerſitati ele‑mentorum affuſum eſt, inſecernibile uidea tur & indeprehēſibile. Cui em̄ ante cuiuſq; rei procreationem ignota non erat futuro rum elemētorum natura, ex quibus corpo ra ſuum ortum traxerūt, neq; partes elemē torum incognitæ fuerunt, ex quibus decer pturus erat quod placeret ad humani cor‑poris conſtitutionem, abunde maniſeſtum eſt neq; eum ignoraturū, quò ſingula rece‑dant, quę ad perſectionē operis aſſumpſit, ubi integritas illa diſſipata fuerit. Quantū enim ad rerum noſtrarū ordinem aliorūq; negociorū dijudicationē maius eſt, ea quæ nōdum ſunt præcognoſcere, quantū autē ad Dei maieſtatem eiuſq; ſapientiã, ambo iſta naturalia, & ex æquo facilia ſunt, & nō dum nata præcognoſcere, & reſoluta di‑noſcere. Atqui uires dei ſufficere ad cor‑porum reſtitutionem indicat uel ipſorum procreatio. Si enim corpora, cum non eſſent, condidit, eorumq́ue principia unde originem trahunt, procreauit, etiam quo modocunq; diſſoluta, cum eadē facilitate inſtaurabit. Id enim illi æquè poſſibile eſt. Neq; inde hæc ratio labaſcet, ſiue ex mate ria originē rerū deducãt, ſiue ex elemētis, ut principijs omnium corpora cōſtituant, ſiue ex ſemine. Cuius enim eſt poteſtatis à ſua conditione informem materiam trans formare, nullaq́; figura indutam multis & diuerſis uultibus exornare, et partes elemē torū in unum cogere, et ſemen quod unum eſt & ſimplex, in multa diuidere, & quod inarticulatum eſt, articulis diſtinguere, et uitam dare rei inanimatæ: eiuſdem quoque poteſtatis eſt, & quod diſſipatum eſt couni re, & quod iacet ſurrigere, & quod mortuū denuò uiuificare, & corruptibile mutare in incorruptibilitatē: eiuſdē autoris ſuerit, & eiuſdē poteſtatis & ſapiētię, id quod diſcerptū eſt à multitudine omnigenarū beſtiarū, quotq́; iſtiuſmodi corpora inuadere ſolēt, aut in‑de ſatietatē colligere, ab ipſis ſeperare, rurſuſq; adiungere ſuis mēbris & partibus, ſiue illa antea in unã beſtiam, ſiue in plures abceſſere, ſiue inde in alias atq; alias abiere, ſiue cū illis ipſis extabefacta ad initiales origines rediere, prout naturali putreſactione reſolui ſolēt.

ὁ δὴ καὶ μάλιστα παρὰ τῶν ἔδοξε τινὰς καὶ τῶν ἐπὶ σοφίᾳ θαυμαζομένων ἰσχυρὰς οὐκ οἶδ' ὅπως ἡγησαμένων τὰς παρὰ τῶν πολλῶν φερομένας διαπορήσεις. οὗτοι δὴ γέ φασιν πολλὰ μὲν σώματα τῶν ἐν ναυαγίοις καὶ ποταμοῖς δυσθανάτων ἰχθύσι γενέσθαι τροφήν, πολλὰ δὲ τῶν ἐν πολέμοις θνησκόντων, ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τραχυτέραν αἰτίαν καὶ πραγμάτων περίστασιν ταφῆς ἀμοιρούντων τοῖς προστυγχάνουσι ζώοις προκεῖσθαι βοράν. τῶν οὖν οὕτως ἀναλισκομένων σωμάτων, καὶ τῶν ταῦτα συμπληρούντων μερῶν, καὶ μορίων εἰς πολὺ πλῆθος ζώων διαθρυπτομένων, καὶ διὰ τῆς τροφῆς τοῖς τῶν τρεφομένων σώμασιν ἑνουμένων, πρῶτον μὲν τὴν διάκρισιν τούτων φασὶν ἀδύνατον. πρὸς δὲ ταύτῃ τὸ δεύτερον ἀπορώτερον. τῶν γὰρ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων ἐκβοσκηθέντων ζώων, ὁπόσα πρὸς τροφὴν ἀνθρώποις ἐπιτήδεια, διὰ τῆς τούτων γαστρὸς ἰόντων, καὶ τοῖς τῶν μεταληφότων σώμασιν ἑνουμένων, ἀνάγκην εἶναι πᾶσαν τὰ μέρη τῶν ἀνθρώπων ὁπόσα τροφὴ γέγονε τοῖς μεταληφόσι ζώοις πρὸς ἕτερα τῶν ἀνθρώπων μεταχωρεῖν σώματα, τῶν μεταξὺ τούτοις τραφέντων ζώων, τὴν ἐξ ὧν ἐτράφησαν τροφὴν διαπορθμευόντων εἰς ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ὧν ἐγένετο τροφή. εἶτα τούτοις ἐπιτραγῳδοῦσι τὰς ἐν λιμοῖς καὶ μανίαις ἐπιτολμηθείσας τεκνοφαγίας, καὶ τοὺς κατ' ἐπιβουλὴν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν γεννησαμένων ἐδηδεσμένους παῖδας, καὶ τὴν Μηδικὴν τράπεζαν ἐκείνην, καὶ τὰ τραγικὰ δεῖπνα Θυέστου, καὶ τοιαύτας δή τινας ἐπισωρεύουσι τῶν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις καινουργηθείσας συμφοράς, ἐκ τούτων κατασκευάζουσιν, ὡς νομίζουσιν, ἀδύνατον τὴν ἀνάστασιν, ὡς οὐ δυνάμενον τῶν αὐτῶν μερῶν ἑτέροις συναναστῆναι σώμασιν. ἀλλ' ἤτοι τὰ τῶν προτέρων συστῆναι μὴ δύνασθαι μεταλελυθότων τῶν ταῦτα συμπληρούντων μερῶν πρὸς ἑτέρους, ἢ τούτων ἀποδοθέντων τοῖς προτέροις ἐνδεῶς ἕξειν τὰ τῶν ὑστέρων. ἐμοὶ δὲ δοκοῦσιν οἱ τοιοῦτοι, πρῶτον μὲν τὴν τοῦ δημιουργήσαντος καὶ διοικοῦντος τόδε τὸ πᾶν ἀγνοεῖν δύναμίν τε καὶ σοφίαν ἑκάστου ζώου φύσει καὶ γένει τὴν προσφυῆ καὶ κατάλληλον συναρμόσαντος τροφήν, καὶ μήτε πᾶσαν φύσιν πρὸς ἕνωσιν ἢ κρᾶσιν παντὸς σώματος ἰέναι δικαιώσαντος. μήτε πρὸς διάκρισιν τῶν ἑνωθέντων ἀπόρως ἔχοντος, ἀλλὰ καὶ τῇ καθ' ἕκαστον φύσει τῶν γενομένων, τὸ δρᾶν ἢ πάσχειν ἃ πέφυκεν ἐπιτρέποντος, ἄλλοτε καὶ κωλύοντος, καὶ πᾶν ὃ βούλεται, καὶ πρὸς ὃ βούλεται συγχωροῦντος, ἢ μεταστρέφοντος. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις μηδὲ τὴν ἑκάστου τῶν τρεφόντων ἢ τρεφομένων ἐπισκέψασθαι δύναμίν τε καὶ φύσιν.

Quod ſcilicet uiros eruditione admirabiles uiſum eſt plurimum perturbare, qui uulgi hæſitationes neſcio quo pacto ualidas grauéſque arbitrati ſunt. Iſti aiũt multa corpora miſerorum in naufragijs & fluminibus piſcibus eſcam de ſe præbuiſſe, multa item in bello oppetentium corpora, aut ex alia aſperiori cauſa alijs'que circunſtantijs rerum, cum ſepulturam non adepta ſint, feris ut quæq; fuit obuia in prædam ceſsiſſe. Corpora igitur ad eum modum abſumpta eorumq; mẽbra, & partes unde conſtabant cum à multis beluis dilaniata ſint, ac proinde ex coaleſcendi natura beluarum artubus cohæreant, impoſsibile eſſe aiũt, ut ſecerniculum, aut diſcriminationem patiantur. Præter hæc et illud ſecundum quod adhuc implicatius eſt in medium adferunt, in animalibus ſcilicet de paſtu humanorũ artuum nutritis, cum & ipſa ueſca ſint & idonea ad cibum, ac proinde in humanos uentres ingerantur, ac cum deuorantium corpore coaleſcant, neceſſarium omnino eſſe ut hominis membra, quæ prius iſtis animalibus in eſcam ceſſere, ad alia humana corpora tranſire, cũm animalia illa quæ hominum interea carnibus uictitauerint, acceptas ex eo nutrimento pulpas, & thoros rurſus in homines illos tranſmittant, à quibus deuorãtur, deinde iſtis uerbis tragicè accumulant liberorum uel in fame, uel in inſania mactatos artus; rurſuſq; per dolos & inſidias inimicorum à parentibus deuoratos filios, ſimulq; & Medorum menſam, & tragicas Thyeſtæ epulas adijciunt, & quæcũq; uel apud Græcos, uel apud Barbaros nouo & admirando modo paratæ ſunt calamitates. Ex iſtis inducunt ut ſibi perſuadent impoſsibilem eſſe reſurrectionẽ, cũm fieri nequeat, ut eadem membra cum alijs atq; alijs corporibus unà conſurgant. Nã aut priora corpora conſtare nequire, cum eò tranſierint membra, ubi complementum præbẽt, aut ſi prioribus poſſeſſoribus reddãtur, ſequentium corpora imperfecta fore. Iſtiuſmodi homines uidentur mihi primùm conditoris & gubernatoris omnium non ſatis ſcire nec potentiam, nec ſapiẽtiam, qui ſingulis animalium naturis & generibus cognatam & cõgruentem adaptat alimoniam, neq; quamlibet naturam ad cuiuslibet corporis coagulationem & mixturam tranſire cõſtituit, neque rurſus hæſitat in diſcriminandis rerum coalitarum partibus ac ſingulis rebus ſecundum ipſarum naturam, & agere & pati permittit, ac nonnunquam prohibet, ac omne quod uult & quò uult, & trajcit & aufert. Præter hæc neq; ijdem perſpectum mihi habere uidentur, uires naturaſq; tum alentium tum alitarum rerum.

Ἡ γὰρ ἂν ἔγνωσαν ὅτι μὴ πᾶν ὃ προσφέρεταί τις ὑπανδόσεως τῆς ἔξωθεν ἀνάγκης τοῦτο γίνεται τῷ ζώῳ τροφὴ προσφυής, ἀλλὰ τὰ μὲν ἅμα τῷ προσομιλῆσαι τοῖς περιπτυσσομένοις τῆς κοιλίας μέρεσι φθείρεσθαι πέφυκεν ἐμούμενά τε καὶ διαχωρούμενα, καὶ τρόπον ἕτερον διαφορούμενα. ὡς μηδὲ κατὰ βραχὺ τὴν πρώτην καὶ κατὰ φύσιν ὑπομεῖναι πέψιν, ἤπου γε τὴν εἰς τὸ συντρεφόμενον σύγκρασιν ὥσπερ οὖν οὐδὲ πᾶν τὸ πεφθέν, καὶ τὴν πρώτην δεξάμενον μεταβολὴν τοῖς τρεφομένοις μορίοις προσαπαλάζειν πάντως, τινῶν μὲν κατ' αὐτὴν γαστέρα τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως ἀποκρινομένων, τῶν δὲ κατὰ τὴν δευτέραν μεταβολήν, καὶ τὴν ἐν ἥπατι γινομένην πέψιν διακρινομένων καὶ πρὸς ἕτερόν τι μεταχωρούντων, ὃ τὴν τῆς τροφῆς ἐκβέβηκε δύναμιν, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐν ἥπατι γινομένης μεταβολῆς οὐ πάσης εἰς τροφὴν ἀνθρώποις χωρούσης, ἀλλ' εἰς ἃ πέφυκε περιττώματα διακρινομένης. τῆς τε καταλειφθείσης τροφῆς ἐν αὐτοῖς ἐσθ' ὅτε τοῖς τρεφομένοις μέρεσι καὶ μορίοις πρὸς ἕτερόν τι μεταβαλλούσης κατὰ τὴν ἐπικράτειαν τοῦ πλεονάζοντος ἢ περιττεύοντος. καὶ φθείρειν πως, ἢ πρὸς ἑαυτὸ τρέπειν τὸ πλησιάσαν εἰωθότος. πολλῆς οὖν οὔσης ἐν πᾶσι ζώοις τῆς φυσικῆς διαφορᾶς, καὶ αὐτῆς γε κατὰ φύσιν τροφῆς ἑκάστῳ γένει ζώου, καὶ τῷ τρεφομένῳ σώματι συνεξαλλαττομένης. τρίτης δὲ κατὰ τὴν ἑκάστου ζώου τροφὴν γενομένης καθάρσεως καὶ διακρίσεως, δεῖ πάντως φθείρεσθαι μὲν καὶ διαχωρεῖν ᾗ πέφυκεν, ἢ παρὰ ἕτερον μεταβάλλειν πᾶν ὁπόσον ἀλλότριον εἰς τὴν τοῦ ζώου τροφήν, ὡς συγκραθῆναι μὴ δυνάμενον. συμβαίνουσαν δὲ καὶ κατὰ φύσιν ἐπὶ τὴν τοῦ τρέφοντος σώματος δύναμιν ταῖς τοῦ τρεφομένου ζώου δυνάμεσι, καὶ ταύτην ἐλθοῦσαν διὰ τῶν πέφυκε κριτηρίων, καὶ καθαρθεῖσαν ἀκριβῶς τοῖς φυσικοῖς καθαρσίοις εἰλικρινεστάτην γενέσθαι πρόσληψιν εἰς οὐσίαν. ἣν δὴ καὶ μόνην ἐπαληθεύων ἄν τις τοῖς πράγμασιν ὀνομάσειεν τροφήν, ὡς ἀποβαλοῦσαν πᾶν ὁπόσον ἀλλότριον καὶ βλαβερὸν εἰς τὴν τοῦ τρεφομένου ζώου σύστασιν. καὶ τὸν πολὺν ἐκεῖνον ὄγκον ἐπεισαχθέντα πρὸς τὴν τῆς γαστρὸς ἀποπλήρωσιν, καὶ τὴν τῆς ὀρέξεως θεραπείαν. ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν εἰλικρινεστάτην οὐκ ἄν τις ἀμφισβητήσειεν ἑνοῦσθαι τῷ τρεφομένῳ σώματι συμπλεκομένην τε καὶ περιπλαττομένην πᾶσι τοῖς τούτου μέρεσι καὶ μορίοις. τὴν δὲ ἑτέρως ἔχουσαν καὶ παρὰ φύσιν φθείρεσθαι μὲν ταχέως ἢν ἐρρωμενεστέρᾳ συμμιχθῇ δυνάμει, φθείρειν δὲ σὺν εὐμαρείᾳ τὴν κρατηθεῖσαν εἴς τε μοχθηροὺς ἐκτρέπεσθαι χυμοὺς καὶ φαρμακώδεις ποιότητας. ὡς μηδὲν οἰκεῖον ἢ φίλον τῷ τρεφομένῳ σώματι φέρουσαν. καὶ τούτου τεκμήριον μέγιστον τὸ πολλοῖς τῶν τρεφομένων ζώων ἐκ τούτων ἐπακολουθεῖν ἄλγος, ἢ κίνδυνον, ἢ θάνατον, ἢν ὑπὸ σφοδροτέρας ὀρέξεως τῇ τροφῇ καταμεμιγμένον

Alioqui cognouiſſent, non omne quod alíunde alicui inculcatur, cibum eius naturæ cognatũ & idoneũ reddi. Sed quædã ſtatim ut cõplexu uẽtriculi recepta ſint, perire uel uomendo, uel excernendo, uel alio aliquo pacto diſijciendo, adeò ut ne pauliſper quidem primam & naturalem ſuſtineant concoctionem, aut ullam cum altricibus rebus cõmixtionem. Vt igit̃ neq; omninò omne quod concoctum eſt primamq́; mutationẽ cepit, cũ fomitib. corporis coniungit̃, cùm quædã per uentrẽ à nutricia uirtute excernãtur, quædã poſt ſecundã mutationẽ concoctionemq́; iecinoris ſecernant̃, & ad alia ſegregent̃, quæ uim nutriendi exceſſere, ipſa quoq; quæ in iecore mutatio eſt, ut nec ex toto in alimentum cedit, ſed quædam in cõſuetas ſuperfluitates excolat, ita quoq; id ipſum quod retinuit, ad mẽbra nutrienda nonnunquã in aliud quippiam conuertit ſecundũ uim eius quod prædominatur, aut ſuperabũdat, quod aut corrumpere ſibi quod proximum eſt, aut in ſui naturã transfundere ſolet. Cũ multa igit̃ ſit in omibus animalibus naturalis differentia, ipſumq́; alimentũ unicuiq; generi animantiũ ex natura accõmodetur, & cũ corpore quod inde alitur cõmutetur, triplex itẽ in animantium cibis purificatio & excolatio fiat, omninò opus eſt perire, & tranſmitti, quo ſolet, aut in aliud uerti, quicquid alienum eſt ab alimonia et fomite alicuius animalis, ut quod commiſceri & cõtemplari nequeat, oportetq; uim nutrimenti animalis naturaliter conſentire eãq; deſcendere per naturalia, ut ſic loquar, cribra & ſecernicula, & expurgatã planè naturalib. illis emundationibus, ſynceriſſimã reddi, ut corpori addatur, quã ſolã ſi rerũ uocabulis uerè utaris alimoniã uoces, ut quod abiecerit omne quod alienum eſt, & noxium ad alendi animalis conſtitutionẽ, ſimulq́; excuſſerit magnũ illud infarctũ & inculcatũ pondus, quo ſtomachus uſus eſt ad ſui repletionẽ, et appetẽtię remediũ. Sed hanc ſynceriſſimam alimoniam nemo ambiget cum corpore uniri, omnibusq́; illius & membris & articulis implicari & coaleſcere, eamq́; quæ ſe ita non habet & contra naturam eſt, perire quidẽ ſtatim ſi ualidioribus corporis uiribus affundatur, perdere autem paulatim eas corporis uires quas ſuperarit, atque in prauos ſuccos & uenenatos conuertere, ut quæ nihil familiare aut amicum alendo corpori afferat. Et huius rei maximum argumentum eſt, quòd corpora inde uel dolor, uel periculum, uel mors inuadat, ſi acriori appetitu uenenatum aliquid & alienũ à natura una cum cibis ingurgitauerint, quod haud dubiè uniuerſo

συνεφελκύσηταί τι φαρμακῶδες καὶ παρὰ φύσιν· δὴ καὶ πάντως φθαρτικὸν ἂν εἴη τοῦ τρεφομένου σώματος, εἴγε τρέφεται μὲν τὰ τρεφόμενα τοῖς οἰκείοις καὶ κατὰ φύσιν, φθείρεται δὲ τοῖς ἐναντίοις. εἰ τοίνυν τῇ διαφορᾷ τῆς τῶν φύσει διαφερόντων ζώων ἡ κατὰ φύσιν συνδιῄρηται τροφή, καὶ ταύτης γε αὐτῆς οὔτε πᾶν ὅ τι περ ἂν προσενέγκηται τὸ ζῶον, οὔτε τὸ τυχὸν ἐκ τούτου τὴν πρὸς τὸ τρεφόμενον σῶμα δέχεται σύγκρασιν, ἀλλ' αὐτὸ διὰ πάσης πέψεως κεκαθαρμένον. καὶ μεταβεβηκὸς εἰλικρινῶς πρὸς τὴν τοῦ ποιοῦ σώματος ἕνωσιν, καὶ τοῖς τρεφομένοις μέρεσιν εὐάρμοστον. ἔνδηλον ὡς οὐδὲν τῶν παρὰ φύσιν ἑνωθείη ποτ' ἂν τούτοις, οἷς οὐκ ἔστι τροφὴ προσφυὴς καὶ κατάλληλος, ἀλλ' ἤτοι κατ' αὐτὴν τὴν κοιλίαν διαχωρεῖ, πρὶν ἕτερόν τινα γεννῆσαι χυμόν, ὠμὸν καὶ διεφθαρμένον, ἢ συστὰν ἐπὶ πλεῖον τίκτει πάθος ἢ νόσον δυσίατον συνδιαφθείρουσαν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν τροφήν, ἢ καὶ αὐτὴν τὴν τῆς τροφῆς δεομένην σάρκα. ἀλλὰ κἂν ἀπωσθῇ ποτὲ φαρμάκοις τισίν, ἢ σιτίοις βελτίοσιν, ἢ ταῖς φυσικαῖς δυνάμεσι νικηθέν, μετ' οὐκ ὀλίγης δὴ ἐξεῤῥύη τῆς βλάβης, ὡς μηδὲν φέροντες κατὰ φύσιν εἰρηνικόν, διὰ τὸ πρὸς τὴν φύσιν ἀσύγκρατον. ὅλως δὲ κἂν συγχωρήσῃ τις τὴν ἐκ τούτων ἀπιοῦσαν τροφήν, προσειρήσθω δὲ τῷ συνηθέστερον. καίπερ οὖσαν παρὰ φύσιν διακρίνεσθαι καὶ μεταβάλλειν εἰς ἕν τι τῶν ὑγραινόντων ἢ ξηραινόντων, ἢ θερμαινόντων, ἢ ψυχόντων, οὐδ' οὕτως ἐκ τῶν συγχωρηθέντων αὐτοῖς γενήσεταί τι προὔργου τῶν ἀνισταμένων σωμάτων ἐκ τῶν οἰκείων μερῶν συνισταμένων. οὐδενὸς δὲ τῶν εἰρημένων μέρους ὄντος, οὐδὲ τὴν ὡς μέρους ἐπέχοντος χώραν, ἢ τάξιν, οὐ μὴν οὐδὲ παραμένοντος πάντοτε τοῖς τρεφομένοις τοῦ σώματος μέρεσιν, ἢ συνανισταμένου τοῖς ἀνισταμένοις οὐδὲν συντελοῦντος ἔτι πρὸς τὸ ζῆν οὐχ αἵματος, οὐ φλέγματος, οὐ χολῆς, οὐ πνεύματος. οὐδὲ γὰρ ὧν ἐδεῖτό ποτε τὰ τρεφόμενα σώματα δεηθήσεται καὶ τότε συναναιρουμένης τῇ τῶν τρεφομένων ἐνδείᾳ καὶ φθορᾷ τῆς δι' ἃ ἐτρέφετο χρείας. ἔπειθ' ὅτι κἂν μέχρι σαρκὸς φθάνειν τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης τροφῆς μεταβολὴν ὑπόθοιτό τις, οὐδ' οὕτως ἀνάγκη τις ἔσται τὴν νεωστὶ μεταβληθεῖσαν ἐκ τῆς τοιᾶσδε τροφῆς σάρκα προσαπελάσασαν ἑτέρου τινὸς ἀνθρώπου σώματι πάλιν ὡς μέρος εἰς τὴν ἐκείνου τελείαν συμπλήρωσιν, διὰ τὸ μήτε αὐτὴν τὴν προσλαμβάνουσαν σάρκα πάντοτε φυλάττειν ἣν προσείληφε, μήτε τὴν ἑνωθεῖσαν ταύτῃ μόνιμον εἶναι καὶ παραμένειν ᾗ προσετέθη. πολλὴν δὲ καὶ τὴν ἐφ' ἑκάτερα δέχεσθαι μεταβολὴν ποτὲ μὲν πόνοις ἢ φροντίσι διαφορουμένην. ἄλλοτε δὲ λύπαις ἢ καμάτοις, ἢ νόσοις συντηκομένην, καὶ ταῖς διὰ ἐγκαύσεως, ἢ περιψύξεως ἐπιγινομέναις δυσκρασίαις μὴ συμμεταβαλλομένων σαρκὶ καὶ πιμελῇ τῶν δαμῶν ἐν τῷ μένειν ἅπερ ἐστὶν τὴν τροφὴν δεχομένων.

corpori exitioſum eſt: ſiquidem quæ nutriuntur familiaribus & naturalibus rebus nutriantur, cõtrarijs autem corrũpãtur. Si igitur diſſidio earum rerum quæ cum natura animalium pugnant naturalis quoq; alimonia corrumpitur, eaq; neq; omnia quæ corpori admota fuerint, nec temerè quiduis inde ad coaleſcentiã carnis aſſumit, ſed illud ſolum quod omni concoctione purificatũ, ſyncerum peruenerit, idcoq; alendis membris accommodũ ſeſe exhibuerit, euidens ſatis eſt, nihil uniri innaturaliũ ijs animantibus, quibus is cibus & naturalis & idoneus nõ ſit, ſed uel per ipſam aluũ crudũ corruptumq; deijci, priuſquàm in alium ſuccũ degeneret, aut cũ diutius inhæſerit membris uel uitium, uel morbũ uix curabilem gignere, corrũpentẽ aut ipſã naturalẽ alimoniã, aut ipſã carnẽ alimoniæ indigã. Quod ſi expellatur pharmacis, aut meliori diæta, aut naturalibus uiribus ſuperetur, non tamen ſine noxa parua è corpore effluxerit, ut quod nihil paratum naturæ adferat, ob coẽundi coaleſcendiq; inhabilitatẽ. In ſumma ſi quis cõcedat inde ſummitti alimoniã, adijciat quoq; id uſitatum eſſe, quanq; reuera præter naturam ſit, ut digeratur, & transmutet in aliquid uel humidũ, uel ſiccũ, uel calidum, uel frigidũ, ne iſtis quidem cõceſſis futurum eſt, ut inde aliquid momẽti fiat reſurgentium corporibus, ut inde membrorum pleniorẽ numerum conſequant, cum nec membrum ſit corporis, nec ſpeciem uicẽq; membri exhibeat, imo nec ſemper permaneat cum membris alendis, aut ſi unà cõſurgat cum reſurgẽtibus membris, nihil ad uſum uitæ cõferat, ſiue ſit ſanguis, ſiue pituita, ſiue bilis, ſiue ſpiritus. Non enim quo aliquando indiguerunt aleſcentia corpora, indigebunt & tunc, cũ unà cũ fame & corruptione, ſublata fuerit neceſſitas ſumẽdi nutrimenti. Iam ſi uſq; ad creationẽ carnis pertingerè quis fingat iſtiuſmodi ex cibis trãſmutationem, ne ita quidẽ neceſſitas coget carnẽ recenter ex alimonia creatã, ubi acceſſerit ad alterius corpus: rurſus ad abſoluendã prioris corporis perfectionem, quaſi membrum aliquod ipſius emigrare, eò quòd caro quæ aduentitium illud ex alieno corpore aſſumpſit, neq; perpetuò cõſeruet neq; ipſum illud aduentitium ibi ſtabile ſit, quò peruenit, grauemq; in diuerſum accipiat commutationem, cum nunc doloribus euaneſcat, nunc curis, mœroribus, laborib. morbiſq; extabeſcat, nunc æſtus frigoriſq; intemperijs nõ permutent ſe humores in carnem & adipem, adeo ut maneant corpora, quæ hos cibos ſumpſerunt idipſum quod ſunt.

τοιούτων

τοιούτων δὲ γινομένων περὶ τῆς σαρκὸς παθημάτων πολύ γ' ἔτι μᾶλλον εὕροι τις ἂν ταῦτα πάσχουσαν τὴν ἐξ ἀνοικείων τρεφομένην σάρκα. νῦν μὲν εἰς ὄγκον προϊοῦσαν καὶ πιαινομένην ἐξ ὧν προσέλαβεν. εἶτα πάλιν ἀποπτύουσαν ὃν ἂν τύχῃ τρόπον καὶ μειουμένην, ἢ μιᾷ τινι τῶν ἔμπροσθεν ῥηθεισῶν αἰτιῶν, ἢ πλείοσι. μόνα δὲ παραμένειν τοῖς μέρεσιν ἃ συνδεῖν ἢ στέγειν, ἢ θάλπειν πέφυκεν τὴν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐξειλεγμένην, καὶ τούτοις προσπεφυκυῖαν οἷς τὴν κατὰ φύσιν συνεξεπλήρου ζωὴν καὶ τοὺς ἐν τῇ ζωῇ πόνους. ἀλλ' οὔτε γε καθ' ὃ δεῖ κρινομένων τῶν ἔναγχος ἐξητασμένων, οὔτε κατὰ συγχώρησιν παραδεχθέντων τῶν ἐπ' ἐκείνοις γεγυμνασμένων ἀληθὲς δείκνυσθαι δυνατὸν τὸ πρὸς αὐτῶν λεγόμενον, ὅτι ἂν συγκραθείη ποτὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα τοῖς τῆς αὐτῆς οὖσι φύσεως, κἂν ὑπ' ἀγνοίας ποτὲ κλαπῶσι τὴν αἴσθησιν δι' ἑτέρου τινὸς μεταλαχόντες τοιούτου σώματος, κἂν αὐτόθεν ὑπ' ἐνδείας, ἢ μανίας ὁμοφύλου τινὸς μιανθῶσι σώματι. εἴ γε μὴ λελήθασιν ἡμᾶς ἀνθρωπόμορφοί τινες ὄντες θῆρες, ἢ μικτὴν ἔχοντες φύσιν ἐξ ἀνθρώπων καὶ θηρίων, οἵους πλάττειν εἰώθασιν οἱ τολμηρότεροι τῶν ποιητῶν. καὶ τί δεῖ λέγειν περὶ τῶν μηδενὶ ζώων πρὸς τροφὴν ἀποκληρωθέντων σωμάτων, μόνην δὲ τὴν εἰς γῆν ταφὴν ἐπὶ τιμῇ τῆς φύσεως μεμοιραμένων. ἐπεί γε μηδ' ἄλλο τι τῶν ζώων τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἴδους εἰς τροφὴν ἀποκλήρωσιν ὁ ποιήσας, κἂν ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἑτερογενῶν τροφὴ γίνηται κατὰ φύσιν. εἰ μὲν οὖν ἔχουσι δεικνύναι σάρκας ἀνθρώπων ἀνθρώποις εἰς βρῶσιν ἀποκληρωθείσας, οὐδὲν κωλύσει τὰς ἀλληλοφαγίας εἶναι κατὰ φύσιν, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν τῇ φύσει συγκεχωρημένων, καὶ τούς γε τὰ τοιαῦτα λέγειν τολμῶντας τοῖς τῶν φιλτάτων ἐντρυφᾶν σώμασιν ὡς οἰκειοτέροις, ἢ καὶ τοὺς εὐνουστάτους σφίσι τούτοις αὐτοῖς ἑστιᾶν. εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐδ' εἰπεῖν εὐαγές, τὸ δὲ σαρκῶν ἀνθρώπων ἀνθρώπους μεταλαχεῖν ἔχθιστόν τι καὶ παμμίαρον, καὶ πάσης ἐκθέσμου καὶ παρὰ φύσιν βρώσεως, ἢ πράξεως ἐναγέστερον. τὸ δὲ παρὰ φύσιν οὐκ ἄν ποτε χωρήσειεν τοῖς ταύτης δεομένοις μέρεσι καὶ μορίοις, τὸ δὲ μὴ χωροῦν εἰς τροφὴν οὐκ ἂν ἑνωθείη τούτοις ἃ μηδὲ τρέφειν πέφυκεν. οὐδὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα συγκριθείη ποτ' ἂν τοῖς ὁμοίοις σώμασιν οἷς ἐστιν εἰς τροφὴν παρὰ φύσιν, κἂν πολλάκις διὰ τοῦ τούτων ἐν γαστρὸς κατά τινα πικροτάτην συμφοράν, ἀποχωροῦντα δὲ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως, καὶ σκιδνάμενα πρὸς ἐκεῖνα πάλιν ἐξ ὧν τὴν πρώτην ἔσχεν σύστασιν, ἑνοῦται μὲν τούτοις ἐφ' ὅσον ἂν ἕκαστον τύχῃ χρόνον. ἐκεῖθεν δὲ διακριθέντα πάλιν σοφίᾳ καὶ δυνάμει τοῦ πᾶσαν ζώων φύσιν σὺν ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι συγκρίναντος ἑνοῦται προσφυῶς ἕκαστον ἑκάστῳ, κἂν πυρὶ κατακαυθῇ, κἂν ὕδατι κατασαπῇ, κἂν ὑπὸ θηρίων,

Cùm iſtiuſmodi contingant in carnis affectionibus, multò magis ea deprehendas in carne ex impropria cibis nutrita, cùm ea nunc quidem in molem ſuccreſcat, et pinguetudinē induat ex cibis aſſumptis, mox rurſum id abijciat aliquo modo ac diminuatur, aut una ex ſuperioribus, aut pluribus cauſis, quas ſuperiùs recenſuimus, ita ut ſola maneat ea caro, quæ colligādi, cōdenſandi, fouendi uim habet: nimirum quæ electa ſit à natura, iiſq; cibis affinis eſt & congenita, quibus ſecundum naturā uitā coadimplet, uitęq; labores ſuſtinet. Sed neq; ut par eſt, excretis iis, de quib. locuti ſumus neq; (ut concedamus) receptis: uerū oſtendi poteſt, quod ab iſtis obijcitur, neq; affundi & admiſceri poterint humana corpora iis corporibus, quæ ſunt eiuſdē ſpeciei, ſiue in edēdo fallant alicuius fraude, ut ſenſum eiꝰ rei non percipiant, ſiue ſpōte, uel ex fame, uel ex inſania deuorādis ſui generis corporib. ſeſe contaminēt, niſi fortaſſe nos lateat eſſe feras humana forma præditas, aut mixtis naturis cōpoſitas, ne partim ex homīb. partim ex helluis cōſtent, quales cōfingere ſolent audaciſſimi poëtarū. At quid dicam de corporib. nulli animaliū in cibū deputatis, & quæ ſola dignitate naturę honorē ſepulchri obtinuerūt, cū opifex rerū nulli animaliū corpus cognatæ formæ in cibū aſſignauerit, licet ſecundū naturā diuerſæ ſpeciei corporibua paſcanī. Quod ſi oſtēdere poſſunt, humanas carnes hominib. in cibū ex inſtituto naturæ attributas eſſe, quid impedimēti erit, quò minus mutuæ noſtri cædes fiant, ut in reb. à natura cōceſſis fieri ſolet, atq; adeo q iſtud audēt dicere, dilectiſſimorum corporibus in uſum epularū helluenī, ut magis familiarib. cibis, chariſſimoſq; ſibi cōmanducēt. Quod ſi iſtud dictu impiū, ſummūq; & teterrimū piaculū eſt, & ſupra omnes nefariaq cibos & facinora deteſtandum, hominē humanoa artus deuorare, deinde, ſi uerū eſt, non recipi à mēbris famelicis quod cōtra naturā eſt, ac rurſus quod nō recipitur pro cibo, cum illis corporibus coaleſcere nō poſſe, quibus ex natura cibus non eſt, fieri nō poteſt, ut unquā humana corpora ſui generis corporib. confundanī, quib. præter naturā in cibum obtrudunī, etiam ſi in horum uentres ingeranī, ex aliqua perquàm acerba calamitate. Reſilientia enim a ui nutritiua, eoq; diſiecta, unde primū ortū traxerunt, ſuis quidē primordiis uniuntur ad tempus aliquod, inde tamē rurſus diſcreta ſapiētia, & potentia illius, qui omnia temperat, ſingula ſingulis decētiſsimè coaptabunī, ſiue ea igni cōcremata ſint, ſiue aqs cōtabuerint

ἢ τῶν

ἢ τῶν ἐπιτυχόντων ζώων καταδαπανηθῇ, κἂν τοῦ παντὸς σώματος ἐκκοπὲν προδιαλυθῇ τῶν ἄλλων μερῶν, ἑνωθέντα καὶ πάλιν ἀλλήλοις τὴν αὐτὴν ἔχειν χώραν πρὸς τὴν τοῦ αὐτοῦ σώματος ἁρμονίαν τε καὶ σύστασιν, καὶ τὴν τοῦ νεκρωθέντος, ἢ καὶ πάντη διαλυθέντος ἀνάστασιν καὶ ζωήν. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ πλεῖον μηκύνειν οὐκ εὔκαιρον ὁμολογούμενον γὰρ ἔχει τὴν ἐπίκρισιν. τοῖς γε μὴν μιξοθήροις. πολλῶν δὲ ὄντων τῶν εἰς τὴν προκειμένην ζήτησιν χρησιμωτέρων, παραιτοῦμαι δὲ νῦν τοὺς καταφεύγοντας ἐπὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα, καὶ τοὺς τούτων δημιουργοὺς ἀνθρώπους. οἳ τὰ συντριβέντα τῶν ἔργων, ἢ χρόνῳ παλαιωθέντα, ἢ καὶ ἄλλως διαφθαρέντα καινουργεῖν ἀδυνατοῦσιν. εἶτα δι᾽ ὁμοίου τοῖς κεραμεῦσι καὶ τέκτοσι δεικνύναι πειρωμένους, τὸ καὶ τὸν θεὸν μήτ᾽ ἂν βουληθῆναι, μήτε βουληθέντα δυνηθῆναι νεκρωθὲν, ἢ καὶ διαλυθὲν ἀναστῆσαι σῶμα. καὶ μὴ λογιζομένους ὅτι διὰ τούτοις χρήσεσιν ἐξυβρίζουσιν εἰς θεόν, συνεξισοῦντες τῶν πάντη διεστηκότων τὰς δυνάμεις, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν ταύταις χρωμένων τὰς οὐσίας καὶ τὰ τεχνητὰ τοῖς φυσικοῖς. περὶ μὲν οὖν τούτων σπουδάζειν οὐκ ἀνεπιτίμητον, ἠλίθιον γὰρ ὡς ἀληθῶς τὸ τοῖς ἐπιπολαίοις καὶ ματαίοις ἀντιλέγειν. μακρῷ γε μὴν ἐνδοξότερον καὶ πάντων ἀληθέστατον τὸ φῆσαι τὸ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον παρὰ θεῷ δυνατόν. εἰ δὲ δι᾽ αὐτῶν τούτων ὡς ἐνδόξων, καὶ διὰ πάντων τῶν μικρῷ πρόσθεν ἐξητασμένων δείκνυσιν ὁ λόγος δυνατόν, ἔνδηλον ὡς οὐκ ἀδύνατον, ἀλλὰ μὴν οὐδ᾽ ἀβούλητον. τὸ γὰρ ἀβούλητον, ἢ ὡς ἄδικον, αὐτῷ ἐστιν ἀβούλητον, ἢ ὡς ἀνάξιον. καὶ πάλιν τὸ ἄδικον, ἢ περὶ αὐτὸν θεωρεῖται τὸν ἀνιστάμενον, ἢ περὶ ἄλλον τινὰ παρ᾽ αὐτόν. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν οὐδεὶς ἀδικεῖται τῶν ἔξωθεν καὶ τῶν ἐν τοῖς οὖσιν ἀριθμουμένων, πρόδηλον. οὔτε γὰρ αἱ νοηταὶ φύσεις ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀναστάσεως ἀδικηθεῖεν ἄν. οὐ γὰρ ἐμπόδιόν τι ταύταις πρὸς τὸ εἶναι, οὐ βλάβος, οὐχ ὕβρις ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασις, οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἀλόγων ἡ φύσις, οὐδὲ τῶν ἀψύχων οὐδὲ γὰρ ἔσται μετὰ τὴν ἀνάστασιν περὶ δὲ τὸ μὴ ὂν οὐδὲν ἄδικον. εἰ δὲ καὶ εἶναί τις ὑπόθοιτο διὰ παντὸς, οὐκ ἂν ἀδικηθείη ταύτῃ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀνανεωθέντων. εἰ γὰρ ὑπείκοντα νῦν τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, καὶ ταῖς τούτων χρείαις ὄντων ἐνδεῶν ὑπό τε ζυγὸν ἠγμένα καὶ δουλείαν παντοίαν, οὐδὲν ἀδικεῖται, πολὺ μᾶλλον ἀφθάρτων καὶ ἀνενδεῶν γενομένων καὶ μηκέτι δεομένων τῆς τούτων χρείας, ἐλευθερωθέντα δὲ πάσης δουλείας οὐκ ἀδικηθήσεται. οὐδὲ γὰρ εἰ φωνῆς μετεῖχεν, ἐνεκάλεσεν ἂν τὸν δημιουργὸν ὡς παρὰ τὸ δίκαιον ἐλαττούμενα τῶν ἀνθρώπων.

ſiue à belluis deuorata, ſiue ex uiuentis adhuc corpore excîſa, ante alios artus cõpu truerint: coëuntia autem rurſùs inter ſe eũdem locum obſidebunt, ut eãdem proportionem conſtitutionémque corporis reddant, mortuíque uel omninò diſſipati reſurrectionem, & uitam inſtaurent. Hæc in longum extendere non eſt oportunum: confeſſam enim & minimè controuerſam indicationem habẽt, ſaltem apud illos qui ferinos & belluarum ritus odio proſequũtur. Sed cùm multa utilia ſuppetant ad præſentis negocij examinatioẽm, primùm excludi eos opto, qui ad humana opera deſugiunt, eorum'que operum artifices homines, quorum opera contrita, aut tempore carioſa, aut alia ratione perdita renouari nequeũt, deinde ex ſimilitudine inde capta oſtẽdere ſatagũt, deũ aut uelle, aut ſi uelit, nõ poſſe cadauer extinctũ uel euanidũ in integrum reſtituere: neq; ſecum reputant, quod per hęc peſſimè in Deum contumelioſi ſunt, dum inter ſe cõmparant uires undequaq; diſtantes, uel potius iſtarum uiriũ poſſeſſores, & artificialia cũ naturalibus in cõtentionem mittant. Cum iſtiuſmodi hominibus ſerio agere, culpa non uacat, ſtultũ enim reuera eſt leuibus uaniſq; cõtradicere, longè autẽ probabilius eſt, ac omniũ uerissimũ, illud ſcilicet allegare, quod hominibus impoſſibile ſit, deo poſſibile eſt. Si uerò per hæc ipſa ut probabilia, aut per omnia ſuperius excuſſa, ratio demõſtrat, id poſſibile deo eſſe ſatis liquet, pro impoſſibili habendum nõ eſſe, imò neq; id à diuina uoluntate abhorrere. Quod enim ille non uult, ideò non uult, uel q̄ iniuſtũ ſit, uel q̄ indignũ ſit. Porrò iſta iniuſtitia, uel deprehenditur circa illũ q̃ reſurgit, uel circa aliũ extra ipſum. Cæterũ, q̄ nemini omnium, quæ foris & extra ipſos reſurgentes ſunt, & in rerum natura inueniuntur, iniuria fiat, manifeſta res eſt, non em̃ intellectuales creaturæ ex hominũ reſurrectione iniuriã acceperint, nihil em̃ inde illorum eſſentia impeditur, neq; hominũ reſurrectio illis, aut contumeliã aut damnum adfert, ut quoq; ne irrationalibus quidem, aut inanimatis irrogare uidetur. Nõ em̃ illa poſt reſurrectionẽ ſupererũt, iã uerò circa illud q̃d nõ eſt, nulla iniuria eſſe poteſt. Quòd ſi tũ ea exiſtere fingas, ne ſic quidẽ ullã iniuriã ſenſerint ex hominũ reſurrectione. Si em̃ nunc cũ cedunt hominũ naturæ, & ad eorũ adhuc miſeriæ obnoxiorũ uſum ſub iugũ, atq; in omnem ſeruitutẽ adigant̃, nullã tamen iniuriã pariunt̃, multo minus hominib. incorruptibilibus effectis, & extra omnẽ inopiã, & miſeriã cõſtitutis, cũ ipſa liberata fuerint ab omni ſeruitute, iniuriã patientur, neq; enim ſi loquendi facultate instructa eſſent,

ἀνθρώπων.

ἀνθρώπων, ὅτι μὴ τῆς αὐτῆς τούτοις τετεύχασιν ἀναστάσεως, ὧν γὰρ ἡ φύσις οὐκ ἴση, τούτοις οὐδὲ τὸ τέλος ἴσον ὁ δίκαιος ἐπιμετρεῖ, χωρὶς δὲ τούτων παρ' οἷς οὐδὲ τῶν δικαίων μία κρίσις, οὐδὲ μέμψις ἀδικίας. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο φῆσαι δυνατὸν ὡς περὶ αὐτὸν θεωρεῖταί τις ἀδικία τὸν ἀναστάμενον ἄνθρωπον. ἔστι μὲν γὰρ οὗτος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, οὔτε δὲ εἰς ψυχήν, οὔτε εἰς σῶμα δέχεται τὴν ἀδικίαν. οὔτε γὰρ τὴν ψυχὴν ἀδικεῖσθαι φήσει τις σωφρόνων ὅτι λήσεταί γε ταύτῃ συνεκβάλλων καὶ τὴν παροῦσαν ζωήν. εἰ γὰρ νῦν ἐν φθαρτῷ καὶ παθητῷ κατοικοῦσα σώματι μηδὲν ἠδίκηται, πολὺ μᾶλλον ἀφθάρτῳ καὶ ἀπαθεῖ συζῶσα οὐκ ἀδικηθήσεται. ἀλλ' οὐδὲ τὸ σῶμα ἀδικεῖταί τι. εἰ γὰρ νῦν φθαρτὸν ἀφθάρτῳ συνὸν, οὐδ' ἀφθάρτῳ ἀδικήσεται. οὐ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνο φαίη τις ἂν ὡς ἀνάξιον ἔργον πως θεοῦ τὸ διαλυθὲν ἀναστῆσαι σῶμα, καὶ συναγαγεῖν. εἰ γὰρ τὸ χεῖρον οὐκ ἀνάξιον, τοῦτ' ἔστι τὸ φθαρτὸν ποιῆσαι σῶμα καὶ παθητὸν, πολὺ μᾶλλον, τὸ κρεῖττον οὐκ ἀνάξιον, ὅπερ ἐστὶν ἄφθαρτον καὶ ἀπαθές. εἰ δὲ διὰ τῶν κατὰ φύσιν πρώτων καὶ τῶν τούτοις ἑπομένων δέδεικται τῶν ἐξητασμένων ἕκαστον, ὡς δῆλον ὅτι καὶ δυνατὸν καὶ βουλητὸν, καὶ ἄξιον τοῦ δημιουργήσαντος ἔργον ἡ τῶν ἀναλυθέντων σωμάτων ἀνάστασις. διὰ γὰρ τούτων ἐλέγχθη ψευδὸς τὸ τούτοις ἀντικείμενον, καὶ τὸ τῶν ἀπιστούντων παράλογον. τί γὰρ δεῖ λέγειν περὶ τῆς ἑκάστου τῶν πρὸς ἕκαστον ἀντιστροφῆς, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα συναφείας εἴγε δεῖ καὶ συνάφειαν εἰπεῖν, ὡς ἑτερότητί τινι κεχωρισμένων· οὐχὶ δὲ καὶ τὸ δυνατὸν λέγειν βουλητὸν καὶ τὸ τῷ θεῷ βουλητὸν πάντως εἶναι δυνατὸν, καὶ κατὰ τὴν τοῦ βουληθέντος ἀξίαν. καὶ ὅτι μὲν ἕτερος ὁ περὶ τῆς ἀληθείας λόγος, ἕτερος δὲ ὁ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἴρηται διὰ τῶν προλαβόντων μετρίως, οἷς τε διενήνοχεν ἑκάτερος καὶ πότε καὶ πρός τινας ἔχει τὸ χρήσιμον. κωλύει δὲ ἴσως οὐδὲν τῆς τε κοινῆς ἀσφαλείας ἕνεκεν καὶ τῆς τῶν εἰρημένων πρὸς τὰ λειπόμενα συναφείας, ἀπ' αὐτῶν τούτων καὶ τῶν τούτοις προσηκόντων, πάλιν ποιήσασθαι τὴν ἀρχήν. προσήκει δὲ τῷ μὲν τὸ πρωτεύειν κατὰ φύσιν, τῷ δὲ δορυφορεῖν τὸ πρῶτον ὁδοποιεῖν τε καὶ προκατείργειν πᾶν ὁπόσον ἐμποδὼν καὶ πρόσαντες. ὁ μὲν γὰρ περὶ τῆς ἀληθείας λόγος ἀναγκαῖος ὢν πᾶσιν ἀνθρώποις πρὸς ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν πρωτοστατεῖ, καὶ τῇ φύσει, καὶ τῇ τάξει, καὶ τῇ χρείᾳ. τῇ φύσει μὲν, ὡς τὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν παρεχόμενος. τῇ τάξει δὲ ὡς ἐν τούτοις καὶ ἅμα τούτοις ὑπάρχων, ὧν γίνεται μηνυτής. τῇ χρείᾳ δὲ, ὡς τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς σωτηρίας τοῖς γινώσκουσι γινόμενος πρόξενος.

incuſarēt rerum opificē: quaſi præter æquū infra hominum ſortem collocati eſſent, eò quòd in eiuſdē reſurrectionis participatum admitterentur. Quorū enim natura æqualis nō eſt iſtis, neq; eundē finē & honorē, qui iuſtus eſt, admetitur, maximè cum præter hāc rationē brutis illis et inanimatis nullus ſit iuſticiæ ſenſus, ac ideò nulla iniuſticiæ indignatio. Cæterū ne illud quidē dici poteſt, quòd circa ipſum hominem ex reſurrectione aliqua iniuria deprebendatur. Hic enim ut ex anima & corpore componitur, ita in neutrā partē uel in corpus, uel in animam iniuriam accipit: neq; ſapiens animā iniuriā pati dicet, ideo quod hoc modo nō eā rationem uitæ retineat, in qua iam in præſentia agit. Si eñ nunc in corruptibili & in patibili corpore habitans, nulla iniuria afficitur, multo minus in incorruptibili & in impatibili habitans, iniuria afficietur, imo neque corpus iniuriam ſentit: ſi enim nunc ipſum corruptibile incorruptibilis animæ contubernio coniunctum nullam inde iniuriam accipit, multo minus tum accipiet, cum utrinq; ambo incorruptibilia erunt. Porro neq; illud dici poteſt, corpora reſoluta in integrū reſtitui, rē eſſe indignā deo. Si eñ quod deterius eſt, mortale ſcilicet & patibile corpus cōdere, nō indignum deo uiſum eſt, multo minus indignū erit quod præſtātius eſt, et īmortalitate, & impatibilitate donatū, in rerū naturā producere. Quod ſi p̄ ea quæ prima ex natura ſunt, eaq; quę his cōſequio adhærent, ſingula quæ in quæſtione erāt, explicata & oſtenſa ſunt, ſatis manifeſtū eſt, reſtitutionē corporū extinctorū talē eſſe, quæ digna ſit deo, & quam uelit & poſſit efficere. Per hæc enim demōſtrata eſt falſitas contrariorū, & abſurditas non credētium. Quid eñ opus eſt dicere de ſingulorum, & ad ſingula reciproca ſimilitudine mutuaq; inter ipſa cohærentia & cōgruitate, quaſi ea aliqua diuerſitate diſcreta eſſent ac nō liceat dicere, id quod poſſibile ſit, idē eſſe uoluntariū, & quod deo uoluntarium, idē omninò eſſe poſſibile. Cæterum q; alia eſt diſputatio de ueritate, alia p̄ ueritate, in ſuperiorib. utcunq; dictum eſt, nec nō quibus diſcriminibus altera ab altera differat, & quādo, & apud quos utilitatē habeat. Nihil tamē impedierit cōmunis ſecuritatis cauſa, ſerieiq; gratia, quò dicta cū dicēdis cohæreāt, ab illis ipſis, ijſq; affinib. denuo exordiū facere, decet eñ hoc ſecūdum naturā principatū habere, illud aūt ſatellitis uice principi ſuo uiā facere, & præuio curſu omnia impedimēta & prærupta tollere. Nā diſputatio de ueritate cum neceſſaria ſit omnib. hominibus, & ad tutelā, & ad ſalutē princeps cōſiſtit, et natura, et ordine, et ueritate, natura quidē, ut q̄ rerū cognitionē adiuuet, ordine, ut quæ in iſtis & ſimul cū iſtis exiſtat, quorū iudiciū & notitiā promit, utilitate uero, q̄a cognoſcētib. & addiſcētib. ipſam tutelā ſimul & ſalutē cōciliet.

ὁ δ' ὑπὲρ

ὁ δ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, φύσει τε καὶ δυνάμει καταδεέστερος. ἔλαττον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐλέγχειν τῆς τὴν ἀλήθειαν κρατύνειν, καὶ τάξει δεύτερον. κατὰ γὰρ τῶν ψευδοδοξούντων ἔχει τὴν ἰσχύν. ψευδοδοξία δὲ ἐξ ἐπισπορᾶς ἐπιφύει καὶ παραφθορᾶς, ἀλλὰ δὴ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων προτάττεται πολλάκις καὶ γίνεταί ποτε χρειωδέστερος, ὡς ἀναιρῶν καὶ προκαθαίρων τὴν ἐνοχλοῦσαν τισὶν ἀπιστίαν καὶ τοῖς ἄρτι προσιοῦσι τὴν ἀμφιβολίαν ἢ ψευδοδοξίαν. καὶ πρὸς ἓν μὲν ἑκάτερος ἀναφέρεται τέλος. εἰς γὰρ τὴν εὐσέβειαν ἔχει τὴν ἀναφοράν, ὅ, τε τὸ ψεῦδος ἐλέγχων, καὶ ὁ τὴν ἀλήθειαν κρατύνων, οὐ μὴν καὶ καθάπαξ ἕν ἐστιν, ἀλλ' ὁ μὲν ἀναγκαῖος ὡς ἔφην πᾶσι τοῖς πιστεύουσι, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας, καὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας φροντίζουσιν. ὁ δ' ἐστιν ὅτε καὶ τισὶ καὶ πρός τινας γίνεται χρειωδέστερος. καὶ ταῦτα μὲν ἡμῖν κεφαλαιωδῶς προειρήσθω πρὸς ὑπόμνησιν τῶν ἤδη λεχθέντων. ἰτέον δὲ ἐπὶ τὸ προκείμενον καὶ δεικτέον ἀληθῆ τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον, ἀπό τε τῆς αἰτίας αὐτῆς, καθ' ἣν καὶ δι' ἣν ὁ πρῶτος γέγονεν ἄνθρωπος οἵ τε μετ' ἐκεῖνον εἰ καὶ μὴ κατὰ ὅμοιον γεγόνασι τρόπον. ἀπό τε τῆς κοινῆς πάντων ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων φύσεως, ἔτι δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ ποιήσαντος ἐπὶ τούτοις κρίσεως, καθ' ὅσον ἕκαστος ἔζησε χρόνον, καὶ καθ' οὓς ἐπολιτεύσατο νόμους, ἣν οὐκ ἄν τις ἀμφισβητήσειεν εἶναι δικαίαν. ἔστι δὲ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς αἰτίας λόγος, ἐὰν ἐπισκοπῶμεν, πότερον ἁπλῶς καὶ μάτην γέγονεν ἄνθρωπος, ἢ τινὸς ἕνεκεν, εἰ δὲ τινὸς ἕνεκεν, πότερον ἐπὶ τῷ γενόμενον αὐτὸ ζῆν καὶ διαμένειν καθ' ἣν ἐγένετο φύσιν ἢ διὰ χρείαν τινός. εἰ δὲ κατὰ χρείαν, ἤτοι τὴν αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν αὐτῷ προσηκόντων καὶ πλείονος φροντίδος ἠξιωμένων. ὃ δὴ καὶ κοινότερον σκοποῦντες εὑρίσκομεν ὅτι πᾶς εὖ φρονῶν, καὶ λογικῇ κρίσει πρὸς τὸ ποιεῖν τι κινούμενος οὐδὲν ὧν κατὰ πρόθεσιν ἐνεργεῖ, ποιεῖ μάτην, ἀλλ' ἤτοι τῆς ἰδίας ἕνεκεν χρήσεως, ἢ διὰ χρείαν ἄλλου τινὸς ὧν πεφρόντικεν, ἢ δι' αὐτὸ τὸ γινόμενον ὁλκῇ τινι φυσικῇ, καὶ στοργῇ πρὸς τὴν αὐτοῦ γένεσιν κινούμενος. οἷον, λεγέσθω γὰρ δι' εἰκόνος τινὸς ἵνα σαφὲς γένηται τὸ προκείμενον, ἄνθρωπος ποιεῖ μὲν οἶκον διὰ τὴν ἰδίαν χρείαν, ποιεῖ δὲ βουσὶ καὶ καμήλοις, ἢ τοῖς ἄλλοις ζώοις ὧν ἐστιν ἐνδεὴς τὴν ἑκάστῳ τούτων ἁρμόζουσαν σκέπην, οὐκ ἰδίας ἕνεκεν χρήσεως, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸ τέλος δι' ἑαυτόν, κατὰ δὲ τὸ προσεχὲς διὰ τὴν τούτων ὧν πεφρόντικεν ἐπιμέλειαν. ποιεῖται δὲ παῖδας οὔτε διὰ χρείαν ἰδίαν, οὔτε δι' ἕτερόν τι τῶν αὐτῷ προσηκόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῷ εἶναί τε καὶ διαμένειν, καθ' ὅσον οἷόν τε, τοὺς ὑπ' αὐτοῦ γεννωμένους, τῇ τῶν παίδων καὶ τῶν ἐκγόνων διαδοχῇ τὴν ἑαυτοῦ τελευτὴν παραμυθούμενος, καὶ ταύτῃ τὸ θνητὸν ἀπαθανατίζειν οἰόμενος.

Diſputatio aũt pro ueritate, natura & potẽtia inferior eſt, minus eñ eſt falſitatẽ redarguere, ꝙ ueritatẽ ſtabilire, ordine quoq; poſterior eſt. Nã contra falſa opinantes uim ſuã exercet, falſa aũt opinio, ex ſecũda quaſi ſemente & corruptione agnaſcitur. Verũ quanq; ambo ſe ita habeãt, præponitur ſubinde illa & utilior exiſtit, ut quæ tollat & præpurget obturbantem incredulitatẽ, uel recentẽ dubitationẽ, uel falſam opinionẽ. Ad unũ tamen ambæ referuntur finem, tendunt enim ad pietatẽ, tũ iſta quæ falſum reuincit, tũ illa quæ ueritatẽ corroborat, nõ tamen omninò idẽ ſunt, nam iſta neceſſaria eſt, ut dixi, omnibus credẽtibus, iiſq; qui ueritatis propriæq; ſalutis curã gerunt, illa nõ nunquam quibuſdã in rebus, & apud quoſdam fructuoſior eſt. Hæc quidẽ ſummatim dicta ſunt, ad memoriã ſuperiorũ uerborũ ſeruandã. Nunc aũt ad propoſitum redeundũ, oſtendendumq;, uera eſſe quæ de reſurrectione dicũtur, idq; ex ea cauſa, ſecundũ quã, & per quã primus homo eiuſq; poſteri nati ſunt, etſi non eodẽ modo creati ſunt. Deinde ex cõmuni hominũ omniũ quatenus homines ſunt, natura. Deinde ex cõditoris ſuper illos iudicio, quod de illis faciet, prout uixerint quod iudiciũ nemo dubitauerit, quin iuſtiſſimũ futurũ ſit. Cauſæ autẽ ratio in hoc conſiſtit, ut exploremus, utrũ temerè & fruſtra homo, an ob aliquã rationẽ factus ſit. Si ob aliquã rationẽ, utrũ ut uiueret perſeuerareti q; in ſua ad quã ex natura genitus erat uita, an ut aliquẽ uſum alicui de ſe præſtaret. Quòd ſi ob uſum aliquem creatus ſit, rurſus an ob conditoris utilitatẽ an alterius rei quæ ad conditorẽ pertinet, eiq; maiori curæ eſt, ꝙ homo. Hic quidẽ etiam uulgari & ſimplici indagatione in reb. contẽplandis utẽtes, inuenimus, ꝙ quicũq; mentis cõpos eſt, & rationali iudicio ad agendũ mouetur, nihil eorũ quæ ex propoſito deſtinat, temerè facit, aut enim id inſtituit ſui ipſius gratia, aut alteri9 cui ſtudet, aut ipſius rei quã fecit amore & propẽſitate naturali inductus, ueluti (adhibebimus eñ ſimilitudinẽ, ut propoſitũ noſtrũ euidẽs fiat) ædificat homo domũ, idq; ob ſuũ ipſius uſum, cõſtruit itẽ camelis aliiſq; animalibus, quorum ope indiget, cõgruens tectum, nõ ad ſuũ uſum ut uidetur, quanq; extremus finis ad ipſum referat̃, ſed ſecundũ continuã & proximã cauſã, ad uſum illorũ quorũ curã gerit. Liberos aũt creat, nõ ob propriũ ſuũ uſum, nõ ob uſum alicuius ſuorũ, ſed ut ſint, & ſuperſtites maneant, qui ab eo creati fuerint, quatenus liceat, & poſſibile ſit, ſuæ morti nepotum ſucceſſione remedium adhibens, & hactenus ſeſe credẽs mortalitatem exuere.

ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τούτων. ὁ μέντοι θεὸς οὔτ' ἂν μάτην ἐποίησεν τὸν ἄνθρωπον, ἔστι γὰρ σοφός, οὐδὲν δὲ σοφίας ἔργον μάταιον. οὔτε διὰ χρείαν ἰδίαν, παντὸς γάρ ἐστιν ἀπροσδεής. τῷ δὲ μηδενὸς δεομένῳ τὸ παράπαν, οὐδὲν τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων συντελέσειεν ἂν εἰς χρείαν ἰδίαν, ἀλλ' οὐδὲ διά τινα τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἔργον ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον. οὐδὲν γὰρ τῶν λόγῳ καὶ κρίσει χρωμένων, οὐδὲ τῶν μειζόνων, οὔτε καταδεεστέρων γέγονεν, ἢ γίνεται πρὸς ἑτέρου χρείαν. ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν τῶν γενομένων ζωήν τε καὶ διαμονήν. οὐδὲ γὰρ ὁ λόγος εὑρίσκει τινὰ χρείαν τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως αἰτίαν, τῶν μὲν ἀθανάτων ἀνενδεῶν ὄντων, καὶ μηδεμιᾶς μηδαμῶς παρ' ἀνθρώπων συντελείας πρὸς τὸ εἶναι δεομένων. τῶν δὲ ἀλόγων ἀρχομένων κατὰ φύσιν καὶ τὰς πρὸς ὃ πέφυκεν ἕκαστον χρείας ἀνθρώποις ἀποπληρούντων. ἀλλ' οὐ τῶν τούτοις χρῆσθαι πεφυκότων. θέμις γὰρ οὔτε ἦν, οὔτε ἔστιν ἄρχον καὶ ἡγεμονοῦν ὑπάγειν εἰς χρῆσιν τοῖς ἐλάττοσιν, ἢ τὸ λογικὸν ὑποτάττειν ἀλόγοις, οὖσι πρὸς τὸ ἄρχειν ἀνεπιτηδείοις. οὐκοῦν εἰ μήτε ἀναιτίως καὶ μάτην γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν γὰρ τῶν ὑπὸ θεοῦ γενομένων μάταιον κατά γε τὴν τοῦ ποιήσαντος γνώμην, μήτε χρείας ἕνεκεν αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ὑπὸ θεοῦ γενομένων ποιημάτων, εὔδηλον ὅτι κατὰ μὲν τὸν πρῶτον, καὶ κοινότερον λόγον, δι' ἑαυτὸν, καὶ τὴν ἐπὶ πάσης τῆς δημιουργίας θεωρουμένην ἀγαθότητα καὶ σοφίαν ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον. κατὰ δὲ τὸν προσεχέστερον τοῖς γενομένοις λόγον διὰ τὴν αὐτῶν τῶν γενομένων ζωὴν, οὐκ ἐπὶ μικρὸν ἐξαπτομένην, εἶτα παντελῶς σβεννυμένην. ἑρπετοῖς γὰρ οἶμαι καὶ πτηνοῖς καὶ νηκτοῖς, ἢ καὶ κοινότερον εἰπεῖν πᾶσι τοῖς ἀλόγοις τὴν τοιαύτην ζωὴν ἀπένειμε θεός. τοῖς δὲ αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς ἀγαλματοφοροῦσι τὸν ποιητὴν, νοῦν τε συνεπιφερομένοις, καὶ λογικῆς κρίσεως μεμοιραμένοις, τὴν εἰς ἀεὶ διαμονὴν ἀπεκλήρωσεν ὁ ποιητὴς ἵνα γινώσκοντες τὸν ἑαυτῶν ποιητὴν, καὶ τὴν τούτου δύναμιν, καὶ σοφίαν νόμῳ τε συνεπόμενοι καὶ δίκῃ, τούτοις δὲ συνδιαιωνίζωσιν ἀπόνως οἷς τὴν προλαβοῦσαν ἐκράτυναν ζωὴν, καίπερ ἐν φθαρτοῖς καὶ γηΐνοις ὄντες σώμασιν. ὅσα μὲν γὰρ ἄλλου τοῦ χάριν γέγονεν, παυσαμένων ἐκείνων ὧν ἕνεκεν γέγονε, παύσεται εἰκότως καὶ αὐτὰ τὰ γενόμενα τοῦ εἶναι, καὶ οὐκ ἂν διαμένοι μάτην. ὡς ἂν μηδεμίαν τοῖς ὑπὸ θεοῦ γενομένοις τοῦ ματαίου χώραν ἔχοντος.

Cæterum iſta quidem ad iſtum modum ab illis fiunt. Deus uerò nec hominem temerè condiderit, cùm ſit ſapiens, ſapientis enim opus nullum temerarium, neque ob ſuum uſum & neceſſitatem: nullius enim indiget: quod autem omninò nullius indiget, nullum uſum captat ex rebus à ſe creatis, nec ad gratiam ullius ſuorum operum hominem fecerit: nihil enim eorum quod ratione & iudicio utitur, ſiue id magnum ſit ue paruum ſit, creatum eſt, aut creabitur ad alterius uſum. Illa enim tantummodò creãtur ad ſuam ipſorum uitam incolumitatemque. Neque ratio inuenit aliquem alium uſum, cur homines gignantur, quandoquidem immortales extra omnem indigentiam conſtituti ſint, nullámque opem ex hominibus ad tutelam ſuæ naturæ requirant, bruta omnia ſubiecta ſint, ſinguláque ſui uſum hominibus ad quẽ nata ſunt de ſe præbeant. Non autem ex natura hominibus utantur, fas enim neque eſt, neque fuit, imperatricem & dominatricem creaturam deijcere ad uſum inferiorum, aut quod rationabile eſt, irrationalibus ad imperium inidoneis ſubiugare.

Quamobrem ſi nec ſine cauſa, neque temerè, aut fruſtrà creatus eſt homo, nihil enim quantum ad Dei intentionem inter opera eius temerarium, neque item ob conditoris aut rerum conditoris utilitatem, ſatis liquet, quòd inſpectu primariæ & uniuerſalis rationis hominem Deus creauerit, ob ſeipſum ſuam'que & bonitatem & ſapientiam, quam facilè in omnibus creatis perſpicias: quod ſi propinquiorem cohærentem'que ipſis creatis hominibus cauſam explores, deprehẽdes ideò hominem natum eſſe, ut uiueret. Non autem uita eiuſmodi, quæ pauliſper caleſceret, mox deinde in perpetuum extingueretur.

Reptilibus enim exiſtimo, uolucribus item & natatilibus iſtiuſmodi uitã attribuit deus, illis autem qui illius imaginẽ in ſe ipſis circumferunt, una'que cum ea mentem rerum creatricem poſſident, iudicijs'que rationis inſtructi ſunt, perpetuam diuturnitatem aſſignauit conditor, ut ſuo creatore cognito, eiuſque potentiam & ſapientiam legibus iuſticia'que imitantes, unà cum illis uirtutibus feliciter in æternitate perennent, quibus ſuperiorem uitam cùm adhuc incorruptibilibus & terrenis corporibus agerent, corroborauerunt. Quæ enim alterius gratia condita ſunt, deficientibus illis, quorum gratia condita ſunt, meritò & ipſa deficiunt, neque fruſtra permanſerint, quoniam non eſt in rebus à deo creatis fruſtraneæ ocioſitatis locus.

τά γε μὴν διʼ αὐτὸ τὸ εἶναι καὶ ζῆν καθὼς πέφυκε γενόμενα, ὡς αὐτοῦ τῆς αἰτίας τῇ φύσει συνειλημμένης καὶ κατʼ αὐτὸ μόνον τὸ εἶναι θεωρουμένης, οὐδέποτε δέξαιτʼ ἂν τὴν τὸ εἶναι παντελῶς ἀφανίζουσαν αἰτίαν. ταύτης δὲ ἐν τῷ εἶναι πάντοτε θεωρουμένης, δεῖ σώζεσθαι πάντως, καὶ τὸ γενόμενον ζῷον, ἐνεργοῦν τε καὶ πάσχον ἃ πέφυκεν, ἑκατέρου τούτων ἐξ ὧν γέγονε τὰ παρʼ ἑαυτοῦ συνεισφέροντος, καὶ τῆς μὲν ψυχῆς οὔσης τε καὶ διαμενούσης ὁμαλῶς ἐν ᾗ γέγονε φύσει καὶ διαπονούσης ἃ πέφυκεν. πέφυκε δὲ ταῖς τοῦ σώματος ἐπιστατεῖν ὁρμαῖς, καὶ τὸ προσπῖπτον ἀεὶ τοῖς προσήκουσι κρίνειν καὶ μετρεῖν κριτηρίοις καὶ μέτροις. τοῦ δὲ σώματος κινουμένου κατὰ φύσιν πρὸς ἃ πέφυκεν, καὶ τὰς ἀποκεκληρωμένας αὐτῷ δεχομένου μεταβολάς, μετὰ δὲ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὰς ἡλικίας ἢ κατʼ εἶδος, ἢ μέγεθος, τὴν ἀνάστασιν εἶδος γάρ τι μεταβολῆς, καὶ πάντων ὕστατον ἡ ἀνάστασις, ἥ τε τῶν κατʼ ἐκεῖνον τὸν χρόνον περιόντων ἔτι πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολή. περὶ δὲ τούτοις τεθαῤῥηκότες οὐ μεῖον, ἢ τοῖς ἤδη γενομένοις, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἐπισκοποῦντες φύσιν τήν τε μετʼ ἐνδείας καὶ φθορᾶς ζωὴν στεργομεν ὡς τῷ παρόντι βίῳ προσήκουσαν, καὶ τὴν ἐν ἀφθαρσίᾳ διαμονὴν ἐλπίζομεν βεβαίως, ἣν οὐ παρʼ ἀνθρώπων ἀναπλάττομεν μάτην ψευδέσιν ἑαυτοὺς βουκολοῦντες ἐλπίσιν, ἀπλανεστάτῳ δὲ πεπιστεύκαμεν ἐχεγγύῳ, τῇ τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς γνώμῃ καθʼ ἣν ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου καὶ σώματος. νοῦν τε συγκατεσκεύασεν αὐτῷ καὶ νόμον ἔμφυτον ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τῶν παρʼ αὐτοῦ διδομένων ἔμφρονί τε βίῳ καὶ ζωῇ λογικῇ προσηκόντων. εὖ εἰδότες ὡς οὐκ ἂν τοιοῦτον κατεσκεύασε ζῷον, καὶ πᾶσι πρὸς διαμονὴν ἐκόσμησεν, εἰ μὴ διαμένειν ἐβούλετο τὸ γενόμενον. εἰ τοίνυν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργὸς ἐποίησεν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸ ζωῆς ἔμφρονος μετασχεῖν, καὶ γενόμενον θεωρὸν τῆς τε μεγαλοπρεπείας αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἐπὶ πᾶσι σοφίας τῇ τούτων συνδιαμένειν θεωρίᾳ κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, καὶ καθʼ ἣν εἴληφε φύσιν, ἡ μὲν τῆς γενέσεως αἰτία πιστοῦται τὴν εἰς ἀεὶ διαμονήν. ἡ δὲ διαμονὴ ἀνάστασιν ἧς χωρὶς οὐκ ἂν διαμένειν ἄνθρωπος. ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων εὔδηλον ὡς τῇ τῆς γενέσεως αἰτίᾳ, καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ ποιήσαντος δείκνυται σαφῶς ἡ ἀνάστασις. τοιαύτης δὲ τῆς αἰτίας οὔσης καθʼ ἣν εἰς τόνδε παρῆκται τὸν κόσμον ἄνθρωπος, ἀκόλουθον δʼ ἂν εἴη τὸν τούτοις κατὰ φύσιν, ἢ καθʼ εἱρμὸν ἑπόμενον διασκέψασθαι λόγον.

Quæ uerò ideò creata ſunt, ut ſint & uiuāt, ipſa hac cauſa cum natura eorū coltræente & implicita cum ea ſolummodò id exigat, & requirat ut ſint, fieri nō poteſt, ut unquā in ſe ullā uim admittant, qua prorſus extinguantur. Porrò cum iſta cauſa ex perpetua eſſendi ratione intelligat̃, in eoq́; conſiſtat, neceſſū eſt, incolume manere illud animal, quod ita natū fuerit, agereq́; & pati quæ ipſius naturæ ſunt, ambabus illis rebus unde conſtat, quod ſuum eſt in medium conferētibus, ita ut anima exiſtat & permaneat æquabiliter in ſua, in qua genita eſt, natura, eſt enim illa genita ut moderaretur affectibus corporis, ac quicquid inciderit decentibus iudicijs æſtimet, & mēſuris congruis demetiatur, corpus uerò ſe moueat ad ea quæ ſibi naturalia ſunt, eaſq́; recipiat mutationes, quæ illi à natura attributæ ſunt, & inter reliquas ſui euariationes, quæ illi in ætate, forma, magnitudine obueniunt, etiā reſurrectionem admittat. Reſurrctio enim ſpecies quædam euariationis, eaq́; extrema nec non & illa immutatio in melius, quæ tum futura eſt in ſuperſtitum corporibus. De iſtis rebus tam certi quā de illis ſumus, quæ iam contigerunt, perpenſaq́; noſtra ipſorum natura, & uitam iſtam indigam corruptibilemq́; nō ægrè ferimus, ut præſenti ſæculo cōgruam, & perpetuitatem æui ſynceram à corruptione firmiſſimè ſperamus, quam non ex hominum commentis effingimus, mendaci ſpe noſmetipſos lactātes, ſed minimè uanę locupletiq́; teſti nimirum conditoris ipſius rationi & inſtituto credimus, ſecundum quod hominem ex anima immortali, et corpore fecit, cuīq́; & mente & ęquitate ingenita ad conſeruationem & tutelam ſuorum donorum, nec non eorum quæ prudenti uitæ & rationali animæ congruunt, inſtruxit. Vnde ſatis exploratum habemus, quòd iſtiuſmodi animal non ita inſtituiſſet, neque omnibus ad perpetuam durabilitatem idoneis inſtruxiſſet, ſi non id quod ita creatum eſſet, perdurare uoluiſſet. Si igitur uniuerſitatis opifex hominem fecit, ut prudentia in agendo uteretur, & ut factus ſpectator magnificentiæ ſuæ, eiuſq́; quam ubique exhibuit ſapientiæ, una cum horum contemplatione ꝑmaneret, idq́; ſecundum propoſitum & uoluntatem ipſius, naturamq́; quam illi ingenerauit, certè creationis cauſa confirmat, credibilemq́; facit æternam perdurabilitatem, perdurabilitas uerò reſurrectionem, ſine qua homo perdurare nequiuerit. Ex prædictis uerò manifeſtarium eſt, nimirum ex cauſa naſcendi, creatorisq́; uoluntate reſurrectionem declarari. Cùm igitur talis ſit cauſa, cur in hunc mundum homo introductus ſit, conſentaneum iam fuerit, ut ea diſpiciamus, quæ naturali ordine ſuperiores rationes conſequuntur.

ἔπειτα

ἕπεται δὲ κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῇ μὲν αἰτίᾳ τῆς γενέσεως ἡ τῶν γεννηθέντων ἀνθρώπων φύσις, τῇ δὲ φύσει τῶν γενομένων ἡ τοῦ ποιήσαντος ἐπὶ τούτοις δικαία κρίσις, τούτοις δὲ πᾶσι τὸ τοῦ βίου τέλος. ἐξητασμένων δὲ ἡμῖν τῶν προτεταγμένων ἐπισκεπτέον ἑξῆς τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἢ διὰ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων, ἢ τῶν ὁπωσοῦν εἰς ἐξέτασιν προβαλλομένων. ἡ ἀπόδειξις τὴν ἀπλανῆ τοῖς λεγομένοις ἐπιφέρουσα πίστιν, ἥτις οὐκ ἔξωθεν ποθὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν, οὐδὲ ἐκ τῶν τισι δοκούντων ἢ δεδογμένων, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῆς καὶ φυσικῆς ἐννοίας. ἢ τῆς πρὸς τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων ἀκολουθίας. ἢ γὰρ περὶ τῶν πρώτων ἐστὶ δογμάτων, καὶ δεῖ μόνης ὑπομνήσεως τῆς τὴν φυσικὴν ἀνακινούσης ἔννοιαν, ἢ περὶ τῶν κατὰ φύσιν ἑπομένων τοῖς πρώτοις καὶ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας. καὶ δεῖ τῆς ἐπὶ τούτοις τάξεως δεικνύντας τί τοῖς πρώτοις, ἢ τοῖς προτεταγμένοις ἀκολουθεῖ κατ' ἀλήθειαν, ὑπὲρ τοῦ μήτε τῆς ἀληθείας, ἢ τῆς κατ' αὐτὴν ἀσφαλείας ἀμελεῖν, μήτε τὰ τῇ φύσει τεταγμένα καὶ διωρισμένα συγχεῖν, ἢ τὸν φυσικὸν εἱρμὸν διασπᾶν. ὅθεν οἶμαι χρῆναι δίκαιον περὶ τῶν προκειμένων ἐσπουδακότας καὶ κρίνειν ἐμφρόνως θέλοντας, εἴτε γίνεται τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἀνάστασις, εἴτε μὴ, πρῶτον μὲν ἐπισκοπεῖν καλῶς τῶν πρὸς τὴν τοῦδε δεῖξιν συντελούντων τὴν δύναμιν, καὶ ποίαν ἕκαστον εἴληχε χώραν, καὶ τί μὲν τούτων πρῶτον, τί δὲ δεύτερον, τί δὲ τρίτον, τί δὲ ἐπὶ τούτοις ὕστατον. ταῦτα δὲ διαταξαμένους χρὴ πρώτην μὲν τάξαι τὴν αἰτίαν τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως, τοῦτ' ἔστι, τὴν τοῦ δημιουργήσαντος γνώμην καθ' ἣν ἐποίησεν ἄνθρωπον. ταύτῃ δὲ προσφυῶς ἐπισυνάψαι τὴν τῶν γενομένων ἀνθρώπων φύσιν, ὡς τῇ τάξει δευτερεύουσαν. διὰ δὲ τὸ μὴ δύνασθαι κατὰ ταυτὸν ἀμφοτέρων γενέσθαι τὴν κρίσιν, καὶ μάλιστα συνυπάρχουσιν ἀλλήλαις, καὶ πρὸς τὸ προκείμενον τὴν ἴσην παρεχούσαις δύναμιν, διὰ δὲ τούτων ὡς πρώτων καὶ τὴν ἐκ δημιουργίας ἐχόντων ἀρχὴν ἐναργῶς δεικνυμένης τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲν ἧττον καὶ διὰ τῶν τῆς προνοίας λόγων ἔστι λαβεῖν τὴν περὶ ταύτης πίστιν. λέγω δὲ διὰ τῆς ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων ὀφειλομένης κατὰ δικαίαν κρίσιν τιμῆς ἢ δίκης, καὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τέλους. πολλοὶ γὰρ τὸν τῆς ἀναστάσεως λόγον διαλαμβάνοντες ἐπὶ τούτῳ μόνῳ τὴν πᾶσαν ἐπήρεισαν αἰτίαν, νομίζοντες τὴν αἰτίαν γίνεσθαι διὰ τὴν κρίσιν. τοῦτο δὲ περιφανῶς δείκνυται ψεῦδος ἐκ τοῦ πάντας μὲν ἀνίστασθαι τοὺς ἀποθνήσκοντας ἀνθρώπους, μὴ πάντας δὲ κρίνεσθαι τοὺς ἀναστάντας. εἰ γὰρ μόνον τὸ κατὰ τὴν κρίσιν δίκαιον τῆς ἀναστάσεως ἦν αἴτιον, ἐχρῆν δήπουθεν τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, ἢ κατορθώσαντας,

Sequitur enim penſitato & excuſſo negocio, creandi cauſam creatorũ hominum natura, creatorumq; hominũ naturam creatoris ſuper ipſis iuſtum iudicium, & poſt iſta omnia, uiuendi finis. Explicatis autẽ ſuperioribus, explicanda iam deinceps hominum natura, idq; uel per ueras opiniones, uel qualeſcunq; tandem inquiſitiones. Demonſtratio illa minimè erroneam dictis fidẽ adſtruit, quæ non forinſecus alicũde exordium habet, aut ex aliquorum opinionibus, aut placitis cooritur, ſed quæ ex cõmuni intellectu ſurgit, aut ex poſteriorũ ad priora conſequio elicitur. Eſt enim illa uel de primis placitis, uel de ijs quæ ſola admonitione naturalem intellectum cõmouent & expergefaciunt, uel quæ naturaliter primis in comitatu adhærẽt, naturaliſq; cõſequentię ſunt, oportetq; huius ordinis demõſtratorẽ declarare, quid prima aut ſuperiora reuerà cõſequatur, ut neq; ueritatem, neq; ex ueritate natam aſſertionẽ, negligenter tractet, neq; ea quæ natura diſcreta ſunt, confundat, aut naturalem ſeriem diſſipet. Quãobrem conuenire arbitror illos, qui propoſito argumento ſtudent, prudenter diiudicare uolunt, an humanorum corporum reſurrectio fiat, primùm diſpicere rectè uim eorum, quæ hanc demonſtrationẽ collatis quaſi partibus conficiunt, & quẽ quæq; locũ obtineant, & quid inter iſta primum uel ſecundum uel tertiũ ſit, & quid deniq; ultimo ordine conſiſtat: in iſtis digerendis proponi decet cauſam illam, cur homo creatus ſit, hoc eſt, ipſius creatoris mentẽ ſiue deſtinationem, ob quam hominem condendum ſuſcepit: hinc rurſus congruenter conſerẽda & coaptanda eſt hominũ natura, ut quę ordine ſecũdam ſedem obtinear, tum quia non ſimul de utraq; iudicari poteſt, tũ quia ambæ coexiſtunt, & ad præſens inſtitutum idem momentum adferunt, tum quia per iſtas ut principes primariaſq; atque ex ipſo opificio dei ortum trahentes, euidenter reſurrectio oſtendatur, nihilominus tamẽ & per prudentiæ rationem huius rei fidẽ colligere licet. Prudentiæ rationem in hoc cõſiſtere dico, ut præmia ſuppliciaq; ex iuſto iudicio cuiq; hominũ pro meritis attribuãtur, finiſq; ipſorum uitæ reſpondeat. Multi enim qui de reſurrectione diſputationem ſuſceperunt, ſolo eo quod tertium eſt omne negotium conficere tentauerunt, arbitrantes cauſam reſurgendi hominis propter iudicium fieri. Illud autem perſpicuè falſum oſtenditur, eò quòd omnes quidẽ reſurgant, nõ omnes tamen reſurgentes iudicentur. Si enim ſola iudicij iuſtitia cauſa reſurrectionis eſſet, neceſſum uidelicet eſſet, eos qui nihil peccarunt, aut qui præclaras res in uita geſſerunt,

μηδ᾽ ἀνίστασθαι, τοὺς δὲ ἄλλους, καὶ δὴ καὶ τοὺς κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν τελευτήσαντας, οἳ καὶ αὐτοὶ δικαιοῦσιν, ὡς οὐ διὰ τὴν κρίσιν ἡ ἀνάστασις γίνεται κατὰ πρῶτον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ δημιουργήσαντος γνώμην, καὶ τὴν τῶν δημιουργηθέντων φύσιν. ἀρκοῦσης δὲ καὶ μόνης τῆς ἐπὶ τῇ γενέσει τῶν ἀνθρώπων θεωρουμένης αἰτίας δεῖξαι τὴν ἀνάστασιν κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν ἑπομένην τοῖς διαλυθεῖσι σώμασι, δίκαιον ἴσως πρὸς μηδὲν ἀποκνῆσαι τῶν προτεθέντων ἀκολούθως δὲ τοῖς εἰρημένοις, καὶ τὰς ἐξ ἑκάστου τῶν ἑπομένων ἀφορμὰς ὑποδεῖξαι τοῖς δι᾽ αὑτῶν συνιδεῖν μὴ δυναμένοις, καὶ πρός γε τῶν ἄλλων τὴν τῶν γενομένων ἀνθρώπων φύσιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἄγουσαν ἔννοιαν, καὶ τὴν ἴσην παρέχουσαν περὶ τῆς ἀναστάσεως πίστιν. εἰ γὰρ πᾶσα κοινῶς ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις ἐκ ψυχῆς ἀθανάτου, καὶ τοῦ κατὰ τὴν γένεσιν αὐτῇ συναρμοσθέντος σώματος ἔχει τὴν σύστασιν, καὶ μήτε τῇ φύσει τῆς ψυχῆς καθ᾽ ἑαυτήν, μήτε τῇ φύσει τοῦ σώματος χωρὶς ἀπεκλήρωσεν ὁ θεὸς τὴν τοιαύτην γένεσιν, ἢ τὴν ζωὴν καὶ τὸν σύμπαντα βίον. ἀλλὰ τοῖς ἐκ τούτων γενομένοις ἀνθρώποις, ἵν᾽ ἐξ ὧν γεννῶνται καὶ ζῶσι διαβιώσαντες, εἰς ἕν τι καὶ κοινὸν καταλήξωσι τέλος, δεῖ πάντως ἑνὸς ὄντος ἐξ ἀμφοτέρων ζώου, καὶ πάσχοντος ὁπόσα πάθη ψυχῆς, καὶ ὁπόσα τοῦ σώματος ἐνεργοῦντός τε καὶ πράττοντος, ὁπόσα τῆς αἰσθητικῆς, ἢ τῆς λογικῆς δεῖται κρίσεως, πρὸς ἕν τι τέλος ἀναφέρεσθαι πάντα τὸν ἐκ τούτων εἱρμόν. ἵνα πάντα καὶ διὰ πάντων προσέχῃ πρὸς μίαν ἁρμονίαν. καὶ τὴν αὐτὴν συμπάθειαν ἀνθρώπου. γένεσις ἀνθρώπου, φύσις ἀνθρώπου, ζωὴ ἀνθρώπου, πράξεις καὶ πάθη, καὶ βίος, καὶ τὸ τῇ φύσει προσῆκον τέλος. εἰ δὲ μία τίς ἐστιν ἁρμονία τοῦ ζώου παντὸς καὶ συμπάθεια, καὶ τῶν ἐκ ψυχῆς φυομένων, καὶ τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐπιτελουμένων, ἓν εἶναι δεῖ, καὶ τὸ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τέλος. ἓν δὲ τέλος ἔσται κατ᾽ ἀλήθειαν, τοῦ αὐτοῦ ζώου κατὰ τὴν ἑαυτοῦ σύστασιν ὄντος, οὗπερ ἐστὶ τέλος τὸ τέλος. τὸ αὐτὸ δὲ ζῶον ἔσται καθαρῶς τῶν αὐτῶν ὄντων πάντων ἐξ ὧν ὡς μερῶν τὸ ζῶον. τὰ αὐτὰ δὲ κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἕνωσιν ἔσται τῶν διαλυθέντων, πάλιν ἑνωθέντων πρὸς τὴν τοῦ ζώου σύστασιν. ἡ δὲ τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων σύστασις ἐξ ἀνάγκης ἑπομένην δείκνυσι τὴν τῶν νεκρωθέντων σωμάτων ἀνάστασιν. ταύτης γὰρ χωρὶς οὔτ᾽ ἂν ἑνωθείη τὰ αὐτὰ μέρη κατὰ φύσιν ἀλλήλοις, οὔτ᾽ ἂν συσταίη τῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις. εἰ δὲ καὶ νοῦς, καὶ λόγος δέδοται τοῖς ἀνθρώποις πρὸς διάκρισιν νοητῶν, οὐκ οὐσιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ δόντος ἀγαθότητος καὶ σοφίας,

reſurrectionis expertes eſſe, itidem & eos, qui in prima ætate uitam finierunt, quod & ipſi quoq; æquum cenſent, ut non ob iudicium reſurrectio fiat ſecūdum primariā rationem, ſed ob deſtinationem propoſitū́q; conditoris, conditiq́; naturam. Cęterū cum ſufficiat, uel una cauſa gignēdi hominis, ſi inſpiciatur, ad probandam reſurrectionem quæ naturali ductu rationum corpora diſſoluta conſequitur, æquum tamen fortaſſe fuerit, nihil eorum refugere, quæ propoſuimus, & cohærenti ordine per ſeriē uires efficaciasq́; rationū, deinde conſequentiū explicare, in gratiā eorū hominū, q iſta ſuopte ingenio perſpicere nequeunt, & inter reliqua hominum creatorum naturam exponere, quod ipſum ad eiuſdem rei intelligentiam ducit, & tantundem fidei reſurrectioni aſtruit. Si enim uniuerſa hominum natura ex anima immortali, & corpore pro ipſius creatione attemperato conſiſtit, neq; animæ per ſe, neq; corpori ſeorſum deus iſtiuſmodi aut ortum, aut uitā attribuit, ſed hominibus integris, qui iſtis ambobus cōponerent, ut ijſdē illis partibus quibus ortum uitamq́; acceperint, in uiuendo utentes ad eundem communemq́; finē & præmium peruenirent, neceſſarium omninò eſt, cùm unū ex iſtis ambabus partibus animal cōficiat, quod & omnib. animi corporisq́; affectionibus imbuat, pariterq́; & agat, & faciat, quæcunq; uel ſenſuum, uel rationis iudicium requirunt, ad unum finem referri omnem iſtarum rerum ſeriem, ut omnia, & per omnia, tum ortus hominis, tum natura hominis, tū uita hominis, tū quicquid egit, uel paſſus eſt, tum finis naturæ congruens ad unā harmoniā, eandemq́; ſympathiā decurrant. Si uero unus eſt cōcentus ſiue harmonia cuiuſq; animalis, ac ſympathia ſiue communio affectionum, tum earū quæ ex anima originem trahunt, tum earū quæ ex corpore proueniunt, unum in iſtis omnibus finem & præmium manere oportet: unus autem reuerà finis erit, cū idem animal ex ſuis partibus conſtiterit, quod ipſius finis gratia futurum eſt: idē uerò animal ſynceriter extabit, cū eadem illa ei adfuerint, partesq́; illę reſtitutæ fuerint, quibus eius integritas abſoluitur. Eadem porrò ſecundum propriam unitionem erunt, cum diſſoluta & diſſipata rurſus coierint ad conflationem & compoſitionem eiuſdem animalis. Cæterùm eorundem hominum inſtauratio neceſſariò conſequi oſtendit corporum defunctorū reſurrectionem, ſiue enim illæ eædem partes inter ſe naturaliter uniri nequeant, aut ijdem homines reſtitui, aut in priſtinam naturā redire. Quòd ſi mens & ratio datæ ſunt hominib. ad iudicationem non intelligibilium modò ſubſtantiarū, ſed ſapientiæ quoq; eius iuſtitiæ

quę

καὶ δικαιοσύνης. ἀνάγκη διαμενόντων ὧν ἕνεκεν ἡ λογικὴ δέδοται κρίσις, καὶ αὐτὴν διαμένειν τὴν ἐπὶ τούτοις δοθεῖσαν κρίσιν. ταύτην δὲ διαμένειν ἀδύνατον μὴ τῆς δεξαμένης αὐτὴν, καὶ τῆς ἐν ᾗ ἐστι διαμενούσης φύσεως. ὁ δὲ καὶ νοῦν καὶ λόγον δεξάμενος ἐστὶν ἄνθρωπος, οὐ ψυχὴ καθ᾽ ἑαυτήν, ἄνθρωπον ἄρα δεῖ τὸν ἐξ ἀμφοτέρων ὄντα διαμένειν εἰς ἀεί, τοῦτον δὲ ἀδύνατον διαμένειν μὴ ἀνιστάμενον. ἀναστάσεως γὰρ μὴ γινομένης οὐκ ἂν ἡ τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀνθρώπων διαμένοι φύσις. τῆς δὲ τῶν ἀνθρώπων φύσεως μὴ διαμενούσης, μάτην μὲν ἡ ψυχὴ συνήρμοσται τῇ τοῦ σώματος ἐνδείᾳ, καὶ τοῖς τούτου πάθεσι. μάτην δὲ τὸ σῶμα πεπέδηται πρὸς τὸ τυγχάνειν ὧν ὀρέγεται ταῖς τῆς ψυχῆς ἡνίαις ὑπεῖκον καὶ χαλιναγωγούμενον, μάταιος δὲ ὁ νοῦς, ματαία δὲ φρόνησις, καὶ δικαιοσύνης παρατήρησις, καὶ πάσης ἀρετῆς ἄσκησις, καὶ νόμων θέσις καὶ διάταξις, καὶ συνόλως εἰπεῖν πᾶν ὅτι περ ἐν ἀνθρώποις, καὶ δι᾽ ἀνθρώπους καλόν. μᾶλλον δὲ καὶ ἡ τῶν ἀνθρώπων γένεσίς τε καὶ φύσις. εἰ δὲ πάντων καὶ πανταχόθεν ἀπελήλαται τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν ὑπ᾽ ἐκείνου διδομένων δωρεῶν, τὸ μάταιον δεῖ πάντως τῷ τῆς ψυχῆς ἀτελευτήτῳ συνδιαιωνίζειν τὴν τοῦ σώματος διαμονὴν κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν. ξενιζέσθω δὲ μηδείς, εἰ τὴν θανάτῳ καὶ φθορᾷ διακοπτομένην ζωὴν, ὀνομάζομεν διαμονὴν, λογιζόμενος ὡς οὐχ εἷς τοῦ προσρήματος ὁ λόγος, οὐχ ἓν τῆς διαμονῆς τὸ μέτρον. ὅτι μηδὲ τῶν διαμενόντων φύσις μία. εἴπερ γὰρ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν ἕκαστον τῶν διαμενόντων ἔχει τὴν διαμονήν, οὐκ ἐπὶ τῶν καθαρῶς ἀφθάρτων καὶ ἀθανάτων εὕροι τις ἂν ἰσάζουσαν τὴν διαμονήν, διὰ τὸ μηδὲ τὰς οὐσίας τῶν κρειττόνων συνεξισοῦσθαι ταῖς καθ᾽ ὑπόβασιν διαφερούσαις. οὔτ᾽ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ὁμαλὴν ἐκείνην τὴν ἀμετάβλητον ἐπιζητεῖν ἄξιον. ἅτε δὴ τῶν μὲν ἐξ ἀρχῆς γενομένων ἀθανάτων καὶ διαμενόντων, μόνῃ τῇ γνώμῃ τοῦ ποιήσαντος ἀτελευτήτως. τῶν δὲ ἀνθρώπων, κατὰ μὲν τὴν ψυχὴν, ἀπὸ γενέσεως ἐχόντων τὴν ἀμετάβλητον διαμονὴν, κατὰ δὲ τὸ σῶμα προσλαμβανόντων ἐκ μεταβολῆς τὴν ἀφθαρσίαν. ὅπερ ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος βούλεται, πρὸς ἣν ἀποβλέποντες τήν τε διάλυσιν τοῦ σώματος ὡς ἑπομένην τῇ μετ᾽ ἐνδείας καὶ φθορᾶς ζωῇ περιμένομεν, καὶ μετὰ ταύτην τὴν μετ᾽ ἀφθαρσίας ἐλπίζομεν διαμονὴν, οὔτε τῇ τῶν ἀλόγων τελευτῇ συνεξισοῦντες τὴν ἡμετέραν τελευτὴν, οὔτε τῇ τῶν ἀθανάτων διαμονῇ τὴν τῶν ἀνθρώπων διαμονὴν, ἵνα μὴ λάθωμεν ταύτῃ συνεξισοῦντες καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ ζωὴν οἷς μὴ προσῆκεν.

& bonitatis qui iſta dedit, neceſſum eſt permanentibus ijs quorum gratia rationalis iudicatio data eſt, & ipſam quoque permanere iudicationem, quæ iſtis diſcernendis attributa eſt. Hanc autem permanere, impoſſibile eſt, niſi ea natura permaneat, quę illam intra ſedē ſuam recipit, & fouet, qui autem mētem & rationem intra ſe recipit, homo eſt, non anima per ſe, hominem igitur oportet utroq; conſtantem in perpetuum permanere: hunc autem impoſſibile eſt permanere, niſi reſurgat, niſi enim intercedat reſurrectio, nequaquam permāſerit hominum natura: hominum porrò natura nō permanente, fruſtrà anima attēperata fuit corporis indigētiæ, eiusq; accidentijs et affectionibus. Fruſtrà quoque corpus alligatū eſt, habenis animę cedēs, et frena patiēs, ut quæ appetit adipiſcat̄: fruſtrà mens, fruſtrà prudētia, fruſtrà iuſticiæ obſeruatio, & uirtutis cum ſuis exercitatio, legum'que inſtitutio ac diſpoſitio, & ut ſummatim dicam, quicquid in hominibus & per homines pulchrum eſt. Imò quod magis eſt, ipſa hominum procreatio & natura fruſtranea eſt. Quòd ſi undiq; ab omnibus operibus dei, & ab illius muneribus excluſa eſt fruſtraneitas, neceſſarium eſt omninò cum animæ immortalitate coæternam eſſe corporis perdurationem ſecundum ſuam naturam. Nemo admiretur, quòd uitam morte & corruptione interſciſſam perdurationem appellamus, qui non immemores ſumus, non ſimplicem eſſe huius uocabuli rationem, neq; unum eſſe perdurandi modū, nec mirum: cum non una ſit rerū perdurantium natura, unumquodq; enim pro ſua natura perdurationem habet, non inueneris in purè incorruptibilibus & immortalibus parem iſtiuſmodi perdurationem, eò quòd ſubſtanciæ ſublimiorum non coæquentur cum inferioribus. Neq; in hominibus par eſt iſtiuſmodi æqualem ſibi, & ſine ulla uarietate diſtinctam perdurationem requirere, ut in illis qui ab initio immortales creati ſint, & ſolo inſtituto creatoris ſine fine perdurent, ſed quod ſecundū animā ex creatione habeāt ſine ulla uiciſſitudine uariationis perdurationem, ſecundum corpus uerò ex ipſa immutatione immortalitatem capiant, hoc enim reſurrectionis ratio deſiderat, eoq; reſpicientes diſſolutionem corporis, ut ſequentem hanc uitam inopem & corruptibilem expectamus, & poſtmodùm incorruptibilem ſperamus perdurationem, neque cum brutis noſtrum finem, neque cum immortalium perduratione æquiparantes, ne per imprudentiam hac in parte hominum naturam & uitam adæquemus, quibus minimè conuenit.

οὐ τοίνυν ἐπὶ τούτων δυσχεραίνειν ἄξιον, εἴ τις ἀνωμαλία θεωρεῖται περὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων διαμονήν, οὐδ' ἐπειδὴ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος μερῶν, καὶ μορίων διάλυσις τὴν συνεχῆ διακόπτει ζωήν, διὰ τοῦτ' ἀπογινώσκειν χρὴ τὴν ἀνάστασιν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὴν κατὰ συναίσθησιν ζωὴν διακόπτειν δοκοῦσιν αἱ κατὰ τὸν ὕπνον φυσικῶς ἐγγινόμεναι παρέσεις τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἰσομέτροις χρόνου διαστήμασιν ὑπνούντων τῶν ἀνθρώπων, καὶ τρόπον τινὰ πάλιν ἀναβιωσκόντων, τὴν αὐτὴν παραιτούμεθα ζωὴν λέγειν. δι' ἣν αἰτίαν οἶμαι τινὲς ἀδελφὸν τοῦ θανάτου τὸν ὕπνον ὀνομάζουσιν, οὐχ ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων ἢ πατέρων φύντας γενεαλογοῦντες, ἀλλ' ὡς τῶν ὁμοίων παθῶν τοῖς τε θανοῦσι καὶ ὑπνοῦσιν ἐγγινομένων, ἕνεκά γε τῆς ἠρεμίας καὶ τοῦ μηδενὸς ἐπαισθάνεσθαι τῶν παρόντων, ἢ γινομένων, μᾶλλον δὲ μηδὲ τοῦ εἶναι καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς. εἴπερ οὖν τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν τοσαύτης γέμουσαν ἀνωμαλίας ἀπὸ γενέσεως μέχρι διαλύσεως, καὶ διακοπτομένην πᾶσιν οἷς προείπομεν, οὐ παραιτούμεθα τὴν αὐτὴν λέγειν ζωήν, οὐδὲ τὴν ἐπέκεινα τῆς διαλύσεως ζωήν, ἥτις ἑαυτῇ συνεισάγει τὴν ἀνάστασιν ἀπογινώσκειν ὀφείλομεν, κἂν ἐπί ποσὸν διακόπτηται διὰ χωρισμοῦ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. αὕτη γὰρ τῶν ἀνθρώπων ἡ φύσις ἄνωθεν καὶ κατὰ γνώμην τοῦ ποιήσαντος συγκεκληρωμένην ἔχουσα τὴν ἀνωμαλίαν, ἀνώμαλον ἔχει τὴν ζωὴν καὶ τὴν διαμονήν, ποτὲ μὲν ὕπνῳ, ποτὲ δὲ θανάτῳ διακοπτομένην, καὶ ταῖς καθ' ἑκάστην ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐκ ἐμφαινομένων ἐναργῶς τοῖς πρώτοις τῶν ὕστερον ἐπιγινομένων. ἢ τίς ἂν ἐπίστευσεν μὴ τῇ πείρᾳ δεδιδαγμένος, ἐν ὁμοιομερεῖ καὶ διαπλάστῳ τῷ σπέρματι τοσούτων καὶ τηλικούτων ἀποκεῖσθαι δυνάμεων, ἢ τῶν ταύτῃ συνισταμένων καὶ πηγνυμένων ὄγκων διαφορὰν ὀστέων, φημί, καὶ νεύρων καὶ χόνδρων, ἔτι δὲ καὶ μυῶν, καὶ σαρκῶν, καὶ σπλάγχνων, καὶ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μερῶν. οὔτε γὰρ ἐν ὑγροῖς ἔτι τοῖς σπέρμασι τούτων ἔστιν ἰδεῖν οὐδέν, οὔτε μὴν τοῖς νηπίοις ἐμφαίνεταί τι τῶν τοῖς τελείοις ἐπιγινομένων, ἢ τῇ τῶν τελείων ἡλικίᾳ τὰ τῶν παρηβηκότων, ἢ τούτοις τὰ τῶν γεγηρακότων. ἀλλὰ δὴ καίτοι τῶν εἰρημένων τινῶν μὲν οὐδ' ὅλως, τινῶν δ' ἀμυδρῶς ἐμφαινόντων τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν, καὶ τὰς τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐπιγινομένας μεταβολάς, ὅμως ἴσασιν ὅσοι μὴ τυφλώττουσιν ὑπὸ κακίας, ἢ ῥᾳθυμίας περὶ τὴν τούτων κρίσιν, ὅτι δεῖ πρῶτον μὲν γενέσθαι τῶν σπερμάτων καταβολήν, διαρθρωθέντων δὲ τούτων καθ' ἕκαστον μέρος, καὶ μόριον, καὶ προελθόντων εἰς φῶς τῶν κυηθέντων, ἐπιγίνεται ἡ μὲν κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν αὔξησις, ἥ τε κατ' αὔξησιν

Non igitur ſtomachandum eſt ſi qua inæqualitas ſpectetur circa hominum perdurationē, neq; ubi ſegregatio animæ à corporeis membris & partiū diſſolutio continuā interſecat uitā, deſperare oportet de reſurrectione. Neq; enim poſtq; ſenſualem uitā interſcindere uidentur, in quiete orientes naturaliter ſopitiones ſenſuum, nec nō & naturalium uirium, idq; ad certa temporis interualla dormientibus hominibus, & quodammodò reuiuiſcentibus illud ipſum recuſamus uitā ducere, qua de cauſa exiſtimo nonnullos ſomnium fratrem mortis appellitare, non ꝙ genus utriuſq; indicare uelint, quaſi ex iiſdē maioribus et parentibus ſint nati, ſed ꝙ ſimilia accidant ſopitis et defunctis, ratione quietis ocioq; ſenſuū, quū nihil intelligunt de rebus præſentibus, aut quæ tum fiant, imò nec ſeipſos eſſe, aut uiuere ſentiant. Si igitur humanā uitam tāta inæqualitate à natiuitate ipſa uſq; ad diſſolutionem refertam & interruptā omnibus illis, quæ ſuperius enarrauimus, non detrectamus uitam dicere, neq; ultra diſſolutionem conſtitutam uitam, quæ unà ſecum reſurrectionē inducit deſperare debemus, tametſi aliquandiu interſcindatur ipſius animæ à corpore receſſu. Ipſa enim hominum natura primitius & ſecundū inſtitutū creatoris coattributam poſſidens inęqualitatē, inæqualē uitam & permanſionē habet, nūc ſomno, nunc morte interſtinctā, ſingulisq; ætatū euariationibus, ita ut nō appareāt euidenter prima, cùm poſteriora ſuperuenerint. Quis em̄ crederet, niſi rerū experimētis doceret, in ſimilari & molli ſemine tot & tātas uires eſſe repoſitas, aut quę iſthinc ſurgit & compingitur, tantam molium ac magnitudinum diuerſitatem latere, oſſium inquam neruorum & cartilaginum, itidem & muſculorum & carnium, et uiſcerum, reliquarumq; corporis partium: neq; enim in liquidis adhuc ſeminibus quicquam tale uideas, neq; in infantulis apparent, quæ adoleſcentibus accreſcunt, aut in adoleſcentia ea, quæ uirilis ætas poſſidet, eminēt aut rurſus in uirili ætate, quæ ſenectus habet. Cæterùm etſi ex ſupradictis quædā nullo modo, quædā obſcuriter naturalē uiciſſitudinē hominibusq; ſuperuenientes uarietates indicant, ſciunt tamen nihilominus qui malitia aut ignauia occœcati non ſunt, quid de iſtis rebus iudicandum ſit: primum enim requiritur ut ſemina ſpargantur, ea ubi in membra & articulos diſtincta fuerint, ac fœtus iā effecti in lucē prodierint, accipiūt in prima ętate proceritatē, poſt proceritatē, totius corporis

τελείωσις, τελειωθέντων δὲ ὕφεσις τῶν φυσικῶν δυνάμεων μέχρι γήρως. εἶτα πεπονηκότων τῶν σωμάτων ἡ διάλυσις. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τούτων οὔτε τοῦ σπέρματος ἐγγεγραμμένην ἔχοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἢ μορφὴν, οὔτε τῆς ζωῆς τὴν εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς διάλυσιν. ὁ τῶν φυσικῶς γινομένων εἱρμὸς παρέχει τὴν πίστιν τοῖς οὐκ ἐξ αὐτῶν τῶν φαινομένων ἔχουσι τὸ πιστόν. πολὺ μᾶλλον ὁ λόγος ἐκ τῆς φυσικῆς ἀκολουθίας ἀνιχνεύων τὴν ἀλήθειαν πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν, ἀσφαλέστερος ὢν, καὶ κρείττων τῆς πείρας πρὸς πίστωσιν ἀληθείας. τῶν πρώτων ἡμῖν εἰς τὴν ἔτασιν προτεθέντων λόγων, οἳ τὴν ἀνάστασιν πιστοῦνται, ὅτι πάντες μέν εἰσιν ὁμογενεῖς ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς φύντες ἀρχῆς. ἀρχὴ γὰρ αὐτοῖς ἡ τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐκ δημιουργίας γένεσις. ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ αὐτῆς κρατύνονται τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐξ ἧσπερ ἔφυσαν. οἱ δὲ παρεπόμενοι τῇ τε φύσει καὶ τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ περὶ ἡμᾶς προνοίας λαμβάνουσι τὴν πίστιν. ἡ μὲν γὰρ αἰτία καθ' ἣν καὶ δι' ἣν γεγόνασιν ἄνθρωποι συνεζευγμένη τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων, ἐκ δημιουργίας ἔχει τὴν ἰσχύν. ὁ δὲ τῆς δικαιοσύνης λόγος καθ' ὃν κρίνει θεὸς τοὺς εὖ καὶ κακῶς βεβιωκότας ἀνθρώπους, ἐκ τοῦ τούτων τέλους. φύονται γὰρ μὲν ἐκεῖθεν, ἤρτηνται δὲ μᾶλλον τῆς προνοίας. δεδειγμένων δὲ ἡμῖν τῶν πρώτων ὡς οἷόν τε, καλῶς ἂν ἔχοι καὶ διὰ τῶν ὑστέρων δεῖξαι τὸ προκείμενον, λέγω δὲ διὰ τῆς ὀφειλομένης ἑκάστῳ τῶν ἀνθρώπων κατὰ δικαίαν κρίσιν τιμῆς ἢ δίκης, καὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τέλους. αὐτῶν δὲ τούτων προτάξαι τὸ κατὰ φύσιν ἡγούμενον, καὶ πρῶτόν γε διασκέψασθαι τὸν περὶ τῆς κρίσεως λόγον τοσοῦτον μόνον ὑποθέντας φροντίδι τῆς προσηκούσης τοῖς προκειμένοις ἀρχῆς καὶ τάξεως, ὅτι δεῖ τοὺς ποιητὴν τὸν θεὸν τοῦδε τοῦ παντὸς παραδεξαμένους τῇ τούτου σοφίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ τὴν τῶν γενομένων ἁπάντων ἀνατιθέναι φυλακήν τε καὶ πρόνοιαν, εἴγε ταῖς ἰδίαις ἀρχαῖς παραμένειν ἐθέλοιεν. ταῦτα δὲ περὶ τούτων φρονοῦντας μηδὲν ἡγεῖσθαι μήτε τῶν κατὰ γῆν, μήτε τῶν κατ' οὐρανὸν ἀνεπιτρόπευτον, μηδ' ἀπρονόητον, ἀλλ' ἐπὶ πᾶν ἀφανὲς ὁμοίως καὶ φαινόμενον, μικρόν τε καὶ μεῖζον διήκουσαν γινώσκειν τὴν παρὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπιμέλειαν. δεῖται γὰρ πάντα τὰ γενόμενα τῆς παρὰ τοῦ ποιήσαντος ἐπιμελείας, ἰδίως δὲ ἕκαστον καθ' ὃ πέφυκε, καὶ πρὸς ὃ πέφυκεν ἀρκεῖ. οὐ γὰρ οἶμαι φιλοτιμίας τὸ κατατείνειν, ἢ διαιρεῖν νῦν, ἢ τὸ πρόσφορον ἑκάστῃ φύσει καταλέγειν ἐθέλειν. ὅ γε μὴν ἄνθρωπος περὶ οὗ νῦν πρόκειται λέγειν, ὡς μὲν ἐνδεὴς δεῖται τροφῆς, ὡς δὲ θνητὸς διαδοχῆς, ὡς δὲ λογικὸς δίκης.

abſolutã perfectitudinẽ, poſtmodũ ſuccedit naturalis uiriũ declinatio, quæ ſe uſq; ad extremũ ſeniũ extẽdit, tum demũ defectis corporibus diſſolutio ſuperuenit. Quẽadmodum igitur in hoc negocio neq; ſemen ulla imagine aut ſimilitudine hominis uel uitam uel formam oſtendit, neq; uita diſſolutionem illam præiudicat, qua ſe compago in prima elementa diſparſura eſt, ſeries tamen ductusq; naturalium euentuum fidẽ conciliat ijs, quæ pro ſua apparentia & uultu nullam fidem admittere uidẽtur, ita quoque multò magis ratio indagine naturalis conſequentiæ ueritatẽ inueſtigãs reſurrectionem corroborat, quę multò certior eſt quàm experientia ad cõprobationem eorũ dictorũ, quibus paulo antè fidem reſurrectioni conati ſumus aſtruere, idq; ideò, quia omnes cõgeneres ſumus, ut eodẽ exordio nati, exordium enim nobis ex primorũ hominũ procreatione, quos deus condidit. Sed alij ex ipſo unde nati ſunt exordio ad fidẽ corroborantur, alij ducem naturam hominumq; uitam ſequentes, ex diuina aduerſus nos prudentia fidem capiunt. Cauſa eñ ſecundum quam & ob quam nati ſunt homines coniuncta naturæ hominũ ex opificio cõditi hominis uim ſuã obtinet. Cæterũ iuſtitiæ ratio, ſecundum quã iudicabit deus homines uel bonę uel malæ uitę, ex horũ fine uires trahit, inde enim naſcuntur: pẽdet tamen magis ex prouidentia. Cùm igitur oſtẽſa & probata ſint à nobis, quantũ licuit, quę primi ordinis erant, oſtendamus quoq; quæ deinde ſequunt̃, loquor autẽ de pręmio uel ſupplicio, quod pro meritis cuiq; hominum ex iuſto iudicio attribuetur, & de fine qui ad humanam uitam correſpondebit, uerum id ita fiat, ut ea præcedant, quæ naturaliter prioris loci ſunt, primumq; tractemus de iudicij ratione, quæ uerba ideò loquimur, quòd nobis curæ eſt fundamẽtum ordoq; inſtitutæ diſputationis, & quòd oportcat eos, qui deum admittunt ut conditorem huius uniuerſitatis, illius ipſius ſapientiæ & iuſtitiæ attribuere omnium rerum cuſtodiam & procurationem, ſi modò fundamento conſtituto ac principijs ſemel admiſſis inhærere uelint. Porrò cùm huius opinionis ſint, æquum eſt, ut nihil exiſtiment neque terreſtrium, neq; cœleſtium rerum cura & prouidentia deſtitutum eſſe, ſed in omnia æquè, tum quæ in aperto ſunt, tũ quæ latent, in magna itẽ & parua penetrare creatoris ſolicitudinẽ, omnia eñ quæ ſunt, creatoris ſui ꝓuidentia indigẽt, peculiariter aũt unũquodq; pro ſui natura, & ad quod conditũ eſt. Nõ eñ exiſtimo ambitioſe ſingulatim explicandũ & diuiſionib. diſtinguendũ, quid cuiq; naturæ cõueniat, homo certè, de quo ſermo inſtitutus eſt, ut famelicus alimẽto op⁹ habet, ut mortalis ꝓlis ſucceſſione, ut rationalis iudicio.

εἰ δὲ τῶν εἰρημένων ἑκάστῳ δεῖται ἄνθρωπος κατὰ φύσιν· καὶ δεῖται μὲν τροφῆς διὰ τὴν ζωὴν, δεῖται δὲ διαδοχῆς διὰ τὴν τοῦ γένους διαμονὴν, δεῖται δὲ δίκης διὰ τὸ τῆς τροφῆς καὶ διαδοχῆς ἔννομον, ἀνάγκη δήπου τῆς τροφῆς καὶ τῆς διαδοχῆς ἐπὶ τὸ συναμφότερον φερομένης, ἐπὶ τοῦτο φέρεσθαι καὶ τὴν δίκην. λέγω δὲ συναμφότερον τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἄνθρωπον, καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον γίνεσθαι πάντων τῶν πεπραγμένων ὑπόδικον, τήν τε ἐπὶ τούτοις δέχεσθαι τιμὴν ἢ τιμωρίαν. εἰ δὲ κατὰ τοῦ συναμφοτέρου φέρει τὴν ἐπὶ τοῖς εἰργασμένοις δίκην ἡ δικαία κρίσις, καὶ μήτε τὴν ψυχὴν μόνην δεῖ κομίσασθαι τὰ ἐπίχειρα τῶν μετὰ τοῦ σώματος εἰργασμένων. ἀπροσπαθὴς γὰρ αὕτη καθ' ἑαυτὴν τῶν περὶ τὰς σωματικὰς ἡδονὰς ἢ τροφὰς καὶ θεραπείας γινομένων πλημμελημάτων. μήτε τὸ σῶμα μόνον, ἄκριτον γὰρ τοῦτο καθ' ἑαυτὸ νόμου καὶ δίκης. ὁ δὲ ἐκ τούτων ἄνθρωπος τὴν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν εἰργασμένων αὐτῷ δέχεται κρίσιν. τοῦτο δὲ οὔτε κατὰ τὴν δεῦρο ζωὴν εὑρίσκει συμβαῖνον ὁ λόγος, οὐ γὰρ σώζεται τὸ κατὰ ἀξίαν ἐν τῷ παρόντι βίῳ. διὰ δὲ τὸ πολλοὺς μὲν ἀθέους καὶ πᾶσαν ἀνομίαν, καὶ κακίαν ἐπιτηδεύοντας μέχρι τέλους τοῦ διατελεῖν κακῶν ἀπειράτους, καὶ τοὐναντίον τοὺς κατὰ πᾶσαν ἀρετὴν δεδοκιμασμένον τὸν ἑαυτῶν βίον ἐπιδεδειγμένους ἐν ὀδύναις ζῆν, ἐν ἐπηρείαις, ἐν συκοφαντίαις, αἰκίαις τε καὶ παντοίαις κακοπαθείαις, οὔτε δὲ μετὰ θάνατον. οὐδὲ γὰρ ὅλως ἔτι τὸ συναμφότερον, χωριζομένης μὲν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, σκεδαννυμένου καὶ αὐτοῦ τοῦ σώματος εἰς ἐκεῖνα πάλιν, ἐξ ὧν συνεφορήθη καὶ μηδὲν ἔτι σώζοντος τῆς προτέρας φύσεως, ἢ μορφῆς, ἤπου γε τὴν μνήμην τῶν πεπραγμένων, εὔδηλον παντὶ τὸ λειπόμενον ὅτι δεῖ κατὰ τὸν ἀπόστολον, τὸ φθαρτὸν τοῦτο καὶ διασκεδαστὸν ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, ἵνα ζωοποιηθέντων ἐξ ἀναστάσεως τῶν νεκρωθέντων, καὶ πάλιν ἑνωθέντων τῶν κεχωρισμένων, ἢ καὶ πάντη διαλελυμένων ἕκαστος κομίσηται δικαίως ἃ διὰ τοῦ σώματος ἔπραξεν εἴτε ἀγαθὰ, εἴτε κακά. πρὸς μὲν οὖν τοὺς ὁμολογοῦντας πρόνοιαν, καὶ τὰς αὐτὰς ἡμῖν παραδεξαμένους ἀρχὰς, εἶτα τῶν οἰκείων ὑποθέσεων οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκπίπτοντας, τοιούτοις χρήσαιτ' ἄν τις λόγοις καὶ πολλῷ πλείοσι τούτων, εἴγε πλατύνειν ἐθέλοι τὰ συντόμως καὶ κατ' ἐπιδρομὴν εἰρημένα. πρὸς δέ γε τοὺς περὶ τῶν πρώτων διαφερομένους ἴσως ἂν ἔχοι καλῶς ἑτέραν ὑποθέσθαι πρὸ τούτων ἀρχὴν, συνδιαπορούντας αὐτοῖς περὶ ὧν δοξάζουσιν, καὶ τοιαῦτα συνδιασκεπτομένους. ἆρά γε πάντη καθάπαξ ἡ τῶν ἀνθρώπων παρεῶπται ζωὴ, καὶ σύμπας ὁ βίος, ζόφος δέ τις βαθὺς κατακέχυται τῆς γῆς, ἀγνοίᾳ καὶ σιγῇ κρύπτων αὐτούς τε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὰς τούτων πράξεις.

Indiget autem iudicio ut legitimè ad uictū & ſucceſſionem incumbat. Neceſſum eſt autem uictu et ſucceſſione ad id quod utroque compoſitum eſt pertinente, ad illud idem quoq; iudicium pertinere, uoco autem utroq; compoſitum, hominem ex anima & corpore conſtantem, atq; iſtiuſmodi hominem omnium quæ agit, reum fieri, ut pro illis uel præmium, uel ſupplicium recipiat. Quod ſi contra id quod utroq; compoſitū eſt, pro factis ipſius ſententia iuſti iudicij profertur, fieri non poteſt, ut anima ſola talionem referat eorū, quæ cum corpore geſſit. Nam ipſa per ſe non rangitur peccatis, quæ p uoluptates corporales uel cibos uel cultus perpetrātur, neq; item corpus talionem referre oportet, ut quod legum & iudicij diſcrimen non ſentiat, ſed homo qui iſtis conſtat pro unoquoq; facto iudicium accipere debet. Id autem in hac uita contingere nulla ratione deprehendaa, non enim id in præſenti uita legitimè obſeruatur, cùm multos uideamus impios & omnis iniquitatis ſtudioſos uſq; ad mortem malorū expertes perſiſtere: eos uerò qui omni uirtute ſpectati ſunt, in ferendis doloribus, uexationibus, calumnijs, contumelijs, ac omni genere afflictionis uitam abſumere, neque item poſt mortem deprehendere id queas: non enim iam ſupereſt id quod ex utroque conſtat, cùm & anima ſeparata ſit à corpore, ipſumq; corpus rurſum diſſipatum ſit in ea, ex quibus congeſtum fuit, nihilq; iam ſuperſit, quod uel ueterem formam, uel naturam, imò ne memoriā quidem eorū quæ acta ſunt, retineat, liquet igitur id quod ſequitur, nimirum quòd oportet ſecūdum Apoſtolum, corruptibile iſtud diſſipatum induere incorruptionem, ut uiuificatis reſurrectione mortuis, ac rurſus unitis, quæ diſiecta erant, aut penitus conſumpta, unuſquiſque referat iuſtè ea, quæ per corpus geſſit, ſiue bona, ſiue mala. Aduerſus illos igitur, qui prouidentiam admittunt, & eadē principia & fundamenta nobiſcum recipiunt, deinde à ſuis inſtitutis & receptis opinionibus, neſcio quo pacto excidunt et deficiūt, iſtiuſmodi uerbis alijsq; multò uberiorib. uti poſſis, ſi quidē ea dilatare uelis, quæ breuiter & in tranſcurſu dicta ſunt, aduerſus illos autem, qui de ipſis principijs controuerſiam mouent, rectum fuerit aliud ante iſta principium & quaſi fundamentum ſtatuere. ut interim dubitabilia fingamus & quæſtionibus exploranda, de quibus ipſi hæſitant: num uidelicet hominum uita moresq; neglectui dati ſint, ac craſſæ terrarum umbræ obfundantur, quæ ignorantia & ſilentio inuoluunt tùm ipſos homines, tùm eorum acta.

ἢ πολὺ

ἢ πολὺ τούτων ἀσφαλέστερον τὸ δοξάζειν ὅτι τοῖς
ἑαυτοῦ ποιήμασιν ἐφέστηκεν ὁ ποιήσας, πάντων τῶν
ὁπωσοῦν ὄντων ἢ γινομένων ἔφορος, ἔργων τε καὶ
βουλευμάτων κριτής; εἰ μὲν γὰρ μηδεμία μηδαμοῦ τῶν
ἀνθρώποις πεπραγμένων γίγνοιτο κρίσις, οὐδὲν
ἕξουσι πλεῖον τῶν ἀλόγων ἄνθρωποι. μᾶλλον δὲ κἀ-
κείνων πράξουσιν ἀθλιώτερον, οἱ τὰ πάθη δουλα-
γωγοῦντες καὶ φροντίζοντες εὐσεβείας καὶ δικαιοσύ-
νης, ἢ τῆς ἄλλης ἀρετῆς. ὁ δὲ κτηνώδης βίος καὶ θηριώ-
δης ἄριστος, ἀρετὴ δὲ ἀνόητος, δίκης δὲ ἀπειλὴ, γέ-
λως πλατὺς, τὸ δὲ πᾶσαν θεραπεύειν ἡδονὴν, ἀγα-
θὸν τὸ μέγιστον. δόγμα δὲ κοινὸν τούτων ἁπάντων
καὶ νόμος εἷς τὸ τοῖς ἀκολάστοις καὶ λάγνοις φίλον.
φάγωμεν δὲ καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.
τοῦ γὰρ τοιούτου βίου τέλος οὐδὲ ἡδονὴ κατά τινας, ἀλλ'
ἀναισθησία παντελής. εἰ δ' ἐστί τις τοῦ ποιήσαντος
τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἰδίων ποιημάτων φροντὶς, καὶ
σώζεταί που τῶν εὖ ἢ κακῶς βεβιωμένων ἡ διάκρι-
σις, ἤτοι κατὰ τὸν παρόντα βίον ζώντων ἔτι τῶν κατ'
ἀρετὴν, ἢ κακίαν βεβιωκότων, ἢ μετὰ θάνατον ἐν
χωρισμῷ καὶ διαλύσει τυγχανόντων, ἀλλὰ κατ'
οὐδέτερον τῶν εἰρημένων εὑρεῖν δυνατὸν σωζομένην
τὴν δικαίαν κρίσιν. οὔτε γὰρ οἱ σπουδαῖοι κατὰ τὴν
παροῦσαν ζωὴν φέρονται τὰ τῆς ἀρετῆς ἐπίχειρα, οὔτε μὴν
οἱ φαῦλοι τὰ τῆς κακίας. παρίημι γὰρ λέγειν ὅτι σω-
ζομένης τῆς φύσεως, ἐν ᾗ νῦν ἐσμὲν, οὐδ' ἡ θνητὴ φύ-
σις ἐνεγκεῖν οἵα τε τὴν σύμμετρον δίκην πλειό-
νων ἢ βαρυτέρων φερομένων πλημμελημάτων. ὅ-
τε γὰρ μυρίους ἐπὶ μυρίοις ἀνελὼν ἀδίκως λῃστὴς, ἢ
δυνάστης, ἢ τύραννος, οὐκ ἂν ἑνὶ θανάτῳ λύσειε τὴν
ἐπὶ τούτοις δίκην. ὅ,τε μηδὲν περὶ θεοῦ δοξάζων ἀ-
ληθὲς, ὕβρει δὲ πάσῃ καὶ βλασφημίᾳ συζῶν, καὶ πα-
ρορῶν μὲν τὰ θεῖα, καταλύων δὲ νόμους, ὑβρίσας δὲ
παῖδας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας, κατασκάψας δὲ πό-
λεις ἀδίκως, ἐμπρήσας δὲ οἴκους μετὰ τῶν ἐνοικούντων
καὶ δῃώσας χώραν, καὶ τούτοις συναφανίσας δήμους
καὶ λαοὺς, ἢ καὶ πᾶν ἔθνος, πῶς ἂν ἐν τῷ φθαρτῷ
σώματι πρὸς τὴν τούτοις σύμμετρον ἀρκέσειε δί-
κην; προλαμβάνοντος τοῦ θανάτου τὸ κατ' ἀξίαν
καὶ μηδὲ πρὸς ἕν τι τῶν εἰργασμένων τῆς θνητῆς ἐ-
παρκούσης φύσεως. οὔτ' οὖν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν
ἡ κατ' ἀξίαν δείκνυται κρίσις, οὔτε μετὰ θάνα-
τον. ἤτοι γὰρ παντελὴς ἐστὶ σβέσις τῆς ζωῆς ὁ θά-
νατος, συνδιαλυομένης τῷ σώματι τῆς ψυχῆς,
καὶ συνδιαφθειρομένης. ἢ μένει μὲν καθ' ἑαυτὴν
ἄλυτος ἡ ψυχὴ, ἀσκέδαστος, ἀδιάφθορος, φθεί-
ρεται δὲ καὶ διαλύεται τὸ σῶμα, οὐδεμίαν ἔτι σώ-
ζον, οὔτε μνήμην τῶν εἰργασμένων, οὔτ' αἴσθησιν
τῶν ἐπ' αὐτοῖς παθημάτων. σβεννυμένης μὲν γὰρ
παντελῶς τῆς τῶν ἀνθρώπων ζωῆς, οὐδεμία φανή-
σεται τῶν ἀνθρώπων οὐ ζώντων φροντὶς, οὐ τῶν
κατ' ἀρετὴν, ἢ κακίαν βεβιωκότων ἡ κρίσις,

An quod multò certius eſt, exiſtimandum creatorem creatis rebus præſidere, omniumq́ꝫ quæ ſunt & fiũt, obſeruatorem factorum ſimul & cogitationum iudicem eſſe. Si enim nulla uſquam de hominũ facinoribus cenſura, nihil ſupra bruta poſſidebũt homines: quinimò ijs ipſis infelicius agent, qui affectus ſuos in ſeruitutem redigunt, & pietatem, iuſtitiã, aliasq́ꝫ uirtutes curæ habẽt: pecuina contrà uita & feralis optima cenſenda eſt, uirtus è diuerſo ſtolida res, iudicij minæ ingens ridiculum, uoluptatem colere ſummum bonum, commune item placitum habendum eſt omniũ & pręcipua lex, id quod nequã & luxurioſis plauſibile eſt, comedamus & bibam⁹, cras eñ morimur. Iſtiuſmodi enim uitæ finis nõ uolupias eſt ſecundũ nonnullos, ſed ſentiendi plena uacuitas. Quod ſi eſt creatori hominũ ſuarũ creaturarum cura aliqua, & inſtabit ullo in tempore bonorum & malorum facinorũ dijudicatio, ſiue dum in pręſenti uita uel benè uel malè agunt, ſiue poſt mortẽ, dum in diſſolutione & ſeparatione conſiſtunt. Verùm neutro pacto inuenias iuſtum iudiciũ ſeruari poſſe. Non enim boni in pręſenti uita præmia uirtutis referunt, neqꝫ item mali pœnas ſcelerum, ut omittam interea quòd incolumi natura in qua nũc ſumus, ne poſſit quidem mortalis natura parem ſcelerib. aut multis grauibus talionem ſuſtinere, cũ enim innumeras hominum cædes alias ſuper alias accumulat uel latro, uel princeps aut tyrannus aliquis, fieri non poteſt, ut una morte culpas ſuas expiet: cùm item qui nihil ueri de deo ſenſit, & in omni libidine & blaſphemia uixit, diuina om̃ia deſpexit, leges perfregit, nec nõ & in fœminas et pueros ſtupris laſciuijt, urbes iniuſtè excidit, domos una cũ ſuis incolis combuſſit, prouinciam euaſtauit, populos & Gentes, imò integras nationes interneciõe deleuit, quomodò in hoc corruptibili corpore ad talionis pœnam ſuffecerit, præcurrente morte debitos cruciatus, & ne ad unũ quidem ſcelus luendum ſuppeditante mortali hac natura. Non igitur in præſenti uita iudicium pro dignitate & merito cuiuſqꝫ oſtendi poteſt, neqꝫ poſt mortẽ, ſiquidẽ illa eſt totius uitę in ſolidũ extinctio, perdita cum corpore anima, ſimulq́ꝫ putrefacta. Aut manet quidem per ſe indiſſolubilis anima, indiſſipabilis, incorruptibiliſq́ꝫ, ſed corpus diſſoluitur, nullam ulterius memoriam factorũm ſeruans, aut accidentium ſibi ſenſum. Extincta enim omninò hominum uita, nullus apparet hominum reſpectus aut cura, neqꝫ ullũ de bene aut malè factis iudiciũ deſtinatum uidetur,

ἐπισκευ-

ἐπικυκληθήσεται δὲ πάλιν τὰ τῆς ἀνόμου ζωῆς, καὶ τῶν ταύτῃ συνεπομένων ἀτόπων τὸ σμῆνος, τό,τε τῆς ἀνομίας ταύτης κεφάλαιον ἀθεότης. εἰ δὲ φθείροιτο μὲν τὸ σῶμα καὶ χωροίη πρὸς τὸ συγγενὲς τῶν λελυμένων ἕκαστον, μένοι δὲ ἡ ψυχὴ καθ' ἑαυτὴν ὡς ἄφθαρτος, οὐδ' οὕτως ἕξει χώραν ἡ κατ' αὐτῆς κρίσις μὴ προσούσης δικαιοσύνης. ἐπειδὴ μηδὲ θέμις ὑπολαμβάνειν ἐκ θεοῦ καὶ παρὰ θεοῦ γίνεσθαί τινα κρίσιν, ᾗ μὴ πρόσεστι τὸ δίκαιον, οὐ πρόσεστι δὲ τῇ κρίσει τὸ δίκαιον μὴ σωζομένου τοῦ διαπραξαμένου τὴν δικαιοσύνην ἢ τὴν ἀνομίαν. ὁ γὰρ διαπραξάμενος ἕκαστον τῶν κατὰ τὸν βίον ἐφ' οἷς ἡ κρίσις ἄνθρωπος ἦν, οὐ ψυχὴ καθ' ἑαυτήν. τὸ δὲ σύμπαν εἰπεῖν ὁ λόγος οὗτος ἐπ' οὐδενὸς φυλάξει τὸ δίκαιον, κατορθωμάτων τε γὰρ τιμωμένων, ἀδικηθήσεται τὸ σῶμα, σαφῶς ἐκ τοῦ κοινωνῆσαι μετὰ τῆς ψυχῆς τῶν ἐπὶ τοῖς σπουδαζομένοις πόνων, μὴ κοινωνῆσαι δὲ τῶν ἐπὶ τοῖς κατορθωθεῖσι τιμῶν, καὶ συγγνώμης μὲν τυγχάνειν πολλάκις τὴν ψυχὴν ἐπί τινων πλημμελήματα, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἔνδειάν τε καὶ χρείαν, ἐκπίπτειν δὲ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν ἐπὶ τοῖς κατορθωθεῖσι κοινωνίας. ὑπὲρ ὧν τοὺς ἐν τῇ ζωῇ συνδιήνεγκε πόνους, πῶς οὐκ ἄδικον; καὶ μὴν καὶ πλημμελημάτων κρινομένων οὐ σώζεται τῇ ψυχῇ τὸ δίκαιον, εἴγε μόνη τίνοι δίκην ὑπὲρ ὧν ἐνοχλοῦντος τοῦ σώματος, καὶ πρὸς τὰς οἰκείας ὀρέξεις, ἢ κινήσεις ἕλκοντος, ἐπλημμέλησεν ποτὲ μὲν κατὰ τὴν συναρπαγὴν καὶ κλοπήν, ποτὲ δὲ κατά τινα βιαιοτέραν ὁλκήν, ἄλλοτε κατὰ συνδρομὴν ἐν χάριτος μέρει καὶ θεραπείας τῆς τούτου συστάσεως. ἢ πῶς οὐκ ἄδικον τὴν ψυχὴν κρίνεσθαι καθ' ἑαυτήν, ὑπὲρ ὧν οὐδ' ἣν τινῶν ἴσχει κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν οὐκ ὄρεξιν, οὐ κίνησιν, οὐχ ὁρμήν, οἷον λαγνείας, ἢ βίας, ἢ πλεονεξίας, ἢ ἀδικίας, καὶ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀδικημάτων. εἰ γὰρ τὰ πλεῖστα τῶν τοιούτων γίνεται κακῶν ἐκ τοῦ μὴ κατακρατεῖν τοὺς ἀνθρώπους τῶν ἐνοχλούντων παθῶν. ἐνοχλοῦνται δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ σώματος ἐνδείας, καὶ χρείας, καὶ τῆς περὶ τοῦτο σπουδῆς, καὶ θεραπείας. τούτων γὰρ ἕνεκεν πᾶσα ἡ κτῆσις, καὶ πρὸ ταύτης ἡ χρῆσις. ἔτι δὲ γάμος, καὶ ὅσαι κατὰ τὸν βίον πράξεις, ἐν οἷς καὶ περὶ ἃ θεωρεῖται τό,τε πλημμελές, καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον πῶς δίκαιον, ἐν οἷς πρωτοπαθεῖ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἕλκει πρὸς συμπάθειαν τῶν ἐφ' ἃ δεῖ τῶν πράξεων, αὐτὴν κρίνεσθαι μόνην, καὶ τὰς μὲν ὀρέξεις, καὶ τὰς ἡδονάς, ἔτι δὲ φόβους καὶ λύπας ἐφ' ὧν πᾶν τὸ μὴ μέτριον ὑπόδικον ἀπὸ τοῦ σώματος ἔχειν τὴν κίνησιν. τὰς δὲ ἐκ τούτων ἁμαρτίας καὶ τὰς ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις τιμωρίας ἐπὶ τὴν ψυχὴν φέρεσθαι μόνην, τὴν μήτε δεομένην τοιούτου τινός, μήτε ὀρεγομένην, μήτε φοβουμένην, ἢ πάσχουσάν τι τοιοῦτον καθ' ἑαυτήν, οἷον πάσχειν πέφυκεν ἄνθρωπος.

ingruet autem denuò & inūdabit, quicquid eſt exlegis uitæ, reliquæ'que abſurditates, quas iſtiuſmodi uita quaſi comitum examen ſecum trahit, & una cum ipſis impietas dei negatrix, quæ princeps & caput eſt eius uitę, in qua ſine lege uiuit. Quòd ſi corrūpatur corpus, & ad cognata ſua ut quodque diſſolutū eſt, elementa recedat, maneat aūt per ſe anima ut incorrupta, ne ita quidē locus erit iudicandæ animæ, cum nō affutura ſit iuſtitia. Nefas aūt eſt ſuſpicari ex deo & à deo iudicium fieri, cui nō adeſt iuſtitia: non adeſt aūt iuſtitia cū non incolumis mãſerit, & capax iudicij qui iuſta aut iniuſta fecit, qui em̄ ſingula in uita egit, de quibus iudicandū eſt, homo fuit, nō anima ſola: ut ſumatim dicã, iſtiuſmodi ratio nulla in parte iuſtitiam tuebitur, in recipiendis em̄ rerū præclarè geſtarum præmijs iniuriã haud dubie patietur corpus, eò ꝙ particeps fuerit laborum in bonis rebus gerendis, nunc aūt exors ſit honorum, qui uirtuti repenſantur ac cum uenia ſæpius animæ indulgeatur, in quibuſdam delictis reſpectu corporalis inopiæ & neceſſitatis ipſum corpus excidat à communicatione pręmiorum, pro quibus una in uita labores ſuſtinuit, quî quæſo non iniquum reputabitur? E diuerſo ſi damnentur ſcelera, non iuſtè agetur cū anima, ſiquidē ſola eorū culpã luet, quæ ad obturatiões corporis, & ad ſuos appetitꝰ, & motus trahentis in uita deliquit, dum nunc raptu, nūc quaſi furto abducitur à recto, nunc uiolentiori propenſitate trahitur, interdū gratificandi ſtudio, & ut abblandiat̃ cōtubernio corporis, uitijs indulget. Aut quî quæſo iniuſtū non eſt? animã ſolū cōdemnari ob illa, quorū ex ſua natura, neqꝫ appetitū, neqꝫ motū, neqꝫ impetū habet, ut luxuriæ, uiolētiæ, auariciæ, iniuſtitiæ, eorū́qꝫ delictorum, quę hac de cauſa fiunt. Si em̄ pleraqꝫ mala fiunt, ꝙ homines non ſatis imperent tumultuantibus affectibus: tumultuant̃ aūt adeò ut ſtudeant, & medeantur corporis egētiæ & neceſſitati. Horū em̄ cauſa omnia parãt, ut inde ad uſum et fruitionē perueniat̃, nec nō & nuptiæ ineuntur, alia'qꝫ negocia, quæ in uita fiūt, in quibus & circa quę ſpectatur quicquid in laude uel in uitio eſt, ubi hic æquitas cum ob'ea quibus præafficit̃ corpus animã́qꝫ trahit ad conſortiū eiuſdē affectionis ſtudio obtinendi ſui uſus, anima ſola condemnet̃, cū́qꝫ cupiditates, uoluptates, formidines et dolores, quorū immodeſtia om̄is iudicio obnoxia eſt, motū trahãt à corpore, peccata tñ inde manãtia eorū́qꝫ ſupplicia in ſolã animam incumbere, quę nihil tale requiſiuit, tale appetiuit, nec metuit, nec paſſa eſt iſtiuſmodi quippiã ꝑ ſe, qualia homo pati cõſueuit.

ἀλλὰ

Ἀλλ' εἴπερ μὴ μόνου τοῦ σώματος, ἀνθρώπου δὲ εἶναι φαμὲν τὰ πάθη, λέγοντες ὀρθῶς, διὰ τὸ μίαν ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τὴν τούτου ζωήν, οὐ δήπου γε καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα προσήκειν φήσομεν, ὁπόταν καθαρῶς τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἐπισκοπῶμεν φύσιν. εἰ γὰρ πάσης καθάπαξ τροφῆς ἐστιν ἀνενδεής, οὐκ ἂν ὀρεχθείη ποτὲ τούτων ὧν οὐδαμῶς δεῖται πρὸς τὸ εἶναι, οὐδ' ἂν ὁρμήσειεν ἐπί τι τούτων οἷς μηδ' ὅλως χρῆσθαι πέφυκεν. ἀλλ' οὐδ' ἂν λυπηθείη διὰ ἀπορίαν χρημάτων ἢ κτημάτων ὡς οὐδὲν αὐτῇ προσηκόντων. εἰ δὲ φθορᾶς ἐστι κρείττων, οὐδὲν φοβεῖται τὸ παράπαν ὡς φθαρτικὸν ἑαυτῆς. οὐ γὰρ δέδοικεν οὐ λιμόν, οὐ νόσον, οὐ πήρωσιν, οὐ λώβην, οὐ πῦρ, οὐ σίδηρον, ἐπεὶ μηδὲ παθεῖν ἐκ τούτων δύναταί τι βλαβερὸν ἢ ἀλγεινόν, οὐχ ἁπτομένων αὐτῆς τὸ παράπαν οὔτε σωμάτων, οὔτε σωματικῶν δυνάμεων. εἰ δὲ τὸ τὰ πάθη ταῖς ψυχαῖς ἰδιαζόντως προσάπτειν ἄτοπον, τὸ τὰς ἐκ τούτων ἁμαρτίας καὶ τὰς ἐπὶ ταύταις τιμωρίας ἐπὶ μόνας φέρειν τὰς ψυχάς, ὑπερβαλλόντως ἄδικον, καὶ τῆς τοῦ θεοῦ κρίσεως ἀνάξιον. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις πῶς οὐκ ἄτοπον τὴν μὲν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν μηδὲ νοηθῆναι δύνασθαι χωρὶς ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀνθρώπου γὰρ ἀρετὰς εἶναι γινώσκομεν τὰς ἀρετάς, ὥσπερ οὖν καὶ τὴν ταύταις ἀντικειμένην κακίαν οὐ ψυχῆς διακεχωρισμένης τοῦ σώματος, καὶ καθ' ἑαυτὴν οὔσης, τὴν δ' ἐπὶ τούτοις τιμὴν ἢ τιμωρίαν ἐπὶ μόνης φέρεσθαι τῆς ψυχῆς. ἢ πῶς ἄν τις καὶ νοήσειεν ἐπὶ ψυχῆς μόνης ἀνδρείαν, ἢ καρτερίαν οὐκ ἐχούσης, οὐ θανάτου φόβον, οὐ τραύματος, οὐ πηρώσεως, οὐ ζημίας, οὐκ αἰκίας, οὐ τῶν ἐπὶ τούτοις ἀλγημάτων, ἢ τῆς ἐκ τούτων κακοπαθείας. πῶς δὲ ἐγκράτειαν καὶ σωφροσύνην, οὐδεμιᾶς ἑλκούσης αὐτὴν ἐπιθυμίας πρὸς τροφὴν ἢ μίξιν, ἢ τὰς ἄλλας ἡδονάς τε καὶ τέρψεις, οὐδ' ἄλλου τινός, οὔτ' ἔσωθεν ἐνοχλοῦντος, οὔτ' ἔξωθεν ἐρεθίζοντος. πῶς δὲ φρόνησιν, οὐχ ὑποκειμένων αὐτῇ πρακτέων, οὐθ' αἱρετῶν καὶ φευκτῶν, μᾶλλον δὲ μηδεμιᾶς ἐνούσης αὐτῇ κινήσεως τὸ παράπαν, ἢ φυσικῆς ὁρμῆς ἐπί τι τῶν πρακτέων. ποῦ δὲ ὅλως ψυχαῖς ἡ πρὸς ἀλλήλας δικαιοσύνη προσφυής, ἢ πρὸς ἄλλο τι τῶν ὁμογενῶν, ἢ ἑτερογενῶν, οὔτε πόθεν, οὔτε δι' ὧν, οὔτε πῶς ἀπονέμωσι τὸ κατ' ἀξίαν, ἢ κατ' ἀναλογίαν ἴσον, ὑπεξῃρημένης τῆς εἰς θεὸν τιμῆς; οὐδ' ἄλλως ἐχούσαις ὁρμὴν ἢ κίνησιν πρὸς χρῆσιν ἰδίων, ἢ πρὸς ἀποχὴν τῶν ἀλλοτρίων, τῆς μὲν χρήσεως τῶν κατὰ φύσιν, ἢ τῆς ἀποχῆς ἐπὶ τῶν χρῆσθαι πεφυκότων θεωρουμένης, τῆς δὲ ψυχῆς μήτε δεομένης τινός, μήτε χρῆσθαί τισιν ἢ τινὶ πεφυκυίας, καὶ διὰ τοῦτο μήτε τῆς λεγομένης ἰδιοπραγίας τῶν μερῶν ἐπὶ τῆς οὕτως ἐχούσης εὑρεθῆναι δυναμένης.

Quinimò ſi nō ſolius corporis ſed hōinis ſtatuamus eſſe paſſiones, eò quòd una illi ſit ex ambobus uita, nequaq̄ tamen eas ad animam ptinere allegabimus, cū liquidè eius propriam materiā inſpexerimus. Si enim nullius omnino alimēti eſt indiga, nunquā ea appetierit, quorum uſum nō requirit, ut ſuam eſſentiā tueatur, neq; ad ea rapietur, quibus ut fruatur ex natura nō habet, imo ne doluerit quidem ob inopiā pecuniarum aut poſſeſſionum, ut nihil ad ipſam pertinentium. Quod ſi ſupra corruptione conſiſtit, nihil ſcilicet ſibi exitiale ueretū, nō em̄ famē aut morbū aut mutilationē, aut trūcationē, aut ignē, aut ferrū timet, quādoquidē nihil cladis, aut triſte ab ijs accipere poteſt, cum nullū corpus aut corporeum ulla ex parte illā attingere ualeat. Quod ſi abſurdū eſt, peculiariter affectiones animæ aſſignare, etiam harum pœnas attribuere animabus immēſæ iniquitatis eſt, et alienum à diuino iudicio. Præter iſta quę iam dicta ſunt, qui quæſo non abſurdum eſt? Virtutes & uitia ne intelligi quidem poſſe, ſeorſū in anima conſiſtere, hominis enim eſſe uirtutes quæcunq; uirtutes ſunt, perſentiſcimus, ut itidē & uitia uirtutib. cōtraria nō animæ ſeparatę à corpore, & p ſe exiſtētis dijudicamus, ſupplicia tamē & præmia iſtorum ad ſolas animas referre uelle. Aut qui quæſo ſentias ſolius animæ fortitudinem, aut toleranciā eſſe, quæ nec mortem, nec uulnera, nec mutilationem, nec dānum, nec contumelioſā tractationem exhorret, neq; eoa, qui inde proueniunt, uel dolores, uel miſerias. Aut qui rurſum temperātiam uel prudentiam intelligas, ubi nulla appetentia animum ad cibū, cōcubitū, aliaſúe uoluptates & oblectationes trahit, nihilq; uel intus obturbet, uel foris irritet. Aut qui, deniq; prudētiam imaginaueris, cum materia rerū eligendarū & fugiendarum ad animas nō ſpectet, cum materia delectus in rebus agēdis animæ nō ſubijciatur, uel potius nullus ei inſit motus, aut naturalis impetus ad res agendas. Vbi autem omnino inter aīas congruens iuſtitia ſiue res cognatas, ſiue externas reſpicias, aut unde, aut quibus, aut quomodo tribuent id quod æquum eſt, uel ſecundum dignitatem cuiuſq;, uel ſecundum proportionem, nihil profecto tale eſt, ſi excipias honorē deo ab illis impartiendum, cum neq; impetum, aut motum habeant, ut uel ſuis utantur, uel ab alienis abſtineant, cùm uſus abſtinentiaq; in illis cernatur, quibus iſtiuſmodi res ex natura neceſſariæ ſunt, anima contrà ita nata ſit, ut nihil horum requirat, atq; inde eſt, quòd in re ita ingeniata propriam membrorum functionem deprehendere nequeas.

Καὶ μὴν

γ

Καὶ μὴν κἀκεῖνο πάντων παραλογώτατον, τὸ τοὺς μὲν τεθέντας νόμους ἐπ᾽ ἀνθρώπους φέρειν, τῶν δὲ νομίμων ἢ παρανόμως πεπραγμένων τὴν δίκην ἐπὶ μόνας τρέπειν τὰς ψυχάς. εἰ γὰρ ὁ τοὺς νόμους δεξάμενος, δέξαιτ᾽ ἂν δικαίως καὶ τῆς παρανομίας τὴν δίκην, ἐδέξατο δὲ τοὺς νόμους ἄνθρωπος οὐ ψυχὴ καθ᾽ ἑαυτὴν, ἄνθρωπον δεῖ καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἡμαρτημένων ὑποσχεῖν δίκην, οὐ ψυχὴν καθ᾽ ἑαυτήν. ἐπεὶ μὴ ψυχαῖς ἐθέσπισε θεὸς ἀπέχεσθαι τῶν οὐδὲν αὐταῖς προσηκόντων, οἷον μοιχείας, φόνου, κλοπῆς, ἁρπαγῆς, τῆς κατὰ τῶν γεννησάντων ἀτιμίας, πάσης τε κοινῶς τῆς ἐπ᾽ ἀδικίᾳ καὶ βλάβῃ τῶν πέλας γινομένης ἐπιθυμίας. οὔτε γὰρ τὸ, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, ψυχαῖς μόνον ἐνάρμοσον, οὐ προσηκόντων αὐταῖς τῶν τοιούτων ὀνομάτων. οὐ γὰρ ψυχαὶ ψυχὰς γεννῶσαι τὴν τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ μητρὸς εἰσέρχονται προσηγορίαν, ἀλλ᾽ ἄνθρωποι ἀνθρώπους. οὔτε ἂν τὸ μὴ μοιχεύσεις, ἐπὶ ψυχῶν λεχθείη ποτ᾽ ἂν, ἢ νοηθείη δεόντως, οὐκ οὔσης ἐν αὐταῖς τῆς κατὰ τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ διαφορᾶς, οὐδὲ πρὸς μίξιν τινὸς ἐπιτηδειότητος, ἢ πρὸς ταύτην ὀρέξεως. ὀρέξεως δὲ τοιαύτης οὐκ οὔσης, οὐδὲ μίξιν εἶναι δυνατόν. παρ᾽ οἷς δὲ μίξις οὐκ ἔστιν, ὅλως οὐδὲ ἔνθεσμος μίξις, ὅπερ ἐστὶν ὁ γάμος. ἐννόμου δὲ μίξεως οὐκ οὔσης, οὐδὲ τὴν παράνομον καὶ τὴν ἐπ᾽ ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ γινομένην ὄρεξιν ἢ μίξιν εἶναι δυνατὸν, τοῦτο γάρ ἐστι μοιχεία. ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ κλοπὴν ἀπαγορεύειν, ἢ τὴν τοῦ πλέονος ἐπιθυμίαν ψυχαῖς προσφυές. οὐδὲ γὰρ δέονται τούτων ὧν οἱ δεόμενοι διὰ τὴν φυσικὴν ἔνδειαν, ἢ χρείαν, κλέπτειν εἰώθασιν, ἢ λῃστεύειν, οἷον χρυσὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ ζῶον, ἢ ἄλλο τι τῶν πρὸς τροφὴν, ἢ σκέπην ἢ χρῆσιν ἐπιτηδείων. ἀχρεῖον γὰρ ἀθανάτῳ φύσει πᾶν ὁπόσον τοῖς ἐνδεέσιν ὀρεκτὸν, ὡς χρήσιμον. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐντελέστερος περὶ τούτων λόγος ἀφείσθω τοῖς σπουδαιότερον ἕκαστον σκοπεῖν βουλομένοις, ἢ φιλοτιμότερον διαγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς διαφερομένους. ἡμῖν δὲ ἀρκούντων τῶν ἀρτίως εἰρημένων καὶ τῶν συμφώνως τούτοις τὴν ἀνάστασιν πιστουμένων, τὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπὶ πλεῖον ἐνδιατρίβειν οὐκ ἔτ᾽ ἂν ἔχοι καιρόν. οὐ γὰρ τὸ μηδὲν παραλιπεῖν τῶν ἐνόντων εἰπεῖν πεποιήμεθα σκοπὸν, ἀλλὰ τὸ κεφαλαιωδῶς ὑποδεῖξαι τοῖς συνελθοῦσιν ἃ χρὴ περὶ ἀναστάσεως φρονεῖν, καὶ τῇ δυνάμει τῶν παρόντων συμμετρῆσαι τὰς ἐπὶ τοῦτο φερούσας ἀφορμάς. ἐξητασμένων δὲ πως τῶν προτεθέντων, ὑπόλοιπον ἂν εἴη, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ τέλους διασκέψασθαι λόγον ἤδη μὲν τοῖς εἰρημένοις ἐμφαινόμενον, τοσαύτης δὲ μόνον ἐπιστασίας καὶ προσθήκης δεόμενον, ὡς μὴ δοκεῖν τῶν μικρὸν εἰρημένων ἡμῖν ἀμνημόνευτον καταλιπεῖν, καὶ παραβλάψαι τὴν ὑπόθεσιν, ἢ τὴν ἐξ ἀρχῆς γενομένην

Quin illud quoque abſurdiſſimum, leges cōditas ad homines referri, pœnam legum ad ſolas animas retorqueri. Si enim qui leges recepit, iure etiam receperit uiolatarum legum mulctas: leges autem recepit homo non anima ſola, æquum eſt hominem delictorum pœnas luere, non animā ſolam. Quandoquidem nō animabus præcepit Deus, ut ab illicitis abſtinerent, utpote adulterijs, cædibus, furtis, rapinis, & neglectu parentum, & ab omni noxia, & iniuſta alienæ rei concupiſcentia. Nō enim pręceptum, Honora patrem et matrem, animabus competit, cùm ad eas iſtiuſmodi nomina non pertineant, non enim anima animā gignit, ut inde ſibi uēdicet nomē parentis, ſed homo hominem. Neq; item. Ne adulteriū facias, de animis, aut dici aptè, aut intelligi poteſt, cùm in ipſis non ſint maſculini aut fœminini ſexus ullum diſcerniculum, aut coituum aptitudo, aut coëundi appetitus, ac ubi appetitus ille non ſit, mixturam illam fieri impoſſibile eſt, apud quos autem iſtiuſmodi mixtura non eſt, ne legitima quidem coitio nimirùm connubialis reperiri poteſt, ubi uerò connubialis coitio non eſt, neque illegitima, et alienæ uxoris uel appetentia uel coitio (id enim adulterium eſt) locum habet. Neq; item præceptū de furto uitando, aut nimietatis concupiſcentia in animas congruit, nihil enim illis opus habēt, quorum qui indigi ſunt, ob naturalem inopiam uel neceſſitatem, uel furto uel latrocinio ea ſibi parare ſolent, quale eſt aurum, argentum, pecus, aut quippiam quod aut uictum, uel cultum idoneum ſit. Inutile em̄ eſt immortali naturæ quicquid indigis ideò appetibile eſt, quia utile. Cæterum exactior ratio illis relinquatur, qui iſta diligentius cupiūt rimari, aut ardentius cū aduerſarijs contendere. Nobis autem cum ſufficiant ſuperius dicta, eaq; quæ cum iſtis concorditer, et quaſi uno concentu reſurrectionem ſtabiliunt, ijſdem diutius immorari intempeſtiuum uidetur. Non enim eum fecimus ſcopum, ut nihil eorum quæ huc pertinent, omitteremus, ſed ut ſummatim ſuboſtenderemus omnibus huc conuenientibus, quid de reſurrectione ſentiēdum eſſet, & ut ui eorum quæ iam in præſentia diximus, emetirentur alias rationum facultates eodem pertinentes. Excuſſis aliquo modo & examinatis quæ propoſita erant, reliquum iam fuerit, rationem finis contemplari, iam ex ſuperioribus uerbis perſpicuam & euidentem, cuique nulla maiore cura opus eſt, quàm ut cæteris apponatur, ne uel per obliuionem uideatur omiſſa, uel ſuſceptum argumentum & inſtitutam ab initio diuiſionem

γενομένην

γινομένην διάκρισιν. τούτων τοίνυν ἕνεκεν καὶ τῶν περὶ τούτοις ἐγκεισομένων, καλῶς ἂν ἔχοι τοσοῦτον ἐπισημήνασθαι μόνον, ὅτι δεῖ καὶ τῶν ἐκ φύσεως συνισταμένων, καὶ τῶν κατὰ τέχνην γινομένων οἰκεῖον ἑκάστου τέλος εἶναι τοῦ τόπου, καὶ τῆς κοινῆς πάντων ἐννοίας ἐκδιδασκούσης ἡμᾶς καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς στρεφομένων ἐπιμαρτυρούντων. ἢ γὰρ οὐ θεωροῦμεν ἕτερον μὲν τοῖς γεωργοῦσιν, ἕτερον δὲ τοῖς ἰατρεύουσιν ἐπικείμενον τέλος. καὶ πάλιν ἄλλο μὲν τῶν ἐκ γῆς φυομένων, ἄλλο δὲ τῶν ἐπ' αὐτῆς τρεφομένων ζώων, καὶ κατά τινα φυσικὸν εἱρμὸν γεννωμένων. εἰ δὲ τοῦτ' ἔστιν ἐναργὲς, καὶ δεῖ πάντως ταῖς φυσικαῖς, ἢ τεχνικαῖς δυνάμεσι, καὶ ταῖς ἐκ τούτων ἐνεργείαις τὸ κατὰ φύσιν ἕπεσθαι τέλος, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων τέλος ὡς ἰδιαζούσης ὂν φύσεως ἐξῃρῆσθαι τῆς τῶν ἄλλων κοινότητος. ἐπεὶ μηδὲ θεμιτὸν ταυτὸν ὑποθέσθαι τέλος τῶν τε λογικῆς κρίσεως ἀμοιρούντων καὶ τῶν κατὰ τὸν ἔμφυτον νόμον καὶ λόγον ἐνεργούντων, ἔμφρονί τε ζωῇ καὶ δίκῃ χρωμένων. οὔτ' οὖν τὸ ἄλυπον οἰκεῖον τούτοις ἂν εἴη τέλος, μετείη γὰρ ἂν τούτου καὶ τοῖς παντελῶς ἀναισθητοῦσιν. ἀλλ' οὐδὲ τῶν τὸ σῶμα τρεφόντων, ἢ τερπόντων ἀπόλαυσις, καὶ πλῆθος ἡδονῶν, ἢ πρωτεύειν ἀνάγκη τὸν κτηνώδη βίον, ἀτελῆ δὲ εἶναι τὸν κατ' ἀρετήν. κτηνῶν γὰρ οἶμαι καὶ βοσκημάτων οἰκεῖον τοῦτο τέλος, οὐκ ἀνθρώπων ἀθανάτῳ ψυχῇ καὶ λογικῇ κρίσει κεχρημένων, οὐ μὴν οὐδὲ μακαριότης ψυχῆς κεχωρισμένης σώματος. οὐδὲ γὰρ τὴν θατέρου τούτων ἐξ ὧν συνέστηκεν ἄνθρωπος ἐσκοποῦμεν ζωὴν, ἢ τέλος, ἀλλὰ τοῦ συνεστῶτος ἐξ ἀμφοῖν. τοιοῦτος γὰρ πᾶς ὁ τόνδε λαχὼν τὸν βίον ἄνθρωπος, καὶ δεῖ τῆς τούτου ζωῆς εἶναί τι τέλος οἰκεῖον. εἰ δὲ τοῦ συναμφοτέρου τὸ τέλος τοῦτο δὲ οὔτε ζώντων αὐτῶν ἔτι κατὰ τόνδε τὸν βίον εὑρεθῆναι δυνατὸν, διὰ τὰς πολλάκις ἤδη ῥηθείσας αἰτίας. οὔτε μὴν ἐν χωρισμῷ τυγχανούσης τῆς ψυχῆς, διὰ τὸ μηδὲ συνεστάναι τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον διαλυθέντος, ἢ καὶ πάντη σκεδασθέντος τοῦ σώματος, κἂν ἡ ψυχὴ διαμένῃ καθ' ἑαυτὴν, ἀνάγκη πᾶσα κατ' ἄλλην τινὰ τοῦ συναμφοτέρου, καὶ τοῦ αὐτοῦ ζώου σύστασιν τὸ τῶν ἀνθρώπων φανῆναι τέλος. τούτου δ' ἐξ ἀνάγκης ἑπομένου δεῖ πάντως γενέσθαι τῶν νεκρωθέντων, ἢ καὶ πάντη διαλυθέντων σωμάτων ἀνάστασιν. καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνθρώπους συστῆναι πάλιν, ἐπειδή γε τὸ μὲν τέλος οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων ἀνθρώπων ὁ τῆς φύσεως τίθεται νόμος. ἀλλ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ζωὴν βεβιωκότων. τοὺς δ' αὐτοὺς ἀνθρώπους συστῆναι πάλιν ἀμήχανον, μὴ τῶν αὐτῶν σωμάτων ταῖς ψυχαῖς αὐταῖς ἀποδοθέντων. τὸ δ' αὐτὸ σῶμα τὴν αὐτὴν ψυχὴν ἀπολαβεῖν ἄλλως μὲν ἀδύνατον, κατὰ μόνην δὲ τὴν ἀνάστασιν δυνατόν.

lædere. His de cauſis alijsq; eodem pertinētibus pulchrum fuerit, uel ea:tenus tantum rem aperire, quòd eorū quæ ex natura, aut artificio conſtant, ſuos quoq; fines & peculiares habēt, ipſo modo et communi intellectu id edocente, idemq; rebus illis quæ ante oculos obuerſantur, conteſtantibus. An non uidemus aliū finem eſſe agricolis, alium medicis cōſtitutum, rurſumq; alium è terra ſuccreſcentibus, alium inde uictitātibus animalibus, ac ſecundum naturalem ſeriem, ſucceſsionisq; conſequentiam procreatis. Quòd ſi illud euidens eſt, et neceſſum eſt omninò naturale et artificiales facultates eorumq; actus ſuum pro ipſorum natura finem ſequi, neceſſum eſt omnino hominum finem ut peculiaris naturæ excipi ab aliorum communione. Quandoquidē fas non eſt eundem finem ſtatuere eorū quæ carent rationali iudicio, et eorū quæ ſecundū inſitā legē et rationē agunt, uitaq; prudētia & iuſtitia utunt. Neq; igit indolētia propria iſtorū et peculiaris finis: id eīm pariter inuenias in ſenſu carētibus, neq; rurſus eorum quæ corpus uel oblectant, uel alunt perfruitio, aut copia uoluptatum, alioqui præſtare neceſſum pecuinam uitam, ac uitam uirtutibus præditam rem imperfectā eſſe: beſtiarū enim & pecorum iſtiuſmodi finis eſt, non hominum immortali anima & rationali iudicio utentium, neque item beatitudo animæ à corpore ſegregatæ. Nō .n. alterutrius partis, ex quibus homo conſtat, reſpicimus aut uitam aut finem, ſed illius quæ ex ambabus plenitudinem & integritatem accipit. Talis enim eſt qui hāc uitā ſortitus eſt homo, eiusq; uitæ neceſſum eſt eſſe ſuum proprium finē. Quod ſi eius quod utrumq; ſimul eſt, nimirū compoſitū ex anima & corpore finis ſtatuēdus eſt, neque illū dum in hac uita agit, reperire queas, ob cauſas iam ſepius allegatas, neque iū cū anima ſegregata à corpore eſt, eò quòd nihil tale cēſeri homo debeat, diſſoluto aut penitus diſſipato corpore, etiā ſi anima p ſe ſupſit, omino neceſſe eſt in alia aliqua utriuſq; partis eiuſdēq; animalis recōpoſitione et inſtauratione hominū finē apparere, idq; cum ex neceſſitate cōſequatur, omninò neceſſe eſt, mortuorū aut penitus diſſolutorū corporū reſurrectionē fieri, eoſdēq; homines rurſus cōſtitui, quandoquidem finem non quemuis, neq; quorūuis hominū eſſe iubet naturæ illa lex, ſed illorū ipſorū qui in ſuperiori uita uixerunt, eoſdē autē homines rurſus cōſtituti impoſſibile eſt, niſi eadē corpora animabus reddātur, ut autē idē corpus eandem animam recipiat, aliter fieri non poteſt, quam per reſurrectionem.

ταύτης γὰρ γινομένης καὶ τὸ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων πρόσφορον ἐπακολουθεῖ τέλος. τέλος δὲ ζωῆς ἔμφρονος καὶ λογικῆς κρίσεως, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις εἰπὼν τὸ τούτοις ἀπερισπάστως συνδιαιωνίζειν, οἷς μάλιστα καὶ πρώτως ὁ φυσικὸς συνήρμοσται λόγος τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος καὶ τῶν ἐκείνῳ δεδογμένων ἀπαύστως ἐπαγάλλεσθαι, κἂν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐμπαθέστερον καὶ σφοδρότερον τοῖς τῇδε προσπεπονθότες, ἄστοχοι τούτου διατελῶσιν. οὐ γὰρ ἀκυροῖ τὴν κοινὴν ἀποκλήρωσιν τὸ πλῆθος τῶν ἀποπιπτόντων τοῦ προσήκοντος αὐτοῖς τέλους, ἰδιαζούσης τῆς ὑπὲρ τούτοις ἐξετάσεως, καὶ τῆς ἑκάστῳ συμμετρουμένης ὑπὲρ τῶν εὖ ἢ κακῶς βεβιωμένων τιμῆς ἢ δίκης.

Τέλος.

Ea enim cum fuerit, etiam naturam hominum congruens finis ſequitur, finem uerò uitæ prudentis & rationalis iudicij, non erraret ſi dicat id eſſe ut perpetuo ijs inhæreamus & perēnemus, cum quibus maximè et principaliter naturalis ratio congruit et cōſentit, idq; reſpectu & cōtemplatione eius qui eſt, eorūq; gratia quæ illi placuit in perpetuum promittere, tametſi uulgus hominum acrius & uehementius rebus quæ iſthic ſunt iam antea affecti, nihilq; curant, & reſpiciunt iſtiuſmodi finem, non enim infirmat communem officij deſignationē multitudo eorum, qui à fine ipſis decoro deficiūt & abſiſtunt, cùm peculiaris aduerſus illud conſtituta ſit examinatio, ſuppliciaq; & præmia deſtinata ſint, quæ ad benefactorum uel malefactorum menſuram reſpondeant.

FINIS.

ARISTEAS AD PHILOcratem fratrem, de LXXII. Interpretibus, Matthia Palmerio Piſano interprete.

PROOEMIVM ARISTEAE.

CVm permagni ſemper feceris Philocrates cuiuſq; rei cognitionem, miroq; diſcendi amore tenearis, rem præſtantem & cognitu dignā ad te ſcribere ſtatui, quæ nuper nobis contigit apud Eleazarum ſummum Iudæorum ſacerdotem. Verum enim quo harum rerū facilior tibi foret cognitio, cauſas primum ob quas eò miſſi ſumus, inde rem ipſam quam uerißime explicare conabor, cum propter ipſius rei dignitatem, tum propter eam (quæ animo tuo inſita eſt) rerum omnium noſcendi cupiditatem. Ineſt nanq; id homini præſtantiſſimum, ut uel ab hiſtorijs, uel ab ipſis rebus ſemper aliquid diſcat. Sic enim rudis adhuc animus & quaſi infans maxime exornatur, cū in initio pulcherrima quęq; & rerum digniſſima complectēs, pietatem lege infallibili, rationemq; ſequitur. Igitur cum rerum diuinarum notitiam magno ſtudio perquireremus, & diuina lex ſine interprete cognoſci nō poſſet, nos pro eius tranſlatione legationem uel ultro ſuſcepimus, ad hunc talem uirū qui bonitate & gloria, & à ſuis ciuibus, & alijs omnibus honoratiſſimus habeatur: quiq; magno decori atq; uſui ſit, non ſolum ijs quibus cum unà uerſatur, ſed cæteris etiam ciuibus quocūq; in loco ſint: diuina ſiquidem lex apud eos membranis conſcripta, literis Hebraicis continetur. Hanc uero rem nos cupide egimus, ſumpta à rege proficiſcendi occaſione à Iudæorum colonijs, quæ primum à patre huius regis, qui urbem & prouinciam obtinuit, in Aegyptum deductæ ſunt. Sed quando in harum rerum mentionem deuenimus, dignum duximus eadem tibi aperire, quo maior inde eſſet cognitio. Arbitramur te nanq; uenerādo cultui longe magis intendere, quàm hominum, etſi ſanctas, legum cōſtitutiones inquirere, quod quidem deſiderium tuum uel maxime patet, quando ex inſula ad nos uſq; profectus ſis, ea ſolum gratia, ut quicquid ubiq; eſſet quod animum exornaret, coram cognoſceres. Etenim primo quæ memoratu digna uiſa ſunt de Iudæorum genere, ad te ſcripſi, ſicuti accepi ab eruditiſſimis Aegypti ſacerdotibus, uiris quidem prudentiſſimis, quo eruditionem hāc tuam ſi quo modo poſſem iuuarem. Oportet enim acceptas gratias omnibus quidē referre, ſed maxime ſimilibus, uerum multo magis tibi, cui cognita ſit uirtus, neq; ſolum ex genere ipſo fratris morem referas, ſed & ad decus quidem & pulchritudinem, eodem mecum impetu ducaris. Neq; enim auri gratia, aut quiuis præcioſiſſimarum rerum ad inanem gloriā

apparatus,eos nobis fructus efferunt,quales ab eruditionis inſtitutione, earumq; rerum conſideratione percipimus. Sed ne longius præfati,nos ad oſtentationem exercere uideamur,iam redeat unde diſceſſit oratio. Demetrius Phalereus cum regis bibliothecę prę- Narra poſitus eſſet,diligenti cura elaborabat,ut ex uniuerſo orbe,quoad fieri poſſet, uolumina compararet,diſtributis per opportuna loca hominibus,qui libros & emerent & tranſcriberent. Quo ſtudio demum perfecit,ut quantum in ſe erat adimpleretur regis propoſitũ. Nam,præſentibus nobis,cum ab eo peteretur quot librorum millia congregaſſet, inquit: Rex ſupra ducenta millia iam in bibliothecam redacta ſunt, breuiq; numerum adimplebo,qui ad quingentorum millium ſummam aſcendat. Nunciatur quoq; mihi Iudæorũ leges tranſcriptione dignas eſſe,& quæ in bibliotheca tua habeantur. Quid igitur obſtat? ait;quid te hoc facere prohibet? Nónne omnia tibi in hunc uſum prompta,ſubiecta'que ſunt? Cum reſpondiſſet Demetrius,interpretatione opus eſſe,quoniam ita proprijs characteribus ſecundum eorum linguam Iudæi uterentur,quemadmodum & Aegyptij ſuarũ literarum diſpoſitionem ad propriam uocem ſequantur. Nam longe falluntur qui Syria lingua illos loqui putant,cum alius ſit illorum dicendi modus. Intercipiens ea rex inquit, ſcriptum ſeſe ad Iudæorum pontificem,ut omnia perficiantur. Hic equidem tempus adeſſe ratus ſum eo aliberandi,quos ex Iudæa regis pater traduxerat, quaq; pro re ſæpe rogaueram Soſibium Tarentinum,& Andream præfectum corporis cuſtodum. Ille enim unà cum Andrea ducens exercitum per Cœleſyriam atq; Phœniciam,omnia ſibi ſubiecit. Nã hos quidem in coloniam,illos in prædam abduxit,cuncta terrore proſternens,adeò ut ex Iudæa hominum centum millia in Aegyptum deduceret. Ex quorum numero armatia electorum triginta millibus,eos in prõuinciæ cuſtodiam diſpoſuit. Antea quoq; & multi cum Perſis,atq; inde alijs, cum ſocijs qui aduerſus Aethiopum regem cum Pſammitico miſſi ſunt,uenerant,ſed non tanta multitudine affuerunt,quantam ſolus Ptolemæus Lagus deduxit. Nam ſicuti diximus,ille uiros quoſq; ætate atque robore præſtantes eligens, armauit: cæteram uero colluuionem iuniorum,ſenum, & fœminarum,in coloniam inſtituit,ea mente,ut ſi quando milites ſui ob bellorum neceſſitatem inſoleſcerent,his eorum iactantiam compeſceret. Nos igitur qui ad horum hominum libertatem,modum aliquẽ (quemadmodum dictum eſt) perquirebamus, ſumpta tunc opportunitate,uerbis huiuſmodi ad regem uſi ſumus: Non abſurdum eſt rex, ſi aliquando accidat,ut quis ab ipſa redarguatur. Nam cum omnibus Iudæis una ſit lex,quam nos non ſolum tranſcribere cupimus,ſed interpretari,qua ratione ad eos mittemus,quando in regno tuo detinetur magna eorum multitudo. Verum enim diues animus & præſtans, ſolutis ijs qui in ęrumnis habentur,legem peteret,præſertim quando deus ipſe regnum tuum fortunet,qui illis eam legem dedit,propter quam tantopere laboramus: omnium enim factorem & creatorem deum iſti colunt,quem & mortales omnes. Sed nos rex aliter denominantes,Iouem appellamus,quemadmodum non inſipienter maiores noſtri ſignificarũt, quoniam ſingula quæ ſunt,per eum & fiant & uiuant,quem ductorem omnium & dominatorem uolũt: qui etſi omnes mortales ſubiectos habeat,tamen ſplendore animi præfulgens,implorantium uota minime fallit,ſic & nos animo deum precari debemus,ut mentem noſtram erga omnium libertatem recte inſtituat. Nam cum figmentum dei genus hominum ſit, & mutetur rurſus atq; uertatur ab eo,propter hoc ſępius multiſq; modis precamur dominatorem cordium,ea perficere quæ imploramus. Hoc equidem ſermone magnam ſpem cõceperam rei patrandæ, cum præſertim recta precantibus diuinum quoq; numen adſit. Quę enim ad iuſtitiam atq; bonorum operum rationem tendunt,ſi ea homines ſanctè agere enituntur, dominator omnium deus,illorum actiones affectuſq; dirigit. Rex tunc paululum ſe inclinãs,uultu exhilarato. Quot,inquit,millia eſſe arbitraris? Andreas qui aderat breui reſpõdit: Supra centum millia. Tunc rex: Paruum eſt,inquit,quod nos orat Ariſteas. Soſibius autem & aſtantium quidam: Dignum eſt,aiunt,tua magnanimitate rex,ſi horum libertatem pro gratiarum munere,maximo deo offeras. Nam cum maxime honoratus es à dominatore omnium,& ſublatus ſuper maiores tuos, decens quoque eſt ut maiores etiam tu gratias referas. Hic rex conuiuio in lætitia effuſus, conquiri omnes præcepit,ac ſingulorum corpora drachmis uiginti redimi,proponiq; ſuper his edicta, celeri hac in re promptitudine uſus. Deus enim deſideria noſtra perficiebat,impellebatq; illum non ſolum eos libertati reddere,qui ab exercitu patris trãſducti fuerant,ſed omnes qui & prius & poſtea

quocunq; modo in regnum perueniſſent. Præcium autem redemptorũ ſupra quadringenta talenta aſcendit. Edicti uero exemplum ad te trãſcribere, haud abſurdum duxi, quo clarius appareat, & rei magnitudo, & regis facilitas. Deus enim illum in multorum ſalutem impulit.

Edictum liberationis Iudæorum.

OMnes qui cum patre meo per Syriam atq; Phœniciam militãtes, Iudæam terram intrauerunt, abduxeruntq́; Iudæorum corpora quæ in urbibus, in agro, alijsq; operibus relegauerunt, ea omnia ſoluere iubemus & libera eſſe. Præterea & Iudæos omnes qui uel prius uel poſtea quocunq; modo abducti ſint, libertati reſtituere, pro quibus ſtatim in corpus quodq; drachmas uiginti accipiant, quas milites quidẽ in cibariorum diſtributione, cæteri ex regia menſa ſument. Arbitramur nanq; præter patris mei conſilia, præterq; æquum & rectum hos captiuos deductos, uaſtatamq́; regionẽ, atq; hominum huiuſmodi in Aegyptum deductionem, militũ temeritate factam eſſe putamus. Satis enim commodi ſibi fuerat ex loci militibus, quãdo prouincia omnis dicto parêret. Cum igitur iuſta uniuerſis hominibus reddere intendamus, atq; ijs maxime quibus per iniuriam dominatur, perſcrutantes ſingula quæ ad rectum iuſtumq; ducunt, ac pietatem ante omnia proponentes, quæcunq; Iudaicorum corporum ubiq;, uel in colonijs, uel quocunq; modo in regnum deducta, capite ſeruiant, libera eſſe cenſemus. Ad hæc ne quis damno afficiatur, iubemus, ut omnes tribus diebus ex quo hoc edictum fixum fuerit, extemplò libellos porrigant, quibus certò contineatur, quot quiſq; capita libertati tradiderit, hoc enim ſic perfici, & nobis & regno conducere arbitramur. Eorum uero qui non paruerint, bona publicentur: quos quiſquis deferre uoluerit, cuiuſcunq; ſententiam aperiat imperamus.

Perfecto edicto, cum id regi traderetur, ut cognoſceret an ita ex uolũtate ſua conſcriptum eſſet, & cætera omnia adeſſent, præter hoc tantum: Et qui antea & qui q; poſtea in regnum perueniſſent, rex id ipſum ob magnificentiam adiecit, moxq́; accumulatam pecuniam depromi, ac miniſtris numularijsq; ſuis diſtribui iubet. Diebus uero ſeptem perfecta eſt huiuſmodi diſtributio, perſolutaq́; ſunt ſupra ſexcentorum ſexaginta talentorum millia. Nam ingens puerorum multitudo cum ipſis matribus libertati reddita eſt, & in cuiuſq; capita pro regis iuſſu drachmæ uiginti appenſæ: hanc enim ſummam cum uoluptate perfici mandauerat. Poſt hæc imperat rex Demetrio, ut ſummam Hebraicorum uoluminum ſibi libello præbeat. Mos nanq; regibus his, cuncta edictis proferre, ita ut nec minimum quidem ſine reſcripto agatur, propter magnificentiam, et certam rerum fidẽ. Quapropter quo res ipſas uel oculis cernere poſſis, rogationis & epiſtolarum exempla tradu xi. Licet enim ipſis in tabulis cerni liberatorum multitudinem, quo ue quiſq; habitu & arte differret. Rogationis uero Demetrij ad regem exemplum hoc eſt.

Demetrij rogatio.

CVm inſtituiſſes rex ut uolumina undiq; perquirerentur, quę ad implendam bibliothecam tuam decentemq́; ornatum facerent, id equidem omni diligentia cũcta perſcrutans, tibi ſignifico Iudæorum legis libros, & paucos quoſdam adhuc deeſſe. Illa quidem Hebraicis literis & lingua conſcripta eſt, & propter hoc hactenus ſuis tantum cognita, ad regias manus adhuc minime peruenit. Sed digna eſt ut ipſa quoq; inter tuos libros habeatur, cum propter ſapientiam quæ in illa continetur, tum propter eius ſublimitatem, utpote diuinam. Cuius rei gratia & apud poëtas & hiſtoricos horum uoluminum frequens eſt mentio, quoniam perutilis ſit & ad regẽdos mores, & reſpublicas inſtituendas, ob hominum præſtantiam, qui illic deſcribuntur, & rerum uenerationem, quemadmodum Hecatæus Abderites inquit. Igitur ſi tibi uidetur rex, ſcribatur Hieroſolymam ad Pontificem, ut mittat ad te ex omni tribu ſex, uiros quidẽ optimis moribus inſtitutos, & ætate uenerandos, ac ipſius legis meditatione doctiſſimos, ut multis omni acumine interpretantibus, conſonum quoddam eligentes, rem tanto opere tuaq; electione dignam conficiamus. Perpetuò uale. Hac rogatione accepta, rex literas ad Eleazarum de his rebus decernit, quibus ſignificabatur captiuorum liberatio. Addit præterea ad ſacerdotũ decus, crateras, phialas, menſam, atq; libamina, auri pondo talẽta quinquaginta, argenti ſeptuaginta, & precioſorum lapidum ingens preciũ. Præcepit ad hæc

ærarija

ærarijs & artificibus cuncta ad opus ilico præbeant, & pecuniam ad ſacrificia atq; alios uſus talentorum centum. Sed quò huius apparatus quæq; rectius intelligat, regiæ epiſtolæ exempla, quæ huiuſmodi uerbis extat, afferemus.

Rex Ptolemæus Eleazaro ſummo Iudæorum ſacerdoti. S. P. D.

CVm Iudæorum plurimi noſtram regionem incolerent, qui Hieroſolymis abducti fuerant eo tempore quo Perſæ rerum potiebantur, quiq; patrē meum in Aegyptum uincti ſequuti ſunt, ex quibus plures in militum ordinem adegit, fidos quoſq; in præſidija collocans, quo auxilio munitus inſoleſcentes Aegyptios cōpeſceret, nos poſt ubi regni gubernacula cepimus, benignitate erga omnes, tum maxime erga ciues tuos affecti, eorum ſupra centum millia libertate donauimus, in capita quæq; digno prætio dominis reddito. Studemus enim ea ratione componere, ſi qua aimorū impetus à bono rectoq; deduxit, arbitrātes pie id agere, ſi hoc munus pro gratijs referamus magno deo, qui regnum noſtrum pace atq; gloria inſigni, per uniuerſum orbem concelebrauerit. Quapropter alios qui in exercitu ſeruiebant, ut cōtubernales eſſent, effecimus: alios qui fide digni haberentur, aulæ noſtræ præfecimus. Sed cum his & uniuerſis qui per orbem ſparſi ſunt Iudęis grata ędere cupiamus, inſtituimus legem ueſtram quę Hebraicis literis continetur, in gręcam transferri linguam, ut & ipſa quoq; in bibliotheca apud nos, cum alijs regijs libris habeatur. Recte igitur facies & rem noſtro ſtudio dignam, ſi ex omni tribu ſex elegeris ſeniores, qui quamoptime educati ſint, & in legis eruditione comprobati, quiq; ad interpretandum optimi ſint. Nam quando ad eam interpretandam acutiori meditatione opus eſt, ex plurium conſideratione uerum elicietur. Arbitramur ſiquidē tanto opere perfecto, magnam inde nos gloriam aſſequuturos. Mittimus igitur harum rerū gratia, Andream cuſtodum corporis noſtri principem, & Ariſteam, uiros quidem apud nos honoratos, qui munera ad ſacrificia alioſq; uſus offerant, argenti talenta centum. Tu uero ſi ad nos reſcribas, ſi quid eſt quod deſideres, rem gratam nobis & amicitiæ dignam facies, ſtatim enim perficiemus, quæ te cupere intelligemus.

Eleazarus epiſtola hac accepta, uerbis huiuſmodi reſpondit.

ELeazarus pontifex regi Ptolemæo amico ſplendidiſſimo ſalutem. Si uales & regina Arſenoé, ſoror & liberi, bene eſt, & ut uolumus. Ego quoq; ualeo. Literæ tuæ magno nos gaudio affecerunt, cum propter conſilium tuum & inſtitutum, tum propter egregiam erga nos uoluntatem: quibus acceptis aduocato in concionem populo, multa de benignitate tua erga nos diſſeruimus, ut cognoſcerēt oblationes & pietatem tuam erga deum noſtrum, oſtentantes aureas phialas uiginti, & argenteas triginta quas miſiſti, crateres quinq;, & menſam propoſitionis, atq; argenti inde talenta centum in uictimarum apparatum, alioſq; uſus, quorum ſacra indigent, quæ obtulerūt Andreas præſtantium unus apud te, & Ariſteas, uiri quidem pulchritudine & moribus inſignes, doctrinaq; præſtantes, tua profecto inſtructione & iuſtitia rebus omnibus digni, qui nobis deſiderium tuum, quemadmodum & literis continebatur, plurimis explicauerunt. Igitur cuncta quæ tibi cordi ſunt, quanquam difficilia, perficiemus, quod magnum amicitiæ & amoris argumentum eſt: maximo enim beneficio & incomparabili, ciues noſtros affeciſti. Quare extemplò ſacrificium laudis pro te, pro ſorore, pro liberis, & amicis obtulimus, & omnis multitudo id orauit, ut bene ſit tibi dirigatq; uoluntatem tuam in omnibus, & fortunet regnum tuum in pace & gloria dominator omnium deus. Vtq; ſacræ legis tranſlatio multa tibi tranquillitate & commodo eueniat, peractis ſacris, nos ex omnibus (nam aderant omnes) elegimus uiros bonos & uenerandos ex omni tribu ſex, quos una cum lege mittimus. Bene itaq; facies rex iuſtiſſime, ſi perfecta librorum interpretatione, uiros ad nos dimiſeris. Vale.

Hi ſunt uiri qui ex cunctis Iudæorum tribubus profecti ſunt. Ex prima tribu: Ioſephus, Ezechias, Zacarias, Ioannes, Ezechias, Heliſeus. Ex ſecunda: Iudas, Simon, Somoëlus, Adeus, Mathias, Eſchemias. Ex tertia: Neemias, Ioſephus, Theodoſius, Baſeas, Ornias, Datis. Ex quarta: Ionathas, Auxeus, Heliſeus, Ananias, Chabrias, Sachus. Ex quinta: Iaſacus, Iacobus, Ieſus, Cabateus, Simon, Leuis. Ex ſexta: Iudas, Ioſephus, Simon, Zacarias, Somelus, Selemias. Ex ſeptima: Sabbateus, Iaſon, Ieſus, Theodorus, Ioannes, Ionathas. Ex octaua: Theodoſius, Iaſon, Ieſus, Theodorus, Ioannes, Ionathas.

Ex nona: Theophilus, Abrahamus, Arſamus, Iaſon, Endemias, Danielus. Ex decima: Ieremias, Eleazarus, Zacarias, Baneas, Eliſeus, Datheus. Ex xi. Samuel, Ioſephus, Iudas, Ioathes, Cabel, Deſitheus. Ex xij. Iſaëlus, Ioannes, Theodoſius, Arſamenus, Abietas, Ezecelus. Omnes LXXII.

Hæc quidem ad regiam epiſtolam reſponſa ſunt. Nunc ea ornamenta quæ apud Eleazarum inuenimus, & quæ miſſa ad eum ſunt, tibi per quam breui explicari conabor. Vario enim opere, ſingulariq; elegantia perſecta ſunt, rege non modo cuncta abundantiſſime præbente, ſed ſic artificum quoſque per ſe circumeunte, ut ne minimum quidem illis prætermittendi uagandiq; locus daretur. Menſa quidem primo enarranda eſt, quoniã ſingulari ſtudio expolita ſit. Rex ẽm in eo opere præſtans quid atq; elegans reddere cupiẽs, eiusq; menſæ quæ Hieroſolymis uictimas reciperet, dimenſiones ornatusq; expoſcit. Ea ubi accepit, maior'ne recipi poſſit rogat. Quod cum & ſacerdotum quidam & aliorũ reſpondiſſent nihil prohibere, inquit rex, uelle ſe in quincuplum excellere, ni uereretur ne incommoda ſacrificantibus reddatur magnitudo. Nam non ſolum quid capiat locus cõſiderandum eſt, ſed multo magis gratam quandam habitudinẽ ad ea ſacra quæ ſuprà præparanda ſunt, intendendum. Non enim auri inopia (quando cuncta illis abundarent) breuioribus menſuris quæ adſit, compoſitam arbitrandum eſſe, ſed ratione quadam eiuſmodi dimenſionibus perfectam apparere ait: quapropter neq; ſi longior altiorúe fabricetur, recte ſe habere putare. Igitur cuncta reuoluens, ut eſt ingenio ad ſingula iudicanda bono, promptoq;, illam ſummis artificum ingenijs uariante opere expoliri iubet, ita ut quæcũq; celata eſſent, ad ſpeciem pulchritudinemq;, plana uero ad menſuram referrentur. Eius ẽm longitudinem duorum cubitorum altitudinem uero cubiti unius & ſemiſſem perfecerũt, non lenteſcente in ſolia metallo eius aream ſuperliniente, ſed auro puriſſimo totam ſolidã elaborauerunt. Huic menſæ in circuitu inerat corona palmi unius: plectæ inde & reticulæ ſculpturam connexant, inter ſeſe reticularum ſpeciem opere referentes, interraſili expolitæ ſunt in tribus lateribus. Eſt enim menſa triangularis, & per ſingulas partes eandem ad opus diſpoſitionem habens, ita ut ad quodcunq; te latus uertas, eãdem faciem frontemq; exiſtimes. Nam ſi per adiacentem coronam ad ipſius menſæ planiciem inſpexeris, miræ pulchritudinis forma refulget. Exterior uero tractus, propter excellentem geminorũ laterum fulgorem, quæ proſpectui ſubijciuntur, oculos perſtringit. Nam triangularis menſa, ſicut ſuprà diximus, quocunq; modo uertatur, eandem frontem, eãdemq; oportunitatem præbet. Præcioſorum uero lapidum ornatus illi inerat per medias funium connexiones, ſic enim alius apud alium diſponebatur, ut inimitabilis operis implicationem redderẽt, ſuſtentabanturq; omnes extenuatis ex auro fibulis ob firmitudinem infixi. At iuncturæ angulis ad conſtringendum inuicem opus ſic concludebantur, ut inſpectantes fallerent. In latitudine autem circa coronulam in circuitu ad ſuperiorem aſpectum, lapides qui quandam ouiculorum ſimilitudinem referrent, componebantur. Iungebantur & craſſiores inde uirgulæ, ſculptura paululum extantes, & denſa inter ſe poſitione fulgentes, quæ menſam omnem ambirent. Inferius autem ſub huiuſmodi lapidum ouiculatione, coronulam omni fructu contextam, artificis manus ita expolierant, ut in ipſis coronæ thoris colligatas uuas, ſpicas, palmulas, mala, oleas, roſas, & ſimilium plura oſtenderent, in quibus nexi auro lapides, qui colore ſpecieq; fructus quoſque redderent, mira arte illigabantur, quę ſingula in menſæ circuitu frontem, lateraq; ornatu ſimili ambiebant. Coronæ oculorum ornatus iungitur. Adduntur & reliqua uirgulati, ſculptiq; decoris, quę ab utraq; parte auream menſam ſic complexa ſunt, ut quacunq; uertatur, eandem ſculpturæ undãtiumq; plicarum proſpectum, & coronæ elegantiam uſq; ad locum pedum retineant. Etenim laminam totius menſæ ſolidam altitudine digitorum quatuor fecerãt, quò in ea pedes firmius infererentur: quos quidem ad ipſam coronam obſcuris clauſuris fibulæ ſtringebãt, ita ut ſiquando menſa uertatur, utraq; parte utilis, peroportunaq; eſſet, & eundẽ aſpicientibus decorem præberet. Menſæ uero ſuperficiem Meander curuatis ſinibus influere uidetur, in cuius uerticibus alueoq; præcioſi lapides, carbunculi, ſmaragdi, onichini, & cuiuſcũq; generis plures, decora ſpecie ſulgent. Poſt huiuſmodi amnem, trica quædam innectitur, uiſu mirabile, quæ romborum proſpectũ præbens, cryſtallo, electroq; figurabatur, in qua quidem terſo opere, ſpectantium etiam formæ referebantur. At pedes in liliorum figuras expolierant artificis manus, quæ repandis in ipſo uertice folijs menſam ſuſtentarent, erectis intrin-

ctis intrinſecus ad aſpectum frondulis, in pauimento pedes huiuſmodi firmabantur. Carbunculi lapidis extenſio erat in circuitu palmi unius, abrupti cuiuſdam ſpeciem uiſui præbēs, producebaturq; in latitudinem digitorum octo, quam ſupra fulcri huius onus omne recumbit. Ex hoc autem lapide hedera aſſurgit, quæ florido achanto innexa, uiti implicatur, qua cum unà pendentibus undiq; racemis, ad ſummum uſq; circumambiunt. Sed pedibus (qui quatuor menſæ ſuberant) ſimilis operis diſpoſitio, proſpectusq; unus erat. Enimuero ſic cuncta diligenti arte, præſtantiq; expertorum hominum opere perfecta ſunt, ut non uera modo fallerent, ſed leui quoq; aura frondium crepitum exaudias, referentibus ſingulis uerarum rerum imagines. Fecerant & menſæ labia undique mobilia, quæ inexplicabilis clauus ſic inter ſeſe per operis craſſitudinem innectebat, ut uiſu, cognituue iuncturæ nuſquam paterent. Inerat nanq; menſæ per totum non minus ſemicubiti craſſitudo, ex quo multorum talētorum ſumptus expoſtulauit. Nam ubi ſtatuit rex prioris magnitudinem haudquaquam ſuperādam eſſe, id omne & longe plura quod antea magnitudini adijci concupierat, ornatui abundantiſſime præbuit, cunctaq; pro regis deſiderio excellēter eleganterq; expolita ſunt arte inimitabili, & pulchritudine decora. Craterum uero duo à baſe ad medium uſque ſquameo ornatu, opere egregio uiſum fallebant, relucentibus per ſquamarum media lapidibus multa arte diſpoſitis. Hos ſupra Meander fluuius unius cubiti altitudine ambit, lapidum uarietate & ſpecie inenarrabili cuncta implicans. Poſt hūc uirgultorum ornatua, inde romborum trica ad ſummum labium ſequens, retis ſpeciem prębet, per quorum medium in clypei formam lapidea ſic componebantur, ut non minus digitorum quatuor ſpacio inter ſe diſtarent, quo fulgore gratior inerat pulchritudo. Supra labium uero, liliorum corona floribus racemisq; innectitur, quę implicatorum inter ſe funium ſpeciem referens, omnia circumambit. Hi enim crateres tali ex auro ornatu decori, ſupra duas metretas capiunt. At argentei crateres præſtantiori decore exornabantur, opere terſo. In eo enim ſic intrinſecus ſingula relucent, & clarius etiam quàm in ſpeculis apparere ſoleant. Nec dictu facile eſt, quàm ad ueri formas cuncta expolita eſſent, adeo ut ſi huiuſmodi uaſa aliud apud aliud diſponantur, utpote ſi primo argenteus crater, inde aureus, ac deinceps argenteus, & item aureus eodem ordine ſtatuantur, res prorſus mira aſpectui efficietur, & quæ intueri non poſſit, oculorum aciem hebetante fulgore. Nā ſi te ad aurei crateris ornatum uerteris, tanto ſplendore uarij operis oculi percutientur, ut præ admiratione, radiorumq; multitudine qui inde emittūtur, abſtrahatur animus & deficiat. Et rurſus ſi ad argenteos te deflectere uolueris, omnibus circummicātibus maior luminis effuſio ita occupat intuentem, ut omnino operis ſtructuram cernere nequeat. Phialaa uero aureas ita perfecerunt, ut ſertis uiteis eorum media exornarentur, oras & labia hederæ myrtus atq; oleæ, in coronæ modum ambirent, in quibus præcioſi lapides, per cōmoda quæq; loca inſerebantur. Singula nanq; artifices ad excellentiam quandam regiæ gloriæ ſic expolierant, ut neque in regis ærarijs, neque ornamentis, neque uſquam alibi quicquam inueniretur, aut ornatus, aut operis elegātioris. Rex enim gloriæ auidus, in his exornandis curam quam diligentiſſimam magnificentiſſimamq; habuit. Nam ſæpius ueniens, opua per ſeſe inuiſebat, atque opificibus immixtus nonnulla mutabat, ſtudio quoque inſtans ne loco moueantur, donec ſingula ex ſententia ſua perficiantur. Quapropter cuncta per quam eleganter, decenterq; expolita ſunt, tum propter regis ipſius præſtantiam, tum propter Pontificia dignitatem, qui tanto loco præerat ad quem mittebantur. Etenim præcioſorum lapidum ingēs multitudo & ignota, ſed qui mira magnitudine præſtarent ad quinque millium numerum fuerunt, artificio tamen cuncta ſuperante, ita ut lapidum munus artificumq; manus, in quincuplum auri pondus elegantia, præcioq; excellerent. Hæc idcirco ad te ſcripſi, quoniam utilitatis plurimum ad rerum cognitionem tibi allatura putarem. Ea uero quæ ſequentur, cuncta iter noſtrum ad Eleazarum continebunt. Quod ut clarius intelligas, prouinciam primum omnem figurabo. Enimuero ubi ad loca uentum eſt, urbem in monte ſuſpicimus totius Iudaicæ regionis mediam, ſublimem proſpectum præbentem, in cuius uertice templum apparebat uiſu pulcherrimum. *Templum Salomonis.* Hoc muri tres circumambiunt, altitudine ſupra ſeptuaginta cubitos ſublimes, latitudine ea quæ ad altitudinem deceret, longitudine omnem templi apparatum magnifico opere & decore circumeunt. Portarum uero aſpectus, & lapidum connexiones, & ſuperluminarium mirum decus, ſumma claritudine fulgent, utpote quæ nulla ſumptuum parſi-

monia ob magnificentiam cuncta abundantiſſime conſtructa fuerant. Erat & extrinſe-
cus uelum, quo templum in circuitu claudirur, appenſum, ſimili portarum magnificentia,
quod quidem uiſu iucundiſſimum ſpectaculum præbebat, tum maxime cum mota per pa
uimentum aura uelum ſubintrans, illud ad ſummum uſq; criſpantibus ſinibus in undarum
morem motat. Altare illic pro loco conuenientiſſime conſtructum, propter hoſtias quæ
ſuper incenduntur, fumario amplectitur. Aſcenſus autem erant ad illud pro loci magnifi-
centia perquam decenter & ad decorem ſimul additi, & commodum ſacrificantium ſacer
dotum, qui talaribus ex biſſo tunicis induuntur. Templum ipſum ad orientem ſolem uer
ſum, occiduo terga monſtrat, cuius tractus quadam dimenſionum inter ſe conuenientia,
uenuſti decoris formam præ ſe ferunt. Solum omne ſtrato lapide ornatur. Aquarum uero
receptacula, quæ plurimæ ad diluendum iugulatarum hoſtiarum ſanguinem funduntur,
commodis locis occuluntur. Nam feſtis diebus multa uictimarum millia cæduntur. Etem
tantus eſt eductarum aquarum aſſiduus fluxus, ut perennem fontem inuadere putes. Sed
mirabilius eſt & ferè inenarrabile, ſubterraneorum cōceptaculorum magnitudo, quæ ad
quinq; uſq; ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ quacunq;
per muros & templi ſolum, quibus omnia abluantur mundenturq;, deſcendunt. Sunt &
apud aræ baſim frequentes aperturæ, omnibus quidem, niſi ijs qui miniſtrant, incognitæ,
quarum influxu & impetu omnis ex hoſtiarum multitudine cruor purgetur. Receptarū
autem aquarum multitudinem per hunc modum cōiectauimus. Nam cum nos ultra qua
tuor ſtadia extra urbem deduxiſſent ad quendam locum, iubent nos ſubterfluentium un-
darum ſonitum exaudire, qui mihi quidem magnorum uaſorum confluxus uiſus eſt. Ve-
rum enimuero miniſterium ſacerdotum robore, decore & ſilentio cuncta ſuperabat, om-
nibus ſua ſponte laborantibus, quando quiſq; inſtitutum opus iniuſſus curat: hi quidem li
gna, hi oleum, hi ſimilam, alij aromata, alij carnes incendentes, & roboris excellentiam
quandam, dexteritatemq; oſtentant. Sumptis enim duobus uitulorum cruribus, quæ pon
do ſupra duo talenta ſint, mira in altum facilitate ſic decenter proijciunt, ut nunquam à lo
co aberrent. Similiter ouium caprarumq; pondera iaciunt. Sunt enim hoſtiæ omnes abſ-
que macula, & pingui præſtantes. Sternitur & ad quietem locus, ubi omnes cubant, unde
nullo excitante, celeres quiq; ad opus per uices exurgunt. Silentium uero tantum ineſt, ut
cum ſeptingenti ferè miniſtrorum continuò adſint, & offerentium libamina multitudo in
gens, nec unum quidem hominem loco uerſari putes, ſumma nanq; ueneratione cūcta, &
magna dei pietate perficiuntur. Maxima uero omnium illa nos tenuit admiratio, ubi pri-
mum Eleazarum ad ſacra conſpicimus, ſtola ac ueſtibus quibus utitur indutum, et ſua glo
ria aſtantem, & præcioſorum lapidum fulgore nitentem. Aurea nanq; tintinabula in cir-
cuitu ueſtimenti eius appenſa, ſuauem concentum reddunt, interq; punica mala, miro co
lore uarijsq; floribus unumquodq; diſtinguit. Cingulum ſuprà pulcherrimis coloribus in
textum perquam decenter ſtringitur. Supra pectus quod rationale dicunt pendet, in quo
duodecim lapides uarij generis auro illigantur, quibus cuiuſcunq; tribus principum no-
mina, quæ in initio fuere, ſcripta ſunt. Species natiui coloris inenarrabilis. Caput cidari (ut
appellant) ornatur, ſupra quod mitra decore incomparabili erigitur, regium decus præ-
ferens, ex qua dependet lamina aurea, frontem ad ſupercilia operiens, ubi ſacris literis dei
nomen inſcribitur. Conſectus profecto ſummæ gloriæ plenus, ac tāto miniſterio dignus.
Tantus enim huiuſmodi ornatus fulgor emanat, ut horrorem intuentibus, turbationemq;
incutiat, referatq; uenientis ad ſe hominis ſpeciem. At ſingulorum conſpectus adeò ine-
narrabilis decoris pulchritudo mentem ſuſpendit, ut illorum quæque animum in ſui con-
Arx Hieruſalē ſiderationem rapiat. Hinc ad contemplandam arcem conſcendimus, quæ altiſſimo loco
frequentibus turribus, quæ & ipſæ magnis lapidibus conſtructę ſunt, iuxta templum com
munitur, & quantum coniectura colligere poſſumus, ueluti ipſius templi propugnacu-
lum, ne ſi quando ſeditio aut tumultus, hoſtiumue impetus ingruat, quiſpiam uiam ad tē-
pli clauſtra penetranda inuenire poſſit, cum & adiacentibus ſpeculis, arciſq; turribus,
tum diſpoſitis ubique machinis, atque prærupti ipſius loci ubi muri aſſurgunt difficulta-
te, tueantur. Seruatur autem arx ipſa, diſpoſitis in turres robuſtiſſimorum iuuenum
fidiſſimis excubijs, qui ob bene de ſe merita patriæ plurimum debeant. His arcem egre-
diendi nulla poteſtas datur, præterquam cum feſtus dies adfulſerit, idque non niſi ex par-
te quadam, ac per uices conceditur. Intromittendi quenquam nemini eſt facultas.

Nam

Nam ſumma diligentia perſpicuitateq́; arcis præfectus, ſi quando aut rediens quis aut nouus admittatur, ita cuncta explorat, ut falli prorſus nequeat, quemadmodum nobis contigit, qui ſinermes ac multa rogando ſoli duo, uix tandem ad inſpicienda ſacra recepti ſumus. Dicebant enim & ſacramento idem firmabãt omnes, qui quingenti ad huius cuſtodiam ſemper aderant, ſacro iureiurando adactos, ne ſupra quinq; eodem tempore recipiant, quoniam omnis templi cuſtodia ſaluſq́; in ea arce cõſiſtat, qua uicta nullum ſupereſſet templi propugnaculum. Vrbis uero ipſius magnitudo quantum colligere potuimus, ad quadraginta ſtadia in circuitu extenduntur, muro & turrium diſpoſitione ſpectaculo digna. *Circuitus Hieruſalem.* Earum uiarum ſtrata quæ rectò tendant, & multis & opportunis diuerticulis exornant, quippe ut ciuitas quæ in monte conſtructa ſit, multam ad aſcenſus deſcenſuſq́; facilitatem habeat, ſicut & ad ipſos uiarum exitus tranſcenſus quidam, per quos præſtantiores altius incedant, cum alijs depreſſius eatur, & maxime ad primores uias, ne qui ſacra ferunt, immundorum contactu inter eundum polluantur. Quare non iniuria hanc urbem maiores talibus dimenſionibus ſituq́; condidere, ſapienter locum captantes. Regio enim lata & pulchra, hinc ad Samaritas finitimosq́; Idumæos apertis campis extenditur, illinc conſitis collibus & cultu lætitiæq́; commodis ſe erigit, ex quo euenit ut cum prouincia omnis ferax ſit, & ſummo agricolarum ſtudio excolatur, cuiuſq; generis fructu abundet. Ciuitates nanq; quæcunq; magnitudine excellunt, & felicitas aſſequitur, ocio torpeſcere ſolent, & agros negligere propter frequentes uoluptates, quibus illecta iuuentus atq; luxui dedita effœminatur. Quod quidem Alexandriæ maxime accidit, quando & magnitudine & fortunis longe excellit, ſiquidem iuuentus ex agro in urbem confluens, ubi uoluptatum dulcedine diſtrahitur, atq; operum ſuorum oblita, reſidet. Quam ob cauſam rex inſtituit, ne homines in ea diutius morarẽtur, néue quis ſupra uiginti dies domo abeſſe poſſet, idq́; non niſi urgentium negociorum gratia tribuit, in quibus ne longius tempus tereretur. controuerſias omnes & lites, intra quintũ diem decerni finiriq́; iuſſit, lege promulgata, atq; iudicibus ad ea miniſtriſq́; per regiones inſtitutis, ne iudiciorum longitudine agricolæ in urbe uerſantes, culturam negligerent, unde ærarium diminutis agrorum tributis damno afficiatur. Hæc idcirco perſtrinximus, quoniam ſingula docente Eleazaro recte cognouimus. Magnum igitur illic agricolarum ſtudium, ingensq́; culturæ ſolicitudo homines habẽt. Nam in tanta populari multitudine, & arboribus conſita regio eſt, & frumento abundans, ubiq; uiret: ueſtiuntur uineis colles, palmarum ad hæc & glãdiferarum arborum multitudo in regione numerari non poteſt. pecoribus quæ innumera poſſident, uberrima paſcua tondentur. Quapropter recte animaduerterunt loca huiuſmodi multitudini oportuna, unde & urbis apparatum & pagorum frequẽtiam commodiſſime diſpoſuere. Eò præterea immenſa aromatum & præcioſorum lapidum auriq́; copia ab Arabibus affertur. Prouincia enim negociationibus apta, ſe ſingulis uelut emporiũ præſtat, et urbis opificum multitudine abundat. Nam neq; ullius rei quę mari aduehitur indiget, quando oportuni illi portus propius adſunt, apud Aſcalonem, Ioppem & Gazam, atq; item ab Ptolemaide, quę à rege condita eſt ciuitas, plurima comportantur. Vrbs uero ipſa ſic in medio horum, quos diximus locos, ſita eſt, ut non longe à ſingulis abſit. ex quibus cuncta facili curſu accipiat: cum præſertim uniuerſa in circuitu regio, longe lateq́; culta, magnam præſtet ſecuritatem. Circumfluit prouinciam Iordanis perennis fluuius, qui ab ortu ipſo decurrens, non minus ſexaginta millia paſſuum ambit. In huius fluminis uberiori ripa, poſterioribus temporibus robuſtiſſimi Iudæorum numero ad ſexcenta millia traiecto amne, agrum obtinuerunt. Ad hæc fluuius ipſe æſtiuis menſibus plenior factus, eodem modo quemadmodum & Nilus agri plurimum inundat. Ingreditur inde & aliud per Ptolemaidem flumen, atque unà in mare exit. Sunt & plures quoque torrentes, qui Gazam uerſus atque Azotum erumpentes, prouinciam omnem irrigant. Securitatem uero prouinciæ natura ipſa præſtat, locorum aſperitate. Nam montibus undique circunſcripta regio. hinc abſciſſis rupibus, fluentiumq́; concurſu effoſſis uallibus clauditur, illinc implexis altisq́; anfractibus ſic ubique coartatur, ut uix uiatoribus per anguſtos calles tranſitus pateat. Fertur & in montibus Arabiæ adiacentibus, æris ferri'que metalla effodi ſolita: ſed poſtea dum Perſæ rerum potirentur, huiuſmodi ratione derelicta ſunt, ueluti inutilis & ſumptuoſa eſſet effoſſio. Hanc enim contumeliam incolæ loci confinxerunt, ne & regio foſſoribus ſubuerteretur, néue ea occaſione inuentis apertisq́; faucibus, ex

ternis

ternis inde aditus in regionem aperirentur. Sed de his hactenus quæ ob cognitionis facilitatẽ carptim ad te perſtrinxi Philocrates frater. Deinceps quæ ad interpretationẽ ſunt aperiam. Eliguntur igitur uiri optimi & doctrina præſtantes, omnes claris parentibus orti: non Iudaicarum tantum literarum eruditione excellentes, ſed qui græcam quoque linguam multa meditatione excoluerunt: quapropter ad legationes commodi ſemper parati aderant, munusq́; huiuſmodi ſiquando res poſtulat ipſi obeunt. Conciones etenim, & de lege interrogati reſponſa, mira facilitate peragunt, & ad dicendum & ad iudicãdum prompti, atq; qui omni iam exploſa barbarie, ipſi iucũdiſſimorum morum ſuauitate præditi, uitæ atque ordinis mediocritatem quandam, quod quidem pulcherrimum eſt, ſequuntur, hac una in re nitentes cæteros ſuperare, ut & prudentia & doctrina uincant: hoc enim illis eſt ſtudium, hoc perquirunt, in hoc uiribus omnibus enituntur, ſcilicet ut conſuetudine inter æquales, mites audiendo reſpondendoq́; alius alijs præſtet. Cum quiſque ſuorum principatu propter uirtutem dignus habeatur, operæprecium eſt cognoſcere quanta pietate Eleazarum obſeruent, quantoq́; illos amore & ipſe proſequatur. Nam ut prætermittam eius ad regem literas pro eorum reditu, multa inſuper rogando, homines Andreæ commendabat, ut omni conatu in eorum gratia ageremus. Cui cum reſpõdiſſemus curæ omnia nobis fore, propterea animo quieſcere: Imò, inquit, & longe animo angor. Noui enim regem uirum diligentem & bonorum amatorem, quantaq́; induſtria præſtantes uiros inquirat, adeò ut nihil potius ducat, quàm ad omnia loca mittere, ubi acceperit egregium quempiam hominem, uel diſciplina uel prudentia ſingularem. Nam illum quoque dicere ſolitum audiui, & recte quidem, in hoc magnum regni eſſe tutamen & robur, circa ſe quamplurimos uiros habeat iuſtos & prudentes, qui quocunque caſu in amicorum commodum conſulant. Quod quidem in his experior, qui ab eo mittuntur. Exin iusiurando affirmat ſeſe huiuſmodi homines minime miſſurum, ſi propria quædam ingruat neceſſitas, ſed ob commune ciuium commodum, pro quo omnia pati poſſit, nihil negare audere. Nam etſi recte uiuendi norma in mandatorum obſeruatione conſiſtat, id tamen rerum cognitione multo rectius perficitur, quàm ſimplicitate aſſequatur. His igitur atque huiuſmodi pluribus claruit, quo ille animo erga tales uiros afficeretur. Dicendum eſt quoque breuiter de ijs quæ interrogatus à nobis Eleazarus diſſeruit. Nam cum magna in lege habeatur obſeruatio de cibis & poculis, & his animalibus quæ immunda putantur, idcirco interrogauimus, quando omnia una creatione ſubſiſtant, qua ratione quædam ut immunda ad eſum tactumq́ue reijciantur, quæ plurima legis inſtitutio habet, in his profecto infeliciter. Ad ea ille: Non cernis, inquit, quam uim habeat conſuetudo ad recte uiuendum, qualesq́ue rerum mutationes afferat, atque ut qui malis conuerſantur facile corruptis moribus in procliue labantur, fiant'que per omnem uitam miſeri: qui uero ſapientibus & prudentibus aſſueſcunt, ex inſcitia qua tenentur, in rectum bonum'que mutati uita fortunantur. Animaduertens igitur hæc noſter legislator, cuncta'que ad pietatem atque iuſtitiam intendens, ſingula non ſermonibus tantum docuit, ſed exemplis quæq; demonſtrans, mala prohibuit, ante oculos ponens cuius quæque gratia à deo creata ſint. Demonſtrat omnium primum, quoniam ſolus ſit deus, cuius potentia conſtent ſingula & regantur, ipſeq́; locis omnibus adſit, ſine quo nec minimum quiddam ſubſiſtat nihilq́; eum lateat eorum quæ in terra ab hominibus uel clanculum gerantur, ſed ſingula quæ aut ſecum agat quis, aut cum alio contrahat, aperta illi atque ante oculos poſita eſſe, futura ſeu præſentia intueri. Hæc igitur omni ſtudio peragens, id maxime oſtendere enititur, ut ſi quando quis in malum adducitur, haudquaquam ſe latêre intelligat, neque aliud quicquam per totam legem animo intendit, niſi ut Dei potentiam oſtendat. His igitur ab ipſo initio intentus demonſtrat, cæteros mortales qui plures arbitrantur eſſe deos, quàm potentiores ſint ipſis dijs, quos fatuitate quadam colunt. Simulacris enim aut ex lapide aut ligno fabrefactis, eorum illa eſſe formas dicunt, qui ſuis inuentis utilitatem aliquam ad communem uiuendi uſum attulerunt, hos genibus aduoluti, atq; extra ſeſe poſiti, ſublato animo adorant. Quod ſi quis quale eorum ſit inuentum roget, ignari prorſus, quoddam natura productum ueluti præclaram illorum compoſitionem afferant, quã ipſi non fecerint. Qua in re uani nempe & ſtolidi comprobantur. Nam & nunc multo quidẽ doctiores, & ad inueniendum promptiores elegantiores'que plures inueniuntur quàm priores illi fuerint, neque hos tamen uenerantur ut deos, quanquam harum rerum

factores

factores & ſcriptores Græcorum ſapientiſſimi honore dignos putent. Quid enim Aegy-
ptios, atq; his finitimos referam, alŋs longe ſtultiores, quorum alŋ feras, alŋ reptilium in-
ſenſatorũ plurima ſibi conſtituerunt, quæ colerent, quæ adorarent, quibus & uiuis & mor
tuis uictimas cæderent? Sapiens itaq; legislator, atq; à deo in cognitionem omnium inſti-
tutus ſingula reuoluens, nos uallo infrangibili, murisq; ferreis circunſepſit, ut animo in-
noxŋ & corpore mundi, nulla Gentium prorſus imitaremur, ac uanis opinionibus abie-
ctis, ſolum deum qui ſupra omnes creaturas poteſt, coleremus. Quamobrem Aegyptio-
rum ſacerdotes, populi principes, qui etſi multis aberrent, tamẽ in quibuſdam nobiſcum
conueniunt. Nos quidem homines dei appellant, quoniam non ſic cæteris eueniat, ut ſe-
cũdum ueritatẽ dei cultores exiſtant: ſed homines mẽſis poculisq; & umbræ dediti (quod
omne illis eſt ſtudium) uentri tantum indulgeant, quæ quidem noſtrum curat nemo, imò
per omnem uiam in ſola diuinæ uirtutis cognitione uerſamur, ne ulla re polluti, néue ua-
nis conuerſanres in crimen labamur, undique nos puritate communiuit, cum ad eſum &
potum, tum ad tactum, auditum atque uiſum. Vniuerſa enim ad phyſicam rationem re-
ferens, quemadmodum cuncta una potentia ſubſiſtant, ſic & in ſingulis alto ſenſu inſti-
tuit quibus uteremur, & quibus abſtineremus. Vt exempli gratia unum aut alterum per-
curram, ne ſimplicia tantum uerba inſpiciens, arbitreris murium aut muſtelæ & ſimilium
cauſa, Moſem rantopere in ferendis legibus elaboraſſe, ſed ad mundiciem contemplan-
dam, emendandosq; mores, ad bene recteq; uiuendum cuncta pereleganter inſtituit. Vo-
larilium nanq; quibus quotidie ueſceremur, illa tribuit, quæ manſueta & puritate à cæteris
ſeiuncta, frumenro ac ſeminibus alerentur, ut ſunt columbæ, turtures, pauones, perdices,
anſeres, ac cætera huiuſmodi. Aues uero quarum uſum prohibet, feras eſſe inuenies, &
quæ carne paſcantur, quæq; ſuperbientes raptricesq;, ſuis in alias uiribus illatæ nuſquam
cibum quæritant, niſi aliarum auium damno & iniuria, ac maxime manſuetarum. Nec ſo-
lum in aues inuehuntur, uerum & agnos & hœdos rapiunt, homines uiuentes adhuc, &
exanimes, contumelia afficiunt. Igitur translatione quadam ab his & ſimilitudine uſus le
gislator, ea immunda nominauit. quoniam uellet ſingula ad conſiderationem, & mentis
puritatem referri, atq; ut quiſq; quotidianis exemplis monitus intelligeret, iuſtitia & æqui
rate utendum, néue ſuperbiendo aut rapiendo quicquam omnium lædendum eſſe, quan-
quam uiribus plurimum ualeas, ad recte uitam deducendam, uiuẽdumq; eſſe quemadmo
dum illæ, quas prædiximus, aues, quæ ſeminibus mitem uitam degunt, nec noſtri generis
quenquam inſequi, rapere, turbare debere, ueluti ea animalia faciunt quæ ad eſum prohi-
bet: nec ui ulla in re agendum, nec uiribus fidendum eſſe demonſtrat, ŋs qui ſenſu omninò
non carent. Tenetis igitur, inquit, cauſam cur nos ab eorum, quæ prædiximus, uſu prohi-
buit, propter eam ſcilicet inclinationem quæ ſingula habent. Vt uero omnibus in rebus
quibus aſſueſcimus ad amendandos, firmandosq; mores ab ipſis brutis intenderit, aduer-
rite. Nam quod præcepit nos his quadrupedibus ueſci, quibus duo ſunt labia, & ungulas
findunt, ſignum eſt, ut nos quoq; operationes noſtras ad rectum bonumq; partiamur,
ſic omnia diſtribuendo, his ſignis nos ad iuſtitiam intendere coëgit, propter quod etiam
à cæteris Gentibus diuidimur, ne illorum conſuetudine criminibus polluamur. Gentium
nanq; pleræq; ſibiŋpſis commiſcentes, magna impietate fœdantur. His prouinciæ & ciui-
tates omnes deturbatæ, non ſolum marium concubitores ſuſtinere, ſed parturientium e-
tiam ſanguine inquinatæ, à filiarum inſuper inceſtu non abſtinent, à quibus nos longe ſe-
iungimur. Vbi uero diuiſionis locus ſignatur, circa eũdem & reminiſcendi charactere ad
monemur. Nam quandocunq; ſcribitur, quæ ungulas findunr, additur, & ruminãt: ex quo
manifeſtò admonemur, ea omnia ad earum rerum quas gerimus memoriã referenda. Nã
quid profecto aliud ſibi uult illa ruminatio, niſi ut aſſidue quadam uitæ & geſtorũ noſtro-
rum recordatione cuncta animo recurſemus, uoluamusq;? Arbitramur enim cibo uitam
ea maxime de cauſa ſuſtẽtari, quo eius ruminãdi ſimilitudine geſta noſtra meditaremur.
Cuius rei gratia & per ſcripturam inquit: Memoria recordare dei qui fecit in te magna & Deut. 8.
mirabilia. Quæ profecto ſi cõſideres, magna mirandaq; apparent. Primo quidẽ corporis
cõpago, alimenti rransfuſio, ac ſingulorũ membrorũ diſtributio, & mira quædam conne
xio. Verũ maiori longe admiratione digna uidebuntur, ſi ad unumquodq; ſenſuũ compo
ſitionem aduertas, ſi quæ ſint mentis actiones, & motus inuiſibiles conſideres, utq; quaq;
in re ingenŋ acumẽ, pſpicacitasq; eluceat, unde innumerabiliũ penè artiũ inuẽtio prodŋt.

Quapro-

Quapropter recte iuſſit meminiſſe, quemadmodum huiuſmodi omnia diuina potẽtia & fabricatione perfecta ſint, atq; ut ſingula tempore & loco circumſcripſit, memoriam ſemper reuocans ad conſiderationem dominantis omniũ, & perfectoris dei. Etenim, ut à mẽſis poculisq́; incipiamus, recte iuſſit tunc deum laudare, cum menſæ accumbimus, in qua quidem nec aliquid ad confabulandum conceſſit, quod diuini numinis memoriam abijceret. Simili quoq; ratione ſupra portas et oſtia ea eulogia figere inſtituit, quæ dei cogitationem mentibus innouarent. Apertiſſimo enim id ſigno oſtendit, omne ſtudium noſtrum ad æquitatis puritatisq́; memoriam referri oportere. Atque in omnibus dei timorem ante oculos uerſari præcepit, & cum diſcumbimus & cum aſſurgimus dei fabricam nõ ſolum uerbo, ſed ueneratione laudare, illarum rerum perpetuum motum meditantes, utq́; diuina ſit & incompræhenſibilis harum rerum alternatio. Sic igitur breuiter demõſtrata eſt partiendi, reminiſcendiq́; ratio, ueluti præpoſuimus, eorum quæ ungulas diuidunt & ruminant. Neq; enim uanum quicquam ad animum reddidit, uerum hac dicendi uſus figura, ſingula ad ueritatem accommodauit. Nunc uero quæ guſtu audituúe percipiuntur, referamus. Nam ne quid agas, ne quid audias, aut dicendi flumine fiſus ad iniqua labaris, eadem ſimilitudine admonuit, quod quidem & in pecorum conſideratione inſpicere licet. Sunt enim peruerſorum morum muſtelæ & mures, atq; his ſimilia animantia, quorum contactũ prohibuit. Nam mures cuncta fœdant, maloq́; afficiunt, & homini quidem non modo ad eſum pernicioſi, ſed nec ulli prorſus uſui utiles ſunt. Muſtelæ autem proprium eſt genus, & ſupra ea quæ diximus, eſt ad deturbanda omnia immundum. Auribus præterea concipit, quæ ore parturiat, qui mos hominibus pernicioſiſſimus eſt, ut quæ ipſi auribus accipiant, eadem uerbis exaggerantes maioribus malis inuoluunt, inſtantemq́; turpitudinem, omnibus ipſi modis auctam inique fœdant. Quapropter recte rex ueſter huiuſmodi homines, ſicuti accepimus, ſupplicio tollit. Hic, equidem inquam emplaniſtas te dicere arbitror, illos enim iudicijs, ſupplicio, fœdaq́; nece, aſſiduè inſequitur, ille, hos ipſos inquam refero. Nam eorũ inertia pernicioſa, uiris perditio eſt. Iubet nanq; lex noſtra, nec ſermone nec opere quẽquam malo afficias. Sed de his ad te hæc paucis dicta ſint, quo intelligas noſtra omnia, lege ad iuſtum, rectumq́; dirigi, neq; quicquam aut decenter minus, aut ex animi impetu factum, ſacris in literis admitti, uerum ut per omnem uitam, ac uniuerſis operationibus noſtris erga omnes homines mites, iuſteq; conuerſemur, dominantis dei nuſquã obliti. De cibis igitur & immundis reptilibus atq; pecoribus, utq; ad iuſtitiam atq; rectos hominum mores omnis intendat ſermo, mihi quidem recte dixiſſe uiſus eſt. Addidit inſuper & de oblationibus uitulorum, arietum, & hircorum, multa diſſerens, quemadmodum illa ex armentis gregibusq́; aſſumentes, manſueta animalia deo cædant, nihilq́; ferum mactent, ne qui ſacris adolent, uictimasq́; faciunt, elatum quid ſibiipſis proponentes, animo eleuentur, ſed uictimarum manſuetudine exemplo moniti, humiles & omni mente in deũ intenti, ſacra peragant. Hactenus hæc ad te ſcripſi Philocrates memoratu digna, propter eam quæ tibi ineſt diſcendi cupiditatem, quo ex his paucis, totius legis maieſtatem, phyſicamq́; eius meditationem perciperes. Sed iam redeamus unde digreſſi ſumus. Eleazarus ſacris prius de more peractis, uiros quos ad regem mittat, deligit: præclara inde munera regi accumulans, nos tuto itinere quietos dimittit. Pòſt ubi uero Alexandriam uenimus, annunciatusq́; eſt regi aduentus noſter, extemplò Andreas & ego in atrium admiſſi, regem comiter ſalutauimus, reddidimusq́; ſimul & ab Eleazaro epiſtolas. Ille quod maximi faceret rem ſibi ſequundam in imperrãdis hominibus eueniſſe, ſeq; uoti compotem factũ gauderet, cæteros qui multi negociorum cauſa aderant excedere iubẽs, uiros actutum aduocat præter omnium opinionem. Eſt enim mos Genti, ne legatorum quiſquam in regis conſpectum admittatur, etiam ſi propter negocia miſſi redierint. Regum uero & excellẽtium urbium legationes, uix trigeſima die in atrium recipiuntur, ac deinceps habita ratio ne pro dignitate eorum qui miſerint & præſtantia. Rex itaq; emiſſis omnibus quos minime neceſſarios duxit, reſtitit deambulans, donec uenientes ſe ſalutaſſent. Hi poſteaquam cum muneribus & diuerſis pellibus, in quibus diuina lex aureis literis Hebraico ſermone conſcripta erat, & membranarum tenuitate quæ inter ſeſe quadam ligaturæ excellentia conſtringerentur, exornabatur, rem uiſu mirabilem, intromiſſi in regis conſpectu ſteterunt. Rex ſedulo in eos uerſus, ut primum uiros circumſpexit, de libris interrogat. Cum autem illa inuolucra aperuiſſent, explicuiſſentq́; membranas, diutius hæſit rex, ſeptiesq́;

adorans:

adorans: Gratiam, inquit, uobis habemus uiri, maiorem ei qui uos miſit, maximam uero
deo, cuius eiuſmodi uerba ſunt. Acclamantibus autem uiris, & omnibus qui unà aderant
uoce ſimili applaudentibus, ipſe præ gaudio lachrymis effuſus eſt. Profuſa enim exhila-
ratio, & honoris ſublimitas, lachrymas etiam nolentibus excutit. Hinc admonens, ut libri
in ſuum odorem redigerētur, uiros ſalutans ait: Aequum erat uiri, ut quorum gratia uos
aduocaſſem, illos primum uenerarer, atq; inde uobis dexteram præberem, propter quod
id primum egi: hæc uero dies per omne uitæ tempus magna mihi ſemper in annos erit &
celebris, in qua & uos mihi adfuiſtis, & euenit ut aduerſus Antigonum nauali prælio ui-
ctor euaderem. Quapropter & uos quoq; hodie unà mecū conuiuio lætari uolumus. Prin
cipes mox adeſſe, inter quos & me diſcumbere dignatus eſt, & omnem ædium appara-
tum quo utitur depromi imperat. Iubet & uiris diuerſoria quamornatiſſima, & arci proxi
ma ſterni mandat, & conuiuium quamopulentiſſime apparari. Hic Nicanor medicorum
princeps Dorotheum huiuſmodi rerum præpoſitum aduocans imperat, ut omni promp
titudine quæ uſus decusq; poſtulat, in ſingulos expediat. Etenim ſic à rege inſtitutum e-
rat, quemadmodum & nunc quoq; cernere licet, ut quotcunq; ciuitates ad præbenda ciba
ria, poculenta & lectiſternia præparatæ ſunt, totidem earum rerum præfectos habeant, qui
regibus aſſiſtant, homines nulla in re moroſi, quiq; ſi quando opus ſit, neceſſaria exornēt,
& multa cum hilaritate iuſſa proſequantur. Quod quidem in his maxime factum eſt. Nā
Dorotheus uir in huiuſmodi rebus dexter profuſusq;, cum ſibi talium uirorum cura de-
mandata eſſet, uniuerſa quæ in ſua poteſtate continebantur, in tales uſus pridem præpara
ta, magnifice depromit, perhumaniterq; cuncta exornans, thoros cuiq; pro regio impe-
rio diſtribuit. Iuſſerat enim rex eorum partem mediam coram ſe, reliquos iuxta ſuū plius
ſolium diſcumbere, nihil prætermittens quod ad hominum honorem ſpectare arbitrare-
tur. Poſtea uero quàm cuiq; ſuus ſtratus eſt thorus, præcepit rex Dorotheo, ut omnibus
qui à Iudæa uenerant, conſuetas ex patrio more dapes, & quicquid concupiſcant præbeat
detq; cuncta abundanter ad oblationes & ſacra, atq; alia uota peragenda, ſicuti Gētī mos
eſt. His peractis, primum omnium Eleazarum uirum grauem, ac omnibns qui nobiſcum
uenerāt ſeniorem, uota facere rogant. Ille, ut erat uenerandus, ſtans, inquit: Impleat te rex
bonis omnibus quæ fecit omnipotens deus, detq; tibi, uxori, & liberis, & amicis ea om-
nia immota eſſe per omne uitæ tempus. Eo adhuc dicente, ſequitur diuturnior cum clamo
replauſus, gaudij & exultationis plenus, moxq; rebus iucunditate multa præparatis, in lę
titiam uertuntur, miniſtris quemadmodum inſtituerat Dorotheus feſtiuiſſime cūcta præ-
bentibus, inter quos & regij liberi, & honoratiſſimi quiq; miniſtrabant. Pòſt ubi uero tem *Quæſtiones*
pus ſermoni opportunum uiſum eſt, rex per interualla quædam (ut omnes ordine ſecun- *Ptolemei, 72.*
dum ætatem aſſederant) eum qui primo loco diſcubuerat, interrogat: Quonam pacto re- *interpret. pro*
gnum incolume, in finem uſq; conſeruet. Ille parūper cunctatus, inquit: Hoc maxime mo *poſitæ.*
do regnum optime diſponens, ſi dei manſuetudinem in rebus omnibus imitatus, patien- 1
tia ac longanimitate uteris, extollesq; dignos, elatos autem affabilitate, ex malo in pœni-
tudinem traduces. Eo collaudato, rex proximum rogat: Quemadmodū iuſte ſingula per 2
ficere poſſit. Reſpondit ille: Si in rebus omnibus ſeipſum obſeruet, omnia eum recte actu
rum, & ſi conſideret omnem ſenſum à deo eſſe, proponatq; ante omnia dei timorem, nul-
la in re aberrabit. Hunc maxime laudatum dimittēs, tertium dicere hortatur. Quomodo 3
amicos ſui ſimiles habeat. Qui ait: Si intelligent te multa meditari in ſubiectorum popu-
lorum commodum, & tu id facias, conſiderans quemadmodum & deus genus humanum
bonis afficiat, ualetudinem illis, & uitæ alimenta, atq; alia cuncta opportunis temporibus
præbens. Atteſtatus quoq; & huic, ad alium qui illi aſſederat, inquit. Quonam modo in 4
negocijs ac iudicijs peragendis, delictisq; puniendis bonam aſſequatur famam. Tum ille:
Si omnibus te æquum ratione præbueris, inquit, & nihil ſuperbè, nihilq; pro potentiæ tuę
uiribus contra delinquentes ages. Id autem aſſequêris, ſi dei diſpoſitionem inſpicias, qui
dignis ſua uota perficit, peccantibus uero uel per inſomnia, uel opere demonſtrat, quid il-
lis nocuum ſit, neque ſecundum eorum peccata, neq; pro magnitudine uirium ſuarum ho
mines cędit, ſed manſuetudine uſus corrigit recte. Et hoc quoq; collaudato, deinceps po-
ſtulat: Vt in rebus bellicis inuictus exiſtat. Qui reſpondit: Si non armis, ſi non potentiæ 5
ſuæ fidat, ſed deum ſemper imploret, ut iuſte agendi ſibi conſilia dirigat. Huius dicta reci-
piens, alium inde petens poſcit: Quemadmodum inimicis formidoloſus ſit. Qui ait: Si ar- 6

mis & exercitu,multoq; ueluti ad bellum apparatu inſtructus fueris,ea tamen omnia diu
tius,ceu uana,priuſquã his uteris,detineas. Nam & deus ipſe antea quàm maieſtatis ſuæ
trepidationẽ incutiat,inducias quaſdam præbet,exin omni apparatu mentes deterret. Et
7 hunc item collaudatũ dimittens,alium interrogat:Quid ſibi optimũ in uitaſit. Arille: Si
cognoſcat,inquit,quoniam deus mortalibus dominetur, atq; ut ad optimas quaſq; opera
tiones non per noſipſos conſilia dirigamus: deus enim qui cunctis dominatur, omnium
8 opera perficit & deducit. Annuens & huic, aliũ ordine reſpondere iubet: Quomodo re
cte omnia ſeruans & illæſa,eundem filijs ſtatum tradat. Tum ille:Si deum,inquit, aſſidue
imploraueris, ut rectos tibi ſenſus ad ea quæ in poſterum peragenda ſunt tribuat, & filijs
imperaueris, ne gloria, diuitijsq; ſuperbiant, ſed arbitrẽtur deum benignitate ſua cuncta
illis elargiri, neq; per ſeſe alicuius rei ſubſtantiã poſſidere. Ei atteſtatus rex, ab alio petit:
9 Vt bonam & malam ſamam æquo animo ferat. Ad ea ille:Si tibijpſi propoſueris, inquit,
cunctos mortales ſic a deo eſſe creatos, ut maximis malis iactati, bonis rurſus afficiantur,
neq; quiſquam omnium ſit, qui huiuſmodi alternationẽ effugere ualeat,deus enim implo
randus eſt,qui tranquillitatẽ tribuat. Approbãs & hunc, Recte, inquit,omnes reſponde-
runt.Sed quando unum deinceps,qui adhuc ſupereſt, interrogauero,hæc ad præſens præ
termittã, ut ad lætitiam uerſi, reliquum huius diei iucundiſſime tranſigamus, deinde ſex
qui ſequentur dies,ea quæ modo prætermittuntur addiſcemus.His ſimul dictis,uirum in
10 terrogat:Quis fortitudinis ſit finis.Ille:Si quãdo periculoſa imminent,ait, in rebus aggre
diendis,recte quis conſuluerit, & conſulendo propoſitũ aſſequatur. Tibi enim recte utilẽ
terq; conſulenti,deus cuncta perficiet. Hic acclamantibus omnibus,& plauſu uirum col-
laudantibus, rex in philoſophos uerſus inquit: (non enim pauci aderãt) Arbitror equidẽ
hos uiros uirtute excellere,ac plurimũ intelligere,qui talib. rogationibus ex tẽpore tã de
center reſpõderũt,dicendi initiũ à deo omnes aſſumentes. Ad ea Menedemus Eretrieus
philoſophus: Profecto rex,ait,cum homo diuinum ſit opus,quod quidẽ & totius mundi
fabrica monſtrat,recte ſequitur.ut omnem uirtutis & ſermonis ſui pulchritudinem princi
piumq; à deo deducat. His ubi rex annuit,in iucunditatem cuncti uerſi, cõuiuium ſumma
feſtiuitate in noctem uſq; protrahunt. Poſtridie eodem ordine menſæ parantur.cõuiuium
trahitur. Cum uero tempus ad rogandas ſententias accommodum adfuit,rex eos interro
gat qui deinceps ordinem ſeruabant,ab illis qui ſuperiori die rogati ſententias dixerant.
Cœpit enim ab undecimo rogare,quoniam pridie decem reſpondiſſent. Cõticuerant iam
11 omnes,et rex poſcit:Quibuſnã modis diuitias conſeruet.Ille dum petita reuoluit,paululũ
moratus:Si nihil,inquit,indignum regno tuo,neq; flagitioſe ages, neq; in uanis rebus &
incommodis ſumptus facies,& erga populum tuum te beneficum benignumq; præbue-
ris. Etenim deus bonorum omnium,quem ſequi oportet,largitor eſt. Hoc collaudato,ſe-
12 quentem ediſſere hortatur:Quando ueritatem colat. His ille reſpondit: Si cognoueris quàm
magnum dedecus mendacia mortalibus omnibus afferant,& multo maiorem notam re-
gibus inurant. Nam quando ea potentia ſunt,ut quæ uolunt facile perficiant,cuius rei gra
tia mentientur? Oportet etiam te conſiderare rex,ut deus amator ueritatis exiſtat. Hunc
13 quoq; ualde approbans,in proximum reſpiciens, inquit: Quæ eſt diſciplina ſapientiæ?
Tum ille:Quemadmodum,inquit,te expertũ optas,& omnibus bonis abundare,ſic hoc
ipſum in ſubiectos tibi populos & delinquentes ſerues, ſi optimates præſtantesq; uiros
humanius commoneas. Etenim deus manſuetudine cunctos fouet. Annuens huic,ab a-
14 lio poſtulat:Quonam modo clemens, benignusq; ſit. Ille:Si conſideres,ait, quàm longio
ri tempore,quantisq; & quàm magnis calamitatibus oriatur genus hominum, alatur,nu-
triaturq;,unde neq; in eos temere animaduertendum,neq; accuſandi ſunt, ſi reuoluens in
ſuper ut omnis hominum uita doloribus ſemper & ſupplicijs exagitetur, ſingula intelli-
gens, in miſericordiam profecto uerteris:nam & deus miſericors eſt. Suſcipiens & hunc,
15 deinceps ordine interrogauit:Quid in regno potiſſimum obſeruandum ſit. Conſeruare,
inquit,ſe à muneribus incorruptum,atq; magnam uitæ partem inuigilare,iuſtitiamq; an-
te omnia colere,& huiuſmodi amicos ſibi comparare. Iuſtos enim deus amat. Annuẽs &
16 huic,ab alio petit ut ſe doceat:Quid ſit pietatis robur. Tũ ille: Cognoſcere,ait,quia deus
omnia ſemper operatur,& uidet,neq; eum lateat quiſquam iniuſta faciens,neq; perperam
agens. Vt enim uniuerſum orbem deus bono afficit, ita & tu ſi eum imitaberis, nuſquam
17 aberraberis. Applaudens & huic,alium rogat:Quis ſit regnãdi modus. Ad ea ille:Recte,
inquit,

inquit,ſeipſum regere,neq; copia,neq; gloria elatus,ſuperbum indecens'ue concupieris,
ſi recte ratiocinatus fueris,ſi cuncta tibi aderunt quaſi nihil ſint. Deus enim mãſuetus eſt,
& nullius egens. Quod tu pro humanis uiribus conſidera, neq; multa ad regnum appe-
tas. Laudans & hunc,alij ut diſſerat ſuadet:Quemadmodum optima eligat. Reſpondit il- 18
le:Si iuſta ſemper tibi propoſueris, arbitreriſq; iniquam uiræ priuationem. Nam & deus
ſemper iuſtis elegantiſſima bona præparat. Hoc collaudato,à ſequente poſtulat: Quomo 19
do inſomnijs quietus ſit. Hic ille:Rem dictu difficilem petis;inquit. Nam in ijs quæ men-
tem per inſomnia agitant,haudquaquam obſiſtere poſſumus,ſed ſenſu quodammodo ir
rationabiliter ducimur,ex huiuſmodi rebus quæ accidere ſolent & uidemus. Videmur e-
nim quandoque pelago ferri,nauibus traijcere,nunc negociari, nunc pennis ſublati uola
re,loca mutare,& cætera huiuſmodi,quæ minime fiant. Similiter & quæ maxime experi-
mus,ea mẽtem in ſomnis turbare ſolent. Quare rex omni negocio quicquid dixeris,quic-
quid feceris,ad pietatem intendendum cenſeo,ut teipſum ſeruans uirtute circumuallêris,
nec uoluptate irrationabiliter pellectus,ne'ue potentia fiſus,quod iuſtum eſt tollas. Ete-
nim in quibus quiſq; plurimum uerſatur uigilans,& per quietem earũdem rerum cura ho-
minem recurſat. Sed quando omnes rationes & operationes tuas ad pulcherrima quæq;
inſtituis,& uigilans & dormiens, ob eam cauſam optima in te ſemper eſt tranquillitas.
Hoc comprobato,ad alium dixit:Poſtquam tu decimo loco dicturus es,ubi reſponderis,
ad conuiuium conuertemur. His ſimul dictis petijt:Quemadmodum nihil indignum aga 20
mus. Cui ille:Si quid te deceat,inquit,quid'ue poſſis omni in re proſpexeris, ne tua digni-
tate indecorum quicquam dicendo agendóue excidat, intelliges omnes quibus imperas
de te ſemper & cogitare & loqui. Neq; enim minimum hypocritis parces, qui ex uultus ua
rietate mentem coniectant,ex cuius conſideratione indecenter cuncta peragunt. Tu ue-
ro nulla hypocriſi deprauatus,aperte imperas,pręſtante tibi deo multa cum dignitate mo
rum elegantiam. Hic rex multa cum lætitia diutius applaudens,homines ad quietem dimi
ſit. Poſt ubi uero hæc ad illos locutus,ſe ad ſequentis diei conuiuium pręparauerũt. Quod
cum eodem ordine ſeruato ſtructum eſſet,ut interrogandi tempus rex adeſſe putauit,pri
mum eorum qui nondum rogati fuerant,ſententiam dicere iubet:Quid ſit in regno diffi- 21
cillimum. Ille,ſibijpſi dominari,reſpõdit,neq; appetitibus efferri. Ineſt enim natura mor-
talibus,ut mente ad aliquid ſemper declinent, & pleriq; ad menſas,pocula,uoluptateſq;
trahuntur,in quibus multitudo maxime effunditur. At reges ſubigendorum populorum
cura ſolicitat,ob gloriæ magnitudinẽ. Sed pulchrum eſt ſe omni in re metiri,& quæ deus
dederit ſtudio continere. Inconceſſa uero atq; inexpetibilia,ne concupiſcas. His dictis aſ-
ſentiens,proximum interrogat:Quonam modo nemini inuideat. Hæc ille excipiens:Si 22
animaduerteris primum,inquit,deum omnibus regibus impartiri gloriam,diuitias,& ma
gnitudinẽ,& illi imperare poſſe neminem. Nam etſi huiuſmodi gloriæ participẽ ſe quiſ-
quam cupiat,haud tamen poteſt:dei enim donum eſt. Virum pluribus laudans,alium pe-
tens,inquit;Vt inimicos ſpernat. Tum ille:Si placidus,ait,erga omnes homines benigni- 23
tatem exercueris,nullius amicitiæ ratione habita. Gratũ uero ſe omnibus præbere,id pul-
chro dei munere,quod optimum eſt,conceditur. His annuens, alium deinde reſpondere
iubet:Quemadmodum glorioſus perduret. Cui ille:Si benignitate, inquit,& gratia excel 24
lens,erga alios magnificus extiteris,gloria te nuſquam deſeret, quæ ut tibi adſit,deus ſem
per implorandus eſt. Hoc collaudato,proximum reſpondere pręcatur: Erga quos haben 25
dus ſit honor. At ille ait:Potiſſimum omnes tribuendum putãt,quos amice diligamus,e-
go uero opinor erga æmulos habendam eſſe honoris munificentiam quammaxime gra-
tã,quò illos hoc præſertim modo ad ea quæ honeſta ſibi ſunt & utilia inducamus. Opor-
tet autem deum qui mentibus dominatur pręcari,ut hæc perficiat. His ubi aſſenſit,à ſexto
exquirit:Quibus gratificandũ ſit. Ad ea ille:Parentibus,inquit,ante omnes: etenim deus 26
in honorandis parentibus præceptum maximum poſuit,cenſens amicos ſecũdo loco ha-
bendos,quos animo pares nominauit. Tu uero recte facis qui cunctos homines ad te amã
dum allicis. Poſt hunc à ſequẽte poſtulat: Quid ſit pulchritudine dignius. Ille,pietas,ait. 27
Nam & ipſa pulchritudo quædam eſt præcellens. Eius autem potentia charitas, quæ qui-
dem dei munus eſt,quam & tu poſſides,cuncta in ipſa bona amplectens. Huic magno aſ-
ſenſu applaudens,alium interrogauit:Quemadmodum amiſſa gloria inſtauretur. Ille au- 28
tem ad hæc:Quando,inquit,clemens omnibus gratuſq; exiſtis, quæ res beneuolentiam

comparant,fieri non poteſt ut excidas,& magni præterea armorum apparatus,maximã
ſecuritatem præſtant.Si qui uero cadunt,ab ijs abſtineant oportet, quorum gratia excide
runt,amicitiarumq́; inde cultores iuſta agant. Dei nanq; donum eſt bonorum operatio.
29 Vbi talibus ſatisfactum eſt,alius ſententiam quærit: Quomodo ſine triſtitia uiueret. Tũ
ille:Si neminem,inquit,læſeris,omnesq́; iuues,iuſtitia quoſq; proſequens,ab ea huiuſmo
di fructus iucunditatis colligitur. Sed implorandus eſt deus, ne ea nos lædant quæ præter
opinionem noſtram accidunt,ut ſunt mortes,morbi, ægritudines, & cætera huiuſmodi.
Te autem quando pius es,horum nihil inſequetur.Recte & hunc reſpondiſſe aſſerens,de
30 cimum ad dicendum hortatur:Quid ſit in gloria potiſſimum. Reſpondit ille.Deum uene
rari,non ſacris,inquam,neq; muneribus,uerum animi puritate,ac fide candida,eius uolũ-
tatem ſequi.Quod quidem & tu perficis,id firmum animo gerens, ut & quicquid feceris,
& quæ facturus ſis,omnibus pateant.Hic rex cunctos collaudatos, maiori uoce ſalutat,
omnibus & præſertim philoſophis approbantibus. Nam opere & ſermone longe præſta
bant,quippe qui à deo ſententiarum principium deduxerant. Exin rex conuiuio læto frui
tur.Sequenti uero die mẽſis ſolito apparatu inſtructis, diſcubuerunt. Tum rex ex opor-
tunitate eos deinceps,qui ab ijs qui pridie dixerãt ſequebantur, interrogans,à primo pe-
31 tit:An prudentia doceri poſſit.Cui ille:Animi,inquit,decus quoddam eſt à diuina poten-
tia fluens ad ſuſcipienda bona,renuendaq; contraria.Confeſſus hoc,proximum interro-
32 gat:Quid potiſſimum ualitudini conferat.Ille,prudentia,reſpondit:quæ contingit nemi-
33 ni niſi deus mentem ad ea præparauerit.Eo collaudato,ad alium inquit:Quibuſnam mo
dis genitorib.dignas gratias referat.Ad ea ille:Si nulla in re,ait, illos triſtitia afficias.Sed
34 hoc potuit nemo,niſi deus,cognitionis dux,mentem ad pulcherrima quæq; diſponat.An
nuens huic,ſequentem poſtulat: Quomodo ſit audiendi cupidus.Is,ſi exiſtimaueris,re-
fert,ſingularum rerum cognitionem tibi utilem fore, ut aliquid ex ijs quæ audieris ad præ
ſens tempus comparans,ea eligas quæ conuenientiora uidebuntur.Sed implorandum eſt
ut diuinum adſit numen.ab eo nanq; operationum omnium perfectio eſt.His approba-
35 tis,ad alium dixit: Vt nihil contra leges agat. Tum ille:Si cognoueris,inquit,quoniã deus
legislator mentes intellectusq́; dederit ad hominum uitam bene regendam, leges ſeque-
36 ris. Approbans & hunc,ab alio rogat:Quod ſi cognitionis commodum. Sic ille:Si acci-
dentia,inquit,reputare uolumus,in aduerſis eorum rebus & nos unà grauiter afficimur et
premimur,uel pro cognatorum mœſtitiæ magnitudine,fortunantibus autem illis.gloria
inde & decore extollimur.Si uero negocium inter ſe benigne ſuſceperint,& cuncta indiſ-
ſolubili glutino ſe habent,nihilq́; ad ſequundas illorum res deſideratur. Verum orãdum
37 eſt,ut deus cuncta ſequundet. His item receptis,ad alium dixit:Quemadmodum intrepi-
dus exiſtat. Ille,ſi mens,inquit,nullius ſibi conſcia mali deum ſequatur,qui conſilia omĩa
38 in bonũ dirigit. Hoc collaudato, ab alio petit: Quomodo recta ratio in promptu ſibi eſ-
ſet.Si hominum,inquit ille,infortunia ſemper conſideraueris,reuoluens quales rerum ui-
ciſſitudines deus afferat,aliosq́; gloria ſublatos honoribus prouehat, aliosq́; calamitatib.
39 opertos ignominia deijciat. Hunc bene dixiſſe aſſerens,alium reſpondere hortatur:Qui-
buſnam modis neq; ſocordia,neq; uoluptatibus diſtrahatur. Ille,in promptu hoc tibi eſt,
ait,cum & magno regno imperes, & uaria negociorum multitudine tenearis,ut non ad
aliud quippiam traducendi mẽtem quies detur. Horum igitur cura uerſetis oportet,deũq;
40 roga,ne quod te decet prætermittas. Laudans & hunc,à decimo poſtulat: Quemadmodũ
noſcat qui in eum dolo agant. Ille ad ea reſpondit:Si obſeruaueris qua quiſq; erga te liber
tate utatur,an eoſdem ſemper mores habuerit in ſalutando conſultandoq́;,ac reliqua uitæ
cõuerſatione, nec quicq; eorum quę amicitia poſtulat prætermiſerit ab affectibus & alijs
uitæ rationibus. Deus uero tibi rex ad optima quæq́; intellectum inſtruet. Hic rex nomi-
ne quoſq; appellans,omnes collaudat, moxq́; cuncti in iucunditatem uertuntur. Poſtera
41 die rex conuiuij oportunitate ſumpta,ſequentem monet ut oſtendere uelit: Quæ ſit ma-
xima negligentia. Tum ille:Si quis filiorum,inquit,negligens fuerit, eoſq; nulla in re eru-
diat. Deo enim ſemper uota non pro nobis tantum concipimus, quantum præcamur,ut
& liberis noſtris bona cuncta adſint,eruditionem & prudentiam impartiatur:nam id dei
42 uirtute euenit. Et hunc recte dixiſſe obteſtatus,ab alio petit:Quomodo patriæ cultor exi
ſteret. Si tibi perſuaſeris,ille inquit,domi uiuere & mori optimum eſſe, peregrinationem
uero agentibus ſtultitiam,diuitibus dedecus afferre,ceu patria ſuis malis eiecti ſint. Igitur
tu bonis

tu bonis quemadmodum & facis cunctos afficiens, id aſſequeris, deus enim in omnibus
gratiam tibi præſtabit. Hoc audito, alium rogat: Vt uxoribus accommodandum ſit. Ille, 43
quandoquidem, ait, fœminarum genus ſui confidens eſt, aſperum, & ſuorum affectuum ſe-
quax, atq; in lapſum procliue propter imprudentiam, & eius naturam imbecillem, uerum
ad ualetudinem & commoda noſtra utendæ ſunt, neq; illis contraria ſententia aduerſan-
dum. Eſt enim dirigenda uita ad certum aliquem finem, ac ueluti nauium gubernatores ſi-
gnum aliquod intendere, quæ profecto omnia & cætera cuncta dei inſtitutione reguntur.
Aſſentiens huic, proximum ad diſſerendum hortatur: Quomodo non decipiatur. Ad ea 44
ille: Si ſingula ratione proſecutus, ait, detractoribus inſuaſus perſtiteris, ſed tu ipſe ut ex-
cellis, dicta quæq; diſcernens & facta, ſi operationes tuas certo iudicio directas perfece-
ris, indeceptus rex ut dicis, eris. Hoc uero intelligere atq; in his uerſari eſt diuinæ poten-
tiæ operatio. His dictis rex aſſenſus, ab alio poſcit: Quemadmodum non ſit iracundus. 45
Ille, Si conſideraueris, inquit, quoniam is in quo omnium uita pendet, ſi quid per irã agat,
mortem pluribus afferr, quod quidem triſte & pernicioſum eſt, multorum uitam regni
cauſa delere. Verum cum omnes obſecundent & pareant, nec unus quidem aduerſetur,
qua de cauſa iraſcendum eſt? Sed noſſe oportet, ut deus omni indignatione uacuus, uni-
uerſum gubernet, quem te imitari neceſſe eſt. Rex bene et hunc reſpondiſſe dicens, ſequẽ-
tem interrogat: Quid ſit bene conſulere. Recte cuncta, ille ait, ex rationis diſcurſu agere, 46
ad propoſitum aliquem finem, reijcereq; inutilia & rationi contraria, ut mente per ſingu-
la diſcurſante, bene conſulendo propoſitum adipiſcamur. Sed omne conſilium eſt dei uir-
tute firmiſſimum, tibi præſertim pietatem exercenti. Applaudens & huic, deinceps oſten-
dere iubet: Quid ſit philoſophari. Bene & commode ratiocinari, refert, circa unumquod- 47
que eorum quæ emergunt, neque appetitibus efferri, negligereq; uana cũcta & ſtulta quæ
ex cupiditatibus oriri ſolent, ad peragenda oportuna menſura quadam deduci, quem ſta-
tum ut adipiſcamur, deum implorare oportet. Huic annuens, inquit, ad ſequentem: Quæ
ſit hoſpitalitatis remuneratio. Si omnibus, inquit, æquus exiſtens, quæ acceperis maiori 48
etiam fœnore accumulata reddideris, ita ut in hoſpitalitate excellere uidearis. Nã & deus
plurimum humiles erigit, & ſubiectos homines diligit. Atteſtans his, ab alio petit: Quæ 49
ſint diuturna opera. Ille, ſi magna, inquit, quis & ueneranda abſoluat, adeò ut ſpectantes
propter operum pulchritudinem & excellentiam illis abſtineant, neque quenquam præ-
termittat eorũ qui talia expoliunt, neq; indonatos aliquos ad ea perficienda impellat quæ
uſus poſcit. Etenim deus cuncta cernens, genus hominum donis accumulat, præbens illis
bonam ualetudinem, & ſenſus, & alia huiuſmodi. Quare & tu ſimile quid imitatus, labo-
rantibus calamitoſisq; malorum uiciſſitudinem, quietemq; tribue. Ea nanq; perpetua, quę
ex iuſtitia perficiuntur. Recte & hunc reſpondiſſe affirmans, decimum rogat: Quis ſit ſa- 50
pientiæ fructus. Is, non conſcium ſibi eſſe mali, reſpondit, & uitam in ueritate tranſigere,
ex his enim maximum gaudium & animi uoluptas gignitur, præſtantiſſime rex, & ſpes in
deo optimæ tibi regnanti pie, aderunt. His auditis, cuncti ea multo applauſu approbarũt.
Poſt hæc rex multa lætitia plenus, ad propinandum uertitur. Poſtridie uero ubi ex cõſue-
tudine thoris omnes diſcubuere, rex ſumpto tempore, eos qui ſupererant interrogat, à pri-
mo eorum petens: Quonam modo quis in ſuperbiam non extollatur. Reſpondit ille: Si 51
æqualitatem ſeruet, & ſingulis in rebus ſuipſius meminerit, reuoluens animo, ut homo
hominibus præſit, utq; deus deleat ſuperbos, manſuetos & humiles extollat. Hortatus
hunc, ſequentem ad dicendum monet: Quibus conſultoribus utendum ſit. His, ait, qui 52
multis in rebus uerſati, ſummam erga te beneuolentiam ſeruẽt, atq; moribus ſint tui ſimi-
les. Sed dei claritas oſtendit, qui ſint huiuſmodi digni: Laudans & hunc, ab alio poſtulat:
Quid regi ſit maxime neceſſarium. Subditorum, inquit, amor & dilectio, per hoc nanque 53
inſolubile beneuolentiæ uinculum texitur, deus enim ea perficit, quæ recte eligũtur. Huic
annuẽs, alium diffinire hortatur: Quis ſit orationis finis. Tum ille: Propoſito, ait, de quo 54
dicendum ſit, aduerſario perſuadere, diluendo contraria, & inepta oſtendendo. Sic enim
inoffenſo currens pede, finem multa laude aſſequetur. Sed dei opere dirigitur perſuaſio.
Bene & hunc dicere teſtatus, alium interrogat: Quomodo multis in regno populis ſe ac- 55
commodet. Si decenter cuiq; diſtribueris, inquit, iuſtitiamq; (quemadmodum facis) ducẽ
ſequaris, præbente deo tibi recta diſcernere. Congratulatus huic, ad alium dixit: In quibus
eſt triſtandum. Ad hæc ille reſpondit: In amicorum aduerſis, quandoquidem diuturna ea 56

& ineuitabilia cernimus, quæ ue calamitatibus opertos interimant, nam in his mœſtitiam
nulla ratio leuat. Sed de ijs in quibus deſperamus, neq; quicquam in his utile inuenimus,
mortales omnes contriſtantur: malum uero omnino effugere, diuinæ potentiæ eſt. Sic illi
57 reſpondendum fuiſſe teſtatus, ad alium tranſijt petens: Quare quis inglorius fiat. Reſpon
dit ille: Siquando ſuperbia quis ductus exaſperetur, uituperationes tunc ſubeunt & glo-
riæ priuatio. Nam deus totius gloriæ dominator, eam quò uult declinat. Hoc collaudato,
58 alium exinde oſtendere uelit præcatur: Quibus ſeipſum credere oporteat. Is, qui tibi bene
uolentia ita afficiantur, inquit, ut neq; timore neq; cupiditate ulla lucróue tangantur. A-
moris uero ſignum difficulter apparet, & temporis obſeruatione indiget. Nã qui diuitijs
intendit, natura proditor exiſtit. At ubi omnes tui amarores adſunt, deo tibi recta conſi-
59 lia præbente. Prudenter & hunc dixiſſe dicens, alium rogat: Quid regnum cõſeruet. Ille,
cura & meditatio, reſpondit, ne quid à rerum præpoſitis male agatur, committaturq; in
plebem, quemadmodum facies, cum tibi deus præſtantem intellectum præbeat. Hoc lau-
60 dato, deinceps petit: Qua re gratia honorq; ſeruetur. Virtute, ille inquit, ea enim pulcherri
morum operum perfectrix, malum conculcat, quemadmodum & tu quidem excellentem
61 erga omnes bonitatem obſeruas, quod diuino tibi munere preſtatur. Gratia multa huius
quoq; dicta recipiens, undecimum inde, quoniam duo à LXX. ſupererãt, poſtulat: Quo
modo & in bellis quoq; animo pacifico ſe habeat. Si propoſueris animo, ait, nihil perpe-
ram à tuis ducibus committi, uerũ omnes de uirtute inter ſeſe certare, quoniam eam ſpẽ
animo fixam habeant, re ſuarum rerum curam geſturum, ſi illos uitæ cedere contingat.
Non enim triſtitia afficieris, quandoquidem cuncta diuino munere recta diſponas, præbẽ
te deo tibi bona ſapere. Hic omnes applauſu ſuſcipiens, lætitia effunditur, ac cuiq; propi
nans, cum ijs diutius oblectatur. Septima uero die ſplendidiori apparatu, quod plures è ci
62 uitatibus legationes adeſſent conuiuio inſtructo, rex per occaſionem ad eos uerſus qui
nondum ſententiam dixerant, eorum primum dicere monet: Quemadmodum recte ratio
cinetur. Ille, ſi tecum, inquit, reputaueris & dicta ipſa, & à quo dicantur, ac qua quiſq; de re
loquatur, eandemq; multo poſt tempore uarijs modis perquiſieris. Nam ingenij acumen
ad diſcernenda quæq; (quemadmodum & tu poſſides rex) dei pulcherrimum eſt donum.
Ea plauſu approbans rex, alium poſtular: Propter quid eſt quod pleriq; uirtutem non aſſe
63 quantur. Hic ille: Quoniam natura, ait, mortales omnes incontinentes & ad uolupiates
pronos finxit, ex quibus iniuſtitia gignitur, & auaritiæ cumulus, uirtutis uero ſtatus alto
loco fixus, eos maxime prohibet & rejicit, qui uoluptatibus deuincuntur. Fortitudinem
64 nanq; & iuſtitiam potiſſimum colendas iubet, quorum ductor & largitor deus eſt. Recte
& hunc reſpondiſſe aſſerens, ab alio petit: Quid reges potiſſimum ſequi oporteat. Reſpõ
dit ille: Leges, ut iuſtis operationibus mortalium uitam regant, quemadmodum & tu per
65 agens, perennem tui memoriam feciſti, diuina præcepta ſecutus. Hoc collaudato, ſequen-
tem rogat, inquiens: Qui magiſtratibus præficiendi ſint. Ille, quicunq;, ait, iniqua odio ha-
bent, ac tuos imitantur affectus, laudumq; dulcedine tracti, iuſta ſemper ad adipiſcendam
gloriam operantur. Quod & tu profecto rex, quandoquidem deus iuſtitiæ coronam tri-
66 buit, aſſequeris. Et hunc uoce approbans, ad alium uerſus poſcit: Qui ſint in duces eligẽ-
di. Qui fortitudine & iuſtitia excellant, inquit, quiq; hominum ſalutem cruentæ uictoriæ
anteponant. Nam & deus bona ad omnes operatur, quem tu ſequutus, bonis afficis ſubdi
67 tos tuos. Huius reſponſum laudans, quærit inde: Qui uir admiratione dignus ſit. Ad ea il-
le: Quicunq;, refert, gloria, diuitijs & potentia exuberans, æquam tamen erga omnes men
tem habeat, quemadmodum & tu talem te gerens, omnibus admirandus exiſtis: deus enĩ
68 in hanc curam te ducit. Annuens huic, ad alium dixit: Quibus in rebus reges diutius uer-
ſari debeant. Tum ille: In rerum geſtarum cognitione, ait, in legendiſq; incumbentium o-
perum libellis, temporis plurimum aſſumere oportet, & quæcunq; ad cõſeruanda regna,
emendoſq; hominum mores ſcripta ſunt perquirere: quod tu cum ſtudio peragis, deuſq;
conſilia tua fœcundet, excellentem ſupra alios gloriam obtines. Geſtiens huic, iubet ut
69 inde ordine alius dicat: Quid per ocium agendum ſit, ne inertia torpeas. Ille ad hæc: Con-
ſiderandum eſt, ait, multa cum diligentia quæcunq; in mentem ueniunt, & ante oculos ui
tæ formam & imaginem quandam proponendam, tum qua quæq; ui perfecta ſint, conſide
randum. Eſt enim & in his decus ſuum & eruditio quædam. Nam & ſæpe in minimis egre-
gium quiddam elucet, quod eligas. Tu uero quãdo bonitatem tibi deus ſufficit, elegantiã

omnem

omnem propter philoſophandi ſtudium amplecteris. Hunc extollens dictis, nouum pe-
tens: Dic, ait, quomodo in conuiuijs tranſigendum ſit. Is diſcendi cupidos aſſumēdos eſſe 70
refert, & qui regni negocia meminiſſe poſſint, & principū uitas narrare: his nanq; ſuauius
nihil, neq; iucundius inuenies, quoniam hi quidem ad eruditionem pulcherrima quæq; in
ſtructi, deum uenerantur, quod tu profecto facis, cum præſertim cūcta tibi deus fortunet.
Quo probato, rex ab alio petit: Quid potius ſit populis, an priuatū quempiam regem ſibi 71
conſtituant, an uero ex rege Gentiū regem ſequantur. Reſpondit ille: Id quod naturæ de-
centius eſt. Etenim cum reges ex regibus orti inſuaues & aſperi erga populos habeantur
longe magis & qui à priuato loco ad hanc magnitudinē uehunt, quando & pauperiē &
duros labores experti ſunt, truculentiores impijs tyrannis euadent, ui quadam ſubiectis
imperantes. Verū ut ſuprà dictum eſt, mos optimus eſt, & inſtitutio cōmunis ualētiſſima
ad regnandum, quemadmodum tu rex magnis imperas. Nam non tantū gloria & impe-
rio & diuitijs excellis, quantum māſuetudine & benignitate uniuerſos dei munere allicis.
Diutius & hoc collaudato, uerſus ad ultimum: Et tu dic, inquit, quid ſit in regno optimū. 72
Tum ille: In pace, inquit, ſemper populos continere, atq; in cauſis peragēdis quantocyus
recte dijudicare. Hæc per principē fiunt, quādo malos exoſus, bonos diligit, plurimiq; exi
ſtimat ſi hominis animam ſaluam reddat, ſicuti & tu, qui hominis necem, ſummum ducis
ſcelus, cunctaq; iuſtitia moderans, perennem geſtorum tuorum gloriam exornans, cum
deus tibi liberam mentem, omniq; labe exemptā illuſtrauerit. His ſimul dictis ingens plau
ſus attollitur, cuncta lætitia et gaudio diutius complentur. Sed ut ſunt facta ſilentia tectis,
rex craterem mero ſtatuens propinat, & his qui ſententias dixerant, & præſentibus omni
bus, atq; ita orſus: Maxima, inquit, mihi ueſtra præſentia adſulſerunt bona. Nam & pluri
mum commodi ueſtris reſponſis, & doctrinam ad regnandum attuliſtis. Hinc tria cuiq; ta
lenta argenti, & puerum qui miniſtrauit donari inſtituit. Ea approbantibus uniuerſis &
applaudentibus, lætitia & gaudio conuiuium effunditur, rege ante omnes feſtiuiſſime ſo-
luto. Plura equidem de his dixi Philocrates, hominum ſapientiæ affectus. Mirabar nanq;
uiros ſic ex tempore ad propoſita quæq; tam accommodate, tamq; eleganter reſpondere
potuiſſe, cum præſertim quæſtiones huiuſmodi diuturna meditatione perquiſitæ fuerint,
& qui interrogabat, multa prius cogitando ſingula proponeret. Et illi extemporaneis re
ſponſis ita inter ſeſe conuenerunt, ac ſi de his diutius conſultaſſent. Quapropter admira-
tione digni uiſi ſunt, cum mihi & præſentibus omnibus, tum maxime philoſophis. Verū
enimuero legentium hæc fidem excellere arbitror, & maiora uideri quàm quiſquam cre-
dere poſſit. Sed qui ipſe falſum adijcere uoluerim, cum eadem & in regijs monumētis cer
ni liceat, in quibus uel minimum prætermitti ſummo ſceleri ducatur? Vera igitur atq; ut
ſingula geſta ſunt, omni prorſus errore abiecto, referimus. Qua in re quo uerius ſingula
teneremus, ea diligentia uſi ſumus, ut aſſumptis regijs actis, in quibus geſta regis, dicta
quæq; & reſponſa, conuiuiaq; referuntur, noſtra hæc ex illis mutuati ſumus. Mos eſt ete
nim quotidie, quemadmodum noſti, ex ea diei hora qua primum rex reſponſa reddere cœ
perit, uſque dum in ſomno quieſcat, ſingula eius dicta, geſta, facta literis demandare, rem
profecto utilem & recte inſtitutam, ut cum prioris diei reſponſa & acta relegūtur, ſi quid
minus commode geſtum ſit, emendari poſſit. Igitur cuncta (ſicuti diximus) regis monu-
menta diligentius perſcrutatus, hæc ad te idcirco tranſcripſi, quoniam intelligerem quan
topere bonarum artium deſiderio tenearis. Poſt tres uero dies quàm ea geſta ſunt, Deme-
trius uiros ad maris inſulam deduxit, tranſmiſſoq; aggere ſeptem ſtadiorum, pontē tranſ-
greditur, regionem inde quæ ad Boream uergit petens, ad præparatum conſeſſum uenit.
Domus erat ſupra littus, perquam decenter ornata, & quæ multo ſilentio quieſceret, re-
bus omnibus ad uitæ uſum elegantiſſime diſpoſitis, illic eos ad peragendam interpreta-
tionem hortatur. Viri ſingula inter ſe diſſerendo, conſonum quid ædebant. Ruſuſq; ex
ijs in quibus omnium conſenſus acceſſerat, illa Demetrio habenda ſeruabāt, quæ dignio
ra, elegantioraq; uidebantur. Extendebatur uero conſeſſus huiuſmodi & diſceptatio ad
nonam uſque diei horam, ſoluto huiuſmodi conſilio ad curanda corpora diſceditur. Ete-
nim, ut prædiximus, cuncta ſumptuoſiſſime præbebantur. Nam & quæcunq; per ſingulos
dies rex præparabat, eadem & his Dorotheus, cui ea cura demandata erat, ſtudio aſſeque-
batur. Adhæc quotidie regiam aulam inuiſebant, ubi rege conſalutato ad conſueta loca
diuertūt, atq; ut mos eſt Iudæis omnibus, manib. prius in mari lotis, deo præces effundūt,

[redacted] mortis, quemadmodum ipſe in euangelio dixit: Hoc facite in meam commemoratione[redacted] Matth. 26. Quod exponens Apoſtolus Paulus ait: Quotieſcunq; manducabitis panem 1.Cor.11. hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec ueniat. Docemur à ſaluatore, necnon à ſancto Paulo Apoſtolo, quod iſte panis & iſte ſanguis qui ſuper altare ponitur, in figuram ſiue memoriam dominicæ mortis ponantur, ut quod geſtum eſt in præterito, præſenti reuocet memoriæ, ut illius paſſionis memores effecti, per eam efficiamur diuini muneris conſortes, per quam ſumus à morte liberati. Cognoſcentes quod ubi peruenerimus ad uiſionem Chriſti, talibus non opus habebimus inſtrumentis, quibus admoneamur quid pro nobis immenſa benignitas ſuſtinuerit. Quoniam ipſum facie ad faciem contemplantes, nõ per exteriorem temporalium rerum admonitionem commonebimur, ſed per ipſius contemplationẽ ueritatis aſpiciemus, quemadmodum noſtræ ſalutis autori gratias agere debeamus. Nec ideo quoniã iſta dicimus putetur in myſterio ſacramẽti corpus domini uel ſanguinem ipſius non à fidelibus ſumi, quando fides non quod oculis uidet, ſed quod credit accipit. Quoniam ſpiritualis eſt eſca, & ſpiritualis potus, ſpiritualiter animam paſcens, & æternæ ſatietatis uitam tribuens, ſicut ipſe Saluator myſteriũ hoc commendans loquitur: Spiritus eſt qui uiuificat, nam caro nihil prodeſt. Imperio ueſtræ Ioan. 6. magnitudinis parere cupientes, præſumpſi paruus rebus de non minimis diſputare, non ſequentes æſtimationis noſtræ præſumptionem, ſed maiorum intuentes autoritatẽ, quaſi probaueritis catholicæ dicta, ueſtræ meritis fidei deputare. Quæ depoſita regalis magnificentiæ gloria non erubuit ab humili quærere reſponſum ueritatis. Sin autẽ minus placuerint, id noſtræ deputet inſipientiæ. Quæ quod optauit, minus efficaciter uoluit explicare.

BERTRAMI DE CORPORE ET SANGVINE domini liber explicit.

LANFRANCI VITA EX IOANNE TRITHEMIO.

LAnfrancus Archiepiſcopus Canthuarienſis eccleſiæ in Anglia, ex Abbate Codonienſis cœnobij, ordinis ſancti Benedicti, natione Italus, ex ciuitate Papienſi, uir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſecularibus literis, maxime in Dialectica ſuo tempore omnium opinione doctiſſimus, & non minus ſanctitate quàm ſcientia clarus, reliquit ingenij ſui monumenta egregia. De quibus ego reperi duntaxat ſubiecta: Opus inſigne

In epiſtolas Pauli Apoſtoli omnes lib. XIIII.
In Pſalterium commentariorum lib. I.
Aduerſus Berengarium lib. I.
Geſta Gulielmi comitis lib. I. De cæteris nihil reperi.

Claruit ſub Henrico Imperatore III. Anno domini M. LX.

LANFRANCI EPIſcopi Canthuarienſis de Euchariſtiæ Sacramento aduerſus Berengarium liber.

Lanfrancus miſericordia dei catholicus, Berengario catholicæ eccleſiæ aduerſario.

SI diuina pietas cordi tuo inſpirare dignaretur, quatenus reſpectu eius atque animæ tuæ mecum loqui uelles, locumq; oportunũ in quo id cõpetenter poſſet fieri ſalubri deliberatione eligeres, multũ fortaſſe tibi, proculdubio autẽ plurimũ his cõſuleres quos decipis: deceptos uero ac morte preuentos in pœnas æternas trãſmittis. Etẽim coopante Spiritu, qui ubi uult ſpirat, eueniret ẽ duob. alterutrũ, uidelicet ut aut tu ipſe depoſito ſuperbiæ faſtu, quo plenus cõtra orbẽ terrarum

rum ſentire cœpiſti, autoritati totius eccleſiæ ſanctæ, rectiſq; ſanctarum ſcrip[illegible]
poſitionibus acquieſceres, & ſic te ac ſequaces tuos de tenebris erroris, ac profundo ini-
quitatis erueres: aut te in tua pertinacia perſiſtentẽ, ipſi auditis rationibus miſerante deo
reſipiſcerent, & ad ueram fidem, quam ſancta eccleſia prædicare non ceſſat, conſilio me-
liore redirent. Sed quia elegiſti prauitatem, quam ſemel imbibiſti clandeſtinis diſputatio-
nibus apud imperitos tueri, palam autem atque in audientia ſancti Concilij orthodoxam
fidem non amore ueritatis, ſed timore mortis confiteri: propterea refugis me, refugis re-
ligioſas perſonas, quæ de uerbis tuis æqueis poſſint ferre ſententiam. In quarum præ-
ſentia de nulla re te audire, tecumq; conferre libentius uellem, quàm quod ſententias tuis
ſententijs commodas plectenda temeritate confingis, easq; ſuo ſtudio nocendi, ſeu ig-
norantia ueri ſacris doctoribus attribuis, dicens: hoc uel in hoc in illo ſeu illo opere teſta
tur Auguſtinus, Gregorius, Hieronymus, uel quilibet eorum quos in arce autoritatis po
ſitos eccleſia Chriſti inſigniter ueneratur. Ibi enim conquieſceret omnis uerſuta tergiuer
ſatio, cum ſacri codices te audiente legerentur, uel tibi ad legendũ in manus traderentur,
cœleſtiq; lampade ſplendidius eniteret, quædam quæ de ſcripturis ſanctis te nonnunquã
dicis, aut penitus eſſe falſa, aut aliqua ex parte prout ratio tui negocij poſtulat deprauata.
Per quam diabolicam fallaciam ignaras diuini myſterij mentes tibiq; credulas inuadis, de
cipis, lubruis, tanto iniquior, quanto in malo propoſito ad eorum qui tibi in Chriſto fra-
tres ſunt ſubuerſionem & ſcandalum pertinacior, parui ponderans uerba domini commi-
nantis ei qui de puſillis ſuis aliquem ſcandalizat, nec ſatis tremens increpationem Apo-
ſtoli ad ſuperbam Corinthiorũ gentem ſcribentis & dicentis. Sic autem peccantes in fra-
tres, & percutientes conſcientiam eorum infirmam, in Chriſtum peccatis. Quo peccato
plurimum detineris, ſubuertens eos qui neſcientes tibi reſiſtere, contemplantur ea quæ ui
dentur. non ea quæ non uidentur. Sed firmum dei fundamentũ ſtat immobile, habens ſig-
naculum quo diſcedit ab iniquitate, quia inuocat nomen domini, nequaq; ſine graui ſcan
dalo ferens, quod non contentus ut peruerſus peruerſa dicas, niſi etiam praua ſcripta per
prauos diſcipulos tuos in diuerſas regiones trãſmittas, & cætera quidem quæ à beatæ me
Berengarius à CXIII. Epiſcopis Romæ damnatus. moriæ Nicolao totius Chriſtiani nominis ſummo Pontifice, & à centum tredecim epiſco
pis Romæ audita. examinata atque damnata ſunt. Tu quoque inclinato corpore, ſed non
humiliato corde ignem accendiſti, libroſq; peruerſi dogmatis in medio ſancti Concilij in
eum conieciſti, iurans per id quod rebus omnibus incomparabiliter maius eſt, fidem à pa-
tribus qui preſentes erant traditam inuiolabiliter te ſeruaturũ, ueteremq; doctrinam tuam
de corpore & ſanguine domini ab illa die alijs non prædicaturum. Huius propoſiti ſacri-
legus uiolator, contra præfatam Synodum, contra catholicam ueritatem, contra omnium
eccleſiarum opinionem, ſcriptum poſtea condidiſti, cui in hoc opuſculo, cõfiſus de Chri
ſti miſericordia, reſpondere diſpoſui: & ut euidentius appareat quid tu dicas, quid ego re
ſpondeam, alterutras ſententias uicaria noſtrorum nominum poſitione diſtinguam. Nec
ad omnia reſpõſurus ſum, quia ſpinis roſas interſeris, & albis atq; nigris coloribus phan
taſma tuum depingis, quædam etiam dicis quæ nihil pertinent ad propoſitum quæſtionis.
Compendio autem in quantum potero operã dabo. In talibus enim nænijs nollem uitam
deterere, ſi populum dei antiquã permitteres pacem habere.

BERENGARII THVRONENSIS DE SACRAmento Euchariſtiæ ſententia.

SCriptum Humberti Burgundi, quem fecerunt Romæ epiſcopum Cardina-
lem, quod ſcripſit contra catholicã ueritatem, quod inferius patebit, ut coge
retur ex illo Berengius quaſi profiteri errorem ineptiſſimi Burgundi. Ana-
thematizo omnem hæreſim, præcipue eam quæ aſtruere conatur panem &
uinum, quæ in altare ponuntur per conſecrationem ſolummodo ſacramenta
eſſe, & non uerum corpus Chriſti & ſanguinem. Apparet quia lux in tenebris lucet, & te
nebre eam non comprehendunt: quia ueritatis inimicus nolit uelit ueritatẽ aſſerit, quia ſi-
cut Goliath proprio Burgundus enſe deperit. Erat autem Burgundus in ſententia, i-
mo uecordia uulgi, Paſchaſij & Lanfranci, minime ſupereſſe in altari poſt conſecratio-
nem ſubſtantiam panis atque uini, quam ſententiam ſuperioribus ſuis uerbis ipſe deiecit
nec attendit. Qui enim dicit: panis & uinum altaris ſolũmodo ſunt ſacramenta: uel panis
& uinum

& uinum altaris ſolũmodo ſunt uerum corpus Chriſti & ſanguis, modis omnibus panẽ & uinum ſupereſſe conſtituit. Sicut enim qui dicit, Chriſtus eſt ſummus angularis lapis, Chriſtum non aufert, Chriſtum eſſe omnino conſtituit, ita qui dicit panis altaris ſolummodo eſt uerum corpus Chriſti, panem in altari eſſe non negat, panem & uinum eſſe confirmat in menſa dominica. Non enim conſtare poterit affirmatio omni parte ſubruta, & hoc, ſicut dicit beatus Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana, in ipſa æternitatis ueritate, quæ deus eſt, indiſſolubiliter conſtat. Eſt autẽ affirmatio notiſſimis partibus ſuis conſtans, ſubiecto & prædicato, quæ ita enuntiat: panis & uinum, in altari ponuntur, ſunt ſolummodo ſacramenta, nihilominus quæ ita enuntiat, panis & uinum quæ ponuntur in altari poſt conſecrationem ſolummodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis. Suſceperat autem Burgundus negare panem & uinum in menſa dominica ſupereſſe, hoc minime negat, modo omnino panem & uinum eſſe confirmat in menſa dominica, dum ita enuntiat: panis & uinum quæ ponuntur in altari poſt conſecrationẽ ſolummodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis. per conſecrationẽ altaris fiunt panis & uinum ſacramentũ religionis, non ut deſinant eſſe quæ erant, ſed ut ſicut quæ non erant, & in aliud cõmutenẽ, quod dicit beatus Ambroſius in libro de ſacramentis: Sacrificiumq; eccleſiæ duobus conſtat, duobus confit: uiſibili & inuiſibili, ſacramento & re ſacramenti. Quæ tamen res, id eſt, Chriſti corpus ſi eſſet præ oculis, uiſibilis eſſet, ſed eleuata in cœlum, ſedensq; ad dexterã patris, uſq; in tempora reſtitutionis omnium, quod ſcribit Apoſt. Petrus, cœlo deuocari non poterit, ſicut Chriſti perſona conſtat deo & homine. Vnde beatus Auguſt. in Euangelio: Quando Chriſtus manducaẽ, uita manducaẽ nec quando mãducamus partes de illo facimus. Vnde beatus Auguſt. in libro de ciui* ate dei: Sacramentũ eſt ſacrum ſignum. Signum definit in libro de doctrina Chriſtiana: Signum eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem uenire. Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium epiſcopum: Si ſacramenta rerum ſacramenta ſunt ſimilitudinem non haberent, omnino ſacra Sacramenta non eſſent. Item de catechiſandis rudibus: Signacula quidem rerum diuinarum ſunt uiſibilia, ſed res inuiſibiles in eis honorantur: nec ſic habenda eſt ſpecies benedictione ſanctificata quemadmodum habetur in uſu quolibet. Vnde beatus Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium: Sicut, inquit, ſacramentũ corporis Chriſti ſecundum quendam modum Chriſti eſt ſacramentũ, ſanguinis Chriſti ſecundum quendam modum ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt. Beatus Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium: Semel imolatus eſt in ſemetipſo, & tamen in ſacramento non ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed & omni die Paſchalis imolatur. Conſentio, inquit Burgundus, ſanctæ Romanæ eccleſię, reuera non ſanctarum eccleſiarum experta eſt ueritas ipſa, ſed eccleſiã malignantium, concilium uanitatis, nec Apoſtolicam, ſed ſedem ſatanæ. Quis enim aut ratione concipiat, aut per miraculum fieri poſſe concedat, panem frangi in Chriſti corpore, quod poſt reſurrectionem tota uiget incorruptibilitate, & uſq; in tempora reſtitutionis omnium cœlo manet indeuocabiles

REFVTATIO LANFRANCI EPISCOPI CANTHVAriensis pro Euchariſtiæ ſacramento.

HVmbertum uirum fuiſſe religioſum, fide Chriſtiana & ſanctiſſimis operibus perſeuerantiſſime decoratum, ſcientia diuinarũ ac ſecularium literarum apprime eruditum, teſtantur omnes qui uel propria experientia eum nouerunt, uel ab alijs qui ipſum experti ſunt eius cognitionem acceperũt. Hunc non Burgundia ſed de Lothoringia ſanctus Leo Romam traduxit, ad prædicandum Siculis uerbum dei Archiepiſcopũ odinauit. Poſtea uero ſancta Romana eccleſia præſulem ſibi Cardinalem conſtituit. Quo in loco poſitus taliter uixit, taliter docuit, ut de fide uel doctrina eius nec ſaltem ſiniſtræ ſuſpicionis fama aliquando exorta ſit. Hujus rei teſtis eſt tota ferè latinitas, quæ pro excellentia Apoſtolicæ ſedis, euius Concilijs & conſilijs ſemper aderat ac præerat, eum ignorare non potuit. Qui ſi etiam Burgundus eſſet, inſipienter tamen arrogantia tua nomen ſuæ gentis pro infamia ſibi adſcriberet, cum ſpiritus Domini ubi uult ſpiret, & quem uult adſpiret, & Domini ſit terra, & uniuerſi qui habitant in ea: & princeps Apoſtolorum dicat: In ueritate comperi, quoniam non eſt perſonarum acceptor deus, ſed in omni

Humbertus Lotboringus.

omni gente qui timet eum & operatur iuſtitiā acceptus eſt illi. Item doctor Gentiū ad Galatas: Deus perſonā hominū non accipit. Quem dum contra catholicā ueritatē ſcripſiſſe aſſeris, non ipſum ſolum, ſed & Romanos Pontifices, Romanā eccleſiā multosq́; ſanctos patres redarguis, incurrisq́; in illud quod beati doctores ſi nō ijſdem uerbis, ijſdem tamē

Hæreticus quis ſit.

ſententijs multis in locis concorditer aſtruxerūt, hæreticū eſſe omnem hominē, qui à Romana & uniuerſali eccleſia in ſidei doctrina diſcordet. Euenitq́; tibi iuſto iudicio, ut qui alios eſſe hæreticos aſtruere conaris, tu ipſe in hæreſim deuolutus eſſe hæreticus conuincaris. Bereng. Anathematizo omnem hæreſim, præcipue eam quæ aſtruere conatur, panem & uinum quæ in altari ponuntur, per conſecrationē ſolummodo ſacramenta eſſe, & non uerū corpus Chriſti & ſanguinē. Lanf. Principiū huius tui iuriſiurandi propterea, ut opinor, hic non inſeruiſti, ut lectores tui putarent hæc uerba non eſſe tua, ſed uenerabilis Humberti epiſcopi, nec id iniuria: nam quia hæretica eſſe pertinaciter probare contendis, ſi manifeſte tua diceres, manifeſte teipſum hæreticum comprobares. Sed ne quis neſcius Romani Concilij indiſcretam de negocio ferat ſententiā, principiū eius, mediū atq; finem ſimul hic apponā.

Palinodia Berengarij.

Ego Berengarius indignus Diaconus eccleſiæ ſancti Mauricij Andegeuenſis, cognoſcens ueram catholicam & Apoſtolicā fidem, anathematizo omnem hæreſim, præcipue eam de qua hactenus infamatus ſum, quę aſtruere conatur, panem & uinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo Sacramentum & non uerum corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, nec poſſe ſenſualiter niſi in ſolo ſacramēto manibus ſacerdotum tractari, uel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Conſentio autem Romanæ & Apoſtolicę ſedi, & ore & corde profiteor de ſacramentis dominicæ Miſſæ, eam fide tenere, quam dominus & uenerabilis Papa Nicolaus, & hęc ſancta Synodus autoritate Euangelica & Apoſtolica tenendam tradidit, mihiq́; firmauit: ſcilicet panem & uinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationē non ſolum ſacramentum, ſed etiam uerum corpus & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe, & ſenſualiter non ſolum ſacramento, ſed in ueritate manibus ſacerdotū tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri, iurans per ſanctā & ὁμοούσιον trinitatē & per hæc ſacroſancta Chriſti Euangelia. Eos uero qui cōtra hanc fidē uenerint, cum dogmatibus & ſectatoribus ſuis æterno anathemate dignos eſſe pronuntio. Quod ſi ego ipſe aliquando contra hæc ſentire ac prædicare præſumpſero, ſubiaceam Canonū ſeueritati. Lecto & perlecto ſponte ſubſcripſi. Cum ueniſſes Romam, fretus hijs qui plus impenſis à te beneficijs, quàm ratione à te audita opem tibi promiſerant, non auſus defenſare quod antea ſenſeras, poſtulaſti Nicolaum Pontificem, eiusq́; Concilium, quatenus fidem quam teneri oporteret uerbis tibi traderet, ſcriptura firmaret. Iniuncta eſt huius rei cura Huberto epiſcopo. Itaq; uerba fidei ſuperius comprehenſa ſcripſit, recitauit, aſſenſu omnium ad legendum & confitendum tibi tradidit. Tu uero acquieſcens accepiſti, legiſti, confeſſus te ita credere, iureiurando confirmaſti, tandem manu propria ſubſcripſiſti. Nicolaus Papa gaudens de cōuerſione tua, iuſiurandū tuum miſit per urbes Italiæ, Galliæ, Germaniæ, & ad quæcunq; loca fama tuæ prauitatis antea potuit peruenire, ut ſicut eccleſiæ ſcandalizatę prius dolebant de te auerſo atq; aduerſo, ita poſtea gauderēt, gratiasq́; deo agerēt de reuerſo atq; cōuerſo. Cur ergo ſcriptū hoc magis adſcribis Humberto epiſc. quam tibi? quàm Nicolao Pontifici? quàm eius Concilio? q́; denicq; omnibus eccleſijs, quę id cum debita reuerētia ſuſceperunt, & pro cōuerſione tua deo gratias retulerunt? Cur inquam? niſi quia facilius perſuades imperitis potuiſſe unum hominem errare, quàm tot perſonas, tot eccleſias. Tibi uero ſi adſcripſiſſes, cum ipſum deſtruere moliaris, periurū te eſſe uideris aſtruere. Sed iam qualiter redarguis uideamus. Beren. Apparet quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam nō comprehendunt. Lanf. Hoc rectiſſime in te retorqueri poteſt. Lucet nanq; lux fidei in tenebris huius mundi, quantū per ſpeculum & ænigma reuelante deo poſſumus contueri. Verum hanc lucem tenebroſa mens tua nequit cōprehendere, deſpectis cęteris, putans ſe ſolam ſapientem eſſe, euaneſcens in cogitationibus ſuis, ſtulta facta apud dominū. Bereng. Quia ueritatis inimicus uelit nolit ueritatem aſſerit. Lanf. Parum uideris attendere quid dicas, tantum ut ſeruum dei illatis opprobrijs in contemptum adducas: aſſertorem ueritatis tam uolentem quàm nolentem inimicum pariter conſtituis ueritatis. Quiſquis autem ueritatem aſſerit, aut nolens aut uolens id agit: nihil enim medij poterit reperiri. Omnis qui aſſertor ueritatis, te autore inimicus eſt ueritatis. Sed abſit, Ipſa nanq; ueritas

ritas aſſertores ſuos, plurimũ diſtanti nomine in Euangelio uocat, dicens: Iam non dicam uos ſeruos, ſed amicos meos. Et alibi: Vos amici mei eritis. Falſum eſt ergo, aſſertorẽ ueritatis iam uolentem quàm nolentem inimicum conſtituere ueritatis. Bereng. Quia ſicut Goliath, ꝓprio Burgũdus enſe deperit. Lanf. Tui moris eſt alios deprimere, te efferre, te iactare, de te magna ſentire. Te quidem Dauid, Humbertũ uero Goliath appellas. Equidẽ rectius te nominaſſes Goliath, quia homo arrogantiſſimus es, & ea ſentis, ſcribis, & loqueris, quibus tuipſe uelut enſe proprio iuguleris. Illũ uero Dauid, qui humiliter uixit, humiliter docuit, membrũ eccleſiæ, pugnans pro eccleſia, aſſumens ſcutum fidei, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum dei. Bereng. Erat autẽ Burgundus in ſententia, imò uæcordia uulgi, Paſchaſij & Lanfranci, minime ſupereſſe in altari poſt conſecrationẽ ſubſtantiam panis atque uini. Lanf. Tempore ſancti Leonis Papæ, delata eſt hæreſis tua ad Apoſtolicam ſedem. Qui cum ſynodo præſideret, ac reſideret ſecum non parua multitudo Epiſcoporum, Abbatum, diuerſiq́; ordinis à diuerſis regionibus religioſarũ perſonarum, iuſſum eſt in omniũ audientia recitari quas mihi de corpore & ſanguine domini literas tranſmiſiſti. Portitor quippe earum legatus tuus me in Normannia non reperto, tradedit eas quibuſdã clericis: quas cum legiſſent, & cõtra uſitatiſſimã eccleſię fidẽ ſcriptas animaduertiſſent, zelo dei accenſi quibuſdam ad legendũ eas porrexerunt, plurimis earum ſententias uerbis expoſuerunt. Itaque factum eſt, ut non deterior de te, quàm de me fuerit orta ſuſpicio, ad quem uidelicet tales literas deſtinaueris: putãtibus multis me fouere ac fauere quæ à te dicerentur, uel gratia qua te diligerem, uel fide qua reuera ita eſſe indubitanter tenerem. Igitur cum à quodam Remenſi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quod Ioãnem Scotum extolleres, Paſchaſium damnares, cõmuni de Euchariſtia fidei aduerſa ſentires, promulgata eſt in te damnationis ſententia, priuans communione ſanctæ eccleſiæ, quam tu priuare ſancta eius communione ſatagebas. Poſt hæc præcepit Papa, ut ego ſurgerem, praui rumoris à me maculam abſtergerem, fidem meam exponerem, expoſitam plus ſacris autoritatibus quàm argumentis probarem. Itaque ſurrexi, quod ſenſi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli diſplicuit.

Ioan. Scotus.

De hinc declarata eſt Synodus Vercellenſis, quæ proximo tunc Septembri eodem præſidente Pontifice eſt celebrata Vercellis. Ad quam uocatus non ueniſti. Ego uero præcepto ac precibus præfati Pontificis uſque ad ipſam ſynodũ ſecum remanſi. In qua in audientia omnium qui de diuerſis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Euchariſtia lectus eſt, ac damnatus. Sentẽtia tua expoſita ac damnata, fides ſanctæ eccleſiæ, quam ego teneo ac tenendam aſtruo, audita, & concordi omnium aſſenſu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos ſe eſſe dixerunt, uolentes te defendere, in primo ſtatim aditu defecerunt & capti ſunt. Ab hac ſententia nunquã diſceſſit ſanctus Leo in omnibus ſuis Concilijs, ſeu quibus ipſe præſentiam ſuam exhibuit, ſeu quæ per legatos ſuos in diuerſis prouincijs congregari inſtituit. Quæ ſententia non effugit ſucceſſorem quoq; ſuum felicis memoriæ Papam Victorem. Sed quicquid de hac re ſeu cæteris ipſe ſtatuit, ſtatuiue præcepit, hoc etiam iſte ſua atque omnium Conciliorũ ſuorum autoritate firmauit. Deniq; in Concilio Thuronenſi, cui ipſius interfuere ac præfuere legati, data eſt tibi optio defendendi partẽ tuam. Quam cum defendendã ſuſcipere non auderes, confeſſus coram omnibus cõmunem eccleſiæ fidem, iuraſti ab illa hora te ita crediturũ, ſicut in Romano Concilio te iuraſſe eſt ſuperius comprehenſum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai geſtum ſit, breuiter ſupra referaui. Digrediendo hæc ideo dixi, quia dixiſti: erat autem Burgundus in ſententia uulgi, Paſchaſij atque Lanfranci. Nam cum catholica eccleſia diuidatur in clericalem ordinem, atque laicalem: clericalis uero ordo conſiſtat in Epiſcopis ac reliquis Chriſti ſacerdotibus, alijsq́; diuerſarũ dignitatũ eccleſiaſticis perſonis hos autem omnes præter pauciſſimos ſchiſmaticos hanc fidem tenere manifeſtum ſit, rectius dixiſſes: erat autem Burgundus in ſententia catholicæ eccleſiæ, ſed non in mea meorumq́; ſequacium, qui maluimus nos ob ea ſuperbe ſeparare, & contra eam ad noſtram perniciẽ ſchiſma facere, quàm humiliter membra eius eſſe, & cõmunem cum ea fidem ſalubriter retinere. Hoc reuera dixiſſes, ſi amator ueritatis & ſeruator iuſtitiæ extitiſſes, ſi abiecto inanis gloriæ appetitu peccata tua confiteri quàm tueri maluiſſes. Quod uero ſententiã, qua panem in ueram Chriſti carnem, & uinum in uerum Chriſti ſanguinẽ conuerti credimus, uæcordiam nominas, de hac te oportunius tunc tibi reſpondebo, cum fidem hanc autore

Synodus Vercellenſis.

Eccleſiæ catholicæ duo ſtatus ſunt hominũ.

deo diuinis autoritatibus & manifeſtis rationibus ueram eſſe monſtra uero. Porrò autem
quid dicens: erat autem Burgundus in ſententia uulgi, Paſchaſij, atq; Lanfranci, me etiam
cum uulgo deputas? Certiſſimũ habeto tu, indubitanter credant amici mei atque eccleſia
Chriſti, quia ſi etiam deeſſet mihi autoritas atq; ratio, quibus fidem meã tueri poſſem, mal
lem tamen cum uulgo eſſe ruſticus, & idiota catholicus, quàm tecum exiſtere curialis atq;
facetus hæreticus. Sed ſi dominus deus te atque me in audientia ſancti Concilij dignare-
tur coniungere, de pietate eius confido, quia mutares uerba, mutares ſententiã. Bereng.
Quam ſententiã ſuperioribus ſuis uerbis ille ipſe deiecit, nec attendit. Lanf. Dum inſatia
bili odio illum inſequeris, teipſum turpiter infamare minime erubeſcis. Quiſquis em̄ con
traria iurat, neceſſe eſt in alterutrum periurij crimen incurrat. Ergo cum uerba ad iurandũ
tibi tradita inter ſe contraria eſſe minime aſtruas, manifeſta uoce periurum te eſſe impu-
denter proclamas: O infelix homo, ò miſerrima anima, cur te credere iurabas quæ tanto-
pere inter ſe diſſidere intelligebas? Nonne præſtabat, ſi ueram fidem te habere putabas,
uitam honeſta morte finire, quàm periurium facere, periurium iurare, fidem abiurare? Sed
abſit ut ſcriptura ſancti Concilij aliqua inter ſe contrarietatis oppoſitione diſſideat, ſi re-
† Sed moto calumniandi ſtudio diligens lector ad intelligendum curam impendat. † Et hoc po
ſterius patebit. Bereng. Qui enim dicit: panis & uinum altaris ſolummmodo ſunt Sa-
cramenta. Vel: panis & uinum altaris ſolummodo ſunt uerum corpus Chriſti & ſanguis,
modis omnibus panem & uinum ſupereſſe conſtituit. Lanfran. Nihil horum Romana
ſynodus credendum eſſe decreuit, nec Humbertus Epiſcopus ad confitendum uel iuran-
dum horum tibi aliquid tradidit. Prior quidem ſentẽtia per quam dicitur: panis, & uinum
altaris ſolummodo Sacramenta ſunt, tua eſt tuorumq; ſequacium. Poſterior uero, quæ e-
nuntiat: panis & uinum altaris ſolũmodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis, nullius
Panis quomo- hominum eſt, nam & tu ueritatem carnis & ſanguinis negas, & eccleſia Chriſti ſic pa-
do in corpus nem in carnem, uinum credit conuerti in ſanguinem, ut tamen ſalubriter credat, & ueraci-
mutetur. ter recognoſcat Sacramentum eſſe dominicæ paſſionis, diuinæ propitiationis, concordię
& unitatis, poſtremo aſſumptæ de uirgine carnis & ſanguinis, ſingula ſuis diſtinctisq;
modis, de quibus ſuò loco ac tempore euidentius diſſeretur. In præſentia tantum ſuſcepi
oſtendere uerba ſancti Concilij, quæ te ſeruaturũ iureiurando firmaſti, nulla inuicem con
trarietate diſſerre. Arguentibus enim te amicis ac neceſſarijs tuis, quod aut non ſeruanda
iurare non debueris, aut iurata ſeruare, infamare ſoles Nicolaum Pontificem, reliquosq;
patres Romani Concilij, uidelicet quòd docentes ac ſcribentes contraria, tui fuerint cau-
ſa periurij. Id quoque in hoc opuſculo, quod deſtruendum ſuſcepi, ubiq; ferè laboras effi-
cere. Propterea conferenda ſunt uerba tua uerbis eorum. Nicolaus Papa comperiens te
docere panem uinumq; altaris poſt conſecrationem ſine materiali mutatione in priſtinis
eſſentijs remanere, conceſſa tibi, ſicut ſuperius dictum eſt, reſpondendi licentia, cum non
auderes pro tuæ partis defenſione aliquid reſpondere, pietate motus ad preces tuas præ-
cipit tradi ſcripturam tibi, quam ſuperius poſui. Eius principium hoc erat: Ego Berenga
rius anathematizo eam hæreſim de qua hactenus infamatus ſum, quę aſtruere conat̃: pa-
nem & uinum quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodo Sacramẽtum, &
non uerum corpus domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe. Rectiſſime id quidem & ipſe præce-
pit, & Synodus aſſenſit, & tu executus es. ſi non labio doloſo, ſed corde locutus fuiſſes, ſi
ad priſtinum uomitum, & ad uolutabrum luti infeliciter periurus poſtea non rediſſes. Sa
crorum nanque canonum autoritate inſtruimur, ut nemo ab hæreſi reuertens, eccleſiaſti-
Hæretici quan- cæ communionis particeps eſſe permittatur, quoadusq; peruerſum dogma uinculo ana-
do recipiantur thematis damnare compellatur. Verum in hijs uerbis nec uerba tua ſuperius poſita, nec
in cõmunionẽ. eorum ſententias quiſquam poterit inuenire. Vnde apparet peruerſorem ac ſubuerſorem
te eſſe diuinarum literarum, & ex deprauatis fictisq; ſententijs erroris nebulas ſpargere
Berengarij pri- imperitis, falſumq; eſſe quod ex falſo principio conſtiterit emanare. Bereng. Sicut em̄
mum argumen- qui dicit, Chriſtus eſt ſummus angularis lapis, Chriſtum non aufert, Chriſtum eſſe omni
tum. no conſtituit, ita qui dicit, panis altaris ſolummodo eſt uerum corpus Chriſti, panem in
altari eſſe non negat, panem & uinum eſſe confirmat in menſa dominica. Lanf. Verum
annecteres, ſi ignarus ueritatis priorem propoſitionis partem quiſquã ſtatueret: niſi for-
te figurato locutionis modo uerbum illud proferret. Solemus enim aliquas res illarum re
rum ex quibus efficiunt̃ nominibus appellare, quamuis in aliam naturã translatæ iam nõ

poſſint

poſſint eſſe illud quod ſunt res illæ ex quibus probãtur effectæ, ſicut beatus Auguſtinus in extremo pſalmorum explanationis opere cryſtallum uocat niuem multorũ annorum duratam tempore, & ſerie ſeculorum: cum nix ſit liquida & humida, cryſtalli uero natura exiſtat dura & ſicca. Ac per hoc cum tam aduerſæ naturæ ſint in utriſque, non recte quis cryſtallum niuem uocauerit, niſi eo locutionis modo, quo res effecta materiali ſolet nomine appellari. Et creator ex terra creato primo homini in Geneſi dicit: Terra es, & in terrã ibis: quaſi diceret: quia factus es ex terra quandoq; fi es terra, & reuerteris in terram. Veruntamen ut dixi, has ſententias nemo catholicus recipit, Chriſtiana eas religio non admittit. Nam priorem tuam eſſe tantum, tuæq; ſectæ, nemo eſt qui ambigat. Poſteriorem uero neq; tu recipis, qui carnis & ſanguinis negator exiſtis, neq; nos qui ſic utrunq; fatemur, ut tamen multarum, & excelſarum rerum figuram, ac ſacramentum eſſe minime abnegemus. Porrò ſimilitudo, quam de domino Ieſu Chriſto, & lapide angulari poſuiſti, te impedit: nos expedit. Sicut enim qui dicit: Chriſtus eſt lapis angularis, non re uera Chriſtum lapidem eſſe conſtituit, ſed propter aliquam ſimilitudinem quam ad ſeinuicem gerunt tale ei nomen imponit. Eodem modo cum diuina pagina corpus domini panem uocat, ſacrata ac myſtica locutione id agit, ſeu quoniam ex pane conficitur, eiuſq; nonnullas retinet qualitates, ſeu quia animam incomprehenſibilem paſcendo ſatiat, eiq; æternæ uitæ ſubſtantiã ſubminiſtrat, uel quod corpus eſt filij dei, qui eſt panis angelorũ, & in quẽ ſicut ait princeps Apoſtolorum, deſiderãt angeli proſpicere: ſeu aliquo alio modo, qui à doctoribus comprehendi poteſt, à nobis non poteſt. Bereng. Non enim conſtare poterit affirmatio omni parte ſubruta, & hoc ſicut dicit beatus Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana, in ipſa æternitatis ueritate, quæ deus eſt, indiſſolubiliter conſtat. Lanfra. Relictis ſacris autoritatibus ad dialecticam confugium facis. Et quidem de myſterio fidei auditurus ac reſponſurus quæ ad rem debeant pertinere, mallem audire ac reſpondere ſacras autoritates, quàm dialecticas rationes. Verum contra hæc quoque noſtri erit ſtudij reſpondere, ne ipſius artis inopia me putes in hac tibi parte deeſſe. Fortaſſe iactantia quibuſdam uidebitur, & oſtentationi magis, quàm neceſſitati deputabitur: ſed teſtis mihi deus eſt, & conſciẽtia mea, quia in tractatu diuinarum literarum nec proponere, nec ad propoſitas reſpondere cuperem dialecticas quæſtiones, uel earum ſolutiones. Et ſi quando materia diſputandi talis eſt, ut huius artis regulis ualeat enucleatius explicari, in quantum poſſum per æquipollentias propoſitionum tego artem, ne uidear magis arti, quàm ueritati, ſanctorumq; patrum autoritati confidere. Quamuis beatus Auguſtinus in quibuſdam ſuis ſcriptis, & maxime in libro de doctrina Chriſtiana hanc diſciplinam amplisſime laudet, & ad omnia quæ in ſacris literis ueſtigantur, plurimum ualere confirmet.

Dialectica uſus.

Denique contra Felicianum hæreticum Arianum contendens, ita hac arte eum concluſit ut ipſe hæreticus non ualens ferre locorum ac ſyllogiſmorum implicitas atque implicantes connexiones, publica uoce exclamaret, dicens: Ariſtotelica mecum ſubtilitate contendis, & omnia quæ à me dicuntur torrentis more præcipitas.

Feliciani uox.

Igitur ſuperius uolens aſtruere, panem uinumq; altaris inter ſacrandum eſſentialiter non mutari, duo quædam pro argumentorum locis aſſumpſiſti, quorum unum tantummodo eſſe tuum alterum nullius hominum manifeſtis rationibus approbaui. In qua re magno uitio rem præditam effeciſti. Nam quod tuum erat, quæſtio erat: ex eo quippe quærimus. Id oppprimere atq; euertere omni argumentorum mole atque impulſu ſatagimus. Porrò nulla quæſtio locus eſſe poterit argumenti. Argumenti quippe locum neceſſe eſt aut per ſe eſſe certum, aut certis rationibus approbatum. Quod ergo tantummodo tuum erat approbandum, rem dubiam aſſumi minime oportebat. Reliquum uero quod nullius hominum eſſe conſtitit, ne id quidem dubiæ rei fidem facere aliqua ratione oportuit. Quis enim certum eſſe aut certum fieri poſſe arbitretur, quod omnes negant, nullus confitetur? Igitur ne id quidem ad argumentum ſumi rationis fuit.

Quæſtio nequit eſſe locus argumenti.

Male ergo utrunq; poſuiſti. Hijs duobus uitioſiſſimis principijs totam argumentationẽ tuam identidem repetendo ad finem uſque contexis, ac propterea neceſſe eſt uitioſum, nec concedendũ eſſe q̄cquid ex uitioſis nec conceſſis principijs conſtiterit emanare. Adhuc alio argumento probare contendis, panẽ uinumq; poſt cõſecrationẽ in principalibus permanere eſſentijs, dicens: Non ẽm conſtare poterit affirmatio omni parte ſubruta. Ad cuius rei probationem non oportuit inferri particularẽ negatiuã, qua de præſenti quæſtione nihil colligitur, ſed uniuerſalẽ potius, per quam enun-

tiatur, nulla affirmatio conſtare poterit parte ſubruta: Age enim, ſit particularis negatio tua: non omnis affirmatio. Rurſus aſſumptio tua: Panis & uinum altaris ſolummodo ſunt ſacramentum. Vel: Panis & uinum ſolummodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis, utrunque affirmatio eſt. Hijs duabus particularibus præcedentibus, poteris'ne regulariter concludere parte ſubruta ea non poſſe conſtare? Abſit. In nulla quippe ſyllogiſmorum figura, præcedentibus duabus particularibus conſequenter infertur concluſio ulla. Male ergo eam collocaſti. Illud uero perfunctorie non eſt prætereundum, quod præfatæ propoſitionis tuæ ueritatem in ipſa æternitatis ueritate, quæ deus eſt, indiſſolubiliter conſtare prohibuiſti: idq; beati Auguſtini de doctrina Chriſtiana autoritate firmaſti. Et quidem propoſitio ipſa uera eſt, ueræq; propoſitionis in ſuo loco poſita uim obtineret, ſed tu male, & inefficaciter eam poſuiſti: nec eius magis quàm omnium tàm rerum, quàm aliarum propoſitionum ueritas apud ueritatem omnia ſcientis ac præſcientis dei æternaliter conſtat, qui & res ipſas in principalibus ac ſecundis eſſentijs condidit, eaſq; tam uerarum, quàm falſarum propoſitionum cauſas eſſe diſpoſuit. Veruntamen in opere de doctrina Chriſtiana nec huius propoſitionis nec alicuius eius ſimilis beatus Auguſtinus aliquo in loco mentionem facit, quod facile quiuis ſcire poterit, ſi curet ipſum librum legere, ſi nunquam legit, uel relegere, ſi fortaſſe iam legit. In qua re uehementer miror ſiue errorem, ſiue ſtultitiam tuam: Errorem quidem, ſi prolata teſtimonia in ſacris codicibus aut aliter eſſe, aut penitus non eſſe ignoras: Stultitiam uero, ſi ita cæteros uæcordes æſtimas, ut dictis tuis contra antiquam eccleſiæ fidem protinus credant, eaq; uelut ſacroſancta indiſcuſſa prætereant. Ber. Eſt autem affirmatio notiſſimis partibus ſuis conſtans, prædicato & ſubiecto, quæ ita enuntiat: Panis & uinum duæ in altari ponuntur ſunt ſolummodo ſacramenta. Nihilominus quæ ita enuntiat: Panis & uinum quæ ponuntur in altari, poſt conſecrationem ſolummodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis. Lanfranc. Eadem te repetere minime pudet, propterea quæ paulo ante poſui me etiam replicare oportet. Priorem ſententiam tantummodo eſſe tuam, poſteriorem uero nullius eſſe hominum ſuperius dixi, & ita eſſe documētis clarioribus approbaui. Nam & tu carnem ac ſanguinem negas, in ſolo ſacramento rem totam conſtituens: & nos ſacramentum fatemur, & tamen utriuſque ueritatem fideliter & ueraciter confitemur. Quod uero dialectica uerba, affirmationem, prædicatum, ſubiectum, cæteraq; in hunc modum tractatui tantæ rei laboras inſerere, propter nil aliud uideris id facere, niſi ut hac occaſione peritum te diſputandi imperitis ualeas ſuadere. Nam & tu ſine hijs nominibus quod moliris non impariter poſſes aſſerere, & nos quæ à te dicerentur ſolummodo poſſemus teſtimonijs abolere. Bereng. Suſceperat autem Burgundus negare panem & uinum in menſa dominica ſupereſſe. Hoc minime negat, imò omnino panem & uinum eſſe confirmat in menſa dominica. Lanfran. Membrum eccleſiæ ab eccleſia diſcrepare non potuit, nec debuit. Confitetur enim eccleſia toto terrarum orbe diffuſa panem & uinum ad ſacrandum proponi in altari, ſed inter ſacrandum incomprehenſibiliter & ineffabiliter in ſubſtantiam carnis & ſanguinis commutari. Quod ſuo loco opitulante eo, de cuius ſacratiſſimo corpore loquimur, diuerſis diuerſorum patrum teſtimonijs ita eſſe, nec aliter poſſe eſſe monſtrabitur. Non tamen panem negat, imò confirmat. Sed panem qui de cœlo deſcendit, & dat uitam mundo: panem, quem Ambroſius & Auguſtinus iiſdem uerbis uocant ἐπιούσιον, id eſt, ſuperſubſtantialem, quia caro Chriſti omnibus creatis ſubſtantijs maior exiſtit, omnes creaturas excellentiſſimas dignitate præcellit. Vinum quoq; non qualecunq;, ſed quod hominum, non quidem omniū, ſed ſeruorū dei corda lætificat, quod animas inebriat, & à peccatis purgat. Ber. Dum ita enuntiat: Panis & uinum quę ponūtur in altari, poſt conſecrationem ſolummodo ſunt uerum Chriſti corpus & ſanguis. Lanf. Dixit quidam ſpiritu
Sap. 1. dei plenus: Os quod mentitur occidit animā. Hanc ſententiā timendam ſi timeres, falſam ſeruo dei calumniā non imponeres. Cætera nanq; dixit, at uerbum hoc ſolūmodo nequaquam poſuit. Quicquid igitur ex mendacio temendaciter adſtruente colligitur, quicquid infertur neceſſariò totum diſpergitur, infirmatur, caſſatur. De quo quia in anterioribus iam ſatis egi, plura hic dicere tranſiturus ad alia ſuperſedi. Ber. Per conſecrationē altaris fiunt panis & uinum ſacramentū religionis, non ut deſinēt eſſe quæ erant, ſed ut ſint quæ erant, & in aliud cōmutentur, quod dicit beatus Ambroſius in libro de ſacramētis. Lanf. O mentem amentem, ó hominem impudenter mentientē, ó puniendam temeritatē; Ambroſium

broſium secire teſtem præſumis, quòd panis & uinum altaris per conſecrationẽ non deſinant eſſe quod erant, ſed cõmutetur in aliud quod non erant. Et quidẽ ſi de ſacramentis ſeu de cæteris de quibus Ambroſ. ſcripſit omnes reuoluat libros, quos eccleſia in uſu nũc habet, tale quid ab Ambroſio dictum, taliterq́ expoſitũ nuſq́ reperire ualebit. Quod ſi dixiſſet præclariſſimæ famæ ſuę plurimũ detraxiſſet, ſibi ipſi cõtrarius extitiſſet, rem incredibilẽ credendã eſſe conſtituiſſet: quis eñ compos ſui credat rem aliquã cõuerti in aliam, nec tamẽ in ea parte deſinere eſſe quod erat? Sed ueritas ipſa quæ deus eſt, procul ſemper auertat, ut teſtis ueritatis cõtra ueritatem teſtis exiſtat. Accipe potius quid in libro de myſterijs ſiue initiandis dicat: Volens enim diſcrepantiã oſtendere inter manna Iudęorum, & ſacrificiũ Chriſtianorũ, per hoc uidelicet quia illud umbra & figura erat, hoc uero lux & ueritas: illud è cœlo, hoc corpus dñi cœlorũ. Ne tantam elementorũ in tantarũ rerum conuerſionẽ mens credere humana refugeret, ſubiunxit, dicens: Quantis igitur utimur exemplis, probemus nõ hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio cõſecrauit, maioremq́ uim eſſe benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiã natura ipſa mutat̃. Panem uinumq́ à natura formari nullus eſt qui ambigat, nemo qui neſciat. De quorum uera in uerum corpus domini conuerſione non oportere dubitari manifeſtis oſtenditur exemplis, congruis per ſimilia aſſeritur argumentis, narrans in primis Moſi uirgam in ſerpentem uerſam, deinde ſerpentem in uirgam, poſt hæc aquas in ſanguinem mutatas, dehinc ſanguinem remeaſſe in aquas pluraq́ in hunc modum. Ad ultimum præmiſſo illo magno ac ſingulari miraculo de partu uirginis, inquit: Et hoc quod conficimus corpus ex uirgine eſt. Et ne naturã potentię diuinę pręponeres, quaſi non poſſit deus cuiuslibet rei mutare naturam, occurrit dicens: Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum pręter naturam ſit ipſe dominus Ieſus partus de uirgine? Sextum quoq́ de ſacramẽtis librum in quo opere præfatum mendacium eum dixiſſe mendaciter affirmaſti, ſic incipit: Sicut uerus eſt dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, non per gratiam, quemadmodum cæteri homines, ſed per naturam, ita uera caro eius eſt quam accipimus, & uerus eius ſanguis eſt quem potamus. Pauciſſima de multis me dixiſſe ſufficiat, ut lectores tuarum atq́ mearum ſententiarum perſpicaciter agnoſcant, qua fraude fingas non inuenta, qua aſtutia deprаues inuenta, qua pertinacia in aliud detorquere coneris quæcunq́ relinquis illęſa. Cui nequitię nulla ferè hæreticorum prauitas à tempore Luciani & Iſychij ſimilis extitit, quorum utraq́ propheticas & euangelicas atque apoſtolicas ſcripturas ad ſuæ cauſæ commodum deprauauit. *Lucianus. Iſychius.* Quæq́ hæreſis ſacras quidem literas male intellexit, ſed tamen ſine ulla euerſione uel peruerſione in ſuo eas ſtatu manere permiſit. In quarto uero de ſacramentis ſermone, cum præfatus doctor ſatageret approbare, non eſſe mirandum, ſi ea quæ ſunt diuina potentia in aliud tranſeant, propterea quod ipſa quoque, iubente omnia ex nihilo facta ſubſiſtant, ſubiunxit. Si igitur tanta uis eſt in ſermone domini Ieſu, ut inciperent eſſe quæ non erant, quanto magis operatorius eſt, ut quæ erant in aliud cõmutentur? Quę litera tua plurimum in ſententia concordat cum ea, quæ in libro ab eodem de Myſterijs ſiue initiandis ędito in hæc uerba reperitur: Sermo ergo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erant? Bereng. Sacrificiumq́ eccleſiæ duobus conſtat, duobus conſit, uiſibili & inuiſibili, ſacramento & re ſacramẽti. Quæ tamen res, id eſt, Chriſti corpus, ſi eſſet præ oculis, uiſibilis eſſet, ſed eleuata in cœlum, ſedensq́ ad dexterã patris, uſque in tempora reſtitutionis omniũ, quod ſcribit Apoſtolus Petrus, cœlo deuocari non poterit, ſicut Chriſti perſona conſtat deo & homine. Lanfr. Caiphas cum eſſet pontifex anni illius, uerum de Saluatore neſciens prophetauit, dicens expedire magis pro mundo mori unum hominẽ, quàm totius mundi perire omnem hominem. Verum quidem dixit, ueruntamen quò eius uerbum uergeret ignorauit. Sic & tu uolens loqui contra cauſam noſtram, manifeſte quam defendendam ſuſcepimus aſſeris partem noſtram. Hoc eſt nanque quod dicimus, hoc modis omnibus contra te ac ſequaces tuos approbare contendimus: ſacrificium ſcilicet eccleſiæ duobus confici, duobus conſtare, uiſibili elementorum ſpecie, & inuiſibili domini Ieſu Chriſti carne & ſanguine, ſacramento, & re ſacramenti. Quæ res, ut uerbis tuis utar, eſt corpus Chriſti, ſicut Chriſti perſona te quoq́ autore conſtat & conficitur deo & homine, cum ipſe Chriſtus ſit uerus deus, & uerus homo: quia omnis res illarũ rerum naturã & ueritatẽ in ſe continet, ex quibus conficitur. Conficit̃ autem te etiam teſte ſacrificium eccleſiæ ſacramento

re ſacramenti, id eſt, corpore Chriſti. Eſt igitur ſacramentum res ſacramenti, id eſt, corpus Chriſti. Chriſtus tamen reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, ſed ſicut dicit Petrus Apoſtolus, cum uere in terris carnes eius ſint comeſtę, & uere ſanguis eius ſit bibitus, ipſe tamen uſque in tempora reſtitutionis omnium in cœleſtibus ad dexteram patris integer perſeuerat & uiuus. Si quęris modum quo id fieri poſſit, breuiter ad pręſens reſpodeo: Myſterium eſt fidei, credi ſalubriter poteſt, ueſtigari utiliter non poteſt. Bereng. Vnde beatus Auguſtinus in Euangelio: Quando Chriſtus manducatur, uita manducatur; nec quando manducamus partes de illo facimus. Lanf. Beatus Auguſtinus in Euangelio nihil dixit, quia aliquid in Euangelio dixiſſe aliquem nuſquam legitur præter Dominum & Euangeliſtas, eaſq́; perſonas quæ pro qualitate rerum, & euentu tempor͞u loqui in Euangelio à ſcriptoribus Euangelij perhibentur. Scripſit uero prolixum opus, hiſtorialiter exponendo Euangelium domini ſecundum Ioannem, in quo opere præfata ſententia reperitur, quam nos deuote ſuſcipimus, & debita reuerentia honoramus, quia pro nobis facit, & ueritati conſonat, ubi ait: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo. Nec quando manducamus partes de eo facimus. Abſit enim ut ſic intelligamus manducari Chriſtum, quemadmodum intellexerunt illi, qui cum audirent dicentem dominum: niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis, continuo reſponderunt: Durus eſt hic ſermo. & quis poteſt eum audire? Putauerunt nanq́;, ſicut præfatus autor multis in locis dicit, quod in terris degentem domin͞u in fruſta eſſent conſciſſuri, & ſic, ut carnes eius aut elixas in lebetibus, aut aſſas in uerubus eſſent comeſſuri: aut ſi hoc nollent, non poſſent eſſe eius diſcipuli. Propterea elegerunt abire, & iam amplius cum eo non ire. Procul auertat deus ab eccleſia ſua talem ſententiam. Sic nempe in terris imolatum Chriſtum manducamus & bibimus, ut in cœleſtibus ad dexteram patris integer ſemper perſeueret & uiuus. Berenga. Vnde beatus Auguſtinus in libro de Ciuitate dei: Sacramentum eſt ſacrum ſignum. Signum diffinit in libro de Doctrina Chriſtiana: Signum eſt res præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, aliud aliquid ex ſe faciens in cogitationem uenire. Lanfrancus. Et nos ſacramentum de quo agimus ſacrum eſſe ſignum credimus, & credendum ſuademus. Quo ſigno præter ſpeciem, quæ ſe oculis intuentium ingerit, longe aliud ualdeq́; diuerſum in cogitationem ſalubriter intelligentium uenit. Quid autem illud ſit, ſeu potius quę illa ſint, breuiter ſuperius commemoraui, latius paulò poſt commemoraturus. Veruntamen beatus Auguſtinus in libro de Ciuitate dei non abrupte, ut tu dicis, ſacramentum ſacrum eſſe ſignum diffiniuit. Nihil uero eo in loco de corpore & ſanguine domini loquebatur, ſed tractans de ritu Iudaicorum ſacrificiorum, quo per ſacrificia quæ uiderētur, res inuiſibiles per quas humanæ ſocietati ad diligendum dominum proximumq́; conſulitur ſignificarentur, paucis approbatam ſententiam concluſit, dicens: Sacrifici͞u ergo uiſibile inuiſibilis ſacrificij ſacrament͞u id eſt, ſacrum ſign͞u eſt. Quid uiſibile q͞d inuiſibile ſacrificium uocauerit, poſt aliqua hijs uerbis exponit: Non uult ergo deus ſacrificium trucidati pectoris, ſed uult ſacrificium contriti cordis. Et paulò poſt: Porrò autem miſericordia uerum ſacrificium eſt. Beren. Auguſt. in Epiſtola ad Bonifacium Epiſcopum: Si ſacramenta rerum quarum ſacramenta ſunt ſimilitudinem n͞o haberent, omnino ſacra ſacramenta non eſſent. Idem de Catechizandis rudibus: Signacula quidem rerum diuinar͞u ſunt uiſibilia, ſed res inuiſibiles in eis honorantur: nec ſic habenda eſt ſpecies benedictione ſanctificata, quemadmod͞u habetur in uſu quolibet. Lan. Hoc ignorare quiſquam nequit, quicunq́; uel tenuem ſacris literis operam impendit. Sacramenta enim illarum rerum quarum ſacramenta ſunt ſemper ſimilitudinem gerunt, ſicut in ſacramento de quo hæc quæſtio uentilatur, dum frangitur hoſtia, dum ſanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce imolatio eiuſq́; ſanguinis de latere effuſio deſignatur? Alioquin ſacramentum non eſſet, ſi tamen ſacramenti nomen eo intelligatur modo, quo nunc intelligimus & intelligi à lectoribus ſeu auditoribus æſtimamus. Dicitur nanque ſacramentum etiam iuſiurandum, non quod rei cuiuſpiam ſimilitudinem habeat, ſed quia ſupra res ſacras alicuius rei confirmatio uel abnegatio fiat. Vnde beatus Gregorius in Epiſtola ad Iuſtinum: Ad beati, inquit, Petri ſacratiſſimum corpus diſtricta eum ex abundanti fecimus ſacram͞eta præbere. Dicitur quoq́; ſacramentum alicuius rei ſacratio: ſicut argumentum dubiæ rei approbatio; fulcimentum, ca-

Credi quędam utiliter poſſunt, quæri n͞o poſſunt.

Sacramentum quid ſit.

Sacramentum quid ſignificet

ſuræ rei

ſuræ rei ſuſtentatio. Illud uero quod ex libro de Catechizandis rudibus aſſumpſiſti, aſſerens in rebus uiſibilibus res inuiſibiles honorandas, nec ſic habendam ſpeciem benedictione ſanctificatam, quemadmodum non ſanctificatam, quid tuæ parti proſit planè non uideo. Imò magis uidetur tuam oppugnare ſententiam, noſtræ ferre ſubſidium. Nos etenim in ſpecie panis & uini quam uidemus, res inuiſibiles, id eſt, Chriſti carnem & ſanguinem honoramus. Nec ſimiliter pendimus has duas ſpecies, ex quibus conſecratur dominicum corpus, quemadmodum ante conſecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante conſecrationem eſſe panem uinumq́, id eſt, eas res quas natura formauit, inter ſacrandum uero conuerti in Chriſti carnem & ſanguinem, quas utraſque res benedictio conſecrauit. Quamuis beatus Auguſtinus in eo libro non magis loquebatur de hoc ſacramento, quàm de cæteris quæ Chriſtiana conſuetudine exerceri iubentur, & ſolenniter exercentur, inſtruens Diaconum quendam Carthaginenſis eccleſiæ, qualiter ipſum quoque rudes de hijs & de cæteris oporteat inſtruere. Bereng. Vnde Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium: Sicut, inquit, ſacramentum corporis Chriſti ſecundum quendam modum corpus Chriſti eſt: ſacramentum ſanguinis Chriſti ſecundum quendam modum ſanguis Chriſti eſt, ita ſacramentum fidei fides eſt. Lanfran. Sacramentum corporis Chriſti, quantum ad id ſpectat quod in cruce imolatus eſt ipſe dominus Chriſtus, caro eius eſt, quam forma panis opertam in ſacramento accipimus, & ſanguis eius quem ſub uini ſpecie ac ſapore potamus. Caro uidelicet carnis, & ſanguis ſacramentum eſt ſanguinis: Carne & ſanguine utroque inuiſibili, intelligibili, ſpiritali ſignificatur redemptoris corpus uiſibile, palpabile, manifeſte plenum gratia omnium uirtutum, & diuina maieſtate.

Quorum alterum quidem dum frangitur, & in populi ſalutem diuiditur, alterum uero effuſum de calice ab ore fidelium ſumitur, mors eius in cruce, & ſanguinis eius de latere emanatio figuratur. Vtrunque beatus Gregorius & ſolerter attendit, & enucleate in quarto Dialogi libro ita exponit, dicens: Eius quippe caro ibi ſumitur, eius ſanguis non iam in manus infidelium, ſed in ora fidelium funditur. Penſandum ergo eſt quale ſit hoc ſacrificium, quod pro abſolutione noſtra mortem unigeniti filij ſemper imitatur: imitatur dixit, non operatur: quia reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Caro ergo & ſanguis, quibus ad impetrandam pro peccatis noſtris dei miſericordiam quotidie alimur, Chriſti corpus ac ſanguis uocantur: non ſolum quia eſſentialiter idem ſunt qualitatibus plurimum diſcrepantes, uerumetiam eo locutionis modo quo res ſignificans ſignificatæ rei ſolet uocabulo nuncupari. Nec iuſte quiſquam monebitur, ſi eadem caro, idemq́ ſanguis ſui ipſorum ſacramenta exiſtant, ſecundum aliud atque aliud accepta, cum ipſe dominus Ieſus poſt reſurrectionē ſuum ſui ipſius diuerſa temporum ratione typum geſſerit & figuram. Apparens enim duobus diſcipulis, locutusq́ eis quantum ſatis eſſe iudicauit, dum finxit ſe longius ire, ſicut beatus Auguſtinus dicit, ſignificauit ſe poſt paucos dies in cœlos aſcenſurum eſſe. Quid ita longe remotum eſt à communi hominum uita, quæ ipſis eſt duobus diſcipulis euidentiſſime figurata? Chriſtus ergo Chriſti eſt ſacramentum, longius uidelicet ire ſe ſingens, longius ſuo tempore aſcendentis in cœlum. Idem eiuſdem, nec tamen uſquequaq;. Verus nanque deus, & uerus homo, & fingens, & aſcendens. Veruntamen aliud eſt figmentum terreni itineris, aliud in cœlum ueritas aſcendentis. Nec aliquis ita deſipuerit, ut propterea abnegare præſumat fingentem ſe longius irè eſſe uerum Chriſtum. Quia in ipſo figmento longioris itineris ſignificauit uerum Chriſtum aſcenſurum in cœlum.

Porrò ſacramentum fidei in ipſa ad Bonifacium Epiſtola beatus Auguſtinus baptiſmum uocat. Verus autem baptiſmus conſtat non tam ablutione corporis, quàm fide cordis quemadmodum apoſtolica doctrina tradit, dicens: Fide mundans corda eorum. Et alibi: Sic & uos ſaluos facit baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in dominum. Alterum tamen ſignificatur per alterum. Nam per ablutionem, quæ corpori extrinſecus adhibetur, purgatio animæ exprimitur, quam fides interior operatur. Vocaturq́ baptiſmus fides, ſecundum eam locutionis formam, qua myſterium eius rei cuius myſterium eſt cenſeri nomine conſueuit. Huius rei cauſa ſimilitudo eſt, quā in ſacramento & in re ſacramenti reperiri ſemper neceſſe eſt, ſicut in baptiſmo & fide. Vtrūq; enī lauat, purgat, purificat: illud carnē, illud mentē. Sicut ergo cœleſtis panis quæ uera caro Chriſti eſt, ſuo modo uocatᷣ corpus Chriſti, cum reuera ſit ſacramentū corporis

Baptiſmus.

1.Pet.3.

Chriſti, illius uidelicet quod uiſibile, palpabile, mortale in cruce eſt ſuſpenſum: uocaturq́ ipſa carnis ipſius imolatio, quę ſacerdotis manibus fit Chriſti paſſio, mors, crucifixio, nō rei ueritate, ſed ſignificanti myſterio, ſic ſacramentum fidei quod baptiſma intelligit fides eſt. Bereng. Beatus Auguſtinus in Epiſtola ad Bonifacium: Semel imolatus eſt Chriſtus in ſemetipſo, & tamen in ſacramento non ſolum per omnes paſchæ ſolennitates, ſed & omni die populis imolatur. Lanf. In ſeipſo ſemel imolatus eſt Chriſtus: quia in manifeſtatione ſui corporis in diſtinctione membrorum omnium uerus deus, & uerus homo ſemel tantum in cruce pependit, offerens ſeipſum patri hoſtiam uiuam, paſſibilem, mortalem, uiuorum ac mortuorum redemptionis efficacem, eorum uidelicet, quos diuini conſilij altitudo redimendos iudicauit, præſciuit, prædeſtinauit, uocauit, modis atque temporibus quibus id fieri congruebat. In ſacramento tamen quod in huius rei memoriā frequentat eccleſia, caro domini quotidie imolatur, diuiditur, comeditur, & ſanguis eius de calice fidelium ore potatur. Vtraque uera, utraque de uirgine ſumpta. Sumitur quidem caro per ſe, & ſanguis per ſe, non ſine certi ratione myſterij, quamuis alio locutionis modo totus Chriſtus manducari dicatur & credatur, ſcilicet cum uita æterna, quæ ipſe eſt, ſpiritali deſiderio appetitˉ, cum recordatio mandatorum eius ſuper mel & fauum dulcior in mente habetur, cum fraterna charitas, cuius ſignum hoc ſacramentum geſtat, pro Chriſti amore diligitur, cum dulciter atque ſalubriter in memoria reconditur, quòd pro ſalute hominum contumelijs ſit affectus, cruce ſuſpenſus, clauis affixus, lancea uulneratus. Vtraq; comeſtio neceſſaria, utraq; fructuoſa: altera indiget alterius ut boni aliquid operetur. Nam prior ſi deſit, poſterior non ſolum peccata non purgat, ſed etiam auget, & præſumptores iudicat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Porrò poſterior ſine priore eſſe non poteſt, aut non debet. Hinc nanque panis quotidianus à domino dicitur, ſicut à beato Ambroſio, & ſancto Cypriano exponitur. Et in Euangelio legitur: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Et ſacri Canones iubent non habendos inter catholicos, qui ſacramento corporis Chriſti non communicant, niſi forte pœnitentium more & epiſcopali iudicio pro capitalibus peccatis abſtineant. Fruſtra ergo infers & dicis: Si ſemel paſſus eſt Chriſtus in ſemetipſo, & ſemel etiam in corpore ſuo, eò quòd corpus ſuum nullo modo ſeparari poteſt à ſeipſo. Quod non procedit: Multa quippe ſunt in rebus, quæ rerum partibus conuenire non poſſunt. Nam cum ipſe dominus Ieſus uerus deus ſit, & uerus homo, omniſq; homo conſtet anima rationali & corpore, non tamen anima ipſa, aut ipſum corpus rectè uocabitur homo uel deus. Bereng. Conſentio, inquit Burgundus, ſanctæ Romanæ eccleſiæ. Reuera non ſanctam eccleſiam experta eſt ueritas ipſa, ſed eccleſiam malignantium, Concilium uanitatis: nec Apoſtolicam, ſed ſedem ſatanæ. Lanfran. Non deberes dicere, conſentio inquit Burgundus, ſed conſentio ego Bereogarius: tua enim uerba fuerunt: hæc te credere ſanctum Concilium feſelliſti, hæc te ſeruaturū iureiurando firmaſti. Venerabilis Humbertus, quem quaſi exprobrando Burgundū nominas, quaſi non poſſit deus in Burgundia habere ſeruos ſuos, nihil aliud fecit, niſi quod ſcripturam ipſam præcipiente Synodo manu in manum tibi porrexit. Verum ô infelix anima, de hæreſi ad periurium prius tranſiſti, nunc iterum de periurio ad hæreſim remeaſti. Propterea traditus in reprobum ſenſum, ſanctam Romanam eccleſiam uocas eccleſiam malignantium, Concilium uanitatis, ſedem ſatanæ. Et hoc impio ore garriſti, quod garriſſe nemo legitur, non hæreticus, non ſciſmaticus, non falſus aliquis Chriſtianus. Quotquot enim à primordio Chriſtianæ eccleſię Chriſtiani nominis dignitate gloriati ſunt, etſi aliqui relicto ueritatis tramite per deuia erroris incedere maluerint, ſedem tamē ſancti Pet. Apoſt. magnifice honorauerunt, nullāq; aduerſus eam huiuſmodi blaſphemiā uel dicere uel ſcribere pręſumpſerunt. Quod indubitatū habet qui eorum ſcripta legit, quæ diuerſis temporibus, ac diuerſis de cauſis ſedes Apoſtolica ab eis tranſmiſſa uel porrecta recepit. Denicq; ipſe dominus honorifice alloquitur eam in Euāgelio ſuo dicens: tu es Petrus, & ſuper petram hanc ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis. Quæ tametſi de paſtoribus ſanctæ eccleſiæ dicta eſſe credantur, & à quibuſdam catholicis exponantur, præcipue tamen de Romana eccleſia intelligenda eſſe ſacri Canones & Pontificum decreta teſtantur.

Eucharistia charitatis fraternæ ſymbolum eſt.

Panis quotidianus.

Pœnitentes Eucharistia abſtineat.

Romanæ eccleſiæ dignitas.

Bereng.

Ber. Quis enim aut ratione concipiat, aut per miraculũ fieri poſſe concedat, panem frangi in Chriſti corpore, quod poſt reſurrectionem tota uiget incorruptibilitate, & uſque in tempora reſtitutionis omnium cœlo manet indeuocabile? Lanf. Quo nam modo panis efficiatur caro, uinumq́; conuertatur in ſanguinem, utriuſque eſſentialiter mutata natura, iuſtus qui ex fide uiuit ſcrutari argumentis, & concipere ratione non quærit. Mauult em̃ cœleſtibus myſterijs fidem nunc adhibere, ut ad fidei præmia quandoq; ualeat peruenire, quàm fide omiſſa in comprehendendis hijs quæ comprehendi non poſſunt ſuperuacue laborare, ſciens ſcriptum eſſe: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris, ſed quæ præcipit tibi deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium, ea quæ abſcondita ſunt uidere oculis tuis. Diuina tamẽ potentia mirabiliter operante fieri poſſe cõcedit. Nec defuere quibuſdam dubitantibus digna miracula, quibus rerum uiſibilium atque corruptibilium ablatis tegumentis ſicuti reuera eſt appareret corporalibus oculis caro Chriſti & ſanguis, omnipotente deo miſericorditer ſanante infirmorum imbecillitatẽ, & terribiliter damnante atq; euertente omniũ hæreticorum deteſtabilem prauitatem. Quorum officij intereſt, ſimplicem infantium atq; lactentiũ, ex quibus laudem perfecit Chriſtus, fidem irridere, rationibus omnia uelle comprehendere, cum ipſi rationis expertes facti propter arrogãtiam & ſterilitatẽ ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Quod uero incorruptionem dominici corporis, & quod cœlo uſque in diem iudicij deuocari non poſſit, fidei noſtræ qua ipſum uere à fidelibus ſuis manducari credimus, quaſi cauſam impoſſibilitatis opponis, profecto fidem noſtram aut non intelligis, aut intellectam male exponendo ad tuam ipſius perniciem deprauare contendis. Sic enim credimus, uere ſalubriterq́; manducari in terris à digne ſumentibus dominum Ieſum Chriſtum, ut certiſſime teneamus exiſtere illum in cœleſtibus incontaminatum, incorruptum, illæſum. Ineptus ſis ſi propterea dicas Sareptanã uiduam non potuiſſe comedere oleum, quo plenus erat lecythus ſuus, quia ſacra teſtante hiſtoria lecythus olei non eſt imminutus, cum eadem ſcriptura dicat: Abijt & fecit iuxta uerbum Heliæ, & comedit ipſa & illa, & domus eius. Non diſſimili grauaris uæcordia, ſi idcirco moliaris aſtruere, non poſſe ali iam eccleſiam carne & ſanguine redemptoris ſui, quia Apoſtolus dicit: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, cum ipſe dominus loquens diſcipulis teſtetur dicens: Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et: Hic eſt calix ſanguinis mei, myſterium fidei, qui pro uobis & multis effundetur. Et: Panis quem ego dedero caro mea eſt pro mundi uita. Et: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ex quibus domini uerbis ortæ ſunt duæ hæreſes antiquis temporibus. Et in hoc quidem conſenſerunt omnes quòd panis & uinum in ueram filij hominis carnem uerumq́; eius ſanguinem conuerterentur, ſed quis eſſet iſte filius hominis nõ omnes eandem ſententiam tenuerunt. Quidam arbitrati ſunt nunc oportere intelligi quemlibet hominem, ſiue iuſtum, ſiue peccatorem, cuius in carnem ac ſanguinem conuerſa terrena ſubſtantia ſumeretur in remiſſionem peccatorum. Alij arbitrati ſunt non hunc eſſe de turba quemlibet hominem, ſed uirum iuſtum, ſanctificatum, à cõmuni hominum uita per ſuæ uitæ celſitudinem ſegregatum, qui templum dei eſſet, qui diuinam in ſe habitationem ueriſſime poſſideret. In huius carnem & ſanguinem commutari poſſe, panem, uinumq́; altaris hæretica pertinacia deliberabant. Factum eſt autem hoc paucis annis poſt obitum beati Auguſtini, tempore Celeſtini Papæ, & Cyrilli Alexandrini Epiſcopi, quibus præcipientibus atq; annitentibus indicta ac celebrata eſt Synodus Epheſina, una de quatuor, quas beatus Gregorius in epiſtola ad Patriarchas fatetur ſe ita ſuſcipere, complecti & uenerari, quemadmodum ſancta quatuor Euangelia domini noſtri Ieſu Chriſti. In qua Synodo damnatæ ſunt utræq; ſuperius comprehenſæ lœtales peſtes, roborata eſt fides, qua credimus panem conuerti in eam carnem, quę in cruce pependit, uinumq́; in eius ſanguinem, qui de pendentis in cruce latere emanauit. Denique CC. qui eidem Concilio interfuere Epiſcopi, inter cætera de hoc ſacramento ſcripſerunt, & Neſtorio Epiſcopo quaſi hæreticorum capiti tranſmiſerunt: Ad benedictiones, inquiunt, myſticas accedimus, & ſanctificamus participes ſancti corporis & præcioſi ſanguinis Chriſti omniũ noſtrûm redemptoris effecti. Non ut communem carnem percipientes, quod abſit, nec ut uiri ſanctificati, & uerbo coniuncti ſecundum dignitatis unitatem, aut ſicut diuinam poſſidentis habita-

Miracula circa Euchariſtiã.

De uera Chriſti carne in Euchariſtia nulla unquam controuerſia.

Epheſinũ Concilium de carne Chriſti quadam habet.

habitationem, ſed uere uiuificatricem, & ipſius uerbi propriam factam. Vita enim naturaliter ut deus exiſtens, qui propriæ carni unitus eſt, uiuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideo quamuis dicat ad nos: Amen amen dico uobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non tamen eam ut hominis unius ex nobis æſtimare debemus: quomodo enim iuxta naturam ſuam uiuificatrix eſſe caro hominis poterit? Sed ut uere propriam eius factam, qui propter nos filius hominis & factus eſt & uocatus. Et circa finem Concilij: Si quis non confitetur carnem domini uiuificatricem eſſe, & propriam ipſius uerbi dei patris, ſed uelut alterius pręter ipſum coniuncti eidem per dignitatem, aut quaſi diuinam habentis habitationem, ac non potius uiuificatricē eſſe, quia facta eſt propria uerbi uiuificare ualentis, anathema ſit. Quid manifeſtius audire deſideras? ſi ſtudioſum nouæ contentionis animum ſtudio antiquæ pacis omittas. Non eſt ut ſancta Synodus definit, hęc caro alicuius de uulgo hominis, nō iuſti & ſanctificati hominis, ſed potius cui ipſe unitus, id eſt, incarnatus eſt dei & hominis. Quod uero ait, bendictiōes myſticas, *Myſteriũ unde* ſic dictum accipe, quaſi diceret ſecretas. Myſteriũ nanq;, ſicut beatus Auguſt. in lib. de càtechizandis rudibus dicit, à ſecreto nomen accepit. Quid enim ſecretius, quàm panis uiniq; ſpeciem conſpicere, ſaporem guſtare, tactum ſentire, & tamen mirabiliter operante deo ueram carnem, uerumq; ſanguinem credere, comedere, bibere? Has & huiuſmodi ſcripturas per totum ferè diuinarum literarũ corpus ſparſim diffuſas, ſi amoro inanis iactantiæ appetitu pro intentione uitæ æternæ humiliter legeres, ſi intra legendum effuſis ad dominum pręcibus impetrata diuina gratia intelligeres, ſi ea quę ad literam accipi, & ea quę ſpiritaliter oportet intelligi Chriſtiana cautela diſtingueres, proculdubio crederes, quod uniuerſalis acclesia credit, prædicares quod Apoſtolica doctrina in tota mundi latitudine prædicandum inſtituit, carnem ſcilicet & ſanguinem domini noſtri Ieſu Chriſti, & ore, & corpore, & ore cordis, hoc eſt corporaliter & ſpiritaliter manducari & bibi. Corporali ſiquidem ore corporaliter manducamus & bibimus, quoties de altari dominico ipſum dñicum corpus per ſacerdotis accipimus. Spiritali uero ore cordis ſpiritaliter comeditur & hauritur, quando ſuauiter & utiliter, ſicut beatus Auguſtinus dicit, in memoria recōditur, quod unigenitus dei filius pro ſalute mundi carnem accepit, in cruce pependit, reſurrexit, apparuit, aſcendit, uenturus in die iudicij dignas ſingulis mercedes rependere pro ſuis operibus. Quæ comeſtio tunc eſt utilis pauperibus Chriſti, ſi ad tanti diuitis tam magnam menſam ſedentes ſic edunt ut ſaturētur, ſic recolunt, ut imitentur, parati ſemper mori pro Chriſto, mortificantes iugiter membra ſua quæ ſunt ſuper terrã, & crucifigentes carnem ſuam cum uitijs & concupiſcentijs, ſicut ſcriptum eſt: Ad menſam magnam ſediſti, ſcito quàm talia te oportet præparare. De corporali comeſtione diſcipulis à domino dicitur: Accipite, manducate & bibite, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et: hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro uobis effundetur. Et Apoſtolus ad Corinthios: Qui manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Spiritalem autem comeſtionem demonſtrare ſatagebat beatus Auguſtinus in Homelia uiceſima ſexta ſuper Ioannem, cum diceret: Panem cœleſtem ſpiritaliter manducate, innocentiam ad altare apportate. Et poſt pauca: Hic eſt ergo panis de cœlo deſcendens, ut ſi quis ex ipſo manducauerit non moriatur. Sed quod pertinet ad uirtutem ſacramenti, nō quod pertinet ad uiſibile ſacramentum. Qui manducat intus non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente. Quæ autem ſit huius ſacramenti uirtus, paulò poſt exponit dicens: Norunt fideles corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti eſſe non negligunt, fiant corpus Chriſti, ſi uolunt uiuere de ſpiritu Chriſti. Er poſt aliqua: Inde eſt quod exponens nobis Apoſtolus Paulus hunc panem, unus panis, inquit, unum corpus multi ſumus. O ſacramentum pietatis. O ſignum unitatis. O uinculum charitatis. Propulſatis quantum ſatis uiſum eſt calumnijs, quas in contumeliam Humberti Epiſcopi, ſanctæq; Romanæ eccleſiæ temere protuliſti, ſcripſiſti, ædidiſti, reliquum eſt ut fidem ſanctæ eccleſiæ atque opinionem tuæ ſectæ cōpendioſe exponamus, expoſitis paucis autoritatibua, breuibusq; rationibus unam probemus, alterã improbemus. Plurima enim ac prolixa uel teſtimonia ſcripturarũ uel firmamēta diſputationũ epiſtolaris breuitas inſeri non permittit, nec ratio aut neceſſitas ulla expoſcit. Nã qui fideles ſunt, ſeu deprauati prauitati ſuæ defendendæ ꝑtinaciter nō inſiſtũt, ſed potius intellectis autoritatib. auditisq; rationib. ad uiã ueritatis humiliter reuerti cōcupiſcũt, pauca eis & à paucis ſufficere poſſunt. Qui uero cōtētionib. deſeruire,

atque

atq; in ſua infidelitate perſiſtere decreuerunt, nec ſi plura apponerentur poſſent pluribus eſſe contenti. Credimus itaq; terrenas ſubſtantias, quæ in menſa dominica per ſacerdotale myſterium diuinitus ſanctificātur, ineffabiliter, incomprehenſibiliter, mirabiliter operante ſuperna potentia, conuerti in eſſentiam dominici corporis, reſeruatis ipſarū rerum ſpeciebus, & quibuſdam alijs qualitatibus, ne percipientes cruda & cruenta horrerent, & ut credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipſo tamen dominico corpore exiſtente in cœleſtibus ad dexteram patris immortali, inuiolato, integro, incontaminato, illæſo, ut uere dici poſſit & ipſum corpus, quod de uirgine ſumptum eſt, nos ſumere, & tamen non ipſum: ipſum quidem, quantum ad eſſentiam ueræq; naturæ proprietatē, atque uirtutem: non ipſum autem, ſi ſpectes panis uiniq; ſpeciem, cæteraq; ſuperius comprehenſa. Hanc fidem tenuit à priſcis temporibus, & nunc tenet eccleſia, quæ per totum diffuſa orbem catholica nominatur. Vnde, ſicut ſuperius dictum eſt, dominus in Euangelio: Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur. Et: Hic eſt calix ſanguinis mei, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionē peccatorum. Beatus Ambroſius diſcernens ſacramentū Chriſtianorū à ſacramento Iudęorū, in ſermone de myſterijs ad Neophytos ſic ait: Conſidera nunc utrùm præſtantior ſit panis angelorum, an caro Chriſti, quę utique corpus eſt uitæ: manna illud è cœlo, hoc ſupra cœlum: illud cœli, hoc domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, ſi in diem alterum reſeruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: quod quicunq; religioſe guſtauerit, corruptionem ſentire non poterit: illis aqua de petra fluxit, tibi ſanguis è Chriſto, illos ad horam ſatiauit aqua, te ſanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & ſitit, tu cum biberis ſitire non poteris: & illud umbra, hoc in ueritate. Si illud quod miraris umbra eſt, quantum iſtud cuius & umbram miraris? Et paulò poſt: Cognouiſti præſtantiora, potior eſt lux quàm umbra, ueritas quàm figura, corpus autoris quàm manna de cœlo. Forte dicas: Aliud uideo. Quomodo tu mihi aſſeris quod Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc ſupereſt ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, probemus non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio cōſecrauit, maioremq; uim eſſe benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur: Virgam tenebat Moſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens. Rurſus prendit caudam ſerpentis, & in uirgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam eſſe naturam, & ſerpentis, & uirgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarū meatu, ſubito de fontiū uenis ſanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rurſus ad prophetæ uoces cruor ceſſauit fluminū, aquarum natura remeauit. His & alijs huiuſmodi miraculis quæ ineffabili diuinitatis operatione fiunt enarratis, poſt aliqua ſubiungit. Aduertimus igitur maioris eſſe gratiam quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod ſi tantum ualuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, ubi uerba ipſa domini ſaluatoris operantur. Nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quod ſi tantum ualuit ſermo Heliæ, ut ignem de cœlo deponeret, non ualebit Chriſti ſermo ut ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti, quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erant? Non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed argumentis utimur, ſuis utamur exemplis, incarnationisq; aſtruamus myſterij ueritatem. Nunquid naturæ præceſſit, cum dominus Ieſus ex Maria naſceretur? Si ordinem quærimus, uiro mixta fœmina generare conſueuit. Liquet igitur quod præter naturæ ordinem uirgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex uirgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cum præter naturam ſit ipſe dominus Ieſus partus ex uirgine? Itē in quarto de ſacramentis. Tu forte dicis: Meus panis eſt uſitatus. Sed panis iſte panis eſt ante uerba ſacramentorū. Vbi acceſſerit cōſecratio, de pane fit corpus Chriſti. Et paulo poſt: Cœlū non erat, mare non erat, terra nō erat. Sed audi dicentē Dauid: Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mādauit & creata ſunt. Ergo, tibi ut reſpondeam, nō erat corpus Chriſti ante conſecrationē, ſed poſt conſecrationē dico tibi quia iam eſt corpus Chriſti. Ipſe dixit & factū eſt, ipſe mādauit & creatum eſt. Et poſt aliqua: Antequam conſecretur panis eſt, ubi autem uerba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Denìq; audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc eſt enim corpus meū. Et ante uerba Chriſti, calix eſt uini & aquę plenus, ubi uerba Chriſti

operata

operata fuerint, ibi ſanguis efficitur qui plebem redemit. Ergo uidete, quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti uniuerſa conuertere. Deinde ipſe dominus Ieſus teſtificatur nobis, quod coi pus ſuum accipiamus & ſanguinem. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Item in ſexto de ſacramentis, quod & ſuperius dictum eſt: Sicut uerus eſt dei filius dominus noſter Ieſus Chriſtus, non quemadmodū homines per gratiam, ſed quaſi filius ſubſtantia patris, ita uera eius caro eſt, ſicut ipſe dixit, quam accipimus, & uerus ſanguis eius eſt quem potamus. Sed forte dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam diſcipuli Chriſti, audientes dicentē: Niſi quis manducauerit carnem meam & biberit ſanguinem meum non manebit in me, nec habebit uitam æternā. Forte dicas: Quomodo uero qui ſimilitudinem uideo, non uideo ſanguinis ueritatem? Primo omniū dixi tibi de ſermone Chriſti qui operatur ut poſſit mutare & conuertere genera inſtituta naturę. Deinde ubi non tulerunt ſermonem Chriſti diſcipuli eius, audientes quod carnem ſuam daret manducare, & ſanguinē ſuum daret bibendum, recedebant, ſolus autē Petrus dixit: Verba uitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, uelut quidam eſſet horror cruoris, ſed maneret gratia redemptionis: ideo in ſimilitudine quidē accipis ſacramentum, ſed uerę naturę gratiam uirtutemꝗ conſequeris: Ego ſum, inquit, panis uiuus, qui de cœlo deſcendi. Sed caro non deſcendit de cœlo, hoc eſt, carnē in terris aſſumpſit ex uirgine, quomodo ergo deſcēdit panis è cœlo, & panis uiuus? quia idem dominus noſter Ieſus Chriſtus conſors eſt diuinitatis, & corporis: & tu qui accipis carnem, diuinæ eius ſubſtantiæ in illo participaris alimēto. Item in epiſtola ad Irenæum: Quæris à me, cur dominus deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat? Si cognoſcis pluit, & quotidie pluit de cœlo manna ſeruientibus ſibi. Et corporeum quidem illud manna hodie pleriſꝗ in locis inuenitur, ſed nunc nō eſt tanti res miraculi, quia uenit quod perfectū eſt. Perfectum autem panis de cœlo, corpus ex uirgine eſt, de quo in Euangelio te docet. Quāto præſtātiora hæc ſuperioribus? Auguſtinus in Homelia pſalmi triceſimi tertij. Acceſſerunt Iudæi ad Chriſtum ut crucifigerent, nos ad eum accedamus ut corpus & ſanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati ſunt, nos manducando crucifixum & bibendo illuminamur. Et poſt aliqua: Vere magnus dominus, & magna miſericordia eius, uere qui nobis dedit manducare corpus ſuum, in quo tanta perpeſſus eſt, & ſanguinem bibere. Item in Homelia pſal. quadrageſimi quinti ad Iudæos loquens: In illius nomine quē occidiſtis baptizamini, & dimittuntur uobis peccata ueſtra. Medicum uel poſtea cognouiſtis, iam ſecuri bibite ſanguinē quem fudiſtis. Item in Homelia pſalmi ſexageſimi quinti: Modo homicidis donatus eſt ſanguis fuſus innocentis, & ipſum ſanguinem, quem per inſaniam fuderunt, per gratiam biberent. Item in Homelia pſalmi 98. Quæro quid ſit ſcabellum pedum eius, & dicit mihi ſcriptura: Terra ſcabellū pedum meorum: fluctuans conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hic, & inuenio quomodo ſine impietate adoretur terra, ſine impietate adoretur ſcabellū pedum eius. Suſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit, & quia in ipſa carne hic ambulauit, & ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit, inuentum eſt quemadmodū adoretur tale ſcabellum pedum domini, et non ſolum nō peccemus adorando, ſed peccemus nō adorando. Et paulo poſt: Tunc autē quando dominus hoc cōmendans de carne ſua locutus erat & dixerat: Niſi quis manducauerit carnem meam, non habebit in ſe uitam eternā. Scandalizati ſunt diſcipuli eius quidam, ſeptuaginta fermè, & dixerunt: Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum intelligere? Et Et receſſerunt ab eo, & amplius cum eo non ambulauerunt. Durum illis uiſum eſt quod ait: Niſi quis manducauerit carnē meā non habebit uitam æternā. Acceperunt illud ſtulte, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quod præciſurus eſſet dominus particulas quaſdam de corpore ſuo, & daturus illis, & dixerunt: Durus eſt hic ſermo. Ipſi erant duri, non ſermo. Et paucis intermiſſis, ſpiritaliter, inquit, intelligite quod locutus ſum: Non hoc corpus quod uidetis manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinē quem fuſuri ſunt qui me crucifigent. In hijs poſtremis beati Auguſtini uerbis exultas, hic uiciſſe te, & ſuperiorem eſſe gloriaris, hic firmamentum tuę defenſionis te inueniſſe gratularis. Quomodo, inquis perſuadere cōtendis quòd ueram carnem uerumꝗ ſanguinē in hoc ſacramento ſumamus, cum manifeſte audias, quòd corpus quod uidebant non eſſent diſcipuli comeſturi, neꝗ bibituri ſanguinē quem crucifigentes erant fuſuri. Calumnioſa quidem iſta

obiectio

obiectio eſt:Qui enim ſuperius teſtatus eſt, quòd carnem quā de matre uirgine ſumpſit, & in qua in terris ambulauit,ad manducandum nobis ſalubriter tribuit, quomodo huic tam præclaræ ſententiæ alia contraria ſententia potuit obuiare? Abſit à ſobrio lectore,& catholico expoſitore,tam peruerſe ſentire de Columna eccleſiæ,firmamento ueritatis,de quo Celeſtinus Papa in Decretis ſuis aſſerit, quod nec ſaltem ſiniſtræ ſuſpicionis rumor dum uiueret eum aſperſerit.Imò reuera id dixit quod catholica eccleſia in omnibus membris ſuis fideliter fatetur et credit,quodq; ego in profeſſione fidei breuiter ſuperius poſui, breuiter comprehendi,uidelicet ipſum eſſe corpus,& non ipſum . Neq; enim eo quo ipſi putabant modo credimus,quod uiſibile Chriſti corpus comedamus,aut ſanguinem, quē fuſuri & oculis ſuis conſpecturi erant perſequētes bibamus,ſed potius id credimus quod non uidemus,ut ualeat eſſe fides,quæ non poteſt eſſe, ſi res quæ creduntur corporalibus ſenſibus conſtiterit ſubiacere. Vnde exponēs quod obſcure poſuit:Etſi neceſſe eſt,inquit, illud uiſibiliter celebrari,oportet tamen inuiſibiliter intelligi. Exiſtimabant nanq; quod præciperet eis dominus aut beſtiali,aut humano more comedere corpus quod uidebant, aut bibere ſanguinem quem perſequentes fuſuri erant:hoc eſt autē crudum, aut aqua coctum,aut ſubſtratis carbonibus in uerubus aſſum . Hanc carnalem eorum intelligentiam redarguens dominus in Euangelio ſecundum Ioannem dicit:Spiritus eſt qui uiuificat,caro autem non prodeſt quicquam.Quod exponēs beatus Auguſtinus in uiceſima ſeptima eiuſdem Euangelij Homelia ait:Quid eſt ergo, non prodeſt quicquam caro? Nō prodeſt quicquam,ſed quomodo illi intellexerunt, Carnem quippe ſic intellexerūt,quomodo in cadauere deliniatur,aut in macello uenditur,non quomodo ſpiritu uegetatur. De hijs hactenus. Ad propoſitum reuertamur . Auguſtinus in Homelia undecima ſuper Ioannem: In populo enim Iudęorum figuratus eſt populus Chriſtianorum. Ibi figura,hic ueritas:ibi umbra,hic corpus.Item in Homelia triceſima prima: At illi uiderunt Chriſtum ſuo ſcelere morientem,& crediderunt in Chriſtum ſuis ſceleribus ignoſcentem. Quouſq; biberant ſanguinem quem fuderant,de ſua ſalute deſperauerāt.Item in quadrageſima:Qui ſęuientes occiderunt,mutati crediderunt,& quem ſanguinem ſæuiendo fuderunt,credēdo biberunt.Item in ſermone ad Neophytos : Hoc accipite in pane quod pependit in cruce, & hoc accipite in calice,quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors nō uita, qui mendacem putauerit uitam,Item quarto in libro de trinitate : Apud eum paucißimi remāſerunt agnoſcentibus Gentibus,& pia humilitate bibentibus prætium ſuum, eiuſq; fiducia deſerentibus hoſtem ſuum. Et in ſubſequenti capitulo poſt aliqua: Quid tam mundū pro mundandis uitijs mortalium,quàm ſine ulla contagione carnalis concupiſcentiæ caro nata in utero,& ex utero uirginali? Et quid tam grate offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri corpus effectum ſacerdotis noſtri? Leo in ſermone de ieiunio ſeptimi menſis:Hanc confeßionem,dilectißimi,toto corde promentes, impia hæreticorum commenta reſpuite,ut ieiunia ueſtra & eleemoſynæ nullius erroris contagio polluantur. Tūc enim & ſacrificij munda eſt oblatio,& miſericordię ſancta largitio,quando hij qui iſta dependunt quod operantur intelligunt.Nam dicente Domino:Niſi manducaueritis carnē filij hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis uitam in uobis.Sic ſanctæ menſæ communicare debetis,ut nihil prorſus de ueritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis : hoc enim ore ſumitur,quod fide creditur. Et fruſtra ab illis, amen,reſpondetur, à quibus contra id quod accipitur diſputatur.Item in epiſtola Anatholio Epiſcopo miſſa: Aliter enim in eccleſia dei, quæ corpus eſt Chriſti,nec rata ſunt ſacerdotia,nec uera ſacrificia,niſi in noſtræ proprietate naturæ uerus nos Pontifex reconciliet,uerus immaculati agni ſanguis emundet. Qui licet in patris ſit dextera conſtitutus , in eadem tamen carne, quam ſumpſit ex uirgine,ſacramentum propitiationis exequitur.Item in ſermone de paſſione Domini:Fefellit ergo illū malignitas ſua,intulit ſupplicium filio dei,quod cunctis filijs hominum in remedium uerteretur : Fudit ſanguinem iuſtum,qui reconciliando mūdo & præmium eſſet & poculum. Sanctus Gregorius in Homelia paſchali:Quid nanq; ſit ſanguis agni,non iam audiendo ſed bibendo didiciſtis. Qui ſanguis ſuper utrunq; poſtem ponitur,quando non ſolum ore corporis,ſed etiam ore cordis hauritur. Hijs diuinorum eloquiorum teſtimonijs , quæ ex multis compēdij cauſa pauca excerpſi,clare ut arbitror innoteſcit,quod uera Chriſti caro,uerusq; eius ſanguis in menſa dominica immoletur,comedatur,bibatur,corporaliter , ſpiritualiter incomprehenſibiliter. Et ne quis per

uerſus atq; peruerſor aliter ea intelligeret uel exponeret, quàm uniuerſalis eccleſiæ ſpirituales filij intelligunt & exponunt, facta ſunt tam antiquis quàm modernis temporibus in diuerſis eccleſijs huic fidei congrua miracula, quando, uel ubi, & quibus tantum ſecretum demonſtrare uoluit æterna dei ſapientia, cui nulla ſunt non poſſibilia, attingens à fine uſque ad finem fortiter, atque ſuauiter diſponens omnia. Quæ miracula eſſe facta ignorat nullus, quiſquis in eccleſiaſticis hiſtorijs ſeu ſanctorum patrum geſtis eſt aliquantu-

Hiſtoriarũ eccleſiaſticarum fides.

lum ſtudioſus. Quæ ſcripturæ tametſi illam excellentiſſimam autoritatis arcem non obtinent, qua donatæ ſunt quas propheticas ſeu apoſtolicas nuncupamus, hoc tamen probare ſufficiunt, quod hanc fidem quam nunc habemus, omnes fideles quos præceſſerunt à priſcis temporibus habuerunt. Alioquin cum in decretis Romanorum pontificum ſacriſq; Canonibus apocryphæ ſcripturæ nominatim damnatæ ſint, hæ quoque ſpecialiter damnareotur, nec in eccleſia catholica à catholicis ſolenniter legerentur. Aduerſua tantam diuinarum autoritatum lucem quæſtionis caliginem opponere non deſiſtis dicens: Quod tu uerum Chriſti corpus aſſeris eſſe, in ſacris literis appellatur ſpecies, ſimilitudo, figura, ſignum, myſterium, ſacramentum. Hæc autem uocabula ad aliquid ſunt, nulla uero quæ ad aliquid referuntur poſſunt eſſe id quod ſunt ea ad quæ referũtur, non eſt igitur corpus Chriſti. Hoc enim in quodam ſcripto tuo diuerſis ac prolixioribus uerbis, ſed nõ mutata ſententia reperi, hoc garriunt diſcipuli atq; ſequaces tui ſubuerſores quidem aliorum, & ipſi auro & argento, cæteraq; pecunia tua à te ſubuerſi, errãtes & alios in errorem mittentes, non intelligentes, ſicut dicit Apoſtolus, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Verum hijs uocabulis in nullo præſcribitur fidei qua credimus, & ueritati quam defendimus. Species nanque & ſimilitudo illarum rerum uocabula ſunt quæ ante fuerũt, ex quibus corpus Chriſti ſanguiſq; conficitur: Panem dico ac uinum. Vnde in fine cuiuſdam miſſę oratur & dicitur: Perficiant in nobis Domine quæſumus tua ſacramenta quod continent, ut quæ nunc ſpecie gerimus, rerum ueritate capiamus. Poſtulat quippe Sacerdos, ut corpus Chriſti quod ſub ſpecie panis uiniq; nunc geritur, manifeſta uiſione ſicuti

Veritas.

reuera eſt quandoque capiatur. Veritas enim pro manifeſtatione in ſacris ſæpe literis re-

Manifeſtare.

peritur. De qua manifeſta uiſione Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem diſcipulis

Oſtendere.

dicit. Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Et Dauid in perſona dei patris: Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Quamuis non improbabiliter quidam exponant hoc in loco eſſe carnis ac ſanguinis ueritatem ipſam eorundem efficientiam, id eſt, peccatorum remiſſionem. Illis nanque omnibus modis uera Chriſti caro ac ſanguis exiſtit, qui digne percutiunt, qui percutiendo delictorum indulgentiam conſequuntur. Vnde in Canone miſſæ ſacerdos dicit. Vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui domini noſtri Ieſu Chriſti. Nobis, inquam, id eſt, credentibus & miſericordia tua digne ſumentibus. Qui eñ manducat & bibit indigne, iudiciũ ſibi manducat & bibit. Hinc & ſanctus Gregorius in quarto dialogi libro: Tunc uera pro nobis deo hoſtia erit, cum noſmetipſos hoſtiam fecerimus. Eſt quidem etiam peccatoribus & indigne ſumentibus uera Chriſti caro uerus'que ſanguis, ſed eſſentia non ſalubri efficientia. Huius rei teſtis eſt beatus Auguſtinus in quinto libro de baptiſmo dicens: Sicut enim Iudas cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, ſed male accipiendo locum in ſe diabolo præbuit, ſic indigne quiſque ſumens dominicum ſacramentum, non efficit, ut quia ipſe malus eſt malum ſit, aut quia non ad ſalutem accipit nihil acceperit. Corpus enim Domini & ſanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apoſtolus: Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit. Ambroſius in ſexto de ſacramentis: Quomodo uera, qui ſimilitudinem uideo, non uideo ſanguinis ueritatem? Et paulo poſt: Ideo in ſimilitudinem quidem accipis ſacramentum, ſed ueræ naturæ gratiam uirtutem'que conſequeris. Similitudinem hoc in loco nullo dubitante panis uini'que ſpeciem intelligit, ſub qua corporis Chriſti natura contegitur, & ſine cruoris horrore à digne ſumentibus in ſalutem accipitur. Inuenitur etiam ſpecies ſimilitudo, figura pro ueritate. Vnde Dominus in Euangelio ſecundum Ioannem: Neque uocem eius unquam audiuiſtis, neq; ſpeciem eius uidiſtis. Apoſtolus ad Corinthios: Per fidem enim ambulamus & nõ per ſpeciem. Ambroſius in libro de myſterijs. Speciem autem & pro ueritate accipiendam legimus, legimus et de Chriſto, ut: De ſpecie inuentus ut homo. Et de patre deo: Neq; ſpeciem eius uidiſtis.

Item

Item in 4. de fide ad Gratianum: Caro enim mea uere eſt eſca, & ſanguis meus uere eſt potus; carnem audis, ſanguinē audis, mortis dominicę ſacramenta agnoſcis. Et paulo poſt: Nos autem quotieſcunq; ſacramenta ſumimus, quæ per ſacræ orationis myſterium in carnem transfigurantur & ſanguinem, mortem annunciamus. Auguſtinus in libro de catechizandis rudibus: Efficiemur enim ſicut ab illo ſperamus & expectamus, æquales angelis dei, & cum eis pariter illa trinitate perfruemur iam per ſpeciem, in qua nunc per fidem ambulamus. Apoſtolus ad Philippenſes: In ſimilitudinem hominum factus & habitu inuentus ut homo. Item ad Hebræos: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtātiæ eius. Porrò ſignum, myſterium, ſacramentum, & ſi quid huiuſmodi eſt, dominicæ paſſionis deſignatiua nomina ſunt, ſi tamen ſacramentum ea ſignificatione accipiatur, qua ſacrū eſſe ſignum in libro de ciuitate dei à beato Auguſtino diffinitur. Vnde beatus Gregorius in 4. dialogi libro. Hæc nanq; ſingularis uictima ab æterno interitu animam ſaluat, quæ illam nobis mortem unigeniti per myſterium reparat. Et paulo poſt: Hinc ergo penſemus quale pro nobis ſit hoc ſacrificiū, quod pro abſolutione noſtra paſſionem unigeniti filij ſemper imitatur. Et poſt aliqua: Qui paſſionis dominicæ myſteria celebramus, debemus imitari quod colimus. Item in Homelia paſchali: In utroq; etenim poſti agni ſanguis poſitus eſt, quando ſacramentum paſſionis eius cum ore ad redemptionem ſumitur, ad imitationem quoq; intenta mente cogitatur. Sacramentum ſanè in diuinis codicibus non una tantum ſignificatione poſitum reperitur. Deniq; ſanctus Ambroſius in libro ad Gratianum apparuiſſe dicit hominibus unigenitum patris per ſacramētum aſſumpti hominis. Quod tantundem ſignificat, quantum ſi diceret apparuiſſe eum per hominem quem aſſumpſit, & quem diuinitati ſuæ dignum habitaculum conſecrauit. Habet autem & alias ſignificationes, de quibus ſatis ſuperius dictum eſt. Quod uero panis dicitur, conſueto ſacrorū codicum more id fit, qui res quaslibet ſæpe uocant nominibus illarum rerum ex quibus fiūt, ſeu quę eſſe putantur & non ſunt, ſiue quibus aliquo modo ſimiles exiſtunt. Vnde beatus Hieronymus in ſecūdo explanationum libro in Oſee: Poſtquam autem reuerſa fuerit terra in terram ſuam, & tam nos qui ſcribimus quàm eos qui de nobis iudicant pallida mors ſubtraxerit. Et ſuperbo homini à uiro ſapiēte dicitur: Quid ſuperbis terra & cinis? Et Abraham tres uiros uidiſſe legitur, cum eſſent angeli. De qua re beatus Auguſtinus in ſecūdo libro de trinitate dicit: Sub ilice Mambre tres uiros uidit Abraham, quibus & inuitatis hoſpitioq; ſuſceptis, & epulantibus miniſtrauit. Et in libro Iudicum, mulier ſterilis ad uirum ſuum de angelo dicit: Vir dei uenit ad me: Et paulo poſt. Ecce apparuit mihi uir quē uideram ante. Et poſt aliqua: Et neſciebat Manoë quod Angelus dei eſſet. Et beatus Hieronymus in eodem explanationum libro ſuper Oſee prophetā de deo dicit: Quaſi tinea efficitur & putredo. Non quod deus tinea ſit uel putredo, ſed ſuſtinentibus pœnas hæc uniuerſa uideantur. Et in Euangelio ſecundum Ioannem: Maledixerunt ei & dixerunt: Tu Ioan. 9. diſcipulus eius ſis. Cum non maledictio ſit, ſed benedictio eſſe diſcipulum Chriſti. Vnde beatus Auguſtinus in expoſitione Euangelij eiuſdem dicit: Tale maledictum ſuper nos, & ſuper filios noſtros: Maledictum eſt enim ſi cor diſcutias, non ſi uerba perpendas. Et in Euangelio ſecundum Matthæum, & ſimiliter ſecūdum Lucam. Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs ueſtris. De qua ſententia beatus Auguſtinus in ſecūdo libro de ſermone domini in monte ſic diſputauit: Quomodo mali dant bona, ſi malos appellauit dilectores ſeculi huius & peccatores? Bona uero quæ dant, ſecūdum eorum ſenſum bona dicenda ſunt, quia hæc pro bonis habent. Et dominus Ieſus Chriſtus propter quaſdam ſimilitudines in iiſdem literis uocatur leo, agnus, uermis, lignū, petra, lapis angularis, multaq; in hunc modum: ſic & corpus Chriſti uocatur panis, uel quia ex pane conficitur, ſeu quia contuentium oculis cum caro ſit panis uidetur, ſeu quod corporali & uiſibili pani ſimilitudine quadam coniungitur. Nam ſicut iſte materialis panis diſcrete ſumptus humanam carnem nutrit & ſuſtentat, ſic ſpiritale & inuiſibile corpus Chriſti animam digne ſumentis alit & uegetat. Adhuc obijcis, & autoritate Ambroſij ipſum Ambroſium infirmare moliris, dicens: Ambroſius in libro de ſacramentis ait: Sicut enim mortis ſimilitudinem ſumpſiſti, ita etiam ſimilitudinem prætioſi ſanguinis bibis. Hæc uerba exponēs, quid comparatius, inquis? quid ſimilius? Negari non poteſt, beatum Ambroſium ſacramento baptiſmi ſacramenta comparauiſſe altaris. Non eſt autem uera Chriſti mors in baptiſmo, igitur nec uerus eius ſanguis in hoc ſacramento. Pace tua dictum ſit, multum falleris in

Similitudinis aduerbia non ſemper æqualitatem ſignificant. hac uerborum intelligentia. Neq; enim ſimilitudinis aduerbia identitatem ſeu æqualitatẽ
ubiq; poſita ſignificant. In Euangelio nanq; Saluator dicit: Eſtote miſericordes, ſicut &
pater ueſter miſericors eſt. Non tamen eadem, ſeu æqualis miſericordia poteſt ineſſe deo
& hominibus. Et in Euangelio ſecundum Ioannem: Et ego, inquit, claritatem quam dedi-
ſti mihi dedi eis, ut ſint unum ſicut & nos unum ſumus. Et alibi: Dilexiſti eos ſicut & me
dilexiſti. Vnde & beatus Auguſtinus in expoſitione eiuſdem Euangelij ait: Neque enim
ſemper æqualitatem ſignificat qui dicit: Sicut illud, ita & illud, ſed aliquando tantum, quia
eſt illud, eſt & illud, aut quia eſt illud, ut ſit & illud. Eſt aliud quod obijcitis, quod conceſſa
loquendi facultate multis in locis clamatis & dicitis. Si panis in ueram Chriſti carnem
conuertitur, aut panis ſuſtollitur in cœlum, ut illic in Chriſti carnem transferatur, aut ca-
ro Chriſti in terram defertur, ut iſtic in eam panis commutetur. Atqui nec panis ſuſtolli-
tur, nec caro defertur. Non eſt igitur uera caro in quam panis conuertitur. Hoc uos colli-
gitis ſecundum humanam ſapientiam, non ſecundum diuinam. Humana autem ſapien-
Rom. 12. tia perquiri diuina opera prohibet Apoſtolus ad Romanos, dicens: Non plus ſapere quã
1. Cor. 2. oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Et ad Corinthios: Sermo meus, & prædicatio
mea non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & uirtu-
Coloſſ. 2. tis, ut fides ueſtra non ſit in ſapientia hominum, ſed in uirtute dei. Et ad Coloſſenſes: Vi-
dete ne quis uos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundum traditionem
hominum, ſecundum elementa mundi. Et beatus Gregorius in Homelia paſchali. Scien-
dum, inquit, nobis eſt, quod diuina operatio ſi ratione comprehenditur, non eſt admirabi-
lis, nec fides habet meritum cui humana ratio præbet experimentum. Propterea in tanta
rerum profunditate magis oportuit te orare Dominum, ut aut intelligeres quæ pro huma-
na capacitate intelligi poſſunt, aut patienter, aut humiliter ferres, & tamen crederes quæ
in tanto arcano humani ingenij uires excedunt, & in hac uita intelligi minime poſſunt,
quàm litem mouere, ab uniuerſali eccleſia diſſentire, nouum ſchiſma uerbis & ſcriptis cõ
tra ſanctorum patrum præcepta inferre. Profecto hoc modo ageres, quod agi oportere
præcepit legislator dicens: Ne transgrediaris terminos patrum. Et beatus Auguſtinus in
primo libro de ſermone Domini in monte. Quod uero, inquit, aut obſcurum aut abſurdũ
illi ſonat, non inde conciter contradictionum certamina, ſed oret ut intelligat. Et in libro
tertio de Trinitate: Mihi autem, ait, utile eſt ut meminerim uiriũ mearum, fratresq; meos
admoneam, ut meminerint ſuarum, ne ultra quàm tutum eſt humana progrediatur infir-
mitas. Et in libro contra Felicianum hæreticum: Scripturarum autoritate contentus, ſim-
plicitati obedire potius ſtudeo quàm tumori. Et paulo poſt: Quam rationem afferre po-
tes, ſi partum prædicas uirginis? ſi redditos oculos non negas cœcis? ſi ſepultos oſtendas
rediſſe à mortuis? Si ergo horum & incomprehenſibilis eſt ratio, & ueritas prompta eſt,
facilius in negocijs fidei teſtimonija creditur quàm ratio ueſtigatur. Probatis quæ proba-
ri oportebat, & excluſis quæ excludi ratio ſuadebat, iam tandem quid tu credas, & credu-
litatem tuam quid ſequatur uideamus. Tu credis panem uinumq; dominicæ menſæ inter
conſecrandum quantum ad ſubſtantiam immobilia permanere, hoc eſt panem & uinum
extitiſſe ante conſecrationem, & panem uinumq; exiſtere poſt conſecrationem. Chriſti
carnem ac ſanguinem propterea uocari, quod in memoriam crucifixæ carnis & de latere
effuſi ſanguinis in eccleſia celebrentur, ut dominicam paſſionem per hoc admoniti ſem-
per recolamus, & recolentes carnem noſtram cum uitijs & concupiſcẽtijs inceſſanter cru
cifigamus. Quæ ſi uera ſunt, præſtantiora & diuiniora fuerunt ſacramenta Iudæorum ſa-
cramentis Chriſtianorum. Quis enim neſciat, manna quod de cœlo pluebat Dominus,
ſeu animatas & ſenſibiles creaturas quas populus ille ſacrificare conſueuerat, parua buc-
cella panis modicoq; uini præſtantiores extitiſſe? Rurſus quis non intelligat diuinius fuiſ-
ſe prænunciare futura quàm narrare præterita, cum illud non poſſit facere niſi ſpiritu dei
plenus? Hoc autem ſæpe faciat idiota etiam uel quilibet imperitus. Sed abſit hoc à fideliũ
corde & Chriſtiana intelligentia. Chriſti nanq; miles Ambroſius illa inferiora, hæc potio-
ra & digniora eſſe in libro de myſterijs confirmat, dicens: Summo ſtudio uolumus pro-
bare, quia & antiquiora ſunt ſacramenta eccleſiæ quam ſynagogæ, & præſtantiora quàm
manna eſt. Et paulo poſt: Probatum eſt antiquiora eſſe eccleſiæ ſacramenta, nunc cogno-
ſce potiora. Et poſt aliqua: Cognouiſti præſtantiora, potior eſt lux quam umbra, ueritas
quàm figura. Item in quarto de ſacramentis. Accipe quæ dico diuiniora eſſe ſacramenta
Chriſtia-

Chriſtianorum quàm Iudæorum. Ergo falſa ſunt quæ proponis. Amplius, ſi uerum eſt quod de corpore Chriſti tu credis & aſtruis, falſum eſt quod ab eccleſia ubiq; Gētium de eadem re creditur & aſtruitur. Omnes enim qui Chriſtianos ſe & eſſe diciq; lætantur, ueram Chriſti carnem, uerumq; eius ſanguinem, uera utraq; ſumpta de uirgine, in hoc ſacramento ſe percipere gloriantur. Interroga uniuerſos qui latinæ linguæ noſtrarumúe literarum notitiam perceperunt. Interroga Græcos, Armenios, ſeu cuiuslibet nationis quoſcunq; Chriſtianos homines uno ore hanc fidem ſe teſtabuntur habere. Porrò ſi uniuerſalis eccleſiæ fides falſa exiſtit, aut nunquam fuit catholica eccleſia, aut periјt. Nihil nanq; efficacius ad interitum animarum, quàm pernitioſus error. Sed non fuiſſe, aut periјſſe eccleſiam, catholicus nemo conſenſerit. Alioqui non eſt uerum quod Abrahæ ueritas promiſit, dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes Gentes. Item in Pſalmo: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. (Pſal.2.) Item: Reminiſcentur & conuertentur ad dominum uniuerſi fines terræ. Et alibi: Quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos, à ſolis ortu, ab aquilone & mari. (Pſal.106.) Item beatus Auguſtinus in prima expoſitionis pſalmorum parte: Eccleſia magna quid eſt fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum eccleſia magna eſt? Eccleſia magna, totus orbis eſt. Item in eadem: Annunciaui iuſtitiam tuam in eccleſia magna. Quam magna? Toto o͞ibe terrarum. Quam magna? In omnibus Gentibus. Quare in omnibus Gētibus? Quia in omnem terram exiuit ſonus eorum. Item in tertia eiuſdem operis parte: Corpus Chriſti cōſtat ex multis credentibus in toto orbe terrarum. Item in eadem: Tabernaculum domini eſt ipſa ſancta eccleſia in toto orbe terrarum diffuſa. Et alibi: Chorus Chriſti iam totus mundus eſt: Chorus Chriſti ab oriente in occidentem conſonat. Item in libro de agone Chriſtiano: Nec eos audiamus, qui ſanctam eccleſiam, quæ una catholica eſt, negant per orbem eſſe diffuſam. Et quibuſdam intermiſſis: Populus autem ipſius, inquit, quando nō audit Prophetas & Euangelium, in quibus apertiſſime ſcriptum eſt, eccleſiam Chriſti per omnes Gentes eſſe diffuſam, & audit ſchiſmaticos, non dei gloriam quærētes, ſed ſuam, ſatis ſignificat ſe ſeruum eſſe non liberum. Et dominus in Euangelio: Ager eſt hic mundus. Et paulo poſt: Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Et ad diſcipulos: Ite in orbem terrarum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Aduerſus tā clara ipſius domini & ſancti Spiritus eius de eccleſia, & de ſtatu eccleſiæ teſtimonia, obijcis tu, & obijciunt qui à te decepti alios decipere moliunt̃, itaq; dicitis: Prædicatum eſt Euangeliū in omnibus Gentibus, credidit mundus, facta eſt eccleſia, creuit, fructificauit, ſed imperitia male intelligentium poſtea errauit & periјt. In nobis ſolis, & in hijs qui nos ſequuntur ſancta in terris eccleſia remanſit. Hanc ſacrilegam uanitatem euertit Euangelica ueritas, & Prophetarum atq; ſanctorum patrum non uiolanda autoritas. Vnde eccleſiæ ſuæ ſanctæ in Euangelio ſuo dominus pollicetur dicēs: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Quod minime diceret, ſi eccleſiam ſuam ante conſummationem ſeculi perituram eſſe prænoſceret. Et alibi: Nunc ſi quis uobis dixerit, ecce hic Chriſtus, aut ecce illic, nolite credere. Auguſtinus in ſecunda pſalmorum expoſitionis parte: Corpus autem eſt eccleſia, non iſta aut illa, ſed toto orbe diffuſa. Item in eadem. Spes omnium finium terræ, non ſpes unius anguli, non ſpes unius Iudææ, non ſpes ſolius Africæ, non ſpes Pannoniæ, non ſpes orientis aut occidentis, ſed ſpes omnium finium terræ, & in mari longe. In eadē: Hæc Prophetia propter eos præmiſſa eſt, qui putant religionem nominis Chriſtiani uſq; ad certum tempus in hoc ſeculo uicturam, & poſtea non futuram. Permanebit autem cum ſole, quàm diu ſol oritur & occidit, hoc eſt quam diu tempora iſta uoluentur, non deerit eccleſia, id eſt, Chriſti corpus in terris. Item in eadem: Domum tuam domine decet ſanctitudo, domum tuam totam, domum tuam non hic, aut hic, aut ibi, ſed domum tuam † tantum per totum orbem terrarū. († totam) Quare per totum orbem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non commouebitur. Domus domini fortis erit. Per totum orbem terrarum erit. Item in extrema eiuſdem operis parte: Quid eſt quod dicis hæretice iam periјſſe eccleſiam de omnibus Gētibus? Ergo uſq; in finem ſeculi eccleſia in omnibus Gentibus. In eadem: Vbi ſunt qui dicunt periјſſe de mundo eccleſiam, quando nec inclinari poteſt? Item in eadem: Quiſquis putauerit eccleſiam in una parte eſſe, & non cognouerit eam diffuſam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui dicunt: ecce hic eſt Chriſtus, & ecce illic, ſicut modo audiuiſtis cum Euangelium

legetur, cum ille totum orbem emerit, quia tantum prætium dedit, ille tanquam in proximo ſcandalizatur, à luna uritur. Falſum eſt igitur quod de corpore Chriſti à te creditur & aſtruitur. Ergo uera eſt eius caro quam accipimus, & uerus eſt eius ſanguis quē potamus.

Lanfranci Epiſcopi Canthuarienſis de Euchariſtiæ Sacramento aduerſus Berengarium finis.

MENRADVS MOLtherus Anguſtanus, Doctrina & Religione eximio Patri Ioanni Vuaiblingio, Mulobrunnenſi Chrematiſtæ. S. D.

QVandoquidem nunc prôh dolor res eò Chriſtiana rediit, Religioſe Pater, ut nil ſit tam arcanum, nil tam ſecretum Euangelicis in literis, quin hodie ueniat in diſputationē, & à plæriſq; in dubium uocetur, adeo, ut nō deſint, quod dictu nefas eſt, qui de Chriſti ſacroſancta Maieſtate, eiusq́; uerbo contemptius multò, quàm uel Ethnici loquantur uel Thurcæ, fieri uidemus, ut Iudæi deſperatæ hactenus religionis iam ſpem concipiant, inq́; pedes erigantur, atq; criſtas tollant, ob ſuam ſibi pertinaciam plaudentes, & impudenter neſcio quam nouam ſalutem ex montibus Caſpiis ſibi pollicentes exorituram. Multis autem ſeculis hæc pernicioſa colluuies limpidiſſimos religionis Chriſtianæ fonteis fœdare tentauit, id quod ex ſanctorum patrum uoluminibus licet animaduertere. Vt enim Aurelium Auguſtinum θεολογώτατον & ſanctiſſimum Epiſcopum non enumerem, ut Cyprianum doctiſſimum uirum & Chriſti martyrem glorioſiſſimū non recenſeam, ut antiquiſſimum ſpectatæ integritatis & doctrinæ Theologum Tertulianum non commemorem, ut Ioannem uere Chryſoſtomon eruditione & ſanctitate incomparabilem uirum prætercam, quòd illorum contra Iudæos extēt opera, certe Clemens Alexandrinus presbyter, ſub Comodo & Seuero. Melciades ſub M. Antonino. Euſebius Emyſenus ſub Conſtantino. Aurelius Clemens Prudentius ſub Gratiano. Victorianus Buconius Caſtellaniæ urbis Mauritaniæ Epiſcopus, Iuliano noſtro σύγχρονος. Hamulus Lugdunenſis, ſacræ linguæ doctiſſimus, ſub Ludouico Caroli Magni filio, Giſelbertus monaſterii Vueſt in Anglia præpoſitus. Vuilbertus Carnotenſis Epiſcopus ſuper hac patriarchæ Iacob prophetia: Non auferetur ſceptrum de Iuda, cōtra deteſtandam Iudæorum perfidiam elegantiſſime atq; piiſsime ſcripſerunt. Inter quos nō minima laus eſt Iuliano Pomerio, Eccleſiæ Toletanæ Epiſcopo, in cuius ſtylo integritatis plurimum deprehenditur, nec minus candoris. Nil eo uel apertius, uel ſyncerius, uel doctius. Rem ipſam nempe ſextæ ætatis comprobationem, ut acri, ita magno iudicio ab origine repetit, á primis cauſſis diſcernit, à ſtirpe, ut aiunt, expendit. Adde exactiſſimam illam diſcordantium numerorum concordantiam qua non ſemel ungues arroſiſſe mihi uidetur. Argutias illas minime intermiſcuit, quippe quod errores alte radicatos, nec Sophiſticis nugis, nec phaleratis uerbis ſenſerit extirpari. Hoc certe auſim polliceri, ſi quiſquam alius, hic certe Iulianus in his tribus libris omnes Iudæorum errores conuicit & diluit, Chriſti fidem aduerſus pertinacium inſultus ſolidiſſimis ſcripturæ ſanctæ teſtimoniis firmiſſime aſſeruit communiuitq́;. Ex eo quoq; ualidiſſimas autoritates, perinde ac ſpicula fortiſſima, quibus perfidorum obiectionibus teſtatur depromi poſſe facile mihi perſuaſerim. Exemplar uetuſtum Reuerendus in Chriſto Pater ac Dominus Laurentius Monaſterii Eberbacenſis in Rhenigoia, Abbas Religioſiſſimus, ex ſuo armario uetuſtiſſimis & optimis uoluminibus inſtructo, pro ſui animi erga literas cum bonas tum ſacras promouendas propenſo candore, in ſtudioſorum uſum benigne exhibuit. Quod cum mihi inſigni pietate & eruditione uir Martinus Frechtus, ſolidioris Theologiæ præcipuus interpres, ac noſtri Gymnaſii Rector æquiſsimus, reſti-

tuendum

tuendum præbuiſſet, quantum per meas occupationes, quibus publicis lectionibus inſer-
uio licuit, humaniſſimo præceptori, qua potui diligentia obtemperaui. Qui inter alia, cũ
amorem tuum erga uere pietatis & religionis ſtudiũ mihi retuliſſet, uix dici poteſt, quàm
te amare cœperim, tam fuſe uirtutes tuas depinxit. Quod ſi me tua dignaris amiciria, id
quod maxime in uotis eſt, en tibi mei in te & ſtudij & officij pignus, nempe Iuliani Pome
rij tres libros, antehac lumine caſſos, nunc teſuſcitatos, prius ſitu, ſqualote, tineis obru-
tos, nunc meis laboribus haud quaquam paruis, repurgatos, reſtitutosq́ pristino nitori,
nuncupatim conſecro. Tuum fuerit meum in te ſtudium eo animo, hoc eſt, plane ſyncero
quo illud declaro, accipere. Non enim me inepte feciſſe arbitror, qui tibi pietatis & Sacra-
rum literarum ſtudioſo, pium & eruditum ſcriptorem dedicarim, quum non dubitem ho-
ſce libros iuſſu Hiſpaniarũ pijſſimi Principis Eruigij ſcriptos, eius ſeculi ſanctis uiris non
gratos fuiſſe modo, uerumetiam periucundos. Quin quod olim Sacris diuinorum myſte
riorum initiatis, & ijs præcipue, apud quos mundus immundus, cum immundis ſuis oble-
ctationibus uilcſcebat, eiuſmodi literaria munuſcula dedicabantur, non ut inde gloriam
ſibi uendicarent, ſed ut officij ſui, nempe ut Chriſti gloriam manibus pedibusq́, uelis & re
mis illuſtrarent, monerẽtur. Duplicem enim commoditatem ſanctarum lectio ſcriptura-
rum præbet, unam quòd illarum aſſiduum ſtudium, mentis intellectum erudit, alteram, q
à mundi uanitatibus hominem abſtractum ad cœleſtium deſiderium inflammat. Hæc au-
tẽ non ſcribo, quod eorum quæ ad pietarem, & charitaris officia pertineant quicquam præ
termittas, ſed quod facis, perpetuo ut facias. Præcor interim ego Chriſtum, ſalutis no-
ſtræ autorem, ut hunc animum tibi, animo iſti tempus quàm longiſsimũ tribuat. Bene ua
le Heidelbergæ Non. Ianuarijs. Anno à Ieſu nato. M. D. XXXII.

IVLIANI POMERII,
de Comprobatione Aetatis
ſextæ, Oratio.

ACcedam ad te Domine, in humilitate ſpiritus mei. Loquar tibi, quia multam
ſpem & fiduciam dediſti mihi. Quis conſurget mecum aduerſus malignan-
tes: aut quis ſtabit mecum aduerſus loquentes iniquitatem, niſi tu domine
adiuueris me: Tu ergo fili Dauid, qui reuelato myſterio ad noa in carne ue-
niſti, clauo crucis tuæ ſecreta cordis mei adaperi, mittẽs unum de Seraphin,
per quem candens carbo, ille de altari tuo ſublatus, ſordenria labia mea depurget, mẽtem
enubilet, dicendi materiam ſubminiſtret, ut lingua mea quæ proximorũ utilitati, per chari
tatem ſeruit, non erroris redoleat caſum, ſed ueritatis perſonet ſine fine præconium. Hu-
ius interim carbonis deus deus meus illa inextinguibili flamma cor principis Glorioſi ir-
radia, quo ſic totus igne tuæ charitatis efferueat, ſic etiam zelo fidei inardeſcat, ut pere-
grinantem in terris ſponſam tuam ab omni peſtilentiæ cõtagione defenſam, ſtudeat ſem
per conſeruare pacatam. Venena quibus noceri poteſt, manu poteſtatis euertat. Venena
torum autores calce fidei proterat. Iudicium ſanguinis contra eam uenire non ſinat, ut in
defenſionis eius gloria ſemper gaudens, & nunc in eius ſinu recubans, caſta fidei diſcipli
na, uirginem eam, mundamq́ cuſtodiendo, mundus ipſe permaneat, & poſt ad te
perueniens glorioſus factus, in ea, bonam tibi de eius defen-
ſione rationem tedditurus, accedat, Amen.

INCLYTO ET GLOriosо Reuerendo Domino Eruigio Regi, Iulianus Pomerius ſeruulus ueſter.

PEritorum mos eſt iſte medicorum, ubilibet uulnus ſerpit in corpore, ferro uulneris materiam præuenire, & purulentas primum radicitus amputare putredines, antequam ſanas ulcus noxium inficiat partes. Vnde & ne locus uulneris ſana membra contingat, præciſionis ſemper anteſertur induſtria. Nec eñ tactus uulneris cauſſam poteſt generare ſalutis. Quocunque enim acceſſerit, uulneri locum facit. Et niſi ante manu præcidatur artificis, infectis membris omnibus, occaſum parturit mortis. Huius admirabilis medelæ peritiam, credo ueſtram ſacratiſſime Princeps uoluiſſe imitari clementiam. Qui dum populos à deo tibi creditos contingi exitio lœtali formidas, utile præciſionis genus excogitas, quo exitiabilem membrorum inutilium ſaniem, & purulentæ fecis, inſanabilem cutem, re mediabili queant hi, qui ſaluandi ſunt, ſtudio declinare. Quam ob cauſſam ſanis adhuc membris me præcipis impendere curam, ne quandoq; morbis accidẽtibus decidant, ut ante præſcidatur error, quàm periclitationis generetur occaſio. Sicq; dum prudenter ſaluti conſulitur, utiliter acceſſus ægritudinis uitandę fruſtretur. Horum igiť membrorum euitandam putredinem, linguas dixerim Iudæorum, qui promiſſum ex lege Chriſtum dei filium, necdum adhuc natum fuiſſe putant, & alium adfuturum expectant, peſtilentioſis obiectibus garrientes, quod ſumpta annorum ſupputatio ab initio mundi, ſecundum Hebræos codices quintam adhuc ſeculi ætatem inſinuent, & necdum adhuc Chriſtum ueniſſe, quem in ſexta credũt ætate ſeculi aduenire. Graue malum, importabile quoque facinus, & horrendum, quod in hoc errore annorum tempus dinoſcendæ natiuitatis Chriſti putatur. Quaſi alicubi in Sacris literis legerint hoc eſſe præceptum, ut in præſinitis annis ſupputatis ab initio ſeculi, tempus illud ſacræ natiuitatis eius poſſet addiſci. Contra hunc, inquam, deteſtabilem impietatis errorem, manifeſtiſſimam cæcitatem, reſpondere me, Auguſtum caput & mens ſerena tuæ Celſitudinis præcipit, breui admodum complexione libelli. Ego autem imbecillitatis meæ non neſcius, impoſitum mihi à uobis onus grauedinis declinarem, niſi perditionem animarum præſtrui meo ſilentio præcauerem, præſertim cum unum idemque ſit fidem nolle aſſerere quod negare.

Fidem nolle aſſerere, idem negare.

Vbi enim de Deo uel contra Deum aliquid agitur, periculoſum eſt paſtori ſi taceat: infame, ſi fugiat: mortiſerum, ſi ſuccumbat. Quod terribiliter Dominus per prophetam, ignauam paſtorum ſocordiam increpando commemorat, dicens: Non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſraël, ut ſtaretis in prælio in die Domini. Propter quod etiam idem Dominus per eundem Propbetam: Sanguinem pereuntium animarum de manu ſpeculatoris ſe exquirere proteſtatur. Huius ego acerbitatis ſententiam pertremiſcens, & religioſis ueſtræ gloriæ iuſſis, & mei ordinis mancipatus officijs, obedientiæ competentem ueſtræ celſitudini reddens honorem, & Deo debitam ſeruitutem, imperatum mihi opus, & ſi minus docte quàm debui, obedienter tamen, ut potui, explicaui. Nitens hoc ipſum præfacile reſponſionis noſtræ opuſculum, trimodo librorum fine concludere. Hoc uidelicet rationis ordine cuſtodito, ut primo huius operis libro conuincantur manifeſtis atque euidentibus ſignis ueteris Teſtamenti, quibus ſine aliqua ſupputatione annorum Chriſtus Dei filius non naſciturus, ſed olim natus liquide declaretur. Deinde ſecundi libri ſerie decurrente, per oſtenſam Apoſtolorum doctrinam, id curatum eſt effici, quod reuelata temporis plenitudo, qua Cbriſtus in carne natus apparuit, non in annis à principio mundi collectis diſcipulis Domini, uel cæteris credentibus ſit oſtenſa, ſed legis & Prophetarum teſtimonijs prodita. Præſertim cum ipſi quoque Iudæi, illo tunc tempore non putantes ipſum eſſe Chriſtum. Imò utrum ipſe eſſet Chriſtus, decertantes cum Chriſto, nunquam ab illis Chriſto noſtro hæc obiecta ſit quæſtio, quam nunc proponit petulans & rudis inſcientiæ amplitudo. Libro quoq; tertio excurſus adeſſe ætatis ſextæ conuinciť. Vbi etiã &

Periculum paſtorũ eccleſiæ.

præteritæ

præteritæ ætates ſeculi quinque, non in annis, ſed in præfixo generationum limite diſtinguendæ monſtrantur, ſimulq́; & illic neceſſario perdocetur, ut pro hac diuerſitate annorum, quæ inter Hebræos & noſtros Codices inuenitur, non Hebraicæ translationis libri, ſed ſeptuaginta interpretum Codices ſint ſequendi, quos in fidem plurimorum autoritas traxit. Hic etenim tertius liber, non ſolum ſex ætatum diſtinctiones lucidius aperit, ſed & in ſexta ætate Chriſtum natum oſtendit, & cur in ſexta ætate naſci uoluerit apertiſſime pandit. Omnemq́; huiuſmodi quæſtionem de hac annorum ſupputatione diſſoluit. Tres inquam huius operis libros de hac quæſtione confectos, ideo ſub hac diſcretione diſtinximus, quia ſatis nobis melius uiſum eſt, ut cum talibus non primum de hac ipſa annorum quæſtione agatur, antequam per uera diuinorum ſigna uel indicia prophetarum, adiunctis quoque noui Teſtamenti dogmatibus eorum falſitas detegatur, & ſic in poſtmodum ad ſextæ ætatis comprobationem libere tranſeatur. Ob hoc enim ad hanc obiectam quæſtionem annorum in tertio huius operis libro reſpondetur, ut duobus illis præcedentibus reluctans animus ante frangatur. Sic enim dignum eſt, ut ora talium carnali uetuſtate ſordentia, ueteris primum Teſtamenti teſtringantur romphæa. Deinde ualido & nouo Euangelij pugione percuſſa, ad tertiæ diſputationis librum accedant, in qua & ſextam ſeculi ætatem agnoſcant, & in ea Chriſtum natum intelligant. Vnde nequaquam expedit unum ex ijs legere & alterum præterire, ne plenam ſoliditatem doctrinæ non hauriat, quem trium lectio librorum anguſtat. Quia igitur Iudæorum infeſta malicia de annorum diuerſitate, quæ inter noſtros Codices & illorum diuerſa eſt, obijcit quæſtionem, nos ecõtrario de generationum euolutione quæ inter noſtros Codices & illorum una eſt, obicẽ præparamus, ut cum illi pro diſtinguendis ætatibus annorum breuitatem oſtẽderint, nos plenitudine generationum oſtenſa, eorum contemnamus de annis quæſtionem ſuperfluã. Quid enim anni faciant, ſi generationes ſuccumbant? In generationibus ergo ætatum natiuitatis Chriſti quærenda eſt ueritas, quæ & per legem monſtratur, & per Euangelium noſcitur. Iam ergo mitiſſime Princeps, pro his quæ incomptius dixi, & materiam fortaſſe dictionis paulo quam oportuit uitio loquacitatis extendi, quæſo mihi ueniam à ueſtra pietate donari, cui ueſtra gloria hanc ipſam reſpondendi neceſſitatem impoſuit. Veſtra igitur Celſitudo, quæ ſe patronam cauſſa Chriſti exhibuit, credat ſe omnimodo ipſo ad iudicium ueniente ſaluari. Erit enim tunc reſpectus operis ueſtri, cum dies iudicij manifeſtus affulſerit. Si tamen, ô pijſſime princeps, & ualenter inimicorum Chriſti colla iugo ſeruitutis Dominicæ comprimas, & uexilla fidei Chriſtianæ potenter attollas.

IVLIANI POMERII,

contra Iudæos, Lib. I.

NAſcentis fidem eccleſiæ teſtibus idoneis roborandam excipiens, huic opellæ initium ab ipſis patriarchis & prophetis attribuam. Nitarq́; quãtum deo opitulante ualuero, rabidis Iudæorum latratibus reſpondere, qui cæca infidelitatis nocte poſſeſſi, non ſolum ipſi barathro deteſtabilis perfidiæ concidunt, ſed etiam quoſdam è fidelium numero titubare compellunt, cũ Chriſtum dei filium, nec dum pro ſalute hominum in mundum ueniſſe, ſed adhuc uenturum eſſe, quadam temeraria calculatione annorum canceroſis ſermonibus diſputare præſumunt, dicẽtes eò quòd adhuc quinta ætas ſeculi euoluatur, & necdum adhuc uenerit ſextæ ætatis curriculum, in quo uenturum naſci oporteat Chriſtum. Ex hac igitur opinione uaniſſima, audent ab initio mundi ſecundum ſuos codices annorum ſupputatione collecta, aduentus Chriſti explorare præſentiam, quibus ſublata fide cæca ſunt omnia. Quid rogo talibus reſpondebimus, aut quomodo contra inermes arma leuabimus? Huiuſmodi Paulus credo diſceptationes euitandas eſſe pronunciabat, cum Timotheum diſcipulum inſtruebat, Stultas, inquit, & ſine diſciplina quæſtiones deuita, multum enim proficiẽt ad impietatem, & ſermo eorum ut cãcer ſerpit. Vere multum ſtulta eſt quæſtio, quæ de legis nõ ꝓcedit arcano. Imbelles ergo et inermes huiuſmodi iudicãdi ſunt, q̃ a nõ de ſcripturis arma arripiũt, ſed de antro maliciæ ſuæ iſta proponũt. Ora enim taliũ armata ſunt nõ fidei ferro,

ſed

ſed perfidiæ gladio, nec teſtificatione prophetica, ſed obſtinatione doloſa. Ergo inermes ob hoc per omnia adprobandi ſunt, quia nullis armis Scripturarum muniti, iſta obijciunt. Qui tamen ſi ipſi ſoli perirent, de ſilentio forſan haberemur indemnes. Quid quod etiam pernicies huiuſmodi inficit & fideles? Nitendum ergo nobis eſt, qui licet indigni, miniſtri tamen uerbi dei ſumus, & diſpenſationem prædicandi accepimus, ut ueritatis petra per os noſtrum emiſſa dentes talium conterat, ne ſilentio noſtro in ipſa fidei ueritate molleſcant, qui ſynceriter quidem Chriſtum fatentur, ſed deuitare adhuc ſatanæ aſtutias nequeunt, ut etſi non corrigatur Iudæus, ſaltem proficiat Chriſtianus. Audite iam ô impietatis operarij, ô filij ſcelerati, non me ſed ipſum Chriſtum dominum, quem expugnare nitimini, audite eum reſpondentem patribus ueſtris. Ait enim tentantibus ſe Iudæis in Euangelio, & dixit: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; uirtutem dei. Etenim uirtus & ſapientia dei, ſecundum Paulum, Chriſtus eſt, ergo ignorantia Scripturarum, ignorantia Chriſti eſt. Quid tam mirum, ſi error corda ueſtra poſſideat, quos ignorantia Scripturarum obſurgat? Scrutamini ergo Scripturarum latentes campos, & tunc intelligetis cæcos oculos ueſtros. Iam igitur ſine præiudicio Chriſtianæ fidei loquar. Nũquid aut per legem, aut per prophetas alicubi ſpecialiter in ſexto milleſimo anno naſciturus prædictus eſt Chriſtus, aut nũquid pro hac humana eius natiuitate alicubi ſupputatio annorum ab exordio mundi obſeruanda prædicitur? & non potius teſtimoniorum euidentia, hæc ipſa eius glorioſa natiuitas declaratur? Quanquam à nobis opitulante domino, ut ipſe adiuuet in ſubſequentibus, omnia liquidius computata, & ſextam ætatem ſeculi approbabunt, & in ſexta ætate natum Chriſtum de uirgine teſtabuntur. Equidem iſta quæ dico, meum eſt comprobare, ueſtrum autem eſt, ut reſpondeatis. Vbi iſta legiſtis, quæ malicioſe confingitis?

Ignorãtia Scripturarum, ignorantia Chriſti eſt.

Confutatio.

An forte ex illa opinione hoc dicitis, quæ in pſalmo præſcribitur, ubi ait: Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies una. Vt ſicut ſex diebus factus à deo mundus præſcribitur, ita quaſi ſex ætates in annis ſex millibus diſtinguantur. Abſit. Dicimus quidem ſine errore, quod ad inſtar ſex illorum dierum, ſex quoque ætates ſeculi diſtinguantur.

Argumentum omnium quæ his tribus libris tractãtur.

Sed non dicimus, ut ipſæ ſex ætates, in ſex millibus annis determinentur, id eſt, ut unaquæq; ætas millenario annorum tramite dirimatur. At uero nunquid in hoc prophetico teſtimonio, aut de ætatum diſtinctione aliquid memoratur, aut quicquã de natiuitate Chriſti prædicitur? Dictum eſt enim, mille anni ante oculos tuos, tanquam dies una, quia quantumlibet huic uitæ longum tempus optetur, & in quantalibet annorũ prolixitate uiuatur, mille anni ante oculos eius, qui moritur tanquam præteriens dies una putatur, & ideo quaſi pro nihilo ducitur. Quanquam etiam & ſecundum numerum ſex dierum, ſex millibus annis ſecundum iſtud à quibuſdam ſtare credatur. Quod tamen & hoc ipſum, ſi ita eſſet, aut etiamſi unaquæq; millenis annis determinata fuiſſet, diſcipuli de fine ſeculi dominũ non quæſiſſent. Scientes uidelicet ſeculi finem, certa annorum eſſe ſupputatione colligere, ac per hoc quod ſupputatis annis ab initio mundi poſſent ſcire, nequaquã hoc à domino conarentur addiſcere. Certum uidelicet apud ſe habentes experimento retroactarum ætatũ, quod unaquæq; ætas per millenos annos decurreret. Quod etiam & beatus Auguſtinus exequens dicit: Auſi ſunt, inquit, homines præſumere ſcientiam temporum, quòd ſcire cupientibus diſcipulis dominus ait: Non eſt ueſtrum ſcire tempora, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Et definierunt hoc ſeculum ſex annorum millibus tanquã ſex diebus poſſe finiri. Nec attenderunt quod dictum eſt tanquam dies una quæ præterijt. Non enim quando dictum eſt, ſoli mille anni præterierant. Tali igitur ratione prædictæ opinionis euacuato obiectu, quid inquam præiudicat huius teſtimonij mentio natiuitatis dominicæ ſacramento, quod dicitur: Mille anni ante oculos tuos tanquam dies una. Nunquid mille anni ideo hic dicti intelligendi ſunt, ut in his aliquid noſcere de natiuitatis Chriſti tempore percogamur. Nunquam enim & nuſquam, quiſquis ille in diuino librorum Canone inſinuatum reperiet, ut à conditione ſeculi per annorum computationẽ adhibitam, tempus natiuitatis Chriſti perpendat. Legimus ſiquidem in Daniele, ubi angelus ſeptuaginta hebdomadibus euolutis, definita annorum ſupputatione, naſciturum & paſſurum Chriſtum prædixit, ſed ipſe qui futurum tempus uſq; ad Chriſtum annorum ſupputatione colligere uoluit, præteritam annorum ſummã à mundi principio attendere non curauit. Quippe quos aut neceſſarios incarnationi dominicæ non præuidit, aut ſi neceſſarios credidit, multo amplius eos neceſſario ſilentio pretermiſit. Hic ergo Daniel propheta numerum annorũ di-

uina

uina reuelatione intelligens, non ſolum ſcripſit Chriſtū eſſe uenturū, quod & Prophetę cęteri prædixerunt, ſed & quo tempore uenturus eſſet aperuit, & reges per ordinem digeſſit, & annos enumerando monſtrauit, & cætera ſigna manifeſtiora prædixit. Quę cum ita ſint, noluit annos illos à principio mundi uſq; ad aduentum Chriſti colligere, quos obſeruandos pro huiuſmodi quæſtione, neq; in diuinis literis legerat, neq; in exemplis Patrum præcedentium ſciebat. Futura ergo de Chriſto annorum curricula docuit, quæ utiq; plus cæteris altius intellexit. Sic enim ipſe dicit: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Multiplex ergo in iſto fuit ſcientia, qui Apoſtolicis quodammodo iā regulis ſeruiens, obliuiſcens ea quæ retro ſunt, extentus aūt & ſequens ea quæ ante ſe erant, in agnoſcenda Chriſti filij dei natiuitate, nō præteritas annorū calculationes attendit, ſed futurorū ſupputationes apertiſſime declarauit. Hac ergo ſupputatione prophetica, & fides noſtra iuuatur, & perfidia ueſtra deſtruiť. Quæ ſuo in loco diſpoſita, omnē caliginē erroris ueſtri, aut illuſtrabit ut ueniatis ad uitā, aut cōfutabit ut diſcedatis in tartara. Nunc igiť ne error ueſter, quod abſit, Chriſtianā miliciā in quocunq; inficiat, hoc primū ſcire omnib. conuenit, q̄a nihil tale aut in lege aut in Prophetis prędictū eſt, ut ſupputatis à mūdi principio annis, aduētus dinoſcať dominicæ incarnationis. Quanq; plerisq; locis, ſiue in lege, ſiue etiā in Prophetis, ubi naſciturus Chriſtus prædiciť, ſemper in dieb. nouiſſimis aduētus eiꝰ primi, præſentia promittiť, q̄d utiq; apud nos pro ſexta ſeculi ætate accipiť. Quæ ſex ætates non annorū æqua ſupputatione colliguntť, ſed generationū diſpoſito ordine dignoſcēdæ ſunt. Sicut tres ætates quas cōputatas in Matthæi Euāgelio inuenimus, quas utiq; nō decurſione annorū, ſed generationū enumeratione determinatas agnoſcimus. Quarū etiā ætatū diſtinctio ſingulatū in tertio huius operis libro, & digeſta monſtrabiť, & p̄fecta ſuis lineis agnoſceť. Non ergo cōputari anni à principio mundi per legē aut Prophetas Chriſtū naſciturū promittunt, ſed teſtimonia euidentiora idipſum futurū eſſe portendūt, quod iā apud nos pręteritū celebrať. Relinquamus ergo et nos pauliſper ſupputationes, quibus Patriarchę & Prophetę ipſi pro dignoſcētia natiuitatis Chriſti nō uſi ſunt, & teſtimonijs ipſis tantū utamur, quibus ea quæ à uobis futura adhuc eſſe creduntť, iā tranſacta monſtrētur, & à primi aduentus Chriſti tēpore iā ex toto cōpleta ſunt, ideoq; iā expectanda non ſunt, quia iā utiq; tranſierunt. Nec em̄ nūc mihi neceſſe eſt de natiuitate Chriſti, morte, & reſurrectione eius teſtimoniorū munimēta colligere diuinorū, quod iā à multis copioſe et ſufficienter eſt factitatū. Sed illa ſolū excerpere, & hæc ipſa prælibare, quæ poſſint indicijs manifeſtis oſtēdere Chriſtū dei filiū iā in carne ueniſſe. Primū ergo ſigna ipſa temporū natiuitatis Chriſti exquirā, & utrū tam pacifica fuerint, ſicuti ſunt à Prophetis prædicta, digeſto ordine proſequar. Diebus em̄ natiuitatis eius ſicut propheta Dauid dicit: Orieť in dieb. eius iuſtitia, & multitudo pacis. Micheas quoq; ſimiliter & nominis & tēporis natiuitatis eius pacē inſinuās, dicit: Et tu Bethlehē Ephrata. Nunq̄d paruulus es in millib. Iuda, ex te mihi egredieť q ſit dominator in Iſraēl, & egreſſus eius ab initio à diebus ęternitatis, propter hoc dabit eos uſq; ad tēpus, in quo parturiēs pariet. Reliquiæ fratrū eius conuertenť ad filios Iſraēl, & ſtabit & paſcet in fortitudine domini, in ſublimitate nomis dei ſui. Et conuerteť, quia nūc magnificabiť uſq; ad terminos terræ, & erit iſte pax. Ecce, adnunciata eſt pax nominis eius. Dicať et pax temporis natiuitatis illius. Etenim q̄ pacifica eadē tempora fuerint, ſic idem Propheta paulo ſuperius euidenter exponit, ubi eo tēpore quo naſci eū oportuit, ceſſatura omnia bella prædixit. Ait em̄: In nouiſſimo dierū, erit mōs domus domini pręparatus in uertice montiū, & ſublimis ſuper colles, & fluent ad eū omnes populi & properabūt Gentes multæ, & dicēt: Venite, aſcēdamus ad montē domini, & ad domū dei Iacob, et docebit nos de uijs ſuis, et ibimus in uijs eius, quia de Sion egredieť lex & Verbū domini de Hieruſalē. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet Gētes fortes uſq; in longinquū, & cōſcindēt gladios ſuos in uomeres, & haſtas ſuas in ligones. Nō ſumet Gēs aduerſus Gentē gladios, & nō diſcēt ultra bellare. Eſaias quoq; ea ipſa inditia de temporib. natiuitatis Chriſti inſinuās, dicit: Erit in nouiſſimis dieb. præparatꝰ mōs domus dn̄i in uertice montiū, & eleuabiť ſup colles, & fluēt ad eū om̄es gētes, & ibūt populi multi, & dicēt: Venite, & aſcēdamus ad montē dn̄i, & ad domū dei Iacob, & docebit nos uias ſuas, & ambulabimꝰ ī ſemitis eiꝰ, q̄a de Siō exibit lex, & Verbū dn̄i de Hieruſalē, & iudicabit gētes, & arguet populos multos uſq; in lōginquū, & cōflabūt gladios ſuos ī uomeres, & lāceas ſuas ī falces. Nō leuabit gēs cōtra gentē gladiū nec exercebunť ultra ad p̄liū.

Iam ne uidetis horum trium Prophetarũ oracula, ita in omnibus cõcordantia, quaſi unius hominis ore ſint prolata? Etenim pax nulla ſentitur, quamdiu bella mouentur. Detractis igitur bellis, quid reſtat, niſi abundantia pacis? Quod ergo Dauid dicit: Orietur in diebus eius iuſtitia & multitudo pacis, hoc Eſaias et Micheas de bellis ceſſaturis in diebus eius dixerunt: Non leuabit Gens contra Gentem gladium. Ceſſantibus enim bellis in toto orbe terrarum, Chriſtus pax noſtra oboritur. Quod ut ueraciter agnoſcatis, ueteres ſi placet ſingularum Gentium reuoluentes perluſtrate hiſtorias, & inuenietis uſq; ad uiceſimum octauum annum Cæſaris Auguſti, cuius quadrageſimo primo anno, Chriſtus natus eſt in Iudæa, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam, & ſingulas nationes contra uicinas Gentes arſiſſe ſtudio prælıandi, ita ut cæderent & cæderentur. Orto autem Domino Saluatore, quando ſub Præſide Siriæ Cyrino, prima eſt in orbe terrarum facta deſcriptio, & Euangelicæ doctrinæ, pax Romano Imperio præparata, tunc omnia ceſſauerunt bella, & nequaquam per oppida & uicos, exercitabãtur ad prælia, ſed ad agrorum cultum, Militibus tantũ, Legionibuſq; Romanis contra Barbaras nationes, bellandi ſtudio delegato. Quãdo completus eſt angelorum ille concentus: Gloria in excelſis deo, et in terra pax hominibus bonæ uolũtatis. Hoc enim modo in diebus eius orta eſt iuſtitia & multitudo pacis. Ecce ſigna temporum natiuitatis Chriſti, ſicut pacifica à Prophetis futura prædicta ſunt, ita & à nobis pacifica quidem, ſed iam tranſacta noſcuntur. Iam ergo impleta ſunt, nec enim adhuc ulla tempora pacifica futura credenda ſunt, cum ſeculum iſtud bellorũ potius quam pacis fine claudatur, dicente Domino ad diſcipulos, quãdo enim petiuerunt ab eo ſignum de conſummatione ſeculi, ſic eis reſpondit: Conſurget Gens in Gentem, & regnum in regnum, & cætera quæ ſequuntur. Quia igitur præmiſimus de pacificorum temporum ſignis, nunc iterum dicamus de diebus nouiſſimis, in quibus occurſurus prędictus eſt aduentus Domini Saluatoris. Ecce à duobus his prophetis, Michea & Eſaia, pacifica natiuitatis Chriſti prædicta ſunt tempora. Sed utriq; dixerũt in nouiſſimis diebus ea eſſe futura. Cur inquam ea ipſa ſigna temporis primi aduentus Chriſti in diebus nouiſſimis futura eſſe portendunt, nec tamen in annis à principio mundi computatis tantæ rei ſacramentum aperire moliti ſunt, niſi ut ego pro tenuitate ſenſus mei exiſtimo, melius illis uiſum fuiſſe, dies ipſos nouiſſimos in defectu Iſraëlitici regni, debere intelligi, quando Dux & Princeps de ſtirpe Iuda defecit, quàm in annorum opinione conſtitui. Si enim dixiſſent, uerbi gratia, à principio mundi uſq; ad aduentum Chriſti erunt anni tanti, non ſatis uideretur ibi aliquid nouiſſimum arbitrari, cum adhuc plures reſtarent anni, uidelicet uſq; in finem mundi. At uero quia dixerunt ea ipſa quæ de Chriſto prædixerant in diebus nouiſſimis eſſe complenda, nouiſſimos dies illos credo intellexerunt, qui in illo regno, deficientibus Principibus de ſtirpe Iuda nouiſſimi adprobati ſunt, quãdo in illo populo primus Herodes alienigena ſucceſſit in regnum, cuius tempore Chriſtus in Iudæa natus agnoſcitur. Quanquam & aliter dies docti nouiſſimi pro ſexta ætate, quæ omni homini poſtrema eſt, intelligantur. Dies ergo iſtos nouiſſimos, ſed pacificos, in quibus Chriſtum naſci oportuit, quos & Micheas prædixit, & Eſaias nihilominus nunciauit, ne ſecundum errorem ueſtrum adhuc expectarentur futuri. Sic ſignum eorũdem dierum Iacob patriarcha aperuit, quando uocans ad ſe filios ſuos, dies ipſos ſimiliter nouiſſimos appellauit, & dixit: Congregamini, ut adnunciem quæ uentura ſunt uobis diebus nouiſſimis: Congregamini, & audite filij Iacob, audite Iſraël patrem ueſtrũ. Vbi etiam ad Iudam, de cuius ſemine ortus eſt Chriſtus, ſic dicit: Non deficiet princeps de Iuda, nec Dux de fœmoribus eius, donec ueniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Ecce manifeſtum eſt, & claret, quod iam tranſacti, & necdum adhuc futuri intelligantur dies iſti nouiſſimi, quando ita exprimitur ut dicatur: Non deficiet Princeps de Iuda, nec Dux de fœmoribus eius, donec ueniat cui repoſitum eſt. Ecce manifeſtum ſignum nouiſſimorum dierum, in quos ceſſantibus Principibus uel Ducibus de ſtirpe Iuda, rex Herodes ſuccedit alienigena, in cuius tẽpore Chriſtus natus eſt in Iudæa. Tres inquam uiri iſti diuino ſpiritu pleni, quaſi uno ore locuti, dies illos nouiſſimos prædixerunt, in quibus magnum hoc complendum cernebãt in ſpiritu ſacramentum. Ecce duo ſigna mõſtrauimus, quibus & pacifica tempora, & dies nouiſſimos in tempore natiuitatis Chriſti procurriſſe oſtendimus, quaſi pacem ortam in diebus nouiſſimis diceremus. Nunc tertio loco ſequitur, ut dicamus de teſtimonio pręcurſoris, quo uox præconis, aduentum prodidit iudicis. Sic enim Malachias poſtremus pene

propheta

Propheta Iſraëlitici populi, non ſolum natiuitatis Chriſti, ſed & præcurſoris eius ſignum manifeſte prædixit. Ait enim: Ecce mittam Angelum meum, & proſpiciet uiam ante faciem tuam, & ſubito ueniet in templum ſuum dominus quē uos quæritis, & Angelus Teſtamenti quem uos uultis. Quod teſtimonium uos ſiquidem de Helia accipitis dictū, nos de Ioanne credimus prophetatum, dicente & interpretante hoc ipſum Chriſto domino & Magiſtro noſtro, ubi hoc de præcurſore Ioanne uolēs intelligi dixit: Iſte eſt, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mittam Angelum meum ante faciem tuam. Sic enim natiuitatis Chriſti aduentum ſex menſibus præcurrens Ioannes aduenit, & digito ipſum dominum in carne poſitum demonſtrauit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Perhibuit quippe teſtimonium præcurſor domino ſuo, & uox uerbo, ſed teſtimonium habens in aqua, Saluatoris adeſſe manifeſtam docuit in carne pręſentiam. Huius quippe figuram tenuit Iras ille Odolamitis, quem in Geneſi legimus cum Iuda ad tondendas oues in Thaman ueniſſe. Etenim Iudas hic Chriſtum ipſum ſignificat, quia & carnem Chriſti de ſtirpe Iuda credimus propagatam. Paſtor autem eius nominis Iras Odolamitis Ioannem inſinuat. Adolami enim interpretatur teſtimonium in aqua. Cum hoc plane teſtimonio dominus uenit, habens quidem teſtimonium maius Ioanne, ſed tamen propter oues infirmas, hoc teſtimonio eſt uſus in aqua. Nam & ipſe Iras, quod nomen illius paſtoris fuit, interpretatur fratris mei uiſio. Vidit enim omnino fratrem ſuum Ioannes, fratrem ſuum utiq; Chriſtum, ſecundum ſemen Abrahæ, quando eum ſalutauit ex utero, agnouit perfectius ex columba. Et ideo tanquam Adolamites uerū teſtimonium perhibuit in aqua. Ecce diximus per Iudæ perſonā ſignificatum tunc eſſe Chriſtum, & per Iran Adolamiten ſignificatam fuiſſe perſonam Ioannis, quæ duarum ſignificatio perſonarū, huius quoq; Malachiæ Prophetæ uaticinio declaratur, quod de Chriſto & Ioanne prophetatū exequitur. Ecce, inquit, mittam Angelum meum, & proſpiciet uiam ante faciem tuam, & ſubito ueniet in templum ſuum dominus, quem uos quæritis, & Angelus Teſtamenti, quē uos uultis. Iam hic proſpicite ſi poteſtis, quomodo ſubito in templum ſuum uēturus eſſe dicatur, ſi aduentus eius diffinita à primordijs mundi annorum ſupputatione colligitur. Non eñ ſubito uenit, quod definitis annis occurrit. Quod autē hoc teſtimoniū de Helia Propheta dictum exiſtimatis, necnon & quis hoc quod ſequitur: Veniet ad templū ſuum dominator quem uos quæritis, ad Chriſtum utiq; ueſtrum refertis, quem in ultimo tēpore uenturum eſſe putatis, ſatis miror quomodo uos rerum exitus non doceat ueritatē. In quali eñ templo ſuo ueniet dominator, quod utiq; ad fundamenta uſq; deſtructū eſt, aut ſi ab alio extruendum eſt antequam Chriſtus adueniat, quid Chriſtus ueſter amplius facturus eſt, ſi ab alio reſtituta fuerint omnia? Si enim, ut uos uultis, Heliam in hoc loco accipitis, ubi angelum tantummodo pronunciarum auditis, cur in loco ipſo ubi idem propheta tempus ipſum primi aduentus Chriſti præcinit, nomen ipſius Angeli non expreſſit, & Heliæ nomē ibi abſcondit. Qui eñ in fine prophetiæ ſuæ nomē Heliæ ob cauſſam finis ſeculi expreſſit, illic ubi tantummodo Angelum nominauit, Heliæ nomen cur taceretur, nō fuit. Nam hic utiq; ubi Heliam ante finem mundi uenturum eſſe prædixit, ſic ait: Ecce ego mittā uobis Heliam Prophetam Thesbitem, antequam ueniat dies domini magnus & horribilis, ut conuertat corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum. Ante enim aduentum iudicij, mittet dominus Heliam, ad conuertendum cor filiorum ad cor Patriarcharū & Prophetarum, ut credat poſteritas eorum in domino Ieſu Chriſto, quem & patriarchæ & Prophetæ uaticinantes expectauerunt. Nam ſi hactenus Iudæi recte credunt, ob quam cauſſam per Heliam eos conuerti in nouiſſimo propheta teſtatur? Nec enim poſſunt nūc intelligere Saluatorem quem audiunt, niſi in fine mundi dum fuerit conſummatio ſeculorum. Pronunciat enim hoc dominus per Eſaiam Prophetam, dicens: Audite audientes, et nolite intelligere, & uidete uiſionem, & nolite cognoſcere. Excœca cor populi huius, & aures aggraua & oculos, ne forte uideant oculis ſuis, & auribus ſuis audiāt, & corde ſuo intelligant, & conuertantur, & ſanem illum. Et dixit Propheta: Vſquequo domine? Et dixit dominus: Donec deſolentur ciuitates abſq; habitatore, & domus ſine homine, & terra relinquetur deſerta, & longe faciet dominus homines. Tunc conuertetur, & erit in oſtenſione ſicut Therebynthus, & ſicut quercus quæ expandit ramos ſuos, ſemē ſanctum erit quod ſteterit in ea. Iā ergo cognoſcite tempus hoc cœcitatis ueſtræ uſq; in finem mundi præcurrere, in quo non agnoſcitis Saluatorem. Et niſi ante aduentum Heliæ in Chriſtū

credatis, in hac omnes antequam idem ueniat, cæcitate peribitis. Et ſi forte aliqui ex ſemine ueſtro, Helia ueniente, ſaluandi ſunt, uos tamen qui nunc eſtis ante eius aduentũ, & debito mortis concludemini luctu, & perpetuo poſt mortem interibitis ſupplicio tormentorum. Sequitur quartum & uerisſimum natiuitatis Chriſti indicium, quo commendatur uocatio Gentium. Per quam olim ita Chriſtus probatur natus, ut ipſe eſſe expectatio Gẽtium commendetur. Etenim poſt natum Chriſtum primitiæ ſtatim Gentium domino cõſecratæ ſunt, quod dilucide ſatis in illis Magorum ab Oriente uenientium myſticis muneribus declaratur. Si quippe & hoc fuerat prophetatum: Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes Gentes ſeruient ei. Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes Gentes magnificabunt eum. Quod quia iam in Chriſto noſtro impletum eſſe uidetis, nõ erit fortaſſe neceſſarium, ut plurima ex hoc teſtimonia proponãtur uobis. Nam olim natus Chriſtus, ſtatim à deo patre Gentes in poſſeſſionẽ accepit, quod & Dauid longe prædixit ante, ubi ait in perſona eiuſdem Chriſti: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Quod manifeſtisſimum ſignum crediturarum Gentium, ſic Eſaias exequitur: Iſte, inquit, aſperget Gentes multas, & ſuper ipſum continebunt reges os ſuum. Item ipſe idipſum de Chriſto exequens dicit: Ecce teſtem populi dedi eum, ducem ac præceptorem Gẽtibus. Idem adhuc Propheta ſequitur & dicit: Parauit dominus brachium ſanctum ſuum, in oculis omnium Gentium, & uiderũt omnes fines terrę ſalutare dei noſtri. Si ergo Chriſtus adhuc non uenit, ut dicitis, quomodo eum reuelatum in conſpectu Gentium iam uideris? Nam & Dauid dicit: Notum fecit dominus ſalutare ſuum, ante conſpectum Gentiũ reuelauit iuſtitiam ſuam. In eo enim quod una eſt in Chriſto Gentibus uniuerſis conuentio, noſſe debetis iam illud eſſe impletum, quod prophetali uaticinatum eſt oraculo. In cõueniendo, inquit, populus in unum, & reges ut ſeruiãt domino. Quomodo ergo iam omnes reges terræ & populi obediunt ei, ſi eius natiuitas non præceſſit, ſi eis occaſionem credendi hæc ipſa eius natiuitas glorioſa non præbuit. Scriptum eſt enim: Qui exurget regere Gentes, in eo Gentes ſperabunt. Ergo ante naſcendo, uel apparendo exurexit in mundum, & ſic in eo Gentes ſperare cœperunt. Quod etiam adhuc idem Propheta exequitur: Radix, inquiens, Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum Gentes depræcabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Ecce iam ſepulchrum eius glorioſum habetur, & natiuitati eius non creditur. Sequitur dehinc quintum manifeſtum per omnia ſignum, quo dominatio eius in toto iam mundo porrigitur. Sic enim & hoc ipſum per Dauid fuerat prophetatum: Dominabitur, inquit, à mari uſque ad mare, & à fluminibus uſq; ad terminos orbis terræ. Quod teſtimonium nulli Regum in illo populo congruere probatur. Notum eſt enim, quibus terminis fuerit regnum illud concluſum. Sed hoc in Chriſto uidemus fuiſſe completum, cuius ab ortu ſolis uſq; ad occaſum, magnum nomen à Gentibus adoratur, cum non ſolum in Iudęa tantum, ſed in toto ſeculo iam cultus adorationis eius extenditur. Prædixerat quippe & hoc Sophonias Propheta, quãdo tempus hoc Chriſtianæ religionis in ſpiritu præuidens dicebat: Adorabit, inquit, eum uir de loco ſuo, omnes inſulæ Gentiũ. Et paulo poſt: Tranſuertam in populos linguam & progenies, ut inuocẽt omnes nomen domini, & ſeruiant ei ſub iugo uno. Sed hic forte aliquis impudenter contraire uidetur, & dicere, nec dum adhuc omnes Gentes in Chriſto credidiſſe. Cui facile reſpondetur, quia & ſi in quibuſdam locis increduli adhuc populi habeantur, dominatũ tamen Chriſti in hoc penitus non effugiunt, cum à talibus Principibus premuntur, in quorum cordibus iam per fidem Chriſtus ipſe habitare dinoſcitur. Nec enim puto aliquam remanſiſſe Gentem, quæ Chriſti nomen ignoret. Et quanquam non habuerit prædicatorẽ, tamen ex uicinis nationibus opinionem fidei non poteſt ignorare. Hac igitur reddita ratione, peto ut reſpõdeatis, in quo angulo terræ naſciturus ille, quem adhuc expectatis poterit dominari? cum Chriſtus noſter totum orbem ſua dominatione repleuerit, in tãtum, ut etiam ipſa dæmonia ei ſubiecta ſint, quæ carere uidentur præſentia corporali. Sed quid iam immemor? ſi Chriſtum inquam adhuc natum eſſe non creditis, colligite ex quatuor alijs ſignis ſequentibus, id eſt, ex cõfuſione ueſtræ formidinis, ex pœna ipſa quæ poſt mortem & reſurrectionem Chriſti accidit uobis, ex perdito regno & ſacerdotio, & ſacrificio reprobato. De confuſione etenim ueſtra, qua poſt mortem & reſurrectionem Chriſti, po-

teratis

teratis confundi, ſic Eſaias Propheta prædixit: Non modo, inquit, confundetur Iacob, nec modo uultus eius erubeſcet, ſed cum uiderit filios ſuos opera manuũ meatum, in medio ſui ſanctificantes nomen meum. Videte tempus, ſignate myſteriũ, in quo Iacob modo confunditur, qui antea interim non confunditur. Iam ergo poſt aduẽtum Chriſti dies ipſi decurrunt, in quibus confuſione graui patres ueſtri compreſſi ſunt, quãdo filios ſuos, id eſt, Apoſtolos & Apoſtolicos uiros, qui fuerunt de genere Iudæorum, uiderunt in medio nationum domini operari uirtutes, & Chriſti nomen in Gentibus prædicare. Neq; enim ante aduentum Chriſti de hac Gentium credulitate confuſio accidit Iſraëli, ſed poſtquam Chriſtus apparuit in carne, & prædicantibus Apoſtolis Gentium multitudo in dei filium credidit, tunc Iſraël confuſus & obcæcatus obſtupuit. Atq; utinam iſta confuſio, ſalutis uobis eſſet occaſio, & non potius dolor, quo intra uoſmetipſos frendetis, cum Chriſti regnum dilatari ſic cernitis. Reſtat nunc ut dicamus de pœna, quæ poſt mortẽ & reſurrectionem Chriſti accidit uobis, pro eo quod ipſum crucis patibulo affixiſtis. Sic enim ex hoc per Oſee Prophetam ipſe dominus clamat: Væ, inquit, eis, quoniam receſſerũt à me, uaſtabuntur, quia præuaricati ſunt in me. Ego redemi eos, & ipſi loquuti ſunt contra me mendacium. Vbi poſtmodum ſic ſubiungitur: Abiecit eos deus meus, quia non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. Hoc quippe & Eſaias manifeſte exequitur, poſtquã ẽm dixerat de Chriſto: Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, ſubiecit ſtatim: Propter ſcelus populi mei percuſſi eum, & dabo impios pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius. Hieremias quoq; dicit: Aſcendite muros eius, & diſſipate, auferte propagines eius, quia non ſunt domini. Præuaricatione ẽm præuaricata eſt in medio domus Iuda, ait dominus: Negauerunt me & dixerunt: Nõ eſt ipſe. Ecce, uidete oris ueſtri blaſphemiam, quàm longe ſit ante prædicata. Hanc ipſam enim agitis cauſſam, qua dicitis, necdum adhuc ueniſſe Chriſtum, expectantes uidelicet alium, utiq; Antichriſtum. Quod etiam & Pſalmiſta ex perſona Chriſti exequitur, dicens: Tu autem domine, miſerere mei, & reſuſcita me, ut reddam illis. Quis hoc iam neget, qui Iudæos poſt mortem, reſurrectionemq; Chriſti, de ſedibus ſuis bellica ſtrage, & excidio funditus eradicatos uidet. Occiſus enim ab eis, reſurrexit in gloriam, & reddidit eis interim temporalem diſciplinam. Sequitur poſt hæc ut dicamus, de Regno, Sacerdotio, & ſacrificio Iudæorum, quod liquide tunc ceſſauit, cũ Sanctus ſanctorum Chriſtus noſter in mundo apparuit. Quæ licet in Danielis Prophetia euidentibus inditijs ſint expreſſa, quæ ſuo erunt ordine collocanda, nec iſta tamen prætermittenda ſunt, quæ in præſentia occurrunt. Tranſeundum ergo eſt ad ipſam manifeſtationem temporum, qua ſacrificium ſecundum Aaron ceſſare oportuit, & ſacrificium Chriſti ſecundũ ordinem Melchiſedech inciperet celebrari. De his enim diebus, de perdito ſcilicet regno & ſacerdotio Iudæorum, ſic ab Oſea propheta prædicitur: Diebus, inquit, multis ſedebunt filij Iſraël ſine Rege, ſine Principe, ſine Sacrificio, ſine altari, ſine Sacerdotio ſine manifeſtationibus. Quod totum quis nõ uideat eo modo, ut eſt à Propheta prædictũ, ipſis quoq; rerũ effectibus iam in uobis eſſe completũ. Quod etiã & in libro Regum manifeſte prophetatum colligitur. Sic enim ſcriptũ eſt: Venit uir dei ad Heli, & ait ad eum: Ecce dies uenient, & exterminabo ſemen tuũ, & ſemen domus patris tui, & nõ erit tibi ſenior in domo mea, omnibus diebus. Et uirum exterminabo tibi ab altari meo, ut deficiãt oculi eius, & defluat anima eius. Ecce dies qui prænunciati ſunt, iam uenerunt, nullusq; ſacerdos eſt ſecundum ordinem Aaron. Et quicunq; ex eius genere eſt homo, cum uidet ſacrificium Chriſtianorum toto orbe pollere, ſibi aũt honorem illum magnum ſubtractum fuiſſe, deficiunt oculi eius tabe mœroris, & prelo amaritudinis. De hac igitur reprobatione ueteris ſacrificij Malachias quoq; clarũ indicium oſtendens fidei Chriſtianæ & reprobationis ueſtræ ſic dicit: Nõ eſt mihi uoluntas in uobis, dicit dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam, de manu ueſtra. Ab ortu enim ſolis uſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio mũda, quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit dominus. Iam ergo manifeſtũ eſt, quod ex tunc ueteris ſacrificij reprobatio facta fuerit, ex quo magnum nomen Chriſti in Gentibus eſſe cœpit. Quæ omnia etiam ſi ſurdis auribus & mentibus tranſeatis, res ipſæ pręſto ſunt, ueſtris quoq; oculis, uobis etiam nolentibus ingeruntur, quæ uos docent, pariter & conuincunt, præteritum iam uos credere debere, quod futurum uidemini ſperare. Reſtãt nũc ſigna duorũ patriarcharum myſtica, in benedictionibus filiorũ prolata, & finalis illa

Danielis prophetia de finito hebdomadarũ fine cõcluſa, quæ ita tempus natiuitatis Chriſti tranſactum eſſe inſinuant, ut in nullo eis contra ire poſſit humana aſtutia. Iam ergo ſi carnem Chriſti in Abrahæ ſemine quærimus, benedictiones ipſas myſticas in eius ſemine requiramus. Iſaac enim filius Abrahæ, Iacob filium benedicens, ait: Det tibi de rore cœli, & de pinguedine terræ multitudinem frumenti & uini, & ſeruiant tibi Gentes, et adorent te principes, & eſto dominus fratris tui, adorabunt te filij patris tui. Benedictio iſta Iacob, prædicatio Chriſti eſt, in omnibus Gentibus hoc fit, hoc agitur. Ei enim ſeruiunt Gentes, ipſum adorant reges, ipſum quippe adorant filij patris eius, hoc eſt, filij Abraham ſecundum fidem; quia & ipſe Chriſtus filius eſt Abrahæ ſecundum carnem. Ecce benedictus Iacob benedictione hac myſtica patris ſui, ipſe quoq; natum de ſe Iudam filium benedixit, de cuius tribu ſecundum carnem Chriſtus deſcendit ex ſemine Dauid. Iuda inquit, te laudabunt fratres tui. Manus tuæ ſuper dorſa inimicorum tuorũ, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, de germinationes filius meus aſcendiſti. Recumbẽs dormiſti ut leo, & ut catulus leonis, quis ſuſcitabit eum? Non deerit Princeps ex Iuda, & Dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Alligans ad uineam pullum ſuum, & cilitio puſlum aſinæ. Lauabit in uino ſtolam ſuã, & in ſanguine uuę amictũ ſuum. Hæc omnia dijudicate & aduertite, ſi non in Chriſto iam euidentiſſima luce completa ſunt, ſi non laudent eum fratres eius Apoſtoli, & omnes cohæredes eius, non ſuã gloriam quærentes, ſed ipſius. Si nõ ſunt manus eius ſuper dorſa inimicorũ ſuorum, ſi non deprimuntur atq; curuantur ad terram, creſcentibus populis Chriſtianis, quicunque illi adhuc aduerſantur, quod hucuſq; nunc agitur. Si non eum adorauerunt filij Iacob in reliquijs, quæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si non ipſe eſt catulus leonis, quum naſcendo paruulus factus eſt. Si non aſcendit in crucem recumbens cum inclinato capite, reddit ſpiritũ. Si non dormiuit ut leo, quia in ipſa morte non eſt uictus, ſed uicit. Si non ille eũ ſuſcitauit à mortuis, quem nemo hominum uidit, nec uidere poteſt. In eo ẽm quod dictum eſt, quis ſuſcitabit eum? ſatis expreſſa eſt tanquam ignoti ſignificatio. Hæc omnia ſi dicatis quod futuris adhuc temporibus fient, et necdũ facta ſint, uidete quõ ſubſequens ſermo propheticus, omnẽ hanc erroneam ſuſpitionem ueſtram diſſoluat, atq; mẽdacem conuincat. Sequitur enim: Nõ deficiet Princeps de Iuda, nec Dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentiũ. Hæc omnia de quo deberent tempore accipi, ſpecialiter propheticus ſermo deſcripſit, præuidens credo in ſpiritu Patriarcha ille has erroris ueſtri nebulas & propoſitiones ineptas, quibus dicere poſſetis ſicut & dicitis, quia adhuc ſpetãdus nobis eſt Chriſtus, & non eſt adhuc, qui erit expectatio Gẽtium, natus: ideo ſpeciale ob hoc & euidens tempus prædixit, quo eũ oporteret naſci, id eſt, ut quando defeciſſet Princeps de Iuda, tunc agnoſceretur Chriſti natiuitas glorioſa. Sic enim dicit: Non deficiet Princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentiũ. Ecce expectatio Gentiũ, Chriſtus tunc iam uenit, quando Dux & Princeps de Iuda defecit. Recurrite ergo ad fideles ueſtras hiſtorias, & probabitis nunq; illi populo ducẽ, aut Principẽ de Iuda defuiſſe, donec perueniretur ad alienigenã regẽ, cuius tempore natus eſt Chriſtus ex Virgine. Sed ne forte fabuloſe, & nõ ueraciter iſta proſequi uidear, etiã Duces ipſos ac Principes per ordinẽ digerã, ut liquidò clareat, utrum à fœmoribus Iudæ, uſquàm generationis eius ſucceſſio claudicauerit, an aliquando offenderit in Principum ſerie antequàm tempus natiuitatis Dominicæ adueniret. Etenim ut retro actis prætereã ex illo tantum tempore, hos ipſos computare incipiam, ex quo à Cyri tempore reuerſus populus in Iudæam templum ædificare cœpit, uſq; ad natiuitatem Chriſti. Hoc enim ordine Euſebius eos huic populo præfuiſſe præ-

Cõputatio regum populi Iſraelitici. ſcribit. Primus, inquit, poſt Danielis prophetiã, poſtq; de Babylone reuerſus eſt populus, præfuit Ieſus filius Ioſedech & Zorobabel filius Salathiel. Poſt quos Ioachim filius Ieſu, in pontificatu ſucceſſit, cui Heli huic Ioiada, deinde Ioannes, poſtea Iadus poſt quem Aonias. Deinde præfuit Iudæis pontifex Eleazarus, poſt quem alter Aonias, deinde Symon, cui ſucceſſit in pontificatu Aonias, deinde Iudas Machabeus, cui ſucceſſit frater Ionathã, poſt quem Symon frater utriuſque ſucceſſit, deinde Ioannes, poſt quem Ariſtobulus.
Huic ſucceſſit Alexander, qui rex pariter & pontifex fuit. Poſt hunc Alexandra uxor eius, cum filijs Hircano & Ariſtobulo præfuit populo, quo tẽpore Herodes patris Antipatris Aſcalonitæ, & matris Cypridis Arabicæ filius interfecto Hircano, regnum Iudæorũ

Senatuſ-

Senatuſconſulto accepit,& primus ipſe alienigena,Iudæis præfuit,in cuius tempore Chriſtus in Iudæa natus agnoſcitur,quando & hæc ipſa eius glorioſa natiuitas paſtoribus Hebræorum,uoce angelica indicatur.Ecce iam prophetiam Iacob impletam eſſe prænoſcitis,& quid in tanta manifeſtatione rerum reſpondeatis inuenire penitus non poteſtis.An forte adhuc in impudicæ frontis pertinacia perdurantes,illud obijcitis, quod parentes ueſtri ſolent mentientes proponere,eſſe hodie neſcio quem regem ex genere Iudę,qui in extremis orientis partibus uideatur regnum tenere.Nec attendunt mente cæcati ſimulationis ſuæ mendacium,in hoc quàm maxime detegi,quia iam ſicut nullum templum,nullum altare,nullum ſacrificium,ita nullus pontifex,nullus ſacerdos remanſit Iudæus.Neq; em̄ mendax eſſe poteſt Oſeas Prophera qui dicit:Sedebunt filij Iſraël ſine Rege,ſine Principe,ſine ſacrificio,ſine altari,ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus.Quæ omnia quis nō uideat nunc in uobis eſſe completa.Iam uero ſi in Daniele Prophera locum illum inſpiciatis,quem commemorauit dominus per Angelum ſuum, dicens: Cum uideris abominationem uaſtationis ſtantem in loco ſancto: qui legit intelligat. Et ideo ſi ſupputatis,etiam hebdomadarum temporibus ille numerus pertractetur, nō ſolum Chriſtus,ſed etiam tempus reperietur,quo eum oportuit uenire ad paſſionem,quāquam & ſine computatione annorum manifeſtis rerum effectibus declaretur.Etenim ut de numero ipſo hebdomadarum modo interim taceam,prius per reuelationes Regum, ſecundum ipſius Danielis prophetiam aduentum natiuitatis Chriſti conuincam. Diſſoluens enim ſomnium quod rex Nabuchodonoſor uiderat de ſtatua illa,ſic ait:Caput aureum tu es rex:per quod oſtēditur regnum primum Babylonium auro præcioſiſſimo comparatum. Et poſt hæc cōſurger regnum aliud minus te,Medorum uidelicet & Perſarum,quod argenti habet ſimilitudinem.Et regnum tertium aliud æneum,quod imperabit uniuerſæ terræ,Alexandrum ſignificat,& regnum Macedonum ſucceſſorumq; Alexandri. Regnum autem quartum quod perſpicue pertinet ad Romanos ferreum eſt,quod comminuit & domat omnia,ſed pedes eius & digiti ex parte ferrei,ex parte ſunt fictiles, quod hoc tēpore manifeſtiſſime comprobatur.Sicut em̄ in principio nihil Romano Imperio fortius & durius fuit,ita in fine rerum nihil imbecillius,quando & in bellis Ciuilibus, & aduerſus diuerſas nationes, aliarum Gētium Barbarorumq; uidetur indigere auxilio. Videte iam quid Propheta iſte dicat:In fine autem horum omnium regnorum, auri, argenti, æris,& ferri. Suſcitabit,inquit,Deus cœli regnum,quod in æternum non diſſipabitur,& regnum eius populo alteri non tradetur.Comminuet & conſumet uniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. Chriſti utiq; regnum,quod Octauiani Imperatoris tempore mundo eſt declaratum, & ſine fine utiq; erit æternum.Quod tamen,ne cui dubium uideatur,etiam numero annorum per ſeptuaginta hebdomadas ſupputatio exprimitur. Sed iam uidete,quia numerus ipſe in annis hebdomadarum,quem Daniel intellexit uſq; ad Chriſtum non de principio mundi aſſumitur,ſed à tempore ſuo,uſq; ad Chriſti natiuitatem porrigitur,quod fruſtra utique diceretur,ſi iam alicubi in Scripturis fuiſſet ante prædictum, ſcilicet, ut ſupputatis annis ab initio mundi uſq; ad Chriſtum euidēs natiuitatis eius notio proderetur. Quid enim neceſſarium eſſet,ut futura uſq; ad Chriſtum tempora ſupputatis annis prophetia Danielis exprimeret,ſi hoc euidens locus Scripturæ,ſumptis à principio mundi annorum ſupputationibus aperiret.Dicite ergo mihi,cur retroacta tempora, annorum calculationibus nō quæſita ſunt,quando hæc & Angelus futura prædixit,& Daniel euidentiſſime intellexit? Videte iam & aduertite,quia unum idemq; tempus de Chriſti natiuitate ueriſſimis indicijs,quod Iacob Patriarcha per ſucceſſiones Ducum & Principum de fœmoribus Iuda prædixit,hoc etiam Daniel Propheta euidentiſſimis annorum ſupputationibus approbauit.Et uſq; eo ubi Iacob de Chriſto prophetiam extendit, uſq; eo Daniel & prophetiā & numerum declarauit. Tanta enim euidentia Iacob Patriarchæ benedictio illa prophetica cum hac annorum ſupputatione in Daniele concordat,ut etiam cū ipſis hiſtorijs Gentium nullam habeant diſſonantiam. Tantum ut diligenter quiſq; attendat, quis cui inter Patriarchas & Reges ſeculi coæuus appareat.Nam manifeſtum eſt Nini ætate Abraham generatum.Quando enim Ninus ſuper Aſſyrios regnās, quadrageſimum tertium ſui imperij habebat annum,tunc Abraham natus oſtenditur.Similiter Iacob Inachi fuiſſe temporibus inuenitur,quem primum Argis regnaſſe aiūt,Moſes autem quia autor huius prophetię oſtenditur,qua dixiſſe Iacob refert:Non deficiet Princeps de Iuda,hic inquam Mo-

Quatuor regna.

ſes cum Cecrope coæuus per omnia legitur, qui primus rex fuit Athenienſium. Sic ergo inter Codices ſeptuaginta interpretum, & hiſtorias Gentium concors numerus reperietur annorum. Ac per hoc ſeptuaginta interpretes cum hiſtorijs Gentium concordantes, unum eundemq; oſtendunt temporis finem, eumq; uſq; ad Herodem in ueritate annorum limitem retinent, quem & Iacob Prophetia ſua ſignauit, & Daniel reuelato ſibi myſterio hebdomadarum expreſſit. Ergo anni illi, quos à principio mũdi pro hac natiuitate Chriſti ex codicibus Hebræorum libandos eſſe putatis reſpuendi ſunt, & neceſſarij non ſunt, quos Iacob tacuit, quos angelus non prædixit, quos Danieli ipſi ſupputare nõ placuit, & hi ſoli computandi ſunt anni, quos ſub ſeptuaginta hebdomadarum præmiſſione Angelus docuit. Sic enim Angelus ait: Aduerte ſermonem & intellige uiſionem, ſeptuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio & Prophetes, & ungatur Sanctus ſanctorum. Quomodo autem numerus ipſe annorum, ſeptuaginta hebdomadarum prophetiæ illi, quæ à

Euſebius in Chronicis.

Iacob de Chriſto prædicta eſt cõcordare uideatur, ſic Euſebius in Chronicorum libro exequitur, computare incipiens eaſdem hebdomadas à ſexageſima quinta, uſq; in centeſimam octuageſimam ſextam olympiadem, id eſt, ab inſtauratione templi, ſiue Darij tempore, uſq; ad obitum Hircani Pontificis, in quo Sacerdotium de fœmoribus Iudæ defecit, ſuccedente Herode rege alienigena, in cuius tempore Chriſtus natus eſt in Iudæa. Sic enim idem hiſtoriographus, tranſactis annis Hircani Pontificis proſequitur, dicens: Herodes Antipatris Aſcalonitæ & matris Cypridis Arabicæ filius, à Romanis Iudæorum ſuſcepit principatum, cuius tempore Chriſti natiuitate uicina, Regnum & Sacerdotiũ Iudæ, quod prius per ſucceſſiones minorum tenebatur, deſtructum eſt, completa prophetia, quæ ita per Moſen loquitur: Non deficiet Princeps ex Iuda, neq; Dux de fœmoribus eius, donec ueniat cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. In hoc loco etiam Chriſtus, quẽ Danielis ſcriptura præfatur, accepit finem. Nam uſq; ad Herodem, Chriſti, id eſt, ſacerdotes erant reges Iudæorum, qui imperare cœperunt à ſexageſima quinta olympiade & ab inſtauratione templi ſub Dario uſq; ad Hircanum & centeſimam octuageſimam ſextam olympiadẽ, annis quadringentis octuaginta tribus in medio tranſactis, quos Daniel quoque ſignificat, dicens: Et ſcies & intelliges ab initio ſermonis reſpondendi & ædificandi Hieruſalem uſq; ad Chriſti principatum hebdomadas ſeptem, & hebdomadæ ſexaginta duæ. Quæ ſexaginta nouem hebdomadæ faciunt annos quadringentos octuaginta tres, in quibus Chriſti, id eſt, ſacerdotes per unctionem conſecrati regnauerunt, uſq; ad Hircanum, quo extremo omnium à Parthis capto Herodes Antipatris filius, nihil ad ſe pertinẽtem Iudæam ab Auguſto & Senatu accepit. Filijq; eius poſt eum regnauerunt uſq; ad nouiſſimã Hieroſolymorũ captiuitatẽ, nequaquam ex ſucceſſione ſacerdotalis generis Põtificibus conſtitutis. Hæc itaq; proinde hic ad uerbũ poſuimus, ut prophetiã illã Iacob, & hebdomadarũ illum in Daniele numerũ concordaſſe in omnibus probaremus. Eundem enim finem temporum uſq; ad Chriſtum, Iacob Patriarcha ſignauit, quẽ prophetia Danielis in annorum ſupputatione expreſſit. Nec enim moueat unumquemq;, quod ſeptuageſima hebdomada, cũ ſexaginta & nouẽ hebdomadibus non connumeretur, cũ infra eã prędictæ rei ueritas cõpleta mõſtretur. Iam uero hebdomada una in Sacris literis pro ſeptem annis accipitur, dicẽte domino ad Moſen: Numerabis ſeptem hebdomadas annorum, id eſt, ſepties ſepteni, qui ſunt anni quadraginta nouẽ. Ergo ſeptuaginta hebdomadæ CCCC. XC. annos efficiunt. Septuagies enim ſepteni CCCC. XC. ſunt anni, quas ſeptuaginta hebdomadas aliqui à uigeſimo anno regni Artaxerſis, quando erat octuageſimę & tertiæ olympiadis annus quartus computare incipiunt, & uſq; ad ducenteſimam ſecundam olympiadem, & ſecundum eiuſdem olympiadis annum, Tyberijq; Cæſaris annum XVIII. ſupradictarum hebdomadarum numerum extendũt, uolentes infra earundem hebdomadarum numerum & natum Chriſtum oſtendere, & paſſum in fine ſeptuageſimę hebdomadis approbare, ſicut Africanus ſcriptor nobiliſſimus temporum refert. Alij autem à primo Darij anno, quando & Daniel hanc uiſionem uidit, uſq; ad aduentum Chriſti euolutas fuiſſe hebdomadas ſexaginta duas, & dimidiam docuerunt, pro eo quod & in ipſa prophetia Danielis ſic ſubdiuiſe monſtrentur. Reliquas autem ſeptem hebdomadas & dimidiam in paſſione Chriſti, & expugnatione Iudæorum, qua per Veſpaſianum deuicti ſunt, completas eſſe

Africanus temporũ ſcriptor nobiliſſimus.

Tertullianus

tas eſſe definiunt, alium utpote ordinem regum & ſupputationem ſequentes annorum, ꝗ quod illi quos præmiſimus tenuerunt. Sicut Tertullianus in libro quem contra Iudæos ſcripſit præloquitur, cuius iam breuiter uerba ponenda ſunt, ſic enim ait: Vnde igitur oſtēdimus, quia Chriſtus uenit intra ſexaginta duas hebdomadas, numeremus à primo anno Darij, quoniam in ipſo tempore oſtenditur Danieli uiſio, quę dicit ei: Intellige propherationes ſermonis huius. Vnde à primo anno Darij debemus computare, quando hanc uidit uiſionem Daniel. Videamus ergo quomodo anni impleantur, uſq; ad aduentum Chriſti. Darius regnauit annis XIX. Artaxerſes XL. Ocus qui & Cyrus XXIIII. Argus annū I. Alius Darius, qui & Melas nominatus eſt, annis XXI. Alexander Macedo, annis X. Poſt Alexandrum, qui in Medis & Perſis regnauerat, quos euicerat, & in Alexandria regnum ſuum firmauerat, quando & nomine ſuo eam appellauit. Poſt eum regnat illic in Alexandria Soter, annis XXXV. Cui ſucceſſit Philadelphus, regnans annos XXXIX. Poſt hunc Eſepthethac, regnauit annis XXV. Deinde Philopater, annis XVII. Poſt hūc Epiphanes, annis XXIIII. Item alius Eſepthethac, annis XXVII. Soter, annis XXXVIII. Ptolemæus, annis XXXVII. Cleopatra, annis XX, menſib. V. Item Cleopatra conregnauit Augnſto XIII. Poſt Cleopatram Auguſtus alijs annis XLIII. imperauit. Nam omnes anni imperij Auguſti fuerunt numero LV. Videmus autem, quoniam in quadrageſimo & primo anno imperij Auguſti, qui poſt mortem Cleopatræ imperauit, naſcitur Chriſtus. Et ſuperuixit idem Auguſtus, ex quo natus eſt Chriſtus, annis numero XV. Et erunt reliqua tempora annorū in die natiuitatis Chriſti in annum quadrageſimum primum poſt mortē Cleopatræ anni CCCCXXXVII. menſes X. unde adimplētur ſexaginta duæ hebdomadæ & dimidia, quæ efficiunt CCCCXXXVII. & mēſes ſex, in diem natiuitatis Chriſti, & manifeſtata eſt iuſtitia æterna, & unctus eſt Sanctus ſanctorum, id eſt, Chriſtus, & ſignata eſt uiſio & Prophetes, & dimiſſa ſunt peccata, quæ per fidem nominis domini noſtri Ieſu Chriſti, omnibus in eū credentibus, remittuntur. Quid eſt autem quod dicit ſignari uiſum & prophetiam, quoniam omnes prophetæ nunciabant de ipſo, quòd eſſet uenturus, & pati haberet. Igitur quoniam adimpleta eſt prophetia per aduentum eius, propterea ſignari uiſionem & prophetiam, dicebat: Quoniam ipſe eſt ſignaculum omnium Propheratū, adimplens omnia quę retro de eo Prophetæ nunciabant. Poſt aduentum enim & paſſionē eius, iam non uiſionem quæ prophetes eſt, qui Chriſtum nunciet eſſe uenturum. Et poſt paululum uideamus inquit, aliæ ſeptem & dimidia hebdomadæ, quæ ſunt ſubdiuiſæ in abſciſione priorū hebdomadarum, in quo actu ſint adimpletæ. Poſt Auguſtū enim, qui ſuperuixit poſt natiuitatem Chriſti, annis XV. cui ſucceſſit Tyberius Cæſar, & imperium habuit annis XXII. menſes ſeptem, dies uiginti octo. Huius quinto decimo anno imperij, patitur Chriſtus. Item Caius Cæſar, qui & Caligula, annis III. menſes octo, dies tredecim. Nero, annis IX. mēſes nouem, diebus tredecim. Galba, menſes ſeptem, diebus uiginti & octo. Veſpaſianus anno primo imperij ſui, debellauit Iudæos, & fiunt anni numero LII. menſes ſex. Nam imperauit annis XI. Atq; ita in die ſuæ expugnationis, Iudæi impleuerunt hebdomades ſeptuaginta prædictas à Daniele. Attendite ergo iam ſtudioſius, & uidete, quia ſi has ſeptuaginta hebdomadas, ſecundum Euſebium, à ſexageſima quinta, uſq; in centeſimam octuageſimam ſextam olympiadem computare uolueritis, poſt CCCC. & LXXXIII. annos, reperietis Sacerdotium de ſtirpe Iuda, Hircano moriente ceſſaſſe, & Herodem regem alienigenam ſucceſſiſſe, cuius tempore natus eſt Chriſtus dominus noſter. Si autem ſecundum Tertullianum has ipſas hebdomadas ſupputare uelitis, in earum euolutione & natiuitatem, & paſſionem Chriſti, excidiumq; Hieroſolymorum, ſicut à Propheta prędictum eſt, completū fuiſſe uidebitis. Etenim quando Angelus numerū iſtum hebdomadarū Danieli prædixit, tunc etiam & ungi Sanctum ſanctorum edocuit, & mortem ipſam Chriſti ſignificauit, excidiumq; Gentis Iudææ non tacuit. Si enim Danieli Angelus dixit: Daniel, nūc egreſſus ſum, ut docerem te, & intelligeres, ab exordio precum tuarū egreſſus eſt ſermo, ego autem ueni, ut indicarem tibi, quia uir deſideriorum es. Tu ergo animaduerte ſermonē, & intellige uiſionē, ſeptuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, et ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio & Prophetes, & ungetur Sanctus ſanctorum. Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Hieruſalē, uſq; ad Chriſtum ducem, hebdomadæ ſeptem, & ſexaginta duæ erunt.

Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum, & poſt hebdomadas lxij. occidetur Chriſtus, & ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce uenturo, & finis eius uaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Ecce Angelus iſte poſtq́ occiſionẽ Chriſti prædixit, ſic ſubſequenda hæc omnia nunciauit. Nũquid iſta omnia poſt mortem Saluatoris, ciuitati illi, & ciuibus acciderunt? Nam poſtq́ clamauerunt aduerſus filiũ dei, ut occideretur, ſucceſſit illis poſt aliquod tempus uindicta à domino. Venit enim exercitus Romanus, cũ duce Veſpaſiano, & debellata eſt ciuitas, expugnati Iudæi, multaq́ millia interfecti, nulluſq́ illuc modo permittitur accedere Iudæorum, ubi Chriſtum crucifigẽdum acclamauerunt. Manifeſtum eſt, inquam, propter Chriſtum Iudæis iſta accidiſſe, conſpirante ſenſu Scripturarum cum exitu rerum, & ordine temporum. Aut ſi nondum uenit Chriſtus, propter quem hæc paſſuri prædicabantur? Cum uenerit ergo patientur? Et ubi nunc filia Syon relinquenda, quæ nulla eſt hodie? Vbi ciuitates exurendæ, quæ iam in tumulis? ubi diſperſio Gentis quæ iam extorris? Redde ſtatum Iudææ, quem Chriſtus inueniat, & alium contende ueniſſe? Aut ſi mentior, dicite ubi regnum ueſtrum? ubi templum? ubi Sacerdotium? ubi ſacrarium? ubi conuentio Prophetarum? Nempe hæc omnia funditus defecerunt, in eo quod hoſtia ceſſauit, quod ſacerdos intercidit, quod unctio priſtina defecit. Si ergo ceſſantibus his omnibus unctio ipſa ceſſauit, unde ungetur Chriſtus ueſter cum uenerit? Lex enim præcepit in captiuitate non licere unctionem regalis chriſmatis confici? Vnde ergo ungetur, qui naſcetur in Bethlehem, aut quomodo procedit de Bethlehem, cum de ſemine Iſraël nullus omnino ſit in Bethlehem. Videmus enim neminem de genere Iſraël in ciuitate Bethlehem remanſiſſe, ex quo interdictum eſt, ne in confinio ipſius regionis remoraretur, quiſquam Iudæorum, ut & hoc quoque eſſet per Prophetam impletum, id eſt: Terra ueſtra deſerta, ciuitates ueſtræ igne uſtæ, quod belli tempore eis euenerit. Regionem ueſtram in conſpectu ueſtro alieni comedent. Quid iam ad hæc reſpondetis inſani, & occulta dei iuſtitia excæcati? Vbi eſt terra illa promiſſionis, in qua habitantes, peccaſtis, qua deleta, migraſtis? Regnum Iudæorum quęris? nõ eſt. Altare Iudæorum quæris? non eſt. Sacrificium Iudæorum quæris? non eſt. Sacerdotium Iudæorum quæris? non eſt. Quæ omnia Daniel tunc ceſſatura prædixit, quando ungi ſanctum ſanctorum liquide prophetauit. Quia igitur hæc omnia iam nunc in nobis impleta eſſe uidetis, manifeſtis uos inditijs de futura Chriſti natiuitate mendaces, oſtenditis. Ecce iam conuicti eſtis perpaucis quidem teſtimonijs prælibatis, ſed fortiſſimis & præclaris. Sunt ſiquidem & alia multa in diuinis libris expreſſa, quæ à me nec omnia commemorari poſſunt, quia nimium eſt, nec multa, quia longum eſt. Præparua quidem collegimus tantum, ut uiam huius intelligentiæ panderemus. Et tamen in his quæ dicta ſunt, ſiue quæ adhuc dici de diuinis uoluminibus poſſunt, nuſquam reperietur alicubi eſſe prædictum, ut ab initio mundi, in adhibita ſupputatione annorum, tempus incarnationis Dominicæ dinoſcatur. Tali igitur proinde rationis obiectu, breuitas illa annorũ, quæ ex Codicibus Hebræis obijcitur, pro dignoſcenda huius Sacramenti regula contemnetur. Iam ergo ad noui Teſtamenti idoneos teſtes & miniſtros Verbi tranſitũ facientes, debito hunc librũ fine claudamus.

Finis libri primi.

IVLIANI POMERII, contra Iudæos, Lib. II.

PRolatis, præmiſſiſq́ Patriarchis & Prophetis, quibus prædicantibus didicimus eo Chriſtum tempore natum, quo & ab illis expreſſus eſt naſciturus, & à nobis nunc creditur natus. Ipſa nunc noui Teſtamenti tempora proſequar, & quomodo nunciante Angelo cœperint curioſius inquiram. Et certe ſacramentum illud ſeptuaginta hebdomadarum, de Chriſti natiuitatę, Daniel per Angelum didicit. Similiter & Zacharias, apparente ſibi Angelo, Ioannem filium de ſe generandum audiuit. Et Maria Angelo ſibi prædicente,

Chriſtum

Chriſtum ex ſe naſcẽdum,& credit & ſenſit. Hæc tria per Angelum dicta & completa uidemus. Iam ergo ſolicite intuendum eſt, utrũ Angelus iſte, qui Zachariæ & Mariæ apparuit, ipſi quoq; Danieli illa prædixerit.

Equidem ipſe Daniel in prophetiæ ſuæ uolumine, quando illa ſacramenta hebdomadarum de Chriſti natiuitate, per Angelum futura cognouit, ſic ipſius Angeli nomen euidenter expreſſit. Dicit enim: Ecce uir Gabriel, quem uideram in principio cito uolans, tetigit me, & dixit: Daniel, animaduerte ſermonem & reliqua, quæ tibi commemorantur.

Item his temporibus, ſecundum Euangelium, Angeli ipſius nomen mirificum ſic inuenitur expreſſum. Dixit enim idem Angelus Zachariæ: Ego ſum Gabriel, qui adſto ante Deum, & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi Euangelizare. Quod etiam de beatæ Mariæ uirginis partu, ſic in eodem Euangelio legitur. Miſſus eſt, inquit, Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad Virginem deſponſatam uiro, cui nomen Ioſeph, & nomen uirginis Maria. Iam ergo manifeſtum eſt, quod unus idemq; Angelus Gabriel fuerit, qui & præfixa illa tempora Danieli de Chriſti natiuitate aperuit, & partum uirginis præſentem eſſe monſtrauit.

Ad tempus itaque præfinitum occurrit, & olim à ſe dicta operis efficientia completa eſſe conuincit, & illic fidelis in prophetia hebdomadarum, & hic fidelis per myſterium reuelatum. Nunquid aliud annorum illa ſupputatione prædixit, aliud hic in temporum manifeſtatione exhibuit? Quod illic inſtruxerat prophetam, hoc hic probare uoluit in Maria. Nihil ergo dubitationi, nihil errori relinquere uoluit, qui & illa tunc cum adhuc non eſſent futura prædixit, & hæc poſtea, ne illa non crederentur manifeſta monſtrauit.

Sequamur ergo Euangelizantis huius Angeli uocem, & ſicut eam, cum in prophetia loqueretur, probauimus fuiſſe ueridicam, ſic hic cum in Euãgelijs loquitur, cognoſcamus eſſe completam.

Ait enim Mariæ Angelus iſte: Ecce, cõcipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et dabit illi Dominus deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Vbi poſt aliqua ſequitur.

Factum eſt cum impleti eſſent dies ut pareret, & peperit filium ſuum unigenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, quia non erat eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem, & ecce Angelus domini ſtetit iuxta illos, & dixit illis: Ecce, euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie ſaluator, qui eſt Chriſtus dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio. Vbi poſt aliqua adhuc dicit: Venerunt paſtores feſtinantes, & inuenerunt Mariam & Ioſeph, & infantem poſitũ in præſepio. Vnde & nato iam Ieſu in Bethlehem Iudææ, iuxta quod Euangelium refert: Ecce Magi ab Oriente uenerunt Hieroſolymam, dicẽtes: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudęorum. Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & uenimus adorare eum. Audiẽs autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Et cõgregans omnes Principes Sacerdotum & Scribas populi, ſciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt: In Bethlehem Iudæ. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iudę, ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſraël.

Hic iam mihi reſpondeant uolo, qui tantæ diſpenſationis ingrati ſunt ſacramento, ad tantam perquiſitionis diligentiam, qua Herodes Sacerdotum Principes de Chriſti natiuitate interrogat, atq; in tanto regis metu, & in tanta cura reſpondentium Scribarum, quomodo non potuit eo tunc tempore hæc quæſtio de hac annorum contrarietate per codices Hebræorum, aut libata monſtrari, aut monſtrata euidentia obijci, quo ſeipſos poſſent cum rege ſuo territo conſolari. Sic enim ſcriptum eſt: Turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo.

Et certe rex iſte licet prophanus promiſſum Chriſtũ in libris Hebræorum audierat, &

ideo ne Chriſto ueniente regnum perderet metuebat. Si enim Chriſtum prophetatum in illorum literis non audiſſet, nequaquam à Principibus & Scribis, ubi naſceretur exquireret. Turbatus eſt autem non ſolum rex ipſe, ſed & omnis Hieroſolyma cum illo. Omnis, ſcilicet, conuentus docentium, omnia ſubſellia Iudæorum. Vnde & à rege ſolicite perquiſiti prophetiam indicem protulerunt, quod in Bethlehem Iudææ, Chriſtus Dei filius naſceretur. Turbato enim rege & perterrito, poterat de hac annorũ ſupputatione ex codicibus ſuis tale aliquid demonſtrare, unde Chriſtum naſci tunc adhuc non oportere manifeſta annorum ſupputatione oſtẽderent, ſi hoc pro certo in diuinis paginis lectitaſſent. Sed quod in Lege & in Prophetis non erat inſertum, nec ab illis eſt dictum, nam qui locũ ubi naſceretur, indice Scriptura, oſtenderunt, poterant ſimiliter & quando naſceretur, id eſt, adhuc eum ſperari debere futurum, legitima oſtendere ſupputatione annorum. Ecce ueritas reſponſionis eorum, non perſonaliter creditur, ſed legaliter comprobatur. Hoc enim quod ſcriptum nouerant, ueraciter protulerunt. Nihil de hac annorum ſupputatione adhibitum, quod ex libris ſuis nato Chriſto diceretur contrarium. Nam & in reliquo tempore, Iudæis ipſis uolentibus ſcire, utrum ipſe eſſet Chriſtus, in omnibus eorum interrogationibus & reſponſionibus Chriſti, nuſquam hæc annorum obiectio, aut ab illis obiecta, aut à Domino terminata eſt. Denique ſic de his in Euangelio legitur: Ambulabat Ieſus in templum, in porticum Salomonis, circundederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis, ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam. Similiter & Princeps Sacerdotum, dixiſſe Domino legitur: Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus filius dei. Quanquam & à Ioanne quærunt, utrum ipſe ſit Chriſtus, & de eis Euangelium dicat, quod alij dicebant, hic eſt Chriſtus, quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa Chriſtus uenit? Nónne Scriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & Bethlehem caſtello, ubi erat Dauid, Chriſtus uenit? Diſſenſio itaq; facta eſt in turba propter eum. Nunquid in hac tam multiplici diſſenſione Iudaica, ſi aliquid eos ſupputatio annorum ſecundum codices ſuos iuuaſſet, non ex hoc audacius reſultarent, & certis locis Scripturarum, illo tunc tempore, non debere Chriſtum naſci, ſed adhuc ſperandum eum oportere ex ipſa euidenti annorum ſupputatione conuincerent. Sed ecce, nec diſputatio, ſiue diſſenſio Iudæorum opinione aliqua annorum præſtringitur, nec manifeſtatio Chriſti huiuſmodi calculationibus declaratur. Iam ergo uidendum eſt, quid talibus fuerit à Chriſto reſponſum: Loquor, inquit, uobis, & non creditis: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Alio quoque loco ſic eis reſpondit: Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit ueritati. Scrutamini Scripturas, quia uos putatis in ipſis uitam æternam habere, & illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Ego ueni in nomine patris mei, & non accipitis me, ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum accipietis. Nolite putare, quia ego accuſaturus ſim uos apud patrem, eſt qui uos accuſet, Moſes in quo uos ſperatis. Si enim crederetis Moſi, crederetis forſitã & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo uerbis meis credetis? De his etiam alio loco dicit: Si non ueniſſem, & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationẽ non habent de peccato ſuo. Hæc ſiquidem domini uerba ſunt. Poſt hæc duos iam illos poſt reſurrectionem ſuam, diſcipulos euntes in caſtellum quod uocatur Emaus, cũ de reſurrectione ſua dubitantes & colloquentes, aſpiceret, unde eos inſtruxerit, unde eos in fide ſua firmauerit, audiamus. Sic enim eis locutus eſt: O ſtulti, & tardi corde ad credendũ, in omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ. Nónne hæc oportuit pati Chriſtũ, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moſe & omnibus Prophetis, interpretabat̃ illis in omnibus ſcripturis, quæ de illo erant. Ecce, quomodo ſe ipſe Chriſtus manifeſtauit ignorantibus, non ſupputatione à principio mundi annoſa, ſed teſtimoniorum ueritate conſpicua. Cæterum hunc uere dei filium, & multiplices dæmonum legiones confeſſæ, & elementa ipſa teſtantia prodiderunt, & reſuſcitata à mortuis corpora proteſtata ſunt. Si ergo nõ uis, ô Iudæe, de Chriſto Angelis credere, crede dæmonibus, crede nunciantibus cœlis, patefactis ſepulchris, reſurgentibus mortuis. Filium enim Dei eſſe eum, Angelus docuit, & ſtella oſtendit, & Magorum adoratio prodidit, & uox de nube tonans patefecit, & columba monſtrauit, & Ioannes agnouit. Iam ergo quale Ioannes hic teſtimonium perhibuerit Chriſto, diligenter audite, & uidete abhinc tantam nubem teſtium, tantamque

numero-

numeroſitatem fidelium aduentu præteritæ natiuitatis Chriſti, utrum calculationibus totius ſeculi euolutis diſcendum eſſe probauerint, an fidei ueritate & ipſi cognouerint, & alijs dignoſcendum tradiderint. Primus ergo Ioannes iſte, uulua matris ſterilis genitus, & nouæ uitæ prædicator egregius, fide Chriſtum agnitum credidit, non ſupputatis annis explorare tentauit. Agnouit enim Chriſtum, & manifeſtatione prophetica, & corporis ueritate monſtrata. Ipſis etenim ſignis Chriſtum agnouit, quibus eum prophetatum Eſaiæ uaticinijs didicit. Sic quippe idem Eſaias, ex perſona dei patris dicit: Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, dilectus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium Gentibus profert. In his duabus ſententijs Eſaiæ, quibus pater filium, & electum, & complacentem ſibi appellat, nec non quod ſpiritũ ſuum daturum ſe ei pronunciat, Ioannes hic, in baptiſato iam ipſo Domino, ea impleta ſic narrat: Vidi, inquit, ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cœlo, & manſit ſuper eum, & qui miſit me baptiſare in aqua, ille mihi dixit; ſuper quem uideris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt, qui baptiſat in Spiritu ſancto. Et ego uidi, & teſtimoniũ perhibui, quia hic eſt filius dei. Nam & baptizato iam Domino, uox de cœlo facta eſt, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Quod enim Eſaias dixit ex uoce patris: Dedi Spiritum meum ſuper eũ, hoc Ioannes præſentia corporali uidit impletum, cum dicit: Vidi Spiritum deſcendentem, quaſi columbam de cœlo, ſuper eum. Et quod in Eſaia ſcribitur iterum: Electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea, hoc ab Euangeliſta repetitur, factam uidelicet fuiſſe uocem de cœlo dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Propheta quidem Eſaias, ſpeciale de domino uaticinium præbuit, ſed hic Ioannes, pluſquam Propheta digito ipſo dominum demonſtrauit, in quo hæc ſpecialiter impleta eſſe probauit. Ecce quibus ſignis atq; indicijs, Ioannes Chriſtum dei filium didicit, unde etiam interrogantibus ſe Iudæis, utrum ipſe eſſet Chriſtus, perſectum illis de Chriſto teſtimonium perhibuit, atq; dixit: Nõ ſum ego Chriſtus, medius autem ueſtrum ſtetit, quem uos non ſcitis, ipſe eſt, qui ante me factus eſt. Vbi etiam ſequitur. Altera die, uidit Ioannes Ieſum uenientẽ ad ſe, & ait: Hic eſt de quo dixi, poſt me uenit uir, qui ante me factus eſt, quia prior me erat. Equidem & Ioannes iam in uinculis tentus, duos è diſcipulis ad dominum miſit, dicens: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Scire magnopere cupiens, utrum ipſe dei filius, qui in mundum ueniſſe iam uidebatur in carne, ipſe per ſe ad inferna deſcenderet. In qua ſciſcitatione ſatis apparet, quod ſi ſupputatis annis ab Adam, aduentum Redemptoris mundi poſſet addiſcere, conſultum domini non quæſiſſet, cui ſola annorum calculatio hæc ſufficeret ſcienda. Nam ipſe ſacerdotali genere clarus, & in lege nutritus, illo tunc tempore, non potuit hæc obiecta proponere, ſi hæc natiuitate Chriſti contraria præuidiſſet, ut diceret: Adhuc necdum tempora impleta ſunt, nec dum ſupputatio quinq; millia eſt ſuppleta annorum, adhuc ſperandus eſt Chriſtus, qui redimat mundum. Abſit: Nihil tale bonus ille Chriſti ſeruus obiecit, ſed potius reſponſa ſibi à domino credidit. Interrogauerat enim Magiſtrum per diſcipulos, dicens: Tu es qui uẽturus es, an alium expectamus? Et dominus ad illos: Euntes, inquit, renunciate Ioanni quæ uidiſtis & audiſtis. Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundàntur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me. Ecce, non eſt ſcandalizatus Ioannes in Chriſto, ſed potius euidens perhibuit teſtimoniũ Chriſto. Poſt hunc ſequuntur omnes Chriſti diſcipuli, aduentus Chriſti gratia renouati, qui Chriſtum dei filium in carne ueniſſe, non calculationis induſtria, ſed teſtimoniorum diuinorum euidentia didicerunt, credentes, non quod ſecundum impios digitorum ſupputatione colligitur, ſed quod ſecundum pios fidei reuelatione ſentitur. Sic Andreas fratrem ſuum Simonem Petrum ex hoc credibilem facit, dicens: Inuenimus Meſſiam, quod eſt interpretatum Chriſtus. Sic Philippus Nathanaëli Chriſtum inſinuans, dicit.

Quem ſcripſit Moſes in Lege & Prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. Sic Petrus ipſe diſcipulorum omnium primus, nullis calculationum obicibus, prædicationem ſuam obnoxiam cernẽs, inquit: Notam facimus uobis domini noſtri Ieſu Chriſti uirtutem & præſentiam, ſpeculatores facti illius magnitudinis. Accepit enim à deo patre honorem & gloriam, uoce delata ad eum huiuſmodi: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Et hanc uocem nos audiuimus de cœlo allatam, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto, ubi poſt aliqua ſic dicit: Fuerunt pſeudoprophetæ in populo

iſto,

iſto, ſic ut uobis erunt magiſtri mendaces, qui ſubintroducentes ſectas perditionis, & eos qui emit eos, dominum negent. In qua etiam adhuc Epiſtola ſequitur: Vos igitur fratres præſcientes cauete, ne inſipientum errore ſeducti, excidatis à propria firmitate. O quàm dilucide hic ſanctus Apoſtolus huius temporis maliciam, longe ante prædixit, & teſtimonium Chriſto, non ſolum credendo, ſed etiam uidendo perhibuit. Sequamur adhuc magni huius doctrinam Apoſtoli, & uideamus tot millia Iudæorum, ad eius prædicationem conuerſa, utrum aliquid de ijs annis prædicanti Petro obijciant, an auditis eius monitis conquieſcant. Quando enim quinquageſimo, poſt reſurrectionem Chriſti die, Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos uenit, & linguis omnium Gentium ſunt locuti magnalia dei, ſcriptum eſt: Stans Petrus, eleuauit uocem ſuam, & locutus eſt, dicens: Viri Iudæi, & qui habitatis in Hieruſalem uniuerſi, hoc uobis notum ſit, & auribus percipite uerba mea. Non enim, ſicut uos æſtimatis, hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt quod dictum eſt per Prophetam Iohel: Et erit in nouiſſimis diebus, dicit dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij ueſtri, & filiæ ueſtræ. Vbi dum de Chriſti paſſione & reſurrectione, eos poſt aliqua conuinceret, ſic repetens, dicit: Certiſſime ergo ſciat omnis domus Iſraël, quia & Dominum eum & Chriſtum Deus fecit hunc Ieſum, quem uos crucifixiſtis. Vbi ſtatim ſubiungitur. His auditis, compuncti ſunt corde. Qui enim receperunt ſermonem eius, baptizati ſunt, & appoſitæ ſunt in illa die animæ circiter tria millia, & erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum. Ecce nec prædicatio Petri, obnoxia fuit annorum ſupputationibus, nec ipſa quoq; tot millium Iudæorũ multitudo de hac ſupputatione à Petro quicquàm explorare tentauit, ſed in prolatis tantum ab eo teſtimonijs credidit, & compuncta corde quieuit. Hac etiam & ſimili regula Iacobus Hieroſolymam, Thomas Indiam, Macedoniam Matthæus illuſtrat, cæteraq; omnis multitudo Apoſtolica, Chriſtum dei filium ſimili doctrina in mundum ueniſſe, & uerbo prædicauit, teſtificata eſt. Nec enim hi homines prædicationi ſuæ obuia annorum curricula ex Hebræorum Codicibus percenſere, quæ utiq; ad natiuitatis Chriſti cauſſam nil pertinent. Nempe nec ipſi quoq; Iudæi alicubi leguntur de hac annorum diſceptatione, aut cum Apoſtolis decertaſſe, aut dictis Apoſtolicis reſtitiſſe, præſertim cum eo tunc tempore Iudæi ipſi adhuc, & patriam tenentes & regnum, & necdum diſperſi tanto fulgerent inſtrumento doctrinæ, quanto utique amplo & regni, & honoris ſui adhuc fungebantur honore. Si igitur hi, & legiſperitia rudes, & numeroſitate ipſa Scribarum & Principum doctiores, nihil ſibi tunc de hac annorum diſputatione ſunt blanditi, qua fronte nunc iſta obijciunt, qui in diſperſione Gentium traditi tantò ſunt à legiſperitia alieni, quantò & à ſolo proprio probantur excluſi. Tranſeamus deinde ad Paulum ipſum, uas electionis, Apoſtolum, qui & ipſe adprime in lege nutritus, & ad pedes Gamalielis edoctus fuit, ita totius ueteris inſtrumenti notione præcognitus, ut nefas ſit credere eum aliquid in illis literis latuiſſe. Etenim ipſe ad Galathas refert. Audiſtis, inquit, conuerſationem meam aliquando in Iudaiſmo, quoniam ſupra modum perſequebar Eccleſiam dei, & expugnabã illam, & proficiebam in Iudaiſmo ſupra multos coætaneos in genere meo. Abundantius æmulator exiſtens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei, qui me ſegregauit de utero matris meæ, & uocauit per gratiam ſuam, ut reuelaret filiũ ſuum in me, continuo non acquieui carni & ſanguini. Videte, quæſo, uocationem Pauli, quia reuelato ſibi Chriſto filio dei, non acquieuit carni & ſanguini. Qui ergo reuelato ſibi dei filio, credidit, itaq; promiſſum ſibi ex lege Chriſtum agnouit. Nam qui tanto furoris zelo perſequebatur Eccleſiam, facile potuit de hac annorum opinatione uaniſſima agere contra eam, ſi tamen iuuari ex hoc perſenſiſſet in aliquo partem ſuam. Si enim aliquid ex his annorum numeris traditum ſibi percepiſſet ex lege, utiq; plus ex hoc poſſet dei Eccleſiam expugnare, & ex hoc maiorem contra eam repugnandi materiam ſumaret, ex quo id in lege inſertum eſſe, monſtraret. Nam qui dicebat, quando uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum factum ex muliere, potuit dicere: Plenitudo temporis necdũ uenit, quia ſex millium annorum ſeries, expleta ſecundum Hebræos Codices non concurrit. Ergo ideo plenitudinem temporis iam ueniſſe dicebat, quia myſterium temporum reuelatum ſibi agnouerat. Sic enim ad Epheſios dicit: Notum, inquit, fecit nobis deus pater ſacramẽtum uoluntatis ſuæ, ſecundum bonum placitum eius, quod propoſuit in eo in diſpenſationem plenitudinis temporum reſtaurare omnia in Chriſto. Hoc quippe myſterium diſpẽ-

ſatio eſt plenitudinis temporum, ut ſtatuto tempore omnia complerentur. Ergo quando
uenit plenitudo temporis, miſit deus filium ſuum, qui ante uenire nõ potuit niſi myſteriũ
temporis impleretur. Cum ergo ſemel mihi Chriſtus natus, paſſus, & ſepultus fuerit, &
ad patrem uictor aſcenderit, non neceſſe habeo ueterum numerum, quia iam pro certo te
neo myſterium reuelatum, quod euidenter agnoſcitur in plenitudine temporũ. Hoc quip *Paulus.*
pe modo plenitudinem temporis, quo Chriſtum naſci oportuit, per myſterium ſibi reuela
tum Paulus agnouit, nec tamen illis annorum numeris didicit. Vnde & Galathis uolenti
bus ad Iudaiſmum tranſire, annuntiãs illis Chriſtum, mordaciter ſcribit. Miror quod tam
cito transferemini ab eo, qui uos uocauit in gratiam Chriſti, niſi ſunt aliqui, qui uos con-
turbant, & uolunt ſubuertere Euangeliũ Chriſti. Sed licet nos aut angelus de cœlo euan
gelizet uobis, præter quod Euangelizauimus uobis, anathema ſit. Hic, inquã, uas electio
nis & Apoſtolus gentium, in omnibus diſputationibus ſuis, quas cum Iudæis habuit ſiue
Græcis, nuſquam repertus eſt his annorum ſupputationibus, aut oppugnãs adhuc Euan
gelium uſus, aut prædicans Euangelium delectatus, ſed teſtimonia legis & prophetarum
proponens in patulo manifeſta, Iudæorũ conuincebat inſaniã. Sic quippe de eo ſcriptum
eſt: Saulus autem magis conualeſcebat & confundebat Iudęos, qui habitabant Damaſci,
affirmans quoniam hic eſt Chriſtus. Ecce Paulus affirmabat Chriſtum ueniſſe non com-
pletione annorũ ex codicibus Hebręorũ adhibita, ſed teſtimoniorũ euidẽtia ex diuinis li
bris prolata. Nam iuxta quod in Actibus apoſtolicis ſcribitur: Ingreſſus Paulus & Bar-
nabas in ſynagogam die ſabbathorũ, poſt lectionem autem legis & prophetarũ, miſerũt
principes ſynagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, ſi quis eſt in uobis ſermo exhortatio-
nis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens, ait: Viri Iſraëli-
tæ, & qui timetis deum, audite: Deus plebis Iſraël elegit patres noſtros, & plebem exalta
uit, cum eſſent incolæ in terra Aegypti &c. Ex eo tempore ſequens, uſque ad tempus Da
uid, ex cuius ſemine natum Chriſtum oſtendit, deinde quæ in Chriſto acta ſunt per paſſio
nem & reſurrectionẽ manifeſtis teſtimonijs explicauit. Nec tamen aliquid de hac anno-
rum ſupputatione ſecundũ codices Hebręorũ elicuit. Quippe cui neceſſe nõ fuit ad com-
probandum ſacramentũ tantæ rei ſupputatio annorum à principio mundi. Sequitur & di
citur in ſcriptura: Secundum conſuetudinẽ Paulus introiuit ad Iudæos, & per tria ſabba-
tha diſſerebat eis de ſcripturis, adaperiens & inſinuans, quia Chriſtum oportuit pati, & re
ſurgere à mortuis, & quia hic eſt Ieſus Chriſtus, quem ego annuncio uobis. Nunquid in
his omnibus diſputationibus ſuis, cũ quotidie Iudæis ſcripturas aperiret, ſi aliquid ex hac
annorum opinione prædicationi ſuæ contrariũ comperiſſet, non ſtatim, aut planum face-
ret illis quod latebat, aut reſpueret quod debebat? Stephanus quoq; primus Chriſti mar- *Stephanus.*
tyr ſimiliter non ſupputatione temporum, ſed teſtimoniorũ adfluentia contradicentes ſi-
bi Iudæos frequentiſſime conuincebat. Sic enim ſcriptum eſt: Surrexerunt quidam de ſy-
nagoga, quæ appellabatur Libertinorum & Cyrenenſium, & Alexandrinorũ, & eorum
qui erant à Cilicia, & Aſia, diſputantes cum Stephano, & non poterant reſiſtere ſapien-
tiæ, & Spiritui ſancto, qui loquebatur ex eo, propter quod redarguebãtur ab eo cum om-
ni fiducia. Ecce, redargutos & conuictos Iudęos per Stephanum legimus, nec tamen ali-
quid de hac annorum ſupputatione in ſuis diſputationibus inuenimus. Vnde & Iudæis
ipſis non de hac opinione obſiſtẽtibus, ſed in ſolita obſtinatione durantibus, dixit: Dura
ceruice, & incircuncifi corde & auribus, uos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut & pa-
tres ueſtri. Quid iam de Iacobo Apoſtolo, fratre domini referam, qui rogatus à Iudæis, ut *Iacobus.*
teſtimonium de Ieſu eiſdem expetentibus perhiberet, docebat hunc eſſe Saluatorẽ. Et ta-
men ſiue qui uerbum eius ſuſceperunt, ſiue qui ab illo inuidia intercurrente diſciſſi ſunt,
nil tale ab eo requirunt, quod ad hanc ſupputationẽ annorum pertinere uideatur, cum ta-
men ipſe ueritatis teſtis exiſtens, & hunc eundem dei filium prædicans Chriſtum, glorio-
ſo martyrio coronatur. Quod etiam & Iacobus frater Ioannis Apoſtoli hunc ipſum dei *Iacobus*
filium Iudæis prædicans Chriſtum, nullis annorũ opinionibus, prædicationẽ ſuam obno *Zebedæus.*
xiam ſentiens longo tractu teſtimoniorũ diuinorum docuit, ea omnia quæ prædixerat in
domino noſtro Ieſu Chriſto fuiſſe completa. Poſtremo Ioannes opinabilis ille Chriſti di *Ioannes euan*
ſcipulus pectoris dominici ſuauitate perfuſus, in epiſtola ſua idipſum apertiſſime & dilu- *geliſta.*
cide commendans dicit: Omnis ſpiritus, qui confitetur Chriſtum in carne ueniſſe, ex deo
eſt. Et omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex deo eſt. Nos ex deo ſumus, qui nouit deũ, audit

Incipiunt tituli eiuſdem in librum tertium.

VT facilime lector pro uindicatione ætatis ſextæ ratio reſpondendi occurrat,
hæc primum capitula ſtudioſe attendat.
Quod ætates mundi non in annis, ſed in generationibus agnoſcantur. I.
Quod ſiue in Hebræis, ſiue in ſeptuaginta interpretum Codicibus per ſin II.
gulas ætates, non æqualis numerus repetiatur annorum, ut quaſi unaquæq;
ætas id habeat an non.
Quod inſtar ſex dierum, & ſexta ætas hominum, & ſex ætates ſeculi comprobentur. III.
Diſtinctio quinq; ætatum in generationibus diſpoſita, & per quãtas unaquæq; ætas ge IIII.
nerationes diſcurrat.
Quæ ſit ratio, ut duæ illæ ętates ab Adam uſq; ad Abraham denis generationbus inclu V.
dantur, reliquę autem tres uſq; ad Chriſtum, in quaterdenis generationibus diſtinguant̃.
De exemplis ſcripturarum, quibus inſtruimur quod ętates ſeculi non in annis ſed in ge
nerationibus debeant computari, eò quod Matthęus generationes Chriſti regias, Lucas VI.
autem ſacerdotalis generis quaſdam lineas exequatur.
Quę ſit ratio, ut Chriſtus in ſexta ętate ſeculi naſceretur, eò quod ſiue plures ſiue pau- VII.
ciores eſſe anni uideantur, nihil impediant ad plenitudinem generationum.
De ſupputatione annorum utrorumq; codicum, eo quod breuitas annorum ſecundum VIII.
Hebręos obiecta, nihil obſit ad comprobandã ętatem ſeculi ſextam.
De Epiphanio, Auguſtino, atq; Hieronymo, quid de annis ſenſerint, uel quã cui tranſ-
lationem prætulerint. IX.
Renotatio annorum per ſingulas quaſq; ætates, ſecundum ſeptuaginta interpretes. X.

IVLIANI POMERII,
contra Iudæos, Lib. III.

CAlumniatoribus fidei Chriſtianæ tertio adhuc huius operis libello reſpon- I.
dens, qui aſſumptis annis à principio mundi, ſecundũ codices Hebræorum
quintã ſeculi ætatẽ inſana temeritate cauſant̃. Hoc primũ omne genus Chri
ſtianorũ admoneo, ut quoties quiſquis Chriſtianorũ, à quolibet Iudæo ſecũ
dum codices Hebręorũ aſſumptis annis ætates ipſas cõputare audierit, non
illi cor ſuũ inflectat, ut ſecundũ numerũ eorundẽ annorũ eaſdem ętates ſupputandas acci
piat, ſed ſecũdũ pręfinitũ numerũ generationũ eas determinatas agnoſcat. Nõ eñ ętates
ipſę annorũ numero pręnoſcunt̃, ſed anni ipſi diſtinctis generationũ ętatibus colligunt̃.
Quia uero nequaq;, ſingulæ quęq; ętates ęquali annorũ numero terminant̃, alibi enim II.
maior alibi minor, & per ſingulas diſpar in annis numerus reperit̃. Quis ergo, quantuſq;
annorũ numerus habeat̃ melius intra ipſas ętates, prout cuiq; placuerit, ſupputandus ex-
cipitur. Non enim ſecundũ Euangeliũ enumeratis annis, ſed ſupputatis generationibus
peruenitur ad Chriſtum. Ergo ætates ipſę ſeculi, non in annis, ſed in generationibus colli
gendę ſunt. Nequaquam igitur prępoſtero ordine eſt agendum, ut in annis ætates, ſed an-
ni in ętatibus agnoſcantur.

Iam ergo dicam, & rationes ſex ætatũ aperiam. In ſex quippe diebus, fecit deus cœlum
& terram, & omnem à ſe formatã diſtinctis diebus condidit creaturã, unumquenq; diem III.
luce initians, ueſpere conſumãs, dicente ſcriptura: Factum eſt ueſpere & mane dies unus.
Secundũ hos igit̃ ſex dierũ numeros atq; rationes, ſex quoq; ętates in unoquoq; homine
pręnoſcunt̃, in quibus uita ipſa perficitur, id eſt, infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuentus,
grauitas, ſenectus. Fac ergo totos homines quicunq; ab Adam uſq; in pręſentẽ diem fue-
runt, quaſi unum hominẽ eſſe, & perſona unius hominis totius ſeculi tibi figuram appo-
ne, & per quantas ętates ſeculum iſtud, quaſi unus homo tranſierit, uel in qua ętate modo
conſiſtit, ratione facilima peruidebis. IIII.

Ab Adam eñ uſq; ad diluuiũ, ętas prima porrigit̃, quæ denis generationibus terminat̃.
Secunda poſt diluuiũ uſq; ad Abrahã, ſimiliter per decem generationes euoluitur. Tertia
deinde ętas ſeculi, uſq; ad Dauid, quatuordecim generationib. protelat̃. Quarta poſt hęc

ſimiliter denis & quaternis generationibus, à Dauid uſq; ad tranſmigrationem Babylonis producitur. Quinta dehinc ætas ſeculi ſequitur à tranſmigratione Babyloniæ, uſq; ad Chriſtum, quæ & ipſa ſimiliter denis & quaternis generationū articulis terminat̃. Iam deinde ſexta ætas ſeculi ſequitur, in qua Chriſtus dei filius de Maria uirgine naſcitur. Quæ ętas, quot annis, quotq́; generationibus protrahatur, à nullo hominum comprehenditur.

V. Cur autē duæ ætates illæ ante Abrahā per denos generationū numeros currant, & tres iſtæ in Euangelio denis & quaternis generationū lineis ſeruiãr, ratio mōſtrabit adhibita. Ab Adam uſq; ad diluuiū decem generationes excurrunt, quæ ætas prima in infantiā deputatur. Et ut noueris euidenter prædictarū generationū decem uocabula, attende hic ea per ordinē ſupputata. Adam eñ genuit Zeth, Zeth genuit Enos, Enos genuit Cainan, Cainā genuit Malalahel, Malalahel genuit Iared. Iared genuit Enoch, Enoch genuit Matuſalē, Matuſalē genuit Lamech. Lamech Noë. Hæc inquā prima ętas cum mane ſuo & ueſpere ſupputat̃, quia ſicut unuſquiſq; dies à luce incipit, & in ueſperū finit, ſic ætas hæc ab Adam cœpit, & pro ueſpera diluuiū habuit. Secunda igit̃ ætas à diluuio uſq; ad Abraham denis ſimiliter lineis generationū porrigit̃. Sem eñ genuit Arfsxat, Arſaxar genuit Cainan, Cainan genuit Sale, Sale genuit Eber, Eber genuit Faleg, Faleg genuit Reu, Reu genuit Saruc, Saruc genuit Nabor, Nabor genuit Thare, Thare genuit Abrahā, à quo ætas ſeculi incipit tertia. Hæc inquā ætas habuit mane ſuum poſt diluuij exceſſum, cuius ueſpera fuit cōfuſio illa linguarū. Quod etiā & in ſubſequentib. ætatibus, ſimiliter de mane iſto & ueſpere, ſtudioſus lector ſi quæſierit renouatū reperiet. Iam nunc accipe rationē, quare ſit factum, ut hę duæ ętates denis generationibus terminent̃. Et certe ętas hominis prima infantia eſt, ſecūda pueritia. Quę duę ætates, exceptis quinq; ſenſibus corporis, in quibus naturalis ſenſus aut motus eſt, nihil euidenter aut cognitione diſcreta attingit, aut actionis opere pficit. Nam & actio temeraria eſt ſine cognitione, & ſine actione ignaua cognitio. Et ideo prima uita hominis, cui nulla adminiſtratio recte credit̃, quinq; ſenſibus corporis dedita eſt, qui ſunt uiſus, auditus, olfactus, guſt⁹, tactus. Et ideo, ppter ſolos quinq; corporis ſenſus, quibus ætas talium uigere probatur, geminat̃ idem quinarius numerus, propter utrunq; ſexū, quia idem quinq; corporis ſenſus, ſicut ineſſe maſculis, ita & in fœminis comprobant̃. Ideo duę iſtę ætates denario generationū numero finiunt̃. Tres inde ætates ſeculi, quæ in Euangelio computant̃, bis ſepteno generationū numero diſtinguuntur. Ab Abrahā eñ uſq; ad Dauid, generationes XIIII. Et à Dauid uſq; ad tranſmigrationem Babylonis generationes XIIII. Et à tranſmigratione Babylonis uſq; ad Chriſtū generationes XIIII. Iam ergo uidendū eſt, cur iſtę tres ætates ſeculi bis ſepteno generationū dinoſcant̃ numero terminari. Equidē iam ſuperius diximus, duas illas ætates ab Adam uſq; ad Abrahā, quaſi infantiā atq; pueritiā, ſolis quinq; corporis ſenſib⁹ deditas extitiſſe, pro eo quod non poteſt in his duabus ætatibus, aliquid ſublime aut cognitione percipi, aut actione formari. Solis ergo, ſicut dictum eſt, quinq; ſenſibus corporis uigent. Infantia iam deinde & pueritia explicita, ſuccedente adoleſcentia, accedit homini & cognitio diſcreta, & actio neceſſaria. Quæ duo ſi quinq; illis corporis ſenſibus addantur, ſeptem fiunt. Item ſeptem ſi propter utrūq; ſexum iterum duplicent̃, quia ſicut in uiris, ita in fœminis accidūt XIIII. ſub uno efficiuntur. Et hęc eſt ratio, ut duę illę ætates denis generationū numeris currant, tres iſtę bis ſeptem generationum articulis ſeruiant. Quinque ſanè ætates ſeculi diximus, quas non in annis, ſed in generationibus agnoſcamus.

VI. Vt ergo agnoſcatis ętates ipſas ſeculi nō annorū ſupputatione debere addiſci, ſed generationū determinatiōe oportere intelligi, ſanctū nobis Euangeliū ſatisfacit. Tres quippe ętates, quas ab Abrahā uſq; ad Chriſtū in ordine ponit, certis & determinatis generationum lineis dirimit. Nec eñ ut tres illos ætarū articulos demōſtraret, aliquid de annorū numeris poſuit, cum tamen tres illas ętates, denis & quaternis generationibus, explicauerit. Sic eñ in Matth. Euangelio legit̃. Omnes generationes ab Abrahā uſq; ad Dauid, generationes XIIII. Et à Dauid uſq; ad tranſmigrationē Babylonis, generationes XIIII. Et à tranſmigratione Babylonis uſq; ad Chriſtū, generationes XIIII. Quod fortaſſe nequaquā Euangeliſta in diſtinguendis ętatibus obſeruaret (ſcilicet ut non eas annorū numeris, ſed generationibus proderet, ſi non hoc ipſum etiā obſeruatū in lege ueteri pro diſtinguendis ætatibus pręuidiſſet. Iuxta hunc enim modum, duas illas ætates, unam ante diluuium ſecundā poſt diluuiū inuenimus in libro Geneſis terminatas. Enumeratis eñ illic generationibus,

tionibus, ab Adam uſq; ad Noë, anteq; ingrederet̃ Arcam, quæ decem utiq; generationes
erant, ſic dicit ſcriptura: Hæ generationes Noë. Similiter, poſt diluuiũ ſecũdæ ętatis gene-
rationum ſeriem pandens, ſic eadẽ ſcriptura cõmemorat, dicens: Hę generationes Sem.
Enumerãs eaſdem generationes à Sem filio Noë uſq; ad Abrahã, numero decem. Tertiã
quoq; ætatẽ ſeculi ſequẽs ſimiliter agit, à qua Matth. incipiens Euãgeliſta digeſtis genera
tionũ articulis, tres ſeculi ætates explicuit, duas illas retroactas ætates neceſſario præter-
mittens, quæ quaſi infantia & pueritia gignendis filijs aptæ non eſſent. Quis enĩ uſitata le
ge naturæ, ante 13. ætatis ſuæ annũ poteſt gignere filios? Et ideo Euang. nitẽs ſecundũ car
nem generationẽ dñi explicare, ab Abrahã quaſi ab adoleſcentia narrationẽ ſuam cœpit
extendere, ex qua ætate poteſt homo filios generare, ꝓpter ſemen Abrahæ, in quo benedi
cendæ omnes gentes fuerant repromiſſæ. Sic ergo reddita ratio docet, & ætates ſeculi, nõ
in annis, ſed in generationib. quęrere, pro eo quia cuiuslibet ætatis diſtinctione, non inue
nimus in ſcripturis, hi ſunt anni generationũ, ſed iſtę ſunt generationes, ſicut dictũ eſt, pri
ma ſeculi ætate finita, hę generationes Noë, uel cũ ætas ſecũda à Sem uſq; ad Abrahã me
moratur, ubi ſimiliter ſcribit̃: Hæ ſunt generationes Sem. Cum tamen neq; in prima, neq;
in ſecunda ætate ſeculi ſit ſcriptũ, hi ſunt anni generationũ, ſed hæ ſunt generationes. Vo-
lens ergo ſcriptura oſtendere ætates ſeculi, non in annorũ debere opinione conſtitui, ſed
librata generationũ numeroſitate rimari, p̃ſertim cum in multis ſcripturarũ locis, ubi per
generationes certus ordo tẽporum dirigit̃, anni penitus taceant̃, nec tamẽ ex hoc tempo-
ra ipſa ſeculi in quocunq; fruſtrant̃. Ergo nõ ſatis eſt attendere ſummã annorũ, ubi per ge
nerationes efficientia comprobat̃ ætatum. Hoc enĩ more ſanctarũ ſcripturarũ quędã uide
mus lege à deo promiſſa, quæ nõ in annis, ſed in p̃finitis generationib. prædicunt̃ implen
da. Nec enĩ hominis cuiuſq; uel prophetantis ſermone prędicitur, ſed ipſius dei uoce ſig-
natur quod ad Abrahã dñs loquit̃. Quarta, inquit, generatione filij Iſraël de terra Aegyp
ti reuertent̃, quod non in annis, ſed in generationibus uidet̃ tunc fuiſſe impletũ. Etenĩ ſi re
plices genealogiã Leui, quarta generatione filios Iſraël de terra Aegypti egreſſos eſſe re
peries. Leui enĩ genuit Cahat, Cahat genuit Ambrã, Ambrã genuit Aaron, Aarõ genuit
Eleazar, Eleazar genuit Phinees. Cahat aũt cum patre ſuo Leui ingreſſus eſt Aegyptũ.
Rurſum Eleazar cum patre ſuo Aaron egreſſus eſt Aegyptũ. A Cahat uſq; ad Eleazar
cõputant̃ generationes quatuor. Sic ergo futura & plena à deo liberatio ſeruitutis Iſraëli
tici populi non in annis, ſed in generationibus prędicta eſt adimpleri. Hoc quippe modo
& Cain peccatũ ſeptena generationũ uindicatione expiandũ prædicit̃. In ſeptima enĩ ge-
neratione Cain peccatũ eſt diſſolutũ, quia & in ſeptima generatione à Lamech, qui ſepti-
mus ab Adam eſt, Cain ipſe occidit̃. Iam deinde & peccatũ ipſius Lamech, qui eum occi-
diſſe præſcribit̃, in ſeptuageſima ſeptima differtur generatione purgandũ. Iuxta q̃d de eo
ſcriptũ eſt: Septuplũ ultio dabitur de Cain, de Lamech uero ſeptuagies ſepties. Ab Adam
enim uſque ad Chriſtum generationes LXX. & VII. per ordinẽ colliguntur, ſicut in Lucæ
Euangelio legitur. Ab ipſo enim Chriſto illic incipit̃, & uſq; ad Adam, uel deum, à quo
ipſe Adam creatus eſt, peruenitur. Et ideo Lamech peccatũ, quaſi totius mũdi in ſeptuage
ſima ſeptima generatione, Chriſti uidelicet aduentu, eſt purgatũ. Vnde & ipſe dominus
huius ſacratiſſimi ſeptuageſimi ſeptimi numeri in Euangelio ſacramentum cõmendans,
remittenda eſſe peccata docet, non ſolum ſepties, ſed etiam ſeptuagies ſepties. Nec enim
LXXVII. iſtæ generationũ lineę, quas ſecundum Lucam ab Adam uſq; ad Chriſtum, hiſto-
rialis ordo cõmendat, aliquid generationibus illis, quæ à Matthęo cõmemorant̃, in quo-
cunq; præiudicant: alias enim generationũ lineas Lucas exequit̃, alias Matthęus rimatur.
Lucas enim ſacerdotalis generis proſapiã ſequens, & à Chriſto filio dei incipiens, uſq; ad
Adam, & ipſum deũ à quo formatus eſt LXXVII. lineas generationũ explicuit. Matthęus
aũt regiæ ſtirpis generationũ executus eſt numeros, in quibus per quaternos & denos ge
nerationũ articulos, tres mundi ętates exp̃ſſit. Aetates ergo ſeculi, quas p̃diximus quinq;
uſq; ad Chriſtũ fuiſſe, non ſecundũ Lucã, qui ſacerdotale genus exequitur, ſed iuxta Mat-
thæum, qui regias generationes digerit, cõputandæ ſunt. Etenim Chriſti filij dei carnẽ ſic
ex utroq; genere credimus propagatã, ut & regio ſemine floreat, & ſacerdotali propagi-
ne ſit glorioſa. Iuxta ſemen ergo regium quod Matthæus exequit̃, adiectis illis duabus
ętatibus, id eſt quę ab Adam, uſq; ad Abrahã denis generationibus currunt, quinq; ętates
ſeculi cõputandę ſunt. Sic ergo annorũ ſupputatio attendenda, ſed generationũ cunctis

rimāda eſt linea. Quando ergo falſitas Iudæorū, ò ſtudioſiſſime Chriſtiane, per annos ex codicibus ſuis libatos, ętates ſeculi coram te noluerit definire, ut quaſi per millenos, ætates ipſas mundi determinatas uideat̃ oſtendere, non illic traharis in ſpiritu erroris, ſed reuertere ad ſpiritū ueritatis, ut ſecundū Euangeliū & exēpla ſcripturarū, quæ ſuperius poſita ſunt pro dignoſcentia harum ætatum, omnē illam annorum ſupputationē, ſecundum codices Hebræos deſpicias, & has ſolum enumerationes generationū intendas, quas ab Adam audiſti uſque ad Chriſtum diſtinctis lineis terminatas.

VII. Iamnunc quæ ſit ratio, ut hac ſexta ætate eū naſci oporteret, ſtudioſe lector addiſce. Scilicet, ut quia ſexto die fecerat hominē, ſexta etiam ætate ſeculi ueniret ad humani generis reparationē. Hinc ergo iam ſecuri de hac annorū quæſtione, omnes Apoſtoli & Apoſtolici uiri, eò quòd harū ætatum ſumma non in annis, ſed in generationibus ſit locata, non curarunt quid in Hebręorū codicibus annorū traheretur in ſummā, dummodo pateſceret generationū ſeries plena. Quid enim intereſt, quantis unuſquiſq; illorum annis aduixerit, dummodo generationū numeros plenius ſcit? Si enim aliquid numeri de generationibus ſubtrahatur, confuſio utiq; ætatum agnoſcitur. At ubi plenus numerus generationū conſiſtit, quid opus eſt de annis ſeculi ſatagi, quando omnis ſumma ætatum, certis & præfinitis generationū numeris currit. Tu Iudęe, ut annos inuenias per generationes, hoc ipſum addiſcis. Nec enim quot anni à principio mundi fuerint, ſcire ullo modo poteris, niſi hoc prius per ſingulas generationes inueneris. Si igitur generationū ordo fruſtratur, quę ueritas remanebit annorū? Anni enim, niſi per generationes nullo modo cognoſcuntur. Quid ergo? Nunquid poteſt ita generationibus agi, ſcilicet, ut non queant, ſine annis intelligi. Generatio enim, & in paucis, & in multis annis poteſt addiſci. Anni uero ſine generationbus nulli poterunt reperiri. Cedo igitur, quod unaquæq; generatio bis denis tantum annis aduixerit. Nunquid aliquid annorū iſte numerus me impedit, quando mihi generationum ſeries ſatisfacit? Ergo hoc tenendum, hoc etiam tota fide ſeruandū eſt, ut pro hac dinoſcentia ſextæ ætatis, & dominicæ incarnationis diſtributos ſingulis ætatibus generationum ordines obſeruemus, in quibus non ſolum nullus error, ſed magnę ueritatis eſt reuelata oſtenſio, & quibus in tantum tuti ab errore erimus, in quantum olim natum Chriſtum ſupputata ſerie generationum agnoſcimus.

VIII. Iam ergo ſi placet & de ipſis annis à principio mundi collectis, quos nō aliter niſi per decurrentes generationes colligitis, ſatagite. & inde adhuc aliquid ſi poteſtis. Et ſiquidē iam ſupra probatū ſit, nil officere, nec contrariū eſſe annorū illam breuitatē ex codicibus Hebræorum libatam, quo minus oſtendatur ætas ſeculi ſexta, tamen ſine præiudicio quæſtionis huius, ſi, uerbi gratia, hoc ſolum uultis ſcire de annorum ſumma, id eſt, ab origine mundi, uſque ad Chriſtum, quot anni tranſierint, nec non & quibus ob hoc codicibus oporteat credi, id eſt, utrum codicibus Hebręorū, an ſecundum ſeptuaginta translatorum, uiui cordis hic iam apponite ſenſum. Etenim ſi quęramus annos à principio mundi, uſque ad natiuitatē Chriſti, ſecundum codices ſeptuaginta translatorum, ſubſequentibus etiam quibuſdam hiſtoriis gentium reperiuntur ab Adam uſq; ad Chriſtum anni 5200. Et quicquid aliudupereſt, ſecundum quoſdam hiſtoricos, qui annorum mundi ſeriem conſcripſerunt. Secundū codices aūt ueſtros, multo minus anni inueniunt̃, in tantum, ut in ſolis duabus generationibus ante diluuiū, & poſt quæ uſq; ad Abrahā per ordinē currunt, in quas etiam hęc ipſa annorū diuerſitas inter utroſq; codices uix M.D.XL. anni, & parū ſupra aliquid colligant̃. In illa enim prima ætate inueniunt̃ ab Adam uſq; ad diluuium, anni M.DC.LVI. Et à diluuio uſq; ad Abraham reperiūtur anni CC.XCII. Secundū codices autē ſeptuaginta Interpretum, reperiuntur ab Adam uſque ad diluuiū, anni 2242. Et à diluuio uſq; ad Abraham, anni 1072. qui in duabus iſtis ætatibus computati ſunt ſub uno, anni 3314. Quibus ſi addantur anni illi, id eſt, à tertia ætate uſq; ad Chriſtū quinq; millium annorū, & ſupra quod remanet, ſumma complebit̃. Ecce minor numerus reperitur annorū in codicibus Hebræorū, quàm in codicibus ſeptuaginta Interpretū, in tantū, ut etiam præſentē uſque diem, necdum adhuc quinq; millia annorū uideantur expleta, qui tamen & ipſi nil tempori natiuitatis Chriſti præiudicant, quod ſub tanta euidentia generationū ordo cōmendat; En quia adſtruximus, & de ipſis annis quid utriq; codices habent, nunc reſtat, ut conſideremus, quibus codicib. maior debeatur authoritas. Hic iam dicat unuſquiſq; quod ſentit. Nunqd breuitas iſta annorū ex codicib. Hebræis oſtenſa, cōtemptis annis illis pluribus,

qui

qui in æditione ſeptuaginta Interpretũ continentur, præferenda ullo modo iudicabitẽ qui prophetandi potius munere quàm transferendi officio diuinas ſcripturas, reuelante ſibi dño, tranſtulerunt, apud quos etiam hæc ſupputatio reperitur annorũ: Ergo illa nobis & ſola pro his annis eſt obſeruãda authoritas ſeptuaginta Interpretũ, quæ merito omnibus æditionibus & translatoribus antefertur, quam etiam uſque omnes Doctores Eccleſiaſtici tenuerunt, & in hac præcipue annorum ſupputatione ſecuti ſunt. De quorum etiam uenerabiliũ ſeptuaginta Interpretũ laude atq; prepollẽti authoritatis faſtigio, quid unuſquiſq; doctorũ ſenſerit, breuiter adnotabo. Epiphanius enim ille Cypri Salamine magnæ grauitatis antiſtes, ſic de laude ſeptuaginta Interpretũ refert in opuſculis ſuis. Dicit enim: Admirari id oportet, nec audeat quis reprehenſione dignum ducere, ſed potius lauder, ꝙ ex dei conſilio ac uoluntate ſit factũ, ut LXXII. uenerabiles cõuenerint in inſula Fari, quæ Anagogæ, id eſt, ſuperior terra nominatẽ. De quorũ etiã laude idem uir adhuc poſt aliqua proſequitur. Non ſunt inuẽti, inquit, diſſoni, ſed dei mirabile opus apparuit agnoſcendũ, quia idem uiri donum Spiritus ſancti perceperant, cuius Spiritus ſolius erat tam cõſonantiſſimos facere ipſos Interpretes, ita ut ubicũq; pro manifeſtatione ſermo erat addendus, omnes ſimul adijcerẽt, & ubicunq; pro minus ornata repetitione demendũ, uniuerſi ſimul adimerent. Vbi etiã poſt alia ſubiungit. Vbicunq; ab eiſdẽ translatoribus, aliquid eſt adiectum, cõgrue appoſuere ſermones, ad intelligentiã & iuuamẽ Gentiũ, quæ erant ad ſidem dei uocandæ, & ex diuinis ueteris ac noui Teſtamenti monitis hæreditatẽ percepturæ uitæ ꝑpetuæ. Hæc ſiquidẽ ſanctus Epiphanius refert. Cæterum & beatus Auguſt. quid de laude talium referat, iam audite: In libro enim 15. Ciuitatis dei, ſic dicit: Merito creduntur ſeptuaginta Interpretes accepiſſe propheticũ ſpiritũ, ut ſi quid eius authoritate mutarẽt, atq; aliter quàm erat, quod interpretabanẽ dicerent, neq; hoc diuinitus dictum eſſe dubitaretur. De quibus etiã idem uir adhuc in decimo octauo libro eiuſdẽ operis replicat, dicẽs: Cum fuerint & alij interpretes, qui ex Hebræa lingua in Græcã ſacra illa eloquia tranſtulerunt, hanc tamẽ quæ ſeptuaginta eſt, quam & ut ſola ſit, recipit Eccleſia, eaq; utunẽ Græci populi Chriſtiani, quorũ pleriq; utrum alia aliqua ſit ignorant. Ex hac ſeptuaginta interpretatione, etiam in Latinã linguã interpretatũ eſt, quod Eccleſiæ Latinæ tenent. Vnde ſequitur Eccleſiæ Chriſti tot hominũ authoritati ab Eleazaro tunc Põtifice ad hoc tantũ opus electorũ, neminẽ iudicant præferendũ, quia ſi non in eis unus apparuiſſet Spiritus, ſine dubitatione diuinus, ſed inter ſe uerba interpretatiõis ſuæ ſeptuaginta docti more hominũ cõtuliſſent, ut quod placuiſſet omnibus hoc maneret, nullus eis interpres debuit anteponi. Hæc ſiquidẽ de laude ſeptuaginta Interpretũ, ſatis dicta ſufficiant. Cæterũ de hac annorũ diuerſitate quid inter Hebræos, & noſtros codices diſtet, idem D. Auguſt. in prædicto opere eandẽ uentilat quæſtionẽ dicẽs: Inter Hebræos, & noſtros codices de ipſo numero annorũ nõnulla uideẽ eſſe diſtantia ꝗd ignoro, qua ratione ſit factũ. Non tamẽ tanta eſt, ut illos homines tam longeuos fuiſſe diſſentiãt. Nam ipſe homo primus Adam, antequã gigneret filiũ, qui eſt appellatus Seth CCXXX. uixiſſe an. reperiẽ in codicib. noſtris: In Hebræis aũt CXXX. perhibeẽ. Sed poſtꝗ eum genuit DCC. uixiſſe legiẽ, in noſtris DCCC. uero in illis, atq; in utriſq; uniuerſitatis ſumma cõcordat. Ac deinde per cõſequẽtes generationes antequã gignaẽ qui gigni cõmemoraẽ, minus uixiſſe apud Hebręos pater eius inuenitur C. an. Sed poſtꝗ eſt genitus idem ipſi C. minus ꝗ in Hebræis, inueniunẽ in noſtris. Atq; ita numeri uniuerſitas cõſonat, & hic & inde. In ſexta aũt generatiõe nuſꝗ utriq; codices diſcrepãt, in ſeptima uero, ubi ille qui natus eſt Enoc, nõ mortus, ſed quod placuerit trãslatus eſſe narraẽ. Eadẽ diſſonãtia eſt, quę in ſupioribus quinq; de centũ annis, anteꝗ gigneret eũ, quibus cõmemoratus eſt, filiũ, atq; ita in ſumma ſimilis conſonãtia. Vixit eñ annos anteꝗ transferreẽ, ſecundũ utroſq; codices CCCLXV. Octaua generatio habet quidem nonnullã diuerſitatẽ, ſed minorẽ ac diſſimilẽ cæteris. Matuſalẽ quippe quem genuit Enoch, anteꝗ gigneret eum qui in ipſo ordine ſequiẽ, ſecundũ Hebręos, non centum minus, ſed uiginti amplius uixit annos. Qui rurſus in noſtris poſteaꝗ eum genuit reperiunẽ additi, & in utriſq; ſibi ſumma uniuerſi numeri ſibi occurrit. In ſola noua generatione, id eſt, in annis Lamech filij Matuſalę, patris aũt Noẽ, ſuña uniuerſitatis diſcrepat ſed nõ plurimũ. Viginti eñ & quatuor annos plus uixiſſe in Hebręis, ꝗ in noſtris codicib. inueniẽ. Nanq; anteꝗ gigneret filiũ, q uocatꝰ eſt Noẽ, ſex minus habebat in Hebręis ꝗ in noſtris. Vnde ex illis detractus reſtãt XXIIII. ut dictũ eſt, Hucuſq; D. Auguſt. Quod quare ſit factũ

ut in prima, ſecũda, tertia, quarta, quinta, & ſeptima generatione C. plus anni inueniant̃ ſecundum codices ſeptuaginta, qui detrahunt̃ in codicibus Hebræorũ, quando unuſquiſq; de illis filium generaſſet, licet ſupra hic Doctor cur factum fuerit ignorare ſe dicat. tamẽ quid ſibi ex hoc in poſterũ uideat̃ enunciat. Dicit enim: In his annis, in quibus cõtinuatur ipſius mendoſitatis ſimilitudo, ita ut ante genitũ filium, qui ordini inſerit̃ alij ſuperſunt C. anni, alibi deſunt. Poſt genitũ aũt ubi deerãt ſuperſunt, ubi ſupererant deſint, ut in ſumma cõueniant. Et hoc in prima, ſecũda, tertia, quarta, quinta, & ſeptima generatione inuenit̃, uidet̃ habere quãdã, ſi dici poteſt, error ipſe cõſtantiã, nec cauſam redolet, ſed induſtriã. Qua de re poſt modicũ infert. Nimirũ cũ uellet perſuadere qui hoc fecit, ideo numeroſiſſ. annos uixiſſe antiquos, quos breuiſſimos nuncupabant, & hoc de maturitate pubertatis, qua idonei filijs gignendis, conarent̃ oſtendere. Atq; ideo in illis centũ annis, decem noſtros inſinuandos putaret incredulis, ne homines tam diu uixiſſe recipere in fidẽ nollent, addidit C, ubi gignendis filijs habilẽ nõ inuenit ætatem, eoſdemq; poſt genitos filios, ut cõgrueret ſumma detraxit. Sic quippe uoluit credibiles facere idonearũ generandæ prolis conuenientias ętatum, ut tamen numero non fraudaret uniuerſas ętates uiuentiũ ſingulorũ. Hęc licet beatus hic doctor ſubtilis ingenij acumẽ extendens de tantæ rei ambiguo diſputaret, nõ tamẽ affirmando, ſed exiſtimando, quod ſibi uideret̃ expoſuit, ſcilicet cum in remediũ credulitatis eorũ hoc factũ eſſe arbitrat̃, quib. nullo modo credibile eſſet, tot ãnos homines illius ſeculi uiuere potuiſſe, niſi eos & in hoc matura pubertas gignendorũ filiorũ credibiles faceret, id eſt, ut etiã ſi per breuiſſimos annos illos hoc ipſum cõputare uoluiſſent, habilẽ ſemper in gignẽdis filijs inuenirẽt ætatẽ. qui decẽ an. quales nũc habemus, centũ ſuos conabant̃ aſtruere. Quã tamẽ opinionẽ prædictus doctor, nec confirmãs, nec reprobans, ſic finaliter claudit: Quomodolibet, inquit, iſtud accipiat̃, ſiue credat̃ ita factũ, ſiue nõ credat̃, ſiue poſtremo ita, ſiue nõ ita ſit recte fieri, nullo modo dubitauerim. Poſt hæc iã de incertis ad certa ſine dubio, mẽtis oculũ dirigẽs, & de hac ipſa annorũ diuerſitate, finalẽ diſputationis ſuæ ſententiã promẽs, ſic ſequit̃ dicens: Non uacatq; ſeptuaginta interpretes in plurimis quæ diuerſa dicere uident̃, ex Hebręis codicib. emẽdare auſus eſt nemo. Non enĩ eſt illa diuerſitas putata mendoſitas, nec ego ullo modo putandũ exiſtimo. Sed ubi nõ eſt ſcriptoris error, aliquid eos diuino ſpiritu ubi ſenſus eſt, & cõſentaneus ueritati, & prædicans ueritatẽ. non interpretantiũ munere, ſed prophetantiũ libertatẽ aliter dicere uoluiſſe credendũ eſt. Vnde merito nõ ſolum Hebręis, uerũetiam ipſis cũ adhibet teſtimonia de ſcripturis uti apoſtolica inuenit̃ autoritas. Et hęc ſiquidẽ dicens, quid etiã alios de hac annorum uarietate ſenſiſſe meminerit, relatione opinabili interponit. Sic enĩ dicit: Inquiunt nõ eſſe credibile ſeptuaginta interpretes, qui uno ſimul tẽpore unoq; ſenſu interpretati ſunt, errare potuiſſe, aut ubi nihil eorũ intererat uoluiſſe mẽtiri. Iudęos uero dũ nobis inuidẽt, quod lex & prophetæ ad nos interpretando tranſierũt, mutaſſe quædã in codicibus ſuis, ut noſtris minueret̃ autoritas. Cęterũ hic doctor cum in iam dicti operis lib. 16. ætatis ſecundæ faceret mentionẽ, ſic dicit: Secundo igitur anno poſt diluuiũ, Sem gen. Arfaxat, Arfaxat aũt cum eſſet CXXXV. annorũ genuit Cainan. Qui cum eſſet CXXX. annorũ, genuit Sala. Porro etiã ipſe totidẽ annorũ erat quando genuit Eber. Centum uero & triginta quatuor agebat annos Eber, cum genuit Faleg, in cuius diuiſa eſt terra diebus. Ipſe aũt Faleg uixit CXXX. an, & genuit Ragau. Qui CXXXII. an. genuit Seruc. Et hic CXXX. an. gen. Nachor. Et Nachor LXXIX. an. gen. Thare, qui LXX. an. gen. Abrahã. Fiunt itaq; anni à diluuio uſq; M. LXX. ſecundũ uulgatã ędítionẽ, hoc eſt, interpretũ ſeptuaginta. In Hebręis autẽ codicibus longe pauciores annos perhibẽt inueniri, de quibus rationẽ aut nullam aut difficillimã reddunt. Hæc beatus Auguſt. de annis breuibus Hebræorũ, unde nulla ratio redderet̃ expoſuit. Qui tamẽ egregius doctor, ſi in breuitatẽ iſtam annorũ ex Hebręorũ codicibus proditã aliquod periculũ fidei, quod abſit, inſtare uidiſſet, aut eandem breuitatẽ contrariã tẽporibus natiuitatis Chriſti quolibet defendẽte inſpiceret, qua cõiectat̃ ab aduerſarijs fidei Chriſtianę, necdũ adhuc ſextã ętatẽ ſeculi aduenîſſe; hic totum ſe ad reſpondendũ conferret, hic etiã ſpirantibus uentis, tota diſputationis uela laxaret ubi cum tale aliquid dicere loci oportunitas expectaret, & nõ ſuperius diceret de hac ipſa diuerſitate annorũ, quare ſit factũ ignoto. Cum ignorantiæ huius error, in quo dñicę natiuitatis contradicit̃ ſacramento. Sed quia in hac ipſa annorũ diſtantia, nihil uidit eſſe contrarium, quo minus ſexta ætas ſeculi probaret̃, non fuit, quare aliquid quod ſciendum ſibi

eſſe

eſſet ex hac uarietate annorū ſequeret̃ pro ætatibus agnoſcendis, quas diſtinctas nouerat generationibus præfinitis. Cum ſiue illi breuiores anni ſecundū Hebræos, ſiue iſti multiplices ſecundū codices noſtros patefacta, ut dictum eſt, generationū ſcire, nō cogant nos aliud intelligere, niſi ſextā ætatē ſeculi eſſe. Iam uero quid ex hoc D. Hieron. ſentiat intuēdum eſt, qui omnes annos ab initio mundi uſq; ad Chriſtū in Chronic. lib. Euſebij, quē de Græco in Latinū uertit, nō de Hebræis, ſed de ſeptuaginta interpretū codicib. intelligere uoluit, id ſpecialiter in præfatione ſua præmittens. Dicit em̄: Neq; me fugit in Hebręis codicibus diſſonātes ætatū annos inueniri plus uel minus, prout interpretib. uiſum eſt lectitari, ſequendū'q; illuc potius q̃d exemplariorū multitudo idē traxit. Et hæc uir ipſe beatæ memoriæ Hieron. dixit, qui diuinas ſcripturas de Hebręo in Latinū eloquiū uertit. Quis rogo iam nō manifeſte uideat illis prorſus de hac annorū ſupputatione ſeptuaginta interpretibus credere, qui multiplicē annorū ſeriē illam, prout dictū eſt, non interpretantiū munere, ſed prophetantiū libertate proſcripſiſſe credunt? Sufficiat ergo nunc uſq; probatū uobis fuiſſe, nullā eſſe annorū ſummā, quæ tēporibus natiuitatis Chriſti uideat eſſe cōtraria. Similiter & quod ætates ſeculi nō annorū ſupputatio æqua, ſed generationū numero ſuas diſtributa diſtinguat, ac proinde quia & hoc probatū eſt uobis, quibus codicibus de ipſis annis fidem adhiberi oporteat, ipſas quoq; iam hinc mūdi ætates ſecundū ſeptuaginta interpretes, cum annis ſuis ſupputatas accipite, & quā annorū ſummā, una quæq; ętas intra ſe uideat concludere, tandē aliquando cōfuſi ſentire. Hoc tantum admoneo, ne cuiq; illud uideat̃ eſſe contrariū, quod in tertia & quarta ætate ſeculi, nō ipſarū generationū hic anni ponuntur, quę ſecundū Euangeliū Matthęi poſitæ ſunt, quandoquidē generationes ipſas in eadem tertia & quinta ætate ſeculi nō ſic cum ſuis annis diſpoſitas, ſicut in prima & ſecunda ætate ſeculi, & annos pariter & generationes inuenimus adſcriptas.

PRIMA AETAS.

Pręmiſſis quinq; diebus in ſexto die Adam formatus eſt. Adam an. CCXXX. gen. Seth. X.
Seth an. CCV. gen. Enos. Enos an. CXC. gen. Cainan. Cainā an. CLXX. gen. Malalahel. Ma- Anno mundi
lalahel an. CLXV. genuit Iared. Iared an LXII. gen. Enoch. Enoch an. CLXV. gen Matuſalā. CCXXX.
Matuſalā an. CLXVII. gen Lamech. Lamech an. CLXXXVIII. gen. Noë, Noë an. DC. factum eſt diluuium.

SECVNDA AETAS.

Sem an. II. poſt diluuium gen. Arfaxat. Arfaxat an. CXXXV. genuit Cainan. Cainan an. CXXX. gen. Sala. Sala an CXXX. gen. Eber. Eber an. CXXXIIII. ge Faleg Faleg an. CXXX. gen. Ragan. Ragā an. CXXXII. gen. Seruc. Seruc. an. CXXX. gen. Nacar. Nacar an. LXXIX. gen Thare. Thare an. LXX. gen. Abrahā. Hæc ſecunda ætas quam per denas generationes diximus currere, unam minus habet ſecundū codices Hebręos quę hic ponitur, id eſt, illam quę dicitur Cainan. Quam tamē generationē & ſeptuaginta Interpretes memorāt, & Euangeliū ſecundum Lucam confirmat. Hæ autem duæ ætates ſeculi, id eſt una ante diluuium, ideo nullam habent difficultatē in peruentione annorum, quia directis generationum lineis currunt, ſicut eſt unum ex altero propagatum.

TERTIA AETAS.

Tertia de hic ętas ſeculi ſequit̃, in qua ideo poſt cōmemorationē Abrahę, Iſaac, Iacob, & Ioſeph per Hebræorū ſeruitutē in Aegypto, & tempora Iudicū anni quærunt̃, quia in generationes illas XIIII. quę per Matthæū, ab Abrahā uſq; ad Dauid cōmemorantur, non ubiq; anni ipſi manifeſte pateſcunt. Quod propterea dicimus, ne contrariū aliquid uideatur cuiquā, quod alius illic generationū, alius hic autorū ordo ſeruetur, ubi anni quærunt̃, cum illic euidens tantundē ordo generationū texatur, qui peruenit uſq; ad Chriſtū, hic autem ſola annorum ueritas deſcribatur, quæ in annis fidem collocet temporum.

Iſaac an LX. genuit Iacob. Iacob an. XC. genuit Ioſeph. Ioſeph an. CX. Hebręorum ſeruitus, an CXLIIII. Moſes an. XL. Ioſue an. XXVII. Otoniel an. XL. Aoth an. LXXX. Debbora an. XL. Gedeon an. XL. Abimelech an. III. Thola an. XXIII. Iair an. XXII. Iepte an. VII. Abeſſa an. VII. Abdō an. VIII. Sampſon an. XX. Heli ſacerdos an. XL. Samuël & Saul an. XL.

QVARTA AETAS.

In hac quarta ætate ſi cuiquā forte contrariū eſſe uidetur, quod non ipſe numerus quatuordecim generationū hic ſeruetur, qui in Matthæo complectitur, attēdat inter Ioram regem & Ionathan omiſſa Athalia tres reges in medio prætermiſiſſe Matthęū, qui hic cum annis ponuntur, & in Euangelio detrahuntur, pro eo quod Ioram generi ſe miſcuerat

impijſſimę

impijſſimæ Iezabel, & idcirco uſq; ad tertiam generationem memoria tollitur, ne in ſan-
ctæ natiuitatis ordine poneretur. Quanquam & illud præ cæteris conſiderare conueniat,
quod plures fuerunt ſucceſſiones, pauciores autem generationes. Non enim quæ regum,
eadem generationum ſunt tempora. Vnde & Matthæus eos quos ad generationē nō pu-
tauit pertinere, præterijt, ſic, inquam, fiet ut uſq; ad Ieconiā XIIII. generationum numerus
Anno mundi non offendat. Dauid an. XL. Salomon an. XL. Roboan an. XVII. Abia III. Aſaph an. XLI. Io
3474. ſaphat an. XXV. Ioran an. VIII. Ocozias an. I. Atalia an. VII. Ioas an. XL. Amaſias an. XXIX.
Ozias an. LII. Ioathan an. VI. Achat an. XXVI. Ezechias an. XXIX. Manaſſes an. LV. Am-
mon an. XII. Ioſias an. XXXII. Ioacim, qui & Ieconias, an. XI. Sedecias an. XI.

QVINTA AETAS.

Quinta ætas à tranſmigratione Babylonis uſq; ad Chriſtum, quam Matthæus per gene
rationes ſex ſequit̃, quia in progeneratorib. ipſis, utpote in captiuitate cōſtitutis, quis quot
Anno mundi annis uixerit, non facile noſcit̃, ideo melius numerus annorū ętatis huius uſq; ad Chriſtū,
4808. per hiſtorias Gentiū cognoſcendus adhibet̃. Hebræorū captiuitas LXX. an. Darius an.
XXXIIII. Huius tempore Iudæorū captiuitas abſoluta eſt. Xerſes an. XX. Arthaxerſes an.
XL. Darius XIX. an. Arthaxerſes an. XL. Arthaxerſes an. XXVI. Xerſes an. IIII. Darius an.
VI. Alexāder V. an. Ptolemęus an. XL. Philadelphus an. XXXVIII. Euergetes an. XXVI. Phi
lopater an. XVII. Epiphanes an. XXIIII. Philometer an. XXXV. Euergetes an. XXIX. Soter
an. XVII. Alexander an. X. Ptolemæus an. VIII. Dionyſius an. XXX. Cleopatra an. II. Iulius
Cæſar. an. V.

SEXTA AETAS.

Anno mund Octauius Cęſar regnauit annos LVI. Huius XLI. anno, iuxta quod Tertullianus, Hiero
5284. nymusq; teſtantur, Chriſtus dei filius, de Maria ſemper uirgine naſcitur, & Tyberij Impe
ratoris tempore crucifigitur, qui regnauit an. XXIIII. Ab initio itaq; ſeculi uſq; ad tempus
natiuitatis Chriſti, quando XLI. annus Octauiani Cęſaris fuit, eueniunt anni 5325. Iam ue-
ro reſiduus annorū numerus, à tempore natiuitatis Chriſti uſque in præſens, in promptu
eſt unicuiq;, & ſcire ſi uolet, & ſupputare ſi placet, aſſumptis uidelicet annis, ſecundum E-
ram, ab ipſa dn̄i incarnatione. Era enim inuenta eſt ante 38. annos, quàm Chriſtus naſcere
tur. Nunc aūt acclamat̃ Era eſſe 724. Detractis igit̃ 38. annis, ex quo Era inuenta eſt, uſq;
ad natiuitatē Chriſti reſidui ſunt, 686. anni. Reliquū igitur huius ſextæ ætatis tēpus, id eſt,
à præſenti die, uſq; in horam ipſam finis ſeculi, quot annorū ſpacijs protendat̃, ſoli deo eſt
cognitum. At nunc ſit gloria ipſo unigenito Chriſto filio dei, per quem repudiata interim
manifeſte pateſcit opinio illa ueſtra uaniſſima, qua & ſextam adhuc ætatē ſeculi expecta-
tis, & ſeculū iſtud in ſex millibus tantū annis ſtare confingitis, quos iam & ipſos trāſactos
eſſe probabitis, ſi ſtudioſius attendatis. Repetendū eſt igitur quod audiſtis. Ab initio eñ
mundi, uſq; ad Chriſtum, computatos diximus annos 5325. quibus ſi addantur anni ab in-
carnatione domini 686. uſq; in pręſentem diem, id eſt, quando Sereniſſ: Eruigius princeps
imperij ſui uidetur habere annum, computati ſub uno 6011. anni efficiuntur. Quos etiam
ſi iuxta aliorum hiſtorias computare uelitis, propenſiorē, & maiorē fortaſſe annorū nu-
merū comprobabitis. Si, inquā, tranſactis ſex millibus annis. Quid iam nunc Iudęorū fal-
ſitas agis? quādo perdito regno & ſacerdotio, traheris in errorē, & generationū neſciens
ordinem, in ſolis annis tibi futuram collocas fidem. Ecce multipliciter uictus, & cōuictus
es, de ætate ſeculi ſexta, & Chriſti natiuitate pręterita. Nil enim uerum quod reſpondeas,
inuenies, quia & per ætates iuxta codices tuos generationū ordine patefacto ſuccumbis,
& per ipſam annorum ſummam ſecundum codices uulgatę æditionis manifeſte deijceris.
O quàm dolendus eſt error tuus. Nulla enim te prophetalis hiſtoria iuuat, nullus hiſtori-
cus ordo confirmat, iam ſigna tua non uides, iam non eſt propheta, nubibus enim manda
uit, ne pluant ſuper te pluuiam, & adhuc dicis naſciturum eſſe Chriſtum. Expecto, inquis,
qui iam olim uenit in mundum. Vere multum erras, multum deſipis, multum ſtertis, graui
ter enim corruiſti, ô Iſraël, in iniquitatibus tuis colliſus es, confractus es, conquaſſatus es.
Viam perdidiſti, uiam ergo ſequere, ut per uiam uenias ad ſalutem, Amen.

F I N I S.

Georgij

GEORGII FLORI BALdini de oratione & precib. compend.

PRimum igitur (quia omnis noſtra de oratione futura eſt diſputatio) uidēdum eſt unde dicatur oratio, & quid ſit, & à quibus inſtituta, quotuplex, & an pars ſit religionis: reliqua, quæ ad eam pertinent, dein facile proſequemur. Orare etſi ueteres pro agere aliquando uſurparunt, unde & oratores, qui cauſas agerent, dicebantur, idem tamen eſt quod precari & petere, quaſi ore agatur, ut ad deum proprie maiores noſtri preces & uerba quæ fierent, orationes appellauerunt, quanquā ea omnia quæ animo cōcepimus, oratione explicātur, ut pro omni ſermone capiatur oratio, qui perfectam contineat ſententiā, ut ſit oratio uerborum & dictionū concinna compoſitio conſumatā ſententiam, remq́ꝫ perfectam ſignificans, & ſi nōnulli ſtructurā tantum uerborū eſſe uoluerunt compoſito exitu ad clauſulam terminatā. Alij uero ore miſſam, & per dictiones & uerba ornatam pronunciationē, ut dictā oratio quaſi oris ratio, uel à græca origine, ut cenſet grammaticus Diomedes, ἀπὸ τοῦ ὀαρίζειν, hoc eſt, ſermocinari. Eam Plato quinaria diuiſione diſtinxit, quia aliud uult eſſe genus, quo utuntur in concionibus ad ſuadendum uel diſſuadendum hi, qui adminiſtrant rempub. quod ciuile appellādum eſſe cenſet, Rhetores deliberatiuū uocant. Aliud, quo utunt̄ Oratores demonſtrationi inſeruientes, dum laudant uel uituperant, uel accuſant quempiam, quæ genera orationū (ut uoluit Ariſtoteles, & item Cicero) ſuis membris diſtinguuntur, cum procemium, ſiue exordiū, & initium, narrationem, diuiſionem, confutationē, confirmationē, epilogum, ſiue concluſionē contineant. Tertium genus, quo priuati inter loquendum familiariter utuntur. Aliud interrogationibus reſponſionibusq́ꝫ accōmodatum, quod dialecticorū & ſophiſtarū peculiare ſit. Quintum artificibus conuenire, dum de ſua arte diſſerentes loquuntur. Eſt autem oratio, qua de agitur (ut quod ſentio ſemel dicam) quædā pia mentis expreſſio, qua aliquid à deo honeſte petimus. At Auguſtinus in libro de uerbis domini petitionem dicit eſſe quandam, & alibi pium mentis affectum directum in deum, & plerunq́ꝫ ne pigritetur, in uocem prorumpentem, de quo in c. quando autem de conſecra. diſtin. 1. ut etiam poſſit eſſe oratio ſine uerbis. Ex quo Caſſianus ſuper Paul. ad Timoth. eam quadrifariam diuidit. In obſecrationē ſcilicet, qua quis pœnitētia ductus pro perpetratis maleficijs ueniam deprecat̄. Item in orationē ipſam, qua uult fieri aſcenſum intellectus in deum, ut aliquid ei pie caſteq́ꝫ uel uoueatur, uel offeratur. Poſtulationē tertio loco: quam Spiritus & charitatis feruore pro alijs quis ſolet emittere. Gratiarū poſtremo actionē, quam bona mens deo refert per exceſſum effabilem, ut ipſe uocat, reminiſcendo præterita dei beneficia uel contēplando præſentia, uel inſpiciendo futura iam præparata. At uero Bernardus in quodam ſuo ſermone Obſecrationes fieri dicit affectu uerecundo, Orationes puro, Poſtulationes amplo, Gratiarum actiones humili & deuoto. Ego autem ſiue obſecremus, ſiue deprecemur, ſiue poſtulemus, ſiue gratias agamus, ſiue ſupplicemus, omnia uerbo orationis contineri exiſtimo, ut generale ſit uerbū accōmodatum omnia complecti: quibus uel gratias agimus pro acceptis beneficijs, pro uictorijs, pro rebus bene geſtis, uel dolorem animi ob aliqua perpetrata delicta exprimimus ueniā deprecantes, uel aliquid pro nobis ſiue pro alijs pie poſtulamus fieri, dari, concedi, præſtari, remitti, largiri, amoueri, & auerti, ſi quæ immineāt pericula obſecramus, quaſi ſacra facientes exorare geſtiamus, & petamus: ſiue ut etiam quæ incepturi ſumus, proſpera, ſecunda, fortunata, ad uotaq́ꝫ ſuccedant, ſupplicemus. Erant autem ſupplicationes, quas noſtri modo letanias, modo rogationes, modo proceſſiones uocant (λιταὶ græci appellant) quod qui rogabant, & precabantur plicati & proni precando quaſi genua eius numinis, cui precabantur, attingere niterētur, & ad ea uelut religionis plena adorantes manus tendere. Vetuſtiſſimū & ab eo quidem tempore quo homines eſſe cœperunt, & ſi alium apud alios ritū orandi fuiſſe conſtat, ut nunquam defuerit religioni ſuus honos. Nam & prothoplaſmū & eius filios non ſolum iram dei, qua in eos ob inobedientiam & defectionem exęſtuabat, orationibus atq́ꝫ ſacrificijs mitigaſſe, uerum etiam futura pleraque præuidiſſe, & aliquando ſalutem ſuo generi ſibi

& po-

& poſteris exoraſſe ſacræ literæ teſtantur. Quid de Abraham? Iacob? Iſaac? Ioſeph? Moſeq; referemus? Quid de Daniele? Helia cæteriſq; prophetis? quos tantum apud deum oratione ualuiſſe credi par eſt, ut quæ impoſſibilia humano iudicio uidebanť. exorauerint, ut factu nutu diuino facillima fuerint? Dauid ille fortiſſimus ex infimo loco ad regiam dignitatem euectus, qui Goliam ſingulari certamine ſuperauit, qui finitimas Gentes Iudęis infeſtas domuit, nunquam bella ſuſcepit, nunquam expeditionem parauit aduerſus hoſtē niſi prius deo Opt. Max. præcib. orationibuſq; pacato. Comparata deinde uictoria mox hymnos cecinit ei gratias agens, ut plane oſtenderet dei benignitate & gratia, nō ſua uirtute aut induſtria tantam ſe uictoriam & fœlicitatem conſecutum fuiſſe. Quid cū peccaſſet in ocio? in libidinemq́; laſciuiendo prorupiſſet, ob idq; affligeretur, in ſpiritu plerumq; clamat? Domine ne in furore tuo arguas me. Et item: miſerere mei deus, & item: domine exaudi uocem meam clamantis ad te, & item: domine exaudi orationem meam, auribus percipe uerba oris mei, & item: Domine exaudi orationē meam & clamor meus ad te perueniat. Et item: De profundis clamaui ad te domine. Et iterum: Ad dominum cum tribularer clamaui. Salomonē quoq; paternæ uirtutis emulatorem idem factitaſſe comperimus. Cyro ad auum Aſtiagem profecturo huiuſmodi mandata dedit pater Cambiſes (ut eſt apud Xenophontem) ut nihil publicis priuatiſue in rebus ageret, niſi ſacris prius rite peractis, deorumq́; uolūtate orationibus augurijs ſacrificijſq; ac ſupplicationibus perſpecta & cognita. Humanū enim genus erroribus inuolui ac fallaciarū plenum eſſe. Deos autē cum ſemper fuerint, cumq́; omnia norint præſentia, præterita & futura, inuocatos adeſſe conſultationibus hominum, quibus propitij ob pietatem eſſe ſolerent, ſæpiuſq; oſtenderent ſignis quid agere, quibuſue abſtinere oporteat. Quod ſi noluerint omnibus conſultum eſſe, nō mirum uideri debere, cum nulla neceſſitate urgeātur, ut quæ nolint curent. Quo ſanctiſſimo monitu atque mandato inſtitutus Cyrus nihil unquam ſiue priuatim ſiue publice egit, quin prius litaret, precaretur, oraret, mentemq́; deorum obſecrationibus, ſacrificijs, ceremonijs, carminibuſq; placaret. ac ſibi conciliaret, partaq́; uictoria iterū litando orandoq́; dijs gratias ageret. Quibus effectum eſt, ut magnum atq; amplum imperium ſibi & poſteris diuturnū deuictis hoſtibus cōparauerit. Perſaſq; antea gentem ferocem & indoctam & religionis extorrem ad mitiorem cultum, manſuetioremq́; uitam, & ad religionem redegerit. Nonne Romulus, etſi magis arma, quam religionē coluiſſe traditur, cum bello Sabino turpem ſuorū fugam quodam prælio infeliciter inito ſiſtere non poſſet, ad præces, orationes, obſecrationes uotaq́; ſe conuertit? Quibus aſſecutus fuit, ut ſiſteret Romanus adempto metu aduerſus hoſtem, qui à tergo iam uictor inſtabat, & reſtituta acie, non tantum æquata fuerit pugna: ſed ad Curtium uſque lacum hoſtem cum cede & ſtrage repulerit. Numam Pompilium eius in regno ſucceſſorē Iouem è cœlo præcibus & oratione elicuiſſe ferunt. Orauit etiam Tullus Hoſtilius, cum ad Tyberis & Aniennis confluentem in Fidenates, & Veientes aciem direxiſſet cognita Albanorū ad hoſtes defectione. Et uictor confeſtim extitit exercitus, qui pro uicto iure habebatur, iam ſpe & uiribus impar hoſtibus factus. Romani item, ut iuſta arma mouere uiderentur conſulta ſemper religione bella indicebant. Augurijs, auſpicijſq; ac ſupplicationibus omnia prius tentabant, & Nemeſim maxime, quam deam uocabant pręcationibus, ſacrificijs, carminibuſq; ſibi placare nitebantur, ſiue ea uis fortunæ eſſet, ſiue filia iuſtitię (ut alij putant) ſiue uis quædam (ut alijs placuit) inter cœleſtes diſcurrens prima rerum ſemina, quæ fatorum & fortiū uires temperat atq; emendat, rebus humanis trutinam adhibens, è cœlo terras deſpectans nocentes puniat, bonis præmia largiatur. Et quia non permitteret diu nocentes & ſceleſtos præeſſe, atq; impios graſſari. alata fingabať à ueteribus, ut eſſet uelociſſima, & eius pedibus ſupponebatur rota, ut citiſſime diſcurreret. Quanto ſtudio etiam poſt partas uictorias ſupplicatiões fieri procurauerint, ut dijs immortalibus, ad quos omnia referebant, agerenť gratiæ, cum ex multis alijs, tum ex Liuio, qui eorum res geſtas conſcripſit, facile colligi poteſt. Nam libro V. ait: Captis Veijs à Camillo, ſenatus in quatriduum, quot dierum nullo ante bello ſupplicationem decreuit. Et item libro XXXVI. poſt uictoriam de Haſdrubale nuntiatam, diſcurſum inde ab alijs circa templa, ut dijs gratias agerent. Idem alibi Senatus quòd M. Liuius C. Claudius incolumi exercitu ducē, hoſtiūq; legiones cecidiſſent, ſupplicationem in triduum decreuit. Omnia templa per totum triduum æqualem turbam habuere. Matronæ cum ampliſſima ueſte, cum liberis perinde,

ac ſi

ac ſi debellatum foret, omni ſolutæ metu dijs immortalibus gratias egerunt. Item libro 30. prætor extemplò edixit, ut æditui ædes ſacras tota urbe aperirent, circumeundi ſalutandiꝗ deos, agendiꝗ gratias per totum diem populo poteſtas fieret, decretumꝗ, ut quinꝗ dies circa omnia puluinaria ſupplicaretur. Victimæꝗ maiores imolarentur centum uiginti. Theophraſtus eum qui admirationi uult cæteris eſſe oportet, inquit, libenter ſacrificare ac deos orare non tam multa, quam frequẽter, quippe hoc ſanctitatis, illud copiæ ſignum ſit. Sed quid in his externis & uetuſtioribus exemplis immoramur: Affuit præſto benignitas Chriſti Opt. Max. Dei & domini noſtri quid & quomodo publice & priuatim orandum ſit, erudientis nos. Nam & ipſe orauit, ut homo, ut quemadmodum ipſe fecit, ita & nos faciamus, quia legem non ſoluit, ſed adimpleuit, orationemꝗ ſalutiferam qua omnes uti poſſemus, Apoſtolos docuit, cum eos, ut precarentur, monuit: Pater noſter, qui es in cœlis: ſanctificetur nomen tuum, &c. Apoſtoli item cum Petrus in uinculis detineretur ab Herode, publicas orationes ſupplicationesꝗ inſtituerunt, cum in eccleſia inceſſanter per eos dies ſupplicaretur. Gregorius quòd peſtis in urbe ſæuiret, quod uredine & grandine ſata tum uaſtarentur ſupplicationes, quas maiores appellamus letanias, publico decreto, ut quot annis fierent, inſtituit. Minores Mamercum Viennẽſem epiſcopum uirum ſanctimonia & doctrina præſtantem ob frequentes terremotus, qui tum Gallias cõcutiebant, & ob ferarum quarundam tumultuarias incurſiones, quibus pleriꝗ mortales crudeliter laniabantur, introduxiſſe ferunt. Ex his, ut puto, ſatis conſtat orandi precandiꝗ deos ac ſupplicandi munus & uetuſtiſſimum & continuato ordine, & ſi apud alios alio ritu, uelut per manus traditum in omnem poſteritatem à condito æuo propagatum fuiſſe, ut in prima parte religionis, licet quidam in poſtremis eam collocauerint, orationem ponendam eſſe cenſuerim, & eam potiſſimum, quæ ex animo ſincero æqua & pura mente proficiſcatur, & quæ ſit cum pietate & iuſtitia cõiuncta, ſiue ubi deeſſe humanam uirtutem atꝗ opem cognoſcimus, ad deum conuerſi diuinum auxilium imploremus, ſiue ut benecœptis faueat, uel quæ incœpturi ſumus, ut ſecũda, proſpera, ad uotaꝗ ſuccedant. Nam orare & Precari deum & ſupplicare eſt pars potiſſima, quæ ſpectat ad religionem.

Eſt autem religio, ut ipſe ſentio, Dei cultus, quo ei honores, gratiæ, & debita obſequia à mortalibus ob generationem & beneficia in perpetuam reuerentiam exhibentur, præbentur, aguntur. Vnde religioſa loca dicimus, ut uoluit Cicero, maieſtatis uenerationisꝗ plena, quæ etiam propter ſanctitatem aliquam remota & ſepoſita (ut cenſet Maſſurius Sabinus) ſint à nobis, ut religio à relinquendo dicta ſit: Licet Seruius Sulpitius propter ſanctitatem aliquam locum religioſum à relegando appellatum eſſe uelit. Religionem tamen Firmianus ab eo denominatam eſſe contendit, quòd ea uelut uinculo pietatis obſtricti & religati deo ſimus. Ea enim hominem deo aſtringi & religari, ut ei ſeruiat ut domino, & ut patri obſequatur, affirmat. Cicero in libris de natura deorum religionem dictam eſſe putat à relegendo, quòd religioſi omnia, quæ ad deorum cultum pertinerent, retractarent & relegerent. Verum undecunꝗ dicatur, ſi eſt cultus dei, & circa rem diuinam & culturam uerſatur, neceſſario complectitur orationem, ſine qua perfecta religio eſſe non poteſt, cum nulla re melius coli poſſit deus, quam animo & corde, quæ uerbis & oratione optime explicantur. Eſt autem, ut uoluit Plato, potiſſima pars iuſtitię religio, cum eam trifariam diuiſerit, ut alia pars uerſetur circa deos, quæ in religione conſiſtit, utpote quando oramus, ſacrificia ſecũdum leges rite facimus, ſacrarumꝗ rerum, ac cerimoniarum curam habemus. Ex quo religioſi pienniſſimiꝗ erga deum ſumus. Aliam circa homines exerceri, cum mutua depoſitaꝗ reſtituunt, fidem datam non uiolant, neminem lædunt, ut quæ ſibi fieri uelint alijs faciant. Ius ſuum unicuiꝗ tribuunt, et ipſimet honeſte uiuunt. Aliam circa defunctos eſſe, cum his iuſta perſoluuntur. Sed nullas conſtat tam barbaras Gentes unquam fuiſſe, nullos uel moribus & uita tam efferatos populos, qui religionem aliquam non admiſerint, qui de deo non aliquid bene ſenſerint, qui oraſſe non inueniantur, & immortalitatem interdum non crediderint animorum. Hoc teſtantur apud Bachinanos, Indos, Ethiopesꝗ uetuſtiſſimi illi gymnoſophiſtæ: Apud Perſas Magi, Caldæi apud Aſſyrios & Babylonios, apud Iudæos Prophetæ, Sacerdotes apud Aegyptios, Poëtæ & Philoſophi apud Græcos. Apud Latinos Vates, Augures: & Aruſpices in Ethruſcis. Apud Gallos Druydæ, qui quòd diuini humaniꝗ iuris peritiſſimi, ac religioni præterea maxime dediti eſſent, autore Ariſtotele, ſemnothei appellabantur. Nam & hi

CC quidem

quidem fere omnes apud tam diuerſas nationes non tam ſapientiæ, quàm religionis antiſtites & profeſſores erant, quippe antiqui exiſtimabant religionem ſapientiæ, & ſapientiam religioni eſſe coniunctam, adeo, ut neq; religio ulla ſine ſapientia ſuſcipienda eſſet, nec ulla ſine religione probanda ſapientia. Nam ut Feſtus ait, religioſi dicebantur, qui facienda dicendaq; diſcernerent, ut idem eſſent religioſi, qui & ſapientes. Ex quo qui uni & uero deo ſupplicant, hi merito religioſi & ſapientes appellandi ſunt, quod factu & dictu optima cognoſcant & faciant: Qui uero multos & falſos deos colunt, qui nouos ſibi ritus aſſumunt, qui in dei uicem mortuos honorant, quos ex hominibus in cœlum ſine publico conſenſu receptos putant, qui parentum & maiorum ſuorum domi tanquam deos penates, imagines colunt, quaſi ſuperſtitem defunctorum memoriam recolentes, ſuperſtitioſi dici poſſunt: etſi Cicero in libris de natura deorum eos, qui totos dies precarentur & imolarent, ut ſui ſibi filij ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſos appellatos eſſe refert, cũ inquit: Non enim philoſophi ſolũ, uerumetiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeperauerunt. Nam qui totos dies precabantur & imolabant, ut ſui filij ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati. Qui autem omnia, quæ ad deorum cultum pertinerent, retractarẽt, & tanquam relegerent, hi dicti ſunt religioſi: tanquam ex eligendo eligentes, & ex deligendo diligentes, & ex intelligendo intelligentes. Quo fit, ut uera religio circa unius & ueri dei cultũ: Superſtitio uero circa multos & falſos deos uerſetur. Qui ſine oratione ulla ex parte perfectus eſſe non poteſt, quoniam ea homo à brutis diſcernitur, quæ religionem non habent. In ea cerimonias præterea habebant antiqui, ſiue à Cere oppido, ſiue à charitate, quas idem eſſe quod ſacra Trebatius uoluit. Habebant adorationes, imolationesq;, quas ut refert Plinius, Numa inſtituit, ut deos fruge colerent, & mola ſalſa ſupplicarent: Erat autem mola far toſtum ſale aſperſum. Sacrificia item ad religionem ſpectabant, lſtationes, conſecrationes, dedicationes, piacula, iuſiurandum, oblationes, ieiunium, uirginitas, abſtinentia, quæ tamen ſine oratione uix fieri poterant, de quibus & in quo differant, & unde originem habuerint, à quibus, & ad quid inſtituta ſint, minime differere impræſentiarum decreuimus, cum de oratione, & precibus aliqua tantum perſtringere inſtituti operis ratio expoſtulet. Igitur ne noſtra in infinitum progrediatur oratio. Qui nihil precandum, nihilúe orandum eſſe putant, in apertam (mea quidem ſententia) impietatẽ prorumpere uidentur, cum humanitatem, religionemq; tollere conentur, quæ maxima ex parte in orationibus conſiſtit. Nam hi ſua impudenti temeritate cenſent hæc infima & humana negocia deo immortali curę non eſſe, ſed caſibus quibuſdam fortuitis agitari. Vnde illud poëtæ: Nec curare deum credis mortalia quenquam. Et item illud, quo inanæ eſſe officium religionis, & cultus deorum plane demonſtratur: Nec pietas ulla eſt uelatum ſæpe uideri. Vertere ſe ad lapidem, atq; omnes accedere ad aras. Et procumbere humi proſtratum, & pandere palmas ante deũ delubra, nec aras ſanguine multo ſpargere quadrupedum, nec uotia nectere uota. Et item idem alio loco, cum inquit: Et faciũt animos humiles formidine diuum, Depreſſosq; premunt ad terrã: docere nititur contra naturæ ſuæ rationem homines facere, cum ad uenerandum deos metu ſe proſternunt, quaſi aut nulli ſint dij, aut tales qui ab hominibus coli non debeant. Et cum ſint quieti, non eſſe imprecationibus ſollicitandos. Conſtituiſſe ſi ſint pro eorum maieſtate ſeriem fatorum, quæ euitari nulla ratione aut oratione poſſit: Cum deus ipſe etiam falli non poſſit. Præeſſe etiam his infimis curſus motusq; ſiderum, qui precibus humanis reflecti, aut ne tantillum quidem remorari poſſint. Solere diligentes patresfamilias in domo ſua diuerſis diuerſa diſtribuere miniſteria atque officia, quæ ſi peruertantur, omnia ſtatim confuſa eſſe & promiſcue geri, ut uix intelligi poſſit quid recte agendum ſit. Si uero eo ordine, quo conſtituta ſunt, adminiſtrentur, nihil impedire, quin omnia recte gerantur. Quanto magis in hac tam ampla totius adminiſtratione habendam eſſe ordinis & decreti fatorum rationem, ne peruerſa rerum ſerie omnia in ancipiti ſint, & in preceps ferantur? Ob id'que non eſſe orandum, neque ſacrificandum, quia quod futurum eſt, ut fiat, nullo ſacrificio aut precatione neceſſe eſt. Hi enim deum eſſe arbitrantur, ſed eum, qui iraſci neſciat, aut gratia aliqua commoueri. Et ex his perſuadere conantur eum nõ eſſe colendum nec metuendum, ſiquidem neq; colentes aut orantes precantesúe reſpiciat, neq; non colentibus aut non orantibus iraſcatur. Peius tamen quam Epicurus nonnulli quoque philoſophi, & ex his, qui ſapientes exiſtimati ſunt, cenſuerunt: qui omnino nullũ deũ eſſe uoluerunt, imo ceſ-

ſare omnem prouidentiam et religionem, cum omnia ſua ſponte eſſe nata ex corruptione atq; aucta ex calido atq; humido, & omnia fortuitu fieri, quæ gerantur, autument aſſeuerentq;. Alij mitius ſentientes non nituntur religionem tollere omnino, ſed eam tuentur ſacrificijs, iuſtitia, continentia, cæteriſq; uirtutibus iuſtis ſanctiſſimiſq; actionibus, oratione tamen eam priuare non dubitant. Aiunt enim cum deus iuſtus ſit, nouit etiam non petentibus largiri ea omnia, quæ meruerint, & utilia eſſe ſcit pro qualitate facti & perſonarum. Et cum nouerit corda hominum, quia mentis intrinſecæ & animi eſt exactiſſimus ſcrutator, non oportere aliter oratione aut præcibus quid uelimus aperire. Cum ipſe intelligat uelut optimus paterfa. quid operibus noſtris debeatur, et quid nobis conueniat Eũ eſſe optimum patremfamilias, qui aſſiduia & frequẽtibus impigriſq; ad obſequia famulia ultrò nouit habita ratione meriti & perſonarum referre gratiã, & ipſos pro qualitate uniuſcuiuſq; bonis, honoribus, dignitatibuſq; honeſtare. Ita eñ eſſe in prouerbio, eũ, qui principi alicui mediocriter bono ſeruit, ſatis petere etſi nihil petat, cum tacens aſſidue diligẽter fideliterq; ſeruiat, quod eius bona opera quid ſibi uelit teſtentur. Nos præterea quid petamus neſcire, ut ipſa ueritas in euangelio docet, nedum ipſe ſatyricus, dum inquit: Nocitura toga, nocitura petuntur milicia, & torrens dicendi copia multis: et ſua mortifera eſt facundia, uiribus ille Confiſus perijt admirandiſq; lacertis, ſed plures nimia congeſta pecunia cura Strangulat. Quid infirmo conueniat, aut utile ſit, magis noſſe medicum, quam infirmum. Ex quo petenti aquam, ut ſe refrigeret, cum eam nocuam intelligat, non obtemperare: Ita cum ipſe deus omnia uel futura uelut præſentia habeat, quæ nobis incerta ſunt, nocueritq; quæ bona & utilia ſunt bonis & iuſtis largiri, non eſſe eum orationibus ac præcibus ſollicitandum, quia ſi uiderit quæ petimus, nobis futura iniucunda & damnoſa, nnn ſit largiturus, ne noſtris orationibus, quæ utiles eſſe debent, offendamur. Vnde ex hac ſententia Cato apud Saluſtium forte, inquit: Non uotis, neq; ſupplicijs muliebribus auxilia deorum parantur. Vigilando, agendo, bene conſulendo proſpera omnia cedunt. Vbi ſocordiæ atq; ignauiæ te tradideris, nequicquam deos implores. Irati, infeſtiq; ſunt. Sed iſti non uident, dum nihil petendum eſſe putant, aut ſummam diffidentiam uitare non poſſe, quod deſperent exorare quod oraturi & poſtulaturi eſſent: aut in maximam deteſtandãq; temeritatem ſe prorumpere, quod ſe tam opulẽtos, tam ualidos, tam robuſtos, tantaq; uirtute præditos eſſe exiſtiment, ut per ſeipſos ſine diuino numine omnia agere, omnia experiri, omnia exequi poſſe confidant. Si nullius ope indigere ſe putat, qui alteri ſuam denegat, quanto magis, qui ne implorandam quidem à deo cenſet? Verum qui putant nõ eſſe orandum, contemplentur ſi uacat aliquando, tam uarios, tam frequentes, tamq; compoſitos auium & ſtatis horis concentus. Nónne uidere licet minutiſſimaa quaſdam paſſim auiculas, cum primum illuceſcentẽ diem aurora producit, è nidis modo proſiliẽtes, modo ramuſculis arborum inſidentes uaria dulcedine, quam miro geſtu & plauſu laterum adiuuare nituntur, perſonare? Et id quidem ſtudioſe agere priuſq; longius, aut aliò diuertant, ut creatorẽ ſuum quod loquela non poſſunt, ſuauitate cantilenæ demulceãt. Et quod confeſſione nequeunt, modulis quibuſdam prodant obſequium, ita ut uideatur ſibi unaqueq; intenſius gratias agere, quę dulcius perſonauit. Nihil enim aliud aliquid ſibi uelle uidetur tam diſpoſita cantilena, tam uarius concentus, tam iugis & certis etiam temporibus intentio, ut ne horæ quidem ſtatæ prætermittantur, quin laudationes coneinantur, quam uelut demonſtratiuam quandam deo gratiarum actionem uelle exprimere. Quid hi noſtri uigiles nocturni galli interdiu, & nocturnas totiens cantu plauſu quoque alarum diſtinguũt horas? Non excitandis, ut quidam putant, in opera mortalibus, rumpendoq; ſomno, ſed ut manifeſtaria gratiarum confeſſione continuis obſequijs grati creatori uideantur. Præterea quoniam deus omnium dominus eſt, ei quidem ab omnibus debetur timoris reuerentiæq; debita exhibitio. Item, quia pater, pietatis amoriſq; affectus. Debet enim domino ſeruus, & filius patri laudes quantum poteſt dicere, quia in altero honoris & obedientię, in altero charitatis & beneuolentię ſignum demonſtratur. Vt ergo obſequium timoris et reuerentię ſerui domino reddamus, & filij dilectionis & charitatis affectum patri exhibeamua, orandum ab omnibus neceſſario erit, & gratię deo agendę, ni contumaces ſerui, aut ſuperbi filij eſſe maluerimus. Quod ut ab omni grati animi opinione alienũ, ita omnino ab omni bono abhorrendum ac deteſtandum eſſe debet. Aues igitur quia paſcuntur, educantur, nutriuntur à deo etſi uilibus eſcis, gratias tamen quas agere non poſſunt aut oratio-

ne exprimere, aſſidue geſtu cantuq; præ ſe ferunt. Et homo qui præcioſiſſimis dapibus paſcitur, cuius pedibus omnia ſubiecit ad utendum, fruendum, qui præditus eſt ingeni[illegible], eloquentia, doctrina, & animo ad contemplandum, cognoſcendumq́; res magnas, obmuteſcet? tacebit? nullas gratias aget? ut ingratus ſolus creatori ſuo eſſe uideatur. Quis igitur non erubeſcat ſenſu intelligentiaq́; humana præditus ſine gratiarum actione, aut ſine laude diuini nominis, aut ſine alicuius Pſalmi aut hymni celebritate diem claudere, & eius gloria non uerſuum & orationis dulcedine perſonare? cum ipſæ aues ad gratificandum pſalterij ſuauitate perſultent? & modulata cantilena eius laudem pronũcient. Orandum igitur ab omnibus eſt, & ab ea oratione inchoandum quæ à diuinis laudibus proficiſcatur. Si enim cum apud homines agimus id in primis conamur efficere, ut auditores nobis efficiamus beneuolos, quanto magis, cum dominum deum noſtrum precamur. Primo igitur imolemus deo ſacrificium laudis. Continere enim debet oratio laudem in primis domini dei noſtri, ut monemur ex Dauidicis pſalmis uel ex eo maxime cum inquit: Domine deus noſter quam admirabile eſt nomen tuum in uniuerſa terra, &c. dein obſecrationem, & poſtulationem, tum demum gratiarum actiones, ut etiam ex dominica oratione colligere poſſumus. Alij id poſtulandum oratione eſſe contendunt, ut duntaxat rogemus bonam mentem & bonam ualitudinem animi & corporis, in qua opinione uidetur fuiſſe Seneca ad Luci. Et item Iuuenalis, dum inquit: Vt tamen & poſcas aliquid uoueasq; ſacellis, Orãdum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano. Fortem poſce animum mortis terrore carẽtem. Qui ſpacium uitæ extremum inter munera ponat Naturæ, qui ferre queat quoſcũq; labores, Neſciat iraſci. Hi enim exiſtimabant hæc ſatis eſſe ad bene beateq; uiuendum. Et Cicero in lib. de finibus bono. & malo. integritatem ſenſuũ & membrorum inter prima naturæ bona collocat, hoc eſt quæ in homine ſunt potiſſima ac præſtantiſſima. Vnde eſt illud Apuleij in dogmate Platonis: Tunc hominem eſſe perfectum, cum anima & corpus æqualiter copulantur, & inter ſe conueniunt, ſibiq́; reſpondent, ut firmitas mentis præualentibus corporis uiribus non ſit inferior. Sed hi quam longe à ueritate deuiauerint aliorũ ſit iudicium, cum in animo non ſit eorum errores nunc refellere. Verum enim quæ beatitudo, aut quæ felicitas eſſe poteſt homini ſanæ mẽtis & ſani corporis, ſi longe abſit à gratia dei? ſi deſint item opes, diuitiæ & cætera alia adminicula ad uitam producendã neceſſaria? & ſine quibus honeſtę actiones exerceri non poſſunt? Et Cicero ipſe multis in locis hanc uel terrenam felicitatem mancam, atq; imperfectam eſſe putat, cui fortunæ & externa bona non acceſſerint. Nec omnes, qui ſanæ mentis & ſani corporis habentur, boni ſunt iuſti atq; innocentes, ut ſumma felicitate digni uideantur, imò plerunq; ſceleſti & flagitijs dediti, quibus non deſint animi & corporis uires ad explendas ſæuas eorum libidines, ut infelices eos & miſeros in ea ualitudine quis recte potius dijudicare poſſit. Ea autẽ perfecta eſſe non poſſunt, quibus aliquid deeſt. Poſſunt enim multa deeſſe bene ualentibus mente & corpore non ſolum ad illam ſublimem, ſupernamq́; felicitatem capeſſendã, cuius potiſſimum cauſa à deo creati ſumus, ſed ad huius inferioris & terrenę beatitudinis leuem auram attingendã. Nullo igitur modo hęc abſoluta aut perfecta per ſe eſſe poſſunt, ſi exorentur, ut ſufficiant ad bene beateq; uiuendum, nedum ad ſummi illius boni felicitatem ſempiternam peruadendum. Præterea & ſi omnes ſtulti inſani eſſe uidentur, non tamen omnes, qui ſanę mentis habentur, ſapientes dijudicandi ſunt, ea uel ſaltem ſapientia, quæ deo homines gratos facit. Alij ut Pythagoras in aureis carminibus, & Horpheus in hymnis ea om̃ia à deo petenda præcibus eſſe uolunt, quæ eadem ſint iuſta, modeſta & honeſta: cætera deum non exaudire. Idem ſentit Plato in Euryphone, dum inquit: ſanctum & iuſtum eſſe in accipiendo ac reddẽdo. Eſſeq; propterea mercaturam quandã inter deos & homines, ut illi nobis bona honeſtaq́; dent, nos eis ſacrificia ac præces faciam9. His enĩ officijs & domos priuatas, & ciuitates conſeruari. Et item Socrates quaſi quoddã humanæ ſapientiæ terreſtre oraculum, à deo petendum eſſe arbitratur, ut quæ bona eſſent, largiretur. Quo uerbo & mentis & corporis & fortunæ etiam bona intelligi poſſunt. Horatius item in odis: Frui paratis & ualido, inquit, mihi latoe dones. At præter integra cum mente, nec turpem ſenectam degere. Sed quid hæc exotica, ut aiunt, cõmemoramus? Nõnne oratione dominica inſtituimur? ut etiam temporalia petamus? cum nos diuino oraculo monet Chriſtus Opt. Max. ut panem noſtrum quotidianum ſiue ſubſtantialem hoc eſt ad uictum neceſſaria poſcamus? Ex quo Auguſtinus ad Probam dicit, Id à Deo licere

poſcere,

poſcere, quod & licet deſiderare: quia oratio Chriſti Opt. Max. aperte demonſtrat temporalia & bona uitæ neceſſaria à deo peti poſſe, cum inquit, panem noſtrum quotidianũ. Quare & theologi in eam pedibus eunt ſententiam, ut orando à deo petere etiam poſſimus externa bona, quæ ſint ad uitam iucunda, utilia, & neceſſaria, modo in his finem bonorum non conſtituamus, ſed ut ſint adminicula beatitudinis conſequendæ, & uelut inſtrumenta quædam ad ſuſtentationem humanæ uitæ, ſine quibus honeſtæ actiones exerceri non poſſent. Ad quod facit c. ſi quia obiecerit i. q. 3. Quo fit ut quibus male uti non poſſumus nec uolumus, ea omnia à deo petere determinate & præciſe poſſimus, ut ſunt uirtutes, gratiæ, gloria. Quæ uero media ſunt, ut opes, diuitiæ, clientelæ, filij, uxores, quibus bene & male uti poſſumus ſub conditione petenda: ſi ea utilia, ſi ad ſalutem noſtram præuidet deus. Quæ autem mala ſunt & delictum ſapiunt, nequaquam poſcenda eſſe, ne cum iniuſtum iniqua noſtra precatione efficere uelle uideamur. Quod tamen nullo modo facere poſſumus. Petendum eſt ergo à deo quod exorare uolumus, licet ipſe ſciat quid nobis conducat, & quid neceſſarium ſit prius quam petamus, nõ quòd uelit petitione noſtra certior fieri ea de re, quam ignorare non poteſt, ſed quia uult in omnibus exercere deſiderium noſtrum, ut uoluit Auguſtinus, quo poſſimus capere quod ipſe dare præparat. Vnde Gregorius 23. q. 4. obtineri, inquit, nequaquam poſſunt, quæ predeſtinata non fuerunt, ſed ea, quæ ſancti uiri orando efficiunt, ut prædeſtinata ſunt, ita precibus obtineantur. Ergo non oramus, ut deus aliquid à nobis intelligat, qui nihil ignorat, ſed ut obtineamus quod uoluit precibus & orationibus exoraremus. Qui autem orare debeant, quoniam ſatis commode quid ſit oratio, & unde dicatur, à quibus inſtituta & an pars ſit religionis, & circa quæ uerſetur, & quid & quatenus orandum ſit in ſuperioribus demonſtrarum eſt, deinceps diſſeremus. Nam cùm partem religionis orationem eſſe dixerimus, nõnulli fortaſſis exiſtimarent ad ſolos, quos uocamus religioſos, munus orandi pertinere. Quod longe aliter eſſe euidenti ſatis ratione colligi poteſt. Nam omnes uelut quodam uinculo naturæ tenentur, & obnoxij ſunt ad ea omnia, ſine quibus recta ratio dictat non poſſe quempiam ſalutem cõſequi, quoniam qua neceſſitate quis uult & debet aliquid aſſequi, eadem debet id uelle aſſequi, ſine quo illud aliud haberi nõ poteſt l. oratio ff. de ſpõſa. quia finis imponit neceſſitatem his, quæ ſunt ad finem, ut uoluit Ariſtoteles 2o. phiſi. Salus autem, quæ ab omnibus expetitur, & ad quam omnes creati ſumus, ſine oratione haberi non poteſt, quia ut inquit Apoſtolus ad Philippenſes, non ſumus ſufficientes à nobis ipſis aliquid boni cogitare, nedum facere & operari, niſi adminiculo & gratia dei id nobis conceſſum fuerit. Quod fieri non ſolet, niſi petentibus, ut probatur Ioannis à contrario c. 6. petite & accipietis. Item ſine bonis operationibus ſaluari poteſt nemo, quoniam ſecundum Pſalmum, habitabit in tabernaculo dei qui operatur iuſtitiam. Quod ſi bona operatio ſine oratione eſſe non poteſt, nec quis ſaluari ſine bonis operationibus, ſequitur neceſſariam eſſe orationem ad ſalutem. Ergo omnes, qui ſalui eſſe uolunt, orare debent, & ad orandum obnoxij ſunt, ut id oratione aſſequantur & precum beneficio exorent, quod per ſe ipſos facere uon poſſunt, ut ſalui fiant. Nónne hoc confirmatur exodi 20. c. Memento ut diem ſabbati ſanctificeas? Quod ſine oratione fieri non poteſt. Item apud Lucam 18. c. oportet ſemper orare: ſuper quo Chriſoſthomus interpretatur, oportet neceſſitatem importare. Præterea oratione timor & ueneratio quædam demonſtratur in deum, quæ alias demonſtrari non poſſet. Et cum homo ratione & oratione differat à belluis diuino beneficio, his potiſſimum deum colere & uenerari debet, quæ potiſsima à deo accepit. Primitiæ & decimæ ſaltem rerum omnium deo debentur, & ei perſoluendæ ſunt fideliter, uel ſaltem gratiæ agendæ, quòd uiuimus, quòd ſentimus, quòd loquimur, quòd ratione intelligentiaq; præditi ſumus, niſi ingrati eſſe uoluerimus, & religionem omnem à nobis pietatemq; abdicare. Quod ut impium ita deteſtandum. Si enim negocijs, ſi familiaribus, ſi neceſſarijs, ſi nobis ipſis indulgentes maximas & bene longas orationes impartimus, quare partem aliquam ad deum non habeamus, qua ſaltem ei gratias agamus, à quo id accepimus, ut loqui poſſemus, quippe humilitatem demonſtrat, & arrogantiam uitat oratio. Et ut habetur in c. cum paulus & in c. principalibus. i. q. i. ſiue comedimus, ſiue bibimus, ſiue aliquid aliud facimus, id in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti facere debemus, quia ubi fundamentum deeſt, ſuperædificari nullo modo poteſt. Quod ſi ita eſt, orationẽ præcepti eſſe intelligamus neceſſe eſt. Ergo omnes, qui loqui poſſunt & ſciunt, orare debent

ut ſalui eſſe poſſint, ut reuerentiam creatori ſuo exhibeant, & accommodata eũ ueneratione proſequantur, ut primitias & decimas perſoluant, ut ei gratias agant, quod eius beneficio intelligentia, ratione, animoq́; præditi ſunt ad bene ſancteq́; uiuendum, ut ueniam ſi quid comiſerint deprecentur. Si enim deus non uidetur, nulla item alia re melius accommodatiusúe coli poteſt, quam ea, quę itidem non uidetur. Sed orationes & preces ſunt huiuſmodi, cum corpus non habeant, ut uideri poſſint. His igitur uere religioſeq́; deus colitur. Nam & uerbo coli debet deus, ſiquidem ipſe uerbũ eſt, & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Nulla igitur alia religio eſt uerior, quam quæ cum uirtute, pietate, charitate, iuſtitiaq; coniuncta ſit, precibus orationibusq; cõſiſtit. Summus igitur colendi ritus eſt ex ore iuſti hominis ad deum directa oratio, quæ tamen ipſa, ut deo ſit grata & accepta humilitate, timore, deuotione, attẽtione, iuſtitiaq;, ac honeſtate, ut paulo poſt dicemus, carere non debet. Cum igitur ab omnibus colendus ſit deus, nullaq; potiore re coli poſſit, quam oratione & precibus, ab omnibus orandũ precandumq́; eſt, ut eo, quod omnes pie facere poſſunt & debent, colatur, ueneretúrq; deus. Habenda eſt igitur oratio ad deum potiſſimum, cui religione ſincerus cultus debetur, quia quæ habẽtur ad ſanctos non ita habentur, ut ſperemus ab his aſſequi poſſe quod petimus, cum per ſe ipſos id minime facere poſſint, ſed ut eorum interceſſionibus & meritis quaſi gratiores ſint, facilius à deo exoremus quod oramus & poſcimus. Matth. 6. cap. cum oraueritis, dicite pater noſter. Et hoc plane demonſtrat modus orandi, quo indies utitur eccleſia, cum dicat ad ſanctos orate uel intercedite pro nobis. Ad Chriſtum Opt. Max. miſerere nobis, uel exaudi nos, uel parce nobis, uel da, præſta, largire, concede. Ex quo in Apo. 8. c. habetur: Aſcendit fumus aromatum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram deo. Nam hi impetrant exauditionem noſtræ orationis. Sanctos autem orationes noſtras cognoſcere affirmant Theologi, ea potiſſimum ratione, quod unuſquiſque beatus tantum in eſſentia dei, in quo eſt ſumma beatitudo, uideat quantum perfectio exigat eius beatitudinis. Hoc autem requirere beatitudinis abſolutionem, ut homo habeat quicquid uelit, ut ratione uti, ut intelligere ſemper poſſit quæ ad eius laudem & gloriam pertinent, quibus ei quam ſimillimus eſt. Ex quo cum nulla beatitudo ſanctis deſit, cognoſcere uota hominum & orationes poſſe, cum ad eorum honorem accedat, ut auxilium egentibus & requirentibus prębeant ad ſalutem gratia cooperante, quę eorum interceſſionibus fruſtratoria eſſe non poteſt. Nam intuitu diuinæ illius ſublimisq; maieſtatis ac potentiæ eorum omnium participes fiunt, quæ ad eorum beatitudinis perfectionem ſpectant: ut etiam intelligant corda uouentium & orantium, licet ſolus deus dicatur cognitor & ſcrutator cordium. c. tua in fi. de ſimo. Et deus eorum obſecrationibus quæ oramus, exequi permittit & iubet, ut facilius exoremus quod petimus. Orationem autem, ut perfecta eſſe poſſit ut exaudiri mereatur, Hoſtienſis putat oportere eſſe fidelem, ſecuram, diſcretam, deuotam, uerecundam, ſecretam, puram, lachrymoſam, attentam, communem, feruidam, operoſam, & aſſiduam. Alij uolunt ut Ioannes And. & frater Angelus de clauaſio ordinis minorum (hi enim compendio de oratione ſcripſere) ſufficere humiliationem corporis, deuotionẽ cordis, attentionẽ, & breuiloquiũ, quaſi illud, quod Exod. habetur: Oratio humiliantis ſe penetrat nubes, referatur ad corpus, non autem ad animum, ut geſtus quidam in oratione requiratur: de quo in c. ubi periculum pa. pen. de elec, in 6. ut ſi quis corpore nõ ſe curuauerit, non genua flexerit, nõ ad terram ſe cernuum proſtrauerit, flocci ſit oratio, ut à deo nõ exaudiatur. Ego autem exiſtimo deum orantis animum qualis ſit conſiderare, an in uaria orans diſtrahatur, an aliud in pectore, aliud in ore habeat, quaſi ficta & compoſita oratione utatur deluſurus deum, qui falli non poteſt, & quid oretur, an illud ſit cum honeſtate & iuſtitia coniunctum, non autem geſticulationem corporis, ut mimi, dum oramus, eſſe uideamur. Quo modo enim ſe à deo exaudiri poſtulat, qui ſeipſum non audit? & quid loquatur ignorat? Nunquam enim orare dicitur, qui flexis genibus orat, ſi uagatione diſtrahatur. Nihil igitur aliud cogitare debet animus orantis, quam quod precatur. Facit quod inquit Cyprianus in. c. quando autem de conſu. diſtin. 1. & Hieronymus c. nunq; diſtin. 5. Accedere itaq; ad orationem debemus, ſi eam deo gratam eſſe uoluerimus, ſi ab eo exaudiri, ſi nobis fructuoſam cupimus, humiles animo, ore modeſti, ſupplices corpore, omni cura uacui, puri corde, bono ſpiritu, charitate, pietateq́; ducti, ut nulla alia intrinſecus moleſtia afficiamur, & id petituri, quod alij petenti iuſte denegari non poſſet. Fabulantũ poëtæ phae-

tæ phae-

tæ phaëtonta aurigationem paterni currus exoraſſe in eius perniciem, quod ſibi conuenientia & accommodata non poſtulaſſet, quia mortalis immortalia optaſſet. Vbi orandum ſit facile cognoſcemus, ſi intellexerimus non ædes miro artificio laboratas, non ingentia ædificia lapidibus, cemento, columnisq; conſtructa, ſed hominem ipſum eſſe templum dei, qui ad eius imaginem factus eſt, & figuram eius ſecum geſtat: Nam ut ſacra fierent, & illic ſacra reponerentur, ædes ſacræ conſtitutæ ſunt, quia non licebat quæ ſacrata fuiſſent, ad prophanos uſus conuertere aut in loco immundo collocare. Nec, cum inquit Chriſtus Opt. Max. domus mea domus orationis uocabitur, tam uoluit locum orationis præfinire, quaſi alibi quam in templo orare non liceret, quam aperte demonſtrare ea, quæ tunc in templo fiebant, fieri non debuiſſe, propter ea quod deo dicatum eſſet, & non commercijs hominum negociationiq; ac mercaturæ expoſitum. Et ipſe ſine finitione loci oraſſe inuenitur. Et templum ipſe hominem eſſe dei aperte demonſtrauit, cum ipſe ut homo de ſeipſo loquens dicebat templum illud poſſe triduo reædificari. Poteſt igitur ubique orari deus ubi homo eſt, ubi bonitas, ubi iuſtitia, ubi æquitas, ubi animus tranquillus, & ab omni labe uitiorum liber ac ſemotus, quippe deus ipſe maliciam execratur, bonitatem, pietatem, ac iuſtitiam exigit, ut non magnificentiam ædium, ſed orantium iuſta uota ubique conſideret. Dei autem in æternum uiuentis, ut ille ait, uiuum & ſenſibile debet eſſe ſimulacrum. Quod ſi à ſimilitudine id nomen accepit, non poſſunt iſtæ ædes, iſta ſimulacra, quæ in templis fiunt, deo ſimilia iudicari, cum nihil ſentiant, nec ſe mouere poſſint. Itaque ſimulacrum dei non illud eſt, quod manu hominis, aut lapide, aut ęre, aut creta, aut pigmentis, alia'ue materia fabricatur, ſed ipſe homo, qui & ſentit & mouetur, & multas magnas'que actiones habet, & qui ad imaginem & ſimilitudinem dei ab eo factus eſt rationis & intelligentiæ capax, ſermone'que præditus, quo quod ſentiret, exprimeret. Deridendi igitur qui ad ſacras ædes conueniunt adorandum. Id nequaquam ſentio. Nam ita ædes ſacræ conſtitutæ ſunt, ut ibi ſacra fiant & reponantur, orationes habeantur, preces effundantur, non ad muta manu hominum facta ſimulacra ſenſu, ratione que carentia, & imagines ſiue Chriſti Opt. Max. ſiue ſanctorum, ſed ad ipſum deum, & ad ipſos ſanctos, quos ipſe imagines & ſimulacra, ſiue lapidea, ſiue ærea, ſiue enchauſtiea, ſiue plaſtica arte confecta referunt. Itaque ſacrificium non poteſt nec debet niſi in loco ſacro offerri, ſacra'que reponi, oratio autem ubique haberi poteſt modo ad deum habeatur, cum homo quocunque ſecum templum dei ferat. Ex quo Bernardus ubicunque, inquit, fueris intra te ipſum ora, ſi longe fueris ab oratorio, non quæras locum, quoniam ipſe locus es. Ex quo hi potius deridendi ſunt, qui imagines & ſimulacra dei & ſanctorum, quaſi ibi ſint diuina aliqua numina, orant, obſecrant, cum opera hominum, ut inquit Seneca, uenerentur, illis ſupplicent, genu poſito illa adorent, illis per totum aſſideant diem, aut aſtent. Illis ſtipem iaciant, & offerant. Et cum tantopere hæc ſuſcipiant, fabros, qui illa fecerunt, contemnunt, ut pluris faciant ſtatuam quam factorem. Quo fit, ut imagines ita recipiendæ ſint, non ut deos aut ſanctos eas appellemus, cum Dij aut Sancti muta eſſe non poſſint, aut in his ſpem aliquam ſalutis ponamus, cum ab his futurum iudicium expectari non poſſit: ſed aut ut his diuino cultu ſeruiamus, cum manu hominis facta ſint ad memoriam & recordationem eorum quæ à deo & ſanctis facta inueniuntur. Per picturæ enim hiſtoriam quid ſit adorandum, quid imitandum, qui literas ignorant, facile addiſcunt, quia quod legentibus ſcriptura, hoc idem ignorantibus & illiteratis præſtat pictura, cum in ea imperiti uideant quid ſequi debeant, ut inquit Gregorius in c. perlatum & habetur in c. uenerabiles de conſecra. diſtinctio. 3. Quotiens autem, aut quo modo orandum ſit, etſi uarius precandi ritus ſemper fuit, ut alij longiore quidem deprecatione & continuata, & uelut pertinaci: Alij modeſtiore & non tam aſſidua uſi inueniuntur: alij ad orientem conuerſi, quaſi illic potius Dei ſedes, & non ubique ſit & undique proſpiciat, uel quod illis auerſus propterea quod turpiter defecerunt, nos ſolos illinc reſpiciat, uarijs exemplis, quæ deinceps referemus, facile conſtabit. Quadraginta dies continuos ferunt Moſen ad conſpectum ſummi numinis proſtrantem orantem iacuiſſe, cum exoraturus eſſet ſaluberrimas leges, quibus populus, quem in libertatem uendicaſſet, quia alienigena cultu aliquando aberraſſet, inſtitueretur, ne interructione ſempiterna deleretur. Dauid ſepties interdiu oraſſe traditur. Et ob id canonicis horis idem numerus à militante referẽ eccleſia, ſiue ꝙ ut aiũt ſepties in die cadat iuſtus, ſiue ꝙ in ſeptenario

numero perfectio quædam abſolutior habeatur. Daniel propheta cum captiuus ageret apud Aſſyrioa feneſtris ea parte patentibus, qua Hieroſolymis cœnaculum erat obuerſum, ter quotidie ſtatis horis genua demittens orabat. Chriſtus autem Rex Opt. Max. & humani generia doctor, nedum redemptor, ut quemadmodum ipſe fecit, ita & noa faciamus, cum exempla nobis & orandi & bene ſanctéq; uiuendi uiuaciſſima præbuerit nūc procidens in faciem, nunc flexis genibua patrem deprecabatur, & ad eum frequentiſſime orationem habuiſſe ſingulis diebus teſtatur euangelica lectio. Bartholemeus huius diſcipulus centies quotidie mittens genua adorabat, nec minus frequens nocturnis horis ſupplicabat: quem precandi morem, Apollonium Abatem poſtea retuliſſe nonnulli tradiderunt. Quid de Iacobo minore, quem Iudæi é pinaculo templi impie præcipitarunt, referemus? Tam enim frequenter, tam aſſidue orando genibus innitebatur, ut ea non ſecus atq; camellorum calli induruerint. Iſaac item Syrum ab initio monachum, abbatem deinde factum, cum Spoletum in umbriam peregre perueniſſet, impetrato ad preces emittendas idoneo loco, ferunt totum triduum genibus innixum in precatione perſeueraſſe: Qui uelut ſanctitatis oſtentator non uerus deprecator, cum percuſſus à quodam æmulo contemptim fuiſſet, non defuit ſtatim ultio cœleſtis, quippe percuſſor demonibus malis mox agitari cœpit haud dubie periclitaturus, niſi os illius, quod impia manu percuſſerat, tempeſtiua oratione auxilio affuiſſet. Robertus item ex Hugone Francorum Rex inter munia regia non tantum omnibus ſacrorum interfuiſſe horis traditur, ſed hymnos uelut ex initiatia unus inter alios ceciniſſe, precibus orationibusq; non perfunctorie ſolum, ſed enixiſſime incubuiſſe, ut credi par ſit urbiū muros, qui ei armato aliquandiu obſtiterant, ſacra facienti ſtatim ceſſiſſe. Virgo autem Maria, cuius uitam nullus unquam ſatis laudare potuit, poſteaquam ad templum tenera adhuc ætate deducta eſt, à prima luce ad horam tertiam diei ſolita erat ſingulis diebus precari. Inde ad meridiem honeſte & ingenue puellare aliquod opus obire, mox reliquum diei diuinatum literarum lectioni ſedulo impendere ita ut cum rite ſanctéq; cœleſtia curaret, humana non omnino contemneret.

At Clericia ſtatura ſunt ad orandum tempora, & quid precandum ſit præfinitum. Habēt enim ſtatarias horas & orationes certas, quas prętermittere ſine cauſa non licet c. presbyter ix. diſtinctio. Laici poſſunt quas uolunt & quando uacat, accommodataa habere orationes, modo ſabbata & dies feſtos ſanctificent, ut nulla hora, aut aliquo certo numero aſtringantur: Qui tamen ſi ſibi ipſi perſuaſerint multiplicata obſequia mereri potius, q; offendere, nec odioſos uideri eos famulos, qui aſſidui & frequentes ad obſequium prompti paratiq; ſemper aſtiterint, ſed magis charos dominis eſſe; excitabuntur aliquando ad orandum, ut curis negocijsq; ſepoſitis toti orationibus uacent. Quos etiam expergiſci deberent ad orandum frequentius uaria & diuerſa & prope infinita exempla, quibus plane cōſtat uoces, orationes, uotaq; hominum à ſummo uſq; cœlo diuinitus exaudiri, ut in nulla ſui parte quis magis mirari poſſit diuinam humanamq; pietatem. Tanta eſt enim orationis uis, tantus precationum effectus, ut ſi iuſtæ ſint, ſi fide non careant, ſi ex animo ſincero proficiſcantur, ſi pio ore proferantur, à diuino numine omnino exaudiantur, ſuſcipiantur. In hoc non pigebit eadem exempla ad alios effectus referre, etſi ex multis, quæ ſupra adduximus, quam fructuoſa, quantę uirtutis ſit oratio, ſatis conſtare uidebatur. Moſes, de quo paulo ante meminimus, non ſolum leges ſaluberrimas, quas ferret & ſanciret, orando obtinuit, ſed iram cœleſtis numinis ob immania ingrati laſciuientis & efferati populi delicta auertit, & eo precante uniuerſa Aegyptus uarijs eſt cladibus affecta. Iſraëlitæq; acie dimicantes nihil obſcure meliores fiebant, proſperiusq; pugnabant. Contra uero intermiſſa ac interpollata oratione ſuccumbebant, ut credi par ſit plu a Moſi precationes, quam militis arma aut uirea in prælio ualuiſſe. Helias cū tres annos & menſes ſex nūquam é cœlo pluiſſet, orando precādoq; tam ſalubrem, quam optatum hymbrem elicuit, cœleſti item illa flamma in auxilium, non in ultionem implorata omnibus fere, qui ab Ochezia ad eum uiolandum miſſi fuerant extinctis, illæſus ſeruatus fuit ſimulq; & pietas uindicata. Apud Hiericontem letiferæ fons aquæ prophetæ Heliſei precibus ſalubris effectus eſt. Sterilitas in fertilitatem uerſa. Ferrea ſecuris in Iordane fluitauit. Defunctus reuixit. Conſtans fama eſt precibus & oratione Ieſu Iſraëlitici ducis populi ſolem & lunam, atque ipſum mundum aliquandiu ſteuſſe immobilem. Quid Ezechie oratione expertus ſim, ut nemine tradēte quas uocamus ingenuaa artes per ſe didicerint. Ea enim

eſt

eſt uis orationis, ut nonnulla genera demonum malorum expelli non poſſint ſine ea: ut ipſa ueritas teſtatur non ſine aliqua diſcipulorum ſuorum incuſatione deſidiæ, atq; ignauiæ quòd parum orationis ſtudioſi eſſent: cum illud genus demonum ipſi expellere non potuiſſent. Non'ne Apoſtoli alij rudes fere & agreſtes homines in initio poſteaquam Spiritum ſanctum oratione præcibus & gratia acceperunt, magnalia dei uarijs linguis & non ſuis, loquebantur? Quos nulla unquam nodoſa ſophiſtarum cauillatio, nulla ſapientum auctoritas, nulla humanæ prudentiæ cognitio, nulla deniq; potentia aut terror à iuſto rectoq; propoſito dimouere, nedũ deterrere, aut fallere, aut circumuenire, aut eis quicquam perſuadere unquam potuit. Oraui, ut mihi ipſe teſtis eſt, pro uobis Chriſtum Opt. Max. iamdiu ſępius & frequentiſſime, ut profligaret, uel ſaltem ante faciem ueſtram pacaret hoſtes atque inimicos ueſtros. Id quod breui futurum confido. Nam cum cõtempta fidei, & iuriſiurandi religione contra omne fas, omne ius arma in uos ſumpſerint, eorum impia conſilia iuſtus & omnipotens deus peruertet, cui inſolens temeritas, immanis impietas, doloſa calliditas, elata ſuperbia ſemper extitit odioſa. Qui tantiſper regna, ciuitates, populos, & nationes proſperum imperium habuiſſe uoluit, dum apud eos iuſta cõſilia, uera religio, ſancta fides, intemerata probitas, ius bonum æquumq; ualuerunt, ubi uero gratia, timor, odium, ira, uoluptas, ambitio, libido, inuidentia, ſuperbia, perfidia, auaritia, improbitas ea paulatim graſſando corrupere: paulo poſt imminutę opes, deinde adẽptum imperium, poſtremo ſeruitutem impoſitam eſſe. Confirmetur igitur cor regis in domino, & exaltetur cor eius in deo. Et dilatabit dominus deus os eius ſuper inimicos eius, & lætabitur in ſalutari eius, quoniam non eſt ſanctus, nec iuſtus niſi dominus, qui omnia reſpicit: ipſe eſt, qui inanem gloriam ſuperborum confundet, ipſe ſuperbos deſpicit, atq; potentes infirmos facit, & infirmos præcingit uirtute, dans uotum uouenti, & benedicens annos iuſti; timentes & inuocantes nomen eius exaudiens, ipſe autem quoniam iuſtus eſt, nouit facere iudicium & iuſtitiam, iudicabit omnia extrema terræ, & uirtutem dabit Regi noſtro inuocanti eum, ut in manu forti atterat inimicos eius. Orationibus præterea, ut hos mittamus, qui aliquando ſuæ immanitatis pœnas dabunt, mundamur, quia (ut inquit Hiero. ſuper Math. 14.) in tentationẽ intrat, qui orare negligit. Et hoc aperte Chriſtus Opt. Max. demonſtrauit, cum ubi ipſe oraſſet diſcipulis præcepit, ut aſſidui, & frequentes orarent, ne prauis cogitationibus exagitarentur, dum inquit: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Item meritis augemur, poſtulata exoramus, hoſtes uincimus, inimicos ſuperamus; penetralium diuinorum commertio utimur c. ſi ergo s. q. i. Nam cũ deo tunc eſſe dicimur, cum oramus, quia eum alloquimur, & cũ eo puras cogitationes noſtras familiarius & confidentius communicamus. Nónne cœleſtis tunc, tota eſt nobis mens? et in penetralibus cœli uerſamur, cum oramus, ſi nullis terrenis curis aut erroribus impeditur, nec alijs cogitationibus occupatur, ſiue auxilium ſupplices petamus in eo cõfidentes, ſiue humiles gratias agamus gratitudinem animi oſtendentes, ſiue aliquid obſecremus manus tendentes quo ſuſtẽtemur, & quo honeſtas actiones exerceamus, ſiue pro charis, pro amicis, pro neceſſarijs, pro familiaribus, pro bene merẽtibus, p defunctis pro ſtrati pie ueniam præcemur, aut aliquid aliud oremus. Exiſtimantur cæteris longe præſtare, & gratia, & ſtudio, & fauore reliquos omnes nõ parum anteire, quibus fit poteſtas ad magnos & ſummos principes uerba pauca faciendi, qui ad conciones populorum admittuntur, qui in Senatu ſententias dicere rogantur. Et qui apud Deum, qui omnibus præeſt præuidendo & prouidendo, qui omnia regit & moderatur, qui neminem ſupra ſe habet, cuius maieſtatẽ cæteræ uenerantur poteſtates, cuius nutui omnia obtemperant, obediũt, orationem habuerint, uerba fecerint, ſiue depræcando, ſiue petendo, ſiue obſecrando, ſiue poſtulando, ſiue implorando, ſiue gratias agendo ſi admittanť, contemnemus? ſtocifaciemus? Abſit, imo uenerandi ſunt, cum diuini ipſi oratione & præcibus efficiantur. Ea enim futura plerunq; præuidemus diuino afflati numine, quia cœleſtia oratione deguſtantur, mens eleuatur, & uelut ſui ipſius compos ſoluta terrenis curis ſublimiora illa contemplatur, futuraq; uelut præſentia commertio quodam diuini numinis præſagit. Non enim ex aſtris, quæ illi ſupernæ obediunt poteſtati, ut quidam temerarij pollicentur, non ex reſpõſis dæmonum, qui fallere humanam curioſitatem conantur, ut nonnulli ſuperſticioſi Necromantici putant, non ex ſortibus, aut ex garritu, aut ex uolatu, aut ex tripudio auium, aut ex extis animalium, ut pleriq; Sortilegi, Augures, Auſpices, Matthematici, Arioli,

Incanta-

Incantatores perſuadere conantur, ſed ex deo certiſſimo rerum autore ueras facere poſſumus de futuris prædictiones. Quod oratione ſi pia ſit, aſſequi poſſumus, cum ea diuinæ conſuetudinis & conuerſationis participes efficiamur. Ex quo ab oratione deſiſtere non debemus, etſi quod præcamur, non ita ſtatim exoramus: cum omnis noſtra conuerſatio cœleſtis ſit, quando bene, pie, ſanctéq; præcamur, habeamusq; cum deo rationem, qui humiliantis ſe nullius recuſat affectum, nec piæ mentis ſinceras aſpernatur cogitationes. Itaque nihil eſt quod nos terrere debeat, ſi orantes aliquando non exaudimur. Id enim præterea fieri ſolet, quia intelligit omnipotens deus, cui omnia præſentia ſunt quæ petimus, aliquando non nobis profutura, uel eorum, pro quibus petimus, peruerſitates ne exoremus, obſiſtere: qui etiam nouit plerumq; petitionis effectum in poſterum differre, ut deſideria creſcant, & uberius gaudijs perfruamur, quæ requirimus. Verum enim ſi carmina uel cœlo poſſunt deducere lunam: ſi carminibus Cyrce ſocios mutauit Vlyſſis: ſi ſiſti ſanguinē uerbis: ſi alligari & conſolidari uulnera excantationibus uidemus: ſi præcationibus ſagittas extrahi, animalia etiam fera includi, oculos hominum hebetari, uires debilitari, aciem ferri obtundi: ſi quibuſdam præcationibus uel cogi fulmina, uel impetrari antiquitas credidit, & quid dubitandum erit de ui effectuq; orationis? quæ nunquam irrita eſſe ſolet, etſi quod præcamur non obtineamus, tamen uires ſuas ad multa, quæ nobis profutura præuidet deus, quamquam non petuntur, extendit. Tantum enim abeſt ut iuſtæ ſanctæq; præces effectu careant, ut plerumq; multo maiora, quam poſcere auderemus unquam, ab omnipotenti & benigniſſimo deo orationis intuitu concedantur. Nónne uerbum caro factū eſt? Et quod panis erat in corpus animatum oratione quotidie transfiguratur? ut una ſubſtantia præter naturam in aliam transferatur? Tanta eſt profecto uis orationis, ut ſi iuſtitiæ, fidei, charitatis adminiculo fomentoq; ſuſtentetur, innitatur, quæ impoſſibilia primo uidebantur, facillima factu & poſſibilia demum fiant? Quo fit, ut orandū ſit frequentius, modo pie, caſte, ſanctéq; oremus, & ea peramus orantes quæ publice dici non erubeſcimus, cum nihil in humanis dignius, præclarius'ue, aut gratius deo inueniri poſſe exiſtimē, quam orationem, quæ uerum ac ſincerum mentis, atq; animi affectum exprimat. Et ſummus in ea colendi numinis ritus, & uerus accommodatiſſimusq; dei cultus, abſoluta, ac ſincera religio conſiſtit, quippe qui thura, aut uerbenas non habent, bona tamen uerba facere poſſunt. Reliqua, ut offerre, litare, ſacrificare, conſecrare, paucorum ſunt quod non omnia apud omnes inueniantur, neq; omnibus ea permiſſa ſint. Et oratione omnes quam ſimillimi deo efficimur, quæ ab omnibus haberi poteſt, ut nobiſcum eſſe intelligatur, cum pie, fructe, caſtéq; præcamur. Igitur cum uberrimos ſanctos pariat oratio, ut non poſſit eſſe non frugi, ſi cum iuſtitia charitateq; coniuncta ſit, parsq; optima ſit religionis, & in ea uerus & ſincerus dei cultus exiſtat, quam omnes habere poſſunt, & deeſſent, & abſque ea homines à belluis parum differant, orandum, præcandumq; eſt omnino, ut homines eſſe
uideamur, ut ſatis religioni faciamus, ut accommodatiſſimo cultu deum uenerantes
quàm frugi, quàm utilis ſit oratio ſentiamus ab eo, qui trinus
& unus uiuit & regnat deus per omnia ſecula
ſeculorum.

FINIS.

τετέλεσται

ΠΑΝΤΟΛΕΟΝΤΟΣ ΔΙΑ

ΚΟΝΟΥ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ, λόγος εἰς τὰ ἅγια φῶτα.

PANTOLEONTIS MAgnæ dei Eccleſiæ Diaconi de luminibus ſanctis(id eſt,de domino Chriſto & ſancto Ioanne eius præcurſore)ſermo.

Τὴν τῆς πανηγύρεως χάριν, τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ὁρῶ μὴ δεομένην λαμπρότητος. παντὸς γὰρ κάλλους λόγων τὰ παρόντα καλλίω. καὶ λόγος οὐδεὶς οὕτως ὡραῖος, ὡς αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ πανήγυρις. τί γὰρ ἂν εἴη τῆς παρούσης ἑορτῆς ὡραιότερον; εἰς ἣν καὶ τὰ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ τῆς γῆς ἑορτάζουσι βασίλεια, εἰς ἣν καὶ ἄνωθεν βασιλέως θυμὸς ἐπεδήμησεν. εἰς ἣν καὶ τῶν ἐπιγείων ὁ βασιλεὺς, τὸ διάδημα κρύψας, συναναστρέφεται δήμοις. καὶ ὁ τῶν ὅλων δεσπότης χριστὸς εἰς θήραν τοῦ διαβόλου παραγινόμενος, καὶ τὸ τῆς θεότητος ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ σκεπάσας ἀξίωμα, τοῖς τῶν ἰουδαίων συνκυλίεται δήμοις, καὶ τὴν τοῦ βαπτίσματος ὑποκρίνεται χρείαν, αὐτὸς ὢν τοῦ βαπτίζοντος βάπτισμα. καὶ γίνεται κατὰ τὸ φαινόμενον τῶν ἀνθρώπων εἷς. καὶ γὰρ βασιλεῦσιν ἑπόμενον ἡνίκα ἂν εἰς θήραν ἐξίωσιν, ἀντὶ τῆς βασιλικῆς ἀξίας στρατιωτικὸν περιτίθεσθαι σχῆμα. οὕτω καὶ ὁ τῶν ὅλων βασιλεὺς χριστὸς, εἰς θήραν τοῦ διαβόλου παραγινόμενος, καὶ τὸ θηρίον πρὸς συμβολὴν ἐρεθίζων, κρύψας τὴν ἀπρόσιτον τῷ θηρίῳ θεότητα. ὃ γὰρ ἂν εἰ προέγνω προσῆλθε. τὴν εὐχείρωτον δείκνυσι τῆς ἀνθρωπότητος φύσιν, ἵν' ὡς εὐάλωτον προσελθὸν περιπέσῃ τῇ θήρᾳ. ἀλλ' ἡ τῆς προσποιήσεως τὸν ἰωάννην οὐ διέλαθε τέχνη. τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος αὐτῷ τὴν κεκρυμμένην ἐν τῇ σαρκὶ δειξάσης θεότητα. ὅρα γὰρ οἷα πρὸς αὐτὸν ἀναβοᾷ. ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; κἂν τοὺς ἄλλους λανθάνῃς, ἐμοὶ φησὶ γέγονας γνώριμος. οἶδά σου τὴν προσποίησιν δέσποτα. γνωρίζω

QVæ feſti huius eſt gratia,nihil puto ſermonis eam ſplendore indigere. Omni quippe orationis elegantia, quæ in præſentiarũ tractamus, pulchriora ſunt, nec ſermo ullus tam uenuſtus, atque noſtra hæc per ſe eſt panegyris. Quid erenim poſſit præſente noſtra ſolennitate eſſe ſplendidius? ad quam & cœleſtia & terreſtria, ad celebrandum, regna conueniunt: Ad quam Regis deſuper animus quoque acceſſit: In qua & terricolarum rex, abſcondito diademate, cum populo conuerſatur: Imò qui Dominus eſt uniuerſi, Chriſtus ad captiuum ducendũ Sathanam delapſus, tecta per humanam ſpeciem diuinitatis ſuę maieſtate, cum populo Iudaico cohabitat, & baptiſmi ſe uſui ſubmittit, quum ipſe ſit baptizantis baptiſma: Et fit, ſicuti foris apparet, hominum unus. Regum eſt ſecutus conſuetudinem, qui dum prædæ inſidiantur, depoſita regia maieſtate, militari ſe habitu amiciunt: Sic uniuerſi quoque Rex Chriſtus ad uenandum Sathanam accedens, & ad conflictum feram incitans, abſcondita, quæ à congreſſu beſtiam deterreret, diuinitate ſua (haud enim, ſiquidem cognouiſſet, acceſſiſſet) infirmam oſtendit humanitatis naturam, quo quaſi cum imbecillo & captu facili congreſſura, in laqueum incideret. Sed hoc diſſimulandi ſtudiũ haud Ioannem latuit, Spiritus ei gratia abſconditam in carne diuinitatem monſtrante. Vide igitur qualiter ad eum exclamet: Mihi, inquit, opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Etſi, inquit, hos lateas, mihi tamen factus es cognitus, noui tuam ô Domine diſſimulationem: cognoſco

τὴν

τὸν ἔνδον κεκρυμμένον, ἔγνων σου τὴν ἀξίαν ἐν μήτρᾳ βασταζόμενος ἔτι. μέγα μοι καὶ τὸ λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων τῶν σῶν. σὺ δὲ καὶ τῇ κεφαλῇ προσάγειν τὴν δεξιὰν ἐπιτάττεις. τῆς σῆς ἦλθον παρουσίας ἑτοιμαστής. οὐχ' ἁγιαστὴς τῆς ἀναμαρτήτου σαρκός. οὐκ εἰμὶ τῶν τὴν σὴν ἀγνοούντων ἀξίαν. ἐκ τῆς μητρῴας γαστρὸς τὴν σὲ μέλλουσαν τίκτειν θεασάμενος, ἔκραζον· πόθεν μοι τοῦτο. ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με. ἀμνὸς προσαγήγονας αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. κἀγὼ τὴν σὴν μετὰ τοῦ κόσμου δωρεὰν ἀναμένων. ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; πρὸς τὸν πηλὸν ὁ χρυσός; πρὸς τὸν λύχνον ὁ ἥλιος; πρὸς τὸν σπινθῆρα τὸ φῶς, ἡ πηγὴ πρὸς τὸν πιεῖν ἐπειγόμενον; πρὸς τὸν ἐκ σπέρματος ὁ ἐκ παρθένου τεχθείς; ἀρκεῖ μοι τὸ καλεῖσθαι σου πρόδρομον. προσκυνῶ τὴν εἰς τοῦτο διακονίαν. τί οὖν καὶ νίπτειν βιάζῃ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος. τί οὖν ὁ δεσπότης χριστός. ἄφες ἄρτι. οὕτω γὰρ πρέπον ἡμῖν ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. ἄφες ἄρτι. ἐπιεικείας μοι νῦν. οὐ δοξολογίας. ὁ καιρὸς ἀνθρωπίνης πολιτείας. οὐ δεσποτικῆς αὐθεντίας, παραγενόμενος γὰρ δι' ὑμᾶς ἰωάννη. ἐτέχθην ἐκ γαστρὸς ἀνθρωπίνης. γαλακτοτροφίας μετέσχον. ηὐξήθην κατὰ σώματος νόμον, τὴν τῶν νομίμων φυλακὴν ἀπεπλήρωσα. οὐδὲν μοι τῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως παρελείφθη πολιτευμάτων. δέχομαι καὶ νῦν ὡς ἄνθρωπος βάπτισμα. πραχθήτω πάντα παρ' ἐμοῦ τὰ τῆς τοῦ σώματος ἀκόλουθα φύσεως. μὴ μάθῃ δι' ὧν λέγει ὁ διάβολος τὴν κεκρυμμένην μου θεότητα, μὴ φοβηθεὶς τὸ μυστήριον, καὶ φύγῃ τὴν πρὸς ἐμὲ συμβολήν, καὶ κερδάνῃ δραπετεύουσαν τὴν ἧτταν. ἄφες ἄρτι. ὄψει μου μικρὸν ὕστερον ἰωάννη τὴν δόξαν. ὄψει με τῆς τῶν δαιμόνων νικητὴν παρατάξεως. ὄψει τὴν τοῦ ᾅδου παρ' ἐμοῦ σκυλευομένην βασιλείαν. ὄψει με ἀγγέλων οὐρανίων δοξαζόμενον ὕμνοις. ὄψει με τῆς οἰκουμένης κριτὴν προκαθήμενον. ὄψει με παρὰ παντὸς λατρευόμενον ἔθνους. ὄψει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων πρὸς τὴν ἐμὴν συγκεκυφὸς προσκύνησιν. ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τούτων πρὸς τὸν ἰωάννην τοῦ χριστοῦ λαλουμένων, καὶ πρὸς αὐτὸν παρ' ἐκείνου, οἱ τῶν ἰουδαίων ἀκροαταὶ παρειστήκεσαν δῆμοι. καὶ καθ' ἑαυτοὺς σιωπῇ διηπόρουν. θαυμαστὸν τὸ γινόμενον. ἐκπλήξεως τὸ φαινόμενον ἄξιον. ὁ φαρισαίους βαπτίζων, παρὰ τούτου βαπτισθῆναι παρακαλεῖ. ὁ σαδδουκαίοις φρικτὸς, πρὸς τὴν τούτου νῦν ἕστηκε συγκεκυφὼς θεωρίαν. ὁ νηστευτὴς παρὰ τοῦ μὴ νηστεύοντος ζητεῖ εὐλογίας. ὁ τριχίνῃ κεχρη-

qui intra te abſconditus eſt, quoniam tuam cognoui maieſtatem, dum in utero adhuc matris geſtarer. Magnum mihi foret uel ſoluere corrigiam calciamentorum tuorum, & tu mandas ut dexteram meam capiti tuo admoueam? Tui ego ueni aduẽtus præco, non carnis tuæ, quæ ſine labe & macula eſt, ſanctificator. Non ego ex ijs ſum qui tuam ignorant eminẽtiam: nam ex materno utero qua parẽte eſſes naſciturus cõſpicatus, exclamaui: Vnde hoc mihi ut ueniat mater domini mei ad me? Agnus tu acceſſiſti, qui tollat noxam mũdi. Et ego unà cum mundo tuum expectans donum, opus habeo ut abs te baptizer, tu uerò ad me uenis? Ad lutum aurum? ad lychnum, Sol? ad ſcintillam fax? Fõs ad ſitientem? ad natum ex ſemine, qui ex uirgine nat⁹ eſt? Satis eſt mihi tuum me uocari præcurſorẽ: ob quod ſanè ipſum adoro miniſterium. Quid igitur ad lauandum ſe quoq; cõpellit Iuſtitiæ Sol? Quid ergo dominus Chriſtus: Omitte nũc inquit, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſtitiam. Omitte nunc, manſuetudinis mihi nunc, non glorificationis tempus eſt, humano uiuendi more, non imperiali poteſtate: Adueni enim propter uos ô Ioannes: natus ex utero humano, lacte nutritus, pro corporis lege auctus, ſtatutorũ obſeruãtiam executus ſum: Nulla mihi humanæ cõditionis prætermiſſa ciuilitas eſt. Quare nunc quoq; ceu homo baptiſma ſuſcipio. Perage ea mecum omnia, quæ corporis naturæ conueniunt: Ne diſcat, per quæ dicat diabolus abſconditam meam diuinitatem, ne myſterium metuens, congreſſum meum fugiat, atq; auerſam à ſe ſtragem lucretur. Omitte nunc, uidebis meam paulo poſt, ô Ioannes, gloriã: Videbis me demoniacæ phalangis uictorem: Videbis ſatanæ à me regnum expoliatum: Videbis me ab angelica cœleſti turba laudibus celebrari: Videbis me terreſtris orbis iudicem præſidentem: Videbis me ab omnibus coli Gentibus: Videbis omne genu cœleſtium, terreſtrium & infernorum ad adorandum me flecti. Omitte nunc, ſic enim nos decet, ut compleamus omnem iuſtitiam. Hæc Chriſto & Ioanne inter ſe colloquẽtibus Iudæorũ audientiũ aſtitit turba, qui attoniti de facto hoc admirabili dubitabant: ſtupore uidebat dignũ. Qui em̃ Phariſæos baptizabat, ab hoc rogat baptizari: Qui Sadducæis erat formidabilis, ad illius nũc aſpectum aſſurgit flectẽs genua; Ieiunio clarus ab eo q nõ ieiunauit, benedictionẽ quærit: Qui ueſte ex pilis cõ

μένος

μένος ἐσθῆτι, τῷ παρὰ τοῦ μηδὲν τοιοῦτον ἐπιφερομένου ὁ ἱκέτης καθάρσεως. ὁ τοῖς τῶν μελισσῶν κατὰ τὴν ἔρημον πόνοις, καὶ τοῖς τῶν βοτανῶν συντρεφόμενος ἐκ βρέφους ἀκρίσμασι. τὴν τούτου νῦν ὡς ἁγιωτέραν δέδιε πολιτείαν, ποῖον ἄρα τὸ τούτου πρὸς ἐκεῖνον ὑπεροχῆς τὸ διάφορον; τίς ἄρα ψῆφος τοῦ θεοῦ περὶ τούτου; μεταξὺ τῆς τοιαύτης ἀπορίας δὲ οὐρανῶν διαβοᾷ τις φωνή. ζητεῖτέ φησι καθ᾽ ἑαυτοὺς τοῦ βαπτιζομένου τὴν δύναμιν, μάθετε τοῦ ζητουμένου παρ᾽ ὑμῖν τὴν οὐσίαν. γνῶτε Ἰωάννου καὶ τούτου πηλίκον τὸ διάφορον, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα. ἐντεῦθεν Ἰωάννης, οὐ κατὰ τὸν ναὸν ποιεῖται τὸ βάπτισμα. οὐ κατ᾽ οἶκον, ὡς ἑκάστῳ βαπτίζοντι συνήθες. ἀλλ᾽ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ὑπαίθρῳ ποταμῷ, ἵνα πάντες ἀκούοντες ἐκ τῆς δὲ οὐρανῶν κατὰ τὸν ἀέρα φωνῆς, τὸν παρόντα διδάσκωνται, μεγάλης ἄρα μέγαν χορηγὸν τῆς πανηγύρεως, δεσπότην δεσποτικῆς, βασιλικῆς βασιλέα φιλανθρώπου φιλάνθρωπον. ὁ γὰρ ζυγός σου χρηστὸς ὦ φιλάνθρωπε βασιλεῦ. καὶ τὸ φορτίον σου ἐλαφρόν. ὡς πρέπειν πρὸς ἡμᾶς καὶ σοὶ τὰ τοῦ δεσπότου βοᾶν. ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ᾽ ὑμᾶς. ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι. μάθετε ἀπ᾽ ἐμοῦ ὅτι πρᾶος εἰμι. καὶ οὐ βαρεῖ τῷ προστάγματι. οὐ ζυγῷ δαμαζόμεθα. οὐχ ὑπερόγκῳ κατακλώμεθα φόβῳ, ἀλλὰ δεδοίκαμεν μέν, ἐλεύθεροι δὲ φόβου, οὐ καταδίκων ἕλκομεν τὸν τῆς δουλείας ζυγόν, ἀλλ᾽ ἡδόμενοι μᾶλλον ἢ βαρυνόμενοι. εἴης τοίνυν ἡμῖν πολυελίκτοις σωζόμενος ἔτεσιν. ἐπιδοίης πρὸς μῆκος πολυετίας. γένοιο πρεσβύτης. ὃν ἐπιστεύθης λαὸν ἡνιοχοίης, εἴποι καὶ πρὸς σὲ ὁ θεός, τὴν τῶν ἐκ σοῦ τικτομένων βασιλείαν ἐκφύτευμ, αὐξανῶ σε σφόδρα σφοδρῶς, καὶ θήσω σε εἰς ἔθνη, καὶ βασιλεῖς ἐκ σοῦ ἐξελεύσονται. ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις. νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

texta erat tectus, ab eo qui eiuſmodi nihil ſecum adfert, purgationem ſupplex petit: Qui apium in deſerto laboribus & herbarum radicibus ac locuſtis à puero nutritus, huius nunc tanquam ſanctiorem conſtitutionem formidat. Quod ergo excellẽtiæ inter illos diſerimẽ eſt? Quale de illo de⁹ fert ſuffragium? Interea dum omnes ſic ſtupore ſunt correpti, è cœlis ebuccinantis auditur uox. Inquirite, inquit, apud ſe quiſq; baptizati uirtutem, diſcite potẽtiam eius, qui apud uos eſſentiam quæſiuit: Cognoſcite quantum ſit inter Ioannem & hunc diſcrimen. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt. Hinc quoq; Ioannes non in templo, baptizat, nec in domo aliqua, quemadmodum aliorum unuſquiſq; conſueuit: ſed apud deſerti, & dio expoſitũ flumen, quo audientes omnes ex cœleſti illa per aërem audita uoce præſentem hunc diſcerent, Magnum uidelicet magnæ illius panegyris choragum, dominum dominantium & Regem Regum ac humanitatis omnis fontem. Iugum enim tuum ſuaue eſt ô Rex humaniſſime, et onus tuum leue: Vt deceat te quoque hæc ad nos domini uerba exclamare: Tollite iugum meũ ſuper uos, iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meũ leue eſt; diſcite à me quoniã mitis ſum. Nec conſtitutionum onere nos grauat: non iugo opprimimur: non metu torquemur. Verum timuimus quidem, at liberi nunc à metu, non ueluti ſontes & damnati ſeruitutis iugũ toleramus: ſed uoluptati magis quàm oneri nobis eſt. Sis igitur nobis multiplicatos ſeruatus in annos: diuturnitatis longitudini tu ſuperaddas; Fias ſenex: Tu populum, quem ſortitus es, dirigas. Dicat ad te quoq; deus: Regnum eorum qui ex te naſcẽtur, propagando, augebo te uehementer nimis, & ponam te in Gentes, & Reges ex te prodibunt. In Chriſto Ieſu domino noſtro, cui ſit omnis gloria honor & ueneratio, nũc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

TESTAMENTVM DVOdecim Patriarcharum, filiorum Iacob,

per Robertum Lincolinenſem Epiſcopum, è Græco in Latinum uerſum.

Teſtamentum Ruben, de his quæ moriturus in mente, ſpiritu prænoſtico dictante, habuit. I.

TRanſcriptum Teſtamenti Ruben, quæcunq; mandauit filijs ſuis, priuſquam moreretur, in CXXV. anno uitæ ipſius. Poſt annos duos mortis Ioſeph, ad ægrotantem congregati ſunt ut uiſitarent eum filij & filij filiorum eius, & dixit eis: Filioli mei, ego morior, & uado uiam patrum meorum. Et uidens illic Iudam, Gad & Aſer fratres ſuos, dixit eis: Erigite me fratres, ut dicam fratribus meis

bus meis et filijs meis, quæcunq; habeo in corde meo abſcondita: deficiẽs eñ ego ſum à mo
do. Et ſtãs oſculatus eſt eos, & plorãs dixit: Audite fratres mei, aurib. percipite uerba Ru
ben patris ueſtri, quæcunque mando uobis: Ecce, teſtificor uobis Deum cœli hodie, ut
non ambuletis in ignorantia iuuentutis & fornicatione, in qua effuſus ſum ego, & inqui
naui lectum patris mei Iacob: Dico enim uobis, quoniam percuſſit me dominus plaga
magna in ilijs meis per menſes ſeptem, & niſi Iacob pater meus oraſſet pro me ad domi/
num, quoniam uoluit occidere me, perijſſem. Eram enim annorum triginta, quando feci
hoc malum coram Domino, & ſeptem menſibus infirmatus ſum uſque ad mortem, & in
electione animæ meæ ſeptem annis pœnitui coram Domino. Vinum & ſiceram nõ bibi,
& caro non intrauit os meum, & omnem panem deſiderij non guſtaui lugens pro pecca/
to meo, magnum enim erat, & non fiet in Iſraël ita. Et nunc audite me filij, ut manifeſtem
uobis quæ uidi, de ſeptem ſpiritibus erroris, in pœnitentia mea. Septem ſpiritus dati ſunt
aduerſus hominem à Beliar, & ipſi ſunt caput operum iuuentutis, & ſeptem ſpiritus dati
ſunt ei in creatione, ut ſit in eis omne opus hominis. Primus ſpiritus eſt uitæ, cum qua con
ſiſtentia creatur. Secundus ſpiritus eſt uiſus, cum quo fit deſideriũ. Tertius ſpiritus eſt au/
ditus, cum quo fit doctrina. Quartus ſpiritus eſt olfactus, cum quo eſt guſtus datus in at/
tractione aëris & ſpirationis. Quintus ſpiritus eſt locutionis, cũ qua fit cognitio. Sextus
ſpiritus eſt guſtus, cum quo fit cibatio comeſtibilium & potibilium, & fortitudo in ipſis
creatur, quoniã in cibis ſubſtantia eſt fortitudinis. Septimus ſpiritus eſt ſeminis & coitus,
cum quo coingreditur per concupiſcentiam uoluptatis peccatum. Propter hoc ultimus
eſt creationis, & primus iuuentutis, quoniam ignorantia plenus eſt, & ipſa iuniorem du/
cit ut cæcum in foueam, & ut iumentum in præſepiũ. In omnibus his octauus ſpiritus ſom
ni eſt, cum quo creata eſt extaſis naturæ, & imago mortis. His ſpiritibus commiſcetur ſpi-
ritus erroris. Primus fornicationis, in natura & ſenſibus iniacet. Secundus ſpiritus, inſatia
bilitas in uentre. Tertius ſpiritus, pugnę in epate & colera. Quartus ſpiritus, placentiæ et
machinationis, ut per ſuperfluitatẽ decorus appareat. Quintus ſpiritus, ſuperbiæ, ut mo/
ueatur & magna ſapiat. Sextus ſpiritus mendacij, in prædicatione & zelo fingendi ſermo
nes eius, de genere & familiaribus. Septimus ſpiritus, iniuſtitiæ, cum qua fiunt & commo/
tiones, ut faciat concupiſcentiã uoluptatis cordis ſui. Iniuſtitia enim cooperatur reliquis
ſpiritib. per doli aſſumptionẽ. In omnib. his ſpiritus ſomni, octauus ſpiritus, copulať erro
re et phãtaſia, & ita perit animus iuniorũ, obtenebrans mentẽ à ueritate, & non intelligẽs
legem domini, neq; obediẽs doctrinæ patrum ſuorum, quemadmodum & ego paſſus ſum
in iuuentute mea. Et nunc filij ueritatem diligite, & ipſa cuſtodiet uos. Audite Ruben pa
trem ueſtrum, non attendatis in uiſione mulieris, neq; ſingulariter ſitis cum fœmina quæ
eſt ſub uiro, neq; circumſcrutemini operationem mulierum. Niſi enim uidiſſem Ballam
balneantem in cooperto loco, non incidiſſem in iniquitatem magnam. Concipiens enim
mens mea muliebrem nuditatem, non ſiuit me dormire, uſquequo operatus ſum abomi/
nationem. Abſente enim Iacob patre meo apud Iſaac patrem ſuum, exiſtentibus nobis in
Gader, proximo Ephrata domus Bethleem, Balla erat ebria, et dormiens reuelata iacebat
in cubiculo, & ego ingrediens, & uidens nuditatem ipſius, operatus impietatẽ, & derelin
quens eam dormientem, egreſſus ſum: confeſtim Angelus dei reuelauit patri meo Iacob
de impietate mea, & ueniens lugebat ſuper me, non amplius tangens eam. Non ergo attẽ
datis pulchritudini mulierum, neq; cogitetis operationes earum. Sed ambulate in ſimpli/
citate cordis in timore domini, & laborãtes in operibus, & exercitãtes in literis & in gre/
gibus ueſtris, donec dominus det uobis coniugem quam ipſe uult, ut non patiamini ſicut
& ego. Vſq; ad mortem patris noſtri, non habebam fiduciam aſpiciendi in faciem Iacob,
uel loquendi alicui fratrum propter opprobria, & uſq; nunc conſcientia mea cruciat me
de peccato meo, & cõſolatus eſt me pater meus, quoniam orauit pro me ad dominum, ut
tranſeat à me ira domini, ſicut oſtendit mihi dominus. Ex tunc igiť cuſtoditus ſum & non
peccaui. Propter hoc filij mei, cuſtodite omnia quæcunq; narro uobis, & non peccabitis.
Perditio enim animæ eſt fornicatio, diuidens à deo, & adproximare faciens ad idola, quo
niam ipſa in errorem ducit intellectum & mentem, & deducit iuuenes in infernum ante
tempora ipſorum. Nã multos perdidit fornicatio. Quoniam etſi ſit aliquis ſenex, uel nobi
lis, opprobrium ipſum facit, & deriſionem apud Beliar & filios hominum. Quia enim cu
ſtodiuit ſe Ioſeph ab omni muliere, & cogitationes purgauit ab omni fornicatione, inue

nit gra

nit gratiam coram domino & hominibus. Etenim multa fecit ei Aegyptia, quę Magos aduocauit, & pharmaca ei obtulit, & nō ſuſcepit conſilium animæ eius deſidenum pernicioſum. Propter hoc deus patrum meorum eruit eum ab omni uiſibili & abſcondita morte. Si enim non præualeat fornicatio menti, neq; Beliar præualebit uobis. Pernicioſæ enim ſunt mulieres, filij mei, quoniam cum non habent poteſtatē uel uirtutē in hominem, dolo ſe agunt in formis, quibus eū ad ipſas attrahant, & quem per fortitudinem nō poſſunt uincere, hunc per deceptionē uincunt. Nam & de eis dixit mihi Angelus dei, qui docuit me, quoniam mulieres uincuntur à ſpiritu fornicationis ſuper hominem, & in corde machinātur aduerſus homines, & per ornatū errare faciunt primo eorum mentes, & per uiſum uenenum inſerunt, & tunc opere captiuant; non enim poteſt mulier hominem cogere. Fugite ergo fornicationem filij mei, præcipite mulieribus ueſtris et filiabus, ut non ornent ſe in capitibus, & uiſus earum caſtigent, quoniam omnis mulier doloſe agens in his, in punitionem ſeculi reſeruata eſt. Ita enim ſeduxerunt uigiles ante diluuium, & illi continuo uidentes eas, affecti ſunt deſiderio adinuicem, & conceperunt mente operationem, et transfigurati ſunt in homines, & in coitu uirorum ſuorum apparuerunt eis, & illæ deſiderantes mente imaginationes eorum, pepererūt Gigantes. Apparuerunt enim eis uigiles uſque ad cœlum attingentes. Cuſtodimini ergo à fornicatione, & ſi uultis purgari mēte, cuſtodite ſenſus ueſtros ab omni fœmina, ſed & illis præcipite non communicate cum hominibus, ut & ipſæ purgentur mente. Continuæ enim contingentiæ, & ſi non operatum fiunt impium, tamen ipſis ſunt ægritudo inſanabilis, nobis uero opprobrium Beliar ſempiternum, quoniam fornicatio neq; intellectū neq; pietatem habet in ſe ipſa, & omnis zelus habitat in deſiderio eius, propter hoc zelabitis filios. Leui, & quæretis exaltari ſuper eos, ſed non poteritis. Deus enim faciet uindictam eorum, & moriemini morte pernicioſa. Leui enim dedit dominus principatum & Iudæ, cum his & mihi, Dan & Ioſeph, ut eſſemus Principes. Propter hoc mando uobis, audite Leui, quoniam ipſe noſcet legem domini, & diuidet iudicia, & ſacrificia pro omni Iſraël, uſq; ad conſumationem temporum principis ſacerdotum Chriſti, quoniam dixit dominus: Adiuro uos per deum cœli, ut faciatis ueritatem unuſquiſq; proximo ſuo, & ad Leui appropinquate in humilitate cordis, ut recipiatis benedictionem ex ore ipſius. Ipſe enim benedicet Iſraël & Iudam, quoniam eum elegit deus regem ſuper omnes populos, & adorate ſemen ipſius, quoniā pro uobis morietur in bellis uiſibilibus & inuiſibilibus, & erit in uobis rex ſeculorū. Et mortuus eſt Ruben præcipiens filijs ſuis prædicta et benedicēs, & poſuerūt eum in thecam, uſquequo referētes eū ex Aegypto, ſepelierūt in Hebron in ſpelūca duplici, ubi patres ei⁹ dormieiūt.

Teſtamentum Simeon, de Inuidia. II.

TRanſcriptum uerborum Simeon, quæ locutus eſt filijs ſuis antequam moreretur centeſimo uiceſimo anno uitæ ſuæ, in quo mortuus eſt Ioſeph. Venerunt enim uiſitare ipſum ægrotantem, et erectus ſedens oſculatus eſt eos, & dixit eis: Audite filij, audite Symeonem patrem ueſtrū quæcunq; habeo in corde meo. Ego genitus ſum ex Iacob patre meo filius ſecūdus, et Lya mater mea uocauit me Symeonē, quoniā audiuit dominus orationē ipſius. Potēs effectus ſum ualde, nō formidaui operationē, neq; timui ab omni re Cor enim meum erat durum, epata mea immobilia, & uiſcera mea non cōpatientia, qm̄ et fortitudo ab altiſſimo dat̃ hominibus in animabus et corporibus. In tēpore illo inuidi Ioſeph, qm̄ dilexit eū pater noſter, firmaui ſuper eū epata mea ad occidendū eū, qm̄ princeps erroris, mittens ſpiritū inuidiæ, excæcauit mentē meā, ut non attēderem, non parcens Iacob patri meo. Sed deus eius, & patrū eius, mittens Angelū ſuum, eruit eum ex manibus meis. Vt enim ego ieram in Sichimis afferre unguentū gregibus, et Ruben in Dotaim ubi erant neceſſaria nobis & omnia repoſita, Iudas frater noſter uendidit eum Iſmaëlitis, & ueniens Ruben triſtatus eſt, uoluit enim ipſum ſaluum reducere ad patrem. Ego uero iratus eram aduerſus Iudam, quoniam uiuentem ipſum dimiſit, et fui mēſes quinq; iratus ei, impediuit autem me deus, et prohibuit à me operationem manuū, quoniam manus mea dextera ſemiſicca erat per dies 7. Et cognoui filij, quòd propter Ioſeph hoc mihi accidit, & pœnitens fleui & oraui dominum, ut reſtitueret manum meam et abſtinerem ab omni inquinamento, inuidia, et omni inſipientia. Cognoui enim, quoniam pernicioſam rem cogitaueram coram Domino et Iacob patre noſtro, propter Ioſeph fratrem meum, cui inuidebam. Et nunc filij cuſtodimini à ſpiritibus erroris et inuidiæ, ete-

nim inuidia dominatur omni menti hominis, quæ non patitur eum neq; comedere neq; bibere, neq; facere aliquid boni, ſemper ſuggerens occidere eum cui inuidetur, cum is omnino floreat, inuidens uero marceſcit. Per duos annos puniui in timore domini & in ieiunino animam meam, & cognoui, quoniam liberatio inuidiæ per timorem dei efficitur. Si quis ad dominum refugiat, aufugit pernicioſus ſpiritus ab ipſo, & efficitur mens leuis, & iam compatitur inuidioſo, & non reprehendit diligentes ipſum, & ita quieſcit ab inuidia. Et interrogabat pater de me, quoniam uidit me triſtem, & dicebam mentiens: Epata mea doleo. Triſtabar enim ſuper omnes, quoniam ego eram cauſſa uenditionis Ioſeph, & quando deſcendimus in Aegyptum, & ligauit me uelut exploratorem, cognoui, quoniã iuſte patiebar, & non ſum contriſtatus. Ioſeph uero erat uir bonus, & habens ſpiritũ dei in ſeipſo, miſerator & miſericors, non recordatus eſt facere malum mihi, ſed & dilexit me ut alios fratres. Cuſtodimini ergo filij mei ab omni zelo & inuidia, & ambulate in ſimplicitate animæ, & in bono corde cogitantes fratrem patris ueſtri, ut det uobis deus gratiam, gloriam & benedictionem ſuper capita ueſtra, ſicut uidetis in ipſo. Omnibus diebus non improperauit nobis de uerbo hoc, ſed dilexit nos ut animam ſuã, & ſuper filios ſuos & glorificauit nos, & diuitias, pecora & fructus omnibus nobis largitus eſt. Et uos ergo filij mei dilecti, diligite unuſquiſq; fratrem ſuum in bono corde, & amouete à uobis ſpiritum inuidiæ, quoniam ipſe ſyluestrem facit animam, & corrumpit corpus, iram & bellum tribuit eius conſilijs, & in ſanguinem exacuit, & in extaſim ducit mentem, & non ſinit intellectum in hominibus operari. Sed & ſomnum aufert, & tribulationem tribuit animæ, & tremorem corpori, quoniam & in ſomno aliquis zelus maliciæ imaginatæ ipſum corrodit, & ſpiritibus pernicioſis conturbat animam ipſius, & expaueſcere corpus facit, & conturbatione excitari mentem, & ſicut ſpiritum pernicioſum & uenenum fundẽtem habens, ita apparet hominib. Propterea Ioſepb erat pulchra facie & decorus aſpectu, quoniam non habitauit in ipſo quicquam pernicioſum. A turbatione enim ſpiritus, faciem puram babuit. Et nunc filij mei benigna facite corda ueſtra corã domino, & dirigite uias ueſtras coram bominibus, & inuenietis gratiam coram deo & hominibus, & cuſtodimini ne fornicemini, quoniam fornicatio mater eſt omnium malorum, diuidens à deo, & appropinquare faciẽs ad Beliar. Vidi enim in charactere ſcripturæ Enoch, quoniam filij ueſtri uobiſcum in fornicatione corrumpentur, & Leui iniuſticiam facient in gladio. Sed non præualebunt ad Leui, quoniam bellum domini bellabit, & uincet omne caſtrum ueſtrum, & erunt pauciſſimi diuiſi in Leui & Iuda, & erit uobis Dux, quemadmodum pater meus Iacob propbetauit in benedictionibus. Ecce prædixi uobis omnia, ut iuſtificer à peccato ânimarum ueſtrarum. Si autem auferatis à uobis inuidiam, & omnem duram ceruicem, ut roſa florebunt omnia oſſa mea in Iſraël, & ut lilium caro mea in Iacob, & erit odor meus ſicut odor Libani, & multiplicabuntur ut cedri ſancti ex me uſq; in ſeculum, & rami eorum uſq; in longitudinem dierum. Tunc peribit ſemen Chanaan, & reſiduum non erit Amalech, & peribunt omnes Cappadoces, & omnes Cethæi perdentur. Tunc deficiet terra Cham, & omnis populus peribit. Tunc requieſcet omnis terra à tribulatione, & omnis qui ſub cœlo eſt à bello. Tunc Sem glorificabitur, quando Dominus Deus magnus Iſraël, apparebit in terra ut homo, & ſaluabit in ipſo Adam. Tunc dabuntur omnes ſpiritus erroris in conculcationem, et homines regnabunt ſuper pernicioſos ſpiritus. Tunc reſurgam in lætitia, & benedicam altiſſimum in mirabilibus ipſius, quoniam deus corpus aſſumens, & comedens cum hominibus, ſaluabit homines. Et nunc filioli mei, obedite Leui, & in Iuda liberabimini, & non efferemini ſuper duas tribus has, quoniam ex ipſis orietur nobis ſalutare dei. Suſcitabit enim dominus ex Leui principem ſacerdotum, & ex Iuda regem, deum & hominem. Ita ſaluabit omnes Gentes & genus Iſraël. Propter hæc omnia mando uobis, ut uos mandetis filijs ueſtris, ut cuſtodiant hæc in generationes eorum. Et Simeon finiuit ſermones hos, mandans filijs ſuis, & dormiuit cum patribus ſuis, cum eſſet centum & uiginti annorum. Et poſuerunt eum in thecam, lignorum quæ non putreſcunt, ut reducerent oſſa eius in Hebron, & reduxerunt ea clam in bello Aegyptiorum. Oſſa enim Ioſeph cuſtodiebant Aegyptij in ærarijs regum. Dicebant enim eis incantatores, quod ſi deportentur oſſa Ioſeph, forent in omni Aegypto tenebræ, & caligo et plaga magna ualde Aegyptijs, ut cum lucerna quoq; non cognoſcat unuſquiſq; fratrem ſuum. Et fleuerunt filij Simeon patrem ſuum ſecundum legem triſtitiæ, & erant in

Aegypto

Aegypto uſque ad dies exitus eorum ab Aegypto in manu Moſi.

Teſtamentum Leui de Sacerdotio & Superbia. III.

TRanſcriptum uerborum Leui, quæcunq; diſpoſuit filijs ſuis, ſcilicet, omnia quæ facient, & quæcunq; contingent eis uſq; ad diem iudicij. Sanus erat quando uocauit eos ad ſeipſum, præſciebat enim quando moriturus erat. Cum autem congregati erant, dixit eis: Ego Leui in Carra conceptus ſum, & natus illic, & poſt hæc ueni cum patre in Sichima. Eram uero iunior, quaſi annorũ uiginti, quando feci cum Simeone uindictam ſororis noſtræ Dinæ de Emmor. Vt autem paſcimus greges in Abelmaul, ſpiritus intellectus domini uenit ſuper me, & uidebam omnes homines exterminantes uiam ſuam, & quoniam muro ædificauit ſibijpſi iniuſtitia, & ſuper turres iniquitas ſedit. Et triſtatus ſum de genere hominũ, & oraui dominum ut ſaluaret. Tunc cecidit ſuper me ſomnus, & contemplatus ſum montem excelſum. Hic eſt mons aſpidis in Abelmaul: & ecce, aperti ſunt cœli, & angelus dei dixit ad me: Leui ingredere, & ingrediebar de primo cœlo in ſecundũ Et uidi illic aquam ſuſpenſam in medio huius & illius. Et uidi tertium cœlum multo lucidius quàm duos. Etenim altitudo erat in ipſo infinita. Et dicebam angelo: Propter quid iſtud? Et dixit angelus ad me: Non mireris in his, alios enim quatuor cœlos uidebis clariores et incomparabiles cum aſcenderis illic. Quoniam prope dominũ ſtabis, et miniſter ipſius eris, et myſteria eius annunciabis hominibus, et de uenturo liberatore Iſraël prædicabis. Et per te et Iudã apparebit dominus hominibus, ſaluans in ipſis omne genus hominũ, et ex parte domini erit uita tua, ex ipſo erit tibi, ager, fructus, aurum et argentum. Audi ergo de ſeptem cœlis. Quod inferius propterea triſtius eſt, quia iſtud iuxta omnes iniuſtitiaa hominum eſt. Secundum habet ignem, niuem, glaciem, parata in diẽ præcepti domini in iuſto iudicio dei. In ipſo ſunt omnes ſpiritus retributionum ad uindictam iniquorum. In tertio ſunt uirtutes caſtrorum, ordinatæ in diem iudicij, ad faciẽdum uindictam in ſpiritus erroris & Beliar. In quarto autem ſuperius his ſancti ſunt, quoniam in ſuperioribus locis habitat magna gloria in ſancto ſanctorum ſupra omnem ſanctitatem. In eo, quod poſt hoc, Angeli ſunt faciei dei miniſtrantes, & propiciantes ad dominũ in omnibus ignorantijs iuſtorum. Offerunt uero domino odorem ſuauitatis rationabilẽ, & ſine ſanguine oblationem. In eo autem, quod ſubtus eſt, ſunt Angeli qui ferunt reſponſiones Angelis faciei dei. In eo uero, ꝙ poſt hoc eſt, ſunt Throni, Poteſtates, in quo hymni ſemper deo offeruntur. Quando ergo reſpexerit dominus ſuper nos, omnes nos commouebimur, cœli, terra & abyſſi, à facie magnitudinis eius commouebuntur. Filij autem hominum in his exiſtentes inſenſibiles, peccabunt & irritabunt altiſſimum. Nunc ergo cognoſcite, quoniam faciet dominus iudicium ſuper filios hominum, quando petris ſciſſis, ſole extincto, aquis ſiccatis, igne tremente, & omni creatura turbata, inuiſibilibus ſpiritibus liquefactis, inferno ſpoliato, in paſſione altiſſimi, homines increduli permanebũt et in iniuſtitia, propter hoc in pœnam iudicabuntur. Audiuit igitur altiſſimus orationem tuam, ad ſeparandum te ab iniuſtitia. Et ut efficiaris ei filius & famulus, & miniſter faciei eius, lumen cognitionis, illuminando illuminabis in Iacob, & ut ſoleris inter ſemen Iſraël, tibique dabitur benedictio ac ſemini tuo, uſquequo uiſitet deus omnes Gentes in uiſceribus miſericordiæ filij eius uſq; in ſeculum. Veruntamen, filij tui imponent manus in ipſum ad crucifigendum ipſum, & propter hoc datum eſt tibi cõſilium & intellectus, ut notum facias filijs tuis de ipſo, quoniam benedicens ipſi, benedictus erit, maledicentes corã eo, peribunt. Et aperuit mihi Angelus portas cœli, & uidi templum ſanctum, & in throno gloriæ, altiſſimum. Et dixit mihi: Leui, tibi dedi benedictiones ſacerdotij, uſquequo ueniens, habitabo in medio Iſraël. Tunc duxit me Angelus in terram, & dedit mihi ſcutũ & gladium, & dixit: Fac uindictam in Sichen pro Dina, & ego ero tecum, quoniam deus miſit me. Et occidi in tempore illo filios Emmor, ſicut ſcriptum eſt in tabulis cœlorum. Dicebam autem ei: Oro te domine, dic mihi nomen tuum, ut inuocem te in die tribulationis. Et dixit: Ego ſum Angelus, excuſans genus Iſraël, ut non percutiatur in finem, quoniam omnis ſpiritus pernicioſus ei inſidiatur. Poſtea uelut ex ſomno excitatus, benedixi altiſſimum & Angelum excuſantem genus Iſraël & omnes iuſtos. Vbi uero ueni ad patrem meum, inueni aſpidem æneum, unde etiam nomen monti eſt aſpis, quoniam prope Gebal eſt à dextris Abila. Et conſeruabam ſermones hos in corde meo. Ego conſului pa

tri meo & Ruben fratri meo, ut dicerent filijs Emmor ut circunciderentur, quoniam zelaui propter abominationem quam fecerant propter Iſraël. Ego enim interfeci Sichen in primis, & Simeon Emmor. Poſteaq; uenerunt fratres, qui percuſſerunt ciuitatem in ore gladij. Vt audiuit pater, iratus eſt, quoniam ſuſceperant circunciſionem, & poſt hoc mortui ſunt, & in benedictionibus aliter fecit. Peccauimus enim, quoniam præter conſilium eius hoc fecimus, & infirmatus eſt in die illa. Sed ego noui, quoniam ſententia dei erat mala in Sichimam, quoniam uoluerunt Saræ facere quemadmodum fecerunt Dinæ ſorori ueſtræ. Verum Deus prohibuit. Perſecuti autem ſunt Abraham patrem noſtrum, peregrinum exiſtentem, & conculcauerunt armenta eius, præterea quoque Ieblaē, in domo ipſius genitum, ualde uerberauerunt. Ita faciebant in omnes peregrinos, ui rapientes uxores eorum, & in exilium impellentes eos. Venit autem ira domini ſuper ipſos in finem. Et dicebam patri: Ne iraſcaris domine, quoniam in te ad nihilum rediget deus Chananæos, & dabit terram ipſorum tibi, & ſancto tuo poſt te. Erit enim ab hoc die Sichimi dicta ciuitas ſtultorum: Quoniam ut quis derident fatuum, ita deriſimus eos. Nam inſipientiam operati ſunt in Iſraël, dum auferebant ut inquinarent ſororem noſtram. Venimus autem in Bethel, & ibi rurſus uidebam rem quemadmodum prius, poſtquam ſacrificaui dies ſeptuaginta. Et uidi ſeptem homines in ueſte alba, dicentes mihi: Exurge, indue ſtolam ſacerdotij & coronam iuſtitiæ, & rationale intellectus, & podcrem ueritatis, & pecalum fidei, & mitram ſigni, & ephat prophetiæ, & unuſquiſque ipſorum unumquodq; portantes, impoſuerunt mihi, & dixerunt: Amodo eſto ſacerdos domini tu & ſemen tuum uſque in ſeculum. Et primus unxit me oleo ſancto, & dedit mihi uirgam iudicij. Secundus lauit me aqua munda, & cibauit dans panem & uinum, ſcilicet, ſancta ſanctorum, & circundedit me ſtola ſancta & glorioſa. Tertius byſſina me induit ſimili ephat. Quartus zonam mihi circumpoſuit ſimilem purpuræ. Quintus ramum oliuæ mihi dedit pinguedinis. Sextus diadema ſacerdotij, capiti meo impoſuit, & impleuerunt manus meas thimiamate, ut ſacerdotio fungerer Domino. Dixit autem ad me Leui: In tria principia dei detur ſemen tuum, in ſignum gloriæ domini ſuperuenientis, & qui crediderit, primus erit. Sors magna ſuper ipſum non fiet. Secundus erit in ſacerdotio. Tertius cui uocabitur nomen nouum, quoniam rex ex Iuda exurget, & faciet ſacerdotium meum nouum ſecundum typum Gētium in omnes Gentes. Aduentus autem ipſius ineffabilis, ut prophetæ altiſſimi ex ſemine Abraham patris noſtri. Omne deſiderabile in Iſraël tibi erit & ſemini tuo, & comedetis omne pulchrum uiſu, & menſam domini diſtribuet ſemen tuum, & ex ipſis erunt principes ſacerdotum, & iudices & ſcribæ, quoniam in ore eorum cuſtodietur ſanctum. Et expergefactus, intellexi, quoniam hoc ſimile illius eſt, abſcondi uero hoc in corde meo, & non annunciaui hoc omni homini in terra. Primis duobus diebus aſcendimus ego & Iudas & Iſaac patrem noſtrum, & benedixit me pater patris mei ſecundum omnes ſermones uiſionum mearum quas uideram, & non uoluit ire nobiſcum in Bethel. Vt autem uenimus in Bethel, uidit pater meus Iacob in uiſione de me, quod futurus eſſem eis ſacerdos coram domino. Et exurgens mane, decimauit omnia domino per me. Et uenimus in Hebron ad habitandum, & Iſaac uocauit me continuo, ad exponendam legē domini, ſecundum quod monſtrauit mihi Angelus dei, & docuit me legem ſacerdotij, ſacrificiorū, holocauſtomatum, primitiarum, uoluntariorum & ſalutarium. Singulis diebus docuit me intelligere, & perſeuerabat in me coram domino, & dixit: Non attende fili ſpiritui fornicationis, hic enim permanebit, & per ſemen tuum inquinabit ſancta. Accipe ergo tibi uxorem in iuuentute tua, non habentem maculam, neq; inquinatam, neq; de genere Allophilorum uel Gentium. Et anteq; intrabis ſancta, lauato, ſimiliter ſacrificando. Et complens ſacrificium, rurſus laua. Duodecim arborum, perpetuo uirentium, fructus offer domino, ut etiam me Abraham docuit, & omnis animalis mundi, & uolatilis mundi offer ſacrificium domino. Similiter omnis primi germinis & uini offer primitias, & omne ſacrificium ſale conſpergas. Nunc igitur cuſtodite quæcunq; mando uobis filij, quoniam quæcunq; audiui à patribus meis, annunciaui uobis. Innocens ſum ab omni impietate ueſtra & trāſgreſſione, quam facietis in conſummatione ſeculorum. In ſaluatorem mundi impie facientes, ſeducentes Iſraël, & ſuſcitantes ei mala magna à domino, & inique facietis cum Iſraël, ut non ſubſiſtat Hieruſalem à facie maliciæ ueſtræ. Et ſcindetur uelum templi, ut non uelat deformitatem ueſtram, & diſpergemini captiui in Gentibus, & eritis opprobrium, maledictio

ledictio & conculcatio. Domus tamen quã eliget dominus, Hieruſalẽ uocabitur, quemadmodum continet liber Enoch iuſti. Quando igitur accepi uxorem, erã annorum uiginti octo, cui nomen erat Melcha, & cõcipiens peperit filium, & uocauit nomẽ eius Gerſam, quando in terra noſtra aduenæ eramus. Gerſam enim exiliũ ſignificat. Sciebã autem de ipſo, quoniam non erit in primo ordine. Secundo Kaat genitus eſt in triceſimo quinto anno. Ad orientem ſolis autem uidebam in uiſione, quoniã medius in excelſis ſtabat omnis cõgregatio, propter hoc uocaui nomẽ ipſius Kaat, quod eſt principium magnitudinis & inſtructionis. Tertio peperit mihi Merari quinquageſimo quinto anno uitæ meæ, & quia difficile peperit mater ei⁹ uocauit eũ Merari, quod eſt amaritudo mea, quoniã & ipſe mortuus eſt. Iochabed uero ſexageſimo quarto anno, nata eſt in Aegypto (glorioſus ergo erã tunc in medio fratrũ meorũ) & accepit Gerſam in maritũ, & peperit ei Lomny & Semei, & filij Kaat, Ambrã, Iſaar, Chebron & Oziel. Et filij Merari, Mooly & Omniſi. Et in nonageſimo quarto anno meo, accepit Abram Iohabed filiam meã ſibi in uxorem, quoniã in una die nati ſunt ipſe & filia mea. Octo annorũ eram, quando ingreſſus ſum terrã Chanaan. Decem & octo annorũ, cum ſacerdotio functus ſum. Et uigeſimo octauo anno, accepi uxorem. Et quadrageſimo anno, ingreſſus ſum in Aegyptum. Et ecce filij mei eſtis filij mei tertia generatione. Ioſeph centeſimo & decimo octauo anno mortuus eſt. Et nũc filij mei mando uobis, ut timeatis dominum deum ueſtrum ex toto corde, & ambuletis in ſimplicitate ſecundum omnem legem ipſius. Docete autem & filios ueſtros literas, ut habeant intellectum in omni uita eorum legentes indeſinenter legem dei. Quoniam omnis qui cognoſcit legẽ dei, honorabit̃, & non erit peregrinus quocunq; uadat. Plures quoque amicos ſuis genitoribus habebit, & deſiderabunt multi hominũ ſeruire ei, atq; audire legẽ ex ore ipſius. Facite iuſtitiam filij mei in terra, ut inueniatis in cœlis, & ſeminate in animabus ueſtris bona, ut inueniatis ea uitæ ueſtræ. Si eñ ſeminaueritis mala, omnem turbationem inuenietis ac metetis. Sapientiã poſſidete in timore dei, quoniã ſi fiat captiuitas, & ciuitates diſperdantur, & regiones, aurum & argentũ, & omnis poſſeſſio pereat, ſapientis ſapientiam nullus poteſt auferre, niſi cæcitas impietatis & peccati, quoniã efficient ei hæc apud hoſtes clam, & in terra aliena patria, & in medio inimicorum inuenietur amicus. Si doceat hæc & faciat, ſedebit cum rege, ſicut & Ioſeph frater noſter. Et nunc filij cognoui ex ſcriptura Enoch, quoniã in fine impie agetis, in dominum manus imponẽtes in omni malicia, & confundentur in uobis fratres ueſtri, & omnibus Gentibus fient illuſio. Etenim pater noſter Iſraël mundus erit ab impietate principũ ſacerdotũ, qui imponẽt manus in ſaluatorẽ mundi. Cœlũ ſuper terram mundus eſt, & uos eſtis luminaria cœli ut ſol & luna. Quid facient omnes Gentes, ſi uos obtenebreſcatis in impietate, & inducetis maledictionẽ ſuper genus ueſtrum, pro quibus lumen mundi datum eſt in uobis ad illuminationem omnis hominis. Hunc uolentes occidere contraria mandata docentes dei iuſtificationibus. Oblationes domini latrocinabimini, & de partibus ipſius furabimini, & antequàm ſacrificiis domino aſſumetis electa & cõtemptim comedẽtes cũ meretricibus, in auaricia mandata docebitis. Eas quæ ſub uiris ſunt coinquinabitis, & uirgines in Hieruſalem uiolabitis. Et meretricibus & adulteris copulabimini, filias Gentiũ accipietis in uxores, purificãtes eas purificatione iniqua, & efficietur mixtio ueſtra Sodoma & Gomorra, & in impietate inflabimini in ſacerdotio, non ſolum autem aduerſus homines elati, ſed & aduerſus mandata Dei inflati illudetis ſancta in contemptu deridentes. Propter hoc templum, quod utique elegit Dominus, deſolabitur in immundicia, & uos captiui eritis omnibus Gentibus, & eritis abominatio inter eos, & accipietis opprobrium & confuſionem ſempiternam à iuſto iudicio dei. Et omnes qui contemplabuntur uos fugient à uobis. Et niſi propter Abraham, Iſaac & Iacob patres noſtros hoc fieret, unus ex ſemine meo non relinqueretur in terra. Et nunc cognoui in libro Enoch, quoniam ſeptuaginta hebdomadas errabitis, & ſacerdotium inquinabitis, & ſacrificia polluetis, & legem exterminabitis, & ſermones prophetarum contemnetis, in peruerſitate perſequemini uiros iuſtos, & pios odio habebitis, ueracium ſermones abominabimini, & uirum renouantem legem in uirtute altiſſimi, erronium appellabitis. Et in fine, ut æſtimabitis, occidetis eum, neſcientes ipſius reſurrectionem. Innocentem ſanguinem in malicia ſuper capita ueſtra recepturi, propter ipſum erunt ſancta ueſtra deſerta uſque per iuramentum prophanata, & non erit locus ueſter mundus, ſed in Gentibus eritis maledictio,

atq; deſperatio anget uos, donec ipſe rurſus uiſitabit, & miſerens recipiet uos in fide & aqua. Et quoniam audiſtis de ſeptuaginta hebdomadis audite de ſacerdotio. Secundum unumquemq; enim iubileum erit ſacerdotium. In primo iubileo, primus unctus in ſacerdotium magnus erit, & loquetur deo ut patri, & ſacerdotium ipſius plenum erit cum timore Domini, & in die gaudij ipſius, in ſalutem mundi ipſe reſurget. In ſecundo Iubileo unctus, in triſtitia dilectorum concipietur, & erit ſacerdotium ipſius honorabile, & apud omnes glorificabitur. Tertius uero ſacerdos, in triſtitia aſſumetur. Et quartus in dolore erit, quoniam apponet ſuper ipſum iniuſtitia in multitudine, & in omni Iſraël odio habebit unuſquiſq; proximum ſuum. Quintus in tenebris comprehēdetur. Similiter ſextus & ſeptimus. In ſeptimo uero erit abominatio, quam nō poſſum dicere coram domino & hominibus, quoniam ipſi cognoſcentur qui facient ea. Propter hoc in captiuitate & in corruptione erunt, & terra & ſubſtantia eorum exterminabitur, & in quinta hebdomada reuertentur in terram deſolationis ipſorum, & renouabunt domum domini. In ſeptima uero hebdomada uenient ſacerdotes Idololatrantes, bellatores auari, ſcribæ iniqui, impudici puerorum corruptores & pecorum. Et poſtquā facta fuerit uindicta ipſorum à domino in ſacerdotio, tunc ſuſcitabit deus ſacerdotem nouum, cui omnes ſermones domini reuelabuntur, & ipſe faciet iudicium ueritatis in terra in multitudine dierum, & orietur aſtrum ipſius in cœlo, ſicut rex illuminans lumen cognitionis in ſole diei, & magnificabitur in orbe terrarum, uſq; ad ſuſceptionē, ipſius, ipſe reſplendebit ſicut ſol in terra, & tollet omnes tenebras ſub cœlo, & erit pax in omni terra. Cœli exultabūt in diebus ipſius, & terra gaudebit, & nubes exultabuntur, & cognitio domini fundetur in terra ut aqua mariū, & angeli gloriæ faciei domini gaudebunt in eo. Cœli aperientur, & ex templo gloriæ ueniet ſuper illum ſanctificatio cum uoce paterna, ſicut ab Abraham patre Iſaac, & gloria altiſſimi ſuper ipſum dicet̄ & ſpiritus intellectus & ſanctificationis requieſcet ſuper ipſum. de qua ipſe dabit magnificentiā domini filijs ſuis in ueritate in ſeculum, & non erit ſucceſſio ipſi in generationes & generationes uſq; in ſeculum, & in ſacerdotio ipſius deficiet omne peccatum, & iniqui requieſcēt à malis, iuſti uero requieſcent in ipſo, & ipſe aperiet portas paradiſi, ſtatuetq; minantem gladium aduerſus Adam, & paſcet ſanctos de ligno uitæ, & ſpiritus ſanctificationis erit in eis. Beliar autem ligabitur ab ipſo, & dabit poteſtatem filijs ſuis ad calcandum ſuper pernitioſos ſpiritus, & lætabitur dominus in filijs ſuis. Et acceptabit eum deus in dilectum uſq; in ſecula. Tūc exultabit Abraham, Iſaac & Iacob, & ego gaudebo & omnes ſancti. Et nunc filij mei omnia audiſtis. Eligite igitur uobiſmetipſis, uel tenebras, uel lucem, uel legem domini, uel opera Beliar, & reſpondimus nos patri, dicentes: Coram domino ambulabimus ſecūdum legem ipſius, & dixit pater noſter: Teſtis eſt dominus, teſtes Angeli eius, & teſtis ego, & teſtes uos de ſermone oris ueſtri, & cum diximus: Teſtes erimus, requieuit Leui hæc mandans filijs ſuis. Et extēdit pedes ſuos, & appoſitus eſt ad patres ſuos cum uixiſſet centum & triginta ſeptem annos, & poſuerunt eum in thecam, & poſtea ſepelierunt eum in Hebron iuxta Abraham, Iſaac & Iacob.

Teſtamentum Iudæ, de Fortitudine, Auaricia & Fornicatione. IIII.

TRanſcriptum ſermonum Iudæ, quæcunq; locutus eſt filijs ſuis antequam moreretur. Congregati, uenerunt ad ipſum, & dixit eis: Quartus filius effectus ſum patri meo, & mater mea uocauit me Iudam, dicens: Confiteor domino, quoniā dedit mihi & quartū filium, uelox eram & ſtudioſus in iuuentute mea, & obediens patri meo ſecundum omne uerbum, & benedicebam matri meæ et ſorori matris meæ. Et factū eſt, quod effectus ſum uir, et pater meus Iacob orauit ſuper me, dicens: Rex eris, et proſperatus in omnibus. Ecce dedit mihi deus gratiam in omnibus operibus meis in agro et in domo, ut uidebam φ concurrebam ceruæ, et apprehendens ipſam, feci cibū patri meo, et capreas ſuperabam per curſum, et omne quod erat in campis capiebam, et equam agreſtem apprehendens manſueſeci, et eripiebam hœdum ex ore eius. Vrſum capiens pede præcipitabam, et omnem feram reuerſam ad me dilacerabam eam ut canis. Porco ſylueſtri concurrebam, et præoccupans in currendo dilaceraui eum. Pardalis in Hebrō inſiluit ſuper canem, et apprehendens eam, ſtatim cauda abijciebam eam, et dirupta eſt in terminis Gare. Bouem ſylueſtrem in regione paſtum tenui cornibus, et in circulum uoluebam, et cum in tenebris facerem, occidi. Quando ueniebant duo reges Chananeorum loricati ſuper greges, et multus populus cum ipſis, et ego ſolus currens ſuper gregem, Sur

regem

regem continui, & in tibias percutiens proſtraui, & ita occidi eum. Alium regem Thaphen ſedentem in equo occidi, atq; ita omnem populum diſperſi. Achor regem uirum gigantem ſagittantem ante & retro, in equo apprehendens, lapidem ſexaginta librarum uibrans proieci in equum, ipſum uero interfeci. Et expugnans Achor horis duabus occidi, diſſecans clypeum eius conſcidi pedes eius. In exuendo autem eius thoracē ecce octo uiri amici eius incœperunt pugnare aduerſum me. Inuoluens ergo manū meā lapidibus, funda percutiens ipſos, quatuor eorū occidi: alij aūt ſugierunt. Et Iacob pater noſter occidit Beeliſa regem omniū regum gigantem, ſortitudine cubitorū duodecim. Et cecidit ſuper ipſos timor, & quieuerunt pugnare cōtra nos. Propter hoc ſolicitus erat pater meus quādo in prælijs eram cum fratribus meis. Vidit in uiſione de me, quoniam Angelus uirtutis ſequebatur me in omnibus, ut non uincerer. Et ſecundum auſpicium factum eſt nobis prælium maius, quám quod in Sichimis, & ſortiter prælians cum fratribus meis, perſecutus ſum mille uiros, & occidi ex eis ducentos uiros & quatuor reges, & aſcendi ſuper ipſos ſuper murum, & alios duos reges occidi, er ita liberauimus Hebron, et abduximus omnes captiuos. Poſtero die abiuimus in Arecam ciuitatem potentem muratam, et inacceſſibilem minantem nobis mortem. Ego igitur et Gad aduenimus ab Oriente ciuitatis, Ruben uero er Leui ab Occidente er auſtro, et putabant qui ſuper muros erant, quòd nos ſoli eſſemus ac irati inuaſere nos, et ita latentes ſratres ex utraq; parte, ſcalis aſcenderunt murum, et intrauerunt ciuitatem ignorantibus ipſis, et cepimus eam in ore gladij, et reſugiētes in turrim, incendentes eam cum ipſis cepimus. Er cum recederemus uiri Taffi inſidiabantur prædæ noſtræ, et acceperunt eam cum filijs noſtris. Nos uero deprehendimus eos ad Taffum, atque occidimus, et ciuitatem incendimus, omnia quæ in ipſa erant ſpoliantes, et ut eram in aquis Gureba, hij qui à Iobel ueniebāt aduerſus nos in prælium, contigimus eos, ſimul eos qui à Selon compugnatores ipſorum erant ſpoliauimus er occidimus. Et non dedimus eis egreſſum ueniendi ad nos. Et à Machir uenerunt quinto die, ut captiuos abducerent, ad quos in perſeueranti pugna uenimus, quoniam erat multitudo potens in eis, et occidimus eos antequam aſcenderunt aſcenſionem. Vt autem uenimus ad ciuitatem eorum, mulieres eorum uoluebant ſuper nos lapides à uertice montis, in quo erat ciuitas, et latitantes ego et Simeon à poſteriori apprehendimus excelſa, et totam ciuitatem perdidimus. Et ſequenti die dictum eſt nobis quod ciuitates duorum regum in prælio graui uenirent ad nos. Ego igitur et Dan fingenres nos Amorrhæos et ſocios, uenimus in ciuitatem eorum. Nocte autem profunda uenientes ad aditus ciuitatis, aperuimus aduenientibus fratribus noſtris portas patenrer, et omnes eos, et quæ eorū erant, perdidimus, et deprædantes, tres muros eorū proſtrauimus. Et in Thamma appropinquauimus, ubi erat omne refugium bellantium regum. Tūc iniuriam paſſus, iratus ſum, et impetum feci in ipſos ſuper uerticem, et illi fundis iaciebant ſuper me lapides, et iaculabantur arcubus, et niſi Dan frater meus ſuppetias mihi tuliſſet, interfeciſſent me. Venimus igitur irruentes in ipſos cum furore, et omnes fugierunt, et tranſeuntes per aliam uiam ſupplices fiebant patri meo, et inijt ſœdus cum eis, et non ſecimus eis quicquam mali, ſed recepimus eos in ſocietatem, et reddidimus eis omnes captiuos, et ædiſicaui ego Channa, et pater meus Rambahel. Viginti annorum eram, quando ſactum eſt bellū iſtud, et erant Chananæi timentes me et fratres meos. Erant autem mihi pecora multa, et habebam principem paſtorum Iran Odolamitem, ad quem cum ueni, uidi Barſan regem Odolam, et fecit nobis conuiuium, et precans dedit mihi ſiliam ſuam Bethſue in uxorem, hæc peperit mihi Er, Annam et Sylom, quorum duos ſine ſilijs occidit Deus. Sylon enim uixit, et filij eius uos eſtis. Octodecim annis ſecimus pacem pater noſter et nos cum fratre eius Eſau, et filij eius nobiſcum. Poſtquam uenimus nos ex Meſopotamia à Laban, et impletis octodecim annis in quadrageſimo anno uitæ meæ, ſuperuenit nobis Eſau frater patris mei in prælio grauier ſorti, et cecidit in arcu Iacob, et latus eſt mortuus in montē Sen. Nos autem perſecuri ſumus ſuper ſilios Eſau. Erat autem eis ciuitas et murus fortis, ferreus, et portæ æreæ, et non potuimus intrare in eam, obſidentes uero concluſimus eos. Cum autē non apparerent intra dies uiginti uidentibus eis adduxi ſcalam et galeam ſuper caput meum, er aſcendi, accipiens lapidem pondere ralentorum trium, er occidi quatuor potentes ex ipſis. Et die ſequenti intrantes Ruben et Gad, occiderunt alios ſexaginta.

Tunc

Tunc offerebant pacem,& conſilio patris noſtri recepimus eos tributarios. Dabant au-
tẽ nobis frumenti Choros ducentos,& olei Bes quingentos,uini menſuras mille & quin
gentas donec deſcendimus in Aegyptum.Poſt hoc filius meus Her duxit uxorem Tha-
mar ex Meſopotamia filiã Aram.Erat aũt Her pernicioſus,& dubitauit de Thamar, quo
niam non erat ex terra Chanaan,& Angelus domini occidit eum tertia die in nocte,& ip-
ſe non cognouit eam propter aſtutiam matris ſuæ,& hic in malicia mortuus eſt. Non eñ
uoluit habere filios ex ipſa.In diebus thalami dedi ei uirum Annan,& iſte in malicia non
cognouit eam. Viuens cum ea annum, & quando minatus ſum ei coiuit quidem cum ea,
ſemen uero corruit in terram ſecundum mandatum matris ſuæ,& hic in malicia mortuus
eſt. Volebam & Siloim dare ei,ſed uxor mea Beſſue non permiſit. Malignabatur enim in
Thamar,quoniam non erat ex filiabus Chanaan ſicut ipſa.Ego enim ſciebam, quoniam
pernicioſum erat genus Chanaan,ſed conſilium iuuentutis cæcauit cor meum, & uidens
eam uinum fundentem,in ebrietate uini deceptus ſum,& concidi ad eam, ipſa me abſen-
te abijt,& accepit Silon uxorem ex terra Chanaan.Cognoſcens uero quod fecit ita, ma-
ledixi ei in dolore animæ meæ,& ipſa mortua eſt in malicia filiorum ſuorum. Poſt hos au
tem ſermones uidua exiſtente Thamar,poſt duos annos,aſcendo tondere oues,& orna-
ta ſponſalibus ornamentis ad portam ciuitatis ſedit. Lex enim Amorrhæorum eſt,nup-
tam præſidere in fornicatione per ſeptem dies iuxta portam. Inebriatus igitur ego in a-
quis Horeb,non agnoui eam præ uino,& decepit me pulchritudo ipſius per formam or-
natus,& declinans ad ipſam,dicebam:Ingredior ad te. Et dixit mihi:Quid dabis? Et dedi
ei uirgam meam,& zonam,& diadema regni. Et cum coirem cum illa,concepit. Ignorãs
autem quod fecit,uolui occidere eam.Ipſa autem mittens in abſcondito arrabones uere
cundauit me,uocans uero eam, audiui in ſecreto ſermones quos locutus ſum dormiens
cum ea,in ebrietate mea, & non potui occidere eam, quoniam à domino erat. Dicebam
aũt:Ne forte dolo mecum agat,ab illa accipiam arrabonẽ. Sed neq; tetigi eã amplius uſq;
ad mortem meam,quoniam abominationem feci hanc in omni Iſraël,& qui erant in ciui-
tate dicebant non eſſe in ciuitate deſponſatam,quoniam ex alio loco ueniens ad breue ſe
debat in porta,& æſtimauit,quod nullus cognouit me intraſſe ad eam.Et poſt hoc ueni
mus in Aegyptum ad Ioſeph propter famem.Quadraginta ſex annorum eram, & 73. an-
nos uixi illic. Et nunc quæcunq; uobis mando,audite filij patrem ueſtrum,& cuſtodite o-
mnes ſermones meos ad faciendum omnes iuſtificationes domini,& ad obediendũ man-
dato dñi dei,& non ambuletis in deſiderijs ueſtris,neq; in cogitationib. conſiliorũ ueſtro
rũ in ſuperbia cordis ueſtri, et nõ glorificemini in operib. fortitudinis iuuentutis ueſtræ,
qm̃ et hoc eſt pernicioſum in oculis dñi. Quia eñ et ego glorificatus ſum,quoniã in bellis
non decepit me facies mulieris formoſæ. Exprobraui Rubẽ fratri meo de Balla uxore pa
tris mei. Spiritus zeli & fornicationis cõcidit in me, donec incidi in Beſſue Chananæam,
& in Thamar nuptam filijs meis,& dicebam ſocro meo: Conſului patrẽ meum,itaq; acci
piam filiam tuã uxorẽ,& oſtendit mihi nomine filiæ ſuæ auri multitudinem infinitã. Erat
enim rex. Ornauit autem eam auro & margaritis, iuſſitq; nobis uinum infundere in cœ-
na in pulchritudinem mulierum, & uinũ peruertit oculos meos,& obſcurauit cor meum
uoluptas,& deſiderans eam concidi,& tranſgreſſus ſum mandatum domini & mandatũ
patrum meorum,& accepi eam in uxorem. Et ſecundum conſilium cordis mei retribuit
mihi Dominus,quoniam non lætatus ſum in filijs eius. Et nunc filij mei ne ebriemini ui-
no,quoniam uinum auertit intellectum à ueritate,& immittit iram deſiderij,& ducit in er
rorem oculos,ſpiritus enim fornicationis uinum,ut miniſtrum ad uoluptates habet intel-
lectus,quoniam & duo hæc auferunt potentiam hominis. Si enim aliquis biberit uinum
in ebrietatem,cogitationibus ſordidis conturbat intellectum in fornicationem, & accen
dit corpus in admixtionẽ. Et ſi adeſt deſiderij cauſſa,operatur peccatũ,& nõ uerecundat.
Tale eſt uinum filij mei,quoniã ebrius nihil erubeſcit. Et ecce, te enim & me errare fecit,
ut non erubeſcerẽ multitudinẽ in ciuitate, quoniã in oculis omniũ declinaui ad Thamar,
& feci peccatũ magnum, & reuelaui uelamen immundiciæ filiorũ meorũ,bibens uinũ,nõ
uerecundatus ſum tranſgredi mandatũ dei,& accepi uxorẽ Chananæã. Propter quod in-
tellectu opus habet,qui bibit uinũ filij mei,& is eſt intellectus uini potationis,quod unuſ-
quiſq; qui habet erubeſcentiam bibat. Si uero tranſeat terminũ hunc,amittit intellectum,

& ad-

& adhæret ſpiritui erroris, qui facit ebrium turpia loqui & iniqua agere, & non uerecundari, ſed & gloriari uilitate, exiſtimans eſſe bonum. Qui fornicatur, & nudatur regno, & non egreditur, ſeruus effectus fornicationum, ſicut & ego nudatus ſum. Dedi enim alijs uirgam meam, hoc eſt, firmamentum meæ tribus, & zonam meam, hoc eſt, potentiam, & diadema, hoc eſt, gloriam regni mei, & pœnitens de his uinum & carnes non aſſumpſi uſque in ſenectutem, & omnem lætitiam neſciui. Et oſtendit mihi Angelus dei, quoniã uſq; in ſeculum, & regi & pauperi mulieres dominabuntur, & regis quidem tollent gloriã. Cæterum uiri potentiæ, & pauperis paupertatis minimum ſunt firmamentum. Cuſtodite ergo filij mei modum in bibendo, ſunt enim in eo quatuor ſpititus pernicioſi, concupiſcentiæ, inflammationis, luxuriæ & turpis lucri. Si bibitis uinum in lætitia cum timore dei erubeſcentes, uiuetis. Si autem bibitis non erubeſcentes, & recedit dei timor, iam efficitur ebrietas, & ſubintrat inuerecundia. Si uero neq; omnino bibetis, non peccabitis, neq; uerbis contumeliæ, neq; pugnæ, neq; calumniæ, neq; præuaricationis mandatorum dei, neq; peribitis in tempore ueſtro. Nam myſteria dei & hominum alijs reuelat uinum, ut & ego mandata dei & myſteria Iacob patris mei reuelaui Chananææ Beſſuæ quæ uetuit deus reuelare. Sed & belli & ſeditionis cauſa efficitur uinum. Mando ergo uobis filij mei, ut non diligatis argentum, neq; inſpiciatis in pulchritudinem mulierum, quoniam & propter argentum & formoſitatem erraui in Beſſue Chananæam. Noui enim quod propter duo hęc erit genus meum in malicia, & ſapientes uiros filiorum meorum peruertẽt & regnum Iudæ quod dedit mihi dominus in obedientia patris. Nunquam enim cõtriſtaui uerbum patris mei Iacob, quoniam omnia quæcunq; dixit, faciebã. Et Abraham pater patris mei benedixit me ut pugnarem in Iſrael, & Iſaac inſuper benedixit me ſimiliter ſic. Et ego noui quoniam ex me ſtabit regnum, quoniam & legi in libris Enoch iuſti, quod mala facietis in extremis diebus. Cuſtodimini ergo filij mei à fornicatione & auaricia. Audite Iudam patrem ueſtrum, quoniam iſta ſeparant à lege dei, & excæcant conſilium animæ, & ſuperbiam docent, nec patiuntur quenquam miſericordiam exhibere proximo ſuo. Priuant animam ipſius bonis omnibus, & detinent ipſum in laboribus & doloribus. Separant etiam ſomnum ab eo, & conſumunt carnes ipſius. Poſtremo, ſacrificia Dei impediunt, & benedictiones negligunt, Prophetæ loquenti non obediunt, & uerbo pietatis offenduntur.

Duæ enim paſſiones iſtæ contrariæ ſunt mandatis dei. Seruiens his deo obedire non poteſt, quoniam perſtringunt mentem hominis, & in die ſicut in nocte ambulat. Filij mei, auaricia ad idola ducit. Nam in errore per argentum non exiſtentes deos nominat deos, & cogit eum qui illa præmitur in peſſimam degenerationem. Propter argentum ego perdidi filios meos, & niſi pœnitentia carnis meæ, & humilitas animæ meæ, & orationes Iacob patris mei fuiſſent, ſine liberis iam morerer. Sed deus patrum meorũ miſetator & miſericos eoguouit, qm̃ ignorantia peccaui. Excæcauit enim me princeps erroris, & ignoraui ſicut homo & caro, in peccatis corruptus ignorabam meipſius infirmitatem, exiſtimans me inexpugnabilem eſſe. Cognoſcite ergo filij mei, quoniam duo ſpiritus uacãt homini, ſpiritus ueritatis, & ſpiritus erroris, & medius eſt ſpiritus intellectus mẽtis, cuius eſt quò uult inclinare. Et quæ ſunt ueritatis, & quæ ſunt erroris ſcripta ſunt ſuper pectus hominis, & unumquodq; eorum cognoſcit deus, & nõ eſt tempus in quo poterunt latere hominũ opera omnia, qm̃ omnia occulta pectoris ſcripta corã domino, & ſpiritus ueritatis teſtimoniũ perhibet de omnibus & accuſat omnia, & aduſtus eſt qui peccat ex proprio corde. & leuare faciẽ non poteſt ad iudicẽ. Et nunc filij diligite Leui, ut permaneatis & nõ efferamini ſuper ipſum ut nõ diſpereatis. Mihi dedit dominus regnum, & illi ſacerdotiũ, & ſubiecit regnum ſacerdotio. Leui datum eſt ſacerdotiũ & Iudæ regnũ, & ſubiecit deus regnum ſacerdotio. Mihi dedit quæ in terra, illi quæ ſunt in cœlis. Vt ſupereminet cœlum terræ, ita ſupereminet dei ſacerdotium regno, quod eſt in terra. Etenim ipſum ſupra te elegit dominus appropinquare ſibi, & comedere menſam ipſius, & primicias filiorũ Iſrael, & eris ei ut mare. Quemadmodum enim in mari iuſti & iniuſti periclitantur, hi quidem capti, hi uero ditati, ita & in te omne genus hominum, hi quidem periclitantur capti, hi uero ditantur rapientes, qm̃ regnabunt ſicut cete deglutientes homines, uelut piſces filias & filios liberos in ſeruiturẽ redigent. Domos, agros, greges, pecunias rapient, & multorum carnibus iniuſte coruos & ibices ſaturabũt, & proficient in malum in auaricia exaltati, & erunt ut procellæ pſeudoprophetæ, & omnes iuſtos perſequentur. Inducet autem eis

Dominus

Dominus diſſenſiones adinuicem, & bella continua erunt in Iſraël, & in alienigenis conſumabitur regnum meum, donec ueniet ſalutare Iſraël, uſq; ad aduentũ dei iuſtitiæ, ut quieſcat Iacob in pace & omnes Gentes, & ipſe cuſtodiet pacem regni mei uſq; in ſeculum. Iuramento enim iurauit mihi dominus non deficere regnum meum & ſeminis mei, omnibus diebus uſq; in ſeculum. Multa autem triſtitia mihi eſt filij mei propter impudicitias, et ſortilegia & Idololatrias quas facietis in regnum, Phitoniſſas ſequentes, dæmonibus erroris filias ueſtras deuouentes, cantatrices & publicas facietis, & immiſcebimini abominationibus Gentium, pro quibus ducet dominus ſuper uos famem & peſtilentiam, mortem & gladium, ulciſcẽtem obſidionem, & canes in dilaniationem, inimicorum & amicorum opprobria, perditionẽ & dolorem oculorum, puerorum occiſionem, & uxorum ablationem, poſſeſſionum rapinam, templi dei incendium, terræ deſolationem, ueſtri ipſorum ſeruitutem in Gentibus, & ex uobis in eunuchos uxoribus execabunt. Verum ſi reuertamini ad dominum in humilitate cordis pœnitentes, & ambulantes in omnibus mandatis dei, uiſitabit uos dominus in miſericordia, & in dilectione à captiuitate inimicorũ ueſtrorum. Et poſt hęc orietur uobis aſtrum ex Iacob in pace, & exurget homo ex ſemine meo, ut ſol iuſtitiæ ambulans cum filijs hominum in manſuetudine & iuſtitia, & omne peccatũ non inuenietur in eo, & aperientur ſuper ipſum cœli ad effundẽdum Spiritus benedictionem à patre, & ipſe effundet ſpiritum gratiæ ſuper uos, & eritis eius filij in ueritate, ambulabitis in præceptis illius primis & ultimis, hic eſt germen dei altiſſimi, & hic eſt fons uitæ omni carni. Tunc reſulgebit ſceptrum regni mei, & à radice ueſtra naſcetur uas plantationis, & in eo aſcendet uirga iuſtitiæ Gentibus, ut iudicet & ſaluet omnes inuocantes eum. Et poſt hoc reſurget Abraham Iſaac & Iacob in uitam, & ego & fratres mei principes ſceptrum ueſtrum in Iſraël erimus. Leui primus. Secundus ego. Tertius Ioſeph. Quartus Beniamin. Quintus Simeon. Sextus Iſachar, & ita deinceps omnes. Et dominus benedixit Leui, Angelus faciei meæ, uirtutes gloriæ Simeon, cœlum Ruben, Iſachar terra, mare Zabulon, montes Ioſeph, tabernaculũ Beniamin, luminaria Dan, delitiæ Neptalim, ſol Gad, oliua Aſer. Et erit unus populus domini & lingua una, & non erit amplius ſpiritus erroris Beliar, quoniam mittetur in ignem in ſeculum. Qui in triſtitia mortui ſunt, reſurgẽt in gaudio, & qui in paupertate propter dominum, ditabuntur: & qui in inopia, ſaturabuntur: & qui in infirmitate, fortificabuntur, & qui propter dominum mortui ſunt, euigilabũt in uita, & current in Iacob, & current in exultatione, & aquilæ Iſraël uolabunt in gaudio. Impij uero triſtabuntur, & peccatores lugebunt, & omnes populi glorificabunt in ſecula dominum. Cuſtodite ergo filij mei omnem legem domini, quoniam eſt ſpes omnibus dirigentibus uiam ſuam, & dixit ad eos: Centũ decem & nouem annorum, ego morior hodie in oculis ueſtris. Nullus me ſepeliat in præcioſa ueſte, uel uẽtrem meum reſcindat, quoniam hæc facturi ſunt regnantes, & reducite me in Hebron uobiſcum. Et hæc dicens, obdormiuit Iudas. Et fecerunt filij eius ſecundum omnia quæ mandauit eis, & ſepelierunt eum in Hebron cum partibus ſuis.

Teſtamentum Iſachar de Gula. V.

TRanſcriptum uerborum Iſachar, uocans filios ſuos, dixit eis: Audite filij Iſachar patrem ueſtrum, auribus percipite uerba dilecti à domino. Ego ſum natus quintus filius Iacob in mercede mandragorarum. Iacob enim attulit mãdragoras ex agro, & præobuians Rachel accepit eas. Fleuit autem Ruben, & in uoce ipſius exiuit Lya mater mea. Mandragoræ autem erant mala odorifera, quæ producit terra Arã in excelſo ſub ualle aquarum. Dixit autem Rachel: Non dabo hoc tibi, quoniam erũt mihi pro filijs. Erant autem mala duo. Et dixit Lya: Sufficiat tibi, quoniam accepiſti uirum uirginitatis meæ. Num & hęc accipies? Illa uero dixit: Ecce ſit Iacob tibi nocte hac pro mãdragoris filij tui. Dixit autem Lya ad eam: Non iactes & non glorieris, meus enim eſt Iacob, & ego uxor iuuentutis eius. Rachel uero dixit: Quid igitur, quoniam mihi primò copulatus eſt, & propter me ſeruiuit patri noſtro annis quatuordecim. Et dixit Lya: Quid tibi faciam, quoniam multiplicatus eſt dolus & aſtutia hominum, & dolus procedit in terra: ſi autem ſecus eſſet neq; tu quidem uideres faciem Iacob. Non enim uxor ipſius tu es, ſed in dolo pro me induta es. Et ſeduxit me pater meus, & transferens me nocte illa, non permiſit me uidere, quoniam ſi fuiſſem illic, non factum fuiſſet hoc. Et dixit Rachel: Accipe unam mandragoram, & pro una in mercede do tibi eum in una nocte. Et cognouit Iacob Lyam,

cob Lyam,& concipiens me peperit,& propter mercedem uocatus ſum Iſachat. Tunc apparuit Iacob angelus domini,dicens: Quoniã duos filios Rachel pariet, quia reſpuit coitum uiri,& elegit continentiã,& niſi Lya mater mea pro coitu reddidiſſet duo mala, octo filios paritura fuiſſet,propter hoc ſex peperit. Duos uero Rachel,quoniam in mandragoris uiſitauit eam deus. Sciuit enim quod propter filios uoluit coire cum Iacob, & non propter deſiderium uoluptatis. Apponens enim & in craſtino reddidit Iacob, ut acciperet & aliam mandragoram,propter hoc in mandragoris exaudiuit dominus Rachel, quoniam & deſiderans eas non comedit, ſed repoſuit eas in domo domini offerens ſacerdoti altiſſimi,qui erat in tempore illu. Quando ergo factus ſum uir filij mei, ambulaui in rectitudine cordis mei. Et factus ſum agricola patrum meorum, & attuli fructum ex agris ſecundum tempus eorum,& benedixit me pater meus,uidens quòd in ſimplicitate ambulabã, & non eram perſcrutator in omnibus actibus meis, neq; pernicioſus aut inuidens proximo, non oblocutus ſum alicui, neq; uituperaui uitam hominis, ambulans in ſimplicitate oculorũ. Propter hoc triginta annotũ accepi mihi meam uxorem, quoniam labor deuorauerat fortitudinem meam. Et illecebroſus nunquam intelligebam uoluptatem mulieris ſed per laborem ſomnus meus circũdedit me, & ſemper gauiſus eſt in ſimplicitate mea pater meus. Si quid enim laborabam omnem fructum & omne primũ germen primum per ſacerdotẽ domino offerebam, deinde patri meo, & tunc ego: & dominus duplicauit bona in manibus meis. Sicut autẽ & Iacob, quoniã deus cooperatur ſimplicitati meę. Omne enim pauperi & omni tribulato tribuebam terrę bona in ſimplicitate cordis. Et nunc audite me filij, & ambulate in ſimplicitate cordis, quoniam noui in ipſa omnem beneplacẽtiam domini. Simplex aurum non concupiſcit, proximũ non inuadit, cibos uarios non appetit, ueſtem diuerſam non uult, tempora longa ſibi non promittit, ſed ſolum recipit uoluntate dei, & ſpiritus erroris nihil poſſunt aduerſus eum. Non enim nouit recipere pulchritudinem mulieris, ne coinquinet mentem ſuam. Non zelus in conſilijs eius ſuperueniet, non inuidia liquefacit animam eius, neq; luctum in auaritia excogitat. Ambulat enim in rectitudine uitæ, & omnia uidet in ſimplicitate, non recipiens oculis pernicioſitates ab errore mundi, ut non uideat peruerſe aliquod mandatorũ dei. Cuſtodite ergo legem dei filij mei, & ſimplicitatem poſſidete,& in innocentia ambulate, non circunſcrutantes mandata domini et proximi actus: ſed diligite deum & proximum, pauperis & infirmi miſeremini. Supponite dorſum ueſtrum in agriculturam, & operamini in operibus terræ ſecundũ unumquamque agriculturam, dona cum gratiarum actione domino offerentes, quoniam primis germinibus fructuum terrę benedixit dominus, ſecundũ quod benedixit omnes ſanctos ab Abel uſq; nunc. Non eñ datur tibi alia pars quàm pinguedinis terræ, cuius in doloribus ſunt fructus, quoniã pater noſter Iacob in benedictionibus terrę & primitiarũ fructuum benedixit me. Et Leui & Iudas glorificati ſunt à dño in filijs Iacob. Etenim deus hęreditauit in illis, & huic quidẽ dedit ſacerdotiũ, huic uero regnum. Eis ergo obedite, & in ſimplicitate patris noſtri ambulate, quoniam Gad datum eſt perdere tentationes ſuperuenientes Iſraël. Noui filij mei, quoniã in extremis temporibus derelinquent filij ueſtri ſimplicitatẽ,& adhęrebunt auariciæ: & dimittentes innocentiã, appropinquabũt malignitati: & derelinquentes mandata dei, adhærebunt Beliar: & dimittentes agriculturã, ſequentur pernicioſa conſilia ſua, & diſpergentur in gentes, & ſeruient inimicis ſuis. Vos ergo dicite hoc filijs ueſtris, ut ſi peccent, uelociter reuertãtur ad dominum, quoniam miſericors eſt,& eripiet eos, ut reuertantur in terram ſuam. Centum uiginti duorũ annorũ ſum ego, & non cognoui ſuper me peccatum in mortem, præter uxorem meam non cognoui aliã: non fornicatus ſum in elatione oculorum: uinum in ebrietate non bibi: omne deſiderabile proximi non deſideraui: dolus non factus eſt in corde meo: mendacium non aſcendit per labia mea: omni homini contriſtato congemui,& pauperi dedi panem meum. Non comedi ſolus, terminum nõ ſolui, pietatem feci in omnibus diebus meis & ueritatem. Dominũ dilexi in tota fortitudine mea. Omnem hominem dilexi, ut filios meos. Si & uos filij mei hæc feceritis, omnis ſpiritus Beliar fugiet à uobis, & omnis actio pernicioſorum hominũ non dominabitur uobis,& omnẽ agreſtem feram ſeruituti ſubijcietis, habentes uobiſcum deum cœli, ambulantes cum hominibus in ſimplicitate cordis. Et mandauit eis ut reducãt eum in Hebrõ,& illic eum ſepeliant in ſpelunca cum patribus ſuis Et extendit pedes ſuos & mortuus eſt quintus filius Lyę, in ſenectute bona, omne membrũ habens ſanum & potens, dormiuit ſomnum ſeculatem.

Teſtamentum Zabulon, de commiſeratione & miſericordia. VI.

TRanſcriptum Zabulon, quod diſpoſuit filijs ſuis centeſimo decimo quarto anno uitæ ſuæ, poſt triginta duos annos mortis Ioſeph. Et dixit eis: Audite me filij Zabulō, datio bona genitoribus meis. Cum eñ genitus eſſem, multū auctus eſt pater meus gregibus & armentis, quoniam in in uarijs uirgis habuit ſortem. Non cognoui filij mei, quod peccaui in diebus meis, neque enim tunc recordabar, quoniã iniquitatem feci propter ignorantiam in Ioſeph, quoniam cælaui cum fratribus meis patri meo, quod factum erat, & fleui multum in abſcondito. Timui enim fratres meos, quoniam conſpirabant omnes ſimul, ut ſi quis reuelaret myſterium, occiderent eum gladio. Tamen quoniam uolebant occidere eum, multa teſtificatus ſum eis lachrymans, ne facerent iniquitatem hanc. Venerunt enim Simeon & Gad ſuper Ioſeph, ut occiderent eum, & cadens ſuper faciem Ioſeph, dixit eis: Miſeremini mei fratres mei, miſeremini uiſcerum Iacob patris noſtri. Non inijciatis in me manus ueſtras, ut effundatis ſanguinem innocentem, quoniam nō peccaui in uos. Si uero peccaui, in diſciplina erudite me. Manum autem ueſtram ne inferatis propter Iacob patrem noſtrum. Vbi autem dixit uerba hæc, miſeratione cōmotus, ueni ego & incœpi flere, & epata mea reſoluta ſunt in me, & omnis ſubſiſtentia uiſcerum meorum laxata eſt ſuper animam meam. Fleuit autem Ioſeph & ego cum ipſo, & intremuit cor meum, & iuncturæ corporis mei expauerunt, & nō potui ſtare, & uidens me flentem cum eo, & illos ſuperuenientes ad occidendum eum, refugit retro me deprecans eos. Exurgens autem Ruben, dixit: Fratres, nō occidamus eum, ſed proijciamus eum in lacum exiccatum, quem foderunt patres noſtri, & non inuenerunt aquam. Ideo enim prohibuit deus aſcendere aquam in eum, ut prætectio Ioſeph, & fecit deus ita, donec uendiderunt eum Iſmaëlitis. Neq; in peccato Ioſeph, filij, ego conſenſi, ſed Simeon, Gad, & alij ſex fratres noſtri accipientes precium Ioſeph, emerunt calciamenta ſibiipſis & uxoribus ſuis, dicentes: Non comedamus illud, quoniam precium ſanguinis eſt fratris noſtri, ſed conculcatione conculcemus illud, pro eo quod dixit ſe regnaturum ſuper nos, & uidebimus quid portendant ſomnia eius. Ergo in ſcriptura legis Enoch ſcriptum eſt non uolenti ſuſcitare ſemen fratri tuo: Solui calciamentum Ioſeph. Etenim uenientes in Aegyptum ſoluta ſunt à pueris Ioſeph ante portam, & ita adorauerunt Ioſeph ſecundum typum Pharsonis. Non ſolum autem adorauerunt eum, ſed etiam rubore ſuffuſi ſunt procidentes coram eo, & ſic confuſi ſunt coram Aegyptijs. Deinde audierunt Aegyptij omnia mala quæ fecimus Ioſeph. His factis appoſuerunt fratres cibum ut comederent. Ego uero per duos dies & duas noctes non guſtaui cibum, miſeratus Ioſeph, & Iudas non comedit cum eis. Intendebat autem in lacum, quoniam timebat ne reſilientes Simeon & Gad, interficerent eum. Et uidentes me non comedentem, poſuerunt me cuſtodire ipſum, quouſque uenditus eſt. Fuit autem in lacu tres dies & tres noctes, & ita uenditus eſt incibatus. Et audiens Ruben, quod uenditus eſt sbſente eo circunſciſſus plorabat, dicens: Quomodo uidebo faciem Iacob patris mei? Et accipiens argentum, cucurrit ad mercatores & neminem inuenit: dimittentes enim uiam regiam ambulauerunt per deuia in uelocitate, & non comedit Ruben panem in die illa. Accedens ergo Dan, dixit ei: Ne fleas neque triſteris de iuuene, ſcio quid dicturi ſimus patri noſtro Iacob: Occidemus hircum caprorum, & tingemus tunicam Ioſeph, & dicemus: Cognoſce, ſi tunica filij tui eſt iſta. Tunica enim patris noſtri exuerunt Ioſeph cum uenditurí erant eum, & induerunt eum ueſtimentum uetus ſerui. Tunicam uero habuit Simeon, & noluit dare eam, uolens gladio ſuo diſcindere eam, iratus quod uiueret adhuc, nec occidiſſet eum. Exurgentes autem aduerſus eum omnes ſimul dixerunt: Quid ni daturus ſis? cum tu ſolus feciſti hoc malum in Iſraël. Et ita dedit eam, & fecerunt ſicut dixit Dan. Et nunc filij mei annuncio uobis, cuſtodite mandata domini, & facite miſericordiam in proximo, & uiſcera miſericordiæ in omnes habete, nō ſolum ad homines, ſed & ad irrationalia. Propter hoc enim benedixit me dominus & omnibus fratribus meis ægrotantibus, ego ſine ægritudine euaſi. Nouit eñ deus uniuſcuiuſq; electionem. Habete ergo miſericordiam in uiſceribus ueſtris filij mei, quoniam ut aliquis faciet proximo ſuo, ita & dominus faciet ei. Etenim filij fratrum meorum ægrotabant, moriebantur propter Ioſeph, quoniam non fecerunt miſericordiam in uiſceribus ſuis. Filij autē mei ſine ęgritudine cuſtoditi ſunt ſicut nouiſtis. Et eram in Chanaan in littore uenatus ſum uenatione piſciū Iacob patri meo, & multis ſuffocatis in mari

ego illæſus permanſi. Primus ego feci ſcapham in mari nauigare, quoniam deus dedit mihi intellectum & ſapientiam in ipſa, & dimiſi lignum retro ipſam, & linteamen extendi in ligno medio, & in ipſa perambulans littora piſcabar piſces domui patris mei, uſquequo uenimus in Aegyptum, & ex uenatione mea omni homini peregrino miſeratus dabam. Si uero erat peregrinus, uel ægrotãs, uel ſenex coquens piſces, & faciens hoc bene ſecundum uniuſcuiuſq; neceſſitatem, afferebam omnibus colligens & compatiens. Propterea deus multos piſces fecit me uenari in mari. Qui enim tribuit proximo, accipit multiplicata à domino. Quinq; annis piſcatus ſum, omni homini quem uideram tribuens, & omni domui patris mei ſufficienter. In autumno piſcabar, in hyeme autem paſcebam gregem cum fratribus meis. Nunc annunciabo uobis quæ feci: Videbam tribulatum in medietate hyemis, & miſeratus ſuper ipſum furatus ueſtimentum ex domo mea abſcondite dedi tribulato. Et uos ergo filij mei ex his quæ tribuit uobis dominus, indifferenter omnibus miſerentes, miſericordiam facite, & tribuite omni homini in bono corde. Si uero non habetis, ut quamprimũ detis indigenti, compatiamini in uiſceribus miſericordiæ. Noui quoniã manus mea non neglexit uel horam tribuere indigenti, & amplius ſeptem ſtadijs ambulans cum ipſo flebam, & uiſcera mea uerſa ſunt ſuper ipſum in compaſſionem. Et uos ergo filij mei, habete uiſcera miſericordiæ aduerſus omnem hominem in miſericordia, ut & deus in uos propicius miſereatur uobis. Quoniam in extremis diebus deus mittet miſericordiam ſuam in terram, & ubi inuenerit uiſcera miſericordię in ipſo habitabit. Quantum enim homo miſeretur erga proximum, tantum deus ipſi. Quando enim deſcendimus in Aegyptũ, Ioſeph nõ recordatus eſt mali in nos, me uero uidens miſertus eſt. In quem inſpicientes & uos immemores malorum efficiamini filij mei, & non cogitetis unuſquiſque maliciam fratris ſui, quoniam hoc diuidit unitatem, & omnem conſanguinitatem diſpergit & animam perturbat. Memor enim mali uiſcera miſericordiæ non habet. Attendite aquas, quoniam cum ſimul mouentur, lapides, ligna, arenam diſtrahunt. Si uero in multas diuidantur terra exterminat eas, & fiunt neglectæ, & uos ſi diuidamini eritis ita. Nec ſcindamini in duo capita, quia omne quod fecit deus, caput unum habet, dedit duos humeros, manus, pedes, ſed omnia membra uni capiti obediunt. Noui in ſcriptura patrum meorum, quoniã in ultimis diebus recedetis à domino, & diuiſi eritis in Iſraél, duos reges ſequemini, & omnem abominationem facietis, & omne idolum adorabitis, & captiuabunt uos inimici ueſtri, & ſedebitis in nationibus in omnibus infirmitatibus, tribulationibus & doloribus animæ. Et poſt hoc recordabimini dñi, & pœnitebitis, & conuertet uos, quoniã miſerator eſt & miſericors, non excogitans maliciam filijs hominum, quoniam caro ſunt, & ſpiritus erroris ſeducunt eos in omnibus actibus ſuis. Et poſt hæc orietur uobis ipſe deus lumen iuſtitiæ, & ſanitas & miſericordia in pœnis eius. Ipſe redimet omnem captiuitatem filiorum hominum à Beliar, & omnis ſpiritus erroris conculcabitur, & conuertet omnes gentes in æmulationem eius, & uidebitis deum in forma hominis, quoniã elegit deus Hieruſalem. nomen deus ei. Et rurſus in malicia ſermonum ueſtrorum, ad iracundiam prouocabitis eum, & abiecti eritis uſque ad tempus conſumationis. Et nunc filij mei non contriſtemini, quoniam morior ego, neque concidatis, quoniam relinquo uos. Reſurgam enim rurſum in medio ueſtri, uelut dux in medio filiorum ſuorum. Et lætabor in medio tribus meæ, quotquot cuſtodierunt legem domini & mandata Zabulon patris eorum. Super impios uero inducet dominus ignem æternũ, & perdet eos uſque in generationes. Ego in requiem meam recurro ſicut patres mei, uos autem timete dominum deum ueſtrum in omni fortitudine omnibus diebus uitæ ueſtræ. Et hæc dicens, dormiuit ſomno bono, & poſuerunt eum filij ſui in thecam. Poſtea autem reducentes eum in Hebron, & ſepelierunt eum cum patribus ſuis.

Teſtamentum Dan, de Ira & Mendacio. VII.

TRanſcriptum uerborum Dan, quæ dixit filijs ſuis, in ultimis diebus ſuis centeſimo uiceſimo quinto anno uitæ ſuæ uocans tribum ſuam, dixit: Audite filij Dan ſermones meos, attendite uerbis oris patris ueſtri: Probaui in corde meo, & in omni uita mea, quod bonũ eſt. Nam deo beneplacet ueritas cũ iuſta actione, odi quod pernicioſum fuit, ut mendacium & iram, quoniã omnẽ maliciam hominẽ edocent. Confiteor uobis hodie filij mei, quoniã in corde meo lætatus ſum de morte Ioſeph uiri ueritatis & boni, & gaudebam in uenditione Ioſeph, quoniã ſuper nos pater eum diligebat.

Spiritus enim zeli & elationis dixit mihi: Et tu es filius eius. Et unus ſpirituũ Beliar cooperabatur mihi di ens: Accepe gladium hunc, & in eo occide Ioſeph, & diliget te pater tuus mortuo eo. Hic eſt ſpiritus ira ſuadens mihi, ut ſicut pardalis deuorat hœdum, ita deuorarem Ioſeph. Sed deus Iacob patris noſtri, non immiſit eum in manus meas, ut inuenirem eum ſolum, neq; permiſit iniquitatẽ hãc facere, ut ſoluantur duo ſceptra in Iſraẽl. Et nunc filij, ego morior, & in ueritate dico uobis, quoniã ſi nõ cuſtodiatis uoſmetipſos à ſpiritu mendacij & iræ, & non diligatis ueritatẽ & longanimitatẽ diſperibitis. Cæcitas eſt in ira filij mei, & non eſt aliquis iracundus, uidens faciem in ueritate, quoniã etſi pater & mater eſt, ut hoſtibus attendet eis. Si ſit frater, non nouit: ſi propheta domini, non obedit: ſi iuſtus, non aſpicit, amicum non cognoſcit. Circumponit enim ei ſpiritus iræ retia erroris, & excæcat naturales oculos eius, per mendacium obtenebrat mentem eius, & propriam uiſionem tribuit ei. In quo autem circumponit oculis eius? in odio cordis: & dat ei corproprium aduerſus fratrem in inuidiam Pernicioſa eſt ira filij mei, etenim ipſæ animæ ipſa ſit anima, & corpus quidem iracundi proprium ſibi facit, animæ autem dominatur. Et tribuit corpori potentiam, ut faciat omnem iniquitatẽ. Et cum iam operata fuit anima, iuſtificat quod operatũ eſt, quia non uidet. Propter hoc quia iratus eſt, ſiquidem ſit potens, triplicem habet potentiam in ira. Vnam quidem per potentiam & adiutoriũ miniſtrantium. Secundam autem per diuitias perſuadens & uincens in iniuſticia. Tertiam naturalem habens corporis, & per ſe ipſum operans malum. Si autem debilis ſit qui iraſcitur, duplam habet poteſtatem præ ea quæ eſt naturæ, adiuuat enim ſemper iniquitatem hic ſpiritus, ut ſemper cum mendacio fiant actus eius. Quapropter itelligite potentiam iræ, quoniam uana eſt. In ſermone enim exacerbat, à dextris ſathanæ ambulat, ut incredulitate & mendacio fiant actus. Quapropter intelligite potẽtiam iræ, quoniam uana eſt. In ſermone enim exacerbat primum. Deinde in operibus fortificat ſtimulatum, & in iacturis amaris cõturbat cõſilium eius, & ita exuſcitat in ira magna animũ eius. Quando ergo loquitur aliquis aduerſum uos, ne moueminí in iram. Si laudat uos ut bonos, ne eleuemini, neq; transſmutemini, neq; in petulantiam, neq; in rigorem uultus. Primum enim delectat auditũ, atq; exacuit mentem, ut intelligat quod improperatũ eſt. Et nunc iratus exiſtimat iuſte iraſci. Si in iacturam aut perditionẽ aliquã incideritis filij, ne tumultuemini mihi, quoniã hic ſpiritus concupiſcere facit quod perditum eſt, ut iraſcatur per deſiderium. Si autem iacturam paciemini uoluntariè, ne contriſtemini, triſtitia enim ſuſcitat iram cum mendacio. Eſt autem malum duplicem habere faciem. Ira cum mendacio, colloquuntur adinuicem, ut conturbent conſilium. Turbata autem anima per contumeliam, recedit dominus ab ipſo, & dominatur ei Beliar. Cuſtodite ergo filij mei mandata domini, & legem eius ſeruate. Fugite autem & odite mendacium, ut dominus habitet in uobis, & fugiat à uobis Beliar. Veritatem loquimini unuſquiſq; ad proximum ſuum ut non incidatis uoluntariè in turbationẽ, ſed eritis in pace, habentes deum pacis, & non præualebit aduerſum uos bellum. Diligite dominũ in omni uita ueſtra, & uoſmet adinuicem in ueraci corde. Noui enim quoniam in ultimis diebus recedetis à domino, & offendetis Leui & Iudæ reſiſtetis, ſed non ſuperabitis eos. Angelus enim domini ducit utroſq;, quoniã in ipſis ſtabit Iſrael. Et cum recedetis à domino, in omni malicia ambulabitis, facientes abominationes Gentium, abeuntes ad mulieres iniquorũ, in omni malicia, ſpiritibus erroris operantibus in uobis. Legi enim in libro Enoch iuſti, quoniam princeps ueſter eſt ſatanas, & quoniã omnis ſpiritus fornicationis & ſuperbiæ Leui ſeſe applicabit ad inſidiandũ filijs Leui, ut ſaciat eos peccare coram domino. Filij autem appropinquabunt ad Leui, ſpectantes eum in omnibus, & filij Iudæ erunt in auaricia, rapientes aliena ut leones. Propter hoc abducemini cum eis in captiuitatem, & illic recipietis omnes plagas Aegypti & omnes malicias gentium, & ita reuertentes ad dominum misericordiam conſequemini, & ducet uos in ſanctificationem ſuam, clamans uobis pacem. Et orietur uobis ex tribu Iuda & Leui ſalutare domini. Ipſe faciet aduerſus Beliar prælium, & ultionem uictoriæ dabit iuuenibus noſtris. Animas ſanctorũ captiuas liberabit à Beliar, & conuertet corda incredula ueſtra ad dominum, & dabit inuocantibus eum pacem æternam, & requieſcent in eodem ſancti, & in noua Hieruſalem lætabuntur iuſti, quæ erit in glorificationem dei uſque in ſeculum. Non amplius ſuſtinebit Hieruſalem deſolationem, neq; captiuabitur Iſraẽl, quoniam dominus erit in medio eius cum hominibus conuerſatus, & ſanctus Iſraẽl regnans ſuper ipſos in humilitate & paupertate.

pertate. Et qui credit in eum, regnabit in ueritate in cœlis. Et nūc timete dominū filij mei, attendite uobis à ſatana & ſpiritibus eius, appropinquate autem deo & angelo excuſante uos, quoniam hic eſt mediator dei & hominum ad pacem Iſraël. Contra regnum inimici ſtabit, quapropter conabitur inimicus ſubuertere omnes inuocantes dominum. Nouit enim, quoniam in qua die cecidit Iſraël, conſumabitur regnum inimici. Ipſe angelus pacis fortificabit Iſraël, ne incidat in finem malorum. In tempore illo recedet Iſraël ab iniquitate, & dominus uiſitabit facientes uoluntatem ipſius. Nomē uero eius erit in omni loco Iſraël, & in Gentibus Saluator. Conſeruate igitur uoſmetipſos filij mei ab omni opere perniciofo, & abijcite itam & omne mendaciū. Diligite ueritatem & longanimitatē, & quæ audiuiſtis à patre ueſtro, tradite & uos filijs ueſtris, ut recipiat uos pater Gentium. Eſt ēm uerax & longanimis, mãſuetus & humilis, & docens per opera legē dei. Diſcedite ab omni iniuſtitia, & adhæreatis iuſticiæ legis domini, & ſepelite me prope patres meos. Hæc dicens, oſculatus eſt eos, & dormiuit ſomnum ſecularem. Sepelierunt autem eum filij eius, ac reduxerunt oſſa eius prope Abraham. Iſaac & Iacob. Et quemadmodum prophetauit eis Dan, quòd legem dei ſui neglecturi eſſent aliquãdo, ac ſeipſos abalienaturi à terra hereditatis ipſorum, à genere & patria Iſraël, ita factum eſt.

Teſtamentum Neptalim, de Bonitate. VIII.

TRanſcriptum teſtamentum Neptalim, de his quæ diſpoſuit in tempore finis ſui, in anno centeſimo triceſimo ſecundo uitæ ſuæ. Conuenientibus filijs ſuis ſeptimo menſe, quarta die menſis ipſo ſano exiſtente, iuſſit apparare cœnam & potum magnificum. Poſtquã autem excitatus eſt à ſomno mane, & quoniã morti proximus erat, laudabat dñm qui illum confirmabat, & incœpit ſic loqui filijs ſuis: Audite filij mei filij Neptalim, audite ſermones patris ueſtri: Ego natus ſum à Balla, & quoniã aſtute fecit Rachel, & dedit pro ſeipſa Ballam Iacob, & ſuper femora Rachel peperit me, propter hoc uocatus ſum Neptalim. Et dilexit me Rachel, quoniã ſuper femora ſua natus ſum, et ipſa tenerum exiſtentē oſculata eſt me dicens: Videam fratrem tuum ex uentre tuo ſecundum te. Vnde ſimilis mihi erat in omnibus Ioſeph ſecundum petitiones Rachel. Mater autem mea Balla. filia Rethæi fratris Deborę meretricis Rebeccę, quę Balla in una die nata eſt, in qua & Rachel. Rothæus enim de genere Abrahã erat Chaldæus, deum uenerans, liber & nobilis, ſed cum eſſet captiuus, emptus eſt à Laban, & dedit ei Euam ancillam ſuam in uxorē, quæ peperit filiam, & uocauit eam Zeliphã cognomine caſtelli, in quo captus erat. Deinde peperit Ballam dicens: Nouiter feſtinans filia mea, confeſtim ēm nata feſtinauit lac fugere. Et quia pedibus leuis eram ut ceruus, ordinauit me pater meus Iacob in omnem miſſionē & annunciationē, & ut ceruum me benedixit. Quemadmodū ēm figulus nouit uas quantū capit, & ad ipſum fert lutum, ita et dominus ad ſimilitudinē ſpiritus facit corpus. ad potentiã corporis ſpiritū imponit. Et non eſt iam una tertia ex uno capillo. pondere enim & menſura & regula omnis creatura altiſſimi. Et quemadmodū nouit figulus uniuſcuiuſq; uſum, quibus rebus ſufficere queat, ita & dominus nouit corpus uſquequo ſufficiat in bono, & quando incipit in malo, quoniã non eſt ulla creatura, nec ullus intellectus, quem nō cognouit deus. Omnē enim hominē creauit ad imaginē ſuam, ſicut & fortitudo eius, ita & op⁹ eius: & ſicut pręlectio eius: ita et actus eius: ſicut cor eius, ita et os eius: ſicut oculus eius, ita et ſomnus eius: ſicut anima eius, ita et ſermo eius, uel in lege domini, uel in lege Beliar. Et ſicut diuiſum eſt inter mediū lucis & tenebrę, uiſus et auditus, ita diuiſum eſt inter medium uiri et inter medium mulieris. Neque eſt dicendū, quod ulla in re faciei uel ſimilium quid pręſtet. Omnia enim in ordine fecit deus bona. Quinque ſenſus in capite, et collum copulauit capiti, et capillos ad gloriam. Deinde cor ad prudentiam, uentrem ad excretionem ſtomachi, calamum ad ſanitatem, epar ad iram, fel ad amaritudinem, ad riſum ſplenem, renes ad aſtutiam, lumbos ad uirtutem, coſtas ad poſitionem, ſpermam ad fortitudinē, et quę deinceps. Ita filij mei in ordine ſitis bono, in timore dei, neque quicquam inordinatū facite ex contemptu, neque extra tempus ſuum. Quoniam ſi dicas oculo audire, non poteſt. Itaq;, neq; in tenebris poteris facere opera lucis. Non igitur feſtinate in auaricia corrumpere actus ueſtros, uel in ſermonibus uanis ſeducere animas ueſtras, quoniam tacentes in mundicia cordis poteritis uoluntatem dei tenere, et abijcere uoluntatē diaboli. Sol et luna et ſtellæ non mutant ordinem ſuum, ita et uos non mutetis

legem dei in inordinatione actuum ueſtrorũ. Gentes errantes, & derelinquẽtes dñm, mutauerunt ordinem ſuum, & ſecuti ſunt lapides & ligna, ſequentes ſpiritus erroris. Vos autem non ſic filij: unum deum ueſtrum cognoſcite, in firmamento, in terra, & in mari, & in omnibus creaturis, dñm, qui fecit hæc omnia, ut nõ efficiamini ſicut Sodoma, quæ mutauit ordinem naturæ ſuæ. Similiter autem & uigiles immutauerũt ordinem naturæ ipſorum, & quos maledixit dñs in diluuio, propter ipſos ab habitatione & fructibus ordinans terram inhabitabilem. Hæc dico filij mei, quoniã legi in ſcriptura ſancta Enoch, quod & uos recedetis à domino, ambulantes ſecundum iniquitatẽ Sodomorum, & inducet dominus uobis captiuitatem, & ſeruietis illic inimicis ueſtris, & omni pœna & tribulatione comprehendimini, uſquequo conſumat deus omnes uos. Et poſtq; pauci effecti fueritis & minorati, reuertimini & cognoſcetis dominũ deum ueſtrum, & conuertet uos in terrã ueſtram, ſecundum multam miſericordiam ſuam. Et erit cum uenerint in terram patrum ſuorum, rurſus obliuiſcentur domini, & impie agent, & diſperget eos dominus ſuper faciem uniuerſæ terræ, uſquequo uenerit miſericordia domini, homo faciens miſericordiam & iuſticiam, in omnes qui lõge ſunt, & qui prope. In anno enim quadrageſimo uitæ meæ, uidi in montibus olei, uerſus orientem Hieruſalem (quoniam ſol & luna ſteterunt) & ecce Iſaac pater patris mei dicit nobis: Accurrẽtes tenete unuſquiſq; ſecundũ uirtutem ſuam, poteſt eñ apprehendi ſol & luna. Et omnes ſimul accurrebamus, & Leui tenuit ſolem, & Iudas accingens, apprehendit lunam, & exaltati ſunt ambo cum eis. Et cum eſſet Leui ſicut ſol, iuuenis quidã tradidit ei ramos palmarũ duodecim, & Iudas erat ſplendens ut luna, & ſub pedibus eius erant 12. radij. Et accurrentes adinuicem Iudas & Leui, tenuerunt ſeipſos. Et ecce taurus in terra habens cornua magna, & ales aquilæ in dorſo eius, & uolentes apprehendere eum, non potuimus. Præueniens enim Ioſeph cepit eum, & aſcendit cum ipſo in excelſum. Et uidi (quoniam eram illic alicubi) & ecce ſcriptura ſancta apparuit nobis dicens: Aſſyrij, Medi, Elemæi, Gelachæi, Chaldæi, Syri, hæreditabũt in captiuitate ſceptrũ Iſraël. Et rurſus poſt mẽſes 7. uidi patrem noſtrũ Iacob ſtantem in mari Iamme, & nos filij eius cum eo. Et ecce nauis uenit, uelificans plena ſiccis carnibus ſine nautis & gubernatore. Inſcribebatur autẽ nauis Iacob, & dicit nobis pater noſter: Aſcendamus in nauem noſtram. Vt autem intrauimus, facta eſt tempeſtas uehemens, & turbo uenti magni, & auolat pater noſter à nobis tenens gubernacula. Et nos tẽpeſtate quaſſati, in pelagus ferebamur, & impleta eſt nauis aquis tempeſtatis, undiq; quaſſata & contrita. Ioſeph autẽ è cimba fugit. Diuidimur & nos in tabulis decem. Leui autem & Iudas erant nobiſcũ. Diſpergimur ergo omnes uſq; in terminos. Leui autẽ indutus ſacco, pro omnibus nobis precabatũ dominũ. Vt autẽ quieuit tempeſtas, ſcapha attigit terrã uelut in pace. Et uenit pater noſter Iacob & unanimiter exultauimus. Hęc duo ſomnia dicebam patri meo, & dixit mihi: Oportet hæc impleri ſecundum tempus ipſorũ multa Iſraël ſuſtinente. Tunc dixit mihi pater meus: Credo quoniã uenit Ioſeph. Video enim ſemper, quoniam dominus cõnumerat eum uobiſcum. Et flens dixit: Viuis Ioſeph fili mi, & non te uideo & tu non uides Iacob qui genuit te. Fecit autem & nos lachrymari in his ſermonibus ſuis. Et accendebar in uiſceribus ut palam facerẽ quod uenditus eſſet, ſed timui fratres meos. Ecce filij mei, oſtendi uobis tempora extrema, quoniã omnia fient in Iſraël. Et uos igitur mãdate filijs ueſtris ut iuuantur Leui & Iudę. Per Iudam enim orietur ſalus Iſraël, in ipſo benedicetũ Iacob. Per ſceptrum enim eius apparebit deus, habitans inter homines in terra, ut ſaluet deus genus Iſraël, & congregabit iuſtos ex Gentibus. Si operemini bonum filij mei, benedicent uos homines & angeli, & deus glorificabitur per uos in Gentibus, & diabolus fugiet à uobis, beſtiæ timebũt uos, & angeli ſuſcipiẽt uos. Sicut enim ſi quis filiũ nutriat bene, perpetuo gratus & memor eſſe ſtudet; ita & in bono opere memoria eſt apud deum bona. Qui uero non fecerit bonum, huic maledicent homines & angeli, & deus contumelia afficietur per ipſum in Gentibus, & diabolus poſſidebit hunc tanquam proprium uas & inſtrumentũ, & omnis beſtia dominabitur ei, & dominus odio habebit eum. Nam mandata legis duplicia ſunt, & opere implentur. Tempus enim eſt coeundi cum uxore ſua, & tempus continendi ab ea ad orationem ſuam. Duo mandata ſunt, quæ niſi fiant in ordine ſuo, peccatũ tribuunt. Ita eſt in reliquis mandatis. Efficiamini ergo ſapientes in deo & prudentes, ſcientes ordinem mandatorum eius, & leges omnis rei, ut deus diligat uos. Et multa talia mandãs eis, precatus eſt, ut trãsferant oſſa eius in Hebron, & ſepeliãt eum iuxta patres ipſius.

Et

Et comedens & bibens in hilaritate animæ uelauit faciem ſuam, & mortuus eſt. Et fecerunt filij ſui ſecūdum omnia quæcunq; mandauit eis Neptalim pater eorum.

Teſtamentum Gad de Odio. IX.

TRanſcriptum Teſtamenti Gad, quæcunq; locutus eſt ipſe filijs ſuis in anno cēteſimo ſeptimo uitæ ſuæ, dicens: Septimus filius natus ſum Iacob, & eram fortis in gregibus paſcendis. Ego cuſtodiui in nocte gregem, quando uenit leo, uel lupus, uel pardus, uel urſus, uel omnis beſtia ſuper gregem, perſequebar eam, & apprehendens pedem eius manu mea, & girans obtenebrabam, & proijciebam eam ultra duo ſtadia, & ita interficiebam. Ioſeph ergo paſcebat gregem nobiſcum circiter dies triginta. Qui cum tener eſſet, incidit in morbum propter nimium æſtum. Et reuerſus eſt in Hebron ad patrem ſuum, & reclinauit eum iuxta ſe, quoniam diligebat eum. Et dixit Ioſeph patri noſtro, quod filij Ballæ Zelphæ dilapidarēt bona, & deuorarēt ipſa inſcijs Iudę & Ruben. Sciebat enim quoniam agnum eruebam ex ore urſi, quem interfeci, & agnum occidi, de quo contriſtabar, quoniam nō potuit uiuere, & comedebamus ipſum. Et dixit, patri noſtro. Verū fratres modeſte ferebant iſtud uerbū Ioſeph, uſq; in diē uenditionis eius in Aegyptum, & ſpiritus odij erat in me, & nolui Ioſeph neq; audire, neq; uidere, ipſe uero aperte redarguit nos, quoniā ſine Iuda comedimus. Deniq; omnia quæcūq; dixit patri, perſuaſit ei. Confiteor aūt nunc peccatū, filij, quoniam ſæpe uolui occidere eum. Nam ex animo odio habui eum, & omnino non erant in me uiſcera miſericordię erga ipſum, et propter ſomnia ipſius cōcœpi tantum odium. Et uolui ipſum deuorare à terra uiuentium, quemadmodum deuorat uitulus herbas à terra. Propter quod ego & Iudas uendidimus eum Iſmaëlitis triginta aureis. De quibus decem furtim ſubtraximus, uiginti aūt oſtendimus fratribus noſtris. Et ita auaritia adductus ſum, ut interfectū uellē. Deus aūt patrū noſtrorū eripuit eū de manibus meis, ut nō facerē iniquitatē in Iſraël. Et nūc audite filij mei ſermones ueritatis, ut faciatis iuſtitiā & omnem legē altiſſimi, & non erretis ſpiritu odij, quoniam malus eſt in omnibus actibus hominum. Omne quod cūq; fecerit homo, odit & abominatur. Si faciat legem domini, nō laudat eam. Si timeat dominum & ſectetur iuſta, hunc non diligit, ueritatem uituperat, dirigenti proſpere res ſuas, huic inuidet, obtrectationem amplectitur, arrogantiam amat. Et quoniam odium excœcauit animam eius, facit proximo ſuo, ſicut & ego Ioſeph. Cuſtodimini igitur filij mei ab odio, quoniam in ipſum dominum iniquitatem facit. Non enim uult audire uerba mandatorum eius de dilectione proximi, & in deum peccat. Si enim delinquat frater, ſtatim uult annunciare omnibus, & feſtinat ut iudicetur pro hoc delicto, & punitus moriatur. Si autem fuerit ſeruus, accuſat eum apud dominum ſuum, & omnes perſequendi uias excogitat aduerſus eum, ſi quo modo mortificet eū. Odiū enim operatur cum inuidia, & aduerſus bene operantes, profectum audiens & uidens, ſemper contriſtatur. Quemadmodū enim dilectio etiā mortuos amat, & cupit uiuere, & in eos qui ſunt in ſententia mortis, ſi fieri queat, à morte reuocare uellet: ita odiū uiuentes conatur delere, & eos qui paululum quiddam peccauerint, indignos uita iudicat. Spiritus enim odij animi peruerſitate cooperatur Satanæ in omnibus uſque ad mortem hominū. Spiritus enim dilectionis in longanimitate cooperatur legi dei in ſalutem hominum. Malum eſt odium, quoniam permanet cum mendacio, continue loquens aduerſus ueritatem, & parua magna facit, tenebris lucem obfuſcat, dulce amarum dicit, & calumniam edocet, bellū, iniuriam, & omnem abundantiam malorum, deniq; ueneno diabolico cor implet. Hæc edoctus experientia dico uobis filij mei, ut fugiatis odiū, & adhæreatis dilectioni domini. Iuſtitia eijcit odiū, humilitas occidit odiū, iuſtus enim & humilis erubeſcit facere iniuſte: non ab alio reprehēſus, ſed à proprio corde, quoniā deus protegit conſiliū eius. Non detrahit uiro, quia timor altiſſimi uincit odiū. Timens enim dominū nō offendit, non uult omnino, neq; cogitatione, iniuſta facere aduerſus hominē. Hæc ego ultimo cognoui, poſteaquā pœnitui de Ioſeph. Quæ enim ſecundum deum eſt uera pœnitentia, ea mortificat hominem ad obedientiam fugat tenebras, & illuminat oculoa, & cognitionē tribuit animæ, & ducit conſilium ad ſalutē. Et quæ non didicit ab hominibus, nouit per pœnitentiā. Induxit enim mihi ęgritudinē epatis, & niſi fuiſſent orationes patris mei Iacob, profecto ſtatim ſpiritus deſijſſet eſſe in me. Per quæ enim homo peccat, per illa & punitur. Quia igitur diſpoſita erant epata mea impropitiabiliter aduerſus

Ioſeph, in epate paſſus ſum impropitiabiliter. Iudiciū pertuli per menſes undecim, ut par eſſet tempus pœnæ, cum tempore quo urgebam uenditionē Ioſeph. Et nunc filij mei diligite unuſquiſqꝫ fratrem ueſtrum, & auferte odium à cordibus ueſtris, diligentes inuicē in opere, ſermone, & cogitatione animę. Ego enim coram facie patris noſtri pacifica loquebar ad Ioſeph, & exeunte me, ſpiritus odij obtenebrauit intellectū meum, & turbauit animam meam ad occidendum eum. Diligite igitur adinuicem ex corde, & ſi peccet in te aliquis, dic ei in pace, exterminans uenenū odij, & in anima tua non teneas dolum. Et ſi confitens pœniteat dimitte ei, & ſi negat, non contendas cum eo, ne quando iurante eo, dupliciter pecces. Non audiat alienus in contentione ſecretum ueſtrum, ne odiens te immutet, & magnum peccatum operetur aduerſum te. Quoniam multoties dolo loquetur tecum, uel perſcrutabitur te in malo, accipiens à te uenenum. Si ergo negat & erubeſcit, & redargutus quieſcit, non educas eum. Negans enim pœnitet, ut nō amplius delinquat in te, ſed honorabit te & timebit & pacificus erit. Si uero uerecundus eſt, & inſtat maliciæ, tunc dimitte ex corde deo uindictam. Si quis plus quam uos proſperatur, ne contriſtemini, ſed orate pro ipſo, ut perfecte proſperetur. Forte enim uobis expedit ita, & ſi plus exaltatus fuerit, nec inuideatis, recordantes, quoniam omnis caro morietur. Domino autem hymnum afferte, tribuenti bona & utilia omnibus hominibus. Scrutate iudicia domini, & ita dimittet & quieſcet conſilium tuum. Si uero ex malis quis ditatus fuerit, ſicut Eſau frater patris mei, nolite ęmulari. Terminū enim domini ſuſcipietis, uel enim aufert hoc in malis, uel pœnitentibus dimittit, impœnitenti ſeruat in æternam punitionem. Nam pauper abundans in omnibus domino gratias agit, & ipſe apud omnes ditatur, quoniam non haber pernicioſam deprecationem hominum. Auferte igitur odium ab animabus ueſtris, & diligite inuicem in rectitudine cordis. Dicite autem & uos filijs ueſtris, ut honorēt Iudam & Leui, quoniam ex eis oriri faciet dominus ſaluatorem Iſraëli. Cognoui enim, quoniam in fine recedent filij ueſtri ab eis, & in omni pernicie & malignitate & corruptione erūt coram domino. Et paululum requieſcens, rurſus dixit eis: Filij mei audite patrem ueſtrum, et ſepelite me prope patres meos. Et eleuans pedes ſuos dormiuit in pace. Et poſt quinqꝫ annos reduxerunt eum, & poſuerunt eum in Hebron cum patribus ſuis.

Teſtamentum Aſer, de duabus faciebus Maliciæ & Virtutis. X.

TRanſcriptum teſtamentū Aſer, quæ locutus eſt filijs ſuis centeſimo uiceſimo anno uitæ ſuæ, adhuc ſanus exiſtens, dixit ad eos: Audite filij Aſer patrem ueſtrū, & omne rectum coram deo oſtendam uobis. Duas uias dedit dominus filijs hominū, duo conſilia & duos actus, duo loca & duos fines. Ideoq́ꝫ omnia duo ſunt unum, contra & uiæ duæ boni & mali. Sunt etiam duo conſilia in pectoribus noſtris, quæ nos uel ad honeſtatem uel ad turpitudinem impellunt. Si igitur ad bonum ducitur homo, omnes actus ipſius circa iuſtitiam uerſantur. Et ſi quid deliquerit, tamen ilico pœnitet. Iuſta enim cogitans & abijciens maliciam, ſtatim corrigit ſua peccata, & maliciā animi aufert. Si uero in malum declinat conſilium, omnis actus eius eſt in malicia, & repellens bonum, aſſumit malum conſtitutus ſub domino Beliar. Et ſi bonum operetur, conuertit in maliciam hoc. Cum enim incœperit boni aliquid facere finē actionis eius in malum opus perducit. Quia theſaurus diaboli ueneno pernicioſi ſpiritus impletus eſt. Dicit igitur anima ipſius bonū ſupra malū eſſe, & finē rei in maliciā ducit. Eſt homo qui non miſeretur miniſtrātis ei in malū, & hoc duplicē faciē habet, ſed totū pernitioſum eſt. Eſt & homo diligēs malignitatē, ſimiliter eſt in malicia, quoniā & mori deſiderat in malo propter ipſum. Et de hoc manifeſtum, quoniā duplicis faciei eſt, totum uero malus actus eſt. Et amor exiſtens, malicia eſt abſcōdens malum ſicut nomine quaſi bono, finis uero actus uenit in malum, alius furatur, iniuſte agit, rapit, auarus exiſtit, & non miſeretur pauperum. Duplicem quidem faciem habet, & hoc totum pernicioſum eſt, auarus exiſtens erga proximum ad iracundiam prouocat deum, & altiſſimum abnegat, & pauperis non miſeretur. Præceptorem legis dominum ſpernit & acerbat, nec pauperem requieſcere ſinit, animam inquinat, ut corpus ſplendidum reddat, multos occidit, & paucorum miſeretur. Hoc quidem duplicis faciei eſt. Alius adulteratur & fornicatur, & abſtinet à cibis, ieiunans malefacit, potentia, diuitijs multos miſerè uexat. Ex mala conſcientia facit mandata, & hoc duplicis faciei eſt, totum autem malum eſt. Tales ut ſues ſunt et lepores, quoniā ex medieta

te ſunt

te ſunt mundi, reuera ſunt immundi. Vos igitur filij mei non efficiamini ſecundum ipſos duplicem habentes faciem, bonitatis & maliciæ, ſed bonitati ſoli adhærete, quoniam deus requieſcit in ipſa, & homines deſiderāt eam. Maliciam fugite, occidentes diabolum in bonis ueſtris actibus, quoniam qui duplicis faciei ſunt, non deo ſed concupiſcentijs ſuis ſeruiunt. ut Beliar complaceant, & his qui ſunt ipſis ſimiles. Edom autem uiri, & qui ſunt unius faciei & ſi exiſtimenẽ ab eis qui duplicis faciei ſunt precare, iuſti tamẽ ſunt apud deũ. Multi enim occidentes pernicioſos, duo faciunt opera, malum & bonum, totum uero eſt bonum. Quoniā qui malum eradicauit perdidit illud. Eſt aliquis qui odit aliquem miſericordem, & accuſat eundem adulterij uel latrocinij, hic eſt duplicis faciei, ſed totum opus bonum eſt, quoniam imitaẽ dñm, non aſpiciens quod uidetur bonũ, cum uerò ſit malum. Alter non uult diem bonum uidere cum luxurioſis, ut nõ maculet eos, & inquinet animā. Et hic duplicis faciei eſt, totum aũt bonũ eſt, quoniā tales capreolis & ceruis ſimiles ſunt, quoniā in conſuetudine agreſti uidentur immundi eſſe: ex toto autem mundi ſunt, quoniā in zelo dei ambulant, recedentes ab his, à quibus deus prohibet per mandata odio habent eos & necant malum à bono. Videte igitur qualiter duo ſunt in omnibus, unum contra unum, & unum ſub uno abſconditur. Vitæ mors ſuccedit, gloriæ ignominia, diei nox, & luci tenebræ. Omnia uero ſub die ſunt, & ſub uita quæ iuſta ſunt, propter quod & mortẽ æterna uita præexpedit, & non eſt dicere ueritatẽ mendaciũ, neq; iuſtum iniuſtum, quoniam omnis ueritas ſub luce eſt, quemadmodũ omnia ſub deo. Hęc omnia probaui in uita mea, & non erraui à ueritate domini, & mandata altiſſimi exquiſiui ſecundũ omnẽ fortitudinẽ, ambulans ſecundũ unam faciem in bonum: Attendite igitur filij & uos mandata domini ſecundum unam faciem, ſequentes ueritatẽ, quoniā qui duplicis faciei ſunt, dupliciter puniuntur. Spiritus erroris odit hominẽ agonizantẽ. Legem domini cuſtodite, & non attendite malum ut bonum, ſed reuera bonum reſpicite, & obſeruate illud in omnibus mandatis domini ad eum reuerſi, & in eum quieſcentes, quoniā fines hominũ oſtendunt iuſticiā eorum. Et cognoſcite angelos domini & ſatanæ. Si enim adhæſeritis ſpiritibus malis, anima torquebitur à pernicioſo ſpiritu, cui ſeruitis in concupiſcentijs & operibus pernicioſis Si autem quieſcibiliter in gaudio cognoueritis angelum pacis, conſolabitur uos in uita. Ne efficiamini filij ut Sodoma quæ ignorauit angelos, & perijt uſq; in ſeculum. Noui enim quoniā peccabitis & trademini in manus inimicorũ ueſtrorum, terra ueſtra deſolabitur, & uos diſpergemini in quatuor angulos terræ, & eritis in diſperſione deſpecti uelut aqua inutilis, uſquequo altiſſimus uiſitauerit terram. Et ueniens, ut homo cum hominibus manducans & bibens, & in ſilentio conterens caput draconis. Per aquam hic ſaluabit Iſraël, & omnes gentes deus in uirum abſconditus. Dicite igitur hæc filijs ueſtris, ut non negligant legem dei ſcriptā in tabulis cœlorum: nam futurũ eſt ut increduli fiant in legem dñi. Et uos impie agentes, impie agetis in deum, non attendentes legem dei, ſed mandata hominum. Et propter hoc diſpergemini ut Gad & Dan fratres mei, qui regiones eorum ignorabant, & tribum & linguam eorum. Sed congregabit uos deus in fide propter ſpem miſericordiæ ſuæ, propter Abraham, Iſaac & Iacob. Hæc cum dixiſſet, mandauit eis dicens: Sepelite me in Hebron Et mortuus eſt, ſomno bono dormiens. Et poſt hæc fecerũt illi filij eius ſicut mandauerat eis. Et reducentes eum, ſepelierunt cum patribus ſuis.

Teſtamentum Ioſeph de Caſtitate & Fraterna dilectione. XI.

TRanſcriptum teſtamentum Ioſeph cum moriturus erat, uocans filios ſuos, & fratres ſuos, dixit eis: Filij mei, & fratres, audite Ioſeph dilectum ab Iſraël, auribus percipite filij patrem ueſtrũ. Ego ſciui in uita mea inuidiam & mortem, quibus me fratres mei perdere uolebant. Oderunt enim me, & dominus dilexit me. Ipſi uoluerunt occidere me, & deus patrum meorum cuſtodiuit me. In lacum me miſerũt, & altiſſimus reduxit me. Venditus ſum in ſeruum, & dominus liberum me fecit. In captiuitatẽ aſſumptus ſum, & fortis manus eius adiuuit me. In fame detentus ſum, & ipſe dominus nutriuit me. Deſolatus eram, & deus conſolatus eſt me. In infirmitate eram, & altiſſimus uiſitauit me. In carcere eram, & ſaluator lætificauit me. In uinculis detinebar & ſoluit me dñs. In accuſationibus Aegyptiorũ, ipſe cauſam meam egit, & liberauit ab inuidia & dolo et exaltauit me, quod etiā Phocimar princeps coquorũ Pharaonis credidit mihi domum ſuam. Et periclitatus de uita mea propter mulierẽ inuerecundam, ſollicitantem,

ut iniqua

ut iniqua agerem cum ipſa, flamma libidinis æſtuante circa pectus illius. In carcerē conie-
ctus ſum, uerberibus cæſus & ſubſannatus. Fecit autem dominus, ut miſericordia cōmo-
tus ſit erga me cuſtos carceris. Non enim derelinquit timentes eum, non in tenebris, nec in
uinculis, nec in ullis tribulationibus uel neceſſitatibus. Non enim ut homo confunditur
deus, neq; ut filius hominis formidat, neq; ut terrenus pauore concutitur uel repellitur. In
omnibus uero locis præſens eſt, & in grauiſſimis malis conſolatur ſuos. In breui recedens
ad probandū animi conſilia. In decē tentationibus probatū me deprehēdit, & in omnibus
longanimis fui, quoniā magna medicina eſt longanimitas, & multa bona dat ſuſtinentia.
Quoties Aegyptia minata eſt mihi mortem? quoties pœnis tradens, reuocauit me mulier?
quoties mortem minata cum recuſarem rem habere cum ea? Dicebat autē mihi: Domina-
beris mihi & omnibus quæ mea ſunt, ſi tradideris teipſum mihi, atq; geſſeris morem mihi,
& eris dominator noſtri. Ego uero recordatus ſum ſermonū patris mei Iacob, & ingredi-
ens in thalamum, adoraui dominū, & ieiunaui ſeptem annis, apparui autem Aegyptio ea
corporis habitudine quaſi qui in delitijs uixiſſet, quoniā propter deum ieiunātes faciei gra
tiam accipiunt. Cumq; dabat mihi uinum, non bibebā. Et in triduano ieiunio accipiebam
meam dietam, & tribui eam egētibus & infirmis. Et mane euigilaui ad dominū, & fleui pro
Memphitica Aegyptia, quoniā multum & indeſinēter moleſta erat mihi. Noctu enim ue
nit ad me quaſi quæ me inuiſere uellet, & primo quidē, quoniā filius maſculus non erat ei
fingebat habere me ut filium. Et oraui ad dominū, ut daret illi marem. Per hoc tempus au
tem ut filium me amplexa eſt, & ego ignorabā. Deniq; me ad fornicationē attrahebat, &
intelligens triſtatus ſum uſq; ad mortem, & exeunte ipſa, redij ad meipſum, & triſtabar il-
lius cauſa per dies multos, quoniā cognoui dolum eius & errorē. Et dicebā ei uerba altiſſi
mi: ſi forte auerteret à cōcupiſcentia ſua pernicioſa. Multoties ut ſancto uiro, in uerbis blā
dita eſt mihi, non ſine dolo laudans caſtitatē meam coram marito, qui penitus extingue-
re me uolebat. In manifeſto & abſcōdito dixit mihi: Ne timeas tibi à uiro meo. Etenī per-
ſuaſum eſt ei de caſtitate tua, quoniā & ſi dixerit aliquis ei de nobis, non credet. Propter
hæc omnia in terra iacebā ego indutus ſacco, & deprecabar dominū, ut liberaret me dñs
ab Aegyptia. Vbi uero nihil potuit efficere hac uia, uenit denuo alijs inſtructa rationibus
uidelicet ut diſceret uerbū dei ex me, atq; in hunc modum cœpit loqui: Si uis ut relinquam
idola, obtempera mihi, & Aegyptiū perſuadebo recedere ab idolis, & in lege domini dei
tui ambulabimus. His ego reſpondi: In immundicia non uult dominus eſſe uenerantes ip
ſum, neque in adulterantibus beneplacitū eſt ei. Et illa ſiluit, deſiderans explere concupi-
ſcentiam ſuam. Et ego apponebam orationē & ieiuniū, ut liberaret me dominus ab ipſa.
Rurſus uero alio tempore dicit mihi: Si adulterare non uis, ego occidam Aegyptium, &
ita lege accipiam te in uirum. Ego autem ut audiui hoc, ſcidi ſtolam meam, & dicebā: Mu
lier, pudeat te quæſo horum coram deo, & time dominum, neq; facias tantā pernicioſam
rem, neq; deſperes omnino, ut teipſam deuoueas malo. Nam ſi pergas ego proferam co-
gitationes impietatis tuæ. Timens igitur illa, rogabat, ut nulli annunciarem maliciam
eius, & receſſit. Iam uero tentabat ſeducere me donis, mittens mihi omnia quæ ſunt in u-
ſum filiorum hominum, & miſit mihi cibum incantatione conſperſum. Et ut uenit Eunu
chus ferens ipſum, reſpexi, & uidi uirum terribilem tradentem mihi cum diſco gladium:
Et intellexi, quoniam inſidias ſtruerent animæ meæ, & exeunte illo flebam, neq; illum ne
que alium aliquandiu ciborum ipſius guſtans. Poſt unum ergo diem, ipſa ueniens ad me
inquit: Quid hoc eſt, quoniam non comediſti de cibo? Et dicebam ad eam: quoniam im-
pleſti illum morte, ſcias autem, quoniam nō appropinquo Idolis, ſed domino ſoli. Nunc
igitur cognoſce, quoniā deus patris mei per Angelū reuelauit mihi maliciā tuam, & ſerua
ui cibum in redargutionem tui, ſi forte uidens illum pœniteas, aut diſcas, quoniam his qui
in caſtitate dominum uenerantur, non præualet malicia impie agentium. Et accipiēs co-
ram ipſa comedi, dicens: Deus patrum meorum & Angelus Abraham erit mecū. Illa ue-
ro cecidit in faciem ſuam ad pedes meos & fleuit. Et erigens illam multis adhortatus ſum
ipſam, & promiſit ſe non eſſe facturam poſt hac amplius impietatem hanc. Quoniam ue-
ro cor ipſius in me exarſerat ad adulterium ingemiſcens, ſuſpiria trahēs ab imo pectore
deiecit uultū. Vidēs uero eā Aegyptius dicit ad eā: Quid concidit facies tua? Illa uero di
xit: Dolore cordis ego doleo, et gemitus ſpiritus mei cōtinet me. Et curabat eā nō ægrotātē.
Tūc inſiluit ad me adhuc foris exiſtēte uiro ſuo, et dicit mihi: Suffocor, uel in puteū uel in
præcipitium

præcipitiū proijcio meipſam, niſi mihi obtemperaueris. Et intelligens, quoniam ſpiritus Beliar ipſam conturbat orans dominū, dixi ei: Vt quid turbaris, aut quid tumultuaris in peccatis excæcata? Recordare, quoniam ſi occidas teipſam, Sethon concubina uiri tui inuidens tibi, colaphos infringet filijs tuis, & perdet memoriā tuam de terra. Et dicit ad me: Eia age uideo quod adhuc aliqua tibi mei cura relicta eſt. Satis habeo quod protegis uitam meam & filiorum meorū, bona me ſpes habet futurū, ut potiar deſiderio meo. Et non cognouit, quoniā propter deum meum dixi ita, & non propter ipſam. Si enim aliquis paſſioni ſuccumbat deſiderij pernicioſi, huic ſeruus efficietur, ut & illa. Et ſi bonum aliquid audierit in paſſione qua uincatur, accipit illud ad deſiderium pernicioſum. Dico uobis filij, quoniam hora erat quaſi ſexta, quando exiuit à me, & ego genu flectens oraui ad dominum per totum diem & totam noctem coniungens. Circa diluculū ſurrexi lachrymās, ut liberaret tandem Aegyptia. In fine igitur apprehendit mea ueſtimēta uiolenter, attrahēs me ad concubitū. Vt igitur uidi, quoniā inſaniret uiolentia, ac ui teneret ueſtimenta mea, nudus effugi. Illa uero calumniata eſt me apud uirū ſuum, qui miſit me in carcerē, qui erat in domo regis. Sequenti die, ubi flagris probe cæſus fuerā, rurſus coniectus ſum in carcerem. Et cum uinctus iacerē in cōpedibus Aegyptia infirmata eſt nimio dolore, & auſcultabat, qualiter laudarem dominum, exiſtens in domo tenebrarum. Ego autem hilari uoce gaudens, glorificaui deum meū ſolum, quod per hanc occaſionē amouebar ab Aegyptia, ipſa tamen non deſtitit inſtare ac dicere: Age accipe conditionē quam offero tibi, ac imple deſiderium meum, & liberabo te à uinculis, & eripiam te ex tenebris. Verum uſq; adeo nihil potuit perſuadere mihi, ut ne cogitatione quidem in uota eius fuerim inclinatus. Diligit enim deus magis eum qui in lacu tenebrarum ieiunat in caſtitate, quàm eum qui in thalamis deliciatur cum luxuria. Qui autem in caſtitate uiuit, & uult gloriam, & ſi nouerit altiſſimus quod expediat, tribuit ei & hoc, quemadmodū & mihi. Multoties infirmata deſcendit ad me immature, & audiuit uocem mei orantis & acrius inſtabat. Intelligens uero ego ſuſpiria eius ſilui. Etenim quum eram in domo eius, nudauit brachia ſua, pectora & tibias quo me in amorem ſui accenderet, nimis enim erat pulchra, maximeq; ornata ut me deciperet, ſed dominus cuſtodiuit me ab operationibus ipſius. Videte igitur filij mei, quanta operatur ſuſtinentia & oratio cum ieiunio. Et uos igitur ſi ſobrietatē & caſtitatē dilexeritis in ſuſtinentia & humilitate cordis, dn̄s habitabit in uobis, quoniā dilexit ſobrietatē. Vbi uero habitat altiſſimus, & ſi incidat in inuidiam uel ſeruitutē uel calumniā, dn̄s qui in ipſo habitat, non ſolum propter caſtitatē hunc à malis liberat, ſed exaltat quoq;, & glorificat ipſum ſicut & me. Omnino enim hic uel in opere, uel in uerbo, uel in cogitatione continetur. Cognouerunt fratres mei, qualiter dilexit me pater meus & non exaltatus ſum in corde meo, quamuis puer exiſtens habebā timorem dei in mente mea. Senui & moderabar meipſum, & honorabā fratres meos quos timebā. Silui uenditus, ut non dicerē Iſmaëlitis genus meum, quoniā filius eram Iacob uiri magni & potentis. Et uos igitur habete in actu ueſtro dei timorē, & honorate fratres ueſtros. Omnis em̄ qui facit legem dn̄i, diligetur ab ipſo. Veniens enim ad Indoculpitas cum Iſmaëlitis interrogabāt me, & ego dicebā, quoniā ſeruus ipſorum ſum ex domo, ut non confunderē frates meos. Dicit autem maior eorum: Non es ſeruus, quoniam & aſpectus tuus oſtendit de te, & minatus eſt mihi uſq; ad mortem. Ego uero dicebam, quoniam ſeruus ipſorum ſum. Vt autem uenimus in Aegyptum, de me decertabāt quis ad theſaurū acciperet me, & placuit omnibus ut eſſem in Aegypto apud negociatorē negociationis ipſorum, uſquequo reuerterentur ferentes negociationē, & dominus dedit mihi gratiam in oculis negociatoris, & credidit mihi domum ſuam, & benedixit eum dominus in manu mea. Et dedit dn̄s ei copiam argēti & auri. Et eram cum ipſo menſibus tribus & diebus 5. Hoc tēpore trāſiuit Memphitica mulier Pethefri in gloria multa, & iniecit ſuꝑ me oculos ſuos, quoniā dixerant ei eunuchi de me, & dicit uiro ſuo de negociatore, quoniā ditatus eſſet in manus iuuenis cuiuſdā Hebræi, & dicebāt ꝙ furto furati eſſent eum de terra Chanaā. Nunc ergo fac cum eo iudiciū, & aufer iuuenē in diſpēſatorem tuum, & benedicet te deus Hebræorum, quoniā gratia ex cœlo eſt in ipſo. Pethefris uero perſuaſus uerbis ipſius, iuſſit adduci negociatorem, & dicit ei: Quid hic audio, quoniā furaris animas ex terra Hebræorū in pueris uendendis? Cadens igitur negociator in faciem ſuam, rogabat dicens: Rogo te dn̄e, non noui q̄d dicis. Ille uero dicit: Vnde igitur tibi iſte puer Hebræus? Et dixit: Iſmaëlitæ cōmendauerūt mihi ipſum, uſquequo reuertant̄.

Et

Et non credidit ei, & iuſſit flagellari ipſum. Suſtinēte uero eo, dicit Pethefris: Adducatur iunenis, & inductus adoraui principem eunuchorū. Tertius enim erat in dignitate apud Pharaonē, princeps omnium eunuchorū habens uxorem & filios & cōcubinas. Et cum me ſeorſum duxiſſet, dixit mihi: Seruus es uel liber? Et dicebā: Seruus. Et dicit ad me: Cuius es ſeruus. Et dico ei: Iſmaëlitarum. Et rurſus dicit mihi: Qualiter ipſorū effectus es ſeruus? Et dicebam: Quoniam ex terra Chanaan emerunt me. Ille uero non credidit, dicens: Sane mentiris. Et nudum iuſſit me flagellari. Memphitica uero uidit per feneſtram flagellatum me, & mittit ad uirum ſuum, dicens: Iniuſtum eſt iudicium tuum, quoniā & furatum liberum punis iniuſte agentem. Vbi autem non mutaui uei ba, denuo flagellatum iuſſit cuſtodiri me, uſquequo ueniāt (ait) domini pueri. Et uxor eius dicit ad eum: Propter quid detines captiuum & nobilem puerum, quoniam oportuit magis dimitti eum atque te flagellari? Voluit enim me uidere in deſiderio peccati, & ignorabā de omnibus his. Ille uero dixit ad Memphiticam: Non eſt honeſtum apud Aegyptios ante oſtenſionem auferri aliena, hoc dixit de negociatore & de me quando debui incluſus teneri. Poſt uiginti uero & quatuor dies uenerunt Iſraelitæ, & audientes quoniam Iacob pater meus triſtatur de me, dixerūt ad me: Quid eſt quod dixiſti teipſum ſeruum eſſe, & ecce cognouimus quoniam es filius uiri magni in terra Chanaā, & triſtatur pater tuus in ſacco. Et rurſus uolui lachrymari, & continui meipſum, ut non confunderem fratres meos. Et dixi ego: Iſtud non noui, ſeruus ſum. Tunc inibant conſilium quo me uenderent, ne inuenirer in manibus eorū. Timuerunt enim Iacob, ne ulciſceretur ſe de ipſis. Auditum eſt enim, quod eſſet magnus apud deum & homines. Tunc dicit negociator eis: Redimite eum nunc à iudicio Pethefri. Audientes igitur petebant me, dicentes: Quoniam argento emptus eſt à nobis, & ille abſoluit me. Memphitica uero oſtendit uiro ſuo, ut emeret me: Audio enim (ait) quoniam uendunt eum. Et miſit eunuchum ad Iſmaëlitas, petijt me in uenditionem, & non uolens facere cum eis reuerſus eſt. Eunuchus uero cum tentaſſet, oſtendit dominæ quoniam ingens petiuerit precium pueri. Illa uero miſit alterum eunuchum, dicens: Et ſi duas minas auri petiuerit, uide ne parcas auro, tantum emas puerum, & duc ad me. Ille uero dedit octoginta aureos pro me: centum dicens Aegyptiæ datos eſſe pro me. Et uidens ego ſilui, ut non exquireretur eunuchus. Videte filij quanta ſuſtinui, diligite adinuicem, & in longanimitate eijcite adinuicem ex animo ſimultates. Delectatur enim deus de concordia fratrum, & in electione cordis probati in dilectione. Quando autem uenerunt fratres mei in Aegyptum, & cognouerunt me, reddidi argentum eis, & non exprobraui quidquam illis, ſed & conſolatus ſum eos. Et poſt mortem Iacob abundātius dilexi eos, & omnia quęcunq; iuſſit feci ex abundanti. Et admirabantur. Nō enim dimiſi eos tribulari uſq; ad paruam rem. Et omne quod erat in manu mea eis dedi, filij eorū filij mei apud me habiti ſunt. Et filij mei, ut ſerui eorum. Anima eorum anima mea, & omnis dolor eorum, dolor meus, & omnis infirmitas eorum, infirmitas mea. Terra mea terra eorum, conſilium meum, cōſilium eorum. Et non exaltaui meipſum in eis in ſuperbia propter mundanam gloriā meam. Sed eram in eis ſicut unus minimorum. Si igitur & uos ambuletis in mandatis domini filij mei, exaltabit & uos dominus, & benedicet uobis in bonis perpetuo. Et ſi uoluerit quis male facere uobis, uos in benignitate orate pro eo, & ab omī malo liberabimini per dominum. Ecce enim uidetis, quoniam propter longanimitatem filiam dominorum meorum accepi in uxorem, & centum talenta auri mihi data ſunt cum ea. Quoniam eos deus mihi ſeruire fecit, & pulchritudinem dedit mihi, ut quaſi flos ſuper pulchros forē in Iſraël. Et cuſtodiuit me uſq; ad ſenectutem in uirtute & pulchritudine, quoniam ego ſimilis in omnibus Iacob extiteram. Audite filij mei & quę uidi ſomnia. Duodecim cerui paſcebantur, & nouem diuiſi ſunt & diſperſi in terra. Similiter & tres uidi, quoniam ex Iuda nata eſt uirgo, habēs ſtolam byſſinam, & ex ipſa prodijt agnus immaculatus. Et à ſiniſtris eius agni ut leo, & omnes beſtiæ impetum fecerunt aduerſus eum. Et uicit eas agnus, & perdidit in conculcationem, & gaudebant in eo Angeli & homines & omnis terra. Hæc autem fient in tempore ſuo in ultimis diebus. Vos igitur filij mei cuſtodite mādata domini, & honorate Iudam & Leui, quoniā ex ipſis orietur uobis agnus dei, gratia ſaluans omnes Gentes & Iſraël. Regnum enim eius regnum æternum, quod non præteribit. Meum enim regnum in uobis conſumatur ut pomorum cuſtodia, quoniam poſt meſſem non apparebit. Noui quoniam poſt mortem meam Aegyptij tribulabunt uos, ſed deus faciet ultionem

uestram

ueſtram. Et inducet uos in repromiſſionem patrum ueſtrorum. Sed comportate oſſa mea
uobiſcum, quoniam ſi reduxeritis oſſa mea, dominus in luce erit uobiſcum contra Aegy-
ptios. Et Beliar in tenebris erit cum Aegyptijs. Et Zelpham matrem ueſtram reducite, &
prope Ballam iuxta Hypodromum proximam Rachel ponentes eam. Et hæc dicens, ex-
tendens pedes ſuos, dormiuit ſomnum ſecularem. Et planxerunt eum omnes Iſraël & o-
mnis Aegyptus planctu magno. Etenim & Aegyptijs, ut proprijs membris cõpaſſus eſt
& benefecit omni tempore omni conſilio & re aſſiſtens.

Teſtamentum Beniamin, de mente munda. XII.

TRanſcriptum uerborum Beniamin, quæ diſpoſuit filijs ſuis, uiuens annos cen-
tum uiginti. Et oſculans eos dixit: Sicut Iſaac centeſimo anno natus eſt Abra-
ham, ita & ego Iacob. Quia igitur Rachel mortua eſt cum pareret, lac nõ habui,
Ballam igitur ancillam eius ſuxi. Rachel poſtquam enim peperit Ioſeph duode
cim annis ſterilis fuit. Et orauit dominum cum ieiunio duodecim annis, & concipiens pe
perit me: ualde enim pater meus dilexit Rachel. Et optauit duos filios uidere ex ipſa, pro-
pter hoc uocatus ſum filius dierum uel luctus, quia mater in partu mortua eſt, quod eſt Be
niamin. Quoniam igitur intraui in Aegyptũ, & recognouit me frater meus Ioſeph dixit
mihi. Quid dixerunt patri meo, quoniam uendiderunt me? Et dicebam ei: Quoniam con
ſperſerunt tunicam tuam ſanguine, et mittentes dixerunt: Cognoſce ſi tunica filij tui eſt
iſta. Et dicit mihi etiam frater. Etenim quando accipiebant me Iſmaelitæ unus eis exuens
me tunicam, dedit mihi perizoma. Et flagellans me dixit ut currerem. Cum uero abiret ip
ſe ut abſconderet ueſtimentum meum, obuiauit ei leo & occidit eum. Et ita participes d-
mentes uendunt me ſocijs ſuis. Et uos igitur filij mei diligite dominum deum cœli, & au-
dite mandata eius, imitantes bonum & ſanctum uirum Ioſeph. Et ſi emens ueſtra in bonũ,
ut & me noſtis. Qui habet mentem bonam, omnia reſpicit recte. Timete deum & diligite
proximum. Et ſi ſpiritus Beliar in omnem maliciam tribulationis ſollicitauerit uos, non
dominabitur in uobis malicia tribulationis, ſicut nec Ioſeph fratri meo. Quot homines
uoluerunt occidere eum, & deus protexit? Qui enim timet Deum, & diligit proximum
ſuum, ab aëreo ſpiritu Beliar non poteſt uulnerari. Et protectus timore Domini, & ab in-
ſidijs hominum & beſtiarum non poteſt ſubiugari adiutus à Domini dilectione, quam ha
bet erga proximum. Etenim deprecatus eſt patrem noſtrum Iacob, ut oraret pro fratribus
noſtris, & non imputaret eis Dominus, ſi quid excogitauerunt pernicioſum de ipſo. Et
ita clamauit Iacob: O fili Ioſeph, uiciſti uiſcera patris tui. Et amplexans eum, per duas ho
ras oſculabatur eum, dicens: Adimplebitur in te prophetia cœli de agno Dei & ſaluato-
re mundi, quoniam immaculatus pro iniquis tradetur. Et qui ſine peccato eſt, pro impijs
morietur in ſanguine Teſtamenti, in ſalutem Gentium & Iſraël, & euacuabit Beliar & mi
niſtrantes ei. Videte filij, boni uiri finem, imitamini in bona mente miſericordiam ipſius,
ut & uos coronis gloriæ induamini: bonus homo non habet tenebroſum oculum. Mi-
ſeretur enim omnibus, etiamſi ſint peccatores, & inierint conſilia de ipſo mala. Nam qui
benefacit, uincit malum protectus à bono. Iuſtos autem diligit, ut animam ſuam. Si quis
glorificatur, non inuidet. Si quis ditatur, non zelat. Si quis fortis eſt, hunc laudat, caſtum
credens, laudat eum, qui habet timorem Dei, protegit. Diligenti Deum cooperatur. Re
probantem altiſſimum admonet ut conuertatur. Et habentem gratiam ſpiritus boni dili-
git ſecundum animam ſuam. Pauperi miſeretur, infirmo compatitur, Deum laudat & ue
neratur. Si habeatis bonam mentem filii, & mali homines pacificabuntur uobis, & luxu-
rioſi erubeſcentes uos conuertentur in bonum. Et auari non ſolum recedant à paſſione,
ſed quæ ſuperabundant, dabunt tribulatis. Si ſitis benefacientes, & immundi ſpiritus fugi
ent à uobis, & ipſæ malæ beſtiæ fugient à uobis timentes. Vbi enim eſt timor bonorum
operum in mente, tenebræ fugiunt ab eo. Si enim iniurietur quis uiro ſancto, pœnitet. Mi
ſeretur enim ſanctus iniurianti & ſilet. Et ſi quis animam iuſtam tradat, & iuſtus orauerit,
nonnihil humiliatur is qui facit iniuriam, & poſtea multo clarior apparet, qualis etiam fa
ctus eſt Ioſeph frater meus. Conſilium boni uiri non eſt in manu ſpiritus erroris Beliar.
Angelus enim pacis ducit animam ipſius. Non aſpicit in paſſionibus corruptibilia, ne-
que congregat diuitias in deſiderijs uoluptatis. Non delectatur uoluptate, non contriſtat
proximũ, non impletur cibo, nõ errat faſtu oculorum. Dominus enim pars eſt eius. Pro

pter bonum conſilium non recipit gloriam, in honoratione͂ hominum non curat,& om/
nem dolum uel mendacium,pugnam uel contumeliã non nouit. Dominus enim in eo ha
bitat,& illuminat animam eius & gaudet coram omnibus in omni tempore. Bona mens
non habet duas linguas benedictionis & maledictionis , iniuriæ & honoris , triſtitiæ &
gaudij,quietis & turbationis,ſimulationis & ueritatis,inopiæ & diuitiarum.Sed unam ha
bet circa omnes ſynceram & puram diſpoſitione͂. Non habet uiſum neq; auditum dupli/
cem:in omni enim quod facit,uel loquitur,uel uidet, nouit quoniam dominus uiſitat ani/
mam eius,& purgat mente͂ eius,ut non reprehendat à deo & hominibus.Sed omne opus
Beliar duplex eſt, neq; habet ſimplicitatem. Propter hoc filij mei fugite maliciam Beliar,
quoniam gaudium dat obedientibus ei , gladius autem ſeptem malorũ mater eſt. Primum
concipit mens per Beliar. Eſt autem primũ inuidia,ſecũdum perditio,tertium tribulatio,
quartum captiuitas,quintũ indigentia,ſextum turbatio,ſeptimũ deſolatio, propter quod
& Cain ſeptem uindictis trahitur à deo. Nam ſecundum ſeptem annos unam plagam in/
duxit ei dominus. Duce͂tis annis patitur & nonoge͂teſimo anno deſolatur in diluuio pro
pter Abel iuſtum fratrem eius. In ſeptingentis annis Cain iudicatur, Lamech uero in ſep/
tuagies ſeptem, quoniam uſq; in ſeculum aſſimilati Cain in inuidia in odium fraternũ ea/
dem punitione uindicabuntur.Et uos igitur filij mei fugite maliciam,inuidiamq; & odium
fraternum,& adhærete bonitati & dilectioni.Qui habet mentem puram in dilectione,nõ
uidet mulierem in fornicationem. Non enim habet inquinationem in corde,quoniam re/
quieſcit in eo ſpiritus domini. Quemadmodum enim ſol non inquinatur attingens gurgi
tem,uel ſtercus,ſed magis ſiccat & abigit fœtore͂: ita & pura mens in inquinationibus ter
ræ contendat,ut magis ædificet,ipſa uero non inquinatur.Intelligo autem ex ſermonibus
Enoch iuſti,& actus in uobis malos fore.Fornicabimini enim fornicatione Sodomorum,
& peribitis uſque ad paucos,& renouabitis in mulieribus motus inordinatos,& regnum
domini non erit in uobis,quoniam confeſtim ipſe accipiet illud. Veruntamen in parte no
ſtra fiet templum dei,& glorioſum erit in uobis . Quoniam ipſe dominus accipiet regnũ
& duodecim tribus illic congregabuntur, & omnes Gentes, uſquequo altiſſimus mittat
ſalutare ſuum in uiſitatione unigeniti. Et ingredietur in primum templum , & illic domi/
nus iniuriam patietur & conte͂netur,& in ligno exaltabitur. Et erit uelum templi ſciſſum,
& deſcendet ſpiritus domini ſuper Gentes,ut ignis effuſus. Et aſcende͂s ex inferno, aſcen
det à terra in cœlum. Recordabitur quàm fuerit humilis in terra, & quàm glorioſus in cœ
lo.Quando autem Ioſeph erat in Aegypto, deſiderabam uidere ſpeciem eius, & formam
aſpectus eius. Et per orationes Iacob patris mei,uidi eum in die uigilãs,ſecũdũ quod erat
omnis ſpecies eius. Cognoſcite igitur filij mei,quoniam nunc morior. Facite igitur uerita
tem & iuſticiam unuſquiſq; cum proximo ſuo iudicium & fidei operationem & legem do
mini & mandata eius cuſtodire, hoc enim uos pro omni hæreditate doceo. Et uos igitur
date hæc filijs ueſtris in poſſeſſionem ſempiternam. Hoc enim fecerunt Abraham,Iſaac
& Iacob,omnia hæc dederunt nobis in hæreditatem,dicentes: Cuſtodite mandata dei uſ/
quequo reuelet dominus ſalutare ſuum omnibus Gentibus. Tunc uidebitis Enoch,Noë,
Sem,Abrahã,Iſaac & Iacob reſurgentes à dextris in exultatione. Tunc nos reſurgemus
unuſquiſq; in ſceptrum noſtrum, adorantes regem cœlorum, qui in terra apparuit in for/
ma humanę humilitatis. Et quotquot crediderint ei in terra,congaudebunt ei tunc. Et om
nes hi quidem reſurge͂t in gloriam, iſti uero in ignominiã.Et iudicabit dominus in primis
Iſraël de ea,quæ in ipſum, iniuſticia . Quoniam in aduenientem deum in carne liberatore͂
non crediderunt. Et tunc iudicabit omnes Gentes, quotquot non crediderunt ei in terra
apparenti . Et arguet in electis Gentium Iſraël, quemadmodum redarguit Eſau in Mad/
meis ſeducentibus fratres ipſius per fornicationem & idololatriam . Et abalienati ſunt à
deo, excidentes ab hæreditate filiorum qui non timent deum . Vos autem ſi ambuletis in
ſanctificatione ſecundum faciem domini, rurſus habitabitis in ſpe in me. Et congregabi/
tur omnis Iſraël ad dominum, & non amplius uocabor lupus rapax propter rapinas ue/
ſtras,ſed operator domini,tribuens cibum operantibus bonum.Et ſuſcitabitur ex ſemine
meo in extremis dilectus domini audiens in terra uocem eius,cognitionem nouam,illumi
nans omnes Gentes,lux cognitionis,aſcendens Iſraëli in ſalute͂.Et rapiens ut lupus ab ip
ſis,& dans ſynagogę Gentiũ, & uſq; in cõſumatione͂ ſeculorũ erit in ſynagogis Gentiũ
Et in principib.earũ ſicut muſicũ melos in ore omniũ.Et in libris ſanctis erit inſcriptus,e

opus & ſermo eius. Et erit electus dei uſq; in ſeculum, & propter ipſum inſtruxit me Iacob pater meus, dicens: Ipſe replebit defectus tribus tuæ. Et ut impleuit ſermones ſuos, dixit: Mando uobis filij mei, referte oſſa mea ex Aegypto, & ſepelite me in Hebron prope patres meos. Et mortuus Beniamin centum uiginti annorum & quinq; in ſenectute bona & poſuerunt eum in thecam. Et in nonageſimo primo anno ante exitum filiorum Iſraël, ex Aegypto ipſi & fratres eorum, reduxerunt oſſa patrum ſuorum in abſcondito, in locū dictum Chanaan. Et ſepelierunt eum in Hebron, iuxta pedes patrum ſuorum. Et ipſi reuerſi ſunt ex terra Chanaan, & habitauerunt in Aegypto, uſque ad diem exitus eorum de terra Aegypti.

Quomodo inuenta ſint primum hæc

Teſtamenta duodecim Patriarcharum, & quibus autoribus è Greco in Latinū translata.

HAec abſcondita & celata per longa tempora fuerūt, ita quod noſtri Doctores, & antiqui interpretes illa nequiuerant inuenire, quod factum eſt per inuidiam Iudæorum, qui ea propter euidētiſſimas & manifeſtiſſimas, ac crebras de Chriſto prophetias, quæ in illis ſcribuntur, diu occultauerunt. Tandem Græci, ueterum ſcripturarum exploratores diligentiſſimi, hæc caute quærebant, & cautius adquirebant, & ex Hebræo in Græcum fideliter tranſtulerunt. Remanſit igitur hoc ſcriptum occultum, eò quòd non inueniretur peritus in utraq; lingua, ſcilicet, Græca & Latina, & aliquis interpres, qui curaret ſuper hoc ſollicitari, ut faceret trāsferri opus memoratum, per longa ætatum tempora, uſq; ad tempus Lincolinenſis Epiſcopi, Roberti ſecundi cognomento ſcilicet, Groſeteſto, qui uſq; in Græciam miſit diligentiſſimos exploratores, ut exēplar ſcripti memorati non ſolliciti de expenſis quas abundanter ei inuenerat, reportarent. Venerabilis igitur Epiſcopus, ut memoriam luciddiſſimarum prophetiarum, ad robur fidei Chriſtianæ perpetuaret. Anno Chriſti M.CC. XLII. è Græco in Latinum, in quibus idiomatibus peritiſſimus habebatur, tranſtulit euidēter, de uerbo in uerbum, ac fideliter, adiuuante Magiſtro Nicolao Græco, Rectore Eccleſiæ de Dachet, Clerico domini Abbatis de ſancto Albano, quò ſic luculentæ prophetię, quæ in hoc ſcripto, luce clarius coruſcant, in maiorem confuſionem Iudæorum & omnium hæreticorum & inimicorum Eccleſiæ glorioſius prorumpant. Cui ſit laus & gloria in ſecula, Amen.

FINIS.

EVANGELICAE HIſtoriæ ex quatuor Euangeliſtis perpetuo tenore continuata narratio, ex Ammonij Alexandrini fragmentis quibuſdam, è Græco per Ottomarum Luſcinium uerſa.

Reuerendiſsimo in Chriſto patri & domino D. Chriſtofero, Vindelicorum Auguſtæ, atq; adeo ueræ pietatis, ſummæq; eruditionis antiſtiti, Ottomarus Luſcinius Argentinus. S. D.

IAcobi Apoſtoli, Hieroſolymitanæ urbis primi Epiſcopi epiſtola, quā ad tribus diſperſas ſcripſit, proditum eſt, ornatiſſime Præſul, eam demum cœleſtem eſſe ſapientiam, & ut ille ait, è ſupernis profectam, quæ caſta primum ſit, deinde pacifica, modeſta, tractabilis, plena miſericordia, & fructibus bonis, abſq; dijudicatione, ac ſine ſimulatione. Quam ſententiam dum altius mecum repeto, nihil eſt quod ita cupiam ex animo, quam ut uel guſtus aliquis rei tam multis nominibus laudatæ, in hac mihi uita contingat. Nam qui uulgo apud nos habentur ſapientes, nihil mihi de ſe, quod ad prædictas dotes attinet, præſtare uidentur. Quod uidere

eſt pleroſq; uel ultra primas duntaxat literas paulum progreſſos, inſolentius intumeſcere, omnia audere, nihil ſibi non arrogare. Deniq; per omnia illecebrarum genera diffluere: Vnde fit ut paſſim male iam audiat hæc noſtra ſapientia, quæ uitam nullius reddit meliorem. Quanquã ferendi ſunt fortaſſe qui ex humana philoſophia morbis ab homine haud quaquam alienis ſunt infecti. Communis hæc eſt omnibus contagio, qua neq; caruerunt fontes, tantum abeſt ut per tot ſecula deducti riuuli nõ ſint aliqua ex parte lutulenti. Quũ in moribus perinde atq; in rebus omnibus, ætas uiciet, cogatq; ferme ab optimis in peiora labi, ac plane degenerare. De ciuili ſapientia, quæ ars quædam eſt boni & æqui aliter ſentio, niſi quod & illa plerunq; humanis cogitur ſeruire affectibus, & eo reſpicere quo uocat uenter, ambitio, luxus, aut alia uitæ intemperantia. Supereſt igitur ut ad legem dei aciẽ mentis intẽdamus, quæ protinus reddat meliores ac bene moratos. Id quod in primo Pſalmo cœleſtis ille ſpiritus pollicetur, beatum prædicans qui in dominica lege die ac nocte meditetur, atq; in ea omnem uoluntatem conſtituat. Fore enim ut ceu arbor fluentis irrigua, ad bonam frugem perueniat, folijs uirentibus perpetuo ueſtiatur, & omnia quæcunque fecerit, feliciter cedant. Verum ne hic quidem uoti compotes erimus. Quis enim nõ uideat hanc legem, temporum dicam uicio an hominum neſcio, ita redolere humanam philoſophiam, ut qui illius non ſcateat argutijs, in theologorum cathalogum non modo non recipi, ſed bardorum ac morionum propemodum numero haberi? Itaque nulli mirum uideri debet, eos qui tanto ſtudio humanæ ſapientiæ tenentur, ſi labem contrahant fœdæ aſperginis. Terrenam enim idem Iacobus noſter uocat, animalem & dæmoniacam huiuſmodi ſapientiam. Sed ad hæc noſtra tempora uenio, in quibus iam tandem ut Phryges, & quidem ſero ſapimus, pari ferme fato cum illis ſurſum ac deorſum iactati. Atq; utinam non ſequatur poſt hunc tumultum ſimilis quædam clades, quando eiſdem uitijs cum Troianis iam laboramus.

Seditione, dolis, ſcelere atq; libidine & ira,
Iliacos intra muros peccatur, & extra.

Ad hunc modum de prophanis Gentibus ſcripſit Flaccus. Quid obſecro ſcripturum putemus, ſi huc redeat, de nobis Chriſtianis? aut ſi quis alius eſt titulus qui nobis magis arridet. Iam enim ſolenne quodammodo eſt ſpecioſis titulis ſeſe uenditare, non ſecus atque naues illę quarum meminit Plutarchus, quæ magnificam habẽt inſcriptionem. Quippe εὔπλοια καὶ πρόνοια σώζουσα καὶ θεράπεια, id eſt, Bona nauigatio, Prouidentia: quæ te ſaluet, & quæ tibi inſeruiat, quum nihilo ſecius interim quaſſentur fluctibus, collidantur & pereant. Chriſtus ſeruator, patris cœleſtis agens negotium, innumeras ſponte ſubijt calamitates, tum denique mortem, ut inde nobis uiam ad immortalitatem aperiret. Nos contra in rem noſtram diligentius propenſi, moleſtias non modo à nobis excutimus: Sed etiam in alios quandoque nec quicquam commeritos per iniuriam reijcimus. Proinde ſub Chriſtianorum nomine ita factis pugnamus cum Chriſto, ut nulli hoſtes unquam potuerint acrius. Vnde ſatis perſpicuum eſt & hanc quoque nouiſſimam omnium ſapientiam domi noſtræ natam, cœlitus non immitti. Faceſſant igitur mihi tot ſtudia, tot profeſſiones, ac tituli, quando uniuerſa nihil ſunt, ad unicũ illum ſpiritum cœleſtem, quo doctore, ut eſt apud Eſaiam capite quinquageſimo quarto, θεοδίδακτοι, id eſt, deo erudiente inſtructi euadimus. Atque iſthuc ſi aſſequimur, facile ad prædictas dotes, quas recenſuit Iacobus, recta contenderimus. Cæterum quod huic eſt proximum, quo melius quis intelligat ſe profeciſſe, recte facturum iudico, qui ut periti artifices nunquam recedunt ab amuſſi aut perpendiculo, ita ille nunquam aberret ab unico uniuerſę uirtutis ſcopo, nempe Euangelio, quod unus nobis omnia factus ſit, cuius illic res geſtę ac monita ſat uberrima referuntur. At qui operoſum eſt ac faſtidij plenum, ſingulos quatuor Euangeliſtas, homini potiſſimum cui non uacat præ negotijs, ad plenum excutere. Qua in re uiſus ſum mihi operæ pretium facturus, ſi ex quatuor, ſimplicem unam atque eam perpetuam narrationem contexerem, tum quod labor iſte tedio lectoris ſuccurreret, tum quod memoriam mirum in modum iuuaret, quæ nulla re magis capitur quam ordine. Videas enim in Euangelica lectione nonnulla eſſe hiulca, quædam præpoſtera, & intempeſtiua item non pauca. Sed hic inclamitabit quiſpiam noſtram opellam. O he tu qui

manus admoliris rei ſacræ, atq; inuertis omnia. Num tuam malis quam Euangeliſtarum legi additionem? Primum reſpondeo non meum hoc eſſe exemplum. Iuuencus heroicis uerſibus iamdudum cecinit alijs uerbis Euangelium, quàm noſtra habeat uulgata æditio, etiam ſi nuſquam diſſideat ſententia. Et docet ſacer Auguſtinus qua ratione una narratio omnium quatuor complecti poſſit dicta, Euſebius in ea re pulchram nauauit operam. Nec minorem Ammonius Alexandrinus, in cuius fragmenta iam pridem incidimus, modo fallax non ſit titulus. Quem quidem è Græco uertimus per ocium, & capitum ad eum modũ quo partiuntur Græci, numerum, in noſtram latinorum ſeriem redegi, quæ res magno mihi conſtitit. Verum utcunq; res ceſſerint, uel eo mihi nomine blandior, quod in iuuandis Euangelicis literis non prorſus fuerim aſymbolus, alios'q; tedio, etiam meo incommodo leuarim. Porro quum operi patronum diutius quærerem, alium qui & religioni præſideret & literis præter celſitudinem tuam Princeps pientiſſime offendi neminem. Quippe qui ea humanitate eſſe prædicaris ab omnibus, eaq; animi dexteritate, ut ambiguum reliqueris, maius'ne ornamentum tu attuleris Põtificię functioni, an inde acceperis. Nam de literis, quid attinet multa dicere? quæ apud Italos quoq;, penes quos huius rei ſumma eſt, gloriam tibi non mediocrem peperere. Mitto alia quæ ad eximias uirtutes tuas uereq; heroicas æterno præconio celebrandas pertinent, in quibus commemorandis alius bonam epiſtolæ partem conſumpſiſſet. Verum tuæ dignationis modeſtia etiam ueras de ſe laudes non admittit, & ego obire pro dignitate hæc munera ob ingenij tenuitatem non audeo. Itaq; Euangelium in quo certa ac conſtans beatitudo nobis repromittitur, tuę reuerendiſſimæ paternitati dedico ac mitto muneri, dignum exiſtimans quod ab Epiſcopo nunquã diuellatur, quodq; ille perpetuo ſtudeat tueri, uel Apoſtolorum exemplo, quorum ſuſtinet uicem, qui nedum fortunis, ſed etiam uitæ Euangelij gloriam præpoſuerunt. Sed quid ego donum attollo pluribus? quum R. P. T. magis fortaſſe capiatur donantis animo, qui eidem ita eſt deditus ut magis eſſe non poſſit. Valeat R. P. T. & me illorum aſſcribat numero qui ſe colunt, ac faciũt plurimi. Ex Auguſta Vindelicorum poſtridie Idus Octobris. Anno M. D. XXIII.

EVANGELIORVM quatuor narratio, ex Ammonio Alexandrino, Ottomaro Luſcinio interprete.

IN principio erat uerbum, per quod condita ſunt omnia, in fine tandem temporum caro factum. Ioan. 1. Idq; nouo naſcendi modo, ex uirgine Maria, Ioſeph quidẽ nuptui tradita. Matth. 1. Sed Gabrielis paranymphi cœleſtis nuncio grauida. Luc. 1. Quæ res maritum Ioſeph ſacramenti neſciũ, traxit in admirationem, ut niſi diuino fuiſſet edoctus oraculo, conſilium de uirgine deſerenda, ita ut conceperat animo, haud dubie impleſſet. Matth. 1. Cenſi capite ſunt tum forte Octauij Auguſti edicto, omnes qui Romano parebant imperio, quum Ioſeph Bethlehem, quæ ciuitas erat Dauid, ad quem genus referebat, ſimul cum uirgine proficiſcitur. Vbi illa partu ſoluta, enixa eſt Chriſtũ. Aderat mox angel⁹ è cœlo delapſus præco, agmine cœleſtium ſpirituum longo ſtipatus, qui paſtoribus noctu eo loci excubias agentibus natum hominibus Seruatorẽ nunciaret. Luc. 2. Neq; latuit Magos ad ſolis ortum longis terrarum ſpacijs etiam diſſitos, ea natiuitas. Matt. 2 Quippe poſt circunciſum octauo die infantem Ieſum'q; uocatum. Luc. 2. Ipſi tertio decimo Hieroſolymam noua quadam ſtella duce uenientes, regem Iudæorum prædicant natum. Ac cõmunicato cum Herode principe & ſcribis conſilio, in Bethlehem inuentum adorant, ac uenerantur muneribus. Matt. 2. Sed & iuſtus ille Simeon, Anna'q; Phanuẽlis filia prophetico ſpiritu afflati, oblatũ poſt dies quadraginta in templum agnouerunt Chriſtum lætis precationibus fauſta terris ominantes. Luc. 2. Iniquo animo hæc tulit Herodes, natum'q; recens puellum conat̃ extinguere. Itaq; Ioſeph rediens Nazareth. Luc. 2. Oraculo admonetur ut fuga in Aegyptũ infantis uitæ conſular, idq; in tempore: nam non multo poſt, ira ſuccenſus rex bimulos omnes ac natu minores gladio ſuſtulit. Matt. 2. Creſcebat interea puer & confortabatur ſpiritu,

continuum ſeptennium anni agens in Aegypto uſque poſt Herodis interitum. Quem ubi Ioſeph cœlitus per quietem didicerat, reducem ſeſe tum patriæ Nazareth protinus exhibuit. Lucæ ſecundo.

II. Porrò annum agens Ieſus duodecimum, parentes Hieroſolymam ſequutus, quo illi ſtatis quibuſdam anni diebus ſacrorũ gratia confluebant, patris cœleſtis agens negotium, diuinę legis doctorum cœtui toto triduo permiſtua, parentes paululum declinauit. Deinde inuentus ab ijs, diuinamq́; uoluntatem cauſatus, quia ſe ſubduxerat, domum redit morigerus in omnibus, Luc. 2. Ioannes aliquanto poſt, Zachariæ filius Chriſti anteambulo, prædicationis munere clarus fuit. Mat. 3. Mar. 1. Luc. 3. Acceſſit prædicationi pœnitentię, iuncto baptiſmo, tanta uitæ ſanctimonia, cultusq́; auſteritas, ut à Iudæorũ primoribus dubitatum ſit num eſſet ille Chriſtus, legatione ad ſciſcitandum ueritatem in id decreta. Verum Ioannes faſſus plane quod erat. Eſaiæ de ſe affert uaticinium, quò clarius delegata ſibi à deo prouincia intelligeretur. Ioan. 3.

III. Ieſus interea trigeſimum fermè ætatis annum attigerat, quum Galilæam relinquẽs, Iordanis peteret fluenta, ubi à Ioanne lauacro tinctus, multum primo reluctante, quaſi pręposterum illud eſſet officium: auditaq́; uox patris cœleſtis, hunc dilectum ſibi filium atteſtãtis. Mat. 3. Marc. 1. Luc. 3. Subductus hinc in deſertum, poſt quadraginta dierum inediam, tentatoris ſuſtinuit graſſantis inſidias Matt. 4. Mar. 1. Luc. 4. Ioannea deinde uiſo Ieſu agnum dei hunc eſſe aperte indicat, qui totius mundi auſerat delicta. Atq; eo teſtimonio primum illecti Bariona cum fratre Andrea Ieſum ſequuntur, Philippus mox uocatus addit ſe ſocium. Ioan. 1. Tertio die uocatus ad nuptias, uirtutem diuinam aqua in uinum cõmutata prodidit, ſimulq́; eiectis è templo mercatoribus. Ioan. 2. Huc acceſſit copioſa piſcium captura in Ieſu uerbo, quũ uano labore Petrus totam noctem conſumpſiſſet. Vnde ſtupor ille uerbaq́;: Exi à me domine, quia peccator ego ſum. Luc. 5. Baptizabant interea paſſim & Ieſu & Ioannis diſcipuli. Ioan. 4. Quæ res materiam orti poſt inter illos liuoris ſuppeditabat. Verum Ioannis de Ieſu rebus felicius promouendis ita loquebatur: Illũ oportet creſcere, me autem minui. Qui de cœlo uenit ſuper omnes eſt. Ioan. 3. Atq; ita futurum, breui indicauit euentus, Ioanne per Herodem, quod ſe admonuiſſet errati, primum coniecto in uincula deinde capitis damnato Mat. 14. Mar. 6. Quæ crudelitas Ieſu in Galilæam migrandi in fines Zabulon & Neptalim, occaſio fuit. Vbi primum pœnitẽtiam, regniq́; cœleſtis confinitatem prædicauit. Matth. 4.

Annus primus dominicæ prædicationis.

IIII. Firmata de ſe, æditis miraculis, diuinitatis opinione, ad doctrinam Euangelicam longe lateq́; diuulgandam Ieſus animum conuertit. Locumq́; Eſaiæ quo ait: Spiritus domini ſuper me, eò quod unxerit me Euangelizare pauperibus, cum hijs quæ ſequuntur, palam ſuæ functioni congruere indicauit. Luc. 4. Elegit autem diſcipulos duodecim. Mat. 10. Mar. 3. Luc. 6. quibus conſcenſo monte ſeparatim propoſuit, beatitudinis quaſdam formulas, longe diuerſas ab ijs quas uulgus hominum ſectatur. Proinde definiuit arma quibus uelit eſſe inſtructos, cœleſtis doctrinæ præcones, poteſtate illis facta, impuros dæmones pellendi, ſimulq́; curandi morbos. Matth. 5. Nec minor illi fuit ſollicitudo docendi plebem, poſtquam relicto monte in late patentes campos deſcenderat. Luc. 6. Doctrinã ſequuta ſunt miracula, aut ſi quis malit appellare, uaria in miſeros collata beneficia. Lepra uiciatum corpus ſuæ puritati reſtituitur. Mat. 8. Mar. 1. Luc. 5. Centurionis famuli paraliſis conſolidatur. Mat. 8. Luc. 7. Ioan. 4. Vexatus à Cacodęmone, in ſinagoga ſibi reſtuitur. Marc. Luc. 4. Viduæ natus unicus à morte ad uitam reuocatur, ad portam ciuitatis Naim. Luc. 7. Quid multa? omnes corpore affecti, quos ſama per uniuerſam Syriã diſperſa de Ieſu coëgerat, bonæ ualitudini reducitur. Mat. 4. Mar. 3. Luc. 4. Ioan. 6. Nec cõtentus ijs beneficijs corporalibus, mulierem in Phariſæi conuiuio malæ actæ uitæ conſcientia, ægram, abſoluit. Luc. 7. Multos tum cupido inceſſerat illum ſequendi: uerum affectus terrenarum rerum obſtitit. Alius enim fortunæ ſtrepitum ſibi pollicetur, & audit filium hominis ne tantillum quidem habere ditionis ut caput eo reponat, quum alitibus nidi ſint & uulpibus ſui ſpecus. Alius paterni funeris curationem præfert Chriſti contubernio, cui dicitur: Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos. Mat. 8. Luc. 9. Alius proinde domeſticorum ac neceſſariorum curam prætexuit, ut non protinus ſequeretur, quem arandi ſimilem

milem ſacit, uultu in tergum uerſo. Luc. 9. Cæterum regionem petituro, Geraſenorum traijciendus erat lacus in quo naui uectus dormiebat, ac coorta interim tēpeſtate, uentos mareq; compeſcuit. Mat. 8. Mar. 4. Luc. 8. Porrò ad portum ubi appulit, ſpiritibus immūdis obnoxios, præter modum ſæuientes liberans, porcorum gregem rapi in præceps permiſit. Mat. 8. Luc. 8. Mar. 5. Rediens inde Capernaum Paralyticum per tegulas demiſſum alienæ fidei reſpectu ſanat. Matt. Mar. 2. Luc. 5. Et pauculos poſt dies Iudæam repetit, atque in teloneo conſpectum Matthæum publicanum, uocat ad apoſtolici muneris functionē. Matt. 9. Mar. 2. Luc. 5. Rurſus in Galilæam profectus per mediam Samariam, in colloquiū incidit cum muliercula prope puteum. Vnde illa edocta, Meſſiam ueniſſe qui dicitur Chriſtus palam fatetur. Ioan. 4. Deinde in Canam Galilææ ſe contulit, inter eundum regij cuiuſdam uiri filium iam moribundum, ea hora qua illa ſalutem petebat, uiuere prædicauit. Ioan. 4. Succedit mox conuiuium Leui, quo receptus Ieſus ſimul cum Publicanis, à Phariſæis reprehenditur. Verum ille medicum ſe eſſe teſtatus, morbo laborantes potiſſimū ſua ope indigere indicauit. Proinde miſericordiam qua egentibus ſuccurreret longe præſtare ſacrificio. Verterunt item uitio diſcipulis Ieſu, Ioannis ſectatores quod ſe non ad Phariſæorum morem ieiunijs macerarent. Et audiunt iniquum uideri ut ſe ſponſo præſente, lugeant filij, nouumq; uiuendi inſtitutum, ueterum permiſſione confundatur. Perinde ac in communi rerum uſu, deſipere dicatur qui ueteri ueſtimento particulam noui panni aſſuat, nouumq; uinum utribus annoſis audeat committere. Mat. 9. Mar. 2. Luc. 5. Nec contenti Phariſæi obtrectatione, qua omnia Chriſti facta calumniabantur. Sed ſignum quoque nouum expetunt quaſi uero ille nullum exhibuerit. Et reportant aptum malignitati ſuæ reſponſum. In filios uidelicet degeneres & ſceleratos Ionæ ſignum recte competere, aluo piſcis triduo olim incluſi, cuius monitis, Niniuitæ etiam deploratæ improbitatis homines, reſipuerint. Atq; ea ratione damnationem manere incredulos. Subiecit mox reginæ Auſtri exemplum, quam Salomonis ſapientia ab ultimis terrarum oris attraxerat. Et quod omnium aptiſſime quadrabat, impuri ſpiritus in hominem unde paulo ante exierat reditum longe infeliciſſimum. Quando, quod ad prædicationem attinet ueritatis, Ionas & Salomon multis partibus ſe eſſent inferiores. Matt. 12. Luc. 11. Nec dum ſermonem inſtitutum finierat, & mulier quædam è medio turbæ beatum exclamat uentrem Chriſti genitricis, ac felicia ubera. Sed ille quod potius eſſet, magisq; ex re noſtra, malebat expēdi. Beatos uidelicet haud dubie futuros, qui uerbum dei conciperent animo, generarent bene factis. Luc. 11. Deniq; in prædicationis Euangelicæ negocio, quemadmodum abeſſe debeat cognationis & alterius cuiuſuis neceſſitudinis affectus, matre ac fratribus ſe quærentibus, diffiniuit, dum illos repudiat, & diuinę uoluntati morigeros, parentes & fratres ſuos agnoſcit. Mat. 12. Mar. 3. Luc. 8.

Sermo autem domini cum iam confirmandus eſſet miraculis, commodum à Iairo ſyna V.
gogæ præfecto inuitatur ad beneficium defunctæ filiæ præſtandū. Id quod facile obtinuit. Matth. 9. Mar. 5. Luc. 8. Cœci item duo Ieſum ſequentes, uiſum precibus impetrarūt. Mat. 9. Mutus dæmoniacus eiecto immundo ſpiritu loquitur, ita ut turbam non mediocris caperet inſolitæ rei admiratio. Verum Phariſæi, dona dei non agnoſcentes, Beelzebub dæmoniorum principi accepta Chriſti opera referunt. Matt. 9. Luc. 11. Qua in re tam atrox piaculum eſt admiſſum, ut neque hic dilui queat, nec futuro ſeculo Mat. 12. Mar. 3. Luc. 11. Quanquam nihil eſt quur miremur natura improbos in maledicta prorumpere, quod uir bonus de bono theſauro bona proferat, malignus pernicioſa. Verumq; ſit quod dicitur: Ex arbore fructum dignoſci. Atqui proſpiciendum erat ne lingua peccaremus, de quocūque uerbo ocioſo coram deo iudice exactam rationem redituri. Mar. 12.

Sub hæc ingreſſus Ieſus oppidulum quoddam, à Martha hoſpes excipitur, quæ dum VI.
ſedulo in apparando conuiuio occupata ſororem Mariam ab ore Domini pendentem incuſaret, mox diſcit ſe negotijs, non quidem negligendis, ſed fluxis tamen incumbere, ſorore interim quæ ſunt optima complectente. Lucæ 10. Deſignauit præterea alios ſeptuaginta duos diſcipulos, quos in meſſem Euangelici negotij tum impēdio copioſam, anteambulones præmitteret, nihil obmittens præceptorum ſalubrium quæ ad Apoſtolicam integritatem uenandam ijs conducerent. Deniq; præceptis dotes additæ ſunt curandorum languorum, ſimulq; eijciendorum dæmonum. Cœptis felix non defuit ſucceſſus, atque inde in arrogantiam lapſi diſcipuli, dominico ſermone quo ſe uidiſſe ait, Satanam

ceu fulgur è cœlo deciduum, ad modeſtiam reuocantur. Luc. 10. Eadem ferme hora commendatur à Chriſto lætitia geſtiente, patris ſui cœleſtis benignitas. quæ magnates Euangelij ſacramenta cælaſſet, infimæ ſortis hominibus illa aperuiſſet. Matth. 11. Lucæ 10. Cæterum felicitatis comes inuidia, Phariſæos tum extimulabat, ut Chriſto ac ſuis undique obturbarent. Flectebat ille forte iter ſabbato per ſegetes, & famen ſpicis manu conuulſis ſolabantur, quod opus à ſuperſticioſulis iſtis uelut impium carpebatur. At Ieſus Dauidis exemplo ſcripturæq; diuinæ permiſſum innoxios eſſe diſcipulos oſtendit, ſeq; tanquã ſabbato ſuperiorem, eius legibus haud quaquam aſtringi. Matth. 12. Mar. 2. Lucæ 6. Proximo dein ſabbato arentem hominis dextram in Synagoga ad uigorem reduxit. Verum utiq; non eſſe ſabbato conteſtans, ut beneficus exiſtas. Quando in puteum collapſam pecudem impune extraxeris. Vt nephas quoq; uideri poſſit, tunc hominis ſalutem negligere. Matth. 12. Mar. 3. Lucæ 6. Quæ res prima æmulis occaſio fuit ut de perdendo Ieſu cõſilium cœperint. Matth. 7. Verum ille ad tempus cedens improborum maleuolentiæ, montem conſcendit, in quo ſolidam eam noctem precibus uacauit. Matth. 12. Lucæ 6. Poſtero die uerbi cœleſtis eminentiam ac fructum, è naui ad plebem in littore collectam exponit, parabolis in eam rem uarijs atq; adeò aptiſſimis adductis. Nempe ſeminantis, cuius ſeges partim in iter publicum, petram, & ſpinas, partim in fertile ſolum inciderat. Matth. 13. Mar. 4. Lucæ 8. Confinis huic parabolæ erat illa de ſeminante zizaniam in agrum, dormiente eo qui bonum ſemen in eundem ſparſerat. Matth. 13. Mar. 4. Tum illa de grano ſinapis minimo, in iuſtam arboris magnitudinem ſuccreſcente. Cui acceſſit ea de fermento quod mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus. Matth. 13. Lucæ 13. Deinde demiſſa plebe, in ædiũ penetralibus, explicat diſcipulis parabolarum ſuperiorum myſteria, adiectis inſuper alijs, puta de theſauro in agro reperto, ac negociatore margaritas pulchras quærente, quæ utraq; non niſi diuenditis omnibus potuerint acquiri. Latenter indicans uerbi cœleſtis ſublimitatem. Ac ne quis hoſtium illius ueritus inſidias, defectionem meditetur, aut de tollẽdis à medio improbis cogitet, eoq; differat ſuum in re Euangelica ſtudium, protinus uerriculo in mare iacto piſcibusq; extractis pro eo quod boni fuerint aut uicioſi, retẽtis aut abiectis, tollerandum hoc tedium quàm diu uiuas, oſtendit. Matth. 13. Id quod ferme ſuperiore quoq; de zizanijs parabola non obſcure docuit.

Dominicæ prædicationis annus ſecundus.

VII. ANni autem ſecundi initium Ieſus docendæ patriæ dedicauit. Porro frequentia & familiaritas prorſus contemptibilem reddidere, ut diceret id ſibi commune eſſe cum prophetis, qui in patria duntaxat expertes gloriæ fuiſſent. Matth. 13. Lucę 4. Mar. 6. Heliæ exemplum ac Helizei non abſurde huc trahebatur, quorum neuter in Gentem ſuam impendio beneficus extitiſſet. Cæterum hic ſermo quantum exagitauerit municipes Ieſu, euentus plane edocuit. Conati enim ſunt illum ex ædito urbis loco pręcipitare, erantq; dictis parum creduli, ut nullo illic prodito miraculo, diuina uirtute è manibus illorum laberetur. Matth. 13. Luc. 4. Herodes interim tetrarcha, necato Ioanne, quũ fama de Chriſti miraculis per omnem finitimam regionem dimanaret, ſuſpicãs Ioannem reuixiſſe, deſiderio uidendi illius tenebatur. Mat. 14. Mar. 6. Luc. 9. At Ieſus agnita fraude in ſolitudinem ſe abdidit, quo ſecuta ingens turba, commeatu iam deficiente, de quinque panibus & piſcibus duobus paſcitur. Quo beneficio Ieſus adeò ſibi multitudinis animos conciliauit, ut dignum iudicarent principatu. Sed is alienus ab omni ambitione, clanculũ fugit in montem, ubi ſolus perpetuis precibus noctem ad quartam uſq; caſtrenſem uigiliã protraxit. Matth. 14. Mar. 6. Lucæ 9. Ioan. 6. Erant tum diſcipuli in ſummo marinæ tempeſtatis diſcrimine, uentis præter modum ſæuientibus, & nauim qua uehebãtur in diuerſum agitantibus, quum Ieſus in undis perinde atq; in ſolida terra deambulans præſentia mœſtos ſua ſolatur. Verum illi nouitate rei deterriti, ſpectrum eſſe inane quod uiderant putabant. Matth. 14. Mar. 6. Ieſu autem loquente, Petrus fide in Chriſtum ſuper mare ambulat, incredulitate mergitur. Matth. 14. Conquieuit autem illico uentus domino nauim ingreſſo. Matth. 14. Mar. 6. Et traiecit in terram Genezaret Matth. 14. Vbi uarijs languoribus affectos, qui uel fimbriam ueſtis illius optabant contingere, ſanauit. Matt. 14. Mar. 6. Poſtero die inuentus ab hijs quos pauit in ſolitudine, cauſam intelligens qui ſe longis ambagibus quæſiſſent, cibum corporalem ad cœleſtem alimoniam comparandam longo ſermone

mone cohortatus,Manna illo cibo longe eſſe inferius edocuit.Proinde quũ de uerbo ui-
tæ æternæ loquens,iam panem nominaret,modo carnem & ſanguinem,multi horrore rei
perperam intellectę concepto,à Chriſto deſciuere. At Petrus contra quod uerba hęc ſint
uitæ æternæ,perdurandum ſuadebat. Ioan.6.Deinde quũ uocatus ad Phariſæi cuiuſdam
prandium neglecto lauacro diſcubuiſſet,& is plurimũ eo fuiſſet offenſus. Stultos uocat
qui nimiũ anxie maiorum obſeruarẽt traditiones iudicio dei & charitate interim obmiſ-
ſis. Luc.11. Decimabant illi mentam,rutam,& holus quoduis,in uaſis quoqȝ mundandis
quæ ad uictum pertinebant plus iuſto erant curioſi.Cæterum ambitioſi in affectandis pri-
mis in ſynagoga cathedris,Hypocritæ in extrinſeco cultu,uereqȝ ſepulchra foris dealba-
ta. Impij deniqȝ in ſenes ualetudinarios,quibus oblationum prætextu ſubtrahebant alimo
niam,circumuentis falſa doctrina liberis. Vnde cæcos uocat illos Chriſtus, & plantatio-
nem quam pater cœleſtis minime agnoſcat,ideoqȝ breui interituram. Recte proinde in i-
ſtos competere Eſaiæ uaticinium,quo ait;Populus hic me labijs honorat,cor autem eorũ
longe eſt à me. Sine cauſa autem colunt me docentes doctrinas & mandata mortaliũ. O-
ſtendit autem hominem minime contaminari ab ijs quæ per os immitterentur, ſed magis
adulterio,fornicatione,homicidio,furto,auaritia,impoſtura,dolo,impudicitia,obtrecta-
tione,ſuperbia & ſtultitia, quæ omnia in cordis officina clam concepta, magno malo fo-
ras prodirent in publicum: eſſeqȝ ſimplex genus expiandarum impuritatum, ſi eleemoſy
na in fratrem beneficus exiſtas. Mat.15. Mar.7. Luc.11.

Dimiſſa inde Iudæa Ieſus in oras finitimas Tyri perrexit & Sidonis. Vnde Chananæa VIII.
quædã mulier egregia fidei magnitudine,iugiqȝ precum inſtantia filiæ à dæmone uehemẽ
ter afflictæ ſalutẽ impetrauit. Matt.15. Mar.7. Et illico cæcos,claudos,ac quoſuis imbecil
les ac ualetudinarios ad pedes domini porrectos ille ſanitati reſtituit,magnaqȝ hinc popu
lum cepit admiratio. Matt.15. Longe aũt maior,ſurdo mutoqȝ audiendi ac loquendi offi-
cijs reddito,dum relictis Tyri finibus Decapoleos peragrat oras:acclamabant eñ etiam
prohibente domino. Bene omnia fecit,& ſurdos audire,& mutos loqui. Marc.7. Contu-
lit aũt ſe eo itinere Hieroſolymam,ad ſolennia Pentecoſtes,ubi ad probaticã piſcinam ex
poſitum duodequadraginta annorũ languidũ,ſabbato mirum in modũ ſæuientibus Pha
riſæis ſanũ fecit. Porrò cauſam ſciſcitantibus,dixit ſe patris cœleſtis dei opera in omni ſua
functione hactenus fuiſſe adiutũ. Scripturas diuinas in quibus illi uitã æternam conſtitue
bant,de ſe certum præbere teſtimonium. Deniqȝ quod omniũ maius acceperit à deo: Id qȝ
Ioannes quoqȝ nõ obſcure firmaſſet. Verum incredulos uiciſſim ſibi gloriã tribuere,quæ
quam ſit uana,abunde perſpicuũ ex eo uideri,quod à ſolo deo omnis gloria procedat. In
citauit hic ſermo magis atqȝ magis iſtorũ in Ieſum animos, ut necis illius non mediocre
ſeminariũ extiterit. Ioan.5. Aliquanto poſt, tranſmiſſo mari Galilææ, ex ſeptẽ panibus &
pauculis piſcibus quaterna milia hominũ cibauit in ſolitudine. Matth.15, Mar.8. Vnde di
greſſus,nauigio uenit in oras Dalmanutha,ubi laceſſitus à Phariſæis accurate docuit im-
poſturas illorũ prorſus fugiendas,fermentũ appellans,eò quòd multos ſenſim lupũ men
tientes,ouilla huiuſmodi corrumperent. Matth.7.16. Mar.8. Luc.12. Ac mox in Cæſareæ
Philippi partes conceſſit,& confeſſionem Petri de ſe recipiens,eius occaſione, claues re-
gni cœleſtis promiſit:Ita ſuam ſtabiliendo eccleſiam,ut portæ inferorum nihil uirium ad-
uerſus illam ſint habituræ. Indicat autem quanta ſe maneat calamitas,deniqȝ & mors ipſa,
in quam conſpiraturi ſint Iudæorum ſcribæ & antiſtites. Sed tertio mox die ſit reuicturus.
Matth.16. Mar.8. Luc.9. At Petrus mortem audiens increpuit occulte dominum, ceu pa-
rum conſultę acturus ſit,ſi illam ſponte ſuſcipiat. Quo contra Ieſus à ſe abegit Petrum.
Satanam eum uocans qui diuinę uoluntati repugnet,& in humanis duntaxat rebus ſit o-
culatus. Matt.16. Mar.8. Quin magis domandos oſtendit humanos affectus,ſeſe prorſus
abnegato,& cruce ſua ipſius ſuſcepta,quo liberius illum ſequi nobis liceat. Mat.16. Mar.8
Luc.9. Contemptum autem ſe in humana ſpecie,aliquando in gloria patris, inter Ange-
lorum agmina uiſendum ait, quando ius ſit redditurus, & premia cuiqȝ pro meritis. Sed
quid ego,inquit,uos longius moror?quando ex hoc præſenti cœtu quidam ſunt quibus
maieſtas mea etiamnum uiuis palam reddetur conſpicua. Matth.16. Marc.9. Lucæ 9. Et
interiectis ſex ferme diebus,plane contigit hæc promiſſio, præſentibus in monte quodã
excelſo,Petro,Ioanne,& Iacobo diſcipulis,qui mirabili luce coruſcũ uiderũt, cũ Moſe &
Helia ſermones miſcentem,Patre cœleſti tum denuo filium hunc eſſe dilectum, teſtante.

Atqȝ

Atq; hæc uiſio tam grata fuit Apoſtolis ut cogitarint de ſedibus illic cōſtituendis, placuit enim nunquam ab immenſo hoc gaudio diuelli. Matth. 17. Mar. 9. Lucæ 9. Quanq; quod ad fidem attinet, quæ ijs rebus geſtis debebat accendi, Apoſtoli adhuc mire frigebant. Id quod obſtitit, quo minus à dæmone arreptum potuerint liberare. Nam Ieſus ſanato homine protinus incredulitatem taxat, & fidem ſummo præconio extollit. Mat. 17. Mar. 9. Lu. 9. Venit deinde Capernaum, ubi tributum ſoluit, Petro ad mare piſcatum miſſo, fore enim ait ut ſtaterem, id eſt, quatuor drachmas in ore piſcis quem primum prehendiſſet, inueniret. Etiamſi oſtenderet ſe tanquam terræ dominum minime ad hoc teneri. Matth. 17. Inuaſerat autem diſcipulos, ex uiſis miraculis & auditis de regno cœlorum ſermonibus, partim liuor, quo ægreferebat quiſq; alterum ſibi præferri, partim ambitio, qua honores ijs quæ in terris ſunt ſimiles animo conceperant. Sed præceptor utrumq; damnans, accerſito puello, regnum cœleſte ad illos dūtaxat pertinere dixit qui prorſus in alium hominem mutati, ſeſe ad paruuli modum ſcirent demittere. Matth. 18. Mar. 9. Lucæ 9. Deniq; qualiter deus erga huiuſmodi eſſet affectus, parabola oſtenditur ouis cētesimæ quam amiſſam repetiens, humeris lætus imponat, uocatis ad epulandum eius rei gratia amicis. Confinis eſt huic parabolæ quam de drachma perdita recenſuit, magno cum gaudio inuēta. Et quæ omnium maxime indulgentem in nos patrem cœleſtem piumq;, modo reſipiſcamus, expreſſit, de filio prodigo, cui parens obuiam uadēs, in illius cupide ruit amplexus. Stola ad hæc priori ſimul cum anulo & crepidis afferri iuſſis, opiparum mox apparando conuiuium. Luc. 15. Cœleſtis autem parentis circa nos benignitatem, oſtēdit modis omnibus formulam eſſe agendi cum lapſis fratribus, quò animas illorum lucremur, dum ſollicite primò arguimus ſoli, deinde adhibitis arbitris, ac mox eccleſia, poſtremo tātiſper abijcimus dum illos pudeat delicti, ratum deinde ac firmum ſe in cœlis habiturum, quicquid illi in terris ſuo nomine collecti ſtatuerent. Cæterum in condonando erraro noluit Petro normā aut modum præſcribere, ſeptuagieſſepties abſoluendum peccantem docendo. Matth. 18. Lucæ 17. Quò autem clarius intelligamus ob inclementiam noſtram, non ſolum à deo noxam nobis non remitti, ſed etiam redire eam quæ remiſſa eſt ſemel, parabolam dixit de rege qui ſeruum cui condonata erant debita, ad carcerem & pœnas repetijt, quia parem benignitatem conſeruo non impertierat. Matth. 18.

IX. Finito hoc ſermone, digreſſus à Galilæa, Ieſus in Iudæam, quæ ſita eſt trās fluentia Iordanis, profectus eſt, magna ſe comitante hominum multitudine, quorum ille primò languidos curat, deinde ad doctrinam animum conuertit. At Phariſæi quibus mos erat in deteriorem omnia torquere partem, captioſe ſciſcitantur, Num liceat marito ex quauis cauſa uxorem abijcere. Futurum rati ut ſi permitteret, ſecum pugnare uideretur, qui repudium uetuiſſet. Sin negaret, in legem Moſaicam delinqueret. Verum Chriſtus reſpōdit Moſen ad duriciem Iudæorum reſpexiſſe, quum diuortijs frena laxaſſet. Cæterum diligentius expendenda erat uel ex Geneſeos libro, diuina in hac re uoluntas. Matth. 19. Mar. 10. Difficultate autem attenta quæ incidit in re uxoria, cœlibatum prætulit, Eunuchos eſſe nonnullos teſtatus, qui ſe caſtrarent regni cœleſtis gratia. Verum id negotij ad pauciſſimos quibus conceſſum ſit, pertinere. Matth. 19. Affertur ſubita occaſione idoneum puritatis & abſolutæ modeſtiæ exemplum, improbitate matrum adducti infantes, Apoſtolis impendio prohibentibus, quos omnes ad ſe uocans, dominus complexus eſt, & exoſculatus, talium eſſe comprobans regnum cœlorum. Matth. 19. Mar. 10. Lucæ 18. Rurſus, deinde relinquens Iudæam, quia in perniciem illius Iudæi conſpirauerant, Galilæam petit. Ioan. 7. Vbi cum audiſſet Pilatum præſidem extrema crudelitate in quoſdam Galilæos animaduertiſſe, adeò ut ſanguinem quoq; necatorum cum ſacrificijs miſceret, ad reſipiſcentiam omnes cohortatur, ſi ab interitu uelint ſeſe uindicare. Ad pauciores enim plerunq; pœnā pertingere, ueluti illis quoq; cōtigiſſet quos duodeuiginti turris in Siloë olim compreſſerat, quum multo plures culpæ fuiſſent obnoxij. Et ut tenacius memoriæ inſideret, quod maxime omnium uellet, parabolam ſubiecit de arbore fici, cui ſucciſionem comminatur pater familias, quia fructum de ſe non ædiderat, atq; ſic feciſſet niſi uinitor ſuaſiſſet dilationem, ſpe quadam de frugibus etiamnū concepta. Lucæ 13. Docebat forte tunc in ſynagoga ſabbato, & uerba comprobans miraculis, mulierem decem & octo annis dæmonio obnoxiā ſanat, quanquam uicio ſibi uerterit illud princeps ſynagogæ. Chriſtus autem legem non ait ſolui ſi ſabbato bouem aut aſinum ligatum uinculis expedias, & aquatum ducas. Cæ-

terum

terum multo minus quia Abrahæ filiam quis ab immūdi ſpiritus poteſtate exemerit. Pha-
riſæi hinc felici ſucceſſu inuidentes Euangelici negotij, ſummouere loco dominum cona-
ti. Abi hinc (aiunt) quò necem cui te Herodes deſtinauit, euadas: atqui Ieſus fraude cogni-
ta, reſpondit, quod iſtos uehementer morderet. Ite, inquit dicite uulpi huic: Ecce eijcio dæ-
monia, & perficio ſanitates, hodie & cras, & tertia die conſumor. Luc. 13.

Subiecit mox ſeminarium odij & maleuolentiæ illorum, teſtimonium perhibens ope- X.
rum malignitati. Et quandoquidem in propinquo tum erat ſcœnopegiæ celebritas contu-
lit ſe Hieroſolymam, ubi poſt diuerſam uulgi de ſe opinionem. Quidam enim uirum bo-
num eſſe Ieſum prædicabant, alij impoſtorem. Ipſe in longū protracto ſermone, non ſuū
agere ſe negotium, ſed patris qui ſe miſiſſet, indicat. Mirabantur enim qui illum audiebāt,
quomodo literas probe calleret, quas nunquam didiciſſet. Ac mox ſecreta cordium illo-
rum prodit, quod pertinaci propoſito eſſent ſupplicium de ſe ſumendi. Et iniecissent pla-
ne illi manus, niſi remoratus illos fuiſſet dominus, eò quòd hora ſua nondum adeſſet. Io.
7. Neq; ita multo poſt acceſſit Ieſum quidam, fratrem ſuum incuſans cupiditatis, quod hæ-
reditatem ſecum non partiretur. At ille ad ſe minime pertinere ait, forenſe iuditium. Ad-
monuit tamen auaritiam modis omnibus eſſe fugiēdam, propoſita in hoc diuitis parabo-
la, cuius opes magnis ſudoribus per improbitatē partæ, ad incertum ueniſſent hæredem,
ſtulti illius anima noctu dum minime ita fore cogitaſſet, ablata. Luc. 12. Exorſus mox aliū
ſermonem deinde in templo, degenerare Iudæos ab auitis moribus probabat, quandoqui-
dem Abraham factis non referentes diabolum imitarentur, cuius uere eſſent filij. Illi con-
tra Samaritanum appellant & dæmoniacum, lapidum iactu, niſi abiēs ſibi proſpiciat, per-
niciem allaturi. Ioan. 8. Præteriens tum forte quēdam ex eo tempore quo natus fuerat cœ-
cum, omnibus mendicitate cognitum, qui uidendi tribuit facultatem, atq; ea res multum
Phariſæos urebat. Ioan. 9. Quum protinus adoleſcens quidam accedēs: Magiſter (inquit)
bone, quid boni faciam, ut conſequar uitam æternam? At Ieſus præceptorum dei obſerua-
tionem commendauit: Ita tamen ut meritis proprijs diffideremus, quod non ſit bonus ni-
ſi unus, nempe deus. Verum iuuene arrogantius ſeſe iactante, quod diuinis iuſſibus ſedu-
lo paruiſſet, Chriſtus quem nihil latebat, intuitus cor, æris aliquanto appetentius, ad uen-
denda omnia, quæ mox eroget in pauperes, ſeq; ſequendum inuitat. Verum quum ille in
diuerſum ſe torqueret, recte (ait dominus) ex ijs moribus conſequitur: Facilius camelum
per acus foramen quam diuitem regnum cœleſte ingredi. Proinde Petro res Chriſti amo-
re dimiſſæ fiduciam ſperandæ mercedis fecerant, & protinus audit, in maieſtate domini,
proximas ſedes ſui ſimiles habituros, deniq; centuplum ſimul cum gloria cœleſti receptu-
ros. Mat. 19. Mar. 10. Luc. 18. Cæterum opibus & potentia præſtantes, hæc quæ de terrena-
rum rerum contemptu diſſeruerat, ceu propoſito ſuo repugnantia effuſe ridebant, quum
Ieſus parabolam minime ridiculam affert, de Lazaro, id eſt, in ſolum deum ſpem omnē col-
locante, qui ex fame & ſqualore ereptus, in ſinum Abrahæ, cuius uere erat filius, recipit.
Epulone quodam diuite contra, qui omnes uitæ delitias ſectatus, Lazarum prædictū non
alimonia, & ne micis quidem panis dignatus fuiſſet, in tartara deiecto, ubi perpetuo pœ-
nas acerbiſſimas ac penitus intollerabiles ſit daturus. Luc. 16. Proximam parabolam diſci-
pulis propoſuit de iniquo diſpenſatore, qui in rem ſuam dominica bona cautus profude-
rat, latenter indicans, nihil hic noſtrum eſſe, ſed domini, qui tamen prudentiam laudet mi-
niſtri, ex bonis alienis in egentes benefici: unde illum uiciſſitudo quædam maneat officij.
Luc. 16. Aliam item ſuperioribus connexuit parabolam patrisfamilias qui uarijs diei ho-
ris operarios in uineam ſuam mercede pacta conduxit, imparem laborem pari premio re-
munerans, quo ſignificari uoluit iam olim futurum ut Gentes fide Iudæos anteuerterent.
Mat. 20. Conquieuit autem pauliſper à ſermone Ieſus, & Phariſæi cuiuſdam ingreſſus æ-
des ſabbato ut cibum caperet, hydropicum ſanauit. Ac mox docuit perperam agere, qui
inuitati ad conuiuium primos accubitus curioſe ambirent. Optimates enim uere eſſe ac
aliorum anteſignanos qui ſeſe ſcirent animo demittere. Proinde in conuiuijs apparādis,
inopum uoluit haberi rationem, qui ad reddendum uices quanquam eſſent impotes, tamē
illius premij quod ſperandum ſit in reſurrectione iuſtorum, certa uiderentur oc-
caſio. Luc. 14. Et hæ quidem res geſtæ finem ſecundo domini-
cæ prædicationis anno impoſuere.

Tertius

Tertius annus dominicæ prædicationis.

XI. EXtremus annus dominicæ prædicationis idem illi plane qui & uitæ finis fuit. De-
ambulabat tum forte Ieſus in porticu templi Salomonis,in Iudæorum Encenijs,&
cingebant illum Iudæi,improbis conatibus ferme urgentes,ut palam Chriſtum ſe
eſſe fateretur. Verum ille ex operibus facile iudicandum oſtendens quis eſſet. V-
num nihilominus ſe eſſe cum patre ingenuè cõfitetur. Quo dicto lapidibus,ni fugiat,ob-
ruere dominũ adorti ſunt. Ioan.10. Fugit igitur in ulteriorem ripam Iordanis, & triſte ac-
cipit nuncium de Lazari morbo,dormire hominem ſignificans qui iam fato conceſſerat.
Præbuit ea mors repetendæ Iudeæ occaſionem,etiam ſi diſcipuli,cauendam domino eam
regionem,ob necem quam illi Iudæi machinarentur,aperte prædicerent. Venit igitur Be-
thaniam quarto die ex quo Lazarus in monumentum reconditus fuerat,et deploratũ iam
penitus & deſperatum ſe reuocaturum ad uitam pollicetur. Nec mirum ſi Lazaro præſta-
ret,quod omnes in illo expectamus,ait enim: Ego ſum reſurrectio & uita,qui credit in me
etiam ſi mortuus fuerit uiuet,& omnis qui uiuit & credit in me non morietur in æternũ.
Nec mora dicto ſides certa adfuit, prodit è monumento qui quartum iam diem mortuus
fuerat. Qua re permoti ex Iudæis complures,fidei Chriſti colla ſubdiderunt. Porrò Phari
ſæi ubi hæc reſciuere,coacto concilio,in foribus eſſe periculum,niſi unus Ieſus multorum
uice pereat,Caiphæ Pontificis ſententia cognóſcunt. Itaque mox decernitur quò celerius
fieri poſſit,quoq; commodius,è medio tollatur. Ioan.11. Ceſſit furori dominus, Eſrẽ pro-
fectus,quæ urbs nõ longe à uaſta ſolitudine aberat, ubi in tuto manſit cum diſcipulis ſuis.
Ioan.11. Matth.12. Mar.3. Poſtquam autem ita uiſum eſt illi ut mortem ſuſciperet,declina-
uit latibula,& iter flexit Hieroſolymam. Eundum autem illi erat per mediam Samariam
& Galilæam,qua oppidum quoddam ingreſſus decem uiros à lepra mundauit,è quibus
unus duntaxat,& ille Samaritanus rediens à ſacerdotibus gratias egit. Luc.17. Præmiſit
autem nuncios quos auerſati ſunt Samaritani,Iacobo et Ioanne uindictam expetentibus,
ut flamma cœleſtis contumaces abſorbeat,ad eum modum quo Helia orante cõtigit. Sed
increpuit concitatos in iram dominus,ſpiritum cœleſtem & uere apoſtolicum eſſe ſpiri-
tum lenitatis,manſuetudinis,& patientiæ indicans. Seq; haud quaquam ueniſſe ut perdat
animas,ſed ut ſeruet. Luc.9. Ait autẽ ad illos ſecreto. Ecce aſcendimus Hieroſolymã,pro
deturq; illic filius hominis primarijs ſacerdotibus & ſcribis,qui illum damnantes capitis,
Gentibus tradent,quò illuſum ac flagris cæſum cruci affigant. Cæterum tertia die reſur-
gens à morte,reuiuiſcet. Matt.10. Mar.10. Luc.18. Diſcipuli ijs uerbis in ſpem erecti,futu
ri cuiuſdam regni ditionem affectabant,ac primi omnium Iacobus & Ioannes, Zebedæi
filij ſimul cum matre prima loca dominici regni ambiebant, Ieſu hanc mentis elationem
paucis uerbis confutante,quippe facta mẽtione de calice,id eſt,pœna crucis, & dona dei,
quibus utriſq; uia aperitur ad ſumma contendendi. Deniq; cæteros monet,principatum
non cogitent,cuius inter Ethnicoa reſpectus quidem habeatur. Verum ſuo exemplo,qui
aliorum neceſſitatibus inſeruiturus aduenerit,rectius facturos,qui omnem animi faſtum
deponant. Matth.20. Mar.10. Luc.22.

XII. Recta autem Hieroſolymam petens,delatus eſt Hiericho, inter eundum nano illo Za
chæo ut ſe hoſpicio reciperet accerſito. Qui poſtquam res per nephas aliquando partaa
quadruplo redderet,dimidio nihilominus in pauperes,concepto cœleſtium amore,diſpẽ
ſato, ſalutem eo die huic domui contigiſſe ait Ieſus,ureq; Zachæum Abrahæ eſſe filiũ,
quippe quem benefactis referret. Luc.19. Et mox cœcis uehementi clamore miſericordiã
poſcentibus,uiſum reddidit. Sciſcitatus tamen prius,num id gratum haberent,quod mul
ti cœcutiant,qui tamen lucem penitus execrantur. Matth. 20. Marc.10. Lucę 18. Diuertit
proinde eodem itinere in ædes Simonis cuiuſdam cognomento leproſi Bethaniæ, ac inibi
conuiuans cum Lazaro,Martham habuit miniſtram,& Mariam eius ſororem plus ſolito
officioſam. Nam alabaſtrum unguento refertam precioſo fregit, liquore toto in caput do
minicum diffuſo. Id cum male haberet diſcipulos,qui diuenditum unguentum maluiſſent
& inopia laborantibus precio conſultum. Fore ait ut nunquam deſint pauperes quos fo-
ueamus,ſed unctionem hanc in mortis ac ſepulturæ ſuæ gloriam merito impendi. Quod
eius rei geſtæ memoriam nulla unquam eſſet obliteratura obliuio. Mat.26. Mar.14. Ioã.12.
Vicinus inde Hieruſalẽ dominus,nouam aduẽtus ſui pompã inſtruit. Miſſos enim à Beth
phage ad oppidũ quod è regione ſitum erat,diſcipulos,iubet aſinam ſimul cum pullo ad
ducere,

ducere,quibus inſideat. Ac ſi iumentorum uectus tergis,ſterni uiam ſibi ueſtibus ac arbo-
rum frondibus paſſus eſt,& à pueris promiſcuaq; multitudine acclamari lætis gratulatio
nib. Oſanna filio Dauid,benedictus qui uenit in nomine domini rex Iſraël. Mat.21.Mar.
11.Luc.19.Ioan.12. Cæterum propius intuitus ciuitatem,defleuit illius cladem omniũ mi-
ſerrimam,quam à Romanis principibus Tito & Veſpaſiano eſſet acceptura . Luc.19.Iam
que erat intra urbis mœnia,quum ſubitus omnes occupat motus,quo nouarum rerum cu
pidi,ſcire geſtiebant quis ouationibus uſq; adeò inſolitis Hieroſolymam ingrederetur.
Matth.21.Ioan.12. Ac protinus templum inuiſens,primum ſtudium domui paternę cœle-
ſtis negociatoribus purgandæ adhibuit,flagello ex funibus ad eam rem parato. Matt.21.
Mar.11.Luc.19.Proximum cœcis ac claudis ſenſuum integritati reſtituendis.Matth.21.
Quærebãt Iudæi ſignum acerbę illius caſtigationis,& audiunt fore ut templum ab ijs diru
endum ſua uirtute reſtauretur.Ioan.2.Sedens autem è regione gazophylatij dominus ui-
duam pauperculam duo minuta æris,id eſt,quadrantem inijcientem contemplatus quum
nihil illi eſſet reliqui,plus omnibus iniecisse eam oſtendit.Mar.12.Luc.21. Ac mox docen-
dæ multitudini intentus,elationem Phariſaicam damnat qua nimium plæriq; de ſuis bene
factis præſumerent,omnibus præ ſe alijs,ueluti nihil uideantur, contẽptis.Seruiebat huic
negotio parabola Phariſæi iactantis bona ſua,& Publicani nihil horum agnoſcentis,ſed
totum quod aſſequi poſſit boni , diuino beneficio tribuentis. Quorum poſterior iuſtitiæ
dotes à deo acceperit.Luc.18. Appetebat autem ueſpera & redijt Ieſus Bethaniam.Matt.
21.Mar.11.ubi Nicodemus nocturno congreſſu arcana cœleſtis generationis didicit, cau-
ſamq; dominici aduentus & imminentis iam exitij,ut uidelicet omnis qui credit in Chri-
ſtum non pereat,ſed habeat uitam æternam.Ioan.3.

Poſtero die rediens Hieroſolymam famelicus,& accedens ficum arborem,quũ nil præ XIII.
ter folia in ea reperiſſet,execratus eſt illam quia fructum non ædidiſſet,imprecatus ut per
petuo ſterilis permaneret.Mat.21. Mar.11.Ingreſſo aũt templum domino Scribæ & Pha
riſæi adulteram in opere nephario deprehenſam producunt,captioſe quærentes quid fie
ri ſtatueret.Porrò Ieſus ita reſponſum temperauit , ut neq; illam abſoluens Moſis legem
abrogare , neq; condemnans,in tanta peccantium multitudine,uindictam à ſola hac pau
percula expetere uideretur.Ioan.8.Oſtendit autem mox fore ut gloria ſua ethnicis à pa-
tre cœleſti reuelaretur,commodam nactus occaſionem,ethnicorum quorundam aduena
rum qui Philippi & Andreæ uſi patrocinio,Ieſum uidere deſiderabant. Qua hora patrem
inuocauit ut ſe clarum Gentibus redderet,id quod facile impetrauit,uoce cœlitus audita:
& clarum reddidi,& poſt hac reddam.Ioan.12.Redijt eo die quum adueſperaſceret Betha
niam.Mar.11.poſtridie Hieroſolymam repetiturus.Et diluculo uidentes ficum execratã
à domino,aruiſſe,trahũtur in admirationem.Verum Ieſus fidei pertinaci maiora tribuit.
Mat.21.Mar.11. preces parũ efficaces eſſe prędicans quæ fide careant.Mat.21.Cui hoc ad
didit,inſtantes quoq; eſſe preces & tenaci propoſito fixas oportere,parabolam afferens
iniqui iudicis,quem uidua precibus tandem urgentibus,ad ius reddendum induxerit,alio
qui in rebus agendis remiſſum. Vnde appareat deſperati eſſe hominis ne tantillum quidẽ
de deo præſumere.Luc.18.At quum ueniſſet in templũ,à ſacerdotum anteſignanis ac ple
bis ſenioribus interrogatur,quis illi feciſſet poteſtatem docendi.Ieſus autem hanc quęſtio
nem altera repulit de baptiſmo Ioannis:Num è cœlo eſſet,an ex hominibus.Mat.21.Ma.
11.Luc.20.Publicanos ait & meretrices in cœlis præferri incredulis,quod Ioanni obſequẽ
tes reſipuerint. Ad quod mire congruebat parabola de duobus filijs , quorũ uterq; iuſſus
à parente uineam colere,qui operam eſſet pollicitus ceſſator fuit,qui illam negauit, reſipi
ſcens tandem,præſtitit.Matt.21.Proxima huic parabola erat de patreſamilias uineam co
lonis locante,qui miniſtros ſimul cum herili filio fructus poſcentes trucidaſſent,quam ad-
duxit,ut ſententiam rogati,ſeipſos damnarent qui pari ſcelere cum colonis notarentur.
Verum quò meritas ob id pœnas intelligerent euidentius,lapidem ſe eſſe reprobatum ab
ædificantibus reſtatus eſt,cuius meminit Propheta. In quem lapidem aut impingenti aut
ab eodem illiſo haud dubie ſit pereundum.Mat.21.Mar.12 . Luc.20 . Huc pertinebat & ea
parabola quam de rege nuptias filio apparante recenſuit.Inuitati enim toties Iudæi, obſti
nato animo uarias cauſas errori prætexuerunt.Mat.22.Luc.14.Subornabant tum Phari-
ſæi diſcipulos qui ſimul cum Herodianis ad Ieſum profecti de tributo Cæſari pendendo in
terrogarent,ut ſi licere id affirmaret Iudæos offenderet qui profano principi parere indig

 num puta-

num putabant, ſin fas non eſſe, Cęſareanos infenſos haberet. Sed dominus uerſutiam ſubodoratus, numiſmatis inſcriptionem ab alijs diſcere cupit, quaſi ipſe ignotaret quæ ad ueram pietatem non eſſent maximopere conducibilia, quorũ uſus quoq; ceu promiſcuus uideretur. Mat. 22. Mar. 12. Luc. 20. Verum dum nihil hinc acceſſerat Phariſæis uictoriæ, uidentes Saducęos quoq; ſuccubuiſſe, qui reſurrectionem non credebant, dum arguuntur inſcitiæ ſcripturarũ, quæ crebro deum appellant Abraham, Iſaac & Iacob Neq; conſentaneum ſit deum recte dici mortuorum. Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20. Rurſus alium ſubornant legis doctorem, qui quærat de magno mandato, & reſponſum accipit liuori, odio & maleuolentię iſtorum non indignum, de proximo uidelicet poſt deum diligendo, parabola unde id perſpicuũ fieri poſſet, de uulnerato à latronibus in medium allata, qui à ſacerdote & leuita prætereuntibus neglectus, Samaritani tandẽ cuiuſdam pietatẽ ſenſiſſet. Hoc aptũ eſſe ait exemplũ, quod alieni à charitate imitarenẽ. Luc. 10. Miſſi ſunt protinus ab æmulis miniſtri qui captum afferrent, ſed deterruit illos ſermo cui parem nunquã audiſſent, deinde q̃d dixerat: Quæretis me & nõ inuenietis. Deniq; uarius in plebe rumor de Ieſu ſubortus eſt: Quidam prophetam eſſe prædicabant, quidam Chriſtum: alij ex Bethlehem oppido naſci Chriſtum, non ex Galilæa originem trahere contendebant. Ioan. 7. Porro Ieſus Phariſæos in hac cõtrouerſia acceſſit in unum collectos, & interrogauit: Cuius tandẽ filium crederent Chriſtum. Et quum incontanter reſponderent Dauid, clam notauit impiam illorum de ſe opinionem. Quippe qui hominem confitebantur, deum ignorarẽt: Ni ſi enim deus ſit, abſurdum uideri quod Dauid in pſalmis dominũ appellet, qui illi ſit filius. Matth. 22. Mar. 12. Deinde plebem intuitus, docebat ſanam doctrinam quam deo autore à Moſe recepiſſent, patienter à ſcribis & Phariſæis in cathedra Moſi conſidentibus recipiendam. At qui uitæ exemplum eò quòd eſſet turpiſſimum, haud quaquã ut ſequaris proponendum. Nam onerant (inquit) ſarcinis imperitiores, quas digito ipſi dedignãtur attingere. Omnia agunt ad oſtentationem, ambiunt loca honorificentiora: Rabbi ab hominibus ſalutari geſtientes, quando unus eſt Rabbi & pater, nempe qui agit in cœlis. Deinde ad Phariſæos uerſus, cõminatus eſt illis exitium: Væ, ait, uobis Phariſæi, ſcribæ & hypocritæ qui regnum cœlorum alijs clauditis, ipſi perpetuo exortes. Voratis domos uiduarũ, longum precamini, uagamini terra mariq;, ut in ſuperſtitionem ueſtram pertrahatis ſimpliciores. Væ uobis duces cœci, qui ex patrib. homicidis nati, ut illi prophetas ita uos Apoſtolos trucidabitis, quo uere reatum cõtrahatis omnis innoxij ſanguinis. Futurũ uobis auguror ut me aliquãdo uideatis in gloria, quẽ iã habetis deſpectui. Mat. 23. Mar. 12. L. 11.

XIIII. Exeunti autem templum domino, diſcipuli præclara & ſumptuoſa eius phani ædificia, admiratione quadam capti, oſtendunt. Sed ille uanitatem mentibus eximit, prædicens breui futurum ut ne ullus quidem lapis alteri cohęreat lapidi. Matth. 24. Mar. 13. Lucæ 21. Ac mox abiens, in monte oliuarum urbem intuitus pauliſper conſedit: Vbi ſecreto huic congreſſi diſcipuli, initia futuræ huius cladis condiſcunt, uidelicet Antichriſtos, bella, ſeditiones, terræ motus, peſtilentiam, famem, terrifica de cœlo ſigna, idolum abominabile Danielis uaticinio celebre, extremam denique calamitatem eorum qui docebunt euangelium. Quanquã ne unus quidem capillus è capite illorum ſit periturus, fore enim, ut in patiẽtia ſua animas adſeruent. Hieruſalẽ uero, captis habitatoribus, & quaqua uerſum abductis, à Gentibus tantiſper calcatũ iri dum euangeliũ uniuerſas illarum fines occupauerit, tum enim finem inſtare mundi, quem & ipſum portẽta quædam præcedent in ſole, luna, ſtellis, & pelago. Matth. 24. Mar. 13. Luc. 21. Sollicite autem cauedũ, ait, ne crapula, ebrietate, aut curis hui⁹ uitæ detineamur, ita ut improuidos opprimat ex inopinato dies illa. Luc. 21. uſq; adeo incerta ut nec angeli cœleſtes eam poſſint prædicere. Matth. 23. Venit enim ſubito, ceu fulgur coruſcans è cœlo. Lu. 7. Et ad eum ferme modum quo diluuium quod contigit Noë temporibus, edentes enim & bibentes, ac nuptijs incũbentes inexpectatũ corripuit. Itaq; prudenti cuiq; uigilandũ eſt, boni patrisfamilias exemplo qui furibus nocturnis domum ſuam patere non ſinit. Itidẽ frugi miniſter nõ indulget potationibus, rixis, aut ſomno, ſub id tempus quo domini ſuſpectũ habet aduentum. Matth. 24. Sic uidentur deſipere uirgines in occurſum ſponſi uenturæ cum incenſis lampadibus, ſi noctu excitatæ è ſomno, oleum quod in promptu eſſe illis debuerat, iamprimũ emptum ierint. Et ſeruus ille parum frugi traditur extitiſſe, qui acceptã à domino pecuniam per iniuriã domi ocioſam iacere paſſus eſt, quam ille cum fœnore ſe recepturũ ſperauerat. Separari autẽ tunc à bonis,

ait,

ait Ieſus eos qui fuerint noxij homines & ſcelerati, non aliter quam paſtor ab ouibus hœ-
dos ſegregat, bonorum numero cenſeri eos qui ſuo nomine miſeris charitatis opera im-
penderint, malorum cõtra qui hæc pertinaciter negauerint. Hos execrabiles igni & cru-
ciatibus nunquam finiendis tradi: Illos benedictos ad cœleſte regnum uocari. Matt. 25.

Cæterum profecto poſt hunc ſermonem in Bethaniam domino, ubi cõſentaneum eſt XV.
illum ſequentem egiſſe diem. Interea ſacerdotum antiſtites & Scribæ coacto concilio in
Caiphæ atrio, capiendum per inſidias Ieſum morteq; plectendum ſtatuunt. Inuentus eſt
huic negotio idoneus Iudas diſcipulus qui pecunia corruptus, decem argenteos ſtipulatũ
à Iudæis, ut prodat magiſtrum. Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. Poſtero die, quæ prima erat earũ
quibus à fermento abſtinebant Iudæi, præmiſit Ieſus duos ex diſcipulis qui paſcha in ciui
tate pararent, ipſe ſecutus, una cœnans. Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. Lauit pedes diſcipulis, tã
to exemplo ad animi demiſſionem & modeſtiam illos inuitans. Simul ex eo cœtu quem
tanto ardore dilexerat, quendam eſſe ſubindicans qui ſe eſſet Iudæis proditurus. Matt. 26.
Ioan. 13. Et mox accepto pane, deinde uini calice corpus eſſe ſuum ac ſanguinem teſtatus,
manducare illos iuſſit & bibere, quod ea ſit futuræ calamitatis ſuæ mortisq; memoria. Fo-
re proinde ut omnibus ea res fieret offendiculo, Petro contra neq; carceres, nec mortem
ſe formidaturum conſtanter pollicente. Sed Ieſus trinam de ſe illius abnegationem prædi
xit. Mat. 26. Mar. 14. Lucæ 22. Ioan. 13. Commendat autem protinus nouum illud de mu-
tua dilectione mandatum, ſymbolum id eſſe ſignificans, quo diſcipuli ſui ab exteris dig-
noſcantur. Ioan. 13. Deinde ad proxima pericula inſtruẽs animos, iubet mœrorem ac me-
tum omnem deponere, iturum ſe præparatum ſuis locum, quo illos ad ſe recipiat. Et pla-
ne ſe uiam eſſe, ueritatem ac uitam: argumentum præterea uideri quod ſe magiſtrum amẽt
ſi preceptis ſint morigeri. Nunquam ſe commiſſurum ut deſertos omni ſolatio relinquat,
quando ſpiritum cœleſtem conſolatorem in hoc illis mittendum deſtinarit: pacem inte-
rea ſuam impertiens. Ioan. 14. Deniq; ut omnem ſpem ſalutis non aliò, ſed in ſe duntaxat
collocent, uitem ſe eſſe prædicat à qua ſemotus palmes, ſterilis reddatur, & mox in flam-
mas poſtquam aruerit uideatur conijciendus. Nõ ſe item electum ab ijs fuiſſe, ſed cum de-
lectu illos factos fuiſſe apoſtolos. Magiſtro proinde hunc mundum tendere inſidias, ut
Prophetæ oraculo continetur: Odio (inquit) habuerunt me gratis. Itaq; non mirum uide-
ri ſi idem accidat diſcipulis, qui dignitate cenſeantur inferiores. Ioan. 15. Cæterum ſpiritũ
conſolatorem cuius paulo ante meminit, ſuo aduentu incredulum hunc mundum de pec-
cato condemnaturum, breuem eſſe triſtitiam & parientis fœminæ ſimilimã. Vt enim hanc
ingens finiat gaudium recens nati infantis, ita diſcipulorum corda poſt præſentem mœ-
rorem lætitia perpetua exhilarabit. Poſtremo pacẽ Ieſus diſcipulis in ſeſe habituros ſpõ-
det, modo ſuo exemplo animentur, qui mundum uicerit. Ioan. 16. Fixis deinde in cœlum
oculis patrem orat ut ſe clarum mũdo reddat, diſcipulos & eos quoq; qui illorum uerbo
credituri ſint à malo ſeruet, unumq; faciat per dilectionem, ad eum modum (inquit) quo e-
go & tu unum ſumus. Ioan. 17. Et eueſtigio quum hymnum abſoluiſſet cum diſcipulis Ie-
ſus urbem egreſſus in prædium Gethſemani quod eſt ſitum ultra torrẽtem, qui à cedris no
men habet, unde hortus erat, Iudæ proditori non ignotus. Solebat enim ſe plerunq; domi
nus in ſemotum ab urbano ſtrepitu receſſum hunc cum ſuis recipere. Illic accerſito ad ſe
Petro cum duobus Zebedæi filijs, cæteros iubet quietos paululum ſe expectare, qui pre-
cibus uelit inſiſtere. Et progreſſus inde, mœſtum ſe eſſe indicat, taliq; triſtitia teneri, quæ
ſola morte ſit finienda, iubens item illis ut conſideant & ſecum uigilent. Ipſe ſolus non ad
modum longo ſpacio diſiunctus, ſed quod iactu lapidis poſſis attingere, humi pronus cõ-
ſternitur patrem orans, ſi qua fieri poſſit, immunem ſe reddat ab imminente erumnarum
calice, ne hunc deguſtet. Quanquam ſi omnino ita uiſum ſit, nihil detrectaturum ſe, uerũ
in omnibus morem geſturum. Et ſurgẽs à precibus, quos uigilare iuſſerat ſomno oppreſ-
ſos inuenit. Itaq; rurſus admonet ne dormiant, ſed orent magis deum ne ſinat illos labi in
tentationem, quod ſpiritus nihil equidem non moliatur, at caro perquam eſt fragilis. Ac
mox rediens ad preces, tertio eaſdem repetijt, toties ſomnolentos increpans. Laborabat
autem angore tanto dominus, ut ſudore eius ſanguinolento tellus etiam maderet, quum
protinus e cœlo uox Angelica auditur, quę animum ac robur addidit. Iamq; aderat Iudas
proditor cum cohorte ac miniſtris Phariſæorum, & pontificijs, quibus in occurſum ueni-
ens dominus oſcitãtibus diſcipulis inquit. Dormite iã & requieſcite, quaſi uero tempore

tam periculoſo quies apta uideatur. Et compellans multitudinem tertio, quem quærant
ſciſcitatur. Illis toties reſpondentibus Ieſum Nazarenū, dominoq́; ſubijciente: Ego ſum,
in terram dilabuntur. Ac protinus ut diſcipulos abire paterent̃ ſi ſe quærerent, iuſſit. Quo
dicto Iudas exoſculatus magiſtrum. Nam id ei ſymbolum fuit proditionis, quam cum Iu-
dæis pactus fuerat. Et confeſtim illi hoſtiles manus iniiciunt, uinculis membra ſtringen-
tes. At Petrus prolato in medium gladio, miniſtro pontificio cui Malcho nomē erat dex-
tram abſcidit auriculam, quam confeſtim dominus loco ſuo reſtituit, uetans gladio ferire
eum qui nolit ferro ſuccumbere. Verſus inde ad capientes, cauſam reddidit quur ſe uelut
latronem caperent, id quod prius crebro docenti in templo nunquam contigiſſet. Nimi-
rum quia iam permiſſa uideretur tenebris, poteſtas quiduis audendi, atq; ita futurum pro-
phetarum oracula præcinuerint. Diſcipuli interea omnes fuga ſaluti ſuæ conſuluere, quū
magno impetu in ædes Annæ qui Caiphæ pontifici ſocer erat, Ieſus deducitur. Interroga
tus ibi de diſcipulis & doctrina. Verum ille potius quærendum dixit ab auditoribus, quo-
rum ingens erat numerus, quid nam illos docuiſſet. Ad quæ uerba pontificis miniſter ala-
pam domino, non aliter quam ſi fuiſſent contumelioſa, impegit. Et audiuit: Si perperā lo
quutus ſum, de hoc profer teſtimonium. Sin recte, quur abs te uapulo. Miſſus deinde Cai
phæ ubi omne Iudæorum concilium teſtes iniquos aduerſus dominum conquiſierat, reie-
ctis quibuſdam ceu friuolis ac prorſus ineptis, quum ſæpe interrogatus, nihil ad obiecta
reſponderet. Quærit pontifex: Num Chriſtum dei filium ſe eſſe fateretur. At ille: Tu, in-
quit, ita dixiſti, fore ſignificans ut aliquando multa luce conſpicuum in nubibus cœli dei fi
lium uiderent, quem modo humilem aſpernarentur. Ad quam uocem pontifex ceu exe-
crabilem concitatus, ueſtem ſcidit & morti obnoxiū eſſe Ieſum toto cœtu acclamāte pro
nunciat. Illudebant illi interea miniſtri, uelato capite membra ferientes, ac fœdantes ſpu-
to, Prophetam inſuper ſalutabant. Sedulo exigētes, ut illum proderet qui ſe uerberaſſet,
multis quoq; alijs huiuſmodi in hunc collatis conuitijs. Interea Petrus in Annæ atrio ſe-
mel atq; iterum ab ancilla alijſq; interrogatus de Ieſu: Num illius eſſet diſcipulus, conſtā-
ter ac deinde ſancte iurans illum abnegauit. Id quod in Caiphæ quoq; ædibus ad eum mo-
dum accidit. Et cum uocem ędidiſſet gallus, meminit Petrus uerbi dominici: Priuſquam
gallus bis cecinerit, tu me tertio abnegabis. Atqui Ieſus intuitus Petrum mœſtum reddi-
dit, ut ſe foras cum ingenti fletu proriperet. Mat. 26. Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 18.

XVI. Porrò ubi primum diluxerat dies paraſceues, uinctum omnis Iudæorum multitudo Ie-
ſum in prætorium ducit ad Pilatum præſidem, non tamen euntes intro, ne contaminaren-
tur ſed paſcha manderent. Id cum uideret Iudas, pœnituit eum proditionis, & cōiectis in
templum triginta argenteis. Vnde illi agrum in peregrinorum ſepulturā mercati ſunt. Pec
caui, inquit, ſanguinem iuſtum uobis tradēs, ac mox abiens laqueo uitam finiuit. Exijt au-
tem foras ad Iudæos Pilatus accuſationem in Ieſum recepturus: ſed illi opinione ſeipſos
commendabant quo grauius reum premerent. Si hic, aiunt, immunis eſſet à ſcelere nō uti
que conſpectui tuo illum obtuliſſemus. Verum accuſationem, ne in ea parte te moremur,
paucis accipe: ſubuertit populum noſtrum. Vetuit tributa pendi Cæſari. Dixitq́; ſe Chri-
ſtum regē eſſe. Præſes recepta accuſatione, interrogauit ſecreto Ieſum rex ne eſſet, & ſub-
odoratus accuſationis Iudæorum uanitatem, abſoluere dominum conſtituit. At illi ſedi-
tioſum eſſe hominem prodiderunt, qui à Galilæa exorſus doctrina ſua motus in populo
ad Hieroſolymas uſq; pertingentes ſuſcitauerit. Audita autem Galilæa, præſes Ieſum Ga
lilæum eſſe edoctus, ad Herodem tetrarcham qui tum Hieroſolymis forte agebat miſit.
Vbi expectatus ut portenta ęderet, conticuit. Itaq; indutus ueſte alba ludibrio habetur ab
Herode omniq́; excercitum, atq; ad Pilatum præſidem remittitur. Qui innocuum libera-
re pro uirili adnitens, conſuetudinem Iudæis ſolennem, qua in paſchali celebritate uinctū
aliquem illis dimittere ſolebat, fauori ſuo prætexuit. At illi in diuerſum nitentes, Barrabā
quendam uinculis eximi homicidam cupiunt: Ieſum uero uoce increbreſcente cruci affi-
gi deſiderant. Præſes autem lenire illorum ſæuitiam uolens, nudatū ueſte flagris cædi iuſ-
ſit, corona ex ſpinis mox ceruici impreſſa, & arundo dextræ tradita, corpus multis atq; a-
deo horrendis plagis contuſum eſt, ſalutariq́; à militibus rex Iudæorum cœptus per ludi-
brium. Vnde Pilatus eum eripiens, iam ſatis ſuperq́; caſtigatum, Iudæis oſtendit, quo ad
commiſerationem eos commoueret. Innocentiam uiri etiam atq; etiam inculcans, quam
uxor quoq; in ſomnis multa ob Ieſum paſſa de illo palam prædicabat. Cæterum obſtinati

eiuſdem tenaces propoſiti cruci affigendũ clamãt. Niſi enim ita faceret pręſes, Cæſari illũ
aduerſari. Lauit mox manꝰ Pilatus immunẽ ſe eſſe ab innoxio ſanguine cõteſtatus. Verũ
illi ſibi & filijs hunc imprecati, ad condemnandum cruci Ieſum, præſidem impulerunt.
Itaq; lata hac ſententia eductus inter duos latrones dominus, crucem ipſe ſibi geſtare XVII.
cogitur. Sed et Simonẽ quendam Cyrenenſem adigunt ad opem in ea re ferendam. Seque
batur ingens multitudo, & inter eam, matronæ quædam à Galilæa Ieſu ſermone attractæ.
Hæ iunctæ Hieroſolymitanis miſerè domini uicem deplorabant. Sed is Hieroſolymitanis
iuſſit. ut ſe ac ſuos magis lugerent liberos, qui ceu lignum aridum, pœnis eſſent digniſſi-
mi. Affixus autem cruci in caluariæ loco, inter duos latrones medius pendebat, omnium
iniurijs & probris expoſitus. Quum ille ne tunc quidem, ſolitæ in omnes beneuolẽtiæ po
terat obliuiſci. Ac primo patrem cœleſtem precatus ut errori illorũ daret ueniam. Latro-
ni mox oranti ut in regno cœleſti non grauaretur ſui uel meminiſſe, paradiſum eo die ſe
præſtaturum, quam non fuerat rogatus pollicetur. Titulus præterea à Pilato ceruici domi
nicæ appoſitus eſt, Iudæis multum repugnantibus, ad eum qui ſequitur modum.

יהושע הנזרי מלך היהודים

ΙΗΣΟΥΣ ΝΑΖΩΡΑΙΟΣΟ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ

IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM.

Veſtes militum uoluntati ceſſere, ut prophetæ oraculo continetur, ſorte in ijs partien
dis iacta. Commendabat Ieſus Mariam genitricem cruci uicinam Ioanni diſcipulo, mulie-
rem appellans ne quid affectibus humania tribuere uideretur, qui patris cœleſtis iam age-
ret negotium. Filium inſuper ſe eſſe negans, dum illum in uicem ſuam ſubſtituit. Congru
ebant mirè hæ res geſtæ cum Dauidis uaticinio, ut uideri poſſit ad illud reſpexiſſet domi-
nus, dum uoce Hebræa clamaret אלי אלי למה עזבתני Id eſt: Deus deus meus,
cur me deſeruiſti? Huc item pertinebat quod ſiti affici ſeſe clamabat, felle mox & aceto
potatus. Eueniſſe tum omnia dixit, quæ oraculis olim uates futura de Chriſto præcinuiſ-
ſent. Itaq; demiſſo in pectus capite, patrem affatus: In manus (inquit) tuas commendo ſpi
ritum meum. Quæ uox illi uitam linquenti extrema fuit.
Mortem extemplo ſequuta ſunt prodigia. Sol caligine obducitur, tellus tremit, uelum XVIII.
templi dirumpitur, petræ diſſiliunt, & monumẽta aperiuntur, prodeuntibus inde quibuſ-
dam perſpectæ ſanctitatis hominibus. Quæ res Centurioni qui tum aderat alijsq; complu
rimis fidem de Chriſto faciebant, pulſis enim pectoribus domum redeuntes. Vere hunc
eſſe dei filium fatebantur. Rogabant protinus Pilatum Iudæi ut corpora condemnato-
rum eo die pateretur auferri, ob ſequens ſabbatum quoq; celerius extinguerentur, latro-
nibus crura comminuta ſunt, Chriſto iam exanimi, latus cuſpide confoſſum, cruoris & a-
quæ ubertim riuos ędidit. Veſperi Ioſeph de curionis precibus à Pilato cõceſſum corpus
dominicum honorifice ſepelitur, obſeruato etiam Iudæorum in unguendo ritu, qua in re
Nicodemus, cuius paulò ſuperius facta mentio, allatis myrrhę & aloës libris plus minus
centum, ſuo non defuit officio. Sed & mulieres è regione monumenti ſedentes, ac locum
tacite ſecum conſiderantes, ægre diuelli inde poterant. Matthæi uiceſimo ſeptimo. Marci
16. Lucæ 23. Ioannis 19.
Poſtero die Iudæi ne corpus dominicum clam à diſcipulis auferretur ueriti, à pręſide XIX.
Pilato excubiss ſepulchro dominico adhiberi impetrarunt. Nondum enim exciderat il-
lorum mentibus, quod de reſurrectione ſua peracto triduo aliquando prædixerat Chri-
ſtus, itaq; in muniendo ſepulchro, magna lapidis mole, conſignandoq; oſtio nihil pręter-
miſſum. Matt. 27. Sed quid ſunt ad deum humana conſilia. Tertia die terrę motus ingena
ad dñi reſurrectionẽ, aſpectusq; angelicus ceu fulgur cuſtodum animos uſq; adeo exter-
ruit, ut à mortuis nihil uiderentur differre. Quod ubi reſciuere Iudæi, excogitato cõmen-
to ſubornarunt pecunia, qui dicerent furtim Ieſum à monumento noctu ſublatũ. Matth.
28. Interea Mariæ Magdalenę, Iacobi, & Salomæ dum ſabbato legis præcepto obſequen-
tes quieuiſſent, diluculo præparatis ad ungendum corpus dominicum aromatis, ad ſepul-

chrum properant. Luc. 23. Vbi quum lapidem oppidò ingentem ab oſtio motum cernerēt ac corporis dominici ueſtigium, id quod referebant faſciæ, iubentur ab Angelis Chriſti reſurrectionē diſcipulis illius prædicare, mœtum deponere, eum qui uiuat, inter mortuos minime quærere, denique meminiſſe quid prædixerit adhuc in Galilæa agens dominus, iam de proditione, modo de pœnis, ac mox de morte, à qua tamē tertia die reſurrecturus. Mat. 28. Mar. 16. Luc. 24. Mulieres dicto audientes, reſurrexiſſe quidem diſcipulis narrabant dominum, ſed illi uera eſſe negabant quæ dicebantur, ac mulierculas plane aiebant deſiperę. Mat. 24. Quanquam Ioannes & Petrus conſpecto ſepulchro ueraces fuiſſe mulieres deprehēdere poterant. Luc. 24. Ioan. 20. Mariam autē Magdalenam mœror pauliſper circa monumentum, diſcipulis abeuntibus retinuerat, quæ mora illi primò conſpiciendi domini occaſio fuit. Ioan. 20. Ac mox eodem die in Emaus ab Hieruſalem profectis duobus apparuit diſcipulis, dum in longum de domino ſermonem protraherent, ipſe quam obtuſo eſſent ingenio, productis à Moſe ac Prophetis de ſe ſcripturis oſtendit. Quippe omnino uideri neceſſarium ut Chriſtus pœnis plecteretur, et ita demum gloriam ſibi æternam pararet. Luc. 24. Mar. 26. Neq; ita multo poſt apparuit diſcipulorum cœtui, dum fores eſſent clauſæ ueſperi, pacem illis imprecatus, Deinde rei nouitate obſtupeſcentibus latus, manus ac pedes præbuit contrectandos, iuſſitq; afferri ſi quid haberent quod eſſet eſui: atq; ibi coram piſcis aſſi partem comedit ac fauum mellis, id quod ſpiritus nulla ratione poſſit efficere. Aperuit protinus ſcripturæ arcanæ ſenſa, fieriq; nō potuiſſe dixit, ut quæ de ſe in lege Moſi, Prophetis ac Pſalmis ſint conſcripta, irrita prorſus uideantur. Commonefecit item eos uerborum quæ ſuper hac re crebro habuerit, quo pacto uidelicet extrema quæq; ferenda fuerint Chriſto, & tertia die reſurgendum à morte. Iamq; fore ut in illius nomine pœnitentia etiam in Gentibus prædicetur, iuncta peccatorum condonatione. Luc. 24. Viſo autem domino ingēs lætitia perfudit diſcipulos. Et ille denuo pacem comprecatur, ſuo tum nomine ad apoſtolicam cohortatus functionem, ad eum ſane modum quo ipſe patris legationem obijſſet. Nec mora, ſpiritum cœleſtem afflatu ſuo impertit, in quo errata aut diluantur, aut certe diutius conſtringant. Ioan. 20.

XX. Rurſus poſt dies octo clauſo oſtio diſcipulis uiſus, ſolito pacis ſymbolo conſalutat. Thomæ ibi diſcipuli caſtigans pertinacem de ſe dubitationem, quod cōdiſcipulis ea quæ ſuperius geſta memorauimus, ſe abſente, parum credulus fuiſſet. Digiti tum in latus cuſpide iam pridem apertum immiſſi, ac manus Chriſti membris clauis nuper perfoſſis admoti. Vbi beatitudinis præconio commendantur à domino quicunq; nō uiſa, pietatis ſtudio crederent. Ioan. 20. Tertio in mari Tiberiadis piſcantibus diſcipulis, manifeſtum ſe reddidit, dum præciperet in dextram iactari uerriculam. Vbi pranſus unà, poſt tertio confeſſum ſui amorem, Petro paſcendos concredidit ſuos agnos, ſub quodam uerborum inuolucro adijciens quis illum maneret pro ſuo nomine, uitæ exitus. Ioan. 21. Poſtremò in Galilęa uiſendum ſe præbuit dominus in monte quem ad hoc deſtinarat, confluentibus eo diſcipulis & adorantibus, ubi parum ſyncerę fidei homines reprehendit, quia eos qui ſe reſurrexiſſe uiderant, uanos reputaſſent. Traditam autem ſibi mox indicat omnium quæ cœlo terraq; continentur ditionem, conteſtatus eam eſſe ueræ & ſalutaris doctrinæ formulam, quam ſe doctore auribus hauſiſſent. Iamq; nil reſtare aliud quam ut ea Gentibus longe lateq; innoteſceret, id quod ueſtrarum (inquit) poſthac erit partium. Doctrinæ huius comitem uoluit eſſe baptiſmum, qui in patris, filij, & ſpiritusſancti nomine credituris impenderetur. Ad hæc non defutura miracula & ualetudinis reſtituendæ uaria beneficia. Quanq; quid hæc attinet commemorare? quum ipſe ſuo negotio ſeſe præſto affuturum certo definierit. Ecce (inquit) uobiſcum ſum uſq; ad ſeculi conſumationem. Mat. 28. Mar. 16. Hęc dicēs, receptus eſt in cœlum, ſedetq; ad dextram dei. At diſcipuli dominicis obtemperantes iuſſibus, cœleſtem doctrinam, in orbem uniuerſum diuulgatunt, & dominicam opem ſemper circa ſe ad eū modum quo prædixerat ille præſentem ſenſerunt. Matth. 16.

Tabella

Tabella Euangeliorum quibus utimur

in ſacro, ſub quo numero quoduis comprehendatur.

Dominica prima aduentus	12
Dominica ſecunda	14
Dominica tertia	6
Dominica quarta	2
De natiuitate	1
De ſancto Stephano	13
De ſancto Ioanne	20
De Innocentibus	1
Dominica infra nati.	2
De circunciſone	2
De Epiphania	1
Dominica infra octa.	2
Dominica prima poſt Epiphaniam	3
Dominica ſecunda	4
Dominica tertia	4
Dominica quarta	6
Dominica quinta	6
In purificatione	2
Dominica in ſeptuageſima	10
Dominica in ſexageſima	6
Dominica in quinquageſima	11
Dominica Inuocauit	3
Dominica Reminiſcere	8
Dominica Oculi	5
Dominica Lætare	7
Dominica Iudica	10
In palmis	12
In reſurrectione	19
Secunda feria	19
Tertia feria	19
Dominica octaua reſurrectionis	19
Dominica prima poſt octauam paſchæ	11
Dominica ſecunda	15
Dominica tertia	15
Dominica quarta	15
In aſcenſione	20
Dominica infra oct.	15
In pentecoſte	15
Secunda feria	12
Tertia feria	11
Trinitatis	12
Corporis Chriſti	7
Dominica prima poſt trinitatis	10
Dominica ſecunda	13
Dominica tertia	8
Dominica quarta	4
Dominica quinta	3
Dominica ſexta	4
Dominica ſeptima	8
Dominica octaua	9
Dominica nona	10
Dominica decima	12
Dominica undecima	22
Dominica duodecima	8
Dominica tertiadecima	13
Dominica quartadecima	11
Dominica quintadecima	4
Dominica ſextadecima	4
Dominica decima ſeptima	10
Dominica decima octaua	13
Dominica decima nona	5
Dominica uigeſima	13
Dominica uigeſima prima	5
Dominica uigeſima ſecunda	8
Dominica uigeſima tertia	13
Dominica uigeſima quarta	5
Dominica uigeſima quinta	7
In dedicatione	12

De Sanctis.

Andreæ	3
Nicolai	14
Conceptionis	2
Thomæ	20
Vincentij	8
Cathedra Petri	8
Annunciationis	8
Georgij	14
Philippi & Iacobi	15
Ioannis baptiſtæ	1
Petri	20
Viſitationis	1
Mariæ Magdalenę	4
Iacobi	11
Bartholomei	11
Exaltationis crucis	15
Matthæi	7
Michaëlis	8
Omnium ſanctorum	4
Catharinæ	14
Martini	6

Nota quòd iſte libellus uidetur fuiſſe occultatus per Iudæos ultra ducentos annos & triginta, quod conijcitur ex hoc, quia cum iſte doctor Samuel ſcriberet Rabbi Iſaac, ſolum dixit fluxiſſe mille annos à tempore quo per Titum expugnantem ſanctam ciuitatem Iudæi ſunt diſperſi, & ideo uidetur quòd ſtatim poſt illos mille annos captiuitatis & diſperſionis Iudæorum, iſte liber fuerit conſcriptus, ſed Iudæi uidentes quod per tot euidentia teſtimonia Prophetarum, ipſorum errores conuincerentur, iſtum librum tanto tempore, ut dictum eſt, occultauerunt, ne per catholicos fideles ipſorum errores poſſent argui per contenta in hoc libello. Qui translatus eſt ſub annis domini 1239.

QVOD IVDAEI MESſiam, qui uenit, ceu uenturum temere expectent. Libellus ſanè doctus Rabbi Samuelis.

Candido Lectori. S.

ACcipe, apertisq́ue (ut aiũt) ulnis amplectere, optime lector, hanc Rabbi Samuelis Iſraelitæ epiſtolam ad Rabbi Iſaac. Qua prophetarum dictis, Chriſtum Ieſum ueram Meſſiam ueniſſe, paſſum, mortuum ac reſurrexiſſe, cœlos aſcendiſſe, ſecundusq́ue eius ad iudicium aduentus, pulcherrime commonſtratur. Alphonſo boni hominis Hiſpano interprete, qui magis proprietati linguæ Arabicę (illa enim ſcripta eſt) ſtuduit, quam ut lenocinijs, picturatisue excoleret uocabulis, credens & nudæ ueritati ſuam deberi lauream. Hanc igitur apud te foue, lege, & lucraberis Chriſto & Iudæos, ſi inuitaueris eos, non ſophiſtico ſupercilio, ſed pie, non ad literam, ſed ad ſpiritum: Ad Chriſtianam pietatem, non ad Phariſaicas ceremonias. Vale.

Capitum index.

Caput 1. Quare Iudæi ſunt in ira dei.
Caput 2. Probat quòd pro quodam graui peccato in quo ſunt, ſint in hac diſperſione, & arguitur contra eorum obſeruãtiam legis.
Caput 3. Quomodo omnis obſeruantia legis Iudæorum non eſt acceptabilis deo propter peccatum in quo ſunt.
Caput 4. Oſtẽdit quòd Iudæi ſunt cœci.
Caput 5. Quod Iudæi decipiunt alios & ſeipſos.
Caput ſextum. Quod ſit illud peccatum propter quod Iudęi ſunt in hac captiuitate.
Caput 7. Quòd iuſtus Ieſus Chriſtianorum deus iniuſte uenditus ſit.
Caput 8. Quomodo poſt occiſionem facta eſt diſperſio Iudæorum ſecundum Danielem.
Cap. 9. Quòd duo ſunt aduẽtus Chriſti.
Caput 10. De primo aduentu Chriſti.
Caput 11. De ſecundo aduentu Chriſti, tunc ſit cum potentia iudicaturus.
Caput 12. De Chriſti aſcenſione.
Caput 13. Adhuc fortius probat corporalem aſcenſionem Chriſti.
Caput 14. De cœcitate Iudæorum q̀ nõ credunt Chriſtũ aduenisſe nec intelligant.
Caput 15. Quomodo cœcitas Iudæorũ & incredulitas circa Chriſtum fuit prænũtiata per prophetas.
Caput 16. Oſtendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiam, & electionem Gentium propter eorum fidem.
Caput 17. De uiuificatione Gentium, & interfectione Iudæorum prout etiam uidebitur in cap. ſequenti.
Caput 18. Quomodo Gentes per fidem uiuificatę habent mundas obſeruantias nouæ legis.
Caput 19. De electione Apoſtolorum loco prophetarum.
Ca. 20. De reprobatione ſacrificij Iudæorũ, & de electione ſacramẽti Chriſtianorũ.
Caput 21. Quòd deus refutauit ieiunia, ſabbata, & ſacrificia Iudęorum, & Chriſtianorum elegit.
Caput 22. Probat abiectionem Synagogæ, & electionem eccleſiæ per uerbum domini ad Rebeccam.
Caput 23. Probat hoc idẽ per uerba Malachiæ Prophetæ.
Caput 24. Quòd cantus Chriſtianorum eſt deo acceptus.
Caput 25. Quòd Iudæi indebite reprehẽdunt cantum Chriſtianorum.
Caput 26. Probat apoſtaſiam Iudæorum à deo.
Caput 27. Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Ieſu & Maria matre eius.

Rabbi

RABBI SAMVEL ISRAElitæ, oriundus de ciuitate regis Morochiani ad Rabbi Iſaac, magiſtrum Synagogæ, quæ eſt in Subiulmenta, in regno prædicto.

COnſeruet te deus, ô frater & permanere te faciat, uſq; quo terminetur iſta noſtra captiuitas, & congregetur iſta noſtra diſperſio, et appropinquet ſpes noſtra, & ſignet deus beneplacitum ſuum ſuper uitam noſtram, amen. Noui & expertus ſum, quod plenitudo ſcientiæ noſtri temporis eſt in te, & tu es ſpes noſtræ certificationis in dubijs legis & prophetarum, cum tuis expoſitionibus glorioſis. Vnde ego particeps doctrinæ tuæ fieri deſiderans, tibi expono exitus cordis mei, ſuper illis quæ legis ſunt & prophetarum, ſuper quibus anxior cum timore. Quapropter recurro ad abundantem ſcientiam tuam & ſapientiam, & mitto tibi libellum iſtū ſperans per te, deo uolente, in ueritate confirmari, ac in dubijs declarari.

Caput I.

Quare Iudæi ſunt in ira dei.

DEſidero, domine mi, certificari per te, & teſtimonijs legis, & prophetarum, & aliarum ſcripturarum, quare nos Iudæi generaliter percuſſi ſumus à deo in captiuitate iſta, in qua ſumus, quæ poteſt uocari proprie ira dei perpetua, quoniam nō habet finem. Nam modo ſunt mille anni completi & ultra, quod per Titum fuimus captiuati. Nos ſcimus quod patres noſtri adorauerunt idola, occiderūt Prophetas, & legem dei abiecerunt, & propter omnes iſtas tranſgreſſiones deus non percuſſit eos captiuitate, niſi per ſeptuaginta annos in Babylonia, & poſt tempus præfatum placatus eſt eis, & reduxit eos in terram ſuam. Et ſecundum ſcripturam ira dei fuit tunc temporis ualidiſſima ſuper omnes iras, quas ante tempora illa commemorat ſcriptura, & tamen, ut dictum eſt, pœna tantorū peccatorum non fuit niſi ſeptuaginta annis. Et nunc, domine mi, ira dei quæ in præſenti punit nos, non habet terminum, nec finis eius promittitur in Prophetis. Si uoluerimus dicere quod iſta præſens ira in qua ſumus, ſit adhuc illa ira propter quam fuit illa captiuitas ſeptuaginta annorum, quia tunc complete ſatisfactum eſt de peccatis prædictis per illos patres noſtros, nos facimus deum mendacem, quod abſit, quoniam ipſe deus uerus & glorioſus illi captiuitati impoſuit præfatum terminum per Prophetas ſcilicet ſeptuaginta annos. Vnde talis non eſt reſponſio, ſed euaſio ſeu excuſatio, nec eſſet coram intelligentibus proponenda. Et ſi dixerimus quod deus in illa tranſmigratione miſertus eſt uni parti generis noſtri, & non alteri, & illos quorum miſertus eſt reduxit ad reædificandum templum, ut dicit Propheta Hieremias, & quod nos ſumus de illis quorum non eſt miſertus, tunc dicent nobis Chriſtiani, quod deus miſertus eſt eorum, qui adorauerunt idola, & qui occiderunt Prophetas, ergo & nobis, quia nos non peccauimus. Item in patribus peccatoribus fuit pœna diuinæ ultionis in certo termino, quare ergo noſtra pœna eſſet ſine termino, qui nō peccauimus? Itaq; longa eſt & ſine termino pœna in qua ſumus, modo iam ſunt mille anni, nec in lege nec in Prophetis huius pœnæ terminum poſſumus inuenire. Quare, domine mi, cum deus punierit patres noſtros propter idolatriam, & propter interfectionem prophetarum, & pœna & culpa ſint notæ in ſcriptura, cum deus non punit bis idipſum, pro peccatis illis præteritis fuit pœna, ſcilicet, captiuitas ſeptuaginta annorum. Et cum deus nō punit uniuerſaliter niſi propter uniuerſale peccatum, oporteret quod poſt illam captiuitatem nos peccauerimus omnes coram deo, peccato maiori quàm fuerit idolatria primorū parentum, & quàm fuerit interfectio prophetarum, ex quo deus pro illis peccatis puniuit patres noſtros ſeptuaginta annis & non amplius, & nos puniuit, iam ſunt mille anni & ultra, & punit & diſperſit nos per quatuor partes mundi. Tamen quicquid contingat dei ſumus in omni euentu, quia nulla eſt excuſatio ſuper dicta. Reſponde.

Ira dei in Iudeos quando maxima fuerit

Hier. 25. 29.
Daniel. 9.
Zacha. 9.

Cap. II.

Probatur, quod pro quodam graui peccato in quo ſunt, ſint in hac diſperſione. Et arguitur contra eorum obſeruantiam legis.

SVppoſito igitur, domine mi, quod ſumus in peccato aliquo maximo, rogo nunc, quod certiſices me, ſi poſtquam deus diſperſit nos de Hieruſalem, & miſit in captiuitatem iſtam longiſſimam ſeu perpetuam, propter illud peccatum, autoritate noſtra & propria uoluntate ſine ſpeciali mandato dei, cur nos in captiuitate iſta non incepimus obſeruare circuncisionem, & ſabbatum, & alias ceremonias quas tenemus ſecundum legem Moſi. Nam nos cognoſcimus, quod à tempore quo Titus deſtruxit ciuitatem ſanctam, & templum combuſſit, & bibliothecas, & nos in captiuitatem iſtã diſperſit, & ex tunc ceſſarit inter nos uigere ſacrificium, oblationes & holocauſta, & deus non promiſit nobis poſtea per Prophetam aliquem, nec per prophetiam, nec per reuelationẽ aliquam certam, quod nos deberemus redire aliquãdo in Hieruſalem in ſtatu priſtino, nec mandauit nobis poſtea quod obſeruaremus obſeruantias prædictas. Videtur ergo ſequi quod nos non à deo, ſed ab illis qui erant in ira dei obſeruantias prædictas accepimus & te-
Aduerſarios Chriſtianos uocat. nemus. Et uidetur quod iuſte dicent nobis aduerſarij noſtri: Sicut uos obſeruatis Circũciſionem & Sabbatum, & legitis in Synagogis libros Moſi & prophetarum ſine mandato dei, quare non aſſumitis uobis ſimiliter ſacrificium & non facitis uobis ſacerdotem & regem & principem, & unctiones ſanctas & incenſum, & quare non ædificatis uobis altaria, & ſeruatis ceremonias, & omnia alia quæ ſunt in lege contenta, ſicut Sabbatum et Circuncisionem, & plura alia quæ obſeruatis ſecundum traditiones ueſtras ſine mandato dei propria uoluntate, ex utraq; parte curritis in offenſam dei. Et ſi hæc prædicta facitis cõtra uoluntatem dei, uel ſi dicitis quia uolũtas dei eſt, quod hæc ſeruetis & beneplacitũ, quod tamen oſtendere non poteſtis, quare non obſeruatis ſupradicta alia, quorum multa facere poteſtis. Et ſi non permittunt uos facere reges populi ſub quibus iacetis, permitterent tamen uos multa alia facere, ſicut permittunt circuncisionem & libros & ſynagogas, & alia quæ ſeruatis. Et ad hæc, domine mi, non eſt nobis in promptu reſponſio ſufficiens, ut uidetur. Sumus tamen dei in omni euentu.

Cap. III.

Quomodo omnis obſeruantia legis Iudæorum non eſt acceptabilis deo propter peccatum in quo ſunt.

Zacha. 7. INuenimus, domine mi, deum loquentem per os Zachariæ, & dicentem, ubi loquitur de illa prima captiuitate breui: Hæc dicit dominus deus ſacerdotibus, & populo terræ: Quando ieiunaſtis & ploraſtis in ſexto & ſeptimo toto tempore ſeptuaginta annorum, intellexiſtis quod ieiunaretis ad me, aut ploraretis, ego tale ieiuniũ nolui à uo-
Tranſlatoris uerba. bis. Noſtra autem tranſlatio aliter ſe habet, ſed ego ſcribere propono ſicut iacent in Arabico autoritates quas Samuel iſte adducit, non ſicut ſunt in noſtra Biblia. Innuit dominus, domine mi, in prædictis uerbis quòd dum nos Iudæi fuimus per ſeptuaginta annos in dicta captiuitate fuimus ſine lege, quia ieiunium non habuimus, neq; habemus à lege ſicut alias obſeruantias, & similiter fuimus ſine circuncisione & ſine ſabbato, & ſine dubio omnia hæc non ualent dum ira dei manet ſuper populum ſuum. Illa uero prima ira dei fuit
Eſaiæ 54. breuis, quia ſeptuaginta annorum. Iſta quidem in qua nunc ſumus, eſt longa iam mille annorum, & ultra, & nõ inuenitur ei terminus in Prophetis, & timeo domine mi, quod ſicut deus miſit in captiuitatem illam breuem patres noſtros ſine lege & ſine obſeruantijs, nec acceptauit ieiunia, nec obſeruantias legis eorum, quouſq; fuit completum tempus pœnę ipſorum, ſcilicet, ſeptuaginta annorum, ſic in iſta captiuitate ultima non acceptat opera quæ fecimus ſecundum obſeruantias legis. Quare conſtat quod nos ſumus in maiori peccato nunc, quàm patres noſtri fuerint in Babylonia. Vnde nos ſumus in maiori ira dei quàm illi eſſent, & per conſequens opera noſtra ſunt ei minus placita, & nos ſumus ei magis odioſi. Et patet quod illi propter mortem prophetarum, & quia idola coluerunt, fuerũt tantum ſeptuaginta annis in captiuitate. Et nos propter magnum peccatum & maximum ſumus captiui. Iam ſunt mille anni, & ultra. Et hæc captiuitas, domine mi, ſine dubio eſt il-
Daniel. 9. la, quam deus per os Danielis Prophetæ uocat deſolationem, cum dicit: Vſq; ad cõſumationem & ſinem perſeuerabit deſolatio, &c. Prima captiuitas uocatur trãſmigratio. Quia poſt modicum tempus fuerunt reducti cum honore in Hieruſalem. Sed hæc uocatur deſo-

latio

latio perpetua, in qua pro certo deus non miſerebitur noſtri, ſicut miſerebatur patrum no
ſtrorum in Babylonia, excepto quòd conſolabatur eos per Prophetas, qui promittebant
illis liberationem, & erant omnes ſimul, nobis autem nihil promittitur, & inſuper diſper-
ſit nos per uniuerſa regna mundi. Attamen quicquid contingat dei ſumus in omni euētu. Zacha. 2.

Cap. IIII.

Oſtendit quod Iudæi ſunt cœci.

DOmine mi, ualde mirabile eſt mihi de nobis. Speramus enim quotidie liberatio-
nē de captiuitate iſta, & ſemper de hoc loquimur, & ſemper loquimur de redu-
ctione noſtra in Hieruſalem, et ideo ſumus cœci, uel deceptores ſimpliciū. Nam
conſtat quod poſt diſperſionem noſtram quæ facta eſt per Titum, nō apparuit
in nobis Propheta, qui nobis promitteret reductionem, nec etiam poſt captiuitatem ſep-
tuaginta annorum fuit Propheta, qui loqueretur de iſta captiuitate quæ non habet finem,
niſi in fine mundi. Nec liberationem habet niſi per conſummationem ſeculi, quia Da-
niel illam uocat deſolationem ſine ſine. Vnde timeo, domine mi, quod cū tanta captiuitas Dan. 9.
non poſſit manere ſuper totam Gentem noſtram à deo, niſi propter maximum pecca-
tum in deum, quod maius eſt quàm interfeciſſe Prophetas, & adoraſſe idola, propter quę
peccata patrea noſtri fuerunt puniti. Quod ſicut deus non miſeretur noſtri in uita cum
in eodem peccato perſeueremus, ſic etiam nec miſerebitur mortuis ex nobis. Attamen ſu
mus dei in omni euentu qui euenerit.

Cap. V.

Quod Iudæi decipiunt alios & ſeipſos.

DOmine mi, uidetur quod decipiamus alios et nos ipſos, quia in libris legū et pro
phetarum habemus deum promittentē noſtræ Genti liberationem & cōgrega-
tionem de diſperſione multipliciter. Sed bene aduertenti omnes promiſſiones
quas habuimus, uel fuerunt completæ ante captiuitatē ſeptuaginta annorū, &
in ipſis ſeptuaginta annis. Vel promiſſiones fuerunt propter peccata illorum quibus pro
miſſiones factæ ſunt totaliter impeditæ, ſicut propono corā te, domine mi. Exempli gra-
tia. Iſta pauca dicuntur in Ezechiele: Si feceritis iuſtitias meas, & mādata mea ſeruaueri- Ezec. 36. & 39.
tis, cōgregabo uos de quatuor partibus mundi, & leuabo uos, & adducā uos per mare, &
reducam uos in domum ſanctam ueſtrā. Ecce quod id quod dominus nobis promittit per
Ezechielem in prædictis uerbis, & alijs locis libri eiuſdem Prophetæ, iam completum eſt
pluries ante illam captiuitatem ſeptuaginta annorū. Vt omnea promiſſiones domini ta-
les maiores & minores, quæ in diuerſis locia ſacrorum librorum continentur, completæ
fuerunt antequam caderemus in iſtam ultimam captiuitatem, quæ non habet finem, mo-
do iam ſumus in milleſimo anno, & ultra, nec in aliquo libro Prophetarum eius terminū
inuenimus, nec ulla dei promiſſio ubi agit de liberatione & congregatione, intelligitur
de iſta captiuitate perpetua, ſed de illis tribulationibus & diſperſionibus, ante dictos ſep-
tuaginta annos, nec poſtea cōgregatio de diſperſione promiſſa eſt nobis. Vnde oportet
quod poſt iſtos ſeptuaginta annos cōmiſerimus illud peccatū magnum, propter q̄d deus
ſine termino punit nos, in quo peccato ſumus & manemus omnes, aliter deus miſericor-
diā ſuā non continuaſſet in nobis ira tā longa. Nam uidemus per ſcripturas quod omnia Pſal. 76.
peccata quæ commiſerunt patres noſtri ante ſeptuaginta annos prædictæ captiuitatis pu-
nita fuerunt, & de multis exempla hæc pauca induco. Peccauerūt patres noſtri ante illos
ſeptuaginta annos qui exiuerunt de Aegypto, & promiſſio eis facta, in eis locum non ha Exod. 32.
buit, ſed in peccatis ſuis in deſerto mortui ſunt. Peccauit ipſe Moſes ad aquas cōtradictio- Num. 20.
nis. & terram promiſſionis non meruit. Peccauit ipſe Aaron & portauit pœnam. Helij ſa Deut. 9.
cerdos peccauit, & ruptis ceruicibus expirauit, & poſteritas eius ſacerdotio priuata eſt, 1. Reg. 4.
& tamen deus promiſerat ſacerdotium in æternum. Sed huiuſmodi promiſſa intelligun- In æternum
tur ſemper, niſi propter peccata demereantur accipere, ut patet in regno Dauid, quod quomodo in-
carnalis poſteritas eius priuata eſt regno. Sicut etiam deus uerus & glorioſus promiſit telligatur.
Abrahæ & ſemini ſuo terram illam in æternum poſſidendam, & frequenter perdide- Gen. 17.
runt eam propter peccata ſua, & frequenter reſtituit illis dominus uſque ad ultimam ui-
cem qua perdiderunt. Iam ſunt mille anni, & ultra, & iam non eſt ſpes recuperandi eam,
quia manemus omnes in eodem peccato, propter quod terram noſtram perdidimus.

Iudæorum maximũ peccatũ.

Legalibus multis Iudæi iam carent

Et domine mi, multum mirabile eſt cum omnes concordemus quod oportet quod poſt captiuitatem ſeptuaginta annorum in Babylonia peccauimus contra deum maximo peccaro, & tamen nullus eſt qui dicat, quod eſt id peccatum propter quod incurrimus tanta mala. Et ſi aliquis noſtrum cognoſcat noſtram cauſſam, & peccatum propter quod incurrimus tanta mala, nullus tamen id aperit proximo ſuo, nec ipſemet qui cognoſcit in ſuam conuertit utilitatem, ſed omnes iacemus proſtrati. Et uidemus manifeſte quod in prædicta captiuitate ſeptuaginta annorum erat deus cum patribus noſtris in Prophetis, id eſt, Hieremia & alijs Prophetis, & dedit eis Salathiel ducem & principes & ſacerdotes, cum quibus exiuerunt de Babylone, peracta pœnitentia, & placato deo ædificauerunt Hieruſalem, & templum, & alias ciuitates, & effudit deus ſuper illos miſericordias ſuas copioſe. Et tamen in iſta captiuitate nullus Propheta nobiſcum eſt, nec deus, ut apparet. Igitur domine, inquiram & non ceſſabo quærere quod peccatum eſt id tantum, propter quod ſumus in hac captiuitate mille annis, & ultra, nec habemus Prophetam, nec regem, nec ſacerdotem, nec altare, nec ſacriſicium, nec unctionem, nec incenſum, nec purificationem, imò facti ſumus abominabiles toti mundo, ſicut deo, & contemptibiles, in ſolo corde tantum noſtro regnat ſuperbia, qua nos ipſos præferimus toti mundo. Et quod ſuper hoc ſentio pandam tibi, domine mi. Nec minus, quicquid eueniat nos dei ſumus.

Cap. VI.

Quod ſit illud peccatum, propter quod Iudæi ſunt in hac captiuitate.

Amos. 2.

Gen. 37.

Exod. 32.

Venditio iuſti Ieſu, quartum peccatũ Iudæorũ grauiſſimũ.

Gen. 37.

Amos 2.

NVnc ergo, domine mi, paueo quod id peccatum propter quod ſumus in hac deſolatione, & in captiuitate iſta, ſit illud peccatũ ſuper quo locutus eſt deus per Prophetam Amos cum dicit ſic: Super tribus ſceleribus Iuda conuertam uel transferam Iſraël. Nota quod ubi in Biblia noſtra eſt conuertam, hic habet trãsferam, & eſt ad propoſitum eius magis & ſuper quarto non transferam eos, quoniam uẽdiderunt iuſtum pro argento. Et nos, domine mi, ſecundum doctrinam noſtram dicimus quod iſte iuſtus fuit Ioſeph filius Iacob, qui fuit uenditus à fratribus ſuis in Aegypto, & hoc tenerem ego, niſi quia ſermo diuinus ponit iſtud peccatum uenditionis quartum in numero peccatorum ſeu ſcelerum Iſraël. Ipſi etiam Chriſtiani quibus ſanctorum librorũ ſtudium uidetur eſſe traditum à deo, reſpondent doctrinæ noſtræ prædictæ, & dicunt, quod primum in quatuor ſceleribus Iſraël eſt uenditio Ioſeph à fratribus ſuis. Et ſecundum peccatum ſiue ſcelus, aſſignat adorationem uituli in Oreb. Et tertium ſcelus occiſionem prophetarum, propter quod fuimus captiuati in Babylonia ſeptuaginta annis. Et dicũt quod quartum ſcelus Iſraël fuit uenditio iuſti, ſcilicet Ieſu qui ad literam fuit uenditus poſt trãſmigrationem præfatam ſeptuaginta annorum. Et ſi nos, domine, uolumus tenere præfatam doctrinam noſtram, & reſpondere Chriſtianis, oportet quod nos aſſignemus in Iſraël ante uenditionem Ioſeph uaria ſcelera præceſſiſſe, ut ipſa uenditio Ioſeph ſit quartum ſcelus. Sed hoc non poterimus ſuſtinere, quia teſtimonium libri Geneſis eſt cõtra nos, qui uenditionem Ioſeph ponit primum ſcelus filiorum Iſraël. Et Propheta Amos ponit expreſſe quartum ſcelus uenditionem iuſti, propter quod fuimus in captiuitate, de qua loquitur deus, comminans quod non reducet nos ultra in terram promiſſionis, cum dicit: Et ſuper quarto non transferam eos, quoniam uendiderunt iuſtum pro argento. Et manifeſte apparet mihi quòd nos ſuper illo peccato quarto uenditionis iuſti, iuſte ſumus puniti, iam ſunt mille anni, & ultra in quo tempore nil proficimus inter Gentes, nec eſt ſpes proficiendi amplius.

Cap. VII.

Quod iuſtus Ieſus Chriſtianorum deus iniuſte uenditus ſit.

Iuſtus uẽditus Ieſus Chriſtus eſt.

Amos 2.

Eſaie 1.

Eſa. 53.

EXpaueſco, domine mi, & timeo quod iſte Ieſus quem colunt Chriſtiani, ſit ille iuſtus uenditus pro argento ſecundũ Amos Prophetam. Et timeo quod de ipſo ſunt hæc quæ mihi occurrunt teſtimonia Prophetarum, & illa eadem in doctrina ſua ualde aperte applicant Chriſtiani. Eſaias Propheta dicit: Væ Gẽti peccatrici, filijs ſceleratis, quoniam ipſi elongauerunt ſe à deo, & blaſphemauerunt ſanctum eius, & inclinati ſunt retrorſum. Item idem Propheta dicit: Quaſi ouis ad occiſionem ductus eſt qui non aperuit os ſuum. Item dicit: Vir habens dolorem & ſciens infirmitatem. Item: Fuit de

ſpectus

ſpectus & propter hoc nõ reputauimus eum, ipſe enim oblatus eſt, quia ipſe uoluit. Item:
De anguſtia iudicij depoſitus eſt: generationem eius quis enarrabit? Item: Propter cul-
pam populi mei transfixi eũ, & dabit iniuriatores pro ſepultura & diuites pro morte ſua.
Et timeo, domine mi, quod iniuriatores fuerunt patres noſtri, & diuites, Pilatus & Hero-
des, & Anna & Cayphas, ſicut dicit propheta Dauid: Conſurrexerunt omnes reges ter- *Pſal.2.*
ræ & maiores, & contra deum & contra Chriſtum eius. Reges ſcilicet prædicti: Maiores *Zach.11.*
ſcilicet patres noſtri. Et timeo domine quod iſte Ieſus ſit ille commutatus & uenditus pro *Amos.2.*
argento, de quo loquitur Zacharias Propheta, & Amos, & alij Prophetæ. De quo etiam *Eſa.53.*
loquitur Eſaias Propheta: Deponet omnes iniquitates & orabit pro inſidelibus. Timeo *Luc.23.*
ego, domine mi, quòd iſte Ieſus ſit ille iuſtus de quo dicit Dauid: Delectati ſunt in animã *Pſal.93.*
iuſti. & ſanguinem innocentẽ condemnabunt, & propter hoc deſtruet eos deus & diſper
det illos dominus deus noſter. Et timeo, domine mi, quòd iſte ſit ille iuſtus de quo loquiť *Hiere.17.*
Hieremias cum dicit: Homo eſt, & quis eſt qui intelligit eum? Item Hieremias in Trenis: *Treno.4.*
Species uultus noſtri Chriſtus deus captus eſt, pro peccatis noſtris. Cui diximus: In um-
bra tua uiuemus inter Gentes. Timeo etiam, domine mi, quod iſte ſit ille iuſtus de quo di- *Zach.13.*
xit deus per os Zachariæ Prophetæ. Dicetur enim in illa die: Quæ ſunt iſtæ plagę in pal-
mis tuis. Et reſpondebit: Plagatus fui in medio domus meæ inter illos qui dilexerunt me,
& leuauit enſem paſtor meus ſupra me. Idem: Aſpicient ad me die illa, & illum quẽ tranſ- *Zach.12.*
fixerunt, & plangent ſuper illum quaſi planctum unigeniti. Timeo etiã, domine mi, quòd
iſte fuit iuſtus ille, de quo dicit Abacuc: Cornua in manibus eius ibi abſcondita eſt fortitu *Abacuc 3.*
do eius, &c. Et concordat Euangelium Chriſtianorũ ubi narratur mors Ieſu, & dicitur:
Cum autem ueniſſent ad Ieſum, inuenerunt eum mortuũ & miſit unus eis lanceam ſuam, *Ioan.19.*
& transfixit. Paueo, domine mi, quòd iſte ſit iuſtus de quo dicit Abacuc: Egreſſus es do- *Abacuc 3.*
mine ſaluare populum tuum cum Chriſto tuo.

CAPVT VIII.

Quomodo poſt occiſionem Chriſti facta eſt diſperſio Iudæorum ſecundum Danielem.

EXpaueſco, domine mi, ſuper his: Quis fuit iſte iuſtus ſine peccato, de quo loquitur
Eſaias Propheta: Et quis ſit ille iuſtus uenditus pro argẽto, propter quod dicit do *Eſa.53.*
minus per Amos Prophetam, ubi ſupra, quod in teſtimonium quarti ſceleris non *Amos.2*
transferet eos in terrã promiſſionis amplius. Videtur etiam, domine mi, quòd com
pletum eſt quod ſcribitur Daniel. 9. cap. ubi dicit: Poſtq̃ conſummatæ fuerunt ſexaginta *Daniel.9.*
duæ hebdomadæ, occidetur Chriſtus, & tunc ueniet populus cum principe uenturo, & de
ſtruet ciuitatem, & domum cõminuet, & condemnabunt eam, & auferetur ſacriſicium, &
conſummabitur deſtructio perpetua. Et non eſt dubium, domine mi, quin deſtructio deſo
lationis perpetuæ, ſit captiuitas iſta in qua ſumus, iam ſunt mille anni Et aperte dicit deus *Deſolatio Iu-*
per Prophetam, quod erit deſolatio perpetua poſt occiſionem Chriſti, ſicut eſt deſolatio *dæorũ perpe-*
noſtra poſtquam Ieſus fuit occiſus, nec cõminatus eſt deus nobis perpetuam deſolatio- *tua ob mortem*
nem, niſi poſt occiſionem Chriſti. Et ſi uoluerimus dicere quòd ante mortem Ieſu fuimus *Chriſti.*
in deſolatione. Ad hoc reſpondent nobis Chriſtiani, quod ante mortem illam non fuit de
ſolatio niſi ſeptuaginta annis, & poſt hoc fuimus reducti in terrã promiſſionis, & fuimus
apud deum in gratia & honore. Certe, domine mi, ego non uideo euaſionem contra pro-
phetiam iſtam, quia de facto iſto probatur nobis quòd poſtquã à reædificatione fuerunt *Hebdomadæ*
completæ ſeptuaginta duę hebdomadę ſupra anno, qui ſunt anni CCCC. & XXXIII. tunc *Danielis quot*
fuit Ieſus occiſus à patribus noſtris, & poſtea uenit dux, ſcilicet Titus & populus Roma *anni.*
nus, & fecerunt nobis ſecundum prophetiam iſtam, hodie ſunt mille anni & ultra, & nihi
lominus ſi in ira dei ſumus, & tamen in ipſo ſperamus. Et ſi dicamus quòd Chriſtus uen-
turus eſt & nondum uenit, & rehabebimus terram promiſſionis, & reædificabimus ciuita
tem, & habebimus gratiam dei & honorem in terra noſtra, & iſta deſolatio nõ perpetua.
Reſpondebunt Chriſtiani, quod adhuc ergo manet nobis occiſio Chriſti & aduentus Ti
ti & populi Romani, & deſolatio peior iſta in qua iam fuimus per mille annos. Heu domi
ne non eſt excuſatio nec euaſio conſona.

CAPVT IX.

Quòd duo ſunt aduentus Chriſti.

TImeo, dñe mi, quòd Chriſtus iam uenit, & iam adimpleuit primũ aduentũ ſuum, quia *Aduẽtus Chri-*
in ſcripturis noſtris inuenimus duplicem eius aduentum. Primus aduentus Chriſti *ſti duplex.*

deſcribitur in Prophetis in paupertate & humilitate. Secundus in gloria & maieſtate Et
de utroqꝫ aduentu proponam illa quæ mihi occurrunt. De primo aduentu dicit deus per
Zacha.9. os Zacha. Lætare filia Syon ecce præceptor tuus uenit pauper, equitãs aſinum. Et in iſto
Eſa.53. aduentu deſcribit eum Eſaias deſpectum. Daniel occiſum. Zacharias & Amos uendirũ,
Dan.9. & tamen iam fuerunt completa, quæ in libello deſcripſi & deſcribam, non reputauimus
Zacha.11. eum, id eſt, non cognouimus eũ, ſicut dixit Eſaias Propheta, ſed deſpeximus eum & præ-
Amos 2. ualuimus contra eum. Sed gloria eius & maieſtas eius erit manifeſta in ſecundo eius aduẽ
Pſal.96. tu, quando ignis & flamma præcedet eum & exardeſcet & inflammabit in circuitu inimi
Eſa.29. cos eius. Sicut dicit deus per os prophetarũ Dauid & Eſaiæ. Et timeo, domine mi, quod
Sopho.1. Chriſtus non iudicabit aliter quàm cum igne ad mortem, quia nos interfecimus omnes
Iobel.2. Prophetas qui annunciauerunt nobis de ipſo, deus teſtificat contra nos per os Heliæ Pro
phetæ quarto libro Regum: Et ſic interfecimus illum iuſtum propter quẽ ſumus in ira dei
ſine fine. Attamen dei ſumus.

Caput X.

De primo aduentu Chriſti.

Eſaie 52. TImeo, domine mi, deus deſcribit aperte duos aduentus Chriſti, per os Eſaiæ Pro
phetæ, cum dicit: Conſurge, cõſurge, induere fortitudinem brachium domini.
Bis dicens conſurge, propter eius duplicem aduentum. Et ſingillatim clare pri-
mum Chriſti deſcribit aduentum quantum ad paſſionem & deiectionem cap.
Eſaie 53. quinquageſimo & quinquageſimo tertio per totum. Et ſpecialiter cum dicit: Vidimus eũ
Eſaie 9. & non erat aſpectus & ſpecies, neqꝫ decor, &c. Primum eius aduentũ ponit Eſaias, cũ di-
Luc.1. cit: Paruulus natus eſt nobis. Et ſtatim ſubiungit ſecũdum eius aduentũ cum dicit: Et uo-
Zacha.9. cabitur fortiſſimus gigas, potens, ſuper thronum Dauid ſedebit, ut cõfirmet illum ab ini-
tio uſqꝫ in æternum. Zacharias autem Propheta deſcribit eum pauperem & ſedentem ſu-
per aſinum. Et quid aliud eſt hoc, niſi, quod Propheta deſcribit primum aduentum in hu-
Daniel.7. militate, & ſecundum in potentia & maieſtate. Sic enim deſcribit eum Daniel circa me-
dium ubi dicit: Conſiderabam uel aſpiciebã, in uiſione noctis, & ecce in nubibus cœli qua
ſi filius hominis ueniebat, & uſqꝫ ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtu
lerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, omnes populi tribus ac linguę
Translatoris adorabunt eum, & ſeruient ei. Hebræus habet, tribus ac linguæ honorabunt eum, & non
uerba. deficiet poteſtas eius quia non auferetur, & regnum eius manebit in æternum. Noſtra au
tem translatio habet tribus ac linguæ ſeruient ei, poteſtas eius poteſtas æterna quæ non
auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur, aliâs, & nõ deficiet poteſtas eius, aliâs
poteſtas eius in æternum, & regnum eius manebit in æternum, alias non corrumpetur. Et
manifeſtum eſt, domine mi, quod in ſecundo aduẽtu ſedebit Chriſtus ante antiquum die-
rum, qui eſt deus ad iudicium, ſicut ſedit in primo aduentu ante patres noſtros Iudæos ut
Pſal.97. iudicaretur. Et iſtos duos aduentus Meſſiæ, id eſt, Chriſti, innuit Propheta Dauid in Pſal
mo cum dicit: Quia uenit, quoniam uenit iudicare terram. Propter primum eius aduentũ
qui fuit ſimplex dicit, quia uenit, propter ſecundum uero quia erit cum potẽtia dixit, quo
Zacha.14. niam uenit iudicare terram. De ſecundo eius aduentu loquitur Zacharias cum dicit: Im-
priment ueſtigia pedes ſuper montem oliuarum, &c. Et nos domine non dicimus ꝙ deus
in eſſentia ſua & natura habet pedes nec carnem, nec iſta quæ corporis ſunt, ſed habere pe
Pſal.90. des conuenit omni creaturæ corporeæ. Dicit etiam Dauid Propheta quod ſupra allega-
tum eſt loquendo de ſecundo eius aduentu. Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circui
tu eius inflammabit. Sed domine non dicimus quod deus ſit circunſcriptus, quod aliquid
poſſet eſſe in circuitu eius, in quantum deus, ſed autoritates ſimiles habent ueritatem ad li
teram in illo iuſto quem Prophetæ deſcribunt, nunc loquentes de eius humilitate, nũc de
Malach.3. eius maieſtate, & de hoc loquitur Malachias cum dicit: Ecce dominus uenit, & quis pote-
rit ſtare ante aduentum eius? Ipſe enim quaſi ignis conflans & ſedebit & liquefaciet argẽ-
tum & aurum. Ecce qualiter iuſtus ille qui fuit iudicatus ueniet in ſecundo aduentu. Et at
Malac.3. tende domine mi qualiter deſcribit eum ibidem Propheta in eodem capite, cũ dicit: Tunc
ego ueniam & intrabo in iudicio ad eos, & ero teſtis uerax ſuper adulteris & malis & per
iuris, & ſuper illos qui defraudant mercedem mercenarij, & qui ſpoliant pupillos & uidu-
Ezech.34. as, & opprimunt peregrinum & pauperem. Et idem, domine mi, deſcribit Ezech. cum di-
cit 34. cap. ubi loquitur de paſtoribus et ouibus, dicẽs: Ego ſeparabo ab eis, ſcilicet à iuſtis
transgreſſo-

tranſgreſſores & incredulos, hæc non habet tranſlatio noſtra, ſed in Arabico dicit ſic: O domine mi, ecce quod in ſecundo aduentu ſeparabit incredulos de medio iuſtorum, ſicut *Matth.25.* etiam dicunt Malachias & Ezechiel clare. Et in primo aduentu nemo noſtrum cognouit eum, quia exiuerat limites humanæ naturæ. Sicut dicit deus per os Eſaiæ Prophetæ, & inter *Eſaie 53.* iniquos computatus eſt, & propter hoc non reputauimus eum. Et Hieremias dicit: Ipſe *Hier.57.* eſt homo, & quis ſcit eum? Et timeo, domine mi, quod patres noſtri in primo aduentu Meſſiæ defecerunt, & errauerunt, & propter hoc ſumus in iſta captiuitate, quæ non habet finem. Et tamen quicquid contingat dei ſumus, & in ipſo ſperamus.

Cap. XI.

De ſecundo aduentu Chriſti, quod tunc ſit cum potentia iudicaturus.

DOmine mi, paueo ne iſte iuſtus iudex ſit ille qui iudicaturus eſt cum potentia in aduentu ſecundo, & qui fuit ſaluator in aduentu primo omnium qui crediderũt in eum, quoniam Propheta Dauid dicit de illo: Notum fecit dominus ſalutare *Pſal.97.* ſuum, & in conſpectu Gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Adhuc dicit Eſaias: *Eſa.12.* Haurietis aquas de piſcinis ſaluatoris: quod dictum, ſecũdum uidere meum, intelligo de baptiſmo. Nam in primo aduentu ſaluauit per aquam, & in ſecundo iudicabit per ignem. *Pſal.96.* Et de iſto ſaluatore dicitur, domine mi: Scio quod ſaluator meus uiuit, & in nouiſſimo die *Iob.19.* de terra ſurrecturus ſum, & in carne mea oculi mei uidebunt deum meum. Attende, domine mi, quod uocat iſtum ſaluatorem deum. Conſtat autem quod oculi carnis non uidebunt deum. Ecce habemus ſecundum ſcripturas quod ſaluator eſt iſte deus iuſtus, de quo *Oculis corporeis deus uideri nequit.* eſt ſermo, & ſolus poteſt dici uerus iuſtus, quoniam nullum peccatum fecit, ſecundũ quod de illo deus teſtificatur per os Eſaiæ Prophetæ. Qui peccatum non facit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Nec de Moſe nec de aliquo prophetarum dicitur quòd ſit ſaluator iuſtus *Eſaie 53.* & ſine peccato, quia Moſes peccauit, & omnes Prophetæ peccauerunt, ſicut uos ſcitis, *1.Pe.2.* domine mi. Et idcirco nullus eorum uocatur iuſtus in ſcriptura, ſed illud nomen iſti ſoli *Moſes & prophetæ peccauerunt.* ſeruatur. Et ſine dubio, non ſaluantur, niſi hi, qui credunt primum aduentum ſuum, & illi qui non credunt non habent cauſam aliquam quòd ſaluentur in ſecũdo aduentu eius, ſed digni ſunt morte, quia digni erant morte illi, qui non credebant Moſi, & non obediebant *Zach.9.* ei qui fuit peccator, quanto magis digni ſunt igne illi qui non credunt, et blaſphemant iſtũ *Heb.11.* iuſtum et dominum qui peccatum neſciuit unquam. Quicquid tamen eueniat dei ſumus nos. *Ioan.3.* *1.Pe.2.*

Caput XII.

De Chriſti aſcenſione.

DOmine mi, nos inuenimus in ſcripturis quòd Chriſtus exaltabitur de terra ad cœlum, & ego timeo quòd illud ſit completum in iſto qui fuit interfectus à patribus noſtris, & de iſta exaltatione dicit Dauid Propheta in Pſalm. O magnates *Pſal.23.* aperite portas principatus ueſtri, & eleuamini portæ æternales, & introibit princeps gloriæ. Et attende domine, quod reſpondent illi Angeli: Quis eſt iſte princeps gloriæ? & ipſe reſpondet illis: Dominus uirtutũ fortis in prælio. Et conſtat, domine mi, quòd iuſtus iſte dominus uirtutum non habuit prælium niſi in primo aduentu ſuo, quia quando *Pſal.69.* ſedebit ad iudicandum, ignis in circuitu eius exardeſcet, & inflammabit in circuitu inimicos *Malach.3.* eius, & conflabit iuſtos per ignem quaſi argentum. Et hoc in ultimo eius aduẽtu. Nullus autem præliabitur contra illum, nec locus erit pugnæ. Adhuc de iuſti huius exaltatione dicit Eſaias: Quis eſt iſte qui uenit de Edom de terra, rubens ueſtimentis eius de Boſra, *Eſaie 63.* ſicut ille formoſus in ſtola, & reſpondet his iuſtus iſte: Ego qui loquor iuſtitiam, ſum expugnator ad ſaluationem, & dicunt ei Angeli: O domine quare rubrum eſt ueſtimentum tuum ſicut calcantis torcular? Reſpondet, dicens illis. Torcular calcaui ſolus, & non erat uir mecum. Vide domine mi, quàm proprie loquitur Eſaias, & timeo quòd huius iuſti reſponſio non tangat niſi nos, cum dicit: Calcaui eos in ira mea, donec aſperſus eſt ſanguis eorum ſuper indumenta mea, & inquinata ſunt omnia ueſtimenta mea. Sed dies ultionis in corde meo, & annus retributionis meæ uenit. Quantum ergo ſperare poſſumus in iuſto iſto, domine mi, ubi ſcimus ipſum de nobis Angelis fuiſſe conqueſtum in cœlo, & notificauit eis quod ipſe calcauerit torcular ſolus. Et quid aliud calcauit in ira ſua niſi nos, qui poſt bellum quod habuit in primo aduentu ſuo, proſtrati ſumus ab eo, & calcati, iam ſunt mille anni, & adhuc reſtat dies ultionis in ultimo eius aduentu, & annus retributionis in

Eſaias ſectus corde ſuo. Vtinam domine mi, quando interfecimus Eſaiam deleuiſſemus iſtam autorita
in duas partes tem prædictã de prophetia ſua, ꝙ nunquam legeretur ab aliquo. Et ecce quod Dauid uo-
occubuit. cat bellum, cum dicit: Dominus uirtutum fortis in bello. Hoc Eſaias uocat torcular. Heu
Pſal.23. domine mi, nos bibimus muſtum illud, de quo etiam dicit Iacob Patriarcha & Propheta,
Gen.49. ut habetur in libro generationis creaturarum de Iuda: Lauauit ſtolam in ſanguine, ſcilicet
Matth.15. uuæ, ſicut eſt factum in nobis in primo aduentu Meſſiæ, ſed quid faciemus in aduentu eius
ultimo, quando ſtabunt homines corã homine iudicante, & in circuitu eius erit ignis para
tus ad deuorandum illos, cõtra quos tulerit ſententiã. Tũc enim nõ erit tẽpus belli, nec iã
in torculari calcabit̃, quia iam extunc non erit locus nec tempus pœnitẽdi nec refugij, ſed
Iudicium extre iuſtitia, ut ſicut ipſe iudicatus fuit ſine peccato quod inueniret̃ in eo, ſic ipſe iudicabit pec-
mũ horribile. catores. Dicit enim deus in Prophetia Salomonis: Quando iuſtus recipiet iudicium, ubi
Prouerb.12. erit impius & peccator? Vnde ſi iuſtus uix ſaluabitur, quid erit tunc de impio?
1.Pe.4.

Caput XIII.

Adhuc fortius probat corporalem aſcenſionem Chriſti.

VAlde timeo, domine mi, quod hæc quæ dicta ſunt teſtimonia prophetarum de il-
Amos.2. lo iuſto. Quod ſcilicet fuit uẽditus pro argẽto, ut dicit Amos Propheta. Quod
Eſaiæ63. calcauit torcular, ut dixit Eſaias. Quod geſſit bellum cum patribus noſtris, ſicut
Pſal.23. dicit Dauid. Quod captus fuerit in peccatis noſtris, ſicut dixit Hier. Quod uul-
Zacha.11. neratus fuerit in palmis ſuis, ſicut dixit Zacha. Quod ſuper eius ueſtem miſſę ſunt ſortes,
Pſal.21. ſicut dicit Dauid. Quod aſcendit in cœlum, ſicut dixit idem Propheta & alij. Quod non
Michεæ2. conueniat deo in eſſentia ſiue in natura diuina, ſecundum quã nec reſurgit, nec exaltatur,
nec ſedet, nec deſcendit. Ex his quę dicta ſunt ſequitur neceſſariò, quod iam uenerit ille iu
ſtus, cuius naturæ corporeæ hæc prædicta, & ſimilia poterunt conuenire. Si autem tibi ui-
detur forte durum credere, domine mi, quod homo corporeus aſcendit in cœlum, audi au-
Pſal.67. toritates & exempla quæ mihi occurrunt de ſcripturis noſtris. Et ſuper hoc dicit Dauid
Ephe.4. Propheta de illo: Aſcendit deus in altum & ſaluabit captiuitatem, dedit dona hominibus.
Dicit etiam in Pſalmo 67. de aſcenſione eius: Iubilate deo & glorificate nomen eius, iter
facite, qui aſcendit de partibus occidentis, dominus nomen illi. Adhuc, domine mi, dixit
Amos 9. Dauid de illo in Pſalmo quem tu habes in corde: Iubilate deo qui aſcendit ſuper cœlũ cœ-
Pſal.46. li ad Orientem. Et de iſto dixit Amos: Dominus eſt qui ædificauit in excelſo ſedem ſuam.
Aſer propheta Et de ipſo dicit etiam Dauid in Pſalmo: Aſcendit deus in iubilo & dominus in uoce tubę.
quis ſit. De ipſo etiam dixit Aſer Propheta cap. 2. Vidi hominem deſcendentem de corde maris
et perueniſſ uſque ad cœlum. Et quia non habemus iſtam Prophetiam, obmiſi multa ſcribere
quæ allegat ſuper hoc, imò habemus eum, ſed ipſe tunc neſciuit quod Aggæus in latino
uocaretur, Aſer in Arabico. Dicit etiam Moſes in cãtico: Leuabo ad cœlum manum meã.
Deut.32. Dicit etiam Eſaias: Conſurge, conſurge brachium domini. De iſto etiam ait Anna mater
Iſaiæ53. Samuelis: Dabit dñs imperiũ regi ſuo & ſublimabit Chriſtũ ſuũ. Dauid etiã dixit: Aſcen
2.Reg.2. dit dñs ſuper pennas uentorũ. Et hæ autoritates occurrunt mihi ad probandũ exaltatio-
Pſal.17. nẽ Chriſti corporalẽ uſque ad cœlũ. Et ſunt plures aliæ quas tu dñe bene ſcis. Nunc etiã ex
empla aliqua adducam de lege noſtra, quia uidetur etiã nobis multum cõueniens credere,
quod in corpore aſcendit in cœlũ & hoc eſt propter cõſiderationem, nã in lege & in Pro-
phetis inuenimus quod deus uerus & glorioſus aſſumpſit de terra, & eleuauit plures ſan
ctos uiros patres noſtros. Et ſi de iſtis non dubitamus, ꝓpter eorũ ſanctitatẽ & propter te
ſtimoniũ ſcripturæ, quare dubitamus de aſcẽſione iſtius iuſti in corpore & anima, cui ma-
gis ſcriptura perhibet quam illis teſtimoniũ ſanctitatis? Et quia durius bellũ ſecundũ Prophe
tas ſuſtinuit, & plures captiuationes mundi quam aliquis de prædictis. Et præterea, domine, ſi
Enoch & He- ne exempli poſitione ſcis, quod Mathuſalẽ & Enoch iuſti, & Helias Propheta fuerũt aſ-
lias in Paradi- ſumpti à deo de mundo iſto in corporibus ſuis. De Moſe etiam non eſt dubitãdum, quin
ſum rapti. ſit in cœlo in corpore & anima, ut dicitur Deute. 34. Dixit deus ad Moſen: Aſcẽde in mõ
Gen.5. tem nocte, & morere ibi: & aſcendit in montem & mortuus eſt ibi. Et neſciuit homo ſe-
4.Reg 2. pulchrum eius uſque in hodiernum diem. Et quid ſignificat, quod ſepulchrũ eius eſt ignotũ
Iudæorum opi in terra, cum ipſe fuit Propheta maior & ſanctior alijs, niſi quod deus reſuſcitauit eum, &
nio de Moſi aſſumpſit eum in corpore & anima ſicut alios iuſtos aſſumpſit & eleuauit ad locum ubi
raptu. ſunt. Nec nos debemus mirari ſupra hoc quod aẽr iſte leuis & ſubtilis poſſet portare cor-
Deut.34. pora tam groſſa & ponderoſa, quia nos ſcimus quod aqua quæ eſt in raritate ſimilis aẽri

quando

quando placuit potentiæ omnipotenti,portauit corpora filiorum Iſraël in eorū exitu de
Aegypto,& quando fuit acceptum ſacrificium, ignis deſcēdit de cœlo & eleuauit & por Exo.14.
tauit corpora pecorum & boum quæ offerebantur deo . Moſes uero & Helias propheta- Sapien.10.
uerunt de illius iuſti eleuatione , ac alij Prophetæ . Vnde cum oportet nos eſſe credentes 3 Reg.18.
de eleuatione corporea dictorum ſanctorum,cur ſumus increduli de eleuatione iſtius iu- Iudicum 6.
ſti & eum eleuatum eſſe in cœlum,de quo tot ſunt teſtimonia prophetarum in ſcripturis, Lectionē hanc
ſicut dictum eſt.Et poſſet induci,ut quia ſatis apparet quod deus aſſumpſit prædictos ſan pius lector ſa-
ctos,de quibus nullus dubitet,ut ad finem diſponentur corda hominū , & ut de aſcenſio- le condiat.
ne ſui iuſti etiam non dubitarent.Eſt autem & alia cauſa quare & ipſi noſtri dubitāt, quia
aduētus eius primus fuit occultus, et modus inſolitus,ſicut dicit Eſaias:Homo eſt & quis Eſaiæ 7.
cognoſcet eum.Idem Propheta etiam dicit:Virgo concipiet & pariet filium. Vbi aduer- Eſaiæ 53.
tendum eſt quod tacet de patre ſecundum carnem,& propter hoc ꝙ alibi dicit: Non repu Hier.31.
tauimus eum. Et Hieremias dicit:Signum nouum creauit deus ſuper terram. Mulier circū Micheæ 5.
dabit uirum,&c. Dicit etiam Micheas:Propter hoc dabit eis deus uſqꝫ ad tempus in quo
parturiens pariet. Et notandum ꝙ non facit Propheta mentionem de marito iſtius partu
rientis,cum inquit,natiuitatem iſtius iuſti qui ſolum natus eſt præter ſolitum modum,cur
ſumꝗ carnalem,qui eſt ex uiro & fœmina,ſicut de illo prædictum eſt per os Eſa.cum di- Eſaiæ 7.
cit:Audite domus Iacob,deus dabit uobis ſignum , uirgo concipiet & pariet filium,&c.
Omnes autem alij ſancti qui dicti ſunt,nati ſunt de fœmina & uiro carnaliter concepti in
peccato,& omnes fuerunt peccatores,& ipſe Moſes ſanctior parentibus Prophetis pec-
cauit,& confitetur per os ſuum ſe peccaſſe:de iuſto autem iſto dicitur per Eſaiam:Qui nū Eſaiæ 53.
quam peccauit,nec inuentum eſt mendacium in ore eius:de alijs omnibus ſanctis dicit de
us per os Iob:In omnibus ſanctis ſuis non eſt inuentus ſine prauitate . Et Hier. Propheta Iob.25.
dicit: Corda hominum praua. Hier.17.

Caput XIIII.

De cæcitate Iudæorum,quod non credunt Chriſtum aduenisse nec intelligunt.

TImeo,domine mi,quod ſit completū in nobis ꝗd dixit dominus per Eſaiam Pro
phetam:Cecidit cæcitas ſuper Iſraël quouſqꝫ intrauit plenitudo Gentium,& ite Rom.11.
rum dicit:Audientes audient & non intelligent,& uidentes uidebunt & nō co- Eſaiæ 6.
gnoſcent,quia corda iſtius Gentis ſunt ingroſſata. Et adhuc eodem cap. Excæ-
ca cor populi huius, & obtura aures eius ne forte addiſcant & conuertantur ad me & ſa-
nem eos. Et dixit Eſaias:Vſquequo domine,& dixit,quouſqꝫ ſint ciuitates deſertæ,& ma
neat domus ſine habitatore. Dixit etiam Daniel:Claude ſermones & inuolue Propheti- Daniel 12.
am:Et Hier. Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtilo ferreo in lapide adamantino , & extenſum Hier.17.
ſuper latitudinem cordis eorum. Eſaias cap.primo:Cognouit bos poſſeſſorem ſuū & aſi
nus præſepe domini ſui,populus autem meus non intellexit. Et iterum Hier. Miluus et hi Hier.8.
rundo & ciconia ſciunt tempus aduentus ſui,populus autem meus non cognouit me . Et
hæc omnia,domine mi,dicta ſunt propter uos,quia non cognouimus aduentū iſtius iuſti
domini. Et de nobis dixit dominus per Eſaiam: Elongate foras Gentem cæcam , & nō ha Eſa.43.
bentem oculos,& ſurdam,& non habentem aures,ecce omnes congregati ſunt. Et quid
uoluit dicere Propheta per hæc uerba,niſi quod deus nos repulit , quia non cognouimus
tempus iſtius iuſti citius. Et congregauit ad ſe in fide Gentes loco noſtri. Super quo admi
ratus Dauid dixit in Pſalm. Hæc eſt mutatio dexteræ excelſi. Nos tamen dei ſumus in ca- Pſal.76.
ſu iſto noſtro,& in captiuitate iſta,quæ non habet finem in qua ſumus,iam ſunt mille an-
ni,& hoc tamen accidit ita male patribus noſtris,qui adorauerunt idola,& occiderūt Pro
phetas,& tranſgreſſi fuerunt legem ex toto.

Caput XV.

Quomodo cæcitas Iudæorum & incredulitas circa Chriſtum fuit prænunciata per Prophetas.

TImeo,domine mi,propter hoc quod quia non credimus in iſto iuſto,idcirco ac-
cidit nobis & completū eſt illud quod dixit deus per os Eſaiæ:Erit Prophetia tā Eſa.29.
quam uerba libri clauſi qui dabitur lectori,& dicetur,iſte liber clauſus eſt,neſcio
quid eſt in eo,& tunc dabit neſcienti literas , & dicet , nō ſum lector ego. Et quæ
clauſura libri maior eſt, domine,quam clauſura qua clauſit deus corda noſtra,iā ſunt mil-
le anni,& ultra,nec poſſumus cognoſcere per prophetiā nobis traditam à Prophetis ſup
aduentū iſtius iuſti,propter quod alibi dixit deus per Prophetam:Deſolabitur Hieruſalē, Eſaiæ 1.

Eſa.1. & corruet domus ſancta. Dixit etiam: Terra noſtra deſerta, ciuitates noſtræ ſuccenſæ igne, & remanebit Syon ſicut tuguriũ in uinea diſſipata, hoc eſt, domine mi, & iam ſunt mil-
Eſa.25. le anni, & ultra. Dixit etiam Eſaias: Dñe deus exaltabo nomen tuum quia poſuiſti ciuita-
Eſa.30. tem in tumultũ, & domum in confuſionẽ, ut nõ ſit uſq; in æternũ. Et dixit: Conteret populos contritione uaſis fragilis, in quo non remanet pars ad portandum carbonẽ ignis, nec
Dan.9. hauriendam guttam aquæ. Completũ eſt etiam dñe mi, quod dixit Daniel: Poſtq; fuit occiſus Chriſtus, remanebit deſolatio perpetua, in qua deſolatiõe ſumus. Iam ſunt mille an-
Eſa.24. ni & ultra. Dixit etiã Eſaias: Relicta eſt in urbe ſolitudo, & ſibilabit terra eorũ ſibilo uſq;
Hiere.6. in ſempiternũ. Dixit etiã Hiere. Argentũ reprobũ uocate illos, quia dñs piecit eos. Dixit
Eſa.50. etiã Eſa. Ambulate in lumine ignis ueſtri & in flãmis quas ſuccẽdiſtis uobis, in quibus flã-
Amos 5. mis nos ſumus. Iam mille anni ſunt. Et dixit etiam Amos: Domus Iſraẽl cadet & non eſt qui erigat eam. Et uidetur mihi, domine mi, quod deus induxit ſuper nos ruinã iſtam poſt aduentum iuſti huius, poſtq; propheta nullus ſurrexit in nobis, nec ſurget ſicut propheta
Daniel.9 tum eſt nobis, quia nos manemus in incredulitate non recipientes ſidem illius, ſed negan-
Oſeæ1. tes. Dixit etiam Oſeas: Cum accubuit mulier ſuper terram & peperit, dixit deus, uoca nomen eius ſine miſericordia, quia non miſerebor populo huic. Et ſi deus proiecit nos, & nõ miſeretur noſtri, ut experti ſumus, iam ſunt mille anni & ultra. Quæ utilitas eſt nos habe-
Eſa.43. re legem, circunciſionẽ & ſabbatum? Dixit Eſaias: Educ foras populum cæcum, ſicut eduxit nos de terra noſtra deus uerus, & glorioſus. Iam ſunt mille & ultra. Dixit etiã idem:
Eſa.26. Vetus error abijt. Et quid eſt antiquũ, niſi lex noſtra, quę receſſit à nobis, domine mi, cum rege, cum ſacrificio, cum incenſo, & cum altaribus. Et quid peius nobis poterit euenire?
Zachar.2. & quid eſt quod nos expectamus? Nonne uidemus quòd diſperſit nos per quatuor partes mundi in diſperſionẽ, ſicut dixerunt nobis Moſes, Hieremias, & Eſaias, & alij prophetæ, Et tamen nos dei ſumus, & ad ipſum recurrimus in omni euentu.

Caput XVI.

Oſtendit reprobationem Iudæorum propter eorum perfidiam, & electionem Gentium propter eorum fidem.

TIlmeo, domine mi, cum nos dicimus inter nos, ego & tu etiam ſumus filij Iacob &
Eſa.65. Iſraẽl, quia iam completũ eſt illud quod dicit deus per os Eſa. Interficiet te deus ô Iſraẽl, & uocauit ſeruos nomine alieno. Paueo quòd de illis ſeruis ſimus, qui-
Deut.28. bus debet imponi illud nomen, ſecundũ quod Moſes dixit Deut.28. Erunt Gentes in capite, & populus incredulus in cauda, ſicut nos ſumus, iam ſunt mille anni & ultra.
Treno.3. De illis etiã dixit Hierem. Replebitur terra fide dei, & redundabit ſicut aqua maris, & de
Eſa.33. illis dixit Salomon: Domine deus cum uenerit alienigena ad domum ſanctam tuam, & in-
3.Reg.8. uocauerit nomẽ tuum benedictum, exaudi eum dñe deus meus, ut diſcat uniuerſa terra nomen tuum timere, ſicut populus Iſraẽl. In quo ergo gloriabimur dñe mi, & quare contemnimus Gentes? ex quo Salomõ propheta fecit eas participes in timore dei, & in domo ſancta nobiſcũ, & forte nos indignos eiecit deus de iſta domo, & dedit eam iſtis, & de illis etiã
Pſal.71. dixit Moſes: Hæc dicit dñs deus: Replebit̃ terra tota gloria dñi. Et de ipſis dixit Dauid in
Pſal.21. pſal. Præuenient & conuertent̃ ad dominũ uniuerſi fines terræ, & mille generationes. De
Eſa.60. ipſis etiam dixit Eſaias: O domus Dauid ſancta, uenit lumen tuum, & gloria dñi ſuper te orta eſt, &c. Et ambulabũt Gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos & uide, omnes iſti cõgregati ſunt, uenerunt tibi, & filij extranei ædificabunt muros, & principes eorũ ſeruiẽt tibi. Et qui ſunt iſti filij extranei, dñe mi, qui uenerunt ad domũ dei, niſi Gentes quæ ſeruiebant idolis qui erant extranei à deo, & ipſi principes & reges eorum, de quibus dixit deus quòd ambulabunt in lumine domus ſanctæ, & nos erimus in tenebris extra illam & ſumus, iam ſunt mille anni. Dixit adhuc idem pro-
Eſa.55. pheta de illis: Ecce gentem quam neſciebas, uocabis, & nationes quæ te non cognouerũt ad te uenient. Et ſicut de facto uidemus, hodie ſunt mille anni & ultra, quia Chriſtus miſ-
Hier.31. ſus ſecundũ legem nobis datam uenit, & Gentes quę legem non nouerãt, uenerũt ad eum,
Ioan.13. & ipſe dedit eis legẽ nouam, puram, & ſanctam. Adhuc quadrageſimo quinto cap. Con-
Eſa.60. cordauerũt, & reges eorũ congregati ſunt in fide dei. Et timeo, dñe mi, de illis fuiſſe dictũ
Eſa.56. eod. cap. Congregamini omnes & uenite Gentes, quæ ſaluatæ eſtis per deum ex Gentib. Et de populo dixit Eſaias: Quæſierunt me & non interrogbant, & inuenerunt me qui nõ
Hiere.3. quærebant me. Et de ipſis etiam dicit Hieremias. Congregabuntur omnes in nomine dñi, in domo ſancta, & non ambulabunt in prauitate cordium. De ipſis idem propheta dixit:

Ad te

Ad te uenient omnes Gentes ab extremis finibus terræ, & dicent: Non hæreditauerũt pa
tres noſtri niſi mendaciũ & iniquitatē. Et de ipſis dixit Sophonias: Datũ eſt Gentibus ut *Sopho.3.*
loquerenť ſimul in nomine domini, & ſeruient ei humero uno, omnis homo de loco ſuo,
& omnes inſulæ Gentiũ. Et de illis dixit Zacharias: Lætare domus Syon, quia ego ueniã *Zacha.2.*
ad te, & habitabo in medio tui in illa die, & appropinquabunt deo Gentes in multitudine
ſua. Dicit idē Propheta 8. cap. Hæc dicit dñs deus exercituum, uenïēt Gentes multæ de lo
cis multis, & dicet uir ad uicinũ ſuũ: uadamus & quæramus dominũ deũ in bono. Et iſta,
domine mi, cõpleta ſunt nunc, & complētur in oculis noſtris de plano, uides populos, &
linguas legere libros legis et Prophetarũ omniũ, et pſalterium, dimiſſis idolis ſuis, nullus
ex eis credit per manum Moſi nec Aaron, nec alicuius prophetarũ noſtrorum, nec aliquid
remanet de fide ab idolis ab illo tēpore, quo crediderunt iuſto illi, de quo dicit Abacuch: *Abacuch.3.*
Egreſſus es domine ad ſalutem populi tui, ad ſalutem cum Chriſto tuo.

Caput XVII.

De uiuificatione Gentium & interfectione Iudæorum prout etiam uidebitur in cap. ſequenti.

TImeo, domine mi, quod deus uictor & glorioſus uiuificat illas Gentes per fidem
& interficit nos in incredulitate noſtra, ſicut ipſe dicit p os Eſa. Prophetæ: Pro *Eſaie 65.*
eo quod uocaui & nõ reſpõdiſtis, hæc dicit dñs deus: Ecce ſerui mei comedēt, &
uos eſurietis. Ecce ſerui mei bibēt & uos ſitietis. Ecce ſerui mei gaudēt in exulta
tione cordis, & uos cõculemini præ amaritudine cordis, & interficiet te deus ô Iſraël, &
uocabit ſeruos ſuos nomine alio, in quo benedixit illis q eſt benedictus ſuper terrã, Amē: *Zacha.2.*
Et nos uidemus receptores iſtius nominis benedictos à deo ſuper faciē terræ, & nos diſp-
ſit, ſcilicet in captiuitate p quatuor partes mũdi. Hodie ſunt mille anni Et apparēt expreſ-
ſe in nobis ueſtigia iræ dei, nõ ad caſtigationē, ſed ad deſtructionem, & illa eſt interſectio
ꝙ deus cõminatus eſt, quod interficiet Iſraël, & illæ Gentes uiuæ, quas uocat ſeruos, reci-
pient nomē quod deus promiſit, ſed nõ ante mortē noſtri nominis primi ſecundũ ordinē
uerborũ dei per Eſaiã, & fames & ſites quas patiemur, non eſt panis aut aquæ, ſed cordiũ *Pſal.58.*
& animarũ ſterilitas, & fames uerbi dei, ſicut Prophetæ declarant per os Amos cap. 8. Et *Amos 8.*
tu domine, ſcis hoc plenius ꝙ ego. Veruntamē dei ſumus in omnibus quæ accidũt nobis.

Caput XVIII.

Quomodo Gentes per fidem uiuificatæ habent mundas obſeruantias nouæ legis.

TImeo, domine mi, quod Gentes iſtæ uiuificatæ ſunt, iã ſunt mille anni poſtꝙ fuit
mortuus Ieſus in Hieruſalē, quia nihil boni habuerũt anteꝙ crediderunt in deũ
& in Chriſtũ & Apoſtolis, quoniã ipſi forte erãt illi piſces & illæ beſtiæ, de qui-
bus loquitur Abacuch Propheta, quæ non habent ducē, & ipſæ Gentes purifi- *Abacuch.1.*
catæ per fidē habent ieiunia ſua & obſeruantias ſuas legis nouæ, & habent cuncta illa quę
ad mundiciã pertinent in lege antiqua contenta Iudæorũ. Vides quod in omni lingua, &
in omni loco in Oriente & in Occidente Gētes ſunt cõfitentes in nomine domini, & nõ
credunt in eũ per Moſen, nec per aliquem prophetarum, quamuis ſunt ſtudioſi in lege & *Mar.16.*
in libris omniũ prophetarũ, ſed deus uocauit eos per diſcipulos iuſti, q egreſſus eſt cũ deo *Matth.28.*
ad ſalutē eorũ, ſicut ipſe deus benedictus & glorioſus prædixit p os Abacuch Prophetæ. *Abacuch.3.*
Et iſti diſcipuli eius fuerunt filij noſtri de filijs Iſraël, q alio nomine uocanť Apoſtoli. Val *Apoſtoli filij*
de timeo, domine mi, quod iſti ſunt illi de quibus dixit deus per os Dauid in Pſal. In om- *Iudæorum.*
nem terrã exiuit ſonus eorũ, & in extremis finibus extenſa uerba eorũ. Et uerba Prophe- *Pſal.18.*
tæ expreſſe demonſtrant nobis quod de iſtis loquiť & non de nobis, cũ dicit, nõ erit ling *Rom.10.*
ua neꝗ ſermo q non audiant uoces eorũ, & hoc nõ poteſt eſſe de lingua noſtra Hebræa:
quæ enim Gentes obediunt præceptis Moſi & Aaron, quinimo ipſi interfecerunt Gen-
tes & fugauerunt eas à ſe. Hæ autē Gentes ſciunt hodie Moſen & Prophetas, & cogno- *Gentes quomo*
ſcunt deũ & ſeruant legē nouam, ſicut Apoſtoli docuerunt eos. Attamē dei ſumus. *do ſeruent le-*
gem Moſi.
Rom.2.

Caput XIX.

De electione Apoſtolorum loco prophetarum.

TImeo, domine mi, quod illud q̃d Zacharias Propheta dixit: Percutiã paſtorē & *Zacha.13.*
diſpergenť oues gregis, fuit completũ quãdo nos percuſſimus paſtorē iſtorum
puerorũ & ſanctorũ Apoſtolorum, extunc nos oues diſperſi ſumus per uniuer-
ſum orbem, & iſti filij noſtri, ſcilicet Apoſtoli, ſurrexerunt loco prophetarum,
quod apparet ex hoc quod deus poſt illos non miſit nobis Prophetam, nec notificauit

 aliquid

Iohel.3. aliquid per uiſionẽ. Timeo, domine mi, quod iſti pueri ſint Apoſtoli de quibus dixit deus
Apoſtoli pue- per os Iohelis Prophetæ: Senes ueſtri ſomnia ſomniabũt, & pueri ueſtri uiſiones uidebũt.
ri dicuntur. Certiſſime, domine mi, ſenes ſunt Prophetæ noſtri, qui ſomniauerunt fidẽ Gentiũ, quã cõ
ſecuti ſunt illi pueri, ſcilicet Apoſtoli, & uiderũt. Et de iſtis pueris dixit Dauid Propheta:
Pſal.33. Venite filij, audite me, timorẽ domini docebo uos, & deus non nominat filios in plurali,
Exod.4 ſed ſolum nominat eos Iſraël primogenitũ in uſu loquendi communi. Et in alio Pſalmo
Pſal.143. nominat iſtos pueros filios, cũ dicit: Filij tui ſicut plantę nouellæ. De Iſraël, domine mi, di
& 127. xit deus per os Eſaiæ: Vinea dei exercituũ fuit domus Iſraël, expectaui quod ueniret cum
Eſa.5. uua, & uenit cum ſpinis, propter hoc ego adducam qui deſtruet illam in conculcationem
Apoſtoli filij & de illis prædictis filijs dei qui uocantur Apoſtoli, dixit deus per os Eſaiæ: Non modo e-
dei uocantur. rubeſcet Iacob nec liquefiet facies eius. Sed tunc quando uidebit de filijs ſuis illos quos
Eſaie 29. creauerunt manus meæ ſanctificatos ante oculos ſuos. Et ſi eſſent, domine mi, filij iſti ſan
ctificati coram nobis ſecundum uiam legis noſtræ, non diceretur de nobis, quod eſſemus
in erubeſcentia: propterea & diſſoluerentur facies noſtræ, imò haberemus gloriam & re-
ſplenderent facies noſtræ ſed confuſio facierum Iacob & deſolatio eſt iſta, quod iſti filij
quos deus creauit manu ſua, ſcilicet Apoſtoli ſunt ſanctificati coram nobis, & non ſecun
Hier.31. dũ legem noſtrã. Propterea deus dat intelligere quod lex noſtra non eſt lex ipſorum. Di-
xit etiam deus per os Hieremiæ: In illa die non dicent: Patres noſtri comederunt uuã acer-
bam, & dentes filiorum obſtupeſcunt, ſicut infidelitas Iudæorum non nouit fidẽ Apoſto
lorum nec nocebit, & propter hoc ſubditur: Viuo ego, dicit dominus, ſi erit ultra prouer-
biũ iſtud in Iſraël, quia nunquam aliquis de Apoſtolis poſtquam receperunt ſidem redijt ad fi
dem noſtram, quare non ſentiunt acerbitatem infidelitatis noſtræ, ſicut dentes noſtri ob-
ſtupeſcunt de peccato patrũ noſtrorum. Adhuc de iſtis filiis, domine mi, qui ſunt Apoſto
Eſaie 63. li dixit deus per os Eſa. Prophetæ. A quo trãſmigrabo niſi à populo meo. Filij aũt qui e-
runt infideles, deus erit ſaluator eorũ in om̃ibus anguſtijs eorum, & uultus eius cuſtodiet
eos in charitate eius, & in clementia redemit eos, & propitius erit eis in longitudine die-
rum. Veriſſimũ eſt, domine mi, quod iſti filij de quibus loquimur ſemper manſerunt firmi,
nec deus trãſmigrauit ab eis ab illo tempore quo redemit rex ille iuſtus, magiſter eorum,
ſed tranſmigrauit à nobis & fuit ſemper cũ eis, & de iſtis etiam filijs qui ſunt Apoſtoli, di-
Apoſtoli firmi xit ſapiens Ieſus filius Sirach in libro ſuo: Audite filij chariſſimi & operamini in ſalutem,
in fide. quia honorat deus patrem in filijs. Et qualiter intelligi debeat honor ille declarat deus per
Ecci 3. os Malachiæ: Mittet deus Heliam qui cõuertat corda patrũ noſtrorũ ad filios. O domine,
Mala.3. ſi deus debuiſſet conuertere corda filiorũ ſcilicet, Apoſtolorũ ad patres, cũ hoc debeat in
telligi de fide, tunc iſti filij ſcilicet Apoſtoli fuiſſent nobiſcum in captiuitate iſta quæ non
habet finem, ſicut & patres noſtri & nos ſumus. Sed ex quo deus ordinauit quod debeant
corda patrum ad filios conuerti, quid eſt quod expectamus, domine mi, & quid præſtola-
mur. Et ſi uoluerimus dicere quod alij filij debent eſſe præter Apoſtolos, de quibus intel-
ligantur prædicta, illi erunt in captiuitate ſicut & nos, ex quo uiã illius iuſti non ſunt ſecu
ti, quẽ Apoſtoli firmiter ſecuti ſunt & docuerunt ſequendã, & propter hoc habent hono-
rẽ patrum, in hoc quod patres dicunt ad illos conuerti. Cum ergo, domine mi, filij noſtri
uenerunt antequam nos ad fidem dei, ſi corda noſtra conuertantur ad filios, corda eorũ con-
Eſa.51. uerterentur ad nos. Et ſicut dicit deus altiſſimus: Erũt populus unus, animus unus, in deo
Ezech.37. glorioſo, & uictorioſo, quia non debemus intelligere illam conuerſionem niſi de infideli
Sopho.3. tate ad fidem & doctrinam illius iuſti, qui eſt magiſter ſalutis eorũ qui credunt in eo, & ſe-
Pſal.109. cundum quod dixit Dauid de eo: Ipſe eſt cuius ſacerdotium erit ſecundum ordinem Mel-
Gen.22. chiſedech in æternum, qui obtulit ſacrificium panis & uini, & fuit Melchiſedech ſacerdos
Heb.7. dei altiſſimi ante Aaron. Et attende, domine mi, quanta ſit differentia inter ſacrificiũ Aa-
ron, & iuſti iſtius domini. Dixit dominus domino meo, tu es ſacerdos in æternum, non ad
Num.20. tempus ſicut Aaron, qui mortuus fuit uiginti centum annorum. Item ſacrificium Aaron
Sacrificiũ Mel fuerunt carnes, & ſacrificium illius iuſti domini fuit panis & uinum ſecundum ordinem
chiſedech Aa- Melchiſedech. In quibus uerbis dominus per Prophetam oſtendit manifeſte, quoniam ſa
ron et Chriſti. crificium Aaron finiretur, quando inciperet illud ſacrificium in æternum Aaron, quod fi-
niretur quando inciperet ſacrificium in pane & uino æternaliter duraturum, cum Aa-
ron non ſit data æternitas in ſacerdotio, ſicuti ſacerdoti Chriſto. De illis filijs dicit etiam
deus per os Prophetæ Moſi. Deute. 32. Sanguinem filiorum ulciſcetur & lauabit terram

populi

populi ſui,& nos domine occidimus Prophetas & non fecit uindictam de eis niſi per ſep
tuaginta annos;ſed occidimus Apoſtolos & iuſtum magiſtrum eorum, & fecit deus uin-
dictam de filijs. Iam ſunt mille anni & ultra. Et per mortem ipſorum lauit deus terram po
puli ſui,& non dixit terram filiorum Iſraēl. De ipſis etiam filijs dixit Dauid in Pſal.116. Si-
cut ſagittæ in manu potentis,ita filij fideles. Comparat enim Propheta iſtos filios fideles *Mar.16.*
ſagittis emiſſis de manu potētis,quia deus omnipotens miſit eos ad duodecim partes mū *Math.28.*
di per quatuor mundi climata fideles hos filios cum doctrina legis,Pſalterii & propheta- *Apoſtoli qua-*
rum. Moſen autem & Aaron non miſit extra domum ſanctam ad docēdum, quia non ad *re ſagittæ di-*
Indiam,Romam,nec ad alia loca extra terram ſanctam miſit eos annunciare doctrinam *cuntur.*
legis & prophetarum,ſed iſti fideles filij ſic proiecti uel miſſi per uniuerſum mundum, ſur
rexerunt coram deo loco noſtri,poſtquam deus occidit Iſrael & nomē noſtrum quod be
ne innuit Dauid in Pſalm.cum dicit:Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, conſtitues eos fi- *Pſal.44.*
lios reges & principes,& per iſtos innouata eſt lex prima ſecūdum ordinē Melchiſedech, *Gen.14.*
qui ſacrificium dei inſtituit in pane & uino,ex quibus communicauit Abrahā amico dei,
deus etiam per miniſterium iſtorum mutauit ſacrificium noſtrum,ſicut mutauit nomē no
ſtrum,& ſicut mutauit legem carnalem noſtram in legem ſpirituale̅. Et ſi deus dixiſſet no *Hier.31.*
ſtro Moſi ſicut dixit per os Dauid,Meſſiæ ſiue Chriſto: Tu uenies ſacerdos in æternum *Pſal.109.*
ſecundum legem Moſi & Aaron,ſtaret illa lex,ſed dixit: Tu es ſacerdos in æternum ſecū
dum ordinem Melchiſedech. Et amicus dei communicauit de ſacrificio panis & uini,&
non de ſacrificio carnium. Ad hoc bene ſonat uerbum Moſi,cum dixit: Comedetis uetu- *Leuit.26.*
ſtiſſima ueterum,per quod intelligit ſacrificium Melchiſedech Et iterum: Et nouis ſuper-
uenientibus,id eſt,nouæ legis ſacrificio publicato, uetera, ſcilicet ueſtra ſacrificia proijcie
tis. Nos tamen dei ſumus in omni euentu.

Caput XX.

De reprobatione ſacrificij Iudæorum & electione ſacramenti Chriſtianorum.

Timeo,domine mi,quod deus eiecit nos à ſe & ſacrificium noſtrum, & accep-
tauit ſacrificium Gentium, ſicut dixit per os Malachiæ: Non eſt mihi uoluntas *Mal.1.*
in uobis,dicit dominus,neque accipiam ſacrificium ueſtrum quoniam ab ortu
ſolis uſq; ad occaſum eius magnū eſt nomen meum in Gentibus,quæ offerunt
in nomine meo ſacrificiū mundum,ergo apud deū ſacrificiū Gentiū eſt mundius ꝙ̃ ſacri-
ficium noſtrum. Et inſuper quia deus priuauit nos omni ſacrificio mundo & alio,docēs
Chriſtianos ut ipſi uitarent nos,ne contaminarentur, ſicut nos uitauimus Gentes omni
tempore quo ſacrificium noſtrum fuit mundum apud deum & acceptum. Etiam tu domi-
ne mi,noſti quid dicit deus in Pſal. de noſtro ſacrificio cum ait, per os Dauid Prophetæ: *Pſal.49.*
Nunquid uidiſtis uos quòd ego comedi carnes taurorum, & hircorum ſanguinē biberē.
Per quod manifeſtat deus ꝙ ipſe condemnat carnium ſacrificium. Et unde eſt nobis,domi
ne mi,quòd nos deteſtamur in Gentibus ſacrificium panis & uini,quod ſtatuit deus,& in
nullo reprobat,ſicut reprobat ſacrificium carnium,cum Salomon deſcribat illud Aaron,
dicens: Iſte ſcilicet Aaron extendit manus ſuas ſuper altare, & obtulit ſanguinem uuæ & *Eccl.50.*
incenſum deo uiuo,& obtulit ſacrificium noſtrū de granis terræ, ſicut Melchiſedech ob- *Gen.22.*
tulit pro Abraham. Declarat deus ſacrificiū Gentiū per Moſen. Leuit.23. Offeretis deo ſa
crificiū de leuatis de area,& de expreſſione uuæ,& benedicat uobis deus & cunctis operi
bus manuū ueſtrarū. Scimus etiā nos, domine mi,ꝙ deus mādauit in principio poni ante *Exo.25.*
arcā fœderis domini panes & non carnes. Etiam domine mi,cum deus de hoc in Leuiti- *Heb.9.*
co præcepit Aaron per Moſen,dicens: Homo de ſemine Aaron ſacerdotis qui habet ma- *Leuit.1.*
culā,non offerat ſacrificium de panibus,nec aliud quodcunq; ſacrificiū. Et in plurib. ſcrip
turæ locis deus præcepit fieri ſacrificiū de pane & ex farina puriſſima & acceptabit illud,
& tale ſacrificium eſt hodie Gentium,ſcilicet panis ex farina puriſſima. De ſacrificio etiā
panis fit mentio primo Regum.21. Cum Dauid uenit ad Abimelech principem ſacerdo-
tum in Sylo,& petiuit ab eo panes,qui reſpondit: Non ſunt hic panes niſi panis oblatus,
quem non conuenit comedere pueris tuis,quia ſanctus eſt. Et quod Gentes ponunt in ſa
crificio ſuo aquā,non debet nobis inconueniens uideri,quia etiā in ſcripturis ſanctis inue-
nimus de hoc exemplū,ſcilicet quod deo fiebat ſacrificiū de aqua,& fuit deo acceptū. In-
uenimus etiā 2.Reg.23. quod duo iuuenes hauſerunt aquā de ciſterna quæ erat ante portā *Aqua in ſacri-*
Bethleem,& Propheta Dauid obtulit illā deo in ſacrificiū,ergo non eſt contra ſcripturā, *ficio ponitur.*

ſi Gentes

ſi Gentes hodie ponant aquam in ſacrificio, quod faciunt deo. Nos etiam legimus, quòd
[...]nus uinum, Aaron fecit deo ſacrificium de pane & uino, & Dauid de aqua, & iſta tria ſunt ſimul in u-
aqua. no ſacrificio mundo (quamuis intellectus noſter id penetrare nequeat) et non ſicut carnes
taurorum pinguium. Helias noſter ut narratur Regum 3. infudit aquam ſacrificiũ & deus
3. Rex. 8. miſit ignem de cœlo, & acceptauit ſacrificium cum aqua perfuſum. Angelus in figura cõ-
3. Reg. 1. municauit etiam Heliam in pane ſubcinericio & aqua, quando Helias ambulauit in forti-
tudine cibi ſuper illud quod natura non poteſt concedere, quadragintá diebus uſq; ad mõ-
tem dei Oreb. Hoc etiam ſacrificium uini cum aqua mixtum, pulcherrime & apte deſcri-
bit Salomon Propheta in libro Prouerbiorum, cap. 9. cum dicit: Sapientia altiſſima com
municauit ſacrificium ſuum, miſcuit uinum ſuum & parauit menſam, tunc miſit ſeruos,
dicens: Qui eſt paruulus ueniat ad me & inſipientes comedent panem meum, & bibent ui
num meum temperatum aqua. Quid domine mi, menſa parata ſapientiæ altiſſimi, niſi al-
tare? Quid domine, panis & uinum mixtum, niſi ſacrificium de pane & uino, & de aqua
quod fit in altari? qui ſunt inſipientes uocati per ſeruos ſapientiæ, niſi Gẽtes quæ ignora
bãt deum uocatæ per Apoſtolos, & notabiliter dicit, panem ſuum & uinum ſuum, per id
enim innuit hoc ſacrificium eſſe gratum deo, et quòd ad iſtud conuiuium tam ſublime, &
tam ſpirituale non uocauit patres noſtros, qui erant ſapientes in lege, qui erant occupati
in ſacrificio legis, quod etiam carnale ſacrificium non dimiſit nobis, ſed priuauit nos illo.
Iam ſunt mille anni completi, quod nobis accidit propter illum iuſtum in quem peccaui-
mus. Attamen dei ſumus.

Caput XXI.

Quod deus refutauit ieiunia, ſabbata, & ſacrificia Iudæorum, & Chriſtianorum elegit.

VAlde timeo, domine mi, ab illo uerbo, quod deus fortis & glorioſus dixit per os
Mala. 1. Malachiæ cap. 1. ubi ſic tangit de ſacrificio Gentium: Ab ortu ſolis uſq; ad occa-
Sacrificium ſum, Gentes offerent ſacrificium nomini meo mundum: ubi aduerto quòd ſacri
gentium. ficium noſtrũ non fuit acceptũ niſi in uno loco ſolo ſcilicet in domo ſancta præ
Zacha. 2. ciſe & quo etiam loco, ſacrificio priuauit nos deus, ſcilicet terra promiſſionis, & ubiq; di
ſperſit nos terrarum, iam ſunt mille anni. Vnde uenit ſuper nos, & completum eſt, quod
Eſaiæ 32. deus dixit de nobis per ſimilitudinem loquens per os Eſaiæ ubi ait: Completa eſt uinde-
Mala. 3. mia & non eſt de cætero collectio. Et illud Malachiæ: Non eſt mihi uoluntas in uobis, &
ſacrificium non accipiam à uobis. Et illud Eſaiæ cap. 1. Sabbata ueſtra, & feſtiuitates ue-
ſtras, & ſacrificium ueſtrum non recipiam, quia omnes uos eſtis in ira mea. Et illud Eſaiæ
Eſaiæ 1. completum eſt ſuper nos: Quid mihi multitudo uictimarum ueſtrarum, quid multiplica-
ſtis mihi ſacrificium de arietibus, & carnibus hircorum, ego autem contempſi ſanguinem
uitulorum, & arietum carnes & hircorum. Cum præſentaueritis ea coram me, & quis reci
piet ea à uobis? non deturbetis lapides meos ſanctos. Fruſtra non offeretis ultra ſacrificiũ
quoniam incenſum ueſtrum, & ſabbata ueſtra, & ſolennitates ueſtras non recipiam à uo-
Amos 3. bis, quia odiuit illa anima mea. Si eleuatis manus ueſtras ad me, auertam uultum meũ à uo
bis. Et ſi multiplicaueritis orationes ueſtras, non exaudiam, quoniam manus ueſtræ plenę
ſunt ſanguine. Et omne ſacrificium ueſtrum ſicut cadauer fœtidum. Et egreſſus atrij por-
tæ exterioris, & ille qui mihi iugulauerit taurum, ſicut qui decollauerit hominem, & ille q
obtulerit in ſacrificium hircum, ſicut qui obtulit carnem, & qui obtulit uinum, ſicut qui
offert ſanguinem porci. Sed abominatio de ſacrificijs apud deum nihil aliud ſignificat, ni
ſi mutationem ſacrificij noſtri carnalis & groſſi in ſacrificium iſtius iuſti domini ſpirituale
Matth. 27. & ſubtile. Qui inſtituit offerre panem loco carnium, & aquam mundam, loco pinguedi-
Mar. 14. nis carnium. Et uinum purum, loco ſanguinis. Et homo offertur ſpiritualiter & accepta-
biliter deo, non ſicut animalia decollata per nos quæ per Prophetam comparantur cada-
ueri putrido. Et quare non credimus, domine, hæc quæ locutus eſt nobis deus per Prophe
tam iſtum. Et quid deſcribit iam euidenter de ſacrificijs noſtris. Dixit etiam deus per Hie
remiam capite ſeptimo: Inuitate proximos ueſtros ad ſacrificia, & comedite cum eis car-
nes ſacrificiorum ueſtrorum, quia in die qua eduxi patres ueſtros de Aegypto, non præce
pi eis, nec uerbum feci de ſacrificijs, ſed dixi: Audite uocem meam & ero uobis deus, &
uos mihi populus, ſi ambulaueritis in omnibus quę præcipio uobis, bene erit uobis, & nõ
audierunt, nec poſuerunt aurem ſuam ad dictum meum, et tu, domine mi, es qui hoc noſti.
Attamen dei ſumus in omnibus quæ euenerint nobis.

CAPVT XXII.

Probat abiectionem Synagogæ & electionem Eccleſiæ per uerbum domini ad Rebeccam.

Timeo, domine mi, quòd de ſynagoga & eccleſia intelligatur uerbum illud quod ſcribitur uigeſimo quinto capite primi libri legis, cum dicit dñs deus Rebeccę uxori Iſaac: Duæ gentes ſunt in utero tuo, & duo populi uenient de utero tuo, & gens gentem ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Domine mi, ſola Rebecca fuit mater Iudæorum & Gentilium. Populus maior & primogenitus fuit Synagoga, quæ magna fuit honore & ſcientia dei dotata. Populus ſecundus genitus & minor apud deum, fuerunt Gentes in infidelitate manentes, & in ignorātia ſua. Si tamen, domine mi, deus occidit Iſraël, prout deſcribit Eſaias, & tunc tota ſubuerſa eſt Synagoga, quæ fuerat maior, & ſeruiuit Gentibus quæ fuerat minor, ut compleretur uerbum quod deus dixit Rebeccę: Gens gentem ſuperabit. Etiam de Eccleſia dixit deus per os Dauid Pſalmo quadrageſimoquarto: Aſtitit regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, diſtinctis coloribus adornata. Exponitur, domine mi, quòd eccleſia Gentiliū quæ uocaт̃ regina diuerſitate linguarū omnium, quæ ſeruiunt ei eſt adornata quaſi colorū diſtinctione. Nam omnes linguæ in eccleſia concordant in uera expoſitione legis Pſalterij & libri omnium Prophetarū. Synagoga uero non habuit niſi unam linguam, & ornatū ſuum quaſi uno colore ſcilicet Hebręa.

Gen. 25.

Maior ſeruiet minori, pulchre exponitur.

Linguæ omnes in legis detexpoſitione concordant.

CAPVT XXIII.

Prabat hoc idem per uerba Malachiæ Prophetæ.

Timeo etiam, domine mi, de uerbis inductis ſuperius frequenter per Malachiam Prophetam, dixit deus Synagogæ: Non eſt mihi uoluntas in ſacrificijs ueſtris, quia ab ortu ſolis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum inter Gentes, quæ offerunt nomini meo ſacrificium mundum. Sicut de natura ſua munda ſunt, aqua, uinum, & farina pura, de quibus ſactum eſt ſacrificium & non indiget mundatione & lotione. Sed Synagoga indiget lauare carnes ſacrificiorum, & purgare uentres animalium, quæ in ſacrificio ſacrificabantur, & lauare locum de ſanguine & pinguedine ſacrificiorum, aliter eſſet horror tractare & uidere. In ſacrificio autem panis & uini & aquæ non apparet aliquid indecens aut turpe. Aeſtimo domine mi, quòd de iſto ſacrificio dixit deus per Salomonem Prouerb. 17. Melior eſt buccella panis cum charitate quàm uitulus ſaginatus cum inimicitia. Buccella amoris, domine mi, pura eſt manſuetudo ſuper manſuetudinem, & remiſſio mutua offenſarū, & uitulus odij ſaginatus eſt oculus pro oculo, & occulta interfectio inimicorum. Ergo, domine mi, ſacrificiū Synagogæ eſt uitulus pinguis cum inimicitia, & ſacrificium eccleſiæ buccella eſt panis cum charitate, de qua dixit deus: Melior eſt buccella panis, &c. Pulchre etiam deſcribit deus eccleſiam aſſimilando ceruis per os Salomonis Prouerb. 5. ubi ait: Cerua deo chariſſima in æmulo ſuo, cuius ubera inebrient te in omni tempore & amor illius delectet te in æternū. Et eccleſia eſt deo dilecta cerua in æmulo ſuo uno, de quo & qua ſcribitur cerua chariſſima deo in æmulo ſuo nō habente parem in nobilitate & gratia. Tunc addit, domine mi, & dicit: Inebrient te ubera eius omni tempore, delectare in amore eius iugiter. Quo ſignificatur ſacrificium eccleſiæ omni tempore duraturum in æternum. Simſlat autem deus illam matri lactanti filios, & in hoc quod dixit: Inebriabo te, denotat materiam ſacramenti ſpiritualiter quantū ad uiuum, & ubera denotat in reliquis partibus ſacramenti eſſe delectabile nutrimentū & ſufficiens ſacramentum, quo ſacrificio iam fruitur & delectatur eccleſia. Iam mille anni ſunt, à quo tempore priuauit Synagogam ſacrificio. Aemulus autem ille in quo eccleſia eſt tam grata deo, eſt Chriſtus dominus & ubera eius dant uinum perpetuum, de quo perueniт gaudium ſempiternum, & non dicit quod dabit carnes & pinguedinem uel ſanguinē quæ faciunt ſacrificium laborioſum. Fuit autem Synagoga ſicut mulier quæ habuit alium uirum ſupple deum, & perdidit illum & domum ſanctam. Et iſta eccleſia fuit cerua in deſerto ſine marito, ſed deus uicem illius ſupplet. Vnde ipſe fortis & glorioſus dicit per Eſaiā Prophetam capite quinquageſimo quarto: Puellæ ſequeſtratæ meliores ſunt quàm illæ quæ habent uirum. Item ille Propheta capite quadrageſimo tertio. Ego faciam, dicit dominus deus, uineam & flumina ad potum populo meo electo, & tu Iacob nō obedies, & tu Iſraël non audies. Sicut nos, domine mi, ſumus extra obedientiam, nec habemus aures nec oculos, quapropter hęc captiuitas noſtra iam uſq; ad cōplementū mille annorū peruenit. Timeo dñe mi, de lege noſtra quæ furoris iram habet in promptu, & dicit oculum pro oculo, &c.

Malach. 1.

Eccleſia cerua dicitur.

Exod. 21.
Leui. 24.
Deut. 19.

Sed

Sed cerua illa æmulum habens unicum,dixit in Euangelio ſuo glorioſo,Matthæi quinto:
Qui te percuſſerit in unam maxillam ſtatue illi alteram. Loquitur Dauid in Pſalmo 30.
Quàm magna,& quàm multa dulcedo tua domine,quam abſcondiſti timentibus te,& cõ
pleuiſti eam ſperantibus in te. Et eſt clarum,domine mi,quod populus Synagogæ timue
runt pœnas legis,ſcilicet oculũ pro oculo,quia erat in promptu excurio. Sed populus ec-
cleſiæ ſperans eſt in dulcedine dei,qui percuſſi in faciem non repercutiũt. Quapropter pa
rauit illis deus,ſcilicet Gentibus,magnam multitudinem dulcedinis ſuæ,quam abſcondit
à Iudæis. Attamen,&c.

Caput XXIIII.

Quòd cantus Chriſtianorum eſt deo acceptus.

Eſa.28. PAueo,domine mi,quod dictum eſt de Apoſtolis illud Eſaiæ: Manifeſtabunt ſan-
ctum Iacob,& Euangelizabunt deum Iſraël,& accipient ignorantes ſciẽtiam, &
muſici ſcient leges. Aperte uidemus,domine mi,quod iam ſunt mille anni quod ig
norantes muſici,& docent legem noſtram,& qui ſunt ignorantes niſi Gẽtiles, &
qui ſunt muſici cantantes pſalterium noſtrum,& Prophetas in Eccleſijs ſuis niſi Chriſtia-
Canticũ nouũ. ni? De quibus muſicis,ſiue cantoribus,dicit deus per os Dauid in Pſalmo 97. Cantate do
mino canticum nouum,quia mirabilia fecit. Et quid eſt canticum illud nouũ,domine mi,
niſi Teſtamentum nouum: & antiquum,niſi lex antiqua? Et de iſtis etiã muſicis dicit deus
per Dauid Prophetam Pſalmo 134. Cantate domino omnis terra, pſalmum dicite nomi
ni eius. Et in eodem: Cantabunt tibi & pſallent nomini tuo uniuerſæ familię Gentium. Et
notanter dicit: uniuerſæ familiæ Gentium,& non Iſraël ſingulariter. De iſtis etiam muſi-
cis dicit deus per os Dauid Pſalmo 88. Beatus populus qui ſcit cantilenam,in lumine uul-
tus tui ambulabunt. De illis etiam,domine mi,ſcribitur in Pſalmo 88. Cantabunt tibi Gẽ-
tes in domo dei mei canticum. In loco iſto ponit cantilenã antonomatice. Etiam ſunt mil
le anni quod nos Iudæi non cantauimus in domo ſancta. De iſtis cantoribus dicit Dauid:
Cantabunt canticum in domo dei in æternum. De nobis dicit in Pſalmo 136. Quomodo
cantabunt canticum dei in terra aliena. Et qualiter poteſt eſſe,domine mi,quod ſperamus
terram habere & nomen? cum deus dixit per Amos Prophetam cap. 5. Cecidit Iſraël,&
non reſurget,uirgo Iſraël proſtrata eſt,& non eleuabitur. Idem Propheta cap. 9. & ueni-
et tribulatio & non ſaluabitur qui effugerit ex eis,& ſi abſconderint ſe in monte Carme-
li,inde præcipitabit eos manus mea,etiam ſi deſcẽderit in profundum maris,illuc mittam
ſerpentes,& mordebunt eos,& ſi abierint in captiuitatem coram inimicis ſuis,ibi manda
bo gladium & occidet eos,& ponam oculum ſuper eos in malum & nõ in bonum,quod
fecit nobis deus. Iam ſunt mille anni completi quòd canticum & Pſalmum cantauimus,
ex quo ſic eſt. Attamen,&c.

Caput XXV.

Quod Iudæi indebite reprehendunt cantus Chriſtianorum.

Pſal.46. DOmine mi,dixit deus de cantu Chriſtianorum per os Dauid: Omnes Gentes
Pſal.96. plaudite manibus,& cantate deo in uoce laudis. Et alibi dicit: Iubilitate deo o-
mnis terra,ſeruire domino in lætitia. Introite in conſpectu eius,dicas totum iu-
bilate. Et Pſal. 99. Cantate domino omnis terra,& annũciate de die in diem. Pa
ueo domine mi,ex quo deus dixit per os Hieremiæ capite 9. Docete filios ueſtros & fili-
as ueſtras,fletum & planctum quoniam mors egreſſa eſt per portas ueſtras,ex quo deus
dixit de his filijs muſicis per os Dauid Pſalmo 148. Reges terræ & omnes populi,princi-
pes,& omnes judices terræ,iuuenes & uirgines,ſenes cum iuniotibus laudent nomen do
mini. Et Pſalmo 49. In ſacrificio cantus honorabit me,ac ſi aperte diceret,non in ſacrifi-
Eſa.49. cio carnium hircorum,ſicut erat ſacrificium noſtrum. Et de his Eſaias Propheta: Muſici,
addiſcentes ſcripturas,& totum Pſalterium Dauid, ſic muſicali arte notatum perſonum
acutum & grauem. His omnibus cõſideratis uidetur mihi,quod nos erramus in hoc quod
nos de ſuæ laudis ſacrificio iudicamus,quod in Eccleſia dei exhibent cantãdo,præſertim
Pſal.150. cum in lege dei de hoc inueniamus præcepta & exempla Dauid,qui etiam dicit: Laudate
eum in cithara & organo,laudate eum in cimbalis magnis laudibus,& omnis ſpiritus lau
det dominum Ieſum Chriſtum. Exemplum etiam in ſecundo Regum cap. ſexto ubi legiẽ
quod Dauid diſcooperto capite ſaltans pſallebat cum cithara ante arcam domini,quem

temeraria uxor ſua Michol auſa eſt redarguere. Cui ipſi ait: O fatua, nónne uidebit me do
minus deſpectum pſallentem: filij autem Iſraël ſonabant buccinam dum tranſducebant
archam. Sed quid ſumus, domine mi, irridentes ſolennitates ipſorum muſicorum, niſi Mi
chol fatua, & qui ſunt iſti canentea niſi Chriſtiani ſaltantes, & exultantes deo in humilita
te ſicut Dauid, præſertim cum dicit deus: Omnis ſpiritus laudet dominum, ſi dixiſſet om- *Pſal. 150.*
nis Iſraëlita præciſe, tunc poſſemus alijs inſultare. Hoc autẽ quod Eſaias dixit. Quod Gẽ- *Eſaiæ 40.*
tea ſunt in conſpectu eius quaſi nihil, eſt intelligendum de Gentibus iſtis quæ fuerunt an-
tequam haberent notitiam dei per aduentum iuſti, quia tunc fuerunt pagani & idolatræ
non de Gentibus quæ inuenerunt dominum, quæ offerunt omni die ſacrificium mundum
in Oriente & in Occidente, ſicut dicit per os Malachiæ Prophetæ, ut iam ſuperius eſt alle *Malach. 1.*
gatum, & certe, domine mi, noa erramus. Attamen.

Cap. XXVI.

In quo probat apoſtaſiam Iudæorum à deo.

PAueo, domine, quod apoſtatauimus à deo in primo aduentu iſtius iuſti, de quo in
troduximus autoritates prædictas, & cui expreſſe conueniunt omnia quæ ſcripta
ſunt apud nos in libris legis & Prophetarum, propter quam apoſtaſiã, ſicut deus
prætendit longitudinem dierũ, & captiuitatem iſtam nobis intulit, & ſi expecta-
mus ſaluatorem alium ab illo iuſto, non prodeſt nobis. Signum eſt euidens, quòd pro pec
cato generali, quod eſt in nobis omnibus, quod peccatum cum perſeuerat in nobis, perſe-
uerabit ira ſuper Gentem noſtram ſine ſpe, & tamen expectamus aliquem alium, quæ ex-
pectatio non prodeſt nobis. Et ſi uoluerimus dicere quòd hæc captiuitas non eſt genera-
lis, & quòd in aliqua parte mundi nos habemus regem & principem, cito poterimus ſecũ
dum legem noſtram argui de mendacio, & conuinci. Nam ſi nos Iudæi in aliqua parte mũ
di regem & principem haberemus, hoc eſſet de una ſola tribu, ſcilicet Iuda, ſed deus diffi-
niuit contra Iudam, quòd non eſſet ſuper Iuda rex ex illa inæternum. Vnde dixit Hieremi
as Propheta cap. 17. Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtilo ferreo in lapide adamantino, inſili-
ens ſuper corda eorum, & id quod ſcriptũ eſt ſtilo ferreo in lapide adamãtino qualiter de
leri expectamua, non delebitur inæternum, præſertim cum deua fortis & glorioſus locu-
tus eſt per os Eſaiæ Prophetæ cap. 3. Dominator dominus aufert à Hieruſalem & Iuda iu
dicem Prophetam & principem. De nobis etiam dicit Propheta Oſee cap. 3. Erunt filij Iſ-
raël ſine principe & ſine lege, ſine ſacrificio, ſine ephot, ſine altari, & ſine Theraphin.
Nos ſcimus, domine mi, quod ab initio mundi fuerunt aliqui magni & ſancti coram deo,
& in principio fuerunt longæ uitæ, ſicut Mathuſalem & Enoch, & cæteri, & nullum illo-
rum extendit deus ultra mille annos, & noa inuenimus inter nos quod Meſſias ſiue Chri-
ſtua promiſſus nobis, fuit natus in Babylonia tempore captiuitatis illius quæ fuit ſeptua-
ginta annorum, ſed hoc tempus noſtrum habet in ætate 1000. & 50. annos, quam fabulã
& non prophetiam nulla ratione poſſumus defendere & tamen dicimus & aſſerimus in
Synagogis noſtris, ubi nullus commiſcetur nobis extraneus. Sed audias doctrinam Chri
ſtianorum publicam ſuper Pſal. 86. Fundatam ad Syon dicet homo, & homo natus eſt in
ea, & ipſe qui eſt, fundauit eam. In uerbia iſtis nominat Mariam dominã nomine ciuitatis,
& dicit quod homo natus eſt in ea, et non dicit, talia Iſraëlitæ uel talis, ut intelligas quod fi
lius Mariæ non fuit unquam in lumbis alicuius hominis. Et in ſecundo libro Regum cap. *Luc. 1.*
7. hoc manifeſte declarat, cum deus dicit ad Dauid: Quando cõpleueris dies tuos, & dor *Math. 1.*
mieris cum patribus tuia, ſuſcitabo progeniem tuam poſt te, quæ egredietur de utero tuo,
& ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Sed nunquam fuit poſſibile domine mi,
quod aliquis egrederetur de utero patris ſui, ſed hoc expreſſe ponit ad demonſtrandum,
quod Chriſtua non foret concipiendus in muliere per ſemen deciſum de lumbis uiri, ſicut *Chriſtus de uir*
cæteri homines, tam à Dauid quàm ab alijs deſcendendo. Dicit etiam deus per os Dauid *gine natus.*
in pſalmo centeſimonono: Ex utero ante luciferum genui te: ac ſi deus fortis & glorioſus
diceret de Chriſto ſuo, quod de uoluntate ſua quæ eſt Spiritus ſanctus genuit eum, & non
de ſemine ducẽdo, cum ponit ex utero, quia Chriſtus natus eſt ex utero ſine uirili ſemine
præter curſum ſolitũ naturæ, & hæc eſt uera doctrina Chriſtianorũ quæ non intrat in capi
tibus noſtris, propter hoc euenit nobis illud quod euenit nobis. Deſcribit etiã per eũdem
modũ Chriſtũ naſciturũ Dauid Propheta cũ dicit in Pſal. 131. Iurauit dominus Dauid ue-
ritatem, de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Attamen dei ſumus.

Caput XXVII.

Concludendo inducit aliqua dicta Sarracenorum de Ieſu & Maria matre eius.

CErte domine mi, licet nobis non opponant Chriſtiani dicta Sarracenorum, præci
pue quæ traduntur in Alcorano & in expoſitionibus eius, ſcientes quod nos nõ
reciperemus, ſicut nec ipſi recipiunt, tamen ad fatigationem noſtram eſſet & ad
fortificationem credentium, ſi nobis opponerentur illa quæ dicuntur à Sarrace-
nis de Ieſu & de beata Maria matre eius. Omnes enim Sarraceni dicunt quod ipſe fuit ille
Meſſias quem prædixerunt eſſe uenturum, & præponunt illum Mahometo eorum deo
quantum ad genealogiam. Fatentur enim quod parentes Mahometi fuerunt idolatræ &
praui & de ſemine Agar ancillæ. Et dicunt quod Meſſias fuit filius Iſaac & prophetarum
& iuſtorum, & recta linea uſque ad beatam Mariam uirginem matrem eius. De Maria uero
Maria uirgo mater Meſsiæ. dicitur ſic in Alcorano de familia Adamar, dixit Angelus Gabriel ad Mariam: O Maria,
deus te elegit & docuit gratiam, & præelegit ſuper omnes mulieres omnium ſeculorum,
& poſuit te quaſi nouum medium, diuidens inter homines terrenos & Angelos dei in pa
radiſo delitiarum. Dicũt etiam omnes Sarraceni quòd Chriſtus ſiue Meſſias habuit à deo
poteſtatem faciendi miracula, ſanandi omnem languorem & infirmitatem, & eijciendi
dæmonia & ſuſcitandi mortuos, & ſciuit omnia ſecreta cordium, & credunt omnia mira-
cula Ieſum feciſſe, quæ Euãgelium commemorat. Et hoc expreſſe teſtificatur Alcoranus
ubi dicĩ in capite prædicto, quod Meſſias ſciuit & ſcit omnia, & etiã ſecreta cordiũ. Vn-
de uerba Mahometi fuerunt talia: Sciuit Eiſe, id eſt, Ieſus omnem librum & omnem ſapi-
entiam, & etiam totam legem Moſi. Et quid homines comedebant & bibebant in domi-
bus ſuis, & quid reponebant in theſauris ſuis. Dicunt etiam de Chriſto ſiue Meſſia, quòd
dum fuit in hoc mundo, contempſit diuitias, & abiecit carnales delectationes, nec habuit
concubinas, quæ ſunt occaſio peccati, & cauſa inobedientię. Item inducitur in Alcorano
illud uerbum euangelicum: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos. Et hæc omnia
Eccle. 19. licet ſint ſine autoritate à parte dicentium, ſunt tamen conformes his quæ Prophetæ dixe
Luc. 9. runt de Meſſia in primo aduentu ſuo, ut patet in prædictis. Dicunt etiam in Alcorano quod
Eiſe, id eſt, Ieſus Chriſtus eſt uerbũ dei, et hoc ſcilicet eſſe uerbũ dei, eſt Ieſu Chriſti apud
Sarracenos quaſi nomen proprium, ita quod nullus alius homo uocatur hoc nomine, niſi
Ieſus, quem uocant Arabice Eiſe. Dicitur etiam in Alcorano ſic: Dixit deus ad Eiſe: Ego
ſum ſufficientia tua, ego leuabo te uſque ad me, et purificabo te ab infidelibus. Conſidera er
go domine, quod gens Iudæorum propter captiuitatem quam paſſi ſunt iam mille annis,
ſunt enim pauciſſimi Iudæi in comparatione aliarum nationum. Nam Sarraceni multipli
Zach. 2. cati ſunt, & creſcunt quotidie. Fides autem Chriſti impleuit totum mundum, nos uero u-
Gen. 49. bique diſperſi ſumus à deo noſtro, & ubique ſumus pauciſſimi, ſicut Ruben cui dixit pater:
Non creſcas, &c. Nos autem non creſcimus, & illi creſcunt quibus ſumus inimici ſuper
omnes Gentes, & nil proficimus, teſtimonium multorum ſtat ſemper contra nos ſcilicet
Chriſtianorum & Sarracenorum, Alcoranus & Euangelium Chriſti, quibus nolumus
credere, quamuis meo iudicio Alcoranus nihil ualeat, cum manifeſte contineat contra, ſi
cut ipſe noſti, & compoſitores eius, apparet euidenter quòd utrunque ignorauerint Teſta-
mentum. Sed quid dicemus de Euangelio Chriſtianorum, ſuppoſito quòd Chriſtus ſiue
Meſſias iam uenerit, nihil enim continet contra Prophetas & legem noſtram, ſed eſt mani
feſtatio omnium prophetarum, & promiſſionis impletio, quæ in lege continentur ſumen
do ſpiritualiter prout continet doctrina Chriſtianorum. Nihilominus, domine mi, ſuper
his dubijs ad te recurro, maxime ſuper primis noſtris quæ habui à Prophetis, quia de Al-
corani teſtimonio ſcio quod quaſi nihil reputabis, tu maxime qui Arabicũ ſcis. Perfecte
enim noſti, quia ipſe Mahometus qui dixit ſe Prophetam nec uentura prædixit,
& qui dixit ſe nuncium dei, contra deum & eius ſcripturam docuit,
ut corruptus homo penitus et ignorans.

Finis epiſtolæ Rabbi Samuelis quam ſcripſit ad Rabbi Iſaac
magiſtrum Synagogæ.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥαγγελισμὸν, τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου.

DIVI ANDREAE HIEroſolymitani in S. Mariæ Deipatræ ſalutationem ſermo. M. Hoppero interprete.

Ἥκει σήμερον ἡ πάντων χαρὰ, λύουσα τὴν πρώτην ἀράν. ἥκει ὁ πανταχοῦ, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ χαρᾶς. ἥκει δὲ πῶς; οὐ δορυφόρους ἔχων, οὐ στρατιὰς ἀγγέλων συνεπαγόμενος. οὐ κομπάζων τὴν πρόοδον. ἀλλ' ἡσυχῆ καὶ ἠρέμα τοῦτο ποιῶν, ἵνα λάθῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἵνα τέχνῃ σοφίας παγιδεύσας τὸν ὄφιν καὶ τὸν δράκοντα φενακίσας τὸν νῦν τὸν ἀσσύριον, τὸν πᾶσαν ὑφ' ἑαυτὸν δουλωσάμενον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, ἁρπάσῃ τὸ λάφυρον. οὐκ ἀνασχόμενος αὐτοῦ τὸ ἀπειρομέγεθες περὶ ἡμᾶς εὐσπλαγχνίας τοσοῦτον ἔργον ζημιωθῆναι, τὸν ἄνθρωπον. δι' ὃν οὐρανὸς ἐκαμάρωσε, γῆν ἐστερέωσεν, ἀέρα διέχεε, θάλασσαν ἥπλωσε, καὶ τὴν φαινομένην ἅπασαν ἐτεκτήνατο κτίσιν. διὰ τοῦτο θεὸς ἐπὶ γῆς, θεὸς ἐξ οὐρανοῦ, θεὸς ἐν ἀνθρώποις, θεὸς ἐν γαστρὶ παρθένου φερόμενος, ὁ πανταχοῦ μὴ χωρούμενος. ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρώπου φύσις χαρᾶς προοίμια δέχεται, καὶ ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. ἐντεῦθεν τὸν ἑαυτῆς ἀποκεκριμένη τῆς ἁμαρτίας, πολυφάντασον πλοῦτον νυμφοστολεῖται τῷ κτίσαντι. ἐντεῦθεν ἡμῶν ἡ πρώτη διάπλασις νέαν ἀνάπλασιν δέχεται, καὶ ὁ γηράσας κόσμος, τὴν τῆς ἁμαρτίας παλαίωσιν ἀποτίθεται. ἀλλ' εὐφραινέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην. σταλαξάτω τὰ ὄρη γλυκασμὸν καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλίασιν, ὅτι ἠλέησεν ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. σήμερον γὰρ τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων μυστήριον φανεροῦται. καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν Χριστῷ τὰ σύμπαντα δέχεται. σήμερον ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων τῇ ἐξουσιαρχίᾳ τὴν προβεβουλευμένην αὐτῷ τῆς τῶν ὄντων ποιήσεως, πρὸς πέρας ἄγει βουλὴν, ἵνα τὴν καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς προεπινοηθεῖσαν τῷ ἀρχηγῷ τῆς κακίας βουλὴν διακρούσηται. διὰ τοῦτο χορεύουσιν ἄγγελοι, συγχαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ὁ σύμπας ἀνακτώμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπανέρχεται κόσμος. τίς νοῦς, ποία δὲ ταῦτα χωρήσει γλῶττα, μήτι γε λόγος ἐκφράσαι δυνήσαιτο, ἢ ἀκοὴ δέξασθαι. εἰκότως οὖν ἡ παροῦσα πανήγυρις, φαιδρᾷ καὶ γεγανωμένῃ κεκρότηται σήμερον, τὴν παγγενεστάτην τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἑορτάζουσα πρόληψιν. τίς οὖσα καὶ ποταπὴ, τῆς μὲν κτίσεως ἁπάσης εὐ-

Adeſt hodie gaudium omniũ, priſtinam nobis noxã diluẽs: Adeſt, qui eſt ubiq;, ut gaudio omnia impleat. Quõ uero adeſt? Nullis certè ſtipatus ſatrapis: non Angelorũ ſecũ ducens exercitum: non ſuã iactans expeditionẽ, ſed quietè ac ſubmiſſe id agens, quo tenebrarũ principẽ lateat: quo prudẽter illaqueato ſerpẽte, captoq; aſſyrio illo dracone, q ſeruituti ſuę humanã libertatẽ omnẽ ſubiecit, ſpolia auferret. Qm̃ immenſa eius erga nos miſericordia tantũ condẽnari opus, hominẽ dico, nõ ſuſtinuit propter quẽ cœlos cõdidit, terrã firmauit, aẽra expandit, maria dilatauit, ac omnẽ deniq; obtutui noſtro fabricam obiectã effecit. Propterea deus ſuper terrã, deus ex cœlo, deus inter homines, deus in utero uirginis geſtatꝰ, quẽ totũ uniuerſum nõ caperet. Hinc humana natura gaudij ꝓludia ꝑcipit, ac diuini initiũ conſortij capit: Hinc à ſuo purgata peccato, cũ immenſarũ diuitiarũ ſpõſo nuptias celebrat. Hic prior noſtra effigies nouã figurã conſequit̃, ac ſenio quaſi cõfectus mũdus, peccatorũ ſenectã exuit: At cœlũ lętet̃ deſuper, rorentq; nubes iuſtitiã: Stillent montes dulcedinẽ, & colles lætitiã, qm̃ miſertus eſt deus populi ſui. Hodie em̃, quod ante omnia ſecula abſconditũ fuit, myſteriũ reuelat̃, et in Chriſto tanq; capite omnia repetunt̃. Hodie ſumma uniuerſi opifex potẽtia conceptũ apud ſe iãdudũ de rerũ creatione conſiliũ ad finẽ perducit: quò, q̃d de nobis iã ab initio omnis mali princeps inſtituit conſiliũ, irritũ faceret. Ob id ſanè tripudiant Angeli, congratulantur ſibi homines, ad quod uniuerſus reſtitutus orbis concurrit. Quæ mẽs, aut quæ hæc concipiat lingua? Non equidẽ ullus ſermo eloqui, uel auditus percipere poſſit. Meritò ergo præſens hoc feſtum magna nobis ſolennitate & lætitia hodie peragitur, quod pleniſſimam coinquinationis noſtræ expiationem concelebrat, quædam quaſi exiſtens uniuerſæ quidem creaturæ læta feſtiuitas, hu

φρέσιμος, τῆς δὲ γένους ἀνόρθωσις. οὐκ οὖν χαρᾶς εὐ-
αγγέλια σήμερον, θεοῦ φιλανθρωπίας μηνύματα,
παγκοσμίου σωτηρίας χαρμόσυνα, πόθεν καὶ πα-
ρά τινος, καὶ πρός τινα ἥκοντα, ἐξ οὐρανοῦ καὶ παρὰ
θεοῦ, καὶ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρί. τίς
ἡ παρθένος; τίς ὁ ἀνήρ; τίνα δὲ τούτοις ὀνόματα; τῇ
μὲν Μαρίᾳ, τῷ δὲ Ἰωσήφ. ἀμφότεροι δὲ ἦσαν ἐκ γένους
Δαυΐδ. τίνος ταῦτα διακονοῦντος, καὶ ὅθεν ἥκον-
τος; τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐξ ὑψίστου ἀποσταλέντος
εἰς διακονίαν τοῦ θαύματος. ἔδει γὰρ τὸν ὑψίστου τὸν λει-
τουργόν, ἐκ τῶν ὑψίστων ἐπὶ γῆς καταπτάντα, παράδο-
ξον ἐπὶ παραδόξοις τοῖς πράγμασι διακομίσαι μυ-
στήριον. τί τοῦτο; τὴν τοῦ κυρίου συγκατάβασιν, τὴν ἄρ-
ρητον τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φανέρωσιν, τὴν πρὸ
αἰῶνος κεκαλυμμένην τῆς θείας βουλῆς καὶ προγνώ-
σεως ἔκφανσιν καὶ βεβαίωσιν. ἀλλὰ ποῦ ταῦτα
καὶ πότε, καὶ τίνος χάριν; εἰς Ναζαρὲτ, πόλιν τῆς
Γαλιλαίας ἐν μηνὶ ἐν ἕκτῳ, καθ' ὃν Ἰωάννης συ-
νείληπτο, ἵνα τὸν ἐρχόμενον κηρύξῃ ἐγγάστριον. ὅθεν
ὁ Γαβριὴλ πρὸς τὴν ἐπίγειον πεσάδα, τῶν αἰθερί-
ων καταπτὰς ὑπερῴων, ἐπέστη τῇ Ναζαρὲτ, καὶ τῇ
παρθένῳ προσελθὼν, τῆς ἀφράστου οἰκονομίας ἀψοφη-
τὶ διακονεῖ τὸ μήνυμα. τοῦτο τὸ πρὸς ἀνθρώπους θείας
καταλλαγῆς τὸ μυστήριον, τοῦτο πανηγυρίζομεν σή-
μερον, τὴν τοῦ θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συνάφειαν, τὴν
τοῦ προσλήμματος θέωσιν, τὴν τῆς εἰκόνος ἡμῶν ἀ-
ναμόρφωσιν, τὴν εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν εἰς
οὐρανοὺς ὕψωσιν καὶ ἀνάβασιν. διατοῦτο χαρᾷ χαί-
ρει τὰ σύμπαντα σήμερον. καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμί-
ων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις, ταῖς θείαις πε-
ρὶ ἡμᾶς καταλλαγαῖς ἐπισπένδεται. φίλον γὰρ
αὐταῖς τὸ πρὸς θεὸν ἡμῶν ἐπανόρθωμα καὶ ἡ πρὸς
τὴν ἀμείνω κατάστασιν πρόοδος καὶ ἀνάβασις. καὶ
γάρ εἰσι λίαν συμπαθεῖς καὶ φιλάνθρωποι. ἅτε εἰς
διακονίαν ἀποστελλόμεναι τῶν μελλόντων κληρονο-
μεῖν σωτηρίαν. τοιγαροῦν ἀγαλλιάσθω τὰ σύμ-
παντα σήμερον, καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω, ὁ οὐρανὸς
γὰρ ἀνοίγεται, ἡ γῆ τὸν βασιλέα τοῦ παντὸς ἀφα-
νῶς ὑποδέχεται. Ναζαρὲτ τὴν Ἐδὲμ μιμουμένη, τὸν
τῆς Ἐδὲμ φυτουργὸν ἐγκολπάζεται. ὁ πατὴρ τῶν οἰ-
κτιρμῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιὰν, ἐν μόνῳ μό-
νος ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι μνηστεύεται. καὶ Γαβριὴλ
ἐν μυστηρίῳ διακονεῖ, καὶ τῇ παρθένῳ ὑποφωνεῖ
τὸ χαῖρε, ἵνα τὴν χαρὰν ἣν ἡ προμήτωρ ἀπώλεσεν
ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἐκ Δαβὶδ ἀνατείλασα, δι'
ἑαυτοῦ ἀνασώσηται. σήμερον ὁ τῆς δόξης πατὴρ ὡς οἰκ-
τρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐλθὼν, τὴν ἐν Ἀδὰμ φθα-
ρεῖσαν φύσιν, ἐλεεινῶς κατοπτεύει ἐν βλέμματι, σή-
μερον τὴν αὐτοῦ παναγάθων σπλάγχνων. ὁ τῆς εὐ-
σπλαγχνίας δοτὴρ ἀνακαλύπτει τὴν ἄβυσσον, καὶ
δοχετεύει τῇ φύσει τὸ ἔλεος, ὡς ὕδωρ πολὺ καλύ-
ψαι θαλάσσας. ἔπρεπε γὰρ τὸν ἀφ' οὗ, καὶ δι' οὗ, καὶ ἐν ᾧ
τὰ πάντα συνέστηκεν, ἐλέῳ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀρχαίας
ἀρᾶς, τὴν καταδίκην ἀμείψασθαι, δόξῃ τε τῇ

mano uerò generi reſtitutio. Hæ igitur gau-
dij hodiernæ annũciationes, hæc dei recõci-
liationis indicia, exoptatiſſimæq́; ſalutis læ-
ta ſaticinia unde nam & à quo, uel ad quẽ p-
tingunt? Ex cœlo, à deo & ad uirginẽ uiro
deſponſatã. Quæ uerò uirgo? aut quis'nam
uir ille? quæ ue hiſce nomina ſunt? Illi quidẽ
Mariæ, huic uero Ioſepho: Ambo de ſtirpe
Dauid. Quo rerũ harũ miniſtro, & unde ue
nerat? Archangelo Gabriele ex altiſſimis
in huius ſtupẽdæ rei miniſteriũ demiſſo. De
cebat enim miniſtrũ altiſſimi, ex altiſſimis ſu-
per terrã deorſũ uolantẽ, inauditũ illud atq;
ſui admiratione res admirãdas cũctas lõge
ſuperãs myſteriũ ſecũ adferre. Quodnã il-
lud? Domini ad nos deſcẽſionẽ: illius incre
dibilis diſpẽſationis manifeſtationẽ: diuini
cõſilij atq; decreti ab æterno abſcõditi pro
mulgationẽ confirmationemq́;. Vbi autẽ &
qñ cuiusúe gratia cõtigit iſta fieri? In Naza
ret ciuitate Galilææ: mẽſe VI. à Ioãne cõcep
to: ut uẽturũ in utero exiſtentẽ prædicaret.
Nã Gabriel è ſublimi p æthera ad terreſtria
loca demiſſus, Nazareth cõſtitit, & ad uirgi
nẽ accedẽs inſcrutabilis illius diſpẽſationis
indiciũ ei placidè, p ſuo officio fecit. Hoc il
lud eſt diuinæ cũ humano genere recõcilia
tionis myſteriũ. Huius hodie feſtũ celebra
mus, dei, inq̃, cũ hominib. cõiunctionẽ: ad
optionis noſtræ dignitatẽ: imaginis noſtræ
reformationẽ: in melius emẽdationẽ: in cœ
los exaltationẽ atq; aſcenſionẽ. Quaprop
ter magno hodie cũcta gaudent gaudio, ac
uniuerſi cœleſtiũ poteſtatũ ordines ſpiritu
ales, ob dei nobiſcũ reconciliationẽ, nobis
quoq; placant. Iucũdiſſima enim ipſis eſt no-
ſtra ad deũ reuerſio, & ad ſtatũ meliorẽ in-
greſſus atq; reditus. Quoniam ualde ſunt noſtri
cauſa ſolliciti atq; benigni: ad eorũ quippe
miniſteriũ miſſi qui ſalutẽ ſortiunt. Lætent
itaq; cũcta hodie: uniuerſa exultet Natura:
Cœlũ enim apertum eſt: Terra regẽ uniuerſi
clanculũ excipit: Nazareth Eden hortũ æ-
mulata, ipſius Eden conditorẽ ſinu ſuo cõ-
plectitur: Miſerationũ pater humanã defor-
mitatem unico ſuo atq; unigenito ſibi filio
deſpõdit: cuius Gabriel myſterij miniſter fit
ac uirgini acclamat: Aue, quo gaudiũ quod a-
uia pdiderat filia Adã ex Dauide orta p ſe
recuperaret. Hodie pater oĩs gloriæ huma
ni generis calamitatẽ miſertus, corruptã in
Adamo naturã ꝓpitijs oculis intuitus eſt.
Hodie miſericordiæ largitor, uiſcerũ ſuorũ
optimorũ abyſſũ nobis reuelat, ac naturã

noſtrã miſericordia ſua inſtar mariũ pfundit, quæ multa aqua tegunt. Decebat quippe eũ,
à quo & p quẽ & in quo facta ſunt omnia, ueteris noſtræ noxæ cõdemnationẽ miſericordia

ἰατῆ

ἑαυτοῦ παραδοξάσαι τὴν ἀδοξήσασαν ἐν Ἀδὰμ φύσιν, καὶ ἀληθείᾳ τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐπικρυμμένην συμβουλὴν ἀποσείσασθαι, ἧς ἔργον ἡ πρώτη παράβασις τοῦ ἀδαμιαίου πλάσματος τὸ παράπτωμα. οὗ δὴ χάριν ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ προεψάλλεν, ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν. τί ταῦτα λέγων, ἢ τάχα ὅτι τὸν υἱὸν κατ' εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς πρὸς ἡμᾶς ἔλεον, καθ' ὃν ἐλεήσας ἡμᾶς ὁ τοῦ ἐλέους δοτήρ, ἐγένετο καθ' ἡμᾶς δίχα μόνου τοῦ πταίσματος, ἵνα λυθῇ τὸ παράπτωμα, καὶ πεσόντας ἡμᾶς ἀναστήσῃ τοῦ πτώματος, καὶ ἀναπλάσῃ τὸ πᾶσαν, δίχα συντρίψεως. ἀλήθειαν δὲ τὴν οὐ κατὰ φαντασίαν αὐτοῦ γενομένην πρὸς ἀνθρώπους φανέρωσιν. οὐ γὰρ κατεσχηματισμένην ὡς ἄν τις φαίη τὴν ἐξ ἡμῶν ἐποιήσατο πρόσληψιν, ἀλλ' ὡς ὄντως ἀληθεῖ φιλανθρώπως ἅμα καὶ κατὰ ἀνθρώπους ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας οὐσιωθεὶς ὁ ὑπερούσιος, καὶ ὅλον ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ θεώσας τὸ πρόσλημμα, οὔτε τὴν οἰκονομίαν ἐφάντασε. καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς σαρκὸς ἐπιστώσατο, ἀλωβήτου μενάσης αὐτοῦ τῆς θεότητος, πάσης ἐκ στατικῆς ἀλλοιώσεως. ἐπεὶ οὖν ἔλεος καὶ ἀλήθεια κατὰ τὴν προφητείαν συνήντησαν, εἰκότως ἄρα δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη κατεφίλησαν. δικαιοσύνη μὲν, ἡ κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος τοὺς πρωτογόνους ἐξενεχθεῖσα ψῆφος. πότε; καὶ παρὰ τίνος; σήμερον, καὶ παρὰ τοῦ ὑψίστου πατρός. καθ' ἣν ἐδικαίωσεν ὁ φύσει φιλάνθρωπος ἐν ἴσῳ τοῦ ἡμετέρου σχήματος εἴδει τὸν ἑαυτοῦ μονογενῆ υἱὸν ἐπιφανέντα κατακρῖναι τὸν ἀντικείμενον. εἰρήνην δὲ ἣν ἐξαίφνης ἄνωθεν ἡ τῶν ἀγγέλων χοροστασία, τῇ τοῦ εἰρηνάρχου υἱοῦ κατὰ σάρκα γεννήσει ὁμοφώνως ἀνύμνησε. δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ λέγουσα, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. δόξα ἣν ἐδοξάσθη παρὰ χριστοῦ τὸ ἀνθρώπινον, τῶν οὐρανίων ἀψίδων ὑπεράνω γενόμενον, καὶ πάσης ὑπεραρθὲν ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον. εἰρήνην δὲ ἣν αὐτὸς ἐμεσίτευσε. συνάψας τοῖς ἐπὶ γῆς τὰ οὐράνια, καὶ ξένην τρίβον τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου τοῖς ἐπὶ γῆς ἐχαρίσατο. εὐδοκίαν δὲ ἣν αὐτὸς εὐδόκησεν ὁ πατήρ, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν ἀγαπητὸν ἀποστείλας πρὸς τοὺς κατακρίτους ἡμᾶς, ἵνα τὴν εὐδοκηθεῖσαν ἐν αὐτῷ παρὰ τοῦ πατρὸς σωτηρίαν, ὡς ὁμοθελὴς τοῦ πατρός, εἰς ἡμᾶς ἐκπληρώσῃ. τοῦτο ὃ νῦν πανηγυρίζομεν σήμερον. τοῦτο καὶ Γαβριὴλ ἐγχειρίζεται τὸ ἐπίταγμα, καὶ μεσιτεύει θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι, καὶ πάσης καταλλαγῆς ὅμηρα τῇ παρθένῳ πρῶτος εὐαγγελίζεται. τῶν γὰρ οἰκτιρμῶν ὁ πατὴρ οἰκτείρας τὸ γένος ἡμῶν, ἤδη τῷ τῆς ἁμαρτίας καταφθαρὲν ὀλεθρήματι, ἐμνήσθη τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτοῦ. καὶ μὴ φέρων εἰς τέλος ἡμᾶς ἀπολλυμένους ὁρᾶν, πρῶτον μὲν τὸν ἐν γράμμασι νόμον πλαξὶ λιθίναις ἐγγεγραμμένον, ταῖς μωσέως

ſua cõmutare, propriaq́ꝫ ſua gloria glorioſã reddere corruptã in Adamo naturã: nec nõ ueritate cõtundere fallax illud fallacis patris conſiliũ, cuius opus fuit prima trãſgreſſio, protoplaſti, inq̃ꝫ, delictũ. Hinc nimirũ magnus ille rex Dauid in pſalmis ſuis cecinit iã antea: Miſericordia & ueritas occurrere ſibi mutuo: Iuſtiria et pax ſe mutuo exoſculatæ ſunt. Quid ob aliud hęc dicẽs, q̃ꝫ filij ſecundũ patris beneplacitũ, miſericordiam breui ſuper nos uenturã, qua miſert⁹ noſtri miſericordiæ largitor, nobis eſt ſimilis factus, abſq́ꝫ omni tñ peccato, quo trãſgreſſionẽ noſtrã ipſe tolleret, ac lapſos nos à caſu erigeret, confractũq́ꝫ uas de nouo iam ab omni im̃une cõtritione fingeret. Veritatẽ aũt dixir eius, q̃ nõ eſſet iuxta phantaſiã, inter homines factã apparitionẽ. Nõ enim ſimulatã (ꝙ uideri alicui poterat) carnẽ à nobis aſſumpſit, ſed in ipſa rei ueritate ſingulari ſimul erga genus humanũ ſtudio, & ſecũdũ homines ex hominũ ſubſtantiã ſibi aſciuit, q eſt altiſſimus, ac totã noſtrã in ſemetipſo naturã ſanctificauit: nec diſpẽſationẽ eã ſub ſpecie quadã finxit. Hãc ille carnis, inq̃, ueritatẽ cognouit, illæſa eius Deitate manẽte, ſtupẽdæ, pˀrſus alterationis. Qm̃ igĩ miſericordia et ueritas, ut habẽt prophetarũ oracula, mutuo ſibi occurrere, meritò ſanè iuſtiria & pax mutuo q̃q́ꝫ ſe exoſculatę ſũt. Iuſtitia qdẽ, quę eſt aduerſus eũ, q primos parẽtes decepit, ꝓlata ſententia. Quã do: & à quonã: Hodie, & à patre altiſſimo: Iuxta q̃, qui natura ſua benignus eſt, iuſtiſſimè decreuit, ut filius eius ꝓprius unigenitus in noſtræ ſimili cõparens forma aduerſariũ illũ condẽnaret. Pacẽ uero dico, q̃ deſuꝑ ſubito angelorũ chorus, in ipſa ſtatim Irenarchæ filij, ſecundũ carnẽ natiuitate unanimiter cõcelebrauit dicẽs: Gloria in altiſſimis deo, ac in terra pax, in hominib. bona uolũtas. Gloria, qua ꝑ Chriſtũ genus humanũ eſt glorioſum factũ, ſupra cœlorũ orbes euectũ, ac omnẽ ſupraprincipatũ, et poteſtatẽ uirtutẽq́ꝫ elatũ, ut habet magnus ille Apoſtolus. Pacẽ aũt quã ipſemet, interponẽdo ſe, nobis reſtituit, cõiunctis cũ terreſtrib. arctè cœleſtibus, ac nouã redeundi in cœlos ſemitã terrigenis gratuito donauit. Bonã aũt uoluntatẽ, qua ipſimet bene placuit patri, filiũ ſuũ dilectũ ad condemnatos nos mittere, ut probatã & acceptã patri ꝑ ipſum ſalutẽ, quaſi cõſentiens patri, in nobis expleret. Hoc illud eſt cuius hodie feſtũ celebramus: hoc Gabriel quoq́ꝫ demãdatũ ſibi officiũ exequiĩ, ac medius inter deũ et homines totius recõciliationis pignora, rẽ equidẽ lætiſſimã, uirgini primus annũciet. Nã miſeratio nũ pater noſtri miſertus generis trãſgreſſionis noxa iã deꝑditi, manuũ ſuarũ operũ recordat⁹ eſt. Nec noſtrũ penitus interitũ uidere ſuſtinẽs, primũ quidẽ legẽ in tabulas lapideas

χερσὶν ἐνεχείρισεν. ὡς δὲ μηδὲν ὁ νόμος ὁ γραπτὸς ἐτελείωσε, πνευματοφόρους ἄνδρας ἀπέστειλε, τοὺς διορατικοὺς λέγω προφήτας, πάσας παραδεικνύοντας τὰς ὁδοὺς θεοῦ τὰς εὐθείας. ὡς δὲ βύοντες τὰς αἰσθήσεις οἱ πρὸς οὓς ἀπεστάλησαν, οὐδὲν ἧττον ὁμοίως διέκειντο, οὐδ' οὕτως ἡμῶν τὸ πλάσμα περιεῖδεν ὁ πλάστης, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπεραγάθων αὐτοῦ καὶ παναμώμων κόλπων, τὸν ὁμόθρονον αὐτοῦ καὶ ἰσοσθενῆ καὶ ἰσάγαθον διαναστάντα υἱὸν διαπέστελλεν εἰς τοὺς ἀναξίους ἡμᾶς, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε. κρίνας μᾶλλον τὴν τῶν προσκεκρουκότων σωτηρίαν ἐργάσασθαι. ἢ τοιοῦτον καὶ τοσοῦτον τῆς εἰς τὸ πλάσμα περιιδεῖν ἐργασίας κατόρθωμα. ἑνὶ τοίνυν τῶν πρωτίστων ἀγγέλων διακονῆσαι τὸ μυστήριον θεσπίσας, τοιάδε οἶμαι τῷ τῆς οἰκείας μεγαλειότητος διεκελεύετο νεύματι. δεῦρο, λέγων, ἄπιθι Γαβριὴλ εἰς Ναζαρὲτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἐν ᾗ κόρη παρθένος οἰκίζεται, μεμνηστευμένη ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, μαρία τῇ παρθένῳ τὸ ὄνομα. εἰς Ναζαρὲτ ἄπιθι φησί, διατί; ἵνα τὸ τῆς παρθενίας θεοχαρίτωτον κάλλος, καθάπερ ῥόδον ἐξ ἀκανθώδους χώρας ὁ παντοκράτωρ ἐκλέξηται καὶ διὰ τὴν προφητείαν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται. τίς; ὁ παρὰ Ναθαναὴλ ὕστερον υἱὸς θεοῦ καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ κηρυττόμενος. ἀμέλει τοι, καὶ εἴθισται Γαβριὴλ ἐν τοῖς περὶ θεοῦ μυστηρίοις διακονεῖν, ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ ἐγνώκαμεν. ἄπιθι τοίνυν εἰς Ναζαρὲτ πόλιν τῆς Γαλιλαίας. καὶ ταύτῃ φθάσας αὐτόθι τὸ πρῶτον πρόσειπε τῇ παρθένῳ, τὸ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλιον ὃ προαπώλεσεν Εὔα, καὶ μὴ διαθορυβήσῃς αὐτῆς τὴν ψυχήν. χαρᾶς γὰρ οὐ λύπης τὸ μήνυμα. θυμηδίας οὐκ ἀθυμίας ὁ ἀσπασμός. ποία γοῦν καὶ ἔσται ταύτης χαριεστέρα χαρὰ παρὰ ἀνθρωπίνου γένους τὸ κοινωνὸν γενέσθαι θείας φύσεως, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ, ἓν μετ' αὐτοῦ γενέσθαι κατὰ τὸν τῆς ἑνώσεως εἴτ' οὖν ὑποστάσεως λόγον; τί δὲ θαυμασιώτερον τοῦ βλέπειν θεοῦ συγκατάβασιν. μέχρι καὶ τῆς ἐν μήτρᾳ γυναικὸς κυοφορίας φθάνουσαν; ὢ παραδόξων πραγμάτων, θεὸς ἐν μορίοις γυναικός, ὁ τὸν οὐρανὸν θρόνον ἔχων καὶ ὑποπόδιον τὴν γῆν. θεὸς ἐγγάστριος, ὁ ὑπερουράνιος καὶ τῆς πατρικῆς ἀϊδιότητος σύνθρονος. καὶ τί τούτου παραδοξότερον, ἀνθρωπόμορφον ὁρᾶσθαι θεόν, μὴ ἐκστάντα τῆς οἰκείας θεότητος; τήν τε ἀνθρωπίνην φύσιν ὁρᾶν ὅλην συνημμένην τῷ πλάσαντι, ἵνα ὅλος ὁ ἄνθρωπος θεωθῇ, ὁ πρῶτος πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν; τί οὖν ὁ Γαβριήλ; ὡς ταῦτα ἤκουσε, καὶ τὸ κελευσθὲν ἔγνω θείᾳ μὲν ψήφῳ κεκυρωμένον, τῆς αὐτοῦ δὲ κρεῖττον ὑπάρχον δυνάμεως, φόβου καὶ χαρᾶς μεθόριος ἵστατο. μὴ δὲ τὸ θαρρεῖν αὐτόθεν ἔχων ἐπίδηλον, καὶ ἀντιλέγειν ἀσφαλὲς οὐχ ἡγούμενος, τῷ θείῳ μέντοι προμαρτήσας κελεύσματι, κατέπτη πρὸς τὴν παρθένον. καὶ τὴν Ναζαρὲτ καταλαβὼν, ἐπέστη τῷ δωματίῳ, εἶτα σύννους τις γενόμενος καὶ καθ' ἑαυτὸν ὥσπερ διαπορῶν, τοῖς λογισμοῖς διεσχίζετο. τοιάδε οἶμαι πρὸς ἑαυτὸν λογι-

ſcriptã, ꝑ Moſis manus tradidit. Poſtq̃ uerò nihil ſcripta lex proficeret, uiros diuino ſpiritu p̄ditos miſit (uidẽtes & Prophetas appello) q dei uias om̃es rectas docerẽt. Verũ cũ illi, ad quos miſſi hi erãt, obſtructis ſenſibus ſuis, nihil minus q̃ antea proprios affect⁹ ſequerent̃, nec ſic tñ nos fictionẽ ſuã plaſtes ille deſpexit, ſed ex benigniſſi. mitiſſimoq; ſinu ſuo ſuũ eiuſdẽ ſecũ maieſtatis, potentiæ & bonitatis filiũ ad indignos nos miſit, ad quos fines ſeculorũ ꝑtigere, ſatius fore exiſtimãs, hoſtiũ ſuorũ ſalutẽ ꝑficere, q̃ tale ac tm̃ creationis ſuæ ſpecimẽ, ac perfectiõis uelut exẽplar deſpicere. Vni ergo ex p̄cipuis Angelorũ, quẽ hui⁹ miniſterio myſterij præfeciſſet, talia ut puto, uerę maieſtatis ſuę nutu mãdauit: heus, ingens, uade Gabriel Nazareth ĩ ciuitatẽ Galilææ, in qua puella uirgo habitat, deſpõſa uiro, cui nomen eſt Ioſepho, uirgini aũt nomẽ ẽ Marię. Vade, inq̃t, Nazareth. Cúr nã? Quo gratioſiſſimũ uirginitatis decus, ueluti roſam ſuaueolentẽ ex loco ſpinoſo ſibi omnipotẽs eligeret: tũ etiã ob Prophetiã: Q m̃ Nazaræus uocabit̃. Quis nã? quem Nathanaël poſtea dei filiũ & regẽ Iſraël prędicat. Cæterũ conſueuit Gabriel circa dei miniſtrãdo uerſari myſteria, quẽadmodũ ex Daniele id cognouimus. Abi igit̃ Nazareth in ciuitatẽ Galilææ, quò cũ cito perueneris, illud primũ uirgini nũcia, gaudij, inq̃, Euangeliũ, q iã antea Eua amiſerat. Nec animã eius metu aliquo perturbes, nã gaudij nõ mœroris hoc indiciũ eſt: uoluptatis, nõ triſtitiæ ſalutatio eſt. Quod nã uel fuit, uel contingat unquã humano generi maius illo gaudiũ? dũ diuinã naturã participat, & arcta cũ deo coniũctione unũ cũ eo fit ſecũdũ unitatis adeoq; eſſẽtiæ rationẽ. Quid uero dignũ magis admiratione, q̃ dei uidere deſceſſum ad uterũ uſq; mulieris pertingentẽ? ô rẽ incredibilẽ: deus inter mẽbra mulieris, cuius cœlũ thronus eſt, & terra ſcabellũ pedũ eius. Deus in utero, q patri ſuo coæuus cœlos inhabitat. Ecq̃d aliud præter exiſtimationẽ magis, q̃ deũ ſub hominis ſpecie apparere, ut tñ de propria deitate nihil ei decedat? Tũ etiã uniuerſam uidere naturã humanã cũ Plaſte ſuo coniunctã, ut totus diuinus reddat̃ homo, q primus ſub peccatũ cecidit? Quid igitur Gabriel? Auditis his et cognito hoc mãdato, diuina q̃dẽ uoce ſibi denũciato, uirib. aũt eius lõge ſuperiore exiſtẽte, inter metũ & gaudiũ cõſtiturus fuit. Nec em̃ fiduciã inde manifeſtã habẽs, nec tutũ ſatis cõtradicere exiſtimãs, diuinæ obſecutus uoci ad uirginẽ ſe demiſit. Cũq; Nazareth iã perueniſſet ad domũ cõſtitit: meditabundo nimirũ ſimilis factus, ac ſecũ quaſi hæſitãs uarijs proculdubio cogitationib. diſtrahebat̃: talia puto, apud

ζόμενος. πόθεν ἀπάρξομαι διακονεῖν τῆς θεοῦ τὸ βούλημα; δρομαῖος ἐπεισέλθω πρὸς θαλάμῳ; ἀλλὰ πτοιήσω τὴν ψυχὴν τῆς παρθένου. χολαιότερον ἐπιβῶ; ἀλλ' ὡς τὴν εἴσοδον κλέψας τῇ κόρῃ κριθήσομαι. θυροκρούσω; καὶ πῶς; οὐ γὰρ ἴδιον ἀγγέλοις τοῦτο. οὐδὲ τὸ τῶν κρατούντων ἢ κρατουμένων ἐργάζεσθαι δύναται τὸ ἀσώματον. προσανοίξω τὴν πύλην; ἀλλὰ καὶ συγκεκλεισμένης, εἴσω γενέσθαι με δυνατόν. καλέσω ταύτην ἐξ ὀνόματος; ἀλλὰ ταράξω τὴν νεάνιδα. τοῦτο οὖν δράσω πρὸς τὸ τοῦ πέμψαντος βούλημα, τὴν ὁρμὴν ἀπευθυνῶ. ὁ σκοπὸς γὰρ αὐτῷ τὸ ἀνθρώπινον σῶσαι. τὸ δέ γε βούλημα εἰ καὶ παράδοξόν πως, ἀλλ' εὐσπλαγχνίας μεστόν, καταλλαγῆς σύμβολον. πῶς οὖν ἄρα προσέλθω τῇ παρθένῳ; τί πρῶτον αὐτῇ διαλέξομαι; τὸ τῆς χαρᾶς εὐαγγέλιον, ἢ τοῦ κυρίου μου τὴν ἐνοίκησιν; τοῦ πνεύματος τὴν ἐπέλευσιν, ἢ τοῦ ὑψίστου τὴν ἐπισκίασιν; χαριτώσω τοιγαροῦν τὴν παρθένον, καταμηνύσω τὸ θαῦμα, προσπλησιάσω, ἀσπάσομαι, ὑποφωνήσω τὸ χαῖρε. καλὸν ἐπεισόδιον πρὸς παρρησίαν ὁ ἀσπασμός. ὁ μηνυέτω μοι τῆς πρὸς αὐτὴν ὁμιλίας, τὸ χαῖρε· αὐτὴ γὰρ μόνη ἡ τοῦ χαῖρε φωνή, πρὸς τὸ μηδένα φόβον ἐμποιῆσαι τῇ κόρῃ, καὶ προδιομαλίσει αὐτῇ τὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν. ἀπὸ χαρᾶς οὖν ἄρξομαι, τὰ τῆς χαρᾶς αὐτῇ προαγγέλλων μηνύματα. πρέπει γὰρ οὕτω τὴν βασιλίδα χαρᾶς εὐαγγελίοις ἀσπάζεσθαι. χαροποιὸς γὰρ ὁ τρόπος, εὐφρόσυνος ὁ καιρός. θυμηδίας τὸ κέλευσμα. σωτηρίας τὸ βούλημα, καὶ χαρᾶς ἀκαταλύπτου προοίμιον. ταῦτα δὲ τότε στήσας καθ' ἑαυτὸν ὁ ἀρχάγγελος, ἐπέστη τῇ παστάδι, καὶ προφθάσας τὸν θάλαμον, καθ' ὃν ἡ παρθένος ᾠκίζετο, ἡσυχῇ τῇ θύρᾳ προσήγγισε. καὶ γενόμενος ἔνδον, πρᾳείᾳ τῇ φωνῇ τῇ παρθένῳ προσεῖπε. χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ κύριος μετὰ σοῦ ὁ πρὸ σοῦ μετὰ σοῦ σήμερον, καὶ μετ' ὀλίγον ἐκ σοῦ. τὸ μὲν ἀϊδίως, τὸ δὲ χρονικῶς. βαβαὶ τῆς ἀμετρήτου φιλανθρωπίας. βαβαὶ τῆς χρηστότητος. οὐκ ἠρκέσθη τῆς χαρᾶς τοῖς μηνύμασι, εἰ μὴ καὶ τὸν τῆς χαρᾶς αὐτουργὸν ἀνεκήρυξε πρὸς τῆς παρθένου κυήματι. τὸ γάρ, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, αὐτὸ παρεῖναι τὸν βασιλέα προδήλως μηνύει, ὅλον ἐν αὐτῇ σωματούμενον, καὶ τῆς οἰκείας δόξης οὐκ ἐξιστάμενον. χαῖρε κεχαριτωμένη ὁ κύριος μετὰ σοῦ. χαίροις τὸ τῆς χαρᾶς ὄργανον, δι' οὗ τὸ τῆς ἀρᾶς ἐλύθη κατάκριμα, καὶ τὸ τῆς χαρᾶς ἀντεισήχθη δικαίωμα. χαῖρε ἀληθῶς εὐλογημένη. χαῖρε λελαμπρυσμένη. χαῖρε κεκαλλωπισμένον τῆς θείας δόξης ἀνάκτορον. χαίροις ἱερότευκτον τοῦ βασιλέως παλάτιον. χαῖρε νυμφὼν ἐν ᾧ Χριστὸς ἐνυμφεύσατο τὴν ἀνθρωπότητα. χαίροις ἐκλελεγμένη θεῷ πρὸ γεννήσεως. χαίροις τὸ θεῖον πρὸς ἀνθρώπους διαλλακτήριον. χαίροις θησαυρὲ τῆς ἀκηράτου ζωῆς. χαίροις οὐράνιε τοῦ ἡλίου τῆς δόξης ὑπερουράνιον οἴκημα. χαίροις θεοῦ τοῦ μηδαμοῦ χωρητοῦ, ἐν σοὶ δὲ μόνῃ χωρητοῦ χωρίον εὐρύχωρον. χαίροις γῆ ἁγία παρθενική, ἐξ ἧς ὁ νέος ἀδὰμ ἀρρήτῳ θεοπλασίᾳ νέος ἀ-

ſe animo uoluẽs: Vndẽnã dei exequi cõſiliũ aggrediar? uelocine curſu ad thalamũ contẽdam? At animũ uirginis ſic terrebo: Tardi⁹ ergo accedã? Verũ ceu animo furãdi ingreſſus puellæ iudicabor. Pulſabo'ne igiť fores? ſed quõ? nec eñ illud conſuetũ angelis eſt: nec quod corpore uacat, agere quicq̃ eorũ põt, quæ uel apprehendũt uel apprehendũť. Portã'ne prius aperiã? ſed & clauſa ea ingredi poſſũ. Nomine eã uocabo? ſed territabo iuuẽculã. Hoc ergo faciã: ad mittẽtis me cõſiliũ imperũ moderabor. Intẽtio q̃ppe eius eſt humanũ ſeruare genus. Quod ſane conſiliũ, etſi p̃ter expectationẽ oim quodãmodo ſit, miſericordię tñ plenũ eſt, ac reconciliationis ſymbolũ. Qũo aũt ad uirginẽ accedã? aut q̃ aduentus mei cauſam primã dicã? nũ gaudij Euangeliũ? aut dñi mei inhabitationẽ, ac ſpirit⁹ inuaſionẽ? uel altiſſimi obumbrationẽ? ſic etẽm uirginẽ exhilarabo. Indicabo ei ſtatim rẽ illã admirandã: accedã propius et ſalutabo eã, acclamãdo ſubmiſſè, Aue. Cõmod⁹ mihi liberioris ſermonis ingreſſus fuerit ſalutatio: Ipſum, inq̃, Aue ceu pignus quoddã inſtituẽdi cũ ea colloquij pręmittať mihi. Nã unica hæc uox, Salue, nullũ apud puellã metus locũ relinquet, ac mentẽ eius pri⁹ demulcebit. Ab ipſo igiť gaudio exordiũ ſumam, lętitię ſigna ſtatim ei annunciãs. Decet enim lætis ita præconijs reginã ſalutari. Hic etiam modus gaudiũ efficit: occaſio præterea commoda eſt: Hoc quoq̃ mandatũ animæ uoluptatẽ inducit: Salutis hoc conſiliũ eſt, & immenſi gaudij procemiũ. Hæc apud ſe animo uoluens Archãgelus, ad domũ acceſſit: Ac ad Thalamũ, in q̃ uirgo erat, cũ p̃ueniſſet, aperto clã oſtio ad eã ingreſſus eſt, et manſueta admodũ uoce uirginẽ cõpellauit dicẽs: Aue gratioſa, dñs tecũ: Qui ante te, hodie unà tecũ eſt, & ex te paulo poſt naſceť. Illud q̃dẽ ab æterno, hoc uero ad tẽpus. Papæ, immenſam illã humanitatẽ: Papæ, illã bonitatẽ. Nõ fuit cõtentus gaudij ſigna prodidiſſe, niſi lætitiæ quoq̃ autorẽ in utero uirginis deprædicaſſet. Hoc enim q̃ ait: Dñs tecũ, ipſum adeſſe regẽ clarè ſignificat: totũ, inq̃, cũ in ipſa eſſe in corpus coactũ, ut etiã nihil de propria eius gloria deceſſerit. Aue gratioſa dñs tecũ. Salue lętitię organũ, p̃ quod delicti noſtri cõdemnatio expiata eſt, ac ueri gaudij plena ſacta cõpenſatio eſt. Salue uerè benedicta: Salue illuminata: Salue magnificũ diuinæ gloriæ tẽplum: Salue cõſecratum regis Palatiũ: Salue Thalame, in quo Chriſto humanitas deſponſata eſt: Salue electa deo anteq̃ nata fueris: Salue diuina cũ hominib. reconciliatio: Salue Theſaure uitæ imarceſſibilis: Salue cœlũ, ſolis gloriæ cœleſte tabernaculũ: Salue dei ager ampliſſime, quẽ nullus aliâs locus, niſi tu ſola, comprehẽdere poteſt; Salue ſancta uirginalis tellus, ex qua nouus Adã ineffabili fictione

ἔθνη, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ. γένοιτο, γένοιτο. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἣν μακαρίζουσι γενεαί, δοξάζουσι βασιλεῖς, ἣν προσκυνοῦσι δυνάσται. ἧς τὸ πρόσωπον λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ, καὶ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς ἑπόμεναί τε καὶ προεξάρχουσαι, εἰς ναὸν βασιλέως συνελαύνουσιν. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἣν ἡσαΐας ἰδὼν προφητικοῖς ὄμμασι, προφῆτιδα καὶ παρθένον ὀνομάζει. πλίνθον τε αὖ καὶ τόπον καὶ ὅρασιν, καὶ κεφαλίδα βιβλίου, καὶ ταύτην ἐσφραγισμένην ἀναφανδὸν ἐκάλεσε. εὐλογημένη σὺ ἀληθῶς, ἣν ἰεζεκιὴλ ἀνατολὴν προσηγόρευσε, πύλην τε συγκεκλεισμένην, ὑπὸ μόνου δὲ διοδευομένην θεοῦ, καὶ πάλιν συγκεκλεισμένην. σὺ μόνη ἀληθῶς εὐλογημένη, ἣν ὄρος ἑώρα μέγα δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, καὶ ὄρος κατάσκιον ἀμβακοὺμ ὁ θαυμάσιος, ὄρος τε θεοῦ, καὶ ὄρος πῖον, ὄρος τετυρωμένον, ὄρος ὃ εὐδόκησεν ὁ θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὁ προπάτωρ σου καὶ βασιλεὺς προφητικῶς ἐμελῴδησεν. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶν, ἣν ζαχαρίας ὁ θεοπτικώτατος, λυχνίαν χρυσῆν ἑώρα, ἑπτὰ ἐπαρυστρίσι καλλυνομένην, αὖ τοῖς ἑπτὰ τοῦ θείου πνεύματος περιλαμπομένην χαρίσμασι. σὺ ἀληθῶς εὐλογημένη, ὁ νοητὸς τοῦ ζωηροῦ ξύλου τῆς σωτηρίας παράδεισος, ἡ αὐτὸν τὸν ἐδὲμ τὸν φυτουργὸν ἔνδον ἔχουσα χριστὸν, τυπικῶς ἐν σοὶ θεωρούμενον, ὃς ἀρρήτῳ δυνάμει ποταμοῦ δίκην τῆς ζωοτόκου σου μήτρας ἐκπορευόμενος, τέτρασιν ἀρχαῖς διὰ τοῦ εὐαγγελίου, τῆς οἰκουμένης κατάρδευσε τὸ πρόσωπον. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. καρπὸς δι' οὗ φαγὼν ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, ἐμεῖ τὴν ἀρχαίαν κατάποσιν, δι' ἧς τὸ τῆς ἀπάτης εἰσεδέξατο δέλεαρ. καρπὸς, δι' οὗ πηγάζει γλυκασμὸς τῆς πικρᾶς τοῦ ξύλου γεύσεως ἀποκαθαίρων τὴν ἀνθρωπότητα. ὁ πηγὰς ποταμηφόρους ἐν ἐρήμῳ λιμνάσας τῷ ἰσραὴλ ἀλητεύοντι, καὶ τὴν μερρὰν γλυκάνας, καὶ ἄρτον ἐπομβρήσας, ξένην τροφὴν καὶ ἀνήροτον. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ὁ τὰ ἀτεκνοῦντα ὕδατα καὶ πικρὰ διὰ ἐλισσαίου πότιμα δείξας καὶ γόνιμα τῇ προσχύσει τοῦ ἅλατος. εὐλογημένος ὁ καρπὸς ὁ δι' ἀκηράτου βλαστοῦ τῆς παρθενικῆς νηδύος, οἷα πέπειρος ὑπερφυῶς περκάσας, ἐκφύησι βότρυς. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, δι' οὗ πηγαὶ βρύουσιν ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καρπὸς, δι' οὗ ζωηρὸς ἄρτος τὸ κυριακὸν ἀναφέρεται σῶμα, καὶ ἀθανασίας κρατὴρ, σωτήριον ἀναδείκνυται πόμα. εὐλογημένος ὁ καρπὸς, ὃν ἁγιάζει πᾶσα γλῶσσα ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τῷ τρισσῷ ἁγιασμῷ τῆς ἐν τριάδι ἁγιαστικῆς θεότητος, ἐν ταυτότητι τῆς οὐσίας αὐτῆς συνομολογοῦσα, τῇ δὲ τῶν ἐναρχικῶν ὑποστάσεων ἰδιότητι προσωπικῶς ἀφορίζουσα. εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ καὶ εὐλογημένος

Gentes acclamant: Benedictus qui uenit in nomine Domini, & benedictum nomen gloriæ eius in ſempiternum. Et implebitur gloria eius uniuerſa terra, fiat, fiat. Benedicta tu inter fœminas, quam beatam omnes generationes prædicant, reges glorificant, quam Potentatus adorant, cuius in conſpectu ditiſſimi ex populo dona litant, quam & à tergo ſequentes & præeuntes uirgines in regis templum comitantur. Benedicta tu in mulieribus. Quam Eſaias propheticis oculis conſpicatus prophetiſſam et uirginem nuncupauit: Laterem inſuper & locum uiſionemq; & libri caput idq; ſigillo conſignatū manifeſtè appellauit. Verè Benedicta tu, q̃ Ezechiel Propheta uerum ſolis ortum proclamauit, nec nō portā occluſam à ſolo deo recluſam ac rurſus concluſam. Sola tu uerè benedicta es, quam montem magnum, uir ille deſiderabilis Daniel uidit: Ac montem obumbrantem, Abbacuc ille admirabilis: Montem præterea dei, & montem pinguem: montem quoq; iucundum, montē, inquam, quē deo inhabitare placuit, quod propater tuus & rex diuino afflatus ſpiritu cecinit. Benedicta tu inter mulieres, quam Zacharias uir diuiniſſimus aureum ceu candelabrum ſeptē uidit lichnis ornatum, nimirum ſeptem illis ſancti Spiritus donis clarum & lucidum. Verè tu Benedicta, ſenſu intellectuq; prædita uiuidi, ſalutis noſtræ, ligni paradiſus, quæ ipſum horti Eden colonum, Chriſtū, inquam, dominum intra te habes, figuris in te adumbratum: qui ineffabili quadam potentia fluminis inſtar uiuiparum uterum tuum egreſſus, quatuor uelut initijs per Euangeliū ſuū orbis faciem irrigauit. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uenitis tui.] Fructus, quo de comedens Adā proplaſtus, euomuit ueterē illā deuoratione, qua deceptionis eſcā ſumpſerat. Fructus, unde ceu ex fonte defluit amatulētæ ligni deguſtationis quędā cōdulcoratio, humanā purgans naturā: q fontes fluminū inſtar errāti in deſerto Iſraēli è petra elicuit, & aquas amaras in Mara dulces reddidit, panē inſuper pluit, nouū alimenti genus & inaratū. Benedictus fructus, q ſteriles & amaras aquas ꝑ Eliſæum potabiles & fœcundas ſalis inſperſione effecit. Benedictus fructus ille qui ex incorrupto uirginalis uteri ſurculo ueluti perfectus mirabiliter matureſcens botrus enatus eſt. Benedictus fructus, ex quo fontes ſcaturiunt aquæ in uitam ſalientis æternam. Fructus, ex quo uitalis ille panis corpus, inquam dominicū producitur, & immortalitatis calix, ſalutaris potio exhibet. Benedictus fructus, quē ſanctū omnis lingua celebrat, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, in triplicitate ſacroſanctæ quæ in trinitate eſt, Deitatis: Vnū & idem quo ad eſſentiā cōfitentes, proprietate uero eorū quæ peculiariter ubi quiſq; habet, in perſonas ſegregātes. Benedicta tu inter mulieres & benedictus

ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ἡ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη, καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῇ λέγουσα, ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. διεταράχθη, φησὶν, οὐκ ἀπιστίᾳ τινὶ βλαβεῖσα τὸν νοῦν. ἄπαγε· εὐλαβείᾳ δὲ μᾶλλον τῇ πρὸς τὸ ξένον τοῦ ἐπιφθέγματος, δόξασα δὲ ἴσως κλυδωνισμὸν τὸ φαινόμενον. οὐδ' ὥσπερ πρότερον Ζαχαρίας ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀπιστήσας ὑπέστη, δι' ἣν ἐκ τῶν γεννητικῶν ἐπὶ τὰ φωνητικὰ ὄργανα τὴν ζημίαν ἐδέξατο, καὶ ἀφωνίᾳ τὴν ἀτεκνίαν ἠλλάξατο, ἀλλ' οἷα παντὸς καθαρεύουσα μώμου, καὶ τῆς οἵας οὖν πρὸς ἄνδρα ἐπιμιξίας, εἴτ' οὖν συνηθείας ἐλευθεριάζουσα, καὶ τῇ τῶν οὐρανίων ἀκλινεῖ θεωρίᾳ, τὸν νοῦν ἐθίσασα προσηλοῦν, τὸν ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ γενόμενον αὐτῇ κατὰ ψυχὴν εἰσεδέξατο τάραχον. ἔδει γὰρ ἦν αὐτὴν, ὡς τὸ εἰκὸς, ἀπαρρησίαστον οὖσαν, ἐνδοιάσαι μετὰ τὸ ῥῆμα, λογισμῷ δὲ πρότερον βεβηκότι, τὸ λεχθὲν ἀνακρίνασαν, μὴ πρὸς τὸ τυχὸν, ὥς ἄν τις φαίη, μηδ' ἀπερισκέπτως τὴν ἀκοὴν ὑπέχειν τῷ λαλοῦντι. ὅθεν σοφῶς ἄγαν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπεσημήνατο εἰπὼν, ἡ δὲ διελογίζετο. τῷ κριτηρίῳ τῆς καθαρᾶς ἀσταγοῦς διανοίας τὸ λεχθὲν βασανίζουσα, τῷ μὴ ἀκρίτως τὸ ῥηθὲν παραδέξασθαι, ποταπὸς λέγουσα εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. εἰκὸς γὰρ αὐτὴν εὐγενῆ τε οὖσαν καὶ θυγατέρα Δαβὶδ, μὴ δὲ τῶν ἐν γραφαῖς ἀμοιρεῖν ἐνθέων διηγημάτων, ὡς παραπέμψαι τὸν νοῦν αὐτίκα πρὸς τὸ τῆς προμήτορος πτῶμα, τὸ ἐκ τῆς ἀπάτης ἐνθυμηθεῖσαν ὀλίσθημα, καὶ ὅσα τοιουτότροπα τοῖς παλαιοῖς προϊστόρηται. οὐκ ἀπεικὸς οὖν αὐτὴν διαλογιζομένην ὁ εὐαγγελιστὴς συνεγράψατο. ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ ἀγχίνουν ὅσον προσῆν αὐτῇ παραδείξῃ, καὶ τὸ τῆς γνώσεως ἀρρεπές τε καὶ βέβαιον, τέθεικεν ὡς ἀνὰ καὶ ἀρρέμβαστον, τὸ γὰρ τοῦ καλοῦ κρίσεως μήπω δοκιμασθείσης, τῇ παρεξετάσει τῶν λογισμῶν διασκέψεως, οὐ δεῖ συγκατατίθεσθαι τὴν πρόσρησιν. πλὴν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὸν τάραχον καταστεῖλαι σπουδάζουσα, λόγον μὲν οὐ προήκατο, μόνῳ δὲ τῷ σχήματι μικρὸν ὅσον ὑπενδοιάσασα, διεδείκνυ τῆς ψυχῆς τὴν κατάστασιν, τὸ τοῦ ἤθους εὐσταθὲς ἀντὶ φωνῆς ὑποστήσασα. ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος, λέγουσα, μὴ μόνη γυναικῶν ἐγὼ καινοτομήσω τὴν φύσιν; μὴ μόνην ἐμὲ δυνατὸν κυοφορῆσαι καρπὸν, μὴ συνελθοῦσαν ἀνδρί; ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος. τίς ὁ τὴν ἐπαγγελίαν, καὶ πόθεν εἰσελθὼν εἰς κεκόμικε ταύτην; ἄνθρωπον λογίσομαι τὸν φθεγγόμενον; ἀλλ' ὡς ἀσώματος φαίνεται. ἄγγελον αὐτὸν νομίσω; ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος φθέγγεται. τί τὸ ὁρώμενον, ἀγνοῶ, καὶ πρὸς τὸ λαλούμενον ἀπορῶ. τί οὖν ὁ Γαβριήλ; ὡς μόνον ᾔσθετο τῆς κόρης τὸν τάραχον, πρὸς μηδὲν ὅλως διακριθεὶς, αὐτίκα φωνὴν ἐπαφίησι καὶ φησί. μὴ φοβοῦ Μαριὰμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. πρότερον αὐτῆς τὸν φόβον κατέστειλεν, εἶθ' οὕτως πρὸς τὸ θαρρεῖν διανίστησι. μὴ φοβοῦ λέγων, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ, ἣν ἀπώλεσεν Εὔα.

fructus uentris tui. Hęc aūt, inqt, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat apud ſe dicēs, qualis eſſet illa ſalutatio. Turbata eſt, inquit. Nū ex incredulitate aliqua mēte fuit ꝑculſa? abſit ut id dicamus. ſed pietate magis & reuerētia, ꝓpter inſuetū alloquiū: magni ꝓculdubio faciens uaticiniū hoc ꝙ ibi apparuiſſet. Nec, quēadmodū Zacharias antea in interiore tēpli parte incredulus extitit: unde à genitalib' ad formādę uocis organa pœna ei trāslata, cū fandi impotētia ſterilitatē cōmutauit, ſed uelut omi uacās reprehēſione, & à qualicūq; cū uiro cōcubitu uel etiā cōſuetudine libera, cœleſtiū rerū diligēti contēplatione aſuefacta, animoq; intēta, hāc mentis ſuæ ꝑturbationē ex ſalutatiōe ſibi incuſſam ſenſit. Cōueniebat qppe eā meticuloſiorē (ꝙ in muliere haud inprobat') exiſtentē ſubito q̄dē animo hærere, ad ſe aūt, ratiōe ꝓgreſſa, reuerſam, perpēdentē ea quæ dicerent', nō leuiter, ꝙ uideri alicui poſſet, nec obiter aures loquēti præbere. Quare diſertè ualde Euāgeliſta adiecit dicēs: Hæc aūt cogitabat: Ratiocinatrice nimirū puræ mētis facultate probās & examinās id ꝙ cogitaret, ne q̄d diceret' ſibi, temere arriperet. Qualis'nā illa, dicēs, eſſet ſalutatio. Vereſimile eīm eſt ipſā, & de clara ſtirpe natā, & Dauidis filiā, haud ignaram diuinorū quę in ſcripturis habent' oraculorū fuiſſe, ut cogitationes ſuas ſtatim cōuerterit ad primæ parētis lapſum, in animo ſecū ſuo uoluēs deceptionis primę caſū, ac reliqua huius generis à ueterib. ſāctis hoīm memorię relicta. Nō ergo īmerito Euāgeliſta meditabūdā illa fuiſſe ſcripſit. Cæterū q̄ & ingeniū q̄d ei eſſet, declararet, nec nō cognitiōis certitudinē firmitatēq;, poſuit etiā tanq; certū. Nōdum eīm honeſti iudicio ad rationis cōſiderationis ſuę metā ꝓbato, haud cōueniebat ceu ratā ſalutationē eā habere: Niſi qa animi illā ꝑturbationē ſupprimere ſtudebat, uerbū nullū fecerit, ſola aūt quadā diſpoſitione, aliquātulū meditabunda, mentis cōmotionem quādam ſignificauit, morū decore ꝓ ſermone uſa. Qualis'nā illa eſſet ſalutatio. Quaſi diceret: Nū ſola ego inter mulieres nouū naturæ modū inducā? Mene ſolam poſſibile eſt fœtū in utero geſtare cū nullo cōgreſſam uiro? Qualis'nā hæc ſit ſalutatio? Quis ille aut unde ingreſſus q nunciū hoc mihi apportauit? Hominē ne eum q mihi loquit', putabo? ſed corpore ceu uacās apparet: Angelū ergo eū cenſebo? Verū hominis inſtar loquit'. Quid, quod uideo, ſit ignoro, & ad ea quæ mihi dicunt' hæſito Quid igit' Gabriel? Quā primū puell terrorē cognouiſſet, nihil ꝓrſus huiuſmodi cogitās, uoce ſtatim ad eā emiſſa, inqt: Ne time Maria, nacta es enim gratiam apud deum. Prius itaq; metum eius ademit, poſtea ſic ad fiduciam eā excitauit. Ne timeas inquiens, nacta es enim gratiā apud deum, quā Eua perdiderat.

χάριν

χάριν εἰπὼν, ἔλυσε τὸ τῆς γνώμης ἀμφίβολον, καὶ τὸ δόξαν τέως ἀμφίβολον. διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ εὗρες χάριν παρὰ τῷ θεῷ, πιθανῶς ἐξεκρούσατο τῆς παρθένου τὸν φόβον. μὴ φοβοῦ μαριάμ, οὐκ ἀπατηλός ὁ τρόπος. οὐ πλανῆσαί σε ἥκω. οὐ πάλιν συρίζων ὄφις λαλεῖ. οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι, ἐκ τῶν ὑψίστων ἦλθον σοι κομίζων τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οὐχ ἁπλῶς εὐαγγέλιον, ἀλλὰ χαρᾶς εὐαγγέλιον. μὴ φοβοῦ μαριάμ, οὐ χλεύης ὁ ἀσπασμός, οὐ λύπης τὸ μήνυμα, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, ὁ τῆς χαρᾶς ἁπάσης δοτήρ, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήρ. μετὰ σοῦ ὁ τῶν πατρικῶν κόλπων μὴ χωρισθείς, ἐν δὲ τῇ μήτρᾳ τῇ σῇ συλληφθείς. κεχαριτωμένην σε εἶπον, ἵνα τὴν χαρὰν τοῦ ἐν σοὶ μυστηρίου μηνύσω. κεχαριτωμένην σε εἶπον, ὡς αὐτὴν ὅλην τὴν χαρὰν δεξαμένην ἐν μήτρᾳ σου, καὶ στολὴν ὄντως χαριτωθεῖσαν, τῇ τῶν θείων χαρισμάτων λαμπρότητι. ὁ κύριος μετὰ σοῦ προσεφώνησα, ἵνα τὴν ἐξουσίαν τοῦ προδραμόντος ἐν σοὶ καταμηνύσω. κύριος γὰρ καὶ θεὸς ἐξουσιαστὴς ἄρχων εἰρήνης αὐτός ἐστι καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πατήρ, καὶ σοῦ τῆς παρθένου υἱός, καὶ πάντων σωτήρ. ὁ κύριος μετὰ σοῦ, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια μετὰ σοῦ. κύριος μὲν τοῦ νόμου, τῆς δὲ χάριτος πατήρ, καὶ τῆς ἀληθείας πηγή. μὴ φοβοῦ μαριάμ. ὁ κύριος μετὰ σοῦ. ὁ πάσης κυρείας ἐξουσιάρχης, ὁ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων υἱός, ὁ ἀνάρχως ἐξ αὐτοῦ γεννηθείς, καὶ ἐν χρόνῳ ἐκ σοῦ σαρκωθείς. ὁ ἄνω ὅλος σὺν αὐτῷ ἐγκόλπιος, κάτω ὅλος μετὰ σοῦ ἐγγάστριος. αὐτός ἐστι μετὰ σοῦ καὶ ἐν σοί. προφθάσας γὰρ εἰσεπήδησε, καὶ τὴν σὴν ὑπέδυνε νηδύν. καὶ γέγονεν ἐν σοὶ χωρητός, ὁ κατὰ φύσιν ἀχώρητος. μὴ φοβοῦ μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. χάριν, ἣν οὐκ ἐδέξατο σάῤῥα. ἣν οὐκ ἔγνω ῥεβέκκα. ἣν ῥαχὴλ οὐκ ἐγνώρισεν. εὗρες χάριν, ἧς ἡ διάκουστος οὐκ ἠξιώθη ἄννα. οὔτε φενάννα, ἡ ταύτης ἀντίθετος. ἴσον αἱ μὲν ἐξ ἀτέκνων μητέρες πεφήνασι, συναποβαλοῦσαι τῇ παρθενίᾳ τὴν στείρωσιν. σὺ δὲ μετὰ τοῦ εἶναι μήτηρ, καὶ τὸ παρθενεύειν ἀναφαίρετον ἕξεις. μὴ τοίνυν φοβοῦ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. χάριν, ἣν οὐδεὶς εὗρε τῶν ἀπ' αἰῶνος, ὡς σύ. καὶ τίς ἂν γένοιτο χάρις τοιαύτη, παρὰ θεοῦ τὸ ἐξαίρετον ἔχουσα; εὗρες τοίνυν χάριν παρὰ τῷ θεῷ, καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν. βαβαὶ τοῦ θαύματος. πρῶτον αὐτῇ τὸ τῆς ἀπορίας ἐπελύσατο πρόβλημα, εἶθ' οὕτως τὸν τῆς ἑρμηνείας συνήγαγε λόγον. καὶ ὅρα, πόσα ἐν ὀλίγῳ ποιεῖ. καταστέλλει τὸν φόβον. προμηνύει τὴν χάριν. ἑρμηνεύει τὴν κύησιν, προφητεύει τὸν τόκον, ὀνοματογραφεῖ τοῦ τικτομένου τὴν κλῆσιν. οὐχ ἵσταται δὲ μέχρι τούτων ὁ λόγος αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἐξουσίας παραδείξῃ τοῦ κυήματος, ἐπήγαγεν αὐτίκα. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται.

Eo quod dicit, gratiã, ſoluit omnẽ ſentẽtiæ ambiguitatẽ, & id quod antea uidebat̃ ambiguũ. Quod em̃ ſubiecit: Inueniſti gratiã apud deũ, commodè omnẽ excuſſit uirgini metũ: Ne timeas Maria. Non fraudulentus hic modus eſt: haud fallẽdi animo ad te uenio: nõ impoſtor ſerpẽs rurſus tibi loquit̃, non terrenus tibi nuncius adſum: Ex altiſſimis ueni lætũ tibi adportans nuncium: nec qualecunq; lætum nunciũ, ſed plenũ gaudij lætũ nunciũ. Ne timeas Maria. Nõ fraudis hæc ſalutatio eſt, non triſtitiæ ſignificatio. Dominus tecũ, q̃ imus omnis gaudij largitor, & uniuerſi mũdi cõſeruator eſt. Tecũ eſt, q̃ à ſinu patris auelli non poteſt: In tuo aũt conceptus utero eſt. Gratioſam te appellaui, ut myſterij quod in te eſt gaudium ſignificarem: Gratioſam te dixi, quod omne in uentre tuo gaudiũ receptum ſit; & q̃ ſtola tua uerè ſit gratioſa diuinorum donorũ ſplendore, Dominus tecũ, acclamaui tibi, quo potentiã eius qui in te eſt, manifeſtarem. Dominus em̃ & deus, princeps pacis, ipſe eſt & futuri ſeculi pater, & tuus, nẽpe uirginis, filius, ac in uniuerſum omnium ſaluator. Dominus tecũ. Gaudium & ueritas tecũ. Dominus quidẽ legis· Gratiæ aũt pater, ac ueritatis fons. Ne timeas Maria, dominus tecum. Om̃is fati dominator: Patris luminum filius, ab æterno ex ipſo genitus: tẽporali uerò natiuitate, ex carne tua progreſſus: Qui totus ſupernè in ſinu patris eſt, infernè aũt totus tecũ in utero tuo eſt: ille ipſe tecũ & intra te eſt: præueniendo nanque te inſiliſ͂t, ac tuum ſuperingreſſus corpus eſt: In te adeo locum inuenit, qui loco ſecundum propriam naturam comprehendi nullo poteſt. Ne timeas Maria, nacta es enim gratiã apud deum. Gratiã, quã non accepit Sara: quam nõ ſenſit Rebecca: quam nec Rachel cognouit. Inueniſti gratiam, qua non digna eſt habita nobilis illa Anna nec Phenanna, hinc è regione poſita: Q̃m hę quidẽ matres ex ſterilib. factæ ſunt, amittẽtes unà cũ uirginitate orbitatẽ: Tu aũt ut etiã mater ſis, uirginitate tñ frueris quoq; illæſa. Quapropter ne metuas, inueniſti em̃ gratiam apud deum. Gratiam qualem non nactus eſt quiſq̃ ab æterno ſicut tu. Quæ etenim talis ſit gratia, dei quæ ſummũ fauorem mereatur: Nacta es itaq; gratiam apud deũ: Et ecce concipies in utero, & paries filium, ac uocabis nomen eius Ieſum. Papæ, rem admiratione dignam. Primo quæſtionis ei dubiũ ſoluit: Poſtea mente quæ contineret, ſermone ſic apperuit. Vide quoq; quanta breui peragat, pellit timorẽ, gratiã indicat, interpretatur conceptũ, partũ uaticinat̃, nomẽ quo, ples nata ſit appellãda, ſubijcit. Nõ uerò finẽ hic uerborũ facit, ſed ut magnitudo quoque potentię declaret̃ infantis, ſubiecit ſtatim: Is erit magnus et filius altiſſimi uocabit̃. Et

καὶ δώσει

καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεός, τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. εἶδες ὅπως τῆς παρθένου περιέφειλε τὸν φόβον; εἶδες εἰς ὅσον αὐτῆς τὴν ψυχὴν παρεθάῤῥυνεν. υἱὸν γὰρ εἰπὼν ὑψίστου, καὶ πατέρα τοῦ τεχθησομένου τὸν Δαβὶδ ὀνομάσας, ἐπῆρεν ὥσπερ αὐτῆς ὅλον πτερώσας ἅμα τὸν νοῦν, ὡς δηλοῖ τὰ ἑπόμενα. καὶ ὅρα τῆς παρθένου τὴν σύνεσιν. ὡς γὰρ ταῦτα ἐπύθετο, καὶ τὴν καθ' ὑπεροχὴν τοῦ θείου θελήματος ἐξουσίαν, ἔγνω τὸ ἄῤῥητον, ἔφη πρὸς τὸν ἄγγελον, πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. ξένα μοι, φησί, ὑπισχνῇ. ὑπερβαίνοντα τὴν φύσιν ἐπαγγέλλῃ. ἄπειρος τυγχάνω γάμου. μεμνήστευμαι γάρ, ἀλλ' οὐ νενύμφευμαι. μνηστῆρα μόνον, ἀλλ' οὐκ ἄνδρα τὸν Ἰωσὴφ ἐπίσταμαι. σύνοικος ὁ μνηστήρ, ἀλλ' οὐ σύνευνος. ἄσπορος ἡ γαστήρ, ἀλλ' οὐκ ἀρόσιμος. πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω. μὴ γὰρ ἐμὲ μόνην ἡ φύσις, φησί, μητέρα δείξει γάμου χωρίς; μὴ μόνη παρὰ τὴν φύσιν ἐγώ, ξένην τῇ φύσει γέννησιν προσάξω; οὐ προέβη γάμος. οὐ πεῖραν ἔσχον ἀνδρός. οὐ γὰρ ἔγνων τὸν Ἰωσήφ. φύλαξ οὐκ ἀνὴρ ἐγνωρίσθη μοι, καὶ πῶς ἔσται μοι τοῦτο. ἀποκρίνεται ταχὺ Γαβριήλ, καὶ τὸ παχὺ τῆς πεύσεως, τῷ ὕψει τῆς ἀντιφράσεως ἀπολεπτύνει, καὶ φησί, τί τοιαῦτα λέγεις ὦ πανολβία. τί τοιαῦτα προβάλλῃ ῥήματα. ἐγὼ οὐρανόθεν ἦλθον, κομίζων σοι τὸ ξενοπρεπὲς τῆς συλλήψεως. οὐκ ἀπὸ γῆς φωνῶ σοι, ὁ κύριος μετὰ σοῦ εἶπον, καὶ σὺ πῶς ἔσται μοι τοῦτο διαπορεῖς; ἐγὼ τὴν ἐμὴν προφθάσασαν παρουσίαν, εἰς τὴν σὴν κοιλίαν εὐαγγελίζομαί σοι, καὶ σὺ περὶ ἀνδρὸς διαλέγῃ μοι, καὶ τῆς κάτω γεννήσεως, καὶ λέγεις πῶς ἔσται μοι τοῦτο; πῶς ἔσται σοι. ἐννόησον πῶς ἡ ῥάβδος ἐξήνθησε. πῶς ἡ πέτρα τὸ ὕδωρ ἀπέτεκε, πόθεν ἐγκυμονήσασα. πῶς τὸ τῆς βάτου πῦρ ὑπεισῆλθεν ἐν τῇ θάμνῳ, μὴ φλέξαν αὐτήν. εἰ τούτοις μὴ ἀπιστεῖς, μὴ δὲ ἐμοὶ ἀπίστει. ὁ γὰρ ταῦτα κἀκεῖνα ποιῶν, εἷς ἐστιν, ὁ ἐν γαστρί σου φερόμενος. ξένῳ τοίνυν παρὰ τὴν φύσιν θεσμῷ τοῦ ἐν σοὶ κυηθέντος γενήσῃ τροφός. οὐχ ὡς Ἐλισάβετ. οὐχ ὡς Ἄννα ἡ σὲ τεκοῦσα. ἐκεῖναι γὰρ ἐν σπερμασθεῖσαι γεγόνασι μητέρες, σὺ δὲ ἀνάνδρως παιδοποιήσεις, τὸν ἀσπόρως εἰσοικισθέντα σοι. καὶ εἰ τὸν τρόπον ἐπιζητοίης, καὶ τοῦτόν σοι λέξω σαφῶς. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ. καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. οὐ γὰρ ἐκ θελήματος ἀνδρός, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς ὁ τικτόμενος ἔσται. οὐ μεσιτεύσει σαρκὸς ἡδονὴ μητρὸς θεοῦ τοκετῷ, τῶν γὰρ τῆς φύσεως ὅρων ὑπερανέστηκε, καὶ εἰ τοῦ κατὰ φύσιν παντελῶς οὐκ ἐστέρηται, τὸν γοῦν ὑπερφυᾶ λόγον ἐπικρατέστερον τοῦ κατὰ φύσιν ἔχοντα. οὐκ οὖν οὐ πάθος περὶ τὴν κάτω κύησιν, ὅτι ἔχει συνανί, μὴ δὲ περὶ τὴν ἄνω γέννησιν ἐπηκολούθησε. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ,

dabit illi dominus deus ſedē Dauid patris ipſius, regnabitq́; ſup domū Iacob in æternū, & regni eius nō erit finis. Vides qualiter uirgini ademerit metū? Vides quāropere animū eius fiducia cōfirmet? Nā filiū uocās altiſſimi et patrē pueri Dauidē nominās erexit omnino mentē ei⁹ ſubito, quēadmodū quæ ſequunt̄ declarant. Vide quoq; uirginis quātus intellectus ſit. Vt em̄ audiuit hæc, & eminētiſſimæ, diuinę uolūtatis potētiæ cognouit conſtantiā, dixit ad Angelū: Quō erit mihi iſtud, quandoquidē uirū nō cognoſco? Rē mihi nouā (inqt) polliceris: Quæ ipſam ſuperāt naturā mihi nuncias: Nuptias ego nullas expertus ſum, deſponſata em̄, at nuptā cū uiro nōdū fui: ſpōſum futurū ego ſolū, at uirū Ioſephū nondū cognoſco. Contubernalis eſt tantū μνηστήρ, non etiā idē cū deſponſa ingredit̄ cubilę. Vterus meus genitali ſemine uacat, nec cultus eſt. Quō erit iſtud, quādoquidē uirū nō cognoſco. Nū em̄, inqt, me ſolā natura matrē ſine nuptijs declarabit? An ſola ego prętrer naturā naturæ incognitā generationē pducā? Nō ſunt peractæ nobis nuptię: Virū nō expertus ſum, non enim cognoui Ioſephū: Turor meus, nō maritus mihi cognitus eſt. Quō ergo iſtud mihi erit? Reſpōdit illico Gabriel, & interrogationis huius craſſitiē ſublimitate cōtradictionis extenuauit, dicēs: Quid ô beatiſſima hæc dicis? Cur talia fundis uerba? Cœlit⁹ ego adueni nouū tibi cōceptiōis modū nūciās: nō terrenus tibi loquor dn̄m eſſe tecū dixi, et tu, quō hoc mihi cōtinget, ambigis? hūc ego anteuertiſſe aduentū meū, & tuū ſubijſſe uterū tibi nūcio, & tu de uiro mihi ogganis, ac terreno quodā partu, dicisq́;, quō iſtud mihi erit? Quō erit tibi? cogita quomodo uirga floruerit: quō aquā petra ædiderit, undénam ipſa fuit grauida? Quō rubi ignis arbuſta puaſerit, ut tamē nō cremaret eū: Si hiſce fidē habes, nec mihi diffidere debes. Qui enim tā hæc q̄ illa fecit, unus & idē eſt, nēpe q in utero nūc tuo geſtat̄. Nouo itaq; & prætenatura li modo eius q̄ tu grauida es pueri, mater eris. Nō ſicut Elizabet nec ueluti Anna quę te peperit: Illæ em̄ uirili perfuſæ ſemine matres factæ ſunt. Tu uero abſq; uiri opera filiū paries ſine ſemine tibi cōceſſū. Et ſi modū q̄ fieri id poſſit, ambigis, hūc quoq; tibi apertè dicā. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbrabit tibi. Non em̄ ex uiri uolūtate, nec ex uolūtate carnis, q naſcet̄, pueniet. Nō carnis interueniet uoluptas matris dei partui: Naturæ qppe terminos ſuperat. Et ſi naturali prorſus ratione deſtitutus eſt, eximiā igit̄ et naturali pręſtantiorē ortus ſui rationē habet. Nō igit̄ paſſio ulla circa partū deorſū; q̄m nec circa generationē ſurſū ſubſecuta eſt. Spūs ſanctus ſuperueniet in te

καὶ

καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. ὅρα πῶς τὸ τῆς τριάδος φανεροῦται μυστήριον. πνεῦμα γὰρ ἅγιον εἰπὼν, οὐκ ἄλλο ἢ τὸν παράκλητον ἔφη. δύναμιν δὲ τοῦ ὑψίστου, προφανῶς τὸν υἱὸν ὑπογράφει. τῇ γὰρ τοῦ ὑψίστου φωνῇ, τὸ τοῦ πατρὸς συνεισφέρεται πρόσωπον. τὸ δὲ ἐπισκιάσει σοι, ἐκεῖνο δοκῶ μοι λέγειν, ὅπερ οἶμαι πρότερον ἀμβακοὺμ διορατικοῖς ὄμμασιν ἐνιδὼν, ὄρος κατάσκιον τὴν παρθένον ἐκάλει. μονονουχὶ τὴν ἐπισκιάσασαν αὐτὴν τοῦ πνεύματος δύναμιν ὑπογράφων σκηνοπηγίαν ἄρρητον αὐτουργοῦσαν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως λόγου, καθ' ὃν ἀχράντως τὸν ναὸν τοῦ σώματος ἐν τῇ κατὰ τὴν ἔρημον τῶν παθῶν τῆς παρθένου νηδύϊ πάσης προσύλου καθαρευούσης μεταστασίας καὶ προσπαθείας, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἑξῆς. φησὶ γὰρ, διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. τὸ γὰρ ἐξ ἁγίου πνεύματος διὰ ἁγίου πατρὸς ἀπορρήτως διαπλασθὲν προαιώνιον βρέφος, δικαίως ἅγιον ἔσται, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, ὡς τοῦ ὑψίστου πεφηνὼς συναΐδιος λόγος. δεδήλωται τοίνυν σαφῶς τῇ παρθένῳ, τί τε καὶ πόθεν, καὶ οἷον τὸ ἐν αὐτῇ κυηθέν ἐστι. καὶ υἱὸς θεοῦ εἶναι τὸ τεχθησόμενον. ἵν' οὖν ἐκτυπώτερον αὐτῇ, καὶ βεβαιότερον διασαφηνίσῃ τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, τῆς ἐλισάβετ συνεπάγει τὴν κύησιν ὡσπερεὶ λέγων, ὁ τὴν μήτραν παρ' ἐλπίδα γόνιμον ἐν γήρᾳ δεῖξαι δυνηθεὶς, καὶ παρθένον κυοφόρον ὑπὲρ λόγον δείξει προδήλως. διὸ ἐπάγει, ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα. ταῦτα ἡ παρθένος ἀκούσασα, μᾶλλον δὲ τῷ τοῦ ἐνοικοῦντος πνεύματος φωτὶ διαυγασθεῖσα τὸν νοῦν, ἀσμένως τε διατεθεῖσα τῇ εὐθυμίᾳ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅλη εὐθυμήρης γέγονε. καὶ οἷον ἡ γραφὴ τὸν δαβὶδ ὑπογράφει. χαρίεσσα τὴν ψυχὴν μετὰ κάλλους ὀφθαλμῶν ἀνεφάνη, ἅτε ἡσθεῖσα διὰ τῷ θαύματι, καὶ τὸν ἀσπασμὸν ἀσμενίσασα. καὶ γὰρ ἦν χαρᾶς ἀφράστου μεστὸν τὸ λαλούμενον. εὐμαρῶς μάλα καὶ λίαν σαφῶς ὁ γαβριὴλ τὴν παρθένον παρέπεισεν ἀσμενίσαι τὸ θαῦμα, ἐπαγαγὼν τὸ οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα. τί οὖν φησι τὸ εὐαγγέλιον; εἶπε δὲ μαριὰμ, ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. εἶδες σύνεσιν; εἶδες καταστολῆς κοσμίας ὑπερβολήν; ἐπειδὴ ἔγνω μαθοῦσα τοῦ τόκου τὴν σύλληψιν, τοῦ τικτοῦ τὴν γέννησιν, τίς τε καὶ τίνος ἔσται υἱὸς, καὶ ὅστις κληθήσεται, καὶ τίνος θρόνου διάδοχος, τίνων τε βασιλεύσει, τέλος οὐκ ἔχει τῆς βασιλείας ὁ τεχθησόμενος, αὐτίκα χαροποιὸν ἀφίησι φωνήν. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. ἐκεῖνο σαφῶς λέγουσα, ἰδοὺ ἑτοίμη πρόκειμαι, καὶ τὸ κωλῦσον οὐδέν.

& uirtus altiſſimi obũbrabit tibi. Vide qualiter Trinitatis manifeſtet̃ myſteriũ: Spiritum eñ ſanctum dicens, non alium ꝙ Paracletũ inquit. Per uirtutẽ uerò altiſſimi, apertè filiũ innuit. Nã uoce hac, altiſſimi Patris infertur perſona: hoc aũt, obumbrabit tibi, illud dicere mihi uidetur, quod, ut puto Abbacuc antea (propheticis oculis intuitus) montẽ obumbrantem uirgini nuncupauit: Tantum non ſpiritus potentiã ſubiungẽs, quæ obumbrauit eã: umbraculũ ineffabile, p ſe efficax in ipſa, p incarnationis ratione, ★ ſecundũ quã inuiolabiliter corporis templũ in libero à paſſionibus, uirginis utero, omni expurgata materiali moleſtia & affectione, quemadmodũ ex his quæ ſequũtur, patet. Ait eñ: Quapropter & quod naſcet̃ ſanctum uocabitur filius dei. Nam qui ex ſancto Spiritu per ſanctũ patrẽ inſcrutabiliter, dũ ante ſecula eſſet, formatꝰ eſt infans, merito ſanctus erit & filius altiſſimi uocabit̃, uelut altiſſimi prolatus ſermo coæuus. Oſtenſum igit̃ clarè eſt uirgini quidnám & unde, qualeúe quod in ipſa conceptũ & ex ipſa proditurũ eſſet. Filius quippe dei erit quod naſcetur. Quo uerò manifeſtius etiã, num certiusq́ꝫ ei ſermonis huius uim declararet, Elizabetę quoqꝫ cõceptionem introducit. Ac ſi dicat: Quoniam qui matricem præter omnẽ ſpem prolificam in ſenectute reddere poteſt, nimirum uirginẽ quoqꝫ grauidam præter rationẽ exhibebit palàm. Vnde quoqꝫ infert: Quia non erit impoſſibile apud deũ omne uerbum. His uirgo auditis, maximè uerò ſpiritus inhabitantis lumine mente illuſtrata, nec non animi mox quadam delectatione ob nũcium illud affecta, tota eſt quieta reddita: Et quemadmodũ ſcriptura Dauidem commemorat. ★ Gratioſa animam, in pulchritudine oculorũ apparuit: Delectata quippe rem ob admirandã fuit, ac ſalutationem illam libenter agnouit. Fuit etenim gaudij ineffabilis plenum id quod ei dicebatur. Facile ualde & adeo plane perſuaſit Gabriel Virgini ut reciperet libenter admirabile illud nuncium, eo quod ſubijceret. Non erit impoſſibile apud deum omne uerbum. Quid ergo inquit Euangeliſta? Dixit autem Maria: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Vides intellectum, uides amictus honeſti excellentiam? Poſteaquam enim cognouiſſet, edocta iam de cõceptu, prolis generationem, quis'nam & cuius futurus eſſet filius quoúe eſſet nomine appellandus, & cui throno ſucceſſurus, quibusúe regnaturus ſit, ac denique abſque regno eum, qui naſciturus eſſet, non fore, protinus lætitiæ nunciam uocem protulit: Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Illud nimirum palam dicens: Ecce prompta me expono, nec quod prohibeat id quicquam eſt.

ψυχὴ

ἡ ψυχὴ πρόθυμος, ἡ γαστὴρ εὔκαιρος ἀνέπαφος γάρ, μόνον τηρουμένη τῷ πλάσαντι. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου, πρὸς ὑπακοὴν εὐπειθής, πρὸς δουλείαν εὐτρεπής, πρὸς ὑποδοχὴν ἑτοίμη. γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. ἐπειδὴ γὰρ πάντα, φησί, ὡς οἷόν τε ἦν εὐθετῶς ἀπήγγειλας, ὅλον τὸ τελούμενον χαρᾶς καὶ δόξης τῆς ἀνωτάτω πεπλήρωται. ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. εὖγε τῆς ἀφράστου οἰκονομίας, εὖγε τῆς χάριτος. ὑπέρευγε τῆς ἀνάρχου καὶ βουλῆς καὶ προγνώσεως. οὕτως πνεῦμα ἅγιον ἐνῴκησε τῇ παρθένῳ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπεσκίασεν αὐτήν, κατὰ τὴν προωρισμένην βουλὴν τοῦ θεοῦ, καὶ πρόγνωσιν. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος φησί. τὸ κελευσθὲν αὐτῷ δῆλον ἀποπληρώσας λειτούργημα, ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος, ἀλλ' οὐκ ἀπέστη ὁ κύριος. ὁ μὲν γὰρ ἐμπερίγραπτος, κἂν ἀσώματος. ὁ δὲ ἀπερίγραπτος κἂν ἐν σώματι, καὶ γαστρὶ παρθένου χωρούμενος. καὶ ὁ μὲν τὸν ἐρχόμενον προκατήγγειλεν, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ παρθένου κυοφορούμενον. ὁ δὲ τὴν ἡμετέραν οὐσίαν ἀναλαβών, εἰς ἑαυτὸν ἀνεμόρφωσεν, ἀποδοὺς τῇ φύσει τὸ κατ' εἰκόνα, καὶ τὸ πρῶτον ἀξίωμα, ὃ διὰ τὴν ἀπροσεξίαν τῶν πρωτογόνων ἀπώλεσε. καὶ ἀναγαγὼν, συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου. ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Parata eſt anima mea, & uenter meus opportunus: nam intactus etiamnum eſt, ſoli ſuo cuſtoditus conditori. Ecce ancilla domini. Ad obediendum facilis, ad ſeruiendum parata, ad ſuſcipiendum prompta: Fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Poſtquam enim omnia (inquit) quomodo qualiterue ſint, opportune annunciaſti, uniuerſum illud perſiciendum, gaudio & ſuprema gloria repletum eſt. Ecce ancilla domini, fiat mihi ſecũdum uerbum tuum. Euge, admirabilem diſpenſationem: Euge illius gratię: Vah libe ræ illius & uoluntatis & præſcientiæ: Vere Spiritus ſanctus cohabitauit uirgini, & uirtus altiſſimi obumbrauit ei, ſecundum præfinitum dei conſilium & pręcognitionem. Ac diſceſſit ab illa Angelus, inquit. Quum commiſſum ſibi executus eſſet ſedulo miniſterium, diſceſſit ab ea Angelus. Verũ dominus non receſſit ab ea. Ille enim comprehenſibilis eſt, licet corpore uacet: hic uerò comprehendi non poteſt, quantumuis in corpore & uirginis utero loco ſit concluſus. Ille præterea uenientẽ prenunciauit ob ſalutem hominũ ex uirgine natum, hic uero noſtra aſſumpta ſubſtãtia in ſemetipſum transformauit, reſtituens. Naturæ ſecundũ imaginem ac primã dignitatem, quam ob primorum parentum inobedientiam amiſerat. Quæ ſanè rurſus inducta cõſedit in cœleſtibus ſupra omnẽ principatum, poteſtatem & uirtutem, nec non ſupra omne nomen nominatum: Tàm in præſenti quàm futuro ſeculo. Ei ſit gloria & imperium, & honor, & adoratio cum infinito patre & ſacroſancto uiuificanteq́ ſpiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

FINIS.

Errata ſic reſtitues.

Fol. 13. linea 15. lege diaboli, fol. 403, linea 49. lege, & uoluntate bonus dei &c. fol. 478. linea 29. lege pro uelle nolle, fol. 458. linea 53. pro hoſtium lege hoſtibus.

BASILEAE APVD [redacted]
ANNO. D. M. L.

Google